Pauli
Zacchias
Opera
Medica.

1651

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

In quibus
Eæ materiæ MEDICÆ, quæ ad LEGALES facultates videntur pertinere, proponuntur, pertractantur, resolvuntur.

Opus, IVRISPERITIS *apprime necessarium* , MEDICIS *perutile , cæteris non injucundum.*

EDITIO TERTIA,
Correctior, auctiorque, non solum variis passim locis, verum & subjunctis, quæ nunc recens prodeunt, partibus, OCTAVA & NONA.

Petrus Borin
Bituricensis d. M.

AMSTELÆDAMI,
Ex Typographejo JOANNIS BLAEV.
CIↃ IↃ C LI.

LEONI ALLATIO,

VIRO INTER DOCTOS EXIMIO, ET AMICO INTEGERRIMO,

PAVLVS ZACCHIAS S. P. D.

MEarum Quæstionum hæc editio Tua est, ac Tibi debetur; Tuam enim eam effecisti, indesinenti labore, ac perenni diligentia, qua usus es; non tantum mihi sed universæ literariæ Reipublicæ, ut autumabas, rem gratam faciens, si eæ Quæstiones per Amsterlodamensem impressorem locupletiores, & auctiores, emendatioresque in lucem prodirent. Hinc facile unusquisque noverit, quanto amore literarios labores prosequaris, quanta anxietate inquiras, quanta sedulitate, ut lucem videant, ad communem utilitatem promoveas. An non hæc doctos omnes obstringere debent, ut unanimi consensu, se Tibi plurimum debere fateantur? Ego quidem quantum in me est, id ipsum & alias testatus sum; ac nihil aliud præsenti inscriptione testari satago. Vale, & me ama.

IN PAVLI ZACCHIÆ

Med. & Philoſ. longe Clariſſimi

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES

ODE

BARTHOLOMÆI TORTOLETTI.

IN libris nova, PAVLE, tuis oſtenta reful-
gent;
Naſcuntur artes ſæculis
Ignotæ priſcis; legum conſultus Apollo
Evaſit inter Pharmaca;
Oſtenditque mederi animis, membriſque mederi
Non eſſe diſtinctæ manus;
Atque ita compoſiti tractari munia Regni,
Velut ſalutem corporum.
Eſt fidium, vocumque parens, & rector Apollo:
At Civibus concordia
Vi legum paritur; neque conſtant corpora, quando
Humoribus diſcordia eſt.
Tu vero reperis, quo denique jungere dextras
Diſcit facultas utraque;
Seque recognoſcit prognatam è ſemine eodem;
Originiſque haud pœnitet.
Macte animo; & virtute; arces hac itur ad altas,
Manſura qua ſunt nomina;
Famaque grandiſono reboat pulcherrima cantu
Æternitatis æmula.
Victori Oceani ſociabere jamque Columbo;
Rerum novarum auctoribus
Nec non Palladiis, quorum mortalia ductu
Crevere plurimum bona.
Ortis nempe novis pridem orbibus, inſuper artes
Novas oriri fas fuit;
Vnde ſalus vitam melior, meliorque capeſſat
Rempublicam ſecuritas.

EIVSDEM AD EVNDEM

GRATIARVM ACTIO.

PAule, meæ nam cura tibi commiſſa ſalutis
Munere ſtat magno dudũ Rectoris Olympi,
Non ego, ſi qua tuo referenda eſt gratia facto,
Te dignum quidquam aſpiciam ſub paupere tecto;
Nec te tangit amor rerum, quæ pulvere conſtant
E tenui, Dominam juſſæ cognoſcere ſortem.
Talia nempe movent indoctum & futile vulgus.
Artis opus ſublime tuæ eſt, proleſque perennis
Ingenii, par ſola ſibi pulcherrima virtus.
Propterea, poſtquam duce te medicina levavit
Plantas certa meas, greſſuque incedere firmo
Muſarum dulces valeo ſecurus in hortos,
Cum fructus nequeo, ſaltem decerpere flores
Non dubitem, atque tuæ meliora innectere fronti
Serta, opibus quam de fluidis, & imagine vana,
Cujus, regali quanvis expalleat ære
Nullus habet fulgor ſapientem, nulla cupido
Sollicitum, ni quantum agitat mortalis egeſtas
Et ſaturæ parvo naturæ poſtulat uſus.
Dona decent etiam Reges de floribus altos.
Nec plus, quam Laurum, Victor Romanus ha-
bebat.
Ipſe quidem Sophiæ ſeu per divortia ſacra,
Sive per Aſclepi atque Machaonis aurea rura
Humano fauſtam generi ſpatiaris ad auram,
Præclara aſſequeris ſolerti indagine plura,
Quæ Natura parens nebula circundedit atra.
Inde ſalus ægris multo quæſita labore
Antehac exoritur, nec morbi nimbus iniqui
Non adeo paſſim devictis detonat Auſtris.
Vtque tuum Europam ſtudium vitale per omnem,
Haud Romæ clauſum pinnis, ac Tybridis amni,
Commigret, nec ſera bonum deſideret ætas,
Inventa eximiis commendas ſingula chartis
Noctes atque dies, & amica Pallade gaudes.
Iamque tuæ verſant pretioſa volumina curæ,
Intentoque terunt ſtudio præſtantia late
Ingenia, haud Arheſis tantum, ſeu ditis aquarum
Qua glauca Eridani crines obvelat arundo;
Bellatoris equi ſed qua pede tundit arenas
Littoribus longe poſitis, cæloque ſub amplo
Armipotens Gallus, regniſque refertus Iberus,
Quique Iſtrum Rhenumque bibunt. Mirantur, &
alte
In tua veridicam ſolvunt præconia linguam.
Vt Peluſiacas exuberat unda ſalubri
Conſilio ſupra ripas ſeptemflua Nili,
Et procul ad gravidas agrum fœcundat ariſtas.
Dat choreas regio vinum, campique renati
Rident, & largam præſumunt horrea meſſem.
Sic tua per varias ſapientia dicitur oras
Ingens ad columen populorum, & dona ſalutis.
Non utinam triſtes morborum expellere labes
Aptum adeo ſupereſſe diu te fata recuſent;
Non Parcæ immites præſtantis ſtamina, vitæ
Aurea convellant; ſis longis utilis annis;
Quo valeat mortale genus producere lucis
Vſuram, ſuccisſque tuis illudere morti,
Incipiat rariſque dehiſcere terra ſepulchris.
Quippe hominum virtus, arcto quæ clauditur ævo,
Magnanimum, qua laudis amor patriæque vocarit,
Egregia expediet ſpatiis majoribus orſa,
Et merita extendet, meliorque ſubibit Olympum,
Nec primos facile priſcis concedet honores.
Hæc tua ſedulitas æternum vivere digna eſt.
Me nihil angit amor vitæ, nihil, optime Paule,

Pro

Pro me tale loquor: sat me fortuna rotavit
Immanis; neque spes fuerat tam longa morari
Tempora plorandi: quid adhuc super halitus extat?
Davidicos ternis superavi messibus annos.
Ni quod me afflictæ domui succurrere Numen
Permittit, donatque dies commissa luendi.
Certe non vivit, quisquis suprema senectæ
Contingit gelidæ confinia. mors ea longa est,
Infandæque lues, & dira pericula torquent.
An scis, quam fœde fuerint me aggressa diebus
Anteactis summo in Templo crudelia fata?
Dicam equidem, mens quamquam horret memorare laborem.
Tempus erat, primo bijuges quo vespere Titan
Oceani seras obvertit fessus ad undas.
Iamque Deo laudes nitido, de more, sacello
Ora sacerdotum dederant. de limine gressum
Educo, mediique peto penetralia Templi.
Est locus ante fores libratis undique septus
Parietibus, Boreæ flatus & frigora contra;
Verum lucis inops, dubiaque obsessus ab umbra,
Quò magis è clara procedunt æde pupillæ.
Hic paulum assurgens medium importuna sedile
Dextra puellarum stolida de plebe locarat:
Stabat turba frequens, ego recta, haud objice viso,
Incedo. cras præteritæ vi debile cladis
Offendit, nec stare potest. tum corpore toto
Improvisus humi ruo. pars afflicta sinistra
Est capitis, supraque oculum crudelis, & infra;
Vel cute refracta, multum desæviit ictus.
Ossa dolore labant, omnisque fatiscit anhelans
Compages; lævum texerunt sydera tempus.
Sic jacui, scopulo veluti cum remus acuto
Frangitur, & tarda consedit pinus in alga.
Qui fuerim mihi quæ steterit sententia menti
Tu reputa; pudor, atque malum, vitæque periclum
Summis ante oculos concussis turribus ibant.
Hoc aliquot se res habuit mœrore diebus:
Non caput interea molles admittere somnos
Est potis obductum noxis, non quassa reclinat
Tempora, nec metam norunt attingere noctes.
Te tamen acciri vetui, tantoque peperci
Auxilio, mea te quamquam nil caussa fatiget
Nullum aspernantem chari discrimen amici:
Te majora manent: successu scilicet isto
Sat famulas adhibere manus, atque unguine læsi
Informes oris tumulos liniere benigno.
Iamque ita convalui; medicus subvenit Olympus.
Sic miseri assiduis jactamur casibus, ullus
Nec locus, aut brevior subito vacat hora periclo;
Et sons, aut insons nocet ægro fœmina mundo.

IN QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES PAULI ZACCHIÆ,

Medici Romani, atque omnium præstantissimi.

ANTONII NARDI DISTICHON.

Quod Medica sis arte potens, Legumque peritus,
Paule, quid est mirum? talis Apollo fuit.

IN EASDEM DE MONSTRIS, Epigramma Ejusdem.

Monstrorum Iura & caussas dum, Paule, recenses,
Majora an Monstris Monstra creare studes?
Sedibus, ut video, superis Astræa relictis,
Excolit alma tuos, te revocante, lares.
Quam tuus excipiens Epidaurius Autor, & Hospes
Muneris affinem, te duce, poscit, habet.
Seque inter certant, valeat quod dicere quisque;
Nunc Dea fit Medicus, fit Medicusque Dea.
Hisque diu assiduis Tu præceptoribus usus,
Fœdere inaudito nectis utrumque decus.
Fælix sorte tua, cui jungere contigit uni
Iam bene posse Deum, tam bene posse Deam.
Ingenio tandem quis surgere posse negabit
Semivirumque Deum, semideumque virum?

FRANCISCI ROGERII

Philosophiæ Moralis in Romano Gymnasiô Professoris.

Armonica ceu lege salit vena ignea toto
Corpore, quam si vel tentet Hygeia manu,
Quæ sit temperies, vel quæ discordia parvo
In mundo, vigili protinus arte notat;
Sic animam legum abstrusam, viresque latentes
Indicat ingenii vivida vena tui,
Vena, salit toto Latii quæ corpore Iuris,
O decus! æternis fusa voluminibus:
Per te, *Paule*, Iovis mentem colluſtrat Apollo,
Et pulsu vivunt Romula Iura tuo.

DISTICHON.

Paule, regis Medicè Leges, at Legibus Orbem
Roma: triumpha, Orbem tu quoque pœne regis.

DE PAVLO ZACCHIA,

VIRO CLARISSIMO,

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES

Scribente,

GASPARIS DE SIMEONIBVS

ODE.

O Quæ, Diva, perennibus
Certas carminibus Phyllyridem ſequi,
Saltus quà pede Theſſalos
Percurrit celeri, Pelion aſperum
Forti dum terit ungula:
Illum ſeu videas fila Sororibus
Tardantem facili manu,
Doctum non docilis jura refigere
Lethi, per medicas opes,
Succis dum retrahit fata ſalubribus:
Seu mox legibus inſtruat
Mores, juſtitiæ, & Conſilii ferax;
Callens quæ ferat imperi
Vis lenis populis jura volentibus:
Ecquis te furor impotens
Vni, Muſa, vovet ſemifero Seni?
En, quo te meritam vocat
Vrbs, ſeptemgeminis ardua collibus,
Clarum laude Machaonis
PAVLVM, *nec Themidi degenerem, cane;*
Semper cui vigor, & ſalus
Hærent, & genius lætitiæ innocens:
Armis Pæonis potens,
Victor lethiferis bella movet malis,
Mortem fallere certior:
Viventum ſegetem trans Styga Portitor
Diti parcius advehit,
Præreptam hic Erebo quam bonus eximit.
Hujus nec recreat minus
Languentes animos cura potentior,
Aſtrææ decus, & fidem
Quæ jam Phæbigenæ conciliat Deo:
Fraudis ſic maciem forum
Vitat, nec dubio judicia æſtuant
Morbo; ſic domitum nefas,
Frangi nec metuit firmior æquitas.
Hæc ſi dona precantibus
Olim, PAVLE, *feras, protinus arceat*
Anguem Roma Epidaurium,
Actææque nurus Pallada ſoſpitam;
Vnum teque adytis colant,
Vni crebra tibi victima concidat.
Vos, ô, quæ Latiis jugis,
Vos, quæ purpurei margine Tybridis,
Late germina, Oreades,
Et veris legitis munera, Najades;
Dilecto capiti decus.
Dictamnum & Panacem nectite Laureis;
Æquus ſurget honos Viro,
Si, quem non ſolitæ vis ſapientiæ
Cultu nobilis ambiat,
Sertum non ſolita fronde revinxerit.

PAVLO ZACCHIÆ

VIRO CLARISSIMO,

Librum ſeptimum edenti,

LÆLIVS GVIDICCIONVS.

Exegiſti monumentum ære perennius. ad ſeptenarium devenisti opus, qui ſacratiſſimus eſt numerus in arcanis oraculorum. Mirandus eſt ſemper, quanto magis in his, quæ portenta ſunt? eo ſane mirabiliora, quod tua, digna erant ad quæ auri pretio unuſquiſque cordatus accederet; nunc, & ſine pretio, & cum gratia viſuntur. At tu prodigioſus es, mi Paule, in tractandis monſtris, mira doces, qui generi humano prodes mirifice vel in noxiis, quæ declinari nec poſſunt. Non Hercules tantum præſtitit, domitor ille monſtrorum. Tibi vero nequaquam ulterius procedendum immortalitatis gratia; nam ſinguli tui labores cæteros vincunt, poſtremus te ipſum. Nonne ſummus ipſe Naturæ Conditor die ſeptimo ab operibus requievit? Bonum omen; Tibi Naturæ abdita promenti, bene requieſcendum fuit à labore jam ſeptimo. Ecquid amplius negocii faceſſat tuæ Arti Natura effœta, quæ ſpumat noxia, & in Monſtra degenerat? Tu autem Obſtetricis more, ac Nutricis charitatem omnem explentis, artem præfers multiplicem, ſcientiam omnigenam in Monſtris omnigenis exhibendis. Cæterum publico bono tu naſceris, dignus, qui publico honore non excidas. Nam univerſo iſto tuo laudatiſſimo, ac longe lateque extra Italiam circumacto ſeptem voluminum complexu, quaſi compacta eruditionis ſphæra, duobus veluti inſiſtis polis, omnem humanæ vitæ rationem omnino regentibus. Homines quippe, & animo conſtamus, & corpore. Corpus medicæ artis beneficio ſervamus, Animum Iu-

ris

is imbutum prudentia, rebus arduis & censendis, & peragendis reddimus parem. Tu circa utrumque versatus, scientiam conflas Medico-Legalem, & perficis. Quid universorum beneficio aptius, quid salubrius à viro & Hippocratem, & Iustinianum, prodigio velut bicorpore contrahente, poterat expectari? omnia singuli debemus tibi, cui debemus quod bono Regi, & Medico optimo deberi usquam potest. Nec sane ita dissonum à re medica Regnum dixerim, ut fidem negem sapientissimo omnium Regi, qui virum populis ineptum medendis, eam unam ob caussam, regnandi facit exortem. Age, mi Paule, cessandum est; & tute in ostenta desisti, qui postrema hac foetura sane monstrosa, & nobilem te, & geminum facis. Vives geminata sorte immortalitatis. Volitabis per ora virum gemina sublimis pluma. Non tanti fuere Medico-Reges vestri illi Avicenna cum reliquis, quorum nomine Arabia superbit, se ipsa foelicior. Neque tu, si ipsa Phoenicis pluma nitaris, altiore volatu, ac perenniore insurgas. Nam calamus iste tuus, & inde sublimis, quia scite hæret terrestribus, sive constat, tuto & cum dignitate procedit vel in humilioribus; non præpeditus indagine, non varietate distractus. Cætera sileo; id assero mirum de te. Plerique docti in agenda re una, multiplicitate delinquunt, variabiles sunt. Tu, quicquid varietatum amplecteris, quæstionem tuam semper reddis unam; & quocumque in eadem divertas, quantumcunque deflectas, & quidem ultro, licet multum in alieno progredi videaris, continenter tuam causam agis (tua porro caussa nostra est,) unus semper idem legenti, fixus in re, in te ipso consistens, à via declinans, sed non aberrans à negocii constantia. Quod autem tuum sit negocium, satis mihi dictum volo. Istuc addo; quoniam gratulatio, & gratiarum actio ex uno grati animi fonte procedunt, te in utroque haberi à me luculenter; & quod tuum publice est meritum, quod privatum officium, meæ te observantiæ nomine non fraudari. Vale, per quem cæteri valent. XVIII. Kal. Octobris, CIϽ IϽC XXXIV.

Ad eumdem. Idem.

Iuncta simul diversa, unum dant surgere Monstrum.
Iungit Monstra liber; prodigiosus erit.
Tu Sophiæ in te uno jungis miracula; dignus
Monstra cavens, inter prodigia ipse cani.

Ex

LEONIS ALLATII APVM VRBANARVM RECENSIONE.

PAVLVS ZACCHIAS Medicus Romanus edidit,

1 *Quæstionum Medico-Legalium* lib. I. Romæ apud Iacobum Mascardum 1621. in 4. Continet, I. *De ætatibus*, II. *De partu legitimo, & vitali.* III. *De prægnantia, superfœtatione, & mola.* IV. *De morte causa partus.* V. *De similitudine, & dissimilitudine Natorum.* Quid in his Zacchias præstiterit, ex hoc vel solo tractatu, non Iuris tantum, sed aliarum etiam scientiarum consultissimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor, in Romana Dotis, seu Filiationis sub die 11. Decemb. 1634. testatum fecit. Scribit enim; *Erudite, ac luculenter docet D. Paulus Zacchias Quæst. Medico-Legal. tom. 1. tract. 5. quæst. 4. per totam; ubi monet similitudinem natorum non esse levem, ut aliqui ex Iuris-Consultis autumarunt, sed immo urgentissimam conjecturam: quia hujusmodi similitudo non à simplici imaginatione, sed magis ab insiti temperamenti convenientia regulariter proficiscitur, quod philosophicis rationibus ostendit.*

2 *Quæstionum Medico-Legalium*, lib. II. Romæ apud Facciottum 1625. in 4. Tract. I. *De Dementia.* II. *De venenis.* III. *In leges Aliquot, §. de Ædil. edicto.*

3 *Quæstionum Medico-Legalium*, lib. III. apud eundem 1628. in 4. Tract. I. *De impotentia coëundi, & generandi.* II. *De morborum simulatione.* III. *De peste, & contagio,*

4 *Quæstionum Medico-Legalium*, ibid. apud eundem 1628. in 4. Tract. I. *De miraculis.* II. *De Virginitate, & Stupro.*

5 *Quæstionum Medico-Legalium*, lib. V. apud eundem 1630. in 4. Tract. I. *De Iejunio, & Quadragesima.* II. *De vulneribus.* III. *De Membris, eorumque mutilatione.* IV. *De Aëre, Aquis, & Locis.* Quæ editæ sunt etiam Francofurti in 8. & Lipsiæ apud Eliam Rehefeldium, 1630. in 8.

6 *Quæstionum Medico-Legalium*, lib. VI. in 4. Tract. I. *De Medicorum erroribus à lege punibilibus.* II. *De Tormentis, & Pœnis.* III. *De præcedentia inter Medicum, & Iurisperitum.* Romæ apud hæredes Facciotti. 1634. in 4.

7 *Quæstionum Medico-Legalium*, lib. VII. in 4. Tract. I. *De Monstris.* II. *De Officiis divinis.* III. *De debito conjugali.* IV. *De Stygmatibus Magorum.* Ibidem. apud Manelphum Manelphium 1635. in 4. Italice vero.

8 *La tradotione della Fenice di Lattantio Firmiano in ottaua rima.* Romæ apud Carolum Vylliettum 1608. in 4. Editurus aliquando.

Miscellanea.

In Cardani Librum, De malo medendi usu Antipracticas Animadversiones.

Responsorum Iuridicorum, & Consultationum Medicarum. Volumen in duos libros divisum.

De subitis, & insperatis mortis eventibus, eorumque præcognitione, & præcautione, librum unicum.

De maculis in utero à fœtu contractis, quæ vulgo dicuntur le voglie.

De quiete servanda in curandis morbis, lib. III.

De Affectione hypochondriaca.

*De sacræ Scripturæ miraculis physicam consideratio*nem. lib. IV, Italice item,

Delle passioni dell' animo, e de i mali, que da esse procedono, della lor cura tanto fisica, quanto morale, lib. II.

Della Birra, ò Ceruosa, Discursum Medicum.

Del Contagio, oue si proua il Contagio esser men da temersi di quello che si teme, Discursum.

Del viuer Quaresimale cioè modo come senza nocumento della sanita si possa obseruar la Quaresima, Romæ.

Del Bacio. Discursum.

Del Riso, e del Pianto, lib. II. Ejus cum laude meminerunt Consalvus Durandus in Revelationes S. Brigittæ, Melchior Lottherius De re beneficiaria, Carranza de Partu naturali & legitimo, Augustinus Barbosa de Officio & Potestate Episcopi, Vincentius Alsarius Crucius in Historia fœtus, Ioannes Faber de Animalibus Indicis, Daniel Sennertus Pract. lib. 4. & Hypomnem. Phys. Franciscus Antonius Sgambatus in Instit. Petrus Castellus in Epistolis, Epist. IV. illi inscribit, vocatque *Medendi præstantissimum*, Marcus Aurelius Severinus de recondita abscessuum natura lib. 4. *Medicorum, & Iure Consultorum Mercurium* appellat. lib. 6. cap. 4. *Sed de hac omni re cumulatissime, ac perquam exquisite disputat inter omnes Paulus Zacchias, Medicorum & Iurisperitorum Hermes Italicus.* Stephanus Rodericus Castrensis in lib. Hippocratis de Alimento, *Soli inter omnia animalia mulieri esse incertum pariendi tempus: quam tamen sententiam eruditissimus Paulus Zacchias doctissime infringit; spero fore doctos homines, qui apud illum hanc controversiam legerint, ab antiqua hæresi libenter discessuros.* Qui eum Carminibus quoque cum tali Elogio cohonestavit. *D. Paulo Zacchiæ Viro præstantissimo Quæstionum Medico-Legalium Auctori celeberrimo, in alma Vrbe Iatro laudatissimo, omni litterarum genere ornatissimo, cujus fama, nomenque longe, lateque commune IureConsultorum Medicorumque applausu pervagatur.*

Paulus erat quondam, Medica qui floruit arte;
Legifer insignis Paulus & alter erat.
Mira loquor Paulum superat nunc Paulus utrumque,
Seu medicas artes, seu sacra jura colat.

Aliud.

Extulerat magnum Iuris prudentia Celsum;
Alter erat Medica Celsus in arte potens.
Dat nunc Roma virum, non Celsum nomine, sed re;
Ille autem duplici nomine Celsus erit.

Aliud.

Gaudent Iura sibi Medicas connectere Leges:
Qui queat hoc, Medicus Iure peritus erit.
Iure tibi duplex debetur, Paule, corona;
Non tamen ex facili est utraque lecta jugo.

Celebrium quoque Poëtarum Italicorum, Antonii Bruni, Francisci Balduccii, Thomæ Stiliani; Iacobi Philippi Camolæ, Ioannis Baptistæ Caroli, Philippi Tomacelli, & aliorum præconio laudatus. En Lector ad eundem optimam optimi Senis Septalii Epistolam. Paulo Zacchiæ Medico præstantissimo Ludovicus Septalius S. *Serius, quam par esset, litteras tuas, & librum accepi: quæ enim III. Id. April. datæ sunt, Id. Septemb. sunt allata. moram igitur mearum ne accuses: neque enim, quod tardius rescripserim, quod cessaverim, arguendus sum. Sed voluit fortasse sinistrum aliquod numen inter ingenii tui celeres impetus, tarditatem aliquam commiscere, tantam sortem dedignans. Verum feliciori mixtura propitia sydera vegetos illos mentis tuæ spiritus maturiori, & tardiori prudentia temperarunt: unde emergit robustus ingenii vigor scriptorum, imo consiliorum omnium argumentum. Laudo igitur in libris tuis duo hæc, in indagandis controversiis solertiam, in enodandis maturitatem. Quin illud dignius est, & non vulgares exposcit laudes, quod præstantissimas duas facultates, à quibus gubernantur, & servantur homines, nempe Iuris-prudentiam, & Medicinam olim inter se de principatu concertantes, amico & certissimo fœdere, quasi sorores inter se unieris, ut & leges statuat Medicina, & Iuris-prudentia medeatur. Iamque Iudex & morborum peccata, litesque concertantium humorum cognoscet, & remedia præcipiet, & ex adverso foro, & tribunali donati Medicinam, nec immerito quidem, quoniam & Lex ipsa est animorum medela, ac Medicinam vere dixeris corporum legem. Ita, & medentur utræque & leges ambæ constituunt, & judicant. At vero & literæ tuæ quamvis omni ex parte mihi gratissimæ, ea etiam ratione gratiores fuerunt, quod te hominem jam antea ex editis voluminibus notum, etiam hac, quæ absentibus conceditur ratione, scilicet per Epistolam cognoverim. Laudes vero, quibus me, ut amicus potius, quam ut severus rerum æstimator ornare voluisti, si mihi non gratissimas fuisse assererem, non sensibus meis non assentirem, sed me etiam à communi hominum ratione sejungerem; quibus omnibus placet apprime suavissimum hoc melos: cum vero à laudatis provenit viris, tunc demum omnem secum affert jucunditatem, cui nescio an aliam parem habeat quantus est orbis. Tertii hujus voluminis aliquam partem jam legi, tibique gratulor, quod licet in jam editis posses celebris esse, hoc tamen tibi gloriæ accesserit cumulus major. Prosequere igitur, Vir præstantissime, quo amplexus es literas studio. Licet enim huc usque multum creverit Medicina, suas tamen abs te etiam recipit accessiones. Interim me ama, & Vale: Mediolani X. Kal. Octob. M D C XXVIII.*

Nos quoque tanti Viri absolutæ doctrinæ, ac perfectæ eruditioni ita scripsimus,

Χρωτὶ, νόῳ τε Θεὸς πυκινῶς ξυνώσατο φῶτα,
Ὡς θαμὰ ὀυρανίων, καὶ χθονίων μετέχοι.
Ἀλλά μιν ἔχθρος ἄασε, πόρεν τ' ἐπὶ πήμασι πῆμα,
Χρῶτα νόσοις βλάψας, ἀφραδίαισι νόον.
Καὶ Θεὸς αὖθις ἄεξεν Ἰητορίην, Νομικήν τε,
Νοῦσον ἄκεσσι λύων, ἀπραδίας δὲ νόμοις.
Ἔνθ' οἱ μὲν Θέμιτος, Παιᾶνος ὑπείρεον ὗας
Ἄλλοι. οὐ γὰρ ἔπλευ τοῦθ' ἕνα συμφορέζαι.
Παῦλος Ἀκεσορίης, καὶ ἔννομον ἔργμα Θεμίστων
Εὐφροσύναισι νοὸς κλεῖσεν ἐν Ἐπταβίβλῳ.
Χρωτὸς ὅπη θέμισιν νοῦζον, καὶ ἀκεύμασι παῦζαι
Πῆμα νοὸς τέχνη ἀλλοπρόσαλλος ἔχει.
Ἦρα νόμους ἰθέας φαίνει ψυχαῖσιν ἀκέστωρ,
Ἰᾶται δὲ νόσους λαοδίκης μελέων;

Ea ita latine reddidit Iacobus Philippus Camola.

Mentem homini corpusque dedit Deus optimus olim,
Ætheris ac Terræ civis ut ille foret.
Dira lues corpus, simul imprudentia mentem,
Polluit: atque homini sic malus hostis obest.
Ergo dedit Medicam Deus artem, Iuris & artem.
Consulit hæc menti; corpus at illa juvat.
Scitatum hi Themidis natos, Pæanis at illi
Pergebant: unus omnia scire nequit.
PAVLVS at absolvit septem cum laude libellis
Artis opus medicæ, Iuris & egit opus.
Lex ubi corporibus, reddit medicina salutem
Mentibus, & varias ars obit una vices.
Mentibus an Leges Medicus non pandit? an ultro
Læsa pari Iudex non ope membra juvat?

Retulit mihi carissimus Naudæus, Parisiensem Advocatum cognomento Fuzelletum in linguam Gallicam Quæstionum Medico-Legalium versionem conficere.

PAV-

PAVLO ZACCHIÆ

Medico celeberrimo,

GABRIEL NAVDÆVS

S. P. D.

STatim atque à Viro integerrimo, & utriuſque noſtrum amantiſſimo Baldo Baldo, literas tuas una cum exemplo libri ſeptimi, & poſtremi tuarum Quæſtionum accepi, Paule Zacchia, Medicorum conſultiſſime, eodem atramento, quod in calamo meo reliquum erat, ex ingenti illo & laborioſo opere de ſtudio militari, quo nunc, Diis, ut ſpero, bene faventibus, defungor, has ad te literas exarare mihi viſum eſt; quibus hoc unum etiam, quod jam diu præ manibus habebas, graturer tibi, tam præclare feliciterque abſolutum, ut præſenti tuæ gloriæ vivus interſis, & futuræ etiam conſcius nihil ultra mereri poſſis vel optare. Paucorum eſt, meo quidem judicio, tam rara & inuſitata felicitas. multos enim, quos ingenium comitatur, deſerit materia; &, quibus illa favet, parum iſtud propitium eſt; aut, ſi utrumque conſentit ad laudem, aliquid tamen aliud officit ad æternitatem: tuæ vero quæſtiones cum ſubjectæ ſint variæ, ſine nobiles, uſu ipſo neceſſariæ, tantum inſuper illis ornamenti ab ingenio, tantum ſoliditatis à judicio, tantumque ab improbo labore eruditionis conciliaſti, ut ſuperbiam, meritis tuis quæſitam, haud injuria ſumere poſſis, & ita de te ipſo ſentire & loqui, quaſi *monumentum* exegeris *ære perennius*,

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.

Quamdiu enim divinæ & civilis prudentiæ leges ad Hippocratis auctoritatem provocabunt, & Imperatorum juxta ac ſummorum Pontificum ſanctiones, Medicorum Conſilia, tam libenter audient, quam honeſtum ſemper erit, & utile, ut illis multum concedant: tandiu, Paule Zacchia, nomen tuum in immenſæ gloriæ ſudo conquieſcet, tandiu, quod nunquam alteri contigit, arbiter eris eorum, quibus de reliquis arbitria facere conceſſum eſt.

Atque erit in triplici par tibi nemo foro.

Et ſane, cum hujus tui laboris, quo nullum cenſeo vel Reipubl. à graviſſimis difficultatibus explicandæ convenientiorem, vel illuſtrandis legum ac medicinæ ſtudiis, quæ plurimum jam provecta ſunt, aliorum induſtria majorem aut meliorem afferri potuiſſe, tales Encoſmiaſtas nactus ſis, quibus præſtantiores non in Vrbe nec Orbe invenias; miror profecto majorem in modum veſtram omnium fortunam, qui ita ſimul conveniſtis, ut, quod tu omnium optime feciſti, illi etiam optimi omnium non probarent modo ſed laudarent. Ecquis enim in pangendis verſibus felicior Lælio Guidiciono, accuratior & terſior in oratione Gaſparo de Simeonibus, fœcundior in utriſque Bartholomeo Tortoletto, & uberrimis artibus ac ſcientiis ornatior Leone Allatio? Diſperceam, mi Paule, ſi quidquam à magnis illis animabus venit, quod ſtatim Melpomene non reſpiciat, quod Venus quinta parte ſui nectaris non imbuat, quod Charites ſuis amænitatibus non exornent, quod apes ipſæ non perfundant melle, non intexant floribus, non compleant omni ſuavitate. Sed nolo hic vires ſuffragari, quorum fama, extra judiciorum aleam conſtituta, ſuis & aliorum laboribus pretium addit & commendationem; nec virtutes tuas tibi prædicare; quarum cum invidiam feras illas profecto ignorare non potes. Miror potius, quoſdam homines eſſe tam fatuo palato, ut parcius laudatum velint illud opus tuum præclarum & immortale, quod ejuſmodi tamen Quadrumviris rei literariæ probatum eſt, quod Gallos in ſui amorem & admirationem pellexit, quod à Germanis ſemel atque iterum erutum eſt, & quod omnibus, tanquam ſi Phidiæ ſimulacrum eſſet, ſimul aſpectum fuit & probatum. Sed non iſta mihi res videtur, quam gravi & iniquo animo ferre debeas; multis enim diſplicent roſæ & balſama; quoſdam ſol offendit, alios vita ipſa; quibuſdam etiam pluvium atque ſudum æque moleſta ſunt; quid igitur ad te, ſi in quoſdam Timones & Zoilos incideris, qui non eodem ſenſu tuos labores excipiant, quo boni omnes & eruditi, quorum vera eſt, & conſtans opinio, omnia in his tibi ita pulchre & ex voto ac merito cecidiſſe, ut nec malevolorum invidia, nec quidquam aliud intervenire poſſit, quod tantam felicitatem interturbet. Cæterum, dabis veniam incultæ dictioni, quam feſtinans exaro, ne eadem animi promptitudine gratias tibi retuliſſe non videar, qua & librum hunc ad me tuum tranſmiſiſti. quo munere neſcio, an aliud unquam fuerit mihi gratius, aut incundius. Vale. Dabam Reate, x. Kal. Ian. MDCXXXV.

Excel-

Excellentissimo D. Doctori

PAVLO ZACCHIÆ,

Medico Romano,

Summæ Medicinæ antiſtiti.

Miraberis fortaſſe, eruditiſſime Zacchia, quod ad te ignotus ſcripſerim, & præſertim tanti nominis virum. Verum, ſi ad hujus calcem Epiſtolæ perveneris, invenies profecto, ſi ignotum, ſaltim tui amantiſſimum, & acerrimum tuarum laudum propugnatorem. Cum videndi quæſtiones tuas Medico-legales jam diu deſiderio exardeſcerem, quarum mirificam doctrinam omnis Medicorum chorus unanimiter ſuſcipit & veneratur, ecce convenio bibliopolam, qui, cum me doctorum librorum helluonem agnoſcat, in manus meas obtulit ſtatim opera tua, quatuor in libros partita, Lipſiæ in octavo excuſa. Ea emi, vidi, legi, obſtupui: nec enim putabam in noſtræ profeſſionis hominibus tot diverſarum facultatum dotes eximias poſſe cumulari. arbitrabar enim, quod de te conſtantiſſime concipiunt omnes, & ſcientiſſimus Stephanus Rodericus Caſtrenſis, Piſanæ Academiæ primarius, Profeſſor pleno ore, prædicat, me non minus eorum multijuga lectione, quam multiplici eruditione delectatum iri. Verum ſuperavit præſentia famam: inveni ſiquidem non ſellulariam ac trivialem in eis doctrinam, ſed qualem Hippocratis, aut Vlpiani, Græcæve antiquitatis, fuiſſe memorant: nam in his ſcientiis aduſque miraculum cæteros excellis; cum ſis, mirum dictu, in auctorum lectione verſatiſſimus, quoniam graviter diſſertas, ſubtiliſſime objicis, & ardua atque hactenus non tentata dubia, omnium primus in argumento novo patefacis, aperis, emedullas. Reliquum eſt, ut quintum librum, quem te ſcripturum polliceris, in quo de monſtris, ut audio, agis eximie, pro liberalitate & tua in doctos humanitate, mihi remittas: nam erit ſenectutis meæ ſolatium: nec enim per Venetias aut Piſas tibi deerit occaſio. Pro honorifica vero illa mei nominis mentione, quam ingenue nimis operi tuo poſtremo inſeruiſti, gratulor tibi, & ſummas gratias ago, hoc ego facere ſpeciatim conor in quadam meæ ſuppellectilis fœtura, nempe lib. de medic. Princip. Hiſtor. 3. qui jam ſub prælo gemit (nam ſecundus ejuſdem inſtituti propediem lucis uſura fruetur,) in qua tuam prædico ſcribendi facundiam, tuum miris laudibus ingenium extollo ingenuum, tuam eximiam & raram doctrinam variis præconiorum titulis collaudo, & tua auctoritate librum præſertim tertium exorno. Cum videris ſecundum, qui citiſſime prodibit in lucem, ſicut tertium, & alios, alterius argumenti libros, & praxin admirandam, quæ applauſu in tota Europa fuit excepta, proſtatque Venetiis, Piſis, & ubique ne deſpicias: nam inter ganeatas dapes vilis quandoque juvat atque appetitur oliva. De cætero enixe precor, ut feſtinanter reſcribas, rogans, theſauros reſiduos, quos domi te habere omnes norunt, expandas tuos, quibus univerſa medicorum tribus fœcundetur. Vale ergo amantiſſime Vir, & Zacutum tuum amare ex animo perge, nam & ego te, ob præclara tua animi & corporis inſignia, ex toto corde redamo. Vale iterum, Æſculapius ipſe meus, & medicinæ decus. Amſtelodami, 10 die Novembr. 1635.

Tuas manus Illuſtres non ſemel
exoſculatur

ZACVTVS LVSITANVS, M. D.

EIDEM
VIRO OMNISCIO.

Vlgare eſt, Vir Clariſſime, ut, qui Paulo ſerius ad amicorum literas reſpondeant, nimias ſuas occupationes excuſent. Ego vero, quo minus mature ad te ſcripſerim, non tam culpam confero in occupationes, quanquam ne ipſæ quidem mihi ſtudiorum negotiis occupatiſſimo defuerunt, quam in loci diſtantiam, & tabellariorum negligentiam ac penuriam. ſed relictis his, accedo ad negotium. Valeo, vivo, Dei miſericordia: &, licet ſenex ſim, animo tamen conſto alacri, ad ſubeundos labores promptiſſimo. Et, cum vivat poſt funera virtus, in publicandis aliis operibus meis inceſſanter inſudo. Sex libri Hiſtoriarum, ad umbilicum perducti, applauſu ſunt excepti in orbe toto; cum eorum doctrina incompta ſit, inermis, rudis, & nullam mereatur laudem. Proſtant Venetiis, Pariſiis, ſed præſertim Lugduni Gallorum, quo loco Praxis Medica admiranda, ex ſecunda impreſſione, lucis jam fruitur uſura, & ad omnes Italiæ Academias acceſſiſſe, admonitus ſum. In iis omnibus tuarum laudum, ut vid».debis, ſum vocaliſſimus præco, at, ut vereor, inconcinnus: nam cum quæſtiones tuas (earum enim quatuor ſolum libros habeo, alios anxie expeto, non invenio,) varia & pluſquam medica eruditione refertos lego, obſtupeſco, contremiſco: tu enim in illis delineandis cæteros noſtræ artis antiſtites ita excellis, velut inter ignes luna minores. Ob hanc cauſſam auctor fui plurimus Iuriſconſultis, Theologis, & Medicis, ut tam gratioſa doctrina, utili, neceſſaria, affabre conſcripta, potirentur: fama enim es magnus, ſcriptis certe major. Quod ſi illis ad plenum mihi frui liceret, vel ſuperbienti fortunæ medium unguem porrigerem. Quod reli-

quum

quum est, ut, si me amas, & te à me amari desideras, cætera tua opera mihi devehenda cures, in illis enim revidendis hærebo dies noctesque. Ego enim, in illustrandis Historiis licet totus sim, hæc omnia post terga rejiciam, cum præ oculis sit unus Zacchias, Aesculapus ipse meus, & qui mihi est mille instar omnium. Historiæ meæ exornantur praxi, quam tribus tomis graphicè ex polire intendo. Sicut enim domus sine tecto absoluta non est, sic illud opus sine praxi, mutilum erat futurum, ac prorsus nullum. quare in septimo libro, qui jam sub prælo gemit, de curatione morborum capitis discepto. Cum tuus de Morbis Hyporhondriacis liber sit integer, quæso per Venetias illum mihi communicare ne graveris: illico enim Praxin Historiarum tibi remittam. Misit ad me D. Iosias Florietus, Vir Doctissimus, & utriusque nostrum amicissimus, Epistolam hanc, ad te scriptam. Videbis hominis eruditissimi ingenium excultum, & mores candidos. Ego nil habeo, quod ad te mittam, nisi memetipsum. Iccirco in nostræ amicitiæ firmissimum testimonium effigiem meam ad solertissimi ingenii tui aras appono: grandem honorem merebitur, si in Museo tuo sit appensa. liber Octavus Praxeos Historiarum, qui de Curatione Morborum differit, qui partes vitales, naturales, genitales, & inferiores infestant, cito excudetur. Rem mihi gratissimam feceris, si Epistola tua in limine libri apponenda hunc Tomum illustres: nam septimum exornat alia à D. percelebri Parisiensi Renato Morello conscripta; ut sciant omnes, te, studiosos viros redamare ex corde. Vale ergo, chori medici fulgentissimum jubar. Rogo, ut te ipsum ames: si hoc feceris, me quoque amabis, ita enim vulgaris noster amor exigit. Ex museolo nostro, Amstelodami, 2. Sept. 1639.

Tuus, per saxa, per ignes,

ZACVTVS LVSITANVS.

LECTO-

LECTORI MEDICO.

PAucis tecum ſeorſim agere, Lector Medicinæ ſtudioſiſſime, deſidero: ſunt enim quædam in hiſce quæſtionibus, quorum ego te peculiariter admonere, vel de his ipſis me breviter apud te excuſare debui, multis tamen brevitatis ſtudio omiſſis, paucula hæc tua bõna venia ſubdam. Etenim quod hic quædam ſicco, ut ajunt, pede tranſegerim, quæ tamen à me audire,ut qui à communi doctorum hominum opinione in plerisque diſſentiam, deſideraſſes, tibi fortaſſe minus probabitur; mancumque in hac parte me fuiſſe judicabis. ſi tamen ad operis inſtitutum temetipſum convertas, me nullo modo deliquiſſe fateberis.

Erunt præterea ex Medicis quidam adeo religioſè præceptorum verba, & dogmata obſervantes, ac recolentes, ut in hæc incidentes, quæ aliquando contra præceptorum ſententias prolata ſunt, nefas hoc non ſolum remittere mihi recuſabunt, ſed condigna pœna tale piaculum eſſe plectendum ſerio affirmabunt; quaſi Philoſopho viro non niſi alieno ingenio liceat philoſophari, aut quaſi humano generi id primum proſit, quod Plato, aut Ariſtoteles locuti ſint, quod veritatem autem, aut falſitatem adſtruerint, nihil. Num tantum poſſe debet perſonarum acceptio, ut magis attendendum ducatur, quod quiſquis ſit loquatur, quam quid loquatur? Te verò valere talis farinæ homines jubere exiſtimo, qui quaſi œſtro perciti in arma, & ignem ſe conjiciunt, cum quid contra præceptorum ſuorum auctoritatem aliquem protuliſſe audierint. Ego præceptores ſummo honore afficiendos eſſe ſentio, cæterum quemlibet philoſophari etiam contra eorum dogmata non ſolum non improbandum, ſed laudandum, nec modo non negligendum, ſed optandum, neque enim aliter indies magis magiſque veritas eluceſcit, etiam ex his, quæ contra ipſam veritatem pronunciantur.

Quod ergo hic me tantopere in multis Medicinæ, ac Philoſophiæ præceptoribus primariis contrariari comperias, ſcito, Deum hominesque teſtor, non niſi rerum veritatem indagandi avidum id me patraſſe, & licet potuerit vana veritatis ſpecies me decipere, tamen non ob id accuſandum me erroris exiſtimes, quiſquis es, qui veritatem præ omnibus amandam, ac recolendam cenſes. Si quæ vero alia ſunt, quæ à Medicorum ſtilo abhorrere tibi videantur, nauſeamque tibi facile excitent, præter rem ita me hæc diſpoſuiſſe ne putes: cum Iuriſperitis enim agentem, non aliter ſcribere oportuit; ſed tu quæ tua ſunt æquo accipias animo velim, quæ vero ad te minus pertinere videbuntur, valere ſinito, ac tu quoque vale.

L E-

LECTORI LEGVMPERITO.

VErebar, cum ad hæc exaranda jamjam me ipſum accinxiſſem, ne illud Plauti mihi objiceretur in Pœnul. act. 4. Scen. 2.

M. Omnem operam perdis. S. Quid jam? M. Quia doctum doces. *Inanis enim, ac flocci pendenda opera videri cuiquam poterat in iis ipſis Doctorem Legumperitis ſe præbere, quæ jam ipſi in ſuis monimentis rata, ac ſancita habent, & quæ ipſi poterant vice verſa quemlibet doctum virum, non me ipſum modo edocere. Cum tamen animum advertiſſem, ac humaniſſimos, & æquiſſimos rerum arbitros comperiſſem unicuique in arte ſua plurimum tribuere.* l. ſeptimo menſe. ff. de ſtat. hom. l. 1. ff. de ventr. Inſpic. *& ibi Bart*, num. 3. *ac præſertim Medicis in iis, quæ ad artem Medicam ſpectant ſtandum eſſe illos ſanciviſſe, Guid. Papa* ſing. 780. *Maſcard.* de Probat. Concl. 1034. num. 2. Vol. 2. *Rota* in noviſſ. deciſ. 620. num. 3. part. 1. *& facit ex noſtris Hippocrates* in lib. de vet. Med, in prin. *inanem illum timorem abjeci, ac provinciam hanc licet ſupra vires mihi laborioſam, libentiſſime ſuſcepi. Neque enim extra artis propriæ limites progredientem, tanquam vilem ſutorem ultra crepidam judicium ferentem naſo quiſquis ſit me ſuſpendere adunco jure poterit. bona igitur ſpe ſtimulatus ad operis finem propoſitum aſſequendum totis nervis contendi, qui talis fuit, ut Iurisperitis primo, ac dehinc etiam Medicis ipſis ſcriberem, ac utriſque quoad fieri poterat, ſatisfacerem, quod quanto labore præſtiterim nullus unquam judicare poterit, niſi is, qui ſingulas per ſe hujuſce operis partes diligenti examine perſcrutabitur.*

Neque enim ut Iuriſperitis rem gratam facerem ſat habui, eas materias, quæ ad propoſitum argumentum pertinebant, noſtro, Medico nimirum more, pertractare, ſed omnino me in Iuriſperitum transformare tentavi, ac in omnibus, & per omnia legaliter agere; quod an mihi laborioſum fuerit, ipſe Legumperite optime veritatis Iudex perpendito. cum namque, ut excogitatum ſcopum aſſequerer, plures doctorum hominum auctoritates congerere mihi neceſſe fuerit, ſolas Medicorum non ſufficere apertiſſime videbam, ſed unà ipſarum Legum ſanctionibus, ac Iureconſultorum teſtimoniis omnia quæcunque dicerentur munire, non minus Lectori Legumperito jucundum, aut utile, quàm omni ex parte mihi neceſſarium eſſe duxi. Ergo Legum, earumque interpretum, cæterorumque doctorum volumina revolvere jamjam deſtinans, ad operam, licet inexpertus me accinxi, neque enim alicujus opera in ea re uti aut animus ſuadebat, aut ſcribendi occaſio permittebat. Induſtri denique labore, quod mihi propoſueram, ſi non integre, ſaltem aliqua ex parte aſſecutum me eſſe, etiam ipſorum non infimæ conditionis Iureconſultorum teſtimonium promittebat. tamen omnia tuta pertimeſcens, adhuc anceps, & hæſitabundus hæc in lucem exire vix aſſenſus ſum, ut qui ſatis ſuperque perſpectum habeam, me quoad hanc hujuſce operis partem, pedem in alienum chorum intuliſſe, unde facile dubito, ne imprudens extra chorum exiliverim. Fortaſſe etenim ob legalis ſcientiæ imperitiam, & non ſanum intellectum facile eveniſſe potuit, ut textus, ac doctorum auctoritates aliquas ad rem minime adduxerim, & econtra, quæ ipſis Iuriſperitis protrita, mihi tamen ignota commode, atque apte ad rem adduci poterant, nihilo ſecius adduxerim.

Pluribus etiam auctoritatibus dicta quædam peculiaria munire cum Iuriſperitis agentem oportebat; qui ſine lege loqui erubeſcunt (quod apud illos protritum eſt, & teſtantur ex noſtris Roderic. à Caſtr. in Med. Polit. lib. 1. cap. 12. *& Obicius* de Nobil. Med. dial. 1.) *quod tamen ob ſcribendi modum à noſtro alienum prætermiſſum eſt. Potuit & illud factum eſſe, ut multa longioribus forte fortuna pertractaverim, quam materia, & Modernorum deſiderium ſumma, ac perſpicua brevitate gaudentium. Gloſſ.* in l. 1. ff. de eo quod Met. cauſ. *requireret, quinimmo etiam, ut pleraque obſcuriori verborum ſerie à Legali facilitate abhorrente diſcuſſerim, quæ tamen omnia gratis condonare mihi jure poteris, humaniſſime Lector Legumperite, eaque aut tantiſper laudare, aut non omnino vituperare, ſi modo æqua lance cuncta librabis. Vale.*

A P-

APPROBATIONES,

quibus gaudent

LIBER PRIMVS.

Imprimatur, si videbitur Reverendiss. P.M. Sacri Apostoli Palatii.

P. Episcopus de Curte Vicesgerens.

DE mandato Reverendiss. P. Fr. Hyacinthi Petronii Sacri Palatii Magistri, Ego infrascriptus præsens opus Pauli Zacchiæ Medici inscriptum, *Quæstiones Medico-Legales*, legi diligenter, in eoque nihil inveni, quod Sanctæ Romanæ Ecclesiæ repugnet, aut bonis moribus adversetur, in quorum Fidem, &c,

Prosper Martianus Medicus Physicus manu propria.

Imprimatur.
Fr. Ignatius Ciantes Rom. Reverendiss. P. Fr. Hyacinthi Petronii Sacri Apostolici Palatii Magistri Socius, Ordinis Prædicatorum.

LIBER SECVNDVS.

Imprimatur, si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

A. Episc. Hierac. Vicesg.

PRæsentem hunc Secundum Tomum Quæstionum Medico-Legalium per Excellentissimum D. Paulum Zacchiam elaboratum, cum de Commissione Reverendiss. P.Fr. Nicolai Rodulfii Sacri, & Apostolici Palatii Magistri perlegerim, nihilque in eo Catholicæ veritati, ac bonis moribus adversum, ac repugnans invenerim, prælo subjici posse existimo.

Baldus Baldus Medicus Phys. manu propria.

Imprimatur, Fr. Vincentius Martinellus Mag. & Soc. Reverendiss. P. Fr. Nicolai Rodulfii Ord. Prædic. Mag. Sacr. Palatii Apostolici.

LIBER TERTIVS.

Imprimatur, si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

A. Episc. Hierac. Vicesg.

EGo infrascriptus de Mandato Reverendissimi P.Fr. Nicolai Rodulfii Sacri Apostolici Palatii Magistri, legi hunc Tertium Librum Quæstionum Medico-Legalium in Tres Titulos distinctum, quorum Primus est de Impotentia coëundi, & generandi; Secundus de Morborum simulatione; Tertius de Peste & Contagio, & nihil in eo reperi, quod sit fidei, aut bonis moribus contrarium, & in fidem, &c. hac die 29 Ianuarii 1628.

Alexander Buccabella manu propria.

Imprimatur, Fr. Iacintus Lupus Mag. & Soc. Reverendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfii Ord. Præd. Mag. Sac. Palatii Apostolici.

LIBER QVARTVS.

Imprimatur, si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

A. Episc. Hierac. Vicesg.

EGo infrascriptus de Mandato Reverendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfii Sacri Palatii Apostolici Magistri, legi hunc Quartum Librum Quæstionum Medico-Legalium; in quo Primus Titulus est de Miraculis; Secundus vero de Viginitate, & nihil in eo reperi quod sit Fidei, aut bonis moribus contrarium, & in fidem me subscripsi. Romæ 1. Novembris 1627.

Alexander Buccabella Romanus.

Imprimatur, Fr. Iacintus Lupus Socius Reverendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfii Ord. Prædic. Mag. Sacr. Palatii Apostolici.

LIBER QVINTVS.

Imprimatur si videbitur Reverendiss. Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

A. Episc. Bellicastr. Vicesg.

EGo D. Nicolaus Pilo Examinator, & Promothor in Vniversitate Turritana, perlegi ex commissione Reverendissimi Patris Magistri Sacri Palatii præsens volumen à D. Paulo Zacchia compositum (quod inscribitur Quæstionem Medico-Legalium Liber Quintus. de Iejunio, & Quadragesima) à Titulo primo usque ad Titulum quartum inclusive, in quo nihil inveni quod Fidei, & bonis moribus non sit conforme, Imo utile judico, & proficuum ingeniosis, & tum animo, tum corpori valde salutare, in quorum fidem me subscribo. Romæ die 20. Mensis Martii 1630.

D. Nicolaus Pilo Sardus.

Imprimatur, Fr. Antoninus Cellius Mag. & Socius Reverendissimi P. Fr. Nicolai Riccardii Ordinis Præd. Sacri Apostolici Palatii Mag.

LIBER SEXTVS.

Imprimatur, si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

A. Torniellus Vicesg.

REverendiss. Pater Magister Sacri Palatii Apostolici, Pauli Zacchiæ, Ius docendo in toto jam Orbe satis clari, & in Vrbe Medicinam faciendo, nunquam satis laudati Viri, has Sexti Libri Medico-Legales Quæstiones, quæ legantur à Doctis Viris, quæ videantur à piis, dignissimas esse sentio, quod eas ubique in se doctrinæ plurimum, improbitatis nullibi quid habere, viderim. Romæ decimaseptima die Februarii 1634.

Angelus Colius.

Imprimatur, Fr. Antoninus Cellius Mag. & Socius Reverendissimi P. Fr. Nicolai Riccardii Sacri Palatii Apostolici Mag. Ordinis Præd.

LIBER SEPTIMVS.

Imprimatur, si videbitur Reverendiss. Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

A. Torniellus Vicesg.

MAndante Reverendiss. P. Fr. Nicolao Riccardio Sacri Palatii Apostolici Mag. librum hunc Quæstionum Medico-Legalium quatuor Titulis hoc est, *De Monstris. De divinis Officiis. De debito Conjugali. & De Stygmatibus Magorum*, conflatum legi, de eoque, ut meum judicium proferam, ita sentio. Hoc opus doctrinæ, quam continet singularitate egregium, authorem suum Paulum Zacchiam facile agnoscit, quem etiam scientiæ probitate, & præstantia adamussim refert, cum in se nihil habeat non suspiciendum, nihil non suspiciendum. Postrema Novembris. M. DC. XXXIV.

Angelus Colius Senen.

Imprimatur, Fr. Nicolaus Riccardius Sacri Palatii Apost. Mag. Ord. Præd.

CATA.

CATALOGVS AVCTORVM,

Qui in duobus primis Libris citantur.

IVRECONSVLTI.

A.

Abbas.
Aemilianus.
Afflictus.
Albericus.
Alciatus.
Alexan. Tartagna.
Alex. Tertius.
Amedæus,
Angel. à Gambell.
Anton. Augustin.
Ant. Franc. de Doct.
Archidiaconus.
Aretinus.
Auctor de Potestate Sæcul. & Eccles.
Augustin. Barbosa.
Azo.

B.

Baldus.
Barbat.
Barbosa.
Bartol. à Saxofer.
Bartol. de Nucio.
Bellamera.
Bellonius.
Bertachin.
Boccatius.
Boerius.
Bolognettus.
Bosius.
Brunellus.
Budæus.
Bursattus.
Buttrigarius.

C.

Caballus.
Cagnolus.
Calepinus.
Calvinus.
Caravita.
Carrerius,
Cassanæus.
Castracanius.
Cæphal.
Chacheranus.
Clarus.
Clementinus.
Concennat.
Constantinus.
Corsettus.
Covarruvias.
Cuiacius.

D.

Damhouderius,
Decius.
Diaz.
Duenus.

E.

Emanuel Rodericus.

F.

Fab. de monte S.Sau.
Farinacc.
Felicius.
Felinus.
Flamin. Parisius.
Fœnutius.
Franc. Squillacen.
Franc. Torreblanca.
Fridericus Schench.

G.

Gabriel.
Gaitus.
Garzias.
Giurba.
Glossa ordinaria.
Grammaticus.
Gratianus.
Guaccius.
Guazzinus.
Guilland.
Guibertus.
Guliel. de Sod.
Gundisalvus.

H.

Hostiens.
Hieronymus Prævidellus.
Hippolytus de Mars.

I.

Iacobus Sprenger.
Iason.
Ioannes Andreas.
Ioseph Ludovicus.

L.

Lanfrancus.
Leonellus.
Ludovicus Montaltus.
Ludovicus Romanus.

M.

Machelllus.
Majolus.
Malvasia.
Malvetius.
Mangrella.
Mantica.
Mantua.
Maranta.
M. Anton. Blancus.
M. Anton. Genuen.
Marta.
Martia de Arles.
Martinus Delrius.
Mascardus,
Matth. Matthes.
Menoch.
Medices.
Mohedan.

N.

Navarra.
Nepos à Montalb.
Nicasius.
Nicol. Plovius.
Novellus.
Nunez.

O.

Oinotomus.

P.

Paris à Puteo.
Parisius.
Paul. Castrens.
Pedemont.
Petra.
Petrus à Biaxio.
Petrus Follerius.
Petrus Gerardus.
Petrus de Vnzol.
Pilæus.
Polydorus Ripa.
Ponzinibius,
Portius.
Puteus.

R.

Redoam.
Riccius.
Ripa.
Rova.
Roffredus.
Rota Romana.
Royz.
Ruinus.
Ruland.

S.

Sanazarius.
Sanchez.
Sarnus.
Seraphinus.
Sforza Oddus.
Symon de Pretis.
Soccinus Senior.
Soccinus Iunior.
Surdus.

T.

Textus Canonici.
Textus Civiles.
Thesaurus.
Tiraquellus.
Tuscus.

V.

Vantius.
Verallus.
Viglius.
Vincenc. Carrarius.
Vivius.
Vvgarellus.

Z.

Zabarella.
Zacchias.
Zilettus.

ME-

MEDICI ET PHILOSOPHI.

A.

ACtuarius.
Aelianus.
Aemilius Macer.
Aetius.
Aldovrand.
Alemannus.
Alex. Aphrodiſ.
Alex. Bened.
Alex. Maſſaria.
Alex. Petronius.
Alex. Trallianus.
Alihabbas.
Alphonſus Ferrus.
Alſaharavius.
Amatus Luſitanus.
Ambroſius Paræus.
Andreas Baccius.
Andreas Cæſalpin.
Andreas Gallus.
Andreas Laurentius.
Andreas Thurinus.
Andreas Veſalius.
Antonius Beniven.
Antonius Guainer.
Anth. Santorellus.
Aretæus.
Ariſtoteles.
Arnaldus.
Avenzoar.
Averroes.
Avicenna.

B.

BAccanell.
Balduin. Ronſſejus.
Bartholomæus Magius.
Baverius de Baveriis.
Bernard. Gordon.
Bertrucius.
Bonacciol.
Bonaventura.
Braſavola.
Io. Buſtamantinus.

C.

CAmillus Ravennas.
Carol. Cluſius.
Carpenſ.
Carrarius.
Chryſoſt. Iavell.
Chriſtoph. à Coſta.
Chriſtoph. à Veiga.
Claudius Giardin.
Cleopatra.
Cælius Aurelianus.
Conradus Geſnerus.
Conſtantinus.
Corbeus.
Cordeus.
Cornel. Celſus.
Coſteus.
Curtius Marinellus.

D.

DIomed. Amicus.
Dion. Fontanonus.
Dioſcorides.
Donat. Ant. Altom.
Dom. Ierilli.

E.

EPiphan. Ferdinan.
Euſtach. Rudius.

F.

FErdinand. Ponzet.
Fœlix Platerus.
Fortunatus Fidelis.
Fortunius Licetus.
Franciſcus Arcæus.
Franciſcus Ioel.
Franciſcus Pedemont.
Franciſcus Valeriola.
Franciſcus Valleſius.
Fumanellus.

G.

GAbriel Falloppius.
Galenus.
Galeottus Martius.
Gariopontus.
Garzias ab Horto.
Gaſpar Bahuinus.
Gaſpar Talliacotius.
Georgius Pictor.
Gentilis.
Gregorius Horſtius.
Grevinus.
Guilelmus Adar.

H.

HErcules Saxonia.
Hippocrates.
Horatius Augenius.
Hieronym. Perlin.
Hieronymus Capiu.
Hieronym. Cardan.
Hieronym. Fabritius.
Hieronym. Fracaſt.
Hieronym. Garimb.
Hieron. de Mamfred.
Hieronymus Mercurial.
Hieronym. Montuus.
Hyppolitus Salvian.

I.

IAcob. Hollerius.
Iamblicus.
Ianus Cornarius.
Ianus Damaſcen.
Iaſon Pratenſ.
Io. Crato.
Io. Faber.
Ioannes Æmilian.
Io. Baptiſta Codron.
Io. Baptiſta Montan.
Io. Baptiſta Porta.
Io. Bruyerinus.
Ioannes Fernelius.
Ioannes Gorreus.
Io. Herculanus.
Ioannes Heurnius.
Ioannes Hucherus.
Io. Iacob. Lazarus.
Io. Iacob. Wecher.
Io. Michael Savonar.
Ioannes Manardus.
Ioannes Marinellus.
Io. Riolanus filius.
Ioannes Schenchius.
Ioannes Tagautius.
Ioannes Varandæus.
Ioannes Zecchius.
Io. Angelus de Conticil.
Ioſtrerius.
Iſaac.
Iulius Cæſar Scalig.
Iulius Cæſar Baricillus.

L.

LAlamantius.
Langius.
Leo Hebræus.
Leonard. Fuchſius.
Levinus Lemnius.
Leonard. Iacchinus.
Lucretius.
Ludovicus Duretus.
Ludovicus Mercat.
Ludovicus Vaſſæus.

M.

MArcus Ant. Vlmus.
Marcellus.
Marcellus Donatus.
Marſilius Cognatus.
Marſilius Ficinus.
Matthæus Curtius.
Matthias Vntzerus.
Meſues.
Michael Paſchalius.
Montalcus.
Montagnana.
Moſchio.
Moxius.

N.

NAncelius.
Nicol. Abraham Frambeſ.
Nicol. Florentinus.
Nicolaus Maſſa.
Nicol. Monardes.

O.

ODdus ex Ventis.
Oribaſius.

P.

PAulus.
Petr. Andreas Matthiol.
Petrus Aponenſ.
Petrus Baprus.
Petrus Caſtellus.
Petrus dell' Argillata.
Petrus Foreſtus.
Petrus Pigræus.
Petrus Salius.
Philippus Montalt.
Philotheus.
Piſo.
Plato.
Plinius.
Plutarchus.
Polæmon.
Proſper Alpinus.
Proſper Burgarucius.

Q.

Quintus Serenus.

R.

RAbi Moyſes.
Raſis.
Realdus Columbus.
Riolanus pater.
Rocheus.
Rodericus à Caſtro.
Rondeletius.
Rorarius.
Rouſſetus.
Ruæffus.
Ruellius.

S.

SAntes Ardoinus.
Scipio Mercurius.
Scribonius Largus.
Segarra.
Seneca.
Septalius.
Serapio.
Sever. Pinæus.
Silvaticus.
Simon Portius.
Simon Sethi.
Soranus Epheſius.
Stephanus Roderic.

Symphorianus Campegius.

T.

Taddæus Florent.
Taurellus.
Theodorus Priſcianus.
Themiſtius.
Theophraſtus.
D. Thomas Aquin.
Thomas Fienus.
Thomas Iordanus.
Timplerus,
Trincavella.
Trotula.

V.

Valeſcus Tarentin.
Valverda.
Vgo Senen.
Vidus Vidius ſenior.
Vidus Vidius iunior.
Vincentius Alſarius.
Winrichius.
Wottonus.

Z.

Zoroaſter Tinellus.

AVCTORES MIXTI.

A.

Aelius Donatus.
Adagia.
Alex. Taſſonus.
Aloyſ. Cadam.
Antiphanes.
Appianus Alex.
Atenæus.
D, Auguſtinus.
Auſonius.

B.

Biblia Sacra.
Blondus.
Bodinus.

C.

CÆlius Rhodiginus.
Calepinus.
Catullus.
Cicero.
Claudianus.
Columella.
Cornelius Tacitus.

D.

Danteſ. Dynus.

G.

Gellius.
Gomeſius.

H.

Heliodorus.
Henric. Kornmannus.
Hermol. Barbarus.
Herodotus.
Heſiodus.
Homerus.
Horatius.
Hyer. Vida.

I.

Iacobus Biderman.
Io. Bapt. Marinus.
Ioannes Bodinus.
Ioannes Leo.
Ioannes Monachus.
Iovius.
Iuvenalis.
Iulius Pollux.
Iuſtinus Hiſtoricus.

L.

Lactantius.
Lucanus.
Lucianus.

M.

Macrobius.
Mancinellus.
Martialis.

N.

Nicol. de Lira.

O.

Oviedus.
Ovidius.

P.

Paulucius.
Palladius.
Perſius.
Petrarcha.
Petrus Martyr.
Phocylides.
Pierius Valerian.
Pindarus
Platina.
Plautus.
Propertius.
Ptolemæus.

Q.

Quintus Curtius.

R.

Raviſius.

S.

Salluſtius.
Sarrochia.
Seneca Trag.
Sillius Italicus.
Solinus.
Sophocles.
Strabo.
Suetonius.
Sigiſmund. Liber.

T.

Taſſus.
Tarcagnotta.
Terentius.
Theocritus.
Theognis.
Titus Livius.
Trigautius.

V.

Vairus.
Valerius Maximus.
Varro.
Vergilius.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ,

Medici Romani,

LIBRORVM, TITVLORVM, & QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM, INDEX.

LIBRI PRIMI TITVLVS I.

De Ætatibus.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Partu legitimo, & vitali.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

QVÆSTIONES.

TITVLVS IV.

De morte, causa Partus.

QVÆSTIONES.

TITVLVS V.

De similitudine, & dissimilitudine Natorum.

QVÆSTIONES.

LIBRI SECVNDI
TITVLVS I.
De Dementia, & Rationis læsione, & morbis omnibus, qui Rationem lædunt.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.
De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.
In ll. aliquot. ff. de Ædilitio edicto.

QVÆSTIONES.

LIBRI TERTII
TITVLVS I.
De Impotentia Coëundi & Generandi.

QVÆSTIONES.

VIII. Mu-

TITVLVS II,

De Morborum simulatione.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III,

De Peste, & Contagio.

QVÆSTIONES.

LIBRI QVARTI

TITVLVS I.

De Miraculis.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Virginitate, & Stupro.

QVÆSTIONES.

LIBRI QVINTI

TITVLVS I.

De Iejunio, & Quadragesima.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II,

De Vulneribus.

QVÆSTIONES.

VI. Ex-

TITVLVS III.

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

QVÆSTIONES.

TITVLVS IV.

De Aëre, Aquis, & Locis.

QVÆSTIONES.

LIBRI SEXTI

TITVLVS I.

De Medicorum erroribus à Lege punibilibus.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Tormentis & Pœnis.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Præcedentia inter Medicum & Iurisperitum.

QVÆSTIONES.

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS I.

De Monstris.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Officiis Divinis.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Debito Conjugali.

QVÆSTIONES.

TITVLVS IV.

De Stigmatibus Magorum.

QVÆSTIONES.

LIBRI OCTAVI

TITVLVS I.

De Irregularitate.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Remediis Medicis.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Clausura Monialium.

QVÆSTIONES.

LIBER NONVS

Habet

CONSILIA & RESPONSA XXXIV,

Ad Materias Medico-Legales pertinentia. Pag. 657.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani
QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Primus,

CONTINENS

TITVLOS QVINQVE,

quorum

Primus eſt de Ætatibus.
Secundus de Partu illegitimo, & vitali.
Tertius de Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.
Quartus de Morte cauſa Partus.
Quintus de ſimilitudine & diſſimilitudine Natorum.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,
LIBRI PRIMI
TITVLVS PRIMVS.
De Ætatibus,
Continens Quæstiones decem.

Illustrissimo

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino,

DOMINO

SCIPIONI BVRGHESIO, CARDINALI AMPLISSIMO.

Paulus Zacchias Medicus F.

QVi labores suos typis committentes, eos principibus viris inscribunt, aut laudare, aut pro acceptis beneficiis gratias agere consueverunt; ego neutrum horum, sed explosa longa verborum serie, priores hos meorum studiorum fructus libens, ac volens ad te defero: nam neque animi tui virtutes, aut generis nobilitatem mea laude indigere, neque beneficium, quod tibi acceptum refero, verbis rependi posse mihi persuadeo. hæc tu si æquo animo complecteris, & beneficium in me collatum, & laudes tuas ex tuæ magnanimitatis fonte emanantes, si quid illis addi potest, mirum in modum auxeris. Vive diu, & vale.

LIBRI

LIBRI PRIMI TITVLVS PRIMVS,

De Ætatibus, & iis quæ ad ætates pertinent.

SVMMARIVM.

1 *Ad Medicum pertinet de Ætatibus differere, ac determinare.*
2 *Quid sit Ætas secundùm Iurisperitos. refellitur num. seq.*
4 *Ætatis nomen sumitur aliquando pro tempore.*
5 *Ætatis definitio ex Medicis. & num. 7.*
6 *Quælibet ætas in particulari esse constituitur per mutationem constitutionis corporis.*
8 *Infans quandò quis dicatur.*
9 *Infans non intelligit, quid agat.*
10 *In pubertate positus quando quis dicatur.*
11 *Puberes qui dicantur.*

Quid sit Ætas.

QVÆSTIO I.

EA, quæ de ætatibus disputatio instituitur Medica quidem est, sed quæ non minùs ad Iurisperitos pertinere videatur, cùm multa circà ætates discutienda veniant, quorum cognitio ipsis Iurisperitis non modò utilis, sed apprimè est necessaria.

1 At verò de Ætatibus differere, ac decernere, earumque terminos præscribere (cùm ii certi in universum assignari non possint *Gal. teste de sanit. tuend. cap. 5. in princ. operum suorum class. secunda*) solius Medici munus est: cùm enim Ætates pro temperamentorum ratione mutationem, ac proprium terminum sortiantur. *Fernel. Physiolog. lib. 3. cap. 10.* ac temperamentorum mutationes Medico præ cæteris notæ sint, & ad eum de iis agere pertineat. *Gal. de temperam. lib. 2. cap. 2. class. 1.* patet quòd & de Ætatibus dijudicare ad Medicum solummodo spectet.

Videndum ergò primò jure optimo, quidnam sit
2 Ætas, quam primo loco definiunt Legumperiti, esse quamdam temporis mensuram à nativitate usquè ad obitum decurrentem. *Mascard. de probat. concl.*
3 1054. *n.* 58. sed nomen Ætatis in hac definitione aliter accipitur, quàm ad nostram rem faciat, quippe cùm genericè acceptum esse pateat ex hoc, quòd per illam non assignetur ætatis cujusdam particularis natura, sed tantummodò dicatur, Ætatem esse tempus illud, quo homo, vel animal vivit, cùm ta-
4 men hoc non quæramus: hoc enim pacto Ætatis nomine accepto, nihil aliud significatur, quàm tempus, ut accipi contingit interdùm, quemadmodùm apud Lucret. lib. 3. de Rer. nat.

— In quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem quæ-restat-cunque manenda.

Et similiter in communi modo loquendi Ætatis nomen, ut dixi, pro tempore ponitur, cùm igitur Iurisperitorum definitio nôn integrè rei naturam assecuta fuisse videatur, alia, ac magis propria, & peculiaris Ætatis definitio quærenda est.

Medici optimè definiverunt, Ætatem esse id vi- 5
tæ curriculum, quo luculenter corporis constitutio
per se, suoque nutu mutatur. ità *Fernel. loco supra* 6
citato. nam per mutationem constitutionis ipsius corporis ætas particulariter constituitur inesse individuo, ità ut magis sit hæc, quàm illa ætas.

Vel dicamus, quòd ætas certum vitæ spatium sit, 7
in quo pro temperamenti mutatione corporis, & animi peculiares vigent actiones: tunc enim aliquem in una ætate constitutum dicimus, cùm functiones exercentur constitutioni sui temperamenti
convenientes; quamobrem in Infantia positum 8
quem dicimus, cùm fari, ac ordinatè loqui non potest *ut §. Pupillus. vers. Quod diximus. Instit. de inutil.*
stipul. & cùm non intelligit, quid agat, ut ibidem 9
habetur, & cùm nullius rationis est particeps, *ut Plat. de Republ. lib. 4. quem refert Gal. de Plac. Hipp.*
& Plat. lib. 5. cap. 7. class. 1. In pubertate verò 10
positum dicimus aliquem, cùm evidenter corpus augescit, pili in locis consuetis apparere incipiunt,
& ad coitum aptus homo est: puberes etenim di- 11
cuntur, qui ex habitu corporis concipere, & generare possunt. *c. Puberes. de despons. Impub. & ibi Abb. num. 2.* eodem quoque pacto, & in reliquis ætatibus considerandum. Alias præterea ætatis definitiones affert *Epiphan. Ferdin. Theorem. lib. 1. Theor. 19.* quas vide apud ipsum.

SVMMARIVM.

1 *Ætatum divisio, ac numerus varius.*
2 *Ætates sex ex nonnullis Iurisperitis.*
3 *Ætates septem ex aliis.*
4 *Ætates quatuor ex aliis.*
5 *Ætates quinque ex aliis.*
6 *Ætates duæ tantùm ex aliis. & num. 12.*
7 *Ætates duodecim numerari possunt.*
8 *Ætates quinque ex Fernelio.*
9 *Ætates septem ex aliis Medicis.*
10 *Ætates novem ex aliis.*
11 *Ætates tres ex Arist. & ex aliis ibi.*
13 *Ætates ex communi opinione quatuor.*
14 *Ætates quatuor ex aliis. & num. seq.*
16 *Composita temperamenta quatuor.*
17 *Multiplex Ætatum divisio Iurisperitis magis consona.*

De Divisione, ac numero Ætatum.

QVÆSTIO II.

VAria ac multiplex apud multos est Ætatum 1
divisio, ac numerus, ita ut seriò dixerit, ac bene *Vallef. Controvers. Philosoph. ac Medic. lib. 1. cap. 8.*

cap. 8. Ætatum tot esse partitiones, quot scriptores: nam & apud Iureconsultos, & apud Philosophos, & apud ipsos etiam Medicos varia omnino est ætatum distinctio. prudenter tamen præ cæteris locutus mihi videtur *Cardanus comm.* 1. *Aph.* 13. dum dicebat, Ætatum tot esse divisiones, quot caussæ dividendi offeruntur paratæ, & idcirco apud ipsos Iurisperitos multipliciter divisas docet; unde
2 iidem Iurisconsulti aliquando in sex partes dividunt, Infantiam nempe ad septimum usque annum protrahentes, Pueritiam ad duodecimum, vel decimumquartum, Adolescentiam ad vigesimumquintum, Iuventutem seu virilem ætatem ad quinquagesimum, Senectutem ad septuagesimum, Decrepitatem vel senium ad vitæ terminum. ita *in c. ut inter divinum de sacros. Eccles. Glo. in proœm.* 6. *§. sane. Alberic. in Diction. in verbo* Ætas. *Menoch. de arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 1. *cas.* 57. *num.* 1. Aliàs autem septem
3 enumerant, addentes Pupillarem post Infantiam, Pueritiam dehinc, Pubertatem, Adolescentiam seu plenam pubertatem, Iuventutem seu virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem. hoc pacto eas enumerat *Glo. in §. Minor nat. Instit. de adopt. Port. ibid.*

4 Interdum verò quatuor tantùm recensent, Impubertatem scilicet vel Pueritiam ad decimumquartum annum extendentes, Adolescentiam ad vigesimumquintum, Iuventutem ad septuagesimum, Senium ad vitæ finem. *Glo. in l. Hered. comp. ff. ad l.*
5 *Falcid.* sed apud nonnullos etiam quinque enumerari reperi, hoc est, Infantiam, Pueritiam, Adolescentiam, Iuventutem, & Senectutem, cuilibet suis assignatis terminis. *Bellon. in §. Is quoque. in Instit. parte* 2. *num.* 24.

Quinimmò (tanta est opinionum, atque unà re-
6 rum agendarum varietas) duas tantummodo ætates aliqui enumerant, Iuventutem, & Senectutem. *Leonell. de homin. præced. quæst.* 5. *art.* 3.

Non minorem differentiam reperies inter Philosophos ac Medicos, qui prout majorem, aut exquisitiorem temperamentorum mutationem, vel nativi caloris status varietatem considerarunt, in plures, aut pauciores partes ipsas ætates dividen-
7 das esse censuerunt. Atque ea de re ætates duodecim constituere licet, aut etiam plures, si eas per septimanas dividamus, quemadmodum fieri posse tradit *Gal. Com. Aphor.* 3. *Aphor.* 30. *& comm. Aphor.* 5. *Aphor.* 7. *extr. ord. class.* respiciebat enim Gal. apparentem aliquam temperamenti mutationem, quam singulis septenis annis illucescere asserebat ipse *Hipp. in lib. de Septim. par. in fin.* quem hoc pacto ætates divisisse testatur *Costæus in disquis. Physiol. lib.* 3. *cap.* 3. *licet Oribas. comm. Aphor.* 3. *Aphor.* 38. Hippocratem plurimùm ætates in sex partes divisisse affirmet. & quidem Græcos minutiorem hanc ætatum partitionem ita secutos esse constat *ex Cœlio lib.* 19. *cap.* 22. ut etiam duodenum numerum transgressi videantur. Solon tamen ex Philone Iudæo, adducente *Fran. Piccolomin. in lib. de rerum definit.* in decem partitus est, ut in carminibus ibi allatis videre licet, quæ habes etiam in libello Carminum vel sententiarum Theognidis, & aliorum Græcorum Poetarum Carm. 142. Macrobius quoque inter Latinos decem ætates enumeravit *in lib.* 1. *de somn. Scipion. cap.* 6. *vers. f.* ac hominis vitam decem septenariis absolvi tradidit ex sententia etiam Physicorum. Possunt ergo ætates per septennium usque ad duodenum numerum hoc pacto numerari, Infantia, Pueritia, Pubertas, Adolescentia, Iuventus, Virilitas, Ætas consistens, Ætas media, Senectus, Ætas declinans seu ingravescens, Senium, & Decrepitas, quas varia nomina sortiri, & plurimum inter se confundi, diversosque à diversis terminos habere, suo loco, & tempore palam fiet. Hanc diligentem, adeòque exquisitam ætatum partitionem videtur primus observasse *Hipp. Aph. lib.* 3. *ab Aph.* 24. *ad plures seqq.* in quibus morbos enumerabat, quibus singulæ ætates obnoxiæ esse consueverunt, ex cujus sententia, licet ex Iurisperitis Menoch. ubi supra, dixerit ætates esse septem, diligenter tamen intuenti minutiorem partitionem ipsum fecisse constabit.

Fernelius Physiol. lib. 3. *cap.* 10. ætates in quinque 8
partes divisit, sed adolescentiam, quam primam constituit, quadripartitus est in Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, & Adolescentiam propriè dictam; ab his recensens Iuventutem; post hanc constantem ac maturam ætatem; ab hac ingravescentem; postremo loco Decrepitam. Ex his constantem temperatam facit, cæterarum unicuique suum temperamentum assignavit. & ratio hujus partitionis ipsa temperamentorum ratio est, eo modo, quo ipsemet declarat, ut apud ipsum videri poteſt. Quin etiam hanc partitionem ætatum non solum secutus est *Valles. loco sup. citato.* sed eam ex Hipp. & Gal. sententia se ipsum admisisse firmavit. Et ex Iurisperitis sunt qui ex ejusdem Hippocr. sententia septem enumerant. *Ant. Fum. de substitut. num.* 34. *inst. in l. minorum. num.* 4. *inst. de Adopt.*

Non desunt etiam ex Medicis, qui septem enu- 9
merent, Hippocratem fortasse secuti loco proximè allegato, ubi præcipuæ ætatum partitiones septem videntur esse, licet & aliæ nonnullæ adesse deprehendantur. sed in lib. de septiman. qui ad nos non pervenit, manifestè illum septem ætates constituisse, testatur *Censorin. in lib. de die Natali.* ejusque opinionis illum fuisse tradit *Piccolomin. ubi supra in verb. ætas. Iul. Poll. Onomast. lib.* 2. *cap.* 1. sequitur & hanc distinctionem *Gordon. Med. suo tempore doctissimus in Lil. partic.* 2. *cap. sexto.* septem quoque numerabat *Conciliator diff.* 26. juxta septem Planetas, unamquamque enim ab uno Planeta regi volebat, ut apud ipsum videre est. quod etiam Nancel. præstitit *in Analogia Microc. ad Macroc. lib.* 1. *in proœmio.*
Quin etiam Ioel Medicus inter recentiores ac no- 10
vissimos in *comp. Med. lib.* 1. *sect.* 3. *petit.* 13. Ætates novem esse asseruit etiam ex ipsius Gal. sententia, sed ejus partitionis nulla ratio assignatur.

Arist. in de Iuvent. & senect. &c. cap. 14. cujus- 11
cunque animalis, itidemque cum his ipsius hominis ætates in tres partes divisit, in Iuventutem, Vigorem, & Senectutem; & ratio ejus divisionis est ipsius naturalis caloris vitæ fontis constitutio, cujus respectu ætates pro ejus incremento, statu, aut decremento, mutationes accipere maxime necesse est; atque hac ratione in tres tantùm partes patitur dividi vitæ spatium, quæ tamen subdividi etiam possunt, prout magis vel minus ad principium, seu finem incrementi, status, aut decrementi accedunt. Consentire huic divisioni visus est Servius Tullus, referente *Aulo Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 28. & hanc esse sufficientem ætatum partitionem contendunt *Cœlius Rhod. lect. Antiq. lib.* 19. *cap.* 22. *Cardan. Contrad. Medic. lib.* 2. *contrad.* 10. *Vid. Vid. de curat. generat. lib.* 12. *cap.* 7. *Epiphan. Ferdin. Theorem. Med. lib.* 1. *Theor.* 19. qui non solùm hanc esse sufficientem asserit, sed quamcunque aliam superfluam.

Denique

12 Denique *Coſtæus in diſquiſit. Phyſiol. lib. 3. cap. 3.* hominis, & animalis cujuſque ætatem proprie duas tantum habere partitiones voluit, pro caloris fortaſſe nativi augmento, & decremento, fortè fortuna non admittens dari poſſe ſtatum, in quo calor prædictus nec proficiat, nec deficiat.

13 Communiſſima opinio, & in quam plures Medici, & alii viri doctiſſimi conſpirare videntur, eſt, ætates quatuor tantum eſſe conſtituendas. Tot enumerat, & non plures *Hipp. 1. de Diæt.* non longe à fine ſuis quaſque temperamentis inſignitas, tot etiam enumerabat Pythagoras, & quatuor anni temporibus ipſas comparabat; & tot realiter eſſe elicitur ex *Platone in dialogo de Regno.* Quatuor etiam conſtituerunt Servius Tullus, itidemque Terentius Varro, parumque diverſos terminos illis aſſignarunt, ut recitat *Pierius Valerian. de Hieroglyph. lib. 27. tranſ. med.* cum his quoque conſentiunt *Cic. in lib. de ſenect. & Poetæ ipſi. Horat. in art. Poet. Ovid. Metamorph. lib. 15.*

14 Sed & plurimi Medicorum quatuor recenſent, *Gal. 5. de deceret. Hipp. & Plat. cap. 6. & lib. Finit. Medic. propè princ. & lib. de ſalubr. diæt. tex. 7. claſſ. 2.* qui & Hippocratem quadrifariam partitum eſſe ætates teſtatur in libello, cui titulus: *Brevis denot. dogmat. Hippocr.* & manifeſte ita Hippocratem egiſſe conſtat ex *Aph. 13. lib. Aph. 1.* ubi de ætatibus,
15 quæ facile, aut difficile jejunium ferunt mentionem habet. acceptant & hanc partitionem *Avic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3. Alzaar. Theor. tract. 1. cap. 2. Alb. Magn. de Iuvent. & ſenect. tract. 1. cap. 2. & ante hos Soran. Epheſ. in Iſag. cap. 5. & ex recentioribus Valleriol. loc. comm. lib. 1. cap. 10. Fontan. Aphor. ſect. 1. Aphor. 13. Baccanell. Conſenſ. Medic. lib. 1. cap. de Æ-
16 tat. temperam.* & alii quamplurimi. Neque abſque firma ratione hoc faciunt, quia quemadmodum compoſita, ac præcipua temperamenta quatuor tantum numero ſunt, juxta quæ quatuor etiam humores in animalium corporibus diminuuntur, & augeſcunt, pro quorum diminutione, & augmento ſtatus etiam, & conditio vitæ mutatur, ſic etiam jure optimo quatuor ætates conſtituendæ. Cum igitur ætas pro temperamenti mutatione, & peculiaris humoris abundantia ipſa quoque mutationem accipiat, tranſiens in alterius ætatis naturam, non poteſt, niſi quadrupliciter partiri, ut ſentit etiam ipſe *Gal. in loco ſupra allegato. de Sal. Diæt.* & licet doctiſſimus Fernel. loco jam ſæpe citato hanc rationem veluti falſam, & nullius valoris confutare tentaverit ex eo, quod nullus abſolute tale temperamentum habeat, quale ætati, in qua permanet, conveniret, nobis tamen ſatis eſt, quod quiſque reſpectu ſuiipſius omnes prædictas temperamentorum mutationes experiatur, modo ad debitum vitæ terminum pervenire illi fata concedant. Detur vero, an non detur ætas illa temperata, quam dari vult idem Fernel. in qua animal nec proficiat, nec deficiat, non eſt præſentis loci inquirere; illud ſatis ſit adnotaſſe, multos ex Philoſophis aperte negaſſe, dari poſſe ſimile aliquod vitæ tempus, rationibus, de quibus per eos *in lib. de Iuvent. & ſenect. & de long. & brevit. vitæ.*

17 Cæterum quoad ætatum numerum, quia legibus, & iis, qui leges moderantur, ob rerum agendarum varietatem multiplex ætatum diviſio magis conſona eſt, poſthabita pro nunc hac rationabiliori partitione, ætates eſſe ſeptem conſtituamus cum jam citata *Gloſ. in §. Minor nat. ff. de Adopt.* quam enumeremus hoc modo, Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, Iuventutem, Virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem, de quibus ſigillatim diſſeremus, ea tantummodo pertractantes, quæ ad ipſos Iuriſperitos, ex noſtra Medica officina vel ſcitu neceſſaria, vel auditu non injucunda fore exiſtimabimus, ab ipſa Infantia originem ſumentes.

SVMMARIVM.

1 *Infantia quid ex Avicenna.*
2 *Infantia proprie quænam ætas ſit.*
3 *Infans quis dicatur.*
4 *Balbutire eſt infantiæ proprium.*
5 *Ætas numeratur à die nativitatis, non autem à die conceptionis.*
6 *Natus nocturno tempore an antecedenti, vel ſubſequenti die natus dicatur.*
7 *Dies incipit à media nocte, & durat uſque ad mediam noctem.*
8 *Dies noctis filius.*
9 *Dies aliquando ſumitur pro eo tantum ſpatio, quo Sol lucet ſuper terram.*
10 *Infans vocatur etiam exiſtens in utero.*
11 *Ætas eſt vitæ ſpatium.*
12 *Quod in utero eſt animal dici non poteſt.*
13 *Infans dicitur minor ſeptennio.*
14 *Septennes pueri expeditius loqui incipiunt.*
15 *Infantia dicitur ætas prima.*
16 *Infantes utrum ſint alicujus intellectus capaces.*
17 *Infantiæ proximus habet aliqualem intellectum, contrarium num. ſeq. Amplia ut num. 19.*
20 *Impubes judicio caret. Amplia ut num. 25.*
21 *Impubes dicitur uſque ad 14. annos.*
22 *Infans furioſo æquiparatur. & num. 27.*
23 *Furioſus caſu agit quod agit, ſic & infans*
24 *Actus ab infante, & furioſo facti non tenent. Amplia ut num ſeq. declara ut num. 27.*
28 *Infans non habet dilucida intervalla.*
29 *Imperfectio intellectus in infante eſt à natura, & idcirco non intermittit. contra de furioſo num. ſeq.*

De Infantia.

QVÆSTIO III.

Infans ab Hippocrate, ut ex Zeuxidis verbis protulit *Galenus in lib. de morb. vulg. comm. 1. tex.* 1
5. appellatur puer uſque ad pubertatis annum, licet non ita ſentiat ipſe Gal. quia loco citato aliter ſentire ſe dicit, *& in comm. 2. lib. 3, ejuſd. lib. de morb. vulg.* voluit Hippocratem appellaſſe infantes parvos fœtus. ſed quicquid ſit, de his *Avicenna p. 1. doctr. 3. cap. 3.* dixit infantiam eſſe ætatem in qua membra pueri nondum ad motiones, & ad ambulandum ſunt apta; nos tamen juxta communiorem opinionem dicamus, Infantiam eſſe ætatem primam 2
à die nativitatis uſquequo expedite homo loqui incipiat. cum enim Infans dicatur is qui fari non poteſt 3
l. Mulier. ff. de verb. oblig. §. Pupillus. verſ. Quod diximus. Inſtit. de inutil. ſtipul. l. fin. ff. rem. pupill. ſal. for. Bald. in l. donat. C. de acquir. poſſeſſ. Alberic. in diction. in verb. infans. Pedemont. deciſ. 89. num. 2. & ex Medicis Ioſtrerius in Aphoriſmis infantibus pertinen. ſect. 1. Aph. 1, quod & ipſa nominis ethymologia indicare poteſt, totum illud tempus dici debet infantia, in quo homo expedite, ac ordinate loqui non poteſt à die nativitatis computando. Ex Medicis tamen *Heurn. in ſuis annotationibus ad Hipp.*

Aphor. sect. 3. *Aph.* 24. *num.* 1. Infantiam totum illud tempus vocari voluit, quod à nativitate usquequo asperiorem vocem reddant pueri intercedit, quod non nisi cum puberes fiunt, vel saltem pubertati approximantur, accidere solet. licet tripliciter infantiam partiatur, primam ipsius partem à natali die ad perfectam dentitionem, secundam ad septimum annum, tertiam quousque asperiorem vocem edant. Taddæus infantiam tripliciter etiam accipi tradit, 1. pro primâ ætate usquequo puer ambulare possit, & sic strictò modo accipitur. 2. largius sumitur cum ascenditur usque ad pubertatem. 3. largissimè, cum applicatur etiam ejus nomen toti adolescentiæ. Sed hæc Taddæi, & Eurnii partitio, pace tantorum virorum dictum velim, mihi non probatur, cum transacto septimo anno nulli convenire possit infantis nomen, omnes enim tunc temporis
4 non solum loqui, sed expeditè loqui solent. Est autem adeò proprium, ac naturale hujus ætatis balbutire, & non expeditè loqui, ut sapienter admodum Plato illud protulerit in Gorgia, vel de Rhetorica, Quum enim puerum video, cui adhuc convenit ita loqui, balbutientem, & ludentem gaudeo, & gratiosum mihi videtur, & liberale, & quod pueri ætatem deceat; ubi vero puerum audio clarè loquentem, amarulenta res esse mihi videtur, & offendit mihi aures, & servile quid esse mihi videtur. Ex sui ergo natura infantes expedite non loquuntur, & ideo inter miracula, quæ universale judicium præcedent, quæ recenset *Esdr. lib.* 4. *cap.* 6. illud etiam reperies, & anniculi infantes loquentur vocibus suis. itemque pro miraculo habitum est, quòd nonnulli statim atque in lucem venerunt, locuti sint, teste *Arist. probl. lib.* 11. *problem.* 27. & infantem semestrem triumphum proclamasse pro miraculo narratur à *Val. Max. lib.* 1. *cap.* 6. Cæterum si rationem quæris cur pueri infantes minimè expeditè loquantur, pete ab *Arist. ubi supra probl.* 30.

5 Dixi verò à Nativitatis, non à conceptionis die computandum esse in ætatis enumeratione, sic sentiente etiam D. Covarr. *in Relect. de spons. & matrim. par.* 2. *cap.* 8. *num.* 3. Atque hic nota id, quod ab *Aulo Gellio Noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 2. *& à Macrobio saturnaliorum lib.* 1. *cap.* 3. & ex his à *Polyd. Ripa in tract. de Noct. sup. cap.* 152. discutitur, unde sci-
6 licet enumerandus dies sit in eo, qui natus sit nocturno tempore; an nimirum dicatur natus in die præcedenti, vel subsequenti. ex Varrone verò concludunt, quod si ante mediam noctem natus sit, ejus natalis numeretur à die præcedenti, sin autem post,
7 à die subsequenti. ratio est, quia dies incipit à media nocte, durat autem usque ad mediam noctem. *l. More Romano. ff. de feriis. Guid. Pap. sing.* 63. cujus moris causam reddit *Plutarch. in problem.* unde
8 ab Antiquis, Diem ex Nocte prognatum esse dicebatur, Hesiod. in Theogonia:

Nocte porrò tam Æther, quàm dies prognati sunt.

Qua de re Dies integer, spatium scilicet horarum 24 noctem, & diem comprehendens, Gal. teste pluribus in locis, præcipuè vero *q. Method. cap.* 2. *&* 10. *Ejusd. cap.* 2. *class.* 7. *&* 1. *de Cris. cap.* 16. *class.* 4. Nyctimeron, hoc est Noctidialis ab aliquibus ex Antiquis appellabatur, ut idem *Gal. testatur in lib. ad eos, qui de Typ. scrip. cap.* 7. *class.* 3. *& in libello de sep-*
9 *tim. par. class.* 1. licet aliquando Dies pro eo tantum spatio accipiatur, quo Sol lucet super terram, ut notat ex Iureconsult. *Polyd. Ripa de noct. supra cap.* 3. *num.* 27. & sic distinguitur à nocte, comprehenditque horas duodecim, quæ tum non omni tempore æquales, sed modò breviores, modò longiores sunt. *Alciat. in l. Vrbis appellatio. ff. de verb. signif. num.* 8. sic accipies apud Homer. in Apoll. Hymno:

Latona autem novem dies quidem, & novem noctes insperatis
Partus doloribus torquebatur.

Et apud Theocrit. Idyll. 2.

Decubui verò in lecto dies decem, & noctes decem.

Horatius Epod.

Vrget diem nox, & dies noctem.

Porrò licet infantia, quæ prima ætas est, à die nativitatis enumerari incipiat, non verò à die conceptionis, ut supra dixi, tamen infans dicitur etiam fœtus in utero existens in sacris litteris citante *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 1. *cas.* 17. *num.* 8. quin 10
etiam & apud ipsos Medicos fœtus jam in utero perfectus, & omnibus membris absolutus infans vocatur, ut patet apud *Hipp. qui* 3. *de morb. vulg. Ægr.* 10. bimestrem aut trimestrem conceptum infantem appellavit, ut testatur inibi *Gal. in comm. & repetit.* 1. *de sem. cap.* 9. *class.* 1.

Illud tamen & in communissimo hominum usu, & apud omnes DD. patet, tempus gestationis non computari cum ætatibus, quæ à die nativitatis solummodo enumerantur. *Hostien. in sum. de desp. Impub. num.* 3. *lib.* 4. *Garzias de Benef. par.* 7. *cap.* 4. *num.* 11
84. nam, cum ætas sit vitæ spatium, vix vivere videtur is, qui in utero existit, & idcircò animal dici 12
non potest, nec homo. *l. Falcid. ff. ad l. Falcid. Tiraq. de Retract. lignag.* §. 1. *Glo.* 9. *num.* 78. Immo conceptum in utero nihil esse, & in rerum natura non haberi probabat idem *Tiraq. in l. si unquam C. de revoc. donat. Glo. suscep. liber. nu.* 149. hoc tamen intelligendum respectu eorum, quæ pertinent ad actus civiles, alias enim non modo animal, & homo est infans in utero, sed ipsum etiam semen secundum aliquos homo est, cum se habeat in potentia ad tale esse, unde Martial. in Ponticum Mastupratorem:

Hoc, quod tu digitis, Pontice, perdis, homo est.

Vnde contra illam sententiam strenue admodum pugnat Gal. *in lib. cui tit. An animal sit &c.* ubi non solum animal esse fœtum in utero, sed etiam animæ rationalis participem contendit, nobis tamen satis esto, quod ad rem nostram facere videtur, nimirum nullam haberi rationem in ætatis computatione temporis illius, quo fœtus in utero permanet, sed ætatem, ut jam non semel dictum est, à die nativitatis numerari, & hunc esse primum infantiæ terminum.

Secundum desinentis scilicet Infantiæ terminum assignarunt ll. ac Legumperiti dicentes, Infantem 13
dici minorem septennio. *l. si infanti. C. de Iure delib. Glo. in l. qui habent tutorem* §. *si pupillus pupillave verb. Infanti ff. de tutelis in l. pupillus qui testam. in l. Donat. C. de acquir. & retin. Zabar. de homic. vol. & casual. c. si furiosus num.* 7. *Felin. cons.* 15. *num.* 20. *Menoch. de Arbitr. ubi supra num.* 9. *& ultimo loco Farinac. pract. crimin. par.* 2. *lib.* 3. *q.* 42. *num.* 3, *tomo primo.*

Talis autem terminus prudenter admodum ab illis huic ætati videtur assignatus, secundum pluri- 14
mum enim septennes pueri jam expeditius, ac magis ad rem fari incipiunt, licet nonnulli, ut de cæteris etiam rebus evenire solet, aut citius, aut tardius hoc ipsum perficiant.

Quemadmodum vero ab effectu hæc ætas infantia dicta est, sic etiam ab ordine ætatum dicta est 15
ætas

ætas prima, & aliquando etiam ætas puerilis. *Alberi. in diction. in verb. ætas prima, & in verbo ætas justa, ex nostris Celſ. ſuæ Med. lib. 2. cap. 9.* licet puerilis nomen ad ſubſequentes etiam ætates ſeſe extendat.

16 Illud autem circa hanc ætatem controverti poſſe
videtur, utrum nempe infantes ſint alicujus intellectus capaces: nam *Glo. in §. Pupillus inſtit. de inutil. ſtipulat. in verb. non multum, & Iaſon. in l. Pupill. ſi far. ff. de acquir. hæred. num. 4.* dixerunt infantiæ
17 proximum, hoc eſt, qui jam ex infantia ad pueritiam properat, eſſe alicujus intellectus participem.
18 Dicendum, puerum infantiæ proximum, vel me-
19 lius, infantem proximum pueritiæ reſpectu quidem
jam prægreſſæ ætatis habere quoquo pacto aliqualem intellectum, abſolute vero ipſum nullius cognitionis eſſe capacem, quæ ſibi, aut alteri utilis eſſe poſſit: non enim intelligit quid agit, ut ex præ-
20 dicto §. *pupillus* habetur, immo ipſum impuberem
judicio carere, & habere tantummodo ſemiplenum judicium firmant ipſi DD. *Archid. de elect. cap. ex eo. num. 2. Pileus quæſt. jurid. 13.* quod multo magis
21 locum habet in infante, quia impubes dicitur quis
uſque ad 14 annos. *Iaſ. in l. impuberibus num. 2. ff. de acquirenda hæred.* quinimo etiamſi infans, aut impubes ad propoſitum loquantur, & aliquos actus prudentes faciant, tamen judicio carere dicuntur. *Rota in noviſſ. deciſ. 127. num. 8. & 9. parte 2.*

22 Vnde eſt, quod infans, & impubes apud leges,
& earum interpretes furioſo æquiparantur. *Caſtr. in l. Pupillus ff. de acq. hæred. Maſcard. de probation. concl. 3340. num. 32. vol. 1.* quia quemadmodum
23 furioſus caſu agit quicquid agit. *l. ultima in fin. ff. de adminiſtr. tutor. Menoch. conſ. 82. num. 207. vol. 1.*
24 ſic etiam & infans; & idcirco actus ab ipſo facti
non tenent, quamobrem neque teſtamentum condere ei licet. *Dec. in l. ſi frat. C. qui teſtam. fac. poſſ.*
25 *num. 3.* quod ampliat, ut procedat, etiamſi, ut
26 dixi, intellectum, & judicium habeat ſupra quam
ferat ætas. nam tales nullam habent prudentiam, etiamſi ex actibus habere videantur, unde *Lucr. lib. 3. de rer. nat.* hoc maxime quærebat; cur nullus puer ſit prudens; quinetiam puerorum ſapientiam non ſolum flocci pendebant antiquiores, ſed odio quoque habebant ex parœmia illa: *Pueros odi præcoci ſapientia*; ad quod etiam facit Platonis auctoritas in hujus quæſt. prin. allata: res enim videtur hujuſmodi ætatis prudentia neque ſibi, neque alteri ulla ex parte utilis. *auctor in Adag.*

Non mirum ergo eſt, ſi multoties apud Homerum infantis nomen pro inſipienti accipitur, ut Iliad. 2.

Certe jam pueris ſimiles loquimini infantibus.

Et ſexto ejuſdem:

Filium in ſinu geſtans, infantem animo, infantem item
corpore.

Et Odyſſ. 16. in fin. ſub perſona Penelopes loquens inquit:

Filius autem meus, quouſque quidem fuit infans, &
demens.

& ipſe Telemachus Penelopes filius de ſe ipſo loquens Odyſſ. 2.

Iam enim intelligo, & ſcio ſingula bonaque & pejora,
Antea autem infans eram.

Infert enim ex hoc quod erat infans, quod nihil boni aut mali cognoſcebat, veluti nunc cognoſcit.
27 prudenter ergo, ut ſupra dicebam, æquiparantur
infans, & impubes furioſo à Legumperitis, immo videtur, quod id ipſum ampliandum ſit in infante, eo quod carentia intellectus in ipſo quantum eſt de præſenti ſit minus reparabilis, quam in furioſo, & idcirco actus prudens furioſi & quem quilibet ſanæ mentis faceret, valet. *Grammat. deciſ. 73. num. 38.* 28
& ratio eſſe poteſt, quia præſumitur, vel præſumere licet, ipſum habuiſſe dilucida intervalla in eo actu celebrando; at in infante non eo modo ſe res habet, nam non poteſt dici illum hæc dilucida inter- 29
valla habuiſſe; imperfectio enim ſui intellectus à natura eſt. *l. ſi infanti in prin. de Iur. deliber.* quæ imperfectio nunquam intermittit, ſed durat uſque ad certum tempus procedente ætate, ut Lucret. lib. 3. de rer. nat. canebat:

Nam velut infirmo puero, teneroque vagantur
Corpore, ſic animi ſequit ſententia tenuis;
Inde, ubi robuſtis adolevit viribus ætas,
Conſilium quoque majus, & auctior eſt animi vis.

At in furioſo intellectus imperfectio cum ſit ab ac- 30
cidenti, & à morbo, facile quidem poteſt intermittere, etiam ſi denuo revertatur, quouſque igitur hæc imperfectio in puero durat, quicquid agit, etiamſi prudenter agat, aut videatur agere, caſu tamen agit, non enim cognoſcit, ſe prudenter agere. *l. fin. ff. rem pupill. ſalu. for.* nulla enim prudentia poteſt eſſe illius, qui non cognoſcit quales ſint actiones, quas patrare ſolet, ut ſe cognoſcere dicebat Telemachus Vlyſſis filius ubi *ſupra apud Homerum.*

SVMMARIVM.

1 *Pueritiæ nomen late patet, & quatuor ſub ſe comprehendit ætates.*
2 *Adoleſcentia extendit ſe ad annum 25.*
3 *Puer dicitur quis durante pubertate.*
4 *Pubertas in omnibus ad 25 annum extenditur, præterquam in matrimonialibus.*
5 *Minores dicuntur ante 25 annum.*
6 *Pueri nomen convenit etiam infanti.*
7 *Pueritia, quænam proprie ætas ſit. & num. ſeq.*
9 *Puer proprie loquendo dicitur minor 14 annis.*
10 *Pueritiæ termini varii.*
11 *Pueritia quando incipiat, & quando deſinat.*
12 *Pueritia dicitur ætas pupillaris.*
13 *Infra 14 annum in mare, & 12 in fœmina ætas pueritiæ pupillaris dicitur.*
14 *Pueri intellectu carent. diſtingue, ut num. ſeq.*
16 *Pueri infantiæ proximi quando dicantur.*
17 *Proverbium, Puero etiam notum.*
18 *Pueri pubertati proximi alicujus intellectus ſunt participes.*
19 *Pubertati proximi doli capaces.*
20 *In proximos pubertati omne delictum cadit præter adulterium. & num. 27.*
21 *Impubes judicio caret. declara ut num. 24.*
22 *Infans, & impubes quicquid vident ignorant. intellige ut num. ſeq.*
25 *Minores fragile habent conſilium.*
26 *Pueri quæ corporis ſunt functiones optime exercent, quæ vero animi non, ſed proxima ætate.*
28 *Novennes, & decennes pueri generarunt.*
29 *Puer neque ad coëundum, neque ad generandum aptus.*
30 *Puer ſemen non poteſt emittere.*
31 *Vniverſalis natura in pluribus, & ex pluribus regulatur.*
32 *Qui coire, & generare poteſt, puer non eſt dicendus.*
33 *Pubes dicitur, qui concipere, & generare poteſt. & num. 36.*

34 *Non attenditur annorum numerus, sed malitia.*
35 *Alex. reprobatur, Bart. defenditur.*
37 *Impubes non præsumitur potens ad coëundum.*
38 *Alex. quomodo defendi possit.*
39 *Impuberes sunt steriles.*
40 *Ætates juventutem præcedentes aut semen non effundunt, aut infœcundum.*
41 *Pubertati proximi habent appetitum coëundi, & coëuntes aliquam percipiunt voluptatem, etiamsi semen non emittant.*
42 *Hircire quid sit.*
43 *Potentia coëundi anticipat pubertatem.*
44 *Pubertas in matrimonialibus respicitur quando quis generare potest.*

De Pueritia.

QVÆSTIO IV.

1 PVeritiæ, ac pueri nomen late patet; pueritia enim quatuor sub se ætates comprehendit, Infantiam nimirum, Pueritiam, Pubertatem, & Adolescentiam; *Taddæus Florentin. comment. 1. Aphorism. 13. versu, Nota ergo.* & licet Fernel. loco jam sæpius citato has quatuor ætates maluerit adolescentiæ nomine insignire, & merito, quia in his omnibus ætatibus homo adolescit, tamen etiam pueritiæ
2 nomen sibi vendicarunt: nam quemadmodum Adolescentia extendit se ad vigesimumquintum annum *Gal. comment. Aphor. 5. Aphor. 9. & Fernel. loco ci-*
3 *tato,* sic etiam & pueritia, cum puer intelligatur quis donec durat pubertas *Bart. in l. Mela. num. 4. ff. de*
4 *alim. leg.* pubertas autem in omnibus præterquam in matrimonialibus ad 25 annum extenditur. *Abb. in c. tua. num. 2. de dispons. Imp. Aret. in §. Minor. num.*
5 *11. Instit. de adoptionib.* & idcirco ante 25 annum pueri minores vocantur *cap. in præsentia. §. Quare. de Probationibus. Farinac. pract. crim. lib. 3. par. 2. tom. 1. q. 42. num. 21.*

Nec solum adolescenti, ac puberi pueri nomen
6 convenit, sed etiam infanti: passim enim in sacris litteris pueri nomine vocantur infantes, ut de Christo Domino recenter nato *Lucæ cap. 2.* Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, *& ibid. cap. 1.* de Io. Baptista, quis putas puer iste erit? & ubique alias, quin etiam *Hipp. in lib. de Nat. Puer.* post completam fœtus formationem puerum ipsum vocitare consuevit.

7 Sed propriùs sumentes Pueritiæ nomen, dicendum est, eam esse ætatem intermediam inter infan-
8 tiam, & pubertatem, vel meliùs, esse totum illud spatium vitæ, quod intervenit incipiendo ab eo, in quo primum infantes expeditè loqui incipiunt, usque-
9 quo pubescant, & idcirco Puer dicitur, proprie loquendo, minor 14 annis. *Glo. in l. sancimus. C. quæ sit bon. pos. Glo. in c. ex ratione de Ætat. & qual. & in præf. tit. 14. verb. Pueris, & in cap. super inordinata de Præbend. & dignit. verb. Pueri, tit. 5. & in c. Referente de delict. Puer. Bart. in l. servis. ff. de legat. 3.* licet idem *Bart. in l. Prim. §. Initium num. 1. ff. de*
10 *Postul.* pueritiam ad 17 annum extendi voluerit, aliis ad 15, ut Terentio Varrone, aliis ad 16, ut Servio Tullo illam prorogantibus, aliis vero etiam ad 18, *ut Gloss. in cap. in veteri. dist. 77.* cum Meno-
11 chio tamen dicamus, Puerum dici à septimo anno, usque ad 14 annum verò perdurare cum jam citatis doctoribus pueritiæ ætatem concludamus. *Farinac. prax. Crim. part. 2. Tomb. 1. lib. 3. quæst. 42. num. 6.*

Quę ętas pupillaris quoque dicitur, & in ea con- 12
stituti pupilli *Glo. in c. ex ea de elect. & elect. pot. Glo. in jam sæpius cit. §. minor natu. Part. ibid.* quanquam 13
pupillaris nomen etiam superiorem ætatem, hoc est infantiam comprehendit, ut patet ex citata *Glo. in c.* Ex ea Quæri autem potest de Pueris id, quod supra de Infantibus quæsitum est circa intellectus imperfectionem, utrum scilicet & in iis talis sit, quæ impediat, quo minus propria, & civilia negotia obire possint; & dicendum videtur, quod licet progrediente ætate semper intellectus in homine proficiat, ita ut, quo major natu homo est, eo majorem ac perfectiorem intellectum habere præsumatur, quantum est ex hoc, simpliciter tamen pueros intellectus, & rationis minimè esse participes. hac igitur 14
ratione, licet puer proximus pubertati, vel ut Iurisperitorum nonnullorum modo loquar, post decimum annum cum dimidio (tales enim magis pubertati proximi dicuntur *Glo. in l. Pupill. instit. de inut. stipul.*) majori intellectu dotari videatur, quam 15
proximus infantiæ, hoc est ante prædictum termi- 16
num, *ut Glo. ibid. in verb. infantiæ proximus*, tamen simpliciter loquendo, utrumque esse rationis expertem dicendum est, de his enim dicebat *Arist. 8. de hist. anim. cap. 1.* eorum animam non differre ab anima belluæ, quod intelligendum venit quoad rationis usum, & idipsum firmavit *Gal. in lib. 3. de Plac. Hipp. & Plat. cap. 7. class.* inquiens, Pueri ratione minimum utuntur, & iræ, & cupiditatibus ut bestiæ serviunt, quod & *lib. 5. cap. ult.* in his verbis repetit. Adulti ratione iracundiam refrenant, pueri autem nihil tale efficiunt, quemadmodum neque bestiæ; & ante illum firmavit eandem sententiam *Plato. 4. de rep. vers. fin.* Ne vero putes, Galenum pueros fortasse vocare infantulos septennes, vel natu minores, ipse se ipsum declarat. *comm. 3. Aphor. 24.* ubi pueros se appellare infantes usque ad pubertatem, & infra testatur.

Hoc ipsum etiam ex communi hominum senten- 17
tia patere potest, cum enim quid significare volumus undequaque, ac hominum cuicunque notum, dicimus, Puero etiam notum esse, ut qui parum, immo nihil cognoscere præsumatur, quo proverbio usus est Homer. Odyss. 6.

Facile autem notæ sunt, etiamsi puer præiret infans.

Et Plat. in Convivio, idemque Plat. in lib. de nat. hum. vers. med. per puerum, rudem ac ineptum hominem significabat, inquiens, Puerum in omnibus hujusmodi te ipsum putabis, *& in Protagora vers. fin.* Ita ut is (de quo loquebatur) puero nihilo melior appareat, quasi dicat rudis, & insipiens. Aliàs vero millies idem Plato, Pueros & intelligentia carere, & rationis esse expertes testatus est, præcipue vero *6. de Leg.* Puerum omnibus bestiis magis intractabilem, & insidiosam, acrem, ac procacissimam bestiam vocabat. Ecquid nam multis opus est in re vel pueris ipsis notissima? satis sit ex sacris adduxisse, puerum pro insipienti accipi, ut est *Ecclesiast. cap. 10. vers. 16.* Væ tibi terra, cujus rex puer est, & *Esaiæ cap. 3. vers. 3.* Et dabo pueros principes eorum. jure merito ergo hæc ætas improvida dicebatur à Lucret. lib. 1. & 4. de Rer. nat.

Vt Puerorum ætas improvida ludificetur.

Dubitatur tamen de Pueris pubertati proximis, seu qui decimum jam annum peregerunt; hos enim 18
aliqualem habere intellectum ex Arist. sententia

dicebat

dicebat *Maluas. in terminis minoris conſ. 65. num.*
19 *15. vol. 1.* & idcirco fortaſſe tunc temporis dicuntur doli capaces *l. Pupillum.ff.de reg. jur. Zabar. de homic. vol. & caſ. in c. ſi furioſus.num.7.* Immo,cum tunc quis ſit perfecti intellectus,cum eſt doli capax. *Iaſ.in l. 1. ff. de acquir. hær. §. Adipiſcimur,num.18.*
20 quia in tales omne delictum cadit præter adulterium *c.1. de del.puer ſumm. Hoſt.lib.4.de frig.& Maleſic. num.3.* ſequitur hinc quod pueri decennes,aut paulo majores perfecti ſint intellectus.

His tamen ex ſuperioribus patet reſponſio,reſpe-
21 ctive enim ad peractam ætatem illi locuti ſunt; nam ſimpliciter Impuberem judicio carere apertiſſime dixerunt DD. *Archid. in c. Ex eo. num. 2. de Elect.*
22 ipſumque ignorare omnia quæ videt. *l. 1. §. Impuberes.C.de falſ.min.* licet dubium non ſit,quod in his,
23 qui jam pubertati accedunt, manifeſtum intellectus
24 rudimentum appareat. unde bene *Pileus quæſt.jurid.*
25 *13.* tales ſemiplenum habere judicium dixit, quod etiam ipſæ ll. firmare videntur, cum Minores fragile habere conſilium firmant *l.1. ff. de Minor. Boer. conſ. 39. num. 1.* ex cujus conſilii fragilitate mirum non eſt, eos, ut Terentius *in Hecyra act.3. ſc. 1.* dicebat, eſſe levi ſententia, unde *Gal.in lib. de fœtuum form. c.3. in fin. claſſ. 3.* pueros, dicebat, quoad ra-
26 tionalem animam imperfectos eſſe, & alibi, eos, quæ corporis ſunt functiones optimè exercere dicebat, quæ verò animi non ita, ſed proxima potius ætate.

Secundo videndum hic de potentia coëundi, an ſcilicet in hac ætate poſiti apti ſint ad Venerem exercendam; licet enim, ut ſupra dixi, *ex c. 1. de delict.*
27 *puer*, in Impuberem omne delictum cadere poſſit, præter adulterium, & Impubes non præſumatur apud Iuriſtas potens ad coëundum. *Boſ.in pract.crim. tit. de delict. num. 28. Surd. conſ. 364. num. 33. tom. 3.*

Tamen non deeſt dubitandi locus, cum multi
28 caſus enarrentur puerorum, qui novennes, aut decennes non tantum coiverint, verum etiam filios generaverint; & inter alios vulgatus eſt caſus etiam inter ipſos Iureconſultos teſtimonio Divi Hieronymi, ſive, ut alii malunt, Divi Gregorii confirmatus, quem refert *Glo. in ſum. 20. q. 1.* & plures hujuſmodi hiſtorias recollegit *Schench. obſervat. Medic. rar.lib.4.tit. de Conceptione.* quin etiam ipſe ſimilem his hiſtoriam hic ſubnectere poſſem, quam tamen omittam. De fœminis item ſimiliter eadem, quæ & de maſculis circa eam rem enarrantur,& *Solin.de ſit. orb. c. 63.* (ut hoc obiter dicamus)meminit quarundam mulierum Indarum, quæ quinquennes generant, octennes tamen conſeneſcunt, ac pereunt. Sed quod magis movere nos poteſt *Iouber. lib. 2. Error. popul. cap. 2.* multis probat, pueros novennes, ac decennes, & præſertim puellas concipere aliquando poſſe, & plures etiam concepturas ante pubertatem ſi viro uterentur. Hæc tamen nihil ad nos, ſed ex his, quæ ab aliis relata ſunt, & quod ad noſtras regiones pertinet, videbatur deduci poſſe, Pueros impuberes, & ad coëundum,& ad generandum aptos eſſe poſſe.

Contrarium tamen veritatem habere dicendum,
29 nunquam enim puer aptus erit ad coëundum, &
30 multo minus ad generandum, quia ſemen non poteſt emittere: licet enim aliqui infra tempus pubertati conſtitutum & coiverint, ac ſemen emiſeſerint, & filios procreaverint, hoc non ex univerſalis Naturæ, ſed ex particularis inſtituto factum;
univerſalis enim ſua opera in pluribus common- 31
ſtrat, & per ea plura individua regulatur, non vero per particularem aliquam naturam. Verumtamen
& ii ipſi, qui infra præſcriptos terminos coiverunt, 32
& generarunt, pueri amplius dicendi non erant, etiamſi ſeptennio minores generaſſent; ſed puberes
vocandi, cum pubes dicatur is apud Iureconſultos 33
præcipue,qui poteſt concipere,& generare. *c. Puberes de deſponſ. Impub.* quamobrem recte *Summa Hoſtien. lib. 4. de deſponſ. Impub. num. 5. & 6.* dicebat, non 34
attendi numerum annorum,ſed puberem dici etiam minorem 14 aut 12 annis, ſi modo malitia ſuppleat ætatem, hoc eſt, ſi coire poteſt: unde eſt, quod *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. caſ. 57. num. 32.* recte ſenſiſſe dicendus ſit, cum inquit, Si puer decem annorum ad coëundum potens eſt, uxorem ducere poteſt.

Et ex his apparet male pronuntiatum eſſe ab 35
Alex. in l. Aurib. ff. de vulg. & pupill. num. 14. Impuberem poſſe contrahere matrimonium, & habere filios, quando malitia ſupplet ætatem, & male quidem contrariatus eſt Bart. contrarium tenenti *in l. in Pupill. de Vulg. & pupill. num. 6.* ut idem Alex. refert; nam eo ipſo, quod hic, quem impuberem vocat Alex. aptus erit ad generandum, jam 36
non erit amplius impubes, ſed pubes, cum præcipuè per hoc, ut dixi, quis dicatur pubes, quando ſcilicet potens eſt ad coëundum; hoc enim inter alia pubertatis ſigna evidentiſſimum, ac infallibile dicunt Iuriſperiti. *Summa Hoſtien. ubi ſup. num. 4. & 5. Abb. ibid. num. 2.* quippe cum quatenus quis impubes eſt, non præſumatur potens ad coëun- 37
dum, ut dictum jam ſuperius eſt; Alex. autem nimis ſe reſtrinxit annorum quantitati, cum dixerit, impuberem poſſe habere filios; id enim ſibi voluit ille, quod impubes, hoc eſt, qui ad annos à lege pubertati præſcriptos adhuc non pervenit, potis ſit ad generandum, quando malitia ſupplet 38
ætatem, attendens potius nomini, quam naturæ rei.

Et hoc quidem pacto Alex. opinio veritatem habebit, ſecus autem ſi Impuberis nomen in propria ac germana ſignificatione accipiatur: nam nomen Impuberis dicit ineptitudinem ad generandum,cum iſtud ipſum nomen apud *Ariſt. 7. de hiſt. Anim.cap. 1.* pro ſterili accipiatur, Prodeunt, inquit, nonnulli jam inde à primo ortu naturæ impuberes, infœcundique; & paulo infra, Mulieres etiam ſimili modo Impuberes à Natura creari poſſunt. nec ab re doctiſſimus *Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. in principio,* Impuberes ſteriles eſſe, abſolute dicebat, quia qua- 39
tenus impuberes, habent repugnantiam quandam, & naturalem ineptitudinem ad generandum tam ex parte potentiæ ad coëundum, quam ex parte emittendi ſemen, quam etiam ex parte ſeminis,quod tamen vel non emittunt, vel, dato quod emitterent, fœcundum non eſt, quod non ſolum de Impuberi- 40
bus, ſed etiam de ipſis puberibus affirmabat *Gal. lib. 2. de ſan. tuen. cap. 2. claſſ. 2.* dicens, Quæ enim hanc (juventutem) vel præcedunt ætates, vel ſequuntur, aut planè ſemen non effundunt, aut certe infœcundum, aut male fœcundum effundunt. et- 41
iamſi vero in Impuberibus, qui jam pubertati accedunt, non ſolum reperiatur coëundi appetitus, ſed etiam aliquando potentia, ac coëuntes aliquam percipiant voluptatem etiam ſemen non emittentes, *Ariſt. teſte Problem. ſect. 30. Problem. 1.* quam coëundi voluntatem, ac veneris pruritum hircire 42

42 apud Hipp. vocari, teſtatur *Gal. in 7. de morb. vulg. comm. 3. tex. 25. claſſ.* 3. Quod in canibus catulire dixit *Varro* 2. *de Re Ruſtic. cap.* 16. atque ea de re bene firmaverit *Abb. in c. A nobis de Sponſ. Impub. num.* 3. potentiam coeundi anticipare tempus pu-
43 bertatis. tamen quia impuberes nec ſemen vere emittunt, aut emittere poſſunt, nec conſequenter generare, idcirco, durante hac generandi impotentia, impuberes vocandi, ac eadem impotentia terminata, ſemen emittentes, & generantes, etiam eum annorum numerum, ut dixi, non complentes, in quo plerumque cæteri pubeſcere ſolent, puberes, & non ultra impuberes dicendi. & idcirco idem *Abb. in c. Quon freq. Vt lit. non conteſt. num.* 18. dicebat, & bene, quod licet pubertas in pluribus acci-
44 dere ſoleat 14 anno, tamen reſpectu matrimonii reſpicimus, quando quis generare poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Pueritia dicitur Impubertas, & Impuberes in ea ætate conſtituti.*

2 *Impubes accipitur aliquando pro minore 25 annorum.*

3 *Pueritia incipit à ſeptimo anno, deſinit vero 14. ſic & Impubertas.*

4 *Pueritiæ nomen ad alias extenditur ætates.*

5 *Impubertas proprie quæ ætas dicatur.*

6 *Præpoſitio* In, *poſita in principio nominis importat negationem.*

7 *Impubes quis ſit.*

8 *Impuberis nomen ſimile eſt nomini Inteſtati.*

9 *Inteſtatus quis dicatur.*

10 *Impubertas in duas partes diviſa.*

11 *Ætas Infantiæ proxima quæ.*

12 *Pubertati proxima ætas quæ ſit ſecundum aliquos, & ſecundum alios quæ num.* 14. *Reprobatur utraque ſententia num.* 13. & 15.

16 *Eatenus quis dicitur pubertati proximus, quatenus aliqua rudimenta pubertatis habet. & num.* 22.

17 *Proximi pubertati qui dici debeant juxta Galeni ſententiam, declaratur num.* 19.

18 *Non eſt unus omnium certiſſimus pubeſcendi terminus.*

20 *Inter Iuriſperitorum opiniones quænam ſit Galeno magis conſona, & quæ minus, num. ſeq.*

23 *Tempus apud ll. conſideratur aliquando de momento ad momentum.*

24 *Menochii opinio approbatur.*

25 *Tempus pubeſcendi, & ſe pubertati approximandi diverſificatur pro temperamentorum diverſitate.*

26 *Iudex debet cognoſcere temperaturam ejus, cujus ferre judicium debet, an proximus pubertati dici ille conveniat.*

27 *Temperamentorum cognitio ad Medicum ſpectat.*

28 *Multa pubeſcentiam ipſam, & conſequenter ætatem Pubertati proximam & retardare, & accelerare poſſunt.*

29 *Ipſa natura intrinſeca eſt prima, & adæquata cauſa celerioris, aut tardioris pubeſcentiæ.*

30 *Iudex deberet adhibere Medicos in definitione ejus quæſtionis, an quis pubertati proximus ſit.*

Qui dicantur Pubertati proximi.

QVÆSTIO V.

1 ÆTas pueritiæ dicitur etiam impubertas, & qui in ea conſtituti ſunt impuberes *Glo. in l. hæred. computatio. ff. ad l. Falc.* nam impubes dicitur minor 14 annis, & uſque ad 14 annos. *l. non ſolum §. ſi libertus. ff. de excuſ. tut. Iaſ. in l. impuber. ff. de acquir. hæredit. num. 2. Alberic. in Diction. in verb. impubes*, licet, ut habetur ex eadem *l. non ſolum*, impubes aliquando accipiatur pro minore 25 annis, 2
ſed improprie, & largo modo.

Quemadmodum autem pueritia à 7 anno incipit, definit vero in 14, ex ſupra citatis, ſic & impubertas. *Hoſtien. in ſum. lib. 4. de deſp. impub. num. 3. Farinac. ubi ſupra num.* 8. ſed pueritiæ nomen ad alias quoque ætates extenditur, ut ex ſuperiori 3
quæſt. patet; impubertas autem non ita, nam proprie loquendo ea ſolummodo ætas dicitur impubertas, quæ inter pubertatem, & infantiam mediam eſt, quamquam enim illa præpoſitio *In*, cum in principio nominis ponitur, negationem ſignificat, *Glo. in l. ſacrilegi. ff. ad l. Iul. pecu.* & patet in plerisque nominibus, ne dicam omnibus, ut impotens, ignarus, inutilis, inobediens, infirmus, impiger, imprudens, irrationalis, infrequens, innatus, & hujuſmodi, ita ut impubes idem importet, ac ſi dicas, non pubes, tamen videtur cum negatione in hoc nomine notari proxima aptitudo ad pubeſcendum, tanquam ſi diceres, Impubes is eſt, qui adhuc pubes non eſt, ſed pubertati proximus, vel in ætate pubertati proxima: ſecus enim dicendo, non minus hoc impuberis nomen cæteris ætatibus convenire poſſet, quæ extra pubertatem ſunt, quam huic, quæ proprie Impubertas à nobis dicitur. 4 5 6 7

Similem nominis ſignificationem reperies in nonnullis aliis vocibus, cum hac negatione compoſitis, quæ cum negatione proximam, ut dixi, important aptitudinem ad eam ipſam rem, quam negant, ut eſt, exempli gratia, nomen Inteſtati, neque enim quilibet, qui teſtamentum non conficit inteſtatus decedere dicitur, ſed is tantum, qui, cum poſſet condere teſtamentum, non condidit. *l. Inteſtati. ff. de ſuis & legit. hæredibus.* Vnde Iuven. Sat. 1. 8 9

Hinc ſubitæ mortes, atque inteſtata ſenectus.

nempe quia ſenes maxime teſtamentum condere poſſunt ac debent.

Hæc igitur ætas à Iuriſperitis in duas partes dividitur, quarum unam vocant ætatem Infantiæ proximam, alteram vero ætatem proximam pubertati, ut in ſuperiore quæſt. jam meminimus, utraque vero ſub pueritia continetur. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 57. num.* 19. 10

Incipit porro ætas, quæ Infantiæ proxima dicitur, ab anno ſeptimo. *Menoch. ubi ſup. num.* 12. vel jam perfecta infantia, ac durat ſecundum Iuriſperitorum ſententiam, & terminum ab iis aſſignatum in maribus uſque ad decimum annum, & undecimi dimidium, in fœminis ad novem uſque, & dimidium decimi. ita ſæpius jam citata *Glo. in §. Pupillus omne. verb. Infantiæ proximus. Inſt. de Inut. ſtipul.* 11

A quo tempore ſupra uſque ad annum 14, enumeratur ætas, vel ætatis pars illa, quæ pubertati proxima dicitur ſecundum communiorem Iuriſperitorum ſententiam. *Glo. ubi. ſup. & in l. Pupillum. ff. de reg. Iur. Glo. fin. in. l. 1. ff. de nov. Iaſ. in l. Properandum. §. Et ſiquidem num. 2. C. de Iud. & in Auth. ſacramenta num. 6. Caſtr. ibid. num. 2. & conſ. 384. num. 2. Zabar. de homic. vol. & caſ. c. ſi furioſus num. 7. Dec. in l. Pupillum ff. de reg. Iur. in prin. Alberic. in Diction. in verb. Ætas in f. Ruland. conſ. 57. num. 25. Cephal. quæſt. 291. in prin. Surd. conſ. 364. num. 4. & 31. Tom. 3. Bellam. conſ. 48. num. 44. Covarr. Relect. Tom. 1. par. 2. caſ. 5. num. 5. &* alios citat. *Menoch. ubi ſup. num.* 21. 12

Sed

13 Sed hanc sententiam reprobat, & confutat ipse Menoch. ibidem, insimulque aliam eorum adducit
14 opinionem, qui proximos pubertati eos dici volunt, qui per sex tantum menses à pubertate distant, & præter hanc alias etiam opiniones refert, quas omnes bene refellit ipse, ut apud ipsum videre est.
15 Neque ab re videtur Menochius omnes prædi-
16 ctas sententias reprobare, ac convellere: nam eatenus quis pubertati proximus dicendus videtur, quatenus in eo aliqua pubertatis rudimenta apparent, at non illico post assignatos terminos hæc rudimenta pullulant, sed cum pueri à pubertate parum di-
17 stant. unde *Gal. comm. Aph.3. Aph.27. extr. ord. claß.* proximi pubertati dici, inquit, illi possunt, qui duodecimum, decimumtertium, aut quartum su-
18 pra decimum annum agunt; quia, cum, (ut ipse addit) non sit unus omnium certissimus pubertatis terminus propter caliditatis, & frigiditatis temperaturam, idcirco prout citius, aut tardius quis pubescit, sic citius, aut tardius pubertati fieri proximus dicendus. ea etenim de re varios ille apposuit terminos, cum de proximis pubertati decernere
19 voluit, neque unico tantum sese restrinxit. Ea ergo videtur fuisse Gal. mens, ut proximi pubertati dicendi sint in anno pubertatem præcedenti.
20 Cæterum Gal. opinioni inter Iurisperitorum sententias magis consona videtur eorum opinio, qui per sex tantum menses à pubertate distantes dici pubertati proximos voluerunt, cujus opinionis fuit superius *cit. Glo. in l. Pupillum. ff. de reg. Iur.* & alios huic sententiæ faventes refert ipse *Menoch. ubi supra num. 28.*
21 Minus probabilis inter omnes eorum opinio est, qui voluerunt, eum dici pubertati proximum, qui per tres tantum dies à pubertate distat, quam refert
22 *id. Menoch. ubi sup. num. 32.* quia, ut jam dixi, in tantum quis dici potest proximus pubertati, in quantum rudimentum aliquod pubertatis habet, quod tamen rudimentum non potest de die in diem apparere, quia Natura, & calor ipse nativus, cujus opus illud est, non potest in tam modico tempore tam apparentem mutationem in corpore excitare,
23 neque potest hic, ut aliàs apud ll. usu venire scio, tempus de momento ad momentum considerari. *l. Denique. §. Minorem 25. ff. de minor.* quia calor ordinate, ac congruo tempore procedit alterando, & agendo in radicale humidum, non autem derepente.
24 Verumenimvero inter omnes opiniones magis arridet ipsius Menochii opinio ubi sup.num. 44. quam magis receptam hodie dicit, & in quam conspirant auctores ab eo citati, quibus adde *Vigl. in tit. de Testam. ordin. num. 11.* scilicet, relinqui Iudicis arbitriò, an quis dicatur proximus pubertati. Quas omnes opiniones recitat *Farin. quæst. Crimin. lib. 3. q. 91. num. 4. ad plures seqq. par. 2. Tom. 1.*
25 Cum autem præcipue ob temperaturæ, caliditatis nempe, & frigiditatis varietatem, hoc tempus
26 in particularibus diversificetur, male videtur judicari posse, an quis sit proximus pubertati, nisi simul & temperaturam ejus is, qui judicat, cognoscat.
27 Quæ cognitio cum ad Medicum solummodo pertineat, ipse prout quis magis, aut minus naturâ calidus, aut frigidus existet, sic aut esse, aut non esse pubertati proximum judicare poterit; licet & regionem, & mores, & victus rationem, & institutionem à puero in judicando respicere etiam debeat: nam & hæc omnia simul, & unumquodque per se pubescentiam & retardant, & accelerant, quamquam ipsa natura temperamenti intrinseca, 28
ac prima causa sit celerioris, aut tardioris pube- 29
scentiæ. bene igitur in hac parte cautum fore per Iudicem existimaverim, si Medicum pro defini- 30
tione hujus quæstionis unà adhibeat ad judicandum.

SVMMARIVM.

1 *Pubertas dicitur à pube.*
2 *Pubes quid, & num. seq.*
4 *Os pubis.*
5 *Pubertas quid.*
6 *Proprium Pubertatis est pilos in diversis partibus corporis generare.*
7 *Barbam ab ulnis puerorum vellere proverbium.*
8 *Homero postridie ab ortu pili in inguinibus nati.*
9 *Pubertas, & Adolescentia idem.*
10 *Adolescentia ad superiores ætates sese extendit.*
11 *Pubertati proprie convenit Adolescentiæ nomen.*
12 *Adolescentia à 18, ad 25 annum enumeratur.*
13 *Ætas discretionis quæ.*
14 *Puberibus conceditur, ut testamentum condere possint.*
15 *Ætas Tenera.*
16 *Floridæ nomen Pubertati aptari deberet.*
17 *Pubescentiæ in homine respondet quod in stirpibus est florere.*
18 *Ætate florentes qui: & Ætatis flos num. seq.*
Ætas grata.
21 *Ætas Nubilis.*
22 *Mulier proprie nubilis dicitur, non vir.*
23 *Nubere uxori, proverbium.*
24 *Ephæbi qui.*
25 *Quando incipiat Pubertas ex aliquorum sententia. & ex sententia Fernelii num. seq.*
27 *Quartus decimus annus nimis præcox pro incipiente pubertate. & num. 47.*
28 *Terminus 14 annorum est in masculis, in fœminis autem duodecim.*
29 *Terminus annorum duodecim in fœminis est præcox. & num. 37.*
30 *Infallibile Pubertatis signum est concipere, & generare posse. & num. 78.*
31 *Mas ante seminis emissionem generare non potest, neque fœmina ante menstrua.*
32 *Quando debeat dici Mas, aut Fœmina pubescere.*
33 *Virginibus menses non prodeunt ante pubertatem.*
34 *Ex Fœminis vix duodecima pars in anno ætatis 12 menstruatur.*
35 *Ius adaptatur his, quæ secundum plurimum eveniunt.*
36 *Pubertas in fœmina quando incipiat. & numeris 38. 41. 43. 45. & 46.*
39 *Hesiodi auctoritas magni momenti.*
40 *Nubendi tempus.*
42 *Tutela in fœminis cur celerius absolvatur.*
48 *Fœmina citius pubescit, quam vir, & causam ex Host. vide num. seq. confutatur num. 51. veras ejus rationes vide num. 52.*
50 *Fœmina calidior viro. Contrarium num. seq.*
53 *Fœmina est viro imperfectior.*
54 *Tempora perfectionis, & imperfectionis respondere sibi debent.*
55 *Ratio imperfectionis ipsius fœminæ.*
56 *Perfectius tardiùs augescit imperfectiori.*

57 *Ante*

57 *Ante perficitur corpus, quam animus.*
58 *Fœmina ratione humidioris temperaturæ augescit citius quam mas.*
59 *Humiditatis causa corpora facilius crescunt.*
60 *Ratio tardioris augmenti ipsius fœminæ dum in materno utero commoratur.*
61 *Mas in utero citius augescit, quam fœmina.*
62 *In Fœmina maxima dominatur humiditas.*
63 *Humiditas caloris actionem infringit.*
64 *Pubertas quo anno absolvatur.*
65 *Plena Pubertas, quando sit. & numeris 67.69.70.*
66 *Triplex Pubertas.*
68 *Non est unus omnium pubescendi terminus. & n.75.*
71 *Ex quibus signis deprehendatur Pubertas.*
72 *Corporis inspectio honestatis caussa explosa.*
73 *Tria Pubertatis signa. rejiciuntur numeris seqq.*
76 *Pilorum eruptio non facit ætatis differentiam.*
77 *Coeundi potentiam non esse pubertatis signum.*
79 *Qui in Pube non sunt, coire possunt, non generare.*
80 *Potentia coeundi præcedit pubertatem.*
81 *Certissimum Pubertatis signum.*
82 *In Pubertate magnæ fiunt corporis mutationes.*
83 *In pubertate dignoscenda corporis temperamentum considerandum est.*
84 *Abb. frustra quærit indicia demonstrantia in Pubere coeundi potentiam.*
85 *Puberes an integrum rationis usum habeant.*
86 *Lex non permittit Puberibus omnia suo arbitrio agere.*
87 *Puberes habent rationis usum, sed adhuc rudem.*
88 *Puberes imprudenter se gerunt.*
89 *Puberes à passionibus nimis vincuntur.*

De Pubertate.

QVÆSTIO VI.

1 PVbertas à Pube dicitur, est autem Pubes lanu-
2 go, quæ maribus ut plurimum 14 anno, aut 15. Fœminis 12, aut tardius, circa pudenda oriri solet. *Cagnol. in §. Impuberibus. ff. de reg. Iur. Calep. in diction. in verbo Pubes.* Ausonius in Rosa:

Collige Virgo rosas dum flos novus, & nova pubes.

Idem etiam apud Hippocratem significare reperies *in lib. de Artic. vers. med.* cum inquit, Pubes autem, & barba serior, & rarior increscit, & alibi sępe. *Cels. lib.2. cap.1. suæ Med.* Incipiente vero jam pube. Vnde Pubes pro ipsis adolescentibus accipitur. Horat. lib.2. Carm. od.8.

Pubes tibi crescit omnis.

3 Dicitur præterea Pubes etiam pars ipsa, in qua pili emergunt in infima ventris regione posita, & sub qua vesica suam posituram habet. *Ruff. Ephes. de part. corp. hum. appellat. lib.1. cap. 11. Hipp. in lib. de Nat. Puer. vers. med.* At simulac mensibus, & genituræ via patet, tum puero, ac virgini extrema cuticula rarescente, pilus in pube nascitur. *& in lib. de Carnib.* Ac fortassis mirum aliquem subeat, cur in axillis, & pube, & reliquo corpore pili multi succrescant; sic & *Gal. in prim. Prorh. com.2. tex.37.*
4 unde os illud huic parti substratum dicitur os pubis, ut apud Anatomicos videri potest, quorum auctoritatem in re nullius momenti minime necesse est ad-
5 ducere. Cæterum Pubertas id vitæ spatium dici potest, in quo primùm pube in pudendis, aliisque corporis partibus erumpente, primùm ad generandum aptus homo fit. patet ex *Hipp. loco proxime ad-*
6 *ducto in lib. de Nat. Puer.* Videtur enim hujus ætatis proprium pilos in prædictis partibus procreare, quibus omnino destituta reperitur superior ætas; qua de re cum inanem, ac futilem operam significare volebant Antiqui, illud jactabant, Barbam ab 7
ulnis puerorum vellit, ut recitat auctor in Adagiis, quasi improprium, ac alienum quid ab ea ætate, proprium vero subsequentis sit pilos in ulnis progignere, cujus rei rationem reddit Hipp. ubi supra. unde pro miraculo narratum est ab *Heliod. hist. Æthiop. lib.3. trans. med.* quod Homero postridie 8
ab ortu pili in inguinibus nati sint, ex quo casu cognominatus sit Homerus, cum antea Melesigenes vocaretur, licet sciam communem opinionem esse, cognomen Homeri illum à cæcitate reportasse, quemadmodum testatur *Herod. in vita Homeri*; sed hæc obiter.

Plato in dialogo de Regno, cum ex contrario superiorum sphærarum motu omnia retrocedere dixisset, homines etiam, quasi retrogrado augescendi, immo decrescendi modo, ad peractas jam ætates remeare narrabat, ex quo, inquit, Pubescentium autem corpora glabrescentia, & singulis diebus ac noctibus decrescentia in recens nati pueri naturam abeunt. ubi glabrescere, hoc est, depilari dixit pubescentes, eò quia à pubertate ad pueritiam remeabant, cum in naturali motu à pueritia ad pubertatem accedentes, pilos primùm progignere consuescant. & *Avic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3.* definiens hanc ætatem, dicebat, esse ætatem illam, in qua homo barbescit, vocavitque illam patrio vocabulo Algulamie, & Alreach, hoc est ætatem pollutionis, quia tunc primùm animal semen emittere solet.

Vocatur porro hæc ipsa ætas Adolescentia ab 9
adolendo; quia tunc maxime temporis corpus ad suum incrementum properat; licet, si ad nominis ethymologiam respiciendum sit, non hæc sola ætas dicenda sit Adolescentia, sed totum illud spatium, 10
quod est à prima nascendi die usque ad completum incrementum, perfici solitum ut plurimum 24 anno; universo enim hoc tempore homo adolescit, & incrementum suscipit, ut in superioribus quæstionibus ex Fernelio annuebam, & fatetur *ipse Hipp. in lib. de carnib. ante finem.*

Quamquam autem realiter ita se res habeat, tamen hæc ætas pubertatis proprie adolescentia di- 11
citur, quia manifestius, ac multo magis, quam in aliis præcedentibus, aut eam subsequentibus ætatibus, ac evidentius homo adolescit; & proprie hanc esse ætatem adolescentium ipse *Gal.* dixit. *com. Aphor. 5. Aphor. 9.* licet à 18 anno initum sumserit, tamen & adolescentiam, & pubertatem uno eodemque anno terminari ex ipso patet, ut infra videbimus.

Neque ob id, quod Gal. ubi proxime, ut dixi, *& Fernel. loco citato Physiologiæ lib.3. cap. 10. & ex Iurisperitis Gloss. in §. Minor nat. Inst. de adopt. & Port. ibid.* dixerint, Adolescentiam à 18 anno ad 25, 12
enumerari, idcirco dubites, non unam, eandemque esse cum pubertate, quia si quod inde dubium insurgit, ex infra dicendis facile diluere poteris.

Dicitur etiam hæc ipsa Pubertatis ætas, Ætas 13
discretionis. *Alberic. in diction. in verbo Ætas discret.* & recte, cum tum primùm pueri alicujus rationis videantur fieri participes; atque ea de re Plato in Convivio, hanc ætatem primùm mentem habere affirmabat, sub persona Pausaniæ dicens, Non enim amant pueros priusquam inceperint jam mentem habere; hoc autem tempus vicinum est illi, quo pubescentes barbam producere incipiunt. Merito er- 14

go,

go, & admodum prudenter jam huic ætati per Leges conceditur facultas condendi testamentum. *l. Quæ ætate ff. de Testam. & qui testam. fac. poss.* Mi-
15 ror autem, quod hæc ætas dicatur Tenera, ut testatur *Albericus in Diction. in verb. Tenera ætas*, & videtur etiam *Cels. suæ Med. lib. 2. cap. 7.* teneras ætates vocasse juventutem præcedentes, & tamen hoc nomen, seu cognomen magis superioribus ætatibus convenire posset, licet etiam huic aptari posse contendamus, sed hæc levis momenti sunt.

16 Videbatur quoque debere dici hæc ætas florida,
17 seu florens, cum pubescentiæ in homine responderе dixerit *Arist. 7. de hist. Anim. cap. 1. in princ.* quod in stirpibus florere dicimus ex Alcmeonis Crotoniatæ sententia. Quamquam *Gal. 2. de san. tuend. cap. 2. class. 1. & 2. de Temper. c. 2. class. 1.* & alibi millies. & *Paul. suæ Med. lib. 1. cap. 14. & Fern.*
18 *loco sæpius citato*, ætate florentes appellitant juvenes à vigesimo anno suprà. Tamen, si quid nomini attendendum est, Florentis nomen huic ætati magis convenire dixerim, præsertim cum animadverterim
19 *Hipp. 2. præd. prope fin.* hanc ipsam ætatem, ætatis florem appellasse, ut ex sequentibus ejus verbis patere potest. Contingunt autem, inquit, & juvenibus, & virginibus in ætatis flore potissimumque circa menstruorum exitum, tametsi in 1. de Diæta florentis ætatis nomine omnes comprehenderit, quæ senectutem præcedunt; in communi tamen loquendi modo in ætatis flore constitutos dicimus in hac ætate positos. Terent. in Eunuch. Act. 2. Scen. 3.

P. Anni? C. Anni? sexdecim, flos ipse.

20 Nec mirum est hanc ætatem gratam appellasse Homerum *Odyss. lib. 10. & lib. ultim.* quia flori similis est, unde inquit:

—— —— Iuveni viro similis
Primùm pubescentis, cujus gratissima est ætas.

21 quem locum refert *Plato in Protagora in principio.* Sed Ter. in Andr. Act. 1. Scen. 1. hanc ætatem vocavit integram.

—— —— egregia forma & ætate integra.

Denique hæc ætas appellatur nubilis. *cap. Puberes de desp. Impub. Lud. Ro. sing. 237. num. 3. Covarr. Relect. Tom. 1. par. 2. cap. 5. num. 2. Surd. cons. 363. num. 8. Tom. 3. Sanazar. de Matrim. Art. 4. num. 7.*
22 Dicitur autem virgo seu fœmina nubilis, non vero puer nubilis, nisi improprie, quia proprie fœmina nubit, non vir. Calepin. in verbo *Nubo*. Unde Ovid. Metamorph. lib. ...

Pronuba quid Iuno, quid ad hæc Hymenæe venitis
Sacra, quibus, qui ducat abest, ubi nubimus ambæ?

23 quamobrem cum virum uxori subjici significare volumus, illum uxori nupsisse dicimus, quasi is uxori serviat. licet Iuvenal. Sat. 2. dixerit:

—— —— —— nubit amicus
Nec multos adhibet.

propium tamen, ut dixi, fœminæ nubere est, non aliter enim bonos eo verbo fuisse usos reperies. Plaut. in Cistell. Act. 1. Scen. 1.

—— —— —— —— LE. heia!
Hæc quidem ecastor quotidie viro nubit, nupsitq; hodie,
Nubet mox noctu.

Sed de hoc verbo plura vide apud *Tiraq. in leg. connub. Gloss. 1. par. 5. num. 4.*

24 Cæterum qui in pube sunt, & ad annos pubertatis pervenerunt, dicuntur Ephæbi. *Cagnol. §. in impuberibus. ff. de reg. Iur. num. 1. Calep. in Dict. in verbo* Ephæbus.

Incipit vero pubertas in pluribus, & utplurimum,
ut communis fert opinio à 14 anno. *c. Is qui. de* 25
reg. & trans. ad Relig. §. Pubertatem. Inst. quib. mod. tut. finit. summa Hostien. lib. 4. de desp. Impub. num. 3. Abb. in cap. Puberes de desp. Impub. num. 2. Aret. in §. Minor. num. 11. Instit. de Adopt. Ias. in l. Impuberibus. num. 2. ff. de acquir. hæred. Facit pro Medicis *Hipp. locus in Coacis Prænotion. sent. vel tex. 512. Gal. Aphor. comment. 3. Aphor. 27. & comment. 4. Aphor. 7. extr. ord. class. & 6. de sanit. tuend. cap. 2. class. 2.*

Sed Fernel. loco sæpius cit. Physiol. 3. cap. 10. pu-
bertatem à decimo anno initiari voluit, cum tamen 26
pro comperto sit, decimumquartum annum à Iu- 27
risperitis, ab aliis Medicis, cæterisque quibusvis assignatum præcociorem terminum esse, quam par sit; habet enim locum in calidis regionibus, & temperaturis, at in universum non ita, quamobrem Gal. præcociorem terminum non adduxit decimoquarto anno, neque ad illum se restrinxit; quinimo loco jam citato de sanit. tuend. nonnullos tardius, quam decimoquinto anno pubescere affirmavit, quin &
alios in 14 anno pubertati solùm proximos fieri di- 28
cebat. At terminus hic quatuordecim annorum locum habet in masculis secundum Legumperitos, nam in fœminis aliàs procedere voluerunt, scilicet, quod hæ in 12 ad pubertatem perveniant, ut ex supradictis auctoritatibus habetur, quibus addi potest *Gloss. in lib. 2. de his qui veniam æt. imp. Dec. in c. pub. de despens. Impub.*

Miror tamen, quo pacto hunc terminum adeo 29
præcocem in fœminis assignaverint; cum, si evidens ac infallibile in iis pubertatis signum est con-
cipere, & generare posse ex millies citato *c. pube-* 30
res, & ex Abb. ibid. num. 2. & Hostien. ibid. lib. 4. num. 4. & ob eam rem hæc ætas Venereæ potestati subjicitur, ut ex Procli sententia tradit *Cœl. Rhodig. lect. Antiq. lib. 19. cap. 22. & Epiphan. Ferdin. Theor. lib. 1. Theor. 19.* & ob eam ipsam causam
tunc virgo viripotens dicitur. *§. 1. Instit. Quib. mod.* 31
tut. fin. mas quidem generare non potest priusquam semen emittat, nec mulier priusquam menstrua patiatur, ut probat abunde *Gentil. quæst. med. 39.*
vers. sciend. 2. ergo tunc pubescere dicendum pu- 32
taverim marem, cum primùm semen emittit, fœminam, cum primùm menstrua experitur. favet opinioni huic ipse *Hippocr. in lib. de Genit. in principio*, qui virginibus menses non prodire dixit intra, hoc
est, ante pubertatis tempus, ita ut non nisi menstruis 33
prodeuntibus virgines puberes fiant; & manifeste tunc animalia in pubertate esse, cum semen emittunt, tradit *Arist. 5. de hist. Anim. cap. 14. & probl. sect. 4. probl. 4. & Alb. Magn. de Animal. lib. 5. tract. 2. cap. 1.*

Verumtamen, si experientiæ credendum est, ex 34
fœminis vix duodecimam partem duodecimo anno purgari compertum est, immo & multas ex iis, quibus etiam calidius temperamentum à natura inditum est, vix in ipso decimoquarto in hisce nostris regionibus purgari diligenti adhibita cura cognovi, licet nonnullas, sed numero paucissimas, duodecimo anno, aut etiam citius purgari compererim, inter alias vero puellam carnosam, ac boni habitus, quæ novem annis minor, recte, ordinate, multum, & assidue purgabatur. similes vero historias, quæ tamen ordinem naturæ non pervertunt, præcocioris purgationis in puellulis, & de puellula recenter nata menstruis obnoxia recolle-

git

git. *Schenck. lib.* 4. *Obſervat. Medic. Rar. tit. de*
Menſtr. purgat.
35 At ſi jus adaptari debet his,quæ ſecundum pluri-
mum eveniunt, non vero iis, quæ de raro contin-
gunt, ut habetur per *l. ex his, & per l. ſeq. ff. de leg.*
36 *& Sen. conſ. & per l. Neque Leges ibid.* ſi pubertatem
tunc eſſe præſentem dicendum ſit, cum Fœmina
purgari per menſtrua incipit,tunc enim,& non ante
37 generare poteſt, terminum duodecim annorum à
Iuriſperitis aſſignatum præcociorem eſſe, quam
par ſit, concludendum. Faciunt ad meam ſenten-
38 tiam roborandam multa doctorum hominum teſti-
monia, ac omnium primum *Heſiod. in lib.* 2. *oper.*
*& dier.*apertiſſime mihi faventis in hæc verba:
Iunge tibi uxorem dum firmus adhuc vigor adſit,
Annos cum numeras ter denos, pluſve minuſve
Aptum eſt conjugium, decimo ſed fœmina quarto
39 *Anno pubeſcit, nubat mox deinde ſequenti.*
Neque parvi facienda eſt Heſiodi auctoritas, ut
quæ à magnis viris,& ſcientia eminentiſſimis ad ſuas
rationes, & aſſertiones roborandas ſæpe ſæpius ad-
ducta fuerit, ut à *Plat.* 5. *de Rep.* ubi illum ſapien-
tem appellat, (quod etiam nomen reportat ab
Ariſt. in lib. de Xenoph. Zen. & Georg. in princ.) & 8.
*ejuſdem de Rep. in princ. & in Charmide, ſive de Tem-
perantia prope principium &* 3. *quoque de Legibus & ali-
bi, & ab Ariſt. Probl. ſect.* 4. *probl.* 26. *necnon etiam*
40 *à Gal. de cujuſque anim. peccat. not. atq. med. cap.*4.
Quod tamen de tempore nubendi Heſiod. tra-
didit, (& hoc obiter dicamus) contrarium eſt ſen-
tentiæ *Plat.* 5. *de Rep. &* 4. *&* 6. *de Leg. in fin.* qui
fœminas non niſi vigeſimo anno nubere voluit,licet
in præcit. ſexto de leg. etiam in 18. admittat; cui con-
ſentit *Ariſt. Polit.*7. de viris autem omnes conſen-
tiunt, quod in trigeſimo uxorem ducant. de ætate
autem ad matrimoniū apta tam in viro quam in fœ-
mina copioſiſſime ex quamplurimis auctoritatibus
*Tiraq. Glo.*1. *par.*6. *l.*6. *per tot. in leg. conn. & poſthunc
Covarruvias de ſponſ. & matrim. par.*2. *cap.*5. *num.*1.
41 Sed ad rem redeuntes, non deſunt etiam aliæ
quamplurimę auctoritates ad demonſtrandum duo-
decimum annum non eſſe verum pubeſcendi tem-
pus, aut frequentius in fœminis, ſed potius deci-
mumquartum; inter quas eſt *Macrobii locus in* 1.
de ſomn. Scip. cap. 6. *verſ. fin.* qui, Poſt annos, in-
quit, bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit,tunc
enim moveri incipit vis generativa in maſculis, &
purgatio fœminarum, quamquam teſtatur propter
votorum feſtinationem, hoc eſt, ut Iuriſperitorum
42 modo loquamur, propter doli capacitatem, tute-
lam maturius biennio abſolvi legibus, & licet *Sa-
turnal. lib.* 7. *cap.* 7. dixerit, fœminam duodecimo
43 anno pubertatis ætatem attingere, loquitur tamen
eo loci ſecundum Iuris diſpoſitionem, non ſecun-
dum rei naturam.
44 Addantur his plurimorum Medicorum auctori-
tates, inter quas primum obtinet locum Hipp. jam
ſupra adductus. *Paul. ſuæ Med. lib.* 3, *cap.* 60. Mu-
lierum, inquit, plurimis menſes 14 anno fluere
45 incipiunt, paucis vero ante 13 aut 12, pleriſque
autem poſt 14. cui aſſentitur *Aetius lib.* 16. *cap.*
51. *& Trotula*, (quem ex aliquorum ſententia fœ-
minam fuiſſe tradit *Mercurial. de morb. mul. lib.* 1.
cap. 4.) *Gentil. quæſt.* 39. *verſ. ſciend.* 2. & alii pe-
ne omnes, inter noviſſimos autem ſatis ſit addu-
xiſſe *Mercurium in lib. cui tit. la Commare lib.* 1.
cap. 16. *& Laurentius Anatom. lib.* 8. *quæſtion.* 7.
46 *ubi & ejus rei rationem habet.* Non conticenda vero
Ariſtot. aſſertio 1. *de Gen. Anim. cap.* 20. *&* 7. *ejuſ-
dem cap.* 1. quibus in locis eodem tempore fœmi-
nis profluere menſtrua firmavit, quo maribus ſe-
men; patet autem, non ante decimumquartum
mares, utplurimùm ſemen emittere; non ante de-
cimumquartum ergo ex ejus ſententia fœminæ pu-
beſcunt, quia non antè menſtrua patiuntur, & ita
ſe rem habere firmat *Alex. probl. lib.* 2. *probl.* 38.
& Alb. Magn. de Anim. tract. 2. *cap.* 1.
Licet ergo cauſam à Gellio adductam, votorum
nimirum in fœminis feſtinationem libens admittam,
moviſſe legiſlatores, ut in illis tutela maturius bien-
nio abſolvatur,tamen quoad pubertatem,ſi ejus ter-
minus in fœmina pro rei natura eſt conſtituendus,
decimuſquartus potius, quam duodecimus conſti-
tuendus eſt,veluti etiam in maſculo, in quo tamen
ſerior conſtitui poſſet:pauci enim in decimoquarto 47
pubeſcunt,& ii quidem, qui natura calidiores ſunt,
plures decimoquinto, aut etiam decimoſexto, ut
ex ſupra citatis Gal. auctoritatibus clare patet.
Negari namque nullo pacto poteſt, fœminam 48
ſemper citius mare pubeſcere, facta comparatione
inter calidam fœminam, & marem æqualiter cali-
dum, ſemper enim fœmina marem per anni dimi-
dium, aut etiam integrum annum in pubeſcendo
anteceder, quod & ipſe Hipp. teſtatus eſt *in lib. de
ſeptim. par. verſ. fin. &* 6. *de morb. vulg. ſect.* 2. *tex.*
35. & cum eo alii omnes.
Cujus rei rationem, cum reddere niteretur. *Hoſt.
lib.* 4. *tit. de deſp. Impub. num.* 1. neſcio quanam 49
auctoritate fultus, aut qua ſcientia munitus,quave
edoctus experientia dixerit, fœminam citius ob id
pubeſcere, quod & calidior,& ingenioſior ſit viro.
Nec deſunt Hoſtien. & auctoritates, & rationes
ad illud firmandum, quas tametſi profecto ille non
adduxerit, tamen adducamus nos in ejus ſententiæ
favorem. Ratio ergo in promptu eſt; quia fœmina 50
multo magis, quam mas ſanguine referta conſpici-
tur, ergo & calidior cenſenda eſt, ſanguinis enim
multitudo non niſi ex calore provenit. Accedit
Hipp. auctoritas in 1. *de morb. mul.* ubi hæc repe-
ries, Calidiorem enim ſanguinem mulier habet,
ideoque viro calidior eſt, cujus opinionis fuit etiam
Parmenides, teſtante *Ariſtot.* 2. *de partibus Anim.
cap.* 2. *in principio.* alias inſuper rationes adducunt,
qui eam quæſtionem ex profeſſo diſcutiunt, quos
infra citabimus.
Verumtamen cum realiter fœmina viro ſit fri- 51
gidior, & humidior, ut omnes cæteri Philoſophi,
ac Medici conſentiunt. *Hipp. in lib. de Nat. Puer.
&* 1. *de Vict. rat. non longe a fine. Ariſt. ubi proxime
cap.* 3. *&* 4. *de Gen. Anim. cap.* 20. *Gal.* 2. *de ſem.
cap.* 4. *claſſ.* 1. *& comm. Aphor.* 3. *Aphr.* 11. *extr.
ord. claſſ. Avic.* 1. 1. *doctr.*2. *cap.*3. *late Macrob. Sa-
turn. lib.* 7. *cap.* 7. latiſſime porro *Conciliat. differ.*
28. *per tot. Valleſ. controv. Philoſ. ac Med. lib.*1. *cap.*
9. *Coſtæus in diſquiſit. Phyſiol. lib.* 3. *cap.* 3. *Epiphan.
Ferdin. Theor. lib.* 1. *Theor.*23. *Rerar. Contrad. Med.
Hipp. contrad.* 38. *Andr. Lauren. Anatom. lib.* 8.
quæſt. 2. *per totam, & noviſſimus Nancel. in Analog.
Microcoſ. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 3. *probl.*2. & alii
omnes, nullius valoris remanet Hoſtien. ratio,quæ
ab ipſo Ariſtot. ubi ſupra tamquam falſa reprobatur.
rationibus autem vel adductis, vel quæ adduci poſ-
ſent, reſpondent prædicti omnes; Hippocratis vero
auctoritas pro ipſo adducta quomodo intelligenda
ſit, non eſt præſentis loci inquirere, ſatis pro nunc
ſit, ſimpliciter acceptam veritatem non habere,
licet

licet satis aptam ejus rei declarationem afferat *Rorarius ubi supra*, sunt tamen, qui textum illum Hipp. germanum non esse, sed adjectitium voluerunt, quos citat, & sequitur *idem Lauren. ubi supra vers. fin.*

52 Duplici ergo ex causa, si veram ejus rei rationem quæramus, fœmina citius mare pubescit; ob naturalem nimirum ejus imperfectionem, & ob innata-
53 tam sui temperamenti humiditatem: imperfectior enim est fœmina mare, ut cum *Aristot.* sentit *Gal. lib. 14. de Usu par. corp. hum. cap. 5. class. 1.* quatenus igitur fœmina respectu maris imperfectior est, minus spatium requirit, ut suam integram perfectionem assequatur, quam requirat vir, cujus perfectio major absque dubio est: tempora enim perfectionis & imperfectionis, hoc est augmenti & decre-
54 menti, respondere sibi debent. *Arist. in lib. de mor. & vit.* patet autem, in fœmina multo citius advenire decrementum, citius enim generare desinit, citiusque senescit, quam vir, imperfectio vero ipsius ex
55 debiliore emanat calore, & idcirco, licet citius consenescat, citius etiam incrementum in ea absolvitur. *Gal. in 6. de Morb. Vulg. comment. 2. tex. 45. class. 3.* Hanc autem rationem in medium primus adduxisse videtur *Hipp. in lib. de sept. par. in fin. & in lib. de nat. Puer.* dicens, propter corporis imbecillitatem id evenire puellis ut citius, quam mares pubescant, sapiant, & consenescant; cui assentitur *Aristot. 4. de Gener. Animal. cap. 6.* Hac ipsa quoque ratione usus videtur *Macrob. loco citato*, comparando fœminas exilibus pomis, quæ multo celerius quam robustiora maturescunt.

Ac profecto in quovis rerum genere illud ipsum
56 evenire apparet, ut semper perfectius tardius, quam id, quod imperfectius est, augescat & absolvatur; pro exemplo ad hominem ipsum confuge, in quo primum ea, quæ ad corpus ipsum pertinent, perfi-
57 ciuntur, dehinc ea, quæ ad animum, quia animus corpore multo perfectior est.

Sed non solum, ut dixi, ratione suæ imperfe-
58 ctionis, sed etiam ratione humiditatis suæ tem-
59 peraturæ, & corporis ipsius mollitiei fœmina citius, quam mas concrescit; ob id enim corpora in omnes dimensiones facilius & citius sese extendunt, teste *Gal. in loco proxime allegato de Morb. Vulg.*

Potest tamen hic objici, curnam hæc ipsa fœ-
60 minæ imperfectio ac temperatura, quæ ipsam extra uterum multo celerius, quam marem concrescere facit, non idem etiam, & cum illa in utero est, efficere valeat: nam & experientia, & omnium magnorum virorum auctoritate constat, marem in utero citius absolvi, & ad debitam perfectionem
61 pervenire, quam fœmina faciat. *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & 1. de Diæt. & de morb. Vulg. sect. 2. tex. 35. Aristot. 4. de Gener. Anim. cap. 6. & ibi Averr. Gal. 2. de sem. cap. 5. class. 1. Avic. 21. 3. tract. 1. cap. 2.*

Pro hujus dubitationis responsione ad Aristotel. eo loci lectorem remitterem, sed ut præsentaneam
62 habeat responsionem, dico, quod in fœmina tanta dominatur humiditas in suo primo exortu, (omne enim animal humidissimum, cum exortui vicinum est. *Hip. lib. 1. de Diæt. non longe à fin.*) ut calorem nativum obruat, ac ejus actionem ita impediat, ut illum
63 materiam suo libitu vegetare non permittat, humiditas enim caloris actionem infringit. *Conciliator (Petrus Aponensis) different. 12.* Facit huic rationi ipsius Hip. auctoritas *in lib. de Nat. Puer. non longe à f.* extra uterum vero quia & primigenia illa humiditas sensim deperditur, & calor indies invalescit, facilius in debitam molem, quam primùm libuerit, potest molliora ipsius fœminæ membra attollere, cum ipse nunc humido dominetur, nec ab eo, ut antea, obruatur.

Sed cum hæc ad Iurisperitos minus fortasse pertinere videantur, ad rem redeuntibus dicendum jam est, quo anno pubertas finiatur. ac profecto non unum, sed multiplicem apud Leges, & earum inter- 64
pretes videtur terminum sortita fuisse: nam *ll. in sæpius cit. §. Minor. natu. Instit. de Adoption. & ibi Port. num. 4. & l. Arrogat. ff. de Adoption. & emancip. & l. Carboniam. C. de Carbonianum. edic. summ. Hostiens. lib. 4. de desp. Impub. num. 3. & lib. eod. de frig. & malef. num. 13. Zabarell. de Ætat. & quant. c. generalem. num. 4. Farin. in pract. crim. lib. 3. par. 2. Tom. 1. quæst. 42. num. 20.* plenam pubertatem con- 65
stituunt in decimo octavo anno.

Sed *Gloss. in citat. l. Arrogato*, triplicem facit pu- 66
bertatem, plenam in decimo quarto, pleniorem in 17, plenissimam in 18. quam imitatus *Nicas. in. §. Minorem nat. num. 4. lib. 1. de Adoption. tit. 11.* addidit, aliquando etiam plenam dici pubertatem anno 15. *Abb. vero in c. Tua. num. 2. de despons. Im-* 67
pub. & Hostien. ubi supra num. 3. Aret. in §. Minor. nat. de Adoption. & alii, pubertatem ad 25 annum protendi voluerunt, quibus favet ex nostris *Gal. in locis supra citatis*, etiam ex ipsius Hipp. auctoritate, ut jam supra retuli.

Dicendum videtur, quod, quemadmodum non est unus idemque terminus omnibus pubescendi, sic 68
neque pubertatem finiendi. *Gal. Aph. comm. 3.* 69
Aph. 27. ut plurimum tamen eam ad 25 annum extendi, si ad animi corporisque constitutionem respicias; tam corpus enim quam animus usque ad hunc terminum semper proficere videntur, ita ut tam hic, quam illud hoc tempore perfici videatur: 70
at si ad generandi virtutem respiciamus, recte in vigesimo pubertatem dici posse absolutam, hoc namque ætatis spatio aptissimus jam ad generandum homo videtur esse. *Alb. Magn. 5. de Anim. tract. 2. cap. 1.*

Sed illud apprime Iurisperitos defatigavit, ex 71
quibus nimirum signis pubertas cognosci possit: nam corporis inspectio, qua antiquitus utebantur, & quam etiam admisit *Plat. 11. de leg. tran. princ.* 72
à Iustiniano honestatis causa explosa fuit, ut habetur *in §. Pubertatem. Institut. Quib. mod. tut. fin. unde Abb. in cap. Puberes. de despons. Impub. summ. Host. lib. 4. de despons. Impub. num. 4. & 5.* tria signa pubertatis assignarunt, hoc est ætatem qua- 73
tuordecim annorum, pilos in pudendis, & coeundi potentiam.

Sed & hæc ipsa signa fallacia esse cuilibet patere 74
potest, quia quantum ad primum, supra jam ex Gal. probavi, non esse unum omnium certissimum pube- 75
scendi terminum, & alios citius, alios etiam serius decimoquarto anno pubescere, ita ut si ad individua te conferas, & de illis judicare oporteat, fallax omnino signum habiturus sis ex annorum quantitate.

Quoad secundum, bene dicebat *Fernel. in toties citato cap. 10. lib. 3. Physiolog.* ætatum differentiam non facere pilorum eruptionem, & hujusmodi quid- 76
piam, sed conversionem temperamento ex intrinseca causa accidentem; unde etiam pullulante pube, potest quis secundum hanc sententiam adhuc esse impubes; præterquam quod, ut hujusce signi certiores

certiores efficeremur, jam ad corporis inſpectionem devenire nos oporteret à Legibus nuper repudiatam, & in eundem lapidem impingeremus.

77 Quoad tertium, ſi honeſtatis cauſa rejecta eſt corporis inſpectio, multo magis ejuſdem honeſtatis cauſâ hoc ipſum ſignum rejiciendum; nam vel ad inſpectionem ipſam, vel ad ejus evidentiam ad actum devenire oportebit, quod non ſolum cum honeſtatis detrimento, ſed etiam non abſque pec-
78 cato fiet. Adde quod & hoc ipſum ſignum fallax eſt; proprie enim non potentia coeundi, ſed po-
79 tentia generandi eſt certum ac infallibile puberta-
80 tis ſignum; nam & hi, qui in pube non ſunt, coire aliquando poſſunt, generare tamen nequaquam, quia ſemen non emittunt; neque enim ſemen ante pubertatem, ſed in pubertate prodit, ut alias ex Ariſt. & Alb. Mag. dixi. quamobrem potentia coeundi præcedit pubertatem, *ut idemmet Abb. fatetur in cap. A nobis de deſponſ. Impub. num.* 3.

Cum ergo ab iis meliora non adducantur, & ſigna adducta fallacia ſint ad probandam præſentem
81 pubertatem, alia veniunt proponenda. Ac profecto
82 nullum magis certum, ac minus fallax poteſt proponi ſignum, quam inſignis ac cita, & quaſi ſubitanea corporis mutatio; Magnas enim fieri in pubertate in corporibus mutationes, non ſolum ex *Gal. imò & Hippocr. auctoritate. Aph. lib.* 3. *Aph.* 28. *Alex. probl.* 1. *probl.* 125. *Fernel. Phyſiol. lib.* 7. *cap.* 7. patet, ſed ex ipſa rerum experientia palam fit: nam corpus in multò minori ſpatio, quam aliàs par eſſe videretur, in proceritatem attollitur, membra etiam in latus diſtenduntur, mores immutantur ita, ut neſcio quid ſincerioris, ac magis ſanæ mentis præ ſe ferant, vox ex tenui & exili craſſior & fortior apparet, quod pro præcipuo pubertatis ſigno ponit Alb. Magn. *ubi ſupra.* In fœminis autem pectus, & mammæ præ cæteris partibus amplificantur ac intumeſcunt, aliæque ſanitatis & morborum mutationes ſeſe produnt, *ut Hipp. docuit in lib. de Octim. par. in fin. & cit. Aphor.* 27. *lib.* 3.

83 Cum his præterea corporis inſpiciendum eſt temperamentum, quo cognito, & de aliqua inſigni corporis mutatione certior factus Iudex, ætatis quantitate, aliiſque adminiculis ſimul junctis, facile declarare poterit, an hic, de quo judicium ferre debet, pubes jam factus ſit, nec ne.

Iam vero ſupra declaravi fallaciam ejus conjecturæ, quæ ex coeundi potentia deſumitur; quam-
84 obrem fruſtra *Abb. in c. de Illis el.* 2. *de deſpon. Impub. num.* 4. venari ſtudet, quibus indiciis in cognitionem venire poſſimus, an puer ad coeundum potens ſit, nam iis etiam indiciis inveſtigatis, ac repertis, immo de ipſa coeundi potentia certiores facti, adhuc non erit manifeſtum, adeſſe pubertatem ex ſupradictis.

85 Denique videamus, an Puberes integrum rationis uſum habeant, & conſequenter apti ſint ad quæ-
86 cunque civilia negotia indifferenter gerenda: & ll. quidem non permittunt his omnia ſuo arbitrio gerere, ſed eos curatoris tutela muniri voluerunt.

87 Dicendum videtur, quod Puberes habeant quidem rationis integrum pene uſum, adhuc tamen ru-
88 dem ac imperfectum, & ubi ratiocinatione opus eſt, eos minimum valere, quamobrem omnia abſque prudentia agunt, & rect Homer. Odyſſ. 7.

Sic non ſperares juniorem obviantem facere.
Semper enim juniores imprudenter agunt.

Iure merito igitur à negotiis gerendis à legibus eliminantur, & ad ſua propria gubernanda curator datur illis. *§. Maſculi. Inſtit. de Curat.* nimis etenim 89
à paſſionibus vincuntur, & in voluptuoſis impetu quodam irrationali feruntur, ita ut vix ab ulla ratione deterreri poſſint, teſte Plat. & Gal. *in locis jam ſupra adductis*, immo ipſa commonſtrante experientia; cum vero hæc ſupra quam res patiatur nota ſint, jam huic quæſtioni finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Adoleſcentia & Pubertas ſunt una eademque ætas.*
2 *Iuventus quæ ætas ſit. & num.* 28.
3 *Iuventus ex Ariſt. eſt primæ refrigerativæ particulæ augmentatio.*
4 *Adoleſcentia quæ ætas ſit.*
5 *Iuvenis dicitur quis poſt adoleſcentiam.*
6 *Poſt* 25 *annum completur virilis vigor.*
7 *Quando quis dicatur juvenis.*
8 *Iuventus dicitur ætas robuſta, firma, integra.*
9 *Ætas perfecta quæ.*
10 *Animal tunc perfectum eſt, cum totale ſibi debitum incrementum adeptum eſt.*
11 *Perfecta ætas ex Vrbis ſtatuto eſt in vigeſimo anno.*
12 *In Romano aere homines citius perficiuntur.*
13 *Perfecta ætas ex Macrobio quæ.*
14 *Legum cum Macrobio conciliatio.*
15 *Ætas legitima quæ.*
16 *Ætas legitima completa eſt* 25 *anno.*
17 *Completa. i. initiata.*
18 *Perfecta ætas non dicitur ante* 30 *annum.*
19 *Ætas plena.*
20 *Iuventus in* 25 *anno incipit.*
21 *Iuvenis quis dicatur ex l. Non aliter.*
22 *Seniores dicuntur in ſeptuageſimo anno. contrarium num. ſeq.*
24 *Senior multipliciter dicitur.*
25 *Iuventutis terminus ex Abb. & aliis.*
26 *Iuventutis terminus ex Medicis.*
27 *Medicorum opinio approbata.*
29 *Declinatio in homine quando appareat.*
30 *Iuventutem à virilitate non diſtinguunt Legumperiti.*
31 *An in terminis aliarum ætatum conſtitutis poſſit homo ſeneſcere.*
32 *Senectus quid.*
33 *Senibus cur multa concedantur.*
34 *Dupliciter ante tempus quis poteſt ſeneſcere. & num.* 38.
35 *Naturarum nonnullæ citius, aliæ tardius ſeneſcunt.*
36 *Vita ex calido innato humido juncto procedit.*
37 *Ex morbo in ſenectutem quomodo quis cadere poſſit.*
39 *Ea, quæ ſeni conceduntur à Legibus ob corporis imbecillitatem, an procedant in aliis, qui ante tempus ſeneſcunt.*
40 *Ea, quæ in ſene ob rerum experientiam locum habent, an procedant in iis, qui ante tempus ſeneſcunt.*
41 *Experientiam ex annorum multitudine ſenes habent.*
42 *Iuvenis non poteſt eſſe ſapiens.*

De Iuventute.

QVÆSTIO VII.

DE Adoleſcentia pluribus agere ſupervacaneum 1
omninò eſſe mihi videtur, cùm una eademque ætas ſit cum pubertate, ac ſit potius genericum quoddam nomen pluribus ætatibus conveniens, ut jam

jam suprà dixi, ad Iuventutem ergo nobis transeundum.

Primum ergò breviter videamus, quænam ætas
2 sit propriè Iuventus, ac dicamus, Iuventutem esse eam ætatem, quæ succedit post totale corporis incrementum, præcedit autem caloris nativi primam declinationem: nam omittam pro nunc Arist. definitionem *in lib. de Iuvent. senect. &c.* 14. hoc est, Iu-
3 ventus, est primæ refrigerativæ particulæ augmentatio, ut quæ longa explanatione indigeret.

4 Sed nostræ definitionis ratio talis est. Adolescentia ex Fernel. loco millies citato est ætas, in qua homo, vel animal quodcunque suum suscipit incrementum, cui incremento ætas juventutis succedit,
5 & sic post adolescentiam omnes immediatè enumerant Iuventutem. unde juvenem dici quem post Adolescentiam tradunt ipsi Legumperiti. *Dec. in l. si pecuniam. n. 6. ff. si cert. pet. & ex Med. Gal. Aph. comm. 5. Aph. 9. Avic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3.* & idcirco post æ-
6 tatem 25 annorum, ad quos se extendit Adolescentia, compleri dixerunt virilem vigorem. *Mant. de conject. Vltim. Vol. lib. 5. tit. 12.* num. 26. completur ergo, dum virilis iste vigor, qui non nisi postquam corpus suum debitum incrementum acceperit,
7 completur, tunc ætas illa juventutis ætas est. nam postquam nativus calor membra vegetando in debitam molem sustulit, tunc in semetipsum recollectus major evadit, ac vigoratur, atque hac ratione non solum corporis, sed & animi vires tunc temporis mirum in modum adauget; quapropter non ab
8 re hæc ætas dicta est ætas Robusta *l. si Maritus. §. lex Iulia. ff. ad l. Iuliam de Adult. & stupr. Albericus in Diction. in verbo* Ætas robusta. *Mascard. de Probat. concl.* 666. *num.* 11. *vol.* 2. & meritò, cum tum maximè viribus polleat animal, unde Nestor apud Homer. Iliad. IV.

Hastas autem tractabunt juvenes, qui me
Minores natu sunt, confiduntque viribus.

Cœlio verò Rhodigino lection. antiq. lib. 26. cap. 20. ætas hæc dicitur firma & integra, sed fortasse hæc nomina in ejus sententia communia sunt etiam consistenti ætati. *Celsus vero suæ Med. lib. 3. cap. 22.* firmissimam ætatem vocavit à 12 ad 35 annum. Ob eandem ipsam caussam, complementi scilicet virilis
9 vigoris, vocata est hæc ætas Perfecta *l. Cum. de Indebito. §. 1. de Probat. Glo. in §. Ita tamen Instit. de fid. tut. Aret. in §. est & alia num. 4. ibid. Nicaf. ibid. num. eod. tit. 19. Mant. de Conject. ult. Vol. lib. 5. tit. 12. num.* 26. quia tunc maximè animal perfectum videtur, cum totale incrementum à natura sibi debitum, est
10 assecutum.

11 Quamquam urbis statutum perfectam ætatem constituerit in 20 anno, ut testatur *Gratian. disceptat. for. cap. 555. num. 3. & cap. 488. num. 4. & 5. Tom. 3.* qui terminus longè præcedit terminum aliàs Adolescentiæ assignatum, ut ex superioribus patet, & ex infrà dicendis patebit. statutum tamen Vrbis non ab re fortasse voluit, perfectam hanc ætatem multo celerius locum habere in suo proprio cælo, quàm alibi: notum enim est (& notant nonnulli Iurisperi-
12 ti, quorum ad præsens non memini) in hoc Romano aere homines & corpore, & animo multò celerius perfici ut plurimum, quam alibi locorum.

Macrobius tamen in Somn. Scipion. lib. 1. cap. 6. circa finem, perfectam ætatem tunc præsentem esse
13 dixit, cum numerus septenarius se ipsum multiplicat, hoc est in anno 49. ejus autem verba hæc sunt, Notandum verò, quòd, cum numerus septem se ipsum multiplicat, facit ætatem, quæ propriè perfecta & habetur, & dicitur, adeo ut illius ætatis homo, utpote qui jam perfectionem & attigerit, nec dum præterierit, & consilio aptus sit, nec ab exercitio virium alienus habeatur. ex quibus videtur Macrobius longè aliter sentire, quam supra à nobis dictum sit, & à legibus decisum. sed dicendum, le- 14
ges magis respexisse, seu primò respexisse ad perfectionem corporis, quam animi, Macrobium primo ad perfectionem animi, deinde ac consequenter ad perfectionem corporis, unde est quod utraque sententia vera sit respectivè ad id, quod ipsæ respexerunt.

Sed hanc ipsam ætatem Leges appellarunt Legitimam. *l. fin. C. de his qui ven. Æt. impetr. Cagnol. in l.* 15
2. de pact. num. 158. tom. 2. Nicaf. in §. Minor. nat. inst. de Adoption. lib. 1. tit. 11. n. 4. Marant. in specul. Aur. part. 6. num. 80. *Mascard. de Probat. concl. 665. num.* 16
8. vol. 2. & concl. seq. num. 46. quamquam in cit. l. fin. 17
legitimam, & perfectam ætatem completam esse dictum est in 25 anno. ego tamen, nisi verbum illud *completam*, interpreter initiatam, nescio quomodo à repugnantia possit hic textus defendi; quomodo enim antecedens ætas legitima, ac perfecta dici potest, si adhuc & quoad corporis incrementum, & quoad animum ipsum imperfectus homo est? non mirum ergò, si aliàs *in c. Episcopus dist.* 83. perfectam ætatem non dici ante trigesimum an- 18
num, traditum sit.

Præterea hæc ipsa ætas plena dicta est *l. fin. §. san-* 19
cimus C. de bon. quæ lib. & ibi glo. Mascard. in supra cit. concl. 665. *num.* 11. & jure, cum plena omnia tunc esse videantur tam quoad corpus, quam quoad animum, corpore debitum jam incrementum assecuto, & animo integro consilio jam dotato; qua de re ex corporis incremento etiam animi incrementum se adeptum jactat Telemachus apud Homer. Odyss. 2. dicens:

Nunc autem quando jam magnus sum, & aliorum verbum
Audiens, sapio, & jam mihi augetur intus animus.

Simile etiam est illud Hor. serm. lib. 1. Sat. IV.

——— *Simul ac duraverit ætas*
Membra animumque tuum, nabis sine cortice.

Cùm ergo ex superioribus jam Pubertatem, & Adolescentiam, insimulque corporis augmentum usque ad 25 annum perdurare apertum sit, ab inde Iuventus enumeranda venit, ita ut in hoc anno ut 20
plurimum habeat suum primum terminum, qui autem pro secundo atque altero termino poni debeat, magna controversia est, dissentientibus inter se Iurisperitis, qui neque cum Medicis in ea re magnopere conveniunt.

Nam *l. Non aliter. §. ultimo. ff. de leg. 3.* annorum numerum Iuventuti non adscripsit, atque eo pacto 21
rem dubiam reliquit; Iuvenem enim dici posse, inquit, quemquam cum excessit Adolescentiam, quousque inter seniores connumerari incipiat; sed cum & de senioribus dubitari contingat, quinam eo nomine sint insigniendi, nec ipsa lex hoc decisum reliquerit, videtur ignotum per ignotius significasse.

Licet *glo. ibi, & alias in l. Hæred. comput. ff. ad l.* 22
Falcidiam, ejus textus verba exposuerit, Quod seniores dicantur in septuagesimo anno constituti, 23
quod tamen non semper habere veritatem ex ipsa glo. patet; nam seniores multipliciter dicuntur pro rerum agendarum diversitate, ut inferius pate- 24
bit.

25 *Abb.in e. Quon.freq. ut lit.non conteſt.num.* 18. *&* *Grammat. deciſ.* 34. *num.* 4. & alii dixerunt, Iuventutem à 25 anno initiari, terminari vero ad quinquageſimum ; & idem videtur inferri poſſe *ex c. ut inter divin.de ſacroſ.Eccleſ.ex glo.in proœm.6.decret. & ex glo.in §.minor nat.Inſt.de Adopt.* longiorem multò terminum conſtituit *glo. in l. Hæred. comp.ff. ad l.*
26 *Falc.* quam nuper adduxi, quæ ad ſeptuageſimum eam protrahit. Medici multò breviorem terminum conſtituunt Iuventuti,volunt etenim ad ſummum ad quadrageſimum ſeſe extendere,ut plurimum tamen trigeſimum quintum non tranſcendere. *Gal. Aphor. comm.*3.*Aph.* 30. *& com.* 5. *Aph.* 9. *extr. ord. claſſ. Avic. prima primi doctr.*3. *cap.* 3. *Fernel. Phyſiol. lib.* 3.*cap.* 10.*Halyabbas*, quem ante nominare decebat, *Theor.lib.*4. *cap.*2. *Cardan. contr. med. lib.* 2. *tract.* 5. *contrad.* 10.

27 Medicorum opinionem vero magis ſimilem , & rei naturæ eſſe magis conſonam , demonſtrare po-
28 teſt allata definitio, ſi enim juventus ea ætas eſt,quæ ab ultimo corporis augmento uſque ad nativi caloris primam declinationem intercedit , patet , quod illud augumentum in 25 ut plurimum apparet, hæc
29 autem declinatio in 35 aut ad ſummum quadrageſimo. Tamen Iuriſperiti cum dixerunt Iuventutem ad quinquageſimum extendi , illam cum conſi-
30 ſtenti ætate unam eandemque fecerunt ; neque enim in rebus agendis quicquam videtur procedere in Iuvene , quod ſimul non procedat in viro in ætate conſiſtente poſito,unde non erant illis hæ ætates dividendæ.

Licet autem à Iuriſperitis nunquam dubitatum repererim de eo , quod nunc dicere paro , tamen, quia caſus dari poteſt facillimè , in quo illi de ea re dubitent,ita ut Medicorum ſententiam ac judicium expoſcant, dubium libenter proponam , quod eſt
31 hujuſmodi. An nimirum homo ante annos ſenectuti dicatos, vel potius in ipſis annis Iuventutis poſſit in eam vitæ & corporis declinationem venire,quã ſe-
32 nectutem vocamus;eſt enim ſenectus,ut infra habetur , vitæ ipſius declinatio à ſiccitate frigiditati juncta eveniens. *Ariſt.* 5. *de Gen.Anim. cap.* 4. *Gal. in lib. de Marc.cap.*1.*claſſ.*3.Dubitatur ergo,an juventutis , vel cujuſcunque alterius ætatis termino poſſit quis ex hac intemperie , in corpore introducta, in vitæ decrementum venire; videtur autem multum Iuriſperitorum intereſſe,illud notum habere , ut inde definire illis liceat, an ea omnia, quæ procedunt in ſenibus, poſſint etiam ac debeant procedere in Iuvene , qui in affectum ſenectuti ſimilem vel ex morbo , vel ex ſui ipſius temperamenti proprietate
33 lapſus ſit. ſenibus enim ob ætatis conditionem , imbecillitatem ac gravedinem multa privilegia conceduntur , & ob eorum etiam rerum experientiam in magna æſtimatione habentur , ut infra , cum de ſenectute verba faciam , Deo dante , uberius dicam.

34 Duplici ergo ratione non in juventute ſolum,ſed etiam in teneriori ætate conſiſtens homo poteſt immatura ſenectute præoccupari, vel enim illud ipſi accidere poteſt ex intrinſeco temperamento, vel etiam ex morbo, ut ſupra annuimus. Quoad primum vero *Hipp.*1.*de vict.rat.* in aliquibus naturis tardius, in aliis autem citius advenire ſenectutem aſſeverabat, cui conſentit *Gal.*6.*de ſanit.tuend.cap.*3. *claſſ.*2. qui in ſiccis naturis cito provenire ſenilem ſiccita-
35 tem fatebatur , cito ergo ſeneſcunt ob id , quod citius eorum calor ad ſummum pervenit incrementum ; ac de ſimilibus quidem naturis dicebat *Hipp. in lib.de Aer. aq. & locis* , Proinde ejuſmodi naturæ longæ eſſe vitæ nequeunt , ſed ante tempus ſeneſcunt. & ratio eſt, quia , cum vita ex calido innato humido radicali juncto procedat. *Ariſt. de long. &* 36 *brev. vit.cap.*3. *& ibi Averr. in paraphr.* patet, quod in iis , in quibus humidum majus, ac magis calori proportionatum reperietur , vita etiam longiori tempore protrahetur , ac ſimul ipſius caloris declinatio,unde etiam & ſenectus tardius adveniet;contrà vero ubi illud minus proportionatum , & quantitate paucum fuerit, citius conſummabitur, & animal celerius in eam ſiccitatem deveniet , quæ ſenectus dicitur , atque hoc pacto multo ante , quam pro annorum ratione conveniret , animal ſeneſcet, utputa in quadrageſimo , aut trigeſimo anno , vel eriam multò citius, & in quolibet etiam incipientis vitæ ſpatio ac termino. Ergo tunc morietur homo exempli gratia in trigeſimo anno in ſumma ſenectute , ac decrepitate , & erit quidem hæc propriiſſimè, ſi quæ alia naturalis mors, ſcilicet, quæ ab humidi conſumptione , & calidi extinctione eveniet ; talis enim mors dicitur maximè naturalis , ut ex Plat. & Gal. alias dicetur.

Sed etiam ex accidenti ac morbo aliquando ſe- 37
necta ante tempus adventare poteſt ; immò de ipſis pueris firmabat *Gal.* 1.*de differ.Febr. cap.* 8. *claſſ.* 3. quod aliquando ex morbo in ſenectutem incidunt, & de aliis etiam teſtatus eſt Ariſt. loco ſupra cit. & idem Gal. pluries. Maximè autem intenſæ Animi paſſiones ſeneſcere homines cito faciunt, de qua ſenectute Homer.Odyſſ.19.cum dicebat :

Statim enim in malo homines ſeneſcunt.

Et Heſiodus lib. 1. Oper. & Dier.

Mox enim in afflictione homines conſeneſcunt.

Et ante hos clarius , ac magis ad rem noſtram ſacra pagina *Eccleſiaſt. cap.* 30. Zelus , & Iracundia minuunt dies , & ante tempus ſenectam adducit cogitatus.

Et Theocritus Idyll. 12.

— *Qui vero diſiderio conficiuntur, uno die fiunt ſenes.*

Non eſt ergo dubium ex ſupradictis, quod tam na- 38
turaliter, quàm accidentaliter homo , & quodcunque etiam animal multò ante terminum ſenectuti in pluribus dicatum poteſt ſeneſcere: tunc igitur dubium eſſe poteſt , an ea, quæ in ſene propriè dicto procedunt, debeant procedere etiam in eo, qui ante tempus vel à natura , vel à morbo lapſus eſt in ſenectutem.

Videtur dicendum , quod reſpectu eorum, quæ 39
ſeni ob corporis infirmitatem , & ipſius ſenectutis incommoda à legibus conceduntur, etiam hic , qui vel ex morbo , vel ex ſui natura ante tempus ſeneſcit, debeat dici ſenex, & ſenum privilegiis gaudere, cum & eandem corporis viriumque imbecillitatem , & eadem inconſtantis valetudinis incommoda patiatur hic , veluti quicunque ſenex ſic proprie dictus.

Quoad ea verò , quæ ſenibus ob rerum expe- 40
rientiam , notitiam , ac prudentiam tribuuntur, hunc minime ſenum privilegiis frui debere ſentio; & ratio ejus aſſertionis eſt , quia prudentiam , & experientiam ex annorum multitudine ſenes ha- 41
bent. *Ariſtot.* 6. *Ethic. Cagnol. in l. Cum quidam ff. ſi cert. pet. num.* 38. & habes in Sacris teſtimonium *Iob. cap.* 12. *verſ.* 12. In antiquis eſt ſapientia , & in multo tempore prudentia. Nec ab re

re Vlyſſes ſe prudentiorem Achille jactat, cum inquit Iliad. 19.

Præſtantior es me, & fortior non parum quidem
Haſta, ego autem te prudentia ſuperaverim
Plurimum, quoniam prior natus ſum, & plura novi.

Hac igitur de re ob defectum temporis nolebat
42 Ariſt. loco cit. Iuvenem poſſe eſſe ſapientem, quia, inquit, Prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore. Et cum ob eandem prudentiam ac rerum experientiam ſenes honoribus afficiantur, non erit hic ut ſenex honorandus, quia ab ea prudentia ob annorum defectum neceſſe eſt omnino illum deficere.

SVMMARIVM.

1 *Lex non diſtinguit inter Iuventutem, & virilitatem. & cur. ibi.*
2 *Nihil eſt apud Iureconſultos, quod Iuventuti cum virilitate commune non ſit.*
3 *Virilitatis ætas non datur. contrarium num. 5.*
4 *Virilitas quid. & num. 7.*
6 *Iuventutis, & virilitatis temperamenta diverſa.*
8 *Cur virilitas dicatur ætas conſiſtens.*
9 *Conſiſtentes quoad calorem declinare incipiunt. & num. 24.*
10 *Iuventus Æſtati; conſiſtens ſeu virilis ætas Autumno comparatur.*
11 *Virilitas unde dicatur. & num. 13.*
12 *Virilis ætas proprie perfecta dici debet.*
14 *Virilitas dicitur ætas conſiſtens.*
15 *Avicenna vocavit Iuventutem nomine Conſiſtentis ætatis.*
16 *Illa ætas conſiſtens dici debere videtur, in qua calor in ſuo vigore conſiſtit.*
17 *Virilitas dicitur ætas conſtans.*
18 *Virilitas appellatur Ætas Media. & cur. num. ſeq.*
20 *Fuchſius notatur.*
21 *Ad quem uſque terminum extendatur Virilis ætas. & num. ſeq.*
23 *An omnia, quæ ad corporis robur ſpectant, procedant in hac ætate non minus quam in Iuventute. decide ut num. 25.*

De Virilitate.

QVÆSTIO VIII.

QVamquam vix quicquam eſt in hac quæſtione, quod pro Iuriſperitis facere videatur, tamen ab ea pertractanda, ne ordinem jam inceptum intercipiam, non deſiſtam, neque enim omnino extra rem fuerit. Iuventuti ergo ſuccedit ætas, quæ vi-
1 rilitas dicitur, ſed Leges non diſtingûunt inter unam, & aliam, ſed utramque confundunt, atque pro una eademque ætate eas accipiunt. *c. ut inter divinum de ſacroſ. Eccl. glo. in proœm. 6. decre. §. ſane. glo. millies citata in §. minor nat. Inſt. de Adopt.* Nec
2 mirum, ab illis in ea re ita procedi, cum nihil, aut vix aliquid ſit, quod non in utraque ætate locum habeat reſpectu eorum, quæ in rebus agendis decernuntur. ſed & Philoſophi nonnulli non ſolum
3 hanc ætatem inter alias numerare non conſueverunt, ſed ipſam dari apertiſſime negarunt: cum enim Ætas hæc ab iis, qui eam inter alias connume-
4 randam eſſe contendunt, dicatur, eſſe quoddam vitæ ſpatium, in quo animal nec proficit, nec deficit, unde idcirco dicta ſit ætas conſiſtentiæ, hoc tempus ſaltem notabile dari nolunt. Ita *Iavell. in tract. de Iuvent. & ſenect. cap. 3. & alii ibi. Coſtæus in diſquiſit. Phyſiol. lib. 3. cap. 3.* & alii antiquiorum, quos adducit *Epiphan. Ferdin. Theor. Med. lib. 1. Theor.*
19. Tamen dari hanc ætatem manifeſte elicitur ex 5
Gal. comm. Aphor. 1. Aphor. 13. & probant abunde *Alb. Magn. in lib. de Iuvent. & ſen. tract. 1. cap. 3. Vgo Senen. in quæſt. propria ad hanc rem dicata*, quæ ponitur poſt commentarium in primam quarti Canonis. *Cardan. contrad. Medic. lib. 2. tract. 5. contr. 10. & idem Ferdin. ubi proxime.*

Cum enim diverſum ſortiatur temperamentum 6
Virilitas non ſolum à cæteris ætatibus, ſed à Iuventute præſertim, ſiquidem Iuventus calidiſſima eſt, & calidiſſimi ſunt ipſi Iuvenes. *Gal. comment. 2. de morb. Vulg. 1. tex. 78. Avic. prima primi doct. 3. cap. 3.* conſiſtentium autem calor minor eſt. *Gal. Aphor. comm. 1. Aphor. 14. Philotæus Aphor. ſect. 1. Aphor. 13.* non ſecundum rei naturam videtur eſſe, ut hæ ætates confundantur, & una pro alia accipiatur.
Eſt autem virilitas ætas ſuccedens ſummo animalis 7
vigori; neque enim ideo conſiſtens dicitur, quia ca- 8
lor in eodem ſtatu, in quo erat in Iuventute permaneat, ſed quia ſenſim paulatimque deficiens, vix deficere videatur, ita ut homo & in priore pulchritudine, ac in prioribus corporis viribus adhuc con-
ſiſtere videatur: quoad calorem autem coſiſtentes 9
jam declinare incipiunt. *Gal. Aphor. com. tertio Aph. 30.* ubi Iuventutem æſtati, utpote calidam ætatem
calidiori anni tempeſtati, & conſiſtentem ætatem 10
Autumno comparabat, ex iis manifeſte commonſtrans, conſiſtentes caloris minus habere, quam Iuvenes, quemadmodum Autumnus Æſtate minus calidus eſt, quod & Ovidius Metamorph. lib. 15. ſignificabat his carminibus:

Excipit Autumnus, poſito fervore Iuventæ,
Maturus, mitiſque, inter juvenemque ſenemque
Temperie medius, ſparſus quoque tempora canis.

Denominatur porro Virilitas à viribus, ſi Cale- 11
pino credimus in Diction. in verbo *vir*, quia tunc vires in animali vigent, cum jam adeptum eſt ſuam totalem perfectionem tam eam, quæ ad corpus,
quàm quæ ad animum ſpectat, quamobrem hæc 12
ætas proprie deberet dici perfecta, ut ſuperiori quæſt. ex Macrob. citavi, cum in hac ætate conſtitutus homo, & animo & corpore perfectus & abſolutus videatur.

Vel dicitur Virilitas à virtute, & fortaſſe magis 13
apte. *Alber. in Diction. in verb.* vir. *Tiraq. de leg. connub. par. 1. Gloſſ. 1. num. 55.* cum proprie Vir dicatur homo virtute tam animi, quam corporis præſtans; ad utrumque enim refertur, & quoad corpus paſſim in ſacris litteris vir pro forti accipitur, & ſimiliter quoad animum; quamobrem ſemiviri dicuntur molles, & puſillanimes, quaſi viri nomine indigni. Vnde Turnus Æneid. lib. 12. per contemptum appellat Æneam ſemivirum:

——— da ſternere corpus,
Loricamque manu valida lacerare revulſam
Semiviri Phrygis, &c.

Tiraq. in leg. connub. par. 1. Gloſſ. 1. num. 40.

Cæterum Virilitas ab *Hipp. Aphor. 1. Aphor. 13.* 14
& à Gal. ibi in comm. vocatur Ætas conſiſtens; ſed 15
Avic. prima primi doct. 3. cap. 3. conſiſtentem ætatem vocavit ipſam Iuventutem, quod neſcio an potuerit Interpretis incuria accidere; ſi tamen ita ſen-
tire Avic. velimus, dicendum, quod illa ætas de- 16
beat dici Conſiſtens, in qua calor in ſummo fervo-

re ac vigore conſiſtit, quod quidem in Iuventute evenire non dubitandũ, cum in ętate virili jam illum manifeſte pęne declinare ſupra demonſtraverim.

17 Appellatur & hæc ipſa ætas Conſtans, ut *Cic. in lib. de ſenect.* dicenti, Gravitas propria jam conſtantis ætatis, & hoc ad differentiam ipſius Iuventutis, quæ communiter inconſtans ſolet appellari, ut Homer. Iliad. lib. 3.

Semper vero juniorum virorum animi inſtabiles ſunt. quod ob fervidam naturam, ut teſtabatur *Plato* 2. & 7. *de Leg.* illis accidit, ut quietem agere non poſſint, quamorbem Horat. in arte Poet. de Iuvene verba faciens:

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.

De viro autem contra:

Converſis ſtudiis ætas, animuſque virilis,
Quærit opes, & amicitias, inſervit honori,
Commiſiſſe cavet, quod mox mutare laboret.

18 Præterea (cum de hac ætate nihil occurrat diſcutiendum præter nomina) appellatur hæc ætas Media; dici enim Ætas media circa quinquageſimum annum, traditum eſt in *Auth. Quom. oportet. Epiſc.* §. *Quanta igitur.* Et videtur idem ſentire *Gal. comm.* 1. *Aphor.* 13. inquiens, Appellat autem ætatem habentes conſiſtentem, qui mediam ætatem habent inter Iuvenes, & Senes, quin & idem nomen ſortita videtur apud *Cic. in lib. de ſen.* dicentem, Num ea jam Conſtans requirit ætas, quæ Media dicitur? ſic & apud *Celſ. ſuæ Med. lib.* 2. *cap.* 1. neque ab re dici-
19 tur Ætas hæc Media (apud Iuriſperitos præcipue, apud quos nullo alio nomine inſignitur) quia participat tam ætatum increſcentium, quam decreſcentium, & inter utraſque media habetur. Ex quibus notandus videtur *Fuchſius com. Aphor. primo Aph.* 13.
20 qui Mediam ętatem non conſiſtentem, ſed declinantem eſſe dixit, merito igitur notatur à *Valles. lib.* 1. *loc. com. cap.* 10. cum tamen ipſe *Valles. ibid. cap.* 1. Mediam ætatem, & Iuventutem unam eandemque ætatem facere videatur: tamen Fuchſius poteſt ſuam aſſertionem defendere, ſi ita declaret ſuam ſententiam, ut reſpectu nativi caloris hæc ætas declinans dici poſſit.

Ad quem autem annorum numerum in pluribus ſeſe extendat hæc ætas, Iuriſperiti non definiunt ob id, quod dixi, ipſos non diſtinguere inter hanc ætatem, & Iuventutem, quamobrem Iuventutem, ſeu
21 Virilitatem, ut ipſi dicunt, ad quinquageſimum annum extendi voluerunt, cum tamen ex Galeno, ac cæteris Medicis, quos ſupra adduxi, pateat, Iuventutem multo citius finiri. Sed idem *Gal. cit. com.* 3. *Aphor.* 30. Virilitatem ſeu conſiſtentem ætatem di-
22 cebat à trigeſimoquinto anno, in quo terminatur Iuventus, ad duos ſequentes ſeptenarios perdurare, ita ut coincidat cum Iuriſperitorum opinione, eam ſcilicet quinquageſimo anno ſuum terminum ultimum ſortiri.

Sed, ne omnem operam luſiſſe in hac quæſtione
23 videamur, quæramus pro Legumperitis, num ea omnia, quæ in Iuvene, quoad corporis ſpectat robur & firmitudinem, locum habent, debeant etiam procedere in conſiſtenti ætate, & ratio dubitandi
24 eſt, quia, ut ſupra diximus, Conſiſtentes jam declinare incipiunt, ita ut vires corporis in ipſis deperdi conſequens ſit, nam & ſanguine, & ſpiritibus minus, quam Iuvenes abundant. *Gal. cit. Aphor.* 30. *ſect.* 3. quamobrem jure de ea re ambigitur.

His tamen non obſtantibus, dicendum videtur, homines in conſiſtenti ætate, non minus quam in ju- 25
venili poſſe & corporis, & multo magis animi virtute uti: nam & priſtinum robur quoad corpus adhuc retinent, & animo etiam majore præditi ſunt, ita ut ob hoc ipſum multo magis, quam Iuvenes etiam ad corporeas actiones apti videantur. faciunt quæ adduxit *Epiphan. Ferdin. ubi ſupra*, apud quem, quæ ad hanc rem aptari poſſunt, legito.

SVMMARIVM.

1 *Senectuti multum tribuunt Leges.*
2 *Senectutis miſeratio habetur.*
3 *Senes torqueri non debent.*
4 *Senes levius in delictis puniuntur.*
5 *Senectus quid. & num. ſequenti. Vide num.* 8. & *num.* 12. & *num.* 13.
7 *Animal in ætate conſiſtenti declinare incipit.*
9 *Manifeſta animalis declinatio apparet in ſenectute.*
10 *In ſenectute animal tranſit ad frigidam & ſiccam temperaturam.*
11 *Senectus eſt via in corruptionem.*
14 *Omne animal reſpectu ſui ipſius, calido & humido eſt temperamento à nativitate.*
15 *Ortui proxima calidiſſima & humidiſſima.*
16 *Termini ſenectutis plurimum variant.*
17 *Nihil cæteras ætates præter pubertatem accelerat, aut retardat.*
18 *Senectus ex multis cauſis retardari, itemque accelerari poteſt.*
19 *Senex quis dicatur.*
20 *Glo. nimis protrahens Iuventutem, nimis ſimul ſenectutem diſtulit.*
21 *Senectus in tres partes diviſa.*
22 *Prima ſenectutis pars.*
23 *Secunda ſenectutis pars.*
24 *Senectutis tertia pars.*
25 *Senectutis termini qui.*
26 *Senectus bipartita.*
27 *Prima Senectutis pars, & ad quem annum extendatur num. ſeq.*
29 *Secunda ſenectutis pars.*
30 *Senex quis dicatur Iudicis arbitrio relinquitur.*
31 *Præcipuum ſenectutis adminiculũ eſt viriũ defectus.*
32 *Senex dici non poteſt, qui vires habet integras.*
33 *Senes nulli robur habent.*
34 *Iuvenis dicitur, qui ſenex non eſt.*
35 *Primum, quod in ſene conſiderari debet, eſt, an vires habeat, nec ne.*
36 *Iuvenis in Iuventutis termino poteſt ſeneſcere.*
37 *Idem homo uno eodemque tempore & ſenex, & juvenis dici poteſt.*
38 *Senex quando quis dicatur.* & *num. ſeq.* & 40.
41 *In prima ſenectute conſtituti civilia negotia obire poſſunt.*
42 *Senex ad effectum, ut quis à publicis muneribus vacet, quando dicatur.* & *num.* 43. *declara ut num.* 44. & *num.* 47. *Vide etiam num.* 48.
45 *Ad quoſdam peculiares effectus non relinquitur arbitrio Iudicis, quis dicatur ſenex.*
46 *Supra* 60 *annum omnibus convenit, ut ſenes dicantur.*
49 *Quibus muneribus vacare permittantur ſenes.*
50 *Terminus generationis quis ſit.* & *num.* 51. 52. 53. & *num.* 58.
54 *Viri centum annorum generarunt.*
55 *Supra ſeptuageſimum nullus generat maſculum.*
56 *In fœminis citius deficit generandi facultas.*
57 *Fœmina quamdiu menſtrua patitur generare poteſt.*

59 Co-

59 *Codronchius non habet pro monstroso, ut Lex partum supra quinquagesimum factum.*

60 *Nulla regula ex his sumitur, quæ de raro contingunt.*

61 *An Senectus debeat dici morbus. affirmative numero seq. contrarium num. 63.*

64 *Senes Iuvenibus ægrotant minus. declara ut num. 70. & 71.*

65 *Senectus ægra vocatur.*

66 *Senum sanitas non absolute sanitas.*

67 *Senectutem esse morbum. & num. 68. 69. & 72. contrarium num. 73.*

74 *Infirmitas est habitus cujuscunque corporis præter naturam.*

75 *Morbus quid sit.*

76 *Status senum, quicunque sit, naturalis est.*

77 *Aliqui affectus, qui in aliis ætatibus præter naturam dicerentur, in senibus sunt naturales.*

78 *Senectus quomodo ab Arist. vocata sit morbus.*

79 *Senectus si aliquo modo dici debeat morbus, naturalis morbus est dicenda.*

80 *Senum sanitatem non esse absolute sanitatem, quomodo intellexerint Gal. & Avic.*

81 *Senes non se habent præter naturam.*

82 *Senectus debet accipi, prout divisa est à Gal. in tres partes, cum decidi debet. an dici aliquo modo possit infirmitas.*

83 *Infirmi nomen Seni in quantum Seni non convenit.*

De Senectute.

QVÆSTIO IX.

1 SEd jam tempus videtur, ut de Senectute disseramus, cui multum tribuere leges, patet ex iis, quæ adducit *Mascar. de probat. concl. 1295. n. 1. vol. 3.*
2 nam multis gaudet privilegiis, ejusque peculiaris miseratio habetur *glo. fin. in l. Auxilium, §. sed ut ff.*
3 *de minor.* quamobrem nec torqueri, nec ullo tormentorum genere affici possunt senes. *Mascar. ubi*
4 *supra. num. 6.* quinimmo levius in delictis puniuntur, *Glo. in l. Aere. ff. de reg. Iur. Farin. in pract. crim. lib. 3. Tom. 1. par. 2. quæst. 42. num. 23.*

Multum interest ergo Iureconsultorum, scire quinam proprie senes dici debeant, & quænam ætas
5 proprie senectus dicatur. Ac profecto senectus, ut habetur in *lib. finit. Medic. Gal. adscripto in libb. Isag.* est ætas, in qua diminuitur animal; cui definitioni non dissimilis affertur in lib. definitionum Plat. ad-
6 scripto, hoc est, senectus est imminutio animalis à tempore contingens.

7 Cum tamen, ut in superiori quæst. jam diximus, animal in consistenti ætate declinare, ac diminui incipiat, non ab re in allatis definitionibus adverbium
8 illud *manifeste*, vel adjectitium illud *manifesta*, addendum videbatur: nam tametsi in consistenti æta-
9 te animal declinet, tamen manifesta declinatio non apparet, nisi adveniente senectute, ut testatur *Plato*
10 *in Timæo transf. Med.* tunc enim fit transitus ad frigidam, & siccam temperiem, ut elicitur ex pluribus Gal. locis, & confirmat *Vgo Senen. in art. par. Gal.*
11 *lib. 2. part. 20.* ob hunc enim transitum ad temperiem, vitæ ipsi contrariam, recte *Arist. Polit. 2.* senescere, dicebat, viam esse in corruptionem, cum qua sententia convenit *Gal. de Temp. 2. cap. 2 class. prima.* quam sapienter ergo Alexis ille Menandri comici patruus jam senectute confectus interroganti cuidam, quid ageret, respondit, Paulatim morior. *Sed*
12 *Arist. in lib. de Iuvent. & senect. cap. 14.* senectutem hoc pacto definivit, Senectus est primæ refrigerativæ particulæ decrementum, hoc est caloris naturalis defectus: nam id pro prima refrigerativa particula ipsum intellexisse, pro nunc supponamus; neque enim vacat eam definitionem longioribus enodare, nec aptus hic locus ad eam rem esset.

Apertius senectutem definivit *Gal. 5. de sanit. tuend.* 13
cap. 9. class. 2. dicens, Senectus est frigidum & siccum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proveniens. nam tametsi animal à suo primordio frigidum & siccum temperamentum sortitum sit, tamen non poterit dici semper in senectute fuisse, nisi cum ex annorum multitudine tale temperamentum habebit: omne enim animal respectu 14
sui ipsius à nativitate calido & humido est tempe- 15
ramento (cum, quæ ortui proxima sunt, humidissima & calidissima existant. *Hipp. in 1. de Vict. rat. prope finem*) licet comparatione temperati animalis, frigidum & siccum existat; temperamentum ergo senectutis respectu sui ipsius considerari debet ita, ut in frigidum & siccũ lapsum videatur animal, cum antea respectu sui ipsius calido & humido dotatum fuerit.

Termini porro huic ætati constituti præ cæteris 16
variare videntur, quippe cum, & ipse hujus ætatis adventus plurimum, quam accessus aliarum ætatum evariet, & manifestius etiam, quam aliarum se pro- 17
dat; siquidem alias ætates, una excepta pubertate, neque accelerare, neque retardare evidenter quicquam posse videtur, sed quæque, prout intrinsecum animalis feret temperamentum, præscripto tempore mutationes proprias sortitur, at senectus & à morbis, & à curis, & à victus ratione, & à laboribus evi- 18
dentissime & acceleratur, & retardatur. Videtur ergo difficilius esse, quam in aliis ætatibus huic suos terminos præscribere, ejus tamen rei plures opiniones refert *Menoch. de arbitr. lib. cas. 3. 59. per totum*, quas apud ipsum videre cuicunque licet.

Generaliter tamen dici senex, inquit ipse *ibid.* 19
num. 1. ab anno quinquagesimo. ita *Abb. in c. quon. frequent. num. 18. ut lit. non contest. & in c. si qui test. num. 7. de Test. & attestat.* quem & ipse adducit. *Gramat. decis. 34. num. 4.* Apud Sinenses etiam (qui maxime politicæ studere se profitentur) transacto quinquagesimo anno viri inter senes connumerantur, teste *Trigantio lib. 1. de Christian. Expedit. apud Sinas cap. 7.* Et fortasse mature nimium; aliàs enim longæ ætatis sunt & robusti, cum eà usque ad 70, viridi non destituantur, *teste eodem ibid. cap. eod.* Sed Iurisperitorum alii voluerunt senem dici tantùm eum, qui 60 annos agit. *Caputaq. decis. 311. par. 1. Menoch. de Arbitr. Casu 54. per totum. Rota in Sabin. Alluvionis. 15. Novemb. 1621 coram Pirovano.* Sed *Gloss. in l. Hered. comp. ff. ad l. Falc. & Felin. in citato c. si qui test. num. 6.* nimis protraxisse vi- 20
dentur Iuventutem, senectutem vero nimium distulisse, cum Iuventutis definentis, & incipientis senectutis terminum septuagesimum annum posuerint.

Gal. 5. de san. tuend. cap. ult. inf. class. 2. quem etiam ex alio auctore citat *Menoch. ubi sup.* in tres 21
partes divisit senectutem, majorem & minorem corporis imbecillitatem, viriumque diminutionem præ oculis habens. primam autem ejus partẽ crudam, & 22
viridem senectutem vocavit, de qua fortasse etiam Homer. intelligebat Iliad. lib. 23. vers. f. dicens:

Crudæ senectæ autem ipsum ajunt esse.

Et Virgil. 6. Æneid.

— sed cruda Deo, viridisque senectus.

De qua etiam Iuvenal. Satyr. 2.

Dum nova canities, dum prima & recta senectus.

Et de hac ipſa ſenectutis parte mentionem habet
23 ipſe *Gal. comm.2. in Prognoſt. Hipp. Tex.* 69. ſecun-
dam proprie ſenectutis nomen habere voluit; in ea
24 enim jam manifeſtiſſime vires dejectæ, ac corpus
declinatum conſpicitur: tertiam, quæ ultima eſt,
Pemplon Græco vocabulo dici narrat, ſcilicet, ut
ipſe addit, ab eo, quod eſt in pompam mittere, quæ
ad manes ducit; & idcirco facete amicus ille Plauti-
nus ſeni interroganti in Mercatore Act.2. Sc. 2.

DE. Quid tibi ego ætatis videor? LY. Acheruntiscus Senex, vetus, decrepitus

reſpondit. & hæc decrepita & præcipitata ætas eſt,
vel ſenium. Hanc ultimam ſenectutem ætatem gran-
dem facete appellavit Euclio ille Plautinus in Aulu-
laria act.1. ſcen.4. diviti cuidam, qui ſuam ſibi fi-
liam in matrimonium dari expoſcebat, reſpondens:

ME. Ætatem meam ſcis? EV. ſcio eſſe grandem, itidem ut pecuniam.

His tamen ſenectutis partibus licet nullum termi-
num aſſignaverit Gal. neſcio ex cujus opinione aſ-
25 ſignaverit Menoch. ubi ſup. & primam à quinqua-
geſimo anno ad 60, ſecundam à 60 ad 70, tertiam
à 70 ad vitæ finem extendi dixerit.

26 Verum nonnulli ſenectutem in duas tantum par-
tes diviſerunt, quemadmodum alias fecit idem *Gal.*
27 *comm. Aphor.1. Aphor.*13. ac primam ejus partem
(quę *Avicennæ prima primi doctr.3.c.3.in prin.* dicitur
ætas declinans cum remanentia virtutis) à quadra-
geſimo anno incipere, & ad ſexageſimum termi-
nari, ut ipſe etiam Avic. tradidit. Fernel. vero, qui
hanc ipſam ætatis partem cum *Cic. in lib. de ſenect.*
ingraveſcentem vocat loco ſæpius cit. *Phyſiol. lib.*3.
28 *cap.* 10. libentius cum Iuriſperitis convenire vide-
tur, eamque à quinquageſimo ad ſexageſimum quin-
29 tum protrahit. ſecundam vero partem, quam de-
crepitatem, & ſenium nominant, & Avic. ibid.
ætatem declinationis cum manifeſta virtutis deper-
ditione, à ſexageſimo, vel quinto ſupra ſexageſi-
mum ad ultimum vitæ ſuam conſtituunt habere pe-
riodum.

Ex his ergo facile innoteſcere poteſt Iuriſperitis
30 pro rerum agendarum diverſitate, quinam merean-
tur dici ſenes: licet enim hoc Iudicis relinquatur
arbitrio. *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.2. caſ.59. num.*3.
31 *Maſcard. de Probat. concl.* 1295. *num.*8. *Vol.*3. ta-
men ſciendum, quod præcipuum ſenectutis admi-
niculum eſt virium defectus; & idcirco *Gal.* 11.
32 *Method. med. cap.9. claſſ.7.* Senem dici non poſſe,
33 affirmabat, qui vires habet integras, & *lib. de cur.*
rat. per ſang. miſſ. cap.9. claſſ.6. ſenes nullos robur
34 habere dixit; & hoc fortaſſe ſibi voluit *tex. citat.*
*l. Non aliter. ff. de leg. & fid.*3. cum inquit, Iuve-
nis dicitur qui ſenex non eſt, hoc eſt, qui virium de-
fectu adhuc ob annorum multitudinem non labo-
rat. Hoc igitur præcipue venit inſpiciendum Iudi-
ci in eo, cujus ferre ſententiam debet, utrum ſenex
35 ſit, nec ne, vel pro ſene habendus, quoad ea quæ ad
corporis ſpectant imbecillitatem, ſcilicet, an viri-
bus, & corpore decenti robore dotetur: quod ſi
vires adſint, & corporis robur, etiamſi major ſit
ſexaginta annis, tamen juvenem, vel non ſenem ju-
dicabit, ſin minus, etiamſi minor eſſet quinquagin-
ta, tamen pro ſene illum acceptabit: nam etiam ju-
venem non tranſactis annis juventuti dicatis ſene-
36 ſcere poſſe, patet ex iis, quæ adduxi *ſuperiori q.*
num. 31. *& ſeqq.* Apud Legumperitos autem pro
37 rerum agendarum diverſitate idem homo uno eo-
demque tempore in una eademque ætate, & ſenex,
& non ſenex judicatur; unde eſt, quod aliquando
non niſi poſt ſeptuageſimum annum hominem ſe- 38
nem appellitet *Glo. in l. ſi paterfamil. ff. de Adopt.*
& Emancip. in verb. ſexaginta, & in l. inviti. ff. de
Teſt. aliquando vero poſt quintum ſupra quinqua- 39
geſimum ead. glo. ubi ſupra & aliquando illico
poſt quinquageſimum, ut ſupra dixi. Illud autem 40
ſilentio non prætereundum ex Gal. loco ſupra cita-
to *de ſanit. tuen. lib.5. cap. ult. inf.* quod ii, qui in 41
prima ſenectute conſtituti ſunt, adhuc civilibus ne-
gotiis vacare poſſunt, quapropter non omnino ab
re *Abb. in c. cit. Quon. freq. num.*18. *ut lit. non con-*
teſt. & Felin. in c. ſi qui teſt. num.6. de Teſt. non an-
te, quam quis major exiſtat ſeptuaginta annis, vo- 42
lunt eum ad hunc effectum dici ſenem, ut à publi-
cis muneribus excuſetur, & videtur de mente *Pla-*
ton. in 6. de Leg. verſ. princ. qui viros uſque ad ſe-
ptuageſimum annum magiſtratum gerere cogit, non
ſupra, licet non infra quinquageſimum quem ad
eum gerendum admittat. tamen *gloſſ. ſupra cita-*
ta in l. Inviti de Teſt. & Menoch. de Arbitr. lib.2.
cent.1. caſ. 19. *num.*5. voluerunt, ſenem ad hunc
effectum, ut à publicis muneribus vacet, dici in
quinquageſimoquinto anno; *In l. vero, Item major.*
Inſtit. de excuſat. tut. non excuſatur quis à tutela, niſi 43
ſit major annis ſeptuaginta. ſatius tamen eſt ob indi- 44
viduorum varietatem hoc cum prædicta cautela Iu-
dicis arbitrio definiendum relinquere, tametſi
maxime approbanda videatur Abb. opinio, qui in
eodem *c. Quon. freq. num. eod.* ad quoſdam pecu-
liares effectus non relinquit Iudicis arbitrio hoc di- 45
judicandum ſupra annum ſexageſimum, cum evi-
denter pateat, omnes in illa ætate ſenes dici debe-
re, & bene, nam, ut *Card. Contrad. Med. lib.2.*
contr.10. tract. 5. dicebat, ſupra prædictum annum 46
in omnibus convenit, ut ætas pro deplorata habea-
tur.

Sed ad effectum vacandi à publicis muneribus
Macrobius *in ſomn. Scipion. lib.1. cap.* 6. non minus
ac Plato, ut ſupra dixi, ſeptuageſimum annum de-
ſiderat his verbis, Cum vero decas, qui & ipſe per- 47
fectiſſimus numerus eſt, perfecto numero, id eſt,
eptadi jungitur, ut aut decies ſeptem, aut ſepties
deni computentur anni, hæc à Phyſicis creditur
meta vivendi, & hoc vitæ humanæ perfectum ſpa-
tium terminatur, quod quiſquis exceſſerit ab omni
officio vacuus ſoli exercitio ſapientiæ vacat, & om-
nem uſum ſui in ſuadendo habet, aliorum mune-
rum vacatione reverendus. Sed idem *Plato 7. de Re-* 48
pub. in f. quinquageſimo anno tranſacto, ſuos ci-
ves à laboribus belli, & aliarum rerum ad contem-
plationem abſtrahit, non tamen à Reipublicæ ne-
gotiis illos omnino eliminat; & ratio non alia eſt,
quam quæ adducitur à *Cic. in lib. de ſenect.* ſub Ca-
tonis perſona de ſenibus loquente in his verbis, Er- 49
go & legibus, & inſtitutis vacat ætas noſtra mune-
ribus iis, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri. Cæ-
terum circa hanc ætatem quærunt à Medicis Iuriſ-
periti primo, ad quod uſque ſenectutis ſpatium ſe- 50
nes tam mares, quam fœminæ generare poſſint; di-
verſus enim utriſque terminus conſtituitur. Et Le- 51
ges quidem id, quod utplurimum ſit reſpicientes,
virum in ſexageſimo anno ad generandum impo-
tentem eſſe voluerunt. *l. ſi pater §. ultimo. ff. de ado-*
ption. quam cum aliis citat *Menoch. de arbit. lib.* 2.
*cent.1. caſ.*89. *num.*58. & videtur de mente *Ariſt.7.*
de hiſt. anim. cap.6. in principio, quem etiam ipſe Me-
noch. adducit. licet *idem Ariſtot.5. ejuſdem cap.*14.

plurimos

plurimos in 65 generare prodiderit; immo & priori supra citato loco septimi, etiam septuaginta annos natos generasse affirmat, & quod magis movere nos potest, tanquam omnibus communissimum esse tradit, in septuagesimo generare, si sexagesi-
52 mum generantes excesserint; consentit autem & *Alb. Magn.* 5. *de Animal. tract.* 2. *cap.* 1.

53 Videtur tamen sexaginta annorum terminus convenienter admodum à Legibus constitutus; nam in pluribus, & secundum plurimum ita usu venire assolet, quod ab ipsis Legibus, ut aliàs dixi, inspicitur, minime facientibus aliquos casus rariores, in quibus senes & septuagesimo, & octogesimo gene-
54 rarunt, & id, quod *Avenz. sui Theisir. lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. narrat, hoc est, viros nonnullos centum an-
55 nis majores non tantum generasse, verum etiam generasse masculos, Licet, inquit ipse, voluerit Arist. supra septuagesimum nullum posse masculum generare. Contra quam Arist. sententiam pluribus agit *Iouber. lib.* 2. *error. Popul. cap.* 2. probans senem 70 annis majorem non solum generare posse, sed etiam generare posse masculum, ut Avenz. dicebat.

56 In fœminis autem eam generandi virtutem multo maturius finiri patet, in anno scilicet quinto su-
57 pra quadragesimum, aut ad summum quinquagesimo. Notum enim est, fœminam eo tantummodo tempore generare posse, quo menstrua experitur, vel experiri naturaliter deberet, & idcirco neque ante pubertatem, neque post quinquagesimum annum generare potest, quia naturaliter ultra prædictum terminum, & ante pubertatem nulla est menstruis obnoxia; quamobrem, ut ostenderetur in sacris litteris *Gen. cap.* 18. *vers.* 11. Saram ex miraculo concepturam, dicebatur, Erant autem ambo senes, provectæque ætatis, & defierant Saræ fieri muliebria; ex naturæ enim instituto non poterat ob eam caussam Sara concipere, ut probat *Vallesf. in lib. de sac. Philosoph. cap.* 10.

Lex ergo virtuti concipiendi in mulieribus hunc
58 terminum quinquaginta annorum præscripsit, & conceptum supra hunc terminum factum pro monstroso habet, & inter raro contingentia. *l. si mater C. de hæred. Institues. l. si major. C. de leg. hæred. & ibi Gloss. & in l. si paterfamil. §. in Arrogat. ff. de Adopt. in verb. procreationi, & in l. si sterilis ff. de cond. Empt. & Vend. Tiraq. in l. si unquam C. de revoc. donat. in præfat. num.* 3. *Mascard. de Probat. concl.* 1147. *num.* 5. & 8. *Tom.* 3. *Gratian. discept. foren. cap.* 313. *num.* 14. *Vol.* 2.

Codronchius tamen Medicus Imolen. *in libello*
59 *Meth. testif. cap.* 16. hujusmodi legum sanctioni stare se nolle demonstrat; neque enim habere se pro ita monstroso partum supra quinquagesimum annum factum confitetur, ut Leges habent; sed sententiam suam ex quibusdam raris exemplis roborare videtur, quæ non adaptantur in Iure. Nam & nobis quoque notum est, in fœminis, sicuti & in viris aliquando terminum à Iure assignatum fallere, & satis trita sunt adducta à Plinio exempla *lib.* 6. *Nat. histor. cap.* 14. de Cornelia è Scipionum familia, quæ post 62 annos Volusium Saturninum peperit, & alia permulta, quæ qui videre volet, legat *Schench. observat. Medic. rar. lib.* 4. *tit. de Conceptione.*
60 sed ex his, quia rara sunt, nulla regula depromi potest, dum tempus generandi homini à natura constitutum requirimus, hoc enim ex iis, quæ in pluribus, & secundum plurimum apparent, venit decernendum, ut dixi. Itaque non modo concludendum, terminum generandi in fœminis esse annum quinquagesimum, sed immo esse quinquagesimum nimis protractum, & quadragesimum quintum esse frequentiorem, quippe cum post hunc terminum quibuscunque desinant fluere muliebria, & idcirco generationi tunc temporis ineptæ omnino redduntur. sed de hac re vide alia nonnulla *lib.* 3. *harum quæst. tit.* 1. *q.* 2. & *lib. eodem tit.* 2. *q.* 8. Secundo quæritur 61
à Medicis per Legum interpretes, an senectus sit, & debeat dici infirmitas, & consequenter senes inter infirmos & valetudinarios veniant connumerandi, in ea enim re ipsi Legumperiti inter se discordes esse videntur. Nam *Abb. in c. quamvis num.* 2. *de sen. excom.* & *in c. Magnæ num.* 8. *de vot.* & *vot. re.* & *c.* 1. *sin autem Episc. de cler. Ægr. in* 6. & *in c. quon. freq.* §. 1. *ut lit. non contest. num.* 19. dixit, senectutem 62
posse dici infirmitatem, & senes infirmos & valetu- 63
dinarios. Sed contra *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cas.* 60. *cent.* 1. *num.* 8. Senes non solum non posse vocari infirmos, sed neque valetudinarios asseverat, quam Menochii opinionem roborare videtur Hippocratis decretum *Aphor. lib.* 2. *Aphor.* 39. nimirum, Senes minus juvenibus ægrotare, quod etiam Cicero 64
in libro de senect. firmabat:

Videntur tamen contra Menochium quamplurima doctorum hominum testimonia militare; patet 65
enim apud quoscunque doctos viros, senectutem ægram, infirmam, queribundam, tremulam, inertem, ærumnosam, infelicem, miseram vocari, ac similibus multis epithetis insigniri, quin & ipsius senectutis incommoda, ærumnæ, ægritudines, ac miseriæ nominatim enarrantur, de quibus Iuvenalis Satyr. x. in qua inter alia multa hæc habentur:

Præterea minimus gelido jam corpore sanguis
Febre caret sola, circumsilit agmine facto.
Morborum omne genus, quorum si nomina quæris,
Promptius expediam, quot amaverit Hyppia mœchos.

Cætera vero apud ipsum perlege, & illud Plauti in Menæchm. act. 5. scen. 2.

— ut ætas mala, merx mala est tergo!
Nam res plurimas pessumas, cum advenit, affert:
Quas si autumem omneis, nimis longus sermo sit.

ita ut non ab re senes, testante Cicerone ubi proxime, adeo gravem experiantur senectutem, ut onus se Ætna gravius sustinere affirment. quod supra commemoratus senex Plautinus etiam affirmabat ibid. dicens:

— confitus sum
Senectute, onustum gero corpus; vires
Reliquere.

& alia vetula apud eundem in Mercat. act. 4. sc. 1.

— quin is ocyus?

Sy. *Nequeo mecastor, tantum hoc oneris est, quod fero.*
Do. *Quid oneris?* Sy. *annos octoginta & quatuor.*

Sed, quod multo magis, quam prædicta urgere videtur, *Gal.* 6. *de sanit. tuenda cap.* 2. & *Avic.* 2. *pri-* 66
mi doctr. prima cap. 2. senum sanitatem non absolute sanitatem esse dicunt; ergo si senes absolute sani non sunt, saltem aliqua ex parte sunt morbosi; sed & *Arist.* 5. *de generat. animal. cap.* 4. senectutem apertissime morbum esse pronuntiavit, quod etiam 67
ex sæpissime ac passim citata Terentii auctoritate in Phormion. act. 4. scen. 1. patet:

Chr. *Pol me detinuit morbus.* Dem. *Vnde, aut qui?*
Chr. *Rogas?*
Senectus ipsa est morbus.

Quod & idem Cic. senectutis optimus propugnator, ubi supra negare non ausus est, cum inter caussas;

ſas, ex quibus ſenectus miſera ſit, hanc præcipuè a-
68 gnoſcat, quod corpus infirmum, ac imbecillum faciat. Nec tantummodo morbus dicta eſt ſenectus à ſapientioribus, ſed à Senec. Epiſt. 109. dicta eſt
69 morbus inſanabilis; neque enim humanæ ſapientiæ datum eſt, ut corporis morbum hunc, quibusvis miniſtratis remediis, depellere aliquo modo poſſit. Itaque prudenter illud protulit Antiphanes:

Eſt noſtra vino vita quam ſimillima.
Aceſcit, eſt cum reliqua parva portio.

Quemadmodum igitur vinum in acetum degenerans non amplius in vinum redire poteſt, ſic etiam homo, cum ſenectutis morbo detinetur, non amplius ex eo convaleſcere poteſt.

Et licet *Hipp. in ſup. cit. Aphor.* 39. *ſect.* 2. ſenes mi-
70 nus juvenibus ægrotare dixerit, tamen id illis non ex ſua natura provenit, ita ut bene *Gal. in ejus Aphor. comm.* firmaverit, illum non habere locum communiter in omnibus ſenibus, ſed in iis tantum, qui minus in ratione vivendi peccare ſolent: alias enim idem, morbis maximè omnium obnoxios eſſe ſenes
71 dixit; & ex ſua quidem natura ita eſt, per accidens autem, eò quia in vivendo minus peccant, minus etiam à morbis infeſtantur; ſed eos naturaliter maxime ægrotare, ac multo facilius, quàm Iuvenes, late probat *Alex. Petron. in dialog. de re Med. dial.* 7. *per totum.* facit ad hæc ſacrarum litterarum teſtimo-
72 nium, in quibus *Eccleſiaſt. cap. ult.* ſenectus tempus afflictionis vocatur, & ſenectutis miſeriæ abunde per ænigmata quædam enarrantur. qui textus à Valleſio in ſacra philoſophia cap. 66. elegantiſſime ac peroptime explicatus eſt. Ex quibus videbatur, jure merito ſenes inter infirmos connumerandos eſſe, & infirmorum privilegiis frui debere, cum non ſolum morbus ſit ſenectus, ſed, ut apparet ex adductis auctoritatibus, ſit ſentina & confluxus morborum omnium, unde Antiphanes ille Caryſtius comicus prudentiſſime dicebat:

Mala ad ſenectutem, officinam ceu ſuam,
Humana tandem congregantur omnia.

His tamen & ſimilibus, quæ in contrarium adduci poſſent, non obſtantibus, quæ tamen conſulto prætermiſi, cum *Pierio in l. ſenium. C. Qui teſt. fac. poſſ. nu.* 5. & *Alciat. de Præſump. leg.* 1. *præſumptione* 53. *ſub n.* 2. & *Menochio ubi ſupra.* (Et hanc eſſe reliquorum I. V. D. ſententiam teſtatur *Aetius de Inf. cap.* 14.
73 *num* 3.) dicendum, ſenes inter infirmos non eſſe
74 connumerandos; infirmitas enim eſt habitus cujuſcunque corporis præter naturam. *l.* 1. §. *ſed ſecundum. ff. de Ædil. edict.* ex qua repetit *Aul. Gell. Noct. Attic. lib.* 4. *cap.* 2. *ſumma Hoſtien. lib.* 3. *de Cler. Ægrot. num.* 1. quæ definitio eadem pæne eſt cum Gal. definitione, allata *in libro de ſymptom. differen. cap.* 1. *claſſ.* 3. quæ talis eſt, Morbus mutatio naturalis eſt
75 ſtatus, &c. Morbus eſt ſtatus naturalis mutatus actiones lædens. *ibid. in f.* quæ poſtrema verba ſc. *actiones lædens*, veluti commentata lex allatæ definitioni ſubdidit. qui uſum ejus ad id fecit deteriorem, cujus cauſſa Natura nobis ejus corporis ſanitatem de-
76 dit. ſtatus ergo ſenum, quicunque ſit, naturalis eſt, non ergo poteſt eſſe morboſus; illico enim contra Naturam eſſe dici deberet; quinimmo aliqui affectus, qui in aliis ætatibus præter naturam dicerentur,
77 in ſenibus naturales efficiuntur, ut de copia pituitæ, quam maxime in ſenibus vigere, dicebat *Gal. comm.* 3. *Aph.* 30. quæ tamen, ut *doctiſſimus Ioubert. in libell. de quart. febr. cap.* 12. dicebat, in ſene morboſa non eſt, quia ætati convenit; ſic etiam, & dentibus eſſe debilibus, vel eis omnino carere, quod in juvene morboſum eſſet, in ſene morboſum non eſt, neque ob eam cauſam non ſanus dici debet. *l. Cui denſ. ff. de Ædil. edict.* quam refert *Gellius ubi ſup.* Non aliam igitur ob cauſſam putandum eſt, Ariſt. in loco, ſuprà pro contraria opinione allegato, non abſolute 78
vocaſſe ſenectutem morbum, ſed naturalem morbum: quia nimirum, licet ſenectus ea incommoda ſecum afferre videatur, quæ alias morbus afferre ſolet, tamen quia hæc incommoda ſenectuti connaturalia ſunt, non poteſt exinde ſenectus ita morbus dici, ut pro ſtatu non naturali illud Morbi nomen 79
intelligendum ſit, ſed ſi modo morbus aliquo pacto vocanda ſit, naturalis morbus rectius dicenda venit.

Et in hoc etiam ſenſu accipiendæ ſunt Galeni, & 80
Avicennæ ſupra citatæ auctoritates, firmantes, ſenum ſanitatem non eſſe abſolute ſanitatem, ob id fortaſſe, quia naturaliter ab ipſa ætate multa incommoda patiuntur, præterquam quod facillime à morbis conflictantur, ita ut habeant quandam proximam diſpoſitionem ad morbos concipiendos; non tamen idcirco morboſi ſunt dicendi, quemadmodum apertiſſime declarat *Gal.* 1. *de ſanit. tuen. cap.* 5. *verſ. med. claſſ.* 2. his verbis, Omnis ſiquidem morbus præter naturam eſt. hi (de quibus loquitur) præter naturam ſe plane non habent, ſicuti nec ſenes; qui vero plura circa hanc rem deſiderat, videat *Aurel.* 81
Anſel. in ſua Goerocomia lib. 1. *cap.* 8. Verum enim vero ſatius, ex mea ſententia, hac in re conſultum fore judico, ſi ſenectutem in eas partes diviſam acci- 82
piamus, in quas partitus eſt Gal. ut ſupra dixi, ſecundum quam diviſionem dici poteſt, quod Infir- 83
mi nomen, licet nulli ſeni in quantum ſeni conveniat, tamen ſi alicui ſeni aptari debeat, non dubium eſt maxime convenire iis, qui in ultimo ac præcipitato ſenio conſtituuntur, tales enim ob caloris nativi depauperationem morbificis cauſis occurſantibus, etiam minimis vix ac ne vix quidem reſiſtere valent; minus vero infirmi nomen aptabitur his, quibus proprie convenire ſenis nomen ſupra docui, hoc eſt qui in ſecunda ſenectutis parte verſantur; omnium denique minime cæteris, qui in prima, ac cruda ſenectute ætatem degunt, ut qui adhuc & aliquatenus prioribus viribus dotentur, neque iis incommodis obnoxii adeo ſint, quibus indies obnoxiores fiunt in ætate procedentes.

SVMMARIVM.

1 *Decrepitas eſt ſenectutis pars, & à ſenectute non diſtincta. Contrarium num.* 5.
2 *Decrepitas non mutat, ſed magis intendit corporis temperamentum.*
3 *Decrepiti, ex Hippocratis ſententia, à ſenibus non diſtinguuntur.*
4 *Senectuti nulla ætas ſuccedit.*
6 *Cur Hippocrates de decrepitate non meminerit, numero* 7. 8. & 9.
10 *Nonnulla in Decrepito procedere poſſunt, quæ locum non habent in ſene.*
11 *Decrepitas quid. & num. ſeq.*
13 *Cujuslibet ætatis curſu ad interitum properamus.*
14 *Quando incipiat Decrepitas. & num.* 15. & 16.
17 *Iudicis arbitrio relinqui poteſt, quando quis debeat dici Decrepitus.*
18 *Sexageſimus annus eſt terminus nimis præcox pro Decrepitate, magiſque convenit terminus annorum* 65.

19 *Quid*

19 *Quid peculiare habeat Decrepitas, quod illi commune non ſit cum ſenectute.*
20 *Senes licet corporis viribus careant, valent tamen intellectu.*
21 *In Decrepitis deficit memoria.*
22 *Senes minus diſcere, quam currere poſſe.*
23 *Annus quinquageſimus quintus in viro, & quadrageſimus in fœmina eſt corporis & animi vigor.*
24 *Decrepiti rationis uſum pene amittunt.*
25 *Quæ in ſene reſpectu imbecillitatis corporis procedunt, multo magis procedere debent in Decrepito.*
26 *Senes à tormentis, ex aliquorum opinione, non debent ſervari immunes, ſed Decrepiti.*
27 *Quæ ad animi prudentiam ſpectant, non habent locum in Decrepito.*
28 *Decrepiti ut ſenes honorandi.*

De Senio, ſeu Decrepitate.

QVÆSTIO X. & VLTIMA.

1 DEcrepitatem, quæ & Senium dicitur, cum nonnulli voluerint eſſe ſenectutis partem, inter unam & alteram ætatem nullam fecerunt di-
2 ſtinctionem, & fortaſſe non abs re; cum Decrepitas non mutare, ſed intendere tantum corporis frigidum & ſiccum temperamentum videatur jam à prima ſenectute contractum, quouſque illo exuperante, calidum & humidum vitæ principia ſuccumbant.

Quamobrem *Gal. comm. Aphor.* 3. *Aphor. ul-*
3 *timo* dicebat, aliquos diſtinguere Decrepitos à ſenibus, præter tamen Hippocratis mentem, cum namque inibi Hipp. in præcedentibus Aphoriſmis morbos enumeraſſet, quibus ſingulæ ætates ſolent plerumque eſſe obnoxiæ, ultimo loco de morbis ſenectuti familiaribus mentionem habuit, de iis autem, qui decrepitati ſunt moleſti, ne verbum quidem, ita ut ex his colligat Gal. Hippocratis mentem eam fuiſſe, ut nulla ſit differentia inter unam
4 & alteram ætatem, aut eſſe hanc ſenectutis partem, non autem ætatem per ſe; nam ſenectuti nulla ætas ſuccedit, veluti *Cic. in lib. de ſenectute* aſſerebat.

Qui tamen magis exquiſitæ ætatum diviſioni
5 ſtudent, ipſam Decrepitatem à ſenectute prorſus ſecernunt; ita manifeſte fecit ipſe *Gal. Aphor. comm. primo Aphor.* 13. *Raſ.* 30. *Contin. tract.* 1. *cap.* 2. *Avic. prima primi doctrin.* 3. *cap.* 3. *in f. & prima quarti tract.* 2. *cap.* 8. *& in Cant. tract.* 1. *partic.* 35. *& tract.* 2. *partic.* 104. *Fernel. phyſiol. lib.* 3. *cap.* 10.
6 Quod vero Hippocrates, *ubi ſupra*, de Decrepi-
7 tate non meminerit, plures aſſignari poſſunt rationes. Prima, quia Decrepiti iiſdem morbis ſunt obnoxii, quibus & ſenes, niſi quod & facilius eos in-
8 currunt, & magis ab illis moleſtantur. Secunda, quia ſi quos morbos incurrunt, difficillime aut nullo modo ex illis ſanantur, quamobrem Hippocrati ſupervacaneum videbatur de iis mentionem habe-
9 re. Tertia, quia pauci admodum ſunt, qui non ante, quam decrepitatem attingant, vita fungantur. iis ergo ex cauſis Hippocrates de decrepitate mentionem nullam fecit, non autem quod non putaverit fortaſſe inter ſenectutem, & decrepitatem aliquid intereſſe. Sed quomodocunque ſeſe res habeat, neceſſarium videtur, ut apud Iureconſultos
10 hæ duæ ætates invicem ſecernantur, cum nonnulla in ſene procedere poſſint, quæ locum non habebunt in Decrepito, & vice verſa, ut inferius dicetur.

Eſt igitur Decrepitas, vel ſi malis ſenium dicere, 11
poſtrema vitæ ætas, in qua radicale humidum ad totalem ſui abſumptionem, & innatum calidum ad totalem ſui extinctionem properant: ea enim de re *Gal.* 2. *de Temperam. cap.* 2. *claſſ.* 1. dixit, ſenium eſſe viam ad interitum: nam licet *prim. de ſanitate tuen. cap.* 12
4. affirmaſſet, cujuſlibet ętatis curſu nos ad interitum 13
tendere, tamen quia Decrepita ætas vitam concludit ac terminat, viſum illi eſt, huic magis convenire eam definitionem, quam cuilibet alteri, quaſi ad ipſum interitum certiori, immo certiſſimo tramite hæc multo promptius, quam cæteræ ætates omnes ducat.

Incipientis Decrepitatis terminum Iuriſperiti an- 14
num ſeptuageſimum conſtituerunt. *Abb. in cap. ſi qui Teſt. num.* 7. *& Gram. deciſ.* 34. *num.* 4. *Farin. Var. quæſt. crimin. & opin. com. quæſt.* 41. *num.* 25. nam ad hunc uſque annum perdurare ſenectutem volebant. Sed idem *Abb. in ſæpius alleg. cap. Quon. Freq. nu.* 18. *verſ. ego puto, & ex Medicis Avic. prima primi doct.* 3. *c.* 3. decrepitatem poſt ſexageſimum annum 15
habere principium firmarunt, & videtur conſentire *Cardan. contrad. med. lib.* 2. *contrad.* 10. *tract.* 5. *ſed Fern.* loco ſæpius citato quinque addidit annos ſe- 16
nectuti, ita ut decrepitatem in ſexageſimo quinto incipere ſtatuerit.

Cum tamen hi termini plurimum in individuis evarient, judicis arbitrio, ut de ſenectute, relin- 17
quendum videtur, cum de Individuis judicium fer- 18
ri oporteat, univerſaliter tamen ſexageſimum annum præcocius aſſignari, quam rei naturæ convenìat, exiſtimaverim, magiſque conſonum eſſe terminum à Fernelio conſtitutum annorum 65.

Sed interrogabis, quidnam peculiare habeat de- 19
crepitas à ſenectute? Reſpondeo, quod in ſenectute corpus ſolummodo decrementum pati videtur, unde, licet ſenes corporis viribus orbati exiſtant, 20
animi tamen conſilio pollent, & prudentia maxime prævalent; at in decreptitate corpus multo magis, & evidentius pro annorum ratione deficit, & ipſe etiam animus ſuum vigorem amittit. ita Lucret. 3. lib. de Rer. nat.

Poſt ubi jam validis quaſſatum eſt viribus ævi
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque menſque.

Ejus vero rei indicium evidens eſto primùm in de- 21
crepitis memoriam deficere, quod & *Gal. firmabat* 2. *de ſympt. cauſſ. cap. ult. claſſ.* 3. quamobrem *Plat.* 22
8. *de Republ. verſ. fin.* contra Solonis ſententiam, ſenes minus diſcere, quam currere poſſe aſſeverabat; ſed quod majoris momenti eſt, & magis ad rem noſtram aptari poteſt, *idem Plato* 5. *Ejuſd.* di- 23
cebat, quinquageſimumquintum annum in viro, & quadrageſimum in fœmina eſſe & corporis & ſapientiæ vigorem, quaſi ab inde utrumque deficere incipiat. Verumtamen hæc multo evidentius quotidianæ experientiæ teſtimonio firmantur; ubi enim ad hanc ætatem pervenerunt ſenes, non ſolum memoriam, ſed & cujuſvis rationis uſum amiſiſſe vi- 24
dentur. Quamobrem ſenes ad pueritiam remeare reſpectu vigoris mentis, ex vulgata parœmia patet; Immo Aſtrologi poſtquam ultima ætas ad debitum pervenit terminum, quem Decrepitatem nominant, rurſus denuo infantiam numerant. Vidi (qui pro exemplo ſit, & placet de eo mentionem hic habere) aurifabrum centum annis majorem, qui, cum

pro

pro ætatis ratione corpore optime haberet, tamen adeo utramque ratiocinatricis partem læſam in illo conſpiciebas, ut ſi quando propriæ habitationis limen non niſi altero tranſgreſſus pede fuiſſet, jam illũ intro per ſe revocare neſciebat, ita ut aliquando per integrum diem ſe ſe per urbem huc atque illuc errabundus convolveret, tandemque non niſi manu ductus propriam domum repeteret: neque dicas, plures eſſe, qui ad tantam, immo nec etiam huic ſimilem fatuitatem non deveniunt; nam omnibus illud eſſe commune vitium teſtatur ac confitetur *Plato in Gorgia*, *ſeu de Rhetorica*, & de ſenum fatuitate Iuvenal. ſat. 10. ſuper citat. ita habet:

— Sed omni
Membrorum damno major dementia, quæ nec
Nomina ſervorum, nec vultum agnoſcit amici,
Cum quo præterita cœnavit nocte, nec illos
Quos genuit, quos eduxit . . . .

His ergo ſic ſe habentibus, dubium non eſt, quod
25 ea, quæ in ſene reſpectu imbecillitatis & infirmitatis corporis locum habent, multo magis procedere debeant in decrepito. Immo nonnulli, quos citat & ſequitur *Gram. deciſ.* 34. *num.* 5. negarunt, 26
ſenes debere ſervari à tormentis immunes, & voluerunt hoc eſſe tantummodo decrepitorum privilegium; & hujus opinionis etiam eſt *Farinac. in ſupra cit. quæſt. num. eodem*, quod ampliat *num.* 29, ut non ſolum non torqueri, ſed neque leviter torqueri poſſint, immo nec terreri. Ea vero, quæ in 27
ſene quoad animi conſilium & prudentiam locum habent, vix procedere poſſunt in decrepitis, niſi dicas procedere reſpectu anteactæ ætatis; & tamen decrepiti veluti ſenes honore proſequendi 28
ſunt, ac in omnibus ob ætatis conditionem cæteris ſunt præferendi. *Ariſtot. Moral. Nicomach. lib.* 4. *cap.* 2.

Denique de iis, de quibus in ſuperiori quæſtione diſceptatio interer at, nimirum de generandi potentia, & hujuſmodi, nullam hic intercedere dubitationem poſſe, ex iis quæ inibi adduximus, patet. Et de ætatibus quidem, & iis de quibus circa eas à Iuriſperitis dubitari contingit, hæc dicta ſunto.

TITVLI PRIMI FINIS.

LIBRI

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI PRIMI

TITVLVS SECVNDVS

De Partu legitimo, & Vitali,

Continens Quæstiones decem;

quarum

Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo

DOMINO

LAVDIVIO ZACCHIÆ,

APVD VENETOS

NVNCIO APOSTOLICO,

& Montis Faliſci ac Corneti

EPISCOPO DIGNISSIMO.

Nihil potius aut antiquius unquam duxi, quam tibi re gratum erga te animum meum patefacere; at nihil item magis arduum aut difficile; nullus ad eam rem unquam mihi potuit patere aditus. ſi quid tentavi, incaſſum tentavi, opera & oleo abuſus ſum. quid igitur agerem? debitum fateri hiſce tuo nomini pauculis quidem paginis dicatis animus ſuaſit, meliora allaturum me ſperans, quibus etiamſi debitum non ſolvam, veniam tamen etiam non ſolvens ex te impetrem, ſi modo interim hæc te minime deſpicere ſenſero, ſed conſueta tua humanitate amplecti comperero. Vale.

LIBRI PRIMI
TITVLVS SECVNDVS,
De Partu legitimo, & Vitali.

SVMMARIVM.

1 *Homo in termino naſcendi à cæteris animalibus differt.*
2 *Septimeſtris pro ratione natus eſt.*
3 *Naſcendi tempus in homine varium.*
4 *Septimeſtris legitimus eſt.*
5 *Tredecim menſium fœtus pro legitimo admiſſus.*
6 *Prima ratio, cur homo non habeat ſtatutum naſcendi terminum, ut cætera animalia.*
7 *Calidi citius, frigidi ſerius naſcuntur.*
8 *Mares fœminis celerius naſcuntur.*
9 *Secunda ratio.*
10 *Tertia ratio.*
11 *Quarta ratio.*
12 *Quinta ratio.*
13 *Prioris rationis confutatio.*
14 *In quovis animalium genere tot diverſa ſunt temperamenta quot individua.*
15 *Individua conſtituuntur ineſſe per ſibi peculiare temperamentum.*
16 *Temperamentum brutis eſt pro interna forma.*
17 *Forma, & Natura idem.*
18 *Forma dat eſſe rei.*
19 *Forma eſt cauſſa, quod omnis res ſit una.*
20 *Forma eſt, à qua res eſt id, quod eſt.*
21 *Impoſſibile eſt, duo indidua habere eandem formam.*
22 *Homo habet formam immaterialem.*
23 *Cætera animalia inter ſe temperamento ſimilia.*
24 *Cætera animalia forma inter ſe diſſimilia. amplia in vegetabilibus num. ſeq.*
26 *A temperamentorum varietate diverſitas in animalibus.*
27 *Cætera animalia ſaltem per quatuor inſigniora temperamenta inter ſe differunt.*
28 *Diſſimilitudo temperamentorum in hominibus à Natura non eſt.*
29 *Bruta inter ſe cur magis ſimilia.*
30 *Ab eo, quod per accidens eſt, non poteſt dependere id, quod à Natura præſumitur eſſe.*
31 *Cum temperamentorum latitudo ſit infinita, debet eſſe infinita latitudo termini naſcendi.*
32 *Qui frigido ſunt temperamento, non ſuperant numero eos, qui temperamento ſunt calido.*
33 *Si Hiſpanus, quia calidus, naſcitur nono, Gallus, quia frigidus, deberet naſci decimo.*
34 *Species brutorum, quæ calido eſt temperamento, deberet ſua individua celerius parere, quam quæ frigido.*
35 *Secundæ rationis confutatio.*
36 *Vterorum anguſtia reſpectu univerſalis Naturæ eſt quid per accidens.*
37 *Vteri anguſtia debiles fœtus gignit.*
38 *Tertiæ rationis confutatio.*
39 *Fœminæ etiam reſpectu ſui ipſius aliquando modicum, interdum multum ſanguinem fœtui ſubminiſtrant.*
40 *Iuvenculæ cur ſemper deberent generare nonimeſtres, vel decimeſtres.*
41 *Ex alimenti copia longiorem moram in utero fœtum trahere voluit Hipp.*
42 *Averrois rationis confutatio.*
43 *Hominis natura eſt media inter pauciparam, & multiparam.*
44 *Per id, quod ut plurimum fit, regulatur Natura.*
45 *Natura per univerſalia regulatur, non autem per individua.*
46 *In omnibus animantibus variantur aliquando numeri fœtuum.*
47 *Partus geminationem in homine contra Naturæ legem fieri ex Ariſt.*
48 *Homo abſolute animal uniparum eſt.*
49 *Poſtremæ rationis confutatio.*
50 *Multa animalia incerto tempore coeunt.*
51 *Prægnantia eſt ex majoribus cauſſis impedientibus coitum in brutis.*
52 *Aliæ rationes pro præcipua concluſione facientes.*
53 *Homo in concipiendo plures committit errores.*
54 *Ex his, quæ contra Naturæ inſtitutum fiunt, nihil, quod contra Naturæ inſtitutum non ſit, ſuccedere poteſt.*
55 *Homo, quoad naſcendi ſeu pariendi tempus, nihil peculiare habet à cæteris animantibus. & num.* 105. *& num.* 108.
56 *Ab Ariſtotele non diſcedendum abſque firmis rationibus in contrarium.*
57 *Prima ratio pro noſtra concluſione firmanda.*
58 *Homo ſemper deberet eſſe vitalis, in quocunque aſſignatorum terminorum naſceretur, ſi id naturaliter fieret.*
59 *Quod à Natura eſt ut plurimum, & ſecundum plurimum, eodem modo fit.*
60 *Septimeſtres & octimeſtres ut plurimum non vivunt.*
61 *Septimeſtre & octimeſtre ſpatium non eſt à Natura pro termino naſcendi in homine conſtitutum.*
62 *Secunda ratio.*
63 *Quæ fine carent, caſu fiunt.*
64 *Hominem non habere determinatum naſcendi tempus, nullum habuit finem. & cur, num. ſeqq.*
67 *Natura agit propter finem.*
68 *Tertia ratio.*
69 *Vbi deeſt perfectio, deeſt finis.*
70 *Nullum perfectum fine caret.*
71 *In terminis naſcendi unus dari debet perfectior alio.*
72 *Perfectum deficere eſt impoſſibile.*
73 *Supra perfectum nihil eſt extra accipere.*
74 *Perfectum in unoquoque genere eſt maximum.*
75 *Fœtus à perfectione deficientes à Natura non ſunt quoad naſcendi terminum.*
76 *Natura ſemper intendit, quod perfectius eſt.*
77 *Quarta ratio.*
78 *Si ſeptimus menſis ſufficiens terminus eſt ad perfectionem acquirendam, commorari fœtum in utero ultra ſeptimum, ſupervacaneum eſt, & fruſtra à Natura patratum.*
79 *Non magis ſecundum naturam eſt naſci ante tempus, quam ante tempus ex morbo ſeneſcere.*
80 *Naſci ſupra, vel infra nonum, aut decimum, ab accidenti*

cidenti est, & non à natura, sed à morbo. & num. 93. & 96.

81 *Tam septimestres, & octimestres, quam recentiores fœtus extra naturæ ordinem quoad tempus nascuntur, & quæ præcipua differentia inter ipsos existat.*

82 *A septimo, & octavo mense quid acquirant fœtus.*

83 *Septimestres, & octimestres imbecilli.*

84 *Bruta ante tempus sibi debitum nata adolescere non est impossibile.*

85 *Septimestres, & octimestres non absoluti nascuntur.*

86 *Septimestrium Historia. & num. seq.*

88 *Supra decimum nasci naturale non est.*

89 *Homo habet magis præfixum nascendi terminum, quam qui existimatur.*

90 *Antiqui Romani septimestrem, & octimestrem non acceptarunt.*

91 *Septimestris Homero immaturus dictus.*

92 *Septimestris non habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

94 *Contradicere experientiæ, hominis est absque sensu.*

95 *Hominem septimestrem, & octimestrem nasci patet. caussam vide num. 97.*

98 *Homo præ cæteris fœminis in partu laborat.*

99 *Bruta raro, & non nisi in conceptionis principio abortiunt.*

100 *Respectu fœtus nasci ante septimum, magis contra naturam est, quam in septimo, aut post.*

101 *Nasci dici non potest, qui à præternaturali caussa in lucem exire cogitur.*

102 *Homo, proprie loquendo, nascitur nono, aut decimo.*

103 *Abortus proprie quando dicatur.*

104 *Natus ante nonum semper aliquo modo dici potest abortivus.*

106 *Bruta non habent nascendi terminum ita præscriptum, ut nunquam evarient.*

109 *Cur anticipare nonum in nascendo homo non possit, retardare autem maxime.*

110 *Necesse est dari terminum nascendi omnium brevissimum. & qui sit, num. seq.*

112 *Nonus mensis pro calidioribus naturis constitutus.*

113 *Decimus longissimus nascendi terminus in homine.*

114 *Cur plures ante nonum, quam post decimum nascantur.*

115 *Impossibile est, ut matris sanguis supra decem menses sufficere possit fœtui.*

116 *Natus supra septem quadragenarios non vitalis.*

De termino nascendi à Natura homini constituto, & an in ea re à cæteris animalibus differat.

QUÆSTIO I.

Statueram, sed supra, quam credi possit, perturbato ac non lubenti animo, cum ad hæc exaranda me accinxissem, communi hominum sententiæ in iis, quæ jam scribere paro, adhærere, & obsecundanti universalis opinionis fluentæ me asportandum committere, reclamante semper, ac dejerante in me ipso nescio quo veritatis sensu. Cum, meliori genio fortasse ductus, calculum reduxi, atque alacri ac prompto animo pro veritate solus etiam contra quamplurimos fortissimos ac invincibilis potentiæ propugnatores dimicare decrevi, licet victum tandem à pugnantium me fortitudine ac numero non modo dubitem, sed certo certius sciam, pugnasse tamen gloriæ partem fore existimo.

Invaluit apud cunctos non doctos homines solùm, sed & apud viles tonsores hujusmodi opinio, quod homo non ut cætera animalia præfixum quendam terminum nascendi à Natura habeat, sed varium ac multiplicem, ita ut & septimo, & octavo, & nono, & decimo, & undecimo mense oriatur, cæteris non nisi assignato mense nascentibus. 1

Ejus conclusionis primus auctor Arist. fuisse videtur, qui, cum vidisset Hipp. & septimestrem fœtum pro ratione natum esse asseverasse, & octimestrem, & nonimestrem, & decimestrem, & undecimestrem partum admisisse, non contentus ea ipsa recensere, quæ ab ipso Hipp. didicerat, eam firmavit conclusionem, Homini à Natura nullum constitutum esse nascendi, seu pariendi tempus, veluti cæteris animantibus illa constituit, ita ille habet 4. *de Gener. Anim. cap. 6. & Problem. sect. 10. Probl. 30.* ex qua conclusione eo deventum est, ut Iustitiam ministrantes ex hoc etiam partum decimotertio mense natum pro legitimo ad hæreditatem admiserint; ita enim Papirium prætorem fecisse testatur *Plin. nat. hist. lib. 7. cap. 5.* ubi & Arist. pro more in ea sententia adhæret, & ejus rei alia exempla narrat. 2

Non tamen aliquos ita movisset Arist. & Plin. auctoritas, nisi & ipsum Hipp. ante illos ejus fuisse sententiæ auctorem novissent, non solùm, quod tot fœtus vario tempore editos tanquam naturaliter natos admittere videretur, sed quod apertissime in prin. de Diæta varium omnino esse nascendi tempus asseverasset, aliosque serius, quosdam autem maturius nasci tradidisset. 3

Hominum ergo nullus debebat tantorum virorum assertioni reclamare, ita ut omnes consenserint, etiam Legislatores. *Plato. 5. de Rep. vers. med.* ubi septimestrem prò legitimo admittit, & nostræ ipsæ Leges in *l. septimo. ff. de statu hom.* quæ, ut dixi, huic conclusioni innixæ tredecim mensium fœtum aliquando pro legitimo admiserunt, *teste eod. Plin. referente Aul. Gell. Noct. Att. lib. 3. cap. 16.* 4 5

Iam ergo ea conclusio omnibus undequaque acceptissima, ab omnibus quasi pro indemonstrabili, & axiomate quodam habetur, & à quibuscunque doctis viris ad suas assertiones roborandas, ad problemata enodanda, ad dubitationes declarandas pro fundamento reali, ac præcipuæ considerationis adducitur, & ne omnium nomina huc congeram, satis sit recentiores aliquos adduxisse. *Amat. Lusit. Cent. 1. curat. 27. Iobert. lib. 3. Error. popul. cap. 2. Mercurial. de morb. Mul. lib. 2. cap. 1. in prin. Andr. Laurent. Anatom. lib. 8. cap. 30. Mercurius in lib.* della Commare, *lib. 1. cap. 70. Codronc. in Method. testif. c. 14. Roderic. à Castr. de Nat. Mul. lib. 4. cap. 1.* Plenissime *Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. par. 4.* sed omnium prædictorum luculentissime eam sententiam & exponit, & tuetur *Horat. Augen. in lib. ad hanc ipsam rem dicato*, nimirum, quod homini non sit certum nascendi tempus, qui succedit secundum suarum Epist. & Conf. Med. Tom. Hi omnes, inquam, cum aliis pene infinitis, quos nominare non interest, & eam conclusionem firmant, & plures rationes in ejus favorem adducunt, quarum potiores apud ipsos sequentes habentur.

Prima ratio. Cum hominum temperamenta plurimum, ac multo insignius, quam cæterorum animan- 6

mantium inter ſe evarient, conſentaneum videtur, ut diverſa etiam à Natura ſortiantur naſcendi tempo-
7 ra: nam is, qui calido temperamento eſt, cum citius multo perficiatur, quam qui eſt frigido, non debet eam moram in utero contrahere, quam contrahere cogitur is, qui eſt frigidus; patet exemplo maris, & fœmellæ; mas enim quia citius perficitur, ex eo
8 quod calidior ſit, citius etiam naſcitur, ut deinceps dicetur. & notat *Glo. in l. Idem erit. ff. de Statu hom. inn. Quæſt.* 1.

9 Secunda ratio. Dubium non eſt, quod ob multiplicem prædictam temperamentorum varietatem in homine, plurimum etiam in eo diverſificentur corporum partes in individuis, ita ut hoc individuum utero ſit amplo, illud vero anguſto; hinc eſt, quod, cum anguſtus unius individui uterus non poſſit toto decem menſium ſpatio augeſcenti fœtui locum præbere, teſtante Hipp. provida Natura diverſa naſcendi tempora homini præſcripſit, ne is, qui alias toto eo ſpatio, quod illa præſcripſiſſet, in utero ob locorum anguſtiam commorari non poterat, ex eadem cauſſa ſuffocaretur, quod neceſſario contingebat; ſatius idcirco fuit, ut hic ſeptimo aut octavo naſci poſſet, & ex naturæ præſcripto vivere.

10 Tertia ratio. Ex primo ſuppoſito, nimirum ex multiplici in homine temperamentorum varietate fit, ut unum individuum multo ſanguine abundet, aliud vero modico. conſentaneum vero eſt, ut ubi multum ſanguinem fœtus exugere poteſt, celerius abſolvatur, ubi vero modicum, ſerius. ſagax ergo ac optima parens Natura prudenter illud operata eſt, ne uno omnes termino naſcerentur, prior enim inceſſum moram in utero traheret, ſi poſtquam abſolutus eſt, naſci non debuiſſet; poſterior imperfectus exiret, niſi tantam moram traheret, quanta ille indigebat.

11 Quarta ratio, & eſt *Averr. in Paraph.* 4. *de Gen. anim. cap.* 7. quam elicit ex Ariſt. Hominis, inquit, Natura eſt particeps harum duarum ſpecierum, multiparæ quippe, & pauciparæ; ideo diſſident tempora conceptus ejus; ob eam enim diverſitatem in numero fœtuum, quæ elucet magis in partu humano, quam in belluino, conſentaneum Naturæ viſum eſt, ut in naſcendo etiam varios terminos haberet, ab aliiſque animantibus in hoc differret.

12 Quinta ratio. Homo quovis tempore, ac quavis hora, noctu diuque, Iuvenis, Senex, per Hyemem, per Æſtatem, Vere, Autumno, ſemper pro ſuo arbitrio coitu utitur, neque habet à Natura ſibi conſtitutum tempus, quo mas cum fœmina ad ſpeciem propagandam conjungatur, veluti cetera habent animantia; unde *Hipp. in Epiſt. ad Damagetum* in perſona Democriti loquens, Anniverſariorum, inquit, temporum ordo brutis quidem animantibus coitus finem affert, homo vero inſano libidinis ſtimulo continenter agitatur. Ea igitur de re provida Natura præſtitit, ut incerto tempore parere poſſet animal, quod non certo tempore concipiebat. Alias denique his non diſſimiles rationes adducit *Augen. lib.* 1. *ſupercit. de Part. hum. cap.* 14.

13 Iam igitur eam concluſionem, & rationes pro ea firmanda adductas examinemus, & quid in illa improbandum tanquam falſum, quidve in his refellendum à nobis ſit, proponamus. Præcipua ergo Ariſt. concluſio duo continet, quorum utrumque falſum eſſe non multo poſthac patebit; nam homini ampliorem quam ſit, cæteris animalibus anguſtiorem naſcendi terminum eſſe vult. primum igitur non ita ſe habere, jam demonſtrandum, ſi modo ante propoſitis rationibus ſatisfaciamus.

Prima ergo ratio proponit nobis temperamentorum varietatem in homine, quam deſiderari in cæteris animantibus ſupponit: miror tamen ipſe, quomodo in aliis quoque animantibus eam temperamentorum differentiam negare illis ſuadeat animus, cum non in ſpecie humana ſolum, ſed & in inſectorum ſpeciebus tot reperiantur diverſa temperamenta, quot individua: neque enim per aliud conſtituuntur in eſſe individuali omnia quæcunq; vivunt, 15
quam per proprium temperamentum, homine excepto; illud enim eſt illis pro interna forma. *Gal. comm.* 3. *Aphor.* 2. Temperamentum enim eſt ipſa 17
Natura; at forma, & Natura idem ſunt. *Gal. ad eos, qui de Typ. ſcripſ. cap.* 4. *& alibi.* ſi ergo forma dat 18
eſſe rei, ut eſt trita apud Philoſophos concluſio, & ab ipſis ll. canonizata. *l. Iulianus. §. ſi quis. ff. ad exhib. Tiraq. in l. ſi unquam C. de revoc. donat. Glo. ſuſcep. lib. num.* 67. quotquot erunt Entia, totidem erunt formæ, & conſequenter totidem temperamenta. Et ſi iterum forma eſt cauſſa, quod omnis 19
res ſit una *Averr.* 3. *Phyſic. tex.* 68. *& primo de Anim. com.* 90. & alibi pluries, nam forma eſt, à 20
qua res eſt id, quod eſt. *Themiſt.* 2. *Phyſic. tex.* 11. impoſſibile eſt, quod duo individua habeant unam 21
eandemque formam, & conſequenter habeant unum idemque temperamentum. Itaque hæc temperamentorum varietas multo magis conſideranda venit in cæteris animantibus, quam in homine, cum illa per ea conſtituantur in eſſe individuali, quod homini non accidit, qui habet immaterialem, & 22
inalterabilem formam. ſi ergo ob temperamentorum varietatem Natura homini multiplicem naſcendi terminum conſtituit, cæteris ob id ipſum multo major conſtitui debebat.

Sed dices, hoc ſenſu ipſo nos aſſequi poſſe, cum videamus manifeſte cætera animalia in tempera- 23
mento magis ſibi ſimilia, quam homines inter ſe; quod maxime demonſtrare poteſt id, quod figura inter ſe vix differant, homines autem maxime inter ſe effigie diſſimiles appareant, cujus rei rationem reddit *Ariſt. Problem. ſect.* 10. *problem.* 12. ex hoc etenim non aliud arguere poſſumus, niſi maximam temperamentorum in illis conſonantiam & convenientiam, in nobis diſſonantiam & diſconvenientiam.

Reſpondeo, quod licet cætera animalia inter ſe nobis valde ſimilia videantur, tamen eadem eſt, aut 24
paulo minor inter ea diſſimilitudo individuorum, quæ & inter nos: nobis vero, qui univerſalem quamdam eorum ideam, & non particularia apprehendimus, ſimillima videntur, quia univerſali illi Ideæ omnia conveniunt; patet hoc, quia bubulci, & paſtores, qui non univerſale quid, ſed particularia apprehendunt, quæ ſuæ curæ demandata ſunt, ea nullo negotio, ſed facillime non aliter, quam de hominibus facerent, inter ſe nomine diſtinguunt. Quod etiam Homeri teſtimonio comprobari poteſt, Iliad. lib. ſic dicentis:

Hos autem ut greges amplos caprarum caprarii homines (*ſunt*;
Facilè diſtinguunt, poſtquam in paſcuis commixti
Sic hos ductores dirigebant.

Video mulierculas aniculaſque gallinarum unam ab alia ſeorſim cognoſcere, quod admirationem affert ei, qui non individua illa, ſed quoddam univerſale gallinacei generis phantaſma in mente habet, om-

nia enim illi ſimillima, & quaſi indiſtinguibilia ſenſu videntur. Sed & id ipſum in hominum genere evenire compertum eſt: videbis enim unius regionis homines effigie primo aſpectu adeo ſimiles, ut illos vix diſtinguere inter ſe ſcias, at poſtquam mentem applicueris, & jam non univerſalem effigiem, ſed particularem tibi præſentari contigerit, & illos facie notos habueris, toto cælo inter ſe diſtare comperies, qui ante adeo convenire in effigie videbantur. fratres item, ſi minime tibi noti erunt, omnes pæne unam eandemque effigiem habere affirmabis, eorum vero domeſtici te ipſum deridebunt, quibus non modo non ſimiles, ſed maxime diſſimiles apparent. Sed eſſe etiam inter cætera omnia animantia hanc individuorum in externa effigie diſſimilitudi-
25 nem, immo & inter ipſa pæne anima carentia vegetabilia, probat *Lucret. lib. 2. de rer. nat.* his carminibus:

Præterea genus humanum, mutæque natantes,
Squamigerum pecudes, & læta arbuſta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteſque, lacuſque,
Horum unum quodvis generatim ſumere perge,
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris;
Nec ratione alia proles cognoſcere matrem,
Nec mater poſſet prolem, quod poſſe videmus,
Nec minus atq; homines inter ſe nota cluere. & ſeqq.

Ex his ergo minime colligere poteſt quiſquis ſit, in cęteris animalibus dari eam temperamentorum convenientiam, quam dicunt. Sed voluntne, obſecro, omnia individua cęterorum animalium uno eodemque prorſus temperamento dotari? Quod ſi id eſt, quod volunt, quæro ab illis, cur ex equis, exempli gratia, alius pilo ſit albo, alter vero ſpadiceo, vel palmeo, hic pheniceo, aut puniceo, ille glauco, unus gilvo, alter autem Badio, alius aureo, alius cinereo, alius cervino, alius murteo, vel mureo, ille Albineo, vel Abineo, hic nigro, aut guttato, aut ſcutulato, aut preſſo, aut ruſſeo, vel mille aliis colorum differentiis? Cur alius prægrandis, alius puſillus, alius ſtatura mediocris? cur alius generoſus & imperterritus, alter vero pavidus & meticuloſus? cur alius bello aptus, alius non niſi oneribus ferendis, alius ad curſum pedibus pernix, alius, qui vix calcaribus ſollicitatus gradiatur? & ex canibus cur pręter pilum, colorem, & ſtaturam, (quæ etiam multo magis, quam in hominum ſpecie evariat) alius venationi aptus, alius non
26 niſi ad domũ cuſtodiendam? nam ſi à temperamentorũ varietate hæc minime evenire dixeris, unde originem habeant, vix unquam licebit tibi me edocere.

Sin vero non omnia unius ſpeciei individua uno dotari temperamento velint, ſed inter ſe variari, non tamen adeo, nec tantopere, quantum evariant individua ſpeciei humanæ, concedant ſaltem neceſſe eſt, in ſingulis cęterorum animalium ſpeciebus dari qua-
27 tuor inſigniores differentias, calidi, frigidi, humidi, & ſicci. Si ergo minima differentia inter duo humanæ ſpeciei individua in temperamento in cauſa fuit, ut unum ſeptimo naſceretur, alterum vero nono aut decimo, quanto magis in cæteris animantibus evariatio illa calidi, frigidi, humidi, & ſicci illud ipſum pręſtare debuiſſet? Quamobrem ſi à temperamentorum differentia illud peculiare habet homo, ut incerto tempore edatur, non minus peculiare debet eſſe equo, aut cani, aut cuicunq; animali, cũ & in his inſignis ea temperamentorũ evariatio evidenter eluceat.

Sed eſto, condonemus hominum individua quam
28 maxime inter ſe temperamento diſtare, tamen videndum, an hoc à Natura ſit, vel ab accidenti; nam & cæli diverſitas, & victus ratio multiplex, & animi paſſiones, & hujuſmodi alia multum faciunt ad eam temperamentorum varietatem, quippe cum ſicuti homines & cæli varitate, & victus ratione, & animi paſſionibus multum inter ſe diſtant; ſic etiam & propria temperamenta ad contrarias qualitates tranſ- 29
migrare neceſſe eſt. & fœtus etiam ex illis conceptos ob eandem ipſam cauſam, quam maxime inter ſe temperamentis diſtare. Bruta vero quia omnia victus ſimili ratione utuntur, ſimilibuſque animi paſſionibus detinentur, & magis in univerſa vivendi ratione inter ſe conveniunt, temperamentum, quod à natura unumquodque prout propriæ ſpeciei convenit, habet, magis ſimile ab illis conſervatur; & fœtus etiam procreant temperamento etiam multo magis inter ſe convenientes. At quoniam ea evariatio in homine, ut dixi, ab accidente eſt, fieri nullo pacto poteſt, ut ex hoc, quod per accidens eſt, illud 30
quod à natura præſumitur eſſe cauſſam habuerit.

Sed ponamus, hanc temperamentorum varietatem in uno homine, & ex ea illud habuiſſe à natura illum dicamus, quod incerto tempore naſcatur; profecto, cum hæc temperamentorum varietas ſit infi- 31
nita, infinita exiſtente eorum latitudine, cur tantummodo ſeptimo, octavo, nono, decimo, aut undecimo naſcitur, & non etiam quarto, quinto, ſexto, duodecimo, tertiodecimo, biennio, triennio? vel ſaltem cur non tot termini à natura ortui deſtinati, quot ipſa inſigniora temperamenta ſunt? & ſi deſtinavit, cur tam pauci extra noni aut decimi terminum naſcuntur, cum tamen calidi non exuperent numero frigidos, nec humidi ſiccos?

Præterea ſaltem hæc differentia notabilis debe- 32
ret eſſe inter nationes, & homines regionis diverſæ, qui temperamentis maximopere inter ſe diſtant, &
ſi Hiſpanus, quia calidus, naſcitur nono, Gallus quia 33
frigidus deberet naſci aut citius, aut tardius, prout dicere libuerit; cur tamen utrique plurimum eodem menſe naſcuntur, & ex utriſque pauci ſeptimeſtres, & his multo pauciores octimeſtres pari modo oriri conſueverunt?

Denique ſi hoc privilegium cæteris animantibus negare libet, etiam ſi eorum individua temperamento non minus ac homines inter ſe diſtent, ſaltem ea differentia inter ſpecies deberet maxime animadverti, ita ut ſpecies, quæ temperamento calida eſt, 34
citius naſci deberet, quam quæ frigida; tamen cur neque hoc à natura admiſſum, & equum temperamento calidum, aſinum temperamento frigidum, camelum temperamento ſiccum duodecimo menſe omnes naſci voluit, teſte *Ariſt. in libb. de hiſt. anim. lib. 5. c. 14. Wotton. de differen. Anim. lib. 5. c. 101. & ſeq.* & ovem temperamento humidam, capram temperamento ſiccam, utramque quarto menſe parerent, ſancivit? *Ariſt.* quem adducit *Geſner. in lib. 1. de hiſt. Anim. de Viviparis quadruped. in propr. capp. Varro de re Ruſt. lib. 2. cap. 9. & ſeq. & cap. 5.* An non novit Natura temperamentorum rationem in ea re habere? Quid ergo potuerit in hoc temperamentorum varietas operari, patere jam credo.

Adducitur pro ſecunda ratione uterorum in hu- 35
mana ſpecie magnitudo, & parvitas, quã varietatem adeo homini connaturalem efficiunt, ut hujus rei cauſſa varios terminos in naſcendo habuerit. Sed præterquam quod hoc ipſum etiam reſpectu univerſalis Naturæ per accidens eſt, nec poteſt in naſcendi 36
ratione, quæ in pluribus conſideratur, & ab univerſalis naturæ lege neceſſario dependet, ipſam univer-

ſalem

ſalem naturam regulare,dicant,obſecro,num uteros
brutorum unius ſpeciei dimenſi , omnes unam ean-
demq; prorſus dimenſionem habere compererint ?
Ad hæc , uterorum anguſtia etiamſi detur fre-
37 quentior eſſe homini , quam alteri cuivis animanti,
non eſt cauſſa, ut fœtus ante tempus naſcatur,ſed ut
debilis naſcatur , ita teſtante *Hipp.in lib.de Genit. in f.* in his verbis; At vero ſi omnes editi liberi debiles
extiterint,uteri plus æquo anguſti in cauſſa eſſe exi-
ſtimantur. deberet & præter hæc eadem mulier
ſemper ſeptimeſtres generare , aut nonimeſtres , &
tamen conſtat , unam eandemque modo ſeptime-
ſtres, modo vero nonimeſtres gignere.
38 Tertiæ porro rationis confutatio ex prioris con-
futatione dependet ; ſupponitur enim ibi ſanguinis
copia diverſa in homine , quæ quanto majorem co-
piam fœtui ſubminiſtrat,illum citius perficit,quanto
vero minorem, ſerius , quaſi ſancitum illud à natura
ſit, ut omnia individua unam determinatam ſangui-
nis menſuram pro ſui nutrimento ex materno utero
exugant,quam menſuram vel exuperare,vel non im-
plere nulli ſuperfuturo liceat:unde qui eam citius in-
gurgitat, cito ex hac ratione naſcetur, qui vero tar-
dius,tardius,at & fœminis cæterorũ animalium hoc
abſq; culpa denegant privilegium; ſiquidem omnes
non modo eandem nutrimenti menſuram , ſed cum
determinato tempore fœtibus ſuis ſubminiſtrare
volunt.at hæc ulteriori confutatione non indigent.
Addamus tamen,quod cum in humanę ſpeciei in-
39 dividuis fœminæ reſpectu etiam ſui ipſius aliquando
modicum , aliquando vero multum ſanguinem fœ-
tibus ſubminiſtrent,neceſſe eſſet,quod cum multum
ſuppeditant,ſeptimeſtres, cum modicum, nonime-
ſtres generarent.hac igitur ratione juvenculæ debe-
40 rent ſemper generare nonimeſtres, vel decimeſtres;
nam de juvenculis matribus paucus ſanguis fertur.
Hipp. de Nat.Puer. verſ.f. ſeniores autem,ſeptime-
ſtres , cum majorem ſanguinis quantitatem ad ute-
rum demandent.eodem etiam pacto & quibus mul-
tæ purgationes ſunt , ſeptimeſtres , quod ſanguine
abundent,quibus vero parcę,nonimeſtres fœtus ede-
41 re par eſſet,quod ſanguine ſint deſtitutæ;cum tamen
contra *Hipp. ibid.* ex alimenti copia longiorem in
utero moram fœtum trahere , & ex ejuſdem inopia
exitum ſollicitare faſſus ſit.His tamen non obſtanti-
bus , cum ſemper de raro ſeptimeſtres & octime-
ſtres naſci videamus,eos indifferenter & ex juvencu-
lis, & ex ſenioribus,& ex iis quæ modico,& ex iis,
quæ multo abundant ſanguine,oriri compertum eſt.
42 Cæterum,ad Averrois rationem accedamus, qui
quamquam adeo perſpicax extiterit Philoſophus,
43 tamen nunc ex falſa ſuppoſitione non niſi falſum de-
duxit:ſupponit enim,hominis naturam eſſe mediam
inter pauciparam & multiparam, & ejus ratio eſt ;
quia homo interdum unicum parit,aliquando binos,
alias ternos aut quaternos. Sed videndum eſt, ô A-
44 verroes, quid ut plurimum fiat, per hoc enim regu-
latur Natura. *Gal.14.Meth.med.cap.14.claſſ.7.probat Riolan.ad Fernel.in lib.de hom.procreat.cap.11.* ſi enim
ex iis,quę de raro contingunt,Naturam regulari ve-
lis, jam & cætera omnia animalia non minus ac ho-
mo participabunt harum duarum ſpecierum multi-
paræ, & pauciparæ. nam & vacca ſingulos generat
fœtus ut plurimum,aliquando tamen binos,& for-
taſſe plures,ut homo, ſed & in vacca , & in homine
illud præter naturæ Leges evenit, quæ non per indi-
vidua,ſed per univerſalia regulatur,ſic etiam & canis
45 plures generat, tamen etiam ſingulos,ut catulus do-
meſticus, aut ad ſummum binos ; ſic & oves, & ca-
præ ſingulos pariunt,interdum binos,ternos,quater-
nos,ut homo. *ex Ariſt.Geſner.ubi ſup.* ſic etiam & in
reliquis animantibus variari numerum fœtuum in- 46
terdum annotabis. & firmat ejus rei veritatem ipſe
Ariſt.in libb.de hiſt.animal. ac præcipue *lib.6.* ubi &
in urſa,& in leone,& in aliis non ſemper partus eo-
dem numero naſci tradit. Sed ſi Suis natura , quæ
quinque, aut ſex parit, media eſt inter paucipara &
multipara , ut tu ipſe paulo ſuperius aſſerebas, (licet
ſciam *Ariſt.probl.ſect.10.probl.16.& Alex.probl.lib.2. probl.69.* ſuem inter multipara reponere)jure merito
hominis Natura inter paucipara reponenda venit,
etiamſi binos aut ternos ut plurimum pareret.
Sed eſto,hoc homini connaturale ſit,ut media ſit
ejus natura inter paucipara & multipara , quid tan-
dem hinc deducere aliud potes, ô Averroes, quam
quod homo cum unicum parit decimeſtrem aut no-
nimeſtrem,cum plures ſeptimeſtres aut octimeſtres
parere debeat ? at cur promiſcue , & cum unicum
parit,& cum plures & ſeptimeſtres,& octimeſtres,
& nonimeſtres,& decimeſtres parit ? Sed vin' tu,ut
ex Ariſt. præcipuam tuam concluſionem evertam ?
Obſerva,ipſum citato *lib.10.problem.30.& 4.de Gener.Anim.cap.6.* affirmaſſe, partus geminationem in 47
homine contra Naturæ legem eſſe,& *ibid.cap.4.* li-
cet hominem cum omnibus generibus ambigere ut-
cunque velit,tamen maxime ex ſua natura uniparum
eſſe concludit , ab accidenti ergo eſt , ut aliquando
plures uno pariat,ut ex eo patet.quinimo nota ulte-
rius,illum *in lib.de admir.audit.tex.77.* partus gemi-
nationem in homine inter naturæ miracula repo-
ſuiſſe, narrans, quod apud Vmbros , mulieres pluri-
mum geminos pariant,& aliquando etiam ternos.
Viden'igitur, ô Averroes, hominem abſolute, & 48
ex ſua natura uniparum animal eſſe , & hanc à te
allatam incertitudinis ſui ortus rationem in auras
prorſus evanuiſſe ?
Examinemus ergo jam tandem poſtremam ratio-
nem , quæ tanquam omnium potiſſima , paſſim ac
communiter ab omnibus unanimiter adducitur , &
liceat obſecro pro adverſariis eam rationem in ſyl-
logiſmum efformare hoc modo :
Si quod animal eſt , quod incertis & non ſtatis 49
temporibus coitũ exerceat, hoc incertis & non ſta-
tis temporibus parere debet, ſed homo tale animal
eſt,ergo incertis & non ſtatis temporibus homo pa-
rere debet. Hoc argumentum bene procedere non
dubitabunt,qui pro parte adverſa comparent ; cæ-
terum non vident terminorum æquivocationem &
falſitatem , nam tempus in præmiſſis ponitur in ter-
mino qualitativo , in concluſione vero in termino
quantitativo. hoc modo, in præmiſſis proponitur,
quod ſi aliquod animal incerto tempore coit , hoc
eſt non determinata quadam anni tempeſtate , ut
evenit exempli gratia equo, qui coit Vere , cani co-
eunti in Autumno , feli coeunti in Hyeme , ſi ergo
aliquod animal eſt, quod incerto & promiſcue Ve-
re, Hyeme, Autumno coeat,debet etiam in parien-
do habere tempus incertum, hoc eſt non certo ſpa-
tio uterum ferre, ita ut in priori propoſitione tem-
poris qualitas proponatur , in concluſione de quan-
titate inferatur. ac profecto maxime conſiderabilis
videtur ea terminorum variatio , ex præmiſſa enim
non aliud ſequitur, quam ſi Vere, Autumno,Hyeme
aliquod animal coeat , debeat etiam Vere , Autum-
no, aut Hyeme parere.
Sed ne me tanquam moroſum odio quiſquis ſit

proſequatur, etiam hanc concluſionem pro vera
admittere paratus ſum. ſed cur, ſi alia pleraque ani-
50 malia incerto tempore coeunt, non etiam incerto
tempore pariunt? nam conſtat equas, ſues, daſipo-
des, & alias fortaſſe fœminas coitum prægnantes
admittere. *Ariſt.* 5.*de nat. anim. cap.* 8.*Plin.nat. hi-
ſtor. lib.* *Ælian. de hiſt. anim. lib.* 4. *cap.* 10. *Alb.
Mag. de Animal.lib.*9. *tract.*1. *cap.*5. De quibus et-
iam inter Iureconſult. *Tiraq.de leg. Connub. l.*4.*num.*
85. at ſi etiam gravidæ fœminæ horum animalium
51 coeunt,omni tempore coitum eas admittere par eſt,
cum prægnantia ſit ex majoribus cauſſis, & magis
urgentibus,quæ coitum in brutis impediunt; at cur
hæc ipſa bruta incerto tempore non pariunt?
52 Adducuntur inſuper aliæ permultæ, ut dixi, ra-
tiones ad eam concluſionem probandam, nimirum
& de formatrice facultate, quæ in humana ſpecie
in uno individuo magis, in altero minus potens ſit;
& de materiæ majori aut minori quantitate, & de
ſexus diverſitate, & aliæ ſimiles, quæ tamen omnes
illud commune habent, ut non magis procedant in
homine, quam in cæteris quibuſque animalibus, eas
ergo aliter confutare ſupervacaneum eſt. Non ta-
men omittamus adhuc puſillam quamdam ratiuncu-
lam, à quibuſdam adductam,& eſt hujuſmodi.
53 Homo in coitu exercendo, in concipiendo, in u-
tero gerendo,in pariendo,plures errores patrare ſo-
let, quod de cæteris animalibus non evenit; ex hoc
ergo mirum non eſt,illum incerto termino naſci.E-
go vero alias dixi, nos hic quærere, an ex Naturæ
inſtituto homo tam incerto tempore naſcatur; at ex
54 his erroribus, cum contra Naturæ inſtitutum com-
mittantur, nihil, quod contra Naturæ inſtitutum
non ſit, emanare poteſt; aptius ergo ex hoc inferre
nobis licet, quod, naſci extra debitum ac certum
tempus,præternaturale ſit,cum cauſſam omnino ha-
beat præternaturalem.
Denique ſi addatur, neceſſariiſſimum fuiſſe ho-
mini varium ac incertum naſcendi ſpatium, vario
ac incerto exiſtente formationis termino, de quo
Hipp. pluribus in locis, & alii Philoſophi, ac Me-
dici, & qui etiam ab ipſa experientia demonſtratur;
Reſpondeo, hoc non eſſe magis proprium homini
quam cæteris animalibus, nam, ut *Hipp. lib.* 1. *de
Diæta*, dicebat, prout quæque ignem, hoc eſt calo-
rem minorem aut majorem fuerint ſortita, citius
augeſcunt, & formantur; at idem calor,qui in ho-
mine ſeminalem materiam vegetat, in brutis etiam
idem eodem modo operatur, & tam hic, quam ille
diverſificantur in eorum operatione, ita ut ex hoc
non magis debeat illud locum habere in homine,
quam in brutis.
Sed cur,inquam, mas triginta dierum ſpatio for-
matus, & fœmina quadraginta duorum, nono ta-
men aut eodem ſpatio, uterque eorum plurimum
naſcitur? non ergo hæc diverſitas in ſpatio effor-
mationis tantum potuit operari, ut mas ſeptimo
naſceretur,fœmina autem nono.
Verumenimvero confutatis jam iis rationibus,
quæ concluſionem ab Ariſtotele firmatam pro vera
nobis imponebant, reſtat,ut quibus rationibus con-
trarium habere veritatem perſuaderi nobis poſſit,
55 demonſtrare jam aggrediar; Hominem nimirum,
quoad naſcendi ſeu pariendi tempus, nihil peculia-
re ab aliis animantibus habere, quod illi à Natura
inſit, ſed veluti reliqua habere illum quoddam ſuæ
ſpeciei determinatum congruum naſcendi tempus,
decenti latitudine, ut in cæteris,minimè deſtitutum,
quæ nonum, aut decimum menſem comprehendit.
neque enim conſentaneum videtur, ab Ariſtotelis 56
ſententia abſque firmis rationibus recedere, cum
ejus maxima apud nos, immo & apud omnes do-
ctos ſit autoritas, ut teſtatur *Tiraq. de leg. Connub.
l.*6.*num.* 52. & auctoritates Majorum non ſint re-
probandæ argumento. *l. ad exhibendum, C. ad exhi-
bendum.* ergo ſiquidem rationes à nobis adductæ
veritatem habere videbuntur, bene quidem erit, ſin
minus, Ariſt. opinioni omnino adhærendum, licet
rationibus ab aliis pro ipſo adductis intellectus ne-
quaquam acquieſcat.
Prima ratio igitur contra Ariſt. dictum ſequens 57
eſt. Si termini ea variatio, quam volunt, eſſet homi-
ni in naſcendo naturalis, ſequeretur, quod non ſo-
lum in iis terminis, ſed in pleriſque aliis homo na-
ſceretur,ut ſupra undecimum,& infra ſeptimum, &
eſſet ſemper vitalis; quam concluſionem probare
quidem ut veram nititur Augen. ſed in opere incaſ-
ſum inſudat *in lib. de part. hum.* Nam ſi affir-
mas mihi, hoc homini naturale eſſe, ut non habeat
determinatum tempus ſui ortus,cur dehinc illud ip-
ſum determinas, & non niſi ſupra ſeptimum, & in-
fra undecimum, eum naſci poſſe affirmas? quin po-
tius ex ea concluſione, cum ſit indeterminata, ſe-
quitur, quodlibet tempus in naſcendo eſſe homini
naturale, etiam ſi bimeſtre, aut trimeſtre, vel an-
nuale, vel biennale, vel triennale ſit, aut majus.
At ſi ad prædictos terminos tuam concluſionem
reſpicere dicas, jam ſecunda pars noſtri argumenti
obſiſtere illi videtur: nam ſi à Natura eſt, ut in ter- 58
minis à te aſſignatis homo indifferenter naſcatur,
deberet ſemper,cum in his terminis naſcitur, ſuper- 59
ſtes eſſe, vel ſaltem ut plurimum; quod enim à na-
tura eſt ut plurimum, & ſecundum plurimum,
eodem modo fit. *Ariſt.* 2. *Phyſic. tex.* 77. *Gal.*
14. *Method.cap.*14.*claſſ.*7. Si ergo nonimeſtris, &
decimeſtris ut plurimum vivunt, debent etiam ſep-
timeſtris, & octimeſtris, ſi à Natura ſunt,vivere; &
quemadmodum ex prioribus pauci intereunt, quin
plerique ſuperſunt, ſic & ex poſterioribus pauci in-
terire deberent, & plerique ſupereſſe; ſed contra
ſeptimeſtres, & octimeſtres ut plurimum non vi-
vunt, ut experientia docet, Hippocrates firmat, qui 60
octimeſtrem nullo modo vivere, & ſeptimeſtrem ut
plurimum interire docet *in libb. de carnibus, & de ſep-
tim. & octim.par.* & cæteri negare non poſſunt; nam
nova experientia id ipſum recentiores comproba-
runt,ut teſtatur *Mercurius in lib.cui tit.*la Commare.
*lib.*1.*cap.*6.cum ex centum ſeptimeſtribus vix unum 61
ſuperſtitem remanere confiteatur; ergo ſequitur ex
his, neque ſeptimeſtre, neque octimeſtre ſpatium à
Natura pro eo naſcendi termino eſſe homini conſti-
tutum, & conſequenter Ariſt. concluſionem vel eſſe
omnino repudiandam, vel ſaltem ita moderandam,
ut non homini ſolum, ſed etiam cuicunque animali
non ſit conſtitutus naſcendi certus terminus, ſi ad
dies præfixos, & certos ferendi uterum reſpiciamus.
Secunda ratio talis eſt. Quæ à Natura ſunt, fine 62
non carent. *Ariſt.* 2. *Phyſic. tex.* 66. nam quæ fine 63
carent. caſu fiunt. *Gal.de cauſſ. Procathar.cap.*1. *verſ.
fin. claſſ.* 3. & 11.*de uſu part. cap.* 7. *claſſ.* 1. ſed ho-
minem non habere determinatum tempus in naſcen-
do præ cæteris animantibus,fine caret; ergo homi- 64
nem naſci extra determinatum tempus, à Natura
non eſt, ſed à caſu. Quod, non habere tempus na-
ſcendi determinatum, fine careat, patet primo, quia
nullus hujus rei finis aſſignatur, nam eos, qui ab ali- 65
quibus

bus aſſignantur, vidimus jam non magis potuiſſe in
cauſa eſſe ejus rei in homine, quam in brutis. patet
66 ſecundo, quia, ſi quem haberet finem, vel poſſet
conſiderari reſpectu ſpeciei, & fuiſſet major ipſius
propagatio, vel reſpectu individuorum, & fuiſſet
major ſingulorum perfectio. Reſpectu ſpeciei non
potuit habere hunc finem, nam opifex illa ac parens Natura, quæ bruta non niſi unico termino naſcentia maximopere propagat, potuit & eodem modo humanam ipſam ſpeciem propagare; non debuit ergo diverſam ab ea, quam in aliis tentaverat, viam in humana ſpecie propaganda tentare. Et ſi talis fuit naturæ finis, deberet ſemper homo, ut ſupra dictum eſt, in quovis menſe aſſignatorum naſcatur, & vivere, & vegetus ac fortis eſſe, ut de nonimeſtribus & decimeſtribus evenit, quod tamen ita non eſſe patet. Reſpectu individuorum non potuit habere prædictū finem, quia, cum intendat ſemper facere, quod magis eſt perfectum, & inter eos naſcendi terminos unus ſit perfectior altero, Natura debuit eligere perfectiorem, ſi individuorum perfectioni proſpicere debebat, ac profecto ita illam feciſſe non dubitandum, cum verò abillo perfectiori ſc. termino aberrant non ſua culpa eſſe, ſed caſu factum, aperte demonſtrat, ut inferius dilucide patebit. Cum ergo conſtet ex his, naturam in ea re patranda nullum potuiſſe habere finem, concludendum à natura non eſ-
67 ſe, ut incerto tempore naſcatur homo, cum natura propter finem agat. *Ariſt.* 2. *Phyſic.* & *ibi Averr.* & quomodo à natura eſſet, quæ rectrix & moderatrix, ac norma omnium rerum eſt, id quod nullam normam aut regulam habere præſumitur?
68 Tertia ratio. Cum in unquoque rerum genere, quæ à natura ſunt, neceſſe ſit dare quod perfectum
69 eſt, quia ubi deeſt perfectio, ibi deeſt finis, quamob-
70 rem nullum perfectum ſine caret. *Ariſt.* 3. *Phyſ. tex.* 64. & *ibi Averr.* neceſſe etiam erit, ut in terminis
71 homini pro naſcendi tempore præſcriptis, detur unus, qui aliis ſit magis perfectus; neque enim omnes pari perfectione ac virtute dotari poſſunt, cum, ſi ponas perfectos terminos nonum & decimum, ſeptimus & octavus deficiant in tempore; at perfe-
72 ctum deficere, eſt impoſſibile, quia jam perfectum non eſſet. *Averr.* 1. *Cœli. comm.* 4. & ſi ponas perfectos terminos ſeptimum & octavum, nonus & decimus exuperent, quod itidem impoſſibile eſt, cum
73 ſupra perfectum nihil ſit extra accipere. *Ariſt.* 10.
74 *Metaph.tex.* 13. & *ibi Averr.* & cum præterea perfectum, ut ibidem habetur, in unoquoque genere ſit maximum, neque ſeptimus neque octavus menſis tales ſunt, nam in temporis diuturnitate & ratione, à nono & decimo ſuperantur. Quod vero de ipſo tempore dictum eſt, etiam ad ipſos partus transferre facile eſt: nam vel vis perfectum partum eſſe nonimeſtrem & decimeſtrem, vel octimeſtrem & ſeptimeſtrem. ſi primum, habemus intentum, cæteros enim, cum à perfectione deficiant, à natura non eſſe
75 certum eſt, cum ea ſemper intendat, quod perfe-
76 ctius eſt facere, neque etiam aliquid imperfectum tempore ab illa creari ſoleat. *Alex. probl. lib.* 2. *probl.* 48. ſi ſecundum ergo nullus fœtus perfectus eſt quoad naſcendi tempus, niſi ſeptimeſtres & octimeſtres, ergo plurimum naturam à ſuo fine aberrare, dicendum eſt, cum plurimum nonimeſtres & decimeſtres procreet.
77 Quarta ratio. Natura nihil temere, nihil irrationabiliter, nihil fruſtra, nihil caſu agit. *Ariſt.* 1. *Cœli. tex.* 32. & *ibi Averr. in com.* & 2. *Ejuſd. tex.* 50. & 59. *ubi* & *Averr.* & 3. *de Anim. tex.* 45. & firmant *ll. in l. Qui bis id. ff. de verb. oblig.* & ſupra dictum eſt. Si ergo velimus, ſeptimum menſem eſſe ſufficientem termi-
nū permanendi in utero ipſi homini ad acquirendam 78
eam totalem perfectionem, quam acquirere ex ſua natura poteſt, certe naſci ſupra ſeptimum ſupervacaneum eſt, & fruſtra à Natura patratum: immo non ſolum fruſtra, ſed impie operata videtur, ut quæ poſſet multo citius, quam fecerit, hominem ab utero moleſtiis liberare, & tamen neglexerit, & abſque ulla utilitate plurimum voluerit illum duobus, ac tribus menſibus ſupra, quam illi neceſſe fuiſſet ad perfecte naſcendum, in utero commorari.
Quid igitur ex ſuperioribus rationibus ſit conclu- 79
dendum, jam patet, non eſſe ſcilicet de naturæ intentione hominem naſci extra quoddam determinatum tempus, quod neque ſeptimum neque octavū poteſt comprehendere, neq; magis ex ſuo inſtituto fieri, ut homo ante præfixum terminum naſcatur, quam ut homo ante congruum tempus ex morbo ſeneſcat, ſiquidem non minus in illo, quam in hoc à præternaturali cauſſa præcedunt, aut retardant tempus ex naturæ lege conveniens. Si ergo unum eſt tempus homini à natura pro naſcendi termino conſtitutum, ut cæteris quibuſq; animalibus, idque in homine, ut dicemus, nonum comprehendit & decimum menſem,
debemus exinde jure concludere, quod naſci ſupra 80
vel infra hūc terminum, ab accidenti ſit, & non à natura, & conſequenter à morbo. Itaque nullam ego differentiam facio inter ſeptimeſtrem & octimeſtrem, & natos ante hos terminos in hoc, quod utri-
que à vi morbificæ cauſſæ ante tempus in lucem ex- 81
pulſi ſint, niſi quia natus ante ſeptimum, ob omnimodam ſui imbecillitatem & deficientem vigorem, ac maximam diſtantiam à totali ſua perfectione nullo modo poteſt morbificam cauſſam ſuperare, ſeptimeſtris vero & octimeſtris, quia & validiores ſunt,
& majorem vigorem ex majori alimenti copia ade- 82
pti ſunt, & minus à naturali perfectione diſtant, cum à ſeptimo oſſium & nervorum confirmationem acquirant, & ab octavo complementum ſuæ perfectionis. *Trotul. de Paſſ. mul. cap.* 12. *Soran. Epheſ. in Iſag. cap.* 17. poſſibile eſt, ut aliquando, ſi validi ſint, cauſſa
morbifica ſuperata, vivant, licet id ipſum ſit difficilli- 83
mum: nam & ii ipſi, qui vivunt imbecilles ſunt, & valetudinariam vitam perpetuo, ac illam quidem brevem admodum tranſigunt, quod etiam in cæte-
ris animantibus eodem modo eventurum exiſtimo, 84
ſcilicet, ut, ſi aliquando ante debitum tempus naſcantur, tamen vivere poſſint, ſi ea cura in illis nutriendis impendatur, quam impendi tradit Ariſt. in humano partu, qui ſeptimo vel octavo menſe edatur. 4. *de gener. anim. cap.* 4. ob id enim quod imbecillimi, & male à morbifica cauſſa affecti naſcuntur, ſumma cura indigent, ut alantur, ejuſdem Ariſt. teſtimonio.
Ecquid nam aliud atteſtari poteſt illud, quod eſt omnibus & ſeptimeſtribus & octimeſtribus com-
mune, nimirum, quod meatibus naſcantur non ab- 85
ſolutis, & membris non adhuc perfectis in lucem edantur, *Ariſt. teſte loco ſupra cit.* & *Valleriol. lib.* 3. *Enarrat.* 7. *Lalam. ad lib. Hipp. de hom. ætat. ſchol.* 26. & aliis, & quod nonnullas cavitates inter carnium, & nervorum fibras habeant, quæ, ut perfectionem naturalem ipſi acquirant, repleri deſiderant. *Petron. lib.* 4. *de vict. Roman. cap.* 26. niſi quod ante tempus ſuo ortui congruum & à natura illis deſtinatum, à morbo expulſi in lucem prodierint?

Et ut

Et ut propria experientia edoctus, & non ratio-
ne tantum impellente, aut sola præceptorum au-
ctoritate suadente, hæc affirmare videar, placet hi-
86 storias duorum septimestrium hic apponere: præter
multos enim alios, quos novi, unum præcipue tra-
ctavi, qui cum natus est, coronalem suturam adeo
hiantem ac adapertam habebat, ut mirum esset,
ventrem vero adeo pellucidum, ut interiora omnia
intuentibus patefaceret, sed & cruribus natus est
tam imbecillibus, ut major factus nunquam stare
potuerit; nunc autem triginta annis major quidem
est, sed morbis valde obnoxius, & qui neque deam-
87 bulare, neque erectus stare possit. Alterum novi
puerum nunc quinquennem, qui ab utero progre-
diens, auriculas ab osse temporum mirum in mo-
dum divulsas habebat, anum verò adeo patentem, ut
crassiorem pollicem admitteret, suturas præterea
hiantes, & invicem non cohærentes. sed quid plura?
ipsimet contrariæ sententiæ acerrimi defensores id
ipsum, quod ego inculcabam, omnes uno ore faten-
tur.
88 Cum ergo supra decimum mensem nasci ex
communi consensu naturale non sit, & infra nonum,
non naturale esse, jam probatum remaneat, sequitur,
quod homo magis præfixum ac determinatum na-
scendi terminum à natura habuerit, quam quem A-
89 rist. & cæteri in ea re sequaces voluerint. Prudenter
igitur antiqui Romani septimestrem & octime-
strem fœtum respuerunt, teste *Varr. in lib. 14. Rer. di-*
90 *vin. citante Aul. Gell. Noct. Attic. lib. 3. cap. 16.* & sic
etiam fecisse antiquiores Græcos putaverim, cum
animadvertere licuerit Hom. Iliad. 19. septimestrem
91 fœtum immaturum vocantem:

Hæc autem (inquit) *gestabat utero carum filium, septi-*
mus autem erat mensis:
Eduxit tamen in lucem etiam immaturum existentem.

Nota vero obiter hic, quod non sine magno consi-
lio Poeta, etiamsi supernaturalem ejus rei aucto-
rem adducat, tamen non ante septimum, fœtum il-
lum eduxisse fingit, sed in septimo, quia ante septi-
mum nullo modo vivere potuisset, vel si ex ea su-
pernaturali potentia potuisset, tamen pene omni-
bus humanis perfectionibus destitutus natus esset,
quibus si depauperatus extitisset, quo pacto eorum,
quæ Iupiter primum nascituro fœtui pollicitus fue-
rat, capax hic esse potuisset? sapienter ergo Poeta
92 fingit partum fuisse septimestrem, ut qui cum vita
non habeat omnimodam repugnantiam, sed sapien-
tius firmat illum etiam in septimo mense nascen-
93 tem, tamen immaturum nasci, cum non nascatur in
termino à naturæ sibi destinato, sed illum præve-
niat. Facit etiam & inter Latinos Poëtas auctori-
tas *Terentii*, qui *in Hecyra act. 3. sc. 3.* fingens Philu-
menam gravidam, etiamsi maritus jam septem men-
ses abesset, tamen Philumenæ mater non audet fir-
mare, partum esse ipsius Pamphili, quia in septimo
nascebatur, nec poterat ex sua sententia dici legiti-
mus, quamobrem in eam sententiam venit, inquiens:

Dicam abortum esse: scio, nemini aliter suspectum fore;
Quin quod verisimile est, ex te recte eum natum putent.

Sed confutatis jam rationibus iis, quibus Arist.
assertio inniti poterat, & contrariis argumentis illa
à fundamentis eversa, ad rerum magistram experi-
entiam accedamus: ea enim sensu ipso apprehendi-
94 tur, eique contradicere hominis prorsus absque sen-
95 su est. Ex ea ergo patet, hominem septimestrem, o-
ctimestrem, & undecimestrem nasci, & non solum
nonimestrem, aut decimestrem, cur ergo experien-
tiæ obsistimus? cur sensum ipsum derelinquimus?
cur Aristoli, cæterisque tot tantisque præceptori-
bus fidem derogamus?

Respondeo, me non negare, hominem nasci in-
terdum extra nonum, & decimum, sed & sensu ip-
so, & experientia probare enixum, hoc à natura 96
non esse, cur tamen id eveniat, ut solus homo, aut
saltem præ cæteris extra constitutum tempus nasca-
tur, caussa jure perquirenda, quæ profecto adeo in
promptu est, ut nullum latitare eam existimem; 97
quemadmodum enim præ cæteris animantibus ho-
mo morbis affligitur, quibus illa minime sunt ob-
noxia, & qui homini veluti connaturales sunt, ut
exempli gratia, quod in partu multo magis affliga- 98
tur ac laboret, quam illa, *Arist. teste. 7. de hist. Anim.*
cap. 9. sic etiam & in utero ferendo multo majora
incommoda patitur, quam illa, siquidem illa raro, & 99
non nisi in principio abortiunt, ex eo, quod robu-
stiora sint, aliisque ex caussis: homo vero licet & in
principio, & in fine facilius, tamen omni tempore
gestationis abortit; quod si ante septimum mensem 100
illud fiat, magis respectu ipsius fœtus contra natu-
ram est, quia magis imperfectus, ex cujus imperfe-
ctionis respectu impossibile est, ut ad vitam tradu-
cendam sufficere possit; at si post in lucem veniat,
quia minus respectu sui præter naturam est, & est
magis perfectus respective ad tempus præteritum, si
sit, ut jam dixi, sua natura validus, aliquando potest
sufficere ad vitam trahendam, & vivit. Ex eadem er-
go caussa, ex qua homo facilius, quam cætera abor-
tit, ex ea ipsa & septimo, & octavo parit, & nascitur,
hoc est ex morbifica caussa, cui homo magis, quam
cætera animalia subjicitur: quamquam nasci dici
non debet, qui à præternaturali caussa ex utero ante 101
tempus expellitur, ac protruditur; nam proprie lo-
quendo homo nascitur nono, aut decimo, ut dein- 102
ceps dicemus, abortitur autem, largo modo loquen-
do, ante eos terminos, sed tamen aliquando ita ab-
ortitur, ut vivere non possit, & tunc propriissime in 103
communi sententia dicitur abortus, interdum ita, ut
vivere quoquo modo possit, & tunc aperte negant
pene omnes, dici abortum: ego vero si non absolu-
te, saltem aliquo modo abortum dici posse, ex su- 104
perioribus concludi posse non dubito.

Natura igitur, ut jam receptui canamus, & ho- 105
mini, & cæteris quibusque animantibus destinavit
certum nascendi terminum, quandam temporis lati-
tudinem comprehendentem tam in his, quam in il-
lo. nam neque in cæteris animantibus ita est termi-
nus nascendi à natura præfixus, ut prædicant, ut ad 106
horas, aut dies, aut hebdomadas, quinimo neque ad
menses restringatur; nam si ad vivipara temetipsum
convertas, videbis equos, asinos, boves, & alia om-
nia habere inter se eandem fortasse temporis lati-
tudinem in nascendo, quam habet homo. Vides
nonnullos ex rerum Naturalium scriptoribus affir-
mantes, equam decimestrem parere, alios undeci-
mestrem, alios anniculos eam edere fœtus conten-
dentes: sic etiam & de asina, & vacca eadem diffe-
rentia inter scriptores intercedit. Canem Arist. bi-
mestrem parere, *Varro 2. de Re Rust. cap. 16.* trime-
strem affirmat, & uterque vera dicit, quia non om-
nis canis eodem prorsus tempore nascitur. Sunt qui
spatio sexaginta dierum, uno addito, alii, qui septua-
ginta duorum, & alii spatio trium mensium, ut te-
statur *Alber. Magn. de Animal. lib. 6. cap. 2. tract.*
3. Iul. Poll. Onomast. lib. 5. cap. 7. Blond. in libell. de
canibus, & venat. pag. 9. quin etiam tradente eod.
Alb.

Alb. sunt qui ante sexaginta nascantur, quos tamen cæteris esse debiliores dicit. Sic & ex ovibus sunt quæ serius, quam quinque mensibus pariunt, nascentes autem agnos serotinos *Chordos* vocabant antiqui. *Plin. lib.* 8. *cap.* 47. similiter etiam ex equabus, de quibus jam dixeram, nonnullæ sunt, quæ pariunt transacto duodecimo, de quibus idem *Varro de re rust. lib.* 2. *cap.* 14. dicebat, quod vitiosos partus edunt. sunt etiam quæ pariunt decimo, ut est communis opinio, & tradit idem Alb. Magn. *ubi supra*. Eodem quoque pacto & in reliquis animantibus variare nascendi terminos comperies, si modo in illis, veluti in homine diligenter animum advertas, & dies conceptionis enumeres, comperies, inquam, dari in illis, ut in homine, latitudinem quãdam in tempore pariendi, neque illud ad certos dies aut horas
107 restringi. Ovipara etiam terminum sibi nascendi naturalem aliquando prætergrediuntur, interdum præveniunt. plurimum viginti dierum termino plura eorum nascuntur, regione tamen & tempestate calidiori, unde viginti aut duodeviginti; frigidiori autem viginti duobus, & aliquando viginti quinque, *Arist. test. c.* 6. *de hist. Ani. c.* 2. Itaque parens Natura
108 in ea re homini nihil peculiare esse voluit à cæteris animantibus, nec voluisse debuit, cum nulla oblata
109 illi ad id volendum, & perficiendum justa caussa fuerit. Sed dubitari iterum potest, cur magis præter naturam contingat, ut homo præveniat tempus sibi destinatum nascendi, quam si exitum retardet; nam probavimus, & in eam conclusionem venimus, quod hominem nasci ante nonum omnino à præternaturali caussa sit, at nasci per aliquos dies post decimum non ita, naturaliter enim posset fœtus exitum per aliquos dies post decimũ retardare, ut deinceps dicemus, non tamẽ naturaliter potest prævenire nonum.

110 Respondeo, quod necesse est constituere terminum nascendi, qui brevissimus sit, quemadmodum
111 alium, qui sit longissimus; primum diximus nonum esse, qui naturaliter præveniri non potest, quia jam daretur alius terminus nono brevior; neque enim potest homo minori spatio quam novem mensium, quantacunque calida sit temperatura, ac natura vividiori, ad eam perfectionem in utero pervenire, quæ
112 sibi ad vivendum, & ad bene vivendum est à natura constituta. & hic quidem brevissimus terminus proprius est, ubi calor tam ex parte matris, quam ex parte ipsius fœtus, & in omnibus, & per omnia abundat, (quamquam non nego, etiam & ex aliis caussis posse hominem in hoc ipso termino nasci, etiam calore non exuperante) contingit autem, hujusmodi naturas numero esse pauciores, & consequenter pauciores in noni principio nascuntur, qui terminus habet etiam ut cæteri suam latitudinem, ut dicemus. Vbi vero calor ex utraque parte minor fuerit, prout magis aut minus ab hoc distabit, magis aut minus partum accelerabit, ubi vero plurimum distabit, cæteris consentientibus, partus in decimo fiet, aut undecimi principio, &
113 hic est nascendi terminus quam longissimus, qui propria latitudine, ut superior, donatur.

114 Sed & aliam afferamus rationem, cur ante nonum multi & septimestres & octimestres nascantur,
115 rarissimi tamen sint, qui decimum exuperent, atque ea ex Hipp. talis est; impossibile enim est, ut matris sanguis, qui fœtui pro alimento destinatur, ad tam longum tempus sufficere possit. ita ille in *lib. de nat. puer. in fin.* Ergo à caussa morbifica potest præveniri legitimus nascendi terminus, superari autem decimum, longo præsertim spatio, vix contingere potest: nam morbus, qui retardaret fœtum ad exeundum, posset etiam illum non magno negotio breviter occidere; quamobrem idem *Hipp. in libell. de octim. par. in principio* dicebat, fœtum, qui supra se- 116
ptem quadragenarios in utero moram traxerit, non vivere. non accidit ergo, fœtum ob prædictam caussam, decimum saltem per multos dies superare.

SVMMARIVM.

1 *Iurisperiti Medicos consulunt circa debitum nascendi tempus.*
2 *Septimo mense natus, est legitimus.*
3 *In nato post decem menses DD. judicium Medicorum exposcunt. Contrarium num. seq.*
5 *Natus tertio vel quarto mense, est legitimus ex Concennatio.*
6 *Quinquemestres & seximestres vitales.*
7 *Concennatii opinio reprobatur.*
8 *Trimestres & quatrimestres naturaliter vivere non posse, ex auctoritate à Concen. adducta ex sacris.*
9 *Suscitari dicitur is, qui jam mortuus est.*
10 *Ante septimum nascentes vitales ex miraculo vivunt.*
11 *A natura non est, hominem ante nonum nasci.*
12 *Nati ante septimum, neque legitimi, neque vitales.*
13 *Natus ante septimum, proprie abortus dici debet. & num.* 16.
14 *Abortus est fœtus immature editus.*
15 *Omnis fœtus immaturus est abortivus.*
17 *Ante septimum nascitur fœtus, ac si non nasceretur, vel nasceretur mortuus. & num.* 21.
18 *Natus ante septimum, comparatur ei, qui nunquam natus est.*
19 *Natus ante septimum, pro non nato habetur.*
20 *Fuisse non dicitur, qui parum stetit.*
22 *Non nasci, & natum mori, paria sunt.*
23 *Pro mortuo habetur, qui vivere non potest.*
24 *Octimestris habetur tanquam si esset mortuus.*
25 *Quot diebus constare debeat legitimus, & vitalis fœtus. & num.* 27. *&* 31.
26 *Ante* 182 *dies nullus legitimus, ac vitalis. & n.* 35.
28 *Glo. accepit menses solares.*
29 *In partus computatione menses Lunares accipiendi, contrarium num.* 32. *dic ut num.* 33.
30 *In partus computatione menses conjunctionis sumendi.*
34 *Tam decimestres, quam undecimestres constant integris septem quadragenariis.*
36 *Nullum minori spatio natum vidit Gal. quam dierum* 184.
37 *Quanto minori spatio nascitur septimestris, tanto etiam imperfectior est.*
38 *Quanto minorem moram infra decimum aut nonum in utero conceptus fecerit, eo imperfectior erit.*
39 *Seximestris quoad membrorũ absolutionem perfectus.*
40 *Fœtum ante septimum neque organizatum, neque dearticulatum existere, falsum est, contra Mascardi opinionem.*
41 *Masculus triginta dierum spatio, fœmina quadraginta duorum dearticulatur.*
42 *In quarto mense, & ut plurimum in tertio fœtus eam perfectionem acquirit, quæ ad totalem membrorum confirmationem pertinet.*
43 *Forma non potest introduci, nisi in subjectum dispositum.*
43 *Mas quadragesimo, Fœmina nonagesimo anima rationali dotatur.*
45 *Anima est forma, & forma perficit.*
46 *Mascardus defenditur.*

QVÆ-

De Partu ante septimum mensem.

QVÆSTIO II.

DIscussa jam ea præcipua conclusione, quæ veluti fundamentum erat subsequentium, peculiariter nunc de singulis mensibus, in quibus nasci ho-
1 minem contingit, differendum est, ut debitum nascendi tempus in homine assequamur, de quo ipsi
2 Iurisperiti Medicos consulere consueverūt; nam ipse ll. non nisi Hipp. auctoritate fultæ, natum in septimo mense fecerunt legitimum. *l. septimo. ff. de stat. hom.* in nato etiam post decem menses tam Bartolus, quam Baldus duo legalis scientiæ oracula Medicorum ju-
3 dicium exposcunt, referente *Alex. in l. Gallus. ff. de lib.*
4 *& Post. num.* 21. quamquam ipse Alex. Medicos in hoc casu judices non admittit, ac profecto absque ulla legitima causa hoc facit, ut patebit.

De singulis ergo mensibus disputaturi, primo universali quodam sermone de præcedentibus septimū disceptabimus, de quibus licet nihil occurreret dubitandum, non deest tamen aliquis scrupulus, quem diluere omnino operæ pretium est. Nam ex Iuris-
5 peritis *Concennat. singul. qu. 4. num. 4. lib. 2.* natum tertio vel quarto mense legitimum esse asseveravit, Esdræ auctoritatem in medium adducens *lib. 4. cap. 6. vers. 21.* apud quem hæc legūtur: Et prægnantes immaturos parient infantes trium & quatuor mensium, & suscitabuntur; quæ verba à Propheta pro uno ex signis præcedentibus extremum ac universale hominum Iudicium adducuntur, ut idem vult *Concen. num.* 30. Præterea *Torreblanca lib. 2. Dæmonol. cap. 43. num.* 16. post quintum mensem fœtus vult esse vitales, his verbis: Postquam autem fœtus à quinto mense egreditur, si nascatur, vitalis est in quocunque tempore, quia jam perfectus est ad nascendum. & *num. 21. ibid.* Quibus rejectis, fœtum ex quinto mense vitalem affirmat, & *quæ sequuntur ibid.* sed & semestrem esse vitalem hic dicere cogebatur, qui teneriorem vitalem fecit, ut confitetur *ibi num. 27.* & nonnullas inibi historias utriusque partus & Medicorum auctoritates adducit.

Quinetiā ex Medicis *Avicenna lib. 1. de anim. cap. ult. Cardan. Contrad. med. lib. 1. tract. 3. contrad. 8. Vallesius in lib. de sacra Philosoph. cap. 18. Augen. de part. hum. lib. 1. cap.* & alii, quos citat *Rota, in Auximana Aliment. Lunæ prima Iun. 1620. coram Pirovano*, de partu quinquemestri & seximestri vitali mentionem
6 habent, quibus fidem derogare, cum magni alioquin & veridici viri extiterint, piaculum fortasse esset. Itaque videbatur ex his, non sic temere pronunciandum de partu, ante septimum mensem edito, quippe cum nonnulli supervixerint, & adoleverint, ut patet in historiis relatis, & recollectis per *Schench. lib. 4. obser. rar. tit. de Partu.*

Sed ad Concennatium primo dicamus, ridiculum
7 omnino esse id, quod ex Prophetæ auctoritate deducere conatur, cum ex ea potius contrarium eliciatur. Nam cum ibi signa Iudicii, ut dixi, per Prophetam enumerentur, quæ erunt quidem omnia præter Naturæ ordinem ac institutum, ipsamque naturam præmortuam jam commonstrantia, inter alia prædicit, prægnantes parituras immaturos fœtus trime-
8 stres, & quatrimestres, qui licet ex Naturæ lege nequaquam vivere possint, contra eandem Naturæ legem vivent, & suscitabuntur. ex quibus verbis infer, ô Concennati doctor optime, naturaliter trimestres & quatrimestres fœtus vivere non posse, tunc autem temporis supra Naturæ potentiam illud Deus operabitur. Nec absque caussa sacra scriptura usa est verbo illo *suscitabuntur*, nec dixit simpliciter, *vi-* 9
vent; suscitatur etenim, qui jam mortuus est; sic & in proposito trimestres & quatrimestres, qui præmortui, quantum ex Naturæ ordine sperari potest, ab alvo materno egrediuntur, vitam à Deo recipient, & suscitabuntur.

Ad Avicennæ vero aliorumque doctorum hominū historias, illis pro veris admissis, dicamus esse mi- 10
racula in natura, quæ tamen ordinem illum, quo illa inferiora quæq; gubernat, non pervertunt. sicuti ergo neque ex multis aliis, quæ de raro contingunt, id quod à Natura est, originem habere dicitur, cum in iis potius casus locum habeat (nam quod in particularibus præter Naturæ ordinem contingit, ex accidenti est) sic neque ex eo, quod aliquando quinto aut sexto mense homo nascatur vitalis, aut etiam septimo & octavo, in nostra opinione dici potest, il- 11
lud à Natura esse, cum potius in ea re casus locum habeat, quod inferius pluribus explicabimus.

Communissima ergo opinio ac verissima, & nulla controversione ambigua est, natos ante septimum mensem neque legitimos esse, neque vitales; patet
Hipp. auctoritate in lib. de Carn. & de septim. par. Arist. 12
in lib. 7. de hist. anim. cap. 4. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 5. Gal. de septim. par. class. 1. Aul. Gell. Noct. Attic. lib. 3. cap. 10. Alber. Mag. 9. de Animal. tract. 1. cap. 4. probat abunde *Curtius in sent. de septi. par. per totam.* facit pro Legumperitis *l. Intestato. § fin. ff. de suis & legit. hæred. Paul. in l. Vxoris abortu. num. 3. ff. de Posth. hæred. instituen. Ias. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Posth. num. 13. Socin. sen. in l. Cum avus. de condit. & demonstr. num. 110. Cagnol. in l. 1. ff. si cert. pet. num. 188. Mascard. de probat. conclus. 1146. num. 2. Tom. 3. Marta. 153. num. 2.*

Iuxta hanc igitur opinionem non solum vitalis non est natus ante septimum mensem, sed proprie
abortus dici debet. *Mercurial. lib. 2. de morb. mul. cap.* 13
1. Andr. Laur. Anatom. lib. 8. qu. 29. & lib. eod. cap. 9. nam abortus est fœtus immaturè editus. *Tiraq. in l. si* 14
unquam. C. de revoc. donat. Glo. suscep. lib. num. 20. & ex Medicis, Curtius. ubi supra. Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Mercurial. ubi supra. Andr. Laur. ibid. qu. 29. Cagnat. in libell. de mort. causs. part. quamobrem si omnis fœtus immaturus debet dici abortus, & fœtus ante septimum est immaturus, *ex l. intestato. ubi sup.* jure o-
ptimo omnis fœtus natus ante septimum, debet dici 15
abortus ex late adductis per *Laur. ubi sup.* quibus ad- 16
de, multo magis, quam cuivis ex cæteris, abortus nomen convenire nato ante septimum mensem: ita enim nascitur, ac si non nasceretur, vel nasceretur
mortuus, cum habeat omnimodam repugnantiam 17
cum vita, & omni aptitudine ad vivendum expolietur, qua non omnino carere videtur natus post hunc terminum, ut dicetur.

Comparatur igitur natus ante septimum ei, qui
nunquam natus est, ut dixi. *Tiraq. ubi sup. num. eod.* 18
Surd. consf. 347. num. 9. Tom. 3. ita ut etiamsi vivus nascatur, quia tamen ob sui omnimodam imperfectionem vivere eum naturaliter, est impossibile, tanquam
pro non nato habetur, ex regula apud Iureconsultos 19
canonizata, quod fuisse non dicitur, qui parum ste- 20
tit. *Glo. in cap. Nam & ego extr. de verb. signif.* neque, ut dixi, aliter de his æstimandum, quam de his, qui actu mortui nascuntur, qui neque nati, neque procreati
videntur. *l. Qui mortui. ff. de verb. signif.* etenim non 21
nasci, & natum mori, paria sunt. *§. Dubitatum.* 22
Auth.

Auth. de Inceſt. nupt. Paul. in l. Vxoris abortu. num. 3. *de Poſth. hæred. Inſtit. Bolognet. Conſ.* 9. *num.* 24. *Calepin. apud Zilet. in conſil. ultim. volunt. conſ.* 131.
23 *num.* 4. Pro mortuo vero habetur qui vivere non poteſt. *Afflict. deciſ.* 236. *num.* 4. *& ibi Annot.num.* 1. *in princ.* & ex noſtris *Curtius in ſupracit.ſent.* Nam ſi de nato in octavo menſe (de quo tamen magna
24 eſt controverſia ac difficultas) dicitur, quòd habetur, tanquam ſi eſſet mortuus, ex iis, quos abunde cumulat *Bonaven. lib.* 1. *&* 2. *de octim. par.* quorum nonnulli infra adducentur, quanto magis id ipſum affirmandum de nato ante ſeptimum, utpote immaturiore, debiliore, & imperfectiore?

25 Cæterum præcipua difficultas eſt, quot diebus ad minus conſtare debeat fœtus ſecundum aliorum opinionem, ut & vitalis, & legitimus futurus ſit. Nam Claud. Giardin. libellum edidit de partu dierum 171, illumque, quantum caſus monſtroſitas poſtulabat, pro legitimo defendit; alioſque doctos viros ſcio ſimiles partus ſuis ſcriptis muniviſſe, & pro vitalibus ac legitimis admiſiſſe: inter quos etiam eſt *Augen. de par. hum.lib.*2.*cap.*21.

Sed cum & Hipp. auctoritates, & ipſarum Legum ſanctiones clare pateant, fruſtra & illi, & om-
26 nes in contrarium differentes operam impendunt, qui maturiorem fœtum, quàm dierum 182 pro legitimo, & vitali admitti contendere volunt, pro qua ſententia doctiſſimum conſilium ſcripſit Reverendiſſ. ac Excellentiſſ. D. Cynthius Clemens, olim fel. rec. Pauli Papæ V. Medicus à Cubiculo, intimuſque familiaris, ejuſque ſanctitati ob ſingulares ejus animi dotes acceptiſſimus, ex cujus voto Rota (nam cauſſa in ejus tribunali vertebat coram R. P. D. Pirovano ejuſdem Rotæ Auditore) ad favorem ſui principalis ſententiam tulit, ut ex ejus deciſione apparet; quam ad hujus opinionis confirmationem vide, eſt vero *Auximana Alimentorum Lunæ* 1. *Iun.* 1620. *coram Pirovano.*

27 Tot igitur diebus conſtet neceſſe eſt legitimus, & vitalis fœtus ex communi opinione,(nam ex noſtra ea multo ſtrictius procedent,ut procedente ſermone palam fiet) quod temporis intervallum, dierum ſcilicet 182, ut notat *Glo. in ſupracitata l. In-*
28 *teſtato,* efficit menſes ſex, & duos dies. Sed adverte Gloſam ibi accepiſſe menſes Solares, qui triginta integris diebus conſtant; unde eſt, quod illi centum octoginta duo dies, ex ejus ſententia, conſtituant prædictos menſes ſex, & duos inſuper dies; quod tamen non dixit Hipp. ſed voluit natum in hoc ſpatio, dimidio anni natum eſſe, addita aliquantula parte diei; & licet videatur Hipp. parum recedere
29 ab opinione Glo. non deſunt tamen,qui hanc Glo. ſententiam improbandam exiſtiment, quippe cum non Solares, ſed Lunares menſes in partus computatione accipi debere tueantur. *ita Alciat in l. Qui mortui. ff. de verb. ſignific. Tiraq. ubi ſup. num.* 208. *Burſ. conſ.* 63. *num.* 41. *lib.* 1. & ex noſtris *Moxius de morb. mul. lib.* 3. *cap.* 6. *Fortun. Fidel. in lib. de Relat. med. lib.* 3. *cap.* 4. *Augen. de Part. human. lib.* 2. *cap.* 7. Cum autem Lunares menſes in triplici
30 ſint differentia, eos accipi volunt, qui menſes conjunctionis, ſive coitus Lunæ nominantur, ut per ſupracitatos auctores. ſi enim aliæ acceptiones Lunaris menſis admittantur, jam fœtus multo minori ſpatio, quam anni dimidio ſeptimeſtris naſci poſſet, præſertim ſi minori ſpatio, quam menſis primi, aut ſeptimi dimidio uterum geſtaret mulier, at hoc eſſe non poteſt: neque enim ſeptimeſtris, qui perfectus futurus ſit, & vitalis minori ſpatio,
quam anni dimidio naſci poteſt, *ut Gal. ibid. & no-* 31
tat Rota in prædicta Auximana alement. coram Pirovano.

Contra tamen hanc Iuriſperitorum, Gal. & cæ- 32
terorum opinionem ipſe Hipp. videtur eſſe, quem *& lib. de Carn. poſt prin. & alibi*, (cui conſentire videtur *Avicenna* 21. 3. *cap.* 2.) Solares menſes accepiſſe conſtat, quin etiam cum partum 182 dierum dimidium anni continere aſſeveraverit, de Solari anno eum intellexiſſe non dubitandum, alias enim dimidium anni Lunaris ſuperatur à prædicto num. dierum 182, quinque aut ſex diebus. ex Hip. ergo auctoritate contendit *And. Laur. ubi ſup. quæſt.* 30. Hippocraticos menſes Solares eſſe, & in partus computatione tales eſſe accipiendos, non Lunares, ut ab Hipp. factitatum eſt.

Verumenimvero cum Hipp. auctoritates, in qui- 33
bus Lunares menſes accipit,Sole clariores exiſtant; eæ autem, in quibus Solares illum accepiſſe ſuſpicamur, tenebris obductæ, & dilucidationem expoſcentes; ego, clarioris doctrinæ gratia, Lunares libentius amplector, præſertim cum ille ſemper de Luna mentionem habeat, quotieſcunque de conceptu,aut de partu verba facere contingit,velitque, cum mulier circa plenilunium, vel ultra concipit, integrum menſem computari, nullamque de Solis curſu mentionem habere videatur. & maxime facit contra ipſummet Laurentium Hipp. ipſius auctoritas pro ſua roboranda aſſertione adducenda, nimirum, quod tam decimeſtres, quam undecime-
ſtres ſeptem conſtent quadragenariis; ſiquidem, 34
quomodo hoc in undecimeſtri habet locum? cum, ſi Solares menſes accipias, ducenti octoginta dies, novem menſes & decem dies conſtituant; & dato, quod prior menſis fuerit quindecim dierum, muliere ultra plenilunium concipiente, vel dimidiato menſe, adhuc tamen non ſe extendere poſſunt totidem dies ad undecimum menſem, nec illum ullo modo pertingere. at acceptis menſibus Lunaribus, ac primum menſem ultra plenilunium enumerare incipientes, ita ut contineat, exempli gratia, duodecim dies,ut contingere dicit *Hipp. in lib.de octim. par. in f.* tunc, ſi his addas novem menſes Lunares, qui diebus conſtant ducentis ac ſexaginta quatuor, ſupererunt adhuc, ut ſeptem compleas quadragenarios, dies quatuor, qui erunt initium undecimi menſis: neque enim Hipp. vult partum integrum vltimum menſem ſuperare, præſertim undecimeſtrem, ſed ſatis illi eſt, ſi ad eum quamproximè accedat, illumque tantiſper apprehendat. Abſurdum vero meo judicio eſt, in computatione ſeptem quadragenariorum, pro undecimeſtri fœtu, primum & ultimum menſem quinque tantummodo diebus conſtantes conſtituere, hoc enim pacto, & non ſecus, poſſet undecimeſtris ſeptem conſtare quadragenariis, acceptis etiam ſolaribus menſibus; at licet, intermediis menſibus integris acceptis, ſatis ſit, primum & ultimum eſſe deficientes, tamen horum uterque debent ad minus quindecim conſtare diebus, quod etiam notat *Rota in præcit. Auximana Alimentorum.* Plura vero contra Laurentii opinionem hanc ex profeſſo congerit *Mox. de Morb. mulierum lib.* 3. *cap.* 6. *& ſequentibus.*

Iam ergo ex communiſſima ſententia conclu-
damus, terminum plurimùm ab Hippocrate aſ- 35
ſignatum 182 dierum, mox autem à Lege acceptum eſſe omnium breviſſimum in ſeptimeſtri-

bus; unde eſt, quod nullus tam brevi ſpatio naſcatur, ut Gal. teſtatur *in ſupra citato lib. de ſeptim. par.* qui vix unum natum vidit ſpatio 184 dierum.

Dimidio ergo anni naſci debet vitalis ac legitimus fœtus, cujus rei rationem omnium, quas ſciam, pulcherrimam, & à nullo animadverſam excogitavit Reverendiſſ. ac Excellentiſſ. D. meus Cynthius Clemens, de quo ſupra in præcit. ejus conſilio, & eſt hujuſmodi; Partus, ut hic ex Hipp. alias dictum eſt, veluti quædam criſis eſt; criſis autem in morbis vel fit per Lunarem motum, vel per Solarem; per Lunarem motum fit criſis in acutis morbis, quia eorum motus celeritate adæquant Lunæ motum; per motum vero ſolarem, cronici morbi judicantur ac longi, æquiparatur enim eorum motus magis motui Solari, quam Lunari. *Gal. 3. de dieb. decret. cap. 7. claſſ. 4. quem adducit Cardan. contrad. Medic. lib. 1. tract. 3. contrad. 2. Valles. in 6. Epid. ſect. 6. part. 22.* Partus ergo cum ſit veluti quædam criſis, iiſdemque diebus judicetur, quibus ipſi morbi, ejus criſis aſſimilatur magis criſi morborum cronicorum, quam acutorum, cum motus ejus tardus ſit; at ſicuti criſes in morbis acutis tunc ſalvæ ſunt, cum fiunt 14, quæ medietas eſt motus circularis Lunæ, ſic motus partus tunc ſalvus eſt, cum ſit in medietate motus ipſius Solis, hoc eſt in medietate anni, quæ dies comprehendit 182, ut diximus.

37 Nota tamen, quod quanto minori ſpatio naſcetur ſeptimeſtris, eo minus vitalis in lucem prodibit, ita ut hic natus 182 die omnium ſeptimeſtrium imperfectiſſimus habendus ſit. Favet *Alber. Magn. 9. de Anim. tract. 1. cap. 4. Andr. Laur. Anat. lib. 8.*
38 *quæſt. 30.* & ratio eſt, quia quanto minorem moram in utero fecit, eo minorem perfectionem adeptus eſt; & juxta hanc rationem multo magis perfectus eſt octimeſtris, quam ſeptimeſtris, ut dehinc oſtendam, licet utrumque non omnino eſſe perfectum, in ſequentibus demonſtraturus ſim, tametſi perfectiores, & magis vitales ſint partu edito ante ſeptimum.

39 Qui quamquam vitalis non eſt, tamen quoad membrorum abſolutionem perfectus eſt; unde ap-
40 paret falſum id, quod ex Ariſt. affert *Maſcard. de Probat. concl. 1176. num. 18. Tom. 3.* nimirum, quod neque organizatus, neque dearticulatus exiſtat; & quod vix in ſeptimo menſe. Ego vero nunquam Ariſt. in eam fatuitatem lapſum putaverim, neque illum talia dicentem unquam offendi, neque, ſi dixiſſet, illi fidem habendam decernerem, lon-
41 ge aliter ſentiente *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & alibi,* qui maſculum triginta diebus, fœminam duobus ſupra quadraginta dearticulari aſſeveravit. Immo ſeptem dierum ſpatio loco eodem hominum perfici affirmabat, & ex Iuriſperitis *Pedem. deciſ. 59. num. 4.* Partum 14 die à conceptione formari autumat, ſed *Paul. in l. ſuum hæredem. ff. de Acquir. hæred. num. 2.* ad quadraginta dies eam formationem retardari vult.

Vnde ergo illud affirmaverit Maſcard. ego non video: nam etiamſi velimus ſuam aſſertionem de totali membrorum perfectione intelligere, adhuc
42 vera non eſt: nam in quarto menſe quaſi ſemper, ſed plurimum in tertio fœtus eam perfectionem ac-
43 quirit. Immo, cum forma non poſſit introduci niſi in ſubjectum diſpoſitum, & aptum ad ipſam recipiendam, quod perfectionem totalem dicit; quantum eſt ex parte ſubjecti recipientis, & fœtus mas quadrageſimo, fœmina ſexageſimo anima 44
rationali dotetur, ipſis Legumperitis atteſtantibus. *Menoch. de Arbit. Iud. lib. 2. cent. 4. caſ. 356. num. 3.* (licet ex noſtris *Thomas fien. de formatr. fœt. quæſt. 10. concluſ. 11.* tertia die animam rationalem infundi contendat) jam ex hoc inferre potes, in his terminis fœtum abſolutiſſimum & perfectiſſimum eſſe. Anima enim eſt forma, forma au- 45
tem perficit.

Dicamus tamen, Maſcardum de ea perfectio- 46
ne locutum, quæ ad vitam eſt neceſſaria; à qua non ſolum natum ante ſeptimum deficere, ſed & natum in ſeptimo & octavo, in ſequentibus patebit.

SVMMARIVM.

1 *Natura conſtituit homini, ut cæteris quibuſque animantibus, certum tempus naſcendi, congrua tamen latitudine donatum.*
2 *In ſeptimo menſe homo naſcitur vitalis.*
3 *Qui in ſeptimo naſci poſſe hominem negant, imperitiæ notantur.*
4 *Septimeſtris pro ratione natus eſt.*
5 *Septimeſtris vitalis eſt, & legitimus ex Iuriſperitorum auctoritate, & ex Medicorum. num. ſeq. contrarium. & num. 7. & 8.*
9 *Quod imbecillum ita eſt, ut ſemper tale ſit, à Natura eſſe non poteſt.*
10 *Septimeſtris ut plurimum non vivit. & cur, num. 60.*
11 *Septimeſtris prævenit generationem perfectam.*
12 *Cuilibet individuo perfecte naſci à Natura datum.*
13 *Natura agit propter finem.*
14 *Finis dicit omnis actionis perfectionem.*
15 *Vbi reperitur finis, ibi & perfectio, & vice verſa.*
16 *Homo ex naturæ intentione non debet prævenire generationem perfectam.*
17 *Partus fit ex alimenti defectu. & num. 21*
18 *Alimenti defectus fœtui quando naturaliter eveniat.*
19 *Septimeſtris inabſolutus & debilis. & num. 33.*
20 *Vna eademque fœmina, & ſeptimeſtres & nonimeſtres generat.*
22 *Quod à Natura non eſt, à morbo eſt.*
23 *Celeritas naſcendi fœtum monſtrat fortiorem.*
24 *Mas cur celerius naſcatur quam fœmina.*
25 *Conceptiones, & partiones eodem tempore judicantur, quo & morbi, & ſanitates contingunt.*
26 *Motus partus comparatur motui critico.*
27 *Ad perfecte judicandum non ſatis eſt dies critica.*
28 *Criſes abſque humorum concoctione imperfectæ ſunt & malæ.*
29 *Criſim præcipue efficit humorum concoctio.*
30 *Humorum concoctioni reſpondet fœtus abſoluta perfectio.*
31 *Vt perfecta humorum concoctio ſe habet ad abſolutam fœtus perfectionem, ſic ſemiconcoctio ad illius perfectionem initiatam, non abſolutam.*
32 *In motibus factis ante humorum concoctionem, non operatur Natura per ſe, ſed à morbo ſtimulata.*
34 *Natura non intendit hominem in ſeptimo menſe in lucem mittere. & num. 63.*
35 *Natura repugnante, omnia irrita. declara ut num. 38.*
36 *Septimeſtrem vivere, quomodo per accidens ſit.*
37 *Natura per particularia non regulatur, ſed ſolum per univerſalia.*
39 *Nulla certa regula aſſignari poteſt eorum, quæ per accidens eveniunt.*

40 *Ante*

40 *Ante ſeptimum nullus vivit. & cur, num. ſeq.*

42 *Averrois, & aliorum opinio de ſeminum differentiis. confutatur numeris ſeqq.*

46 *Nemo dat quod non habet.*

47 *Ea, quæ inſunt Natura; inſunt per ſe, & non per accidens.*

48 *Idem vir cum eadem muliere aliquando ſeptimeſtres, aliquando nonimeſtres generat.*

49 *Proprietas, quæ triticum celerius aut tardius matureſcere facit, non in tritico ſolum eſt, ſed in ſolo, quod triticum recipit.*

50 *Proprietas generandi magis ſeptimeſtres quam nonimeſtres, & hujuſmodi, non tam ex parte ſeminis, quam uteri eſt ponenda.*

51 *Proprietates, quæ à Natura ſunt, non ſunt diviſibiles.*

52 *Partus quando naturaliter fiat.*

53 *Fœtus quando ad exitum irritetur.*

54 *In ſeptimo quando naſcatur fœtus.*

55 *Fœtus cur in ſeptimo moveatur.*

56 *Motus in ſeptimo excitatus, cur à Natura eſſe non poſſit ad eum finem, ut fœtus naſcatur. & num. ſeq.*

58 *Fœtus in ſeptimo jam auctior eſt, & majori indiget alimento, quam in utero habeat.*

61 *Qua ratione ex præternaturali cauſſa & violenta fœtus naſcatur in ſeptimo.*

62 *Septimeſtris fit ex fortitudine virtutis. dic ut ibid.*

64 *Non omnes ſeptimo menſe nati illegitimi exiſtimandi, ne inſonti propter ſontes injuria fiat.*

65 *Septimeſtris omnis illud peculiare habet, ut in naſcendo aliqua ex parte inabſolutus appareat.*

66 *Septimeſtres quia debiles, non ſolent ut cæteri naſcentes, plorare nec ſternutare, nec fæces aut urinam reddere, nec ſimile aliquod virtutis ſignum præbere.*

De Partu Septimeſtri.

QVÆSTIO III.

ABunde ſatis, ut mihi videtur, in hujus tituli prin-
1 cipio probavimus, Naturam conſtituiſſe &
homini, & quibuſcunque cæteris animalibus cer-
tum ſui ortus terminum, qui tamen tam in homine,
quam in cæteris animantibus congruam, & rationa-
bilem latitudinem habet, neque ad præſcriptas ho-
ras, aut momenta, ſed neque ad dies, aut hebdoma-
das determinetur, cum tanta eſſet individuorum
multitudo, & conſequenter temperamentorum in
illis variatio. At cum ſanciviſſent omnes docti viri,
terminum hunc eſſe indeterminatum ac incertum,
admiſerunt inter legitima naſcendi tempora etiam
2 ſeptimeſtre ſpatium, in quo primùm naſci hominem
vitalem docuerunt; nos tamen priorem concluſio-
nem non omnimodam habere veritatem jam de-
monſtravimus, & terminum illum ad nonum &
decimum reſtrinximus, & ex incerto certum fe-
cimus, nunc autem conſequenter demonſtraturi,
ſeptimeſtrem peculiariter non ex naturæ inſtituto
naſci.

Tametſi hic non ſolum ab omnibus pro legiti-
mo, & vitali habeatur, ſed primus omnium & uni-
verſalis præceptor *Hipp. in lib. de Carnib. in f.* eos,
3 qui ſeptimo menſe naſci poſſe hominem negant,
vel mirantur, imperitiæ notare videatur; quin &
lib. de Nat. Puer. non modo vitalem hunc partum
4 pronunciavit, ſed pro ratione natum eſſe dixit; ita
ut ea verba, *pro ratione*, non aliud importare
videantur, quam *naturaliter*, ſic enim alias iiſdem
verbis uſus, non aliud ſignificaſſe illum liquet, ut
paſſim ejus munumenta teſtantur. Hippocratis
auctoritatem, immo, ut videbatur, ipſam rerum
experientiam ſecuti ſunt omnes, & ex ejus au-
ctoritate Leges ſeptimeſtrem fœtum pro vitali, & 5
legitimo admiſerunt *l. ſeptimo. ff. de ſtat. hom. &*
ibi Bart. num. 1. l. Inteſtata. §. fin. de ſuis, & leg. hæ-
red. Alex. in l. Gallus. ff. de lib. & Poſth. num. 21.
Iaſ. in l. Quod dicitur. ff. eodem. num. 13. Tiraq.
in l. ſi unquam. C. de revoc. don. Gloſſ. ſuſcep. lib.
num. 205. Cagnol. in l. 1. ff. ſi cert. pet. num. 188.
Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 89. num. 34.
& 37. & cæteri Iuriſperiti omnes, nullo excepto.

Conſentiunt pariter omnes Philoſophi ac Me- 6
dici, quotquot in hanc pæne diem extitere. *Plato*
5. de Rep. verſ. med. Ariſt. de hiſt. Anim. lib. 7 cap.
4. & alibi. Plin. Nat. hiſt. lib. 7. cap. 5. Gal. in lib.
de ſeptim. par. Alex. lib. 2. problem. 48. Soran. Epheſ.
in Iſag. in artem Med. cap. 16. Macrob. in Somn.
Scipion. lib. 1. cap. 6. Avicen. 21. tertii, tract. 2. cap.
1. Theod. Priſcian. ad Euſeb. lib. 4. Fernet. conſ. 55.
& cæteri omnes, pro quibus ſatis ſit adduxiſſe no-
viſſimum Medicum *Nancel. in Analog. Microc. ad*
Macroc. lib. 7. part. 4.

Soli contra univerſos ſtant *Lalamant. in comm. in* 7
lib. 2. Gal. de dieb. decret. & Fortunat. Fidel. lib. 3.
de Relat. Med. cap. 7. qui liber multa ac proficua
doctrina refertus eſt, & ſimile huic noſtro argu-
mentum continet. Hi ſeptimeſtrem & octimeſtrem
fœtum præter naturæ intentionem naſci, aſſerere
non dubitarunt, immo Lalamantius abortivos eſſe 8
voluit. Et licet illi multo ante, quam ipſe, ejus fue-
rint opinionis, non tamen ante in eorum lectio-
nem incideram, quam in eam opinionem, nullo au-
ctore, ſed ſola ſuadente ratione veniſſem, ut facile
patebit his, qui hæc cum illorum ſcriptis conferre
voluerint. Probare ergo jam enitar cum Lalaman- 9
tio, ac Fortunato, quod fœtus in ſeptimo ex natu-
ræ intentione non naſcitur; primo enim, quod im-
becillum ita eſt, ut ſemper tale ſit, id contra Na-
turam eſſe, ratio ipſa dictat. *Ariſt. problem. ſect. 10.*
problem. 30. ſed talis eſt ſeptimeſtris fœtus, ergo
contra Naturam illum eſſe, non ambigendum. quod
vero talis ſit ſeptimeſtris, neque ipſe Hipp. negat, 10
cum plurimùm interire affirmet, neque Ariſt. diſſen-
tit, qui in ſæpius citatis locis præſertim *ſeptimo de*
hiſt. Animal. licet vitalem primum illum exire di-
xerit, tamen infirmum eſſe concludit, ut qui imper-
fectus naſcatur, & membris non abſolutis; nec mi-
rum, cum præveniat generationem perfectam, *eod.* 11
Ariſt. teſte 4. de Gener. Anim. cap. 6. quod quidem
à Natura eſſe non poteſt, à qua perfecte, & in ſuo
tempore naſci cuilibet individuo datum eſſe, omni- 12
no aſſentiendum; ſecus enim dicendo, natura per-
fectionem in omnibus non intendens, jam fine or-
bata videretur; at ipſa operatur propter finem, & 13
finis dicit omnis actionis perfectionem, & vice ver-
ſa; ubi enim reperitur finis, ibi eſt perfectio, & ubi 14
reperitur perfectio, ibi etiam & finis, ut abunde
ſupra demonſtravi. Nullum ergo animal, & multo 15
minus homo prævenit in naſcendo generationem
perfectam, & ſi præveniat, præter naturæ intentio- 16
nem illud evenire dicendum, ut de ſeptimeſtribus
evenit.

Secundo, cum partus non niſi ex defectu ali- 17
menti fiat, ut explicat *Hipp. in libro de Nat. Puer.*
verſ. fin. & aliquando hic defectus naturaliter

eveniat, eo quod ad debitam magnitudinem jam fœtus perductus sit, aliquando vero non naturaliter, eo quod mater vel ob morbos, vel ob aliam quamcumque caussam sanguine depauperata sit, aut illum fœtui subministrare prohibeatur; proculdubio, quod tunc naturaliter evenire dicendum, cum fœtus & absolutus, & vegetus, & vividus in lucem progreditur, si vero contra eveniat, à Natura non fuisse talem defectum, asserendum. at septimestris
19 fœtus & inabsolutus, & debilis, & minime vividus nascitur, cum ut plurimum intereat ex iis, quæ ex Hipp. & Arist. adduxi, ergo in septimestri partu defectum hunc nutrimenti non naturaliter evenisse, & consequenter illum non à Natura, sed à vi, ab accidenti, à morbo in lucem mitti, concludendum.

20 Tertio, una eademque fœmina, quæ multos pariat, omnes pene nonimestres aut decimestres parit, raro autem unum aut alterum septimestrem.
21 cum vero partus, ut dixi, ex alimenti defectu fiat, nulla assignari potest ratio, cur hic defectus tam celeriter nunc evenerit, ut in septimo successerit, alias autem ad nonum aut decimum usque retardaverit. quod enim in hac ipsa fœmina defectus iste adeo præcox à Natura non fuerit, patet, quia ut plurimum per duos aut tres menses supra quam nunc evenerit, retardavit aliàs. si ergo à Natura
22 non est, à morbo est, nam oporteret, si à Natura fuisset, ut semper tam celeriter in una eademque muliere evenisset, & si semel septimestrem ea de causa generavit, semper, aut saltem ut plurimum debuisset septimestres generare; at cum ut plurimum nonimestres & decimestres pepererit, manifestum inde fit, defectum illum alimenti tam celeriter evenientem, ab accidenti fuisse, & consequenter à morbo.

23 Quarto, celeritas nascendi non solum monstrat
24 fœtum calidiorem, sed etiam fortiorem, & perfectiorem, ut probat *Augen. lib. 1. de part. hum.* non enim aliam ob caussam mas celerius ut plurimum nascitur quam fœmina, nisi quia mas & calidior, & fortior, & perfectior est fœmina, ut alias dixi; si ergo naturalis est terminus nascendi in homine septimus mensis, ut nonus & decimus sunt, proculdubio quod quilibet septimestris tanto erit quolibet nonimestri aut decimestri fortior, & calidior, & perfectior, quanto præ aliis ortum accelerarit, septimestres ergo inter homines deberent esse Hercules alteri, aut Achilles; sed an hoc ita sit, credo, quod quilibet homo videat; ego certe nullum ea temeritate donari puto, qui contra quotidianam experientiam tale quid affirmare audeat. nam & ipsi contrariæ sententiæ assertores, & acerrimi defensores id non audent firmare, sed potius contrarium, inter quos *Augen. lib. 2. de par. hum. cap. 4.* hoc ipsum concedit, ejusque rationem investigare conatur, nimirum cur sit, quod, septimestri naturaliter nascente, de raro tamen vivat, con- concluditque, non ob aliud id evenire, nisi quia & imbecillior sit, neque decenti corpulentia dotatus, neque integre formatus, cum tamen potius ex his arguere debuisset, eum non esse naturaliter natum, sed prævenisse tempus perfectæ generationis, & ante Naturæ intentionem ab accidenti in lucem fuisse expulsum.

Sunt præterea, qui septenario numero adeo addicti sunt, ut ex ejus solummodo vi, ac energia fœtum septimestrem vivere ariolentur. Sed posthabita pro nunc hac numerorum activitate, & illa iis, qui eam admittunt ad libitum concessa, tamen ex ipsorummet decretis sic differamus. Conceptio- 25
nes, abortiones, & partiones eodem tempore judicantur, quo & morbi, & sanitates, & mortes cunctis mortalibus contingunt. *Hipp. in lib. de sept. part. & lib. 1. prænotion. tex. 1. in f.* unde est, quod ipse motus partus comparetur motui critico. *Gentil.* 26
in lib. quæst. & tract. Medic. quæst. 40. constat au- 27
tem, quod in morbis ad perfecte judicandum ita ut naturam sponte operari contingat, non satis est ipsa solum dies critica, sed requiritur, ut humores concocti, & ad naturalem æquabilitatem sint redacti, omni morbifica caussa seorsim relegata, ut contra illam insurgens Natura possit pro arbitrio illam ab ægro corpore expellere, & ipsum ad sanitatem, quam intendebat, reducere. Ita *Lalam. ubi supra cap. 2.* absque hac ergo humorum con- 28
coctione evenientes crises prorsus imperfectæ, minus tutæ, & malæ omnino sunt, ita testante *Hipp. 2. epidem. sect. 1. & 2. Prorhet.* & docet abunde *Gal. in lib. de crisibus*, præsertim vero *lib. 3. cap. 3. &* 29
seq. class. 4. & alibi sæpe. quinimmo humorum ipsa concoctio præcipue crisim efficit, ut firmat doctissimus *Fracastorius in lib. de dieb. crit. cap. 6.* At in partu quid illud est, quod humorum concoctioni 30
respondeat, nisi ipsius fœtus perfecta & absoluta constitutio, & conformatio, quæ non solum ad esse, sed ad bene esse sit necessaria? sicuti & in morbis non sanitas solum à crisi perfecta & bona 31
habetur, sed sanitas tuta, & undequaque salva. At quemadmodum perfecta humorum concoctio se habet ad absolutam fœtus perfectionem, sic & semiconcoctio, vel concoctionis initium se habet ad non absolutam, aut solummodo initiatam fœtus perfectionem; & quemadmodum non bene, nec perfecte movet natura, sed diminute & male, cum humores adhuc semiconcocti existunt. *Hipp. 2. Epid. ubi supra.* licet in die critica moveat; sed magis perfecte ac plene, melius ac tutius concoctis existentibus humoribus, licet in alia die, quam in critica moveat, vel saltem non in die primæ notæ, sic & non alias in fœtu etiamsi in septimo moveat, tamen, quia neque absolutus, neque omnimoda, & à Natura requisita fortitudine dotatur fœtus, non perfectè sed diminute, hoc est, non cum debita securitate movet, sed melius ac tutius in nono vel decimo, fœtu jam ad debitam ac totalem perfectionem deducto. Ex quibus eliciamus primo, quod nihil operatur septenarius numerus in hoc casu, sed sola fœtus perfectio aut imperfectio, licet sciam, & in nono & decimo terminis, utpote nascendi naturalibus, hunc septenarium numerum Hippocratem, & cum eo cæteros omnes effinxisse, numeris, prout libuit, & magis ad rem suam faciebat, inter se combinatis ac divisis.

Eliciamus secundo, quod quemadmodum in mo- 32
tibus factis ante humorum perfectam concoctionem etiam in die critica patratis, non ipsa natura per se libere agens, sed & morbus cooperatur, qui naturam citius, quam debeat ad movendum extimulat, sic & in partubus, qui ante perfectam fœtus absolutionem eveniunt (quam absolutionem non ante nonum vel decimum advenire jam probavi) semper morbificam caussam irrepsisse, & Naturam non nisi coactam fœtum in lucem emisisse. Esse vero septimestrium perfectionem non absolutam, docet *Hipp. in libro de Nat. Puer.* cum septimum men-

sem

ſem initium perfectionis fœtibus afferre dixerit; 33 non eſt autem abſoluta perfectio tunc, cum in initio eſt. unde apparet ſeptimeſtres imperfectos eſſe, reſpective ad alios, cum principium ſolummodo perfectionis, non vero totalem perfectionem adepti fuerint.

34 Denuo igitur hæc reiteremus. dico, quod Natura non intendit, hominem in ſeptimo debere naſci, & quod, ſi aliquando illud eveniat, à morbifica cauſſa eſt, atque ea de re ſeptimeſtrem difficulter, & raro eſſe vitalem, cum ante tempus, & per vim in lucem progrediatur.

Inſtabis tamen, dicens: Quanam ratione fieri poteſt ut ſeptimeſtris præter naturæ intentionem naſcatur, & tamen aliquando vivat, cum ſatis notum illud ſit, Natura repugnante omnia irrita. num 35 poteſt aliquod animal contra Naturę legem ac diſpoſitionem vivere?

36 Reſpondeo, quod ſi univerſalem Naturam reſpicias, penes quam fuit originaria illa diſpoſitio, ut hoc animal nono, illud quinto, aliud ſexto menſe naſcatur, hoc non niſi per accidens eſt: nam hæc univerſalis Natura in pluribus regulatur, ea vero, 37 quæ in particularibus eveniunt extra ordinem ab ea determinatum, per accidens eveniunt. licet ergò ſeptimeſtris ob id vitalis non ſit, tamen per accidens aliquando vivit; quando vero dicitur, Natu-38 ra repugnante omnia irrita; hoc de Natura prout in particularibus ſubjectatur, intelligitur, non ut univerſalis cauſſa eſt. nam quoad particularem Naturam ſeptimeſtris fœtus pertinet, ſi fortia principia, ac vegetum calorem ſortitus fuerit, tunc licet quoad univerſalis Naturæ legem vivere non deberet, quia ab ejus diſpoſitione defecit, tamen ſua ipſa peculiari natura adjuvante poſſibile eſt, ut vivat, quod tamen, ut dixi, reſpectu univerſalis per accidens eſt.

39 Sed inſtabis iterum, dicens: Nulla certa regula dari poteſt eorum, quæ per accidens eveniunt, at 40 contra de termino ſeptimeſtri in naſcendo datur certa regula, quia ante hunc terminum nullus eſt vitalis, contra vero in hoc termino, quod quidem clariſſime oſtendit, ſeptimeſtrem non per accidens, ſed ex ſua natura eſſe vitalem.

Reſpondeo eam regulam non eſſe omnino veram, nam & aliquando etiam in ſexto, immo & in quinto menſe nati vitales fuerunt, ſi doctis viris fidem habere volumus, ut probat *Augen. in libro de part. humano*, ſed verum eſt, magis de raro vivere natos ante ſeptimum, quam in ſeptimo 41 & octavo, quia non ante hos terminos per os nutriri poſſunt; at nullus vitalis naſci poteſt, qui per os non poſſit enutriri. *Gal. 15. de uſu par. cap. 7.* In ſeptimo vero quia jam per os nutriri poteſt, ſi, ut dixi, fortia principia fœtus ſit ſortitus, ac vegetum calorem, licet cæteris conditionibus ad vitam certam traducendam neceſſariis deſtituatur, poteſt aliquando vivere, quamquam plurimum ex prædictarum conditionum defectu non vivit.

Sed remanet adhuc confutanda Averrois, Fracaſtorii, Valleriolæ, Bonaventuræ, Roderici à Caſtro, etſi aliorum ea ſententia eſt, quæ inter humana ſemina quaſdam differentias ſomniavit, di-42 cens, quod quemadmodum in genere tritici aliud eſt, quod quatuor menſibus, aliud quod ſerius, aliud quod maturius ſemen proferat, ſic & inter humana ſemina aliud eſſe firmat, quod ſeptimeſtres, alterum, quod octimeſtres, tertium, quod nonimeſtres aut decimeſtres fœtus procreet.

Nam præterquam quod hoc ipſum à natura eſſe oporteret, & non eſſe à Natura demonſtrent ſupra adductæ rationes, hanc phyſicam quamdam commentationem eſſe, apparere poteſt ex ſequentibus.

Primo etenim non declaratur, cur hæc proprie- 43
tas magis inſit ſemini humano, quam belluino, neque ullam ejus rei aſſignare poſſunt illi ſaltem apparentem rationem. Secundo quærere poſſumus ab iis, num hæc proprietas in humano ſemine, ſit occulta vel manifeſta; ſi ſit manifeſta, jam patet, ex 44
temperamentorum differentiis illam originem duxiſſe; & hac ratione neceſſario quilibet eodem temperamento conſtans tales fœtus deberet procreare, ut ſi, exempli gratia, dicas ex calido & ſicco temperamento eam proprietatem in ſemine conſurgere, ut ſeptimeſtres generet, & ex frigido & humido, ut naſcantur decimeſtres, omnes calidi & ſicci ſeptimeſtres, & omnes frigidi & humidi decimeſtres generare deberent; at vero tam ex calidis & ſiccis, quam ex frigidis & humidis, & ſeptimeſtres, & octimeſtres & nonimeſtres, & decimeſtres generari in horas videmus, immò ex uno eodemque ſemine diverſos fœtus naſci.

Quod ſi ab occulta proprietate hoc habere humanum ſemen velis omni procul dubio, quod, niſi 45
velis talem proprietatem cælitus in hunc virum, aut mulierem immiſſam, ex parentis ſemine eam ſortitum fuiſſe, confitendum, & quia nemo dat, 46
quod non habet, *Plato in Alcibiad. primo, ſeu libr. de Natura humana*, facit pro Iureconſultis *l. Nemo plus Iuris. ff. de reg. Iuris. Malvaſ. Conſ. 18. num. 19. vol. 1. Ruland. Conſ. 92. num. 3. Tom. 2. Gratian. diſcept. For. cap. 730. num. 30.* neceſſe eſt etiam parentem ea proprietate fuiſſe dotatum, & ſic de reliquis; nam in cæteris omnibus, quæ occultam aliquam proprietatem à natura habent, ſic & non aliter evenire conſpicimus. Ex his ergo conſequens eſſe videtur, ut ſolummodo quædam peculiares familiæ ſeptimeſtres, nonnullæ octimeſtres, cæteræ nonimeſtres aut decimeſtres generarent, non vero promiſcue una familia, immo unus idemque vir, aut mulier modo ſeptimeſtrem, modo nonimeſtrem procrearet; haſce tamen familias nullibi terrarum unquam reperiri audivi, fortaſſe in Sibillia, vel alibi gentium eas familias extare vel ipſe Averroes vidit, vel à muliercula illa ſua vicina accepit, cui majora etiam miſteria accepta referebat. Sed ſit hæc proprietas ſolius individui, ut magis ſeptimo, quam octavo aut nono filios pro- 47
creet, cum ea, quæ inſunt natura, inſint per ſe, & non per accidens (nam tale principium dicitur Natura) ita ut non poſſint eſſe, & abeſſe à ſubjecto, in quo ſunt, hoc individuum, quod ea proprietate donatur, deberet ſemper ſeptimeſtres generare, & tamen eundem virum eidem mulieri co- 48
pulatum, aliquando ſeptimeſtrem, aliquando octimeſtrem generare conſtat, plurimum vero nonimeſtrem, quomodo ergo talis proprietas à Natura eſſe dici poteſt?

Præterea proprietatem illam, quam in tritico ineſſe pro exemplo adducunt, etiamſi realiter ita ſe res habeat, quod unum celerius alio matureſcat, 49
tamen non tantum in tritico reperiri, quantum in ſolo, quod illud recipit, manifeſtum eſt: quia hoc ipſum triticum, quod ſex menſibus in hoc ſolo matu-

matureſcit, conſtat in occidentales regiones dela-
tum ſexaginta dierum ſpatio maturum extitiſſe;
ergo proprietas illa non eſt ex parte ſeminis, ſed ex
parte ſoli ſemen recipientis. ſic & non aliter huma-
no ſemini evenire neceſſe eſſet: nam ſicuti triti-
cum ob majorem aut minorem ſoli ubertatem ac
pinguedinem, aut culturam, celerius aut tardius
maturefcit, ita & humanum ſemen pro uteri, in
quem illabitur, majorem aut minorem fœcundita-
tem, & diſpoſitionem ad generationem ſerius, aut
citius fœtum perficere deberet, ita ut illa proprie-
50 tas magis fuiſſet ponenda ex parte uteri, quam ſe-
minum, vel ſaltem ex parte utriuſque, & ſic non
magis ex parte viri, quam mulieris. quod ſi ita ſe
res habet, à natura ea proprietas eſſe non poteſt,
51 cum proprietates, quæ à natura dependent, non
ſint diviſibiles. nam qua ratione Natura eam pro-
prietatem duobus individuis indidit non uno eo-
demque utero, imo non uno eodemque loco
aut tempore natis, immo temperamento, ætate, ac
toto cælo inter ſe diſſidentibus, ut unum ejus pro-
prietatis medietatem, aliud alteram habuerit, qui-
bus medietatibus ſimul junctis ea proprietas inſur-
gat, ut magis ſeptimeſtres, quam nonimeſtres,
aut magis octimeſtres, quam decimeſtres generare
valeant?

Hæc igitur valere jam ſinamus, & alias rationes
52 diſcutiamus, quæ fœtum in ſeptimo naturaliter na-
ſci oſtendere poſſent. Nam partus tunc naturaliter,
& ex Naturæ inſtinctu fieri dici debet, cum ab ipſa
natura ad exitum irritatur fœtus; patet autem,
53 quod tunc fœtus ad exitum à natura ſtimulatur,
cum jam adeo auctus eſt, ut majori nutrimento, &
majori loco & liberaliori, ſeu potius ſimplici reſpi-
ratione indigeat: hoc autem in ipſo ſeptimo eveni-
54 re non ſolum docet *Hipp. in lib. de Nat. Puer. &
Avic. 21. tertii tract. 1. cap. 2. Petrus Apponen:
quem adducit Tiraq. in l. ſi unquam. C. de Revoc. donat.
Glo. ſuſcep. lib. num.* 210. *verſ. Nec tamen præter-
mittam*; ſed & ipſa experientia manifeſtiſſime
oſtendit, cum videamus in ſeptimo fœtum ple-
rumque validos motus, ut exitum ab utero quærat,
excitare, & ad id aſſequendum totis nervis con-
tendere, ſi ergo tunc naſcatur ſuo fine, & à Natura
ſibi propoſito potitur, & idcirco non niſi ex Natu-
ræ inſtinctu fœtum in ſeptimo naſci aſſerendum.

Ego (licet tantorum virorum, & Hippocratis
præcipue communis præceptoris reverentia, non
ſolum à dicendo me prohibeat, ſed penitus deter-
reat) tamen veritatem cujuſvis hominum auctori-
tati præferens, libere meam ſententiam recitare
non deſiſtam.

Dico ergo, quod fœtus neque eo fine, neque ea
55 intentione in ſeptimo movetur, ut in lucem tunc
temporis progrediatur, ſed quia jam ſe ipſum au-
ctiorem & validiorem experitur; ſi etenim tales
motus eo fine à natura excitarentur, multa inde
abſurda conſequi neceſſarium eſſet; nam primo
Natura ſemper, aut ſaltem ut plurimum ſuo fine
56 fruſtaretur, cum plerumque irritus ſit motus ille,
nam plerumque fœtus nono, aut decimo naſcitur.

Secundo, ſi is eſt Naturæ finis, ut homo naſca-
57 tur ſeptimo, & ob idipſum ipſamet Natura fœ-
tum ad exitum ſtimulat; ergo nono, aut decimo
illum naſci, præter naturæ intentionem eſt; atque
hoc multo magis firmare poteſt id, quod ajunt,
ex eo motu fœtum toto octavo menſe in utero
ægrotare. ob morbum ergo exitum tanto tempore
ad nonum nimirum uſque, aut decimum retardat;
ſi igitur à morbo retardatur, cum naſcitur præter
Naturæ intentionem tam ſero naſcitur.

Tertio, ſi ob id, quod fœtus in ſeptimo jam au-
ctior eſt, & majori indiget alimento, exitum quæ- 58
rit, multo magis hoc efficere deberet ſequentibus
temporibus, cum multo major ſit; at in octavo di-
cunt illum ægrotare, ſed quid ſi decimo hic naſci
debeat, cur in nono ingentes illos motus non exci-
tat, & ſi excitat, & tamen tunc non naſcitur, cur non
ægrotat iterum toto decimo? immo naſcitur de-
cimo, & maxime omnium vitalis eſt.

Denique ſeptimeſtres cæteris eſſent multo ma-
gis vitales & fortes; nam illi ab utero exeunt ſani 59
& à nullo morbo exagitati, cæteri autem non ante,
quam in vtero per quadraginta dies ægrotaverint.
Scio vero multos doctos viros non de omnibus in-
telligi velle, quod ægrotent, ſed de aliquibus tan-
tum. eorum tamen dicta veluti circa rem à veritate
alienam, & ab imaginatione ſolummodo depen-
dentiam habentem, verſantia, mille ambagibus im-
plicata comperies, & inter ſe ipſa non parum diſ-
crepantia.

Cum ergo motus ille non eo fine à Natura in ſe-
ptimo excitetur, ut tunc fœtus naſcatur, non mi- 60
rum eſt, ſi vitalis plurimum non ſit in lucem tunc
veniens, quia ſubeſſe neceſſe eſt aliquam vim præ-
ternaturalem, quæ illum ab utero detrudat; & ſic
non ob aliud aliqui naſcuntur in ſeptimo, niſi ob 61
proprium, aut matris morbum, vel quia validio-
res motus, quam par ſit, excitantes, aliquando
ligamenta, quibus utero annectuntur, per vim diſ-
rumpunt, & ante tempus naſcuntur. Neque for-
taſſe aliter evenit iis, qui tam valide moventur ob
id, quod cæteris validiores exiſtant, quam eveniret
iis, qui ſupra vires exercerentur; ex hoc enim prom-
ptiſſime in morbum laberentur. ſic etiam nonnulli
ex his ex valida agitatione in morbum aliquando
labuntur, à quo ſtimulati ab utero immaturi exeunt.

Atque hinc patet, quomodo ſalvari poſſit dictum
Alex. Probl. lib. 2. problem. 48. & *Avicennæ* 21. 3.
tract. 2. *cap.* 1. quorum auctoritatem ſequitur *Mer-
curius in ſæpius citato lib.* della Commare, *lib.* 1. *cap.*
7. quod ſeptimeſtris fiat ex fortitudine virtutis,
& velocitate, ac virtute creatricis & formatri-
cis, ex quorum ſententia concludere licet, non 62
ſolum ſeptimeſtrem eſſe vitalem, ſed etiam for-
tis complexionis, ut probat *Lemn. de occul. Natur.
mirac. lib.* 4. *cap.* 22. Dico enim, quod aliqui ex iis,
qui in ſeptimo naſcuntur, non ex matris, aut proprio
aliquo morbo, ſed quia, ut dixi, validiores motus
excitantes ligamenta per vim deſruperunt, cæteris
quidem fortiores erant, & principia validiora ſor-
titi; ſed quia quoad tempus, quo debebant in utero
perfici, deficiunt, nec tantum alimenti, quantum illis
ad conveniens robur acquirendum ſatis erat, hauſe-
runt: idcirco non vitales ut plurimum ſunt; ta-
men aliqui eorum ob innatam ipſorum fortitudi-
nem aliquando vim illam ſuſtinere poſſunt, & de-
fectum alimenti ſupplere, & vivere, licet plu-
res eorum nunquam adeo vividi, ut nonimeſtres,
& decimeſtres ſint; perpauci autem exiſtant, qui
viventes ad naturale, & ſibi à ſuis primordiis com-
municatum robur redeuntes, non minus quam alii
hominum fortes, ac vegeti conſeneſcant, & ad ul-
timam ſenectutem proſpere deveniant.

Ex his ergo ſatis mihi ſit demonſtraſſe, hominẽ in
ſeptimo menſe ex inſtituto & ordine Naturæ non
naſci,

naſci, ſed à morbo, ac præternaturali quadam vi in
63 lucem expelli. quia tamen negari non poteſt, aliquando ſeptimeſtrem vivere,exinde concludendum minime eſt, omnes ſeptimo menſe natos illegitimos eſſe, ſi vivant, ne uni propter alterum injuria fiat; atque ea de re, ſi aliqua conjectura certa haberi poſſet, qua aſſequeremur, quandonam vere
64 ſeptimo menſe natus ſit aliquis,operæ pretium eſſet adducere. Itaque, ut ex ſuperioribus, & auctoritate Ariſt. jam patet, omnes ſeptimeſtres illud peculiare habent, ut in naſcendo aliqua in parte non abſoluti appareant: nam vel capitis commiſſuris
65 hiantibus ac hiulcis naſcuntur, vel aurium meatibus occluſis, aut nimis patentibus, vel hærentibus inter ſe manuum pedumq; digitis,podice etiam vel nimis amplo & adaperto,vel nullo modo reſerato, oſſibus etiam inter ſe disjunctis, vel adeò tenellis, ut nulla debita duritie dotentur, ſed nerveam potius habere ſubſtantiam videantur, ita ut cranium interdum non minus ac ſi membranaceum eſſet, plicari facillime in nonnullis ſit animadverſum; & aliis notis hiſce ſimilibus inſigniti ſemper & ubique naſcuntur, quod eorum imperfectionem præmonſtrat. Sic etiam & quia ob jam paſſam vim debiles ſunt effecti, naſcentes non ut cæteri factitant, plo-
66 rare ſolent, nec ſternutare, nec fæces aut urinas reddere, nec ſimile quicquam efficere, quod vividam ac fortem naturam oſtendere poſſit. viventes autem aut vita brevi fruuntur, neque omnes percurrunt ætates, ſed juvenes aut etiam adoleſcentes commoriuntur, aut eas ætates quam breviſſimas peragunt, ita ut quam citiſſime conſeneſcant, qui etiam, licet ad quinquageſimum aut ſexageſimum annum perveniant, tamen valetudinarii, & morbis maxime obnoxiam vitam tranſigunt. corpore inſuper ſunt plurimum puſillo, tenui, gracili, & externis injuriis mirum in modum expoſito. vulgo etiam proverbio jactare ſolent,cum hominem intellectu captum ſignificare volunt, eum non habere menſes omnes, nam tales ut plurimum ſtolidi viſuntur, & non integrum rationis uſum eſſe adepti. qui ergo ſecus vel naſcuntur, vel vivunt, (dummodo nullum ex his ſignis habeant, nam ſatis eſt, ſi nonnulla appareant) pro ſeptimeſtribus,mea ſententia,non habendi,neque pro legitimis acceptandi. Et hæc quidem locum ac veritatem habere ut plurimùm, & ſecundum plurimùm dico; nam aliàs ex ſeptimeſtribus viſi ſunt aliqui in viros evaſiſſe eximios, & fortes, & abſolutos, non quoad corpus ſolum, ſed etiam quoad animum; hi vero tantum robur in ſuæ generationis radice ſortiti fuerunt, ut tantundem vix perpauci aliorum hominum ſortiantur; unde inter Naturæ monſtra tales ſeptimeſtres conumerandi; ſed & hos in naſcendo, aliqui ex prænominatis ſignis,ſeſe non juſto tempore naſci, palam fecerunt, licet dehinc naturali robore prævalente, omnem morbificum ſtatum facile ſuperaverint. Ad Lemnium vero aliàs in his quæſtionibus reſponſum eſt,itaque aliud hic non addo;nonnullæ denique remanebant dubitationes eluendæ,ac quædam problemata enodanda de ſeptimeſtri fœtu, quæ quia etiam ſeq. quæſtioni aptari poſſunt, ne hæc longius, quam par ſit protrahantur, in ſequenti diſcutientur.

SVMMARIVM.

1 *Octimeſtris nullus vitalis ex Hippocratis ſententia.*
2 *Octimeſtris habetur tanquam mortuus.*
3 *Octimeſtris ultra octo dies vivere non poteſt.*
4 *Octimeſtris eſt abortivus. contrarium ibid.*
5 *Octimeſtris ex ſui Natura eſt magis vitalis, quam ſeptimeſtris. & num.* 8.
6 *Ad totalem fœtus perfectionem requiritur ſaltem ſpatium novem menſium.*
7 *Quanto magis à nono diſtat partus, tanto imperfectior.*
9 *Octimeſtris eſt perfectior ſeptimeſtri.*
10 *Prima ratio, cur octimeſtris non ſit vitalis, ex aliorum opinione. confutatur num.* 16.
11 *Fœtus in octavo neceſſariò laborat.*
12 *Prægnantes octavo male habent.*
13 *Secunda ratio. confutatur num.*20.
14 *Tertia ratio, duo eſſe humani partus tempora. confutatur num.*25.
15 *Cur ſolus ſeptimus & nonus ſint naturale ſpatium naſcendi.*
17 *Ægrotare eſt quid de directo contra Naturam.*
18 *Octimeſtris quomodo non vitalis.*
19 *Quod ex accidenti eſt, poteſt eſſe, & non eſſe.*
21 *Fœtus in ſeptimo non movetur ex Naturæ intentione ad exitum.*
22 *Fœtus in ſeptimo cur moveatur.*
23 *Non eſt neceſſe fœtum toto quadragenario vires reaſſumere.*
24 *Multi fœtus in principio noni validiſſimos edunt motus, & tamen non naſcuntur.*
26 *Non poteſt ſeptimus fœtui majorem perfectionem præſtare ob id, quod ſeptimus eſt.*
27 *Nullus numerus habere poteſt efficientiam aliquam.*
28 *Res non ſunt propter numerum, ſed numerus propter res.*
29 *Octimeſtrem ob defectum ſeptenarii numeri non eſſe vitalem, eſt falſum.*
30 *Tam ſeptimeſtris, quam octimeſtris imperfectus.*
31 *Septimeſtris facilius vivit, quam octimeſtris. & cur, num. ſeq. & num.* 38.
33 *Octimeſtres cæteris imperfectiores.*
34 *Fœtus quantò recentior, eo facilius à morbifica cauſſa lædi poteſt.*
35 *Plures abortus contingunt fœtu recentiore exiſtente.*
36 *Quadraginta dierum termino præterito fœtus validiores exiſtunt.*
37 *Tam ſeptimeſtris, quam octimeſtris à morbifica cauſſa in lucem expelluntur.*
39 *Nonimeſtres cum abortiuntur nunquam vivunt.*
40 *Ante ſeptimum cur non vivat fœtus. & num. ſeq.*
42 *Tantum reſiſtere poteſt ſeptimeſtris, quia debilior leviori cauſſæ, quantum octimeſtris, quia fortior cauſſæ fortiori.*
43 *Debile à levi cauſſa movetur, forte autem etiam à forti non movetur.*
44 *Id attendi debet, quod à Natura eſt, non quod ex accidenti.*
45 *Septimeſtres, & octimeſtres vel ſimul rejiciendi, vel utrique ſimul acceptandi.*

De octimeſtri Partu.

QUÆSTIO IV.

NOn minor, ſed fortaſſe multo major contentio eſt circa octimeſtrem partum, quam fuerit circa ſeptimeſtrem;ſed ut ſeptimeſtrem oppugnaremus, vix unum aut alterum coadjutorem habuimus, ut vero octimeſtri tantiſper faveamus, non deſunt fortes illi quidem ac acerrimi propugnatores, cum quibus jã pro illo contra cęteros dimicari paramus.

Pro parte tamen adversa primum comparet
Hipp. cujus aspectu animo consternantur omnes
contrariæ partis fautores: hic enim *in lib. de Car-
nib. circa f. & lib. de octim. part. in princip.* vitam om-
1 nino octimestri partui denegavit; ita ut incassum
penitus insudaverit *Bonaventura in lib. de octim. par.*
ut illum invitum in contrariam sententiam allice-
ret. Porro tanti præceptoris auctoritatem omnes
secuti videntur. *Aristot. 7. de hist. Animal. cap. 4.
Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 5. Avic. 21. 3. tract. 2.
cap. 1. & ex Iurisperitis Bart. Bald. Alciat. Tiraq.
Soccin. sen.* cæterique omnes, quorum omnium
tam Iureconsultorum, quam Philosophorum, ac
Medicorum, aliorumque magnorum hominum au-
ctoritates plenissime cumulat *Bonaventura, ubi sup.
lib. 1. & 2. & in prædicti operis comp. cap. 1. & seq.*

Sed non solum pro non vitali pronuntiarunt ipsi
2 Iureconsulti octimestrem fœtum, sed eum haberi
voluerunt tanquam mortuum. *ita Alciat. in l. qui
mortui. ff. de verb. signif. Afflict. decis. Neapolit. 226.
num. 4. & ibi addentes num. 1. in princip. Tiraq. in
l. si unquam. C. de revoc. don. Glo. suscep. lib. sub.
num. 205. Soccin. Iun. cons. 35. Clar. lib. 3. sent. §.
Testamentum. num. 3. vers. sed quid si iste. Bosius
quæst. 220. per totam. Burs. cons. 63. num. 18. vo-
lum. 1.*

Quin etiam *Addentes ad Afflict. ubi sup. in verb.
vivere. & Mascard. concl. 1146. num. 8. volum. 3.*
3 octimestrem ultra octo dies vivere non posse fir-
4 marunt, tandemque eo res devenit, ut non dubi-
taverit *Tiraq. ubi proxime. num. eod. & pluribus seq.*
octimestrem inter abortivos fœtus connumerare,
aliquorum auctoritatem fortasse secutus, apud *Gell.
Noct. Attic. lib. 3. cap. 16. in f.* cum quibus etiam
concordat ex nostris *Lalaman. in 2. Gal. de diebus
decret.* contra quos tamen sunt *Augen. de part.
hum. lib. 2. cap. 16. & Andr. Laur. Anatom. lib. 8.
quæst. 29. & 30.* si tamen veritatis studium præce-
ptorum reverentiam superare debeat, profecto rei
natura optime perpensa, affirmandum mihi vide-
tur cum *Card. contrad. Med. lib. 1. contrad. 8.*
5 *tract. 3. in fin.* octimestrem ex sui natura esse magis
vitalem septimestri, etiamsi e x accidenti contingat,
ut difficilius vivat ille, quam hic.

Nec temere & absque ratione hæc prolata
fuisse, quisquis sit, fateatur, antequam nostræ asser-
tionis veritatem ex sequentibus eliciat. nam cum
ex iis, quæ & nos supra adduximus, & Lalaman-
tius *supra cit. comm.* protulit, abunde demonstra-
6 tum sit, non minus spatium, quam novem men-
sium requiri ad totalem fœtus humani perfectio-
7 nem, sequitur inde, quod quanto magis fœtus ab
eo spatio distabit, tanto minori perfectione dota-
tus erit, quanto vero minus majori. Sed sic est,
quod septimestris magis ab eo spatio distat, minus
vero octimestris, ergo magis à naturali perfectio-
ne distat septimestris, quod si verum est perfectio-
rem esse magis vitalem, omni proculdubio octi-
8 mestris est magis vitalis septimestri. Esse vero per-
9 fectiorem non solum ex majori temporis diutur-
nitate, qua in utero moram traxit notum est, sed
etiam patet ad sensum, siquidem octimestris & ma-
jus robur habet, & solidiora membra, & magis
formata, & calorem etiam vegetiorem, quippe qui
à superflua, ac primigenia illa humiditate eo minus
obruatur, quo magis à suo principio elongatur,
cum illam, indies grandior factus, deperdat; qua ta-
men ratione fiat, ut septimestris facilius, & fre-
quentius vivat, quam octimestris, deinceps mon-
strabo.

Sed perpendamus jam obsecro rationes, ob quas
voluerit Hipp. & cum eo cæteri omnes, octime-
strem absolute vivere non posse, ita ut illum cum
vita repugnantiam quandam habere demonstrave-
rint, quibus adductis eis pro viribus satisfacere no-
bis liceat, ac dehinc propriam sententiam non nisi
rationibus firmissimis illis quidem fultam in me-
dium afferre.

Tres igitur in universum rationes assignantur hu-
jus fatalis periculi, & mortis inevitabilis octime- 10
stris fœtus, & prima quidem, de qua *Hipp. in prin.
lib. de octim. par.* ea est, quia cum fœtus in octavo
mense affligatur, & ægrotet, si huic afflictioni suc-
cedat etiam labor qui in partu subitur, puer absque
dubio ex necessitate perit. laborat autem fœtus ne- 11
cessario in 8 mense duplici de caussa, quarum una
est, quam in sequenti ratione adducemus, altera,
quia matres octauo mense multum fatigantur, ac 12
male habent, ut experientia constat; ex matris er-
go afflictione etiam ipse fœtus ægrotat, & tunc de-
bilis existens ab utero exiens facillime commoritur.

Secunda ratio ex Hipp. mente ab aliis adducta 13
est, quæ sequitur, & affertur à *Tiraq. in sæpius citata
l. si unquam. glo. ead. num. eodem. vers. nec tamen præ-
termittam.* & dicit esse Avic. & Aponen. ut est, de
qua etiam *Burs. in cit. cons. 64. num. 18. lib. 1.* &
habet ita: Fœtus, inquiunt, qui jam ad septimum
mensem pervenit, ex utero egressum affectat, tum
quia majori alimento indiget, tum etiam quoniam
aerem ad respirationem liberiorem exposcit, quam-
obrem moveri incipit, & exitum quærere; quod
si nascatur, bene quidem se res habet, & vivit, sin
minus, à præcedenti labore defatigatus & debilis
effectus, necesse est illum ægrotare per quadraginta
dies, ut Hipp. placet, si vero antequam vires reassu-
mat, adhuc ægrotans exitum ab utero sibi paret, à
subsequenti, quem in partu subit, labore magis ma-
gisque enervatus, omnino incassum venit in lucem,
non multo post interiturus.

Tertia ratio, de qua *Avic. loco cit. 21. tertii, &* 14
alii, hæc est. Duo tantum sunt humani partus tem-
pora, septimus nimirum, & nonus, seu decimus
mensis, qui ergo extra hæc tempora nascitur, præter
Naturæ intentionem nascitur; non mirum ergo si
vitalis non est; cur vero solus septimus & nonus 15
sint naturale nascendi spatium ipsi homini, est, quia,
(inquit *Bonaventura in lib. de octim. par. in comp. c. 14.*
& firmat multo ante illum *Alex. problem. lib. 2. pro-
blem. 48.*) spatium septimestre secundum Naturam
est, tum ratione nobilitatis formæ ac temperamen-
ti, tum ratione ipsius perfectionis fœtus. Nonime-
stre vero & decimestre secundum Naturam sunt
ratione magnitudinis & perfectionis; octimestre
vero ab utriusque perfectione deficit. Qui ergo
partus editur in octavo, vel edi debebat in septi-
mo, & præ debilitate non potuit, & sic retardavit
exitum, & tunc eadem debilitate affectus nascitur,
& in nascendo ex eadem caussa multo magis labo-
rat, quam par esset, atque ea ratione facile interit,
vel debebat edi in nono, aut decimo, & à caussa
morbifica stimulatus foras protruditur, & sic vitalis
non est, neque esse potest, quia ante tempus nasci-
tur. Omittam autem data opera nonnullas alias ejus
rei rationes, atque una cum his etiam Astrologicas,
cum eas potius ab Auctorum imaginatione, quam à
re ipsa originem habere putem.

Sed

Sed antequam his,quæ adduximus ſatisfaciamus, quid nos de ea re ſentiamus, abſque magna verborum circumvolutione dicamus. Octimeſtris fœtus non minus ac ſeptimeſtris ſua natura non eſt vitalis, quia ante debitum tempus naſcitur. facta vero comparatione inter ſeptimeſtrem & octimeſtrem, & rei natura conſiderata, octimeſtris magis vitalis eſt ſeptimeſtri; ex accidenti vero fit, ut dehinc videbimus, ut magis ſit vitalis ſeptimeſtris octimeſtri. In hac ergo quæſtione illud quærendum eſt, uter
16 ex rei natura magis vitalis ſit. Nunc ad rationes in contrarium adductas reſpondeo: ad primam, quod quicquid ſit de eo, quod dicitur, fœtum in octavo menſe neceſſario ægrotare (hoc enim licet commentitium credam, tamen diſcutere pro nunc non
17 libet) ſcio hoc à natura non eſſe, ſed ab accidenti, ægrotare enim eſt quid de directo contra Na-
18 turæ intentionem. *Aver.* 4. *de Gen. Anim. cap.* 4. quantum ergo eſt ex parte hujus rationis, octimeſtris non ex defectu Naturæ, ſed ex accidenti non eſſet vitalis, atque hoc modo plures octimeſtrium
19 vivere deberent; nam id, quod ex accidenti eſt, poteſt eſſe & non eſſe; ſi ergò ex accidenti non vitalis eſt, & ex natura ſua vitalis, plurimùm vivere deberet.
20 Secundæ rationi reſpondeo, quod ſi verum eſt, fœtum in ſeptimo menſe egreſſum ab utero tentare, & id non ob aliud evenire dicendum eſt, quam quia majori nutrimento, quam in utero habeat, & liberiori aere ad reſpirationem eget, licet in utero non reſpiret, ut multi Anatomici docent, profecto hæc retardatio exitus ad nonum uſque aut decimum, præter Naturæ intentionem eveniret; quin etiam plurimi eorum,qui tamdiu exitum retardant, omnino ſuffocarentur, vel fame necarentur: nam ſi in ſeptimo, tanto indigent alimento, quantum in utero non habent, hæc egeſtas in octavo, immo in dies & horas augebitur, & ſi in ſeptimo alimentum jam erat diminutum, in octavo & nono omnino evaneſcet, & ſi toto hoc tempore in utero commorabitur, fame omnimode conficietur. ſic etiam, ſi vix affectante ſeptimo liberiorem aerem ad reſpirationem requirit, in octavo hac neceſſitate augeſcente, vix eo abſouluto ſuffocabitur. Denique ſi ex his cauſſis, ſeptimo pueri exitum ab utero quærunt, multo magis ea ipſa cauſſa in octavo urgebit, & ſi quis eorum ſeptimo non moveatur, octavo omnino ob id ipſum, & majori cum impetu moveri debet. Non ergo ex his cauſſis ad exitum
21 movetur fœtus in ſeptimo, neque ut tunc temporis naſcatur, ſed quia tunc, ut alias dixi, ſe ipſum robuſtiorem & vividiorem experitur, quam fuerit in præcedentibus temporibus. Reprobata ergo hac hujus ſecundæ rationis parte, quod nimirum in ſeptimo fœtus ob id moveatur, quod majori nutrimento, & liberiore aere indigeat, corruat etiam ſimul altera ejuſdem rationis pars neceſſe eſt, ſiquidem nullum laborem in illis motibus, niſi modum excedant, fœtus impendit, movetur enim tunc validius quam ante, nam & ante movebatur, quia vali-
22 dior, ut dixi, ſe ipſo eſt; neque enim in ſeptimo ſolum movetur fœtus, ſed quolibet etiam menſe, uſquequo in lucem exeat, ut teſtatur *Ioub. lib.* 3. *er. popul. cap.* 2. non eſt ergo neceſſarium, ut ſequenti quadragenario vires reaſſumat, nam neque debilis ex iis motibus efficitur, non igitur duos labores ſuſtinebit is, qui in octavo naſcetur, ſed illum ſolum, qui in partu ſubitur; cum autem octimeſtris ratione temporis, & majoris membrorum roboris, perfectior ſit ſeptimeſtri, ex rei natura deberet, quantum eſt ex hujus rationis parte, facilius vivere, quam ſeptimeſtris.

Sed ponamus, fœtum in ſeptimo laborem multum perpeti in motu illo, quo tentat ab utero exire, & ipſum dehinc ob id toto octavo ægrotare; accedat etiam matris afflictio in ipſo octavo, ex qua etiam magis magiſque fœtus imbecillior evadat, tunc neceſſarium erit, ſi naſcatur in nono, hunc neceſſario interire, nam quomodo non interiret, ſi tot laboribus, tot afflictionibus, tot morbis ſuccedat dehinc labor & afflictio ipſius partus? Sed eſto, fœtus in ſeptimo ex Naturæ inſtinctu ſeſe ad exitum moveat ex cauſſis ſupra enumeratis, eſto, dehinc ægrotet ex labore fruſtra perpeſſo, tamen unde, obſecro, tam exquiſita neceſſitas dependet, ut toto 23
ſequenti quadragenario vires reaſſumere debeat? an non altero robuſtior eſſe poteſt, & multo celerius ab exantlato labore ſeſe recolligere? ergo poterit aliquis fœtus in octavo naſci vitalis, & ratio hæc non univerſalis erit & omnibus communis.

Sed & hoc ipſum concedatur, ex neceſſitate quemlibet per quadraginta dies ægrotare ob prædictum laborem: & tunc pone mihi fœtum, qui 182 die ſeſe ad exitum moveat, & plurimùm colluctetur, ut exeat, hinc laboret hic, & quieſcat, ſeu ægrotet, ut dicunt, toto ſequenti quadragenario, poſt quod tempus naſcatur; profecto hic in octavo naſcetur, & tamen quantum ad præaſſignatam rationem vitalis erit; nam ſi 182 diebus 40 addas, efficies dies 222, qui menſes erunt ſolares ſeptem & dies duodecim, Lunares vero menſes ſeptem & dies quindecim, plus minus.

Sed quod hæc virium reaſſumptio, ut pleraque alia ab iis adducta, commentitium quid ſit, & ratio- 24
nale illud atteſtari poteſt, multos fœtus in principio noni menſis validiſſimos edere motus, ita ut matribus dolores afferant, quæ putantes partus tempus inſtare, ſeſe obſtetricibus committunt, tamen irritus evadit ille labor, quia tempus partus adhuc non inſtat, quod à Natura ejus ortui eſt deſtinatum, & hoc labore non obſtante, paucis diebus tranſactis, ii ipſi denique validi ac maxime vitales in lucem veniunt, abſque hoc quod toto quadragenario ex perpeſſo labore in noni principio vires reaſſumant. Ejus rei teſtimonium habes apud *Ariſtot.* 7. *de hiſt. Anim. cap.* 4. dicentem, Parturire interdum mulieres videntur, cum tamen tempus non ſit, quod & quotidiana experientia firmat, & ipſis mulierculis notum eſt.

Plurimùm inſuper me ædepol angit ſeptimeſtris ſpatii circumſcriptio, & qualis ea conſtitui debeat in hoc caſu: nam ſi, exempli gratia, proſtremo ſeptimi die, vel etiam hora fœtus exitum tentet, & tantiſper octavi menſis portiunculam attingat, dicant obſecro, qui ſeptimo adeo favent, & octavum adeo odio habent, num hic victurus ſit, nec ne? nam labor, quem ſubivit ſeptimi menſis fuit, & ab eo incepit motus. ſic & in fine octavi ſi exitum quærat, & retardetur uſque ad nonum initiatum, num quia motus ab octavo originem habuit, vitalis hic non erit? ſed hæc jam valere ſinamus.

Ad poſtremam rationem dicamus, illam non probare id, quod ſupponit probatum, nimirum duo 25
eſſe tantum humani partus tempora; nam quod de ſeptimo dicitur, ſi eam præminentiam & perfectionem habet, quam prædicant, non ſolum, ut aliàs

dixi,

dixi, quilibet in septimo in lucem veniens maxime
vitalis esset, sed cæteris perfectior ac magis vitalis,
cum tamen constet, multos, immo omnes ut plurimũ
interire, & non esse ea perfectione munitos, quæ ad
vitam traducendam requiritur. Deficiente ergo fœ-
tus perfectione, septenarius numerus nihil operari
potest, ut latius supra ostendi; neque enim septi-
mus, ob id, quod septimus est, in numero potest ma-
26 jorem perfectionem fœtui præbere, neque quoad
vires, neque quoad membrorum absolutionem;
immo hoc multo magis efficit octavus ratione tem-
poris, cum per eum licuerit fœtui majorem mo-
ram in utero trahere, & majori alimenti copia
se ipsum munire, quod etiam si velis septimum,
ut septimus mensis est, aliquam perfectionem fœ-
tui subministrare, jam octimestris, & eam habet, &
quam etiam ab octavo ratione distantiæ temporis,
ut dixi, recipere potuit, at si octimestris imperfe-
ctus est, ut experientia ipsa satis superque decla-
rat, multo magis debet dici imperfectus septime-
stris, neque enim fieri potest, ut si quam perfectio-
nem septimestris sit adeptus, illa octimestri adem-
pta fuerit. Sed quænam est ista perfectio, quam
à septenario hoc numero acquirit fœtus? nam cum
in numero dierum, qui septem menses complent,
millies septenarius numerus reperiatur, ipsum quic-
quam neque quoad vires, neque quoad corporis
perfectionem nisi temporis ratione operatum esse
vides. at cur hic idem numerus septenarius, qui in
sex mensibus plusquam quater vigesies multiplica-
tur, & in octo mensibus plus quam trigesies, aut
quadragesies magis suam efficientiam ostendit in se-
ptimo mense, quam in aliis. ego quippe & fœ-
tus perfectionem majorem, quam in præteritis die-
bus, & dentire, & pubescere, & hujusmodi non
ejus numeri septenarii ratione, sed potius, ut dixi,
ratione distantiæ temporis fieri crediderim, quod
experientia ipsa veritatem habere demonstrat, cum
non semper in omnibus eodem tempore contin-
gant, sed plurimum & anticipent & retardent: ne-
que unquam imaginari potui, qua ratione numerus
aliquis efficientiam aliquam in hisce rebus habere
possit, cum sit quid à posteriori, nec res sint propter
28 numerum, sed numerus propter res: tamen ego præ-
ceptorum meorũ sententię, si ita jubent, acquiescam,
& ingenii mei hebetudinem potius deplorabo, li-
cet sciam maximos viros, & inter cæteros *Celsum
suæ Med. lib.* 3. *cap.* 4. hanc numerorum efficien-
tiam non admisisse, & ex recentioribus *Lauren-
tium Anatom. lib.* 8. *quæst.* 10. indignum Philoso-
pho existimasse, vim aliquam in agendo numeris
tribuere. Non ergo ob defectum septenarii nu-
meri octimestris vitalis non est, sed quia non eo ali-
mento munitus est, sicuti nec septimestris, (qui
etiam imperfectior est) quod sibi ad vitam est ne-
cessarium. Itaque dicendum ex his videtur, quod
tam septimestris, quam octimestris imperfecti qui-
30 dem sunt, & difficulter vitales, & licet facilius
31 vivat septimestris ob rationem, de qua infra, utro-
que minime ex sua natura vitali existente, tamen
non ob id octimestris habet cum vita eam repu-
gnantiam, quam habere voluerunt scriptores om-
nes, quos plenissime cumulat *Bonavent. lib.* 1.
& 2. *de Octim. par.* ubi & octimestrem vivere
aliquando posse strenue, & pluribus fortasse,
quam oportuisset, defendit, faventque maxime
suæ sententiæ, quam ex professo etiam tuentur
*Cardan. in lib. de sept. & octim. par. Augen. Epist.
lib.* 5. *Epist.* 2. *& lib.* 2. *de part. humano cap.* 16. *&
alii.*

32 Sed tempus jam videtur, ut patefaciamus, qua
ex causa facilius vivat septimestris, quam octime-
stris, cum tamen ille imperfectior sit; ita enim
quotidiana experientia commonstrat, & non solum
Medici ac Philosophi omnes, sed & ipsæ aniculæ
confirmant; nam superviventibus ex mille septime-
stribus decem, vix quinque ex mille octimestribus
vita compotes fiunt. quinimmo etiamsi vivant ali-
quando, sed de raro octimestres, tamen cæteris
partubus imbecilliores, & minus vividos esse ipse
etiam Bonaventura eorum acerrimus defensor con-
fitetur *in comp. magni sui operis cap.* 33. cujus rei ra-
tionem ex ipsius rei natura decerptam subsequen-
tem puto.

Dubium non est, quod quanto tenerior ac recen-
tior fœtus est, eo magis à morbifica causa lædi po-
34 test, quia, *ut Hipp.* 1. *de morb. mul.* dicebat, cum
35 admodum sunt exigui fœtus, invalidi existunt: &
idcirco plures abortus contingunt teneriore fœtu
existente, quam firmiore ac provectiore; unde
fit, quod plures abortus contingant primis septem
diebus, quos effluxiones vocat *Hipp. in lib. de se-
ptim. par. & Arist.* 7. *de hist. Anim. cap.* 3. quam in
sequentibus quadraginta diebus, & plures etiam in
prædictis quadraginta diebus, quam in subsequen-
tibus, *eodem Hippocr. teste, loco citato, vers. fin. &
Arist. ibid. in fin.* & ratio eadem, quam ipse attuli,
affertur ab Hippocr. dicente, quia quadraginta die-
rum tempore transacto fœtus validiores existunt,
36 quod *& Gal. firmabat Aphor. comm.* 4. *Aphor.* 1.
extr. ord. class.

Cum igitur jam supra demonstraverim, tam se-
37 ptimestrem quam octimestrem fœtum à præterna-
turali ac morbifica causa ex utero expelli, & ante
destinatum tempus in lucem nasci, idcirco utrique
ut plurimum commoriuntur, si qui tamen, ut plu-
ries repetii, viribus pollent, ac ita valent, ut mor-
bificæ causæ resistere possint, & laborem, quem in
nascendo subeunt, superare, cum jam talem per-
fectionem adepti sint in utero, qualis ad membro-
rum aliqualem firmitudinem, ac quasi justam men-
suram requiritur, cum & evidenter in majorem
molem sublata sint, & jam carne munita ac co-
operta, & cum jam per os nutriri possint, quod
ante illud tempus non poterant, licet eam firmi-
tudinem non habeant, quæ ad certam vitam tra-
ducendam, & ad bene vivendum quoad corporis
valetudinem est necessaria, ii morbificam caussam, &
laborem in nascendo perpetratum, & externi aeris
injurias exuperantes, maxima ac diligenti cura tra-
38 ctati, ut Arist. firmabat, possibile est aliquando,
ut vivant. At septimestris facilius vivit, quia, cum
tenerior ac debilior sit, à minori causa præterna-
turali ac morbifica læsus facilius ab utero foras ex-
pellitur, & minore cum labore, ob corporis exi-
guitatem, ita ut minus cum morbo colluctans, mi-
nus etiam ab eo affectus in lucem prodeat. Octime-
stris autem, quia firmior ac fortior, non nisi à ma-
gno morbo, & à magna vi manumittitur, ut *Mer-
curial. dicebat lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 1. unde ar-
guit causam lædentem non debilem *Avic. loco sæ-
pius citato.* argumento est, in partu octimestri non
solum periclitari fœtum, sed etiam ipsam matrem.
Arist. lib. 7. *de hist. Animal. cap.* 4. *Alb. Magn.* 9. *de
Anim. tract.* 1. *c.* 4. & notat etiam *Nancel. in Analogia
lib.* 7. *par.* 4. *probl. de part. leg. par.* 3. ergo Octimestris
non

non nisi à morbo plurimùm exagitatus, ac debilis ex lucta cum eo perpetrata jam redditus in lucem protruditur, itaque mirum videri non debet, si septimestri difficilius vivat. quin etiam & illud ipsum

39 Nonimestribus aliquando evenit, cum enim tales abortiuntur, nunquam, aut raro vivunt, ob id ipsum, quod de octimestribus firmavi, nimirum, quod diutius cum morbo luctantur, & inde debiliores redduntur, & causam morbificam ac validam contra ipsos pugnasse, certum est.

40 Sed dices, cur ante septimum, cum à parva & debili causa fœtus lædatur, & facile ei cedat, tamen nunquam vivit? Respondeo, illud non solum ob sui omnimodam imperfectionem, & corporis infirmitatem evenire, sed etiam quia ante septimum nullus per os ob sui inabsolutionem nutritur, quod si per os nutriri posset, & forte principium aliquis fœtus fortitus esset, etiam ante septimum, licet multo difficilius, vivere illum aliquando posse crediderim, ut de septimestribus & octimestribus evenit;& hac de re historiis quibusdam à Medicis fide dignis enarratis non omnem fidem adimere debere nos existimaverim.

41 Alia insuper assignari potest ejus rei ratio, & est hujusmodi; Tam septimestres, quam octimestres interdum ob id nascuntur, quod valide sese in utero commoventes, ligamenta quibus utero alligantur, vi disrumpunt, per eamque vim ab utero exeunt, non ex Naturæ præscripto, & idcirco uterque minus cæteris vitalis est. & is, qui in septimo movetur, fortior censendus eo est, qui in octavo movetur; nam retardatio ejus motus in octimestri, argumento est, illum debiliorem esse septimestri, hinc est, quod septimestris facilius vim illam exuperat, & ob corporis quoque exiguitatem minus in exitu laborat, octimestris difficilius vim illam sustinet utpote multo majorem, & ob sui majorem corpulentiam magis etiam in nascendo laborat, unde etiam multo difficilius, quam septimestris vivit. At quispiam ad priorem rationem objiciet forte fortuna, quod in morbo levi, quo septime-

42 stris affligitur, est etiam minor resistentia ex parte ipsius, quia debilior, quemadmodum major ex parte octimestris, quia fortior in fortiori morbo. quantum ergo septimestris, quia exilior, potest resistere exiliori morbo, tantum octimestris quia robustior morbo robustiori resistere poterit, & ideo, quantum est ex parte hujus rationis periculum, utriusque deberet esse æquale, cum resistentia, & morbi comparative sint æquales, & sic utrique vel pariter vivere, vel pariter interire deberent.

43 Dico, quod debile à levi causa movetur, forte autem etiam à forti non movetur. *Gal. 5. de sanit. tuend. cap. 4. clas. 2.* quod ibi exemplificat ex statu senum, de quibus etiam Sophocl. in Oedip. Tyran. dicebat:

Corpora vetusta causa sopit parvula.

Itaque septimestris quia debilior facile levi causæ cedit, octimestris quia fortior etiam fortiori, nisi cum magna difficultate non cedit, diutiusque cum morbo luctatur, & ex ea pugna maximum elicit detrimentum; debilitantur consternanturque ejus vires penitus ac omnino, sine quibus neque morbi incommoda, neque partus labores, neque externi aeris injurias tolerare potest, ac denique sese à morbo recolligere, quin viribus omnino ab illo depopulatis, tandemque omnino succumbentibus, fœtus necessario interit. Concludamus itaque, dicentes, quod si id debeat attendi, quod à Natura fit non quod ex accidenti, ut jubent ipsæ Leges *in l. Naturalem. §. Apium. ff. de acquir. rer. dom. & l. Item veniunt. §. Cum prædiximus. ff. de petit. hæred.* jam septimestres & octimestres fœtus tanquam non naturaliter, & extra tempus à Natura homini ad 45 nascendum destinatum orti rejiciendi, & nonimestres & decimestres solum acceptandi; vel si septimestris recipi aliqua ex causa debeat, octimestris quoque unà saltem impune recipiatur, si vero recipiantur, cum prædicta cautela id fiat, de qua in fine superioris quæstionis egimus.

SVMMARIVM.

1 *Necessarium fuit, omnia animalia habere tempus nascendi certum, congrua latitudine donatum.*
2 *Naturalem nascendi terminum animalia aliquando ob morbificam causam præveniunt.*
3 *Nonus mensis salubris & vivificus.*
4 *Necessarium fuit in uteri gestatione dari quoddam tempus, quo fœtus minus alimentum, quam par sit, à matre habeat.*
5 *Non potest nascendi spatium neque in speciebus, neque in individuis ejusdem speciei, uno eodemque dierum numero constare. & habere hoc locum in omnibus animalibus, num. seq.*
7 *Latitudo temporis nascendi in homine.*
8 *Mares frequentius nono, fœminæ decimo nascuntur.*
9 *Mares fortiores & calidiores fœminis.*
10 *Brevissimum nascendi terminum in homine esse nonum mensem.*
11 *Septimestres non solum naturaliter nascuntur, sed vegeti, & perfecti, & fortes sunt. confutatur ibid.*
12 *Nonimestres aliquando pro septimestribus accipiuntur, & quomodo.*
13 *Septimestres & octimestres debiles, imperfecti, & plurimum non vitales.*
14 *An ad fœtus perfectionem necessarius sit nonus mensis exactus, vel sufficiat affectus.*
15 *Satis est, ut fœtus singulorum mensium partem attingat. confutatur ibid.*
16 *Temporis quantitas, non qualitas attendenda.*
17 *Frequentior nascendi terminus in homine nonusne sit, an decimus.*
18 *Nonus à Platone inter legitima nascendi tempora non connumeratur. vide ibid.*
19 *Communis nascendi terminus, decimus mensis.*
20 *Nasci ante decimum, non est secundum naturam.*
21 *Iesus Christus Dominus, ejusque Mater semper Virgo, decimo nati sunt.*
22 *Communis nascendi terminus non ita præfixo dierum numero definitur, ut unum terminum alio frequentiorem esse, sit asserendum.*
23 *Theocriti locus de Hercule examinatus.*

De Partu Nonimestri & Decimestri.

QVÆSTIO V.

SVfficienter quidem in superioribus quæstionibus 1 demonstratum est, Naturam debuisse cuilibet Animali constituere quoddam certum nascendi spatium, quod quadam latitudine ob temperamentorum inter se distantiam donaretur, neque tamen eam latitudinem tantam potuisse esse, ut quolibet tempore nasci animal posset; nam neque debitam perfectionem, si multum præveniret, acquirere potuis-

potuiſſet, & ſi multum eam exuperaſſet, incaſſum in utero materno tanto tempore moram traxiſſet. Diximus etiam, hunc naſcendi terminum ad quan-
2 dam certitudinem reſtrictum, nonnulla animalia, hominemque præſertim tanquam morbis præ cæteris obnoxium, per accidens, & à morbifica cauſa prævenire; nonnulla etiam exuperare in ſequentibus probabitur.

His ergo ſic demonſtratis, inſimulque ſeptimeſtri ac octimeſtri ſpatio à legitimis, ac naturalibus naſcendi terminis in homine eliminatis, ex eo,quod
3 prævenirent generationis perfectæ tempus, jam ad nonum menſem pervenimus, quem ſalubrem, ac vivificum eſſe aniculæ ipſæ, & rudes pueruli ita perſpectum habent, ut nihil ſupra. atque hic primus omnium menſium ex noſtra ſententia non ratione numeri, ſed ratione quantitatis temporis ex ſua natura vitalem fœtum profert; in hoc enim fœtus, qui & bene valet, & viribus ſufficientibus dotatur, & temperamento calidiore exiſtit ut plurimùm ex utero egreditur non ſolum quoad nutrimenti quantitatem, & membrorum formationem, & fortitudinem, ſed etiam quoad omnes, quas & ad eſſe, & ad bene eſſe requirit conditiones abſolutiſſimus.

Individua ergo unius ſpeciei licet inter ſe differant, tamen omnia in ſua ſpecie conveniunt ita, ut quæ ſuæ ſpeciei conveniunt, conveniant etiam & ipſis individuis, hac tamen differentia, ut ſpeciei conveniant ſub ſpecifica, & univerſali conditione, individuo ſub conditione individuali ac particulari; ſi ergo conſideras, exempli gratia, equum ut ſuam ſpeciem refert, & dicas illum debere naſci tali vel tali termino, hic terminus non poteſt conſiderari ita particulariter, ut ad plura diſtribui non poſſit, & non conſideretur ſub vniverſali quadam conditione: at ſi equum ut individuum quoddam conſideres, tunc neceſſe eſt, quodlibet individuum ſpeciei equinæ habere certiſſimum ac determinatum terminum naſcendi, qui tamen ad univerſalem unum ſpeciei convenientem proportionetur, & relationem habeat. & hæc pro ratione inſerviant & eorum, quæ diximus de neceſſitate temporis certi naſcendi, & eorum, quæ nunc dicimus.

Nam ob id certum naſcendi tempus dari debuit à Natura, quia neceſſarium erat, animal in utero
4 materno moram faciens & augeſcens, ad quoddam tempus procedente ætate devenire, in quo minus alimentum, quam par ſit, à matre haberet, & in quo talem perfectionem adeptum fuerit, ut in lucem progredi tuto poſſet,ita teſtante *Hipp. in lib. millies citato de Nat. Puer. non longe à fin.* hoc ergo ſpatium in homine non potuit minus eſſe novem menſium, ſui corporis conſiſtentiæ & ma-
5 gnitudinis ratione habita, tamen, quia non poterat in omnibus individuis ſpatium illud uno eodemque dierum numero conſtare, quia non omnia eodem cibo fruuntur, non omnia eodem temperamento dotantur, neque uno eodemque cœlo omnia vivunt, neque omnia iiſdem viribus conſtant, non potuerunt nec debuerunt omnia in nono naſci, ſed ubi plures cauſæ dominabantur partum perficientes & accelerantes, nono naſci debebant, ubi
6 minores, ſerius; quod non ſolum in homine locum habere dicendum, ſed in cæteris quibuſque animalibus: eædem enim rationes, quæ Naturam ad illud in humanæ ſpeciei indivíduis præſtandum coegerunt, eædem prorſus & in cæteris illam exequi perſuaſerunt.

Vniverſa ergo temporis naſcendi latitudo in ho- 7
mine à noni principio eſt ad exactum uſque decimum, vel ad principium etiam undecimi; at in nono, & in ejus præſertim principio fortiores & calidiores, & à fortioribus aut calidioribus parentibus generati,ut plurimùm in lucem prodeunt; inter noni finem & decimi principium naſcuntur mediocriter circa eas res ſe habentes, decimo exacto debiliores & frigidiores, vel ob ſexum, vel ob temperamentum, vel etiam ex accidentali cauſa: & idcirco fœminæ frequentius decimo, mares pluri- 8
mùm nono naſci conſueverunt. *Ariſtot. 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* quia mares calidiores & fortiores 9
fœminis exiſtunt, ut ſatis ſuperque probatum eſt *Tit. de Ætat. quæſt. 6. à num. 4. ad plures ſeqq.*

Breviſſimum ergo naſcendi terminum in homine 10
nonum, longiſſimum decimum exactum aſſerendum, ante quos aut poſt quos terminos qui naſcuntur, vel à morbo exagitati ante tempus in lucem ejiciuntur, vel à morbifica cauſa quadam debilitati exitum retardant.

Quod ſi pauculis quibuſdam exemplis ſiſus *Lem-* 11
nius de occul. Nat. mirac. lib. 4. cap. 22. & alii nonnulli affirmare velint,ſeptimeſtres non ſolum naturaliter naſci,ſed & vegetos,& perfectos,& fortes eſſe, ego iis, quæ ut plurimùm & ſecundum plurimum fiunt, innixus, vel experimenta ab illis adducta eſſe de raro contingentibus affirmabo; quæ ordinem Naturæ non ideo perturbant; vel dicam, potuiſſe mulieres illas, quæ tales fœtus in ſeptimo ſe peperiſſe narrarunt vel ipſos decepiſſe, vel potuiſſe illas facillime falli, quemadmodum contingere dicunt Hipp. & Ariſt. in locis ſæpius citatis de iis, quæ ſupra decimum menſem uterum geſtaſſe ſe putant, quibus aliquando, menſtruis ex ſe & non ex prægnantia deficientibus, putant ſe concepiſſe; deinde verè concipientes,prægnantiam non à vero tempore, ſed à defectu menſtruorum enumerant, & ſic putant, ſe ſupra decimum menſem geſtaſſe; ſic & in aliquibus, quæ ſeptimeſtres peperiſſe ſe credunt, 12
evenire interdum mihi perſuaſerim: ſunt enim quæ, etiamſi conceperint, tamen primis duobus menſibus purgantur, & ſi multo ſanguine refertæ ſint, quaſi eadem quantitate menſtruantur,qua extra prægnantiam purgari ſolebant,deſiſtentibus vero in tertio menſe prædictis purgationibus tunc concepiſſe, & non ante ſe exiſtimant, atque hoc pacto ſeptimo menſe, à menſtruorum defectu enumerantes, parere ſe credunt, cum tamen re vera nono pepererint: quod mire conſonat cum Timæi ſententia de qua *Plutarch. de Placitis Philoſophorum,lib. 5. cap. 18.* hos autem,qui ſic naſcuntur,& vivere,& bene vivere,& abſolutos, & perfectos, & fortes exiſtere quid obſtat? Nobis quidem ſatis eſſe debet, quod, ſi qui 13
verè ſeptimo menſe aut etiam octavo naſcuntur, & imperfecti,& debiles exiſtunt,& minime vitales, ſaltem ſecundum plurimum.

Sed ad rem noſtram;dubitare poſſumus,an ad fœtus perfectionem neceſſe ſit nonus menſis exactus, vel ſufficiat, ut principio proximus ſit, vel, ut Gellii 14
verbo utar, ut ſit affectus;& breviter dicamus,nono confecto naſci quidem perfectiſſimum fœtum, tamen etiam affecto naſci quoſdam, qui & viribus ſunt validioribus, & temperamento calidiori; ita ut ad omnimodam fœtus perfectionem nonus affectus ſatis ſit, non ita tamen, ut unum aut alterum diem

noni peregiſſe ſatis eſſe credam: neque enim ve-
15 rum eſſe mihi perſuadeo, quod vulgo protritum eſt, ſufficere nimirum, ut fœtus ſingulorum menſium portionem, vel diem apprehendat, ut perfecte na-
16 ſcatur: nam ego ſemper ad temporis quantitatem, non vero ad qualitatem, quæ à numero dependet, reſpicio; atque ea de re cum in principio noni naſci perfectum dico, intelligi velim in pluribus primis decem diebus peractis, ante quos raro fortaſſe quiſquam naturaliter naſcitur.

17 Sed dubitatur iterum, & merito, quiſnam ſit frequentior naſcendi terminus in homine, nonuſne an decimus menſis. Siquidem non ſolum communis doctorum hominum opinio, ſed etiam ipſius vulgi, nonum eſſe frequentiorem aſtruit, & mirari ſubit illud *Eſdræ* 4. *cap.* 5. *verſ.* 40. Vade, & interroga prægnantem, ſi quando impleverit novem menſes ſuos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in ſemetipſa? & dixi, Non poteſt, Domine. Et illud *ibid. cap. ult.* Quemadmodum prægnans, cum parit in nono menſe filium ſuum, &c. cum tamen apud magnos viros, decimum eſſe magis communem, affirmatum reperiamus.

Primo enim *Hippocr. in lib. de Nat. Puer. in fin.* cum rationem quærat, cur non longiori, quam decem menſium ſpatio mulier utero gerat, innuere videtur, decimum menſem terminum eſſe naſcendi magis communem, quod multo manifeſtius oſtendit ex verbis *in eod. lib. paulo ſupra* prolatis, quæ apud ipſum legere quiſquis ſit poteſt.

18 Platonem tamen quivis doctus admirabitur, qui non ſolum frequentiorem & communiorem naſcendi terminum decimum eſſe, quam nonum firmare videtur, ſed nonum reſpuere, ac decimum ſolummodo pro naturali naſcendi termino acceptare, cum *quinto de Rep. verſ. med.* inquit, omnes quicunque naſcentur decimo menſe, vel ſeptimo ex ea die, qua quis liberis operam dedit, maſculi ab hoc filii, fœminæ filiæ nominabuntur, licet fortaſſe inter hæc duo tempora etiam nonum, & octavum comprehendi voluiſſe illum, ſuſpicari poſſimus.

Accedit *Ariſt.* 7. *de hiſt. Anim. cap.* 4. & 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. qui poſtquam hominem & ſeptimo, & octavo, & nono naſci aſſeveraſſet, addidit: Et quod plurimum fit decimo. at quod plurimum fit, id maxime ſecundum Naturam eſt; ergo naſci decimo maxime ſecundum Naturam eſſe videtur, & terminus præ cæteris acceptabilis.

Sed multum movere nos poteſt locus ex ſacris litteris deſumptus, quem etiam Tiraq. ad eam rem probandam cum pluribus aliis adduxit auctoritatibus; eſt autem locus ille *Sapient. cap.* 7. *in princ.* & habet ita: Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conveniente. Et paulo poſt: Vnus ergo eſt introitus omnibus ad vitam, & ſimilis exitus. Ex quibus verbis facile colligere licet, etiam apud He-
19 bræos, & conſequenter apud propinquas gentes, ut Ægyptios cæteris ſapientiores, eam fuiſſe opinionem, ut communis hominibus naſcendi terminus decimus eſſet menſis à conceptione.

Eſt etiam ejus rei argumento, quod Ariſton. apud *Herod. in Erat. ſeu lib.* 6. negat Demaratum ſuum eſſe filium, quod decem menſium ſpatio non fuerit à matre geſtatus, etiamſi mater ibi, non omnes naſci decimo teſtetur ipſi Demarato, ſed nonnullos nono, alios ſeptimo. ex quo loco colligere licet, apud eas gentes tanquam quid magis frequens & commune, notum fuiſſe, hominem naſci decimo, ignotum vero, tanquam minus frequens, naſci nono aut ſeptimo.

Omittam quamplurimas alias magnorum virorum auctoritates, quarum plures pleniſſime cumulat *Tiraq. in præcit. l. ſi unquam. Glo. ead. numero* 210. earumque nonnullas, ut ex ipſo videre eſt, à Gellio *accepit Noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 16. & ſatis mihi ſit Cardanum legendum proponere *Contrad. Med. lib.* 1. *tract.* 3. *contrad.* 8. qui legitimum pariendi tempus in homine decimum eſſe etiam ex Hipp. mente 20
concludit, immo & ante decimum non eſſe proprie ſecundum Naturam parere in muliere; quod etiam firmat *Valleriol. lib.* 1. *locor. comm. cap.* 18. ex quibus omnibus tantorum virorum auctoritatibus concludendum videtur, decimum menſem & frequentiorem, & magis naturalem, quam nonum naſcendi terminum ipſi homini eſſe.

Nec deeſt etiam ad illud ipſum firmandum experientia, quippe cum, ſi mulieres quæ plures liberos ediderunt, & in hiſce rebus magis ſunt expertæ, interrogaveris, plerumque ſe ſupra novem menſes uterum geſtaſſe fatebuntur, & earum aliquæ, cum partum ad decimum protrahi obſervant; præſertim ad ejus finem, fœminas ſe parituras autumant, Ariſtotelis ſententiæ neſciæ faventes.

Quinetiam, quod multum movere nos poteſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ejuſque ſemper Vir- 21
go mater Maria decimo menſe nati ſunt, ut patet; ſi enim ab octavo Kalend. April. uſque ad oct. Kalend. Januar. & à ſext. Idus Decembris uſque ad oct. Idus Septembris enumeres, reperies in utroque caſu, à die conceptus uſque ad diem nativitatis interceſſiſſe dies 275, & 276. quos ſi in menſes lunares conjunctionis dividas, efficient menſes novem, & dies undecim vel duodecim, aut ſupra; Immo poſſent aliquando decem menſes exactos conſtituere: nam 280 dies ad Hipp. mentem ſæpe undecimum menſem attingunt. At etiamſi ſolares menſes accipiendos eſſe contendas, tamen decimo menſe natus uterq; eſt, quia 270 dies novem completos & undiq; perfectos ſolares menſes conſtituunt, ſupererunt ergo dies quinque aut ſex, qui decimi principium erunt, ut manifeſtiſſime apparet. Quanquam *Nancel. lib.* 7. *Analog. par.* 4. *probl. de part. legit. part.* 3. voluit, tam Ieſum Chriſtum, quam ejus matrem ſempet Virginem, nonimeſtres exſtitiſſe; ut ex computatione apparet, decimum attigiſſe, ut dictum eſt.

Dicamus, quod communis naſcendi terminus non ita præfixo dierum numero concludatur, ut firmari 22
poſſit, unum terminum altero frequentiorem eſſe, naſcitur homo, ut dixi, ſecundum Naturæ inſtitutum à nono affecto uſque ad decimum confectum, & intra hoc ſpatium omnes diſcurrere ac oberrare comperies; fœminæ, & qui frigidiuſculo ſunt temperamento, aut viribus debilioribus, nono confecto, aut decimo affecto, & confecto naſcuntur, cæteri nono affectante, vel ad finem properante. Sunt etiam & ex fortioribus, qui in decimo naſcuntur, ut Salomon, Hercules, de quibus ſuprà, & Cæſar Auguſtus, tradente *Suetonio in ejus vita, cap.* 94. quod illis non ob frigiditatem temperamenti evenit; ſed quia, cum cæteris vegetiores ſint, plus alimenti etiam & diuturnius requirunt.

Sed liceat mihi Theocriti locum hic examinare 23

Idyll. 25. in quo Herculem, quem decimeſtrem fuiſſe conſtat, ut patet ex his verſiculis :

Namque laboriferi cam jam natalis adeſſet
Herculis, & decimum premeretur ſydere ſignum,
Tendebat gravitas uterum mihi; quodque ferebam
Tantum erat, ut poſſes auctorem dicere tanti
Ponderis eſſe Iovem. Ovid. Metam. lib. 9.

vocat ob id tarde-genitum in ſequentibus his verbis :

Illi autem ſpiris volvebantur circum puerum
Tarde-genitum.

Ex quo loco videtur inferri poſſe ad Theocriti mentem decimum menſem fuiſſe tardiorem naſcendi terminum in Hercule, quam à natura cæteris ſit conſtitutum. & ex hoc etiam ſuſpicari poſſumus, eandem fuiſſe omnium Antiquorum ſententiam.

Ego tamen non eam fuiſſe Theocriti mentem puto, ſed vocaſſe illum Herculem tarde-genitum non reſpectu aliorum, ſed reſpectu ſui ipſius, quia cum per multos dies ante naſci debuiſſet, ejus mater plurimum in partu laboravit ob Iunonis invidiam, quæ retardavit Alcmenæ partum, teſte *Homer. Iliad.* 19. in his verbis :

Hæc autem (Stenelei uxor) geſtabat utero carum filium; ſeptimus autem erat menſis:
Eduxit tamen in lucem etiam immaturum exiſtentem.
Alcmenæ autem cohibuit partum, & repreſſit dolores.

Quia ergo inſtante Alcmenæ partu, repreſſus eſt à Iunone per aliquos dies, idcirco Theocritus, ut mea fert ſententia, vocat Herculem tarde-genitum, ſed hæc animi gratia dicta ſunto.

SVMMARIVM.

1 *Decimus menſis eſt longiſſimus naſcendi terminus in homine.*
2 *An ſupra decimum mulier poſſit uterum ferre.*
3 *Annuus partus, & natu major admittitur. refellitur num. ſeq.*
5 *Fœtus portari poteſt à matre per decem menſes, & duos dies.*
6 *Vndecimeſtres ex Hipp. ſententia quot diebus naſcantur. & vide num. ſeq.*
8 *Supra ſeptem quadragenarios in utero commorantes pereunt. contrarium num. ſeq.*
10 *Homeri locus examinatus.*
11 *Gellii ad Homeri auctoritatem reſponſio.*
12 *Græci plurali numero pro ſingulari interdum utuntur.*
13 *Hercules decimeſtris fuit.*
14 *Annus apud antiquos Græcos decem menſibus conſtabat. contrarium ibid.*
15 *Homerus Æolus erat.*
16 *Humanus partus poteſt per paucos quoſdam dies ſupra decimum menſem retardari, etiam integris decem menſibus acceptis.*
17 *Supra decem dies ultra decimum vix unquam portari poteſt fœtus.*
18 *Numerorum conſideratio nullius momenti per ſe eſt.*

De Partu ſupra decimum menſem.

QVÆSTIO VI.

1 Decimum menſem eſſe longiorem naſcendi terminum in homine & ſupra demonſtravimus, & Hipp. etiam ipſe firmavit *lib. de Nat. Puer.* illumque ob id inter legitima tempora conſtat fuiſſe à Legibus acceptatum, *l. Gallus. ff. de lib. & Poſth. in princ. & ibi Bart. num. 12. Alex. num. 21. & alii DD. Paul. in l. fin. num. 2. C. de Poſth. hæred. Inſtit. Cagnol. in l. 1. ff. ſi cert. pet. num.* 182.

Sed quæritur utrum poſſit aliquando mulier ſuprà decimum menſem uterum ferre. Nam circa id monſtra & fabulæ narrantur; memini me legiſſe apud *Trigant. lib. 1. de Chriſt. exped. apud Sin. cap.* 10. fabulari Chinenſes quendam eorum Philoſophum nomine Lauzu octuaginta annis in parentis alvo fuiſſe geſtatum; & apud *Schench. lib. 4. Obſtru. tit. de partu.* plures narrantur hiſtoriæ fœtuum, qui biennio, triennio, & quadriennio in utero fuerunt geſtati, ſed fabulis, & portentis omiſſis, *Bart. ubi proxime,* annuum partum, & tredecimeſtrem quoque admittit. & *Concen. quæſt. ſing. quæſt. 9. num. 8. & ſeq.* undecimeſtrem & duodecimeſtrem partum inter legitimos connumeravit, & ex noſtris *Ariſtot. 7. de hiſt. Anim. cap. 5. & Nicol. Florent. ſermon. 6. de membr. genit. tract. 3. c. 9.* nonnullas mulieres quatuordecim menſibus utero geſtaſſe narrant, tamen ſupra decimum non portari niſi per paucos dies, ut infra dicam, cæteri contendunt omnes Philoſophi, ac Medici, & ex Iuriſperitis *Alex. ubi ſupra, & Cagnol. ibid.* 2 3

licet ergo nonnullæ experientiæ adducantur partus annui, & majoris, quas nunc pro veris admitti volo, tamen non idcirco quicumque, qui duodecimo, aut tertiodecimo, vel ulteriori fœtus menſe edatur, pro legitimo acceptandus eſt; hæc enim ſunt de raro contingentibus, ex quibus quemadmodum non regulatur Natura, quia præter ejus inſtitutum eveniunt, ſic neque Leges ea attendunt, ut jam ſæpius dixi. 4

Præcipuum dubium eſt de undecimo menſe. 5 nam *Glo. in §. Vnum ſiquidem. Auth. de Reſtit. & ea quæ par.* fœtum portari poſſe affirmavit per decem menſes, & duos dies, licet *Glo. in l. Gall. ff. de lib. & Poſth. verbo poſt decem,* non præfixerit dierum numerum, ſed mulierem parere poſſe dixerit ex ſententia Phyſicorum per paucos dies ſupra decem menſes, quos tamen Glo. marginalis ad prædictos duos dies reſtrinxit, quam opinionem ſecutus eſt *Dyn. ſingul.* 215.

Neque videntur tam Glo. quam alii DD. abſque Medicorum, & Philoſophorum conſilio id affirmaſſe: nam *Ariſt. loco ſæpius cit. de hiſt. anim. 7. cap.* 4. nonnullas mulieres undecimum menſem tangere dicebat, & *ibid.* Qui diuturniores, inquit, quam undecimo menſe naſci videntur, latere putantur; quaſi ad ejus mentem non inſuetus Naturæ mos ſit, aliquos in undecimo naſci, ſed bene ſupra hunc terminum. ſed in undecimo naturaliter puerum naſci poſſe probat ex profeſſo *Vict. Trincavell. Epiſt. Med. Epiſt. 5. per totam.*

Hippocrates quoque *in lib. de ſeptim. par. in princip. & in libello de octim. par.* undecimeſtres partus admiſit, quamvis in poſteriori libro limitare ſuam ſententiam videatur, & undecimeſtres ita quidem naſci dixerit, ut ex ſeptem ſolummodo conſtent 6
quadragenariis; atque ea de re dicebat ipſe, quod ducenti octuaginta dies ſæpe undecimum menſem apprehendere videntur, eoſdemque 280 dies ſeptem quadragenarios conſtituere, ut cuilibet notum eſt. Secundum hanc ergo rationem undecimeſtres ab Hipp. admiſſi non ideo undecimeſtres dicuntur, quod integris decem menſibus, aliquot undecimi adjunctis naſcantur, ſed quia matres circa 7
plenilunium, vel ultra illud concipientes, primi menſis dimidium, vel aliquot paucos dies pro integro menſe enumerant; unde ſi primum menſem

ex

ex quindecim, vel paucioribus diebus conſtituas, (præſertim ſi menſes lunares accipias) ſupererunt dies ad minus ſupra decimum menſem duo ex diebus 280. nam 263 dies, vel paucis adjectis horis, novem integros menſes conflant, quibus ſi menſem addas, ex quindecim aut paucioribus diebus conſtantem, vel decem menſes confectos conſtitues, vel ſupererunt aliqui dies, qui principium erunt undecimi menſis; & idcirco tam Hipp. quam Ariſt. non dixerunt abſolute, quoſdam naſci undecimo menſe, ſed ſolum tangere, ſeu apprehendere undecimum menſem, at naſci undecimeſtres, qui integris undecim menſibus in utero moram traxerint, neuter ipſorum affirmavit, & idcirco vel ipſæ Leges tales partus non admittunt, ut in *prædicto §. Vnum ſiquidem.* aperte videri poteſt.

Quod etiam manifeſtius elicitur ex *Hipp. in ſæpe cit. libello de octim.part. in princ.* ubi cum decimeſtres ſeptem dierum quadragenariis naſci tradidiſſet, ſubdit, eos perfectiſſimos eſſe, maximeque ut educentur convenire, qui in primis quadraginta diebus nati fuerint; ſi enim, inquit, plures acceſſerint, pereunt. per hanc enim moram in utero contractam
8 facile ſumma arguitur virium debilitas tam ex parte fœtus, quam ex parte matris, & torpentis nativi caloris, & expultricis facultatis indicium elicitur, unde mirum non eſt, ſi cum tales naſcuntur ob eam imbecillitatem ſuccumbere voluerit Hipp. ex cujus ſententia apparet, fœtum ſupra decimum in utero portari præter Naturæ inſtitutum eſſe, & non niſi à morbo evenire; naturaliter enim decimum per longum ſpatium tranſgredi non contingit. Ego tamen non adeo ſeptenario, aut cuivis alteri numero addictus ſum, quin credam, etiam ſupra prædictos
9 ſeptem dierum quadragenarios fœtum portari poſſe uſque ad dies fortaſſe trecentos, qui integros decem menſes ſolares, aut decem lunares & paucos quoſdam dies conſtituunt; neque ob id periclitaturum eum puto, niſi ex aliquo morbo debilitatus, cum ante naſci debuiſſet, ad hunc uſque terminum ortum retardaverit.

Dubium porro, quod ex Homero. 11. Odyſſ. tranſacto principio movet *Gellius loco ſæpius citato Noct. Attic. lib. 3. cap. 16.* ex quo etiam repetit *Tiraq. in jam millies cit. glo. ſuſcep. liber. num. 210.* liceat etiam mihi animi gratia diſcutere. Nam licet de integro anno ea Homeri verba intelligerentur, ut nonnulli volebant, referente eod. Gellio, tamen inter ea, quæ de raro contingunt, liceret & illum ipſum caſum recenſere, & ſic ſcrupulum omnem ex illo emanantem diluere: cum autem non ita ſe res habeat, aliter locum illum exponere neceſſe
10 eſt; ſed apponamus primo hic Homeri verba, apud quem Neptunus alloquitur Tyro Salmonei filiam à ſe compreſſam in his verbis:

Gaude mulier, perfecto autem anno
Paries ſplendidos filios.

Tametſi ergo Gellii ex Cenſorino hujus loci expla-
11 natio pleniſſime arrideat, nimirum, quod verbum illud, *perfecto autem anno*, non de abſoluto vel confecto anno, ſed de anno ad finem properante, vel affecto. ut ipſe loquitur, intelligatur, ego tamen crediderim, Homerum inibi non de temporis quantitate, ſed de qualitate temporis locutum, tanquam ſi dixiſſet *perfecto, revoluto*, vel, *cum ſe revolverit annus*, hoc eſt, in hoc ipſo anno paries illuſtres filios, non autem ac ſi dixiſſet: cum hic annus ad ſuum finem properaverit, paries ſplendidos filios.

Neque abſque ratione velim exiſtimet aliquis, me hæc affirmare; licet enim Græcam linguam minime calleam, nec, ut eam callere videar, hic propoſitum habeam quatuor verbula Græce conſcripta ex aliorum ore mendicata apponere; tamen cum ex verſionibus ex Græco ſermone factis, quibus verbum verbo redditur tam in Homeri, quam in Heſiodi, aliorumque Poëtarum operibus eundem loquendi modum in iiſdem terminis aliàs animadverterim, facillime adducor, ut credam, id omnimodam veritatem habere, quod ſupra audacter annuebam. Referam ergo quædam loca & ex Homero, & ex Heſiodo, quæ ſatis huic rei fidem augebunt, ac deinceps Græcæ linguæ peritioribus eam rem decidendam libentiſſime remittam. In Apollinis ergo Hymno Homerus cum de Iunone Typhaona pariente verba faceret, hæc habet:

Sed quando jam noctesque, & dies perficiebantur,
Rurſus perfecto anno, & venerunt horæ,
Hæc autem peperit neque diis ſimilem, neq; mortalibus
Gravemq; difficilemq; Typhaona damnum mortalibus.

Facit inſuper Heſiodi locus in Theogonia, qui de Terra pariente Erinnyes, & Gigantes ex decidentibus ſanguinis guttis ab amputatis Cœli teſtibus ſic loquitur:

— *Illa quidem (genitalia) non incaſſum elapſa ſunt manu,*
Quotquot enim guttæ proruperunt cruentæ
Omnes ſuſcepit Terra; circumvolutis autem annis
Produxit Erinnyes validas, magnoſque gigantes.

Neque mirandum eſt numero plurali hic Heſiodum dixiſſe, circumvolutis annis, non vero circumvoluto anno, quia mos Græcorum mihi videtur plurali 12
pro ſingulari uti Homer. Iliad. primo:

Suis ſuperbiis cito tandem animum perdet, Et:
Sed hic cognovit ſuis in mentibus.

& ſimiliter paſſim ac ſæpe ubique apud omnes. Hæc tamen minimum dubii parere fortaſſe poterunt, cum & ob plures partus, & ob diverſum concipiendi, & naſcendi modum non idem tempus, ac humanus partus requiſiviſſe videantur; adduxi tamen, quod uno eodemque modo loquendi uſus uterque ſit, tam Homerus inquam in Odyſſea, quam ipſemet alibi, & Heſiodus hic. Sed alios adducere locos ad rem magis facientes præſtabit, & idem Heſiodus ibid. in principio de Memoria cum Iove mixta, ac Muſas pariente verba faciens, ſic cecinit:

Novem enim ei noctes mixtus eſt Iupiter
Seorſim ab Immortalibus ſacrum lectum conſcendens.
Sed cum jam annus exactus, circumvoluta vero eſſent tempora
Menſium decreſcentium, dieſque multi tranſacti eſſent,
Ipſa peperit novem filias concordes.

Sed & in Herculis Clypeo in principio (qui fortaſſe locus cum Homeri loco magis conſonabit) Hercules alloquens Iolaum, narranſque ſe una cum Iphiclo Iolai ipſius patre uno partu editum fuiſſe, inquit:

— *Moxque nos revoluto anno*
Nati ſumus, neque ingenio ſimiles, neque intellectu,
Pater tuus, & ego.

Vides ergo, quod idem omnino eſt modus hic loquendi Heſiodi, cum loco Odyſſeæ; neque enim poteſt hic locus de anno integro intelligi, quia conſtat Herculem fuiſſe decimeſtrem ex *Theocr. Idyll.* 13
31. & 36. cujus carmina recitat *Tiraq. ubi ſupra.* & ex Plauto pluries in Amphitr. præcipue vero Act. 1. ſc. 2. ibi:

 Nunc

Nunc de Alcumena, dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos;
Alter decumo post menſe naſcetur puer
Quam ſeminatus.

Non igitur, ut mihi videtur, aliud importare hæc verba poſſunt, quam temporis qualitatem, ac ſi dixiſſet Hercules, in eo ipſo anno, in quo Amphytrio à pugna reverſus cum conjuge ſua Alcmena concubuerat, nati ſumus pater tuus, & ego. Itaque loquendi modum potius, quam aliquid aliud dignum ut ponderetur exiſtimaverim, cui ſimilem etiam reperies in ſacris litteris, ut *Reg. prim. cap.* 1. *verſ.* 20. Et factum eſt poſt circulum dierum concepit Anna, &c. peperit filium quod idem eſt, ac revolvente ſe anno, ut Heſiodus, & Homerus loquuntur, concepit, &c.

Quod ſi hæc eorum locorum interpretatio minime arrideat, niſi Gellio admodum addictus ſis, interpretationem eorum recipias, qui annum apud
14 antiquos Græcos decem menſibus conſtitiſſe voluerunt; quemadmodum & apud Romanos Romuli tempeſtate: quam opinionem licet Gellius refellat, approbant tamen nonnulli recentiores, ut *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 30. argumento quod
15 Homerus Æolus fuerit, & apud Æolos annus decem menſibus conſtaret. Sed quid dicemus ad Heſiodi auctoritatem, qui non Æolus, ſed Bœotus fuit? adde, quod minime conſtat, Homerum Æolum fuiſſe, neque ille ad ejus rei confirmationem ullum adducit teſtimonium; licet ſciam ejus ſententiæ favere *Herod. in Hom. vita.*

Verumenimvero hæc non, ut Gellio contradicerem, dicta ſunto, ſed ut opinionem meam, qualiſcunque ea ſit, recitarem, quamquam fortaſſe ob Græcæ linguæ imperitiam illud minus mihi liceret; excuſatione tamen dignum me exiſtimabit, quiſquis recto ac ſincero animo hæc leget.

Ex his autem, quæ ſuperius adduxi, jam eam con-
16 cluſionem eliciamus, poſſe humanum partum per paucos quoſdam dies ſupra decimum menſem prorogari, acceptis etiam integris decem menſibus, quos tamen paucos dies ad certum numerum re-
17 ſtringere debemus: nam ſupra decem dies vix unquam illud fieri poſſe crediderim, rariſſime etiam & intra eoſdem decem dies: per dies autem tres ſupra decimum menſem (ut cæteras quaſdam hiſtorias, monſtroſas potius, quam naturales prætercam) obſervavit *Amat. Luſit. Curat. Medic. Cent.* 1. *curat.* 27. quem cum aliis refert *Schench. in obſervat. ubi ſupra.*

Quando vero decem dierum, decemve menſium apud me fit mentio, ne ſuſpiceris, me numero alicui eſſe addictum, ut ſuperſtitioſe credam, ob ejus numeri qualitatem non poſſe tales terminos præter-
18 gredi; immo ego nihil quicquam omnino virium numeris tribuo; quod etiam ſtrenue defendit *Martin. Delrio, diſq. Mag. l.* 1. *quæſt.* 2. *per totam*. credant cæteri, prout ipſis melior ratio, aut præceptorum auctoritas perſuadet.

SVMMARIVM.

1 *Signa non vitalis fœtus ſunt in duplici differentia.*
2 *Signa demonſtrantia fœtum non debito tempore fuiſſe editum. & num.* 4.
3 *Cur ſine unguibus quidam naſcantur.*
5 *Signa non vitalis fœtus ex defectu aliquarum conditionum.*
6 *Signa ex parte matris.*
7 *Signa ex matris habitu.*
8 *Signa ex parte fœtus.*
9 *Signa ex iis, quæ partum concomitantur.*
10 *Partus geminatio in homine non naturalis. Amplia ut num. ſeq.*
12 *Plures duobus naſcentes difficillime, aut nullo modo, niſi de raro vivunt.*
13 *Conjectura urgentiſſima intempeſtivi fœtus.*
14 *Caſus, de quo in l. ſi pater. ff. de ſol. & lib. eſt ex raro contingentibus.*
15 *Aliæ conjecturæ non vitalis fœtus. & numeris* 16. 17. & 18.
19 *Conjecturæ intempeſtivi fœtus ex Legumperitorum opinione deſumptæ.*
20 *Signa fœtum vitalem futurum demonſtrantia ex Maſcardo.*
21 *Octimeſtris partus ultra octo dies vivere non poteſt. confutatur ibid.*
22 *Aliæ conjecturæ, demonſtrantes fœtum fuiſſe vitalem, examinantur.*
23 *Præſumptio vitalis fœtus deſumpta ex eo, quod ille per aliquod temporis ſpatium vixerit, nullius momenti eſt.*
24 *Quilibet fœtus, qui vitalis eſſe non poteſt, eſt reſpuendus, vel etiam octimeſtris, & quicunque per aliquod temporis ſpatium vivit, eſt recipiendus.*

De ſignis non Vitalis fœtus.

QUÆSTIO VI.

IN ſuperioribus quæſtionibus de debito naſcendi tempore, & quonam dierum aut menſium numero vitalis fœtus edatur, jam pleniſſime actum eſt. At quia non conſtat interdum, quot menſium editus ſit fœtus, & idcirco in dubium vertitur, utrum vitalis ſit nec ne, aut etiamſi de tempore conſtet, tamen ex aliquo accidenti, & aliarum cauſſarum defectu certi non ſumus, an vivere poſſit, vel neceſſario interiturus ſit, ea de cauſſa breviter videndum nobis eſt, ex quibus ſignis colligere liceat, an fœtus debito, vel non debito tempore natus ſit, & utrum ſupereſſe poſſit nec ne, etiamſi juſto tempore in lucem ſit egreſſus: nam & hoc ipſum poſſet inter Iuriſperitos agitari.

Nonnulla ergo ſigna ſunt, quæ fœtum ex eo, quod 1
non juſto tempore ſit editus, non vitalem illum oſtendunt: alia vero, quæ ipſum ex aliis cauſſis vivere non poſſe commoſtrant. Fœtum immaturum, 2
& non natum debito tempore, ſignificat membrorum & conſtitutionis ipſius corporis imperfectio, ut quia meatus vel nimis adapertos ac patentes, vel occluſos & omnino obſeratos habet, vel digitos pedum manuumque non interſtinctos, ſed invicem cohærentes, & unguibus carentes; hoc enim ſignum non vitalis fœtus ponitur *ab Hipp. in lib. de ſuperfœtat.* licet *Ariſt.* 7. *de hiſt. Anim. cap.* 4. naſci quoſ- 3
dam ſine unguibus tradiderit ex immodico ſalis uſu à prægnante matre uſurpato, cujus rei rationem reddit *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap. ult in f.*

Quinetiam ſi in lucem veniens fœtus vocem non 4
emittat, conjectari poſſumus, eum non juſto tempore natum fuiſſe, aut ex aliqua morbifica cauſſa debilitatum ita, ut non vitalis eſſe facile poſſit; qua de re ſeptimeſtres & octimeſtres, ut alias dixi, naſcentes vocem nullam edunt, teſte *Alex. lib.* 2. *probl.* cum his tamen alia etiam indicia quærenda erunt, quæ omnia ſimul juncta facile demonſtrabunt, fœtum non eſſe maturo tempore natum: neque enim adeo difficile eſt hoc ex iis ſignis venari, ut putat *Maſcard. de Probat. concl.* 1146. *num.* 30. *vol.* 3.

Porro

5 Porro non vitalis fœtus ex aliarum conditionum defectu cognoſcitur ex ſignis partim deſumptis ex parte matris, partim ex parte ipſius fœtus, partim vero ex iis quæ in partu fieri ſolent. Nam primo ex
6 parte matris præſumi poteſt, fœtum non futurum vitalem, ſi mater in præcedentibus menſibus vel longis, moleſtiſque, vel acutis ægritudinibus fuerit affecta: non enim ex iis ſola mater male habet, ſed plurimum, & maxime ipſe fœtus, & ut valet mater ita & puer. *Hipp. de Nat. Puer.* coinquinatur enim ſanguis ipſius matris ex morbis, qui à puero attractus neceſſario ipſum in pejorem conditionem ſæ-
7 pius attrahit, quam mater ſit. Ex habitu etiam matris elicit *Hipp. in lib. de ſuperfœt.* fœtum non poſſe naſci vitalem in his verbis: Quæ partui vicina cavos habet oculos, faciemque ſubtumidam, cuique corpus totum, ac pedes intumeſcunt, tanquam alba pituita detenta videatur, ſi ei aures, & ſummus naſus albeſcant, & labra livida fuerint, fœtus, quos geſtat mortuos parit, aut vivos male habentes, neque vitales, & exangues veluti morboſos, aut prius minime vitales peperit. ſic & quæ mammas graciles, & flaccidas habet, aut ſi multum ex illis lac effluat, fœtus male ſanos, & difficulter vitales gerit, *eod. Hipp. teſte Aphor. ſect. 5. Aphor. 52. & ſeq. & Celſ. lib. 2. ſuæ Med. cap. 6.*

8 Ex parte ipſius fœtus ultra commemorata ſigna, quæ demonſtant, ipſum maturo tempore natum non eſſe, quæ etiam non vitalem illum oſtendunt, ſunt quæ ſequuntur: ſi, cum naſcitur, non movetur, vel movetur quidem, ſed debiliter, ſi neque ploret, nec vocem emittat, neque umbilicus ei infletur, nec ſternutet, neque urinam reddat, nec aliud ſimile quidpiam efficere appareat, talis ſuperſtes eſſe non poteſt. *Avic. 21. tertii. tract. 1. cap. ult.* quamobrem *Hippocrat. in citato lib. de ſuperfœt.* fœtibus, qui cum labore naſcuntur, & quos maxime debiles ſuſpicamur eſſe, non ante vult abſcindendum eſſe umbilicum, quam aliquid eorum, quæ ſupra commemoravimus, præſtiterint.

Non prætereundum autem id, quod *Macrob. lib. 1. in ſomn. Scip. cap. 6.* aſſerebat, ſeptem nimirum horarum ſpatio diſcerni, an editus fœtus victurus ſit, necne: per totidem enim, inquit, horas, & non ultra, aëris halitum ſuſtinere poterit, ſi præmortuus naſcatur.

9 Ex iis denique, quæ partum concomitantur, poteſt haberi conjectura non invalida, an fœtus ſuperſtes futurus ſit, vel interiturus: nam ſi gemini naſcantur ſuſpicione non carent, cum partus geminatio in homine contra Naturæ legem videatur eſſe,
10 aſſerente *Ariſt. Probl. ſect. 10. probl. 3.* unde eos parum vivere, & ipſe dixit, & firmavit *Avic. 21.*
11 *3. tract. 1. cap. 17.* quod multo facilius evenire certum eſt, ſi ſexu diſtincti ſint, *eodem Ariſt. auctore. 4. de Gener. Anim. cap. 6, & 7. de hiſtor. Anim. cap. 4. & Alb. Magn. 9. de Animal. tract. 1. cap. 5.* quod
12 ſi plures duobus naſcantur, aut nullo modo, aut difficillime ſuperſtites eſſe poterunt; quanam enim ratione uterus, qui unum aliquando vix perficere poteſt, tot ad debitam perfectionem poterit reducere? naſcentur ergo ut plurimum imperfecti, ac debiles, nec debito alimento muniti, & facile etiam
13 ante debitum tempus. Nam & hæc conjectura urgentiſſima mihi videtur, quod fœtus natus fuerit ante tempus Naturæ congruum, ſiquidem, ut ſæpius jam dixi, partus fit ex alimenti defectu, quod tanto citius abſumetur, quanto plures eo nutrientur fœtus, & ſic partûs tanto magis accelerabitur, cujus rei teſtis eſt ipſa experientia: plures enim ego vidi gemellos abortivos, nonnullos etiam ſeptimeſtres, qui non niſi ob prædictam rationem defectionis ſcilicet alimenti, quod utriſque ad nonum aut decimum ſufficere non poterat, ante deſtinatum tempus ab utero in lucem protruſi ſunt, quod etiam firmat ex recentioribus *Varand. lib. 2. de morb. mul. cap. 6. & Vinc. Alſarius in de Quæſitis per Epiſt. cent. 2. cap. 13.* non mirum ergo eſt, ſi gemelli ut plurimum intereant.

Neque quicquam nos moveat *tex. l. ſi pater. ff. de ſol. & lib.* ubi Ægyptiam mulierem quinos edi- 14
diſſe narratur, omneſque incolumes una cum matre fuiſſe: nam hæc, aut ſimilis quæpiam alia hiſtoria inter portenta potius connumeranda eſt; hic vero nos de iis, quæ ut plurimum accidere ſolent, verba facimus: alias enim videmus non ſolum gemellos, aut plures numero fœtus de vita periclitari, cum uno utero geſtantur, ſed etiam, quia res maxime contra Naturam eſt, matres una cum fœtibus obire, ut patet ex hiſtoria relata per *Aul. Gell. Noct. Attic. lib. 10. cap. 1.* & ex aliis ab aliis adductis.

Præterea ſi partus admodum difficilis fuerit, 15
multum evidens conjectura erit non vitalis fœtus, quinimmo *à Raſi. 22. Contin. tract. 7. cap. 2. & ab Avic. 21. tertii tract. cap. 12. in princ.* affirmatum eſt, fœtum nullo modo vivere poſſe, ſi partus difficultas quatuor diebus perduret. pariendi enim actio non debet naturaliter eſſe longior viginti quatuor horarum, ut ex communi tradit *Varand. lib. 2. cap. 7.* ſi quoque ante aquarum eruptionem ſanguis erumpat, ſuſpicari licet de vita ipſius fœtus; hoc enim partum violentum demonſtrat, cum naturaliter aquæ primum apparere conſueſcant. Eſt vero hæc conjectura ab ipſo Hipp. deſumpta in lib. de 16
ſuperfœtat. tranſacto principio, ubi hæc habet: Si parturienti ante fœtum multus ſanguinolentus citra dolorem fluxus contigerit, periculum eſt, ne fœtus mortuus exeat, aut minime vitalis edatur.

Addi poteſt inter has conjectura deſumpta ex 17
longiori mora in utero contracta, ut ex ejuſdem Hippoc. ſententia ſuperiori quæſt. annuebam; qui, ſi plures, dicebat, dies ſeptem quadragenariis acce- 18
dant, fœtus perit; ſed hæc fortaſſe conjectura fallaciſſima eſt, cum tam exquiſite conceptionis, & prægnantiæ dies plurimum mulieres minime calleant, neque ſi callerent, quicquam ſuperſtitioſam numerorum obſervationem operari credam.

Eſt etiam & alia conjectura deſumpta ex præ- 19
greſſa tempeſtate: nam idem *Hipp. Aph. lib. 3. Aph. 12. Et repetit Celſ. ſuæ Med. lib. 2. cap. 1.* in aliquibus tempeſtatibus, ut quando Hyems auſtralis, & pluvioſa, & ſerena fuerit, Ver autem ſiccum, & aquilonium, mulieres, quibus partus in Ver incidit, ex quacunque occaſione abortiunt; quæ vero pariunt, imbecilles & morbidos infantes pariunt, quare vel ſtatim intereunt, &c. quæ conjectura aliis adjuncta non parum urgebit.

Cæterum Iuriſperiti maximam conjecturam non vitalis, ac intempeſtivi, & præcipue octimeſtris fœtus eſſe exiſtimant, ſi partum concomitata fuerint ſæva accidentia. *Burſ. conſ. 67. num. 20. lib. 1. Maſcard. de probat. concl. 1084. num. 5. vol. 2.* ſed hæc conjectura non tantum inſervire pro intempeſtivo fœtu, quantum vult Maſcard. mihi videtur, ſed bene aliquid atteſtari poſſe de fœtu non vitali: nam perfectiſſimi, & abſolutiſſimi fœtus partus aliquan-

aliquando affert secum sævissima accidentia, ex quibus etiam matres aliquando periclitantur, licet *Mascard. concl.* 805. *num.* 5. *vol.* 2. concludat, in naturali partu ac tempestivo non adesse ea accidentia, ut in intempestivo ac non naturali; sed contra videmus aliquando evenire, nam & in naturali partu adesse, & in non naturali abesse videmus; hæc ergo conjectura fallacissima mihi videtur, & cui minime fidendum sit. Adducit insuper Mascard. *ubi supra*, alia quædam signa, quæ demonstrare possunt fœtum esse vitalem, ut si nascatur in secundina, si
20 moveatur cum lavatur, si vocem emittat, quæ quidem signa leviuscula sunt, & nullius pæne momenti: nam & in immaturis fœtibus apparent, & in maturis ac vitalibus interdum minus conspiciuntur. Certiora ac tutiora mihi videntur ea, quæ supra à me adducta sunt, dummodo non uni, sed pluribus illorum standum esse concludamus; si enim fœtus bene moveatur, & perfectus videatur, ac bene respiret, & tamen vocem non emittat, nec sternutet, &c. non ideo non vitalis judicandus. contra vero si vocem emittat, & tamen illico immotus maneat, ac cætera signa suprà commemorata non vitalis fœtus compareant, pro non vitali venit reputandus.

Sed & illud, quod idem *Mascard. concl.* 1146. *num.* 8. *vol.* 3. pro conjectura attulit octimestris fœtus, nimirum, quod ultra octo dies vivere non possit, non est ita verum, ut aliquando, & plurimum fortasse non fallat: nam non solum ultra octo dies
21 vivit interdum octimestris fœtus, & ultra sexdecim, sed etiam ultra mensem, ut ego vidi. Sed quid, quod nonnulli etiam adolere potuerint, & senescere, ut plures probant auctores, quorum nonnullos citavi supra in hoc ipso *tit. quæst.* 4. *num.* 23?

Quid autem conducat ad demonstrandum, fœ-
22 tum potuisse vivere, si baptizatus fuerit, & traditus Ecclesiasticæ sepulturæ, ego quidem non video: nam etiam abortivi quinquemestres, quatrimestres, ac his quoque recentiores, dummodo vitæ sensum bræbeant, baptizari solent, & Ecclesiastica sepultura excipi. Vel ergo hæ conjecturæ vanæ omnino sunt & nullius momenti, vel ego fortasse Iureconsultorum mentem ac sensum non sum assecutus.
23 Nec majoris momenti videtur mihi esse ea præsumptio, quæ desumitur ex eo, quod fœtus per aliquod spatium temporis vixerit, præsertim cum non declaretur, quanta debeat esse hæc temporis ac vitæ duratio. nam ego seximestres, & recentiores fœtus per horas aliquot vivere conspexi, è contra vero nonimestres illico decedere; cum tamen constet, illos nullo modo potuisse vivere, hos vero maxime, quantum ad temporis nascendi perfectionem pertinet. quod quidem multo magis urgebit, si velis, ad hoc ut vitalis dici possit, sufficere, ut per momentum vixerit, ut voluerunt *Bart. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Posth. num.* 12. *Tiraq. in l. si unquam. C. de reu. donat. glo. suscep. lib. num.* 188. *Vugarell. apud Zilett. in cons. ult. vol. cons.* 132. *num.* 11. *Burs. cons.* 63. *num.* 20. nisi fortasse sufficere velint, ut fœtus momento vivat ad eum effectum, ut ad patris hæreditatem admittatur; nam & hi interdum, ut dixi, non solum per horas, sed etiam per aliquot dies vivunt. Sed cur octimestrem respuunt, qui non solum per dies, sed per annos vivere aliquando potest? vel ergo quilibet, qui vitalis esse non potest, respuen-
24 dus, vel octimestris, & quicunque per momentum vivit, acceptandus.

SVMMARIVM.

1 *Partus ex sua Natura non vitalis ad hæreditatem patris non admittitur. amplia num. seq.*
3 *Partus quinque simul nasci possunt. & num.* 6.
4 *Quinque simul nascentes esse possunt vitales ex l. si pater. de solut.*
5 *Septem uno enixu nasci possunt.*
7 *Historia Comitissæ, quæ* 365 *fœtus uno enixu peperit.*
8 *Vix possibile est, ut tres fœtus uno partu vitales nasci possint.*
9 *Partus geminatio in homine est quid præter naturam. & num.* 12.
10 *L. Antiqui. mediocritatem quandam attendendam esse voluit quoad numerum fœtuum, qui uno partu nasci possent, & tres posse nasci firmavit.*
11 *In hominum specie singulis vicibus singuli fœtus nasci debent.*
13 *Cur plures duobus nasci non possint, qui vitales esse possint.*
14 *Ex uteri angustia debiles fœtus procreantur.*
15 *Vterus humanus cellulas habet. contrarium ibid. & num. seqq.* 16. & 17.
18 *Accettabula uteri quid proprie sint.*

Quot fœtus uno partu nasci possint vitales.

QVÆSTIO VIII.

ILlud etiam apud ll. controversum est, quot nimirum fœtus uno partu nasci possint: nam & hoc scitu maxime necessarium est ipsis Iustitiæ administratoribus, siquidem ut partus non vitalis ex sua Natura ad hæreditatem admitti non debet, ut de 1
nato ante septimum, vel in octavo ipsi Legumperiti judicant, sicuti jam supra firmatum est; sic etiam & ubi ita nascatur, ut vitalis ex aliquo accidenti nullo modo esse possit, etiamsi quoad nascendi terminum non deficeret, neque etiam ad hæreditatem 2
admitti deberet, quemadmodum dicendum esset, ubi tot simul nascerentur, ut nullus vitalis esse posset; inquirendum ergo jure optimo est, quot fœtus simul nasci possint, qui superstites ex sua natura futuri sint.

Persuasum habent ll. ut habetur in *l. si pater. de solut. & lib.* ex auctoritate Arist. quam repetit *Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 2. quinque simul possibile 3
esse ut nascantur, argumento, quod totidem cellulæ sint in humano utero, & repetit quoque *Cagnol. in l. prima. ff. si cert. pet. num.* 182. & *alii plures.* quod 4
autem vitales esse possint, probare potest exemplum inibi *in l. sc. supra citata* relatum, de quo etiam in *l. Antiqui. ff. si pars. hæred. pet.* de muliere illa Alexandrina, quæ quinque simul fuerat enixa, & omnes habebat incolumes. *Glo. in l. Cum quidam. §. suum hæredem. & Paul. in d. §. suum hæredem. ff. de acquir. hæred. num.* 1. ut perfectum palatium in humano utero constituerent, septem cellulis ornari il- 5
lum voluerunt, atque ea de re septem nasci posse uno enixu autumati sunt.

Narrantur præterea quamplurimæ historiæ mulierum, quæ numerosos partus ediderunt, quas omnes in unum recollectas habes apud *Schench. lib.* 4. *observat. tit. de Partu*, quas hic apponere non est opus, satis sit ipsius Arist. auctoritatem adduxisse, ab ipsa etiam l. adductam in loco alias sæpe citato *7. de gen. anim.*

anim. cap. 4. qui & quatuor, & quinque naſci ſimul
6 poſſe aſſeverat, quod in Ægypto plurimum contin-
gere fatetur. Quinetiam doctiſſimus vir *Ioubert.*
lib. 3. Error. popul. cap. 1. multis probare nititur, no-
vem uno partu & vitales, & robuſtos naſci poſſe, &
nonnullas ibi ejus rei experientias, & hiſtorias ad-
ducit.

Verumenimvero, ut millies jam repetitum eſt,
non licet ex his quæ rarò contingunt, certam ullam
regulam conſtituere. nam ſi ad id, quod aliquando
factum eſt, reſpicere velimus, non modo quatuor,
7 aut quinque, ſed ſupra trecentos uno partu naſci poſ-
ſe fateri nobis liceret: nam conſtat Comitiſſam
Margaretam Hermanni uxorem Comitis Henneber-
giæ trecentos ſexaginta quinque filios uno enixu pe-
periſſe; cujus hiſtoriæ non ſolum multi fide digni
authores meminerunt, ſed extat adhuc epitaphium
inſculptum in pago Lauſdun in Hollandia, quod re-
citat Schench. *ubi ſupra* de qua etiam hiſtoria inter
Iureconſultos meminit Boëtius, ex quo repetit *Vin-*
cent. Carrar. de Medico part. 4. num. 203. ſed & *A-*
vent. apud eundem lib. 7. Annalium, mulierem nar-
rat ſub Friderico II Imperatore mille quingentos,
ac quatuordecim fœtus enixam eſſe, cujus rei fides
apud auctorem eſto.

8 Nos ad rei veritatem accedamus, ac dicamus, vix
poſſibile eſſe, ut tres vitales fœtus uno partu edi poſ-
ſint, qui ad perfectum incrementum tam in utero,
quam extra uterum deduci poſſint. quamquam ete-
nim & *Card. in lib. de uno. & Trincavell. lib. 11. de rat.*
cur. hum. corp. aff. cap. 17. & alii, & ego ipſe vide-
rim trigeminos ætate provectos, & ſatis cunctis pa-
teat hiſtoria Horatiorum, quorum meminit *ſuperius*
cit. l. Antiqui. tamen vix ex his firmari poſſe credo,
quod plurimum ex iis, qui trigemini naſcuntur, vi-
vant. Quod præter experientiam & Medicos, te-
ſtantur etiam ipſi Aſtrologi, qui tergeminos & im-
maturos edi, & monſtroſis ſæpe membris donari
fatentur, ut *Piclom. lib. 3. de præd. Aſtron.* c. 7.

Cum ergo de raro vivant, ego vix concedere au-
ſim, ut trigemini vitales naſci poſſint, cum præſer-
tim non ſolum trigeminos, ſed geminorum plures
interire, quam ſupereſſe indies videamus. Vnde Iu-
re Ariſt. ſuperius à me adductus dicebat, partus ge-
minationem in homine eſſe quid præter naturam, &
9 idcirco ex gemellis pauci ſervantur. *Avic. 21. tertii*
tract. 1. cap. 17. Marinell. de med. mul. lib. 3. cap. 4.
licet ll. in dicta l. Antiqui firmaverint, mediocrita-
10 tem quamdam in hac re eſſe attendendam, & ea de
re tres naſci poſſe voluerint, & ſuperſtitem ex quar-
ta parte hæredem fecerint. at mihi quidem lex vi-
detur mediocritatem, quam dicit, non obſervaſſe,
nimis enim excedit id, quod plurimum fieri contin-
git, ſatiſque mediocritas ſervata videretur, ſi gemi-
nos naſci poſſe ſanciviſſet, & jam natum ex tertia
parte hæredem feciſſet; nam non ad id, quod even-
tu poſſibile eſt, ſed quod plurimum fit attendere
conſentaneum videtur. Quamquam *Alciat. diſ-*
putat. lib. 2. c. 8. etiam quæ de raro eveniunt, at-
tendi aliquando vult, & exemplificat in caſu hoc,
quod ſcilicet rarum eſt, mulierem trigeminos pare-
re, tamen à lege attendi. At dici non poteſt, legem
ſervaſſe mediocritatem, quia in humana ſpecie na-
turaliter ſinguli ſingulis vicibus naſci debent fœtus,
11 vel ad ſummum bini: naturæ enim lege, inquit Pa-
reus (vir, ut omnes novere, doctiſſimus) mulier ſi-
mul & ſemel non eſt potens niſi duorum fœtuum;
argumento eſt, quod duabus tantum mammis do-
nata fuerit, quod etiam firmat *Andr. Laur. Anat.*
lib. 9. cap. 2. Et Herc. Saxon. in ſua Medic. pract.
lib. 4. cap. 27. Immo Platerus Medicus doctiſſi-
mus *obſervat. ſuar. lib. 3. tit. de obſervat. in part.* 12
partum, qui unicus non ſit, contra Naturam
eſſe aſſeveravit; idcirco enim uterum humanum u-
nica ac ſimplici cavitate donari, dicebat *Veſal. lib.*
4. de hum. corp. fabr. cap. 15. Iure ergo optimo con-
cludere licet, quod homo duos tantummodo fœtus
edere poteſt, qui vivere poſſint, & factam interdum
numeroſiorem ſobolem non eſſe attendendam, quia
monſtroſa eſt, teſte *Plin. Nat. hiſt. lib. 7. cap. 3. &*
Pareo. lib. 23. cap. 52.

Et ratio hujus aſſertionis ea eſt, quia neque locus, 13
neque alimentum tot fœtibus ſufficiens eſſe poteſt
in materno utero; deficiet ergo his ante debitum
tempus alimentum à matre, & exitum ante tempus
ab utero quærent, quippe cum id fieri ſemper con-
tingat, *Hipp. teſt. in lib. de Nat. Puer.* Et ſic vel na-
ſcentur & neceſſario interibunt, vel in utero ipſo
non naſcentes contabeſcent ac peribunt. Quinet-
iam & ex locorum anguſtia celerius naſcentur,
quam oporteat, & debiles exiſtentes decedent;
nam idem *Hipp. in lib. de Genit. prope finem* firma- 14
bat, uteri anguſtiam in cauſſa eſſe poſſe, ut geniti
liberi debiles naſcantur. Si ergo & alimenti penu-
riam ſubire, & locorum anguſtia angi fœtus ponas,
non video, qua ratione ſuperſtites eſſe poterunt,
cum naſcentur; nam hæc omnia neceſſario contin-
gere, ubi plures duobus in utero exiſtant, neceſ-
ſe eſt.

Hinc autem non diſcedendum, antequam falſam
illam opinionem ex hominum mentibus eradamus,
quæ humanum uterum quinque, aut ſi mavis ſeptem
cellulis inſigniri illis perſuaſit; vere enim fabuloſum
quid ac commentitium illud eſt, cum humanus ute- 15
rus una ſolummodo cavitate donetur, licet pars dex-
tra à ſiniſtra per craſſiuſculam quandam lineam ſe-
gregetur, ut optime demonſtrant Medici, & Ana-
tomici omnes recentiores præſertim; ante quos et-
iam Gal. idem docet pluribus in locis, præcipue
vero in *lib. de diſſect. Vulv. cap. 3. In 6. de morb.*
vulg. comm. 2. tex. 44. & comm. 5. Aph. 48. &
Avic. 21. tertii tractat. 1. cap. 1. ex recentiori-
bus antem *Fuchſius lib. 7. Parod. cap. 9. Veſſal. de*
human. corp. fabr. lib. 5. cap. 15. Pareus ſuæ Chi-
rurg. lib. 2. cap. 34. & lib. 25. cap. 2. Columb.
Anatom. lib. 11. cap. 16. Andr. Laur. Anatom. lib.
7. cap. 17. & lib. 8. quæſtion. 21. Mercurius in la
Commare lib. 1. cap. 2. Valverd. Anatom. lib. 3.
cap. 14, Silvatic. Controv. Medic. controv. 81. Nan-
cel. in Analog. Microcoſ. ad Macroc lib. 7. par. 3.
probl. 4. Ne tamen exiſtimes ll. omnino extra rem
illud aſſeveraſſe, quod uterus humanus cellulas
aut ſinus habeat, neque enim abſque Medicorum
auctoritate locutæ ſunt: nam *Hipp. in lib. de Nat.*
Puer. in fin. dicebat, uterum humanum ſinus plu- 16
res, & incurvos habere. Nec deſunt ex Anatomi-
cis, qui cellulas ejuſcemodi in utero humano ſom-
niaverint. Recentiores tamen antiquioribus in hiſ-
ce rebus multo diligentiores illum his cellulis deſti- 17
tui, ſenſu ipſo demonſtrarunt, & ejus rei veritatem
patefecerunt.

Sed ne aliquid, quod ad hujus quæſtionis abſo-
lutionem pertineat, hic deſideretur, de uteri accet-
tabulis mentio quoque nunc fiat, ne fortaſſe hæc
unam eandemque rem eſſe cum hiſce cellulis
quiſquis ſit ſibi perſuadeat. ſunt ergo accettabula 18

uteri capita quædam venarum ad uteri internam cavitatem penetrantia, numero quidem in omnibus non uno, quorum uſum quære apud præcitatos auctores, quibus addere potes *Fallop. in obſervat. Anat. non longe à f. Fernef. Phyſiol. lib. 1. cap. 2. & ante hos Gal. de diſſect. vul. cap. ultimo. claſſ. prima. & 1. de ſem. cap. 7. claſſ. 1. & 5. Aphor. 45.*

S V M M A R I V M.

1 *Qui conceptum per abortum data opera interimunt, jure merito à Legibus puniuntur.*

2 *Animatum conceptum interimens ultimo ſupplicio plectitur, inanimatum vero delens, pœna extraordinaria punitur. Contrarium num. 4.*

3 *Leges procurantes abortum non ſemper eadem pœna puniri jubent.*

5 *Tex. l. ſi quis aliquid. ff. de pœnis examinatus.*

6 *Fœtus homo non eſt. & num. ſeq.*

8 *Fœtus ubi de ſuo commodo agitur, & homo eſt, & pro jam nato habetur.*

9 *Nullum majus commodum, quam vita.*

10 *Prima ratio, cur magis debeat puniri, qui animatum conceptum interemit.*

11 *Secunda ratio.*

12 *Abſurdum eſt affirmare, quem habere formam hominis, & non eſſe hominem.*

13 *Forma dat eſſe rei. ut num. ſeq. amplia.*

15 *Mutata forma interimitur ſubſtantia.*

16 *Qui animatum fœtum interimit, hominem occidiſſe dici debet.*

17 *Tertia ratio.*

18 *Plures abortus contingunt fœtu inanimato exiſtente, quam animato.*

19 *Quarta ratio.*

20 *Fœtus trium dierum ſpatio animatur.*

21 *Septem dierum ſpatio homo perficitur.*

22 *Quadrageſima die fœtus eſt integre formatus.*

23 *Fœtus animatus eſt, cum perfecte eſt formatus.*

24 *Non eſt unus omnium formationis, & coagmentationis terminus.*

25 *Supra ſexageſimum fœtus ſemper pro animato habendus eſt.*

Quot dierum ſpatio animetur conceptus.

QVÆSTIO IX.

1 QVi conceptum per abortum data opera interimunt, jure merito à legibus puniuntur, ut in *l. Divus. ff. de var. & extraor. crimin. & l. Cicero. ff. de Pœnis. l. ſi mulierem. ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. ſi quis necandi. C. de ſicar.* & diſponunt etiam conſtitutiones Pontificiæ *c. Conſuluiſti. quæſt. 3. & conſtit. Pontif. Sixti V. num. 107. in Summ. Bullarii,* & teſtatur etiam ex Medicis *Gal in libell. cui titulus, An animal ſit id, quod in Vter. eſt, cap. ultim. claſſ. 1. & ex recentioribus Winrich. de ort. menſtr. cap. 36.*

Quoniam vero quæſtio inter Iuriſperitos eſt, an ſemper eadem pœna veniant puniendi tam cum fœtum animatum, quam cum inanimatum interimunt, idcirco videndum eſt, quo tempore animetur fœtus, ſed primo videamus opinionum circa infligendam pœnam differentiam; ac profecto magis communis opinio videtur eſſe, eum, qui non animatum
2 conceptum necavit, pœna extraordinaria puniri debere, eum vero, qui animatum, ultimo ſupplicio plectendum, ita tenet *Glo. in cit. l. Divus. ff. de variis & extraordinariis crim.* quam ſequuntur plures DD. *Guliel. de ſod. ſing. 140. Iul. Clar. ſentent lib. 5. quæſt. 68. num. 2. Damohud. in Enchirid. par. aut Sim. in verbo Abortus. Vivius opin. comm. in verbo Aſſaſſin. num. 2. Chacher. deciſ. Pedem. 59. num. 2.* & alios referunt *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 4. caſ. 356. num. 2. Ricc. collect. deciſ. 590. par. 3. & collect. 1336. par. 4. Vide Farin. de homicid. q. 122. par. 6. num. 131. & ſeqq.* & videntur ipſæ leges eandem habuiſſe men- 3
tem, cum abortum procurantem non ſemper eadem pœna afficiant, ſed aliquando pœna extraordinaria puniri, aliquando autem ultimo ſupplicio plecti jubeant; ut in citatis *l. Divus. & l. Cicero. & l. ſi mulierem. & l. ſi quis necandi. C. ad l. Cornel. de ſicar.* quos textus, ne inter ſe diſcordes eſſe dicas, jure merito diſtinguendum videtur, priores tres loqui de procurante abortum inanimati fœtus, poſteriorem de interimente fœtum jam animatum, ut ſentit *Gloſſ. in prædicta l. ſi quis necandi verb. Infantis.*

Sed *Menoch. ubi ſupra num. 7.* diſtinctionem hanc admittere renuit, & indifferenter pœna extraordi- 4
naria puniri voluit tam qui animatum, quam qui inanimatum fœtum abortu ejici procuravit, ſed auctoritates ab eo pro ſe adductæ nihilomagis pro ſua opinione, quam pro contraria facere videntur. tamen maxime ſuæ ſententiæ favere poſſet Sacer textus, *Exod. cap. 21. verſ. 22. & ſeq.* qui multum conſonare videtur cum legali textu, *l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de Pœnis.* nam verba pæne eadem videntur, licet cauſa non ſit una, Sacer ergo textus ita habet: Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint, ſin autem mors ejus fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima. legalis vero tex. hæc habet: Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etſi dolo non faciunt, tamen quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum damnantur, honeſtiores in inſulam amiſſa parte bonorum relegantur, quod ſi ex eo mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur. Tam Sacer ergo textus, quam legalis de mulieris quidem morte mentionem habent, at abortum ſimpliciter extraordinaria pœna puniri voluerunt.

Tamen, ſi noſtras leges attendere debeamus, textus *dictæ l. ſi quis aliquid.* non aliud innuiſſe videtur 5
illis verbis, *ſi mulier aut homo ex eo perierit*, quam velle ſe, diſtingui inter abortum animatum & inanimatum: cum enim ſuprà dantes abortionis poculum pœna extraordinaria plecti juſſiſſet, addidit dehinc verba illa: Quod ſi ex eo mulier aut homo, hoc eſt animatus fœtus perierit, ſummo ſupplicio affici debeat, ita ut verba illa, *ex eo*, non ſolum referantur ad poculum amatorium, ſed etiam ad poculum abortionis. Et licet ex iiſdemmet verbis inferri contendat Menoch. quod textus diſtinguat inter 6
fœtum, & hominem, cum fœtus ex ejus ſententia homo non ſit, tamen Paul. quem refert *Chacheran. ubi ſupra in ea l. ſi quis aliquid,* voluit textum illum ita intelligi, ut verba illa eo modo, quo diximus accipiamus, ac ſi textus dixiſſet: ſi ex oblatione poculi abortionis mulier, aut conceptus animatus perierit, ad ſummum ſupplicium damnandus eſt is, qui obtulit. Et quanquam fœtus in utero exiſtens ad a- 7
liquos effectus homo non dicitur, *ut in l. Falcidia. ff. ad l. Falcidiam, Tiraq. de Retract. §. 1. Gloſſ. 4. num. 78.*

&

& in l. ſi unquam. C. de rev.donat. Gloſ. ſuſceper. lib. num. 142. tamen ad nonnullos alios effectus, & ubi
8 præſertim de ſuo commodo agitur, non ſolum homo dicitur, & pro homine habetur, ſed etiam pro jam nato.*l.qui in utero. ff. de ſtat.hom.Royz. deciſ. Lituan.* 1.*num.*233.*& deciſ.*3. *num.*171.*Surd.conſ.*369.*num.* 22.*tom.* 3. quod ſi ad eum effectum, ut hæreditate patris fruatur, pro jam nato haberi debet, ad effectum, ne quis eum vita defraudare poſſit, multo
9 magis pro jam nato habendus eſt: nullum enim majus commodum eſſe poteſt alicujus, quam vita, ſine qua cætera omnia nihili exiſtimanda cenſentur.

His tamen non obſtantibus, germanus ac verus ſenſus eorum verborum; *Quod ſi ex eo mulier aut homo perierit*, erit ejuſmodi: cum Lex imponat pœnam iis, qui vel amatorium, vel abortionis poculum dant, & aliquando horum utrumque fiat vel nulla mulieris, aut hominis morte interveniente, aliàs autem contrà; in priori caſu pœnam extraordinariam imponit, in poſteriori ultimum ſupplicium minatur, quando nimirum ex poculo abortionis mulier, vel ex poculo amatorio quicunque homo moriatur, unde verbum illud, *homo*, referatur ad poculum amatorium, verbum autem, *mulier*, ad poculum abortionis, non autem utrumque ad poculum abortionis, ita ut per illud verbum, *homo*, fœtus animatus intelligi poſſit. ac profectò hoc modo textu explicato, furere plurimum videtur Menochius, & etiamſi Medici partes, & inſtituti hujuſce operis terminos prætergredi fortaſſe videar, non tamen deſiſtam, quin rationes contra ejus opinionem adducam, ex quibus magis plectendus veniat is, qui animatum, quam qui inanimatnm conceptum peremit.

10 Et primo ac principaliter ratione animæ, quam is qui animatum fœtum delet, ſacro baptiſmatis lavacro expolians, uno eodemque tempore vita æterna depauperavit; quod ſi homicida, qui tamen temporalem vitam, quantum præſumere licet, ſolummodo adimit, mortis reus eſt, multo magis reus mortis debet eſſe is, qui poculum abortionis propinavit, & animatum fœtum interemit, cum illum & temporalis & æternæ vitæ bonis unà denudaverit.

11 Secundo, quia nulla differentia eſt inter animatum conceptum, & natum jam hominem: nam & ille, ut hic homo eſt, quia habet jam rationalem animam, ut probat abunde *Gal. in lib. An animal ſit. cap.* 4. & luculentiſſime Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7.*part.* 4. *probl. par.* 3. *de legitimo partu.* habet ergo jam hominis formam, quod nullus controvertet; abſurdiſſimum vero eſſet
12 affirmare, habere illum formam hominis, & non
13 eſſe hominem: nam *forma dat eſſe rei*, eſt commune Philoſophorum axioma, & firmant ipſæ le-
14 ges *in l. Iulianus. §. ſi quis. ff. ad exhibend.* quod intellige non ſolum de eſſe ſimpliciter, ſed etiam de eſſe individuali: nam per formam ſubſtantialem quicquid eſt conſtituitur in tali eſſe individuali, & idcirco mutata forma interimitur ſubſtantia, ut ſatis
15 ſuperque notum habemus Philoſophi, & notat *ead. l. Iulian. ubi ſupra.* jure ergo animatum conceptum
16 abortu interimens, hominem occidiſſe dici debet, & homicida eſt.*c.Conſuluiſti. quæſt.*3.probat *Hoſtien. in ſumm. lib.*5.*de homic. caſual. & volunt.num.* 2. *& alibi.* tanquam homicida ergo hic ultimo ſupplicio jure puniendus eſt.

Tertio, quia procurans abortum animati fœtus multo majorem vim Naturæ infert, nec ſolùm con- 17
ceptum perimit, ſed & matri plurimum obeſt, illamque in multo majus diſcrimen trahit, ut notat *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul.cap.* 2. *in fin.* Cum enim fœtus animatus non eſt, quia magis tenellus, & ligamenta habens admodum debilia, facile modica adhibita vi ab utero excidit, neque, cum anima careat, poteſt impendenti violentiæ ita reſiſtere, ut quando animatus eſt, atque hinc accidit, quod 18
multo plures abortus contingunt, cum fœtus anima caret, quam cum animatus eſt, poſt ſc. quadraginta dies, teſte *Hipp.in lib.de Nat.Puer. & Ariſt.* 7.*de hiſt. Anim. cap.* 3.

Quartò, ſi is qui medicamentum præbet con- 19
ceptionem impediens, aut generationem, tanquam homicida puniri debet, ut habetur ex *cap. ſi aliquis. De homicid. caſ. & volunt. & ex conſtitutione Sixti V. in ſumm. bull. num.* 107. *Chacher. deciſ. Pedem.* 59. *num.* 2. (licet ſciam alios contrariæ opinioni libentius adhæſiſſe. *Boſ. in pract. crimin. tit. de homic. num.* 9.) multo magis puniri debet, qui jam formatum, & animatum conceptum abolevit.

Scitu ergo mirum in modum Iuſtitiam adminiſtrantibus neceſſarium eſt, quo dierum termino conceptus animatus exiſtat, ne mitiori quam deceat pœna atrociſſimum delictum, quale hujuſcemodi homicidii genus eſt, plectatur.

Ejus rei variæ, ac toto cœlo inter ſe diſſidentes opiniones recitantur; ſiquidem ex recentioribus ſunt qui trium dierum ſpatio animatum fieri conce- 20
ptum volunt, ita tuetur, & longioribus etiam rationibus demonſtrare nititur *Thom. Fien. de Formatr.* 21
fœt. quæſt. 10. *concl.* 11. ex Hipp. tamen & Ariſt. auctoritate *Mercurial. ubi proxime*, ſeptem diebus hominem perfici, & anima donari notavit. & apertiſſime illud ipſum manifeſtat idem *Hipp. in lib. de Nat. Puer.*

Menoch. ubi ſupra num. 3. ex Ariſt. & Plin. firmavit, conceptum, ſi maſculeus ſit, quadrageſima die 22
eſſe animatum. Sic & Io. Aloyſ. Riv. *in Prax. Archiep. Neapol.* 609. *num.*1. *ex Bart.* & aliorum opinione, maſculum quadrageſima, fœminam 80 animari firmat. *ſed Paul. in l. ſuum hæred. num.* 2. *ff. de acquir. hæred.* & alii quos citat, & ſequitur *Chacher. ubi ſupra num.* 3. indifferenter de quocunque conceptu verificari voluerunt, quod quadrageſima die & formatus, & animatus ſit.

Hippocrates varie variis in locis de fœtus forma- 23
tione locutus videtur, nam tunc animatur fœtus, cum perfecte eſt formatus, ut tradit *Gal.*15. *de uſu. part. cap.* 5. *claſſ.* 1. ex Hipp. ergo ſententia eodem ſpatio animabitur fœtus, quo vult eum perfecte eſſe formatum, quod plerumque diebus triginta in maſculis, & duobus ſupra quadraginta in fœminis contingit, ut *in lib. de Nat. Puer. & alibi* habetur. *Roder. à Caſt.* diſtinguens, *lib.* 3. *de Nat. mul. cap.* 6. inter animal, & hominem, volenſque fœtum ante animal eſſe, quam hominem, animam rationalem non ante tertium quartumve menſem infundi concludit, atque hic nova dubitatio inſurgere poſſet, an ſcilicet abortum procurans ante tertium quartumve menſem, ſed cum jam animatus conceptus eſt, eadem pœna puniri debeat, qua puniendus eſſet, qui abortum procuraret poſt dictum tempus. & videretur dicendum, nil differre inter ſe inanimatum eſſe fœtum, & anima rationali deſtitui; idcirco nulla conſideratione dignum eſſe tale dubium.

24 Nos concludamus breviter, quod licet non ſit unus omnium formationis, & coagmentationis terminus. *Gal. de fœt. format. cap.* 1. *in princip. claſſ.* 1. tamen præſtat Hipp. ſententiæ adhærere; nam & rationibus, & experimentis fulcitur, de quibus ibi per eum. Vel, ut medium quoddam eli-
25 gamus, dicendum eſt, ſupra ſexageſimum tam maſculum, quam fœminam, ſemper pro animato habendum eſſe, atque ea ratione teneri de homicidio, qui provectiorem conceptum bimeſtri abortu ejici procuravit, quod nulla controverſione indigebit, ſi abortum ipſum conſpicere liceat: judicio enim Medicorum facile patebit, an potuerit eſſe animatus, nec ne; in aliis vero caſibus, ut ſupra, eſt procedendum. Legumperiti tamen poſt quadrageſimum, verum fœtum animatum fuiſſe, in dubio tenendum dicunt, quum ſcilicet non conſtat, an maſculus fuerit, nec ne. *Riccius ubi ſupra. num.* 3. Sed tutior mihi videtur mea ſententia, quia ſunt ex maſculis etiam, qui tardius quadrageſimo animantur.

SVMMARIVM.

1 *Abortum faciens mulier peperiſſe dici non debet.*
2 *Abortivi non rumpunt teſtamentum.*
3 *Abortivi habentur tanquam non nati.*
4 *Non naſci, & natum mori, paria ſunt.*
5 *Natus ante ſeptimum, eſt abortivus. & num.* 19.
6 *Natus ante nonum, abortivus, contrarium numero ſequenti.*
8 *Octimeſtris ex Tiraq. eſt abortivus. Confutat. nu.* 9.
10 *Non eſt de eſſentia partus, ut vitalis edatur, ſed ut perfectus naſcatur.*
11 *Abortus duplex acceptio.*
12 *Abortus lato modo acceptus qui.*
13 *Ejicere fœtum, eſt abortire.*
14 *Etiam per diem ante, quam deberet, natus, lato modo eſt abortivus.*
15 *Abortus ſtricto modo acceptus qui.*
16 A, *vel* Ab *in principio nominis negationem denotat.*
17 *Quæ ante ſeptimum peperit, peperiſſe non eſt dicenda. diſtingue ut ibidem.*
18 *Naturaliter mulier non parit ante nonum.*
20 *Natus ante ſeptimum, habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

Quinam partus proprie mereatur nomen Abortus.

QVÆSTIO X.

CVm controverti poſſit inter Legumperitos, an mulier, quæ abortum fecerit, peperiſſe dicenda ſit, cum aliàs *Paul. recept. lib.* 4. *tit.* 9. protulerit; Abortum, vel abactum ventum partum effice-
1 re non videri. & *Tiraq. in l. ſi unquam. Glo. ſuſcep. lib.*
2 *num.* 206. *in fin.* nolit dici poſſe, talem peperiſſe, & cum abortivi non rumpant teſtamentum. *Bald. in*
3 *l. Cum proponas. Col. ult. C. de poſth. hæred. inſt. Tiraq. ubi proxime num.* 205. nam abortivi habentur tan-
4 quam ſi non nati eſſent, vel nati eſſent mortui, cum non naſci, & natum mori, paria ſint. §. *Dubitatum. Auth. de Inceſt. Nupt. Tiraq. ubi ſupra numero* 167. *Bologn. conſ.* 9. *numero* 42. unde illis applicari poteſt *tex. l. Qui mortui. ff. de verb. ſignif.* idcirco videndum eſt, quando proprie mulier abortum feciſſe dicenda ſit, & conſequenter qui partus vere ſit abortivus.

Et licet ad hanc materiam pleniſſime faciant ea omnia, quæ in prioribus hujus tituli quæſtionibus adduxi, tamen peculiarius hic nonnulla conſideranda ſunt. Quoad partum ergo omni proculdubio cuivis notum eſt, natum ante ſeptimum abortivum 5
eſſe, non obſtantibus iis, quæ adducunt ex Iureconſultis *Concen. quæſtione ſing.* 9. *numero quarto. lib.* 2. & *Claud. Giardin. in libell. de part. dierum.* 171. *ex noſtris autem Augen. de part. hum. lib.* 1. *cap.*... & faciunt quæ in hoc eodem tit. retulimus *quæſt.* 2. *à num.* 13. *ad plures ſeqq.*

Sed præcipuum dubium eſt de natis poſt ſextum, & ante nonum: nam Lalamantius Medicus doctiſſimus, quem alias etiam adduxi ad hoc ipſum pro- 6
bandum. *in lib.* 2. *Gal. de diebus decret.* abſolute voluit, naſcentes ante nonum non ſolum non eſſe ex ſua natura vitales, ſed eſſe abortivos, cum tamen obſtent illi omnium doctorum hominum auctorita- 7
tes, præſertim quoad ſeptimeſtrem: nam de octimeſtri alias dubitatum eſt, teſte *Gell. Noct. Attic. lib.* 8
3. *cap.* 16. *immo Tiraq. in cit. l. ſi unquam. Gloſſ. ead. numero* 205. octimeſtrem inter abortivos connumerari voluit, cum intempeſtive natus ſit, & nullo modo vitalis ex ejus ſententia eſſe poſſit, ſed hanc opinio- 9
nem refellit *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 29. & *Augen. lib.* 2. *de part. hum. cap.* 16. neque enim, 10
inquit Laurentius, de eſſentia partus eſt, ut vitalis edatur, ſed ut perfectus naſcatur; ſed quomodo perfectus edi dici poteſt, qui ita naſcitur, ac ſi mortuus naſceretur, ut ſupra diximus?

Ego quid ſentiam brevibus patefaciam, ac primo loco notandum eſt, abortum aliquando lato 11
modo ſumi, interdum vero ſtrictius. Abortus lato 12
modo acceptus eſt omnis fœtus partus, qui ante diem ſibi à Natura deſtinatum non ſponte, ſed ex aliqua vi, & accidenti naſcitur, etiamſi vitalis dehinc exiſtat; ſic *Hip.* 7. *Epidem. de* Olympiade uxore octo menſibus utero gerente dicebat: Abortu quinto die ſine labore eſt liberata, & 4. *Epidem. tex.* 64. Ejecit, inquit, ſeptimeſtrem puellam, hoc eſt abortivit, nam ejicere eſt abortire. *Tiraq. in l. ſi unquam. ubi* 13
ſuprà num. 206. *in fin.* & *facit l. ſi ſervum. ff. ad l. Aquil. à Calep. adducta in verbo ejicere.* ſic etiam & *Avic.* 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. dicebat abortum maxime timeri apud principium conceptionis, & ante appropinquationem horæ partus; & *Trotula Medicus antiquus de paſſ. mul. capit.* 38. remedia proponit ad abortum, qui fieri ſolet ſeptimo, aut no- 14
no menſe, ita lato modo etiam per diem ante deſtinatum terminum naſcens fœtus abortivus dici poteſt, etiamſi nonimeſtris, vel decimeſtris exiſtat. Propriùs tamen ac ſtrictius, Abortus eſt fœtus intempeſtive editus, vel mortuus, vel nullo modo vita- 15
lis, licet Andr. Laur. *ubi ſupra*, velit, abortum dici etiam fœtum tempeſtivum in utero mortuum; abortus enim nomen idem importat, ac ſi diceres non ortus, vel fruſtra ortus: nam hæc præpoſitio *A*, 16
vel *Ab* in principio nominis poſita negationem aliquando importat, ut in verbo *Abſens*, quod idem importat, ac non præſens, & idcirco abortus parificatur ei, qui nunquam natus eſt. *Tiraq. ubi ſuprà numero eodem. Surd. conſil.* 347. *num.* 9. *Tom.* 3. Propriiſſime tamen abortus dici debet partus à cauſſa præternaturali, aut externa per vim ejectus, dummodo non ſit vitalis; nam & aliquando partus ejectus, ut dixi, vitalis eſſe poteſt, ut de ſeptimeſtri & octimeſtri latius probavi *ſuprà quæſtione tertia & quarta.*

His

17 His ita se habentibus, dicendum est, mulierem, quæ ante septimum peperit, aut filium mortuum etiam justo tempore edidit, peperisse non debere dici, sed abortum fecisse aut ejecisse, nec parientium privilegiis eam ob id gaudere posse, nisi iis, quæ ad corporis valetudinem ex partu concedi solent, nam majori ac molestiori valetudini subjicitur, quæ abortivit, quam quæ naturaliter peperit, contra verò, si post sextum, aut
18 melius post initiatum septimum vivum fœtum edidit, esse sentiendum: licet enim non ante nonum naturaliter mulier pariat, ut late probatum est, tamen quia impossibile est etiam non naturaliter natum, si ita vegetus sit, ut causam morbificam superare possit, & alias aëris & partus injurias, aliquando vivere, idcirco peperisse dici potest. qui ergo ante septimum nascuntur, vel nascuntur mortui, quia abortivi sunt, neque donationem, neque testamentum rumpere debent, quia, ut dixi, habendi sunt, ac si nunquam nati essent.

Nec obstaret, quod quis in sexto mense nasceretur, & per aliquot horas, aut etiam dies viveret, ut fieri posse non est ita impossibile, quin aliquando non contingat, cum alias vivere posse dicatur fœtus, qui per momentum vixerit. *Bart. in l. quod dicitur. ff. de lib. & Posth.* nam quia 20
hic partus habet cum vita talem repugnantiam, ut vivere nullo modo possit, nisi ex miraculo, idcirco abortivus dici debet, neque testamentum, neque donationem rumpere, neque aliud quicquam illi prodesse, quod vero ac naturali partui prodesse solet; sic & mulieri talem fœtum parienti nihil quicquam prodesse debet ita, ut ex ea caussa parientium privilegiis gaudere debeat, nisi iis, quæ corporis valetudinem respiciunt.

Finis Tituli Secundi.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI PRIMI TITVLVS TERTIVS

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

Continens Quæstiones ſeptem; quarum

Admodum Illuſtri ac Reverendiſſimo

DOMINO

D. MATTHÆO BVRATTO,

Sacræ Rotæ Romanæ

AVDITORI. S.

ERat mihi ſane optabile, ut hi ſtudiorum meorum labores etiam Legumperitis, quibus hæc præcipue ſcribo, innoteſcerent; optabiliſſimum autem, ut coram Sacro hoc Rotæ Romanæ Collegio ſeſe offerrent. Tua ergo humanitate fiſus, quam ex fratribus meis magnam eſſe didiceram, Titulum hunc tertium harum Quuæſtionum Medico-legalium tuo nomini inſcripſi, ſperans te mihi favorem tuum non denegaturum, & per te etiam cæteros hoſce Reverendiſſimos ac Doctiſſimos Patres, collegas tuos, hæc qualiacunque ſint noſcituros. Tu, ſi quid ego plus juſto audax in hac re peccavi, id omne pro eadem humanitate tua mihi remittas rogo. Vale.

LIBRI PRIMI

TITVLVS TERTIVS,

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

PARS PRIMA

DE PRÆGNANTIA.

SVMMARIVM.

An prægnantia ex certis quibusdam signis possit infallibiliter cognosci.

QUÆSTIO I.

Plurimum, ac pluribus nominibus hujus tituli argumentum esse Iurisperitis necessarium credo, quod nulli dubium futurum sit; siquidem primo circa prægnantiam sæpe in dubium vertere illis occurrit, utrum prægnans mulier sit, nec ne; præsertim cum, marito ab intestato decedente, ac uxore prægnante relicta, vel quæ prægnantem se esse dicat, proximi in hæreditatem admitti cupiunt ipsius defuncti, quæ tamen, si mulierem vere prægnantem esse deprehendatur, ad ipsum uterum proculdubio pertinet. *l. Cum quidam. ff. de* 1
acquir. hæred. & casus proponitur à *Cagnolo in l. si quis prægnan. ff. de reg. Iur. Tom. 3.*

Quinetiam ubi torqueri mulierem oporteat, minus illud executioni demandari potest, ea gravida existente. *l. Prægnantis. ff. de Pœnis. Clar. in §. fin. quæst. 64. num. 22. Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 1. quæst. 86. num. 10. Farinac. Var. quæst. & opin. comm. crim. quæst. 41. num. 78.* quod ampliat, ut neque 3
verbis minitabundis terreri possit. *num. 84.* sic & ubi damnari debeat ad ultimum supplicium, vel etiam ad corporalem aliquam pœnam, minus fieri potest quandiu utero gerit, & differri executionem jubent *leg. Clar. ubi supra quæst. 57. num. 5. Covarr. Var. resolut. lib. 3. cap. 4. Tom. 2.* Quinimmo 4
neque si bannita sit gravida mulier, impune occidi potest. *Duen. reg. 68. littera D. limitat. 7.* licet contrarium sentiat *Marc. Mant. sing. 10. num. 6.* multisque insuper privilegiis mulier, cum utero gerit, 5
gaudet, tradente eodem *Marc. Mant. ibid. num. 1.*

Cum ergo dubitari aliquando contingat inter Iurisperitos, qui Iustitiam administrant, an mulier aliqua prægnans sit, eamque rem Medicis decernendam ipsi remittant, necessario de prægnantia nobis agendum erat. circa quam primo videndum,

an de ea possit haberi certa ac infallibilis cognitio; dehinc quænam signa potiora ac tutiora sint, quæ ad ejus cognitionem nos deducere possint. sed ponamus primo nonnullas conclusiones, quarum prima hæc est: Prægnantia vel est ante quatuor men-
6 ses, vel post; antè difficillime, pòst facilius cognosci potest.
7 Secunda conclusio: Prægnantia in quocunq; tempore sit nullatenus cognosci potest per signa quædam certa, infallibilia, demonstrativa, ac evidentia.
8 Tertia conclusio: Prægnantia per aliquas conjecturas, & signa quædam probabilia aliquo modo cognosci potest.

Prima conclusio à nemine controvertitur, est enim satis per se cuicunque nota; Nam mirari subit *in sacra historia, Gen.* 38. quod Thamar in 3 mense ex tumore tantum ventris deprehensa sit gravida, nisi quod tum gemellos gestarit insigniter illi ventrem tumefactum fuisse necesse est. sed contra secundam conclusionem manifeste pugnat *Cagnol. doctus Jurisperitus in cit. l. si prægnant. num.* 5. Quem sequitur *Giurba in Cons. Messan. cap.* 8. *Glos.* 2. *à num.* 5. *ad plur. seqq.* qui tanquam si obstetriciam artem mille annis, vel supra exercuisset, multo plura, quam medici omnes in ea re se cognoscere præmonstravit, cum per definitivam quandam sententiam, &
9 contra Physicos canones, ut ille inquit, promulgaverit; prægnantem & probabiliter, & per de-
10 monstrationes cognosci posse, & tamen signa ab eo tanquam certissima adducta, non sunt ex certioribus, ut videbimus; mirum tamen non est sutorem ultra crepidam ad judicandum prætergressum, longe à rei veritate aberrasse, excusatione tamen indignus non est, cum *Cagnatus præceptor meus in libello*
11 *de mor. caus. par.* affirmaverit, intra vigesimum à conceptione diem deprehendi posse, an mulier gra-
12 vida sit, sed cum non definiverit, utrum infallibiliter cognosci possit, an tantum conjecturaliter, licet ejus assertionem interpretari, quod de probabili ac conjecturali, non vero de necessaria cognitione intellexerit: nam & ipse *Hipp. in lib. de Natur. Puer.*
13 *& Aristot. de hist. Anim. cap.* 4. apertissime fatentur, difficillimum esse deprehendere prægnantiam; quomodo autem non puditum esset Medicinæ parentem Hippocratem, si infallibilis ejus rei cogni-
14 tio haberi potest, de aliquibus hæsitasse, utrum prægnantes essent, nec ne, ut de Temenei sorore, & de Tecomei annonæ Præfecti filia ipsemet fatetur? quomodo non erubuisset Avenz. in propria uxore prægnantiam non deprehendere, & propinasse prægnanti solutivum medicamentum forte, ut fatetur *lib.* 2. *Theisir. c.* 1. *tract.* 3? ex hac ergo tantorum vi-
15 rorum hæsitatione conclusionem jam ratam habeas, non posse infallibiliter cognosci prægnantiam, sed solum probabiliter, & ita tenent Medici omnes multo magis, quam Cagnolus in ea re experti. quorum satis sit recentiores aliquos adduxisse; *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *cap.* 4. *in fin. Valles. in* 4. *Epid. tex.* 49. *Sanctor. de Sanctor. in meth. vitand. error. lib.* 1. *cap.* 28. *& seqq. Fortun. fidel.* 3. *de Relat. Med. cap.* 4. *Codronch. in sua Method. testif. cap.* 12. *nec dissentit Varand. de morb. mul. lib.* 2. *cap.* 2. *Mercurius in lib. cui tit. la Commare lib.* 1. *cap.* 10. & alii, quos longum esset recensere.
16 Sed signa tam à Cagnolo, quam à Cagnato adducta quicquam certi infallibiliter demonstrare nullo modo possunt; immo nec cætera quæcunque ab aliis auctoribus proponuntur, de quibus in quæstione seq. exquisitiorem, quoad licebit, mentionem habebis. Sed examinemus primo signa à prædictis relata, ut manifeste appareat ea esse omnino fallibilia, & nos decipere, & ipsas etiam mulieres posse, unde, non esse illis omni ex parte fidendum, denique cognoscatur.

Primum ergo signum à Cagnolo adductum, ventris est indies tumefactio, ex qua in sacris *Gen. c.* 38. *vers.* 24. deprehenditur prægnantia in Thamar, cum dicitur: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumescere. Sic & Plautinus ille adolescens in Trucul. Act. 1. Scen. 2. ajebat: 17

D. Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnans, qui parere potuit?
Nam equidem uterum illi, quod sciam, nunquam extumere sensi.

& Calisto ob eam ipsam ventris turgentiam deprehenditur prægnans esse à Diana, ut ex *Ovid.* 2. *Metam.* habetur; quæ tamen ex aliquo morbo, & præcipue ex menstruorum retentione, ex hydrope, ex ventositate facile provenire potest. quamobrem merito à cæteris DD. hoc signum respuitur, neque 18
ex eo probari posse prægnantiam asserunt. *Mascard. de Probation. concl.* 1147. *num.* 16. *vol.* 3. Neque dicat quis hanc ventris tumefactionem diverso penitus modo fieri ab ea, quæ ex morbo caussatur, & visu etiam apparere diversam, quia in prægnantia pau- 19
latim & ordine quodam procedit, venter indies increscendo, in morbo vero vel affatim, vel nullo servato ordine, & in prægnantia quidem tumorem apparere non durum, ut ex viscerum scirrho, non mollem, ut in hydrope, sed modice renitentem, neque expansum & diffusum, ut in aquoso vel ventoso tumore, sed leviter acuminatum. Nam hæ tam subtiles, immo potius tenues speculationes, ac animadversiones bene quidem in libris explanantur, in practico tamen actu omnino in auras ob eorum tenuitatem evanescunt; non ergo hæc aliquid certi promittere possunt, nec illud operari valent, ut indubitato sententiam nostram de ea re proferre liceat. Quinimo in conclusione uteri tam similis est hæc tumefactio ventris ei, quæ ex prægnantia provenit, ut *Hipp. lib.* 2. *de morb. mul.* inter alia, ventrem non solum intumescere dixerit, sed pro temporis ratione, ut in prægnantibus fieri solet, increscere, quod ad septimum vel octavum etiam mensem mulieres fallere consuevit; inexpertæ enim, ut ipse dicebat, ex hoc utero se gerere credunt.

Secundum signum relatum à *Cagnolo, & à Masc.* 20
de probat. concl. 1208. *nu.* 10. *vol.* 3. est lac in mammillis, & earum tumefactio. at neque hoc adeo concludenter prægnantiam probare potest, ut videtur velle *Bald. ab eod. Mascard.* citatus: nam & absque eo, quod mulier utero gerat, lac aliquando in mammis illi innascitur, asserente *Hipp. Aph. sect.* 5. *Aph.* 39. si mulier lac in mammis habet, neque gravida est, neque peperit, huic menstrua defecerunt, ex quo repetit *Avic.* 12. *tertia, c.* 3. & idem Hippocrates, ubi proxime, in uteri conclusione lac appetere, partusque intumescere dicebat. sed quid, quod non solum in mulieribus etiam non prægnantibus, & quæ non 21
pepererint, sed etiam in viris lac in mammillis colligi interdum consuescat? quod quidem & ego vidi, & alios vidisse scio, & testatum reliquit *Arist. lib.* 1. *de hist. anim. cap.* 12. *&* 3. *ejusd. cap.* 20. *Avicen. ubi proxime. Mercur. de morb. mul. lib.* 3. *c.* 1. *Silv. Contro. Med. contr.* 69. *paulo ante med.* & plura ejus rei exempla habes apud *Schench. obser. suar. lib.* 2. *titulo de mammillis.*

millis. Quinetiam *Cardanus Aphor. sect.5. Aphor.37.*
& supra citatus Mercur. referunt testimonio illorum;
qui novum Orbem lustrarunt, viros pęne omnes cer-
tis quibusdam locis maximam lactis copiam gene-
rare, quod testatur etiam *Baricellus de Lacte, cap.25.*
apud quem aliæ nonnullę historiæ habentur de lacte
in maribus cæterorum animalium generato; sed &
Matthiol. Epistol. lib.3. de hircis Boëmicis lacte fœ-
cundis mentionem habet.

23 Ex quibus patet, conjecturam quæ ex collectio-
ne lactis in mammis sumitur, esse satis fallacem, &
nulla ex parte certam. Sed dato etiam, quod certam
præsumptionem prægnantiæ faceret, adhuc leve si-
gnum, & non perpetuum hoc esset, cum lac nonnisi
post aliquos menses in mammis colligatur, teste *Gal.
comm. Aph.5. Aph.52.* scilicet post tres aut qua-
tuor menses à conceptu, ut firmat Hipp. & cum eo
24 DD. omnes. *Laurent. Anat. lib.9. quæst.3.* hoc er-
go signum, cum non sit perpetuum, erit insufficiens;
nam ante quatuor menses, cum major difficultas co-
gnitionis prægnantiæ urget ex prima conclusione,
nullum ex eo indicium sumere licet, at neque in ea,
quæ lac præbens concepit.

25 Sed quod maxime infirmam reddit conjecturam
pręgnantię ex lacte desumptam, illud est, quod etiam
in virginibus adhuc virum non expertis lac in mam-
millis colligatur, quod probant abunde *Iouber. lib.5.
error.pop.c.3. Laur. Anat. lib.8.q.2. Nanc. in anal. Mi-
croc. ad Macr. lib.4.c.5.* & licet distinguant, quod lac
26 in virginibus, vel in mulieribus, quæ nec concepe-
runt, nec pepererunt, & in viris, neq; album sit, neq;
consistens, & omni boni lactis conditione destitu-
tum, & quantitate etiam modicum, hoc tamen nihil
magis in ejus rei cognitione doctos nos facit, cum
27 & in prægnantibus lac pravæ qualitatis, & quantita-
te paucum, & nutritioni minime aptum generetur,
ut testatur *Gal.1. de sanit. tuend. cap.9. class.2.*

28 Defectum porro menstruorum pro tertio signo
à Cagnol. adductum, omnium esse fallacissimum jam
novimus Medici. Sed non solum ex menstruorum
defectu non potest certo affirmari, mulierem in ute-
29 ro habere, sed neque ex eorum apparentia pro certo
judicare possumus, illam utero non gerere, cum &
quædam sint, quæ prægnantes menstruantur, & vice
versa aliæ sint, quæ nunquam aut raro menstruantur,
& concipiunt. Mirum dixerim, mulierem nuper tra-
ctavi, quæ septem filios peperit; hæc multum pur-
gabatur, & assidue, tamen non concipiebat, nisi per
tres aut quatuor menses illi menstrua destitissent.
tunc concipiens, filios obæsulos carnososque ede-
bat, & nono quidem mense verè pariebat; nam à de-
fectu menstruorum semper ad diem partus duode-
30 cim, aut tredecim menses intercedebant. multa in-
super exempla mulierum quæ menstruis destitutæ
conceperunt, habes apud *Schench. lib.4. observ. tit. de
conceptione,* & facit historia *5. Epidem. ab Hipp.* enar-
rata de uxore Gorgiæ, quæ quatuor annis menstrua
purgatione privata, tamen concepit. de his autem
dicebat *Arist. 7. de hist. Anim. cap. 2.* quod con-
cipiunt, cum tantum humoris in eis colligitur, quan-
tum iis quæ purgantur, restare solet.

Sed quid plura? lactentes mulieres concipere quo-
tidie videbis, quæ tamen plurimum non menstruan-
31 tur. Recensentur & ab eod. Schench. plura exempla
mulierum, quæ gravidæ existentes purgabantur, *ibi-
dem tit. de Gravidis.* & ego non multis abhinc die-
bus juvenculam curavi satis venustã, Iuliam nomine,
cujusdam scribæ vel tabellarii uxorem, quæ cum an-
te quàm conciperet non bene purgaretur, dehinc
utero gerens indesinenter purgabatur, ita ut quoti-
die, & non menstruatim, ut in cæteris, sanguinem,
atque illum quidem non improbandum ab utero
redderet. est autem temperamento prædita bilioso,
puella vero, quam ex ea prægnantia peperit, bene
compacta, & obæsula est, & bene valet, ita ut hinc
colligere facile liceat, quam vana sit ea graviditatis
præsumptio, quæ ex defectu menstruorum elicitur.

Quartum signum, quod ex Serapione notat Ca- 32
gnol. (licet Hipp. sit) sunt maculæ in facie, de quibus
ita *Hipp. in lib. de steril. prope princ.* Quæ utero gerunt
in facie maculam habent, quam Ephylim vocant. &
paulo infra, tales maculas habentes, fœmellas gesta-
re testatur, quod signum inter potiora à Cagnolo
relatum, si quod aliud vanum, ac fallacissimum est, &
quod non modo certi aliquid promittere non po-
test, sed neque quicquam probabilis; cum & pluri-
mæ gravidarum tales maculas non habeant, ut quæ
mares gerunt, ut elicitur ex Hipp. assertione, immo
neq; omnes, quæ fœmellas in utero habent, & mul-
tæ non prægnantium iis maculis deturpentur, præ-
sertim quæ aut non debito modo, aut non sufficien-
ter purgantur. Non mirum vero est Cagnolum, qui
Medicus nunquam fuit (ut ego credo, & ex his, quæ
adducit aperte ostendit) his nugis adeo fidere, ut
ex illis certam prægnantiæ cognitionem extorque-
re velit; vere enim, si Medicus fuisset, has meras
esse nugas cognovisset, ut alii Medici factitant; &
quamvis Hipp. hæc adducat, non tamen adeo illis
fidebat, ut Cagnolus facit.

Nec minus, quam cætera jam commemorata om- 34
nia, fallacissimum prægnantiæ signum est extranea-
rum rerum appetentia, cum & in non gravidis ali-
quando reperiatur, (sequitur enim ad aliquem sto-
machi; aut totius corporis morbum) & in gravidis 35
perpetua non sit, sed ad tertium, aut quartum men-
sem tantummodo perduret, à secundo incipiens.
*Gal.1. de Sympt. causs. cap.7. class.7. Alex. probl. lib.2.
probl.74. Avic.13. tertii tract.2. cap.10. Pedemont.
in addit. ad Mes. sum.4. cap.2.* Neque etiam gravi-
dis omnibus signum hoc est commune, sed iis præ-
sertim familiare, quæ vel primiparæ sunt, vel in qui-
bus vitiosi humores cumulantur in ventriculo; fit
enim hoc vitium eodem modo, quo pica, seu citta,
teste *Gal. com. Aph.5. Aph.61.*

Vltimum denique signum, cui plurimum tribuit 36
Cagnolus, est, quando mulier sentit fœtum in utero
moveri; ac bene quidem se res haberet, si mulier cer-
ta esset, motũ illum à fœtu excitari, sed de hoc quo-
modo certa esse potest? Motus enim in utero ali- 37
quando ex humoribus, ex ventositate, ex mola exci-
tari potest. Iure ergo Fortun. Fidel. *ubi supra,* etiam
hunc motum in utero factum pro infallibili gravidi-
tatis signo respuit; neque enim certam habet signifi-
cationem: unde inter alia quæ ipsas prægnantes mu-
lieres non modo, sed & obstetrices, ac Medicos de-
cipere solent, hic motus est, teste *Hipp.2. Præd.* At
quęcumque, inquit, se concepisse existimant, neque
conceperunt, & multis mensibus decipiuntur, quod
menstrua non compareant, & venter turgescere, ac
moveri videatur, &c. quod quidem in mola fit; licet
idem *Hip. in primo de morb. mul.* in mola nullum sentiri
motum voluerit, quod tamen experientiæ contra-
rium esse dicit doctissimus vir *Petr. Sal. in Annot. ad
Altom. pract. cap.113.* immo non solum moveri mo- 38
lã, sed eos motus, quos illa effingit, similes esse mo-
tui embryonis tradit *Avic.21. tertii tract.2. cap.18.*

 Præterea

39 Præterea abſque eo,quod quicquam tales motus perſentiat mulier,interdum gravida eſt,& plures indies cernuntur, quæ etiam ſeptimum menſem prætergreſſæ adhuc ſe gravidas eſſe non didicerunt; im-
40 mo & in poſtremis menſibus, ut dicit *Vall'ſ. in 4. Epid. tex.49.* & licet ſciam non parum differre motum fœtus ab eo, quem excitat mola,vel ventoſitas; nam ventoſitatis motus neque continuus eſt, neque ordinatus,& mola non movetur ex ſe,ſed ad motum mulieris, & in ſumma non minima intercedit differentia inter unum & alium motum, ut optime docet *Fernel. Pathol. lib.6. cap.17.* tamen ego experientiæ majorem fidem adhibeo,cum viderim doctiſſimos, ac primi nominis Medicos, atque Chirurgos, & expertiſſimas obſtetrices in ea re falli non ſemel aut bis, & tamen cum principibus perſonis agebatur. quod abſque dubio indubitatam fidem nobis facere debet, tale prægnantiæ ſignum eſſe, ut reliqua omnia, dubium ac fallax.

Et quia Cagnolus, ſeu quiſquis ſit harum rerum inexpertus, objicere poſſet, quod horum quidem
41 ſignorum ſingula per ſe ſint abſque dubio incerta ac fallacia,ſimul tamen juncta poſſint plenam ac in-
42 fallibilem prægnantiæ probationem facere, ſciendum eſt,omnia hęc ſimul juncta cum aliis quam plurimis ab aliis relatis ſignis poſſe ex morbo, ac præternaturali cauſa originem habere: nam pone mihi mulierem,cui menſtrua ex alia cauſſa,quam ex prægnantia,aut ætate defecerint,huic profecto & ciborum ineſſe poterunt faſtidia,& proclivitas ad vomitum, & ventris tumefactio, & lac in mammillis, & maculæ in facie,& motus excitatio in ventre,& color totius corporis pallidus, & ſi quæ alia referri
43 poſſunt pro ſignis prægnantiæ: omnia enim ac ſingula communia ſunt tam prægnantiæ, quam menſtruorum retentioni, ut proſequitur *Valleſ. ubi ſupra. & Codronch. in meth. teſt. cap. 12.* Nec minus fruſtra, quam laboraverit Cagnolus, videretur laboraſſe Cagnatus, ſi ex ſignis ab eo rela-
44 tis non minus quam ſuperiora fallacibus, conceptum viginti aut etiam decem dierum cognoſci infallibiliter poſſe affirmaſſet; non tamen hoc firmavit Cagnatus, ſed præſumptionem quandam prægnantiæ nos ex illis poſſe deſumere voluit. aliàs enim illud ipſum, quod Cagnatus ex ſignis ab eo adductis promittit,difficillimum eſt cognoſcere;quippe cum ea non modo conceptum jam fœtum, ſed diem conceptionis indicare poſſent, ſi certitudinis
45 quid haberent; cum tamen conceptus dies, & hora neſciatur, & ipſaſmet mulieres lateat, ut tradunt etiam ipſi Legumperiti. *Glo. in cap.1. §. in Lege. in verbo quadraginta. diſt.5. Cagnol. in l.1. ff. ſi cert. pet. num.199. Burſ. conſ.63. num.21. vol.1. Maſcard. de Probat. concl. 805. num. 6. vol. 2. & concl. 1146. num. 31. vol. 3. quod ex Ariſtotele habent 7. de hiſt. anim. cap.4.*

Etenim etiamſi vulva à concubitu ſicca rema-
46 nens fidem facere poſſit jam celebratæ conceptionis, ſcimus tamen conceptionem non niſi tunc vere poſſe dici factam ex Hipp. cum ſemen in uteris ſeptem diebus permanſerit: pluribus enim,ac pluries uterus à coitu ſiccus remanet, & ſemen quidem attractum retinetur, quod tamen non multo poſt foràs prolabitur. eodem quoque pacto capitis gravitas,totius corporis & ipſius capitis dolores, & oculorum caligines mulieribus, quæ non conceperunt, etiam ex ipſo coitu, non ſecuto conceptu, accidere ſolent, & ſecuto quidem conceptu, non accedere; quin etiamſi hæc ipſa perpetua forent, & ſemper eodem modo fierent, tamen difficulter conſiderari, ac animadverti poſſunt, & ad noſtræ quæſtionis inſtitutum minime faciunt, cum nunquam occurrat de tam recenti conceptu dijudicare: nam neque ipſæ mulieres ante menſem ſaltem de prægnantia quicquam ne per hæſitantiam quidem niſi de raro affirmant.

Cæterum experimenta ad explorandam præ- 47
gnantiam propoſita duplici defectu laborant; primo, quod omnino fallacia reperiantur, ſecundo, quod periculi plena exiſtant. *Codronch. ubi ſupra.* In- 48
ter quæ experimenta primum locum obtinet Mul- 49
ſa, hoc eſt aquæ & mellis mixtura (Mulſum namque mixtura eſt ex vino & melle. *l. Adeo quid. §. Inſula. ff. de acquir. rer. dom. l. Idem Pompon. §. idem ſcribit. ff. de rei vend. & ex noſtris Dioſcorid. lib. 5. cap. 12.*) de hac *Hippoc. Aphor. ſect. 5. Aphor. 41.* ita habet: Si velis noſcere, an conceperit mulier, cum dormitura eſt, ei aquam mulſam potandam da, & ſi alvi tormina patietur,concepit, ſin minus, non concepit. hoc experimentum, ut cæteris quibuſque ſecurius à cæteris omnibus poſterioribus proponitur, cum tamen adeo incertum ac fallax ſit, ut in non aſſuetis mulieribus, & in iis, quæ obſtructione laborant, facillime tormina procurare valeat, præſertim ſi à cœna propinetur, ut jubet Hippocr. Præterea quam periculoſum ſit tormina in prægnantibus excitare, vel ipſæ obſtetriculæ 50
noverunt, cum ex his facili negotio ſubſequi poſſit abortus.adde quod Mulſa per ſe etiam menſtrua 51
provocat, nam & urinam ciet. *Hipp. de Vict.rat. in morb. acut. in princip.* quæ vero urinam ciunt,etiam menſtrua provocare poſſunt, & quæ menſtrua provocant, abortum abſque dubio cauſare ſolent.

Nec minori periculo vacat aliud experimentum 52
ſuffitus, pari etiam fallacia cum ſuperiori dotatum; de quo idem Hippocr. mentionem habet *ibidem Aphor. 59.* utitur tamen hoc experimento ad explorandam mulieris fœcunditatem, vel ſterilitatem, alii vero etiam ad explorandum conceptum jam factum; quod autem fallax ſit, docet experientia, quia etiam gravida non exiſtente muliere, ſed uteri aut viſcerum obſtructionibus laborante, odor ſuffitus ad nares non pervenit, ut in his quæ conceperunt uſuvenire autumant, præterquam quod ſuffitus aromatum, qualis hic eſſe debet, ut docet *Gal. in* 53
comm. ejuſdem Aphor. muliebria,hoc eſt purgationes movet, tradente eodem *Hippocr. Aphor. ſect. 5. Aphor. 38.*

Eandem fallaciam, eademque incommoda ac pericula ſecum afferunt quæcunque alia experimen- 54
ta proponuntur, ut allii, ariſtolochiæ, galbani, aut hujuſmodi medicamentorum appoſitio, quorum plura recitat idem *Hippocr. in lib. de ſteril. & alibi.* quamobrem nec iis uti, neque utentibus fidem habere convenit, quemadmodum neque cæteris ab eod.Hipp. ibidem propoſitis, & ab *Avic. 21. 3. tract. 1. cap. 14.* ad dignoſcendum, utrum marem vel fœmellam gerat mulier, ex cujus rei cognitione habetur ſimul cognitio prægnantiæ: nam & hæc pariter fallacia, ac pæne vana ſunt, ut firmat *Amat. Luſit. Curat. Med. cent. 1. curat. 70.*

Concludamus ergo ex prædictis,quod certa prægnantiæ cognitio ex nullis ſignis indubitato haberi poteſt, ſed bene conjecturalis ac dubia; nullum enim ſignum tam proprium prægnantiæ habemus, quod ex aliqua alia præternaturali cauſa originem

ginem habere non pòssit, neque ullum tam certum ac tutum experimentum, ut illi indubitatam fidem præstare liceat. Remanent ergo conclusiones, à me in principio hujus quæstionis propositæ, in suo robore, & Cagnoli assertio, seu cujuscunque sit, tanquam falsa evanescit; cum tamen, ut dixi, jure sit excusandus. Hæc autem omnia universaliter sunt intelligenda, nam bene in casibus particularibus usuvenit, ut certo certius prægnantia deprehendatur. Sed ex particularibus non possunt elici conclusiones universales; itaque universales, eorum plurimam quę diximus, veritatem habent.

S V M M A R I V M.

1 *Prægnantiæ signa quædam magis uni ætati, quam alteri familiaria sunt.*
2 *Signa prægnantiæ pro temperamentorum ratione in individuis evariant.*
3 *Signa prægnantiæ pro temporis gestationis ratione varia sunt.*
4 *Ordo symptomatum in non prægnante pervertitur.*
5 *Non omnia signa in omnibus, neque in omni prægnantia apparent.*
6 *Recentis conceptus signa. & num. 8.*
7 *Natura suo fine potita non amplius appetit media ad finem ducentia.*
9 *Provectioris conceptus signa ex multis habentur.*
10 *Signa ex facie desumpta.*
11 *Signa ex pectore, & mammis.*
12 *Signa ex ventriculo. & num. 14.*
13 *Extranei prægnantium appetitus.*
15 *Signa ex ventre.*
16 *Signa ex utero.*
17 *Signa ex universo corpore.*
18 *Experimenta ad dignoscendam prægnantiam neque certa, neque tuta.*
19 *Primum experimentum.*
20 *Eretria oppidum.*
21 *Rubrica quid.*
22 *Synopis Mithridatis patria.*
23 *Secundum experimentum.*
24 *Tertium experimentum.*
25 *Quartum experimentum.*
26 *Inane est ex urinis quid certi promittere in prægnantiæ investigatione.*
27 *Audacia, ac impudentia ignorantiā concomitantur.*
28 *Quintum experimentum.*
29 *Affectus, qui solent similia signa prægnantiæ de se præbere. & num. seq.*
31 *Menstrua retenta à prægnantia quæ distinguant. & numeris 32, 34, 35, 36, 37, 38.*
33 *Oculorum contractio in prægnante unde.*
39 *Mola à prægnantia ex quibus distinguatur.*
40 *Lac in mola non innascitur. dic ut ibid.*
41 *In prægnantia cur nullus in ventre gravitatis sensus.*
42 *Fœtus est portio viscerum matris.*
43 *Conceptus in utero respondet proportione fructibus arborum. contrarium num. seq.*
45 *Mola non potest dici pars ventris.*
46 *Tumor ventris in mola durior, & manum tangentis effugit.*
47 *Indicia, ex quibus potius molam, quam verum conceptum in utero habere mulierem præsumi potest.*
48 *Mola ex pauco & morboso semine, & quomodo generetur.*
49 *Signa prægnantiæ in mulieribus lac præbentibus.*
50 *In lac præbentibus facilius prægnantiæ symptomata apparent.*

De signis, ex quibus prægnantiæ conjectura depromi potest.

Q V Æ S T I O II.

CVm ergo tam arduum ac perdifficile sit, prægnantiæ certam habere cognitionem, ac facillimum, Medicum & obstetricem, ac quemcunque qui judicium ferre debeat in ea re decipi, summa utamur circumspectione in judicando, necesse est, quamobrem antequam de signis, quæ sese produnt quicquam certi proferamus, multa in considerationem adhibere opus est, diligenterque ea perscrutari, ac exquisito examine perpendere. Ac primum quidem mulieris ætas, ac temperamentum, uterique ferendi consuetudo contemplanda, quædam enim 1
facilius in una ætate, ac in certo temperamento manifestantur; sic in juvenculis utpote utero ferendo non assuetis, ea symptomata & numero plura, & evidentiora apparent, & longiori tempore perdurant, & majorem multo molestiam afferunt, quæ in senioribus, & assuetis contrario modo eveniunt; nam & pauciora sunt, & toleratu faciliora, & minori tempore affligunt.

Secundum eandem quoque rationem quædam signa in calido temperamento elucent, alia quædam in frigido. In calido oris amaror, capitis dolor acutior, oculorum obtenebrationes, syncopis, oris 2
ventriculi morsus, vomitus biliosus, & cætera ad hunc modum: in frigido eructatio acetosa, corporis languor, oscitationes, torpor, pigritia, capitis gravedo, vomitus pituitosus, & hujusmodi alia succedunt, prout temperamenti ipsius natura ferre solet, vel prout menstrua ipsa ad frigidum aut calidum declinaverint, vel biliosa, vel pituitosa, vel melancholica fuerint.

Considerandum insuper venit, an mulier alias uterum gestaverit, insimulque quibus tunc symptomatibus vexata fuerit, quæ potiora prægnantiæ signa habuerit, si enim hæc prioribus respondeant, facilius, aliis adhitis adminiculis, poteris judicare, an illa in utero habeat; quinetiam interroganda est, an aliàs utero gerens purgari consueverit aliquando, & quando, & quanto tempore, & quanam quantitate, & quomodo, & cujus tunc qualitatis menstrua fuerint. Venit præterea perscrutandum, quot mensium fœtum in utero habeat, vel habere se 3
putet, cum quædam signa in primis mensibus, nonnulla in intermediis, quædam vero in posterioribus eveniant, certo quodam servato ordine, ut deinceps videbimus, alias enim talis ordo in non prægnante 4
omnino pervertitur, & symptomata indies augescunt, nec, ut in prægnantia fit, stato tempore remittuntur, cum neque debito tempore sese prodant.

Vltra prædicta vero diligenter circa purgationes menstruas interrogetur mulier, an extra prægnantiam, earum unquam defectu, vel diminutione, vel stillicidio laboraverit, & quantum, & quomodo purgetur, an singulis, vel alternis mensibus, cujusque qualitatis purgationes sint, an colore nimirum rubicundo, vel ad albedinem vergente, vel ad citrinitatem potius, aut livedinem; ex iis enim facilius in cognitionem venire possumus, an ex morbo, vel ex prægnantia signa sese prodentia originem habeant.

Denique inquirendum est, an mulier hepatis, splenis, uteri, vel aliarum partium obstructionibus

obnoxia ſit, vel alias unquam fuerit; an aliquis morbus præceſſerit, utrumve talis morbus ſit illi veluti cognatus ac familiaris, & an aliàs cum eo morbo conceperit, & quænam accidentia ex eo morbo illam moleſtare conſueverint, & cætera ad eandem rationem, quæ optime noverunt docti Medici.

His optime perſpectis ac conſideratis, ad ſigna perſcrutanda accedamus, quæ nobis tunc obviam
5 fiunt, quæ quidem plurima ſunt; non tamen omnia in omnibus, neque quolibet tempore, neque in omni prægnantia apparent, ſed in aliis alia, ut ſuperius annuimus.

6 Primo ergo recentioris conceptus ſigna hæc ab auctoribus traduntur, quæ tamen omnia pæne ex ipſis mulieribus venari cogimur. ſi itaque mulier cum viro commixtam ſe fateatur, & in coitu multa ac conſueto etiam majori tentatam delectatione, uterumque in ſeminis effuſione veluti ſugentem ac ſemen ad ſe allicientem expertam, tunc quantum hæc promittere poſſunt, conceptionem factam eſſe fateri licet. ſic etiam ſi vir à coitu virgam veluti ſuctam habuerit, & ſemen quidem emiſiſſe ſe dicat, mulier vero loca exucca, vel modica humiditate reſperſa habuerit, mox neque illico à coitu, neque poſtridie ſemen excidiſſe animadverterit. Non aliter quoque, ſi vel illico à coitu, vel poſtridie mulier leviter abſque ſuccedente febre perhorreſcat, atque uterum in ſemetipſum contrahi percipiat, ſi dolor levis inter umbilicum & pudenda illam vexaverit, ſi coitus faſtidium, ac veluti odium & diſplicentia
7 quædam acceſſerit; Natura enim ſuo fine potita non amplius appetit media, quibus antea potiri fine deſiderabat, quod in brutis manifeſtius eſt. Hæc ſi ita eveniſſe conſtare poſſit, magnam factæ conceptionis conjecturam præbere poterunt; ſed tamen
8 cognitu difficiliora multo ſunt, quam quæ ſequuntur. ſunt enim quæ, cum conceperint, illico moroſæ evadunt, ac quavis ex cauſſa facillime irritantur, eæ præſertim, quæ melancholico ſunt temperamento, & melancholica menſtrua demittunt. ſuccedit aliquibus, aut pluribus corporis torpor quidam, ac pigritia, & appetitus dejectio, ita ut non ſicuti ante bene appetant, ſed veluti cibum negligant. ſunt etiam quibus intra breve conceptionis tempus nauſea, ac vomitus accedat, & malacia, hoc eſt extranearum rerum appetentia ſuboriatur, juvenculis præſertim, utero gerendo non aſſuetis. Menſtrua ſi apparere debeant vel exitum remorantur, vel omnino non comparent, vel quaſi ſtillantia, & in modica quantitate, & colore albicantia, ſi qui autem dolor mulierem vexabat, renum præcipuè, ac dorſi, mox lenitus videtur, & indies magis magiſque ceſſare, ut annuit *Hip. in lib. de ſuperfœt.* contra vero, quibus non aderat, quædam gravitas, ac levis renum dolor, ac lumborum prehendit. Eſt etiam quando urina vel reſtitat, vel non niſi cum aliquali difficultate, ac nixu quodam redditur non conſueto, vel ejuſdem incontinentia moleſtiam affert, comprimente nimirum utero ipſam veſicam, atque hæc quidem nonnullis intra menſem apparent, plerique autem multo ſerius. Hæc ſunt, quæ poſſunt factum conceptum primo, aut ſecundo menſe demonſtrare, quibus adde ſignum ex utero deſumptum, de quo infra. quod ſi cum expertis, & uterum ferre aſſuetis mulieribus res agatur, certiora evadent omnia, quippe cum non ſolum intra dictum terminum, ſed illico à coitu hujuſmodi mulieres, ſi animum advertant, ſe concepiſſe ſcire poſſint, ut firmat *Hip. de Genit.* ex Med. vero experientia adeo recentis conceptus cognitionem certiorem habere non licet.

Ad conceptus ergo provectioris ſigna accedentes, ea ex variarum rerum conſideratione haberi poſſe dicimus: nam quædam ex parte matris, quædam ex parte uteri & ventris, quædam ex aliquibus acci- 9
dentibus, aut affectibus eliciuntur, ut infra explicabimus. Ex matre igitur primo hæc habentur; facies 10
colore ſolito pallidior, ac magis extenuata abſque hoc, quod ab aliquo prægreſſo morbo, vel evidenti quadam cauſa, ut timore, triſtitia, jejunio, vigilia, aut hujuſmodi quopiam originem habuerit. In fronte interdum maculas quaſdam lividas, vel citrinas, vel aliquo externo colore cutem defœdantes conſpiciemus, ac faciem univerſam lentiginibus alias mulieri non familiaribus reſperſam. Oculi conſueto contractiores, ac magis cavi exiſtent, & album ipſorum lividius evadet, vel ad quandam verget citrinitatem, cui ſigno plurimum videtur tribuere *Hip. in lib. de ſup. & in lib. de ſter.* cum dicat, ſi non ex aliis, ſaltem ex hoc prægnantem eſſe mulierem deprehendere poteris, tanquam hoc multo potiorem ac certiorem prægnantiæ ſignificationem præbeat. Præterea oculorum pupillæ clariores evaſiſſe videbuntur, præſertim in iis, quæ mares geſtant, aut fortes fœtus, & aliquando album oculorũ incraſſatum videtur, ac veluti foras conſueto magis prominere.

Pectus ſubinde, & mammas conſiderantes, ſub 11
lactis præcipue generationem, tertio nimirum, vel quarto prægnantiæ menſe, mammas dolere comperiemus, dehinc paulatim quoque tumefieri, earumque venas patentiores, craſſiores, & colore liventes, vel citrinas apparere: arterias jugulum perreptantes, ſi pauliſper mulier exerceatur, plus ſolito pulſare, ac quibuſdam quoque cordis pulſum eſſe moleſtum, mammarum inſuper papillas denigrari, & in iis, quæ mares in utero habent, ſurſum vergere, in iis, quæ fœminas geſtant, deorſum inclinare, teſte *Hippocrate in lib. cit. de ſteril. prope principium.* circa prædictas autem mammarum papillas circulus colore nigriuſculus, & magis conſueto fuſcus animadvertitur. hinc etiam lac tertio, ut dixi, vel quarto menſe de ſe ſignificationem præbet.

Porro ſub hoc idem tempus, immo & per menſem ante, vini ac cibi faſtidia adveniunt: mulier non 12
ut ante bene appetit, oris ventriculi morſum perſentit, nauſea, & vomitus & jejunæ, & paſtæ indifferenter ſuccedunt. os frequenti ſaliva abundat, & quibuſdam amariuſculum cum jejunant evadit, quaſdam eructatio acetoſa, & ciborum exercet inconcoctio, quibuſdam etiam extranea quædam, & à quotidiano ciborum uſu abhorrentia expetuntur, quæ ſi denegentur, vel abortum faciunt, vel in ſyncopim facili negotio labuntur. atque hæc quidem in iis frequentius, faciliuſque eveniunt, in quibus pravi humores dominantur; pleriſque tamen rerum acerbarum, atque acrium, ſalſarum, aut acidarum, fructuum immaturorum ac præcocium irrationale quoddam & inexplebile deſiderium oboritur.
quædam cibos quoſdam peculiares, & qui antea 13
ſummopere arridebant, vinum, aquam è certo puteo aut fonte hauſtam, certas certorum locorum aut animalium carnes, ac edulia ita odio habent, ut, ſi ea ſibi offerantur, vel caſu viderint, vel nominari etiam audiverint, in animi defectum promptiſſime labantur. Quædam contrà cibos, à quibus antea maxime alienæ erant, prægnantes inſatiabiliter avent,

avent, & eos ſumma cum voluptate prægustant; ac mirabile quidem eſt, hæc rerum deſideria, vel ab eis averſionem in ipſis etiam extra prægnantiam, ac per longum tempus, immo toto vitæ curriculo interdum perdurare. Mulierem vidi, quæ, cum ante quam utero gereret, vinum, ut aliæ factitant, amaret, prægnans facta ab eo ita alienata eſt, ut jam per multos annos ne odorem quidem illius perſentire valeat. aliam novi, quæ omnia ſalita odio habet, cum tamen in prægnantia non niſi ſalitis cibaretur. Pejor earum conditio eſt, in quibus humores naturalem ſtatum longe prætergreſſi, terram, carbones, cretam, calcem, glaciem, ſtuppam, crudos piſces aut carnes, & abſurdiora quædam expetere eas cogunt, ita ut non niſi riſu excipi aliquando poſſint hujuſmodi prægnantium appetitus.

Vidi quæ equum exenteratum conſpiciens hepatis equini deſiderio flagraverit. quandam inſuper proprii mariti barbam morſibus appetere aventem, & non niſi deſiderio ſæpius expleto quietem habuiſſe. Altera piſtoris humero ſatiari volebat, quem humeris denudatum quotidie pertranſeuntem obſervaverat, & non niſi pretio ultro piſtori oblato, & ejus humero avide commorſo, ab eo deſiderio abſtinuit. quam hiſtoriam cum aliis pluribus, quæ riſum lectori excitare poſſunt, recitat *Schench. obſerv. ſuarum lib. 4. de Gravidis.*

14 Sunt præterea nonnullæ, quæ jejunium tolerare nequeunt; quod ſi jejunare cogantur, animo facile linquuntur. quod ſymptoma & alia ac modica quidem ex cauſſa evenit aliis quibuſdam, ut ſi longiori tempore ſtare cogantur, vel diutius ſedere, vel ubi nimis arcte veſtibus præcinctæ fuerint.

15 Venter cum his indies tumefieri obſervatur, ac conſueto magis calens percipitur, tumor autem non durus, nec laxus apparet, aut diffluens, nec ex eo venter tenſus remanet, ſed cum leni quadam renitentia mollis reperitur. dolor levis inter umbilicum, & pecten ſubinde angit, ac procedente tempore motus quidam ſuavis, ac ordinatus tangenti perſentitur, quibuſdam vena quædam nigra ab umbilico ad pudenda protenditur, & univerſim imi ventris venæ craſſiores, & obſcuriores apparent.

16 Os uteri in conceptionis principio facile tangitur, & abſque manifeſta duritie connivere videtur: hoc enim maximum eſt mulieris, quæ concepit, indicium, inquit *Gal. de Nat. facul. lib. 3. cap. 3. claſſ. prima, & 6. de loc. aff. cap. 5. claſſ. 4. & 5. Aphor. 51. extr. ord. claſſ.* ſuccedente vero tempore, difficilius, ac multo magis quam extra prægnantiam, uteri os tangere licet, remeante quippe ad ſuperiora utero, & circa conceptum fœtum ſeſe recolligente. ſuccedit menſtruorum totalis defectus, cujus loco in iis, quæ ſanguine abundant, hæmorrhoides, licet raro excitantur; frequentius ad ſuperiores partes caput nimirum recurrens ſanguis hæmorrhagiam excitat; ſed & interdum, licet rariſſime contingat (tamen aliquando evenire ipſemet vidi) vomitu ſanguis rejicitur, vel alia ex parte foras prodit; hæc tamen etiam extra prægnantiam ex menſtruorum defectu eveniunt.

17 Ex univerſo demum corpore habentur aliqua prægnantiæ ſigna; ſiquidem ejus color ad citrinitatem quandam inclinat, aut livorem, præſertim in iis, quæ fœmellas gerunt: ubi enim mulier gravida eſt, tota pallida redditur. *Hippocrates in princip. de morb. mul.* ubi & ejus rei rationem habes. ſuccedit ejuſdem corporis gravitas, ac pigritia, & deſidia; quibuſdam, tradente *Ariſtotele 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* tumores exulcerationeſque carnis in cruribus, atque inferioribus membris exoriuntur. eædemque partes interdum veluti chacheticis, aut hydropicis inflantur, & aquoſo tumore extuberant, iis præcipue, quæ cæteris magis pituitoſæ ſunt, & humido dotatæ temperamento. Venæ non mammarum ſolum ac ventris, ſed etiam corporis totius procedente tempore incraſſantur, & in lividiorem colorem nativum mutant. ſuperveniunt præter hæc alia inſuper ſymptomata primis præſertim menſibus, ut dixi ſupra, capitis nimirum dolor ſeu gravedo, vertigo, oculorum obtenebrationes, oſcitationes frequentes, & hujuſmodi. Mœror, & ſubinde lætitia abſque ulla rationali cauſſa, veluti in melancholicis excitantur. eſt etiam quando pili ex conſuetis locis defluant, & in non conſuetis repullulent, *eod. Ariſt. teſte ubi ſupra.* Dorſum tactu frigidum perſentiri tradunt aliqui, collum vero calidum. *Aet. ſerm. 16. cap. 8.* Alia quoque recenſere poſſem ſigna prægnantiam indicantia, quæ brevitati ſtudens omitto; cum alias non magni momenti ſint, ac minus fallacia, & tutiora exiſtant, quæ commemoravimus. quorum profecto alia ab aliis auctoribus adducuntur, nonnulla experientia habentur, præcipua vero ab Hippocrate proponuntur *in libb. de Genit. de ſuperfœt. de ſteril. & in aliis*, qui ad mulieres ſpectant. *à Galeno ſparſim in multis locis. ab Avicenna 21. tertii tract. 1. cap. 13. ab Aet. ſerm. 4. cap. 8. lib. 4. à Raſ. 22. Contin. tract. 6. cap. 1.* & ab aliis omnibus practicis, præſertim vero ab iis, qui de mulierum morbis, aut de iis, quæ ad mulieres pertinent, ſcripſerunt in propriis capitibus de Prægnantia; exquiſitius tamen, quam ab alio quocunque, & copioſius à *Marinello de medic. mulieb. lib. 3. cap. 2.*

Cæterum experimenta, quæ ad ejus rei periculum faciendum proponuntur, ſicco, ut ajunt, pede data opera pertranſire in animo habebam, cum & minus tuta, & omnino fallacia eſſe & experientia docuerit, & ſupra jam à nobis ipſis firmatum ſit; cum tamen nonnulla eorum nobis ſeſe offerant, quæ experiri abſque ullo prægnantis incommodo licet (quamquam & hæc ipſa pari fallacia non deſtitui ſcio) volens proponam. quorum primum *Hippoc. eſt in lib. de nat. mulier. verſ. fin.* ubi hæc habet. 18

Si periculum facere velis in muliere, prægnans ſit nec ne, terra Erythrea aut rubrica oculosilline, ſique medicamentum intro ſubierit, prægnans eſt, ſin minus, minime. Quid vero ſit terra Erythrea, aut Eretria, non ſatis conſtat, cum nullus recentiorum adhuc determinaverit, quantum ego venari potui, & teſtatur etiam *Ceſalpin. de Metall. lib. 1. cap. 11.* de ea mentionem habet *Dioſc. lib. 5. cap. 128.* eamque duorum generum eſſe tradit; alterum colore vehementer albo, alterum cineritio. Eretriam oppidum fuiſſe Eubœæ conſtat ex Plinio, unde fortaſſe ea terra advehebatur. Rubricam vero licet non omnino notam, non tamen ut prædicta Eretria Terra, ignotam volunt, terram eſſe rubram, qua lignarii fabri lineas ducunt, atque inde rubricas nomen deduxiſſe, quod hac terra olim notabantur, dicitur vero hæc rubrica fabrilis; nam & altera eſt, quæ Synopica appellatur, quod ex Synope Cappadociæ, vel Galatiæ urbe ad Pontum Euxinum ſita, & magni illius Mithridatis patria, teſte *Herod. in Clio, ſeu lib. 1.* antiquitus aſporta- 19 20 21 22

aſportabatur, & hanc *Matthiol. in Dioſcor. lib. 5. cap. 71.* Bolum Armenam vulgarem eſſe tradit. Addit Ceſalpin. *ubi ſupra* ex Dioſcor. tertium rubricæ genus, quod terram Lemniam eſſe dicit *cap.* 13. de qua vero intellexerit Hipp. mihi non conſtat. utramque uſupari poſſe mihi perſuaſerim: non multum enim inter ſe fortaſſe manifeſtis qualitatibus differunt.

23 Aliud experimentum ponitur à Mizaldo, & recitatur à *Wecker. lib. ſecret. 5. cap. de morb. ventr.* & eſt tale: Mulierem in æreo vaſe urinam reddere cura, & noctem unam acum ferream, ac perpolitam in vas immerge urinam prædictam continens. ſi prægnans eſt, acus maculis rubris diſtinguetur, ſin minus, nigreſcet, vel ferruginea aut æruginoſa evadet.

24 Tertium experimentum eſt *Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17.* qui, ſi prægnantis, inquit, urina vino miſceatur, elixarum fabarum juſculo ſimillima evadet. Huic experimento addit *Varand. de morb. mul.*
25 *lib. 2. cap. 2.* quod ſi urina tribus diebus reſervetur, dehinc per pannum coletur, & appareant animalcula quædam veluti pediculi, prægnans mulier eſt. debet autem urina in loco Soli minime expoſito, vaſe bene cooperto aſſervari, ac per rarum
26 linteolum tranſcolari. Sed de urinarum fallacia pluribus agere inanis opera eſſet, veluti inane & quicquid ex earum qualitate deprehendendum nobis promittunt nonnulli auctores; non minus enim ex urinis prægnantem eſſe mulierem quis unquam cognoſcet, quam ſi ex iiſdem urinis intimas atque occultas ejuſdem mulieris cogitationes expiſcari velit; & deridendi ſunt tanquam falſi impoſtores, audaces illi ac omnino imperiti Medici (nam ſemper au-
27 dacia vel impudentia ignorantiam concomitatur *Hippocr. teſte in lege*) qui ex urinæ ſolius inſpectione tale quid ſe conjicere jactant, quibus tamen ſi neſciis urinas virorum, aut brutorum conſpiciendas objicies, prægnantiam etiam in viris, aut brutorum maribus præſentem eſſe judicabunt, quod quidem plures docti viri teſtantur. ex quibus ſatis ſit adduxiſſe *Valleſ. controv. Med. lib. 3. cap. 28. Ioub. lib. 3. Error. popu. cap. 3. Salvian. de Vrin. lib. 2. cap. 8. in ſin. Fortun. Fidel. de Relat. Med. cap. 4. Mercur. in lib. della Commare lib. 1. cap. 10. & lib. 2. Err. pop. cap. 29. Plater. Quæſt. Med. Parad num. 69.* qui omnino Medico indignum exiſtimat, ut tale quid jactare audeat.

28 Sed addunt nonnulli his experimentis etiam ſubſequens: Sanguinis prægnantis mulieris, vel quam prægnantem eſſe ſuſpicamur, guttæ aliquot in aqua ponuntur, quod ſi eæ fundum petant, ſalva res eſt, ſin minus, prægnans non eſt. horum vero experimentorum rationes præterquam quod difficile eſt afferre, non eſt aptus hic locus.

Verumtamen cum jam quoad permiſſum noſtris viribus fuit, accuratius ſigna ac indicia, quæ in pluribus, & ut plurimum in prægnantia apparent, attulerimus, ad ulteriora progrediamur, &, quod non minus negotium faceſſit, edocendum nunc eſt, quomodo hæc ipſa indicia diſtinguere liceat, cum ex prægnantia eveniunt, ab iis quæ non ex prægnantia, ſed ex affectu quodam præternaturali ac morboſo ſuboriri conſueverunt, his prorſus non diſſimilia.

29 Sciendum ergo, duos præcipue eſſe affectus, qui prægnantiæ ſimilia de ſe indicia produnt, menſtruorum ſcilicet retentionem frequentiùs, molam vero multo rariùs. addi etiam poteſt ex *Hipp. 2. de Morb. mul. verſ. med.* uteri clauſura ſeu concluſio; nam 30
& ex hac eadem, qualia prægnantibus ad ſeptimum & octavum uſque menſem contingunt; at 31
menſtruorum defectus deprehenditur, ſi morbum aliquem præceſſiſſe mulier confiteatur, ut febrem, viſcerum obſtructiones, & hujuſmodi; quinetiam, & cum ex retentione menſtruorum horreſcentes febricitant, molam vero tales morbos præceſſiſſe opus non eſt, ſed ex ſe in ſana muliere oriri poteſt; in menſtruorum inſuper retentione dolores, ac ponderoſitas quædam in utero, ac imo ventre ſuboriuntur, quotieſcunque tempus accedit, quo mulier menſtrua patiebatur, vel menſtruari debebat.

Symptomata porro, de quibus mentionem feci- 32
mus, in prægnante uſque ad quartum menſem ad ſummum perdurare ſolent; hinc vero remitti ſenſim incipiunt: in ea vero quæ menſtruorum defectu laborat, tardius ut plurimum comparent, & poſtquam apparuerint, non remittunt, ſed potius augeſcunt, quouſque Natura aut arte, menſtrua ac conſueta purgatio procuretur. quin & in non prægnantibus inæquales apparent horrores ex menſtruorum retentione, & lumborum, colli, ac capitis dolores, faciei vero pallores, oculorum contractiones, pupillarum claritates in non prægnantibus vel omnino non obſervantur, vel longo poſt tempore; nam pallores, & oculorum contractiones in 33
prægnante ob id fiunt, quia fœtus meliorem ſanguinem à matris venis exugens, matris corpus veluti exangue relinquit: at in ea, quæ menſtruorum defectu non ex prægnantia laborat, tantum abeſt, ut hoc eveniat, quod potius contrarium accidit, remeat enim retentus ſanguis ad ſuperiores venas, unde eſt, quod ex menſtruorum retentione nonnullas pinguiores, non tamen coloratiores evadere videbis. In non prægnante etiam gravitas in pudendis, & imo ventre apparet, nec dolor lenis, ut in prægnante, ea loca occupat, ſed aliquando multo acerbior.

Mammas etiam conſideranti, & univerſi corpo- 34
ris venas in prægnante, una pars alterâ magis tumet, dolet, ac livet, & magis ſolida viſitur, inſignioreſque venas, ac nigriores in una parte, quam in altera viſuntur, prout fœtus in dextra vel ſiniſtra magis parte commoratur, prout mas aut fœmina eſt, prout calidior aut frigidior, niſi gemini in utero ſint, quod tamen rarius fit: at in ea, quæ non menſtruatur ex morbo æqualiter una atque altera mamma, & una atque altera pars dolet, ac tumet, pariterque patentes, & nigras venas habent. licet negari non poſſit, aliquando etiam remeantem ab utero ſanguinem in non prægnante ad ſuperiora, magis ad has, quam ad illas partes tendere, nimirum magis ad dextras, quam ad ſiniſtras, & econtra.

Prægnans coitum odio habet, vel ſaltem ejus de- 35
ſiderium in ea languet, ea vero, quæ menſtrua purgatione deſtituitur, ejus deſiderio magis flagrat ob retentum ſanguinem, corpus parteſque genitales calfacientem, ac multo quam ante libidinoſior eſt, præcipue ubi ſanguis calidior ſit, & acutior.

Tumor denique ventris in prægnante ſenſim, ac 36
ſecundum temporis rationem, & abſque ullo gravitatis ſenſu, aut moleſtia increſcit; ubi autem menſtrua extra graviditatem retenta fuerint, tumor nec pro ratione ſit, nec citra gravitatis ſenſum, ac moleſtiam, quin etiam non niſi longo poſt tempore, & tunc paucorum dierum termino multo magis, quam

pro ratione augeſcit, quia in prægnante ſenſim, ac quotidie ſanguis ad uterum fertur. *Hippocr. in lib. de Nat. Puer.* in defectu vero menſtruorum, vel ſanguis ad ſuperiora irrepens ventrem inanem relinquit, vel interdum impetu quodam ad conſuetas vias ruens ſubitaneum tumorem excitat. Inſtante porro purgationis tempore, & à copia ſimul, & à mala ſanguinis qualitate ſtimulata Natura impetum faciens dolores acerbiores excitat, corporis rugitus moleſtant, renum dolor, & gravitas, mammarumque inſuper, & pectoris dolorifica ſenſatio, aliquando etiam urina copioſior redditur, Natura per vias urinæ ſuperfluentis humoris portionem demandante.

37 In menſtruorum quoque retentione tumor, ſi appareat, vel inanior eſt, vel multo magis, quam par ſit, durus & protenſus; venter etiam percuſſus interdum ob collectam ventoſitatem reſonat; quod
38 ſi motus aliquis perſentiatur (nam & ſæpe nullus perſentitur) is non continuus eſt, ſed per intervalla, & abſque ratione excitatus. Motus enim fœtus ſtatis quibuſdam diei horis facile percipitur, & maxime diluculo, cum mater ipſa novo alimento indiga, ſuam indigentiam fœtum experiri cogit, unde etiam aliis horis fœtus motu ſe magis prodit, ſi mater nimis jejuna permaneat. De motu tamen hujuſmodi dicebat *Hipp. in lib. de ſterilibus*, quod ſi tranſacto tertio aut quarto menſe nullus percipiatur motus, hic certe morbum adeſſe aliquem ſuſpicaberis.

39 Ex eadem motus varietate poteris molam à prægnantia diſtinguere; præterquam quod muliere ſe ad alteram partem convertente, ſimul etiam Mola veluti pondus ventri inhærens convertitur, ac pro-
40 labitur. lac in mola non innaſcitur, quod etiam *Hipp. ubi ſupra* teſtabatur; non innaſcitur, inquam, debito tempore, & cum naſcitur, pauciſſimum, ac pravæ omnino qualitatis eſt, & colore lividius. teſtatur enim *Salius in annot. ad Altom. pract. cap.* 115. in mola èxperientia compertum eſſe, & motum apparere, & lac etiam in mammis colligi, ut ſupra repetii.

41 In prægnantia, ut dixi, nullus eſt in ventre gravitatis ſenſus; nam conceptus naturalis eſt quaſi pars ipſius matris, & dicitur portio viſcerum ma-
42 tris. *l. Temporibus. §. ex hoc reſcripto. ff. de Ventr. Inſpic. §. ſi quis Ancillam. de leg. Gloſ. in l. ſi prægnans. ff. de Evict. Iaſ. in l. Inter ſtipul. §. ſi quis ancillam. num.* 2. *ff. de verb. oblig. Portius in præd. §. ſi quis ancillam. num.* 3. *tit. de legat.* & jure; quia fœtus, ſeu
43 conceptus in utero reſpondet proportione fructibus arborum. *Gal.* 11. *de ſimpl. med. fac. cap. de ovis. claſſ.* 5. & 4. *Aphor.* 1. *extr. ord. claſſ. Plutarch. ex ſententia Stoicorum, lib.* 5. *de Placit. Philoſoph. cap.* 15. licet *l. in l. Falcidia la* 2. *ff. ad l. Falcid. & ibi Gloſ.*
44 negaverit partum ita eſſe partem matris, ſicut fructus pendentes ſunt partes arboris, quod & ex noſtris firmabat *Theophr. de cauſ. plant. lib.* 1. *cap.* 1. ſed fortaſſe diverſus eſt ſenſus. ſatis nobis ſit, quod cum conceptus ſit veluti pars ventris, mirum non eſt, ſi illum minime gravet, nam, ut Lucret. lib. de Rer. Nat. canebat:

Et ſua cuique homini nullo ſunt pondere membra,
Nec caput eſt oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus ſentimus ineſſe.

45 Mola vero, quia eſt quid morboſum, nec idcirco eſt aut dici poteſt pars ventris, idcirco illum maxime gravat, & indies gravitas illa adaugetur, ſi & ipſa mola mole increſcat.

Præterea tumor ventris in mola renitentior ac 46
durior eſt, & ſi illum comprimas, manum effugere comperies, ut apoſtemata, quæ folliculo veſtiuntur, factitare ſolent.

Alia inſuper ſunt indicia, quæ poſſunt adminicu- 47
lari, mulierem in utero molam, non autem verum habere conceptum, ut ſi cum viro eodem per plures annos ſterilis commorata eſſet, ſi annoſa jam ſit, aut vir ejus valetudinarius diu vixerit, aut longo morbo laboraverit; ex his enim paucum ac mor- 48
boſum ſemen decidi neceſſe eſt, quod quia ad generandum minime aptum eſt, & mulieris fortaſſe uterus concipiendi avidus, ab utero quidem excidit, interim utero proprium mulieris ſemen concipiente, ut Deo dante in ſeqq. quæſt. patefiet. ſic etiam, ſi conſtet virum ſuum natura ſterilem extitiſſe, mulierem autem fœcundam, ac ſanguine multo refertam, calidique temperamenti; vivida enim Naturâ potius aliquem conceptum, quam nullum procreare ſtudet.

In lac præbentibus mulieribus denique prægnan- 49
tia deprehenditur, ſi cum iis ſymptomatibus quæ prægnantibus ſupervenire retulimus, mammæ extenuentur, abſque hoc quod menſtrua in ſolita quantitate appareant, nam alias ſolent tantiſper fluere cum concipiunt, ſi lac imminuatur, ac tenuius, & aquoſius, & magis pravæ qualitatis, ac coloris efficiatur, & ſi cætera eveniant, quæ aliis prægnantibus evenire narravi; nam in lac præbentibus hæc mul- 50
to facilius apparere conſueverunt ex eo, quod facilius eorum corpus pravis repleatur humoribus ac ſpiritibus, & ſanguine vacuum non ex prægnantia ſolum, ſed ex lactis exhibitione promptius reddatur.

PARS SECVNDA
DE SVPERFOETATIONE,
SVMMARIVM.

1 *Nonnulli negarunt dari ſuperfœtationem.*
2 *Vterus concepto ſemine illico ſecundùm os arctatur, & clauditur.*
3 *Conceptio dicitur quaſi comprehenſio.*
4 *Os uteri ita in conceptione connivet, ut ne ſpecilli quidem mucronem admittat.*
5 *Non datur ſuperfœtatio. Contrarium num.* 11.
6 *Superfœtatio ſecundum Valverdam eſt quid commentitium.*
7 *Vnde demonſtretur facta ſuperfœtatio.*
8 *Tempus partus geminorum varium eſt pro varietate temporis conceptionis.*
9 *Vno eodemque tempore concepti eodem tempore naſcuntur.*
10 *Exemplum Valverdæ de tritico relatum ad ſuperfœtationem. confutatur num.* 21. 24. & 26.
12 *Superfœtationis exempla.*
13 *Prima ratio ad demonſtrandum, dari ſuperfœtationem.*
14 *Gemelli ſexu diſtincti, iiſdem ſecundis non involvuntur. & cur, ibid.*
15 *Maſculeum ſemen calidius & ſiccius.*
16 *Secunda ratio.*
17 *Imaginatio non agit ex electione.*
18 *Qua ratione connivente utero fiat nova conceptio.*
19 *In quibus mulieribus fiat ſuperfœtatio ex Hipp.*
20 *Atretæ quæ.*
22 *Terræ proportione reſpondet Mater,*

23 *Superfœtantes multum habent sanguinem.*
25 *Mas calidior est fœmina.*
27 *Cur fœminæ cæterorum animalium minus superfœtent, quam mulier.*
28 *Canis superfœtat.*
29 *Ratio cur mulier superfœtet.*
30 *Cur mulier prægnans coitum admittat.*
31 *Bestiæ quomodo appetant.*
32 *Finis coitus in brutis est conceptio.*
33 *Homo præter appetitum sensibilem habet etiam intelligibilem.*
34 *Voluntas recto ordine quomodo moveatur ad appetendum ea, quæ vult.*
35 *Superfœtatio in cane unde fiat.*

An detur Superfœtatio.

QVÆSTIO III.

DE superfœtatione hic agere eo nomine operæpretium esse duxi, quod nonnulli casus evenire possent, in quibus & de superfœtatione, an detur, & de ejus natura dubitare Iurisperitis contingat, ut si mulier prægnans à marito relicta justo mense priorem fœtum pariens, mox ab obitu mariti per longum tempus alium pareret, qui superfœtatus post ejus obitum fortasse sit, ita ut & de mulieris pudicitia, & de fœtus posterioris legitimitate dubitari eo casu posset, & si alia his similia contingant, idcirco videndum primo, an detur su-
1 perfœtatio, cum nonnulli negaverint dari, inter quos *B. Augustinus lib. 5. de Civ. Dei, cap. 6. nec non alii quidam Doctores*, referente *Gloss. in l. Anti-*
2 *qui. §. sed. ff. si pars hæred. pet.* & ratio præcipua eorum est, quod uterus concepto semine supra illud ita recolligatur, ipsumque tam arcte amplexetur, & undequaque circundet, ut vacuus in ejus cavitate locus nullus maneat, ut demonstrant omnes de ea re verba facientes, & sensui ipsi objiciunt Anatomici. *Pareus suæ Chirurg. lib. 27. cap. 3. Andr. Lauren. Anatom. lib. 8. quæst. 22. & lib. eod.*
3 *cap. 4.* unde idcirco actio hæc dicta est conceptio, quasi comprehensio. *Gal. 1. de sem. cap. 2. class. 1.* Addunt, quod os interius ipsius uteri adeo com-
4 primatur & conniveat, vt ne specilli quidem tenuissimi mucronem admittat, ita tradente *Hippocr. Aphor. 5. Aphor. 51. & ibi Gal. in comment.* cum ergo & virili semini ad uterum aditus non pateat ob osculi ipsius conniventiam, & etiamsi pateret, locus nullus vacuus in ejus cavitate sit, qui novum semen admittere ac excipere possit, impossibile videtur, ut conceptus supra alium conceptum fieri
5 possit, unde concludendum, non dari superfœtationem.

Valverda Anatomicus Hispanus *suæ Anatom. lib. 3. cap. 14.* non solum ex his dari posse superfœtationem apertissime negavit, sed tanquam quid com-
6 mentitium risu excepit. gratam vero mirum in modum mihi, multisque doctis viris rem fecisset, si una aut altera saltem probabili ratione, vel argumento suam assertionem munivisset, etenim neque ipse Valverda, neque alius quisquam eorum, qui superfœtationem dari nolunt, quod sciam, ullam suæ opinionis rationem, præter à me supra commemoratam in medium adduxit; Valverda tamen allatis in contrarium experientiis respondere conatur, ut sequitur.

Qui enim superfœtationem fieri posse concedunt, experientia demonstrant, evenisse interdum, 7
quod mulier, fœtu in lucem emisso, intra mensem, aut intra longius spatium alterum fœtum pepererit, qui non nisi ex nova conceptione supra priorem celebrata generari potuit: nam tempus partus in uterinis fratribus varium est, ut varium fuit tem- 8
pus eorum conceptionis. *Fernel. Physiolog. lib. 7. cap. 12. in fin.* & qui eodem tempore sunt concepti 9
eodem tempore nascuntur, ita firmante *Hipp. in lib. de Superfœtat.*

Huic experimento respondet Valuerda, hoc in hominibus, & fortasse in aliis quibuscunque animalibus, quæ superfœtare creduntur, non aliter eve- 10
nire, quam accidere indies conspiciamus in grano aliquo tritici, ex hoc etenim si plures spicæ pullulaverint, una quidem citius, altera vero serius maturescit, & una ad perfectionem perducitur, altera vacua & infructuosa remanet. sic, & non aliter, inquit ille, in proposito casu; ex uno namque eodemque semine, cum in plures partes finditur, plures fœtus generantur, & qui validior est, & ex potiori seminis parte creatur, caloremque sortitur vegetiorem, ad se nutrimentum alliciens, alterum alimento destitutum relinquens, in causa est, vel quod nullo modo, vel quod multo serius augescat, unde pariente muliere, vel debilior hic fœtus in utero remanet, cum adhuc perfectionem completam expectare illum oporteat; vel cum priori ab utero non adhuc perfectus excidit; nos autem tunc imaginamur, inquit ille, posteriorem hunc fœtum posterius fuisse conceptum, cum tamen uno eodemque tempore, & ab uno eodemque semine tam posterior hic, quam prior ille fuerit generatus.

His tamen in contrarium adductis non obstantibus, licet satis apparentem rationem continere videantur, nisi meliora in medium afferantur, magnorum virorum auctoritatibus non est obstandum,
cum classici, ac pæne omnes auctores superfœtatio- 11
nem admittant. *Hipp. in lib. de superfœt. & 7. Epidem. Aristot. 4. de Gener. Anim. cap. 5. & 7. de hist. anim. cap. 4. Averr. 4. de Gen. animal. cap. 7. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 11. Solin. de sit. orb. terr. cap. 3. Avic. 21. 3. tract. cap. 17. Ras. 22. Contin. tract. 6. cap. 1. Fernel. Physiol. lib. 7. cap. 12. in fin. Bonnacciol. in Ennead. mul. cap. 3. Mass. Epist. Med. Epist. 25. per totam. Silvatic. Controv. Medic. contr. 81. per totam. Pareus lib. 23. cap. 52. Rousset. de par. cæsar. sect. 6. cap. 7. Hucher. de steril. lib. 3. tit. de superfœtat. Bahuin. in append. ad dictum tract. Rouss. Ioubert. lib. 3. Error. popul. cap. 1. And. Lauren. Anatom. lib. 8. quæst. 22. Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 10. Problem. 7.* & alii quamplurimi. Quin etiam & admittunt ipsæ Leges in *l. Antiqui. §. sed. ff. si pars hæred. pet. in l. Cum quidam. §. suum hæredem. ff. de acquirend. hæreditat. & ibi Gloss. Paul. num. 3. & Alex. num. item 3.*

Extant quoque plures historiæ ejus rei veritatem attestantes, quas in unum congestas habes apud *Schench. Observat. suar. lib. 4. tit. de Superfœt.* inter
quas etiam à Plinio commemoratas reperies, in 12
quarum numero est historia Herculis, & Iphicli, de qua *Hesiod. in Herc. clyp.* his verbis:

> *Illa à Deo pariter victa, & ab homine longe optimo;*
> *Thebis septem portas habentibus geminos peperit pueros*
> *Haudquaquam eadem sapientes, quanquam fratres essent.*

Alte-

Alterum equidem inferiorem, alterum autem longe
præſtantiorem virum,
Sævum, ac validum, vim Herculanam.
Hunc quidem ſubjecta nubium offuſcatori Saturnio;
Iphiclum autem haſtarum concuſſori Amphitrioni.

quos verſus ad majorem legentium gratiam ex alio auctore in latinam linguam hexametris verſibus redditos apponere hic non ab re eſt, habent ergo ità:

Sic quæ ignara Iovi thalamum, reducique marito
Indulſit ſeptem claudentia mœnia portas
Ornavit duplici partus genialis honore;
Et fratres una geminos produxit ab alvo,
Nec quicquam animo ſimiles, nec pectore quicquam.
Dotibus hic minor ingenii, virtutibus alter
Alcides melior, pugnax, interritus, atrox.
Hunc compreſſa Deo, ſuperumque hominumque potenti,
Aſt alium peperit mortali juncta marito.

De ea etiam re Plaut. in Amphitr. in Prologo, in perſona Mercurii:

Nunc, de Alcumena ut rem teneatis rectius,
Vtrinque eſt gravida, & ex viro, & ex ſummo Iove.

Vel etiam probare poſſunt carmina *Ovidii lib.* 11. *Metam. fab.* 8. ubi ex Apolline & Mercurio Chionem gemellos concepiſſe narrat hoc modo:

Vt ſua maturus complevit tempora venter:
Alipedis de ſtirpe Dei verſura propago
Naſcitur Autolycus, furtum ingenioſus ad omne,
Qui facere aſſuerat, patriæ non degener artis,
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Naſcitur è Phœbo (namque eſt enixa gemellos)
Carmine vocali clarus citharaque Philammon.

Sed & apud ſupra citatum Heſiodum ſuperfœtationis aliud rarum quidem exemplum, niſi fortaſſe fabuloſum exiſtimes, habes, quod & huc transferre non gravabor, eſt autem hiſtoria Muſarum, de quibus ille ſic cecinit:

Muſæ Olympiades compti Iovis Ægide nati,
Mnemiſonæ ſoboles, oblivio certa malorum,
Curarumque quies, ſacris has mater in oris
Pieriæ magno peperit commixta Tonanti.
Mater Eleuteris præerat, cui Iuppiter illo
Haud Divum præſente novem ſub noctibus hæſit.
At poſtquam multas annus fuit actus in horas,
Et ſua cœperunt afferre pericula menſes,
Ecce novem ad numerum nocturni pignora furti
Vno Mnemiſonæ peperit pulcherrima nixu
Læta puellari fœtu.

Sunt & aliæ, ut dixi, quamplurimæ ſuperfœtationis hiſtoriæ, quas omnes recenſere ſupervacaneum eſſet, præſertim cum eas habeas apud Schenchium, ut ſupra dictum eſt. Sed inter omnes notatu digniſſima hiſtoria recenſetur ab *Herc. Saxon. in ſua Med. pract. lib.* 4.*c*;23. quam apud ipſum vide, eſt enim ejus rei veritatem maximopere comprobans.

Nec ad demonſtrandum, dari ſuperfœtationem,
13 deeſt nobis unum aut aliud argumentum: cum enim non modo geminos variare aliquando in tempore naſcendi comperiamus, ita ut unus celerius aut tardius alio, per octo decemve, aut plures dies naſcatur, ſed etiam videamus unumquemque eorum ſuis propriis ſecundis involvi, omni proculdubio dicendum videtur, quod hæc varietas tam in tempore naſcendi, quam in ſecundis non aliunde originem habere potuerit, quam ab ipſa generationis varietate, quia nimirum ii, qui in uno eodemque involucro includuntur eadem hora, & ex eodem ſemine concepti ſunt; ii vero, quorum unuſquiſque ſuo involucro donatur, neque eadem hora, neque eodem coitu, neque ex eodem ſemine ſunt generati. Ea autem differentia non ſolum experientia manifeſta ſit, ſed etiam Hippocr. teſtimonio firmatur *in lib. de ſuperfœtat.* cui aſſentiuntur *Fernel. Pareus. Laurent. & alii locis ſupra citatis.* quamquam Hippocr. contra propriam ſententiam *in lib. de Natur. Puer. in fin.* videtur firmare, quod etiam gemelli, hoc eſt uno Veneris congreſſu geniti non uno, ſed quilibet ſuo involucro claudatur: quomodo vero hæc Hippocr. contrarietas ſalvari poſſit, ut liberè fatear, non video. Neque Rorarius, qui omnes Hippocratis contradictiones animadvertit, hanc adnotaſſe videtur. ego autem in hiſce rebus majorem fidem recentioribus habeo, nam & quotidiana experientia hoc ipſum firmat. Nulla ergo videtur aſſignari potior ratio hujus varietatis, nimirum cur aliquando gemelli una eademque ſecundina includantur, interdum vero uterq; eorum propriam habeat, niſi ſuperfœtatio, & varietas temporis in conceptione. Nam in iis, qui non ejuſdem ſexus ſunt, (qui nunquam iiſdem ſecundis involvuntur) ſatis apparens ejus rei ratio aſſignari poteſt, ſi dicatur, cauſam fuiſſe ſeminis ipſius heterogeneitatem, ſeu 14
partium diſſimilitudinem: maſculeum enim ſemen calidius & ſiccius eſt, fœmineum vero frigidius & 15
humidius; unde non ſolum illud in partes ſindi neceſſe fuit, ſed etiam multum diſgregari ob partium contrarietatem, ac utramque partem ſeorſim unam ab altera in utero foveri, & ad actum reduci, quia maſculeum plurimum in dextram uteri partem, fœmineum in ſiniſtram incidere contingit; unde multum invicem ſeparari eas ſeminis partes omnino oportuit, ſed hæc ratio vix poteſt habere locum, ubi gemelli ambo ejuſdem ſexus ſunt. unde ex his patet, non eſſe neceſſe in geminis eſſe eadem momenta conceptionis, quod voluit D. Auguſtinus, *lib.* 5. *de Civ. Dei, cap.* 6. *à Budæo relatum in annotation. ad citat. l. Antiq.* 16

Præterea gemelli, hoc eſt eodem congreſſu geniti, ſimillimi, ut plurimum eſſe conſueverunt, unde cum duos viros inter ſe maxime convenire dicimus, eos gemellos eſſe pronuntiamus, hoc eſt, valde ſimiles. Horat. epiſt. lib. 1. ad Fuſcum:

— Hac in re ſcilicet una
Multum diſſimiles, ad cætera pæne gemelli.

Tradũt autem ejus rei rationem *Hip. lib.* 1. *de Diæta. & Ariſtot. locis ſupra citatis, & alii plerique.* ac de ea verba faciemus, Deo favente, in titulo ſeq. de ſimilitudine Natorum. Sed hæc ſimilitudo non reperitur in iis, qui gemelli non ſunt, neque uno Veneris congreſſu concepti: manifeſtiſſime enim apparet hoc, cum aliquando natorum alterum mulieris viro ſimilem, alterum verò adultero fuiſſe, compertum habeamus, ut patet in hiſtoria Herculis, & Iphicli, quorum alter, ut ſuperius ex Heſiodo retulimus, Iovi, alter vero Amphitrioni ſimilis natus eſt, & in Autolyco, & Philammone, quorum alter Mercurii, alter Apollinis effigiem referebat, & in hiſtoriis relatis ab *Ariſtot. ubi ſupra, & à Plin. loco citato,* & in aliis cumulatis per *Schench. lib.* 4. *Obſervation. titul. de ſuperfœtation.* neque enim hanc diſſimilitudinem poſſumus in imaginationem rejicere, quia non eſt 17
major ratio, cur imaginatio in unum, non vero in alterum operata fuerit, cum non agat ex electione, ut *tit. de ſimil.* longioribus demonſtrabo.

Sed ad rationes in contrarium adductas dicamus,
18 quod etiam ſi uterus, ubi ſemen conceperit, illud
arctiſſime amplectatur, & undequaque circumam-
biat, ſi tamen mulier coitu utens ex eo ſummam
percipiat delectationem, uterus ingenti illa volupta-
te irretitus quaſi obviam irruenti ſemini non minus,
ac in priori conceptu antea fecerat, hiante ſeſe of-
fert ore, ut eâ, quâ flagrat virilis ſeminis aviditate,
ſeſe expleat; atque ea ratione ejus corpus per lon-
gum arctari, & per latum dilatari poteſt, irruenti
ſemini locum aliquem præbere.

Quamquam vult *Hippocr. in ſæpius citato lib. de
ſuperfœt. in princ.* in iis mulieribus ſuperfœtationem
19 fieri, in quibus poſt conceptum priorem uteri oſcu-
lum hiarit, & non perfecte clauſum fuerit. Quomo-
docunque tamen ſeſe res habeat, illud veritatem ha-
20 bere notum eſt, quaſdam fœminas, quæ Atretæ, vel
imperforatæ vocantur, quod illis membrana ante u-
teri os obtendatur ingreſſum ſemini ut plurimum
prohibens, aliquando concipere, de quibus di-
cebat Hippocr. quod in partu pereunt. unde non
adeo mirabile eſt, quod etiam uteri oſculo con-
nivente ſemen ad uteri ipſius cavitatem perve-
niat, præſertim cum (ſi mulier maxime coitum
appetierit) poſſit in attrahendo ſemen utile, &
proprium expellendo facili negotio tantiſper de-
hiſcere.

Et ad exemplum, quod Valverda objiciebat de
ſpicis ex uno eodemque tritici grano emergenti-
21 bus, quarum una celerius altera matureſcit, ex quo
vult idem evenire in fœtibus, qui licet uno eodem-
que Veneris congreſſu, ex uno eodemque ſemine
fiant, tamen unus altero celerius ad perfectionem
pervenit, & celerius etiam naſcitur. Reſpondeo diſ-
parem omnino eſſe rationem; nam cum plures ſpi-
cæ ex uno eodemque grano pullulant, non poteſt
omnibus æqualiter ab ipſo grano alimentum ſubmi-
niſtrari, unde eſt, quod quædam ad maturitatem ci-
to, vel debito tempore perveniat, quædam vero vel
ſerò admodum, vel nunquam; non tamen idcirco
dici poteſt, quod iis ſpicis, quæ maturationem non
ſunt aſſecutæ, defecerit à terra alimentum, ſed à ſe-
mine ipſo, quod non poterat à terra tantum alimen-
ti attrahere, quantum omnibus æqualiter ſubmini-
ſtrare erat neceſſarium. In caſu autem noſtro terræ
proportione reſpondet ipſa mater, teſte *Hipp. in lib.*
22 *de Nat. Puer.* ſemen vero in plures partes diviſum
reſpondet proportione pluribus tritici granis, &
non uni tantum; ita ut quemadmodum unum tritici
granum ſeorſim pullulans non impedit aliud gra-
num, quin minus ſuas ſpicas ad maturitatem perdu-
cat, quia terra quantum eſt ex ſe unicuique ſufficiens
alimentum ſuppeditat, ſic etiam & in matris utero
ſemen, quod in una parte conceptum fuerit, aliud
adoleſcere minime prohibere poteſt; nam mater u-
triſque, & etiamſi in plures partes diſcinderentur
ſufficiens poteſt præbere alimentum, ut quotidiana
experientia demonſtrat, & argumento eſſe poteſt,
quod ubi fœtus in utero manet, multum illi ſangui-
nis ſuperfluit, quod dehinc in partu expurgatur, te-
ſte *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in principio.* quod mul-
23 to magis veritatem habere poteſt in caſu noſtro,
cum ſuperfœtantes mulieres multo ſanguine abun-
dare ſoleant, unde etiamſi utero gerant, tamen
menſtruas purgationes patiuntur, ut teſtatur *Avic.*
21. *tertii tract.* 1. *cap.* 17. & confirmat Marinell. *de
Med. mul. lib.* 3. *cap.* 4. & Hucher. *lib.* 3. *de ſterilit. cap.
de ſuperfœtat.* Adde etiam, quod ſuperfœtatio non
niſi in primis quadraginta diebus contingere con-
ſueſcat ut plurimum, in quo tempore præſertim mul-
tum ſanguinis ſuperfluit priori conceptui. Itaque im-
poſſibile eſt, quod alter ex conceptibus univerſum
matris ſanguinem in ſui alimentum abſumat, ex quo
poſteriorem adoleſcere non permittat. Multum ve-
ro contra Valverdam urgere videtur ſequens ratio, 24
ſiquidem ſi veritatem illud haberet, quod fortior
conceptus imbecilliorem adoleſcere non permitte-
ret, hoc maxime locum haberet, ubi gemelli ſexu
diſpares eſſent: nam cum mas abſque dubio calidior
ſit fœmina, ac plerumque fortior, omne alimentum 25
ad ſe alliceret, & ut plurimum, cum gemelli ſexu
diſtincti naſcuntur, fœmina inabſoluta in lucem exi-
ret, cum tamen contrà quotidiana experientia nos
doceat, quippe cum naſcantur gemelli ſexu diſtin-
cti, quorum uterque pariter abſolutus conſpicitur. 26
Adde, quod multo frequentius, quam nunc accidat,
illud evenire in gemellis conſpiceremus, tamen ra-
riſſime, quia rariſſima etiam eventu eſt ſuperfœta-
tio, gemellorum alterum perfectum, alterum imper-
fectum, & unum quidem citius, alium vero ſerius
naſci videmus. Dari ergo ſuperfœtationem ex his
concludamus; alii tamen ad eam demonſtrandam
meliora adducant, ſi hæc minus arridere videantur.
Si autem plura de ſuperfœtatione deſiderat Iure-
conſultus, Budæum habet de his agentem *in l. An-
tiq. jam aliàs citat. in Annotationibus.*

Sed antequam hinc diſcedamus, pro Medicis, ac 27
Philoſophis præcipue videndum, cur præ cæteris
fœminis (paucis quibuſdam exceptis, nam canem 28
ſæpe ſuperfœtare firmat Fernel. *loc. cit. & alii*) mulier
facilius ſuperfœtet; licet in muliere raro id evenire
voluerit *Ariſt.* 7. *de hiſt. anim. capite quarto*; con-
tra vero in lepore evenire voluit *libro ſexto ejuſd.
cap.* 33. ſed cum hoc in fœmina evidentem ha-
beat rationem, quia nimirum etiam prægnans ma- 29
rem admittit, & coitu delectatur, videndum, cur
mulieri magis, quam cœteris fœminis illud accidat,
cui interrogationi nullum fortaſſe aptius reſponſum
dari poteſt, quam quod dedit Popilia Poppia, ſeu
mavis, Poppeia M. Agrippæ filia, à multis auctori-
bus relatum, erat vero, quod cæteræ fœminæ be- 30
ſtiæ ſint; quod reſponſum totam quidem rei natu-
ram comprehendit.

Cæteræ namque fœminæ, quia beſtiæ ſunt, per 31
ſenſibilem tantummodo appetitum moventur ad ap-
petendum, qui à natura ſola regitur, & per eum ea
ſolum appetuntur quæ ad ipſius Naturæ conſerva-
tionem requiruntur, unde eſt, quod animali finem
à Natura ſibi deſtinatum adepto, illico appetitus il-
le quieſcit, & ea de re, cum in illis finis coitus ſit 32
conceptio, non amplius, cum conceperunt, coitum
appetunt. In homine vero præter ſenſibilem appeti- 33
tum, qui à Natura regitur, reperitur etiam intelli-
gibilis, qui Naturæ minime ſubjacet, & quo non ſo-
lum ea vult, quæ ſibi peculiaria ſunt, ſed ea quoque,
quæ cæteri appetitus ſibi ſubminiſtrant; etiamſi er-
go inferior ſive ſenſibilis appetitus ſuo fine potitus
quieſcat, non quieſcit tamen ſuperior ſeu intelligi-
bilis, ſi ſibi ſenſibiles ſpecies à Phantaſia, cui à ſen-
ſibus exterioribus tranſmittuntur, interim præſen-
tentur; & tunc non aliter quam cæteri inferiores
appetitus, nec alia ad appetendum inſurgit, eadem-
que quæ ipſi volunt proſequitur, quod quidem
non niſi tunc evenit, cum hujuſmodi intellectualis
appetitus, qui Voluntas dicitur, non ſecundum de- 34
bitum ac rectum ordinem movetur: cum enim re-

cte,

ctæ, & ſecundum ſui naturam movetur à ſolo intel-
35 lectu ad appetendum excitatur, ut alibi dixi. Canis verò, aut ſi quod aliud animal eſt, quod ſuperfœtet, idcirco hoc peculiare habent, quia forte non unica conceptione implentur, unde non integre quieſcit eorum ſenſibilis appetitus, quia non integre ſuo fine potitus eſt, neceſſe vero habebat canis ad ſuæ ſpeciei conſervationem, ut unica vice plures pareret, non tamen plures unico coitu fortaſſe generari in illo potuerunt, quia mares hujus ſpeciei, quod natura calidi & ſicci ſint, paucum ſemen effundunt, aut fortaſſe alia ratio in his eſſet quærenda, quam tamen ad præſens inveſtigare minime vacat. ſed neque ſolum in canina, verum in aliis quoque ſpeciebus illud idem eſſet quærendum, unde non ſatisfaceret ratio de caliditate & ſiccitate canum in omnibus aliis.

SVMMARIVM.

1 *Superfœtatio quid.*
2 *Parei definitio examinata.*
3 *Quando fiat ſuperfœtatio.*
4 *Alex. in l. Cum quidam. explanatione hallucinatus.*
5 *Tex. in l. Cum quidam. ſecundum Alex. non loquitur de ſuperfœtatione. Confutatur num. 7. 11. 12. 13. 14.*
6 *Tex. l. Cum quidam. ſecundum Alex. importat, quod ex una eademque conceptione poſſint intra certum tempus plures fœtus gigni.*
8 *Superfœtatio non fit ex uno coitu.*
9 *Conceptus multiplex quomodo fiat.*
10 *Ex uno eodemque coitu plures conceptus fieri poſſunt.*
15 *Quot dierum ſpatio poſt priorem conceptionem fieri poſſit ſuperfœtatio.*
16 *Terminus quadraginta dierum à pluribus acceptatus.*
17 *Quocunque prioris conceptionis tempore fieri poteſt ſuperfœtatio. Vide num. ſeq.*
19 *Superfœtatio rara exiſtit.*
20 *Ratio termini quadraginta dierum à multis aſſignati.*
21 *Superfœtatus conceptus quomodo poſſit augeſcere.*
22 *Paulus unde ſexaginta dies ſuperfœtationi dicaverit.*
23 *Ex tempore intermedio partionis arguitur diſtantia conceptionis. Contrarium num. 25.*
24 *Mulier ſeptimo, nono, & decimo parit.*
26 *Gloſſ. contra Alex. opinionem defenditur.*
27 *Fœtus facillime abortiuntur in ultimo menſe.*
28 *Eadem diſtantia eſt in naſcendo inter unum & alium conceptum, quæ fuit in eorum conceptione. intellige ut ibid.*

Quid ſit ſuperfœtatio, quomodo, & quanto tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit.

QVÆSTIO IV.

1 SVperfœtatio eſt conceptio ſupra conceptionem facta, ut ex ipſius rei natura elicitur, & ex modo, quo ea fit, quem tradit *Hipp. in lib. de ſuperfœtat. in princip.* & facit citata *l. Cum quidam. §. ſuum hære-*
2 *dem. ff. de acquir. hæred.* Neque enim definitio à Pareo allata mihi probatur, cum non explicet rei naturam, niſi verborum circumvolutione eam declaret, ut ab ipſo factitatum eſt. ſiquidem dicentes, quod ſuperfœtatio eſt ſecunda quædam conceptio, poſſumus & hanc ſecundam conceptionem factam intelligere poſt prioris conceptus editionem: neceſſe ergo habet Parei definitio ea, quæ ibi ſequitur declaratione, nimirum, cum ſcilicet mulier gravida iterum concipit: nam ſuperfœtatio tunc fit, ut alias dixi, cum mulier, quæ jam concepit, & gravida adhuc eſt ex novo coitu, ac novo ſemine alium inſu- 3
per fœtum concipit.

Atque hinc patet error *Alex. in citata l. Cum qui-* 4
dam. ſub num. 4. qui vel male intellexit naturam ſuperfœtationis, vel male textum illum contra Glo. opinionem interpretatus eſt: duo enim afferit ille, quorum utrumque, ut mihi videtur, falſum eſt, nam primo dicit, quod tex. ille non loquitur de ſuper- 5
fœtatione, quia neceſſum erat, quod ex novo ſemine fieret nova conceptio, quod tamen, inquit, textui huic manifeſte repugnat, quia vir mulieris, de qua ibi, jam deceſſiſſe ſupponebatur, unde non poterat mulier illa ex novo coitu iterum concipere, ex quo concludit, textum illum de ſuperfœtatione loqui non poſſe. Secundo dicit, quod intellectus ejus textus eſt, quod ex una eademque conceptio- 6
ne poſſint intra certum tempus plures fœtus formari.

Sed Alex. ut mea fert opinio, non bene textum hunc ponderavit: nam cum ibi dictum eſſet, quod ei, quæ in utero habet, non licet pro humanæ Na- 7
turæ conditione alium fœtum ſupra priorem formare, additum eſt, hoc in aliquibus poſt certum tempus prioris conceptionis evenire; non tamen textus vult, quod ex uno eodemque coitu poſſint diverſis vicibus plures conceptus formari, ut Alex. inquit, neque enim ex eodem ſemine fieri poteſt ſuperfœtatio, quippe cum illico atque ſemen in uteri 8
cavitatem pervenerit, ejuſque acetabulis, capitibus nimirum venarum adhæſerit, conceptus ſuccedat, & 9
ſi in uno tantum loco hæſerit, neque diſciſſum fuerit, unicus tunc conceptus inſurgit, ſin autem in plures partes ſcindatur, pluribuſque locis ſeſe inſinuaverit, plures emanant conceptus; at ſi non illico locis adhæſerit, tunc ſubito, nullo interjecto tempore, ſemen diffluit, & ab utero foras exit; ſi enim abſque hoc, quod concipiatur, retineretur, illico putreſceret, & dolores ingentes, alioſque morbos ac ſymptomata excitare poſſet, nam extra ſuum locum permaneret, neque ab ullo calore regulari poſſet, à proprio enim neceſſariò extra ſua vaſa deſtituere-
tur. Ex uno ergo eodemque coitu plures formari 10
conceptus verum quidem eſt, & probat *Hippocr. in libro de Natur. Puer. in fine*, ſi ita intelligas, ut omnes uno eodemque tempore fiant, non autem in diverſis temporibus & ſucceſſive, ita ut ex una parte ſeminis unus conceptus nunc fiat, ex alia vero alius poſtridie, vel ſerius, ut exiſtimat Alex. cujus intellectus in hoc textu omnino venit rejiciendus. Et ex his falſum apparet id, quod Plinius, referente *Majol. dier. canic. colloq. 3. p. 1.* volebat, nimirum gemellos unico coitu non concipi, & conceptos pluribus commixtionibus eſſe genitos; eſt enim non modo contra Hippocratem, ſed contra ipſam experientiam, cum non raro evenerit, ut ſemel tantum mulieres enixæ gemellos pepererint.

Patet igitur, textum hunc de ſuperfœtatione lo- 11
qui, ut ea verba declarant: Quod quidem poſt certum tempus conceptionis evenit. Et ratio ab Alex. in contrarium allata, quod ideo dici non poſſit, tex- 12
tum illum de ſuperfœtatione loqui, quia maritus illius mulieris deceſſerat, omnino vana eſt, & duplicem habere poteſt reſponſionem; primam, quod 13

non erat neceſſarium in eo caſu, maritum mulieris
illius à priori conceptu facto illico deceſſiſſe, poſſi-
bile enim erat, quod etiam poſt ſex, aut ſeptem, &
plures menſes deceſſiſſet: neque enim firmat textus,
illum illico atque cum uxore coiverit, vitam ob-
iiſſe.

14 Secundo reſponderi poteſt, quod ea verba non
applicantur propoſito caſui; textus enim in iis ver-
bis non de ea muliere ſigillatim, ſed de omnibus, &
univerſaliter loquitur, ac ſi dixiſſet; Cum hæc, de
qua loquimur, unum gerat conceptum, nec mulieres
denuò concipere ſoleant dum adhuc utero gerunt
(licet aliquando in nonnullis illud accidat, ut poſt
certum tempus denuo concipiant) quæ nova con-
ceptio ſuperfœtatio dicitur. Non ergo de ea mulie-
re, de qua ibi, ea verba ſunt intelligenda, ſed uni-
verſaliter de toto fœminino genere, unde ratio ab
Alex. aſſignata, etiamſi pro vera admitteretur, ta-
15 men non haberet hic locum. Sed videamus jam
quot dierum, aut menſium ſpatio poſt priorem con-
ceptionem fieri contingat ſuperfœtatio: nam ex a-
lias cit. *l. Antiqui. §. ſed. ff. ſi parſ. hæred. pet.* ter-
minus ſuperfœtationis videtur eſſe quadraginta die-
rum; tamen jam ſæpius adductus *tex. l. Cum qui-
dam.* nullum tempus præfixit ſuperfœtationis, ſed
bene per ea verba, *poſt certum tempus*, determina-
re viſus eſt, quod non quolibet tempore indifferen-
ter fieri poſſit. ſed ea verba exponens Glo. ibi, & a-
lii, quos citat *Alex. ibid. num.* 4. dixit, hoc tempus
intelligi debere pro termino quadraginta dierum;
licet *Paul. ibid. numero tertio*, etiam uſque ad ſexa-
16 ginta terminum hunc extendi voluerit. Priorem ta-
men opinionem plerique ex Medicis acceptare vi-
dentur, teſtaturque inter cæteros *Marinell. de Med.
mul. libro tertio, capite quarto*, qui ſupra hoc tem-
pus factam ſuperfœtationem portentoſam exiſti-
mat.

Verum Alex. ibidem ſentire videtur, quod quo-
17 cumque conceptionis prioris tempore fieri poſſit
ſuperfœtatio, & adducit ad hoc Raphaelis teſtimo-
nium, qui ex Iacobo Forolinien. Medico inſigni
accepiſſe ſe dixit, quandam mulierem tertio poſt
primam conceptionem menſe ſuperfœtaſſe, quod &
alii Medici firmarunt, *ut Nicol. ſerm. 6. capite vigeſi-
mo ſecundo, & alii*, in quarto quoque menſe, ac ſupra
factam vidiſſe ſe narrarunt. *Peræd. in Schol. ad Paſcal.
de cur. morb. lib.* 1. *cap.* 55. *Andr. Laur. Anat. li-
bro octavo, quæſtione trigeſima ſecunda*, & alia rara hu-
juſcemodi exempla habes apud *Schench. lib.* 4. *obſer.
de ſuperfœt.* Tamen non abſque firma ratione, &
ſummorum virorum auctoritate locutam eſſe Glo.
inibi dixerim, ſed ſcite admodum ac prudenter;
19 nam ſuperfœtatio, licet quocunque tempore eventu
rara exiſtat, plurimum tamen non niſi dum prior
conceptus recens ac puſillus eſt, contingere ſolet;
unde recte aſſignatur quadraginta dierum terminus:
20 in hoc enim ſpatio adhuc fœtus vix integre delinea-
tus eſt, & cum admodum puſillus ſit, non multum
locum in utero occupat, quod multo facilius evenit,
ſi fœmineus ſit, unde levi negotio poteſt ſuperveni-
enti ſemini locum præbere, cum præſertim non ita
adauctus exiſtat, ut univerſum alimentum à matris
corpore demiſſum abſumens, poſteriorem conce-
ptum eo deſtitutum penitus relinquat; at, tranſacto
prædicto termino, fœtus in multo majorem molem
attollitur, & uteri univerſam capacitatem ita occu-
pat, ut illum undique diſtendat: nam tunc temporis
primum venter attolli animadvertitur; quod ſi eo
tempore coitu utente muliere ſemen virile ad in-
ternam uteri cavitatem penetret, à priori conce-
ptu quo minus hæreat venis ipſius uteri impeditur;
qua de re Ariſtot. *locis ſæpius citatis de hiſt. & Ge-
ner. Animal.* ſuperfœtatum conceptum augeri poſſe 21
dixit, ſi proxime à priori concipiatur, nam qui lon-
go poſt tempore concipiuntur, perfici non poſſunt,
ſed dolorem excitantes, ſe ac priorem conceptum
ab utero protrudunt. Atqui eadem fortaſſe cauſſa
nimirum formationis, ac magnitudinis ipſius con-
ceptus movit *Paul. in cit. l. Cum quid. num.* 3. ut ſu-
perfœtationis terminum ad ſexaginta dies proroga- 22
ret. nam plerique conceptus non niſi tanto tempo-
re perfecte formati exiſtunt, & ad eam magnitudi-
nem perveniunt, quam alios in quadraginta dierum
ſpatio acquirere dicebam, atque in his contingere
poſſe ſuperfœtationem etiam intra ſexaginta dies
non ita admirandum.

Cæterum cum Alex. videret Gloſam inibi ex in- 23
termediorum dierum numero inter primum & ſe-
cundum partum arguere etiam diſtantiam temporis
conceptionis inter unum & alium fœtum, Glo-
ſæ opinionem reprobavit, quæ ex hoc, quod mu-
lier illa, cum quatuor eſſet enixa, poſt quadra-
ginta dies à partu quintum pepererit, concludit,
totidem diebus hunc quintum fuiſſe poſt priorem
fœtum conceptum. Nam cum verum ſit, inquit A- 24
lex. quod mulier & ſeptimo, & nono, & de-
cimo pariat, potuit mulier illa priores fœtus pa-
rere ſeptimo menſe, quintum vero parere nono,
& in hoc caſu poterat, inquam ego, vel non eſ-
ſe ſuperfœtatus hic quintus, ſed ſimul cum aliis
conceptus, vel poterat, inquit ille, ſuperfœtatio
contigiſſe tribus aut quatuor diebus poſt priorem
conceptionem. non videtur ergo ex diſtantia par-
tionis argui poſſe diſtantiam conceptionis.

Verumenimvero, licet admodum ſenſate loqua- 25
tur Alex. tamen glo. & ratione, & auctoritate 26
innititur; ratione, quia cum ſuperfœtatus conce-
ptus multo debilior priori ſit, ſi ſolummodo per
paucos dies poſt priorem conceptus fuiſſet, faci-
le priori ab utero prodeunte, ſimul & ipſe pro-
diiſſet, cum parum diſtaret à partu; nam facil- 27
limè abortiuntur fœtus in ultimo menſe, & per
paucos dies ante partum. *Avic.* 21. 3. *tract.* 2.
capite decimo. Ea igitur occaſione facile excidiſ-
ſet, ſi tam vicinus partui fuiſſet: at ſi adhuc per
quadraginta dies, vel quaſi ſuperfœtatus diſtabat
à partu, non tam facile excidiſſet. Facit etiam pro
glo. Hipp. auctoritas in *lib. de Nat. Puer.* qui ge-
mellos (qui ſcilicet uno congreſſu ſunt concepti) 28
eodem die naſci tradit *Valleſ. in Epid. libro tertio, ſe-
ctione tertia. tex.* 26. unde Plaut. in Menæchm. act.
5. ſc. 9.

MES: *Spes mihi eſt, vos inventuros fratres germa-
nos duos*

Geminos, una matre natos, & patre uno, uno die.

eſſeque ſemper eandem diſtantiam in naſcendo inter
priorem conceptum, & poſteriorem, qui ſuperfœ-
tatus ſit, quæ fuit in eorummet conceptione, tra-
dunt *Ferne. Pareus, & Marinel. locis ſupra citatis.*
Plurimum ergo Glo. opinionem verificari certum
eſt, licet & Alex. ſententia aliquando, tamen admo-
dum raro, veritatem habere poſſit.

PARS TERTIA
DE MOLA.

SVMMARIVM.

1 *Quæ molam gerit, ſuſpectam ſuam pudicitiam habet.*
2 *An molam gerens prægnans dici debeat, & prægnantis gaudere privilegiis.*
3 *Mola quid ex aliquibus. confutatur num. ſeq.*
5 *Mola proprie quid ſit. & num. ſeq. ex Laurentio.*
7 *Examinatur Laurentii definitio.*
8 *Mola quomodo generetur ex Hipp.*
9 *Imbecillum & morboſum differunt.*
10 *Imbecillum quod eſt non illico eſt præter naturam.*
11 *Semen non ſolum facultas eſt, ſed materia.*
12 *Mola plerumque cum vero conceptu geſtatur.*
13 *Vbertas alimenti non poteſt impedire fœtus formationem. rationem vide num. ſeq.*
15 *Mola quid proprie ex Hipp. mente.*
16 *Mola proprie quid ex noſtra ſententia.*
17 *Duo præcipue molarum genera.*

Quid ſit Mola.

QVÆSTIO V.

TRactatio hæc de Mola non modo non inutilis Legum profeſſoribus, ſed ſcitu quam neceſſaria cenſenda, cum circa eam rem non levis ponderis caſus occurrere poſſint: ſi enim mulier aliqua, quam
1 minime cum viris verſari conveniret, & à lege vel à Religione prohiberetur, molam gereret, ſuſpectam pudicitiam ſuam haberet, cum plerique doctorum hominum ſuſpicati fuerint, immo pro certo habuerint, molam non poſſe abſque viri concubitu gigni, contra tamen ſentientibus aliis doctiſſimis pariter ac præcipuæ auctoritatis viris.

2 Poteſt etiam de muliere, quæ molam gerat, illud controverti, an gravida dici debeat, nec ne, ita ut gravidarum privilegiis permittenda ſit gaudere, & an ex mola decedens, ex graviditate deceſſiſſe ſit dicenda. Itaque non abſque ratione quilibet doctus Legumperitus hæc ignorare non debet, ſi modo in evenientibus caſibus rectum judicium ferre velit.

Videndum ergo ante omnia, quid proprie ſit mola, multa enim molæ nomine inſigniuntur, in quorum acceptione falli quilibet artis Medicæ imperitus poſſet: nam non de omni mola dubitari contingit, an abſque viri uſu generetur, ſed de mola proprie ſic dicta, de cujus tamen eſſentia non convenit inter Medicos.

Quidam enim, inter quos ſunt *Moſchio, & Cleopatra de morb. mul. cap. 7. Aet. Tetrab. lib. 16. cap.*
3 *80. Paul. ſuæ Med. lib. 3. cap. 69.* voluerunt, Molam eſſe induratum vulvæ tumorem, quam tamen opi-
4 nionem refellit ac confutat *Maſſaria in Prælect. de morb. mul. cap. 18. in prin.*

Alii vero, ut *Gal. 14. Meth. cap. 13. claſſ. 7. & 14.*
5 *de uſu part. cap. 7. claſſ. 1.* & cum eo cæteri omnes, Molam carnem eſſe dixerunt informem ac ocio-
6 ſam, & hanc fuiſſe etiam Hipp. opinionem elicitur *ex lib. de ſteril. ante finem.* Galeni tamen definitione non contentus *Andr. Laur. Anat. lib. 8. quæſt. 13.* talem adduxit: Mola caro eſt informis, ocioſa, ac dura in utero muliebri ex ſemine imbecilliore genita, quod conformationem quidem aggreditur, ſed ſanguinis copia obrutum finem ſuum aſſequi non poteſt, & animalis loco carnem generat.

In hac tamen Laurentii definitione maximam 7
difficultatem facit, quod ex ſemine imbecilli molam procreari dixerit, cum tamen *Hipp. 1. de morb. mul. verſ. med. & lib. de ſteril. verſ. f.* tradens modum, quo mola generari ſoleat, dixerit, ubi copioſi menſes
paucum ac morboſum ſemen conceperint: maxi- 8
mam enim differentiam ego facio inter imbecil-
lum & morboſum, quam facit etiam ipſe *Gal. de* 9
ſympt. diff. cap. 4. claſſ. 3. & ex Iureconſultis differre debile & morboſum habetur *ex citatis problem. Act. de infirm. p. 1. cap. 18. numero 1.* Itaque aliud eſt firmare, quod mola ex morboſo ſemine generetur, aliud quod ex imbecillo: imbecillum enim ſemen conceptum imbecillum gignet, morboſum vero morboſum, præpoſterum, ac non naturalem.
non enim imbecillum illico præter naturam evadit, 10
ſed bene morboſum. Si velis ergo, formatricem ſeminis facultatem eſſe imbecillam, formabit quidem, ſed imbecilliter, ſi vero naturalem ſtatum mutaverit, & morboſa evaſerit, tunc præpoſtere, & præter naturæ ordinem efformabit, & tunc quidem non animatus fœtus, ſed informis caro enaſcetur.

Præterea cum tam virile ſemen, quam fœmi- 11
neum, & menſtruus ſimul ſanguis non ſolum facultas ſint, ſed materia, ex qua omnia in corpore generantur. *Gal. pluribus in locis, & præcipue 2. de ſem. cap. 2. claſſ. 1.* imbecillitas vero ſit tantum ex parte virilis ſeminis, & non ſolum ex parte facultatis, ſed etiam ex parte materiæ, quia pauca, ut Hipp. dicebat, jure ea ſolum male conformata apparere deberent, quæ ab ipſo ſemine tanquam ex propria materia conflantur, non vero omnia promiſcue, quia & facultas, & materia tam ſeminis muliebris, quam menſtrui ſalva eſt ac valida.

Et ad id, quod additur, formatricem ſeminis facultatem à ſanguinis irruentis multitudine obrutam, & ab opere impeditam fuiſſe, reſpondeo, quod hoc
ex eo demonſtratur falſum, quia mola plerumque 12
cum vero conceptu reperitur; quomodo ergo multitudo ſanguinis potuit ſemen impedire, quin materiam informare poſſet, ſi potior ejus pars in veri conceptus alimentum abſumitur? præterquam quod
ubertas alimenti non poteſt impedire fœtus forma- 13
tionem, tradit *Mercurial. de morb. mul. cap. 3.* nec
deeſt ratio: quia ſi hoc eſſet, multo plures, quam 14
nunc concipiantur, molæ indies viderentur, quia multæ ſunt fœminæ, quibus tanta ſanguinis copia affluit, ut, niſi per venæ ſectionem illis ab Arte dematur dum utero gerunt, vel à Natura per conſuetas purgationes, facillime fœtus perdant. ſi ergo in aliquibus ubertas alimenti impedire poſſet fœtus formationem, maxime poſſet in his, quod tamen evenire non videmus. Itaque ſi ad Hipp. mentem Molæ definitio tradenda eſt, ego talem afferrem: Mola caro eſt informis ex morboſo ſemine, & multo confluente ſanguine in utero generata non aliter, quam verus fœtus generetur.
Veruntamen ſi ex propria ſententia Molam defini- 15
re licet, dicerem, Molam carnem eſſe informem ex
fœminino ſemine ac ſanguine, maſculeo deficiente, 16
quod formam præbere potuerit, generatam in utero, non ſecus ac verus conceptus generari ſoleat. cujus definitionis rationem ex ſequentibus habebis.

Notandum vero, quid proprie Molæ nomine accipi

cipi debeat, quod licet ex prædicta definitione habeamus, tamen ſciendum, multa molæ nomine etiam inſigniri, ut ventoſitas in utero collecta, quæ Mola ventoſa dicitur, aqua ibidem coadunata, & dicitur Mola aquea, & hujuſmodi, quæ tamen æquivocè tantum molæ vocantur, quarum omnium differentias qui ſcire cupit, legat recollecta per *Schench. lib. 3. ſuar. obſervation. Tit. prop. de Mola.* Eſt inſuper quando in utero, non tamen in cavitate, ſed vel propeos, aut alibi propendentes caruncule generentur, quæ non eo modo quo fœtus procreantur, ſed ex ſuperfluitatibus ad eas partes præcipitatis, & hæc quidem molæ vocari non poſſunt; ſic neque tumores, nec hujuſmodi quicquam præter id, cui allata convenire poſſit definitio.

17 Eſt autem vera mola in duplici differentia, nam nonnullæ nutriuntur ſolummodo, non tamen vivere videntur, & hæ inanimatæ jure vocantur: aliæ autem non ſolum nutriuntur, ſed etiam vitæ ſenſu participes videntur eſſe, & animalium quorundam formam, ut buffonum, ranarum, tincarum, lacertorum, ſolearum, & hujuſmodi imitantur, quæ animatæ molæ ob id dicuntur, & de utriſque ad præſens hæc inſtituitur oratio.

SVMMARIVM.

1 *Mola non generatur abſque virili ſemine.*
2 *Mulierem nemo unquam vidit, molam aut ſimile quidpiam ſine viro gerentem.*
3 *Nullus conceptus in viviparis poteſt abſque concurſu maris & fœminæ generari. declaratur num. 22.*
4 *Nihil poteſt fœmina inter vivipara quicquam per ſe generare, ut poteſt inter ovipara.*
5 *Formationis omne principium à Maris ſemine. vide num. 24.*
6 *Secunda ratio, quod Mola non poſſit abſque virili ſemine gigni. vide num. 29.*
7 *Mola generatur ex ſolo fœminino ſemine. & numero ſequenti.*
9 *Prægnantes præ cæteris molas gerunt.*
10 *Mola cum vero conceptu generari ſimul non poteſt.*
11 *Mola ſuperfœtari non poteſt, ſi ex virili ſemine generationem ſortiatur. & cur, num. 14.*
12 *Hiſtoria Molæ ſuperfœtatæ. probatur in eo caſu non potuiſſe eſſe ſuperfœtatam molam. num. ſeq.*
15 *Mola ex ſolo muliebri ſemine conflatur. rationem vide num. ſeq.*
17 *Semen non ſolum facultas eſt, ſed materia.*
18 *A privatione ad habitum non datur regreſſus.*
19 *Semen ſanguis erat.*
20 *Caro quid ſit.*
21 *Nulla ſpermatica pars generari poteſt niſi ex utroque ſemine.*
23 *Non naturalis effectus etiam non naturali modo eſt producendus.*
25 *Mola in viviparis reſpondet ovo in oviparis.*
26 *Amatus Luſitanus reprehenſus.*
27 *Mola in greſſilibus, & ſubventanea ova in oviparis uno eodemque modo generantur.*
28 *Ovi ſubventanei generatio magis ſecundum naturam in oviparis, quam generatio molæ in greſſilibus.*
30 *Mola quomodo generetur ex ſolo fœmineo ſemine.*
31 *Motus ad veram generationem requiſiti.*
32 *In iis, quæ viro non utuntur, cur non generetur Mola, & aliam rationem vide num ſeq. in Virginibus locum habentem, & in viduis num. 34.*
35 *Mola quo pacto generetur.*
36 *De vitalibus molis major dubitatio eſſe poteſt, an abſque virili ſemine generari valeant.*
37 *Magis ſuſpecta habenda ejus mulieris pudicitia, quæ vivam Molam, quam quæ inanimatam gereret.*
38 *Magnum indicium violatæ caſtitatis eſſe poteſt Mola. contrarium num. ſeq.*
40 *Equæ abſque Mare concipiunt ex vento.*

Vtrum mola abſque viri concubitu generari poſſit.

QVÆSTIO VI.

DE Molæ generatione maxima controverſia eſt inter Medicos, aſſerentibus nonnullis, nullo modo abſque viri uſu, ac virili ſemine gigni poſſe, contra vero contendentibus aliis, non niſi ob defectum virilis ſeminis eam procreari, utrique autem ſuis argumentis, ac rationibus ſuam ſententiam tuentur.

Prioris ſententiæ videbatur eſſe Hipp. qui docens 1
modum, quo fieri ſolet Mola, dicebat, ex pauco, ac morboſo ſemine concepto, & multis ad illud confluentibus menſtruis eam gigni; unde cum dixerit ex ſemine fieri, ex virili ſemine intelligere videbatur, ac profecto ita illum ſenſiſſe non dubito; ſed *Fortun. Fidel. lib. 3. de relat. Med. cap. 5.* invitum fortaſſe Hippocratem ancipitem in ea re fecit, cum tamen ejus mens ſatis ſuperque aperta videatur, quam etiam notam fuiſſe Gal. credendum, & idcirco illum *14. de uſu part. cap. 10. claſſ. 1.* ſerio affirmaſſe, nunquam aliquem fuiſſe, qui mulierem viderit, molam 2
abſque viri uſu gerentem.

Ariſt. quamquam in modo generationis evariat, tamen in eo convenit, quod non niſi ex ſemine virili fiat; tametſi *in lib. 10. de hiſt. Anim. cap. ult.* (ſi modo Ariſt. ejus libri auctor eſt, nam aliqui de ea re dubitant) innuere videatur, quod ex defectu alterius ex ſeminibus concurrente uteri caliditate, & attrahendi facultate, generetur.

Galeni porro opinionem maxima Medicorum pars ſecuta eſt, ita ut magis communis ea opinio effecta videatur. Fuit etiam ejuſdem opinionis *Actuar. lib. 1. Meth. med. cap. 22.* ſed ex recentioribus adhærent præcipue ſeqq. *Fernel. Phyſiol. lib. 7. cap. 8. & Pathol. lib. 6. cap. 5. Montanus de Vterin. affect. in princ. Amat. Luſitan. Curat. Medic. centur. 4. curat. 36. Cordeus in princ. de morb. vulg. Holler. de morb. inter. lib. 1. cap. 61. & ibi Duretus in exercitat. ad prædictum cap. Maſſar. ſuæ pract. lib. 4. cap. 8. & in prælect. de morb. mul. cap. 8. Riolan. in Method. part. ſect. 4. tract. 2. cap. 9. Rueff. de hom. concep. lib. 5. cap. 1. Capivacc. Med. pract. lib. 4. cap. 7. Vidius Iun. de curat. memb. lib. 11. cap 20. Rondolet. in Meth. lib. 2. cap. 67. Hucher. de ſterili. lib. 3. cap. de Mola. Piſo. de cognoſc. & cur. morb. lib. 3. cap. 53. Pareus lib. 23. cap. 53. Altomar. de medend. hum. corp. mal. cap. 112. Zoroaſt. Tinell. Conſult. Med. conſ. 11. Herman. Corbeus ſui Gynæcei lib. 2. cap. 3. Andr. Laur. Anat. lib. 8. quæſt. 13. Hercul. Saxon. in ſua med. pract. lib. 4. c. 30. Plater. in prax. tract. 3. cap. 3. Zecch. Conſult. Med. lib. 1. Conſultat. 86. Roderic. à Caſtr. lib. 3. de morb. mul. cap. 7. Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. libro decimo problem. 8. per totum, & alii quam plurimi*, qui & ratione, & experientia, quæ ſequitur, nituntur.

Ratio eſt: Nullus conceptus in viviparis poteſt 3
abſque concurſu maris, & fœminæ generari; unde, cum

cum & ipſa Mola conceptus quidam ſit, licet mendoſus, non poterit abſque utriuſque opera fieri:
4 neque enim in viviparis ſicuti in oviparis poteſt fœmina per ſe quicquam generare, in iis etenim fœmellæ abſque maris opera aliquando ova intra ſe generant, at non ita in viviparis poteſt contingere, quia omne formationis principium à maris eſt ſe-
5 mine. *Gal.* 14. *de uſu part. cap.* 7. *claſſ.* 1.

6 Sed ratio, quæ ab experientia deſumitur, inſuperabilis omnino eſt, cum experientia ſit rerum magiſtra. nam ſi Mola ex ſolo muliebri ſemine generari poſſet, plurimum quidem in virginibus conſpiceretur jam nubilibus, aliiſque juvenculis mulieribus coitu non utentibus. cum enim in his plurimum ſemen aggregari neceſſe ſit, ſi quando vel ex ſe polluerentur, vel illis ex ſomnii ludibriis pollutio accideret, facillime molam conciperent, quod tamen nunquam viſum eſt, Galeno teſte, *ubi ſupra.*

7 Contrariæ tamen ſententiæ omnino ſunt viri doctiſſimi, ac claſſici, qui ſequuntur: *Avic.* 21. *tertii tract.* 2. *cap.* 18. *Gordon. in lib. part.* 7. *cap.* 18. *Valleſc. in Philon. lib.* 6. *cap.* 15. *Pedemon. in addit. ad Meſ. pract. ſumm.* 4. *cap.* 15. *Santacr. in pract. prog. tract.* 6. *cap,* 21. *rubr.* 27. qui præ cæteris clarius id explicat. *Scaliger Comm. lib.* 10. *de hiſt. Anim. tex.* 43. *Lemnius de occult. Nat. mirac. lib.* 4. *cap.* 19. *Rocheus de morb. mul. cap.* 7. *Bonacciol. in Ennead. mul. cap.* 5. *Valleſius contrad. Med. lib.* 2. *cap.* 7. *in f. Marcell. Donat. hiſtor. mirab. lib.* 4. *cap.* 25. *Fuchſius ſuæ pract. lib.* 3. *cap.* 28. *Padilaſ. de cur. morb. lib.* 1. *cap.* 58. *Marinell. de Med. mul. lib.* 2. *cap.* 26. *Ioſeph. de Conticill. pract. ration. lib.* 3. *cap.* 37. *Fortun. Fidel. ubi ſup. Mercurius in lib.* della Commare *lib.* 2. *cap.* 41. & eam etiam tanquam probabilem afferunt, *Actuar.* pro contraria ſententia *ſupra citatus. Alex. Bened. lib.* 25. *cap.* 34. *Camill. Ravenn. in Method. ration. cap. de Mola. Taurell. in comm. lib.* 3. *Breviar. Arnald. cap.* 5. *Anton. Ponce Santacr. de Hippocr. Philoſoph. tex.* 73. *rubr.* 9. *reſponſ. ad Arg. ad* 3. *Peramatus in append. de Homin. procreat. in princ.* & concedit ut poſſibilem *Epiphan. Ferdin. lib.* 2. *Theor.* 38. & noviſſimus omnium *Moxius in Method. med. morb. mul. per venæ ſect. lib.* 2. *cap.* 29. *& alii plures.* & videtur de mente *Plutarchi in præceptis connubialibus, in fine*; ſed & *Gal. lib.* 2. *de ſemine* admittit, virgines ex ſolo proprio ſemine concipere poſſe, niſi menſtruis deſtituantur.

Ego utramque opinionem examinans, ac diligenter diu ac multum rei naturam perſcrutatus, anceps longo tempore, ac veritatis incertus exiſtens,
8 tandem in Avic. ſententiam inclinavi, quam evidentiores ac magis probabiles rationes mihi perſuadebant, eamque dehinc diligentius exactiuſque examinans, validioribus ac non niſi neceſſariis, ut mihi videtur, rationibus confirmavi, præſertim cum rationibus in contrarium adductis promptam haberem reſponſionem.

9 Plurimum vero me movit, quod viderim molam frequentius cum vero conceptu, quam ſolam à mulieribus geſtari; hoc enim & experientia conſtat, & notat ex recentioribus *Varand. lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 5. Mola ergo in prægnantibus vel unà cum vero conceptu ex eodem ſemine, uno eodemque congreſſu erit generata, vel ſuperfœtata erit. at ſi ea ex ſemine virili neceſſario procreari debeat, horum neutrum dici poterit.

10 Nam quod ſimul cum vero conceptu generari non potuerit, patet, quia Mola ex morboſo ſemine ſit, verus conceptus non niſi ex ſano. conſtat autem ſemen illud ſanum fuiſſe, non vero morboſum, quia ex eo verus conceptus conflatus eſt; abſurdum vero eſſet dicere partim morboſum fuiſſe, partim ſanum, præterquam quod ſi mola non ſolum ex morboſo ſemine generari debuit, ſed & ex multo confluente ad uterum ſanguine, hoc in hujuſmodi caſu non potuit habere locum, quia portio ſeminis, ex quo verus conceptus generatus eſt, tanquam calidior & robuſtior ea portione, quam morboſam fuiſſe dixeris, ad ſe potiorem & calidiorem, & majorem ſanguinis partem attraxit; deficiente ergo ea ſanguinis copia, Mola non potuit unà cum vero conceptu generari.

Neque etiam in prægnantibus Mola ex ſuper- 11
fœtatione procreari poterit, ſi ex ſemine virili gigni debeat; licet *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 3. & *Petr. Sal. in Annot. ad Altom. pract. cap.* 113. voluerint, molam ex ſuperfœtatione fieri poſſe, quamquam ex ſemine virili generari tradunt, argumento ducti hiſtoriæ ab *Hipp.* enarratæ 5. *Epidem.* de uxo-
re Gorgiæ, quæ poſt fœmellæ partum, quadragin- 12
ta dierum ſpatio interjecto, molam peperit; ſed non conſiderarunt viri doctiſſimi, ex hoc minime
argui poſſe, Molam in eo caſu fuiſſe ſuperfœtatam, 13
quia mola, cum ſit quid præternaturam, non habet determinatum tempus ſui exitus, nam aliquando per integros annos, & per totum vitæ curriculum geſtatur, ut alias dixi; itaque poterat in eo caſu Mola unà cum vero conceptu eſſe generata, & dehinc, eo ſpatio interjecto, foras ejecta.

Sed cur ſuperfœtari non poteſt Mola, ſi ex virili 14
ſemine gigni deberet? quia cum os uteri conniveat, & ſemen, ex quo mola concipitur, & ſpiritibus deſtitutum, ac craſſius exiſtat, quam oporteat, ut ex *Hipp.* habetur 2. *de morb. mul. ante f. Ceſalpin. Art. Med. libr.* 8. *cap.* 11. non poteſt ad uteri cavitatem pervenire, & uteri internum oſculum penetrare. quibus adde eandem rationem, de qua ſupra: nam cum requiratur ad Molæ generationem ſanguinis multitudo ipſum ſemen obruentis, & formatricem virtutem opprimentis, non poteſt ea in hoc caſu adeſſe, quia potiorem & calidiorem ſanguinis partem ad ſe verus conceptus attrahit, & fœculentior ac frigidior relinquitur, quæ ad molæ generationem non ſolum non concurret, ſed eam omnino impedire poterit. Reſtat ergo, quod, cum non po-
tuerit mola ullo ex traditis modis procreari, ſi ad 15
ipſius generationem virile ſemen concurrere debuiſſet, aliter conflata ſit, modo videlicet, de quo inferius dicemus.

Præterea in mola ſemper generatur caro quæ- 16
dam ejuſdem ſemper conditionis, quod eſſe non deberet, ſi ex morboſo ſemine generaretur: nam quod morboſum eſt, cum non ſemper eodem modo morboſum ſit, ſed multum evariet, deberet etiam ſi quid ex eo gignitur, variare. cum effectus ergo ſemper ſit idem ac uniformis, dicendum videtur, quod ab agente Naturali ſit. at à ſemine virili non poteſt eſſe, quia ex hoc ſi muliebri admiſceatur, generaretur conceptus naturalis ac verus. ergo potius à muliebri ſemine, virili deficiente, procreatam fuiſſe dicendum eſt; nam quia hoc agens naturale eſt, idcirco uniformiter ſemper agit, quia verò à virili deſtituitur, idcirco non verum, ſed mendoſum conceptum gignit, quod quidem per accidens eſt, operatur enim quantum eſt ex parte ſui, nec niſi, ut dixi, ob defectum alterius in operando deficit.

17 Maxime vero præter hæc urget, quod ſequitur; cum etenim ſemen non ſolum facultas ſit, ſed materia. *Gal. 2. de ſem. cap. 2. claſſ. 1.* ſi mola ex utroque ſemine generatur, deberet in ejus mole ac conſtructione aliqua pars ſeminalis conſpici: at contra in mola nihil conſpicitur, niſi ſpecies quædam carnea, quam ex ſanguine generari ſatis conſtat, & teſtatur *Galenus primo de ſem. cap. 10.* at tale quid ex ſemine
18 fuiſſe procreatum dicendum non eſt, quia à privatione ad habitum non datur regreſſus, ut commune
19 eſt Philoſophorum axioma; at ſemen ſanguis jam erat. *Gal. 2. de ſem. cap. 2.* ſi ergo ex eo caro generetur, in ſanguinis naturam denuo illud remeaſſe
20 oportuiſſet: nihil enim aliud caro eſt, quam ſanguis conſtantem habens ſubſtantiam, & non fluidam. *Gal. primo de nat. fac. cap. 10. claſſ. 1.* quod ſi dicas eandem rationem eſſe de ſemine muliebri, ſi ex
21 eo ſolum mola generetur, dico, quod nulla ſpermatica pars poteſt abſque utroque ſemine generari, *eodem Gal. teſte ibid. lib. 1.* neque tamen membranam, qua mola quæque obvolvitur, ex virili ſemine conflatam fuiſſe dicendum; nam ſimiles membranas ex fœmineo dumtaxat ſemine produci docuit *Gal. ubi ſupra cap. 7.* & firmat *Rueff. de hom. conc. lib. 5. cap. 1.* Itaque cum in mola ſatis appareat id, quod ex ſanguine & fœmineo ſemine genitum eſt, quicquam vero à virili generatum minime conſpiciatur, concludendum videtur, virile ſemen ad molæ generationem minime requiri. ſed & ſequens rationem parum urgere videtur, nempe quod videamus, non ſolum abſque ſemine virili, ſed abſque ullo prorſus ſemine aliàs non tantum carnis fruſta, veluti mola eſt, ſed etiam animalia viventia generari ex ſolo nimirum calore quocunque & materia. Si ergo hoc, quod majus quid eſt, abſque ſemine generatur, quid obſtat, quo minus mola abſque ſemine ſaltem virili generari poſſit? quin & alias carnoſas excreſcentias & in utero, & alibi obſervamus abſque ullo ſemine generatas ex ſolo ſanguine.

Ad rationes autem in contrarium adductas dicamus ad primam, quod verum quidem eſt, in vera
22 ac naturali conceptione debere fieri concurſum maris & fœminæ; in non naturali vero ac falſa conceptione, veluti eſt mola, hoc nullam habere
23 neceſſitatem: videtur enim, quod non naturalis effectus etiam non naturali modo ſit producendus, & quod non naturaliter diſpoſitæ cauſſæ non ſecundum Naturæ ordinem operentur; licet enim fœmineum ſemen, ac ſanguis menſtruus agentia naturalia ſint, tamen in ordine ad generationem non ſunt naturaliter diſpoſitæ, ſi virili ſemine deſtituantur.

24 Quando ergo dicitur, omne formationis principium à mare eſſe, de naturali conceptione ac formatione, non vero de non naturali eſt intelligendum. Simili enim ratione vides indies, ovipara etiam abſque maris opera ova intra ſe gignere, quæ tamen generationi inepta ſunt; licet de vulturibus Baſilius Magnus, referente Cœlio, *lect. antiq. lib. 27. cap. 17. in f.* dicat, etiam ſubventanea ova citra coitum progignere fertilitate inſignia: ecquidnam obſtat, quo minus tale quid in viviparis generari poſſit? ſi enim mola, ut Gal. placet 14. *de uſu part.*
25 *cap. 7. claſſ. 1.* ovo reſpondet, nulla ratione video, cur, quemadmodum gallina inter ovipera ovum ſine mare generat, ſic & mulier inter greſſilia non poſſit molam abſque viri opera generare: nam Galenus ad hoc nihil aliud adducit præter experientiam propriam, cui tamen poſſunt aliorum doctorum hominum experientiæ contrariari; nam & in aliquibus viderunt alii, molam abſque viri uſu fuiſſe geſtatam. unde non debebat tam audacter, ne dicam impie Amat. Luſit. *curat. Med. cent. 4. curat. 36.* religio- 26
ſam illam mulierem impudicitiæ damnare ſola Galeni auctoritate fultus. nam fortaſſe poterat in religioſa illa mola abſque ullo peccato fuiſſe generata, ut in aliis eveniſſe conſtat.

Dicamus ergo nos, quod & mola in greſſilibus, 27
& ſubventanea ova in oviparis uno eodemque modo generantur; licet ovi generatio in his minus ex- 28
tra naturæ legem videatur eſſe, quam molæ generatio in illis: à natura enim eſt, ut ovipara ova intra ſe procreent; ita ut prius intendatur ovi conformatio, dehinc caloris communicatio à ſemine maris, ut prolificum reddatur; in greſſilibus autem Natura non intendit generare molam, ſed ſemper generare perfectum conceptum ex utroque ſemine ſimul commixto uno eodemque tempore, & idcirco concurſus maris, & fœminæ fieri debet in ſeminum emiſſione, quod in illis neceſſarium non eſt, ſed ſufficit, ſi id, quod à fœmina intra ſe generatum eſt, ſucceſſive à maris ſemine foveatur. cujus rei rationem afferre, cum non vacet, in aliud tempus rejiciemus.

Ad experientiam porro in contrarium adductam jam reſpondere par eſt; conſtat enim, inquiunt, nul- 29
lam mulierem abſque viri uſu molam unquam geſtaſſe (licet forte & virgines, & viduæ molam aliquando, ut dixi, abſque ulla pudicitiæ nota geſtaverint, ut ex hiſtoriis patet relatis per *Schench. ſuarum Obſer. lib. 4. tit. de Mola*) ſed ponamus, nullam unquam abſque viro molam concepiſſe, & ejus rei 30
rationem adducamus: primo ergo dico, quod in conceptione duo motus conſiderandi veniunt; prior colli uteri, & ipſius etiam corporis uteri attrahentis & allicientis ad ſe virile ſemen, ut in ingerendis cibis ſtomachus, aut gula factitant. *Galen. 1. de ſem. cap. 14. de uſu par. 11. claſſ. 1.* ſecundus motus eſt vaſorum ejaculantium ipſius mulieris ſemen ad uteri cavitatem effundentium, qui motus expulſionis eſt. Cum ergo mulier viro utitur, ſi virile ſemen 31
aptum generationi ſit, utroque motu concurrente vera ac naturalis conceptio fit; at ſi intemperatum ſit, & generationi ineptum, vel non poſſit ad uteri ſinum penetrare, tunc quidem, non tamen ſemper, ſed profecto interdum, eodem utroque motu concurrente, & muliere calidiore exiſtente, & natura multum conceptionis avida, conceptio quidem fit, ſed mendoſa; nam ſolum muliebre ſemen concipitur, virili ob ſui intemperantiam, & ineptitudinem ex ſe excidente. In iis vero, quæ coitu non utuntur, ſed vel ſponte, vel involuntarie ſemen ejiciunt, nullo modo conceptio fit, quia ſolum motus 32
expulſionis in ea actione concurrit, vel ſi aliquis motus attractionis fiat, debilior eſt, quam ſit neceſſarius, cum ex minori delectatione fiat, deficiente ſemine virili, quod attrahat, quo tantopere ipſe uterus delectatur; unde eſt, quod non tam facile poteſt uterus ſupra ſemen recolligi, cum fortior ſit motus expulſionis ejaculantium vaſorum, quam motus attractionis colli, & corporis ipſius uteri, quamobrem facillime, & omnino ſemen mulieris excidit, præterquam quod, ut dicebat Mercurial. in coitu plurimum, & multo magis, quam in ſimplici pollutione muliebria loca caleſiunt, & ex ea concalefactione ſanguis ad ea confluit, ex quo ſemen muliebre jam avide à natura retentum nutriri faciliori negotio, ac foveri poteſt, ac coadjuvari,

ut ad

ut ad actum reducatur, in simplici vero pollutione neque tanta locorum calefactio, neque ille sanguinis concursus fieri solet.

33 Sed adducamus aliam rationem, quæ fortasse plerisque magis arridebit, & est hujusmodi: In Virginibus venæ, ac viæ omnes ad uterum pertinentes angustiores sunt. *Valles. in* 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 12. quam in iis, quæ & viro utuntur, & aliquando pepererunt: in talibus enim venæ ex partus occasione ampliores multo redduntur, teste *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in fin. &* 1. *de morb. mul.* Itaque cum ad molæ generationem requiratur confluxus sanguinis, & hic talis confluxus non fiat, etiamsi interdum ex se polluantur, tamen neque molam, neque simile quidpiam concipiunt, deficiente sanguine ad seminis proprii alimoniam, ac ipso etiam semine non tanta vi attrahendi dotato, quanta necesse haberet, ut conciperetur: nam frigidiusculum est; non confluit ergo sanguis ad uterum in virginibus, ut in iis, quæ viro utuntur, ob vasorum angustiam, quæ caussa cessat in aliis.

34 Sed etiam in viduis castam vitam degentibus eadem fortasse ratio potest habere locum, quippe cum ex intermissione coitus desuescat Natura sanguinem consuetum ad uterum demandare, unde est, quod tam in viduis, aliisque mulieribus caste viventibus, quam in virginibus viro maturis plurimum reperies menstruorum defectum. nam & ex coitus etiam usu venæ laxiores fiunt, *eodem Hipp. ibid.* docente, unde facilius in his, quæ coitu utuntur, sanguis ad uterum confluere potest ad Molæ generationem.

35 Ex quibus denuo colligamus modum, quo mola generatur; siquidem Natura valde conceptionis avida existente, cum ex aliqua præternaturali, aut accidentali causa non licet illi verum conceptum ex utroque semine progignere, ex altero tantum procreare tentat, & solum muliebre semen concipit, retinet, ac fovet, sanguinem ad sui nutritionem ad uterum illico relegans, sed quia à semine virili destituitur, nec conceptam materiam efformare, nec vivificare potest, sed quantum ex parte sui potest, operatur.

Et hæc quidem de non vitalibus molis magna
36 ex parte accipias velim; de vitalibus enim molis valde quidem dubitandum est: neque enim possibile mihi videtur, ut muliebre semen tantum possit, ut vitam subjectæ materiæ impertiri valeat, & tamen hoc ipsum absque dubio non transit; quam-
37 quam ego semper magis suspectam ejus pudicitiam haberem, quæ vivam molam gestaret, quam quæ
38 non vitalem. Immo profecto de quacunque magnum indicium violatæ castitatis ex generatione molæ desumerem, cum alias rarissime in iis, quæ viro non utuntur, gigni manifestum sit; licet virile semen ad ejus generationem neque ut efficiens, neque ut materialis causa concurrere mihi videatur.

Verumenimvero adhuc hæsitabundus in ea re satis superque sum, cum non tam difficile mihi videatur, molam in muliere ex solius mulieris semine absque viri usu generari, quàm difficile persuasu mihi est, quod perfecta quædam animalia, veros ac quasi perfectos conceptus, licet debiles & parum vitales absque maris opera generare possint, & tamen constat multorum ac magnorum virorum testimonio, equas absque mare concipere, sed imbecillos fœtus parere. *Varro de re Rust. lib.* 2. *cap.* 1. *Plin. nat. hist. lib.* 8. *cap.* 42. *Virgil.* 3. *Georg. Solin. de sit. orb. lib.* 3. *cap.* 26. & 56. *Columell. de re rust. lib.* 6. *cap.* 27. *Avic.* quem citat, & sequitur *Albert. Magn.* 6. *de Anim. tract.* 3. *cap.* 2. *Gesner. in hist. anim. lib.* 1. *c. de Equo. T.* 1. *Alb. Wotton. lib.* 5. *de diff. Anim. cap.* 101. de cujus rei veritate facundiss. Poëta *Torq. Tass.* in suo majori opere. *Cant.* 7. *st.* 76. ad Virg. imitationem ita habet:

Questo su'l Tago nacque, ove tal'ora
L'avida Madre del guerriero armento,
Quando l'alma stagion, che c'innamora
Nel cor l'istiga il natural talento,
Volta l'aperta bocca incontro l'ora
Raccoglie i semi del fecundo vento,
E de' tiepidi fiati, ò meraviglia,
Cupidamente ella concepe, e figlia.

Quod vero multum huic rei fidem augere potest, est Homeri testimonium, qui ante hos omnes *Iliad.* 16. *transf. princ.* Xanthum, & Balium Achillis equos ex Zephyro natos dicit in his carminibus:

Quapropter & Automedon duxit sub jugum veloces equos,
Xanthum & Balium, hi duo similiter ventis volabant:
Quos peperit Zephyro vento Harpyia albis pedibus,
Pascens in prato juxta fluxum Oceani.

Et 20. ejusdem:

Hujus ter mille equæ paludem circa pascebantur
Fœminæ, pullis exultantes teneris:
Has Boreas amavit pascentes,
Equoque assimilatus condormivit nigrijubo.
Hæ vero gravidæ factæ pepererunt duodecim pullos.

Id autem ab Homero non fabulose dictum testatur *Pier. Valer. Hierogl. lib.* 18. & *Æmilian. de rumin. in prin.* fabulosam tamen judicat eam rem inter Iureconsultos *Carranza de par. cap.* 20. *quæst.* 7. *num.* 83. & sequitur illum *Torreblanca Dæmonol. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 24. Sed id ipsum quod de equabus narrant alii, de tigribus jactat *Claudian. de Rapt. Proserp. lib.* 3. *vers. fin.* sed & de vulturibus hæc eadem fœcunditas prædicatur, ut quæ similiter ex vento absque mare concipiant, testimonio *Æliani de hist. Anim. lib.* 2. *cap.* 46. & *Æmilian. de Ruminantibus in princ.* quod quidem si aliquam veritatem habet, jam non amplius hæsitabundus affirmare auserim, molam quamcunque posse absque virili semine in muliere gigni.

SVMMARIVM.

1 *Prægnans multis gaudet privilegiis.*
2 *Molatica tanquam prægnans debet prægnantium privilegiis gaudere. & cur, num. seq. dic ut num.* 7. & 8. *Vide num.* 11.
4 *Mulier ex Molæ vitio decedens, ex prægnantiæ aut partus vitio decessisse dicenda. contr. num.* 14.
5 *In contractibus societatum excipi debent omnia mortis genera extrinsecam causam habentia.*
6 *Mola perraro generatur in iis, quæ viro non utuntur.*
9 *Cur mola cum fœtu gestata occidens, faciat exceptioni locum.*
10 *Mola toto vitæ curriculo aliquando gestatur.*
12 *Prægnans cur tot privilegiis frui à Legibus permittatur.*
13 *Fœtus præcipuam miserationem habuerunt Leges.*
15 *Viri usus non est immediata causa Molæ, sed disponens.*
16 *Molatica an infirma & valetudinaria dici debeat.*
17 *Perlini opinio confutata.*

An

An molam gerens Mulier ad quosdam effectus prægnans dici debeat.

QVÆSTIO VII & VLTIMA.

1 PRægnantem multis privilegiis gaudere ex Legum indulgentia, notum est ex iis, quæ in hoc titulo quæst. 1. adduxi; unde locus dubitationi fieri potest, an molam gerens debeat pro prægnante haberi, ita ut prægnantis privilegio gaudere possit. Illud etiam dubium afferre potest, an Molatica ex vitio molæ decedente, caussa prægnantia periisse dicenda sit, ita ut in societatibus officiorum locum exceptioni faciat.

2 Et quoad primum effectum molatica videbatur debere connumerari inter prægnantes: cum enim
3 ob incommoda ac molestias, quibus prægnantes afficiuntur, leges illis in plerisque indulgeant, patet, quod & paribus incommodis ac molestiis, quin immo fortasse majoribus detinetur etiam molatica, unde etiam hæc, ut cæteræ prægnantes, legum indulgentia frui debet.

4 Quoad secundum vero non minus videbatur, molaticam ex molæ vitio decedentem debere face-
5 re locum exceptioni, tamquam si ex prægnantiæ culpa decessisset, quia cum omnia mortis genera in contractibus societatum excipiantur, quæ caussam habent extrinsecam, quia talia violenta omnia sunt, *ut tit. de mor. causs. par. quæst.* 1. *num.* 60. *& alibi* abunde probatur, non magis ex hoc videtur debere excipi mors ex prægnantia, & partu, quam mors ex mola, quia eandem videtur habere caussam, nimirum Veneris usum; etiamsi enim non concedatur ex virili semine, tanquam ex materiali caus-
6 sa molam gigni, tamen videtur perraro admodum in iis quæ viro non utuntur, generari, ob rationes de quibus suprà.

7 Dicendum videtur, quod mola vel cum vero conceptu, vel sola gestatur. ubi cum vero conceptu
8 generata sit, dubium non est quod in utroque effectu molatica non ratione molæ, sed ratione fœtus prægnans cum sit, prægnantium privilegiis gaudere debeat, & decedens facere locum exceptioni, etiamsi quoad fœtum, & ad ea, quæ ad partum & prægnantiam pertinent, constaret, omnia rite ac naturaliter processisse, & solummodo molam mortis propinquam caussam extitisse. Et ratio est, quia in 9
hoc casu mola est ex concomitantibus ipsam graviditatem, & partum, & comprehendi talis casus debet sub casibus ex caussa prægnantiæ, & partus, præterquam quod mola non est adeo urgens caussa mortis subsequentis; nam aliquando non magno 10
vitæ incommodo toto ipsius vitæ curriculo gestatur, *teste Arist.* 10. *de hist. anim. tex.* 43. & declarant historiæ relatæ per *Schench. lib.* 4. *observ. tit. de Mola.* cum fœtu tamen generata non solum ipsum fœtum plerumque interimit, sed & ipsam matrem, ut in casibus per *eund. Schench. ibid.* enarratis videre est.

Verumenimvero si solam molam absque vero 11
fœtu in utero habeat mulier, tunc neque quoad primum, neque quoad secundum effectum molatica prægnans dici potest. nam quoad primum dico, quod si quibus privilegiis gravida à Legibus insigni- 12
tur, iis non ratione molestiarum, quas in prægnantia perpetitur, gaudet, sed ratione ipsius fœtus, cujus præcipuam miserationem habuerunt Leges; ne 13
si gravida vel torqueatur, vel aliqua corporali pœna afficiatur, vel etiam insigni aliqua animi passione molestetur, fœtus pereat, & idcirco ne ad judicium quidem cogi accedere voluerunt, & idcirco non aliter de muliere molam gerente sentiendum esse, quam si quovis alio morbo detineretur, ad ipsum uterum pertinente.

Quoad secundum porro effectum molatica ex 14
molæ culpa decedens non debet facere locum exceptioni, licet enim concedamus, ut plurimum requiri coitus usum ad ipsius generationem, ut in superiori quæstione annuimus, tamen usus coitus non 15
est caussa immediata, sed mediata, nec principaliter agens, sed solum disponens; quia ex ejus usu magis incalescunt loca muliebria, & viæ ad uterum pertinentes ampliores redduntur, ex quo fit, ut facilius possit sanguis ad uterum ruere ad ipsius molæ nutritionem, ut dixi.

Cæterum utrum molatica infirma & valetudi- 16
naria dici debeat, aliàs videbimus; pro nunc satis nobis sit concludere, molaticam ad nullum effectum posse inter prægnantes connumerari, ita ut earum privilegiis gaudere debeat, aut decedens locum facere exceptioni; ex quibus facile apparet hallucinatum fuisse Perlinum, cum contrarium voluit veritatem habere, quoad hunc secundum effectum, ut *titul. de mort. causs. par. quæstion.* 4. dicam.

Finis Tituli Tertii.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI PRIMI
TITVLVS QVARTVS

De Morte, caussa Partus,

Continens Quæstiones octo;
quarum

Admodum Illuſtri ac Reverendiſſimo

DOMINO

D. IVLIO BENIGNO,

Sacræ Aulæ Conſiſtorialis

ADVOCATO. S.

NÆ ego te, quæ tibi aliquando probata ſunt, amplius non improbaturum fore exiſtimaverim. quod ergo hæc aliàs tibi accepta fuerint, & quod in his omnium æquiſſimus judex exiſtere potes, nulli magis, quam tibi debebantur. Obſecro ergo æqui bonique hæc conſulas, & obſequium hoc meum à me tibi debitum ne contemnas. Vale.

LIBRI PRIMI

TITVLVS QVARTVS,

De morte, caussa Partus.

SVMMARIVM.

1 *Tractatio de morte, caussa partus, est difficilis.*
2 *Contractus societatis requirit, ut pecuniæ in societatem datæ currant periculum amissionis.*
3 *Non potest percipi lucrum cessante periculo.*
4 *Propter periculum amissionis pecuniarum admittitur dans pecunias in societatem ad lucrum.*
5 *Contractus propter periculum sustinetur. & num. seq.*
7 *Homo, ut cætera animalia, necessario interit.*
8 *Ob mortem, & pecuniarum amissionem compensatur perceptio fructuum.*
9 *Homo multis periculis ab extrinseco subjacet.*
10 *Vita humana brevis.*
11 *Socius periculum currere debet, quod sibi ab intrinseca caussa imminet.*
12 *Nimis ampla esset lucrandi via, si etiam externis periculis socius subjiceretur.*
13 *In casu, quod quis sibi vim inferat, pecunias amittit.*
14 *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi imputet.*
15 *Mors ex peste, & hujusmodi, non est ab extrinseco. contrarium num.* 26.
16 *Peste ii corripiuntur, in quibus humorum apparatus reperitur. contrarium num.* 29.
17 *Prægnantes facile peste corripiuntur.*
18 *Mors ex peste, & hujusmodi, cur excepta. & num.* 21. & 23.
19 *Ex certo periculo non licet pecunias lucrari.*
20 *Periculum debet esse dubium.*
22 *Plurimæ mulieres ex partu, & ejus caussa pereunt.*
24 *In morte ex peste habet locum vis.*
25 *Mors ex tegula à vento mota caussata excipitur.*
27 *Caussa pestis, & Epidemia semper est universalis.*
28 *Caussa proxima attendenda.*
30 *Homines male affecti peste non corripiuntur. Et senes num. seq. contra de sanis, & robustis num.* 32.
33 *Caussa exceptionis ab aliis allata. & num. seq. alia.*
35 *Vtraque caussa redarguitur.*
36 *Caussa, ne detur occasio insidias patrandi, non est cuicunque casui communis.*
37 *Caussa à Seraphino allata non habet locum in morte, caussa partus & prægnantiæ.*
38 *Mors ex partu, ex peste, & hujusmodi, non est violenta. & num.* 46.
39 *Vera caussa exceptionis in casibus exceptis.*
40 *Quod caussam habet extrinsecam, violentum est.*
41 *Mortis violentæ appellatione quid veniat.*
42 *Mors violenta stricto modo sumpta quæ.*
43 *Mors naturalis quæ.*
44 *Mors violenta lato modo sumpta quæ.*
45 *Mors violenta hic stricto modo accipienda.*
47 *Periculum debet respicere ipsum individuum, & ex iis dependere, quæ ipsi ut tali individuo accidere possunt.*
48 *Prægnantia, & partus sunt res naturales.*
49 *Mulier ad id nata est, ut partus edat.*
50 *Prægnantia non est quid, quod individuo, ut individuo conveniat, sed respicit speciei conservationem.*
51 *Quo pacto mors ex partu, & hujusmodi, sit violenta.*
52 *Prægnantia sine extrinseca caussa non fit.*
53 *Mors ex partu, & hujusmodi, aliquo modo est violenta.*
54 *Ad contractus societatis validitatem requiritur, ut periculum inter socios sit æquale.*
55 *Communione damni & lucri efficitur societas.*
56 *Absque periculi compensatione societas esset iniqua.*
57 *Conditio sociorum debet esse æqualis.*
58 *Mulieres non possunt emere, aut exercere officia Romanæ curiæ. Amplia de omnibus officiis publicis. num. seq.*
60 *Mulieres suas pecunias in societatem dare possunt.*
61 *Periculum sociorum diversi sexus est inæquale.*
62 *Præcipua ac vera caussa exceptionis mortis ex partu, & prægnantia, eorumque caussa.*

De caussa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & caussa partus, quæ fieri solet in contractibus societatum.

QUÆSTIO I.

QVod tractatio hæc maximæ ac præcipuæ difficultatis sit, nulli aut dubium est, aut mirum videri debet; non modo enim ipsius rei natura illam difficilem reddit, & evenientis mortis in propositis casibus causarum complicatio illam facit difficiliorem; sed & ipsi Medici, qui non ad Iureconsultorum, sed ad proprium intellectum omnia interpretati sunt, eam difficillimam reddiderunt. Etenim Iurisperiti, immo contrahentes ipsi alicujus caussa quid fieri, vel non fieri volunt, quod Medici ob ejus nominis caussæ variam ac multiplicem acceptionem diverso ac pene contrario modo exponentes, & ipsorum Iurisperitorum mentem non assequentes, rem non eo, quo debent modo decidunt, ac illis male judicandi ansam subministrāt. 1

Vt hæc igitur intellectu faciliora reddantur, & Iurisperitis plene satisfiat, nonnulla primum ipsis Medicis in mentem revocanda, quædam etiam ipsis ob legumperitiæ carentiam ignota enucleanda, quibus intellectis, facilius modo loquendi ac intelligendi Iurisperitorum nostro aptato, eorum intentioni satisfacere facile licebit.

Sciendum ergo ante omnia (quod præcipue admonuit me Reverendissimus ac Doctissimus vir Iulius Benignus, quem honoris caussa nomino) quod, si Iustitia in suo robore servanda esset, nullæ deberent in contractibus societatum apponi exceptiones pro parte dantis pecunias in societatem, quia sociorum conditionem inæqualem reddunt, eo quod dominus officii pecunias accipiens ab iis periculis, à quibus eximi vult, dans pecunias his exceptionibus in contractu appositis minime eximatur.

Considerabam tamen ego, quod fortasse hoc permissum

miſſum ſit danti pecunias, quia moriente officii domino, amiſſio officii non redundat in utilitatem dantis pecunias, quemadmodum moriente ſocio, qui dat pecunias in ſocietatem, quia dominus officii illas lucratur, & ob hanc fortaſſe inæqualitatem permitti potuit danti pecunias, ut quædam mortis genera exciperet, & iis minime ſubjiceretur, ita ut etiam eveniente mortis caſu dominus officii illas non lucraretur.

His ergo ſic ſe habentibus, quænam mortis genera excipi permitti potuit, ut æquitas quædam inter ſocios ſervaretur? Ad hoc non ante reſpondere licet, quam ipſius contractus natura integre Medicis non patefiat; nam hæc Iureconſultis ſatis ſuperque nota ſunt.

2 Naturam contractus ſocietatum illud primo loco requirere certum erat, ut pecuniæ in ſocietatem datæ ſub alicujus vitæ periculo exiſterent, ut ex iis
3 lucrum percipi poſſet; non enim percipi poteſt lucrum, ubi periculum amiſſionis pecuniarum ceſſaverit. *Seraphin. in quodam voto in tract. de ſociet. Zacch.*
4 *n. dec.* 73. *num.* 1. *& ipſe Zacch. frater meus de ſociet.*
5 *num.* 313. ratio eſt, quia propter illud ipſum periculum admittitur is, qui pecunias in ſocietatem dare vult, ut particeps fiat fructuum officii, & ob illud præcipue contractus hic ſuſtinetur, abſque eo prorſus fœneratitius & illicitus futurus, ut idem *Zacch. ibid. num.* 125. *& ſeq. & num.* 375. *&* 377. *cum aliis*
6 *pluribus ibi per eum allegatis*; eſt autem hæc neceſſitas currendi hujuſmodi periculum adeo de natura intrinſeca hujus contractus, ut abſque eo, ut dixi, totaliter, & à fundamentis corrueret.

Poſito ergo, quod dans pecunias deberet currere tale periculum, quo ſuccedente pecunias amitteret,
7 duo conſiderari poterant; primum, quod homo ut cætera animantia omnia neceſſario aliquando interit, nam ab ipſa conceptione illum mors perſequitur, unde bene dicebat Sil. Ital. lib. 3. de Bell. Pun.

—— *Extremumque diem primus tulit.*

Et Pindar. in Pyth. Od. 8.

Diei unius ſunt homines.

Quamobrem ad eandem rem Sophocl. in Trachin. recte eam protulit ſententiam:

—— *Proinde dies*
Si quis duos, pluresve computet ſibi,
Eſt ſtolidus; haud enim dies eſt craſtina
Certa, antequam præſens bene acta ſit dies.

Ex intrinſeca ergo, ac connaturali cauſſa in mortem impingat omne animal neceſſe eſt, unde *Diog. in epiſt. ad Phœnomachum*: At unum nobis dumtaxat certiſſimum eſt: Corruptio poſt generationem. Et Lucret. lib. 3. de rer. nat.

Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat,
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

Ita ut ob hanc mortis certitudinem, qua eveniente ceſſat perceptio fructuum ex pecuniis in ſocietatem datis, & ſocius illas lucratur, compenſatur ipſa fructuum perceptio non niſi ad quoddam congruum tempus duratura.

Secundo conſiderari poterat, hominem præter dictam mortis certitudinem ab intrinſeco advenientem, mille aliis mortis periculis ab extrinſeco
9 originem habentibus ſubjici, ita ut prudenter Senec. in Thebaid. act. 1.

Vbique mors eſt, optime hoc cavit Deus,
Eripere vitam nemo non homini poteſt,
At nemo mortem, mille ad hanc aditus patent.

Et alter *Seneca in epiſt. num.* 104. Ab homine homini quotidianum periculum.

His igitur conſideratis, poterat tertio loco animadverti, vitæ humanæ ſpatium, etiam quatenus ab intrinſeco ſolum dependentiam habet, eſſe ex 10
ſua natura breve, ut Iuvenal. præ cæteris canebat Satyr. 9. in his carminibus:

—— *Feſtinat enim decurrere velox*
Floſculus anguſtæ miſeræque breviſſima vitæ
Portio, dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Iuncta ergo hac vitæ brevitate cum mortis certitudine, maxime ſecundum æquitatem videri potuit, 11
ſi ſocius illud tantummodo curreret periculum, quod ab intrinſeca & connaturali cauſſa imminet, illud autem permitteretur excipere, quod ab extrinſeca, accidentali, ac de foris adveniente cauſa illi inſtabat; etenim nimis ampla eſſet via lucrandi 12
pecunias, ſi etiam ii mortis caſus, qui de foris, ſeu ab extrinſeco adveniunt, lucro locum facerent, quam tamen potius arctare jure debebant, qui Iuſtitiam adminiſtrant, & ita illos facere dubium non eſt, nam ſemper ad favorem ejus libentius, qui de damno evitando tractat, quam ejus, qui de lucro captando agit, inclinant, ut videbimus. Omnes ergo ii caſus excipi poſſe videri potuit, inter quos primo ſunt caſus mortis violentæ; in omnibus enim hiſce caſibus patitur maximum detrimentum is, qui pecunias dat, ex quo fas non eſt, quem lucrum percipere debere. *l. Iure Naturæ. ff. de reg. Iur.* privatur enim ex injuria ac violentia externa vitæ bono, quod à Natura illi non denegabatur.

Sed objicies primo caſum illum, ubi quis ſibimet ipſi manus inferret, nam tunc pecunias amitteret, li- 13
cet & hæc violenta mors eſſet, ab extrinſeco advenìens. *Boccac. in tract. de ſociet. num.* 122. *Caſtracan. eod. tract. cap.* 22. *num.* 1. *Zacch. ibid. num.* 417. videtur ergo falſum id, quod firmavimus, excipi omnes caſus mortis violentæ, & ab extrinſeco advenientes.

Reſpondeo, in citato caſu intrare regulam illam à Iureconſultis canonizatam; nimirum, damnum, quod 14
quis ſua culpa ſentit, ſibi ipſi imputare debet. *l. Quod quis ex culpa. ff. de reg. Iur.* quamobrem jure non excipitur hic caſus, etiamſi violenta mors ſit, & cauſſam habeat extrinſecam.

Secundo objicies hoc modo: Mors ex peſte, & 15
Epidemia non habet cauſſam extrinſecam, ſed intrinſecam, nec dici poteſt violenta, cum ſatis pa- 16
teat eos tantummodo corripi peſte, & Epidemia, in quibus apparatus humorum, & intrinſeca aptitudo, & proclivitas ad concipiendam putredinem reperitur. quamobrem ex ea cauſſa prægnantes, quod pravis humoribus ſint refertæ, facilius quam cæteri omnes peſte corripiuntur, ut teſtatur *Pareus oper. ſuor. lib.* 21. *cap.* 17. ex hoc igitur non videtur vera præcipua illa concluſio, quod excipi poterant omnes caſus, qui cauſſam habebant extrinſecam, neque enim poteſt ea ratio his caſibus aptari.

Sed huic objectioni multipliciter reſponderi poteſt, & primò dato, quod peſtis, & Epidemia habeant intrinſecam cauſſam (quod tamen verum non eſſe, deinceps monſtrabo) tamen dici poſſet, 18
hanc exceptionem inter alias comprehenſam fuiſſe, ob imminens, immo certum vitæ periculum, quod quivis in peſtilentiali conſtitutione currit: neque enim ex certo periculo liceret pecunias lu- 19
crari,

20 crari,cum illud debeat esse dubium: immo ad illud ipsum periculum evitandum conceditur danti pecunias in societatem, ut per quindecim dies ante vel societatem disdicat, vel periculum in aliam personam trasferat; *Felic. de societ. cap.* 35. *num.* 37. *versic. Mutatio personæ. Zacchias ibid. num.* 392. Se-
21 cundo respondeo, quod mors ex peste, & Epidemia debebat jure excipi propter mortis frequentiam tunc temporis advenientem; sicuti enim mors
22 ex partu dicitur excepta ob illius frequentiam, quia plurimæ mulieres ex partu, & illius caussa pereunt. *Zacchias in prædicto tractatu num.* 402. *inf. & ex Medicis Perlin. in libell. de mort. causs. part. in principio*, sic immo multò magis debebat excipi mors ex peste, & Epidemia, quia frequentiores sunt eo tempore eventus mortis ex caussa pestis, quam alio quovis tempore eventus mortis ex caussa partus & prægnantiæ.

Tertio respondeo, quod cum in instrumento hu-
23 jusmodi contractuum excipiatur mors ex vi provenien s, videtur etiam in hoc casu locum habere vis
24 quædam vel aeris, vel exhalationis alicujus terrestris, vel alterius cujuscunque præternaturalis caussæ ab extrinseco irruentis, quod testatur Lucret. lib. 6. de rer. nat. his carminibus:

——— Primum multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis,
Et contra quæ sint morbo, mortique necesse est
Multa volare. ea cum casu sunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aer;
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, ut nubes, nebulæque superne
Per cœlum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta est
Intempestivis pluviisque, & solibus icta, &c.

Ea igitur de re hujusmodi casus comprehendi poterant sub casibus vi illatis; neque enim exprimitur à quanam re inferri oporteat hujusmodi vis, sed æqualiter, ac generaliter, à quacunque re inferatur, dummodo sit extrinseca, casus omnis excipi-
25 tur, unde exceptus est quoque casus ille,in quo tegula à vento mota pertransseuntem occidat. *Zacch. num.* 411.

Postremo respondeo, mortem quamcunque ex
26 peste, aut Epidemia evenientem, semper habere caussam extrinsecam; patet quia caussa pestis, &
27 Epidemiæ semper est universalis, & communis cuilibet individuo. *Hippocrates in lib. de flat.* ergo ex necessitate est extrinseca, & est plurimum venenatus aer. *Hippocrates ubi supra circa principium, Galenus de Theriac. ad Pis. cap.* 16. *class.* 5. *Fernel. de Abdit. rerum caus. lib.* 2. *cap.* 12. *Ioub. de pest. cap.* 3. *Pareus lib.* 21. *cap.* 3.

Sed instabis dicens, quod etiamsi aeris corruptio sit prima caussa, tamen ea habeatur ut caussa remota, proxima vero sint humores ipsi apti ad putrescendum, & ad semina pestis concipienda; pro-
28 xima autem caussa intrinseca est, & ea debet attendi, ut videbimus. Dico, quod ad concipiendam pestem nihil omnino operatur apparatus humorum pravorum in corporibus existentium: nam mala
29 illa venenati aeris qualitas cum de directo contrarietur animantium vitæ, magis adoritur secundum Naturam se habentia, quam cætera. testimonio ejus rei sit, infirmos, valetudinarios, ac putridis pravisque refertos humoribus à peste minus corripi; immo testatur *Pareus ubi proxime cap.* 17.
30 quod mirum duxeris, Gallico morbo affectos, cancros, ac ulcera phagedænica habentes, quartanarios, & hujusmodi farinæ homines observatum esse à peste servari immunes, & senes ipsos, 31
qui præ cæteris excrementitiis redundant humoribus, difficilius, quam juvenes à peste prehendi tradit *Augen. epist. Med. lib.* 1. *epist.* 1. & universaliter sanos, & robustos facilius à peste pati, quam debiles & infirmos firmat, *Fernel. loco supra cit.* quod quidem satis evidenter testatur, non humo- 32
res pravos in corpore stabulantes, sed externam pestilentiæ caussam vim animalibus inferre. Iure merito igitur si quod mortis genus excipi permitti debebat danti pecunias, debebat permitti excipi mors ex peste & Epidemia, nam habet caussam extrinsecam veluti omne mortis violentæ genus, nam omnes excepti casus ob id præcipue excipi permitti potuit, quod caussam habeant extrinsecam, & violenti sint.

Multò tamen ab ea diversam hujus exceptionis caussam assignant Iurisperiti, volunt enim nonnul- 33
li ob id præcipue exceptos fuisse tales casus, ne detur occasio insidias patrandi, *Zacch. cum aliis per eum citatis num.* 402. Alii dicunt excipi, quia generalis est dispositio,ne qui morte violenta perit, 34
subjaceat damno amissionis pecuniarum, ita *Cardin. Seraphin. in quodam voto, quod habes post tractatum prædictum Zacch. de Societ. in decis. num.* 46. sed utraque opinio, cum non possit ea caussa, 35
quæ ab illis allata est, omnibus exceptis casibus applicari, difficultatem patitur, & primo caussa, ne 36
detur occasio insidias patrandi, præterquam quod non comprehendit mortem ex partu, & ejus caussa, ut dicebat Seraph. multos etiam alios casus non admittit, in quibus non potest præsumi, quod insidiæ parari possint, ut in peste & Epidemia, aut in casu, in quo quis fame periret, & similibus, qui tamen omnes excipiuntur.

Caussa vero allata à Seraphino non potest ha- 37
bere locum in plerisque ex prædictis casibus, cum mors ex partu,ex peste, ex epidemia, & si quæ alia 38
est, violenta dici non possit, cum vere naturalis sit, ut in terminis mortis ex partu tradunt *Castrac. de Societat. cap.* 18. *num.* 9. *Zacch. eod. tract. num.* 423. quamobrem dispositio, de qua per Seraphinum, non debet habere locum in his casibus, neque eos excipere, danti pecunias permitti debuit.

Cum ergo minime aptari possint caussæ allatæ singulis exceptis casibus, restat, quod vera caussa exceptionis quorumlibet casuum, qui in hisce in- 39
strumentis excipiuntur, fuerit, quod omnes habent extrinsecam caussam, quicquid verò extrinsecam 40
caussam habet, violentum evadit, est enim violentum id, cujus principium extrinsecùs est. *Aristot.* 3. *Moral. Nicom. cap.* 1. tunc ergo intrabit caussa à Seraphino allata, si modo ante exponet, quomodo mors ex prægnantia, ex peste, ex partu, & hujusmodi violenta sit.

Sub mortis autem violentæ appellatione omne 41
mortis genus comprehenditur, quod extrinsecam habet caussam; si enim hoc violenti nomen stricto modo accipias, nihil aliud est mors violenta,quam mors caussata à nocumento extrinseco. *Rota in Ro-* 42
mana Societat. officiorum coram Cardin. Sacrato num. 4. *apud Zacch. in tract. sæpius citat. decis.* 54. & è 43
contra mors naturalis dicitur,quæ provenit ex caussa infirmitatis intrinsecæ sine ulla adhibita occasione. *Seraphin. in jam supra citato voto num.* 2. unde proprie mors secundum naturam dicitur, quæ ex

 siccitate

ſiccitate contingit extincto nativo calore. *Gal.* 1. *de diff. febr. cap.* 8. *claſſ.* 3.

44 At ſi lato modo illud violenti nomen accipias, quodvis mortis genus comprehendit, uno eo excepto, quod in ultimo ſenio ex conſumptione, ut dixi, nativi caloris advenit, ut perbelle docebat *Plat. in Tim. non longe à fine his verbis:* Quicquid enim præter naturam contingit, dolorem inducit, quod vero pro ſua natura fit, jucundum eſt; & juxta hanc rationem mors, quæ per morbos & vulnera contingit, violenta eſt, & dolorem inducit, quæ vero poſt ſenectam ad finem ſecundum naturam accedit, inter omnia mortis genera à dolore alieniſſima eſt, & magis cum voluptate fit, quam cum dolore. Eidem ſententiæ ſubſcribunt *Ariſt. in lib. de Iuvent. ſenect. &c. cap.* 14. *Gal.* 1. *de diff. febr. cap.* 8. *claſſ.* 3. & *Cic. in lib. de ſenect.*

45 Mors tamen violenta in propoſito caſu ſtrictius accipitur, ac pro ea, ut dixi, quæ cauſſam habet extrinſecam, ſub qua comprehenduntur omnia mortis genera, in ſocietatum contractibus excepta ac enumerata, ut deinde videbimus.

Præcipua vero difficultas eſt de morte, cauſſa partus, quomodo talis exceptionis cauſſa illi aptari poſſit, nam neque cauſſam videtur habere extrinſe-
46 cam, neque idcirco violenta dici poſſe, unde neque cum aliis caſibus ob eam rationem comprehendi poſſe videtur; quod enim cauſſam non habeat extrinſecam, clarum eſt, quomodo enim extrinſecum dici poſſet, quod intus in corpore permanentiam habet?

Huic difficultati facile ſatisfieri poteſt ex ſequentibus: Firmavimus jam ſuperius, quod periculum illud, quod currere debet dans pecunias in ſocieta-
47 tem, debet ipſum individuum ita reſpicere, ut ex iis tantummodo dependeat, quæ ut individuo per ſe conſiderato accidere poſſunt; licet ergo prægnan-
48 tia & partus ſint res maxime naturales, ut patet, & late probat *Cagnatus præceptor meus in libello de*
49 *morte cauſ. part.* nam mulier ad hoc nata eſt, ut partus edat. *l. Quæritur. ff. de Ædil. ed. §. ſi mulier.* citat *Caſtrac. de Societat. cap.* 18. *num.* 9. *Mant. de conject. lib.* 11. *Tit.* 19. *num.* 15. ex noſtris *Gal.* 3. *de cauſ. pul. cap.* 2. *claſſ.* 4. Vnde eſt quod ex hoc laudandum eſt, quia conſervat humanum genus. *Caſſan. in Glo. mund. par.* 2. *conſid.* 21. tamen quia
50 prægnantia non reſpicit ipſum individuum, neque eſt quid naturaliter ad ſui conſervationem neceſſarium, ſed reſpicit ſpeciem, & ejus conſervationem, idcirco videtur quid alienum, & de foris adveniens ipſi individuo, qua de re mors ex hiſce rebus contingens, licet, ut dixi, naturalis ſit, tamen ex extrin-
51 ſeca cauſa provenire videtur, & ſic inter violentas connumerari poteſt; nam & prægnantia ipſa non
52 ſine extrinſeca cauſa fit, ut cuivis ſatis ſuperque notum eſt, quamobrem non dubitavit *Perlin. Medi-*
53 *cus Forolivien. in libell. de mort. cauſ. par.* hoc ipſum affirmare, nimirum, mortem cauſa partus videri aliquo modo violentam, quod à re extrinſeca videatur allata.

Aliam inſuper cauſſam exceptionis mortis ex partu, & cauſa partus, & hujuſmodi, afferre non pigebit ex natura ipſius contractus depromptam, & talis eſt:

54 Ad validitatem hujus contractus ſocietatis requiritur, quod tam officialis, hoc eſt officii dominus, quam ſocius dans pecunias in ſocietatem, unum idemque ac æquale ſubeant periculum, & unum altero compenſetur, amiſſio nimirum pecuniarum amiſſione officii, & vice verſa: communione enim damni, & lucri efficitur ſocietas: *Gratian. Diſcept. For. cap.* 540. *num.* 15. *Tom.* 3. 55
& abſque hac periculi compenſatione ſocietas eſ- 56
ſet iniqua. *Zacch. ubi ſupra num.* 362. *& ſeqq. cum aliis ibi per eum adductis. Rota in Roman. ſocietat. deciſion.* 291. *apud Pacif. de Salvian. in ultim. edition. num.* 15. *& in Romana ſocietat. coram Pamphilio deciſ.* 61. *apud Zacch.* nam conditio contra- 57
hentium ſemper debet eſſe æqualis ex iis, quæ citat *Rota ibid. deciſ.* 78. *num* 8. *Royz. deciſ. Lituan.* 3. *num.* 440. *Ruland. conſ.* 100. *num.* 15. *lib.* 3. & jure, quia non poteſt eſſe Iuſtitia ubi deficit æqualitas: Iuſtitia enim & juſtum in fœderum æqualitate conſiſtit. *Ariſt.* 1. *Magn. Mor. cap* 31. & Iuſtitiæ pars illa, quæ commutativa dicitur, nihil aliud eſt, quam medium quoddam damni & lucri inter eos, ad quos ea pertinent. *idem Ariſtoteles* 5. *Moral. Nicom. cap.* 4. Cum vero mu- 58
lieres nec emere, nec exercere poſſint officia Romanæ Curiæ, ut tradit *Caſtracan. de ſocietate cap.* 12. *num.* 3. quod etiam de omnibus officiis pu- 59
blicis veritatem habet. *l. fœminæ. ff. de reg. jur. Grat. Diſc. Forenſ. cap.* 530. *num.* 26. *& ſeqq. Tom.* 3. non tamen prohibeantur, quin ſuas pecunias 60
in ſocietatem dare poſſint. *Felic. de ſociet. cap.* 3. *num.* 4. *& ſeqq. Caſtracan. ibid. cap.* 12. *num.* 9. *Zacch. ibid. num.* 199. jam ſatis liquet, quod inæ- 61
quale eſſet periculum ſocii & officialis, cum ſocius, ſi mulier ſit, ultra illud periculum quod ſubire poteſt, & ſubit officialis, ſubeat etiam periculum ex graviditate & partu ſibi imminens; ut ergo 62
æquale eſſet hoc periculum, non vero majus reſpectu unius, quam alterius ex ſociis, debuit jure optimo excipi mors ex partu, & hujuſmodi, ut non cenſeatur factus locus lucro, ea eveniente, fœmina in ſocietatem admiſſa.

Ex eo igitur, quod mors ex partu, aut ſimilis cauſam videatur habere extrinſecam, & idcirco inter violentas poſſe connumerari, & ex hoc, quod periculum ex eo imminens excedit periculum, quod currit officialis, jure permitti debuit, ut exciperetur.

S V M M A R I V M.

1 *Non ſemper mors, in partu aut prægnantia contingens, debet facere locum exceptioni.*
2 *Contractus ſocietatis requirit, ut pecuniæ ſubeant periculum amiſſionis.*
3 *Si omnes mortis caſus, in partu aut prægnantia evenientes, partui & prægnantiæ tribuantur, quid inde ſequi neceſſe ſit.*
4 *Dantur caſus mortis in partu, qui locum exceptioni non faciunt.*
5 *Mors utrum ex partu ſit, Medicis decidendum DD. remittunt.*
6 *Cagnati, & Perlini opinio circa caſus mortis in partu & prægnantia.*
7 *Quæ de raro contingunt, à lege non recipiuntur.*
8 *Partus & prægnantia ſunt res naturales. & num.* 21. *& num.* 28.
9 *Mors ex partu quæ ſecundum Cagnatum.*
10 *Nullus mortis caſus in partu evenit, qui non ex partu dici debeat eſſe.*
11 *Ex partu & prægnantia non poteſt ſuccedere mors. contrarium num.* 29.

12 *Si res*

12 *Si res naturalis nunquam præter naturam evadit, nec morbus, nec mors unquam nos opprimerent.*
13 *Morbus fit cum res naturalis in non naturalem tranſit. & num. 15. & 18.*
14 *Sanum dicitur, quod ſecundum naturam eſt, morboſum, quod præter naturam.*
16 *Calor nativus res naturalis eſt, & naturæ vicem gerit.*
17 *Febris unde fiat.*
19 *Ejuſdem rei datur morbus, cujus datur ſanitas.*
20 *Quod Naturale eſt, ſemper ſanum non eſt.*
22 *Prægnantia quid.*
23 *Partus eſt actio expultricis.*
24 *Partus quid.*
25 *Datur prægnantiæ, & partus ſanitas, ſic & prægnantiæ, & partus morbus.*
26 *Prægnantia naturalis quæ.*
27 *Partus ſanus qui.*
30 *Quando debeat eſſe locus exceptioni in morte ex prægnantia, & partu. & num. 32. 36. & 46.*
31 *Non idem ſunt morboſus partus, & morbus in partu adveniens.*
33 *Medicorum error unde.*
34 *In omnibus mortis caſibus in prægnantia, aut partu advenientibus, ſemper partus & prægnantia culpandi.*
35 *Prægnantia & partus ſupervenientes morbos irritant, & magis periculo obnoxiam mulierem faciunt.*
37 *Morborum alii proprii, alii non proprii.*
38 *Morbi proprii ac primarii ſunt cauſa eorum, qui per conſenſum fiunt.*
39 *Dantur morbi proprii, ac primarii partus & prægnantiæ, ſic & iidem morbi ex conſenſu, aut cauſa aliorum morborum facti. & num. 43. & 45.*
40 *Febris non eſt morbus proprius ipſius partus.*
41 *Partus difficultas eſt proprium ſymptoma, ſeu affectus actionis hujus, quæ partus dicitur.*
42 *Partus eſt præcipua, ac immediata cauſa mortis, quæ ex difficultate partus evenit.*
44 *Nullam veritatem habet, non dari proprios morbos partus ex hoc, quod res naturalis ſit.*

Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eveniens debeat cenſeri excepta.

QVÆSTIO II.

CAuſam, ob quam præcipue permiſſum fuerit
danti pecunias in ſocietatem, ut quoſdam pe-
culiares caſus excipere poſſit, jam ſuperiori quæſt.
inveſtigavimus, præſertim autem de cauſa excipien-
di mortem ex partu, & hujuſmodi egimus; quod
1 vero hinc minime deducere liceat ſemper mortem
in partu, aut in prægnantia evenientem locum de-
bere facere exceptioni, nunc explicandum. Si enim
ita ſe res haberet, iniquam & illicitam rem, ac con-
tra ipſum Ius de directo permiſiſſent ii, qui Iuſti-
tiam populis adminiſtrant.

Ex ſuperioribus enim patet, quod ad hoc, ut con-
2 tractus hic licitus exiſtat, illud primo loco requirat,
ut pecuniæ in ſocietatem datæ ſubeant amiſſionis
periculum ex ſuccedente obitu illius, cujus vitæ pe-
riculum currunt; abſque hac autem conditione con-
tractum illicitum, & uſurarium evadere clarum eſt.
Si ergo omnem caſum mortis in gravida, & partu-
riente evenientem ſemper debere excipi dicas, 3
quod ſemper ex partu, & prægnantia ſint, pecuniæ
nullum ſubibunt amiſſionis periculum, & percipien-
tur fructus ſalvo capitali toto eo tempore, quod in-
ter primam conceptionem, & univerſum puerpe-
rium intercedit, quod erit ſpatio ad minus decem
menſium, in quo ſpatio gravida, aut parturiente, ſive
puerpera obeunte de exceptione licebit opponere
hæredibus, & lucro numquam erit locus, cum qui-
cumque caſus in prægnantia, aut partu contingat,
certam & indubitatam habere poſſet exceptionem
mortis ex partu, & ejus cauſa.

Non ambigendum ergo, quod non hoc fuerit
danti pecunias permiſſum, ſed debere etiam in præ- 4
gnante ac parturiente dari quoſdam mortis caſus,
qui non ex partu, & ejus cauſa eveniſſe dici debeant,
in quibus etiam ſtante exceptione mortis ex partu,
& ejus cauſa, ſit tamen locus lucro, ut explicat *Ca-
ſtracan. de Societat. cap. 18. num. 19.* & ſatis id ipſum
Iuriſconſulti declararunt, cum evenientes caſus non
illico pro exceptione acceptent, ſed Medicis deci- 5
dendos remittant, num ſcilicet inter caſus connu-
merari debeant, qui locum exceptioni faciunt, an in-
ter eos, qui pro lucro ſunt, atque ea de re Medicos
interrogant, an ex partu, vel prægnantia evenerint,
nec ne. *Boccac. de Societat. num. 35. & 120. Caſtra-
can. ubi ſupra num. 20. Zacch. de Societat. num. 420.
& 428. Rota in dicto tractatu. Zacch. deciſ. 99. num. 6.*
ad quid enim in ea re dubitant, ſi omnes caſus pro
exceptione admittunt?

At vero Medicis, qui de morte cauſa partus libel-
los ediderunt, Cagnato nimirum præceptori meo,
& Perlino Medico Forolivienſi & aliis difficilli- 6
mum perſuaſu eſt, caſus tales dari poſſe in prægnan-
tia & partu, qui non illico locum exceptioni face-
re debeant, attentis verbis in inſtrumento appoſitis;
atque aperta fronte dari tales caſus negat Cagna-
tus; Perlinus vero etiamſi dari poſſe non neget, vult
tamen eos eſſe de eorum numero, quæ de raro con-
tingunt; unde cum ſimilia apud Leges non recipian-
tur, nec illis jus adaptetur, *l. Ex his. & l. ſeq. ff. de* 7
leg. & ſen. conſ. Quia lex id ſumit, quod ut plurimum
fit. *Ariſt. Moral. Nicom. lib. 5. cap. 10.* ſequitur ex
tali opinione, tales caſus nullius momenti eſſe pro-
pter eventus raritatem, & ſic recipi minime de-
bere.

Tota vero vis eorum, quæ ad ſuam ſententiam
probandam adducunt, in hoc potiſſimum conſiſtit, 8
quod quia partus, & prægnantia res maxime natu-
rales ſunt, non poſſint unquam per ſe eſſe cauſſa
mortis, ſed ob id ſolum, quod illis aliquid ex ſua
Natura mortem inferens adjungatur. His ergo ſic
ſe habentibus, illa, inquiunt, poteſt dici mors ex par-
tu, aut prægnantia, attentis verbis ipſius contractus, 9
quæ à præternaturali morbo partui, aut prægnantiæ
adjuncto originem habet; hac ergo ratione nullus
caſus dari poteſt, qui non ex partu, & prægnan-
tia ſit, attentis prædictis verbis excipientibus, cum
partum, aut prægnantiam comites habent; vere ete- 10
nim ex partu, aut prægnantia mors, nec morbus 11
evenire poteſt, quia ea ſunt res maxime naturales,
nec poſſunt per ſe interficere.

Cæterum ego hanc præceptoris mei ſententiam
diutius examinans, tandem non niſi magna cum ad-
miratione ab ea conſideratione me averti; nam
firmans, quod nulla res naturalis interficere poſ-
ſit, vel falſum dicit, ſi vult, nullam rem naturalem
poſſe fieri præter naturam, & non poſſe interimere,

vel ad interrogata non reſpondet. nam Iureconſul-
ti cum quærunt à nobis, an mors ex partu fuerit,
nec ne, non interrogant de partu prout res natu-
ralis eſt, ſed prout eſt quid indifferens ad naturale
& præter naturam; reſpondentes autem, quod par-
tus interficere non poſſit, quia res eſt maxime na-
turalis, partum magis particulariter, & prout tale
quid eſt, aſſumimus; ad interrogationem ergo non
eſt hæc apta reſponſio. ſi enim ſemper vis partum
rem naturalem eſſe, & nunquam fieri poſſe præter
naturam, ſic & de omnibus rebus naturalibus dicere
debes, quod nunquam præter naturam fiant, nec
morbum, aut mortem cauſare poſſint; at ſi ita ſe res
12 habet, nunquam, ita me Deus amet, mors, aut mor-
bus nos opprimere poterit, nam nos ex naturalibus
rebus conſtamus, & ex iis, earumque beneficio vi-
tam ducimus. at morbus tunc ſolummodo fit, cum
13 res naturales ſuum naturalem ſtatum mutant, & in
præternaturalem abeunt, ita docente *Gal. 2. de*
14 *tem. cap. 4. claſſ. 1. & alibi*; quamobrem cum
quid ſanum dicimus, illud ſecundum Naturam
vocamus, cum quid morboſum, præter naturam.
*Plato 4. de repub. in f. Gal. de ſympt. diff. cap. 1. claſſ.
3. & primo de ſanit. tuen. cap. 5. tranſ. med. claſſe ſe-
cunda.*

15 Conſidera ergo naturales res omnes, & ex iis
ſolummodo morbos omnes dependere comperies,
16 cum in præternaturam abeunt. Calor nativus res
adeo naturalis eſt, ut Naturæ particularis vicem
gerat; tamen cum naturalem ſtatum mutat, & in
17 præternaturam abit, igneamque Naturam induit,
febrem accendit. *Gal. comment. 1. de vict. rat. in morb.
acut. tex. 18. claſſ. 7.* facit pro Iureconſultis *l. Quæ-
ſitum. ff. de re Iudicat.* ex qua an mors ſubſequatur
ipſe viderit; functiones item omnes, quæ ad ani-
malis conſervationem, aut aliter pertinent res natu-
rales, ut prægnantia, & partus maxime ſunt, veluti
concoctio, expulſio, attractio, nutritio, aſſimilatio,
cæteræque omnes, tamen & hæ cum præternatu-
ram ſe habent, animal ad interitum perducunt. Con-
coctio ſi depravetur, cruditates generat, ex quibus
morbus, & mors; expulſio ſi nimis expellat, ſi nullo
modo expellat, præter naturam evadit, & animal ad
interitum perducit; attractio ſi nullo modo, ſi non
debita ratione, ſi id quod non debet, ſi quando non
debet attrahit, in præternaturam abit, & ex ejus cul-
pa animal ad interitum properat, & ſic de cæteris.

Ita ut hæc concluſio, *ſi quid naturale eſt non po-
18 teſt inteficere*, falſa ſit, ſi ita intelligatur, ut non poſ-
ſit, naturalem ſtatum mutans & in præternaturam
abiens, mortem accerſere; ſi vero intelligatur, ut
quamdiu naturalis eſt, non poſſit interficere, ad in-
terrogationem Iureconſultorum minime ſatisfa-
ciat.

19 Vides igitur ex ſuperioribus, quod ejuſdem pror-
ſus rei cujus datur ſanitas, dandus eſt etiam morbus.
bona concoctio, bona expulſio, bona nutritio ſa-
nitas eſt, mala concoctio, mala expulſio, mala nutri-
20 tio morbus eſt; neque enim quod naturale eſt ſem-
per in naturali ſtatu permanet, & ſic non ſemper
ſanum eſt, ſed aliquando præternaturale evadens
21 morboſum fit. Partus, & prægnantia res naturales
22 ſunt, & prægnantia quidem retentio eſt prolifici
23 ſeminis, aut fœtus in locis ad ejus augmentationem
aptis, hoc eſt in utero: partus vero actio quædam
naturalis eſt, & actio expultricis facultatis, ut pa-
tet ad ſenſum, & notat *Gal. 2. de ſympt. cauſ. capit.*
24 *3. claſſ. 3.* partus enim eſt expulſio fœtus, & puer-
perii. Si ergo datur partus ſanus, neceſſario dan- 25
dus eſt etiam partus morboſus, ſic etiam & præ- 26
gnantia; cum enim hæc ſecundum Naturæ inten-
tionem fit, quod tunc evenit, cum facultates ad præ-
gnantiam inſervientes ſuo munere recte funguntur,
nimirum retentrix uteri retinendo, ejuſdem attra-
ctrix attrahendo, nutrix nutriendo, tunc prægnan-
tia ſana eſt, ſin minus, morboſa; partus autem tunc 27
ſanus eſt, cum expultrix ſuo tempore, debito mo-
do, per convenientes vias, & quantum, & qualia
oportet, expellit, tunc vero morboſus cum eadem
virtus neque ſuo tempore, nec debito modo, nec
per convenientes vias, nec quantum, nec qualia
oportet, expellit. Itaque licet partus, & prægnan-
tia res ſint maxime naturales, & ob id quandiu in 28
eo ſtatu permanent, interimere non poſſint, tamen
non male dicerem ego, ſi exempli gratia, mulie-
rem ex partu deceſſiſſe affimarem, neque arguere
me quiſquam poterit dicens, partus non potuit in-
terficere, quia res eſt naturalis, nam tunc ego de hoc
partu falſum omnino eſſe dictum tuum confiden-
ter aſſeverabo, nam tunc naturalem ſtatum muta- 29
vit, & præter naturam evaſit, & interimere facili
negotio potuit; & hoc illud eſt, quod præcipue 30
quærunt Iureconſulti; ſiquidem tunc, & eo caſu lo-
cum exceptioni fieri volunt, cum partus, & præ-
gnantia non naturaliter ſe habentes mulierem ad
interitum perducunt, non ex alterius functionis,
ſed ex proprii morbi originaria cauſa. Quamobrem 31
Medicis de ea re interrogatis maxime diſtinguen-
dum erat inter morboſum partum, aut prægnan-
tiam, & morbum in partu, aut prægnantia eve-
nientem. contractus enim juſtitia ea eſt, ut ſi mors
ex morboſo partu, aut prægnantia, aut puerperio
ſubſequatur (qui partus, prægnantia, & puerpe-
rium ex ſe, & non ex alterius morbi interventu ta-
lia exiſtant) locum exceptioni faciat, ſin autem 32
mors ex morbo adveniente in partu, prægnantia,
aut puerperio, non autem ex culpa partus, præ-
gnantiæ, aut puerperii primaria adveniat, & inde
mors, exceptioni minime debeat eſſe locus, ut latius
infra patebit.

Si ergo Medici talem contractus æquitatem aſſe-
cuti fuiſſent, illud primo loco ſtatuere debebant, ni-
mirum, quinam morbi dici poſſint proprii morbi
prægnantiæ, partus, aut puerperii, qui vero non pro-
prii, ſed ex aliis cauſis originem trahentes, & qui-
nam ex cauſa partus, aut prægnantiæ fiant, qui vero
ex alterius cauſæ interventu, atque his ita diſtin-
ctis, facile dijudicare potuiſſent, de quibus caſibus
intelligi debuiſſent verba contractus, ut Iuſtitia in
ſuo robore maneret, cum per ea fieri locum exce-
ptioni contenti fuerint ſocii, de quibus autem cum
exceptionem non admiſerint.

At quia putarunt illi, quod pactum inter contra- 33
hentes id importet, ut quandocunque prægnantia,
partus, aut puerperium in eveniente morte culpa
participant, locus exceptioni fiat, idcirco indiffe-
renter in omnibus caſibus debere dari exceptio-
nem pronunciarunt. Neque enim negari illis po-
teſt, quin in omnibus caſibus mortis quomodocun- 34
que in prægnantia, aut partu evenientibus, ſem-
per prægnantia, & partus culpa participent, immo
& illud concedi ipſis libentiſſime debet, quod par-
tus, & prægnantia mortem non ex proprio mor- 35
bo dependentem accelerent, & ipſum morbum
aliàs per ſe pernicioſum foveant, illique vires ſubmi-
niſtrent.

Hoc

Hoc tamen nihil contractus æquitatem immu-
36 tat, neque enim attendi tunc debere dicunt Legum-
periti partum & prægnantiam, sed cum principa-
les, primariæ, immediatæ, ac finales causæ mortis
extiterint, quod non semper ita evenire, posthac vi-
debimus.
37 Cæterum, cum morborum & affectuum præ-
ternaturalium alii primarii sint, & proprii ejus par-
tis aut functionis, quam primo, ac per se labefa-
38 ctant, alii vero per consensum fiant; & primarii qui-
dem & proprii habeant se tanquam causa eorum,
qui per consensum fiunt, ita docente *Gal. 1. de loc. aff. cap. ultim. in fin. class. 4.* hoc etiam maxime
39 considerandum erat ipsis Medicis. Dari enim par-
tus & prægnantiæ proprios quosdam ac pri-
marios morbos, seu libet appellare symptomata
& affectus præter naturam, credo jam certum es-
se, ac eadem quoque ratione dari eosdem mor-
bos seu affectus, qui ex causa & instigatione alte-
rius morbi fiant, quis est, qui negare audeat? Fe-
40 bris non est morbus proprius partus, nec prægnan-
tiæ, nec symptoma, quod ad tales functiones per-
tineat, sed est morbus cordis, aut caloris natura-
41 lis. Partus difficultas est proprium symptoma ipsius
partus, quæ & per se à partu, aut ab ejus causa,
vel ab iis, quæ ad ipsum spectant dependet, in-
42 terdum vero etiam à febre. In primo casu partus
præcipua causa mortis erit, in secundo non, quia
ex causa febris orta est partus difficultas. Consen-
taneum ergo erat, ut Medici definirent, num om-
nes morbi, aut affectus, ex quibus mors in par-
tu, aut prægnantia evenit, sint partus, & præ-
gnantiæ omnes proprii, vel nullus, vel partim
quidem proprii sint, partim vero ab aliis causis de-
pendentes.
43 Si enim omnes affectus in partu, & prægnan-
tia advenientes sunt partus, & prægnantiæ pro-
prii, quomodo aliquando fit, ut partus optime, ac
naturaliter fiat, & omnia circa eum bene succe-
dant, & tamen puerpera ex febre succumbat?
vel qua ratione illud evenit, quod prægnans ne-
que abortiat, neque illi fœtus in utero pereat, sed
vivus inde eximatur, nec quicquam, quod ad præ-
gnantiam attineat, læsum appareat, aut statum natu-
ralem mutasse, & tamen illa decedat? Ex quibus, ob-
secro, signis demonstrare potero, hanc ex prægnan-
tia obiisse, nulla interim re, quæ ad ipsam prægnan-
tiam pertineat depravata?
44 At si nullus morbus, aut affectus est proprius par-
tus, & prægnantiæ, sed omnes ex aliorum mor-
borum caussis dependentiam habent, jam salva res
est; nulla enim mulier ex prægnantia, aut par-
tu perire poterit, at quomodo interdum fit, ut fœ-
tu in pedes, vel alia non naturali ratione exire ten-
tante, & pro voto re non succedente, mulier suc-
cumbat? penes quã rem obsecro, culpa hujus mor-
tis est, aut cujus rei læsio, aut depravatio illa fuit,
quæ mulierem ad interitum traxit? profecto nulla
functio, nisi partus hic depravata apparet, nulla
corporis pars hic male affecta est, nisi parturiens ute-
rus, ergo partus solus hic accusandus.
His igitur sic se habentibus ratione coacti dice-
45 mus, morborum & affectuum, qui in prægnantia
aut partu conspiciuntur, partim quidem ad ipsam
prægnantiam, & partum primo, ac per se specta-
re, partim vero non, licet & in his prægnantia, &
partus secundario, & per consensum depraventur:
nam partu naturali existente morbus non potest di-
ci ex vitio partus fieri, sed solum cum non natura-
liter se habet, ut notant *Mercurial. in Prælect. 1. Epidem. sect. 3. Ægr. 4. Lazar. de Sect. Ven. cub. in puerp. cap. 1. in princip. Augen. Epist. Med. lib. 11. Tom. 2. Roderic. à Castr. lib. 4. de morb. mul. cap. 12. in Schol.* & maxime faciunt ea quæ scribit *idem Io. Iacob. Lazar. de sect. venarum cub. in puerp.* qui tractatus ad hanc rem maxime facit, & casus ibi propositus nostræ assertionis veritatem maximopere confirmat.

Tandemque concludere ex his debemus, pactum 46
inter contrahentes id solum in Iustitiæ rigore importare posse, ut mors ex iis morbis dependens, qui ad partum, & prægnantiam spectant primo ac per se, vel ex eorum caussis immediate originem habent, locum exceptioni faciat, ea vero, quæ ex alienis morbis ad partum, & prægnantiam, vel eorum caufas non spectantibus principium ducit, non excipiatur, sed lucro locum præbeat, veluti cæteri omnes mortis casus in hoc instrumento non excepti.

S V M M A R I V M.

1 *Exceptio mortis ex partu, & causa partus, aut prægnantiæ non alterat contractum Societatis, ita ut illum ex licito illicitum faciat, si bene res perpendatur.*
2 *Medici unde contractus verba non bene intellexerint.*
3 *Particula* Ex *cur apposita, in verbis*, ex partu &c.
4 *Particula* Ex *denotat immediatam causam.*
5 *Nomen partus diversimode accipitur.*
6 *Partus nomen pro ipso fœtu.*
7 *Partus nomen pro ipsa actione pariendi.*
8 *Partus nomen etiam pro abortu, sed impropriè.*
9 *Partus nomine hic quid accipendum.*
10 *Partus appellatione hic venire etiam abortum.*
11 *Quandocunque mors ex partu esse debere dicitur, de non naturali partu intelligendum.*
12 *Nec ex partu naturali, nec ex quacunque re naturali, donec tales fuerint, succedere potest mors.*
13 *Partus multis modis fit præter naturam.*
14 *Partus naturalis multas habet conditiones.*
15 *Partus non naturalis quando fiat.*
16 *Inter præcipuas conditiones partus naturalis est, ut debito tempore fiat.*
17 *Abortus quando succedat.*
18 *Abortus quid.*
19 *Verbis his* Ex partu, *qui casus comprehendi debeant. & num. 25.*
20 *Conjunctio* Et, *pro* vel.
21 *Medici hic maxime errarunt in explanatione nominis caussæ.*
22 *Caussa partus fit, quod occasione partus fit.*
23 *Nomen caussæ hic in propriissimo sensu accipiendum.*
24 *Non addendum in instrumento caussa, & occasione partus, vel prægnantiæ.*
26 *Ex caussa partus quando fit mors.*
27 *Partus proprie quid.*
28 *In instrumentis Notarii pluribus verbis utuntur. & cur.*
29 *Prægnantia quid.*
30 *Omne animal semen continens gravidum est.*
31 *Mulier quo tempore dicatur gravida.*
32 *Quantitas temporis prægnantiæ quæ.*

Declarantur ea verba in contractu appoſita, Excepta morte ex partu, & cauſſa partus, & prægnantiæ.

QVÆSTIO III.

DEclarata in ſuperiori quęſtione pacti in ſocieta-
tis inſtrumento appoſiti vi, manifeſte ex hoc
paparuit, quod exceptio mortis ex partu, & cauſſa
1 partus, & hujuſmodi, non alterat contractum ſocie-
tatis, ſi bene perpendatur; ita ut illud ex licito illi-
citum faciat, ſicuti omnino eveniret, ſi, ut ſentie-
bant Medici, de quibus ſupra, omnes mortis even-
tus exceptionem paterentur, cum prægnantiam, aut
partum comites habent.
Contrahentes ergo ſocii apponunt in contractu,
vel apponit potius dans pecunias in ſocietatem ad
ſui cautionem hæc verba: Et ſi fœminas nominave-
rit, excepta morte ex partu, & cauſſa partus, & præ-
gnantiæ. Limitat enim dans pecunias in ſocietatem
periculum amiſſionis earum ex morte nominatæ
perſonæ ſubſecuturæ, excipiens, ne lucro locus fieri
intelligatur, ſi tale periculum ſuper vita fœminæ
conſtituerit, ſi modo hæc ex partu, aut prægnantia,
aut eorum cauſſa deceſſerit.
Horum verborum ſenſum non integre aſſequen-
2 tes Medici, prædictæ pactionis vim non intellexe-
runt, quia rem ſecundum proprium intelligendi
modum expoſuerunt; nos autem jam ea verba ſin-
gula per ſe explanemus, ut verum eorum ſenſum
aſſequi poſſimus.
3 Præponitur ergo primum illa particula *ex*, ad
demonſtrandum, mortem in caſu exceptionis debere
4 habere immediatam dependentiam à partu, ſeu à
prægnantia, vel eorum cauſſa; ea enim particula im-
mediatam ac proximam denotat cauſſam. *Bart. in
l.1. §. ex incendio.ff. de incend.ruin. & Naufr. Alex.
conſ.49. num.3. vol.3. & conſ.124. num.10. vol.4.
conſ.144. num.10. vol.5. conſ.56. num.6. conſ.61.
num.5. vol. eod. Cagnol. in l. 1. de officio ejus. num.*
61. & ex Medicis *Averr. 5. Metaph. comment.29.
& Cagnat. ipſe in appendice ad libellum de mort. cauſſa
par.* Et in terminis noſtris conſpicuum illud eſt apud
Hipp. in lib. de Nat. mul. & de morb. mul. in quibus
quando morbum ex partu, tanquam ex immedia-
ta cauſſa fieri annuit, iis utitur verbis: Ex partu
hæc contingunt; vel: Si ex partu fluxus prehendat;
quin aliàs id ipſum manifeſtius fit ex aliis ejuſdem
auctoritatibus, in quibus particulam hanc pro cau-
ſa apponit immediata, ut *Aphor. lib.6. Aphor.42.*
ſi febris non ex bile prehendat, & *lib. de affect.
in princip.* Dolores autem ex pituita ingruunt, ubi
in capite mota, ac coacervata fuerit. & paſſim
ibi: hic morbus ex bile oritur, &: ex pituita au-
tem gignitur, & *in lib. Præd. princip. ſent.* 55.
vocis ex dolore defectiones, & ſent. ſeq. ex præ-
cordiorum doloribus obortæ febres. & *Celſ. lib.3.
cap. 6.* fœminis, quæ ex partu in febrem inciderent.
Itaque ex his patet, particulam illam immediatam
cauſſam denotare.
5 Subſequitur huic particulæ nomen illud *Partus*,
6 quod diverſimode accipitur, & primo partus ſumi-
tur pro ipſo fœtu paſſim, & ubique Lucret. lib.4.
de rer. nat.

Semper enim Partus duplici de ſemine conſtat.

Hipp. lib. ne Genit. Æquum eſſe videtur, ut ex ma-
gnis parentibus magnus partus edatur. *Plin. Nat.
hiſt. lib.7. cap.5.* Ex his quatuor partus enixa; &
apud ll. ubique *l. in l. Falcidia. 2. ff. ad l. Falcid. l.
Deducta. §. hæreditatem. ff. ad ſen. conſ. Trebell. l. Hu-
juſmodi. §. legatum. ff. de leg. princip. l. Necant. ff. de
lib. agnoſc. l. Divus. ff. de extraord. crim. l. ſeptimo.
ff. de ſtat. hom. l. Non ſunt. ff. eod. l. Inter. ſtipul. §.
ſi quis ancill. ff. de verb. oblig. & alibi ſæpe.*
Secundo nomen hoc partus accipitur pro actu pa- 7
riendi, ita in *l. Arethuſa. ff. de ſtat. hom.* & apud Medi-
cos paſſim, ita & apud cæteros. Virg. primo Æneid.

——— Donec regina ſacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

& tertio Georg.

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis.

Ovid. lib.3. de arte amand.

Adde quod & partus faciunt breviora juventæ
Tempora.

& in epiſt. Canac. ad Macar.

Et rudis ad partus, & nova miles eram.

ſumitur etiam & pro ipſo puerperio, ut videri po-
teſt apud Hipp. & alios, & ex locis jam citatis.
Denique ſumitur partus pro abortu, ſed impro- 8
prie, & dicitur partus abortivus. *l. Divus. ff. de Var.
& extraor. crim.* abigere partum pro abortum pro-
curare dixit, ut ibi Glo. quo loquendi modo uſus eſt
etiam *Hipp. lib. de Nat. mul. & Gal. in 3. de morb.
vulg. comm.2. Æg.11. claſſ.3. & comm. eod. Ægr.10.*
abortum appellavit parvum partum.
Hoc autem loco nomine partus omnes ejus no- 9
minis acceptiones comprehenduntur. ſive enim cul-
pa ipſius fœtus, qui vel debilis ſit, vel mortuus, vel
nimis magnus, vel grandi capite, vel monſtroſus,
ſive ex culpa ipſius actionis, quæ non debito modo
fiat, ac depravata exiſtat, ſive ex culpa purgamento-
rum puerperii, quæ vel ſuperfluant, vel nullo modo 10
exeant, ut in expoſitione nominis cauſſæ dicemus,
ſive ex culpa abortus, qui partus eſt ante maturum
tempus editus, mors eveniat, locus exceptioni fieri
debet, dummodo hæc omnia ex alia priore cauſſa
ad partum non pertinente, ſed ab ea omnino diſjun-
cta, originem non habeant.
Quod vero & abortus hic debeat ſub hoc nomine
partus comprehendi, patet ex hoc, quia quando- 11
cunque dicitur, mortem ex partu debere eſſe, ſup- 12
ponitur, quod hic partus non naturaliter fiat. quo-
modo enim ex naturali partu, aut ex quacunque re
naturali unquam mors ſuccedere poſſet? Cum ergo
clarum ſit, quod hic partus, ex quo mors dependet,
neceſſario ſit præter naturam, conſtat, quod partus 13
multis modis præter naturam evadit; nam quemad- 14
modum naturalis partus multas conditiones habeat
neceſſe eſt, quas enumerant *Mercurius in lib. cui tit.*
la Commare. *lib.1. c.2. in principio. & Roderic. à Caſtr.
lib 4. de morb. mul. cap.1.* ſic ex cujuſcunque harum 15
conditionum defectu partus præter naturam evadit,
ut idem ibidem docet, & repetit *lib.2. cap.1.* partus
ergo naturalis inter primas ac præcipuas condi-
tiones illam requirit, ut debito fiat tempore, *idem* 16
Mercurius locis citatis, ſive hoc tempus unum ſit
congrua latitudine donatum, ſive multiplex, ut om-
nes uno ore affirmant. ſi ergo extra hoc tempus par-
tus fiat, præter naturam evadit quod de abortu eve- 17
nit. ex quibus facile colligi poteſt, quod hic nomine
Partus præter naturam accepti, prout accipi debere
monſtravi, comprehendi debeat etiam abortus, qui,
ut dixi, partus eſt præter naturam non debito ac
maturo tempore editus. His igitur verbis omnia 18
mortis genera perſtringi manifeſtum jam eſt, quæ 19
in

in ipſo partu ex ipſius partus primaria culpa, ac defectu immediate contingunt.

Sequuntur prædicta verba *ex partu*, hæc nimi-
20 rum: *& cauſſa partus*, & notat primo conjunctionem illam *&* quæ hic accipi debet, ex mea ſententia, pro *vel*, ut in *l. Qui tranſigit. ff. de tranſact. l. Et eleganter. §. item Pomponius. ff. de dolo malo. l. nonnunquam. ff. de præſcriptis rebus. l. Dotis cauſſa. ff. de Iure dotium.* ſenſus verò talis eſt: excepta morte eveniente ex partu, vel ex cauſſa partus; non enim neceſſe eſt, quod ſimul & ſemel, & partus & cauſſa partus mortem accerſant, ut exceptioni locus detur, ſed quod alterutrum tantùm eorum concurrat, & ſe habeat ut proxima ac immediata cauſſa ſuccedentis mortis.

21 Proximum à prædicta particula eſt nomen cauſſæ, in cujus nominis explanatione præcipue hallucinati ſunt Medici: cum enim per priora verba *ex partu*, caſus accipiendi ſint, qui ex culpa partus immediate fiunt, per hæc ſubſequentia, nimirum *& cauſſa partus*, eos nonnulli intelligi volunt, qui occaſione partus contingunt, quibus ſcilicet ipſe par-
22 tus aliquam occaſionem præbuerit, habens ſe, ut antecedens, aut diſponens, & remota cauſſa eorum. at rem non ita ſe habere in ſubſequenti quæſt.
23 palam fiet; qua de re hoc nomen cauſſæ debet hic in propriiſſimo ſenſu accipi, prout ſcilicet eſt vera cauſſa, ita ut idem fuerit dicere, excepta morte ex partu, ac, excepta morte ex cauſſa partus, neque prout occaſionem etiam aliquando ſignificat accipiendum. & male quidem à quibuſdam fortaſſe imperitis Notariis in hiſce ſocietatum inſtrumen-
24 tis additur, *cauſſa*, *& occaſione partus*, ac omnino illam dictionem, *occaſione* abradendam crediderim, nam ex ea contractus uſurarius fiet, quia nullus caſus dabitur pro lucro; nam in quocunque caſu partus & prægnantia occaſionem præbent morbis, licet alia ex parte congruam haberemus ejus nomi-
25 nis explanationem. Vel poteſt illud nomen cauſſæ accipi in ſequenti ſignificatu, cum enim per priora verba, *ex partu*, caſus comprehendi dixerimus, qui ex partu immediate dependent, per hæc, *& cauſſa partus*, alios comprehendi dici poteſt; Par-
26 tus igitur cauſſa aliquando mortem contingere, & tunc temporis intelligendum, cum ſecundæ à partu vel non exeunt omnino, vel cum difficultate, vel non integræ; cum purgatio aut parca, aut ſuperflua, aut malæ qualitatis eſt; neque enim dubium eſt, quod ſi mulier ex ſecundinæ retentione periclitetur, vel ex puerperii parca, aut ſuperflua retentione proprie ex partu obiiſſe dici non poſſit, ſed ex cauſſa partus.

27 Proprie enim partus ea actio eſt, qua fœtus ex utero in lucem venit, at extra eam actionem jam naturaliter ſucceſſam, mulier ex puerperii culpa vitam obiens, ex partu deceſſiſſe dici non debet, ſed ex cauſſa partus, ſaltem attentis verbis contractus;
28 Notarii enim, ne ex verborum conciſione dubium, aut lis oriatur, ſolent in inſtrumentis per plura verba contrahentium mentem manifeſtare. non ſatis ergo duxerunt ad comprehendendos omnes caſus ex partu, aut puerperio contingentes illa verba apponere, *excepta morte ex partu*, ſed addiderunt etiam poſteriora, *& cauſſa partus*, quia nimirum ex illis verbis, *ex partu*, poterat inſurgere dubium, utrum pro partu ſolummodo pariendi actionem intellexiſſent, vel omnia eum conſequentia, & univerſum illud tempus, quo puerperia procedunt.

Vel tandem ad prædictorum verborum majorem dilucidationem dicamus, quod mors eveniens in partu dupliciter poteſt conſiderari, uno modo, ut quia vel partus difficillimus extiterit, vel ſecundæ non facilè prodierint, vel puerperia ſubſecuta non fuerint, vel fortaſſe ſuperfluerint, & hujuſmodi, & tunc tales caſus per ea verba, *ex partu*, comprehendi dicendum. altero modo ut quia ad prædicta accidentia vel febris, vel dolor intenſus, vel ſimile quidpiam ſubſecutum fuerit, quod mortem accerſerit, & tunc tales caſus per poſteriora verba, *& cauſſa partus*, comprehenſos aſſerendum.

Adduntur verba illa, *& prægnantiæ*. Eſt autem
prægnantia, ut alias dixi, prolifici ſeminis intra ute- 29
rum retentio (pro ſemine autem non alterutrum, ſed utrumque, maſculeum ſcilicet & fœmineum accipias velim) omne enim animal ſemen continens
gravidum eſt. *Gal. 1. de ſem. cap. 2. claſſ. 1.* ita ut à 30
prima ſeminis conceptione, uſque ad fœtus edu- 31
ctionem mulier gravida dicenda ſit, ac conſequen- 32
ter totum illud tempus, quod à prima ſeminis retentione ad fœtus excluſionem intercedit, tempus prægnantiæ ſit dicendum, in quo ſi mulier ex proprio ipſius prægnantiæ ac primario defectu decedat, exceptioni locus dabitur, & pecuniæ ſalvæ erunt ad favorem dantis eas in ſocietatem.

S V M M A R I V M.

1 *Caſus pro exceptione facientes ſub tribus claſſibus comprehenduntur.*
2 *Prima regula pro caſibus exceptionis.*
3 *Regulæ omnes hic appoſitæ non ſimpliciter intelligendæ.*
4 *In immodicis partus laboribus quid contingat.*
5 *Hiſtoriæ pro exemplo prioris regulæ.*
6 *Partus difficultas plures cauſſas habere poteſt.*
7 *Prima cauſſa.*
8 *Secunda cauſſa.*
9 *Tertia cauſſa.*
10 *Quarta cauſſa.*
11 *Quinta cauſſa.*
12 *Excrementa cum fœtu exeuntia partum facilitant.*
13 *Sexta cauſſa.*
14 *Septima cauſſa.*
15 *Exceptioni locus eſt, quandocunque una ex ſuperioribus cauſſis, poſteriore excepta, partum difficilem reddit.*
16 *Secunda regula.*
17 *Abortus magis moleſtat, quam partus.*
18 *Abortus non fit abſque violentia.*
19 *Hiſtoriæ pro exemplo ſecundæ regulæ.*
20 *Tertia regula.*
21 *Multiplex partus mulierem magis fatigat, quam unicus.*
22 *Multiplex partus quomodo non naturaliter fit.*
23 *Naturaliter homo unicum partum edit.*
24 *Quarta regula.*
25 *Monſtroſi partus maxima ſecum pericula afferunt.*
26 *Monſtri nomine hic quid accipiendum. & numm. ſeq.*
29 *Mola à monſtro differt.*
30 *Conventio contrahentiũ excipit mortem ex partu, &c.*
31 *Molatica non poteſt dici gravida.*
32 *Graviditas quid.*
33 *Mola quid.*
34 *Ob quam præcipue cauſſam permitti potuit danti pecunias, ut exciperet mortẽ ex partu, &c. & nu. 43.*
35 *Mola habet eandem cauſſam efficientem, quam conceptus verus & naturalis.*

36 *Si*

Particulares casus ac regulæ, exceptioni locum facientes.

QUÆSTIO IV.

CAsus exceptioni locum facientes sub quibusdam certis classibus, ac regulis perstringere hic operæpretium est: nam & Medicis,& Iureconsultis multo magis ea res innotescet, & fortasse omnem dubitandi occasionem cuivis hæc quæstio ablatura est, ita ut non nisi gratum quid utrisque ipsorum facturum me existimem, si quamprimum quod proposui aggrediar.

Possunt ergo ii casus, qui illis verbis, *Excepta* 1
morte ex partu, & caussa partus & prægnantiæ, excipiuntur, sub tribus classibus comprehendi juxta eorum verborum varietatem: nonnulli enim ex partu sunt, alii ex caussa partus, postremi ex prægnantia; quælibet autem classis potest plures regulas constituere juxta casuum evenientium diversitatem, ut in quæstionis processu patebit.

Prima ergo casus classis, quæ casus continet ex partu 2
evenientes, quatuor constituere poterit regulas, quarum prima erit hæc: Quandocunque mulier ex laborioso partu ac difficili decedit exceptioni locus est.Sed antequam ulterius progrediamur, unum te admonitum velim, Lector quisquis es humanissime, hæc non simpliciter esse intelligenda, sed eo modo 3
declaranda,qui in hujus quæstionis calce patebit.

Quod ergo in immodicis partus laboribus ac 4
doloribus consueto molestioribus humores plurimum agitentur, spiritus dissipentur, & sanguis in venis inflammationem,ac præternaturalem calorem concipiat, ita ut ex ea commotione facile vel febris acuta accendatur, vel alius quidam morbus excitetur, ut uteri inflammatio, & hujusmodi, notum est nobis Medicis, & non siluit *Gal. comm.3. in 3. de morb. vulg. tex.* 85. *class.*3. Ex his autem facile subsequi mortem, non est, qui ambigat. Et confirmat ejus rei veritatem in Sacris casus Rachelis, de qua *Genes. cap.*35. dicebatur *vers.*17. Ob difficul- 5
tatem partus periclitari cœpit; & additur *vers. seq.* Egrediente autem anima præ dolore,& imminente jam morte &c. In quo casu vides,Rachelem ex simplici partus difficultate& angustia obiisse, nulla alia ante-

antecedente caussa. Habes etiam & apud Hipp.
similem casum *lib.* 3. *de morb. Vulg. sect.*2. *Ægr.*
12. quæ ubi cum dolore (hoc est cum insigni ac
consueto multò acerbiore dolore) masculum esset
enixa, febri ardente correpta obiit. sic etiam &
lib. eod. sect. 3. *Ægr.*14. mulier illa ex difficultate
partus, & puerperii retentione obiit; & de mulie-
ribus in Thaso parientibus idem narrat *lib.*1. *stat.*3.
*sect.*2. quæ quia difficulter partum ediderunt, à par-
tu laborarunt, ipsæque potissimum obierunt, inter
quas solius Telebuli filiæ mentio habetur, quæ ea-
dem ex caussa sexta die à partu periit.
6 Potest vero ea partus difficultas, dolor, ac labor
ex quamplurimis caussis provenire: nam & ex par-
te fœtus, & ex parte matris, & ex parte uteri, &
ex parte panniculorum fœtum involventium, & ex
parte excrementorum cum fœtu exire consuescen-
tium, & ex caussis externis, & ex præcedentibus
7 morbis originem trahere. Ex parte fœtus, ut quia
nimis grandis, vel caput habens magnum, vel
quia debilis, vel quia non debito modo exit, vel
8 quia mortuus. Ex parte matris, ut quia nimis pin-
guis, vel nimis macra, vel pusilla, vel teneræ
ætatis, aut nimis maturæ, aut timida, & sic de
9 reliquis. Ex parte uteri, ut quia os habet nimis
angustum, aut durum, vel quia cicatricem insi-
gnem passus dilatari non potest, vel quia ore dis-
torto, vel nimia laborans siccitate, & cætera ad
10 hunc modum. Ex parte panniculorum, ut quia, vel
nimis ante disrumpuntur, quam opus sit, vel quia
11 disrumpi nullo modo possunt. Ex parte excre-
mentorum, ut quia disruptis ante tempus opor-
tunum dictis panniculis, aquæ effunduntur, &
loca muliebria exiccata relinquunt: excrementa
enim cum fœtu exeuntia facilem partum reddunt,
12 & hanc utilitatem præcipue à Natura habent. *Pa-
reus Chirurg. lib.* 23. *capitul.* 12. *Columb. Anatom.
lib.* 12. unde Hippocr. *in Coac. Prænot. tex.* 513. &
536. ex aquarum ante partum eruptionem malum
prænunciat; quod etiam *libell. de fœt. in utero mort.*
13 *exsect.* repetit. Ex parte caussarum externarum eve-
nit etiam ea partus difficultas, ut ex nimio calore
spiritus dissolvente ac dissipante, viresque labe-
factante, aut ex frigore vias constipante, & hu-
14 jusmodi. Ex parte præcedentium morborum, ut
quia longam febrem, vel acutam passa est mulier,
vel acutum alium, aut longum morbum. Insuper-
que multæ aliæ caussæ possunt partum & laborio-
sum, & difficilem reddere, quas longius prose-
quuntur practicantes omnes: *Paul. lib.*3. *suæ med.
cap.* 76. *Æt. lib.* 4. *serm.* 4. *cap.* 22. *Trotula de
pass. mul. cap.* 17. *Avic.* 31. *tertii tract.* 2. *cap.* 21.
Ras. 22. *Contin. tract.* 7. *cap.* 1. *Gordon. in Lilio.
part.* 7. *de pass. mul. cap.* 16. *Valesc. in Philon. lib.* 6.
cap. 20. *Pedemont. in addit. ad Mesuæ practicam
sum.*4. *par.* 4. *sect.*1. *de Ægrit. matr. cap.*16. *Fer-
nel. Pathol. lib.* 6. *cap.* 17. *Pareus chirurg. lib.* 23.
*cap.*29. *Mercurial. de morb. mul. lib.*2. *cap.*3. *Mas-
sar. in sua pract. & in Prælect. de morb. mul. cap.*
12. *Roderic. à Castr. lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 6.
Winrich. comm. de Monstr. cap. 40. *Marinell. de
Med. mul. lib.*3. *cap.*11. & *alii quamplurimi*, quos
15 ne tædio lectorem afficiam omittam. quæcunque
ergo harum caussarum (posteriore excepta, de qua
infra cum aliis videndum) partum difficilem reddat,
exceptioni locum faciet, si ex ea difficultate partus
mulier pereat.
16 Secunda regula primæ classis talis est: Si mulier
ex abortivo partu mortem obeat, exceptioni est lo-
cus: patet enim, quod abortus ex sui Natura majo- 17
rem multo molestiam, ac imminentius periculum
affert, quam partus tempestivus, & testatur id
ipsum *Hippocr.* 1. *de morb. mul. vers. med.* qui, Peri-
clitantur, inquit, magis, quæ fœtum corrumpunt;
abortiones enim majorem molestiam, quam par-
tiones afferre solent, cujus rei rationem reddit ipse
subdens: Neque enim citra violentiam abor- 18
tio contingit, quamobrem cum abortus talis ex
sua Natura sit, ut per semetipsum mortem accerse-
re possit, quatenus alia secum mala accersit, mors
ex eo proveniens dabit exceptioni locum, cujus
casus historiam unam aut alteram habes apud *Hip-* 19
*pocr.*3. *de morb. vulg. Ægr.*10. & 11. quarum ægro-
tantium utraque ex abortu in ardentem febrem la-
psa, vita functa est. & similis etiam est casus Iuliæ
Magni Pompeji filiæ apud *Val. Max. lib.*4. *cap.* 6.
tit. de amor. conjug.
Tertia regula hujusmodi esto: Ex editione mul- 20
tiplicis partus si periclitetur mulier, exceptio lo-
cum habebit; multiplex enim partus insigniores la- 21
bores, & diuturniores dolores, tempusque multò
consueto longius, & majorem venarum ac vaso-
rum, violentioremque disruptionem, & sanguinis
copiosiorem profusionem affert, ex quibus etiam
major parientis debilitas, & majus periculum in
multiplici partu, quam in unico succedit, ut expe-
rientia docet, & notavit *Mercurius in suo lib. cui
tit.* la Commare, *lib.*1. *cap.*23. & *lib.*2. *cap.*14. Itaque
etiamsi quoad alias conditiones hic partus natura-
liter fieret, tamen ex eo, quod non unicus sit, potest 22
non naturalis vocari: nam secundum Naturæ le-
gem homo non nisi unicum partum edere debet, 23
ut *in tit. de Partu legit.* & *vitali* plene probavi.
Mors igitur ex hac caussa eveniens exceptionem lu-
cro dabit.
Quarta regula: Si ex monstroso partu mulier pe- 24
riclitetur pro exceptione casum facit, nam ex sua na-
tura monstrosi partus maxima pericula afferunt, te- 25
statur *Mercurius ubi sup. lib.*1. & 2. & *Perlin. in li-
bello de mor. causs. par. vers. f.* & id multis nomini-
bus evenire tradit *Winrich. de ort. monstr. cap.*40. Sed
quid proprie hic pro monstro debeat accipi, utrum
in sensu *l. ostentum. ff. de verb. & rer. signif.* an in sen- 26
su *l. Quæret aliquis. ff. eod.* profecto dubium aliquod
affere posset, quod omnino diluere par est. licet er-
go de hac ipsa materia in peculiari loco nobis sit
agendum, pro nunc tamen dicamus, hic monstri
acceptione venire omne id, quod contra formam
humani generis natum est, ut per citatam *l. Quæret* 27
aliquis. & *per Glo. ibi.* quod tamen potius prodigii
nomen mereatur, quam monstri: neque enim satis
esse dixerim in hoc casu, ut monstrum peperisse 28
mulier dicatur, & ob id ea in partu periclitata fuis-
se, ut natus vel altero brachio, seu crure careret,
vel digitum superfluum haberet, vel ore esset distor-
to, vel oculis captus, & hujusmodi; tales enim na-
tos monstri nomine etiam insignimus, latissime eo
monstri nomine accepto. Sed de his longioribus, ut
dixi, Deo dante, nobis erit alibi pertractandum.
Distingue tamen monstrum à mola, in mola 29
enim majus dubium est, an debeat facere locum ex-
ceptioni, nec ne, & ratio dubitationis est, quia
una ex parte conventio contrahentium excipit mor-
tem ex partu, caussa partus, & prægnantiæ; at mo- 30
lam gerens mulier nunquam gravida dici potuit, 31
neque si molam ejecerit, peperisse, aut partum
ejecisse

32 ejeciſſe dicenda eſt; cum enim graviditas ſit conce-
33 ptus naturalis permanentia in utero, Mola vero conceptus ſit præter naturam, patet, quod graviditas res naturalis eſt, mola vero eſt morbus. *Gal.* 14. *Meth. cap.* 13. *claſſ.* 7. cum ergo adeo contrariæ res ſint, quomodo & conceptum habens naturalem, & molatica uno eodemque gravidæ nomine ambæ denominari poſſunt?

34 Altera autem ex parte, cum cauſſa ob quam permiſſum eſt pecuniarum Domino, ut excipere poſſit mortem ex partu, & hujuſmodi, ea potiſſima vi-
35 deatur, ut aliàs dixi, quod videretur cauſſam habere extrinſecam, unde & violenta erat, profectò etiam mola videtur ex eadem cauſſa originem ducere, cum tam mola, quam verus conceptus unam eandemque externam habuerint cauſſam, coitus nimirum uſus, ut communiſſima fert opinio, ergo & Mola quemadmodum ipſa prægnantia locum exceptioni facere debet.

Verumenimvero cum adhuc controvertatur, utrum mola abſque viri uſu coagmentetur, illud præcipue dubitationem hanc adaugebit: ſi enim mola non poteſt abſque viri uſu gigni, licet non ab-
36 ſolute ſentiam, debere facere locum exceptioni, tamen neque abſolute pronunciandum eſſet negati-
37 ve. Sin autem mola abſque virili ſemine generetur, ſolumque muliebre etiam abſque coitu concurrat, tunc omni procul dubio locum exceptioni facere
38 non debet, ſicuti neq; quivis alius uteri morbus extra prægnantiam, ſi ex eo mulier decedat. Sed hæc jam longioribus *in ſuperiori tit. quæſt.* 6. deciſa habes. Perlinus tamen *libello de mort. cauſſ. part.* abſolute pronunciavit, mulierem ex mola decedentem locum exceptioni facere: ſuam tamen aſſertionem neque ratione ulla, neque auctoritatibus munivit, ſola propria auctoritate contentus. Ac profectò gratis omnibus, quæ circa molæ generationem veritatem habere credit Perlinus, etiam acceptatis,
39 molam nempe ex utroque ſemine generari, ut verus gignitur conceptus, exiſtente tamen in molæ generatione virili ſemine debili, & ad conceptum ineptο, nihilominus ejus opinio, quòd debeat locum exceptioni facere mors ex ea eveniens, maximam patitur difficultatem.

40 Siquidem cum mola non habeat determinatum quoddam tempus, in quo edatur, ſi ex morbis ab ea dependentibus fieri debeat exceptioni locus, nimis
41 lata ac longa via eſſet hujuſmodi exceptioni, cum aliquando decem aut viginti annorum ſpatio, immo & toto vitæ curriculo mola geſtetur, teſte *Ariſtot.* 4. *de Gen. Animal. cap.* 7. *Averr. Collig. lib.* 4. *cap.* 60. *Arnald. Villanov. lib.* 3. *Breviar. cap.* 5. erit ergo admodum inæquale periculum accipientis, & dantis pecunias in ſocietatem, quæ evadet ex hoc iniqua.

42 Sed his non obſtantibus adhuc dubium inſurgit tale, nam ſi periculum debet inter ſocios eſſe æquale, ut ſæpe aliàs dictum eſt, ſi in morte ex mola eveniente non fiat locus exceptioni, periculum evadet inæquale; nam mulier præter ea omnia pericula, quibus ſubjicitur Dominus officii, ſubibit etiam periculum ex mola, à quo immunis erit ipſe Dominus officii. ſi ergo verum eſt id, quod *ſupra in hoc titulo quæſt.* 1. *num.* 62. firmavimus, nimirum ex-
43 ceptionem mortis ex partu, & hujuſmodi ob id admiſſam, ut periculum ex parte mulieris non excederet periculum alterius ſocii, jure eandem ob cauſſam debet excipi mors ex mola eveniens.

Huic dubitationi reſpondeo, quod cum mola ſit, ut ſupra dixi, quidam morbus mulieris proprius nullam debet cauſſare inæqualitatem ex parte ipſius, 44
quia viris etiam aliqui morbi ſunt magis familiares, 45
quam mulieribus. quibus adde, quod ſi hæc ratio valeret, omnis caſus in muliere contingens ex aliquo proprio uteri morbo (qui quamplurimis quotidie affligitur) locum exceptioni facere deberet, quod tamen veritatem non habet, cum dans pecunias ſciens & volens eligat currere magis periculum in perſona mulieris, quam viri, quod ſi in aliquibus videatur ſuperare periculum mulieris alterius ſocii periculum, hoc nihil nos movere debet, neque parum videatur, ſi periculum, quod ex partu, aut prægnantia imminet excipiatur, quod nimis
excederet periculum alterius ſocii, in qua re potius 46
æquitas quædam, quam Iuſtitia attendi mihi videtur; nam in Iuſtitiæ rigore nulla fieri exceptio deberet, ut *in hujus tit. prin.* dicebam.

Sed jam ad alia properandum, & ſecundæ claſſis regulas adducamus, quæ caſus continet, qui ex cauſſa partus fieri dici poſſunt. quinta ergo regula ta- 47
lis eſt: Ex retentione puerperii ſuccedente mor- 48
te, exceptio locum habebit; magni etenim morbi ex retentione puerperii procreantur, ita firmante *Hipp. in lib. de Nat. Puer. tranſacto medio* in hac ſententia: Niſi enim, inquit, à partus purgamentis mulier repurgetur, magno morbo tentabitur, vitæque periculum incurret. quam repetit *lib. de Nat. mul. Et ſecundo Prædict.* quod ſi partus purgamenta ſimul quoque remiſerint, tum ea mala omnino ſunt immoderata, ac diuturna; mulieri etenim
multo magis officit retentio puerperii, quam re- 49
tentio menſtruorum, cum promptius atque facilius humorum gignat illa pravitatem. *Gal. in primum de morb. vulg. com.* 3. *Aegr.* 2. *claſſ.* 3. *& in primum Prorhet. comment.* 2. *tex.* 48. *claſſ.* 4. *Amat. Luſit. cent.* 2. *curat.* 31. cum ergo hæc purgatio occaſio-
ne partus fiat, & ſit pars ipſius partus, mors ex ea 50
eveniens ex cauſſa partus dicenda eſt, & locum exceptioni facere debet. & pro hac regula eſt caſus *Aegr.* 2. *lib.* 3. *Epidem. ſect.* 3.

Notanda vero hic de puerperio nonnulla, & 51
primo quid ſit puerperium, quod eſt purgatio, quæ 52
mulieribus à partu procedit. *Mercurial. de morb.* 53
mul. lib. 4. *cap.* 1. *verſ. f.* etiamſi *Aul. Gell. lib.* 10. *Noct. Attic. cap.* 2. puerperium pro ipſo fœtu acceperit, ſed male, ut mea fert opinio; puerpera vero dicitur recens à partu, ut habetur in *l. Quæritur. §. Puerpera. ff. de Aedil. ed.* Immo quodcunque ad partum pertinet, adjectitio quodam nomine dicitur puerperum; unde Ovid. lib. 10. Metam.

Admovitque manus, & verba puerpera dixit.

nempe verba, quæ in puerperio pronuntiantur ad adjuvandum ipſum partum.

Secundo loco notandum, quod tempus hujuſmo-
di purgationis non ſemper eodem dierum numero 54
durare ſolet, ſed longiori ubi fœmina edita eſt, breviori ubi mas, ita docente experientia, & annotantibus *Hipp. in cit. lib. de Nat. Puer. & alibi. & Ariſt.*
7. *de hiſt. Animal. cap.* 3. *& aliis omnibus*; qua de 55
re periculum, quod puerpera ex puerperio currit, longiori tempore durat in editione fœminæ, quam in editione maris.

Ab Hipp. locis citatis, & à cæteris purgationi
puerperii ex fœmina conſtituuntur duo ſupra qua- 56
draginta dies, ex maſculo verò triginta; ex cujus auctoritate *Cagnatus in libello de mort. cauſ. part. in f.* con-

57 concludit in his verbis: Ergo quacunque prægnan-
te, vel abortiente, aut post abortum, aut pariente,
vel post partum defuncta, dum intra dictos dies tri-
ginta in maribus, vel duos & quadraginta in fœ-
minis, vel si in ipso die trigesimo, aut quadragesi-
mo secundo morbus oriatur (quibus exactis diebus
jam non dicitur partus caussa morbus oriri) exce-
ptio locum habebit.

Ego vero à Cagnato præceptore meo libenter,
si responsum attendere liceret, sciscitarer, quidnam
sibi voluerit Hipp. cum locis citatis, postquam ter-
minum durationis puerperii utrique partui assignas-
set, fœminino dumtaxt & masculino, illi quadra-
ginta duorum dierum, huic triginta; de illo addit:
58 Extra tamen periculum fuerit, si etiam quinque &
viginti diebus purgetur; & de hoc: Quæ tamen ex-
tra periculum fuerit, si diebus viginti perseveret.
eademque iisdem prorsus verbis repetit *lib. 1. de
morb. mul. verſ. med.* Num ab omni periculo cen-
suit Hipp. puerperam post prædictos terminos tu-
tam existere, ita ut pæne immortalis effecta sit? Ego
59 enim aliàs putaverim, voluisse Hipp. puerperam ab
eo periculo liberatam esse ex purgatione viginti,
aut vigintiquinque dierum, quod illi ex ejusdem
purgationis retentione imminebat. Nam & ipse
Hipp. hoc videtur innuisse, dicens, purgationem
quadraginta dierum, vel triginta dierum, esse qui-
dem & longissimam, & perfectam; eam autem,
quæ 25, aut 20 diebus tantummodo perdurat, licet
perfecta non sit, tamen periculo vacare. succeden-
te igitur post hos terminos morbo aliquo, ex quo
mulier decedat, quomodo ex caussa partus illam
obiisse firmare licebit, si quantum erat ex parte
ejusdem purgationis & partus, omni periculo mu-
lier vacabat? Morbus ergo ex puerperio, & caussa
60 partus dici non potest evenisse, nisi intra viginti
dies in masculo, & vigintiquinque in fœmina suc-
cedat, ut sentit doctus, ac novissimus practicus *Mo-
xius lib. 3. de morb. mul. cap. 26.*

61 Quinimmo cum ratio puerperii sequatur ratio-
nem purgationis menstruæ, ita ut quæ biduo men-
struatur, diebus decem & octo in puerperio pur-
getur, & sufficienter, ut notat *Fontanon. suæ pract. lib.
3. cap. 42.* etiam brevior terminus præscribendus vi-
detur in his, neque si post dictos dies decem & octo,
morbo aliquo prehendantur, ex puerperio illum e-
venisse judicandum, ut locum exceptioni faciat, nam
hæ ex Naturæ præscripto longiori tempore purgari
non debebant, quam diebus decem & octo, cur er-
go in insontem eam purgationem culpam rejicis
evenientis mortis? Attamen ego semper ad id,
quod ut plurimum fieri solet, respiciens, terminos ab
62 Hipp. præscriptos viginti, aut vigintiquinq; dierum
admitterem, intra quos si morbus ex puerperii cul-
pa eveniat, & ex eo mors, locus exceptioni erit.
Rationem autem, cur Hipp. extra periculum dixerit
esse, quæ viginti, aut vigintiquinque diebus purgan-
tur, eam esse, non dubitandum, quod usque ad eos
terminos, & non ultra puerperia in ea quantitate, &
qualitate fluant, ut siquidem retineantur, magna
mala excitare apta sint, ab inde verò nihil effatu di-
gnum fluit, unde etiamsi retineatur, vix molestię ali-
quid puerperis afferre potest, quod etiamsi molesta-
re eas posset, tamen nunquam morbo lethali, aut pe-
riculoso eas exponere valebit; purgantur enim tunc
solummodo humiditates quædam nullius conside-
rationis, non autem sanguis menstruus, aut simile
quid, *eodem Hipp. testante, in locis jam citatis.
Liber I.*

Amplianda porro est hæc regula, quod non so- 63
lum procedat in totali, ac omnimoda puerperii re-
tentione, sed etiam in non perfecta purgatione,
dummodo ante determinatum spatium viginti, aut
vigintiquinque dierum fiat, ut dicendum esset in ca-
su ab Hip. enarrato *prim. de morb. vulg. Ægr. 4.* nam
mulier illa, licet jam transacta decimaquarta à par-
tu die bene ac rite purgata esset, tamen infra assi- 64
gnatum terminum purgari desiit, & ex ea retentio-
ne puerperii in morbum lapsa vita functa est, ut te-
statur *Gal. in comm.* licet contra Galenum contendat
Cagnatus, hanc non ex retentione puerperii, sed ex
febre decessisse: vult enim febrem fuisse caussam
retentionis puerperii, & sic ex febre decessisse di-
ceretur hæc mulier. quomodocunque tamen sit, sa-
tis illud firmasse nobis esto, quod tam ex omnimo-
da puerperii retentione, quam ex ejus diminutione
eveniens morbus, & ex eo mors locum exceptioni
facere debeat.

Sexta regula sequens est: Ex secundinæ retentio- 65
ne, aut difficili eductione si constet mulierem peri-
clitatam, casus pro exceptione erit; quod enim se- 66
cundæ multa mala inducant si retineantur diu in
utero, patet apud omnes non solum Medicos, sed
etiam mulierculas, & facit Hippocratis auctoritas
in primo de morb. mul. verſ. med. testanturque pra-
cticantes omnes, de quibus etiam Macer Medicus
antiquus *lib. 2. de mat. Med. cap. 10.* sic loquitur:

Hæ si plus justo vitio cogente morantur,
Aut mors subsequitur, dolor aut qui vix toleratur.

Amplia quoque, ut dixi, regulam istam, ut proce- 67
dat etiam in difficili ejus eductione: nam & in hoc
casu mulieres plurimum exagitantur, & aliquando
ea occasione febrem concipiunt, & multa pericula
incurrunt, ex quibus eveniente morte lucro non
erit locus, sed exceptioni.

Septima regula est hujusmodi: Puerperio super- 68
fluente, & ex eo muliere decedente, pro exceptione
casus hic erit. Etenim in partu rumpuntur ligamen-
ta, & venæ quædam, quæ cum utero continuaban- 69
tur, & ex ea ruptione aliquando sequitur maximum,
ac consueto uberius sanguinis profluviũ, vel ob vio-
lentiorem ruptionem, vel ob sanguinis validiorem
in venis commotionem, vel ob ejusdem sanguinis
acuitatem & caliditatem, vel ob difficilem vena-
rum & vasorum obserationem, & consolidatio-
nem, ex quibus caussis subsequente eo sanguinis pro-
fluvio, mulierum vires succumbunt, & facile com-
moriuntur, quod si ita contingat, pecuniæ salvæ
erunt, ob appositam in instrumento exceptionem.

Octava regula addi potest huic classi, quæ est hu- 70
jusmodi: Si ex mala puerperii qualitate mulier in
morbũ lapsa pereat, casus inter exceptos connume-
randus erit, quamquam hæc regula ampliatio potius
est regulæ quintæ. Etenim *Hipp. lib. 1. Præd. tex. 80.*
videtur hujus pravę qualitatis puerperii maximã ha-
buisse considerationem, ac multo majorem, quam
puerperii naturalis; de eo enim, quod non naturali-
ter se habet, ut si colore albidum sit, dicebat ipse:
Hoc si retineant mulieres parturientes, in maximam
perniciem labuntur. sunt etiam quædam puerperia,
quæ ob malam eorũ qualitatem ac pravitatem, dum
fluunt, possunt loca per quæ transeunt, exulcerare,
ac in iis etiam inflammationem excitare, & alia
mala, ex quibus mortem evenire non est difficile. 71

Tertia denique classis casus continet ex prægnan-
tiæ culpa succedentes, quorum primus, ex quo no-
na regula depromi potest, subsequens est: Si gravi-
 ditas

ditas ex sui Natura alicui molesta præter consuetum aliarum esse soleat, & ex ejus incommodo illa per-
72 eat, casus erit pro exceptione: licet namque pæne omnibus gravidis quædam incommoda, ac affectus quidam aliis præternaturales sint communes; aliquæ tamen sunt, quibus graviditas præter prædictos affectus, morbos lethales parit; excipit enim uterus in his virile semen veluti rem sibi omnino infestam ac inimicam, illudque non nisi summa cum molestia retinet, quamdiu retinere conatur, tandemque coactus ejicit, & abortientes ex hac caussa mulieres
73 maxime periclitantur: namque non aliter evenit harum fœminarum uteris, quam quorundam hominum, seu animalium quorumcunque ventriculis, quibus interdum quoddam ciborum genus ita inimicum est, ut eo devorato illico in stomachi dolores, & lipothymiam incidant, neque illud concoquere unquam valeant, quousque tandem coacti ipsum vomitu rejiciant. Sic & prædictis fœminarum uteris evenit, quibus vel particulare quoddam semen, vel quodlibet ita inimicum est, ut illud reti-
74 nentes in multa discrimina labantur. Simile quidpiam narrat *Hipp. lib. 4. Epid.* de conjuge fratris Apemanti, ac de his disputat *in lib. de steril. vers. f. & primo de morb. mulier.* Quin & nonnullæ mulieres sunt, quæ etiamsi bene concipiant, & conceptum
75 absque molestia aliquanto tempore retineant, omnino tamen abortiunt, nec fœtus ad perfectionem perducere possunt, quædam ob uteri angustiam, de quibus *Hip. in lib. de superfœt.* quædam, quod tenues nimium sint, de quibus idem *Hip. Aph. sect. 5. Aph.* 44. ac de aliis hujusmodi *in Aph. seq. & in lib. de Nat. mul.* Sic & de aliquibus narrat idem *Hip. in lib. de septim. par.* quæ ex graviditate, & culpa fœtus in octavo mense laborant in his verbis: Membranæ namque dum tenduntur, & umbilicus vellicatur, dolores matri pariunt, fœtusque pristino vinculo exolutus gravior evadit; pleræque etiam mulieres ex hoc casu insuper febre corripiuntur, quædam quoque una cum fœtu pereunt. In his ergo locus exceptioni erit, quia culpa graviditatis mors evenit, ut patet; sicuti etiam, & cum mulieres nonnullis morbis conflictatæ concipientes pereunt, ut in fluore albo evenire testatur *Hipp. lib. 2. de morb. mul. post principium.*
76 Decima regula: Si gravida morbo aliquo capiatur, qui ex natura sua lethalis minime sit, sed tamen possit procurare abortum, & ex eo abortu mulier pereat, pro exceptione casus hic erit: sunt enim aliqui morbi, qui in aliis corporibus non sunt ex sua
77 natura lethales, in gravidis vero ob id lethales evadunt, quia occasionem dant lethali morbo procurantes abortum, ex quo lethalis morbus aliquando oriri potest, ut sunt exempli gratia tussis, tenesmus, & hujusmodi, qui morbi ex se omni vacant periculo, ita ut si mors succedat, non ex eo morbo, sed
78 ex procurato abortu, qui proximior ac aptior caussa est lethalis morbi, evenisse dicenda sit, de tenesmo vero *Hip. Aphor. sect. 7. Aphor. 27.* Mulieri, inquit, utero gerenti si crebra & inanis desidendi voluntas (tenesmum dicunt) accesserit, abortum facit.
79 Vndecima regula: Abortus ex procatarctica ac externa caussa adveniens, si lethalem morbum, mortemque accersat, lucro locum adimit, & exceptionem admittit: recidit autem hic casus pæne cum superiori, neque enim alias mulier, si exempli gratia in ventrem impegisset, si lapsa esset, si saltasset, si cucurrisset, si clamasset, si ira, tristitia, lætitia, aut simili animi passione detenta fuisset, vitæ periculum incurrisset; sed quia hæc omnia abortum caussare possunt, si ex ejus caussa mulier periclitetur, caussa prægnantiæ mors erit, & sic locus omnino exceptioni fiet.

Duodecima ac ultima regula: Si fœtus in utero 80
pereat, & is dehinc matri mortem afferat, ex culpa graviditatis mors erit. neque enim ulteriori indi- 81
get probatione, quod fœtus in utero mortuus in evidentissimum discrimen, ac mortem matrem ut plurimum trahat, præsertim si diutius in utero commoretur.

Nota tamen, quod hic casus, & præcedentes ex 82
abortus, partusve caussa dici possunt: nam quoad præcedentes nulla intervenit hæsitatio, quoad hunc vero sciendum, etiam absque eo quod mulier fœtum ejiciat, si intra uterum moriatur, abortum fe- 83
cisse dici posse, ut ex Hippocratis sententia probat *Andr. Lauren. Anatom. lib. 8. quæstione 29.* cum tamen in communi modo loquendi, abortum pro- 84
prie nominemus fœtum ab utero non naturaliter, & suo tempore, sed à præternaturali caussa, & ante congruum tempus ab utero ejectum, quomodocunque nascatur vivus, aut mortuus. *Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Altomar. in Praxi cap. 114. circa principium.* non abs re potest hic casus ex caussa prægnantiæ dici.

Cæterum illud in hisce supra traditis regulis maximopere adnotandum venit, eos, ut in hujus quæstionis principio admonui, non ita simpliciter locum habere, quin aliquando exceptionem patiantur. Præcipua vero, omnibusque communis exce- 85
ptio ea est, quod non habeant locum, ubi prior aliquis morbus sua natura lethalis præcesserit, cujus veluti germina sint ea partus, caussæ partus, & prægnantiæ symptomata, quæ supra commemoravimus, ita ut originaria, ac primo movens causa subsequentis mortis morbus ille, quisquis sit, dici possit, non vero partus, caussa partus, ac prægnantia. Vt exempli gratia, febris acuta ac maligna fœtum 86
ex sua natura vel interimit, vel corrumpit. *Gal. Aph. comm. 5. Aphor. 30: Avic. 21. 3. tract. 1. cap. 1. Philon. lib. 6. cap. 20.* quin etiam partum difficilem reddit, fœcundas, ac puerperium retinet, & è contra aliquando immodicas purgationes eas provocat, neque absque ratione Gal. pro exemplo raro ac inaudito celebrat casum illum *3. Epidem. Ægr.* 13. quod scilicet illa mulier gravida existens, & 87
acuto morbo conflictata, tamen abortum non fecerit, quasi necessario gravida acuto morbo laborans abortire debeat. Itaque prior ac præcipua causa mortis in eo casu, si ea secuta fuisset, acutus morbus existimandus erat, abortio vero veluti soboles fuisset ejus morbi, & muliere illa in eo morbo defuncta, non ex abortione, sed ex acuto morbo succubuisse dicenda erat: abortio enim tunc solum tanquam concaussa operata esset, mortem accelerando, sic & prægnantia sanationem magis magisque impediendo.

Neque aliter dicendum esset in casibus prægnan- 88
tium in Thaso, de quibus *Hip. ibid. lib. 1. sect. 2. stat. 3.* mentionem his verbis habet: In quas vero prægnantes morbus forte incidit, hæ omnes, quod sciam, abortionibus periclitatæ sunt; morbus enim ille ex sua natura occidebat etiam extra prægnantiam; nam, ut ibi enarrat, ex eo plures viri, quam mulieres obierunt, ita ut subsequens in prægnantibus

bus abortus, tanquam effectus erat prædicti morbi,
& operabatur quidem aliquid, sed solum, ut dixi,
89 tanquam concaussa. Quandocunque ergo morbus
acutus precedat abortum, vel dispositionem aliquam
præcedentem abortum, (ut ventris ac renum dolores, pondus, ac non consuetum frigus, & hujusmodi)
vel partus difficultatem, vel puerperii retentionem,
vel ejus superabundantiam, vel secundinæ difficilem eductionem, aut omnimodam retentionem, &
reliqua in superioribus regulis enarrata, tunc casus
pro exceptione non erunt, sed pro lucro, ut cæteri
non excepti.

Contra vero, si morbus acutus ad hæc supra com-
90 memorata consequatur: nam quemadmodum acutus morbus potest esse originaria causa eorum omnium, quæ diximus, sic & horum quodlibet per se
91 potest acutum morbum excitare. Ratio autem prædictorum est, quia semper in his casibus decidendis
prima ac originaria, principaliorque caussa est attendenda, tradunt ipsi DD. *Malvas. Consil.* 120.
num. 56. *Vol.* 1. *Surd. cons.* 301. *num.* 36. *Vol.* 3. &
cons. 383. *Vol. eod.* & eandem attendere Rotam
in hoc ipso casu dixit *Boccac. de societ. num.* 35. &
ead. Rota in Romana societ. apud Zacch. in dicto tract.
92 *de societ. decis.* 89. *num.* 3. Vbi enim duo morbi
simul concurrunt, qui unam eandemque causam
habeant, & ad unum eundemque finem conspirent,
unus se habet ut principalis, alter, ut ejus morbi
accidens, & unus quidem per se erit causa mor-
93 tis, alter vero ex accidenti: id enim, quod primo
movet, per se movet, quod vero secundario, ex accidenti. *Gal. de sympt. diff. cap.* 1. *trans. med. class.* 3.
Ergo ubi requiritur præcipua ac primaria subsequentis mortis causa in prægnante, & hujusmodi,
94 semper ea attendenda, quæ effectum per se causat,
& non per accidens; si enim talis causa poterat talem effectum, mortem nimirum producere, mors
superveniente caussæ non est imputanda, quia cum,
95 ut infra plenissime demonstrabitur, partus & prægnantia in casibus exceptis, vel excipiendis, debeant
se habere, ut causæ immediatæ, ac per se, si prior
96 morbus poterat caussare mortem, erat respectu ejus
effectus causa per se, ac immediata mortis, subsequens autem solùm mediata, & per accidens, etiamsi priori habilior esset ad interimendum, dummodo
prior, ut dixi, ad id ipsum habilis fuisset.

97 Vnde est, quod non probatur mihi id, quod firmat Rota *in supra citata decis.* quod scilicet mulier
magis præsumatur ex abortu decessisse, quam ex
98 febre: nam quod illa supponit, falsum omnino est,
99 nimirum, quod abortus sit causa habilior ad mortem, quam febris: nam plures videmus ex abortu,
& cum multò minori molestia salvari, quam ex fe-
100 bre acuta, qualis erat in eo casu; febris enim acuta
causa est, & signum perniciosissimum. *Gal. Aphor.*
comm. 4. *Aphor.* 37. & *Hipp.* 3. *Epidem. tex.* 3. Sunt
101 autem, inquit, acutissimi, maximi, gravissimi morbi,
ac præ cæteris lethales in continua febre: abortus
102 autem cum acutus morbus non sit, neque etiam dici potest esse habilior causa ad mortem adsciscendam, quam febris.

Siquidem comparatione facta inter duos morbos, de majori aut minori habilitate eorum ad in-
103 terimendum, illum proculdubio habiliorem esse
pronunciabimus, qui per se potest occidere, at comparatis inter se febre acuta, & abortu, febris acuta
104 per se interimit, abortus non nisi cum comitem habuerit acutam febrem, aut cum alium quendam
morbum lethalem excitarit, per se enim abortus lethalis non est, sed evadit aliquando talis ex conco- 105
mitantia aliorum morborum ac symptomatum, ut
ex febre acuta, ex dolore, ex inflammatione, ex sanguinis profluvio, ex retentione puerperii, & hujusmodi; simpliciter vero non magis lethalis est abor- 106
tus, si ad simplicem abortum respicias, quam descensio inconcoctorum ciborum à stomacho, & idcirco
videbis quotidie plures abortientes absque ulla noxa permanere, & vix ex ejus molestia lecto se continere; immo si ad id, quod plurimum fit, respicere debeamus, apertissime videbimus, ex abortu (licet sit quidem symptoma non contemnendum) plurimum tamen mulieres innoxie se habere, præsertim si recentior sit, ut tradit *Roderic. à Castro lib.* 4. *de*
morb. mul. nam non negaverim multo majori discri- 107
mine teneri eas, quæ provectiores fœtus abortiunt.

Ad id ergo, quod in eadem decisione addit Rota, mortem scilicet censeri ex superveniente causa 108
evenisse, quando non permisit causa superveniens
videri, an mors ex priori contingeret, respondeo,
verum esse, quando prior causa impotens erat ad 109
mortem adsciscendam, vel quando superveniens
non habuit à priori immediatam originem; si et- 110
enim prior causa ex sui natura poterat interimere,
& subsequens ab ea habuit dependentiam, mors
priori causæ tribuenda; secus vero, quando vel
prior causa non erat potens ad occidendum, vel
subsequens ab ea non trahebat originem, ut in casu 111
ab *Hipp.* enarrato *lib.* 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 2. de
quo infra, in quo casu posset verificari sententia
Rotæ, quia febris illa, qua detinebatur mulier, de
qua ibi, lenta erat, nec poterat ullo modo, vel saltem non nisi longo tempore interimere; at superveniente puerperii retentione, & ex ea febre acuta
excitata, mortem obivit; itaque in eo casu locum
haberet Rotæ opinio, quod mortis culpa in supervenientem causam, quia habilior ac fortior ad interimendum, esset rejicienda, at non sic in reliquis, 112
quia priori morbo existente lethali, subsequens habet se, ut effectus prioris, sic etiam & mors.

Vnde est, quod similiter decidi comperimus in
terminis vulneris, cum dubitatur, an quis ex vulnere, vel ex alio superveniente morbo decesserit; 113
nam vulnere ex sua natura lethali existente, dubitationi non est locus. *Ricc. collect. decis. par.* 4. *collect.*
1456. hæc tamen in seq. quæstione dilucidius pertractata, Lector humanissime, habebis.

SVMMARIVM.

1. *Primus casus pro lucro.*
2. *Verba in principio prænarratæ historiæ apposita quid importent.*
3. *Ex iis, quæ secundum Naturam fiunt, non causatur morbus.*
4. *Maxima differentia est inter morbum advenientem in partu, & morbum advenientem ex partu.*
5. *Quicunque morbus in partu adveniens usque ad triginta dies ex partu, & ejus causa est. Contr. ibid.*
6. *Puerperio naturaliter procedente, tamen in febre maxime ardenti, sanguinem mittimus.*
7. *Secundus casus pro lucro.*
8. *Prægnantia pravos gignit humores.*
9. *Humorum accumulatio in prægnante morbosa non est.*
10. *Prægnantia res est maxime naturalis.*

 11 *Mor-*

11 *Morbus, & morbi causa res sunt præter naturam.*
12 *Prægnantes habent sanguinem deteriorem.*
13 *In senibus plura naturalia sunt, quæ in aliis ætatibus sunt præter naturam, & vice versa.*
14 *Prægnantium incommoda sunt illis connaturalia.*
15 *Nihil in his, quæ secundum naturam fiunt, formidandum, aut lethale est.*
16 *Prægnantium morbi morem excedentes occidunt, & quid tunc dicendum.*
17 *Cognati morbi nihil mali prægnantibus afferunt.*
18 *Prægnantium morbi naturales morbi dicendi sunt.*
19 *Prægnantia, & partus Naturam magnopere fatigant.*
20 *Non potest naturale esse, quod naturam lædit.*
21 *In multis naturalibus actionibus natura laborat.*
22 *Actiones naturales cum morem excesserint, præter naturam evadunt.*
23 *Tertius casus pro lucro.*
24 *In prædicto casu unde locus sit exceptioni.*
25 *Quartus casus pro lucro.*
26 *Originaria causa attendenda, si modo influat in futurum effectum.*

Casus pro lucro facientes.

QUÆSTIO V.

TAmetsi ex traditis regulis facillime in cognitionem venire quisquis sit potuisset, quinam casus pro lucro facerent, nihilominus ut clariora evadant omnia, nonnullos casus hic ex Hippocr. Epidemiis translatos apponere decrevi, ut facilius in veritatis notitiam venire liceat; utque Medici, quibus nostra opinio contrariari videtur, prospiciant, qui casus pro lucro esse debeant.

1 Primus ergo enarratur in 1. *Epidem. Ægr.* 11. cujus historia ita habet: Dromeadæ conjugem, postquam filiam peperisset, cæteraque omnia rite atque ordine procederent, postridie rigor cum febre acuta prehendit. Primo statim die præcordii dolor invasit non sine stomachi fastidio, horrore, magnaque corporis incontinentia, neque iis, qui post consecuti sunt diebus somnum capere potuit. Spiratio magna, subitoque revulsa, ac velut retracta fuit. postridie ejus diei, quo rigor cœpit, ex alvo commode stercora processerunt; urinæ crassæ, albæ, turbulentæ, cujusmodi esse solent, quæ subsederunt, ubi in matella multo tempore depositæ returbantur, neque subsidebant; noctu nihil dormivit. Tertio ad meridiem, novo suborto rigore, febris acuta prehendit, urinæ similes, præcordii dolor, stomachi fastidium, & nausea aderant, nox difficilis fuit, neque dormivit, sudor per totum corpus frigidus diffusus est, statim tamen rursus ad calorem rediit. Quarto præcordii dolor aliquantum remisit, sed una cum capitis dolore gravitas adfuit, sopore nonnihil detenta est, nares paucum stillarunt sanguinem, lingua valde resiccata, sitibunda fuit, urinæ tenues, oleosæ, parum dormivit. Quinto siticulosa, nauseabunda, urinæ eædem, ex alvo nihil secessit, circa meridiem valde deliravit, confestimque rursus parum ad intelligentiam rediit, ubi surrexisset, sopore detenta est, paulum perfrixit, nocte dormivit, deliravit. Sexto die mane novus subortus est rigor, celeriterque recaluit, sudor toto corpore dimanavit, extrema frigescebant, deliravit, spiratio magna, & rara fuit, paulo post convulsionibus à capite subortis, celeriter defuncta est.

In hoc casu vides, Hippocratem, ut constaret, 2
hanc ex culpa partus non decessisse, in historiæ prin-
cipio verba illa apposuisse: Postquam filiam pepe-
risset, cæteraque omnia rite, atque ordine proce-
derent, ut demonstraret partum, & ad partum per-
tinentia naturaliter processisse, morbumque ex eo-
rum culpa non evenisse, quomodo enim ex partu,
aut ex pertinentibus ad partum advenit morbus, si
ea omnia rite, atque ordine, hoc est, secundum
Naturæ præscriptum processerunt? Num ex iis, 3
quæ secundum naturam fiunt causari potest mor-
bus? nequaquam. cum ergo in hoc casu nulla evi-
dens culpa partus appareat, licet intra dies puerpe-
rii defuncta mulier hæc fuerit, tamen, ex mea sen-
tentia, locum exceptioni non faceret: ego enim, ut
alias dixi, maximam differentiam facio inter mor- 4
bum advenientem in partu, & morbum evenientem
ex partu, aut ex causa partus, quam differentiam
non considerantes aliqui, omnem morbum in partu 5
evenientem etiam post triginta dies volunt ex par-
tu, & ex ejus causa esse; cum tamen in praxi pateat, 6
rationales Medicos contrarium tenere; quia ali-
quando puerperio rite, ac naturaliter procedente,
& puerpera febre ardente, aut simili laborante, non
modo sanguinem mittimus, sed mittimus etiam ex
superioribus partibus, si in iis morbi causa existit,
ita enim veram medendi, ac rationalem Methodum
jubere probat firmissimis rationibus, multisque
doctissimorum virorum auctoritatibus *Lazar. in lib. de sect. Ven. in Cub. in puerper. cap. præcipue* 8. *&* 9. & ratio est, quia neque partum, neque puerperium curamus, sed febrem, ut docet apertissime *Fernel. in Meth. med. lib.* 2. *cap.* 8. si ergo non curamus partum, neque puerperium, ut ipse inquit, signum est, ea omnia culpa, ac labe tunc temporis carere, morbum autem penes alias causas residere.

Secundus casus, qui pro exemplo adduci potest, enarratur *lib. eodem hist. seu Ægr.* 13. quæ licet ex eo morbo convaluerit, ponamus tamen, ut melius pro exemplo satisfaciat, quod obierit. habet ergo, ut sequitur:

Mulier quædam trimestri fœtu gravida, quæ in 7
littore decumbebat, igne, hoc est, vehementi febre correpta est, statimque ex lumbis dolor invasit. Die tertio cervicem, & caput, circa jugulum, manumque dextram dolor occupavit, celeriter vero lingua voce defecta est, manus dextra non sine convulsione elanguit, quale quid in partium resolutionibus, levibusque syderationibus contingere solet; deliravit prorsus, nox difficilis, & laboriosa fuit, neque dormivit; ex alvo biliosa, sincera, & pauca secesserunt. Quarto linguæ vox soluta est, eorumdem convulsiones, & undique dolores perdurabant, præcordia cum tumore dolor occupavit, somnum non capiebat, prorsus deliravit, alvi perturbatio aderat, urinæque tenues, nec probati coloris reddebantur. Quinto febris acuta prehendit cum præcordiorum dolore, penitus deliravit, alvi recrementa biliosa erant, sub noctem sudor obortus est, & à febre vindicata. Sexto ad mentem rediit, allevarunt omnia; ad jugulum vero sinistrum perseverabat dolor, sitibunda erat, urinas tenues reddidit, neque quievit. Septimo tremor corripuit, aliquantulum soporata est; nonnihil juguli, & brachii sinistri dolor perseveravit, cætera vero allevarunt, ad se plane rediit. Tribus autem diebus defecit febris, ab eaque immunis visa est. Vndecimo rediit, & novo insuper orto rigore,

gore, febris vehemens corripuit, ad decimum vero quartum diem bilioſa,flava crebra vomitione refuſa ſunt, obortoque ſudore à febre judicatione eſt liberata.

Ponamus ergo, quod ex hoc morbo mulier hæc obiiſſet, annue, obſecro, unde velis morbi hujuſce culpam ac cauſam penes prægnantiam præcipue ac primario reſidere,cum nihil quicquam prægnantia mulierem illam læſerit? Dices, prægnantiam in
8 cauſſa fuiſſe,ut humores pravi, ac multi,in ejus corpore accumulati fuerint, ex his autem morbum eſſe procreatum,atque hoc pacto evenientis morbi omnimodam culpam ſolius prægnantiæ fuiſſe.

9 Reſpondeo, quod humorum accumulatio in prægnante per ſe mòrboſa non eſt; alias enim cum in omni prægnantia ea humorum aggregatio fiat, omnis prægnantia vel morbus eſſet, vel mor-
10 bi cauſa, quod falſum omnino eſt, cum prægnantia, ut patet, & omnibus in confeſſo eſt, & ſupra ſatis ſuperque probatum, res ſit maxime natura-
11 lis, morbus autem, & morbi cauſa res ſint præter naturam, ut millies docuit *Gal.* præcipue ve-
12 ro. 1. & 2. *Meth.* Etiamſi ergo prægnantes ſanguinem habeant deteriorem, & non purum, ut *Gal. comm.* 1. *de Nat. hum. tex.* 27. fatetur, & *comm.* 3. *de morb. Vulg. lib.* 3. *Ægr.* 2. & elicitur *ex Hipp. in* 1. *de morb. mul.* tamen non minus naturalis eſt illis hæc ſanguinis impuritas, quam multa non diſſimilia naturalia ſint ſenibus, in quibus quamplurima
13 comperies, quæ in aliis ætatibus præternaturam eſſent, in ipſis vero connaturalia ſunt, & ſic etiam multa aliis ætatibus ſunt naturalia,quæ ſenibus non niſi præter naturæ inſtitutum acciderent.

14 Incommoda igitur, & morbi, quibus pleræque prægnantium detinentur,præter naturam non ſunt, ſed naturales. *Vgo Senen. in art.par. Gal. cap.2.par.2. verſ.2. dubitatur. Cagnat.in lib.de mor. cauſ. par. circa princ.* Quamdiu vero hæc incommoda, affectus, ſymptomata ſeu morbi, quibus affliguntur prægnantes, ſuum morem ſervabunt, prægnans ab omni periculo immunis omni ex parte erit: nihil enim
15 in his, quæ ſunt ſecundum Naturam, neque formidandum, neque lethale contingit. *Hip. in lib. de dieb. decret. in princ.* quod etiam optime demonſtrabat *Plato in Timæo in f.* At ſi ſuum morem prætergrediantur, tunc naturalem ſtatum mutantes af-
16 fectus illi in præternaturalem abeunt, & facile occidere poſſunt; tunc autem majorem humorum colluviem ac impuritatem, quam naturalis prægnantis ſtatus requirat, in ejus corpore aggregatam eſſe conſtabit; at ejus rei cauſa non fuit, neque dici poteſt fuiſſe prægnantia, ex qua nullus niſi levis, & minime lethalis affectus cauſari aſſolet;
17 & idcirco *Hip. in lib. de Nat. Puer.* ex cognatis morbis prægnantium (quales ſunt, quos familiares vocabat ipſe 3. *Epid.* & *Ariſt.* 3. *de hiſt. Anim. cap.* 4. & quos etiam idem *Hip.* 6. *Epid. ſect.* 8. *tex.* 30. & 2. *Præd. poſt princ.* connaturales nominabat) nullum malum prædicit, ſed ex non cognatis: Si enim, inquit, mulier uterum gerens morbo aliquo minime cognato laboret, in partus purgatione perit, ſi qui ergo morbi prægnantiam conco-
18 mitentur, ii naturales morbi dicendi, ut de ſenectute firmabat Ariſt.

Neque dicas, id veritatem non habere ex eo,
19 quod prægnantia, & partus ipſam Naturam maximopere fatigant ac exagitant, & idcirco non poſſe
20 eſſe naturale id, quod naturam ipſam lædit: nam ſi multa alia, quæ maxime ex Naturæ intentione fiunt, contemplaberis, videbis etiam in his non leviter interdum ipſam laborare, ut in dentium emiſſione, in menſtruorum purgatione, in mictione, in dejectione, in fame, in ſiti, & hujuſmodi; quæ ta- 21
men omnia adeo naturalia ſunt, ut per ipſa Natura 22
conſervetur, quamdiu naturalem morem non excedunt; ſic etiam, & non aliter de prægnantia, & partu dicendum, in quibus ſi morbi non ex evidenti eorum culpa pullulent, non ſunt illis tribuendi, neque ab illis primariam, ac immediatam cauſam habuiſſe firmandum eſt. Quamobrem Rotam in aliàs citata deciſ. non bene prorſus judicium tuliſſe conſtat, cum caſum illum pro exceptione eveniſſe voluerit; nam prægnantia ibi habuit ſe tanquam remota cauſa, & clare patuit in ea ægrotante multo majorem humorum accumulationem eſſe factam, quam naturaliter prægnantiæ conveniat, unde patet culpam morbi non fuiſſe penes prægnantiam, ſed penes ejus ſubjecti impuritatem, atque ea ratione caſum illum pro lucro omnino fuiſſe: & licet ſciam Reverendiſs. ac Excellentiſs. D. meum Cynthium Clementem (quem alias honoris cauſa in hiſce quæſtionibus nominavi) in contrariam abiiſſe opinionem, & favorabilem ſententiam à Rota reportaſſe, tamen certo certius ſcio, illum pro humanitate, quam in eo ſemper expertus ſum, non ita ægre, ut nonnulli factitant, ſuſtinere, ut quiſquis ſit pro veritate etiam contra ſuam opinionem diſputare poſſit, ejuſdem veritatis indagandæ gratia; immo idipſum illi & probari, & ſummopere arridere notum habeo, pleriſque vero contra præceptorum auctoritatem loqui piaculum eſt, naſoque ſuſpendunt extra præceptoris ſententiam vagantem, quaſi idem ſit philoſophari, ac præceptoris mendicatas opiniones de verbo ad verbum mente tenere, & ne latum quidem unguem ab eis ſeſe avertere; ſed hæc obiter, licet fortaſſe non extra rem, dicta ſunto.

Sed jam tertium caſum proponamus, qui enarratur *ſept. Epid. tranſ. med.* & habet ita: Ad ver- 23
giliarum occaſum Olympiadæ uxorem octo menſibus utero gerentem ex caſu febris acuta corripuit, lingua æſtuans, ſicca, aſpera, pallida, oculi pallidi, corpus mortuo ſimile, abortu quinto die abſque labore eſt liberata, & ſomnus, ut videbatur, cum ſopore adfuit; ſub veſperum cum excitaretur, non ſentiebat, ſternutamentum cienti medicamento ceſſit, potionem recepit, & ſucci ptiſanæ nonnihil, potionem deglutiens aliquantulum tuſſivit; vox ſoluta non erat, neque ipſa quicquam convaleſcebat, oculi demiſſi erant, ſpiratio ſublimis, quæ naribus trahebatur, color pravus, ſudor pedes & crura, cum morti eſſet proxima, occupabat; mortua eſt.

In hoc caſu dubitari poſſet, an fieret locus exceptioni, ac profecto affirmative eſſet decidendum, 24
non tamen ex hoc capite, quod mors ex prægnantia contigiſſet, ſed quod ex vi externa, nimirum ex caſu; atque idcirco hic eum appoſui: nam pone, febrem ex alia cauſa contigiſſe, quæ externa non fuerit, caſus jam pro lucro eſſet, etiam ſecuto abortu, nam abortus ad febrem acutam ex ſua natura lethalem eſſet conſecuta. Poſſumus & hic hiſtoriam uxoris Philini apponere, quam ſupra pro exceptione adduxi, Galeni ſententiam ſecutus, qui puerperii retentionem febrem præceſſiſſe voluit: nunc autem Cagnati præceptoris mei ſententiæ adhærentes,

demus, quod febris præcesserit, dehinc ad illam secuta fuerit puerperii retentio, hac enim ratione casus pro lucro erit, qui talis est.

25 Philini uxorem in Thaso, quæ filiam pepererat, cum ex Naturæ præscripto purgationes processerent, cæteraque leviter haberet, decimoquarto post partum die ignis, hoc est febris vehementissima cum rigore prehendit. Huic circa exordia oris ventriculi dolor contigit, & præcordiorum dextrorum, locorum muliebrium dolores, voce defecta est, ex subdito autem pesso ista quidem allevata sunt, capitis vero, & cervicis, lumborumque dolores perseverabant, somni non aderant, extrema frigida, sitibunda erat, alvus adusta, pauca demittebat, urinæ tenues, & per initia decolores. Sexto die ad noctem multum deliravit, rursusque ad intelligentiam rediit. Septimo siticulosa, dejectiones biliosæ in plenum, & affatim coloratæ. Octavo, novo rigore suborto, febris acuta prehendit, convulsiones multæ non sine dolore; multum deliravit; glande subdita, ad desidendum exurrexit, multaque prodierunt cum bilioso affluxu; somnum capere non poterat. Nono convulsiones. Decimo aliquantulum mente constabat. Vndecimo dormivit, omnia in memoriam subierunt, sed statim rursus deliravit; convulsa autem urinam confertim multam reddidit, raro ab iis, qui assidebant, admonita crassam, albam, quale quid in subsidentibus urinis visitur, quæ longo intervallo in matula depositæ returbantur, eaque non subsidebant, sed colore, & crassitudine veterini generis urinas referebat; atque istiusmodi fuerunt urinæ, quas videre licuit. Ad decimumquartum diem totum corpus palpitationes occuparunt, multum loquebatur, aliquantulum mente constabat, sed confestim rursus desipuit. Circa decimumseptimum voce defecta est. Vigesima obiit.

Patet in hac historia, neque difficilem partum, neque secundinæ difficilem eductionem, neque ejusdem retentionem, neque item retentionem puerperii (si Cagnato adhærere libeat) neque quicquam eorum, quæ ad partum pertinent, potuisse primùm febrem causare. Culpa ergo febris non est in partum rejicienda, & consequenter, neque culpa subsecutæ mortis: etiamsi enim retentio puerperii & febrem adauxerit, & mortem accelleraverit, tamen quia ea ad febrem subsecuta est, ut Cagnato placet, in consideratione hic non habenda, quia prima ac originaria caussa attendi debet, dummodo

26 influat in futurum effectum, & possit mortem causare, ut in seq. quæstione plenissime exponemus.

Ex his ergo historiis (quæ tamen pro exemplo adductæ sunt, etiamsi difficultatis aliquid nonnullis excitare possent) cæteros similes casus venari licebit, in quibus lucro, non vero exceptioni locus esse debeat, omnino enim concedendum est, dari tales casus, qui non ex partus, aut prægnantiæ primaria culpa eveniant; qui tamen eventu minime possibiles Cagnato videntur, quasi prægnans, aut parturiens non possit ex alio morbo, quam ex prægnantiæ, vel partus defectu interire; aut veluti prægnans ac parturiens, si ex prægnantia, aut partu in morbos non laberentur, & interirent, omnino immortales ac impatibiles existerent; quod, an ita sit, ipse videat, judicetque.

SVMMARIVM.

1 *Culpa mortis aliquando tota partus & prægnantiæ est, aliquando vero non.*
2 *In quibus casibus solus partus & prægnantia culpanda.*
3 *Duo eventuum genera in prægnante & parturiente considerata.*
4 *Casus ex partu & prægnantia immediate dependentes, locum exceptioni faciunt.*
5 *Immediatam causam in omnibus attendunt Iurisperiti.*
6 *Immediata causa quid.*
7 *Causa immediata posita, ponitur effectus, atque ea cessante, cessat effectus.*
8 *In quibus casibus partus & prægnantia sint immediatæ caussæ succedentis mortis. Et in quibus non, num. seq.*
10 *Partus & prægnantia debent esse caussæ proximæ mortis.*
11 *Caussa proxima eadem est cum immediata.*
12 *Partus & prægnantia debent esse caussæ finales mortis.*
13 *Caussa finalis quæ.*
14 *Omnes caussæ agunt gratia caussæ finalis.*
15 *Exemplum in casibus exceptionis. & num. 22. 24. & 28.*
16 *Caussa finalis est fons aliarum caussarum.*
17 *Caussa finalis est aliarum caussarum caussa.*
18 *A caussa finali omnia appellari convenit.*
19 *Ob caussam finalem immediate fit id, quod fit.*
20 *Caussa finalis non est propter aliam caussam.*
21 *Omnes caussæ sunt propter finalem.*
23 *Caussa finalis est sola caussa.*
25 *Non satis est in casibus excipiendis, ut partus vel prægnantia sint mediatæ caussæ mortis.*
26 *Caussa mediata non meretur nomen caussæ, sed occasionis. Sic & caussa remota, num. 30.*
27 *Mediata caussa quæ.*
29 *Partus & prægnantia non debent esse caussæ remotæ mortis in casibus exceptis.*
31 *Occasiones dicuntur parvæ caussæ.*
32 *In quibus casibus partus & prægnantia sint remotæ caussæ mortis.*
33 *Partus & prægnantia non debent esse impulsivæ caussæ succedentis mortis.*
34 *Impulsiva caussa cessante, non cessat effectus.*
35 *Effectus nullam habet dependentiam a caussa impulsiva.*
36 *Impulsiva caussa facit effectum solum esse facilius.*
37 *Impulsiva caussa coadjutrix dicta.*
38 *In quibus casibus partus & prægnantia habeant se ut impulsivæ caussæ subsequentis mortis. & num. 43.*
39 *Impulsiva caussa est caussa abusive.*
40 *Impulsiva causa est semper concaussa.*
41 *Impulsiva caussa habet dependentiam semper ab alia.*
42 *Impulsivam caussam non habent in consideratione Leges.*

Partus & prægnantia in casibus exceptionis quomodo debeant esse Mortis caussa.

QUÆSTIO VI.

SEd ut magis magisque rei veritas innotescat, videamus jam ipsorum Iureconsultorum circa eam rem definitionem; nam penes illos, ut qui Iustitiam

stitiam ministrant, plena potestas residet talia decla-
1 randi. ergo ex superioribus manifestum est, quod partus & prægnantia, cæteraque ad illa pertinentia aliquando ita sunt evenientis mortis caussa, ut tota culpa penes illa resideat, neque alia caussa, nisi ab eis originem habeat, ab eisque omnino dependeat, culpari possit, aliquando vero alias caussas ad partum & prægnantiam accedere, quæ & ipsa labefactant interdum, & præternaturalia reddunt, & præcipuam culpam evenientis mortis habent.

2 Nam nullus hoc negare potest, cum ubi solus partus difficilis sit, ubi sola retentio puerperii, & hujusmodi quicquam agit, solus partus difficilis, aut puerpurii retentio culpanda, absque eo quod aliam caussam accusemus, etiamsi ad hæc, & febris, & dolores, & inflammationes, & similia quædam subsequantur; ubi vero febris, vel simile quid in partu, aut prægnantia primo absque ullo partus, aut prægnantiæ vitio eveniat, culpari etiam posse febrem, & hujusmodi, licet etiam partum & prægnantiam culpa carere nolis.

3 His ita se habentibus, hæc duo eventuum genera in prægnante, aut parturiente considerata sunt, nimirum eorum unum, quorum tota culpa ita penes partum & prægnantiam residet, ut partus & prægnantia solæ ac immediatæ caussæ eorum sint, alterum vero eorum, quorum culpa (etiamsi contendas partim esse penes prægnantiam & partum) principaliter tamen & originarie ab alia caussa dependet, ita ut in primo genere partus & prægnantia immediate agant, in secundo non immediate, sed per præcedentem morbum.

Iuxta hanc ergo considerationem verba contractus ita intelligi debere statuerunt Iureconsulti, ut
4 qui casus ex prægnantia & partu immediate dependent, locum exceptioni faciant, qui vero non im-
5 mediate pro lucro essent, & non absque ratione, cum in cæteris etiam omnibus immediatam caussam leges attendant. *l. Sed si plures. §. in Arrogat. ff. de vulg. & pup. Tiraq. in tract. cess. causs. limit.* 20. *numero sexto. Rota in noviss. decis.* 304. *numero quinto, part.* 1.

6 Est autem immediata caussa, prout ipsi Legumperiti declarant, illa sine qua effectus sequi non potest. (omittam enim pro nunc Philosophorum, & Medicorum in hac re auctoritates) *Tiraq. eod. tract. limit.* 20. *num.* 18. *Surd. cons.* 312. *num.* 23. *tom.* 3.
7 Nam caussa immediata posita ponitur effectus, eaque cessante, cessat item effectus. *Tiraq. ubi supra num.* 1. Si ergo casus prioris ordinis accipias, ut
8 verbi gratia mulierem ex mera difficultate partus obeuntem, videbis immediatam mortis caussam fuisse eam partus difficultatem, cum ea posita secuta sit mors, nam & ea sublata cessabat mortis effectus; at si casus secundi ordinis consideraveris, & præ-
9 gnantem mulierem ex acuta febre defunctam, manifestissime comperies, prægnantiam non potuisse esse immediatam febris illius aut mortis caussam, nam & ea posita non sequebatur mors, neque ea sublata cessabat effectus mortis, siquidem & ad febrem malignam atque acutam subsequi poterat, quod si dicas, febrem acutam facilius interficere prægnantem, quam non prægnantem, ego nil moror, neque enim attendi debere declarant Iureconsulti, ut infra clarissime patebit.

Præterea id ipsum apertius declararunt dicentes,
10 quod in casibus exceptionis partus & prægnantia
11 sint caussæ proximæ subsequentis mortis; est enim caussa proxima eadem cum immediata. *l. socium qui in eo. §. 1. ff. pro socio.* ex hoc significantes id, quod sæpe jam dixi, effectus mortis in casibus excipiendis debere totaliter, & omni ex parte à prægnantia & partu dependere, ita ut præcipuam ac primariam originem ab illis habeant, non vero ab aliis quibuscunque caussis.

Quinimmo addiderunt, ad effectum eundem ex- 12
cipiendi debere partum & prægnantiam esse finales caussas mortis, sumpto enim nomine finalis caussæ in eo sensu, quem ipsi suo loquendi modo intelligunt, manifestum omnino fit, quales casus excipi debeant, & quod non omnes promiscue: hoc enim clare patebit, si ipsius finalis caussæ proprietates ab ipsis allatas inspexerimus, quas exemplificare in aliatis casibus licebit.

Primò enim caussam finalem eam esse dicunt, 13
quæ per se infert in quemlibet effectum. *Tiraq. ubi sup. limit.* 1. *num.* 25. & meritò, quia ejus gratia o-
mnes caussæ agunt. *Arist. Moral. Nicom. lib.* 1. *cap.* 7. 14
Vides autem in casu illius, quæ ex sola difficultate
partus obit, eam partus difficultatem per se inferre 15
in mortem, in prægnante vero, quæ ex acuta febre obit, prægnantiam non per se inferre, sed per accidens, ac mediante febre; ergo prior casus, ubi difficultas partus fuit finalis caussa mortis, erit pro exceptione, secundus nequaquam, quia prægnantia finalis caussa ibi non est.

Secundo finalem caussam dicunt esse fontem alia- 16
rum caussarum. *Bald. in l. Eam quam. C. de fideicom.*
versic. venio ad notat. & recte ob id *Tiraq. ibid. limit.* 17
1. *num.* 5. dicebat, eam esse aliarum caussarum
caussam, quamobrem jure merito ab ea omnia appellare convenit, cum sit dignior omnibus caussis. 18
Aristot. 2. *de Anim. tex.* 133. *& ibi Averr. in comm.*
ob eam ergo immediate fit id quod fit. *Tiraq. limit.* 19
13. *num.* 9. nam ea non est propter aliam. *Averr.* 3. 20
Metaph. tex. 8. sed aliæ propter illam. *idem* 3. *ejusdem tex.* 3. 21

In casu ergo difficultatis partus, ea difficultas fons 22
est & origo eorum omnium, quæ subsequuntur, ut doloris, febris, inflammationis, deliquii, & hujusmodi; contra in febre acuta prægnantem obsidente prægnantia per se non est caussa febris, sed febris est quidem caussa per se mortis, quemadmodum & eorum omnium quæ eveniunt, fons est & origo, ut abortus, delirii, aliorumque omnium symptomatum, quæ & febrem concomitantur, & ægros ad interitum perducunt.

Tertio finalem caussam eam proprie dici affir- 23
mant, quæ sola caussa est, non autem concaussa. *Tiraq. ubi sup. limit.* 22. *num.* 3. In casu verò difficul- 24
tatis partus vides, eam fuisse per se solam caussam, in febre in prægnante vides, quod etiamsi prægnantiam accuses, tamen sola caussa non est, sed concaussa, quia à febre acuta primo ac per se dependent omnia, quæ in prægnantiam rejicis.

His quoque non contenti Iureconsulti, ut in re dubia nihil relinquatur, quod obscurum remaneat, postquam declararunt, verba contractus debere intelligi, ut supra diximus, nimirum, ut partus & prægnantia sint in casibus excipiendis caussæ immediatæ, proximæ, & finales mortis, id ipsum magis patefecerunt dicentes, non satis esse in prædictis casibus, ut partus & prægnantia sint caussæ mediatæ,
cum tales non mereantur nomen caussæ, sed po- 25
tius occasionis. *Mohed. decis.* 6. *alias* 3. *de præ-* 26
hend. numero 2. nam caussa mediata est, quæ non

27 per ſe, ſed per aliud operatur, ut patet. in caſu ergo
28 difficultatis partus illa per ſe operatur, in febre acu-
ta præegnantis, prægnantia per ſe non operatur, ſed
mediate, & occaſionis potius nomen ſibi vendicare
debet, quam cauſæ.

29 Secundo addunt, quod non debeant eſſe cauſſæ
30 remotæ; nam & hæ occaſionis nomen merentur po-
tius, quàm cauſſæ. *Tiraq. ubi ſup. limit.20.num.3.&*
31 *limit.13.num.8.* occaſiones autem ob earum agendi
inſufficientiam vocabat *Gal. comm. 1. in 3. de morb.*
32 *vulgar. Aeg. 3. tex. 15. & comm. 3. ejuſdem tex. 22.*
parvas cauſſas, quaſi inſufficientes ad effectum pro-
ducendum, quemadmodum ergo in priori caſu par-
tus difficultas eſt cauſſa proxima, ſic in poſteriori
prægnantia eſt cauſſa remota, & occaſionem potius
præbet morbo, quam verè illum cauſſet.

33 Denique nolunt admitti Iuriſperiti inter caſus
exceptionis eos, in quibus partus, prægnantia, &
hujuſmodi, habent ſe ut cauſſæ impulſivæ morbi,
aut mortis, cujus quidem cauſſæ multas aſſignant
proprietates de directo proprietatibus finalis cauſſæ
oppoſitas, ut videre potes.

34 Nam quemadmodum finali cauſſa ceſſante, ceſſat
effectus; ita contrarium evenit de impulſiva. *Glo. in
l. Cum ancillam. C. de condit. ob cauſſ. dat. Glo. Inſtit.
de milit. teſtam. §. Illis autem. Cagnol. in Auth. ex
cauſſ. c. de lib. præt. num. 79. Tiraq.* qui quampluri-
mos citat in ſæpe allegato *tract.limit.1. num. 1. Ca-
ſtrac. de ſociet. cap. 18. num. 16.*

35 Secundo, ſicuti effectus dependet à finali cauſſa,
cum ea ſit cauſſa principaliſſima, ſic è contrario nul-
lam habet dependentiam ab impulſiva, nec in ea
fundatur. *Tiraq.limit. 1.num. 3. Caſtracan. ibid.*

36 Tertio, finali cauſſæ effectus immediate ſuccedit,
vel eſt in proxima potentia ut ſuccedat (hoc enim
ſatis eſt ad conſtitutionem ejus cauſſæ) Impulſiva
vero ſolum facit eum eſſe facilius, & nihil operatur
præterquam ad bene eſſe. *Tiraq. ubi ſup. limit.ead.*
37 *num.eod.& num. 88. Caſtrac.de ſoc. ubi ſup.* quamob-
rem *Gal. in Introd. cap. 8.* talem cauſſam coadjutri-
cem appellavit, quam quidem morbum ſua virtute
efficere non poſſe dicebat, ſed alteri auxiliari. Pla-
to vero in *Dialog. de Regno ante med.* non ſecus ac
Gal. hanc cauſſam adjuvantem nominat, & non cauſ-
ſam, ſed potius concauſſam.

38 In propoſitis verò caſibus vides partus difficulta-
tem per ſe mortem accerſere, prægnantiam vero
non, ſed tamen auxiliari morbo, ſeu aliis quibuſ-
cunque cauſis, ex quibus dependeat morbus, quin
etiam ad partus difficultatem vides effectum vel im-
mediate ſuccedere, vel eſſe ſaltem in proxima po-
tentia ut ſuccedat; ad prægnantiam vero non, ſed
operari tantum, ut effectus ille facilius eveniat.

39 Quarto, ſicuti finalis cauſſa eſt proprie ac vere
cauſſa, & idcirco eam primam ac maxime princi-
palem dicebat eſſe *Gal. de cauſſ. Procat. capite 1.
verſ. fin. claſſ. 3.* ſic impulſiva abuſive cauſſa eſt. *Ti-
raq. ubi proxime num. 5.*

40 Quinto, cauſſa finalis eſt ſola cauſſa, impulſiva ve-
ro eſt ſolummodo concauſſa, impellens, fovens, &
irritans finalem, facitque, ut ſupra dixi, tantum ad
bene eſſe.

41 Vltimo, cauſſa finalis à nulla alia cauſſa depen-
dentiam habet, ſed cæteræ omnes ab ipſa, impulſiva
42 ſemper ſubſequitur ad aliam cauſſam, & ab ea de-
pendentiam habet, unde jure merito eam in conſi-
deratione non habent Iureconſulti, ſed finalem. *Ti-
raq. ubi ſupra.num. 3. Malvaſ.conſ.126.num. 81.vol.
1. Menoch. conſ. 41. num. 16. Tom. 1. Gratian. diſ-* 43
cept. forenſ. cap.558.num. 23.tom. 3.

Itaque in difficultate partus facile vides eam diffi-
cultatem fuiſſe propriam ac primariam mortis cauſ-
ſam, in caſu vero prægnantis ex febre decedentis
vides, prægnantiam proprie non fuiſſe cauſſam mor-
tis, ſed febrem: ſic in priori caſu difficultatem par-
tus fuiſſe ſolam cauſſam, atque à nulla alia originem
habuiſſe, unde ea mereri debet nomen finalis cauſ-
ſæ, in poſteriori vero prægnantiam fuiſſe concauſ-
ſam, & ſi quid operata eſt, ita ut cauſſæ nomen
mereatur, tamen non mereri finalis cauſſæ nomen,
attenta Iuriſperitorum in hac re declaratione.

SVMMARIVM.

1 *Primus dubitandi caſus, quem decide ut num. ſeq. & num. 6. vide notata num. 3.*

4 *Infirmæ mulieres non fiunt prægnantes. amplia ut num. 5.*

7 *Secundus caſus, quem decide ut num. ſeq. contrarium num. 9. diſtingue ut num. 14.*

10 *Adveniente nova cauſſa, morbus non erit recidiva.*

11 *Morbus, & recidiva habent unam eandemque cauſſam. & num. 28.*

12 *Recidiva fit ex reliquiis prioris morbi.*

13 *In recidiva idem morbus revertitur.*

15 *In hoc caſu 2. ſi ſecundus morbus eſt recidiva, originaria ejus cauſa videtur fuiſſe partus, aut prægnantia.*

16 *Non poteſt dici ſanatus is, in quo adhuc reliquiæ prioris morbi aſſervantur.*

17 *Recidivæ cognitio ex quibus habeatur.*

18 *Ex ſolutione prioris morbi quomodo cognoſcatur recidiva.*

19 *Ex ſtatu ægrotantis ante adventum ſecundi morbi quomodo cognoſcatur recidiva.*

20 *Sanatus quando quis dicatur.*

21 *Ex tempore intermedio inter priorem morbum, & poſteriorem quomodo habeatur recidivæ cognitio.*

22 *Reliquiæ prioris morbi cito faciunt recidivam.*

23 *Ex ægritudinum ſpecie quomodo cognoſcatur recidiva.*

24 *Poſterior morbus etiamſi ſit contrariæ ſpeciei, tamen poteſt eſſe prioris recidiva. & num. 29.*

25 *Nonnulli morbi in contrarias diſpoſitiones ægros trahunt.*

26 *Rotæ præſumptio, quod ſecundus morbus ſit recidiva, reprobatur. declara ut num. 31.*

27 *Secundus morbus poteſt eſſe ejuſdem naturæ cum priore, & non habere eandem cauſſam.*

30 *Prioris morbi cauſſam ceſſaſſe quid probet.*

32 *Tertius caſus, quem decide ut num. ſeq.*

34 *Fruſtra, exiſtentibus cauſſis morbi evidentibus, alias perquirimus.*

35 *Quartus caſus, quem decide ut num. ſeq. & declara ut num. 36.*

37 *Æquitas reſpicienda, & fraudis occaſio tollenda.*

39 *Quintus caſus. vide numero ſeq. decide tamen ut num. 41.*

42 *Sextus caſus. decide ut num. ſeq.*

44 *Ob individuorum multitudinem caſus poſſunt in infinitum variari.*

Caſus

Caſus aliqui dubii proponuntur, ac reſolvuntur.

QVÆSTIO VII.

QVamquam univerſalibus illis regulis ſuprà in
quæſt. quarta traditis, ac deinceps hiſtoriis,
quas in quæſt. quinta enarravi, omnes caſus pæne e-
ventu poſſibiles comprehendi poſſunt, tamen quia
in particularibus ſolent plurimum ita variari, ut du-
bium excitare levi negotio poſſint, ut illud omni-
mode diluamus, nonnullos inſuper caſus hic propo-
nam, qui pro reliquorum regula inſerviant, & ex
quibus, ſi qui alii dubii exiſtant, facile decidantur.

1 Primus caſus proponitur à *Cagnato in libello ſæpius
citato de mort. cauſ. part. in fin.* & eſt hujuſmodi:
Mulier ex utero laborans concipit, & abortu, vel
partu ſecuto, ex eodem morbo in partu ſecu-
to, vel abortu perit; dubitari poteſt hic, num
exceptioni, vel lucro locus dandus ſit. Ponamus
autem caſum de quo Hipp. *lib. 2. de morb. mul.*
nimirum, quod mulier aliqua fluore muliebri dicto
laboret, & concipiat, ac in partu pereat, ut eve-
nire tradit Hipp. in his verbis: Quod ſi utero con-
ceperit, morbus revertitur, quo caſu perit. (licet
non dixerit hîc Hipp. eam in partu perire, ſed quan-
docunque ex ejus morbi reverſione.)

2 Reſpondet Cagnatus, quod hic caſus eſt pro ex-
ceptione, ut omnes apud ipſum ſunt, & rationem
eſſe dicit, quia prior morbus, ſeu cauſa inſufficiens
erat ad adſciſcendam mortem, & ideo non eſſe at-
tendendam concludit.

3 Nota, quod cum proponitur mulier ex utero la-
borans, quæ concipiat, proponitur quid eventu
4 valde difficile, non enim ſolent prægnantes fieri mu-
lieres infirmæ; notiſſimum eſt nobis Medicis, & fir-
5 mant etiam ipſi Iureconſulti. *Rota in Romana ſociet.
offic. Ven.* 11. *Ianuar.* 1619. *coram Cardin. Sacrato,*
quod multo magis procedit, ubi ex utero ſint infir-
mæ, quod apud nos probatione non eget, & fa-
ciunt multæ Hipp. auctoritates in libb. ad mulieres
pertinentibus, & *Aphor. lib.* 5. *Aphor.* 62. & aliæ,
quas hic adducere minus neceſſe eſt; neque enim
proponit Cagnatus morbum ita levem, quin non
potuerit longo ſaltem ſpatio interficere; ſit tamen
quomodocunque, caſu eveniente, licet eventu ſit
6 difficillimus, locus exceptioni fiet, propter eandem
cauſam, quam affert Cagnatus.

7 Secundus caſus affertur ab eodem Cagnato ibi-
dem, & habet, ut ſequitur: Mulier ex partu, aut præ-
gnantia morbum aliquem contrahit, & ex eo opti-
me, ac omni ex parte ſanata, aliquanto dehinc in-
terjecto ſpatio, in eundem morbum recidit, & ex
eo denique perit.

8 Reſpondet Cagnatus, quod, niſi conſtet adve-
niſſe novam cauſam, exceptioni debeat eſſe locus
9 in hujuſmodi caſu. Ego in contrariam ſententiam
venirem, licet multum urgeat apud me præcepto-
ris mei auctoritas; ratio autem eſt, quia quemad-
modum, ut ipſe inquit, difficillimum eſt probare
non adveniſſe novam cauſam, ita, inquam, facilli-
mum eſt probare, adveniſſe; & tamen etiamſi pro-
bari poſſet, nullam acceſſiſſe novam cauſam, non
imputandus eſſet partus, aut abortus ſubſecutæ
mortis, quia in eo caſu partus, & abortus eſſent ſo-
lummodo cauſæ remotæ, neque operarentur ut
proximæ, & ſic in conſideratione non eſſent ha-
bendæ: nam & ipſe Cagnatus fatetur, partum, &
prægnantiam reſpectu poſterioris morbi eſſe remo-
tiores cauſas.

Et adverte, quòd ſi ponis poſſe accedere novam 10
cauſam, ea adveniente, nunquam morbus poterit
dici ex recidiva contigiſſe: nam morbus, & recidi- 11
va habent unam atque eandem cauſam, quia recidi- 12
va fit ex reliquiis præcedentis morbi. *Hipp. Aph. lib.
2. Aphor. 12. & 2. de morb. vulg. ſect. 3. Avic. 2. 4.
tractat. 1. cap. 95.* Et ex Iureconſultis *Ripa in tract.
de peſt. partic. 2. partis ultimæ num.* 140. unde idem
morbus dicitur facere recidivam. *Hipp. de Int. af-* 13
fect. in princip. Morbus enim, inquit, reverſionem
faciens magis, quam ab initio urget.

Potes ergo ex his in propoſito caſu diſtinguere, ſi 14
libet, nam ſi ponis, quod ſecundus morbus ſit pro-
pago & germen prioris, ita ut Recidivæ nomen
mereatur, tunc aliquod dubium ex hoc caſu inſur- 15
gere poſſet; ſin minus, locus dubitationi nullus erit:
nam videtur in caſu, quod ſecundus morbus eſſet
prioris recidiva, originariam cauſam mortis fuiſſe
partum, & prægnantiam; his enim ablatis, mors
non ſucceſſiſſet; & tamen hoc non tolleret omnem
difficultatem, quia reſpectu prioris morbi partus, &
prægnantia eſſent quidem originariæ ac proximæ
cauſæ, ſed reſpectu poſterioris minime; immo eo
ipſo, quod ponis, hanc ſanatam fuiſſe, adimis om-
nem vim efficientis cauſæ partui, abortui, aut præ-
gnantiæ, ceſſatque omnis earum cauſarum in futu-
ram mortem influxus, & ex neceſſitate, ſi dicis eſſe 16
ſanatam, debes concedere adveniſſe novam morbi
cauſam, neque enim ſanatum dici poteſt id, in
quo reliquiæ antecedentis morbi adhuc conſer-
vantur.

Sed dices, quandonam ſecundus morbus debet
dici novus, aut quando prioris recidiva? Reſpon-
deo, quod recidivæ cognitio ex quatuor potiſſi-
mum rebus habetur, ex modo ſcilicet ſolutionis 17
prioris morbi, ex ægrotantis ſtatu inter unum &
alium morbum, ex tempore, quod intercedit in-
ter priorem & poſteriorem ægritudinem, & ex
ſpecie ipſarum ægritudinum.

Ex modo ſolutionis prioris morbi conjicitur, an 18
poſterior ſit recidiva, nec ne: nam ſi prior morbus
abſque ulla criſi & evacuatione, arte vel natura
procurata ſolutus ſit, ſuſpicari licet, ne poſterior ſit
ejuſdem cauſæ ſoboles, cujus erat prior, facit *Hipp.
auctoritas loco ſupra allegato in Aph. Gal. lib. 1. de dieb.
de decretos. cap. 1. in princ. claſſ. 4. Celſ. lib. 2. cap. 6.*

Ex ſtatu ægrotantis ante adventum poſterioris 19
morbi comprehendimus facillime, an recidiva ſit,
nec ne. Si enim æger à priori morbo allevatus qui-
dem videatur, tamen adhuc aliqua non naturalis
caloris veſtigia, & frequentiæ pulſus remanere vi-
deantur, ſi appetentia languida adhuc ſit, ſi nauſea,
vel vomitu moleſtetur, vel appetentia bona exiſten-
te, & ægro bene comedente, corpus nihil profi-
ciat, ſed extenuatio à priori morbo contracta per-
ſiſtat, talis maligne relabitur. *Hippocr. in Coac.
prænot. tex.* 127. Item ſi animo adhuc æger de-
jecto ſit ac remiſſo, ſi facies & palpebræ tumidæ
appareant, ſi ſanorum munia obire minus poſſit,
ſed ægrè ambulet, recidiva timetur, etſi morbus
ſubſequatur, recidiva prioris dici debet: nam ea
omnia recidivæ ſigna ponuntur *à Raſ.* 34. *Contin.
tract. 1. cap. 1. ab Avic. loco ſupra citato, capite 96.
& ex Iureconſultis à Rota in noviſſ. parte prima, de-
ciſ. 701. numero tertio.* debet enim quis ita ſanatus
eſſe

esse, tanquam si nunquam ægrotasset, & in pristi-
num naturalemque statum rediisse, ut *l. Quod sana-*
20 *tum. ff. de Ædil. edict. Gal. 9. Meth. med. cap. 15.*
class. 7.
21 Porro ex tempore, quod est inter unum & alium
morbum, assequi etiam possumus, sitne posterior
prioris recidiva; si enim tempus intermedium non
sit multum, facile suspicari possumus, immo pro
certo habere, si cætera consentiant, ultimum mor-
bum esse prioris recidivam. *Ripa in tract. de pest.*
partic. Med. num. 140. *cum ibi citatis. Rota ubi su-*
22 *pra num.* 4. & jure, dicente *Avic. ubi suprà*, quod
reliquiæ prioris morbi cito faciunt recidivam. &
ante illum *Hipp. 2. Epid. sect.* 1. *text.* 23. *& 6. sect.*
3. *tex.* 31. ulcera quæ fiunt, & tubercula judican-
tia febres, quibus hæc non fiunt, judicationum sub-
lationes; quibus intus relinquuntur, certissimæ &
citissimæ recidivæ. Neque in casibus ab Hipp.
enarratis *in libb. de morb. vulg.* recidivam usque duo-
decimum, aut decimumquintum diem protractam
comperies; licet, permanentibus signis nuper enar-
ratis, etiam ultra mensem protrahi posse non du-
bitem, plurimum tamen tanto tempore tardare
non consuevit.
23 Denique ex ægritudinum specie conjici id ipsum
potest, non tamen ex eo solummodo, quod po-
24 sterior morbus sit ejusdem speciei cum priore; quia
potest posterior morbus esse contrariæ speciei, ut
25 si prior erat febris ardens, quæ morbus calidus est,
posterior poterit esse hydrops, qui frigida ægritu-
do est: nonnulli enim morbi in contrarias disposi-
tiones ægros trahunt, ita docente experientia, ac
firmante *Hipp. 2. Epid. sect.* 1. *& Avic. ubi suprà.*
cap. 100.
26 Nec tantum valet ea præsumptio, quod subse-
quens morbus ideo præsumatur recidiva prioris,
quia eadem accidentia atque symptomata hic at-
que prior habet, quantum voluit *Rota ubi sup. num.*
27 5. potest enim subsequens morbus esse ejusdem
naturæ cum priore, & non habere eandem causam,
28 & sic non esse prioris recidiva, quia recidiva, &
29 morbus habent unam eandemque caussam, ut supra
firmatum est; potest quoque & posterior morbus,
ut dixi, esse contrariæ speciei cum præcedenti, &
tamen esse prioris recidiva, quia ab una eademque
causa originem ambo ducent.
Ac prior quidem conclusio (nam posterior jam
in propatulo est) exemplo patere potest: Nam po-
ne mihi virum ex febre ardente laborantem, ob id
quod plurimum, & supra consuetudinem se exer-
cuerit, quem finge septima per sanguinis hæmorrha-
giam ex naribus critice fuisse sanatum, & omni ex
parte convaluisse, dehinc calidorum ciborum usu,
& meri potu, paucis interjectis diebus, in eandem
febrem ardentem recidat, hæc quidem non erit pri-
oris recidiva, sed erit omnino novus morbus, licet
idem specie sit; diversam enim habet caussam, &
ex nova humorum biliosorum, vel biliosi sanguinis
aggregatione procreatus erit; nam causam prioris
30 morbi cessasse, probat critica illa evacuatio, & om-
nimoda ex illa morbi allevatio ac perfecta sanatio:
novam vero caussam irrepsisse, errata in victu pro-
bare possunt: neque enim dubium est, ex eis novam
fuisse bilem in corpore aggregatam, quæ vel ob
multitudinem, vel ob dispositionem putrescens in
venis, vasisque magnis cordi proximis, novam ac-
cenderit febrem.
31 Declaranda ergo veniunt prædicta, ac limitanda:
nam siquidem novam causam constet advenisse, &
æger ex priori morbo perfecte non reconvalue-
rit, si posterior morbus accedens sit ejusdem spe-
ciei cum priore, faciet maximam recidivæ præ-
sumptionem cæteris adjunctis adminiculis; sin au-
tem sit quidem ejusdem speciei, sed vel constet ac-
cessisse novam caussam, vel cæteræ conjecturæ defi-
derentur, non sic temere in hoc casu pronuncian-
dum erit.
Tertius casus, de quo dubium aliquod interce-
dere posset, talis est: Gravida mulier morbo aliquo 32
salutari laboret, ut exempli caussa simplici ac levi
tertiana, nullo concomitata symptomate, dehinc
partus sequatur, ac febris ita irritetur, ut ex simpli-
ci, & benigna, & intermittente, continua, ac mali-
gna evadat, tandemque mulierem ad interitum per-
ducat. Hic casus, licet pæne idem sit cum priori;
habet tamen aliquid peculiaris speculationis; dico
ergo, quod facit locum exceptioni, & comprehen- 33
di potest sub regula decima; prior enim morbus ex
sua natura salutaris mortem non poterat afferre,
quia tamen humores in motu erant, adveniens par-
tus hunc ipsum motum irritavit, & ex eo morbus
exacerbatus ex salutari lethalis evasit, fortasse abs-
que ea causa superveniente non nisi salutaris per-
mansurus.
Sed instabis, dicens: Nonne absque partus ad-
ventu poterat tertiana etiam in alio subjecto ex in-
termittente ac levi fieri continua, ac maligna, & æ-
grum è medio tollere? quomodo ergo absolute il-
lud pronunciare licet, quod tota mortis culpa penes
partum resideat? Respondeo, dubium non esse in
quovis subjecto potuisse tertianam febrem ex levi,
& intermittente, gravem ac continuam evadere, &
ægrum occidere, tamen quia hic habemus eviden-
tem caussam irritationis ipsius morbi, qui alias,
quantum ad ejus naturam spectat, salutaris esse so-
let, frustra alias ejus rei causas investigare tentare- 34
mus, facit decisio *Rotæ divers. num.* 701. *in noviss.*
part. 1.
Dubitandi quoq; ansam præbere potest sequens
casus, qui in horum numero quartus est, & cui simi- 35
lis historia apud *Hipp. habetur Epid. lib. 7. de Simi con-*
juge. Si ex partu, aut prægnantia mulier in morbum
chronicum labatur, ex quo longo post spatio extra
partum, aut prægnantiam decedat, an pro exceptio- 36
ne casus sit. Respondeo, quod si fecundum rei natu-
ram sententia ferenda est, cum priorem ac origi-
nariam morbi causam supponamus in hoc casu fuisse
ex partu, aut prægnantia, exceptio locum habere
debet. At si æquitas respicienda est, & fraudis occa- 37
sio tollenda. *l. Quod si Ephesi. §. in summa. ff. de eo quod* 38
certo loco. l. In omnibus. ff. de reg. Iur. (parcant humanis-
simi Iurisconsulti, si Medici terminos transgredior)
pro lucro in hoc casu sententiam ferrem; fraus enim
hic latere potest; nam cum licuerit pecuniarum do-
mino per longum temporis intervallum, quo hæc
mulier ægrotavit, eas ab eo periculo eximere, &
tamen neglexerit, suspicionem præbet, ne fraudu-
lento animo hoc egerit, ut, pecuniis salvis existen-
tibus, fructus perciperet, cum in hoc casu semper
dare potuerit de exceptione; itaque videndum, an
hoc æquitati consonum, aut dissonum sit.
Quintus casus: Ponamus, quod mulier aliqua 39
menstruorum retentione laboret, ex qua in morbum
aliquem incidat longum; cum tamen hæc se gra-
vidam esse putaret, nullo modo curata est, sed morbo
permanente, gravida fiat, dehinc putans se septime-
strem,

ſtre, aut provectiorem fœtum gerere abortiat, pateat vero abortum ſolummodo bimeſtrem, trimeſtrem, aut recentiorem eſſe, ex abortus denique occaſione prior morbus irritatus illam è medio tollat.

40 Videtur prima fronte, quod hic caſus debeat eſſe pro exceptione: nam ex abortu originem habuiſſe mortem patet, cum tamen originaria cauſſa morbi,
41 qui occidit mulierem, fuerit menſtruorum retentio, quæ ſimul etiam abortum procurare potuit. Itaque cum prior morbus ex prægnantia non eſſet, & ſecundus originariam cauſſam habuerit à priore, immo fuerit ejus fructus ac germen, abortus habet ſe tanquam cauſſa impulſiva: neque enim ſuppono, quod ille morbus etiam extra abortum non potuerit longo tempore occidere, caſus tamen eventu rarus erit, ut de priori dicebam, & difficultate non caret.

42 Denique ponamus, quod gravida, parturiens, aut puerpera ex procatarctica cauſſa abſque ulla prægnantiæ, partus, aut puerperii culpa in morbum labatur, ex quo pereat etiam intra puerperii termi-
43 num, aut in ipſa prægnantia, vel partu. Dicamus in hoc caſu non eſſe locum exceptioni, eo quod morbus partui, aut prægnantiæ imputari non poſſit, nec puerperio, habet enim evidentiſſimam cauſſam, & ita expreſſe tenet *Valleſ. Contr. Med. libro decimo, capite quarto.*

44 Cum verò ob particularium caſuum multitudinem poſſint hæc in infinitum variari, impoſſibile omnino eſt, ut hic omnes caſus dubii apponantur; quamobrem ſuperiores adduxiſſe ſit ſatis, ex quibus, ſi unà etiam ſupra traditæ regulæ, ac hiſtoriæ in conſiderationem adhibeantur, facile de quocunque ſententiam ferre licebit.

SVMMARIVM.

1 *Per ea verba*, Excepta morte partus, *&c. quos caſus intelligi voluerit Cagnatus. & num.* 3. *confutatur num.* 14.

2 *Partus & prægnantia nunquam ſunt cauſa mortis, quia res ſunt maxime naturales. refellitur num.* 4. *declaratur num.* 5.

6 *Nulla corporea actio animali obeſt, quamdiu naturaliter fit.*

7 *Omnis res naturalis, cum præter naturam evadit, eſt cauſa morbi, vel morbus.*

8 *Morbus ex quibus eveniat.*

9 *Sanitatem procurantes, res præternaturam in naturalem ſtatum reducimus.*

10 *Morbus, & ſanitas circa idem verſantur. & numero ſequenti.*

12 *Partus & prægnantia, licet res naturales ſint, poſſunt præternaturales evadere.*

13 *Omnes morbi non ſunt proprii partus & prægnantiæ, licet in partu & prægnantia eveniant.*

15 *Partus & prægnantia humores pravos gignunt, vel irritant.*

16 *Prægnantes ſanguinem habent deteriorem.*

17 *Partus & prægnantia ſemper culpa participant in eveniente morbo. contrarium num.* 22.

18 *Non quotieſcunque culpari poteſt partus, facit exceptioni locum.*

19 *Non ſemper partus & prægnantia eodem modo cauſæ ſunt evenientis morbi. declara ut numero ſequenti.*

21 *Semper prima cauſa culpanda.*

23 *Prægnantes cibo & potu pingueſcunt.*

24 *Partus & prægnantia plurimis proſunt.*

25 *Magis ſanæ ſunt mulieres fœcundæ, quam non fœcundæ.*

26 *Cur partus & prægnantia tot mala afferant.*

27 *Incommoda prægnantiæ & partus, defectus naturales ſunt, non morboſi.*

28 *Prægnans, & puerpera ſanæ ſunt. contrarium num.* 30. *dic ut ibid.*

29 *Prægnantia aſſimilatur ciborum concoctioni.*

31 *Cauſa morbi præter naturam eſt.*

32 *Partus & prægnantia ſunt oblæſiones operationum. contrarium ibid.*

33 *Partus & prægnantia adducuntur ab Hipp. pro morborum cauſis, reprobatur num.* 34. *&* 37. *Vide num. ſeq.*

36 *Hipp. cum quid pro morbi cauſa adducit, particula* Ex *uti ſolet.*

38 *Dies critici à partu numerantur. reprobatur numero* 41. *declara ut num.* 42.

39 *Cauſa morbi à partu inſtat, ſed latitat ad triginta dies.*

40 *Conceptiones, & partiones eodem tempore judicantur, quibus judicantur morbi.*

43 *Sanitas & vita eodem modo, iiſdemque diebus judicantur, quibus judicantur morbi.*

Argumenta in contrarium objecta proponuntur, ac reſolvuntur.

QVÆSTIO VIII.

SVpereſt, ut argumentis, quæ contra noſtram opinionem adducuntur, ſatisfaciamus, licet & ex ſuperioribus ſatis ſuperque ſatisfactum ſit; tamen hic magis peculiariter id ipſum agere nec ſuperfluum, nec abs re mihi videtur. Primo ergo Cagnatus præceptor meus, cum vim eorum verborum, quæ in ſocietatum contractibus apponuntur, explanare vellet, nimirum, *Excepta morte ex partu, & cauſa partus*, conatus eſt demonſtrare, iis verbis
comprehendi quoſcunque caſus, qui in partu, aut 1
prægnantia eveniant, nec niſi de unoquoque qualiſqualis ſit, aut quamcunque habeat cauſſam, ea verba intelligi poſſe; quod ſi ea ſententia Iuri & Iuſtitiæ non ſatisfaciat, vel ea verba ſecundum prædictam ſententiam intellecta minus Iuſtitiæ conſona eſſe videantur, à Legibus, ac ſtatuentibus hæc in melius commutanda eſſe definivit.

Dicebat enim, quod cum partus & prægnantia 2
res ſint maxime naturales, nunquam fieri poſſunt mortis cauſa, ea igitur verba de morte ex partu, aut prægnantia eveniente, intelligi non poſſunt, quia ex iis nunquam cauſatur mors, ergo de morte in-
telligenda ſunt; quæ ex morbis ad partum & præ- 3
gnantiam accedentibus originem ducunt, unde eſt, quod neceſſario, attentis illis verbis, omnis caſus mortis in prægnante, aut parturiente eveniens exceptioni locum dabit.

Huic argumento & abundè ſatis ſuprà *quæſt.* 2. *à num.* 8. *ad plures ſeqq.* ſatisfeci, & nunc etiam iis,
quæ ſequuntur, ab illis quæ inibi adduxi non diffi- 4
dentibus, plenius ſatisfaciam. Dico ergo, quod partus res quidem naturalis eſt, ſi conſideretur prout eſt actio quædam à Natura inſtituta ad expellendum fœtum, ut mictio ad expellendam urinam, & hoc modo, hoc eſt in abſtracto, in ſenſu diviſo, ſeu

ſeu extra rem ſumptus naturalis res eſt, & à Natura
intenta, at in concreto, & in ſenſu compoſito, aut
in particulari ſumptus aliquando naturalis eſt, ali-
5 quando non naturalis; cum ergo dicis, partus, quia
res eſt naturalis, non poteſt occidere, non vides, te
confundere terminos, & quando dicis partum rem
eſſe naturalem, ſumere illum univerſaliter, quando
autem concludis, eum non poſſe occidere, ſumere
illum in particularibus, prout in hoc, aut illo indi-
viduo reperitur, & ſic, etiamſi antecedens verita-
tem habeat, conſequens tamen falſum eſt.

Nam quemadmodum nulla actio, aut functio na-
6 turalis, quatenus & quouſque naturaliter fit, ut a-
lias dixi, poteſt animali obeſſe, aut morbum, vel
7 mortem cauſare, ſic & partus, & prægnantia; ſed
quemadmodum cæteræ omnes res naturales, cum
in præternaturam abeunt, poſſunt eſſe, & cum effe-
ctu ſunt cauſæ morborum & mortis, ſic etiam &
8 partus & prægnantia; nam mors ex morbo depen-
9 det, qui à rebus naturalibus originem habet, cum
præter naturam evadunt, & idcirco cum ſanitatem
inducere volumus, propoſitum eſt, quæ præter na-
turam ſunt, in naturalem ſtatum reducere. *Gal. in lib.
Hipp. de art. tex. 7.* quid ergo, obſecro, curamus nos
cum partus difficilis fit? an aliam ullam rem præ-
ter partum? partus ergo præter naturam evaſit, & id-
10 circo ex difficili illum facilem reddere ſtudemus,
11 morbus enim & ſanitas circa idem verſantur. *Gal.
1. Meth. cap. 7. claſſ. 7.* ejuſdemque rei datur mor-
bus, cujus datur ſanitas; dum enim ſalus paritur,
morbi quoque & ægritudines parti ſunt, ut *Gell.*
dicebat *libro ſexto, cap.* 1. ex quibus manifeſtum fit,
12 quod illico atque ponis, prægnantiam & partum
res eſſe naturales, debes concedere, poſſe fieri præ-
ter naturam, & morboſas, ac mortem ex propria
læſione, ut proximæ & efficientes cauſæ, gignere, ut
cæteræ res omnes naturales.

13 Non ergo omnes morbi, in partu & prægnantia
evenientes, ſunt partus & prægnantiæ morbi; neque
partus. & prægnantia ita res naturales ſunt, ut mor-
boſæ nunquam efficiantur, & non poſſint cauſare
mortem; ſed aliqui morbi proprie ac primario ex
14 ipſis, vel per ipſa cauſantur, unde ea verba *Excepta
morte ex partu & prægnantia*, non de omni morte
intelligenda, ſed de ea tantum, quæ ex ipſis imme-
diate procedit.

Conantur alii probare, (quod de directo ſupe-
riori Cagnati aſſertioni contrariatur) partum &
prægnantiam in omni mortis eventu ita eſſe ejus
mortis cauſſam, ut ab eis ſolummodo dependeat, &
ſic in omni caſu dari locum exceptioni volunt. utun-
15 tur autem ſequenti argumento, & aliis, de quibus
infrà: Partus & prægnantia pravos humores vel
generant, vel generatos irritant, ægros periculo ma-
jori exponunt, morbos ſalutares lethales reddunt,
& lethales multò cum majori certitudine lethales;
firmant hæc Hipp. auctoritate *Aph. lib. 5. Aph. 30. &
Gal. in comm. & ex eod. Hipp. lib. 1. de morb. in princ.*
qui quoſdam morbos ex neceſſitate interimere præ-
gnantes dicebat, qui in aliis dubii ſunt.

Facit etiam pro ipſis *Celſ. ſuæ Med. lib. 2. cap. 6.*
16 Et ratio prædictorum ſatis evidens eſt, quia præ-
gnantes ſanguinem deteriorem habent, & non pu-
rum. *Gal. comm. 1. de Nat. hum. tex. 27. claſſ. 1. & 1. de
San. tuen cap. 9. claſſ. 2.* eo quod meliorem ſanguinem
ad ſe fœtus alliciens, relinquit deteriorem. *idem Gal.
com. 3. in 3. de morb. Vulg. Ægr. 2.* ſatiſque ejus rei
veritatem teſtantur morbi, quibus ut plurimum gra-
vidæ mulieres conflictantur, quos enumerant *Hipp.
lib. 3. de morb. vulg. & Ariſt. 3. de hiſt. Anim. c. 4.*

Itaque cum ſemper partus & prægnantia videan-
tur cauſare evenientes morbos, bene ſequitur, quod
in omni caſu, nullo excepto, debeat fieri locus ex-
ceptioni, ſi verba in contractu appoſita ſuum ſortiri
debeant effectum.

Ego omnia illis concedo præter id, quod dedu-
cunt: Partum & prægnantiam in quocunque eve-
niente morbo culpa participare, controverti nullo 17
modo poteſt; ſed quid inde? non ſic intelligi debe-
re volunt Iuriſperiti verba contractus, ut quotieſcun- 18
que partus & prægnantia ſubſequentis morbi ac
mortis culpari poſſunt, faciant exceptioni locum,
ſed quandocunque primariam ac immediatam cul-
pam mortis habent, morbuſque ex illis tanquam ex
proximis, ac vim efficientium cauſarum habentibus
cauſis originem ducit, non autem ſi ſolummodo oc-
caſionem præbeant, & tanquam remotæ ac media-
tæ, vel impulſivæ cauſæ operentur, neque enim, ut
ex ſuperioribus patet, partus & prægnantia in om-
ni morbo in eodem genere cauſæ poni debent: nam 19
ſi ad partum difficilem ſequatur febris, partus in ge-
nere cauſæ proximæ & efficientis poni debet, quod 20
ſi ad febrem ſequatur difficilis partus, tunc profecto
partus in genere cauſæ per accidens, & coadjutri-
cis, ſeu impulſivæ erit reponendus, ſemperque pri-
mam ac originariam cauſam culpandam cenſent 21
Jureconſulti, & ab ea caſus, qui exceptioni faciant
locum, decernendos eſſe volunt.

At neque illud, quod ſupponunt, & quod nos et-
iam conceſſimus, omnimodam veritatem habet, 22
quod partus nimirum ac prægnantia ſint, ut volunt,
morborum cauſæ, ac pravos gignant humores, &
alia facinora præſtare valeant, quæ ipſi admittunt:
Nam hæc de naturali prægnantia nullo modo veri-
ficantur: Mulier enim (inquit *Fernel. Pathol. lib. 6.
cap. 17.*) quæ vividum fœtum oportune conceperit,
ſi integre ſana eſt, nihil moleſtiæ offenſionisve per-
petitur toto prægnationis decurſu; Natura quippe
ſingula in convenientes uſus legitime diſponit cu-
jus rei evidentiſſimum ſignum eſt, quod prægnan-
tes, *teſte Hippocr. in lib. de Nat. Puer. & Ariſt. 6. de* 23
hiſt. anim. cap. 18. ex cibo & potu pinguiores eva-
dunt; quod etiam in cæteris animantibus locum ha-
bere dixit *Theophr. lib. 1. capite primo, de hiſt. plant.*

Quinimo manifeſtum eſt, prægnantiam & par-
tum non ſolũ non obeſſe, ſed plurimum univerſali- 24
ter prodeſſe; unde eſt, quod Hipp. in libb. ad mulie-
res pertinentibus plures in pluribus morbis ex con-
ceptu ac partu convaleſcere teſtatus eſt, & abſolute
magis ſanas vivere fœcundas, quæ concipiunt ac 25
pariunt, quam quæ ſteriles ſunt, aut non concipiunt,
affirmavit. Multo minus veritatem habet, quod alii
voluerunt, partum nimirum eſſe morbum, & mor-
bum peracutum quoque, ſi diis placet, ut *Thadd.
Flor. comm. 2. Aphor. 24.* hic enim, ut moris eſt eo-
rum, qui dicta auctorum commentantur, ut Hipp.
ſententiam veritatem habere oſtenderet, in qua par-
tiones & conceptiones eodem tempore, ac iiſdem
diebus judicari, quibus morbi, docebat, partum
quoque morbum non acutum modo, ſed peracu-
tum eſſe dixit, quod quam veritatem habeat, & ex
ſuperioribus, & ex ſubſequentibus patere poteſt.

Quod autem videamus quotidie prægnantes ma- 26
le affici, & in prægnantia & partu in diſcrimen vi-
tæ trahi, non ab ipſa prægnantia & partu eſt, ſed
ab eorum corporum impuritate, ac malo vitæ regi-
mine;

mine; quippe cum ſanæ mulieres in prægnantia vix
27 moleſtia, quæ alicujus momenti ſit, afficiantur, ſi qua autem afficiantur, defectus aut vitium eſt non morboſum, ut alias dixi, & probat in his terminis *Ugo Senenſis in artem par. Gal. cap. 2. part. 2.* ſic & in partu tales mulieres non magis affectas comperies, quam ſi ventrem non fœtu, ſed gravi pondere, aut quotidianis fœcibus exoneraſſent, ut in ruſticis mulieribus utpote nobilibus magis ſanis experiri, ac contemplari quolibet momento cuicunque licet.

Sed & in ipſis etiam nobilioribus, ac delitiis deditis mulieribus, quid reperies, quod morboſum vere, cum prægnantes ſunt, aut cum parturiunt, dici poſſit? caſus enim quidam peculiares, ac eventu rari in his, veluti in cæteris omnibus in conſideratione non habendi: neque enim ſi decem prægnantes male ex prægnantia aut partu habeant, firmandum eſt, prægnantiam aut partum ſemper cauſare morbos, cum nonaginta ex prægnantia aut partu nihil omnino perpetiantur. Nam & eodem modo affirmare licebit, quod ciborum aſſumptio & concoctio in ventriculo morboſum quid ſint, ſtante, quod nonnulli cibos aſſumentes aut concoquentes peſſime afficiantur; & ſic de reliquis. Non ab re igitur
28 Leges hoc conſiderantes, prægnantem ac puerperam ſanam eſſe dixerunt *l. Quæritur. §. Puerpera. ff. de Ædil. edict. & ibi Gloſ. §. ſi mulier. Marc. Mant. ſing. 10. num. 5.* immo hoc cum maxima prudentia, ut cætera omnia, ſanciverunt, quid enim aliud
29 aſſimilari poteſt conceptioni, quam concoctio ciborum in ventriculo celebrata? non aliter equidem eam aſſimilat *Gal. 3. de Natur. Fac. capit. 2. claſſ. 1. & Fernel. Phyſiol. lib. 7. capit. 8. in fin.* ſiquidem ipſa prima conceptio, & actus conceptionis reſpondet ciborum deglutitioni, quos dehinc ventriculus undequaque amplectitur ac fovet, quemadmodum uterus cum ſemen attraxerit ad ſe (ad quod attrahendum collo utitur, veluti ventriculus gula ad attrahendos cibos) illud undequaque circumambit ac retinet, ac retentum ſuo calore fovet, quouſque ad perfectionem perducat, & hoc prægnantia eſt, reſpondens ciborum concoctioni, quos tamdiu ventriculus, ſi bene habet, retinet, quamdiu concocti, & ad nutritionem apti evaſerint; tunc illos in chilum, liquorem nempe album lacti ſimillimum converſos hepati tranſmittit, quæ autem reliqua ſunt, & nutritioni inepta, fœces ſcilicet ciborum, ad alvum relegat, quæ quidem actio partui reſpondet; etenim ſemine ad eam perfectionem perducto, quæ à Natura requiritur, jam inſurgit uteri expultrix facultas, & ex ſemine jam conflatum hominem, & quæ illi ex ejus nutritione ſuperfuerunt, foras tranſmittit: quemadmodum ergo in ventriculi functionibus, cum ille bene habet, omnia bene ſuccedunt, nihilque, quod naturam agitet, aut illi moleſtiam afferat, intercedit, ſic & ſano exiſtente utero, ac ipſa muliere, nihil omnino moleſtum, nihil violentum ſuccedit; ſed omnia optatum finem feliciter ſortiuntur. Patet igitur ex his, partum & prægnantiam per ſe, & ex ſui natura neque homini eſſe adeo moleſta ac inimica, ut multi volunt, neque morbos debere dici. Non repugnat autem *tex. l. 2. §. ſed*
30 *ſi non propter. ff. ſi quis caut.* ubi prægnans dicitur eſſe valetudinaria: nam ibi cum agatur de accedendo ad judicium, & ex hac acceſſione poſſit prægnans aliquod diſcrimen perpeti, contentæ fuerunt ll. ut in eo caſu pro valetudinaria habeatur, non id quod vere eſt, ſed quod facile poteſt eſſe, reſpicientes. Ad *Hippocr.* vero auctoritatem *1. de Morb.* dicendum, quod etiamſi quoſdam morbos ex neceſſitate interimere prægnantes dixerit, non tamen ob id voluit, eos eſſe omnino deſperatos; ſed illis verbis majorem voluit ipſe oſtendere eorum morborum perniciem; unde non ſolum quoſdam neceſſario interimere prægnantes dixit, ſed etiam alios in aliis ſimiliter efficere, ut de tabe, & hydrope, quos tamen aliquando non interimere certum eſt, ut ex hiſtoriis paſſim à Medicis relatis patet, quarum multas recitat *Schench. in Obſerv. libr. 2. tit. de Phthiſi, & tabe. & lib. 3. tit. de Hydrop.* Sed unde, obſecro, Cagnatus ſtatuens primo, quod partus & prægnantia res ſint maxime naturales, & quod idcirco non poſſint unquam præbere cauſſam morti, dehinc tamen ea cauſſas morborum eſſe voluit?
quaſi cauſſa morbi res præternaturam non ſit; at 31
ita vult *Gal. 1. & 2. Meth. claſſ. 7. & alias millies, & peculiariter in libell. de Pulſ. ad Tyr. capit. 11. claſſ. 4.*

Sed admirationem ſimul, & riſum excitat Perlini aſſertio, qui Cagnato adhærens primo in eo, quod partus & prægnantia res ſint præ cæteris naturales, dehinc eo lapſus eſt, ut ea eſſe oblæſiones
operationum dixerit, & non niſi cum detrimento 32
Naturæ fieri, cum tamen potius perfectiones operationum ſint, & non niſi cum maximo Naturæ emolumento fiant.

At doceas ſaltem, Perline, quarumnam operationum oblæſiones ſint prægnantia & partus. Num
in prægnantia læditur retentrix, aut expultrix, illa 33
quia retinet non retinenda, hæc quia non expellit expellenda? at abortum dehinc ſanationem, & reditum ad naturalem ſtatum vocare debes, quia jam retentrix retinere ceſſat, & expultrix incipit expellere; ſic & de partu ſtatue, aut niſi ita ſe rem habere velis, annue, obſecro, qua ratione operationes in partu aut prægnantia lædantur? dum autem reſponſionem meditaberis, nos ad alia properabimus.

Subdunt multi ad eandem concluſionem probandam, quod prægnantia & partus ab Hippocr.
ſemper adducuntur pro evidentibus morborum 34
cauſſis; nam in enarrandis ægrorum hiſtoriis procatarcticas cauſſas nunquam tacere conſuevit, cum vero de prægnantibus, parturientibus, aut puerperis loquitur, nullam unquam afferre ſolet morbi cauſſam, niſi prægnantiam, partum, & puerperium, quod evidens ſignum eſt, ipſum Hippocr. exiſtimaſſe has eſſe veras morborum cauſſas, ita ut ex ejus ſententia concludere liceat, quod in omni caſu partus & prægnantia culpari debeant, neque alias in evenientibus morbis cauſſas diſquirere nos oporteat. Itaque non poſſe dari caſum mortis in prægnante, & parturiente firmandum, qui ex partu & prægnantia non ſit, & conſequenter locum exceptioni non faciat.

Hoc argumentum ſola Hippocr. auctoritate niti-
tur, ſed falſo ſupponitur id, ex quo ſuam concluſio- 35
nem deducunt. Hippocr. multas ægrorum hiſtorias recenſuit, fortaſſe pluſquam ducentas (non enim eas enumeravi) tamen vix in vigeſima parte morborum cauſſas adduxit. ponderentur obſecro eæ tantummodo, in quibus enarrandis majori multo, quam in aliis, diligentia uſus videtur, quæ numero ſunt, ni fallor, duæ ſupra quadraginta; ex his vix decem reperies, in quibus procatarcticæ alicujus cauſſæ mentio-

mentionem fecerit, ut patet. licet vero ſat ſciam, adverſarios non ſine duce Galeno hæc protuliſſe, qui *lib. 3. Epid. comment. 2. Ægr. 10.* in hiſtoria abortientis illius mulieris, dicebat; quod ſi ex aliqua cauſſa externa mulieri illi abortire contigiſſet, eam Hippocr. ſilentio non præteriiſſet; unde elicit, illam mulierem ex interna cauſſæ abortum feciſſe, tamen nihil inde colligi poteſt, quod contra nos ſit; in hiſtoria enim abortientis neceſſaria erat omnino, ſi adfuiſſet, cauſſæ externæ mentio, quia poterat curam evariare; non ſic autem in cæteris caſibus. quamobrem infer ex his, quod quemadmodum in aliis hiſtoriis cauſſas ſiluit Hippocr. ſic & in prægnantibus, & hujuſmodi, neque hinc colligi poteſt illum prægnantiam & partum pro morborum cauſſis adduxiſſe.

Sed dices, quod Hipp. non omnes cauſſas, ſed ſolum evidentes, ac procatarcticas recenſuerit, quando eas notas habebat, inter quas etiam enumerabat prægnantiam & partum, quæ ſatis evidentes ſuccedentis morbi cauſſæ illi videbantur; atque ea de re nullam aliam in ſimilibus caſibus adducere cauſſam conſueverit.

Reſpondeo, neque hoc veritatem habere, quippe cum Hipp. aliquando etiam internarum cauſſarum mentionem habeat, ut *lib. 3. Epid. ſect. 3. Ægr. 2. & 2. ejuſd.* Hippoſtrati, inquit, uxori præcordii ſiniſtri tumor ex quartana annua in faſtigium ſublatus eſt, & Zoilo ex matura tuſſi febris acuta oborta eſt. *& lib. 4.* de ea, quæ in vico Bulagoræ habitabat, Ex liene, inquit, febricitavit. *& lib. 5.* Metrodori puero ex dolore dentium, Canonis famula ex capitis dolore, Eutichidi ex cholera morbo, Hecaſoni ex corporis impuritate, & ſic in aliis, in quibus illi cauſſas apponere libuit & externas, & internas, ut illi magis arriſit, indifferenter appoſuit, plurimum
36 vero nullas apponit, ut apparet, quod ſi de prægnantia aut partu ſemper mentionem habet, hoc non niſi coactus fecit: ſunt enim eæ conditiones plurimum morbi conditionem alterantes, ita ut omnino neceſſe eſſet, quod de illis haberetur mentio, ut facit.

Sed quod neque partum, neque prægnantiam ſemper pro morborum cauſſis adduxerit, ſed tunc ſolum cum illa præter naturam fiebant, & morbi ab eis immediate originem trahebant, patet, quia quan-
37 docunque quid pro morbi cauſſa adducit, utitur ea præpoſitione, quæ *ex* in latino ſermone ſonat, ut patet in exemplis hiſtoriarum, quas ex profeſſo enarrat, ut *lib. 1. Ægr. 2.* Silenum ex laboribus, commeſſationibus, & exercitationibus intempeſtivis. *& 3. ſect. 2. Ægr. 4.* Philiſtes obortis ex commeſſationibus febribus aſſiduis, *& Ægr. 5.* Cherion ex potu, *& Ægr. 8.* Adoleſcens ex laſſitudinibus, & curſibus, *& ſect. 3. Ægr. 3.* Pythio ex laboribus, *& Ægr. 10.* Nicodemus ex Venere, & potu, *& 11.* Mulier ex mœrore manifeſto; *& alibi*, Scopo ex improba victus ratione, Neapolis ex vulnere, Pauſaniæ puella ex fungi eſu, Epicharmi puero ex deambulationibus, &c, ne omnes huc congeram, in omnibus ſimiliter. Sed accedamus ad caſum noſtrum, cum partus, aut prægnantia, aut puerperium non naturaliter ſe habent, eodem prorſus modo Hipp. loquitur, veluti in cæteris hiſtoriis conſuevit, ut *lib. 3. ſect. 2. Ægr. 10.* Mulier quedam ex infantuli fœtus abortione, *& Ægr. ſeq.* Alteram ex abortivo fœtu, &c. *& in 2.* Ei, quæ ex difficili partu, *& in lib. de Nat. mul. & de morb. mul.* Hic morbus ex abortionibus præcipue oritur; *item*, Contingit vero etiam ex partu, & febribus. Si ex partu uteri inflammationem conceperint, ſi ex partu dolor eſt, ſi ex partu uteri laboraverint, & alia ad hunc modum, ſi ex partu fluxus prehendat, ſi ex partu ſanguinem vomitione rejiciat. At cum partus, & hujuſmodi naturaliter ſe habent, nihil tale Hipp. dicit, neque enim Philini uxorem ex partu, neque mulierem quamdam ex graviditate laboraſſe dicit; ſed Philini uxorem, quæ filiam pepererat *lib. 1. Ægr. 4.* Et Epicratis uxor inſtante jam partu. *Ægr. ſ. ejuſd. & Ægr. 11. ibidem.* Dromeadæ uxorem, quæ filiam erat enixa, *& Ægr. 13. ejuſd.* Mulierem quamdam trimeſtri fœtu gravidam, *& lib. 3. ſect. 3. Ægr. 14.* Mulier quædam poſtquam filiam peperiſſet. Denique ſatis ſit unicus textus (præter quamplurimos, qui adduci poſſent ad eam concluſionem roborandam) *in primo de morb. mul.* ubi ſic habet: Qui in partu, aut ex partu tumores contingunt. ubi non dubium eſſe debet, Hippocr. aliud importare velle illis verbis, *in partu*, aliud vero illis, *ex partu*, & prioribus quidem tumores intelligi voluit, qui non ex partus culpa contingunt, ſed in partu fiunt, veluti poſterioribus illos ſignificavit, qui culpa partus fiunt, quod particula illa, *ex*, denotavit, qua particula non eſt uſus *in tex. lib. de aer. aq. & loc. prope principium*, ubi hæc habet, cum de morbis familiaribus mulierum frigida loca incolentium mentionem habet: Tabes etiam frequentes à partu contingunt; nam quia in his mulieribus tabes ex loci natura fit (nam viris etiam pleraque vaſa, dicebat ſuperius, intro rumpuntur) non uſus eſt illa particula *ex*, ſed dixit à partu, hoc eſt poſt partum, quia partus in eo caſu habet ſe non ut cauſſa proxima tabis, ſed ut remota, & occaſionem præbens, aut facilius contingere faciens id, quod à loci natura illis impendet. Venit denique conſideranda Lyciæ hiſtoria *2. Epid. ſect. 2.* de qua nihil ille habet, quod prægnans eſſet, ſed morbi tantum hiſtoriam percurrens, tandem in fine addit: Obiit ante partum. ita ut perpetuum non poſſit di- 37
ci, quod Hipp. prægnantiam & partum pro morborum cauſſis adduxerit.

Præterea partum & prægnantiam morboſum quid eſſe, & morborum cauſſas, ex eo argumento eliciunt; nam dies critici à partu numerantur, *teſte* 38
Hipp. in Progn. & Gal. in comm. 3. part. 10. Avic. ſecunda 4. tract. 2. cap. 1. Halyab. Theor. lib. 10. cap. 8. Averr. Collig. lib. 4. cap. 40. rationem eſſe volunt, quod morbi cauſſa ab ipſo partu, & ab hora 39
partus inſtet, etiamſi latitet ad triginta dies; ita Amat. Luſit. qui & Averr. pro ſe adducit *Cent. 1. cur. 34. in ſchol.* cui adhæret *Moxius lib. 3. Meth. med. morb. mul. capit. 26.* qui & pluribus eam ſententiam firmant. Addunt, quod & conceptiones, 40
& partiones, & abortiones eodem tempore, ac iiſdem diebus judicantur, quibus ipſi morbi, unde hæc omnia morboſum quid eſſe concludunt. Ad priorem argumenti partem reſpondet Caguatus, qui eam ſententiam refellit, & dies criticos per 41
accidens tantum à partu numerari probat, non vero per ſe, nam per ſe à morbi acceſſione numerantur, & ita factitatum eſſe ab Hippocr. ſatis conſtabit his, qui hiſtorias ab eo enarratas revolvere volent, & ut unicum afferatur exemplum, aſſume mihi hiſtoriam uxoris Philini, de qua ſupra, & manifeſtiſſime videbis Hippocr. non à partu, ſed à febris acceſſione, quæ decima quarta poſt partum die contigit enumeraſſe; neque enim ſequeretur, illam

ſexto die deliraſſe, aut alia in illis diebus contigiſſe, in quibus illa enarrat, ſi à partu enumerare cœpiſſet; ſic etiam & in hiſtoria ſeq. de uxore Epicratis, ſexta die, inquit, à qua illam febris corripuit, &c. & ſic totam proſequitur hiſtoriam, relicta omnino enumeratione à die partus, ut notat *Mercurial. in prælect. epidem.* in hoc caſu. Similiter & de aliis quibuſcunque fecit, ut de uxore Dromeadæ, cæteriſque omnibus abſque ulla exceptione, niſi vel partus præternaturalis fuerit, vel in ipſa die partus ægrotaverit mulier, ut *Ægr.* 12. *lib.* 3. *ſect.* 2.

42 Ergo ad Hipp. mentem morbi principium à partu non enumerandum, neque enim ab eo cauſſa inſtat, ut volunt, niſi ille præternaturalis ſit, ut dixi; & ita faciendum concludunt *Concil. diff.* 106. *Card. contr. Med. lib.* 1. *tract.* 2. *cantrad.* 5. licet Conciliatori in aliquibus contrarius exiſtat *Valleſ. contr. med. ac Phil. lib.* 10. *cap.* 4. & *in* 1. *Epid. comm.* 1. *ſect.* 3. *Ægr.* 4. *Roderic. à Caſtr. de morb. mul. lib.* 4. *cap.* 12. *in ſchol. Varand. de affect. mul. lib.*2. *cap. ult.* & *alii etiam multi.*

Ad poſteriorem argumenti partem dicamus nos, quod ſi illud valet de prægnantia & partu affirmare, eſſe nimirum quid morboſum quod iiſdem diebus, quibus morbi judicentur, erit quoq; ipſa vita & ſanitas morbus; nam & vita & ſanitates, ut ibi Hipp. iiſdem diebus judicantur, eodemque modo pubeſcentia, feminis effuſio, menſtruorum apparitio, fi-
43 liorum procreatio, quin & ipſa intellectus perfectio morboſum quid erunt, nam & hæc iiſdem diebus anniſq; adveniunt, quibus morbi judicari ſolent; nullius ergo momenti hęc argumenti pars cenſenda eſt.

Tandem vix quicquam in contrarium adducitur, quod id probare aliquo modo poſſit, quod volunt, cum, etiamſi omnia quæcunque volunt, illis condonentur, tamen pactum contrahentium eo modo, quo Iureconſulti declarant ac intelligi volunt, acceptum, firmum ac validum remaneat, nihil omnino rei naturæ repugnans. Non igitur novam legem ſancire, aut ſancitam, vel permiſſive approbatam incudi reddere, aut deſtruere poſthac prudentiſſimi Iureconſulti in animum inducant ſuum, cum hæc ab eorum leges ferendi prudentia ne latum quidem unguem ſeſe avertat.

SVMMARIVM.

1 *Contractus ſocietatis, ut licitus eſſet, requirebat, ut pecuniæ in ſocietatem datæ periculum amiſſionis currerent.*

2 *Dans pecunias in ſocietatem quodnam periculum currere debeat.*

3 *Quæcunque mortis genera ab extrinſeco pendent, excepta cenſentur.*

4 *Mors ex partu, & hujuſmodi, ultra prædictam cauſſam ob quid cenſeatur excepta.*

5 *Mulieres neque emere, neque exercere poſſunt publica officia.*

6 *Sociorum conditio debet eſſe æqualis.*

7 *Non poteſt omnis mors, in prægnantia aut in partu adveniens, excipi.*

8 *Duo eventuum genera in prægnante, & parturiente conſiderantur.*

9 *In quibus caſibus exceptio locum habeat, & in quibus non.*

10 *Medici judicium expoſcitur, quando partus & prægnantia debeant dici mortis cauſſa.*

11 *In eodem morbo ſemper mortis periculum majus eſt ex parte prægnantis, quam viri.*

12 *Partus & prægnantia debent eſſe cauſæ proximæ ſuccedentis mortis.*

13 *Verbis illis*, & cauſſa partus, *qui caſus comprehendantur. dic ut num.* 15.

14 *Partus & prægnantia ſemper cauſſam morbo dant.*

16 *Partum & prægnantiam eſſe res naturales, quonam modo intelligendum.*

17 *Nomen partus eſt quid indifferens ad ſanum, & non ſanum.*

18 *Partus ſanus naturalis eſt non ſanus præter naturam.*

19 *Partum ſimpliciter non poſſe occidere, falſum eſt.*

20 *Ex partu & prægnantia, cum ſtatum mutant naturalem, & in præter naturam abeunt, poteſt facillime mors ſuccedere.*

Eorum omnium, quæ univerſo hoc titulo continentur,

EPILOGVS.

SEd jam ea, quæ longa verborum ſerie, prout argumenti difficultas requirebat, enarravimus, brevioribus perſtringamus: non deerunt enim quibus magis conciſa oratio multo magis animum ſit oblectatura.

Cum ergo contractus ſocietatis, quam ab officio 1 denominant, illud peculiariter requireret, ut licitus futurus eſſet, quod pecuniæ in ſocietatem datæ currerent amiſſionis periculum ſub alicujus perſonæ vitæ diſcrimine, ſocii inter ſe in his contractibus paciſcuntur, ut non indifferenter quodlibet eventuũ genus locum amiſſioni pecuniarum faciat, ita ut ſocius eas in ſocietatem accipiens lucretur, ſed voluerunt 2 quod dans pecunias tunc illas amittat, cum ex cauſa intrinſeca vel ipſe decedit, vel is, ſub cujus vitæ periculo pecuniæ exiſtunt, atque ea ratione quæcunq; mortis genera ab extrinſeca cauſſa dependentiam 3 habere videbantur, eo quod talia violenta omnia ſint, ut mors ex fame, peſte, bello, epidemia, & hujuſmodi omnia excipi voluerunt; inter quæ etiam mortem comprehenderunt, quæ ex partu, aut cauſa partus & prægnantiæ ſit, & ſpeciatim omnia nominarunt, ne dubium aliquod circa eorum alterum oriretur, cum & de peſte, & epidemia, & de partu, & de prægnantia, & hujuſmodi dubitari potuiſſet, an cauſſam haberent extrinſecam, nec ne.

Mortem tamen ex partu, & cauſſa partus & prægnantiæ non eo ſolum nomine excipere permiſſum fuit danti pecunias, ſed etiam quia cum dominus officii, unus ſcilicet ex ſociis ſemper vir ſit, (neq; enim 4 conceditur per ll. ipſis mulieribus, ut publica officia, 5 ſub quibus tales ſocietates conſtituuntur, emere, aut exercere poſſint) dans autem pecunias alter ex ſociis, ſeu is cujus vitę periculum ſubeunt pecunię, aliquando fœmina exiſtat, non erat ſociorum conditio 6 æqualis, ut neceſſario eſſe debet: nam fœmina ultra ea omnia pericula ex morbis, quæ currit officii dominus, ſubibat etiam periculum ex partu, aut prægnantia, quæ cum interdum præter naturam fiunt, in certum diſcrimen trahere conſueverunt mulieres, à quo erat omnino officii dominus immunis; ut ergo ea ſociorum diſparitas tolleretur, neceſſum fuit, mortem ex partu, cauſſa partus & prægnantiæ evenientem excipi.

At vero quia, his non obſtantibus, non poterat 7 omnis caſus mortis in prægnante, aut parturiente excipi, (nam neque omnis caſus ab ipſis immediate dependet) quia tunc pecuniæ ſalvæ extitiſſent univerſo prægnationis & puerperii tempore, & fru-

ctus à dante pecunias exacti essent salvo capitali, quod absque usuræ vitio fieri non poterat, unde Iustitiæ moderatores iniquam rem viderentur permi-
8 sisse, idcirco duo eventuum genera in parturiente, ac prægnante consideranda erant; unum nimirum eorum, quorum immediata ac præcipua caussa partus, aut prægnantia erant, cum à Naturali statu descisunt, alterum eorum, qui ab alia caussa originem ducentes, à prægnantia tamen & partu dehinc fo-
9 ventur. In priori eventuum genere exceptionem admitti debere declararunt Iureconsulti, in posteriore nequaquam.

Cum autem non sine Medicorum ope assequi possint, quandonam partus & prægnantia præci-
10 puæ ac immediatæ mortis caussæ sint, quando vero solummodo foventes ac coadjutrices, idcirco in ea re eorum judicium desiderant *Boccac. de soc. num.* 35. *num.* 120. *Castrac. eod. tract. cap.* 18. *num.* 20. *Zacch. ibid. num.* 426. & 428. *Rota apud Zacch. ubi supra decis.* 99. *num.* 6. qui tamen hucusque mentem Iurisperitorum, & pactionis vim non assequentes, sed ea verba proprio intelligendi modo interpretantes, illis male judicandi ansam non semel aut bis præstiterunt.

Quod si urgeres, sociorum conditionem adhuc æqualem non esse, etiam excepta morte ex partu, aut prægnantia primariam habente caussam ac originem, nisi unà quoque omnis mors in partu, aut
11 prægnantia eveniens excipiatur, quia patet, quod dato eodem morbo in viro, & in prægnante muliere, vel parturiente, semper majus periculum est ex parte prægnantis, aut parturientis, ob prægnantiæ & partus concomitantiam, quam ex parte viri; Respondeo, quod damnum ex hac conditionis disparitate pecuniarum domino emergens sua culpa ille patitur, cum minime coactus, sed sponte voluerit suas pecunias currere tale periculum amissionis sub periculo vitæ mulieris, cum aliàs licuisset illi virum nominare sanum ac robustum, non ab ea solum periculi inæqualitate immunem, sed à quovis etiam morbo, quantum ex fragilitate humana sibi promittere licebat.

Vt ergo eam rem, prout eorum muneris erat, Iu-
12 reconsulti declararent, verba illa in contractu apposita ita accipi voluerunt, ut partus & prægnantia, ad eaque pertinentia sint caussæ proximæ, immediatæ, ac finales mortis, nec satis esse debere, ut locum exceptioni faciant, quod habeant se tanquam caussæ remotæ, impulsivæ, ac mediatæ, ut in pluribus casibus evenire certum est, & supra jam explicatum.

Sed insurgebat adhuc non levis dubitatio ex verbis in contractu appositis, nimirum, *excepta morte ex partu, & caussa partus:* bene enim se res habet, dicunt aliqui, quod per ea verba, *ex partu*, comprehendantur casus ab illo immediatam habentes dependen-
13 tiam, sed per subsequentia, *& caussa partus*, non alios comprehendi dici potest, quam omnes casus, quibus caussam dederit partus: patet autem, neque à nobis negatur, in quolibet casu mortis in prægnantia, aut parturiente semper partum & prægnantiam dare causam morbo, & morti, & tenere semper se
14 saltem ex parte caussæ impulsivæ, & coadjutricis; itaque si ea verba suum effectum habere debeant, per ea comprehendi dicendum est omnes casus in partu aut prægnantia succedentes.

Quibus respondi, per ea verba *& caussa partus,* 15
eos casus comprehendi, qui ab iis dependent, quæ ad ipsum partum consequuntur, & occasione ipsius partus fiunt; tale quid est secundinæ eductio, purgatio puerperii, & si alia sunt, quæ ipsum partum concomitantur; eos insuper, qui à morbis pendent, quorum caussa proxima & efficiens, & non solum impulsiva ac fovens fuerit partus, ut si ex ejus difficultate jam remissa, vel secundinæ eductione difficili, & hujusmodi, vel febris, vel morbus excitetur: nisi enim hòc pacto res intelligatur, jam Summos Pontifices, qui talia permiserunt, & cæteros Iustitiæ ministratores in eam absurditatem, de qua supra, incidisse confitendum esset, quod rem usurariam licitam fecissent; sed absit ita sit, ut de viris sapientissimis tale quid jactetur. atque ea de re Medicis, qui proprio intelligendi modo eorum verba declararunt, malim nullam habere fidem, etiam nulla dissuadente ratione, (licet alias eos ut humanissimos præceptores, ac doctissimos viros in honore habeam) quam ita sinistre de Iureconsultorum prudentia dijudicare. Vt rem igitur tanti momenti dilucidè, quantum ac quatenus vires permittebant, magis secundum veritatem patefacerem, primo caussa investigata, ob quam permitti debuit danti pecunias, ut excipere posset mortem ex partu provenientem, & vi verborum, quæ in contractu apponuntur, considerata, ad particulares quosdam casus deveni, ex quibus nonnullas regulas pro casibus excipiendis formavi, dehinc etiam nonnullos pro lucro adduxi, ac mox qua ratione partus & prægnantia ex Iurisperitorum mente deberent esse caussæ mortis in casibus exceptionis, enarravi; & ne aliquid intentatum relinquerem, alios insuper casus dubios proposui, quos etiam dilucidius, quoad fieri potuit, explanavi, tandemque ad aliqua argumenta dissolvenda deventum est, ad illud præcipuum, quod cum partus & prægnantia res sint naturales, nunquam possint 16
esse caussa mortis; in quo argumento fallaciam latere manifestavi: nomen enim Partus est quid indif- 17
ferens ad sanum & non sanum, & quid genericum, & cum volumus sanum partum dicere, naturalem dicimus, cum morbosum, præternaturam. Partum sim- 18
pliciter non posse occidere falsum est, partum natu- 19
ralem non interimere verum est, partum præternaturam, falsum. In eo igitur argumento ea fallacia subest, quod in priori conclusione nomen partus generice, & in abstracto sumptum est, prout comprehendit quemcunque partum, in conclusione vel specifice, prout solùm naturalem comprehendit, vel in concreto, prout in hoc, aut illo individuo naturaliter fit; quod cum ita sit, concludendum ex partu & prægnantia non naturaliter se habentibus, quemadmodum & ex cæteris quibusque rebus naturalibus, cum statum naturalem mutant, & in præternaturam 20
abeunt, posse facillime succedere mortem, qua succedente, locus fiat exceptioni.

Denique cæteris quibusdam pusillis argumentis, cum meliora non adducerentur, satisfeci, quibus peractis, jam huic Titulo finem imponamus.

Tituli Quarti Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI PRIMI
TITVLVS QVINTVS

De similitudine & dissimilitudine natorum,

Continens Quæstiones quinque; quarum

Admodum Illuſtri ac Reverendiſſimo

DOMINO

CYNTHIO CLEMENTI,

Canonico Lateranenſi,

OLIM PAVLI QVINTI P. M.

A Cubiculo Medico Digniſſimo.

NVm qui nihil agit, cum nihil agere tempus ſuadet, aliquid agit, & qui nihil dicit, cum ſilendum eſt, aliquid dicit? profectò. Ego, cum pæne innumera, & virtus, & humanitas tua, & officia, quæ in me ſemper impendes, loqui impellant, tempus autem minus ſuppetat, omnia ſilens, tamen vel ſilens aliquid dicam, tu vero mei animi ſenſum ſatis calles. Vale, & hæc, quæ tuo nomini dicavi, libenter, ut mea ſoles, amplectere.

LIBRI PRIMI
TITVLVS QVINTVS,
De similitudine & dissimilitudine natorum.

SVMMARIVM.

1 *Hippocratis opinio de caussa similitudinis.*
2 *Sexus similitudo unde.*
3 *Galeni opinio.*
4 *Tertia opinio, caussam similitudinis ponens esse imaginationem. Ejusdem opinionis varietatem vide num. seq.*
6 *Hipp. opinio examinatur.*
7 *Mares deberent esse semper patri similes in Hipp. sententia.*
8 *Mas à virtute & quantitate exuperante masculei seminis fit.*
9 *Masculeum semen tam à mare, quam à fœmina procedit.*
10 *Natus in sententia Hipp. non posset alteri personæ, quam uni ex parentibus assimilari.*
11 *Similitudo non consideratur solum inter patrem & filium, sed inter filium & alias personas.*
12 *Similitudo etiam inter homines & bruta consideratur.*
13 *Elementa caussa universalis sunt omnium corporum mixtorum.*
14 *Caussa similitudinis ab Hipp. assignata non potest cuivis similitudini convenire.*
15 *Subjectum externæ similitudinis sunt exteriora membra.*
16 *Membra exteriora omne augmentum ex propria materia sanguinis materni habent.*
17 *In Galeni sententia omnis fœtus deberet referre matrem.*
18 *In Galeni sententia fœtus nulli alteri, quam uni ex parentibus assimilari possit.*
19 *Extraneæ personæ inter se aliquando similes.*
20 *Similitudo non solum respectu effigiei externæ, sed etiam respectu animi & morum consideratur.*
21 *Formatrix facultas non efformat animum.*
22 *Formatrix facultas in materia fundatur.*
23 *Si virtus assimilandi esset propria imaginationis, quid inde sequeretur.*
24 *Ejusdem virtutis est formare, cujus est sub aliqua conditione formare.*
25 *Non potest unius virtutis esse formare nasum, & alterius formare magnitudinem nasi.*
26 *Necessario virtus efformans sub aliqua conditione efformat.*
27 *Similitudo sexus & speciei ab imaginatione esse debet, si similitudo effigiei ab imaginatione est.*
28 *Animal quicquid volet gignere poterit, si imaginatio suo marte efformat.*
29 *Imaginatio libera quædam facultas est.*
30 *Impugnatur sententia ponens imaginationem pro caussa similitudinis. & num. seqq. & 34. & 36.*
31 *Omne generans generat simile sibi.*
32 *Imaginatio mille phantasmatibus occupatur, & à visus præsertim sensu movetur.*
33 *Imaginatio vaga est.*
35 *Nihil offertur imaginationi, quod illi non offeratur à sensu. & num. 37.*
38 *Imaginatio mores & animum non cognoscit.*
39 *Similitudo apparet etiam in imperfectis animalibus.*
40 *In omnibus una similitudinis caussa assignanda.*

De caussis similitudinis natorum variæ auctorum sententiæ.

QVÆSTIO I.

MVltum inter Legumperitos agitatum est, utrum natorum similitudo faciat præsumptionem filiationis, & dissimilitudo indicet contrarium, qua de re cum hæc materia Philosophica ac Medica sit, hic de ea secundum veritatem determinare par est: universa verò rei ambiguitas circa investigationem caussæ ipsius similitudinis versari videtur, ac de ea plures, & multum inter se dissidentes doctorum hominum sententiæ recitantur, quæ recensentur à *Plut. lib.* 5. *cap.* 11. & 12. *in hist. Philosoph. inter spurios libb. Gal. adscriptos*, & recitant *Andr. Laur. Anat. lib.* 8. *quæst.* 20. & *Mercurius in lib. cui tit.* la Commare, *lib.* 1. *cap.* 11. præcipuæ tamen, ac majoris momenti tres esse mihi videntur, non recensendo inter has Aristotelis opinionem, ob rationem, de qua in fine quæstionis; has autem tres propemodum recensebo.

Prima autem Hipp. est, cui potiores partes tribuuntur *in lib. de Genit. ante finem*, qua existimat 1
vir omnium sapientissimus, natorum similitudinem non aliunde provenire, quam à multitudine exuperantis seminis; nam quisquis, inquit, plus, & ex pluribus corporis partibus ad similitudinem contulerit, illius pluribus in rebus fœtus similis erit.

Eadem quoque videtur fuisse Lucretii opinio, qui *lib.* 4. *de rerum natura* in hac sententia cecinit:

Et commiscendo cum semen forte virile
Fœmina commulsit subita vi, corripuitque:
Tum similes matrum materno semine fiunt,
Et patribus patrio: sed quos utriusque figuræ
Esse vides juxtim miscentis volta parentum,
Corpore de patrio: & materno sanguine crescunt:
Semina cum Veneris stimulis excita per artus
Obvia conflixit conspirans mutuus ardor,
Et neque utrum superavit eorum, nec superatum'st.

Et paulo infra:

Atque utri simile'st magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possis:
Sive virûm soboles, sive'st muliebris origo.

Potest autem pro hac opinione satis evidens assignari ratio, quia quemadmodum à majori seminis quantitate & virtute fit, ut fœtus in sexu ei assimiletur, ex quo major seminis portio deciderit, 2
eodem *Hippocr. teste ubi supra.* & 1. *de Diæta*, quod videtur majus quid esse, sic & ab eadem seminis exuperante quantitate ac virtute potest fœtus illud

 habere,

habere, ut magis aſſimiletur ei, ex quo majorem ſeminis quantitatem ſortitus eſt, quod non ita magnum quid eſſe videtur.

3 Secunda opinio Galeni eſt, qui *lib.2.de ſem.cap.2. claſſ.1.* ſuam ſententiam ita patefecit: Primùm poſuit, cujuſcunque materiæ vel ſubſtantiæ, ad generationem inſervientis facultatem ex ipſius materiæ temperamento progigni, volens hanc facultatem non ſolum in utroque ſemine, ſed etiam in materno, ſeu menſtruo ſanguine reperiri, ita ut utrumque principium, tam materiale ſcilicet, quam effectivum, non ſolum in ſemine, ſed etiam in ipſo ſanguine eſſe determinaverit. Fit itaque, ut aliquando ſeminis maſculei vis, quod major & validior ſit, prævaleſcat, & fœtus naſcatur patri ſimilis, interdum verò prævaleat vis fœminei ſpermatis, virtute & facultate menſtrui adaucta, & fœtus ſimilis evadat matri. cum hac opinione conſentire videtur *Avic.* 18. *de animalibus.* præſertim quoad hanc partem facultatis ſeminis ac menſtrui, nam de temperamento ne verbum quidem.

4 Tertia opinio omnium communiſſima eſt eorum, qui natorum ſimilitudinem non aliunde, quam ab imaginatione provenire affirmant. conſentire videtur *Ariſt.Probl. ſect.10.probl.12.Plin. Nat.hiſt.lib.7. cap.1.* Videtur inclinare *D. Auguſt. de civit. Dei, lib.12. cap.25. Avic.* (licet & aliam recitet & accepet opinionem) 21.3 *tract.1.cap.2. Fernel. Phyſiol. lib.7.cap.12. Levin.Lemn. de Occult. Nat.mir. lib.1. cap.4. Mercurius in lib. della Commare. lib.1. cap.11. & ſeqq. & alii multi.* & vide plura congeſta ex pleriſque authoribus apud *Nancel. in Analogia Microcoſmi ad Macroc.lib.10.problem.5.* quin etiam & ipſi Iuriſperiti ne latum quidem unguem ab ea recedunt. *Gloſ. in l.Non ſunt lib. ff.de ſtat. hom. Bart. in l. Gallus ff.de lib. & poſth.num.14. Mohed.deciſ.1. alias 19. num.2. tit. Qui filii ſint legitimi. Ruin. conſ.53. num. 9.lib.5.Pariſ.conſ.10.num.18.Maſcard. de probat.concl.272. num.7. Vol.2. Gratian. Diſcept. forenſ. cap.567.num.32.Vol.3. & cæteri pæne omnes,* uno excepto *Polyd. Ripa in tract. de noct. temp. cap.162 nu.* 41. qui hanc opinionem admittere non videtur.

5 Sed hæc opinio varie explicatur, volentibus nonnullis, à ſola mulieris imaginatione in actu coitus ſimilitudinem provenire; aliis, non in actu coitus ſolum, ſed toto geſtationis tempore agere imaginationem in fœtum, contendentibus; aliis verò, non ſolum mulieris imaginationem eſſe efficientem ſimilitudinis cauſſam, ſed etiam imaginationem viri in Veneris congreſſu; nec tamen ſatis conſtat, quænam ex iis opinionibus ipſis magis accepta ſit; nam unus idemque auctor multum in ſui ipſius opinione explananda evariat. Sed alias opiniones de hujuſmodi ſimilitudinis cauſſa qui videre cupit, recurrat ad *Pariſan.lib.3. Nobil.exerc. de ſubtil. exerc.4.* ubi & aliarum confutationes, & ſuæ ipſius explicationem & comprobationem habes, quæ vult, ſimilitudines in parentum corporibus animato ſemini impartitas ac adumbratas emergere, hoc eſt, ſemina ipſa parentum ſecum ferre naſcituri fœtus figuram, eaſque figuras invicem miſceri, ita ut caput capiti, brachiũ brachio, pes pedi inſeratur, nimirum quia ſemen ab omnibus corporis partibus ſpermaticis decidit; ſed non eſt præſentis loci, hanc & alias opiniones exquiſite, ut oporteret, examinare, cum multò amplius volumen ad hanc tantùm perpendendam requiri exiſtimem, quæ nova eſt, & multa continet, de directo communiſſimis doctorum opinionibus adverſantia.

Nos videamus jam, quas difficultates prædictæ opiniones patiantur, ac primo examinemus Hipp. 6
ſententiam. Si ergo ſimilitudo ab exuperantis ſeminis multitudine & virtute fiet, filii ſemper naſcentur patri ſimiles: nam ſemen paternum non modo virtute, ſed etiam quantitate maternum ſemen exuperat, ut *Gal.* docet *in libb. de ſem. & 14. de Vſu. part. cap. 10. claſſ.* 1. ad hoc tamen dici poſſet ex ipſius Hippocratis opinione, paternum ſemen continere ſemen non maſculeum ſolum, ſed fœmineum, itaque poterit coadjuvare potius ſemen maternum in aſſimilando fœtu ſaltem quoad ſexum.

Secundo, mares ſaltem ſemper deberent eſſe pa- 7
tri ſimiles, cum conſtet marem à virtute, & quantita- 8
te exuperantis maſculini ſeminis procreari; licet huic quoque dubitationi facile eſſet reſpondere Hippocrati, qui tam à mare, quam à fœmina maſculeum 9
ſimul & fœmineum ſemen decidi tradit, ut declarat *loco ſupra citato*, & probat abunde *Taurell. contr. Ceſalp. dom.lib.5. quæſt.2. par.3.* hoc enim pacto facile evenire poteſt, ut mas interdum genitrici, fœmina genitori aſſimiletur.

Tertio, ſi illud veritatem haberet, nullo modo 10
contingere poſſet, ut natus alteri perſonæ, quam uni ex parentibus aſſimilaretur, cum ex iis ſolummodo tota ſeminum materia fuerit deciſa. at ſimilitudo non eſt ſolum inter filios & parentes, ſed inter ne- 11
potem & avum, aut aviam, & inter eundem & amitam, vel avunculum, vel partruum, vel materteram, vel conjunctam aliam quandam perſonam, & inter fratres ipſos, quæ etiam cæteris eſt frequentior, quinimmo, & inter ignotas perſonas, ut inter Alexandrum & Pyrrhum fuiſſe, auctor eſt *Plutarchus in Pyrrho*, & inter alios, de quibus alii. &, quod plurimum refert, inter homines & bruta, immò 12
etiam, & inter viventia animalia & plantas; neque quicquam inter unam & aliam ſimilitudinem intereſt, niſi ſecundum magis & minus, & quod inter individua magis peculiariter conſideratur, inter ſpecies vero magis generice & univerſaliter; ſed & hujus & illius unam eandemque cauſſam aſſignari neceſſe eſt, ita ut ſimilitudo particularis & individualis particularem quidem habeat cauſſam, univerſalis autem & ſpecifica univerſalem, ſed particularis ad univerſalem referri, & cum ea convenire debet; ut elementa cauſſa quidem univerſalis ſunt ac ma- 13
terialis omnium corporum mixtorum, eademque cauſſa particularis & materialis, ſunt hujus & illius mixti, ut patet. Cum itaque cauſſa ſimilitudinis ab Hipp. aſſignata non habeat relationem ad cauſſam 14
quamdam univerſalem, quemadmodum ſimilitudo ipſa individualis habet relationem ad ſimilitudinem ſpecificam ac genericam; immo neque poſſit cuicunque individuali ſimilitudini convenire, ut ei, quæ eſt inter fratres, aut ignotas perſonas, concludendum eſt, non eſſe eam veram ſimilitudinis cauſſam.

Sed & Galeni opinio ſequentes patitur difficultates; nam primo, cum ſubjectum ſimilitudinis ſint 15
exteriora membra, & hæc omne augmentum tan- 16
quam ex propria materia ex ſanguine materno ha- 17
beant, ſi ponamus ſanguinem illum habere vim effectivam, jam omnis fœtus matri tantum aſſimilabitur, nunquam autem patri, & multo minus cuilibet alteri perſonæ, quia vis illa ſanguinis effectiva ſemper figurabit exteriora membra effigie illa, quam habet ſubjectum, unde deciſus ſanguis eſt; quamquam enim volumus, etiam ſemen virile, ut materiam concurrere ad horum membrorum plaſmationem,

tionem, tamen quia maxime ſuperatur à ſanguine, teſte Gal. ibid. & ejus vis effectiva, ac formatrix ſemper coadjuvabitur à vi effectiva ipſius muliebris ſeminis, ut idem Gal. ibid. fatetur, non aliter eveni-re poterit, quam ut fœtus ſemper ſimilis naſcatur matri, cum, inquam, & materni ſanguinis, & ſeminis itidem materni effectiva vis facile vim ſeminis paterni adæquare, ac etiam exuperare ſimùl juncta valeat, & alia ex parte multò copioſior, ac pæne to-ta generationis exteriorum præcipue membrorum materia à matre proficiſcatur. *Fernel. Phyſiol. lib.7. cap. 12.*

Vel ſaltem ſi pares vires ſortiri velis vim effecti-vam virilis ſeminis, cum effectiva vi tam ſeminis,
18 quam ſanguinis muliebris, fœtus ſolummodo patri, aut matri ſimilis ſemper evadet, nunquam autem vel fratri, vel avo, vel aviæ, aut hujuſmodi alicui perſonæ ſibi ſanguine junctæ, aut etiam ignotæ: nam & experientia conſtat, ut ex hiſtoriis quam-plurimis relatis, & in unum recollectis per *Gratian.*
19 *Diſcept. For. cap.567. à num.41. ad 61. Tom.3.* & ex Medicis per *Nancel. loco alias citato, lib.10. probl.5. ex Plinio*, habemus, multas extraneas perſonas inter ſe ſimillimas extitiſſe, quod qua ratione continge-re potuerit, in hac ſententia explicari non poteſt.

20 Præterea cum ſimilitudo non ſolum conſidere-tur reſpectu externæ effigiei, ſed etiam reſpectu ani-mi & morum, ut latius, Deo favente, infra demon-ſtrabimus, etiamſi concedamus, vim effectivam poſ-ſe aſſimilare fœtum in externa effigie, tamen in hac ſententia nunquam demonſtrari poterit, quomodo filius ex ea vi effectiva ſeminis patri, aut matri, aut cuilibet alteri ſimilis quoad mores generatus ſit;
21 neque enim dici poteſt, vim illam effectivam ani-mum effingere ac efformare, ſiquidem illa in ma-teria fundatur, animus autem immaterialis eſt; non
22 eſt ergo, neque eſſe poteſt vis effectiva adæquata, ac prima ſimilitudinis cauſſa.

Poſterior denique opinio, quæ & magnorum vi-rorum eſt, & omnium communiſſima, multo etiam majores, quam cæteræ omnes, patitur difficulta-tes: nam ſi virtus hæc aſſimilandi eſſet propria ipſius imaginationis, jam & virtus formatrix eſſet
23 etiam ipſius imaginationis propria; ejuſdem enim
24 virtutis eſt formare, cujus eſt ſub hac, aut illa con-ditione formare. Exempli gratia, ejuſdem virtutis eſt formare naſum, aut oculum, cujus eſt forma-re naſum grandem, aut oculum parvum: neque enim dici poteſt, unius virtutis eſſe formare naſum,
25 & alterius eſſe formare magnitudinem naſi: neceſ-ſario enim virtus efformans ſub aliqua conditione
26 efformat. Itaque tam virtus formandi, quam aſſimi-landi erit propria ipſius imaginationis, quod an eſſe poſſit, & an abſurditatem aliquam contineat, videant qui hanc ſententiam tuentur. Ex hoc enim concedere coguntur, quod & ab imaginatione ipſa
27 dependeat, ut fœtus ſit mas aut fœmina, quin etiam & ut homo ſit quoad figuram, aut equus, non au-tem camelus, aut aſinus, quippe cum hæc omnia à ſola formatrice virtute dependere videantur, quam illi imaginationis eſſe propriam, omnino ex ſupe-rioribus concedere debent.

28 Hinc etiam & illud ſequi neceſſe eſt, quod ani-mal quicquid volet gignere poterit, non quod Na-tura intendit: nam cum Imaginatio libera quædam facultas ſit, & poſſit pro arbitrio varias rerum ſpe-cies ac ideas ſibi effingere, jam ſi vim illam effe-ctivam aſſimilandi ac formandi eſſe velis penes ipſam, fœtum aſſimilabit cuicunque ſpeciei libe-bit; & ſi Natura intendet, exempli gratia, genera-re marem, quia principia generativa calidiora & fortiora ſunt, imaginatio ex idea fœminæ ſibi præ-ſentata fœtum fœmineum procreabit; & ſi Natu-ra intendit aſſimilare fœtum patri, imaginatio in-tendens generare fœtum cuidam picturæ, opus Na-turæ impediet, & generabit picturæ ſimilem, & ſic imaginatio erit ipſa Natura potentior.

Ruet præterea Axioma illud omni veritate ve- 30
rius, quod omne generans generet ſibi ſimile: nam 31
imaginatio mille phantaſmatibus de momento ad 32
momentum occupatur, nec generantis imago præ aliis ſibi obverſatur, & quanam obſecro ra-tione axioma hoc verificatur, ſi mulier ex imagi-natione, ut volunt, plurimùm non ſibi ſimilem, ſed alteri generat? Immo mas ipſe quomodo ſimile ſibi generare poterit, ſi aſſimilandi virtus ab imagina-tione dependet, & nullam ejus imaginatio in aſſi-milatione, aut generatione partem habere poteſt?
Sed cum, ut dixi, imaginatio vaga ſemper ſit, & 33
de momento ad momentum in diverſa rapiatur, nec ſemper circa unam eandemque ideam verſe-tur, nam ab externis ſenſibus, & à viſu præſertim plurimum diſtrahitur, oporteret, ſi ſimilitudo ejus effectus eſt, ut alterum ex his veritatem ha-bere diceretur, vel illam momento fœtum aſſimi-lare, vel toto geſtationis tempore in illum agere, neutrum autem dici poſſe notius eſt, quam ut plu-ribus à me demonſtrari poſſit.

Patitur etiam & hæc ſententia, præter comme- 34
moratas difficultates, & alias, de quibus infra,
etiam eas, quas pati diximus priores duas opinio- 35
nes: nam cum nihil offeratur imaginationi, quod ab externo ſenſu non habeat, fœtus non poterit generari ſimilis, niſi ſpeciebus ipſi imaginationi oblatis; at videmus natum aliquando avo, aut proa-vo ſimilem, cujus effigies mulieri poteſt aliquando non fuiſſe nota; ſed videmus etiam fœtus, ut dixi, naſci ſimiles extraneæ cuidam perſonæ, quæ neque de viſu, neque de nomine cuilibet ex parentibus no-ta fuit, & cujus ſpecies non potuit alterutrius ima-ginationi offerri.

Præterea quanam ratione poſſit imaginatio ha-bere locum in ſimilitudine, quæ penes plura indivi-dua pluribus comparata reſidet, ut gentis ad gen-tem, aut ſpeciei ad ſpeciem, ego profecto non vi-deo. *Vair. lib.2. de Faſc. cap.7.* late probat, imagina-tionem nihil quicquam ad ſimilitudinem conferre.

Quin etiam & id, quod diximus contra Galeni 36
ſententiam, multo magis locum habet in hac opi-
nione, quoad morum & animi ſimilitudinem, quia 37
imaginationi ſolum eæ rerum ſpecies offeruntur, quæ ab externis ſenſibus ſibi præſentantur; non po-teſt ergo agere in ea, quæ ſuo modo non cognoſcit:
at imaginatio mores & animum non cognoſcit, 38
neque illi ſpecies, aut imago aliqua tale quid repræ-ſentans offerri poteſt.

Denique cum ſimilitudo natorum non ſolum re-
periatur in perfectis animalibus, ſed multo eviden- 39
tior appareat in imperfectis, immo etiam & in 40
ipſis vegetabilibus mixtis, debet in omnibus una eademque cauſſa aſſignari, quæ tamen imagina-tio eſſe non poteſt. Alia ergo magis propria, & adæquata, omnibuſque rebus communis inve-nienda ſimilitudinis cauſſa eſt: nam præter ea, quæ contra prædictas ſententias ſupra adducta ſunt, mul-ta eſſent, quæ inſuper adduci poſſent, quæ tamen

brevitatis

brevitatis cauſſa omittuntur. Multa tamen videri poſſunt contra hanc poſteriorem opinionem apud *Vair. lib. 2. de Faſcino, cap. 7.* Erat præterea adducenda, ac examinanda Ariſt. Opinio, quam ille longioribus recitat 4. *de gener. Anim. cap. 3.* Sed quia fortaſſe cum eâ una eademque eſt, quæ ponit, ſimilitudinis cauſſam eſſe formatricem facultatem (licet motus quoſdam in ſemine poſuerit, ex quorum varietate, ſimilitudinum etiam varietatem oriri voluit) de ea nunc pluribus agere non libet; aliàs autem de hac materia peculiarius agere, ſi Superi annuant, in animo fixi meo, ac tunc quidem ex profeſſo Ariſtotelis opinionem examinare ac diſcutere conabor; interim ne Legumperitis longa rerum ſpeculatione nauſeam pariam, paucis his illam tetigiſſe ſatis eſto. Hoc tantum addo, eam facillime confutari poſſe, quia ponit, ſimilitudinem eſſe quid per accidens, cum tamen ex natura intrinſeca agentis proveniat; nam ponens, quod ſemper patris ſemen ex ſua natura debeat ſibi aſſimilare natum, quandocunque ab hoc motu deficit, reaſſimilet matri avoque, per accidens fit. Licet autem ita ſe res habeat, tamen *Bacc. Bald. in lib. Hipp. de Aq. Aer. & Loc.* hanc Ariſtotelis ſententiam aptare ſtudet ipſius Hippocratis opinioni ex eo, quod quemadmodum Hippocrates voluit, ſimilitudines inter homines aliquarum regionum inter ſe variari ob multa ipſi ſemini advenientia ab extra, nempe ab aëre; ſic & Ariſtoteles in ſeminibus conſideravit varios hujuſmodi motus, ex quibus variari ſimilitudines voluit. Sed in tantum differt Ariſtotelis ſententia ab Hippocratica, in quantum Hippocrates externa quæ ſeminibus accidunt, conſideravit ut cauſſas diſſimilitudinis hominum inter ſe; Ariſtoteles verò motus, quos in ſeminibus finxit, voluit eſſe cauſſas ſimilitudinis nati ad avos & proavos, vel tranſverſales, unde poſitive concurrere ad hanc ſimilitudinem contendit, negative verò ad diſſimilitudinem parentum. Sed vide quæ contra hanc Ariſtotelis ſententiam affert *Pariſan. Nobil. exercitat. de ſubtilitat. lib. 3. exerc. 4. cap. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Similitudo triplex.*
2 *Similitudo ſpeciei quæ.*
3 *Similitudo ſexus quæ.*
4 *Similitudo effigiei quæ.*
5 *Similitudo effigiei duplex. & num. 8.*
6 *Similitudo accidentalis quæ.*
7 *Similitudo individualis duplex.*
9 *Similitudo interna quæ.*
10 *Similitudo interna duplex.*
11 *Similitudo conſideratur reſpectu multarum rerum.*
12 *Naturaliter filii naſcuntur ſimiles parentibus.*
13 *Similitudo reſpectu morum & animi conſideranda.*
14 *Similitudo reſpectu ſanitatis & morbi conſideranda.*
15 *Similitudo eſt quid relativum.*
16 *Ab accidenti eſſe non poteſt, quod ut plurimùm eadem ratione fit.*
17 *In ſimilitudine aliqui gradus conſiderandi.*

De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſſis.

QUÆSTIO II.

1 TRiplex conſiderata eſt ſimilitudo à Gal. *loco jam ſæpius citato de ſem. lib. 2. à Fernel. Phyſiol. lib. 7. cap. 12. ab And. Laur. Anatom. lib. 8. quæſt. 20. & ab aliis.* Priorem dixerunt eſſe ſimilitudinem ſpe- 2
ciei, qua animal naſcitur ſimile parentibus in ſpecie, & ob quam homo generat hominem, & equus equum. Secundam poſuerunt eſſe ſimilitudinem 3
ſexus, qua animal præter id, quòd ſimile naſcitur parentibus in ſpecie, ſimile etiam naſcitur in ſexu, & ex ea ſimilitudine habet, ut mas aut fœmina naſcatur. Tertiam ſimilitudinem denique eam eſſe fir- 4
marunt, qua non ſolum in ſpecie & ſexu, propriis parentibus ſimile oritur, ſed etiam in externis delineationibus, & faciei præcipue effigie, ut ſi ex patre ſtaturâ procerâ, capite magno, capillitio rufo, oculis prominentibus, naſo adunco, pectore amplo, & hujuſmodi, filius naſcatur quam proxime ad hunc habitum & effigiem accedens, & eodem modo ex matre puſilla, capite parvo, capillitio nigro, oculis remiſſis, facie & pectore anguſtis, & hujuſmodi, filia naſcatur ſimili dotata effigie.

Sed Andr. Laur. accuratius ea, quæ ab aliis conſcripta erant, conſiderans, ultimam ſimilitudinis ſpeciem ſubdiviſit in naturalem, & accidentalem, 5
& cauſſam naturalis voluit eſſe formatricem facultatem, quæ niſi impediatur, ſemper fœtus formabit parentibus ſimiles ob vim ipſis ſeminibus inſitam, & pro alterius ſeminis virtutis exuperantia alteri ex parentibus magis aſſimilabit. Sed accidentalem ſi- 6
militudinem ab imaginatione omnem habere voluit cauſſam, quæ vim formatricem ſeminum, quæ naturalis cauſſa eſt ex ipſius ſententia, ut dixi, ab opere deviat, & imagini ſibi præſentatæ ſimilem formare fœtum illam cogit.

Ego individualem hanc, & poſteriorem ſimilitu- 7
dinis ſpeciem duplicem conſidero, externam, & internam; externa per ſe ipſa nota eſt, & notior quo- 8
que ex ſequentibus fiet, & hanc ipſam cum Lauren- 9
tio in naturalem, & accidentalem ſubdivido, de quibus proxime diximus. Internam verò ſimilitudinem eam eſſe dico, qua animal ſimile naſcitur aut progenitoribus, aut cuicunque alteri perſonæ in interno temperamento, aut totius, aut partis; ut ſi ex patre temperatura calidiori filius etiam calidiori temperatura præditus naſcatur, & ex matre frigidiori filia temperatura frigidiori edatur.

Et hæc quidem ſimilitudo dupliciter, ut annue- 10
bam, conſiderari debet, nam aliam dico eam eſſe, quæ ex temperamento totius provenit, aliam eam, quæ ad temperamentum peculiare partium conſequitur; ad priorem ſimilitudinem externam totius, ad poſteriorem partium ſimilitudinem conſequi exiſtimo, ut in ſequentibus patefaciam.

Præter hæc autem, ſimilitudinem conſiderandam 11
cenſeo reſpectu multarum rerum, & inter multas res, ac plura individua, non autem ſolum inter parentes & liberos, ut jam ſupra annuimus: nam conſideratur primo ſimilitudo reſpectu effigiei, ut patre exiſtente facie ampla, colore rubicundo, ſtatura procera, & filio naſcente facie item ampla, colore rubicundo, & ſtatura procera, hæc ſimilitudo erit effigiei, ad quam ſolummodo reſpiciens Heſiodus lib. 1. oper. & dier. dicebat:

Non enim ſimiles promittunt filios adulterini lecti.

Naturaliter enim filii naſci debent ſimiles parenti- 12
bus etiam in effigie externa, ob rationes, de quibus infra.

Secundo conſideranda, ut dixi, ſimilitudo reſpe- 13
ctu morum & animi, ut ſi ex patre bono, miti, miſericordi, juſto, temperato, filius naſcatur bonus, mitis, miſericors, juſtus, temperatus, & è contra

ex

ex patre malo, impio, immisericordi, injusto, intemperato filius nascatur malus, impius, immisericors, injustus, intemperatus. Iuven. Sat. 14.

Quandoquidem similem tibi se non corpore tantum
Nec vultu dederit, morum quoque filius.

Lucr. lib. 3.

Denique cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur? dolu' volpibus, & fuga cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?

ad quam animi similitudinem respiciens Horat. lib. 4. Carm. od. 4. eam protulit sententiam:

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Facit pro Iureconsultis *l. Quod si nolit. §. Qui mancipia. ff. de Æd. Glos. in num. infamatæ.* Contrariam tamen huic sententiam ad hanc ipsam animi
14 morumque similitudinem respiciens protulit Homer. Odyss. lib. 2. dicens:

Pauci enim filii assimilantur patri,
Plures pejores, pauci autem patre meliores.

ex bonis tamen bonos nasci, docet *Aristot. Magn. Moral. lib. 3.*

Tertio denique considerari potest similitudo, & convenientia unius cum altero, respectu sanitatis, & morbi: nam constat experientia, & testatur etiam *Hipp. in lib. de morb. sacr. post princ.* ex parentibus morbosis filios progigni morbosos, ex sanis sanos: si e-
15 nim, inquit ipse, ex pituitoso pituitosus, ex bilioso biliosus oritur, ex tabido tabidus, ex lienoso lienosus, quid vetat, ut cujus parentes hoc (sacro) morbo detinentur, eo quoque & posteriorum aliqui capiantur?

Addendum his, quod similitudo, cum sit quid relativum, *Plato in Parmenid.* non magis dicit relationem filii ad patrem, aut è converso, quam fratris ad fratrem, consanguinei ad consanguineum, extraneæ personæ ad personam quoque extraneam, speciei ad speciem, uniusque cujuslibet rei ad aliam; ac de omnibus hisce naturalis, & adæquata caussa venit investiganda; neque etiam fieri potest, quod, si à Natura esse dicimus, filium nasci similem parentibus, quia ut plurimum eo modo se res habet, negemus, à Natura esse, fratrem fratri, consanguineum consanguineo, personam personæ, speciem speciei esse similem, cum & id ipsum semper una eademque ratione fie-
16 ri videamus: neque enim esse ab accidenti potest, quod ut plurimum eodem modo fit, & non aliter, ut quod homines unius regionis sint magis inter se similes, quam cum aliis comparati, quod una species alteri magis conveniat, & sic de singulis.

17 Tandem considerandi sunt (hoc enim ipsa rei Natura dictat) similitudinis majoris & minoris gradus aliqui; nam speciei similitudo ad speciem minor est, quam individui ejusdem speciei ad aliud individuum, minor individui ad individuum diversæ, quam individui ad individuum ejusdem regionis, major individuorum, quæ inter se cognata sunt, quam quæ non sunt cognata, omnium maxima parentum cum filiis, fratrum cum fratribus, & hujusmodi. distantia ergo, & convenientia similitudinis etiam consideranda, nam & in caussæ ejus similitudinis investigatione non minimum operabitur, de qua jam, annuente Deo, dicere paramus.

SVMMARIVM.

1 *Similitudo ex Platone quid.*
2 *Simile tunc aliquid fit cum idem fit.*
3 *Simile non est idem.*
4 *Similia sunt idem in qualitate.*
5 *Simile proprie quid dicatur.*
6 *Similitudo & dissimilitudo possunt inter quamcunque rem considerari.*
7 *Similitudo externa quid.*
8 *Dissimilitudo quid.*
9 *Similitudo interna quid.*
10 *Similitudo speciei unde.*
11 *Temperamentum idem est, ac Natura. & num. 13.*
12 *Non omnia ex omnibus fieri possunt.*
14 *Similitudo sexus unde.*
15 *Senes & pueri fœmellas generant, & cur.*
16 *Similitudinis externæ caussa.*
17 *Temperamenta quomodo caussent similitudinem.*
18 *Filii parentibus cur facillime nascantur similes.*
19 *Fratres inter se multo magis similes, & cur.*
20 *Caussæ quo magis inter se similes, eo magis inter se similes effectus producere possunt.*
21 *Similitudinis gemellorum caussa quæ.*
22 *Nati cur aliquando avos, aut majores referant.*
23 *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.*
24 *Homines unius regionis magis inter se similes. & num. 26.*
25 *Seminis forma non potest in alia re cum regione convenire, quam cum temperie.*
27 *Similitudo animi & morum in filiis.*
28 *Mores animi à corporis temperatura.*
29 *Vbi similes mores conspiciuntur, similis temperatura corporis argui potest.*
30 *Quomodo filii parentibus similes sint in moribus & morbis, tamen dissimiles sint in temperamento.*
31 *Temperamentum respectu totius & partium considerandum.*
32 *Accidentalis similitudo unde.*
33 *Imaginatio per accidens interdum caussat similitudinem.*
34 *Naturæ cum pictore comparatio.*
35 *Plato jubet, quod filiis operam dantes imaginationes etiam ad opus concurrant.*
36 *Platonis cum se ipso contradictio.*
37 *Plurimùm parentes optimi & sapientes, cur malos & insipientes generent.*
38 *Omnis actio spiritibus eget.*

Quid sit simile, quid dissimile, ac de vera & adæquata similitudinis caussa.

QVÆSTIO III.

PLato *in convivio orat. 2.* definiens similitudinem, 1
dicebat, eam nihil aliud esse, nisi Naturam quamdam eandem in pluribus, unde *in dialogo, qui Theetetus, vel De Scientia* inscribitur, simile tunc ali- 2
quid fieri dicebat, cum idem fit in his verbis: Si quid ergo simile alicui fieri contingit aut dissimile, sive sibi ipsi, sive alii, dum quidem simile fit, idem fieri dicimus, dum vero dissimile, aliud. *Idemque Plato in Parmen. vers. med.* Simile, dicebat, est, cui idem quiddam accidit, & illud etiam, quod idem esse recipit, simile fit. sed tamen tritum est apud quoscunque, simile non esse idem, tradunt ipsi DD. *Glos. in l. in duob. §. Vbi duo. ff. de duob.* 3
reis. Bartol. in l. Quod Nerva. ff. de deposit. num. 2. & ex nostris *Gal. 3. de simpl. Med. fac. c. 25. cl. 5.*

Aristoteles ergo 5. *Metaph. cap. 9.* declaravit, quaniam

4 quanam ratione simile idem sit,dicens, similia idem esse in qualitate, ex quo acceperunt etiam Iurisperiti. *Alberic. in Diction. in verbo similia.* si ergo ad qualitatem respiciamus, in qua similia conveniunt, sunt profecto idem, sin autem ad substantialem identitatem,nequaquam sunt idem, ut exempli gratia: Petrus est idem cum Paulo in hoc, quod utrique in proportione membrorum, statura, & habitu corporis, in colore, in effigie conveniunt, non sunt autem idem, quia Petrus & Paulus duo individua sunt, & unumquodque per propriam ac substantialem formam ita constituitur in esse, ut inter
5 se omnino differant, neque unum sint. Quicquid ergo ex Arist. sententia cum aliqua alia re in qualitate convenit,simile illi rei dici potest. Homo est similis cuilibet alii homini secundum effigiei qualitatem,& secundum eandem est etiam similis simiæ, vel simia est similis illi, secundumque alias corporis delineationes, & qualitates etiam cum brutis aliquo modo convenit, immo etiam & cum ipsis plantis, & cum quacunque re: nam inter quamcumque rem potest & similitudo, & dissimilitu-
6 do considerari, ut firmat *Plato in Parmen.* similitudo penes ea, in quibus una cum altera convenit, dissimilitudo penes ea, in quibus disconvenit.

Similitudo ergo externa, de qua præ cæteris hic
7 agimus, est convenientia quædam inter duos aut plures homines, aut inter hominem & brutum, aut
8 inter animal & animal, & rem & rem quoad externas delineationes, & corporum dispositionem, dissimilitudo verò disconvenientia ejusdem rei est inter eadem. Hujus similitudinis caussam investigaturus,antè de caussis cæterarum similitudinum, de quibus supra egi,perquirere ac determinare ex pro-
9 pria sententia necesse est. Priorem ergo similitudinis speciem,quam internam esse dixi, posuiq; esse convenientiam temperamentorum,subsequentem habere caussam puto:Similitudo est quædam qualitas relativa,consequens ad ipsam rerum essentiam; positis enim duobus mixtis,quæ in calore conveniant, hæc erunt quidem similia inter se quoad hoc, quòd ambo calida sunt. hæc igitur convenientia potest vel ex accidenti esse inter duo corpora, vel ex sua natura; per accidens est, quòd extranea quædam persona similis alteri sit, ex natura est, quòd homines unius regionis inter se similes,quod filii parentibus, quod fratres fratribus similes nascantur.

Similitudo ergo interna non nisi à convenientia nativi caloris in prima seminum materia subjectati originem habet, quippe cum ob eam convenientiam, & non ob aliud similia dici possint duo individua, quæ in quodam caloris, aut frigoris, aut humiditatis,aut siccitatis gradu in eorum temperatura conveniunt. Nativus ergo calor, qui dat huic individuo, ut calido aut frigido sit temperamento pro ejus innata temperie, dat etiam quatenus magis in gradu caloris accedit ad gradum caloris alterius individui, ut magis huic individo simile sortiatur temperamentum, quam cuivis alteri.

10 Speciei porro similitudo non aliunde esse potest, quam à temperamenti primæ materiæ, ex qua animalia generantur,similitudine: neque enim dubitari potest, quòd substantia illa prima, ex qua animal
11 oritur, à suo temperamento, quod idem est ac Natura ipsius rei, ad suscipiendam magis hanc, quam illam formam determinetur; ex eo enim, & ob illud ipsum temperamentum introducuntur proximæ dispositiones in tali substantia ad suscipiendam magis hanc, quam illam formam: nam non ex omni- 12
bus omnia fieri possunt, sed ad id, quod suæ naturæ magis vicinum est, facilior est rebus naturalibus transmutatio. *Gal. 1. de sem. cap.11.* Naturæ autem 13
vicem gerere, immo esse ipsam Naturam substantiæ temperiem jam diximus,& testatur *Gal.3. de Temper. cap.4. class.1. & alibi sæpe.* simili ergo existente Natura, hoc est temperamento seminum, ex quibus constant, similia ex necessitate nascuntur individua in specie ipsis progenitoribus, qui ex eadem materia quoque constant. Quatenus igitur ea Natura ac temperamentum in individuis consideratum, convenit cuidam Naturæ ac temperamento in universali considerato, prout toti speciei convenit, efficit individua similia inter se in specie. Vt exempli gratia: Natura, seu temperies hominis est contemperatio calidi & humidi, frigidi & sicci, ita ut vix unum ab alio superetur, Natura verò equi est contemperatio calidi in tribus gradibus, humidi & frigidi in uno, sicci in duobus; tunc ergo nascitur homo similis homini, & equus equo in sua specie, quia seminum, ex quibus constant, Natura talis est, ut cum hac universali Natura convenientiam habeat, & ei similis existat; quæ tamen natura, quia universalis est, & pluribus individuis communicabilis, ita illis communicatur, ut ob ejus latitudinem una in universali considerata existens, multiplex efficiatur in particularibus subjectata.

Non dispar ratio, sed eadem prorsus est simili- 14
tudinis sexus: nam universalis illa Natura,cui omnia individua conveniunt, bifariam cônsiderata, prout mari aut fœminæ in universali sumptis communicari potest, & in calore aut humiditate excedere vel deficere,in caussa est, quòd si in calore deficiat, excedat in humiditate,fœmina, si contra excedat in calore, deficiat in humiditate,mas nascatur, ita ut similitudo temperamenti ipsorum seminum, & non aliud similitudinem sexus caussare possit. Elicitur ejus rei veritas ex *Hipp. in lib.1. Diæt.* ubi voluit, quòd excedente masculeo semine, aut fœmineo, mas, vel fœmina procreetur; pro masculeo enim semine calidius & siccius, pro fœmineo frigidius & humidius intelligi voluit, ut ipse se ipsum declarat *in lib. de Genit.* & docet *Avic.21.2.tract.1. cap.2.* qui etiam hoc ipsum evidentius probat ex- 15
perientia *lib.18. de Animal.* exemplo puerorum,& senum, qui cum semen frigidius & humidius habeant, fœmellas ut plurimum generant, contra eveniente de cæteris ætatibus, (quantum ex parte ætatis est) in quibus semen calidius demittitur. Quemadmodum igitur tam similitudo speciei,quam similitudo sexus ab uno eodemque opifice emanat, ita etiam & externam similitudinem non alium habere auctorem censeo: nam sicuti similia evadunt 16
individua inter se in specie, prout conveniunt universali temperiei, ex qua species constat, & dehinc similia evadunt in sexu, prout eidem Naturæ in excessu, aut defectu caloris & humiditatis conveniunt, sic & non aliter similia inter se individua evadunt, prout una temperies alteri magis convenit, & ex hoc individua similia inter se evadunt similitudine interna; externa verò similitudine conveniunt, si etiam partium hujus & illius temperies inter se conveniat, ut jamjam demonstrabimus.

Etenim cuinam dubium est, quod eæ qualitates corporis omnes, ex quibus similitudo resultat, à

tempe-

temperamento non ſint? Membrorum magnitudo, & parvitas bona, aut mala eorum conformatio, craſſities, tenuitas, rectitudo, tortuoſitas, aſprities, lenitas, depreſſio, elevatio, color cutis, capilitium, & cætera omnia non niſi à temperamento primarum qualitatum ſunt, quin & hæc ipſa in temperamenti interni cognitionem nos deducere, omnes
17 Medici fatemur. Calidum ergo, exempli gratia, temperamentum tam in hoc, quam in illo individuo caput efficiet magnum, oculos prominentes, faciem rubicundam, naſum aduncum, capillos ruffos, & quo magis in gradu caloris temperamentum utriuſque capitis conveniet, eo magis ſimilia inter ſe capita effinget; quin etiam, & utrumque individuum efficiet loquela promptum, in actionibus præpes, iracundum, audax, & hujuſmodi, contra vero dominante frigido (quia materiam hoc conſtringit, ſicuti calidum dilatat) caput efficiet parvum, oculos remiſſos, faciem anguſtam, naſum ſimum, capillos promiſſos, ac nigros, hominem loquela tardum, in actionibus ſegnem, non facile iraſcibilem, timidum, & hujuſmodi, quod tam in hoc, quam in illo individuo efficiet, quo magis unius temperamentum in gradu caloris, aut frigiditatis cum altero conveniet, & cum hoc temperamentum & in toto, & in parte, ut diximus, conſideretur, quodcunque alteri aſſimilabitur aut totum, aut partem ſimilem efficiet.

18 Facillime ergo filii ſimiles naſcuntur parentibus, quia cum ex eorum ſemine conſtent, ſimiles ipſos ſortiri temperaturas neceſſe eſt; quin fratres multo frequentius, ac magis inter ſe ſimiles, quam parentibus eſſe ſolent, quia cum alterutro ex parentibus non adeo in temperamento conveniunt, ut conveniunt inter ſe, quippe cum ex utriuſque parentis ſemine tertia quædam natura, ac temperies exiliat, cum qua ipſi parentes interdum parum, aut nihil
19 conveniunt, multum tamen fratres inter ſe; quod quidem, tunc evenit, cum pariter calidum unius patitur, & agit in alterum, & ita miſcentur, ut unum aliud contemperans, tertiam, ut dixi naturam quamdam efficiant, & tunc filii diſſimiles poſſunt eſſe utrique parenti; quod tamen raro accidit, & idcirco raro in totum diſſimiles à parentibus filii naſcuntur. Imo Ariſt. 4. *de Gen. Anim. cap.* 3. cum qui ſuis parentibus ſimilis non eſt, monſtrum quodammodo
20 eſſe dixit. quo magis enim cauſſæ rerum opifices inter ſe ſimiles exiſtunt, eo magis inter ſe ſimiles effectus producere poterunt; at filius cum patre convenit quidem ex una tantum parte, cum fratre autem ex pluribus, quia fratres ex iiſdem prorſus ſeminibus orti, ex eodem ſanguine nutriti, iiſdem locis concepti, ac foti ſunt, quod non ita evenit de parentibus, & filiis inter ſe; quod quidem maxime conſpicuum fit & gemellorum ſimilitudine cæteris multo admirabiliori, quam aliquando etiam proprios decipere parentes compertum eſt, ut apud Plaut. *in Menochmis in prologo.*

Ei ſunt nati filii, duo gemini,
Ita ſimili forma pueri, ut mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat, &c.

Et apud Virgilium *Æneid. lib.* 9.

Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in arvis,
Daucia Laride, Timberque ſimillima proles,
Indiſcreta ſuis, gratuſque parentibus error.

Et apud Torquatum Taſſum *Cant.* 9. *ſt.* 34.

Rimanean vivi ancor Pico, e Laurente,
Onde arricchì un ſol parto il genitore:
Similiſſima coppia, e che fovente
Eſſer ſolea cagion di dolce errore.

Etenim non aliam tam peculiaris ſimilitudinis 21
cauſam in gemellis aſſignat ipſe Hipp. quam nos aſſignaverimus *lib.* 1. *de Diæt.* inquiens, illud ex eo evenire, quod ex eodem ſemine concepti, eodem ſanguine nutriti, ac iiſdem locis foti, idem omnino, hoc eſt ſimillimum nacti fuerint temperamentum.

Neque aliam ob cauſam fit, quam ob temperamentorum convenientiam, ac ſimilitudinem ut fœminæ Matribus, Mares ut plurimum Patribus ſimiles naſcantur, ut tradit Ariſt. 7. *de hiſt. Animal. cap.* 5. & 4. *de Gen. Anim. cap.* 3. & ex Iuriſperit. Gratian. *Diſc. Cur. c.* 567. *num.* 56. *c.* 3.

His ergo ſic ſe habentibus mirum non eſt, natos aliquando avos, ac majores ſuos referre, quippe 22
cum mirum non ſit, eos tantiſper recedere à genitoris temperamento, & magis accedere, ac convenire ad temperamentum avi, aut proavi, cum quo etiam patris temperamentum convenientiam aliquam habebat; cum enim pater, & cum filio, & cum avo convenientiam habeat, mirum non eſt, filium etiam cum avo convenire; nam quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe, ut commune eſt 23
axioma in Philoſophia.

Poſſunt inſuper hæc ipſa aliis argumentis roborari; nam homines unius regionis inter ſe ſimilitu- 24
dine conveniunt, licet alii aliis magis inter ſe ſimiles, ut de Ægyptiis, & Scythis teſtatur Hipp. *in lib. de Aër. Aq. & loc.* & de Thracibus, Græcis, Macedonibus, & aliis populis Ptolom. *lib.* 2. *de Iud. nat. cap.* 2. at hujus ſimilitudinis cauſa non alia aſſignatur ab ipſo Hipp. quam quia nulla corruptio in prima ſeminis conformatione accidit, quæ naturalem temperiem devaſtet, contra vero evenire de Europæis dicebat, qui maxime inter ſe diſſimiles naſcuntur ob id, quod ex temporum inconſtantia plures corruptiones circa ſeminum ſubſtantiam contingunt, quæ naturalem ipſorum temperiem labefactant; ubi ergo temperies illa ſimilis univerſali temperiei conſervatur, ſimiles inter ſe naſcuntur homines; contra vero ubi talis conſervari non poteſt.

Præterea idem Hipp. *in fin. ejuſdem libri*, ſeminum formas magna ex parte regionum naturam imitari affirmabat, at in nulla alia re poteſt ſeminis forma 25
cum regione convenire, niſi in temperie, & idcirco, & ipſe ſequitur, ubi terra pinguis eſt, & mollis, & aquoſa, aquæ vero valde ſublimes, ita ut æſtate ſint calidæ, hyeme frigidæ, quæque ad anni tempora prope habet, ibi homines carnoſi ſunt, articulis non diſcreti, humidi, labores non ferentes, & ut plurimum pravi animi; quin etiam ſegnes ſunt, & ſomnolenti, & ad artes craſſi, neque ſubtiles, neque acuti. Aſt ubi regio nuda eſt, non munita, aſpera, quæque hyeme prematur, & ſole exuratur, ibi duros graciles, articulis dicretos, carnoſos, & hirſutos homines cernas, & quæ ſequuntur. Vides ergo quam exquiſitam corporum, & animorum ſimilitudinem à Naturali temperie cauſari doceat.

Sicuti ergo homines unius regionis ex tempe- 26
riei Naturalis ſimilitudine magis inter ſe ſimiles exiſtunt, ita etiam & filios parentibus, & fratres fratribus, & cognatos cognatis ex eadem prorſus cauſa naſci inter ſe ſimiles aſſerendum.

Accedit præter effigiei ſimilitudinem, etiam ſimilitudo animi, & morum, quin etiam, corporearum actionum: videbis enim filios etiam in geſti- 27

bus, in loquela, in voce, in intuitu referre progenitores, aut fratrem referre fratrem; unde Neſtor apud Homer. *Odyſ. lib.*3. Telemachum alloquens inquit:

— *Si vere*
Illius filius es; admiratio me habet intuentem,
Etenim verba ſimilia ſunt, neque diceres,
Virum juniorem adeo concinna fari.

Et quarto ejuſdem Menelaus Piſiſtrato.

Talis, inquit, & patris es, qui & prudentia loqueris.

Non ſecus etiam Virg. *Æneid. lib.*8. Euandrum introducit Æneam ita alloquentem:

——— *Vt te, fortiſſime Teucrûm,*
Accipio, agnoſcoque libens, ut verba parentis,
Et vocem Anchiſæ magni, vultumque recordor.

Et Torq. Taſſ. *Cant.*3. *ſt.*61.

O quanto di ſembianti à lui ſimiglia
Se ben alquanto di ſtatura cade.
E Baldouin (riſponde), è ben ſi ſcopre
Nel volto à lui fratel, ma più ne l' opre.

Et Ovid. *Metamorph. lib.*2. *de Horis:*

——— *Facies non omnibus una,*
Nec diverſa tamen, qualem decet eſſe ſororum.

Conſtat autem, & probat abunde Gal. *in lib. Quod Anim. mor. corp. temp. ſeq. claſſ.*1. mores non aliunde
28 hominem habere, quam ab eademnet corporis temperatura, ubi ergo ſimiles mores conſpiciuntur,
29 ſimilem argui poſſe temperaturam corporum non negandum, quod & in hominibus ejuſdem regionis manifeſtum ſit, quoſdam enim temperamento calidiores, & ad aduſtionem vergente ut Hiſpanos animo videbis elato, ſuperbo, quoſdam ut Italos cæteris magis temperatos prudentes, & ſic de reliquis. Cum ergo filii aſſimulentur parentibus, ut dixi, etiam in moribus, dicendum etiam in temperatura convenire, & ſimiles eſſe, & idcirco etiam in externa effigie illis aſſimilari.

Denique ex ſimilitudine ſanitatis, & morbi poteſt etiam argui temperamenti ſimilitudo, & ab hac ſimilitudo effigiei: nam parentes nonnullis morbis obnoxii filios eiſdem morbis obnoxios procreant, contra ſani ſanos generant; idcirco ut plurimum Epilepticus Epilepticum, Melancholicus Melancholicum, lienoſus lienoſum, Hepaticus Hepaticum, calculoſus calculoſum, podagricus podagricum, & robuſtus robuſtum generat, quæ morborum, & ſanitatis ſimilitudo non aliunde provenire poteſt, ut mihi videtur, quam à Naturali partium temperie, aut intemperie.

30 Objicies tamen, multos iiſdem animi moribus dotari, ac iiſdem morbis, quibus parentes tentabantur, obnoxios eſſe, tamen faciei ſimilitudinem nullam habere, & contra multos in facie alterutri ex parentibus aſſimilari, tamen toto cœlo à temperamento parentum diſtare. Reſpondeo, quod, ſicuti
31 ſupra etiam annuimus, temperamentum conſiderandum eſt reſpectu totius, & reſpectu partium, atque hac ratione quomodo in moribus aliquando natus ſit parentibus ſimilis, in effigie diſſimilis, in una parte cum uno, in altera cum altero conveniat, facillime reperies; ſiquidem ſi temperamentum totius habebit ex patris ſemine, aſſimilabitur patri in moribus, & animo, in capite tamen poterit prævalere aliud temperamentum, quod magis conveniat cum temperamento capitis genitricis, & ſic in facie referet genitricem, & tunc filius iiſdem morbis tentabitur, quibus tentabatur pater, qui à totius intemperie oriuntur, & poterit etiam aliis tentari, qui à capite peculiariter oriuntur, quibus mater erat obnoxia; ſic etiam & in reliquis conſiderandum, Hepatis temperamentum ſimile temperamento Hepatis genitoris filium efficiet iiſdem paſſionibus obnoxium, quæ ad concupiſcibilem ſpectant, iiſdemque morbis, quibus pater ſubjiciebatur; cordis temperamentum ſimile temperamento cordis genetricis filium efficiet iiſdem morbis, ac pathematis ſubjectum, quibus mater erat, ſic & ea quæ ad iraſcibilem pertinent, & ad vitales facultates ſimilia effinget in nato ſimile temperamentum, qualia in matre conſpiciebantur. His addo ſimilitudinem unius ejuſdemque viri ſibi ipſi comparatam; nam palam eſt ex mutatione interni temperamenti occaſione ætatis, mutationis rationis vice, cœli, aut quacunque ex cauſa mutari effigiem ita ut idem homo ſibi ipſi diſſimilis exiſtat ſi paulo habitior quam antea fuerit evaſerit, & ex tenui pinguis, & carnoſior evaſerit, aut contra ex carnoſo, & bene colorato, tenuis, & male coloratus fiat. hoc pacto Scythæ apud Hipp. de aëre, aquis & locis, ita ex morbis, aliiſque accidentibus effigiem mutant, ut ex maſculis in fœminas degenerare videantur.

Tandem quid de accidentali illa ſimilitudinis cauſa ſentiamus jam aperiendum, dico ergo, quod 32
naturaliter ſimilitudo à temperiei ſimilitune ſit; contingit tamen, (ſed raro ita ut monſtrificum quid potius, quam ſecus ſit judicandum,) ut imaginatio
per accidens poſſit eſſe ſimilitudinis externæ cauſa, 33
& tunc imaginare mihi induſtrium quemdam pictorem, qui ex proprio marte figuras colorat, &
depingit, interdum vero non ex proprio marte, ſed 34
exemplari aliquo ſibi propoſito. Naturam pictori ex ſuo marte pingenti aſſimilandam puta, quæ non niſi prout à temperamento manu ducitur fœtum effingit, ac format; eandem vero cum fœtum alicui phantaſmati ſibi ab imaginatione præſentato ſimilem efformat, pictori ſimilem puta, qui exemplari ſibi propoſito figuras delineat: non aliter enim afficitur ipſa Natura, cum aliquod ſibi Phantaſma ab imaginatione præſentatur, quam ſi in pictura idem conſpiceret Ariſt. *teſte. lib.*3. *de Anim. cap.*3. Quod etiam ante illum firmabat Plat. *in Phil. verſ. med.*

Qua de re jubet Plato. 6. *de Leg. in fin.* quod li- 35
berorum generationi operam dantes, etiam imaginatione ad opus ſe convertant, ut pulcherrimam, & optimam inde prolem reportare poſſint. ſed ſi omnes homines, ut ibidem ipſemet dicebat, qui communem aliquam actionem tractant, quando & ſibi ipſis, & actioni animum advertunt omnia pul-
chra, & bona efficiunt, ubi vero mentem non ha- 36
buerint, aut non adhibuerint contra, non video quanam ratione jubeat ille, ut imaginationem in coitu phantaſmatibus occupemus, hoc enim non eſt Venereæ actioni advertere, ex retractione enim ſpirituum ad ſenſum communem, ut aliquid imaginemur, ſemen ſpiritibus depauperatum relinquemus, & minus etiam energiæ actio illa habebit; unde eſt,
quod parentes optimi, & ſapientes filios pravos, & 37
inſipientes generent, ut Alex. *quærit Probl. lib.*1. *probl.* 28. Quem & inter Iureconſultos citat Tiraquell. *de leg. Connub. l.*13. *num.*154. nam quia mentem diverſis occupant cogitationibus, & imaginatione etiam ad ea currunt, quæ alias illis obverſantur, ſpiritus à ſemine avertunt; neque referre puto quibuſnam phantaſmatibus imaginatio ſit implicita; nam cum actio illa venerea ad concupiſcibilem animæ partem ſpectet, imaginatio ad partem principem,

una

una ab altera impeditur, spiritusque ex unius cele-
38 bratione ab aliis distrahuntur; omnis enim actio quæcunque illa sit spiritibus eget, si ergo similis, ac optimæ prolis desiderio tenemur, non secus ac bruta totos nos Venereæ actioni tradere, ac ipsius Veneris illecebris nos credere, ac attentos esse necesse est; alioquin sive imaginationem una, aut alia re occupes, nihil interest, nam actionem illam concipiendi vel impedies, vel non eo, quo velles modo, proposito fine potieris.

S V M M A R I V M.

1 *Filiationis probatio est difficilis.*
2 *Similitudo non facit quem præsumi esse filium ejus, cui est similis.*
3 *Similitudo provenit ex cogitatione Mulieris tempore coitus.*
4 *Similitudo aliis adminiculis juncta probat filiationem. contrarium num. seq.*
6 *Similitudo deberet semper facere probationem filiationis.*
7 *Simile generatur à simili.*
8 *Imaginatio immutare potest conceptus effigiem.*
9 *Exempla ad probandum similitudinem ex imaginatione provenire, rejecta.*
10 *Similitudo posthumi cum parente major, ac magis conspicua, quam inter cæteros, & cur.*
11 *Imaginatio non potest assimilare in hora conceptionis, & cur.*
12 *Nihil agere potest in id, quod sibi præsens non est.*
13 *Subjectum similitudinis quodnam sit.*
14 *Naturaliter similitudo non causatur ab imaginatione.*
15 *Imaginatio non agit ex electione.*
16 *Similitudinis præsumptio multum urgere debet. contrarium num. seq. dic ut num.* 18.
19 *Interna similitudo præcipue attendenda.*
20 *Interna similitudo non potest ab imaginatione alterari.*
21 *Imaginatio non agit in ea, quæ suo modo non cognoscit.*
22 *Quanam ratione imaginatio alterare possit formam fœtus.*
23 *Interna similitudo à Natura semper est.*
24 *Internæ similitudinis cognitio ex quibus habeatur.*
25 *Duæ conjecturæ internæ similitudinis.*
26 *Morum, & morborum similitudo ab interna forma.*
27 *Similitudo morum quomodo probet.*
28 *Mores unde.*
29 *Natura semper prævalet consuetudini.*
30 *Similitudo morborum, & sanitatis, quomodo probet.*
31 *Morbi similes ad similitudinem internam consequuntur.*
32 *Similitudo externa internæ juncta debet facere probationem filiationis.*
33 *Similitudo urget multum.*

Similitudo an debeat facere conjecturam filiationis.

Q V Æ S T I O IV.

DE similitudine ob argumenti tum difficultatem, tum jucunditatem longioribus fortasse egimus, quam ad hujusce operis institutum, & ad ipsas Legales materias pertineret; omnia tamen ad hunc finem unum dirigentes, ut tandem pro ipsis Iureconsultis disquiramus, quamnam conjecturam capessere liceat filiationis ex filiorum similitudine; & quomodo ex hoc filiatio probari possit.

Habent ipsi Iureconsulti filiationis probationem 1
pro re admodum difficili, ac pene impossibili. facit *l. Quia semper. ff. de in jus vocand. Glos. in l. Lutius. ff. de condit. & demonstr. & in l. filium. ff. qui sunt sui vel alien. Iur.* quam difficultatem cognovisse etiam antiquiores testari potest Telemachi dictum apud Homer. *Odyss.* 1.
Carm. *Eleg. num.* 435. dicentis:

> *Mater quidem me dicit hujus esse, sed ego*
> *Nescio, nondum enim aliquis suum genitorem ipse novit.*

Hæc tamen difficultas magna ex parte cessaret, si modo apud ipsos Iureconsultos similitudo faceret
præsumptionem filiationis, sed contra illi eam con- 2
clusionem ratam jam habent, sobolis similitudinem non facere eam præsumi ex eo fuisse susceptam, cujus similis existit. Gabr. Concl. *comm. lib.* 1. *concl.* 14. *num.* 7. *tit. de præsumpt.* Ruin. *cons.* 53. *num.* 9. *vol.* 5. Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 1. *cas.* 89. *num.* 97. Mascard. *de probat. concl.* 792. *num.* 10.
vol. 2. dicunt etenim talem similitudinem prove- 3
nire ex cogitatione Mulieris tempore conceptionis, ita Bart. *in l. Gall. ff. de lib. & Posth. num.* 14. Mohed. *decis.* 1. *alias* 19. *num.* 2. *tit. Qui filii sint legitimi.* Ruin. *ubi supra num.* 9. Mascard. *ibid. num.* 7. Gratian. *Discept. Forens. cap.* 567. *num.* 32. *vol.* 3. & facit Theocriti auctoritas Idyll. 17. dicentis:

> *Impia enim mulieris animus, semper apud virum alienum,*
> *Et faciles quidem partus sunt, sed liberi nequaquam similes sunt patri.*

Verumtamen, licet voluerint DD. similitudinem
per se solam non probare filiationem, cum aliis ad- 4
miniculis tamen junctam probare firmarunt, ita
Mohed. *ubi supra num,* 97. (licet ipse contrarium 5
verius esse existimet) Gratian. *loco citato num.* 29. Marta *vot.* 153. *num.* 3.

Vt ergo quatenus ad nostrum pertinet institutum, hujusce rei veritas detegatur, in mentem iis revocatis, quæ in superiori quæstione de vera simili-
tudinis causa attulimus, dicendum videtur, quod si- 6
militudo deberet semper, & ubique facere maximam, urgentissimam præsumptionem filiationis, quia naturaliter ob insiti temperamenti convenien-
tiam, quod in seminibus reperitur, simile non nisi 7
à simili generatur.

Iure ergo optimo Arist. *lib. Politic.* 2. *cap.* 2. communitatem illam filiorum in Republica, quam tantopere desiderat Plat. *suæ Rep. lib.* 5. non solum respuit, sed imbrobat, & tanquam rem impossibilem, ut executioni demandetur non ob aliud existimat, nisi quia semper ii, qui ex natis aliquem visu se referre, ac sibi similem esse observarent, illum pro filio proprio haberent, & acceptarent, non vero cæteros omnes promiscue, atque hac ratione propensio in hunc augesceret, deficeret vero in alios, & communitas rerum destrueretur absque dubio. Quia in summa, naturaliter filii similes nascuntur patribus, quod in infinitis exemplis patet: Homer. *Odyss.* 1.

Minerva ad Telemachum:

> *Sed age, mihi hoc dic & vere enarrato,*
> *Num ex ipso tantus filius sis Vlysse,*

Vehementer enim & capite & oculis pulcris similis es
Illi.
Horat. *lib. Od.*
Laudantur simile prole puerperæ.

Cæterum tametsi negare non auserim , imagina-
8 tionem aliquando immutare posse conceptus effigiem, eamque ab ea , quam fortasse facilius sortiretur, similitudine deviare , tamen illud , ut superius annuebam , ita de raro contingere crediderim , ut pro monstrifica potius re , ne pro miraculo dicam, habendum putem, quam secus : non enim tam facile contingere, ut Legumperiti, & cum iis alii doctissimi viri sibi persuaserunt , ut sola imaginatio in tempore conceptionis ad illud præstandum sufficiat, non nisi ex allatis ab illis exemplis, aliisque ex rationibus moveor , ut credam : nam exempla ad-
9 ducta à Gratiano , & ab aliis, & cætera de muliere illa, quam defendit Hippocrates, & de altera quam defendit Quintilian. cujus historia similis omnino est ei , quam recitat Heliodor. *hist. Æthiop. lib. ultim.* & quam etiam tam eleganter cecinit Torq. Tass. *sui Poëm. cant.* 12. & de altera , de qua Damascen. apud Paræum *lib.* 24. qui est de monstris, quæ filiam pilis opsitam peperit , quod in cubiculo imaginem divi Ioan. Bapt. pelle camelina indutam haberet , omnia , inquam prædicta , & si quæ alia sunt exempla mihi persuadent, imaginationem in conceptionis illo momentaneo spatio non agere , sed temporis diuturnitate operari. prædictæ enim omnes mulieres non ex contemplatione sola in actu coitus, sed ex frequenti, ac iterata , & quotidiana imaginum sibi ob oculos oberrantium contemplatione effigiem imagini similem natis indide-
10 runt. argumento sit similitudo , quæ in posthumis multo magis elucet , quam in cæteris filiis , ut ego pluries observavi : cur enim id in Posthumis facilius evenit, nisi quod iterata , ac frequentata Viduæ matris imaginatio in demortui conjugis contemplatione plurimum, ac enixe fixatur, ac hæret? quod si satis esset imaginatio in hora conceptus , nulla major ratio esset, cur Posthumus cæteris magis progenitori similis nasceretur.

11 Quomodo autem momento , & in hora conceptionis assimilaret imaginatio ? nam quid assimi-
12 lat, si nihil tum temporis generatur? nihil enim a-
13 gere potest in id, quod sibi præsens non est, at subjectum similitudinis (extremæ dico)eæ partes sunt, quæ nostris oculis subjiciuntur , quæ tum temporis, quomodo præsentes sunt imaginationi , si non nisi per multos post dies delineantur, efformanturque ? Impressio ergo imaginationis in conceptum, oporteret, ut in informi semine conservaretur , si in hora conceptionis imaginatio similitudinem fœtui imprimit.

Verumenimvero non solum imaginatio in hora conceptionis nihil operatur , sed vix quicquam, nisi
14 rarissime, toto gestationis tempore , nam , ut diximus , naturaliter similitudo ab imaginatione non provenit,quod maxime testantur Historiæ à Menochio adductæ ad probandum contrarium , ut est historia Herculis, & Iphicli , & altera ab Arist. *in lib. de hist. Animal.* & à Plinio etiam enarrata ; nam in his casibus ambo conceptus debuissent assimilari alteri ex progenitoribus , non autem quisque pro-
15 genitori proprio, quia cum imaginatio non agat ex electione, non magis in unum, quam in alium agere debuit , & etiamsi ex electione ageret , quomodo notum habebat, binos in utero esse , ita ut utrumque assimilare , cui magis libitum esset,illa potuerit ? hujusmodi ergo historiæ , si quæ aliæ, ut dicebam, probare possunt, naturaliter similitudinem ab imaginatione non provenire , sed ab individuali ipsius seminis natura, quæ nihil aliud est, quam peculiare temperamentum , ut supra probavimus ; quod ergo semen ab adultero profectum est, quia convenientiam habebat cum temperamento , & natura adulteri , similem adultero sobolem procreavit, quod vero à Marito similem ob eandem caussam natum fecit Patri.

Multum ergo urgere similitudinis præsumptio- 16
nem , ex his jam palam factum esse credo ; & prudenter alias legumperitos statuisse existimo in eo casu , de quo *in qu. seq.* præsumunt enim filium esse illius, cujus est similis. Tiraq. qui ad hanc opinio- 17
nem plures adducit. *de leg. connub. glos.* 7. *num.* 52. at quoniam obstant multa exempla similitudinis inter ignotas personas , & id, quod objicitur , nimirum , quod si similitudo faceret præsumptionem aliquam filiationis, aut agnationis , sequeretur omnes similes habere inter se relationem aliquam consanguinitatis , idcirco moderandum dictum nostrum videtur, ac, ut sequitur, interpretandum.

Dicamus ergo, quod non sit standum soli similitudini in filiationis probatione , sed eam cum aliis 18
præsumptionibus etiam levioribus junctam evidentissimam facere præsumptionem filiationis , vel fraternitatis , ob id , quod jam pluries repetitum est, quod naturaliter similitudo à rei Natura causam habet, non vero ab imaginatione, ut supponunt.

Sed inter præsumptiones, quæ adjunctæ externæ similitudini plurimum operari possunt , est similitudo interna, ex qua , *ut supra* dixi , etiam animi mores, & cætera multa habentur, hæc enim interna si- 19
militudo noc potest ab imaginatione ullo modo al- 20
terari, siquidem imaginatio non potest agere in ea, quæ suo modo non cognoscit , at non cognoscit intrinsecam hanc seminis, aut fœtus naturam; & nul- 21
lum ex tali , aut simili re elicere potest phantasma, cum non præsentetur exterioribus sensibus , à quibus omnes rerum sensibilium species , ac phantasmata ipsi præsentantur. si ergo imaginatio per hoc alterat externam fœtus effigiem , quod Naturæ ipsi 22
operanti aliud phantasma præsentet , & hujus exemplari eam uti cogat , & ad ejus phantasmatis simititudinem propositam sibi seminum materiam effingere , ac delineare , cum non potuerit simile phantasma internæ Naturæ illi præsentare , ut juxta illius similitudinem operari illam impingeret,patet, quod nullo modo potest internæ similitudinis caussa esse neque ex natura , neque ex accidenti; quamobrem hæc interna similitudo à natura cum semper 23
sit , & non ab accidenti , si probari possit adesse, plene cum aliis adminiculis filiationem probare poterit. Certum enim est, plures animi propensiones, & affectus à semine parentum una cum corpore haberi, licet de foris adveniat, neque de potentia materiæ eruatur , ut docet catholica veritas, quod etiam notavit Tiraq. *de leg.conn.glo.part.*7. *in l.*7. *num.* 2. apud quem plura de hac morum , vel potius animi similitudine videat, si libet, Iurisperitus.

Sed præcipua difficultas est , quo pacto cognosci debeat hæc interna similitudo, quippe cum externis 24
sensibus eam assequi non liceat , & quamvis , ut verum libere fatear , ea res difficultate non careat, tamen nos posse in ejus cognitionem venire duabus urgentissimis conjecturis mihi videtur , ex mo- 25
rum

rum duntaxat similitudine, & ex similitudine morborum, & sanitatis, de quibus jam supra mentionem habuimus.

Vtramque etenim hanc morum, inquam, & morborum similitudinem ab interna similitudine pro-
26 venire jam supra probavimus, ut plurimum ergo iracundus iracundum, invidus invidum, superbus superbum, timidus timidum, audax audacem generat; sic etiam & misericors misericordem, castus, temperatus, castum ac temperatum procreat. Et licet, & superius dixi, ex Homero, aliquando filii mali ex patribus bonis nascantur, & è contra, & videatur nobis contrariari Theognid. sententia in Carm. Eleg. *num.* 435. dicentis:

Si vero procreari posset, & inseri in homine mens,
Nunquam ex bono Patre esset malus filius.

Quos versus citat Plat. *in Menon. seu de virtute.* Tamen dicamus, quod si constet patrem, vel qui
27 pater præsumitur fuisse ebrium, iracundum, aleatorem, furem, audacem, vel è contra, & filius, vel qui filius præsumitur, similibus moribus præditus sit, jam suspicari possumus, hos inter se similes esse quoad internam similitudinem, & sic ea ex hac parte probata remanebit. quia, ut dixi, similes filii ut plurimum nascuntur parentibus etiam in moribus, quod ex Iureconsultis testatur Tiraq. *de leg. connub. glo.* 1. *par.* 7. *num.* 2. & filii imitantur vitia parentum. Ceval. *in spec. op. comm. contr. comm. quæst.* 653. *num.* 2. Grammat. *decis.* 18. *num.* 1.

28 Quamquam vero mores plurimum ex consuetudine habentur, & institutione à puero, ex quibus naturalis propensio immutari videtur, unde est, quod consuetudo dicta est altera Natura. Glo. *in l. si quis Posthum. ff. de lib. & Posth. in verbo censuetudo*, & ex nostris Gal. 2. *de mot. musc. cap.* 7. *class.* 1. *& alibi*
29 *sæpe*, tamen semper ipsa Natura prævalet,

Quam licet expellas furca, tamen ipsa recurrit.

Et ut Pindar. in Olymp. *Od.* 13. dicebat;

Impossibile, occultatæ ingenitos mores.

Quamobrem facete Chremes apud Terent. in Heaut. *act.* 5. *scen.* 3. confirmans suam uxorem Sostratam, ne dubitet negare Clitiphonem esse suum filium, quia, inquit,

—— Sed quid magis credendum est.
Is quod est consimilis moribus convinces ex te natum; nam tui similis est probe.
Nam illi nihil vitii est relictum quin id itidem sit tibi.

& Arist. Polit. *lib.* 1. *cap.* 4. ex universali hominum opinione hæc habet. Putant enim, ut ex hominibus hominem, & ex bestiis bestiam, sic ex bonis bonum procreari.

30 Cæterum ex morborum, & sanitatis similitudine evidenter quoque probari potest similitudo interna: nam filii ex sanis parentibus orti, sani ut plurimunt degunt, ex morbosis morbosi; quin etiam & qui ex parentibus, qui secundum ætates sani, aut morbosi vixerunt, etiam filii nascuntur in iisdem ætatibus iisdem, vel similibus morbis obnoxii; sunt insuper aliqui morbi, qui hæreditarii eo nomine vocantur, quod à parentibus in filios migrent, de quibus Fernel. Pathol. *lib.* 1. *cap.* 11. ut arthridis, seu articularis morbus, nephritis, epilepsia, & hujusmodi. Si ergo qui pater præsumitur epilepticus erat, calculosus, hepaticus, podagricus, pthisicus, & hujusmodi, & qui filius præsumitur epilepsiæ, calculo, podagræ, hepatis discrasiæ, pthisi, aliisque morbis, ut ille obnoxius sit, plenissimam quantum permitti potest ex hoc habere poteris filiationis conjecturam, sequuntur enim tales morbi ad internam similitudinem, hoc est ad temperamentorum convenientiam, quam filios à paterno semine sortitos esse 31
non dubitandum ex iis, quæ supra adduxi.

Non ergo sic temere de externa similitudine pronunciandum, ut non faciat filiationis probationem, 32
si cum interna præsertim conjungatur; quamobrem maxime mihi probatur Gratian. opin. *in citato cap.* 33
567. *à num.* 58. *ad plures seqq.* qui similitudinem multum urgere, & non levem præsumptionem filiationis facere voluit. Nam filii frequentius, & ut plurimum pares simillimos referunt. Alciat. *in l. Quæst. alia. num.* 6. *ff. de verb. ing.* Ac profecto apud me nunquam bene audiret mulier illa, quæ alteri similem præsertim familiari alicui, ac domestico, vel suspecto viro filium generaret; recte Catul. *lib. Carm. num.* 54. in Nuptiis Iuliæ, & Manlii, ita illis auguratur futuram prolem. *alias* 62.

Sit suo similis patri.
Manlio, & facile insciis
Noscitetur ab omnibus,
Et Pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

Denique licet satis superque cognoscam apud Legumperitos ea, quæ de probanda interna similitudine attuli, difficilis omnino esse probationis, tamen si ea adducere destitissem, mancus mihi fuisse viderer, & ipsos absque rationabili causa meis laboribus, qualescunque sint, defraudasse. adducenda ergo tum ob hæc erant, tum quia meliora meo judicio in tam abstruso, ac difficili argumento adduci non poterant, tum etiam quoniam novi aliquid non irrationabiliter continere mihi videbantur.

S V M M A R I V M.

1 *An natus ex muliere, quæ illico à conjugis obitu alteri nupsit, & nono, aut decimo peperit prioris, vel posterioris sit Medici judicium requiritur.*
2 *Prima conjectura.*
3 *A morbis longis extinguitur virilitas.*
4 *Morbi generationem impedientes.*
5 *Parisii opinio de calculo laborantibus refellitur.*
6 *Secunda conjectura.*
7 *Senex in sexagesimo anno ad generandum ineptus.*
8 *Tertia conjectura.*
9 *Quarta conjectura.*
10 *Odium, & malevolentia conjugum generationem impedit.*
11 *Amor conciliat generationem.*
12 *Quinta conjectura, quam ampliare potes, ut nu. seq.*
14 *Fœminæ nascuntur tardius, quam mares.*
15 *Sexta conjectura.*
16 *Similitudo semper facere debet maximam præsumptionem filiationis.*
17 *Imaginationis vis non tanta est, quanta æstimatur.*
18 *Multa in imaginationem rejicimus, quorum culpa nulla imaginationis est.*
19 *Similitudo ab imaginatione dependens est ex raro contingentibus, & monstrosum quid.*
20 *Similitudo maxime habere potest locum in hoc casu.*
21 *Octava conjectura.*
22 *Multi juvenes non nisi fœminas generant, qui senescentes mares procreant, & è contra.*
23 *Vltima conjectura.*

Filius mulieris, quæ illico ab obitu conjugis alteri nupſit, & novem, decemve menſium ſpatio peperit, cujuſnam præſumi debeat.

QVÆSTIO V.

VIdetur aptus hic locus eſſe, ut eam quæſtionem diſcutiamus, definiamuſque, quam nobis diſcutiendam, ac definiendam remittunt Iureconſulti, talem caſum effingentes. Mulier quædam, mortuo marito, illico nupſit alteri, & novem decemve menſium termino tam à prioris obitu, quam à contracto matrimonio cum poſteriori, filium, filiamve eſt enixa, dubitatur cujuſnam cenſendus ſit is filius, cum ex utroque pro temporis ratione præſumi poſſit fuiſſe natus, in eamque rem ju-
1 dicium noſtrum expoſcunt ex iis, quos adducit, & ſequitur Surd. *deciſ.* 83. *num.* 11.

2 Primo ergo loco dubium non eſt, quod ſi prior maritus ex longa infirmitate deceſſerit, vel per menſem, aut quadragenarium ſpatium ægrotaverit, filius ſecundi mariti omnino eſt præſumendus,
3 facit *l. filium. ff. qui ſunt ſui vel alien. iur.* à morbis enim præſertim longis virilitas extinguitur ſaltem ad tempus. Fernel. Patholog. *lib.* 6. *cap.* 17. & conſequenter etiam potentia generandi. Ejuſdem etiam ponderis eſſet præſumptio deducta ex eo, quod prior maritus ex aliquo accidenti inhabilis
4 fuiſſet ad generationem, ut ſi jam multo tempore prægreſſo morbo aliquo detentus fuiſſet adimente, aut impediente generationem, quales eſſent morbi genitales partes occupantes, aut iis inſervientes, aut etiam principem partem obſidentes, & hujuſmodi, qui bene noti ſunt in Medicina expertis: non video tamen qua experientia, aut cujus auctoritate doctus Pariſ. *conſ.* 29. *num.* 80. *lib.* 2.
5 firmaverit, Calculo laborantes generare non poſſe, & eſſe infœcundos; nam ego propria experientia ſcio, viros maxime calculoſos fœcundiſſimos extitiſſe, inter alios virum novi, qui ſexaginta annis major adhuc generabat, & tamen calculo laborabat, ita ut ſingulis pene menſibus intenſiſſimis ex eo doloribus affligeretur, æquabat enim calculus, qui ex ejus cadavere exciſus eſt, ovi gallinacei magnitudinem.

6 Secundo, ſi prior maritus erat ſenex, ac præſertim ſi ſexaginta annis major extitiſſet, ſecundus vero junior, aut è contra, filius potius junioris, quam ſenioris eſt præſumendus; Surd. *citat. deciſ.* 83. *num.* 18. Senex enim in ſexageſimo anno ad gene-
7 randum impotens ut plurimum judicandus. Menoch. *de Arbitrar. Iud. lib.* 2. *Cent.* 1. *Caſ.* 89. *num.* 58. & faciunt ea, quæ adduxi *in tit.* 1. *de Ætatibus quæſt.* 9. *à num.* 32. *ad plures ſeqq.* aptitudo ergo generandi ſemper præſumi debet magis reſpectu Iunioris, quam Senioris, Surd. *ibid. num. eodem*, limitata tamen utriuſque ætate, nam vir quadraginta annorum aptior ad generandum, quam in prima pubertate conſtitutus; quamobrem de ætatibus generationi habilibus illud venit intelligendum. licet ſola ætas ad hoc conſiderari non debeat, ſed inſimul virium robur, ex quo interdum ſexagenarius magis habilis ad generandum, quam quadragenarius. ætas igitur conſiderabitur, data virium paritate, alias non.

Tertio, ſi non obſtante, quod prior maritus eſſet 8
in ætate habili ad generandum, tamen per longum tempus generare deſtitiſſet, ut per octo, aut plures annos (nam ſi conſtaret fuiſſe ſua natura ſterilem, aut nunquam generaſſe, jam ſalva res eſſet) notumque eſſet non eveniſſe hoc ex defectu ipſius mulieris, quia illa ſemper ſana manſerit, nec aliquo difficili morbo detenta fuerit, ex quo per paucos dies, aut menſes ante mariti obitum convaluiſſe dici poſſet, tunc filius ex ſecundo natus eſſe judicandus eſt.

Quarto, ſi conſtaret, mulierem priorem virum 9
odio ſemper habuiſſe, & omnem conjugalem amorem in utriuſque pectoribus fuiſſe extinctum, vel etiam contra, priorem amaſſe, poſteriori vero invitam nupſiſſe, filius ejus potius præſumendus, quem mulier amabat, quam alterius, quia ſi quid 7
aliud odium, ac malevolentia conjugum generationem impedire poteſt teſte Ætio. *lib. ult. cap.* 26. Roder. à Caſtr. *lib.* 3. *de mor. mul. cap.* 2.

Ex quo ſuppoſito ſequitur, quod ſi pateret, mulierem amore ductam, ac Veneris ſtimulis agitatam ſecundo marito ante tempus ſibi ab honeſtate permiſſum nupſiſſe, ut facile in hoc caſu præſumi poteſt, tunc filium ſecundi viri eſſe certo conjectari licet, quia quemadmodum, ut ſupra dixi, odium impedit conceptionem, ſic amor conciliat genituram, & conceptum, Aetius *ubi ſupra*, & firmant 11
Medici omnes in capite de ſterilitate, concupiſcente enim muliere, & amore erga virum ſuum flagrante, os uteri in actu coitus, & in ſeminis præcipue emiſſione irruenti virili ſemini occurrit, ipſumque atque una ipſum virile membrum amplectitur, ac veluti exugit, unde facilè fit conceptio, ut tradunt omnes Med. Ceſalpin. *Art. Med. lib.* 8. *cap.* 5.

Quinto, ultra prædicta ad eam rem comproban- 12
dam plurimum faciet dierum computus, etenim ſi filius naſcatur in fine noni, præſumendum eſt, illum ex ſecundo natum, ſi vero in principio alia adminicula ſunt inſpicienda. multum etiam in hac conjectura operabitur differentia ſexus, numero dierum adjuncta: ſi enim fœminei ſexus ſit partus, & eda- 13
tur noni initio, quantum eſt ex hoc prioris eſt judicandus, fœminæ enim maribus tardius naſcuntur, 14
utpote in fine noni, vel etiam in decimo, faciunt quæ adduxi *Tit.* 2. *de par. legit. & vit. quæſt.* 2. & *quæſt.* 5. ſin autem naſcatur in fine, caſus erit dubius, quantum erit ex hoc, & ad alia recurrendum, quod ſi maſculei ſexus fuerit, & naſcatur in fine noni, ob eandem ipſam rationem ſecundi cenſendus eſt, ſi in principio, ob id ipſum prioris eſt judicandus, in ſingulis vero caſibus aliæ conjecturæ perquirendæ. hæc vero conjectura conſiderata eſt à Mareſcoto 153. in quo caſus habetur mulieris, quæ ab obitu mariti per menſem, aut paulo majorem diſtantiam nupſerat, & in ſeptimi initio à matrimonio contracto filium pepererat, quo caſu licet forte nullum intervenire poſſet dubium, quin filius primi mariti eſſet, tamen ex eo quod pro ratione natus præſumi poterat ex ſecundo, quia ſeptimeſtris erat, non ab re de hoc dubitabatur; recte tamen prioris mariti fuiſſe eum deciſum eſt, forte quia fortior erat, quam ſi ſeptimeſtris fuiſſet, eſſe debebat.

Sexto, licet, ſi communi opinioni attendamus, 15
ſimilitudo in hoc caſu minus, quam in cæteris probare poſſit filiationem, tamen meo judicio; & 16
hic

16 hic, & ubique maximam facere debet præſumptio-
17 nem : neque enim ego imaginationi tantum tribuo, quantum plerique factitant, qui eam liberos pro parentum arbitrio pulcherrimos effingere poſſe ſibi perſuadent, (miror etiam non affirmaverint, ab imaginatione dependere, ut mares, aut fœminæ naſcantur) quod ſi fieri tam facile illud poſſet, multo plura indies monſtra conſpicerentur, quam nunc conſpiciantur, & pulchriores multo procrearentur liberi, quam nunc procreantur, ut notat Pilpan. Ripa *in tr. de noct. ſupr. cap.* 162. *num.* 41. cum pene innumera in horas imaginemur & in coitu nos, & mulieres dum utero gerunt, & tamen pauciſſimi ſint, qui parentibus omni ex parte diſſimiles naſcantur. Immo plura in imaginationem, ut ego
18 ſentio, rejicimus, quorum nulla omnino culpa apud illam reſidet. Iam enim experimenta de gignendis nonnullis animalibus matrum imaginationem ad ſubjectæ alicujus rei contemplationem allicientes, non ita vera eſſe, quin ut plurimum fallacia ſint fortaſſe iis, qui experti ſunt, vel experiri ea volent notum ſatis ſuperque erit; ſat autem ſcio, experimentum Iacob. *Geneſ. cap.* 30. non omnino naturale exiſtere, neque cuilibet experienti, ut Iacob reſponſurum facile adducor, ut credam quod etiam firmat Thom. Eraſt. *in diſputat. contra Paracelſ. par.* 1. habeo meæ ſententiæ fautores D. Chryſoſtom. & Iſidor. quos refert Martin. Delri. *lib.* 1. *Magic. diſquiſit. quæſt.* 3. & Vainer. *lib.* 2. *de faſcin. cap.* 7. imo & ipſum Iacob dicentem, Abſtulit Deus gregem patris veſtri, & dedit mihi, & niſi fuiſſet Deus patris mei, vacuum remiſiſſet me.
19 Hujuſcemodi ergo natorum ſimilitudines ab imaginationis vi dependentes, eſſe ex raro contingentibus iterumque iterumque affirmo, & vix multis revolventibus, non dicam ſæculis, ſed annis, ſimile quidpiam evenire exiſtimo. In hoc tamen caſu magis, quam in aliquo alio, maxime habere 20
poteſt locum imaginatio, nam vel demortui conjugis memoria, vel novus poſterioris amor multum naturalem figuram alterare poterunt, ita ut natus ſimilis exiſtat etiam ei, cujus fortaſſe non fuerit filius.

Septimo poteſt etiam conjectura aliqua, licet 21
admodum fallax deſumi ex hoc, nimirum ſi alter conjugum mares ſemper generavit, vel ſemper fœminas, ut evenire interdum tradit Ariſt. 7. *de hiſtor. Anim. cap.* 9. tunc enim ſi prior exempli gratia fœmellas generabat, & partus maſculeus ſit, ſecundi viri eſt præſumendus, ſic & de ſecundo dicendum. Sed hæc, ut dixi, difficulter probabunt, cum videamus multos in juventute non niſi fœminas generaſſe, ſeneſcentes dehinc maſculos procreare, & vice verſa eodem Ariſt. teſte ubi proxime.

Denique non nihil etiam notitiæ præſtare poteſt 23
diverſitas ferendi uteri; ſi enim mulier cum utero gereret ex priori marito multo moleſtari, ac diverſis ſymptomatibus conſueverat, nunc autem vel nullo modo moleſtatur, vel diverſis accidentibus, ſi tunc optime habebat, nunc autem multo minus tollerabilem patitur graviditatem, filium ſecundi viri eſſe aſſerendum, licet & hæc conjectura non minus ac ſuperior ſatis dubia exiſtat; eas tamen cum aliis nonnihil operari dubium non eſt; & hæc de ſuperioribus conjecturis, quarum duæ poſteriores ponuntur à Codronchio *in method. teſtific. cap.* 15.

Tituli Quinti Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Secundus,

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quorum

Primus eſt de Dementia,

Secundus de Venenis,

Tertius in ll. aliquot. ff. de Ædil. edict.

SANCTISSIMO D. N.

VRBANO VIII, PONT. MAX.

Paulus Zacchias F.

ID universis hominibus inditum à Natura credo sit, B. P. ut proprii quisque Regis ac Principis mores, & studia sequatur, æmuletur; quod etiam præsenti experientia omnimodam habere veritatem comperio. Pontificem sortiti sumus virtutum, scientiarum, bonarumque artium studiosum, immo earundem apicem ac columen: inde factum puto, ut unusquisque certatim pro suis viribus, virtutibus, scientiis, bonisque artibus sese imbuere contendat. Industres apes mihi imitari omnes videntur, immo omnes sese in apes transformasse, ac tam illustri, tam nobili Rege præsente opus jam fervere in melle conficiendo, elaborando, hoc est in virtutis fructibus producendis, ostentandis. Vel ego ipse, qualisqualis sim, ea cupiditate allectus in pusillam apiculam evasi; atque en paululum mellis, quod confeci, ad te Regem optimum defero, tibi idem prægustandum offero. Vtinam autem Heracleotici mellis naturam non sapiat, ne à justissimo Rege inter fucos, aut crabrones rejiciar, sed Hyblæi potius naturam æmuletur, ut suavi sapore Regem alliciens, indignum, qui in apum præsepia admittar, me non existimet. Quem interim Deus nobis multis sæculis incolumem servet.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM
LIBRI SECVNDI
TITVLVS PRIMVS

De Dementia, & rationis læsione, & morbis omnibus, qui rationem lædunt,

Continens Quæstiones viginti tres; quarum

LIBRI SECVNDI TITVLVS PRIMVS,

De Dementia, & rationis læſione, & de morbis omnibus, qui rationem lædunt.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, ac ſimiles morbi paſſiones cerebri ſunt ſolis Medicis notæ.*

2 *In dementia Medici ad judicandum adhibentur.*

3 *Morbus probatur per Medicos curæ inſervientes.*

4 *Vnus idemque affectus pluribus nominibus appellatus.*

5 *Affectus omnes, in quibus homo dementit, communi nomine dementiæ appellantur.*

6 *Inſaniæ nomen non eſt omnibus hujuſmodi affectibus commune.*

7 *Delirium eſt amentia, non tamen dicitur inſania.*

8 *Inſanire eſt majus quid, quam phrenitide affici.*

9 *Inſania dementias omnes non comprehendit.*

10 *Nomen genericum horum affectuum eſt dementia.*

11 *Quando fiat dementia.*

12 *Dementiæ diviſio in duo ſubalterna genera.*

13 *Amentia nonnullis eſt ſtoliditas.*

14 *Dementiæ nomen eſt magis commune, quam quodvis aliud.*

15 *Dementiæ genera, & ſpecies.*

De multiplici Dementiæ, & hujuſmodi, nominum acceptione,

QVÆSTIO I.

QVAM multa ſint, quæ circa hanc materiam de Dementia à Medicis requirere Iureconſulti conſueſcant, notius ipſis eſt, quàm ut à me longioribus demonſtrari poſſit: cum enim has paſſiones ſoli Medici cognoſcant, ut nobis notum eſt,
1 & ipſi quoque fatentur. *Rota in noviſſ. deciſ.* 107. *num.* 7. *par.* 1. non aliam ob rem
2 Medicos in ſimilibus caſibus ad judicandum adhibent *Bald. in l. Obſervare. ff. de cur. furioſ. Alex. conſil.* 86. *num.* 5. *inf. lib.* 2. *Farinac. in pract. crim. par.* 2. *Tom.* 1. *lib.* 3. *quæſt.* 94. *nu.* 42. *Rota ubi ſup. num.* 6. nec præter rem ſancitum eſt in *l. ſemel. C. de re milit.*
3 morbum probari per Medicos curæ inſervientes, unde ipſis ſolis creditur, cum dubitatur, an Teſtator furioſus vel demens fuerit, nec ne. *Maſcard. de probat. Concl.* 1034 *num.* 10. *Vol.* 2. *Rota in noviſſ. deciſ.* 620. *num.* 3. *par.* 1.

Sunt præterea pleraque alia, quæ à Medicis ſciſcitari poſſunt, ut exempli gratia, an quis fatuus, an potius inſanus, vel furioſus ſit, cum quædam in uno procedere poſſint, quæ in alio locum non habent: in quanam etiam inſanientium ſpecie quis reponendus ſit, cum in una inſanientes omnem rationis uſum amittant, in alia non ita, quod etiam & in fatuorum ſpeciebus evenire conſuevit: quidam enim eorum idcirco à teſtandi facultate prohibentur, quidam vero non; quæ omnia cum pleriſque aliis omni procul dubio ex Medica ſolummodo officina depromere Iureconſultis licet. Itaque & de his, & de aliis multis ad hujuſmodi argumentum facientibus jam in hoc titulo differere paramus, ut Legumperitis ipſis undique ſatisfiat.

Sed quia multiplici nominum acceptione ac varietate decipi lectores facile contingeret, præcipue
cum unum eundemque affectum pluribus interdum 4
nominibus appellare plures conſueverint etiam ex ipſis Medicis, ut teſtatur *Galen. in* 7. *de morb. vulg. comm.* 3. *Ægr.* 2. *claſſ.* 3. idcirco ad ipſarum vocum explanationem, ac germanam ſignificationem declarandam primo loco deveniendum eſt, quod quidem eo libentius præſtitero, quo magis ipſos Iuriſperitos eaſdem voces plurifariam inter ſe confundere comperi.

Omnes ergo affectus ii, in quibus rationalis facultas in homine ſuis operationibus minus recte, & ex Naturæ inſtituto fungi conſpicitur, communi ac
generico quodam vocabulo Medici Amentias ſeu 5
Dementias vocitare conſueverunt, eo quia hujuſmodi paſſionibus detenti ſine mente eſſe videantur, ea nimirum parte læſi, aut in totum orbati, quæ nos homines ab ipſis beſtiis amentibus diſcriminat ac ſecernit, & in proprio ac naturali eſſe hominum conſtituit.

Ex noſtris tamen *Celſus lib.* 3. *ſuæ Medicinæ cap.* 18. pro generico quodam nomine plures ſub ſe continente ſpecies uſus eſt nomine Inſaniæ, quem videntur ſequuti ex Legumperitis aliqui, ut *Menoch. Conſil.* 82. *num.* 193. *Vol.* 1.

His tamen contrarii ſunt *Gal.* 2. *de Sympt. cauſſ. cap. ult. claſſ.* 3. *& comm.* 2. *in* 1. *de morb. vulg. tex. ſeq. claſſ. ead. Trallian. lib.* 1. *c.* 13. *ex Latinis Cæl. Aur.*
Chron. lib. 1. *cap.* 5. qui omnes voluerunt, Inſaniæ 6
nomen non eſſe omnibus amentiis commune, ſed
iis ſolum, quæ abſque febre fiunt; quinetiam cum 7
delirium amentia quidem ſit, non tamen inſania dici poteſt, quia inſania magis quid eſt, quam delirium, quod teſtatur *Gal. comm.* 1. *in Hipp. Progn. tex.* 28. *claſſ.* 4. *& comm.* 7. *Aphor.* 9. *extra ord. claſſ.* immo Phrenitidem non eſſe Inſaniam quamplurimæ Hipp. auctoritates firmare poſſunt, præcipue vero 3. *Epid.*
ſect. 3. *tex.* 6. *in fin.* vbi, Neque Phreneticorum, inquit, 8
inſanivit quiſquam, oſtendens iis verbis majus quid eſſe inſanire, quam phrenitide affici, non enim id dixerat, quod phrenetici ii, de quibus loquitur, mente conſtarent, idcirco, quia non inſaniebant, ſed quia non erant inquieti, nec loquaces, neque actus abſurdos facientes, ut inſani ſolent, ita exponit *Valleſ. in comm.* Eſt inſuper alius locus in *Coacis prænot. tex.* 94. ex quo manifeſtum fit, Inſaniam & Phrenitidem diſtingui, cujus verba hæc ſunt: Vehementi Inſania detenti, tremuli, cum crebra ſputatione metus eſt, ne phrenetici evadant. cum ergo Inſaniæ nomen de-
mentias omnes non comprehendat, melius eſt affir- 9

mare hujuſmodi paſſiones dementiæ nomine tanquam communiori inſigniri poſſe, quod inter Iureconſultos probare videtur *Royz. deciſ. Lituan. 4. num.* 418.

Conſtituamus ergo nos unum quoddam genericum nomen comprehendens ſub ſe omnes affectus, in quibus mens vel errat, vel debiliter operatur,
10 quod non aliud eſſe debet, quam hoc nomen Dementiæ; quocunque enim modo, ac in quocunque tempore aut morbo, Rationalis animæ functiones
11 non bene ac naturaliter celebrantur, ſed vel nullo modo, vel debiliter, vel depravate, tunc dementia fit; quod tamen multis modis contingere poteſt, non ſolum pro earundem cerebri, animæque rationalis facultatum diverſitate, ſed pro modo, & ratione diverſa, qua eædem facultates male, & non naturaliter operari poſſunt, quibus tamen omnibus affectionibus recte aptari dementiæ nomen poteſt, magis quam quodvis aliud.

Conſtituto ergo hoc Amentiæ vel Dementiæ nomine pro genere generaliſſimo, ex Medicorum auctoritate, & Galeni præcipue 2. *de Sympt. Cauſ. cap. ult. claſſ.* 3. primo loco in tria ſubalterna genera
12 dementiam dividamus. Etenim prædictæ cerebri, immo potius rationalis animæ functiones, veluti cæteræ quæcunque animalibus inſervientes, tripliciter lædi poſſunt; vel enim primo imminuuntur, ita ut energiam quamdam in actionum celebratione amittant, vel depravantur ita, ut non debito modo celebrentur, vel deperduntur ita, ut nullo modo celebrentur; ſi imminuantur fatuitatem, ejuſque ſpecies inde generare ſolent, ſi depraventur, delirium, ſi deperdantur, maniam ſuis quamque ſpeciebus concomitatam.

Circa Amentiæ tamen nomenclaturam dubium aliquod eſt, cum non deſint ex doctioribus viris, qui proprie amentiam dici velint eum affectum, quem
13 alia voce ſtoliditatem appellamus. *Mercur. Practicæ lib.* 1. *cap.* 13. Ego vero, ne temere quod ſupra de hoc nomine affirmavi, protuliſſe videar, ex Medicorum præcipui nominis auctoritatibus demonſtrabo, hoc nomen eſſe omnibus hujuſmodi vitiis commu-
14 ne: nam & fatuitati, & melancholiæ, & inſaniæ, ac maniæ, & phrenitidi, cæteriſque omnibus aptatur. & de fatuitate patet ex *Gal.* 2. *de Sympt. diff. cap.* 3. *claſſ.* 3. ubi amentiam eſſe voluit, veluti paralyſin ratiocinatricis functionis, quod multo clarius explicavit *Fernel. Pathol. lib.* 5. *cap.* 2. Melancholiæ aptatur, quia à Platone hac paſſione detenti amentes vocantur, in Theæteto enim dicebat, amentium aliquos Deos ſe putare, alios avium inſtar volare ſe credere, qui omnes affectus Melancholiæ morbi ſunt. Inſaniæ convenit, quia eodem *Plat. teſte in Timæo verſ. fin.* Dementiæ duo genera ſunt, Inſania, & Imperitia, ut ſuperius retuli; quin etiam convenit maniæ, cæteriſque deliriis, quia hujuſmodi omnes affectus ſub inſaniæ nomine comprehenduntur, jam vero inſaniam ſub amentiæ appellatione venire demonſtravi. tandemque convenit phrenitidi, quia & hæc inſania eſt, & inſania ipſa amentiæ ſpecies eſt. Itaque non abſque ratione ex his deducamus recte primum ac generaliſſimum genus harum paſſionum, quæ principes animæ noſtræ facultates oblædunt, amentiæ nomine inſigniendum; cujus dehinc
15 tria genera ſubalterna conſtituenda, Inſania ſcilicet, Phrenitis vel delirium, & Fatuitas; Inſaniæ porro ſpecies Mania ſunt, Melancholia, Furor, Lycanthropia, Amor, Melancholia Hypochondriaca, & aliæ. Phrenitidis duæ ſpecies, una, quæ proprie Phrenitis dicitur, altera, quæ Paraphrenitis. Fatuitatis ſpecies ſunt Fatuitas, Stoliditas, Ignorantia, Oblivio, ſeu memoria deperdita, & aliæ, de quibus omnibus nobis ſigillatim agendum, ut earum Natura nobis dilucide innoteſcat. De hujuſmodi vero nominibus ſi quis plura ſcire velit, videre poterit *Cæl. Rhodig. lection. Antiq. lib.* 17. *cap.* 4.

Illud tamen ante commonendum eſt, Medicos non fuiſſe ita nominum proprietati addictos, ut aliquando ea inter ſe minime diſtinxerint; immo unum pro alio ad libitum interdum accepiſſe; nos in rerum natura explananda, quo accuratius fieri poterit, omnia manifeſta faciemus.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, & ſimiles morbi non ſemper primarii ſunt, ſed interdum ad alios conſequuntur.*
2 *Dementiæ prior diviſio.*
3 *Qui morbi primarii cerebri ex his, qui mentem lædunt.*
4 *Qui morbi mentem ſecundario lædunt.*
5 *Alia horum morborum diviſio.*
6 *Morbi perpetuo affligentes, & primarii.*
7 *Phreneſis ſemper durat, ex quo incipit.*
8 *Morbi perpetuo affligentes ſecundi ordinis.*
9 *Morbi intermittentes prioris ordinis.*
10 *Morbi intermittentes ſecundi ordinis.*
11 *Tertia diviſio morborum hujuſmodi.*
12 *Morbi, in quibus ratio errat, vel diminute operatur.*

De pluribus Amentiæ differentiis.

QVÆSTIO II.

Conſtituta in ſuperiori quæſtione pro generali nomine hac voce Dementiæ, tanquam omnibus affectibus, qui rationem lædere poſſunt, communi, nunc ad ejus ſpecies particularius edocendas deveniendum, neque enim hi affectus ſoli ſemper perſiſtunt, ſed etiam ad alios morbos conſequun- 1
tur, ita ut non ſatis nobis ſit, uti primarios morbos eos cognoviſſe, ſed neceſſe habeamus, ut etiam tanquam ſecundarii morbi, & ad alios conſequentes à nobis cognoſcantur, nam & tales quoque multum ad noſtrum argumentum facere, manifeſtum fiet.

Dividamus ergo primo loco hos affectus bifa- 2
riam, in eos ſcilicet, qui primarii ſunt, ac dicuntur, quod à proprio cerebri morbo, & ratiocinatricis facultatis læſione dependeant, & in alios ſecundarios vocatos, ex eo quod ab aliis morbis originem ducentes tanquam accidens inſeparabile id ſecum habent, ut rationalem partem aliquo modo lædant 3
atque perturbent. In priori ordine enumerandi ſunt illi, qui his ac ſimilibus nominibus inſigniuntur, nimirum Amentia ſeu Dementia, Mentis captio, Mentis alienatio, Inſania, Mania, Furor, Melancolia, Lycanthropia, ſeu Lupina inſania, Inſipientia, Deſipientia, Phreneſis, Oblivio, Fatuitas, Indiſcretio, Vecordia, Stultitia, Delirium, Rationis permixtio, vel ejuſdem perturbatio, Veſania, Amor, Ebrietas, Ignorantia, Imperitia, Stoliditas, Rabies, Enthuſiaſmus, Ecſtaſis. In poſteriori ſunt Paraphreneſis, Lithargia, Carus, Subeth, Coma, Catalepſis, ſeu Catoche, Cataphora, Apprehenſio, Congela- 4
tio, Apoplexia, Epilepſia, Furor uterinus, Vteri ſuffocatio, Melancholia Hypochondriaca, & alii, ac præter hos ſunt quoque alii affectus, quibus quaſi

ex

ex neceſſitate ſubſequitur rationis offenſa, ut ex
inflammatione ſepti tranſverſi, ex vulnere tem-
poralium muſculorum, ſicuti habetur ex *Galeno*
11. de uſu par. cap. 3. claſſ. 1. Alex. Bened. lib.
1. cap. 28. Porro hi ipſi affectus ſubdividuntur in
5 eos, qui perpetuo affligunt, & nullam intermiſ-
ſionem habent, & in eos, qui aliquando intermit-
tunt, & per circuitus, aut quomodocumque rever-
tuntur; atque in his patientes dicuntur habere dilu-
cida quædam intervalla, in quibus mente conſtant,
& ratione valent, & ad omnia, ut cæteri ſanæ men-
6 tis homines, ſufficiunt. In priorum autem cenſu ve-
niunt Rabies, Oblivio, Fatuitas, Amor, Phreneſis,
Ebrietas; & alii ex priori ordine; cum vero perpe-
tuo affligere dico, non hoc volo, ut nunquam ex iis
ægri ad ſanitatem reducantur, ſed quod in hiſce
morbis unus tantummodo inſultus fiat, qui & ali-
quando per totum vitæ curriculum durat, interdum
vero omnino tollitur, nec de facile revertitur, ne-
que alias habet acceſſiones, & exacerbationes, ut
7 exempli gratia de phreneſi evenit, quæ ſemper du-
rat, ex quo incipit, ut notiſſimum Medicis eſt, &
notat ex Iureconſultis *Menoch. Conſil. 82. num.233.*
8 *Volum. 1.* ex poſteriore ordine affligunt ſine inter-
9 miſſione Lethargus, & illi ſimiles morbi, Catale-
pſis, & alii. Intermiſſiones vero habent ex priori
ordine Melancholia, & ſimiles morbi, Ecſtaſis, &
10 hujuſmodi; ex poſteriore vero Paraphreneſis, A-
poplexia, Epilepſia, Melancholia Hypochondriaca,
Vteri furor, atque ejuſdem ſtrangulatio.
11 Poſtremo dividi poſſunt ex modo læſionis functio-
num principalium, ut in priori quæſtione dictum
jam eſt; in aliquibus enim omni ex parte, ac ita oc-
cidunt, ut non ſecus quam inſenſati lapides homines
evadant, hujuſmodi ſunt ex priori numero Memo-
ria amiſſa, & Oblivio, ex poſteriori Apoplexia, E-
pilepſia, Lethargia, & ſimiles affectus, qui ſomnicu-
loſi dicuntur, ex eo, quod homines, vel perpetuo
dormire cogant, vel ſimiles dormientibus efficiant.
12 In aliis vero principes functiones à ſuo naturali or-
dine, quo celebrari ſolent, omnimode aberrant, ut
ex priori claſſe ſunt Amor, Phreneſis, Melancholia,
Furor, & his contigui affectus, ex poſteriori autem
Coma vigil, Vteri ſuffocatio, Vteri furor, ac ſimi-
les. In aliis denique diminute operantur, ut in Igno-
rantia, Fatuitate, & hujuſmodi.

SVMMARIVM.

1 *Signa non ſanæ mentis varia in variis hominibus.*
2 *Non ſana mens ex factis, & verbis deprehenditur.*
3 *Actuum quidam corporei, quidam civiles.*
4 *Signum non ſanæ mentis eſt lapides projicere.*
5 *Dementia probatur per actus extrinſecos.*
6 *Dementia evidentius probatur ex civilibus acti-bus.*
7 *Quando præſumatur fatuitas potius quam donatio.*
8 *Stultus ac demens præſumitur, qui omnia bona ſua donat.*
9 *Ex verbis quomodo deprehendatur dementia.*
10 *Prudenter non facit, qui extraneum conjuncto præ-fert.*
11 *Fatui à fando dicuntur, quod ſuam fatuitatem lo-quendo manifeſtent.*
12 *Ex modo loquendi quomodo deprehendatur demen-tia. & num. 16.*
13 *Fatuus eſt, qui fatua loquitur.*
14 *Ex ordine verborum quomodo indicetur dementia.*
15 *Fatuus ac demens præſumitur non loquens, aut non reſpondens ad propoſitum.*
17 *Multi extra rem loquuntur, qui neque amentes, ne-que phrenetici ſunt.*
18 *Amentes & furioſi interdum ad propoſitum lo-quuntur.*
19 *Amentes ex factis convincuntur, licet in loquendo appareant prudentes.*
20 *Non omnes dementes circa omnia errant.*
21 *Signa amentiæ à Medicis propoſita, unde deſu-mantur.*
22 *Potiſſima ſigna amentiæ ex animi paſſionibus ha-bentur. & numero ſeq.*
24 *Furor & dementia probatur per ea, quæ in hominem ſanæ mentis non cadunt.*
25 *Signa dementiæ ex corporis & faciei aſpectu.*
26 *Signa in iis, qui per circuitus inſaniunt.*
27 *Signa dementiæ in febribus.*
28 *Dolorem non ſentire eſt ſignum amentiæ.*
29 *Signa amentiæ ex quibuſdam ab extra advenien-tibus.*
30 *Ex intenſis animi paſſionibus homo in dementiam labitur.*
31 *Voluptas non minus quam dolor hominem dementem facit.*
32 *Amor ſubvertit judicium, & vertitur in inſaniam.*
33 *Ex morbis longis aliquando fit inſania.*
34 *Venena quædam inſaniam concitant.*
35 *Incantationibus excitatur inſania.*
36 *Teſtes de inſania deponentes, quæ deponere debeant.*

De ſignis non ſanæ mentis.

QUÆSTIO III.

SIgna non ſanæ mentis varia in variis affectioni- 1
bus, atque diverſis ægrotis exiſtunt, neque ea-
dem in iiſdem eodem morbo laborantibus reperiri
contingit; non ſolum enim varii morbi ſunt inter
ſe, ſed etiam idem morbus à ſe ipſo varius eſt, ob
ſubjectorum varietatem, ægrotantium nimirum
temperaturam, humorum peccantium naturam, mi-
ſcelam, ac qualitatem, unde & pæne in infinitum
variari ſigna non ſanæ mentis contingit: vides
enim in Ajace & Bellerophonte, eodem morbo la-
borantibus, quam varia extiterint ſigna eorum in-
ſaniæ, ut adnotat Fracaſt. lib. 2. de Intell. nam

— Thelamonius Ajax
Arma rapit, ſuperoſque furens in prlæia poſcit,
Iamque hominum hos nunc inſequitur, nunc percutit illos;
At tacitus, mœrenſque, hominum conſortia vitans
Bellerophon ſolos errat maleſanus in agros;
Bellerophon, quem Martis honos, quem gloria currum
Per deſerta fugit, nec amor comitatur equorum.

Sic etiam & in reliquis omnibus varii effectus, ac
varia omnino ſigna non ſanæ mentis apparent.
Sed prudentiſſime ex mea ſententia à Iurecon- 2
ſultis generaliter loquentibus firmatum eſt, non ſa-
nam mentem deprehendi potiſſimum ex factis, &
verbis. *Caſtren. in l. Idem Iulianus. §. conſtat. ff. de leg.*
1. num. 7. & ibi quoque Iaſon. Caſtrenſ. item in l. Qui-
dam in teſtam. ff. de cond. Inſt. num. 5. & ſeq. Lanfr.
de depoſit. Teſt. num. 148. Aretin. in §. Furioſi. Inſtit. de
curat. num. 4. Alex. Tert. Conſ. 164. num. 5. apud Zi-
lett. in Conſ. ultim. Vol. Grammat. deciſ. 2. num. 2. 5. 4.
Menoch. Conſil. 82. nu. 213. vol. 1. Rot. in noviſſim. part.
1. deciſ. 107. num. 5. Cum autem actus hic in duplici 3

 differen-

3 differentia sumi possint, nam quidam corporei sunt, quidam vero, qui civiles dici non iujuria debent, ex utrisq; male, ac non debito modo patratis signa haberi possunt non sanæ mentis; quoad corporeos nãque actus patet, dementes facile deprehendi, ut cum ambulantes lutum non devitant, nec malos passus, aut cum videntur ambulantes ire non quo finis aliquis determinatus, ac certa voluntas, sed quo pedes illos ducunt, aut cum actus quosdam absurdos & insulsos effingunt, ut os distorquentes, torvis oculis intuentes, membra atque universum corpus irrationabiliter agitantes & commoventes, ex solis enim hujusmodi gestibus, ac motibus inconcinnis (nam voce orbatus erat) deprehendit *Hipp. 5. Epidem. tex.* 106. quemdam delirasse, & apud Iureconsultos lapides projicere pro signo habetur non sanæ mentis. *Castren. in l. si cum dotem. §. si maritus.*
4 *ff. solut. matrim. num.* 4. unde Plaut. in Capteivis Act. 3, Scen. 4.

Iam illic hic nos infectabit lapidibus, nisi illunc jubes Comprehendi.

5 & in summa per hos actus extrinsecos probari dementiam, firmant etiam ipsi Iureconsulti. *Petra de Fideicommiss. quæst.* 12. *num.* 343. *Menoch. de Præsumpt. præsumpt.* 45. *num.* 22. *Simon de Pret. de conject. solut.* 4. *num.* 1. *Sfortz. Odd. Consil.* 93. *num.* 12.
6 Apertius porro significatur dementia ex civilibus actibus, nam si quis exempli gratia, quos debet non salutet, neque revereatur, infimas vero personas, & quas non debet honore afficiat; illarum quidem consuetudinem devitet, harum vero affectet, cum ipse in priorum numero exiftat, hic procuIdubio fatuus ac demens præsumi potest; Sic si bona sua
7 donet quis, cui non debet, in hoc enim casu fatuitas potius præsumitur, quam donatio. *Petr. Gerard. de Petr. singul.* 56. *num.* 2. *Malvasia Consil.* 116. *numero* 23. *vol.* 1. *Mantica de tacit. & ambig. lib.* 13. *Tit.* 9. *num.* 5. *Rota decis.* 662. *num.* 8. *apud Farinac. par.* 3.
8 nam hoc per se solum est apud Iureconsultos signum fatuitatis, donantem quippe omnia bona sua, stultum ac dementem præsumi volunt. *Menoch. de arbitr. Iudic. cap.* 68. *num.* 4. *lib.* 1. *Paris. de resignat. benef. lib.* 9. *quæst.* 19. *num.* 7. *Farinac. respons. criminal.* 42. *num.* 29. *lib.* 1. unde prudenter Achilles apud *Homer. Iliad. lib.* 20. Æneæ objicit, ne speret se à Priamo reportaturum regni honorem ipsum Achillem occidendo, inquiens:

—— At si me interfeceris,
Non tibi propterea Priamus honorem in manibus ponet,
Sunt enim ei filii, ipse autem sana mente est non stultus.

Quasi dicat, non debes hoc sperare à Priamo, quia ipse filios habet, & sanus mente est, idcirco non adimet filiis propriis honorem, ut illum tibi tradat. Prudenter enim non facit, qui extraneum conjuncto præfert. *Rota decis.* 639. *num.* 4. *part.* 1. *in noviss.* Vnde stultitiæ & insipientiæ notatus est Claudius Imperator, quod Domitium Neronem adoptaverit, cum Britannicum legitimo matrimonio natum haberet.

Porro ex verbis deprehenditur etiam mentis in-
9 constantia, & ex hoc nomen sibi sumpserunt fatui quia fando, hoc est loquendo fatuitatem suam ma-
10 nifestant. *Bartol. de testib. num.* 98. *Ripa in l. ex facto de vulg. & pupill. num.* 82. sed hoc plurifariam contingit, nam & ex verborum qualitate, &
11 ex eorum ordine, & ex modo loquendi indicia non
12 sanæ mentis habentur. ex qualitate enim verborum notissimum est deprehendi insanos, nam fatuus est, qui fatua loquitur, ut supra dixi, & alii Iureconsul- 13
ti testantur. *Facit l. Idem Iulianus. §. constat. ff. de leg.* 1. *Alex. consil.* 86. *num.* 5. *vol.* 3. *Glo. in cap. legimus ex Isaia* 1. *par. decret. dist.* 93. *Ruin. consil.* 169. *num.* 4.

Ex ordine verborum significatur dementia, & id- 14
circo furiosus ac demens præsumitur apud Iureconsultos, qui nescit exprimere quid velit, ac inordinate loquitur. *Alex. in l. Si cum dotem. § si maritus. ff. solut. matrim. num.* 7. *& consil.* 54. *num.* 4. *vol.* 1. *Ias. in l. Furiosum. C. qui testam. fac. poss. num.* 4. *Afflict. decis. Neap.* 365. *num.* 3. *Rota in noviss. decis.* 107. *num.* 5. *par.* 2. ordinem etiam verborum respicit responsio ad propositum, item & locutio, unde non 15
loquentes, aut non respondentes ad propositum, fatui, dementes ac furiosi præsumi possunt. *idem Ias. in l. Apud Iulianum. §. constat. ff. de leg.* 1. *Grammat. decisione secunda, numero quinto.*

Ex modo loquendi cognoscitur insanus, quia si 16
quis sua natura audax, & impudens in morbo, exempli gratia, meticulosus appareat, ac modeste loquatur, & respondeat, vel è contra modestus ac prudens, mitisque, audacter & impudenter, signum non sanæ mentis est. *Gal. Comm.* 2. *in* 6. *Epid. tex.* 43. *class.* 3. & non ab re *Hipp.* 1. *Prorhet. senten.* 44. *& ibi Gal. comm.* 2. *text.* 9. *& Vall. in* 7. *Epid. tex.* 3. ex audaci responso ab homine composito & miti, malum portendunt, quia in phrenesin lapsum demonstrat. nam ut idem *Hipp. in Coacis Prænot.* dicebat, Instituere ac velle ea, quæ prius non consueveras, aut contrarium iis, quæ fuerint consueta, malum, & proximum dementiæ.

Advertendum tamen est, quod interdum ex ægrotantibus nonnulli sunt, qui febricitantes præsertim ex febris vehementia, & ex elevatione calidorum vaporum ad caput, multa verba minus ad rem facientia effutiunt, tamen neque amentes, neque 17
phrenetici sunt. ejus rei evidentissimum signum est, quod admoniti, vel etiam ex se ipsis facile cognoscunt, se in loquendo errare; in quibus non haberet locum procul omni dubio probatio non sanæ mentis ex hoc, quod multa verba male, & extra rem protulisse à circumstantibus auditi essent, & idcirco non possent damnari actus ab hujusmodi ægrotantibus celebrati, tanquam ab amentibus procedentes, ut latius infrà dicturi sumus.

Advertendum secundo, contrario prorsus modo evenire in aliis quibusdam, qui cum vere amentes 18
sint, & interdum quoque furiosi, aut phrenetici, tamen prudentissime loquuntur, & interrogati ad rem respondent, quod ex Iureconsultis animadvertit *Menoch. consil.* 82. *num.* 234. *vol.* 1. *Rota in noviss. decis.* 107. *numero* 23. *& decis.* 129. *num. par.* 2. & monent ex nostris practici nonnulli *Valles. in* 3. *Epid. Sect.* 2. *Ægr.* 11. hi tamen ex factis convincun- 19
tur, ut eadem Rota dicit *decis. ead.* 107. *num.* 22.

Tertio advertendum, non omnes dementes cir- 20
ca omnia errare, quosdam enim circa omnia, quosdam circa plura, alios vero circa pauca quædam solummodo errare constat. immo ex illis nonnulli sunt, qui in nulla re, si unam tantum excipias, errant, sed omnia prudenter, vel ut ex natura illis mos est, operantur, sunt enim qui sine capite esse, ac vivere se credunt in hoc uno male ratiocinantes, in reliquis non ita. sic & alii, qui se mortuos omnino putant, aut in aves, aut bestias transformatos. non secus etjam ille, qui in apice digiti mundum se gerere persuasum habebat, quem si tantillum moveret, mun-

mundum ruiturum credebat; & alter, qui mejere recuſabat, eo quod timeret, ſi mejeret, mundum univerſum una cum ſe ipſo mictionis propriæ exundante torrente obrutum iri: hi omnes, inquam, in cunctis bene quoad rationem ſe habebant, in hoc uno delirantes; quam rem non injucundo exemplo lepidiſſime his carminibus demonſtrat Horatius lib. 1. Serm.

——— Fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo ſolus ſeſſor, plauſorque Theatro,
Cætera, qui vitæ ſervaret munia recto
More, bonus ſane vicinus, amabilis hoſpes,
Comes in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſæ non inſanire lagenæ;
Poſſet qui rupem, & puteum vitare patentem.

Et habetur hæc eadem hiſtoria apud *Ariſt. de admir. audit. num.* 30.

In his tamen omnibus manifeſtam adfuiſſe inſaniam quis non videt? videndum ergo Iureconſultis eſt, ne ex ſermonibus dementis teſtes de ſanitate deponentes decipi potuerint, immo etiam ex factis; nam ut vides in hoc proximo exemplo, omnia interdum non modo cum prudentia, ſed etiam cum providentia inſani gerunt, tamen manifeſtum eſt illos in quibuſdam particularibus apertiſſime inſanire, ad cujus rei confirmationem non minus jucundam, quam riſu dignam hiſtoriam enarrare animi gratia libet. Vir quidam experiendi varias hujuſmodi inſanorum dementias cupidus, hoſpitale, ubi tales ægrotantes retinentur, adit, cui fit obviam vir aſpectu ſatis compoſito, à quo interrogatus quidnam expoſcat, illi deſiderium ſuum exponit; itaque comiter ab illo introducitur, & ſingulorum dementium opiniones ac phantaſmata quædam riſu, alia miſeratione digna concinnis verbis ac ſapienter exponit, hoſpitalis illius inſtituta ac conſuetudines revelat, quin etiam incidenter multa non niſi magna cum prudentia, & integro diſcurſu diſcutit. ventum jam erat ad quandam remotam ejus hoſpitalis partem, ubi virum quemdam cogitabundum, ac triſtem offendunt. quærit advena, quidnam morbi ille patiatur, quæ ſit ejus dementia, tum ille, Hic homo, inquit, præ cæteris inſanit, putat enim ſe eſſe Spiritum ſanctum; ſed vide quam à vero abſit, cum me ipſum hic præſentem habeat, qui vere Spiritus ſanctus ſum. tunc advena ſubridens, & hominis prudentiam in cæteris, dementiam circa eam opinionem admiratus, abiit. Cæterum præter ſigna dementiæ, quæ univerſaliter ex factis & verbis deſumuntur, & quæ paſſim Iureconſulti adducunt, alia ſunt quæ multo magis ad vivum rei naturam pate-
21 faciunt, à Medicis propoſita, quæ partim ex animi paſſionibus, partim autem ex faciei & corporis aſpectu, ac partim denique ex quibuſdam ab extra accidentibus habentur.

22 Primo vero ac potiſſime hæc ſigna ex animi paſſionibus habentur; unde prudentiſſime ut in cæteris omnibus *Hipp.* 6. *Aphor.* 26. *& Gal.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. *claſſ.* 4. firmabant, timorem ac mœſtitiam abſque cauſſa longo tempore perdurantes melancholicum oſtendere. Nec minus quoque inſaniam oſtendunt riſus & lætitia abſque cauſſa, vel in iis, in quibus minus licet. *idem Hipp. Epiſt.* 10. *ad Damagetum.* unde Homer. cum introduceret Penelopes procos inſanientes Odyſſ. l. 20.

—— Procis autem (dicebat) *Pallas Minerva*
Inextinctum riſum movit, errare fecit autem mentem.

Eodem quoque pacto fletus abſque cauſſa, & ubi minus opus eſt, inſaniam oſtendit, & interdum ebrietatem, unde idem Homer.

Dicat autem lachrymas ſpargere gravatum me mentibus vino.

Sed nihil profecto eſt, quod æque declaret amen- 23
tem hominem, ac ipſæ animi paſſiones, etenim ipſæ nunquam fallunt, quemadmodum & verba & facta fallere poſſe ſupra jam demonſtravimus. Itaque negligere non negligenda, & plurimi facere ea, quæ minimi facienda ſunt, triſtari ubi gaudendum eſt, gaudere ubi triſtitia opus eſt, timere quæ nullius timoris cauſſa exiſtunt, non timere quæ maxime timenda ſunt, minima ac puerilia admirari, maxima & admiratione digniſſima oſcitanter prætergredi, amare ea ac eos, quæ aut qui odio habendi ſunt, odio autem habere ea vel eos, quæ aut qui amore ſunt proſequendi, ſperare ea, de quibus ſpes nulla ſupereſſe poteſt, ea vero deſperare, quæ de facili ſuccedere parata ſunt, deſiderare quæ minime ſunt deſideranda, ac in his delectari, in quibus nulla delectatio cæteris eſſe ſolet, fugere quæ appetenda ſunt; & appetere quæ ſunt fugienda, verecundari in eorum conſpectu, quorum minime decet, in eorum vero, quorum decet maxime non modo non verecundari, ſed aſpectum eorum audacter ac cum temeritate ſuſtinere, iraſci quibus minime iraſcendum aut excandeſcendum eſt, hæc omnia, inquam, non ſanæ ac omnino errantis mentis humanæ certiſſima indicia ac infallibilia ſunt. Quod & Hipp. inſinuaſſe videtur 1. *de vict. rat. verſ.* 1. neque putaverim aliud innuiſſe prudentiſſimos Iureconſultos, cum in terminis furoris loquentes, determinarunt,
illum probari per ea, quæ in hominem ſanæ mentis 24
non cadunt. *Royz. deciſ. Lituan.* 1. *num.* 87.

Cæterum ex corporis aſpectu & faciei nonnulla 25
ſigna non ſanæ mentis Medici elicimus: nam in omnibus fere inſanientibus (fatuis fortaſſe ſolum, eorumque cognatis exceptis) illud præcipue adnotatur, oculos nimirum profundos ac concavos exiſtere, & naturali lumine offuſcatos, ita ut terrorem quemdam intuentibus incutiant. quin & eos in certa quadam parte defixos inconniventeſque longo tempore habere inſani ſolent, quod eorum maxime mœrorem ac mœſtitiam incuſat. Qui autem ex atræ bilis vitio inſaniunt, omnes vultum ac corporis univerſi colorem fuſcum ac lividum habent, ex humoris melancholici ſuperabundantia ac prædominio. Afferebat item *Hipp.* 2. *Epidem. ſect.* 5. *tex.* 26. pro furoris ſigno fortem arteriæ in cubito pulſationem, ex cujus quiete ſtupiditatem indicari dicebat. ſed hæc leviora ſunt.

In his porro, qui per circuitus inſaniunt, corpus 26
univerſum extraneo colore repente, cum acceſſio inſtat, imbuitur; unde Plautus in Capteivis ex hoc, quem in furorem agi demonſtrabat. Act. 3. Scen. 4. dicens:

—— Ardent oculi. fune opu'ſt, Hegio,
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem.

Similiter & in Menæchm. Act. 5. Scen. 2.

Viden' tu illi oculos virere? ut viridis exoritur colos
Ex temporibus atque fronte! ut oculi ſcintillant!
vide.

Accedit in his ipſis, immo præcedit capitis gravedo, oculorum concameratio, & offuſcatio ſolito major, venarum capitis tumefactio, & non conſueta nigrities, poſt quæ in inſaniam manifeſtam irruunt,

ruunt, taciturni primum evadentes, & in ea quidem taciturnitate permanentes, si melancholia detineantur; quod si in maniam, ac furorem incidere debeant, primum secum ipsis obloquuntur, pusillis quibusque ex caussis irritantur, omnia suspecta habent, mox irrationabiliter clamant, ac multa effutiunt. in quiete sunt melancholici, utpote meticulosi, pavidi, tristes, ac omnia pertimescentes. in perpetuo autem motu sunt maniaci, & id genus alii, utpote audaces, iracundi, temerarii, nihilque expavescentes.

27 Sunt & in febribus, ac similibus quibusdam morbis sua signa particularia, & *Hipp. Aphor. sect. 2.*
28 *Aphor. 6.& Gal. ibi in comm.* signum ægrotantis mentis dicebat esse, dolorem non sentire; Quicunque enim, inquit, aliqua parte corporis dolentes omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Experimur id Medici sæpe sæpius; cum languentes ex pleuritide, hepatis, aut lienis inflammatione, aut alia simili dispositione dolorem causante in pejus declinant, dolore enim levari, ac sibi ipsis, ac cæteris sanati tum videntur, cum deterius habeant; atque ii quidem, ut ex hoc signo constat, mente læsi commoriuntur, quod admonitos Iureconsultos volo, cum hæc præsumptio, atque id signi non minimum faciat ad probationem non sanæ mentis, ut patet.

29 Denique habetur notitia non sanæ mentis, ex quibusdam ab extra advenientibus; inter quæ connumerandæ sunt causæ quædam prægressæ, quæ interdum eam vim habent, ut homines ad insaniam facile agant, quas enarrant omnes practici, inter quos videri possunt Alex. Bened. Massaria, Capivacceus, Altimarus, Mercurialis, & alii mille locis aliàs citatis. Et quia non parum faceret ad dementiæ probationem pro Iureconsultis, si tales caussas præcessisse in eo, qui demens præsumitur, probaretur, idcirco eas hic subnectere, non ab re est.

30 Solent autem maxime, & frequentissime homines ex intensa aliqua animi passione antecedente in insaniam labi, ut ex ingenti mœrore, ex improviso metu, quin etiam ex ingenti & improvisa lætitia:
31 nam ex *Plat. 3. de Republ.* Voluptas non minus, quam dolor dementem facit. Sunt qui insanire occipiant ex affectata quadam dignitate, non secuto dehinc, ut sperabant, effectu. Nonnulli ex amoris impatientia mente sunt emoti, nam amor subvertit
32 judicium, & in insaniam vertitur, tradunt ex Iurisperitis *Bald. in l. 2. §. & cum placuisset. ff. de origine Iuris. Mascard. de Probation. concl. 86. num. 20. vol. 1.* & ex Medicis *Avicenna 1. 3. tract. 4. cap. 33. Gordon. in lil. lib. 2. cap. 20. Valesc. lib. 1. Philon. cap. 20. Iason Praten. de morb. cerebri, cap. 19.* recitat plures casus *Amat. Lusit. cent. 3. Curat. 56.* unde adolescens ille apud *Plaut. in Trucul. Act. 1. Scen. 1.* non absque phronesi, sed prudenter quidem dicebat:

Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phronesium,
Suum nomen, omne ex pectore emovit meo,
Phronesium; nam phronesis est sapientia.

Sed de amore plura, annuente Deo, in sequentibus quæstionibus dicemus.

33 Solent insuper quidam ex morbo quoque longo insanire ac infatuari; itaque si talia præcessisse probaretur, insaniæ præsumptio aliqua adesse posset, quæ aliis adminiculis adjuncta nonnihil ad plenam probationem augendam faciet. Sunt præter hæc nonnulla, quæ in homine mentis occasum afferre 34 solent, ut venena quædam, exempli gratia, cerebra nonnullorum animalium, ut cati, felis, vespertilionis, leonis, ursi, & aliorum comesta, ut *Concil. lib. de ven. cap. 2. Alex. Bened. lib. 1. pract. cap. 28.* sic etiam liquores, vel cibi à fulmine tacti bibiti, vel comesti, ut tradunt Philosophi in Metheorolog. *Iavell. 6. Metheor. cap. 4. Porta. de Aer. transmut. lib. 3. cap. 14. Alphons. Ferr. de Sclopet. Vulner. lib. 1. cap. 4.* eodem pacto eundem affectum parere magnetem tradunt Conciliator, Albertus, & alii, de quo tamen, & de his omnibus in libro de venenis. Quinetiam incantationibus, & præstigiis quidam 35 mentis occasum experiuntur, unde est illud Iuvenal. Sat. 6.

Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,
Et solea pulsare nates. quod desipis, inde est,
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
Quas modo gessisti. tamen hoc tolerabile, si non
Et furere incipias.

Quod etiam testantur Medici, inter quos vide Alex. Bened. *ubi supra.* Vbi igitur quem maleficiatum esse constet, aut aliquo prænominatorum, vel simili veneno potionatum, jam de mentis læsione præsumptiva signa habebit Iudex, quæ aliis adjuncta, urgentissima futura sunt. Iam vero ex his colligant Iurisperiti, quænam consideranda sint, ubi de aliquo judicium ferendum, an insaniat, nec ne, & quid oporteat testes deponere, per quos dementia sit probanda. Primo enim facta ac verba, ut illis 36 placet, inspicienda. Secundo, animi passiones. Tertio, signa à Medicis tradita. Quarto, caussæ prægressæ, quas evidentes, procatarcticas, extrinsecas, & antecedentes nominamus. hæc enim omnia signorum vicem gerunt in adminiculanda dementia. Cæteras vero præsumptiones, quibus utuntur Iudices, tanquam ad rem Medicam non pertinentes, libens omittam.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes simul facultates in dementia afficiuntur.*
2 *Multa locum habent in ratione læsa, quæ minime habent locum in læsa sola memoria.*
3 *Non habent locum in modica mentis læsione, quæ locum habent in læsione magna.*
4 *In quibusdam dementiis sola imaginatio læditur, salva ratione. contrarium num. 22. 39.*
5 *Ex Imaginationis læsione nulla oritur dementia.*
6 *Imaginatio læditur in aliis morbis, quam in dementiis.*
7 *Dormientes inter insanos non connumerantur.*
8 *In imaginatione nullus error.*
9 *In insania quomodo lædi posset imaginatio.*
10 *Species Phantasiæ oblatæ per alium sensum, quam per visum, minus efficaces sunt.*
11 *Mentis oculus tunc acute cernit, cum primum corporis oculus vigorem suum amittit.*
12 *Si solus error imaginationis sufficit ad dementiam, omnes homines erunt dementes.*
13 *Imaginatio est libera facultas.*
14 *In imaginatione nullus assensus, vel dissensus.*
15 *Imaginatio aboleri non potest vivente homine.*
16 *Imaginatio, si posset aboleri, quando aboleretur.*
17 *Ad actum imaginandi, quæ requirantur.*
18 *Imaginatio fallitur cum falluntur sensus.*

19 *Imagi-*

19 *Imaginatio non læditur ex culpa phantaſmatum.*
20 *Imaginatio non læditur reſpectu ſpirituum, & loci.*
21 *Imaginatio nunquam quieſcit animali vivente.*
23 *Intellectus quibus modis diſcurrat.*
24 *Intellectus quomodo decipiatur, ſi utatur exemplo.*
25 *Intellectus quomodo decipiatur utens Inductione.*
27 *Intellectus quomodo decipiatur utens Syllogiſmo.*
28 *Dementia in hoc conſiſtit, quod intellectus non diſtinguit verum à falſo.*
29 *In quacunque dementia læditur Ratio.*
30 *Ex rationis diminutione, quomodo fiat dementia.*
31 *Ex deperditione rationis dementia quomodo fiat.*
32 *Ex depravatione rationis, quomodo fiat dementia.*
33 *Falſæ rerum ſpecies quomodo in ſpiritibus imprimantur.*
34 *Acquiſita certitudine rei ex iteratis actibus imaginationis, falſa ſcientia ejus rei fit, imaginatione falſa exiſtente.*
35 *Inſanientibus idem quod dormientibus accidit.*
36 *Hippomanes quid.*
37 *Inſania etiam in brutis contingit.*
38 *In brutis reperitur potentia ſupplens rationis defectum.*
40 *In quibus dementiis ratio modice læditur.*
41 *In quibus dementiis ratio depravetur.*
42 *Dementiæ, in quibus ratio deperditur.*

Quænam animi facultates, ac qua ratione, in quibuſque dementiis lædantur.

QVÆSTIO IV.

SI quid in hoc titulo eſt, quod ad Iureconſultos penitius cognoſcere pertineat, illud profecto eſt, quod in hac quæſtione jam diſcutere paramus, nimirum, quas facultates ex principibus rationi inſervientibus in unoquoque dementiæ genere lædi
1 contingat; neque enim omnes ſimul affici, non Medicorum modo ac Philoſophorum ſententia eſt, ſed Doctorum omnium. patet autem, quod multa procedere poſſunt in iis, in quibus ratio læſa eſt, quæ minime locum habere deberent, ubi læſa ſola me-
2 moria eſſet: quin immo in modica læſione locum
3 non habere ea, quæ in magna habent, nullus ſit, qui dubitare audeat. Enixe ergo rogatos Iureconſultos volo, ut his, quæ dicturi ſumus, animum prompte adhibeant; ſiquidem, ſi communi Medicorum opinioni in nonnullis, quæ ad hanc quæſtionem pertinent, acquieſcent, proculdubio male in judicando ſententiam ferent; ea enim eſt omnium Medicorum opinio, eſſe nonnullas dementiæ ſpecies, in quibus
4 ſola imaginatio depravata ſit ac oblæſa, ſalvis interim cæteris facultatibus, ratione nimirum ac memoria. ita fatentur omnes cum *Gal. de loc. aff. & de ſympt. diff.* & Cornel. Celſ. *lib.* 3. *cap.* 17. ejuſdem ſententiæ fautor exſtitit. & hanc ipſam opinionem video etiam ſecutos Iuriſperitos, qui ex imaginatione læſa oſtendi inſaniam tradiderunt. *Menoch. conſil.* 82. *num.* 221. *volum.* 1.

Sciant tamen tam Iureconſulti, quam Medici, me
5 ejus opinionis eſſe, quod ex ſola imaginationis læſione nulla omnino inſania oriatur; unde ſi quiſquam ſit, in quo, ſalva ratione & memoria, aut ratione tantum, ſola imaginatio læſa appareat, hic non niſi maxima injuria inter inſanos connumerabitur, neque abſque ſumma Iuſtitiæ offenſa à civilibus actibus celebrandis ob eam cauſſam prohibebitur, ut ab adminiſtratione bonorum ſuorum, à teſtimonio dicendo, à matrimonio contrahendo, immo & à tutelis adminiſtrandis, immo etiam à promotione ad ſacra, & ab aliis quibuſcunque; quæ ne temere & audacter prolata quiſquam exiſtimet, evidentiſſimis jam, ac demonſtrationum vim habentibus argumentis ita eſſe, paratus ſum oſtendere.

Ac primo, cum imaginatio ex omnium Medico- 6
rum conſenſu non lædatur ſolummodo in nonnullis dementiæ ſpeciebus, ſed in aliis etiam quibuſdam morbis, qui neque inter dementias connumerantur, neque connumerandi ſunt, jam patet, quod nulla alia ratio aſſignari poteſt, cur duo ægrotantes ambo male imaginantes, non ambo tamen inſanire dicantur, ſed alter inſanire quidem, alter vero ſimpliciter male imaginari: nam vertiginoſis omnia in gyrum verti videntur, cum tamen immota maneant; ſuffuſis multa ſibi ob oculos verſari, cum tamen nihil illis objiciatur. Ictericis omnia luteo colore infecta apparent, cum tamen omnia ſuo naturali colore donentur. in his ergo læſam eſſe imaginationem, & ex ſe conſtat, & omnes fatentur, ac, ſi libet, vide *Mercur. lib.* 1. *pract. cap.* 11. & *Maſſar. lib.* 1. *cap.* 10. tamen neque vertiginoſi, neque ſuffuſi, neque icterici inter inſanos à quoquam connumerantur, aut unquam pro inſanis connumerati ſunt, quod minus eſſe deberet, ſi læſa tantum imaginatione homo inſanus evaderet.

Secundo, dormientes, licet compotes rationis
non ſint, inter inſanos tamen non recenſendi, quia 7
ratio in his ex naturali impedimento ſui juris non eſt. *Fracaſt. de Intell. lib.* 2. vel ſi inſanos dormientes dicas, non ob id dicendum, quia imaginatio male operetur; quis enim tam fatuus eſſet, qui hoc affirmaret? Imaginatio enim in ſomno maxime libera eſt, & tum naturæ ſuæ indulget, tum fortior in operando, tum rectius operatur, etiamſi ſpecies ſenſibilium rerum in ea aſſervatas irrationabili modo contempletur, etiamſi non entia cum entibus adjungat, etiamſi entia ipſa diverſa ac contraria ratione inſpiciat, etiamſi ictu oculi in diverſa, ac inter ſe toto cœlo diſſidentia rapiatur, etiamſi im-
poſſibilia, ac miracula ſibi fingat; nullus enim in 8
his error eſt, ac nulla conſequenter inſania, quia ex ſui natura eo pacto nata eſt operari. Et, ut cum Actuario loquar *lib.* 1. *de act. & eff. ſpiritus anim.* tantum erroris ac veſaniæ imaginationi (naturaliter) ineſt, ut quæcunque naturæ conceſſa non ſunt, ut efficiantur, ipſa ſibi libere prorſus fingat, & quidem in turpiſſima nos hæc errata conjiceret, niſi Ratio quaſi ſpeculatrix quædam inſanos hujuſce impetus acriter objurgans velut ex ſpecula quadam nimietatem cohiberet. hæc Actuarius.

Tertio, ſi in inſania, aut dementia quacunque 9
ponamus lædi imaginationem, jam procul omni dubio uno ex his modis læderur; nimirum quia vel diminute operabitur, vel depravate, vel nullo modo. at nullo ex his modis læſa imaginatione poteſt dici, hominem inſanire. patet primo de diminuta imaginatione, quæ ſi in aliquibus diminuta reperiri contingat, maxime erit in his, qui cæci ſunt à natura
præſertim; & ratio eſt, quoniam ſpecies phantaſiæ 10
oblatæ per alios ſenſus, quam per viſum, non adeo ad vivum exprimere poſſunt rerum imagines; inter omnes enim ſenſus viſus longe magis diſtincta præ-
ſentat

ſentat phantaſmata ſenſibilium rerum, *ut Fracaſt. lib. 1. de Intellect.* docet, & multo ante ipſum *Hipp. 1. de vict. rat. in his verbis :* Acutæ enim ſunt animi ſenſationes, quæ viſione, & auditione percipiuntur, quæ vero tactu, tardiores, & facilius ſentiuntur. maxime ad rem Horat. in arte Poet.

Segnius irritant animos demiſſa per aures,
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus.

quæ etiam ſententia à Iureconſultis in medium allata, præcipue autem à *Roderic. pract. crimin. Reg. tit. 4. cap. 6. num. 2. & à Caſſan. in Catal. pag. 10. com. 25.*

11 At cæcos quiſnam inſanos dicat? immo externa cæcitas majorem interni oculi claritatem facit, nam tunc quidem mentis oculus acute incipit cernere, cum primum corporis oculus vigorem ſuum amittere incipit. verba ſunt *Platonis in Convivio, in Orat. Alcib.* Secundo, imaginatio lædi poteſt depravate, at quomodo? reſpondet *Mercurial. ubi ſupra,* & cum eo cæteri omnes, cum abſurda, & non exiſtentia imaginatur, vel cum imaginatur quidem exiſtentia, ſed diverſo, ac turpiori modo. at ſi hoc
12 illud eſt, quod ſufficit ad inſanos homines effingendos, de nobis acta jam res eſt, ſiquidem omnes ſimul ſæpe ſæpius inſanire neceſſe eſt, ut qui ſæpe ſæpius non exiſtentia imaginemur, & exiſtentia interdum non eo modo, quo ſunt. Quis eſt, qui non imaginetur interdum videre ſe volantem hominem, Centauros, Sphinges, Gorgones, ac quamplurima monſtrifica, & horribilia, quæ nec unquam in rerum natura fuerunt, nec futura ullo tempore ſunt?
13 Imaginatio quippe libera quædam facultas eſt, quæ ſpecies ſibi ab externis ſenſibus tranſmiſſas conſervat ac retinet, cum autem libuerit, ac qua ratione libuerit eas contemplatur; componit eas ad invicem, etiamſi ſint incompoſſibiles, dividit etiamſi ſint indiviſibiles, entia cum non entibus miſcet, neque tamen aberrat, aut ob id depravata dici poteſt,
14 quia nullus in eo aſſenſus, neque ſuum munus eſt judicare, res hoc aut illo modo eſſe, aut non eſſe, ſed ſimpliciter phantaſmata intueri. Non eſt igitur, quod quæramus modum rationabilem imaginandi, quia idem eſſet, ac ſi expiſcari piſces in aëre, aut aucupari volucres in mari tentaremus. Non inſanit ergo imaginatio, ſed ratio, quonam enim pacto, ſalva ratione, quis inſanire poſſit? impoſſibile enim illud eſt, & ad rem factu impoſſibilem ſignificandam. Terent. in Eunuch. Act. 1. Scen. 1. iis verbis uſus eſt:

— Incerta hæc ſi tu poſtulas
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam ſi des operam, ut cum ratione inſanias.

Denique imaginatio lædi poſſet per abolitio-
15 nem, ſed in quibus morbis aboleatur imaginatio ego
16 non video. nam aliàs *ex Averr. in lib. de ſomn. & vig.* & ex cæteris Philoſophis habemus, nunquam, animali vivente, imaginationem aboleri. quod etiam ſi contingere poſſe concedamus, maxime aboleri deberet in ſomno, & in ſoporiferis quibuſque affectibus; & ratio eſt, quia in his paſſionibus ſenſus exteriores obligari, ac veluti vinculis detineri contingit. at cum ex his miniſtrentur ſpecies imaginabiles ipſi Imaginationi, patet, quod his deficientibus etiam imaginatio deficiat neceſſe eſt; quin etiamſi velis, ſpecies per longum tempus in Imaginatione aſſervari, tamen ſi hæ obliterentur, ſpes eſt in cæteris affectibus, quod ex ſenſibus exterioribus reparari poſſint, quæ ſpes deficit in ſomno innaturali; at in his affectibus rationem, & memoriam lædi tradit *Gal. 3. de loc. aff. cap. 5. claſſ. 4.* Non me latet autem, eundem *Gal. de ſympt. diff. cap. ult. claſſ. 3.* docuiſſe in Caro, & Catalepſi, qui affectus ſoporiferi ſunt, aboleri imaginationem; ſed hoc gratis dictum ex hoc colligere poſſumus: nam quis hoc vidit, aut ex quibus id ſcire poſſumus? num ab ipſiſmet ægrotantibus, cum ſanati ſunt? at hi nullam rerum memoriam omnino ſervant, ut ex ipſomet Gal. patet, & evidentius declarat experientia. Adde quod ex ipſorum Medicorum univerſali conſenſu in ſimilibus affectibus capitis poſteriora læduntur, quanam ergo ratione oblædi poteſt imaginatio, quæ in anterioribus ſita eſt? nam ad id Mercurialis reſponſio *Pract. lib. 1. cap. 8.* vana omnino videtur, neque quicquam rei difficultatem attingere; reſpondet namque ille, quod etiamſi præcipue læduntur poſteriora, tamen læduntur etiam cum his anteriora, ſed unde hoc ille habeat, quod erat enucleandum, ſicco pede tranſegit.

Ergo, objiciet Medicus, ex hac ſententia nullo modo poterit lædi Imaginatio; at quomodo non lædetur interdum ſi organo adjuncta eſt? ſi ergo lædatur, doceas quemnam affectum efficiat Imaginatio læſa, cum ex te inſaniam non generet. Reſpondeo ad efficientiam actus imaginandi requiri 17
ſenſus externos tanquam cauſſas ſubminiſtrantes phantaſmata, non ſimul cum actu imaginandi, ſed ante; phantaſmata rerum ſenſibilium, ſpiritus ea phantaſmata recipientes, & locum, in quo fiat Ima- 18
ginatio. Iam vero quoad ſenſus fallitur quidem imaginatio, ſed cum falluntur ſenſus. *Avicenna 3. 3. tract. 4. cap. 9.* ſed error hic non eſt reſpectu Imaginationis, ſed reſpectu ſenſuum. Quoad Phantaſmata Imaginatio lædi non poteſt; quia Phantaſma- 19
ta, ſi ſenſus bene diſpoſiti ſint, ad ipſam Imaginationem vivida ac valida perveniunt, & res ſenſatas ad vivum illi repræſentant. Neque reſpectu ſpiri- 20
tuum, aut loci, dixerim oblædi poſſe Imaginationem, quia & ſpiritus multitudo ingens in ventriculis anterioribus cerebri, in quibus viget Imaginatio, cum in iis fons ſit & origo omnium ſpirituum animalium, & locus ampliſſimus & capaciſſimus, ut teſtantur Anatomici omnes, & vide, ſi libet, Veſſalium, Columbum, Laurentium, & alios, ita ut nec facile obſtrui, nec obrui poſſit, & ob id ſapienter ab Averroe firmatum eſt, Imaginationem 21
nunquam quieſcere animali vivente, ut ſupra dixi. An vero aliquem alium oblæſionis modum excogitare liceat, pro nunc non determino, cum ſatis mihi illud ſit, ex imaginationis defectu, ac errore nullam cauſſari dementiam, cum ipſa per ſe ſola errat, ſi modo unquam errat. Neque obſtant exempla adducta, ut *à Galeno locis citatis* inter Medicos, & inter Iuriſperitos à *Menoch. Conſil. 82. à num. 121. ad plures ſeqq.* ex quibus probare ſe credunt oblædi interdum Imaginationem in Inſania, aut dementia quacumque, non oblæſa ratione: nam ea exempla perpendenti clarum fiet, magis facere pro noſtra ſententia, quam pro contraria. Sume enim mihi Theophilum illum, de quo Galenus, qui cum ægrotaret, tibicines in angulo domus extare imaginabatur, indeſinenter, ſemper, & indeſeſſe canentes, quos ut domo abjicerent, aſſiſtentes enixe rogabat; in quo caſu, patet, inquiunt, quod Imaginatio erat læſa, quia imaginabatur ſe videre ea, quæ non videbat, rationem tamen illæſam fuiſſe conſtat, quia recte inculcabat illos eſſe domo

domo detrudendos. at ego, ſi ratio, inquam, in illo integra fuiſſet, & errorem imaginationis, tanquam ſuperior potentia cognoviſſet, & tunc inſanus non fuiſſet, ut vere erat. an non ratio in ſuo vigore perſiſtens judicare poterat, imaginationem errare? nam nonne præter rationem erat, ut moleſti illi tibicines, indeſinenter, injuſſi, ac ipſo ægroto invito,& eorum cantum faſtidiente canerent? an non ratio dictare debuiſſet, eſſe ſibi amicos, ac ſervos, qui, re ita ſe habente, in tantula re ſibi morem gererent,impudentes illos tibicines domo exire compellentes? at quia ratio ſana non erat, hæc minime dijudicare potuit, ſed errorem imaginationis ſecuta, vel potius quæ repræſentabat imaginatio pro veris acceptans, & quia læſa vera à falſis diſtinguere impotens,evidentiſſimum ſuæ valetudinis ſignum præbuit. Nam etiamſi Medicis lædi Imaginatio-
22 nem concedam, tamen homo inde inſanus non fit, niſi quouſque præſentato falſo quodam phantaſmate ipſi rationi, illa falſitatem illius non agnoſcat, ſed pro vero acceptet; itaque facta præſentatione hujus phantaſmatis, tibicinum nimirum canentium, & acceptato à ratione pro vero,& veram rem præſentante,jam ratio formata hac propoſitione: Tibicines ſunt in angulo domus aſſidue canentes, & me ſummo tædio afficientes, elicit concluſionem, illos eſſe domo abjiciendos. in quacumque enim dementia, in qua falſæ imaginationes ægrotis præſen-
23 tantur, Intellectus ſemper diſcurrit, non ſemper tamen uno modo, ſed aliquando Exemplo, interdum Enthymemate,alias Inductione,quin immo etiam & Syllogiſmo utitur, ſemper tamen vel ex falſitate præmiſſarum falſum concludit, falſitatem autem non cognoſcit,quia non ſana eſt, vel ex non neceſſario neceſſarium. & plurimum quidem, idiotæ præſertim, & viles perſonæ, ut earum natura eſt,
24 Exemplo,aut Enthymemate decipiuntur. ab Exemplo, ut facta hac phantaſia amici mei aſſumentis medicamentum, & pereuntis, & formata Propoſitione: amicus meus aſſumpſit medicamentum ægrotans, & mortuus eſt, deducit hanc Concluſionem: Ergo ſi ego aſſumam medicamentum, moriar; &
25 tunc melancholicus obſtinate in ea opinione perſiſtit, & renuit aſſumere medicamentum. ab Enthymemate, ut formata hac Propoſitione, & pro vera ab intellectu acceptata: Plerique in hac domo commorantes mortui ſunt; Ergo & ego,qui in eadem domo habitavi, mortuus ſum; formato ergo hoc Enthymemate, in ea opinione figitur, ſe mortuum eſſe.

26 Inductione quoque utens decipitur Intellectus, ut ſi quotquot viderit demens ſub ſpecie inimicitiæ Phantaſia acceperit, quæ præſentata ipſi Intellectui minime ſano, argumentatur ſic: Hic & iſte, & ille alter, & alter ſunt mihi inimici, Hi autem ſunt omnes homines, Ergo omnes homines ſunt mihi inimici. ex hac Inductione deceptus Melancholicus, hominum aſpectum fugit, mortem ſibi ab omnibus parari timet,neminem ad ſe appropinquare permit-
27 tit. Denique etiam ſyllogizans decipitur Intellectus,nam & Syllogiſmo,ut in cæteris quibuſque,falſa à veris non diſcernit; præſentato ergo hoc phantaſmate ſui ipſius mortui, & verum exiſtimans, ſic ſyllogizat: Mortui non comedunt, non loquuntur, Ego mortuus ſum, Ergo mihi non comedendum, non loquendum. vel præſentato hoc alio, ſcilicet ſui ipſius naſum habentis prælongum, ac turpem, argumentatur hoc modo: Quæ impedimento ſunt, ac turpia membra recidenda, Naſus eſt mihi prælongus, turpis, & qui mihi impedimento eſt, Ergo naſus mihi præcidendus. & ſic de cæteris. Ex quibus vides quidem Intellectum optime diſcurrere,ut 28
contrariæ ſententiæ fautores fatentur, at non in hoc conſiſtit error, ſed in eo, quod non cognoſcat verum à falſo; quamquam enim hoc phantaſma falſum ſit, quod ego ſim mortuus, & quod habeam naſum turpem, aut prælongum, reſpectu imaginationis, ut dixi, hoc error non eſt, ſed reſpectu ipſius Intellectus, & Rationis,quæ cum potentia ſit ſuperior debens diſtinguere falſa à veris,in hoc caſu non poteſt, quod male affecta ſit. Et verum quidem eſt, errorem eſſe in imaginatione, quæ falſa imaginatur, ſed ipſa non errat, quia neque negat, neque affirmat, ſed fixatur tantum in ſimplici contemplatione phantaſmatis, quod, cum Intellectus ſanus eſt, falſum agnoſcens, errorem imaginationis diſtinguit dicens: Ego imaginor, me mortuum eſſe,cum non ſim; quandiu ergo in ea cognitione perſiſtit Ratio, homo non inſanit, ſed quamprimum phantaſma illud pro vero acceptat, veramque credit eam Propoſitionem: Ego mortuus ſum;tunc manifeſte inſanit,quia ex falſa Imaginatione argumentatur, deducens neceſſarium à non neceſſario, & ex Præmiſſis falſis, aut ex alterutra male omnino concludens. Quippe cum conſentiat falſæ imaginationi, ubi diſſentiendum eſſet, vel diſſentiat, ubi conſentiendum eſſet veritati.

In quacunque ergo dementia Ratio oblæditur: 29
diminutione quidem cum ſpiritus pauci ſunt, unde 30
fatuitas oboritur, quia ex paucitate ſpirituum, non poteſt mens aſſequi ea omnia, quæ aſſequenda eſſent, vel cum craſſi ſunt ac turbidi, & tunc difficiliter moventur, unde ſtupiditas, aut ſtultitia enaſcitur; vix enim ad operationem ſpiritus apti ſunt. de- 31
perditione Ratio oblæditur in mania, in furore, & hujuſmodi dementiæ ſpeciebus, quia nimirum motus turbulentus, & agitatio indeſinens in ſpiritibus, non ſinit mentem ullum formare diſcurſum, qui requirit præſentationem ſpecierum ordine quodam certo,& rationabili; quibus accedit eorundem ſpirituum impuritas, & offuſcatio, ex quibus ſpecies turbidæ,ac minus claræ menti offeruntur. Depravatione porro læditur Ratio, cum ſpiritus non ſecun- 32
dum totum,ſed ſecundum partem pravi ſunt, craſſi, turbidi, melancholici; hi enim recipientes falſas rerum quaſdam ſpecies à phantaſia oblatas, pertinaciter retinent, quia craſſi, quia turbidi, quia melancholici. ex his formantur falſæ Propoſitiones, ex quibus Ratio falſum concludit.

Imprimuntur autem falſæ rerum ſpecies in his 33
ſpiritibus, non illico quidem, ſed pluries iterata præſentatione falſi phantaſmatis ab imaginatione; ex quo Intellectus ſpeciem non ſenſatam elicit, & hac ſpecie illi aſſidue præſente ob rurſus iteratam falſam imaginationem, jam Intellectus dubitare incipit, an verum ſit phantaſma, nec ne, ut puta, an vere defunctus ſim,an naſum habeam prægrandem; quæ rudimenta quædam dementiæ ſunt, cum dubitet Intellectus de his,de quibus certitudinem habet in contrarium. cum vero diu dubitavit Intellectus, & adhuc continuatur præſentatio phantaſmatis, tunc jam incipit aſſentiri falſis, vel diſſentiri à veris, & Propoſitionem firmat: Vere ego mortuus ſum, vel vere ego naſum prælongum habeo; & tunc manifeſte apparet inſania. Vlterius quoque Intellectus diſcurrit ſuper ea Propoſitione,utens argumentando

aliquo ex illis modis, quos ſupra meminimus, & tunc fit ejus rei opinio. aſſervatur porro dehinc ejus falſitatis ſpecies in memoria, ex cujus recurſu ad Intellectum novus formatur diſcurſus, & hoc pacto
34 ex iteratis actibus fit certitudo, ac falſa ſcientia ejus rei, quam è mente tollere difficillimum, quia quaſi habitum acquiſivit Intellectus,quo difficulter exſpo-
35 liari poteſt. Et ut hæc omnia exemplo illuſtrentur, ſciendum, non aliter evenire inſanientibus, quam dormientibus: nam dormientes cum primum ſomno prehenduntur, nihil pæne ſomniant ob multitudinem quippe vaporum, & eorum turbulentiam ac craſſitiem, atque tunc dormienti furioſus ac maniacus ſimilis eſt, quia quemadmodum dormiens nullum videt phantaſma ex iis, quæ Imaginatio aſſervavit, ſic & furioſus nihil omnino diſcurrit, ſed ratione penitus orbatus exiſtit; & quemadmodum dormiens illa motus turbulentia ceſſante, ſomniare incipit, ſed miracula, ac impoſſibilia videt,ſic etiam inſanientes multa ſibi perſuadent, quæ in rei veritate non ſunt. Tandem quietem agente etiam vaporum omni elevatione ad cerebrum, tunc dormiens clariora omnia videt,ac vero magis ſimiliora, atque tunc Melancholicis ſimilis fit, qui pæne omnia, ut vere ſe habent, cognoſcunt,in paucis quibuſdam ſolùm aberrantes, de quibus vide *Laurent. in lib. de Melanchol. cap. 6.*

Sed quonam pacto bruta inſaniunt, in quibus nulla reperitur ratio? inſanire autem bruta patet. Plut. *in lib. de Induſtr. anim.* canes, cæteraque quædam animalia rabiem incurrentia manifeſtiſſimè inſanire dicit, unde probat, illa rationis eſſe expertia. alia etiam nonnulla ebrietatem incurrere, notat *Athenæus Dipnoſoph. lib.* 10. *cap.* 9. præcipuè autem pithecum & elephantem non ſecus ac homines vino inebriari prodit, alia vero aliis, ut aſinus ex eſu ferulæ. memorant de Hippomane, quam comeſtam equas in furiam agere dicunt; de qua re Theocr. Idyll. 2.

Hippomanes planta eſt apud Arcades, qua concitati omnes
Et Equulei inſaniunt in mentibus, & celeres equæ.

36 quamquam Hippomanes apud *Ariſt. 6. de hiſt. anim. cap. 22. Plinium lib. 8. cap. 42. & lib. 28. cap. 11. Virgil. 4. Georg. & 4. Æneid. & Columellam lib. 6. de re Ruſt. cap. 27.* non eſt planta, ſed aliud quid. videat de hac Iureconſultus *Guibert. Quæſt. Sabat.*
37 *cap. 16. num 12.* ſatis illud nobis eſto, inſaniam etiam in brutis cadere, licet rationis expertia ſint, & tritum ac frequentiſſimum eſt, quod canibus rabientibus evenit,qui in rabie dementiunt,quod minime eveniret, ſi omnis Inſania eſſet defectus, &
38 oblæſio rationis. dicamus ad id, quod in brutis eſt potentia quædam ſupplens rationis defectum, quæ vera à falſis diſtinguere poteſt, & ex hujus læſione, quæ proportione reſpondet ipſi rationi in homine, fieri inſaniam; ſignum eſt, inſaniam non cadere in omnibus Animalibus, ſed in iis tantummodo, quæ exiſtimativa ſunt prædita, quod experientia docet.

Demonſtratum ergo jam ex his eſt, in quacun-
39 que dementia rationem vel per ſe, vel ſimul cum aliis læſam eſſe, neque abſque ejus læſione poſſe hominem inſanum effici. breviter nunc, ac univerſaliter dicamus, quemnam læſionis gradum in unaquaque dementia attingat, nam in particularibus quæſtionibus id particularius diſputabitur. primo
40 ergo diminuitur, ac exiguam patitur oblæſionem Intellectus in Imperitia,ſeu ignorantia (non loquor autem de Imperitia, & Ignorantia prout opponitur habitui contrario, ſed de ea quæ defectus quidem eſt, ac quædam Intellectus ignavia, ut dehinc patebit) magis diminuitur in fatuitate,ſed & in hac, ut in cæteris omnibus major, & minor apparere læſio ſolet. tertium locum obtinet oblivio, ſeu memoriæ ſimul cum ratione diminutio. quartum locum obtinet Stoliditas, ſeu Stultitia. Depravatur 41
ratio modice in animi vehementibus ac ſubitaneis paſſionibus, in ſimplici delirio, in levi ebrietate, mediocriter in comate vigili, in minus levi delirio, & ebrietate, in ſyncope, in ſuffocatione ex utero non multum pertinaci, & in aliis. multum depravatur in Amore,in Melancholia,ejuſque quibuſcunque ſpeciebus; in phreneticis, in rabioſis, hoc eſt à cane rabido commorſis, in furentibus ex utero, 42
& hujuſmodi. Denique deperditur ratio in furentibus, maniacis, ſoporoſis omnibus, & aliis, de quibus ſigillatim dicturi ſumus.

SVMMARIVM.

1 *Ratio diminuitur ex ætatis defectu.*
2 *Puerorum intellectus imperfectus, & rudis.*
3 *Pueri, cur tranſacto decimoquarto anno ad multa admittantur.*
4 *Minorem vigintiquinque annis ad inferiores quoque dignitates non aſſumi cur voluerint ll.*
5 *Dignitas quanto major, tanto major ætas in eligendo requiritur.*
6 *Dignitas major majorem prudentiam requirit.*
7 *Prudentia habetur per experientiam, quæ indiget tempore.*
8 *Mulieres propter honeſtatem à quibuſdam eliminantur, & propter rationis defectum.*
9 *Mulier habet conſilium invalidum.*
10 *Imperfectio Intellectus in fœminis magis ſimilis eſt fatuitati, in pueris vero Amentiæ.*
11 *A quibus eliminentur fœminæ propter Intellectus imperfectionem.*
12 *Conditio fœminarum in pluribus rebus deterior, quam virorum.*
13 *Mulieri propter imperitiam ſuccurritur.*
14 *Mulier habet Intellectum perfectiſſimum, & ad omnia habilem. dic ut num. ſeq.*
16 *Mulieres ad omnia viris ſunt imbecilliores.*
17 *Mulieres nendo ac texendo vix ſufficiunt.*
18 *Plures mulierum imperfectiones. & num. ſeq.*
20 *In ſenio confectis ratiocinatricis partes omnes diminuuntur.*
21 *Senes indociles.*
22 *Memoriæ diminutio ſenectutis adventum ſignificat.*
23 *In ſenibus, quæ ſint interdicenda.*
24 *Senes ſi omnino fatui evadant, quomodo tractandi.*
25 *Quo tempore diminuatur ratio in ſenibus.*

De rationis diminutione ex defectu Ætatis, & Sexus.

QVÆSTIO V.

RAtio non modo ex morborum culpa non integra reperitur, ut in perfecto viro requiritur, 1
ſed etiam ex ætatis defectu, quia nimis tenera, vel nimis jam præcipitata, & ex defectu ſexus, quia fœmininus. quamobrem cum hæc rationis diminutio pueris, decrepitis, ac mulieribus familiaris ſit, de his primum agere hic decrevi. Neque miretur

retur quisquam, quod tales inter dementes connu-
merem, cum vere dementes non sint, quia id ex
eo effectum est, quod finis intentus in hoc titu-
lo is fuerit, ut de omnibus his tractatio instituere-
tur, qui ex rationis & Intellectus vel naturali,
vel accidentali defectu à Legibus ad nonnulla per-
agenda non admittuntur, & ob id ipsum favo-
rem ab illis reportant, &c. ex hoc ergo cap. jure in
hoc titulo tales comprehendi nullus inficietur. de
illis tamen brevibus agendum est, quod aliàs de iis
2 ipsis differuerim. primo autem loco occurrunt pue-
ri, quorum Intellectum esse imperfectum ac ru-
dem, ea ætate durante, & cunctis notum est, &
probavi *lib.* 1. *harum Quæst. Tit.* 1. *Quæst.* 4. *à num.*
14. *ad plures seqq.* ubi etiam, & ad quem usque æta-
tis terminum ea intellectus imperfectio in ipsis du-
ret, ut ab omnibus pæne actibus civilibus celebran-
dis eliminentur, & in pœnalibus, ubi deliquerint,
3 veniam ea de caussa impetrent, pertractavi. Cur ve-
ro, transacto decimoquarto anno, ad multa qui-
dem admittantur, ut ad Testamenti confectionem,
ad religionis ingressum, ad matrimonium, & in iis,
quæ ad bonorum administrationem peculiariter
pertinent, immisceri non permittantur. §. *Masculi
Inst. de Curat.* rationem habes *ibidem quæst.* 6. *num.*
4 87. *& seq.* Putaverim porro Canonistas non modo
considerasse hanc Intellectus imperfectionem, cum
non assumi ad inferiores quoque dignitates eum,
qui annum 25 non attingit, ut ad curam anima-
rum, & Parochialium Ecclesiarum, sed conside-
rasse etiam aliqualem perfectionem, à qua cum illi
deficiant, vel deficere præsumantur, ut plurimum,
non mirum est, si ad ea, quæ diximus, ab ipsis non
admittantur. *cap. cum in cunctis de Elect. & Elect. po-
test. & ibi Bald. num.* 12. & quod hoc veritatem ha-
5 beat, videmus, quod quanto dignitas major existit,
eo major ætas in eligendo ab ipsis requiritur, de
6 qua re vide *Garz. de Benef. par.* 7. *cap.* 4. & hoc non
injuria; quia major dignitas majorem requirit pru-
7 dentiam, major autem prudentia ex majori ætate
habetur, quia ex experientia, quæ indiget tempore.
8 Cæterum mulieres non solum ex eo, quod pro-
pter honestatem dicitur, à quibusdam eliminantur,
ut patet ex *l.* 1. §. *secundo loco. ff. de Postul.* veluti
est publici officii administratio, ut per *l.* 2. *ff. de Reg.*
9 *Iur.* sed etiam ex eo, quod ad multa non sufficiunt
ob earum Intellectus imperfectionem, quia Mulier
consilium habet invalidum. *Hyppol. de Marsil. sing.*
450. *num.* 4. *Malvas. consil.* 65. *num.* 15. *volum.* 1.
Tiraq. ex Arist. de leg. connub. l. 1. *num.* 70. quod
10 ex imbecillitate caloris illis evenit; unde nota,
quod imperfectio Intellectus fœminarum magis si-
milis est fatuitati, quia ex depauperatione spiri-
tuum; imperfectio vero intellectus in pueris magis
similis est amentiæ, quia ex multitudine humidita-
tis obruentis ipsos spiritus, unde & ad cætera om-
nia, in quibus spiritibus animalibus, ut instrumento
opus est, infirmiores existunt, ut alias ex Galeno
11 dixi. Mulieres ergo ob eam Intellectus imperfectio-
nem à quibusdam prohibentur, ut esset exempli gra-
tia, à testimonio dicendo in quibusdam casibus, ut
per *l. Qui testamento.* §. *eum qui. ff. de Testam.* à tu-
tela administranda, ut per *l. fin. ff. de tutelis.* tandem-
12 que, licet aliæ caussæ memorentur, hæc ipsa intelle-
ctus invaliditas in caussa simul esse potest, ut condi-
tio fœminarum, in quamplurimis rebus deterior
sit, quam virorum, ut *l. In multis. ff. de statu homi-
nis.* quarum multas recenset *Glos. ibid.* Immo & pro-
pter eam ipsam caussam favorem quoque à ll. re-
portant; nam propter imperitiam mulieri succurri- 13
tur, ut dicit *l. De die.* §. *si servus. ff. qui satisd. co-
gantur.* & mitius puniuntur, ut ex *l. sensu. & Baldo*
docet ex nostris *Io. Alph. in spec. Med. Christ. lum.*
2. *vers. Patres autem. pag* 60.
Dubitari tamen poterat, an hæc ex ratione pa-
trata censeri debeant, & Iustitiæ consona; cum aliàs
mulieres perfectissimum habeant Intellectum, & ad 14
omnia studia, tam practica, quam speculativa, et-
iam ea, quæ corporea dexteritate ac virtute indi-
gent, aptissimum; ac profecto, Platone Iudice in
sua Republica, Mulieribus maximam inferri inju-
riam confitendum esset, cum & ad publica munera
exercenda, & ad omnia, ad quæ viri apti sunt, suffi-
cere & ipsæ possint, præcipue si bonis artibus ac
disciplinis imbuantur. Verumtamen neque in Plato-
nis Republica versamur, neque, si in ea versaremur, 15
pares fortasse in rebus agendis mulieres unquam
viris ullo sæculo esse possent, cum, vel ipso Platone
teste 5. *de Republica*, ad omnia viris imbecilliores 16
ex sua natura sint. Cæterum ab Imperatoribus no-
stris recte leges hasce contra fœminas latas fuisse
omnino asserendum, quippe quæ nendo ac texen-
do vix sufficiant, nec ullo liberalium artium studio 17
ullæ, nisi de raro capiantur, si quæ autem similibus
se tradat studiis, vix effugiat, quin honestatem
suam (qua orbata ne flocci quidem fœmina facien-
da est) periculo evidenti subjiciat, ac de facto de-
turpet, unde non sine ratione apud cæteras hone-
stas fœminas, & apud ipsos viros male audit. Præ-
tereà plerasque alias fœminarum imperfectiones, 18
ob quas à multis excluduntur, quas vide apud *Cara-
vit. in comm. super Rit. Magn. Cur. Rit.* 1. *num. &
seqq. & ibi adden.* eas autem imperfectiones, aut
earum plurimas ex Intellectus imperfectione ipsas
sortiri non ambigendum. ob eam enim caussam à
passionibus veluti bruta facillime, ac nullo negotio 19
evincuntur, iracundæ enim sunt, loquacissimæ, ava-
rissimæ, & ne omnia earum vitia recenseam, uno
verbo me expediam, si dicam, omnino ipsas ab hu-
mani intellectus perfectione, quà viri dotati esse so-
lent, deficere.
Cæterum in senio confectis omnes ratiocinatri- 20
cis animæ partes diminui patet, quam ob rem cum
eam ætatem viri attingunt, indociles censentur, un- 21
de est illud Theognidis: Ne doceas me, ætas jam
facit indocilem. & illud Plauti in Mercat. Act. 2.
Scen. 2.

Senex cum extemplo est, jam nec sentit, nec sapit,
Ajunt solere eum rursum repuerascere.

Et recte quidem partis ratiocinatricis, & memo- 22
riæ diminutio senectutis adventum adminiculari di-
citur. *Arnold. Villanov. de retard. senect. cap.* 2. Fa-
ciunt autem ad hæc ipsa ea, quæ adduxi *lib.* 1. *ha-
rum Quæst. Medic. quæst. ult.*
Quia tamen non omnes senes uno modo lædi
videntur secundum rationem, idcirco dicendum
videtur, quod in his, in quibus quædam tantummo-
do ignavia ac tarditas memoriæ & Intellectus est,
ex caloris ac spirituum depauperatione, paucula 23
quædam interdici deberent, ea nimirum, quæ om-
nino sanum, ac bene valentem & vividum Intelle-
ctum requirunt, ut publici officii administratio, &
alia hujusmodi. In cæteris autem nullum intercedere
potest dubium. At si eo fatuitatis deveniant, ut me- 24
moria ac ratione ob ætatem destitui videantur, nul-
lus dubitare debet, quin in illis locum ea omnia ha-

 beant,

beant, quæ in veris fatuis procedunt (de quibus in sequentibus pleniſſimam habebimus tractationem) ita enim jubet *Plato* 11. *de Republica paulo ante finem* in his caſibus agendum.

25 Quonam vero tempore diminui conſueſcat ratio ac memoria in ſenibus, decidi firmiter non poteſt: nam pro temperamentorum varietate, aliiſque accidentibus varia ejus rei tempora exiſtunt. quidam tranſacto ſexageſimo, alii non niſi ſeptuageſimo, ſunt & qui nullo modo, vel leviuſcule tantum lædi comperiantur. In pluribus, quod præcipue attendendum eſt, terminus ſeptuaginta annorum in ea re eſſe ſolet, quamobrem & ob hanc ipſam cauſam,& ob corporis ſimul valetudinem, tunc temporis à muneribus publicis excuſantur, à tormentis immunes ſervantur, & in delictis levius puniuntur, ut latius dixi *lib.* 1. *quæſt. ult.*

SVMMARIVM.

1 *Animi vehementes paſſiones rationis uſum diminuunt.*
2 *Vehementibus animi paſſionibus detenti non recordantur eorum, quæ egerint in paſſione conſtituti.*
3 *Amor, Ira, ac Timor præ cæteris animum turbant.*
4 *Excandeſcentia eſt Iræ propago, & affectus Iræ ſimilis.*
5 *Ira fervor caloris in corde.*
6 *Nullam differentiam faciunt Iureconſulti inter Iram, & Iracundiam.*
7 *Ira circa res magnas, Iracundia circa parvas, & Irati magnanimi, Iracundi puſillanimes.*
8 *Ira eſt ſolius hominis ratione utentis, Iracundia etiam brutis communis.*
9 *Ira virtus quædam eſt.*
10 *Ira cum manſuetudine juncta eſſe poteſt.& num.*13.
11 *Ira ſequitur rationem. & num.* 26.
12 *Ira duplex, humana, & ferina.*
14 *In Ira cur lædatur ratio.*
15 *Irati non ſunt in plenitudine Intellectus.*
16 *Impetum Iræ continere eſt impoſſibile.*
18 *Actus ab Irato celebrati, an irriti.*
19 *Factum aut dictum calore iracundiæ non tenet.*
20 *Delicta calore iracundiæ perpetrata, mitius puniuntur.*
21 *Quæ conditiones requirantur, ut Ira delinquentem excuſet.*
22 *Prima cauſſa excuſationis in delinquente ex Ira.*
23 *Secunda cauſſa.*
24 *Votum calore Iracundiæ factum non tenet.*
25 *Delinquens in Ira, an excuſandus.*
27 *Ira unde fiat.*
28 *Anima fruitur, animoque indulget Ira.*
29 *Iuſtum dolorem temperare eſt difficile.*
30 *Quod Iræ reſiſtit, triſte eſt, & violenta ejus cohibitio.*
31 *Ira à culpa excuſat.*
32 *Ratio dictat, proprium honorem ſervandum.*
33 *Infamia æquiparatur morti.*
34 *Nullum genus hominum à ratione magis diſtat, quam Iracundi.*
35 *Iratus, an teſtificari poſſit de his, quæ vidit in Ira conſtitutus. dic ut num. ſeq.*
37 *In timore Ratio vacillat.*
38 *Timor eſt expectatio mali imminentis.*
39 *Quod metus cauſſa ſit, ratum non habetur.*
40 *Metus qualis eſſe debeat, ut juſtus dicatur.*
41 *Timentes non habent Intellectus plenitudinem.*
42 *Velle non dicitur, qui metus cauſſa vult.*
43 *Timoris duæ ſpecies.*
44 *Pudor eſt timor, ne mali putemur.*
45 *An, quemadmodum ex Timore, ſic ex Pudore irrita nonnulla habeantur.*
46 *Timor infamiæ non comprehenditur in Edicto, loquente de Timore imminentis mali.*
47 *Iratus cur à culpa excuſetur.*
48 *Quiſque tenetur ſuum honorem uſque ad mortem tueri.*
49 *Metus infamiæ eſt metus cadens in conſtantem virum.*
50 *Timor amiſſionis honoris æquiparatur timori mortis.*
51 *Intereſſe honoris majus, quam quodlibet aliud.*
52 *Tam Ira, quam Timor rationem turbant.*
53 *Timor Infamiæ non ita vehemens, neque ſubitus. cauſſam vide num. ſeq.*
55 *Nobilis multo magis commovetur ex timore Infamiæ, quam Ignobilis.*
56 *Mali mores Intellectum depravant.*
57 *Homines in malis moribus habituati non habent circa ea, quæ tales mores reſpiciunt, integrum rationis uſum.*
58 *Conſuetudo vim habet Naturæ.*
59 *Mulieri luxurioſæ bonorum adminiſtratio interdicitur.*
60 *Mulier ex impetu luxuriæ rationis minime compos eſt.*
61 *Prodigus à multis actibus prohibetur.*
62 *Prodigus teſtari non permittitur.*
63 *Prodigus diſcretione caret.*
64 *Prodigus ſua bona adminiſtrare non poteſt.*
65 *Prodigus non poteſt vendere etiam cum juramento.*
66 *Prodigus prohibetur eligi.*
67 *In vitiis habituati cæcutiunt circa ea, quæ ad talia vitia pertinent.*
68 *Rationis depravatio ex pravitate morum non excuſat à pœna, neque à culpa.*
69 *Nullus, niſi ſponte malus.*
70 *Voluntas ſecundum Naturam boni eſt.*
71 *Virtus & vitium voluntaria ſunt.*
72 *Nulla neceſſitas ad mala perpetranda nos cogit.*
73 *Natura hominis prona ad malum.*
74 *Homo non fit ſponte malus. Contrarium ibid.*

De Rationis læſione ex animi Paſſionibus, & ex pravitate Morum.

QUÆSTIO VI.

IN ſuperioribus quæſtionibus viſum in univerſali eſt, quot dementiæ genera ſint, ac quonam modo, ac quantum in illis Intellectum lædi contingat; nunc eadem in particularibus repetenda, ac particularibus caſibus applicanda; pro diverſitate namque in particularibus conſiderata à legibus multa permittuntur, multa denegantur, in aliis quoque favorabiles exiſtunt; permittunt enim, aut denegant contrahere, exempli gratia, ſua bona adminiſtrare, donare, teſtimonium dicere, teſtamentum condere, publica officia adminiſtrare, feudis ſuccedere, ad ſacra promoveri, in ſacris adminiſtrare, beneficia obtinere, vel reſignare, Religionem ingredi, Matrimonio jungi, Thorum conjungere, vel disjungere. Favorabiles demum exiſtunt in pœnis infligendis, in privilegiis concedendis, & ſimilibus. Cum ergo in ſingulis horum, cæte-

cæterorumque actibus exercendis modo ſanus omnino Intellectus requiratur, modo nullus, modo mediocriter ſanus, ac in dementiis Ratio aliquando omnino ægrotet, interdum affatim deperdatur, aliquando vero tantiſper à naturali ſtatu diſtet, videndum qui actus, in quibus dementiis celebrari per ll. permitti debeant, qui denegari; in qua dementia favorem reportare poſſit demens, in qua non.

Ac ut originem à levioribus ſumamus, primo ſeſe nobis offert ea intellectus & rationis perturbatio, quæ ab animi paſſionibus vocatis contingere ſolet: præter morbos enim, qui in nobis rationalem animæ partem depravare, ac aliquo modo læ-
1 dere apti ſunt, etiam eas paſſiones, præcipuè ſi ſubitaneæ, ſi vehementes ſint, idem operari, notiſſimum eſt, & manifeſtiſſime oſtendere poteſt experientia; omnes enim, qui ſimilibus paſſionibus detinentur, interdum nullo modo recordantur eorum, quæ tunc
2 egerint, ut teſtatur etiam *Gal.* 2. *de mot. muſc. cap.* 6. *claſſ.* 1. quin etiam & ſenſibus ipſis exterioribus decipiuntur; ut de Iratis dicebat *Aver. in Paraphr. lib. de ſenſ. & ſenſ. in princ.* & de his, qui timore afficiuntur vehementi, dicit *Fracaſt. de Intellect. lib.* 2. qui aliquando quod ante oculos habent non vident, & id, quod eſt unum, duo illis apparet; quæ omnia non aliunde eveniunt, niſi ex vehementia motus in ſanguine ac ſpiritibus, unde & ipſos animales ſpiritus perturbari contingit, qui Rationi, Memoriæ, Imaginationi, ac reliquis facultatibus aſſiſtunt.

Licet autem animi paſſiones pro varietate objectorum diverſificentur, ac plures exiſtant ad diverſas Animæ partes pertinentes, de omnibus tamen ſermonem habere præſentis loci non eſt, ſed de illis tantummodo, quæ cum inter cæteras vehementiſſimæ ſint, præ cæteris etiam uſum rationis aut adimere, aut ſaltem interturbare conſueverunt, eæ ſunt
3 Amor, Ira, ac Timor; de Amore autem cum plura ſeorſim dicere paratus ſim, pro nunc plura non addam, ſed de aliis duabus loquar, ac primum de Ira, cujus propago excandeſcentia eſt, vel affectus Iræ
4 ſaltem valde ſimilis. Nam Iracundiæ *Ariſt. in libello de virtut.* tres ſpecies faciebat, Excandeſcentiam, Sævitiam, & Vecordiam, tam Ira autem, quam Excandeſcentia furoris nomine inſignitur, & de Ira patet apud omnes, & tritum eſt illud Horatii:

Ira Furor brevis eſt.

De excandeſcentia autem patet apud *Gal. lib. de*
5 *cogn. ac cur. anim. morb. cap.* 5. *claſſ.* 2. Eſt autem Ira fervor caloris in corde, ut idem Gal. teſtatur *lib.* 2. *de ſanit. tuen. cap.* 9. & ante illum *Ariſt.* 1. *de Anim. tex.* 16. & probatur etiam *Fracaſt. lib. de Sympath. & Antip. cap.* 21. Aliis autem, ut *Plut. in lib. de virt. mort.* Ira eſt libido quædam vindictæ. Illud vero adnotandum præcipue videtur, Iureconſultos nullam facere differentiam inter Iram & Ira-
6 cundiam, & Iracundum, & Iratum, cum tamen *Gal. comm.* 2. *in primum de morb. vulg. text.* 78. *claſſ.* 3. & *Valleſius in* 6. *ſect.* 4. *text.* 22. non ſolum differre, ſed affectus etiam contrarios eſſe voluerint: ſi
7 quidem Ira non eſt niſi circa res magnas ac magni momenti, vel quæ tales ſe offerant Iraſcibili, Iracundia vero circa puſillas res eſt ac minimi momenti, & hinc eſt, quod Irati magnanimi ſunt, Iracundi vero puſillanimes, ut idem *Gal. ibid.* tradit, &, quod majus quid eſt, etiam temperamento differunt; nam Iracundi frigidi ſunt, quod mulieres indicant, & notat *Valleſ. in prim. Epidem. Sect.* 3. *Text.* 32. Irati autem calidiſſimi. præter hæc Ira quidem ſolius hominis ratione utentis propria eſt, 8
vel Seneca ipſo teſte *libro* 1. *cap.* 3. *de Ira*, Iracundia vero communis illi cum pueris & beſtiis, ac per- 9
ſonis abjectis & vilibus, ut mulierculæ ſunt. *Gal.* 5. *de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 17. *in fin.* & ex Iureconſultis *Tiraq. de leg. connub. Gloſ.* 1. *par. q. num.* 184. Quamobrem de Claudio Imperatore hæc habentur: Iræ atque Iracundiæ conſcius ſibi, utramque excuſavit edicto; diſtinxitque pollicitus alteram quidem brevem & innoxiam, alteram non injuſtam fore. *Suet. in Claud. cap.* 38. & in ſeqq. plura videre licet volenti de mulierum ira, unde ira fortaſſe virtus quædam eſt, cujus contrarium quoad exceſſum iracundia eſt; iraſci enim, quando & quibus oportet, non minus quam deſiderare, quando & quæ oportet, aut timere, quando & quæ oportet, virtus eſt; indicio ſit, Iram cum manſuetudine conjunctam 10
eſſe poſſe ex *Ariſtot. Moral. Nicom. lib.* 4. *cap.* 5. unde illud in Sacris: Iraſcimini, & nolite peccare. *Pſalm.* 2. *Epheſ.* 4. Neque abſque ſummo judicio divinus Poeta, ac cæterorum pater Homerus tanquam ſui Poematis ſubjectum, Iram Pelidæ propoſuit canendam; non enim putandum, ipſum de Ira intellexiſſe, prout vitium quoddam eſt, ſed de Ira, prout in Magnanimo viro originem ducit ex juſta cauſſa, quæ abſque dubio virtus quædam eſt. Unde etiam Deo ipſi ira tribuitur, Ovid. lib. 1. Metam.

—— *dignas Iove concipit iras.*

& *Eccleſiaſt.* 7. *verſ.* 4. Melior eſt ira riſu. paſſimque in S. Scriptura Deo tribuitur Ira. quamobrem non alia de cauſſa dictum eſt ab *Ariſtot.* 8. *Moral. Nicom. lib. cap.* 6. Iram quodammodo rationem ſequi;
Immo *Plato* 4. *de Rep. tranſ. med.* vim Iraſcibilis 11
rationi auxiliari dicebat. ad quod annuebat facundiſſimus Poeta noſter Torq. Taſſ. in ſuo magno Poem. cant. 16. ſt. 34. in illo carmine:

Mà poi che diè vergogna a ſdegno loco,
Sdegno guerrier della ragion feroce.

Licet Plutarch. *ubi proxime* non rationi ſolum, ſed interdum etiam concupiſcibili opem ferre iraſcibilem affirmaverit. quomodo autem id fiat, docet ille ibidem.

Videtur etiam ipſe Ariſt. duo hæc Iræ genera diſtinxiſſe, cum unam humanam vocet rationi con- 12
junctam, aliam ferinam, & à ratione alienam. quinimmo *Plato* 5. *de Leg. circa medium*, duo hæc Iræ genera agnoviſſe videtur, cum diceret nos debere miſereri eorum, qui cum pravi ſint, tamen ſanari poſſunt, quibus tamen vetat nos iraſci, Ne, inquit, adverſus eos muliebris iracundiæ fervore animus efferatur, duriuſque inſiſtat; qui autem, ſubdit, ita ſunt flagitioſi, ut incurabiles ſint, eis ira vehementius immittenda; Præterea diximus, addit, animoſum, id eſt generoſæ iracundiæ non expertem, ac ſimul mitem bonum virum ſemper eſſe debere. Vides ergo duplicem Iram ex Platonis ſententia, alteram, quam muliebrem vocat, alteram, quam generoſam, & quod Ira cum manſuetudine conjungi
poſſit. At longe aliter *Seneca in lib.* 1. *de Ira cap.* 13
4. Iracundiam ab Ira, & Iracundum ab irato diſtinguit, vult enim Iracundiam eſſe potentiam iraſcendi, Iram actionem iraſcendi. immo reſpuit ſupracitatas diſtinctiones, & *lib.* 1. *cap.* 3. Ariſtotelem, quod hæc attulerit, Iræ defenſorem vocat. at ſi alia etiam ſupradicta expendas, non vana eſſe proculdubio dices. His præfatis, quæ non parvi momenti ſunt ad eum finem, ad quem hæc ſcribi-

mus, jam manifestum sit, in Ira rationem lædi,
14 quod ex vehementia, ac impetu ejus affectus accidit; quod non solum de Iracundia intelligi volo,
15 sed etiam de Ira, quæ justa sit, non enim tales ira affecti in plenitudine intellectus sunt. *Bald. in cap.*
16 *1. §. 1. in fin. de feud. Iur. firm.* & alia testimonia habebis infra. unde est, quod quia Intellectus in Ira sui juris non est, arduum admodum est ejus impetum continere, ut testatur *Plut. in lib. de Aud. Poet. Et Bos. in practic. crimin. tit. de homic. num.* 60. est
17 enim impetus ille talis, ac tantus, ut omnino nihil ab insania, aut furore differre apertissime firmaverit *Gal. de cognosc. & cur. anim. morb. cap. 5. class. 2.* & ex Iureconsultis præter quamplurimos alios *Novell. in tract. ad def. reor. in rubr. Homicidæ, quibus ex caussis à pœna mortis excusentur, num. 64. & Thes. decis. 168. num. 3.*

17 Atque hinc fit, quod Iracundia facilius cadat in eos, qui minus ratione utuntur, idcirco magis cadit in mulieres, quam in viros, magis in ægrotos, quam in sanos, magis in idiotas, quam in cæteros. *Plut. in lib. de cohib. Irac.* & de hac dictum in Sacris est *Proverb. 1. & Eccles. 7. vers. 10.* Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit.

18 Igitur cum in hac passione rationem lædi manifestum sit, jure videndum est, an actus ab Irato celebrati ex hoc capite irriti censendi sint, nec ne, quod ipsi Iurec. prudentissime sanciverunt in *l. divortium non est. ff. de divort. & repud. in l. Quicquid.*
19 *ff. de regul. Iur.* dicentes, nullum factum, aut dictum calore Iracundiæ ante ratum habendum, quam ex perseverantia apparuerit, illud dictum, aut factum ex rationabili proposito emanasse, quasi in ipso iracundiæ calore omnia irrationabili-
20 ter fiant, ac dicantur. quamobrem delicta calore iracundiæ perpetrata, mitius puniri volunt, ut de homicidio testatur *Thesaur. ubi supra num. 4.* sed
21 quæ conditiones requirantur ad hoc, ut ira delinquentem excuset, habes apud eumdem Thesaurum
22 *ibidem.* Sunt autem præcipue duæ: una, quod Ira sit ex justa caussa, ad hoc ut ab Iracundia distinguatur, unde vide, quam necesse sit has passiones distinguere: alia ut delictum in ipso iræ calore sit pa-
23 tratum; tunc enim homo extra mentem est, & rationi non obediens; & idcirco si maritus adulterum suæ uxoris in continenti occidat, excusatur, secus vero, si ex intervallo. *Farinac. quæst. crimin. 121. num. 115. par. 2. tit. de homicid.* Canonistæ
24 quoque ad hoc ipsum insinuandum, sanciverunt, votum calore Iracundiæ factum non tenere. *Lud. Rom. sing. 514. num. 2. Clement. de patr. potest. eff. 5. num. 36.*

25 Occurrit tamen dubium, an nimirum delinquens in Ira debeat à culpa excusari; jam enim dictum est ex Aristot. & aliis, Iram sequi rationem; videtur
26 ergo ex hoc, quod Iratus id, quod agit, cum ratione agat, quamobrem neque à culpa, neque à pœna videretur excusandus.

27 Alia autem ex parte certum est, Iram fieri ex dolore acceptæ contumeliæ, quam Natura eo motu insurgit, ut à se depellat quocunque modo potest, etiam malum pro malo rependens. *Fracast. ubi*
28 *supra.* Anima enim fruitur, animoque indulget ira. *Arist. ex Heracliti sententia, ubi infra.* at præ-
29 terquam quod justum dolorem difficile est temperare. *l. si adulterium. §. Imperatores. ff. de Adulter. Glos. in l. Graccus. ff. ad l. Iuliam de Adulter. verb.* *Dolor.* & ex nostris Aristot. ex ejusdem Heracliti sententia 2. *Moral. Eudemior. cap. 8.* quod enim iræ resistit triste est, & violenta ejus cohibitio, ut 30
idem *Arist. ibid.* dolor enim, teste Plat. *de Rep.* hominem dementem facit, unde etiam ex hoc capite, Iram à culpa excusare docent Doctores, *Glos. in l. Divortium. ff. de divort. Petr. Gerard. sing. 16. num. 2.*

Quod vero dictum est, Iram sequi rationem, 31
sic intelligendum est, ut veritatem habeat, quatenus potentia Irascibilis movetur quidem primo à ratione ad depellendam injuriam; nam ratio di- 32
ctat proprium honorem tutari, & ex ratione est, ut homo suum honorem etiam propriæ vitæ anteponat. *Paris. à Put. de re milit. §. An quis sponsionem, &c. num. 3.* quia Infamia æquiparatur morti, 33
argumento *l. Iusta in principio. ff. de manum. vind.* quatenus autem Irascibilis cum impetu movetur, non expectans quid sibi à Ratione præcipiatur, non solum ipsam Rationem non sequitur, sed ab ipsa longe sese avertit, ita ut homo ex ejus impetu impos mentis reddatur, ac in summa, ut clare appareat Iram esse à Ratione alienam, contemplare homines omnes, ac nullum eorum genus magis à 34
ratione distare comperies, quam Iracundos. Sapienter ergo *Proverb. cap. 12. versic. 16.* dicitur: Fatuus statim indicat iram suam. Cui simile est illud Plauti in Pseud. Act. 1. Scen. 5.

— *Iam isthæc insipientia est, Iram in promptu gerere.*

Sed num Iratus testificari poterit de his, quæ 35
vidit, aut audivit, dum adhuc in Ira persistebat? & absolute dicendum, quod non, satisque ad hoc 36
sit Gal. & Averrois auctoritas jam supra allegata, cui quam assentiatur quotidiana experientia, nemo est, qui non noverit.

Sequitur, ut de Timore loquamur, ex quo clarum est, præsertim si subitus ac vehemens existat, maximam fieri spirituum perturbationem, unde 37
& facillime ipsa ratio vacillat, suique juris non est. Immo adeo vehementem constat esse passionem timorem, ut nonnulli ex subito timore interierint. *Gal. 2. de sympt. caus. cap. 5.* Timorem ve- 38
ro esse expectationem imminentis mali, & notum est, & docuit *Plat. in lib. de Fortitud. in fin.* qui affectus est Animi & vehemens, & subitus, ut Galenus testatur 12. *Meth.* & idcirco prudenter à Iureconsultis determinatum est, quod quodcun- 39
que metus caussa fit, ratum non habeatur, ut *lib. 1. ff. de eo, quod met. caus.* ubi qualis debeat esse 40
metus, ut justus dicatur, & de hoc ipso quamplurima videat Iurisperitus apud *Farinac. Fragm. crimin. part. 2. litt. M.* Ratio autem ejus rei non alia est, quam ea, de qua supra, nimirum quia timentes non habent intellectus plenitudinem. *Caball. de omni genere homic. num. 100.* immo & vo- 41
luntate, & consensu carent, neque enim velle di- 42
citur, qui metus caussa vult. *Marant. quæst. leg. disp. 6. num. 36.* quia metus est contrarius voluntati, & libertati. *Roland. Consil. 95. num. 31. lib. 1.* unde illico, atque probatus sit metus, actum non fuisse sponte celebratum, sequitur. *Bald. adductus per Æmil. cons. 73. num. 15.*

Cæterum pro diversitate objecti imminentium 43
malorum, timor etiam diversificatur; & idcirco *Plato 1. de Leg. in fin.* duas Timoris species constituebat: Timoris, inquit, duæ species; timemus equidem mala ea futura expectantes, timemus etiam

etiam sæpe opinionem, ne mali putemur, si quid
minus honestum faciamus, aut dicamus,quem timo-
44 rem nos sane, & omnes, ut arbitror, pudorem vo-
camus. hæc Plato. ex quibus dubium insurgere po-
45 terat,an,quemadmodum ex timore imminentis ma-
li multa irrita habentur,& culpa,ac unà pœna in de-
lictis minuitur, eadem procedere debeant in timo-
46 re imminentis infamiæ. & licet *ll.in l. nec timorem,*
in princ. ff.de eo,quod met.cauſ. determinaverint, ti-
morem infamiæ non comprehendi in eo edicto, in
quo comprehendebatur timor imminentis mali, ta-
47 men adhuc remanet dubitationi locus; quia si Iratus
excusatur à culpa, ut diximus, si quando justa ira
48 accensus delinquat, quia unusquisque tenetur etiam
ad mortem usque suum honorem tueri, par videtur
ratio militare in eo, qui timet honori suo, si quid e-
jus timoris caussa deliquerit. accedit præterea,quod
49 Doctores metum infamiæ dicunt esse metum ca-
50 dentem in constantem virum. *Sanchez. de matrim.*
lib. 4. disp. 5. num. 14. & seqq. quia timor amissio-
nis honoris æquiparatur timori mortis. *Farinac. qui*
ad id plures adducit DD. *Fragm. crim.par.1.litt. M,*
51 *num. 1. & quæst. 124. num. 41. tit. de homic. Ca-*
ball. de omni gener. homic. num. 90. immo interesse
honoris dicunt illi majus esse,quam quodlibet aliud.
Caravit. super Rit. Magn. Cur.Rit. 5.num. 6. Et po-
tius mortem esse subeundam, quam infamiam. *Ti-*
raq. in tract. de Iud. in reb. exig. not. 77. ubi & divi
Pauli sententiam huic rei facientem habes & plura,
alia vide ad hoc allata per *Cassan.inCatal.Glor.mund.*
par. 1. consider. 2. in princ.

Dicendum ex mea sententia est, veritatem qui-
52 dem habere, quod tam ira, quam timor imminentis
mali, quia passiones sunt & subitæ & vehementes,
ut diximus, rationem turbent,atque confundant,ita
ut in ira, aut tali timore positi extra rationem agere
quicquid agunt, dicendi sint: at hoc minime locum
53 habere in eo timore, qui ex imminente infamia fit;
neque enim tam subitus ac vehemens est, ut homi-
nem à ratione abstrahat, ut ille;non enim ita apta est
commovere spiritus & sanguinem species infamiæ,
seu honoris menti oblata, quemadmodum apta est
54 species imminentis mali, ut mortis, & hujusmodi,
cum magis illa, quam hæc extra sensum posita vi-
deatur; & tamen esset in hoc casu attendenda per-
sonarum conditio, cum absque dubio species infa-
55 miæ multo magis nobilis ignobili commovetur,
& consequenter magis præter rationem illam ope-
56 rari contingit ex eo timore.

Malos denique mores intellectum perturbare, ac
manifestissime lædere, ita ut hominem in brutum
pene animal evadere cogant, auctoritate *Platonis in*
Philebo. in prin. & alibi constat, & doctissimus qui-
dam Medicus, Valescus, inquam, Tarentinus *sui*
Philonii lib. 1. cap. 11. qui est de amore, apertissimis
57 verbis dicebat, homines in malis moribus habitua-
tos non habere integrum rationis usum; nec mirum
58 id videatur, cum à consuetudine, quæ vim naturæ
habet, ratio corrumpatur, ita ut tales non amplius
sui compotes existant, ut ratione persuadente à ma-
lis moribus retrahantur, quia impellente, ac quasi
cogente consuetudine in mala opera præcipitant,
quod & annuitur in Sacris *Sap. cap. 12.verſ. 10.* Non
ignorans quoniam nequam est natio eorum,& natu-
ralis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mu-
tari cogitatio eorum in perpetuum. & prudenter
quidem *Langius lib. 1. Epist. 70.* vitia veneficiis com-
parabat, non aliter enim in vitiis assueti vitiose sem-
per vivunt, quam si à veneficiis sic, & non aliter o-
perari cogerentur.

Circa hæc igitur, ut in cæteris omnibus, pruden-
tissime à ll. provisum est; nam (quod pro exemplo
adduci volo) luxuriosæ mulieri administrationem 59
etiam propriorum bonorum interdicunt,& curato-
rem recipere illam cogunt. *l. Et mulieri. ff. de curat.*
furios. Vant.de nullit.& inhabil.nu. 24. Rul. conſ. 86.
num. 50.lib.2. Et ratio ea est, quia ex impetu luxuriæ 60
mulier rationis minime compos evadit, & infatua-
tur. *Matt. Mattes.sing. 102 num. 8. in annot.* Non se- 61
cus etiam, sed ob eandem rationem, corruptionem
scil. Intellectus ex pravitate morum,prodigus à mul-
tis actibus prohibetur, quia & hic ex malo habitu
impos mentis redditus est. *Bartol. de Nuc.de subſtit.*
cap. 3. sub num. 6. Masc. concl. 1234.nu.2.vol. 3. Vnde
prodigus,& furiosus pari passu videntur in Iure am-
bulare;sicuti enim furor non præsumitur,quia defe-
ctus est præter naturam, sic neque prodigalitas, &
sicuti semel furiosus semper præsumitur furiosus, sic
& prodigus; & sicuti furioso nullus est sensus,& im-
pos mentis suæ est, sic & prodigus, quæ omnia vide
apud *Mascar. ubi proxime.* idcirco ergo testari non
permittitur. *l. Is,cui.ff.de Test. §. Item Prodigus. Inſtit.* 62
quibus non est permiſſ. fac.test. Et jure, quia discretione 63
caret. *Petr.à Biax.in direct. Elect.cap. 32.par.2. nu.4.*
Quinimo neque ipse sua bona administrare potest, 64
sed curatorem recipit. *lib. 1. ff. de curat.furios.* neque 65
vendere potest etiam cum juramento. *Fab.de Mont.*
de empt.& vend.quæst. 3.num. 37. omitto, quod pro- 66
hibeatur eligi. *Petr.à Biax. ubi sup.num. 1* & alia, quia
hujusmodi multo facilius locum habere notum est.
Ex quibus eliciendũ jam est,quod si quis sit in aliquo
peculiari vitio,ac pravo more habituatus, certi esse
possumus in hoc rationem cæcutire, circa ea parti- 67
cularia, quæ tale vitium, aut ejusmodi pravum mo-
rem concernunt, unde jure optimo in iis ipsis, quæ
ad talem morem, aut vitium pertinent, poterit hic
à ll. prohiberi, ne aliquos actus celebrare possit, ut
de prodigo dictum est,ne vendat,ne testetur, ne sua
bona administret,ne eligatur, &c.

Circa ea tamen,quæ ad delicta pertinent,licet di-
xerimus, in iis rationem ex pravitate morum læsam 68
esse, hoc ne tantillum quidem debet illos excusare,
quin minus delinquentes summo cum rigore pœnas 69
dent, ac severissime puniantur,nam nullus,nisi spon- 70
te malus est, cum voluntas secundum naturam boni
sit,præter naturam vero mali,& vult Natura quidem
bonum,præter naturam vero, & ex mentis quadam
aversione malum. *Arist. Moral. Eudem. lib. 3. cap. 11.*
Vnde prudenter Iureconsulti quemlibet præsumi 71
bonum volunt. *Duen. Reg. 75. litt. B. Rul. Conſ. 11.*
num. 8. lib. 3. Malvas. Conſil. 75 .num. 22. Volum. 1. Fa-
rinac. Pract. crim. par. 1, tom. 2. q. 47. num. 277. quia
bonitas est propagata ex habitudine, & origine
Naturæ, sed malitia non. *Bald. Conſil. 398. num. 4.*
Vnde *Ecclesiastes cap. 7. verſ. ult.* Solummodo hoc in-
veni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se
infinitis miscuerit quæstionibus. *& Eccles. cap. 15.*
verſ. 17. Apposuit tibi aquam & ignem,ad quod vo-
lueris, porrige manum tuam;ante hominem vita,&
mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur
illi. at & virtus, & vitium voluntaria sunt, ut idem
Arist. ibidem cap. seq. docet; & ex Iureconsult. vide
Carrar. de Medico & ejus off. par. 2. num. 153. cum nul- 72
la necessitas ad mala perpetranda nos cogat;si enim
involuntaria vitia essent,non vituperarentur; verba
sunt ejusdem Aristot, *ibidem.*

73 Scio in Sacris *Gen. cap.* 8. haberi, hominis naturam esse pronam ad malum, quod & Platoni acceptum videtur, cum homines non esse sua natura bonos *in Memnon.* dixerit, & ex Iureconsultis probare nonnulli videntur hoc dictum. *Redo. de Spol. Ecclef. q.* 2. *num.* 65. Immo idem *Plato in Tim. & 5. de Legib.* hominem non fieri sponte malum voluit, sed ex pravo corporis habitu, rudique educatione malum omnem evadere malum, quæ tamen sententia veritati dissona est, cum vitium & virtus voluntaria sint, ut dixi. Sed his pro nunc finem imponam, licet pleraque, quæ circa pravos mores afferri poterant, silentio, ne tædio Lectori sim, transigere malim ad alia properando.

74 (margin number at *Ecclef. q.* 2.)

SVMMARIVM.

1 *Fatuorum plures species. & num.* 4.
2 *Fatuorum duæ species ex Cardano.*
3 *Rudes & insulsi qui.*
5 *Ignorantes ac imperiti qui.*
6 *Hebetudo quid.*
7 *Ignorantia est quædam Animæ dementia.*
8 *Mente capti nomen fatuo non convenit.*
9 *Fatui non sunt Insani.*
10 *Fatuorum divisio ex Iureconsultis.*
11 *Signa primi generis fatuitatis.*
12 *Fatui, qui exquisita rerum memoria polleant.*
13 *Ingenio tardi, memoria tenacissimi.*
14 *Fatui, qui in certis rebus habent non mediocre judicium.*
15 *Prima fatuitatis species ut plurimum à nativitate est.*
16 *Fatuitas cerebri quædam frigiditas.*
17 *Multa non habent locum in primo fatuitatis genere, quæ locum habent in aliis.*
18 *Fatui primi generis à testimonio dicendo non repelluntur.*
19 *Sensus visus evidentior, quam auditus.*
20 *Ad testamenti confectionem fatui primi generis admittuntur.*
21 *Fatui primi generis non prohibentur ab ingressu Religionis.*
22 *Dementia impediens professionem talis sit oportet, ut auferat usum rationis.*
23 *Fatui primi generis à matrimonio contrahendo non excluduntur.*
24 *Fatui primi generis, à quibus prohibendi.*
25 *Fatui primi generis, an in delictis excusandi. dic ut num.* 27.
26 *Pueri in plerisque excusantur.*
28 *Pubertati proximi sunt doli capaces.*
29 *Vbi dolus & malitia præsens est, ibi culpa locum habet.*
30 *Fatui secundi generis.*
31 *Fatuitas proprie quid. & num. seq.*
33 *Fatuus præsumendus, habens memoriã inordinatam.*
34 *Fatuus non habere cerebrum dicitur.*
35 *Stolidi & amentes proprie qui.*
36 *Fatui secundi generis ab omnibus civilibus actibus eliminantur, & in delictis excusantur.*
37 *Fatuis secundi generis, an matrimonio interdici debeat. dic ut num. seq.*
39 *Fatui secundi generis, an testari permittendi. dic ut num.* 41.
40 *Non requiritur mens omnino sana in eo, qui disponit de rebus suis.*
42 *Obliviosi qui.*
43 *Memoria defecti qui.*
44 *Cur obliviosi distinguantur à memoria defectis.*
45 *Memoria defecti, ut fatui tractandi.*
46 *Multa procedere possunt in obliviosis, quæ locum non habent in memoria defectis.*
47 *An obliviosi ad nonnulla, de quibus hic, admittendi.*
48 *Senes oblivioni obnoxii.*
49 *Oblivio à quanto tempore inducatur. dic ut num.* 58.
50 *Multa hominem magis aut minus obliviosũ faciunt.*
51 *Mulieres magis obliviosæ, quam viri.*
52 *Senibus minima rerum memoria.*
53 *Sicci temperatura magis memorativi.*
54 *Vix fieri potest, ut idem homo simul judicio, & memoria valeat.*
55 *Memoria minus valent, qui superiora majora habent.*
56 *Magis obliviosi sunt, qui negotiis vacant.*
37 *Res magnæ in oblivionem de facili ire non præsumuntur.*

De Ignorantibus, Fatuis, Stolidis, Obliviosis, & Memoria orbatis.

QVÆSTIO VII.

RAtionis oblæsiones, de quibus egimus, proprie inter dementias non connumerantur; primum autem locum inter dementias proprie sic dictas, seu inter eos, qui integram rationem, prout humana requirit conditio, non obtinent, vendicant sibi ii, quos communiter & generali quodam nomine fatuos vocamus, quorum tamen plures species existunt, pro
majori aut minori mentis & Intellectus ignavia ac 1
tarditate; licet *Card. comm.* 6. *Aphor.* 51. duas tantum
species fatuitatis constituat, unam, in qua quis non 2
cognoscit, quæ cognoscenda sunt, & tales rudes ap- 3
pellari tradit, & hi fortasse sunt, quos insulsos Iureconsulti vocant. *Ripa in l. ex facto, de vulg. & pupill. num.* 82. eo quod omnia, quæcumque agunt, aut loquuntur, absque Venere & sale dicta, ac facta ab illis videantur, qua de caussa Veteres cum hujusmodi homines significare volebant, per blitum denotabant, quod herba stupidi, insipidique saporis sit, nullamque acrimoniam habeat, tradente *Pier. Valer. Hierogl. lib.* 58. unde jure fatua hæc herba à Martiale appellatur in eo carmine:

Vt sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.

Altera fatuitatis species ex Cardano est ea, in qua cognitis parum recte ratiocinantur, cujus proprium nomen fatuitatis facit, sed multo magis diversificari
fatuitatis ac fatuorum species, notum est; in quibus- 4
dam enim sola quædam Ingenii pigrities & ignavia conspicitur, ex qua inhabiles redduntur ad ea Intellectu assequenda, quæ cæteri homines, vel ex se, vel ipsa dictante Natura, vel pauxilla adhibita opera facillime consequuntur, ut primordia quædam disciplinarum, artes quasdam viles, ac proprie Mechanicas, mores, & instituta quædam civilia, corporis proprii civilem cultum, ac quamdam naturalem, omnibusque communem in domesticis nego-
tiis versutiam & alacritatem. Tales ignorantes ac 5
imperitos vocamus, non quatenus scientibus ex disciplinis arte comparatis cõtrarii sunt, sed quatenus, ut dixi, ad naturalem quamdam, & infra mediocritatem rerum peritiam ac notitiam pervenire inepti sunt, quales dicebantur olim Bœoti, ex quo ortum adagium, Bœoticum ingenium, pro crassi ac stupidi ingenii viro, unde Horatius Epist. lib. 2. epist. 1.

Bœotum in crasso jurares aere natum.

Hos consultius fortasse hebetes vocaremus, & hanc

6 hanc fatuitatis ſpeciem hebetudinem, ut vocat Cardan. *ibidem*. Inter Iureconſultos autem *Rota in Melitenſ. Teſtamenti*, *Vener*. 17. *Februar*. 1612. *coram Manzanedo*,hos indiſcretos, ac inſulſos vocat. Hæc ignorantia, ſive hebetudo rudimentum ac principium quoddam fatuitatis eſt, cum vere tamen fatuitas non ſit, neque ex ea fatui dicendi homines ſunt, ut voluit *Gal.comm*. 3.*in* 1. *Prorhet. text*. 60. *claſſ*.4.
7 *Plato in Sophiſta*, Ignorantiam eſſe quamdam animæ dementiam dixit, quod ſi de hac ignorantia illum loqui dicamus, non niſi id, quod ſupra annuimus, Platonem ſibi voluiſſe dicerem. A legumperitis autem ignorantia vocatur morbus quidam animæ. *Ripa in tract. de peſt. in princip. num*. 3. quod coincidit cum Platonis dicto.

Hujuſmodi hebetudine laborantes de eorum cenſu ſunt, quos vulgo ſimplices, & craſſæ farinæ, ſeu craſſæ Minervæ homines appellamus;vocamus inſuper Tardos, Bardos, Buccones, Moriones, Sanniones, (ac de his vide *Budæum in Annot.in Tit. ff. de Ædil. Edict. l.* 4.) & per comparationem ſtipites, &c. *Plautus in Bacchid. act*. 5. *Scen*. 1. lepidiſſime ejuſmodi nomina recenſet:

Quicunque ubi ubi ſunt, qui fuere, quique futuri ſunt poſthac
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones;
Solus ego omnes longe antedeo ſtultitia, & moribus indoctis.

Ad cujus imitationem Terent. in Heautont. Act. 5. Scen. 1.

— In me quidvis harum rerum convenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus,
In illum nil poteſt, nam exuperat ejus ſtultitia hæc omnia.

Sed quando de nominibus agimus, illud admo-
8 nendum, minime convenire fatuo nomen mentecapti, quod tamen uſurpant nonnulli Iureconſultorum. *Dec.in l. Humanitatis.C.de Impub. & aliis ſubſt. num*. 1.*Gloſſ.in §.Præterea verbo furioſi. Theſaur.Deciſ*. 92.*num*. 2. niſi hoc largo modo intelligatur, aut de fatuis in tertia ſpecie, quemadmodum neque inſani
9 vocari debent, ut Bart. facit *de Teſt.num*. 98. De his
10 intelligendum id, quod proditum à nonnullis Iureconſultis eſt, dividentibus fatuos in eos, qui habent judicium, quantum habet puer quatuordecim annorum, & in eos, qui vix judicio æquant puerum decennem. *Theſaur. deciſ*. 92. *num*.4. & ex Medicis, *Aet.ſerm*. 6.*cap*. 22. per priores enim hoc primum Fatuitatis genus, nobis ignorantia & hebetudo appellata, ſignificatur. Idem quoque ſibi voluit *Ripa in l. Ex facto. num*.82. *de Vulg. & pupill*. cum dicebat, fatuorum quoſdam eſſe,qui ſenſus ſunt rudis tantum & hebetis,cum alii eorum ſint, qui omnino amentes ſunt, & abſque ſenſu. Sed diligentius ex Iureconſultis, Fatuos inter ſe diſtinxit *Menoch. de Arbitr. Iud.lib*.2.*caſ*.528.*à num*.2.*ad plures ſeqq*.non tamen hac noſtra methodo procedit, ſed ut magis ad rem ſuam facere illi viſum eſt.

11 Habet hoc primum fatuitatis genus ſua ſigna, cognoſcuntur enim hujuſmodi ignorantes,ſeu ut Iureconſultorum voce utar,Maccarones,non ſolum ex eo,quod in omnibus tardi ſint Intellectus, unde ad diſcendum etiam puerilia quædam diſciplinarum elementa ineptiſſimi ſunt,ſed etiã quod naturali quadam audacia deſtituantur, qua de re majorum ſuorum vultum ac minas, etiam virilem ætatem attingentes,reverentur,& ea,quæ ipſis per ætatem grandiorem non modo facere licet,ſed decet ſummopere,ob eandem tamen inanem majorum reverentiam, patrare pertimeſcunt, ut Melitides ille, qui,ducta uxore, illam non attigit, veritus ne illa ſe apud matrem accuſaret, referente auctore *in Adag*. his quoque vel facillime quidvis imponitur,& de rebus inanibus, ac facta impoſſibilibus decipientium interdum amicorum dictis perſuadentur. Hac ignorantia detenti inſulſa quoque reſponſa, ut dixi,interrogationibus reddũt,& ut uno verbo dicam, ubi Intellectus opera opus eſt, tarde omnia,ac ſine modo, nec debita occaſione ac tempore peragunt, cum tamen è contra exquiſita rerum memoria polleant,tradente *Fracaſt. de Intellect.lib*. 1.quod naturaliter ut plu- 12
rimum evenit, ut qui ingenio tardi ſunt, memoria 13
ſint tenaciſſimi,quemadmodum notum Philoſophis eſt, & notat ex Iureconſultis *Tiraq. de Leg. Connub. Gloſſ*. 5.*num*.24.& licet in univerſum judicii modici
ſint, in certis tamen rebus habent judicium aliquan- 14
do non mediocre, ut notat ex Iureconſultis *Corſett. ſingul.num* 2.*in verbo teſtamentum*.

Notandum vero illud eſt, quod hoc vitium ut plu- 15
rimum à Natura eſt,cum cæteræ fatuitatis ſpecies & ex ſenio, & ex morbo pullulare conſueverint; nam licet & hæc ipſa fatuitas, Ignorantia vel hebetudo vocata,in ſenio & morbis contingere poſſit, tamen ſemper ad ulteriora tendit, ad perfectam nimirum fatuitatem, aut ad mortem, ut in morbis frigidis, cum ægri jam morti proximi ſunt.

Cæterum cum fatuitas nihil aliud ſit,quam cere- 16
bri quædam frigiditas, ex paucitate & inopia caloris ac ſpirituum originem ducens, ita dictante *Gal*. 4.*de præſag.expulſ.cap*. 8.*claſſ*. 4.& 2.*de Sympt. cauſſ. cap*.7.*claſſ*.3.& *Aet. ſerm*. 6.*cap*. 22. patet, quod cerebri refrigeratio, ſeu potius caloris inopia, multos habere poteſt gradus,unde major,aut minor fatuitas orietur. In primo igitur hoc gradu modicam refrigerationem cerebro ineſſe credendum, reſpectu tamen cæterorum, in quibus ſemper frigiditas augeſcit, calore ipſo deficiente.in iis igitur, qui primum tantummodo hunc gradum attigerunt, multa non debent habere locum ex legum ſanctionibus, & Iu- 17
reconſultorum decretis: etenim hi licet perfectum Rationis uſum non aſſequantur, non adeo tamen ab illa alieni ſunt, ut longo uſu quædam hominibus familiaria minime apprehendant. Itaq; in certis qui- 18
buſdam caſibus non video, quare repelli debeant à teſtimonio dicendo, præſertim de his, quæ viderint,cum,ut alias dixi,exquiſitam rerum memoriam ſortiantur; de iis enim quæ audiverint, poſſet aliqua dubitatio intereſſe, cum major rationis integritas
requiratur in his,quam in illis ſignificandis, eviden- 19
tior enim ſenſus viſus eſt,ac movet etiam magis imaginationem, quam auditus, ut ſuperius dictum eſt.

Ad teſtamenti confectionem jure admitti eos 20
cenſeo,nam de his intelligere Doctores puto in hoc caſu *Dec.in l. Furioſum.C.de his, qui teſt.fac.poſſ.num*. 8. & 11. & ibi de his ſe loqui manifeſtum facit ex ſubſequentibus *Rota in noviſſimis deciſ*. 384. *num*. 5.
par.1.*Tomo* 1. & *in Meliten. Teſtamenti*, *alias citata*. 21
nec minus ſecundum Ius mihi videtur, quod tales minime prohibeantur ab ingreſſu Religionis, & à profeſſione facienda, quia ad hæc ſufficere poteſt in illis rationis uſus quiſquis ſit, talis enim dementia impediens profeſſionem ſit oportet, ut auferat omnem rationis uſum. *eadem Rota ibidem.deciſ*. 134.*nu*- 22
mero 1. *par*. 2.

Neque matrimonio eſſe interdicendum his cre- 23
dide-

diderim, quia etiam ſtante ea intellectus hebetudine, vim ſacramenti, ac finem matrimonii aſſequi poſſunt. eſt & hoc de mente ejuſdem *Rotæ ibid. deciſ. 107. num. 29. par. 2.* immo facilius, ut mea fert opinio, ad matrimonium, quam ad ingreſſum Religionis admitti poſſunt, in matrimonio enim Natura ipſa aliquid cooperatur, & rudes quoque edocet. A cæteris autem, quæ Intellectus integritatem ac per-
24 fectionem requirũt, ut à promotione ad ſacra, à ſucceſſione ad feuda, à tutelæ, aut officii publici adminiſtratione, videntur de jure eliminandi.

25 In delictis porro an excuſandi ſint, difficultas eſſe poteſt, quia conſtat, facile poſſe hos ex conſuetudine ſaltem, etiamſi ex cognitione intellectiva non poſſent, delictorum naturam apprehendere, cũ & pueri ipſi præſertim pubertati proximi, quorum ingenio horum ingenium æquiparandum diximus, id ipſum facile aſſequantur, cognoſcẽntes delicta ex ſui natura mala eſſe, & idcirco fugienda; & tamen dicendum videretur, quod quemadmodum pueri hujuſ-
26 modi in pleriſque excuſantur, ita excuſari deberent hujuſmodi fatui, quos non majus habere judicium diximus, quam prædicti pueri habeant.

27 Ego in aliquibus delictis non ita excuſandos eſſe fatuos, ut pueros ſentio (de hiſce tantum fatuis loquor, non de cæteris) & ratio eſt, quod licet velimus hos fatuos pueris quatuordecim annnorum quoad rationis uſum comparare, tamen fatui ex conſuetudine poſſunt in quibuſdam proficere, cum maxima ſit vis conſuetudinis, neque ſolum hos fatuos apta ſit erudire, ſed ipſas etiã beſtias rationali anima deſtitutas. Iam vero ſi pueri pubertati proximi doli capa-
28 ces ſunt. *l. pupillum. ff. de regul. jur. Zabarell. de homicid. caſual. & volunt. cap. ſi furioſus. num. 3.* multo magis doli capaces hi cenſendi ſunt, ubi autem dolus præ-
29 ſens eſt & malitia, ibi culpa locum habet, culpa vero pœnam ſociam habere debet, argumento à contrario ſenſu, quod ubi non eſt culpa, ibi non eſt pœna. *Angel. à Gambell. apud Zilettum Conſ. 95. num. 1.* item & ubi non eſt dolus, neque delictum pœna dignum cenſetur. *Menoch. Conſil. 28. num. 13. tom. 1.*

Sequuntur in ſecundo gradu illi, qui jam proprie
30 omnibus & Iureconſultis, & Medicis fatui dicuntur (nam pauci admodum, vel nullus, quem ſciam, de prioribus expreſſam mentionem habuit) hi non ſolum intellectus ignaviam ac tarditatem habent, ſed veluti infra Naturæ humanæ conditionem exiſtere, quoad rationis uſum, videntur: vix enim loqui edocentur, ac neque ad ea apti comperiuntur, quæ ipſa humana Natura ex ſe dictare ſolet; nam neque in ratiocinando ætate proficiunt, ſed à ſeptennibus infantibus non niſi loquela dignoſcuntur, in qua paulisper promptiores videntur, ſed & ea ipſa fatuos ſe eſſe manifeſtant, unde idcirco fatui dicti,
31 quia fando ſuam oſtendunt imperfectionem. *Bart. de Teſt. num. 98.* Hi prorſus puerili ingenio ſunt, ac puerilibus delectantur, ut eſt

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Ad nulla præterea apti cenſentur, ac in nulla re erudiri poſſunt, puſillis quibuſdam exceptis; habent enim hi intellectum minimum, & memoria quoque deſtituuntur, & hoc non alia de re, niſi quia & major, & univerſalior eſt cerebri in iſtis frigiditas, & ſpirituum inopia; nihil enim aliud fatuitas eſt, quam memoriæ ſimul cum ratione vel diminutio, vel amiſſio, ut placet *Paulo libro tertio ſuæ Med. capit. 11.*
32 quamobrem de his intelligendum dictum illud Iureconſultorum, quod fatuus præſumendus ſit, habens memoriam inordinatam. *Alexan. in l. Cum ſervus. §. conſtat. ff. de leg. 1. & in l. Si cum dotem. §. ſi Mari-* 33
tus. ff. ſoluto matrimonio. Grammatic. Deciſione 2. num. 1. Cævalus Quæſtion. Comm. contra Comm. in præfat. numero 98. Eſt enim in his naturalis cerebri calor adeo modicus, ut nulli prorſus ipſius cerebri functioni inſervire poſſit, unde recte in communi modo loquendi, fatuum non habere cerebrum dicimus,
teſtante *Galen. 2. de loc. affect. capit. 4. claſſ. 4. & 3. de* 34
Plac. Hipp. & Plat. capit. quarto, Claſſ. 1. Facete Plaut. in Moſtell. Act. 5. Scen. 1.

Immo etiam cerebrum quoque omne è capite emunxiſti meo.

In pejori tamen conditione ſunt, qui hos ſubſequuntur, in quibus & nulla ratio, & nulla omnino memoria reperitur, unde & verbis & factis ſuam fatuitatem detegunt, nihil omnino addiſcunt, nec civili conſuetudine quicquam proficiunt, & in ſumma, bonum à malo, conveniens ab inconvenienti, vitium à virtute non diſtinguunt; quod non ita habet locum in cæteris, de quibus ſuprà, & idcirco ſtoli- 35
di & amentes proprie dicuntur, & per metaphoram lapides, quod omni ſenſu veluti lapides deſtitui videantur, quo nomine, cum ſtoliditatem alicui objicimus, utimur, ut facete uſus eſt Plautus in Pænul. Act. primo, Scena 2.

— Nam tu es lapide ſilice ſtultior,
Qui hanc ames.

Et in Mil. Glor. Act. 2. Scen. 2.

Pa. *Meus herus Elephanti corio circumtectus, non ſuo'ſt,*
Neque plus habet ſapientiæ, quam lapis.
Pe. *Ego iſtuc ſcio.*

Hæc affectio Græcis Anœa dicta eſt, quemadmodum ſuperior Moroſis, licet utrumque nomen pro eadem affectione accipi apud Auctores contingat. Tam vero hi, quam ſuperiores (licet utrique majori, aut minori fatuitate aliquando afficiantur, cum utriuſque paſſionis dentur quidam gradus ſecundum magis & minus) jure merito ab omnibus civilibus actibus eliminantur, & in delictis omnino 36
excuſantur.

De illis tamen videndum, an matrimonio jungi 37
poſſint, cum intellectus humani quandam veluti umbram, ſeu quoddam rudimentum ſervent, & non omnino memoria deſtituantur, aut humano ſenſu, ac paſſionibus careant, veluti hi, quos ultimo loco recenſuimus; & quia, ut dixi ſæpius, magna eſt hujuſmodi fatuitatis latitudo, recte conſultum puto, ſi Iu- 38
dicis arbitrio hæc decidenda relinquantur, velut alia permulta, quæ ad hanc materiam pertinere poſſunt.

Dubitari autem poteſt, an teſtamentum condere 39
permitti debeant; & ratio dubitandi ea eſt, quia in eo, qui diſponit de rebus ſuis, non requiritur mens 40
omnino ſana, ſed ut non ſit à mente alienatus. *Ioſ. Lud. deciſ. Peruſina prima, num. 14. part. 1.* facit *deciſ. Rotæ in Romana Donatio. de Gualteruciis. 1622. Lunæ 12. Dec. coram Cavalerio.* hoc ipſum tamen, ut ſuperiora, Iudicis arbitrio remitterem, is enim fa- 41
cile dijudicabit, an fatuus ita ſenſu ac humanis paſſionibus deſtituatur, ut ſibi conjunctos, & ſuos benefactores minime agnoſcat, an vero contra; & ſic facile ſententiam ex Iuſtitiæ tenore feret.

Poſt fatuos ſequuntur, qui obliviosi dicuntur, & 42
memoria defecti, inter quos tamen non modicæ conſiderationis differentiam ponere decet; dica- 43
mus ergo, obliviosos nos eos intelligere, qui difficulter rerum memoriam conſervant, memoria ve-

ro

ro defectos eos, qui nullam omnino, nec multo, nec paulo ante præteritorum conservant memoriam, quousque ea dispositione detinentur; causa vero, cur ita distingui velim, cum non nisi secundum ma-
44 gis & minus inter se differre videantur, ea est, quod in posterioribus multa locum habent, quæ minime
45 habent locum in prioribus; siquidem posteriores non minus, quam fatui in omnibus existimandi, & inter eos præcipue, qui secundum obtinent fatuitatis gradum, & ratio est, quia dum affectio, à qua memoria oblæditur, valde intenditur, simul cum memoria ratio deperditur. *Gal. 3. de loc. aff. cap. 5. Forest. Observ. lib. 10. Observ. 1.* ex memoriæ vero simul cum ratione defectu, fatuitatem oboriri, supra dixi.

Hæc autem affectio, ut plurimum à morbis longis, ac sævis oboritur, ut de Messala Corvino narrat evenisse *Plin. Natur. hist. lib. 7. cap. 24.* Pestilentes etiam morbi hunc ipsum affectum excitant, ut contigisse in sævissima illa peste, de qua Lucret. *lib. 6. de rer. nat.* ipsemet narrat, dicens:

Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.

quod etiam inter Iureconsultos adnotavit *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. cas. 26. num. 5.*

Cæterum in prioribus cum memoria non ita ob-
46 læsa existat, ut simul ratio ex ejus læsione compatiatur, idcirco multa procedere posse dicendum, quæ procedere in posterioribus non possunt: priores enim impediri nullo jure debent, quin minus testamentum condant, posteriores contra; priores religionem ingredi, ac professionem facere non prohibendi, posteriores maxime; priores matrimonio jungi, contrahere, sese obligare, sua bona administrare permittendi, & id genus alia; posteriores minime; In aliis tamen quibusdam priores admittendi forte non sunt (nam de posterioribus non ambigendum) quæ Iureconsultis proponam, qui videant, an
47 hi ad sacra licite promoveri possint, cum ad multa ejus vitii caussa non sufficiant, ad quæ sufficere debet promovendus; videant etiam, an ad officia publica exercenda admitti debeant; cum in officiis publicis & prudentia, & rerum exquisita memoria opus sit; tandemque determinent, an hi ad testimonium dicendum apti sint; quomodo enim apti essent, qui vel nullo modo, vel difficulter admodum eorum, quæ viderint aut audierint, recordentur? qua de re
48 cum senes huic maxime vitio obnoxii sint, animadvertant illi, quam caute senes ad testimonium dicendum admittantur, eorum præsertim, quæ à multo tempore citra præterierunt. Porro, cum de oblivione verba fecerimus, discutiamus Iureconsultorum quæstionem illam, qua inquirunt, quanto tempore inducatur oblivio. in quo puncto, licet non-
49 nulli apud Menoch. *ubi sup.* conati sint definire terminum oblivionis, incassum tamen illos elaborasse manifestum est; & ratio est, quia permulta
50 sunt, quæ homines magis, & minus obliviosos efficiunt, nempe temperatura corporis, & præcipue capitis secundum posteriora, sexus, ætas, partium constitutio, vitæ qualitas, & institutio, ipsius memoriæ exercitatio, & alia hujusmodi: patet enim quoad sexum, exempli gratia, mulieres magis esse obliviosas, quam viros, ut notat *id. Menoch. ibid. num. 3.*
51 quod ob humidiorem illarum temperaturam, quæ fluida est, & minus retinere apta, evenire existimandum: ergo facilius inducetur oblivio in fœmina, quam in viro. quoad ætatem jam notum est, senibus
52 minimam esse rerum memoriam; in hanc enim primum senectus incurrit, teste experientia, & Seneca adnotante *in præfat. lib. Declamat.* & ante illum *Arist. lib. de Memor. & Remin. capite secundo.* Sed ad hæc, qui plura desiderat, legat *Mascard. de Probat. Conclus. 1122. Volumine tertio.* quoad temperaturam 53
magis memorativi sunt siccam habentes, minus humidam. *Arist. ubi proxime, & Averr. ibid. cap. ult.* unde est, quod vix, ac ne vix quidem fieri potest, ut homines simul judicio, & memoria valeant. *Plato in* 54
Theæteto. Forest. lib. 10. Obs. 10. in Schol. & ex Iureconsultis *Cæval. in præfat. ad pract. quæst. com. num. 94.* quoad partium conformationem ii, qui superiora 55
majora habent, minus memoria valent, teste Arist. *ubi suprà.* denique quoad vitæ qualitatem, qui nego- 56
tiis vacant, facile obliviosi sunt, eodem Menochio teste, *ubi sup. casu eodem, numero quarto.* Oblivio ergo facilius, & difficilius induci potest, pro harum ac similium rerum diversitate, quibus accedit facti, & rei conditio, cum egregia facta, ac res magnæ in 57
oblivionem de facili ire non præsumantur. *id. Menoch. ibid. numero sexto.* & oblivio facilius inducitur in facto alieno. *Verall. decis. 279. numero septimo, parte tertia.* quamobrem prudenter determinat idem 58
Menochius, id quæstionis Iudicis arbitrio remitti, qui tamen & hæc, & alia multa in considerationem revocet necesse est.

SVMMARIVM.

1 *Muti & surdi inter fatuos recte non comprehenduntur.*
2 *Muti & surdi à nativitate à cæteris sanæ mentis hominibus non differunt.*
3 *Surdi à nativitate etiam muti, caussam vide num. 5. 6. & 7.*
4 *Mutus à nativitate nullus audit.*
8 *Muti & surdi simul à nativitate in prudentia, & mentis vigore deficiunt.*
9 *Muti & surdi à nativitate alii aliis mente magis, & judicio pollent.*
10 *Mutus simul & surdus à nativitate, infanti & furioso æquiparatur.*
11 *Muti & surdi, qui nutibus intelligunt, non carent prudentia. declara ut ibid.*
12 *Muti & surdi furioso cur æquiparentur.*
13 *Pueri etiamsi audiant, non loquuntur.*
14 *Puer si nullum loquentem unquam audiret, apto tamen tempore suo modo loqueretur.*
15 *Non est necesse, bene audientem loqui.*
16 *Intellectus humanus indies perficitur.*
17 *Intellectus imperfectio in muto & surdo est irreparabilis.*
18 *Mutus & surdus idem respectu diversæ ætatis majorem & minorem Intellectum habet.*
20 *Muti & surdi ab omnibus actibus prohibentur, à quibus prohibentur furiosi.*
21 *Muti & surdi testari non permittuntur. Amplia ut num. seq.*
23 *Muti & surdi matrimonium contrahere non possunt.*
24 *Muti & surdi religionem ingredi non permittuntur. Contrarium num. seq.*
26 *Muti & surdi non possunt matrim. vires assequi.*
27 *Muti & surdi æquiparantur brutis.*
28 *Contrahens debet cognoscere finem contractus.*
29 *Non contrahit, nisi volens.*
30 *Non cognito fine, ex electione agere quis non dicitur.*
31 *Cur à matrimonio prohibendi muti & surdi.*
32 *Muti solum aut surdi solum an ad omnia habiles.*

33 *In ius,*

33 *In iis, qui ex accidenti loquelam amiſerunt, nullum eſt impedimentum quoad actiones celebrandas. Limita, ut num. ſeq.*

35 *Auditus eſt porta mentis.*

De Mutis & Surdis.

QVÆSTIO VIII.

DE Mutis & Surdis peculiaris conſideratio inſtituenda eſt; neque enim ſub amentium, aut fatuorum numero videtur, nos illos recte compre-
1 hendere poſſe, neque tamen ſano judicio illos eſſe vere affirmari poteſt. loquimur autem pro nunc de mutis & ſurdis, qui à nativitate tales exiſtunt, de cæteris namque injuria dubitatur; nihil enim diffe-
2 rentiæ ponendum exiſtimaverim (ſi modo pauxillum quid excipias, ut in hujus Quæſtionis calce habes) inter illos, & eos, qui & ſanæ mentis ſunt, & bene audiunt, & loquuntur.
3 Cæterum illud notum cuique eſt, ſurdos à nativitate, mutos ſimul exiſtere; ego vero mutum à na-
4 tivitate audire nunquam comperi, ita ut vice verſa, qui mutus à nativitate eſt, is ſimul & ſurdus exiſtat; & facit pro mea ſententia *l. Diſcretis. §. ſin autem. C. de Teſtam. & Gloſ. ibi in verb. Raro.* Vtriuſque autem cauſſam ex defectu nervorum utrique ſenſui communium originem habere credendum, ut exiſtimat
5 *Andr. Laur. Anat. lib.* 11. *quæſt.* 11. reprobata
6 cauſſa ab aliis adducta, nimirum, quod ſurdi etiam muti ſint, quia idioma & loquelam addiſcere non poſſunt. Licet ſi concedatur alia ſurditatis à nativitate cauſſa, de qua *Hieron. Fabri. de org. Audit. par.* 1. *cap.* 4. videretur poſſe habere locum ſolummodo communis hæc cauſſa ab aliis adducta; eſt autem
7 cauſſa, de qua ille, tunica quædam craſſior ante membranam, quam tympanum vocant, in aure adnata; ſed fortaſſe hæc ſurditas non impedit loquelam. Quamobrem non valde miratus ſum id, quod narrat *Valleſ. lib. de ſacr. Phil. cap.* 3. De Monacho illo amico ſuo, qui ſurdos à nativitate loqui docebat; non enim credo, id in omnibus ſurdis potuiſſe ſuccedere, ſed in his, de quibus Fabritius.
8 In dubium autem minime revocandum eſt, quod, licet muti & ſurdi à nativitate omnes in prudentia, & mentis vigore deficiant, tamen ſint inter illos, qui majori, aut minori judicio, prudentia, & men-
9 tis vigore affluant, ut tenet ex Iureconſultis *Bartol. de teſtib. num.* 93. ſed univerſaliter loquendo iidem Iureconſulti, ut *Bartol. ibid. num.* 97. *Cujac. in notat. ad Iuſtin. Inſtit. tit. de Teſtam. ordin. Tom.* 1. *Vantius de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. inhabilit. num.* 25. *Farinac. pract. crimin. par.* 2. *tom.* 1. *quæſt.* 98. *lib.* 3. *num.* 193. abſolute volunt, mutum ſimul & ſurdum
10 à nativitate, infanti & furioſo æquiparari, & abſentium loco haberi. Diſtinctio vero aliquorum, quod non careant prudentia, qui nutibus intelligunt,
11 *Bart. de teſt. num.* 97. non intelligenda de prudentia ſufficienti, ac tali, ut illos habiles reddat ad omnia,
12 ſed ad aliqua minoris momenti. non ſine evidenti vero ratione, furioſo æquiparantur, quæ duplex eſt, una ſenſata, altera Phyſica. ſenſata eſt defectus nervorum, ex quo impediuntur & in audiendo, & in loquendo; hic autem defectus ſupponit defectum cerebri, quod eſt Intellectus inſtrumentum, unde abſque dubio intellectio depravatur, ut in furioſis & amentibus evenit.

Quod enim hic nervorum defectus vera cauſſa ſit utriuſque vitii, non autem quod ex impedimento 13
auditus auferatur locutio, demonſtrant ipſi tenelli pueri, qui cũ exquiſitiſſimè audiant, tamen non loquuntur, quod illis impedimento ſit nervornm mollities loquelæ inſervientium, qui ad vocem dearticulandam moveri ob eam mollitiem non ſunt apti,
& è contra ſi bene audientem puerum nullum lo- 14
quentem audire permittas, quouſque ex ſe vocem dearticulare, ac loqui poſſit, tamen loquetur gran- 15
dior factus ſuo modo; fabulas enim puto, quas aliqui narant, locuturum hac aut illa lingua; & quod narrat *Herodotus in Euterpe in princ.* de duobus pueris, loqui minime doctis, qui ex ſe Phrygice locuti ſint. non ergo neceſſe eſt, ut qui bene audit, etiam loquatur, neque è contra, qui loqui neminem audit, non loquatur, quia loqui diſcere non poſſit.

Alteram cauſſam, quæ phyſica eſt, eam puto, 16
quod Intellectus humanus indies perficitur, & cum ex ſe rudis exiſtat, & non niſi conſuetudine, & diſciplina, quæ ex auditu habetur, perfici poſſit, hinc eſt, quod auditus privatio Intellectum rudiorem efficit, ſi naturalis ſit, prohibens ne erudiri poſſit.

Notandum vero, quod imperfectio hæc Intellectus in mutis & ſurdis à nativitate omnino irrepara- 17
bilis eſt, neque ullo in tempore ſperari poteſt, illos ſaniorem mentem aſſecuturos, & licet reſpectu diverſarum ætatum dici poſſint habere majorem & minorem Intellectum, ita ut nonnulla locum habere debeant in illis, cum in ætate minori ſunt, quæ fortaſſe non habebunt locum, cum in ætate procedunt; tamen in omnibus, ut infantes, & furioſi exiſtimandi, ut ſupra dixi; neque enim tanta eſt perfectio Intellectus, quam ex ætate acquirunt, ut ad aliquid ſuf- 19
ficere poſſint.

Cum ergo adeo irreparabilis ſit imperfectio eorum Intellectus; quemadmodum infantes & pueri, quouſque in ea ætate ſunt, & furioſi, quouſque in furore perſiſtunt, ab omnibus actibus prohibentur, non aliter de mutis & ſurdis ſentiendum. *l. Diſcretis. C. de Teſtament. &c.* & ſpecialiter teſtari non 20
permittuntur, ut habetur in eadem *l. & l. Qui in po-* 21
teſtate. §. ſurdus. ff. de Teſtam. & qui Teſtam. fac. poſſ. Dec. in citata l. Diſcretis. num. 1. *Nepos à Montalb.* 22
except. artic. 20. *num.* 10. quod ampliant Doctores, ut procedat etiam in teſtamento ad pias cauſſas. *Bald. in l.* 1. *in* 2. *col. C. de Sacroſ. Eccleſ. in repetit.* neque matrimonium contrahere poſſunt. *Abb. in cap. Cum apud. num.* 6. *de ſponſ. Iaſ. in l. Mutum. ff. de ac-* 23
quir. hæred. num. 4. & multo minus Religionem in- 24
gredi. *Brunell. de matrim. & ſponſ. concluſ.* 14. *num.* 25
6. & alii apud ipſum; ipſe tamen contrarium tenet *ibidem num.* 8. operoſum videtur tamen ejus ſententiam tueri, cum tales (etiam ex iis, qui vivaciori natura ſunt, & quadam prudentia præditi) excepta rudi ac craſſa rerum intelligentia, quam à na- 26
tura habent, non poſſint matrimonii vires aſſequi, 27
ac illius ſacramenti finem, & inſtitutum filiorum, ſcilicet procreationem ad Dei gloriam. Natura autem per ſe hoc non dictat, niſi implicite, ſed tantummodo delectationem ex coitu & ſeminis expulſione; & idcirco bruta, quibus quoad intelligentiam 28
hi affines ſunt, non alio fine coeunt, niſi ut ſemen excernant, veluti quoque mingunt & egerunt, ab urinæ & fæcum quantitate extimulata, ut docet *Gal. 6. de loc. aff. cap.* 5. *claſſ.* 4. cum vero ex mea ſententia contrahens matrimonium, ſeu quicquid aliud, cognoſcere debeat verum ac realem finem ejus actus, vel contractus; hi autem hunc finem non cogno-
ſcant,

ſcant, ſed alium fictum, qui à Natura illis inſinuatur; non video quomodo permitti debeant matrimonium contrahere: neque enim niſi volens quis contrahit, ac deficiente voluntate ceſſat aſſenſus,
29 non cognito autem fine, non poteſt dici, quem ex
30 electione & voluntarie agere; caſu ergo hic contrahet, cum ejus actus fine careat. Præterquam quod non ſolum, quia matrimonii finem non intelligunt, ab eo abſtinere debent muti, & ſurdi à nativi-
31 tate, ſed etiam Reipublicæ bono, quia periculum eſt, illos filios ſibi ſimiles progignere, Reipublicæ autem expedit, ſanos & undequaque perfectos homines naſci, non tam inſigniter oblæſos. Et licet *Sanchez lib.* 1. *de Matrim. diſp.* 8. *num.* 12. contrariam tueatur ſententiam; præſertim quia difficile eſt & duriſſimum, compellere tales, ut continenter vivant; tamen videndum, an matrimonium exiſtere poſſit ex parte ejus, qui finem matrimonii non cognoſcit. Præter hæc autem repelluntur à teſtificando, ut per *Maſcard. de probat. concluſ.* 1358. *num.* 24. *vol.* 3.

32 Iam vero de cæteris mutis & ſurdis hæſitare quis poſſet, an ad omnia habiles exiſtimandi; ac primum
33 de mutis tantummodo, qui ex accidenti loquelam amiſerunt, ego in nulla re jure dubitari exiſtimo, idemque ſentit eadem *l. Diſcretis. §. Vbi autem*; quia mutitas non impedit illos, quin minus ad ea omnia ſufficiant, ad quæ cæteri homines ſufficere poſſunt. Ita in terminis donationis voluit *text. in l. qui id, quod. §. Mutus. ff. de donationibus. & ibi Gloſ.* quam adducit *Maranta in ſuis ſing. in ver. Mutus.* Vnum ta-
34 men caſum excipias, nimirum quando mutitas ex cerebri vitio evenit, hæc enim ſemper adjunctam habet quamdam fatuitatem, & Intellectus diminutionem, aut ſaltem Ignorantiam, cautius ergo cum his agendum.

De ſurdis autem dubitandi occaſionem præbet Philoſophi dictum, ex quo repetit *Valeſcus lib.* 2. *Philon. cap.* 50. Auditum ſcilicet eſſe portam men-
35 tis; itaque vix conſummata ſurditas abſque mentis, & Intellectus diminutione contingere videtur. Ego in hominibus rudis ingenii, ac vilis conditionis ex ſurditate conſummata multum pati Intellectum exiſtimo; in cæteris autem, quod mente ante ſurditatem maxime conſtiterint, licet ex ſurditate dehinc lædatur, non adeo lædi dicerem, ut ex ea cauſſa quicquam illis interdicere oporteat. favet eadem *l. Diſcretis. ibidem.*

SVMMARIVM.

1 *Melancholicorum major, quam cæterorum inſanientium copia.*
2 *Melancholici qui.*
3 *Melancholici à furentibus, & Maniacis diſtinguuntur.*
4 *Furor & Melancholia idem non ſunt.*
5 *Furor & Melancholia habent inter ſe congruentiam.*
6 *Melancholia à Latinis Furor appellatur ex Cicerone.*
7 *Quid interſit inter Melancholicos & Furentes.*
8 *Melancholia quid.*
9 *Vera differentia inter Melancholicos & Furentes.*
10 *Melancholia à naturali humore melancholico fit, Furor à non naturali.*
11 *In Melancholia quies, in Furore inquies. & num.* 16.
12 *Nulla eſt differentia inter Melancholiam & Furorem ab actione læſa.*
13 *Melancholici nomen apud Iureconſultos vix in uſu.*
14 *Budæus in l.* 2. *ff. de Ædil. edict. notatur.*
15 *Eadem differentia eſt inter furioſum & mentecaptum, quæ inter furioſum & melancholicum.*
17 *Melancholici plures circa unam rem tantum inſaniunt.*
18 *An omnia in omnibus Melancholicis eodem modo procedant.*
19 *Cur ratione non conſtantes à negotiis gerendis eliminentur.*
20 *Quilibet homo ſuas habet hæreſes.*
21 *Omnes dementes uno modo tractandi.*
22 *In Melancholicis ſemper timor & ſuſpicio.*
23 *Melancholici in una re inſanientes, an ad teſtandum & teſtificandum admittendi.*
24 *In melancholicis quoad matrimonium, quid dicendum.*
25 *In teſtificando quid.*
26 *A teſtamento conficiendo non excludendi.*
27 *Reſpectu diverſi temporis morbi Melancholici ad nonnulla admitti, vel non admitti debent.*
28 *Melancholici ſunt nonnulli, abſque eo, quod inſaniant.*

De Melancholicis.

QVÆSTIO IX.

SEd jam de vere amentibus ſermo inſtituendus eſt, ac primo loco ſeſe offerunt Melancholici, quorum major quam cæterorum omnium copia eſt, & 1
numerus pæne infinitus, infinitaque diverſitas inſaniendi juxta diverſitatem eorum, ad quæ temperatura, inſtitutio, conſuetudo, ab extra advenientia, & alia mille hominem inclinare cogunt, ut *Proſper Alpinus de Medic. Method. lib.* 10. *cap.* 11. teſtatur. 2
Vocamus autem Melancholicos hic eos, qui ex naturalis Melancholiæ, quam & atram bilem vocant, vitio inſaniunt. *Fracaſtor. lib.* 2. *de Intellect.* & dico ex vitio naturalis Melancholiæ, quia ii, qui ex non naturalis Melancholiæ turgentia dementiunt, nimirum ex atra bile, quæ per aſſationem aliorum humorum fit, aliis nominibus veniunt inſigniendi, ut poſthac videbimus.

Diſtinguuntur vero Melancholici, Iureconſultis 3
Mentecapti dicti, à Furentibus & Maniacis, quia in quiete ſunt, timidi, ac mœrentes, Furioſi vero in perpetuo motu, audaces, ac præcipites. *§. Præterea Inſt. quibus non eſt permiſſ. fac. teſtam. &* Doctores *in l. Furioſum. C. de his, qui teſtam. fac. poſſ.* & ex Medicis Practici omnes *lib.* 1. *in capp. propriis.* at licet ita vere ſit, quod realiter Furioſi & Melancholici, & con- 4
ſequenter Furor & Melancholia idem non ſint, ta- 5
men habent tantam inter ſe cognationem hæc nomina, ut Hippocrates pluries iis indifferenter utatur, & unum pro alio accipiat, ut teſtantur *Holler. Comm.* 6. *Aphor.* 53. *Altomar. de med. hum. corp. morb. cap.* 8. *& Foreſt. lib.* 10. *Obſervat.* 20. *in Schol.* immo ex hoc factum eſt, ut teſtatur *Proſper Alpinus ubi ſupra cap.* 10. quod multi celebres Medici unam ſpeciem ſub alia comprehenderint, & uno eodemque capite de ambabus verba fecerint, inter quos citat ille Aretæum, Aurelianum, Paulum; quamobrem immerito accuſatur Cicero à *Mercurial. lib.* 1. *ſuæ pract. cap.* 16. quod. 3. *Tuſcul. Quæſt.* dixerit, Melancholiam à Latinis appellari furorem, quem lo- 6
cum ex Iureconſultis refert *Budæus in annotationibus in Pand. l.* 2. *ff. de Ædil. edict.*

Cæterum idem Mercurialis ibidem inter Melancholicos, & Maniacos, ſeu Furentes eam differen-

tiam intercedere volebat,quod in Melancholicis læ-
7 datur tantummodo Imaginatio, in Furentibus et-
iam ratio; quin immo Fernelium reprehendit, ut
8 qui *Patholog.lib.5.cap.6.* voluerit,Melancholiam es-
se mentis alienationem; vult enim Mercurialis,men-
tem in Melancholia non lædi.Mihi tamen majori in
culpa esse ipse Mercurialis videtur, qui cum quære-
ret differentiam inter hos duos affectus, vel nullam
attulit, vel nullius momenti, etiam ipsomet Iudice:
nam cum in uno ponat lædi imaginationem, in alio
rationem, mox ipsemet in utraque lædi rationem
determinat, quod de mania non controvertitur, de
Melancholia vero dicebat ipse, quod semper in ea
putat lædi mentem, licet læsio ab imaginatione in-
cipiat, ergo nulla est profecto hæc differentia ab
ipso allata, quia inveteratam saltem Melancholiam
à furore per eam secernere non licet.
9 Vera differentia à causa hos morbos excitante
sumenda est, & ab accidentibus illos subsequenti-
bus. à caussa, quia, ut dixi, Melancholia à naturali
10 humore, qui Melancholia vocatur, excitari solet,
Mania, seu Furor à non naturali, ab ea quippe, quæ
11 ex superassatione cujuslibet humoris etiam ipsius
atræ bilis generatur. ab accidentibus, quia in Me-
lancholia, ut supra repetitum est, semper quies est,
& mœstitia, in furore inquies, motus inordinatus,
clamor,ira, audacia, tumultus; ab actione vero læsa
12 nulla sumi posse videtur differentia, quia in utraque
eandem actionem lædi contingit, licet diversitas
penes modum læsionis existat.
13 Porro Melancholici nomen apud Iureconsultos
in usu minime est,nisi de raro. *Budæus tantum in l.2.*
14 *ff. de Ædil. edict.* tradit, ibi Melancholicos accipi
pro iis, qui Melancholiæ morbo laborantes insa-
niunt, sed male, ut ibi dicam. pro Melancholico
utuntur illi nomine mentecapti (licet menteca-
ptum pluribus modis dici tradant. *Dec. in l. Huma-
nitatis. C. de Impuber. & aliis subst. num. 1.*) & id-
15 circo inter furiosum, & mentecaptum eandem il-
li ponunt differentiam, quam nos inter Melancho-
16 licum, & Furiosum, seu maniacum, cum furio-
sum rabie quadam animi agitari dicant, menteca-
ptum in quiete esse, nullaque extrinsecus signa non
sanæ mentis ostendere. *Glos. in §. Præterea Inst. qui-
bus non est permiss. fac. testamen. Bald. in l. Furiosi.C.
de Nupt. & in l. Sed & milites. §. jam autem. ff. de
excusat. tut. Alexand. consil. 54. num. 2. volum. 1.
Ias. in l. soluto matrimon. §. voluntatem autem. ff. so-
lut. matrim. num. 11. Dec. in l. Furios. ff. de his, qui
testam. fac. poss. num. 1. & 3. Fabian. de Mon. S.
Sav. de empt. & vend. quæst. 4. quæsit. 22. num. 23.
Menoch. consil. 82. num. 195. volum. 1. Mascard.
de probation. conclus. 145. num. 1. volum. 2. Rota in
Vlixbonen. professionis in noviss. decis. 107. num. 1. &
2. par. 2.*
Sed circa Melancholicos maximum, ac multæ
speculationis dubium pro Iuristis occurrit; nam, ut
17 alias hic dictum est, sunt ex Melancholicis plures,
qui circa unam tantummodo rem insaniunt, circa
quam firmam habent,& falsam opinionem, existi-
mantes illam esse,si non sit,vel è contra,vel alio mo-
do, quam vere sit. qua falsa opinione excepta, in
cæteris optime, & apposite & discurrrunt, & ope-
rantur, ac negotia sua cum omni circumspectione,
& prudentia gerunt, vitia fugere, bona sequi satis
cognoscunt, & in summa, si eam peculiaris illius
opinionis falsitatem excipias, nihil omnino ab ho-
mine sanę mentis differunt. & adverte me non trans-
scendere, quando dico rationem lædi circa unam
tantummodo rem, dicentem, rationem esse læsam,
imaginationem vero non; sed dicere me, ipsam
rationem male ratiocinari circa hoc, bene autem
circa illud; hoc dico,quia *Sanchez de Matrimonio lib.
1. disp. quæst. 23.* proponens hoc dubium videtur
mihi in hoc vitium incidisse, quærens enim, an ho-
mo in pluribus rebus vel cæteris omnibus rationis
possit esse particeps, in una vero aut altera ejusdem
rationis expers, deinde transcendit, dicens posse in
uno lædi imaginationem non læsa ratione. Præter
exemplum igitur, quod ex Horatio retuli de nobili
illo Argivo, & mille alia ab auctoribus relata,addu-
cam etiam ex propria experientia aliquid: Vidi,
præter cæteros, Presbyterum, & moribus laudabi-
lem,& non aspernandę doctrinę,qui ex Hypochon-
driorum vitio delirabat,putans se animam agere,&
modico interjecto tempore expiraturum. ob hunc
mentis errorem hic interdum in terra stragulo sub-
strato, tanquam mortuus jacebat, facibus circum se
accensis; comedebat tamen, discurrebat, negotia
sua gerebat,ad cætera omnia bene se habebat.
In similibus ergo casibus mirum in modum dubi- 18
tari potest, an ea omnia procedere debeant, quæ in
cæteris insanientibus procedunt,qui in omnibus er-
rare solent, & nulla in re ratione uti: nam contro-
verti una ex parte non potest, hos inter menteca-
ptos esse recensendos, & omnia pariter in illis,ut in
mentecaptis cæteris locum habere debere. Alia au-
tem ex parte contrarium videretur asseverandum,&
idcirco non omnia debere habere locum in his,quæ
in cæteris insanientibus locũ habent:potissima enim
caussa, immo sola caussa, ob quam, qui ratione non 19
constant,à negotijs gerendis eliminantur,ea est,quia
carent ea prudentia, quæ in negotiorum actione re-
quiritur, unde facile errare possent, immo de facto
errant, ut exempli gratia prohibentur à testandi
actione, quia non præsumitur, illos ita de suis bonis
disponere posse, prout deceret unde bona sua absq;
caussa convenienti relinquent, quibus non debent,
ea adimentes iis, ad quos juridicè pertinebant.
In hujusmodi autem Melancholicis, de quibus ad
præsens dubitamus, ea prudentia minime deſidera-
tur, quia si permittantur testari, contrahere, & alia
id genus agere, omnia recte, & ut deceret, dispo-
nent,quia supponimus, in his rationem non nisi cir-
ca particulare quoddam errare. Quibus etiam illud
addam (quod mirum videri legentibus poterit,cum
tamen fortasse res non aliter se habeat) quod si ob
errorem peculiaris alicujus opinionis, hi pro men-
tecaptis judicandi,& idcirco, ut tales à multis civi-
libus actibus prohibendi, timeo, ne pæne omnes
homines ob eandem caussam inter dementes com- 20
prehendi debeant; nam quis hominum est, qui non
habeat suas hæreses, à quibus eum avellere ne cæte-
rorum quidem universorum hominum conatus suf-
ficeret? quamobrem jure cum Horatio lib.2.Sat.3.
affirmare licet, quod

Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.

& lege obsecro ad hanc rem lepidissimam illam
Horatii Satyram.
Sed his non obstantibus, cum in cæteris homini-
bus ea insania naturalis existat, in his autem à mor-
bo, dicendum videtur,jure hujusmodi dementes, ut
cæteri omnes, abstrahi debere ab omnibus rebus 21
gerendis, in quibus sana mens requiritur; & ratio
est, quia licet de facto Melancholicus circa unum
quid peculiariter deliret, tamen de momento in
momen-

momentum circa ea ipſa, de quibus ad præſens prudenter ſe gerit, paratus eſt inſanire, qui mentem ſanam non habet, ita ut horum prudentiæ minime fidendum ſit, cum eorum ſpiritus Intellectioni inſervientes à naturali ſtatu jam deſciverint, & in perpetuo motu, & perturbatione ſint, ex quo facillime evenit,ut id ipſum,quod modo menti offertur prout vere eſt, paulo poſt ſub falſa imagine repræſentetur,& prout non eſt; cauſſa autem, cur nonniſi circa unum quid delirare videantur,ea eſt, quia intenta imaginatio, & aſſidua præſentatio falſi illius phantaſmatis ipſi intellectui indeſinenter fit.

22 Adjiciendum his, quod in Melancholicis reperitur ſemper timor & ſuſpicio, ex quibus major fit perturbatio ſpirituum,ut teſtatur *Foreſt. lib.* 10. *Obſerv.* 19. ex ea autem perturbatione mentem in illis facile errare poſſe, manifeſtum eſt.

23 His non obſtantibus dubitari adhuc poſſet, an ad teſtamentum conficiendum, ad teſtimonium dicendum, & ad matrimonium contrahendum admitti poſſint, & quoad matrimonium fortaſſe incaſſum
24 dubitatur, quia manifeſtum eſt ſufficere in iis prudentiam ad hoc, & favere poteſt etiam, quod tales ex matrimonii conſuetudine interdum melioris mentis fiunt, & aliquando etiam in totum ſanantur.

25 A teſtimonio verò dicendo videant obſecro Legumperiti, an eliminari debeant,non ex eo ſolum, quod, ut alias dixi, raro contingit lædi rationem abſque læſione memoriæ, ſed etiam ex eo, quod tam fixa eſt in iis imaginatio, & circa objecta phantaſmata tam frequens & indeſinens ratiocinatio,ſeu potius deliratio, ut etiam quoad exteriores ſenſus decipiantur, neque ſano modo, &, ut decet,illis utantur, quia unum quid pro alio & vident & audiunt, aut quovis ſenſu percipiunt, quemadmodum iis quoque evenire ſolet, qui cum ſani ſint, circa aliquid intentius meditandum occupati, quoad externos ſenſus decipiuntur, ut clarius ſupra dixi.

26 Videant etiam iidem Iureconſulti, an eæ ipſæ cauſſæ ſufficientes ſint ad excludendos hujuſmodi inſanos à teſtamento conficiendo; quibus addi poteſt, quod cum teſtamentum ut plurimum in infirmitatibus conficiatur, & in iis abundet in cerebro humor Melancholicus, facile ex novi morbi occaſione hic humor agitatus,poteſt multo magis,quam ante fecerit,mentem turbare, & rationem. facilius ergo ex hoc permitti id poſſet his extra alium morbum conſtitutis,ſi modo conſummata,& deplorata inſania non laborent; quo magis enim inveteratur morbus, eo magis intenditur, & conſequenter eo magis indies lædi mentem neceſſe eſt.

Advertendum tamen hic, quod Melancholici re-
27 ſpectu diverſitatis temporis ipſius morbi,ad nonnulla admitti poſſent, aut ab aliis repelli; nam conſtat quoſdam eſſe quidem Melancholicos, hoc eſt Me-
28 lancholiæ morbo tentari, & tamen non inſanire, ut tradit *Foreſt.Obſer. lib.* 10. ſed tantummodo quædam phantaſmata pati,ex quibus terrentur,affliguntur, gaudio afficiuntur, aut alio quodam animi affectu tentantur; quod profecto omnibus Melancholicis commune eſſe ſolet, antequam in morbo confirmentur; at in his ratio adhuc omnino non concidit, & idcirco hi, (ſi pauca quædam demas, ut publici officii adminiſtrationem, promotionem ad ſacra, & hujuſmodi) ad omnia viderentur admitti poſſe, ad quæ admittitur quivis ſanæ mentis homo. Vbi autem morbus jam confirmatus eſt, & Ratio Imaginationis jam errorem non cognoſcit, tunc pro inſanis habendi, & procedendum in illis, ut ſupra dictum eſt, nulla conſideratione, vel ſaltem modica habita, an circa plura, vel circa particularia quædam inſaniant.

SVMMARIVM.

1 *Amantes inter inſanos connumerantur.*
2 *Amor eſt ſollicitudo melancholica.*
3 *Amor pervertit judicium.*
4 *Amor quid ex Huchero.*
5 *Amor eſt deſiderium pulchritudinis. & num.*27.
6 *Amor eſt cupiditas formæ.*
7 *Cujuſnam partis paſſio ſit Amor.*
8 *Amor connumeratur inter cerebri affectus à Medicis.*
9 *Amor eſt paſſio cordis.*
10 *Spes amorem,& deſiderium rei cognitæ excitat.*
11 *Amor eſt motus concupiſcibilis.*
12 *Amor originatur ab hepate.*
13 *Deſiderare pertinet ad concupiſcibilem.*
14 *Amor ſedem figit in cerebro.*
15 *In Amore compatitur Cor.*
16 *Amor an recte inter inſanias connumeretur.*
17 *Amor hominem ex rudi perſpicacem, ex indocto doctum facit.*
18 *Omnis amor honeſtus,& omnis amans juſtus.*
19 *Amor lætitiam affert.*
20 *Amor omnes ſenſus acuit.*
21 *Amor externos ſenſus perficit.*
22 *Amor duplex eſt.*
23 *Amor non eſt Deus, ſed affectus omnium pernicioſiſſimus.*
24 *In amore perit prudentia.*
25 *Amor cupiditas abſque ratione.*
26 *Amoris objectum triplex.*
28 *Amans finem ſui deſiderii non cognoſcit.*
29 *Amor voluntatem ſibi ſubjectam facit.*
30 *Amor eſt affectus voluntarius.*
31 *Nemo amat invitus.*
32 *Prudentiæ exturbatio etiam in honeſto amore reperitur.*
33 *Amor externos ſenſus corrumpit.*
34 *Amor cæcus.*
35 *Quiſquis amat hallucinatur; & cæcutit in eo, quod amat.*
36 *Senſus ille in Amore primum læditur, per quem ipſe Amor excitatur.*
37 *Amans auditus ſenſum amittit.*
38 *Amor guſtum depravat.*
39 *Amans dormienti ſimilis.*
40 *Amans in alio corpore vivit.*
41 *Amans vivendo moritur.*
42 *Amans in bruti naturam degenerat.*
43 *Amor præ cæteris inſaniis à ratione elongatur.*
44 *Ex mulieris pulchritudine præſumitur Amor.*
45 *Amoris ſigna ex Medicis.*
46 *Amor inducit maciem in univerſo corpore, præterquam in oculis.*
47 *Amor ex actibus externis colligitur.*
48 *In amantibus omnia locum hab.nt,quæ in amentibus.*
49 *Amans furioſo æquiparatur à Iureconſultis.*
50 *Amor paſſio vehementiſſima.*
51 *Amoris cauſſa delinquens mitius punitur.*
52 *Mulier ſi propter amorem ſui copiam amanti fecerit, infamis non redditur.*

53 *Amans à rebus gerendis eliminatur.*
54 *Amans est prodigo similis.*

De Amantibus.

QVÆSTIO X.

1 INter Insanos & Melancholicos connumerantur
2 quoque Amantes: Amor enim sollicitudo est melancholica similis Melancholiæ. *Avicen.* 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 23. *Gordon. in lil. lib.* 2. *cap.* 20. *Valesc. lib.* 1. *Philon. cap.* 11. quia non aliter quam aliæ
3 passiones quævis Melancholicæ, Amor pervertit judicium rationis, ut prædicti Medici cum aliis fatentur, & ex Iurisperitis *Bald. in l.* 2. *§. & cum placuisset. ff. de orig. Iur.* aptissime autem definit hanc passionem *Hucher. lib.* 4. *de steril. cap. de Philtris*,
4 Amor, inquit, dicitur atrabiliaria, hoc est, Melancholica quædam animi desipientis ægritudo, pulchritudinis alicujus imagine, & iniqua æstimatione
5 perciti ac perturbati. Simpliciter vero apud Philosophos, Amor dicitur esse desiderium pulchritudinis. *Plat. in Convivio. in orat. Socrat. adductus à Tiraquell. de leg. Conn. leg.* 1. *Glos.* 2. *par.* 2. *num.* 1. *& idem Plato in Phædro. & Leo Hebræus dial.* 3. *de*
6 *Amor. in princ.* Amorem esse cupiditatem formæ tradiderunt.

Ex quibus definitionibus satis quidem constat,
7 quidnam sit Amor, sed cujusnam partis passio exi-
8 stat, difficillimum fortasse est determinare. Medici namque illum inter cerebri affectus adnumerant. *Paul. lib.* 3. *cap.* 17. *Avic. ubi supra*, & omnes practici in propriis capitibus; & ita esse commonstrat facultas læsa in ipso affectu, Ratiocinatio nimirum ex fixa imaginatione in re amata, vel,ut cæteris doctis placet, ipsa Imaginatio; tam Rationem autem, quam Imaginationem ad cerebrum pertinere, non est, qui dubitet.

9 Quod vero Amor cordis passio sit, vel vulgus ipsum existimat, hinc hominum corda ab Amore vulnerari, & sagittis confodi, & flammis exuri traditum. Testantur quoque multa, Amorem cordis passionem esse, nempe suspiria quamplurima, & alii affectus cordis passionem subsequentes; quibus addo, ipsius affectus originem, quæ non alia est,quam
10 spes; nam spes amorem, & desiderium rei cognitæ excitare videtur. *Leo Hebræus ubi supra prope med.* spem autem ad irascibilem, & irascibilem ad cor pertinere manifestum est; à primo ergo ad ultimum Amor ad Cor ipsum pertinere videtur, quod & *Marsil. Ficinus in Plat. Conviv. orat.* 7. *cap.* 2. testatur his verbis: Cordis autem morbo eam proprie insaniam fieri arbitramur, qua affliguntur ii, qui perdite amant; idemque sentit *Taurell. in comm. ad cap.* 1. *de Amore Arnald. Villan.*

Galenus tamen 4. *de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 1. *&* 6.
11 *class.* 1. voluit, Amorem esse motum concupiscibilis facultatis, & sic ad hepar pertinere; quod videntur etiam annuisse antiquiores, amantem effingentes sub persona Tityi, qui apud Inferos ab Apolline relegatus, ea pœna mulctatur, ut vultures ipsius hepar assidue dilanient & discerpant, dilaniatum autem illud denuo renascatur, ac sine intermissione ab iisdem vulturibus dilaceretur. hanc Amoris imaginem nobis illi dederunt, teste Lucret. lib. 3. de rer. nat. prope finem:

Sed Tityus nobis hic est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor.

Quam fabulam ex *Homero Odyss. lib.* 10. ad hanc ipsam opinionem adstruendam recitat *Gal. ubi supra cap. ult. in fin.*

In tanto auctorum dissensu dicendum videtur,
Amorem originari ab hepate secundum id, quod 12
Gal. docet, patet, quia desiderium quoddam est, ut jam diximus, desiderare vero concupiscibilis facul-
tatis passio est, cujus sedem hepar esse constat, quod 13
quidem veritatem habet, ubi simplex desiderium est, sed postquam ex eo desiderio Mens, & Ratio læsionem sentiunt, in cerebro sedem figere non con-
trovertendum, & idcirco quatenus Amor naturalis 14
passio est, ad hepar pertinet, quatenus morbosa affectio, ad cerebrum, quia tunc tandem hæc passio præter naturam evadit, cum amans adeo imaginatione hæret circa amatum objectum, ut ex ea tandem in rationis errorem labatur. Et tunc quidem
compati in ea passione cor, quis non videt? non so- 15
lum quia, cum pars primariò patiens princeps sit, cor illi consentit, sed quia ea est melancholici humoris natura, qui præcipue vitæ ipsi, ac consequenter cordi contrarius & inimicus est, unde mœror & mœstitia, & suspiria multa, & anxietates, & alia symptomata ad utramque facultatem, concupiscibilem scilicet & irascibilem, pertinentia exoriuntur; consequuntur enim hæc omnia symptomata ad quascunque malinconicas passiones, ex quarum numero Amor est.

Non deerit tamen dubitationi locus, si Amoris
naturam intus & in cute quis investigabit, an recte 16
Amor inter insanias adnumeretur, quia & experientia, & mille doctorum hominum testimoniis constat, Amorem non solum Intellectui non obesse,
sed illum mirum in modum acuere, ipsumque ho- 17
minem elegantiorem, prudentiorem, & ex rudi & hebeti subtilem ac perspicacem, & ex indocto doctum reddere. ad quod probandum satis sint pro multis, quæ adduci possent, quæ Plato docet in Convivio, atque illa præcipue, quæ habentur in orat. Agath. in his verbis: Hic Deus (Amor) Poëta est adeo sapiens, ut alios quoque poëtas possit efficere, quilibet enim, licet antea rudis, Poëta evadit, cum
primum Amor afflaverit; quin & honestiorem, & 18
justum hominem reddere aptus est, quia omnis Amor honestus, & omnis Amans justus, ut idem
Plato ibidem in orat. Socrat. dicebat, & tantum ab- 19
est, ut Amor melancholiam pariat, ut potius lætitiam afferat, tristitias ac mœrores aliis ex caussis enascentes solari ac lenire possit, curis quietem indicere, omnia læta facere, ut lepidissime Plautus in Cas. Act. 2. Scen. 3.

Omnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis antevenire.
Nec potis quicquam commemorari, quod plus salis, plusque leporis hodie
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui tot utuntur condimentis,
Eos eo condimento uno non utier, omnibus quod præstat.
Nam ubi amor condimentum inerit, cuivis placiturum credo.
Neque salsum, neque suave esse potest quicquam, ubi amor non admiscetur.
Fel quod amarum est, id mel faciet: hominem ex tristi, lepidum & lenem.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, magis quam ex auditis.
Qui postquam amo Casinam, magis initio munditiis munditiam antideo.

Præter-

20 Præterea Amor, & ſenſus omnes, & internos & externos acuit; & de internis præter ea, quæ ex Platone jam adduximus, maxime idem edocere poſſunt quæ Franc. Petrarcha in ſuis Lyricis non ſemel cecinit, atque illa præcipue, quæ ſub Amoris ipſius perſona ſibimet objicit in illa Cant. quæ incipit:

Quell' antico mio dolce empio Signore.

ſt. 9. par. 2. cant. 7. in his carminibus:

Et per dir all' eſtremo il gran ſervigio
Da mill' atti inoneſti l'hò ritratto,
Che mai per alcun patto
A lui piacer non poteo coſa vile,
Giovane ſchivo, & vergognoſo in atto,
Et in penſier, poiche fatt' era huom ligio
Di lei, ch' alto veſtigio
L'impreſſe al cuore, e fece il ſuo ſimile;
Quant' hà del pellegrino, & del gentile
Da lei tiene, & da me, di cui ſi biaſma.

& quæ ibi ſequuntur; ac præter ea apud ipſum multa ſimilia, qui otium habet legere poterit, præſertim in tribus illis cantionibus oculorum laudibus dicatis, & ſunt hujuſmodi rerum Poëtatum carmina re-
21 fertiſſima. Senſus etiam externos amor perficit, & acuit, in cujus rei teſtimonium præter quamplurima, quæ adduci poſſent, & quæ tum brevitatis cauſſa, tum etiam ne in nugis tempus conterere videar, relinquam, ſatis ſint duo carmina doctiſſimæ Mulieris D. Margaritæ Sarrochiæ in ſua Scanderbeid. cant. 18. ſt. 96.

Per virtù natural ſol l'occhio vede,
Et Amor fà, che parla, ode, riſponde.

& faciunt etiam Plauti carmina illa in Milite Glorioſ. Act. 4. ſc. 6.

AC. Neſcio, ubi hic prope adeſt, quem expeto videre: olet profectò.
PY. Naſò pol jam hæc quidem videt plus, quam oculis.

Hæc licet vera ſint, non tamen locum habent in
22 quocunque Amore, cum is duplex ſit, alter quippe rationalis, alius irrationalis; ea vero, quæ ad bonum tendunt, de rationali intelligenda, cum in poſteriori tantum abſit, ut ea verificentur, ut potius his contrariiſſima cuncta elucefcant; hic enim is affectus eſt, de quo Phocylid. carm. 183.

Non enim Amor Deus eſt, ſed affectus perniciosiſſimus omnium.

23 is, de quo tot mala, tot facinora enarrantur, is, qui hominem omnibus bonis exſpoliat, omnibus è contra malis imbuit; amore enim hoc irretitus homo, omnibus, & internis, & externis ſenſibus orbatur, *Leo Hebræus dialog.* 3. *de Amor. in fin.* perit in illo omnino prudentia, depravatur ratio, confunditur memoria, ac denique intellectus ipſe ad occaſum uſque ægrotat. quin neque audit, neque videt, neque guſtat, neque tangit, neque olfacit amans ea, quæ ad ſuum bonum tendunt, quæ vero ad proprium malum, multo plus quam par ſit, & audit, & videt, & guſtat, & tangit, & olfacit.

24 Perire verò prudentiam in Amante cuinam dubium eſt? quando id quotidiana experientia commonſtrat, & Sapientes omnes atteſtantur, inter quorum teſtimonia notum eſt illud Heſiodi in Theogonia:

Domat in pectoribus animum, & prudens conſilium.

25 Sed & cum prudentia ipſa deperit ratio, nihil enim aliud hic affectus eſt, ut diximus ex *Plat. in Phædr. in princ.* quam cupiditas abſque ratione; quin etiam & cunctas animi potentias, atque ipſius paſſiones Amor devaſtat, depravat, confundit, ut concine ſatis *Plaut. in Pœn. Act.* 4. *Scen.* 2. ſub perſona cujuſdam adoleſcentis annuebat:

Credo ego Amorem primum apud homines carnuficinam commentum;
Hanc de me conjecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines ſupero, atque antideo cruciabilitatibus.
Iactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in Amoris rota miſer;
Exanimor, feror, differor, diſtrahor, diripior, ita
Nullam mentem animi habeo; ubi ſum, ibi non ſum, ubi non ſum, ibi eſt animus.
Ita mihi ingenia ſunt, quod habet, non habet jam id continuo;
Ita me Amor captum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur, quod dat, non dat, & ludit,
Modo quod ſuaſit diſſuadet, quod diſſuaſit jam oſtentat.

Sed unde obſecro clarius patere poteſt, amantem omnem intellectum, & prudentiam amittere, quam ex ipſo Amoris affectu? cum enim ipſius 26
Amoris objectum triplex tantummodo eſſe poſſit, (ut docebat *Plat. in Conviv. in orat. Socr.*) Anima nimirum, corpus, & vox, patet, quod tribus tantummodo inſtrumentis hæc conſequi poſſumus; Amor 27
enim cum ſit pulchritudinis deſiderium, & pulchritudo in prædictis tantummodo rebus reperiatur, patet, quod ſola mente, ſolis oculis, ſolo auditu delectare poteſt, ut *idem Plat. ibid. & Leo Hebr. dial.* 3. *de Amore* firmant. Amans vero quia mente non 28
conſtat, finem ſuæ affectionis non cognoſcit, & idcirco, ſi quando re amata potiatur, ſummo ſtudio, ac ardenti enixu quærit in amata id, quod inveniſſe ſe neſcit, unde Lucret. lib. 4. de Rer. nat. prope finem:

—— Etenim potiundi tempore in ipſo
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum;
Nec conſtat quid primum oculis, manibuſque fruantur.
Quod petiere, premunt arcte, faciuntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt ſæpe labellis,
Oſculaque adfigunt, quia non eſt pura voluptas:
Et ſtimuli ſubſunt, qui inſtigant lædere id ipſum,
Quocumque'ſt, rabies unde illæ germina ſurgunt.

& cætera vide apud ipſum. Præ cunctis tamen deplorandum in amore eſt, quod voluntatem ipſam 29
homini propriam, ac congenitam ſibi ſervire, ſubjectamque eſſe cogat: licet enim Amor affectus volun- 30
tarius ſit, & omnino ex arbitrio amantium fluens, ut teſtantur DD. *Leo Hebr. dialog.* 1. *in princ. Hucher. de ſterilit. cap. de Philtris*; cum nemo amet invitus, 31
quod teſtatur ex Iureconſultis *Paul. Grilland. de Sortileg. quæſt.* 3. *num.* 18. tamen poſtquam volens Amori ſubjectum ſe fecerit Amans, vix deinceps in ſua poteſtate eſt, (imo ne vix quidem, quia mentem amiſit) ut ſeſe ab ejus vinculis extricare poſſit, ut *idem Leo ibidem* firmat, & lepidiſſime cecinit Petrarcha in Liricis par. 2. cant. 7.

Che vò cangiando il pelo
Nè cangiar poſſo l'oſtinata voglia,
Così in tutto mi ſpoglia
Di libertà queſto crudel, ch'io accuſo.

Et alibi:

Sì poſſent' è il voler, che mi tranſporta
E la ragione è morta,
Che tenea'l freno, e contraſtar no'l pote.

Quod autem summæ admirationi esse potest, il-
lud profecto est, quod hæc prudentiæ ac volunta-
32 tis exturbatio non modo in turpi ac belluino amo-
re reperitur, sed etiam, ut testatur *Leo Hebr. dial.* 1.
circa finem, in quocunque amore, etiam honesto ac
perfecto locum habet.

Præter internos sensus & operationes Intellectus,
33 amor, quod non minori admirationi est, etiam ex-
ternos corrumpit. nam visus sensu omnino expo-
liat, ad quod etiamsi incassum quærantur auctorita-
34 tes, cum res per se notissima sit, & idcirco Amor
non nisi oculis orbatus in picturis repræsentetur;
tamen non omnino præter rem nonnulla sapien-
tium testimonia adducemus, & 1. illud *Plat.* 4. *de*
Leg. in princ. Occæcatur enim, inquit, is qui amat
circa id, quod ab ipso amatur, ut juxta & bona &
mala male judicet, id quod suum est veritati semper
præferre oportere putans; quod etiam repetit in *lib.*
35 *de Amicitia* dicens: Quisquis amat, hallucinatur, &
cæcutit in eo quod amat, & Gal. apertissime aman-
tes hoc cæcitatis vitio detineri firmat in *lib. de co-*
gnosc. curand. Anim. morb. cap. 7. *class.* 2. & *Comen.*
4. *in* 6. *de morb. vulg. tex.* 10. *class.* 3. Et ex Iurispe-
ritis nonnulla ad hoc adducit *Tiraq. de leg. Connub. l.*
15. *num.* 36. atque inde fit, quod, ut Theocrit. Idyll.
6. dicebat:

—— *amori*
Sæpè, ò Polypheme, quæ non pulchra sunt, pulchra vi-
dentur.

Quod pluribus etiam cecinit *Lucret. lib.* 4. *de Rer.*
nat. ubi quomodo amantes vitia & deformita-
tes amasiarum contrario omnino modo judicent,
quam sint, docet, dicens:

Multimodis igitur pravas turpesque videmus
Esse in deliciis, summoque in honore vigere, & seqq.

& ea de re mirum esse non debet id quod *Cardan.*
lib. 13. *de subt. in princ.* tradidit, nimirum minus
amare eos, qui acutum cernant; nec solum minus
sed etiam rarius. notatu vero dignum est, sensum
36 illum in amore præ omnibus, & ante cæteros
lædi, per quem ipse amor excitatur, ut *Aristot.*
Moral. Nicomach. lib. 9. *cap.* 5. docet, & *ibid. cap.*
12. Inspicere, inquit, amore captis amabilissimum
est, magisque hunc sensum, quam cęteros eligunt, ut-
37 pote cum ex eo amor & maxime existat, & oriatur.
38 Amans præterea auditus sensum amittit, neque enim
ullas admonitiones audit; gustum etiam depravatum
habet, nam, ut supra ex Plauto dicebam, Amor

Fel quod est amarum id mel faciet.

Cui non dissimile est illud *Francisc. Petrarch.* de
Amore loquentis:

Ch'amaro viver m'ha volto in dolce uso.

Et sine sensu vivit, ad quod facit illud Propertii lib. 2.

Hic primum vidit sine sensu vivere amantes.

sic etiam & cæteros omnes sensus amittit, unde dor-
39 mienti similis efficitur. *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *Cent.*
40 4. *cas.* 327. & *seq. num.* 1. & 6. immo vero & vitam
ipsam perdit, nam amans in alio corpore vivit. *Plat.*
in Convivio Orat. 1. & *Leo Heb. ex Euripidis sent. dial.*
1. *ante finem,* & ex Iureconsultis *Tiraquell. de leg. con-*
nub. leg. 13. *num.* 49. & *seq. Oinotom.* §. *erat de succes-*
sionibus, num. 7. *Mascard. de probat. concl.* 89. *num.* 3.
vol. 1. Nam ut Plaut. Bacchid. Act. 2. Scen. 2.

Anima est amica amanti, si ea abest, nullus est.

41 vivendo igitur moritur, eodem Leone teste; ac præ-
ter hæc si quid deterius morte, atque horribilius ex-
cogitari potest, id etiam in amante reperitur, quippe
42 qui ex homine in alterius animalis ex brutorum ge-
nere naturam degeneret, immo & in plantas; atque
omni sensu orbatam saxeam induit naturam. hoc
enim illud est, quod veneficas quasdam apud Poe-
tas, ut Circen, & Medusam, & alias apud Anti-
quos, & Alcinam, ac Armidam apud nostros homi-
nes in aves, in belluas, in pisces, in arbores, in saxa
commutasse traditum est.

Ex quibus omnibus concludendum jure est, quod
Amor præ cæteris insaniis à Ratione elongatur, & 43
furori æquiparandus est, unde amantes non minus
ac furentes, ex Medicorum consilio, ut ab eo furore
curentur, catenis & vinculis coercendi, ac flagellis
edomandi. *Gordon. in lil. par.* 2. *cap.* 20. *Philon. lib.* 1.
cap. 11. *Savonar. tract.* 6. *cap.* 1. *rubr.* 14.

Desiderabit autem Iureconsultus, ut signa quæ-
dam afferantur hic, ex quibus amor probari possit,
& ego, ut justissimo huic desiderio satisfaciam, li-
bentissime ea adducam; quæ à Medicis adducuntur,
omissis interim nonnullis præsumptionibus, quæ
huic negotio inservire pro Iureconsultis possent, ut
mulieris pulchritudo, ex qua præsumitur amor. 44
Rota in noviss. decis. 338. *num.* 4. *par.* 1. frequentatio
viarum non consuetarum, in quibus pulchra fœmi-
na commoretur, consuetudo cum muliere; nam ut
Lucret. dicebat lib. 4. in fin.

—— *Consuetudo concinnat amorem.*

Indumenta elegantiora, unguentorum & odorum
usus ante minime consuetus, maxime in ætate minus
convenienti, ut in senectute, quando hæc omnino
sunt omittenda, unde amico seni alter ille senex
Plautinus id objicit, ut amoris argumentum, in Cas.
Act. 2. Scen. 3.

Senecta ætate unguentis perlitus ignave incedis?

Hęc enim omnia simul juncta facere possunt pro Iu-
reconsultis aliquam amoris præsumptionem.

Signa vero à Medicis adducta, quorum nonnulla 45
enarrantur ab *Heliod. lib.* 4. *hist. Æthiop. transacto*
principio, ex quibus ingeniosissimum Medicum Aca-
stinum Chariclię amorem deprehendisse narrat,
quemadmodum etiam ex similibus signis *lib.* 3.
Theogenis amor detegitur, sunt oculi cavi, ac sicci
sine lachrymis, & conniventes, licet *Alihabb. Theor.*
lib. 9. *cap.* 7. *in fin.* tradat (quod notabile est) amo- 46
rem inducere maciem in universo corpore, præter-
quam in oculis; at unde hoc? an quia plurimi spiri-
tus ad oculos confluunt, nimirum quia inspicere
amore captis amabilissimum, ut ex Arist. dixi? præ-
ter hæc suspiria adsunt luctuosa, facies cogitanti si-
milis, ac mœstitia plena, corporis extenuatio, vigi-
lię, inappetentia, in fletum, aut risum proclivitas pro
adversa, vel propitia amatæ mulieris voluntate, pul-
sus facile alterabilis, præsertim ad quamcunque
amatæ apparitionem, vel auditionem, vel ejus no-
minis pronuntiationem; sermones vel nulli, vel cir-
ca rem amatam. ac tandem facillime, vel proverbii
testimonio, Amor ex actibus præsertim conjicitur, 47
quod & insinuabat Franc. Petr. in Lyricis par. 1.
Son. 22. his carminibus:

Altro schermo non trovo, che mi scampi
Dal manifesto accorger delle genti,
Perche negli atti d'allegrezza spenti
Di fuor si legge, com'io dentro avampi.

& Torq. Tass. Cant. 1. sui magni Poëm. st. 49. de
Tancredo loquens:

E ben nel volto suo la gente accorta
Legger potria, questi arde, e fuor di spene,
Cosi vien sospiroso, e così porta
Basse le ciglia, e di mestitia piene.

Hoc

Hoc ipſum etiam Platina docuit in Dial.*contra Amorem.* Amor, inquit, eſt, miſella, qui te cruciat, quod inceſſus tuus nunc tardior, nunc concitatior, habitudo corporis præter conſuetudinem ad maciem tendentis, pallidula facies, mobiles oculi, mens varia, crebra ſuſpiria, cogitationes tuæ ſomniculoſæ, etiam te tacente, perfacile oſtendunt. Sed qui plura amoris ſigna ſcire deſiderat, practicos Med. adeat, ac peculiariter *Avic.* 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 23. *Gord. Valeſc. Savonar. locis citatis. Iaſon. Praten. de morb. cerebr. cap.*19. *Lang. Epiſt. Med. lib.*1. *Epiſt.* 24. *Foreſt. lib.*10. *Obſerv.*29. *in Schol.*

48 Ex his itaque jam manifeſtum fit, quod, cum Amor amentia abſolute ſit, omnia in amantibus locum habere debent, quæ in amentibus locum habent; abſolute enim Iureconſulti, ac jure amantem furioſo æquiparant *Gloſ. in* §.1. *Inſt. de ſucceſſ. ſubl.*
49 *Menoch. de Arbitr. cap.*326. *num.*1. *Farin. in prax. crim. lib.*3. *par.*2. *tit.*2. *quæſt.*98. *cauſ.*13. *num.*78. *tom.*1. *Caball. Reſol. crim. Cent.*3. *caſu* 223. *num.*28. *Ricc. in pract. rer. quotid. for. Eccleſ. par.*1. *reſol.*424. *num.*6. & idcirco quia Amorem judicant eſſe paſſionem vehementiſſimam, ac cæteris perturbationibus vehementiorem, ut *in Auth. quibus mod. nat.*
50 *eff. leg.* §. *illud. collat.*6. *Boer. deciſ.*23. *num.*75. *Mant. de conjec. tit.*19. *lib.*11. *nu.*14. *Roffred. Quæſt. Sabbat.* 17. *num.*6. *Alberic. in Diction. verb.* Amantes. *Farin.*
51 *ubi ſup. num.*79. & dixi etiam *ſup. ex Phocyl.* Amantem in delictis excuſant, & amoris cauſſa delin-
52 quentem non modo mitius puniri volunt *Clar. lib.*5. *quæſt.*60. *num.*7. *Farin. ubi ſupra num.*80. ſed etiam totaliter excuſant, quia amantem mulierem ſi ſuo amanti ſui copiam facit, infamem ex ea cauſſa minus reddi contendunt *Ricc. in pract. for. Eccleſ. par.* 1. *reſol.*424. *num.*8. & vide ad hoc quæ adducit *Farinac. de delict. carnis. q.*136. *cap.*1. *num.*87. & *ſeq.*

53 Alia autem ex parte amans à rebus gerendis eliminatur, tradit in terminis contrahendi ſocietates, *Felic. de ſociet. cap.*7. *num.*11. & ejus rei rationem
54 in promptu habeo, amantem enim prodigo ſimilem eſſe quis non videt? ad quod faciunt ea Plauti carm. in Trin. Act. 1. Sc. 2.

Dediſtine hoc pacto ei gladium, qui ſe occideret?
Quid ſecus eſt, aut quid intereſt dare te in manus,
Argentum amanti, homini adoleſcenti, animi impoti,
Qui exædificaret ſuam inchoatam ignaviam?

Sed jam hæc de amore dicta ſufficiant, ſi modo illud admoneamus, hæc omnia locum habere in amore, prout ſpecies quædam melancholiæ eſt, non in amore quocunque ut mediocri, & qui rationem non perturbat.

SVMMARIVM.

1 *Ebrietas frequentiſſima inter omnes dementias.*
2 *Ebrietas eſt malum ſponte accerſitum. & num.* 35.
3 *Ebrietatis inſania multiplex.*
4 *Vinum varios in variis temperaturis gignit effectus.*
5 *Ex ebrietate læditur princeps animæ pars.*
6 *Ebrius puero ſimilis.*
7 *Intellectus depravatio locum habet in conſummata ebrietate.*
8 *Non procedunt in leviter ebrio, quæ locum habent in vehementer ebrio.*
9 *Ebrietas fit, cum ſine menſura bibitur.*
10 *Sine menſura bibere, quando dicatur. & num. ſeq.*
12 *In multa potatione, ſi non ſit ſine menſura, modicum læditur ratio.*
13 *Cur leviter ebrii, potius, quam vehementer ebrii, delirent.*
14 *Vera ebrietas à non vera quomodo diſtinguatur.*
15 *Ebrietatem difficulter cognoſci, quomodo intelligatur.*
16 *Ebrietatis ſigna. & num. ſeq.*
18 *Ebrietas potius in viro præſumitur, quam in muliere.*
19 *Fœminæ minus ebrietate tentantur. cauſſam vide num. ſequ. & num.*21. *reprobatur num.*22.
23 *Quæ debeant habere locum in ebrio, reſpectu læſionis mentis. diſtingue ut num. ſeq.*
25 *In ebrio, cum in actu ebrietatis eſt, quæ locũ habeant.*
26 *Ebrius non poteſt contrahere.*
27 *Ebrius nihil agere poteſt, quod homini ſanæ mentis agere licet.*
28 *Ebrius non poteſt contrahere matrimonium.*
29 *Ebrius non poteſt condere teſtamentum.*
30 *Ebrius ſi actum prudentem faciat, ex propoſito feciſſe non eſt dicendus.*
31 *In præjudicialibus quæ procedant in ebrio.*
32 *Ebrius occidens non fit irregularis. contrarium ibid.*
33 *Ebrius mitius in delictis punitur.*
34 *Ebrius in delictis non excuſatur à culpa.*
36 *Ebrietas lenit pœnam, non tollit. limita ut num. ſeq.*
38 *Ebrius non poteſt teſtificari. Amplia ut num. ſeq.*
40 *Ebrioſus non videtur ab homine ſanæ mentis diſtinguendus. dic ut num. ſeq.*
41 *Ebrioſus repellitur à teſtimonio dicendo.*
42 *Ex vini multa potatione frigidi morbi pullulant.*
43 *Ebrioſo curator dari debet.*
44 *Ebrietas non præbet divortio cauſſam. dic ut ibid.*
46 *Ebrioſus an reſignare poſſit. dic ut num. ſeq.*
48 *Ebrioſus ab officio publico removetur.*
49 *Ebrioſus eſt irregularis.*
50 *De termino ebrietatis.*
51 *Ebrietas non ſolvitur æqualiter in omnibus.*
52 *Ab ebrietate mens ſtupet.*
53 *Ebrietas quando prorſus ſolvatur. dic ut num. ſeq.*
55 *Ebrietatis magnitudo unde habeatur.*
56 *Præter vinum multa ebrietatem faciunt.*
57 *Cereviſiæ ebrietas diverſa ab ebrietate, quam inducit vinum.*
58 *In omni ebrietate eadem procedere debent, ſive ex vino ſit, ſive ex alia quacunque re excitata.*

De Ebriis.

QUÆSTIO XI.

INter dementias & frequentior eſt, & præ cæteris 1
deteſtabilis ea videtur, quæ ex ebrietate contingit; hæc enim malum ſponte accerſitum eſt, & idcirco à Catone, quem refert *Cæl. Rhod. lib.*18. & *à* 2
*Seneca Epiſt.*84. Furor, ſeu inſania voluntaria dicitur, & *à Plat. in Timæo*, animam cum corpore calefacere, ex quo ipſam aberrare, & à nobiliſſimo ſuo munere deſciſcere neceſſe eſt. Adverte autem hic, me non loqui de ebrietate illa, de qua Platonici, & Theologi in illud: Inebriabor ab ubertate domus tuæ.

Quam multiplicis autem generis ea inſania ſit, 3
longum eſſet explicare, quippe cum, ut firmabat *Ariſtot. Probl. lib.*3. *Probl.*1. & *ex illo Duret. in Annotat. ad cap.*3. *Holl. lib.*1. *de morb. int.* vinum varios in variis temperaturis effectus gignat, unde ex ebrietate interdum ſimile phreneſi delirium inſurgit, aliquando melancholiæ; eſt etiam quando fatuitatem excitet, oblivionem ac veternum, quin etiam maniam & furorem, de quibus omnibus vide *Valeſc.*

 in

*in Philon.lib.*1.*cap.*8. hoc autem non modo pro varietate temperaturarum evenit, sed etiam pro humorum qualitate,qui in corpore vigent: vino namque universam sanguinis massam calefaciente ac perturbante, ex ea perturbatione plurimi vapores ad caput irrepunt, qui magis ad naturam humoris superfluentis, quam ad alterius accedunt, ex quibus dehinc similes effectus produci necesse est, quales produci contingeret, ubi ex ipsismet humoribus insania per cerebri idiopathiam excitaretur. Sed ex ipsamet vini qualitate variatur etiam modus delirandi, nam vina turbida, dulcia, potentia, vapores crassiores ac turbidiores in cerebrum dimittunt, quam alterius conditionis; sic & valde potentia non solum citius inebriant, sed magis similem furori dementiam excitant,ob vaporum nimiam caliditatem, quam minus potentia.

Verumenimvero cujuscunque rationis ea pertur-
5 batio & agitatio humorum existat, notissimum est, ex ea lædi principem animi partem, Intellectum nimirum, ac Intellectui inservientes facultates; & licet hæc Insania in Ebrietate contingens brevior sit, quia ex simplici vapore provenit, longe tamen major existit, quam ea, quæ ex simplici ac naturali humore melancholico excitatur: in hac enim leviter aliquando, & circa pauca quædam Ratio errare conspicitur, at in Ebrietate adeo perturbatur, & confunditur, ut recte Plato testatus sit, 1. *de Leg. in*
6 *fin.* Ebrium puero similem effici, in his verbis: Si quis ebrietate exsaturatus fuerit, nonne ad eundem animæ habitum devenit, cum habuit tunc, cum puer esset? quamobrem & paulo post subdit: Ebrius bis puer, non ergo solum senex. magis ad vivum eam mentis perturbationem in Ebrio expressit Theogn. carm.480. sic inquiens:

Quisquis autem præterierit potus modum, non amplius ille
Suæ ipsius linguæ compos est, neque mentis,
Loquitur autem infinita, quæ sobriis videntur turpia,
Veretur verò faciens nihil, quando Ebrius fuerit,
Ante qui erat sapiens, tunc stultus est.

Sed ad hoc quid plura testimonia congerimus, docente hoc ipsum quotidiana experientia? At hæc
7 locũ habere in consummata Ebrietate sciendum est, in qua quidem omnem rationis usum adimi, vel ipsi Iureconsulti testantur. *Damohud. in Enchirid. rer.*
8 *crimin. cap.*87. *num.*19. in levi enim Ebrietate, vel leviter, vel parum admodum mentem lædi constat, & idcirco non procedunt in leviter Ebrio, quæ in maxime Ebrio locum habent de mente Iureconsultorum. *Menoch. de Arbitr. lib.*2.*cap.*326.*num.*7. *Caball. Resol. crim. cent.*3.*cas.*297. *num.*16.
9 Cum autem tunc consummata Ebrietas fiat,cum
10 sine mensura bibitur,notandum,quod non accipiendum est tam stricto modo, quem sine mensura bibere, quam acceptum est in *cap. Quando. dist.* 44. ubi sine mensura dicitur bibere, qui ultra trinam vicem bibit in prandio, aut cœna, vel qui vinum non temperat, ut *in capit. à crapula. de vit. & honest.*
11 *Cleric. Ripa in l. Generaliter. C. de revoc. don.* sed tunc sine mensura bibere aliquem dicendum est, cum ex vini copia in ebrietatem labitur. immo in casu nostro, neque tunc dici posset, quem sine mensura bibisse, cum jam ex copiosiore potu alacrior se ipso, & magis consueto lætabundus appareret, aut in animi naturales passiones proclivior, ut in iram, lætitiam, tristitiam, petulantiam, audaciam, & hu-
12 jusmodi. In his ergo, inquam, immoderatis potius compotationibus, quam ebrietatibus, vel nullum detrimentum, vel satis modicum patitur ratio; quæ tamen in consummata ebrietate exilium patitur. 13
*Bald. in cit.cap. A crapula.num.*1. licet *Aristot. probl. sect.*3. *probl.*2. quærat, cur non qui vehementer, sed qui leviter se inebriarunt, delirent. qui si penitus vinolenti sunt, potius somniculosi fiunt, aut saltem rationem obrutam à vino habent, & sopitos sensus. nos tamen neque de levi,neque de vehementi ebrietate diximus, non errare in illis mentem, sed solum de excalfactione quadam ex vino,quæ similis est leviusculæ ebrietati.

Sed ex quibusnam signis cognosci, ac distingui 14
poterit vera ebrietas, à non vera, vel à prædicta excalfactione ebrietati simili, & vehemens à levi? *Ripa ubi supra num.*80. *& Io. Bernard. Diaz. in pract. Canon. cap.*77.*litt. B.* difficulter dicebant, cognosci 15
posse ebrietatem; sed fortasse de leviori intelligebant, nam consummata ebrietas satis se ipsam etiam non advertentibus prodit.

Hipp. 2. *præd. text.*8. quem refert ex Iureconsultis *Barbos. de offic. & potest. Episc. Tit.*2. *Gloss.*11. 16
*num.*6. *par.*1. Ebrietatis signa hæc afferebat; sudorem nimirum consueto copiosiorem, respirationem difficiliorem, corporis gravedinem, & humectationem, alacritatem, aut ejus loco modicum capitis 17
dolorem. affert præterea idem *Barbosa ex Gal. & Arist.* alia signa,quæ omnibus ebriis communia,non propria cuique sunt, ut tremorem, vertiginem, unde Iuven. Sat.6.

——— cum jam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exsurgit mensa lucernis.

visus geminationem, ut ex superiori Iuven. carmine, & Nicandr. in Alexiph. in princ.

——— Apparet geminum quodcunque videtur,
Sicut nocte solent, qui vina bibere meraca.

de quibus *Arist. citata sect.*3. *probl. quæst.*10. *& Fracast. lib.*2. *de Intell.* præter hæc inter alia signa connumerat lachrymas, quod videtur signum præ cæteris frequens,unde Vlysses apud Homerum in Odyss. lib. 14.

Dicat autem lachrymas spargere victum me mentibus vino.

cujus rei quoque rationem idem *Arist. ibid. probl.* 23. quærebat. addit linguæ incontinentiam, balbutiem, in risum proclivitatem, importunam locutionem, ut supra ex Theognide:

Loquitur autem infinita, quæ sobriis videntur turpia.

Nos his adjicere possumus inflationem venarum capitis, ipsiusque rubedinem, ac gravedinem, propensionem in somnum, desidiam, stupiditatem, frequentem oscitationem, & similia; nam difficillimum est omnia recensere: non omnia tamen in omnibus,neque omni tempore, neque in omni ebrietate conspiciuntur, sed alia in aliis, ac aliis temporibus, ut jam annuimus; cum varia in variis appareant,non modo ex caussis supra commemoratis,nimirum ex temperamento, humorum qualitate, & copia, ætate, & hujusmodi, sed etiam ex temulentiæ gradu, ex vini quantitate, & qualitate, ex ebrii natura, & consuetudine, ex capitis, & stomachi debilitate, ac virtute.

Sed hic pro Iureconsultis notandum, quod ebrietas potius præsumitur in viro, quam in muliere, & 18
ratio est, quia fœminæ multo minus ebrietate tentantur,quam viri,quod ex Aristot.tradit *Forest.lib.q. Obser.* 28. *in Schol.* proponit hanc quæstionem ex 19
eodem *Arist. Macrob. Sat. lib.* 7. *cap.* 6. pro Philosophis

20 sophis ratio est quærenda, quam illi talem reddunt, nimirum quòd ab humiditate temperaturæ fœmineæ dilui vinum contingit, quod ridiculum mihi videtur, cum vinum non accersat ebrietatem sua siccitate, sed potius caliditate ac tenuitate, & multa evaporatione ad caput. Ego puto ob naturalem mu-
21 lierum consuetudinem, quæ ut plurimum parum ac minus bibunt, quam viri, id contingere, nam mulierculas bibaciores facillime inebriari, & notavi ipse, & quicumque volet, experiri facillime poterit: at si ratio ab illis tradita valeret, multò magis locum haberet in senibus, in quibus multa humiditas excrementitia abundat: tametsi Tiraq. inter Iureconsultos
22 *de leg. Connub. Glos. 1. par. quæst. num. 210.* reprobet hanc nostram assertionem, neque enim ob id, quod magis continentes sint, minus inebriari mulieres contendit, sed ob rationes, de quibus ibi per eum ex Plutarcho, & aliis desumptas, quæ tamen nihil magis, quam superior mihi probantur.

Sed videndum jam quænam habere locum de-
23 beant in ebrio respectu oblæsionis mentis, quæ in eo contingit, quæ non; ac primo ex mea sententia, quam dehinc Senecæ auctoritate in *Epist. num. 83.* & Baldi confirmavi in citato *cap. à crapula. num. 1.*
24 *de vit. & honest. Cler.* distinguendum est: nam vel agimus de ebrio, cum in actu ebrietatis est, vel de eo, qui facile ac frequenter inebriatur, qui ebriosus & vinolentus dicitur. Ebrius enim ab ebrioso distinguitur, & idcirco prudenter *Iul. Alex. lib. 22. salubr. cap. 6.* ebrietatem ab ebriositate distinxit. In ebrio cum ob ebrietatem extra mentem est, omnia
25 procedere debent, quæ in vere demente procedere solent, & idcirco non potest ullo modo contrahere, & si contrahat, contractus est ipso jure nullus.
26 *Ripa in l. Is, cui bonis. num. 21. ff. de verb. oblig.* ne-
27 que quicquam agere potest, quod homini sanæ mentis tantum permissum sit, *id. Ripa in l. Generaliter. num. 76. C. de revoc. don.* specialiter autem non permittitur contrahere matrimonium, quia consensu
28 caret. *Covarr. Relect. in Decr. par. 2. cap. 2. num. 9.*
29 neque testamentum condere. *Bald. ubi supra num. eodem.* quoniam verò ebrietas unicam habet accessionem, neque enim intermittit, quousque termi-
30 netur; idcirco non potest præsumi in ebrietate positum, etiamsi actum faceret, quem quilibet fecisset sanæ mentis, illum ex proposito fecisse, & sic non teneret.
31 Porro in præjudicialibus idem procedere in ebrio
32 actu, quod in demente, notum est, quia ebrius occidens non fit irregularis. *Covarr. ubi sup. Farin. Fragm.*
33 *crimin. par. 2. lit. I. num. 422.* quam opinionem veriorem putat, quam contrariam. In delictis quoque mitius punitur. *l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milit. Bart. in l. Respicien. §. delinquunt. ff. de pœnis. Covarr. in cap. si furiosus de homic. Relect. par. 3. §. unico. num. 11. Farinac. pract. crim. lib. 3. quæst. 93.*
34 *num. 1. & 3. par. 2.* Differt in hoc uno à demente ebrius, quia in delictis non excusatur à culpa. *Rip. ubi sæpe num. 79. Lud. Montal. de reprobat. sent. Pil. dub. 1. sub num. 4. Caball. de omni gen. homicid. num. 188. Arist. tamen 2. Polit. cap. ult.* (tametsi loquatur Arist. ex Pittaci sententia) *quem citat Barbos. de off. & pot. Episc. tit. 2. Glos. 11. num. 6. par. 1.* non modo non excusat ebrium ullo modo, cum delinquit, sed majore pœna afficiendum esse vult, si quem læserit, quam, si idem fecisset extra ebrietatem. Idemque sentit *Arist. ipse Magn. Moral. lib. 1. cap. 31.* cui sententiæ & favent multi Doctores, quos recenset *Ca-*
ball. Resolut. Crimn. Cent. 3. cas. 297. num. 8. & 9. & ego libenter assentirer, cum, ut in principio hujus 35
quæstionis dixi, Ebrietas malum sit sponte accersitum, & voluntaria quædam Insania. & ideo pro diluenda hac Auctorum discordia, recte dixerunt alii Jureconsulti, ebrietatem lenire ac diminuere qui- 36
dem pœnam, non excusare tamen omnino delictum. *Damohud. in Enchirid. rerum crimin. cap. 60. num. 23.* sed & hæc opinio limitatione indiget, non 37
enim habere locum debet, nisi in eo, qui sua culpa inebriatus est, non in eo, qui per errorem, vel alterius fraudem, ut tradunt Doctores, *Ripa in citata l. generaliter. num. 79. Menoch. de Arbitr. cap. 326. num. 8. lib. 2. Caball. ubi supra. num. eodem. & in Resolut. crim. Cent. 3. ibidem num. 10.*

Non injuria quoque repellitur ebrius, dum in actu 38
ebrietatis est, à testimonio dicendo. *Ripa ubi supra num. 76. & in Resp. nov. 201. num. 9.* adde tu, non 39
posse illum testari de iis etiam, cum extra ebrietatem est, quæ ebrius vidit, quia ebrio nullus est sensus, & princeps pars in illo omnino læsa reperitur,

Cæterum Ebriosus non videretur ab homine sa- 40
næ mentis distinguendus, & idcirco omnia suo arbitrio gerere posse permittendus, quæ cæteri sanæ mentis homines gerere permittuntur. Ripa tamen, 41
ut dixi, Ebriosum repellit à testimonio dicendo, & existimo illum non de Ebrio in actu intellexisse, sed de eo, qui facile inebriatur, & hoc non omnino præter rationem, quippe cū qui ebrietati student, etiam memoriam amittant; ex vini enim multa potatione 42
frigidi morbi plurimi pullulare solent, quamvis vinum natura calidum sit, docente *Gal. lib. de symptom. causs. quem adducit Forest. Observ. lib. 9. Observ. 27. in Schol. Levin. Lemn. de occult. natur. mirac. lib. 2. cap. 17.* inter hos autem morbos præcipuum locum tenet, ac frequentior apparet fatuitas, & memoriæ lapsus, ut experientia docet, & testatur *Plin. lib. 14. hist. nat. cap. 22.* in his verbis: Postera die (ab ebrietate) ex ore halitus fœtidi, ac fere rerum omnium oblivio, morsque memoriæ. & apud *Macrob. in somn. Scip. lib. 1. cap. 12.* Ebrietatis comes dicitur oblivio. Cum ergo rectam rerum memoriam Ebriosus conservare non possit, jure repellendus à testimonio dicendo. Fortasse etiam & Ebrioso curator dari de- 43
bet, quia ex eadem caussa mens friget, & ad propria negotia agenda minus sufficere potest. *Ripa in l. Is, cui bonis. num. 24. ff. de verb. oblig.* Vtrum verò 44
Ebrietas præbeat divortio caussam, si quis interroget, dicendum, hoc non habere locum in omni ca- 45
su, sed in eo solum, in quo is, qui frequenter inebriatur, furiosus in ebrietate evaderet, & uxorem percuteret, ita ut periculum esset, ne illa de vita periclitaretur, ita fuisse decisum in Curia Archiepisc. Neapol. testatur *M. Ant. Genuens. cap. 21. num. 12.*

Dubitari etiam potest an Ebriosus resignare pos- 46
sit beneficia; nam *Sarn. quæst. 10. col. 1. regul. de Infirm. resign. adductus per Paris. de Resignat. benefic. libro 3. quæst. 8. num. 22.* negavit Ebrium resignare 47
posse, quod tamen non admittit Paris. qui de Ebrioso intelligit, cum Sarnus fortasse de Ebrio intellexerit: ratio enim à Parisio adducta de Ebrio, cessat proculdubio in Ebrioso. videant ergo, quibus id curæ esse debet, an licite Ebriosus resignare permittatur.

An autem Ebriosus ab officii publici administra- 48
tione removeri debeat, dubitatur immerito, cum & Clericum, & Doctorem Iureconsultum, & Medicum, & Militem ab eorum muniis exercendis prohiberi,

49 hiberi, si Ebriosi sint, tradat *Ripa in d.l.General.n.73. & seq.* Quod vero Ebriosus etiam irregularis evadat, tradit *Nic. Plovius de Irregul.num.2.* licet contra hanc opinionem faciant ea, quæ supra adduxi *num.32.*

50 De termino denique Ebrietatis potest non levis esse dubitatio, scilicet, quanto tempore dicatur quis in Ebrietate ita esse, ut in eo procedere debeant ea, quæ supra retulimus. & licet notissimum sit, & à
51 Gal. adnotatum. 5. *Aphorism.5.* Ebrietatem non solvi æqualiter in omni homine, tamen etiamsi citius, quam tertio die solvatur in multis, ab ebrietate sem-
52 per mens languet ac stupet, neque tam cito ad suum
53 pristinum vigorem revocatur. Ego non minori spatio, quam trium dierum generaliter solvi ebrietatem dixerim, presertim ad effectum, ut ad integram mentis sanitatē rediisse Ebrius dici posset; loquor autem nō de levi, sed de consummata Ebrietate; sed fortasse rectè Iudicis arbitrio dijudicandum relinqui posset,
54 quando in hoc aut illo homine presumi potuerit, solutam fuisse Ebrietatem, addito Medicorū judicio; nam ut diximus multi sunt Ebrietatis gradus, cujus magnitudinem ex gravitate symptomatū commen-
55 surare par est, ut ex magnitudine delirii, ex obmutescentia, ex sopore ac stertore, ex spirandi difficultate, ex rectricis facultatis oblæsione, & similibus.

Restat tandem, ut unum quid, dignum, quod in medium afferatur, annuamus: preter vinum enim notum est, multa esse, quæ ebrietatem inducunt, quæ re-
56 censet *Schench. Observ. suar. lib.1. tit. de ebriet.* ubi pleraque etiam habes, quę ebrietati resistunt, & vini vel perpetuum, vel longum odium inducunt. Sed inter
57 alia populis quibusdam in usu cerevisia est, de qua *Levin. Lemn. lib.2. de occult. nat. mir. cap.19.* tradit, quod non uno eodemque modo inebriat, ut vinum, quia hoc anteriores cerebri partes, cerevisia magis posteriores lædit. Sed hoc problema Aristotelis est, ex quo etiam affertur à *Cœl. Rhodig. lect. antiq. lib.16. cap.3.* hoc tamen nihil differentię ponere debet inter
58 unam & aliam ebrietatem respectu oblæsionis intellectus, cum in utraque pariter lædatur, quemadmodum etiam dicendum est de aliis ebrietatibus, à quocunque alio potu vel comestione contractis.

SVMMARIVM.

1 *In somno mens depravatur.*
2 *Dormiens furioso similis, & absenti æquiparatur.*
3 *Vix vivere dici potest dormiens.*
4 *Dormiens mortuo similis.*
5 *Mortuus peccare non dicitur, sic neque dormiens.*
6 *An dormiens in somno loquens possit contrahere, &c.*
7 *Dormientes ut insani habendi.*
8 *Dormiens neque contrahere, neque sese obligare potest.*
9 *Dormiens voluntate caret.*
10 *Noctambuli qui.*
11 *Noctambulus occidens, vel quocunque modo delinquens, an excusandus.*
12 *Dormiens occidens à pœna excusatur. distingue ut num. seq.*
14 *Quæ concurrere debeant, ut delinquens in somno à pœna excusetur.*
15 *Præcedente insigni animi passione dormiens facilius delinquit circa præmeditata.*
16 *Dormiens etiam ex antecedenti passione delinquens mitius punitur.*
17 *Quod absque voluntate fit, vel nullo modo, vel mitius punibile est.*
18 *Hominum malitia multa.*
19 *Consuetudo surgendi ex lecto probanda in delictis à dormiente commissis.*
20 *Impedimentum non affuisse delinquenti in somno probandum.*
21 *Dormiens, si delinquat, actionem de facili factibilem fuisse probet.*
22 *In somno delinquens, si ratū habeat in vigilia id, quod dormiens patravit, ordinariæ pœnæ subjicitur.*

De Dormientibus, & Noctambulis.

QUÆSTIO XII.

IN somno quoque mentis occasum, seu potius errorem ac depravationem evenire, certo certius 1
est, quia tamen naturalem caussam habet, somnum nimirum, in quo Anima pæne omnino quiescit, & ab omnibus suis præcipuis muniis exercendis, vel penitus vacat, vel maxima ex parte, naturalis quædam dementia ea esse dici potest, unde jure Legum- 2
periti etiam dormientes inter dementes connumerant, eos enim furioso, & absenti æquiparant. *Covarr. in cap. si furiosus, de Homicid. Relect. par.3. §. unico.num.6. Menoch. de arbitr. lib.2. cas.327. num.5. Caball. in tract. de omni genere homic. num.182.* ex nostris quoque *Arist. 5. de Gener. Anim. cap.1.* somnum ex sua natura talem esse dicebat, ut animal inter esse & non esse constituat, & vivendi ac non vivendi esse interliminium docuit, unde vix vivere 3
dici potest, qui dormit, quod manifeste docuit *Plat. 7. de leg.* cum inquit: Nullus enim dormiens alicujus est pretii, nihilo magis, quam is, qui vivus non est, quamobrem absolute mortuo similem faciunt Iureconsulti. *Menoch. ubi supra.* & idcirco quemad- 4
modum mortuus peccare non dicitur, sic neque 5
dormiens. *Glo. in cap. Testamentum 6. di. & D. Thom. apud Menoch. ubi supra.* Similiter etiam dormiens injuriam facere non dicitur, quemadmodum nec irrationalia bruta. *Dec. in l. & vim. num.28. ff. de Iust. & Iur.* Quia tamen nonnulli sunt, qui in somno mirabilia, & ab aliorum hominum more omnino remota penetrare solent, de his peculiariter videndum. de iis enim loquitur *Hipp. in lib. de morbo sacro in principio,* dicens: Quosdam in somno lugentes & vociferantes vidi, quosdam exilientes & fugientes, ac diripientes, quoad excitarentur, quinetiam sunt qui dormientes etiam loquuntur, & de negotiis diurnis sedulo agunt, quinimmo & interrogati interdum ad rem respondent, quod experientia firmat, & notat doctissimus *Petr. Sal. de aff. partic. cap. 18.* dari casus posset, quod tales in somnis contractui consentirent, sese obligarent, aut delicta propria confiterentur, ut evenisse interdum testatur Lucret. lib.5. de rer. nat. in sequent.

Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes protraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dedisse.

Et tunc dubitari jure posset, an contractus valeret, 6
& actus quilibet ab iis factus teneret, & confessio etiam ipsis præjudicaret: & ratio dubitandi est, quia constat in illis adhuc mentem vigilare, & ratiocinatricem partem sua munia obire, quod ab effectu probatur. tamen, licet hoc utcunque veritatem habeat, 7
dormientes ut vere insani habendi sunt. *Damoh. in Enchir. rer. crim. c.84. n.10.* unde neque contrahere, neque sese obligare, neque consentire, neque quod- 8
vis negotium gerere possunt, quinimo ex his etiam deduci potest, confessionem in somnis factam illis nullo modo nocere posse, neque etiam ad indicium capessendum. ratio est, quod licet in somnis ob spirituum tenuitatem, ac puritatem, & excedentem ca-
lorem

lorem homo ea facere ac dicere videatur, quæ ex-
9 tra somnum faceret & diceret, & ratio videatur sui
juris esse, tamen vere sopita est, & dormiens volunta-
te caret, ita ut neque loquatur, neque faciat quod
Mens & Voluntas facere ac dicere dictaret, sed
prout Phantasia varias rerum imagines rationi offe-
rens ex iis etiam ea, quæ neque sunt, neque ullo
modo fuere, dormientem interdum effutire cogit.

Non modo vero sunt ex dormientibus, qui lo-
quantur, & ad rem respondeant, sed qui è lecto in-
terdum exurgant, domestica negotia gerant, fores
aperiant, indumentis consuetis sese muniant, arma
quoque capessant, & obvios quosque, quos vel ini-
micos imaginantur, vel cum quibus rixari se putant,
offendant, & alia etiam patrare soleant, quæ lon-
gum esset enarrare; quorum historias qui perlege-
re cupiunt, adeant *Schench. in Observ. lib.1. tit. de
Noctambulis.* & Iureconsulti habent historiam cujus-
dam Pisani apud *Bart. in l. ut vim. ff. de Iust. & Iur.
num. 5.* & alios casus apud *Damhoud. ubi supra num.
12.* quæ quanam ratione fieri possint, si scire quis
desiderat, videat *Andr. Laur. lib.4. Anatom. quæst.
12.* cujus verba recitat *Martinus Delrius libro 1. Dis-
quisit. Magic. quæst.3.* ubi & ipse plura habet. alia
permulta videre licet apud. *Levin. Lemn. de Occult.
Natur. mirac. lib.2. cap. 5. & Tadd. Florentinus in
Isag. Ioannitii cap.10.* refert, se fuisse noctambulum,
& aliquando cecidisse ex loco alto dormientem.

10 Hos Medici, ex eo quod nocte ambulent, No-
ctambulos vocamus, de quibus peculiaris quæstio
esse potest: nam proponitur communiter à Docto-
11 ribus dubium, an scilicet aliquis ex his hominem oc-
cidens, vel quodvis aliud delictum committens pu-
niendus sit, vel potius excusandus; an item irregula-
ris evadat, si quid patraverit irregularitatē inducens.

Nonnulli Doctores, inter quos specialiter vide
Covarr. loco nuper allegato, & *Barbos. de off. & po-
test. Episc. alleg.28. num.13. par.2.* absolute dicunt,
12 dormientem, si quem occiderit, à pœna homicidii
excusari, & ex eo delicto irregularitatem non incur-
rere, quibus assentitur *Farinac. Fragm. crim. par.2. lit-
tera I. num. 419.* Prudenter tamen tam supradicti
Doctores, quam *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.2. cas.
327. & Carrer. in pract. crim. §. circa num.25. & ad-
ducti ibi per eum. & Caball. de omni gen. hom. num.*
13 182. *& seqq.* distinxisse mihi videntur, cum etiam
casum dari posse volunt, in quo quis dormiens ali-
quem occidens, vel aliud simile delictum commit-
tens, & puniendus sit, & irregularis ex ea caussa
evadat, quod proculdubio tunc habebit locum, cum
14 hæc omnia simul concurrent. Primo quod talis oc-
cidens assuetus fuerit, ac sciverit, se in somnis surge-
re, & arma capessere, & obvios petere, & vulne-
rare. *Menoch. ubi supra num. 4.* Secundo, quod
præcesserit vehemens animi passio, ex qua potuerit
facilius hoc evenire, ut surgeret, & cætera, ut si rixa-
tus fuisset, & ira vehementi commotus, præcipue
contra occisum; vel si amore detentus alicujus fœ-
minæ vel puellæ fuerit, ac illo quidem vehementis-
simo, ex quo non modo ejus potiundi desiderio
mirum in modum flagraverit, sed etiam summo stu-
dio, ac cogitatione frequentissima modum quæsie-
rit, quo illa potiatur. si ergo tunc in eadem domo
casu quodam commoraretur tam inimicus, quam
fœmina, aut puella his jam firmis imaginationibus,
& phantasmatibus irritatus, facilius potuit & ini-
micum occidere, & puellam constuprare, etiam
dum adhuc somno detineretur, cum hæc facilius
eveniant præcedente insigni animi passione, ut te-
statur *Petrus Salius ubi supra.*

Tertio, quod non obstante præcedente rixa, vel 15
odio, seu desiderio, & amore puellæ, tamen hic
sibi non caverit, sed prudens ac sciens in eadem
domo, aut in eodem cubiculo dormierit, ubi vel
inimicus, vel puella commorabatur, neque ob hanc
commoditatem arma absconderit, seu alio quocun-
que modo se custodierit, cum tamen posset, ne in
tale delictum laberetur. ita Doctores omnes supra
citati *in locis præallegatis.*

His ergo simul concurrentibus ob præcedentem
voluntatem, & animi deliberationem, si dormiens
quem occidat, aut quid aliud faciat de Iure punibile,
aut irregularitatem inducens, & puniri poterit, & ir-
regularis fiet; licet mitius in tali casu agi debeat ob 16
rationis defectum, quæ ut supra dixi, in somnis non
est sui juris, ut patet; nam præsupponi debet, quod
etiam stante summo desiderio occidendi inimicum,
vel puella potiundi, tamen potuerit ille, ratione sui
juris existente, desiderium illud coercere, & sese à
tanto delicto patrando abstinere; sed quia voluntas
non erat libera, idcirco citra illam operatur dor-
miens. *Damohud. in Enchirid. rerum crim. c. 59. nu. 5.
Caball. in tract. de omni genere homicid. nu.183.* & non
intelligit quid agat, ut ex nostris tradit *Nancel. in
Analog. Micr. ad Macr. lib. 3. c.8.* quod vero absque 17
voluntate fit, vel nullo modo punibile, vel mitius pu- 18
nibile est. Sed quia malitia hominum multa est, & ex
hoc posset quis dormientem se fingere, & inimi-
cum occidere, vel aliud quid simile patrare, viden-
dum est, quænam teneretur probare is, qui diceret,
se dormientem deliquisse, ut à culpa simul, & pœna
excusaretur. Primo ergo probare debet concluden- 19
ter consuetudinem surgendi è lecto, & ambulandi
per cubiculum, & similia his gerendi, quæ delin-
quentem gessisse constat; neque enim verisimile est,
hoc in non assueto tam de facili potuisse accidere;
nam & ii ipsi, qui assueti sunt, non subito, sed pau-
latim assuescunt, neque potuisset inassuetus tam se-
dulo arma capere, inimicum petere, & hujusmodi.
Secundo probare debet, nullum se potuisse habere 20
impedimentum in accedendo ad lectum vel cubicu-
lum occisi, vel puellæ constupratæ: si enim constaret,
aliquid impedimentum interesse potuisse, ut si por-
tas aperire debuisset, quę tamen cum difficultate pa-
terent, aut si facile eventu fuisset, illum pedem in ob-
via obstacula offendere, tunc non sufficienter ex mea
sententia probaret, se dormientem deliquisse: nam
Gal. 2. de mot. muscul. cap. 4. class. 1. cum narraret, sese
dormientem per stadium ambulasse, saxum se offen-
disse dicebat; ex quo excitatus est, unde, inquit ille,
id in causa est; quod tales, qui dormientes ambulant,
vel surgentes aliquid agunt, non possunt longo tem-
pore progredi, quia minime possibile est, viam illos
nancisci ita planam, ut sine ullis offendiculis existat;
sic etiam neq; quicquam gerere dormientes possibile
est, quod multū temporis spatiū requirat, aut multos
actus, quia impossibile est, eos inter agendum aliquid
non offendere, quod illos à somno possit excitare.

Et ob eandem etiam caussam probare teneretur
hic, si arma ceperit, se habuisse arma prompta, aut
in muro vicino appensa, neque multo studio indi-
guisse ad illa capessenda, quia si multo labore, ac
industriā uti oportuisset, facile erat inter laboran-
dum, ut à somno excuteretur. neque omnia fortasse
arma ob id ipsum in usum trahere potuisse creden-
dum est, sed tantummodo simplicia, & quæ facili
negotio

negotio tractantur, aliter enim ſi non tam de facili tractari potuiſſent, ut ſi eſſet armorum genus, quod ſclopetum, ſeu arcobuſium vocant, quæ nonniſi ſummo ſtudio tractari poſſunt, ſuſpicionem peccati
21 augebit, ac in ſumma quamcumque actionem dor-
22 miens fecerit, de facili factibilem fuiſſe probare delinquens debet. Quod verò in ſomno delinquens ordinariæ pœnæ ſubjiciatur, quandocunque ratum habuit in vigilia id, quod in ſomno fecerit, docet *Menoch. & DD. ab eo citati, ubi ſupra num.* 8.

SVMMARIVM.

1 *Soporiferi affectus rationem turbant.*
2 *Inſania fit in ſoporiferis affectibus.*
3 *Imaginationem non errare in affectibus ſoporiferis.*
4 *In ſoporiferis affectibus, ut in cæteris dementiis procedendum.*
5 *Soporifero affectu detentus ſi actum facit prudentem, non tenet ille actus.*
6 *Actus in affectibus ſoporiferis celebrati non tenent. diſtingue ut num. ſeq.*
8 *Principium morbi quid.*
9 *Morbi augmentum quid.*
10 *Comatoſi in duplici differentia.*
11 *Comatoſi ſi actum prudentem faciant irritus eſſe non debet.*
12 *Qui in febribus inſaniunt, cum morti proximi fiunt, menti reſtituuntur.*
13 *Lethargus quid.*
14 *Caros quid.*
15 *Coma quid.*

De Lethargicis, Comatoſis, Caroticis, omniſque generis Somniculoſis.

QUÆSTIO XIII.

PRoximæ ab inſania, quam naturalem eſſe diximus, quod à ſomno cauſſa nimirum naturali dependeret, aliæ ſunt, quæ inter minime naturales adnumerandæ, quod ab innaturali ſomno originem ducant. Hæ, licet unius ejuſdemque ſpeciei pæne ſint, quod in ſymptomatibus, & modo univerſali affligendi conveniant, non nihil tamen inter ſe in particulari evariant, variantibus etiam affectibus, ex quibus illæ dependentiam habent: in hoc tamen coincidunt, quod omnes non rationem tantum devaſtant, ſed quamcumque etiam humani Intellectus facultatem, ac virtutem, ut exiſtimativam, & me-
1 moriam. Fiunt hujuſmodi inſaniæ in his affectibus,
2 ſcilicet Lethargo, Caro, & Comate, in quibus omnibus ægri profundiſſimo ſomno detinentur, ita ut vix ullo modo excitari poſſint, & excitati illico, ac ſine mora in eundem ſomnum relabuntur, pereunte omnino in ipſis Ratione ac Memoria, & ſalva tantum fortaſſe Imaginatione; quam tamen neſcio un-
3 de habeant Medici in his aberrare; quis enim eorum eſt, qui ſciat, quænam imaginetur is, qui profundo ſomno detinetur, ſi neque ab illo excitatus ullam memoriam præteritorum conſervat? At, inquies, Medici per conjecturas id aſſequi poſſunt, & ex diſcurſu rationabili. ego verò & ex conjecturis, & ex rationibus contrarium venari poſſum. ſed quoniam ea res nullius momenti pro nunc mihi videtur, dictis eorum libens acquieſcam.
4 In his igitur omnibus inſaniis hiſce morbis ſupervenientibus, cuncta veluti in cæteris dementiis, ac inſaniis procedere debent, habendique ſic affecti tanquam mortui; ſi modo addamus, regulam illam, quod actus, quem quilibet ſanæ mentis faceret, etiam in demente teneat, in his caſibus locum non habeat; unde quotieſcunque Medici, qui de ſpecie 5
infirmitatis deponere debent, ex qua quis laboraverit, vel ex qua tandem obierit, affirment eam fuiſſe ex harum genere, quas commemoravimus, Lethargum ſcilicet, vel Carum, vel Coma, actus omnes, qui in tali ægritudine geſti præſumerentur irri- 6
ti, ac nulli abſque dubio judicandi. quod non ſolum procedere debet in ipſo ægritudinis vigore, in quo jam ægri profundiſſimo ſomno obligati, ac in eo veluti ſepulti jacentes, omni procul dubio quocunque ſenſu orbati ſunt, ſed etiam in ægritudinis principio & augmento; ex tunc enim Ratio & Memoria in hujuſmodi ægrotantibus vacillant, ita ut ad nihil prudenter peragendum ſufficere poſſint.

De principio tamen poſſet haberi aliqua ſuſpicio, cum licet ratio tunc depravari incipiat, modica ea depravatio eſt. quamobrem Medici, qui curæ præſunt, ſpecialiter de Rationis ſanitate deponant neceſſe eſt, & de tempore ægritudinis, in quo actus celebratus eſt: fortaſſe enim talem actum in principio gerere poſſet infirmus, qui cum prudentia ge- 7
ſtus videretur, & præſumi tunc poſſet, Rationem vel parum quid, vel nihil omnino detrimenti perſenſiſſe. Principium autem, & augmentum morbi notum Medicis eſt; nam principium dicitur primus 8
morbi inſultus, totumque illud tempus, in quo accidentia morbi debilia ſunt, augmentum præcedens; ut in his morbis levis in ſomnum proclivitas, Rationis diminutio, ſenſuumque hebetudo: augmentum verò quando hæc ſymptomata augeri inci- 9
piunt, & jam ægri profundius dormiunt, magiſque difficulter excitantur, à Ratione manifeſte aberrant, & ſenſibus omnino deficiunt, licet interdum excitentur, & loquantur. Medicis verò aliter quoque principium, & augmentum morbi dicitur juxta concoctionem humorum, ſed ad rem noſtram hæc minus faciunt.

Cæterum de Comatoſis peculiaris conſideratio 10
eſt, cum in duplici differentia conſtituantur, unde quidam vigiles appellantur, & morbus ipſe Coma vigil; & alii ſomnolenti, morbus autem Coma ſomnolentum, vel Coma ſimpliciter nominatur. Priores in priori morbo conſtituti habent ſolummodo propenſionem quamdam ad ſomnum, ac facile dormiunt, ſed facile etiam excitantur, ac parumper evigilant, & in ſumma inter ſomnum & vigiliam conſtituti videntur, quod ob humorum heterogeneam naturam morbum inducentium evenit; in his verò procul omni dubio ratio minus læſa apparet; tamen quamdiu in eo ſymptomate perſiſtunt, non minus ac dormientes judicandi; ſed in his illud locum habere poteſt, quod ſi quem actum gererent, quem quilibet ſanæ mentis faceret, irritus eſſe non debe-
ret; & ratio eſt, quia interdum Natura valida vi, 11
ac impetu quodam excitato, turbidis vaporibus à Rationis ſede deturbatis, ſanitati mentem reſtituit, vel ſaltem intervalla dilucida concedit.

Immo videmus pleroſque ex iis, qui in febribus 12
inſaniunt, cum morti proximi ſunt, ad mentem parumper redire. *Valleſ. in* 3. *de morb. vulg. ſect.* 3. *Ægr.* 14. nam facultate retentrice jam emortua, morboſa materia à capite ad cor præcipitatur, ex qua cor ipſum ſenſim ſuffocatur, & tunc æger moritur,

tur, vel ob extremum naturæ conatum id evenit, ut eidem Valleſio placet. Quod ſi id conſtet, nempe infirmum lethargicum, aut comatoſum ante mortem prudentes quoſdam actus feciſſe, quales ſani homines faciunt, locum quidem haberet hic conjectura pro validitate eorum actuum.

Vt autem uberius Iureconſultis ſatisfiat, qui Medicorum depoſitiones, ſi quando caſus contingat, facilius aſſequi poſſint, quid quiſque ex iis morbis ſit, quos commemoravimus, breviter exponamus, quod etiam rudioribus Medicinæ ſtudioſis, ſi qui in hunc librum inciderint, non parum proderit; cum morbi hujuſmodi adeo ſimiles inter ſe exiſtant, ut unum ab alio diſtinguere etiam iis, qui in arte nonnihil conſummati ſunt, difficile judicetur.

13 Lethargus igitur, qui etiam Veternus aliquando nominatur, eſt inexpugnabilis dormiendi neceſſitas 14 cum febre continua, & lenta. Caros verò, alias torpor, ſive marcor dictus, eſt ſomnus profundus, & ægre amovibilis, vel abſque febre, vel ſubſequens ad ipſam febrem; quæ eſt differentia inter hunc & illum morbum; præterquam quod Lethargici interdum excitantur, Carotici nunquam, ſed veluti mortui jacent; ſalvam tamen habent reſpirationem, ex qua ab Apoplecticis diſtinguuntur; ultra id, quod Apoplexia illico prehendit, Caros autem ſenſim.

15 Coma denique, Cataphora quoque dicta, & ſopor, & Cathoche, & Arabibus Subet, eſt proclivitas in ſomnum, ob quam ægri ſemper dormire deſiderant; ſeſe tamen ipſi interdum excitant, ac ſæpe expergiſcuntur, ſomnuſque non continuus eſt, ſed brevis, & interruptus, nam ſæpe de loco ad locum moventur, tanquam ii, qui dormire conantur, non tamen quietem in ſomno inveniunt, nam habent hi proclivitatem ad ſomnum, tamen dormire non poſſunt, hoc Coma vigil, & Acrypnocoma vocatur; ſi vero profunde dormiant, & ægre excitentur, ſomnolentum Coma appellatur, & differt à Caro in cauſſa, quia Carus à frigido, Coma magis ab humido dependet: qui tamen horum nominum, ac morborum differentias exquiſite explicatas habere deſiderat, practicos adeat omnes lib. 1. & præcipue *Foreſt. lib. 10. Obſer. 24. in Scholiis.*

SVMMARIVM.

1 *In Apoplexia fit ſenſuum omnium ruina & occaſus.*
2 *Apoplexia gutta dicta.*
3 *In Apoplectico omnia locum habent, quæ in furente, abſente, aut mortuo.*
4 *Recenter ab Apoplexia excitatus, an agere poſſit, ut homo ſanæ mentis. dic ut num. 6.*
5 *Apoplectici infatuantur, & memoria deficiunt.*
6 *Apoplexia duplex.*
7 *Differentia inter unam & aliam Apoplexiam.*
8 *Apoplexia levi detenti non tam ſubito ad mentis vigorem redeunt.*
9 *In forti Apoplexia homines, ut plurimum moriuntur.*
10 *Actus facti non multò poſt Apoplexiæ inſultum ſuſpecti eſſe debent.*
11 *Apoplexia facit conjecturam fatuitatis.*
12 *Actus ab Apoplecticis extra acceſſionem facti Iudicis arbitrium requirunt, an validi eſſe debeant.*
13 *Apoplecticus neque promoveri, neque promotus miniſtrare poteſt.*
14 *Epilepticus à Lunatico quomodo differat.*
15 *Epilepſia pluribus nominibus appellata.*
16 *Epilepſia quid.*
17 *Epileptici in acceſſione poſiti mortuis, & abſentibus æquiparandi.*
18 *Epileptici extra acceſſionem, quos actus gerere poſſint.*
19 *Magni viri, ac ſummi ingenii Epilepſia tentati.*
20 *Leviuſcula Epilepſia vertigini finitima.*
21 *In levi Epilepſia mens nihil patitur.*
22 *Epilepticus eligi non poteſt.*
23 *Epilepticus non poteſt obtinere beneficia ordinem requirentia.*
24 *Epilepticus ordinari non poteſt.*
25 *In forti Epilepſia locum habent ſupradicta, non in levi.*
26 *Lunatici unde dicti.*
27 *Lunatici nomen, quibus aptetur.*
28 *Lunaticus, quomodo accipiatur in l. Bovem. §. aliquando. ff. de Ædil. edict.*
29 *Lunatici ab Alciato male appellati Energumeni.*
30 *Energumeni qui.*
31 *Lunatici tanquam ſtolidi habendi.*
32 *Lunatici curatorem recipere debent.*
33 *Lunatici quomodo ad teſtamenti confectionem admittentur.*
34 *Actus prudentes facti à Lunaticis tenent.*

De Apoplecticis, Epilepticis, Lunaticis, & hujuſmodi.

QUÆSTIO XIV.

IN Apoplexia fieri repentinam ſenſuum omnium 1 ruinam & occaſum, Medicis notum eſt, qui & Apoplecticos interdum tanquam mortuos jacere ſciunt, ita ut à vere extinctis vix, ac ne vix quidem ſecerni poſſint; nam neque ex pulſu, neque ex reſpiratione, neque ex alio quovis ſigno vivere ipſos apparet: cum enim omnis motus, qui in viventi animali celebratur, mediantibus ſpiritibus fiat, qui per nervos à Cerebro animalium ſpirituum fonte ad partes tranſmittuntur, & in hoc morbo ipſi nervi, eorumque ductuum principia obſtruantur, ita ut ſpiritibus tranſitum interdicant, neceſſe eſt illico animal corruere, ac veluti mortuum jacere, reſolutis omnibus nervis, qui ipſum animal ſuſtinebant: cum motus autem deperditione omnes Intellectus facultates occidere par eſt, nam & hæ non niſi iiſdem ſpiritibus mediantibus celebrantur. Hunc mor- 2 bum barbari quidam Medici guttam vocant, & noſtra etiam vernacula lingua vocamus *la goccia.* De quo unum tantummodo eſt, quod dubitationis anſam præbere poſſit, quantum ad rem noſtram pertinet, in cæteris enim clariſſimum eſt, omnia in Apo- 3 plectio locum habere dum in acceſſione eſt, quæ procederent in homine furente, aut potius abſente, immo etiam & mortuo. dubium autem de eo eſt, qui recenter ab Apoplexia reſurgit, an ſcilicet poſſit 4 ea omnia agere, quæ cæteri ſanæ mentis homines agere permittuntur: manifeſtum namque experientia eſt, plurimum Apoplecticos infatuari, extra 5 mentem ire, memoria deficere etiam cum ab Apoplexiæ acceſſione in vitam reſtituuntur; neque controvertendum eſt, ipſos non tam cito ad priorem mentis vigorem redire, ſed extra ſe poſitos ſaltem per aliquod rationabile temporis ſpatium permanere.

In hoc dubio dicendum, Apoplexiam duplicem 6 eſſe; alia enim levis eſt, alia fortis; una vero ab alia

ſecernitur ex ſymptomatum concomitantium forti-
7 tudine, & levitate, ut ex ſtertore, ex læſione reſpi-
rationis, ex abſciſſione pulſus, ex acceſſionis dura-
tione, & ſimilibus, ut percurrit Foreſt. *lib.* 10. *Ob-
ſer.* 74. In levi ergo Apoplexia homines facile, ſi ſa-
nentur, ad ſanam mentem redeunt, licet non tam
8 ſubito, ut priſtinum omnino vigorem mentis ſtatim
ac reſurgunt, acquirant, ex quo videant Iureconſulti,
an actus aliqui ſaltem, ſi non omnes, tunc tempo-
ris, hoc eſt, ante tertiam diem celebrati, ſuſpecti ali-
quo modo eſſe poſſint; quia & idem Foreſt. *ubi ſu-
pra Obſer.* 77. *in Scholiis* teſtatur in pleriſque talem
apparere ſtupiditatem, ut attoniti videantur. At in
9 forti Apoplexia homines quidem ut plurimum ſuc-
cumbere conſtat experientia, Hippocratis Auctori-
tate canonizata, *lib.* 2. *Aphor.* 42. ſi aliquando ta-
men forte fortuna ſanentur, conſtat illos etiam ad
aliquod longiuſculum tempus, & aliquando per to-
tam vitam fatuos evadere. Igitur ſi ex Medicorum
teſtimonio probetur, quem Apoplexia forti, aut
etiam mediocri detentum fuiſſe, illumque non mul-
to poſt acceſſionem teſtamentum condidiſſe, vel
10 quidvis aliud egiſſe, actus tunc facti ſuſpecti ex mea
ſententia eſſe deberent ob rationem prædictam.

Quin etiam ad fatuitatem ac ſtoliditatem alicu-
11 jus probandam, maximam & urgentiſſimam præ-
ſumptionem faceret, ſi conſtaret illum aliquando
Apoplexia detentum fuiſſe, præſertim ſi illa ex Me-
dicorum judicio non omnino levis extiterit.

An vero actus ab hujuſmodi ægrotantibus facti,
legitime geſti fuerint nec ne, reſpectu ipſius ægro-
12 tantis, & mentis ipſius ſanitatis, fortaſſe Iudicis ar-
bitrium requireret; nam multa eſt horum morbo-
rum varietas, & prædictæ levitatis & fortitudinis
hujus morbi infiniti pæne gradus eſſe poſſunt, juxta
quos hominem citius aut tardius mentis vigorem
recuperare contingit; ac ſubinde Iudicem in deci-
dendo modo in unam, modo in aliam partem pro
particularium caſuum differentia inclinare neceſſe
eſt; ſed in his Medicorum Iudicium adhibendum,
nullus ambigere debet.

Quoniam vero Iureconſulti Canoniſtæ volunt,
13 quod Apoplecticus neque promoveri poſſit, neque
promotus miniſtrare. Majolus *de Irregul. lib.* 2. *cap.*
24. *num.* 2. proculdubio juxta præmiſſa diſtinguen-
dum eſt, quod hoc procedat in Apoplexia forti,
non in leviori; quod duplici ex cauſſa veritatem ha-
bere exiſtimo: primo ob cauſſam jam commemo-
ratam, ſuccedentis nimirum fatuitatis & dementiæ
ab Apoplexia forti; alia ob id, quod fortis in Para-
lyſim, ſeu membrorum reſolutionem ſemper omni-
no deſinit, utraque vero harum cauſarum per ſe ſuf-
ficiens eſt & promotionem, & adminiſtrationem
impedire, ut hoc titulo non ſemel patet, quanto
magis ergo ſimul junctæ operari debent?

Iam vero de Epilepticis loquamur, ac videamus
14 primo, quid interſit inter Epilepticum & Lunati-
cum, ante tamen ſciendum, quid ſit Epilepſia, quæ
quamplurimis nominibus inſigniri ſolet; ſunt enim
qui vocent ſacrum morbum, alii qui vocent Her-
culeum, ut inter Iureconſultos Rota *in Bonon. prof.
Vener.* 9. *Decembris* 1611. *coram Vbaldo*, (licet non-
nulli apud Aretæum *lib.* 2. *Acutorum, cap.* 14. Her-
culeum morbum vocaverint elephantiaſim) alii in-
fantilem, ſeu puerilem, & Barbari Matrem puero-
rum, (licet Cardan. *Comm.* 2. *Aph.* 45. hæc poſte-
riora nomina non Epilepſiæ, ſed convulſioni con-
venire contendat) vocatur etiam Lunaticus. Celſus
vocat morbum majorem *lib.* 1. *cap.* 23. appellatur 15
quoque communiter Caducus, alias etiam Comitia-
lis, & ab aliquibus quaſi per Antonomaſiam mor-
bus Sonticus, ut à Plin. *lib.* 36. *hiſtor. nat. cap.* 19.
Immo & ex eadem cauſſa morbus magnus dicitur,
ita enim intelligunt illum Hipp. locum *in* 6. *Epid.
ſect.* 6. *text.* 7. Galen. & Valleſ. Quartana laborantes
magno morbo non capiuntur. Neotericus quidam,
nempe Honorat. Bouche vocavit morbum ſcele-
ſtum ex proprio marte, non tamen omnino ab re.
Alia etiam nomina ſortitur ab Arabibus, ac Latino-
barbaris Medicis, quorum meminiſſe ſupervaca-
neum omnino eſt. Volunt autem omnes, Epilepſiam 16
eſſe totius corporis convulſionem cum mentis, &
ſenſuum ablatione; de qua re vide Galen. 3. *de lo-
co aff. cap.* 7. *claſſ.* 4. & inter Iureconſultos Rot. ex
ipſo Galeno, apud Farinac. *deciſion.* 236. *num.* 6. *par.*
4. *Tom.* 1. hoc enim morbo apprehenſi illico con-
cidunt, & ſi magnus morbus ſit, ſimiles Apoplecticis
fiunt, ac nullus pæne motus in illis apparet, ut do-
cebat Cel. Aur. *Chron. lib.* 1. *cap.* 4. diſtinguitur ta-
men ab Apoplexia, quia hæc in paralyſim deſinit,
Epilepſia vero nequaquam. Si autem non tam for-
tis morbus ſit, tunc ægri diſtorquentur, vel in univer-
ſo corpore ſimul, vel modo in una, modo in alia par-
te, interimque & voce, & auditu, & omnibus ſen-
ſibus privantur, ratione quoque, & memoria de-
ſtituuntur, ita ut ad nihil omnino ſufficiant, non ſe-
cus ac prædicti, mortuis & abſentibus æquipa- 17
randi, cum adhuc in acceſſione ſunt, etiamſi mo-
veri, etiamſi aliquid comprehendere videantur.

At cum Epileptici extra acceſſionem ſunt, de il- 18
lis non minus, quàm de Apoplecticis diſtinguen-
dum eſt; nam vel levi Epilepſia tentantur, ac raro
paroxyſmo corripiuntur, ut ſemel aut bis plurium
annorum ſpatio, ſicuti conſtat ſummi ingenii viros
eum morbum perpeſſos, ſed levem, ut Herculem,
Cæſarem Auguſtum, & alios, de quibus vide Ravíſ. 19
in officina par. 1. & Vinc. Alſarium *lib.* 6. *de morb.
cap. lect.* 31. qui & ejus problematis cauſſam enodat;
vel Epilepſia eſt fortis, & frequenter prehendit, ut
ſingulis menſibus in interluniis, vel in temporum,
ac tempeſtatum mutationibus, ut apud Solſtitia, &
Æquinoctia. Ex quibus adverte, quod non ſunt ſemi- 20
per vera ea, quæ Rota dicit *in Bononien. profeſſ.
infra citata*, quod nimirum Epileptici non præſen-
tiant paroxyſmum, & quod non recordentur, &
quod ſemper frequentiſſime cadant, & quod incu-
rabiles exiſtant; hæc enim de gravi morbo caduco
veritatem habent, non de leviori; unde non pote-
rat dici in eo caſu, fratrem illum non pati caducum
morbum, ſed eum non fuiſſe talem, qui impediret
profeſſionem. dicamus ergo, quod cum in leviuſ- 21
cula Epilepſia, quam vertigini finitimam facit Fer-
nel. *Pathol. lib.* 5. *cap.* 3. vix ratio, & Intellectus
quicquam detrimenti patiantur, nihil omnino eo-
rum, quæ in forti procedunt locum habere debent.
ut quod tradidit Hoſtienſ. *in Summ. lib.* 1. *de poſtul.
prælat. num.* 3. Bertachin. *de Epiſc. lib.* 2. *cap.* 45. ni-
mirum, non poſſe Epilepticum eligi, neque poſtu- 22
lari in Epiſcopum, neque quod tradiderunt alii, 23
hoc eſt, non poſſe Epilepticum obtinere beneficia 24
ordinem requirentia. Garz. *de Benefic. par.* 7. *cap.* 12.
num. 20. quia neque ordinari poſſit, & ad ſacra pro-
moveri. *C. Nuper. cauſ.* 7. *quæſt.* 2. *Gloſ. in cap.* 1. *cauſ.*
7. *q.* 1. immo quod neque promotus poſſit admini-
ſtrare. Pariſ. *de Reſignat. benefic. lib.* 5. *quæſt.* 6. *num.*
105. Neque quod Religionem profiteri poſſit, un-
de

de Rota *in Bonon. profeſſionis Vener. 9. Decemb.* 1611. *coram Vbaldo*, annullandam voluit fratris illius profeſſionem, quia morbus caducus, quo laborabat, levis erat, vel non erat morbus caducus, hæc ergo,
25 inquam, in fortiori Epilepſia locum habere intelligendum, in qua & rationis diminutio, & morbi turpitudo, & alia poſſunt his, quæ ſupra commemoravimus, locum dare, & proprie procedere credendum in his, qui Lunatici dicuntur: hi namque licet eodem morbo laborent, quo detinentur Epileptici, & iidem ſpecie exiſtant, tamen ab illis differunt in acceſſionum frequentia, & gravitate, quia quotieſcunque Luna cum Sole coit, vel in ejus oppoſitione exiſtit, paroxyſmo prehenduntur, & ex hoc Lunatici dicti ſunt. alii tamen volunt dici Lunati-
26 cos, ex eo, quod qui Interlunio naſcuntur, huic morbo ſint obnoxii, ut ex Aræteo, & Sereno refert Mercurialis, & recitat utramque opinionem Holler. *lib. 1. de morb. Inter. cap. 15.* alios autem ſenſus & opiniones circa id nominis affert Valleſ. *in lib. de ſacr. philoſoph. cap. 71.* prior tamen opinio magis ſenſui correſpondet, de qua etiam idem Mercurial. *lib. 1. ſuæ pract. cap. 26.* & Foreſt. *lib. 10. Obſerv. 53.* ſed ex Iureconſultis Ioannes Calvinus *in Lex. Iurid. in*
27 *verb. Lunaticus*, non ſolum aptari vult hoc nomen comitiali morbo laborantibus, ſed cæteris omnibus, qui ſecundum Lunæ motum ægrotant, & quorundam morborum inſultibus corripiuntur, aut eo tempore inſaniunt; & fortaſſe hoc non ab re eſt, ſed in communi modo loquendi, ac propriiſſime Lunaticos non alios, quam commemoratos ſupra, appellamus, & hoc pacto accepiſſe illud nominis exiſtimaverim Iureconſultum *in l. Bovem. ff. de Æ-*
28 *dil. edict. §. aliquando.* ab ipſo etiam Calvino adducta, cum dicit, non expedire Domino ſervum habere Lunaticum ex hoc, quia ſingulis menſibus in morbum relabitur, ita ut nullius pæne uſus ſit, immo potius maximi incommodi. Male vero Lunaticos appellari Energumenos dixerim, quod tamen voluit
29 Alciat. *Parerg. lib. 8. cap. 23.* Energumeni enim ſunt,
30 qui à malo ſpiritu vexantur; at licet interdum Dæmoniaci fiant Lunatici, cujus rei exemplum habemus in ſacris, *Matth. cap. 17. verſ. 16.* tamen non ſemper Lunatici ſunt Dæmoniaci; verum pro Alciato faceret Conſtantini Africani auctoritas *Pract. lib. 9.* qui Lunaticum, & Dæmoniacum ſimiles facit; re vera tamen inter ſe maxime differunt, ut vidimus.

31 Cæterum Lunatici tanquam Stolidi & Amentes habendi, cum tales in rei veritate exiſtant; quamobrem non ſolum in favorabilibus, ſed etiam in præ-
32 judicialibus, ut fatui & amentes tractandi. Curatorem etiam ipſos recipere neceſſe eſt, neque quid præſtare ſinendi, quod ipſis præjudicare poſſit abſque curatore, ut de minoribus, & ſimilibus deciſum Iureconſulti. ad illud unum fortaſſe admitti
33 poſſe eos dixerim, (niſi ſumma detinerentur ſtoliditate, quam etiam in his quoſdam gradus recipere non inficior) hoc eſt, ad teſtamenti confectionem; & hoc ipſum cum cautela, nam & oporteret eos longe à paroxyſmo abeſſe, cum teſtantur, & non habere paroxyſmos fortiſſimos, & ad mentem qualemcunque cito à paroxyſmo ſublevatos redire.

An autem actus prudenter facti ab his validi cen-
34 ſendi ſint ex hoc, quod præſumi poſſit eos habuiſſe tunc dilucida intervalla, affirmative reſponderem, quia maxime in his ea intervalla apparere poſſunt, licet de raro ob paroxyſmorum frequentiã appareant.

S V M M A R I V M.

1 *Animalia omnia à fulmine icta ſemper intereunt, præter hominem.*
2 *A fulmine icti ſenſu, & motu, ut Apoplectici, privantur.*
3 *Apoplectici, unde ſic nominati.*
4 *A fulmine icti, vel per aliquod tempus, vel per totam vitam infatuantur.*
5 *A fulmine icti, ut Apoplectici habendi dum in acceſſione perſiſtunt. extra acceſſionem, dic ut num. ſeq.*
7 *Actus prudens ab ictis à fulmine factus tenet.*
8 *Fatuitas cauſſata in ictis à fulmine non habet acceſſiones, vel exacerbationes.*
9 *Congelati motu, & ſenſu privantur.*
10 *Cathoches idem quod Catalepſis.*
11 *In conſummata Catalepſi ægri omni ſenſu, & intelligentia privantur.*
12 *In quo dementium genere collocandi ſint Cataleptici. vide numero ſeq.*

De Ictis à fulmine, Attonitis, Congelatis, & Catalepticis.

Q U Æ S T I O XV.

QVamquam, ut Plinius *lib. 2. hiſt. nat. cap. 54.* 1
& Card. *lib. 2. de ſubtil.* teſtatum reliquit, cætera animalia fulmine tacta illico moriuntur, unus tamen homo non ſemper ejus vi extinguitur; ſed licet non moriatur, cum à fulmine tamen percuti-
tur, illico veluti Apoplecticus cadit, ſenſu ac mo- 2
tu deſtitutus, ut patet in hiſtoriis relatis per Ant. Beniven. *de Abdit. cap. 23.* & declarat quotidiana 3
experientia. Immo ipſi Apoplectici ſic nominati, quod veluti fulmine percuſſi videantur, Montano teſte apud Foreſt. *lib. 10. Obſervat. 69. in Schol.* unde ſatis apte Roderic. Caſtren. *de Metheor. Microc. lib. 4. cap. 8.* comparabat hominem apoplexia correptum cum homine à fulmine icto, ſeu potius Fulmen Macrocoſmi in Microcoſmo non aliud eſſe, quam hujus morbi inſultum inſinuavit.

Homo ergo à fulmine percuſſus, ſi non intereat, 4
tamen vel ad aliquod tempus, vel per totam vitam infatuatur, atque amens redditur. Alex. *lib. 2. problem. 88.* & hinc omnem intelligentiam, ac veram rerum cognitionem amittit; in cujus rei teſtimonium venire poſſunt plures caſus à Schenchio relati *libro primo Obſervat. tit. de Apoplexia.* inter quos etiam connumerare poſſem mei Avunculi infortunium, qui à fulmine percuſſus, ut mihi narrabat, in itinere, tribus diebus abſque ſenſu, & motu fuit, totuſque riguit; mox ad calorem reverſus, veluti ſtolidus nonnullis hebdomadis permanſit, donec remediis adjutus, & Natura cooperante ad integram rerum intelligentiam, ac ſibi connaturalem prudentiam, qua mirum in modum pollebat, reverſus eſt. Epidermis autem tota à corpore ſeparata illi eſt, non minus quam in ſerpentibus vere novo eveniat.

Tales ergo, quouſque ſenſu motuque privantur, ut 5
Apoplectici habendi, de quibus ſuo loco vide, reſipi- 6
ſcentes autem, ſi integram conſequantur mentis ſanitatem, tanquam ſani habendi; ſin minus, inter fatuos

ij. D 2 con-

connumerandi, proprie enim fatuis similes apparent, absumptis cerebri spiritibus ex ignis cœlestis vi, & ipso cerebro exinde refrigerato. In quo vero fatuitatis gradu reponendi sint, hoc ego Iudicis arbitrio relinquerem, cum multi esse possint hujusmodi
7 fatuitatis gradus. Actus autem prudentes ab his fa-
8 cti signum præbere possent recuperatæ sanitatis, idcirco notandum, quod hæc fatuitas non habet quidem accessiones, sed si quando deficere incipiat, omnino denique absumitur. Durat enim ad aliquod tempus interdum, quia ut dixi, vapor igneus ille fulminis absumit maximam spirituum copiam in cerebro permanentium, qui tamen possunt temporis spatio reparari, atque hoc pacto mens ad suum pristinum vigorem sensim redire.

9 Congelati porro, qui & Cataleptici, & Syderati dicuntur. sensu etiam ipsi, motuque destituuntur, & rationalem animæ partem non modo læsam, sed pæne obliteratam habent, insimulque etiam memoriam: quamquam Gal. *comm.* 2. *in primum Prorhet. text.* 56. *class.* 4. in quodam fuisse servatam memoriam docet; immo sensus quoque, licet obtusiores naturali statu, existimandum tamen in Cathoche, seu Catalepsi laborantibus, (nam utroque nomine morbus hic insignitur, præterquam quod
10 etiam Congelatio, Detentio, & apprehensio, morbusque attonitus appellatur) omnino sensum motumque, & omnem pæne animalem virtutem perire, ut ego in praxi, non multis abhinc diebus in librario amico meo observavi, & aliàs ante. Ad historiam vero Gal. cum Mercurial. *suæ pract. lib.* 2. *cap.* 8. respondendum, non fuisse morbum illum veram Catalepsim, sed vel non veram, vel non con-
11 summatam, in qua omni sensu, & intelligentia spoliari ægrotantes firmant cæteri omnes Auctores. Fernel. *Pathol. lib.* 5. *cap.* 2. & Mercuralis *ubi proxi-*
12 *me, & alii practici lib.* 1. Ex quibus facile apparet, in quo dementium censu hi collocandi sint, patetque illos tanquam absentes, & mortuos habendos esse. posset tamen scrupulus aliquis insurgere circa supra commemoratam historiam ex Galeno, qua tamen non obstante, licet concedatur ita rem præ-
13 teriisse, ut ægrotus ille memoriam conservasset, & aliquem obtusum sensum, tamen nihil differentiæ inter unum & alium casum in hoc morbo ponendum censeo; & ratio est, quia etiamsi optime hi sentirent, & non memoria solum, sed etiam ratione pollerent, tamen neque nutibus, neque loquela quicquam explicare possunt, nam & omnino obmutescunt, & omni prorsus motu privantur.

SVMMARIVM.

1 *Phrenetici, Maniaci, Ecstatici, & Lycanthropici sub eundem censum veniunt.*
2 *Phrenetici unde dicti.*
3 *Phrenesis male definita à Budæo, & Menochio.*
4 *Phrenesis ex sua natura non est morbus superveniens febri.*
5 *Phrenitidis nomen abusive aptatur deliriis in febribus supervenientibus.*
6 *Phrenitis semper durat, ex quo incipit.*
7 *Phrenitici, ut cæteri insani, ac furiosi habendi.*
8 *In Phreneticis non habet locum ea conclusio quod actus prudens, quem quilibet sanæ mentis faceret, teneat.*
9 *Phreneticus omnia casu agit.*
10 *Superveniens Phrenitis non nocet iis, quæ gesta sunt ante.*
11 *Phrenitis superveniens non impedit testamentum jam factum.*
12 *Phrenitis superveniens non impedit matrimonium jam contractum.*
13 *Vtrum Phrenitis impediat sponsalia. dic ut num.* 15.
14 *Phrenitis an præbeat divortio caussam. dic ut num.* 16.
17 *Furor cur præbeat divortio caussam.*
18 *Phrenitis cessans nulli rei impedimento est.*
19 *Furiosi, & Maniaci idem sunt.*
20 *Quinque furoris species ex Cardano.*
21 *Furiosi mortuis æquiparantur.*
22 *Furiosi æquiparantur lapidi.*
23 *Tempore intermissi furoris, quæ habeant locum in furente.*
24 *Furentes extra accessionem testari permittuntur. amplia num. seq.*
26 *Furentes, à quibus prohibeantur.*
27 *Furentes non possunt obtinere beneficia.*
28 *Furentes non possunt profiteri religionem.*
29 *Furentes non puniuntur de iis, quæ tempore furoris egerint.*
30 *Furentes excusantur à pœna. declara ut num. seq.*
32 *Ecstasis apud Theologos, quomodo accipiatur.*
33 *Ecstasis evenit in vehementibus animi passionibus.*
34 *Ecstasis ex Medicis quid. & num. seq.*
36 *Ecstasis nomen anceps est.*
37 *Ecstatici pro insanis habendi. amplia ut num. seq.*
39 *Ab Ecstasi, quæ pro vehementi furore sumitur, homo in sanam mentem redit.*
40 *Ecstatici, qui absque sensu, & motu permanent, etiam extra Ecstasim mente non constant.*
41 *Lycanthropia furoris species.*
42 *Nabuchdonosor Lycanthropia laboravit.*
43 *Lycanthropici ut cæteri furentes habendi.*

De Phreneticis, Maniacis, Furiosis, Ecstaticis, Lycanthropicis, seu Cynanthropicis, & his similibus.

QVÆSTIO XVI.

Tam Phrenetici, quam Maniaci, qui etiam Furiosi dicuntur, & Ecstatici, & Lycanthropici, 1
qui & Cynanthropici appellantur, sub eundem censum venire possunt, vix enim quicquam est, quod in eorum nonnullis procedere debeat, quod insimul in cæteris locum non habeat; de eorum tamen natura, ac qui proprie sint, quidque peculiare habeant illi ab istis, differendum est, saltem ne mancus hic titulus de dementia videatur, præcipue cùm Iureconsultis hæc non undequaque nota esse censeam.

Phrenetici ergo à morbo, quo detinentur sic 2
appellati, qui Phrenitis, vel Phrenesis dicitur. est autem morbus hic perpetuum delirium cum febre ex cerebri, ejusque membranarum inflammatione originem ducens, ut elicitur ex Gal. *comm.* 2. *in primum Eped. text.* 3. *& alibi*, & docent Auctores omnes. ex qua definitione patet, quam male ex Iureconsultis Budæus *in Annot. ad l.* 2. *ff. de ædil.* 3
edict. & eum fortasse secutus Menoch. *consil.* 82. *num.* 198. *volum.* 1. dixerint, Phrenitim esse morbum acutum in febre supervenientem, ex quo ægri insaniunt, & aliena loquuntur; nam præterquam quod hæc definitio aliis morbis aptari potest, unde minus

minus hujus naturam manifestam facit, falsa etiam proponit, cum dicit phrenitim esse morbum su-
4 pervenientem febri; nam de phrenitide in suo proprio significato accepta, ut hic accipi volumus, minus verificari potest: verum quidem est, largo modo, & abusive phrenitidis nomen aptari deliriis omnibus, quæ febribus superveniunt, ut Mercurialis *Pract. lib. 1. cap. 15.* docet, sed neque sic ea Iureconsultorum definitio probari potest, quia
5 tunc phrenitis accidens morbi est, non morbus acutus, ut illi voluerunt. Illud favere potest Budæo, & Menoch. quod docuit Valles. *in primum Epidem. sect. 3. text. 31.* & Sal. *in 1. de morb. sect. 2. text. 15.* nimirum perrarum esse à primo die phrenitim accidere. hoc tamen Vallesii dictum intelligendum quoad delirium, non quoad cerebri inflammationem, quæ proprie phreneticum facit, hæc enim, quia levis in principio est, vel sola ejus rudimenta quædam cerebrum molestant, non facit hominem tam subito delirare, sed progressu temporis; nihil tamen obstat à primo morbi insultu hominem fieri phreniticum. Itaque rectius dicitur, phrenitidem esse morbum acutum cum febre continua, ex quo homines delirant, vel esse inflammationem membranarum cerebri cum febre, ad quam subsequitur delirium, si de vera phrenitide loquamur; vel cum *Hipp. 1. de morb. prope finem*, esse perpetuum cum febre delirium.

6 Illud recte à Menochio traditum est, phrenitim semper durare, ex quo incipit, unde constat ipsum veram phrenitidem, & sic proprie dictam definivisse, non autem non veram; de priori enim solummodo verificari potest hoc dictum, cum nullas habeat interpolationes, sed perpetua sit; præsente enim cerebri inflammatione semper homo & febrit, & delirat; atque hinc est, quod, præterquam
7 quod phrenitici in omnibus veluti cæteri insanientes habendi sunt, non possit in eis habere locum illa conclusio, quam in singulis pæne his quæstionibus repetere, ac examinare cogor, nimirum quod
8 actus prudens, quem quilibet sanæ mentis faceret, teneat, quia in hoc morbo, ut dixi, nulla interpolatio, nullumque dilucidum intervallum præsumi potest intervenire. Neque ob id quod Valles. *in tertium Epidem. sect. 1. ægr. 3.* dixerit, vix ullam esse phrenitidem, in qua nulla interruptio delirii fiat; idcirco in hoc morbo veras intermissiones, & dilucida intervalla dari dicendum: nam Vallesii dictum, non de omnimoda intermissione, sed de remissione intelligendum, nempe vult ille in quacunque phrenitide dari quasdam remissiones, in quibus ægri quasi ad mentem rediisse dici possunt, ita ut ad quicquam agendum habiles existimandi sint. De vera tamen phrenitide me sermonem habere, animadvertat Lector, in qua etiamsi prudenter lo-
9 qui, ac operari phreneticus videatur, tamen casu omnia agit, quia consensu, & voluntate caret. quod locum habet non solum in morbi vigore, sed etiam in ipso primo morbi insultu, hoc est ipsius phrenitidis; secus autem in non vera phrenitide evenire debet, in qua dilucida adfuisse intervalla præsumi possunt, etiamsi dehinc perpetua facta sit: de vera autem phrenitide intellexerunt Doctores, cum dixerunt, supervenientem phrenitidem, seu delirium non
10 nocere iis, quæ gesta sunt ante ejus adventum, ut in terminis testamenti, decidit Rota *in novissimis decis. 173. numero 8. parte 2.* & in matrimonio jam contracto, quod non impediatur per supervenientem phrenitidem. Cujacius *in Iul. Paul. recept. sent. libro 2. tit. 19. tom. 1.*

Sed inquirendum utrum phrenitis impediat spon- 13
salia, quemadmodum impedit furor. *l. furor. ff. de sponsalibus.* & an præbeat divortio caussam, ut fu-
ror facit. Covarruvias *Relect. in 4. decretal. de Matri-* 14
mon. parte 2. cap. 7. §. 5. numero 3. Marc. Antonius Genuensis *in Praxi Curiæ Archiepiscop. Neapol. c. 21. num. 13.* Farinacius *de delict. carn. Quæstione 143.*
num. 137. & dicamus quoad sponsalia phrenitidem 15
esse culpandam non minus, quam furorem, cum tam furor quam phrenitis hominem voluntate privet, ita ut quæcunque agit, casu agere dicatur quousque in eo mobo perseverat.

In posteriori casu negative decidendum, quia li- 16
cet Phreneticus non secus, ac Maniacus & furiosus plurimum nocere uxori possit, tamen hoc paucis diebus perdurat, neque de facili in morbum reincidit, ita ut si per paucos illos dies mulier sibi caveat, nullum exinde nocumentum ex mariti
phrenitide reportatura sit. at furiosus cum hoc, 17
quod maxime nocere potest, etiam ad mentem reversus, facillime in morbum relabitur, ita ut non liceat mulieri ac familiaribus sibi ab ejus furore cavere; nam tales interdum ex improviso furiunt, & multa facinora non advertentibus domesticis patrare solent, & obvios quosque etiam sibi carissimos lacessere; quamobre m justam caussam divortio præbent.

Sed quemadmodum phrenitis nullum actum ante ipsius adventum celebratum impedit, sic neque 18
cum cessavit ullo impedimento cuiquam esse debet non modo in contrahendo, in testando, & similibus, sed etiam in quacunque dignitate etiam suprema consequenda, quod secus in furore, aliisque dementiis procedere, posthac patebit. Ratio est, quia Phrenitis morbus est ex iis, qui recedentes non facile revertuntur, nec sui vestigium aliquod relinquere solent, nisi forte quandam partium debilitatem; contra vero furor, aliæque quædam dementiæ, ut suo loco dicemus.

Cæterum Furiosi, & Maniaci iidem omnino 19
sunt, & jam alias dixi, quomodo à Melancholicis, quos mentecaptos, ac dementes simplici-
ter Iureconsulti vocant, distinguantur. Horum ve- 20
ro Cardan. quinque species facit magis famosas, nam & alias præter eas esse constat, Melancholicos scilicet, Furiosos, Amantes, Rabidos, & Hydorolcos; quàm recte vero Maniæ speciem faciat ille Melancholiam & Amorem, ipse videat, & lectores ex iis, quæ supra *quæst. 9.* dixi-
mus, dijudicent. Verumtamen his relictis, de 21
furiosis nulla dubitatio est, quod cum in furore sunt, tanquam mortui, & absentes habeantur. *l. 2. §. furiosis. ff. de jure. codic.* Barbat. *de præstant.* Cardin. *quæst. 11. par. 1. num. 2.* Cujac. *in not. ad Instit. Iustin. tit. de Test. ordin.* & alii aliàs à me
adducti; nam lapidi æquiparantur. Bartol. *in l. 1.* 22
§. item acquirimus. ff. de acquir. possess. Nunnez. *resp. 35. num. 4. col. 2.* dubitatur autem de tempore intermissi furoris, quæ nimirum tunc conce-
di, quæ interdici debeant. ac primo in favorabi- 23
libus testari quidem permittuntur. *l. furiosum. §. si* 24
vero. C. qui testam. fac. poss. Ang. à Gambell. de Testam. Gloss. 3. num. 1. Petr. de Vnzol. *in pract. art. Notar. tit. de furor. & dem. num. 1.* Cujac. *in*
lib. 3. recept. sent. Iulii Paul. tit. 4. quod procedit 25
etiamsi ante, & post fuerit furiosus, & in furore

 quo-

quoque deceſſerit. idem *Ang. à Gambell. ibidem. Rota in Meliten. teſtam. Vener.17. Februar.* 1612. *coram Manzanedo.* à multis tamen prohibentur, ut ab adminiſtratione officii, ab electione in Epiſcopum, à promotione ad ſacra; hæc enim clara ſunt, ſed
26 neque obtinere poſſunt beneficia. *Farin. deciſ.*190.
27 *num.*3. & 5. *Volum.*1. *part.*2. neque profiteri reli-
28 gionem. *Petr. à Biax. in direct. Elect. par.*1. *cap.*15. *num.* 2. Quod autem furioſus ſi ſanæ mentis poſtea factus ſit, teſtis eſſe poſſit de iis, quæ in furore vidit, mihi quidem nullatenus probatur; quod tamen volunt nonnulli Doctores, quos adducit, & ſequitur *Maſcard. de Probation. concluſ.*728. *num.* 6. *volum.*2. quo pacto enim id fieri poteſt, ſi furioſo nullus eſt ſenſus, quandiu in furore eſt? In præjudicialibus autem non puniuntur de iis, quæ tempore fu-
29 roris patrarunt, quia tales voluntate carent. *Nunnez reſp.* 35. *num.*3. *Ioſ. Lud. deciſ. Peruſ. par.* 2. *d.*77.
30 *num.*3. & 6. & idcirco excuſantur à pœna. *Farinac. lib.*3. *pract. crimin. par.*2. *tom.*1. *quæſt.*94. *num.*1.
31 quod declara, niſi ratum habeant tempore intermiſſi furoris quicquid in furore fecerunt, ut ſupra de Ebriis diximus. In quanam vero furoris ſpecie locum habeat propoſitio illa, quod ſemel furioſus ſemper præſumatur furioſus, de qua DD. habes *infra quæſt. ult. per totam.*

De Ecſtaticis porro dubitatur primo, quinam ve-
32 re ſint, & conſequentur, quid ſit Ecſtaſis, nam in communi modo intelligendi, & apud Theologos Ecſtaſis ſumitur pro raptu quodam mentis, ex quo ſic affecti magis quam ex ſomno ſenſu, & motu privantur, & Angelos, ac cœleſtia videre ſe imaginantur. *Martinus Delr. Magic. diſquiſit. quæſt.*25. qui affectus etiam in vehementibus animi paſſionibus
33 evenit, ut de amore teſtatur *Leo Hebræus dial.*3. *in principio*, cujus paſſionis effectum maxime, & elegantiſſime explicant decantata à Franciſco Petrarcha in Lyricis in Cant. cujus principium:

Tacer non poſſo.

Et præcipue illa:

I'era in terra, & l'cor in paradiſo
Dolcemente obliando ogni altra cura,
E mia viva figura
Far ſentia' un marmo, e'mpier di meraviglia.

34 At Medici nonnulli contrariam habuerunt opinionem, volentes, Ecſtaſim eſſe abolitionem Imaginationis, eundemque affectum cum Catalepſi, de qua ſupra. *Arnald. Villan. in lib. de par. oper. & alii.* ſed in priori ſenſu inter Medicos accepit *Fra-*
35 *caſt. lib.* 2. *de Intellect.* cum tamen cæteri pæne omnes velint, Ecſtaſim eſſe furorem vehementem. *Galen. comment.*1. *in primum Prorhet. text.*14. & *comm.* 2. *ejuſdem libri text.*19. & *comment.*3. *ejuſdem text.* 6. ubi idcirco hunc affectum dicebat eſſe comati contrarium; in comate enim ſumma quies, in Ecſtaſi motus inordinatus, procax loquutio, & hujuſmodi. Ejuſdem quoque opinionis fuit *Holler. comment.* 7. *Aphor.*5. Marcell. Donat. tamen *lib.* 2. *hiſt. mirabil. cap.*1. Ecſtaſim dixit eſſe ſimpliciter mentis amotionem, & alienationem.

36 Recte quidem præ omnibus Hollerius *ubi ſupra*, hoc nomen anceps eſſe docuit, unde aliquando etiam pro Sanctorum, & Prophetarum raptu accipi tradit; & tunc dicitur evocatio ab eo, quod eſt ſecundum Naturam in id, quod eſt ſupra Naturam vi ſuperioris Naturæ, ex *D. Tho. citat. Codr. lib.*3. *de morb. venef. cap.* 8. fit autem opera Dei, Angeli, & Dæmonis. modum autem, quo fiat, tradit *Fracaſt. lib.*2. *de Intellect.* at de naturali loquitur, non de ſupernaturali; quidquid tamen ſit de vera ac germana nominis acceptione, dicamus 37
nos, Ecſtaticos omnes pro inſanis reputandos, ac 38
tanquam inſanos nullum actum, qui legitimus ſit futurus, edere illos poſſe.

Sed in iis Ecſtaticis, qui tales dicuntur ex vehe- 39
menti, ac conſueto validiore furore, illud præmonendum, quod ex eo exiſtimantur, ad mentem cito redituros, juxta Hipp. ſententiam 7. *Aphor.*5. cui adſtipulantur verba illa *Avic.* 1.3. *tract.*4. *cap.*16. Et quandoque eſt vehementia Maniæ ſignificans criſim ipſius Maniæ. idcirco igitur ſedato in his motu illo violento, & irrationabili, ſi quid prudenter agant, aut quid loquantur, credendum eſt, illos reſipuiſſe, & ob id actus illi validi deberent eſſe, ſi poſtmodum in ea mentis ſanitate perſeveraverint. quod tamen locum non habet in illis Ecſtaticis, qui abſque 40
ſenſu, & motu permanent, ita ut ab Apoplecticis minime diſtinguantur, & quos Catalepticos vocamus: nam etiam ab ea Ecſtaſi ſeſe recolligentes inſaniunt, & per plures dies veluti ſtolidi permanere ſolent.

Furoris denique alia ſpecies eſt, quæ Lycanthro- 41
pia, vel Cynanthropia, vel lupina inſania appellatur, & Ægri Lycanthropici, ſeu Cynanthropici ex eo, quod horrida, & inculta loca luporum, aut canum more luſtrare ſoleant, & cadavera ferarum, & hominum è ſentinis, ac ſepulchris eruere, ac rapere, atque circa hæc miſerabiliter inſaniunt, unde eos, qui tali morbo laborarunt, antiquiores Poetæ in Canes, in Lupos, in Vrſos à Diis transformatos fuiſſe fabulati ſunt, ut de Hecuba in Canem, de Lycaone in Lupum, de Calypſo in Vrſam, & de aliis in alias brutorum, ac ferarum naturas, ac formas effingunt.

Quin etiam putant quidam Doctores, inter quos ſunt *Valleſ. de ſacr. Philoſ. cap.* 80. & *Mercurial. lib.* 1. *ſuæ Pract. cap.*11. Nabuchodonoſor Babyloniæ 42
Regem hoc morbo ex divina voluntate laboraſſe, quod admittunt etiam ex Patribus nonnulli, referente *Martin. Delr. Magic. diſquiſ. quæſt.*18. Huic morbo obnoxii fortaſſe ſunt quidam ſeptentrionales populi, Darii dicti, quos refert *Herod. lib.*4. ſemel in anno per aliquot dies in lupos converti.

Hos in eadem exiſtimatione habendos, ut cæte- 43
ri furentes, nullus eſt dubitationi locus: habent ſolummodo hi illud proprium, quod certis quibuſdam temporibus, hoc eſt, ut plurimum initiante Vere in hunc morbum relabuntur; durat autem eorum inſania ad menſem, vel ad quadraginta dies plus minus, incipiuntque inſanire Februario menſe, ut Practici teſtantur, inter quos vide *Maſſar. lib.* 1. *cap.*27. & *Donat. Ant. Altimar. cap.*9. quamobrem actus ab iis eo tempore celebratos, & quicquid tunc temporis geſſerint, magis ſuſpectum eſſe decet, quam ſi alio quovis tempore illud ipſum præſtiterint; alias enim reſipiſcere ſolent, & ad ſanam pæne mentem redire.

SVMMARIVM.

1 *Rabioſi qui dicantur.*
2 *Hydrophoboi unde dicantur.*
3 *Baldus Iureconſultus Hydrophobia mortuus.*
4 *Solus canis rabie afficitur ex Galeno. contra num. ſeq.*
6 *Gal. erroris notatus.*
7 *Rabies ex ſerpentium nonnullorum morſu concitata.*

8 *Ra-*

8 *Rabiem, & Hydrophobiam simplex aëris infectio excitare potest.*
9 *Rabies solo canis rabidi morsu excitatur. contrarium ibid.*
10 *Animalia à rabido cane commorsa omnia rabida fiunt præter hominem ex Arist. falsum ibidem.*
11 *Homo rabiem non incurrit ex Pierio Va'eriano. contrarium ibid.*
12 *Rabies similis est Maniæ, & species quædam Melancholiæ. & num. 19.*
13 *Rabies quid.*
14 *Hydrophobiæ signum inseparabile.*
15 *Cum Rabie, an necessario sit conjunctum delirium.*
16 *Hydrophoboi mente constant. contrarium ibid.*
17 *Quid Cani, & ba'neo, proverbium.*
18 *Non omnes rabientes furiunt.*
20 *Salutis signum in Rabie.*
21 *Hydrophoboi inter insanos adnumerantur.*
22 *Hydrophoboi an rationabiliter aquam timeant.*
23 *Aquæ timoris caussa in Rabientibus.*
24 *Cerebri facultate labefactata in rabientibus, insanabiles existunt.*
25 *Rabientes, ut Melancholici habendi.*
26 *Rabientes etiam ante aquæ timorem integra mente non sunt.*
27 *Rabies etiam ex assumptione venenorum excitatur.*
28 *Rabies solo morsu excitatur. contrarium ibid.*
29 *Ex venenis insania excitatur.*
30 *Ab exhibitione venenorum potentium, fatuitas & dementia oritur.*
31 *Venena varias dementiæ species excitant.*
32 *Veneno potionati, in quorum dementium specie adnumerandi.*

De Hydrophobois, seu Rabiosis, ex assumpto veneno delirantibus, & infatuatis.

Quæstio XVII.

1 Rabiosi vocantur, qui à cane rabido commorsi in rabiem & ipsi dehinc aguntur; & sic accepisse existimo hoc nomen Plautum in Capteivis Act. 3. Scen. 4.

Hegio hic homo rabiosus habitus est in Alide,
Ne tu, quod istic fabuletur, aures immittas tuas,
Nam isthic hastis insectatus est domi matrem & patrem,
Et illic isti, qui sputatur, morbus interdum venit.

hoc enim quod ultimo loco dicit Plautus, non nisi
2 de hydrophobia, seu rabie veritatem habere potest. nisi forte pro morbo qui insputatur accipias epilepsiam morbum caducum dictam; sed de hoc vide *Mercurial. Var. lect. lib. 5. cap. 11.* vocantur autem rabie affecti Hydrophoboi ex eo, quod si vel non curati, vel male curati fuerint à rabido cane commorsi, in aquæ timorem & odium incidunt, ita ut ejus aspectum ullo pacto sustinere non valeant. hoc affectu, ut obiter hoc dicamus, periisse Baldum ce-
3 lebrem Iureconsultum, non quidem illum Perusinum, sed alium recentiorem, tradunt ex nostris *Matthiol. in Dioscor. lib. 6. cap. 36. & Cardan. 6. Aphor. 23. & Marcell. Donat. lib. 6. cap. 1.* & post illos *Forest. lib. 10. Observ. 27.* de hoc forte intelligit *Winrich. de ort. menstr. cap. 15. Majol. dierum Canic. colloq. 23. p. 1.* Nescio autem an ille sit, quem Novellum vocant, nam & hunc doctorem celeberrimum fuisse constat, cum ejus auctoritatem maximam esse tradat *Tiraq. ex Corn. de leg. Connub. leg. 2. num. 9.* verumenimvero Gariopontus Medicus antiquus; *lib. 5. cap. 7. & 8.* vocavit hunc affectum Hydrophobam, & sic affectos Hydrophonicos, quod idem fortasse est. Sed plura nomina hujus affectus recenset inter Iureconsultos *Tiraq. cap. 31. num. 209.*

Quamquam vero dixi, homines rabiem incurrere ex canis rabidi morsu, hoc non idcirco dictum volo, quia solus canis rabie afficiatur, ut Gal. volebat 4
6. de loc. aff. cap. 5. class. 4. & cum eo Ardoin. *de Ven. lib. 7. cap. 2. & Fracast. lib. 2. de morb. contag. cap. 10.* sed quia ex morsu canis frequentius id contingit; aliàs enim constat præter canem, pleraque alia animalia rabiem incurrere, ut multi tradunt. *Plut. in lib.* 5
de Industria animal. Avic. 6. 4. tract. 4. cap. 5. & seqq. Salius de morb. particul. cap. 19. & Marcell. Donat. loco citato. immo & pejorem esse rabiem Aldib, hoc est, Lupi, ut credo, quam canis, idem *Avic. ibid.* tradit. *& Card. de subtil. lib. 10.* Iure ergo Galenus à cæ- 6
teris erroris notatur, præcipue vero à Matthiolo, *ubi suprà.* (licet illud tueri conetur *Mercurial. lib. 1. var. lect. cap. 2.*) quinetiam idem *Gariopontus lib. 3. cap. 7. & Theod. Priscian. ad Timoth. lib. 2. cap. 8.* narrant rabiem, & Hydrophobiam etiam ex nonnullorum serpentum morsu interdum contrahi. relinquam id, quod de venenis quibusdam recitant, ut de corde, & lingua vespertilionis, quæ rabiem & ipsa concitant, 7
& quod firmat *Oviedus in summario, & in historia sua generali de occidentalibus Indiis,* Cannibalum scilicet venenum rabiem concitare; sed quod mirum duxeris est illud, quod utramq; passionem potest simplex aëris infectio excitare, ut idem Gariopontus ibidem ex veterum sententia scriptum reliquit, & Avic. *ubi supr.* & ex se absque ullo aëris vitio etiam in homine concipi posse, elicitur ex *Gal. comm. 2. in primum Prorrhet. tex. 17.* & testantur id ipsum *Cardinalis Ponzettus lib. 3. de Venen. cap. 16. & Pareus lib. 20. Chirurgiæ cap. 13.* & luculentius *Petrus Salius ubi supra,* qui in homine, non minus ac in cane, vel in quovis alio animali eveniat, ex humorum corruptela tale venenum gigni posse probat, quod inde homo in rabiem 8
agatur, ac deinde Hydrophobus evadat, tanquam si à cane, vel rabido quovis animali commorsus fuerit; eandem sententiam habuit *Cælius Aurel. lib. 3. cap. 9.* quem ante nominare decebat; licet in hoc veritati obnoxius Fracastorius loco citato voluerit, ra- 9
biem solo rabidi canis morsu excitari; quod cum falsum ex superiorum auctorum dictis appareat, multo plures rabiei caussæ assignari debent in homine, quam in aliis quibusque animalibus. Vide autem apud *Marcell. Donat. loco citato,* plures historias hydrophoborum, ex occulta causa in eum morbum incidentium. Ex quibus apparet Aristotelis error 10
(quem tamen defendere conantur multi, verborum, ut fieri solet, circumvolutione, ac distorsione. de qua re vide *Mercurial. lib. 1. var. lect. cap. 2.*) qui 8 *de hist. Anim. cap. 22.* tradidit, Animalia à rabido cane commorsa omnia rabida fieri, homine excepto, cujus erroris notandus quoque venit *Pierius Valerianus Hieroglyph. lib. 5.* qui ut fortasse Aristotelem tueretur, negavit hominem rabiem incurrere, contendens 11
eos, quos rabidos vocamus, esse proprie maniacos, seu furiosos; sed ille aut nescivit, aut nescire voluit, quid interesset inter rabiem proprie dictam, & Maniam, quamquam enim rabies similis est Maniæ, & 12
ejus species, tamen idem affectus non est, sed ac-

cidentibus, & modo affligendi maximopere ab ea distans.

Quid autem sit Rabies, adhuc integre neminem explicasse, testatur Salius *ubi supra*; sed neque ex ipso, Rabiei definitionem, quæ undequaque satisfaciat, colligere licet. Ego communiori sententiæ partim adhærens, partim etiam ad rei naturam respi-
13 ciens, Rabiem dixerim esse affectionem melancholicam, ex qua ægrotantes irrationabilem aquæ timorem incurrunt, circa quem peculiariter cum furore delirant, & insaniunt. & hoc illud est, quod inter rabidos, & maniacos interest; illi enim circa omnia, vel circa plura insaniunt, sed & aquam, & liquida omnia & appetunt, & facile deglutiunt, nec eorum quicquam horrent, quod Hydrophobiæ speciale, & in-
14 separabile signum existit, cum tales, licet circa cætera interdum omnia bene ratiocinentur, insaniunt tamen circa hoc, ut irrationabiliter aquam, & liquida omnia pertimescant, ex quo falsum apparet id, quod Pierius Valerianus dicebat, morbum hunc in homine rabiem non esse, sed maniam, aut furorem.

Maxime tamen controversum est, (quod præcipue pro Iureconsultis adnotandum venit) num scilicet necessario cum rabie adjunctū sit delirium: nam
15 Medici omnes ex una parte esse videntur, qui in affirmativam sententiam inclinant. Gariopontus *ubi supra, cap.* 8. Nihil est, inquit, illis, nisi alienatio
16 mentis. Paul. *lib.* 5. *cap.* 3. Halyabb. *Theor. lib.* 8. *cap.* 20. Ian. Damasc. *lib.* 7. *cap.* 18. ex Rufi sententia Melancholiæ speciem hunc morbum faciunt, quod etiam ex Recentioribus notat Tagaut, *Instit. Chirurg. lib.* 2. *cap.* 11. Avenz. autem *libro* 1. *Theisir. tract.* 9. *cap.* 16. inter maniacos rabidos connumerat. Præ cæteris vero Baccius *in Prolegomen. Venenor. cap. de canis rabidi morsu. art.* 5. hos ægrotos ad instar cæterorum melancholicorum imaginativam primum, & ratiocinatricem læsam habere virtutem manifeste docet; immo tandem, excitata ex hoc affectu febre, hominem furore, ac mania prehendi narrat, quin & sub mortem oblivione & sui, & domesticorum, & consequenter rerum omnium detineri concludit, & furibundos denique obire. & *cap.* 33. *art.* 7. dicebat, hunc esse insaniæ affectum, quia & imaginationem & bonum sensum depravat, ex quo fit, ut ægrotantes indiscriminatim omnes, notos scilicet, & ignotos, atque obvios quosque impetant.

Inter Neotericos autem Eustachius Rudius *lib.* 4. *de morb. occult. & venen. cap.* 13. Hydrophobos mente constare voluit, cum tamen ipse sibi non constet, nam & eosdem melancholiæ morbo detineri dicit, & nunc mente constare, modo contrarium asseverat. Sed ante illum Petr. Sal. *ubi supra*, non necessario cum rabie jungi delirium existimavit, eo quod expertum se dicat, nonnullos rabientes mente constantes, quia ad omnia apposite respondebant, & cum etiam absque ratione se aquæ timore deterreri intelligerent, astantes orabant, ut oculis sibi clausis aquam per vim offerrent ingurgitandam, quæ manifesta signa sunt non læsæ rationis. Alios præterea se vidisse testatur, qui cum morti se proximos esse agnoscerent, humiles ad Deum preces fundebant, delictorum veniam exorabant, æternique supplicii pœnas ab ipso Deo optimo maximo deprecabantur; ex quibus contendit ille, non necessario in Hydrophobia mentem lædi. ad quod etiam adminiculandum adducere debuit exemplum illud ab Aet. *sermone sexto*, *cap.* 24. & ab aliis adductum de Philosopho illo à rabido cane commorso; hic enim generoso, inquit, animo affectioni resistens, & in consequens ratus canem in balneo apparere (apparebat enim ipsi, quemadmodum etiam aliis hoc modo affectis) ratiocinatus igi- 17
tur, & sic secum loquutus, Quid cani, & balneo commune est? superavit affectionem, & sanatus est ab affectione, ubi citra timorem bibisset. quinetiam aliam historiam habes apud Nicolum *serm.* 4. *tract.* 4. *cap.* 15. registratam à Marcello Donato *ubi supra* juvenis cujusdam, qui matrem ad se non appropinquare admonebat, ne illam mordere cogeretur, manifestissimum quippe signum rationis non depravatæ.

Ex his ergo hujus Philosophi & prædicti juvenis exemplis deduci facilè potest, rationem in Hydrophobois, licet vacillare possit, tamen non necessario succumbere.

Verumenimvero mihi hæc Salii opinio viri alio- 18
quin doctissimi minus probatur; licet enim non omnes rabientes furiant, & ex eis nonnulli sint, qui præter aquæ timorem, in quo irrationabiliter peccant, in aliis quibusvis optime discurrant, ut in exemplis ab ipso allatis satis liquet, tamen hos ipsos quoque insanisse manifestum est; nam ut supra ex Paulo, & aliis dicebam, & illi ex Rufi sententia, hic morbus species quædam melancholiæ est, ex qua ægrotantes aquam timent, quemadmodum ex 19
reliquis melancholicis alii aliam rem timent, & circa particulare quoddam tantummodo delirant, circa cætera vero sana mente se esse ex factis, & verbis ostentantes, & dixi latius supra quæstione tertia, & octava præsentis Tituli. manifestissimum vero delirii signum est in omnibus, nullo excepto, quod etiamsi inextinguibilem sitim patiantur, aquam, aut potum non exigunt. Ponzett. *libro tertio de venen. cap.* 18.

Neque ob aliam caussam ab Avicenna, & aliis dicitur salutis signum esse, si quis in speculo imagi- 20
nem suam agnoscat, nisi quia ex hoc habetur, ratiocinatricem virtutem adhuc esse sanam, ex quo morbum non esse confirmatum patet. Ponzett. *ubi supra cap.* 17. Baccius *ibidem cap.* 36. *articulo quinto.* Quinimo plures rabientes non modo ea melancholia afficiuntur, qua aquam pertimescunt, sed ita læsam rationem habent, ut se in canes esse conversos sibi persuadeant, ideo enim quoscunque obvios mordent, ideo ut canes latrant, & ululant, & ideo per terram se volutant, ut narrat Ardoinus *de Venen. libro septimo, capite secundo.* & Marcell. Donatus *de histor. Medic. mirab. loco sæpius citato.* at vero non solum hominem in rabie insanire constat, sed etiam ipsos canes. Plut. *in lib. de Industr. animal.* & alia quæcunque rabiem incurrere consueverunt.

Sit tamen quomodocunque, illud satis est ad hoc, ut Hydrophoboi inter insanos connumerentur, 21
ut absque ratione aquam, & liquida omnia timeant, cum ea timere non debeant, immo potius avidissime expetere, ob sitis urgentiam. quod si Salius velit eos rationabiliter liquida timere, quia ab eis nocumentum percipiant, ex quo capite vide- 22
tur eorum timor absque ratione non esse, respondeo, vel hoc falsum esse, quia à copioso aquæ potu, & à balneis sanitatem acquirunt, ut ex citato Philosophi illius exemplo, & ex quamplurimis aliis palam fit, vel etiamsi cum ratione timeant, insanire

nire tamen eos dixerim , quod neque timoris cauſſa ipſis nota ſit,neque eam unquam cauſſam reddant, nam etiam talia non experti timent. Quod ſi cauſ-
23 ſam timoris in illud rejicias,quia canem,à quo commorſi ſunt in aqua videant, vel, ut aliis placet,catulorum inteſtina , ac viſcera , & idcirco ab ea abhorreant,dico quod vel ipſi mente non conſtant,ſi veritatem habet, vel quod ſimpliciter id verum non eſt; ut multi voluerunt.

Ad Philoſophi vero illius allatum exemplum dico, fortaſſe in illo tunc primum adveniſſe aquæ metum unde non mirum , ſi adhuc ratio non omnino corruerat , ita ut facile cognoſcere potuerit, canis viſionem in balneo, eſſe imaginationis deluſionem, quamobrem intrepide bibit , & ſanatus eſt, ut dicitur, in quam ſententiam inclinat Baccius *in prolegom. Venen. cap.* 3. *art.* 4. de hac eadem Philoſophi hujus hiſtoria verba faciens. ſi enim veneni vis adeo univerſum corpus occupaſſet, & cerebri facultates,
24 ut omnino ratiocinatrix facultas in eo fuiſſet ablata, inſanabilis extitiſſet , ut tradit Matthiol. *lib.* 6. *in Dioſcor. cap.* 36. Iuvenem autem illum matrem admonentem , ne ad ſe appropinquaret , dixerim non omnino quidem , ſed maxima ex parte rationem habuiſſe læſam, ita ut eo, quod adhuc remanebat,intellectus lumine cognoſcere poterat, matrem non eſſe mordendam , cum tamen à delirio impulſus, exteros omnes morderet.

Cum ex his ergo apertiſſime conſtet,rabientes omnes inſanire, jam de his ea concluſio firmari poteſt, quod omnes ut Melancholici illi habendi, de quibus
25 diximus , quod circa unum quid delirant , non circa omnia , ſi modo ſolo aquæ timore afficiantur; nam poſſibile,& eventu non rarum eſt,ut omnino furentes evadant, & tunc ut cæteri furentes habendi.

Ad majorem autem confirmationem inſaniæ in
26 hujuſmodi ægrotantibus , illud notatu dignum eſt, quod à cane rabido commorſi , etiam antequam in rabiem impingant,non integra mentis ſanitate fruuntur,ut teſtatur Cardan.*lib.* 1. *de venen. cap.* 16. & affert exemplum de proprio patre.

Sed quemadmodum ex canis , & cujuſvis rabidi animalis veneno homines in rabiem ac furorem incidunt , ſi morſum eorum experiantur , ſic etiam
27 idem evenire ſolet ex aſſumptione nonnullorum venenorum, ut de corde , & lingua veſpertilionis narrant auctores,qui de venenis agunt, & ſupra jam repetii,& ex contagio per vulnus , ut de veneno,quo Cannibales ſuas ſagittas inficiebant, narrant Auctores de rebus Indicis agentes , præcipue Ovied. *in hiſtor. gen. de rebus Ind.* Licet Fracaſt. ſolo morſu
28 excitari rabiem voluerit , tamen experientia contrarium demonſtrat ; immo & ex ſe excitari rabiem in homine manifeſtum eſt , ut dixi ſupra , & dicam etiam infra *tit. ſeq.* qui eſt de venenis ; ex quibus
29 præter rabiem multoties aliæ inſaniæ , ac delirii , & fatuitatis ſpecies excitantur ; immo id commune eſſe omnibus pæne venenis tradit Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 5. *contr.* 10. quin etiam ſunt ex potentiſſimis venenis quædam , à quorum exhibitione ſi forte quis evadat , ſtolidus de-
30 hinc toto vitæ curriculo remaneat , ut de Napello tradit Ceſalp. *ſuæ pract. lib.* 3. *cap.* 20. quod etiam de toxico tradiderunt Paul. & Aët. *locis ſupra citatis.* & Lang. *lib.* 1. *epiſt.* 68. Alia vero venena ſunt, quæ in ſe non habent vim occidendi , ſed dementandi, quæ tacere ſatius eſt , recenſentur tamen ab Euſtachio *Rud. libro quarto de morbis occult capite ſexto*, & *ſequentibus*. Præter hæc autem alia venena ſunt, quæ inuncta tantum hominem à mente abſtrahunt , & quaſi furentem , aut Lycanthropicum efſingunt ; talia putaverim ego ea eſſe,quibus Lamiæ utuntur , & talia etiam erant ea, quibus utebantur Indici Sacerdotes , quorum compoſitionem recitat Ioſeph à Coſta *lib.* 5. *hiſtor. Ind. Natur. cap.* 25. ex quo repetit perſpicaciſſimus Medicus Petrus Caſtellus *in lib. qui ſub nomine D. Tobiæ Aldini, de varior. Plant. hort. Farneſiorum nuper prodiit.cap.* 5.

Hæc venena varios producunt effectus , & in varias dementias hominem impingunt : alia in furorem agunt, ut ſolanum ab hoc effectu maniacum dictum : alia melancholicum efficiunt , & vanis phantaſmatibus occupatum : alia ſomnum profundum concitant, & lethargicis ſimilem faciunt : alia ebrio ſimilem ; & alia denique ſuos effectus ad determinatum quoddam tempus producunt , alia vero uſque ad finem vitæ. 31

Itaque dicendum in hujuſmodi caſibus videtur, 32
quod ſimiles potionati pro dementiæ ſpecie , aut gradu inter hos aut illos dementes connumerandi ſint,de quibus omnibus ſingillatim in hoc titulo agimus,ac omnia in illis procedere debeant , quæ locum habent in his, qui ex intrinſeca quadam cauſſa, aut ex natura mente privantur.

S V M M A R I V M.

1 *Dæmoniaci nomen apud vulgus commune eſt multis dementibus.*
2 *Energumeni qui proprie dicantur.*
3 *Dæmoniaci qui.*
4 *Multi Dæmoniaci exiſtimantur, qui non ſunt.*
5 *Dæmoniaci ſigna remiſſive.*
6 *Inter Dæmoniacum , & fanaticum nulla differentia ſecundum aliquos.*
7 *Fanatici Dæmonio afflati vaticinantur.*
8 *Fanatici,& Dæmoniaci non ſunt idem. & num.* 11.
9 *Fanatici qui.*
10 *Dæmoniaci quatenus tales non vaticinantur.*
12 *Dæmoniaci furentibus, & inſanis æquiparandi.*
13 *Cauſſa inſaniæ in Dæmoniacis licet ſit ſupernaturalis, præcedit tamen corporis morboſa diſpoſitio.*
14 *Dæmon gaudet humore melancholico.*
15 *Dæmoniaci naturalibus remediis curantur.*
16 *Dantur in rerum natura remedia contra dæmones.*
17 *Naturali cauſſa apparente, ad ſupernaturalem recurrere ſupervacuum.*
18 *Fanatici Melancholicis ſimiles.*
19 *Fanatici ex illiteratis litterati evadunt , non tamen ſunt Dæmoniaci.*
20 *Dæmoniaci , & fanatici inter inſanos adnumerandi.*
21 *Dæmoniaci magis ſimiles melancholicis , fanatici Ebriis.*
22 *Fanaticus ſervus quando pro ſano habeatur.*
23 *Dæmoniaci ab Ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione excluduntur.*
24 *Lymphatici fanaticis non abſimiles.*
25 *Lymphaticus morbus qui. & num.* 27.
26 *Lymphati, & Lymphatio.*
28 *Lymphaticus à cæteris inſanis nil peculiare habet.*
29 *Semel inſanus, ſemper inſanus.*
30 *Præſtigiati qui.*
31 *Entheaſtici,& fanatici non differunt.*
32 *Enthuſiaſmus quid. & num.* 34.
33 *Enthuſiaſmi effectus.*

35 *Enthu-*

35 *Enthusiasmus ex morsu canis rabidi excitatur.*
36 *Chorea Sancti Viti Enthusiasmo convenit.*
37 *Engastrimathi qui.*
38 *Engastrimathi inter dæmoniacos recensentur.*
39 *A Tarantula commorsi inter insanos an connumerandi sint.*
40 *In iis, qui à Tarantula sunt commorsi, mens læditur.*
41 *In iis, qui à Tarantula sunt commorsi, quomodo procedendum.*

De Dæmoniacis, Fanaticis, Lymphaticis, Præstigiatis, Enthusiasticis, Engastrimathis, & similibus.

QVÆSTIO XVIII.

Licet horum singuli pæne sub eundem censum venire possint, tamen quia non nomine tenus solum differunt, sed etiam circa insaniendi modum, de unoquoque venit peculiariter disserendum, ac primo sese nobis offerunt Dæmoniaci, quorum
1 nomen omnibus his apud vulgum tam exquisitarum differentiarum ignarum commune est; dicun-
2 tur autem & Energumeni, his enim proprie convenit hoc nomen, non vero Lunaticis, ut dixi. Qui
3 sint autem Dæmoniaci, non est quod nunc explicemus, cum notissima ea res cuicumque legenti sit; tamen illi proprie Dæmoniaci dicendi, qui ex Melancholiæ vitio, quo tanquam instrumento utitur Dæmonium eos obsidens, in insaniam aguntur. Illud præmonuisse præstat, multos, sed præcipue idio-
4 tas ac mulierculas, inter has autem maxime Virgines, quæ jam ætate maturæ non purgantur, Dæmoniacas existimari, cum tamen non sint, quod testantur ex Medicis Concil. diff. Levin. Lemn. *de occult. natur. miracul. libro 2. cap. 2.* Vallesf. *in 3. Epidem. sect. 3. Ægr. 11.* & Forest. *lib. dec. Observat. 19.* quamobrem diligenter signa perquirenda sunt, quibus Dæmoniaci à cæteris insanis di-
5 stinguantur, quæ ex plerisque recollecta habes apud Martin. Delr. *lib. 6. disquisit. Magic. quæst. 3. sect. 2.* & ex Medicis à Cesalpino *de Nat. Dæmon. cap. penult.* & à Fortun. Fidel. *in lib. de Relat. Med. lib. 2. cap. 2.* Bapt. Codronch. *de morb. venef. lib. 3. cap. 13.* Guillelm. Ader. *de Ægrot. in Euang. part. 3. enarr. 6.*
6 Sunt autem, qui inter Dæmoniacum, & Fanaticum non distinguant, inter quos est Budæus *in l. 1. ff. de ædil. edict. §. Exempli*, ubi ille fanaticos antiquitus Dæmoniacos fuisse voluit, neque abs-
7 que ratione, quia Dæmonio afflati vaticinabantur, unde qui divino spiritu excitati olim prophetabant, aut nunc etiam vaticinantur, non fanatici, sed potius Entheastici, & Theophorumeni, ipso judice,
8 appellantur. Tamen Fanatici, & Dæmoniaci in rei veritate, idem neque sunt, neque fuerunt: fa-
9 natici enim hi solum dicebantur, & nunc etiam dici debent, qui vel ex supernaturali, vel ex naturali caussa per vices quasdam futura vaticinantur, vel vaticinari videntur, & extra mentem rapi, quod quia in fanis, hoc est templis aliquibus eveniebat, idcirco fanatici sunt appellati. Dæmoniaci autem
10 quatenus tales, non vaticinantur, neque id proprium habent, licet & ex illis sint, qui vaticinentur, cum hoc, quod obsidentur à malis spiritibus, id quod in fanaticis non habet locum, cum, ut dixi, etiam à Deo impulsus, vel à naturali quoque caussa vaticinari quis possit, quemadmodum dicam, Deo dante *lib. 4. harum quæstionum. in titulo de Miraculis.* Cum ergo iidem non sint Dæmonia- 11
ci cum fanaticis, diversa prorsus erit ratio procedendi in illis, quam in his; itaque Dæmoniaci Fu- 12
rentibus, & insanis æquiparandi, quia mens in istis, ut in illis ex Dæmonis opera alienata est, notat ex Iureconsult. Paris. *de Resignat. benef. lib. 5. quæst. 6. num. 96.* & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib. 2. de Relat. Medic. cap. 2.* licet enim caussa insaniæ in his supernaturalis semper existat, hoc est, Dæmonium corpus obsidens, tamen præcedit sem- 13
per corporis dispositio quædam ex melancholia, seu atra bile prædominante, ac turgente, quæ hominem ad insaniam concinnat, eodem Fortunato teste *ibid.* gaudet enim melancholico humore Dæ- 14
mon, quod ex Medicis tradunt Valles. *de sac. Philosoph. cap. 15. & 18.* Io. Huort. *in exam. ingen. cap. 7.* Matthiol. *in Dioscor. lib. 6. cap. 37.* Forest. *lib. 10. Observ. 19. in Schol.* & Codronch. *de morb. venef. lib. 2. cap. 8.* & ex Theol. Martinus Delrius *disquisition. Magic. libro 2. quæst. 29. sect. 3.* qui & Valles. supra citatum adducit; sed ante hos omnes idipsum testatus est Avicenna *1. 3. tractatu 4. cap. 11.* ad quod etiam probandum facit, quod etiam 15
Dæmoniaci, & à malo spiritu obsessi post exorcismos, & Ecclesiæ ceremonias, naturalibus auxiliis, & remediis juvantur, ut Cyriacus Lucius apud Schench. *Observ. lib. 1. tit. de Dæmoniacis*, & Codronch. *lib. 2. de morb. venef. cap. 8.* tradunt, à quibus non dissentiunt Theologi, Martin. Delr. *ubi supra.* & plura naturalia remedia contra Dæmonia recenset Cesalpin. *de Nat. Dæmon. cap. ult.* ubi & necessarium esse probat, talia remedia in Natura inveniri, unde concludit à Dæmonio obsessos etiam naturaliter liberari posse. Immo absolutam Dæ- 16
moniaci curam ex naturalibus remediis docet idem Codronch. *ubi supra lib. 4. per totum*, licet supernaturalia quoque exposcat. Facit insuper ad hoc ipsum evidentius probandum, quod de Saul in sacris recitatur *Reg. lib. 1. cap. 18.* qui ex pulsatione citharæ per manus David quietem capessebat ex mali spiritus agitatione; quod remedium, etiamsi superna- 17
turale pie existimandum sit, tamen naturalem habet 18
caussam, ut existimat Valles. *lib. de sacr. philos. cap. 28.* & Io. Huort. *ubi supra.*

Porro Fanatici Melancholicis non sunt absimiles, qui per accessiones insaniunt, testimonio sit, quod prophetantes, & futura prædicentes nihil eorum intelligunt, quæ loquuntur, cum extra mentem sint, ut Plat. *in Apolog.* Socrat. & Aristot. *Moral. Eudem. lib. 2. cap. 9.* testantur; quamobrem œstro ac furore perciti dicebantur. Iuvenal. Sat. 4.

— Sed ut fanaticus œstro
Percussus Bellona tuo divinat.

Et propterea Sibylla à Virgilio insana vocatur 3. Æneid.

Insanam vatem aspicies.

Fiunt autem interdum ipsi Melancholici, hoc est melancholiæ vitio laborantes fanatici, & futura prædicentes, & aliquando etiam ex illitteratis litterati, 19
& quod mirum dixeris, etiam alienam linguam personant, absque eo, quod illam didicerint; quos effectus licet à Dæmonio semper procedere, vel ab alia supernaturali caussa vulgus credat, & contendat ita se habere Codronch. *ubi supra lib. 2. cap. 8.* quod verificatur quoque in Saul in sacris, *ubi supra* de

de quo dicitur. Poſt diem autem alteram invaſit ſpiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ; tamen etiam à naturali cauſſa, nimirum à ſimplici humore melancholico procedere poſſe docent Conciliator, & alii apud Schenchium *tit. de Maniac.* & Lemnius, & Foreſtus *locis ſupra citatis* abunde tradunt.

Itaque cum tam Dæmoniaci, quàm fanatici ultra id, quod à ſupernaturali cauſſa patiuntur, etiam ex
20 naturali vitio ac diſpoſitione inſaniant, rectè utrique inter inſanos, ac melancholicos connumerandi veniunt, non obſtante quod Codronch. *ubi ſupra* eos non delirare contendat, quia ipſi Codr. contraria experientia eſt. unde in illis locum habere omnia debent, quę in cæteris Melancholicis locū habent: ſi
21 modo hanc unam differentiam inter utroſq; agnoſcamus, quod Dęmoniaci ſimiles magis Melancholicis, & maniacis exiſtunt, & licet aliquando intermiſſiones habeant, tamen ſemper in ſe habent inſaniæ cauſſam; Fanatici vero magis ſimiles ſunt ebriis, & ubi habeant intermiſſiones, veluti ſani exiſtimandi, aut non aliter quam ii, qui ſemel aut bis, aut pluries in ebrietatem inciderunt toto vitæ curriculo; nam interdum ii unicam patiuntur acceſſionē non multo tempore durante, ut per *l. 1. §. apud Iulianum. ff. de ædil. edict.* ubi & idcirco ſervus, qui ſolummodo per circuitus quoſdam, ac de raro fanaticus videre-
22 tur, pro ſano pronunciatur, quæ lex etiam caſui no-
23 ſtro adaptari mè judice poſſet. At Dæmoniaci contra, & idcirco & ab ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione perpetuo excluduntur. Pariſ. *de reſign.*
24 *benef. lib. 5. quæſt. 6. num. 94.* Fanaticis non abſimiles voluerunt nonnulli eſſe Lymphaticos; eos tamen inter ſe differre, manifeſte ex dicendis appare-
24 bit. Serenus Medicus vocavit nomine morbi Lymphatici Aquam intercutem in eo carmine:

Helleboro bene purgatur Lymphaticus error.

Quod carmen citat ex Iureconſultis Io. Calvin. *in Lex. Iurid. in verb. Lymphati.* nominis vero ethymologia nota eſt, à Lympha enim, hoc eſt aqua, unde plenum ventrem habent Hydropici, recte morbus Lymphaticus dicitur à Sereno Hydrops.

25 Proprie tamen morbus Lymphaticus accipitur pro furoris quadam ſpecie, in qua plura phantaſmata pavorem inducentia ob inſanientium oculos obverſantur, interdum etiam pro ſimplici furore, & inſania accipitur, ut apud Æmil. Macr. lib. 2. cap. 31.

Sæpeque curatur ſumpto Lymphaticus iſto.

ubi quod de Hydrope non intellexerit ille, teſtatur Attocianus *in comment.* & fidem facit carmen, quod ſequitur, nimirum:

Hydropicis in principio mire auxiliatur.

& multo magis idipſum teſtantur duo præcedentia carmina:

Purgatur tali vomitu vertigo vetuſta,
Inſaniſque melancholicis valet, atque caducis.

26 nam de affectibus capitis loquitur, in quibus etiam comprehenditur Lymphatio; Lymphari enim verbum, & Lymphatio in uſu ſunt pro inſanire, & inſania. Plin. *lib. 24. c. 17.* Hac pota lymphari hominem tradunt obverſantibus miraculis. & *lib. 30. cap. 10.* Rurſus Magi tradunt, Lymphatos ſanguine Talpæ reſipiſcere. Tacitus *lib. 1. Annal.* Repente Lymphati diſtrictis gladiis in centuriones invadunt. Plautus *in Pœnulo Act. 1. Scen. 2.* Lymphaticos nummos dixit, hoc eſt nummos inſanientes, & loco ſtare neſcientes, non aliter quam Lymphatici facia ntex pavore falſarum imaginum, quę ipſis menti offeruntur; unde adoleſcenti illi dicenti:

Sunt mihi intus neſcio quot nummi aurei Lymphatici,

reſpondet callidum mancipium:

Deferto ad me, faxo, actutum conſtiterit Lymphaticum.

quaſi diceret: eos illico Lymphatico morbo curabo; illos erogans. Sed Plin. in proprio ſenſu accepit hoc nomen, maxime ſecundo loco ſupra citato. & melius *lib. 37. cap. 4.* Venena irrita facit Adamas, & Lymphationes abigit, metuſque vanos expellit à mente. Eſt ergo, ut patet, Lymphaticus morbus 27
Inſaniæ ſpecies cum motu, & agitatione propter timorem vanorum phantaſmatum, qualem excitare ſolet Solanum maniacum certo pondere ſumptum, de quo Dioſc. *lib. 4. cap. 69.* Theophraſt. *de Hiſtor. Plant. lib. 9. cap. 12.* Gal. *lib. 8. de ſimpl. med. fac.* & alia medicamenta, quæ recenſere non intereſt. Putabant Antiqui, ut nonnulli referunt, inter quos vide Calepinum in verbo *Lymphaticus*, & Bud. *in l. 2. ff. de ædil. edict. in annot.* quod qui Nympharum imagines in fontibus conſpexiſſent, in furorem agerentur; atque inde tales Lymphaticos appellavere. Nos Lymphaticos nominare poſſumus eos, qui ex pavoribus, & variis quibuſdam apparitionibus in melancholiam incidunt, ut pueris, & idiotis evenire ſolet; quemadmodum jam dixi. 28
quamobrem nihil peculiare habent Lymphatici à cæteris vere inſanis, & melancholicis, quin hi, ut illi etiam curati facile in morbum reincidunt, & idcirco in his, ut in illis locum habet ea propoſitio ſive concluſio Iureconſultorum, quod ſemel inſantis ſemper præſumatur inſanus; de qua in fine hujus ti- 29
tuli luculentius verba faciam. Sunt & in Dæmoniacorum numero quidam, quos præſtigiatos appella- 30
mus: hi veluti fatui apparent, & extra mentem poſiti; interdum quoque acceſſiones, & exacerbationes habent, quæ omnia à præſtigiis Dæmonis opera originem ducunt, qui impiorum hominum inſtrumento, malaſque artes edoctorum ad hæc patranda utitur; ſed hi à veris Dæmoniacis nihil omnino differunt, niſi penes cauſſas procatarcticas, ut dixi.

Crediderunt porro nonnulli Enthuſiaſticos, ſeu 31
Entheaſticos, & Phanaticos inter ſe non differre, immo *auctor defin. Med.* quæ Gal. adſcribuntur, dicebat, Enthuſiaſmum, alii Anteneaſmum vocant, eſſe fanaticam perculſionem, ſeu Numinis afflatio- 32
nem, veluti cum quidam in ſacris faciendis mente caperentur, ſi qua vidiſſent, aut tympana, aut tibias, vel ſigna audiviſſent. Sed Aretæus *lib. 3. cap. 6. de cauſſ. & ſign. acut. morb.* (quæ cum ſupra citata auctoritate adducit Schench. *lib. 1. Obſer. tit. de mania*) hac paſſione detentos referebat, membra ſibi 33
ipſis amputare, & excitari tibia, & ſimilibus. Cum Aretæo quoque conſentire videtur Gariopontus
lib. 1. cap. 11. Anteneaſmum, inquit, eſt ſpecies ma- 34
niæ periculoſa nimium; irritantur tanquam maniaci, & in ſe manus injiciunt. Hi ſubito arripiuntur cum ſaltatione manuum, & pedum. Actuarius *autem libro primo Meth. cap. 16.* Entheaſticos quaſi numine afflatos hos vocavit. Hi namque, inquit, à majori aliqua vi afflari videntur, & modo non futura prædicere, ceu nituntur vates quidam; ægritudo vero aut in riſum, aut in feritatem deſinit. Hæc autem paſſio, prout à Gariopónto ſupra eſt deſcripta, etiamſi ut plurimum ex ſe in corpore generetur, tamen ex morſu quoque rabidi canis 35
excitari

excitari tradit *Gesner. lib.*1. *de animal. cap. de cane, littera G. par.* 2. *tomo* 1. cui similem puto esse, quæ ex lacerti cujusdam morsu in Apulia præcipue, quem Tarantulam vocant, progignitur; quamquam in hoc differat ab Enthusiasmo, quod non habeat maniam, seu furorem adjunctum, sed solummodo irrationabilem saltationem, ad quam ex sono cujusdam instrumenti, non tamen cujuscumque, sed certi, & certo etiam sono irritantur, ac eodem quoque curantur, cujus rei caussam si scire cupis, lege *Hier. Garimbert. lib.* 4. *probl.* 89. Magis convenire Enthusiasmo crediderim eam passionem, quam
36 recentiores Choream Sancti Viti appellarunt, de qua vide *apud Schench. ubi proxime*, quia hæc profecto non sine furore est: nam post infatigabilem saltationem ægrotantes in maria, in flumina, in præcipitia se conjiciunt, aut in saxa, & parietes violenter impingunt, ac se ipsos, nisi vinclis coerceantur, occidunt.

37 Remanent ultimo loco Engastrimathi, qui & ventriloqui dicuntur; ii ex ventre loqui videntur, & ob id ventriloqui, & Engastrimathi appellati, quod Pythonem, aut Dæmonem in ventre habere credantur, quamobrem clauso ore verba proferunt, quæ tanquam ex profundo quodam ventris recessu progredi apparent. *Martinus Delrius libro* 1. *disquisition. magic. cap.* 2. *Alciat. ex D. August. Parerg. lib.* 8. *cap.* 28. *& ex Medic. Vallesi.* 5. *Epidem. text.* 59. qui tamen Vallesius, Engastrimathi nomen iis etiam aptari posse credit, qui ad sonum pelvis vaticinantur; sed ego talem nominis significationem unde deducat, ut ingenue fatear, ignoro. Strabo *lib.* 15. Persas Magos Lecanomanticos vocat, hoc est ex pelvibus vaticinantes. & Ptolom. *de Iudic. Nativ.*
38 *lib.* 4. Sunt vero ex mea sententia ii inter Dæmoniacos, & Fanaticos reponendi, quod & dæmonium habeant, & vaticinentur; sed *Cardan. lib.* 1. *de venen. cap.* 17. Engastrimathos ad divinationem non pertinere putat, sed potius ad Naturæ miracula; non explicat tamen quos eo nomine intellexerit. Putaverim hos esse, vel saltem his non absimiles, de quibus in sacris *Levit. cap.* 20. *vers.* 27. Vir, sive mulier, in quibus Pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus morte, moriatur. Sed vide quæ de his affert *Majol. dier. canicul. tom.* 2. *colloq.* 3.

Iam vero omnes hi, ut Dæmoniaci, & Furentes habendi, quod dubium habere non credo in Lymphaticis, & Ventriloquis, & Enthusiasticis, sed bene dubitari potest de his, qui à Tarantula commorsi in Enthusiasmum, vel quomodocumque eam passionem appellare libet, inciderunt; nam ut dixi, ii præter irrationabilem saltationem, in nulla re insanire conspiciuntur, immo & circa ipsam saltationem optime & apposite discurrunt, ut cuicunque qui
39 tales aliquando conspexerit, notum esse potest; unde immerito videntur inter dementes connumerari, cum præsertim, si à principio curati fuerint, dehinc solam trium dierum accessionem, atque illam quidem annuam habeant, & extra mentem non esse, etiam in ipsa accessione manifestum fit. Quibus ta-
40 men non obstantibus, dicendum in omnibus mentem lædi, immo plerique, ut testatur *Matthiol. in Dioscor. lib.* 2. *cap.* 56. Phreneticis, Lymphaticis, ac Maniacis similes fiunt, & absolute eos omnes Melancholicos evadere tradunt *Ardoin. de venen. lib.* 8. *cap.* 5. *& Cardin. Ponzett. lib.* 3. *de ven. cap.* 13. quamobrem non removentur ab ea imaginatione, in qua detinebantur, dum commorsi sunt, donec sanitatem recipiant, ut *idem Ardoin. ibidem* docet. Tales ergo in accessione, & antequam à prima morbi invasione curentur, ut insanientes habendi. in tempore intermedio, non aliter ex mea sententia 41
cum his procedendum, quam cum cæteris melancholicis dilucida intervalla habentibus.

SVMMARIVM.

1 *In Syncope fit præceps virium lapsus.*
2 *In Syncope constituti extra mentem sunt. & num.* 5.
3 *In Syncope constitutus tanquam mortuus, & absens habendus.*
4 *Syncopis, Lypothimia, & animi deliquium differunt.*
6 *Agonizantes qui dicantur.*
7 *Actus ab agonizantibus facti quales.*
8 *In articulo mortis positus, etiam deficientibus sensibus, dummodo ejus verba intelligantur, testari potest.*
9 *Non requiritur mens omnino sana in eo, qui disponit de rebus suis.*
10 *In articulo mortis constitui latissime, quomodo accipiatur.*
11 *In articulo mortis esse strictius, quomodo sumatur.*
12 *Peste infectus, dicitur positus in articulo mortis.*
13 *Non potest dici proprie quis in articulo mortis esse, nisi infirmitas sit lethalis.*
14 *In articulo mortis dicitur positus, qui imminentem mortem timet.*
15 *In articulo mortis positus dicitur qui ad mortem tendit.*
16 *In articulo mortis propriissime dicitur positus, qui morti proximus est.*
17 *Agonizantes, & in articulo mortis positi differunt secundum magis & minus.*
18 *Ante dicitur quis in articulo mortis esse, quam in agonia.*
19 *Neque agonizantes, neque positi in articulo mortis quicquam legitime gerere possunt.*
20 *In testamento condendo mentis sinceritas desideratur.*
21 *Sensuum defectio evidens signum est defectionis Intellectus.*
22 *Morti vicinis licet testamentum condere, matrimonium contrahere. declara ut ibid.*
23 *Regulariter in infirmitate constituti non præsumuntur sanæ mentis.*
24 *Morti proximi sanæ mentis non præsumendi.*

De Syncopizantibus, sensu defectis, agonizantibus, & in articulo mortis positis.

QVÆSTIO XIX.

IN Syncope fieri præcipitem virium lapsum manifestum est, & notat *Gal.* 12. *Meth. cap.* 5. *class.* 1
7. licet autem ea proprium symptoma cordis existat, dubium tamen non est, in eo virtutes omnes collabi, ac quasi penitus deperdi, cum quibus etiam lædi rationem manifestum inde fit, quod tales in paroxysmo constituti nec quemquam agnoscunt, nec loquuntur, quin & reviviscentes non illico ad men- 2
tem redire comperiuntur, nec ad rem respondent. quod mirum quidem esse non debet, tantopere corde infirmato, viscere nempe vitæ fonte & origine, cui

cui compari cætera omnia etiam nobiliora viſcera, & virtutes omnes conſentaneum eſt, cum ab illo vitam habeant; neque enim abſque vitali ſpiritu à corde procedente cæteræ partes ſuis quæque muneribus fungi poſſunt.

3 Itaque patet ex his, hominem in ſyncope, tanquam mortuum, & abſentem eſſe exiſtimandum; quamobrem cum in febribus malignis interdum frequentes ſyncopes adveniant, videndum eſt, ne quicquam ægrotantes faciant, quod in ipſorum, aut aliorum præjudicium eſſe poſſit, cum etiam de recenti in vitam reſtituti, integra mente non fruantur.

Advertendum tamen, quod maxima differentia
4 eſt inter Syncopem, & Lipothymiam, & animi deliquium, differunt enim affectus hi ſecundum magis & minus; unde ea, quæ dixi, locum quidem habebunt in Syncopi, non vero in Lipothymia, & animi deliquio, ac defectu; de horum autem affectuum differentia practicos adeat, qui plura ſcire cupit, præcipue Mercurial. *lib. 2. pract. cap.* 10. *Maſſar. lib. 2. cap.* 9. differentia autem, quæ maxime ad rem noſtram facit, illa eſt, de qua Mercurial. teſtatur, quod in Syncope ægri mentem om-
5 nem, & rationem amittant; in cæteris vero paſſionibus non ita. tamen non ob id cenſendum, quod Lipothymia affectus conſenſum præſtare poſſit, ſed bene cum ab ea ſeſe recolligit, poſſet conſenſum præſtare etiam nutibus, ſi voce nequaquam poſſet, quia in hoc affectu mens non prorſus alienatur. non eſſet tamen, niſi à Medico judicandum, an æger ſyncopi, vel Lipothymia afficeretur, quia horum affectuum differentia ſolis Medicis nota eſſe poteſt.

6 Agonizantes porro illi proprie dicuntur, qui exuperante jam morbo, & natura proſtrata, animam efflaturi de proximo ſunt; hi apud Iureconſultos variis nominibus appellantur, dicuntur enim quandoque conſtituti in extremo vitæ momento, aliàs poſiti in extremis, aliquando laborantes in extremis, & ſimiliter, ut videre eſt apud Fœnutium *de*
7 *mom. temp. cap.* 5. *num.* 2. in quo ſtatu poſitus homo non modo ratiocinandi, ſed etiam quamcumque vel imaginandi facultatem obliteratam habet, emortuo jam naturali calore, & evaneſcentibus ſpiritibus, quorum auxilio, ut aliàs dixi, omnes in cor-
8 pore facultates anima exercet. Ex quibus clare patet, quam validi ſint actus ab agonizantibus, & extremum ſpiritum ducentibus aliquando facti, vidi enim tales contractui conſentire, codicillos condere, & alia gerere, quæ me in admirationem traxerunt; & ſuſpicabar ex Notariorum, & familiarium malitia hæc procedere, credens eos in ſuis inſtrumentis fingere, quod tales actus non ab agonizante, ſed ab homine licet infirmo, integris tamen ſenſibus geſti fuerint; cum non ſine ſumma admiratione offendi apud Iureconſultos, quod in articulo mortis poſitus (hic autem idem pæne eſt cum agonizante, ut infra videbimus) etiam deficientibus ſenſibus, dummodo ejus verba intelligantur à teſtibus, poſſit teſtamentum condere. *Alex. Tert. apud Zilett. in conſil. ult. vol. Conſ.* 174. *num.* 7. ego vero non video, quo pacto deficientibus ſenſibus quis loqui poſſit, aut etiamſi poſſit loqui, in mentis vigore perſiſtere; immo & ipſimet Iureconſulti fatentur, quod quilibet laborans in extremis præſumitur animi conſilium non habere, imo pro mortuo judicat Gratian. adducens Gait. *de Credit. cap.* 3. *tit.* 1. *num.* 1115. quia deficiente corpore deficit Intelligentia. Fab. *de Monte apud eund. Zilett. Libre II.*

ibidem conſ. 149. *num.* 55. & corporis ægritudo aggravat animam, & intellectum. Ant. Franc. *de Doctor. apud eundem conſil.* 158. *num.* 38. niſi dictum Iureconſultorum ita accipias, ut liceat etiam mente non integra exiſtenti teſtamentum condere, cum, ut aliàs dixi, non requiratur mens omnino ſana in eo, qui de rebus ſuis diſponit; quod tamen locum 9
non habere credo in hoc caſu, quia concluſio illa procedit, ut credo, in dementia, quæ non tollit cognitionem omnem ſuorum, ita ut agnoſcat etiam ſtante dementia, magis huic, quam alteri convenire, ut hæres relinquatur ſuorum bonorum; at in hoc caſu hæc cognitio etiam deſtruitur, niſi accipias poſitum in articulo mortis lato modo, pro eo nimirum, qui ex eo morbo moriturus certo eſt, ut infra dicam. nam aliquando in articulo mortis conſtitui accipitur latiſſime, unde quilibet vivens in ar- 10
ticulo mortis eſſe dicitur. Burſat. *conſil.* 4. *num* 65. *vol.* 1. Fœn. *de mom. temp.* 1. *cap.* 5. *num.* 23. quia omnes viventes abſque dubio aliquando morituri ſunt. 11
immo viventes morimur. Sed ſtrictius accipitur, quando tunc in articulo mortis, quem poſitum eſſe dicimus, cum tali morbo laborat, ut non ſolum in periculo ſit, ſed in manifeſto periculo, ex eo quod ut plurimum ex tali morbo homines decedere contingat. Auguſt. Barb. *de offic. & poteſt. Epiſc. alleg.* 25. *num.* 52. *par.* 2. Thom. Act. *de Inf. p.* 1. *cap.* 15. *num.* 1. apud quem vide alios auctores citatos. quemadmo- 12
dum dicitur de eo, qui peſte infectus eſt, quia pauci ex peſte liberantur, talis ergo in articulo mortis poſitus dicitur. Pariſ. *de reſignat. benef. lib.* 12. *quæſt.* 6. *num.* 13. atque hinc eſt, quod non poteſt dici, quem in articulo mortis fuiſſe conſtitutum, niſi antea probetur, infirmitatem, ex qua laboraverit, Medicorum 13
judicio fuiſſe lethalem. Burſat. *ubi ſupra num.* 64. dicitur quoque, & ob eandem rationem, quem in articulo mortis poſitum, cum imminentem mortem ubicumque timet. Baldus *in cap. Paſtoralibus. num.* 4. *de offic. Iud. Ordin.* ſtrictiſſime autem (prout in hac 14
quæſtione nos accipimus) non ſolum quando ad mortem tendit, ut voluit Dec. *in l. Hac conſultiſſima.* 15
num. 3. *C. de his, qui teſtamen. fac. poſſ.* ſed quando veriſimiliter quis morti proximus eſt. Ripa *in Tra-* 16
ctatu de peſt. de privileg. Iud. cauſſ. peſt. num. 47. ita ut de vita ipſius actum ſit, ut nullo remedio ſit reparabilis, ut tradunt relati per Fœnut. *ubi ſupra num.* 14. *cap. eod.* ubi bene ille diſtinguit inter poſitum in articulo mortis, & poſitum in periculo mortis; poſitum enim in mortis articulo, neceſſe eſt brevi debere mori, neque ſi ſanaretur, unquam poſſet dici fuiſſe in mortis articulo, ut ille dicit *num.* 21. ſed poſitum in periculo mortis, poſſibile eſt à morte exemptum iri; & recte, neque navigantes, neque obſeſſos, neque mulieres parientes eſſe in mortis articulo voluit, ſed potius in mortis periculo. ſed Roderic. *Quæſt. Canon. & Reg. Tom.* 1. *q.* 62. *art.* 7. voluit omnino mortis articulum, & mortis periculum, unam eandemque rem eſſe, quod tamen non verificatur, cum mortis articulus ſumitur ſtrictiſſime, ut dixi. Eodem hoc 17
ergo ſenſu agonizantes non differunt à poſitis in mortis articulo, niſi ſecundum majus aut minus temporis ſpatium, quo à morte diſtant, nam ante 18
dicimus ægrum in mortis articulo eſſe conſtitutum, mox animam ipſo agente, & morti magis vicinante, agonizantem vocamus; horum igitur neutrum 19
legitime quicquam gerere poſſe ego exiſtimo, ſi modo conjunctam habeant ſenſuum defectionem,

sicuti in pluribus, ne dicam omnibus usuvenit;
20 mentis enim sinceritatem in testamento condendo desiderari voluit *l. in l. senium. C. qui testam. fac. poss. & l. 2. ff. eodem*. quæ minime præsens esse potest, ubi sensus deficiunt, ut in constitutis in articulo mortis, & in agonizantibus plurimum evenit; nam neque audiunt, neque quemquam agnoscunt, etiamsi usque ad illum terminum mente constiterint, idcirco illud maxime attendendum Iureconsultis duco, ut ex depositione testium, ac præcipue Medicorum sciant, an æger cum sensuum defectiō-
21 ne perierit, nec ne; ubi enim sensus deficiunt, maxima conjectura, immo certa notitia habetur deficientis intelligentiæ, & facultatis cujusque in cerebro
22 residentis. in his igitur non puto habere locum, quod tradiderunt Iureconsulti, nimirum morte vicinis licere testamentum condere, matrimonium contrahere, & hujusmodi. Paris. *de resignation. benefic.*
23 *libro 12. quæst. 1. num. 28. & quæst. 2. num. 2.* nam si regulariter in infirmitate constituti, non præsumuntur sanæ mentis. idem Paris. *ubi supra quæst. 1. num. 28.* & alii per ipsum allati; quanquam contrarium sentiant allati per Thom. Act. *de inf. p. 1. cap. 14. num. 12.* multo minus præsumi possunt men-
24 te constare, qui morti jam vicini sunt; itaque probanda in hoc casu ex mea sententia sana mens esset, quæ cum sensuum defectione simul esse vix unquam potest. Vnde in sensu defectis eadem quæ de cæteris supra diximus locum habebunt. In omnibus autem procedere illud volunt Doctores, ut testes esse non possint. Baldus in l. hac consultissima adductus per Ant. Franc. *de Doct. ubi supra num. 39.* Adverte tamen, quod licet actus moriendi, quando nimirum Anima separatur à corpore sit quoddam momentum imperceptibile, ut per Fœnut. *ubi supra, & cap. seq. num. 1.* tamen hoc, quod est esse in mortis articulo, habet certam latitudinem, saltem in plerisque, quam idem habere principium existimo, quando jam victor morbus contra Naturam prævalet, & de vita hominis acta jam res est, totum vero subsequens tempus potest dici mortis articulus, qui etiam in duo tempora dividi potest, in mortis præludium, in tempus nimirum illud, quo jam anima se accingit, ut à corpore separetur, & in id, quod hoc tempus præcedit ab eo, quo jam homo de vita desperatus est. Sed Iureconsulti hoc tempus non distinguunt, cum tamen in aliquibus sit maxime distinguibile, quia interdum in mortis articulo, si non integra mente constant ægrotantes, saltem non omnino ab illa sunt alieni, in Agonia autem omnes omnino ut plurimum in omnibus deficiunt. Sed plura de mortis articulo, & notatu digna credo habere Polydorum Ripam *in suo tractatu de Act. in mort. articulo*, quem tamen ego neque præ manibus habeo, neque unquam vidi.

SVMMARIVM.

1 *Pestis morbus est omnium vehementissimus.*
2 *Dementia ex peste contracta, ut plurimum fatuitatis species.*
3 *In infatuatis ex peste quæ locum habere possint.*
4 *Fatuitas ex morbo contracta est reparabilis.*
5 *Actus prudentes à similibus fatuis celebrati validi esse debent.*

De mente alienatis ex morbis longis, seu vehementibus, ut peste, & similibus.

QVÆSTIO XX.

TAm longi, quam vehementes morbi solent interdum hominem dementire, veluti pestis, quæ non modo vehemens morbus est, sed omnium ve- 1
hementissimus; quia omnes alios morbos superat. Mascard. *concl. 20. num. 5. lib. 1.* dementia vero ex similibus morbis contracta plurimum inter fatuita- 2
tis magis, quam inter alterius dementiæ species connumeranda; evenit autem potius sic, quam secus, quia vel à vehementia, vel à longitudine eorum morborum dissipatis mirum in modum cerebri capitisque spiritibus, & noxia ob id frigiditate introducta, emoriuntur pæne, aut saltem summopere debiles fiunt virtutes, & facultates rationi & intellectioni inservientes, quas quidem plus detrimenti, quam cæteras pati consentaneum est, quia à tenuioribus ac purioribus spiritibus, faciliusque dissipabilibus celebrantur, quam reliquæ; Memoria vero summopere quoque læditur, quia posterior cerebri pars, in qua memorandi actus celebratur, cæteris partibus frigidior, aut saltem minus spiritibus referta est, ex his enim calor singulis partibus communicatur.

Si quando ergo aliquem ex longo, seu vehementi morbo mente alienari, vel infatuari contingat, dubium esse non debet, quod in eo omnia locum ha- 3
bere debeant, quæ in cæteris fatuis locum habent; habita tamen consideratione gradus & qualitatis dementiæ, seu fatuitatis. Illud unum tamen est, quod differentiam aliquam facere potest inter hos fatuos, & eos, qui à natura fatui sunt, nimirum quod in prioribus, iis scilicet, qui ex morbo in fatuitatem incidunt, fatuitas est reparabilis, in cæteris ir- 4
reparabilis; nam neque tempore, neque ætate, neque ex alia quavis caussa à natura fatui quicquam proficiunt circa ea, quæ ad prudentiam & intelligentiam pertinent; illi vero ad integram aliquando sanitatem redeunt, unde actus prudentes à talibus celebrati, rati & validi esse debent, dummodo post- 5
hac in prudentia perseverent. ratio autem cur fatuitas à morbo reparari possit, non ea, quæ à Natura fit, in promptu est, & cuilibet, ut credo, notissima.

SVMMARIVM.

1 *Paraphrenetici qui.*
2 *Paraphreneses inter se differunt.*
3 *Pro delirii specie magis, aut minus quis ad nonnulla aptus esse potest.*
4 *Deliria melancholica magis durant, & magis mentem turbant.*
5 *Actus à paraphreneticis celebrati pro temporis conditione validi, aut invalidi sunt.*
6 *Hypochondriaci, & Paraphrenetici in quo conveniant.*
7 *Hypochondriaci, & Paraphrenetici in quo differant.*
8 *Passio hypochondriaca est desipientiæ species. declara ut ibid.*
9 *Melancholia est desipientia sine febre.*
10 *In levi passione hypochondriaca mens parum læditur.*
11 *Hypochondriaci quando ut cæteri melancholici habendi.*

12 *Hypo-*

12 *Hypochondriaci circa agibilia raro insaniunt.*
13 *Hypochondriaci an à quibusdam sint prohibendi.*
14 *Dilucida intervalla in quibusdam dementiis manifesta, in aliis non ita.*
15 *Pueri non habent dilucida intervalla.*
16 *Ex senio delirantes non habent dilucida intervalla.*
17 *Imperfectio Intellectus in Muliere non habet intermissiones.*
18 *In fatuitate non apparent dilucida intervalla.*
19 *Muti, & surdi simul à nativitate non habent dilucida intervalla.*
20 *Lethargici, Comatosi, Carotici non habent dilucida intervalla.*
21 *Icti à fulmine, attoniti, congelati non habent dilucida intervalla.*
22 *Phrenetici non habent dilucida intervalla.*
23 *Hydrophoboi non habent dilucida intervalla.*
24 *Ex assumpto veneno delirantes non habent dilucida intervalla.*
25 *Ex longo morbo delirantes non habent dilucida intervalla.*
26 *Dilucida intervalla habentes eo tempore, ut sani in plerisque habendi.*
27 *Dilucida intervalla habentes testari possunt eo tempore.*
28 *Delinquentes tempore intermissi furoris non excusantur à pœna.*
29 *Remissiones tantum, & non intermissiones furoris habentes, ut cæteri furentes habendi.*
30 *Actus quomodo cognosci possit, an gestus fuerit tempore intermissi furoris, nec ne.*

De Paraphreneticis, Hypochondriacis, & omnibus dilucida intervalla habentibus.

Quæstio XXI.

Sequitur, ut de quibusdam amentibus verba faciamus, qui per intervalla insaniunt; licet & in hoc
numero ex superioribus nonnullos comprehendere
possimus; & ante omnes sese nobis offerunt Para-
1 phrenetici; vocamus autem Paraphreneticos, qui
in febri non ex primario cerebri affectu, sed per
consensum aliarum partium phrenitide laborant:
nam spiritus ab inferioribus partibus ex materia
morbifica, ac putredinosa originem habentes ad
cerebrum elevati rationis faciunt permixtionem;
habentque hujusmodi ægrotantes sui delirii exacerbationes quasdam, & remissiones, prout febris
exacerbatur, aut remittitur. Sunt etiam in hujusmodi deliriis, ut in cæteris omnibus gradus quidam,
juxta quos ægri magis, aut minus à mente recedunt; idque tum pro vaporum acrimonia, & caliditate, tum pro eorum multitudine, tum etiam pro
capitis imbecillitate.

Neque vero tantummodo secundum magis & minus inter se differunt hæ paraphreneses, sed et-
2 iam secundum effectus, ut cæteræ dementiæ, & secundum accidentia inter se distant; quod ex diversitate materiæ morbum excitantis, & ex qua vapores elevantur ad caput, evenire solet; sapiunt enim
vapores ii materiæ ipsius naturam; unde interdum
ægrotantes Melancholicis similes efficiuntur, interdum furibundis, & maniacis; est quando iracundi
evadant, aliàs quoque lætabundi, & in risum proni.
studiosius, ac serio magis insaniunt, qui ex Melancholicis, & adustis vaporibus delirant; ex melancholicis, quia magis densi; ex adustis, quia magis
acres.

Verumenimvero ne existimet Lector, hæc me
gratis scripsisse; nam pro delirii specie potest quis 3
magis, ac minus aptus esse ad multa facienda, item
& pro ejusdem delirii duratione, & interpolatione; siquidem deliria melancholica ex atra bile pro- 4
venientia, & longius durant, & magis mentem turbant, unde difficilius ægroti, etiam morbo remittente, qui delirium excitat, resipiscunt; contrarium
evenit de deliriis ex vitio sanguinis provenientibus.

Illud autem dumtaxat ad Iureconsultos scire maxime pertinet, an actus ab ægro celebrati, quem
constet decessisse ex febre cum paraphrenitide conjuncta, celebrati fuerint in ipsius febris vigore, &
exacerbatione, an in ejus declinatione, & remissione; nam omni procul dubio, si testes deponant tales
actus gestos fuisse uno magis, quam alio morbi 5
tempore, actus certe, vel validi, vel invalidi futuri
sunt pro ejus temporis ratione; neque attendendum solummodo est particulare tempus cujuslibet accessionis, sed etiam universale, totius scilicet
morbi, quæ tempora Medicis maxime notasunt, &
ex eorummet relatione facillime cognoscuntur.

Post paraphreneticos in hac classe succedunt Melancholici Hypochondriaci, qui cum illis in hoc
conveniunt, quod eorum delirium non ex proprio
cerebri vitio, sed ex Hypochondriorum morbo, & 6
intemperie excitatur. Differunt tamen, quia Paraphrenetici habent accessiones, & ut dixi, quiescente
morbo, ex cujus culpa delirant, etiam delirium in 7
ipsis quiescit; Hypochondriaci autem habent quidem accessiones, & exacerbationes, non tamen
quotidianas, tertianas, aut quartanas, sed potius
menstruas, aut annuas, & longiores multo sunt; recrudescit enim morbus in his certis quibusdam
temporibus, ut Vere, sive Autumno, cum in aliis
mente satis constent.

Maxime vero advertendum est circa hujusmodi
Hypochondriacos, quod Amatus Lusitan. *Cent.*
4. *Curat. Medic. cur.* 54. & ex eo Forest. *lib* 10. 8
Observ. 11. in Scholiis tradidit, nimirum, quod tametsi hæc passio, (quæ Melancholia Hypochondriaca, & flatuosa dicitur, & ab Arabibus Mirachialis)
Melancholiæ, ac desipientiæ species existat, tamen
satis est ad hujus passionis essentiam, ut ad eam sequatur mœror & mœstitia, & timor à facili caussa;
& interdum mentis inconstantia. quibus plerique
Medici assentiuntur. Mercat. *lib.* 1. *de Int. aff. cur.*
cap. 17. Trincavell. *lib.* 3. *consil.* 35. videtur ergo,
quod non necessario, ac semper cum hac passione
conjungatur delirium; immo narrant illi casus nonnullos Hypochondriacorum, qui nunquam patiebantur mentis alienationem; manifestius vero Marcell. Donat. *lib.* 4. *Histor. mirab. cap.* 6. contendit,
non esse de essentia hujus passionis mentis alienationem, & Manardum erroris notat, qui *libro* 17.
Epist. 1. noluerit ægrotantem quemdam melancholia Hypochondriaca laborare, eo quod nunquam desipuisset, contra existimantibus cæteris
Medicis ad curam convocatis; sed profecto, ut
apud eundem Manardum videre est, Scriptores
omnes melancholiam definientes, desipientiam esse
ajunt sine febre, & illam in tres species partiuntur; 9
nimirum in melancholiam per essentiam, in Melancholiam per consensum à toto, & melancholiam per consensum ab Hypochondriis, unde si ea

definitio etiam huic ultimæ speciei aptari debeat, necesse est ægros in ea desipere, aliter enim definitio cum definito non conveniret. Quæ licet realiter ita se habeant, tamen dicendum putaverim id, quod de Catalepsi supra dicebamus; nimirum passionem hanc, vel esse incipientem, & levem, vel esse inveteratam, & fortem; Vbi passio incipiens est, vel ubi levis existit, symptomata quoque leviuscula sunt, & ægri vel nihil omnino, vel parum quid mente moventur; at ubi inveterata est vel fortis, tunc manifestissime ægri insaniunt, non aliter quam Melancholici ii, qui ex vitio cerebri per essentiam insaniunt. ad cujus rei confirmationem faciunt plures historiæ Hypochondriacorum. Et si libet vide historiam *N. Abrahami Frambes. lib.* 1. *Consult.* 17. in qua comperies, ægrum illum apertissime insanisse, quamobrem ubi ita se res habeat, ii tam in præjudicialibus, quam in favorabilibus durante delirio, ut cæteri Melancholici tractandi. Pro conciliandis vero Auctoribus inter se diffidentibus, dicendum cum *Sennerto libr.* 3. *pract. p.* 5. *Lect.* 1. *& alibi*, differre omnino affectionem hypochondriacam à Melancholia hypochondriaca; & affectio, inquam, hypochondriaca fit absque dubio sine ullo cerebri vitio, & absque eo quod Mens ullo modo depravetur, si tantummodo mœrorem ac tristitiam absque evidenti caussa excipias, melancholia vero hypochondriaca semper est cum aliquo delirio, aliàs levi, aliàs autem forti.

11 At alii, qui in principio hujus morbi constituuntur, & præter irrationabilem mœstitiam, qua detinentur, à ratione minime alieni videntur, quomodo habendi mox aperiam: sed primo quid peculiare à me notatum sit in similibus ægris, patefaciam: habeo enim nunc, & aliàs habui alios nonnullos hypochondriacos, quos circa agibilia manifeste insanire nunquam comperi; sed tantummodo leviorum rerum non justo timore illos detineri cognosco, & imaginationes quasdam circa morbi accidentia pati, ex quibus Intellectus eorum, vel leviusculum, & nullius momenti dolorem, aut aliud quodvis leve symptoma, pro ingenti, gravi, intolerabili, atque immedicabili judicat. Habent præterea quamdam mentis inconstantiam, ex qua diversimode animi passionibus agitantur, ita ut quem modo amant, & expetunt, non multo post odio habeant, ac respuant; modo quid intense cupiunt, paulo post isthuc ipsum si possederint, negligunt; plurimum mœrent, sed interdum quoque lætiores apparent, ac denique modo liberales sunt, modo illiberales, & avari, modo amicorum colloquia expetunt, modo ab iis abhorrent, & sic in cæteris; quæ tamen omnia, ut dixi, nihil illis circa agenda obesse unquam notavi.

12 Itaque adhibito Medicorum judicio, ac Iudicis etiam arbitrio, ubi de particularibus sententia ferenda est, ad plura tales sufficere non negantes, decernendum, an à quibusdam eliminandi veniant, ut, exempli gratia, à promotione ad sacra, à publici officii administratione, & hujusmodi; quæ non solum denegari possent fortasse, habito respectu ad præsentem eorum statum, sed maxime respicientes aptitudinem, quam habent, ut facile insaniant.

13 Notandum tamen, (quod & suprà admonui) me hîc semper locutum de Melancholia, id est de delirio hypochondriaco, non vero de hypochondriaco affectu, nam hypochondriacus affectus genus quoddam est morborum hypochondriacorum, at Melancholia hypochondriaca est quædam species affectus hypochondriaci, ut in libro proprio de morbis hypochondriacis aliàs declaravi, unde qui affectu tantum hypochondriaco, non vero Melancholia hypochondriaca afficiuntur, quoad mentem inter maxime sanos connumerandi.

Cæterum loquendum jam est de iis, qui suæ dementiæ dilucida habent intervalla, circa quos illud unum, ut sciamus, decet, in quibusnam dementiis sperari possit, Ægrum habuisse, vel habere potuisse hæc dilucida intervalla; & antequam hoc determinetur, notandum, in quibusdam dementiæ hæc intervalla manifestissima esse, ac vera, in aliis nonnisi obscura, & apparentia; tales enim dementiæ remittere potius dici possunt, quam intermittere; ergo harum quæstionum ordinem sequuti, dicamus 14
primo, quod in rationis diminutione considerata in pueris non habent locum dilucida intervalla, etiamsi prudenter agant, sapienterque loquantur, ut dixi alias *in harum quæstionum lib.* 1. *titul.* 1. *quæst.* 3. *num.* 26. 15

Secundo, ex senio delirantes non habent sui delirii dilucida intervalla, nec unquam resipiscunt; ratio est, quia caussa delirium excitans non solum non minuitur tempore, sed intenditur, & augetur, unde & effectum capere incrementum necesse est. 16

Tertio, mulieres circa intellectus imbecillitatem, quæ ex sexus culpa illis evenit, nunquam proficiunt, neque unquam naturali rationis diminutione, qua detinentur, exspoliantur; ratio eadem, quæ in pueris, quia ruditas illa naturalis est, non adscitia; neque habent sufficientem calorem, qui possit intellectum perficere, ut pueri, qui procedente ætate ruditatem intellectus exuunt, & prudentiores, ac sapientiores evadunt. 17

Quarto, non habent dilucida intervalla eorum amentiæ, quos ignorantes, & crassæ farinæ homines nominavimus, neque stolidi, neque obliviosi, nec denique fatuorum genus ullum, quod vel à natura, vel à morbo, vel ab ætate procedat. differunt tamen qui à natura fatui sunt, aut ab ætate, ab illis, qui à morbo infatuantur, quia posteriores ii à fatuitate liberari possunt, illi vero nequaquam. 18

Quinto, non habent intervalla suæ imperfectionis Intellectus muti simul & surdi à nativitate, cum eadem ratio in iis dominetur, quæ in aliis, qui à natura fatui sunt. 19

Sexto, Ebrii unam accessionem habent, neque intermedio tempore per intervalla resipiscunt, durat enim in iis delirium, quousque vini potentia evincatur, & edometur.

Septimo, Lethargici, Comatosi, & Carotici non habent ullas suæ insaniæ interpolationes; ratio est, quia caussa cerebri instrumenta occupans, semper præsens existit; durante vero caussa, durat effectus. 20

Octavo, Icti à fulmine, Attoniti, Congelati, seu Cataleptici non habent dilucida intervalla. ratio eadem, quæ in superioribus. 21

Nono, Phrenetici unam tantummodo habent accessionem, & nunquam, nisi omnino sanentur, ad sanam mentem per intervalla redeunt. ratio non absimilis est cum superioribus, caussa enim præsente, necesse est, effectum durare. 22

Decimo, idem evenit in Hydrophobois, seu rabiosis; quia tota sanguinis massa infecta est, cujus vitio delirant. 23

Vndecimo, idem ob eandem caussam evenit in 24
his,

his, qui ex aſſumpto veneno, vel infatuantur, vel quovis modo inſaniunt.

25 Duodecimo, dementia eorum, qui ex morbis longis in eam incidunt, non habet interpolationes. ratio eſt, quia à longitudine & vehementia morbi abſumptis ſpiritibus, intemperies quædam in ipſo cerebro eſt introducta, à qua morbus continuus fit, non interpolatus. In cæteris autem dementiis omnibus, ſive illæ eſſentiales ſint, ſive ſecundarii morbi, ſperare licet dilucida intervalla; poſſunt enim remitti, & intendi; ſed manifeſtiſſime remittunt Melancholiæ ſpecies omnes, præcipue vero Hypochondriaca, Ecſtaſis, Epilepſia, Apoplexia, (quando non fuerit fortis) Lycanthropia, perculſio Fanatica, Furor uterinus, & uteri Suffocatio, & his ſimiles. Obſcure vero furor, ſeu mania, præſertim cum eſt inveterata, Dæmoniacorum ſpecies omnes, & hujuſmodi.

26 Itaque ii, qui manifeſta habent dilucida intervalla in pleriſque, ut ſani habendi, ſi modo nonnulla excipias, de quibus in ſingulis quæſtionibus egimus, quod tam in præjudicialibus, quam in favorabilibus locum habebit: in favorabilibus enim
27 exempli gratia patet, quod tales teſtari poſſunt. *l. furioſum. §. ſi vero. C. qui teſtam. fac. poſſ.* in præjudicialibus autem, quia non excuſantur à pœna, ſi de-
28 linquant. *Caball. Reſolut. crimin. Cent.* 2. *caſ.* 297. *num.* 38. at ii, qui tantum remiſſiones, non inter-
29 miſſiones dementiæ habent, ex mea ſententia, ut inſani judicandi, ſi modo paucula quædam excipiamus, quæ non omnino mentem ſanam requirunt.

30 Quomodo tandem cognoſci poſſit, an actus à demente factus, qui dilucida habet intervalla, ſit tempore intermiſſæ dementiæ celebratus, docet Alexand. *conſil.* 141. *num.* 8. *volum.* 1. & Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *caſ.* 5. 28. & vide ad hoc Maſcard. *de probat. concl.* 39. *vol.* 1. *per tot.*

SVMMARIVM.

1 *Mulieres omni dementiæ ſpecie tentantur.*
2 *Mulieres raro Melancholicæ evadunt. contr. num. ſeq.*
4 *Pro ſingulis viris Dæmoniacis ſexcentæ mulieres reperiuntur.*
5 *Mulieres ex Melancholiæ morbo pejus viris ſe habent.*
6 *Vteri ſuffocatio mulieribus familiariſſima.*
7 *In uteri ſuffocatione, quæ accidentia eveniant.*
8 *In uteri ſuffocatione mulieres mente deficiunt. contrarium num. ſeq. declara ut ibid.*
10 *Suffocatæ nihil validum agere poſſunt, etiamſi nutibus reſpondeant.*
11 *Furor uterinus quid.*
12 *Furor uterinus mania eſt circa venerea ex uteri vitio excitata.*

De ſuffocatis ex utero, & ex utero furentibus.

QVÆSTIO XXII.

1 MVlieres non ſecus, ac viri omni dementiæ ſpecie tentantur, quamquam, ut ex Aretæo & Avicenna tradit Mercurial. *ſuæ practicæ lib.* 1. *cap.*
2 10. Melancholicæ de raro evadunt, aut ſaltem minus quam viri Melancholiæ morbo tentantur; contra quam tamen aſſertionem facit Hippocratis auctoritas in libello de his, quæ ad virgines ſpectant, ubi mulieres ob animi demiſſi, & puſilli naturam frequentius quam viros deſipientia, & vanis terro- 3
ribus apprehendi tradit: patet etiam pro ſingulis viris dæmoniacis, (qui in Melancholicorum quoque 4
claſſe connumerantur) ſexcentas mulieres Dæmonio obſideri, ut teſtatur Codronch. *de morb. venef. lib.* 2. *cap.* 8. Sit tamen quomodocunque, illud certum eſt, mulieres ex melancholiæ morbo inſanientes, 5
multo pejus habere, quam viros, intenſius enim, & magis irremediabiliter inſaniunt. Sed præter dementias, quæ ipſis cum viris communes exiſtunt, duobus morbis obnoxiæ ſunt, ex quibus per conſenſum cerebri cum utero delirio tentantur; horum alter illis adeo familiaris eſt, ut nihil ſupra, alter vero earum quidem proprius, non tamen ita familiaris ac frequens.

Prior uteri ſuffocatio eſt, ſeu ejuſdem aſcenſus, 6
& ſtrangulatus, ut nonnulli dicunt, qui illis familiariſſimus exiſtit, ut experientia docet, & notat Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 22. & alii Auctores Gynæciorum: alter eſt uterinus furor. In priori, de quo antea verba facimus, mulieres vel tanquam 7
mortuæ, ſi magnus morbus ſit, vel ſemimortuæ, ſi magnus morbus non ſit, jacere ſolent: loqui non poſſunt, ſed tamen audiunt, ac facile quæ aſtantes loquuntur percipiunt, & interdum, ut in nonnullis adnotavi, nutibus interrogatæ reſpondent; quod & in Polemarchi uxore adnotatum ab Hippocrate *in Epid. tex.* 40. & à Valleſio in aliis, ut ille in ejus particulæ commento teſtatur; immo etiam tranſacto paroxyſmo, audita referunt, teſte Mercurial. *ubi ſupra*: unde concludit ille, ſervari in ipſis memoriam; ratione vero deficere eas dubium non eſt; tametſi 8
Alſaharavius Medicus Arabs *Pract. tract.* 25. *ſect.* 2. *cap.* 12. tradens differentiam inter Epilepticas, & ſuffocatas ex utero, dixerit, ſuffocatas in ratione non deficere, Epilepticas autem maxime; cujus dictum 9
ex mea ſententia ita interpretandum eſt, ut ſuffocatæ non deficiant in ratione extra paroxyſmum, ut Epilepticæ, quæ, ut ſuo loco diximus, à paroxyſmo excitatę, quaſi dementes ac ſtolidæ apparent. vel dicendum, quod non ita intenſè à ratione abalienantur, ut epilepticæ. ex quibus concludamus, quod ſuffocatæ ex utero quamdiu paroxyſmo detinentur, tanquam mortuæ, & abſentes exiſtimandæ ſint, & etiamſi nutibus ad interrogata reſpondere poſſent, tamen nihil validum debeat ab ipſis procedere, ſi 10
quid recte nutibus celebrari poſſit, quia à ratione in paroxyſmo alienæ ſunt, extra quod nihil impedit, quin minus, ut ſanæ mentis homines habeantur.

Porro Furor uterinus, qui poſterior morbus erat 11
mulierum proprius, eſt uteri ipſius ſuperexcalfactio cum delirio circa Venerem, & ad eam pertinentia; in eam enim adeo acutis ſtimulis exagitantur, ut in furorem agantur; garrulæ enim evadunt, & circa Venerem quamplurima effutiunt; de quo affectu, ut de ſuperiore quoque, ſi quis plura ſcire deſiderat, practicos adeat in propriis capitibus, præcipue vero Auctores Gynæciorum, ſive *de morb. mul.* & inter recentiores, & noviſſimos Hucher. *de ſterilit. lib.* 2. *cap. proprio.* & Varand. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 5.

Cæterum ratio in his non minus quam in maniacis, & furentibus oblæſa eſt: immo & hic morbus nihil aliud eſt, ut ipſum nomen innuit, niſi furor, 12
ſeu mania, ex uteri vitio excitata. Itaque in his quoque omnia locum habebunt, quæ in illis procedere diximus, neque plura circa id afferenda.

SVMMARIVM.

1 *Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus, & contrarium tenenti incumbit onus probandi.*
2 *Demens de Præterito præſumitur demens de præſenti.*
3 *Qui olim aliqua ægritudine laboravit, etiam hodie æger præſumitur. declara ut numero ſequenti.*
5 *Regula prima, in quibuſnam locum habeant prædictæ concluſiones.*
6 *Regula ſecunda.*
7 *Regula tertia.*
8 *Furor, & ſimiles paſſiones durare præſumuntur.*
9 *Qui aliquando inſanire cœpit, vix, aut nunquam ad ſanam mentem redit.*
10 *Quarta, & ultima regula.*

In quibusnam dementibus locum habeant eæ concluſiones, nimirum: Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus; & illa: Demens de præterito præſumitur etiam demens de præſenti.

QVÆSTIO XXIII.

DVas apud Iureconſultos concluſiones offendi, quæ idem pæne important, maxima ex parte
1 acceptas; quarum prima illa eſt, quod ſemel furioſus ſemper præſumatur furioſus, & contrarium tenenti incumbat onus probandi ſanam mentem. Archid. *in cap. filii. num.* 1. *de hæret.* Alexan. *conſil.* 92. *num.* 6. *vol.* 5. Dec. *in l. ſi furioſum. num.* 24. *C. qui teſtam. fac. poſſ.* Petr. de Biax. *in direct. elect. par.* 1. *cap.* 15. *num.* 3. vide adducta per Maſcar. *concl.* 39.
2 *num.* 1. Altera eſt, quod demens de præterito, præſumatur etiam demens de præſenti. Farinac. *conſil. crim. conſil.* 151. *num.* 14. Videbatur has concluſiones firmare alia non abſimilis, nec minus quam ſuperiores accepta, quæ vult, quod qui olim aliqua
3 ægritudine laboraverit, etiam hodie æger præſu-
4 matur; præſertim quia declarant Doctores, ut procedat in ægritudine naturaliter durabili. Alciat. *de præſumpt. regul.* 2. *præſumpt.* 19. *num.* 1. & 3. Maſcard. *de probat. concl.* 896. *num.* 1. *vol.* 2. at tales ægritudines abſque dubio ſunt furor & dementia, ergo jure poſterior hæc concluſio de his quoque verificatur.

Priorem tamen concluſionem, quæ, ut dixi, cum poſterioribus coincidit, licet plures Doctores acceptaverint, alii tamen non approbarunt; & habes utriuſque ſententiæ fautores apud Maſcard. *ibidem concluſ.* 825. *à num.* 1. *ad plures ſeqq.* qui etiam ex nonnullorum Doctorum opinione decidit, quando, & in quibus caſibus ea concluſio acceptanda.

Nos qui rei naturam ob Medicæ ſcientiæ cognitionem facilius aſſequi poſſumus, ejus concluſionis veritatem patefaciemus, & nonnullas breves regulas trademus, quarum prima ea ſit: Ea concluſio non habet locum in dementiis, quæ cum febre eve- 5
niunt, aut cum alio morbo, quem febris concomitetur, ut in phrenitide, lethargo, & hujuſmodi. Speciatim vero in phrenetico non habere locum hanc concluſionem ex Maſcard. Actius *de Inf. p.* 2. *litt. P. verb. Phrenetici. num.* 3. Non habeo pro hac regula alios Iureconſultos, quos in teſtimonium adducam, non deeſt tamen ratio; nam aliter ſeſe re habente, omnes homines, aut potior ſaltem pars, furioſi & dementes præſumerentur; quis enim eſt, qui aliquando delirio in febre non laboraverit, aut qui morbo aliquo, ex quo rationem læſam habuerit, nunquam fuerit detentus? Adde etiam rationem ex rei natura deſumptam, quæ talis eſt: deliria aut dementiæ in febribus, ſunt earundem febrium ſymptomata; recedente ergo febre, ipſas etiam recedere neceſſe eſt; at febres, ut plurimum in longum non protrahuntur, præſertim eæ, in quibus tam magna apparent ſymptomata, neque etiam de facili revertuntur. Sed ſubvenit nunc ex Iureconſultis alter, quem adducam ad hanc regulam firmandam, nempe Io. Aloyſium Ricc. *in pract. var. reſolut.* 386. *num.* 7. *in fin.* qui bene hanc regulam declarat.

Secunda regula. non poteſt ea concluſio locum 6
habere in dementiis momentaneis, aut quæ non longo tempore durare ſolent; & vide circa hanc regulam allata à Maſcardo *ubi ſupra, num.* 8. & *ſeq.* nam ad hoc, ut ea concluſio verificetur, neceſſarium eſt probare aliquem fuiſſe furioſum per aliquod tempus ſucceſſivum, ut per menſem, aut annum.

Tertia regula. non procedit ea concluſio in de- 7
mentiis, quæ per conſenſum aliarum partium fiunt, non ex morbo per eſſentiam in cerebro exiſtente: quamquam enim furor, & ſimiles paſſiones durare præſumuntur teſtimonio DD. quos adducit Maſ- 8
card. *ibid. num.* 3. Pariſ. *de Reſignat. benef. lib.* 3. *quæſt.* 8. *num.* 12. ita ut verum omnino ſit id, quod Caſtrenſ. dicebat *in l. Qui teſtamento.* §. *Nec furioſus. num.* 3. *ff.* 9
de Teſtam. nimirum quod qui aliquando inſanire cœpit, vix unquam ad ſanam mentem redeat, tamen hoc de dementiis intelligendum, quæ per eſſentiam, & ex proprio cerebri morbo abſq; febre eveniunt.

Quarta regula. ea præcipue concluſio locum 10
habere poteſt in omnibus melancholiæ ſpeciebus; in Mania, in Apoplexia, in Epilepſia, in Dæmoniacis, & ſimilibus, de quibus hoc titulo ſatis abunde, ut mihi videtur, diſputatum eſt.

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SECVNDI
TITVLVS SECVNDVS

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus,

Continens Quæstiones tredecim;

quarum

Admodum Illustri, ac Reverendissimo

DOMINO

FR. HIERONYMO DE GHETTHIS,

Ordinis Heremitarum S. Augustini

GENERALI DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

QVæstiones hasce meas ab argumento, quod continent, Medicis ac Legumperitis communi, Medico-Legales dictas, in plures Titulos distribui, singulos earum Titulos singulis personis inscribens; aliis ob dignitatis celsitudinem, quibusdam ob multa in me collata beneficia, nonnullis vero ob amorem, quo me ab illis prosequi sentiebam. prioribus reverentiæ, hos subsequentibus grati animi, postremis vicissitudinis amoris testimonium reddere cupiens. Hunc Titulum tibi dicavi, qui & in dignitate constitutus es meritis condigna, qui & in me meosque infinita propemodum beneficia contulisti, & qui tandem præ cæteris fortasse (ita enim mihi persuadeo) me meosque benevolo affectu, ac paterno amore prosequeris. Ergo quod ego tibi munusculum reverentiæ, grati animi, & amoris signum, prompte, ac libens offero, tu, quæ tua est humanitas, prompte, ac libens, hilarique fronte excipe, interimque vale.

LIBRI SECVNDI TITVLVS SECVNDVS,

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

SVMMARIVM.

1 *Medicorum judicio statur, an quis ex veneno perierit.*
2 *Non sufficit rei confessio ad probandum, aliquem ex veneno periisse.*
3 *Rei confessio irrita evadit, Medicis deponentibus, veneni quantitatem non fuisse aptam ad occidendum. & num. seq.*
5 *Venenandi crimen gravissimum, & gravius simplici homicidio.*
6 *Venenarii non gaudent immunitate Ecclesiæ.*
7 *Ob veneni suspicionem conceditur thori separatio.*
8 *Reus mortis non potest condemnari ad venenum assumendum.*
9 *Bannitus veneno interfici non potest.*
10 *In puniendo delicto venenationis, non distinguitur nobilis ab ignobili.*
11 *Veneni appellatio communis, & generalis.*
12 *Venena non solum appellantur medicamenta, quæ occidunt, sed etiam quæ sanant.*
13 *Venenorum quædam bona, quædam mala.*
14 *Venena mala ad necandum, bona ad sanandum.*
15 *Venena secundum Medicos distinguuntur in proprie sic dicta, & improprie.*
16 *Venenum proprie pro malo accipimus.*
17 *Venena proprie dicuntur, quæ semper talia sunt.*
18 *Venenum pro veneficio, & pro utili Medicamento acceptum.*
19 *Venenarii qui.*
20 *Venefici proprie qui.*
21 *Venenum quid ex communi opinione.*
22 *Venenum quid secundum Cardanum.*
23 *Venenum quid secundum Avicennam.*
24 *Non est de veneni essentia, ut interimat.*
25 *Quædam licet occidant cum assumuntur, venena tamen non sunt, & cur.*
26 *Pro veneno quid intelligendum hic.*
27 *Veneni definitio secundum Leges.*
28 *Venenum, & alimentum opposita sunt.*

De Veneni nomine, & appellatione.

QVÆSTIO I.

1 IN materia de Venenis multa Iureconsultis occurrunt, quæ consilium, & sententiam Medicorum exposcunt; nam vel ipsis Iureconsultis judicibus, Medici primum ac præcipue convocandi ad determinandum, an quis ex veneno interierit, nec ne, eorumque Medicorum judicio standum est. *Alexand. consil.* 115. *num.* 3. *lib.* 3. *Bos. in pract. crimin. tit. de delicto. num.* 7. *Foller. in pract. crimin.* 2.2. *rubr. Item quod sororem venenaverit. Mascard. de probat. conclus.* 1034. *num.* 7 *Volum.* 2. & alios vide relatos per *Guazzin. in tract. ad Reor. defens.* 4. *cap.* 5. *num.* 13. & 18. *lib.* 1. Ne- 2
que enim satis est ad hoc probandum etiam ipsius rei confessio, quod nimirum dederit venenum, ita ut ob eam condemnari possit, sed requiritur Medici votum, quo definiat, an illud venenum potens fuerit ad occidendum, nec ne. *Caball. in tract. de omn. gen. homic. num.* 615. & *seqq.* & *Carrer. in pract. crim.* §. *homicidium. num.* 102. *Farinac. Consil.* 184. *num.* 16. & 46. nam si Medici deponant, quod propinatum venenum malum non fuerit, nec aptum ad occidendum, reddunt etiam rei ipsius confessionem irritam. 3
Guazzin. ubi sup. num. 12. *in fin.* sic etiam de quantitate veneni sentiunt; nam siquidem Medici insufficientiam interimendi alicujus veneni in tanta quan- 4
titate sumpti attestentur, reum etiam confessum condemnare retardant. *Bosius ubi sup. num.* 8.

Non inutiliter ergo pro ipsis Iureconsultis ad hoc de venenis argumentum pertractandum accedemus; præcipue quia apud illos venenandi crimen gravissimum delictum existimatur, ut vere est, & gravius homicidio. *l.* 1. *C. de malef. & Mathem.* immo venenan- 5
tes, ut proditores habent *Bald. in l. Nemo Clericus. C. de summ. Trinit. & Fid. Cathol. Farinac. quæst.* 122. *par.* 1. *num.* 4. & notavit etiam nuperrime ex Medicis *Franciscus Ranchinus in Hip. Iusjur. leg.* 4. *rubr. An liceat Medicis. vers. Nos tamen contra.* ita ut tales immunitate Ecclesiæ non gaudeant. *Caball. in tract. de* 6
omn. gen. homic. num. 583. *Farinac. de Immunit. Eccles. in append. num* 142. *cap.* 10. Adde his, quod propter veneni suspicionem conceditur thori separatio inter conjuges. *Caball. ubi alias, num.* 575. Plura quoque de 7
hujus delicti atrocitate afferunt *Farinac. quæst.* 122. *à num.* 2. *tit. de homic.* & *Caball. ibidem*: abhorrent enim adeo ll. ab hoc delicto, ut in Iustitiæ executione veneno uti nolint, reus enim ad venenum assu- 8
mendum non potest condemnari, neque ut Farinac. 9
placet, Bannitus potest veneno interimi, licet contrarium teneat Caball. ex nostris tamen *Ranchinus ubi supra fundam. tertio* dicebat, neque flagitiosis hominibus, neque hostibus, neque ad ultimum supplicium damnatis licere venenum propinare; sed ut magis Iureconsulti ostendant hujus delicti atrocitatem, in illo puniendo, non distinguunt nobilem ab ignobili, sed utrumque pœna furcarum mulctari ju- 10
bent, quæ ignobilibus solis irrogari solet. ita *Caball. ubi sup. nu.* 611. & *seqq.* Multum ergo eorum interest de venenis perfectam habere notitiam, circa quæ plures esse possunt quæstiones tam ipsis, quam Medicis scitu jucundissimæ, quas procedente sermone discutiemus.

Primo tamen loco, ut ea quæ dicuntur, clariora evadant, pro nostro more de veneni nomine & appellatione differendum, ut sciat Lector, de quanam re peculiariter agamus: nam veneni appellationem communem esse ac generalem, docemur per *l. Qui* 11
vene-

venenum. ff. de verb. signif. & *per l.* 3. §. *adjectio autem ista. ff. ad l. Cornel. de Sicar. Aul. Gell. Noct. Att. libro duodecimo, capite nono. Grilland. de sortileg. quæstione duodecima, numero quarto. Guibert. quæstione Iurid. capite decimosexto, num. primo.* & ex nostris per *Guainer. de venen. capite primo, in princip. Valer. locor. comm. lib.* 3. *capite decimooctavo. Gorr. in præfat. ad Nicandrum Alexiph. Grevin. libro primo de venen. capite primo. Mercurial. de venen. libro primo, capite* 4.

12 *Sal. de febr. pest. capite quarto.* Neque enim ea solum, quæ hominem interficere apta nata sunt venena appellantur, sed & ipsa quoque medicamenta, quæ eundem hominem sanant, eodem nomine interdum insigniuntur; ut per eandem *l. Qui venenum.* quam ad hanc ipsam rem adducit ex nostris *Cardan. libro primo de venen. capite primo,* idemque repetit Sal. ubi proxime; unde idcirco dicitur, quod, attenta hac generali veneni appellatione, venenorum quædam bona, seu non mala sint, quædam vero simpliciter

13 mala, ut habetur in eadem *l.* 3. *ff. eodem. Alexan. consil.* 23. *numero sexto, volum.* 2. *Alciat. in l. Qui venenum. numero quarto. ff. de verborum signific. Grilland. de sortileg. quæst.* 12. *numero quarto. Caball. ubi sæpe numero* 606. & ob eam rem Græci, qui tam medicamenta, quam venena nomine pharmaci appellabant, cum malum venenum, aut venenum proprie sic dictum, & deleteriæ facultatis denotare volebant, non simpliciter pharmacum, sed cum adjectione aliqua nominabant, ut epitheto nocentis, mortiferi, vel perniciosi, ut testatur *Vid. de Curat. Gener. libro primo, capite duodecimo, part.* 2. *sectione secunda. Gal. Mart. de doctr. promisc. cap.* 2. quamobrem citata jam sæpius *l. Qui venenum.* idem admonet præstandum esse ab eo, qui venenum dicit, ut adjectione mali, vel boni, de quo nam loquatur

14 patefaciat, nam mala venena ad necandum, bona ad sanandum accommodata sunt, *Grilland. ubi proxime numero eodem.*

15 Medici vero venenum distinguunt in proprie sic dictum, & improprie; nam licet quamplurima medicamenta purgantia, & ipsa quoque Alexipharmaca, immo vel ipsa Theriaca non justo modo assumpta non secus, ac vera venena enecent, ut *Gal.* 5. *de simpl. med. fac. capite decimooctavo, Averr.* 5. *Collig.* & *Nicol. tract.* 4. *serm.* 4. *capite nono,* docent, tamen venena proprie dicenda non sunt, cum eorum aliqua utilitas existat. *Gal. ubi supra. Vid. Vid. ibid. Cesalpin. pract. lib.* 3. *cap.* 2.

16 Proprie ergo, & in communi loquendi modo, cum venenum nominamus, pro malo accipi volumus. *Alciat. in præcitata l. Qui venenum. numero sexto. Farinac. in practic. crimin. parte quinta, quæstione* 122. *numero* 127. *Caball. de omn. gen. homic. numero* 608. & sic simpliciter prolatum pro malo accipimus *in l.* 1. §. 2. *ff. ad l. Cornel. de sicar.* proprie

17 namque venena dicuntur, quæ semper talia sunt, ut ex nostris testatur *Bacc. in Proleg. de venen. cap.* 3. *art.* 6.

Quanquam vero Alciatus, & Farinacius voluerunt, venenum simpliciter prolatum pro malo accipi, ut dixi, apud nonnullos tamen Auctores id no-

18 minis, & pro veneficio, & pro utili medicamento accipitur. de prima vero acceptione constat apud Homer. *Odyss.* 10.

Hos ipsa mansuetos fecerat, postquam mala venena dedit.

Et paulo post:

— commiscuit autem pani

Venena nocentia, ut omnino oblivíscerentur patriæ terræ.

& apud Virgil. 7. Æneid. in illis carminibus.

Picus equûm domitor, quem capta cupidine conjunx
Aurea percussum virga, versumque venenis
Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.

de posteriori vero constat apud Plautum in Pseudolo, Act. 3. Scena 2.

Quia sorbitione faciam ego te hodie mea
Item, ut Medea Peliam concoxit senem:
Quem medicamentis, & suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adolescentulum:
Item te ego faciam.

Et Lucan. lib. 8. de Bell. civil.

— Et infuso facies solidata veneno est.

A veneno porro cum pro malo accipitur, deducitur nomen venenarii; sunt vero venenarii proprie, qui venenis, malisq; pharmacis in hominum perni- 19
ciem utuntur, & ejus criminis rei existunt. *Alciat. lib.* 4. *de verb. signif. in fin. Martin. Delr. Disquisit. Magic. lib.* 1. qui & interdum venefici vocantur; sed venefi- 20
ci proprie sunt, qui incantationibus occidunt, aut venena venalia habent. *Carrer. in pract. crimin. in repetit. l. Observare. num.* 101. unde Plaut. ubi supra:

— B. Ehò, an tu etiam veneficus?
C. Immo Ædepol hominum servator magis.

Sed circa nomina hæc satis esse puto, videamus jam quid proprie venenum sit, & quodnam sub hoc argumento comprehendi velimus. Venenum ergo multi Auctores diversimode definierunt; plerique 21
tamen conveniunt in hoc, quod sit mixtum quoddam non naturale, naturæ ita contrarium, ut ab ea edomari non possit, sed è contrà ipsam edomare, ac corrumpere aptum sit. talem definitionem, vel similem ex Galeni, Avicennæ, & aliorum sententia attulit Cardan. *lib.* 1. *de ven. cap.* 1, & *lib.* 2. *contrad. Med. tract.* 5. *contr.* 10. non dissimilem quoque afferunt & qui sequuntur Auctores. *Nic. Flor. tract.* 4. *serm.* 4. *de venen. cap.* 1. *Consil. diff.* 178. & *lib. de ven. cap.* 1. *Valer. locorum commun. lib.* 3. *cap.* 18. *Ioubert. Paradox.* 10. *decad.* 10. *Gorr, in præfat. ad Nicandr. Alexiph. Bacc. in Prolegom. de venen. cap.* 9. *art.* 2. *Mercurial. lib.* 1. *de venen. cap.* 5. *Rudius de morb. occult.* & *venen. lib.* 2. *cap.* 1. & pæne omnes alii.

Quoniam vero ad rem nostram magis facere videtur definitio à Cardano ex propria mente allata, idcirco eam afferamus, quæ talis est, ut habetur *lib.* 1. *de ven. cap.* 1. & 4. Venenum est, quod aptum est nobis vehementer nocere occulta agendi ratione, 22
etiamsi caussa esset nota. Licet mihi nihil minus videatur docuisse Avicenna in sua definitione, quæ est: Venenum est, quod corrumpit complexionem 23
humanam, non contrarietate solum, sed proprietate, quæ est in ipso. Cardanus tamen nescio quid habet, quod ad rem nostram magis facere videtur, cum vult, satis esse ad veneni naturam constituendam, ut sit aptum nobis vehementer nocere occulta agendi ratione. nam non videtur necesse ad veneni essentiam, ut interimat; siquidem multa non interimunt, quæ tamen venena sunt, sed quia naturam 24
humanam aliquo pacto lædunt, ut docet *Salius in lib. de febr. pestil. cap.* 4. & ea de re nonnulla, quæ insaniam tantummodo excitant, ut cerebella quorundam animalium, & alia quædam, licet non interficiant, venena appellantur. *Cardan. de ven. lib.* 1. *cap.* 1. Immo quædam etiam, quæ neque quicquam lædunt venena appellantur ex eo solum, quod maximam

vim

vim habeant in alterandis humanis corporibus, ad miros quosdam effectus producendos, ut herbæ, atque alia quædam, quibus Lamiæ, aut Striges uti solent, ut sese in figuras brutorum transforment, vel potius ut sibi videantur transformari, de quibus Virgil. Eclog. 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris. nascuntur plurima Ponto.

Notandum tamen, quod dicebat ibidem Cardan. esse scilicet venena nonnulla, quæ occidunt quidem,
25 venena tamen non sunt, eo quod occulta proprietate id non efficiant, ut, exempli gratia, vitrum est;
26 hoc enim nobis non simpliciter admittendum, cum hic intelligamus pro veneno quodcumque vel per os sumptum, vel de foris administratum, vel quantitate, vel qualitate occulta, aut manifesta interimere, aut vehementer nocere potest, ut introducendo insaniam, amorem heroicum, stoliditatem, partium impotentiam, mutitatem, ignaviam genitalium, & alia hujusmodi; hæc enim omnia, licet strictissime loquendo venena non sint, nisi ab occulta proprietate suos effectus producant, tamen sub hoc titulo comprehendi volumus, cum etiam ipsi Iureconsulti, quibus præcipue scribimus, de his considerent, & talia venena propinantes, vel quacunque ratione administrantes debitis pœnis mulctandos velint, ut in *l. si quis aliquid. §. Qui abortionis. ff. de Pœnis*, clarissime habetur. quamobrem ll. definitio, quæ volunt,
27 venenum esse, quodcumque naturam ejus cui adhibitum est, mutare potest, nostro proposito satisfacit, si ita intelligatur, ut quamcumque mutationem amplectatur, quæ vel mortem, vel insigne aliquod nocumentum homini afferre possit: nam recte quidem l. dicebat venenum esse, quod naturam mutare po-
28 test, quia venenum, & alimentum opposita sunt, ut omnes auctores medicinæ tradunt. *Concil. de venen. cap.* 1. *Matthiol. in* 6. *Diosc. in præfat. in princip. Bacc. in prolegom. de venen. capit.* 1. quemadmodum ergo alimentum mutatur à natura, & ipsam non mutat, sic venenum mutat Naturam, & ab ipsa non mutatur, ut præcitati Doctores docent. Multa ergo licet venena non sint, tamen Naturam mutant, & non mutantur, vel ob eorum repugnantiam, ut immutentur, vel ob eorum quantitatem, ut de succo lactucæ dicebat Gal. 3. *de simpl. med. fac. cap.* 18. & de Croco alii Auctores, & præcipue Valesc. Phylon. *lib.* 7. *capite decimonono.*

S V M M A R I V M.

1 *Prima venenorum divisio.*
2 *Venena à tota substantia agentia.*
3 *Venena agentia ex manifestis qualitatibus.*
4 *Venena utroque modo noxia.*
5 *Secunda venenorum divisio juxta primas qualitates.*
6 *Tertia venenorum divisio à modo operandi.*
7 *Quarta divisio juxta naturam, & accidens.*
8 *Quinta divisio juxta totum, & partem.*
9 *Sexta divisio juxta originem.*
10 *Septima divisio, juxta modum administrationis.*
11 *Venenum quod tactu inficiat dari certum est.*
12 *Venenum solo olfactu interimens.*
13 *Venena omnia odorata vertiginem, capitis dolorem, suffocationem, & alia mala afferunt.*
14 *Venena, quæ visu occidant, an dentur. dic ut ibid. & num. seq.*
16 *Animalia, quæ solo auditu inficiant, an dentur.*
17 *Homo potest per omnes sensus venenari.*
18 *Octava divisio ex partium læsione.*
19 *Venena omnia primo cor petunt, sive ab extra applicentur, sive intro sumantur. vide num seq. &* 21. *&* 22.
23 *Vltima venenorum divisio juxta substantiam.*

De Venenorum divisione; & de variis venenorum effectibus.

QVÆSTIO II.

Medici multiplici Venenorum divisione utuntur: primo enim dividunt in ea, quæ à 1
tota substantia, sive ab occulta proprietate interimunt, & in ea, quæ solis manifestis agunt qualitatibus, & in ea, quæ ex utroque capite noxia sunt. Ea quæ à tota substantia nocent, ut Napellus, nullam sui nocumenti caussam manifestant; 2
& ideo ab occulta, & nobis ignota proprietate agere ea Philosophi dixerunt. Ea, quæ solis qualitatibus agunt manifestis, ut succus lactucæ, qui 3
ob exuperantem frigiditatem occidit, multi noluerunt proprie venena dici; in nostro autem proposito possunt, & debent venena vocari, cum venenorum effectus producere possint; caussa vero, propter quam nolunt appellari hæc venena, ea est, quod putent plerique de essentia veneni esse, ut adjunctam habeat occultam proprietatem, qua generi humano, ac vitæ contraria existant. Guainer. *de Venen. part. secunda, capite sexto,* Carrar. *in quæst. de Venen. ad Temp. notab.* 1. *&* 2. Bacc. *in Prolegom. de Venen. capite tertio, articulo septimo.* Forest. *Obs. lib.* 30. *Obs.* 1. *& 2. in Schol.* quæ proprietas in similibus quidem deficit, unde excedentia in qualitate nomine tenus posse appellari venena voluit Card. Ponzet. *lib.* 1. *de Venen. capite vigesimoquinto.* immo mixta quædam putrefacta, ut lauri semina rancida effecta, aut nuces corruptas magis venenosa existimat prædictis Venenis, quæ à qualitatis exuperantia agunt.

Iam vero ea, quæ utroque modo noxia sunt, ut 4
Euphorbium, & Opium, non modo illud ob excedentem calorem, hoc autem ob exuperantem frigiditatem obest, sed etiam quia occulta ea proprietate dotatur, qua non solum illud, ut Crocus, hoc vero, ut lactuca, si modum excesserint, nobis inimica sunt, sed etiam, ut talia, veluti cætera omnia, quæ à tota substantia operantur.

Secundo dividitur venenum à Medicis juxta qua- 5
tuor primas qualitates, ut quoddam calefaciendo, quoddam infrigidando, aliud vero exiccando, & si libet etiam aliud humectando interficiat; nam hoc plerique non dari credunt; & hæc quidem, ut animus, etsi, cum talia solummodo sunt, ut solis qualitatibus manifestis operentur, proprie venena non dicantur, nobis tamen, quandocunque hæc occidere, vel insigniter lædere administrata possint, venena dicenda sunt, non curantes unde effectus sequatur, dummodo ad ea sequatur; & licet privata qualitate occulta agendi venena minime esse velint doctissimi Medici, ut Carrar. *in citata quæst. de venen. ad Temp.* Guainer. *summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 1. Fernel. *de Abd. rer. caus. lib.* 2. *cap.* 15. Bacc. *in prolegom. cap.* 3. *art.* 7. Mercurial. *ubi sup. cap.* 8. & alii superius addu-cti, id nos nihil omnino movere debet, neque illud discutere ad rem est.

Tertio, venena dividuntur à modo operandi, 6
cum quædam occidant putrefaciendo, quædam congelando,

gelando, alia exulcerando, multa inflammando, alia ſtrangulando, & alia aliis modis nocendo. putrefaciendo occidit Lepus Marinus, ſtupefaciendo opium, idemque congelando; ulcerando, atque inflãmando Arſenicum Sublimatum, Euphorbium, ſtrangulando, ut fungi, & ſuccus Hyuccæ, cujus meminit *diligentiſſimus Medicus Petrus Caſtellus, de quo alias, in libell. de rarioribus Plant. Hort. Farneſ. cap. 2. ſect.* 4. & hujuſmodi, de quibus ſingulis in ſeqq.

7 Quarto dividuntur, quia quædam venena à Natura talia ſunt, ut Aconitum, cicuta, & omnia ex ſe eam naturam habentia, quædam per accidens, ut nuces, & lauri baccæ cum rancidæ fiunt, carnes, aut piſces aſſati, & ſuffocati, aut putrefacti, quædam etiam ab arte, ut ſublimatum, aqua fortis.

8 Quinto, diſtinguuntur venena in ea, quæ ſecundum totum venena ſunt, ut Cicuta, Lepus Marinus, & ea, quæ ſecundum partem, ut Felis ſecundum cerebrum, Cervus ſecundum caudæ extremitatem, Veſpertilio juxta cor, & linguam. rurſus dividuntur in ea, quæ ſemper talia ſunt, ut Bufo, & ea, quæ non ſemper talia ſunt, ut ranæ, limaces, fungi; cum hæc aliquando innoxia ſint, interdum vero maxime noxia.

9 Sexto, dividuntur quoque juxta eorum originem, quædam enim ex mineralibus habentur, ut argentum vivum, arſenicum, quædam ex plantis, ut Mandragora, Opium, quædam ex animalibus, ut Vipera, Torpedo. addunt etiam nonnulli quædam ex elementis, nam & aer, & aqua videntur interdum talia evadere, ut hominem non ſecus, ac lethale venenum inficiant, ut in peſte.

10 Septimo, dividuntur ex modo adminiſtrationis; nam quædam per os aſſumuntur, quædam ab extra applicantur; & horum quædam morſu communicantur, ut venenum viperinum, ſerpentum omnium, & canis rabidi, & hujuſmodi, quædam punctione, ut venenum Araneorum, & Phalangiorum, & alia, quædam illitu, vel tactu, quædam olfactu, quædam ſimplici viſu, aut auditu. Ac de prioribus quidem nullum dubium eſt, de poſterioribus autem multi vi-
11 dentur hæſitare. Minus autem dubitatur de veneno, quod tactu inficiat; *Plutarch. Sympoſ. dec. 5. probl.* 8. ex Odoard. Barbos. refert *Majol. dierum canic. coll.* 21. in Delii regno arborem eſſe, Bananam nomine, quæ radices ita venenatas habet, ut tangentes ſtatim perimant; fructus pro antidoto ſunt, ut ibid. & alii multi tale venenum dari fatentur, ut ex recentioribus plerique, qui antiquioribus minus fortaſſe creduli ſunt. *Ioubert. Parad.* 10. *decad.* 2. *Matthiol. in* 6. *Dioſcorid. in præfation. Grevin. lib.* 1. *de Ven. cap.* 1. *Salius de febr. peſtilen. cap.* 11. immo mirabile eſt, quod narrat *Cæſalpin. lib.* 3. *qui eſt de venenis in ſua pract. cap.* 46. quod etiam admittit Grevinus, *ubi proxime*, nimirum Venetiis aliquando peſtem fuiſſe concitatam ex eo, quod venefici quidam illitis oſtiorum annulis, ac peſſulis lethaliſſimo veneno, omnes pæne ex contactu dictorum annulorum veneno ſint infecti. Mirabilius fortaſſe eſt, ſi ullam veritatem habet id, quod refert *Cardan. lib.* 1. *de venen. cap.* 8. *& alii apud Schenck. lib.* 5. *Obſerv. tit. de venenis*, Turcas ſcilicet veneficia adeo præſentanea habere, ut eodem die ſolo contactu interimant. Vero
12 magis ſimile eſt id, quod de veneno ferunt ſolo olfactu interimente, & miror *Pigræum Regium Chirurgum doctiſſimum lib.* 7. *ſuæ Chirurgiæ cap.* 9. negaſſe dari poſſe tale venenum, cum cæteri Auctores omnes illud admittant; & narrat Paræus, & ipſe pariter Chirurgus Regius, ac vir illuſtris *lib.* 20. *qui eſt de venen. cap.* 7. Clementem Septimum Pontificem Maximum præeuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admiſſum infectum, & exinde extinctum; Pigræus tamen dicet ad hoc, fuiſſe aerem ex fumo illo infectum, nec ſimplicem fuiſſe qualitatem venenatam per nares attractam, tamen quid ad illud, quod firmat *Cardan. lib.* 2. *de Venen. cap.* 1. de omnibus venenis, quod odorata vertiginem, dolorem capitis, ſuffocationes afferunt, & idcirco à ſimilium odoratu homines arcet? immo *& lib.* 2. *ibidem* de venenis agit odore interficientibus *cap.* 3. ſed experientiam auctoritatibus cur poſtponimus? mille habemus exempla in animalibus quibuſdam, quæ ſolo olfactu inficiunt, ut de Buffone teſtantur multi, quod vaporibus ab ipſo expirantibus obvios homines ſtupefaciat. *Ardoin. de venen. lib.* 4. *cap.* 7. *Cardin. Ponzet. lib.* 3. *de Venen. cap.* 12. *& Ovid. Metamor. libro tertio de ſerpente*, quem Cadmus occidit loquens: 13

Occupat hos morſu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflatu, funeſta hos tabe veneni.

Videmus etiam quotidie ex odoribus vel malis, vel bonis quoque multos male, immo peſſime affici, ſunt enim qui certæ rei odore animo linquantur, cordis tremorem, capitis dolorem, vertiginem, & alia ejuſmodi incurrant ſymptomata; & conſtat apud *Mercurialem lib.* 2. *de morb. Mul. cap.* 1. ſolo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire poſſe. Teſtatum item reliquit *Bruyer. de re cibaria lib.* 9. *cap.* 12. Iacobum Forolivienſem Medicum inſignem ab alii odore tanquam à re peſtilenti lædi conſueviſſe, quin etiam vel ipſius Roſæ odorem nonnullis Lipothymiam, ac ſyncopem excitare patet, qualem caſum narrat *Amat. Luſit. Curation. Medic cent.* 2. *cur.* 36. & qualem naturam paſſum fuiſſe Oliverium Caraffam Cardinalem narrat *Pier. Valer. Hieroglyph. lib.* 8. *in Scarabeo*; *& apud Schench.* ubi hæc ipſa commemorata habes, Epiſcopum quemdam ſolo roſarum odore extinctum, Cromerus recitat *de Rer. Polon. lib.* 8. & mihi quidem albarum roſarum odor adeo inimicus eſt (non quod mihi ſit ingratus) ut capitis non modicum dolorem illico excitet; quod ſi ſuavis ex ſua natura, ac alioquin ſalutaris nobiliſſimi floris odor ſic afficere ob quandam naturalem contrarietatem poteſt, cur & hoc ipſum in venenis concedendum non ſit, ego non video. Sed convincit omnino Pigræum ratio, quæ ſequitur; ſi enim concedamus odorem nutrire poſſe, ut exiſtimant pæne omnes Medici, & facit ad hoc *Hipp.* ſententia, *in Aphor. ſect.* 2. *Aphor. & lib. de alimento.* & vide ad hoc *Concil. diff.* 155. & alios, immo ipſum *Gal. in Aphor. ſect.* 2. *Aphor.* 11. jam concedere cogitur, odorem etiam poſſe corrumpere, & occidere, cum nutritio, & corruptio ſint contraria, & odor bonus, & odor malus item contraria, contrariorum autem eadem eſt ratio, ut notum eſt Philoſophis, & notatur à Iureconſultis. *Gloſſ. in l. ſciendum.* §. *finali, in verbo, nec prodeſt. ff. qui ſatiſd. cogant. Card.* præterea *libro ſecundo de ſubtil.* cum venena trifariam diviſiſſet in ea quæ devorata occidunt, in ea quæ ſolo contactu, & in ea quæ odoratu, addidit: Quid mirabilius ſit ex his, incertum eſt; quaſi non majorem admirationem habeat, ſed potius venenum contactu, aut odoratu occidens, quam quod devoratur.

Hæc igitur concedi quidem poſſunt facta poſſibilia eſſe, ſed quod viſu, & auditu quædam poſſint interfi-

interficere, paucis admodum persuaderi potest; & tamen de visu eadem ratio proculdubio militat, quæ
14 in veneno solo olfactu occidente militabat. Nam si quædam sunt homini adeo inimica interdum, ut etiam visa terrorem incutiant, syncopem excitent, & alia horribilia accidentia cieant; ita ut homines ex hoc periclitentur, nescio cur similiter dari non possit venenosum aliquod animal, quod solo visu inficere, ac venenare hominem possit. Ego primum quid mihi contigerit enarrabo: Cum adolescens essem, & animi gratia extra urbem cum coætaneis meis obambularem, & ludo aliquo nos exercere cuperemus, jam jam ludum instituerамus, quo diem liceret transigere; ludus talis erat (qui hic familiarissimus est;) unusquisque suum signum jaciens, ad ante jactum adminiculum quam proxime signo accedere studet; ludunt autem bini, aut terni, aut etiam singuli. Ego meum signum expolire studens (sunt enim ea signa lateritia) super tosum illud percutiens, ex ea percussione tosus medius disruptus est; in medio ejus animalcula erant lacertis, quas Tarantulas hic vocant, non absimilia, sed veluti pellem detraxisses, carnem nudam ostendebant, & erant visu adeo horribilia, ut totus pallidus inde me avertens, vomitu multa rejecerim, atque hinc totus nauseabundus diem illam transegerim. non deerit tamen qui omnia hæc in timorem referet; erit etiam, qui ex tetro vapore inde expirante hæc provenisse existimabit; ego tamen ex simplici visu totus illico horrui. Sed sunt insuper, qui aspectu felium expavescunt, & deterrentur, atque etiam animi deliquio prehenduntur; Germanicus, teste Plutarcho *in libell. de diff. inter od. & invid.* Gallum aspicere non poterat. Alii quoque ex aliorum animalium intuitu hæc eadem patiuntur, ut nobilis ille Mantuanus, de quo Marc. Donat. *lib. 6. de Histor. Mirab.* qui Erinacei terrestris visum non sustinebat, sed syncope, ac frigidis sudoribus corripiebatur; & alia multa hujusmodi exempla scitu non indigna vide apud Schench. *lib. 7. Observat. cit. de Idiosyner.*
15 ex quibus deducere possumus à simili dari venenum quoddam, quod solo visu lædere, & interficere etiam possit; nam si ex iis, quæ venenosa non sunt, tam sæva apparent symptomata, ex iis, quæ venenosa sunt, non nisi mors expectari debet. Sed audiamus obsecro, quæ cecinit Lucretius *lib. 4. de rerum natura*, qui in omnibus sensibus nos experiri dolorem, & voluptatem voluit, & consequenter esse quædam nostris sensibus omnibus magis, aut minus delectabilia, aut inimica. postquam ergo de sensibus reliquis locutus est, de visu hæc protulit:

Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere est; sed item species rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
Vt non sint aliis quædam magis acria visu,
Quin etiam gallum noctem explodentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra constare leones;
Inque tueri: ita continuo meminere fugai:
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina; quæ cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces.

esse autem quosdam homines, qui solo intuitu non tam cæteros homines, quam animalia, plantas, herbasque quascunque lædant, notum est; cujus rei insigne exemplum habes apud Vidam Bomb. *lib. 2.* de quo alias.

Verumenimvero licet de venenis, quæ solo visu interimere possint, hæc probabili ratiocinatione veritatem habere liceat concludere, tamen multo longius à probabilitate videtur plerisque, quod quædam animalia reperiantur, quæ sola voce, & exspi- 16
ratu inficere possint. tamen & ad hoc aliquid est, quod in medium adducamus: non enim dubium est, quod in vocis emissione halitus quidam ex ore animalis vociferantis prodeant, qui pro illius animalis natura venenosi & ipsi esse possint; quod si audiens illius animalis vocem in proportionabili distantia sit, ita ut à vaporibus ex illius ore prodeuntibus contingi possit, non difficile erit, ut ab eorum venenositate inficiatur; immo hoc multo probabilius est, quam quod quis ex spiritibus ex oculis emicantibus infectionem contrahat, cum visivi spiritus non adeo materiales sint, & facilius ab aere intermedio dissipari possint, halitus autem ab ore animalis cujusdam in vocis emissione prodeuntes magis materiales existant, & consequenter non ita de facili ab intermedio aere dissipentur; itaque, si, ut dixi, adeò proportionabili distantia audiens à vociferante absit, ut halitus illi venenosi ad auditum pervenire possint, jam non difficile erit audientem venenari; neque enim verum existimo in omni distantia id contingere posse, quia si magna sit, vix nudus sonus in aere receptus ad audientis aures perveniet; at tunc quanam ratione inficere possit, ego non video. Ex his ergo manifestum fit, quod ex Antiquorum senten-
tia afferebant Medici nonnulli, hominem scilicet 17
posse per omnes sensus venenari. Guainer. *in lib. de venen. cap. 1.* Ardoin. *de venen. lib. 1. cap. 2.* Quod & Lucretius demonstrabat libro sexto carmine sequenti:

Multa meant inimica per aures, multa per ipsas
Insinuant nares infesta, atque aspera odore.
Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.

Octavo Medici venena dividunt in ea, quæ pri- 18
mo cor petunt, & in ea, quæ quamdam aliam partem primò, & ex sua natura inficiunt; nam tametsi aliqui voluerint, omnia venena sive intus, sive ab
extra applicentur, semper primo cor ipsum petere, 19
dehinc aut hanc, aut illam partem, cui magis familiaria sunt, ut Nicol. Flor. *summ. 4. serm. 4. qui est de venenis, cap. 1.* Ardoin. *de venen. lib. 1. cap. 7.* Alph. Ferr. *de sclop. vuln. lib. 1. cap. 4.* Langius *lib. 1. epist. 68.* Steph. Roderic. Castr. *in Meth. Microc. lib. 2. cap. 12.* quia ut inter medicamenta sunt, quæ certæ cuidam parti appropriata existant, ita ut corpori adhibita promptius illam partem, quam cæteras petant, ita communem credunt eam esse venenorum naturam, ut cor primò petant, maxime quia ipsos vitales spiritus, quorum origo cor est, absque dubio promptissime corrumpunt, & per arteriarum continuum motum facillime ad ipsum cor attrahuntur; alii tamen fassi quidem sunt venena cor petere,
non tamen semper primo, & immediate; hæc au- 20
tem magis communis opinio est, & ab omnibus pæne aliis recepta. Concil. *diff. 178. & lib. de ven. c. 1.* Guain. *de ven. resp. ad dub. 4.* licet, nescio cur, hic contra Conciliatorem loquatur; Cardin. Ponzett. *de venen. lib. 1. cap. 9.* Fernel. *lib. 2. de Abd. cap. 15.* Matthiol. *in præfat. ad 6. Dioscor.* Langius *Epist. lib. 1. Epist. 68.* Grevin. *lib. 1. de ven. cap. 1.* Vid. Vid. *de Curat. gener. cap. 12. part. 2. sect. 2.* Paræus *lib. 20. cap. 1.* Gorræus *in præfat. ad Nic. Alexiph.* Bacc. *in Prolegom. Venen. cap. 6. art. 3.*

& cap. 18. *art.* 1. & alii, quos brevitatis cauſſa omitto. & ad id, quod objiciebat Ardoinus: nimirum venena ſpiritus vitales corrumpere, reſpondent nonnulli negando; nam eſſe quædam, quæ ſpiritus
21 corrumpant,concedunt,omnia negant, quippe cum alia ſint, quæ corrumpant humores, alia item, quæ membra, ut Bacc. *ubi ſupra cap.* 6. *art.* 2. Immo, ut experientia patet, & notat Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 26. ex venenis ſunt, quæ non cor, ſed cerebrum inimicum habent, alia, quæ nec cerebrum, neque cor, ſed hepar; ſunt enim venena quædam, quæ vel ſomnolentiam, vel lethargum,vel maniam, vel fatuitatem pariunt, abſque eo, quod minimum quid læſionis in corde appareat,ſunt etiam quæ dyſentericos, & hepaticos fluxus conciunt; itaque non ſolum neceſſarium non eſt, venena primo cor petere, ſed poſſibile eſt, cor à venenis nullo modo infici, infectis tamen aliis partibus. Illud verum eſt,& locum habet in venenis, quæ tandem interimunt, ſemper illa ſaltem in fine operationis cordi inſidiari,
22 hoc autem inde fit, quia cæteris partibus compatitur, ut in morbis evenit, qui licet cordis proprii non ſint, tamen ſi occidant, etiam ipſum cor adoriuntur, cum mori non poſſit animal corde in ſuo vigore exiſtente. Quod vero ab omni pæne veneno ea ſymptomata proficiſcantur, quæ cor affectum eſſe commoſtrant, hinc eſt, quia os ventriculi in iis, quæ per os aſſumuntur, primo recipiens venenum, primo etiam læditur, ex cujus læſione ſymptomata pæne eadem apparent, quæ apparere ſolent affecto corde, ut Medicis eſt notiſſimum; in iis autem, quæ ab extra adminiſtrantur, ineſt quidem ut plurimum ea proprietas cordi inimica, ut omnes Doctores fatentur.

23 Dividuntur etiam venena in ea, quæ ſunt tenuis ſubſtantiæ, & in ea, quæ ſunt ſubſtantiæ craſſæ, licet Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 4. omnia venena velit eſſe ſubſtantiæ tenuis, præter erodentia, quod an veritatem habeat, ad præſens diſcutere operæpretium non eſt; illud ſcimus,multa eſſe,quæ craſſæ ſubſtantiæ ſunt, & inter erodentia non connumerantur.

Præter commemoratas autem venenorum diviſiones alias plures afferunt Medici, quas nos omittimus data opera,ne tædio Lectorem conficiamus; ſed qui de his plura ſcire deſiderat, ipſos Auctores adeat, præcipue vero Nicol. *ubi ſupra cap.* 1. Ardoinum *ibid. lib.* 1. *&* 2. & alios in hac materia de venenis; non enim pro Iureconſultis quicquam tot diviſiones facere videntur.

S V M M A R I V M.

1 *Tria genera venenorum.*
2 *Arſenicum non ſolum venenum eſt, ſed validiſſimum.*
3 *Venena quædam bona, quædam mala.*
4 *Venena mala ad necandum, bona ad ſanandum.*
5 *Venenorum quædam mortifera, quædam non.*
6 *Mortifera venena quæ.*
7 *Venena non mortifera quæ.*
8 *Venena aliqua mortifera unica vice interimunt, alia niſi repetantur, non occidunt.*
9 *Venena mortifera alia cito operantur, alia tarde.*
10 *Venenorum non lethalium quatuor genera.*
11 *Venenorum non lethalium diviſio.*
12 *Venena ſemper, & cum celeritate interimentia, quæ.*
13 *Putrefacientia venena tarde operantur.*
14 *Venena, quæ non de facili occidunt.*
15 *Venena temporanea.*
16 *Venena non interimentia.*
17 *Quædam quamquam venena non ſint, ſi ad effectum nocendi dentur, pœnæ reum faciunt delinquentem.*
18 *Medicamenta nocentia exhibentes, etiamſi non occidant, irregulares fiunt.*

De Venenorum diviſione juxta eorum effectus.

Q V Æ S T I O III.

MAgis ad rem pro ipſis Iureconſultis dividenda à nobis ſunt venena juxta eorum effectus, ſed primo adducamus diviſiones, quas ipſimet adducunt; faciunt enim tria genera venenorum, unum 1
eorum, quæ natura quidem mala ſunt, ſed arte, & præparatione bona efficiuntur; hæc nos medicamenta venenoſa appellamus, quale eſt Elleborum. Alterum eorum, quæ & natura mala ſunt, & talia ſemper permanent, quæ nos proprie venena naturalia appellamus, quod à Natura venenoſam contrarietatem humano generi inimicam ſortiantur, quale eſt Arſenicum; quamquam Malvaſia *Conſil.* 113. *num.* 23. abſque ratione dixerit, Arſenicum non venire appellatione mali veneni, teſtimonio, quod Aromatarii illud impune vendant, & quod Meſue *in pract. cap. de Aſthmate* ex Arſenico pillulas conficiat, & alia medicamenta per os aſſumenda, Arſenicum tamen non ſolum venenum eſt, ſed in- 2
ter venena validiſſimum. Cæſalp. *de Metall. lib.* 1. *cap.* 29. Erodit enim, ac putrefacit, qui duo effectus maximo cum Ægrotantium cruciatu apparent. quod autem Arabes nonnulli Arſenicum præbeant in tuſſi antiqua; ut Avicenna & Meſue, mirandum eſt, & quod ipſis præſcribentibus aſſumendum relinquatur,nec injuria ejus rei miratur Foreſt. *lib.* 30. *Obſerv.* 8. *in ſchol.* cum omnibus venenis illud præſentiſſimum eſſe affirmet. Fortaſſe aliud quid Arabes ſibi voluerunt, interpretes autem Arſenicum tranſtulerunt. licet Petr. Caſtell. *in ſuo libello de Arſenico, & Sandarach.* hanc Avicennæ, cæterorumque opinionem defendat, ac doctiſſime tueatur, tamen venenum & ipſe eſſe concedit *ſect.* 4. Quomodocumque vero ſit, ad rem noſtram redeuntes, de ſuperioribus veneni generibus mentionem habent *ll. in l. Quod ſæpe. §. Veneni. ff. de contrahend. empt.* ſed tertium genus eorum conſtituunt, quæ arte venenoſa fiunt, & nos venena artificialia nominamus, ut ſublimatum. ita inter Iureconſultos dividit Damohud. *in Enchirid. rer. Crimin. cap.* 4. *num.* 3. ſed Paul. Grill. *de ſortil. quæſt.* 3. *num.* 25. *& quæſt.* 5. *num.* 7. *& quæſt.* 12. *ſub num.* 4. magis ſuccincte 3
venena diviſit in bona, & mala, ut ſuperiore quæſtione dixi: & mala omnia ea vocat, quæ aut mortem, aut inſignem noxam inducunt, ut febrem, tuſſim, phthiſim, dementiam, ſterilitatem; bona vero, ſeu non mala, quæ amorem excitant. ſed non vidit hic, unum idemque venenum facere ſe bonum ſimul & malum: nam ſi quod dementiam parit, malum eſt, & quod Amorem, bonum, jam patet, quod illud quod Amorem concit, & bonum ſimul & malum erit: neque enim venenum ullum dari poteſt, quod amorem vi conciliet, quod ſimul

etiam

etiam dementiam non pariat. melius ipſemet ibi-
4 dem *quæſt.* 12. dicebat, venena mala ad necandum,
bona ad ſanandum.

Nos pro Iureconſultis in hac quæſtione venena
dividamus ſecundùm eorum effectus; nam juxta
eoſdem effectus ab iiſdem venenis emanantes illi de
Reorum pœna, ac de aliis ad rem facientibus judi-
5 cium ferent. Itaque venenorum quædam mortife-
6 ra ſunt, quædam non mortifera. Mortifera ſunt,
quæ vel actu interimunt, vel habent interimendi
potentiam, & hominem in manifeſto vitæ diſcri-
mine ponunt: quod enim Mercurial. *lib.* 1. *de ve-
nen. cap.* 5. dicebat, omnia ſcilicet venena, vel
interimere, vel habere interimendi aptitudinem,
veritatem non habet, cum plura venena ſint, quæ
neque interimant, neque quicquam vitæ obſint, ut
nonnulla, quæ mentem lædunt, neque aliud affe-
runt incommodum, neque ex tali læſione vitam
breviorem efficiunt. Cardan. *citat. lib.* 1. *cap.* 26.
ſed Mercurialis forte hæc inter venena non connu-
7 meraret. Venena non mortifera dicenda ſunt, quæ
inſignem læſionem corpori afferunt, non tamen vi-
tæ obſunt ſaltem ſenſibiliter, licet inſenſibiliter, &
in rei veritate alias id efficerent. Eorum quoque
8 quæ mortifera dicuntur nonnulla ſunt, quæ unica
vice adminiſtrata interficiunt, alia vero, quæ niſi
repetantur, ſuum effectum non produnt, immo hoc
peculiare eſſe erodentium, & putrefacientium ve-
nenorum, tradit Galen. 3. *de ſimpl. Medic. cap.* 25.
& Cardan. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 2. *Con-
trad.* 10. ſcriptum reliquit, quod ex decem, qui
venenum bibunt vix unus, niſi repetatur, moritur;
ex cujus aſſertione videretur deduci poſſe, id com-
mune eſſe omnibus venenis, aut ſaltem pluribus,
& ſecundum plurimum; ſed profecto experientia
docet multa eorum eſſe, quæ vix primoribus labris
ſemel deguſtata abſque eo, quod repetantur, inter-
ficiunt, & brevi, ut Aconitum, de quo Plin. *lib.* 27.
cap. 2. *&* Ruell. *de nat. ſtirp. lib.* 3. *cap.* 113. dice-
bant, quod in occidendo eſt inter omnia venena
ociſſimum, & inter Iureconſultos idem quoque te-
ſtatur Guibert. *quæſt. Iuridic. cap.* 16. *num.* 28. qui
& ex Medicorum ſententia folia, & fructus Aco-
niti non nocere dixit; & tamen conſtat ex Appia-
no Alex. *in bello Mithrid.* Orodem Aconito ebibi-
to, & alvo per illum ſoluta, non interiiſſe, labo-
rabat autem aqua intercute, & venenum à Phraha-
te filio datum. Narrat præterea Aloyſ. Cadam. *in
ſua priori navigatione*, venenum reperiri adeo præ-
ſentaneum, ut ſpatio quadrantis horæ occidat, &
Io. Leo *ſuæ Aphricæ part.* 7. *in fin.* ex quo repetit
Card. de alio mentionem habet, cujus granum in-
ter decem homines partitum, ſpatio quadrantis ho-
ræ omnes interimat.
9 Inſuper venenorum, quæ interficiunt, alia modico
temporis ſpatio, ut paucis horis, vel diebus id præ-
ſtant, alia nonniſi poſt longum tempus, utraque au
temtam à Natura, quam ab arte id habere poſſunt,
ut aut celerius, aut tardius ſuos effectus prodant, ut
abunde poſt hæc videbimus.

Eorum porro, quæ non interficiunt, ſed ſolum-
modo noxam aliquam corpori humano inferunt,
plura genera ſunt. Cardan. tamen *citato ſæpius lib.* 1.
10 *de ven. cap.* 26. ad quatuor genera reduxit, in ama-
torium nimirum, maniacum, contagioſum, & de-
11 bilitans. Nos magis diſtincte dividamus in ea quæ
infatuant, quæ inſanire faciunt, in quibus etiam ama-
torium comprehenditur (nam & amor ſpecies Me-
lancholiæ eſt, ut ſuperiori titulo in propria quæſtio-
ne de Amantibus oſtendi.) in ea, quæ abortum fa-
ciunt, quæ ſterilitatem inducunt, quæ coeundi im-
potentiam, quæ contagioſum morbum, quæ mem-
brorum paralyſim, ac debilitatem, & quæ particu-
larem aliquem morbum conciunt; ſi quæ vero alia
ſunt, ad hæc reduci poſſunt, ut ſi quæ odium uxoris,
aut mariti, aut aliarum quarumcumque perſonarum
inducunt, ad Maniacum, ſeu quod inſanire facit, &
ſic de aliis.

Exemplificemus autem hæc omnia pro ipſis Iu-
reconſultis, ut Medicorum dicta de his differentium
facilius aſſequi poſſint. Venena ergo, quæ interi- 12
munt & ſemper & cum celeritate, ea ſunt, quæ à
tota ſubſtantia, ut Medici loquuntur, agunt; hæc e-
nim inter omnia præſentanea habentur, ac præ cæ-
teris noxia, ut omnes fatentur. Valeſc. Tarent. *lib.* 7.
Phylon. cap. 29. Bertruc. *lib.* 2. *pract.* 3. *cap.* 1. Ar-
doin. *de Ven. lib.* 1. *cap.* 3. Gorræus *in præf. ad Ni-
candr. Alexiph.* Guain. *de Ven. cap.* 1. Nicol. *ſumm.* 4.
ſerm. 4. *cap.* 3. & in hoc omnes conveniunt. ſed in-
ter hæc ipſa ſunt, quæ celerius, & quæ tardius opus
conficiant; nam, ut jam ſuperius dixi, Aconitum in-
ter ea, quæ per os aſſumuntur, celerrime interficit;
& Chriſtoph. à Coſta *lib. Aromat.* de quodam ve-
neno ex planta Malavarica deſumpto mentionem
habet, quod adeo citum in occidendo dicit, ut ob
ejus celeritatem nullum antidotum adhuc invene-
rint Indi contra ejus perniciem. Inter ea vero, quæ
ab extra adveniunt, celerrimum eſt venenum aſpi-
dum, ut Bacc. *cap.* 5. *in Prolegom. Ven. & cap.* 15.
art. 1. tradit, & quatuor horis vix ſupereſſe, qui com-
morſus fuerit, teſtatur Cœl. Rhodig. *lect. Antiq.
lib.* 25. *cap.* 31. unde propter multam ejus malitiam
in Sacris vocatur inſanabile *Deuteron. cap.* 32. *v.* 33.
Fel draconum vinum eorum, & venenum aſpidum
inſanabile; qua de re perpetuo apud Sacras paginas
pro veneno omnium peſſimo aſpidum venenum per
Antonomaſian nominatur, ut *Pſal.* 139. *v.* 4. vene-
num aſpidum ſub labiis eorum, & alias multoties,
quod & teſtatur Ælian. *de Hiſt. anim. lib.* 1. *cap.* 54.
his verbis: Solum aſpidis morſum negant curari
poſſe, eſſeque omni medicina ſuperiorem. quod
concordat cum Ariſt. *lib.* 8. *de Hiſtor. Anim. cap.* 29.
Tardiora ſunt in operando, quæ putrefaciunt, &
craſſæ terrenæque ſubſtantiæ ſunt; nam hæc longo
etiam poſt tempore, reſpective ad prædicta, à quo
ſumpta ſunt, aliquando interficiunt. Gal. *de ſimpl.
med. lib.* 3. *cap.* 3. omnia hæc tamen cum certitudine
interimunt, nec opus ad longum tempus retardant.
Minori cum certitudine occidunt ea, quæ magis ab 14
excedenti qualitate, quam ab occulta vi contraria
exiſtunt, ut ſuccus lactucæ, ſolatrum, cicuta, cro-
cus; irrita enim magna ax parte fiunt, de hiſque di-
cebat Gal. *ubi ſupra cap.* 18. quod niſi celeriter in-
terimant, nullius effectus redduntur; ratio autem ea
eſt, quia ſi Natura illam excedentem qualitatem i-
lico ab eorum aſſumptione ferat, facile eſt, ut eam
omnino exuperet; deinde ut plurimum in ea quan-
titate non aſſumuntur, quæ ſatis ſit ad occiden-
dum, at deficiente quantitate, qua ſolum no-
xia ſunt, occidere non poſſunt. Galenus *ubi ſu-
pra cap.* 13.

Cæterùm Venena, quæ interimunt quidem, non 15
tamen celeriter, ſed, ad rationabile quoddam tem-
pus, ea ſunt, quæ venena ad tempus Medici vocant,
de quibus longa diſceptatio inter Doctores eſt,
quam ſeorſim ob ejus difficultatem pertractabimus.

Interimunt autem venena quædam, ut diximus putrefaciendo, quædam erodendo, alia strangulando, nonnulla stupefaciendo, ac sanguinem congelando; plura animalem facultatem, & vitales spiritus devastando, & absumendo.

16 Sed ea, quæ non occidunt, sed tantummodo noxam aliquam corpori inferunt, plura sunt, ut supra dictum est; ac primo ea, quæ hominem infatuant, ut nonnullorum animalium cerebella, quæ ob eorum frigiditatem animales spiritus partim extinguunt, partim incrassant, ita ut intellectioni minus apti dehinc efficiantur. alia insaniam pariunt, ut Solanum Maniacum, & inter hæc, ut dixi, pocula amatoria, & philtra recensentur, nam etiam hæc cum aptis venenis conficiuntur, ut ex Iureconsultis tradit Farin. *in pract. crimin. tit. de homicid. quæst.* 122. *nu.* 91. *part.* 2. *tom.* 2. alia abortum procurant, aut sterilitatem inducunt; & hæc quidem non necessario venena existunt; nam multa similia nullam omnino læsionem corporibus aliàs inferunt, ita ut non habeat veritatem id, quod Farinac. *ubi proxime*, & alii tradunt, nimirum, Pocula abortionis, & sterilitatis cum venenis confici, si de venenis proprie dictis id intelligant; nam plura, quæ in cibis innoxie sumuntur, abortum procurant, & sterilitatem efficere possunt; tamen si ad eos effectus propinentur, venena lato modo appellare possumus, non se-
17 cus enim, ac ii, qui venenum propriè sic dictum propinant, hi quoque puniendi veniunt. *l. Cicero.* §. *sed si qua. ff. de pœnis. l. Item si obstetrix.* §. *si quis per vim. ff. ad l. Aquiliam*, & hi quoque ut illi irregulares fiunt. Nicol. Plovius *de Irregularit. num.* 21.
18 Non absimilia etiam ea sunt, quæ coeundi impotentiam inducunt, non ex parte viri tantum genitales partes ignavas reddendo, sed etiam ex parte fœminæ; suspicionem hæc tamen majorem habent, & veneficiis proximiora sunt, ut quæ vix absque Dæmonis opera contingere posse videantur. Non sine venenositate tamen sunt, quæ contagium, vel morbum contagiosum inducunt, ut lepram, phthisim, & hujusmodi, quemadmodum & ea, quæ alicujus membri debilitatem afferunt; qui effectus etiam ex venenis proprie dictis aliquando habetur, cum homo ab illius pernicie evadit, ac denique ea, quæ peculiarem aliquem morbum inducunt, non absque suspicione venenositatis & ipsa sunt, ut quæ Epilepsiam, Lunaticum morbum, icteritiam, & alias noxas afferunt, ut jam supra diximus.

SVMMARIVM.

1 *Ad rei condemnationem non sufficit propria confessio, sed constare debet de qualitate, & quantitate veneni.*
2 *Adamantem vulgus pro veneno existimat.*
3 *Non tenet rei confessio circa veneni qualitatem, nisi de ea per peritos constet.*
4 *Non tenet rei confessio circa quantitatem veneni, nisi Periti de ea deponant.*
5 *Venena quædam occidunt à qualitate occulta, quædam à qualitate manifesta.*
6 *Venena ab occulta qualitate certius occidunt.*
7 *Venena omnia horribilia sunt, & à natura alienissima.*
8 *Conjectura desumpta ex natura veneni est maxima.*
9 *Venena quædam nullam habent occultam proprietatem.*
10 *Quantitas in venenis, quæ occultam habent proprietatem, non adeò considerabilis, ut in cæteris.*
11 *Venena, quæ occulta proprietate operantur, in minima quantitate assumpta occidunt.*
12 *Minima veneni quantitas, neque corpus alterat, neque occidere potest. Contr. num.* 15.
13 *Venena exitialia qualitate potius, quam quantitate offendunt.*
14 *Venena deleteriam facultatem habentia, quantitate non expenduntur.*
16 *Conciliatoris sententia de quantitate refellitur.*
17 *In frigidis venenis notabilis, & certa quantitas requiritur, ut occidant.*
18 *Quantitas veneni Iudicis arbitrio d finienda, adhibito Medicorum judicio.*
19 *Iudicis arbitrium intrat in rebus à Iure non definitis, vel quæ definiri non possunt.*
20 *In definienda veneni quantitate sufficiente ad occidendum, quæ consideranda.*
21 *Calida venena citius calidæ temperaturæ nocent, quam frigida, & similiter de aliis.*
22 *Adamas secundum nonnullos Medicos est venenum. Contr. num. seq. & num.* 24.
25 *Magnes venenum est secundum aliquos. Contrarium numero seq.*
27 *Nux vomica, an venenum sit.*
28 *Vitrum, an sit venenum.*
29 *Ex vitro assumpto mori quis potest.*
30 *Venena nonnulla, quæ pro venenis non reputantur.*
31 *Argentum vivum venenum est. Contrarium numero seq. dic ut num.* 33.
34 *Plantæ ex sua natura non venenosæ, an arte fieri possint venenosæ.*
35 *Animalia venenosis cibis nutrita, an & ipsa in cibis assumpta, sint venenosa.*
36 *Animalia venenosis sagittis confossa, an comesta venenosa sint.*
37 *Animalia armis venenatis occisa innoxie in cibis comeduntur. Contr. num. seq.*
39 *Animalia cibis venenosis nutrita, comesta non nocent. Contrarium numero seq. dic ut num.* 41. *&* 42.

De Qualitate, & Quantitate Veneni.

QVÆSTIO IV.

PRudenter quidem Iureconsulti hoc punctum in consideratione habuerunt: nam in veneficii delicto non satis illis est, ut reus confiteatur dedisse se alicui venenum, sed volunt ad hoc, ut ille condemnari possit, & ut dicatur quis ex veneno periisse, constare ex peritorum attestatione, tale venenum in tanta quantitate sumptum, aptum fuisse ad inferendam mortem, aliàs reum etiam confessum condemnari posse nolunt. Bosius *in pract. crim. tit. de del. num.* 8. & hoc optima quidem cum ratione, nam casus dari potest, in quo quis naturæ venenorum ignarus, præbuerit alicui aliquid in potibus, vel cibis, quod venenum esse putabat, cum tamen aut omnino venenum non esset, aut esset quidem venenosum, non tamen quod mortem inferre posset, ut exempli gratia, Adamantis scobes, quam vulgus hominum venenum esse credit, cum vere venenum non sit, 1 2

sit *Garzias ab Hort. in Histor. Aromat. lib.* 1. *cap.* 41. *in fin.* si ergo hæc ab aliquo assumatur, & interim intereat, proculdubio, quod ex ea adamantis sco-
3 be, quam venenosam putabat; non interiit: non tenet ergo ex hac causa rei confessio circa veneni qualitatem. Neque aliter dicendum est de quanti-
4 tate; nam si exempli gratia quis propinasset inimico suo decem opii grana, credens hanc opii quantitatem sufficientem esse ad illum interimendum, interimque casu ille intereat, hic proculdubio crederet ex eo veneno hostem suum periisse, & à curia deprehensus delictum non suum confiteretur, & in pœnam mortis damnaretur, maxime cum justitiæ detrimento, cum vere octo, aut decem opii grana interficere non possint, quod pro exemplo dico. Itaque hæc discutiamus necesse est, pro quibus revocanda in mentem sunt, quæ in hoc eodem titulo in principio dicebamus, esse nimirum venenorum
5 quædam, quæ à qualitate interficiunt occulta, alia,
6 quæ à qualitate manifesta operantur. porro certissime, aut, ut melius loquar, majori cum certitudine interimere diximus ea, quæ ab occulta proprietate, & qualitate noxia sunt, quam quæ manifestis agunt qualitatibus; & rationem addidimus huic, quæ sequitur non absimilem: priora enim sola occulta qualitate officiunt, (licet aliquando insimul manifestam conjunctam habeant) quæ quidem in quantumvis minima quantitate reperitur, neque habet in corpore quicquam sibi contrarium, quod illam obtundat, aut evincere possit; posteriora nonnisi quantitate nobis contraria habent quod illis adversetur, ac ea edomare possit, qualitates scilicet contrarias: præterquamquod, cum nonnisi in magna quantitate assumpta hæc noceant, illa vero etiam in minima, facilius est hominem decipere, aut illum ex se decipi in quodam modicæ, quam in magnæ
7 quantitatis veneno; præsertim cum omnia horribilia sint, & à Natura alienissima.

His sic se habentibus, quid ex hoc discursu Iureconsulti elicere possint, manifestum est, quippe cum ubi venenum ex Medicorum sententia tale fuerit, ut
8 ab occulta qualitate operari potuerit, maximam habebunt conjecturam, immo evidentissimam præsumptionem, quod ex eo mors potuerit dependere; & quamquam, ut *quæst.* 2. dixi, plerique Medicorum in venenis hoc requirant, ut omnia præter manifestas qualitates, habeant etiam qualitatem occultam, & non ex priori tantum capite, sed ex utroque nocere possint, tamen concedamus illis nos quicquid volunt, dummodo illi nobis non denegent, quædam esse, quæ ab ipsis fortasse ve-
9 nena non appellantur, quæ tamen interficiunt, & hoc ea nonnisi manifestis qualitatibus efficere posse. Nam quis dixerit, lactucæ succum esse venenum, & habere qualitatem occultam nobis contrariam ex eo, quod si in quantitate multa assumptus sit non aliter quam Cicuta, aut opium interficiat, testante hoc Gal. 3. *de simpl. med. cap.* 18. si alia ex parte lactuca comesta sanguinem non omnino vituperabilem generat, & succum habet omnibus herbis laudabiliorem, ut idem Galen. 2. *de Alim. facult. cap.* 40. *Class.* 2. docet, & repetit Oribas. *Collect. lib.* 2. *cap.* 1. *Simeon Sethi de Alim. litt. M. cap.* 2. & alii? sic etiam porrum, quis dixerit venenum esse, & contrarietatem habere occultam, cum in cibis in quotidiano usu sit, & in medicamentis admittatur; tamen porri succo trium denariorum pondo hausto, Mela ordinis equestris vir sine dolore expiravit, referente Plin. *Natur. Histor. lib.* 19. *cap.* 6.

Quantitas ergo in venenis non adeo considerabi- 10
lis est in iis, quæ ab occulta proprietate agunt, & vere, ac maxime deleteria sunt, ac Naturæ humanæ inimicissima, ut in iis, quæ manifestis qualitatibus interdum occidunt; non tamen ob id quis existimet velim, quod illa prorsus quantitate denudata existant, si effectum suum sortiri debeant, sed loquor respective ad alia: nam si eorum, quæ à manifestis agunt qualitatibus, exempli gratia, tanta requiratur quantitas, ut unciam æquet, illorum satis erit ad occidendum centesima unciæ pars, ita ut respectu cæterorum, vix ullius considerationis hæc quantitas sit; unde de his dicitur à Medicis, quod etiam in minima quantitate assumpta occidunt. 11
Gorræus in præfat. ad Nicandr. Alexiph.

Quando igitur Medici asserunt in quocunque veneno necessariam esse quantitatem, ad hoc, ut præsumptum interficiat, *Gal.* 3. *de simpl. Med. facul. cap.* 23. *class.* 7. & 2. *Aphor.* 17. *Mercurial. lib.* 1. *de venen. cap.* 5. sic, & non aliter eorum dicta interpretanda veniunt, quemadmodum etiam quando dicunt, quod minima veneni quantitas, 12
neque corpus alterat, neque perimere potest. *Nicol. summ.* 4. *tract.* 4. *cap.* 1. *Ponzett. de Ven. lib.* 1. *cap.* 14. hoc simpliciter intelligendum de tam modica quantitate, ut ex se notabilis non sit; & sic vera remanet sententia, quod medicamenta exitialia 13
qualitate offendant, non quantitate, ut inter cæteros testatur Actuar. *lib.* 5. *Meth. cap.* 12. & quod deleteriam habentia facultatem non sint quantitate 14
expendenda, sed Naturæ contrarietate, ut optime concludit Codronch. *in meth. test. capit.* 6. His tamen non parum contrariari videtur Concil. *in lib. de venen. cap.* 1. *in fin.* cui assentitur ex Recentioribus Forest. Observat. *lib.* 30. *Observ.* 1. *in schol.* voluerunt enim hi simpliciter in deleteriis non con- 15
siderandam quantitatem, sed eorum vel minimam portionem etiam talem, ut nostrum sensum effugiat, posse interficere; rationem reddunt, quia tale venenum quamcumque corporis nostri humiditatem contingat, in sui naturam convertit, ex quo fit, ut ipsum se ipsum multiplicet, ita ut etiamsi centesimam unius grani partem Napelli quis assumeret, tamen moreretur, ex quo hæc particula Napelli humores adorta primo se reduplicat, dehinc etiam triplicat, ac quadruplicat, ac se denique adeò multiplicat, ut animal universum in sui naturam transformet. Tamen hæc Conciliatoris sententia non est undequaque vera; neque quis imaginari unquam poterit, quomodo insensibilis quantitas agere in obvios humores, ac spiritus possit, & idcirco merito confutatur hæc opinio à Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de venen. cap.* 9.

Major dubitatio esse potest in his, quæ occidunt quidem, non habent autem Naturæ contrarietatem, sed sola quantitate vitæ insidiantur, ut de frigidis venenis in genere dicebat Gal. 3. *de simpl. med. cap.* 17. in his enim non modò notabilis requiritur 17
quantitas, sed certa, à qua si deficiant non sunt apta mortem accersere; & idcirco ponamus aliquem propinasse alicui scrupulum dimidium Croci, vel dragmam Hyoscyami, vel unam, aut alteram Solatri, aut unciam Cicutæ, vel duas succi Lactucæ proculdubio etiamsi assumens interiret, non posset dici ex eorum venenorum culpa interiisse, quia hæc in hac quantitate sumpta interimere non possunt, quod

exempli gratia dico: quænam igitur quantitas in his requiratur, cum certo limite deſignari non poſſit, ut omnes Medici fatentur. *Nicol. ubi ſupra*, *& alii.*
18 remanet, ut Iudicis arbitrio ſit definiendum, adhibito prudentium Medicorum judicio; nam arbi-
19 trium Iudicis intrat in rebus minime à Iure definitis, vel quæ definiri non poſſunt, ut ex Iureconſultis habeo. *Menoch. de Arbitr. lib.* 1. *quæſt.* 11. *num.* 2.
20 In definienda autem hac quantitate Medicus plura ante oculos habere debet, nimirum temperamentum aſſumentis, ætatem, virium robur, corporis diſpoſitionem, medicamenti ipſius qualitatem, & alia: non enim dubium eſt, calida venena citius in-
21 terimere hominem dotatum temperamento frigido, quàm dotatum temperamento calido; contrà frigida certius ac citius occidere hominem temperamenti calidi, quam frigidi: quamquam circa hæc Medici multum inter ſe diſſideant, ad nos tamen hæc non pertinent. ſed qui hujus quæſtionis rationes, & argumenta pro utraque ſententia videre cupit, auctores de venenis adeat in principio: eodem quoque pacto una ætas, ut pueritia, & juventus, citius, & evidentius, & à minori quantitate, quam conſiſtens, aut ſenectus læditur: unde vides apud *Tacitum Annal. lib.* 14. Senecam aſſumpta cicuta nihil læſum fuiſſe; quod ob ætatis conditionem eveniſſe crediderim, & apud *Appian.* Alex. Orodem ab Aconito nihil læſum. licet Socrates eodem medicamento Senecæ aſſumpto interierit; tamen puto aliter fuiſſe præparatum Socratis venenum, quam Senecæ, quod illud reis à Iuſtitia adminiſtraretur.

Verumenimvero cum non modo vulgus hominum, ſed etiam Medici nonnulli claſſici exiſtimaverint, quædam naturam habere venenoſam, quæ tamen dehinc experientia innoxia eſſe docuit, idcirco admonendi hoc in loco mihi videntur Iureconſulti, ne in judicando errent, aliorum judicium ſequuti. Inter cætera autem, quæ pro venenis habentur, cum
22 non ſint, Adamas eſt, cujus nocumenta, & curam afferunt etiam nonnulli, ut *Ardoin. lib.* 2. *de venen. cap.* 23. immò illum eſſe venenum teſtantur plerique alii, ut *Averr. Collig. lib.* 5. *cap.* 43. qui balſamum valere dicebat contra adamantem bibitum. *Et Ianus Cornar. ad Macr. de mat. med. lib.* 4. *cap.* 1. de adamante in illis verbis:

Atra venena fugat,

dicebat, adamantem, quamquam venenum eſt; ut nonnullis placuit, reſiſtere tamen veneno, unde elicit ille venenum interdum alio veneno vinci. Sed horum auctoritatibus minus credendum, ubi experientia nos doctos facit, ex qua quidem conſtat nullum nocumentum excitari ab adamante quocunque modo aſſumpto plures adducunt hiſtorias, & exempla *Card. Contr. Med. lib.* 2. *contrad. nona*, *tract.* 5. *& Garzias ab Horto lib.* 1. *de Aromat. hiſt. cap.* 47. Immo *Plin. Nat. Hiſtor. lib.* 37. *cap.* 4. *Macer. ubi ſupr. & Albert. Magn. lib.* 2. *de Miner. tract.* 2. *cap. proprio de lap. nom. & virt.* & noviſſime *Schench. Obſerv. lib.* 7. *tit. de Idioſyncras.* affirmant, adamantem venena irrita facere; non tamen verum eſt, quod obiter dictum ſit, ut idem Garz. *ibidem cap.* 56. *& Cardan. lib.* 7. *de ſubtil.* teſtatur, quod impediat magnetem, ne ferrum attrahat; id enim volebant Plin. & Alb. *locis ſupra citatis* & ex horum auctori-
24 tate *Galeot. Mart. de doctr. promiſc. cap.* 12. Adamas ergo venenum non eſt, qui autem illum venenum eſſe credunt, decepti fortaſſe ſunt, ex nominum vicinitate: non enim Adamas, ſed Argyrodamas effectus adamanti attributos producit, ſeu Amyantus lapis, quem alumen plumæ, aut florem petræ vocant, quod teſtatur *Cæſalpin. art. Med. lib.* 3. *cap.* 32.

Fuerunt etiam, qui Magnetem venenum eſſe vo- 25
luerunt, ut teſtis eſt *Ardoin. ubi ſupra cap.* 12. qui & hujus opinionis eſſe videtur, & ante illum *Concil. in libell. de venen. cap.* 4. *Guainer. de venen. cap.* 9. *rubr. de Magnete*, *& alii.* ſed idem *Garzias ibidem cap.* 57. non eſſe deleteriæ facultatis, vel veneno-
ſæ tradit, immo pauca quantitate aſſumptum ado- 26
leſcentiam conſervare. Priores tamen non admittunt ſimpliciter, quod venenum ſit, aut deleteriæ facultatis, ſed quod hominem melancholicum ac Lunaticum efficiat, quod tamen neque admittit Garzias; ſi modo vera eſt eorum perſuaſio, qui juventutem conſervare credunt, neque ego poſtremum hoc de magnete verum eſſe crediderim.

Præterea plerique Medicorum, ut *Raſis* 8. *ad Alman. cap.* 12. *Concil. lib. de Venen. cap.* 44. *Ardoin. lib.* 3. *de ven. cap.* 5. & præ cæteris *Matthiol. in lib.* 4. *Dioſcor. capit.* 73. quem refert Schench. una cùm
Cratonis auctoritate, putarunt vomicam nucem ve- 27
nenum eſſe, cum tamen *Georgius Melichius apud eundem Schench. lib.* 7. *tit. de venen. ex plantis*, voluerit, eas nuces quamquam canibus venenum exiſtunt, homini eſſe innoxias, quod experientia confirmat. Ego profecto caſu ſecuto, quod quis aſſumpta vomica nuce periret, aliam mortis cauſam non inquirerem, ſtantibus præſertim cæteris conjecturis, & præſumptionibus. Fortaſsè, vel non eædem ſunt vomicæ nuces Melichii cum nucibus vomicis ſeplaſiariorum, vel alterius naturæ, licet ille, ſuas quoque canes interficere, ut noſtræ faciunt, aſſeveret.

Vitrum porro *Card. libro* 1. *de Venen. capit.* 4. no- 28
luit eſſe venenum, etiamſi aſſumptum occidere concedat, & refert ille hiſtoriam *lib.* 2. *Contrad. Medic. tractat.* 5. *contr.* 9. quarumdam Monialium, quæ ex vitro aſſumpto male habuerunt, immò earum una aut altera perierunt. *& Cæſalpin. lib.* 3. *cap.* 32. Vitrum maxime nocere docet, eo quod inteſtina exulceret, unde etiam mortem cit. Optimè tamen comminutum ac præparatum Medici ad calculum frangendum innoxie propinant. quomodocunque
ſit, ex vitro mori quis poteſt, unde ad rem noſtram 29
pro veneno habendum, etiamſi non ſit.

His addi poſſent pili felis, & aliorum quorun- 30
dam animalium, qui quidem aſſumpti pro veneno ſunt; cum tamen nullus fortaſſe eos pro veneno exiſtimet; de iis tamen tanquam de veneno agunt nonnulli, ut Ardoinus, *& alii ſupra citati.* Minus autem tutiora ſunt hæc ad effectus venenorum producendos, & dubium afferre poſſent. Verum quia non omnia hic recenſeri poſſunt, de quibus dubitare contingit, an vere venena ſint, necne, ego, cæteris poſthabitis, ad unum Hydrargyrum, ſeu Mercurium, vel Argentum vivum, quod vocant, me conferam, ut de quo multum inter Auctores dubitatum eſt. Claſſici enim pæne omnes, ut *Dioſcorides*, *Galenus*, *Plinius*, *Oribaſius*, *Serapio*, *Albertus Magnus*, *& alii*, quos luculenter cumulat *Ardoinus libro ſecundo de Venen. cap.* 4. & inter recentiores *Vid. Vid. libro* 20. *de cur. gener. cap.* 3. *part.* 2. *quæſt.* 2. volunt,
Argentum vivum aſſumptum venenum eſſe, licet 31
non omnes conveniant de ejus natura, cum alii frigidum illud ſtatuant, alii calidum. contra vero *Avicen.* 6. 4. *tract.* 1. *ſumm.* 1. *cap.* 2. *& Raſ.* 8. *ad Almanſor. cap.* 42. *& alii apud Schench. tit. de Idioſyncraſia*,

crasia, & *Alibabb*. 4. *pract. cap. penult.* volunt Hydrargyrum innoxium esse, & minime deleteriæ fa-
32 cultatis; exempla adducunt quamplurima eorum, qui illud absque noxa biberunt, non ad notabilem solum quantitatem, sed etiam ad integras libras; immo sunt ex Medicis non posterioris notæ aliqui, ut *Paræus lib.* 20. *cap.* 38. qui ad libras tres assumptum memorant in desperato Ileo, seu volvulo morbo, quem ob sui atrocitatem, *Miserere mei* vocant; & in colico dolore ad uncias tres potum mirabiliter conducere dicit ex Mariani Sambarolitani testimonio. Laudat & ejus usum *Baccius lib.* 6. *de Therm. cap.* 10. & per os dati, & extra admoti, sed multo minorem quantitatem præscribit.

Ejus rei veritas ea est (& ita esse testantur inter recentiores nonnulli, ut *Cæsalpin. Art. Medic.*
33 *lib.* 3. *cap.* 26.) Argentum vivum noxium esse, & venenosum, & sua venenositate occidere posse, quod etiam ex eorum auctoritate constat, qui negant illud deleterium esse; siquidem fatentur, quod ejus fumus maxime noxius sit, & paralysim, & alios morbos excitet; quin & auri impositum dolorem vehementem, Spasmum, Epilepsiam, & Apoplexiam concitat, ut idem Avicenna testatur, & *Bertr. libro secundo suæ Med. tractatu tertio, capite secundo.* Sævissima porro accidentia, quæ etiam de foris inunctum ad morbum Gallicum affert, ipsi enarrent, qui sunt experti, unde jure minùs acceptus ejus usus est Fernelio *de Abd. rer. caus. lib.* 2. *cap.* 14. Quinimo scio nonnullos, cum linimentis ex Mercurio confectis usi essent, ex improviso pæne è medio sublatos.

Verum quidem est interdum per os assumptum fuisse, ac eufortunio quodam suo pondere sibi viam per intestina parasse, unde ex corpore egressum nihil damni interim attulisse. at ut plurimum retinetur, & omni procul dubio ea omnia accidentia parit, quæ Auctores ex ejus assumptione fieri dicunt, quod nobis satis ad hoc sit, ut illud pro veneno acceptemus. nam si cum Avicenna perstas in ea opinione, quòd deleterium non sit, ego nil moror. Scio ex eo à Chimicis pillulas parari ad morbum Gallicum, quibus maximo cum progressu utuntur, quarum pillularum, quod sciam, primus inventor fuit diligentissimus Io. Bapt. Melsius, Scipionis Card. Burghesii Chimicus. Scio etiam, Medicos aliquos eo uti in pueris ad enecandos vermes, & præ cæteris Mercurialem. Sed hæc non ob id ejus venenositatem tollunt; nam & alia venena arte præparata, & rectificata innoxia redduntur, ut notissimum cuique est.

Cæterum illud notare debent Iudices, cum delinquentes examinant, quod diximus de Hydrargyro, auri imposito, quippe cum & in eo casu possit homo vitam amittere ex pravis symptomatibus ab eo excitatis.

34 Porro *Nicol. ubi alias cap.* 4. *Problem.* 9. quærit, An plantæ ex sua natura non venenosæ, arte, vel casu venenosæ fieri possint, & affirmativæ adhæret opinioni, cui experientia suffragatur. admittunt etiam *Guainerius in tractatu de Venen. cap.* 4. *ex Simone Ianuensi*, & *Arnald. Villanovano*, & *Cardinal. Ponzett. lib.* 1. *de Venen. cap.* 5. qui vinum ex vite produci posse venenosum, tradit; immo & modum annuit, quem silentio tegere satius est; sic etiam de reliquis evenire posse credit. quibus sic se habentibus, si eò impietatis hominis ingenium perveniat, ut tollere hominem è medio veneficio studeat, & hac arte utatur, si ad Iustitiæ manus perveniat, & ratione supradicta hominem venenasse confiteatur, sciant ex his, quæ diximus, Iudices, posse dari tale venenum, præ cæteris tamen detestabile. Ad rem autem. Guainer. non solum venenosos reddi posse in ipsa planta fructus aliquos tradit, sed se vidisse narrat quoddam medicinæ compendium docens uvas, & alios fructus reddere solutivos, quod quidem pro delicatis ac nobilibus viris mirum in modum esset expetendum; facilis autem est modus, quem apud alios require. præcipuè autem si libet, vide etiam de his Langium *lib.* 2. *epist.* 14. & *tractatum pulcherrimum Ant. Mizaldi comparandorum fructuum alvum solventium*, &c.

Postremo quærunt Medici, an quæ venenosis quibusdam cibis animalia nutriuntur, ut sturni, & coturnices, quæ Cicutam comedunt, comesta homini sint venena; & ulterius an animalia venenatis sa- 35
gittis confossa innoxie comedi ac tuto possint. Fa- 36
ciunt autem hæc maxime pro Iureconsultis; nam & casus dari potest, in quo quis data opera cibos ex hujusmodi animalium carnibus paratos alicui apponeret, ut illum venenaret; quo casu quis dubitaret, morte secuta, si modo ex his sequi posset, tam esse puniendum hunc, qui tali ratione hominem venenaret, quam qui quavis alia illum è medio tolleret? Itaque sententias Medicorum in his duobus articulis inspiciamus.

Galenus *in libro de Theriaca ad Pison. capite decimo, class.* 5. quamquam non ex propria sententia loquitur, de hac posteriori parte dicebat, quod tales animalium carnes innoxie comeduntur. & *Guainerius capite primo in tractatu de Venen. respon. ad tertium dubium*; non solum innoxie comedi hujusmodi carnes animalium, quæ sagittis toxico illitis interempta fuerunt, narrat, sed carnem etiam circa vulnus sapidiorem esse tradit, quam cæterarum partium carnes. Plinius tamen *Histor. natural. lib.* 25. *cap.* 5. circumcidi vulnus ait, & carnes animalis hoc pacto occisi teneriores reddi, quod verisimilius est, & hoc ipsum ante Plinium tradidit *Arist. libell. de Admir. audit. part.* 84.

Contrarium placet aliis, de qua re plura vide 38
apud *Lang. Epist. lib.* 1. *Epist.* 69. Ego vix adducor, ut credam, nihil nocumenti afferre posse animalium eo modo enecatorum carnes, pro impossibili ergo non duco, quod carnes hujusmodi recenter mactatæ, ac simul in copia comestæ, pro veneno esse possint: quare si quis data opera homini eas offerret, & ille interiret, aliis præsumptionibus concurrentibus, mortis reus proculdubio esset, & tanquam homicida puniendus; etiamsi quis ex alia caussa illum interiisse diceret, nisi ea, & multo vehementior, & magis manifesta esset, quod probare meo judicio teneretur.

Circa primam autem partem hujusmodi dubita- 39
tionis idem Langius *ubi supra*, & alii voluerunt, animalia venenosis cibis nutrita comesta non nocere, & habent hi pro sua opinione experientiam; quotidie enim gallinarum carnes in cibis sumimus, quæ tamen serpentes, & buffones comedunt; sturnos etiam, & coturnices, cicutam & napellum comedentes à nobis absque ulla sanitatis nota in cibis frequentantur. Contrarius tamen huic sententiæ præter cæteros videtur *Hipp. in ea sententia* 6. *Epid. sect.* 5. *text.* 34. Mulier, Capra, Elaterium; aut Cucumerem agrestem comedens pueris purgatio. Contrariatur & histor. à Galen. enarrata, ex quo

 repetit

repetit Vallef. *in prædict. Hipp. sententiam.* In Doride enim, Bœotia, & Thessalia, atque Athenis multos convulsione correptos esse tradit, esu coturnicum, quæ veneno vescebantur. Contrariatur etiam huic sententiæ id, quod idem Vallef. *ubi supra* firmat, nimirum capram lac generare venenosum, si venenosa comedat; tandemque contrariatur Matthiol. *in præf. ad* 6. *lib.* Diosc. *de mat. Med.* Paræus *lib.* 20. *cap.* 4. Steph. Roder. Castr. *in Metheor. Microc. lib.* 2. *cap.* 12. Bruyerin. *de re cib. lib.* 1. *cap.* 21. qui etiam de Apris in Pamphilia natis & educatis mentionem habet, qui venenosi sunt in cibis, quod venenosis herbis nutriantur. Narrat item Amatus *cent.* 2. *curat.* 45. Lusitanos in Ægypto & in Iudæa dysenteria sæpius tentari, imo & ipsos incolas, ex eo quia homines illic carnibus vescuntur animalium, quibus cassia fistularis purgatoria pro pastu & cibo erat. neque desunt illis suæ rationes, & experimenta, de quibus vide luculenter utrosque priores, si placet. Neutri autem fortasse veritati repugnant, si sano modo eorum opiniones accipias, quem manifestavit Nicol. *loco sæpius citato cap.* 4. *probl.* 4. nam primo hujusmodi
41 di animalia venenosa comedentia non debent ex cibis illis venenosis læsionem ullam percipere: nam siquidem tales cibi ipsis quoque animalibus sint venenosi, eorum quoque carnes erunt venenosæ. & idcirco miror opinionem Guainerii, qui gallinam venenosam reddi tradit, si venenoso frumento nutriatur, cum tamen ipsa ex eo venenoso frumento non moriatur, quod an successu possibile sit, ipse videat; illud patet habere veritatem, quod supra repetii, Gallinas venenosa animalia, & cibos alios venenosos comedentes innoxie à nobis in cibis sumi.
42 Secundo, etiamsi venenosis victitent hujusmodi animalia, quæ illis venenosa non sint, non debent tamen antequam cibos illos concoxerint comedi; si ergo hæ duæ conditiones concurrant, quod hæc animalia à venenosis cibis non lædantur, & quod offerantur ab eorum concoctione, poterunt absque noxa comedi, alias vero non ita. Ex quibus Iureconsulti colligant quidnam possibile eventu sit in delinquentibus: nam ego modum non doceo, quomodo nimirum possit alicui offerri animal non venenosum, quod illi pro veneno sit, ita ut ex eo intereat.

SVMMARIVM.

1 *Venenum proprie dictum non generatur in nostro corpore, sed res veneno similis. Contrarium numero sequenti.*
3 *Venena externa à Natura intenta videntur.*
4 *In nostro corpore generantur venena proprie dicta.*
5 *Ex humoribus corruptis in nostro corpore etiam Hydrophobia gigni potest.*
6 *Venenum in nobis genitum, non solum acquirit veneni naturam, sed fit contagiosum.*
7 *Possibile est in nobis generari etiam animalia venenosa.*
8 *Homo potest totus venenosus reddi, ita ut aliis pro veneno sit.*
9 *Venenum in nobis generari potest etiam absque insigni putredine.*
10 *Venenositas simpliciter non dependet à corruptione.*
11 *Venenositas non introducitur absque prævia putredine.*

An Venenum sic proprie dictum possit in humano corpore generari.

QVÆSTIO V.

Quæstio hæc maximè Iureconsultis in consideratione habenda, ex hoc enim capite, quod nimirum venenum in corpore humano generari possit, sæpius ii, qui ex veneno propinato pereunt, ex ingenito periisse dicuntur, ita ut sontes à tam sævo delicto patrato non sine Iustitiæ detrimento absolvantur. Discutiendum ergo à nobis est, an possibile sit venenum ex se generari in nostro corpore, quod exteriorum venenorum effectus gignat, quodque in caussa esse possit, ut ex propinato veneno obeuntes ab iis, qui ex ingenito intereunt, distingui non possint, quo discursu absoluto, aptiori dehinc loco signa distinctiva afferam inter unum, & aliud venenum.

In hoc autem puncto dissentiunt Medici inter se, 1
credentibus aliis venenum proprie dictum non generari, sed rem veneno similem, & idcirco improprie talia dici venena volunt; aliis verò affirmantibus non modo veneno similes humores aliquando 2
effici, sed etiam ipsos totos venenum esse. Prioris sententiæ plures esse videntur, cum de ea re loquentes non absolute venenum generari dicant in nostro corpore, sed ita corrumpi humores, ut veneno similes efficiantur, ac venenosam naturam æmulentur; sic loquitur Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 7. Quia vero, inquit, Medici investigare solent, an assumpti veneni propria extent signa, eo quod sæpenumero videant citra lethalis veneni potionem humores similiter, ut epoto veneno corrumpi, non mirum est, si sic aliquando mutentur humores. Non aliter quoque loqui videtur Averr. 3. *Collig. cap.* 29. cujus verba ea sunt. Et ego dico, quod non est impossibile, ut generetur in malis corporibus & eorum substantia, unus humor similis veneno. cui sententiæ consentiunt alii. Nicol. Flor. *summ.* 4 *serm.* 4 *cap.* 4. *problem.* 3. absolute autem id, quod in nostro corpore generatur non esse venenum, neque posse generari venenum propriè sic dictum, tuentur præcipue Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 14. Grevin. *ibid. lib.* 1. *cap.* 1. Rudius *de morb. occult. & venenos. lib.* 2. *cap.* 1. Cæsalp. *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 47. Hi, inquam, licet concedant humores ita corrumpi, ut veneno similes efficiantur, improprie tamen vocari venena tradunt: sed cur hoc, ut magis illa, quam hæc proprie vocanda venena sint, non docent; nunquid fortasse, quia hæc non ex Naturæ præscripto fiant? nam cætera venena ab extra videntur à Natura esse 3
intenta, & caussam adducit Plin. *lib.* 2. *cap.* 63. licet fortasse non veram; hæc autem ex accidenti proculdubio talia fiunt; at cur venenum vocant canis rabidi, aliorumque rabidorum animalium venenum? nam & hoc ex accidenti fit; & cur in cæteris animalibus venenum exitiosissimum generari potest, in homine nequaquam?

Verior sententia, ac plerisque accepta est, in cor- 4
pore nostro generari posse tales humores, qui venena proprie sint, & venenosam prorsus naturam adepti; quod primo probatur experientia; nam vel ipsis Iudicibus contrariæ sententiæ fautoribus, Homo etiam absque contagio per morsum communicato,

cato, ex se, nullaque extrinseca præcedente caussa,
5 rabiem, & hydrophobiam incurrit. Cœl. Aurel. *lib.* 3. *Acutor. cap.* 9. Gariopon. *lib.* 3. *cap.* 7. Paræus *lib.* 10. *cap.* 13. Sal. *de aff. partic. cap.* 19. immo & ipse Galen. *comment.* 2. *in primum Prorhet. text.* 17. Venenum, inquit, generari potest in nostro corpore, qualis est humor canum rabientium; at hunc quis negabit esse venenum, ac venenum quidem exitialissimum, & proprie sic dictum?

Secundo, idipsum ab effectibus comprobari potest; nam si quod cordi inimicum est, & humanæ naturæ corruptivum, si quod vinci, assimilarique non potest, vincere autem, ac corrumpere corpus aptum est, si quod nocere vehementer solet, si quod alimento oppositum est, si quod occulta agendi ratione vehementer nocet, venenum proprie dici debet, jam talem humorem in corpore generari interdum manifestum est, cui hæc omnia attributa veneni conveniant. cum enim humor ad summam putredinem perveniens extraneam omnino naturam induet, & cordi quidem inimicus fiet, & humanæ naturæ corruptivus, & occultam acquiret proprietatem, qua vitæ insidiabitur. Vides enim in venenosis morbis illico, & à primo morbi insultu syncopim, cordis tremorem, virulentorum vomitum, nauseam perpetuam, irrationabilem maciem, & alia hujusmodi accidentia pullulare, quæ contrarietatem insignem peccantis humoris denuntiant. Vides dicto citius prostratam Naturam, ac devictam, ex eo, quod venenosus humor occulta sua agendi ratione spiritus depopulatur, ac dissipat. Vides corpus non nutriri, & à primis diebus in horas, ne in momenta dicam emaciari, faciemque qualem in his morbis Hipp. describit, evadere, non nisi quia sanguis jam nutritioni aptus non est, ob id, quod à venenosa qualitate peccantis humoris inficiatur, ita ut neque immutari, neque vinci possit ad hoc, ut in corporis alimentum faceffat; vides denique brevi hominem è vita tolli, & vestigia quamplurima venenositatis in extincto cadavere apparere; cur ergo talis humor veneni nomen non meretur, cum effectus omnes, quos venenum producit, aptus & ipse sit producere, & forte etiam evidentiores, & majores? nam non modo humores, qui in nostro
6 corpore corrupti veneni naturam acquirunt, hoc habent, ut hominem interimant, sed etiam, ut contagiosi sint. Sal. *de febr. pestil. cap.* 4. quod de extrinsecis venenis non accidit, ut docet Fern. *lib.* 2. *de abdit. Rer. caus. cap.* 11. consentiunt autem, & acceptant hanc opinionem Ardoin. *lib.* 1. *de Ven. cap.* 4. Cardan. *de Ven. lib.* 1. *cap.* 6. Vallesf. *in* 3. *Epidem. sect.* 3. *Ægr.* 4. *text.* 16. Valeriol. *loc. commun. lib.* 3. *cap.* 18. Saxonia de Phænigmis *lib.* 2. *cap.* 20. Codronch. *in meth. testific. cap.* 6. *& alii multi.* Quinimo non modo possibile est verum venenum in nostro corpore generari, quod naturalium venenorum vires, & effectus omnino imite-
7 tur, sed fieri etiam potest, ut generetur animal venenosum obtinens veneni naturam. verba sunt Ardoini, ubi supra ex auctoritate Mesuæ, & quod omnem admirationem exuperat, si modò veritatem habet, illud est, quod tradidit Nicol. Flor. *ubi*
8 *supra cap.* 4. *problem.* 1. nimirum hominem posse totum venenosum reddi, ita ut aliis hominibus venenum sit. Neque solum ubi humores ad summam, & consummatam putredinem deveniunt, possunt interdum venenosam induere naturam, sed id etiam
9 absque insigni putredine evenire interdum posse, docet Herc. Saxonia *ubi proxime*, quod quidem à veritate alienum non est; neque enim simpliciter ve- 10
nenositas à corruptione dependet, vel à putredine; & licet negari non possit, venenositatem non intro- 11
duci absque prævia putredine, tamen manifestum est in pestilenti febre, interdum etiam putredinem minimam esse, nec de se magnam significationem ob id præbere; nam si insignis esset, procul omni dubio manifestius se proderet; in his tamen febribus humores venenosos præsentes esse, neminem inficiari credo. Sed omittamus jam de his disceptare, quæ potiori Medicorum parti sunt acceptissima; quamobrem & eam ipsam opinionem habuerunt Legumperiti Boss. *in pract. crimin. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omni genere homicid. num.* 621.

SUMMARIUM.

1 *Verum venenum in nostro corpore generatur.*
2 *Maxime operosum est distinguere inter mortuum ex veneno interno, & mortuum ex externo.*
3 *Nullo modo potest cognosci secundum aliquos mortuus ab interno, & mortuus ab externo veneno. Contrarium num. seq.*
5 *Veneni assumpti certum signum ex Cardano.*
6 *Quædam causari non possunt à veneno ingenito.*
7 *Multæ conditiones distinguere possunt unum venenum ab alio.*
8 *Facile est perito Medico distinguere venenum ingenitum ab administrato.*
9 *Venena omnia habent peculiaria signa. Contrarium numero seq. declara ut ibid.*
11 *Omnia accidentia veneni ab utroque generari possunt. declara ut num.* 14.
12 *Morbi, qui ab interno veneno ut plurimum originantur.*
13 *Ab ingenito veneno, cur tam varia symptomata.*
15 *Accidentia veneni aliqua magis familiaria uni, quam alteri veneno.*
16 *Conditiones aliquæ habent locum magis in uno, quam in alio veneno.*
17 *Ex solis signis nulla certitudo habetur assumpti veneni.*
18 *Ex signis cum nonnullis conditionibus junctis, certitudo habetur veneni assumpti.*
19 *Venena in nostro corpore generata, calida, & sicca sunt.*
20 *Pestis febri ut plurimum est conjuncta.*
21 *Cognosci potest, aliquem fuisse veneno extinctum, absque eo, quod cognoscatur veneni species.*
22 *Veneni interni certa cognitio haberi potest.*

An dentur certa signa assumpti veneni.

QUÆSTIO VI.

Ex superioribus manifestissime apparuit, posse in humano corpore non modo rem veneno simi- 1
lem generari, sed quæ tota venenum sit, unde sequitur quod tam ex veneno intus genito, quam ex veneno de foris administrato eadem omnino symptomata apparere possint, ex quo inexplicabilis, ac maximæ difficultatis plena dubitatio insurgit, an scilicet discerni possit per aliqua signa certa & infallibilia inter eum, qui à veneno ingenito, & eum, qui ab administrato sublatus est, communiter autem Docto-

Doctores, tam Legumperiti, quam Medici conveniunt in hoc, quod ſit maxime operoſum, ac difficultate plenum, ita Boſius à Codronchio allatus *in* 2
pract. crim. tit. de del. num. 5. Caball. *de omni gen. homicid. num.* 621. Guazzin. *in tract. ad def. reor. def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. *lib.* 1. & ex recentioribus Medicis Cæſalp. *practic. lib.* 3. *cap.* 7. *& lib. eod. cap.* 47. Codronch. *in meth. teſtific. cap.* 6. Sylvatic. *de his qui morb. ſimul. cap. penult.* Vinc. Alſarius à Cruce *de Quæſ. per Epiſt. Cent.* 3. *cap.* 17. quem vide: habet enim multa ad hæc pertinentia, ſcitu neceſſariiſſima, & ab ipſo doctiſſime pertractata.

Firmant hæc nonnullæ experientiæ, inter quas ſufficiat ea, quam apud Tacitum habemus, cujus primum me admonuit eruditiſſimus vir, ac Medicus inſignis Fortunius Nattius. Tacitus enim *lib.* 3. *Annal. in princ.* de venefica illa Martina verba faciens hæc habet: Nam vulgatum erat miſſam, ut dixi, à Gn. Sentio famoſam veneficiis Martinam, ſubita morte Brunditii extinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore ſigna ſumpti exitii reperta. quod & de aliis eveniſſe aliæ hiſtoriæ memorant, quas modo recenſere minime oportunum.

Obſtant tamen Galeni verba *in lib. de ſucc. bon. & vitio cap.* 1. *oper. claſſ.* 2. quibus reprehendere videtur cujuſdam ſectæ Medicos, qui putabant, non poſſe facile cognoſci, immo nullo modo eos, qui
3 ex lethalis medicamenti aſſumptione ab iis, qui ex morboſo corporis affectu periclitantur, ex cujus verbis elicere poſſumus, ſi Galeno credimus, quod, ſi peritus Medicus exiſtat, qualis ipſe erat Galenus,
4 hoc non modo cognitu difficile non ſit, ſed omnino facile.

Cardanus præterea *lib.* 2. *de venen. cap.* 2. non tantum ſigna quædam probabilia aſſumpti veneni, ſed evidentia etiam, ac certa affert, ut ex ſubſequentibus verbis ipſius patet: Et ſudor frigidus
5 cum ardore ſemper eſt certum ſignum aſſumpti veneni, præſertim ſi adſit dolor maximus in inteſtinis, vel nullus. addit his: Tertium ſignum omnibus potentius cum conjunguntur accidentia non conjungibilia, ut eſt dyſenteria cum ſpirandi difficultate, vomitus cum livore unguium, tumor linguæ cum urinæ urigine. horum ipſorum ſignorum tanquam evidentiſſimorum mentionem etiam fecerat *in capite ſuperiori*; & præter hæc quamplurima quoque adducit, ex quibus certitudinem cognitionis aſſumpti veneni promittit, ut in ſequent. cap. Deo dante, videbimus.

6 Accedit his, quod multa ſunt, quæ à veneno intus genito minime poſſe originem habere videntur, ut ſymptomata, exempli gratia, quæ ab aſſumpto opio proveniunt; ſtupor nimirum mentis, ac ſenſuum omnium univerſali corporis pruritui, & colori citrino junctus cum perceptione odoris ipſius opii ex potionati corpore expirantis: hæc inquam ſimul juncta non videntur à veneno intus genito cauſari poſſe; ſic & ea, quæ proveniunt ex aſſumptione Leporis Marini, ut ſuffocatio, aſthma, tuſſis, ſanguinis ſputum, abominatio in cibis cujuſlibet generis piſcis, & terror in ſola ejus viſione, teter corporis odor, veluti putrefacti piſcis, & alia quæ ad hujus veneni potionem ſubſequuntur, non videntur abſque dubio ad venenum intus in corpore genitum ſimul conſequi poſſe. Hæc ergo ſi aliquandò eveniant, & aliis conditionibus jungantur, ut quod ſubito pullulent, & non ſenſim, nonne certiſſima, & infallibilia ſigna aſſumpti veneni eſſe poſſent, quomodo enim non poſſent, ſi ad venenum intus genitum non conſequi concedatur?

Denique, ſi quæ alia ad certam hujus rei cognitionem deſiderentur, non deſunt multæ conditiones, per quas unum caſum ab alio liceat diſtinguere, ut conditio, de qua ſupra, celeritatis ni- 7
mirum adventus accidentium, & mortis; anteactæ vitæ modus; & natura, & complicatio accidentium, & aliæ quamplurimæ, de quibus ſuo loco dicemus. quamobrem ex his deduci facile poſſe cuilibet videtur, quod diligenti ac perito Medico liceat, abſque difficultate aliqua, cognoſcere venenum propinatum à veneno ex ſe genito in 8
noſtro corpore.

Ad hujus rei veritatem perveſtigandam nobis nonnulla primo adnotanda ſunt, dehinc per quaſdam concluſiones, quid circa punctum principale ſentiendum ſit, definiemus. ac primo, ut notiſſimum 9
Medicis eſt, ſciendum omnia pæne venena habere quædam particularia ſigna, quæ præterquam quod eorum inimicitiam cum humano genere demonſtrant, indicant etiam individualem, ac particularem eorum naturam, quæ unum venenum ab alio diſcriminant; hæc per ſe nota ſunt; & habemus Auctores, qui ex profeſſo de venenis agunt, ponentes hæc particularia venenorum ſigna, præter communia, ac generalia in omnibus venenis, ut venena ſunt. Inter omnes autem longioribus id agit ex vetuſtioribus Dioſcorid. *lib.* 6. *de med. mat. per totum, & ibi* Matthiol. *in commento*; ex recentioribus Ardoin. *octo libris huic materiæ dicatis.* Cardanus, & alii. Hanc concluſionem proponit, & acceptat Paræus *in libro* 20. *cap.* 8. & licet Dioſcorid. dicat, difficile eſſe uni veneno proprium invenire ſignum, 10
non intelligit de veneno in ſpecie, ſed in particulari, vel intelligit, quod ex uno tantum ſigno non poſſit haberi certa cognitio qualitatis veneni, ſed bene ex pluribus ſimul junctis.

Sciendum ſecundo, quod tam ab ingenito, quam 11
ab extra adminiſtrato veneno, omnia accidentia quæcunque aut ſcriptores commemorant, aut nobis imaginari licet, etiam inconſueta, & ab hominum memoria nunquam talia viſa, poſſibile eſt originem habere: non enim exiſtimet quis, quod à veneno ingenito ſola ea ſymptomata pullulent, quæ communia venenis ſunt, ut vomitus, nauſea, ſyncopis, cordis tremor, ſenſuum defectio, & hujuſmodi, ſed ea quoque, quæ ſuprà peculiaria cujuſlibet veneni eſſe dixi, & aliis minime familiaria, ut eſſet (ne ab allatis exemplis Opii, & Leporis marini diſcedamus) gravis odor, Opium ipſum, aut fætor putridus, ipſum marinum leporem referens, icteritia, aſthma, ſanguinis ſputum, univerſalis corporis pruritus, & his ſimilia. Immo ſi quæ alia ſunt, quæ admirabilem venenorum naturam oſtendant, ut horror à ſolo viſu cujuſcumque piſcis, & ab aquæ viſione timor, ille in lepore marino, hic in veneno canis rabidi, amentia cum indeſinenti riſu, ut in Apio riſus, Ecpieſmos, ſeu oculorum egreſſio, & totius corporis denigratio, & apoſtematio quædam, ut in napello, & aliis etiam venenis; ſtranguria, & mictus ſanguinis, ut in Cantharidibus, & mille alia admirationem cientia, hæc inquam omnia à veneno quoque intus genito ad amuſſim, ut ab externo dependere poſſunt. jam vero alias idipſum de Hydrophobia demonſtravi, de aquæ nimirum timore ex rabie

rabie adveniente, cum hæc non modo ab externo veneno, à morſu ſcilicet rabidi canis, vel alterius animalis, ſed etiam ab interno provenire poſſit, quod Galeni, aliorumque Doctorum hominum auctoritate confirmavi. Non ergo hi ſolummodo morbi, qui à Fernelio 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 11.
12 enumerantur, ex veneno intus genito progigni poſſunt, nimirum uteri ſtrangulatus, Epilepſia, ſyncopis, cordis palpitatio, & ſphacelus, ſed etiam quicumque humanum corpus obſidere conſueverunt, etiam qui ex ſua natura benigni eſſe ſolent, ex venenoſa materia originem habere poſſunt, & præter hos etiam non conſuetos, & admirabiles ex eadem materia pullulare non eſt impoſſibile. Fernelius tamen de morbis, qui frequentius ex ingenito veneno enaſcuntur, verba facit, non negaturus fortaſſe id, quod nos firmamus. Cur autem ab intus genito veneno tam multa, ac inter ſe diffidentia ſymptomata evenire poſſint, nulla ratio aſſignari
13 poteſt, niſi caloris præternaturalis vis, qui regulariter non agit, cum neque materiæ præternaturales, in quas agit, ullam regulam receſſus à naturali ſtatu ſervent; ex quibus, & ex aliis concurrentibus conditionibus humores, qui in corpore ad veneni naturam acceſſerunt, modo unius, modo alterius veneni naturam æmulantur, ſymptomata quam ſimillima huic aut illi veneno excitantia.

Tertio adnotandum, quod quamvis præmiſſa vera ſint, tamen nonniſi ſano modo intelligenda; nam verum quidem eſt, omnia ac ſingula acciden-
14 tia externi veneni poſſe ab interno excitari, ſi diſjunctim hoc accipias, ita ut ſi opium lethargum excitat, poſſit & venenum internum lethargum excitare, & ſi illud pruritum univerſi corporis cauſat, poſſit etiam aliquod internum venenum pruritum univerſi corporis cauſare; non tamen neceſſe eſt, quod ſimul & ſemel hæc accidentia in interno veneno appareant, quemadmodum in externo; etſi etiam ſimul & ſemel, non tamen eo modo, & ordine; neque enim neceſſe eſt, omnes ac ſingulas conditiones in veneno externo, concurrere quoque in interno.

15 Præmittendum etiam quarto, quod accidentium ex veneno evenientium, alia quidem utrique veneno, ingenito nimirum, & propinato communia ac familiaria ſunt; alia neque adeo communia, neque adeo familiaria, ſed magis uni, quam alteri conſueta. alia denique, quæ ſemper ab ingenito, nunquam autem vel raro ab externo eveniunt, & è contra ſemper, aut ut plurimum ab externo, nunquam, aut admodum de raro ab interno. quænam autem hæc accidentia ſint uni, aut alteri, aut utrique familiaria, in ſequentibus videbimus.

16 Sunt præter hæc, ut ſupra annuimus, nonnullæ conditiones, quæ uni, aut alteri ſolummodo veneno, non utrique indifferenter copulari poſſe videntur, ut conjunctio nonnullorum accidentium in externo, quæ minime fieri poteſt in interno, ut ſupra ex Cardano diximus. Conſideratio eorum, quæ ante ſymptomatum adventum præceſſerunt, temporis mediatio inter cibum aſſumptum, & acceſſionem ſymptomatum, & mortem; hæc, inquam, omnia, & alia, de quibus in ſequentibus, non uno eodemque modo in utroque caſu eveniunt. His ſic ſtantibus generaliter loquendo prima concluſio eſt,
17 Nullam certitudinem haberi poſſe ex ſolis ſignis, an quis ex propinato veneno, vel ex ingenito interierit. manifeſtiſſima eſt hæc concluſio ex his, quæ in ſecundo notabili allata ſunt, & probatur per auctoritatem pæne omnium Iureconſultorum, & Medicorum, ut ſupra diximus *numero* 3. quibus addi poteſt concludentiſſima ratio, quæ talis eſt: Si quæ certitudo haberi poſſet propinati veneni, maxime haberi poſſet ex nonnullis ſymptomatibus mirandis, ac raris, quæ peculiaria videntur eſſe alicujus externi veneni, ut ex aquæ timore in veneno canis rabidi, in exulceratione pulmonis in lepore marino; at ex his haberi non poteſt, quia etiam ab interno veneno evenire poſſunt; ergo multo minus ex aliis, quæ utrique magis communia exiſtere videmus.

Secunda concluſio: Si ad particulares caſus deſcendamus, & præter ſigna etiam nonnullis conditionibus, & conjecturis utamur, certa cognitio propinati veneni haberi poteſt. Hæc concluſio evidenter probatur per tertium & quartum notabile: nam pone mihi, quod quis intereat cum omnibus ſymptomatibus, quæ ab aſſumpto opio adveniunt, pone omnes conditiones in hoc præceſſiſſe, quæ magis certos nos faciunt de veneno propinato, jam procul omni dubio aſſerere poſſumus, hunc ex opio interiiſſe, quia neque ea ſymptomata ſimul, neque eæ conditiones ab interno veneno pullulare poſſunt. Præcipue vero patet hoc in frigidis venenis, nam quæ in corpore noſtro generantur, omnia calida ſunt & ſicca, ut probat Saxonia de Phænigm. *lib.* 2. *cap.* 10. & licet in peſte humores ſint venenoſi, & aliquando, ut vult Sal. *de febr. peſt. cap.* 5. peſtis ſine febre exiſtat, tamen hoc de raro contingentibus eſt, nam ut plurimum peſtis febri eſt conjuncta ob naturam humorum venenoſorum, qui calidi ſunt & ſicci, & ſanguinem, & cor ſuo calore inficientes. ſi ergo accidentia frigidi veneni appareant, & aliæ conditiones ad id ipſum indicandum colliment, certiſſime firmari poterit, venenum fuiſſe propinatum, non ingenitum. Confirmantur hæc per aliam concluſionem, quæ eſt Cardani *lib.* 2. *de Ven. cap.* 13. quæ talis eſt: Cognoſci poteſt aliquem veneno externo fuiſſe extinctum abſque eo, quod ſciri poſſit, quale fuerit venenum; ratio eſt, quia concurrere poſſunt tales conditiones, & præſumptiones, ut de veneno quidem propinato certi ſimus, non autem de ejus natura, quia poſſunt eadem accidentia interdum pluribus venenis eſſe communia. 18 19 20 21

Tertia concluſio infallibilis, & certa cognitio haberi poteſt, hominem non fuiſſe potionatum. Fundatur hæc concluſio ſuper affirmativa, hominem ſcilicet ex ingenito veneno periiſſe, & probatur per quartum notabile, & cætera, quæ ſupra retulimus, quemadmodum enim nonnulla ſunt quæ de raro, aut nunquam cum veneno externo junguntur, ſic & in interno evenit, ex quorum præſentia, aut abſentia certa cognitio, de qua ſuprà habetur. 22

SVMMARIVM.

1 *Prima diviſio ſignorum veneni aſſumpti.*
2 *Secunda diviſio ſignorum apparentium ante mortem.*
3 *Signa ex conditione ſtatus infirmi ante morbum.*
4 *Copia laudabilium humorum quid indicet in mortuo ex improviſo.*
5 *Symptomata ſine cauſſa advenientia, venenum aſſumptum indicant.*
6 *Victus ſanorum modo inſtitutus quid importet in præſumptione veneni aſſumpti.*
7 *Nonnulli cibi certis quibuſdam perſonis pro veneno ſunt.*

8 *Signa*

8 *Signa apparentia, in ipſa veneni aſſumptione.*
9 *Venena omnia odore ſunt abominabili, & ſapore horribili.*
10 *Cur natura venena creaverit, ex Plinio. explo-ditur.*
11 *Signa concomitantia aſſumptionem veneni.*
12 *Omne venenum cum devoratur, lædit guttur, gulam juxta fauces adſtringit, &c.*
13 *Signa apparentia in ipſa veneni aſſumptione cæteris minus fallacia.*
14 *Signa ab aſſumptione veneni.*
15 *Celeritas adventus ſymptomatum maxime in conſide-ratione habenda.*
16 *Cum ſanus homo derepente ab aſſumpto cibo in ſæ-va ſymptomata incidit, de veneno maxima eſt ſuſpicio.*
17 *Venenum intus genitum diu latere poteſt, & dehinc repente ſeſe prodere. Declara ut ibid.*
18 *Symptomata etiamſi longe ab aſſumpto cibo adve-niant, non excludunt veneni ſuſpicionem.*
19 *Vnius ejuſdemque veneni effectus in variis homini-bus evariant.*
20 *Poſſibile eſt accidentia veneni longe ab ejus aſſumptio-ne apparere.*
21 *Symptomata veneni ſi non multa ſint, & ordinate adveniant, venenum eſt potius ingenitum, contra vero, ſi multa, & confeſtim appareant.*
22 *Symptomata conſiderantur juxta eorum naturam, & qualitatem.*
23 *Symptomatum enumeratio, quæ ab aſſumpto veneno proveniunt.*
24 *Mentis inconſtantia omnibus ferme venenis exter-nis eſt communis.*
25 *Commaculatio carnis frequens eſt in omnibus ve-nenis.*
26 *A cibis pravæ qualitatis non adeo atrocia ſymptoma-ta, ut à veneno extrinſeco apparent.*
27 *Venenoſitas non ſemper in eodem gradu in omnibus rebus.*
28 *Vomitus continuus arguit venenationem.*
29 *Symptomata ab ingenito veneno minus gravia, ac non adeo ſubitanea.*
30 *Signa apparentia poſt mortem in potionatis.*
31 *Alia ſigna in cadaveribus obſervata.*
32 *Venenorum putrefacientium duo propria ſigna.*
33 *Cadavera veneno extinctorum neque à feris, neque ab avibus deguſtantur.*
34 *Signa in cadaveribus obſervata minus tuta.*
35 *Signa ex diſſectione cadaverum deſumpta, an certa exiſtant. Vide num. ſeq.*
37 *Signa ex venenis frigidis in cadaveribus obſervata.*
38 *Plures ex veneno non pereunt, niſi repetatur.*
39 *Depilatio familiaris iis eſt, qui à veneno evadunt.*
40 *A veneno relinquitur quidam morbus cum dolore vago.*
41 *Præſumptio propinati veneni poſt evaſionem.*
42 *Venena, quæ adminiſtrata non occidunt, noxam in-ferunt inſignem.*

De ſignis propinati veneni, & de fallacia, ac validitate eorum ſignorum.

QVÆSTIO VII.

TAm multa ſunt ſigna notificantia veneni aſſumptionem, ut ſi ſimul omnia ſemper concurrerent, & nonnullis conditionibus, & conjecturis non deſtituerentur, poſſent facilem ac certam notitiam, & evidentem ejus rei nobis afferre; quia vero contrarium potius evenit, ut ſcilicet neque omnia ſimul jungantur, neque conditionibus, & conjecturis prædictis aſſociata exiſtant, inde fit, ut minus facilis & certa ea cognitio evadat, & omnino in pluribus, & ſecundum plurimum conjecturalis; licet, ut ſuperius diximus, certa poſſit haberi in particularibus. Operæpretium ergo eſt ea ſigna patefacere, quæ ob eorum multitudinem multiplici diſtinctione divi- 1
denda ſunt; ac primo dividuntur bifariam; nam quædam conſiderantur ante mortem, aut ſanationem infirmi, quædam poſt mortem, aut ſanationem. 2
Rurſus priora trifariam diſtinguuntur; quædam enim habentur ante veneni aſſumptionem, vel ante ægrotationem, quædam in ipſo actu aſſumptionis, vel in primo ægrotationis momento, ac principio, quædam poſt ipſam aſſumptionem, vel in ipſo ægrotationis proceſſu. Incipiendum vero ab iis, quæ conſideranda ſunt ante ipſam aſſumptionem, vel ægrotationem, quæ habentur ex conditione ſtatus, 3
& habitudinis ægrotantis, vel qui veneno potionatus præſumitur: nam & hæc indicia faciunt veritatis, & conſiderata ſunt à Galeno 6. *de loc. aff. cap.* 5. Sunt vero abundantia humorum laudabilium in corpore ægrotantis, victus ſanorum modo inſtitutus, & magis ſpecialiter qualitas ciborum, quibus uſus eſt immediate antequam ægrotaret. primo namque copia humorum laudabilium id operatur, ut minus 4
veriſimile faciat, talem hominem tam ſubito in ſævum, malignum, ac præcipitem morbum incidere potuiſſe, qualem excitare ſolet veneni potio, nulla exiſtente morbifica cauſſa in corpore, conſiderata præcipue morbi affligentis magnitudine, ac ſævitie ſymptomatum ab eo emanantium. & hoc fortaſſe illud eſt, quod maxime in conſideratione habendum monuit Cardanus *libro ſecundo capite ſecundo*, dicens: Si ſymptomata ſine cauſa adveniant, ex ve- 5
neno ſunt, ſi cum cauſſa, minime; non modo enim de externa, ac procatarctica cauſſa intelligendum id venit, ſed etiam de interna. Vbi ergo humorum laudabilium copia in corpore reperitur, patet ſymptomata ſine cauſſa interna evenire. limitanda tamen hæc ſunt, ſi conſtet peſtem vigere, quippe cum corpora, quæ magis laudabilibus humoribus abundant, poſſunt derepente in terribilia, ac lethifera ſymptomata abſque alia evidenti cauſſa incurrere, non aliter, quam ſi præſentaneum venenum, ac deleterium aſſumpſiſſent.

Secundo eandem præſumptionem habet id, quod 6
diximus, de victu ſanorum modo inſtituto, qui evidentis cauſſæ vim haberet; ubi ergo & ſine evidenti, & ſine interna, & occulta cauſſa morbus tam magnus evenit, ſciendum ex veneno eſſe, ac mihi quidem eæ duæ conditiones ſimul junctæ valde operari videntur, conſiderato præſertim victu immediate præcedente morbum; qui ſi ex cibis laudabilibus fuit, & concoctu facilibus, & illi neque ex natura, neque ex accidenti contrariis, non eſt cur in pravos humores, aut pravum victum culpam evenientium ſymptomatum conjiciamus; alias autem ſi quis immediate ante morbum, ut ſpatio trium dierum præcedentium cibis difficilis concoctionis, aut qui facile putreſcant, aut qui apti ſint in venenoſam naturam tranſire, aut qui ſibi alias contrarii exiſterent, ſeſe ingurgitaſſet, dehinc non multo interjecto tempore in ſæva incidiſſet ſymptomata, immo

immo & mortem obiiſſet, tota culpa in pravos illos cibos, non in venenum eſſet rejicienda. Cujus rei notiſſimum habemus exemplum apud Platinam Pauli Secundi Pontificis Maximi, qui ex copioſo melopeponum eſu in repentinam mortem incidit; neque aliter aliis ex comeſtione fructuum facile corruptibilium, aut etiam ex aliis cibis pravæ qualitatis eveniſſe comperies apud Schenchium *Obſerv. lib. 7. titu'o de Venen.*

Neque ea ſolummodo, quæ ex ſua natura prava ſunt, aliquando ſymptomata non diſſimilia ab iis,
7 quæ venena excitant, excitare ſolent, ſed ſunt etiam cibi nonnulli, ut annuebam, qui aliquibus perſonis adeo inimici ſunt, ut ſi vel per fraudem, vel data opera ingurgitentur, in ſæviſſima & horribilia accidentia, tanquam ab aſſumpto veneno, & aliquando in mortem hominem impingant.

Notum vel rudibus pueris eſt, multos à caſeo abhorrere, pleroſque vino abſtinere, ac denique alios ab aliis cibis, ac potibus plurimum lædi, quorum plures hiſtorias habes apud Schenchium *libro eodem titulo de Idioſyncraſ.* Narrat de ſeipſo Guainer. *de Venen. cap. 4. in reſp. ad dubium principale,* (& recitatur quoque ab eodem Schenchio ibidem) adeo habuiſſe inimicam carnem porcinam, ut in eo produceret accidentia veneni, etiamſi in ſolis condimentis ea uteretur; quinimmo cum mater, quæ cupiebat filium omnibus cibis aſſueſcere, ipſo inſcio, ferculum ex porcina carne tenuiſſime trita paraſſet, & illi comedendum obtuliſſet, infra horam tremorem cordis, ac ſyncopim incurrit, & ſuperveniente vomitu etiam purum ſanguinem rejecit, ita ut jam morti vicinus videretur. Præter hæc, addam ego ex iis, quæ vidi, aliquid. Nobilem virum, cujus nunc curæ, ſi quando oportet, inſervio, non multis abhinc annis novi, qui à quamplurimis rebus maxime abhorret, præcipue vero à fructibus quibuſcumque, inter quos melopepones tanto odio proſequitur, ut ne odorem quidem eorum abſque faſtidio, & nauſea ſuſtineat. quin & ſi clam is fructus domum inferatur, illico id ille perſentit, & illum dicto citius domo detrudi jubet. Teſtatur Bruyerin. *lib. 2. de re cib. cap.* 6. ſe puellam noviſſe ſero jam per ſexdecim annos, (id enim ætatis agebat) educatam, quæ ab omnibus cibis ita abhorreret, ut etiam à longe olfactum micæ panis in ſerum, quo nutriebatur, injectæ, comprehenderet.

Hæc igitur ſilentio cooperienda minime ſunt; evenit enim interdum, ut ab amico quis ad cœnam vocatus inſciens, vel etiam ſciens, ne invitantem perturbet, cibos etiam laudabiles, ſibi tamen inimicos, aut minime accommodos, comedat, & ex iis in prava ſymptomata incurrat ac morbum, qui ſi inſciens fuerit eorum, quæ comederit, facile ſuſpicari poſſet ſe potionatum fuiſſe. Itaque hæc animadvertenda maxime ſunt, & conſideranda ſemper ciborum qualitas, quibus veſci contigit eum immediate ante, qui à veneno aſſumpto ægrotare præſumitur. Si enim conſtaret, talia præſumpſiſſe, omnis veneni ſuſpicio evaneſcet, & culpa non niſi in tales cibos ſibi ex natura, vel ex accidenti inimicos rejicienda erit.

8 In aſſumptione porro ſigna habentur diverſa, cum quædam deſumi poſſint ex odore in cibis, aut potibus percepto, quædam ſimiliter ex ſapore, quædam etiam à concomitantibus accidentibus: nam venena tam odore, quam ſapore in eorum aſſumptione ſeſe produnt, quia omnia odore ſunt tetro, & abominabili, & ſapore horribili, ut omnes Medici teſtantur; quod quidem fortaſſe Naturæ 9
providentia factum, ut facilius homines ab illis ſeſe cuſtodiant; unde tanquam impia, & non niſi homine infideli digna Plinii ſententia deridenda venit, qui reddens cauſſam, cur Natura venena produxerit, illam attulit, ut ſi quis tædio vitæ afficeretur, facile eorum hauſtu mortem obiret, & ærumnoſæ vitæ incommoda leviuſcula morte aufugere poſſet. 10

Contra enim Natura, ut à venenorum uſu abſtineremus, ea ſapore, & odore horribili inſigniri voluit, quod ut plurimum quidem verum eſt, teſtante id præ cæteris Rabbi Moyſe *de venen. tract.* 2. *cap.* 1. immo & hunc ipſum ſaporem, & odorem etiam in Medicamentis venenoſis experieris, ad quem occultandum dulcia illis miſcemus, ut docet Meſ. *in Canon. univerſ. cap.* 3. *de rect. Med. per oppoſit. virt. hab.* Rara vero ſunt (ſed tamen nonnulla ſunt) quæ neque ingrato ſapore, neque inſigni odore manifeſtantur; & præcipue compoſita, ut erat pulvis ille, quo mortuus eſt Alexander VI. de quo Iovius *hiſtor. part.* 1. *lib.* 2. inter ſimplicia autem pauca omnino ſunt, quæ odore vacent, aut ſapore non ſint abominabili. de Colchico tamen Ephæmero refert Dioſcorid. *lib.* 4. *cap.* 89. quod ſaporis ſuavitate mirum in modum imperitos alliciat, ex quo repetit Cardan. *lib.* 2. *de venen. cap.* 1. item de Aconito Aet. *lib.* 7. *cap.* 59. & idem Cardan. *ibid cap. eodem in fin.* dicebant, quod guſtu dulce, & adſtringens eſt. de veneno quoque, quod in veſicula dentium viperæ reperitur, dicit Amatus *Cent.* 7. *curat.* 85. *in ſchol.* quod dulce eſt. Ego ab aromatario diligenti amico meo, qui in confectione trochiſcorum de vipera ad Theriacam concinnandam, illud data opera deguſtavit, ſaporis eſſe accepi inſipidi cum ponticitate quadam. Theophraſt. quoque *lib.* 6. *de cauſ. Plantarum*, quem adducit ex Iureconſultis Guibert. *quæſt. Iurid. cap.* 16. *num.* 42. dulces ſapores non eſſe omnes hominibus idoneos dicebat, quod ex iis ſint, qui homines in inſaniam agant, ex cujus verbis inferri poſſet, dari venena ſaporis non ingrati; quæ tamen rara ſunt, & nobis illud ſatis eſt, quod venena, ut plurimum ſapore, & odore ingrato & horribili ſuam contrarietatem cum humana natura manifeſtent.

Sed à ſymptomatibus concomitantibus aſſum- 11
ptionem veneni nonnulla ſigna non poſterioris notæ haberi poſſunt, immo ut mea fert opinio, majoris multo momenti, quam reliqua ſæpius commemorata. Etenim, ut docet Cardan. *citato lib.* 2. *de Venen. cap.* 1. *& alii*, omne fere venenum, cum de- 12
voratur, lædit guttur, gulam juxta fauces adſtringit, pruritum, æſtum, inflammationem parit in partibus oris, interdum dum manditur, ſub dentibus ſtridet, difficultatem quoque in deglutiendo parit, & inter mandendum nauſeam, ac vomendi parit voluntatem, & in ſumma in ipſo deglutitionis actu aut maſticationis, diſplicentia quædam & abominatio conſequitur, Natura ipſa, vel animali inſcio, à ſuo corruptivo abhorrente. Quamobrem maxime adnotanda hæc videntur; nam ſicuti ea ſigna, quæ deſumi diximus ex hominis ſtatu ante ægrotationem, vel ante veneni aſſumptionem, non undique tuta cenſentur, ſed parum admodum ex ſeipſis operantur, niſi aliis certioribus adminiculis juncta 13
fuerint, ita hæc, quæ ſuccedunt in ipſa veneni aſſumtione, minus fallacia ſunt, ac non parum

ex se ipsis operari possunt; qua de re, si ea adfuisse constet, ut puta, quia is, qui potionatus præsumitur, retulerit se in prandio, aut cœna, immediate ægrotationem præcedente odorem tetrum & horribilem in cibis percepisse, mox etiam faucium & gulæ ardorem, ac reliqua; hæc, inquam, evidentiora signa, procul dubio jam commemoratis erunt veneni in cibis propinati.

14 Cæterum ab assumptione veneni, & copia multo plura, & pondere graviora signa apparent, quæ ut jam commemorata ob eorum multitudinem diversimode considerantur, ut juxta celeritatem adventus eorum, juxta eorumdem multitudinem, juxta qualitatem, & gravitatem, & similiter juxta alia plurima, ut procedente sermone videbimus. Præ cæteris tamen maxime in consideratione videntur habuisse quotquot Auctores de hujusmodi signis locu-
15 ti sunt, celeritatem adventus symptomatum, tam Medici, inquam, quam Iureconsulti, in hoc enim universæ certitudinis vim fundare videntur, ut si statim, ac repente ab assumpto cibo sanus homo in ea
16 incidat symptomata, quæ enarrant, eum veneno potionatum fuisse certum sit. Ita ex Medicis Gal. 6. *de loc. aff. cap.* 5. *class.* 4. Aet. *serm.* 13. *cap.* 47. & Codronch. *in Meth. testif. cap.* 6. & ex Iureconsultis Bos. *in supra citato tit. de del. num.* 6. Caball. *de omn. gen. homic. num.* 621. & 623. Guazzin. *in tract. ad def. reor. lib.* 1. *def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. & *alii.* ratio autem ea est, quam attulit Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de relat. Med.*
17 *cap.* 3. dicebat enim, quod etiamsi venenum intus genitum diu latere possit, & dehinc repente se prodere, tamen possibile non est, ut humores, qui prava ac venenata qualitate donantur, & improba victus ratio præcedens, nihil omnino commonstrent, unde futuram ægritudinem prævidere liceat, quamobrem licet repente etiam ex ingenito veneno quis perire possit, semper tamen necesse est aliquam morbosam dispositionem præcedere, quæ minime præcedit, ubi venenum ab extra administratum sit.

Licet vero hoc maximum ac evidentissimum indicium sit ad probandum venenum administratum esse, non ingenitum, non tamen inde sequitur contrarium, nimirum, quod symptomatibus tarde,
18 & longe ab assumpto cibo, vel potu evenientibus, excludant omnino præsumptionem veneni ab extra
19 administrati; nam unius ejusdemque veneni effectus in variis hominibus evariant, non modo quoad magnitudinem & naturam symptomatum, sed etiam quoad tempus nocendi, ut pluribus in seqq. quæstionibus demonstrabitur. Itaque negari non potest, quod quanto citius ab ingesto cibo, vel potu accidentia veneno similia comparuerint, eo evidentiorem ac tutiorem præsumptionem, & conjecturam administrati veneni faciant, possibile tamen
20 est venenum fuisse administratum, & quod accidentia non nisi tarde, ac plures post horas & dies retardentur, immo & menses & annos, cum venena sint, quæ ad tempus propinari possunt, ut suo loco dicemus; quæ quidem sese non nisi tardissime produnt.

21 Considerantur quoque hæc symptomata secundum eorum multitudinem, si enim non multa sint, & sensim paulatimque adveniant unum nimirum post aliud, conjicere inde licet venenum esse magis ingenitum; si vero multa simul compareant, & confestim, ac cum impetu, nullo servato ordine, non modicam præsumptionem faciunt, venenum esse administratum. Card. *lib.* 2. *de venen. cap.* 2. ratio est, quia Natura multo majorem contrarietatem experitur ex improviso à veneno externo aggressa, quam ab interno, quod aliquo modo familiare jam habet, ut declarat idem Cardan. *ubi supra.* idcirco multo magis turbulenti motus ex illo causantur, quam ex hoc, ab illo enim non aliter quam ab hoste proditorie, ex improviso, & nihil tale pertimescens aggreditur. ex hac ergo turbulentia in externo veneno fit, ut nihil distinctum, aut ordinatum inveniamus, aut securum, nisi imminens periculum etiam ex minimis, si negligantur, ut dicit Bacc. *in prolegom. de venen. cap.* 17. *art.* 1. omnia enim susque deque confunduntur, ac inordinato motu cientur, natura totis nervis ac viribus contendente, ut improvisum hostem à se depellat, impugnet, subigat, vincat, si modo vincere possit.

Præterea considerantur hæc symptomata juxta 22
eorum naturam ac qualitatem, & sic quidem considerata multiplicia sunt; nos ne in longum protrahatur oratio ita, ut tædio lectori sit, potiora enarrabimus; reliqua apud Auctores de his luculenter tractantes Lector studiosus habebit; præcipue vero inter Medicos videat Dioscorid. *in præfat. lib.* 6. *de mat. Med.* & ibi Matthiol. *in Comm.* Aet. *serm.* 13. *cap.* 47. Nicol. *summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 8. Ardoin. *de venen. lib.* 1. *cap.* 3. & 4. Ponzett. *de Venen. lib.* 2. *cap.* 7. Vidium *de cur. gener. lib.* 1. *cap.* 12. *part.* 2. Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. Rudium *lib.* 2. *de morb. pestil. cap* 5. Paræum *lib.* 20. *cap.* 5. Bacc. *in Prolegom. cap.* 18. *sect.* 3. *art.* 1. Cæsalpin. *lib.* 3. *cap.* 4. Fortun. Fid. *lib.* 4. *de Relat. Med. cap.* 3. Codronch. *in meth. testif. cap.* 6. sed omnibus luculentius tractantem Cardan. *lib.* 2. *de venen.* Inter Iureconsultos autem videndi sunt Guibert. *Quæstion. Iuridic. cap.* 16. *num.* 54. qui tamen habet solummodo signa post mortem. Caball. *de omn. gener. homicid. num.* 626. Farin. *quæstion.* 122. *part.* 4. *à num.* 53. *titul. de homicid.* Guazzin. *in tractat. ad def. reor. defens.* 4. *cap.* 5. *à num.* 12. *lib.* 1. & aliis ipsis Iureconsultis non ignoti. Advertendum autem quod signa, quæ sequuntur, omnibus venenis communia sunt, non cujuslibet propria, quia nimis operosum esset, & præter hujus operis institutum cujuslibet veneni particularia signa enumerare; sed cum de particularis alicujus veneni notis dubitare occurrit, ad Auctores supra nominatos, vel alios recurrere necesse est, præcipue vero ad Ardoinum, qui hæc longioribus prosecutus est, & vix ullius veneni signa præteriit.

Ab assumptione ergo veneni, non longa ut plu- 23
rimum mora interposita, perturbatio & nausea oritur, quod si simul etiam dolor ventriculi vehemens concomitetur, & cordis tremor, palpitatio, syncopis, & hujusmodi, perniciosissimi & lethalis veneni indicium erit, ut Cardan. loco sæpius citato docet. succedunt dehinc ructus olidi, tetri odoris, & saporis ingratissimi ac pravi; fœtor interdum oris, vomitus quoque, vel ipsius veneni, quod eufortunio fit, vel pravæ cujusdam materiæ, & humorum corruptorum, atque etiam aliquando sanguinis. singultus his supervenit, & ventris fluxus, inquies, anxietas, præceps virium lapsus, pulsus defectiones, & cordis morsus; hinc sudor frigidus, quibus subsequuntur frigus extremorum, unguium lividitas, pallor corporis, ejusdemque tumor, & coloris mutatio de pallore in ruborem, algor, flatus, dolores maligni ac vagantes, labiorum & linguæ

linguæ nigricatio, & inflatio, ſitis inexhauſta, vocis cum murmure editio, facies livida, interdum quoq; ædematoſa, vertigo, oculorum contorſio, & ecpieſmos, ſeu prolapſus, & obſcuratio, in aliis proclivitas ad ſomnum, & aliquando etiam lethargus, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, ſtupor, urinæ impedimentũ, ejuſdemque mordicatio, carnis laxitas,
24 & totius corporis fœtor, ejuſdemq; ingens gravitas & oneris ſenſus, maculæ rubræ, ſeu lividæ, mentis inconſtantia, & alienatio, hæc enim omnibus fere venenis communis eſt, teſte Card. *lib. 2. contrad. med. tract. 5. contr.* 10. & mille alia ſymptomata, quæ minime neceſſe eſt enarrare. Idem autem Card. *Comm. 4. Aphor.* 62. connumerabat his icteritiam dicens: Cum poſt cibum morſus in ventriculo ſentitur, & alvus, vel vomitus movetur, & color intra ſex horas fit auriginoſus, & ut dixi maculoſus, ſcias quod
25 ebibit venenum lethiferum; ac profecto commaculatio carnis frequens in venenis omnibus eſt; quæ tamen cito jugulaverint. Sal. *de febr. peſt. cap.* 19.

Diſtinguuntur porro hæc ſymptomata non modo, ut dixi, prout particularibus venenis magis vel minus conveniunt, ſed etiam prout magis huic, quam illi ſpeciei familiaria ſunt. ut exempli gratia, magis iis, quæ à tota ſubſtantia operantur, quam iis, quæ manifeſtis qualitatibus interimunt, magis calidis, quam frigidis, magis erodentibus, quam ſtupefacientibus, magis putrefacientibus, quam ſtupefacientibus, magis putrefacientibus; quam ſtrangulantibus; & ſic in cæteris, quæ tamen pro Iureconſultis minus faciunt, cum neceſſe ſemper ſit in particularibus Medicorum judicium requirere.

26 Denique conſiderantur hæc ſymptomata juxta eorum magnitudinem, & atrocitatem; nam neque à cibis pravæ qualitatis, neque ab ingenito veneno ſaltem in principio morbi, adeo ſæva accidentia exoriuntur, ut à veneno externo. Cibi enim licet pravæ qualitatis exiſtant, ut fungi, ranæ, limaces, anguillæ, & hujuſmodi, nunquam tamen tantam habent cum natura contrarietatem, quod manifeſtum facit eorum innocentia, ſi modica quantitate, & debite præparata aſſumantur. vacant enim omni venenoſitate; aut, ſi contendas ea prorſus non vacare, illa modica fortaſſe, & nullius momenti eſt; nam
27 venenoſitas non in eodem ſemper gradu in omnibus rebus eſt, ut patet; & in cibis quidem ſimilibus potius repugnantia quædam reperitur ad concoctionem recipiendam, quam vera venenoſitas; quamobrem ſequitur inde, quod multo remiſſiora ſymptomata, & multo poſt tempore, & minus ſæva, & quantitate pauciora cauſare valeant, ſi quando noceant, ut teſtatur Bacc. *in prolegom. venen. cap. 18. articulo ſeptimo, parte tertia.* ergo ſi vomitus, exempli gratia, ab ingeſtis fungis (qui tamen venenoſi non ſint) adveniat, is quidem nec multo violentus erit, nec tanto cum angore, nec tanto tempore durabit, nec dolorem tam vehementem, & acutum comitem habebit, ut quando à veneno eſt; & idcirco non ab re Foller. *in pract. crim. 2. 2. rubr. item, quod ſororem*
28 *venenavit numero quarto.* dicebat, vomitum continuum arguere venenoſitatem, licet Guazzin. *in tractat. ad reor. def. def. 5. cap. 5. numero* 13. moderari credat iſtam præſumptionem ex eo, quod vomitus etiam à materia cholerica in ſtomacho contenta originem habeat, immo dicas, & ab aliis quibuſcumque materiis. ſed in veneno, ut Foller. dicebat, vomitus eſt continuus, & indeſinens, cui aſſentitur ex noſtris Cardan. *ubi ſuprà.*

Ab ingenito autem veneno ob cauſſam ſupra aliàs 29
commemoratam etiam minus vehementia in principio; ac minus ſubitanea ſymptomata comparere ſolent, ut ex Cardano dicebam, quia nimirum aſſueſcit quodammodo Natura illius venenoſitati, cum ejus generatio non ſit repentina, ſed fiat in congruo tempore, ut notum eſt.

Cæterum ſigna, quæ poſt mortem, aut poſt ſana- 30
tionem habentur, plura quoque ſunt. Et primo poſt mortem Gal. *loc. cit. 6. de loc. aff.* hæc ſigna attulit. Corpus livens, aut nigricans, aut varium, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olens. quæ ſigna ex ipſo ab aliis repetuntur; ſed tam de his, quam de præcedentibus exactiſſime Card. *lib. 2. per tot.* ſed *cap.* 13. præcipue inter cætera afferebat, ungues poſt interitum nigros, & qui facile avelluntur, & capillos ſponte defluentes, adeo ut aliquibus nullo labore, aut nixu, integri manipuli avellantur. Sed & hæc internis venenis etiam communia ſunt; immo defluxus capillorum etiam in his, qui ex morbis longis ac ſævis ſeſe vindicant, apparere ſolet, ut alias dicam. Rud. *lib. 2. de peſt. cap.* 5. maxime in conſideratione habet colorem cadaveris, quem primum citrinum apparere dicit, aut ſublividum; poſt unius vero aut alterius horæ ſpatium lividum ac nigrum evadere. Sed livores, & maculas in veneno extinctis communes eſſe mortuis ex peſtilenti febre, tradit ex Iureconſultis Guazzin. *loco ſæpius cit. num.* 14. & ex noſtris Sal. *de febr. peſt. cap.* 20. & *alii.*

Præter livores autem Iureconſulti adducunt nonnulla alia ſigna ex Medicis procul omni dubio deſumpta, ſed quibus ipſi fortaſſe maxime fidant, vel ob eorum qualitatem, quià in cæteris extinctis minus conſpiciuntur, vel quia experta ea credant à Medicis, vel etiam quia talia ab Hiſtoricis enarrari 31
animadvertant, ut à Suetonio in Caligula *cap.* 1. ſunt vero ſpuma in ore, & Cor igne non cremabile. Guibert. *quæſt. Iurid. cap. 16. num.* 54. Caball. *de omn. gen. hom. num.* 626. Sed hoc poſtremum, quod ex Plinio habent *lib. 11. cap.* 37. puto & fallax eſſe, & experientiæ non reſpondens. quanquam ſcio doctiſſimum virum Fortunium Nattium contrariam habuiſſe opinionem; neque enim veriſimile putat, Plinium falſum in ea re ſcripſiſſe, cujus frequentes experientiæ fieri poterant, cum tunc cadavera omnia comburerentur; quod ſi id verum eſt, cauſa erat quærenda, cur hoc eveniat. ego ſaltem id non concederem, cor eorum, qui veneno ſublati ſunt, nullo modo cremari poſſe; ſed bene, magis reſiſtere igneæ vi, quam cætera omnia membra: nam præterquam quod viſcus eſt ſubſtantiæ duriſſimæ, multa à veneno introducta eſt ſiccitas ſpiritus abſumendo, ob quam minus aptum eſt comburi; vel dicamus, hoc fortaſſe habuiſſe locum in frigidis venenis, ob intenſam frigiditatem cordi impertitam. Spumam vero in ore non adeo magnifacient Medici, ut qui ſæpe ſæpius & in vivis, & in mortuis ex interna cauſa originem habere ſciant. & notum eſt, quod de apoplecticis, & ſuffocatis teſtatum reliquit Hipp. 2. *Aphor.* 43. hoc eſt, non revocari in vitam, quibus ſpuma in ore apparet. Gal. vero 3. *de ſimpl. med. fac. cap.* 18. venenorum putrefacientium duo propria ſigna eſſe dicebat, fœtorem nempe, & car- 32
nis laxitatem; ſed venenum etiam in corpore generari poteſt, quod putrefacientium naturam æmuletur, & conſequenter utrumque in extinctis effectum parere poſſit. Addebat quoque Plin. *lib. 2. capite* 63. cadavera veneno infectorum, neque

à feris, neque ab avibus deguſtari; ego id à nemine expertum ſcio; mirum eſt, nos homines cæterorum animalium carnes veneno interemptorum comedere, & interdum innoxie, feras vero, & aves nequaquam; ſed eſto credamus Plinio, ratio ejus rei in promptu eſt, ſed quæ non minus interno, quam externo aptari poſſit. ex inſigni namque putredine à veneno interno, & ex tetris vaporibus ab externo exhalantibus fit, & feris, & avibus ingens ejus paſtus abominatio. Quod etiam Lucr. teſtatus eſt *lib. 6. de rer. nat. in fin.* his carminibus de cadaveribus loquens peſte necatis, à veneno nempe interno:

Multaque humi cum inhumata jacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi guſtarat, languebat morte propinqua.

Et Ovid. 7. Metam.

Omnia languor habet, ſylvis, agriſque, viiſque
Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus auræ.
Mira loquar; non illa canes, avidæque volucres,
Non cani tetigere lupi.

magis peculiaris ejus rei ratio eſſe poſſet in externo veneno, quia quodcumque illud ſit, omnem ſuccum, ex quo ſaporis gratitudo reſultare ſolet, haurit & abſumit, ſpiritus omnes abſumendo.

34 Itaque ſigna hæc hactenus in cadaveribus obſervata, & minus tuta ſunt, & non habent fortaſſe aliqua eorum omnimodam veritatem. An tutiora di-
35 cemus, quæ ex ipſorummet cadaverum diſſectione habere licet? profecto non omnia, nec ſemper; nam exulcerationes, exempli gratia, fundi ventriculi, gulæ, & inteſtinorum, earundemque partium ſphacelatio, & viſcerum contaminatio, corruptio, nigredo, livor, & ſimilia, ex ingenito quoque veneno proveniunt. unde miror quomodo ex his tam facile Paræus Chirurgus doctiſſimus Henrici Tertii Galliarum Regis de propinato veneno fidem fecerit, etiam contra Medicorum opinionem, ut ipſe enarrat *lib.* 20. & quomodo his ſolis ſignis fidem habeat Pigræus alterius Henrici, Quarti nimirum Galliarum Regis Chirurgus doctus: nam ego aliàs in his multa cautela opus eſſe crediderim, cum, ut dixi, & teſtatur quoque Fortun. Fidel. *lib. 4. de relat. Med. cap.* 3. ab interno quoque veneno hæc omnia proveniant. Conſiderandæ igitur cum his cæteræ conditiones, ut tempus, & duratio ſymptomatum, & mortis, & cætera ſupra jam commemorata:
36 nam ſi quidem cum celeritate adventus ſymptomatum ab aſſumpto cibo, præpropera mors ſequatur, dehinc cadavere diſſecto prædicta appareant, veriſimile vix, ac ne vix quidem eſſe poteſt, hæc ab ingenito veneno originem potuiſſe habere; tunc ergo majori cum audacia de propinato veneno determinandum, & erunt hæc conjuncta cum mortis celeritate ex fortioribus ſignis ad id ipſum adminiculandum.

37 Mortuis inſuper ex veneno extrinſeco, ſi frigidum fuerit, ſanguis circa cor, & in ipſomet corde congelatus invenitur, tradente Foreſt. *Obſerv. lib.* 30 *Obſerv.* 1. *in ſchol.* & hoc argumento nixus Conciliator *de venen. cap.* 2. dicebat, argentum vivum frigidum eſſe, & ſua frigiditate actuali interdum occidere; probabat id exemplo pharmacopolæ illius, de quo verba facit, in quo ſanguis congelatus repertus eſt circa cor, & in ipſo corde. tamen in cadaverum diſſectione pluries id ipſum apparet, abſque eo, quod veneno fuerint extincta.

Sed quia non omnes ex veneno propinato intereunt, immo ſunt, ut videor mihi ſupra ex Cardano retuliſſe *Contrad. Medic. lib. 2. contr. 10. tract. 5.*
plures, qui ex veneno, niſi repetatur, non pereant, 38
aliquando vero uſu evenire poteſt, ut neceſſe ſit inveſtigare, an quis ex veneno ægrotaverit, nec ne; ſigna quoque nonnulla adducenda ſunt, quibus ejus rei cognitionem aſſequi liceat. præter igitur jam commemorata ante obitum, quæ etiam huic negotio aptari poſſunt, ante aſſumptionem ſcilicet, in aſſumptione, & poſt veneni aſſumptionem; narrant Nicol. Flor. *ubi ſæpe cap.* 8. & Ponzett. *lib. 2. de venen. cap.* 8. *& alii*, depilationem eſſe familiarem iis, qui à veneno evadunt, & nunquam, 39
aut tarde admodum pilos illis reſtitui; rationem eam eſſe volunt, quod vapor venenoſus corrodat humorem, ex quo capilli generantur, & interea pori adſtringantur. Quod confirmatur experientiâ adductâ ſuperius ex Card. quod mortuis ex veneno pili facilè defluant, & abſque ullo nixu integri manipuli eorum evellantur. ſi tamen ita ſe res habeat, vix credo, hoc omnibus venenis commune eſſe poſſe, ſed ſolis iis, quæ manifeſtam ſiccitatem in corpore introducunt, aut quæ acri ac mordaci ſubſtantia donantur, niſi alia in frigidis, cæteriſque venenis ejuſdem effectus ratio adducatur. ſed profecto capillorum defluvium commune eſt etiam his, qui ex magno morbo convaleſcunt, ut quotidiana experientia docet, quamobrem non minus ab interno, quam ab externo veneno provenire poſſe exiſtimaverim, niſi quod fortaſſe in externo, ut dixi, vel nunquam, vel ſerius admodum pili repullulent, in interno facilius & celerius.

Cardan. *lib.* 3. *cap.* 26. tradit, à veneno relinqui
quendam morbum cum dolore vago, & aliis ſym- 40
ptomatibus, ut ipſe enarrat; ſed & hæc ipſa à Gallica lue relicta aliquando ſcio, quamobrem etiam ad magnos morbos conſequi hæc poſſe, præſertim ſi venenoſi fuerint, mihi perſuaſerim.

Aliam conjecturam afferunt nonnulli, quod ægritudo ex propinato veneno fuerit, atque ea eſt, ſi
præcedentibus ſymptomatibus, de quibus ſupra, & 41
aliis aſſumpti veneni præſumptionibus æger in diuturnum ac difficilem morbum, & qui vix de ſe ſignificationem ullam præbeat, labatur; venena enim, quæ adminiſtrata non occidunt, noxam inſignem
inferunt, tranſeuntque in diuturnos morbos, ut ta- 42
bem, ſtoliditatem, epilepſiam, & hujuſmodi, ut teſtis eſt inter cæteros Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 7. *ſuæ practicæ*. Sed neque hæc conjectura adeo urgens eſt, ut poſſit eſſe hujus rei propria, quia etiam ad morbos, qui ex ingenito veneno pullulant, hæc eadem progigni poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Certa notitia haberi poteſt, venenum non eſſe adminiſtratum.*

2 *Morboſus apparatus indicat proximam diſpoſitionem ad venenum concipiendum.*

3 *Effectus cauſæ tribuendus, quæ magis in promptu ad agendum.*

4 *Accidentia ad febrem ſubſequentia, vel cum febre prehendentia ex veneno externo non ſunt.*

5 *Febris demonſtrat præviam putredinem. & numero* 8.

6 *Ad externum venenum non ſequitur ſubito neceſſario febris.*

7 *Ad*

7 *Ad venenum internum sequitur febris pestilens, ac maligna.*
9 *Venenum internum facit de necessitate morbum acutum.*
10 *Acuti morbi raro sine febre.*
11 *Sitis carentia est maximum signum, ægrum non bibisse venenum. & numero seq.*
13 *Sitis nullam præsumptionem facit assumpti veneni.*
14 *Sitis est accidens omnibus febribus pæne communis.*
15 *Contagio præsente, certitudo habetur veneni ingeniti.*
16 *Venena externa nonnulla contagiosa.*
17 *Contagium quando fiat, & quid sit. num. seq.*
19 *Facilis putrefactio cadaveris facit præsumptionem veneni ingeniti.*
20 *Venenata cadavera difficulter corrumpuntur.*
21 *Morbus si habeat periodos aut intermissionem, venenum est ingenitum.*
22 *Experientia ex materia vomitus. examinatur numero sequenti.*
24 *Accidentia quædam interno magis, quam externo veneno familiaria.*
25 *Accidentia inconjungibilia in veneno interno.*
26 *In externo veneno vomitus est perseverans, neque sedat morbum.*
27 *Præsumptio ex comestione ciborum à pluribus facta. Examinatur num. seq. & 29.*
30 *Antidoti præsumptio tantum potest, ut hominem reddat Alexipharmacum.*

De Veneni ingeniti certitudine, & de signis distinctivis inter unum & aliud, nonnulla reiterantur.

Quæstio VIII.

NEmo miretur, si eandem pæne materiam in hac quæstione retractare videamur, quam superiori discussimus, cum argumenti difficultas id non modo pati, sed apprime requirere videatur. dixi-
1 mus ergo etiam aliàs posse haberi certam notitiam, quod venenum non fuerit administratum, hoc est, quod fuerit ex se in corpore generatum, licet nulla certitudo haberi possit, generaliter loquendo, quod fuerit administratum; id quomodo succedere possit, nunc peculiariter demonstrandum.

Primo, morbosus apparatus, corpus pravis humoribus refertum, ac, ut Medici loquimur, Cacochymum ante morbi eventum, prava victus ratio, & ciborum ingestio sua natura concoctioni rebellium, ac malum succum gignentium, aut qui citæ & insigni corruptioni, ac illi quidem quasi venenosæ sunt obnoxii, indicant proculdubio proxi-
2 mam dispositionem ad concipiendum venenum etiam de facili, ex improviso, ac de præsenti. nam ubi talis reperitur dispositio, etiam minimæ caussæ morbum vehementem producunt; exemplum non unum quidem habemus apud Hipp. sed præcipue 5. *Epidem text.* 47. adolescentis illius, qui viam asperam cucurrerat; de quo dicebat Vallesi. *in comm.* quod hic cursus nihil mali, aut parum admodum illi attulisset, nisi succorum pravitas in illius corpore affuisset, ex qua in malignum morbum, & mortem quoque impegit.

His igitur sic se habentibus, & venenoso morbo succedente, caussa in promptu erit, venenosos sci- licet humores in corpore stabulasse, neque erit in administratum, & externum venenum culpa reji-
cienda, quia si duæ caussæ ad eundem effectum pro- 3
ducendum concurrere possint, effectus illi tribuendus, quæ magis in promptu est, & magis certa, & ubi caussam habemus evidentem, frustra minus evidentem quærimus. Rota *in novissimis decis.* 701. *part.* 1.

Secundo, ubi accidentia veneni prehendunt si- 4
mul cum febre, aut febrem ipsam subsequuntur, manifestum indicium faciunt veneni ingeniti.

Ejus rei ratio non una est; nam primo, febris 5
demonstrat præviam putredinem, quæ ipsius febris proxima caussa est, præsente vero putredine humores acquirere venenosam naturam, adeo facile est, ut nihil supra; caussa ergo accidentium, quæ simul cum febre, aut post febrem prehendunt, cum manifesta sit, in dubio ea videtur acceptanda. Se-
cundo, ad venenum administratum nulla ex neces- 6
sitate sequitur febris, nisi justo tempore interjecto, quia febris fundatur in materia putrefacta; putrefactio vero alteratio est, quæ tempore fit, non in instanti, cum alteratio sit motus; itaque impossibile pæne est, accidentia, quæ cum febre prehendunt, aut febrem subsequuntur, à veneno extrinseco dependere, nisi constaret in ipsa febre venenum fuisse propinatum; sed adverte, loqui me de putrida febre, nam quod Ephimera illico à propinato veneno prehendere possit, non negaverim. Tertio,
ad venenum ingenitum necessario sequi videtur 7
febris, atque illa quidem pestilens. Saxon. *de Phænigm. lib.* 2. *cap.* 8. neque mirum id ducendum, quia humores venenosi, seu potius venena ingenita, calida & sicca sunt, ut probat idem Saxonia *ibidem cap.* 10. ex quo fit, ut commoti facile sanguinem accendant; atque etiamsi calida & sicca non essent, tamen febrem excitarent, quia omnis humor alienus à Natura corporis, in quo continetur, aptus natura non est ad ejus nutritionem, in posterum necessario in putredinem convertitur; cum vero etiam locus calidus erit, in quo fuerit collectus, tunc præcipue, & celerrime putridus fit.
verba sunt Galeni *comm.* 2. *Aphor.* 12. ex interna 8
vero putredine sequi febrem, notum est; necessario itaque dicendum est, ad ingenitum venenum con-
sequi febrem. Adde quod venenum ingenitum ne- 9
cessario morbum excitat acutum, acuti vero mor- 10
bi raro admodum sine febre. idem Galen. *ibidem Aphor.* 19. quod si qui acuti morbi sine febre sunt, hi ex propriis, ac inseparabilibus accidentibus manifesti fiunt. Concludamus itaque, quod ubi accidentia cum febre putrida adveniunt, vel febrem subsequuntur, externi veneni omnis suspicio tollitur.

Tertio principaliter ex Card. *Contrad. Medic.* 11
tract. 5. *lib.* 2. *contr.* 10. sitis carentia maximum argumentum est, ægrum venenum non bibisse, & consequenter morbum ex interno veneno esse; & licet addat ille, quod mandragora, & lactucæ succus, & alia fortasse hujusmodi absque siti interimere possint, tamen cum hæc non nisi in magna ac insigni quantitate assumpta occidant, quæ tamen nec per errorem, neque per fraudem facile assumitur, unde venefici absque dubio talibus venenis minime utuntur, recte concludi potest, quod morbus, in quo sitis non adest, ab interna caussa venenosa originem duxerit, si veneni accidentia compareant. 12
At non existimandum est ex his, sitim etiam inex- 13

 tingui-

14 tinguibilem,& clamoſam facere vel minimam præ-
ſumptionem aſſumpti veneni, quia ſitis accidens eſt omnibus pæne febribus, ac mille aliis morbis præ cæteris familiare, nam & dolores,& evacuationum genus omne conſequitur, indicat autem exſiccatio.

15 Quinto, contagio præſente omnimoda certitudo habetur veneni ingeniti, atque in hoc quidem ſigno plurimum fidunt doctiſſimi viri: nam Fern. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 11. Qui venenum, inquit, hauſit,aut comitiali morbo laborat, neque halitu, neque contactu alios inquinare poteſt, qua ratione hi ab Epidemiis, & contagioſis morbis diſtant; aſſentiuntur alii Doctores, & inter cæteros Fortun. Fidel. 4. *de relat. med. cap.* 3. *in fin.* adverte tamen, hoc de venenis per os adminiſtratis intelligi, quia ex venenis externis nonnulla contagioſa
16 ſunt, ut venenum canis rabidi, & Dryini ſerpentis, ex Cardan. *lib.* 2. *de ven. cap.* 2. Contagium ergo abſque ulla hæſitatione probat venenum ingenitum; niſi & idem canis rabidi venenum excipias, quod & ſi per os adminiſtraretur contagioſum quo-
17 que eſſet. Contagium vero palam ſe prodit, cum plures in eadem domo, ſeu familia, ſeu vicinia, aut in eodem loco, immo & in eadem civitate ex conſuetudine cum aliis ægrotis eodem morbo, ac iiſdem ſymptomatibus prehenduntur, ſi quando ergo quis ſuſpectus de veneno moriatur, dehinc autem alius ejus propinquus, affinis, domeſticus, vel familiaris, qui in eo morbo cum ægro conſuetudinem habuit, in eundem morbum iiſdem accidentibus concomitantibus labitur, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem tollit,cum contagium hic præſens
18 ſit. Eſt autem contagium quædam ab uno in alium tranſiens infectio. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. & morb. contag. cap.* 1. ubi de his plura habes.

19 Sexto, facilis ac cita cadaveris putrefactio commonſtrat venenum, ex quo mors eſt ſecuta, internum fuiſſe, non externum: nam quæ peſte, aut peſtilenti febre,aut aliis quibuſque morbis ab interno veneno evenientibus extinguuntur, facile ac citiſſime corruptionem experiuntur. Paræus *lib.* 21. *cap.*
20 10. contrà vero corpora extrinſeco veneno ſublata difficillime corrumpuntur. Cardan. *de ſubt. lib.* 12. ita ut talia, quemadmodum ex Seneca *Nat. quæſt. cap.* 31. tradit Fortun Fidel. *ubi ſupra*, verminationem non patiantur. ratio autem facilis corruptionis in illis, calor putredinalis eſt, & plurimæ extraneæ humiditates in corpore ſtabulantes; difficilis vero corruptionis cauſſa in his ſuperiori omnino contraria, ſiccitas nimirum à veneno introducta; quamquam enim non omnia venena ſicca ſunt ex ſua natura, aut naturaliter ſiccitatem inducere apta, omnia tamen id habent proprium, ut ſua contrarietate ſpiritus omnes, quos inimicos præcipue habent, diſſipent, & abſumant,unde corpus abſq; dubio ſiccum magis evadit, & ex conſequenti minus putredini obnoxium; quod vero corpora humidiora facilius, ſicciora difficilius corrumpantur, non ſapientibus modo, ſed vel ipſis inſipientibus eſt notiſſimum. De hac difficili putrefactione cadaverum veneno ſublatorum extat Alexandri Magni exemplum, cujus corpus, referente Q. Curtio *lib.* 10. *de ejus geſt.* nulla tabe ne minimo quidem livore corruptum apparuit, ſeptima jam die ab obitu tranſacta; ex quo apparet, quam pro illis faciat hæc conjectura, qui volunt, teſte Ioanne Monaco *in Alexandri vita*, falſum eſſe, ipſum veneno periiſſe, argumento ducti, quod ejus corpus, nulla adhibita cura, dies complures in calido loco poſitum nullam putrefactionem perſenſerit; immo hoc contra eorum opinionem eſſe ex ſupradictis patet. Vnde Plutarch. *in ejus vita* hanc habuiſſe refert conjecturam eos, qui crediderunt Alexan. veneno fuiſſe extinctum.

Septimo, ſi accidentia morbi, & ipſe morbus ul- 21
lam ſervent periodum, vel intermiſſionem habeant, venenum certe ingenitum eſt. ratio eſt, quia internum venenum ſemper in aliquo humore fundatur, ut puta bilioſo, pituitoſo, melancholico, & ſic motum habet ad motum eorum humorum, ut ſingulis, vel alternis diebus, vel per quartanarios circuitus, & tunc exacerbationes facit; at venenum externum æqualiter ſemper affligit, nec quietem concedit, niſi ex toto; etenim per ſe ipſum operatur, neque unquam deſinit operari, niſi è corpore expellatur, vel à natura exuperetur.

Adducitur præter hæc ad excludendam veneni 22
aſſumptionem experientia ex materia vomitus. inquit enim inter cæteros Cardan. *ubi ſupra*: Si vomitus materia jejunis gallinis projecta, ab eis ſine noxa comedatur, res ſalva eſt, non fuiſſe venenum ullum propinatum; quod ſi ex tali comeſtione contriſtentur, & ægrotent, non modicam ſuſpicionem veneni faciunt;quod ſi etiam moriantur,in propatulo res eſt,& non modo fuiſſe venenum propinatum, ſed illud fuiſſe exitialiſſimum concludunt. Hanc tamen experientiam neque tutam putaverim, neque 23
facilem, quæ in uſum trahatur. ſed eſto, ſit facilis, & executioni demandetur, tuta tamen non eſt; primo, quia gallinæ non minorem fortaſſe noxam à corruptis materiis internis & venenoſis id aſſequentur, quam à materiis, quibus externum venenum dudum propinatum admixtum ſit. Secundo, quia gallinæ plurima venenoſa comedunt abſque noxa, immo Guainer. *de ven. cap.* 4. gallinam venenoſo frumento nutritam non venenari affirmat; itaque poterit gallina innoxie vomitus materiam comedere,& tamen in ea eſſe admixtum venenum. Tutior fortaſſe eſſet experientia in aliis animalibus, ut in canibus, ſi ea materia vel per ſe, vel carnibus, aliiſque cibis admixta illis comedenda offeratur; canes enim facillime à quovis veneno læduntur, ut ipſa docet experientia. Poſſunt & hic nonnulla reiterari, quæ ſupra quoque enarravimus, ut præſentia nonnullorum accidentium, quæ magis aut mi- 24
nus alterutri ex venenis, interno ſcilicet & externo familiaria ſunt,aut ſi quidem utrique familiaria ſint, uni tamen magis in principio, alteri nequaquam, aut in alio quovis tempore, ut exempli gratia eſſet vertigo, quæ quidem externo veneno magis, interno minus eſt familiaris; ſic etiam ſtrangulatio, præſertim in morbi principio, & nulla apparente cauſſa, neque dolore in faucibus & gutture in ejus generis veneno promptiſſimum ſymptoma eſt, in interno non ita, aut ſaltem non in principio, aut ſi in principio non ſine dolore, aliaque cauſſa manifeſta in ipſis faucibus & gutture. Simili modo, linguæ craſſities, & labiorum, & tumor ædematoſus, & livor, & coloris repentina mutatio in veneno profectò externo & familiariſſima ſunt, & in principio apparent, contra in interno & minus familiaria, & non niſi in proceſſu morbi ſeſe prodentia. non aliter in ſumma omnia pæne accidentia terribilia, & exitialia, ac multa in veneno interno, neque tam ſubito, neque in primo morbi inſultu apparent, in externo vero maxime.

Sunt

25 Sunt quoque, ut annuimus aliàs, accidentia quædam inconjungibilia in veneno interno, quæ tamen in externo facillime conjunguntur, ut eſſet in ipſo primo morbi inſultu ventris fluxus cum linguæ, & labiorum craſſitie, vomitus, aliæque evacuationes in ipſo item morbi principio cum tumore ædematoſo faciei, & corporis totius, dyſenteria cum ſpirandi difficultate, ardor maximus, & ſitis inextinguibilis illico à prima morbi invaſione cum ſudore frigido, præfocatio gutturis cum ventris dolore, & his ſimilia, de quibus vide Cardan. *lib.* 2. *de Venen. cap.* 2.

Cæterum, quia interdum ex pravis cibis ingurgitatis, aut potibus, aut ſimilibus rebus etiam prava accidentia pullulant, & nonnulla ſymptomata, quæ veneni ſuſpicionem faciunt, illud clariſſime diſtinguit inter ſimiles caſus, & aſſumptum venenum,
26 quod in veneno vomitus eſt perſeverans, nec ſedat morbum, ſed ſitim, dolorem, & alia mala relinquit; contra vero in aliis caſibus vomitus omnem morbum ſedat, dolorem, & faſtidium abigit, neque ſitim, neque ardorem relinquit, & in ſumma à vomitu omni ex parte languor ceſſat, neque vomitus eſt perſeverans, aut nauſea, ſed cuncta non multo poſt tempore quieſcunt.

Diſcutienda reſtat denique quædam Iureconſultorum præſumptio, ex qua probari credunt rei innocentiam; ea eſt, quod ſi plures comedant de eo-
27 dem cibo, aut bibant de eodem potu, aut ſi reus ipſe biberit, aut comederit de iiſdem cibis, & potibus, ſignum eſt innocentiæ; & tunc ſi unus ex pluribus ſolus infirmetur cum accidentibus veneni, cæteri, aut reus ipſe nullam læſionem patiatur, venenum ingenitum fuiſſe credendum. Farin. *q.* 122. *tit. de hom. part.* 4. *n.* 81. Caball. *de omn. gen. hom. nu.* 635. Guazzin. *in tract. de def. reor. def.* 5. *lib.* 1. *num.* 15. in qua re admonitos Iureconſultos volo, quod non
28 tam de facili ex ea præſumptione reum tanquam innocentem abſolvendum cenſeant; primo quia evenit interdum, ut pluribus de eodem cibo comedentibus, aut de eodem potu bibentibus, tamen non omnes lædantur, aut ſi lædantur, facillime evomentes curentur, ita ut non venenum aſſumpſiſſe, ſed ſuperfluo tantum cibo obrutos eos, quis exiſtimet; patet inſuper frigidas temperaturas minus, calidas magis prompte à veneno hoc vel illo pati, vel è contra, ut alii malunt.

29 Secundo quis vetat, veneficum ante, & poſt cibi aſſumptionem ſe Alexipharmacis munire, ita ut nullam noxam ex veneno percipiat? nonne videmus quotidie circulatores, & impoſtores hæc, & majora præſtare? præmuniunt quippe ſe antidotis, & dehinc in hominum conſpectu horribilia venena ingurgitant, domum reverſi evomunt, iterumque antidotum aſſumunt, non proprium fortaſſe, nam id ut plurimum nullius pretii eſt. Poteſt autem tantum antidoti veri præſumptio contra veneni noxam, ut continuata hominis temperaturam reddat Alexi-
30 pharmacam, hoc eſt venenis contrariam ac reſiſtentem, quod in Mithridate Ponti Rege patuit; de quo Appian. Alexand. *in Bell. Mithrid.* de qua re plura apud Guainerium lege, ſi libet, *citato libro de Venenis.* Itaque hæc jureconſulti animadvertant neceſſe eſt, ne in judicando decipiantur.

SVMMARIVM.

1 *Venenum veneno reſiſtit. dic ut num.* 3.
2 *Venenorum inter ſe eſt quædam Antipathia.*
4 *In curatione unius veneni, aliud venenum propinans reus eſſet homicidii.*
5 *Venena nonnulla pro antidoto ſunt contra alia venena.*
6 *Medicus tuto curare debet.*
7 *Quænam medicamenta miniſtrentur non ſine periculo vitæ.*
8 *Argenti vivi duplex uſus.*
9 *Argenti vivi uſus internus eſt minus tutus.*
10 *Cantharidarum uſus duplex.*
11 *Cantharidarum uſus externus undique tutus.*
12 *Cantharidarum internus uſus tutus non eſt.*
13 *Sublimatum præparatum purgationi aptum, an tutò adminiſtretur.*
14 *Antimonii uſus an tutus ſit. vide num. ſeqq.*

An venenum veneno reſiſtat.

QVÆSTIO IX.

AGitatur inter Medicos hujuſmodi quæſtio, an venenum veneno reſiſtat, & videntur pene omnes in affirmativam partem inclinare. Plin. *Natur. hiſtor. cap.* 2. *lib.* 27. Conciliat. *de venen. cap.* 3. Alex. 1
Bened. *de febr. peſtil. c.* 7. Matthiol. *in Dioſcor. lib.* 6. *in præfat.* Ponzett. *de ven. lib.* 1. *cap.* 12. Ferrus *in coroll. de ſclopet. vulner. in fin.* Ioub. *in Aphor. de peſt. cap.* 5. *& Parad. q. decad.* 2. Paræus *lib.* 21. *cap.* 6. Grevin. *lib.* 1. *de ven. c.* 1. Eſt etiam inter Iureconſultos, quem adducam Tiraq. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 552. ratio ejus rei eſt, quia eodem Paræo teſte, venenorum inter ſe quædam antipathia eſt, qua ſe mutuo expel- 2
lunt, ac vincunt. unde Lucret. *lib.* 1. *de Rer. Natur.*

Deinde inimica modis multis ſunt, atque venena
Ipſa ſibi inter ſe.

Neque Medicis ſolum id perſuaſum eſt, ſonii ſed & pleriſque magni nominis viris, extatque Au-elegantiſſimum epigramma, in quo caſus adulteræ narratur, quæ cum marito toxicum propinaſſet, neque crederet eſſe ſufficiens ad illum interimendum, Hydrargyrum exhibuit, ex quo factum eſt, ut vir ſalvus fieret, poſteriori veneno primum expellente; quod epigramma recitant ex Medicis Gal. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 11. Grevin. *ubi ſup.* & Iordan. *de peſte*, relatus per Schench. *Obſerv. lib. ult. tit. de Idioſyncraſ.* Facit quoque ad hoc id, quod de Aconito dicitur, nimirum illud eſſe venenum aliorum venenorum; nam ſi poſt aliud venenum aſſumatur, prius aſſumptum ex corpore expellit, hominem nequaquam lædens. vide de hoc Gal. Mart. *ubi ſup.* Ex Poetis antem noſtris Torquatus Taſſus cæteris merito præferendus lepidiſſime cecinit in ſuo poemate Cant. 5. ſtan. 65.

Che ſi come dall' un l'altro veneno
Guardar ne ſuol, tal l'un dall' altro Amore.

Ne vero ea concluſio tanquam pro vera ſemper, & in omni caſu accipiatur, adnotandum ex Ponzetto, *ubi aliàs*, & Mercurial. *lib.* 1. *de ven. cap.* 15. *& aliis*, eam ſimpliciter nullam habere veritatem, cum non quodlibet venenum cuilibet veneno reſiſtat, immo unum poſſit aliud potentius reddere, quod 3
patet præcipue in venenis compoſitis, quemadmodum in medicamentorum ſolventium, aliorumque compoſitione unum aliud roborare conſuevit; itaque non innocens judicandus eſſet ex mea ſententia Medicus, vel quivis alius, qui ut jam exhibitum venenum curaret, novum propinaret quodcumque, ut, 4
ſi in curatione cantharidarum exhiberet auri pigmentum, vel in curatione cicutæ exhiberet opium; niſi conſtaret id ex arte Medicum præſtitiſſe, &

tunc alterutrum concurrat necesse est, si recte secundum venenum administratum fuerit pro curatione prioris, aut nimirum antipathiam quandam unius cum altero longa experientia, & magnorum hominum testimonio comprobatam, ut exempli gratia Aconitum contra ictus scorpionis, de quo Theophrast. *lib. 9. hist. plant. cap. 19.* Plin. *Nat. hist.*
5 *lib. 27. cap. 2.* aut Mandragora contra helleborum, de qua idem Plin. *lib. 25. cap. 13.* Ruell. *lib. 3. de Nat. stirp. cap. 111.* aut Cantharides ad canis rabiosi morsum, & ad Salamandram, de quibus Plin. *libro 29. cap. 4.* Ras. *lib. 20. Contin. cap. 2.* & Matthiol. *in præfat. ad 6. Dioscorid.* aut Euphorbium ad scorpionum ictus, de quo idem Matthiol. *ibidem.* aut contra serpentes. Ruell. *lib. 3. cap. 53.* aut est necesse secundum venenum contrariari priori qualitatibus manifestis, ut si quidem primum calidum sit, posterius frigidum existat, & è converso; sed etiam re ita se habente, nunquam nisi in aliorum defectu, aut ubi alia non contulerint, hæc in usum trahenda censerem, Medicus enim tuto curare debet, ut notum
6 est; non confugiat ergo in curatione veneni ad venenum etiam contrarium, cum mille alia sint medicamenta ad venena curanda.

7 Sed hic aptissime quæri potest, quænam medicamenta minus tuto administrare Medici soleant, ex quorum usu sæpe sæpius non contemnendum nocumentum, & mortem interdum ægrotis suis adsciscunt; utrum autem aliqua pœna hujusmodi Medicis sit infligenda, Iureconsulti determinent.

Relinquam autem nonnulla inter purgantia, quæ cum venenosa quidem per se sint, & violentæ operationis, tamen optime correcta Medicis in usu quotidiano sunt, ut Scammonea, Colocynthis, Hermodactyli, Helleborum, & pleraque alia, de quorum usu, & correctione, Mes. *lib. 2. de simpl. purg.* & ex recentioribus plures, inter quos satis sit Wecher. *in suo antidot. Spec.* quemadmodum etiam alia conticebo alterius generis à purgantibus, ob eandem ipsam caussam, quotidiani nimirum usus diligenti præ-
8 gressa correctione. Primo igitur sese offert argen-
9 tum vivum, cujus duplex usus, internus & externus: de interno jam supra quæstione sexta dixi, esse minus tutum, & idcirco si quis illud temere propinaverit, non ab omni pœna immunis esto. Usum externum in unctionibus pro morbi Gallici cura, recentiorum multi laudant, & ego quidem doctos nonnullos admisisse scio; ego expertus non sum, quia aliorum experientias animadvertens, adeo periculi & molestiarum plenas consideravi, ut ab eo me omnimode abstinere in animo fixerim meo; ab aliis non temere, sed rationabiliter in usum convocatum, nec laudo, nec vitupero; non dubium autem est, peccati magis reum esse eum, qui per os exhibet, (nisi id sublimatum esset, ac dulcificatum, in pillulasque digestum, ut infra) quam qui inunctionibus utitur. in ceratis vero ad omnes tumores dissolvendos à morbo Gallico præcipue excitatos, nullum afferre periculum notavi, sed cum maximo successu adhiberi. Quod tamen de inunctionibus dixi, ita moderandum, ut in Gallico morbo, & aliis contumacissimis infirmitatibus, audacter in usum sint convocandæ, quippe cum ipsi peccantes humores maligna qualitate imbuti, ipsius Hydrargyrii vim omnino refrangant, licet tandem ab ejus virtute edomentur, ut multis patere potest experientiis. Cantharidarum quoque usus duplex est, externus & in-
10 ternus. externus ad vessicandum in morbis, ubi ab alto ad cutem, & ambitum corporis venenatas, seu quascunque materias trahere oporteat; ubi somnus inexpugnabilis fatigat; ubi frigidi ac longi vigent morbi: internus ad urinæ difficultatem, & ad canis rabidi morsum, ad Hydropem, & ad alia. Prior ad- 11
eo tutus est, ut nihil supra, & in contrarium obloquentes suæ pertinaciæ condonemus. Posterior mi- 12
nus tutus est, & idcirco non absque culpa administrarentur, vel non debitè præparatæ, vel in superflua quantitate, & constat apud Plinium *Natur. histor. lib. 24. capit. 4. in fin.* Ægyptium Medicum cantharidarum administratione cum Cossinum Equitem Romanum Neronis familiarissimum Lichene correptum curare vellet, eum sustulisse, unde jure Plin. earum usum suspectum habet. Quod etiam facit Gal. *in 4. Avic. adductus per Rodericum à Fons. cons. 29.* qui & de Med. meminit, quod cantharidibus duos sustulerit. unde jure & ab eodem Roderico tale medicamentum repudiatur. quin etiam ex recentioribus Bacc. *in prolegom. de venen.* alios enarrat casus quorundam ex Cantharidibus pro medicamento adhibitis periclitantium, unde non solum per os ille exhibere timet, sed externum quoque usum non omnino tutum existimat. tamen si quando per os exhiberentur, maxime inspicienda esset quantitas earum, quæ non tanta debet esse, quantam desiderat Hipp. *lib. de intern. aff. circa medium*, quatuor nimirum; immo neque trium, *ut lib. de rat. vict. in fin.* sed multo minor, aut nulla, nisi summa urgente necessitate, male enim nonnullis successisse ejusmodi experientiam, ipse ego scio. His addendum erat utrumque veratrum, ex quo binos ægrotos periisse narrat Benivenius *de Abd. cap. 51. & seq.* hoc tamen debite præparatum, aut ex eo extracto parato, ego nullum nocumentum afferre vidi.

Chimici præterea pleraque medicamenta, præcipue vero metallica, & mineralia, & ex sua natura venenosa sua arte ita præparant, ut non sine multa utilitate aliquando convenienti morbo exhibeant; sed in omnibus illud advertendum, ne ab imperitis Empiricis inconsulto, & nullo adhibito rationalis Medici consilio, exhibeantur; nam tales sua temeritate, atque audacia plures sustulerunt, nec sine summo Iustitiæ detrimento vidi eos ab omni pœna interdum immunes evasisse. Inter hæc autem Chimici præparant sublimatum, quod purgationi aptum reddunt, ac dulce illud vocant; id aliquando tam 13
bene correctum, ac præparatum vidi, ut ad grana decem aut duodecim assumptum, leviter & absque ulla molestia purgaverit. videndum tamen quibus personis, quibusque morbis, ac quo tempore exhibeatur, ut de cæteris medicamentis omnibus, præcipue vero Catharticis ac purgantibus fieri debet. Ab iis quoque in Medicum usum ad ventres expurgandos Antimonium, quod stibium quoque nomi- 14
nant, est convocatum, de quo consentaneum est aliquid peculiariter dicere. Hoc præparant illi multiplici ratione, sed de præparatione nihil ad nos; videamus quam securitatem promittat ejus usus; ac profecto, si nonnullis ex Chimicis fidem habeamus, immo & doctis aliis viris, ut Matthiolo *in Dioscor. libro 5. capite 59.* ut cæteros prætercam chimi- 15
cæ addictos, summam securitatem pollicetur, ac difficilium morborum integram, absolutam, ac citam curationem, ut ex historiis patet, quas & ipse Matthiol. ibid. & alii narrant. at si rem ex eventu expendas, eam periculi plenam experieris, & medicamentum non in hominibus solum, sed & in

ipsis

ipſis brutis, quæ inter cætera viribus magis pollent apprime fugiendum; nam relinquo plures hiſtorias eorum, qui ex talis medicamenti uſu periere, ex variis auctoribus, quas in unum congeſtas habes apud Schench. *Obſerv. libro ult. tit. de venen. ex foſſil. & metall.* ac ſilentio quoque involvam plures caſus eorum, quos ego ipſe ſcio ab ejus uſu, vel male habuiſſe, vel vitam cum morte commutaſſe; ſed de notario vicino meo mentionem habere par eſt, qui non multis ab hinc diebus, cum veteres obſtructiones hoc medicamento tollere ſtuderet, ſe ipſum ſpatio trium dierum ſuſtulit; & de Aromatario amico memini, quod cum ad levandos ventris dolores, quo equus propinqui mei vexabatur, antimonium propinaſſet, viginti quatuor horarum intervallo illum occidit. Itaque ego quidem non video cur hæc, & ſimilia ab iis, qui rebus hujuſmodi præſunt, non modo impune prætergredi permittantur, ſed etiam exhibendi licentia concedatur; quæ tamen nullo modo concedi deberet, niſi doctis, & in arte conſummatis viris, qui & hæc ipſa, & multo pejora medicamenta, ſi pejus ullum antimonio reperitur, debite præparata, ſuo loco & tempore, convenienti morbo, ætati, ac temperamento exhibentes, tuto ſanitatem procurant, & omnia caute adminiſtrant.

SVMMARIVM.

1 *An dentur venena certo die interimentia. vide numero tertio.*

2 *An dentur venena, quæ non illico, ſed multo poſt tempore ab eorum adminiſtratione occidant. vide num. ſeqq.*

5 *Rabidi canis venenum non illico, ſed multo poſt tempore occidit.*

6 *Interna venena poſt longum tempus ab eorum generatione occidunt, interim vero in corpore latitant.*

7 *Venenorum actio arte citari, aut retardari poteſt. & num. ſeq.*

9 *Actio veneni ex aſſumentis diſpoſitione, interdum ſollicitatur, aut retardatur.*

10 *Venena ad certum diem interimentia dantur. & numero ſeq. dic ut ibid.*

12 *Venena adminiſtrari poſſunt, quæ conjecturaliter hoc aut illo tempore occidant.*

An detur Venenum ad tempus.

QVÆSTIO X.

Quærunt Medici, an dari poſſit venenum ad tempus; ac maxime in ea quæſtione explicanda hæſitant; eſt vero ejus quæſtionis duplex ſenſus,
1 unus an dentur, vel dari poſſint venena, ſive illa naturalia, ſive artificialia exiſtant, quæ certo die, ac tempore pro adminiſtrantis voluntate non ante, neque poſt occidant. alter, an dentur venena, quorum
2 actio, vel ex ſua natura non illico, ſed aliquanto, aut etiam multo poſt tempore appareat, vel quæ arte, ac præparatione retardari ita poſſint, ut ſi alias hominem ſpatio vnius diei, vel duorum, aut trium, aut plurium ſuſtuliſſent, arte ac præparatione ita tarde operentur, ut multo poſt quàm deberent interimentia, mortis culpa non in venena rejiciatur, ſed in morbum aliquem. Negant plurimi, ac potiores
3 concluſionem in priori ſenſu. & vide *Parad.* 10. *decad.* 2. Ioubert. in quo ille hanc ſententiam multis tuetur, concordant autem omnes in ſecundo ſenſu pro affirmativa ſententia. Facit Avicen. 6. 4. *tract.* 1. *capite ſecundo.* Guainer. *de Venen. cap.* 1. *dubit.* 6. *concluſ.* 1. & 2. Cardinalis Ponzettus *libro primo, de Venen. capite decimotertio.* Amat. Luſitan. *curat. cent.* 6. *cur.* 88. & *centur.* 2. *cur.* 65. Paræus *lib.* 20. *capite tertio.* Ioubert. *Parad.* 10. *decad.* 2. Valeriol. *libro tertio locorum commun. capite* 18. Matthiol. *in* 6. *Dioſcorid. in præfat.* Vid. Vid. *lib.* 2. *de curat. gener. capite duodecimo, parte ſecunda.* Gorræus *in præfat. ad Nicand.* Alexiph. Bacc. *in prolegom. de venen. capite decimoquinto.* Sal. *de febr. peſtil. capite undecimo.* Foreſt. *Obſervat. lib.* 30. *Obſerv.* 8. *in ſchol.* Mercurial. *lib.* 1. *de venen. capite ſeptimo, & libell. de decorat. capite* 7. Vinc. Alſ. à Cruce, *de Quæſ. per Epiſt. cent.* 4. *cap.* 17. & inter Iureconſultos dari talia venena concedere videntur Paul. Grilland. *de ſortileg. quæſtione ſecunda, numero tertio. & quæſtione tertia numero vigeſimoquinto, & alibi.* Damohuder. *in Enchirid. rer. crimin. capite* 61. *numero nonageſimo.* confirmat hæc omnia quotidiana experientia. extat præter quamplurima inter vetera exemplum Claudii, quem Agrippina lento veneno tollere determinabat, de qua re Tac. *Annal. lib.* 12. *in fin.* & Druſi de quo tali veneno ſublato idem Tacit. *libro* 4. *Annal. in princip.* & Arati à Taurione potionati, de quo Plutarch. *in ejus vita.* & inter recentiora notum eſt; quod narratur à Iovio *hiſtor. part.* 1. *lib.* 2. de veneno illo, quo Cæſar Borgia univerſum CollegiumCardinalium inficere tentavit; tradit enim pulverem fuiſſe, qui non illico, neque cum vehementia vitæ inſidiabatur, ſed exitiali mora hominem è medio tollebat. Dantur 4
ergo hujuſmodi venena temporanea, quæ vel Natura talia ſunt, ut non niſi tarde occidant, vel artis miniſterio, vel aſſumentis diſpoſitione talia evadunt. Natura enim patet, rabidi canis venenum tarde admodum operari, ita ut interdum poſt annos ſeſe 5
prodat; quin etiam venenum, quod aliquando ex putredine, vel aliàs, ſi id fieri poteſt, in noſtro corpore 6
generatur, per longum tempus interdum latere poteſt, dehinc vero repente ſeſe manifeſtare, Galeno teſte *commem.* 3. *in* 3. *Epidem. tex.* 75. & *ibidem* Valleſ. Fernel. *Pathol. libro primo, capite tertio.* Mercurial. *libro primo de venen. capite primo.* & clarius id ipſum firmat idem Valleſ. *in primum Epidem. ſectione tertia. Ægr.* 5. Non ſecus quoque ex cibis, & medicamentis alios, vel alia tarde, alios vero, & alia cito concoqui patet, & ut ad ſenſum veniamus, ſume mihi ſcamoneam, quæ quidem tam citæ operationis eſt, ut Meſues *de ſimpl. purg. capite primo*, aſſimilaverit ejus operationem furioſo, contra vero ſume mihi Turbith, reperieſque illud debilis, ac tardiſſimæ operationis, ut idem *ibidem cap. ſequent.* docet.

Quod ergo arte venenorum quoque actio aut 7
citari, aut retardari poſſit, ex iiſdem exemplis, aliiſque diſcere licet; nam ad retardandam furioſam, ac celerem ſcammoneæ actionem variarum rerum admixtione utimur, ut docet Meſues ibi, ac præcipue ejus decoctione in malo cotoneo; contra ad citandam pigritiem Turbith in dejiciendo tertiam zingiberis partem admiſcemus, ſic & ob eandem cauſſam Agaricum tertia ſimiliter parte ejuſdem ſalis excipimus, & Aloen ad eundem finem admixtione ſpecierum ad purgandum ſollicitamus. Neque admixtione ſolum variarum rerum, ac debita præparatione retardatio, aut citatio operationis medi-

medicamentorum fieri ſolet, quod etiam demonſtratur à Galeot.Mart.*de doctr.promiſc.cap.*12.ſed ad eandem intentionem juvat ipſius medicamenti exhibendi forma,ſolidane ſit, an liquida,an conſiſtentiæ mediocris,cum in forma ſolida tardius,in liquida citius,in mediocri,mediocri tempore operentur.
8 A ſimili ergo concludentiſſime probatur, poſſe venenorum actionem artis miniſterio & ſollicitari, & retardari,pro aſſumentis, aut exhibentis voluntate. Aſſumentis quoque diſpoſitio in cauſa interdum eſſe
9 poteſt, ut actio veneni, ſeu medicamenti acceleretur, vel retardetur, quippe cum manifeſtum ſit,multa ad hoc corpus diſponere, ut temporis conſtitutionem, temperamentum, ætatem, regionem, vitæ inſtitutionem, & alia his ſimilia, unum enim, idemque medicamentum, ut exempli cauſſa ſcammonea, eadem quantitate ab eodem viro aſſumpta tempore calido citius, frigido ſerius, ætate juvenili facilius, difficilius & tardius in ſenili operatur, & ſic de cæteris. Illud unum ex Cardano *lib.* 2. *de ſubtilitate* hic adnotabo, nimirum, venena ad tempus neque cor, neque cerebrum, neque veſicam lædere,ſed vel pulmonem, vel jecur, vel ventriculum,creditque inſimul, nonnulla venena naturalia temporanea eſſe; tamen id quod dicit, hæc neque cerebrum, neque cor lædere, neſcio quam veritatem habeat,cum maxime ex tardis venenis conſtet homines hectica febri abſumi, & aliquando etiam infatuatos ſenſim deficere.

Verumenimvero tota dubitatio eſt de concluſione in priori ſenſu ſumpta, quam licet non modo negent omnes ſupracitati Auctores, ſed etiam tanquam fabuloſam derideant, non deſunt tamen claſ-
10 ſici viri, ac illi quidem doctiſſimi, qui in eam inclinent, illamq; tueantur. inter quos Nicol. eſt ſumma 4.*tract.*4. *cap.* 2. *diſt.*4. Carrar.*in quæſt. ad hanc rem dicata,poſita poſt tractatum Conciliatoris de ven. concluſ.* 2.& 3.Marcell.Donat.*libro* 6.*hiſt. mirab.cap.*1.Galeott.Mart.*de doctr.promiſc.cap.*12. Cardan.*Contrad. Medic.lib.*2.*tract.*5.*contrad.* 9.& *lib.*1. *de venen.cap.* 25. Amat. *Cent.*2.*Curat.*65.ex quibus Nicol.Carrar. & Cardan. non modo admittunt venenum,
11 quod tali aut tali tempore, non multo poſt aut antea occidat, ſed etiam ita determinato, ut non ante, nec poſt determinatam horam, aut momentum operetur; quod tamen ego tam fabuloſum exiſtimo, quam quod maxime, etiamſi ſupponant mihi, quod componens tale venenum (nam ſimilia non niſi compoſita ſunt) perfecte, & undequaque tam Medicinæ, quam Aſtrologiæ ſcientiam calleat. Eſt & inter Iureconſultos Paul. Grilland. jam ſuperius adductus, qui loco citato *quæſt.* 3. *num.* 30. huic ſententiæ ſubſcribere videtur; quinimo habuiſſe ſe præ manibus maleficos teſtatur, ex quorum confeſſionibus palam illi factum eſt, venena ita temperari poſſe, ut ſecundum venefici voluntatem determinato die occidant, atque inſimul modum illos tradidiſſe narrat, quo venena ad eum finem temperari valeant, quem tamen ipſe jure optimo reticuit.

12 Ego, quod perfectus Medicus etiamſi Aſtrologiæ non habeat conſummatam peritiam, tale componere poſſit venenum, ut conjectura aſſequatur, aſſumentem hoc aut illo tempore periturum, non majorem habere difficultatem credo,quam habeant alia quamplura in arte Medica,quippe quæ plurima, ne dicam omnia ſola conjectura aſſequatur. ſi ergo Medicus eruditiſſimus & exercitatiſſimus cognitam habeat aſſumentis naturam, ætatem, temperamentum, conſtitutionem corporis, & alia id genus, componere poterit tale venenum, ut hunc intra ſex menſes exempli gratia occidat, ſi modo interim nihil ab extra adveniat, quod mortem retardare, aut accelerare poſſet,ut eſſet ſi hic notum habens ſe venenum aſſumpſiſſe, antidotis contrariis uteretur,aut ſi ex procatarctica aliqua cauſa, aut alia quacunque in novum morbum incideret, qui illum ante conſtitutum tempus vivis cedere cogeret. ſed pro Iureconſultis id ſcire ſufficiat, dari venena temporanea; nam qui plura de ſimilium venenorum natura,ſignis, & effectibus ſcire cupit, legat Card. *lib.* 3. *de venen. cap.* 2. ego autem rationes plures tam pro affirmativa, quam pro negativa adducendas, ſilentio prætericns, ad præcitatos auctores Lectorem remitto.

SVMMARIVM.

1 *An unum idemque venenum quocumque modo adminiſtratum, occidere poſſit.*
2 *Quædam venena non nocent guſtatu, ſed in vulnere.*
3 *Venenorum non eadem ratio cum extra adbibentur, & cum intro aſſumuntur.*
4 *Venena exterius admota nullum habent effectum. Contrarium numero* 13.
5 *Fontem vel puteum veneno inficiens capite punitur.*
6 *Venenari per concubitum quis non poteſt.*
7 *Venenum ſolo olfactu occidens non datur. Contrarium numero* 12.
8 *Homo venenari poteſt per omnes ſenſus.*
9 *Nonnulli oculis faſcinare alios conſueverunt.*
10 *Venenum, quod ſuper carbones injectum aſtantes occidit.*
11 *Fumus quorundam lignorum venenatorum homines occidere poteſt.*
13 *Venenandi modus per veſtium infectionem non eſt vanus. & numero ſeq.*
14 *Corpus tranſpirabile exiſtit, & mediantibus arteriis, obvia omnia ad ſe allicit.*
15 *Ephippia, Ocreæ, ſubſellia, ſtapedes, & hujuſmodi res venenari poſſunt. & num ſeq.*
18 *Fortuiti eventus nobis multa falſa pro veris imponunt.*
19 *In venenis exhibitis una ſalus, ut quamprimum extra corpus detrudantur.*
20 *Venena per clyſteres raro adminiſtrantur.*
21 *Venena per clyſteres adminiſtrari poſſunt.*
22 *Venenum per clyſteres adminiſtratum, non poteſt in eadem quantitate occidere, qua occidit, cum per os aſſumitur. vide num. ſeq.*
24 *Fontem, flumen, aut puteum venenari non poſſe, credit Baccius. rationem vide num. ſeq.*
26 *Solonis conſilio Pliſtis fluvius Elleboro infectus. & alias hiſtorias vide ibid.*
27 *Aqua per plumbeos ductus decurrens, noxia eſt.*
28 *Ars imitari poteſt naturam in venenando aquas.*
29 *An eundem effectum promittat idem venenum per os aſſumptum, ac de foris adhibitum.*
30 *Non omne venenum, quod per os aſſumptum occidit, ab extra admotum occidere poteſt, ſed contra,quod de foris adhibitum occidit, multo facilius occidit per os exhibitum.*

Venenandi qui mod poſſibiles, qui non.

QVÆSTIO XI.

ILlud unum à Iureconſultis in venenorum conſideratione prætermiſſum reperio, atque id quidem

dem immerito, cum magni momenti res exiſtat,nimirum an unum idemque venenum, quocunq; modo adminiſtratum, nocere poſſit, ut an idem venenum tam intus,quam extra adminiſtratum,pari modo noceat; dubitandi vero occaſionem non modo quotidiana experientia exhibuit, ſed etiam doctorum hominum teſtimonia:nam Celſ. *ſuæ med.lib.*5. *cap.*27. dicebat,eſſe quædam venena, quibus præcipue venatores utuntur,quæ non guſtu, ſed in vulne-
2 re nocent. eodem quoque pacto Galen.*lib.*3.*de tem-*
3 *per.cap.*3.*claſſ.*1. venenorum non unam eandemque eſſe rationem docebat cum exterius applicantur, & cum interius aſſumuntur. ſiquidem, dicebat ipſe, quemadmodum quæ intro aſſumpta perimunt, de foris tamen adminiſtrata non nocent, ſic neque quæ de foris admota occidunt,intro aſſumpta idem præſtant: & quanquam hanc poſteriorem ejus ſententiæ partem impugnat Cardan.*lib.*1.*de venen.cap.*18. acceptat tamen priorem, cui etiam aſſentiuntur alii. ut Ponzett.*lib.*1.*de venen.cap.*5.Grevin.*lib.* 1. *de venen.cap.*1.Bacc.*in prolegom.venen.cap.* 14. quin etiam hic Galeno in utraque parte aſſentitur, cum *cap.*10. *art.*4.voluerit,ſcorpionis vel viperæ venenum per os aſſumptum non nocere; cum ergo id adhuc in quæſtione ſit, omnino ab ea eximendum, ne dato caſu, quod quis veneno per os exhibito, quod de foris ſolum admotum nocere præſumatur, & tamen aſſumente è vita ſublato,veneficus tanquam inſons abſolvatur,cum condemnari tanquam reus debuiſſet, ſi tale venenum id potuit efficere, vel ſi minus potuit, cum tanquam inſons abſolvendus fuiſſet, per errorem tanquam reus damnetur.

Præterea multa jactantur de venenis ab extra admotis, quæ pleriſque impoſſibilia videntur; imo inter Medicos Bacc.*loco ſupra cit.cap.*14. venena exterius admota nullum habere effectum autumabat; a-
4 liis tamē maxime perſuaſum eſt de multis effectibus venenorum, cum ab extra adhibentur; quibus addo Iureconſultorum auctoritatem, *in l. item obſtetrix. §. ſi quis per vim. ff. ad l. Aquiliam*, in qua pœnas indicunt his,qui inunctionibus aliquem venenaverint; qui venenandi modus, neque executione facilis, neque ſuaſu apud nonnullos eſt. capite inſuper plectunt, qui fontem vel puteum veneno infecerit, ut
5 per Carrer.*in quæſt. crimin.§.Homicidium. num.*98. Farinac. *quæſt.crimin.*122. *part.* 1.*num.*12.Caball.*de omni gen.homic. num.* 602. Quod & ante illos Plato facit,4.*de legibus,verſus finem.* ſuſpecta tamen eſt hæc venenandi ratio, & apud Baccium impoſſibilis, ut teſtatur ille *in prolegom.de venen.citato cap.*14. qui ne-
6 que per concubitum,ut jactatur,fieri poſſe credit,ut aliquis venenetur; cum tamen contra extet de ea re Plin. teſtimonium *lib.*27. *nat.hiſt. cap.*2. cui aſſentiuntur ex recentioribus Mercurial. & Crato apud Schench.*lib.*7.*Obſervat. tit.de contactu venenato.* Imo narratur ab eodem Schenchio *lib.* 4. *tit. de Pene & Præputio*, fuiſſe juvenculam meretricem,quæ omnes cum ea concumbentes ita contaminaret, ut illico à coitu illis livens puſtula in glande oriretur, quæ paucis horis pudendum artum ita corrodebat, ut ſola amputatione & uſtione ſanaretur: hoc autem illi non ex Gallica lue, ſed ex venenata natura eveniſſe firmarunt Romani Medici, quibus negotium datum eſt mulieris inſpiciundæ. Ferunt quoque præter puellam Alexand.Magno, ſi recte memini, dono datam, quæ concubitu homines venenabat, Ladiſlaum Neapolis Regem per concubitum fuiſſe ve-
7 nenatum, Tarcagn.*lib.* 57. Venenum item, quod ſolo olfactu perimere poſſit, non dari vult Pigræus *ſuæ Chirurg.lib.* 7. *capite nono.* docti tamen plerique non ſolum dari contendunt, ſed experientias quoque adducunt, & ſic idem dubium in pleriſque aliis.

Quamobrem jure videndum eſt, qui modi venenandi poſſibiles ſint, qui vero non poſſibiles, ut Iureconſultos, qui Iuſtitiam adminiſtrant,in abſolvendis inſontibus,ac ſontibus condemnandis errare non contingat. Itaque ſuprà quæſtione ſecunda diximus, hominem per omnes ſenſus venenari poſſe, quam concluſionem etiam iis, quæ tunc in promptu erant, 8
experientiis, rationibus, & auctoritatibus comprobavimus. poterat & circa eos ſenſus, de quibus major quæſtio eſt, circa viſum ſcilicet & auditum, adduci experientia ex faſcino deſumpta, cum ex magnorum hominum teſtimonio conſtet, nonnullos 9
oculis alios faſcinare; de ea tamen re, ac de hujuſmodi argumento in fine hujus tituli nonnulla habes, & plura, favente Deo, in titulo de Impotentia Venerea, aliaque nonnulla incidenter tit. de Miraculis harum quæſtion.*lib.*4.*ſeq.* Tollit autem omnem difficultatem circa ſenſum viſus infectio, quam lippientium oculi communicare ſolent intuentibus,de qua re plures docti teſtimonium perhibent, inter alios Plutarch. Sympos. *decad.* 5. *probl.* 7. & lepidiſſime id ipſum luſit aliquando Franc. Petrar. Carm. parte prima in Carmine illo:

Qual ventura mi fù quando da l'uno, &c.

ubi inter alia hæc habentur:

Che dal deſtr' occhio, anzi dal deſtro ſole
De la mia donna al mio deſtr' occhio venne
Il mal, che mi diletta, e non mi dole.

De ea re fortaſſe intelligunt Legumperiti, cum dicunt, quoſdam habere oculos urentes, ac ſolo aſpectu alios inficere. Mart.de Arles *de ſuperſtit.num.*36.

His ergo relictis, de cæteris venenandi modis diſſerendum nobis eſt. narrat Nicol. & ex eo repetit Mercurial. apud Schen. *Obſerv.lib.*7. *tit.de venen.* Franciſcum Ordelaffum venenum habuiſſe,quod ſuper carbones injectum circumſtantes occideret. 10
hunc modum faciliorem eſſe, quam per ſimplicem odoratum,nemo eſſe debet, qui ambigat; ſed quid ad hæc confugimus? Fumum carbonum multos ſuſtuliſſe quis ignorat? & idem Nicol.*ſumma* 4. *tract.* 4.*cap.*5. dicebat fumum quorundam lignorum venenoſorum, ut Oleandri, venenare hominem poſſe; ac Petrus Martyr *in ſuo ſummario de Occidentalibus Indiis*, de arboribus quibuſdam meminit, quarum fumus exitialis ſit: Sed & ipſi Iureconſulti de occidentibus fumo corrupto mentionem habent, Cæpolla *de Servit.ruſtic.prædior.lib.*2.*c.* 43.*n.*5. notandum tamen, difficile videri, quod ſecuta morte hoc modo Reus extraordinarie puniatur, nam potius ſummo ſupplicio afficietur, & idcirco *l. ſolicitatores. ff. de extraord. crimin. ſub ipſo tit.* non hoc fortaſſe dicit, neque legendum, fumo, ſed fimo; inquit enim, veluti ſi quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto oblinierit; ex ſeqq. enim declarantur præcedentia. tum Gloſſa utrumque legas. Cur ergo & venationem per odoratum non admittamus, ego quidem non video, nam nullam differentiam inter hæc, & ſimplicem odoratum invenio, niſi majorem & minorem craſſitiem,ſeu tenuitatem vaporum ad cerebrum ſeſe elevantium; at tam in tenuibus,quam 12
in craſſis vaporibus venenoſitas recipi poteſt.

De nonnullis vero quæ odore interficiunt, meminerunt aliqui, ut Lucret.*lib.* 6.

Eſt

Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos,
Floris odore hominem tetro consueta necare. &c.

13 Venenandi porro modum per vestium infectionem, vanum non esse testatur Herculis casus, de quo tanquam historico ac vero classici quidam Medici meminerunt, qui mihi nunc in memoriam non redeunt, & vix Cæsalpini recordor, qui de eo *lib.* 3. *c.* 5. mentionem habet: Hercules enim, ut narrat Ovid. *lib.* 9. *Metamorph.* & repræsentat Seneca *in Tragœdia, quæ inscribitur Hercules Oeteus*, cum sacrificium Iovi celebrare vellet, & pallam à Dejanira sibi missam sanguine Nessi Centauri imbutam indueret, veneno infectus est, ob cujus sævitiem se in monte Oeta combussit. Medici igitur nonnulli inter præcautiones adhibendas in suspicione veneni hanc addūt, ut vestes quoque expientur, & suspecti etiam in his sibi caveant, quod & vestes infici interdum consuescant. Ardoin. *lib.* 1. *c.* 8. *de ven.* Guainer. *cap.* 2. Pontzett. *lib.* 2. *cap.* 2. Cardan. *lib.* 2. *cap.* 1. *& alii.* Sed & hæc veritatem habere experientia ipsa evidentissime docet; an non notum est, vestes peste necatorum alios inficere? cujus rei multa testimonia vide apud Schench. *lib.* 7. *Observ. tit. de pest.* & dum hæc scribo, vulgatum est Panormi pestem concitatam ex lana eo delatam, quam Turcis Christiani ademerant. unde & hic Romæ communicari timent, quia eandem lanam huc mercatores nonnulli invehendam, nescii credo ejus rei, curarunt. Sed quid ego domesticas experientias ac quotidianas prætereo? nonne vestes & indumenta, quibus induti sunt, qui vel morbo Gallico, vel phthisi, vel lepra, vel simili aliquo contagioso morbo laborant, alios etiam inficiunt? Anno etiam vestes, pelles, & subtegminum genera omnia lepra contaminari in Sacris proditum est, imo & ipsos domorum parietes? nimirum, quia lepra, non minus ac pestis, contagiosus morbus est, & non modo animata corpora, sed etiam inanimata inficit. Paul. *lib.* 4. Hic autem venenandi modus, cum idem sit cum eo, qui per contactum fit, admittendus
14 facile videtur, cum corpus universum transpirabile existat, & mediantibus arteriis, quæ assidue pulsant, quicquid obviam illi fit ad se alliciat, præsertim si substantiæ tenuissimæ, ac maxime penetrabilis illud sit, ut hujusmodi venena esse necesse est. Quamobrem venenata pharmaca concedit apertissime Salius *de febr. pest. cap.* 9. non modo per os exhibita, sed etiam de foris administrata, febrem pestilentem & mortem causare posse: sed & ipse Hipp. *lib. de Humoribus* dicebat, venena admota assumptis esse periculosiora. majorem difficultatem habet id, quod tradunt de venenatione per infectionem Ephippiorum, subselliorum, ocrearum, & calcarium equitantium, stapedum, & hujusmodi; quomodo enim verisimile est venenum ex se, ac nullo calore agente (nam in vestibus calor aliquo modo agit ipsas vestes calefaciens) ex parte venenandi usque ad vivam cutem multis indumentorum generibus obstantibus
15 penetrare posse? & tamen eam rem tamquam veram plures Doctores enarrant, ut Guainer. *de venen. cap.* 1. & 2. Nicol. *ubi sæpe c.* 2. *dist.* 8. Matthiol. *in sæpe cit. præfat. ad* 6. *Dioscor.* Ioub. *citat. Parad.* 10. *dec.* 2. Grevin. *lib.* 1. *de venen. c.* 1. Card. *lib.* 2. *de subtil.* Scalig. *exercit.* 154. & inter Iureconsultos Grilland. *de sortil. quæst.* 3. *num.* 30. maleficos quandoque venenis adeo atrocibus ac furibundis uti tradit, ut etiam calcata statim interimant. putant autem hujusmodi venena sua tenuitate vestimenta, & etiam ocrearum soleas penetrare, & ad cutem usque sibi per ea foramina viam parare, ac dehinc hominem facile inficere, ac conficere. Hæc profecto majorem multo credulitatem sibi vendicabunt, si Scaligero fidem habeamus, hic enim *exercit.* 100. *ad Cardan.* de araneo quodam mentionem habet, qui calcatus suum venenum per soleas transmittit; & alterius, cujus levissimo transcursu speculum medium crepuerit. si namque natura id per se potest, quid non poterit Natura arte adjuta? & ut non unico argumento à simili id ipsum confirmemus, in considerationem quoque veniant mirandi effectus serpentis cujusdam, cui Dryini nomen est. hic enim, testibus Gal. *de Theriac. ad Pison. cap.* 8. Paul. *lib.* 5. *cap.* 5. Aet. *serm.* 13. *cap.* 29. Matthiol. *in præfat. ad* 6. *Dioscor.* Cæsalp. *lib.* 3. *cap.* 5. *& aliis*, calcatus pedes calcantis etiam calceamentis munitos excoriat, tumorem quoque in inferioribus partibus, in suris nimirum, & coxis excitat, & quod præ omnibus mirabile est, etiam Medici curantis manus similiter excoriantur. Sunt & præter hæc exempla alia, ut illud apud Ardoin. *lib.* 4. *cap.* 7. *de venen.* de Iuvene illo, qui baculo bufonem occidens veneno infectus est. relinquam notum jam lippis & tonsoribus exemplum Torpedinis marinæ, de qua naturales omnes meminere. Ex quibus exemplis certitudo elicitur, quod venenum etiam per media quædam communicari potest, & quod prædicti venenandi modi per vestes, per stapedes, per ocreas, & hujusmodi, exe- 16
cutioni à pessimis hominibus aliquando demandantur. Quod etiam confessus est Alex. Bened. Medicus doctissimus *in epist. ad Maximilianum Imperatorem in fin.* inquiens: sed vestimenta video, arma, sellas, sedilia quoque insidentibus perniciosa. Scimus insuper venenum, quo Magnus Alexander sublatus est, adeo penetrantem vim habuisse, ut nulla reperiri potuerit materia ad illud excipiendum, quam non illico penetraret, ac corroderet, testibus Plin. *Nat. histor. lib.* 30. *cap. ult. in fine.* Curt. *lib.* 10. *de gest. Alex. in fin.* & Iustin. *lib.* 12. *histor. prope finem.* Vnde eodem Plinio referente, & Plut. & Io. Mon. *in ejusdem Alexand. vita.* Arist. consilio non nisi maxima cum sui nominis nota, ungula muli exceptum; hac enim tuto contineri potuit. Fuit autem venenum illud Stygis Fontis aqua circa Nonacrim in Arcadia, de qua Seneca 3. *Natur. quæst. cap.* 25. & Bacc. *libro sexto de Therm. capit.* 10. ubi & de aliis non dissimilis naturæ aquis mentionem habet. De ea quoque inter Iureconsultos Ripa *in tract. de pest. part. de remedio contra pestem, num.* 9. Sed & Tassus *Cant.* 14. *st.* 74. similem aquam describit his carminibus:

Vn fonte sorge in lei, che vaghe, e monde
Hà l'acque si, che i riguardanti asseta;
Ma dentro ai freddi suoi cristalli asconde
Di tosco estran maluagità secreta.
Ch'un picciol sorso di sue lucide onde
Inebria l'alma tosto, e la fa lieta:
Indi a rider' huom moue, e tanto il riso
S'avanza al fin, ch'ei ne rimane ucciso.

Non mirum ergo cuiquam esse debet, his pro veris acceptatis, venenum dari posse, quod illi- 17
tu vestium, cæterorumque indumentorum inficere possit, eas vestes, & tegumenta quæcunque illa sint penetrando, & ad cutem sibi viam aperiendo; si quando tamen is dareter casus, quod reus confiteretur hujusmodi veneno hominem sustulisse, nulli dubium esse debet, quod tunc Iudex multo certiorem notitiam nancisci teneretur de ejus veneni natura,

tura, & qualitate, nec fortasse nisi nova facta experientia in animali quodam bruto,aut in homine jam morti damnato, ad condemnationem devenire illi liceret,quia rara admodum hæc sunt, & maxime insueta, nec tam multis experientiis comprobata, ut certo de ea re pronunciare liceat. possibile autem esset,ut quis sibi persuaderet,hoc aut illud venenum posse illitu hominem occidere, & ut experientia facta, homo ille non ex vi illius veneni, sed ex alio ac-
18 cidenti periret. adeo enim potentes sunt fortuiti eventus, ut infinita propemodum pro veris nobis imponant,in Medicina præsertim; quæ tamen omni casu remoto, nullam habent veritatem, aut existentiam.

Cæterum in cit. l. *Item si obstetrix*; ut supra dixi, mentio fit de veneno per clysterem adhibito, quod
19 quidem dictum difficultate non caret, quia in venenis exhibitis una salus existit, ut illa per breviorem, ac tutiorem viam ex corpore detrudantur; in hoc autem casu promptissima est evacuatio cum ea,quæ per clysterem infunduntur, facillime per alvum redduntur; unde cum venenum,si per clysterem immittatur,non possit in corpore moram trahere,ex consequenti nullam afferre poterit homini noxam, cum antequam corpus alterare possit extra facillime per
20 sese exiliat; unde est, quod per ænemata venena nunquam administrantur, aut rarissime, ut testatur Cardanus *libro* 1. *de venen. cap.* 5. ego vero hanc venenandi rationem non adeo difficilem duxerim, quin eam superiori faciliorem credam; ob eamque caussam non omnino à veritate alienam eorum opinionem, aut absurdam existimandam puto, qui voluerunt, Claudium veneno per clysterem immissо ab Agrippina fuisse necatum, ut recitat Suet. *in ejus vita cap.* 44. quod magis confirmare videtur id, quod deCorradoRegeNeapolis narrant,qui à Manfredo ejus fratre naturali per clysterem venenatum
21 sublatus est.Tarcagn.*lib.* 54. eveniente tamen casu, hic quoque maxima cautela adhibenda Iudicibus esset, neque enim omne venenum, nec in qualibet
22 quantitate per clysterem administratum occidere posset, licet illud ipsum eadem quantitate per os assumptum occideret. quoad qualitatem namque venenorum ea, quæ facile naturam exstimulare possent ad excretionem, ut fortasse metallica,& acrem vim habentia, facile etiam extra corpus exibunt, neque nocere poterunt ob modicam moram in corpore contractam; ea quoque quæ mitiora sunt, & vim sortiuntur obtusiorem, quanquam per aliquod tempus retinerentur, non inficerent, quia intestina venis, & arteriis, quod majoris momenti est, maxime depauperata sunt, unde non magnam habent attrahendi virtutem. Quod vero non possit eadem veneni quantitas per os exhibita, & per clystere
23 immissa occidere, declaratur exemplo medicamentorum usualium, quorum semper duplicem requirunt quantitatem Medici in clysteribus, unde si decem opii grana per os exhibita occidere possent, per ænema administrata vix usque ad viginti occiderent, & sic de singulis.

Verumenimvero maxima dubitatio est, ut supra
24 quoque annuimus,de putei,fontis,vel fluminis venenatione, cum Baccius eam rem pro impossibili ducat, ut dixi; sed nullam ille suæ assertionis rationem attulit in prolegomenis venenorum, fortasse illam redditurus, ubi copiosius de ea materia verba faceret; ratio tamen in promptu est; omnis enim aqua, qua nos homines in potu utimur,motum habet, propter quem minus habilis redditurad exci- 25
piendam malam veneni qualitatem, diffluente assidue priori aqua, quæ fuit infecta; qui motus, quo major est, eo magis tutam aquam à venenatione facit. sed quicquid sit de hujus rationis validitate,contra Baccium, & alios ejus sententiæ fautores sunt
historiæ nonnullæ: constat enim Solonis consilio 26
Plistim amnem helleboro infectum, ex quo Cyrrei bibentes in ingentem alvi fluxum lapsi, mœnia deserere coacti sunt,& Athemensibus se dedere. refert historiam ex Pausania Schench. *Observ. libro* 7. *tit. de aquis, vel Natura vel arte venenatis.* Mithridates item Ponti Rex fontes, ex quibus Romani bibere debebant, veneno infecit, narrat ex historicis Appianus Alexan. *in bell. Mithrid.* unde Lucanus lib. 4. de bello Phars.

O fortunati, fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immisso stravit per rura veneno.

Idem narratur patrasse Iuba, qui Afris junctus erat contra Romanos, eodem Appiano teste *libro* 2. *de bell. civil.* idem & Aquilius, & Aladinus Hierosolymæ tyrannus Christianis eam civitatem obsidentibus, unde Torq. Tass. Cant. 13. stan. 53.

Però che di Giudea l'iniquo donno
Con veneni, e con succhi aspri, e mortali
Più de l'inferna Stige, ò d' Acheronte
Torbido fece, e livido ogni fonte.

facit etiam ad eam rem illud Ovidii Metam. lib. 7. Fab. 25.

Constat & in fontes vitium venisse, lacusque,
Milliaque incultos serpentum multa per agros
Errasse, atque suis fluvios temerasse venenis.

Favet summopere huic opinioni ex Medicis Prosper Alpinus *lib.* 4. *de Medicina Method. cap.* 4. & ante Plin.*lib.*18.*c.*1. Nos,inquit, & flumina infici-
mus.Sed quid dicet Baccius ad id, quod aqua trans- 27
iens per plumbeos ductus noxia evadit, & dysenteriam bibentibus excitat,ut Galen. scribit 7. *de compos. med. secundum loc. cap.* 2. *class.* 5. & Albert. de Metall. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 4. & hujus noxæ fistularum plumbearum meminit etiam Vitruvius *lib.* 8. *cap.* 7. & alii apud Mercur. *lib.* 2. *Var. lect. cap.* 9. quid, an non canales ex aliqua quadam, ac magis quoque venenata materia effingi possunt, & exinde aqua venenosa reddi? an non ipse idem Baccius *lib.* 6. *de Therm. cap.* 10. ex transitu aquæ per minerales terras ex argento vivo,sublimato, auripigmento, & similibus,mortiferas & venenosas reddi fatetur?
hoc quid obstat, quo minus ars imitari possit? ego 28
quidem non video,cum in plerisque aliis rebus multo difficilioribus interdum possit. Dato ergo, quod ars id possit executioni demandare, constare debet de modo, & pleræque aliæ conditiones requirentur hujusmodi casu dato; qui licet eventu rarus sit, non est tamen impossibilis, præsertim si aqua inficienda motum haberet tardiusculum, aut nullum,si ejus alveus neque magnus admodum,neque profundus esset, si venenum potentissimum, & exitialissimum existeret, & ipsi aquæ de facili miscibile,si denique nonnisi parva interposita mora ab admixtione veneni pro potu usurparetur.

Pro hac denique quæstione absolvenda determinandum restat dubium illud, de quo in principio meminimus, nimirum an eundem effectum promittere possit idem venenum per os assumptum, & de-
foris administratum, & è contra an idem effectus 29
sperandus sit ex veneno deforis adhibito, quando idem per os assumitur; nam vides ibi ex Gal. &

Baccio non eſſe eandem rationem utriuſque utroque mode uſurpati. dicendum tamen non omne ve-
30 nenum, quod per os aſſumptum interimit poſſe ab extra abhibitum interimere; ſed contra omne venenum quod de foris adminiſtratum occidit, multo facilius occidere per os intro aſſumptum. habeo meæ ſententiæ fautorem Cardanum *lib.*2. *Contr. Medic. tract.* 5. *contrad.* 10. *& lib.* 1. *de Venen. cap.* 18. neque obſtat, quod nonnulla venena ſint, quæ niſi in venas penetraverint, ſanguinemque attigerint, non occidant, quia id non alia de cauſſa evenire poſſe credendum, niſi quod ſanguinem contingentia à calore nativo actuantur, ſive hoc per accidens fiat, ſive quovis alio modo, infectis ab ipſo veneno ſpiritibus: at non eadem ratio eſt ejuſdem veneni, cum intro aſſumitur, promptiſſime enim poteſt, abſque hoc, quod ſanguinem contingat, ſpiritus inficere; cum etiam promptiſſime ab interno calore in actum reduci poſſit, fortaſſe quia Natura tentans noxium illud venenum expellere, nolens dat illi motum, & vim nocendi.

SVMMARIVM.

1 *Qui venena temere vendunt, pœnæ l. Corneliæ de ſicariis ſubjiciuntur.*
2 *Omne mali veneni genus à commercio abdicatur.*
3 *Venena non occidentia vendentes non ſubjiciuntur pœnæ dict. l. Corneliæ.*
4 *Venenorum, quæ vendi non poſſunt, prima diſtinctio.*
5 *Venena ex plantis.*
6 *Semina venenoſa.*
7 *Folia venenoſa.*
8 *Toxicum fuit Napellus ex aliquorum opinione.*
9 *Toxici etymologia à Taxo.*
10 *Vera Toxici deductio.*
11 *Quodlibet venenum exitiale nomine toxici inſignitum.*
12 *Radices venenoſæ.*
13 *Succi venenoſi.*
14 *Animalia integra venenoſa.*
15 *Partes animalium venenoſæ.*
16 *Excrementa animalium venenoſa.*
17 *Partes utiles animalium venenoſæ.*
18 *Metallica venenoſa.*

Quorum præcipue venenorum commercium interdicendum.

QVÆSTIO XII.

MArcellus Iureconſultus *in l.* 3. *§. alio Senatuſconſ. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* mentionem ha-
1 buit nonnullornm venenorum, quæ pigmentariis, ſeplaſiariis, aliiſque ſimilibus perſonis temere vendere prohibuit, ſubjiciens contrafacientes pœnæ *d. l. Cornel. de ſicar.* ea tamen pauca admodum numero ſunt, Cicuta ſcilicet, Salamandra, Aconitus, Pithyocampe, Bupreſtis, Mandragora, & Cantharides, quorum omnium natura ſi quis Iureconſultus ſcire cupiat, videat inter Doctores Guibertum *alias citato capite decimoſexto Quæſtion. Iuridic.* & Budæum *in annotationibus in Pand. ad præd. l.* Medicos autem, Dioſcoridem, ejuſque Commentatores, ac cæteros Scriptores de ejuſmodi materia adire poterit. Non exiſtimandum tamen, Iureconſultum ob id, quod his tantummodo interdicat, aliorum commercium concedere voluiſſe, cum jam in ipſius l. principio omne mali veneni genus à commercio abdicaſſet, ſed hæc exempli gratia tantum nominaſſe; nam ab ipſo recenſita vix minima pars exiſtunt eorum, quæ ſummo jure prohiberi poſſunt, ac debent.

Ex noſtris ſimilium venenorum Catalogum aggregavit Codronch. *in meth. teſtif. cap.*7. multa tamen eorum, quæ ille nominavit, omitti poterant, eo quod vel nullum exiſtat, vel nullum exiſtere poſſit eorum commercium, ut eſſet viperæ ſaliva, ſudor nonnullorum quadrupedum, & hujuſmodi alia; quin & nonnulla alia omitti poterant, quæ vix mali veneni nomen merebantur; nam aut omnino venena non 2
ſunt, ut Adamas, & Magnes, aut ſaltem non interficiunt, ut felis cerebrum, urina muris, & ſimilia: nam ſi quæcunque noxam aliquam inferunt, prohiberi oporteat, jam infinitus pæne eorum numerus reſultabit: quamobrem non ſubjiciuntur, qui hujuſ- 3
modi venena vendunt, immo neque qui adminiſtrant, prædictæ pœnæ *d. l. Cornel. de ſicar.* ut teſtatur Budæus, *ubi ſupra.* Idem vero Budæus ibidem ex Paulo plura nominat venena, quam Iureconſultus *in d. l.* 3. ſed plura item, & majoris momenti ſilentio involvit. Nos diſtinguamus cum Codronchio venena per ſuas claſſes, dehinc ſingillatim non omnia, ſed magis exitialia, & quæ venalia expoſita pœnam *d. l.* promptius vendenti irrogare debent, recenſeamus.

Sunt ergo juxta diviſionem à Medicis traditam venena vel deſumpta ex plantis, vel ex animalibus, 4
vel ex mineralibus, & metallicis. quæ deſumuntur 5
ex plantis, vel ſunt ſemina, vel folia, vel fructus, vel 6
radices, vel ſucci. Semina ſunt Ricini, Hyoſcyami, Melanthii, Ellebori, Staphiſagriæ, Papaveris nigri. Folia, vel ſi mavis herbæ ſunt Napellus, Cicuta, 7
Aconitum, Lanaria, Apium riſus, ſive herba Sardonia, Titimallorum genera omnia, Pithiuſa, Peplium, Dryopteris, Solanum maniacum, Papaver corniculatum, Brionia Chamelæa, & Thymelæa. Codronchius recenſet etiam Pharicum, & Toxicum, licet fateatur, non conſtare apud Auctores quid ſint. putat tamen Cæſalpin. *ſuæ Medic. lib.* 3. *cap.* 20. To- 8
xicum fuiſſe Napellum, quod ejus ſucco ſagittæ inficerentur; notum tamen eſt pleriſque aliis ſuccis ſagittas infici ſolitas, unde Baccius *in prolegom. Venen. cap.* 5. *& cap.* 14. *art.* 6. dicebat, Toxici non eſſe unum genus; & recte, quia ſagittas non modo Napelli ſucco, ſed etiam Ellebori, Aconiti, quin etiam & felle Leopardi inungi conſueviſſe tradit Cardin. Ponzett. *lib.* 2. *de venen. cap.* 24. idem tamen Ponzett. Toxici etymologiam à Taxo deduci 9
voluit; at conſtat ex Paulo *lib.* 5. *cap.* 54. & Aet. 10
ſerm. 13. *cap.* 70. *& aliis*, Toxicum appellari inde, quia eo illinebantur ſagittæ, quæ Toxeumata Græcis nominantur, ut ex eodem Paulo tradit Mercur. *de Art. gymnaſt. lib.* 2. *cap.* 13. qui & in hoc convenit, non fuiſſe Toxicum peculiare quoddam veneni genus, ſed eo nomine omne venenum inſigniri ſolitum, quo ſagittæ inficiebantur. at ego etiam magis generale nomen dehinc factum puto: nam quia hujuſmodi venena, quibus ſagittæ illinebantur, exitialiſſima erant, & præſentanea, exinde factum eſt, ut quodlibet venenum maxime exitiale, & pernicio- 11
ſum per antonomaſiam Toxici nomine inſignitum ſit. Plautus in Mercat. Act. 2. Scen. 4.

Certum eſt, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo.

nam

nam juvenis hic occidere ſe vult veneno exitialiſſimo, quod toxicum nominat; ſed hæc de toxico ſatis.

12 Radides, quæ inter venena connumerantur plures ab iiſdem jam commemoratis herbis deſumuntur, ac præter illas ſunt Scylla venenoſa, Chameleon nigrum, Ixia dictum, & nonnullæ aliæ.

13 Ex ſuccis ſunt Euphorbium, lac Titimallorum, Mel venenoſum, Tapſia, Opium, Elaterium. Fructus ſunt Nux vomica, Nux Methel, Poma Mandragoræ, Anacardi, Colocynthis.

14 Ab animalibus deſumpta vel ſunt animalia integra, vel eorum partes. Integra animalia ſunt Cantharides, Bupeſtres, Pythio campes, ſeu Pinorum Erucæ, Stellio, Lepus Marinus, Salamandra, Bufo.

15 Partes animalium ſunt vel excrementa, vel partes

16 utiles. Excrementa ſunt Fellis omnia genera, ſaliva canis rabidi, aut vipera, ſudores quadrupedum nonnullorum, de quibus jam dixi, quod in commercio eſſe vix poſſunt.

17 Partes utiles ſunt Caſtoreum malum, Cervi cauda, lingua, & cor Veſpertilionis, & ſi vis addere potes cerebella nonnulla quorundam animalium, ut Felis, Vrſi, Lupi, Leopardi, quæ comeſta, aut infatuant, aut in furiam agunt; ſed hæc non eandem pœnam delinquentibus conciliant, ut dixi.

18 Denique ex Metallicis, ac Mineralibus numerantur Arſenicum, Auripigmentum, Argentum vivum, Riſagallum, Cinnabaris, Gypſum, Ceruſſa, Antimonium, rubrica Synopica, Minium, Borax, Squammaæris, Flos æris, Ferri ſcoria, Sandaraca, Sublimatum, Spuma argenti, Adarces, & alia permulta his non diſſimilia. inter quæ connumerantur nonnulla arte elaborata, ut ſublimatum, Ceruſſa, & hujuſmodi. & inter hæc ipſa quæ arte elaborantur, reponendum eſt lixivium ſaponis, quod vulgo vocant, la maeſtra, & Aqua fortis argentariorum, & ſi quæ alia hujus claſſis eſſe conſtet.

SVMMARIVM.

1 *Veneficium quid.*
2 *Veneficii nomen extenditur ad noxam veneno procuratam.*
3 *Dantur morbi venefici, hoc eſt malis artibus, & Dæmonis miniſterio acciti.*
4 *Incantationes plurimi Antiquorum derident.*
5 *Incantationes docti quidam viri admittunt.*
6 *Incantationes dantur etiam ad bonum finem factæ.*
7 *Incantationes dantur, ſed non ſine Dæmonis opera.*
8 *Simplicia verba vim aliquam habere, vanum.*
9 *Faſcinum datur.*
10 *Faſcinum aliud naturale, aliud accidentale, aliud voluntarium.*
11 *Faſcinum aliud à metu, aliud à verbis, aliud à modo agendi.*
12 *Viſu, & tactu hominem homini nocere poſſe, admittendum.*

De Veneficiis, Incantamentis, & Faſcino.

QUÆSTIO XIII.

VEneficium tanquam generale nomen nunc affero, & voco hic veneficium noxam, vel intui-
1 tu, vel tactu, vel loquela ob odium, iram, aut invidiam in alienum corpus, vel Dæmonis opera, vel venenis mediantibus, aut ſimpliciter abſque horum adjumento immiſſam. Extenditur quoque & ad no- 2
xam veneno procuratam, de qua jam in præcedentibus abunde ſatis actum eſt. dubium autem eſt de his peculiariter, quæ nudis verbis, aut intuitu, aut tactu fiunt, an dentur, nec ne; & agitatur id ipſum quandoque etiam inter Iureconſultos; accuſantur enim aliquando inſontes, ut in caſu ab Amato Luſitano enarrato *Curat. Med. cent.6. cur.87.* de muliere quadam Illyrica, quæ accuſata eſt, quod juvenem incantationibus ſurdum fecerit; ea re ad Iudices delata Medicorum ſententiam audire voluerunt, ut ibi per eum.

Cæterum dari veneficia, nimirum morbos, & noxas malis artibus, ac Dæmonis miniſterio procura- 3
tas non dubitandum; & ad hoc probandum plura vide apud Paul. Grilland. *de ſortileg.* Ponzinib. *de Lamiis à num. 63.* Bodin. *Dæmonoman. libro 1.* copioſiſſime apud Martinum Delr. *diſquiſit. Magic. lib. 1.* & alios quamplurimos apud eundem; ſed ex Medicis multa habentur apud Codronch. *de morb. venef. libro 1. per totum*; nonnulla apud Roſſeum, *Epiſt. Medic. num. 48. 50. & 51.* plurima, ac notatu digniora apud Hucher. *lib. 4. de ſterilit. per totum.* præcipue vero *cap. de morb. Dæmon. ſeu divinis* nullus autem, ſanam ac Catholicam doctrinam ſectatus, ab ea ſententia diſſentit.

Tota difficultas eſt de Incantationibus, nimirum de veneficiis, nudis carminibus ac verbis factis, & de faſcino, hoc eſt veneficio ex ſolo intuitu aut tactu ſimplici naſcente; & quoad incantationes plurimi Antiquorum præſertim non modo non admittunt, ſed derident. Senec. *lib. 4. Nat. quæſtion. cap. 6.* 4
Plin. *lib. 30. cap. 1. & ſeq.* quos Amatus adducit *ubi ſupra.* Theophr. *9. de hiſtor. plant. cap. 9. & alibi.* Gal. *6. de ſimpl. med. facult. in princ.* ab Huchero relati, *ubi ſupra*, D. Thom. *contra Gent.* apud eundem Amatum, & ex recentioribus Valleſ. *in lib. de ſacra Philoſophia, cap. 3.* Martin. Delr. Codronch. & præ omnibus Hucher. *locis ſupra citatis*; & inter Iureconſultos Tiraquell. *de leg. Connubial. Gloſ. 1. leg. 14.*

Non deſunt tamen alia ex parte ex doctioribus multi, qui & admittant, & nonnullas experientias 5
recitent. inter cæteros vero Ant. Beniven. *de Abd. ac mirand. morb. curat. cap. 26.* Fernel. *Pathol. lib. 6. cap. 13. & 2. de Abd. rer. cauſſ. cap. 16.* Cardan. *lib. 1. de Venen. cap. 17. & lib. 18. de ſubtil.* ubi experientiam in ſe ipſo factam affert. relinquo vetuſtiores, Trallianum nempe, Aetium, & ipſos quoque Galenum, & Plinium, cum cæteris ex antiquioribus, qui incantationes nonnullas ad certos morbos afferunt, quas ſi videre cupis, ad Galenum recurre ad libellum non ſuum, ſed ipſi adſcriptum, de *Incantation. Abjurat.* &c. *claſſ. 7.* ad Plin. *lib. 28. cap. 2. & 30.* ad Alexand. *lib. 12. & alibi*, ad Fernel. *locis ſupra citatis.* nonnulla habes etiam apud Iureconſultos, ut apud Bertach. *de Epiſcop. lib. 5. part. 2. num. 4.* Tiraquell. *ubi ſupra*, & alios Auctores, qui ex profeſſo hanc materiam pertractarunt. ſed ſi-dem quoque incantationibus præbent Grilland. *de ſortileg. quæſt. 2. num. 7. & 10. & alibi.* Ponzinib. *de Lamiis num. 63.* Damohuder. *pract. crimin. cap. 61. num. 91.* Troil. Malvit. *de ſortib. part. 1. num. 16.* & alii nonnulli ibi per eum allati. Auctor de poteſt. ſæcul. & Eccleſ. *cap. 348. & ſequ.* Bertachin. *ubi ſupra lib. 4. num. 41.* qui cum proxime citato Aucto- 6
re etiam ad bonum finem patratas admittunt tanquam non illicitas. Franciſc. Squillacen. *de Fid.*

 Cathol.

Cathol. cap. 2. *num.* 1. *&* 2. qui etiam incantationes bonas, vel ad bonum finem dari credit,& in ſumma univerſaliter tam Pontificii, quam Cæſarei Iuriſconſulti incantationes admittunt, etiam ex ipſarum ll. & ſanctionum auctoritate, quas apud ipſos vide.

Sed præter hæc non modicam fidem faciunt permultæ ſacræ Scripturæ auctoritates, ita ut non auſim ego, qui aliàs hujuſmodi rebus nullam fidem habeo, incantationes ſimpliciter negare; præter auctoritates enim ſacræ paginæ ab aliis adductas, ut præcipue Deuteron. *cap.* 18. *verſ.* 10. qua peculiariter incantationes prohibentur, extant & aliæ ab aliis, vel non animadverſæ, vel conſulto prætermiſſæ, ut Exod. *cap.* 7. *verſ.* 11. ubi poſtquam Moſes virgæ,ac ſerpentis mirandas illas quidem Metamorphoſes, ac dehinc quoque alia plura miracula Pharaoni oſtendiſſet, dicitur: Vocavit autem Pharao Sapientes, & Maleficos, & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas,& Arcana quædam ſimiliter, & ſic deinceps. de quibus Montuus *in Haloſ. febr. lib.* 5. *cap.* 10. Item *Pſal.* 57. *verſ.* 5. *&* 6. hæc habentur: Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter. non diſſimile eſt quod habetur Ieremiæ *cap.* 8. *verſ.* 17. Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio, adducta à Valleſio. & licet hic dici poſſit (ut ſapienter me admonuit inſignis vir, ac illuſtris concionator R. D. Iacobus Vulponius Congregationis Oratorii) ſacram Scripturam loqui ſecundum vulgi conſuetudinem, ut alias conſuevit, vel parabolice, ut Valleſio placet, dixerim tamen ego hic potius loqui ſecundum id, quod vere eſt, quia conſtat,hoc ſæpiſſime per incantationes fieri, & tritum eſt ex Plutarcho, Plinio, & aliis, quod de Marſis,& Pſyllis populis jactatur;de quibus etiam Virg. 7. *Æneid.* mentionem habet, hiſtoriæ alludens his verbis:

Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos
Fronde ſuper galeam,& felici comptus oliva,
Archippi regis miſſu, fortiſſimus Vmbro:
Vipereo generi, & graviter ſpirantibus hydris,
Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat,
Mulcebatque iras, & morſus arte levabat:

Neque deſunt permulti alii graves auctores, qui & de hac veritate teſtantur, & propriis oculis hæc vidiſſe ſe affirmant.

His adjiciam Platonis dictum in Carmide,ſive de temperantia, qui & admittere incantationes videtur, cum animam ægrotantem incantationibus ſanari tradit,hoc eſt bonis ac utilibus præceptis,quorum vim ac efficaciam eandem eſſe putat,quam credebat eſſe incantationum, quarum maxima vis eſt; quamobrem olim proverbio jactabatur, cum quid maximæ efficaciæ denotare volebant, eſſe illud quavis incantatione efficacius. Neque conticebo Poëtæ noſtri auctoritatem in ſuo Godefrido *Cant.* 19. *ſt.* 112. apud quem Erminia nudis verbis fluentem ſanguinem ex vulneribus Tancredi ſiſtit, ut ibi narratur his carminibus:

Dittamo e Croco non hauea, mà note
Per uſo tal ſapea potenti, e maghe.

nam hoc poëtice dictum non eſt, quia in medicina receptum, & ad illud plures incantationes à multis adducuntur. & ſubvenit Homeri quoque locus Odyſſ. 19.

In incantatione, inquit, *autem ſanguinem nigrum Tenuerunt.*

Ex quibus controvertendum nullo modo eſt,in- 7
cantationes omnino dari; ad contrarias autem au-
ctoritates dicendum eſt, eas loqui de incantationi-
bus ſimplicibus,ac nudis verbis factis, nulla interve-
niente Dæmonis opera, aut interventu; verba enim
quędam,aut voces,aut etiam ſcripta,aut alia quęvis
his non diſſimilia vim aliquam habere, ridiculũ eſt, 8
quod ſi quid interdum virtutis talia habuiſſe com-
periantur,id vel ex accidenti ac caſu evenit,vel om-
nino ex Dæmonis tacito, vel expreſſo conſenſu,vel,
ſiquidem minima ſint, ex ipſa imaginatione depen-
dentiam habent.

Cæterum de faſcino jam diximus quid ſit, quam-
quam alias latius multo pateat hoc nomen;ſed quic-
quid ſit de nomine, faſcinum dari conſenſu multo- 9
rum doctorum hominum receptum, ut videri po-
teſt apud Vairum *de faſcino lib.* 1. & apud Huche-
rum *lib.* 4. *de ſteril. cap.* 1. ubi etiam diviſionem ha-
bes faſcini,vel faſcinationis in naturalem, vel ſub-
ſtantialem,quæ ex contrarietate quadam, ac Idio- 10
ſyncraſia naturali dependet,in accidentariam,quę ex
accidentali cauſſa,ut ex tetris ac malignis vaporibus
originatur, & voluntariam, quæ ex intuitu inimico
cum odio, ira, invidia, aut mala voluntate pullulat.
Priores, naturalem ſcilicet & accidentariam indiſ-
criminatim cuilibet homini, poſtremam nonniſi
certo homini obeſſe traditur. Aliam vero faſcinatio-
nis diviſionem affert Cardan. *lib.* 1. *de ven. cap.* 17.
quæ ipſa quoque triplex eſt; prima, quæ à metu de- 11
pendet, mala ſibi timendo, atque imaginando ab
aliqua perſona, ut pueris evenit ex vetularum intui-
tu,præcipue turpium, ac torvi aſpectus. Secunda,
quæ ex alienis verbis dependet, cum quis laudando
alium cum mala voluntate, & invidia obeſſe lauda-
to creditur, vel etiam cum quis mala ominatur.
de hac videretur forte alicui loqui Eccleſiaſt. *cap.* 4.
verſ. 6. ibi maledicentis enim tibi in amaritudine
animæ,exaudietur deprecatio illius. Tertia denique,
quę à modo agendi cauſatur,tractando,percutiendo,
reſpiciendo,&hujuſmodi. Hucherus loco ſupracita-
to omnia hęc vana omnino demonſtrat,experientias
autem nonnullas ad cauſas manifeſtas reducit, au-
ctoritatibus magnorum virorũ ſatisfacit, & in ſum-
ma nullam dari faſcinationem concludit, neque nu-
dis verbis,aut ſimplici intuitu, aut ſolo tactu noxam
aliquam inferri poſſe credit. Ego & intuitu,& tactu
nocere hominem homini poſſe,non invitus admit- 12
terem; eſſe tamen omnia hæc maxima ex parte vana
omnino ſemper exiſtimavi. at qui rationes ad hanc
opinionem deſiderat, legat Vairum *lib.* 2. *de faſcino
per totum*; & Laurentium *lib.* 1. *de mira ſtrum. ſanat.
à cap.* 5. *ad* 7. Langium *lib.* 1. *epiſt.* 34.

Tituli Secundi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SECVNDI TITVLVS TERTIVS,

In ll. aliquot. ff. de Ædilitio edicto,

Continens Quæstiones quindecim;

quarum

Illustrissimo, ac Reverendissimo D. D.

IVLIO MANCINO,

SANCTISSIMI D. N.

VRBANI VIII. P. M.

Medico à Cubiculo, Viro Eminentissimo,

PAVLVS ZACCHIAS S. D.

QVod harum Quæstionum prior Liber jamdudum in lucem prodiens doctis ac laudatis viris, & probatus & laudatus extiterit, ego quidem, ut par erat, lætitia commotus sum: quod vero à te viro nempe optimo, doctissimo, ac integerrimo, & probatus & laudatus apud quoscunque etiam Magnates fuerit, non modo me mirum in modum affecit, sed urgentissimis stimulis ad ulteriora exaranda invitavit, impulit, coegit. En igitur, secundum jam librum typis committo, ac te hortante, & impellente, (neque enim ex me ipso tantum auderem) Sanctissimo Domino VRBANO VIII illum dicavi, tertiumque ejusdem Titulum tibi inscripsi; te unum enim pro supremo antidoto contra venenatos dicacitatis quorundam morsus eligendum existimavi. Tu ergo hæc, propriis tuis meritis fisus, Sanctissimo Pontifici acceptiora facito, & quæ tibi offero, lubenti animo excipito, interimque vale.

LIBRI SECVNDI TITVLVS TERTIVS,

In ll. aliquot. ff. de Ædilitio Edicto.

SVMMARIVM.

1 *Ædilitium edictum ad quid emanaverit.*
2 *Redhibere quid sit.*
3 *Caussa edicti ædilitii, quænam fuerit. & num.5.*
4 *Prima morbi conditio, qui redhibitioni debet locum facere.*
6 *Fraus volenti non fit.*
7 *Non est amplius regressus dandus ei, qui remiserit actionem suam.*
8 *Edictum cur de sontico morbo non loquatur.*
9 *Sonticus morbus qui dicatur.*
10 *Secunda morbi conditio redhibitioni locum dantis.*
11 *Morbus, ac vitium simpliciter consideratum.*
12 *Edictum locum habet in morbis, qui ad corpus solum, vel ad corpus simul, & animum pertinent.*
13 *Quidam animi morbi, cur redhibitioni caussam dent.*
14 *Edictum non de morbo perpetuo solum, sed etiam de temporaneo loquitur.*
15 *Morbus jam præteritus in nulla consideratione habetur.*

De Edicti Ædilitii caussa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeat.

QUÆSTIO I.

Ad l. primam. §. Caussa, ad l. Præcipiunt. & ad l. Redhibere.

Quamquam vana, ac superflua videri primo intuitu possunt ea, quæ scripturus sum circa materiam edicti Ædilitii, eo quod non adeo frequens sit mancipiorum commercium, ut olim erat, & etiamsi frequens esset, minimi momenti res videretur de his considerare, attamen quia hæc ipsa, quæ hic dicentur aliis permultis inservire possunt ultra ea, quibus inserviunt hic, idcirco promptè occasionem arripui multa adnotandi in hoc titulo de Ædilitio edicto, ubi de redhibitionibus agitur; habet enim multa, quæ ad artem Medicam explanare spectat.

Sed ut ea, quæ dicere paramus, clariora non Iureconsultis tantum, sed & Medicis, qui in hæc inciderint, evadant, primo loco præmittendum est, quid edictum hoc importet, & caussa manifestanda, ex qua Ædiles illud promulgarunt; & denique in quibus casibus locum habere debeat, in quibus vero nequaquam.

1 Præcipitur ergo in hoc edicto, ut vendentes mancipia, Iumenta vel quæcunque ea sint, notum facere teneantur ipsis emptoribus, quid morbi, aut vitii mancipia illa, vel Iumenta, vel alia quæcunque venalia exposita patiantur; quod si id non præstite-
rint, disponit, ut liceat emptori ad libitum quæcun- 2
que emerit, redhibere: est autem redhibere, facere, ut rursus ea venditor habeat, quæ vendidit, & pretium ementi restituat, ut notatur hic in l. *Redhibere.* Plaut. in Mercator. Act.2. scen.3.

Dixit se redhibere, si non placeret.

Et in Mostellar. Act.3. Scena 3.

——— *Si male emptæ forent,*
Nobis istas redhibere haud placeret.

Hæc sunt, de quibus in hoc edicto disponitur, cujus verba recitantur ab Vlpiano hic in *l. prima hujus tituli. §. Ajunt Ædiles. & in l. Ædiles Ajunt in princ.*
Ejus quoque edicti caussam idem Vlpianus patefe-
cit in eadem *l.1. §. Caussa. & in l. Præcipiunt.* dicens, 3
eam non aliam fuisse, nisi, ut occurratur vendentium fallaciis, & emptoribus succurratur, si unquam decepti à venditoribus fuerint; ne morbosum mancipium, aut vitiosum Iumentum pro sano, & absque vitio, aut malam mercem pro bona ementes, & pretium sani, & absque vitio servi, seu Iumenti, vel bonæ mercis solventes, postmodum usui, ad quem hæc emerint minime apta esse comperiant, & ex vendentium fraude decepti damnum patiantur.

Plura tamen circa hoc edictum animadverti, & ipsi Ædiles voluerunt, & considerarunt deinceps Vlpianus, ac cæteri Iureconsulti, qui de eo verba fecerunt; primo autem voluerunt, quod morbus, de quo loquitur edictum, ut illud suum effectum sortia-
tur, debeat esse talis, ut & à venditore facile simu- 4
lari, & ab emptore non facile cognosci potuerit, si enim contra venditor nullo modo morbum celare, & emptor facillime, ac nullo negotio ejus cognitionem habere potuit, locum edicto non debere esse statuerunt, unde fortasse si scabiosus servus sit, si auriginosus, hoc est Ictericus, si alopecia laboret, si oculis captus sit, ut hic notatur, redhiberi ex hujus edicti virtute minime poterit, sic ad amussim habetur hic in *l.1. §. si intelligatur. & in l. Quæritur. §. si nominatim.* quod etiam notat Farinac. *Cons. crimin.*
lib.1. respons.54. num.11. & ratio Iuris ea est, quia 5
cum edictum ad hoc unum emanaverit, ut supra ex- 6
planatum est, ut occasio fraudis tollatur, jam hic nulla fraus vendentis subesse potest, cum fraus scienti, ac volenti non fiat, ut habetur in *l.1. §. Vsque adeo. ff. de Injuriis. & l. Qui autem. §. præterea. ff. Quæ in Fraud. cred.* & tradit ex nostris Arist. *Moral. Nicomach. lib.5. cap.9.* videtur enim emptor cognoscens morbum mancipii, vel Iumenti, quod venit, remittere venditori actionem, quam contra illum haberet redhibendi ex ejus morbi caussa, stante hujus edicti dispositione, & idcirco cum remiserit actionem
suam, non est amplius illi regressus dandus, ut statui- 7
tur in *l. Quæritur. §. si venditor hic.* De morbis ergo, qui de se manifestam intuentibus significationem præbent, vel qui etiam absque magna difficultate cuivis innotescere possunt, non censendum loqui hoc edictum, ut diximus, qua ratione externi omnes morbi oculis inspicientium subjacentes redhibitioni locum non dabunt.

Et hac eadem ratione edictum de Sontico mor-
8 bo non loqui volebat Pomponius; ut in *l. Ob quæ*
9 *vitia. §. Illud erit adnotandum.* siquidem cum sonticus morbus is dicatur, qui vim habet graviter nocendi. *l. Quæsitum. ff. de Re Iudicat.* Aul.Gell. *Noct. Att. lib.*20. *cap.*1. jam quis est, qui graviter ægrotantem servum pro sano imponere alicui possit? in eo ergo casu præsumendum est, Emptorem servum, aut Iumentum morbosum cognovisse, & pro morboso emisse viliori fortasse pretio ob infirmitatem; ergo cum sciens emerit morbosum servum, aut jumentum, redhibere emptum non potest.

Secundo loco animadvertendum volunt, ut morbus, aut vitium, de quo edictum intelligendum sit
10 loqui, tale debeat esse, ut usum,ministeriumque hominis, vel Iumenti impediat, quemadmodum notatur hic in cit. *l.* 1. *§. sed sciendum.* levissima enim quædam vitia, aut leviusculi morbi, ex quibus nullum, aut leve incommodum homo, aut Iumentum reportat, ob quod minus ad usum deterius evadit, in consideratione haberi nolunt, neque in similibus locum habere edictum censent, ut hic in *l. Ob quæ vitia. §. finali. & in l. idem Offilius.* & notat Tiraq. *de Iud. in reb. exig. not.*10. Ex quibus manifestum fit, quod etiamsi aliqui apud nos morbosi dicerentur, ut is,cui sextus digitus superflueret, vel qui longa, sed leviuscula quartana, aut febricula laboraret, & similes, tamen ad hunc effectum redhibendi, ad quem edictum hoc emanavit, minime morbosi ex Iureconsultorum mente dicendi essent.

11 Tertio considerarunt morbum, aut vitium tripliciter, nimirum prout ad corpus solum spectat, ut febris, vel prout ad solum animum,ut Iracundia, timiditas, vel prout ad utrumque simul, ut Dementia, & furor: hi enim ad utrumque pertinent, ut notum nobis est,& notat ex Iureconsultis Paris. *de resignat.*
12 *lib.* 3. *quæst.* 8. *num.* 13. Edictum ergo hoc in illis morbis, ac vitiis habere locum volunt, quæ ad corpus solum, vel ad corpus simul, & animum pertinent, ut in ead. *l.*1.*§. Interdum. & in l. Ob quæ vitia. §. In summa. & in l. Animi.* Idcirco neque avarus,neque timidus, neque Iracundus, neque protervus, neque invidus, neque Melancholicus,neque ludos frequentans, neque mendax, neque ebrius, neque si calcitro equus sit aut pavidus, redhiberi ex hujus edicti dispositione possunt, eo quod hæc omnia animi passiones sint ac vitia, non vero corporis morbi.

Quarto,licet vidissent morbos quosdam esse proprios animi, ut omnes dementiæ ac insaniæ sunt, quæ animum ipsum primo, ac præcipue lædunt, tamen quia à corporis impuritate, ac vi humorum præter statum naturalem se habentium dependent, unde usum etiam ipsius animalis facere possunt de-
13 teriorem, idcirco determinarunt tales morbos sub edicto comprehendi debere, & locum redhibitioni jure facere, ut in ead. *l.* 1. *§. Interdum. & l. Ob quæ vitia.§. Idem Pomponius.*

Quinto considerarunt morbum respectu suæ du-
14 rationis, neque enim in solo morbo perpetuo locum habere hoc edictum volunt, sed etiam in temporario, ut *in l. Pomponius*, ita ut non modo perpetua lippitudine obsessum mancipium redhibere liceat, sed etiam si nunc tantum lippitudine detineatur; quinimo cum aliqui morbi sint, intermissionem habentes, ut qui per accessiones, & circuitus, ac typos quosdam revertuntur, & exacerbantur, etiam in his locum habere edictum declararunt, non solum afflictionis tempore, & exacerbationis ipsius morbi; sed etiam in intermediis diebus, in quibus ipse morbus evanuisse, & æger sanatus esse videtur, ut in Tertiana, in Quartana, in Epilepsia, in Podagra, in Nephritide, in Colica, & hujusmodi evenire solet. neque enim eos, qui similibus morbis molestantur etiam in diebus, in quibus à morbo vacant, sanos dici posse sanciverunt, ut in *l. Qui Tertiana hic.*

Denique considerarunt morbum, prout jam præteritus est,ægrumque dereliquit, statuentes Mancipium, vel Iumentum, quod ita sanatum sit, ut nullæ in eo reliquiæ prioris morbi remanserint, ita habendum esse,ac si nunquam ægrotasset,ut *in l. Quod ita sanatum hic.* & idcirco non posse ex hoc capite stante hujus edicti dispositione redhiberi; quod etiam tunc habere locum voluerunt,cum jam morbus tuto sperni potest, & ut nostro modo loquamur, in sui manifestissima, ac postrema declinatione, cum etiam omnis recidivæ timor prorsus cessavit, ut elici potest ex sæpius adducta. *l.*1. *§. Interdum.*

SVMMARIVM.

1 *Morbus quid ex textu hic.*
2 *Morbus quid ex Medicis.*
3 *Morbus à vitio an quicquam differat.*
4 *Morbus, & vitium quomodo differant ex Modestino. rejicitur num. seq.*
6 *Vitium est quid levius morbo.*
7 *Imbecillum quod est, morbosum insimul dici non potest.*
8 *Vitium quid ex Cicerone.*
9 *Morbi, & vitii altera differentia.*
10 *Vitiosi qui appellentur.*
11 *Vitii nomen pro habitu contrario virtuti.*
12 *Corporis morbis detenti vitiosi etiam appellantur.*
13 *Propria opinio de differentia inter morbu,& vitium.*
14 *Morbus respicit animal in iis, quæ ad esse, vitium in iis, quæ ad bene esse inserviunt.*
15 *Morbus, aut vitium, quod usum, ministeriumque impediat, redhibitioni locum facit.*

De Morbi, ac Vitii appellatione, & de differentia inter Morbum, & Vitium.

QVÆSTIO II.

Ad l.primam. §. sed sciend. & l.ob quæ vit. §. idem Pompon.

MOrbus dicitur hic *in l. prima, in sæpe citato* 1
§. Interdum. habitus contra Naturam, qui usum ejus ad id fecit deteriorem,cujus caussa Natura ejus corporis,sanitatem nobis dedit; quæ definitio maxime consona videtur cum fine dispositionis hujus edicti; hac tamen multo breviorem afferunt Medici, ut Gal. *lib.* 1. *de san. tuend. cap.* 8. *class.*2. *& in Meth. medend. pluries.class.*7. & attuli ego aliàs *lib.*1. *harum quæstionum tit.* 1. *quæst.* 9. *num.*75. quæ talis est:Morbus affectio est præter Naturam actio- 2
nem lædens. neque ob id, quod hæc definitio adeo brevis sit,quicquam omittit eorum,quæ habet allata à Iureconsultis, etiamsi hæc longiori verborum serie explanetur. Morbus dicitur affectus,sed præter naturam; at quia quidam etiam affectus esse potest, qui præter Naturam sit, non tamen sit morbus, idcirco adduntur posteriora hæc verba, *actionem lædens*; quousque enim talis affectus actionem non læ-

serit

ſerit aliquam , morbus dici non poteſt , ut Gal. *loco citato Meth. lib.* 1. docebat , & alibi , exempli gratia , calor non conſuetus in corpore perceptus affectus eſt præter naturam , tamen morbus dici non poteſt, niſi cordi communicatus , ipſius actiones atque infimul cæterarum partium lædat , atque impediat ; tunc enim febris fit, quæ morbus vere eſt ; ſed hæc ulteriori expoſitione non indigent.

3 Dubium autem erat inter Iureconſultos (quod licet levioris momenti ſit , diſcutere tamen operæpretium eſt) an nimirum quicquam differret morbus à vitio. Cum enim in hoc edicto ea verba habeantur , Qui mancipia vendunt, certiores faciant emptores , quid morbi , vitiive cuique ſit , volebat Sabinus , teſte ipſo Vlpiano , hic multum differre vitium à morbo ; quam tamen differentiam vel non admittit , vel parvipendet ipſe Vlpianus, volens , Ædiles tollendæ dubitationis gratia addidiſſe illud verbum *Vitiive*. videntur autem aliàs ipſi Legumperiti hanc differentiam inter morbum , & vitium agnoviſſe,cum dixerunt, Morbum eſſe temporalem

4 corporis imbecillitatem, vitium perpetuum corporis impedimentum, ut Modeſtinus *in l. inter ſtuprum. §. verum eſt. ff. de Verb. & rer. ſignificat.*

5 Quæ tamen differentia apud me non ſine difficultate tranſit ; ſiquidem vitium , ſi aliquid proprii

6 habet , in quo à morbo differat , illud præcipue eſt , ut ſit quid levius morbo ; quamobrem mutus morboſus quidem eſt, balbus vero vitioſus eſt, non morboſus , ut hic ex Sabino notatur ; at ſi res eo modo intelligenda eſt , quo Modeſtinus intelligi volebat , jam vitium potius quid gravius eſſet morbo, & hoc duplici ex cauſſa : prima , quod morbus imbecillum tantummodo corpus redderet , vitium etiam impediret : ſecunda , quod morbus ad tempus , vitium vero perpetuo læderet. præterquam quod minus rei naturæ conſonum videtur , quod morbus dicatur corporis imbecillitas ; nam ſi hoc

7 eſſet,ſequeretur dari morbum, abſque eo , quod eſſet præter naturam ; neque enim quod imbecillum eſt , morboſum inſimul dici poteſt , ut dixi *libro 1. tit. 3. part. 3. quæſt. 5. num. 9.* cum imbecillum præter naturam non ſit. quanquam Hipp. *de priſc. Medic.* dicit ; Qui vero imbecillus eſt , proxime ad eum, qui ægrotat , accedit, tamen morboſus idcirco non eſt ; imo imbecillum cum ſano ſtare poteſt. in *lib. de Alimento* idem Hippocr. dicebat: Qui probe proſperant, debiliores & ſaniores ſunt. Præterea multi morbi perpetui ſunt , quibus minus conveniret vitii nomen,& è contra multa vitia temporalia ſunt , quibus morbi nomen adaptari nullo pacto poſſe, quilibet affirmabit.

8 Cicero, referente Alciato *in dicta l. inter ſtuprum. ff. eodem.* vitium dicebat eſſe , cum partes corporis inter ſe diſſident ; ſed quæ diſſenſio partium corporis in balbo, qui tamen , ut dixi, vitioſus appellatur ? nos autem hanc partium diſſenſionem, non minus morbum appellamus,quam alios veros morbos.

9 Proponebatur ab aliis alia differentia inter morbum, & vitium , nimirum quod morbus corporis proprie ſit, vitium vero animi ; pro qua opinione facere videtur *l. Ob quæ vitia hic. & Gloſ. in l. Paciſci. ff. de pactis.* & apparet hæc opinio maxime conſona communi loquendi modo , vitioſos enim appellamus , qui malis moribus prædìti ſunt ; qui

10 profecto mali mores animi ægritudines dicuntur à Platone ſæpius. & in hoc ſenſu vitium à doctis viris ſemper accipitur. Plaut. in Perſ. Act. 3. Scen. 1.

——— Hic cum mala fama facile nubitur,
Dum dos ſit, nullum vitium vitio vortitur.

Terent. in Hecyra Act. 2. Scen. 2.

Aliud fortaſſe aliis vitii eſt,ego ſum animo leni natus.

Et Horat. lib. 2. ſermon. ſat. 3.

Stultum me fateor, liceat concedere veris,
Atque etiam inſanum, tamen hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio?

Sumitur autem hoc pacto vitii nomen pro habitu 11 contrario virtuti ; de eo tamen in hac ſignificatione accepto non locutos eſſe Ædiles, patet ex *l. 1.* & ex *l. Ob quæ vitia.* & aliunde ; non videtur ergo poſſe accipi hic vitii nomen pro habitu contradiſtincto à virtute ; præterquamquod obſtat huic opinioni , quod etiam corporis morbis detenti vitioſi appellantur, ut Luſcus in *l. inter ſtuprum. ff. de verb. ſignif.* 12 & Balbus hic in *l. 1. §. ſed ſciendum.* Gell. *lib.* 4. *cap.* 2.

Ego ad Sabini mentem morbum à vitio in hoc 13 differre dixerim , ſi quid modo differt, (patet enim in communi loquendi modo etiam Medicos ea nomina confundere) ut morbus quid gravius vitio ſit, vitium quid levius morbo ; & morbum dicerem , reſpicere animal, & ejus operationes in iis , quæ ad 14 eſſe ſimpliciter illi inſerviunt ; vitium in iis , quæ ad bene eſſe ; & idcirco cæcitas , mutitas, ſurditas , & hujuſmodi , quia videntur tollere omnino , ac deſtruere animalis functiones, vel inſigniter depravare, morbi dicuntur , contra vero luſcities , balbuties, gravis auditus, hiſque ſimiles affectus,quia eas operationes leviter tantum impediunt, vitia proprie dicuntur,non morbi, ut ſupra dixi.

Sit tamen quomodocumque , de nomine ſolum quæſtio videtur eſſe , & recte exiſtimo ſenſiſſe Vlpianum , cum nihili fecerit hanc differentiam inter morbum , & vitium, à Sabino propoſitam : ſatis enim eſt , ſi id importare edicti vim intelligamus, ut quiſquis affectus præter naturam ſit morbi , vel vitii 15 nomine inſigniendus,dummodo uſum miniſteriumque hominis, vel Iumenti impediat,redhibitioni locum faciat , ut *in l. 1. & l. Ob quæ vitia. & l. idem Offilius hic.* quamobrem nec quicquam afferam circa ſimilia nomina , quæ habentur *in l. & quantum.* ſed ad ulteriora tranſibo. licet nonnulla circa hæc omnia & Alciatus, & Budæus afferant, & ex recentioribus Thom. Act. *de Infirm. par.* 1. *rubr.* 3. inter Legumperitos;inter Medicos autem præter Galenum plurimis in locis,videndus Gorræus in definitionibus Medicis litteris propriis.

S V M M A R I V M.

1 *Ex animi vitiis non datur redhibitio.*
2 *Animi vitia à corporis temperatura.*
3 *Humanus animus cur tot vitiis obnoxius, brutorum vero non ita.*
4 *Mores à corporis temperatura.*
5 *Homo inter cætera animantia optima temperatura dotatur.*
6 *Animi vitia in quibus conſiſtant.*
7 *Vitia functionum animalium.*
8 *Dæmoniaci , & ſimiles nunquam ſine corporis vitio ægrotant.*
9 *Vitia quæ animi affectus reſpiciunt.*
10 *Vitioſum quando fiat animal.*
11 *Vitia quænam in pejori conditione. dic ut numeris ſeqq. & 18.*
12 *Vitia circa Iraſcibilem magis prava. Contrarium num. 14.*

13 *Vitia*

13 *Vitia magis inemendabilia, magis prava.*
15 *Vitia Concupiſcibilis magis à ratione aliena.*
16 *Iraſcibilis animali cur tradita.*
17 *Objectum Iraſcibilis paſſionis quale.*
19 *An omnia animi vitia ſub hac l. diſpoſitione comprehenda.*
20 *Ex animi paſſionibus multi facile in morbos incidunt.*
21 *Ex ebrietate quos morbos incurrant homines.*
22 *Ex nimio labore ſi ſolitus ſit ſervus ægrotare an, redhiberi poſſit.*

De Animi Vitiis.

QUÆSTIO III.

Ad l. primam. §. Interdum. l. Ob quæ vitia. §. 1. l. Eandem. §. In ſumma. & l. Animi.

1 LIcet apertiſſime deciſum habeamus à Iureconſultis hic ex animi vitiis mancipia, ac jumenta
minime redhibenda eſſe, & idcirco vix aliquid eſſe
poſſit, quod nos remorari debeat, quin minus ad ulteriora ad libitum tranſeamus, non ab re tamen exiſtimaverim determinare, in quibuſnam hujuſmodi
animi vitia conſiſtant, ut pateſiat, quænam proprie
animi vitia dicenda ſint, cum circa idipſum manifeſtiſſime errari compererim; quibus addendum,
quod aliquando vitia licet animi proprie ſint, à corpore tamen originem ducunt, ut dicemus, interdum
vero ſimpliciter ipſius animi ſunt, & nullam ex corpore originem habent, ſaltem accidentalem, nam
2 vitia ipſa animi à corporis temperatura naturaliter
pendent.
3 Sed antequam ad ulteriora procedamus, Philoſophis illud diſcutiendum propono, unde videlicet
ſit, quod humanus Animus divinus, immaterialis, immortalis, tot tantiſque vitiis obnoxius
ſit; animi vero brutorum corporei, materiales, mortales, neque tantis, neque tot vitiis itretiantur? reddit autem eam quæſtionem ſolutu difficilem, quod mores, in quibus maxima ac potiſſima vitiorum pars conſiſtit, à temperatura ipſa ſunt,
4 ut Gal. abunde docet in libro ad eam rem dicato,
5 homo cum inter cætera animantia optima temperatura dotatus ſit, ut idem Gal. demonſtrat *lib.* 1.
& 2. de temperam. minus quam illa vitiis implicari
deberet, quod tamen, ut dixi, contra evenit.
Sed hæc parumper à propoſito ſcopo abſunt, videndum nobis eſt, in quibuſnam conſiſtant animi
vitia, & cujus rei reſpectu dicitur vitium; dicamus
6 in tribus potiſſimum rebus ipſa conſiſtere, in animi nempe functionibus, in ejuſdem paſſionibus, &
in moribus.
7 Ea, quæ in functionibus animalibus conſiſtunt,
ſunt, quæ ipſius animi actiones depravant, ut ſunt
omnia dementiæ, & inſaniæ genera, de quibus in
titulo proprio de dementia jam dixi, & de quibus
etiam Plut. *in lib. de morb. anim. & corp. in princ.* adnotandum autem eſt, Vlpianum voluiſſe Fanaticum
eſſe vitioſum, & animi vitio non corporis laborare; ſciant tamen Iureconſulti, Fanaticos, Dæmoniacos, Fatidicos, & hujus farinæ homines numquam
ſine corporis vitio talia pati, ut prædicto titulo de
8 dementia ſatis probavi. & idcirco ſi ille phreneſim
voluit eſſe vitium corporis, quod ad animum pertingat, non minus etiam prædicta omnia vitia inter
eundem numerum recenſenda, quia à coinquinato
corpore, praviſque humoribus referto coinquinatur etiam animus, quem, cum corpore veluti inſtrumento utatur, depravari ſecundum ſuas operationes,
neceſſe eſt, ipſo inſtrumento depravato. quamobrem minus mihi probantur nonnulla allata circa
hanc materiam, à Thom. Act. *p.* 1. *cap.* 14. & maxime illud, quod noluerit, furioſos eſſe infirmos, quia
habent validas vires. quod ridiculum apud Medicos eſt, quemadmodum & alia ſimilia ibi allata.
Vitia porro, quæ animi paſſiones & affectus re- 9
ſpiciunt, notiora ſunt, quam ut neceſſe habeant, ut
de illis peculiaris ſermo inſtituatur, cum tamen eæ
animi paſſiones in duplici ſint differentia, eo quod
à duplici fonte originem habeant, ab hepate nimirum, in quo concupiſcibilis facultas à Philoſophis
reponitur, & à corde, in quo iraſcibilis ſedem habet, utraſque cum excedunt reddere animal vitio- 10
ſum notiſſimum eſt; tunc enim vitioſum animal
fit, cum in dolorum & voluptatum fuga, aut perſecutione, nec ut oportet, nec quando, nec quas
oportet, perſequitur aut fugit. Ariſtot. 2. *Moral.
Eudem. cap.* 6. Sed quænam ex iis vitiis in pejori conditione ſint, non niſi dignum ſcitu eſt; ac pro- 11
fecto videretur, magis prava exiſtimanda eſſe, quæ 12
circa Iraſcibilem fiunt; & ratio eſſe poteſt, quia cum
impetu, & violentia quadam fiunt, quæ violentia,
vel nullo modo, vel nonniſi maxima cum difficultate rationis imperium audit, quod evidenter patet
in Ira, in Timore, in deſperatione; quæ vero circa
concupiſcibilem conſiſtunt, cum eo impetu, ac violentia careant, ut manifeſtum ſit in deſiderio, in
Amore, in odio, in triſtitia, & hujuſmodi, ratione
facilius cohiberi poſſe credendum eſt; quæ autem 13
vitia magis inemendabilia ſunt, in pejori quoque
conditione eſſe, aſſerendum.
Tamen dicendum videtur, multo magis prava re- 14
putanda quæ ad concupiſcibilem ſpectant, quam
quæ ad Iraſcibilem, & ratio evidens eſt, quia illa
magis à ratione longinqua videntur, quamobrem 15
brutorum magis propria ſunt, quam hominum; videtur autem, iraſcibilem animali traditam potius ad 16
animum regendum, atque eſſe à Natura ipſi animo
tanquam miniſtrum, ac ſatellitem datam; concupiſcibilem vero magis ad corpus cuſtodiendum, unde
eſt, quod iraſcibilis videtur aliqua ex parte rationis
imperium audire, ut patet in ira, de qua dixi latius
titulo de dementia quæſt. 5.
Evidentius autem probatur, iraſcibilem eſſe magis rationi conſonam, quia paſſiones ad eam per- 17
tinentes, habent pro objecto bonum non niſi cum
difficultate acquiſibile, aut malum cum difficultate evitabile, at tam ad hoc bonum acquirendum,
quam ad tale malum evitandum media requiruntur; cognoſcere ergo videtur iraſcibilis talia media adeſſe, vel non adeſſe, & idcirco vario modo
movetur, prout offertur, aut non offertur medium
ad tale bonum acquirendum, vel tale malum evitandum. At concupiſcibilis objectum bonum eſt de
facili acquiſibile, & abſque ullo medio, aut quod
jam jam acquiſitum ſit, vel malum de facili eveniens, aut quod jam evenerit, ad quod fugiendum
neque habet, neque requirit medium. Licet autem
impetus iraſcibilis refrenari vix poſſit, Concupiſci- 18
bilis tamen adhæſio ad bona, vel mala oblata, omnino minus remediabilis eſt, ut patet in prædictis
paſſionibus.
His vero omiſſis, & ad Iureconſultos redeundo, 19
ſciendum, eſſe hic etiam aliquem dubitandi locum, an ſcilicet omnia animi vitia comprehendi
de-

debeant sub hac l. dispositione, & ratio dubitandi est, quia tam ex vitiis, quæ animi passiones respiciunt, quam ex iis, quæ ad mores spectant, potest interdum evenire ejusmodi morbus, ut tanquam caussa morbi possit redhibitioni locum facere; sunt enim ex hominibus plurimi, qui ex animi passione vehementi, nullo intercedente tempore ac facili
20 negotio in morbum labantur, ut ii præsertim, quibus ex iræ vehementia febris accenditur, aut qui ex mœrore syncopem, cordis tremorem, longas febres, & similes morbos incurrunt. Summo ergo jure dubitari poterat, an tales in redhibitione sint. ac mihi quidem maxime in redhibitione esse viderentur, si modo id connaturale, & consuetum illis sit, ut ex animi hac, vel illa passione in morbum incidant; & tunc non habebit locum l. dispositio, quod in hoc edicto comprehendi minime debeant animi vitia, quia tanquam caussa morbi, ut dixi, debent redhibitioni etiam caussam dare, non ad ipsa vitia, sed ad effectus inde subsequentes respicientes.

Atque idem etiam ex mea sententia dicendum esset circa ea animi vitia, quæ mores respiciunt, ut exempli caussa de ebrio, & guloso; si servus enim ebrietati studeret aut crapulæ, & quotiescumque inebriaretur, facile in morbum aliquem incideret, ut
21 fieri solet (nam plurimi ex ebrietate febrem, vertiginem, tremorem, apoplexiam, arthritidem, & mille alios affectus concipiunt, quemadmodum etiam ex crapula) hunc redhiberi posse dicerem; nisi fortasse illud obstare velis, quod hæc vitia possint à Dominis prohiberi.

Ac postquam de dispositione ad morbos concipiendos mentionem habemus, illud quoque deci-
22 dendum Iureconsultis propono, num scilicet redhiberi possit mancipium, aut Iumentum, quod constaret ex nimio labore exempli gratia in febrem incidere, aut si emeret quis servum, ut illum ruri præficeret, ille autem ruralis aeris injurias sufferre non posset, sed ex ea caussa facile ægrotaret, & cætera hujusmodi; in quibus omnibus casibus Iureconsulti videant, quid esset decidendum.

SVMMARIVM.

1 *Ex Medicorum denunciatione probatur, an quis ægrotet, vel sit valetudinarius.*
2 *Morbus, an sit gravis vel levis, Medicorum judicio remittitur.*
3 *Leves morbi non faciunt redhibitioni locum.*
4 *Glosæ intellectus ad l. Ob quæ vitia. §. Illud erit. rejicitur numero seq.*
6 *Graves morbi, neque Medicos, neque idiotam quemquam latere possunt.*
7 *Sonticus morbus unde dicatur.*
8 *Caussa sontica, id est caussa gravis.*
9 *Morbi quidam respective leves dici possent, cum graves sint.*
10 *Gravitas morbi hic qualis intelligatur.*
11 *Gravis morbus quis dicatur.*
12 *Gravis morbus est, ex quo quis Medicorum judicio periturus erat.*
13 *Gravis morbus ex hujus edicti dispositione quis dicatur.*
14 *Gravis & levis morbus dicitur respective ad multa. & vide num. seqq. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & 23.*
15 *Magnæ infirmitates æquiparantur morti.*
24 *Duas morborum species à redhibitione facienda Iureconsulti excipiunt.*
26 *Sonticus morbus comprehendit plures morborum species.*
27 *Sonticus morbus idem cum acuto. falsum, numero seq.*
29 *Sonticus morbus est perpetuus.*
30 *Acuti morbi 14. diebus judicantur.*
31 *Non datur certum genus morbi, sub quo sonticus comprehendi possit.*
32 *Sonticus morbus male pro peculiari morbo accipitur.*
33 *Sonticus morbus pro Epilepsia.*

De morbi gravitate, & levitate, & de morbo Sontico.

QVÆSTIO IV.

Ad l. Ob quæ vitia. §. Illud erit. & §. Idem ait.

CVm hic occasio nobis presentetur, ut de morbi gravitate, & levitate differamus, eam nullo modo prætermittendam esse duxi, cum quia ad hujus quoque edicti argumentum facere videtur, tum etiam quia ad alia permulta necessarium est de ea re disceptare; & præterquam quod Medicorum 1
denunciatione probatur, àn quis ægrotet, vel an valetudinarius sit, Schench. *de probat. num.* 23. aliquando etiam à Iureconsultis dubitari contingit, an morbus aliquis gravis, ac periculosus dicendus sit, nec ne, nostroque judicio, ac testimonio eam rem definiunt Gratian. *discept. for. cap.* 19. *num.* 19. 2
tom. 1. Rota *in Rom. Societ. apud Zacchiam de societ. decis. num.* 10. *num.* 6.

Hac igitur occasione sumpta, de ea re nunc verba faciamus, insimulque de Sontico morbo nonnulla in medium afferamus. Cum ergo Ædiles in hoc edicto, ut supra visum est, velint jubeantque redhiberi debere mancipia, seu jumenta morbosa, ne qui talia emunt à venditoribus decipi valeant, hoc non semper, neque in omni morbo locum habere determinarunt; levem enim morbum, ut pu- 3
ta, levem febriculam, mediocre ulcus, vulnusculum, & hujusmodi, ob eorum levitatem redhibitioni caussam non debere dare voluerunt. neque etiam de sontico morbo loqui Ædiles in hoc edicto, traditur *in l. Ob quæ vitia. §. Illud erit adnotandum.*

Licet Glos. videatur velle, textum prædictæ legis 4
ita esse intelligendum; tanquam si dixisset, Illud erit adnotandum, quod generaliter scriptum est, non de sontico tantum morbo intelligendum esse; hoc est, id quod generaliter scribitur non esse solum intelligendum de sontico morbo, qui ob sui gravitatem absque dubio redhibitioni locum facit, sed etiam de aliis, qui non ita graves, ut sonticus, sunt. At si licet mihi per Legumperitos quicquam circa textum legalem proferre, & ultra septa, ut ajunt, transilire, Glossa videtur non bene textum illum 5
intellexisse; nam contrarium apparet voluisse sibi Pomponium, cum dicit, non intelligi de Sontico morbo id, quod generaliter de aliis scriptum est, & quia hoc mirum videri cuiquam poterat, quod alii morbi locum redhibitioni faciant, sonticus autem, qui morbus maxime gravis est, nequaquam, idcirco Pomponius ad tollendam hanc

hanc admirationem subdit. Nec mirum hoc videri debet, subjungens caussam, cur Sonticus morbus à generali illa dispositione sit excipiendus, dicens: Nihil enim ibi agitur de ea re, cui hic ipse morbus obstet, intelligo, venditioni, neque enim mancipium, aut jumentum graviter ægrotans venale quisquis sit exponit, aut si exponat, nullus est, qui illud graviter ægrotare non cognoscat, tales enim morbi veluti essent acuti, non solum Medicos, sed neque
6 idiotam quemquam latere possunt. Gal. 1. *de dieb. decret. cap. 6. col. 4.*

Cum ergo edictum de Sontico morbo ob commemoratam rationem non loquatur, & aliam, quam dehinc addam, videndum jam qualis morbus sonticus dicendus sit; ac primo intelligamus necesse est,
7 quid hæc vox Sonticus, importet; dicitur ergo sonticus morbus, quasi sons, hoc est nocens, eo quod plurimum noceat, & dicitur morbus gravis, & magni momenti, qui hominem manifesto exponit discrimini; sic etiam caussa gravis, dicitur sontica, ut auctor testatur in adagiis. Catull. lib. 1. Eleg. 8.

—— *non illi sontica caussa est.*

8 Itaque sonticum hic ego accipio, prout contraponitur levi, ac salutari morbo.

Quibus sic stantibus notandum, ut videamus quis morbus sontici nomen mereatur, quod multi leves morbi dici possent respective ad aliquid, qui
9 tamen re ipsa gravissimi sunt, ac pro talibus existimandi; & ne longe extra lyram vagemus, pro exemplo utamur iisdem morbis tanquam levibus à textu nobis propositis; Febricula dici posset etiam Ectica in suo præcipue exordio, & febricula admodum levis: nam neque ullo symptomate, neque ulla molestia sese prodit, nec solum indoctos & inexpertos, sed etiam doctos ac expertos Medicos, immo & ipsum ægrum decipit, qui neque se ipsum ægrotare cognoscit; neque enim insigni, ac non consueto calore, neque siti, neque capitis dolore, neque vigiliis, neque inappetentia, neque alio ullo affectu præter naturam molestari sibi videtur, quamobrem & ob id, quod in principio non cognoscantur, curatu difficiliores fiunt hujusmodi febres. Levis ergo tunc quidem hæc febris dici posset, cum vix hominem à consuetis muniis obeundis impediat; gravissima tamen est ex sua natura, ac sontica dici potest, eo quod vim graviter nocendi habeat, ut quæ certo tramite hominem ad interitum perducat. eodem etiam pacto levis lippitudo, de qua textus ipse, quæ facile ex levi gravissima evadit, & hominem ad cœcitatem impellit. Quin etiam omne vulnus, in quo modica omnino unitatis solutio appareat, vulnusculi nomine insigniri potest, & leve dici, cum tamen vulnusculum tenuissima acu inflictum gravissimum, ac sonticum esse aliquando possit, ut si nervum pupugerit, si penetrans sit, si principem partem læserit. Sal. *in* 1. *de morb. text.* 14.

Vlcus quoque mediocre talem partem infestare potest, & ejus naturæ esse, ut vel animal ad manifestam mortem trahat, vel nobilem aliquam actionem impediat, vel simile quicquam præstet, cujus respectu non solum non leve, sed omnino grave, ac
10 sonticum dici mereatur, & tamen hæc Sontici morbi nomine non insignienda, respectu dispositionis hujus edicti, quia gravitas morbi talis intelligitur hic, ut de præsenti gravis sit, & valde noceat, ita ut facillime cognoscatur.

Duobus autem potissimum modis, ut ad hujus edicti propositum facere videtur, gravis, aut levis 11
morbus nominari potest; ac primo gravis dicitur morbus periculosus, qui animal ad interitum de facili trahere possit; atque hac ratione Iureconsulti gravem morbum nominant, ex quo quis Medico- 12
rum judicio periturus erat. Mascard. *de probat. Conclus.* 1170. *num.* 13. *vol.* 3. levem autem contrà salubrem omnem morbum vocare licet, ut de quartana, quæ jam sperni potest, & de febricula non magnæ considerationis habetur hic in cit. *l.* 1. *§. sed sciendum.*

Secundo modo gravis morbus dici potest, prout ad rem nostram facit, ex eo, quod ita levis non sit, 13
ut redhibitionem non admittat, ut Tertiana, & hujusmodi; hæc enim attenta hujus edicti dispositione gravis morbus dici potest, prout contraponitur ei, qui ita levis est, ut ob suam levitatem in consideratione non habeatur, & locum redhibitioni nullatenus faciat. Sed extra materiam redhibitionis morbus gravis, vel levis dici potest respective ad multa; & primo, respectu actionis, quæ à mor- 14
bo depravatur, attenta ejus præstantia, ut exempli gratia febris gravis morbus dicitur ob id, quod vitalem actionem depravet; sic & syncopis, & hujusmodi.

Secundo, respectu particulæ laborantis, ut eadem 15
febris gravis morbus dici potest, quia cor obsidet vitæ ipsius fontem, & auctorem.

Tertio, respectu etiam propriæ naturæ ac essen- 16
tiæ morbus appellatur gravis, ut ipsa febris, quia ex sua natura nativum calorem devastat, gravis morbus dicitur, sic etiam morbus acutus quicunque sit, nam hic cum velocitate sui finis est morbus magnus. Gal. 2. *Aphor.* 19. Magnæ autem infirmitates non 17
solum graves sunt, sed æquiparantur morti. Paris. *de resign. benef. lib.* 5. *quæst.* 3. *num.* 27.

Quarto, ex accidentium concomitantia; mor- 18
bus enim qui plura, & majoris ponderis symptomata afferre solet, magis etiam gravis dici debet. Gal. 3. *de Cris. cap.* 4. *Class.* 4.

Quinto, respectu naturalis status, quantum enim 19
morbus à naturali statu recedit, ac elongatur, ad tantam magnitudinem pervenisse dicendus, qui multum ergo ab eo recedit, gravis, qui parum, levis appellatur. Gal. 1. *de art. Curat. ad Glauc. c.* 1. *Class.* 7.

Sexto morbus gravis dici potest, morbus contagiosus, etiamsi non interimeret, ut morbus gallicus, lepra; nam ubi reperitur malignitas, magna etiam fieri vitia asserendum. Gal. 4. *Meth. cap.* 6. *class.* 7. at ubi est contagium, ibi humorum malignitatem præsentem esse necesse est. 20

Septimo, gravis dici posset morbus (& maxime 21
ad hujus edicti dispositionem) qui sit curatu difficilis, ut idem morbus Gallicus, Podagra, Nephritis, Calculus, & hujusmodi.

Octavo, respectu exitus quis morbus etiam ad 22
præsens levis, gravis nomen mereri potest, ut exempli gratia, destillatio ad pectus, vel lienis, vel hepatis obstructio, illa enim asthma, phthisim, inflammationes spiritualium, & hujusmodi mala parere potest, & hominem interimere, hæc longas febres, Cachexiam, Hydropisim, & similes.

Nono, morbus potest dici gravis & magnus relative ad vires ipsius ægrotantis; quippe cum morbi quidam contemnendi, ubi hominem validis viribus dotatum offenderint, non contemnendi, imo graves evadunt, & periculosi si hominem imbecillum, & magna cum virium exolutione adoriantur.

Deni-

Denique ad Ædilium mentem quilibet mor-
23 bus gravis dicendus eſt, qui uſum aliquem corporis neceſſarium adimit impeditque. tales enim levibus contraponuntur, qui redhibitioni locum non faciunt. Si quis tamen ex Medicis deſiderat ſcire, quis morbus vere dici debeat magnus præ cæteris, legat Salium *in* 1. *de morb. text.* 14. & Io. Raphaël. Moxium *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 4.

Ædiles ergo duas ſpecies morborum à redhibi-
24 tione facienda excipiunt, unam propter eorum levitatem, quia nullum uſum, aut operam neceſſariam mancipii, aut Iumenti impediunt; aliam propter gravitatem, ob quam adeo omnibus patent, ut fraus vendentis præſumi non poſſit, cum vendant: nam ſi quis talia mancipia, ſeu jumenta emat, ſciens emiſſe exiſtimandus eſt, ut dixi; & hanc ultimam morborum ſpeciem ſonticam appellarunt Iureconſulti; eſt enim ſonticus morbus, qui vim graviter nocendi habet, ut in l. *Quæſitum. ff. de re judic. l. Morbus.*
25 *ff. de verb. ſignif. l. Animi.* §. *Quoties.* & *l. Ob quæ vitia.* §. *finali hic.* Aul. Gell. *Noct. Attic. lib.* 20. *cap.* 1. & exemplificatur quoque de febre in *l. quæſitum.* jam ſupra citata.

26 Apud nos autem quis proprie debeat dici ſonticus morbus, definiri poſſe non credo, quia comprehendit plures, & varias morborum ſpecies. Suſpicatus tamen aliquando ſum, ſonticum mor-
27 bum apud nos eſſe eundem cum acuto, nam acutus morbus abſque dubio vim graviter nocendi habet, ut qui cum celeritatate ſui motus adjunctum ſemper habeat periculum. Gal. 2. *de diebus decret. cap.* 12. *claſſ.* 4. Concil. *diff.* 133. & facit Hipp. auctoritas *in lib. de vict. rat. in morb. acut. in princ.* & Celſ. *lib.* 3. *cap.* 1. ſed conſideravi eſſe nonnullos morbos, qui
28 apud nos inter acutos non connumerantur, ſonticos tamen ad Iureconſultorum mentem dici debere, ut eſſet arthritis, febris lenta, ſed gravis, hydrops, epilepſia, & hujuſmodi.

Sed in ſupra citata *l. animi.* §. *quoties.* dicitur, ſonticum morbum eſſe perpetuum, neque tempore
29 finiri, cum tamen in aliàs citata l. *quæſitum.* febris pro ſontico morbo acceptetur, & morbi acuti abſque dubio ſontici dici mereantur; tam febris autem, quam acuti morbi omnes tempore, & illo qui-
30 dem brevi finiuntur; nam 14 diebus judicantur, ut ex Hipp. ſent. *Aphor. ſect.* 2. *Aphor.* 23. patet; licet Sarnus apud Pariſ. *lib.* 12. *de reſign. benefic. quæſtione* 8. *num.* 1. ad 20. diem eos protrahat. cui favet mirum in modum Valleſ. *in Epid.* ſed Hipp. auctoritas eſt manifeſta. non ergo, ut libere fatear, ſcio quid ſibi velit lex in hoc, cum vult, ſonticum morbum eſſe perpetuum, utrum nempe perpetuum dixerit, id eſt, continuum, & abſque ulla interpolatione, nullam habentem quietem, niſi ex toto dimittat; an maluerit perpetuum dici, quod nullo tempore, vita durante, finiatur, & intermittat, ut in *l.* 1. *ff. pro ſocio.* ac profecto ego priorem ſenſum amplecterer, vel perpetuum acciperem pro non brevi, ſed longo, ut accipit Gloſſ. *in l. unica furt. adv. naut.*
31 quomodocunque ſit non habemus nos, ut dixi, certum genus, ſub quo omnis morbus ſonticus comprehendi poſſit, quia & acutis, & Chronicis, & perpetuis, & interpolatis, & aliis quibuſcunque ſontici nomen applicari poteſt. ſatis ſit ll. bene explicaſſe id, quod ſibi volunt hac voce denotare, hoc eſt, morbum gravem, ac valde nocentem.

32 Ex quibus patet, male accipi interdum apud Medicos ſonticum morbum pro peculiari aliquo affectu, niſi per antonomaſiam id faciant, ut apud Plin. *lib.* 36. *cap.* 19. qui ex Gagate lapide deprehendi ſonticum morbum tradidit; ubi procul omni dubio ſonticum morbum pro Epilepſia accepit: nam hoc lapide Epilepſiam deprehendi notum eſt. & teſtatur Æmil. Macer. lib. 5. de mat. med. cap. 18. dicens:

Accenſus prodit fumi nidore caducos.

Quo loco Cornarius Plinii verba recenſet, & 33
cum Macri verbis comparans, teſtatur Plinium pro ſontico morbo intellexiſſe Epilepſiam, quod firmat etiam Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 53. *in ſchol.* ſed eſſe hoc nomen commune multis morbis, & ex ſuperioribus, & ex ipſomet textu apertiſſime patet.

S V M M A R I V M.

1 *Melancholici nomen tripliciter acceptum.*
2 *Melancholicus, id eſt, vir temperatura melancholica.*
3 *Melancholicus pro triſti.*
4 *Melancholicus pro inſano.*
5 *Textus Melancholici nomen quomodo acceperit. vide num. ſeq.*
7 *Budæus erroris notatur.*
8 *Fatui an redhiberi poſſint.*

De Melancholicis, & Fatuis.

Q V Æ S T I O V.

Ad l. 2. & l. Ob quæ vitia. §. *idem Pompon.*

TAm de Melancholicis, quam de fatuis verba aliàs feci in proprio titulo de dementia, & morbis omnibus, qui rationem lædunt; nunc autem de iis ipſis, prout ad rem hujus edicti facere videtur, nonnulla in medium afferre par eſt, ut quædam, quæ hic dubium excitare poſſent, diluantur. Cum ergo enarraſſet Vlpianus in l. 1. quod Ædiles in hoc edicto non loquebantur de Animi vitiis, & idcirco diſponerent ex ea cauſſa mancipia non eſſe redhibenda, exemplificabat in §. *final.* de his, quæ ſupra modum timida, vel invida, vel iracunda, vel avara ſunt; quibus Cajus in l. ſeq. addidit etiam Melancholica. Vbi notandum, quod hoc nomen Me- 1
lancholici apud nos tripliciter accipi conſuevit, primo pro temperatura melancholica, & ſic accipitur, cum Melancholicos dicimus eſſe libidinoſos, cujus 2
rei cauſſam quærebat Gal. *comm.* 3. *in* 6. *de morb. vulg. text.* 17. *claſſ.* 3. ſic etiam & de cibis nonnullis dicimus, quod Melancholici ſint, hoc eſt, temperatura frigida & ſicca, & melancholicum ſuccum generantes, ut de carne leporina dicebat idem Gal. 3. *de loc. aff. cap.* 18. *claſſ.* 4. quod eſſet admodum melancholica. & 1. *de Alim. fac. cap.* 18. *claſſ.* 2. præcipiebat in Autumno eſſe abſtinendum à cibis melancholicis. 3

Secundo modo Melancholici nomen ſumitur, prout contraponitur hilari, & ſignificat idem, quod mœſtus & triſtis, qua ratione quærit Ariſt. cur homines ſcientiis, virtutibus, & artibus inſignes, & eminentes Melancholici, hoc eſt, triſtes, & minus hilares fuerint, ita ut etiam melancholicis morbis tentati ſint; & rationem reddit *ſect.* 30. *probl.* 1. ex Iureconſultis Cavar. *de Med.* & *ejus Offic. par.* 2. *num.* 56. ad quod facit illud Eccleſiaſtis *cap.* 7. *verſ.* 5. Cor ſapientium, ubi triſtitia eſt.

4 Tertio modo Melancholici dicuntur, qui melan-
cholici humoris vitio abſque febre inſaniunt, de
quibus Gal. 3. *de loc. aff. cap. 7. claſſ. 4. & alibi plu-
ries.* Cajus ergo in prædicta l. 2. Melancholici no-
men non pro eo accipit, quod temperatura Melan-
5 cholicum denotat, hoc enim vanum fuiſſet adno-
taſſe; ſed dubium eſt, an acceperit pro Melancho-
lico in ſecundo ſenſu, hoc eſt, triſti, & in omnibus
actibus, in loquela, in moribus, in aſpectu, mœ-
ſtitiam præſeferente, vel potius pro Melancholico
in tertio ſenſu, hoc eſt, ex melancholiæ vitio inſa-
niente. Sed patet, ipſum de Melancholico in hoc
tertio ſenſu non fuiſſe locutum, quia Melancholi-
cum ſic accipitur pro morboſo, & melancholia ſic
accepta morbus ex iis eſt, quæ ex corporis impuri-
tate originem trahentia ad animum uſque pertin-
gunt, eumque inficiunt, & labefactant; ſimilia ve-
ro vitia dare redhibitioni cauſſam ſancitum jam re-
periebatur *in l. 1. §. Interdum. & in l. Ob quæ vitia.*
6 *§. Idem Pomponius. & alibi.* quamobrem patet; le-
gem hanc non poſſe loqui de mancipio melancho-
lico in hoc ſenſu accepto; unde reſtat, quod loqua-
tur de Melancholico in ſecundo ſenſu, triſti nem-
pe, & mœrente, ſive hoc ex propriæ, ac innatæ
temperaturæ propenſione, ſive ex accidentali qua-
dam cauſſa adveniat; de talibus enim, ut de timi-
dis, avaris, invidis, & hujuſmodi, in præcedenti l.
in fin. dubitabatur, cum tales omnes vitioſos ap-
pellari poſſe, non controvertendum. quia tamen
vitia hujuſmodi ad animum ſolummodo pertinent,
idcirco ſimilibus vitiis obnoxios ſervos redhiben-
dos non eſſe declaravit Vlpianus, eamdemque ob
cauſſam, neque Melancholicos, aut triſtes in red-
hibitione debere eſſe in l. hac addendum putavit
Cajus, cum hujuſmodi vitia nullum uſum, miniſte-
riumque in homine, aut jumento impedire ſaltem
notabiliter conſueſcant. Ex quibus patet error Bu-
7 dæi in annotationibus hic, qui Melancholicos vult
hic dici eos, qui atræ bilis vitio tenentur, quos
morbos animi eſſe, non corporis volebat: quod ta-
men ſimpliciter falſum eſt; hoc enim, ut dixi, ex iis
vitiis eſt, quæ ex corporis impuritate uſque ad ani-
mum perveniunt, ut in centies citata. *l. 1. §. Inter-
dum.* ubi de phrenitide mentio habetur, à qua qui-
dem nihil differt melancholia, hoc eſt, inſania me-
lancholica, niſi febre, & cauſſa materiali, in phre-
nitide enim febris præſens eſt, in melancholia ne-
quaquam; & phrenitis ex bile fit, vel ſanguine
bilioſo, melancholia vero ex atra bile; cæterum
tam in phrenitide, quam in melancholia homo de-
lirat, & inſanus fit; in utroque ergo caſu, ut inſanus
redhibend.

Circa fatuos præterea dubium movebat Vlpia-
nus, *in l. Ob quæ vitia. §. idem Pomponius.* an nem-
8 pe redhibere eos per edictum hoc liceat, nec ne;
diſtinguebat autem prudentiſſime quidem dicens,
quod ſi fatuum accipiamus pro non valde ſapienti,
ut ſunt, quos craſſæ Minervæ homines appellamus,
tunc redhibitioni non ſit locus; neque enim hujuſ-
modi fatuitas videtur ſervi miniſterio inſigniter
obeſſe; at ſi fatuum intelligamus pro omnino inſi-
pienti, ita ut ejus uſus, vel nullus, vel modicus, &
in modicis rebus eſſe poſſit, tunc redhibendum eſſe
ſtatuit. Nos de fatuis, eorumque differentiis, ac na-
tura longioribus egimus titulo primo quæſt. 7. ad
quam Lectorem remittimus.

S V M M A R I V M.

1 *Conjugi leproſo, an ſanus teneatur reddere debitum matrimonii.*
2 *Leproſus an à commercio hominum abjiciendus.*
3 *Lepræ plura genera.*
4 *Impetiginoſum non eſſe redhibendum, an bene definitum.*
5 *Impetiginoſum, pro quo acceperit text. ex Gloſſ. rejicitur ibid.*
6 *Impetigo impedit membrum affectum.*
7 *Impetigo quid ex Medicis.*
8 *Impetigo, quid proprie Fracaſtorio.*
9 *Impetigo vulgaris apud Celſum ſub papularum nomine comprehenditur.*
10 *Celſi Papulæ ſunt Volatica, quæ Lichenis dicitur.*
11 *Papulæ ſi non ſanentur, in impetiginem tranſeunt.*
12 *Papulæ & impetigo idem non ſunt.*
13 *Impetigines, & Lichenes idem.*
14 *Impetiginis quatuor ſpecies.*
15 *Impetigo, & lepra morbi affines ſunt.*
16 *Tex. hic non loquitur de Impetigine, id eſt de Pſora, & lepra.*
17 *Lepra morbus maximus.*
18 *Pſora, & lepra totum corpus inficiunt, ut plurimum.*
19 *Tex. hic non loquitur de Mentagra.*
20 *Text. non loquitur de Volatica.*
21 *Text. loquitur de Impetigine ſecundum communem loquendi modum.*
22 *Impetiginis duæ ſpecies.*
23 *Levis Impetigo quid.*
24 *Scabies, ac pruritus interdum in lepram degenerant.*

De Impetigine, Prurigine, & Scabie.

QVÆSTIO VI.

Ad l. Pomponius. §. Trebatius. & ad l. vel protervi.

OCcaſione Impetiginis de lepra etiam nonnulla
dicentur, de qua occurrit ipſis quoque Iure- 1
conſultis interdum agere, cum quærunt, an conju-
gi leproſo ſanus teneatur reddere debitum matri- 2
monii, ut DD. *in c. quoniam de conjug. leproſo.* & 3
cum dubitant, an à commercio fidelium leproſus ſit
abjiciendus, nam hoc in omnibus lepræ generibus
habere locum non dicendum, quia lepræ plura ge-
nera ſunt, ut Medicis notum eſt, & notant ex Iure-
conſultis plures, Brun. *de ſponſ. & matrim. concl.* 8.
num. 8. Circa impetiginem ergo dubitare contin-
git, quia non conſtat, quid pro impetigine accipien-
dum ſit, & de qua impetigine loquatur textus, cum
plura ejus genera aſſignentur; ſed & dubium facere
poteſt, an recte determinaverit. l. Impetiginoſum
non eſſe redhibendum, ſi affecto membro commo-
de uti poſſit, multa etenim huic rei maxime obſtare
videntur, ut deinceps videndum. Nec mirum videri 4
cuiquam debet, quod tantopere circa impetiginem
dubitare occurrat, cum inter Medicos confuſio
quædam, nec ea quidem modica orta ſit circa ejus
nominis proprietatem, & ejus morbi naturam, ac
differentias, ut teſtatur Cæſalp. *lib. 4. Art. Medi.
cap. 15.* neque adhuc apud ipſos ſatis conſtat, quid
proprie impetigo ſit; quamobrem neque illud in
admirationem nos trahat, quod Gloſſ. hic impeti- 5
ginoſum pro lentiginibus reſperſo acceperit, quod
tamen & falſum eſt, & ex ipſo textu falſum eſſe ſa-
tis

tis declaratur. ubi impetiginosus, sanus esse dicitur,
6 si affecto membro recte uti valeat; unde collige, im-
petiginem secundum Iureconsulti intentionem esse
talem morbum, qui membrum affectum impediat
aliquando, & sic duplicem esse, aliam mitiorem,
alteram vero ferociorem, ac immitem, quod & cum
nonnullorum Medicorum auctoritate consonat, ut
posthac videbimus. At hæc de lentiginibus verifica-
ri non possunt, quæ semper unius rationis sunt, ne-
que ullum impedimentum membris ullo in tempore
præbere solent; unde recte concludendum est, Vl-
pianum non accepisse impetiginosum pro lentigi-
noso, neque enim apud rei Medicæ peritos impeti-
gines cum lentiginibus confundi unquam compertum est, cum & caussa, & accidentibus, & loco
affecto, ac plerisque aliis rebus inter se differre ma-
nifestum sit.

Cum igitur Glosæ expositio vera non sit, aliam
veriorem afferre nos par est, sed quia, ut dixi, ne-
que inter ipsos Medicos constat, qualis proprie
morbus sit impetigo, idcirco ante varias ipsorum
Medicorum opiniones, sed brevibus exponamus;
deinde ad præcipuum intentum assequendum acce-
7 demus. Medici omnes in hoc conveniunt circa Na-
turam impetiginis, esse siquidem cutis asperitatem
cum ingenti prurigine. Fernel. *Pathol. lib. ult. cap.* 4.
dissentiunt tamen in hoc, quod, cum plura sint cu-
tis vitia, quibus ea definitio aptari potest, alii alte-
ri vitio magis convenire nomen impetiginis vo-
lunt; Nam Fracast. *lib.* 2. *de morb. contag. c. ult.* vo-
8 luit, Impetiginem sic dictam non aliud esse, quam
lepram, quod etiam apud Celsum verificari con-
tendit Mercurial. *de morb. curan. lib.* 2. *cap.* 5. sed
Amat. Lusitan. *Curat. Medic. cent.* 2. *cur.* 27. Vid.
de curat. gener. lib. 6. *cap.* 8. & Cæsalp. *ubi supra*, Im-
9 petiginem vulgarem apud Celsum sub papularum
nomine pertractari voluerunt; quam tamen opinio-
nem respuit, & confutat Fracast. *ubi proxime*, qui
Celsi papulas non alium esse morbum asseveranter
firmat, quam quem vulgo volaticam appellamus, &
10 Græci olim Lichenas dixerunt. Sed papulas non es-
se impetiginem proprie dictam, ex ipso Celso elici
11 potest, qui papularum secundam speciem, si non sa-
nescat, in impetiginem converti dicebat. sic & Scri-
bon. Larg. *de composit. med. c.* 244. ad papulas. & *cap.*
249. ad impetigines medicamenta proponit. & Plin.
qui *lib.* 3. *de re med. cap.* 39. de papulis agit, & *cap.* 44.
de impetigine. & Priscian. *lib.* 1. *ad Timot. cap.* 16.
de Papulis verba faciens, si ex reliquiis, inquit, pa-
pularum impetigo faciem, vel cætera membra oc-
cupaverit. Ergo omni procul dubio apud Latinos
12 papulæ, & impetigo idem non sunt, licet affines
morbi existant. His illi respondere poterunt, papu-
las Celsi esse vulgarem impetiginem, & sic apud
alios; impetiginem vero proprie sic dictam à Cel-
so & aliis, aliam à vulgari esse.

13 Plurimi autem videntur in hoc concordare, quod
impetigines una eademque res sint cum Licheni-
bus, quæ tamen opinio, ut dixi, Fracastorio minus
probatur, qui contendit, impetiginem esse lepram,
ac profecto, si Fernelio credimus, verum quidem
est, lepram esse impetiginis speciem, & fortasse con-
cedi posset, quartam impetiginis speciem apud
Celsum lepram esse, non tamen inde sequeretur, om-
nem impetiginem lepram esse.

Si autem verum est apud Macrum *de herb. lib.* 2.
c. 7. & *lib.* 4. *c.* 19. Impetigines vocari Zernas, ut tam
Cornarius, quam Atrocianus volunt in illis verbis:

Zernas, & Lepras cura compescis eadem, &
Lepras, & Zernas curat.

quod etiam Manard. tenet *epist. lib.* 7. *epist.* 2. qui
Zermas legit, jam videtur, impetiginem vel unam
eandemque rem cum lepra esse, vel morbum valde
contiguum ex Macri intentione, cum utrumque iis-
dem remediis curet; quod maximopere faveret
Fracastorio, & Mercur. quibus etiam mirum in mo-
dum faveret ipse etiam Hipp. quem nihil differentiæ
ponere inter utrumq; apparet, quod & Avic. admit-
tere videtur *sept.* 4. *tract.* 3. *cap.* 4. nam vel parum in-
teresse inter unum & alium morbum voluit, vel fal-
tem ipsam lepram, quam Albaras nigram vocat, esse
impetiginis speciem; nec longe abest à Celsi, &
Fern. opinione, qui impetiginis quatuor species as- 14
signarunt, quas Fern. nominibus impetiginis, vel
lichenis, pruriginis, psoræ, & lepræ insignivit.

Denique impetiginis, & lepræ morbos affines es- 15
se, & eorum nomina confundi, constat ex eo, quod
plures Medicorum proponentes medic. nonnulla
ad varios morbos, de his in titulo scribunt, ad im-
petigines, & lepras, & utrumque iisdem prorsus
medicamentis curant, ut videre est apud Marcell.
cap. 19. *de Medicam.* apud Macr. *ubi supra*, apud
Dioscoridem *millies*, & *alios*.

Nobis ad præsens cognoscere satis sit, de qua im-
petigine intellexerit Vlpianus, cum impetiginosum,
qui affecto membro bene utatur, non esse redhi-
bendum statuit; ac primo quidem de psora, & lepra 16
non esse locutum, satis superque patere potest, quia 17
tam psora, quam lepra non solum morbus est, sed
etiam morbus magnus; immò ab Æmilio Macro
lib. 1. *cap.* 15. vocatur lepræ species quædam om-
nium morborum maximus, in his carminibus:

Est lepræ species, Elephantiasisque vocatur,
Quæ cunctis morbis major sic esse videtur,
Vt major cunctis Elephas animalibus exstat.

Nec tantum subjecti, in quo est, ratione apprime
noxia lepra est, sed respectu etiam cujuscunque cum
talibus familiariter viventis, quia contagiosa est,
aliisque facile communicabilis, ut tradunt Aven. *sui*
Theis. lib. 2. *tract.* 7. *cap.* 12. Fracast. & Mercur. *lo-*
cis supra citatis. adde quod psora, & lepra totum 18
corpus, ut plurimum inficiunt, impetigo vero, de
qua textus hic, potest esse in membro particulari.

Neque de Mentagra textus loqui potest, quia & 19
ipsa morbus est periculosus, & contagio communi-
cabilis. Plin. *lib.* 2. *cap.* 56. Neque loqui potest de
volatica (quam Mentagram esse contendit Vidius
lib. 6. *de Curat. gener. cap.* 8.) quia hæc faciem de-
fœdat, & oculis interdum mirum in modum officit,
& alia multa incommoda affert, de quibus practi-
cantes. reliquum ergo est, ut textus loquatur de 21
impetigine secundum communiorem loquendi mo-
dum, cujus duæ species assignantur, levis nempe,
vel mitis, & aspera, vel fera; textum non loqui de
utraque specie certum est, sed tantum de miti, quæ
aliquando etiam jejuni saliva sanatur, est autem hæc 23
impetigo levis exasperatio cutis cum levi pruritu;
nam alia est magna exasperatio cutis cum ingenti
pruritu, & hæc membra impedit facillime ab eo-
rum operatione; immo adeo lepræ cognata est, ut
in eam facillime mutetur, ut omnes sentiunt supra
citati Auctores, ac cæteri, qui de his verba fa-
ciunt. quod etiamsi talis impetigo usum membri
non impediret, tamen respectu imminentis pericu-
li servus impetiginosus redhiberi posset. & idem for-
tasse esset dicendum de pruritu, & scabie, si nomi-

ne pruritus, & ſcabiei hic in l. *Vel protervi.* omnis pruritus, & omnis ſcabies comprehenderetur; nam quidam ex his morbis facile in pſoram, & lepram
24 tranſeunt, præterquam quod contagioſi ſunt, tradente experientia, & notante Ariſtot. 7. *problem.* 4. Alex. 2. *probl.* 43. Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 2. *claſſ.* 3. quæ multo magis procederent in jumentis, ac pecoribus, quibus & contagioſi, & pernicioſi hi morbi ſunt. Vnde Iuven. Satyra 2.

— *Dedit hanc contagio labem,*
Et dabit in plures: ſicut grex totus in agris
Vnius ſcabie cadit, & porrigine porci.

Iam ergo patet, textum non de quocunque pruritu, & ſcabie loqui, ſed de leviori, & quæ facili negotio ſanari poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Nomine Spadonis, Eunuchi, & hujuſmodi, quid hic intelligatur.*
2 *Eunuchi, vel naſcuntur tales, vel ex accidenti fiunt.*
3 *Eunuchi à natura ſunt vel ex vitio teſtium, vel ex vitio penis.*
4 *Eunuchorum, qui teſtibus à natura carent, diviſio.*
5 *Eunuchi ex penis vitio, improprie tales dicuntur.*
6 *Eunuchorum, qui ex accidenti fiunt, duplex differentia.*
7 *Eunuchi quot modis fiant ab arte.*
8 *Eunuchis aliquando unus, interdum ambo teſtes exciduntur.*
9 *Secundus eunuchandi modus.*
10 *Tertius modus eunuchandi.*
11 *Homines ex Lamiarum præſtigiis eunuchantur.*
12 *Eunuchi, & ſpadones ex morbo quomodo fiant.*
13 *Eunuchorum alii Veneri habiles, alii non.*
14 *Eunuchi, ſpadonis, & caſtrati nomen, vel ſtricte ſumitur, vel late.*
15 *Spadonum appellatio late patet, ſed abuſive. reprobatur ex Fuchſio num. ſeq.*
17 *Spadones apud Fuchſium, qui ſint.*
18 *Spadones à verbo Græco Spao dicuntur.*
19 *Hypoſpadiæi qui.*
20 *Spado ſemen non generat, Hypoſpadiæus maxime.*
21 *Spado ſanari non poteſt, Hypoſpadiæus poteſt.*
22 *Spadonis nocumentum eſt in teſtibus, Hypoſpadiæi in pene.*
23 *Spadones impedimento ablato generare poſſe, quomodo dixerit Iureconſultus.*
24 *Eunuchi nomen, quibus proprie aptetur.*
25 *Eunuchus adoleſcens dicitur, Spado grandior natu.*
26 *Eunuchi ex aliis, qui dicantur.*
27 *Eunuchorum appellationem eſſe generalem, refellitur ibid.*
28 *Eunuchus quaſi lecti cuſtos.*
29 *Eunuchi dicuntur, quod bonæ mentis ſint.*
30 *Eunuchi ſunt malorum morum.*
31 *Eunuchus proprie dicitur ſine teſtibus natus, aut ante pubertatem exectus.*
32 *Caſtrati nomen quibus conveniat.*
33 *Caſtrare pro amputare.*
34 *Caſtrati appellandi, quibus arte teſtes exciſi ſunt.*
35 *Caſtrati nomen quibus conveniat ex Cujacio.*
36 *Ectomiæ dicuntur execti.*
37 *Thladiæ ſunt, quibus teſtes ſunt attriti.*
38 *Thlibiæ qui ſint.*
39 *Thlibias facere quid apud ll. in l. Is quoque. ff. ad l. Cornel. de ſicar.*
40 *Thladiæ à Thlibiis, in quibus differant. refellitur num. ſeq.*
42 *Calvinus erroris notatus.*
43 *Spado an recte pro ſano pronuntietur.*
44 *Caſtrationi homines plurimam jacturam vigoris faciunt.*
45 *Caſtrati neque viri ſunt, neque mulieres.*
46 *Caſtrati ſunt tertium genus hominum.*
47 *Pravitas morum non ita locum habet in ſpadonibus, qui uno teſte privantur, ut in aliis.*
48 *Fœminæ quoque interdum caſtrantur.*
49 *Fœmina exciſis teſtibus mari caſtrato ſimilis ſit.*
50 *Fœminas caſtrare magis operoſum, quam mares.*
51 *Sterilis ex corporis vitio non ſana dicitur.*
52 *Fœmina, quæ eſſet caſtrata, non ſana dici deberet etiam unico teſte exciſo.*

De Spadonibus, & Eunuchis.

QUÆSTIO VII.

Ad l. Pomponius. §. Spadonem. ad l. Aediles ajunt. §. ſed enim. & ad l. ſin autem.

INter Iureconſultos contentio quædam obverſatur, circa horum nominum ſignificatum, nempe Spadones, Eunuchi, Caſtrati, & hujuſmodi; quæ contentio aliarum quoque ſcientiarum profeſſores aliquando defatigavit, ita ut non minus quam in ſuperiori quæſtione de Impetigine dicebamus, confuſio quædam exinde orta ſit, ex qua adhuc minime conſtare videtur, quinam proprie Spadones, qui Caſtrati, quive Eunuchi dicendi ſint. nos antequam ad hujuſce rei definitionem accedamus, plures Spadonum, Eunuchorum, & Caſtratorum differentias afferemus, interim vero indifferenter his nominibus utemur; ſatiſque ſit illud præmonuiſſe, quod per quodcunque eorum nominum illud ſignificari volumus; hominem ſcilicet ex virilium læſio- 1
ne (ſive ea læſio per privationem, & exectionem, contingat, ſive aliter) non generantem, etiamſi unius tantummodo teſtis, vel particulæ, & inſtrumenti vitio id contingeret.

Eunuchi ergo, & hujuſmodi homines, vel naſcun- 2
tur tales, vel ex accidenti tales evadunt. Inter eos, 3
qui tales naſcuntur, alii ex teſtium vitio tales ſunt, 4
alii ex vitio penis. ex prioribus nonnulli ſunt, qui teſtibus utriſque omnino carent, ut de Dorotheo Antiocheno Epiſcopo narrat Euſeb. apud Schench. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de teſticulis.* alii, qui altero tantum, ut de Sylla, & Cotta narratur in *l. qui cum uno teſticulo. ff. de re militari.* & talem vidi aliquando ego, qui ſuſpendio necatus fuerat, cujus cadaver cum ſecaretur in publico gymnaſio, unico teſte ex natura donatum repertum eſt, ſed ſatis craſſo; & quod majorem in admirationem ſpectatores traxit, illud fuit, quod vaſa ſeminaria in dextera parte duplicata habebat; nam teſtis, quem habebat, dexter erat, in ſiniſtra vero eadem vaſa ſimplicia, ut in cæteris viris conſpiciebantur; ſecabat vero cadaver hoc Angelus Antoninus Lector publicus Chirurgiæ in hoc Romano Gymnaſio. Alii vero ita exiles teſtes habent, ut nulli uſui ad generationem eſſe poſſint, quales habebat is, de quo apud Schench. *lib.* 4. *Obſerv. tit eod.* Alii denique (licet neque hos, neque immediate præcedentes omnino inter Eunuchos adnumeremus) ita naſcuntur, ut ſine teſtibus quidem appareant, ſed lateant illis in inguinibus, & pu-

& pubeſcentibus vel ex ſe, vel ex artis miniſterio in ſcrotum labuntur, de quibus Paræus *lib.5. ſuæ Chirurgiæ cap.16.* & Hucher. *lib.1. de ſteril.* Ii vero, qui
5 ex penis vitio Eunuchi vocari poſſunt, licet improprie & abuſive, ſunt illi, quibus penis, meatus nempe, per quem ſemen ejaculatur immediate in obvium uterum, obtortus ita eſt, ut ſemen rectà ejaculare non poſſint. Fuchſ. *Aphor. ſect.6. Aphor.28.* Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.7. par.3. problem.6.* & Cæl. Rhodig. *lect. antiq. lib.18. cap.10.* aut quibus idem penis in totum exſectus eſt, vel magna ex parte.

6 Eunuchi porro, qui ex accidenti tales evadunt, in duplici item differentia ſunt, nam quidam ex mor-
7 bo, quidam ex arte eunuchantur. Arte Eunuchi pluribus modis fiunt, licet Ariſt. *lib.3. de hiſt. anim. cap.1.* & Paul. *lib.6. cap.68.* & ex Iuriſperitis Alciat. *in l. Spadon. ff. de verb. ſignif.* duos tantum modos agnoſcant. Ac primò exciſione, quæ etiam non uno modo ſemper fit; nam aliquando unus tantum
8 teſtis præciditur, aliquando uterque, cujus operationis modum tradit Paulus *ubi ſupra*, & alii Medici, & repetit ex ipſo ex Iureconſultis idem Alciat. *ubi ſupra.* quin etiam interdum non modo teſtes, ſed & Scrotum, & Coles ipſe totus præciditur, ut eſt apud Horat. lib. 1. ſerm. ſat. 2.

——— *Quin etiam illud*
Accidit, ut quidam teſtes, caudamque ſalacem
Demeteret ferro.

& hic modus poſtremus eunuchandi apud Turcas familiaris admodum eſt, ubi Eunuchis in regio miniſterio ad ſervandas regias concubinas uti volunt, ac mirandum eſt, quomodo ex tam atroci vulnere non multi pereant; quod inde evenire tradunt Turcicarum rerum ſcriptores, quia multo opio caſtrandos in profundiſſimum ſomnum impingunt, ut doloris acerbitatem ac noxam, ex qua certo certius pæne omnes interirent, devitare valeant; ad quam rem narrat hiſtoriam non injucundam Auctor fide dignus apud Schenchium *ubi ſupra*, quam ſi libet apud ipſum perlegito. alia ratione uti Aſſyrios ad doloris acerbitatem præcavendam in caſtrandis, narrat Alex. Bened. *lib. 6. pract. cap. 34.* in balnea enim eos dimittunt, inquit, ac ſupinis venas, quæ circa guttur ſunt, & apoplecticæ vocantur, apprehendunt, alligantque, & ſic illos ſenſu omni privant, & motu.

9 Secundus modus eunuchandi fit per contuſionem, vel attritionem, de quo Ariſt. quoque, Paul. & Alciat. *locis ſupra adductis.* Paul. autem modum tradit, & ex chirurgis vetuſtioribus Petr. dell'Argill. *lib.5. cap.2. tract.17.* hac ratione ex ſe caſtrantur apri, auctore eodem Ariſt. *lib.6. ejuſd. cap.28.* hi etenim cum in teneriore ætate ſcroti prurigine tentantur, ad arbores eam partem fricantes, teſtes atterunt, & ſic vim omnem generandi teſticulis adimunt.

10 Tertius modus medicamentis fit, quem ponit Marcell. *in lib.6. de Medicamen. cap.33.* nam frigida quædam pharmaca, ut Cicutam contuſam teſtibus infantium impuberumque apponunt, medicamentoque repetito ipſos teſtes refrigerando virtutem generandi adimunt; quod neſcio, an quis expertus ſit; veriſimile tamen eſt id contingere, neque eſt quid præter rationem. idem etiam efficere docet radicem Nympheæ contuſam, & ex aceto impuberi per decem continuos dies in cibis traditam, quod eandem habet rationem, & ſi veritatem ullā habet, pleraque alia erunt, quæ ſimilem effectum promittere poterunt. Sed ante Marcell. Plin. *Nat. hiſt. lib. 25. cap.13.* de cicuta loquens, Quod certum eſt, inquit, lac puerperarum mammis impoſita extinguit, Veneremque teſtibus circa pubertatem illita; quod & ex recentioribus repetit Ruell. *lib.3. de nat. ſtirp. cap.113.* Tradit præterea Lang. *Epiſt. lib.1. Epiſt. 69. ex D. Hieronymo in Epiſt.* Ægyptiorum ſacerdotes modica Cicutæ ſorbitione ſe impune caſtrare conſueviſſe. credendum autem, ex intenſa cicutæ frigiditate id in his contigiſſe, & inde eos ſacerdotes minus Venereorum ſtudioſos effectos, & ad ea ignavos, quod veluti caſtratio quædam procul dubio eſt.

Serapio autem *lib. de ſimplic. cap.334.* ex quodam Medico narrat, quemdam ex camphoræ aſſumptione ad aureos ſex in tribus vicibus abſcidiſſe ſibi ſperma, quod ſimile ac idem pæne eſt cum ſuperiori caſtratione ſacerdotum Ægyptiorum.

His omnibus addi poteſt, quod nonnullis perſuaſum eſt, inter quos videndus Cæſalp. *de Inveſtig. Dæmon. cap. 5.* & Codronch. *de morb. venen. lib.2. cap.1.* nimirum Lamiarum, Strigumve 11
præſtigiis homines genitalia amittere, ſeu potius, ut credo, videri ſibi amittere, ita ut Veneri exercendæ omnino in poſterum inhabiles efficiantur, quod etiam Fernelio perſuaſum eſt, *Pathol. lib.6. cap.13.*

Cæterum de duobus prioribus eunuchandi modis tantum mentio habetur in Sacris litteris, tanquam uſu frequentioribus, cum *Deuteronom. cap.23. verſic.1.* dicitur: Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro, Eccleſiam Domini.

At vero ex morbo eunuchi & ſpadones fiunt, 12
nempe ex refrigeratione genitalium, ut Scythis plurimum eveniſſe tradit Hipp. *in lib. de Aer. Aqu. & loc. num.49.* ex qua refrigeratione non ſolum ad generationem impotentes fiunt, ſed etiam ad Venerem exercendam, extincto prorſus ipſarum partium vigore, ac calore. Per accidens quoque atteruntur teſticuli, ut ex forti compreſſione, ex impetuoſa occurſatione, & hujuſmodi; quin etiam & ex aliis quamplurimis morbis, longis præſertim, adeo ipſos teſtes genitaleſque partes compati aliquando contingit, ut dehinc animal infœcundum omnino evadat.

Præterea ex eunuchis, ſeu ſpadonibus alii ſunt, 13
qui non ſolum generationi inhabiles exiſtunt, ſed ad Venerem etiam ignavi, & impotentes, ut quibus neque tantum flatuoſi ſpiritus à Corde ſubminiſtretur, ut penem arrigere poſſint, aut Veneris ſtimulos perſentiſcere; alii autem & ad Venerem ſtimulantur, & eam valide exercent, unde illud in Sacris, *Eccleſiaſtic.20. verſ.2.* Concupiſcentia ſpadonis devirginabit juvenculam. Sed alii neque coëunt, neque quicquam emittunt, de quibus forte *ibid. cap. 30. verſ.21.* Sicut ſpado complectens virginem, & ſuſpirans. Licet autem ex iis, qui concumbunt, ſemen non emittant, tamen voluptatem aliquam coeuntes experiuntur, ut qui ſeminis vice viſcidum quendam humorem non ſine voluptate in coitu excernant. Gal. *de uſu part. lib. 14. cap.10. claſſ. 1.* Paræus *lib.23. cap.37.* vel aquoſam quandam materiam, ut Braſavolæ placet *Aphor. ſect.6. Aphor.28.* Hos non eſſe plene Eunuchos tradit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.19. cap. 12.* & idcirco facile eos amoribus irretiri. unde de his Terent. in Eun. Act. 4. Scena. 3.

At pol ego amatores audieram eſſe mulierum eos maximos,
Sed nihil poteſſe.

Quamobrem merito hi ab Alex. *lib.* 1. *probl.* 9.
ſemiſpadones vocantur. Hollerius tamen *Aphor.*
*ſect.*5. *Aphor.*63. Eunuchos, licet non generent, ſe-
men emittere voluit ; ſed & ſpadones etiam genera-
re poſſe tradit, ſi illis , ut interdum evenit, ſuperior
teſticuli pars relicta fuerit , penes quam fortaſſe ma-
jor vis conficiendi ſemen prolificum exiſtit.

Atque hæ omnes ſunt Eunuchorum differentiæ ;
jam ergo ad nominum proprietates accedentes, di-
14 camus,quod tam ſpadonis , quam Eunuchi, ac Ca-
ſtrati nomen, vel in ſua propria ſignificatione ſumi-
tur, & ſtricto modo , vel latius. Spado proprie dici
videtur debere is , cui arte ambo teſticuli , vel alter-
uter exciſi ſunt ; ſpado enim à verbo Græco , quod
avellere, vel abſcindere ſignificat, derivatur. Alcia-
tus *ubi ſupra.* Calepinus *in verbo Spado.* & ex Medi-
cis Nancel. *ubi alias.* improprie autem , & abuſive
ſpadonum appellatio late patere videtur , ut per
15 *l. Spadonem. ff. de verborum ſignificatione.* omnes enim
quicumque teſticulis, uno vel ambobus carent , aut
ex eorumdem vitio ad Venerem impotentes facti
ſunt , ſpadones appellantur ; atque hoc modo ſum-
ptum ſpadonis nomen generis potius videtur, quam
ſpeciei peculiaris. unde idcirco *in l. ſi ſerva. §. ſi*
ſpadoni. ff. de Iur. Dot. & hic in l. de qua agimus.
& l. ſequen. Spadonum duæ ſpecies conſtituun-
tur : una eorum , qui ambobus teſtibus carent , &
caſtrati ſunt , alia eorum , qui uno tantum, & utri-
que ſpadonis nomine inſigniuntur. immo non ii
ſolum ſpadones vocandi erunt ad l. mentem , ſed
& Caſtrati, & Eunuchi, & Thlibiæ , & Thladiæ,&
16 ſi quos alios hujuſmodi eſſe conſtet. Ioannes Cal-
vinus *in lexic. Iurid. verbo Spadonum.* Fuchſio ta-
men ex Medicis non probatur hæc l. opinio. is
enim *Aphor. ſect.*6. *Aphor.* 28. Iureconſultos repre-
hendit , quod ſpadonis nomen generale eſſe dixe-
17 rint , & male etiam acceperint , cum apud ipſum
ſpadones ſint ii , quibus viæ ſeminis adeo inverſæ,
atque inflexæ ſunt , ut illud emittere non valeant,
quod propter vinculum , quod ad virgam habent ,
& penem contorquens , illis evenit. favent huic
Fuchſii opinioni Valleſ. *in libro de ſacra philoſophia,*
capit. 24. *& Aphoriſm. ſect.* 6. *Aphoriſm.* 28. & Ale-
man. *in libro Hipp. de aër. aqu. & loc. parte* 4. *text.*
48. qui & ejus ſignificationis rationem afferunt:
verbum enim Græcum ſpao convellere ſignificat ,
atque inde dici certum eſt ſpadones , quod illis vi-
rilia convellantur.

Sed quicquid ſit de Græcæ vocis ſignificatione,
illud controverti non poteſt , Latinos Auctores
etiam claſſicos ſpadonis nomine uſos eſſe ad ſigni-
ficandum hominem , cui teſticuli avulſi & exciſi
ſint. pro nunc autem ſatis ſit adduxiſſe carmina il-
la Iuvenalis Sat.6. ab aliis quoque ſæpe in hujuſmo-
di propoſito adducta, quæ ſunt:

Conſpicuus longe, cunctiſque notabilis intrat.
Balnea nec dubie cuſtodem vitis, & horti
Provocat à Domino factus Spado.

Ac forte illud affirmare auſim,Fuchſium , cæte-
roſque Medicos illi faventes, ex ea vocis Græcæ ſi-
gnificatione hallucinatos , & idcirco non immeri-
to , ut mea fert opinio , reprehenditur ille à Nan-
cell. *in Analog. Microc. problem.* 6. *lib.* 7. *part.* 3.
cum non animadverterit differentiam inter ſpado-
nem , & Hypoſpadiæum , quam neque animadver-
tit Ioan. Calvin. *in lex. Iurid. in verbo Spado.* ſecutus
Scaligeri auctoritatem *in exercit. ad Cardan.* 277.
*ſect.*4. quin ipſe, cum reprehenſione dignus ſit,Ac-
curſium tamen,& Aretinum reprehendit , quod di-
xerint,ſpadonem eſſe unius teſticuli virum. Sed ii ,
quos Fuchſius , & Calvinus proprie vocandos eſſe
ſpadones contendunt , Hypoſpadiæos propriiſſime
dici docet Nancelius , & eſſe inter utrumque ma-
ximam differentiam; quam neque agnoviſſe vide-
tur doctiſſimus vir , ac omni laude dignus Valleſ. *in*
*lib. de ſacr. Philoſ. cap.*24. Primo , quia ſpado ſe- 19
men ex ipſo non generat , Hypoſpadiæus maxi- 20
me, atque illud fœcundum. Secundo , quia ſpado
ſanari non poteſt , Hypoſpadiæus facillime , abſciſ- 21
ſo enim vinculo , ex quo Penis obtortus remanet,
jam poteſt is rectà ſemen ejaculari , & conſequen-
ter generare ; addo tertiam differentiam , quod
nocumentum ſpadonis eſt in privatione teſtium ,
Hypoſpadiæi vero in mala conformatione Penis, &
vaſorum. Paulus tamen *ſuæ Medicinæ lib. 6. cap.*54.
videtur vocare Hypoſpadiæos illos , quibus penis
glans contecta aperiri non poteſt.

Advertendum tamen , Iureconſultos non loqui 23
de Hypoſpadiæis, cum dicunt , ſpadones impedi-
mento ablato generare poſſe , ſed de his ſpadoni-
bus, qui ob teſtium frigiditatem neque ad generan-
dum , neque ad Venerem exercendam ſunt idonei ;
hi enim ex calefactis partibus genitalibus , vel ex ſe,
vel ex artis Medicæ miniſterio,& impedimento fri-
giditatis ablato, generare aliquando poſſuut.

Porro Eunuchi nomen ex aliquorum opinione 24
iis ſolummodo convenit , qui vel abſque teſticulis
nati ſunt , vel ante pubertatem caſtrati , cujus ſen-
tentiæ eſt Holl. *Aph. ſect.*6. *Aph.*28. Sed Braſavola
ibidem poſterioribus , non prioribus convenire vo-
luit. videtur quoque cum his concordare Lucianus,
qui in Dialogo,cui Titulum fecit Eunuchi, introdu-
cit Dioclem dicentem , Eunuchorum conditionem
viliorem eſſe , quam ſpadonum, quia ſpadones Ve-
nerem aliquando experti ſunt , unde viri aliquando
fuiſſe videntur ; Eunuchi vero nunquam tale quid
experti , quia vel ſic nati , vel ante pubertatem
execti , nunquam in virorum cenſu adnumerari po-
tuerunt. Mancinell. autem ad Sat.1. Iuven. in eo
carm.

Cum tener uxorem ducat ſpado,

hanc differentiam inter ſpadonem,& eunuchum af- 25
ferebat,ut eunuchus adoleſcens dicatur, ſpado vero
grandior natu. non explicat autem , an id ſibi velit,
quod ſupra nominati Medici,nimirum , eunuchum
dici exectum ante pubertatem , ſpadonem pòſt.
quomodo Alex. *lib.* 2. *problem.*103. adultiores exe-
ctos Gallos appellari tradit.

Non deſunt qui Eunuchos eos omnes dici ve- 26
lint, quibus vel execti, vel compreſſi, vel attriti te-
ſticuli ſunt, ut Valleſ. *loco ſupra citato.* Aleman. tamen
ubi ſupra , Eunuchos propriiſſime appellari eos
voluit,quibus virilia exſecta ſunt,vel qui naturaliter
ſine teſtibus ſunt progeniti ; & hos penitus non ar-
rigere firmat , & vocari proprie apud Latinos Ca-
ſtratos , cum quo conſentiunt Fuchſ. & Nancell.
locis ſupra citatis. Quid autem ſibi velit Azo *in*
*ſumm. in lib.*4. *C. rubr. de Eunuch. num.*1. cum di-
cit, Eunuchi autem dicuntur ſpadones tantum , non
caſtrati, ego non intelligo , & videtur ignotum per
ignotius explicaſſe.

Cæterum Ant. Aug. *lib.* 3. *de emend. & opin.* & inter
Medicos Fuchſius *loco alias citato*, Eunuchorum ap-
pella-

27 pellationem volunt eſſe generalem, atque eo nomine omnes eos comprehendi, qui virilium vitio generare non poſſunt; ſed ille ſuam opinionem ex ſacro Matth. text. *cap.* 19. confirmare nititur; at dum de nominis proprietate, ac germana ſignificatione contentio eſt, fruſtra adduci videntur in teſtimonium veritatis externi ſermonis voces in noſtrum tranſlatæ; verſiones enim ad interpretis interdum voluntatem fiunt non attendentis ad quamdam exquiſitam, ac naturalem vocum ſignificationem; Vnde ancipiti adhuc animo ſum, quid ſibi voluerit interpres ſacræ paginæ Gen. *cap.* 39. *verſ.* 1. per hoc nomen Eunuchi ibi, emitque eum Potiphar Eunuchus Pharaonis, cum tamen conſtet Potipharem uxorem habuiſſe, quod tamen non convenit cum eunuchi natura, non enim ſolent hujuſmodi homines uxorem ducere; ſed magis faceret ex mea ſententia pro Ant. Auguſt. tex. *in l. Eunuch. C. de his, qui teſtam. fac. poſſ.* ubi videtur Iureconſultus ſub Eunuchi nomine comprehendiſſe omnes cujuſcumque generis, qui vitio genitalium non generant; ut putat Dec. *ibid num.* 4. ad rem tamen noſtram ibi dici poſſet, quod l. proprie de Eunuchis ad noſtram mentem ſic dictis mentionem habuerit, non de cæteris quibuſque, & ratio ea eſſe potuit, quia ſi iis, qui inter omnes hujuſmodi homines minus ad conficiendum teſtamentum habiles videntur, utpute quia nunquam viri fuerunt, & ingenio muliebri ſunt, deficiente illis ex teſtium privatione, vel à Natura, vel ante pubertatem, maſculeo, ac vivido calore, ex quo neque prudentiam viris convenientem aſſequi potuere, datur tamen facultas condendi teſtamentum, jam de cæteris, qui aliquando viri fuerunt, & in quibus etiam calor, & major prudentia remanſit, nullo modo erat ambigendum, quin ſuo libitu teſtamentũ condere poſſent. l. ergo ibi de Eunuchis, hoc eſt, ſine teſtibus natis, vel ante pubertatem exſectis, locutam fuiſſe, credendum eſt, quia de his jure dubitari poterat, an condere poſſent teſtamentum, quod, ut dixi, muliebri ingenio ſint, & virili prudentia deſtituantur.

Iam vero plerique ex auctoribus præcitatis in confirmationem opinionis Ant. Auguſt. & Fuchſii,
28 nominis etymologiam adducunt: nam Eunuchum dici volunt quaſi dicas lecti cuſtodem, ut illi tradunt, quibus adde Dec. *in l. Eunuchis. C. qui teſtam. fac. poſſ.* Ioan. Calvin. *in lex. Iurid. in verb. Eunuchum.* & Cujac. *ad l. vi. ff. de liber. & poſthum.* & ex Medicis Valleſ. *in libro de ſacr. philoſoph. cap.* 24. Septal. *in lib. Hipp. de aër. aqu. & loc. comm.* 5. *text.* 43. Hucher. *lib.* 1. *de ſterilitate, cap. de compreſſ. & contuſ. teſt.* unde Claudian. in Eutrop. lib. 1.

Hinc honor Eutropio, cumque omnibus unica virtus
Eſſet in Eunuchis thalamos ſervare pudicos,
Solus adulteriis crevit.

Ergo attenta nominis etymologia Eunuchi nomen omnibus aptari poterit, qui vitio genitalium non generant, idcirco enim Dominarum cubiculis cuſtodiendis præficiebantur.

Non deſunt tamen, qui aliam afferunt ejus nominis deductionem, ut Alciatus, & alii ex ſupra citatis, nimirum Eunuchos dici ab eo, quod bonæ mentis
29 ſint; ita enim ſonat nomen hoc in Græco ſermone; quod tamen toto cœlo ab univerſali hominum opinione diſtat, quippe cum Eunuchi dicantur eſſe ma-
30 lorum morum, & ob eam cauſſam ab officiis publicis, & à ſacris adminiſtrandis eliminentur; quin etjam Avenz. Medicus glorioſus *ſui Threiſir. lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. illud teſtatum reliquit: Nec unquam auditum fuit, quod aliquis Eunuchus fuiſſet bonorum morum. quam tamen ſententiam moderari conatur Mercurial. *ſæpius cit. Aphor.* 28. *ſect.* 6. ſed Polemon auctor antiquus *in lib. Nat. ſign. interp.* de Eunuchis, eos immitis ingenii, ac doloſi, facinoroſos, ac ſceleſtos eſſe firmat; in honoribus autem conſtitutos cum temeritate vim inferre dicit.

Sed ad rem noſtram rediens ego inter tot ſententias, meam etiam proferam, quæ cum nonnullis 31
ex ſupracitatis aliqua ex parte convenit: Eunuchum proprie dici crediderim ſine teſtibus natum; quod ſi etiam ad eos id nominis extendi velis, qui ante pubertatem ſunt execti, ego nil moror; ratio eſt, quia tam ſpadonis, quam caſtrati, & cæterorum hujuſmodi nomina, habent certam & indubitatam ſignificationem; relinquitur ergo, (nam cætera nomina convenire non poſſunt iis, qui nati ſunt abſque teſtibus) ut ſolius Eunuchi nomen iis aptetur.

Iam vero de caſtratis nonnulli illud jactarunt, 32
quod eo nomine inſigniantur, qui ſine teſtibus nati ſunt, quandam inſulſam nominis deductionem in medium afferentes, quod caſtrati dicantur, quaſi caſte nati, cujus opinionis fuit Gloſſ. *in præcitata l. ſpadonum.* Ant. Butrig. *in c. ex parte de corp. vitiat.* (quem merito erroris notat Io. Calvin. *in ſuo lexic. Iurid. in verb. Eunuchorum*) & Nicaſ. *in §. Minor. nat. Inſt. de Adopt.* Alciat. tamen *prætermiſſ. lib.* 1. *in verb. Caſtrati*, talem nominis ſignificationem apud Humanitatis Auctores nequaquam ſe legiſſe fatetur. habetur tamen verbum caſtrare ſæpius apud ll. ut *in l.* 3. & 4. *ff. ad l. Cornel. de ſicar.* à quo caſtratus dicitur, caſtrare autem amputare, vel recidere importat; & verbum uſi- 33
tatum eſt in hoc ipſo ſignificato, pro amputatione ſcilicet teſtium. Plaut in Aſinar. Act. 1. Scena 3.

Quin ſi tu voles, domi ſervi qui ſint, caſtrabo viros,
Et in Mercat. Act. 2. Scen. 2.
Quaſi hircum metuo, ne uxor me caſtret mea,

& per ſimpliciter amputare Pacuvius apud Calep. *in verbo Caſtro.* Vt eſſet aliquis, qui linguam ejus caſtraret: quamobrem melius fortaſſe dicemus, ſi caſtratos eos omnes appellabimus, quibus teſtes, unus aut ambo arte exciſi ſunt, non 34
tantum eos, quibus cum teſtibus etiam coles eſt amputatus, ut voluit Io. Calvin. *in lex. in ver. caſtratis.* ac cum noſtra ſententia eſt Ant. Auguſt. *loc. cit.* & alii ex Iureconſ. apud Brunell. *de ſpon. concl.* 28. *num.* 3. & ex Medicis Mercurial. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 5. generalius facit hoc nomen Cu- 35
jacius *ad l.* 6. *ff. de lib. & poſthum.* vult enim omnes caſtratos dici, qui arte aliqua virilitate privantur, vel illud exciſione, vel contuſione, aut colliſione fiat, ſed, ut mihi videtur, vocis proprietate abutitur.

Præter communia autem & generalia nomina, de quibus ſupra, mentionem habemus de aliis, de quibus licet tanta dubitatio non interveniat, non conſtat tamen, quid propriiſſime ſignificent, quibuſque jure adaptanda ſint. ea vero ſunt Thlibiæ, Thladiæ, ſeu Thlaſiæ, & Ectomiæ. de hoc poſtre- 36
mo apud nullos ambigitur, cum abſque ullo dubio exſectis conveniat. vide Cujac. *ubi ſupra.* & Io. Calvin. *ibid.* & Nancel. ex noſtris *lib.* 7. *Analog. Problem.* 6. in l. autem ſpadonum jam citata, de Thlibiis, & Thladiis mentio fit, ubi Gloſſ. ingenue fate-

tur, neſcire ſe quidnam ſignificent hæc nomina, licet dehinc ex proprio marte ineptas quaſdam ſignificationes afferat, fortaſſe quia Iureconſultus ille non ſecus ac ego, Græcæ linguæ cognitionem non habebat; quod etiam de Io. Brunell. ſuſpicor, qui *in ſupra cit. tract. de ſponſ. & matrim. ibid.* vix has voces recte proferre viſus eſt, cum Thlibias, Thilibias, & Thladias Thaladias vocet, eas tamen minime recte ita pronunciari, docent Bud. & Io. Craſt. *in annot. in Pand. ad cap. ſpadonum, de var. & extraord. crim.*

37 Præterea in iis nominibus explicandis Gloſæ opinioni adhæret, ſubdit tamen Thladias eſſe, quibus teſtes attriti ſunt. Qui vero Græcæ linguæ periti videntur, ut inter Iureconſultos Alciat. Cujac. &
38 Ant. Auguſt. & alii, & inter Medicos Fuchſ. Valleſ. Alem. & Nancel. *locis ſæpe citatis*, Thlibias eos eſſe proprie tradunt, quibus teſtes attriti ſunt, quam vocem à verbo Græco Thlibo, quod attero ſignificat, deduci volunt. ita etiam voluit Roder. à Caſtr. *lib. 2. de nat. mul. cap. 6.* & videtur *l. in l. Ii quoque. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* idem ſentire, cum eadem pœna jubeat mulctari eos, qui Thlibias faciunt, qua eos qui caſtrant, hoc eſt, tam eos, qui teſtes atterunt, ut Veneri ineptum hominem reddant, quam qui eos
39 penitus abſcindunt. ubi non minus inepte Gloſſ. *quam in l. ſpadonum.* & Azo. *in ſumm. ibid. num. 6.* Thlibias facere voluerunt eſſe, inſtrumenta ædificare, quibus homines caſtrantur. quæ quam inſulſa opinio ſit, docent Addentes ad Azonem *in verbo Thlibias.*

40 Porro Thladias à Thlibiis diſtinguunt nonnulli prædictorum, quod Thlibiæ per contuſionem teſtium fiant, Thladiæ per fractionem; ego malim dici unum idemque eſſe: non video enim quæ differentia ſit, aut eſſe poſſit inter contuſionem, & fractionem teſtium aut colliſionem, niſi frangi intelligamus teſtes à Cremaſtere ſeparari, & avelli ac contabeſcere ex ſe permittere; quam tamen operationem in hominibus fieri, apud neminem legi; in ju-
41 mentis credo executioni demandari. hos tamen inter ſe non differre dicunt Fuchſ. & Nancel. *ubi ſupra.* Ioan. Calvin. *in lex. in verb. Thladiæ.* ubi erroris non parvi momenti notandus venit, cum vult,
42 Thlibias etiamſi propter contuſionem teſtium non generent, poſſe tamen vitio ſublato generare, quod factu adeo impoſſibile eſt, ut nihil ſupra, quonam enim pacto reparari poſſunt teſtes jam contuſi, & eorum ſubſtantia vel contabeſcente, vel evaneſcente? Poſſet fortaſſe quis generare, ut Nancel. tradit, ſi non prorſus contuſi teſticuli fuerint, & pars relicta in teſticuli modum tempore concreverit, hoc tamen non eſt vitium tolli. Sed jam plura, quam oportuit, de his nominibus diſſeruimus; accedamus ergo ad id, quod ad l. hanc attinet, circa quam quærendum eſt, an recte ſpado pro ſano definiatur. acci-
43 pio autem ſpadonem hoc loco pro eo, qui unum tantum habet teſticulum, prout accipere videtur Iureconſultus hic, ſemetipſum declarans ibi. Sicuti illum, qui unum teſticulum habet, qui etiam generare poteſt, ut ibi Gloſſ. Ratio dubitandi non ſolum reſpicit animi pravitatem, quia, ut diximus, qui teſtibus privantur, moribus fiunt deterioribus, timidiores evadunt, invidi, & triſtes; nec ſolummodo reſpicit generandi potentiam, ſeu impotentiam, quia jam de ea re dubium omne dilutum eſt, quia conſtat tales generare poſſe, ut l. & Gloſſ. hic, & iterũ *l. in l. ſed eſt quæſitum. ff. de lib. & poſthum.* Lud. Rom. *ſingul.* 640. *num.* 30. & ex noſtris Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. par. 3. probl. 6.* ſed reſpicit præcipue ipſius corporis, & ſanitatis deterioritatem, nam caſtratione plurimam vigoris virilis jacturam faciunt 44
& in muliebrem naturam degenerant. Ariſtot. *5. de gen. anim. cap. 3. & 7. & probl. ſect. 10. probl. 38. & 41.* Gal. *ſæpius cit. Aphor. 28. ſect. 6. & 1. de ſem. c. 15. claſſ. 1.* & ex Iureconſultis Thomas Act. *de Inf. p. 1. rubr. 5. num. 1.* morboſos reddi homines caſtratione dicit; unde repugnat hic Auctor ſibimet ipſi, dum *ibid. num. 17.* dicit, caſtrationem non tollere fortitudinem. quinimo caſtrati muliebri mollitie donantur, & evirati prorſus videntur, ac ut Lucian. *in cit. dial.* dicebat, neque viri vedentur 45
eſſe, neque fœminæ, veluti cornices, quæ neque corvis, neque columbis adnumerantur. Vnde Alex. Cæſar. tradente Cæl. Rhodig. *lib. 19. lect. Antiq. cap. 12.* eſſe eos tertium genus hominum affirmabat; & ex Iureconſultis M. Mant. *ſing.* 302. *num.* 2. ta- 46
les homines eſſe proculdubio imperfectos aſſeruit; ex quibus videretnr, quod jure omnis generis ſpadones, eunuchi, caſtrati, & his ſimiles redhiberi poſſint.

Dicendum tamen prudenter Iureconſultum diſtinxiſſe inter eum ſpadonem, qui altero tantum teſte careat, & eum, qui utroque: nam quæ & de morum pravitate, & de corporis mutatione in mulie- 47
brem naturam, & de aliis quibuſque vitiis jactantur, non ita locum habent in eo, qui uno teſte caret, ut in eo, qui ambobus; non enim tale detrimentum ex unius teſticuli privatione enaſcitur, ut ejus reſpectu homo redhiberi poſſit. Noto autem hic, Sacram Scripturam tantopere à caſtratione abhorruiſſe, ut non modo caſtrata animalia à ſacrificiis omnino ſejunxerit, ſed etiam omnino ea caſtrare prohibuerit, ut narratur Levit. *cap. 22. verſ. 24.*

Verumenimvero quia contingere poteſt etiam interdum fœminas caſtrari, ut ad præſens in Germa- 48
nia uſuvenire in quibuſdam audivi, nam & olim etiam caſtrabantur, cum conſtet Andromitem Lydorum Regem primum fœminas caſtraſſe, ut ex Xantho tradit Cæl. Rhodig. *lib. 20. lect. Antiq. cap. 14.* cujus rei etiam inter Iureconſultos meminit Alciatus, & fœminas Camelorum caſtrari, ex Ariſtot. & Plin. tradit Æmil. *de rumin. nat. ſynt. 7.* quod etiam de aliis fœminis evenire poteſt, idcirco videndum nobis eſt, utrum eadem in fœmina caſtrata, quæ in caſtrato maſculo procedere debeant; nam fœmina excisis teſtibus mari caſtrato ſimilis 49
efficitur, ut docet Gal. *1. de ſem. cap. 16.* licet opus hoc executioni demandari poſſe non exiſtimet Riol. filius Anthropogr. *lib. 6. in Paralip. & cap. 10. de Hermaphrod.*

Dicendum ergo quod, cum fœminas caſtrare longe 50
magis operoſum ſit, quam viros ob ipſorum teſtium poſitionem, ut Gal. dicebat *ibid cap. 15.* amplianum ſit in fœmina, quam conſtaret uno tantum teſte privatam, quod ſana dici non poſſit, ut ſpado unico teſte exciſo, quia hic generare poterit, illa vero nequaquam; quia neceſſe eſt fœminam caſtratam ob multorum vaſorum, ac viarum inciſionem ſterilem evadere, etiamſi unus tantum teſtis avellatur; ita- 51
que cum ſterilis ex corporis vitio non ſana dicatur, & idcirco redhiberi poſſit, ut per *l. Quæritur. §. Puerpera hic.* jure merito fœmina, quæ caſtrata eſ- 52
ſet, etiam unico teſticulo adempto, poſſet ex ea cauſſa non ſana dici, & conſequenter redhiberi.

S V M-

SVMMARIVM.

1 *Nobiliſſimus linguæ uſus eſt ſermo.*
2 *Lingua Peni comparatur ex Leone Hebræo.*
3 *Cui linguâ abſciſſâ eſt, non eſt ſanus.*
4 *Linguâ ex parte abſciſſâ ſermo non deperditur, ſed tantum depravatur.*
5 *Lingua radicitus abſciſſa, ſermo in totum perit.*
6 *Text. de qua linguæ abſciſſione loquatur.*
7 *Balbus non eſt morboſus.*
8 *Lingua ex parte abſciſſa, an morboſus homo ſit.*
9 *Lingua abſciſſa quæ dama afferat.*
10 *Conciliatio Pauli, & Vlpiani ex Gloſſ. rejicitur.*
11 *Mutus nonniſi ex ingenti morbo ſit.*
12 *Mutitas eſt omnimoda loquelæ amiſſio.*
13 *Vera conciliatio Pauli cum Vlpiano.*
14 *Voce pereunte neceſſe eſt etiam loquelam perire, non autem è contra.*
15 *An ſicuti homo mutus, ita cætera animalia muta morboſa ſint. vide num. 21.*
16 *Homo ſolus ſit mutus. rationem vide num. ſeq.*
18 *Mutitas in aliis animalibus quomodo cadat.*
19 *In animalibus vocalibus præter vocem communem reperitur etiam vox quædam ſuo modo articulata.*
20 *Mutitas propriè eſt amiſſio articulationis vocis.*
22 *Mutitas in fœmina res pretioſiſſima.*
23 *Fœmina nulla unquam reperta eſt muta.*

De Lingua abſciſſa, & Mutitate.

QVÆSTIO VIII.

Ad l. ſi cui Lingua. & l. Mutum.

LInguæ uſum maximum, ac præcipuum eſſe, vel pueris ipſis elinguibus notum eſt; cujus tamen præcipuas utilitates recenſent Ariſtot. 2. *de partibus anim. cap.* 17. & Averr. *ibid.* & Collig. *lib.* 2. *cap.* 14. Gal. 1. *de mot. muſc. cap.* 3. *claſſ.* 1. & *alibi aliàs*, & Anatomici omnes. Columb. Anatom. *libro* 5. *cap.* 13. Andr. Laur. *Anatom. lib.* 2. *cap.* 18. ſed optimum,
1 ac nobiliſſimum omnium linguæ uſum ſermonem eſſe, rectè pronunciatum eſt ab Ariſtot. ac cæteris aliis, cum per tale linguæ miniſterium animi conceptus exprimamus; quamobrem non incon-
2 cinne Leo Hebr. *in dial.* 2. *de Amor.* linguam Peni comparabat; Quemadmodum enim, inquit, agitatus Penis prolem corporalem gignit, ſic etiam lingua ſpiritalem ſobolem, & idcirco ab Euripide, adducente Andr. Laur. *Anatom. lib.* 11. *cap.* 18. vocatur ſermonis nuncia, & à Lucretio *libro* 6. *de rer. nat.* prudenter vocata eſt animi interpres in eo carmine:

Atque animi interpres manabat lingua cruore.

Quod epithetum etiam à Iureconſultis reportat Bald. & Tiraquel. quos adducit Gratian. *diſcept. forenſ. tom.* 3. *cap.* 531. *num.* 93. & ad idem ſignificandum dicitur ab iiſdem cordis præco. Æmil. *conſ.* 131. *num.* 31.

Maxima igitur cum ratione Iureconſultus de linguæ vitiis conſideravit; tametſi enim nihil omnino incommodare videantur, cum homo etiam lingua impeditus, aut etiam orbatus, omnia corporalia munia nihilo ſecius obire poſſit, quam qui expedite loquitur, & linguæ uſum omnimodum ſortitur, tamen ea plurimi facienda eſſe ob jam commemoratas cauſſas exiſtimavit.

Itaque proponitur primo loco ſervus, cui lingua 3
abſciſſa ſit, deciditurque non eſſe ſanum. nota tamen legem non intelligere fortaſſe de quacunque linguæ abſciſſione, quia lingua interdum abſcinditur, ſed in parte, & tunc quidem ſermo non deperditur, ſed
tantum impeditur; immo notavi ego in viro quo- 4
dam, cui lingua à peſſimo latrone ac graſſatore abſciſſa fuerat, quod etiamſi diu in loquendo inſigniter hæſitaverit, temporis tamen diuturnitate facilius ac expeditius indies loqui cœpit; nunc autem parum abeſt, quin integre loquatur. Interdum vero lingua radicitus abſcinditur, ut comminatur vetulæ illi famulæ ſenex Plautinus in Aulul. Act. 2. Scen. 2.

Si hercle ego te non elinguandam dedero uſque ab radicibus,
Impero auctorque ſum, ut tu me cuivis caſtrandum loces.

tunc autem ſermonem omnino perire neceſſe eſt, 5
& hominem mutum evadere, licet vocem retineat. Hieron. Fabr. *de Laryng. cap.* 4. Lex ergo de ea
linguæ abſciſſione loqui mihi videtur, ex qua uſus 6
ſermonis amittitur, non de ea, in qua ſolummodo ita depravatur, ut inde homo balbus evadat; jam enim balbus pro non morboſo pronuntiatur.
hoc autem veritatem habebit, ſi ad ſolum ſermo- 7
nis uſum legem reſpexiſſe dicamus; ſi enim ad 8
alios, ad quos lingua fabricata eſt, reſpiciendum ſit, non minimum fortaſſe dubii intercedere po-
terit, cum, lingua abſciſſa, & maſticationem, 9
& ſi quod aliud linguæ munus recenſetur, depravari neceſſe ſit, quibus depravatis hominem, & animal quodcunque morboſum evadere, non dubitandum.

De muto porro contrarietas eſt in textu: nam Paul. *in l. Vel protervi.* mutos non redhibendos eſſe voluit, contra vero Vlpianus *in l. Mutum.* tales morboſos eſſe ex Sabini ſententia firmat, & ea de cauſſa
redhiberi poſſe ſatis conſtat. Gloſſa hic cum diluere 10
vellet hanc Iureconſultorum contrarietatem, duplicem attulit reſponſionem; quarum prima eſt, Paulum verba facere de muto ex natura, Vlpianum de muto ex morbo; ſecunda eſt, Paulum loquutum de tarde loquente, Vlpianum de nullo modo loquente; neutram tamen reſponſionem poſſe omni ex parte difficultati ſatisfacere, patet clariſſime ex ſequentibus: nam quoad primam, cum emptoris nihil interſit, an mancipium ex morbo, vel ex natura mutum ſit, ſed illud ſolummodo, quod ſermonis uſu privetur, fruſtra hæc cautio appoſita eſſet à lege: adde, quod non affertur ulla ratio, cur magis redhibendus ſit is, qui natura mutus eſt, quam ille, qui ex morbo obmutuit; immo magis iſte, quam ille in redhibitione eſſet, cum nonniſi ex maximo
ac vehementiſſimo morbo quis evadat mutus, un- 11
de præter mutitatem ſuſpicio eſſe poteſt alterius morbi, qui, licet jam prægreſſus ſit, ſua tamen veſtigia ac ſemina reliquerit; licet Gloſſ. huic objectioni facilem habere poſſit reſponſionem, ſi dicat, mutitatem ex morbo contractam curari poſſe, ex natura vero curationem non admittere; quæ reſponſio nihil demit difficultatis, cum præſentem ſtatum reſpiciamus ſervi, non futurum. adde, quod ſi hoc in mutitate habet locum, non minus poterit locum habere in cæcitate, in ſurditate, & hujuſmodi, & tunc cæcus, aut ſurdus à nativitate redhibendus, à morbo non redhibendus diceretur, quod tamen, ut patet falſum eſt. Illud certum eſt, in muto maxi-

maximum, ac præstantissimum membri usum, nempe linguæ amissum, quod præcipue respiciunt Iureconsulti in danda redhibitione, ut l. *idem Offilius hic.*

Minus quoque satisfacit secunda responsio Glossæ, quia impropriissime loqueretur textus, si pro tarde loquente mutum dixisset, non minus, ac si in debiliter vidente, cæci nomine usus esset, cum mu-
12 titas sit omnimoda loquelæ amissio. Gal. *comm.* 3. *in lib.* 3. *de morb. vulg. text.* 74. & facit text. *in §. Item surdus. Instit. Quibus non est permiss. fac. testam.* licet favere possit Glossæ Aristotelis auctoritas *problem. sect.* 11. *problem.* 57. ubi linguæ hæsitantiam dicebat esse quamdam mutitatem; sed tamen Aristot. non absolute loquitur, ut patet. Adde, quod supervacaneum fuisset dehinc in eadem l. *Mutum.* de tarde loquente mentionem habuisse, si ibi, hoc est, in l. *vel protervi.* mutus pro tarde loquente erat accipiendus.

Malim ego huic contrarietati sic satisfieri, ut
13 Paulus exceperit mutum à redhibitione, non quia vere morbosus non sit, sed quia præsumi debet non latuisse emptorem, cum ea res cognitu facillima sit, & idcirco fortasse, & curvos, & giberosos, & surdos non vult redhibendos esse, quia in his locum habet dispositio *l.* 1. *§. si intelligatur. & l. quæritur. §. si nominatim.* objici ergo ementi posset illud Horatii epistol. libro 2. epistol. 2.

Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex.

Vlpianus autem cum pronuntiavit mutos esse redhibendos, ad rei naturam respexit, quia muti maxime morbosi sunt.

Vel dicamus, Paulum dixisse, mutum non esse morbosum, si respiciamus ad cætera corporis ministeria, quibus mutitas nullo impedimento est; Vlpianum vero ad illum ipsum loquendi usum attendisse, & idcirco voluit esse redhibendum.

Sed oritur præterea ex ejusdem Vlpiani verbis nova dubitatio; nam cum dixisset, Mutum morbosum esse, Sabinus ait, addidit, morbosum enim esse, si sine voce appatet. unde fortasse dici poterat, non quemlibet mutum ex legis dispositione morbosum esse, sed eum tantum, qui voce omnino privaretur, & sic melius fortasse salvaretur contradictio prædictarum ll. si diceremus, Paulum de muto locutum, in quo apparet vox, Vlpianum de eo, qui sine voce est: non enim semper pereunte sermone, perit vox, sed
14 bene contra, quia voce pereunte necesse est etiam loquelam perire. Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 6. *class.* 4. & idcirco primum vitium simpliciter obmutescere dicimus, hoc est, non vocem, sed loquelam amittere, secundum autem voce deficere, quod fit ubi ita obmutuit animal, ut voce etiam orbatũ sit, & ob id nec clamare, nec ejulare, nec gemere, neq; lugere possit, ut notat Gal. *in* 3. *de morb. vulg. loco supra citato.* Tamen mutũ quoque, in quo adhuc servatur vox, morbosum esse satis superque notum est, & ad Vlpiani auctoritatem, ut objectioni satisfiat, dicendum videtur, quod illud, *Si sine voce apparet,* non de simplici voce, sed de voce articulata sit intelligendum, atque hoc pacto, ubi articulatam vocem non habet homo, morbosus censendus est, & redhiberi potest, ut de eo, qui Afymos loquitur, eadem lex disponit, de quo in quæst. seq. dicemus.

Sed occurrit iterum perpulchra objectio non modo pro Iureconsultis, sed etiam pro Philosophis, eaque talis est, num scilicet quemadmodum mutus homo pro morboso reputatur, ita etiam, & de ju-
15 mentis, cæterisque animalibus censendum sit; ratio autem difficultatis est, quia Aristot. *loco supra allegato problem. sect.* 6. hominem solum mutum fieri dixit; 16
cujus sententiam recitat, & sequitur Mercurial. *lib.*
2. *de morb. puer. cap.* 6. rationem esse voluit, quia 17
solus homo sermonis capax est, qui litteras omnes ad omnia vocabula proferenda exprimit, cętera vero animalia pauculas quasdam, plurimum vero unam aut alteram, de consonantibus loquor, quia vocales omnia videntur recte exprimere; neque enim tantum artificium requirit vocalium, quantum consonantium prolatio: itaque non absque ratione cætera animalia muta vocantur Iuven. Sat. 8.

— *Animalia muta*
Quis generosa putat, nisi fortia?

sunt tamen qui animantia omnia muta esse dicunt, præter aves, ut Majol. *dier. canicul. coll.* 6.

Ex his ergo videbatur, mutitatem non cadere in cæteris animantibus, velut in homine, & idcirco cessare in illis hujus edicti virtutem, quoad hoc. Ego tamen quicquid dixerit Arist. mutitatem in aliis 18
animantibus cadere posse, non rationibus solis, sed experientiis quoque persuasum habeo; & quod magis admireris, Lector, illud est, quod cum duplex, ut dixi, mutitas in homine reperiatur, una, in qua solus sermo perit, non autem vox, quam Anaudiam Græci vocant, altera Aphonia illis dicta, in qua etiam ipsa vox omni ex parte perit, utramque considerari posse in animantibus cæteris dico; de posteriori ergo dubium esse non potest, nam quidnam esse impedimento potest, quin minus aphona, & absque voce reddantur quæcunque animalia vocem habent? jam vero & talia ego vidi, & visa ab aliis
scio, de priori autem patet ex hoc, quia clarum est in 19
omnibus animantibus vocem habentibus, præter vocem etiam communem quamdam peculiarem cuilibet speciei, ac propriam reperiri suo modo articulatam; quam quidem absque communis vocis deperditione in aliquibus, & ex natura, & ex accidenti amitti posse non dubito; quod veritatem habere duobus sequentibus exemplis palam fiet:

Psittacum habebat nobilis quædam matrona, qui concinne satis, ut avis illius natura est, multa humano sermone proferebat, & cæterarum avium cantum, ac sonos imitabatur, hic cum domesticus admodum esset, & liber quocunque vellet oberraret, aliquando in vicinas ædes per tecta se conferens, à quodam servo prehensus, & in carcere detentus est, unde adeo timore, ac mœrore perculsus ille est, ut nec loqui, nec cantum ullum imitari posthac potuerit, ac solo stridore vocem in eo minime periisse monstrabat.

Habet præterea Franciscus Balducius Poëta insignis domesticum catulum, cui nomen Baronis indidit, qui nunquam, ipso domino, ac familiaribus testibus, latrare auditus est, quia mutus est natus; tamen gemit, ejulat, ac quadam voce suo domino, ac domesticis blanditur, ita ut mutum quidem esse illum recte dicere possimus, quia non ita articulat vocem, ut latratum efformare possit, quod locutioni in homine respondet. Indicos insuper canes in Iusula Hispaniola novi Orbis omnes mutos esse tradit Oviedus, & ex ipso Majol. *dier. canic. p.* 1. *colloq.* 8. Quin idem Majolus *ibid. coll.* 14. ex Gregorii auctoritate narrat, canes quosdam mutos reperiri, sed & eosdem canes mutos fieri, si in offa ranam quamdam, Calamitã dictam, absorbuerint, tradit idem *ibid. coll.* 4. qui & gallos etiam quosdam in Niba, loco proximo Thessalonicę Macedonię mutos nasci, ex Ælian.

lib.

lib. 15. *cap.* 20. *de Animal.* recenſet idem Majol. *ibid. coll.* 6. Idem quoque Ælianus *lib* 3. *ejuſd. cap.* 37. Ranas & natura mutas naſci, & ex accidenti quoque mutas fieri dicit, nam in Seripho, inquit, ranæ mutæ ſunt; ſi vero has alio importes, acrem & aſperrimam vocem edunt. In Piero Theſſaliæ lacus eſt non perennis, ſed hieme tantum exiſtit, ex aquis in eum confluentibus; in hunc ranas ſi quis injiciat, ſilent, alibi tamen vocales. verum *cap. antecedenti* 35. *ejuſd. libri*, Ælianus ſcribit, in Cyrene ranas tantum mutas eſſe, ut in Macedonia ſues, & genus quoddam cicadarum. Illud ipſum ergo in aliis animantibus evenire poſſe quid vetat? itaque mutus equus dici poſſet, ubi hinnire non valeret, aſinus ubi oncare, vel rudere, bos ubi mugire, ſus ubi grunnire, ovis ubi balare nequiret, unde Plaut. in Bacchid. Act. 5. Scen. 2. ſenes illos oves mutas per metaphoram vocat; quod non loquerentur:

— Quin ætate Credo eſſe mutas:
Ne balant quidem, cum à cætero pecu abſunt.

At etiam amiſſo in eorum quolibet hinnitu, oncatu, mugitu, grunnitu, balatu, vox incolumis remanere poteſt, ut in exemplis allatis jam patet.

Neque exiſtimandum eſt, fruſtra voluiſſe Naturam, etiam Bruta aliquo modo voces articulare, quia ad illum finem id operata eſt, ut ſuas paſſiones ad inſtar hominum invicem detegere poſſent, & gaudii, & timoris, & doloris, & voluptatis ſenſus exprimere, cum neceſſitas urgebat, quod etiam Lucret. docuit libro 5. de rer. nat. dicens:

Poſtremo quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique ſæcla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces, variaſque ciere
Cum metus, aut dolor eſt, & cum jam gaudia gliſcunt?

Et paulo poſt:

Ergo ſi varii ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces, &c.

Quod etiam Card. *lib.* 15. *de variet. cap.* 81. aſſerebat, ut apud ipſum videndum.

Vt tamen Ariſtotelis dictum tueamur, nimirum quod ſolus homo mutus ſit, & Galeno non contradicamus dicenti, obmuteſcere eſſe loquelæ amiſſio-
20 nem, quæ non cadit in brutis, ſtatuendum, quod cum mutitas proprie amiſſio ſit articulationis vocis, quæ propriiſſime ſolius hominis eſt, cæterorum vero animantium improprie, ſequitur inde, quod homo ſolus propriiſſime loquendo mutus fieri dici poſſit, cætera vero animalia non niſi improprie, & lato modo.

Cum tamen viſum jam ſit, poſſe in cæteris animantibus deperdi illam vocis, quæcunque ea ſit,
21 modulationem, & articulationem, quam habent, jure quæri poſſet, an in his locum habere debeat edictum, ut in hominibus, ita ut voce illa articulata, prout ſuæ ſpeciei, ac cuilibet eorum convenit, amiſſa, morboſa dici debeant, & ex hoc capite redhiberi poſſint. ac breviter decidendum videtur, quod in iis animantibus, in quibus nullus uſus vocis exiſtit, edictum locum non habeat, contra vero in iis, in quibus aliquis vocis uſus eſt, ut in canibus, in Pſittacis, in Picis, & in aliquibus aviculis, quæ ad cantus dulcedinem aſſervantur.

Denique pro corollario quodam hic illud addam,
22 mutitatem non ſolum non debere accuſari in fœmina, ita ut ex hoc capite morboſa dici debeat, & redhiberi, ſed maxime laudabilem eſſe, ac de ultimis finibus terræ precium ejus, ceteriſque anteferendam eam mulierem eſſe. ad quod facit illud Plauti in Rudente, Act. 4. ſc. 3.

Eotacent, quod tacita bona eſt mulier ſemper, quam loquens.

ſi modo unquam fœmina muta reperiri poteſt; mirum enim eſt, ſi veritatem habet ejuſdem Plauti dictum in Aulul. Act. 2. Scen. 1. in perſona cujuſdam fœminæ:

Nam multum loquaces merito omnes habemur, 23
Nec mutam profecto repertam ullam eſſe
Hodie dicunt mulierem ullo in ſæculo.

Ego, ut veritatem fatear, fœminam mutam propinqui mei famulam cognovi, ſed quæ (adeo poteſt inſita in rebus natura) innata oris vincula dirumpens, indies videatur expeditius loqui. illud certum eſt, mulieres præ viris minimum eſſe obnoxias cæteris loquelæ vitiis, ut cuilibet conſideranti clariſſime patebit. Perraræ enim inveniuntur, in loquela hæſitantes; ad quod facit auctoritas Raſis *lib.* 7. *Contin. tract.* 1. *cap.* 1.

SVMMARIVM.

1 *Sermonis gravitas penes multa dici poteſt.*
2 *Graviter loquens quis dicatur hic in text. & n. ſeq.*
4 *Aſaphia quid.*
5 *Aſaphia duplici ex cauſſa fit.*
6 *Cœloſtomi qui ſint.*
7 *Aſymia aliud quid à cœloſtomia.*
8 *Aſaphia, & Aſymia valde differunt.*
9 *Aſaphia, & Aſymia proprie quid.*
10 *Balbus, blæſus, atypus, ac tarde loquens ſani ſunt.*
11 *Balbus, & blæſus ſecundum aliquos non differunt. contrarium. num. ſeq.*
13 *Traulotis quid ex Cardano. Pſellotis quid.*
14 *Tam blæſus, quã balbus in vocis articulatione peccant.*
15 *Differentia inter blæſum, & balbum.*
16 *Atypus quis ex Gloſſa.*
17 *Iſchnophonia quid.*
18 *Tarde loquens quis apud Iureconſultum.*
19 *Molilagia, & Ancylogloſſum quid.*
20 *Lambdaciſmus, & Iotaciſmus quid.*
21 *Linguæ impotentia, ſeu incontinentia quid.*
22 *Linguæ impotentia duplex.*
23 *Lingua impotentes morboſi dicendi.*
24 *Ad loquelam formandam, quæ inſtrumenta requiruntur.*
25 *Vitia ad vocem ſpectantia non faciunt redhibitioni locum. declara ut ibid.*
26 *Vua in gutture præciſa magis tollit, quam faciat morbum.*
27 *Vua execta, quæ damna ſequantur animali.*
28 *Vua morbus quis.*
29 *Quando tollat morbum uva execta.*
30 *Quibus uva execta eſt, tabidi evadunt.*

De cæteris loquelæ Vitiis.

QVÆSTIO IX.

Ad l. Idem Offilius. §. Quæſitum. l. Mutum. & l. vel protervi.

Cæterum, ut de reliquis loquelæ vitiis, de quibus in hoc titulo mentio habetur, quantum ad noſtram rem pertinet, diſſeramus, ſingula per ſe

ſe nomina expendenda veniunt tale quid ſignifican-
tia; ac primo eadem l. *Mutum*. de qua in ſuperiori
1 quæſt. de graviter loquente ſermone habet, de quo
verò vitio intelligendus ſit textus,non ita in confeſſo
eſt; poteſt enim ſermonis gravitas reſpectu diver-
ſarum rerum conſiderari, ut reſpectu celeritatis,
ac tarditatis, & reſpectu ipſius vocis, quæ & craſ-
2 ſior, & ſubmiſſior appareat. Nos graviter loquen-
tem eum intelligere poſſumus, qui linguæ gravita-
te laboret, ex qua ſermo retardetur, quam quidem
Foreſt. *ſuar. Obſer.lib.*14.*Obſer.* 31. dixit eſſe viam,
ſeu introitum quendam, ac veluti præparationem,
& præludium mutitatis. Quod ſi Iureconſultus de
hac linguæ gravitate intelligat, maxime hæſitare
poterimus, an recte ab ipſo pronuntiatum ſit, talem
non facere redhibitioni locum, quoniam etiamſi
linguæ gravitas,quantum eſt de præſenti,morbus ſit
nulla conſideratione dignus, tamen, quantum eſt de
futuro,maximæ conſiderationis eſt, cum, ut dixi,
via ſit in mutitatem, cujus reſpectu datur redhibi-
tioni locus.

Ego puto Iureconſultum levius quid innuere vo-
luiſſe, & fortaſſe id, quod paulo ante indicaveram,
3 nimirum voce craſſiore ac tardiore loquentem,
quod vitium illud eſſe crediderim, quod Plateaſ-
mum vocari tradit Cæl. Rhodig. *loco ſæpius citato
lib.* 3. *cap.* 1. à vocis, ut ipſe inquit, pinguitudine,
cui contrarium vitium eorum eſt, quos Iſchnotetas
appellare Quintilianum memorat, ab ejuſdem vo-
cis gracilitate, & prolationis tenuitate, quod per-
ſuadere videtur id, quod graviter loquentem lex
4 connectit cum aſaphos loquente, hoc eſt, obſcure:
aſaphia enim eſt obſcura locutio,nimirum quæ voce
obſcura ſit, ac ſono vix intelligibili,quomodo ſom-
niantes ſolent, & ii, de quibus vulgo dicimus, *par-
lan frà denti*. Hoc vitium Gal. *comm.* 2. *in* 1. *Pro-
5 rhet. text.* 3. duplici ex cauſſa fieri tradit, ex læſione
nempe organorum vocem dearticulantium, vel ex
mentis ipſius læſione; textum vero noſtrum loqui
de priori,non dubitandum, hoc eſt, quando quis ex
naturali quadam, aut etiam accidentali vocalium
organorum mala diſpoſitione aſaphos, hoc eſt ob-
ſcure loquitur,quod forte tunc evenit, cum quaſi in
oris receſſu vox auditur; qui locutionis defectus
alias Cœloſtomia dicitur. Cæl. Rhodig. *ubi ſupra.*
Hier. Mont. *in Anaſc. morb. libro* 6. *cap.* 2. *tomo* 1.
6 ubi Cœloſtomos eſſe ait, quibus vox interrupta
& conciſa eſt, pectoris aut pulmonis vitio. niſi ve-
lis Cœloſtomiam eſſe potius aſymiam, de qua lex
hic dicebat: Qui aſymos loquitur,hic utique mor-
boſus eſt. verumenimvero putaverim ego, aliud eſ-
7 ſe aſymiam à cœloſtomia ob rationem, de qua in-
frà: etenim tam aſaphia, quàm aſymia obſcuram
locutionem denotant, nam Græci utraque voce in-
differenter utuntur, ut ejus linguæ periti docent,
non ſolum ad denotandum obſcuritatem ſermonis,
ſed obſcuritatem quoque generis; & de Aſaphos
patet ex epiſt. Auguſti ad Liviam, relata à Suet. *in
Claud. cap.* 4. in his verbis: Nam qui tam aſaphos
loquatur, quî poterit, cum declamat, tam ſaphos
dicere? hoc eſt, Nam qui tam obſcure,& vix intel-
ligibili voce loquatur, quî poterit, cum declamat,
tam clare dicere? Vnde phreneſis aſaphos apud Hip-
pocratem phreneſis, aut delirium dicitur obſcurum,
hoc eſt, qui non clare manifeſtatur, ita ut vix ab ex-
perientiſſimis Medicis cognoſcatur, quale delirium
eſt quorundam, qui geſtu tantum delirare ſe pro-
dunt. Vide Gorreum *in verb. Aſaphos,& alibi.* ſic et-
iam Aſymos idem importat, unde pneuma aſymon,
hoc eſt, ſpiratio obſcura, apud Hipp.

Sed cum, ut dixi, inter aſaphos, & aſymos nul-
lam invenerim differentiam,patet tamen Iureconſul-
tum non accepeſſe utrumque pro eodem, immo in- 8
ſigniter inter ſe ex ejus ſententia differre, quia lo-
quentem aſaphos non eſſe morboſum, loquentem
vero aſymos morboſum eſſe pronuntiavit;miror au-
tem, Budæum alioſque ſicco pede hæc tranſegiſſe,
cum in quibuſdam interdum minoris momenti com-
morentur. de Budæo dubitare poſſemus non ha-
buiſſe eorum nominum cognitionem, ut dé atypis
ipſemet fatetur in annotationibus hic; quod tamen
de tam docto viro, ac Græcæ linguæ perito miran-
dum eſt.

Ne tamen hæc omnino irreſoluta relinquamus,
propriam opinionem de ea re manifeſtam faciam,
quæ talis eſt, aſaphiam ſcilicet eam ſermonis obſcu- 9
ritatem eſſe,quæ vocem ac ſonum, non vero articu-
lationem, & ſignificatum vocis depravat; contrà
vero aſymiam potius articulationem, immo etiam
& verborum ſignificatum, quàm vocem & ſonum
reſpicere; quæ opinio non multum recedit à Gloſ-
ſæ marginalis opinione, quæ aſymos loquentem ex-
ponit, præpoſtere & ſine ulla vocis ſignificatione
loquentem.

Recte ergo, ſi ita ſe res habet, aſaphos loquens
pro non morboſo pronunciatur,& idcirco in redhi-
bitione non eſt, aſymos vero loquens pro morboſo
accipitur, & in redhibitione jure eſt,quia quemad-
modum ille parum admodum ſermonis uſum de-
pravatum habet, ſic poſterior adeo deteriorem fa-
cit, ut nulli majori uſui eſſe poſſit, quam is,qui vere
mutus eſt;unde elicere potes,mutum abſolute mor-
boſum eſſe,cum aſymos loquens morboſus dicatur.

Sequitur, ut de balbis, cæteriſque loquamur, de
quibus *in l. Idem Offilius*, §. *Quæſitum*. ubi primo
loco occurrit Balbus, quem non minus ac Blæſum, 10
Atypum, ac tarde loquentem ſanum eſſe ſancitum
eſt, attenta hujus edicti intentione, quia non valde
ſermonis uſui incommodare videntur,qua de re mi-
nus ob hæc locum redhibitioni eſſe ſtatutum eſt.
Sed inter balbos, ac blæſos plerique nullam diffe- 11
rentiam faciunt, verùm indiſcriminatim unum
idemque vitium, & balbutiem, & blæſitatem eſſe
volunt.

Qui tamen in loquendo nominum proprietati
magis attendunt, non parvam differentiam inter
utrumque vitium agnoſcunt; quippe qui balbutiem 12
illud vitium eſſe dicant, quo homo nonnullas litte-
ras, quæ fortiori prolatione indigent, proferre non
poteſt; quod vitium ipſius pueris familiare eſt, il-
ludque Græcis Traulosim dici volunt nonnulli, cu-
jus opinionis Mercurial. eſt *lib.* 2. *de morb. pueror.
cap.* 6. ſed Cardan. *Aphor. ſect.* 6. *Aphor.* 31. voluit
id vitium eſſe, ex quo quis *TR* proferre non po- 13
teſt, ſicuti Pſellotim illud, ex quo *PS* pronunciare
non valet. Contra Cæl. Rhodig. *ubi ſupra.* & Bu-
dæus *in annot.* Trauloſim non balbutiem,ſed blæſita-
tem, & Traulos non balbos, ſed blæſos eſſe volue-
runt. Blæſitas tamen, quæ eidem Mercur. Pſellotis
dicitur,vitium eſt,in quo homo inter loquendum lit-
teram aliquam prætermittit, quod Cælio,& Budæo
balbuties proprie dicitur,unde & balbos Pſellos vo-
cari tradunt. Verumenimvero utrumq;,tam balbum,
inquam, quam blæſum in vocis articulatione errare 14
manefeſtum eſt, ut notat Gal. *comm.* 6. *Aphor.* 32.
& Petr. Foreſt. *Obſerv. ſuar. lib.* 14. *Obſerv.* 31.
in

in ſchol. Differentia ergo, de qua jam dixi, & cujus meminit Ariſt. *problem. ſect.* 11. *problem.* 30. ea eſt,
15 quia balbus cum proferre vult, exempli gratia, has voces, prandium, frænum, principium, contra pronuntiabit plandium, flenum, plincipium, contla, Blæſus vero pandium, fænum, pincipium, conta, ita ut balbus litteram quidem proferat, ſeu tenuiori ſono, quam litteræ natura patiatur; & idcirco commutat R, quæ fortiori indiget prolatione, in L, quæ tenuiori: Blæſus autem litteram exterit, ac præterit, nulloque modo pronunciat. licet autem tam exquiſita diſtinctio inter hæc vitia nullius utilitatis videatur, tamen hæc ipſa ad aliam rem inſervire poſſunt.

Præterea occurrit poſt blæſum & balbum atypus, quem teſtatur Budæus in annotationibus non potuiſſe ſe invenire, quis ſit, neque Calvin. in ſuo Lexico circa hanc vocem quicquam novi affert præ-
16 ter allata à Budæo. Gorræus *in definit Med.* voluit atypos eſſe, qui non ſatis expedito linguæ plectro utuntur, quaſi dicas tardiloquentes. Gloſſa hic eum eſſe voluit, qui præpoſtere loquitur, & videtur quidem Gloſſ. ut mea fert opinio, hujus vocis ſignificatum explanaſſe, cum atypus idem videatur, ac ſi diceres ſine typo ac regula, & ſine ordine loquens; & tamen hoc non explicat hujus vitii naturam, nam neque definitur, utrum hæc præpoſtera locutio reſpiciat vocabulorum, an conceptuum connexionem, an potius aliud quid. Ego neſcio qua ratione ductus putaverim aliquando, Iureconſultum hic pro atypo illum accepiſſe, qui in principio loquendi hęret, ac cogitur repetere primam ſyllabam, ut volens proferre hanc vocem Socrates, cogitur pronuntiare Soſocrates, vel illum, qui difficulter ſyllabam ſyllabæ connectit, ut ſi pro hac voce Plato,
17 dicere cogatur Plaato, quæ affectio, teſtibus Cælio, & Mercurial. *ubi ſupra* Græcis proprie Iſchnophonia appellatur, Latinis linguæ hæſitantia. Tamen ego hæc pro certo affirmare non auſim, cum neque ullius auctoritati, neque rationi inniti me poſſe apertiſſime videam. alia tamen circa hæc nomina vide apud Mercurial. *lib.* 6. *var. lect. cap.* 4.

Denique Iureconſultus de tarde loquente meminit, quod vitium tardiloquentia non omnino inconcinne nobis dici poſſet; ſed adverte, Legem non de ea tarditate intelligere, quæ contraria eſt
18 ſermonis celeritati; (qua etiam ſapientes nonnullos laboraſſe conſtat, inter cæteros autem Virgilium teſte Ælio Donato *in ejus vita*) quia in hac nullum reperitur vitium, & conſequenter nullam dubitandi occaſionem præbere debuit; ſed eam tarditatem eſſe difficultatem introitus in loquelam, qui affectus Molalia, ſeu Molilalgia, & Ancylogloſſon Græcis dicitur. Mercur. *ubi ſupra.* & Foreſt. *ibidem Obſerv.* 30. ante quos Aetius *ſerm.* 8. *cap.* 36. de eodem affectu mentionem habet, qui plurimum ex ligamenti, ſeu freni linguæ ſubſtrati brevitate enaſcitur, quod vulgo vocant *il filello*, ex cujus obtruncatione facillime aliquando talia patientes curantur. Cardan. tamen *loco ſæpius citato*, diſtinguit inter
19 Malilagiam, & Ancylogloſſon, primam eſſe vult hæſitantiam in verbis, poſteriorem cum lingua hæret radici, nec facile moveri poteſt, ſed Holl. *lib.* 1. *de morb. int. cap.* 13. unam eandemque paſſionem eſſe Angyglosſum, & Molilagiam voluit, ſic enim ille hæc nomina pronunciat. Si qui tamen Iureconſultus de his nominibus plura ſcire deſiderat, requirat Bud. *in annot. in Pand. d. l. Idem Offilius. §. Quæſitum eſt hic.*

Sunt alia inſuper vitia ad loquelam pertinentia, de quibus fortaſſe ſupervacaneum viſum legumperito eſt agere, quæ & ipſe data opera omittam, cum nullius, aut levioris momenti cenſeantur, & inter jam commemorata adnumerari poſſint, ut nonnulla ſunt, quæ à cujuſdam peculiaris litteræ nomine denominationem aſſumunt ex eo, quod eo vitio detenti litteram illam peculiariter repetere coguntur, ut eſt Lambdaciſmus à repetione litteræ L. & Iota- 20
ciſmus à repetitione litteræ I. & alia hujuſmodi, de quibus Cælius *loco ſæpius citato*; & alia, quæ ex mala, & inconcinna alicujus particularis litteræ prolatione denominantur, quæ omnia, ut dixi, parum locutioni incommodant, adeo, ut nullius conſiderationis recte cenſeantur.

De linguæ tantummodo impotentia, ſeu incontinentia à Galeno appellata *Aphor. ſect.* 7. *Aphor.* 40. loquamur, quæ eſt ipſius linguæ infirmitas talis, 21
ut dearticulationem vocis impediat, licet Cardan. *in ejus Aphor. comm.* & Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 2. velint linguæ incontinentiam eſſe impotentiam quandam tacendi, ac quandam dicacitatem; ſed eam opinionem reprobat Mercur. *lib.* 1. *ſuæ pract. cap.* 10. eam tamen, de qua ſupra duplicem eſſe tradit Salius *in primum Hipp. de morb. tex.* 13. unam quidem, in qua ipſa lingua ob propriam infirmita- 22
tem integre dearticulare vocem non poteſt; alteram, in qua in totum lingua reſolvitur, & omnino immobilis, & ad loquendum inepta evadit. Ego unam eſſe morbi ſpeciem exiſtimo, differre tamen ſecundum magis & minus; & idcirco neque Gal. *ubi ſupra, & comm.* 3. *in* 3. *de morb. vulg. text.* 74. nec Celſ. *lib.* 4. *ſuæ med. cap.* 2. neque alius quiſquam, quem ſciam duplicem eam fecit. Sed quod ad Legumperitorum rem attinet, illud eſt, quod lingua impotentes morbóſi abſque dubio dicendi ſunt; 23
neque id in homine ſolum habebit locum, ſed etiam in cæteris animantibus; neque enim ex ſolo capite deperditionis loquelæ morboſum animal eſt linguam habens reſolutam, ſed ex majoris multo morbi cauſſa; quamobrem jure redhiberi tale animal, aut mancipium poterit; de hoc tamen vitio non meminit Lex, vel quia nihil circa id dubitandum occurrebat, vel quia hoc vitio laborantes ſub muti nomine comprehendi voluit.

Denique cum ad loquelæ, & vocum modulationem non modo lingua, quæ præcipuum tamen ac maximum ejus muneris inſtrumentum eſt, ſed & dentes, & labia, & narium foramina, & palatum, 24
& gurgulio, & linguæ frænum ſymmetrum, & proportionatum concurrant, teſte Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 6. & cum pluriſariam loquela depravari poſſit ex horum inſtrumentorum læſione, idcirco de omnibus univerſaliter vitiis dicendum eſt, quod ſermonis læſio ex organi vitio facta, ex cujus uſu ſola ipſius ſermonis concinnatio habetur, non vero ſimplex uſus, pro tali exiſtimanda non ſit, ut faciat redhibitioni locum, contra vero ubi inſtrumentum vitiatur ſimpliciter ad ſermonis uſum requiſitum.

Vitia porro, quæ ad vocem ac ſonum tantummodo ſpectant, ut eſt vocis aſperitas, obſcuritas, craſſities, exilitas, clangoſitas, vox tremula, abrupta, interrupta, luctuoſa, tenebroſa, & hujuſmodi, niſi majorem cauſſam morbi habeant, non debent 25
facere redhibitioni locum; admonet enim Halyabb. *Theor. lib.* 1. *cap.* 23. in quo agit de ſervis emendis, quod ſervus rauce loquens, tanquam elephantiæ obnoxius reſpuatur. Sed de his omnibus vocum gene-

generibus, ac vitiis diligentem tractatum habet Ioannes Baptista Codronchius *in libro proprio* ad hanc rem dicato, nempe de vitiis vocis.

Cæterum, argumenti affinitate ducti, hic de Vva præcisa mentionem habeamus, de qua Iureconsult. hic in *l. quæritur. §. Idem ait.* circa quam rem serio animadvertendum est, Iureconsultum sanciviſſe,
26 uvam in gutture præcisam magis tollere, quam facere morbum, quod nisi sano modo intelligatur, procul dubio erroris ansam præbere poterit; quippe cum manifestum sit apud Medicos, & tradunt omnes Practici, Mont. *in Anasc. morb. lib. 6. cap. 18. tom. 1.* Codronch. *de vitiis voc. lib. 1. cap. 5.* uvam exectam vocem obtundere, pectus, pulmo-
27 nes, & cor, & omnes spirituales partes infrigidare, ac infirmiores reddere, unde mille morborum genera indies, ne dicam in horas, aut momenta pullulare necesse est; immo quibus uva execta est, facili negotio tabidi evadunt, cujus rei caussam assignat Alex. *probl. lib. 2. probl. 3.* ex quibus non solum non tollere morbum uvam exectam, sed morbos plurimos progignere, immo hominem in manifestum mortis discrimen conjicere, manifestum
28 est. Sed quemnam morbum tollere Iureconsultus uvam exectam dixit? ipsam uvam, nam & uva vocatur ipsius uvæ tumefactio & inflammatio. Medici omnes *in cap. prop.* & Budæus *in annotat. ex Celso.* tamen ablato uno morbo, mille alii suscitantur, ut videmus ex uvæ præcisione; neque Iureconsultum idcirco perperam locutum de ea re fuisse, dicendum; cum enim ex destillatione interdum ad ipsam uvam, (quæ & Gurgulio, & Gargareon, & Vvula, & Columella nuncupatur) vel alia ex caussa necesse sit ipsam præcidere, aliquando præciditur universa, vel per errorem, vel data opera, ad majus quiddam & imminens malum fugiendum, interdum aliqua
29 ejus portio; idcirco ergo Iureconsultus in posteriori casu suam assertionem locum habere vult, non in priori; neque enim in posteriori insignis noxa consequitur; portio enim uvæ sana, quæ remanet, etiamsi non undequaque, ea tamen omnia quasi præstare potest, quæ cum integra erat, præstabat. itaque & vocem quoque modulari, & irruentem aërem ad spiritales partes infringere, & alias pæne omnes utilitates præstare poterit, quas integram
30 ipsam præstare volunt Anatomici. Quod autem dicebat Alex. tabidos evadere omnes, quibus Vva execta sit, de omnimoda ejus exectione intelligebat, unde additur adverbium illud *penitus*; hoc igitur, & non alio modo Iureconsulti mens interpretanda.

SVMMARIVM.

1 *Myops, id est, luscioſus.*
2 *Myopia, luscities, vel luscitioſa affectio quid.*
3 *Myopes apud Latinos lusci vocantur secundum Mercurialem. refellitur ibid.*
4 *Luscitiosus quis dicatur.*
5 *Eluscare à lusco.*
6 *Gloss. Marginalis notatur.*
7 *Myops, & lippus eod. affectu laborant. refellitur ibid.*
8 *Lippitudo quid.*
9 *Myopiasis passio est ab ortu contracta.*
10 *Myopes cur à natura solummodo fiant.*
11 *Nyctalops ab humorum crassitie fit.*
12 *Nyctalops quid. & num. seq. & num. 17.*
14 *Cæsii oculi interdiu acute cernere non possunt, sed noctu maxime.*
15 *Noctilupæ nomen à Noctua.*
16 *Nyctalopis duæ species.*
18 *An Nyctalopia, in qua interdiu homo non videt, sed noctu, faciat redhibitioni locum.*
19 *Oculis prominentibus servus sanus est.*
20 *Oculorum prominentia duplex.*
21 *Oculi prominentes minus vident, quam intus conditi.*
22 *Oculos prominentes habentes, cur non redhibendi.*
23 *Strabones in communi loquendi modo, qui dicantur.*
24 *Strabismus fit etiam ex elevatione, & depressione humoris crystallini.*
25 *Strabismus factus ex depressione, vel elevatione crystallini humoris, an faciat locum redhibitioni.*
26 *Limitas, & strabositas, quomodo differant.*
27 *Pupillæ imminutio, an faciat hominem morbosum. dic ut num. 29.*
28 *In pupillæ constrictione visibilia majora videntur.*
30 *Molestior est pupillæ angustia quam dilatatio.*
31 *Visus debilitas an faciat locum redhibitioni.*
32 *Glaucedo quid.*

De vitiis Sensus Visus.

QVÆSTIO X.

Ad l. Idem Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui clavum. §. si quis natura. & §. si, cui os oleat.

LEgumperiti hic proponunt aliqua visionis impedimenta, quæ dubium afferre poterant, an ex eorum culpa mancipium, seu jumentum morbosum fieri dicatur, ita ut redhiberi ex hujus edicti dispositione possit; & præter ea, quæ à Iureconsultis hic in medium afferuntur, alia permulta quidem sunt, quæ idem dubium excitare possent, de quibus breviter nobis differendum, ante tamen de illis, quorum mentionem in textu habemus, verba facienda. occurrit autem primo loco Myops, quem 1
Gloss. Marginalis recte interpretata est luscioſum; ita enim ex Medicis testantur Paul. *lib. 3. cap. 22.* Aet. *serm. 7. cap. 45. & alii.* & ante hos omnes Gell. *Noct. Atticar. lib. 4. cap. 2.* est vero Myopia, 2
seu luscities, vel luscitiosa affectio ea, in qua quis parva quidem prope videt, magna vero procul non videt, & in qua sic affecti scripta admota oculis legunt, ut ex Aristot. *probl. sect. 31. probl. 8. & 15. & 26.* Alex. *ibid. libro 1. probl. 74.* Paul. & Aet. *ubi supra* liquet. Sed Mercurial. *in prælectionibus de ocul. affect. capit. 1.* Myopes, seu Lusciosos fieri tradit, cum res propius, ut videantur, oculis admoventur, & cum ad eumdem finem ab oculis longius removentur. hoc tamen posteriore affectu constat magis laborare senes, priorem autem fere semper connaturalem esse, illumque proprie luscitionem dici apud omnes reperi ex quibus patet, ipsum Mercurialem male forte pronuntiasse, Myopes apud Latinos vocari Luscos; videtur enim con- 3
fundere luscum cum luscioso, & tamen diversum quid sunt; luscioſus enim, ut ex iis, quæ diximus, 4
manifestum fit, est qui debiliter videt, & patet ex Plauti loco in Mil. glor. Act. 2. Scen. 3. qui sic habet:

Sc. *Mi-*

Sc. *Mirum est lolio victitare te, tam vili tritico.*
Pa. *Quid jam?* Sc. *Quia luscitiosus.* Pa. *Væ verbero! ædepol tu quidem*
Cæcus, non luscitiosus.

ex eo enim quod iis, qui lolium comedunt, visio debilis efficitur, idcirco hoc modo loquitur servus ille: at luscus est is, qui altero captus est oculo, ut ex eodem Plauto in Trinum. Act. 2. Scen. 4. patet in illis carminibus:

— Le. *Oculum ego effodiam tibi,*
Si verbum addideris. ST. *hercle quin dicam tamen.*
Nam si sic non licebit, luscus dixero.

& ex Iuven. Sat. 10.

——— *Ambos*
Perdidit ille oculos, & Luscis invidet.

Et extat lepidum Martialis carmen, idem approbans, lib. 8. num. 9. quod ita habet:

Solvere dodrantem nuper tibi, Quincte, volebat
Lippus Hylas: luscus vult dare dimidium.
Accipe quamprimum: brevis est occasio lucri.
Si fuerit cæcus, nil tibi solvet Hylas.

Et ex alio carmine in Philænim, lib. 12. num. 22.

Quam sit lusca Philænis indecenter,
Vis dicam breviter tibi, Fabulle?
Esset cæca decentior Philænis.

In quam etiam aliud extat carmen ejusdem, eandem rem comprobans, lib. 4. num. 65.

Oculo Philænis semper altero plorat.
Quo fiat istud quæritis modo? Lusca est.

Magis ad rem est illud:

Adspicis hunc uno contentum lumine, cujus
Lippa sub attrita fronte lacuna patet?

Martial. in Luscum furem, lib. 8. num 59. quod etiam patere facile potest auctoritate D. Hieronymi in translatione loci Exodi *cap.* 21. *vers.* 26. qui lusco utitur pro eo, cui oculus erutus est: Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, &c. & alia permulta possem adhuc adducere, nisi superfluum existimarem; addo tantummodo, quod eo vitio multi insignes viri laboraverint, ut Philippus Macedo Alexandri Magni pater, de quo Q. Curtius *lib.* 2. & Annibal, de quo idem Iuvenal. ibidem:

Cum Getula ducem portaret bellua luscum.

& Petronius Auli Vitellii ex Petronia filius teste Suet. *in Vitellio cap.* 6. Et Antig. de quo Plutarch. *in lib. de lib. educ.* & Macr. *Saturn. lib.* 7. *cap.* 3. & Horatius Cocles, de quo Livius & Sertorius, de quo idem Liv. & Plutarch. *in ejus vita*; & Lycurgus, de quo Plut. *in ejus vita.* & alii, de quibus Alciat. *in l. Inter stuprum. §. verum est. ff. de verborum signific.* ex quibus constat, multum differre luscum à luscioso, quod confirmatur etiam, quia à luscitie, & luscioso non formatur verbum, à lusco vero ma-
5 xime; dicimus enim eluscare; quo verbo utuntur Legumperiti *in l. sed & si quicunque. §. si Magister. ff. ad l. Aquiliam.* quod oculum eruere, seu effodere, vel excutere, vel excludere, & luscum facere denotat. Terent. in Phorm. Act. 5. Scen. 8.

Vel oculum exclude, est ubi vos ulciscar locus.

Facete Plaut. in Menæchm. Act. 5. Scen. 7. ad id verbum significandum:

— *Face ut oculi locus in capite appareat.*

Ex quibus videri potest, non minus quam erraverit Mercurialis, errasse etiam Gloss. Margin. hic,
6 cum luscitionem, & eluscationem unum idemque vitium esse putaverit, cum diversum quid sint, & ex lusco eluscatio formetur, ex luscitie lusciosus, vel luscitiosus. Sen. *lib.* 3. *de Benef. cap.* 1. Lusciosi, inquit, oculi sunt, qui lucem reformidant, quæ opinio, vide quam veritatem habeat ex superioribus. & in eundem errorem impegit Glo. *in l. Nec supina. ff. de juris & facti ignorantia.* & Marc. Donat. *hist. Med. mirab. lib.* 2. *cap.* 10. Adnotare insuper libet hic Alciati errorem *Parerg. lib.* 6. *cap.* 12.
qui lippum, & myopem eodem affectu laborare 7
credidit, cum tamen admodum diverso laborent, 8
etiam in communi modo loquendi; lippitudo namque est inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. Gal. 2. *ad Glauc.* vel est pruritus oculorum cum rubedine. Card. *comm.* 6. *Aphor.* 18. licet & oculorum illacrymationi à nonnullis aptetur testante Mercur. *lib.* 1. *cap.* 38. ex lippitudine vero lippus dicitur; quid sit autem myops, jam patet. verum quidem est, abusive lippum accipi pro debiliter vidente, sed raro, & improprie.

Idem quoque Mercurial. *ibid* quosdam redarguebat, qui eam differentiam ponebant inter Myopes, & Nyctalopes, ut Myopes essent lusciosi natura, Nyctalopes lusciosi ex morbo, cujus rei falsitatem ipse ex hoc probare præcipue studet, quod apud ll. deliberatum sit, servos ex natura myopes redimi non debere, sed eos tantum, qui myopes ex morbo facti sunt. Mihi nunquam tale quid apud ll. animadvertere licuit; illud tantummodo notum habeo, & Paul. & Aet. & auctorem Finit. Med. Gal.
adscript. *in libb. Isagog.* affirmasse Myopiasim esse 9
dispositionem à nativitate, vel ab ortu contractam, & idcirco nullum huic passioni præscribunt remedium, quia pro insanabili eam ducunt, cum connaturalis sit. ac profecto raro admodum, & fortasse nunquam myopem proprie sic dictum, ex morbo factum, sed semper ex naturæ vitio talem existere comperies. quamobrem non omnino improbanda eorum sententia est, quos improbat Mercurialis;
ratio vero cur myopes à natura solummodo sint, & 10
non à morbo, ea esse potest, quia Myopes, ut Alex. placet *problem. supra citato* 74. & Alb. Magn. *de Animal. lib.* 1. *cap.* 7. fiunt ex spiritu visivo nimis tenui, puro, ac sincero, qui longe ductus à lumine externo facile dissipatur; itaque cum visibilia longius absunt, videre ea oculus non potest, sed bene, cum propius accedunt; & ea de re videbis Myopes etiam characteres minutissimos & legere, & conscribere, ut Aristot. notat *locis supra alleg.* & ipsa experientia confirmat; non videtur ergo, quod ea spirituum tenuitas, ac sinceritas à morbo provenire queat, sed
ab ipsa tantum naturali dispositione. Contra vero in 11
Nyctalope evenit, quæ à crassitie humorum, & obscuritate spirituum magis fit. & ad Arist. auctoritatem à Mercuriali adductam, quod Myopia ex morbo fiat, dicendum videtur, quod, ut supra diximus, & declarant Practici Aven. *sui Theis. lib.* 1. *tract.* 8. *cap.* 30. Alsahar. *tr.* 4. *sect.* 4. *cap.* 11. hæc passio duplici modo fit, uno quando oculus de longe non videt, sed prope, altero quando contrario modo ea, quæ longe sunt, vident, quæ prope vero, nequaquam, vel satis diminute. primam ergo passionem, quæ à claritate & nimia tenuite spirituum fit, ut dixi, quasi semper naturalem esse passionem, posteriorem qua senes maxime afficiuntur, & à crassitie & obscuritate spirituum provenit, morbosam & accidentariam esse, constat; atque hæc si desideras cognoscere, qua ratione eveniant, vide Plutarch. *in Sympos. lib.* 1. *q.* 8. ex quo repetit pro Iureconsultis Polyd.

Ripa *in tract. de noct. temp. cap.* 57. *num.* 33. Ari-
ſtotelem itaque de poſteriori intellexiſſe dicamus,
auctores autem, qui eam differentiam inter Myo-
piam, & Nyctalopiam poſuerunt, de priori intel-
lexiſſe, non de poſteriori.

Sed jam de Nyctalope loquamur, quam ipſe Iu-
reconſultus apertiſſimis verbis declaravit, quidnam
12 ſit, dicens, eſſe eam affectionem, ubi quis neque
matutino, neque veſpertino tempore videt. ſed no-
tandum Medicorum nonnullos, ut refert Mercur.
ubi ſupra, voluiſſe Nyctalopem eſſe, ubi quis inter-
13 diu non videt, noctu maxime, ad hoc autem nihil
additum eſt pro ejus dubii ſolutione ab ipſo Mer-
curiali, cum tamen conſtet ejus opinionis non ſo-
lum fuiſſe auctorem definitionũ Medic. Galen. ad-
ſcript. *in Iſagog.* dicentem: Nyctalops, ubi interdiu
non cernant, noctu conſpiciant; & alios, quos ad-
ducit Hermol. Barb. *in Gloſſ. ad Plin. in verb. luſcioſi*;
& ex Iureconſultis Alciat. *in præcit. l. Inter ſtuprum.*
§. verum eſt. Sed etiam ipſum Hipp. 2. *præd. in fin.*
ſic aſſerentem: Quos Nyctalopas nuncupamus, qui
noctu cernunt, &c. tamen nonnulli ſententiam
hanc improbantes, ad hanc Hipp. auctoritatem re-
ſpondentes, dicunt, deeſſe hic particulam nega-
tivam, legique debere: qui noctu non cernunt;
ſed fortaſſe neque Hipp. textui deeſt negatio, ne-
que ii, qui eam opinionem ſecuti ſunt, temere id
præſtiterunt; quippe cum multi doctiſſimi viri, inter
quos eſt Avic. 3. 3. *tract.* 4. *cap.* 7. Alb. Mag. 1.
de Anim. cap. 7. Valeſc. *lib.* 2. *Philon. cap.* 31. Sa-
vonarol. *tract.* 6. *cap.* 3. *rubr.* 32. *in pract. mag.*
(qui hunc affectum Aliar, vel Algiehar, vocat, vel
Ægilopam) Valleſ. *in* 4. *Epid. textu* 118. Curtius
Marinell. *lib.* 3. *de morb. nob. par. Anim. cap.* 21. Gui-
lielm. Ader *de Ægrot. & morb. Euang. par.* 3. *enarr.*
12. *probl.* 4. & ipſe Mercurial *ubi ſupra*. de hac affe-
ctione meminerint, de qua tamen cæteri non lo-
quuntur. eſſe vero hanc affectionem quarundam a-
vium propriam, quas nocturnas vocamus, patet ex
ſcriptoribus naturalibus. Ariſt. 5. *de hiſt. anim. c.* 34.
Alb. Mag. *ubi ſupra*. Geſner. *tom.* 3. *cap. de Bubon.*
Aldrovand. *Ornithol. lib.* 8. *cap.* 1. ubi & ejus rei
rationem habes, & apud Taddæum *in Iſagog. Ioanni-
tii.* & de aliis apud Nancel. *ex Plin. in præfat. ana-
log. cap.* 7. & inter Iureconſultos idem Polyd. Ripa
ubi ſupr. cap. 15. *per tot.* de quibus etiam Franciſc.
Petr. in Lyricis ſuis, par. 1. carm. 17. ita cecinit:

Sono animali al mondo di sì altera
Viſta, ch'incontro al Sol pur ſi difende,
Altri però, ch'il gran lume gli offende,
Non eſcon fuor, ſe non verſo la ſera.

Quinetiam Ariſt. 5. *de gener. Anim. cap.* 1. dicebat,
cæſios oculos interdiu acute cernere non poſſe, ſed
noctu maxime, ob rationem, de qua ibid. Ad hæc
14 addo dubium, quod movet ſupra citatus Ripa *ibi-
dem c.* 9. *num.* 3. ſcilicet Nyctalopes, hoc eſt Feli-
nos oculos habentes, quod noctu cernant, an ſatis
vidiſſe dicendi id, de quo agitur, & Iudicis arbitrio
remittit decidendum. Denique, ut tradit Cardan.
Quadrupedia omnia noctu vident, canes, lupi, lepo-
res, equi, aſini, boves. *lib.* 10. *de ſubtil. in fin.* Pli-
nius etiam *lib.* 7. *cap.* 2. naſci in Albania quoſdam ho-
mines dicit glauca oculorum acie, qui noctu plus
quam interdiu cernant; & plures hiſtorias homi-
num, qui noctu cernunt, habes apud Majolum *dier.
canic. coll.* 4.

Talem ergo affectionem dari, & à morbo, &
à Natura provenire poſſe, jam ſatis patet; & cum
hæc multo majoris conſiderationis ſit, ut quæ aufe-
rat viſum interdiu, quando maxime neceſſarius eſt,
miror, quod Auctores omnes, hac relicta, de ea,
quæ levioris momenti eſt, ſolummodo mentionem
habuerint; in majorem quoque admirationem me
traheret id, quod hæc paſſio nullum ſortita eſſet no-
men, niſi mihi perſuaderem ex ſupracitatis auctori-
tatibus & rationibus, non aliud habere nomen,
quam Nyctalopis, ſeu Noctilupæ, immo magis ap-
tari huic paſſioni, quam contrariæ, licet Manard.
epiſt. lib. 8. *epiſt.* 3. contrarium velit, ſed quivis videt
Noctilupæ nomen à natura deductum, cui hæc paſ- 15
ſio magis convenit, quam quæ ei eſt oppoſita.

Duas ergo Nyctalopis ſpecies eſſe dicamus, ut 16
ex Medicis Valleſ. *lib.* 4. *Epidem. text.* 118. & inter
Iureconſultos Alciat. *in cit. l. inter ſtuprum. §. eodem.*
de hac jam diximus, de alia omnes volunt, & ex hoc
legali textu colligitur, quod ſit paſſio, in qua homo,
neque matutino, neque veſpertino tempore videt. 17
Gal. 2. *Meth. cap.* 1. *claſſ.* 7. *& in lib. de ocul. part.* 6.
cap. 10. Alex. Trall. *lib.* 2. *cap.* 6. Aet. Paul. Avic.
& Alb. Magn. *ubi ſupra*. Raſ. 2. *Contin.* Alſahar. *in
pract. tract.* 5. *cap.* 12. Manard. *epiſt. lib.* 7. *Epiſt.* 3.
Rondolet. *in meth. lib.* 1. *cap.* 59. Marcel. Donat.
hiſtor. mirab. lib. 2. *cap.* 10. Valleſ. *in Epid. lib.* 6. *ſe-
ctio.* 7. *text.* 1. *Cæl. Rhodig. lect. Ant. lib.* 12. *cap.* 5.
& omnes alii, ante quos etiam ipſe Hipp. idem te-
ſtatus eſt 4. *Epidem. in fin.* ubi eos, qui nocturna
cæcitudine laborabant, Nyctalopes dici tradit.

Cum ergo detur paſſio, in qua homo interdiu 18
non cernit, noctu maxime, de ea quæret hic aliquis,
an faciat redhibitioni locum, ac reſpondendum,
multo magis ex hac, quam ex Nyctalope commu-
niter accepta, locum redhibitioni dari debere, ut
quæ majus impedimentum pariat, quam illa, & for-
taſſe quia nullum circa id dubium intercedere pote-
rat, idcirco de ea Iureconſultus mentionem non ha-
buit. ac de ea paſſione hæc ſufficiant, ſi modo illud
admoneamus, eam à Celſo *lib.* 6. *ſuæ Med. cap.* 6. vo-
cari, oculorum imbecillitatem, nimis communi vo-
cabulo & improprio, à Plinio vero *libro* 23. *cap.* 7.
& lib. 28. *cap.* 11. nominari luſcitiem, & ea affe-
ctos, luſcioſos. cujus opinionem videtur ſecutus A-
mat. Luſit. *Curat. med. cent.* 5. *cur.* 77. & Marcell.
Donat. *ubi ſupra*. & Amatus eam Nuſcitioſam vo-
cat affectionem. ſed nomen hoc eſſe proprium myo-
piaſis, non Nyctalopis, jam demonſtratum eſt.

Textus præterea in l. *qui clavum hic.* de oculorum 19
prominentia verba faciens, ſanos eſſe dixit eos, qui-
bus oculi prominent, cum tamen oculorum promi- 20
nentia duplex exiſtat, videndum, de qua intelligat
Iureconſultus. eſt enim quædam oculorum promi-
nentia Græcis Ecpieſmos dicta, Latinis vero modo
oculi expreſſio, modo oculi exitus, modo prociden-
tia (licet oculi procidentiam Paul. *lib.* 3. *cap.* 22. quam
Proptoſim dici Græcis tradit, diverſum quid faciat
ab Ecpieſmo) quæ & à morboſis cauſſis fit, & ma-
xime morboſa eſt. de hac Paul. *ubi proxime*. Aet.
ſerm. 7. *cap.* 35. Avic. 3. 3. *tract.* 6. *cap.* 30. Alſa-
har. *in tract.* 4. *ſect.* 4. *cap.* 3. & ex recentioribus Fo-
reſt. *Obſerv. lib.* 11. *Obſervat.* 40. In hac paſſio-
ne, vel ex dolore, vel ex aliquo conatu, ut in
partu laborioſo, vel aliis ex cauſſis, quas prædicti
Auctores enumerant, oculi ad extra proſilire, &
extra frontem proruere, & in terram cadere vi-
dentur. In lippitudine quoque oculi prominent, ac
tument, ut notum eſt, unde Plaut. in Mil. Glo. Act.
4. ſcen. 3.

Cubare

Cubare in navi lippam, atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illas advexit mihi.

Hæ igitur, & his similes oculorum prominentiæ accidentariæ sunt, & à morbo, vel morbosa caussa fiunt, sed est quædam prominentia non à morbo, sed à natura caussata, ut lippis ipsis notum est, Iureconsultum ergo non de priori, sed de hac posteriori intellexisse certum est; quia licet tradiderint doctissimi viri (quod etiam quotidiana experientia
21 edocet) oculos prominentes minus videre, quam intus conditos. Arist. 1. *de hist. Anim. cap.* 10. *&* 5. *de Gener. eor. cap.* 1. Galen. *in lib. Quod Anim. mor. cap.* 7. qui & 1. Arist. locum affert. Alb. Magn. 19. *de Animal.* Vgo Senen. *in Gal. Tegni libro secundo, part.* 60. Gord. *in l. part.* 3. *rubr.* 3. *cap.* 6. Montalt. *Optic. lib.* 2. *cap.* 8. & Cæl. Rhodig. *lect. Ant. lib.* 3. *cap.* 28. tamen quia hoc impedimentum non
22 magnum est, idcirco ii, qui Natura prominentes oculos habent, redhiberi non debent, præterquam quod, si aliquod hic peccatum adesset, ementi jam illud satis superque notum esse potest.

Porro cum Vlpianus hic etiam de strabone meminerit, eum pro sano pronuncians, ejus nominis occasione dicendum occurrit, utrum omnis strabismus, vel strabositas ita innocua sit, ut recte quivis strabo pro sano pronunciari possit: sciendum enim,
23 quod tametsi strabones in communi loquendi modo ii solummodo dicantur, quibus ex humoris crystallini perversione oculus ad dextram, vel ad sinistram partem cum tortuositate, & invenustate quadam declinat (alias enim si leviter id fiat, & cum venustate, tunc tales Peti dicuntur, qualem fuisse Venerem fabulantur, teste Cæl. Rhod. *lib.* 14. *cap.*
24 19.) tamen strabismus fit etiam ex ejusdem humoris elevatione, vel depressione à suo naturali loco, ut tradit Gal. 1. *de sympt. caus. cap.* 2. *class.* 3. &, quod multo magis attendendum duco, illud est, quod in strabismo, qui fit ex ejus humoris declinatione ad dextram, vel ad sinistram parum, vel nihil incommodi percipi solet, in aliis vero res, quæ oculis objiciuntur geminæ videntur, ut idem Gal. *ibid.* tradit, & Avic. 3. 3. *tr.* 2. *cap.* 28. cujus symptomatis caussam vide apud Arist. *probl. sect.* 31. *problem.* 11. *relat. per Mercurial. ubi sæpe*, & apud Alexand. *lib.* 1. *problem.* 125. Montalt. *Opt. lib.* 3. *art.* 4. Timpler. *in Opt. syst. lib.* 2. *cap.* 1. *problem.* 7. Fit præter caussas ab iis enarratas etiam ex ebrietate, unde Nicand. in Alexiph.

—— Apparet geminum quodcunque videtur,
Sicut nocte solent, qui vina bibere meraca.

Et Iuvenal. sat. 6.

—— Cum jam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exurgit mensa lucernis.

Immo etiam data opera interdum, & oculis manu suppposita, nervoque visorio elevato, vel depresso ea rerum geminatio apparet, quod Gal. ipse dicebat *lib. eodem.* & Lucret. notavit lib 4. dicens:

At si forte oculo manus uni subdita sub ter
Pressit, cum quodam sensu fit, uti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo:
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare supellex:
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Hæc igitur affectio videtur aliqua consideratione digna, ego enim cum hominem curarem, qui ex dexteræ partis paralysi in hoc symptoma inciderat, notavi illum maximum ex eo impedimentum percipere, quippe qui non illico assequebatur manibus tangendo, id quod oculis videre putabat, nam interea falsam rei imaginem secutus, rem apprehendere statim non poterat, ita ut cogeretur, cum quid operosum præstare vellet, alterum ex oculis claudere. & similem casum narrat Marc. Donat. *lib.* 2. *hist. mir. cap.* 8. Tamen crediderim non esse tale hoc visionis impedimentum, ut illius caussa locus redhibitioni dari debeat.

Obiter autem hic quid intersit inter strabositatem, & limitatem videndum, limis ergo oculis aspicere videtur id esse, quod vulgo dicimus *guardar sott'occhio*, vel rectius, *guardar con la coda dell'occhio.* Plaut. in Mil. Glo. Act. 4. scen. 6.

Aspice limis oculis, ne illi se videre nos sentiant.

Alii tamen potius transversis oculis intueri dicunt, unde est, quod per limitatem transverti, ac depravari oculos hominibus accidat, cujus rei caussam quærebat Arist. *probl. sect.* 3. *probl.* 28. quod pueris præcipue accidere consuevit, cum ex transverso lumen, vel aliud quid sæpius aspicere conantur, unde strabones facili negotio efficiuntur. in hoc sensu acceptum est à Plat. *in Criton. seu de eo quod agend. est.* in iis verbis: Et omnes quibus curæ est patria, aspicient limis te oculis corruptorem legum existimantes; limitas ergo est oculorum transversitas spontanea, strabositas transversio eorundem coacta, ac perpetua.

Reliquum est, ut breviter de quibusdam aliis visionis, & oculorum vitiis aliquid dicamus, de quibus Iureconsulti non meminerunt; ac præsertim de iis, quæ majorem dubitationem inferre possent: cætera enim, in quibus nulla hæsitatio intercedere potest, libens omittam, ut est visus obscuritas, seu totalis ablatio, Græcis Amaurosis dicta, quibusdam Latinobarbaris Gutta serena, suffusio, Græcis Hypochima, vulgo cataracta appellata, Albugo, seu nebula, vel nubecula, Græcis Nepheliæ, vel Leuchimata vocata, lippitudo Græcis Ophthalmia, & alia hujusmodi, quæ quoniam insigniter visionem lædunt, jure hominem jumentaque morbosa reddunt, & quæ ex ea caussa redhiberi possunt ex hujus edicti dispositione, sicuti & alia, quæ ob eorum levitatem nullius considerationis esse videntur, de quibus omnibus diligentissime Arabes omnes pertractant, in ea enim re multo quam Græci & Latini, diligentiores extitere.

Tria ergo tantummodo vitia in medium adducam, quæ maxime dubium excitare possent, nimirum Pupillæ constrictionem, seu diminutionem, Græcis phthisim, & atrophiam pupillæ dictam, aliis Latinis pupillæ tabem. Visus debilitatem Amblyopiam vocant Græci, & glaucedinem, seu glaucosim, quæ glaucoma illis appellatur. Et primo, Pupillæ 27
imminutio non videretur facere hominem morbosum, quia ut Paulo, Aetio, aliisque, quos adducit Mercurial. *in Prælud. de morb. ocul. cap.* 8. (licet illis contrarius existat) in pupillæ constrictione visibilia objecta majora videntur, quam sint, nam pupilla angustior visum acutissimum efficit. Gal. *loco citato primo de symptom. caus. cap.* 2. *& lib. de ocul. cap.* 3. *part.* 4. *class.* 7. non modo ergo morbosa non est Pupillæ imminutio, sed maxime confert ad oculorum operationem. Verumtamen si distinguamus 29
inter pupillæ naturalem, & adventitiam ac morbosam constrictionem, ejus rei veritatem facile invenimus; siquidem Gal. de naturali loquitur, nam adventitiam & morbosam visui incommodare ipse idem Gal. ibidem tradit, non ex se, ut loco citato,

de oculis ille]dicit, ſed propter cauſſam, ex qua pupilla anguſtior ſit. immo 1. *de ſymptom. cauſſ. ubi ſu-*
30 *pra*, moleſtiorem voluit eſſe pupillæ anguſtiam adventitiam, quam dilatationem, licet affectus is, quem Græci Mydriaſim dicunt, maxime viſum impediat, etiamſi naturalis ſit, ut ex ipſo, & aliis patere poteſt.

31 Præterea ex viſus debilitate non videbatur ſervus in redhibitione eſſe, quia lex hic non attendit quodcunque membri, actioniſque impedimentum, ſed inſignem læſionem; itaque dicendum eſſet, non quamcunque viſus debilitatem, ſed inſignem dare redhibitioni locum.

Res tamen aliter decernenda eſt, nam ſi viſus aliquo ex morbo debilitetur, jam hæc debilitas via eſt in totalem viſus ablationem, & cæcitatem, quamobrem niſi modica valde ſit, & naturalis, non vero adventitia, ex ea redhiberi ſervus abſq; dubio poterit.

Denique idem dubium de glaucedine intercede-
32 re poſſet, quæ viſus obſcuritas eſt ex humoris cryſtallini craſſitie, unde glaucomam ob oculos objicere, quaſi proverbio dicitur, hoc eſt, hominem fallere ac decipere. Plaut. in Milit. Glor. Act. 2. Scena 1.

Ei nos factitiis fabricis, ac doctis dolis
Glaucomam ob oculos objiciemus.

Dicendum vero idem prorſus in hoc caſu, quod in ſuperiori jam dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Qui aliquo dente caret, non eſt morboſus.*
2 *Cui plures dentes deſunt, morboſus eſt.*
3 *Dentes homini maxime ex uſu ſunt.*
4 *Ruminantia ſolis inferioribus dentibus dotata.*
5 *Edentulus redhiberi debet.*
6 *Dentium in maſticatione non eſt idem uſus.*
8 *Pueri edentuli, quo tempore morboſi dici poſſent.*
9 *Septennis cum ſit, nondum edidit dentes. proverbium.*
10 *Dentes in quibus peccent.*
11 *Is, cui os olet, an ſit morboſus. & vide num.* 13.
12 *Pro hircoſo quid intellexit textus.*
14 *Si os alicui oleat ex dentis corruptione, an redhibendus.*
15 *Antiadas habens, an ſit morboſus.*
16 *Antiades non ſunt tumores veluti ſcrophulæ.*
17 *Antiadas habens, ſi ex iis reconvaluerit, non poteſt redhiberi, ſcrophulas habens poteſt.*
18 *Gutturoſi oculiſque prominentibus ſani.*
19 *Guttur quid.*
20 *Gutturoſi qui dicantur.*
21 *Gutturoſi ex tumore frigido gutturis, an redhibendi.*

De oris fœditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habentibus.

QVÆSTIO XI.

Ad l. Qui Clavum. §. Is cui os oleat. & §. ſi qui. ad l. Quæritur. §. ſi quis Antiadas. & ad l. Cui dens.

Tametſi recte determinaverit Iuriſperitus hic in
1 l. *Cui dens.* eum, qui dente aliquo caret non
2 eſſe morboſum, controverti tamen poteſt, an is, cui plures dentes deſunt, morboſus dici debeat, & ex quorum præcipue amiſſione magis lædetur.

Dentes enim homini maxime ex uſu ſunt, non 3
ſolum ad atterendos cibos, ſed etiam ad loquelam concinnandam, ad ſapores diſtinguendos, & ad alia, ut Gal. docet 16. *de uſu par. cap.* 2. & Veſſal. *lib.* 1. *Fabr. cap.* 11. præcipuum vero eorum munus eſſe, ut ſolidos cibos atterant, quo facilius à ſtomacho concoqui valeant, omnibus in confeſſo eſt; abſque tali enim ciborum attritione ſtomachus plurimum in concoctione laboraret, & animal in pleroſque morbos facili negotio laberetur; quamobrem recte provida natura, quæ nonnulla animantia 4
ſolis inferioribus dentibus dotaverat, ſuperiores denegans, ea ruminare voluit, hoc eſt, jam ingeſtum cibum, qui ex ſuperiorum dentium defectu non potuerat, ut neceſſe erat, conteri, denuo in os revocare, ac nova maſticatione conficere, pluribus ventriculis ad eam rem dicatis, ut docent Ariſt. *in libb. de hiſt. Anim. & lib.* 3. *de Anim. cap.* 14. Gal. *in Hipp. de Articul. comm.* 1. *text.* 28. & Æmilian. *in hiſtor. de Rumin. ſynt.* 2.

Ergo cum ex defectu dentium maximum incommodum homo conſecuturus ſit, jure merito dici poſſet, edentulum redhiberi debere, hoc eſt, qui 5
vel omnibus, vel pluribus dentibus caret; nam idcirco tales ſervi reſpuuntur ab Halyabb. *libro* 1. *Theor. cap.* 23.

Dentium tamen non omnium in maſticatione, & 6
aliis muneribus idem uſus, ut docet Gal. *cit. lib. de uſu par.* & Anatomici omnes; Veſſal. *ubi ſupra.* Columb. *lib.* 1. *cap.* 10. Laur. *lib.* 2. *cap.* 21. & ante eos Ariſt. 3. *de part. Anim. cap.* 1. & Cic. *lib.* 2. *de Nat. Deor. tranſ. med.* Inciſorii enim, hoc eſt, anteriores, ſuperiores quatuor, inferiores totidem, qui cibos dividunt ac incidunt, magis quam canini, hoc eſt, qui poſt hos utrinque acuti cernuntur, neceſſarii eſſe videntur; molares vero magis, quam inciſorii, quia ultima, ac exquiſita attritione cibos molant, quod vel levi negotio, abſque inciſoriorum opera præſtare poſſent; quamobrem in maſticationis uſu magis 7
morboſus dicendus eſſet is, qui molaribus, quam qui cæteris careret; contra in uſu loquelæ, anteriores enim ad hunc uſum magis conferre palam eſt, ut prædicti omnes fatentur. Sed quæritur, Pueri ſi edentuli permaneant, ad quodnam uſq; tempus pro non mor- 8
boſis habendi: jam enim eadem lex *cui dens.* pueros, antequam dentes emittant, morboſos non eſſe firmat. Dicendum, terminum dentitionis in pueris eſſe ſeptimum annum, ut Hipp. teſtatur *in lib. de Carnib.* & Ariſt. & patet ex Parœmia illa: Septennis 9
cum ſit, nondum edidit dentes; quæ in fatuos, & tardi ingenii viros dicebatur. ergo eo termino tranſacto, pueri edentuli morboſi ad hunc effectum dicendi.

Dentes porro præterquam quod aliquando decidunt, ſolent etiam in aliis quibuſdam peccare, ut quando extra os prominent, quando ſuperfluunt, 10
quando dolent, quando corrumpuntur. ſed neque cum ſuperfluunt, neque cum prominent, una dempta oris decentia, ullum in ſe vitium habent. at ſi corrumpantur, tunc & oris fœtorem, de quo infra, & maximos aliquando dolores excitare poſſunt; quin etiam ſi abſque eo, quod corrumpantur, ſæpe doleant, & ex levi cauſſa, & frequenter, fortaſſe non injuria redhibitioni cauſſam darent. nam dentium dolor eſt inter omnes acutiſſimus, & maximis tormentis adæquandus, ut Celſus teſtatur *libro* 2. *cap.* 9. ex quo ex Iureconſultis repetit Tiraqu. *de leg.*

de leg. connub. l. 15. num. 43. adeo enim acerbus est, ut ex eo homo interdum insanire videatur, ut testatur Alex. Bened. *lib.* 6. *suæ pract. cap.* 4. qui etiam solum hominem dentium cruciatu vexari tradit.

11 De eo, cui os olet, distinguit Text. hic *in l. Qui clavum. §. Is cui os.* quod si ex illuvie, hoc est, ex oris immunditie, seu potius ex ciborum multorum ingestione, eorumdemque indigestione id eveniat, morbosus dici non debeat; si vero ex hepatis, vel

12 pulmonis vitio, maxime. Ibidem vero hircosum non esse morbosum voluit, pro hircoso, non tantum illum, cui os, sed cui alæ, inguina, pedes, vel alia quævis corporis pars male olet, velut hircus, ut Gloss. ibid. atque idem est hircosus, ac male olens. Plaut. in Mercat. Act. 3. Scen. 3.

Quum sis ætatis plenus, anima fœtida,
Senex hircosus, tu osculere mulierem?
Vtine ei adveniens vomitum excutias mulieri?

unde Centuriones, eo quod ob sudorem ex labore in exercitu male olebant, hircosi à Persio appellati, Sat. 3.

Hic aliquis de gente hircosâ Centurionum.

Horat. in Epod. Od. 2.

Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis.

Et lib. 1. serm. sat. 2. & lib. 2. sat. 4.

Pastillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum.

Dicendum mihi videtur, quod tametsi Legumperitus omnia hæc recte determinaverit, egeant tamen declaratione ejus verba, nimirum, quod idcirco morbosum non sit os alicui olere, quia hoc ex illuvie oris solet nonnullis accidere. ergo siquidem id

13 ex oris illuvie accidat, verum quidem id est, sed aliquando sunt, quibus cibus in stomacho corrumpitur, unde oris fœdus odor emanat; in quo casu licet ex oris illuvie illud dici posset esse, tamen pro non morboso hic nunquam esset pronunciandus, cum majus subsit vitium, ex quo oris malus odor enascitur, quod non facile etiam emendari potest: unde maxime ad hæc animum advertit Alihabb. in eligendis servis, *lib.* 1. *Theor. cap.* 23. sed quid si ex

14 dentis corruptione id eveniat? hoc non habet tale in se vitium, ut non possit facile amoveri. idcirco non redhibebitur servus ex hac caussa, nisi multos haberet dentes corruptos.

In dubium præterea revocat Iureconsultus, an is,

15 qui Antiadas habet, morbosus sit, ac eam rem conditionaliter decidit, nimirum, quod si Antiades sint inveterati, & qui facile discuti non possint faucium tumores, antiades habens vitiosus sit. ac profecto antiades nihil aliud esse patet auctoritate Gal. 3. *de sympt. causs. cap.* 4. *class.* 3. Paul. *lib.* 3. *cap.* 26. & *lib.* 6. *capit.* 35. Aet. *serm.* 8. *cap.* 48. Cardan. 3. *Aphor.* 26. quod etiam ex Iureconsultis notat Alciat. *Prætermiss. lib.* 1. & Bud. *in Pand. in l. Quæritur. §. si quis Antiadas hic.* non tamen sunt tumores hi velut scrophulæ, ut Gloss. hic voluit, immo multò differunt & in loco, & in materia, & in modo affligendi, & in curationis difficultate, & in aliis. In loco, quia antiades sunt tumores tonsillarum, seu glandularum utrimq; in faucibus existentium, quæ & ipsæ Antiades vocantur; & vice versa hi tumores appellantur Tonsillæ. vide Cœl. Rhod. *lib.* 4. *lect. antiq. cap.* 2. Scrophulæ vero sunt tumores glandularum in universo corpore, sed præsertim in collo existentium. In materia differunt, quia Antiades ex quacunque fluente materia intumescunt; scrophulæ nonnisi à materia maxime frigida, & crassa. Differunt in modo affligendi, quia antiades respirationi, loquelę, deglutitioni obsunt, scrophulæ nequaquam. Antiades tumores simplices existunt singuli in singulis tonsillis, scrophulæ vero indies propagari, ac multiplicari consueverunt, & ea de re scrophulæ appellantur, quia veluti scrophæ plures fœtus gignere videntur. In curatione denique differunt, quia Antiades multo facilius curantur, quam scrophulæ, & semel curatæ, non ita de facili revertuntur; scrophulæ difficilius curantur, & facili negotio repullulant; illæ denique internæ sunt, hæ autem externæ, in collo apparentes. ex quibus sequitur, quod Antiades habens si ex iis convaluerit, redhibe- 17
ri non possit; in hoc enim casu intrat l. *Quod ita sanatum hic.* ut habens scrophulas, etiamsi ex iis sanatus videatur, redhiberi tamen posset ex dispositione *l. Qui Tertiana hic.* cum facillime revertantur.

Et quia de faucibus & gutture mentio incidit, 18
videamus quos intellexerit Textus pro Gutturosis, 19
cum dixit, Gutturosos, oculisque prominentibus sanos esse; omnibus autem notum est, guttur dici caput asperæ arteriæ, quod aliquando in quibusdam ita prominet, viris præsertim, ut pomum aliquod 20
ibi prominere videatur; hi ergo gutturosi dicuntur. hoc autem vitium sæpius à natura est, sed aliquando etiam ex gibbositate, & vitio vertebrarum colli nonnullis accidit, ut tradit Hipp. *in lib. de Artic.* & ibi Gal. *in comm.* 3. *text.* 8. & priores sanos esse verum est, de quibus textus loquitur, posteriores nequaquam. Alii præterea gutturosi sunt, quibus tumor frigidus in gula, vel gutture enascitur, quod plerisque populis ex potu aquarum vitiosarum evenit, ut testatur Bruyer. *de re cib. lib.* 1. *cap.* 20. Bacc. *lib.* 1. *de Therm. cap.* 6. 7. & *lib.* 6. *cap.* 26. ac præsertim inter omnes afficiuntur hoc vitio in alpibus degentes, unde Iuvenal. Sat. 13.

Quis tumidum guttur miratur in alpibus?

Et de similium aquarum vitio meminit inter Iureconsultos Ripa *tract. de peste part. de remed. num.* 15. Mascard. *de probat. Concl.* 122. *num.* 1. & ex Medicis item Scalig. *exerc.* 6. *ad Card. de subtil.*

Hi ergo an sint redhibendi, si quis interroget, negative responderem; nam præter deformitatem incommodi, parum, aut nihil habent, præter quam quod vitium tale oculis ementis facile subjicitur.

SVMMARIVM.

1 *Vari, & Vatii, qui ex Glossa.*
2 *Blæsus dicitur is, qui pedum imbecillitate laborat.*
3 *Vari proprie qui. contr. num.* 5.
4 *Vatii qui. contrarium num. seq.*
6 *Blæsa crura, quæ dicantur.*
7 *Blæsi dicuntur, quibus crura extra obtorta sunt.*
8 *Rhæbi qui apud Galenum.*
9 *Vari minus, Valgi magis incommodantur in stando.*
10 *Valgi redhiberi debent.*
11 *Claudorum diversa genera.*
12 *Redhibitio locum habet, ubi apparet insignis læsio.*
13 *Claudi sunt malorum morum.*
14 *Varicosus sanus non est.*
15 *Varix quid.*

De Varis, & Vatiis, & Claudis, & Varicosis.

QVÆSTIO XII.

Ad l. Item Offilius. §. Quæsitum. l. Qui clavum. §. 1. l. Item Claudus. & l. Varicosus.

DE his omnibus eo nomine agere deliberavi, quia non omnes eodem incommodo ex claudicatione, & crurum vel pedum distorsione afficiuntur, ut videbimus, si modo ante declarabimus, quinam sint Vari, & Vatii, nam Claudi cuique noti sunt. Gloss. hic Varum, & Vatium dixit esse nomi-
1 na eorum, qui in loquela impediuntur, varumque dici à varietate sermonis, eo quod infinita verba effundat, absque ulla significatione; & cum multa confusione, vatium vero eum esse voluit, qui nimis cito, ac propere loquitur, ita ut ob ipsius sermonis celeritatem minus explicite verba proferat. Ego similem horum nominum significationem nunquam apud alium quemquam reperire potui. Glossa forte ex eo, quod videret textum una cum cæteris loque-
2 læ vitiis, etiam hæc attulisse, decepta est, nec mirum esset, quod quemadmodum blæsus dicitur is, qui pedum imbecillitate laborat, qua affici Æthiopes, & Ægyptios tradit Arist. 14. *probl.* 4. & cui etiam obnoxios spadones facit Alex. *lib.* 2. *probl.* 25. & blæsus per comparationem quamdam dicitur quoque is, cui lingua imbecilla est, ita ut minus expedite eam moderari possit, eidem Arist. *lib.* 11. *problem.* 30, simili etiam ratione Varus, & Vatius dici possit, per eandem comparationem is, qui vel nimis propere, vel nimis implicite loquitur, ac si linguam obtortam haberet, ex qua in loquendo erret.
3 In propria vero, ac communiori significatione Vari dicuntur, quibus pedes, vel crura intro inflexa, & obtorta sunt, Vatii vero, qui & valgi appellan-
4 tur, quibus extra. Fernel. *Pathol. lib.* 1. *cap.* 8. Paræus *lib.* 22. *cap.* 11. quamquam Hipp. *lib. de Ar-*
5 *tic. & ibi* Gal. *in comm.* 3. *text.* 83. contrarium sane affirmant, nimirum varos esse, quibus extra, valgos, quibus intro crura vel pedes inflectuntur. Crediderim ego utrumque nomen, utrique vitio esse commune, testimonio Gal. *loco cit.* qui Vari nomine quamlibet depravationem ex aliquorum opinione significari docet, quod videtur non admodum alienum ab ipsius Hipp. mente, qui *in lib. de off. Med. in fin.* Vara esse firmavit in alteram partem inclinantia; nec absque ratione id firmatum est, cum tam Varum, quam Valgum, aut Vatium obtortum significent, & de Valgo quidem exstat Plauti testimonium in Mil. Gloriosf. Act. 2. Scen. 1.

Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum
Majorem partem videas valgis suaviis.

hoc est obtortis, & obliquis osculis. & de Varo apud Pers. Sat. 4.

— Vel cum fallit pede regula Varo.

hoc est, pede non recto, sed obtorto, de utroque autem Plautus *ubi supr. Act.* 3. *Scen.* 1. in proprio sensu accepto meminit his carminibus:

Metuerem, ne ibi defregisset crura aut cervices sibi.
Ea mihi insignitos pueros pariat postea,
Aut Varum, aut Valgum, aut compernem, aut pætum, aut brochum.

sic & Horatius de Varo in proprio sensu libro primo Sermon. Sat. 6.

— Hunc Varum distortis cruribus.

Segarra *in* 2. *Gal. de Temperam.* crura in exteriora distorta blæsa vocavit, cum tamen ex locis *supra citatis* pateat, blæsa crura dici, quæ imbecillitate la- 6
borant, ita ut stare, aut firmiter ambulare non possint. Cæl. idem Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 4. *cap.* 11. ex Polluce tradit, blæsos dici eos, quibus crura extra 7
obtorta sunt, hoc est, quos Vatios communiter nominamus; sed & idem Cæl. Varos Rhæbos appella- 8
ri auctor est. Gal. autem Rhæbos vocari tradit, qui naturaliter curvis sunt cruribus, & hoc vitium conferre ad majorem pedum stabilitatem, dicebat *loco cit. de Artic.* Vtcunque tamen sit, relicta tam exquisita nominum inquisitione, notandum venit, quod quamvis Legumperitus in *cit. l. Item Offilius.* absolute Varum, & Vatium pro sanis pronuntiaverit, non deest tamen difficultati locus. Vara enim crura sicuti non semper uno modo fiunt, ut *cit. lib. de Artic. transf. med.* docet Hipp. ita non uno semper modo incommodant deambulationi. quin aliqui insigniter afficiuntur, alii vero admodum leviter, unde patet priores quidem redhiberi posse, posteriores vero nequaquam.

Accedit etiam generica quædam differentia inter Varos, & Valgos, nam ex eodem Hipp. *ibid. in fin. & lib. de ossib. per molit. impell.* habemus, quod quibus in interiorem partem excidit (genu cubiti gibbus) ii Valgi magis evadunt, exterioribus autem partibus imminuuntur, quibus autem exteriorem in partem excidit, ii Vari magis, claudi minus efficiuntur; quin etiam ex luxatione ad malleolum contingente eos, quibus in exteriorem partem excidit, varos fieri tra- 9
dit. sed tales stare posse affirmat, contra vero eos, quibus in interiorem partem articulus prolabitur, Valgos effici dicit, minus autem stare posse; cui sententiæ subscribit Gal. qui Valgos deterius stare docet, neque posse celeriter currere, & parvo momento, ac levi ex caussa cadere.

Cum ergo in Valgis insignis læsio appareat, non 10
video cur redhiberi non debeant; nisi dicatur tales oblæsiones oculis ementis subjici, & occultari vix posse; non ergo facere locum redhibitioni ex hac causa. Eadem dubitatio defatigare nos posset circa claudos, cum quotidiana experientia doceat claudicandi mille esse modos, & in aliquibus quidem leviter, in aliis mediocriter, in cæteris autem insigniter 11
hominem lædi, ut *cit. lib.* docet idem Hipp. sunt enim ex claudis, qui absque fulcris ambulare minime possunt; alii, qui baculo gressus sustinentes facile inambulent; alii denique, qui absque fulcris, & baculo ambulent quidem, sed tamen in hanc, aut illam partem pendeant. ex iis, qui fulcris indigent, alii uno sunt contenti, alii duo requirunt, alii præter fulcra etiam baculo sustinere gressus coguntur, aliter proni in faciem ruituri; ex iis ipsis alii utroque pede claudicant, alii non nisi altero, & ex iis postremis, alii læsum pedem in terram firmant, alii suspensum deferunt; ex illis, qui sine fulcris, & baculo ambulant, alii modice, & non admodum indecenter, alii vero insigniter, ac turpiter claudicant, ut idem Hipp. dicebat; & ex posterioribus aliqui ad inguina curvati incedunt, & alterum poplitem inflectunt, ima pedis planta vix terram attingentes, manuque crus prehendere ambulantes coguntur, alii pedem, & latus universum contorquent; & ex prioribus, alii summa pedis planta, alii summo calcaneo incedunt, 12
&c,

&, ut uno verbo dicam, infinitæ propemodum sunt claudicandi rationes. In quibus omnibus servata universali regula, de qua *in l. Ob quæ vitia. §. Idem ait.* nimirum quod redhibitio locum habeat, ubi insignis læsio appareat, aptissime de particularibus judicare quilibet poterit, & hunc pro morboso, illum pro sano pronuntiare, non obstante textu hujus *l. Item claudus.* de quo hic.

Illud unum, quanquam præter rem, non omittam,
13 claudis omnibus commune esse, ut malorum morum
sint, sicuti & gibbis, strabonibus, & aliis; de quibus
Cardan. *Aphor.* 31. quod Iureconsulti, in quavis cor-
poris deformitate habere locum, tradunt. Paris. *de re-
signat. benef. lib. 5. quæst. 6. n. 35.* & inter Medicos
Lemn. *de occult. nat. mir. lib. 2. cap. 26.* apud quem,
si libet, caussam requirere potes, quam habes etiam
apud jam citatum Cardanum, *lib. 12. de subtil. non
longe a fine.*

14 Recte tandem determinavit lex, Varicosum sanum
non esse; sed inepte Gloss. varicosum interpretatur,
qui modo huc, modo illuc veluti stultus ambulat. li-
cet dehinc addat: vel est ægritudo tibiarum, quæ di-
15 citur varix; at neque sic explicat, quid sit; est ergo
varix vena tumens ac dilatata ex luxuriante crasso,
ac melancholico sanguine in cruribus, & coxis præ-
cipue, aliquando etiam circa testes, & alibi. Act.
serm. 14. cap. 84. Paræus *lib. 11. cap. 20.* Hieron.
Fabr. *in Pentat. chir. lib. 1. cap. 4. & alii.* Hoc morbo
laboravit Cic. ut elicitur ex Cavillo Vatinii in illum,
de quo Macrob. *Satur. lib. 7. cap. 6.*

SUMMARIUM.

1 *Mortuos pariens, an sit morbosa. dic ut num. 4.*
2 *Textus explanatio de mortuos pariente.*
3 *Pro mortuo habetur, qui vivere non potest.*
5 *Mortuos pariens in periculo est.*
6 *Prægnans sana est.*
7 *Prægnantia est res naturalis.*
8 *Mulier ad hoc nata est, ut generet.*
9 *Cur Iureconsultus desideret prægnantem maxime sanam. & numero seq.*
11 *Prægnans si morbo non cognato laboret, perit in partu.*
12 *Leves quoque morbi in prægnante considerandi.*
13 *Puerpera, an sana sit. & num. 17.*
14 *Puerperium est actio naturalis.*
15 *Puerpera, quæ laboravit in partu, an sana sit dicenda.*
16 *Puerpera si in puerperio febre corripiatur, an redhibenda.*
18 *Puerpera ex abortu, an sit sana.*
19 *Sterilis, an sana sit. dic ut num. 22.*
20 *Præcipuum munus fœminarum est concipere.*
21 *Sterilis nullo modo concipit.*
23 *Atreta seu imperforata, an sit sana. dicut num. seq.*
25 *Quæ bis in mense purgatur, sana non est.*
26 *Morbosa non est, quæ per ætatem non purgatur.*
27 *Quo tempore mulieribus purgationes eant.*

De Prægnante, & Puerpera, de Pariente mortuos, de sterili, & arcta, de ea, quæ bis in mense purgatur.

QUÆSTIO XIII.

Ad l. Quæritur. §. 1. 2. & 3. & §. Mulierem. & l. Quæ bis in mense.

IN hac quæstione de iis, quæ proprie ad solas mulieres pertinent, agemus, ac proponitur Mu-
lier primo, quæ semper mortuos parit, definiturque, 1
quod si hoc ex vulvæ vitio accidat, morbosa dicen-
da sit. In qua re notandum venit, textum non solum
intelligi debere de ea, quæ actu mortuos parit debi- 2
to tempore, ut nono aut decimo mense, sed etiam
de ea, quæ quocunque modo abortum semper face-
ret, fœtusque etiam vivos abortiret, ita tamen vi-
vos, ut longe vivere nullo modo possint; tunc enim
intrat regula illa, quod pro mortuo habetur, qui vi- 3
vere non potest. Afflict. *dec. 236. num. 4.* & ex Me-
dicis Curtius *in sententia de Septim. par.* quos adduxi
alias *lib. 1. har. quæst. tit. 2. quæst. 2. num. 23.* quod
nobili cuidam mulieri jam multoties evenit. hæc e-
nim cum juvencula recte bis aut ter peperisset, de-
hinc vigesies ac septies abortivit quatrimestris, vel
quinquemestris ut plurimum, alias autem bimestris
aut trimestris. Notandum præterea, superfluum
fuisse Iurisperitum hic conditionaliter loqui, dicen-
do, si hoc vulvæ vitio contingat, hanc morbosam
esse, nam ex cujusvis partis vitio succedat, fœmina 4
morbosa est; simpliciter ergo dicas, Mulierem, quæ
semper mortuos parit, morbosam maxime esse; nisi
ab externa caussa id fieret, ut ex labore, ex percus-
sione, & ex quacunque procathartica caussa, non
modo autem respectu prolis hæc redhiberi posset,
quia eo fine orbatur, ad quem nata est, sed etiam
quia mortuos pariens in maximo discrimine posita
est, ut satis superque novimus Medici, & notat A- 5
vic. 21. 3. *tract. 2. cap. 20. & seq.*

Secundo loco textus de prægnante meminit, 6
quam absolute sanam esse dicit: etenim ut recte 7
Glo. hic, non ex eo, quod prægnans mulier sit, judi-
catur morbosa, quia prægnantia res est maxime na- 8
turalis, & mulier ad hoc nata est, ut generet; quem-
admodum habetur hic, & latius dixi *lib. 1. har. quæst.
Tit. 4.* Neque obstant adducta a Mercuriali ex Vi-
truvio, & Hipp. *lib. 2. variar. lect. cap. 1.* quorum
primus *2. lib. cap. 8.* dicebat, corpora muliebria, dum
gravida essent, non præstari tanquam sana a vendi-
toribus, in more fuisse; hoc enim ob periculum im-
minens fiebat. sed quæri poterat, ad quidnam innu-
endum a Iureconsulto hic apposita illa cautio est, ni-
mirum, quod maxime conveniat prægnantem esse
sanam, & num ex unoquoq; vitio prægnantem de-
bere dici morbosam velit. & ad primam interroga-
tionem dicendum, ideo desiderare Legumperitum
prægnantem esse sanam, quia ex occasione prægnan- 9
tiæ, si mulier ex sua natura sana nō sit, non est ab om-
ni discrimine tuta; & idcirco non solum in prægnan-
tia, sed etiam ex sua natura sanam esse debere vult. 10

Vel dicamus, quod ideo desiderat prægnantem es-
se sanam, quia ex quocunque morbo prægnanti non
familiari mulier laboret, in majore discrimine posita 11
est ex prægnantiæ occasione, quam si eodem mor-
bo extra prægnantiam laboraret, unde est, quod, ut
ex Hipp. *lib. 1.* dixi, mulier prægnans morbo non
cognato laborans, hoc est sibi non familiari, in par-
tu pereat.

Itaque, ut ex textu elicio, leves quoque morbi in 12
prægnante erunt consideratione digni, ut levis fe-
bricula, quæ alias redhibitioni locum non daret, in
prægnante fortasse dabit, quia eam maxime, hoc est
undequaq; sanam esse oportet. Adverte tamen, præ-
gnantes quasdam in prægnatione solitas quibusdam
certis morbis prehendi, de quibus fortasse intelli-
gebat Hipp. *ubi supra.* propter quos non fieret redhi-
bitioni locus, ut esset vomitus, Inappetentia, ma-
cies, dolores renum, pedum tumores, & hujusmodi,

comi-

comitantur hæc enim ut plurimum prægnantiam, & alia aliis magis ac minus familiaria ſunt.

Tertio loco de puerpera loquitur Textus, de qua
13 etiam ea cautione determinat Vlpianus, ut ſana ſit, ſi modo nihil extrinſecus accidiſſet, quod corpus ejus in aliquam valetudinem conjeciſſet, ex quibus verbis hoc unum innuere voluit, quod Puerpera quantum ex puerperio eſt, ex ſua natura pro ſana judicanda, quia puerperium actio naturalis eſt, qua partus
14 purgamenta, puerperia & ipſa vocata ex utero expelluntur, non minus in menſtrua purgatione excrementa, quæ menſtruatim coadunantur, ergo eadem ratio eſt de puerpera, quæ de prægnante, cum utraque ad eundem finem operetur.

Dubitari tamen poſſet, an partu difficili exiſtente, muliere tamen dehinc bene pariente, puerperiiſque naturaliter procedentibus, puerpera ſana dicenda ſit, & videtur, quod non ſit ſana, quia facile è laborioſo partu (licet de præſenti nulla læſio appareat) poteſt puerpera dehinc in febrem & in alios morbos incidere, ut notum eſt.

Secundo dubitari poteſt, utrum, ſi nihil extrinſecus accidiſſet, ſed undequaque cunctis ſalvis exiſtentibus, ante abſolutum tamen puerperium mulier fe-
16 bre, vel alio morbo corripiatur, redhiberi poſſet; & ratio dubitandi eſt, quia multi Medici exiſtimarunt, nullum morbum evenire in puerperio, qui ex partus, & puerperii ipſius culpa non eveniat, de qua re
17 latius *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 4. Dico, quod, cum in rei veritate, ut etiam per l. hic notatur, puerpera ſana ſit, ſi febre, vel alio morbo non eſt culpa partus, & puerperii corripiatur, redhibenda non ſit, tanquam ſana à principio non fuiſſet.

18 Tertio dubitari poſſet, an puerpera ex abortu ſana dici debeat, & dico, quod nequaquam, quia ex abortu, ut ex difficili partu facile mulier in morbum labi poteſt, immo habet proximam diſpoſitionem, ut labatur, quamobrem ſana non ex, etiam ex præſcripto naturæ euntibus purgationibus.

Succedit quarto loco ſterilis, de qua maxima contentio eſſe poſſet ob id, quod refert Vlpianus, Cæ-
19 lium ex Trebatio diſtinguere, quod ſana ſit, ſi natura ſterilis exiſtat, ſi vero ex corporis vitio, minime; videretur enim omnino contrarium eſſe decidendum, ſi ad ſterilitatem reſpiciamus, & ratio eſt, quia
20 cum præcipuum munus fœminarum ſit concipere, &
21 generare poſſe, ut hic, & ſterilis ex natura nullo modo poſſit concipere, ex morbo vero facilius poſſit. Alexand. Bened. *lib.* 25. *cap.* 12. illa quidem morboſa dicenda eſſet, reſpectu ſterilitatis, hæc nequaquam, & ſic quantum eſt ex hoc ſterilitatis capite illa redhiberi poſſet, hæc non. neque videtur ulla evidens ratio pro textu adduci poſſe, ſi ad hoc caput ſterilitatis attendatur. poſſet quidem ex alio capite defendi textus, nempe ſi diceremus, non reſpectu ſterilitatis dici morboſam, quæ ex morbo ſterilis facta eſt, ſed reſpectu morbi ſterilitatem inducentis, quanquam ſequitur ex hoc, quod abſolute nulla ſterilis, quatenus ſterilis morboſa ſit, quod tamen falſum eſt, cum non ſolum ex ſterilitate, ſed etiam ex mille aliis cauſſis morbificis ad ſterilitatem conſequentibus morboſa ſit. Ego abſolute dicerem, quamcumque ſterilem eſſe morboſam, & jure red-
22 hiberi poſſe, quicquid ex Cælio Vlpianus, & ille ex Trebatio dixerit.

23 Quinto proponitur mulier ita arcta, ut mulier fieri non poſſit, quas mulieres atretas, ſeu imperforatas vocant, de quibus Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 14. Hucher. *de ſteril. libro ſecundo*, & alii, qui de morb. mul. ex profeſſo agunt. in his enim ante vulvæ oſtiolum membrana obtenditur, quæ & egreſſum menſibus, & ingreſſum genitali virili prohibet. Iure igitur ſimiles mulieres pro non ſanis à Legumperito pronunciantur; non ſolum enim ex hoc quod virum admittere non poſſint, nec conſe- 24
quenter generare, morboſæ ſunt, ſed etiam quia aliis morbis obnoxias eas eſſe neceſſe eſt.

Denique prudenter lex mulierem, quæ bis in 25
menſe purgatur, vel quæ nullo modo purgatur, morboſam eſſe definivit, ſententiæ Hipp. fortaſſe innixa *Aphor. ſect.* 5. *Aphor.* 56. quæ talis eſt: Menſtruis largius fluentibus morbi eveniunt; non fluentibus autem ex utero morbi contingunt. Excipit ta- 26
men lex dicens, morboſam non eſſe eam, quæ per ætatem non purgatur; inquirendum ergo erat in qua ætate mulier purgari debeat, & licet circa hanc materiam plura attulerim *lib.* 1. *quæſt. quæſt.* 9. *tit.* 1. tamen breviter hic dicamus, poſt 14, aut ad ſummum 15 annum, uſque ad 40 vel 45 incluſive mu- 27
lierem menſtruas purgationes pati, ſi ſana futura ſit. ſed jam his finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Sanus quis dicatur. & ſana animalia quæ, num. ſeq.*
3 *Venditor non tenetur morbos prægreſſos emptori patefacere.*
4 *Sanitatis maxima latitudo.*
5 *Convaleſcentes an redhibendi. dic ut num.* 11.
6 *Convaleſcentia, & ſenium ſunt affectus medii.*
7 *Status ſenum naturalis eſt. item & convaleſcentium, num. ſeq.*
9 *Sanum, & ſecundum naturam, convertuntur.*
10 *Functionum imbecillitas non eſt ſtatim nota morbi.*
12 *Valetudinariorum multa privilegia.*
18 *Valetudinarius quis ſit. & num. ſeq. & numero* 16.
15 *Valetudinarius quis ſit, relinquitur Iudicis arbitrio.*
17 *Prægnans, cur valetudinaria dicta in l.* 2. *§. ſed & ſi non propter. ff. ſi quis caut.*
18 *Recidiva quid.*
19 *Differentia inter recidivam, & morbi exacerbationem.*
20 *In quibus morbis timeatur recidiva.*
21 *Recidivans an ſemper ſit in pejori conditione, quam primò ægrotans.*
23 *De quibus morbis intelligenda. l. Qui Tertiana hic.*

Sanatus quis dicatur, de convaleſcentibus, de recidivantibus, & de morbis circuitus habentibus.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Quod ita ſanatum. & l. Qui Tertiana.

IN l. *Quod ita ſanatum* tria conſiderari poſſunt, primo, quis debeat pro ſanato exiſtimari, ſecundo, an ex morbo reconvaleſcens pro ſano accipi poſſit, tertio de recidivantibus differendum, quanto nempe tempore ſecundus morbus debeat dici prioris recidiva, ita ut recidivans in tempore intermediante unam & alteram ægritudinem pro ſano exiſti-

exiſtimari non debuerit. Et quoad primum ipſe
textus apertiſſimis verbis declaravit, ſanum dici de-
1 bere, qui in priſtinum ſtatum, in quo erat ante æ-
gritudinem, reſtitutus ſit. Voluerunt autem Iurecon-
ſulti hac lege tacitæ cuidam objectioni reſpondere,
quæ hinc emanare poterat, utrum ſcilicet, ſi ſervus
vel jumentum ægrotaverit aliquando quovis, vel
graviſſimo morbo, quem venditor reticuerit, em-
ptor ex hoc capite poſſit utrumque redhibere. Le-
ge ergo hac cautum eſt, ut talia habeantur tan-
quam ſi nunquam ægrotaſſent, dummodo in priſti-
num ſtatum reſtituta ſint, & ſana effecta; ſana au-
2 tem dicuntur animalia, quæ nec parte aliqua cor-
poris dolent, & ad vitæ munera haudquaquam
ſunt impedita. Galen. 6. *de ſanitate tuend. cap.* 5.
claſſ. 2. *& de differ. morb. cap.* 2. *claſſ.* 3. Ex quibus
eliciamus, non teneri venditorem, eos morbos man-
3 cipii vel jumenti enunciare, quos aliquando paſſa
ſunt, ſed eos tantummodo, quos de præſenti pa-
tiuntur, vel facile eſt, ut patiantur.

Sed quid dicendum eſſet, ſi ante morbum ſervus
optima, abſoluta, & integra ſanitate fruebatur,
poſtquam autem ex morbo reconvaluit, non tam
exquiſita ſanitate frueretur? num pro ſano minime
habendus? Ac profecto ſi bene textus verba pon-
derentur, videtur lex deſiderare ad hoc, ut ſanus
dici poſſit, ut in priſtinum ſtatum redierit, ita ut ad
eandem ſanitatis integritatem, qua fruebatur, re-
meaverit.

4 Dicendum tamen, quod cum ſanitatis maxima
ſit latitudo, & ſanum dicatur magis & minus.
Galenus 1. *de ſanit. tuend. cap.* 5. multique ſint
ſanitatis gradus, quorum vix primum aliqui attin-
gunt, aliis etiam poſtremum aſſequentibus, tam
priores, quam poſteriores ſani dicendi ſunt; etiam-
ſi ergo ad eundem gradum non pervenerit ſervus
poſt ſuperatum morbum, in quo permanebat ante
morbi adventum, tamen ſanus dicendus eſt, quia
ſanitatem habet. non ergo id ea verba *in pri-
ſtinum ſtatum*, important, quod eaſdem vires, &
eandem ad amuſſim ſanitatem recuperaverit, ſed
quod ad ſtatum ſanorum pervenerit, omni morbo
liberatus.

Porro hæſitare contingit de convaleſcentibus, ni-
mirum de iis qui recenter à morbo ſani ſunt facti,
5 ſed integras vires, ac priſtinas adhuc non recupera-
runt; dubitari, inquam, poteſt, an tales redhiberi
debeant, ſi venditor de eo ſtatu, in quo ſervus eſt,
mentionem non fecerit. ac profecto cum convale-
6 ſcentia, & ſenium ſint affectus quidam medii inter
ſanitatem, & morbum. Gal. *de ſanit. tuend. lib.* 5. *ca-
pite* 4. *claſſ.* 2. ita ut in uno eodemque ſanitatis gra-
7 du uterque ſtatus contineatur, ſtatus autem ſenum
quicunque ſit, naturalis ſit. Gal. 1. *ejuſd. cap.* 5.
8 dicendum eſt etiam ſtatum convaleſcentium eſſe
9 naturalem, & ob id ſanos dici debere, cum ſanum,
& ſecundum naturam convertantur, & ſanum dici
debeat ſecundum Naturam. Gal. *de ſympt. cauſ. cap.*
1. *claſſ.* 3. & ad id, quod objici poſſet, quod con-
valeſcentes ad vitæ munera exercenda ſint impedi-
ti, & idcirco ſaltem ex hujus edicti diſpoſitione ſa-
ni dici non poſſint, præterquam quod, ut ſupra ex
Galeno dixi, ſani haudquaquam ad vitæ munera ex-
ercenda impediuntur, reſponderi facile poteſt, ne-
gando convaleſcentes ad ea munera impediri, con-
cedendo tamen ea debiliter exercere; non tamen
10 ob id poſſunt dici morboſi, quia functionum imbe-
cillitas non morbi ſtatim nota eſt, ut Galen. *loco ci-
tato* 1. *de ſanit. tuend. cap.* 5. demonſtrat. Sed his
non obſtantibus, recte ex hoc textu convaleſcentes
redhiberi poſſe dicerem, quia ad priſtinum ſtatum
minime adhuc remearunt; & licet concedere para-
tus ſim, convaleſcentes eſſe in ſtatu medio inter
morbum & ſanitatem, veluti ſenes, tanto propius
tamen accedere illos dixerim ad ſtatum præternatu-
ralem, quia à morbo eſt, quanto longius ab eo ab-
ſunt ſenes, & ad naturalem accedunt, quod eorum
ſtatus à natura ſit; ſic igitur licet virium imbecillitas
in ſenibus non illico morboſa ſit, quia ab affectione
naturali eſt, eadem imbecillitas in convaleſcentibus
morboſa dici poteſt, quia ab affectione præternatu-
rali dependet.

Sed quia argumenti ſimilitudo nos ad id invitat,
videamus qui dicendi ſint valetudinarii, nam horum
multa apud Legumperitos ſunt privilegia, ex iis, 12
quos adducit Pariſ. *de reſign. ben. lib.* 5. *q.* 6. *num.* 10.
& Menoch. *de arb. lib.* 1. *c.* 65. *num.* 1. expedit ergo
ipſis, ut determinetur, qui valetudinarii nomine ſint
inſigniendi. Mercurial. *lib.* 6. *var. lect. cap.* 1. vide-
tur valetudinarios voluiſſe vocatos eſſe cauſſarios:
Cauſſarii, inquit, dicuntur tum ii, qui vi qua-
libet ex cauſſa morbos incurrunt, tum qui aliquo pa-
cto male habent; ſed iidem Men. & Pariſ. *loc. cit.* ex
Innocentio dicebant, valetudinarium eſſe, qui pro- 13
pter corporis debilitatem eſt infirmus, & labo-
rat aliqua febre acuta; at hæc opinio vera non eſt,
neque diſtinguit inter vere morboſum, & valetudi-
narium. multo minus diſtinguit opinio Ioan. Andr. 14
apud eundem, quæ vult infirmos ſimpliciter dici va-
letudinarios. Cujac. *in comm. ad tit. Pandect. de ex-
cuſat. ad l.* 8. *& ſeqq.* valetudinarios dici firmat eos,
qui perpetua, ac pertinaci valetudine afficiuntur. &
videtur hæc opinio una eademque cum ſuperiori-
bus, nec Iuriſperitos explicaſſe, quid in rei veritate
ſint. Communis DD. opinio, de qua iidem Me-
noch. & Pariſ. *ibidem num.* 12. ea eſt, quod hoc re- 15
linquatur Iudicis arbitrio; at neque hæc quicquam
ad rem affert, neque quicquam docet rei naturam
dicens, pendere ex Iudicis arbitrio, ut definiatur,
quis dicatur valetudinarius; ante enim oportebat ex-
plicare, quis eſſet valetudinarius in genere, ut Iudex
ſciat, quænam oporteat conſiderare in ea re defini-
enda. Sed ex noſtris Mercur. *de art. gymn. lib.* 4. *cap.*
8. Valetudinarios eos vocat, qui recenter à morbis
evaſerunt, facitque eoſdem cum convaleſcentibus,
ſed pro valetudinariis acceptat pleroſque ſenes,
quos ut valetudinarios curari voluit Galenus. Dica- 16
mus valetudinarium dici eum, qui ob ſui corporis
debilitatem promptam habet diſpoſitionem, ut in-
firmetur facillime, & integra ſanitate non fruitur,
ſed ſæpiſſime ægrotat. non ergo mirum eſt, in *l.*
2. *§. ſed & ſi non propter. ff. ſi quis caut.* prægnantem dici 17
valetudinariam, quia ex facili ac modica cauſſa æ-
grotare parata eſt. quæ omnia optime declarat
Menoch. *ubi ſuprà numero* 6.

Vltimo, circa recidivantes plura ſunt quærenda,
nimirum quis morbus ſit recidiva prioris, quanto
tempore ab receſſu prioris morbi ſecundus dici de-
beat recidiva, in quibus morbis timeatur ut pluri-
mum recidiva, an ſemper in pejori conditione ſit
recidivans, quam primo ægrotans, & alia ſimilia.

Primo ergo recidiva dicitur morbus factus ex re- 18
liquiis præcedentis morbi jam prægreſſi. elicitur ex
Hipp. *Aphor.* 12. neque enim ſemper quando quis
de recenti ægrotavit, & paucis interjectis diebus de-
nuo ægrotat, recidivam contigiſſe dicendum, ſiqui-
dem

dem poteſt poſterior morbus aliam habuiſſe cauſſam, & ſic non proveniſſe ex reliquiis præcedentis infirmitatis, in quo caſu poſterior morbus non eſt dicendus recidiva prioris, & exemplo patet, & ex iis, quæ dixi *lib.* 1. *tit.* 4. *quæſt.* 7. ſed qui de recidiva noſcere cupit, & præcipuè quando ſit vera recidiva, quando non, Taddæum legat *in comm. ſupra-citati Aphor.* & alios ibi.

De tempore intermedio inter priorem morbum, & recidivam jam dixi in præcitata quæſtione, & ad eam Lectorem remitto. Illud hoc loco addendum
19 duco, maximam eſſe differentiam inter recidivam, & exacerbationes, ſeu acceſſiones quorundam morborum; unde non dicuntur recidivare Tertianarius, & Quartanarius quotieſcunque de tertio in tertium, aut de quarto in quartum inſultum morbi experiuntur; tunc enim unus eſt morbus, qui ſuam ſeriem, ac typum ſervat. Taddæus Flor. *ubi ſupr.* ſic quoque neque Epilepticus, qui per Lunæ circuitus ægrotat, neque podagricus, qui in temporum mutationibus, ut in Solſtitiis, vel Æquinoctiis podagra detinetur, recidivare dici debent, nam ii morbi tales ex ſua natura ſunt, ut ſtatis temporibus revertantur, & ſic etiam de aliis eſt dicendum; unde etiam in intermedio tempore, ubi quietem habent, tales ſanos non eſſe ſummo jure ſancitum eſt, argumen. *l. Qui Tertiana hic.* adverte tamen, Taddæum *ubi ſuprà.* nolle in tempore quietis convenire his nomen morboſi, ſed potius neutrius, quod idem eſſet, ac valetudinarii, de quo ſuprà. non tamen in omni caſu debere habere locum hanc opinionem Taddæi crediderim, ſed in iis ſolum, in quibus quies longior eſt, ut in Epilecticis, & Podagricis; nam in Tertianariis, & Quartanariis aliter ordo ſit ſentiendum, quicquid ille voluerit.

20 Tertio quærebatur in quibus morbis, ut plurimum timeatur recidiva, & dic, quod univerſaliter in omnibus, licet in nonnullis promptius, quam in aliis: ſunt enim aliqui, qui de facili reverſionem faciunt, ut Colicus dolor, Nephritis, Ophthalmia, Hydrops, Melancholia, & hujuſmodi. Contra alii ſunt, qui difficulter revertuntur, aut recidivam faciunt, ut Morbilli, Quartana, Pleuritis, Phrenitis, & alii; jactatur enim à quibuſdam, quod his morbis ſemel detenti, non amplius illis corripiantur; quod tamen falſum eſſe experientia docet; illud verum eſt, quod jam diximus, difficulter reverti, & recidivas non de facili ſolitos cauſare.

21 Denique dubitatur, an ſemper recidivans in pejori conditione ſit, quam primo ægrotans. & videtur ex Hipp. auctoritate *lib. de intern. aff.* quod ſemper recidivans ſit in pejori conditione, cum dicat: Morbus enim reverſionem faciens magis quam ab initio urget; rationem reddit Avic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 95. in his verbis: Et recidivatio eſt deterior, quam radix, quoniam malitia, ſeu ægritudo eſt rediens, & natura, ſeu virtus eſt defeſſa, ſeu debilis; quæ ratio eſt admodum ſenſata, & in pluribus eam habere locum concedendum; in aliquibus tamen morbis evenit, ut potiori humorum pravorum quantitate abſumpta, & modica relicta, contingat quidem recidiva, multo tamen priori morbo debilior.

Cæterum in l. *Qui Tertiana.* quærendum eſt, qui morbi ſint, de quibus ea lex intelligenda veniat;
21 in textu enim ſolummodo (& fortaſſe exempli gratia) hi quatuor morbi afferuntur, Tertiana nempe, Quartana, Epilepſia, Podagra; cum tamen alii permulti ſint, qui his naturæ ſunt non abſimilis. dicendum ergo quod ex febribus de omnibus, quæ per circuitus repetunt, ſimiliter, ut de Tertiana, & Quartana intelligendum, itaque & in Quintana, & ſextana, & ſeptimana, & octana, & nonana, ac decumana, ſi quando eveniant ſimiliter decidendum eſt. Cæteri porro morbi, qui reverſionem faciunt, & de quibus dici poteſt, quod illis affecti minime ſani vocandi ſint etiam in intərpolationis tempore, ſunt in primis jam à l. nominati. dehinc vero frequens vertigo, Melancholiæ, & omnes inſaniæ ſpecies abſque febre, Paralyſis, Ophthalmia, Suffuſio, Cataracta vulgo dicta, dentium dolor, Aſthma, & ejus ſpecies ſingulæ, ſanguinis ſputum, phthiſis, dolor Colicus, Hydropis ſingulæ ſpecies, renum, & veſicæ calculus, ani, & uteri procidentia, Herniæ omnes, Hæmorrhoides, Arthritis, & inter febres continuas hectica, tandemque Gallicus morbus, de quo Grammat. *deciſ.* 58. *n.* 6. & ex noſtris Bacc. *lib.* 3. *de Therm. cap.* 4. dicebant, quod ex eo nunquam reconvaleſcit patiens, & dare quidem inducias, non integram pacem. Quinimo ex his nonnulli ſunt, qui non ſecus ac febres, per circuitionem repetunt, ut ophthalmia, capitis dolor, podagra, & alii, teſte Gal. *lib.* 2. *de diff. febr. cap.* 13.

SVMMARIVM.

1 *Hydropicus eſt maxime morboſus.*
2 *Pro clavo quid intellexerit Vlpianus.*
3 *Polypus quid ſit.*
4 *Scæva cur non redhibeatur.*
5 *Mancus cur redhibeatur.*
6 *Manci ſunt deteriorum morum.*
7 *Mulier neque ambidextera ſit, neque manca.*
8 *Pars dextera cur ſiniſtra fortior, & agilior. Vide ibid. & numero ſequent.*
10 *Dextra & ſiniſtra ex Platone natura non differunt.*
11 *Motioni origo eſt à dextris.*
12 *Is qui urinam facit ſanus eſt.*
13 *Vitia in mictione omnia redhibitioni cauſſam dant.*

De Hydropico, clavum habente, Polypoſo, Scæva, & manco, & de urinam faciente.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Item Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui Clavum. §. 1. & §. Item ſciendum. & l. Quæritur. §. Item de eo.

Reſtant poſtremo quædam adnotanda circa *l. Item Offilius. & l. Qui clavum. & l. quæritur.* ac in priori de hydropico dubitatur, an ſanus ſit, de quo tamen nullo modo erat dubitandum, quia non 1
ſolum ſanus non eſt, ſed maxime morboſus, cum maximopere à ſtatu naturali recedat, & ad interitum tendat; quod etiamſi magis videatur poſſe habere locum in una, quam in alia Hydropis ſpecie, cum eæ plures ſint, tamen nullatenus dubitare debemus, in omni ſpecie maxime debere habere locum redhibitionem; immo non ſolum in Hydrope jam facta, ſed etiam in habitu Hydropem præcedente, qui Cachexia nominatur; inanis ergo fuit Iureconſulti hæſitatio.

Pro

2 Pro Clavo quid intellexerit Vlpianus, non adeo in propatulo est, clavus enim plures potest significare morbos: significat namque primo morbum quendam uveæ tunicæ oculi, quæ interdum ita prominet, ut foras prosilire videatur, & tunc tumoris speciem præ se fert clavo non absimilis, de qua passione Galenus *in libro de ocul. cap.* 11. *& in Introd. cap.* 15. *in fin.*

Secundo, Clavus est ulcus orbiculatum in pedis Planta, quod callum contraxit, ut habetur *in finit. Medic. Galen. adscript. in fine.*

Tertio, Clavus dicitur quidam dolor capitis in certa quadam ejus parte, ut notant multi practicantium in propriis capitibus, de cap. dol. Valesc. *in Philon. parte prima, capite* 1. Massar. *libro* 1. *pract. capite septimo.* Forest. *Observat. libro nono, Observat.* 62.

Quarto, Clavus vocatur tumor rotundus candidi caloris, clavorum capitibus non absimilis, qui in universo corpore enascitur, sed maxime pedibus familiaris est. Paulus *libro sexto, capite* 87. Aet. *sermone* 14. *cap.* 87. Avic. 3. 4. *tractatu* 2. *cap.* 14. & ante hos Galen. *de simpl. medicamen. fac. & alibi.* ex his acceptionibus præstat dicere, apud Legumperitum postremam intelligendam, quod declarare potest verborum series, inquit enim: Qui clavum habet, morbosus est, veluti Polyposus, constat enim, Polypum esse tumorem, unde inquit, quod tam is, qui habet tumorem Clavum dictum, quam is, qui patitur tumorem, Polypum vocatum, morbosus est, & ita intellexit Gloss. hic.

3 Polypus autem tumor est proprie naribus eveniens, dictus à similitudine Polypi piscis, quod & carnem similem sortiatur, & non minus ac ille multos veluti pedes habeat, quibus affectam partem arripit, & arcte complectitur: ea enim est piscis illius natura; ubi enim quid apprehenderit, arctissime hæret, ita ut vix divelli possit: unde Plautus in Aulul. Act. 1. Scen. 4.

Ego istos novi Polypos, qui, ubi quid tetigerint, tenent.

Ad ejus ergo piscis similitudinem tumor iste Polypus appellatur, de quo Horat. Epod. Od. 12.

Polypus an gravis hirsutis cubet hircus in alis.

& de hoc tumore verba faciunt omnes practicantes in capp. propriis. Paul. *libro sexto, capite* 25. Aetius *sermon. sexto, capite* 90. & cæteri omnes, de quo tamen nihil effatu dignum dicendum offertur.

4 Scæva porro, qui & scævola dicitur, redhiberi non debet ob id, quod non videtur quicquam corporis usui nocere, sed recte judicat Legumperitus, redhibendum esse mancum, hoc est, qui
5 imbecillitate dextræ laboret, & sinistra pro dextra utatur. non solum enim ob usum membrorum mancus redhibendus est, sed etiam quia constat, mancos esse naturaliter deteriorum morum, quam cæteri homines sint, tradente Cardan. 7. *Aphorism.*
6 40. cujus rei caussam in fine ille reddit, & Scal. *ex-*
7 *ercit.* 265. & nota hic ex ipso Cardano, Mulierem neque ambidexteram fieri, ut ibi ex Hipp. neque mancam, quod ille viderit. Quod tamen de mulieribus dicit Hipp. nimirum non fieri ambidextras, non admittitur à Nancel. *in Analog. libro* 8. *cap.* 4. exercitatione enim tales fieri mulieres ipse vidit; tamen ut defendat Hipp. dicit illum voluisse mulieres non nasci ambidextras, non negare autem quod exercitatione fieri non possint. Sed novi- ipse principem mulierem ambidexteram.

Sed pro Medicis ac Philosophis videri posset 8
hic, unde fit, quod pars dextra sit sinistrâ & fortior, & agilior; cujus rei licet promptam habeat rationem Philosophus, nempe quod dextræ partes calidiores sint sinistris, & majori spirituum copia affluentes, ac quod illas regat calor visceris sui, ut dicebat Macrob. Saturn. *libro* 7. *capite* 4. alias tamen caussas adducit Holler. *Aphor. sectione* 7. *Aphor.* 44. & Alex. Bened. *de part. humani corporis, libro* 3. *capite* 12. quas apud ipsos vide; unam ex Amato adducam, quam sensu ipso oculato, & experientia confirmatam ipse notavit *Centur.* 4. *Curat. ultima.* ponderans enim simul in eadem bilance ossa brachii dextri, & sinistri, ponderosiora adinvenit dextra, non in uno tantum cadavere, sed in omnibus etiam in ipsis puerulis, qui adhuc eas partes nullo modo exercuerant. In cujus rei confirmationem illud facit, quod plerumque partes dextræ crassiores sunt sinistris; hoc facile experimur in calceamentis, cum enim calceamur, pes dexter laxiori indiget calceamento, quia crassior, ut unusquisque in seipso adnotare potest. Quomodo vero fiant ambidexteri, hoc est, qui utroque brachio valide & indifferenter utuntur, exponit Galen. *comm.* 7. *Aphor.* 44. ubi & cur nulla mulier ambidextera fiat ex Hipp. sententia; quæ Medicus apud eum videat, & apud Amatum, *ubi supra*, & apud alios in expositione ejus Aphorismi. Iureconsultus autem si hæc ipsa scire cupit, adeat Tiraquel. *de leg. Connub. Gloss.* 1. *par.* 1. *l.* 1. *num.* 64. non ab re autem Naturæ miraculum huc transferre placet, à S. Scriptura relatum *in lib. Iudic. capite* 20. *vers.* 16. septingentos nempe viros ambidextros habuisse civitatem Gabaa in tribu Benjamin.

Non tamen silentio involvam Platonis opinio- 10
nem *in libro* 7. *de leg. vers. med.* qui voluit dextram, & sinistram natura non differre in singulis operationibus, sed matres, nutricesque non recte per consuetudinem nos dextra uti magis permittere, unde dexteræ, & sinistræ differentia emanaverit. quod ostendit, inquit ille, Scytharum lex, qui ambidexteri omnes sunt, nec minus sinistra, quam dextra arcum, & sagittas tenent, sed utrisque similiter ad utrumque utuntur. quæ tamen Platonis sententia contrariatur omnino Arist. *in lib. de Animal. incess.* ubi motioni originem à dextris esse dicit, & partem 11
dextram aptam natam semper esse movere, sinistram vero moveri, & multo magis contra ipsum facit Amati experimentum, ex quo manifestissime patet, à Natura partes dextras à sinistris differre. Sed de his hactenus.

De eo tandem, qui urinam facit, determinat Vl- 12
pianus, quod sanus sit; intelligit autem pro eo, qui urinam facit, Gloss. eum, qui de nocte lectum commingit, quod etiam & ex textu ipso habetur; recte vero distinguit Iurisperitus, quod sanus sit, si hoc ob surgendi pigritiam evenerit, secus vero, si ex vesicæ vitio; addamus nos, quod etiamsi ex vesicæ vitio hoc non accideret, sed ex forti imaginativa in somno caussata, tamen sanus dici talis non deberet; sunt enim qui in somno adeo fortem habent imaginationem, ut non solum videant ea, quæ imaginantur tanquam sibi præsentia, sed etiam inferioribus virtutibus præcipiant, ut in casu nostro; imaginabitur quis se stimulari ab urinæ multitudine, & videbitur sibi esse in cloaca, vel in loco, in quo alias mingere con-

ſuevit; tunc imaginativa præcipit expulſivæ, ut ſuo officio fungatur; unde ille mingit, credens ſe in loco conſueto mingere, non vero in lecto. Is vero, qui frequenter id ipſum facit, ut ſingulis, vel alternis noctibus, proculdubio morboſus dicendus eſt, & redhiberi poterit. ex quibus infer, quod multò magis cætera vitia circa mictionis functionem eve- 13
nientia redhibitioni locum dare debent, ut Dyſuria, Stranguria, Iſchuria, Diabetes, & his ſimiles. de quibus omnibus ſigillatim Practici omnes ſuis in locis verba faciunt.

Secundi Libri finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Tertius,
CONTINENS
TITVLOS TRES,
quorum

Primus eſt de Impotentia coeundi, & generandi.
Secundus de morborum ſimulatione.
Tertius de peſte, & contagio.

Illustrissimo, ac Reverendissimo D.

D. BERLINGERIO GYPSIO, S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO,

PAVLVS ZACCHIAS F.

SVMMO eufortunio meo factum puto, ut dum hosce labores meos typis committere pararem, Principem, ac Dominum nactus sim, cujus nomine eos munirem, non dicam (qualem esse non est qui nesciat) nobilitate præclarissimum, virtutibus cumulatissimum, humanitate insignem, sed, ut est in omni litterarum genere exercitatissimus, litterarum omnium amantissimum: nam contrà malo scriptorum fortunio evenire mihi persuadeo, eos in Principes illiteratos, & à virtutibus alienos incidere, qui à litterarum studiis tanquam à re sibi aversissima abhorrent. Summa injuria fieri existimo, hujusmodi dona hisce offerre, quæ non modo eis grata non sunt, quod eorum pretium non agnoscant, sed quod ea ad nauseam usque fastidiant, quia stomachis eorum non conveniunt: nam quemadmodum non iidem cibi omnibus hominibus sunt accommodati (utor Medicus exemplo Medico) sunt enim qui vel euchimos, & selectissimos non modo non admittant, sed respuant, quod iis stomachentur, & noxam ab illis percipiant, sic litteraria dona si aliis, quam iis, qui eorum desiderio tenentur, eorumque pretium norunt, offerantur, ingrata semper, & inoportuna futura sunt. At næ ego hisce meis laboribus id non pertimesco: licet enim longe impar donatario eorum pretium agnoscam, tamen ab iis, quæ illi pro lautissimo, ac perenni cibo sunt, non omnino degenerare scio. audacter igitur in meæ servitutis, ac devotæ reverentiæ testimonium, hæc tibi, Princeps Illustrissime, offero, interimque D. O. M. qui te ad condignum tuis meritis gradum evexit, ut Ecclesiæ suæ sanctissimæ bono te ipsum diutissime conservet, enixe, & indesinenter oro. Vale.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI TERTII

TITVLVS PRIMVS

De Impotentia Coëundi & Generandi,

Continens Quæstiones novem; quarum

LIBRI TERTII TITVLVS PRIMVS,

De Impotentia Coëundi, & Generandi.

SVMMARIVM.

1 *Ad Matrimonii validitatem requiritur potentia coëundi.*
2 *Conjugio regulariter est ineptus, qui debitum reddere nequit.*
3 *Ad Matrimonii validitatem requiritur, ut vir possit emittere semen.*
4 *Matrimonium separatur ob impotentiam coëundi.*
5 *Vbi de coëundi potentia dubitatur, ad Medicorum judicium recurritur.*
6 *Impotentia coëundi quid.*
7 *Coitus quid.*
8 *Impotentia generandi quid.*
9 *Impotentia tam coëundi, quam generandi plures habet caussas.*
10 *Impotentia coëundi ex quibus caussis dependeat.*
11 *Impotentia coëundi vel ex caussa naturali, vel ex caussa accidentali.*
12 *Naturalis caussæ Impotentiæ consideratio.*
13 *Accidentalis caussa vel intrinseca, vel extrinseca.*
14 *Caussæ intrinsecæ accidentalis consideratio.*
15 *Caussæ extrinsecæ accidentalis consideratio.*
16 *Animi passiones vehementes inter caussas impotentiæ coëundi connumerantur.*
17 *Coitus impotentia accidit in viro interdum mulieris culpa.*
18 *Gravius peccatum est coire cum deformi, quam cum formosa.*
19 *Pulchritudo est incitamentum ad libidinem.*
20 *Aliæ caussæ impotentiæ coëundi ex parte mulieris.*
21 *Impotentia arte Medica reparabilis non dissolvit matrimonium.*
22 *Caussæ impotentiæ coëundi in Muliere.*
23 *Generandi impotentia habet plures caussas.*
24 *Generandi spes ex coitu est.*
25 *Coitus à natura ob generationem, & speciei propagationem inventus.*
26 *Caussæ impedientes generationem ex parte mulieris sunt propemodum infinitæ.*
27 *Semen in muliere peccare potest, ut in viro.*
28 *Caussæ generationem impedientes ex parte utriusque Conjugis.*
29 *Conjugum simultates impediunt generationem.*
30 *Generationem impedit nimia agitatio fœminæ in ipso actu coëundi.*

De caussis Impotentiæ tam coëundi, quam generandi.

QVÆSTIO I.

PErnecessarium, maximeque ad Iureconsultorum negotium pertinens argumentum Titulus hic promittit, tanquam is, qui de re sæpissime in judiciis Ecclesiasticis præcipue agitata pertractet, & dubia quamplurima pulcherrima illa quidem proponat, ac diluat, in quorum gratiam ipsi Iureconsulti integros Titulos promulgarunt de frigidis, & maleficiatis inscriptos, sub quibus tamen eos omnes comprehendunt, qui quacunque ex caussa coire non possunt, etiamsi neque ex frigiditate, neque ex maleficio id illis contingat, ut in sermonis processu videbimus. Cum ergo matrimonia in dies,
& horas frequentissime contrahantur, palam est ad 1
eorum validitatem requiri de necessitate coëundi potentiam. Abb. *in cap. de illis lib.2. num.2. & 4. de desponsf. Impub.* Scot. *lib. 4. sent. dist. 34. quæst. 1.* adductus per Navarr. *Consiliorum lib. 4. cons. 39. num. 4. de sponsal. & lib. eod. cons. 3. num. 7. & seqq. de frigid. & malef.* Aug. Barbos. *in Collect. Doctor. lib. 4. tit. 15. cap. 1. num. 4. Tom. 2. & cap. 2. num. 2.*
ibidem; unde regulariter conjugio ineptus est, qui 2
debitum reddere nequit. Navarr. *cit. lib. 4. consil. 39. num. 1.* Nec solum coëundi potentia sufficere
videtur, sed potentia seminis quoque emittendi re- 3
quiritur, ut idem Abb. *in cap. Quod sedem. num. 5.*
de frig. & malef. idcirco ergo ubi horum utrumque 4
non adsit, separatur matrimonium, ut per *cap. Laudabilem. tit. eod.* ubi Abb. *num. 1.* Grilland. *de sortileg. quæst. 6. num. 14.* Oinot. *Instit. de Nupt. num. 220.* Mascard. *de Probation. concl. 311. num. 7. vol. 1.* Ricc. *Collect. decis. 222. par. 1.* Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 93. num. 15.* Farinac. *de delict. carn. quæst. 143. §. Fœmina. num. 6.*

Hinc patet multoties de sufficientia, aut insufficientia coëundi dubitari posse, quo in casu, ut in aliis multis, qui circa hanc materiam Iureconsultos
exercent, Medici in judices, tanquam periti adhi- 5
bentur; qui autem sint ii casus dubii, in processu quæstionis patebit: nam de singulis hic mentionem facere, nimis longum esset, & eadem bis absque ulla necessitate reiterarentur.

Quid vero sit impotentia coëundi, quid item im-
potentia generandi, clare patet ex ipsismet verbis, 6
illa namque vitium est vel naturale, vel accidentale, quo quis impeditur alteri carnaliter commisceri. Hostien. *in summ. lib. 4. tit. de frig. & malef. §. 1. num. 1.* Io. Brunell. *de Sponsf. & Matrim. concl. 28.*
num. 2. coitus enim est applicatio maris & fœmi- 7
næ in membris generationis, qua superfluum expellitur quantum ad finem speciei, vel individui ordinata. Avic. 22. 3. *cap. 1.* Baver. *in cons. incipien. in nomi. Individ. Trinit.* Savon. *in pract. magn. tract. 3. cap. 1.*
Impotentia autem generandi vitium item est natu- 8
rale, vel accidentale, quo quis legitimo, vel naturali coitu utens inhabilis est ad sui similis generationem.

Tam coitus autem, quam generationis impoten- 9
tia plures potest habere caussas, & modo ex parte viri tantum provenire, modo ex parte mulieris tantum, modo vero ex parte utriusque. hæc quanam ratione investiganda sint, deinceps patebit, nunc autem ad caussas utriusque impedimenti accedamus, breviter ac dilucide, quantum vires ferunt, & ad Iureconsultorum captum, omnia enodantes.

Primo ergo de coitus impotentia agentes ex
10 parte viri sciendum, illam originem deducere vel ex parte sui ipsius, vel ex parte mulieris; sed quia caussæ ex parte Mulieris ad caussas extrinsecas reducuntur, dicamus cum DD. *in d. Tit. de frig. & malef.* Hostien. *ubi supra num.* 2. Brunell. *ibidem num.* 3. *&* 6. Sannazar. *de matrim. cap.* 3. *art.* 4. *num.* 6. & cum DD. nostris *in suis practicis cap. de Impotentia*
11 *venereorum*, *& de sterilitate*, Impotentiam coëundi vel ex caussa esse connaturali, vel ex accidentali.
12 Naturalis caussa vel ex parte totius est, vel ex partium vitio. si ex defectu totius sit, evenit quia frigidæ temperaturæ vir est, & idcirco non stimulatur, neque appetitum ad coëundum experitur, deficiente non modo semine in sui quantitate, sed peccante in qualitate. Si sit ex defectu partium, hoc esse potest vel ex vitio alicujus partis principis, Cordis nimirum, Hepatis, Cerebri, Testium, vel ex defectu partium genitalium; & hæc vel est ex culpa ipsius membri virilis, vel aliorum vasorum. si sit ex culpa penis id fit, quia vel nimis magnus, vel nimis parvus, vel quia obtortus, vel nimis longus, vel brevior quam oporteat. ex culpa Testium fit, si illi omnino desint, vel non servent naturalem situm, vel sint nimis parvi, vel nimis magni; ex parte aliorum vasorum impotentia coëundi evenit, si illa sint malè conformata, si naturalem situm non habeant, si sint obstructa.

13 Accidentalis porro caussa vel intrinseca est, vel
14 extrinseca. Intrinseca vel sunt humores superflui, calidi, frigidi, sicci, humidi, frigidi, refrigerando, partiumque calorem extinguendo; calidi eundem calorem, & spiritus dissipando, humidi illum obruendo, partes relaxando, virtutem obtundendo, sicci præter modum exiccando. vel ea est debilitas alicujus partis Principis, aut earundem morbus aliquis, vel accidentalis genitalium partium ignavia, & in summa caussæ pæne omnes, quæ à natura sunt, possunt ut plurimum etiam ab accidenti originem trahere.

15 Externa caussa impediens coëundi potentiam in viro vel est ab aëre, ut quia nimis excedit in activis præcipue qualitatibus; quamquam magis obstare viro videtur excedens caliditas, quam frigiditas, mulieri vero contra, quod ex Philosophorum sententia patet. Arist. *lib.* 4. *problem.* 16. *&* 24. & hoc innuere etiam voluit Hesiodus in lib. 11. oper. & dier. dicens:

Salacissimæ vero mulieres, & viri imbecillimi
Sunt, quoniam caput, & genua Sirius exsiccat.

insinuans, quod ob exuperantem siccitatem viri imbecilliores facti minus coitum appetant, contrà mulieres sua natura humidiores sanguine acutiore per æstus, & siccitates abundant, unde etiam salaciores sunt.

16 Inter extrinsecas caussas connumerari possunt Animi passiones vehementes; mirum enim est, quantopere in ea re operentur, unde Alex. Bened. *suæ pract. lib.* 24. *cap.* 12. Scimus, inquit, quosdam cum in Venere conjugali essent vel promptiores, facta inter eos de re tristi mentione ita ab opere imperfecto solitos desurgere, ut veluti intermortuum languesceret genitale membrum. quosdam in coitu sordidum auditum verbum de Venereo diverticulo deturbat, alios verecundia tenet, nonnullos metus ipse, tot modis suspenditur cum Animo coitus. hæc ille.

Et ego novi alios, qui in actu Veneris idem passi sunt non semel aut bis, sed sæpissime ab ira, quod rixosas conjuges sortiti, quotiescunque etiam coeuntes in pugnam verbosam venirent, non amplius perficere quod inceperant quovis conatu possent.

Præterea desuetudo inter extrinsecas caussas & ipsa est; quæ tantum potest, quod ut ex Vido Vidio juniore *lib.* 11. *de curat. membr. cap.* 2. refert Schench. *Obser. lib.* 3. *tit. de Testiculis*, quibusdam, qui à Venere per longum tempus abstinent, testes, & vasa spermatica contabescunt. Vsus item nonnullorum ciborum, aut medicamentorum ex his caussis est, ambulatio nudis pedibus frequentata, equitatio, Hipp. *de Aëre, Aq. & loc.* item maleficium, de quo in quæstione propia verba facienda sunt, & denique ab omnibus caussis, quæ insigniter corpus alterare possunt, præcipue autem refrigerare, coitus impotentia provenire solet, qualis esset fluxus longus sanguinis immoderatus, extremæ omnes evacuationes, vulnera magna, validæ capitis percussiones, sectio venarum post aures, de qua Hippocrates peculiariter locutus dicebat, facere eam hominem sterilem. licet alii experti contrarium fuerint; nam Prosper Alpin. *lib.* 2. *de Medic. Ægypt. cap.* 10. de quodam juvene Copho mentionem habet, cui maxima sanguinis copia per eas venas detracta, nonnisi longum somnum excitavit, (ut evenire quoque ipsis Scythis dicebat idem Hippocr. *de Aër. aq. & loc.*) quo per tres dies detentus, ab eoque expergefactus, ac convalescens uxore ducta liberos procreavit. Alium tractavit virum D. Petrus Castellus mihi amicitia conjunctissimus, cui hirudinibus post aures applicitis, sanguis per tres continuos dies fluxit, ex qua caussa perpetua surditate affectus est, uxore ducta, liberos non procreavit, sed ea defuncta, & secundis nuptiis potitus fœcundus fuit. sed quicquid sit de hujus rei veritate, illud certum est, quod prædicta omnia corpus, ac præcipue genitales partes insigniter refrigerant, ac debilitant, & seminis materiam abscindunt. sed & inter easdem caussas 17
de foris advenientes venit ipsa mulier; nam ex ipsius quoque culpa quandoque impeditur coitus in viro, ut si sit nimis deformis, adeo enim à coitu alienum hominem deformitas reddere consuevit, ut 18
jure dixerint nonnulli DD. gravius peccatum esse coire cum deformi, quam cum formosa. Tiraq. *de leg. Connub. par.* 2. *leg.* 2. *num.* 12. Cabal. *Resolut. Crimin. cen.* 3. *cap.* 244. *num.* 22. pulchritudo enim, 19
inquam ego, est incitamentum ad libidinem, unde quidam, ut ex Alberto refert Sanchez. *de matrim. lib.* 7. *disp.* 92. *num.* 13. calore naturali ad coitum destituti, à fœminæ interdum formositate excitati ad coitum perfecte moventur, itaque deficiente tali stimulo in deformi, homo se ipsum tentare videtur, & ea de re gravius peccare dicitur.

Potest insuper mulier in caussa esse, ut vir mini- 20
me coire possit, si tetrum odorem spiret, si munditiis minus studeat, si maritus sentiat se ab ea contemni, & ab eo averso esse animo. & hæ sunt omnes, aut insigniores saltem caussæ, quæ coitus impotentiam in viro excitare possunt, quarum omnium idcirco hic meminisse operæ pretium est, ut sciamus quænam amoveri aliquo modo possint, quæ non: hoc enim plurimi Iureconsultorum interest scire, cum ubi Impotentia coitus ope Medica reparari possit, 21
matrimonium non dirimatur, contra vero ubi sit irreparabilis. *cap. ex litteris de frig. & malef. & cap. fraternitatis. §.* 1. *in fin. tit. eodem.* Brunell. *de Sponsal. & Matrim.*

Matrim. concl. 28. *num.* 18. Navarr. *lib.* 4. *Confil.* 39. *num.* 14. *de Sponfal.* Barbof. *in Collectan. doct. lib.* 4. *tit.* 15. *cap.* 6. *num.* 3. *Tom.* 2. ex noftris Augen. *lib.* 10. *Epift. Med. conf.* 2. *cap.* 4.

Cum autem tot ac tantæ fint cauffæ, quæ coitus potentiam in viris impediunt, una tantum eft, quæ
22 illam in fœmina intercipiat, nempe claufura, arctatio, feu anguftia oris externi, & cervicis ipfius uteri, ut bene adnotatur *in cap. Fraternitatis.* §. 2. *ubi proxime*, & per Io. Andr. *in cap. Laudabilem. ibid.* & ex noftris per Silvatic. *in lib. de his qui morb. fimul. cap.* 7. fed ejus rei cauffam commodiori loco perquiremus.

Cæterum impotentia generandi (de qua hic ob argumenti affinitatem differere decrevi) habet & ip-
23 fa plures cauffas & intrinfecas, & extrinfecas & præter eas, quas jam commemoravimus, & quæ cum coitum impediant, generationi etiam abfque dubio
24 contrariæ funt (cum generandi fpes ex coitu habea-
25 tur. *l. finali. C. de Sponf.* Malvafia *Conf.* 22. *num.* 1. nam coitus à natura ipfa in generationem, & Speciei propagationem inventus eft. Savonar. *tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 27.) aliæ infuper confiderantur magis peculiariter refpective ad nobilium partium intemperies, & præcipue genitalium, aliæ refpective ad ipfum femen, quod vel jufto calidius, aut frigidus exiftat, fic etiam, & humidius, aut ficcius, quam quod ad generationem requiratur; & hæc quidem
26 ex parte viri; nam ex parte Mulieris propemodum infinitæ cauffæ funt, quæ confiderari poffunt, tam nobilium ac principum partium vitia, & intemperies; & præcipue genitalium, quam menftrui fanguinis qualitatem, quantitatem, exitum, aliaque
27 refpicientes, & ipfum femen, quod ut in viris, fic & in mulieribus peccare multipliciter poteft.

Neque folùm juxtà hæc confiderantur hæ cauffæ, fed etiam juxta malam partium genitalium conformationem, & fitum, & juxta tam naturales, quàm accidentales ipfius uteri morbos, & tam totius, quam partium culpas.

28 Denique aliæ cauffæ funt ex parte utriufque, quæ omnino generationi obfunt, ut difconvenientia temperamentorum, quia nimis ab invicem diftant, aut etiam eorundem nimia convenientia, quemadmodum fi uterque conjugum calidiffimo dotetur temperamento, aut contra vir calidiffimo, mulier frigidiffimo; debet enim in hoc effe quidem convenientia quædam, non tamen exuperans, & quædam item contrarietas, aut diffidentia, fed non magna, ut Arift. 4. *de Gener. Anim. cap.* 2. & Galen. *comm.* 5. *Aphor.* 62. docent. Præterea impediunt generationem fimultates & odia inter Conjuges.
29 coitus etiam aut nimis frequentatus, aut nimis de raro in ufum convocatus. Facit & ad idem impedimentum modus coëundi, feu forma concubitus, ut incidenter habetur inferius.

30 Vltra prædicta vero fciendum, impedire etiam generationem nimiam fœminæ agitationem in coitu, præcipue in ipfo actu emiffionis feminum, quod etiam Lucretius adnotavit lib. 4. de Rer. Nat. dicens:

Nam mulier prohibet fe concipere, atque repugnat;
Clunibus ipfa viri Venerem fi læta retractet,
Atque exoffato ciet omni pectore fluctus:
Eicit enim fulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit feminis ictum:
Idque fua cauffa confuerunt fcorta moveri,
Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent;
Et fimul ipfa viris Venus ut concinnior effet:
Conjugibus quod nil noftris opus effe videtur.

Sed & feminum expulfio non eodem tempore ab utroque conjugum facta idem impedimentum præftare folet, ut mille quoque aliæ conditiones, quarum omnium pleniffime meminerunt Medici, præfertim de Gynæciis tractantes, & de quibus etiam Lucretius *lib.* 4. *fupra cit.* cujus quamplura carmina ad hoc recitant multi prædictorum Medicorum, & præcipue Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul.* apud quem & hæc, & cauffas fupradictas copiofiffime annumeratas videre poteris; quas etiamfi tam exquifite cognofcere fuperfluum videatur pro Iureconfultis, tamen eas enarrare & confiderare oportet, ne fortaffe, quod facile eventu effet, culpa fterilitatis in alias cauffas, quam quæ vere eam faciunt, rejiciatur, & leviori non confiderata, graviorem immerito Medicus cauffetur, aut fruftra invefitiget.

SVMMARIVM.

1 *Ætas eft inter cauffas impedientes coitum, & generationem.*
2 *Coëundi potentia, feu impotentia, non poteft certo annorum numero præfcribi.*
3 *Duodecimus annus recte affignatur pro termino impotentiæ coëundi, in viro præfertim.*
4 *Duodecimo anno vir femen non emittit.*
5 *Hircire, & catulire quid.*
6 *Coëundi potentia præcedit potentiam generandi.*
7 *Impotentia coëundi ob ætatem minorem impedit matrimonium contrahi.*
8 *Matrimonium contrahi poteft, quandocunque adfit coëundi potentia.*
9 *Ad Matrimonium contrahendum fufficit, ut fuccedere poffit copula carnalis. contrarium num.* 11. *declara ut num.* 12.
10 *Frigidi illi qui arrigunt, fed femen non emittunt, non poffunt matrimonium contrahere.*
12 *Eunuchi prohibentur à contrahendo matrimonio.*
13 *Sicuti alii citius, alii vero ferius coire incipiunt, fic etiam in aliis citius, in aliis autem ferius coëundi potentia recedit.*
14 *Terminus communis, in quo terminatur coëundi potentia, eft annus feptuagefimus.*
14 *Impotentia coëundi præfumi debet tranfacto anno feptuagefimo.*
16 *Fœminæ Decrepitis viris matrimonio junctæ, Viduæ nuptæ dicuntur.*
17 *Generandi potentia ferius, quàm potentia coëundi advenit, maturius autem abfolvitur.*
18 *Pubertati proximi non poffunt generare.*
19 *Potentia generandi advenit* 15 *anno ut plurimum.*
20 *Fœminæ cum purgantur, aptæ generationi funt.*
21 *Facilius eft, mulierem in ætate habili menftruis deftitutam concipere, quam quæ ob grandiorem jam ætatem non menftruatur.*
22 *Menftruorum deftitutio faceret præfumptionem aliquam fuppofitionis partus etiam in muliere, quæ effet in ætate habili ad generandum.*
23 *In ætate grandiori menftruorum carentia faceret maximam probationem fuppofitionis partus.*
24 *Impotentia generandi in viris, ex quorum culpa eveniat refpectu ætatis.*
25 *Potentia generandi præfumenda penes eum, qui minora habet impedimenta.*

26 Habi-

26 *Habilitas generandi potius præsumenda penes decrepitum, quam penes puerum ante pubertatem.*

27 *Impotentia generandi in puero quo minor est, minus est remediabilis.*

De Impotentia ex defectu Ætatis.

QVÆSTIO II.

INter caussas superiori quæstione recensitas, quæ
& coitum, & generationem impedire possunt,
1 erat connumeranda ætas tam ex parte viri, quam
ex parte fœminæ; & licet de utraque Impotentia
ex ætatis defectu verba fecerim *lib. 1. harum Quæ-
stion. tit. 1. quæst. 4. & seq.* tamen nonnulla hic pe-
culiariter ad hoc argumentum pertinentia recitari,
& adnotari possunt. Cum ergo coëundi, & gene-
randi impotentia possit ex ætate provenire vel ma-
jori, vel minori, ante de minori loquamur, & pri-
2 mo de Impotentia coëundi, quæ tametsi circumscri-
bi certo annorum numero non possit, tamen id,
quod ut plurimum fit attendentes, dicendum, duo-
3 decimum annum recte pro eo termino assignari
4 osse; quamquam enim, ut *loco cit. quæst. 4. num. 42.*
dicebam, in hac ætate constituti semen non emit-
tunt, stimulantur tamen ad coitum, unde tunc, ut
5 ibi, hircire dicuntur, Metaphora sumpta ab hircis,
quemadmodum etiam catulire, quod proprium Ca-
tulorum est, cum in venerem accenduntur primum.
Varro *de re Rustica cap. 16.* antequam generare
6 possint, aut semen effundere, præcedit enim, ut
alias dixi, coëundi potentia potentiam generandi.
ante hanc ergo ætatem secundum plurimum nullus
potens judicandus ad coëundum; & idcirco ea im-
7 potentia durante, matrimonium contrahi non po-
test, immo per eam dirimitur jam contractum, ut
per Brunell. *de Sponf. concl. 28. num. 8. vers. Tertia
declaratio.* Nota ergo, quod si in particularibus an-
8 te determinatum annorum terminum adveniat co-
ëundi potentia, matrimonium contrahi potest, ut
ibidem Brunell. *vers. Primus est.* Sanchez. *de Ma-
trim. lib. 7. disput. 195. num. 5.* etiamsi semen non
effundant, quia sufficit ad contrahendum matrimo-
9 nium, ut succedere possit copula carnalis, etiamsi
10 generatio nulla expectetur. Hoc tamen, ut inge-
nue fatear, durum mihi prima fronte videbatur:
nam si frigidi illi, qui arrigunt quidem, & Vene-
rem exercent, sed semen non emittunt, non pos-
11 sunt matrimonium contrahere, (quam sententiam
acerrime tuetur Sannazar. *de Matrim. cap. 3. art. 4.
à num. 19. ad plures seqq.*) profecto neque isti posse
deberent; quod si possint, id ipsum liceret Spado-
nibus quibusdam, & Eunuchis, qui cum valide Ve-
12 nerem exerceant, tamen generare ob seminis defe-
ctum non possunt. sed & hujusmodi Eunuchi pro-
hibentur matrimonium contrahere, prohiberi ergo
debent & isti; sed dicamus, disparem esse ratio-
nem, cum ex coitu Eunuchi, aut frigidi nũquam spe-
rari possit seminis emissio, nec consequenter gene-
ratio, in hac ætate vero constitutis sperari possit ex
usu coitus etiam seminis emissio, & generatio.
13 Quemadmodum autem alii citius, alii serius coi-
re incipiunt, sic etiam alii citius, alii serius coire de-
sinunt; communis tamen terminus in pluribus est
septuaginta annorum: intra hunc enim terminum,
licet non tam frequenter, ut per anteactam ætatem
14 coire valeant, tamen non omnino impotentes sunt,
& paucissimi qui veneris saltem unico congressui
non sufficiant. At transacto septuagesimo anno im- 15
potentia coeundi præsumi potest, & idcirco in ea
ætate degentes abstinere deberent à matrimonio
contrahendo, immo si omnino impotentes sint, co-
guntur abstinere, & si contrahant, nulliter id faciũt,
ut probat Navarra *Conf. lib. 4. Conf. 3. n. 15. de frig. &
mal.* facile autem impotentes fiunt deficiente tunc
temporis calore nativo, & unà cum ipso materia se-
minali, spiritu erigente, contra autem aucta mirum
in modum excrementitia humiditate, partium igna-
via, & unaquaque virtute tam cerebri, quam cor-
dis, cæterarumque partium omnium commoriente;
unde recte fœminæ hisce viris matrimonio junctæ
dicuntur Viduæ. Cagnol. *in l. 1. ff. de Iurisdictione omn.* 16
jud. num. 24. Grammat. *decis. 74. num. 26.* ad
quod facete allusit Plaut. in Mil. Glor. act. 4. scen.
1. hoc carmine:

> Pyrg. *Nupta ea est an Vidua? P. & nupta
> & vidua.* Pyrg. *quo pacto potis
> Vidua & nupta esse eadem? P. quia adolescens
> nupta est cum sene.*

quod imitatus nuperrime fuit lepidissimus quidam
Poeta dicens, sub cujusdam fœminæ persona, quæ
seni erat nupta:

> —*In tali afanni
> Vedova, & maritata io piango gli anni.*

Cæterum generandi potentia serius advenit, ma- 17
turiusque absolvitur, non enim quicquam certi elici
potest ex nonnullis monstrosis potius, quam natu-
ralibus historiis, quod tamen conatur facere Na-
varr. *Conf. lib. 4. de sponf. conf. 39. num. 13.* quam-
quam etenim duodecimo anno coeuntes, & etiam
pubertati proximi aliquam in coitu voluptatem per-
cipiunt, ut ex Arist. dixi, & fortasse aliquam emit-
tunt humiditatem, tamen nullo modo generare pos- 18
sunt, quousque perfectum, & undequaque conco-
ctum semen non emittant; itaque recte ad 15 annum 19
extendi aliàs eum terminum firmavi in maribus
præsertim; nam in fœminis potest ea impotentia
maturius finiri, ut ibi, quippe quæ aliquando duo-
decimo anno purgari soleant, & consequenter se-
men ferre, & illud quidem fœcundum, licet hoc
non adeo frequens sit, quin plures potius 14 purgari 20
incipiant, cum autem purgantur, recte & secundum
Naturam aptæ generationi sunt, quod tunc etiam
temporis semen intra se gignant. non defuerunt ta-
men nonnullæ, quæ nullo modo purgationes exper-
tæ generarunt tamen, de quibus, & similibus rebus
eventu rarioribus vide Schench. *lib. 4. Observ. tit. de
concept. & de menstr. purg.* illud certum est, facilius 21
esse mulierem menstruis destitutam in ætate tamen
habili concipere, quam eam, quæ à Natura ob ma-
jorem & maturiorem ætatem id ipsum patitur, &
idcirco licet menstruorum destitutio, ubi ageretur
de partus suppositione etiam in muliere generatio- 22
ni per ætatem habili, facere possit præsumptionem
suppositionis partus (de qua tamen nihil Mascard.
de probat. concl. 1147. vol. 3. quæ nequaquam erat o-
mittenda) eo quod non præsumatur apud Medicos
eam concipere posse, tamen hoc ex iis non est, quæ
inter eventu rariora, & mirabilia sit reponendum.
esset ergo ea præsumptio sterilitatis in muliere men-
struis destituta alicujus momenti, non faceret au-
tem certam, & indubitatam ejus rei fidem, si esset
in ætate habili, quemadmodum faceret si esset in æ-
tate inhabili: nam in ætate habili existente muliere,
non deberet nec posset huic soli præsumptioni fi-
des

23 des haberi; in ætate vero inhabili ſola hæc præſum-
ptio ſufficeret, & plenam faceret ejus rei fidem;
cum tales non niſi ex miraculo generare poſſint,
quod ſatis demonſtratur exemplo Saræ, & Eliſa-
beth, de quibus aliàs *lib. 1. tit. 1. quæſt. 9. num. 57. & lib. 5. ſequenti tit. 1. de Miraculis, quæſt. 8.*

Notandum item circa generandi impotentiam in
24 viris, quod ubi ea ex ætate teneriori evenit, ex ſe-
minis tantum parte culpa eſt, quod vel deficit, vel
non adeptum eſt debitam conſiſtentiam, & conco-
ctionem; at ubi ex ætate provenit majori, non ex
parte ſeminis tantum, quod frigidum ſit, & ſpiriti-
bus deſtitutum, ſed ex parte quoque vaſorum om-
nium, & virtutis tam coctricis, quam expultricis;
deficit enim, ut dixi, in provectioribus nativus ca-
lor, qui contra viget in juvenibus, ſine cujus energia
neque ſemen excoqui, neque ejaculari, immo nec
produci poteſt, neque membra erigi, ac munere
ſuo fungi; itaque ſi quando contingeret dubitare,
25 penes quem præſumenda ſit potius generandi po-
tentia, ſemper determinandum eſſet, habita conſi-
deratione ætatis, penes illum fuiſſe, qui minora ha-
bet impedimenta; & ſic potius in puero duodecim
annis majori, quam in ſene ſeptuagenario cæteris
paribus; non tamen eodem modo in ſene ſeptua-
genario, aut etiam octuagenario, quam in puero
octo, aut decem annorum; quia in tam tenella æta-
te nulla ſperari poteſt ſeminis perfectio, ſine qua
generatio fieri non poteſt; immo comparata hac
26 ætate, quæ ætatem præcedit Pubertati proximam,
cùm Decrepitate circa potentiam generandi, ſem-
per habilitas potius ex parte decrepitatis præſu-
menda cæteris paribus, quam ex parte tenerioris
ætatis, cum à naturali via magis alienum ſit, puerum
ante pubertatem, vel ante duodecimum annum in
pluribus, quam ſenem ultra ſeptuageſimum, aut
octogeſimum generare; non ſic autem, ut dixi, poſt
pubertatem, aut in ipſa pubertate, qua præſente fa-
cilius multo eſt hominem generare, quam ſenem
poſt ſeptuageſimum. Neque particularia quædam
exempla me ab hac ſententia removerent, ut quod
Cato octuagenarius, & Maſiniſſa etiam ætate ma-
jor generarint, & alii relati à Menoch. *lib. 2. de Arbitrar. Iud. caſ. 89. à num. 55. ad ſeqq.* & à Carr. *de Medico. par. 4. num. 28. & ſeqq.* & ex noſtris à
Schench. *lib. 4. Obſervat. tit. de conceptione:* neque
item facit contra noſtram aſſertionem quod Plater.
in ſuis Quæſt. Med. Paradox. cent. poſt. num. 38. pa-
trem habuerit, qui poſt 72 ætatis annum novis nu-
ptiis contractis liberos ſex ſuſceperit, & anno
octuageſimo ſecundo fœmellam procreaverit; &
quod hujus avus poſt centeſimum annum filium
ſuſceperit, & ad nuptias ipſius ſupervixerit, hæc
enim rara ſunt, & ut millies jam dictum eſt, ordi-
nem naturæ, qui in pluribus obſervatur, non per-
vertunt, neque regulam ullam ob id conſtituunt.

27 Cæterum illud palam eſt, impotentiam generan-
di & coëundi, in pueris eo magis ſine remedio eſſe,
quo minorem degunt ætatem, magiſque remedia
admittere, quo magis ad pubertatem accedunt; in
ætate autem majori, eo magis irremediabilem, quo
magis in ætate proceditur; licet una alterâ minus
remediis cedere valeat: nam cum difficile ſit impo-
tentiam coëundi auferre, impoſſibile omnino eſt,
impotentiam generandi ullis Artis remediis illos
exuere poſſe.

De ætate autem habili ad concipiendum in fœ-
mina aliàs locutus ſum; & relictis inſuetis quibuſ-
dam conceptionibus in ſenioribus evenientibus,
annum quintum ſupra quadrageſimum pro termi-
no frequentiori determinaverim. ſi libet autem,
vide inter Iureconſultos ad hoc quos aliàs citavi,
& Carrar. *de Med. par. 4. num. 210. & ſeqq.* & in-
ter Medicos Fortun. Fidel. *lib. 3. cap. 2. de Re-
lat. Med.*

SVMMARIVM.

1 *Impotentia coëundi, & generandi ex naturali vitio provenire poteſt.*

2 *Vitium naturale apparens, impediens coitum & generationem, quodnam ſit.*

3 *Coëundi impotentia in fœminis ex unica tantum cauſſa provenire poteſt.*

4 *Generandi impotentia ex apparenti vitio naturali in fœmina.*

5 *Vitia naturalia, impedientia coitum & generationem, non apparentia.*

6 *Omnia naturalia vitia ut plurimum inſanabilia.*

7 *Magna vitia naturalia omnino non ſanantur.*

8 *Vitii magnitudo ut æſtimanda.*

9 *Vitia naturalia in ætate teneriori magis emendabilia.*

10 *Naturales partes facilius curam recipiunt, quam animales, aut vitales.*

11 *Vitia parva, & apparentia, facilius tolli poſſunt.*

12 *Vitia in figura, & ſitu mutato, ſi parva ſint, facilius curantur.*

De Impotentia ex defectu naturali.

QVÆSTIO III.

VTraque etiam Impotentia, tam generandi, in-
quam, quam coëundi, ex naturali vitio poteſt 1
emergere, ut quæſt. 1. dictum jam eſt; quod vi-
tium aut apparens eſſe poteſt, aut non apparens.
apparens reſpicit præcipue genitales partes oculis 2
conſpicuas; in viris enim membrum flaccidum, aut
nimis parvum, vel magnitudinis etiam incongruæ,
vel craſſitie, aut tenuitate inſigne, aut obtortum, aut
colore deterrimo, aut rugoſum; Teſtes quoque aut
nulli, aut admodum exigui, aut ſitum naturalem non
ſervantes, & coëundi, & multo magis generandi
impotentiam manifeſto arguunt.

In fœminis autem diximus jam, coëundi impo- 3
tentiam non niſi ex nimia uteri anguſtia, aut ex ejus
totali clauſura fieri poſſe; cui vitio nunc aliud addo,
nimirum exitum, & ſummam reclinationem ipſius
uteri, qui interdum per collum, & externum os
foras prolabitur; quæ vitia oculis conſpicua & ipſa 4
ſunt. ſed impotentia generandi ex apparenti defe-
ctu eſſe poteſt, ſi os diſtortum ſit, ſi uterus natura-
lem ſitum non ſervet, ſi nimis ampla pudenda
exiſtant.

Vitia vero naturalia, quæ oculis intuentium ſe 5
non produnt, reſpiciunt internorum vaſorum gene-
rationi inſervientium conſtitutionem, eorumque,
nec non etiam præcipuarum partium temperiem,
ut Cerebri, Cordis, Hepatis; hæc enim partium
intemperies, quæ & congreſſui, & generationi om-
nino obſit, in Viris præcipue vel frigida eſſe poteſt,
ob quam pauci admodum ſpiritus, & univerſus ſan-
guis frigidior generatur, & conſequenter etiam
ſemen, unde cum una pars alteri ſit ſubordinata,

una

una peccante,cæteræ quoque ejus vitio participant, ubi ad ulteriora tendat prioris partis operatio; aut eſſe poteſt nimis calida abſumens ipſos ſpiritus; ſic & ipſa genitalia eædem intemperies exercere poſſunt, ut ſi ſit frigida, ſemen non generent, aut crudum, & pauciſſimi ſpiritus; quod neque Naturam irritare valeat ad ſui expulſionem, & quod multo minus generationi inſerviat; aut ſi ſit nimis calida, & ipſos ſpiritus, ex quibus ſemen virtutem omnem habet, omnino diſſipet; adeo obſunt generationi ejuſmodi intemperies. indicio ejus rei ſit,quod mero ſe ingurgitantes, eoque calorem Hepatis adaugentes infœcundi ſunt, contra vero Abſtemii, quod aquæ potu frigidam temperaturam ſemini concilient, infœcundi & ipſi ut plurimum ſunt, quamquam Tiraquellus, cum Abſtemius eſſet, triginta tamen liberos ex legitimis nuptiis ſuſcepit. Kornman. *de mirac. vivor. tit. de parent. mult. liber. habent.* Sed & de cæteris intemperiebus ſimplicibus, humida nimirum & ſicca idem evenire poteſt, ſicca quippe generationem ſeminis aut omnino impediente, aut ejus ſubſtantiam labefactante; humida ipſum ſemen fluidum ultra modum faciente, omnem ejus ſenſum in tranſitu obtundendo, ejuſque ſpiritus obruente ac ſuffocante, inſuperque vaſa relaxante, & retentricem in fœminis, expultricem vero in maribus mirum in modum lædente. Quod item de ſimplicibus intemperiebus dictum eſt, de compoſitis quoque intelligendum, de quibus jam ulterius non dicam, ut quamprimum ad id, quod pro Iureconſultis facit,me conferam; illud eſt,quænam horum vitiorum emendabilia, quæ non, quæ difficulter, quæ non cum magna difficultate ſanari poſſint. Itaque ſciendum ipſis Iureconſultis omnia
6 naturalia vitia maxime curatu difficilia eſſe, & ut plurimum inſanabilia,alia tamen aliis inſanabiliora:
7 nam aut magna ſunt, aut parva; ſi magna, abſolute dicendum, nulla arte, nulliſque præſidiis emendari poſſe, cujuſcunque tandem generis exiſtant. adver-
8 tendum autem, vitii magnitudinem exiſtimandam eſſe reſpectu multarum rerum; nam & partis eſſentia, & ipſa vitii natura,& partium ſitus,& patientis ætas, & mille alia in conſiderationem convocanda; ad cujus rei pleniorem cognitionem revocari in mentem poſſunt ea, quæ retuli de morbi gravitate & levitate, *libro 2. harum quæſt. tit. 3. quæſt.*
9 *4. à num. 14. ad plures ſeqq.* præcipue autem conſideranda in decidendo, an vitium emendabile ſit, nec ne, ætas; in ætate enim teneriori vitia quædam magis emendabilia, contra ubi jam ipſa ætas membra duraverit, omnia inſanabilia. dehinc conſideranda partis ipſius Natura, quippe cum genitales
10 partes, & hepar, aut ut uno verbo dicam, naturales omnes partes reſpectu vitalium, & animalium poſſint facilius alterationem pati, & ex conſequenti facilius ad contrarium ſtatum reduci; minus enim periculi impendet ex harum partium alteratione ad contrariam temperiem, quam ex alteratione Cordis, aut Cerebri, præterquam quod difficilius trahuntur hæc, quam illa ad requiſitam craſim.
11 Cæterum ſi vitia naturalia parva exiſtant, ea vel ſunt apparentia, vel non; apparentia facilius videntur tolli poſſe, ut ſi ob frænum glandi ſubſtratum penis obtortus exiſtat, ſi detegi glans ob præputii anguſtiam non poſſit, ſi uterus non naturali panniculo, ſed tenui obducatur ingreſſum Peni impediente, & cætera ad hunc modum; hæc namque facillimo negotio emendantur. ſed inter hæc ipſa vitia apparentia, quæ parva ſunt, alia aliis curatu ſunt 12
difficiliora: nam quæ in figura conſiſtunt, & in ſitu mutato facilius curantur, ut ſi Penis obtortus ob ligamentum glandi ſubſtratum ſit, ſi teſtes in inguinibus appendantur ante pubertatem, ſi uterus à loco ſuo modice deviet, aut os tantiſper diſtortum habeat. at quæ in quantitate utpote in magnitudine, & in parvitate difficilius,aut nullo modo,in maribus præſertim,curantur,nam in fœminis ob partis ipſius naturam, quæ apta nata eſt dilatari, & conſtringi, promptius laxitas, & anguſtia uteri emendari poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Multi ſunt morbi, qui coitum, & generationem in homine impediunt. & vide num. 7.*
2 *Morbus regulariter reddit hominem impotentem ad generandum. & num. 11.*
3 *Morbus res eſt præter naturam.*
4 *Coitus à natura in generationem inventus.*
5 *Ex coitu tota ſpes generandi habetur.*
6 *Coitus non præſumitur in valetudinario.*
8 *Morbi nonnulli hominem promiorem ad Venerem faciunt.*
9 *Non eſt abſurdum, quod morbus aliquis reddat hominem aptiorem ad generandum.*
10 *Gloſa notatur in l. Gallus. ff. de liber. & Poſth. defenditur num. 13.*
12 *Quilibet morbus interficiens eſt magnus.*
14 *Diem conceptionis Poſthumi à die mortis viri computandum, limitatione eget.*
15 *Morbus impediens coitum, impedit etiam generationem.*
16 *Febres ardentes omnes, & aliæ non abſimiles, & lethales, & acuti omnes morbi impediunt coitum & generationem.*
17 *Generandi impotentia à morbo contracta durat etiam in convaleſcentia.*
18 *Morbi omnes partium genitalium ut plurimum impediunt generationem.*
19 *Morbi qui intemperie partium principum conſiſtunt, generationem impediunt.*
20 *Morbi longi, & generandi, & coëundi potentiam adimere ſolent.*
21 *Menſtruorum quodcunque vitium conceptionem in fœmina impedit.*
22 *Notabile vitium menſtruorum faceret aliquam præſumptionem impotentiæ generandi.*

De Impotentia ex morbis.

QVÆSTIO IV.

INfiniti propemodum morbi ſunt, ex quibus coitus in viris, & generandi potentia tam in viris, 1
quam in fœminis impediri, aut ex toto abſcindi poteſt, de quibus omnibus & ſingulis ſi agere ſtatueremus, ingens volumen huic tantummodo negotio dicare cogeremur; at quia hoc non modo gratum Lectoribus minime futurum eſſet, ſed eos ſummo tædio afficeret, neque ſi gratum eſſet futurum, expediret, breviter eos morbos per concluſiones quaſdam univerſales percurremus, qui utramque impotentiam aut excitare,aut fovere poſſunt,ut notum dehinc fiat, quoſnam eorum morborum emendationem aliquam accepturos, aut nullam in poſterum ſperandum ſit.

Ante

Ante omnia ergo Iureconsulti generaliter lo-
quendo eam conclusionem firmarunt: Morbum
2 reddere hominem impotentem ad generationem,
ut per *l. filium eum definimus. ff. de his, qui sunt sui vel
alien. Iur. & per l. si pater. §. fin. ff. de Adopt. & Arrog.* &
per DD. adductos per Surd. *decis.* 83. *n.* 3. hoc autem
summa cum ratione, & prudenti consilio ab ipsis
3 definitum esse censendum est; cum enim morbus res
sit præternaturam, ipsique Naturæ de directo con-
traria, absque ullo dubio ejus omnes operationes aut
destruit, aut debilitat, aut depravat; eas autem pri-
mum, ac præcipue, quæ vividiorem, & magis ve-
getam virtutem, & meliorem Eucrasiam, & consti-
tutionem animantis requirunt, inter quas præcipua
est generatio, in qua animal, alterum sibi simile ex
se ipso progignens, Naturæ genio summoperè in-
dulget, quæ per talem operationem suas species, &
in ipsis, & cum ipsis se ipsam conservat. sed non
modo ut plurimum morbus impedit generationem,
4 verum etiam ipsum Veneris usum, per quem gene-
ratio fit, cnm ad eum finem sit à Natura inventus, ut
alias ex Savonarola *in pract. magn. tract.* 6. *cap.* 20.
5 *rubr.* 27. dixi, unde ex eo tota generandi spes habe-
tur, *l. final. C. de Spons. & arr. Malvas. Cons.* 22 *n.* 1.
& hinc est, quod alias apud ipsos Iureconsultos,
6 non præsumitur coitus in valetudinario per ea, quæ
adducit Mascard. *de Præsumpt. concl.* 312. *num.* 16.
vol. 1. Thom. Act. *de Infirm. p.* 1. *cap.* 19. *num.* 17.
ex Abb. in c. tener. extra de Iudic. & ex nostris Co-
dronch. *in meth. testif. cap.* 10. multo minus ergo
præsumi debet in eo, qui morbo aliquo adhuc de-
tinetur, cum in pejori multo statu sit ægrotans ex
aliquo morbo, quam cum ex eo reconvaluerit. coi-
tus enim, & infirmitas se non compatiuntur, ut no-
tat Rota *in Cremonen. Pension. decis.* 519. *num.* 7. *in-
ter recoll.* per Farinac. *par.* 2. *Tom.* 1.

Adnotandum tamen, quod quamquam ea, quæ
7 hactenus dicta fuerunt, generaliter loquendo veri-
tatem habent, non tamen ita promiscue accipienda
sunt, ut de quibuslibet morbis prolata intelligantur;
8 nam nonnulli quoque ex morbis sunt, qui hominem
proniorem, & potentiorem ad Venerem faciunt,
omissis enim pro nunc Satyriasi & Priapismo, pas-
sionibus nempe, in quibus homo effrænato, licet in-
voluntario coitus desiderio, flagrat, alii morbi sunt,
qui genitales partes calfacientes, hominem ad Ve-
nerem proritant, ut esset calculus renum, aut vesi-
cæ; vidi enim tales laborantes, dum adhuc summis
doloribus cruciarentur, in Venerem accendi, quam-
quam in his morbis tentigo fiat involuntaria, sed alii
ex morbis sunt, qui ex sua Natura idem præstant,
ut est podagra, de qua inter Iureconsultos Farinac.
de Falsitate, & simulatione, & ex Medicis Levin.
Lemn. *de Occult. Nat. Mirac. lib.* 2. *cap.* 45. sed
neque absurdum esset affirmare, posse morbum ali-
9 quem reddere aptiorem hominem ad generandum,
cum hoc experientia constet; nam aliqui, qui frigi-
da alicujus partis principis intemperie laborabant,
aut ipsarummet genitalium partium frigida item
dyscrasia, vel è contra nimis calida, ob cujus vitium
erant ad generandum impotentes, in contrariam
dyscrasiam lapsi, ut priores in ardentem febrem, po-
steriores in frigidum aliquem morbum, fœcundi in
posterum effecti sunt. Narrat de se ipso Avenz. *sui
Theisir. tract.* 3. *cap.* 1. quod cum esset usus regimi-
ne satis calido in juventute generare non poterat.
accidit autem ipsum caussone, hoc est ardenti fe-
bre laborare, unde cum usus esset ob id contraria
victus ratione, dehinc fœcundus effectus est; alii ta-
men ex sola morbi natura fœcundi evaserunt, cujus
rei sunt multæ experientiæ, inter quas eam in me-
dium afferam, quam retulit mihi D. Iulius Filip-
pellus Eugubinus, Medicus Romanus, vir omni lau-
de dignus, virtute, & morum probitate insignis:
Erat Eugubii artifex quidam, qui cum uxore vigin-
tiquatuor annis infœcundus omnino vixerat, hic
acutissimo morbo oppressus, cum ab eo reconva-
luit, ex eadem uxore filium suscepit, & in poste-
rum fœcundus fuit.

Vtraque ergo Iureconsultorum conclusio, quod
morbus nimirum, & valetudo coitum, & genera-
tionem impediant, est in pluribus, & secundum
plurimum pro vera acceptanda. sed unde, obse-
cro, adducta est Glos. *in l. Gallus. ff. de lib. & posth.* 10
in verb. decem mensibus, inhærendo textui, ut dice-
ret, hominem generare posse etiam ea nocte, qua
moriturus est? nam idcirco ab ipsa die mortis com-
putari voluit decem menses ad effectum, ut post-
humus credatur filius legitimus morientis, & tan-
quam verus hæres illi succedere possit in bonis: 11
jam enim patet, morbum reddere hominem im-
potentem ad generandum regulariter, quid autem
si morbus magnus sit? profecto tanto magis de tali
impotentia præsumendum; quonam igitur pacto
fieri potest, ut homo magno morbo detentus, (nam
profecto licet inter ipsos morbos, qui interficiunt,
unus sit major altero, simpliciter tamen loquen- 12
do, quilibet morbus interficiens est magnus) & ab
eo jam totaliter oppressus, mortique vicinus ge-
nerare possit? quomodo ergo Glosæ dictum est ac-
cipiendum? ego quidem responderem, non hoc 13
voluisse Glosam, ut in quolibet morbo constitu-
tus homo, & quandocunque præsumatur etiam
morti vicinus generare posse, sed voluisse tantum-
modo, posse dari hujusmodi casus in quo homo ea
ipsa nocte, qua moriturus est, possit generare. sed
cur semper, inquies, vult computari in posthumo
ipsos decem menses à die mortis? an ob id, ne uni
ob alterum injuria fiat? quia cum dari possit is ca-
sus, ut quis uxorem suam cognoscens, illico ali-
quo repentino morbo, ut Apoplexia, Syncopi,
acutissima squinantia, vel consimili moriatur, &
tamen mulier ex eo congressu concipiat, ne huic
ob alios casus injuria inferatur, dicitur in omnibus
debere computari dies conceptionis Posthumi à die
mortis. Verumenimvero hanc regulam multis ege- 14
re limitationibus, ipsis Iureconsultis credo sit ex-
ploratissimum. præ omnibus tamen dicerem, in
quocunque casu debere considerari genus morbi,
ex quo homo decesserit: quonam enim modo vis
hominem acuta, & pestilenti febre per sex, aut
plures dies detentum, ea nocte, qua moriturus est,
Venerem exercere, & quod multo majus quid est,
semen effundere ad generationem aptum? sed his
omissis, & ad eam conclusionem redeuntes, quæ
firmat hominem à morbo reddi impotentem ad
coeundum, unde multo magis ad generandum,
certum est, esse ex morbis qui magis, aut minus
id ipsum efficiant, itaque has conclusiones po-
namus.

Quarum prima sit, Omnis morbus impediens 15
coitum, ita ut conjungi marem, & fœminam per
genitalia membra non patiatur, simul etiam omni-
no generationem impedit, cum quasi pro impossi-
bili sit, immo ex mea sententia penitus impossi-
bile, mulierem absque ea perfecta conjunctione

concipere. dixi autem, quasi impossibile,ob ea quæ suo loco subdam infra quæst. 8.

16 Secunda conclusio. Omnes febres ardentes, acutæ, colliquativæ, syncopales, malignæ, pestilentes, hisque non absimiles, morbi insuper omnes quicunque acuti censentur, id proprium habent, ut & coitum, & multo magis generationem omni ex parte, & undequaque impediant, quamdiu vigent; licet ea impotentia ipsis recedentibus ut plurimum recedat, non tamen utraque eodem tempore: nam convalescentes tantisper ad coitum sufficiunt, licet ex eo summopere lædantur, indicio sit, plerumque eos involuntarie in somnis semen effundere, quod Amatus Lusitanus in suis Curationibus Medicinalibus sigillum sanitatis esse dicebat; nam quemadmodum vigente morbo spirituum maxima, & indefinens jactura fit, præcipue si morbus acutus, aut malignus extiterit, sic ubi Natura prævaluerit, denuo optimi sanguinis
17 generatio fit, ex quo seminis omnis materia deciditur; at impotentia generandi non modo ut plurimum perdurare solet per totam convalescentiam, sed quandoque etiam ex magnis, & acutissimis morbis per totum vitæ curriculum.

18 Tertia conclusio. Morbi omnes partium genitalium, aut etiam circumjacentium generandi impedimentum præstant, non tamen omnes impedimentum afferunt in coeundo. patet præcipue in gonorrhœa, & seminis profluvio, quibus durantibus homo nunquam generat, coire tamen bene potest, immo ex his affectibus interdum ad coitum urgentioribus stimulis excitatur. Cum Gonorhœam autem dico, & seminis profluvium, de vera gonorrhœa & seminis profluvio intelligo, non de pseudo-gonorrhœa, qualis fieri plerumque solet ex contagio Gallico, cum hac enim videmus permultos indies filios procreare, tam maritos, inquam, quam uxores.

19 Quarta conclusio. Omnes morbi, qui partium principum crasim, seu temperiem devastant, impediunt semper generationem, aliquando etiam coitum; tales essent Marasmus, Hectica, Cachexia, Hydrops, & his non absimiles; patet quia tam ad coitum, quam ad generationem omnium principum partium virtutes concurrunt, quarum unica male affecta, necesse est inde consequentes actus impediri. sed quamvis prædicti morbi difficiles sint ad sanandum, non est tamen impossibile, hominem ex illis evadere, & ad naturalem statum reverti, unde etiam in posterum utraque impotentia in illo recedat.

20 Quinta conclusio. Morbi omnes longi, & inveterati utramque impotentiam, sed præcipue generativam conciliant; patet quia ex talibus morbis singulæ corporis partes per se, præsertim vero principes intemperatæ evadunt, ipsumque sanguinem, & consequenter ipsum semen summopere vitiant. quod ita accipiendum, ut tales morbi sint alicujus momenti, non vero leves, ut esset levis quartana, aut febricula ex obstructionibus dependens, aut alius similis morbus; cum his enim, etiam si longi, & pertinaces essent, non impossibile esset, hominem generare.

21 Sexta conclusio. Menstruorum quodcunque insigne vitium, sive in excessu, sive in defectu, sive in qualitate mala consistat, potest in fœminis conceptionem impedire. hæc conclusio Medicis est acceptissima, & alia probatione non indiget; sed adnotandum quod vitium qualecunque insigne menstruorum faceret quidem aliquam præsumptionem, 22
& conjecturam impotentiæ generandi in ea, contra quam ageretur de suppositione partus; non tamen conjectura illa per se esset magni momenti, quia non est impossibile, menstruis qualitate mala dotatis, aut deficientibus, aut excedentibus ultra naturalem modum, fœminam concipere, sed hæc præsumptio aliis associata non esset contemnenda. circa defectum tamen menstruorum revocanda in mentem sunt ea, quæ superiori quæstione annuebam, videndumque, num defectus sit ob majorem ætatem, vel ob humorum, & corporis vitium, cum in uno casu facilius, quam in alio sit fœminam concipere.

SVMMARIVM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Frigiditas à Natura esse potest, & à morbo.*
3 *Maleficiati qui.*
4 *Differentia prima inter Maleficiatum, & frigidum, reprobatur num. seq.*
6 *Maleficiati possunt quoad omnes fœminas maleficiari.*
7 *Secunda differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur ibid.*
8 *Frigidi nonnulli Venerem exercent, sed semen effundere non possunt.*
9 *Frigidorum plures differentiæ.*
10 *Frigidi nonnulli antequam ad opus perveniant semen effundunt.*
11 *Frigidus dici non potest, qui aliquo modo polluitur. declara ut num. seq. & num. 16.*
13 *In Colis resolutione impeditur tum erectio ipsius, tum etiam seminis excretio.*
14 *Frigidos inter se multum differre rationi consonum.*
15 *Tertia differentia inter frigidum, & maleficiatum. reprobatur ibid.*
17 *Frigidum à maleficiato distinguere operosum est.*
18 *Frigidi nonnulli pro frigidis judicari certo possunt, maleficiati vero nulli pro certo maleficiati.*
19 *Frigidus à maleficiato quomodo distingui possit.*
20 *Frigiditas probatur ex Iureconsultis per corporis aspectum. declara ut num. seq.*
22 *Frigiditatis signa.*
23 *In frigidis nunquam erigi membrum, falsum.*
24 *Animal stimulatur ad coitum ex seminis turgentia.*
25 *Testes in seminis generatione principatum obtinent.*
26 *Spadones, quibus superior testiculorum pars in sectione relicta est, generare possunt.*
27 *Signis manifestis frigiditatis præsentibus, non est de maleficio dubitandum.*
28 *Coeuntes, sed semen non emittentes, aut in parva quantitate, & nullius considerationis, an matrimonium contrahere possint.*
29 *Coitus actio tendit ad ulteriorem finem.*
30 *Mulier potest à viro corrumpi, & tamen matrimonium non tenere ex capite impotentiæ.*
31 *Frigiditas non cadit in mulieres ex Iureconsultis.*
32 *Mulier semper ad coitum prompta est, quantum est ex parte sui.*
33 *Frigiditas passioni obstare non videtur.*
34 *Mulier non secus ac vir frigida esse potest.*
35 *Frigidæ mulieres, quæ dicendæ.*
36 *Per quæ signa probetur frigiditas in muliere.*
37 *Naturalis frigiditas est irreparabilis.*
38 *Magnæ caussæ quæ.*
39 *Sectio venarum existentium post aures cur sterilitatem faciat.*

40 *Frigiditate naturali probata, illico matrimonium dirimitur, non expectato triennio.*

41 *De particularibus non datur scientia.*

42 *Viri solum ex maleficio fiunt ad coitum impotentes.*

43 *In dubio, num vir potius frigidus sit, quam maleficiatus, præsumptio debet esse frigiditatis.*

44 *Præsumptio semper est ex parte caussæ, quæ magis est prompta ad agendum.*

45 *Vir cur frequentius, quam mulier maleficio tentetur.*

46 *Modi, quibus Dæmon impotentes viros reddit ad coitum.*

47 *Maleficium duplex.*

48 *Medicamenta quædam coitus impotentiam faciunt.*

49 *Maleficium supernaturale quibus modis procuretur.*

50 *Maleficium verbis, sigillis, figuris, visu, & hujusmodi aliis rebus procurari non potest.*

51 *Media, quibus maleficiati à Dæmone ligantur.*

52 *Arnaldus, Conciliator, & Cardanus notantur.*

53 *Veneficium non fit absque Dæmonis opera.*

54 *Signa maleficiati remissive.*

55 *Naturale maleficium remedio non caret.*

56 *Supernaturale maleficium naturalibus remediis curari non potest.*

57 *Maleficium supernaturale nullus curare potest, nisi sit Dæmoniæ artis peritus.*

58 *Ex animi passione nonnulli redduntur ad coitum impotentes.*

59 *Præsumptio impotentiæ coeundi potest haberi in eo, qui intensè odit, vel amat intensè uxorem.*

60 *Impotentia consurgens ex odio, aut amore effræni, tempore evanescit.*

61 *Amor tempore effervescit, odium ejusdem beneficio mitescit.*

62 *Consuetudo concinnat Amorem.*

De Frigidis, & Maleficiatis.

QVÆSTIO V.

1 Frigidi dicuntur, qui in ætate habili ad venerem exercendam omnino sunt inepti: neque enim Pueri ante quam ad pubertatem accedant, eo quod inepti ad coitum sint, frigidi dicuntur; neque item frigidi proprie dicendi ex mea sententia essent decrepiti, etiamsi vere ob frigiditatem, vel potius ob nativi caloris depauperationem coitum exercere non possint, sed lato tantum modo potest & ipsis frigidi nomen aptari: licet contrarium sentiat Augen. *lib.* 10. *conf.* & *Epist. Medic. conf.* 2. *cap.* 7.

2 Sed hoc vitium potest & à Natura esse, & à morbo; quia ea intemperies frigida seu partium sit, seu totius, ab utero aliquando contrahitur, interdum etiam ab accidenti superadvenit. ii vero, qui à Natura hujusmodi vitium patiuntur, nunquam, aut de raro admodum, usum venereorum experiuntur, qui autem à morbo, aut alia quavis accidentali caussa, ante ejus quidem caussæ accessum erant, ut cæteri homines, ad coitum potentes, mox ab ejus adventu ad eum inepti facti in posterum sunt, ut Scythis ob assiduam equitationem evenire tradebat Hipp. *lib. de Aer. Aq. & loc.*

3 Maleficiati porro sunt, qui vel ob malorum medicamentorum applicationem per se, vel arte, & Dæmonis auxilio adjuncto, redduntur ad Venerem impotentes, vel alia quavis noxa afficiuntur. Sed nobis pro nunc de prioribus tantum differendum.

Cæterum inter Medicos Cardan. *lib.* 2. *de venenis, cap.* 7. & inter Iureconsultos Capella Tolosan.
quæst. 35. *nu.* 1. & adducti per August. Barbos. *col-*
lect. DD. lib. 4. *tit.* 15. *cap. ult. nu.* 10. *Tom.* 2. di-
stinguentes inter frigidum, & maleficiatum, dice-
bant frigidum non posse cum aliqua muliere coitum
exercere, maleficiatum cum omnibus posse, præter- 4
quam cum una. Sed hæc differentia non est semper 5
vera, nec generica, complectens omnes, qui ad coi-
tum non sunt apti ob frigiditatem, aut maleficium,
& inter hos, aut illos enumerandi; quia ex malefi-
ciatis etiam nonnulli sunt, & esse possunt quoad om- 6
nes mulieres maleficiati, ita ut ad nullam omnino
arrigant. quin & alii ex iis sunt; & esse possunt, qui
ad nullas arrigant præterquam ad unam, ut ex ipso
Cardano patet.

Neque etiam vera est altera differentia allata ab
eadem Capella Tolos. *ibid. nu.* 2. & à Barbos. *ibid.*
nu. 11. quod nimirum frigidus à maleficiato differat;
quia frigidus virgam non erigit, maleficiatus maxi- 7
me, sed cum ad opus appropinquat, membrum flac-
cescit, ac desidit; ita ut coire non possit. non est in-
quam vera, neque universalis hæc differentia, quia
nonnulli ex frigidis sunt, qui non solum arrigunt, sed
etiam venerem utcunque exercent, sed semen non 8
possunt effundere; frigidorum enim, teste Cardano
ubi supra, plures sunt differentiæ. aliquibus enim Pe- 9
nis nullo modo arrigitur, aliis arrigitur quidem, sed
cum paululum pertractatur, elanguescit; nonnulli
sunt, quibus usque ad opus in erectione perdurat, im-
mitti tamen in uterum non potest, præsertim si præ-
grandis sit, & vas fœmineum angustius; alii sunt, ut
dixi, qui venerem quidem exercent, arrectum mem-
brum in uterum impingendo, sed semen, quantum-
cunque laborent, nullo modo emittere possunt; &
de his mentionem quoque habet inter Iureconsul-
tos, seu Canonistas Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 93.
nu. 7. & ex nostris Constantinus, ex quo Baver. *conf.*
incipien. In nom. Individ. Trinit. in 1. *concl.* quod licet
de raro contingat, ut ipse Cardan. ibidem testatur;
apud Aetium tamen *Tetrabibl. serm.* 3. *cap. ult.* is ca-
sus narratur, & alias non dissimiles historias videre
licet apud Schench. *lib.* 4. *Observat. tit. de coitu.* immo
plures hoc vitio laborantes testatur, se vidisse Pettrus
Forest. *Observat. suar. lib.* 28. *obs.* 18. *in schol.* & con-
cedit etiam Mercat. *de steril. & prægn. aff. lib.* 3. *c.* 3.
Connumerat quoque inter frigidos Cardanus eos,
qui ante quam ad opus perveniant, semen effundunt, 10
de quibus etiam ex Canonistis Sanchez *de Matrim.*
lib. 7. *disp.* 92. *nu.* 8. quod si tales inter frigidos con-
numerandi sint, falsa omnino erit illorum sententia,
quam referebat idem Sanchez *ibid. disp.* 94. *nu.* 5. qui
voluerunt non esse frigidum illum, qui aliquo modo 11
pollluitur. cujus opinionis videtur inter Medicos Au-
genius, qui *lib.* 10. *conf.* & *Epist. Medic. cap.* 7. *Tom.* 2.
frigidos eos tantum dici vult, qui semen non gene-
rant. ego quidem hanc sententiam licet non omnino
approbandam, tamen neque undequaque respuen-
dam censeo. nam eos qui arrigunt, & semen effun-
dunt antequam ad opus perveniant, impropriissime
frigidos vocari dixerim, immo promptius eos cali-
dos & salaces, quam frigidos vocaverim, cum ex ni-
mia caliditate, & feminis ipsius acrimonia ac pruri-
tu id evenire possit, quamquam etiam ex fervore a-
moris, & acutioribus veneris stimulis id ipsum pos-
sit contingere.

Sed quod nullus, qui semen quoquo modo ef- 12
fundat, reponi debeat inter frigidos, mihi absolute
non probatur; sunt enim nonnulli, ut Baver. ex

Constant. refert. *conf. alias cit.* qui excitantur quidem ad Venerem, & semen etiam emittunt, si vel Penis diutius manibus tractetur, vel in mulieris amplexibus arcte, ac multum commorentur, tamen erigere non possunt, idque vel ob ipsius Penis resolutionem, vel ob frigiditatem genitalium partium vel omnium, vel aliquarum, ut Practici docent. Piso *de cur. morb. lib.* 3. *cap.* 47. hos autem ego absque dubio inter frigidos connumerandos censeo, cum nihil intersit, an semen effundant, nec ne, si coitum ob frigiditatem exercere minime valeant. tam-
13 etsi vero Aet. *serm.* 6. *cap.* 35. dixerit, in Colis resolutione impediri non modo coitum, sed etiam seminis excretionem, quod facere partim videtur pro contraria sententia, respondendum tamen, Aetii dictum non habere locum in omnibus, sed in iis tantummodo, in quibus una cum Pene vicinæ quoque partes, & vasa tam deferentia, quam concoquentia, & ejaculantia affecta sunt; nam potest Penis ex se resolvi absque resolutione prædictarum partium, cum habeat proprios musculos aliis partibus non communes, habet quoque proprios nervulos, licet superficiarios.

Sed ad principale punctum redeundum. rationi
14 consonum est, frigidos inter se multum differre, & alium altero minus aut magis ab hac vel illa actione, in Venere exercenda requisita, prohiberi; quia cum eam ineptitudinem ex frigidiori intemperantia vel totius, vel partium nonnullarum patiantur, necesse est, eam intemperantiam plures, aut pauciores gradus sortiri, cum multam habeat latitudinem, juxta quos gradus hunc, aut illum arrigere, aut non arrigere, aut multum, aut parum in erectione persistere necesse est. immo nonnullos adnotare licet, qui recte ut alii Venerem perfecte exercent, sed si uterum angustiorem offendant, coitum perficere nequaquam possunt, quod illis præ caloris inopia evenit, ob quam deficit virtus ipsius membri, quod neque ita durescit, ut ubi per angustiores semitas sit vi erumpendum, ad opus sufficiat, habent enim cor frigidiusculum, à quo membrum erigitur per spiritum ab ipso per arterias immisso; hos ego semifrigidos recte dici posse credo, de quibus quoque Sanchez *ubi alias disp.* 93. *num.* 4. ex Alberto mentionem habet.

15 Apparet etiam ex prædictis falsam quoque esse tertiam differentiam inter frigidum, & maleficiatum ab eadem Capella Tolosana allatam, nimirum quod maleficiati semen emittant, frigidi autem nequaquam; nam præter eos, quos diximus absque Penis erectione semen effundere, alios etiam esse constat frigidos, qui & arrigant, & semen effundant, sed, ut superius dixi, antequam ad opus pervenire possint; licet autem tunc dixerim id interdum à caliditate provenire, & idcirco tales impro-
16 priissime vocari frigidos, tamen nonnulli ex iis ipsis sunt, qui semen quidem effundunt laudabile, & quantitate, & quibusque debitis conditionibus dotatum, & hos minime recte vocari frigidos dico; alii tamen qui eodem modo semen effundunt, sed quantitate modicum, & fluidum, & infœcundum, omnique laudabili qualitate destitutum, non absque ratione frigidi & ipsi dici possunt, quia à diminuto calore partium semen concoqui non potest, si modo seminis nomen materia, quam effundunt, mereatur.

17 Ex quibus insuper facile deduci potest, admodum operosum esse distinguere inter frigidum, & maleficiatum per aliqua particularia signa, ut nonnulli voluerunt, & hoc dico universaliter loquendo. illud veritatem habet, frigidos aliquos posse certo pro frigidis cognosci, & pro frigidis pronuntiari, malefi- 18
ciatos vero nequaquam, quia non habent hi quicquam peculiare, per quod à frigidis distingui possint, (quamquam nonnulla afferantur à Codronch. *de morb. Venef. lib.* 3. *cap.* 13.) nisi, ut ipse Codronchius 19
docet, absentiam eorum signorum, quę frigidum hominem denuntiant. ubi enim omnia signa adessent, quæ vividum calorem in viro demonstrare solent, ut recta, & naturalis partium conformatio, & constitutio, situs, habitudo, pili requisiti in consuetis locis, & his non absimilia, potentia prægressa per antea-ctam ætatem, si dehinc vir hic ad coitum impotens fiat, neque ulla evidens caussa, neque morbus ullus prægressus fuerit, qui id potuerit efficere, suspicari facile licet, maleficium subesse. alia vero signa, ad id dignoscendum tradita, neque facile observari possunt, nec quicquam certi edocere.

Cæterum Iureconsulti voluerunt, frigiditatem tam in viris, quam in fœminis per corporis aspectum 20
probari, ut notat ex pluribus Mascard. *conclus.* 816. *num.* 1. *lib.* 3. quod tamen non de omni frigiditate 21
verum est, sed de ea tantum, quæ ab interiori, naturalique frigida intemperie provenit, ob quam ea signa pullulare necesse est, quæ frigiditatem ipsam manifestissime commonstrant, ut deinceps videbimus. Itaque ubi ea signa adfuerint, tuto sententiam ferre possumus de præsenti frigiditate; non tamen etiam illis absentibus signis negandum est, frigiditatem nullam adesse.

Signa igitur, quæ ex naturali, & intensa partium principum, præcipue autem genitalium frigiditate sese produnt, hæc sunt: paucitas pilorum, aut omni- 22
moda carentia in inguinibus præcipue, tam in viris, quam in fœminis, & in viris etiam in barba; pilorum enim proventus ex caliditate excitatur. secundum signum est partium non naturalis conformatio, ut membrum aut nimis exiguum, aut nimis prægrande, exiguitas enim & materiæ paucitatem, & virtutis imbecillitatem, magnitudo luxuriantis materiæ, & calorem obruentis affluentiam denotat. Tertium ejusdem membri etiam optime conformati flacciditas, & inexcitabilis mollities, veluti decrepitis accidit, de quibus Iuven. Sat. 10.

--- *Iacet exiguus cum ramice nervus,*
Et quamvis tota palpetur nocte, jacebit.

aut quod etiamsi tantisper erigatur, minimum temporis in erectione perdurat, sed confestim elanguescit. nam non est verum in omnibus frigidis id, quod 23
Sanchez *de matrimon. loco sæpius citato disp.* 94. *nu.* 6. dixit, quod in illis nunquam membrum erigatur, hoc enim late superius demonstratum est esse falsum. Quartum aversio quædam connaturalis à commercio venereo, & à quibusvis venereis rebus, cum enim frigidi semen aut non generent, aut quantitate exiguum, & pravæ qualitatis, tenue nempe, & aquosum, nullisque pæne spiritibus turgens, neque sua quantitate, neque qualitate excitare potest ani- 24
mal ad sui excretionem; turgente enim, & superabundante semine, quod laudabile sit, omnino animal ad ejus excretionem excitatur. Quintum signum est Testium carentia omnimoda, aut eorum parvitas, aut etiam incongrua magnitudo, aut non naturalis situs, hæc enim caloris naturalis pauperiem, & consequenter imbecillitatem virtutis testantur. nam Testes in feminis generatione, si- 25
ve perfectione principatum obtinent, ut Medici

omnes

omnes existimant contra Aristotelis opinionem,
qui illis vim seminis generativam denegavit 3. *de
hist. anim. cap.* 1. quem refert inter Iureconsultos
Carrar. *de Med. & ejus off. par.* 1. *num.* 137. & in-
ter Medicos Laurentius Anatom. *lib.* 7. *quæst.* 2.
qui in quæstione sequenti Medicorum opinionem
tuetur, & Aristoteli respondet. hoc dico quia non
tantæ necessitatis essent ad fœcunditatem, & ad
coeundi potentiam ipsi testes, si Aristotelis opinio
veritatem haberet, pro qua tamen maxime faceret
id, quod Holler. *sect.* 5. *Aphor.* 63. dicebat, nimi-
26 rum Spadones quosdam generare posse, quibus su-
perior testiculi pars relicta in sectione fuerit; juxta
quam experientiam videretur; testes ad seminis
confectionem non requiri. firmaret hoc ipsum quod
ipse Arist. *cit. loco.* 3. *de hist. anim.* & Columell. 6.
de re Rust. cap. 27. dicebant, boves non protinus à
castratione generandi potentiam amittere. sed hæc
pro nunc indecisa relinquamus.

His signis ergo, aut eorum pluribus potioribus-
que præsentibus, frigiditatem quoque præsentem
esse judicari potest, quæ neque in dubio revocanda
27 tunc temporis est, an ex maleficio contingat, nec
ne, quia ob hanc frigiditatem ex his signis conclu-
dentissime probatam, absque dubio separari illico
matrimonium potest, non expectato triennio, Bru-
nell. *de Sponsf. & matrim. concl.* 28. *num.* 16. Ma-
scard. *concl.* 312. *n.* 16. quia talis frigiditas cum con-
spicua sit, ope medica reparari ullo modo non po-
test, ut Medicis est notissimum, quorum auctori-
tates, si libet, vide apud Practicos *in capp. de Impo-
tentia Venereorum, & de sterilitate.*

Atque hinc eliciendum, male Iureconsultos cul-
passe Roderic. à Castr. *lib.* 3. *p.* 2. *de morb. mul. c.* 2.
quod voluerint, frigidum, separato matrimonio
cum ea cum qua contraxerat, non posse cum alia
contrahere; maleficiatum vero maxime, ex eo quod
frigidus uni sit etiam frigidus alteri: nam, inquit
ille, hæc postrema pars non est vera, quia multi sunt
frigidi cum una, & non generant, cum alia tamen
generant. Sed certe Rodericus transcendit ab im-
potentia coeundi, ad impotentiam generandi; nam
Iureconsulti non vocant frigidum impotentem ad
generandum, sed impotentem ad coeundum, & sic
si est impotens ex defectu naturali, aut quomodo-
cunque quis cum una, erit etiam cum alia.

28 Potest autem ex dictis dubium insurgere hujus-
modi: Nam cum aliqui sint ex frigidis, ut supradi-
ctum non semel superius est, qui coeunt quidem,
non tamen semen emittunt, aut emittunt quidem,
sed in quantitate nullius considerationis, & qualita-
te tenue, & aquosum, & in summa minime proli-
ficum, dubitari potest, an hi valide matrimonium
contrahant, quod videantur posse carnaliter com-
misceri, & sic matrimonium consummare. Ad hoc
dubium, salva semper veriori sententia, negative re-
29 sponderem, & ratio est, quia cum actus coitus ten-
dat ad ulteriorem finem, nempe ad seminis emissio-
nem, cum spe quoque futuræ generationis, jam pa-
tet in his actum illum suo fine frustrari, & sic non
poterunt forte tales valide matrimonium contrahe-
re. sed hoc Canonistæ decidant, quibus in omnibus
me remitto, non enim ego hæc asseveranter dico,
sed solum per modum dubitandi, & ea ductus ratio-
ne, quod neque Eunuchi, qui eodem modo Vene-
rem exercent, & aquosam quamdam humiditatem
in coitu emittunt, matrimonium contrahere possunt;
immo contractum ex hoc dirimi potest, ut ex Con-
stitutionibus Pontificiis elicere licet, & notat Bar-
bos. *in Collect. Doctor. lib.* 4. *tit.* 15. *c.* 5. *n.* 11. *Tom.* 2.
non obstante quod Navarra *lib.* 4. *consf. tit. de frig.
& malef. consf.* 3. *num.* 11. contrarium teneat.

Ex hoc apparet, si modo vera nostra sententia 30
est, posse mulierem à viro fuisse corruptam, & ta-
men matrimonium ex capite impotentiæ non tene-
re; & idcirco de hac frigiditatis specie esset quidem
particularius considerandum à Iureconsultis; nam
ego, ut dixi, hos in eorum censu haberem, qui Eu-
nuchi nascuntur; non enim majorem usum genita-
lium habent illi, quam hi. qui autem pro nostra sen-
tentia auctoritates in hac quæstione desiderat, vi-
deat Sanch. *cit. lib.* 7. *disp.* 92. *num.* 7.

Sed cum plura de virorum frigiditate attulerim,
vix quicquam de mulierum frigiditate me tetigisse
memini. de qua tamen peculiariter sciendum, vo-
luisse Iureconsultos, & Canonistas eam non cadere 31
in mulieres: mulier enim quantum est ex parte sui, 32
semper ad coitum est prompta, neque ad illum exer-
cendum impeditur, nisi uterum occlusum habeat.
Ita quoque ex Medicis Mercurial. *lib.* 4. *de morb.
mul. cap.* 10. caussam vero cur mulier frigida non
fiat, ex D. Thoma recitat Sanchez *ubi supra nu.* 1. &
Mercur. *ibid.* ea autem est, quod cum mulier patiens
in coitu sit, frigiditas passioni obstare non videtur; 33
neque enim calor requiritur ad patiendum, quem-
admodum ad agendum. Adnotandum tamen, quod
si assumamus frigiditatem, quatenus impedimento
est celebrationi conjunctionis carnalis, verum est,
eam non cadere in mulierem; sed si consideremus
frigiditatem, quatenus obstare possit consummatio-
ni illius actus ex parte ipsius fœminæ; nempe quod
cum nulla voluptate coeat, cum nulla partium ten- 34
sione, cum nulla seminis emissione, mulier non se-
cus ac vir frigida esse potest; nam quemadmodum
frigidos viros dicimus, quibus membrum non eri-
gitur, sic etiam frigidas mulieres dicemus, quantum 35
est ex hoc, quibus uteri cervix in actu coeundi nun-
quam tenderetur, aut carunculæ in ea existentes non
tumefierent, ut cæteris, quæ cum voluptate & desi-
derio coeunt, fieri solet; tensio enim uteri respondet
erectioni Penis, & quemadmodum vir etiamsi eri-
gat, & semen non emittat, frigidus vocandus, ita et-
iam mulier, quæ semen non emitteret, frigida esset
dicenda; sic, etiamsi semen emitteret, sed paucum,
& nullius considerationis, (quod tamen neutiquam
sciri potest) posset mulier cum his viris frigidis com-
parari, de quibus jam superius diximus, ferre semen
nullius valoris, & modicum. Ergo licet mulier nun-
quam pæne impediri possit, quin coitum admittat,
impeditur tamen ex frigiditate, ne cum voluptate,
& membrorum tensione coeat, ne semen excernat,
aut paucum, tenuius, & aquosius quam par sit, ut de
viris diximus, immo etiam ne omnino intra se semen
generet, tandemque ne ad generationem habilis sit;
talis autem frigiditas in mulieribus ex omnibus sig- 36
nis, earum tamen propriis, quæ frigiditatem in vi-
ris attestantur, probari poterit, de quibus etiam
cum aliis ad hoc ipsum facientibus quæstione octa-
va plura dicemus.

Sciendum tamen, mulieris frigiditatem nulli rei
posse esse impedimento quoad matrimonium vali-
de contrahendum, cum ex hoc non impediatur,
quin debitum reddere marito possit. Sannazar. *de
matrim. cap.* 3. *art.* 4. *num.* 11. nisi obstet impo-
tentia generandi.

Cæterum sciendum, quod aliàs annuimus, om-

37 nem naturalem frigiditatem ut plurimum ſaltem eſſe
irreparabilem, accidentalem autem non eſſe ſem-
per abſque remedio, ſed tunc ſolum cum ex maxi-
mis, & validiſſimis cauſſis ortum habuerit, & diu
38 jam perduraverit; magnæ autem cauſſæ erunt, exem-
pli gratia, longi ac difficiles morbi, valida capitis,
vel cervicis, vel ſpinæ percuſſio, larga ſanguinis e-
vacuatio, & ultra vires facta, ſive illa arte, ſive à
morbo fiat, præcipue autem ex quibuſdam venis,
ut ex iis, quæ ſunt poſt aures, ex quarum ſectione
non modo reddi hominem infœcundum ajunt Hip-
pocratis auctoritate *in lib. de Genit. & alibi*, ſed et-
iam ad Venerem ignavum & impotentem, ut Alex.
Bened. ex aliquorum doctorum teſtimonio firmat
lib. 24 *ſuæ pract. cap.* 12. de hac tamen re pleniſſi-
me Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 10.
problem. 1. Sic eoſdem effectus produceret larga
ſanguinis evacuatio per venas facta, quæ ad inte-
riorem tibiarum partem juxta malleolos feruntur,
auctore eodem Hippocr. *in lib. de loc. in Hom. non*
39 *longe à princ.* ſed unde harum venarum ſectio tales
producere poteſt effectus? an quia prior cerebrum
principem nimirum partem, & ſeminis primum o-
pificem, poſterior renes, Hepar, & genitalia prom-
ptiſſime, ac inſigniter refrigerat? ſed Hippocrates
loco ſuperiori de Genitura voluit, quod plurima
genituræ pars à capite juxta aures in ſpinalem me-
dullam procedat, & quod ipſe tranſitus cicatrice
ſectione inducta conſolidatus ſit. Sententiam tamen
Hippocratis locum habere putaverim in totali ſe-
ctione, & fortaſſe non venarum, ſed arteriarum.
vide tamen de hac re Langium *Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 10.
& Steph. Roder. Caſtr. *in opuſc. cui tit. Quæ ex
quibus. lib.* 4. *cap.* 5.

Ob difficultatem ergo, immo impoſſibilitatem
40 ſanandi naturalem frigiditatem, ea probata, illico
matrimonium dirimi poſſet, ut dixi; ad accidenta-
lem vero probandam multum faciet, ſi probentur
præceſſiſſe prænominatæ antecedentes cauſſæ, &
aliæ non abſimiles, quarum magnitudo, & noxa, &
perſeverantia à Medico conſideranda erit, & ſecun-
dum hanc conſiderationem decidendum, an remo-
veri ope Medica poſſit, nec ne; in particularibus
enim ad Medici judicium recurrendum omnino eſt,
41 quia de talibus non datur ſcientia. Ariſt. 2. *Ethic.* 2.

Sed cum jam abunde, ut mihi videtur, de frigidis
locuti ſimus, de maleficiatis ſermo nunc inſtituen-
dus; de quibus ante omnia venit peculiariter adno-
tandum ex Fortunato Fideli *lib.* 2. *de relation. Med.*
42 *cap.* 2. quod viri ſolummodo ex maleficio redduntur
ad coitum impotentes, mulieres autem nequaquam,
vel ſaltem frequentius viri, quam mulieres, ut ad-
notat quoque Delrius *lib.* 3. *diſquiſit. Magic. quæſt.* 4.
ſect. 8. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 42.
nu. 16. licet è contra plures mulieres, & frequen-
tius Dæmoniacæ evadant, quam viri; quod etiam
innuere videtur Hippocrates *in lib. de Virginib.* & ta-
43 men crediderim ego, quod ubi in dubium vertatur,
an vir ex maleficio, vel ex naturali potius impedi-
mento impotens ſit ad carnalem copulam, ſemper
præſumptio debeat eſſe impedimenti naturalis, ſeu
frigiditatis, cum frequentior, & magis naturalis
44 cauſſa exiſtat, præſumptio autem ſemper eſſe de-
beat ex parte cauſſæ, quæ magis naturalis eſt, &
magis prompta ad agendum. Favet Savonarol. *in
pract. magn. tractat.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 2.

45 Sed cur vir frequentius, pluribuſque modis male-
ficio tentatur, quam mulier? an quia non excedit,
neque excedere poteſt Dæmonis vis cauſſarum na-
turalium virtutem, nec ulterius quam eæ poſſint,
quicquam machinari poteſt? cum ergo dixerimus,
virum ex cauſſis naturalibus multipliciter reddi ad
Venerem impotentem, mulierem vero ex unica tan-
tum cauſſa, nempe ex arctatione & coanguſtatio-
ne Vulvæ, Dæmon eis ſolummodo cauſſis utens, fre-
quentius viros & pluriſariam quam mulieres ma-
leficio illaqueare ſolet.

Verumenimvero modi, quibus Dæmon utitur ad 46
viros impotentes reddendos, plures enarrantur. ex
noſtris Codronch. *lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 5. & ex
Canoniſtis Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *c.* 42.
num. 7. *& lib.* 2. *Dæmonolog. c.* 42. *per totum.* & ſe-
quentibus ſex enumerant. Delrius autem *ubi ſupra*,
& ex ipſo Sanchez *de matrimon. lib.* 7. *diſp.* 94. *nu.* 2.
& Guaccius *in comp. Maleſ. lib.* 1. *cap.* 4. ſeptimum
addunt, qui tamen ad mulierem pertinet, & eſt co-
arctatio, & clauſura Vulvæ per ipſum Dæmonem
procurata; ſed hos modos qui ſcire deſiderat, apud
præcitatos auctores eos reperiet.

Adnotandum ulterius, duplex dari maleficium, & 47
unum quidem ſimplici naturali medicamento pro-
curatum, quod proprie veneficium dicitur; nam
licet ego nugas non admittam relatas per noſtrum
Arnaldum Villanovanum, ex quo inter Iureconſul-
tos referuntur à Ioan. Brunell. *de ſponſ. & matrim.
concluſ.* 28. *num.* 7. tamen illud pro certo aſſerere
non dubitandum, dari quædam medicamenta, quæ
ex naturali quadam earum virtute coitus potentiam 48
adimant. Mentam Hipp. 2. *de vict. rat.* ſemen ge-
nitale fluidum facere, & membri erectionem pro-
hibere docet, de qua Tiraq. *de leg. conn. l.* 15. *nu.* 46.
ubi & alia ſimilia affert. mirabile eſt quod de Ruta,
& Thymo, & aliis nonnullis medicamentis refert
Lemn. *de Complex. lib.* 1. *cap.* 10. nimirum coitus
appetitum in viris extinguere, in fœminis accende-
re. in utriſque autem Rutam, ſed præcipue in fœ-
mina impedire generationem teſtis eſt Ruell. *lib.* 3.
de nat. ſtirp. cap. 37. ſed & de Coriandro, & Pule-
gio Gal. *de med. fac. par. cap.* 56. refert, quod fre-
quenter in uſum convocata ſemen fluidum reddant,
ubi etiam alia medicamenta deſcribit id operantia,
ne cui Penis erigi poſſit.

Tritum eſt quod de Lactuca Medici omnes do-
cent, eam nimirum reddere ad coitum hominem
impotentem, & Veneris ſtimulos demulcere, unde
idcirco Eunuchum appellari à Pythagoricis ex Ibi-
co Pythagorico refert Atheneus Dipnoſoph. *lib.* 2.
cap. 32. apud quem circa idipſum de Lactuca vide
nonnulla ſcitu jucundiſſima, ex quo Tiraquell. *ubi
ſupra.*

Plura inſuper his non diſſimilia veneficia recenſet
Iſaac. *Pract. lib.* 8. *cap.* 29. quæ tamen ego credi-
derim magna ex parte vana eſſe, neque effectum
correſponſurum, ſi in practicam convocentur, au-
ctor tamen ille gravis, & fide dignus ab omnibus
habetur; ſed fides earum rerum apud ipſum eſto.
habet etiam ibi remedia ipſis maleficiis non diſſi-
milia. Cardanus quoque *apud Schench. lib.* 4. *Ob-
ſer. tit. de uteri Ectomia*, viros longo viticis uſu, fœ-
minas Periclimeni Eunuchas reddi tradit, hoc eſt
ad venerem, & conceptionem ignavas, & impoten-
tes. Dixi alias *lib.* 2. *titul.* 3. *quæſt.* 6. *num.* 10.
quemdam ex camphoræ aſſumptione ad Venerem
impotentem effectum, & de Ægyptiis Sacerdoti-
bus retuli, quod modica cicutæ ſorbitione ſe caſtra-
bant; cujus rei etiam mentionem habet Petr. Crinit.
de honeſt.

de honeſt. diſcipl. lib. 4. *cap.* 10. quin etiam omnia frigida venena, ubi non occidant, hoc proprium habere certum eſt, præcipue autem vel in teneriori ætate, vel in jam declinante aſſumpta; in illa enim ob exuberantem humiditatem, in hac ob deficientem calorem maxime noxia non hæc ſola venena ſunt, ſed quæcunque abſque venenoſitate ſumme refrigerantia exiſtunt; quæ in hac declinante ſcilicet ætate maximopere ab iis evitanda ſunt, qui magis ſtrenue venerea exercere volunt; in his autem nulla Naturæ vis infertur, ſed omnia naturali via, ac ordine incedunt.

49 Alterum porro maleficium multiplici inſtrumento, ac ratione fit, de quibus omnibus qui plura ſcire deſiderat, legat ex Iureconſultis, & Canoniſtis Ioann. Brunell. *de ſponſal. & matrimon. concluſ.* 28. *num.* 7. ubi omnia ex Arnald. Villanovan. transfert. Spreng. *in Mall. Malef. par.* 2. *quæſt.* 1. *& cap.* 6. *& ſequentibus.* Delr. *lib.* 3. *diſquiſit. par.* 1. *quæſt.* 1. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 42. & alios de ſimili materia pertractantes, & ex noſtris Codronch. *de venef. lib.* 3. *cap.* 5. & Hucher. *de ſterilit. lib.* 4. ad nos enim non ſpectat hos modos patefacere. illud ſcire operæpretium eſt, neque nudis verbis, ne-
50 que ſigillis, aut annulis, neque ſimplici viſu, neque ſuſpenſis, vel periaptis, ſive amuletis, neque characteribus, neque figuris, neque medicamentis ullis, quæ talem vim à Natura non habeant, maleficium ullum procurari, quod vel tacito, vel expreſſo pacto cum Dæmone, & ejus virtute non procuretur, cujus concluſionis veritatem demonſtrant ex noſtris Champer. *in Annotat. contra Aponenſem.* Codronch. *loco citato.* Hucher. *ibidem.* & Laurentius *de mira ſtrumar. ſanat. lib.* 1. *& ex aliis* Delrius *lib.* 1. *diſquiſit. quæſt.* 2. *& ſequentibus*, cum multis per eum adductis. Vairus *de faſcino lib.* 2. licet ſciam doctiſſimos quoſdam tam Philoſophos, quam Medicos, quorum nonnullos notat Delrius *ubi ſupra*, credidiſſe dari etiam quædam naturalia maleficia, non iis ſimilia, quæ naturali quadam dote aliquid operari ſuperius annuimus, ſed quæ ut poſteriora noceant, abſque eo quod ulla Dæmonis virtus intercedat; hæc autem eſſe poſſe tam ſimplicia quædam verba,
51 quam nonnullas figuras, aut aliquos characteres, quin & medicamenta quædam non tam per os aſſumpta, quam collo appenſa certis temporibus, & conditionibus circumſtantiiſque collecta, & certis quibuſdam corporis partibus alligata, ex quorum vi & morbi quidam excitentur, & noxæ aliquæ præcipue verò venereorum ignavia, & è contrario iis ipſis interdum bona hominibus concilientur. cujus credulitatis præter cæteros notandi veniunt Ar-
52 naldus Villanovanus, & Conciliator Petrus Aponenſis, merito à Symphoriano Champerio erroris notatus, & inter recentiores Cardanus, cujus credulitas ad deriſum uſque deducta eſt. Alia vero ex parte Mercurialis *ſuæ pract. lib.* 3. *cap. ult.* non auſus eſt affirmare, hæc maleficia poſſe utcunque executioni demandari, rationem ſuæ ſententiæ reddit, quia nullus probatus ſcriptor, neque ulla ratio id perſuadere poteſt; ſi tamen ille inter probatos auctores Plinium, Trallianum, Aëtium, alioſque ex vetuſtioribus Medicis, & ex Hiſtoricis Tacitum, & alios admittere non dedignatur, meminiſſe debuit, eos ſerio de his locutos; neque Fernelii aſſertionis immemor eſſe debuit *lib.* 6. *Pathol. cap.* 13. ubi hæc habet: Coëundi impotentia fit aut quia extincta virilitate ſemen non gignitur intus, aut quia emitti non poteſt. extinguitur ex ſenio, ex morbo, ex cauſis omnibus, quæ inſitum ſpiritum, roburque diſſolvunt, & incantamentorum (neque enim fabula eſt) maleficiis. quibus addenda quæ 2. *de Abd. rer. cauſſ. cap.* 16. attulit. alios præterea auctores probatiſſimos, fidem incantamentis & maleficiis habentes, recenſui loco proxime citato.

Ego quidem abſque commemorata conditione, 53
nimirum quod vel mediate, vel immediate ex Dæmonis opera fluant, talia non admiſerim, & hoc pacto interpretanda quæcunque extant Catholicorum Doctorum teſtimonia, Maleficia & incantamenta aperta fronte negantium, non enim ea naturaliter dari volunt, ut etiam forte voluit doctiſſimus Mercurialis. Porro ſi quis ſigna deſiderat, ex qui-
bus deprehendi poſſit hominem maleficio detineri, 54
adeat ex Canoniſtis Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *diſput.* 94. *nu.* 6. & ex noſtris Codronch. *lib.* 3. *de morb. Veneficis cap.* 13. Augen. autem *lib.* 19. *Epiſt. & conſ. Med. conſ.* 2. *cap.* 5. *Tom.* 2. ex abſentia impedimenti naturalis arguit maleficium.

Cæterum prioris generis maleficium (quod naturale appellare ab re non eſt, ſicuti poſterioris generis ſupernaturale) non ita omnem curam reſpue-
re cenſendum eſt, ut aliquando non poſſit arte Me- 55
dica removeri; non dico ſemper, quia ſi exempli gratia uſus maleficorum medicamentorum longus fuerit, & æger in ætate ſit ſenili, & temperamenti frigidi, viribuſque imbecillibus, hic certe curari non poterit, contra ſi eſſet in ætate florenti, aut juvenili, viribus conſtantibus, & temperaturæ non excedentis ſaltem in frigiditate, tunc non eſſet omnino difficile, ut contrariis medicamentis adjutus ſanitatem recuperaret; idcirco cognito maleficii genere, & examinatis prædictis conditionibus, Medicus facile pronuntiare poterit, quid ſperare, quid time-
re de hoc aut illo laborante nobis liceat. Verum- 56
enimvero ſupernaturale maleficium, quod nempe Dæmonis virtute ſit procuratum, vix crediderim admittere naturalem curationem, unde recte illud pronuntiaſſe exiſtimaverim Ghirland. *de Sortileg.*
quæſt. 2. *num.* 40. quod tale maleficium nullus cu- 57
rare poſſit, niſi qui Dæmoniæ artis peritus ſit; nam cæteræ quæcunque artes in hoc incaſſum laboraverint, ut ipſe firmat, non negaturus tamen exorciſmis, & Eccleſiæ cæremoniis & precibus hæc facili negotio ſuperari poſſe.

Pro corollario autem hujus quæſtionis illud tam Legumperitis, quam Medicis in mentem redigam, quod nonnulli ob aliquam animi paſſionem, ut alias
dictum eſt, redduntur ad coitum impotentes, & 58
tunc ad eam non advertentes, falſo credunt ſe maleficio tentatos fuiſſe, quod animadverterunt Savonarol. *in pract. magn. lib.* 20. *tract.* 6. *rubr.* 27. & Cardan. *lib.* 12. *de ſubtil. & alii.* idque præcipue amantibus evenire ſolet, ut idem Cardanus recenſet *ibid. lib.* 13. *in princ.* nam vel ob ipſum efferevſcentem Amorem, vel quia coram Amata erubeſcunt, ad Veneris actum devenire non poſſunt, verecundia enim eſt maxima cauſſa Impotentiæ, ut ex Avic. Baver. *conſ. incipiente: In nomine Dei, &c. concl.* 2. *in fin.* contra nonnulli ſunt, qui ex intenſo odio id ipſum experiuntur, & ex magna animi averſione, ut dixi; idcirco eliciendum ex his, quod ubi præ-
ſumptio aliqua vel Amoris, vel odii viri erga uxo- 59
rem adſit, facile ex ea alia ſuboritur præſumptio impotentiæ coitus, quod vel ex amore, vel ex odio, potius quam ex frigiditate proveniat, ſed talem

impotentiam per ſe ipſam evaneſcere tractu tempo-
60 ris, notiſſimum cuilibet eſt; amor enim tempore ef-ferveſcit, & odium ejuſdem beneficio mitigatur, præterquam quod ipſæ fœminæ etiam turpes, & maritis exoſæ, ſuis moribus & dulci conſuetudine aliquando ſe maritis amabiliores faciunt, quod Lucretius prudenter adnotavit *lib. 4. de rer. natur.* his carminibus:

Nec divinitus interdum, Venerisque ſagittis
Deterior fit ut forma muliercula ametur:
Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis,
Morigeriſque modis, & mundo corporis cultu,
Vt facile inſueſcat ſecum vir degere vitam;
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem.

61 Itaque Impotentia ex his cauſſis proveniens, non erit ſufficiens cauſſa ſeparationis matrimonii, præſertim ea, quæ ex nimio amore enaſcitur, nam quæ ex capitali odio originem duceret, ut ſi quis invitus ſponſam aliquam duxiſſet, & dehinc odio eam haberet, & licet non poſſet dirimere matrimonium, poſſet forte cauſſa eſſe ſeparationis thori.

SVMMARIVM.

1 *Potentia reſpectiva quæ dicatur.*
2 *Potentia reſpectiva ex qua cauſſa eſſe poſſit quoad coeundum.*
3 *Potentia reſpectiva quoad coeundum an matrimonium impediat. & num. ſeq.*
5 *Alia impotentia reſpectiva reſpectu inſtrumentorum.*
6 *Ex Impotentia reſpectiva reſpectu Inſtrumentorum, an matrimonium ſeparari debeat.*
7 *Impotentia reſpectiva ex habitudine conjugum.*
8 *Impotentia reſpectiva ex conjugum habitudine, an ſeparare poſſit matrimonium.*
9 *Impotentia reſpectiva ex animi paſſionibus.*
10 *Impotentia reſpectiva quoad generandum.*
11 *Impotentia reſpectiva generandi ex ſeminum diſconvenientia.*
12 *Ob impotentiam reſpectivam generandi matrimonium dirimi volebat Plato.*

De Impotentia reſpectiva dicta.

QVÆSTIO VI.

Eſt quædam Impotentiæ ſpecies tam coeundi, quam generandi, quæ non ſimpliciter & abſolute impotentia eſt, ſed reſpective, & ob id reſpe-
1 ctiva dicta, quatenus alter conjugum reſpectu alterius potens ad coitum aut generationem non eſt, cum reſpectu aliarum perſonarum ad utrumque aptiſſimus exiſtat. hæc autem impotentia interdum quoque ex maleficio evenit, quo alter conjugum impeditur cum hoc tantum carnaliter commiſceri, cum tamen non impediatur commiſceri cum aliis perſonis. Fitque aliquando hoc maleficium ad determinatum quoddam tempus, ut ad menſem, vel annum, vel biennium, vel triennium, vel fit ad tempus indeterminatum, & ſic perpetuum eſt; de hac tamen impotentia qui plura ſcire cupit, ad præcitatos auctores recurrat, & videat ea, quæ ſuperiori quæſtione diximus.

Cæterum impotentia hæc reſpectiva quoad co-
2 eundum inſurgere aliquando poteſt ex inſtrumentorum vitio, & diſconvenientia, ut ſi viro exiſtente bene mentulato, mulier anguſtiorem vulvam habeat, hoc enim pacto impeditur inter ipſos coitus. Baver. *in conſ. incipien. In nom. Dei. concl. 2.* non potente Viro ob membri craſſitiem, reſpective ad uteri anguſtiam, cum uxore congredi, quod impedimentum ceſſaret, ubi vir non eſſet adeo mentulatus, aut mulier non adeo arcta, qualis caſus ille eſt, de quo in Pampilonen. Matrimonio apud Farinac. *deciſ. 781. p. 2. Tom. 2.* Contra vero ſi mulier hiantem admodum uterum habeat, & vir membrum ſatis exile, congreſſus inter ipſos vix ſequi poteſt, non potente utero, ut debet, virile membrum quaſi amplexari, ut inde delectatio, & membri intenſior erectio, & ſeminis effuſio ſequatur. Verumenimvero neutram 3
harum impotentiarum tanti fecerim, ut ex alterutrius culpa matrimonii impedimentum conſequi poſſit. vix enim crediderim, quod naturaliter conſtituto utero, (nam poſſet panno obduci, aut ejus labra præter Naturæ modum hærere) quantumvis inſigni magnitudine & craſſitie Penem reſpuat, præcipue ſi medicamentis relaxantibus, aliiſque ingeniis coadjuvetur: ea enim eſt ejus partis natura cum naturaliter ſe habet, ut facillime relaxationem & coanguſtationem, etiam per medicamenta, patiatur, ut *tit. 2. lib. 4. ſequent.* dicam. Si ergo oris uteri anguſtia naturalem conditionem non excedat, nulla- 4
que adſit cauſſa præter naturam impediens Penis ingreſſum, ex hac reſpectiva impotentia nunquam ſequi debet matrimonii ſeparatio, quia facile reparabilis eſt; quod multo magis habet locum in altera reſpectiva impotentia, quæ ex nimia uteri laxitate conſurgit, quia hæc multo magis reparabilis eſt, quam illa; de quibus omnibus videnda ea, quæ affert Hoſtien. *in ſumma lib. 4. tit. de frig. & malef. num. 14. & ſeqq.* & alii Canoniſtæ *tit. eodem.* adnotandum tamen, quod Penis exiguitas ſi tanta eſſet maxime reſpectu uteri mulieris, ut nullam voluptatem in coitu afferre poſſet, & in ſumma nullius pæne uſus eſſet, poſſet fortaſſe præbere divortio cauſam, ut notat ex noſtris Fortun. Fidel. *de Relat. Medic. lib. 3. cap. 2.* & ex Canoniſtis Hoſtien. *loco cit.* Sed altera quoque eſſe poteſt reſpectiva impotentia penes ipſorum vaſorum conſtitutionem, quæ tamen promptius generationem, quam coitum impediret, licet etiam in coeundo nonnihil obeſſe poſſet; ea eſt ſi alter conjugum vas haberet nimis breve, alter vero juſto longius, qualis caſus 5
ponitur ab Augen. *ubi ſupra.* nam exempli gratia, ſi vir habeat virgam juſto longiorem, mulier autem uteri cervicem nimis brevem, tunc mulier maximopere læderetur à viri congreſſu, & fortaſſe nullatenus illum admitteret, quia ex eo non modo dolorem & anguſtiam pateretur, quod in internum uteri oſculum membrum impingeret, ſed ea res diſcrimine non vacaret, quia tumorem, & inflammationem, & forte etiam ſphacelum in utero gignere poſſet. Trotul. *de morb. mul. cap. 30.* præterquam quod generationem etiam impediret. Augen. *libro 2. Epiſt. conſ. 2. cap. 2. Tom. 2.* Sic etiam ſi è contra mulier collum uteri haberet ſatis longum, vir autem mentulam juſto breviorem, quamquam ad coitum hoc nihil, aut parum obſtat, tamen non ſecus ac prior cauſſa generationem impediret; & 6
licet in poſteriori hoc caſu nulla intercedere videatur juſta cauſſa matrimonium ſeparandi, in priori hoc dubio non vacaret, quia præterquam quod ob virgæ incongruam longitudinem impediretur generatio, alia inſuper mala mulier facile pateretur, quæ ſuperius annuimus, cum aliquo interdum vitæ periculo;

culo;quod tamen quia neque evidens,neque certum eſt, neque hæc erit fortaſſe cenſenda juſta cauſſa ſeparationis matrimonii, maxime quia hoc impedimentum non ante innoteſcere poteſt, quam ad actum coitus deveniatur, niſi de eo antea fuiſſet dubitatum;unde fieret,quod difficultas inſurgeret poſt jam conſummatum matrimonium,quo tempore incaſſum de ejus diſſolutione ex hac cauſſa dubitatur.

7 Præterea poteſt ea impotentia reſpectiva fieri ex luxuriante abdomine,vel in utroque conjuge, vel in alterutro;ex ventris enim ſuperabundante pinguedine occultantur quaſi in utroque genitalia, præterquam quod etiam ipſe ventris tumor impedimento eſt,ne conjuges ad actum coitus pervenire poſſint; ac profecto ſi vitium commune utrique ſit,nimirum quod tam vir, quam fœmina adeo tumenti ventre
8 ſint,ut copulari non poſſint,dubitandi locus eſſet,an ex hoc poſſet matrimonium ſeparari; difficillimum enim eſt,& fortaſſe impoſſibile arti Medicæ hoc vitium emendare; licet namque quamplurima proponantur medicamenta,quæ obæſa corpora extenuare poſſunt, & ſuperexcedentem pinguedinem minuere, ea tamen operatio periculi plena eſt, & vix unquam optato fine in ea exequenda Medici potiuntur, ut latius demonſtravi lib. 2. *De Quiete ſervanda in curandis morbis*.non habet autem tantam difficultatem ea res, ſi ex parte alterius ſolum ex conjugibus ea cauſſa ſit, & idcirco exiſtimaverim, ob hanc impotentiam ex parte unius tantum conjugis, matrimonium non debere ſeparari, quia hoc impedimentum eſt aliquo modo remediabile, non tam pinguedinis extenuatione in eo, in quo abundat, quam ex celebratione ipſius actus coeundi,qui ubi neceſſitas urget, poteſt facilius hac aut illa ratione celebrari, quæ tamen in ſe peccati nihil habeat, ut palam eſt. quando vero impedimentũ hoc ex nimia pinguedine eſſet ex parte utriuſque,an propter hoc dirimi poſſit matrimonium, Canoniſtis decidendum relinquam.

9 Inter impotentias quoque reſpectivas conſiderari poſſunt illæ, quæ ex animi nonnullis paſſionibus dependent,ut primo ex nimio Amore,ut alias diximus. licet enim coitus,& conceptio ipſa melius ſuccedant inter amantes ob deſiderium,& ob meliorem ſeminum cohærentiam,ut tradit Plutarch. *ſympoſ. dec.5. probl.8.* tamen id de amore moderato,non de effrænato intelligi debet,ubi enim immoderatus ſit,potius impedimento eſt,ut ex Card. 13. *de Subtil*.dixi.idem præbet impedimentum odium intenſum, quod & tunc admonui. pudor quoque ejus rei cauſſa eſſe poteſt, nam ſi vir erubeſcat coram ſponſa,nunquam cũ ea coibit. Baver. *ubi alias*. an autem hæc impotentia ſufficiens cauſſa eſſe poſſit ſeparationis matrimonii, ego aliàs pro eo, quod ad Medicum ſpectat,negative reſpondi, rationem eſſe dixi, quod omnis pudor conſuetudine & familiaritate aboletur, omnis amor efferveſcit,omne item odium miteſcit,quod etiamſi ex nimia mulieris deformitate dependeret,tamen & tenebris,& temporis diuturnitate demulcetur.

10 Denique generandi impotentiam,quæ reſpectiva ſit,abſque remedio eſſe ſciunt Medici; hanc namque ut plurimum ex ſeminum diſconvenientia naſci patet, debet enim, ut alias dixi,inter ſemina eſſe quædam convenientia, quod doctiſſime explicavit Lucretius *lib. 4. de Rer. nat.* ſeq. carmine:

Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur,
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt;
Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.
Et quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Vxores parere, inventa eſt illis quoque compar
Natura,ut poſſent natis munire ſenectam;
Vſque adeo magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ cui juncta viro ſit fœmina per Veneris res.

Ad hanc generandi impotentiam reſpectivam re-
ſpiciens Plato *de leg.6.in fin.*voluit matrimonium di- 12
rimi, & alios conjuges aliis conjungi, quibus magis conveniant, ut proli gignendæ dent operam, quod tamen in Chriſtiana Religione veritatis magiſtra permiſſum nequaquam eſt.

Sed hac occaſione ſumpta de ſterilitate Mularum, pro Philoſophis aliquid afferam;nam aliqui hanc ſeminum diſconvenientiam pro cauſſa earum ſterilitatis adduxerunt: notum enim eſt,Mulas non generare, & notatur à *ll. in l. Ædiles ajunt.§.ſed enim.ff.de Ædil.ed.*quod etiam locum habere in omnibus,quę ex duobus generibus diverſis naſcuntur,teſtatur Plin. *lib.8. hiſt.nat. cap.44.* & ex eo repetit Alex. Taſſon. *Quæſit.lib.5. n.32.* ejus autem rei cauſſam longioribus quæſivit Ariſt.2. *de Gener. Anim. c.6.* ubi contra Empedoclem, & Democrit. diſputat nam licet dicatur in Cappadocia & Syria Mulas generare, à Theophr. & Ariſtot. 6. *de hiſt. Anim. cap.18.* & aliquando etiam in Italia Mulæ pepererint,id pro prodigioſa potius re, quam naturali exiſtimat Plin. *loco cit.* unde eſt quod prodigioſam rem, & eventu raram,parienti Mulæ comparemus, ut Iuven. Sat. 13.

--- *Et fœtæ comparo Mulæ.*

immo cum quid, quod nunquam futurum ſperamus, ſignificare in animo eſt,proverbio illo utimur: Cum Mula pepererit, *Auctor in Adagiis.* Sed mirum profecto eſt de ea ſterilitate,neque videntur multæ cauſæ à multis adductæ undequaque ſatisfacere. Alex. *lib.1.probl.137.* & Card. *lib.10.de ſubtil,tranſ.princ.* diffidentiam ſeminum cauſſantur;ego hanc ſeminum diffidentiam hic nihili facio, quia promptius impediret generationem inter duo genera diverſa, nempe inter Equum,& Aſinum,quam inter ipſas Mulas.

Plura ego deſiderarem in hac re conſiderari, ſeminum qualitatem,& quantitatem,locorum genitalium conſtitutionem, & alia his pertinentia. quod enim circa loca vitium eſſe poſſit, non defuerunt ex Philoſophis,qui teſtarentur, quorum dicta non ſunt contemnenda,quicquid dicat Ariſtoteles. Diocles enim firmavit,ſe ex diſſectionibus(in quibus quis ſcit, an diligentior fuerit, quam Ariſtoteles?) didiciſſe, Mulas habere locos breves,& reſtrictos,pumileſq;, quod etiam conſentaneum rationi eſt ob exuperantem ſiccitatem, qua dotantur; nam idcirco eas, ut cæteras fœminas nullo modo menſtruari conſtat,teſte eod. Ariſtot *ubi ſupra*,nimirum 2.*de Gener.& 6.de hiſtor. Animal.* Ex quibus videtur univerſa ſterilitatis culpa in Mulis eſſe penes fœminas, quod multo magis firmat,id quod Ariſtot. teſtatur adductus à *Liceto lib.4.de ſpont.viven.ort.cap.36.*quod nimirum Muli ad Equas admiſſi generent, cujus rei etiam mentionem habet Alex. Taſſon. *ubi ſuprà.* Fortaſſe & aliquid peccatur in admiſſione Marium,cum Equæ aut Aſinæ à Maribus iniri permittuntur. Ac mihi quidem difficile videtur,abſque integra horum omnium cognitione de his cauſſam ſufficientem reddere. ſi verum eſt quod de brevitate locorum afferebat Diocles,& ante illum Empedocles, multo magis veritatem habere

bere dicemus, si è contra marium genitalia longiora ac crassiora quam par sit, saltem respectu brevitatis locorum genitalium fœminarũ esse, considerabimus.

An non in feminibus aliquid inesse vitium potest? maxime quidem, & sic non una tantum, sed plures caussæ ad hoc ipsum concurrerent, sed ad plenam hujus caussæ investigationem ultra prædicta videndum esset, an sterilitas in omnibus cum omnibus insit, cum multis rationibus fœminas maribus conjungi contingat.

Mularum enim duplex genus, unum quod ex Equa & Asino, alterum quod ex Equo & Asina oritur. quorum unumquodque inter se conjungi posset, & unumquodque cum alio, permutatione maris & fœminæ; & ipsæ insuper Mulæ cum Equorum & Asinorum maribus, & Muli cum Equorum & Asinorum fœminis miscere se possent, & in omnibus attendenda esset experientia. Sed hæc præter institutum hoc loco dicta sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium præcipue caussâ procreandi liberos contrahitur.*
2 *Etiam cessante caussa procreationis liberorum, matrimonium tenet.*
3 *Matrimonium non unum sed plura bona secum habet.*
4 *Coitus in fœmina non impeditur, nisi per uteri clausuram, & arctationem.*
5 *Sterilis mulier quæ dicatur.*
6 *Sterilis non dicitur puella ante debitum concipiendi terminum, nec mulier post declinantem ætatem.*
7 *Virgo quamdiu Virgo est, sterilis non dicitur.*
8 *Steriles nonnullæ sunt, quæ concipiunt, sed fœtum ad perfectionem deducere non possunt.*
9 *Sterilitatis signa in muliere.*
10 *Steriles ex Aristotele non pubescunt.*
11 *Fœminæ ut concipiant, debent emittere semen.*
12 *Mulieres quomodo concipiant, absque sensu emissionis proprii seminis.*
13 *Semen in fœminis excerni potest secundum aliquos absque ulla voluptate. & num.* 16.
14 *Mulieris voluptas in coitu non una est.*
15 *Mulieris voluptas in coitu major quam in viro.*
17 *In emissione proprii seminis Mulier non tantam percipit voluptatem, quantam vir in sui ipsius emissione. & cur, numeris seqq.*
20 *In conceptione requiritur præcipue in fœmina motus attractionis.*
21 *Mulier cur in coitu subjaceat viro.*
22 *Ad conceptionem confert concubitus modo belluarum ex aliquorum opinione. reprobatur num. seq.*
24 *Velatæ mulieres quæ.*
25 *Arctæ an generari possint.*
26 *Arctæ ex aliquorum opinione quomodo concipere aliquando possint.*
27 *Arctatio quænam curationem admittat, quæ non.*
28 *Ubi in curatione Arctationis periculum vitæ imminet, matrimonium dissolvitur, contra ubi nullum adsit periculum.*
29 *Arctatio duplex.*
30 *Coalescentia uteri quæ curabilis, quæ incurabilis.*
31 *Coalescentia naturalis si magna, est incurabilis.*
32 *Coalescentia ex morbo utrum sit curabilis.*

De Sterilitate Fœminarum, & de Imperforatis.

QVÆSTIO VII.

Certum est matrimonium caussa procreandi li-
1 beros præcipue contrahi, ut per cap. *Pudor.* 32. *quæst.* 2. *& per cap. Tantum valet causs.* 32. *quæst.* 7. licet, ut ibid. habetur, etiam cessante ea principali quidem caussa procreationis liberorum, uxore dumta- 2
xat sterili existente, matrimonium non dissolvatur, quia habet nimirum alias caussas, quarum una satis est ad ejus validitatem, ut notat inter Medicos vir doctrina celeberrimus Steph. Roder. Castr. *in Opuscul. cui tit. Quæ ex quibus. lib.* 4. *cap.* 4.

Antiquitus tamen matrimonium ob sterilitatem dissolvebatur, ut ex Platone in fine superioris quæstionis dicebam. sed cum in sanctissima Christiana
Religione matrimonium non unum solummodo 3
bonum habeat, sed quamplura, sterilitas, ut dixi, non est sufficiens caussa dissolutionis ejus. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disp.* 117, *nu.* 11. qui & ea omnia affert, quæ persuadere poterant, matrimonium ob sterilitatem non tenere, & multos hujus sententiæ fautores enumerat. cum tamen de mulierum sterilitate alia in dubium venire Iureconsultis possint, non ab re est aliquid peculiariter de ea hic differere, videtur enim hic locus ad hanc pertractandam materiam aptissimus.

Dictum autem jam non semel est superius, coitum 4
in fœmina non impediri nisi per uteri coangustationem, & clausuram; at conceptionem impediri facile posse ex mille caussis, & sic steriles mulieres reddi. sed antequam ulterius progrediamur, advertendum
est, sterilem dici mulierem, quæ in ætate habili viro 5
fœcundo debite utens, nunquam, vel rarissime concipit, ut semel tantum in tota vita. Requiritur enim primo, ut mulier sit ætate habili, & habeat aptitudinem generandi à Natura, sterilis enim nomen
convenit ei, cui conveniret alias nomen fœcundæ; 6
idcirco neque puella ante debitum concipiendi tempus, neque mulier post declinantem ætatem menstruis destituta sterilis est dicenda, etiamsi utraque viro uteretur, & tamen non conciperet. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 1.

Secundo requiritur, ut viro fœcundo utatur, unde 7
neque Virgo ex hoc capite, quamdiu Virgo est, dicitur sterilis. Polydor. Ripa *in tract. de nocturno tempore cap.* 162. *nu.* 12. & ex Medicis Mercurial. *ibid.* neque Vidua dicitur sterilis, nisi viro fœcundo utatur, & non concipiat. additur enim quod utatur viro fœcundo, quia mulier aliquando per se fœcunda est, sed quia vir, quo utitur, est sterilis, non concipit.

Tertio ad hoc ut fœmina dicatur sterilis requiritur, ut viro debite utatur, quia si indebite, aut admodum de raro, vel nimis frequenter, ut scorta faciunt, vel non consueta ratione à Natura instituta viro utatur, non est ex hoc sterilis dicenda.

Quarto requiritur, ut nunquam, aut rarissime, ut semel tantum concipiat. quamquam etenim Hipp.
& eum secutus Valles. *in* 2. *Epid. sect.* 3. *tex.* 25. in- 8
ter steriles connumerare videtur eas, quæ concipiunt quidem, sed fœtum ad perfectionem deducere non possunt, tamen verè, & ad rem nostram proprie steriles illæ dicendæ sunt, quæ cum præfatis conditionibus nullo modo concipiunt.

His ita præfatis, si unquam Legumperitis dubitare contingat, an mulier quædam sterilis sit, nec ne, (ut maxime evenire posset, ubi de partus suppositione accusata muliere, contra eam militaret præsumptio sterilitatis) signa sterilitatis in muliere exploranda essent. relictis igitur pro nunc accidentalis, & adscititiæ sterilitatis notis, quæ magis prompte remedia admittit, naturalis & desperatæ, quæ omnem curam respuit, signa jam recensenda. Ergo, ut ex Hipp. in libb. ad mulieres pertinentibus elicitur, sterilitatem mulieris attestantur corporis temperatura 9
frigida,

frigida lumbi adſtricti, venter anguſtus, pili in pube, cæteriſque conſuetis locis nulli, aut rari, & pauci, nam, ut ex Ariſt. refert Nancel. *lib.* 3. *Analog. Mi-*
10 *croc. ad Macroc. cap.* 7. ſteriles non pubeſcunt, quod tamen non in omnibus ſterilibus locum habere dixerim, ſed in iis tantum, quæ frigidioris ſunt temperaturæ, & in quibus prædicta ſigna magis conſpicua apparent. præterea vero connumeranda ſunt menſtrua ſero apparentia, & in pauca quantitate, colore non laudabili, ſed albicantia; hæc enim omnia præſertim ſi ſimul concurrāt non ſolum frigidam temperaturam in toto, ſed in partibus præcipue generationi dicatis atteſtantur. cum quibus non modo neceſſe eſt ob caloris nativi defectum ipſarum partium conceptionem impediri, ſed etiam ob defectum ſeminis, quod aut nullo modo generatur, aut generatur quidem, ſed quantitate paucum, & qualitate illaudabili, & omnino infœcundum: nam quod
11 mulieres, ut conceptio fiat, debeant emittere ſemen, atque illud quidem fœcundum, temperatum nempe, & quantitate debita, & requiſita, alias nullo modo naturaliter fieri poſſit conceptio, tenet communis Medicorum opinio, de qua etiam teſtatur ex noſtris Avicen. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 3. Tadd. Florent. *comm.* 5. *Aphor.* 49. *in fin.* & ex Iureconſultis Carrar. *de Med. & ejus off. par.* 1. *n.* 145. quæ opinio non modo firmiſſimis rationibus, ſed ipſo oculari ſenſu roboratur. ejus ſententiæ fuit Hipp. ut apparet *in lib. de Genit. tranſ. med. & 1. de diæt. circa med. & alias alibi*, (nec veritatem habet id quod Lud. Vives *in 6. de Civit. Dei, cap.* 9. ei attribuit, quod putaverit mulieres habere ſemen, ſed generationi nihil conferre, quod eſt falſiſſimum.) latiſſime eam tuentur Gal. *in libb. de ſemine.* & Avic. 3. 1. *cap. unico, &* 20. 3. *tract.* 2. *cap.* 3. Fuerunt ejuſdem ſententiæ ex celebertimis Philoſophis nonnulli, ut Pythagoras, Democritus, Epicurus, cui & adhæſit Lucret. in lib. 4. de rer. Nat. dicens:

Semper enim partus duplici de ſemine conſtat,

& quæ ſequuntur. Aſſentiuntur cæteri omnes Medici, paucis quibuſdam exceptis, ut Averroe, qui ut in cæteris omnibus Ariſtoteli adhæret. (quamquam Ariſtotelem tuetur Capivacc. *de fœt. form. cap.* 3.) Adhærent etiam Ariſt. D. Thomas relatus per Cajetanum, & per Navarram *lib.* 4. *conſil. tit. de frig. & malef. conſ.* 3. *nu.* 13. Conciliator *diff.* 137. per totam, & pauci quidam alii. quorum opinionem videntur ſecuti Legumperiti. Capella Toloſ. *quæſt.* 96. *num.* 4. (quæ tamen falſo hanc opinionem facit Medicorum communem) Sannazar. *de matrimon. lib.* 7. *diſp.* 92. *num.* 9. cum adductis ibi per eum, qui tamen videtur in hoc anceps eſſe.

Cæterum quæſtionem hanc latiſſime exagitavit Gal. ut dixi, *in libb. de ſemin.* & poſt eum plures alii Medici exactiſſime eam rem pertractarunt, adducam autem nonnullos tantum ex Recentioribus. Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 6. *contr.* 18. Mercat. *lib.* 1. *de part. claſſ.* 1. *par.* 1. *quæſt.* 97. *art.* 3. Laurent. Anatom. *lib.* 8. *quæſt.* 5. Valleſ. *Contrad. Medic. lib.* 2. *cap.* 7. Rorar. *in Contrad. Galeni num.* 137. Lemn. *de Occult. Nat. mirac. lib.* 1. *cap.* 6. Epiphan. Ferdinand. *Theorem. Med. & Philoſ. lib.* 2. *Theor.* 38. Vidius *de tuend. Valet. membr. lib.* 13. *cap.* 5. & noviſſime vir doctiſſimus Roder. Caſtren. *lib.* 2. *de Meteor. Microc. cap.* 5. *& ſeqq.* qui omnibus contrariæ partis rationibus pleniſſime ſatisfaciunt, veritatem ejus rei demonſtrant, atque omne ſubterfugium adverſariis adimunt, omnemque loquendi occaſionem, itaque ad ulteriora progrediar, ſi modo antea mihi liceat per Lectorem unicæ inſtantiæ ex meo marte ſatisfacere, quam proponit pars adverſa ab experientia eam deſumens, & cujus fortaſſe non habent adverſarii validiorem.

Ad excludendum enim, quod mulieris ſemen requiratur ad conceptionem, multas aſſertiones pudiciſſimarum mulierum, de quarum fide non eſt dubitandum, in medium afferunt, quæ ſe concepiſſe abſ- 12
que voluptate aſſeverant; unde etiam abſque ſeminis emiſſione eas concepiſſe neceſſe eſt: nam ſi ſemen emiſiſſent abſque dubio voluptatem in ejus emiſſione percepiſſent, quod & ipſe Ariſtot. teſtatur 2. *de Gener. Anim. cap.* 4. at ſine ea voluptate, inquit, quæ fœminis per coitum evenire ſolet, concipitur. de ea etiam re inter Iureconſultos teſtis eſt Sannaz. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 4. *n.* 12. *& alii.* Huic experientiæ, quæ multum urget, multi ſatisfeciſſe ſe credunt, omnem fidem mulierum aſſertionibus adimendo, dicentes, eas pudore perculſas, aut, ut honeſtæ appareant, id aſtruere. alii dixerunt fieri quidem poſſe, ut ſine voluptatis ſenſu mulier ſemen emittat, & con- 13
cipiat; alii alia dixerunt, neque ulli videntur huic inſtantiæ undequaque ſatisfeciſſe; priores enim piaculum mihi committere videntur, dum quibuſvis fœminis fidem omnem adimunt, dumq; omnes volunt nos doloſis captiunculis, ac mendaciis decipere. Ego plures earum fide digniſſimas exiſtimaverim, & abſque fuco & fallacia interdum veritatis amore libere nonnulla proferre. Poſteriores magis ad veritatem accedunt, ſed modum non explicant, quo fieri poſſit, ut fœmina ſemen abſque ulla voluptate, & abſque ullo ſaltem ſenſu emittat, cum in omnibus excretionibus Natura aliquem ſenſum fieri voluerit, ne involuntarie fierent, cum maximo incommodo, & dedecore. nam licet ob ejuſdem ſeminis tenuitatem evenire firment, ut nullum ſenſum interdum faciat, certum tamen eſt, nunquam ſine aliqua voluptate quantumvis minima excerni, quomodo autem à muliere ea voluptas nullo modo percipitur? putaverim ego huic experientiæ ſatisfieri, ſi dicamus, mulieris voluptatem in ipſo actu coeundi non unam eſſe, & ſic neque unius generis, ſed unam alia majorem & evidentiorem, & quæ magis ſenſum moveat, quam alia. ob id majorem, ſi ad voluptatis perdura- 15
tionem advertamus, voluptatem mulierem ex coitu percipere, quam virum palam eſt, quod & Ovidius *lib.* 3. *Metamorph.* inſinuavit ſub perſona Tireſiæ, judicis ad hoc decidendum à Iove & Iunone electi, & demonſtrant etiam Medici nonnulli, ut poſt Hippocratem, alioſque vetuſtiores, Conciliator *differ.* 34. *in fine.* Rorar. *in Contrad. Hipp. nu.* 14. Tadd. *in Iſag. Ioann. cap.* 31. Vide quoque Pariſan. *lib.* 1. *de ſubtil. microc. exerc.* 7. *cap.* 2. Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 18. Laurentius Anatom. *lib.* 8. *quæſt.* 7. *& alii.* quia mulier & ex frictione, & ex intromiſſione membri virilis, & ex emiſſione virilis ſeminis, tandemque ex emiſſione proprii, & per omne tempus in ſumma delectationem percipit. quod & inſinuavit Iuvenalis Sat. 6.

Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à ſexu, vires amat? hæc tamen ipſa
Vir nollet fieri: nam quantula noſtra voluptas?

Cum ergo hujuſmodi voluptates ſint diverſæ, & una major altera, in tantum aliquando una alteram exuperat, ut ex hoc illa altera omnino obſcuretur. Evenit enim in hoc ſenſu, ut in cæteris, quibus ſi offerantur diverſa ſenſibilia, ut, exempli gratia, oculis plura

plura visibilia, quod magis excellens est, impedit seu obscurat visum aliorum visibilium. sed objicitur ad id, quod de majori voluptate fœminarum in coitu diximus, Hippocratis auctoritas *in libro de Genitura prope medium*, qui non solum majorem, sed etiam diuturniorem voluptatem virum in venere exercenda percipere quam mulierem, astruit. Hippocratis dictum ego verum crediderim quoad actum emissionis seminum, non in toto coeundi spatio, quia non est dubium, virum semen emittere, & quantitate longe majus, & multo crassius, quam fœminam, unde & exquisitiori sensu, & diuturniori etiam ob ductuum, per quos transit, longitudinem, ipsum affici est necesse, quam fœminam ob contrarias caussas. sed aliam responsionem ad hanc ipsam objectionem vide apud Rorar. *in suis contrad. Hippocr. nu.* 14. Mulieres ergo asserunt quidem, se interdum absque sensu & voluptate (ea nimirum quæ ex proprii seminis emissione percipitur) concepisse, quod veritatem
16 habet, quoniam voluptas percepta vel ex ipso actu coitus, vel potius in receptione seminis virilis facta, eodem momento, quo illæ proprium semen ejaculabantur, adeo exuperavit voluptatem, quæ in proprio semine emittendo percipere debuerant, ut nullatenus ea se affectas fuisse autument, quod præcipue in juvenculis evenit ob majorem seminis tenuitatem, & intensiorem voluptatem ex congressu, & receptione seminis virilis, cui minime assueverant. hæ ipsæ etenim ob eam caussam in ætate procedentes fatentur, se concepisse, antequam didicissent, quid esset semen emittere, in cujus emissione non tantam
17 voluit esse delectationem Natura, quantam in emissione seminis in viris, unde, ut Hippocrates loco citato annuebat, voluptas mulieris in emissione proprii seminis longe à viri voluptate superatur, quod etiam demonstrant Anatomici, & caussa non unica quidem
18 in promptu est, nempe seminis ipsius fœminæ quantitas modica, ejusdem quoque tenuitas & fluiditas, respectu virilis. item ejusdem frigiditas, seu potius caloris & spirituum pauperies, item viarum, per quas habet transitum, major brevitas, quam in viro; in quo contrà semen est quantitate multum, substantia crassum, calore insigni, iterque multo longius permeans, quæ omnia, ut dixi, ad intensiorem, & diuturniorem voluptatem in seminis emissione faciunt.

Neque incassum id machinatam Naturam existi-
19 mes, ut fœmina non tantam voluptatem in proprii seminis emissione experiatur, quia cum coitum, & seminum emissionem ad conceptionem destinave-
20 rit, & ordinaverit, in conceptione autem requiratur præcipue motus attractionis, quo uterus ad se virile semen attrahat, & alia ex parte oporteat etiam concurrere motum expulsionis in fœmina proprii seminis ad uteri corpus, jam manifestum est, majorem necessitatem requiri motus attractionis, quam expulsionis, ut mulier conciperet; nempe apprehenderet, & contineret virile semen. jam vero ne ex intensiore voluptate in emissione sui seminis intenderetur etiam motus expulsionis, voluptatem illam fœminæ moderata est brevitate viarum, & distractione etiam sensus ad alias voluptates, & illas quidem majores, ut diximus. Ad eam ipsam autem conceptionem juvandam, & ad motum expulsionis in viro in-
21 tendendum, in fœmina reprimendum, voluit mulierem viro subjacere, quia hac ratione vir facilius expellere semen, mulier promptius recipere, & continere, neque in expellendo magna uti vi potest, neque debet, cum non in aliud vas, ut vir, sed in proprium expellere suum ipsius semen debeat. & hac de caussa, quod Mercurialis ex Lucretio, & Paulo dicebat, *in lib. de morb. mul. qu.* 1. *var. lect. cap.* 6. nimirum ad generationem conferre, si coitus exercea- 22
tur more belluarum à tergo, mihi non probatur; & multo minus id, quod addit ille, hunc nempe esse verum modum coeundi & naturalem, nam factum à parte antica vult quidem esse magis voluptuosum, minus autem naturalem. reddit rationem ex Anatome desumptam, nam priori modo melius & promptius recipitur semen ab utero, ut Lucretius ipse his carminibus docet lib. 4. in fin.

> --- *nam more ferarum,*
> *Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur*
> *Concipere uxores: quia sic loca sumere possunt*
> *Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.*
> *Nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.*

Sed hanc sententiam falsam esse, & magis natura- 23
lem modum veneris exercendæ esse à parte antica, ex ipsa anatome demonstrat Severin. Pinæus *lib.* 1. *de not. Virg. cap.* 9. quod ego quidem verius existimo, ob caussas à me superius allatas, & quia etiam expulsioni seminis non ita studet Natura, si mulier subjaceat viro supina, non prona. Improbat & hanc ipsam sententiam facundissimus Winrich. *de ort. Monstr. cap.* 14. Hoc autem multo evidentius probatur, si veritatem habet id, quod à nonnullis audivi, (neque enim habeo dignum anctorem ejus rei) partus nimirum postica venere conceptos omnes in pedes, aut alio modo præternaturali, non vero naturali modo in caput nasci, sed hoc, ut dixi, apud nullum auctorem fide dignum legere mihi contigit. & quicquid tandem sit de hoc, cum alter coeundi hoc modo celebratus inducat peccatum, ut pluribus probat Brunell. *de sponsalib. & matrimon. concl.* 8. *num.* 13. evitandus omnino est. Verum de his hæc satis sint, in quibus pertractandis si quæ sunt, quæ ultra honestatem prolata puris legentium auribus videantur, rei argumentum excusandum.

Reliquum vero est pro complenda hac quæstione, ut de arctis loquamur, quas alias Atretas & imperforatas vocari dixi, & quas Mercurial. ex Nicolao Florentino dicebat vocari velatas, quibus ante 24
uteri osculum interius membrana quædam modo crassior, modo tenuior præter naturam obtenditur, quæ & egressum mensibus, & aliquando fœtui, & ingressum virili membro impedit. de his plures locuti sunt, & vide inter alios, si libet, Aetium *serm.* 16. *cap.* 91. & Alsahar. *pract. tract.* 25. *cap.* 19. & auctores omnes Gynæciorum, sive de morb. mul. De his primo dubitari contingit, (neque est extra Iureconsultorum negotium id quærere) an generare possint, 25
nec ne; aliàs vero ex Hipp. dixi, eas aliquando posse concipere, licet dehinc in partu pereant. & Riol. Fil. *Anthropograph. lib.* 2. *cap* 31. tres historias Atretarum concipientium recenset. hoc acceptum quoq; est Avicennæ, ex quo Augen *lib.* 10. *Epist. cons.* 2. *cap.* 6. *Tom.* 2. hoc quomodo fieri possit, cum meatum obturatum habeant, non ita in propatulo est. volunt nonnulli, ob validam uteri attractionem fieri 26
posse, ut semen per panniculum illum quasi transcolatum ad uteri fundum perveniat, ibique ex eo conceptus fiat; sed hoc difficulter admittitur, quia panniculus ille interdum est adeo crassus, ut id impossibile sit tam de facili succedere. ob hanc difficultatem Avicen. 21. 3. *tract.* 4. *cap.* 1. distinxit declarando, conceptum non posse in omnibus imperforatis indifferenter succedere, sed in his tantum, quæ panniculum

culum illum raræ texturæ haberent. Sed apud me multum urget Hippocratis auctoritas, qui non solum fieri conceptum in Atretis voluit, sed eas in partu dehinc perire, nempe quia ob suam crassitiem panniculus ille obstruens exitum, disrumpi in partu non potest: at in sententia Avicennæ non esset tam difficilis disruptio panniculi, cum sit raræ texturæ, unde neque necesse esset, mulieres in partu perire. idcirco mihi magis arridet sententia Ioan. Hucher. *in lib. 2. de steril. cap. proprio de clausura cervicis pudendi*; qui conceptum in his tantum fieri voluit, in quibus angustius quoddam foramen in panniculi medio apparet, ingressum semini virili præbens, quod tamen ad fœtus exclusionem non sufficit, unde cum panniculus validus & crassus est, nequaquam disrumpi potest, & sic consequens est, tales mulieres, ut Hipp. dicebat, in partu perire.

Secundo dubitatur, (& id magis videtur ad Iure-
27 consultos, Canonistas præcipue, pertinere) quænam arctatio curationem admittere possit, quæ vero non, aut non nisi cum evidenti vitæ periculo;
28 quia ubi arctatio absque gravi periculo curabilis est, matrimonium non dissolvitur, contra vero, ubi immineat evidens vitæ periculum. Io. Andr. *de spons. & matrim. num.* 16. hoc autem totum dependet ex ipsius clausuræ natura & conditione, quæ duplici
29 modo fit: vel enim membrana quædam nervea, vel etiam carnea obtenditur ante os uteri, modo intimius, modo extimius, vel ipsæ partes colli pudendi inter se cohærent, & hoc, ut patet, modo laxius, modo vero arctius. si membrana sit, quæ impedimentum facit, ea vel crassa est, & densa, & valida; vel rara, tenuis, & debilis. ubi crassa, & densa, & valida est, necesse omnino est in ejus incisione (& precipue quanto interius posita est) plurimum mulierem angi, maximam fieri sanguinis effusionem, dolorem intervenire acerbum, & in summa vix evitabile est, quin partes maximo sensu præditæ in incisione lædantur, unde spasmus, sive convulsio, inflammatio, sphacælatio; itaque operatio hæc maximo, & evidenti cum periculo fit. ubi vero membrana tenuis est, rara, & debilis, absque periculo potest incidi, præcipue in teneriori ætate. idque etiam in superiori casu adnotandum, quanto enim fœmina annosior est, tanto majori periculo exponitur; quia membra omnia procedente ætate indurantur, unde evidentior sensus, ubi in eis aliqua continui solutio contingat.

Verum ubi uterus secundum suas parietes coale-
30 scat, ut evenire aliquando dicit Philosophus 10. *de hist. Anim. cap.* 6. tunc ea coalescentia vel magna est, vel parva; si magna, vel à natura, vel à morbo; quamquam Scaliger *in comm. præcitati textus* non credit ex morbo tale quid evenire posse. sed experientia id comprobatum habemus apud Beniven. *de Abd. cap.* 31. & apud Ronsseium *Epist. Med.* 49. citatos per Schench. *lib.* 4. *Observ. tit. de Atretis.* & apud Varandeum *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 11. & apud Riol. patrem *in art. ben. med. sect.* 4. *tract.* 2. *cap.* 4. cujus verba hæc sunt: Mulier Senonensis ex difficili partu collum uteri habebat ita agglutinatum, ut vix specillum admitteret jam à septem annis, talis permanserat frustra à marito subagitata. ante quos omnes Aet. *serm.* 16. *cap.* 95. de hoc symptomate ex
31 prægresso morbo eveniente verba facit. Ergo ubi
32 coalescentia magna est, & à Natura, non recipit curationem; ubi magna est, & à morbo, vel est antiquata, vel est recens, si sit antiquata non curatur, si sit recens, curari potest non tamen sine aliqua difficultate, & absque aliquali periculo. Si denique ea coalescentia parva sit, quæ à morbo est, facilius, quæ à Natura, difficilius sanatur. sed de particularium Natura præsentium Medicorum judicio standum est, tametsi absolute Talliacotius *lib.* 1. *cap.* 10. *de Curt. Chirurg.* dicat, omnes has operationes in fœminis non exiguo cum periculo administrari.

SVMMARIVM.

1 *Mulier an ex semine viri concipere possit absque carnali conjunctione.*
2 *Mulier quædam in balneo imprægnata ex virili semine ibi relicto.*
3 *Mulier prægnans ab alia muliere facta, quæ paulo ante cum viro coiverat.*
4 *Quidam Pene quasi abscisso generarunt.*
5 *Incubi, & Succubi.*
6 *Incubos, & succubos non dari, erroneum est affirmare.*
7 *Fœmina ex S. Thoma concipere potest ex semine viri non nisi circa vas effuso.*
8 *Virgo absque eo, quod ullo modo corrupta sit in receptione seminis, potest concipere & parere.*
9 *Opera Incuborum Virgo potest concipere & parere.*
10 *Vir cum muliere commisceri non potest absque Penis erectione, neque mulier absque tali erectione potest ullo modo concipere.*
11 *Erectio unde fiat, & cur à Natura instituta.*
12 *In mejendo cur non fiat membri erectio.*
13 *Coitus à Natura in generationem inventus.*
14 *Nimia brevitas penis impedit generationem.*
15 *In erectione plures spiritus concurrunt.*
16 *Conjunctio maris & fœminæ per membra generationis ad quid à Natura instituta.*
17 *Averrois, & Amati Lusitani historiis respondetur.*
18 *Virum pene abscisso generare monstrosum quid est.*
19 *Incuborum opera quomodo concipere possit mulier.*
20 *D. Thomæ, & Navarræ auctoritatibus respondetur.*

Mulier an ex semine virili concipere possit absque ejus conjunctione, & sine totali membrorum applicatione.

QUÆSTIO VIII.

Licet prima fronte vana, & extra rem videatur esse hæc dubitatio, & nihili à Iureconsultis facienda, tamen eam talem non esse in processu sermonis patebit. Ratio dubitandi est, quia Medici nonnulli, immo & Philosophi, & ipsi Theologi scrupulum in ea re excitarunt, alii propria sententia, & auctoritate, alii vero deliris quibusdam, & non nisi risu dignis effictis historiis; quia tamen, & priorum nempe Theologorum auctoritas plurimi æstimanda, & posteriores Philosophi, ac Medici fuere alias maximæ auctoritatis, & doctrinæ, & idcirco multo honore digni, quantum litteraria virtus meretur, necesse est, & eas historias enarrare, & dubitandi rationem explanare, ut veritas elucescat, quod, ut decet, omni cum modestia faciam, maxime quia non desunt doctores probatæ & Catholicæ doctrinæ, qui in his non dissimilia attulerint.

Quæritur igitur, an possibile sit, Mulierem ex 1
virili semine concipere absque eo, quod cum eo commixta fuerit per membra generationis, sed simplici genitalium approximatione, aut utcunque semine prope muliebre vas ejecto, & videtur hoc non esse impossibile, cum similia in rerum Natura videamus.

mus. Præterea fabulas, ut quod Iupiter Minervam,
absque fœmina, Iuno Martem, absque viri ope ge-
neraverint, de quibus Ovid. *lib.* 5. *Fastor.* in his car-
minibus, in quibus introducitur Iuno loquens:

Si pater est factus neglecto conjugis usu,
Iuppiter, & solus numen utrumque tenet;
Cur ego desperem fieri sine conjuge mater,
Et parere intacto dummodo casta viro?

& quæ sequuntur. Narrat insuper Herodotus *in Eu-
terpe*, seu *lib.* 2. de quibusdam piscibus hæc, quæ se-
quuntur: Simul ac incessit eis libido gignendi, gre-
gatim in mare enatant, ducibus masculis genituram
spargentibus, quam fœminæ consectantes recurvan-
do se ex ea concipiunt. sed hæc in alieno genere
evenientia vix viderentur ad genus perfectorum ani-
mantium transferri posse, nisi generatio ex semine
per conjunctionem maris & fœminæ omnibus es-
set communis. sed præter hæc non desunt historiæ
in ipso humano genere adnotatæ, quæ id non esse
eventu impossibile manifeste demonstrant.

2 Primo enim Averroes *lib.* 2. *Collig. cap.* 10. histo-
riam cujusdam mulieris fide dignæ (quantum ipse
adstruit) recenset, quæ in balneo impraegnata est hoc
modo. cum enim impii quidam homines propriis
manibus semine ejecto illud inibi reliquissent, illa
balneum ingressa ex spermate illo concepit; & ad-
ducit Averroes auctoritatem cujusdam Philosophi,
qui hoc fieri posse autumabat, ea ratione persuasus
(quæ etiam mirum in modum ipsi Averroi arridet,
exclamat enim, O quam bene placet mihi!) quod
uterus trahat sperma propter unam propriam virtu-
tem, quam habet cum eo à tota specie. Similem hi-
storiam multis ante sæculis effictam recitat ex He-
bræorum commentis Amatus Lusitan. *cent.* 4. *Curat.*
36. de qua etiam ex Canonistis Torreblanc. *in Epi-
tom. delict. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 37. apud quem & aliæ
non dissimiles historiæ habentur, quibus facile fidem
præberet idem Amatus, cum historiam aliam majori
multo chachinno dignam ipse pro vera in medium
3 afferat *cent.* 7. *curat.* 18. quę talis est: Turcica quędam
Mulier cum marito, qui longum iter parabat, recen-
ter congressa, nulla mora interposita in vicinas ædes
se contulit, ubi alteram mulierem à se adamatam
comprimens, illam gravidam reddidit; nam & ipsæ
fœminæ inter se aliquando hęc machinantur, & præ-
cipue Turcicæ, vocantur autem, ut hoc per transitum
adnotetur, tales fœminæ Tribades, teste Cæl. Aurel.
Chron. lib. 4. *cap. ultimo.* de quibus vide M. Anton. Vl-
mum *de Physiolog. barbæ humanæ sect.* 3. *cap.* 4. & Riol.
de Herm. c. 12. Sed præter hæc, quæ fabulam potius
sapiunt, Delr. *lib.* 2. *disq. quæst.* 15. *ex S. Thom.* de puel-
la narrat, quæ cum patre in eodem lecto jacens, ex
paterna pollutione nocturna concepit. Præterea Sil-
vius apud Schenchium *in Observationibus lib.* 4. *tit. de
Pene, & præputio*, ex Savonarolæ auctoritate refert,
quosdam Membro quasi penitus abscisso generasse,
4 idque evenisse tum ob validam residui Penis ejacu-
lationem, tum maxime ob validissimam uteri attra-
ctionem; quod etiam acceptum videtur Fortunat.
Fidel. *lib.* 3. *de Relat. cap.* 2. Et Riol. *ubi supra*, non-
nulla exempla ad hoc affert.

5 Acceptissimum insuper est quod de Incubis, &
Succubis referunt multi Catholici, & Profani etiam
scriptores, neque à sacris dogmatibus dissentit, Dæ-
mones nimirum, qui viri officium in Mulieres, vel
Mulieris viris subjacendo exercent, ex qua conjun-
ctione Mulieres posse concipere, & aliquando cum
effectu concepisse notissimũ est. de quibus omnibus,
& de his plura exempla videre licet, si libet, apud
Codronch. *lib.* 3. *de morb. venefic. cap.* 10. & apud Ia-
cobum Sprenger. *in Mall. Malef. par.* 2. *quæst.* 1. *cap.*
4. *& seqq.* apud Kornman. *de mirac. vivor. tit. de natis
sine patre, & de Incubis, & Succubis.* apud Heurn. *de
Capitis morb. cap.* 30. hoc autem fieri posse, & erro- 6
neum esse, contrariæ sententię adhærere, docet Mar-
tin. Delr. *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 15. Torrebl. *in
Epitom. delict. lib.* 2. *c.* 30. Guaccius *in compend. Malef.
lib.* 1. *c.* 12. qui & rationibus in contrarium respon-
dent, & ex nostris Hucher. *lib.* 4. *de sterilit. in fin.*

Sed manifestissime ad dubium nostrum satisfacit
D. Thomas, qui (ut Sanchez *de matrim. l.* 7. *disp.* 113. 7
refert, & citatur etiam à Navarr. *Cons. lib.* 4. *tit. de
frig. & malef. cons.* 3. *num.* 23.) Et contingit, inquit,
quandoque fœminam concipere ex semine viri circa
vas effuso, matrice fœminea illud attrahente, quod
& Aristoteli consonum videtur 2. *de Gener. Anim. cap.*
4. neque alienum apparet à Galeni sent. 1. *de semine
cap.* 4. qui uterum suo collo veluti manibus uti dicit
ad attrahendum ad se ipsum semen. ex quibus omni-
bus historiis, & auctoritatibus concludere facile li-
cet, Mulierem cum viro commixtam, qui non arri- 8
gat, aut jacentem cum viro, qui semen prope vas ef-
fundat, absq; membri intromissione concipere pos-
se, unde deducitur, virginem posse concipere, & pa-
rere absq; eo, quod in receptione seminis corrupta
sit, immo opera Incuborũ posse quę erat virgo con- 9
cipere, & parere docet Delrius *ubi supra*, & alii.

Quibus tamen non obstantibus dicendum est, Mu- 10
lierem non posse absq; eo, quod à viro cum effectu
& realiter cognoscatur per omnimodam applicatio-
nem membrorum generationis, ullo modo concipe-
re; unde neque, si vir non erigat, neque si membrum
illi penitus, aut magna ex parte sit abscissum, neq; si
prope vas aliquo modo polluatur, potest Mulier ex
eo concipere. Faciunt pro hac sententia Mercurialis
lib. 1. *de morb. mul. cap.* 2. & Laur. Anatom. *lib.* 7. *q.* 1.
& ex Canonistis Delrius *ubi supra*, qui & Laurentii
auctoritati accedit, & Majol. vel ad eum supplentes
dier. canic. Tom. 2. *coll.* 3. qui superiorem opinionem
deridet. neque desunt ad hoc probandum rationes,
& argumenta nonnulla: nam primo Natura frustra
machinata esset tot instrumenta ad solam membri
erectionem celebrandam, immo superfluus omnino
esset ipse actus erectionis, & incommodum absque
utilitate afferret; quem tamen eum habere finem, ut 11
facile ac prompte Penis in uterum intromittatur,
& semen validius ejaculari possit, notissimum est, &
docent Anatomici. nam alias poterat absq; ea ere-
ctione non secus, ac in mejendo fit, semen excerni;
sed quia urinam in alienum corpus ejaculari non 12
oportebat, in ea reddenda non fuit necessaria Penis
erectio, in seminis vero excretione maxime.

Cum igitur coitus à Natura ipsa in generationem 13
inventus sit, & nemo ad actum coitus pervenire pos-
sit absque Penis erectione, vt patet, & notatur à
Medicis. Montagnan. *Cons.* 203. *cap.* 1. Baverius *in
cons. incipien. In nom. Individuæ Trinitatis in tertio no-
tando, & cons. seq. vers.* 7. *præmitten.* Savonarol. *in
pract. magn. tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 25. *&* 26. jam
inde sequitur, quod Mulier nulla via, & ratione ex
commixtione cum viro non erigente, sed tantum-
modo semen emittente, aut brevius ex simplici se-
minis effusione prope vas concipere possit.

Secundo cum etiam brevitas nimia ipsius Penis, ex 14
eo quod ad uteri internum osculum ob id pervenire
ejaculatũ semen non possit, caussa notissima sit sterili-
tatis,

tatis. Marinel.*de med.mul.cap.6.*Hucher.*de ſteril.lib.1. cap. de colis parvitate.* cum tamen aliqua approximatio fiat, & intromiſſio in uterum, quanto magis ſi nullo modo approximetur, neque intromittatur, nullaq; vi ſemen ad intima ejaculetur, generationem impediet?

15 Tertio certum eſt, in erectione plures concurrere ſpiritus, & plurimum calorem vivificum ad ipſas partes, neque ſolum intendi in eo actu virile membrum, ſed interiora etiam vaſa, quæ præſertim ad ejaculationem deſtinata ſunt, unde & ſemen ipſum plurimum vigoris nanciſci palam eſt. quæ omnia incaſſum machinata eſſet Natura, ſine quibus tamen ſemen multo minus aptum ad generationem reddi neceſſarium eſt. itaq; ſi præter prædicta impedimenta non fiat inſuper debita membrorum applicatio, non ſolum conceptionem eſſe difficilem, ſed impoſſibilem, aſſeverandū eſt.

16 Quarto cum conjunctio tam arcta maris & fœminæ per genitalium membrorum applicationem ad id ſit à Natura intenta, ut ſemen quamminimùm, immo nullo modo ab aëre externo alteretur, eo quod illico, & abſque mora ſpiritus illi tenuiſſimi ac puriſſimi ſeminis evaneſcant, ut teſtis eſt Ariſt. 2.*de Gener. Anim. c.4.* patet quod ubi abſq; ea conjunctione ſemen prodeat, infœcundum eam ob cauſſam omnino ſit oporteat; antequam enim ab utero attrahatur, ab aëre alterabitur, alteratum non amplius fœcundum eſſe poteſt. Sed ad ea quæ in contrarium opponuntur reſpondendum, ad Herodoti hiſtoriam, ſeu fabulam primo reſpondet pleniſſime Ariſt. 3.*de Gener. anim. cap. 5.*

17 Ad Averrois autem, & Amati Luſitani hiſtorias dicendum, eas omnino falſas, ac fictas à mulierculis illis eſſe, ut probrum ſuum minus inhoneſto velamine contegerent, & idcirco propriæ exiſtimationi utrumque eorum Doctorum detrahere, qui talia in medium proferant, iiſque fidem præbeant: neque enim quicquam eſt in eorum ſcriptis, quo magis docti viri ſtomachari poſſint, & quod præcipue de Amato ſuſpicari me fecerit veritatem habuiſſe id, quod ei Crato imponebat in quadam epiſtola ad Andream Wechelum, eum nimirum plura conficta, quam facta ſcripſiſſe, & interdū hoc modo opiniones ſuas confirmare voluiſſe. ſatis autem confutatur Averr. à Mercur. *lib. 1. de morb. mul. c.2.* cujus rationes multo magis militant contra Amatum, ex quo nonnullas repetit ex Canoniſtis Torreblanc. *in Epitom. delict. lib. 2. cap. 30. num. 40. & ſeq.*

18 Ad id autem, quod Silvius ex Savonarola enarrat, dicendum, rarum quid eſſe, nec in omnibus & ſemper veritatem habiturum, & in eo caſu non modo conveniſſe validam uteri attractionem, ſed validiſſimam etiam ipſius trunci Penis ejaculationem. quamquam autem id veritatem habeat, dicendum nihil facere in caſu noſtro, cum ſit diſpar ratio, nam ibi aliqualis applicatio membrorum fit, in caſu vero noſtro nulla omnino, & ſemen facile alterari poteſt.

19 Ad id quod de Incubis & Succubis objicitur, patet quid reſpondendum, nam opera Dæmonis poteſt eo modo ſequi conceptio, quia mira celeritate ipſe Dæmon ſemen quoquomodo libet à viro deciſum in mulieris uterum, antequam alterari ullo modo poſſit, impingit; modum autem quo id præſtare ſolet, docent præter cæteros Delrius, & Guaccius ex Canoniſtis, & Hucherus, & Codronchius, aliique ex Medicis *locis ſupra citatis.* qui an executioni per ipſum Dæmonem demandari poſſit nec ne, aliàs videbimus.

20 Ad auctoritatem autem D. Thomæ & Navarræ, allatam per Sanchez, ſatis reſponſum puto, ſi nihil reſpondeam, quod enim ſanctiſſimus ille vir, & doctiſſimus ille Canoniſta id ſibi perſuadeant veritatem habere, apud Medicos vix ullum illos habituros exiſtimaverim, qui eorum auctoritati in ea re acquieſcat. non poſſe tamen ex unica experientia formari univerſalem regulam, cuicunque patere exiſtimo.

Obſtabat denique noſtræ ſeritentiæ, quod de Atretis ſeu Imperforatis dicitur, quæ proculdubio abſque eo quod vir ad intimas uteri partes penetrare membro virili poſſit, tamen aliquando concipiunt, ut ſuperiori quæſtione dixi. ſed huic inſtantiæ ſatisfaciemus, ſi dicamus, diſparem eſſe rationē in his, & in caſu noſtro; nam in his non obſtante quod totum membrum non intromittatur in uterum, tamē ſemen ab aere externo alterari non poteſt, in caſu autem noſtro præter quamplurima alia incommoda, omnino neceſſe eſt ſemen alterari, & ſic ineptum reddi ad generationem. 21

SVMMARIVM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum plura genera.*
3 *Impotentia agendi, ſeu patiendi in Hermaphroditis unde expendenda.*
4 *Spadones qui.*
5 *Spadones ut hic ad coëundum, & generandū potentes.*
6 *Allegantes impedimentum carentiæ unius teſtis ad probandam impotentiam non audiendi.*
7 *Spadones nonnulli ambobus teſtibus carent, ſed illis ſuperior pars teſtium relicta in ſectione eſt.*
8 *Allegans carentiam amborum teſtium ad probandam impotentiam, licet è contra opponeretur, audiendus maxime eſt, quia ſuam intenſionem habet fundatam. & amplia ut ibid.*
9 *Quilibet præſumitur habilis ad coëundum.*
10 *Vnuſquiſque præſumitur habilis ad generandum.*
11 *Præſumptio habilitatis coëundi, ſeu generandi ceſſat in eo, qui ambobus teſtibus caret. amplia ut ibid.*
12 *Eunuchi qui ſeminare poſſunt apti ſunt ad matrimonium. declara ut ibid.*
13 *Eunuchi ad generandum impotentes.*
14 *Eunuchi qui accipiendi hic. & num. ſeq.*
16 *Calvinus notatus. & num. ſeq. defenſus num. 18.*

De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.

QUÆSTIO IX.

Illud tantummodo de his omnibus in hac quæſtione diſcutiam, quod ad coëundi, vel generandi potentiam, ſeu impotentiam pertinet: nam de natura Hermaphroditorum plura rejiciam in *Lib. 7. Tit. de Monſtris.* de Spadonibus autem, & Eunuchis plura jam verba feci ſuperiori *lib. tit. 3.* Qui vero dicantur Hermaphroditi, notiſſimum eſt, & declarat ex Iureconſultis Glo. *in l. Quæritur. ff. de ſtat. hom.* nimirum 1 dici eos, qui partim habent membra viri, partim membra mulieris. ex noſtris Ariſt. 4. *de Gener. Anim. c.4.* Plin. *lib. 7. nat. hiſt. cap. 3.* Paræus *lib. 24. cap. 4.* Licet. *de monſtr. cauſ. lib. 2. cap. 53.* Pro noſtra vero quæſtione 2 adnotandum, plura eſſe Hermaphroditorum genera, ut latius dicam *tit. de Monſtris lib. 7. ſeq.* nam quidam neque agere, neque pati commode poſſunt, quidam ad utrumque apti, quidam ad agendum tantum, quidam tantum ad patiendum, prout hic aut ille ſexus prævalet, cui ſexui etiam adſcribendi, ut per citatam *l. Quæritur. & per l. Repetundarum. §. Hermaphroditus. ff. de Teſtibus.* & per *cap. ſi teſtes. §. Hermaphroditus in 4. quæſt. 3.* Sanchez *de matrim. lib. 7 diſp. 106. num. 1.*

Cæterum impotentia agendi, ſeu patiendi in his ex 3 ſexus exilitate facile internoſcitur; prævalet enim, qui magis conſpicuus eſt. ſed poteſt, ut dixi, uterque tam exilis eſſe, ut neque ad agendum, neque ad patiendum ſatisfaciat, ut in fœmina illa Æthiopica, de qua Columbus *lib. 15. Anatomiæ.* hoc autem impedimentum vel

vel nullo modo omnino, vel non nisi cum manifesto
vitæ discrimine auferri potest, itaque eo apparente
triennio opus non est ad discernendum, an sit illud
impedimentum amovibile.
4 Porro Spadones hic accipio pro iis,qui altera tan-
tum teste carent, & id quidem non ex Natura,sed ex
5 accidenti patiuntur, nempe quia alter Testiculorum
illis excisus est, tales autem neque ad coeundum, ne-
que ad generandum esse impotentes manifestum est,
quia & in erectione, & in seminis productione, &
concoctione,& emissione non magis deficiunt,quam
cæteri, qui ambobus donantur, virtus enim unitur in
his;& ita consultus respondit ex Medicis Nancel.*lib.*
7.Analog.Microc.ad Macroc.par.2. & sequitur For-
tunat.Fidel.*lib.3.de Relat.Med.cap,2.* & ex Iurecon-
sultis allegati per Sanchez *de Matrim.lib.7.disput.*
92.num.14.& per Barbos. *in collect. Doctor. lib.4.tit.*
6 *15.c.2.num.4.* itaque allegantes hoc impedimentum
tam in coeundi, quam in generandi potentia,non au-
diendi, tanquam si nihil ad rem faciens allegaverint,
nisi testis relictus parvus, & deficiens sit,& in summa
ea vitia sortiatur,quæ etiam ambobus communia esse
jam supra diximus,& ex quibus interdum coitum,in-
terdum generationem, interdum utrumque simul im-
pediri docuimus.Sed advertendum,posse quoque in-
7 ter Spadones quosdam connumerari, quibus ambo
quidem testes deficiunt,quia excisi sunt,sed illis in ex-
cisione relicta est superior pars alterius,vel amborum
testium: hos enim generare posse alias dixi ex Hol-
lerio *comm.5.Aphor.63.* licet hoc mihi non adeo per-
suasum sit. Sed etiamsi veritatem habeat Hollerii
sententia,& experientiæ respondeat, non esset tamen
rejiciendus allegans hoc impedimentum coeundi,seu
8 generandi, quia haberet suam intensionem fundatam
ex apparenti testium amborum defectu; quod am-
plia in allegante non totalem carentiam, sed testium
exilitatem, aut non naturalem situm, aut aliud quod-
cunque magnum vitium apparens.
9 Licet ergo quilibet præsumatur habilis ad coeun-
10 dum,immo etiam unusquisque præsumatur habilis ad
generandum, nisi probetur inhabilis, ut per Alciat.
de præsumpt. reg.1. præsumpt. 41. num.1. quia quilibet
præsumendus sanus potius,quam infirmus.Rota apud
Farinac.*decis.713.num.2.par.2.Tom.2.*impotens au-
tem seu ad coitum, seu ad generationem, sanus dici
11 non potest, tamen hæc præsumptio in continenti ces-
saret in eo, qui non haberet testes, quia probatio im-
potentiæ in continenti fieri potest, amplia & in eo,
qui haberet testes maxime exiles, vel situm natura-
lem non servantes. incumberet ergo onus probandi
ipsimet,se esse potentem ad utrumque; quod licet es-
set admodum difficilis probationis,tamen ex præsen-
tium Medicorum judicio veritas aliquo modo inno-
tescere posset: nam ii facile prospicerent, an illa su-
perior Testiculorum pars, nempe venæ parastatæ,
seu glandulæ, ubi se dilatare incipiunt,& ad testes fe-
runtur,in excisione testium illis relictæ sint. & tamen
hoc etiam probato, vix probatum crediderim, illos
coire,& generare posse,nisi simul probaretur,eos se-
men ferre,atque illud qualitate, & quantitate lauda-
bile, & prolificum, tunc enim in his haberet locum,
12 quod nonnulli tradiderunt; Eunuchos nempe, qui se-
minare possunt, aptos esse ad matrimonium, quod
dictum de his absque dubio intelligi posset,licet illud
tanquam impossibile, & veritati contrarium admire-
tur,& reprobet Sanchez *ubi supra, num.18.*
De Eunuchis communissima opinio est, neque à
quoquam,quod sciam, controversa,quod ad genera- 13
tionem sint omnino inhabiles,unde prohibentur ma-
trimonium contrahere,licet aliquando coeant,& hu-
miditatem quamdam in coitu excernant,ut alias dixi,
& notat etiam ex Canonistis Sanchez *ubi supra, num.*
17. Licet Navarra *lib.4. Cons. 3. tit. de frig. & malef.*
*num.11.*velit,Eunuchos arrigentes,& copulam exer-
centes, posse contrahere matrimonium, ex eo quod
per eam humiditatem,quam effundere dixi, habeant
concupiscentiæ remedium, an vero hoc satis sit ad
matrimonii validitatem, Canonistis decidendum re-
linquam. Ego ad pensum meum rediens, voco hic 14
Eunuchos eos proprie, qui utroque teste carent, sive
id à Natura patiantur,sive arte excisi sint. Quod vero
Navarra *ubi supra*, conetur probare, quod vir ille,de
quo agit, carens utroque teste potuerit generare, li-
cet ego pro impossibili non ducam, quia possent te-
stes intus manere absconditi, tamen apud me maxi-
me ardua opinio est, & præcipue in eo casu, in quo
vir ille habebat quoque virgam exilem, manifestissi-
mum argumentum defectus ipsius Naturæ,quæ neque
testes procreare poterat.
Sed præter superiores connumerantur etiam inter
Eunuchos illi,quibus testes attriti,aut contusi sunt,ita 15
ut vel emarcuerint, vel contabuerint, & tanquam
emortua membra propendeant, sintque exiles,& fri-
gidi,& nulli usui amplius apti. hos Thlibias,& Thla-
sias aliàs nominari dixi,& de his Ioan.Calvin. *in lexi-*
co, verbo Thlasiæ dicebat, quod possint vitio sublato 16
generare, quam ego opinionem inibi erroris notavi, 17
quod impossibile videatur,contusos,& jam tabescen-
tes Testiculos, rursus reviviscere, & pristinum vigo-
rem recuperare. illud in Ioannis Calvini tutelam ad-
duci poterat, quod intellexerit de illis, quibus neque 18
bene, neque universim contusi, seu attriti fuerint, ut
facile in hac operatione, etiamsi ab arte fiat, evenire
potest, sed illis præcipue parastatæ integræ remanse-
rint, & sola testium substantia contusa contabuerit;
vigore enim dictarum glandularum possent hi fortas-
se generare,sed vitium nunquam tolleretur.Non con-
numeraverim tamen inter Eunuchos eos, qui etiamsi
testes habeant,ob Naturæ tamen impotentiam semen
non generant, neque ob id erigunt,quod tamen fecit
Mercat.*lib.3.de morb. mul. cap.5.* quamquam Hippo-
cratis auctoritate suum dictum roborat, qui Scytha-
rum plurimos Eunuchos nasci retulit, ut alias dixi;sed
Hippocr. vocat eos Eunuchos ab effectu, quia tan-
quam Eunuchi ad venerea non sufficiunt. hos ergo
potius inter frigidos rejicerem,nam & ipsos,Scythas
potius frigidos, quam Eunuchos esse Hipp. ipse an-
nuit, eodem Mercato teste ibidem.
Neque etiam proprie Eunuchos esse dixerim eos,
qui testes adeo exiguos habent, ut ciceris, seu fabæ
magnitudinem non æquent,ut Hostien.*in rubr. de frig.*
& malef. in summa lib.4. ex quo inter nostros Fortun.
Fidel. *lib.3. Relat. cap. 2.* de quodam narrat: nam &
hos, si veneri non sufficiant, potius frigidos, quam
Eunuchos dixerim, sed hæc nullius pæne momenti
sunt,cum de nominibus quæstio sit.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI TERTII TITVLVS SECVNDVS

De Morborum Simulatione,

Continens Quæstiones decem;
quarum

Admodum Reverendo D.

D. HILARIONI RANCATI,

MONACHO CISTERCIENSI,

ET

S. CRVCIS IN HIERVSALEM

ABBATI DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

MEcum, inquies, de Simulatione agis? Tecum, inquam. Te enim omnis virtutum generis non tam amantiſſimum, quam affluentiſſimum, vitiorum omnium acerrimum hoſtem eſſe quis dubitat? Inter quæ cum primas obtineat Simulatio, quod ipſa vitia ſub virtutis tegmine cooperiens, nobis ſæpiſſime imponit, jure quidem optimo hoc præ cæteris omnibus cane pejus & angue odio habere te crediderim. Vide igitur, num contra tam fraudulentum hoſtem, hoc ſæculo quaſi laxatis habenis debacchantem, ſtrenue me geſſerim, illumque pro viribus tuo genio indulgens debellaverim. quod ſi me præſtitiſſe judicaveris, teque illi inſultantem videro, mirum in modum tibi ipſi, & mihimetipſi gratulabor. Vale.

LIBRI TERTII TITVLVS SECVNDVS, De Morborum Simulatione.

SVMMARIVM.

1 *Homines multis ex caussis morbos simulant.*
2 *Lex ita abhorret à Mendicis morbos simulantibus, ut cuilibet volenti permittat investigare, an eorum infirmitas vera, vel ficta sit.*
3 *Simulantes morbos tanquam falsarii puniuntur.*
4 *Non omnes morbi simulari facile possunt.*
5 *Morbi qui facile simulari non possunt.*
6 *Febris non potest facile simulari.*
7 *Morbi qui frequentius simulantur.*
8 *Prægnantia, & partus non sunt morbi.*
9 *Simulatio latentior quæ.*
10 *Quidam atroces morbos facile sustinent, alii vel leviores sustinent difficulter.*
11 *Dissimulantur etiam nonnulli morbi, sed non æque omnes.*

Qui morbi ut plurimum simulari soleant, qui item facilius, qui difficilius simulari possint.

QVÆSTIO I.

1 NOn raro quidem usuvenit, ut homines nonnullis ex caussis morbos quosdam, & affectus pati se malitiose simulent: quas caussas rationabiliter, & prudenter Silvaticus *in lib. de his, qui morb. simul. cap.* 2. ad tria capita reducit, nempe ad timorem, ad verecundiam, & ad lucrum. nam exempli gratia alicujus delicti rei ut plurimum ad tormenta declinanda, vel ad ipsorum delictorum meritas pœnas evitandas se mente captos, aut insanos fingunt. argum. *l. Congruit. §. furiosi. & l. seq. ff. de off. Præsid. & ibi Glos.* & ex nostris Sanctorell. *in sua Anteprax. lib.* 7. *cap.* 19. quemadmodum alii alia ex caussa, nempe ut onera nonnulla effugiant, furentes se assimulant, ut notatur per *l. Observare. ff. de curat. furios.* quin etiam sunt (vide quo hominum malitia sese extendat) qui ad immunitates obtinendas, aut ad coadjutores sibi in curis Animarum adsciscendos, ut ipsi labore alleventur, simulatione alicujus morbi, sibi expostulata impetrent. Sunt etiam qui, ut in judicio comparere non cogantur, aut ut à carceribus, in quibus ære alieno gravati detinenter, eximantur, eadem arte, immo vero malitia utuntur. Alii sunt item ex iis, qui stipem mendicant, qui ad consciscendam sibi apud homines misericordiam, & pecuniam quamplurimam corradendam plura effingunt, ut miros tumores, ulcera Phagedænica, & Chironia, membra paralysi emortua, ac torpentia, corpus Epilepsia afflictum,
2 & his non absimilia; à quibus fraudibus ita Lex abhorret, ut cuilibet volenti permittat, etiamsi id sui juris non sit, investigare, an horum mendicantium infirmitates veræ sint, aut fictæ, ut per Ripam *in tract. de Pest. par.* 5. *num.* 176. & si quos in- 3
veniat tibias sibi medicamentis lacerasse, tanquam falsarios puniendos esse jubet. Ripa *ibid. num.* 173. Prævidell. *de Pest. par. ultima partic.* 14. *num.* 3. sed præter antedictos nonnulli sunt, qui eodem fine ducti se Dæmoniacos effingunt, aut Enthusiasmum, vel quam vocant Sancti Viti choream pati. sed & his alii à pietate multo magis alieni, ut nomen sibi sanctimoniæ apud homines concilient, in Ecstasim se rapi assimulantes, simplices & idiotas facile decipiunt. Quin etiam adulatores sese interdum ægrotare eadem, qua Dominus, infirmitate fingunt, teste Plutarch. *in lib. de diff. inter Adul. & Amic.* qui & ad eam rem de Dionysio Syracusano cæcutiente, & de servis ejus cæcitatem simulantibus mentionem habet. sed insuper Mulierculæ quoque interdum uteri suffocationem pati simulant, interdum etiam se utero gerere fingunt, & ut mendacii non convincantur, vel potius ad multo pejorem finem partus sibi alienos supponunt, & sic post fictam prægnantiam etiam tanquam parturientes se concinnant, quod notat Hostien. *in sum. lib.* 4. *Rubr. de frig. & malef. num.* 12. & quod multo frequentius evenit, ut amissæ pudicitiæ notam effugiant, ipsam virginitatem medicamentis nonnullis reparare, & redintegrare tentant (quamquam vere virginitas nunquam reparatur, cum semel amissa fuerit) & suis artibus ac decipulis, multis, immo plerisque imponunt, cum tamen corruptæ non modo interdum sint, sed etiam conceperint, quod ut etiam aliquando contegant, detestabili impietate abortivis medicamentis fœtus necant, & dehinc, ut dixi, prostitutam earum libidinem simulata virginitate contegere student. Ac denique nonnulli sunt, qui cum vere ægrotent, morbum tamen celant, ne illi ad aliquid impetrandum impedimento sit, ut si impotens sit quis ad copulam carnalem, aut contagioso morbo laboret, aut quovis alio, ob quem illi matrimonio interdicatur, vel si Epilepsia, vel alio morbo ordinum susceptionem impediente detineatur, talesque morbum dissimulare dicuntur.

In his omnibus, & aliis quoque non dissimilibus casibus Iureconsulti, ut de veritate certiores fiant, ad Medicos se conferunt, eorumque judicium circa rerum veritatem exposcunt. Ad eos enim de his determinare pertinet, ut optime demonstrat Ioannes Baptist. Silvatic. *in lib. ad hanc rem dicato cap.* 1. ita ut oportune in hoc titulo ea, quæ ad hoc argumentum faciunt, pertractare mihi proposuerim. quoniam autem non omnes morbi simulari indif- 4
ferenter solent, immo neque omnes indifferenter simulari possunt, sed aliqui sunt, qui frequentius simulantur, ante omnia videndum in hac priore quæstione, quinam morbi ii sint, qui & facilius simulari possint, & ob eam facilitatem frequentius simulentur, cum in aliis quibusdam non adeo facile sit Medicum, immo neque quemquam sani judicii hominem falli. Certum ergo est, eos mor- 5

bos, quorum certa, & evidentia ſigna habemus, ut quæ ad ſenſum patent, neque facile, neque longo tempore poſſe ſimulari, ut præcipue ii omnes ſunt, qui de neceſſitate febrem adjunctam perpetuo habent, cum & ipſa febris per ſe ſimulari facile non poſſit. quamquam enim febris per quædam medicamenta facile excitetur, tamen aut non pertranſit ſpatium viginti quatuor horarum, cum ex genere Ephimerarum ſit, ut dicemus ſuo loco, aut malo ejus, qui eam ſibi fraudulenter conciliavit, terminum Ephimerarum pertranſit, qui aliquando extenditur ad tertium diem, & tunc ex ficta vera efficitur præter ſimulantis voluntatem, & idcirco de raro admodum hujus generis ſimulatione fraudulenti homines utuntur; timent enim ne dum alios decipere ſtudent, ſe ipſos volentes nolentes perdant. Cum ergo plurimi morborum febrem ſociam habeant, reſtat, ut cæteri omnes, paucis quibuſdam exceptis, facilius ſimulari poſſint, niſi habeant, ut dixi, ſigna evidentia, & quæ ad ſenſum pateant.

7 Cæterum præ omnibus ſimulari ſolet Dementia, ſeu inſania, Dolores aut capitis, aut ſtomachi, aut renum, aut ventris inferioris, & in ſumma interni omnes, nam in externis partibus non de facili ſimulari poſſunt, ut dicemus. Præter hos effinguntur Animi defectus omnes, & morbi, qui cum eo defectu adveniunt, ut eſt Epilepſia, Apoplexia, Ecſtaſis, Vteri ſuffocatio, Syncopis. Simulatur quoque aliquando mutitas, & ſurditas, rarius tamen, veluti etiam Paralyſis, Hernia, Hydrops, Icteritia, Cachexia, Claudicatio. His multo frequentius ſimu-
8 lantur ab ignavis quibuſdam, ut dicemus, ulcera; & denique prægnantia, & Partus, quamquam neque prægnantia, neque partus morbi ſunt, aut accidentia morbi.

Verumenimvero hæc, de qua hactenus locuti ſumus, eſt aperta ſimulatio, nempe quia nullo exi-
9 ſtente morbo homines ſe morboſos ſimulant; præter hanc tamen alia ſimulatio eſt cognitu multo difficilior, quam latentem appellare libet, eo quod cauſſa ægrotationis, & morbus ipſe manifeſte ſe perſcrutantibus prodant, ſed ſub levioris morbi tegumento lateat ſimulatio atrocioris morbi; quæ quidem ſimulatio nonnullis connaturalis eſt, & nullam fraudem præſefert, in aliis vero fraudulenta eſt, nam ex ejus cauſſa ad optatum finem pervenire ſtudent.
10 ſunt ergo quidam ejus naturæ, ut morbos quoſcunque atrociores, anxietudines, ipſos etiam infeſtiſſimos dolores tam patienter tolerent, ut vix eos ægrotare dixeris. alii contra leviuſcula febre afflicti, dolore nullius momenti moleſtati, aut animi levi deliquio apprehenſi, adeo ſe excruciant, adeo vociferantur, tam anxie ſe huc atque illuc jactitant, tot abſurdos & inconcinnos actus effingunt, adeo illico mœrent, & pallent, ut imperitus quiſpiam Medicus, vel eorum naturæ moriſque ignarus facile dijudicet, eos magno quodam morbo detineri, aut de vita periclitari, cum vix quicquam conſideratione dignum patiantur. in prudentibus autem, & non ſimulantibus

——— *flagrantior æquo*
Non debet dolor eſſe viri, nec vulnere major,

ut dicebat Iuvenal. Sat. 13. ſed quemadmodum in prioribus morbus aut dolor non eſt aſpernendus, ſic neque in poſterioribus magnifaciendus, quia, ut facundiſſimus Poeta noſter Franc. Petrarcha in Mortis Triumpho cap. 2. dicebat:

Non è minor il duol, perch' altri il prema,
Ne maggior per andarſi lamentando,
Per fittion non creſce il duol, ne ſcema.

Vidi, ut exemplo hæc confirmem, non longe anteactis diebus Græcam quandam matronam, quæ ſimplici tertiana laborabat, nullo notabili calore, neque dolore, neq; alio quolibet gravi ſymptomate 11
inſigni. tamen cum in acceſſione vomitu, non tamen moleſto, prehenderetur, & tantilli humoris bilioſi motum, & amarorem cum aliqua, ſed leviſſima anxietudine, experiretur, mortuam ſe illico prædicabat, canes ſibi ſtomachum lacerare vociferans, & tanquam animo linqueretur, taciturna illico fiebat, & mille alios abſurdiſſimos actus effingebat, quæ me potius in riſum, quam in commiſerationem impellebant, qui ſcirem mulieris morem, atq; naturam. itaque Medicus ad hæc animum advertat, ne in ſui dedecus, & deriſum, quem repente, & nullo negotio ſanatum videat, de cujus vita ipſe paulo ante diffidebat; adhibenda itaque etiam in his caſibus induſtria eſt, non modo cum de vera, aut ficta morbi gravitate ſententiam ferre debemus, ſed tunc etiam cum mederi ægrotantibus deſideramus, nam & hoc ipſum monuit communis præceptor Hippocrates, & eum ſecutus Valleſ. *in* 2. *Epidem. ſect.* 2. *particul.* 10. Cæterùm diſſimulantur etiam nonnulli morbi (hoc eſt, cum adſint, homo ſimulat non adeſſe) ſed non æque omnes; de his tamen in ultima hujus tituli quæſtione ſeorſim agemus.

SVMMARIVM.

1 *Galenus nihil pæne intactum in Arte Medica reliquit.*
2 *Quinque ingeniis deprehendi poſſunt qui morbum ſimulant.*
3 *Quomodo ex conjecturis externis deprehendi poſſint qui ſimulant aliquem morbum.*
4 *Quomodo iidem deprehendi poſſint ex ſpecie morbi, qui ſimulatur.*
5 *Quanam ratione deprehendi iidem poſſint ex abominatione, & difficili admiſſione remediorum.*
6 *Quomodo deprehendantur ſimulantes morbum ex iis, quæ morbos concomitantur.*
7 *Quo pacto poſſint deprehendi iidem ex iis, quæ morbos conſequuntur.*
8 *Pulſum quonam pacto alterent ſibi nonnulli.*
9 *In urinis quæ fraudes ineſſe poſſint, & quomodo detegendæ.*
10 *Vrinarum color quibus ex cauſſis, & quomodo ex induſtria alterari poſſit.*
11 *Pallor faciei quibus procuretur, & quomodo deprehendatur.*
12 *Sudor ſanguineus arte procurari an poſſit.*
13 *Sudor ſanguineus arte procuratus quomodo deprehendi poſſit.*

Qua ratione deprehendantur qui morbum ſimulant.

QVÆSTIO II.

QVoniam autem de ſingulorum morborum ſimulatione particulariter agere tædio non vacaret, & nimis quoque fortè operoſum eſſet, idcirco univerſalis ratio tradenda videtur, qua deprehen-

prehendi poſſint ii, qui morbum, qualemcunque ſimulant. nam deinceps ad particulares quoſdam caſus accedemus, qui peculiaribus conjecturis, aliiſque ſimulationibus non communibus, & particulari ingenio detegi poſſunt.

1 Galenus igitur noſter, qui nihil in Arte Medica intactum, aut intentatum reliquit, in ſuo libello huic negotio dicato, quamquam breviter, ſapienter, ut ſui moris eſt, rationem edocuit, qua id, quod quærimus, facile aſſequamur. licet Silvaticus hunc librum non eſſe Galeni genuinum autumet, quod multa dicat continere ejus doctrinâ indigna. ſed quidquid ſit de hujus rei veritate, ego illius auctoris doctrina munitus, & rationa-
2 bili diſcurſu adjutus, dicendum cenſeo, quod quinque potiſſimum ingeniis deprehendi poſſint
3 ii, qui morbum aliquem ſe pati ſimulant, & primo ſi utamur nonnullis conjecturis externis non tam ad Medicum, vel potius ad ejus artem, quam ad quemlibet alium pertinentibus, & ad ipſos præcipue Iudices, & Iureconſultos; atque hac de cauſſa non debet Medicus, qui in his ſolidum, ac verum ferre judicium deſiderat, ex quo honorem ſibi, non autem dedecus, aut ignominiam conciliet, contentus eſſe ſolis iis indiciis, quæ Medicæ Artis propria ſunt, ſed multa ab amicis, à familiaribus, à propinquis, à vicinis, ab ipſis denique Iudicibus interrogare debet, & cauſſam ſuſpicionis, ob quam morbum potius eſſe fictum, quam verum exiſtiment, diligenter, & magna cum cautela rimari. hoc ingenio uſus ipſe Gal. deprehendit ſervi cujuſdam dolum, qui medicamentorum nonnullorum appoſitione tumorem ſibi in genu excitaverat, ex quo impediri ſe ad itinerandum Domino ſuo perſuadebat, qui ſecum illum ducere longo in itinere deſiderabat: percontatus enim Galenus de ſervi natura, de moribus, de Animi affectibus, facile venit in cognitionem, ipſum ſervum ancillam quamdam deperire, quam ne deſerere cogeretur, neve ejus aſpectu, & familiaritate, ſeu potius conſuetudine privaretur, ſi Dominum ſequi per tam longum iter cogeretur, genuum dolorem ſe pati ſimulavit, cujus rei ut ſibi fidem faceret, per Thapſiæ appoſitionem in ea parte tumorem excitaverat; cujus malitiam Galenus non modo ex Artis Medicæ præſtantia, ſed prædicta induſtria uſus, & apto medicamento tumori appoſito, fraudem detexit, tumore, & inflammatione illico evaneſcente, magna cum ſui nominis gloria. conſideranda ergo, ut dixi, perſonæ, quæ morbum ſimulare præſumitur, ſtatus, & conditio, & alia ab extra advenientia, & maxime præ oculis habere oportet cauſſam, quam poſſibile eſt eam habere ſimulandi, ut ſi tormentis ſubjicienda, ſi in judicium trahenda, ſi in carceribus detinenda, nam facta circa hæc diligenti animadverſione, facile conjecturæ nonnullæ ſeſe offerent, ex quibus in veritatis cognitionem levi negotio perveniemus.

4 Secundo deprehendi poteſt ſimulatio morbi ex ſpecie morbi, qui ſimulatur, conſideratis cauſſis externis, corporis habitu, ætate, anteactæ vitæ ratione, & hujuſmodi. nam ſi qui heſterna die bono videbatur corporis eſſe habitu, coloris laudabilis, & vitam degebat frugalem, abſque eo quod inſigniter in uſu ſex rerum non naturalium peccaverit, hodie, vel irrationabili temporis ſpatio cachecticus appareat, vel Hydropicus, vel Ictericus, vel tumore aliquo ſubito prehendatur, hunc facile eſt morbum per fraudem ſimulare, cum difficile, ac pæne impoſſibile ſit, illum cum tali vitæ inſtitutione, eo corporis habitu dotatum abſque alio præcedenti morbo, aut cauſſa aliqua procatarctica & evidenti in aliquam prædictorum morborum ſpeciem tam derepente lapſum eſſe. eadem eſſet ratio de illo, qui cum in quiete ſit, neque laborandi, aut ſudandi occaſionem ullam habet, & ſe exponendi aëri frigido, diceret ſe dolore pleuritico detineri; nam tunc facile eſt, ipſum ſimulare, quia pleuritis abſque iis præcedentibus evenire non ſolet ut plurimum. eodem quoque pacto ſi quis derepente inſanus appareat, non prægreſſa aliqua cauſſa evidenti, neque quicquam præteritis diebus à ſuo naturali ſtatu in colore, in oculorum aſpectu, in loquela, in Animi pathematis immutatus, ſuſpicandum eſt, eam eſſe ſimulatam inſaniam; non enim morbi hujuſmodi à Melancholia originem ducentes, tam derepente irruere ſolent, ut loco aptiori demonſtrabimus.

Tertio qui ſimulant morbum, deprehenduntur ex abominatione, & difficili admiſſione remediorum, quæ ubi vere ægrotarent, maxime convenirent; qui enim non ficto morbo afficiuntur, facile patiuntur, ſe remediis adjuvari, immo magno exiſtente morbo, ut exempli cauſſa, ſi dolore acerbiſſimo, & infeſtiſſimo affligantur, ultro ipſos Medicos deprecantur, ut nihil machinari omittant, ipſique ferrum, & ignem efflagitant, & admittunt, etiam his multo majora toleraturi. contra autem ubi vere non ægrotaverint, aut leviter afficiantur, vix externa remedia, & quæ abſque moleſtia in uſum trahi poſſunt, admittunt, ſed procraſtinantes nihil executioni demandari permittunt. 5

Quarto deprehenditur ſimulatio ex iis, quæ aliàs conſequi ſolent, nempe ex accidentibus, ſymptomatiſque ipſos morbos concomitantibus, & ad hoc exquiſito, ac diligenti examine ponderanda, & animadvertenda in quolibet morbo, qui ſimulari præſumatur, ſigna, & accidentia, quæ à Scriptoribus in eorum morborum enarratione recenſentur, ex quorum abſentia aut in parte, aut in totum facile venire licet in cognitionem ſimulationis, ut in ſingulis quæſtionibus particularius edocebimus. 6

Vltimo loco alia nonnulla ſunt, quæ non concomitantur à principio ipſos morbos, ſed ad eos conſequuntur, & hæc etiam in conſideratione habenda, ubi enim deſint, de ſimulatione ſuſpicari licet: nam ſiquidem exempli gratia, ſervus ille, de quo ſupra meminimus, vere ægrotaſſet, tumor ille genu majorem indies dolorem, & inflammationem excitaſſet, febrem accendiſſet, & in pus facili negotio converſus eſſet, unde novæ febres, novique dolores emanaſſent. at horum nihil ad eum tumorem ſubſequi fuit neceſſarium, quia medicamento externo fuerat excitatus, unde facile fuit illum contrario medicamento reprimere. eadem quoque ratione, ubi acerbo ac magno dolore affligi ſe quiſquam dicat, ſi id veritatem habeat, dolore procedente, nihilque remittente, neceſſe eſt ad eum (præcipue ſi maxime ſenſitivæ, ac nobilis partis fuerit, ut ſtomachi) ſubſequi frigidos ſudores, vomitus bilioſarum materiarum, anxietudines, pallores, partium extremarum refrigerationem, febres, inflammationes, malam tolerantiam, averſionem à cibis, & alia hujuſmodi ſymptomata, vel omnia, vel magna 7

magna ex parte, ſin minus, nihil ex his prorſus ſubſequitur. Sic etiam ubi furore vel inſania quis vere detineatur, oculorum offuſcatione, vultu tetrico & incompoſito, intuitu torvo, perpetuis vigiliis, & ſimilibus accidentibus ad morbum conſequentibus, conſpicuam faciet veritatem.

Sed quoniam hominum malitia tanta eſt, ut etiam nonnullis mediis utatur, ad ſuam ſimulationem pro vero quodam ſtabiliendam, & falſitatem eorum contegendam, ut eo pacto facilius & Iudicibus, & Medicis imponant, advertendum eſt, nonnullos ſibi
8 pulſus aliquo artificio ſolitos immutare, vel penitus abſcindere, urinas etiam adulterare, tum in colore, tum in ſubſtantia, tum in contentis, item totius corporis vividum colorem in lividum, ſeu pallidum adulterare, & alia multa his non diſſimilia confingere, quæ facile non advertentem Medicum, ſeu imperitum, & multo magis Iudices inexpertos, & qui Medicinam minime callent, decipere poſſunt; idcirco ad horum fraudem detegendam, ubi febrem aut animi deliquium tales ſimulare ſuſpicati fuerimus, brachia tentare oportet, ne aliquo vinculo conſtricta ſint, aut pedum quoque arterias inveſtigare, nam impoſſibile eſt, ſi hæ perſentiantur, carpi arterias non moveri, aut non perſentiri, itaque fraudem tunc ſubeſſe Medicus ſuſpicatus ad alia procedet tentanda, quæ ſua induſtria ſibi in eo caſu dictabit. Quin etiam aliquid cauſſati, ut peticularum, vel puſtularum eruptionem, vel ſimile quidpiam, corpus totum denudari, & brachia ipſa præcipue curabimus.

9 Porro ſi de urinis ſuſpicio aliqua inſuper acceſſerit, tunc cautelis utendum à Gordonio traditis *in libello de urinarum cautelis*. ſed unica in omnibus caſibus cautela eſt, ut urinas coram nobis, ubi fraudis ſuſpicio aliqua ſit, mingendas curemus, & diligenter advertamus, ne re aliqua adulterentur, quæ vel ſub ſtrato, vel alibi celetur: adulterantur enim vrinæ quando exempli cauſſa pro illis oſtenditur vinum, quod facile odore ſuo ſe prodit, præcipue ſi matulam exagitaveris. deinde in vino nulla contenta, in urina quaſi ſemper aliqua. interdum pro urina oſtenditur Hydromel, hoc eſt liquor ex aqua & melle, & hic facit ſpumam citrinam, quod deprehendes ſi ex una matula in aliam eam transfundes aliquid cauſſatus. deprehendi etiam poteſt cum his ex omnimoda contentorum abſentia. eſt etiam quando oſtenditur urina ſanguinolenta, & hoc vel ob admixtionem alicujus rei, vel ob præcedentem comeſtionem Indicæ ficus, quæ ſanguineam urinam reddere facit, ut teſtatur Matthiol. *in lib.* 1. *Dioſcor. cap.*145. Donat. Marcell. *lib.*4. *Hiſt. Med. Mirab. cap.*129. & Ovied. *lib.*8. *Indic. hiſtor. cap. ult.* poteſt etiam urina ſanguinea reddi, immo ipſe ſanguis mingi ob retentionem Cantharidarum in manu, ſed hoc non ſine aliquo periculo & dolore experientis fiet, ita ut facile ſuæ fraudis pœnam re-
10 portaturus eſſet. Vrinæ item color intentior redditur longa ipſius retentione, decubitu quoque ſuper renes, violento motu & exercitio, & omnibus rebus, quæ corpus, & ipſos præcipue renes poſſunt excalefacere. quin etiam remitti ex induſtria poteſt urinæ color, ut ventriculi dolorem ex cruditate quis prudentius, immo malitioſius ſimulet, etiam aquæ admixtione, ſed ipſe faciei color vividus horum malitiam irritam facit, cum ubi longa ventriculi cruditate, & ob eam ejuſdem dolore quis moleſtetur, impoſſibile ſit faciei colorem non immutari, & in albidum, pallidumve verti, & alia accidentia huic morbo familiaria non comparere; licet etiam faciei color adulteretur facillime pleriſ- 11
que ſuffitibus, præcipue ex ſulphure, & ex cumino, quod etiam bibitum idem præſtat, ut notavit Dioſcorid. *lib.* 3. *cap.* 60. & ibi Matthiol. & Ruell. *de nat. ſtirp. lib.* 3. *cap.* 44. quod & Horatius *lib.* 1. *Epiſtol. penultima* innuebat, dicens:

——— *Quod ſi*

Pallerem caſu, biberent exangue cuminum:

nempe ut ipſi ſibi conciliarent faciei pallorem, quo me affectum viderent. ſed pallorem quemcunque ſuffitu procuratum facile deprehendimus lotione ex rebus abſtergentibus, ut ex aqua hordei cum aceto, aliiſve medicamentis ejus facultatis, ut latius Deo dante infra docebimus.

Baroncell. denique *lib.* 2. *de ſudore cap.* 11. propo- 12
nebat quæſtionem, an ſcilicet Arte procurari poſſint ſudores ſanguinei, concluditque duobus exemplis dari quædam medicamenta, quæ hujuſmodi ſudores ſua applicatione elicere poſſint, ut de herba illa, qua Indus quidam in urbe Poſto dicta plures morbos curabat; de cujus rei veritate fidem facit Petrus de Oſma *in Epiſtola ad D. Nicolaum Monardem ab ipſo Baroncell. citata*. ſed quia hæc vel ignota ſunt, vel à nobis admodum remota, idcirco his aliquid addere ſupervacaneum puto. cum tamen hoc ſit accidens maximæ conſiderationis, ſi quando eveniret, proculdubio ſupponeret magnum morbum, terribilibus accidentibus concomitatum, & cum certo periculo terminaturum, qualem offendit aliquando Illuſtriſſimus, & Reverendiſſimus D. Iulius Mancinus S. D. N. Vrbani Papæ Octavi à cubiculo Medicus, & vir ob ſuam doctrinæ excellentiam omnibus notiſſimus.

Si ergo talia ſymptomata abeſſent, per artem 13
procuratum fuiſſe talem ſudorem, eſſet ſuſpicandum; qui tamen non ita extra naturam eſt, quin aliquando obſervatum ſit, illum ex ingenti animi angore in iis qui morti damnati ſunt, prorupiſſe, ut in juvene Belga igni deſtinato non multis ab hinc annis quicunque voluit adnotavit. & notavit etiam Card. *de Subtil. & alibi*. ſed ſanguineum ſudorem Chriſti Servatoris naturalem non fuiſſe, probant nonnulli, ut Silvaticus *controverſ.* 5. *Medic. in fin.* & vir eruditiſſimus Steph. Roder. Caſtr. *in lib. cui tit. Quæ ex quibus. lib.* 1. *cap.* 23. Sed qui nonnullas hiſtorias, & exempla hujus ſudoris legere cupit, & alia circa id ipſum ſcitu maxime neceſſaria, legat Marc. Donat. *de hiſt. mirab. lib.* 1. *cap.* 2. *per totum.*

SVMMARIVM.

1 *Febris quomodo per fraudem ſimuletur.*
2 *Piſcium genus, quod manu detentum febrem accendit.*
3 *Simulata febris quomodo deprehendatur.*
4 *Vlcera à quibuſdam quomodo ſimulentur.*
5 *Mulierũ cancrum in mamillis ſimulantium hiſtoria.*
6 *Simulata ulcera ex quibus deprehendantur.*
7 *Quid agendum ubi ementiti ulceris ſuſpicio adſit.*

De ſimulata Febre, effictiſque Vlceribus.

QVÆSTIO III.

Licet febrem inter eos connumeraverim mor- 1
bos, qui non tam de facili ſimulari poſſunt, tamen

men aliquando per aſſumpta quædam medicamenta ex induſtria, & per fraudem excitatur. Refert Cardan. *lib.* 10. *de Subtil.* in Aretan flumine fœli-
2 ciſſimæ Inſulæ Zeilan eſſe Piſcium quoddam genus, quod manu apprehenſum, detentumque febrem accendat, immo illico qui illum tetigerit, febre corripitur. ſed hoc tantummodo ob rei novitatem retuli, nam hæc à nobis longe abſunt, licet non extra rationem eſſe videantur, quia notiſſimum eſt quod de Torpedine, & de Cantharidibus, aliiſque medicamentis advenit: illa enim etiam per aliquod medium, ut per funem, aut baculum tangentem inficit, hæ vero manu detentæ ex viis vrinæ ſanguinem proliciunt, ut dixi; immo cuicunque parti corporis admotæ, ut quotidie in applicandis veſſicatoriis, quæ ex illis componuntur, experimur. ſed hæc valeant, nam alia non deſunt. Alterci ſemen epotum febrem commovet, ſed mentem quoque turbat, & quaſi phreneticos homines facit. eſt autem Altercum Hyoſcyami genus, de quo Ruell. *de Nat. Stirp. lib.* 3. *cap.* 107. & Matthiol. *in quartum Dioſcorid. cap.* 64.

Scribit Cardan. *de Variet.* & refertur à Wecher. *lib.* 5. *ſecret. cap.* 4. Nec non id ipſum recenſet Silvaticus *lib. de his qui morb. ſimul. cap.* 14. accendi febrem, ſi cornuti ſcarabæi in oleo decoquantur, & ex eo oleo pulſus inungantur. Allium ſi quis ſibi in anum indiderit, febrem ſibi excitat. Theriacam, aut Mithridatium qui aſſumpſerint, aut aliquod aliud calidum electuarium, vino ſuperbibito, in febrem incidunt; quo remedio licet uti, quandocunque febrem tanquam morbi alicujus remedium ob contrarietatem ad ejus expulſionem excitare deſideramus: cætera enim majorem habent ſuſpicionem, qua etiam non caret vinum, in quo Mandragoræ radices efferbuerint, ut teſtatur Fortun. Fid. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 2. Alia inſuper medicamenta ſunt, quæ febrem excitare facili negotio poſſunt, nempe quæ ſumme calida, ac vaporoſa exiſtunt, ut piper, & aromata omnia ex vino præcipue aſſumpta; cibi omnes acres, ut allia, cæpe, & his non diſſimiles.

Sed quid alia inveſtigamus? ipſum vinum per ſe, præſertim ſi generoſum, craſſum, ac potens ſit, in multa copia potatum ſuo calore febrem accendere quotidie experimur. Gal. *de cauſ. morb. cap.* 2. *claſſ.* 3. quod multo promptius facit ex vino elicitus ſpiritus, quem Aquam vitæ, ſeu aquam ardentem nominant, in multo minori quantitate aſſumptus. Verumenimvero cum nullus adeo extra mentem ſit, aut ea temeritate dotatus, ut ea ſimulare audeat, quæ non ſine propriæ vitæ periculo experiri poteſt, hinc eſt quod de raro febris per horum aſ-
3 ſumptionem data opera ſimuletur. Sed ſi quando ſimulari contingat, niſi altius radices egerit, & pertranſierit terminum 24 horarum, aut ad ſummum trium dierum, qui ſunt termini Ephimerarum, (licet verus terminus prior ſit. Gal. 10. *Meth. cap.* 2.) facile vel ceſſantes omne negotium nobis adimunt, aut refrigerantibus potionibus facillime cedunt, etiam ipſius aquæ frigidæ potui. conſentaneum ergo erit, ubi ſuſpicio adfuerit, & oportuerit hæc aliquo modo tentare, quia damno eſſe non poſſunt, etiamſi febres ex aliis cauſſis fuerint excitatæ. quæ autem ab Allii ſuppoſitione excitata fuerit, deprehendetur tum inquiſitione, ſi aliqua ſuſpicio adſit, tum odore, quem exſpirare ſimulantem quoquo pacto eſt veriſimile.

Cæterum ulcera qui fingunt, hoc non uno modo 4
faciunt, nam aliquando per medicamenta quædam vrentia, ut per Thapſiam, Flammulam, Vitemalbam, Titimallorum ſuccos, Turpetum, Taxi pulverem, & ejuſmodi alia, carnoſas partes vere ſibi exulcerant. aliquando autem non ulcerant, ſed quarundam rerum appoſitione Vlcerum figuram repræſentantium ea perbelle effingunt. Ex priori genere fraudem detexit in ſervo illo Galenus, ut ſuperius enarravimus; ex poſteriori Paræus, & Pigræus ambo Regum Galliarum Henrici tertii, & quarti, Chirurgi doctiſſimi, 5
uterque enim eorum in mulierculis quibuſdam ſinguli in ſingulis cancrum ſimulatum deprehendit, ea dexteritate effictum concinnatumque, ut nihil ſupra, quemadmodum apud ipſos videri poteſt. Paræus enim hiſtoriam hanc enarrat *lib.* 24. *cap.* 18. Pigræus autem *lib.* 7. *cap.* 8. Ea, quam Paræus, vel ejus frater detexit, ſpongiam liquore ex brutino ſanguine, & lacte commixto imbutam ſambucino tubulo per latentia ficti cancroſi ulceris foramina decurrente, ſub axilla repoſuerat, aliaque nonnulla tam eleganter adaptaverat, ut facile quemcunque vel ſenſatum virum decipere poſſet. Altera vero, cujus fraudem deprehendit Pigræus, ſplenis vaccini fruſtum mammæ agglutinaverat, quod ſeroſam, ſubrubramque materiam reddebat, ut veri cancri faciunt. eandem texere ſolebat fraudem in Tibia ulcus effingens Mendicus ille, de quo idem Paræus ibid. quo loco multas etiam hujuſmodi perſonarum technas recenſet, & modum docet, quo facillime deprehendi poſſint. in his autem omnibus maxime conſiderare 6
oportet reliqui corporis diſpoſitionem, deinde ipſa ulcera, & omnia circumſtantia lynceis oculis perluſtrare; ac dehinc etiam ad nonnulla levia medicamenta, (niſi omnino efficta, ut ſuperiora, ſint) deveniendum tentandi gratia. nam ſi corporis totius color vividus ſit, carneſque bene compactæ, non diffluentes, habitus item carnoſus appareat, oculiq; nativa vivacitate dotati, non liventes, neque album in fuſcum colorem immutatū habentes, & tamen cum his vlcus primo aſpectu horrendum ſeſe offerat, magnum, ſordidum, livens, pus multum reddens citrinum, aut viride, & in ſumma cacoëthiam præſeferat, tunc, & eo caſu impoſſibile eſt fraudem non ſubeſſe; neque enim corporis conſtitutio ulla ex parte tam maligno ulceri correſpondet, immo undequaque eſt contraria; conſentaneum namque eſt, ubi ulcus talis naturæ vere & realiter corpus occupet, abſque omni dubio ab ipſius corporis impuritate emanare; at corpore tam immunda illuvie redundante, neceſſe eſt ipſius colorem in deterrimum commutari, carnes diffluere, ac conſumi, ex quo & ipſius corporis emaciationem conſequi neceſſe eſt, non generantibus viſceribus talem ſanguinem, qui aptus bonæ nutritioni ſit. Ad de quod impoſſibile eſt in ulceribus magnis, maligniſque, & in corporis cachexia, quam ſociam habent, non adeſſe lentam quamdam febriculam, quæ inſuper malam corporis totius craſim denotat; quod ſi ulcera neque tam magna, neque tam virulenta appareant, licet neque in his corpus naturaliter ſe habere conſueſcat, tamen poſſet in mediocribus non multum à Naturali conſtitutione recedere. ſed ubi ſuſpicio ſubſit ementi- 7
ti ulceris, levia quædam medicamenta, ut dixi, apponenda; nam ſi quidem medicamentis vrentibus ulcus ſit procuratum, neque à corporis impuritate dependentiam habeat, facillime contra-

riis

riis medicamentis cedet, & breviſſimo temporis ſpatio vel prorſus ſaneſcet, vel facilis curationis ſigna manifeſtiſſima commonſtrabit.

SVMMARIVM.

1 *Dolor frequentiſſime ſimulatur, & qua de cauſſa.*
2 *Senſus ſentientis eſt.*
3 *In dolore fit ſenſus contriſtans.*
4 *Dolor an ſentiatur.*
5 *Dolor eſt ſenſus.*
6 *Senſus non ſentitur.*
7 *Dolor ſi ſentiatur, per alium ſenſum ſentietur.*
8 *Proceſſus in infinitum diſconveniens in naturalibus.*
9 *Dolor ſi ſentiatur, per certum aliquem ſenſum ſentietur.*
10 *Dolor non eſt objectum adæquatum alicujus ſenſus particularis.*
11 *In omni ſenſu dolor ineſt, & voluptas.*
12 *Dolor in ſenſu tactus magis manifeſtus, quam in aliis.*
13 *Omnibus ſenſibus convenit triſtitia, & delectatio.*
14 *Senſus tactus omnium communiſſimus.*
15 *Senſus quo perfectior, eo graviores dolores ſentire debet.*
16 *Cur dolor in cæteris ſenſibus non adeo manifeſtus, ut in tactu.*
17 *Senſibile in quantum tale perficit ſenſum.*
18 *Dolor ſenſum corrumpit.*
19 *Dolor ſi minus ſentiretur, animal ab eo non fugeret.*
20 *Dolorem cur ſentiant animalia.*
21 *Dolor non eſt objectum ſenſus alicujus externi, ſed eſt modus ſentiendi, movens Phantaſiam, à qua movetur animal ad fugiendum quod illi moleſtum eſt.*
22 *Voluptas eſt modus ſentiendi, quo movetur phantaſia ad quietem habendam in eo, quod animali jucundum eſt.*
23 *Dolor an ſentiatur, quomodo intelligendum.*
24 *Dolor non eſt ſenſus, ſed ſenſatio.*
25 *Dolor communis omnibus ſenſibus.*
26 *Dolor quomodo ſenſibile dicatur.*
27 *Simulatus dolor quomodo deprehendi debeat.*
28 *Partes quæ ſimulantur dolere, quænam eſſe ſoleant.*
29 *Externi dolores utplurimum evidentibus ſignis ſe produnt.*
30 *Partium dolentium ſingulæ habent ſua propria ſymptomata, & accidentia.*
31 *Doloris ſpecies quæ cuique parti familiaris.*
32 *Cauſſæ dolorem excitantes quos dolores inferant.*
33 *Cauſſa externa maxime conſideranda in dolore, qui ſimulatus præſumitur.*
34 *Simulationis ſuſpicio eſſe debet, ubi effectus ſuæ cauſſæ non reſpondeat.*
35 *Duratio doloris quomodo conſideranda.*
36 *Dolor ad quem effectum non ſatis eſt ut ſit levis.*
37 *Levis morbus non impedit hominem, quin actiones ſuas exercere poſſit.*
38 *Levis morbus non eſt dignus nomine morbi.*
39 *Levis dolor non dicitur ægritudo.*
40 *Dolor quando debeat excedere mediocritatem.*
41 *In conceſſione coadjutoris morbus impediens debet eſſe talis, ut corpus aggravet abſque ulla ſpe futuræ proſperitatis.*
42 *Dolor, de quo judicium ferre debeat Medicus, oportet ut aliqua ſigna evidentia habeat.*
43 *Dolor magnus ex magnis ſignis demonſtratur. & num. 47.*
44 *Magnorum morborum magna ſigna exiſtunt.*
45 *Symptomata magna ex magnitudine morbi fiunt.*
46 *Vehementes dolores ex Hipp. quomodo cognoſcantur.*
48 *Acuti morbi magnam de ſe ſignificationem præbent.*
49 *Magni morbi ſupponunt magnas cauſſas.*
50 *Effectus ſuæ cauſſæ æquivalens ſit oportet.*
51 *Magnæ cauſſæ magnos faciunt morbos.*
52 *Magnæ cauſſæ latere non poſſunt.*
53 *Difficile eſt ſimulantem morbum ab experto Medico interrogatum non errare.*
54 *Pulſatilis dolor ex calida cauſa fit.*
55 *Remedia à Medico proponenda, ubi dolorem eſſe ſimulatum ſuſpicetur.*
56 *Dolores particulares habent ſua particularia ſigna.*

De Simulato Dolore.

QUÆSTIO IV.

FRequentiſſime ab iis, qui fraudulenter ſe ægrotare ſimulant, dolor ſimulatur, experientia teſte, quam ſuo teſtimonio confirmat Silvatic. *in lib. de his, qui morb. ſimul. cap.6.* idque ea potiſſima ex cauſſa, quod videatur dolor percipi non poſſe niſi ab eo, qui dolet, & qui in ſe ipſo habet cauſſam dolendi. ſenſus enim ſentientis eſt, dolor autem eſt ſenſus; ex eo enim fit ſenſus contriſtans ex contrarietate corrumpente; quæ contrarietas, & contriſtatio non videtur percipi poſſe ab alio, quam ab eo, qui dolet. 1 2 3

Sed agitari ſolet inter Medicos pulcherrima quædam quæſtio, An nimirum Dolor ſentiatur. hanc proponunt, & examinant Concil. *diff. 77.* Taddæus *in 2. Aphor. 6.* Vgo Senenſ. & Iacob. de Part. à Cardano adducti, qui & ipſe eam quæſtionem longioribus percurrit *lib.1. Contrad. Medic. tract. 5. contrad. 17.* mirum autem eſt, inquit ille, nos toties dolorem ſentire, & adhuc neſcire, an ipſe ſentiatur, an potius ſenſus ipſius pars quædam ſit. licet autem hæc quæſtio mere Phyſica ſit, & nihil ad Legalem materiam pertineat, Iureconſultorum tamen pace, ac bona venia impetrata, eam hic brevibus diſcutiam. 4

Qui negant ergo dolorem ſentiri, his rationibus ducuntur, quod Dolor ſit ſenſus, & hoc patet ex ejus definitione, quia Dolor ſenſus contriſtans eſſe dicitur; at ſenſus non ſentitur, quod patet, quia viſus non videtur, neque auditus auditur, & ſic de ſingulis; ergo neque dolor, cum ſit ſenſus, ſentitur. Deinde ſi dolor ſentitur, cum ipſe ſit ſenſus, proculdubio per alium ſenſum ſentitur, & hic, per quem ſentitur dolor, ſentiri debet per alium ſenſum, & ſic procedendo in infinitum, quod maxime diſconveniens eſt in naturalibus. Adde quod ſi dolor ſentitur, per certum aliquem ſenſum ſentitur, utputa per tactum, non vero per viſum, aut per guſtum, aut ſi quidem ſentiretur per viſum, non ſentiretur per tactum, neque per guſtum, quemadmodum viſibile neque per guſtum, neque per tactum, ſed ſolummodo per viſum, audibile neque per guſtum, neque per tactum, neque per viſum, ſed per auditum tantum ſentitur. at dolor non eſt objectum adæquatum alicujus ſenſus particularis, quemadmodum neque ejus contrarium nempe voluptas: quia in omni ſenſu dolor ineſt, & voluptas, nempe ſenſus triſtis, & jucundus. patet auctoritate Ariſtotelis 2. *de Anim. cap.2. text. 20.* & ex Averr. *ibid.* & Gal. 1. *de Sympt. cauſſ. cap.6. claſſ.3.* 5 6 7 8 9 10 11

& multo evidentius ipſo ſenſu,quia tam per tactum,
quam per viſum, per auditum, per guſtum,per odo-
ratum ſentimus quædam moleſta, quædam autem
12 jucunda, licet, ut Gal. ibid. proſequitur, magis ma-
nifeſtus ſit dolor in ſenſu tactus, quam in quocun-
que alio, & hoc abſque dubio ob ejus ſenſus cor-
poreitatem, ut ita dicam, & terreſtreitatem, non
quod illi magis naturaliter conveniat, quia omni-
13 bus æqualiter ſenſibus convenit triſtitia, & delecta-
tio, illa ut fugiant quæ ſibi nocent, hæc ut proſe-
quantur quæ illis juvamento ſunt. & ſatis eſt, ſi in
ſuo ſenſorio quilibet ſenſus delectationem experia-
tur parem triſtitiæ, & è contra, quod manifeſtum
eſt; non enim magis delectamur guſtando cibos
ſuaviſſimos,quam triſtemur guſtando cibos deterri-
mos, & abominabiles, neque magis nos delectat
ſecundum auditum, ſonus quilibet ſuaviſſimus, &
concentus Muſicæ ſumme perfectus, quam con-
triſtet ſecundum eundem ſenſum ſonus quivis aut
inconcinnus, aut diſſonus, aut horrendus. ex quo
patet, triſtem ſenſationem fieri pariter in omnibus
ſenſibus, quamquam manifeſtius, & frequentius ap-
paret in ſenſu tactus, ut dixi, tum ob prædictam
14 cauſſam, tum ex eo, quod omnium ſenſuum com-
muniſſimus ſit, & per aliorum inſtrumenta diſper-
ſus. Neque valet ratio à Valleſio adducta *lib.4. Con-*
15 *troverſ. cap.4.* quod ſi unuſquiſque ſenſus per ſe do-
lorem ſentiret, eo graviores dolores experiretur,
quo perfectior eſſet, & ſic viſus, quia perfectior,
acerrimos pateretur dolores, quod tamen eſt fal-
ſum. non valet, inquam, hæc Valleſii ratio, quia
quanto magis ſenſatio perfecta eſt, magis recedit à
corporeitate ſenſus, & accedit ad ſpiritualiorem
quamdam naturam, quæ magis item vicina eſt ſen-
ſibus internis, quam externis. quanto ergo magis
16 corporeus ſenſus eſt,tanto magis corpus afficit. mo-
dò objecta aliorum ſenſuum percipiuntur per me-
dia minus materialia, & idcirco minus movent ſen-
ſoria ſua, quam tactus. ſatis ergo eſt, ut dixi, ſi cæ-
teri ſenſus triſtitiam experiantur parem voluptati.
in ſenſu enim tactus major abſque comparatione ſit
voluptas, quam in aliis, unde etiam dolor major,&
exquiſitior.

Sed eſſe in omnibus ſenſibus dolorem, manife-
ſtiſſime demonſtrat ipſius doloris definitio omnibus
acceptiſſima; dicitur enim triſtis ſenſatio, quæ in
omnibus ſenſibus abſque dubio ſit, quod ſi ſenſui
tactus ſolum hæc definitio conveniat, proculdubio
vitioſa erit, cum non convertatur cum ſuo definito,
neque enim omnis triſtis ſenſatio eſſet dolor, quod
tamen ita in rei veritate eſt, & ob id ea definitio
optima eſt,& perfecta; oportebat autem addere in
definitione doloris,quod eſſet triſtis ſenſatio in ſen-
ſu tactus. Si tamen libet appellare verum dolo-
rem illum tantum, qui accidit ſenſui tactus, cum
Mercato ſaltem *lib.3.de morb.part.1.quæſt.* 180. di-
cas,cæteris etiam aliquem dolorem convenire, cum
excellentia,& improportionata ſibi objecta offerun-
tur. ſed cum ille hanc quæſtionem inutilem vocet,
eam relinquamus, quamquam etiam præcipuam,
quam tractamus, pariter inutilem ille fortaſſe dice-
ret, ſed animi cauſſa eam proſequi liceat. patet
ergo ex dictis, dolorem non poſſe reponi ſub certo
quodam ſenſu, per quem ſentiatur, unde dicendum
videtur, quod nullo modo ſentiatur.

17 His addunt, quod ſenſibile, in quantum ſenſibile,
18 perficit ſenſum, ſed dolor ſenſum corrumpit, ergo
dolor non eſt quid ſenſibile, non ergo ſentitur,
quia ſi ſentiretur eſſet ſenſibile, & ſi eſſet ſenſi-
bile ſenſum perficeret. Alias nonnullas rationes
adducere ſolent qui negant dolorem ſentiri; ſed
qui affirmant habent ipſum ſenſum pro ſe: nam ſi 19
dolor non ſentiretur, animal ab eo non fugeret,
nunc animalia eum fugiunt quantum poſſunt, quia
ſentitur, & ejus moleſtia ipſo ſenſu percipitur; da-
tus eſt enim, ut aliàs annuimus, ſenſus doloris, aut
ſenſus contriſtans animali, ut ſentiret ea, quæ ipſum
corrumpere poſſunt, & ea devitaret. alia quoque
adducunt affirmativæ ſententiæ fautores, quæ bre-
vitatis cauſſa omitto, & pro dubii ſolutione dicam
cum Cardano (qui quatuor opiniones ex Vgone re- 20
citat) quod dolor non eſt objectum ſenſus alicujus 21
externi, ſed eſt modus ſentiendi movens Phanta-
ſiam ad fugiendum id, quod animali moleſtum eſt.
ſic etiam de voluptate dicendum, quæ eſt modus 22
ſentiendi movens phantaſiam ad quietem haben-
dum in eo, quod animali jucundum eſt; de qua ta-
men an conſona veritati ſint ea, quæ affert Gal. pro
nunc non diſcutiam, neque enim aptus hic videtur
locus ad id diſcutiendum. Quando ergo, inquam,
quæritur, an dolor ſentiatur, vel dolor accipitur 23
pro re abſtracta, & diſtincta ab ipſo ſenſibili dolo-
rem faciente, & ſic dicendum dolorem non ſentiri,
quia dolor in tantum ſentitur, in quantum ſenſibile
facit illum ſentire, veluti quodlibet aliud accidens
in tantum poteſt movere ſenſum in quantum obje-
cto eſt adjunctum, vel accipitur dolor pro particu-
lari modo ſentiendi ſub forma contriſtanti, & ſic
dolorem ſentiri aſſerendum eſt, quia ſenſibile mo-
vet ſenſum non ſimpliciter, nempe exempli gra-
tia tangibile non movet tactum ſimpliciter in quan-
tum tangibile, ſed in quantum calidum aut frigi-
dum, durum aut molle, & in quantum ſimile, aut
contrarium ſenſui, & tunc cauſſat dolorem. & ex
his facile manifeſtum ſit quid reſpondendum ad
argumenta in contrarium adducta. nam dolor non 24
eſt ſenſus, ſed ſenſatio, hoc eſt modus quidam ſen-
tiendi, & ſic non valet dicere, quod cum ſit ſen-
ſus non ſentiatur, aut quod indigeat alio ſenſu, ut
ſentiatur, & cum ſit modus tantum ſentiendi, id-
circo communis eſt omnibus ſenſibus; & ad id, 25
quod dicitur, quod ſenſibile perficit ſenſum, hoc
recte dicitur in quantum tale, quia reducit ſen-
ſum de potentia ad actum, non ergo valet, quod 26
dolor non ſentiatur, quia ſenſum deſtruat, quia
etiam ut ſic perficit ſenſum ſenſibile contriſtans. ſed
qui plura de hac quæſtione audire cupit, ad præci-
tatos auctores recurrat, nos jam ad Iureconſultos
redeamus.

Vt ergo prudens Medicus ad decernendum ab
ipſis Iureconſultis de veritate vocatus, non decipia- 27
tur, plura in conſideratione adhibeat neceſſe eſt;
& primo partem, quæ dolet, vel quæ dolere ſimu-
latur, ſecundo doloris ſpeciem, tertio cauſſam do-
loris,& maxime ſiquam enarraverit patiens ex pro-
catarcticis, & externis, quarto doloris ipſius dura-
tionem, quinto remedia adhibitia ſeu adhibenda.
Pars autem quæ dolet, aut quæ dolere ſimulatur ut 28
plurimum aliqua ex his eſt, Caput ſcilicet, Aures,
Pectus, Stomachus, venter,aut vicinæ partes,ut Re-
nes,veſica, & reliquæ. Nam partium ignobiliorum
dolores non tam frequenter ſimulantur, ut adnotat
Silvat. *lib. cit. de his, qui morb. ſimul. cap.6.* & ra-
tio eſt quia Iudices hos dolores non curant, ne-
que alia ex parte tam procacis ingenii viri inve-
niuntur, ut dolorem in parte ſentire ſe fingant,

quæ oculis ipsis nulla labe affectam se common-
stret. est autem dolor aut internarum partium, aut
29 externarum, sed dolores simulati interni semper
esse effinguntur : nam externi vel tumore, vel calo-
re, vel rubore, vel colore immutato, vel aliis signis
facili negotio deprehenduntur.

30 Singulæ autem partes, quæ dolent, habent sem-
per sua propria symptomata, quibus sese manife-
stant. capitis enim dolorem sequuntur vigiliæ (quæ
singulis item doloribus sunt familiares, sed præci-
pue capitis) tristitia, vertigines, & his non dissi-
milia; Auris febris, vigiliæ, phrenitis, seu rationis
permixtio, & alia plura. Pectoris dolorem con-
comitantur febres, tusses, respirandi difficultas,
difficilis in alterutram partium decubitus, & hujus-
modi. dolori ventriculi associantur nausea, vomi-
tus, lipothymia, Syncopis, sudores frigidi circa fron-
tem, & similia. inferioris ventris dolorem subse-
quuntur aut ipsius ventris stipticitas, aut fluxus, in-
terdum vomitus, rugitus, & alia ad hunc modum.
Renibus autem, aut vesica dolentibus, urina aut
retinetur, aut guttatim effluit, aut crassa, aut turbida
apparet, & alia quamplurima symptomata molestant
Medicis notissima.

31 Doloris species consideranda venit, quæ cum
multiplex sit, non cuivis parti quælibet doloris spe-
cies est familiaris; quinimo variatur quoque respe-
ctu caussarum dolorem facientium. calidæ enim do-
32 lores acutos, frigidæ gravativos, siccæ extensivos
procreant. ab humore bilioso pungens, à pituito-
so gravans, à spiritu & flatu extendens, à sangui-
ne pulsans dolor efficitur. quin & ipsis partibus, ut
dixi, magis una, quam alia species convenit, inte-
stinis enim extensivus, aut pungitivus, non vero
pulsatilis, Renibus gravativus, seu pungitivus, & sic
de reliquis, nam hæc pro exemplo sunt.

33 Caussa procatarctica, hoc est antecedens, evi-
dens, & externa, quæ dolorem fecit, aut quæ do-
lorem fecisse simulatur, maximæ considerationis
est in hoc negotio : consequens enim est ad unam
caussam sequi potius hujus, quam illius partis do-
lorem, & hujus potius, quam alterius speciei. ab
aëre enim nocturno, exempli gratia, capitis præ-
cipue gravitas oriri solet, à potu aquæ frigidæ sto-
machi, aut intestinorum dolor, & in assuetis illum
pati dolor quoque nephriticus, seu renalis; à Sole
capitis dolor acutus, & ab aliis aliter, ut Medicis
est notissimum; hæc enim omnia consideranda eam
ob caussam proponuntur, quia si effectus, & mo-
34 dus suis caussis non respondeat, suspicio simula-
tionis augetur, ut dehinc exemplificabimus.

35 Duratio quoque doloris, vel est longa, vel est
brevis, nam vel dolor multum duravit, vel nu-
perrime prehendit, aut medio modo se habet;
& sic si vetus fuerit, tunc adhibita remedia in ejus
curatione examinanda, si recens fuerit, ea propo-
nenda, quæ adhiberi debeant, aut etiam quæ de
novo adhiberi possint, si aliqua jam sint adhibita.
Quin etiam circa durationem doloris observanda
partis dolentis Natura, quia, ut notum Medicis
est, Cordis, Stomachi, Aurium, Pectoris, fau-
cium, & vesicæ dolores intensi ac magni, & in-
terdum aliqui periculi pleni sunt; unde in longum
protrahi non possunt; si ergo de similibus dolo-
ribus conqueratur aliquis, & jam per duos aut
tres dies eos se tolerasse dicat, nullo apparente evi-
dente symptomate, huic fides non est habenda.
Sunt etiam nonnulli dolores, qui si diu duraverint,
abscessus, & suppurationes de necessitate faciunt.
sic Hipp. 7. *Aphor.* 22. dicebat : A diuturno partium
ad ventrem attinentium dolore suppuratio. alii ve-
ro dolores in alios morbos transeunt, ut longus
ac vehemens dolor capitis in Apoplexiam, lethar-
gum, surditatem, spasmum, apostemata, & hujus-
modi. Avicen. 1. 3. *tract.* 2. *cap.* 1.

His consideratis, Medicus hoc fundamentum
præ oculis habeat, quod dolor, ex cujus caussa ho- 36
mo eximendus sit à carceribus, vel ab oneribus li-
berandus, vel cui concedenda sit immunitas, aut
qui obtinere debeat coadjutorem, & hujusmodi, 37
non satis est, ut sit levis. Fortunat. Fidel. *lib.* 2.
relat. Med. cap. 2. quia levis morbus non impedit
hominem, quin actiones suas exercere possit, ut
per *l. Quæsitum. ff. de Re. jud.* & per Galen. ex no-
stris *lib. de constit. Art. cap.* 19. *in Isagog.* immo sic- 38
ut levis morbus non est dignus nomine morbi, ar-
gumento *l.* 1. *§. sed sciendum. ff. de Ædil. edict.* sic 39
neque levis dolor dicitur ægritudo, ut Gal. ipse,
ubi supra apertissime docet.

Præterea in plerisque casibus non modo non suf- 40
ficit levis dolor, ut hominem excuset, sed debet
etiam excedere mediocritatem, ut exempli gratia,
ubi aliquis Canonicus, aut similis persona, seu Epi-
scopus aliquis ob aliquem dolorem pati consue-
tum coadjutorem exposceret; in hoc enim casu
morbus debet esse talis, ut corpus aggravet absque 41
spe futuræ prosperitatis. Ricc. *in coll. decis. par.* 3.
coll. 489. coadjutor enim non datur, ubi tale impe-
dimentum omnino non adsit, ut habetur *in cap. uni-
co de Cler. Ægrot. in* 6.

Facto igitur hoc fundamento, quod dolor in
plerisque casibus saltem sit, & esse debeat ultra
mediocritatem, in aliis autem saltem mediocris,
Medicus hanc conclusionem elicere debet, quod 42
dolor quicunque, de quo judicium ferre debeat,
oporteat ut signa aliqua habeat evidentia, & si ma-
gnus dicatur esse, etiam certa, ex quibus vere
adesse deprehendatur, aut si sit mediocris, saltem
leviora signa ostendat suæ præsentiæ, quæ ubi non
appareant, aut dolorem esse simulatum, aut mo-
dicum, & nullius considerationis facile pronuntia-
re poterit, adhibitis etiam conjecturis tam ex iis
desumptis, quæ supra commemoravimus, quam
ex propria industria, & diligenti examine præce-
dente.

Ad corroborationem autem eorum, quæ de si-
gnorum evidentia, & certitudine dixi, notissimum
est, quod ubi dolor magnus sit, magna, ac maxime 43
conspicua signa apparere idcirco necesse sit, quia 44
magnorum morborum non nisi magna signa ap- 45
parent, & ea de caussa symptomata magna cum ma-
gnitudine morbi eveniunt. Gal. 1. *de sympt. causs. c.* 2.
& alibi. Hinc Hipp. 2. *Epidem. sect.* 2. *text.* 10. ad
doloris magni cognitionem duobus evidentissi-
mis, ac magnis signis nos pervenire posse edocuit.
Dolores, inquit, vehementissimos quomodo co-
gnoverit quis conspicatus, terror, bona toleran-
tia, oblationes, & ignavia : in vehementissimis 46
namque doloribus terror adest, nempe accidentia
terrorem inducentia, ea sunt virium lapsus, pulsus
imbecillitas, extremorum frigus, sudores synco-
ptici, & hujusmodi alia his non dissimilia; unde
est, quod, ut advertebat Roderic. à Castr. *in suo
Med. Polit. lib.* 4. *cap.* 9. magnitudine doloris agita-
ti in alium atque alium habitum se trajiciunt, quod
simulantes non advertunt. Præter hæc autem
con-

concomitari dicit Hippocr. hujuſmodi magnos dolores ignaviam, nempe non modo averſionem à cibis & refectionibus, ſed tædium quoddam accipiendi, ut optime Valleſ. in comm. proſequitur. Ergo ubi è contra bona tolerantia appareat, & abſint ſigna terribilia, & æger ad oblationes ſaltem mediocriter ſe habeat, quantumvis ille ejulet, & conqueratur de doloris acerbitate & magnitudine, quantumvis exclamet & vociferetur, dolorem
47 vehementem non eſſe concludendum eſt. Atque ex his deduci poteſt, Magnorum dolorum dari magna & evidentia ſigna, quod etiam magis declarant alii
48 morbi, præcipue autem Acuti, qui cum magni ſint, magnam etiam notitiam ex multis, & evidentibus ſignis de ſe præbent, unde eſt, quod etiam in ipſo principio, quando nimirum morbus minus cognoſcibilis eſt, facile cognoſcuntur non à Medicis ſolum, ſed ab ipſis quoque idiotis hominibus,
49 teſte Gal. 1. *de dieb. decret. cap.*6.*claſſ.*4. hoc autem non ſine cauſſa fit, quia magni morbi ſupponunt magnas cauſſas. Mercat. *lib.* 3. *de morb. part.* 2. *claſſ.* 1.
50 *quæſt.* 182. *art.* 1. *num.* 12. cum effectus ſuæ cauſſæ æquivalens ſit oporteat, & ea de re magnus morbus magnum receſſum à naturali ſtatu demonſtrat, ut notat Gal. 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. Magnæ ergo
51 cauſſæ magnos morbos faciunt. Valleſ. *comm.* 3. *in tertium Epidem. text.* 2. & *comm.* 2. *in ſextum tex.* 28.
52 at magnæ cauſſæ ob earum magnitudinem nequaquam latere poſſunt, & conſequenter neque magni morbi, qui earum effectus ſunt. nam magna intemperies, exempli gratia, etiam nuda, & abſque materia ſenſu ipſo deprehendi poteſt, quod ſi cum materia ſit etiam facilius non modo rationabili diſcurſu, ſed etiam ſenſu ipſo, & mille evidentiſſimis ſignis, ut per colorem partis immutatum, per tumorem, per excretiones, & per ſimilia. ubi ergo Medicus non videat ea ſigna apparere, quæ apparere conſequens eſt in tali dolore ex tali cauſſa emanante, aut ea ſigna non ita conſpicua viderit, jam dubitare de ſimulatione poteſt, aut de magnitudine ſaltem doloris, quod ſi ulterius ea, quæ ſupra commemoravimus, in memoriam revocaverit, & ex iis rectam ratiocinationem inſtituerit, certum de veritate ferre judicium abſque dubio poterit; difficile enim
53 eſt, ſi is qui ſimulat Medicinæ artem non calleat, eum in ſui morbi enarratione, in cauſſarum explicatione, in explananda doloris ſpecie, & cæteris ſupradictis, diſſona & ſibi contraria interdum non pronuntiare: nam ſi interrogaveris, quod pro exemplo ſit, de parte dolente, & dicat eſſe caput ſecundum partem interiorem, & rurſus interrogatus de ſpecie doloris, dicat eſſe pulſatilem, & ſibi caput apparere frigidum, & maximopere gravatum, aut dicat cauſſam procatarcticam doloris fuiſſe, & eſſe nimiam humiditatem carceris, ubi detinetur,
54 jam hæc inter ſe diſſona ſunt; & ſimul ſtare non poſſunt, quia dolor pulſatilis ex cauſſa calida fit, unde neque ab hac externa cauſſa potuit provenire talis dolor, nec caput cum tali dolore perſentiri frigidum. & ex his Medicus colliget ſubeſſe hic fraudem, & ad ulteriores interrogationes procedet, alia quæ diximus diligenter examinans; nam ſi interrogabis de duratione doloris, & reſpondeat æger hunc ipſum dolorem, quem dicit eſſe pulſatilem, eſſe inveteratum, & interrogatus de continuatione, & modo affligendi, dicat dolorem nunquam intermittere, ſed tantum ſeſe pauliſper remittere, & ad interrogationem de tempore remiſſionis reſpondeat, remitti magis interdiu, quam noctu, & magis remitti à cibo, quam ſtomacho jejuno, tunc etiam ex his conjecturam ſimulationis deſumere licet, quia pulſatilem dolorem, utpote qui à ſanguine, & calida cauſſa originem habet, conveniens eſt magis affligere interdiu, noctu, & magis à cibo, quam ſtomacho jejuno, quia vapores à cibo elevati calidi exiſtentes cauſſam doloris fovent. Circa remedia quoque adhibita ſi interrogatus fuerit ſimulator, facillime errabit, nam remedia narrabit ad talem morbum, & ad talem cauſſam minime ad rem facientia, aut præteribit efficaciora, ut in hoc caſu ſanguinis repetitas evacuationes, quia à ſanguineo humore morbus fit, per venæ ſectionem, per cucurbitulas ſcarificatas, per hyrudines, & longinquis partibus, & ipſi parti affectæ nempe capiti applicitas ut poſt aures, aut naribus, & per ſanguinis etiam reiteratam miſſionem ex vena frontis, & ranulis, venis nimirum quæ ſunt ſub lingua, & ex aliis quoque partibus.

Præter interrogationes autem ubi de ſimulatione ſuſpicetur Medicus, proponere debet remedia 55
nova, & hæc quidem magna, & quæ magis moleſta habentur, ut cognoſcat promptitudinem ſimulatoris in illis rejiciendis, vel acceptandis. proponat ergo ſanguinis largam miſſionem, cucurbitulas plurimas iteratas, & ſcarificatas, acria clyſteria, veſſicantia ipſa, & inuſtiones, nam ubi dolor magnus exerceat, ut aliàs diximus, nihil omnino dolentes morantur, omnia promptiſſime admittunt; ubi vero dolor aut nullus ſit, aut mediocris, vel nullum admittunt, vel leviora, & hæc etiam coacti, & ne eorum ſimulatio ex totali remediorum abominatione detegatur.

Sunt etiam in doloribus particularibus, præcipue 56
ubi magni ſint, quemadmodum annuimus, ſua propria & peculiaria ſigna. proſequamur autem exemplum prædictum, calidi nempe doloris, in quo caput neceſſe eſt apparere calidum præter naturam, colorem faciei ad rubedinem vergere, oculos eſſe tumentes, inflammatos, & rubore conſpicuos, venas præter morem elatas ac tumidas, febrem quoque, ac calorem quendam præternaturalem à capite per univerſum corpus diffundi, & alia hujuſmodi apparere, quæ ſi abſint, & contraria potius appareant, cui dubium erit hic fraudem ſubeſſe? ſic & in reliquis doloribus ratiocinari oportet, ut de ſingulis recte judicemus.

S V M M A R I V M.

1 *Nullus morbus frequentius fingitur, quam inſania.*
2 *Sapientes nonnulli, & magni viri, qui inſaniam ſimularunt.*
3 *Quodnam inſaniæ genus ſimulari ſoleat.*
4 *Furor à Melancholia quomodo differat.*
5 *Quæ obſervanda ut ſimulatam inſaniam deprehendamus.*
6 *Furentes, & melancholici perpetuis vigiliis infeſtantur.*
7 *Somnus in melancholicis difficilis, & maxime neceſſarius.*
8 *Ad procreationem morbi melancholici quæ concurrant.*
9 *Morbi melancholici derepente non adveniunt.*
10 *Morbi Melancholici longi ſunt, & difficulter terminantur.*

11 *Quænam præcedant melancholicos morbos.*
12 *Timor & mœstitia longo tempore perdurantes, hominem melancholicum ostendunt.*
13 *Qui per circuitus insaniunt, ante accessionem quid patiantur.*
14 *In omnibus melancholicis morbis, qui per circuitus moventur, quid ante accessionem præcedat.*
15 *Ex insaniendi modo quomodo deprehendatur simulatio.*
16 *Quibus ingeniis simulata insania deprehendatur.*
17 *In insanientibus animi affectus commovendi.*
18 *In simulata insania vix fieri potest, ne aliquod signum commoti affectus non appareat.*
19 *Insania aliquando medicamentis procuratur.*
20 *Insania medicamentis procurata quomodo deprehendi possit.*
21 *Insaniæ medicamentis procuratæ signum non contemnendum.*

De Simulata Insania.

QUÆSTIO V.

1 NVllus morbus fere est, qui facilius & frequentius simulari soleat, quam insania, nullus item, qui difficilius possit deprehendi; eamque ob caussam adnotare licet, nonnullos sapientes viros, ac
2 summi ingenii, & virtute maxime insignes insaniam aliquando simulasse, vel ut se periculis imminentibus eximerent, vel ad alium quemdam laudabilem finem, ut de David in sacris, & de Vlysse, de Solone, de Iunio Bruto, de aliisque in profanis historiis legimus. Quamquam Claudius Imperator librum edidit teste Sueton. *in ejus vita cap.* 38. Moron anastasis, cujus argumentum erat, stultitiam neminem fingere, fortasse quia in ea opinione fuit, quod stultitia simulari non posset. Cæterum de veræ insaniæ quamplurimis speciebus copiosissime egimus *lib.* 2. *tit.* 1. quatenus ad nostrum Legale argumentum pertinebat; nunc de simulata loquentes, dicamus, quod
3 insania, quæ & facilius potest, & frequentius simulari solet, aut simplicem melancholiam, aut cum furore conjunctam repræsentat; potest & eodem modo simulari fatuitas, adjuncta etiam surditati, & mutitati, quæ tamen rarius simulatur; idcirco antea de prioribus loquamur. per ea vero, quæ loco citato dixi,
4 patet, quid intersit inter melancholiam, & furorem, nimirum, quod illa affecti in quiete sint, timidi, tristes, animoque demisso, hoc autem laborantes, in perpetuo motu, sine ulla requie, audaces, & iracundi. In mentem ergo revocanda in hoc casu maxime
5 sunt signa utriusque morbi, à Doctoribus in suis practicis diligentissime tradita: consideranda enim primo facies, quæ in his, qui vere melancholici sunt aut furentes, tendit ad quasi terreum colorem, vel lividum, aut est ultra consuetum rubicunda, sed cum quadam livedine ob melancholiæ admixtionem, in furentibus præsertim, & præcipue secundum oculos, qui tamen in melancholicis colore sunt fusco, ex ipsorumque maxime intuitu interni melancholici humoris copia & turgentia transparet: fixantur enim aliquando ita, ut ægrotantes stupidi appareant; in aliis nonnullis excavantur, & in oculorum cavitatem quasi se retrahunt, & abscondunt, quod frequentius in furentibus evenire solet: cum accessio instat, sanguinolenti fiunt cum tortuositate quadam, venæ extenduntur, genæ interdum rubent, si sanguis melancholiæ sit admixtus, corporis durities quædam, & non consueta apparet nigrities, se ipsis fortiores evadunt, iracundi fiunt, minimaque ex caussa excandescunt, clamant, vociferantur, absentibus, præsentibus minantur, torvo aspectu sunt, & violento corporis motu formidabiles. Quilibet ergo videt, quod hæc omnia simul non tam facile effingi possunt; & si animum prudens Medicus adverterit, ex plurimorum supradictorum absentia aut præsentia sine magno negotio deprehendere poterit, quando furor aut melancholia vere fatiget, quando vero simulate. Adest insuper præter hæc omnia signum maximopere considerabile, quod est perpetua vigilia, qua tam furentes omnes, quam melancholici 6
magna ex parte perpetuo afflictantur, vel ob humoris ipsius, qui cerebrum obsidet, siccitatem, vel ob quamplurima phantasmata, quæ imaginationi præsentantur, & illa quidem maxime afficientia primum ipsum sensorium; adeo enim vivida sese illi offerunt, ut non aliter ac si vera & realia essent, ipsum moveant, ob quorum indesinentem oblationem vigilia excitatur his ægrotantibus adeo molesta & damnosa, ut recte dixerit Celsus, somnum in his tam 7
difficilem esse, quam necessarium; itaque hoc uno signo considerato, aliquando deprehendere licebit eum, qui furorem simulat. impossibile enim est, hunc consueto somno non capi, ac præter morem per longum tempus vel volentem vigilare, ubi caussa interna eum vigilare non cogat.

His consideratis, ad externas prægressasque caussas oculos animumque convertamus; ac sciendum ad horum morborum procreationem requiri, & perseverantiam, & magnitudinem caussarum; 8 9
quia ejusmodi morbi, ut deinceps demonstrabo, non fiunt, ut alii, derepente aut modico tempore; sed quemadmodum ob naturam peccantis humoris, qui motus est tardissimi inter alios, cum sua natura crassus & terrestris existat, hi morbi longi sunt, & maxima cum difficultate terminantur, sic habent quoque principium, & insultum maxime 10
diuturnum. Ergo considerata caussa externa, & antecedenti, quoad magnitudinem, an sufficiens nimirum fuerit, nec ne ad talem procreandum morbum, adnotanda etiam ipsius caussæ perseverantia, per quam potuerit longo temporis spatio humor multus atrabiliarius in corpore aggregari, & inde spiritus infici, ac mens ipsa consequenter depravari.

Præterea consideranda sunt, quæ solent hujusmodi morbos præcedere, accidentia nempe quæ- 11
dam in ipso ægrotante; ut enim patet ex Hipp. sententia *Aphor.* 6. *num.* 23. Melancholiam, & conse- 12
quenter illi similes passiones præcedere solent Timor & Mœstitia, per longum tempus perseverantes: ægri insuper vigiliis, & inappetentia molestantur, somniisque melancholicis ac turbulentis, si quando somno indulgere possunt, perturbantur; hominum conventum, præcipue gaudentium & lætantium, fugiunt, intra se loquuntur, & obmurmurant, & aliquando absque caussa lachrymas effundunt, neque propriæ mœstitiæ, timoris, aut fletus caussam ullam, quæ satisfaciat, reddere norunt; ubi horum ergo nihil præcessisse comperias, sed ex abrupto melancholiam aut furorem irrepsisse, de simulatione non solum quantum est ex hoc, suspicari prudenter licet, sed quasi certitudinem habere: quod prudenter etiam adnotavit Silvaticus *loco alias citato cap.* 10. de hac eadem materia verba faciens. nam

maxime

maxime ad id advertendum, quod dixi, quod hi morbi nunquam derepente, aut ex abrupto prehendant, abſque eo quod prædicta per aliquod ſaltem tempus prægreſſa fuerint. quod non ſolum veriſſimum eſt in his, qui aliàs nunquam inſanierunt, ſed
13 etiam in illis, qui per circuitus quoſdam inſaniunt, aut furiunt; hos enim inſtante tempore, quo delirare ſolent, contemplari licebit conſueto magis triſtes ac mœrentes, ſolitudinem eligere, ſecum ipſis muſſitare, tandemque in apertam inſaniam, aut manifeſtum furorem labi: immo & hoc ipſum in morbis omnibus melancholicis, aut qui melancholiæ
14 vitio fiunt, experiri licet, maxime cum per circuitus moventur, ut in Epilepſia, in Quartana, & aliis: videbis enim in Quartanariis (quorum abundantia facilius id experiri nobis permittit) ea die, qua febris inſtat, per multas horas ante, immo per totam diem, deſidiam quandam & triſtitiam, coloris mutationem, membrorum gravitatem pati, & hujuſmodi alia, quę quilibet ex ſe obſervare poteſt. hoc cur ita fiat, ſuperius annuimus, dicentes, fieri ob humoris melancholici naturam, qui tardiſſimi motus eſt, unde vides, quantum etiam ipſa febris cum ab eo humore originem habet, tardi motus ſit, non ſolum reſpectu temporum univerſalium ipſius morbi, cum & principium, & augmentum, & ſtatum, & declinationem habeat quam longiſſimam, ſed etiam reſpectu temporum particularium in ipſis acceſſionibus. non enim niſi de quarto in quartum repetit, & eadem tempora, ut univerſalis morbus, longiſſima habet. cum ergo etiam in his particularibus morborum acceſſionibus conſtet, præcedere per multum tempus ea ſigna, quæ diximus, id multo magis habere locum in furore, & melancholia neceſſe eſt; quia nobiliorem partem obſidet humor, nempe caput, cui totum corpus conſentire dubium non eſt; quod ſi talia non appareant, ſimulationis ſuſpicio ſubeſt.

15 Cæterum ex ipſo inſaniendi modo potes etiam aliquid veritatis elicere, aliis adhibitis adminiculis; ſiquidem, qui vere inſaniunt habent ut plurimum quaſdam hæreſes, & imaginationes quaſdam abſurdiſſimas circa quædam particularia, circa quæ ut plurimum dementiunt, multaque effutiunt ac deblaterant. alii enim ſe mortuos eſſe putant, idcirco comedere, bibere, loqui, aut quicquam agere recuſant; at nætalem inſaniam nunquam ſimulabunt, qui per fraudem alios decipere ſtudent. alii ſe in aliqua parte corporis ulcera maligna, apoſtemata, tumores ingentes, & hujuſmodi pati ſomniant, alii capite ſe carere autumant, alii ſe ad æternum damnatos ignem prædicant, neque amplius ſervari poſſe; alii denique alia abſurda imaginantur, & circa eam rem, cujus occaſione delirant, interrogati perperam reſpondent, & maniſeſtiſſime ſe inſanire oſtendunt, circa alia tamen prudentes aliquando reſponſiones reddunt, ita ut vix crederes, eos ullo modo inſanire ant-mente motos eſſe. at ub ficta inſania ſit, non modo circa id, cujus cauſſa inſanire ſe fingunt, extra rem reſpondent, ſed etiam circa quæcunque alia, immo maxima cautela utuntur, ne quicquam prudenter dicant, aut faciant, putantes eo modo eorum fallaciam deprehenſum iri: non tamen ob id negaverim, eſſe ex inſanientibus nonnullos, qui nullatenus ad rem reſpondent, eo quia non circa particulare quoddam inſaniant; ſed conſiderandum admoneo, quod ubi talis inſania ſimularetur, nimirum circa particularia, ut exempli gratia, ſi aliquis ſimularet ſe inſanire, affirmans, ſe mortuum eſſe, tunc ſi hic etiam circa alia omnia inſanire ſe loquendo oſtenderet, ſimulationis ſuſpicionem faceret, & affectatæ inſaniæ, difficillimum tamen profecto eſt ex ſolo inſaniendi modo, ut ex ſimplici obſervatione verborum & actuum abſurdorum, deprehendere veram inſaniam, quare alia quoque adminicula adhibenda ſunt.

Denique nonnulla ingenia ad inſaniam deprehendendam proponuntur, ſcio primum doctiſſimum & expertiſſimum quemdam Medicum, cujus nomen juſtis ex cauſſis non profero, cum ſibi oblatus eſſet is caſus, in quo de ſimulata inſania ambigebatur, inſanum illum multis verberibus affici illico juſſiſſe, eo fine & intentione, ut ſi vere inſaniret, iis verberibus humores ad vapulantes partes diverteret, ſin vero ſimularet, eorundem verberum virtute vel nolens reſipiſceret; ut res ipſa commonſtravit. itaque hoc ingenio nobis quoque uti licebit, & ubi ab eo opere humana pietas nos diſtraheret, ſaltem minis primum, & timore incuſſo de veritate certiores fieri quæramus; quod ſi non ſufficiant minæ, non erit ab illo abſtinendum. 16

Alia via eſt, ut omni ingenio, ac clam, quantum fieri poterit, commoveamus in eo, qui inſanire ſe ſimulat, Animi affectus, præcipue vero ſpem, iram, lætitiam, & alios his congeneres, ad quorum excitationem, ſi ut par eſt afficiatur qui inſanum ſe fingit, jam de ſimulatione ſuſpectos nos reddere poteſt, quia in vere inſanientibus, præcipue autem Melancholicis, & furentibus nulla ſpes, neque ulla lætitia, neque ira, aut excandeſcentia niſi vana, & ex nulla occaſione convenienti, ſed præter rem omnino apparet, neque quicquam ad unius, vel alterius affectus commotionem irritantur; eſt enim in illis Mens veluti alligata, & fixa ab ipſo humore melancholico, & ita in phantaſmatibus ſibi ab eo humore præſentatis abſtracta, ut ad alia nequaquam ſe convertere poſſit, non ſecus ac ſomniantes facerent, ſi circa illos quicquam exiſteret, quod eos ab eorum imaginatione, & ſomnio diſtraheret. Contra ergo ubi inſania ſimulata ſit, vix fieri poterit, quin homo conceptæ ſpei, aut lætitiæ ſignum aliquod in verbis, in geſtibus, in ipſa ſaltem facie non patefaciat, nam, ut Iuvenal. dicebat Sat. 4. 17 18

Deprendes animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendes & gaudia, ſumit utrumque
Inde habitum facies.

ex quibus ſignis ſi alias conjecturas adhibebimus, facile ſimulationem deprehendere nobis licebit. Vltimo loco ad interrogationes devenire licet, ſed ab his facile ſeſe extricant, qui ſimulant, ad rem nequaquam reſpondentes, & idcirco difficile eſt ex his quicquam quod ad rem faciat elicere. exemplum habemus lixæ illius ex Illyrico exercitu juxta cubiculum Octavii Auguſti deprehenſus cultro venatorio cinctus, is enim impoſne mentis, an ſimulata inſania incertum, nihil enim exprimi quæſtione potuit, inquit Suet. *in Oct. cap.* 19.

Cæterum à nonnullis affectatur inſania, hoc eſt medicamentis quibuſdam procuratur, ut pœnas, vel carceres effugiant; quibus autem medicamentis id fiat, non detegam: multa eorum recenſuit data opera Silvaticus, quæ apud ipſum vide 19

in lib. ſæpe cit. de his qui morb. ſimul. cap. 10. multa etiam habentur apud rei herbariæ ſcriptores. de Vino, & Cereviſia notiſſimum eſt, quod brevem inſaniam inebriantes procurent. ſed inſaniæ hujus generis ob temporis brevitatem non egent ulteriori diligentia, ut deprehendantur, aut curentur. majus negotium exhibent quæ nonnullis medicamentis fiunt, quæ vel perpetuo dehinc perdurant,
20 vel ad multos ſubſequentes dies. Ego igitur, ubi hujuſmodi ſuſpicioni daretur locus, contrariis medicamentis & antidotis contra procuratam inſaniam pugnarem; nam vel ea medicamenta calidiora fuerunt, vel frigidiora; utraque varietate ſymptomatum ſe produnt, ſed calidiorum in hac re minor uſus, quod potius brevem, quam longam inſaniam procurare poſſint, tamen contra ipſa infrigidantibus pugnandum; contra frigidiora autem calefacientibus. in omnibus autem Theriaca, & Mithridatum ſuas vires exercebunt. Interimque frictionibus, cucurbitulis, ligaturis, & omni diverſionum, ac revulſionum genere inſiſtendum, ut à capite tetros vapores prohibeamus, ipſumque quan-
21 tum fieri poſſit, expurgêmus. ſed procuratæ inſaniæ non contemnendum ſignum erit, immo magis hoc in caſu habebit locum, quam in aliis, ſi ex abrupto, & derepente appareat, præcipue ſi ex fatuitatis genere ſit.

SVMMARIVM.

1 *Morbi cum defectu Animi aliquando ſimulantur.*
2 *Morbi cum defectu Animi magni ſunt ratione partis patientis, & ſymptomatis.*
3 *Simulata Apoplexia quomodo deprehendatur.*
4 *Apoplexia ſimulata in ipſa acceſſione quomodo cognoſcatur.*
5 *Ex ſternutamentis applicitis impoſſibile eſt ſimulantem Apoplexiam non excitari.*
6 *Epilepſia ſimulata quomodo deprehendi poſſit.*
7 *Ecſtaſis ſimulata qua via deprehendatur.*
8 *Ecſtaſis fictæ à quadam Muliere hiſtoria.*
9 *Syncopis ſimulata quomodo deprehendatur.*
10 *In ſimulata ſyncopi non ſequuntur ea, quæ in vera ſemper conſequi ſolent.*
11 *Faciei pallor quomodo procuretur, & quibus ingeniis deprehendatur, qui ſuffitu fuerit procuratus.*
12 *Pallor faciei procuratus per ebibita medicamenta quomodo cognoſci poſsit.*

De ſimulato morbo cum defectu Animi, & Senſus amiſſione, ut Syncopi, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.

QVÆSTIO VI.

MOrbos, qui cum defectu Animi ſunt, licet difficulter ſimulari poſſe quis credat, eo tamen
1 malitia hominum proceſſit, ut hos ipſos tam apte, tamque appoſite effingant aliqui, ut interim tanto difficilius ſimulatio deprehendatur, quanto minus de ſimulatione ſuſpicamur. tamen ne in his caſibus tanquam imprudentes decipiamur, nonnulla in conſideratione adhibenda, antequam ſententiam noſtram de veritate proferamus. Sciendum ergo quod 2
cum hi omnes morbi ratione partis affectæ, quæ vel caput eſt ſecundum interiorem partem, & maxime ſecundum ventriculos, vel Cor aut per ſe, aut per conſenſum, vel utrumque ſimul, & ratione ſymptomatum, quæ magna ſunt, magni & ipſi re vera ſint, non poſſunt niſi à magna cauſſa provenire, & conſequenter non poſſunt hominem multùm non lædere. Sed ut peculiarius de ſingulis ſermonem habeamus, ſimulata primum Apoplexia ab ipſo exitu facillime deprehendi poteſt, quia ve- 3
ra vel in mortem, vel in paralyſim perpetuo degenerat; cumque ejus acceſſio tertiam diem non pertranſeat, facile eſt, ut dixi, ab ipſo eventu veritatem rei elicere. quod ſi in ipſa acceſſione urgeat 4
veritatis cognitio, hoc facile fieri poteſt valida remedia adhibendo, nempe fortes revulſiones per doloroſas ligaturas, & ſenſum multum inducentes, per cucurbitulas cum multo igne appoſitas, ac per vim avulſas, per inuſtiones & cauteria, quæ omnia habebunt eundem finem, quem verbera diximus habere in inſanientibus. ſed præ omnibus veritas conſtabit per applicationem ſternutamentorū; impoſſibile enim eſt ex eorum vi ſimulantem non 5
excitari, & ad ſenſum volentem nolentem non redire. eadem vero in Epilepſia locum habent; quo ingenio uſus doctiſſimus Medicus Sanctorellus, Virginem ſimulantem ſe Epilepſia detineri falſitatis red- 6
arguit, ut narrat ille in ſua Anteprax. *lib.7. cap.19.*
In Ecſtaſi quoque eadem in uſum convocari poſ- 7
ſent. ſed de hac major difficultas eſt ob cauſſam, propter quam ſimulari ſolet; non enim ſimulatur à Reis ad pœnas evitandas, & ad tormenta declinanda, aut ab aliis ut immunitates obtineant, vel onera effugiant, ſed ab Hypocritis quibuſdam ad homines decipiendos, & ſanctitatis nomen ſibi conciliandum. vulgus enim fraudis neſcius raptum illum non adeo viſu frequentem tanquam rem ſupranaturalem, & miraculoſam admirans, eos veneratione potius, quam tormentis dignos dijudicat, neque adeo permittit illos moleſtari, aut hujuſmodi experientias per propoſita medicamenta de illis ſumi: præterquam quod multo facilius ſimulatur Ecſtaſis, quam prædicti alii morbi. Vidi ego 8
mulierem mihi ſatis notam, quæ ſe, ubi frequens hominum cœtus in templis ſacriſque locis conveniſſet, raptam in Ecſtaſim effingebat, & admiratione non parva dignum erat, quam apte ſimularet. Stabat extenſis brachiis in Crucis modum, palpebris immobilibus, oculis fixis, & per horæ ſpatium, ac ultrò eo in actu perſeverabat. interdum veluti ad cœlum volatura, & in aerem ſe elevatura corpus attollebat, illud mirum in modum extendens. ſed admirationem omnem ſuperare mihi viſum eſt, quod vultum in mille colores vel ictu oculi commutaret; nam modo rubeſcebat, & quaſi ardore quodam incendi videbatur, modo adeo palleſcebat, ut quaſi emortua langueret, denuo, ac dicto citius, rubore perfundebatur, ac denique veluti animo deficiens ad ſe ipſam redire ſimulabat, ita ut circumſtantes omnes eam divino raptu prehenſam pro ſancta venerarentur, & ad illius veſtimenta devotionis ergo tangenda, quæcunque mulierculæ & homunciones aderant, turmatim accurrerent, non ſine mei ipſius riſu, & multo majori, ut credo, ipſiuſmet fœminæ deriſu, quam ego quidem intus & in cute agnoſcebam; erat autem Sicula. Alia inſuper apud alios auctores graves habentur.

Card.

Card. *lib.* 8. *de variet. cap.*43. *in princip.* hæc habet: Narratur de quodam Presbytero qui quoties volebat, jacebat ut mortuus abſque anhelitu, nec ſolum vellicantes, ſed & pungentes non ſentiebat, & admoto igne amburebatur abſque dolore. Id mirum & incredibile multis videri poſſet, qui hoc apud Turcas frequens eſſe ignorant: multo vero minus, ſi quidpiam tale apud nos eſſe docuerimus. Quorum primum hoc eſt, quod quoties volo, extra ſenſum quaſi in Ecſtaſim tranſeo. 2. Quidam fuit, qui quoties vellet, fiebat paralyticus, id eſt, jacebat abſque ſenſu & ſicut mortuus. ex Avic. idem Card. *ibidem.* hunc autem Card. voluit in Ecſtaſim raptum quoties vellet, hoc enim intellexiſſe Avicennam, dicit ipſe illis verbis: Qui quoties vellet, fiebat paralyticus. Sed ad rem noſtram redeuntes, dicimus difficilius eſſe per alia ſigna, quam per ſuperiora Ecſtaſim veram à ſimulata diſtinguere. videnda tamen ea ſunt, quæ *tit.* 1. *lib.* 5. *ſeq.* attulimus *quæſt.* 6. ubi quænam conſequantur ad Ecſtaſim naturalem, docuimus, quæ, ubi illa ſimulata ſit, minime conſequentur, & ex his veritas innoteſcet.

9 Sed Animi defectum, lipothymiam, & præ omnibus Syncopem deprehendere quando efficta ſit, aut vera, non adeo operoſum diligenti Medico eſt; quippe qui notum habeat, à quibus talia ſymptomata originentur, & quænam ad ea conſequantur: impoſſibile enim videtur quædam ad amuſſim poſſe repræſentari in ficta ſyncopi, ut in vera eveniunt. veluti ſunt pulſus languidi, parvi, remiſſi, ſudores frigidi, totius quoque corporis refrigeratio, ſquallor item faciei, & pallida mortis imago. hæc enim in vera Syncopi omnino apparent, & magna etiam ex parte in Animi defectu, & lipothymia. at ubi tales affectus ſimulati fuerint, pulſus conſtabunt, (niſi fraus etiam circa hoc lateat, quemadmodum ſupra admonuimus) neque ſudores aderunt, neque extremorum frigus, nec ſquallor, ac pallor faciei, niſi hic etiam ante ſit procuratus. nam aliquando, ut vere ſe ægrotare vel ipſo aſpectu demonſtrent verſuti & callidi homines, ſuffitibus nonnullis, aliiſque ingeniis colorem faciei immutant ex vivido in pal-
11 lidum. quam malitiam deprehendemus, primo ſi, ut conſulit Silvaticus *cap.*14. *de his qui morb. ſimul.* malitiam malitia ſuperare tentemus, & tanquam præſentaneum remedium ad concidentes hominis vires, aquas aliquas odoriferas, vinum malvaticum, acetum roſatum, ſeu cariophyllatum pro faciei lotione ipſis proponamus, & nobis præſentibus in uſum id Medicamenti trahi ſtudeamus. deinde conſiderentur artus diſcooperti, & univerſum quoque corpus, nam ſi pallor ſuffitibus ſit procuratus, reliquum corpus non palleſcet, ſed ſuum nativum colorum ſervabit.

12 Quod ſi per ebibitum aliquod medicamentum pallor ſit excitatus, difficilius quidem erit hanc fraudem deprehendere, quia neque lotioni cedet pallor, neque particularis erit, ſed toti corpori communis. conſideranda tamen in hoc caſu reliqua accidentia; nam fieri nequaquam poteſt tantum pallorem non habere cum ſe aliquod magnum accidens, ut extremam debilitatem, lipothymiam, ſyncopem, vomitum virulentum ac moleſtum, aut aliam quamdam urgentem evacuationem, vigilias continuas, dolores acerbiſſimos, & his ſimilia, quæ ſi non appareant, procurati palloris ſuſpicionem facient, & ad malitiam detegendam alia tentabimus, quæ prudentia Medica, & occaſio nobis offeret. Sed in ſyncopi, quam ſimulari ſuſpicamur, conſiderandus etiam prægreſſus ægri ſtatus, & cauſſæ omnes tam internæ, quam externæ, ut pateat, an conſequens fuerit ex his ſyncope hominem affici, quæ omnia perſpicaci Medico cognitu erunt facillima.

SVMMARIVM.

1 *Virginitas amiſſa quomodo reparetur.*
2 *Medici cur in reparanda virginitate mulieribus conſilium præbeant.*
3 *Simulata virginitas ex quibus deprehendatur.*
4 *Loca muliebria in Virginibus quomodo ſe habeant.*
5 *Lotiones ad deprehendendam fictam Virginitatem.*

De Simulata Virginitate.

QVÆSTIO VII.

Corruptæ juvenculæ, ne propriam impudicitiam prodant cum primum viro nubunt, cui per vaſorum muliebrium laxitatem corruptio apparere poſſet, eadem vaſa nonnullis lotionibus adſtringentibus, aliiſque aptis medicamentis adhibitis 1
adeo adſtricta & anguſta reddunt, ut non modo naturalem cohærentiam ante violatam Virginitatem adæquent, ſed etiam longe exuperent, & ſunt ex Medicis multi, qui remedia nonnulla ad hoc ipſum procurandum in medium afferunt, nempe ut corrupta mulier incorrupta appareat. hoc autem non 2
modo ad evitandam mulierum infamiam, quandocunque ſtuprum ante nuptias paſſæ fuerint, efficiunt, ſed eo interdum fine, ne nimia muliebrium vaſorum laxitas, & delectationem in coitu impedire, & conceptionem etiam inhibere poſſit. Quoniam autem, ut Titul. de Virginitate, & Stupro *lib.* 5. dicam, interdum pro veritate Medicus interrogatur, & in Iudicem adhibetur, ut de integra, ſeu violata Virginitate ſententiam ferat, ne ex ſimulata per hæc medicamenta decipiatur in judicando, paucula hæc quæ ſequuntur animadvertere debet. Et primo de- 3
bet ea omnia examinare, quæ dehinc, cit. tit. de Virginitate afferemus, neque ea ſolum, quæ ex muliebrium vaſorum conſtitutione deſumuntur, perpendere, ſed alia quoque, quæ ex mammarum, pectoris, ventris, totiuſque denique corporis ſtatu elicere licet, quibus ponderatis ad muliebria loca conſideranda ſe conferat, quæ ubi naturaliter habeant, cohærere quidem ac connivere reperiet, 4
ſed naturali quadam humiditate earum partium propria dotata adnotabit. at ubi medicamentis adſtringentibus, præſertim vero validis ac potentibus uſa ſit mulier, ea loca exucca, & indurata, arida, ac contracta inveniet, & in ſumma à naturali conſtitutione manifeſte deſciſcere. neque quoad conſtitutionem ſolum, ſed etiam quoad tactum, & quoad colorem immutata experietur. his tamen non contentus, qui certioris veritatis ſtudio detinetur, 5
lotiones etiam relaxantes & emollientes adhibeat, quales erunt ex decocto Malvæ, Biſmalvæ, Violarum, Branchæ urſinæ, Betæ, Fœnugræci, ſeminis Lini, Meliloti, & hujuſmodi. quod & admonent Medici, Codronch. *in Method. Teſtif. cap.* 11. & ex Iureconſultis Carrar. *de Med. par.* 4. *num.* 166. In horum tamen adhibitione animadvertendum, quod non illico à lotione veritatis experimentum ſumendum eſt, ſed poſt convenientem locorum exicca-

exficcationem, quoniam immediate poft fomenti adhibitionem abfque dubio loca relaxata, & patentia comperiet. fed fi exficcari permittantur, fi virgo fœmina fit, loca invicem cohærent, & naturalis conftitutio evidenter apparet, fin fimulata fit virginitas, à collutione ariditas, contractio, & corrugatio locorum ceffat,& ea patentia remanent,manifefte corruptionem demonftrantia,quæ tanto magis manifefta fiet, fi alia figna, quæ in violata Virginitate apparere dicemus una confpicua,& hic erunt. De conftitutione autem Hymenis eadem, quæ ibi attulimus, hic veniunt confideranda; de qua tamen re plura attulit Silvaticus *lib. de his, qui morb. fimul. cap. 9.* negans omnino tale quidpiam in Virginibus reperiri, neque contemnendam experientiam ex plurimis Virginibus cujufdam Xenodochii captam affert. fit tamen quomodocunque, ex cohærentia & fymphifi naturali partium nonnihil deprehendi non negandum, neque Pinæo idcirco fides denegandа.

Habent quoque in hoc cafu locum ea medicamenta, quibus deprehendi Virginitatem dicam *lib. 5. feq. eod. tit. 2. qui eft de Virginitate quæft. 3. num.* 18. quorum fi ullus fit verus ufus, facient etiam hic veritatis, aut falfitatis aliquam præfumptionem.

SVMMARIVM.

1 *Prægnantia quofcunque etiam Medicos latere poteft.*
2 *Experimenta ad explorandam prægnantiam periculofa.*
3 *Mulierem, quæ fe prægnantem fimulet, cognofcere quod utero non gerat, non tam difficile eft, quam cognofcere aliam quamcunque an pro certo utero gerat.*
4 *Delictum fuppofitionis partus eft crimen falfi.*
5 *Probatio per conjecturas facta in actibus fimulatis fufficiens eft, ut in partu fuppofito.*
6 *Præfumptiones fuppofitionis partus unde defumantur.*
7 *Præfumptiones fuppofiti partus ex parte viri.*
8 *Præfumptiones ex viri ætate.*
9 *Præfumptiones ex viri temperamento.*
10 *Præfumptiones ex viri habitu.*
11 *Præfumptiones ex prægreffa viri fterilitate.*
12 *Præfumptiones ex conftitutione genitalium virilium.*
13 *Privatio unius teftis in viro an faciat præfumptionem aliquam difficultatis generandi liberos. & quid in fœmina, num.* 15.
14 *Vnius Teftis vir generare poteft.*
16 *Privatio unius teftis quandonam faciat aliquam præfumptionem difficultatis generandi ex parte viri.*
17 *Præfumptiones ex parte mulieris.*
18 *Præfumptiones ex mulieris ætate.*
19 *Præfumptiones ex mulieris temperamento, & habitu.*
20 *Præfumptiones ex prægreffa mulieris fterilitate.*
21 *Præfumptiones ex mulieris frigiditate.*
22 *Præfumptiones ex locorum infpectione.*
23 *Præfumptiones ex menftruis.*
24 *De raro contingit mulierem menftruis deftitutam concipere.*
25 *Magis contra Naturam eft mulierem feniorem, quæ ob ætatem menftruis privatur, concipere, quam mulierem juniorem, quæ non menftruatur ex morbo.*
26 *Mulieres nonnullæ menftruis deftitutæ conceperunt.*
27 *Præfumptio fimulatæ prægnantiæ ex non fupervenientia lactis.*
28 *Præfumptiones fuppofitionis partus ex parte utriufque, nempe viri, & uxoris.*
29 *Præfumptio ex prægreffa fterilitate utriufque.*
30 *Præfumptio ex utriufque habitu.*
31 *Præfumptio ex odio inter conjuges.*
32 *Odium inter conjuges impedit generationem.*
33 *Præfumptio fuppofiti partus ex diffimilitudine ad præfumptos parentes.*

De fimulata Prægnantia; & de Partu fuppofito.

QVÆSTIO VIII.

PRægnantia per ea, quæ *lib. 1. harum quæftionum tit. 3. par. 1.* dixi, tam facile non idiotas modo, & mulierculas,fed doctos etiam quofcunque Medicos latere poteft,ut nullo modo ab illis deprehendi, 1
& ex confequenti ob eam cauffam non magna cum difficultate fimulari poffit, & quia periculofa quoque ea funt experimenta,quæ ad prægnantiæ veritatem deprehendendam adhibentur, idcirco videtur omnis via præcifa, quæ nos ad veritatis cognitionem in hac re ducere poterat. 2

Sed profecto licet difficillimum fit cognofcere pro certo mulierem utero gerere, non adeo tamen difficulter cognofci pro certo poteft, in ea, quæ fimulet, nequaquam illam in Vtero habere. præcipue fi de vetuftiori prægnantia agatur, ut de trimeftri, aut majori; ubi enim potiora figna non apparerent, ut lac in mammillis fuo tamen tempore idoneo, ventris tumefactio, & calor, motus quidam levis in utero, & alia hujufmodi, adhibitis quoque conjecturis nonnullis ab extra defumptis, & aliis, de quibus infra, mulierem utero gerere audacter negare poffumus. 3

Cæterum nonnullæ mulieres, ut maritos vel amantes in fui amorem alliciant, filios ex eis fufcepiffe fe fimulantes, cum ipfæ per fe fteriles exiftant, aut faltem ex Marito vel Amante prolem habere non poffint,non fecus ac aves alienis fe pennis exornantes, partus alienos fibi fupponunt, atque ea malitia & fraude Marito aut Amanti imponunt, prolemque non fuam tamquam ex fe fufceptam alere, atque in pofterum pro fua habere cogunt. cum autem hoc delictum Leges jure puniendum jubeant, nam illud eft crimen falfi, quod capitale eft, ut ex 4
adductis per Bof. *in pract. crimin. tit. de part. fuppofit.* & per Farinacc. *de falf. & fimul. quæft.* 151. *part.* 10. *num.* 239. licet de pœna non idem fentiat *num.* 242. patet, (ubi etiam plura habentur de hujus delicti gravitate) idcirco hic adducenda ea funt, quæ ex artis noftræ induftria poffunt haberi ad veritatem in hoc cafu propalandam. Et quia pro Legumperitis maxime faciunt præfumptiones, & conjecturæ in hujufmodi cafibus, eo quia probatio per eas 5
facta tanquam in actibus fimulatis, & fraudulentis fufficiens fit, ut ex Bart. Iafon. & Paul. dicit idem Bof. *ibid. num.* 3. & Farinac. *ibid. num.* 245. cumque plurimæ earum conjecturarum, & præfumptionum defumi poffint à Medico, eas nos adducamus oportet, ut pro viribus Legumperitis, & pleniffime fatisfiat. de iis autem, quæ ad Legumperitos magis pertinent, licet eas Medico quoq; neceffariiffimum fit

ſit cognoſcere, non agam, quia apud eoſdem Iureconſultos videri poſſunt, ut apud Farinac. *ubi ſupra à num.* 248. *ad plures ſeqq.* & Carranz. *à num.* 65. *ad ſeqq. lib. de Partu, cap.* 5. *ſect.* 1. talis eſt ea conjectura, quæ deſumitur ex delatione culcitræ, vel ſimilis cujuſdam rei ſupra ventrem, aut ea, quæ ſumitur à partu in abſcondito celebrato, & abſque præſentia mulierum, & præcipue ſine obſtetrice, & aliæ non diſſimiles. Præſumptiones autem, & conjecturæ,
6 quæ ad Medicos pertinent, vel deſumuntur ex parte viri, cujus proles dicitur eſſe partus, qui ſuppoſitus præſumitur, vel ex parte mulieris, vel etiam ex parte utriuſque. Ex parte viri deſumuntur ab
7 ætate, à temperamento, ab habitu, à ſterilitate prægreſſa, &, ſi poſſunt venire in conſiderationem, à partium genitalium conſtitutione. Ab ætate, ut
8 quia nimis tenera, & infra 14. annum, vel nimis provecta, & ultra ſexageſimum, cum ſenex in ea ætate præſumatur impotens ad generandum per ea, quæ dixi *lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 31. & vide ex Iureconſultis Carranz. *cap.* 5. *ſect.* 2. *num.* 65. ergo ubi in ea ætate conſtitutus vir fuerit, & partus dicatur ejus eſſe proles, præſumptio, quantum ſpectat ad hoc, erit pro ſuppoſitione partus. Farinacc. *ubi alias quæſt.* 150. *par.* 10. *num.* 252. in hoc tamen conſiderandæ ſunt & vires, & valetudo ipſius, nam ſiquidem ſenex vividus eſſet, & ut de Charonte Virg. 6. Æneid.

Iam ſenior, ſed cruda deo, viridiſque ſenectus,

ac proſpera fruatur valetudine, viribuſque conſtet, illico ceſſaret hæc præſumptio, & particularia, ut cenſeo, decidenda eſſent Iudicis arbitrio, audita ante ſuper hoc Medicorum ſententia.

9 A temperamento deſumitur etiam præſumptio, ſi illud evidenter in primis qualitatibus excedere comperiamus, nec ſolum totius temperamentum in conſideratione habendum, ſed etiam præcipuarum partium Capitis, Cordis, Hepatis, Genitalium; nam & harum partium excedentes intemperies ſterilitatem facere poſſunt, ut alias diximus. eſſet tamen hæc præſumptio apud me minoris momenti, quam ſuperior, præcipue ſi partis tantum eſſet, non totius, quia interdum unius partis etiam excedens dyſcraſia temperatur à contraria dyſcraſia alterius partis, & ſic per eam non impeditur ullo modo generatio.

10 Ex habitu quoque deſumi poteſt alia præſumptio, quia ſi vir, cujus dicitur eſſe ſuppoſitus infans, eſſet præpinguis, & extuberanti mirum in modum abdomine, aut contra eſſet admodum gracilis & extenuatus, inſurgeret præſumptio ſuppoſitionis partus. uterque enim habitus impedire videtur fœcunditatem, præcipue autem præpinguis. & adverte, quod licet hæ conjecturæ, & præſumptiones ſingulæ per ſe leviuſculæ videantur, tamen omnes ſimul, & aliis adjunctæ facerent pluſquam ſemiplenam probationem ſuppoſitionis partus, vel adulterii.

11 Ex prægreſſa ſterilitate poteſt ſumi præſumptio, & quidem magni momenti, ut optime ſentit Farinac. *de falſ. & ſimul. quæſt.* 150. *part.* 10. *num.* 244. contra Menochii opinionem. Facit text. *in l. Filium. ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni juris.* adductus à Carranz. *ubi ſupra, num.* 70. ut ſi conſtaret hunc ipſum virum, cujus filius nunc dicitur eſſe partus, qui ſuppoſitus præſumitur, jam per multos annos huic ipſi mulieri, vel aliis etiam uxoribus, & concubinis commixtum nunquam generaſſe; quod ſi cum hac concurrerent etiam leviores aliæ præſumptiones, ego jam de ſuppoſito partu non eſſem dubius, aut de adulterio, vel ſaltem in affirmativam maxime inclinarem.

Ex conſtitutione autem genitalium, ſi ea contem- 12
plari liceat, poteſt deſumi conjectura maximi momenti, ut ſi in illis vitium aliquod notabile appareret eorum, quæ in hoc *lib. tit.* 1. diximus impedire coitum, aut generationem, vel ſi, cum non liceret viri genitalia inſpicere, ut quia jam mortuus, adduceretur hæc præſumptio ab iis, qui agitarent pro ſuppoſitione partus, & per habiles Teſtes probaretur; hanc enim præſumptionem magni etiam facit Farinac. *loco citato num.* 251. ſed num priva- 13
tio unius teſtis aliquam in hoc caſu poſſit facere præſumptionem, ſi interrogemur, ego diſtinguendum cenſerem, diceremque hoc per ſe ſolum nihil me movere, cum jam alias probaverim, unius teſtis virum generare poſſe; cum aliis tamen indiciis, non 14
eſſet omnino hoc contemnendum. Adnotandumque pro hac re eſt ex Valeſco de Tarantio, Medico veteri ac doctiſſimo, *lib.* 6. *Phil. cap.* 8. quod quamvis ii, quibus unus deficit teſtis, in juventute generare poſſint, tamen in ſenectute eorum generativa deficit, quia ſenes cum duobus teſtibus modicum habent ſperma, multo minus cum uno; itaque in ſene privatio unius teſtis faceret aliquam præſumptionem ſuppoſitionis partus, etiamſi non magnam ætatem ageret, & adhuc non pertranſiret 65 annum, ſed eſſet in 60, dummodo valde robuſtus non eſſet. In fœmina tamen etiam unius teſtis carentia 15
(nam fœminas interdum caſtrari alias dixi) faceret non levem præſumptionem ſuppoſitionis partus, quia fœmina etiam unico teſte abſciſſo redditur impotens ad generandum, ob multiplicem vaſorum lacerationem, quam in exciſione eam pati neceſſe eſſet.

Cum hac etiam præſumptione ex parte viri conjungi poteſt ea, quæ ex totius corporis conſtitu- 16
tione deſumi poſſet, ubi nimirum apparerent ſigna frigiditatis alias à me recenſita, ut barbæ, & pilorum carentia in locis conſuetis, & alia hujuſmodi. & hæ præſumptiones deſumi poſſunt ex parte viri.

Ex parte autem Mulieris conjucturæ deſumi poſ- 17
ſunt non ſecus ac in viro, ab ætate, à temperamento, ab habitu, à ſterilitate prægreſſa, à genitalium inſpectione, inſuperque à menſtruis, eorumque qualitate, & quantitate. ab ætate mulieris de- 18
ſumitur præſumptio, quia ut dixi *citato lib.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 57. *& ſeqq.* mulier ſupra quinquageſimum concipere non poteſt ut plurimum, quod comprobat univerſa Medicorum ſchola, teſte Plater. *in Cent. Poſth. Quæſt. Medic. Parad. num.* 38. & ex Iureconſ. Farinac. *ubi ſupra num.* 252. & Alphonſus à Carranza *num.* 67. *loco ſuperius citato.* immo pleræque in quadrageſimo concipere deſinunt, & ego quidem ſi alias conjecturas ſuppoſitionis partus haberem, hanc non parvi penderem, etiamſi quadrageſimum non excederet, quando per totam anteactam ætatem non fuiſſet admodum fœcunda. & ratio eſt, quia etiamſi non ſit impoſſibile, immo nec omni ex parte difficile, in ea ætate mulierem concipere, dummodo menſtruis non deſtituatur, ut dicemus, tamen cum hoc de raro admodum contingat, ut quæ juniores jam deſierunt generare, ſeniores factæ, & quadrageſimo anno majores de novo generent, jure merito poteſt ex hoc capite

aliqua

aliqua conjectura, seu præsumptio desumi, quod concipere non potuerit, & sic de partus suppositione non sine caussa dubitabimus.

19 Eædem porro præsumptiones, quæ ab habitu, & temperamento viri desumi possunt, habent locum quoque in fœminis, nam non secus ac in viris contingat, excedentes intemperantiæ, & habitus præter naturales in muliere fœcunditatem adimunt, & generationem retardant.

20 Sed maxima inter omnes censenda ea præsumptio est, quæ desumitur. ex ipsius Mulieris prægressa sterilitate. Farinac. *ubi supra num.* 244. Carranza *cap.* 5. *de partu. sect.* 2. *num.* 64. nam ubi mulier jam per multos annos viro uno, aut pluribus usa non conceperit, absque dubio sterilis dicenda est, nisi alia ex parte evidenter constaret, eam vitio virorum non concepisse, & nunc aut ex eodem marito, vitio sublato, aut ex novo conjuge prolem suscipere potuisse, nam, ut alias ex Lucretio dixi:

Et multæ steriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ post sunt tamen unde puellas
Suscipere & partu possent ditescere dulci.

Hæc autem præsumptio tanto majoris esset momenti, quanto pluribus viris copulata fuisset mulier, & maxime si etiam per aliquod tempus postremo usa esset, & tamen non concepisset, ut per triennium, aut ultra, & cum hac etiam præsumptione adjungi
21 posset, ut in viris diximus, præsumptio desumpta ex frigiditate mulieris, nimirum si in ea apparerent ea signa, quæ frigiditatem in mulieribus attestari
22 suo loco dixi. A locorum porro inspectione posset præsumptio aliqua desumi, si præsertim illico ab editione partus, vel per paucos dies pòst mulierem inspicere liceret, de hac tamen præsumptione plura habentur quæstione seq. ad quam Lectorem remitto, nam est magni momenti.

23 Denique plurimi faciendam eam præsumptionem censeo, quæ à Menstruis desumitur, de qua tamen nihil præcitati Iureconsulti, & quidem immerito: nam, ut alias dixi, quotiescunque, & quandocunque mulier menstruis destituatur, etiamsi ætatem juniorem degat, semper præsumptio debet esse pro suppositione partus, etiam aliis in contrarium
24 facientibus non obstantibus; quia nunquam, aut de raro admodum contingit, mulierem menstruis destitutam concipere, immo hoc inter admiranda & rara adnumeratur, ut per Marcell. Donat. *lib.* 4. *hist. Med. mirab. cap.* 23. eam tamen distinctionem reiteremus hic, quod hæc præsumptio multo magis urgeat, ubi per majorem ætatem menstrua defierint, quam si ex aliquo corporis vitio destiterint, vel naturaliter non fluxerint; nam magis contra Natu-
25 ram est, mulierem, quæ per seniorem ætatem non menstruatur, concipere, quàm eam, quæ ex morbo, vel ex naturali vitio menstruis destituitur: con-
26 tingit enim aliquas etiam non menstruatas concipere, in quibus Arist. 7. *de histor. Anim. cap.* 2. tantundem humoris colligi dicit, quantum iis, quæ purgantur restare solet. præcipue vero Rusticas quasdam mulieres, & laboribus assuetas aut non menstruari, aut de raro, & in modica quantitate alias enarravi.

27 Aliam insuper conjecturam desumere possumus ex non supervenientia lactis, quæ affertur inter Iureconsultos à Carranza, ubi aliàs *num.* 82. pro conjectura suppositi partus in puerpera, de qua nos in seq. pro nunc sciendum, ut aliàs adnotavi, lac prægnantibus supervenire tertio vel quarto mense, itaque in muliere, quæ se prægnantem dicat, jam transacto quarto mense, non supervenientia lactis faciet contra eam præsumptionem simulatæ prægnantiæ, & erit quippe hæc præsumptio maxime urgens, & tanto magis, quanto conceptus provectior erit. In partu autem si nullo modo lac appareat, absque dubio magnam dabit suspicionem suppositi partus. circa quod tamen sciendum, aliquas fœminas à natura sine lacte esse, ut testatur Hipp. *lib.* 1. *de morb. mul. tex.* 99. alias autem idipsum ex accidenti, & ex morbo habere, ut lac non generent, ut idem Hipp. testatur *in lib. de Glandulis. tex.* 12. quin etiam & aliquibus fœminis lac ex aquarum duritia, ac cruditate extingui, ita ut pueros nutrire non valeant, narrabat *in lib. de aer. aquis & locis num.* 7. Itaque videbatur conveniens non tantum fidere huic præsumptioni non supervenientiæ lactis, cum possibile sit mulierem fuisse enixam, & lac in mammis nullo modo habere ex una aut pluribus ex prædictis caussis, quod etiam militare potest in probatione simulationis prægnantiæ, cum ex lactis carentia non possit concludenter deduci etiam in debito tempore, mulierem utero non gerere. sunt tamen nonnulla signa, quæ satis demonstrant, an lac in muliere à natura, vel à morbo, vel ab aquarum prava qualitate deficere contingat. siquidem si lac à natura deficiat, mulier à natura sortietur solidã ac densam carnem, ut *loco cit. de morb. mul.* Hipp. docebat; ipsa quoque mammarum constitutio idipsum commonstrabit, nam & ipsæ erunt solidioris substantiæ, & mulier cum his non habebit pectus carnosum, ut cæteræ habent, non potente nutrimento, ut in cæteris, tam facile ad pectus se conferre. Adde quod necesse erit mulierem, quæ vere peperit, & lac ob corporis densitatem non habet, aliqua symptomata pati non secus ac eæ patiuntur, quibus ex morbo, aut alia quadam calamitate mammæ ademptæ sunt, seu potius, inquam, lactandi usum: nam, & vox ipsarum, inquit Hipp. *loco cit. de Glandulis.* aspera redditur, & humores in gulam feruntur, & multo sputo vexantur, & caput dolent, & ab his ægrotant; quorum omnium rationem reddit, subdens: lac enim proficiscens, ac influens ab utero, quemadmodum etiam ante in suprema vasa transibat, quum propria vasa non habeat, nec reperiat, utpote ipsis per mammarum ademptionem privatum, in principales corporis partes insumit, cor videlicet, ac pulmonem, atque sic suffocantur. Nec secus aliis quibusdam fœminis evenire forte debet, quæ ob pulchritudinis caussam, lac ad mammas recurrere non permittunt, aut eas dum adhuc virgines sunt, quibusdam frigidis ac adstringentibus medicamentis in decora parvitate custodientes, aut cum prægnantes sunt iisdem medicamentis aliisque lac extinguentes; has enim ut superiores & sibi, & fœtibus nocumentum afferre palam est, ut notat Daniel Sennert. *lib.* 4. *suæ Med. par.* 3. *sect.* 2. *cap.* 1. ergo à quacunque caussa præternaturam extinguatur lac, aliqua signa apparebunt, quemadmodum etsi ob potum pravarum aquarum id continget, non difficile erit hoc cognoscere, considerando ipsas aquas, quibus prægnans, aut puerpera, de qua dubitatur, usa est. Itaque hoc ratum omnino habendum, quod simpliciter loquendo, & ut plurimum carentia lactis in prægnantia post quartum mensem, & in puerperio facient maximam præsumptionem vel simulatæ prægnantiæ, vel suppositi partus.

Conjecturæ porro, quæ desumi possunt ex parte 28
utri-

utriusque, viri nempe & uxoris, desumuntur ex præ-
29 gressa sterilitate, ex habitu & temperatura, ex odio inter ipsos. ex prægressa sterilitate, quia si diu simul cohabitaverint, & nunquam generaverint, præsumptio erit suppositionis partus, non quod sit impossibile, quod conjuges, per decennium & ultra simul habitantes, non generaverint, & de hinc generent, quia hoc evenire solet aliquando, sed quia rarum est, jure præsumptio videtur rationalis esse.
30 ex habitu potest desumi præsumptio, si uterque conjugum sit admodum pinguis, non modo enim difficillimum est hos simul junctos generare, sed magnam habet difficultatem hos simul jungi posse in actu venereo ob extuberantem ventrem. Sic si essent nimis macilenti, aut uterque dotaretur eodem temperamento nempe nimis calido, vel nimis frigido. tales enim difficulter generant, ut alias dixi.
31 Odium quoque potest facere aliquam præsumptionem suppositionis partus; nam si hoc probetur adesse inter conjuges, & sit grave, diuque duraverit, vix credendum est ex ipsis prolem un-
32 quam nascituram, quod odium conjugum, ut Tit. 1. hujus libri dixi, impediat maximopere generationem.
33 Restat ultimo loco unica præsumptio, desumpta ex dissimilitudine nati ad parentes, de qua Farinac. *loco citato num.* 158. licet autem hæc aliàs, & per se parvi momenti esset, tamen si aliis adminiculis conjungeretur, maxime urgeret, cum naturaliter filii nasci debeant similes parentibus, aut alteri saltem ex parentibus, ut dixi alias *Lib.* 1. *Tit.* 5. *quæst.* 4. *num.* 6. patet quia ex ipsa similitudine illico devenimus in cognitionem filiationis, cujus rei præter quotidiana exempla habemus etiam testimonium apud Homer. Odyss. 1. ubi Minerva alloquitur Thelemachum in hæc verba:

Si jam ex ipso tantus filius es Vlysse,
Vehementer enim capite, & oculis pulchris similis es
Illi.

Sed de hac re plura qui desiderat, adeat Titulum supra citatum.

SVMMARIVM.

1 *Mulier an abortiverit, quomodo cognosci possit.*
2 *Abortus junioris signa.*
3 *In abortu per vim procurato vix possibile est nihil præter naturam intervenire.*
4 *Conjecturæ aliquæ procurati abortus.*
5 *Conjecturæ abortus ex statu mulieris.*
6 *Conjecturæ ex pectore, & mammis.*
7 *Grandioris abortus signa.*
8 *An Mulier unquam pepererit quomodo cognoscatur.*
9 *Ventris rugositas facit suspicionem partus aliàs facti.*
10 *Ventris rugositatem quomodo evitent Mulieres, quæ utero gerunt, aut pariunt.*
11 *Venter corrugari potest ex aliis caussis, quam ex prægnantia.*
12 *Præsumptio partus ex corporis statu.*
13 *Lac ex sola menstruorum retentione generari potest.*
14 *Pudenda Mulieris, quæ peperit, quomodo se habeant.*
15 *Signa Mulieris recenter enixæ.*
16 *Venæ in partu dilatantur. & num. seq.*
18 *Pudenda Mulieris in partu tument ædematoso quodam tumore.*
19 *Carunculæ Myrtoides in partu obliterantur.*
20 *Ex lacte maxime luxuriante partus Mulieris elicitur.*
21 *In recens enixæ lac cum lochiis, & urina expurgatur.*

Mulierem peperisse, aut abortum fecisse, ex quibus conjici possit.

QUÆSTIO IX.

Quemadmodum nonnullæ mulieres fingunt se peperisse, partus alienos sibi supponentes; sic aliæ, ut suam infamiam & impudicitiam contegant, partum celant, aut impio conatu abortum procurant. eam ob caussam dubitatur aliquando, an mulier pepererit, aut an abortum fecerit, nec ne. itaque tripliciter dividenda hæc quæstio est, nam vel quæritur, an mulier abortum procuraverit, vel quæritur, an pepererit, idque dupliciter, vel enim quæritur, an unquam pepererit, & mater fuerit facta, vel an pepererit de recenti. pro prima parte quæstionis sciendum, quod in procurato abortu, vel fœtus erat tenerior, & recentior, ut qui non per- 1
transiret tertium mensem, aut ad summum quartum, vel erat major, & qui quartum pertransiret. juniorις obortus signa perquirere inanis labor mihi vide- 2
tur, cum aliquando ita de facili contingat abortus in primis mensibus, ut difficiliorem ipsæ mulieres experiantur interdum menstruorum purgationem. tamen possunt & hic nonnullæ adhiberi præsumptiones & conjecturæ, nam vix possibile 3
aut credibile est, in abortu, qui medicamentis validioribus, & ex arte procuretur, nihil succedere, quod præter naturam sit, præcipue cum talia omnia medicamenta calida magna ex parte sint, & sanguinem, corpusque mulieris plurimum exagitent. consequens ergo est ab eorum assumtione, aliquem dolorem præter consuetum, vel calorem extraneum mulierem pati, præsertim vero in pudendis, inibique pondus quoddam persentiscere, & in regione renum insuper dolere. quin etiam consentaneum est, febrem aliquam accendi tum ob ipsorum medicamentorum violentiam, & insignem caliditatem, tum ob agitationem, & validum motum in abortu excitatum. revocandæ itidem in mentem sunt aliæ conjecturæ, quæ mulierem fuisse prægnantem poterant demonstrare; nam si mulier 4
exempli gratia male colorata præter solitum videbatur, vomitibusque non consuetis obnoxia, appetitu rerum extranearum sollicitata, aliisque prægnantiæ notis non destituta, mox autem eam videris purgationes pati, atque illas quidem copiosas, & consueto uberiores, sanguinemque fluentem bene coloratum, ac diutius, quam menstruatim prodiens deberet, perdurare, cum aliquo ventris dolore, & ponderis sensu, tunc ex his suspicari licet, talem cum utero gereret, fœtum abortu abjecisse. considerandus insuper est ipsius mulieris status, nam si ob simplicem purgationem menstruam, sanguinis fluxum patiatur, à naturali statu non mutatur, aut parum admodum, si sanguis super- 5
fluat. at si ex abortu id fit, & præcipue si medica-
men-

mentis validis fuerit procuratus, hoc esse non poterit ut plurimum sine aliqua virium labefactatione, & lassitudine quadam, & molesto sensu, & faciei pallore, & hujusmodi.

6 Cum his etiam pectus considerandum, præcipue grandiore existente fœtu, nam mammæ in abortu lacte turgent, quod ubi menstrua purgatio procedit, minime evenire solet; & hæc omnia facere, inquam, possunt aliquam conjecturam prægressi abortus, non tamen tutam, aut certam per se; aliis tamen indiciis associata nequaquam erunt contemnenda.

7 Cum autem fœtus grandior est, ut si pertranseat quartum mensem, tunc ea omnia, quæ commemoravi, & majora, & multo magis conspicua sunt; & conjecturæ illæ, quæ ex vi medicamentorum, & ex prægressis prægnantiæ signis supra recensitæ sunt, multo magis urgebunt, præterquam quod aliæ quoque in hoc casu adhiberi possunt; quas mox adducemus, de partus signis sermonem habentes, & hæ posteriores tanto magis afficient, quanto fœtus grandior, & partui propinquior erit; tunc enim nihil distabit ab eo, qui tempore debito in lucem prodit, nisi fortasse magnitudine symptomatum, quæ semper in abortu, utpote motu, & actione præter naturam, majora & magis molesta erunt.

8 Pro secunda parte hujus quæstionis, in qua quæritur, an mulier unquam pepererit, vix quicquam est quod afferri possit, præter unum aut alterum signum, idque est ventris rugositas, & scabrities,
9 quæ tanto magis conspicua apparet, quanto grandior & obesior fuerit fœtus, quem mulier utero gestaverit, & quanto plures etiam gestaverit: ex fœtus enim crassitie & magnitudine, venter magis magisque distenditur; ubi autem, fœtu in lucem edito, subsederit, maxime rugosus ob eam caussam
10 evadit. Advertendum tamen primo circa hoc esse, ex mulieribus nobilibus præsertim nonnullas, quæ & ingenio, & medicamentis id incommodi aut deformitatis evitent, convenientibusque emplastris illico à partu ventri admotis, vel linimentis nonnullis adhibitis, aut in prægnantia subligaculis utentes ad ipsum ventrem sustinendum, ne tantopere distendatur, & alia medicamenta in hunc usum convocantes, sic rugarum contractionem effugiunt, neque ex ventris planitie ipsas non peperisse tutum est pronunciare, cum ea non obstante peperisse potuerint. quanquam semper notabilis differentia erit in ventris levitate ubi mulier non pepererit, quia non obstante artis subsidio & ingenii, semper levitas illa naturalis deperditur.

11 Advertendum secundo, quod à quacunque caussa venter magnopere, & per longum tempus distensum permaneat, ubi subsederit, rugas quoque contrahet; & idcirco hoc signum poterit esse viris & virginibus commune, si hydrope, aut aliquo magno ventris tumore interdum laboraverint, ut recte notat Pinæus *lib. 1. de notis Virgin. cap. 7.* itaque præstat ante perquirere, an mulier ullo ex his morbis unquam laboraverit, ne ab hoc signo decipiamur.

12 Potest quoque præter hujusmodi signum, desumi aliqua præsumptio ex corporis constitutione, præsertim vero ex mammis, & pudendis; non enim dubium est in his, quæ pepererint, mammas esse laxiores, flaccidioresque, earumque papillas colore esse magis fusco, quam in virginibus, & iis, quæ non pepercrint, idque ea ratione fit, quia ubi mulier utero gestaverit, mammæ suo tempore lacte turgent, ac distenduntur, ubi vero lac siccescat, illæ subsidentes, laxiores, ut dixi, & flaccidiores, quam antea fuerint, evadunt, licet & ad hoc ipsum remedia non sine optato successu excogitata sint. quamquam autem ex simplici menstruorum retentione lac etiam generari possit, nun- 13
quam tamen in tanta copia generari potest, ut in prægnantia, & ex consequenti mammæ non adeo distenduntur, maxime cum lac tunc temporis tenuior, & aquosior sit, unde neque cum subsidunt, ut in his, quæ pepererunt, laxari eas contingit, aut flaccescere.

Idem quoque evenit de pudendis, quia in partu 14
pudendorum labra & Nymphæ maxime protenduntur, ut dicemus, quin etiam maxime tument: itaque cessante ea caussa, partibusque subsidentibus, flaccidiores & laxiores eas reddi necesse est; præterquam quod ob magnam dilatationem in partu factam viæ ipsæ patentiores sunt; hoc tamen non est necessarium semper ita esse, quia interdum uterus à partu ita angustatur, ut ex ejus angustia potius integritatis, quam partus indicium desumi possit; quin immo, & id ab ipsis mulieribus medicamentis procuratur. sunt etiam præterea quæ uterum à Natura patentem & laxum habent, ita ut etiam virgines existentes corruptæ ex hoc appareant; unde priores ob angustiam & cohærentiam uteri (si huic tantummodo signo fidem habeas) incorruptas judicabis, cum corruptæ sint & pepererint, posteriores contra.

Quoad tertiam denique partem quæstionis, in 15
qua quæritur de signis mulieris recenter enixæ, dicendum, ea plura esse, & posse simul juncta quasi concludenter probare, mulierem peperisse. ante tamen admonendum, quod ea signa magis conspicua sunt decem prioribus diebus, aut circiter à partu, mox minus conspicua decem subsequentibus, & sic etiam multo minus conspicua succedente tempore usque ad quadraginta. post quem terminum vigent ea signa, quæ superius commemoravimus, quorum primum non diu modo, sed per totum vitæ curriculum perdurat, nimirum ventris rugositas; secundum hoc est, ventris aliarumque partium flacciditas quibusdam permanet quidem, in aliis sensim obliteratur, ac denuo ipsæ partes solidiores evadunt, præsertim si optima sanitate mulieres fruantur. sed ad alia signa devenientes, primum scire decet, quod cuicumque notum est, in partu non modo fieri dilatationem ipsius oris uteri exeunte fœtu, sed etiam venas omnes 16
aperiri, sanguinemque in eo conatu affluenter effundere; itaque licet sanguinis fluxus hic quolibet menstruo spatio fiat, tamen differt alter ab altero, quod in hoc venæ majores, & in summa omnes, in menstruali minores, & nonnullæ tantum adaperiantur. in hoc maxime hiant, in menstruali minus; in hoc majori quantitate, & diutius sanguis effunditur, in menstruali, quantitate minori, & minus durat. Secundo vias uteri præter venas, præ- 17
sertim collum, & partes, quæ facili negotio oculis examinari possunt, maxime distensas fuisse necesse est. Tertio pudendæ partes ædematoso quodam 18
tumore extuberant, ut adnotat Pinæus *lib. 1. de not. Virg. cap. 7.* quin etiam pudendorum labra & nymphæ in tantum protenduntur, ut carunculæ illæ triangulares Myrtoides dictæ omnino oblite- 19
rentur,

rentur, neque per septem sequentes dies appareant, ac si nunquam extitissent, testante Riol. *filio in Anthropograph.lib.2.cap.32.* & Pinæo *ubi supra.* Quarto
20 ex lacte in mammis collecto facile cognosci potest, mulierem peperisse, tunc enim maxime luxuriat, & ipsæ mammæ adeo turgent, ut interdum, & ut plurimum dolorem faciant, & quandoque indurescant, & apostementur; quamquam & ad luxuriantem lactis copiam, immo ad ipsius omnimodam extinctionem facilia mulieres medicamenta habent, & præsentanea.

21 Denique in recenter enixis lac sincerum una cum lochiis per uterum expurgari adnotatur, ut testes sunt Holler. *comm. 7. Aphorism. 3. in Schol.* & Ioubert. *lib. 4. Err. popul. cap.11.* & Pinæus *ubi supra*, qui etiam cum urina misceri interdum ipsum lac fatetur, & quando hoc signum adesset, faceret omni procul dubio omnimodam probationem, aliis præsertim signis & conjecturis associatum.

SVMMARIVM.

1 *Simulatur id, quod non est, dissimulatur id, quod est.*
2 *Dissimulent aliqui morbos ad quem finem.*
3 *Impotentia coëundi dissimulata ex quibus deprehendatur.*
4 *Epilepsia dissimulata quomodo detegatur.*
5 *Experimenta ad detegendam Epilepsiam.*
6 *Gallicus morbus, si dissimuletur, quomodo deprehendi possit.*
7 *Valetudo dissimulata ex quibus possit cognosci.*
8 *Prægnantia dissimulata quomodo cognoscatur.*
9 *Mulierem utero gerere universaliter loquendo pro certo affirmari non potest.*

De Morbos Dissimulantibus.

QVÆSTIO X.

QVemadmodum nonnulli, de quibus hactenus verba fecimus, cum nullum morbum patiantur, se tamen aliquo ex commemoratis affectos fingunt, & idcirco morbos simulare dicuntur, sic alii permulti sunt, qui cum morbum aliquem patiantur, eum pro viribus celare student, atque hi dissi-
1 mulare morbos dicuntur: simulatur enim id, quod non est, quasi sit, vel alio modo quam sit, dissimulatur vero id, quod est, quasi non sit, vel alio modo quam sit. Cardan. *in Proxenen*, vel *de prudentia civili, cap. 53.* Vnde illud Horatii lib. 1. Epist.

— *Occultam febrem sub tempus edendi*
Dissimules.

2 Ratio autem dissimulandi multiplex est. alii dissimulant morbos quosdam, quia detecti vel non possent contrahere matrimonium, vel certe cum magna difficultate, ut esset impotentia coëundi, contagiosus aliquis morbus, & maxime Gallicus. alii alios dissimulant, quia iis morbis affecti à dignitatibus Ecclesiasticis, ab ingressu Religionis, à muneribus publicis abdicantur, ut esset exempli gratia Melancholica insania, Epilepsia, perpetua valetudo, Gallicus morbus, & alii. Quin etiam mulieres, quas minime in utero habere decet, si conceperint, conceptum quantum possunt celant etiam ipsæ & dissimulant. Ergo necessarium videtur, etiam horum fraudem detegere ac deprehendere; quamquam ut notissimum cuilibet est, ubi nulla suspicio fit, nullus est hujus doctrinæ usus. sed ubi aliqua suspicio irrepserit, hæc paucula quæ sequuntur in singulis casibus observanda veniunt.

Impotentiam coëundi demonstrare facile possunt plura ex sequentibus signis simul concurrentia, 3
de quibus etiam titulo primo abunde egimus: sunt autem paucitas pilorum in barba, & consuetis locis, & præsertim in pube: Testes vel nulli, vel exigui admodum, vel suum situm non servantes, tactu frigidi, & pendulus cum ramice nervus, qui & ipse exiguus fuerit, flaccidus, & emortuus, vel obtortus, vel aliquod aliud insigne præseferens vitium. Ad hæc corporis habitus accedet vel inutili mole insignis, vel gracilitate notabilis ac tenuis; ætas etiam ipsa, si declinans aut præcipitata sit, idipsum atteftabitur, & alia, de quibus abunde loco citato.

Epilepticus si quis fuerit, & id dissimulare velit, 4
signis & experimentis deprehendi facile poterit. signa oculi erunt turbulenti, obscuri, torvi intuitus, facies melancholica, color plumbeus aut lividus, capitis mala compositio, & alia hujusmodi. experimenta multa sunt huic negotio dicata, & à Dioscoride, Plinio, Apulejo, Æmilio Macro, Avicen- 5
na, Rasi, & aliis tradita. suffumigio ex cornu cervino, aut ex lapide Gagate Epileptici illico cadunt. idem præstant comesta, & suffumigata jocinora Capræ, vel Hirci. Apium Epilepticum prodere nonnulli prænominatorum firmarunt. neque desunt alia, sed nobis hæc satis superque sunt. si quis plura desiderat, adeat Iasonem Pratensem *de morb. capitis, cap. 23.* quod totum est de detegentibus Epilepsiam.

Qui Gallico Morbo aliquando affecti fuerint, si 6
adhuc ejus vestigia remanserint, his signis conspicui erunt: aliquo nimirum capitis, seu juncturarum dolore gravativo potius, quam alterius cujuspiam generis, de nocte magis, quam de die affligente, faciei colore lurido ac malo, depilatione tam capitis, quam barbæ & palpebrarum, aliorumque locorum, dentium nigrore, oris halitu fœdo, ulceribus tibiarum, vel aliarum quarumcunque partium difficile sanabilibus, nasi & faciei rubedine molesta, raucedine perpetua, tumoribus, quos gummas, vel gummata vocant, stigmatibus in pudendis, aliisve corporis partibus, quæ ulcera jam passæ aliàs fuerint; gonorrhœa, cicatricibus ex apertione bubonum, aliorumve apostematum relictis, membrorum impotentia, & his similibus. quod si adhuc morbus vigeat, multo magis conspicua hæc erunt, & ipsi bubones, aliique tumores adhuc apparebunt, pustulæ universum corpus defœdabunt rubræ, & difficulter amovibiles; falsa destillatio nonnullos cum his exercet, quæ ad pectus devoluta, tabem excitat, & ut uno verbo plura dicam, vix, si cum perito Medico negotium sit, is morbus dissimulari poterit.

Cæterum qui valetudinarii sunt, aspectu ipso se 7
produnt, quod si hoc sufficere non videatur, etiam alia consideranda, venter obtrectandus num obstructiones secundum internas partes aliquas habeat, urina inspicienda num tenuis, aquosa, crudaque assidue, & de mane præsertim reddatur, adnotandum etiam an flatibus copiosis vir infestetur, an illi os oleat, & alia consideranda, quæ non Medicis solum, sed cæteris etiam extra artem notissima sunt, quibus facile valetudinem deprehendimus.

8 Denique mulieris, quæ prægnantiam dissimulet in prioribus mensibus, fraudem cognoscere videtur omnino impossibile, quod etiam Silvaticus demonstrabat *in lib. de his, qui morbum simulant cap.* 18. Sed si jam quatrimestri, aut quinquemestri fœtu gravida extiterit, vel nolens tumefactione ventris, & motu fœtus ipsius in utero, præcipue si validus sit, se ipsam manifestabit; quamquam enim generaliter loquendo, nunquam certo firmari potest, mulierem utero gerere, in particulari- 9
bus tamen aliquando ex motu fœtus, & tumefactione ventris pro certo id firmari potest, atque tanto facilius, quanto major erit fœtus post quartum mensem.

Tituli Secundi finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI TERTII

TITVLVS TERTIVS

De Peste, & Contagio,

Continens Quæstiones sex;

quarum

Admodum Illuſtri, atque Excellentiſſimo

D O M I N O

D. A L E X A N D R O

B V C C A B E L L Æ,

Sacræ Theologiæ & I. V. D. & Sacræ Inquiſitionis

CONSVLTORI MERITISSIMO,

AC NOBILI ROMANO

Paulus Zacchias F.

SCIS, neminem ſibi naſci, præ cæteris autem eos maxime aliis natos, qui virtute præcellunt; nam & ipſa virtus plurimum in aliorum commodum exercetur. Idcirco non ab re ſapiens quidam vir dicebat, ſe plurimum debere iis, in quos ipſe beneficia contuliſſet, quod ſibi virtutem exercendi occaſionem dediſſent. Multum ergo te mihi debere, ſcito, qui tot hujuſmodi occaſiones tibi obtulerim, quas tu cum ob generis, tum etiam multo magis ob animi ingenuitatem tam avide amplexus es. debitum igitur hoc jam à te ſolvendum mihi eſt, quod facile præſtiteris, ſi munuſculum hoc litterarium meum, quod ad te defero, prompte, ac libenter exceperis. Vale.

LIBRI TERTII

TITVLVS TERTIVS;

De Peste, & Contagio.

SVMMARIVM.

1 *Pestis occasione quamplurima à consueto judicandi stilo deviant.*
2 *Pestis tempore unus testis sufficit, ubi alias duo requirantur.*
3 *Fœmina potest esse testis tempore pestis.*
4 *Notarius non matriculatus tempore pestis est idoneus, ubi matriculatus ex statuto requiratur.*
5 *Pestis operatur, quod valeat contractus Mulieris sine proximiorum præsentia celebratus.*
6 *Pestis est justissima caussa absentiæ.*
7 *Ex pestis probatione probatur non tutus accessus ad locum, in quo viget.*
8 *Ad pestilentem locum accedens dicitur tentare Deum.*
9 *Pestis excusat à residentia.*
10 *Pestis à multis aliis excusat.*
11 *Tempore pestis nonnullæ sacræ res præter canonum decreta administrari permittuntur.*
12 *Laicus tempore pestis potest audire confessionem, falsum.*
13 *Pestis ut plurimum contagiosa.*
14 *Ob morbum contagiosum dirimi potest matrimonium initiatum, seu ratum, non consummatum.*
14 *Sponsalia dirimi possunt contagiosi morbi adventu.*
16 *Lepra infecti à Magistratibus expelli possunt ex civitate, & loco.*
17 *Contagiosa infirmitas præbet justam caussam Monialibus recedendi à monasterio, nisi radix ejiciatur.*
18 *Pestis nomen generale est ad multa mala.*
19 *Pestis non est una species morbi.*
20 *Pestis atrocissimus morbus est, & omnes alios atrocitate exuperans.*
21 *Pestis unde dicta.*
22 *Pestis est bellum Dei, cui humanæ vires nequeunt resistere.*
23 *Pestis quid ex Ripa. rejicitur num. seq.*
25 *Morborum aliqui sunt particulares, alii universales.*
26 *Sporades morbi qui.*
27 *Endemii morbi, aut patrii.*
28 *Morbi populares.*
29 *Pestilentes morbi.*
30 *Epidemii morbi proprie qui sint.*
31 *Pestis proprie quid.*
32 *Omnis Pestis Epidemia est, non è contra.*
33 *Epidemia est genus generalissimum.*
34 *Epidemia est genus, Pestis est Epidemiæ species.*
35 *Species aliquando nomine generis insignitur.*
36 *In Epidemia vagatur certum quoddam morbi genus.*
37 *In peste qui morbi fiant.*
38 *In Epidemia Aër est maxime alteratus secundum primas qualitates.*

Pestis quid sit, quid item Epidemia; & quæ sit inter eas differentia.

QVÆSTIO I.

LIcet de Peste Iureconsulti raro quidem ob ejus raritatem verba fecerint, ut notat Prævidell. *de Pest. in princip.* tamen non defuerunt, qui ob ejus argumenti utilitatem & necessitatem, de ea integros tractatus congesserint, ut Ripa, & prænominatus Prævidellus; sed & Petrus Follerius libellum de eadem materia edidit, in quo breviter multa necessaria tetigit. quamplurima enim dubia pestis caussa occurrunt, quæ ad ipsos Iureconsultos decidere spectat, præterquam quod eorum præcipue munus est vigente peste loca, & civitates instruere atque ordinare, & multa in utilitatem populorum præcipere, quæ absque horum notitia præstare non possunt.

Iureconsulti ergo quamplurima, quæ ad eorum artem atque scientiam pertinebant, docte quidem, ut mihi videtur, & luculenter pertractarunt; multa quoque immo plura, quæ ad Medicam facultatem spectabant, tetigerunt; nonnulla tamen vel ab ipsis præterita, vel magis parce ac jejune, quam oporteat, nostra opera absque dubio indigent; non enim tot difficultates, quæ circa hanc materiam occurrunt, absque perfecta & exquisita cognitione Medica decidi possunt. sed breviter, antequam ulterius progrediamur, ut hujus argumenti utilitas & necessitas, quam dixi, ipsis Iureconsultis elucescat, nonnulla recensebo, quorum caussa illos eorum, quæ dicturi sumus, plenam notitiam habere oporteat.

Noverunt illi, Pestis occasione quamplura à con- 1
sueto judicandi, & Iustitiam ministrandi stilo de-
viare. quædam enim à Legibus alias denegata tunc
temporis permittuntur, quædam autem alias per ip-
sas permissa denegantur; ac ut uno verbo dicam
plura, ac magna sunt pestis privilegia: nam ea vi-
gente unus testis sufficit, ubi duo ex statuto requi- 2
rantur. Bertachin. *de Gabell. & vectig. par.* 2. *num.*
50. quin etiam fœmina, cum alias non sit habilis, 3
tunc in testem admittitur in testamento. Ripa *in tra-*
ctat. de Pest. partic. 1. *num.* 8. Mascard. *conclus.* 763.
num. 13. Notarium etiam non matriculatum dicunt 4
esse idoneum, ubi alias Statutum matriculatum re-
quireret. Bertachin. *ibid.* & adducti per Prævidell.
de pest. par. 1. *partic.* 9. *num.* 14. licet ipse contrarium
credat verius. item Pestis operatur, quod contra- 5
ctus Mulieris, sine solemnitatibus, & præsentia pro-
ximiorum & aliorum celebratus, validus sit. Car- 6
din. Tuscus *pract. concl. Iuris. concl.* 326. *Litt. P. verb.*
Pestis. est etiam Pestis justissima caussa absentiæ.

Parif. *lib.* 5. *de Refignat. Benef. quæft.* 3. *num.* 251.
7 & ex Peftis probatione probatus remanet non tutus acceffus ad locum, in quo viget. Mafcard. *de probat conclus.* 20. *num.* 1. *volum.* 1. immo adeo juftam abfentiæ cauffam Iureconfulti dixerunt effe
8 ipfam peftem, ut accedentem ad locum peftilentem, vel in eo commorantem dicant tentare Deum. Ripa *ubi fupra.* Mafcard. *ibid. num.* 3. Prævidell. *ubi fu-*
9 *pra par.* 2. *partic.* 4. *num.* 3. & eam ob rem licitum, permiffumque effe fugere à civitate peftilentia oppreffa, demonftrat pluribus exemplis ex noftris Vntzer. *lib.* 1. *Antid. peft. dift.* 3. *med.* 2. & idcirco Peftis excufat à refidentia. Ripa *ibid. part.* 2. *num.* 136. quod ampliatur etiam ob fimplicem Aeris intemperiem. Prævidell. *ibid. par.* 3. *partic.* 14. *num.* 3. Ex-
10 cufat infuper Peftis ab appellatione, à mora, à contumacia, à perjurio, à folutione datiorum, & gabellarum, à pœna, & ab aliis multis, ut per Ripam *ubi fupra*, & per Mafcard. *ibid.*

11 Quin etiam (vide quanta rerum mutatio fiat tempore peftis) ipfæ facræ res, & actiones præter Iuris, & Canonum decreta adminiftrari permittuntur: tunc enim Laicus poteft audire confeffionem ejus, qui pefte laborat, (credo ubi Sacerdotis copia præfto non fit, quia periculum eft in mora) & poteft fimiliter abfolvere excommunicatum in articulo mortis pofitum, fecundum adducta per Ripam *ubi alias partic.* 3. *part.* 2. *num.* 46. *& feqq.* quæ reftringenda, & declaranda, ut ibi per eum. nam hæc fimpliciter vera non funt. Denique ex Pefte decedens non amittit pecunias in focietatem datas, ut ex ipfo contractu manifeftiffime apparet, ubi etiam de Epidemia mentio habetur, quafi eodem privilegio gavifura fit, quo peftis, fed de hac re inferius differendum.

12 Alia infuper quammulta funt Peftis privilegia, quæ qui fcire cupit, eundem Ripam confulat copiofiffime de iis differentem *ubi fupra.* & Prævidell. *tract. eodem.*

13 Quoniam vero Peftis ut plurimum contagiofa eft, ob argumenti contiguitatem, de contagio morbifque contagiofis hic una pertractare decrevi: nam de hac quoque re agere neceffarium mihi videtur ob multa, quæ ipfis Iureconfultis circa eam dubia occurrunt; difputant enim, an ob contagiofum morbum dirimi poffit matrimonium, deciduntque affirmative, dummodo non fit confummatum, fed tan-
14 tum initiatum. Alciat. *in rubr. ff. folut. matrim. num.* 16. quamquam contrarium fentit Sannazar. *de fponf.*
15 *& matrim. cap.* 5. *art.* 60. *num.* 96. fponfalia tamen dirimere contagiofi morbi adventum, etiamfi juramento firmata fint, tenet Sanchez *de Matrimon. difput.* 57. *num.* 2. quod etiam ante firmavit Ioann. Andr. *de fponf. num.* 4. & in terminis lepræ Sannazar. *ubi fupra cap.* 3. *art.* 4. *num.* 33. multa quoque difputant Iureconfulti de Lepra, quæ locum habere videntur in aliis contagiofis morbis, ut quod Lepra
16 infecti à Magiftratibus expelli debeant ex civitate, & loco. *cap.* 1. *de conjug. leprof. & ibi gloff.* Ripa *loco fæpe citato par.* 3. *partic.* 1. *num.* 152. Prævidell. *ibid. par.* 1. §. 3. *num.* 1. *&* 5. & ex Med. Lemn. *lib.* 2. *de occult. Nat. mirac. cap. ult. in fine.* & ampliat Rip. procedere, ut dixi, in omnibus morbis contagiofis, & notat idem ex noftris vir doctiffimus Roderic. à Caftro *de Meteor. Microc. lib.* 3 *cap.* 5. quod etiam apud alias gentes de more fuiffe notum eft, ut apud Hebræos, ficuti patet in facris *Levit. cap.* 13. & apud
17 Perfas tefte Herodoto *libro* 1. Contagiofam quoque infirmitatem dicunt Iureconfulti (immo conftitutionibus Pontificiis ftatuitur) præbere juftam cauffam, quod Moniales poffint relinquere monafterium, fi ex illa abfque dubio pofitæ in periculo fint, nifi radix ejiciatur. Roderic. *quæft. Canonic. Tom.* 1. *quæft.* 49. *art.* 4. *verf. ex dictis clare fequitur. & art. feq. ibid. verf. Tertio infertur.* Barbof. *de off.* & *Poteft. Epifc. alleg.* 102. *par.* 3. *num.* 24. Vt ergo hæc undequaque Iurifperitis innotefcant, nonnulla funt à nobis pertractanda, & idcirco hac occafione fumpta, de contagio morbifque contagiofis verba faciemus, ante tamen de Pefte loquamur, & videamus quid illa fit, & quid fit Epidemia, cui ita congener eft, ut una nomine alterius interdum appelletur. de nomine ergo aliquid afferamus, priufquam ulterius progrediamur. Peftis nomen generale eft ad multa 18
mala, neque enim Peftis una certa quædam fpecies 19
morbi eft. Gal. *in tertium Epid. comm.* 3. Andr. Gall. *de Peft. Fafcic.* 4. Liddel. Scot. *lib.* 3. *cap.* 1. Hucher. *de Febr. lib.* 4. *cap.* 2. & ex Canoniftis Roderic. *quæft. Canonic. & Regul. Tom.* 1. *quæft.* 49. *art.* 4. *verf. Porro hoc nomen.* fed genus quoddam, comprehendens fub fe plures morbos. Foreft. *lib.* 6. *Obfervat.* 9. quoniam autem Peftis atrociffimus 20
morbus eft, & omnes alios morbos, atrocitate exuperat, ut ex Iureconfultis quoque teftantur Ripa *de Peft. par.* 1. *num.* 5. *& partic.* 1. *ult. part. num.* 1. Mafcard. *conclus.* 20. *num.* 4. *Tom.* 1. Parif. *de refignat. Benef. lib.* 12. *quæft.* 6. *num.* 14. & ex noftris Gal. *in* 1. *Epidem. comm.* 7. *in principio.* Paul. Ægin. *lib.* 2. *cap.* 36. Alexand. Bened. *de febr. peft. in præfat.* Fumanell. *de Peft. cap.* 1. Hucher. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Foreft. *ubi fupra.* unde recte Langius *libr.* 1. *Epiftol.* 18. majorum morborum maximum peftem appellat. idcirco cum quid maxime noxium ac pernecabile nominare volumus, quafi per Antonomafiam Peftis nomine illud folemus infignire. inde Homerus Iliad. 1.

Iram cane Dea Pelidæ Achillis
Peftiferam.

& Virgilius 4. Æneid. Amorem, quo tantopere detinebatur Dido, peftem appellavit, dicens:

Quam fimul ac tali perfenfit pefte teneri
Cara Iovis conjunx.

Quin etiam ipfos malos homines tanquam res maxime noxias peftes appellamus. Plaut. in Pfeud. act. 1. fcen. 2. de lenone Ballione loquens:

— *Quin omnes unà pefte hac populum hunc liberant?*

Virg. Æneid. lib. 3. de Polyphemo:

— *Dii talem avertite peftem.*

Quod etiam à noftris Poëtis factitatum eft: Torquatus Taffus in fua Hier. introducens Armidam fe occidere volentem, Cant. ult. ftantz. 126.

Felice me fe nel morir non reco
Quefta mia pefte ad infettar l'inferno.

Dicitur autem peftis à depafcendo, quia ceu fera 21
quædam venenofa non paucos aliquot mifere perdat, verum totas civitates depafcatur, ut Galen. *de Ther. ad Pifon.* dicebat, & Guainer. *de peft. differ.* 1. *cap.* 1. *in princ.*

Quid autem fit proprie Peftis in fuo germano fignificato fumpta, diverfimode docuerunt DD. Ripa ex Iureconfultis duas attulit definitiones, quarum neutra undequaque fatisfacit. Pima eft, quod Peftis fit bellum Dei, cui humanæ vires nequeunt 22
refiftere. de hac non eft, quod aliquid dicamus, cum de rei natura nihil contineat, præterquam quod hoc bellum non in pefte folum confiftit, fed aliquando in aliis calamitatibus. alia eft, Peftis

eft

23 eſt morbus contagioſus à nutrimentorum, vel Aeris
24 infectione procedens, & hæc quidem non eſt perfecta, quia non convenit uni, ſoli, & ſemper; cum ſcabies, Lepra, Phtiſis ſint morbi & ipſi contagioſi, & à nutrimentorum, & aëris etiam quandoque infectione procedant, nullus tamen eorum morborum peſtis eſt. cum ergo hæc Iureconſultorum definitio non ſatisfaciat, à Medicis alia expetenda eſt, quæ ut magis magiſque ſit accepta, ſciendum eſt
25 primo, quod morborum aliqui particulares ſunt & privati, qui ſporades dicuntur, alii univerſales: illi omni tempore prehendunt, neque unam magis, quam aliam perſonam, neque magis huic loco, quam illi familiares, ſed diſperſim evagantur, idcir-
26 co ſporades dicti, ſuntque tandem morbi diverſi generis, & qui minime ſub uno quodam certo genere comprehendi poſſunt, niſi eos in hoc convenire dicas, quod nullum ordinem ſervent, ut diximus; habent enim particulares cauſſas à particularibus naturis, quemadmodum poſteriores, qui cauſſam habent univerſalem, ſunt & ipſi univerſales, & habentes unam naturam, aut in aliqua re invicem convenientes plures eodem tempore invadunt, & hi dividuntur in duas ſpecies, prout magis aut minus univerſales ſunt, cum quidam ſint alicujus loci ac civitatis proprii & familiares, hoc aut illo tempore invadentes ex locorum aut civitatum naturali intemperie & ſitu, aut alia quadam ex cauſſa omnibus habitantibus communi, ut ex aquarum inſalubritate, ex ratione victus, & hujuſmodi, quemadmodum Gallicus morbus Indiarum accolis, Ophthalmiæ, ſive oculorum inflammationes Ægyptiis, ſtultitia & fatuitas Populis vallis Tellinæ, Romanis Hæmitritæus, & melancholia Hypochondriaca dicta, & aliis
27 alii, vocanturque hi ob eam cauſſam Endemii, hoc
28 eſt Patrii, & vernaculi. alii deinceps populares ſunt non habentes certam naturam, & affligendi modum, ſed originem trahentes ab univerſaliori cauſſa, & communi, nempe ab Aere, & hi aliquando unam civitatem, interdum plures, aliquando etiam univerſam aliquam totius Orbis terrarum partem, ut Europam, aut Aſiam, quin etiam & totum ipſum orbem interdum obſident & infeſtant, & hi quoque in duplici ſunt differentia: nam aut habent à communi illa cauſſa naturam quamdam deleteriam & venenoſam, & idcirco tunc peſtilentes di-
29 cuntur, aut ea venenoſa Natura carent, & mitiores
30 ſunt, ac tunc nomine generis inſigniuntur, vocanturque Epidemii, & populares. Hæc autem omnia apud auctores noſtros quilibet videre poteſt in tractatibus de peſte, aut de peſtilenti febre, apud Iureconſultos autem videre licet Ripam *eodem tract.* & præ cæteris Roderic. *Quæſt. Canonic. & Regul. quæſt.*
31 49. *artic.* 4. *tom.* 1. His ſic præfatis, Peſtem ita definire licet Peſtis eſt morbus Epidemicus: aut popularis, pluribus & ſecundum plurimum pernicioſus, & ſi libet, addere potes, ex communi cauſſa originem ducens, licet per verbum illud Epidemicus, aut popularis, id ipſum manifeſtiſſime inſinuetur, ut ex ſuperioribus patet: deſiderant tamen alii DD. quod huic definitioni addatur, quod Peſtis ſit morbus contagioſus, ut ex Iureconſultis fecit Ripa *ubi ſupra.* & Follerius *in tract. ad Inſtruct. Vrban. in præfat. in fin.* & ex noſtris plurimi infra citandi. alii volunt addi, quod ſit morbus cum febre; ſed quia de utraque re inter Medicos dubitatur, idcirco ea definitione, quæ mihi integre rei naturam explicare videtur, pro nunc contenti erimus. quotieſcunque enim vagetur per populum morbus aliquis, qui plurimos ægrorum ſua venenoſitate, & malignitate perimat, habens originem à cauſſa univerſali, nempe maxime ab Aeris impuritate, tunc peſtem eſſe talem morbum manifeſtiſſimum eſt, & nullo modo controverſum.

Ex his manifeſtum eſt, omnem peſtem eſſe qui- 32
dem Epidemiam, non tamen è converſo, omnem Epidemiam eſſe peſtem; eſt enim Epidemia genus 33
generaliſſimum, ut Septal. docet *lib.* 1. *de peſt. cap.* 3. eorum morborum qui cauſſam habent univerſalem, comprehendens ſub ſe duo genera ſubalterna morborum, videlicet populares, & peſtilentes. idcirco Epidemia cum eſt nomen generis ſubalterni, dicitur eſſe morbus communis à communi cauſſa originem habens ut plurimum ſalutaris; non enim requiritur in morbo populari, qui Epidemia vocandus ſit, ut pernicioſus, & malignus exiſtat, nam & benigniſſimi quidam vagantur morbi populares, quales ſunt Raucedines, quæ Gravedines, hoc tempore plures Italiæ Vrbes moleſtarunt, & adhuc anno præſenti 1627 moleſtant. Ergo morbi aliqui communes dantur, qui peſtilentes nequaquam ſunt, ut noſtri Medici docent. Guainer. *de peſt. diff.* 1. *cap.* & ex Canoniſtis Roderic. *quæſt. Canonic. Tom.* 1. *quæſt.* 49. *art.* 4. *verſ. Ex his ſequitur.* Ex quibus patet male inter Iureconſultos à Tiraquell. *de leg. Connubial. l.* 1. *par.* 15. *n.* 47. Peſtem à Medicis vocari Epidemiam, abſolute aſſertum eſſe, & ex noſtris etiam erraſſe nonnullos, qui Epidemiam & Peſtilentiam confundunt, & attributa unius faciunt alterius, ut Savonarol. *de febr. cap.* 9. *rubr.* 1. qui idcirco omnem Epidemiam dicit eſſe peſtilentiam, non vero omnem peſtilentiam eſſe Epidemiam, & adducit ad id inſulſam quandam hujus vocis Epidemiæ deductionem, cum contrarium omnino ſit verum, quia, ut dixi, E- 34
pidemia ſe habet tanquam genus, peſtilentia, ſeu peſtis, tanquam ſpecies, quod manifeſtiſſimis verbis docuit Gal. *in* 1. *de morb. Vulg. in Proœm.* dicens: Peſtis eſt ex genere Epidemiorum ab Epidemiis ſola pernicie differens, & ex ipſo id ipſum teſtantur Guainer. *ubi ſupra.* Altimar. *de febr. cap.* 3. *par.* 4. & Maſſaria *Pract. lib.* 5. *capit.* 24. Cæterum Ariſtotelem erroris notat Roderic. *Quæſt. Canonic. quæſt.* 89. *art.* 4. quod de Peſte male locutus ſit, cum voluerit, peſtem ſolam ex omnibus morbis eſſe pluribus communem: nam hoc modo Ariſt. videtur confundere peſtem, & Epidemiam; id tamen feciſſe dicendus eſt ſecundum vulgi conſuetudinem, qui etiam morbos non pernicioſos, dummodo communiter vagentur, vocat Peſtem. male tamen reprehendit idem Roderic. *ibid. verſicul. liquet etiam*, nonnullos Medicos, qui febres quaſdam mali moris, ac perniciosiſſimas, etiamſi non ſint populares, vocant peſtilentes; quia ut aliàs ex Gal. dicam, quod fortè fugit ipſum Rodericum, datur peſtilens febris abſq; Peſte; nempe datur febris pernicioſa, & omnes conditiones habens peſtis, abſq; eo quod per populum vagetur; quas febres recte Medici vocant peſtilentes, quod peſtilentium Charactere quoad perniciem donentur.

Verumenimvero aliquando ſunt qui ſpeciem no- 35
mine generis inſignire ſolent, & hoc pacto nonnulli Medici vocant Peſtem nomine Epidemiæ, ſed abuſive, & improprie. Concil. *diff.* 94. quod etiam manifeſtius ſit ex ratione, quia morbi ſimpliciter Epidemici à peſtilentialibus proprie dictis maximopere differunt, ſecundum convenientiam, & naturam eorum morborum.

36 In Epidemia enim vagatur determinatum quoddam morbi genus in omnibus, vel in pluribus, ut de gravedine, raucedine, & spiritualium partium affectibus superius dixi, qui nunc evagantur, & non multis etiam abhinc annis præcipue Neapolitanis molesti fuerunt, cum tonsillarum, fauciumque inflammatione, & qualis etiam fuit non absimilis morbus abhinc quadraginta annis vel suprà, magnam ac potiorem orbis terrarum partem obsidens,
37 à nostris *il Castrone* appellatus. At in peste propriissime accepta fiunt ægritudines diversorum generum, quæ omnes in hoc conveniunt, quod sociam habeant pravam, deleteriam, seu venenosam qualitatem ab aëre ipsius communicatam, ex cujus pernicie plurimi ægrotantium prosternuntur. hoc eo modo evenire non est inconveniens, quia in Epidemia sim-
38 plici aër est secundum primas qualitates solummodo alteratus, licet insigniter interdum, sed non concepit cum hoc ullam corruptionem, aut si quam concepit, modica est, & remota à primo illo & supremo gradu, qualem concepit in peste, in qua eo ascendit aëris corruptio, ut venenositatem acquisierit, & vitæ nostræ non secus ac exitialissima venena inimicissimus evaserit, ex quo fit, ut facillime quivis superadveniens morbus veneni illius naturam sapiat, & repræsentet, unde & ipsi morbi alias de sua natura mitissimi, tunc temporis ob adjunctam illam pravitatem omnino exitiales evadunt, ex quo fit, ut quamobrem pauci eorum, qui tunc ex quovis morbo ægrotant, pestifera lue non contaminentur. Sed hæc quoad nomina, & differentias inter Epidemiam, & Pestem, satis sint.

SVMMARIVM.

1 *Non omnis Epidemia est Pestis.*
2 *Pestis privilegia non omnia locum habent in Epidemia.*
3 *Privilegia quædam ad quem finem concessa in peste.*
4 *Vt privilegia pestis suum locum, & effectum habeant, pestis debet esse gravis, non levis. & nu.* 36.
5 *Pestis potest esse particularis.*
6 *Vt pestis privilegia suum locum habeant, pestis debet habere caussam universalem.*
7 *Pestis peoprie dicta ab aëre.*
8 *Pestis ex Cloacarum immunditie excitari potest.*
9 *Pestis ut suis privilegiis gaudeat, debet esse contagiosa.*
10 *Contagium quid.*
11 *Contagium triplex.*
12 *Contagium bifariam divisum. & num. seq.*
14 *Contagium an de necessitate sit adjunctum pesti.*
15 *Peste infectus potest expelli ex civitate.*
16 *Pestilens morbus ex Aristotele unus ex omnibus afficit eos, qui ad laborantes eo morbo accedunt.*
17 *Pestilens, putridum, & contagiosum convertuntur. contr. num.* 24.
18 *Pestis nulla magis præcipua caussa quam contagium.*
19 *Pestis particularis aliquando fit universalis.*
20 *Contagii pestilentis mira vis.*
21 *Pestis esse potest sine contagio.*
22 *Qui primi peste inficiuntur absque contagio ægrotat.*
23 *Respondetur ad auctoritates in contrarium.*
25 *Omne pestilens est perniciosum, non vero contra.*
26 *Scabies tempore pestis salutaris.*
27 *Contagium an necessario requiratur, ubi pestis privilegia suum locum habere debeant.*
28 *Cessante fine, ad quem privilegia sunt concessa, cessant etiam ipsa privilegia.*
29 *Vera pestis an de necessitate febrem adjunctă habeat.*
30 *Pestis non datur absque febri. contrarium num. seq.*
32 *In peste non semper cor est primum patiens.*
33 *Non omnia venena cor primo adoriuntur, sed aliam antè quandam partem.*
34 *Febris non fit absque affectione cordis, pestis vero maxime.*
35 *Pestis si fit absque febri an gaudeat privilegiis.*
37 *Intor graves pestes una est major altera.*
38 *Ratione caussæ quomodo una pestis sit gravior alia.*
39 *Pestis magis periculosa ea est, quæ vitio aëris fit.*
40 *Ratione multitudinis locorum, quæ inficiuntur, unà pestis est gravior alia.*
41 *Loca quædam, & Civitates facillime pestem sentiunt: alia difficillime, num. seq.*
43 *Ratione durationis una pestis est gravior alia.*
44 *Pestis non excedit tres menses ex Plinio.*
45 *Non potest certus terminus durationis pestis præscribi.*
46 *Tot sunt modi pestis, quot tempora.*
47 *Ratione indifferentiæ specierum, quæ peste afficiuntur, quomodo magis, aut minus gravis ea fit.*
48 *Pestis interdum non nisi certum genus, aut certam animalium speciem invadit.*
49 *Pisces minime pestem sentiunt. contrarium num. seq.*
51 *Canes, & Muli omnium facillime peste inficiuntur.*
52 *Individua quædam certa unius speciei magis, aut minus peste corripiuntur.*
53 *Peste qui magis obnoxii.*
54 *Ratione indifferentiæ temporum, quibus pestis vagari solet, quomodo magis, aut minus gravis censenda.*
55 *Pestis quo plura individua interimit, eo grauior absque dubio dicenda.*
56 *Pestis est multo gravior ferro.*
57 *Pestis gravissima quæ.*
58 *Pestes quædam gravissimæ & exitiosissimæ.*

Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, ut Pestis dicatur, & ad hoc ut Pestis privilegiis locus detur.

QVÆSTIO II.

CVm pateat ex superioribus & quid intersit inter Pestem, & Epidemiam, & quòd non om- 1
nis Epidemia sit Pestis nomine insignienda, sequitur 2
inde, privilegia quæ tempore pestis locum habent, non habere debere locum tempore Epidemiæ, saltem non omnia, nec omni tempore, nec in omni Epidemia; jure merito ergo decernendum est, quænam conditiones concurrere debeant in Epidemia, ut pestis nomen mereatur, & ex consequenti prædicta privilegia, ea grassante, locum habeant. Itaque videndum, qualis fuerit legislatorum, seu quorumcumque Magistratuum, & de Iure disponentium finis, ex quo moti sint ad ea privilegia tunc temporis concedenda; dicendumque non unicum fuisse in
omnibus; unum tamen principalem in pluribus, 3
nempe ut cuicunque suæ saluti consulere liceret, & evitare evidens, atque imminens vitæ periculum, ut in iis privilegiis præcipue apparet, quæ in personarum excusationem tendunr, sicuti quod pestis excuset à Mora, à Contumacia, à Residentia, & ab aliis hujusmodi. in aliis autem in quibus insufficientia, aut etiam defectus personarum in numero suppletur, ut quod mulier possit esse te-

ſe teſtis in quibuſdam caſibus aliàs non permiſſis, quod Notarius non matriculatus ſit ſufficiens ad condendum teſtamentum, etiamſi ex ſtatuto matriculatus requiratur, quod contractus ob omiſſionem ſolemnitatum nullus, validus tunc temporis efficiatur, quod unus Teſtis ſufficiat ubi duo ex ſtatuto requirantur, in his inquam omnibus, & aliis his non diſſimilibus, reſpicitur primo perſonarum diminutio in numero occaſione peſtis, quia plures vel jam mortuæ ſunt, vel infirmæ, vel à civitate, & loco ob peſtis timorem abſentes; indirecte vero intenditur eadem ſalus individuorum. Vt tamen hæc privilegia ſuum effectum habeant, non ſatis eſt, ut
4 ſimplex Epidemia, vel levis quædam contagio graſſetur, ſed debet proprie Epidemia eſſe peſtilentialis, & notabilis, ut prudenter admonet Ripa *citato tract. de peſt. part. 2. partic. 2. num. 11.* atque ea de cauſſa crediderim non ſufficere, ut dans pecunias in ſocietatem ſub periculo propriæ vitæ, excipiens tamen mortem ex peſte, & Epidemia, ut in hujuſmodi contractibus fieri ſolet, eas non amittat, ſi ex quacunque Epidemia moriatur; quia cum caſus excepti idcirco excipi permittantur, quia periculum mortis nimis certum eſt, & evidens, ut dixi *lib. 1. tit. 4. quæſt. 1. num. 12.* patet periculi certitudinem majorem eſſe in peſte, quam in Epidemia, quia in hac raro, aut nunquam adjuncta eſt pernicies, ut ſuperius dixi, licet non ob hoc impoſſibile ſit etiam ex levi Epidemia aliquos de medio tolli, ſed non ob id videtur exceptioni in Epidemia debere eſſe locum, quia ut plurimum, contra quàm peſtis ſit, abſque pernicie, & periculo eſt.

5 Quoniam ergo peſtis poteſt etiam invadere aliquos particulares, ut domos ſolum aliquas, & ſic non habere cauſſam univerſalem. Guainerius *de peſt. diff. 1. cap. 1.* Herculan. *de febr. tract. 4. cap. 1.* Andr. Gall. *de peſt. faſcic. 4.* nam id ſibi voluit Gal. cum *comm. 3. in tertium Epidem. partic. 57.* dixit, dari peſtilentes febres ſine peſte, nempe poſſe dari peſtilentem febrem, quæ à cauſſa particulari emanans particularem aliquam perſonam, aut domum invadat, ſed non ob id ſit peſtis, quia defecit ab ea conditione, quod non habeat cauſſam univerſalem, cum tamen in cæteris cum peſte conveniat, habens omnia ſigna, & characteres peſtis veræ etiam ipſum contagium; idcirco ut peſtis notabilis dicenda ſit ad hoc, ut privilegiis ſibi à Iure
6 conceſſis gaudeat, requiritur primo, quod habeat cauſſam univerſalem. Altim. *de febr. part. 4. capitulo 3.* Ioann. Marinell. *peſtil. in reſponſ. ad primum argumentum*, & ex Iureconſult. Roder. *loco ſæpius citato.* & patet dilucidius ex ſupra adductis. præcipue vero neceſſe eſt, quod originem habeat ab Aere, qui & intemperatus, & corruptus ſit; hæc enim vere, & proprie ſic dicta Peſtis eſt, ut probant Hercul. *de febr. tract. 4. cap. 1. & tract. eod. capit. 3.*
7 Mercatus *lib. 3. de morb. part. 1. claſſ. 1. quæſt. 176. art. 4. num. 30.* Mercurial. *Pract. lib. 1. cap. 17.* Rudius *lib. 3. art. Med. cap. 30.* quia talis peſtis periculoſior, & ex conſequenti gravior, & notabilior eſt. Foreſt. *lib. 6. obſerv. 24. in ſchol.* & hoc non niſi ſumma cum ratione, quia cum ex neceſſitate, ut vivamus, aerem attrahere reſpirando cogamur, & is tunc corruptus ſit, illum in nos ipſos tanquam præſentaneum aliquod venenum ingerimus, ut teſtatur Gal. *de Theriac. ad Piſon. cap. 16. claſſ. 5.* quamobrem & plures multo in periculum incidunt in hac, quam in peſte ex aliis cauſſis procedente, & evidentius ac facilius periclitantur. ex Iureconſultis Follerius *in libell. ad inſtruct. Vrban. in præfat. & num. 147.* atque ea de cauſſa videndum eſſet, an aliæ cauſſæ, quæ peſtem provocare poſſunt, ſufficientes ſint ad hoc, ut privilegia peſtis etiam in illa, quæ ab ipſis ſuſcitatur, locum habere debeant.

Patet enim, Peſtem aliquando ex ſola cloacarum 8
immunditie excitari, ut per noſtros DD. notatur *in tract. de peſt. cap. de cauſſ.* neque prætermiſſum eſt à Iureconſultis, ut patet *per l. 1. ff. de Cloac. §. ſub hoc titulo, & per Gloſſ. in l. de pupillo. §. ſi quis rivoſ. ff. de nov. oper. enunciat. in verbo ſalutis.* & hæc cauſſa eſt abſque dubio minus communis, quemadmodum etiam ſi prava victus ratio cujuſdam particularis loci, aut civitatis, vel potus pravarum corruptarumque aquarum, aut ubertas poſt penuriam, aut exitialis quædam ſpecus alicujus exhalatio, & hujuſmodi cauſſæ peſtem excitaverint, ut fieri poſſe notant practici omnes Medici, & non præteriit ex Iureconſultis Ripa *part. 1. à num. 10. ad ſeqq.* immo non deſunt aliæ cauſſæ, quæ minus communes, quam ſupradictæ ſunt, qualis eſſet ſi ex corrupto animalis cujuſdam cadavere peſtis excitaretur, ut eveniſſe aliquando ex cadavere Balenæ putreſcente non procul à Bunis, teſtis eſt Plut. *in lib. de induſtr. Anim. prope finem*, & in littore Thuſco ſimiliter, & prope pagum Egmondanum ex eadem occaſione peſtem irrepſiſſe, teſtatur Foreſt. *lib. 6. obſ. 9. in ſchol.* cum ergo (licet multæ harum cauſſarum in tantum peſtem excitent, in quantum Aerem inficiunt) hæ cauſſæ non ſint ita univerſales, ut omnibus communes exiſtant, ut in vera peſte evenire oportet, decernendum ab ipſis Iureconſultis eſſet, an eadem privilegia militare debeant tam in illa, quæ univerſalem cauſſam habet, nempe aerem ipſum corruptum, quam in illa, quæ particularem, ut loci, ſeu civitatis immunditiem, vel pravam aliquam exhalationem; quemadmodum idem eſſet dubium diluendum, ubi peſtis cauſſa facile eſſet amovibilis, utputa quia à prava aliqua alicujus ſpecus exhalatione emanaret, quæ facile prohiberi poſſet, ſpecum obturando, ut Empedoclem factitaſſe refert Plutarch. *in lib. de curioſit.* hic enim montis cujuſdam profundum inter rupes hiatum gravem, & morbiferum, & quod Notum ventum efflaret in vicinos campos, obſtruxit, atque ita peſtilentiam è regione depulit. aut ſi à pravarum aquarum uſu originem peſtis traheret, facile amoveretur, aquas ipſas repurgando, aut coctione rectificando, aut meliores in urbem, & inquinatos locos derivando. aut ſi annona cara fuiſſet, & ob id pravis cibis populus uſus in peſtem incidiſſet, laudabiliora cibaria in eum locum comportando.

Secundo ut privilegia peſtis ſuum locum habeant, 9
requiritur, quod illa ſit contagioſa: nam controvertitur inter Medicos, an neceſſario cum peſte jungatur contagium, quod dubium ut diluatur, videndum quid ſit, & quotuplex contagium, & quodnam requiratur ad hoc, ut peſtis gravis dicatur, & ſuis privilegiis fruatur. ſed de his breviter, nam in ſecunda hujus tituli parte fuſius hæc ipſa pertractanda. dicitur ergo Contagio, vel Contages, aut Con- 10
tagium ab uno in aliud tranſiens infectio. Fracaſt. *lib. 1. de contag. cap. 1.* alii aliter, & longioribus definiunt, ut idem Fracaſt. *in fin. ejuſdem capitis.* Hucher. *lib. 4. de ſteril. c. 1.* Sal. *de febr. peſt. c. 11.* Rud. *de morb. occult. lib. 1. c. 8.* Portus *de peſte lib. 1. cap. 5.* ſed quia hæc ſatis-facit, alias non affero. Triplex vero con-

11 ro contagium voluerunt dari DD. Fracast. *ubi supra cap.* 2. Mercat. *de febr. lib.* 7. *cap.* 1. Salius *ibidem cap.* 11. Rudius *loco eod. lib.* 1. *cap. eod.* Cardan. *lib.* 12. *de subtil.* Septal. *lib.* 2. *de pest. cap.* 10. & Santorell. *lib.* 6. *suæ anteprax. cap.* 12. unum immediatum, quod per contactum immediatum duorum corporum fiat, ex quorum altero in alterum per illum contactum transit infectio. secundum est per fomitem, non quemcunque, sed rerum perosarum, ut quæ incorruptæ permanentes conservare aptæ sunt contagiosi morbi seminaria, ut sunt præcipue indumenta & tegumenta, quibus familiariter utimur.

Tertium contagium fit per Aërem inspiratum, tam cum ille corruptus est, & inspiratus tanquam præsentaneum venenum, ut dixi, per inspirationem attrahitur, quam cum infirmis contagioso morbo laborantibus assistentes, vel eorum expirationem excipientes per eam inficimur.

12 Hucher. autem *lib.* 4. *de febr. cap.* 7. contagium divisit bifariam in verum, seu immediatum, quod fit per contactum, & in mediatum, illud accubitu, osculatione, aut simili alio modo contrahitur, hoc intercedente fomite aliquo, vel etiam ipso aëre. bifariam quoque sed diverso modo divisum est contagium à Marinell. *ubi supra.* prout scilicet vel ex eo communicatur idem genus morbi, ut si ex febre fe-

13 bris per contagium concipiatur, vel diversum, ut si ex pleuritide communicetur contagione febris pestilens, aut si ex bubone pestilenti communicetur Pulmonia. His præsuppositis, ad quæstionem accedamus, nimirum, an contagium cum peste ex necessitate ita sit adjunctum, ut pestis sine contagio esse non possit; & pro parte affirmativa favet universus hominum consensus, à peste enim tanquam à re perniciosa, quæ facillime per contagium communicetur, longe fugimus, neque permittimus ab ea infectis tangi; ita ut non injuria disputatum sit à Præ-

14 vid. *lib. sæpe cit. de peste*, an liceat vi & armis peste infectum à se expellere, etiam usque ad occisionem, cum in periculo manifestissimo sit qui ab infectis tangitur, unde facete Plaut. in Amphitr. Act. 2. Scen. 1.

A. *Apage te à me.* S. *quid est Negotii?* A. *Pestis te tenet.*

Communiter autem pestis pro morbo ita contagio-

15 so habetur, ut, ne ea infectus alios inficiat, expelli possit & debeat ex civitate Alex. *in l. casus. C de test. num.* 3. Bertach. *de Gabell. & vectig. p.* 2. *num.* 49. Foller. *in tract. ad Instr. Vrban. num.* 14. & eam ob rem ab omnibus in præservationem à peste consulitur fuga, ut omnes Med. faciunt, nec prætermissum est à Iureconf. Ripa, & Prævid. *loc. sup. cit.* sed præter communem opinionem Arist. videtur in ea sententia esse, cum. 1. *Probl.* 7. quærit, cur morbus pesti-

16 lens solus ex omnibus vitiis afficiat eos, qui ad laborantes eo morbo prope accesserint? videtur etiam ab ea opinione non dissentire Gal. nam 1. *de diff. febr. cap.* 2. dicebat, sicuti & quod pestilenti morbo laborantium conversatio periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie, & lippitudine. Huic auctoritati accedit Paul. *lib.* 4. *cap.* 1. qui de Elephantiasi loquens dicebat, eam esse non minus ac pestilentiam contagiosam. & præter hos videntur pæne omnes cæteri Medici idem sentire, cum plures *in tract. de febr. pestil.* dixerint, eam esse febrem contagiosam. Matth. Curt. *de febr. c. de febr. pestil.* Portus *lib.* 1. *de pest. cap.* 4. alii ipsam pestem per contagium definierint, cum dicant, pestem esse morbum contagiosum. Isidor. *Etymolog. lib.* 4. ex quo repetit Bayr. *de Peste cap.* 1. qui morbum pestilentialem dici non concedit, nisi sit cum contagio. Card. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 5. *cap.* 4. & *lib.* 1. *de Venen. cap.* 11. Fracast. *lib.* 2. *de Contag. cap.* 8. Capivacc. *Pract. lib.* 6. *cap.* 36. Plater. *de febr. causs. lib.* 3. *cap.* 1. Mercurial. *lib.* 5. *cap.* 17. Liddel. Scot. *lib.* 3. *de febr. cap.* 1. Hucher. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Septal. *de pest. lib.* 1. *cap.* 28. & alii permulti. & præcipuum autem Pestis signum est contagium. Heurn. *de Pest. cap.* 5. cui assentiuntur alii Medici, quibus assentiri videntur Iureconsulti; nam Ripa *in supra citata definitione* dixit, esse morbum contagiosum, ita quoque Prævidell. ex Isidor. *in sæpe cit. lib. de pest. p.* 4. *partic.* 7. *num.* 2. Pestem dicebat esse magis contagiosam, quam Lepram. cui favet supra citata Pauli auctoritas. & *par.* 2. *part.* 1. 2. *num.* 15. dicebat esse contagium. Denique Card. *loco citato lib.* 1. *de Ven.* dicebat, Pestilens, putridum, 17
& contagiosum converti, ita ut non possit unum absque alio inveniri; quibus addendum, quod ipsius Pestis nulla alia est magis præcipua caussa, quam contagium, ut testantur Salius *citato lib de febr. Pestil.* 18
cap. 11. & Septal. *ibid. lib.* 2. *cap.* 8. & idcirco facili negotio etiam extincta de novo reviviscit, ac propagatur, etiam per ipsas res insensibiles, quæ ipsius Pestis fomitem retinere solent. immo adeo de Natura Pestis est contagium, ut hoc mediante impii ac nefarii quidam homines suo arbitrio illam aliquando excitaverint, ac concitare possint: constat enim Venetiis pestem concitatam fuisse, illitis tantum venenatis medicamentis ac pestiferis, ostiorum annulis ac pessulis, quibus contactis Pestis venenum à tangentibus hauriebatur, unde infecti postmodum alios inficiebant; de qua re plures auctores testes sunt apud Schench. *lib.* 6. *observ. tit. de contag.* & præter eos Cesalpinus alias à me adductus *Pract. lib.* 3. *cap.* 48. & Paræus *lib.* 21. *cap.* 10. necnon alii multi apud Vntzerum *in Antidot. Pestil. lib.* 1. *dist.* 6. *cap.* 3. nec deest inter Iureconsultos ad hoc, testimonium Ripæ *loco citato par.* 1. *num.* 5. quin etiam alibi aliàs idem facinus ab aliis patratum legimus, & ætate nostra non multis abhinc annis Mediolani idipsum accidisse audivimus. quod profecto absque maxima contagii vi fieri non potuisset, quia nulla alia ratione infici tangentes poterant. & in summa per contagionem propagari sæpissime pestem, testatur Ioubert. *de pest. cap.* 2. unde est, quod interdum particularis pestis, quæ nempe unicam familiam, aut domum, aut locum obsideat, universalis evadit, ut Ioub. dicit *ibid.* & pro- 19
ximas familias, & civitates adoritur. Cardan. *Contr. Med. lib.* 2. *tr.* 5. *contr.* 4. nam peste infectus contagio adeo inficere potest, ut non per contactum solum, sed etiam per halitum aliquando labefactet. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauf. cap.* 12. Cardan. *ibid.* immo interdum ipsa inspectione, ut ex Guidon. dicit Rud. *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 30. evenisse in quadam sævissima peste; quod confirmat etiam Nicol. Maff. *de febr. pestil. c.* 2. qui & illud addit, etiam ex cadaveris peste extincti inspectione aliquos interdum infici.

Præ cæteris autem experimentis quanta sit Con- 20
tagii vis in pestilentia, illud manifestime docet, quod refertur à Forest. *loco sæpius citato* de quodam Medico, qui cum peste infectus jaceret, ut id ipsum, quod de contagio demonstrare nos studemus, astantes edoceret, recens ovum manu apprehensum diu sic retinebat, illudque infra breve spatium lividum, ac putridum evadebat, & quod admirabilius est, si modo veritatem habet, hoc ipso ovo in mensa posito,

poſito, & illi altero prope appoſito, eodem modo ex primo ſecundum, ut primum ex ægroto inficiebatur.

21 Sed his non obſtantibus, videtur ex nonnullorum DD. auctoritate, Peſtem poſſe eſſe ſine contagio, quamquam ut plurimum cum contagio eſt. Sal. *de febr. peſtil. cap.* 11. Marinell. *de peſt. arg.* 3. Saxon. *de phænigm. lib.* 2. *cap.* 1. Ceſalpin. *lib.* 3. *practic. cap.* 50. Diomed. Amic. *de peſt. c.* 3. Quin etiam Cœl. Rhodig. *lib.* 2. *lect. antiq. cap.* 6. *in fin.* cum de quadam peſte Conſtantinopolim moleſtante verba faceret, de qua etiam Cardan. *lib.* 2. *de ſubtil.* meminit, narrans uterque, quod qui ea apprehenderentur, ab alio homine vapulare ſibi videbantur, eoque terrore perturbati morerentur, addit Cœlius, quaſi rarum quoddam in tanta morbi raritate, Morbus tamen hic contagioſus haud fuit; quod etiam Cardan. faſſus eſt. Procopius item qui & ipſe Medicus fuit, & hiſtoricus inſignis, *lib.* 2. *de bello Perſico*, (ex quo repetit Septal. *lib.* 1. *de peſt. c.* 6.) peſtis cujuſdam mentionem habet, quæ abſque contagio vagata eſſet. Neque Colica item à Paulo *lib.* 3. *cap.* 43. de quo ex eodem mentionem habet idem Sept. *ibid.* contagioſa fuit, cum ille nihil omnino de contagio meminerit; ac tandem Petr. Bayr. Medicus non ſpernendus apertiſſime *in tract. de peſt. cap.* 1. fatebatur, dari peſtilentem febrem non contagioſam.

22 Auctoritatibus addo non contemnendam rationem, certiſſimum etenim eſt, illos, qui primi peſte inficiuntur, ab aliis contagium non traxiſſe. Hercul. *de febr. tract.* 4. *c.* 1. niſi diceremus cum Platero *lib.* 3. *de febr. cap.* 2. *& quæſt. Medic. Parad. cent. Poſth. nu.* 42. & cum Vntzero *in antidot. peſtil. lib.* 1. *diſt.* 6. *cauſ.* 2. peſtis venenum originem ſuam in mundi origine habuiſſe, & de corpore in corpus per contagium diſpergi ac propagari; ita ut ex horum ſententia nullo modo abſque contagii ſeminio peſtis irrepere poſſit. ſed hæc opinio pleriſque ex doctioribus non erit, ut exiſtimo, accepta, ſed potius alterari dicent omnes de novo aerem ad contrarias qualitates, & interdum corrumpi, atque eo pacto peſtem primum oriri. ergo quemadmodum qui primi peſte laborant abſque eo, quod ab aliis contagium contraxerint, illa afficiuntur, ſic dari poteſt peſtis genus, quod nullo modo contagio noxium ſit, ſed ſimpliciter à cauſſa aliqua alia antecedenti nobis communicetur. & ad id, quod Platerus & Vntzerus dicebant de contagii origine, objici poteſt, quod multi morbi ſunt contagioſi, non vero ſola peſtis; neque tamen videtur in aliis morbis poſſe habere locum contagii ſeminia ab his DD. adinventa.

23 Ad auctoritates autem in contrarium allatas dicendum videtur, partim non loqui de ſimplici peſte, ſed de febre peſtilenti, partim vero, immo vel omnes intelligi ſecundum plurimum. quod autem Cardanus dixerit, peſtilens, putridum, & contagioſum converti, cum non ſit unum accipere ſine alio, mi-
24 randum eſt, quia manifeſtiſſime convincitur falſitatis, cum pateat contagioſum ſæpiſſime peſtilens non eſſe, ut vel ipſi viles tonſores norunt, & notat etiam Mercat. *de morb. lib.* 3. *claſſ.* 1. *quæſt.* 176. *in fin.* nam Scabies, Phthiſis, Lues Venerea, Rabies, Lippitudo, & nonnullæ aliæ infirmitates, quæ maxime contagioſæ ſunt, non ſunt tamen peſtilentes. convincitur ulterius ex eo, quod omne peſtilens perniciosum
25 eſt, quia venenoſum & deleterium. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſſ. cap.* 10. idcirco illico atque popularis, ſeu Epidemicus morbus aliquis pernicioſus ſecundum plurimum evadit, peſtis dicitur. Liddel. Scot. *de febr. lib.* 3. *cap.* 1. non tamen omne contagioſum pernicioſum eſt, quia Scabies ut plurimum 26
ſalutaris morbus eſt, immo multo magis ſalutaris efficitur in peſtilenti tempore, utpote quæ poſſit à peſte hominem præſervare. Alexand. Bened. *lib. de febr. peſtil. c.* 6. Plater. *quæſt. Medic. Parad. cent. poſth. num.* 43. Ioubert. *de peſt. cap.* 15. Foreſt. *lib.* 6. *obſervat.* 24. *in ſchol.* ſed & ipſe Cardanus ſibimetipſi contradicere palam videtur, cum *lib.* 2. *contr. Med. tract.* 5. *contrad.* 4. dixerit: Sufficit ad hoc ut peſtilens ſit morbus, ut ſit Epidemicus, & pernecans, & hic poteſt eſſe ſine febre, cum ſit etiam ſine contagio. en igitur datur unum ſine alio, nempe peſtilens ſine contagio; non ergo neceſſarium videtur ad peſtis eſſentiam, ut contagioſa ſit. ſed utrum neceſſarium id ſit ad hunc effectum, ut privilegia peſtis ſu- 27
um locum habeant, cum diſtinctione reſponderem; quia ea privilegia, quæ cenſenda ſunt fuiſſe conceſſa ob id, quod reſpiciant periculum contagionis, ut quod citatus comparere non teneatur, ſi peſtis in eo loco vigeat, ad quem citatus fuerit. Pariſ. *de reſign. benef. lib.* 5. *quæſt.* 13. *num.* 68. & quod non teneatur comparere, etiamſi tantum tranſire debeat citatus per locum peſte infectum. Prævidell. *de peſt. par.* 7. *partic.* 2. *num.* 1. & alia hujuſmodi, omni procul dubio in peſte tantum contagioſa locum habere debent, non in ea, quæ contagio caret: cætera vero, quæ alios fines reſpiciunt, de quibus ſuprà, in quavis peſte, dummodo alia habeat requiſita veræ peſtis: 28
non enim dubium eſt, quod ceſſante fine, ob quem privilegia conceſſa ſunt, ceſſent etiam ipſa privilegia. Tiraquell. *in tract. ceſſ. cauſſ. par.* 1. *num.* 203.

Dubitari poteſt ulterius, an vera peſtis de neceſſi- 29
tate febrem adjunctam habere debeat, ad hoc ut prænominata privilegia ſuum locum habeant: nam in hoc variæ fuerunt opiniones, teſtantibus pleriſque, non modo non poſſe dari peſtem veram ſine febre, ſed ipſam peſtem per febrem definientibus; 30
quod longioribus præſtiterunt Andr. Gall. *de peſt. faſcic.* 4. Ant. Portus *ibid. lib.* 1. *cap.* 3. & Ludovicus Septal. *loco eodem lib.* 1. *cap.* 19. Maxime vero pro hac opinione faciunt Hipp. verba *in lib. de flat.* quæ ſic habent: Febrium duo genera, & unum quidem omnibus commune peſtis appellatur. patet autem auctores omnes, cum de peſte tractarunt, de ea inter febres mentionem habuiſſe, & ipſorum plures titulum de febre peſtilentiali inſcripſiſſe; quod tamen qua ex cauſſa præſtiterint non difficile eſt edocere, nimirum quia ut plurimum peſtis cum febre 31
adjuncta eſt; ſed non eſt idcirco omnino neceſſarium, ut ſemper cum febre ſit, quod ex Hipp. & Gal. auctoritate probarunt, qui ſententiam hanc tuentur. Bair. *cap.* 1. *de peste.* Manard. *epiſt. lib.* 2. *epiſt.* 1. Capivacc. *lib.* 6. *pract. cap.* 36. Oddus *de peſte cap.* 12. Petr. Salius *de febr. peſtil. c.* 5. Rudius *lib.* 3. *Art. Med. c.* 30. Ceſalp. *lib.* 3. *c.* 48. *&* 50. Hucher. *de febr. lib.* 4. *c.* 2. Mercat. *lib.* 7. *de febr. in præfation.* Liddel. Scot. *lib.* 3. *de febr. c.* 3. Diomed. Amic *de peſt. c.* 14. & alii relati per Septal. *lib.* 1. *de peſte c.* 4. qui & hoc ipſum, dum pro hac opinione diſputat, comprobat experientia, nonnullas peſtes enarrans, quæ abſque febre vagatæ ſunt.

Quinetiam ratio ad hoc adduci poteſt, quam af- 32
fert idem Liddel. *ibidem*, & eſt, quia non ſemper in peſte cor eſt primum patiens; quemadmodum e- 33
nim ex Venenis aliis nonnulla ſunt, quæ non primo

mo cor petunt, ſed aliam quamdam determinatam partem, ſic & ex venenis ab aere nobis communicatis ſunt, quæ alias partes, quam Cor primo obſident, ſic colica peſtilentialis viſa eſt, ſic & dyſenteriæ peſtilentiales; & alii hujuſmodi morbi à Corde remoti. Præterea ſi de eſſentia peſtis eſt febris, idem proculdubio eſſet febris peſtilens, ac peſtis, at peſtem eſſe quid generalius, quam febrem peſtilentem, concludunt auctores. Mercat. *de febr. lib.* 7. *capit.* 1. non eſt ergo neceſſarium, in peſte ſemper adeſſe febrem; quia abſque eo, quod cor afficiatur,
34 febris non fit, ſed peſtis fit abſque eo quod cor afficiatur ſaltem primo, & uno eodemque tempore cum parte primariò patiente, ergo peſtis poteſt eſſe abſque febre. Vtrum autem detur, aut dari poſſit febris intermittens, quæ peſtilens ſit, dubitant Medici. Salius *ſuprà loco cit.* in affirmativam ſententiam inclinat; plures in negativam, & præ cæteris Rudius, & Septalius *locis ſupra citatis.*

Ego non video, quid obſtet, quo minus eſſe poſſit febris intermittens peſtilens, ſi concedatur peſtem poſſe eſſe ſine omni febre. ego profectò hujuſmodi febres vidiſſe me certo certius affirmaverim, cum tertianas exquiſitas, breviſſimaſque, & non niſi ſeptem aut octo horarum ſpatio affligentes obſervaverim, cum tanta tamen vehementia, ut ſpiritum ægrotantibus in acceſſione intercluderent, mox ab ea per copioſiſſimum ſudorem vindicatos adeo languidos, ac viribus dejectis, & cum indicibili triſtitia permanſiſſe, ut admirationem non modicam incuterent; pulſus enim adeo tardi fiebant, ut nunquam alias; ac denique viderim has ipſas febres quarto paroxyſmo homines ſuſtuliſſe. hujus generis febris eam cenſui, ex qua licet multo ſerius ſublatus olim eſt Cinthius Clemens Pauli V. Medicus: mortuus enim eſt 27. & febris continua poſt 14 facta eſt, cum ante per octo tantum horas ex 48 affligeret, & cum iis, quæ recenſui ſymptomatibus. ſed ad penſum noſtrum, nam forte nunc non erat his locus.

Quid ergo dicendum, ubi peſtis abſque febre graſſaretur? an privilegia peſtis in hac, veluti in illa, quæ febrem comitem habet, locum habere debent? dicendum videtur, quod ſic, quia ſatis ſuperque eſt, ſi peſtis ſit pernicioſa, & habeat cæteras
35 conditiones, de quibus in hac quæſtione: nam cum ex alio quoque morbo quicunque ſit, contingat homines periclitari, non minus quam ex febre, & privilegia peſtis conceſſa fuerint omnia reſpectu ejus perniciei, & mortalitatis, ut ita dicam, abſque dubio quod etiamſi non adſit cum peſte febris, ea privilegia valere debent.

36 Cæterum cum peſtis, ut ſuperius ex Ripa dicebam, debeat eſſe gravis, & notabilis ad hoc ut privilegia ei conceſſa ſuum effectum habeant, idcirco præterquam quod ob id debet eſſe contagioſa, debet etiam eſſe pernicioſa, & plurimos rapiens, nempe majorem ægrotantium partem. Io. Marinell. *de peſte in reſponſ. ad primum argumentum*; nam etiamſi morbus popularis eſſet, & Epidemicus, habens cauſſam communem, & eſſet unà contagioſus, & febrem quoque comitem haberet, tamen ſi major pars eorum, qui ægrotarent, convaleſceret, aut non eſſet dicenda peſtis, ſed ſimpliciter Epidemia, quia non haberet adjunctam perniciem ut plurimum, & ſecundum plurimum, aut non eſſet dicenda gravis & notabilis, aut talis, ut ejus cauſſa prædicta privilegia permittenda eſſent executioni demandari.

Verumenimvero quamquam quæ dicta ſunt ſufficiunt ad hoc, ut peſtis gravis dicatur, tamen inter 37
graves peſtes una proculdubio altera gravior dicenda eſt, & quædam inter alias graviſſima. quæ gravitas deſumitur non modo ratione contagii, & perniciei, & reſpectu ſymptomatum magis aut minus horribilium, ſed etiam ratione cauſſæ, & ratione multitudinis morientium, & ratione brevitatis morbi, & ratione numeroſitatis locorum, quæ inficiuntur, & ratione longitudinis, & ratione indifferentiæ temporum, in quibus viget, & tandem ratione varietatis, & indifferentiæ ſpecierum, ſexuum, ætatum, temperamentorum, & hujuſmodi, quibus peſtis infeſta eſt. ratione enim cauſſæ gravior, & periculoſior ea peſtis eſt, quæ magis uni- 38
verſalem habet cauſſam. Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 50. nam licet aquæ putridæ, hiatus, & halitus cavernarum, & puteorum, & victus pravus, & aliæ nonnullæ cauſſæ his non abſimiles peſtem aliquando excitent, tamen periculoſior illa eſt, quæ ex aëre corru- 39
pto, utpote cauſſa communiori excitatur, ut ſupra dixi ex Foreſto. Duncan. Liddelius *lib.* 3. *de febr. cap.* 3, Rud. *lib.* 3. *art. Med. cap.* 30. nam alias cauſſas evitare quomodocumque licet, ſed hanc velint nolint animalia omnia admittere coguntur, cum illam inceſſanter inſpirent. ſi ergo venenatam, ac deleteriam acquirat qualitatem, quis non videt univerſa animalia ex ejus pernicie promptius, quam ex quavis alia cauſſa damni plurimum paſſura, & ſumma cum difficultate mortem evitatura? maxima ergo cum ratione nonnulli in peſtis definitione, cum propriiſſime accipitur, voluerunt addi, quod ſit morbus ex aëris corruptione originem habens, ut Auctor *libri definit. inter Gal. libros recenſiti*, & Savonaroll. *de febr. c.* 9. *rubr.* 1. Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 48. & inter Iuriſperitos Ripa, quem ſupra adduxi, hæc enim, quia inter omnes graviſſima eſt, idcirco peſtis nomen propriiſſime acceptæ ſibi vindicat.

Vnde idem Cæſalpin. nullas alias peſtes eo nomine dignatur, niſi quæ ab aëre fiunt venenato, alias enim Epidemias pernicioſas vocat. nos autem ad hunc effectum, de quo agimus, dum morbus ſit popularis & pernicioſus, peſtis nomine inſignimus.

Ratione contagii non modo gravior peſtis eſt, quæ cum contagio eſt ea, quæ eſt ſine contagio, ut dictum jam eſt, ſed quia non ſemper eadem eſt contagii vis. Lud. *lib.* 3. *ſupra citato cap. eodem.* nam aliquando, ut alias annuimus, ſola conſuetudine noxia eſt, & gravis quidem hæc eſt, ſed gravior multo, quæ etiam ipſo halitu inficit, graviſſima & pernicioſiſſima, quæ etiam intuitu, ſi modo tanta perniciés datur.

Ratione multitudinis locorum, qui peſte inficiun- 40
tur, eo gravior dicitur peſtis, quo plura loca inficit, & multo etiam gravior, ſi loca quoque, quæ difficulter, vel de raro admodum peſtem experiuntur, tunc temporis ea moleſtantur; ſi enim quod optimum eſt corrumpitur, quanto magis quod à bonitate recedit? ſunt enim quædam peſtes locis quibuſdam familiares, idcirco minus graves dicendæ, ac minus notabiles, quod uni tantum civitati, aut loco moleſtæ ſint, quia cauſſam minus communem ſortiuntur, ut quæ à prava ratione victus illius loci, & annonæ caritate eveniunt, aut quæ ex immunditie, & terræ hiatibus loco vicinis originem ducunt; aut etiam quæ ex quadam naturali aëris proprietate illius loci fiunt; ob has enim cauſſas quædam loca facilli-

cillime peſtem ſentiunt, ut Conſtantinopolis, & Æ-
41 gyptus tota, in quibus regionibus frequentiſſima eſt teſtibus Io. Leon. *ſuæ Africæ part.* 8. & Alpino *lib.* 1. *de Med. Ægypt. c.* 15. ſed & in ipſa Ægypto magis familiaris Cayro eſt, ut prædicti dicunt; item Delphenſis civitas ſingulis decem annis peſte corripitur, aſſerente id Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 9. Frequens quoque dicitur eſſe Pariſiis, Coloniæ, Famauguſtæ: in Cypro, Venetiis, & Anconæ in Italia, aliiſque in locis, & regionibus, in quibus raro, aut nunquam avellitur, ut teſtatur Scaliger contra Cardanum *lib.* 1. *exerc.* 32.

Contra vero aliis in locis nunquam viſa. Locris,
42 & Crotone peſtem nunquam fuiſſe moleſtam, teſtatur Plin. *lib.* 2. *c.* 96. Calecutam etiam ab ea ſemper fuiſſe immunem narrat Cardan. *lib.* 10. *de ſubtilit.* Alcmariam patriam ſuam Foreſtus *loco ſupra citato* non eſſe de facili peſti obnoxiam recitat. Itaque cum peſtis plura loca, & ea præcipue, quibus familiaris facile non eſt, immo quæ alias præ cæteris aeris ſalubritate gaudere ſolent, obſederit, graviſſima cenſenda eſt, qualis fuit quæ anno Domini 1335 oborta fuit, qua dimidiam pæne mortalium partem abſumptam fuiſſe tradunt, quod nulli loco, nulli civitati quantumvis ſalubri aere inſigni pepercerit.

Ratione durationis, peſtilentia magis aut minus
43 gravis dicitur: eſt enim quædam peſtis, quæ veluti incenſa quædam flamma exagitata velociſſimo impetu, ac veluti pertranſiens ab uno loco in alium, obvia quæcunque animalia proſternit, breviſſimo temporis ſpacio vigens ac ferociens. alia autem eſt, quæ per annos durat. longam autem, aut brevem cladem eſſe, dicebat Seneca *lib.* 6. *quæſt. c.* 28. prout vitia valuere. Plinius tamen *lib.* 2. *c.* 50. dicebat, obſerva-
44 tum fuiſſe peſtem non excedere tres menſes. Cardanus etiam *lib.* 2. *de ſubtil.* & Proſper Burgarutius *de peſte*, nullam peſtem ultra triennium ſævire affirmavit; ſed quemadmodum Plinii dictum ab experientiæ veritate eſt alieniſſimum, niſi reſtringarur ad id, quod ut plurimum fit, ita eadem experientia Cardani ſententiam falſitatis redarguit. Idcirco non immerito reprehenditur hic à Scaligero loco alias citato, qui in quibuſdam regionibus peſtem nunquam avelli ſcribit. de hoc vero peſtis genere non fuiſſe locutum Cardanum, dicere quiſquam poſſet.

Toloſæ tamen adventitiam peſtem ſeptennium perduraſſe, idem Scaliger narrat. Galenus etiam ſuo tempore, ut *quinto Meth. Meden. c.* 12. & *alibi* commemorat, peſtem longiſſimam fuiſſe expertus eſt. eam quoque, quæ anno 1348 incepit, quinque annis duraſſe teſtis eſt Guido Cauliacus, qui illo tempore in vivis degebat, ex quo repetit Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 14. & de qua loquitur Io. Boccat. *in ſuo in princ.* qui & ipſe eam multis annis pervagaſſe teſtatur. compluribus item annis eam peſtem duraſſe, quæ anno 1450 viguit, & ex qua vix tertia viventium pars ſuperſtes remanſit, firmant auctores nonnulli, & refertur à Foreſt. *loc. cit.* ea quoque peſtis, quæ à Britannia in omnem inferiorem Germaniam, Galliamque Belgicam graſſari cœpit anno Domini 1525 & ſudor Anglicus appellata, ſex annis duravit, Autumno potiſſimum pervagando. auctor Paræus *lib.* 21. *qui eſt de peſte. cap.* 5. anno præterea 1568. Genevæ per ſeptennium peſtem ſæviiſſe, refert Bodin. *lib.* 4. *Dæmonum. c.* 4. Quin etiam Valleſius *in ſeptimum Epidem. partic.* 78. per Hiſpaniam quindecim annis peſtem graſſantem nondum deſiiſſe ſcribit. ac profecto certum terminum durationis peſtilētiæ adſcribere, nullum habere poteſt reale fun-
damentum. nam quemadmodum circa morborum 45
peſtilentium naturam tot eſſe modos peſtis quot 46
tempora dicebat idem Cardan. *lib.* 2. *de ſubt.* & 2. *contr. Med. tract.* 5. *contr.* 4. ita & quoad durationem omnino variare exiſtimandum. neque enim dubium eſt, aerem unius loci citius vindicari à putrefactione, quam alterius; cujus rei cauſſam rejicit in ipſius aeris tenuitatem, ſeu craſſitiem. Hieron. de Manfred. *in lib. de homin. cap.* 6. ſic & ipſius aeris mutationes & alterationes inter ſe multum differre, credendum eſt, & pro majori aut minori receſſu à ſtatu naturali, magis aut minus perſeverare, & facilius aut difficilius ad ſuam naturam regredi.

Ratione porro indifferentiæ ſpecierum & indi- 47
viduorum, quæ peſte afficiuntur, tanto gravior eſt ipſa peſtis, quanto plures ſpecies & plura individua, ſexu, temperamento, ætate differentia, adoritur: pa-
tet enim peſtem quandoque non niſi certum genus, 48
aut certam animalium ſpeciem moleſtare, ut præ cæteris demonſtrat Diomed. Amic. *de peſt. cap.* 4. quod etiam elegantiſſime cecinit Hieron. Fracaſt. lib. 1. Syphil. his carminibus:

Nunc age non id te lateat, ſuper omnia miram
Naturam, & longe variam contagibus eſſe.
Solis nam ſæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem.
Interdum ſegetem, & ſata læta, annique labores
Corripuit, ſcabráque uſſit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit ſemina Tellus.
Interdum pœnas animalia ſola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipſis. memini ipſe malignam
Luxuriem vidiſſe anni, multoque madentem
Autumnum perflatum Auſtro, quo protinus omne
Caprigenum pecus è cunctis animantibus unum
Corruit, à ſtabulis lætas ad pabula paſtor
Ducebat, tum forte alta ſecurus in umbra
Dum caneret, tenuique gregem mulceret avena,
Ecce aliquam tuſſis ſubito irrequieta tenebat,
Nec longe via mortis erat, &c.

Cæterum omnium animalium piſces minime pe-
ſtem ſentire auctor eſt Ariſt. 8. *de hiſt. anim. cap.* 49
19. quin etiam addit Plinius *lib.* 9. *c.* 49. Morbos univerſa genera piſcium, ut cætera animalia etiā fera non accipimus ſentire. unde emanavit proverbium illud, *Piſce nil ſanius.* cujus rei rationem reddunt nonnulli, quod nullum aerem inſpirent, & quod aqua maris, in qua vivunt, non putreſcat. Santorell. *lib.* 6. *ſuæ Anteprax. c.* 22. ſed hæc poſterior ratio locum haberet in piſcibus in mari tantum degentibus, cum tamen credam, quod concluſio de omnibus indifferenter prolata ſit. Montuus *lib.* 7. *Haloſ. febr. cap.* 1. eandem attulit cauſſam, ſed ad inſtantiam, quæ fieri poterat, non reſpondit, nimirum quod piſces aerem attrahant, & reſpirent, ſed negare videtur, quod reſpirent, & Hipp. Gal. & Plinii auctoritatem nihili facere videtur. Ego pro vera admiſſa tantorum virorum ſententia, (nam negari non poteſt ſaltem nonnullos piſces reſpirare) Galen. 6. *de uſ. par. cap.* 9. Plinius *lib.* 9. *cap.* 7. Mercat. *de ſanit. & ejus conſervat. art.* 1. *quæſt.* 163. Rondelet. *de piſc. lib.* 3. *cap.* 11. (quamquam omnes voluit Hipp. reſpirare abſolute, inquiens: Neque enim natantia animalia ſine ſpiritu vivere poſſunt; quonam autem alio pacto cum illa commercium habeant, ſi non per aquam, & ex aqua ſpiritum attraherent?) dixerim, quod quamquam piſces aerem noſtrum reſpirationem attrahunt, is tamen ab ipſa aqua, per cujus me-

dium necessario pertransit, retunditur, & corrigitur, præcipue cum contraria qualitate id facere possit facillime, aere pestilenti semper calidiore sua natura reddito, unde ab Aquæ frigiditate illius intemperies emendatur. Adde quod si pisces respirant, tenuiorem, ac magis repurgatam aeris portionem ipsos attrahere ob meatuum angustiam naturalem, & ob prædictum transitum per aquæ medium necesse est; sed posse facillime aeris venenum ab aqua obtundi, admittit Ioub. in Aporym. *de pest. cap.* 2. ipse tamen Aristotelis dictum non omnimodam habere
50 veritatem credit, dum pisces quoque pestem experiri posse non tantum suo generi propriam, sed etiam ex nostro aere, & ex eadem caussa communi, qua cætera animalia ægrotant, concitatam existimat, dato etiam, quod nullo modo respirarent; crediderim tamen non esse Aristotelis dictum undequaque rejiciendum; licet ejus sententiam experientia falsam esse testetur Winrich. *de ort. monstr. cap.* 16. quam tamen tuetur acerrime contra Rondeletium Card. *lib. 6. de variet. cap.* 37. Sed ego restringerem hanc Aristotelis sententiam, quod non tam frequenter, nec tam facile, ut cætera animalia pestem experiantur; ad quod facit Plinii auctoritas supra relata. oporteret autem si æque ac cætera animalia pisces pestilentia laborarent, hoc aliquando patuisse ex numerosis ipsorum piscium cadaveribus aquis ipsis supernatantibus. quod tamen rarissime visum, ac prope nullum, qui id scriptis mandaverit, vidi, præter Iul. Obseq. *de Prodigiis apud Fortun. Fidel lib.* 1. *de relat. Med. cap.* 3. narrat enim hic, memoriæ proditum esse ad insulam Liparam piscium vim magnam exanimem aliquando in littus ejectam fuisse, quos Lipperenses comedentes in pestem inciderint; sed hæc ille inter prodigia narrat, aliàs tamen & paucula admodum conspiciuntur tempore pestilenti, auctore eodem Iouberto *ibid.* sed tamen pro Iouberto non parum urgeret Virgilii auctoritas 3 *Georgic.* qui pestem quandam describens ubi cuncta animantia ea infecta fuisse enarrasset, subdidit in hoc carmine:

Iam maris immensi prolem, & genus omne natantum
Littore in extremo ceu naufraga corpora fluctus
Proluit, insolitæ fugiunt in flumina phocæ.

Neque dicendum poetam sapientissimum id ignorasse, quod Aristoteles testatus de piscium natura fuerat, sed innuere potius veritatem rei voluisse. Aristotelis autem dictum interpretatur Diomed. Amic. *de pest. cap.* 4. quod piscibus nulla pestis propria sit, sed tamen possint ab universali peste infici. Cæterum quod ex Aeris nostri infectione pisces quoque infici possint, & pestem concipere, non indifferenter admitterem in omnibus: nam videretur ex mea sententia in mari degentes salsuginosisque aquis, aut in magnis rapidisque fluminibus viventes, iis qui in minoribus fluviis, neque rapiditate motus, neque bonitate aquarum insignibus commorantur, difficilius pestem sentire, quod etiam admittere videtur Diomed. Amic. *loco proxime allegato.*

Verumenimvero quoad alia quoque animalia pestis magis, aut minus familiaris esse solet. inter om-
51 nia autem canes, & mulos peste promptissime tentari dicunt omnes. Cæl. Rhod. *lib.* 17. *lect. Antiq. cap.* 28. quod etiam Poetarum pater Homerus non ignorasse se demonstravit, cum describens pestem in Græcos ab Apolline Chrysis Sacerdotis precibus immissam 1 Iliad. dicebat:

Mulos quidem primos invasit, & canes veloces.

Et fortasse illum imitati dehinc alii sunt, ut Lucr. lib. 6. de rer. Nat. in descript. pestis Atheniensis dicens:

—— Cum primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.

Et Ovid. 7. Metamorph. describens pestem Æginæ molestam sic exorditur:

Strage canum primo, &c.

non est autem verum, quod semper ita succedat, sed ut plurimum, nam in peste anni 1475. ut narrat Cardan. *in lib. Hipp. de Alim. lect.* 23. *tex.* 25. canes non solum non moriebantur, sed neque eo morbo corripiebantur, cum tamen equi maxime corriperentur, licet non morerentur.

Proxime à canibus pesti præ cæteris obnoxiæ videntur oves, & reddit ejus rei rationem Senec. *lib. 6. Quæst. Nat. cap.* 27. ab his autem cætera animalia, quæ his congenera videntur. quando tamen sævissima pestis est, omnia indifferenter corripiuntur, & intereunt, quod ut significarent tam Virgilius, quam Ovidius, nempe pestem, quam unusquisque eorum describit, atrocissimam fuisse, eam nulli animalium pepercisse dicunt; prior enim 3. Georg. in fin. id seq. carmine testatur:

Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoque Autumni incanduit æstu:
Et genus omne neci Pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitque lacus, infecit pabula tabo; &c.

Et Ovid. loco citato:

Strage canum primo, volucrumque aviumque boumque
Inque feris subiti deprensa potentia morbi est.
Concidere infœlix validos miratur Arator
Inter opus Tauros, medioque recumbere sulco;
Lanigeris gregibus balatus dantibus ægros
Sponte sua lanæque cadunt, & corpora tabent.
Acer equus quondam, magnæque in pulvere famæ
Degenerat, palmæ, veterumque oblitus honorum
Ad præsepe gemit morbo moriturus inerti.
Non aper irasci meminit, nec fidere cursu
Cerva, nec armentis incurrere fortibus Vrsi;
Omnia languor habet.

Quinetiam inter unam eandemque speciem, cum mitior pestis vagatur, individuorum aliqua cernitur differentia: inter homines enim est quando uno in
loco sæviens exteros omnes afficiat, cæteros autem 52
nequaquam, aut difficilius; ut Romæ sæviens Gallis molesta, Italis autem aut nullo modo, aut multo minus. Forest. *Obser. lib.* 6. *Obs.* 9. quod etiam Cardan. *lib.* 8. *de variet. cap.* 40. relatus à Schench. *lib. 6. tit. de pest.* confirmat his verbis: Cum essemus Basileæ biennio pestis eos solos afflixerat, qui essent Helvetii, adeo ut eo tempore vix unus aut alter, dictu mirum, Gallus, aut Italus obierit. Quin etiam aliquando pueros tantum adoritur, aliquando solum juvenes, interdum solas fœminas, alàis solos mares. Fracast. *lib.* 1. *de contag. cap.* 8. And. Gall. *de pest. fasc.* 3. *in princ.* Vt plurimum autem peste magis affliguntur plebeji, quam nobiles. Forest. *ubi supra* & Medici omnes; & ex Iureconsultis Prævidell. *p. ult. partic.* 15. *num.* 1. magis item juvenes, quam se-
nes. idem Forest. *ibid.* & est acceptissima opinio 53
experientia confirmata, notaturque à Plin. *lib.* 7. *nat. hist. c.* 50. à Rasi *de pest. c.* 1. ab Andr. Gall. *ubi sup.* & ab aliis omnibus. & inter Iureconf. à Præv. *de pest. p.* 3.

p. 3. partic. 17. num. 4. cum ergo pestis omnium animalium genus, & hominum indifferenter prosternit, tunc gravissima, atrocissima, & notabilissima est.

54 Dicitur præterea minus aut magis gravis pestis ratione indifferentiæ temporum, in quibus viget; minus enim gravis absque dubio, quæ aliquando remittit, ut facere plerumque solet per Hyemem, & Ver, quam quæ nunquam cedit, viget enim ut plurimum in Autumno, ut experientia constat, & notatum est à Med. Raf. *de pest.* Rorar. *contrad.* 2. *in Avic.* Septal. *de pest. lib. 2. c. ult.* & ex Iureconf. Carrar. *de Med. p. 3. n. 57.*

55 Insuper pestis eo gravior certe est, quo plures occidit: cum enim atrocissima est nulli parcit, sed tanquam fera inexorabilis obvia quæque animalia depascitur, & jure à Rip. *de pest. par.* 1. *partic.* 1.
56 *num.* 9. & à Prævid. *ubi alias part.* 3. *partic.* 13. *num.* 5. & à Foller. *numero* 92. & ex nostris à Langio *Ep. lib.* 6. *Epist.* 19. Pestis dicitur esse multo sævior ferro, hoc enim aliquibus parcit, & aliquando precibus, aut commota miseratione superatur, illa vero nequaquam: quod præcipue testantur pestes quædam atrocissimæ. decem millia hominum singulis diebus Romæ periisse Vespasiano imperante, refert ex Nicephoro Vntzer. *in antid. pest. lib.* 1. *p.* 1. *dist.* 2. *nu.* 1. qui addit ex Leonclavio Constantinopoli intra 4 menses 150 millia hominum absumpta. & quod etiam mirabilius est, tempore Carol. IV. Imp. trium annorum spatio inter quamplurima, & infinita propemodum hominum millia, centum viginti quatuor millia, & quatercentum viginti quatuor Franciscanos periisse; cujus rei fides apud auctorem esto. hæc ex Vntzero, alia autem exempla data opera prætermittam, sed præ omnibus gravissima ea pestis censenda est, quæ cum omnibus ante-
57 dictis conditionibus brevissimo quoque temporis spatio occidit, omnem locum remediis quibuscunque adimens, neque permittens ulla via, aut modo ægros subveniri; licet enim ut plurimum vera pestis septimam attingat, non tamen excedat. Ioub. *de pest. c.* 8. aliquando tamen quatriduo, ut ii morbi, de quibus Card. *in* 3. *lib. prognost. progn.* 1. aliquando triduo, interdum biduo, alias etiam cum perniciosissima est, eo ipso die quo prehendit, occidit. nam nonnulli intra viginti, aut etiam intra decem, immo & intra octo, & sex horarum spatium in domesticis negotiis succumbunt. Alex. Bened. *de febr. pest. c.* 1. Ioub. *ubi proxime* Forest. *lib.* 6. *obs.* 9. ipsi Medici aliquando inter invisendum ægrotos in opere ipso vitam relinquunt.

— Inque ipsos sæva medentes
Erumpit clades, obsuntque auctoribus artes.

ut Ovid. ubi aliàs, & Virgil. 3. Georg.

Quæsitæque nocent artes: cessere magistri,
Phyllyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus.

58 Recenset ex aliorum tamen testimonio Cardanus 5. *Aphorism.* pestem aliquando grassatam, in qua cum brevi momento sæpius homines sternutassent, statim concidebant animam exhalantes. refertur quoque à Valeriol. *lib.* 3. *locorum commun. c.* 18. quod in peste, quæ anno 1534 in Galliæ Narbonensis parte vigebat, homines loquentes ac sedentes, tanquam fulmine icti, statim peribant. ergo quanto plures harum conditionum simul concurrent, tanto magis perniciosa & notabilis pestis dicenda, quæ idcirco præ aliis privilegiis sibi à jure concessis uti permittatur.

SVMMARIVM.

1 *Signa futuræ pestis ex Cœlo.*
2 *Signa ex Aere.*
3 *Signa ex anni constitutione.*
4 *Signa ex iis quæ circa terram contingunt.*
5 *Signa præsentis pestis.*
6 *Contagio ut plurimum pesti adjuncta.*
7 *Pestes plures simul esse possunt.*
8 *Signa communia in omni peste.*
9 *Pestis caussæ.*
10 *Aer corruptus propria, & immediata caussa pestis.*

De signis futuræ, aut præsentis Pestis.

QVÆSTIO III.

Ponenda jam hic sunt signa nonnulla, ex quibus facile in cognitionem veniamus quando vigeat pestis. & quia nonnulla quoque pestem præcedere solent, idcirco hæc signa dupliciter dividamus, in ea nimirum, quæ præsagire solent futuram pestem, & in ea, quæ jam præsentem ostendunt. Vtraque autem à nostris auctoribus exquisitissime percurruntur, & vide si libet eos, quos in hujus tituli processu jam citavi. attulerunt etiam nonnulla Iureconsulti, ut Ripa, & Prævid. *loc. cit.* ego quia in hac parte brevis esse cupio, ex omnibus potiora, & majoris momenti seligam, & hic adscribam. hæc igitur partim sumuntur ab iis, quæ in cœlo, & aere fiunt, partim ab iis, quæ hic in ima terra apparent. In cœlo Astrologi considerant magnos Solis, & Lunæ defe- 1
ctus, conjunctiones infortunarum, malignarumque stellarum, aliosque earundem maleficos aspectus, hos enim semper pestem præcedere docent. in aere signa quæ notantur sunt cometarum genus omne, lampades ardentes, lanceæ, capræ saltantes, & aliæ 2
igneæ impressiones, quæ non nisi ex tempestate maxime intemperata, ac æstuosissima originem ducunt. Minatur quoque futuram pestem aer nebulosus, & pulverulentus, ac crassus, imbribus assiduis humectus, & Austrino vento indesinenter perflatus, quæ omnia adnotantur ab Ovid. *loc. sup. cit.* his carminib.

Principio cœlum spissa caligine Terras
Pressit, & ignavos conclusit nubibus æstus;
Dumque quater plenis explevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Lethiferis calidi spirarunt æstibus Austri.

Ex anni quoque tempestatibus pestis futura cogno- 3
scitur, nam si ad frigidum siccumq; tempus vernum æstas calida & humida subsequatur, aut annus totus pluviosus, & Austrinus extiterit, pestis expectari facile potest. ad hæc accedunt fulgura crebriora, & gravi odore insignia; quin inter pluendum ranunculæ, & alia quædam insecta semiformata ab aere unà cum rarioribus aquæ guttis descendunt, quæ manifestam ac consummatam ipsius aeris corruptionem demonstrant.

Circa terram autem & nos ipsos plura visuntur, 4
quæ nos de futura peste admonere possunt. Terræmotus inprimis maxime si magnus sit, aut frequens, qualis hisce diebus in Apulia fuit, ex cujus violentia multa oppida diruta sunt, & S. Severi urbs omnino destructa, unde sub ruinis nonnulla hominum millia periere, accidit autem die 30 Mensis Iulii hujus Anni 1627. De quo Terræmotu discursum edidit Io. Ant. Foglia Medicus Neapolitanus. Terræ item halitus, & vapores crassi, ac graviter olētes id ipsum præmonstrant, sicuti etiam Insectorum multitudo,

præcipue eorum,quæ ex magis putri materia ortum ducunt, ut Ranæ, & buffones; horum enim animalium multitudo non folum auget peftem, & per fe poteft etiam caufare peftem, ut ex Iureconfultis notat Ripa *de peft.* 1. *par. partic.* 1. *num.* 15. fed peftem portendit, ut notant Medici. eandem quoque portendunt carnes, & morticina quæque facillime putrefcentia, & alia his non diffimilia. Variolæ porro, & morbilli frequentiores non fine pravitatis indicio, frequentes item prægnantium abortus, & morbi quicunque facillime pravam naturam induentes, peftem præcedere folent. fed & bellum, & fames longa fi præcefferint, & fuperiora appareant, peftem proculdubio portendunt, cum aliis, quæ exquifitiffime percurrunt Medici, & vide peculiariter Foreftum, Septalium, Amicum, & præcitatos omnes.

5 Sed cum jam præfens peftis eft, manifeftiffimis fignis fe prodit. ipfa primum ratione animalia carentia cavernas fuas, & latibula relinquunt, aëris noxam illis in locis reclufi evitantia; Canes, & Lupi in rabiem aguntur, ipfa terræ affixa germina marcefcunt, panis, carnes, ova aeri expofita citiffime putrefiunt; veftium, & tegumentorũ genus omne humectum præter morem apparet, fitumque contrahit. domeftica animalia præ cæteris, fed & reliqua profternuntur, & in fumma omnia languor ac terror

6 habet, quem hominibus majorem facit contagionis fufpicio, quæ in quacunque pefte ut plurimum faltem locum habet; tunc enim ubi unus in una domo ægrotaverit, mox omnes in eadem domo fimiliter & vicinia ægrotant, & commoriuntur.

Sed fupra enarrata figna declarant aerem id vitium contraxiffe, & computruiffe, ipfamque peftem jam irrepfiffe; alia tamen funt præter hæc, quæ individuis ipfis communicatam effe infectionem denotant. quamquam vero non omnes peftes eofdem morbos, & accidentia fecum afferunt, ita ut ob id maxime inter fe fint diverfæ, immo in una eadem-

7 que tempeftate plures fimul peftes vagari poffunt, more & natura differentes. Vallef. *in tertium Epid. fect.* 3. *par.* 3. tamen id omnes peftes commune habent, ut ea correpti illico faciei colorem in palli-

8 dum aut lividum immutent, fpontanea gravique laffitudine detineantur, timore ac terrore corripiantur, & plerumque fyncope moleftentur ob aeris nempe in corpus irrepentis venenofitatem, fudoribus tenuibus, frigidis, ac diaphoreticis perfundantur, fœtorem anhelitus expirent, fanguinis ftillas è naribus emittant, carbunculis, anthracibus, bubonibus, in inguinibus, & fub alis, aut parotidibus tumoribus fcilicet in aurium radicibus peftis præfentiam atteftentur, quæ tamen omnes eruptiones, veluti etiam exanthemata omnia, & peticulæ colore livéntes, aut nigræ interdum poft apparitionem intro remeant. Vomitus etiam comparere folent putridorum humorum, graviterque olentium, & in fumma aut omnia, aut plura figna, & potiora eorum apparere folent, quæ fummam ac conclamatam humorum corruptionem atteftantur.

Reliquum autem erat, ut de cauffis peftis aliquid afferremus, quæ plures effe poffunt, multifque modis à Medicis confiderantur. ego quia de pefte abfolutum tractatum inftituere non debeo, fed de iis tantum mentionem habere, quæ ad ipfos Iureconfultos pertinere poffunt, cum de ea in ordine ad Le-

9 gale argumentum verba faciam, breviter dicam, cauffam peftis, ut omnes, qui de ea verba faciunt, pleniffime docuerunt, duplicem effe, fupernaturalem unam, naturalem alteram. fupernaturalem ipfum Deum effe non ambigendum, qui mortalium facinora vindici dextra hac ratione in hac vita ulcifcitur. hanc cauffam etiam ipfi Philofophi admittunt. Plutarch. *de ferm. num. vind.* & vide alios cit. *feq. lib. tit.* 1. *quæft.* 10. admittunt & omnes Medici, & ejus quoque mentionem habent Iureconfulti. Ripa *in fæpe cit. tract. de peft. par.* 1. *num.* 8. Prævidell. *ibid. par.* 1. *partic.* 7. *num.* 7.

Naturalis autem caufla eft aer putrefactus, qui 10 quidem magis conjuncta, & proxima cauffa eft peftis proprie dictæ, nam alias cauffas adductas, ut pravam victus rationem, halitus pravos, cloacarum penuriam, immunditiem, & alias his non diffimiles nunquam excitare peftem veram manifeftum ex fuperioribus eft primo, & per fe, nam aliquæ poffunt aerem corrumpendo etiam peftem veram excitare, fed erunt tunc remotiores cauffæ. fed qui hujufmodi cauffarum cenfum perlegere cupit, noftros auctores adeat, præcipue jam citatos, & præ cæteris And. Gall. *in fafc. de peft. fafcic.* 3. Septalium, Amicum, Portum, & alios omnes, & inter Iureconf. Rip. *p.* 1. *à num.* 10. *ad feqq.* & Prævid. *p. ult. partic.* 15. *nu.* 1.

SVMMARIVM.

1. *Peftilenti tempore non propriæ tantum falutis unufquifque fatagere debet, fed etiam alienæ.*
2. *Peftis ut plurimum habet adjunctum contagium.*
3. *In cura peftis à Deo inchoandum.*
4. *Cura præfervativa à pefte, in quo confiftat.*
5. *Aer præcipua peftis cauffa.*
6. *In pefte longe fugiendum, ac tarde redeundum.*
7. *Loci, & habitationis delectus.*
8. *Ignis in pefte mira vis.*
9. *Ciborum delectus.*
10. *Cibis pravis utentes pefte facillime corripiuntur.*
11. *Peftis tempore confert plurimum comedere.*
12. *Pauci bibuli peftis tempore periclitantur.*
13. *Somni confideratio in pefte.*
14. *Corpus in pefte incrementis liberum fit oportet.*
15. *Coitus maxime noxius tempore peftis.*
16. *Exercitium quale conveniat tempore peftis.*
17. *In peftilenti tempore refpirationis neceffitatem quanto minus fieri poffit, habere oportet.*
18. *Animi paffiones quomodo regendæ tempore peftis.*
19. *Meticulofi præ omnibus peftem incurrunt.*
20. *Muficæ vis in pefte.*
21. *Ad Magiftratus quæ agere pertineat.*
22. *Mortuorum cadavera citiffime fepelienda.*
23. *Cloacæ liberæ effe debent.*
24. *Pefte infecti ab aliis fegregandi.*
25. *Pefte infectus an poffit per vim expelli ex civitate, fi malit in domo includi.*
26. *Advenæ ex fufpecto loco accedentes ad urbem arcendi.*
27. *Quot diebus debeat fumi experientia in Advenis, an fani fint, nec ne.*
28. *Medici quales eligendi tempore peftis.*
29. *Supellectilia eorum, qui ex pefte obeunt, venalia exponenda non funt.*
30. *Balneis tempore peftis interdicendum.*
31. *Paræi admonitio circa vefpillones, & impios quofdam homines peftis tempore.*
32. *Putridæ carnes, & pifces corrupti non vendendi.*
33. *Qui ægris aliquo modo miniftrant per aliquam notam ab aliis fecernendi.*
34. *Lemnii confilium tempore peftis.*

De

De cura præservativa à Peste.

Quæstio IV.

1 IN pestilenti tempore non modo propriæ sanitatis unusquisque satagere debet, sed etiam alienæ, quanto plures enim morbo corripiuntur, tanto evidentius imminet unicuique propriæ vitæ periculum.

2 Quia cum pestis secundum plurimum, ut sæpe jam dictum est, adjunctum secum habeat contagium, facili negotio ab uno individuo in aliud pertransit, nam facile est vicino aut concive infecto, alium vicinum & concivem infici. ea igitur de re unusquisque per semetipsum, sed Magistratus præcipue, & qui Iustitiam populis ministrant, in hoc totis nervis ac viribus incumbere debent, ut contagium omni modo arceatur, vel saltem prohibeatur, ne ulterius serpat, & ut facilius hi noscant, quibus tunc interdicere concivibus, & habitatoribus, subditisque conveniat, quæ facere, quæ omittere necesse sit, hæc quæ sequuntur in mentem sibi redigant, quorum etiam plurima animadvertat quisquis propriæ salutis zelo tenetur, & ea, quæ ad se pertinent, inviolabiliter observet. Neque miretur quisquam, quod in hoc titulo hanc partem, quæ primo intuitu omnino medica videtur, non prætermiserim, quia in hac ipsa parte multa sunt, quæ scitu, & executione necessaria sunt ipsis Iurisconsultis, unde etiam ii, qui inter eos de peste tractarunt, eam intactam minime reliquerunt, ut Ripa, & Prævidellus, & post hos Follerius. Ergo antea doceamus, quæ ad unumquemque hominem peculiariter scire pertinent, mox quæ ad Magistratus, publicasque nonnullas personas spectant, detegamus.

3 Ante omnia à Deo inchoandum, quem supplicationibus, ac sacrificiis pura mente oblatis placandum esse certum est, id enim summum tanto malo censerem remedium, cum ab eo, nec absque eo unquam pestis mortales adoriatur. ita faciendum suadent Medici omnes præcitati, necnon etiam Iureconsulti. Rip. *par. ult. partic. ult.* Prævidel!. *par.* 4. *partic.* 3. *num.* 1. & 2. hæc enim agentes, quis scit, si convertatur, & ignoscat Deus, & revertatur à furore iræ suæ, & non peribimus, ut Ionæ habetur *cap.* 3. *vers.* 9.

4 Sciendum post hæc, quod universa cura præservativa à peste, consistit in recto, & convenienti usu sex rerum non naturalium, inter quas præcipuum locum obtinet, maxime tempore pestilenti ipse aër qui nos

5 ambit, hic enim, ut toties inculcavi, tunc præcipua caussa morbi est; quæ si removeatur, facillime & ipse morbus removetur, & mors evitatur. à peste igitur unusquisque se immunem servabit, si ab aëre pesti-

6 lenti longe aufugiat, tritum enim est, quod jactatur, cito, ac longe fuge, & tarde redi, ut omnes Medici concludunt, Bened. *de pestil. febr. cap.* 6. Paschal. *lib.* 2. *pract. cap.* 9. Andr. Gal. *de pest. fasc.* 5. Ioub. *de pest. cap.* 10. Forest, *lib.* 6. *obs.* 15. & ex Iureconsultis Ripa *ubi sæpe par. penult. num.* 53. sed quibusnam fugere liceat, quibus vero non, declarat Vntzer. *lib.* 1. *Antidot. pestil. distinct.* 3. *med.* 2. si ergo hoc

7 fieri non possit, locus eligendus est in civitate elatior, à ventis maxime perflatus, ad Orientem, aut Septentrionem vergens, dummodo venti ab ea parte non spirent, in qua pestilentia viget.

Locus hic neque mortuorum cœmeteria, neque sentinas, neque cloacas, neque sterquilinia, neque stagnantes aquas, aut paludes, neque hortos, neque arborum nonnullarum multitudinem, ut præcipue Ficus sunt, & Nuces, & Taxus, & Savina, veluti Ras. 30. *contin. tract.* 3. *cap.* 1. admonet, non modo prope se non habeat, sed neque adeo parum distantes, ut facile tetri vapores, & caligines ab iis exhalantes habitationem inficere possint; notant horum plurima Alex. Bened. & cæteri Med. supra cit. quibus addit Georg. Pictor. *de conserv. valet. dial.* 2. nonnullas herbas, nempe Elleborum, Erucam, & Brassicam, quarum herbarum, & arborum umbram cæteris herbis adeo noxiam dicit, ut comestæ à bestiis noxiæ etiam ipsæ evadant. Noxia etiam mirum in modum ea loca sunt, quæ aquas vicinas habent, in quibus Linum, Canabis, Spartum, & hujusmodi res macerari solent, teste eodem Alex. Bened. & experientia ipsa. Vbi autem tales locos seligere non concedatur, aër ipse propriæ domus variis ingeniis alterandus, & emendandus.

Focus imprimis assiduo, & perenni luceat igne, cujus tanta vis in peste, ut Hipp. quemadmodum 8 notissimum est, hoc uno remedio pestem aliquando Athenis abegerit, & Acron eodem auxilio Agrigentum ab eadem calamitate liberaverit. in ignem si fieri possit, odoramenta nonnulla injiciantur juxta temporis qualitatem. Fenestræ versus Meridiem, aut eam partem versus, in qua pestis maxime viget, perpetuo occlusæ sint, & portæ etiam, & aperturæ omnes obstruantur, per quas Auster, aut alius quivis noxius ventorum flatus subire possit. Æstate floribus odoriferis, aquis item odoriferis destillatis, & aceto rosaceo pavimenta irrorentur, dummodo flores corruptionem generare non valeant cum putrefiunt. ab ea quoque parte, in qua vicini peste infecti jacent, aër quantum fieri potest abdicandus; quin etiam consilio doctorum hominum nec canes, nec feles, aliave domestica animalia, ex vicinis ædibus in proprias commeare, neque propria in vicinas permittenda: hæc enim innoxie aliquando pestem circumferunt. si quando autem extra domum exire contingat, hora diei seligatur matutina post Solis ortum, cum jam ipsius splendore omnia illustrata sunt. calor nimius, aut frigus superfluum, aer caliginosus, venti, nubes omnino evitentur. conventus, & hominum frequentiæ ac cœtus fugiantur, nec indifferenter, aut temere unusquisq; in domum, aut colloquium admittatur. Non minor debet esse ciborum delectus, qui optimi nutrimenti sint oportet, & 9 concoctu faciles, ac cane pejus & angue ii evitentur, qui facile corrumpuntur, seu qui pravi succi sunt, vel difficilis concoctionis existunt; qui enim hisce cibis utuntur omnium Medicorum sententia facilius peste corripiuntur, nec id ipsum siluerunt ipsi Iure- 10 consulti. Ripa *ubi alias par.* 1. *num.* 16. & *par.* 3. *nu.* 9. Prævidell. *ibid. par. ult. partic.* 15. *num.* 1. Confert tamen tunc temporis plurimum comedere, non ita 11 tamen, ut cruditates generentur; longum enim jejunium, aut præter morem toleratum summopere obesse notum est, contra vero adnotatum est ab expertissimis Medicis, ventri & gulæ indulgentes minus cæteris peste tentari. Plater. *Cent. post. quæst. Med. Parad. num.* 43. Forest. *lib.* 6. *obs.* 9. quinetiam ipsi jam peste ægrotantes cogendi sunt ad plurimum cibum assumendum ex Gal. consilio *in* 3. *de morb. vulg. par.* 5. *tex.* 81. nam evadere dicebat promptius eos, qui strenue ac viriliter in assumendis cibis se gerunt, sibimetipsis vim inferentes, quod etiam ex eo

repetit Raſ. 30. *contin. tract.* 13. *cap.* 1. Qualitates autem ciborum in particulari enarrare hic non eſt neceſſarium, ſed qui id exquiſitius notum habere deſiderat, conſulat ſupracitatos doctores de ea re accuratiſſime pertractantes. illud unum hic mentione dignum eſt, quod ex Mizald. Vntzer.*lib.* 1. *Antid. peſtil. par.* 2. *diſt.* 3.*med.quint. num.*2.& ille ex Antonio Ludovico refert,Lampretas nimirum tempore peſtis frequenter comeſtas innata vi contra tam diram luem maxime efficaces haberi.

Potus ſit vinum, ſi uſus fert, æſtate pauciferum, odoris jucundi, mediocris potentiæ,ac ſimiliter ſuave, & quoad quantitatem potus, proculdubio non debet eſſe ſuperflua. non multum ergo bibendum, licet Savonar.*de febrib.cap.*9.*rubr.*1. notaſſe ſe dicat in tribus, aut quatuor peſtilentiis, quod pauci bibuli perirent.

12 Notandum autem ex Vntzero *ubi ſuprà*, Aquam vitæ tempore peſtilenti omnino noxiam eſſe, neque abſque ratione, cum Hepar & ſanguinem incendat, & humores acuat, & exurat. immo laudat,ut publico Magiſtratuum decreto ejus uſus abdicetur. quod ſi aqua bibenda ſit,ea ſit puriſſima,leviſſima,tenuiſſima, nullo odore, aut ſapore dotata, fontana, aut ciſternalis, quarum utramque, dummodo cæteris conditionibus non deſtituatur, bonam exiſtimo, licet ſciam inter Medicos de principatu bonitatis eſſe contentionem. Plerique Hipp. ſequi ſe putant, ſi pluvialem præferant. alii fontanam malunt,cujus opinionis fuit Andr. Thurin. Piſcien. Reg. Galliarum, & mox duorum ſummorum Pontificum Medicus, qui libellum etiam de ea re conſcripſit, & Epiph. Ferd. *lib.* 1. *Theor.* 13. ſed, ut dixi, ex mea ſententia utraque in uſum convocari poteſt.

13 In ſomno quoque eadem moderatio ſervanda, & diurnus maxime evitandus. ſed & ſuperflua vigilia officere cenſetur non immerito,quod corpus aptius facilè reddat ad concipiendum morbum; quod ut magis magiſque evitetur, quotidie ipſum ab excre-
14 mentis congeſtis liberare ſtudendum,quod ſi ſponte id non ſuccedat, leviori aliquo leniente, aut potius ipſis cibariis alvum mollientibus id procuretur; fortia enim, & frequentius uſurpata medicamenta abdicanda.

15 Coitus ab univerſis Medicis mirum in modum vituperatur, quod etiam à Iureconſultis particulariter animadvertitur.Ripa *par.ult.partic.*1.*num.*9.& Prævidell.*par.ult.partic.*15.*num.*4. ab eo ergo non modo in parte, ſed in totum abſtinendum; Vnde non ex timore ſolum contagionis arcendæ ſunt meretrices tempore peſtis ex civitate,ut voluit Ripa *de peſt. par.*3.*partic.*1.*num.* 163. ſed etiam quia incitamentum ſunt ad opera venerea, à quibus tunc temporis ſummum in modum, ut dixi,abſtinendum. in cæte-
16 ris mediocritas laudatur, quemadmodum etiam in exercitio: nam ſi excedat maxime damnatur, tum quia ſanguinem magnopere calefacit,& acuit,atque ad febrem diſponit, tum quia poros rarefaciendo, & majorem reſpirandi neceſſitatem faciens, in cauſſa eſt, ut multo plus circumambientis aëris in corpus ſubeat, quam oporteat, cum in peſtilenti conſtitutione maxime conferat, quanto minus fieri po-
17 teſt, reſpirationis neceſſitatem augere. Hippocr, *de Nat.Humana*, quod aer corruptus quanto minus inſpiratur, tanto minus noceat.

18 In animi denique paſſionibus moderandis unuſquiſque diligens ſit oportet.Metus præ omnibus, & triſtitia abdicanda: notatum enim, & refertur à Platero, & à Foreſto *locis ſupra citatis*, Meticuloſos præ omnibus peſtem facile incurrere, quod etiam inter 19
Iureconſultos innuere videtur Ripa *par.* 1. *num.* 15. omnino ergo prohibenda cogitatio de mortuis, & ægrotantibus. Hieron.de Manfred. *de Hom.lib.* 1. *capite ult. in fin.* neque de morte timendum, niſi in ordine ad animæ ſalutem. in Deo ſperandum etiamſi occideret nos, ut ſanctiſſimus Iob dicebat *capite* 13. *verſic.* 15. gaudendum cuique eſſe ſuadent Medici, & adnotat etiam ex Iureconſultis Ripa *part.* 3. *partic.* 1. *numero* 153. cum paucis, ſed honeſtis amicis hilariter vivendum, Muſicis, ac Melodiis vacare conducit, cum ſola aliquando Muſicæ vi peſtis ſublata fuerit, teſte Plu- 20
tarch. *in lib. de Muſic. in fin.* quod etiam Vair. *lib.* 2. *de faſcin. capite* 11. ex Pauſania adnotavit, ut ex ipſo adnotat Vntzer. *in antid. peſtil. libro* 1. *part.* 2. *diſtinct.* 3. *med.* 5. *num.* 6. & cum his omnibus mundus cultus corporis eligendus, ac veſtes ſæpius immutandæ.

Verumtamen ad ea jam veniamus, quæ ad Ma- 21
giſtratus pertinent. hi curare debent maxime, ut Civitas ab immunditiis undequaque libera exiſtat, & aeris corruptione præſente luculentos ignes vicatim accendi jubeant ex lignis, ſi fieri poſſit, odoriferis, ut cupreſſo, & Iunipero, ſin minus ex vitium ſarmentis, aut ex lignis quernis, quæ putrida jam, & emortua non ſint, aut ſitum contraxerint, vel prope paludes, ſtagnanteſque aquas diū jacuerint, aut pluvia, vel quoquo modo humecta ſint.

Mortuorum cadavera quam citiſſime ſepulchris 22
mandari, & alte defodi curent, quia citiſſime putreſcunt. Paræus *lib.* 21. *capite* 10. & præcipue à cadaveribus brutorum, ſi quæ peſte tentantur, omnino civitatem repurgare; quamquam ubi peſtis bruta etiam moleſtet, conferret ex mea ſententia ea omnino à civitate amovere, & expellere antequam inficiantur. unde Paræus *ubi ſupra* occidi omnia jubet præcipue feles & canes, & alia domeſtica animalia, quibus præ cæteris connumerandi ſunt porci, quia eorum excrementa aerem venenoſum maxime reddunt, ut ſcribit Georgius Pict. *de conſervanda ſanit. dial.* 2. cloacas libe- 23
ras eſſe jubeant, ac ſi ad repurgandam civitatem non ſufficiant, novas conſtruendas curent. Peſte 24
infectos ab aliis quantum fieri poteſt ſegregent, aut eos in propria domo, ut fieri alicubi ſolet, portis muro obductis, vel obſignatis, retinendos, aut in locum ad eam rem deſtinatum aſportandos curantes. ita faciendum admonent ipſi Medici, & præ cæteris Maſſa *de febr. peſtil. tract.* 2. *cap.* 1. Paræus *lib.* 21. *capite* 10. Ceſalpin. *lib.* 3. *cap.* 52. Septal. *lib.* 4. *de peſt. cap.* 6. Vntzerus *in Antidot. peſtil. lib.* 1. *diſtinct.* 2. & ex Iureconſultis Ripa *part. ultim. partic.* 1. *num.* 3. utrum autem 25
per vim expelli poſſit quis ex civitate, ſi malit in domo includi, decidit idem Ripa *ibidem numero* 4.

Sed & maxima cura arcendi ſunt advenæ om- 26
nes, qui à peſtilenti loco veniunt, vel undecumque dummodo ſanitatis teſtimonium ſecum non habeant, ne in civitatem intromittantur, antequam per aliquot dies experientia ſumatur eorum ſanitatis. Ceſalpin. *lib.* 3. *cap.* 52. Septal. *lib.* 4. *cap.* 7. & ex Iuriſperitis Prævidell. *par.* 4. *partic.* 21. & Foller. *in appar. ad inſtruct. Vrban. numer.* 171. quantum autem debeat eſſe hoc dierum ſpa-

ſpatium à Iureconſultis deciſum non invenio. conſuetudo eſt quadraginta dierum, de qua teſtatur Septalius *ubi ſuprà*: & hunc ipſum terminum deſiderat Ceſalpinus *ubi ſuprà*. ſed Septalius putat, atque contendit, eſſe juſto longiorem: palam enim eſt, inquit ille, quod accedentes ad locum ſanum vel habent intra ſe Peſtis contagium, vel extra; nempe quia per contactum externa membra ſeminia peſtis retinuerunt. ſi habeant intus, impoſſibile eſt per tot dies venenum tam atrox & exitiale abſque eo, quod ullam de ſe ſignificationem præbeat, latitare; ſi extra, hoc facile poteſt emendari per corporis mundationem, & lotionem ex aceto, aliiſque ad rem facientibus, per raſuram omnium pilorum, per veſtium commutationem, & hujuſmodi. reſtringit etiam hunc terminum Maſſa *ubi ſuprà* ad plus minus pro infectionis majori, vel minori ſuſpicione. Sed in his cum ſecuritate, non cum conjecturis agendum.

28 Præterea Medicos, Chriſtiana pietate & ſapientia inſignes, in ægrorum curam deſtinent, quemadmodum etiam expertiſſimos Chirurgos, non quales ut plurimum nunc eam artem exercent, audacia & temeritate, necnon etiam craſſa ignorantia notandos, & qui vix tonſtrinam exercere norunt.

29 Supellectilia, & tegumenta, veſteſque eorum, qui peſte perierint, venales exponi non permittant, ſed omnia igni mandanda præcipiant, quæ fomitem, & ſeminia morbi conſervare facile poſſunt, ut lineæ ſunt & laneæ veſtes, & his ſimilia, quod admonere non reliquerunt Medici ſupra citati, Paræus, Septalius, Ceſalpinus, Vntzerus, & alii, necnon etiam Iureconſulti Ripa *loco citato numero* 43. ſed mirum videtur quod narrat Alpin. *lib*. 1. *de Medic. Ægypt. cap*. 17. nimirum quod tegumenta & ſupellectilia eorum, qui peſte ibi laboraverint, etiamſi alias contagium retineant, tamen menſe Iunio omne contagium exuere, & illis tuto uti quemlibet poſſe. Quæri autem hic poſſet, cur veſtes eorum, qui peſte corripiuntur, & ab ea immunes evadunt, non afficiant tangentes contagio, ut veſtes, aliaque tegumenta eorum, qui peſte moriuntur. Sed ad hoc alias.

Quæ vero merces admitti tuto poſſint, quæ non, docet exquiſitiſſime Maſſa *ubi ſupr. tract*. 2. *c*. 1. docetque nullum Frumenti genus, nec aromatum, neque fructuum, neque carnium quarumcumque dummodo putrere non incipiant, neque Vina, neque acetum, neque oleum ſuſpicionem ullam habere, quia talia contagium non ſuſcipiunt. præ omnibus autem tutiſſima ſunt metalla omnia. ſed ſi quæ ſaccula, aut tegumenta, vel funes, & hujuſmodi alia cum his juncta fuerint, omnia comburenda præcipit. nam quæcumque ex lino, canabe, ſparto, cotone, lana, bombace, pilis, vellere, ſerico, plumis, & hujuſmodi rebus conficiuntur, facile infectionem ſuſcipiunt. quibus addenda quæ ex arundinulis, juncis, & hujus generis materia componuntur. de his inter Iureconſultos Follerius, quibus non multa fides eſt adhibenda, cum loquatur de his, quæ ad ipſum non pertinent.

Quoad receptionem Epiſtolarum, multis uti debere nos cautelis, admonet Salvian. *Variar. lect. lib*. 1. *c*. 7. quod charta facillime infectionem ſuſcipiat, & retineat. itaque & circa hoc peculiaris diligentia adhibenda, ut ſuffitibus, antequam legendas litteras ſuſcipiamus, eas repurgemus, & liquoribus etiam nonnullis imbuamus, aliiſque cautelis utamur ab ipſo Salviano conſcriptis.

Balneis porro, ſi quæ publica extant, interdicere 30
Magiſtratus oportet, cum qui iis utuntur Peſtem facillime concipiant, ut adnotant Raſis 30. *contin. tract*. 13. *cap*. 1. Ioub. *de peſt. cap*. 9. Andr. Gall. *de peſt. faſcic*. 3. *in principio*. Plater. *quæſt. Medic. Parad. centur. poſth. quæſt*. 43. Paræus *de peſte cap*. 10. & alii. quare iis unuſquiſque pro poſſe abſtineat.

Cæterum idem Paræus in his recenſendis diligen- 31
tiſſimus, admonebat quoque Iudices & Magiſtratus, ut maximopere animum adverterent ad impios quoſdam veſpillones, & alios hujus farinæ homines, qui, ut ex majori ægrotantium ac morientium copia plura congerant, ſibique acquirant, per linimenta quædam, oſtiorum annulis & peſſulis aliiſque locis illita, peſtis contagium in ſanos transferunt, aut alia malitia utentes, mortuorum ſupellectilem in ſanas domos comportant, milleque aliis ingeniis inexpiabili impietate peſtem propagant. quod non ſemel tantum aut bis, ſed multoties eveniſſe conſtat, ut ſuperiori quæſtione dixi.

Curent etiam iidem Magiſtratus, ne putridæ car- 32
nes, & olidi ac ſemiputrefacti Piſces veneant, ſed eas, eoſque quamprimum putrere inceperint abjiciendos curent, ne ex eorum comeſtione vulgus pravis humoribus congeſtis facilè peſtem concipiat, quod prudenter præter Medicos admonet ex Legumperitis Ripa *ubi alias*. quin etiam, quia contingit cum ægrotantibus utentes innoxie aliquando 33
peſtem circumferre, ut ſunt Miniſtri omnes, Sacerdotes, Medici, Chirurgi, Barbitonſores, Pharmacopolæ, Veſpillones, Obſtetrices, & aliæ perſonæ, non permittendus quiſquam eorum eſt in publicum exire, niſi aliqua conſpicua nota ſe notum unicuique faciat, ut poſſint alii ejus evitare occurſum, & allocutionem.

Cuſtodes etiam portarum conſtituantur, qui advenas peſte infectos, aut de peſte ſuſpectos, aut etiam qui bullettinum ſanitatis ſecum non habent, à civitate & loco repellant & arceant. ſed de cuſtodibus portarum tempore peſtis, & de bullettinorum qualitate, & aliis ad hæc pertinentibus qui plura ſcire cupit, ex Iureconſultis adeat Ripam *par*. 3. *partic*. 2. *per totam*. Follerium *ubi ſuprà*.

Denique non inane conſilium cenſendum, quod ex Levino Lemnio refert Paræus *ubi ſæpe*, & lau- 34
datur ab Vntzero *ubi alias lib*. 1. *par*. 2. *diſt*. 3. *num*. 2. nimirum quod murales cannæ, & machinæ tormentariæ, pulvere bombardico repletæ, abſque globis ſub diei noctiſque crepuſculis explodantur: eorum enim ictu ac vehementia impulſus aer exagitatur, & ea agitatione repurgatur; præterquam quod etiam ipſius bombardici pulveris qualitate alteratur & exſiccatur, adjuncta maxime ipſius ignis virtute. hæc & alia permulta ad Magiſtratus pertinent, quæ ſi quis luculentius enarrata deſiderat, ex noſtris conſulat Paræum, Vntzerum, & præ omnibus Septalium *lib*. 4. & ex Iureconſultis Ripam, & Prævidell. & Follerium *locis citatis*.

PARS SECVNDA

De Contagio.

SVMMARIVM.

1 *Contagium quid.*
2 *Contagium triplex.*
3 *Morbus contagioſus quis.*
4 *Contagioſus morbus duplex.*
5 *Contagioſi morbi benignæ naturæ, ſeu contra.*
6 *Scabies quid.*
7 *Lepra quid.*
8 *Elephanthiaſis quid.*
9 *Alopecia eſt particularis quædam Lepra.*
10 *Achores quid.*
11 *Lippitudo quid.*
12 *Tabes eſt ulcus Pulmonis.*
13 *Febris Hectica quid.*
14 *Lues venerea, ſive Gallicus morbus quid.*
15 *Febris quid ſit.*

Quid ſit Contagium, quid, & quotuplex contagioſus Morbus.

QVÆSTIO V.

QVibus ex cauſſis inter Legales materias etiam de contagio verba facere operæ pretium duxerim, in principio hujus tituli no-
1 tum feci; dicam ergo jam quid ſit Contagium, & quid, & quotuplex contagioſus morbus. Contagium aliàs eſſe dixi infectionem tranſeuntem ab uno individuo in aliud. Mercatus autem *lib.* 3. *de Morbis p.* 1. *cl.* 1. *q.* 176. *num.* 11. dixit, Contagium eſſe id, quod alteri ab altero præſtatur dum
2 paſſum fiat ejuſdem ſpeciei cum agente. dixi etiam illud eſſe triplex, immediatum, quod ex ſimplici atque immediato contactu fit duorum corporum animatorum. Secundum per fomitem, & eſt mediati prima ſpecies, nempe inanimatæ cujuſdam rei, & contagii ſemina retinentis, ut veſtes ſunt, ſupellectilia, & hujuſmodi. Tertium, quod eſt ſecunda ſpecies mediati, fit mediante Aëre inſpirato, qui ab uno individuo expiratus, quod jam infectum eſt, ab alio inſpiratur, unde ex inquinamento prioris per illum Aërem exſpiratum inquinatur poſterius. Mor-
3 bus autem qui contagioſus eſt, dicitur morbus per contagium communicabilis uno, vel pluribus ex ſu-
4 pra commemoratis modis. Eſt autem contagioſus morbus duplex, nam quidam eſt benignæ naturæ, in quantum vitæ nequaquam inſidiatur, ſaltem non manifeſte, aut non tam ſubitaneam affert perniciem, licet temporis diuturnitate non niſi cum vitæ præjudicio afficiat. alius eſt malignæ Naturæ, ut qui vitam facili negotio, ac manifeſte, & evidenter eripiat. morbi prioris claſſis ex humorum putredine habent quidem originem, non tamen conſummata, ſed magnæ activitati juncta; poſterioris etiam venenata qualitate participant. in priori cenſu ſunt Scabies, & ejus ſpecies omnes, Strumæ de quibus vide Zacutum Medicum doctiſſimum *lib.* 1. *de Med. princ. hiſt. cap. vel hiſt.* 84. *in comm.* Tinea pue-
5 rorum, Alopecia dicta, eorumdemque achores, & favi, lippitudo, vel Ophthalmia Græcis, ulcera quædam maligna, ſimplex febris, nam, ut teſtatur Fracaſt. *lib.* 2. *de Contag. cap.* 1. nonnullæ febres ſunt contagioſæ, cum tamen ſint ut plurimum ſalubres. In poſteriori cenſu ſunt Rabies, Morbilli, & Variolæ, & ipſa peſtis. quamquam morbilli, & Variolæ interdum nulla pravitate infeſtæ videantur, aliàs tamen peſtilentes evadunt, & cum multiplicantur, ipſam peſtem portendunt, ut omnes, qui de peſte ſcripſerunt, fatentur in capp. de ſignis prognoſticantibus futuram peſtem. Sunt tamen alii morbi Medii jure vocandi, quod neque perniciem illico afferant, neque tamen vitæ omnino parcant, ſed procraſtinantes locum remediis concedunt. hujuſmodi ſunt Lepra, ejuſq; genera omnia, & Elephantiaſis, ſi modo diverſus morbus à Lepra eſt, Tabes, ſeu Phthiſis, Hectica febris, Epilepſia, nam notatum eſt, hanc quoque per contagium fuiſſe communicatam. Bertin. *lib.* 22. *ſuæ med. cap.* 3. immo etiam per ſolum viſum teſte Chriſtof. à Vega *lib.* 3. *art. Med. cap.* 12. quorum uterque refertur à Schenchio *lib.* 1. *Obſer. tit. de Epilepſia.* ſed quod magis mirandum eſt, communicari per contagium non ſolum hominibus, ſed etiam animalibus extra humanam ſpeciem, docet Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 33. qui ancillam morbum hunc cani & cato communicaſſe refert. tandem inter hos morbos comprehenditur etiam Gallicus, ut notum eſt.

Omnes hi morbi (exceptâ lippitudine ac Strumis) enumerantur ab iis, qui de contagio ex profeſſo verba fecerunt. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 11. Sal. *de febr. peſt. cap.* 11. Fracaſt. *de contag. lib.* 1. Hucher. *lib.* 4. *de febr. cap.* 7. ſed miror cur de lippitudine nullus meminerit, cum tamen Ariſt. 7. *probl.* 4. & Alex. *lib.* 2. *probl.* 14. quærant, cur lippitudo ſit contagioſa, quod etiam vulgo perſuaſum eſt, & notatur à Iureconſultis Martin. de Arles *de ſuperſtit. num.* 36. quomodocunque tamen ſit, non tanti momenti is morbus profecto eſt, ut de eo peculiarem mentionem habere oporteat.

Cæterum ne Iureconſulti nominum varietate decipiantur, breviter quid ſinguli horum morborum ſint exponamus, ii præſertim, qui minus noti eſſe poſſunt. Scabies autem præ omnibus notiſſimus morbus eſt, ſed ejus genera quamplura ſunt pro humorum differentia, & miſcela. definitur vero ſcabies pruritus in univerſo corpore, vel in pluribus ejus partibus ex aſperitate, vel puſtulis, vel ulcuſculis ejuſdem proveniens. aliquando vero ſolus pruritus totum occupat corpus, non tamen puſtulæ ullæ ad ſenſum ſunt manifeſtæ, neque ulla ulcuſcula, ſed 6
bene aſperitas quædam, non mutat autem nomen, niſi quando prædicta apparent. quod autem quædam ſcabies humida ſit, quædam ſicca notum eſt, & quod illæ habeant ſub ſe plures alias ſpecies; ſed hæc pro nunc ad hoc argumentum minus pertinent. Strumæ, quæ & ſcrophæ, ſeu ſcrophulæ dicuntur, tumores ſunt in collo & in axillis evenientes, ac ſe propagantes ex materia partim frigida & mucilaginoſa, partim terrea ac melancholica, & dicuntur ſcrophæ, ex eo quod plures gignant conceptus, nempe minores tumores, quorum ſunt fœcundiſſimæ, veluti ſcrophæ. quam vero hi tumores ſint contagioſi, vide aut Doctorem Zacutum Luſitanum, multæ eruditionis ac indefeſſæ lectionis virum, cujus libri de Principum Medicorum hiſtoriis, doctis omnibus mirum in modum accepti ac commendati ſunt.

Lepra porro dicitur cutis aſperitas cum pruritu, & cor-

& corporis colliquatione depaſcens profundas corporis partes orbiculatim, atque piſcium inſtar ſquammulas ex ſeſe emittens. in hoc enim morbo ſolidarum partium nutrimentum ob pravam ſui qualitatem aſſimilari non poteſt, unde ad cutim tranſmiſſum, & extraneum colorem concipiens, pruritum facit ingentem, & ob admixtionem ſiccæ, melancholicæ, ac terreæ ſubſtantiæ à cute abſcedit, & in ſquammulas abit. non diſſimilis morbus
8 eſt Elephantiaſis, quamquàm non deſunt contrariæ opinioni adhærentes; ſed eſſe hos unum eundemque morbum teſtatur Mercurial. *lib.* 2. *de morb. cutan. cap.* 5. apud quem Lepræ genera & ſpecies videre licet ab ipſo accuratiſſime enumeratas. ſi quis autem Medicorum Lepræ veræ ſigna perlegere cupit, præ cæteris practicis legat Baverium in conſil. præcipue, quod incipit: *In nonnullis dictum eſt, &c.* nam diligenter & exquiſite ea percurrit, & differentias omnes edocet. non prætereundum tamen hic ſignum illud confirmatæ Lepræ exploratiſſimũ, de quo Lemn. *lib.* 2. *de occult. nat. mir. c.* 51. *in fin.* quod eſt hujuſmodi: Viti plumbi pulverem in matulam, urinam Leproſorum continentem, conjicit, ſi enim fundum petat, vel Lepra illa vera non eſt (vel non eſt, addo ego, confirmata) ſi vero ſupra natet, ſignum eſt manifeſtiſſimum veræ & confirmatæ lepræ. plures inſuper experientias ponunt alii, ad cognoſcendum veram lepram, & præcipue Valleſcus *in Philon. lib.* 7. *cap.* 21. inter quas eſt, quæ ex ſanguine deſumitur ſupernatante in aqua clariſſima. alia autem ſigna videri poſſunt apud ipſum, & alios auctores Arabes præſertim, & præ cæteris Iulianum Palmarium. celebris & ea experientia eſt, quæ deſumitur à ſenſus ſtupiditate, nam tenuiſſimam acum in corpus leproſi infigunt, & ſi minus ſentiat, lepra eſt confirmata. Valleſc. *ubi ſuprà.* Paræus *lib.* 19. *cap.* 7.

9 Lepra quædam particularis videtur eſſe Alopecia; nam conveniunt in eſſentia, cum non minus Alopecia, quam lepra ex pravo nutrimento fiat, & non minus quam lepra univerſo corpori, cuti capitis Alopecia obſit, & utraque ſit corruptio, & alteratio carnis ſuperficialis, Ariſt. teſte 10. *Probl.* 20. & recte notatur inter Iureconſultos à Glo. *in c. voluiſſent de pœniten. diſt.* 1. quod lepra in Capillis dicatur Alopecia. licet autem velis eos morbos differre, tamen negari non poteſt, eos congeneres eſſe, nam & Ophiaſis, quæ maxime ſimilis eſt Alopeciæ, præcedere ſolet lepram, & iis eſſe præcipue infeſta, qui in Elephantiaſim proni ſunt. Piſo *lib.* 1. *pract. c.* 1. quin etiam uterque morbus eodem med. curatur. Cardan. *in lib. Hipp. de Alim. lect.* 32. *tex.* 31.

10 Achores ſunt ulcera capitis humida, quæ appellant vulgo *lattime*, quod fortaſſe ex lactis vitio manare credantur, vel quod lactentibus pueris ſint familiaria. Manard. *lib.* 17. *epiſt.* 2. huic morbo non diſſimilis eſt, qui favus dicitur, de quibus tamen alia ſuperaddere præſentis loci non eſt.

11 Lippitudo quid ſit, dixi *Lib.* 2. *Tit.* 3. *q.* 10. quod ſit inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. Tabes vero, ſeu Phthiſis ulcus pulmonis eſt, ex quo conſumptiva
12 febris Hectica dicta generatur, vel ad quod potius
13 ea febris conſequitur, quæ febris Hectica (nam & ipſa aliquando contagio communicatur) eſt calor naturalis mutatus in igneum, ſolidas ipſius cordis
14 partes obſidens. Lues autem Venerea, Gallicus dictus morbus, adeo pluribus notus eſt, ut alia explicatione non indigeat; dici tamen poteſt infectio, ſeu contaminatio maſſæ ſanguineæ ex coitus præcipue inquinamentis, vel alio modo per contagium communicata, ex qua infectione plures apti ſunt pullulare morbi, natura & ſpecie differentes; & licet alii aliter hunc affectum definiri malint, mihi pro nunc ad rem meam hæc definitio ſatisfacit.

Quid ſit denique febris Iureconſulti *in l. quæſitum. ff. de re judic.* dixerunt, eſſe motum corporis 15
contra Naturam. Medici dicunt eſſe calorem naturalem mutatum in igneum, vel eſſe calorem extraneum in corde accenſum. Sed hæc de his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Contagioſi morbi non omnes ex quibuſvis in quaſvis perſonas transferuntur.*

2 *Ob contagioſum morbum de novo advenientem dirimi poteſt matrimonium initiatum, non autem conſummatum.*

3 *Ex quibuſnam morbis leve periculum contagionis impendat.*

4 *Ex Epilepſia leve contagionis periculum imminet.*

5 *In tabe majus periculum junioris conjugis à ſeniore, quam è contra.*

6 *Periculum infectionis prolis naſcituræ ex conjugibus qualenam ſit.*

7 *Ex lue venerea quando exiſtimandum dirimi jure poſſe matrimonium.*

8 *Ex Morbillis & Variolis etiam peſtilentibus, ex ipſa peſte, ex rabie, an dividi debeat matrimonium.*

9 *Moniales habent juſtam cauſſam relinquendi monaſterium, ubi in eo vigeat contagioſa infirmitas. declara ut num. ſeqq.*

12 *Contagioſo morbo laborantes expelli poſſunt ex civitate. declara ut ibid.*

13 *Quartus caſus circa redditionem debiti matrimonialis ubi alter conjugum contagioſo morbo laboret.*

14 *Sanus Conjunx tenetur reddere debitum Leproſo. diſtingue ex aliis ut num ſeq. dic ut num.* 21.

16 *Sanus conjunx an teneatur cohabitare cum leproſo.*

17 *Non ita inficitur ſanus conjunx à leproſo per coitum, ut per cohabitationem. falſum ibid.*

18 *Lepra inficit etiam per halitum.*

19 *Quæ per contagium ad diſtans inficiunt, multo magis per contactum id præſtant.*

20 *Non infectus poteſt alios inficere, & quomodo.*

22 *Ex coitu cum leproſo imminet evidens periculum infectionis.*

23 *Sanus conjunx non tenetur reddere debitum infirmo, peſte vel rabie laboranti.*

24 *Sanus conjunx an teneatur reddere debitum infirmo, Tabe infecto.*

25 *Coitus Tabidis maxime noxius.*

26 *Sanus conjunx an teneatur reddere debitum infirmo, Gallica lue laboranti.*

27 *Si unus conjugum commercium habeat cum extranea perſona Gallico morbo infecta, an alter teneatur ad redditionem debiti.*

28 *Nonnulli cum infectis perſonis rem habentes non inficiuntur, & tamen alios inficiunt.*

29 *Ob adulterium an liceat denegare debitum.*

30 *Contagioſus morbus quando impedire debeat profeſſionem.*

Iure-

Iureconſultorum aſſertiones nonnullæ circa Contagium, & Contagioſos morbos quibus in caſibus locum habeant.

QVÆSTIO VI.

1 STatuendum imprimis antequam ad particulares caſus veniamus, contagioſos morbos non æque omnes ex quibuſvis in quaſvis perſonas contagio transferri: alios item facili negotio hac ratione contagio afficere, nonnullos vero facilius alia: nam de priori parte patet, quod neque Alopecia, neque Phthiſis adeo ex teneriori ætate in maturiorem, ut ex maturiori in teneriorem transferri facile poteſt. de poſteriori parte notum eſt, quod Lues Venerea coitu maxime, & accubitu, dehinc etiam convictu, & conſuetudine communicatur, ut etiam Phthiſis, ſeu Tabes, Scabies, & hujuſmodi; Peſtis autem ſola exſpiratione, ut etiam Lepra, de qua & aliàs dixi, & infra dicam. Alii præterea morbi certas perſonas invadunt & contaminant, alii vero indifferenter omnes. nam Tabes, Phthiſis, Alopecia tenerioribus maxime ætatibus noxiæ, aliis perſonis maturiorem ætatem agentibus non ita; contra Peſtis, Scabies, Lepra omnibus indifferenter communicantur. ſic etiam & alia nonnulla in quæſtionis proceſſu adnotanda veniunt, ut dicemus: hic enim examinabimus caſus nonnullos circa contagioſos morbos evenientes, ut apertiſſime dehinc pateat quando, & in quibus caſibus concluſiones, & aſſertiones Iureconſultorum locum ſint habituræ, quas recenſui in prin-
2 cipio Tituli, quarum prima eſt, quod ob contagioſum morbum de novo, aut quomodocunque evenientem dirimi poſſit matrimonium initiatum, non tamen quod ſit conſummatum; circa quam concluſionem, licet aliquod dubium interveniat, minus de ſponſalibus dubitatur, ut per Auctores ibi per me adductos. circa primam partem concluſionis (quia cum multo majoris momenti ſit, & quæ in ipſa locum habebunt, multo magis procedent in poſteriori parte) conſiderari poteſt periculum contagii non modo reſpectu conjugum, ſed reſpectu prolis ex matrimonio naſcituræ. Secundo conſiderari poteſt eventus morbi, ipſiuſque natura, nempe an pertinax morbus ſit & rebellis, & ob id nulla ſpes ſit ægrum ab eo convaliturum, an vero contrario modo ſe habeat, aut ſaltem mediocriter, ita ut licet cum difficultate, poſſit tamen Æger ab eo convaleſcere. Tertio conſiderari poteſt qualitas periculi, quod vel imminens ſit, & de ipſius Conjugis ſani vita, vel ſit tantum de ſanitatis detrimento, aut etiam de turpitudine. Morbi item aut ſunt inſtantanei, aut permanentes. inſtantaneos voco pro nunc, qui brevi dierum ſpatio, ut quatuordecim, aut viginti, aut etiam unius, vel alterius menſis, aut anni finiuntur; permanentes voco, qui diu perdurant, aut toto vitæ curriculo, & ad mortem uſque hominem concomitantur.

3 Itaque periculum leve imminet ex morbo levi, ut ex Ophthalmia, ex ſimplici ſcabie, aut ſimpliciſſima febre, & morbis aliis his non diſſimilibus. & licet in Ophthalmia, & in febre periculum non ita certum ſit, ut in ſcabie, quæ multo magis contagioſa eſt, tamen neque in hac, neque in ulla illarum poterit eſſe locus diſſolutioni matrimonii, aut ſponſalium, quæ juramento firmata ſint, tanquam ſi nullum omnino adeſſet impedimentum. quod ob levitatem eorum morborum, qui nullius conſiderationis in hoc caſu videntur, ulteriori probatione non eget.

Idem etiam in Epilepſia habebit locum; licet 4
enim majus multo ſit periculum in hoc morbo, quam in prædictis, tamen periculum ex hac non eſt certum & evidens, cum non ſoleat Epilepſia ſecundum plurimum per contagium de facili communicari. communicatur tamen filiis, & deſcendentibus; ſed neque hanc puto eſſe juſtam cauſſam ſeparationis matrimonii, aut ſponſalium, ob periculi incertitudinem: quia licet Epilepticus interdum Epilepticum generet, cum Epilepſia ſit morbus hæreditarius, tamen hoc eſt de futuris contingentibus, non de neceſſitate evenientibus. Contra tamen dicendum videtur in Tabe, in Lepra, in gravi Lue Venerea, in Alopecia; nam in tabe grave & evidens periculum vitæ imminet juniori conjugi à ſeniori, 5
non tamen tam evidens ſeniori à juniori, ut dixi. idcirco in uno caſu matrimonium, ſeu ſponſalia dirimi poterunt, in alio non, quia morbus permanens eſt. id tamen intelligendum de jam confirmata Tabe, non de incipiente, quia hæc amoveri facilius poteſt; idem in Lepra confirmata dicendum, ſed abſolute, quia omnibus communicabilis, tam ſenioribus inquam, quam junioribus. præterquam quod habet cum ſe notabilem deformitatem, ut etiam habet Alopecia.

Sed quid de periculo, quod imminet proli ex 6
matrimonio naſcituræ, ne eodem morbo infecta naſcatur, vel poſt inficiatur? dico quod ſi Lepra in parentibus curationem recipit, poterit prohiberi quin proles inficiatur; ſin confirmata ſit, & curationem non recipiat, poterit & ob id, & ob ſupradictam cauſſam concluſio Iureconſultorum locum habere.

In Lue Venerea, ſi gravis ſit, nempe tumoribus, 7
ulceribus malignis, doloribus perpetuis, Alopecia, gonorrhœa virulenta, & aliis ſymptomatibus concomitata, abſque dubio matrimonium dirimi poterit, quia communicabilis ab omnibus in omnes, & quia notabilem affert turpitudinem, & quia morbus permanens eſt, & ſi ſit confirmatus numquam curabilis.

Ob morbillos, & variolas etiam peſtilentes, ob 8
Peſtem ipſam, ob rabiem licet ex omnibus evidens periculum vitæ inſtet, præcipue autem ex peſte, non poterit dirimi matrimonium, neque ſponſalia ſi juramento firmata ſint; ratio eſt, quia etiamſi ſint contagio à quovis in quoſvis communicabiles peſtis dumtaxat, & Rabies, nec non vitæ ſummopere inſidientur, tamen morbi inſtantanei ſunt, & qui facillime aut occidunt, aut hominem ſanum deferunt; idcirco abſque injuria, & ſine ullo incommodo poteſt attendi eorum exitus, qui ubi in bonum terminet, matrimonium ſuum locum habere facile poteſt, cum nihil impedimenti poſt eorum amotionem relinquatur.

Declaranda tamen hæc omnia ſupradicta ſunt reſpective, quoad ſeparationem matrimonii non conſummati, vel ſponſalium, vel certe ejuſdem matrimonii, quoad ſeparationem thori.

Secundus caſus circa contagioſos morbos eve- 9
niens eſt, quod Monialibus concedi poſſit licentia exeundi ex uno monaſterio, & ingrediendi aliud moneſterium, ubi in eo ſit contagioſa infirmitas, ex

qua

qua ipsę absque dubio sint in manifestissimo pericu-
lo positæ, nisi quæ jam infectæ sunt ejiciantur. ita
deciditur in constitutione Pii Quinti, quam habes
apud Navarr. *de Regul. comm.* 4. *num.* 47. & apud
Roderic. *quæst. Canonic. & Regul. Tom.* 1. *q.* 49. *ar-
tic.* 4. apud Barbos. *de offic. & potest. Episc. alleg.* 102.
num. 14.

In hoc casu de duabus tantum infirmitatibus
mentio habetur, de Lepra nimirum, & Epidemia,
nempe peste; (abutuntur enim hic Iureconsulti, seu
10 Canonistæ voce Epidemiæ) sed eam constitutionem
extendi etiam ad alios morbos contagiosos, si qui
sint, aut esse possint, ut Hecticam febrem, Tabem,
Rabiem, & alios, tenet idem Barbos. *ibid. num.* 16.
& seqq. Neque videtur contrariari, imo potius as-
sentiri Navarr. *ubi supra num.* 49. qui etiam prædi-
ctam constitutionem extendi vult ad morbum non
contagiosum, de quo Medici docti ac pii judicent
aliquam morituram, nisi ex monasterio exire per-
mittatur, & salubriorem locum eligat. de qua am-
pliatione nonnulla dicam Deo dante *Lib.* 5. *Tit. de
aere, aquis, & locis.* sed in hoc quoque casu adnotan-
dum, quod in superiore admonuimus, nempe de
periculi certitudine & evidentia, & de gravitate &
confirmatione, & conditione morborum: nam non
11 satis esset simplex Epidemia ad hoc, ut Moniales
possent relinquere Monasterium, sed debet esse pe-
stilentialis & contagiosa, nempe cum periculo, &
pernicie manifesta.

12 Tertius casus est, in quo ii, qui contagioso mor-
bo laborant, expelli possint ac debeant ex civitate;
in quo casu nota, quod non satis est contagium
quodcunque ad id, sed requiritur tale, ut afferat
vitæ periculum, seu notabilem turpitudinem, in-
superque ut sola expiratione possint infecti nocere
sanis, eosque inficere, veluti in peste evenit, & in
Lepra.

Fortasse idem dicendum esset de Rabie, qua af-
fecti aut expelli, aut vinculis coerceri debeant, ne
alios morsibus impetentes, rabiem illis communi-
cent, & de Lepra certum est in hoc casu, quod de-
beat esse in ultima specie & confirmata, quia cæte-
ræ species nequaquam possent halitu & exspiratio-
ne de facili inficere, ut confirmata potest.

13 Quartus casus est circa redditionem debiti matri-
monialis, circa quam contrariantur sibi Canonistæ
præcipue de Lepra loquentes, volentibus aliis, qui
Textus auctoritatem sequuntur *in cap.* 1. *&* 2. *de con-
jug. lepros.* quod sanus conjunx teneatur reddere de-
14 bitum infirmo, non obstante, quod timor adsit non
modo infectionis sani, sed etiam prolis inde nasci-
turæ ea infectione labefactatæ. Io. Brunell. *de spons.
& matrim. conclus.* 8. *num.* 8. Sanchez *de Matrim. lib.*
9. *disp.* 24. *num.* 25. & vide alios DD. adductos
per August. Barbos. *in Collect. Doct. lib.* 4. *tit.* 8. *cap.*
2. *num.* 2.

15 Alii maluerunt in hoc casu distingui, nimirum
quod ubi judicio Medicorum adsit periculum nota-
bilis infectionis, sanus non teneatur reddere debi-
tum, contra si id periculi absit. ita Hostien. *in summ.
lib.* 4. *rubr. de Conjug. Lepros.* Sanchez *ubi supra num.*
17. qui ad contrarias sententias satisfacit. ita quo-
que videtur sentire Ripa *in tract. de pest. par.* 2. *partic.*
1. *num.* 102. quem adducit Sannazar. ejus nepos *de
Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 77. dum non vult, Con-
jugi Lepra leonina nempe Lepra maligna, & confir-
mata, & ultimæ speciei, vel Elephanthiasi infecto
sanum teneri reddere debitum. Circa cohabitatio-

nem etiam discordes videntur DD. cum alii volue- 16
rint teneri sanum cum ægrotante cohabitare, alii
vero non, sed tantum teneri ad debiti redditionem.
Alberic. *in Dict. in verb. Lepra.* qui & eam rationem
ex DD. auctoritate affert, quod non ita inficiatur
sanus ex coitu, ut ex cohabitatione; quod etiam
tenet Scotus *in* 4. *sent. dist.* 32. *q. unica.* quod tamen
non est verum, quia contagium nulla via, ac modo
efficacius & facilius contrahitur, quam per carna-
lem conjunctionem; quod si Lepra inficit etiam per 18
halitum, multo magis per cohabitationem, & multo
etiam magis per copulam carnalem. & idcirco *Le-
vit. cap.* 13. ex legis præcepto Leprosi non modo
ejiciebantur ex civitate, sed debebant etiam evitare
sanorum occursum, quia expiratione maxime homi-
nes inficiuntur, ut notat Valles. *in eo loco de sacr. Phil.
cap.* 19. ergo multo magis per contactum, quia quæ
per contagium ad distans inficiunt, multo magis per 19
contactum id faciunt. Fracast. *lib.* 1. *de contag. cap.* 2.
Adde quod Medici non solum admonent esse fugi-
endum coitum cum Leproso, sed aliqui, ut Gordon.
1. *par. Lilii cap.* 22. voluerunt etiam illius commer-
cium devitandum esse, qui, aut quæ cum leproso ja-
cuerit, etiamsi infectus inde non remanserit; quia
etiam non infectus potest alios inficere conservando 20
in se ipso, in propria cute & carne, seminaria ipsius
contagii, ut etiam in morbo Gallico evenit, ut mox
dicemus. Itaque si cohabitare non tenetur sanus
conjunx cum Leproso, multo minus tenetur redde- 21
re debitum. sed decisio harum rerum ad Canonistas
pertinet; nos admonere eos de periculo decet. satis
ergo sit, hinc eam conclusionem elicere, quod ubi
alter conjugum vera lepra sit infectus, etiamsi non 22
esset confirmata, ex eorum conjunctione evidens
periculum imminet sano ne inficiatur: nam licet le-
vior esset Lepra, tamen infectionis periculum non
cessaret, & timor ne sanus postmodum ea infectus,
in multo pejorem conditionem laberetur, quam ip-
se leprosus ad præsens sit; parva enim infectio si cor-
pus pravis humoribus offendet, magnam pariet af-
fectionem, ut quotidie in Lue Venerea, & in Scabie
experimur; nam habeat commercium aliquis cum
muliere sola gonorrhœa infecta, inde aliquando in
dolores atrocissimos, in ulcera maligna, in tumo-
res, in depilationem, & in mille alios affectus inci-
det. sic etiam si jaceat quis cum aliquo, qui solo
simplici pruritu, vel levissima scabie laboret, si
inde inficiatur, in scabiem pessimam, & ulceribus,
& incendioso pruritu scatentem, labetur, itaque et-
iam ex levi infectione timendum est, ne sanus ma-
xime lædatur.

Cæterum quoad rabiem, morbillos, & vario-
las, & pestem, absolute dicendum videtur, quod 23
non teneatur sanus reddere debitum, quia pericu-
lum certum est & evidens; & de Peste apertissime
Iureconsulti. Ripa *de pest. par.* 2. *partic.* 1. *num.* 202.
quamquam peste affectum conjugem, aut rabie de-
tentum nunquam eo dementiæ, (nisi vere demen-
tiat) pervenire existimem, ut debitum à sano repo-
scat.

Circa Tabem dicerem, opus esse distinctio-
ne: nam si sanus conjunx tenerioris sit ætatis, & 24
habeat etiam promptitudinem ad concipiendum ta-
lem morbum, ut si esset habitus gracilis, pectoris
angusti, colli tenuis & longi, humeros habens a-
larum modo extensos, & alias haberet Tabis dis-
positiones, non teneretur reddere debitum, quia
facili negotio, & absque dubio inficeretur; si vero
talia

talia non apparerent, & jam grandior natu esset, nempe si supra 35 annum ætatem ageret (usque ad hunc enim terminum tabidos fieri à 18 incipientes, voluit Hipp. 5. *Aphor*. 9. & ibi Gal.) tunc teneretur; quamquam æger conjunx concupiscen-
25 tiæ pœnas lueret, cum coitus Tabidis maxime sit noxius.

Restat denique, ut decidatur, quid de morbo Gallico dicendum sit, de eo enim majus dubium esse posset: nam etiamsi levis esset, quia tamen quilibet vel minimus fomes sufficit ad concipiendum magnum morbum, & potest ex levi contagio sanus conjunx maxime affici, ut dixi, idcirco videretur, quod, quotiescunque de morbo Gallico certitudo habetur, non teneatur sanus conjunx reddere debitum ægrotanti. dicendum tum ea ratione non obstante, quod ubi levis morbus est, sanus teneatur ad redditionem debiti, contra vero ubi imminet notabile infectionis periculum. Barbos. *in coll. DD. lib.*
26 4. *tit*. 8. *cap*. 2. *num*. 3. *tit*. 2. Circa id sciendum, quod infectio ex morbo Gallico aut non pertransit pudendas partes, & eis proximas, aut penitiora penetrat, & ad Hepar pervenit inficiens illud contagio, quod cum sit officina sanguinis, inficitur toto sanguinis massa, & sic morbus universo corpori communicatur. in priori ergo casu apparent ulcuscula in pudendis, aut virulenta gonorrhœa, & alia symptomata his non dissimilia, in posteriori apparent bubones primum, dolores in universo corpore, ulcera maligna, depilatio, raucedo, & alia. His sic se habentibus, dicendum, vigente morbo quocumque semper imminere periculum infectionis, & idcirco numquam, vigente morbo, teneri sanum ad redditionem debiti; morbo remisso, si fuerit levis, omnino teneri, si fuerit gravis, distinguendum, nam aut omnino morbi reliquiæ omnes sunt extirpatæ, aut adhuc remanent: si sint exstirpatæ, teneri, si aliquæ remaneant, non teneri, cum per has infici possit sanus.

Sed quid dicendum, si alter Conjugum commer- 27
cium haberet cum persona morbo Gallico infecta, an teneretur alter reddere debitum ob infectionis timorem? Ratio dubitandi est, quia notissimum habemus, & testantur auctores de morbo Gallico, evenire ut aliquis cum persona infecta coitum exer- 28
ceat, neque tamen inficiatur, & hoc non obstante, cum alia persona non infecta hic idem congrediens eam inficiat; quod non ita infrequens est, & tam morbi hujus peculiare, ut in aliis etiam morbis contagiosis non eveniat: nam in peste idem fieri probat Septal. *lib*. 2. *de pest*. *cap*. 11. hoc fit, quia tunc hi habent rationem fomitis, suscipiunt enim in cute extrema seminaria morbi, absque eo quod ad interiora penetrent; sic ipsi sani permanentes, cum aliis congredientes eos inficiunt.

Dicendum ergo in hoc casu, quod si alter conjugum cum persona maxime infecta commercium habeat, timendum esset alteri conjugi de notabili periculo, & infectione, cujus respectu credo quod per Canonistas (quibus non hæc solum sed quæcumque ubi ubi dixi ad ipsos pertinentia, decidenda relinquo) liceret ei debitum denegare. Quod si ob adulterium id locum non haberet, nimirum quod 29
liceat ob illud denegare debitum, liceret ex hoc capite, ut dixi.

Vltimo loco de contagioso morbo videndum, 30
quando impedire possit professionem, & quando professionem jam factam reddat nullam, si, qui facit professionem, nihil de tali morbo enunciaverit; ita enim volunt Doctores. Ricc. *collect*. *Decis*. 530. In hoc casu dicendum videtur idem quod de superioribus; nempe inspiciendum esse, an morbus magnus sit, & incurabilis, vel contra: censendum enim, quod, si sit curabilis, aut non ita gravis, ut maxima secum afferat incommoda aut notabilem turpitudinem, neque impediat professionem, neque jam factam reddere possit nullam.

Tituli Tertii finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Quartus,

CONTINENS

TITVLOS DVOS,

quorum

Primus eſt de Miraculis.
Secundus de Virginitate & Stupro.

Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo D. D.

CÆSARI MONTIO, VTRIVSQVE SIGNATVRÆ REFERENDARIO, ET NEAPOLIS NVNTIO APOSTOLICO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

TAnta eſt virtutis energia in irretiendis hominum animis, ut etiam rudes, & omni pæne ſenſu orbati, ejus vim experiantur. Ego illam Magneti aſſimilo, quod non ſecus ac Magneticus lapis inerte ac rude ferrum, ipſa ad ſe humanos animos attrahat atque alliciat. Hanc de te ipſo, Vir illuſtriſſime, in præſenti experientiam capio, quem non modo ab omnibus amari ſentio, ſed in me ipſo jam pridem id ipſum expertus ſum, cum etiam mihi de facie ignotus, fama tamen tuarum virtutum notiſſimus, arctiſſimo amoris vinculo me tibi conjunxiſti. mox ad te maximo meo eufortunio admiſſus, ejuſdem amoris, & ſervitutis vincula conduplicari ſenſi. in cujus teſtimonium cum quartum librum mearum Quæſtionum Medico-Legalium excudendum pararem, Illuſtriſſimo tuo nomini eum inſcribere decrevi. hoc unum autem hac Epiſtola teſtatus, reliqua ſilentio prætereunda mihi propoſui; neque enim locus hic oportunus mihi offertur, ut avorum, proavorumque tuorum gloriam, & facta enarrem, aut fratris tui viri clariſſimi honores concelebrem. quin etiam minime oportune factum cenſui, ſi tuas ipſius laudes, & merita hic pauculis verbis perſtringere tentaſſem; quî enim ego te tot munia tanta cum tui nominis gloria ſub tribus ſummis Pontificibus obeuntem, utrique Signaturæ addictum, inter ſacræ Conſultæ proceres adnumeratum, Patribus Sanctæ Congregationis de Propaganda Fide adſcriptum, Sacræ Inquiſitionis tribunali præfectum, & Nuntium Apoſtolicum, denique Neapolim miſſum ad majora non à Sanctiſſ. D. N. tantum, ſed ab ipſo D. O. M. deſtinatum, inculta verborum ſerie, ac parcius multo, quam ipſa enarrationis dignitas expoſceret, laudavero? Patere igitur me de te ea ſilere, de quibus ſufficienter loqui non licet, & hæc mea ſcripta, quæ nunc primum lucem aſpiciunt, tuo Illuſtriſſimo nomine munita exire aſſentiare: ſpero enim me de miraculis agentem, ejus nominis tutela miracula facturum, detrectantium impetum omnem obtundendo, ac coërcendo, malevolorumque animos mihi benevolos reddendo, quæ quidem miraculi naturam redolent. interimque me ſub tua clientela, cui jam pridem addictus ſum, fovere non deſinas. Vale.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI QVARTI

TITVLVS PRIMVS

De Miraculis,

Continens Quæstiones undecim;

quarum

LIBRI QVARTI TITVLVS PRIMVS,

De Miraculis.

SVMMARIVM.

1 *Hom ni à Natura insita quædam propensio ad Religionem est.*
2 *Christiana Religio in nulla re patitur fideles suos decipi.*
3 *Neminem pro sancto venerari licet absque Ecclesiæ auctoritate.*
4 *Nulli licet nova miracula publicare.*
5 *Mali etiam homines, & ipsi Dæmones miracula interdum faciunt. Declaratur num. seq.*
7 *Miracula facere est gratia gratis data, quæ cum peccato stare potest.*
8 *Cur etiam per Malos, aut Dæmones aliquando Deus miracula operetur.*
9 *Idiotæ pro miraculis existimant ea, quæ de raro eveniunt.*
10 *Non est semper ac statim miraculis credendum.*
11 *Ad alicujus Canonizationem duo maxime requiruntur.*
12 *Miracula in persona canonizanda debent etiam post mortem facta probari.*
13 *Miracula post mortem mali non faciunt, sed soli sancti.*
14 *Absque miraculis in vita factis potest quis canonizari; non autem absq; miraculis factis post mortem.*
15 *Naturalis effectus quid.*
16 *Miraculum quid. & num. seq.*
18 *Miraculum unde dicatur.*
19 *Non quicquid divina virtute fit, miraculum est.*
20 *Multa miracula non videntur ultra Naturæ potentiam sese extendere.*
21 *Miraculorum aliud simpliciter tale, aliud secundum quid.*
22 *Quid sit miraculum simpliciter, quid item miraculum secundum quid. & num. seq.*

Quid sit Miraculum.

QVÆSTIO I.

Tametsi argumentum hoc de Miraculis à Legali materia tantisper recedere videatur, ita ut quasi per vim inter has quæstiones Medico-Legales dictas intrusum videri posset, tamen quia non magis civiles materias, quam Canonicas pertractare decrevi, cum hæc absque dubio ad canonicas pertineat, potest non immerito inter cæteras connumerari, quæ nostri operis intentum perficere videntur.

1 Quoniam ergo homini insita quædam propensio ad Religionem à Natura est, ut elicitur ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 2. *ad* 3. Medic. *de mirab. oper. Dei lib.* 1. *quæst.* 21. ita ut ipsemet humanus animus à nullo edoctus superiorem quandam caussam agnoscat, à qua & proprium suum ipsius esse, & vitam, & quodcunque boni habet, emanet, & ea de re hanc esse unice colendam, ac summo honore prosequendam vel nullo admonente, aut innuente, sed sola naturali quadam pietate eruditus existimat, hinc fit, quod ubi qualiscunque Religio tanquam falsa quædam Magistra, arcana, quæ non novit, detegens accedit, facillime quæcunque illa dictat, etiam ab omni veritate aliena, pro veris acceptat, summumque nefas autumat ab illis vel latum unguem recedere. Quam detestanda autem ea credulitas, quæ ex falsa Religione viget, existat, ipsa luce meridiana clarius est. Verumenimvero Christiana Religio unica veritatis magistra, quemadmodum omnia ab ipsomet Veritatis Verbo emanantia fideles 2
suos edocet, sic non patitur illos in iis, in quibus hominem errare facile est, ullo modo decipi. cum igitur contingat interdum quædam opera vel Dæmonis virtute, vel Naturæ etiam vi, immo & supernaturalis caussæ auxilio, & consensu à quibusdam fieri, quæ aut vere miracula sunt, aut talia nobis videntur, ob quorum operum evidentiam illi minime sibi debitum sanctitatis, ac Servorum Dei nomen usurpant, unde cæteri illos ut tales debito honore venerantur, idcirco sancta Mater Ecclesia 3
neque aliquem sine ejus auctoritate pro sancto venerari nos jubet, etiamsi opera miraculosa faceret, *cap. Audivimus de Observat. Iejun.* Barbos. *de offic. & potest. Episc. allegat.* 97. *par.* 3. *num.* 1. neque alicui licere voluit nova miracula publicare. Ricc. *in* 4
prax. Episc. resp. 485. *num.* 1. Roderic. *Quæst. Canon. & Reg. quæst.* 32. *art.* 15. *tom.* 3. Rocca *de Canoniz. Sanct. cap.* 9. sed ad ipsam utrunque omnino decernere pertinere voluit. Et ratio prioris est, quia etiam mali homines, & ipsi Dæmones miracula faciunt. Favet illud *Matth. cap.* 7. Nonne in nomine 5
tuo multas virtutes fecimus? Glos. *in cap. Venerabilis de Testib.* & ibi Abb. & Felin. *in princ.* ead. Glos. *in cap. Audivimus de Reliq. & Vener. Sanct.* D. Thom. 2. 2. *quæst.* 178. *art.* 2. Troyl. Malvit. *de Canoniz. Sanct. dub.* 3. *num.* 3. Mascard. *de Probat. concl.* 262. *num.* 60. *volum.* 1. Medic. *de mirab. operib. Dei lib.* 1. *quæst.* 18. & ex nostris Thom. Erast. *in disput. contra Paracels. par.* 1. quod quidem non ita solum accipiendum, quod mali homines, ac 6
Dæmones faciant opera, quæ miraculosa videantur, cum tamen talia non sint; sed quod etiam vera miracula operentur, non tamen ullus eorum ex se, sed ipsa divina virtute, ita Deo volente. Rocca *de Canoniz. Sanct. cap.* 10. quia miracula facere est gratia gratis data. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 178. *art.* 1. quæ 7
gratia cum peccato stare potest. Medic. *ubi supra quæst.* 21. & adducti per Roccam *ibidem*. quare & Balaam, & Saul, & Sibyllæ, & Caiphas prophetarunt, & alii non boni alia miracula fecerunt. immo hæc gratia, ut aliqui putant, transit aliquando de generatione in generationem per totum genus descendentium. Malvit. *de Canoniz. Sanct. citato dub.* 3. *num.* 34. & vide multa hujusmodi exempla apud Henric. Kornman. *de mirac. vivor. tit. de hære-*

 ditar.

ditar.quor. virt. Quæ vero caussa sit, ob quam Deus
8 per malos homines, & per ipsos quoque Dæmones miracula operetur, ad nos non pertinet scire: dicunt tamen Theologi & Canonistæ, id triplici ex caussa posse contingere, ex magnitudine nempe fidei, quæ sine Charitate operatur, ex virtute sanctissimi nominis Iesus invocati, & ob confusionem, & justiorem condemnationem facientis miracula. Rota *in Relat. super processu B. Andreæ Corsini par.* 2. *vers. Amplius quæritur.* Et vide quæ ad hanc rem ad-
9 ducit Iacob. Biderman. *in Agonistic. lib.* 3. *cap.* 4. Ratio posterioris est, quia multi hominum, idiotæ præsertim & illiterati, miraculi vice pleraque acceptant, quæ de raro eveniunt, ut in Auth. de Consul. *vers. fin. coll.* 3. Tiraquel. *de leg. Connub. Glos.* 1.
10 *par.* 6. *num* 22. Biderman. *ubi supra lib.* 1. *cap.* 6. unde ob tale non rectum miraculorum judicium admonemur, quod non sit à nobis semper, ac statim miraculis credendum. Caballus *Resp.crimin.cas.*257. *num.* 2. decipiuntur enim multi à falsis quibusdam miraculis, unde est illud Hierem. *cap.* 23. *vers.* 32. Et seduxerunt populum meum in mendaciis suis, & in miraculis suis.

Summa ergo cum ratione judicium de veritate, & falsitate miraculorum sibi reservat Ecclesia, unà cum judicio de alicujus hominis sanctitate,ob quam dignus veneratione apud cæteros homines, tanquam verus Dei servus & amicus, existimandus sit.
11 Ad quod maxime duo requirit, vitæ nimirum innocentiam, & miraculorum evidentiam, ut Canonistæ testantur *in cap.* 1. *de reliq. & vener. Sanct. & in cap. Venerabil. de Testib.* Cassan. *in Catal. Glor. mund. par.* 3. *consid.* 49. Mascard. *de Probat. conclus.* 262.
12 *num.* 1. *par.* 1. Medic. *ubi supra lib.* 1. *quæst.* 22. Verumtamen Ecclesia ad probandam alicujus viri sanctitatem per miraculorum testimonium, non modo vult probari, ea in vita celebrata fuisse, sed
13 etiam post mortem facta desiderat: & ratio est, quia, ut dictum est, etiam mali miracula operantur viventes, sed post mortem non nisi Dei amici, ipsi nempe sancti, ut dictum est à Rota *in Relatione super Canoniz. B. Andreæ Corsini par.* 2. *vers. Rursus disputari solet.* Quamobrem miracula in vita facta non sunt necessario probanda, sed sufficit, tantum constare de factis post mortem. Rota *in relatione de Mirac. B. Teresiæ, in proœmio, vers. Et quamvis.* Et multo majoris momenti ob eam rem existiman-
14 tur miracula post mortem, quam in vita facta, ita ut absque miraculis in vita factis possit quis canonizari, non autem absque miraculis factis post mortem. eadem Rota *in dicta relatione super Canoniz. B. Andr. Corsini. vers. Qua occasione.* ubi eam opinionem tanquam veriorem sequitur, contrariam refellens, quod etiam repetit in eadem relatione *par.*4. §. 1. *vers tertium generale argumentum.* In nonnullis ergo miraculis examinandis sacra Rota Romana, ut plenam & indubitatam veritatem assequatur, Medicos interdum accersi jubet, eorumque sententiam exposcit, ut ipsamet testatur *in eadem relatione B. Andreæ Corsini par.* 2. *vers. ulterius per S. Thomam.* Nos enim, qui Naturæ operibus indesinenter insistimus, facile ea quæ ab ejus operibus descicunt, ejusque operandi potentiam exuperant, cognoscere possumus: jure merito igitur de hoc argumento agendum jam mihi proposui; circa quod videndum primo, quidnam sit miraculum, quod tamen multo clarius evadet, si antè Naturalem effectum cognoscamus, quem sic definire licet quatenus ad hoc argumentum pertinere videtur: Naturalis effectus 15
est Naturæ opus, per suas caussas consueto modo & ordine caussandi productum. ex qua definitione facile elicitur,quid sit miraculum, quod tamen multi diversimode definiverunt. Alii dixerunt,Miraculum 16
esse id, cujus effectus manifestus quidem est, caussa vero incognita. Bart.*in tract.de Testib nu.*57. Troyl. Malvit. *ubi supra dub.* 3. *num.* 36. Mascard. *de Probat. concl.* 1060. *num.* 1. *vol.* 2. nam idcirco admirationem affert miraculum, & ab hoc sic dictum est, quia ejus caussa ignota est,tamen hæc definitio non comprehendit veram miraculi naturam, nisi dicas, illud, *caussa vero incognita*, ita intelligi, ut naturaliter ejus caussa cognosci non possit; eo quod in naturalium causarum censu non comprehendatur. alias enim multi effectus in rerum Natura apparent evidentes, quorum caussæ incognitæ sunt, & tamen miracula non sunt. Alii maluerunt dici, Miraculum esse aliquid arduum & insolitum,præter Naturæ facultatem,& spem admirantis proveniens. ex S. Thom. *par.* 1. *quæst.* 105. *art.* 7. *in princ.* Medic. *ubi alias quæst.* 8. *lib.* 1. cui non dissimilem definitionem ex eodem S. Thoma, & aliis affert Rocca 17
ubi supra cap. 10. Dicunt alii, Miraculum simpliciter esse effectum, præter & extra Naturæ ordinem productum. Martin. Delr. *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 7. quibus definitionibus non absimilis fuerit, quæ sequitur: Miraculum effectus est rarus,arduus, & admirabilis, præter Naturæ ordinem ex primæ caussæ virtute productus. esse enim miraculum effectum rarum & admirabilem, patet ex ipsa nomenclatura, cum miraculum dicatur quasi admira- 18
tione plenum. Archidiac. *in cap. Nec mirum, num.* 6. 26. *quæst.* 5. Medic. *ubi proxime*, Rocca *ibid. cap.* 19. & ex nostris Card. *lib.*15. *de variet. cap.*81. unde fit, quod opera quædam mira, ardua,& eventu rara miraculi vice habeantur. Tiraq. *de leg. Connub.* Glos. 1. *par.* 6. *num.*22. quod vero sit opus arduum, illud manifestum facit, quod ipsius Naturæ super omnia dominantis potentiam tantopere exuperet. quod tandem Dei virtute fiat, constat ex eo, quod neque ullus homo per se, neque Dæmones 19
ipsi miracula facere possint. Grill.*de Sortileg.quæst.*7. *num.* 15. Medic. *de Mirab. operib. Dei. quæst.* 19. Martin. Delr. *disquisit. Magic. lib.* 2. *quæst.* 7. immo neque ipsi sancti, neque ipsimet Angeli ex se, idem Medic. *ibidem quæst.* 16. sola ergo primæ caussæ, ac divina virtute fiunt, unde illud *in sacris Psal.* Qui facis mirabilia solus. Gundis. *de Hæret. quæst.* 21. *num.* 6. Malvit. *ubi supra dub.* 3. *num.* 36. Nota tamen quod non protinus ob prædicta, quicquid supernaturaliter & divina virtute fit, censendum est, esse miraculum, sed id, quod fit modo insueto. Sotus 4. *sent. dist.* 34. *quæst. unica, art.* 3. *col.* 6. *vers. unum autem* relatus per Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 39. *nu.* 8. Barbos. *Coll. doct. lib.* 4. *tit.* 15. *cap.* 5. *num.* 5. *tom.* 2.

20 Quoniam autem multa miracula non videntur ultra Naturæ potentiam sese extendere, ut infirmorum sanationes, longa jejunia, ultra tempus quod mortalis conditio ferre potest, tolerata, Prophetia, & Ecstasis secundum aliquos, & alia hujusmodi,idcirco dubitandi occasionem offerre nobis possent verba illa in definitionibus Miraculi apposita, quod nempe sit effectus vires naturæ exuperans. cui dubitationi facillime satisfit, si dicatur, quod etiamsi non semper miraculum exuperet Naturæ vires simpliciter, semper tamen exuperet respective ad ali-
quid,

quid, vel secundum quid. non enim exuperat Naturæ vires, hominem à morbo aliquo, ut à febre ardenti, liberari, sed exuperat Naturæ vires, hominem absque ullo evidenti medio, & in instanti, solo Christi Domini jussu, vel ejus nomine invocato, à febre immunem evadere. hac eadem ratione non exuperat Naturæ vires, hominem quadraginta diebus à cibo & potu abstinere, sed exuperat ejus vires, hominem totidem diebus jejunare, qui à Natura non habebat eam aptitudinem, ut tam diutino tempore posset absque nutrimento permanere. superant ergo Naturæ vires non secundum totum effectum, sed secundum modum. Biderman. *in Agonistic. lib. 1. cap. 14.* Iuxta prædicta ergo duplex erit miraculum, ut docet Martin. Delr. *lib. 2. dis-*
21 *quisit. Magic. quæst. 7.* aliud enim est miraculum
22 simpliciter, alterum secundum quid. Illud effectus est, præter & extra Naturæ creatæ vires simpliciter productus, hoc autem effectus, viribus Naturæ respondens, sed ejus vires exuperans respectu alicujus conditionis, aut modi operandi, cum qua conditione, aut quo modo Natura talem effectum
23 producere non erat apta. vel dicamus, quod miraculum simpliciter effectus sit omnino supernaturalis, miraculum autem secundum quid, effectus quidam naturalis, non tamen ex dispositione, aut actione caussarum Naturalium emanans, sed ex sola & absoluta Dei virtute. quæ omnia luculentius infra explicabimus, & variis exemplis illustrabimus.

S V M M A R I V M.

1. *Miraculum tripliciter divisum.*
2. *Miraculum contra Naturam quid.*
3. *Miraculum supra Naturam quid.*
4. *Miraculum præter Naturam quid.*
5. *Miraculum præter Naturam tripliciter divisum.*
6. *Miracalum præter Naturam ob excessum.*
7. *Miraculum respectu obedientiæ ipsius Naturæ ad divinum Verbum.*
8. *Miraculum præter Naturam quando quid generatim fit.*
9. *Omne miraculum vel simpliciter, vel secundum quid supra Naturæ vires est.*
10. *Miraculum in quatuor classes divisum.*
11. *Miracula primæ classis pluris multo facienda, quam secundæ, & sic de aliis.*
12. *Deus quo pacto vario modo operetur miracula.*
13. *Miraculorum supremum genus quodnam sit.*
14. *Secundus miraculorum gradus.*
15. *Tertia classis miraculorum.*
16. *Postremus gradus miraculorum.*
17. *Miracula majora, & minora esse possunt, & quomodo.*
18. *Nihil respectu Dei est miraculum.*
19. *Majus miraculum est, quod absolute est miraculum, quam quod secundum quid.*
20. *Et in uno eodemque gradu unum miraculum est majus alio.*

De variis miraculorum generibus.

Q V Æ S T I O II.

1 VT ea, quæ de miraculis tractamus, clariora evadant, nonnulla necesse habemus à Theologis mutuari. Miraculum ergo illi tripliciter dividunt, nimirum in miraculum contra Naturam, supra Naturam, & præter Naturam, quod sequenti modo declarant, ut ex S Thom. 2. *sentent. dist.* 18. *quæst* 2. *art.* 3. referunt Medici, Rocca, & alii ex supra citatis. & Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.* 1. *in*
princ. Miraculum contra Naturam esse dicunt, quan- 2
do aliquid contra rei Naturam & inclinationem fit, ut est, corpus ex se in raptu seu Ecstasi in sublime attolli, ut plerisque evenisse sanctis viris ipsæ sanctorum vitæ passim testantur: contra corporis enim gravis propensionem est, illud sursum ex se attolli; contra Naturam eodem modo est, montes de loco ad locum ex se moveri, cum ex propria Natura stabiles sint, nec amovibiles, tamen & hoc à fidelibus fieri posse per fidem patet *in Evangel. Matth. cap.* 21. *vers.* 21.

Miraculum porro supra Naturam tunc esse dici- 3
tur, cum effectus productus à Natura produci non potest in eo, in quo fit, ut est, mortuo vitam præbere: nam potest quidem Natura vitam semini prolifico communicare, non autem mortuo; sic etiam potest Natura visum restituere, non tamen ei, qui cæcus à nativitate sit, & organum habeat labefactatum, & minime reparabile.

Præter Naturam autem dicitur miraculum, cum 4
effectus productus est extra ordinem à Natura datum, ut quod quis subito, & incontinenti à morbo aliquo sanetur, nulla prævia humorum concoctione, ut socrus Petri à febre ad Christi Domini nutum; cum si naturaliter sanari debuisset, oporteret per humorum alterationem ac concoctionem morbum superatum iri, ordine quem ipsa servat Natura in abigendis morbis, miraculosum quoque est, quod ficus ad ejusdem Christi Domini maledictionem illico aruerit, ut narratur *Matt. c.* 21. *v.* 20. nam ordine à Natura dato, si arefieri debuisset, hoc paulatim & in tempore fieri oportuit. alteratio enim fit in tempore naturaliter, non in instanti.

Sed & hoc postremum miraculorum genus tri- 5
pliciter iidem Theologi subdividunt, ut apud citatos auctores videre licet. primo enim miraculum aliquando dicitur præter Naturam ob excessum, &
singularem facti modum, non enim quicquam mira- 6
culosi habuisset, Ranas aliquot, aut aliquot animalcula Ægyptum infestare, aut aliquot coturnices in deserto Hebræis advolasse, aut aliquot ex primogenitis Ægyptiorum una nocte succubuisse, aut mannam tantisper de Cœlo cecidisse. omnia tamen hæc maxime miraculosa fuerũt ob excessum, ut diximus.

Secundum genus respicit obedientiam Naturæ 7
ad divini nominis invocationem, ut quod Vrsi ad Prophetæ maledictionem devorarent pueros eidem Prophetæ illudentes. *Reg. lib.* 4. *cap.* 2.

Tertium genus est, quando quid generatim & 8
universim contingit, ut de Aqua Zelotypiæ exemplificant iidem auctores, de qua in veteri Testamento *Num. cap.* 5. sed adverte quod quanquam hæc ita recte distinguuntur, non est tamen quod unum idemque miraculum non possit simul in unoquoque prædictorum generum comprehendi; ut esset Mortuorum resurrectio, Montis de loco ad locum translatio; hi enim effectus sunt simul & contra & supra
Naturam; & jam patet, omnibus miraculis id esse 9
commune, ut vel simpliciter, vel secundum quid supra vires Naturæ sint, ut diximus in hujus tituli principio.

Verumenimvero cum omnia miracula ex supra dictis ex Deo, aut ex ejus virtute sint, & inter se differant tantummodo ob diversum operandi modum

respectu caussarum naturalium, juxta quem unum dici potest majus alio, ego quatuor miraculorum classes considero; & favet Iacob Biderman. *in Agonist. lib. 1. cap. 14.* nam hæc divisio multo magis
10 conformis videtur nostro modo intelligendi, quam superior; videturque maxime facienda in consideratione & approbatione miraculorum, ad Sancto-
11 rum canonizationem deserviente; quia semper multo pluris æstimanda miracula primæ classis, quam secundæ, & pluris secundæ, quam tertiæ, & sic deinceps: ita ut majorem fidem sanctitatis, magisque indubitatam facere possint quoad nos duo miracula primæ classis, quam quatuor secundæ, & majorem quatuor secundæ, quam duodecim tertiæ, & sic in reliquis; ratio est, quia in miraculis primæ classis nulla deceptio cadere potest, quæ potest cadere in miraculis secundæ, & multo magis tertiæ, & omnium maxime quartæ.

12 Deus ergo vel operatur miracula nullis mediantibus naturalibus caussis, & operatur id, quod nequaquam per ipsas effici potest, vel operatur quod per eas effici potest, sed non operatur per ipsas; vel operatur quidem per ipsas, non tamen ad operandum dispositas, vel operatur per eas etiam dispositas non tamen de proximo ad agendum, sed suo nutu eas invicem conjungendo. quæ omnia exemplis manifestissima mox evadent.

13 Primum ergo, ac supremum miraculorum gradum eorum dico, quæ absolute miracula dicuntur, & hæc neque ullo caussarum Naturalium medio fiunt, aut fieri possunt, sed immediate ex mera ac libera Dei virtute emanant. ut est, mortuorum resurrectio, montium de loco ad locum ex se translatio, solis retrocessio, aut ejusdem à suo motu cessatio. & hæc quoque possunt distingui inter se, prout superius retulimus.

14 Secundus miraculorum gradus est eorum, quæ fieri quidem possunt mediantibus caussis naturalibus, & tamen alio caussandi modo à Deo, & ab ejus servis divina virtute fiunt; ut repentina morborum curatio, & repetamus exemplum de socru Petri, quæ profecto poterat fortasse curari à febre, quanquam magna esset & lethalis, & medicis auxiliis, immo & ab ipsa Natura sanari; tamen sanatur absque illis ad Iesu Christi Domini verbum, cum dicitur: Et imperavit febri. Idem etiam in Paralytico, & in leprosis, & in aliis mille accidit, ut tam in Veteri, quam in Novo Testamento patet.

15 Tertia classis eorum miraculorum est, quæ mediis caussis naturalibus in actu fiunt, sed Deo ipsas naturales caussas alias ad eos effectus producendos nequaquam dispositas, disponente & ordinante, vel earum virtutem adaugente, sufficientiamque illis caussandi tribuente, ut curatio lepræ in Nahaman per Iordani aquas; dulcoratio aquarum amararum per lignum immissum, in nostræ salutis figuram, & alia his similia.

16 Postremus miraculorum gradus eorum est, quæ per media naturalia fiunt etiam disposita ad agendum, & ad talem effectum producendum, non tamen de proximo, unde neque illum essent productura absque concursu divinæ voluntatis non tantum permissive, sed specialiter, & cum effectu ad eam caussarum applicationem concurrentis, ut de Leonibus devorantibus translatitios Samaritanos 4. *Reg. cap.* 17. Leones enim homines devorare maxime naturalis res est, & caussæ sunt Leones ad devorandum homines dispositæ, tamen ex speciali Dei voluntate devorarunt Samaritanos illos. sic etiam serpentes in deserto contra Hebræos immissi caussa quidem naturalis ac disposita ad nocendum, & occidendum homines existebant, non tamen nocuissent, neque quenquam occidissent, nisi ipse Deus ad suæ Iustitiæ rigorem demonstrandum eos in rebelles Iudæos immisisset, ut narratur *Numer. cap. 21.*

Miracula igitur in hos quatuor ordines divisa, ma- 17
jora, & minora dici possunt, non tamen respectu
Dei, nihil enim ejus respectu est miraculum, ita 18
Ecclesiastic. cap. 39. vers. 25. nihil est miraculum in conspectu ejus. & *Marc.10.* & *Luc.18.* omnia possibilia sunt apud Deum. cum ei nihil sit difficile juxta illud *Genes. cap. 18. vers. 14.* & *Ieremiæ cap. 32. vers. 27.* & *Matth.19. vers.26.* Apud Deum autem omnia possibilia sunt. unde prudentissime Pindar. in Pyth. od. 10.

----- *Mihi autem nihil in admirando*
Videtur esse impossibile, si Dii executi fuerint.

Sed majus, & minus miraculum dicitur respectu Naturæ, quatenus in his operibus magis, aut minus ipsius Naturæ vires exuperantur, ut ex D. Thom. Rocca *ubi alias cap. 23. & seq.* & alii supra citati.
atque hac ratione constat, majus miraculum esse il- 19
lud, quod absolute miraculum dicimus, quam quod secundum quid vocamus, & majus, quod in supremo, quam quod in infimo ordine collocandum est: notissimum quippe est, majus miraculum esse mortuum suscitare, quam infirmum sanare, & majus miraculum esse, ignem de cœlo, quam pluviam evocare, quod horum utrumque magis Naturæ vires exuperet. & majus item miraculum est Solem retrocedere ab occasu in ortum, ut Ezechiæ testimonium daretur in suæ vitæ tutelam, quam eundem Solem ad Iosuæ præceptum stare, ut subtilissime probat Galeott. Mart. *de doctr. promisc. cap. 38.* &
sic de cæteris. immo in uno eodemque gradu mi- 20
raculorum, potest unum esse majus alio, ut patet, nam majus miraculum est, mortuum suscitare, quam visum cæco nato restituere; sed hæc ulteriori exemplo non egent.

SVMMARIVM.

1 *Effectus aliquis ut miraculi nomen habeat plures debet habere conditiones.*
2 *Prima conditio effectus miraculosi, ut appareat esse supra Naturæ vires.*
3 *Interdum per caussas naturales effectus fit, ex speciali tamen Dei voluntate.*
4 *Secunda conditio effectus miraculosi, ut fiat divina virtute.*
5 *Tertia conditio, ut accidat ex hominum merito, non ex verborum vi.*
6 *Quarta conditio effectus miraculosi, quod effectus patens sit.*
7 *Quinta conditio, ut sit ad Fidei corroborationem.*
8 *Sexta conditio, quod appareat in instanti.*
9 *Septima conditio, quod fiat sine dolore. Contrarium*
10 *Octava conditio, quod sit opus perfectum.* (*ibid.*

De conditionibus effectus miraculosi.

QVÆSTIO III.

VT effectus aliquis miraculi nomen mereatur, 1
nonnullas habeat conditiones necesse est, quarum

quarum aliæ à Theologis, & Canoniftis defiderantur, aliæ vero à Philofopho, ut Philofophus eft, recenfentur autem conditiones hujufmodi per Malvetium *ubi alias dub.* 3. *à num.* 38. *ad* 41. per Caffan. *in Catal. Glo. mund. par.* 3. *conf.* 49. Mafcard. *concl.* 262. *à num.* 25. *ad feqq.* Medic. *de mirab. operib. Dei lib.* 1. *quæft.* 22. *per totam.* Martin. Delr. *difquifit. magic. lib.* 2. *quæft.* 7. Auguft. Barbof. *de off. & poteft. Epifc. alleg.* 97. *num.* 8. *par.* 3. Roccam *de Canoniz. Sanct. cap.* 19. & per alios eodem tractatu. funt autem quæ
2 fequuntur: Prima, ut appareat, eum effectum effe fupra Naturæ vires; jam enim in definitione patet, effe de miraculi ipfius effentia, ut exuperet vires Naturæ: non enim dici poteft miraculum, quod per naturales cauffas fit, & eo ipfo modo, quo fuccedit per eas fieri poteft. fed animum ad id advertendum, quod etiam fuperiori quæftione monuimus, evenire nempe, ut effectus aliquis per naturales cauffas fiat, ex Dei tamen fpecialivoluntate, ipfas cauffas ad agendum aut nullo modo, aut non de proximo difpofitas, difponentis. Vallef. *de facr. Philof. c.* 35. ut in curatione lepræ Nahaman *lib.* 4. *Reg. cap.* 5. per aquas Iordani: in quo miraculo Deus difpofuit ipfas Iordani aquas, tribuens illis facultatem, quam antea minime habebant, mundandi nempe à lepra. & in hoc confiftit miraculum; mundatio enim lepræ pofthac per eafdem aquas naturalis res eft; funt enim & aliæ aquæ nonnullæ (in quarum numero ad præfens, & poft illud miraculum recenfetur ipfa aqua Iordani) quæ virtutem habent mundandi lepram, ut de ipfo Iordane teftatur Bacc. *lib.* 3. *de Therm. cap.* 3. *rubr. de balneis ad cutis morbos.* Ad hoc autem multo magis confirmandum ac demonftrandum, non confiftere in eo cafu miraculum in ipfa lepræ curatione & mundatione, fed in attributione virtutis, quam non habebant, ipfis aquis Iordani, nota in facro textu, mandatum fuiffe Nahaman à Propheta, ut fepties lavaret fe in Iordane, non autem femel, ut fatis fuiffet ad miraculi efficientiam; quia poftquam Deus Optimus Maximus eam virtutem Iordani aquis impertitus eft, ut à lepra mundarent, naturali jam via & agendi modo Nahaman curari debuit, nempe per alterationem, mundificationem, & corroborationem membrorum; quæ omnia non unica vice, aut temporis momento naturaliter perfici poterant, fed tempore, & repetitis vicibus, ut in cæteris naturalibus balneis ufuvenit. Fuit ergo fupra Naturæ vires, quod aquæ Iordanis alias ex fua Natura nullam talem virtutem habentes, illico ex Dei virtute ad Prophetæ petitionem, eam facultatem induerent, quam etiam pofthac fervarunt, ut dixi; fed ipfa lepræ mundatio in Nahaman effectus naturalis fuit, à Naturali cauffa naturali via ac modo productus. Ad id ergo, quod dicit Bart. *de Teft. num.* 57. nimirum non effe miraculum id, quod fieri poteft per cauffas naturales, dicendum videtur, quod non fit fimpliciter intelligendum, fed fi fieri quidem poffit non quomodocunque, fed eo modo, quo fit; ut fi antea aquæ Iordanis virtutem illam à Natura habuiffent, jam nullum in eo cafu miraculum effet, non enim naturaliter fieri potuiffet, ut aquæ illæ in continenti eam virtutem induerent, & fortaffe etiam ad præfens non tam cito alios quofcunq; à lepra mundarent, ut Nahaman mundatus eft.
4 Secunda conditio eft, quod fiat divina virtute, non ex arte Diabolica, aut aliter: Dæmones enim, & eorum fequaces mira quædam faciunt, ut Magi Pharaonis. Martin. de Arles *de fuperftitione num.* 93. quæ tamen miracula non funt, quia vel non funt vera, fed apparentia tantum, & vocantur proprie præftigia, & illufiones, eo quod Dæmones nobis illudant, oculofque ita perftringant, ut ea quæ non funt, neque effe per ipfos poffunt, realiter effe apparere noftris fenfibus faciant, vel fi vera quidem funt, non virtute divina, fed Naturali fiunt, neque ipfius Naturæ vim pertranfeunt, à nobis tamen miracula judicantur, quia talia vel nunquam, vel de raro videmus, aut earum cauffas nefcimus: quod & Thom. Eraft. *difputat. contra Paracelfum par.* 1. bene explicabat. poffunt enim Dæmones mirabilia quædam facere, nunquam tamen Naturæ vires exfuperare, ut exempli cauffa poffet quidem Dæmon aliquem morbum celeriter, & quafi fubito curare, non tamen aliter, quam per media naturalia, quæ ipfi notiffima funt, fic Vrbs Roma longa pefte affecta adventu Æfculapii à pefte vindicata eft, ut narrat Lactantius *de Orig. Err. cap.* 8. & fic nobis id quidem miraculum videtur, cum tamen naturalis res fuerit, ceffante pefte ob fubitam caufarum amotionem. Eodem quoque pacto cætera permulta miracula ab hiftoricis enarrata, ut à Tito Livio, Valerio Maximo, & aliis, & relata ab eodem Lactantio ibidem, nunquam vires Naturæ prætergreffa funt, aut faltem apparentia, non autem vera fuerunt. Quotiefcunque ergo conftaret realem, ac verum aliquem effectum neque ab homine, neque à Dæmone, neque à Natura fieri potuiffe, illico probatum remaneret, illum fuiffe miraculofum; neque enim miraculofum quid probari evidentius poteft, quam probando non potuiffe effe naturale, atque hac ratione ea omnia miracula, quæ talia fimpliciter dicuntur, ut Refurrectio mortui, vera Prophetia, & his fimilia, pro miraculis illico fe produnt, quia & Dæmonis, & Naturæ vim omnem exuperant, unde inanis ac fuperflua eft omnis probatio in his, quia ex fe ipfis miraculofa apparent, non fic autem infirmorum fanationes, & alia his non diffimilia.

Tertia conditio eft, quod effectus non accidat ex 5
vi verborum, fed ex hominum merito. hanc conditionem Theologi defiderant, quia conftat in facrofancto Miffæ facrificio ex verborum vi per facerdotem prolatorum, panem, & vinum in corpus, & fanguinem verum ac realem Chrifti tranfubftantiari; fic etiam in aliis facramentis ex verborum enunciatione, maxima ac fupernaturalis virtus conciliatur; at non ex hoc quis dici poffet miracula feciffe, quia quantumvis malus effet facerdos facrificans, aut benedicens, tamen idem panis, & vinum eodem modo tranfubftantiarentur, & cætera facramenta eandem virtutem communicarent; non enim hæc ex hominum merito contingunt, fed ex verborum vi, ut dixi; unde hæc conditio videtur mihi magis refpicere ipfum hominem facientem miracula, quam naturam effectus miraculofi, & ea de cauffa ad Philofophum, quemadmodum neque aliæ ex his, nihil pertinet. Quod enim per verba quædam fieri poffint alia miracula, præter ea quæ vel in Miffæ facrificio proferuntur, ad tranffubftantiandum in corpus & fanguinem Chrifti Domini panem & vinum, in eo facrificio oblatum, & alia quæ vim fortita funt ab ipfa Ecclefia, vanum omnino eft & ab omni veritate alienum; non modo enim per ullum verborum genus miraculum, quantumvis minimum, fieri non poteft, fed neque ex eorum

eorum energia ullus quantumvis minimus effectus naturalis produci. Sed de his aliàs.

6 Quarta conditio eſt, quod effectus evidens ſit, ac patens, non autem latens humanos ſenſus; exemplificant autem circa hanc conditionem de eodem Euchariſtiæ ſacramento; quia tranſubſtantiatio panis & vini, in Chriſti corpus & ſanguinem, non eſt patens & evidens ad ſenſum, ſed per fidem, qua ſolummodo eam aſſequi nobis licet, & non aliter. Ab hac conditione deficeret, ſtigmatum ſignatio in corpore Pauli, niſi ejus dicto credendum eſſet, quia ad ſenſum latebant, à qua tamen non deficerent ſtigmata in D. Franciſco, & in D. Catharina Senenſi, quia in eorum utroque ad ſenſum apparebant, ut ex eorum vita conſtat.

7 Quinta conditio eſt, ut miraculum ſit ad fidei corroborationem, in hominum ſalutem, & ad Dei gloriam, quia miracula attribuuntur Fidei. Gloſ. *in cap. unico verbo ſedis. tit. de reliq. & ven. Sanct. in 6.* non enim exiſtimandum eſt, gratis Deum interrumpere ordinem ab initio Naturæ datum, ſed ut eſt ipſa Sapientia, id non niſi ad ſui Gloriam, & in noſtram ſalutem operari; ex fidei autem corroboratione, utrumque emanare palam eſt.

8 Sexta conditio eſt, quod effectus appareat in continenti, aut multo citius quam à Natura fieri potuerit, & hoc habet locum in his tantum, quæ alias naturaliter fieri poſſunt. Malvet. *ubi alias dub. 3. num. 25.* ſiquidem nonnulli, quod exempli gratia dictum volo, ab infirmitatibus etiam extremis, & undequaque periculoſis ſanantur, Natura ipſa morbum ſuperante humorum concoctione, & adæquatione etiam citius, ac faciliori modo ac via, quam ſperari ab hominibus potuerit; ii tamen miraculoſe non ſanantur, quia ſanatio tempore contingit; ſanationes autem miraculoſæ nulla intermedia humorum concoctione fiunt, ſed in inſtanti, confeſtim, ſubito, ſtatim: his enim vocibus ad oſtendendam miraculorum evidentiam utitur Sacra Scriptura, præcipue vero in miraculis, quæ à Chriſto Domino patrata fuiſſe narrant Euangeliſtæ. Sed adverte, ut dixi, hanc inſtantaneam operationem non requiri in omnibus miraculis, ſed in iis, quæ ſunt à Natura factibilia, & idcirco nihil omnino demit de miraculo, quod Eliſæus non unica vice puerum à morte ſuſcitaverit, ſed tantum ubi ſepties ſuper illum ſeſe inclinaſſet, & quod Chriſtus Dominus non prima vice integrum viſum reſtituerit cœco, de quo *Marc. cap. 8. verſ. 23. & ſeqq.* ſed ſecundo manus ſuper oculos ejus impoſuerit; contra autem eveniſſet in ſanatione cœcitatis Tobiæ, multum enim de miraculo minuiſſet, repetitio per plures vices medicamenti ab Angelo Tobiolo commonſtrati; quia fortaſſe erat opus hoc per convenientem & iteratam ejus medicamenti applicationem naturaliter factibile, non vero unica vice.

9 Septimam conditionem affert Malvet. *ubi ſupra num. 52.* & Medices *ibidem.* eſt autem, quod fiant ſine dolore. Sed hæc, ut videtur, non eſt in omnibus miraculis perquirenda; immo fortaſſe in nullo: nam quid demeret de miraculo, ſi lapide Renum magno laborans ad alicujus ſervi Dei benedictionem illum cum conſueto dolore per urinam ejiceret? aut ſi putrida febre laborans jam jam periturus, ſolo Ieſu Chriſti nomine invocato, ſtomachi dolore illico apprehenſus vomeret, & à febre, inſimulque ab imminente morte liberaretur? jam vero tale exemplum in Sacris habemus ab ipſo Medic. relatum *Marc. cap. 9. verſ. 25.* de Dæmoniaco à Chriſto Domino liberato, de quo ille: Et exclamans, & multum diſcerpens eum, exiit ab eo, & factus ſicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus eſt. Et *infra quæſt. 8. ſub. num. 11.* miraculoſum opus (quantum ego exiſtimo) contemplari licet, doloris unius partis in aliam tranſmutati, ita ægrotante Deum rogante per merita Card. Bellarmini piæ memoriæ. Itaque dummodo incontinenti exempli gratia recedat morbus, licet remaneant conſequentia morbi, puta laſſitudo, debilitas, cicatrix, dolor, & ſimilia, ſufficit ad hoc, ut opus miraculoſum dicatur, ita ſentiente Rota *in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis B. Raimundi par. 2. art. 5. verſ.* Quod ſi quandoque non tollit itaque dolor interveniens in alicujus morbi curatione vim miraculi, ut firmat Rota *in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis S. Caroli par. 3. mirac. 2. poſt mortem in fin. & in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis S. Thereſiæ art. 4. ſuper 11. mirac poſt mortem*, quæ teſtimonia referuntur ab eademmet Rota *in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis B. Andreæ Corſini par. 2. verſ. Item quod Deus.* Ac profecto etiam ipſi Philoſopho ſatis fuerit ad miraculi eſſentiam, ut opus non ſit ſua natura factibile, neque curabit ille an cum dolore, vel aliter fiat.

Octavam addamus conditionem omnium maxime neceſſariam, & eſt quod opus miraculoſum ſit undequaque perfectum. Marc. Anton. Genuen. *in prax. Archiep. Neap. cap. 59.* Ricc. *in prax. Epiſc. Reſolut. 487. num. 7.* & ex Medicis Fortun. Licet. *lib. 2. de his, qui diu ſine alimento vivunt, cap. 172. in fin.* nam mortuum ſuſcitare, qui illico remoriatur imperfectum opus eſt, & apparere poteſt ex Dæmonis virtute factibile, ut patet in hiſtor. *Act.* B. Petri Apoſt. de Simon. Mag. qui neque potuit mortuum omnino ſuſcitare, neque ullo modo, quia etiamſi moveretur, non erat vere ſuſcitatus. Cœcum quoque cœcitate exuere, qui mox in illam relabatur, miraculum non eſt, quia opus imperfectum, & ſic de cæteris. Et hæc conditio videtur maxime deſiderabilis in effectibus, quorum cauſſæ ſunt ignotæ, aut qui miraculoſi cenſentur: nam vidi ego plures ægrotantes aliquo morbo moleſtatos ad præſentiam, vel adventum, vel tactum alicujus Religioſi, in quo maximam haberent fiduciam, vel etiam aliquarum Reliquiarum etiam ipſorum Sanctorum (nam neque per has Deus quandocunque nobis libet, & ſemper miracula operatur) ſeſe à morbo recollegiſſe, ac melius habuiſſe, mox ex eodem morbo deterius moleſtatos fuiſſe, & aliquando etiam periiſſe, nimirum quia ex contracta fiducia imaginantur, ſe iis mediis ſanari poſſe, unde Natura bona ſpe ducta, morbo inſultat, mox autem invaleſcente morbo, ſuccumbit. Deus autem cum miracula operatur, omnino & undequaque perfecta opera efficit, ſed circa hanc miraculi conditionem, vide quæ dicemus *quæſt. 8.* Vide autem, ſi libet, ſex occaſiones, ob quas miracula fiunt, apud Card. *lib. 15. de Variet. cap. 81.* 10

SVMMARIVM.

1 *Abſque conditionibus requiſitis nullus effectus pro miraculo exiſtimandus.*

2 *Deus de raro nunc miracula operatur, & cur.*

3 *Multa pro miraculis habentur, quæ non ſunt. & cauſſam vide num. 4. & 5.*

6 Ec-

6 *Ecclesia Catholica non patitur quemquam decipi.*
7 *Ignorantia quo pacto sit in caussa, ut ea, quæ miracula non sunt, pro miraculis à nobis judicentur.*
8 *Cognitio Caussarum, quæ maximè ex Philosophia habetur, admirationem tollit.*
9 *Plures eorum, qui Dæmoniaci existimantur, tales non sunt, sed potius melancholici.*
10 *Ex ignorantia nihil boni emanare potest, cum ipsa per se mala sit.*

Vera miracula cur raro fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrentur.

QVÆSTIO IV.

SEd cum ad miraculi efficientiam tot concurrere conditiones necesse sit, quibus deficientibus effectus nullus miraculi nomine insigniendus est, atque
1 insuper difficillimum sit eas conditiones simul concurrere, cumque miraculum ex sui natura, ut superius annuimus, effectus sit admodum raro apparens, immo ad præsens rarissime, quia Deus Opti-
2 mus Maximus hoc tempore de raro admodum miracula operatur, testante D. Augustino, quem adducit Mascard. *de probat. concl.* 262. *num.* 59. *tom.* 2. quoniam stabilita jam fide minor est, vel nulla eorum necessitas. Delr. *disquisit. Magic. lib.* 4. *quæst.* 1. *sect.* 2. Vide de hac ipsa re Io. Stuart. *in exam. ingen. cap.* 2. & cum tandem Miracula Deus non nisi rarissime perficit citra ullam naturalium causarum admotionem. Valles. *de sacr. Philos. cap.* 38. Card. *lib.* 15. *de Variet. cap.* 81. merito quærendum vi-
3 detur unde sit, quod tam multa ac frequenter facta indies miracula celebrentur, & quod plerosque naturales effectus, dummodo admirationis quicquam in se habeant, homines pro miraculis judicent: nam profecto si hominum quorumdam credulitati acquiescendum esset, plures omnino essent effectus miraculosi, quam Naturales, immo quasi otiosa videretur Natura, Deo ipso absoluta sua potentia, non autem per has secundarias caussas pleraque disponente. nihil enim omnino evenit, cujus caussa à vulgo ignoretur, nihil quod rarum sit, nihil item, quod admirationem aliquam, quantulacunque sit, secum habeat, quod ab indoctis, & rerum naturalium ignaris pro miraculo non prædicetur. nullus ex aliquo morbo aut periculoso, aut alias molesto vindicatur, qui non ex miraculo id impetrasse se affirmet; nullus ab aliis quibuscunque imminentibus periculis, aut molestantibus ærumnis eximitur, qui non miraculi favore ab illis se exemptum dictitet, tanquam si gratis Deus, & ad cujusvis homuncionis nutum ac petitionem Naturæ ordinem pervertat, ac non potius id ipsum, ut cætera omnia, summa cum sapientia, & non nisi maximis atque urgentissimis ex caussis peragat: nam profecto quando oportuit propriam potentiam incredulis hominibus patefacere, aut veritatem Christianam firmiter stabilire, viderunt omnes opera Domini, & mirabilia ejus; nunc autem quando jam veritas notissima est, incassum tot miracula commonstraret. Quid est ergo quod tam facile homines miracula celebrant, & eorum narrationem tantopere affectant? Ego ejus rei duplicem posse caus-
4 sam assignari existimo, unam quidem minime improbandam, sed in hoc coërcendam, aliam autem summopere vituperandam, & omnino explodendam. Prior caussa pietas est in Deum, ejusque servos; consentaneum enim videtur, & à pietate Christiana minime abdicandum, quod quæcunque bona indies nobis eveniunt, Deo summo omnium bonorum datori accepta referantur; sic & quæcunque admirationem aliquam habentia eveniunt, quæ in ipsius Dei laudem & gloriam, in nostramque utilitatem & disciplinam redundare possunt, ab ipsomet Deo emanare credamus, licet hæc ipsa naturali via successisse, aut succedere potuisse existimemus: nam neque quicquam à secundariis provenit caussis, quod à primaria non habeat exitum. ac maxime me hercle expetenda, ut dixi, ac collaudanda hæc caussa videtur, coërcenda tamen ob rationem, de qua infra. hanc caussam insinuasse quoque videtur Poeta noster Torquatus Tassus Cant. 2. st. 9. his carminibus, de sacræ Imaginis disparitione loquens:

> *Incerta fama è ancor, se ciò s' ascriua*
> *Ad arte umana, od à mirabil opra;*
> *Ben' è pietà, che la pietad, e'l zelo*
> *Vman cedendo, autor se'n creda il Cielo.*

Ac bene quidem hæc se habent, sed quemadmodum Deus Optimus Maximus non omnes Sanctos vult pro Sanctis canonizari, hoc est nominatim pro Sanctis coli, & idcirco non omnes miraculis illustrat, & hoc multis ex caussis, & præcipue ne multitudine Sanctorum eorundem cultus vilescat. Glos. *in cap. unico de Reliq. & Venerat. Sanct. in* 6. *verbo Sedis. vers. Quinto ne in infinitum.* sic quoque de miraculis censendum est; & idcirco, ut dixi in principio hujus tituli, non licet absque auctoritate Ecclesiæ nova miracula publicare.

Sed quemadmodum hanc priorem caussam, ut Christianum hominem decet, quantum ac qualiter requiritur, libenter & laudo, & amplector, sic inanem alia ex parte, futilem, & insulsam quorundam sciolorum pietatem odio plusquam vatiniano 5
prosequendam censeo. his enim impium ac nefarium videtur, miracula quæcunque insulsissima ipsi somniaverint ac effutierint, & eorum crassa ignorantia pro verissimis canonizaverit, illico non acceptare, atque hæreticæ pravitatis indicium putant, ea vel digno risu excipere, vel tanquam futilia & inania refellere; nescientes miseri, injuriam se veritati Catholicæ facere, cum eam mendaciis & fictitiis, aut non veris miraculis fulcire se credunt, quæ verissimis, ac tot tantisque jam à Christo Domino, ejusque Apostolis, cæterisque ejus servis sit stabilita. ad quid ergo nova miracula effingere? Nunquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos? nam recte his cum Iob. *cap.* 13. hæc objicio: An patiendum est in Catholica Religione quemquam decipi? Non profecto, neque id 6
unquam Sancta Mater Ecclesia permisit, aut permissura est, sed supinam ac maxime fatuam (neque enim malitiosam dicere in animo est) horum ignorantiam coërcuit, & coërcitura semper est. Obstrepant ergo quantumcunque libuerit contra nos, qui interdum eorum inscitiam irridemus, veritatem enim nos ipsi Deo Optimo Maximo acceptissimam detegemus, eorum latratus ac strepitus negligentes.

Ignorantia ergo posterior caussa est, ut, quo- 7
tiescunque aliquis effectus mirus, aut cujus caussa latens sit, appareat, ad superiores caussas homines

confu-

confugiant, effectus illos pro miraculis judicantes; quod etiam extra Chriſtianam Religionem & nunc accidit, & olim evenit, ſemperque in futurum eveniet, quod optime demonſtravit Lucret. lib. 6. de rer. nat. his verbis:

Cætera, quæ fieri in terris, Cœloque tuentur
Mortales, pavidis cum pendent mentibu' ſæpe
Efficiunt animos humiles formidine Divum,
Depreſſoſque premunt ad terram, propterea quod
Ignorantia cauſſarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concredere regnum:
Quorum operum cauſſas nulla ratione videre
Poſſunt, hæc fieri divino numine rentur.

Ex ignorantia ergo admiratio, & ex admiratione Deo tanquam miracula tribuuntur ea, quæ non ſecus ac cætera omnia Natura operante eveniunt, con-
8 tra autem cognitio cauſſarum, quæ ex Philoſophia habetur, admirationem tollit, Plutarch. *in lib. de Audit. off.* De hac eadem cauſſa loquebatur Hipp. noſter *in lib. de morbo ſacro dicens:* Homines vero ex imperitia, & admiratione, ei (nimirum morbo ſacro) Naturam quamdam, & cauſſam divinam ineſſe cenſuerunt, quod nulla in eo reliquorum morborum ſimilis eſſet; & præ conſilii inopia, quod morbum non cognoſcunt, illi divinitatem aſſervant. Hæc Hippocrates. quod quidem etiam noſtris temporibus eodem modo in aliis multis evenit; cum enim morbum curatu difficilem, aut accidentia rara, & aliis morbis non conſueta habentem offendimus, illico vel ad Dæmonia, vel ad cæteras metaphyſicas cauſ-
9 ſas eos referimus; ita ut plures eorum, qui Dæmoniaci exiſtimantur, melancholici ſint, aut ex utero laborantes, ut alias dixi, ob ſymptomatum enim novitatem, ac raritatem tales exiſtimantur; neque ſolum indoctos, & idiotas decipi aliquando contingit, ſed etiam doctos viros. id ipſum ergo in miraculis cele-
10 brandis evenit. Verum quia ex Ignorantia nihil unquam boni emanare poteſt, cum ipſa per ſe mala ſit, omnino abigenda eſt, & idcirco à doctis ſemper veritas expectanda, eorumque judicium in his maxime expetendum.

SVMMARIVM.

1 *Prophetia quid. & num. ſeqq.*
4 *Prædictiones multæ fiunt, quæ tamen prophetiæ non ſunt.*
5 *Ars, & Natura ex aliquorum ſententia vim habent in futurorum prædictione.*
6 *Divinatio datur in rerum Natura.*
7 *Medicina habet partem divinatricem.*
8 *Medicina nihil certi prævidere, aut prædicere poteſt, ſed tantum conjecturaliter.*
9 *Medicinæ ars non promittit certam prædictionem futurorum eventuum.*
10 *Medicinæ artis fallacia in prædicendo, unde ſit.*
11 *Aſtronomia maxime ad Prophetiæ naturam accedit. Vide ibid.*
12 *Aſtrologia digna eſt, ut à ſcientiarum amatoribus intime cognoſcatur.*
18 *Aſtrologia nihil quod futurum ſit pro certo prædicere poteſt, ſed omnia conjecturaliter.*
14 *Quibus modis naturaliter contingat Prophetia.*
15 *Melancholica temperatura maxime apta eſt ad divinationem.*
16 *Melancholicis morbis detenti, & prophetare, & aliena lingua non edocti loqui, & alia multa mirabilia facere traduntur.* (*Ariſtotele.*
17 *Divinatio per ſomnia non temere eſt aſpernenda ex*
18 *Moribundi divinare ſolent.*
19 *Herbæ quædam, lapides, gemmæ, Aquæ divinationem procurare creduntur.*
20 *Ex prophetiæ dono non poteſt quis tanquam ex miraculo in ſanctorum numerum redigi.*
21 *Prophetia tum bonis, tum malis communis.*
22 *Prophetia non eſt inter miracula, ſed potius inter admirabilia reponenda. Contrarium num. ſeq. & num. 40.*
24 *Futurorum prædictio apud Veterum nonnullos à Natura tam aliena habita, ut Deos ipſos in ea mentiri voluerint.*
25 *Futurorum prædictio ſi vera ſit, à Deo non emanans, per accidens vera eſt.*
26 *Certitudo futuri evētus in vera Prophetia requiritur.*
27 *Certitudo eventus in quibuſcunque divinationibus deſideratur.*
28 *Caſu interdum prædicta, qua ratione vere fuiſſe prædicta ab exitu contingat.*
29 *Melancholia maxime confert ad prudentiam.*
30 *Prædictio quæcunq; à Melancholicis facta, caſu ſit.*
31 *Prophetantes, & divinantes non intelligunt quicquam eorum, quæ prophetant, aut divinant.*
32 *Non omnes, qui Melancholicis morbis tentantur, divinare ſolent.*
33 *Prædictio futurorum eſt perfectioris, & ſapientioris Intellectus. & num. 37.*
34 *Somnia, quæ à copia, & qualitate humorum procedunt, habent aliquam ſignificationem.*
35 *Cardanus vanitatis notatus.*
36 *Somnia quæcunque vana ſunt quoad futuri prædictionem.*
38 *Non omnes, qui ſomniant divinare dicuntur, ſed eorum pauci.*
39 *Anima in moribundis minus recte ſuas functiones exercere poteſt ob inſtrumentorum defectum.*
41 *Ex Dæmonis miniſterio an poſſint futura certo prædici, aut cognoſci.*
42 *Dæmon nihil agere poteſt, quod Naturæ vires exuperet.*
43 *Dæmonis opera non niſi ea, quæ aliquam connexionem habent cum rebus præteritis, aut præſentibus, poſſunt prævideri.*
44 *Prophetare non poteſt Dæmon.*
45 *Dæmon contingentia futura ignorat, probabiliter tamen conjecturat.*
46 *Hominem non poſſe, niſi Dæmonis opera, futura divinare, quomodo accipiendum.*
47 *Hippocrates ex Phyſionomia malos, aut bonos mores denotat.*
48 *Ex mala aut bona facie, bonitatem aut malitiam deprehendimus.*
49 *Deformitas corporis malam mentem arguit.*
50 *Deformitas inſignis impedit ordinum ſuſceptionem.*
51 *Vbi torquendi plures Rei ſint ad eliciendam veritatem in paritate indiciorum, ab eo incipiunt Iudices, qui pejorem habet effigiem.*
52 *Præſagitio ex Phyſionomia nullam habet certitudinē.*

De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarumque cognitione.

QVÆSTIO V.

SEd quemadmodum, ut ex ſuperiori quæſtione patet, ob alteram ex commemoratis cauſſis multi

multi multos effectus mere naturales miraculoſos judicant, cum non ſint, ſic è contra pervicaces quidam Philoſophi,& impia temeritate inſignes, multa, quæ vere & abſolute miracula ſunt, ad effectus & cauſſas naturales reducere conantur, Naturæ opera tribuentes, quæ ſolius Dei virtute fieri poſſunt, ſic & non aliter miraculoſa opera in fidei noſtræ, & Catholicæ veritatis teſtimonium ac confirmationem emanantia diminuere tentantes,inſimulque ejus fundamenta concutere volentes. Itaque ad horum temeritatem coërcendam operæpretium eſſe duxi,ad quædam particularia deſcendere,demonſtrando quædam à Natura nullo modo eſſe poſſe, ſed ſemper ſupernaturalem ac divinam virtutem requirere, & in conſequens vere & abſolute miracula eſſe;præcipue autem ea talia fuiſſe,quæ tam in veteri, quam in nova Sacra Hiſtoria enarrantur. hinc etiam apparebit, quænam proprie miracula ſint, ob quorum vim & apparentiam, quantum ex ipſis eſt, poſſit quis in Sanctorum catalogum recipi, quænam inſufficientia ſint, & de quibus non ſit curandum, quod Naturæ vires non pertranſierint.

Ac primo loco de Prophetia & divinatione ſermonem habeamus,de qua qui multa ſcire deſiderat, legat præ cæteris Delrium *diſquiſit. magic. lib.* 4. & Torreblanc. *in Epit.delict. lib.*1. & ex noſtris Card. *lib.* 14. *de variet. cap.*48. Peucerum *de omni divinat.*
1 *genere.* dicitur autem Prophetia, divina inſpiratio rerum à nobis procul diſtantium, eventa immobili veritate,& maxima cum certitudine prænoſcens,atque denuncians. Mart. Delr. *diſquiſit. magic. lib.* 4. *cap.*1. *quæſt.*1. vel brevius cum Caſſiodoro, ex quo repetit Medices *cit. lib.*1.*quæſt.*21. & Torreblanca
2 *in Epit.delict.lib.*1. *c.*1.*n.*54. eſt inſpiratio vel revelatio divina,rerum eventus immobili veritate denuncians.Ego hic Prophetiæ nomen tantiſper latius ac-
3 cipio,ac magis Philoſophice,nempe prout intelligimus,Prophetiam eſſe certam futurorum prædictionem,ex infallibili prœcognitione emanantem. oſtendere enim hic paratus ſum,hanc certam, & infallibilem futurorum prædictionem nullo modo poſſe à
4 Natura proficiſci,quemadmodum neque certas occultarum rerum cognitiones. Prædictiones enim multæ quidem fiunt, aut fieri dicuntur, quæ nequaquam Prophetiæ nomine dignandæ ſunt, niſi id per nominis abuſum fiat, quia nullam habent prædictorum eventuum certitudinem, ut Prophetia habere debet. Videndum autem quonam ſeſe extendant cæteræ prædictiones omnes,& quantum, & quatenus futura annunciare valeant, ut appareat dehinc, Prophetiam ſemper effectum eſſe miraculoſum, & ex Inſpiratione divina, & cauſſa ſupernaturali, nunquam autem ex naturali emanantem.

5 Præſupponunt igitur hominum plerique,tam Artem quam Naturam in futurorum prædictione vim
6 habere.Et ante omnia dari in ipſa rerum natura divinationem,communi hominũ conſenſu, & infinitis pæne experimentis probant,& univerſaliter, ut Ciceronis verbis utar *in princ.lib.* 1.*de divinatione*: Gentem quidem nullam videmus, neque tam humanam atque doctam, neque tam immanem atque barbaram,quæ non ſignificari futura, & à quibuſdam intelligi, prædicique poſſe cenſeat. Sed hoc, ut dixi, ſimpliciter ex ipſa Naturæ vi interdum, alias vero ex arte contingere poſſe exiſtimatum eſt. Primo autem artes, quæ id ex propoſito, ac præcipue promittunt,(ut earum quaſdam prætercam, quæ ad ridiculam uſque vanitatem excreverunt, ut omnes augurandi artes, & per lineas manus aut frontis prædicendi, nempe Chiromantiã, & Metoſcopiam, divinationem per ſomnia, & hujus farinæ alias; quarum nomina & inſtituta ſi quis ſcire cupit,legat Cardanum de ſapientia *lib.*4. & Peucerum *de omni divinat. genere.* & Mart. Delr. *diſquiſit. magic. lib.* 4. *per totum)* ſunt Medicina, & Aſtrologia.

De Medicina ergo certum eſt, eam non modo 7
particulares hominum propenſiones ac paſſiones ex temperamento, & corporis habitu poſſe cognoſcere, quod facillimum exiſtimatur, ſed etiam futuros, & imminentes morbos prænunciare, &, quod plurimum expetitur, eorundem morborum eventus prædicere, nempe mortem ex iis ſecuturam, aut futuros abſceſſus monere,aut tutam ſanitatem promittere;ipſorum etiam morborum recidivas, aut tranſmutationes, partiumque ex ipſis morbis futuras læſiones prævidere. hæc enim omnia, quæ Prophetiæ naturam ſapere videntur, ab ipſa arte promittuntur; unde quantum ex ipſa eſt, non videtur, futurorum prædictionem eſſe miraculoſam, nec conſequenter ſemper ſupernaturalem cauſſam habere.

Sed etiamſi hæc veritatem aliqua ex parte in ſe contineant, notiſſimum tamen eſt, & ab hominum
nullo negandum, artem hanc licet inter omnes no- 8
biliſſimam, & ſenſu ipſo ſtabilitam, nihil omnino certi unquam poſſe prævidere, neque prædicere, ſed omnia ſola conjectura aſſequi, quod recte inſinuabat Hipp.2.*Prædict.* Ego autem, dicens, hujuſmodi ſcilicet Medicos, vates eſſe nolo,ſed ſigna deſcribam, ex quibus quis ſanos fore, aut morituros homines conjectura cognoſcat; quaſi diceret, non eſt in Arte Medica, futura quomodo eventura ſint certo cognoſcere, hoc enim Vatum ac Prophetarum proprium eſt, non Medicorum, qui tantum conjecturaliter per ſigna quædam futura prævidere poſſunt. Recte igitur Cicero *citato lib.* 1. *de divinatione*, Medicorum prædictiones inter divinationes connumerari non vult: nam ſi quid unquam in medendo evenit, quod Medicorum prædictionibus reſpondeat,id quidem omne per conjecturas aſſequuti ſunt,& per accidens dehinc eo modo evenit, non ex ipſius artis prædicendi certitudine; nos enim ipſi noſtræ artis fallaciã in prædicendo non ſine honeſto rubore confiteri cogimur. Admirandas autem Galeni,& aliorum prædictiones, præcipue autem Cardani, ego quidem quantum in me eſt ſatis ſuperque admiror, ſcio tamen doctiſſimos quoſdam viros eas riſu excepiſſe, & tanquam ab ipſiſmet auctoribus confictas (quod ego non admiſerim) aſpernatos, ſcientes artem poſſe ſibi hæc promittere,neutiquam autem artifices,forſan ob vitæ brevitatem, ea aſſequi poſſe. ego tamen libenter concedam Galeni, & Cardani, aliorumque quorundam ingenia cæterorum omnium ingenia excellentia ſuperaſſe, non
tamen eorum prædictiones quicquam certi habere 9
potuiſſe exiſtimandum,ita ut prædicta de neceſſitate ſic contingerent,neque poſſent alio modo,quam prædicta ab ipſis erant,evenire;ars enim id omnino non promittit: immo nos in præſentiarum neque Galeni, neque Cardani, neque hujuſmodi Medicorum prædictionibus ſimiles facere ſcimus, neque alios, qui ſimiles faciant,aut audimus,aut videmus; immo ingenue cum veridico præceptore noſtro Hipp.2. *Prædictor.* dicamus: Prædictiones Medicorum referuntur permultæ tum præclaræ, tum admiratione dignæ, quales neque equidem prædixi, neque quemquam,qui prædiceret,audivi,

10 Cæterum Artis fallacia in prædicendo non tam ab ipsius artis insufficientia, quam ab ipsorum individuorum natura, & diversitate procedere existimanda; non ergo ob ib ars incusanda est, aut artifices, præterquam quod multa alia in nostram tutelam, & artis ipsius venire possunt, quæ pro nunc conticebo, ne potius artem, quam profiteor, à calumniis defendere ac vindicare, quàm instituti operis telam prosequi velle videar.

11 Astronomia porro multo plura promittit, & ars divinatoria dicitur, & ad Prophetiæ naturam accederet, si quicquid artifices sibi promittunt, assequerentur. ex superiorum enim corporum, ac Sphærarum motu, & Planetarum cæterorumque syderum malo aut bono aspectu inter se, ipsorumque loco, & positura, & ex mille aliis circumstantiis non modo ea, quæ ex quadam Naturæ proprietate quasi ex necessitate hominibus eveniunt, ut morbos, & interitus, aliosque casus, sed etiam ea, quæ ex ipsa volubili hominum voluntate, & ex incertissimo eventu dependentiã habent, prædicere, ac certo præmonstrare ex arte promittunt. sed quid circa eam scientiam ipse sentiam, libere, & nullo impulsus affectu, aut scientæ ipsius amore deceptus, non hujus, aut illius pręceptoris, aut cujusvis docti auctoritate permotus, edisseram, si ante illud admonebo, me Astrologiam,

12 & Astronomiam pro nunc confundere, & utramque pro una accipere. Itaq; Astrologia digna quidem est, ut à scientiarũ amatoribus non ignoretur, immo potius ut intus, & in cute cognoscatur, quod ex Hipp. & Galeni, & multorum doctissimorum Medicorum auctoritatibus clare patet, & notat inter Iureconsultos Vinc. Carrar. *de Med. & ejus off. par. 2. n. 365.* eam enim partem, quæ multa continet vera, realia, & scitu tum dignissima, tum jucundissima, nimirum, quæ cœlorum stellarumque motus, & accidentia reliqua considerat, criminari minime possumus, quod falso Prophetiæ nomen sibi arroget, quia ab ea longe se abesse profitetur, cum eventus solum prędicat de necessitate Naturæ contingentes. D. Thom. 2. 2. *q. 95. art. 1.* Aliam autem partem pleriq; criminantur, quod pleraque habeat commentitia, & ab hominum speculatione conficta, ad ipsam prædicendi artem confirmandam ac stabiliendam. Motus, inquiunt, Planetarum, & mutuę eorum Syzygię, vel aspectus, & congressus, eorumq; motuum, & aspectuum, & congressuum inordinatus ordo, non modo per ipsam Astrologiæ artem, sed & per ipsos sensus percipiuntur; quin etiam & aëris mutationes, ventorum incursiones, corporumq; alterabilium quasdam alterationes ex iisdem motibus, & aspectibus quadam conjectura venari posse, ejus artis proprium est. Cæterùm, addunt, ab ipsismet sphærarum astrorumque motibus, aspectibus, & congressibus ea, quæ ab accidenti, & hominum voluntate libera pendent prævideri posse, vanã, absurdamq; curiositatẽ videri, si enim contemplatus optime fueris plura eorũ, ex quibus accidentia nobis evenientia prævidere ea scientia sive Ars promittit, imaginaria omnia ac commentitia reperies. quin etiam Artis ipsius axiomata quædam, immo & ipsa principia omnibus acceptissima, si intime examinaveris, clare videbis, inquiunt, ea nullum habere fundamentum reale. Astrorum quædam bona esse, quædam mala, quædam fortunata, quædam infausta ac infortunata, nec à priori, nec à posteriori probabile videtur; multo minus aspectuum quosdam amicos esse, quosdam inimicos, item locorum in Cœlo quædam apta, quædam inepta, quædam felicia, quædam infelicia: proprietates etiam quædam ipsorum locorum, & Planetarum, ut quod Horoscopus personam nati, occidens uxorem, medium cœlum honorem, imum cœlum bona stabilia; quod anguli sint loca fortunata, domus cadentes infortunata, quod sol denotet Reges, Iupiter Religiosos, Mars milites, & aliorum singuli magis unum personarum genus, quam aliud; item quod magis unus, quam alius signi gradus ad certum quid faciat: & cætera omnia à prędictis non dissimilia, anicularum deliramentis comparanda illis videntur. Hæc & infinita alia contra Astrologiæ scientiam plerique in medium afferunt, quæ qui peculiarius cognoscere desiderat, præter allata à Mirandul. *in libb. cont. Astrologos*, & ab aliis, videat Valles. *in lib. de sacr. Philos. cap. 3.* & Alex. de Angel. *in lib. ad hanc rem dicato.* Roderic. à Castr. *in suo Med. polit. lib. 2. cap. 2.* Torreblanc. *in Epitom. delict. lib. 1. cap. 7. & 8.* quibus tamen satisfacere se dicunt magna ex parte Astrologi. Quomodocunque tandem sit, si quid prędicere ea pars Astrologiæ potest, 13
quæ circa elementorum aut corporum alterationes prædicit, id nunquam cum certitudine facit, sed tantum conjecturaliter. Ac denique dato, quod aliqua Ars sit, quæ futura prædicere doceat, atque id quomodocunq; assequatur, id tamen certum est, hoc ex præexistenti scientia, & falso aliquo fundamento in aliquibus rebus contingere, cum Prophetia ex nulla præexistente cognitione, & ex nullo præexistente rerum fundamento contingat. Verumtamen non solum arte futura prævideri posse plerique etiam ex doctis sibi persuadent, sed etiam ex Naturæ ip- 14
sius proprietate, idque multis modis; ex dispositione nempe, & temperatura melancholica, ex morbo aliquo item melancholico, ex somniis, ex actu separationis Animæ à corpore, & ex aliis; & ut à melancholica dispositione initium sumamus, videntur 15
etiam ipsi Philosophi in hoc convenire, quod Temperatura melancholica apta maxime sit ad divinationem, futurorumq; prędictionem, unde ea temperatura dotati, divinatoria etiam & prophetica somnia habere dicuntur ab Arist. *Moral. Eudem. lib. 7. c. 18.* & ab Aretæo, quem adducit Mercur. *Pract. lib. 1. c. 10.* quin etiam Alex. Trall. *lib. 1. suæ Med. cap. 13.* & Paulus *lib. 3. cap. 14.* voluerunt, quod melancholicis morbis tentati divinare futura soleant. immo & ipsos Prophetas, Sibyllasque cæterosque omnes, qui vaticinio clari extiterunt, melancholicos temperatura fuisse volunt. Io. Huar. *in exam. Ingen. cap. 4.* sive hoc ita ex divina dispositione eveniret, sive per accidens, sive à priori, seu à posteriori, nempe quia non quod essent Melancholici prophetarent, sed quod prophetantes fierent Melancholici ex assidua mentis abstractione in res divinas, & oracula propalanda. Cæterum adeo sibi persuasum habent Philosophi, Naturam in ea re id posse, quod ex ejus solummodo dispositione quis Propheta seu vates evadat, ut conditiones etiam nonnullas afferant, quas concurrere necesse sit in eo, qui Propheta futurus sit, & maxime interpres somniorum, & vide, si libet, ipsos Philosophos *in libb. de divinatione per somnia.*

Præter hæc autem ad firmandum Prophetiam naturaliter posse contingere, nonnullæ adduci possunt experientiæ. Narrat Plin. *hist. lib.* in Hysia Bœotiæ urbe puteum extitisse, ex quo qui ebibissent futura vaticinabantur. & *lib. 2. cap. 103.* Colophone in Apollinis Clarii specu lacunam esse, cujus potu mira reddantur oracula bibentium breviore vita. Testatur item Ioan. Leo *suæ Aphricæ par. 3.* in Aphri-

ca

ca in regione Fetza multos eſſe Prophetas & divinatores, qui reſponſa ut plurimum infallibilia reddant. & ratio fortaſſe eſt, quia ea regio plures producit temperaturas melancholicas. quin etiam, quod de ſuperioribus aquis jactatur, ex eo evenire poteſt, quod earum aquarum potus homines dementes & melancholicos efficiat. eam autem vim in effingendis vatibus melancholici humoris ineſſe illi, probatur ex ipſis melancholicis morbis, quibus detentos prophetare, alienam linguam perſonare, abſque eo quod illam didicerint, carmina componere, & diſertiſſime loqui, cum extra morbos ignorantes earum rerum fuerint, occultas hominum cogitationes revelare, & alia id genus maxima cum admiratione, immo ſtupore audienda, teſtes ſunt tam multi, ac tam præclari viri, ut non niſi impudentis ac pervicacis nomen mereri videatur, qui contra dicere paratus ſit. Videndi autem præter Trallianum, & Æginetam ſupra adductos, præcipue Concil. *diff.* 32. Lemn. *de Occult. Nat. mirac. lib.* 2. *cap.* 2. Io. Huart. *in exam. Ingen. cap.* 4. Ceſalpin. *de Dæmon. nat. cap.* 13. Foreſt. *lib.* 10. *Obſervat.* 19. *in ſchol.* & alii apud Schench. *lib.* 1. *Obſervat. tit. de Mania,* qui omnes, & alii quos enumerare non intereſt, varios caſus circa hoc particulare enarrant, quorum ſimilem mihi nunquam vel extremam diligentiam adhibenti licuit videre. mirum eſt quod Card. *lib.* 8. *de Var. cap.* 43. narrat de quodam, qui cum Italus eſſet, nec unquam in Germania fuiſſet, ac ne per ſumnium quidem Germanicam linguam calleret, tamen Germaniſſime loquebatur, quod illi ob vermium copiam, quam in corpore habebat, contigiſſe vult. atque alia inſuper non diſſimilia narrantur. ſuſpicatus tamen ſum, videns interdum amentes quoſdam utriuſque ſexus concionantes, carmina pangentes, & plura effutientes, hos eſſe illos, de quibus ea miracula narrantur; at nullam ab illis unquam extorquere Prophetiam potui, neque ullum ſonum Latinæ aut alterius linguæ audire, niſi abſurdum & inconcinnum: non enim patior ego in hiſce rebus decipi, aut me ipſum decipere, ut nonnullos factitare expertus ſum, qui adeo avidi ſunt miracula prædicandi, & admirationem audientibus concitare, ut ea quæ neque vident, neque audiunt, neque ullo ſenſu percipiunt, & videre, & audire, ac plenis ſenſibus percipere ſe dejerare non timent. Quomodocunque autem ſit, ii melancholici, quos tam mira efficere ſupraicitati auctores prædicant, alterius fortaſſe generis ab iis erant, quos ego vidi.

Sed præter hæc celeberrima inter naturales divinationes ea eſt, quæ per ſomnia fieri dicitur, quam etiam plurimi facere viſus eſt Hippocr. in libello
17 ad hoc argumentum dicato, & de qua illud pronuntiavit Ariſtot. in ſimili item libello, non eſſe nimirum eam temere aſpernandam. immo cæteri Philoſophi, ut Dicearchus, referente Cicerone *lib.* 2. *de divinat.* qui omnia vaticiniorum & divinationum genera deridebant tanquam vana, hoc unum admiſerunt, quod etiam admiſit Galenus noſter, quippe qui ex Patris inſomnio Medicinæ ſe operam dediſſe tradat 9. *Method. cap.* 4. & *de præcognit. ad Poſth. cap.* 2. & qui ex inſomnio quodam monitum ſe in medendo profiteatur, ut de ſectione totali arteriæ, *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap. ult.* ſed & ipſam Medicinæ artem comparatam fuiſſe divinis inſomniis ex dignis auctoribus Tiraq. *de nobil. cap.* 31. *nu.* 34. tradidit, & ex eo Carrar. *de Medic. & ejus offic. par.* 2. *nu.* 15. quamquam enim hæc prophetica non fuerint, docent tamen nos, inſomnia vana non eſſe, ſed habere in ſe aliquando divini aliquid, ita ut perſuaderi facile poſſimus, etiam divinationem per ea poſſibilem eſſe. & vide adducta à Polyd. Virg. *lib.* 2. *de Prodig.* nam plura quoque prophetica ſomnia enarrantur, quorum plura apud Cicer. videnda offeruntur *lib.* 1. *de divinatione,* & apud Recentiores alia permulta legere licet, ut apud Kornman. *de mirac. vivor. tit. de ſomniantibus.* & præ omnibus duo pulcherrima apud Fracaſtorium *lib.* 2. *de Intellectione.*

Sed quid Philoſophorum Medicorumque ſententias & opiniones ad eam rem corroborandam congero? an non veritas ipſa ex Sacra pagina luce meridiana clarior apparet? quippe quæ permulta prophetica ſomnia contineat, ut Abimelechi, Iacobi, Ioſephi, Pharaonis, duorumque ſervorum ejuſdem, Nabuchdonoſoris, & Madianitæ cujuſdam, quæ poſteriora magis naturalia eſſe videntur: ac denique Deus ipſe, ut narratur *Numer. cap.* 12. *verſ.* 6. per ſomnia noſtræ menti ſeſe inſinuat, ita enim ibi: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnia loquar ad illum; quod etiam firmabat Iob. *cap.* 33. *verſ.* 14. & *ſeq.* dicens: Semel loquitur Deus, & ſecundo id ipſum non repetit; Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo: Tunc aperit aures virorum, & erudiens inſtruit diſciplina. Neque diſſentiunt ab hoc profani auctores, quin ipſe Hippocr. *in libello de Inſomniis,* ſomnia quædam à Diis immitti edocet. ita ut hinc facile pateat, divinationem per ſomnia tanquam in rerum Natura familiarem eſſe & bonis, & malis communem, cum & boni & mali habuerint interdum prophetica ſomnia, ut ex prædictis hiſtoriis palam eſt. Reſtat denique alia experientia ex moribundis deſumpta; hos enim conſueviſſe interdum divinare, teſtatur Plato *in Apologia Socratis,* & confirmatur id ipſum exemplis nonnullis à Cic. *in* 1. *de divinat.* adductis. Sed ante hos Homerus, rerum naturalium peritiſſimus, quaſi id ipſum inſinuans, moribundum Patroclum Hectori mortem prænunciantem facit Iliad. lib. 16. inquiens:

Hunc autem languens allocutus es Patrocle equitator, &c.
Aliud autem tibi dicam, quod tu in animum reponito tuum,
Ne tu quidem ipſe diu vives, ſed tibi jam
Prope imminet mors, & fatum violentum
Manibus domito Achillis inculpati Æneidæ.

quin etiam Hectorem ſimiliter morti proximum divinantem introducit Achilli mortem per manus Paridis his carminibus:

Hunc vero moriens allocutus fulmineus Hector.
Certe te bene cognoſcens divino; neque enim eram
Perſuaſurus, certe enim tibi ferreus intus animus.
Vide nunc, ne tibi aliqua Deorum iræ cauſſa ſim
Die illo, quo te Paris, & Phœbus Apollo
Strenuum licet exiſtentem perdet ad Scæas portas.

Homeri locum hunc imitatus quoque eſt ad idem docendum, & firmandum Virgil. Æneid. lib. 10. carmine ſeq.

Ille autem expirans, Non me, quicunque es, inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Proſpectant eadem, atque eadem mox arva tenebis.

Neque gravabor ea quoque carmina, quæ ad horum imitationem in ſuo Poëmate inſeruit Taſſus

 noſter,

noster, cum his recitare, quæ ita habent Cant. 9. st. 79. & seq.

Ei gli occhi gravi alzando all' orgogliose
Parole in su'l morir cosi rispose.
Non tù, chiunque, di questa morte
Vincitor lieto haurai gran tempo il vanto,
Pari destin t'aspetta, e da più forte
Destra à giacer mi farai stesso à canto.

Hinc omnibus his prædictionibus effectus suos fuisse consecutos omnes testantur; quæ tamen ab illustribus hisce Poëtis non tam Poëtice dicta sunt, quam secundum id, quod hominibus persuasum est, esse nimirum secundum naturam, ut homines morti proximi divinent ac prophetent; cui opinioni opitulari videntur Iacob, & Moyses in historia sacra, uterque enim moriturus ventura filiis, & populo Hebræo vaticinatur, ut de illo *Genes. cap.* 29. & de hoc *Deuteronom. cap.* 33. recensetur. plura quoque alia exempla de moribundis vaticinantibus recollegit Kornman. *de mirac. mort. par.* 4.

His ergo omnibus experientiis probari ea opinio videtur, quæ vult, Prophetiam à Natura interdum esse; quibus etiam addi posset, quod à quibusdam traditur, herbas nempe nonnullas, lapides, gemmas,
19 & aquas certo tempore ac certo modo in usum convocatas divinantes homines facere. quorum nonnulla referuntur à Plin. *lib.* 37. *cap.* 10. qui etiam *lib.* 30. *cap.* 3. idem de corde Talpæ adhuc palpitante devorato firmat, & de quibusdam lapidibus, quod divinare faciant, si credere dignum est, docet Card. *lib.* 7. *de subtilit. in princ.* & *lib.* 14. *de var. cap.* 48. qui etiam divinationem non tanti facere videtur; facilius enim credit per quædam medicamenta procurari divinationem, quam somnia; vide quæ ipse sibi somnia fingat! sed quid mirum de ejus vana credulitate, qua gemmas nonnullas bonæ ac malæ fortunæ caussam esse posse, sibi persuadeat?

Sed cum ex cæteris non tantam futilitatem sapientibus pateat, hominem naturaliter divinare posse, mirum posthac esse non debet, si Prophetiam
20 non tanti faciat Ecclesia, ut ex ipsa, tanquam ex miraculo in sanctorum numerum redigi quis possit.
21 Mascard. *concl.* 262. *num.* 8. *tom.* 1. est enim Prophetia tam bonis, quam malis communis. Cæl. Rhod. *lect. Antiq. lib.* 21. *cap.* 37. Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 44. & *seq.* & ex nostris Card.
22 *lib.* 1. *de Sapientia vers. fin.* Non erit ergo ex his Prophetia inter miracula reponenda, sed potius inter admirabilia, & ea, quæ eventu rara quidem sunt, sed tamen à Natura proveniunt. Plura insuper ad hanc rem adducta sunt à Valles. *in sua sacra Philosophia cap.* 30. ubi pariter omnia doctissime confutantur. Legat autem apud ipsum, qui similia luculentius pertractata desiderat.

Ego pro viribus his quæ adduxi respondebo, eam conclusionem ante pro indubitata ac verissima
23 apponens, Prophetiam nempe, & rerum futurarum prædictionem, occultarumque præsentionem ex se, & ex sui natura supra naturalem rem, & à Deo esse. D. Tho. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. Iamblic. *de myster. Ægypt. Segm.* 10. *cap.* 3. Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 12. atque hoc pacto erit omnino miraculosa; unde quandocunque probari possit, si bonæ vitæ sit adjuncta, non minus ac cætera quæcunq; miracula, verum ac sufficiens esse poterit veritatis testimonium. Nam cum, ut jam dictum est, Prophetia sit certa & infallibilis enunciatio futurorum absque ulla præexistentia phantasmatum, ex quibus firmari possit talis enunciatio, patet quod, cum nulla enunciatio, nullusque discursus in via naturæ fieri possit absque ea phantasmatum præexistentia, futurorum autem nulla existat hujusmodi præexistentia (de iis loquor, quæ ad prophetiam pertinent) absque dubio nulla hujusmodi enunciatio in via naturæ erit possibilis: tametsi enim nonnulla enuncientur futura ab aliquibus, quæ postmodum, ut prædicta sunt, eveniunt, tamen semper aut alterutra, aut utraque conditione destituuntur, nempe quod non enuncientur absque ea phantasmatum præexistentia, ut quæ Astronomi de futuris Lunæ Solisque laboribus, & de congressibus Planetarum, aliarumque stellarum prædicunt, & quæ Politicus exempli gratia de futuro Imperatore, aut alio quocunque Principe divinare videatur, aut quod non sortiantur certitudinem eventus, quam certitudinem requirit Prophetia, ut prædicta divinatio de futuro Principe, potest enim ea aut non ut prædicta est, contingere, aut alio modo, unde manifestum est, non posse in via naturæ hominem prophetare. Non defuerunt autem ex Philosophis aliqui, quibus hæc conclusio acceptissima fuerit, imo aliqui tam difficilem futurorum prænotionem existimarunt, & tam ab ipsa Natura alienam, ut etiam Deos ipsos circa futura mentiri aliquando firmaverint. & vere Prophetiam ad divinam naturam pertinere, clare ostendit illud Isaiæ *cap.* 41. *vers.* 23. Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos. Fuit & ejus opinionis Porphyrius referen- 24
te Cælio Rhodig. *lib.* 2. *lect. Antiq. cap.* 12. Licet vero ad nostræ conclusionis tutelam plenissime, & undequaque satisfacere possint ea, quæ adducta sunt à Cicer. *lib.* 2. *de divin. per totum*, & à Iamblico *de myster. Ægypt. Segm.* 3. *per totum*, & ex recentioribus à Valles. *loco citato*, & ab aliis, qui de divinatione contra Astrologos nuperrime scripserunt, tamen ego hic aliquid ex illis ipsis brevibus adducam.

Antequam autem ad confutanda superius adducta descendam, illud pro certo habendum, futurorum quamvis præsentionem, ac prædictionem quo- 25
modocunque & à quocunque præterquam à Deo emanantem, vel per accidens veritatem habuisse, vel ex rationabili discursu, cum nulla tamen certitudine futuri eventus. D. Thom. *ubi supra.* quæ cer- 26
titudo in vera Prophetia omnino est necessaria. unde *Deuteronom. cap.* 16. *vers.* 21. legitur: Quod si tacita cogitatione responderis, Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum, quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non est locutus. ita ut de essentia Prophetiæ sit certitudo eventus. & vide ad hæc quæ affert Io. Gerson *in lib. de distinct. veri à falso. vers. quartum signum.* Neque obstat, quod aliquando Prophetæ ex Deo quid eventurum prædixerint, quod tamen non evenerit, ut de Ezechia, cui dictum est, Morieris, & non vives. *lib.* 4. *Reg. cap.* 20. & de populo Ninivæ, cui prænuntiavit Ionas: Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur, cum tamen neque Ezechias ex eo morbo interierit, neque Ninive subversa fuerit. idemque contigit de David, cui Dominus per Nathan Prophetam multa comminatus est ob peccatum in Vriam, & Bersabeam patratum, quæ tamen illi non evenerunt. 2. *Reg. cap.* 12. non obstat, inquam, hoc, quia in his, ac similibus casibus Deus optimus maximus conditionaliter est locutus, ut per Ieremiam *cap.* 18. *vers.* 8. ipsemet testatur dicens:

Si

Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum adversus eam, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei. videnda insuper ad hoc ea, quæ adducit D. Tho. 2. 2. *quæst.* 171. *art.* 6. comminatur ergo Deus hominibus mala ea conditione, nisi recedant à via mala; itaque recedentibus ipsis à peccatis, & misericordiam ab ipso Deo exposcentibus, ea quæ comminatur, non eveniunt; quemadmodum contrà ea, quæ comminatus per Moysen Iudæis est, si à Deo recederent, si iniquitatibus sese polluerent, si suis mandatis non obedirent, omnia illis ad amussim evenerunt, tradidit enim eos Dominus corruentes ante hostes suos, & dispersit per omnia regna terræ, omni tempore calumniam sustinentes, oppressosque violentia, nec habentes, qui eos liberet. contrà bona, quæ pollicitus illis est, si justitias facerent, & judicium, si veritati assensi essent, nullatenus experti sunt, de quibus *Deuteronom. cap.* 28.

27 Itaque certitudo eventus in quibuscunque divinationibus, etiamsi aliquo modo concedantur, omnino desideratur, possunt enim aliter evenire ea, quę per eas prædicuntur, quam sint prædicta, non sic autem evenit de Prophetia. idcirco omnes divinationes & maxima ex parte falsas & fictas esse, nullamque habere cum Natura connexionem patet, quia quod ad ea spectat, quæ de temperatura Melancholica dicuntur, respondendum, quod, licet aliquando Melancholici futura prævidere videantur, (quod tamen adeo perrarum credo, ut nihil supra) tamen

28 hoc dupliciter possit contingere, vel casu quodam, ut non modo Melancholici, sed cæteri etiam homines faciunt, vel evenire potest ex rationabili discursu. exemplũ adducam de Iosepho illo historico, qui Vespasiano prædixisse dicitur imperium. hoc enim vel esse potuit, quia vir ille ea prædictione conciliare sibi voluit Vespasianum, vel etiam quod simpliciter ita eventurum sibi persuaderet, vel ex tali discursu, quo facile id assequi liceret cuicunque prudenti. ut quia dissensio maxima vigebat inter duos Imperatores, qui vitiis maxime erant dediti, & ad imperium regendum ineptissimi, contra vero Vespasianus optimus erat princeps, virtutibus addictus, & ab exercitu maxime adamatus, qui præcipue Imperatorem eligebat, facile potuit vir sapiens ac prudens, & in regimine assuetus, illi imperium prædicere. quamquam autem non modo Melancholici, sed omnes homines ita interdum ratiocinari possunt, ut ex recta ratiocinatione eventus futuri prædicantur, tamen magis videtur Melancholicus vaticinari, quia majori prudentia dotatur, & solidiori dis-

29 cursu utitur; confert enim Melancholia maxime ad prudentiam, ut plures Philosophorum, & Medici omnes testantur, qua mediante non ita difficile est, facto rationabili discursu, quædam futura prædicere; & ex quibusdam præmissis maxime veritati cohærentibus nonnulla eventura elicere; quæ neque hoc modo prædicta aut prævisa ullam habent certitudinem, nam possunt etiam vario, ac penitus contrario modo, quam prædicta aut prævisa sint, evenire.

Quod autem pertinet ad morbos Melancholicos, clare patet etiam ex illorum sententia, qui eam divinationem admittunt, eam mere accidentaliter &

30 casu fieri, si modo vere fit; nam effutiunt quædam ipsi Melancholici & insanientes, quæ neque ipsi intelligunt, (quod commune esse volunt multi omnibus prophetantibus, & futura prædicentibus. Plat. *in Apolog. Socrat. & in Convivio,* Averr. *in Metaph.* *comm.* 18. *par.* 1. *digress.* Card. *de var. lib.* 14. *cap.* 48.

Vallesius *de sacr. Philosoph. cap.* 30. & verificatur in 31 Caipha, qui cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, neque tamen intellexit quid verba propria portenderent. hoc tamen quando veritatem habeat, & in quibus, docet D. Tho. 22. *quæst.* 172. *art.* 4.) neque nos ipsi qui audimus comprehendimus, sed ut lubet, quia omnia dubia sunt, & in multiplicem sensum facillime adduci possunt. Ghirl. *de Sortileg. quæst.* 5. *num.* 1. & ex nostris Card. *de Subtil. lib.* 19. ea interpretamur, ac nobismetipsis persuademus, ea verba tale quid importasse, quale postmodum successit, aut quale in animo concepimus. sed illud manifestissime declarat, ab accidente eam divinationem esse, non quod ullam connexionem habeant Melancholici morbi cum rebus futuris, quod non omnes, sed perrari, qui Melancholicis morbis ten- 32 tantur, futura prædicere creduntur. sunt autem ii, qui in ea re dementiunt, quod se tales, vates nimirum, Poetas, concionatores existiment, contra autem sit necesse est, si à Natura eam habent Melancholici morbi proprietatem: omnes enim illis detenti prophetare deberent, & futura prædicere; ego tamen horum nullum adhuc vidi Prophetam, cum alia ex parte Melancholicos, & insanientes prope infinitos viderim.

Præterea cum prævisio futurorum sit perfectio- 33 ris, & sapientioris intellectus si insano potius, quam sano homini eam inesse dicamus, contrarium omnino erit verius: gratis ergo firmatur, facilius prævideri futura ab insanientibus, quam ab his, qui sanam ac perfectam mentem habent. atque his non obstantibus, Card. *lib.* 14. *de Var. cap.* 48. vaticinium non nisi ex mentis excessu & insania fieri voluit, & vates omnes amentes esse, quia non fit divinatio absque Enthusiasmo; in eo autem sensus & ratio ablegantur. quamobrem tum ex frequenti usu, tum ex natura ad hoc parata, necesse est illos esse insanos. Hæc Cardanus. & tamen, ut cum Cic. *in lib. de divinatione* loquar, & dicuntur hæc, & creduntur stultissime, cum plena sint futilitatis & vanitatis. Quid autem dicam de divinatione ex insomniis? num somniare dixerim eos, qui somniis fidem habent? non absolute quidem; nam quædam somnia, 34 quæ à copia, & qualitate humorum, & ex prægressis actionibus, hesternisque cogitationibus dependentiam habent, possunt nobis certa quædam præmonstrare, maximeque hæc à Medicis animadvertuntur, quod copiæ, & qualitatis humorum, & constitutionis corporis nobis indicio esse possint. at eos somniare omnino dixerim, qui alia omnia ex somniis conjectari se credunt, neque ullum somnium tam futile, vanum, absurdum, ac monstrosum est, cujus interpretationem in medium afferre non audeant, suntque aliqui hominum ita creduli, imo ita mente capti, ac stolidi, ut ex somniis non aliter quam ex ipsis prosperis, seu adversis successibus, & lætentur, & mœreant, ita ut exclamare cum Poeta liceat,

O miseras hominum mentes, ô pectora cœca! Lucr. l. 2.

Quid autem mirum est, plebejos, & idiotas his nugis fidem habere, easque tantopere observare, cum docti viri, neque postremæ quidem notæ tam insigniter, ne dicam turpiter, somniorum fallaciis decipi se passi sint? nam quid magis vanum, aut à seria Philosophia alienum, quam id quod Card. de se, suaque progenie jactat, habuisse nimirum tam multa somnia mirabilia, cum sibi cœlitus injunctum per somnium affirmet, ut libros suos de varie-

tate, & de ſubtilitate conſcriberet? at ego quid de me ipſo, & veritate ſomniorum firmavero, quod nonnulla jam in ſomnis viderim, quæ mihi ad amuſſim contigerint, & cui ſæpiſſime ſomniare accidat ea, quæ ſequenti die facturus ſum? neque tamen ob id ego vel latum unguem ab opinione jam firmata recedo, quod ſomnia quæcunque vana ſint, & ſi quid illis eventus reſpondeat, per accidens id ſuccedat, niſi à Deo immiſſa fuerint, vel cum humoribus, aut corporis noſtri diſpoſitione, vel cum prægreſſis phantaſmatibus aliquam habeant connexionem, quibus aſſentiri videtur D. Tho. 2.2. *quæſt. 95. art. 6.* militat enim hic etiam ratio ſuperius adducta: nam cum prævidere futura ſit, ut dixi, no-
37 bilioris, & perfectioris cujuſdam potentiæ, jam anima dormientis ſapientior, ac nobilior, & perfectior erit, quam vigilantis; quod ſi ullam habet veritatem, omnes in ſomno tales eſſe deberemus, ut nobismetipſis vigilantibus dormientes ſapientiores eſſemus. ſed dicant obſecro, num hæc proprietas divinandi per ſomnia ſit hominis propria, ut homo eſt, aut propria hominis quatenus in ſomno permanet, & ſomniat; ſi primum, ergo homines
38 cuncti ut homines id habebunt proprium, ut divinare ſint apti; at cur perpauci divinare dicuntur, cum id dicatur ſecundum naturam ineſſe, quod in pluribus, & ſecundum plurimum eodem modo ſit? ſi ſecundum, cum ſomnians ſit impos rationis, & quatenus talis à brutis non differat, brutis autem nonnullis ſit ſomnium familiare, deduci hinc poteſt etiam bruta ſomniantia divinare poſſe. hi tamen qui non ſomniant, ut de Atlantibus populis refert Herodotus *lib. 4.* & de aliis quibuſdam ab aliis relatum eſt, num deficient ab hominis natura, quod ut tales divinare ex ſomnio non poſſint?

Sed ſomniis jam, ac nugis omiſſis, eaſdem diffi-
39 cultates patitur ea divinatio, quam ex moribundis extorquere conantur: non enim dubium eſt, animam tunc temporis minus recte ſuas functiones exercere, quam alias, ob inſtrumenti, quo utitur, devaſtationem; at contra ſit neceſſe eſt, ſi divinare tunc poteſt, quod ſi maxime id poteſt, quia tunc à corporis nexu jam quaſi liberata, & magis depurata, poteſt melius ea, quæ à ſe magis diſtant, prævidere, nam hoc magis divinam naturam requirit, cur non omnes prophetant, cum morti proximi ſunt? Ad exempla autem adducta ſi profana ſint, falſa ac conficta eſſe dico, ſi ſacra, ut quæ de Iacob, & Moyſe afferuntur, eſſe ſupernaturalia. & ſi quid eventus his reſpondeat, eſſe omnino per accidens dico; at non reſpondere certitudinem eventus his prædictionibus, fatetur Io. Huart. *in exam. Ing. cap. 4.* & multo magis corfirmat experientia.

40 Ergo Prophetia, & rerum futurarum prædictio certa & infallibilis à natura ineſſe homini non poteſt. D. Tho. 2.2. *quæſt. 172. art. 1.* Medic. *de mirab. oper. Dei quæſt. 21. lib. 1.* Vairus *de faſcin. lib. 2. cap. 3. & 4.* & ex Medicis Avic. adductus per Cæl. Rhod. *lib. 9. lect. Antiq. cap. 19.* quam concluſionem maxime confirmat illud *Eccleſiaſt. cap. 8.* Et multa hominis afflictio, quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt modo. & illud ejuſdem *cap. 10. verſ. 14.* Ignorat homo quid ante ſe fuerit, & quod poſt ſe futurum ſit, quis ei poterit indicare? Hoc ipſum quoque inſinuabat Poeta noſter Torq. Taſſ. *Cant. 10. ſt. 20.* dum Magum illum Iſmenum ita Solimanum alloquentem adducit, qui ab eo futura ſcire deſiderabat:

Ma ch'io ſcopra il futuro, & ch'io diſpieghi
Dell' occulto deſtin gli eterni annali,
Tropp'è audace deſio, troppo alti preghi,
Non è tanto conceſſo à noi mortali.

Sed quæritur, controverſumque eſt, an ex dæmonis miniſterio futura poſſint certo prævideri: 41
nam malos aliquando prophetaſſe, certum eſt. Malvet. *de canoniz. ſanct. dub. 3. num. 23.* ut de Balaam, de Sibyllis, de Saul, de Caifas dixi, & per ipſam ſacram Scripturam firmatur. *Matth. cap. 7. verſ. 22.* non videtur autem à Deo illos prophetare potuiſſe, ſed potius à dæmone. cum tamen manifeſtum ſit,
dæmonem nihil agere poſſe, quod Naturæ vires 42
exuperet, dicendum eſt, ope illius non niſi ea, quæ
aliquam connexionem habent cum rebus præteri- 43
tis, aut præſentibus prævideri poſſe, & hæc non ita certo, & infallibiliter, ut aliter evenire non poſſint, quam prævisa, aut prædicta fuerint. Eodem quoque pacto ea, quæ ex cognitione cauſſarum per aliquam artem præſciri poſſunt, poterit etiam dæmon præ-
dicere, cum ſit ſcientiſſimus, & omnium Artium ha- 44
beat perfectam, & conſummatam cognitionem; at prophetare, quod eſt, ut diximus futura certo cognoſcere, ac prædicere, ut futura ſunt, nunquam poterit dæmon, quemadmodum neque alia miracula facere. Navar. *in Relect. cap. Novit. de Iud. not. 2.*
num. 24. Quia dæmon contingentia futura igno- 45
rat, licet probabiliter conjecturet. Mart. de Arles *de ſuperſtitit. num. 59.* Poſſet quidem nonnulla prædicere, quæ nobis ob cauſſarum ignorantiam omnino prophetica viderentur, & nullam vel ex prægreſſis, vel ex præſentibus, vel ex ordine naturalium cauſſarum habere dependentiam; hæc tamen non erit vera Prophetia, & ſic puto intelle-
xiſſe Vairum *ubi ſupra*, cum hominem divinare fu- 46
tura, & occulta præſcire non poſſe firmat, niſi dæmone mediante; id enim ſic, & non aliter accipiendum.

Sed reſtat ultimo loco quædam prophetiæ, ſeu potius divinationis ſpecies, quę eſt occultorum præſagitio, qua præcipue occultas intimaſque hominum cogitationes, ac paſſiones, & naturales propenſiones deprehendi volunt. videtur autem ſecundum noſtrum intelligendi modum id in Sacris inſinuatum *Geneſ. cap. 4. verſ. 6.* cum Dominus Cain alloquens, Quare, inquit, iratus es, & cur concidit facies tua? ex facie enim & aſpectu ipſius videbatur proprias animi paſſiones detegere. cui ſacræ paginæ auctoritati aliæ nonnullæ concinere videntur, quas adducit Lemnius *de Occult. Nat. mirac. lib. 2. cap. 26.* quibus addo illam *Sapient. cap. 7. verſ. 20.* ubi profitetur ſe Salomon ex ſapientia didiciſſe etiam cogitationes hominum ſcire. Sed præter Sacræ Scripturæ teſtimonia, quæ per ſe ipſa ſufficere poſſent, non deſunt doctiſſimorum hominum auctoritates, quibus hujus præſagitionis veritas roboratur. Hipp. ante omnes vir ſenſatiſſimus, & cordatiſſimus, & à nugis, & falſitatibus præ cæteris omnibus alienus, ex phyſiognomia, & faciei delineatione malos, aut bonos mores denotari docuit, ut *2. Epid. tex. 1. ſect. 5.* ex pilo rufo, naſi acuitate, & oculorum parvitate, morum pravitatem elicit; contra ex naſi ſimitate, oculorum magnitudine eidem pilo junctâ bonitatem, & alibi aliàs plura habet ad phyſiognomiã pertinentia. Ariſtoteles etiam de eadem multa ſcripſit, & alii item ſapientes, ut Polæmon, Meletius, Diocles, & alii. inter ſuperioris ætatis viros videnda plura ſunt apud Hieronym. Manfred.
de

de Homine, apud quem plurima auditu non injucunda reperies. videndi & ex recentioribus Io. Baptista Porta. habet etiam plura ex Medicis nostris Vallesf. & *in comm. supracitati loci Hippoc. & in lib. de sacr. Philosoph. cap.* 32. & Lemn. *ubi supra*, non esse vanam Physiognomiam probat, ut inter Canonistas Roderic. *Pract. crim. regul. tit.* 17. *cap.* 50. *num.* 50. Torrebl. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 7. & ex Iureconsultis Vinc. Carrarius *de Med. & ejus off. par.* 2. *nu.* 359. Qui etiam Medico dicit esse ejus cognitionem necessariam. Accedit his universus hominum consensus, qui quasi naturali instinctu ex physiognomia bona & ex pulchritudine bonos mores arguunt, & idcirco qui forma insignes sunt, aliis digniores imperio videntur, ut insinuatur ab Arist. 1. *de Rep.* unde & Lucret. *lib.* 5. *de Rer. Nat.* id sibi voluit in his carminibus de primis hominibus:

Condere cœperunt tum urbeis, arcemque locare
Præsidium Reges ipsi sibi, perfugiumque;
Et pecudes, & agros divisere, atque dedere
Pro facie cujusque, & viribus ingenioque.
Nam facies multum valuit, viresque vigebant.

48 communiter etiam ex mala, aut bona Physiognomia malitiam, aut bonitatem deprehendi dicimus, unde illud Homeri Odyss. 1.

— *Non enim malo in vultu similis videbatur.*

quasi diversa omnino sit effigies boni viri ab effigie mali. qua de caussa idem Homerus in Iliad. *lib.* 2. Thersitem describens, eum malæ physiognomiæ facit, nempe deformem, strabonem, claudum, curvum, acuto capite, pæneque imberbem, quæ omnia mali, immo pessimi hominis notæ sunt, & recte

49 quidem ex his videntur Legumperiti ex quacunque deformitate malam mentem, malosque mores arguere, ut dixi alias ex Parisio *lib.* 2. *har. quæst. Tit.* 3. *quæst.* 12. *num.* 13. & notant etiam Vinc. Carrar. *ubi supra par.* 2. *num.* 403. Farinac. *in pract. & Theor. crim. p.* 1. *Tom.* 2. *quæst.* 52. *num.* 165. ex quo talis Physiognomia facit indicium ad torturam. quia si Medicis, & Philosophis credimus, raro admodum deformes bonis moribus præditi sunt, ut testatur præcitatus Manfred. *lib.* 2. *de hom. cap.* 4. ita ut propter eam caussam insignis deformitas impediat or-

50 dinum susceptionem, ut Canonistæ tradunt *in tit. de corp. vitiato.* immo & in Testamento Veteri repudiabantur sacerdotes aliqua deformitate insignes, præcipue autem *Levit. cap.* 21. *vers.* 18. illa habentur: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus; si cæcus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto naso, &c. ubi de naso præcipue textus loquitur, quia, ut Melet. *de Nat. hom. cap. de naso* dicebat, hæc pars præ cæteris hominis faciem deformem, formosamve maxime reddit.

51 tandemque Legumperiti ubi torquendi plures sint in paritate indiciorum ad eliciendam veritatem, ab eo semper incipiunt, qui pejorem habet effigiem. Roderic. *ubi supra num. eod.* quod notat quoque ex Medicis Winrich. *de ort. menstr. cap.* 37. & Riol. *Anthropograph. lib.* 6. *cap.* 3. & Vall. *loco cit. lib. sacr. Philos.* sed idem Roderic. *ibid.* ex physiognomia capi plusquam leve indicium dicit. Ex quibus facile deduci posse videbatur, præsagitionem occultorum per physiognomiam non esse vanam, sed omnimodam, & infallibilem habere veritatem. Sed veritas est, ex ea posse desumi conjecturam aliquam morum, & naturalium passionum negari nequaquam posse; aliàs autem nullam habere certitudinem talem præsagitionem manifestum fecimus, ita ut hoc 52

ulteriori probatione non indigeat. itaque ad alia pergamus, si modo antè una aut altera auctoritate Physiognomiæ fallaciam comprobavero: nam quod de Socratis effigie narratur, ut omnibus notissimum, silentio pertransibo, & cum Iuvenal. dicam:

Frontis nulla fides.

Prima autem auctoritas est in 1. *Reg. cap.* 16. ubi Deus Samueli, Ne respicias, inquit, vultum ejus, neque altitudinem staturæ illius, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico: homo enim videt ea, quæ patent, Dominus autem intuetur cor. in quibus postremis verbis fallaciam, quam dixi, adnotavit, quod plurimum non respondeant internæ passiones externæ effigiei. Altera est *Ecclesiast. cap.* 11. *vers.* 2. Non laudes, inquit, virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo: Quasi dicat, ex Physiognomia ne putes te posse deprehendere quis sit honore, aut contemptu dignus, hæc enim fallax est. Denique si quis auctores cognoscere cupiat, qui de hujusmodi argumento, vel simili scripserunt, consulat doctissimum Barbosam *in collect. Doctor. lib.* 5. *tit.* 21. *Tom.* 2.

SVMMARIVM.

1 *Ecstasis nomen diversimode accipitur.*
2 *Ecstasis hic quomodo accipienda.*
3 *Ecstasis pro mentis raptu accepta duplex, naturalis, & supernaturalis.*
4 *Naturalis Ecstasis quomodo fiat.*
5 *Ecstasis secundum Scaligerum est privatio officiorum Animæ sentientis, moventis, & intelligentis.*
6 *In Ecstasi fit magis aut minus intensa Imaginatio.*
7 *Ecstasis affectus aut symptoma est in genenere oblæsionum facultatum principum. & num.* 21.
8 *Ecstasis quando possit in Apoplexiam terminari.*
9 *Supernaturalis Ecstasis duplici modo, ut naturalis evenire potest.*
10 *In Ecstasi Naturali corpus in aërem à terra per se sublevari falsum est.*
11 *Corpus grave à centro sublevari propria virtute, & in aere sustineri, contra Naturam est. & supernaturale. num. seq.*
13 *Dæmon elevare, ac sustinere in Aere potest corpora quæcunque, & per quodcunque tempus.*
14 *Supernaturalis Ecstasis alia ratione fit, quam Naturalis.*
15 *In Supernaturali Ecstasi Intellectus noster non est primo efficiens, sed concurrit ut caussa instrumentaria.*
16 *In Ecstasi supernaturali non est necessarium animam à corpore separari.*
17 *Ex Animæ separatione à corpore mors contingit.*
18 *Naturalis Ecstasis à supernaturali quomodo internoscatur.*
19 *Cur difficile sit unam Ecstasim ab alia distinguere.*
20 *Vtraque Ecstasis similis est quoad externa signa.*
22 *Ecstasim naturalem ad caussas præternaturales sequi necesse est.*
23 *In Ecstasi Naturali necesse est Naturam male affici.*
24 *Affectus præternaturales, nisi sanentur, labuntur in deterius.*
25 *Ecstasi frequenti apprehendi solitum necesse est in morbum pejorem labi.*
26 *Naturalis Ecstasis aliquando levis, aliquando vero fortis.*

27 *In Ecstasi supernaturali non est necesse concurrere conditiones in naturali requisitas.*

28 *Supernaturalis Ecstasis non habet determinatum tempus sui insultus.*

29 *Ecstasis naturalis potest fortasse ex propria voluntate fieri.*

30 *Ecstasis naturalis initiative tantum à voluntate dependere potest.*

31 *Nulla corporis dispositio requiritur in supernaturali Ecstasi.*

32 *Ab Ecstasi naturali quænam pati hominem necesse sit.*

33 *Naturalis Ecstasis non nisi quædam mentis amotio, & desipientia est.*

De Ecstasi, & Raptu.

QVÆSTIO VI.

1 ECstasis nomen diversimode accipi, patet ex iis, quæ retuli *Lib.* 2. *Tit.* 1. *quæst.* 16. *num.* 32. *&*
2 *seqq.* pro nunc autem, cæteris acceptionibus rejectis, Ecstasim accipiamus pro mentis raptu, & apprehensione, qua detenti omnibus externis sensibus orbati, & motu, immo & ipsa vita videntur carere, ita ut vix à vere mortuis interstingui possint. Mercat. *lib.* 3. *de morb. parte* 1. *quæst.* 180. *num.* 34. sic definivit: Ecstasis est alienatio imaginationis ab omnibus rebus cum detentione in alicujus rei consideratio-
3 ne. Quæ sic accepta duplex est, Naturalis dumtaxat, & supernaturalis. Naturalem voco eam, quæ naturalem habet caussam, supernaturalem autem eam, quæ caussam habet supernaturalem.

Cæterum quia dubitari contingit, an Ecstasis in aliquibus miraculosa fuerit, nec ne, de utriusque natura & ratione aliqua recensere necesse est. uni-
4 versaliter autem naturalis sequenti modo fieri solet: Facta vehementi imaginatione, ac fixa circa rem aliquam, ut circa amatâ mulierem, vel etiam circa cœlestia, circa Angelos, circa Sanctos, (nam non ob id, quod Ecstasis fiat ex contemplatione supernaturaliû rerum, idcirco supernaturalis semper & ipsa est) confluunt in cerebrum animales omnes spiritus, externis sensibus, ac internis, & motui quoque destinati, unde contingit, quod quemadmodum ex Leone Hebræo *dial.* 3. *de Amore* aliàs dixi, magis multo, quam in somno ipsi externi sensus obligati, & ipsum animal omni motu carere appareat; eo enim spirituum animalium omnium confluxu à sensibus prorsus alienatur homo, qui in ea imaginatione hærens non secus ac in somniantibus eveniat, se præsens habere existimat, ac realiter videre & audire, quæcunque imaginatur, cum Angelis, & sanctis Dei colloqui, si circa illos imaginatio fuerit, vel cœlestia, ac Dei gloriam, aut inferna, & damnatorum pœnas contemplari, vel cum ipsissima amata confabulari, si de ea præmeditatio exstiterit; & in summa nihil differt naturalis Ecstasis à somnio, nisi quod illa vigilanti, hoc autem dormienti accidat; unde quemadmodum in somno sentientis simul, moventisque & Intelligentis Animæ officia cessant, vel quiescunt,
5 sic & in Ecstasi, quæ non aliter idcirco definitur à Scaligero *exercit.* 312. *in Card.* quam privatio prædictorum officiorum Animæ.
6 Fit autem in Ecstasi magis aut minus intensa imaginatio, unde major aut minor mentis abstractio succedit, & magis aut minus à sensibus externis apparet homo alienatus: nam quo intensior fuerit Imaginatio, eo major spirituum copia ad cerebrum repit, & locum ubi imaginatio viget, anteriorem nempe capitis partem, & sic majori in consequens temporis spatio durat ea mentis apprehensio, nisi interim homo stimulatus, aut ab externa aliqua caussa excitatus ad sensum redeat. Faciunt & ad Ecstasis durationem, & intentionem cerebri ipsius debilitas, & fortitudo, & ipsorum quoque spirituum qualitas & quantitas: Ecstasis enim affectus, 7
vel symptoma quoddam est in genere oblæsionum facultatum principum, animalium nempe, ut ex superioribus patet; itaque ad ejus symptomatis generationem cerebri secundum ejus ventriculos debilitas contingit, & non naturalis quædam sanguinis, & spirituum constitutio. debili ergo existente cerebro, Ecstasis magis durat, non potente virtute nocentem spirituum confluxum tam cito dissipare. sic & ubi spiritus crassiores exiftant, & magis melancholici fuerint, difficilius dissipantur. Itaque si simul debile fuerit cerebrum, spiritus multi, & crassi, & melancholici, Ecstasis non solum interdum multum 8
durabit, sed etiam in Apoplexiam morbum sibi congenerem, & ipsam mortem terminari poterit: est enim affectus hic Apoplexiæ adeo similis, ut uterque eodem nomine Apprehensionis nempe, & detentionis insigniatur, licet aliquando Catalepsi consimili quoque cuidam morbo magis convenire videatur. Mercat. *lib.* 3. *de morb. par.* 1. *quæst.* 180. *num.* 34. nam interdum Ecstasi detenti non minus quam Cataleptici eodem modo, quo apprehensi sunt, permanere solent, nimirum si stantes, scribentes, jacentes, meditantes apprehenduntur, stant, jacent, ac scribere, & meditari videntur, ut de Socrate evenit, de quo narrat Plato *in Convivio in oratione Alcibiadis*, quod integro die eodem vestigio cogitabundus steterit: aliàs autem Ecstatici ut Apoplectici cadunt, & quasi mortui jacent, ut de se narrat Balaam *Num. cap.* 42. *vers.* 4. Dixit Auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi ejus; hoc est tunc visionem Dei contemplatur, cum tanquam mortuus cadere conspicitur, innuens modum suæ Ecstasis: uterque enim modus locum quoque habet 9
in Ecstasi supernaturali. Sed alii præterea sunt Ecstatici, qui à terra in Ecstasi elevantur, & quasi in Aere librati permanent; hoc autem (quicquid co- 10
nati fuerint nonnulli affirmare) in naturali Ecstasi est ab omni veritate alienum: contra Naturæ enim 11
propensionem omnino est, corpus grave à centro propria virtute sublevari, & in aere sustineri: sed vide obsecro quam avidi nonnulli scriptores sint narrandi, immo potius effingendi miracula, qui Imaginationem supra Naturæ vires posse existimant, & miros quosdam effectus aptam natam esse producere, quos aliàs ipsa Natura producere non potest, ut hic est, elevatio nimirum corporis gravis à centro ex propria virtute facta, & ejus permanentia in aere: nam & hoc à viribus imaginationis fieri posse prædicant, ac fabulantur; quod tamen esse supra Naturæ vires, ac miraculosum pro 12
certo esse debet, atque ubi appareat, aliis conjecturis, & probationibus bonæ vitæ concurrentibus pro miraculo acceptandum, absque eo quod quicquam dubitetur, an miraculosus effectus sit, nec ne.

Quod autem Dæmon elevare possit corpora 13
quæcunque libuerit, & in aere sustinere, non controvertitur. D. Tho. 2.2. *quæst.* 75. *art.* 1. idcirco eam tantum corporis sublevationem miraculosam esse dixi,

dixi, quæ ex ſe fit, nimirum nulla virtute naturali, aut Dæmoniaca, ſed divina tantum corpus ſublevante.

14 Cæterum ſupernaturalis Ecſtaſis alia ratione, quam naturalis fit, nulliſque legibus obligata eſſe poteſt, fit namque à cauſſa ſupernaturali, à Deo nempe, vel Angelis avocantibus mentes noſtras ad divinorum contemplationem, cum per eam mentis avocationem ab his ſenſibilibus ſeſe nobis inſinuare volunt; in quo actu non fixatur Anima in præexiſtentibus phantaſmatibus: nulla enim phantaſmata præexiſtere poſſunt eorum, quæ nobis in ſupernaturali Ecſtaſi præſentantur, ſed omnia à Deo, vel ab Angelis divina quadam, ac longe à Naturali diſſimili ratione oſtenduntur quæcunque illi videre nos
15 volunt. in eo autem actu Intellectus noſter non ut primo efficiens, ſed ut inſtrumentaria cauſſa concurrit: Deus enim ipſe in hac Ecſtaſi eſt cauſſa primo efficiens, neque poteſt abſque ejus virtute ullo modo fieri. Martin. Delr. *diſquiſ. Magic. lib. 2. quæſt. 15.* Si quæ vero phantaſmata cœleſtia repræſentantia poteſt ſubjicere Dæmon Intellectui noſtro, ita ut Ecſtaſis ſupernaturalis effigiem ſimulet, ea falſa ſunt, & naturali modo Intellectui offeruntur.

Notandum autem, quod quamquam in ſupernaturali hac Ecſtaſi non fixatur anima noſtra in phantaſmatum contemplatione, ſed in repræſentatione quadam ſpirituali ab ipſo Deo, vel Angelo immiſſa,
16 non tamen in eo actu animam à corpore ſeparari neceſſe eſt. unde non contemnendi erroris notatur Bodinus à Delrio *ubi ſupra*, & à Torreblanca *lib. 2. Epitom. delict. cap. 20. num. 7.* cum *lib. 2. Dæmonoman. cap. 2.* Animam in Ecſtaſi à corpore migrare, illudque deſerere voluerit, quod ab ipſo Delrio ſatis ſuperque ut erroneum, & à vera fide alienum, confutatum eſt, ſi modo hoc tanquam neceſſarium, & conditionem ſine qua non concurrere admiſerit Bodinus: nam à Deo fieri id quandocunque poſſe non controvertitur. Torreblanca *ibid. num. 11.* Et idcirco quod Paulus de ſe ipſo narrat, quod raptus ſit uſque ad tertium cœlum abſque eo quod ſciverit, utrum hoc in corpore, vel extra corpus fuerit, adhuc indeciſum manet, cum utrumque ex divina
17 potentia eſſe potuerit. Illud certum eſt, quod notavit etiam Delrius, ex Animę ſeparatione à corpore mortem contingere, unde ſi de neceſſitate in Ecſtaſi anima à corpore ſeparatur, de neceſſitate homo in Ecſi moritur, & cum ad vitam reſtituitur, reſurgere dicendus eſt, Anima denuò in corpus, à quo jam ſeparata fuerat, commigrante; ita ut plura miracula abſque ulla neceſſitate operatus fuerit Deus, cùm potuerit unico tantum Ecſtaſim excitare. Sed video in hoc excitata alia dubia, an nimirum in Ecſtaſi fiat abſtractio ab omni motione appetitus ſentientis, & virtutis moventis ac nutrientis. ac certe cum anima, ut probatum eſt, præſens ſit in corpore, etiamſi abſtracta ſit in contemplatione, poteſt tamen ſuis facultatibus, & mediantibus ſpiritibus exercere omnia ſua munia. ſed de his videatur poſt D. Thom. & alios Suarez *de virt. & ſtat. relig. lib. 2. cap. 18. Tom. 2.*

Sed jam his ad Theologos relegatis, ad ea, quæ magis ad nos ſpectare videntur, revertamur,
18 ac videamus, quomodo internoſci poſſit & debeat naturalis Ecſtaſis à ſupernaturali; quod tamen
19 duplici ex cauſſa valde operoſum eſt: prima quia eæ, quæ hanc ab illa diſtinguere poſſunt conditiones, occultæ ſunt, & ſenſibus ignotæ. Secunda quia quoad ea, quæ exterius apparent, ambæ ita conveniunt, ut unius ejuſdemque ſpeciei de neceſ- 20
ſitate ab omnibus judicentur: etenim ea una conditio, quam recenſuimus, de corporis elevatione, quæ poſſet eſſe maximum ac evidens ſignum ſupernaturalis Ecſtaſis, neque in omni Ecſtaſi fit, & poteſt in naturali, operâ Dæmonis, apparere. quomodocunque tamen ſit, nonnulla adducenda, quæ ſaltem aliquam conjecturam faciant, Ecſtaſim eſſe potius ſupernaturalem, vel viceverſa judicandam. In mentem ergo redigendum id, quod pau- 21
lo ſuperius dixi, Ecſtaſim nimirum, quæ naturaliter fit, eſſe morbum quemdam, ſeu affectum, vel ſymptoma præternaturam, quod etiam Card. *lib. 19. de ſubtilit.* & aliis acceptum eſt. unde re ita ſe habente neceſſe eſt, eum affectum ad cauſſas quoque præternaturales ſuccedere, quæ erunt præcipue capitis dyſcraſia, ſeu intemperies, quam Mer- 22
catus loco aliàs in hac quæſtione citato frigidam & ſiccam ſtatuit; ejuſdem naturalis, ſeu accidentalis debilitas, ſanguinis item, ac ſpirituum non naturalis conſtitutio. Ob eandem inſuper cauſſam, nimirum quia affectus eſt præternaturam, neceſſe eſt ab eo Naturam lædi, præſertim, cum pars af- 23
fecta princeps ſit, & principes quoque lædantur functiones. Præterea cum affectus præternaturales, præſertim ſi magni ſint, (extimata in hoc caſu magnitudine non reſpectu unius rei tantum, ſed 24
plurimarum) niſi ſanentur, omnino labantur in deterius, in alios ſcilicet deteriores morbos, vel 25
in mortem, idcirco neceſſe eſt, eum, qui naturaliter corripitur, (dico naturaliter etiam de cauſſa morbifica intelligens) vel in Paralyſim, vel in Apoplexiam, vel in conſimilem alium morbum, vel in ipſam mortem temporis progreſſu lapſum iri, niſi & affectus levis ſit, & jam quaſi connaturalis evaſerit, ut nonnullis eveniſſe compertum eſt, vel ſaltem admodum raro prehendat. ſciendum enim, Ecſtaſim naturalem aliquando levem eſſe affectum, 26
& quem facile Natura ferre poteſt, aliquando fortem, ac detentioni, ſeu Catalepſi ſimillimum, & Naturæ maximam vim inferentem. In levi, qualis tunc fit, cum intenſa ac fixa imaginatione detinemur, & qualis vigere ſolet in hominibus, qui vel ſcientiarum, vel divinarum rerum contemplationi ſunt dediti, & in Melancholicis, non habent locum ea, quæ ſuperius relata ſunt, ſed in forti maxime, quæ quidem proprie Ecſtaſis dici debet, qua correpti omnino exterioribus ſenſibus deſtituuntur, & tanquam mortui apparent. Circa leviorem autem Ecſtaſim non eſt quod quidquam nos remoretur, cum ea facillime dignoſcatur eſſe naturalis affectus, nec poſſit ita ſupernaturali ſimilis fieri, ut dubitari de ea poſſit, an miraculoſa fuerit, nec ne.

His ergo præſuppoſitis evidenter apparet, conditiones illas, quas de naturali Ecſtaſi retulimus, ne- 27
quaquam de neceſſitate in ſupernaturali concurrere, ſed eam non alio modo fieri, neque diutius durare, neque alia ratione hominem afficere, quam quomodo ſupernaturali cauſſæ ipſam excitanti libitum fuerit. itaque non habebit ſupernaturalis Ecſtaſis determinatum tempus ſui inſultus, natura- 28
lis autem maxime. Fit enim ac concitari poteſt, magis ac promptius hoc vel illo tempore, pro ratione, qualitate, & quantitate peccantium, & ſuperfluentium humorum, & pro temporis etiam conſtitutione, & ſic habere poterit quoſdam paroxyſmos, & exacerbationes, ſeu inſultus, ut cæteros præter-

natu-

naturales affectus habere conspicimus. Etiamsi au-
29 tem detur, Ecstasim naturalem posse ex propria voluntate contingere, quod quidem admitti potest, & habemus insigne exemplum apud D. Augustin. *de civ. Dei lib.*14. *cap.*23. non tamen in voluntate Ecstatici erit, in Ecstasi quamdiu voluerit permanere, non enim esset vera Ecstasis, in qua voluntas, & Ratio sui Iuris essent; sic neque pro voluntate Ecstatici fiet Ecstasis magis aut minus intensa, sed à qualitate & quantitate spirituum, ad cerebrum confluentium, dependentiam habebit, & à dispo-
30 sitione aliarum caussarum, de quibus superius. Initiative ergo naturalis Ecstasis à voluntate libera dependere fortasse poterit, at supernaturalis nequaquam, unde cum Card. erroris notantur, qui putant, ecstasin supernaturalem ad hominis libitum accidere posse, ut per Majol. *dier. can. coll.* 3.*p.*2. & dico de vere supernaturali, non etiam de ea, quæ naturaliter movetur ad rerum divinarum contemplationem, sed de ea, quæ ab ipso Deo, & caussa supernaturali supernaturaliter excitari solet: hæc enim ab ejus caussæ mero & libero dependet ar-
31 bitrio. Supernaturalis insuper Ecstasis non requirit de necessitate corporis ullam dispositionem, ut temperaturam melancholicam, capitis distemperantiam, aut debilitatem, & cætera, quæ tanquam morborum notæ in corporibus afferuntur; quæ tamen in naturali erunt conspicua, & Natura, & consuetudo, & caussæ externæ, & internæ, ac denique singula quæque ad id demonstrandum collimabunt.

32 Præter hæc autem in Ecstasi naturali necesse est corpus ab ejus invasione aliquid perpeti, ut lassitudine quadam, & membrorum pigritia ac torpore detineri, mentis & intellectus quandam offuscationem & hebetudinem pati, rerum præteritarum oblivione affici, colorem totius corporis, sed præcipue faciei, ad pallorem, & livorem, vel fuscedinem quandam converti; insuper hominem tristitia absque alia evidenti caussa vexari, pandiculatione, & oscitatione frequenti molestari, & alia ad hunc modum apparere. Contra vero in supernaturali nihil horum succedere conveniens est, sed potius his omnino contraria, præcipue autem quoad ea, quæ ad animum spectant: nam quemadmodum natura-
33 lis Ecstasis non nisi quædam mentis amotio, ac desipientia est, ut ex Gal. 1. *Prorhet.* testatur Holler. 7. *Aphor.* 5. & Marcell. Donat. *lib.*2. *hist. med. mirab. cap.*1. quia in eo affectu Mens ea vera judicat, quæ sibi vana Imaginatio repræsentat, sic Ecstasis supernaturalis summa sapientia dici potest, cum per eam Anima secundum Intelligentiam perficiatur, & sapientior evadat. contra autem evenit, ubi naturalis seu potius præternaturalis aliqua caussa Ecstasim excitare solet, quam nullo modo concurrere in excitatione supernaturalis Ecstasis docte admodum monet Guilielm. Ader. *de Ægr. Euang. Enarr.*8. *par.*3. Illud denique maxime videtur adnotandum, quod in ecstasi supernaturali interveniat miraculum, ut dictum est, non erit unquam existimandum, eam frequenter prehendere, & ad hominis voluntatem; unde quandocunque videbimus hominem frequenti ecstasi prehensum, in hoc semper præsumtio debet esse naturalis affectus potius quam supernaturalis, nisi aliunde evidenter constet; cum miracula, ut aliàs probatum est, non nisi de raro & ex magna caussa fiant.

SVMMARIVM.

1 *Iejunium quadragenarium ter in sacris observatum, in Moyse, in Helia, in Christo Domino.*
2 *Nullum animal corruptibile potest longo tempore absque cibo vivere.*
3 *Iejunii tolerandi terminus in homine septem dierum secundum Hippocratem. secundum veritatem autem non est unus in omnibus, num. seq.*
5 *Senes facillime jejunium ferunt, pueri vero difficillime.*
6 *Vndecimum diem absque nutrimento transigere homo non potest.*
7 *Cur semel in die comedere liceat in Quadragesima ex Ecclesiæ Indulgentia.*
8 *Quadragesimale jejunium in Christo Domino fuit miraculosum.*
9 *Plures non modo quadraginta dies, sed plures menses, & annos naturaliter jejunium tolerant.*
10 *Plantæ multo tempore absque alimento vivunt.*
11 *Plura animalia multo tempore absque alimento vivunt.*
12 *Historia juvenis Scoti per triginta dies jejunantis.*
13 *Puellæ Spirensis historia quadriennio absque cibo viventis.*
14 *Alterius puellæ historia sexdecim mẽsibus jejunantis.*
15 *Alia historia vetulæ septem annis inediam tolerantis.*
16 *Alia historia Religiosi solo sacratissimo Christi corpore vitam protrahentis.*
17 *Alia historia puellæ, quæ per septem annos jejuna permansit.*
18 *Alia historia puellæ Pedemontanæ per duos menses nihil comedentis.*
19 *Alia historia ex Dino mulieris septẽ annis jejunantis.*
20 *Alia ex Oribasio cujusdam mellis odore per dies quadraginta viventis.*
21 *Alia virginis viventis absque ullo cibo & potu per plures menses.*
22 *Alia cujusdam Monachæ jejunantis per quatuordecim, & plures dies.*
23 *Homo*, & *quodcunque animal potest sine externo alimento per longum tempus naturaliter vivere. & num.* 56.
24 *Liceti opinio circa longum jejunium, quod naturaliter toleratur.*
25 *Viventia omnia ex Liceto vivere possunt per longum tempus absque eo, quod nutriantur. falsum, num. seq. & num.* 32.
27 *Vita nihil est aliud, quam consistentia per alimentũ.*
28 *Naturalium actionum prima, & omnium maxime necessaria est nutritio.*
29 *Facultates, & actiones viventis animalis sunt inter se ad invicem subordinatæ.*
30 *Humidi radicalis consumptio non est adæquata caussa necessitatis nutritionis.*
31 *Vivere est calorem per substantificum humidum foveri, ac sustentari.*
33 *Plantarum semina quandiu vivunt, nutriuntur.*
34 *Nutriri est calorem humido foveri.*
35 *Semen animalium perfectorum in utero primis saltem diebus non nutriri, quomodo dicendum.*
36 *Respondetur ad auctoritates à Liceto adductas.*
37 *In Atrophia corpus non nutriri quomodo dicatur.*
38 *Ad Liceti rationes responsio.*
39 *Nutritio etiamsi respectu unius rei posset intermitti, respectu alterius erit semper necessaria.*
40 *Omnia, quæ præternaturam sunt, ipsi Naturæ vim inferunt.*

41 *Nu-*

41 *Nutritio quando intermittatur in vivente ſecundum Licetum.*
42 *Suſtentatio caloris per humidi pabulum eſt ipſa Nutritio.*
43 *Opinio communis de naturali cauſſa longi jejunii, Naturam ſemper uti aliquo nutrimento interno.*
44 *Quæ conditiones concurrere debeant, ut Natura ſolo interno alimento ſit contenta.*
45 *Fœminæ multo plures, quam viri longum jejunium tolerarunt.*
46 *Pituita, quæ alimenti vices gerere debeat, qualis naturæ ſit oporteat.*
47 *Iejunii tolerantia major & minor, ex pituitæ copia majori aut minori, & debitæ qualitatis.*
48 *Reditus ad externum alimentum quomodo fiat, non poteſt in ſententia Liceti explicari.*
49 *Pillulæ ad famem per plures dies tolerandam ex Monarde.*
50 *Qua ratione tolerari poſſit tam diu fames ex uſu prædictarum pillularum.*
51 *Quonam pacto herbæ quædam famem, & ſitim extinguant ad longum tempus.*
52 *Semen animalis perfecti in utero primis diebus quomodo nutriatur.*
53 *Semen animalis in utero non viveret, niſi nutriretur, at neceſſe eſt illud vivere.*
54 *Ex pituitæ abundātia caloris arguitur imbecillitas.*
55 *Natura non philoſophatur.*
57 *Longioris jejunii tolerantia non ſemper naturalis eſt, ſed aliquando miraculoſa.*
58 *Longum jejunium quando ſit miraculoſum.*
59 *Naturaliter ad longum tempus jejunantes, tamen interno alimento nutriuntur.*
60 *Miraculoſè per longum tempus jejunantes nullo modo nutriuntur.*

De longo Iejunio.

QVÆSTIO VII.

1 LOngum jejunium, quod ſua longitudine miraculoſum exſtiterit, ter in Sacris hiſtoriis ſe prodit. Primo etenim Moyſes, cum in monte Sina acciperet à Deo Legum tabulas, per quadraginta dies quicquam neque comedit, neque bibit, ut narratur. *Exod. cap.* 24. *verſ.*27. Fuit ergo ibi cum Domino 40 dies & 40 noctes, & panem non comedit, & aquam non bibit. & *Deuteronom. cap.* 9. *verſ.*9. de ſe ipſo loquens Moyſes: Et perſeveravi in monte quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens; in utroque autem loco panis pro omni ciborum genere, aqua pro omni genere potus deſumitur, ut palam eſt. Totidem item diebus jejunavit Helias, de quo 3. *Reg. cap.*19.*verſ.*8. dicitur: Qui cum ſurrexiſſet comedit, & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus uſque ad montem Dei Horeb. Denique Chriſtus Dominus idem jejunium totidem quoque diebus toleravit; de quo *Matth.cap.*4. *verſ.*2. Et cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus poſtea eſuriit, & *Lucæ cap.*4. *verſ.*2. Et agebatur à Spiritu in deſertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo, & nihil manducavit in diebus illis, & conſummatis illis eſuriit. Iejunium ergo à Domino, & à duobus illis Prophetis, & deinceps ab aliis abſque vitæ diſpendio tam diu toleratum diſputandi occaſionem præbet, ac demonſtrandi miraculoſe id factum, nec potuiſſe naturaliter ea ratione in illis ſuccedere, ut in aliis naturaliter contigiſſe potuit.

Patet autem non hominem modo, ſed neque ullum aliud animal corruptibile poſſe abſque alimento longo tempore vitam protrahere: omnia enim per calorem vivere certum eſt, qui pabulo indiget, quod illi à Natura in prima animalis conformatione, immo & in ipſiſſimo ſemine præparatum eſt, nempe humidum quoddam, quod ille indeſinenter depaſcens, niſi de novo reparetur, ſuum ipſius pabulum abſumens, ſeipſum non longo poſt tempore extinguit. Quæ temporis longitudo, ac terminus durationis varius eſt in variis animantibus, in homine vero ſeptem eſſe dierũ voluit Hipp.*in lib.de carn.in fin.* Qui enim, inquit, ſeptem diebus abſque ullo cibo permanſerint, de hinc non poſſunt etiam volentes cibis ſubveniri, quia jam venter eos non admittit. rationem reddit ille: Iejunum enim inteſtinum in his diebus cohæreſcit. ex quo repetit Torreblanca *lib.* 2. *cap.*21. *Epitom. delict. num.*2. exemplum ejus rei habemus in Carolo VII. Galliæ Rege, cum enim hic præ dolore & iracundia aliquot diebus nec cibum, nec potum capere voluiſſet, dehinc cum vellet non potuit. Tarcagnott.*lib.*60.*in prin.* ſimile etiam quid vidi in ſene quodam Scoto, qui tribus diebus jejunus permanens ob febrim, dehinc cum voluit cibos admittere amplius non potuit. Sed non eſſe hunc terminum cunctis hominibus communem, & ex ipſo Hipp. patet, & monet Plin. *lib.* 11. *hiſt.nat. cap.ult.* cum aliquibus etiam quinta dies ſit lethalis; nonnulli vero etiam undecimam exuperent, ut ex ſeqq. Poetarum teſtimoniis, aliiſque hiſtoriis palam fiet. nam Ovid. 14. Metam. Canentem ſex tantum diebus abſque cibo vixiſſe dicit:

Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt inopem ſomnique, cibique
Per juga, per valles, qua ſors ducebat, euntem.

Clitiam autem etiam ad nonum abſque cibo permanſiſſe teſtatur 4. ejuſd. lib.

Perque novem luces expers undæque, cibique,
Rore mero, lachrymiſque ſuis jejunia paſcit.

Eā igitur ob cauſſam non eſt incuſandus Homerus, apud quem Priamus duodecim dierum jejunium toleraſſe ſe, narrat Achilli his carminibus, lib.ult. Iliad.

Ex quo tuis ſub manibus meus filius perdidit animā, &c.
Nunc etiam cibum guſtavi, & igneum vinum
Per guttur demiſi, antea certe neutiquam guſtavi.

A cæde enim Hectoris uſque ad Priami adventum in Achillis tentoria duodecim dies interceſſerant. Cujus rei omnem admirationem deponet, qui legerit in Actis Apoſtol. *cap.*27.*verſ.*33. *& ſeqq.* eos, qui cum Paulo in Italiam navigabant, ad numerum ducentorum ſeptuaginta ſex hominum per quatuordecim dies jejunos permanſiſſe, cum tamen nullus eorum perierit; licet hoc ex miraculo quiſquis ſit contigiſſe facile exiſtimare poſſit.

Eſt ergo, ut ad rem veniamus, varius hic terminus tolerandi jejunium in homine, quam varietatem faciunt temperamenta, ætates, regiones, anni tempora, conſuetudo, & alia nonnulla. Admiratione dignum eſt quod Carol. Cluſ.*in annotat.ad cap.*3.*Garz. ab Hort.* refert, ex quo repetit Marcell. Donat.*lib.* 4. *hiſtor.med. mirab.cap.*12. nimirum ſacerdotes quoſdam Indos viginti interdum diebus ſine cibo vivere. Idem Marcell. Donat.*ibidem ex Braſavol.* recitat anno 1528. plures extitiſſe ægrotantes, qui nihil penitus accipientes, ad 14 diem ſine cibo & potu pervenerint, & ex illis etiam firmat pleroſque convaluiſſe. Platerus *in quæſt. ſuis Med. paradox. centur. poſt. num.*32. refert, quemdam captivum ſibi omni cibo

cibo & potu interdicto 14 diem exuperaſſe, pœnitentia ductum ſerius tamen, quam oportuit, cibum expetiſſe, quem admittere cum nequiſſet, expiraſſe citra gravius aliquod ſymptoma. Euſebius quoque Monachus Hiſpanus Medicus, & vir doctiſſimus ſexdecim dies abſque cibo & potu tranſegit.

5 Verumenimvero vel ipſo Hipp. teſte *Aphor. ſect.* 1. *Aphor.* 13. *& ſeq.* Senes facillime jejunium ferunt, pueri difficillime, vere, & hyeme difficulter, æſtate, & autumno facile inediam ſuſtinemus, & ſic de cæteris. unde prudenter Dantes Aliger. *in ſua Comœd. Infern. cap.* 33. deſcribens Comitis Vgolini, & filiorum mortem ex fame, hanc varietatem oberſervavit, & filiorum minimum ante omnes occidiſſe, mox grandiores natu refert, ultimo loco Patrem, ut ex ſubſequenti carmine apparet, in quo introducitur ipſe Vgolinus hæc dicens:

Poſcia che fummo al quarto dì venuti,
Gaddo mi ſi gettò diſteſo à i piedi,
Dicendo, Padre mio, che non m' ajuti?
Quivi morì, e come tu mi vedi,
Vid' io caſcar li tre ad uno ad uno
Tra'l quinto dì, e'l ſeſto, ond' io mi diedi
Già cieco à brancolar ſopra ciaſcuno,
E tre dì gli chiamai, poiche fur morti,
Poſcia più che'l dolor, potè'l digiuno.

Vbi nota, Vgolinum etiam nonum ſuperaſſe; licet Card. 1. *Aph.* 13. hæc Dantis carmina adducens, velit ipſum octo diebus tantùm ſupervixiſſe, quod falſum patet eſſe. intra ſex enim dies filii perierunt, & tribus ſequentibus eos defleviſſe ſe dicit, mox potentiorem dolore fuiſſe famem, inſinuans, dolorem ſua acerbitate ſufficientem non fuiſſe ad ſe enecandum, quod tamen potuit denique fames.

Verumenimvero licet certus jejunii terminus, qui
6 lethalis ſit, aſſignari non poſſit, illud pro comperto eſt, raro undecimum diem quemquam ſuperare poſſe, quin fame è vivis tollatur, ob rationem ſcilicet, de qua ſupra, caloris videlicet naturalis, qui receptus & ſuſtentatus in humido radicali, illud indeſinenter, paulatim tamen depaſcitur, ac ſe ipſum, niſi novo pabulo ſubveniatur, deſtruit, ex ejuſque deſtructione animal etiam illico deſtruitur, neque amplius vivere poteſt, alimentorum vero aſſidua ingeſtione & ſubminiſtratione humidum illud ſubſtantificum quaſi reficitur, ac reparatur; ex iis enim nova quædam humidi appoſitio fit, (non quidem quod primigenii illius dotes æquare poſſit) in quod calor agens, interim ſegnius in illud invehitur, atque hac ratione animal vitam multo diutius trahere poteſt.

Hanc novi alimenti neceſſitatem animadvertens
7 ſancta mater Eccleſia, in Quadrageſimali jejunio permittit, nos ſemel in die cibos capere; cum, ſi per fragilitatem mortalem liceret, totos quadraginta dies ad Chriſti Domini imitationem impaſti, & abſque ullo ciborum, aut nutrimentorum genere permanere deberemus, ut dicitur *in cap. ſolent. de Conſecr.*
8 *Iejun. diſt.* 1. Ergo ſequitur ex his jejunium, ac abſtinentiam ab omni alimentorum genere ad quadraginta dies protractam, non naturalem effectum, ſed miraculoſum fuiſſe in Chriſto Domino, in duobuſq; ſanctis illis Prophetis, de quibus jam ſupra diximus.

Contra quam tamen concluſionem mille, ne innu-
9 mera dicam, experimenta objiciuntur: nam ex hiſtoriis fide digniſſimis & veriſſimis habemus, plures non modo quadraginta dies, ſed plures menſes, immo plures annos, immo toto vitæ curriculo adeo jejunaſſe, ut nec ullo cibo, neque ullo potu vitam ſuſtentarent; qui autem eas hiſtorias perlegere deſiderat, præter Cælium. Rhodig. *lib.* 13. *lect. Antiq. cap.* 24. *& alibi.* Raviſium *in off. Text. lib.* 2. *tit. de Sobr. & Temp.* Ioubert. *Parad.* 2. *decad.* 1. Marcell. Donat. *lib.* 4. *hiſt. med. mirab. cap.* 12. & Gregor. Horſt. *lib.* 7. *Ejuſd. hiſtor. cap.* 1. Cagnat. *lib.* 1. *de San. tuen. cap.* 5. Kornman. *de mirac. vivor. tit. de jejun.* Schench. *lib.* 3. *Obſervat. tit. de Aſitis.* adeat præ omnibus virum doctiſſimum Licetum *lib.* 1. *de his qui diu ſine alimento vivunt per totum.* in quo permulta ejus jejunii exempla habebit, quæ tamen omnia huc transferre eandem telam eſſet retexere, aut aliena tranſcribere; afferam tamen nonnulla ab ipſo Liceto recenſita, alia perpauca ipſi ut recentiora incognita, alia item ab ipſo ſtudio prætermiſſa. Relinquam autem fabulas, ut quod de Abari fabulari Hyperboreos, tradit Herod. *lib.* 4. nimirum, quod ſagittam per univerſam terram circumtulerit, nihil unquam comedens. Sed antequam longum jejunium in homine ſecundum naturam per has hiſtorias, & experimenta tolerari comprobem, ut lectori magis magiſque id ipſum perſuadeam, demonſtrandum eſt, quam ſit quoque ſecundum naturam in omnibus viventibus abſque externo ullo alimento vivere ad longum tempus.

Plantas igitur primo à terra avulſas plures dies 10
abſque eo quod aliunde alimentum habeant, vivere certum eſt, cum deficiat illis materia, quam à terra attrahebant pro ſe alimentandis: immo non modo abſque alimento externo plures vivunt, ſed etiam germinant, quod in ſempervivo, in Cæpe, in ſcylla, & in bulbaceis omnibus manifeſtum fit, & fortaſſe etiam in aliis. Quin etiam arbores omnes, vel ſaltem potiorem earum partem, hyeme nullo modo alimentum à terra attrahere, & conſequenter jejunare conſtat; ſi enim alimentum aliquod attraherent, & flores, & folia, & fructus non ſecus quam Vere, Æſtate, aut Autumno ſoleant, producerent, ſed longe fortaſſe in hoc abeſt à nobis Plantarum Natura, ad cætera viventia oculos convertere operæpretium eſt, quorum multa per multos dies, &
menſes, & annos, & per totam vitam abſque cibo 11
vivere experimur. Narrat de Echino Ariſt. *de admir. audit. partic.* 64. quod intervallo annuo abſque cibo degat. Serpentum genus omne, & Lacertarum, Glires item, & Taxos tota hyeme alimento quocunque externo carere pro comperto eſt; profundiſſimo enim ſomno toto eo tempore detinentur: idem de Vrſis, & Vulpibus evenire tradit Concil. *diff.* 112. *&* 117. de Vrſo autem peculiariter Plin. *lib.* 8. *cap.* 25. Cicadas præterea, Ciconias, Turtures, Cuculos, Buffones, Marmottas, Limaces, & alia permulta animalia longo tempore ſine ullo alimento degere plures auctores ſerio affirmant. De Crocodilo Herod. *in Euterpe, ſeu lib.* 2. At Crocodilo talis ineſt natura, ut quatuor menſibus maxime hybernis nihil omnino edat. Quin & alia omnino tota vita externo alimento deſtitui narrantur. De Chamæleonte Plin. *lib.* 8. *cap.* 33. ex quo Ioub. *parad.* 2. *decad.* 1. & alii. Hiante ſemper ore ſolum animantium nec cibo, nec potu ali, nec alio quam aëris alimento. at vero Chamæleontem muſcis, & vermiculis, aliiſque hujuſmodi beſtiolis victitare, indubitatæ fidei, & oculatus teſtis eſt Illuſtriſſimus, & nobiliſſimus vir D. Creſcentius de Creſcentiis, qui & id animal millies præ manibus habuit, dum ex Ægypto Hieruſalem tenderet, & data opera multoties obſervavit, num vere abſque ullo nutrimento viveret, &

aëre

aëre ſolo, ut communis fama eſt, an potius aliquem cibum familiarem haberet: comperit autem, illum muſcas ingerere. id autem veritatem habere teſtatur vir illuſtriſſimus, quod cum unam aut alteram muſcam deglutierit, ac per horam, veluti ruminantia cum ruminant faciunt, per os retrectaverit, mox non modo per horas, ſed per integros & plures dies, nempe ſeptem & octo nihil amplius comedat; muſcas autem ſi quas ingerere deſiderat, vibrata lingua mira celeritate ſua ſcabritie eas irretitas in guttur demittit. Teſtis quoque oculatus ejus veritatis eſt Io. Faber. Lynceus *in lib. de Animal. Ind. in ſuo Chameleonte*, qui pleniſſime & exquiſitiſſime, & hujus & cæterorum rariorum animalium hiſtorias enarrat, utpote qui in indagandis Naturæ ſecretis, & in rerum veritate ex autopſia venandi vir ſit indefeſſus, & extrema aviditate ejus rei teneatur, cui ego permultos ſimiles optarem exſtare Medicos, qui ejus imitatione, non hujus aut illius Philoſophi dicto contenti acquieſcerent, ſed rei veritatem intimius exquirere ſtuderent, non relinquentes ſenſum ipſum, ut præceptorum auctoritati adhæreant; quam multa enim, Deus bone, vir hic eruditiſſimus ex ſenſu ipſo, & oculari teſtimonio invenit, Ariſtotelis præcipue, ac cæterorum Philoſophorum dictis adverſantia? Sed ad rem noſtram redeamus. Non deſunt autem alia animantia, quæ nullo externo alimento utuntur. Feram Hulpalim, aliamque quam Hayt nominant Indi, nullo unquam cibo ali recenſent Indicæ hiſtoriæ auctores, & Paræus *lib. 24. cap. 22.* unde aliqui eas aëre nutriri ſibi perſuaſerunt, quod an fieri poſſit, præ cæteris conſulendus prænominatus Io. Faber *loco citato*. idipſum etiam de Cane levi animali Indo referunt iidem ſcriptores. Oviedus *in ſumm. Ind. hiſt. cap. 23.* Scalig. *in Cardan. exercit. 229.* ex Cardano quoque narrat Paræus *ubi ſuprà*, Avem Manucodiatam, quæ Paradiſi avis vocatur, nullo cibo aut potu ſuſtineri. alteram quoque aviculam, quam paſſerem vicilinum, ſeu reſuſcitatum vocant, auctor eſt idem Card. *lib. 7. de rer. variet. cap. 36.* ab Octobri menſe ad Aprilem uſque, ſine cibo & alimento ullo vivere. Ergo cũ tam frequenter in cæteris animantibus illud eveniat, ut ſine cibo, & nutrimento externo vivant, non modo miraculoſum videri non debet, ſed neque mirum, hominem longo tempore jejunare naturaliter. Nec valet contra id argumentum Cagnati præceptoris mei doctiſſimi *in lib. de ſan. tuen. cap. 7.* nimirum, quod ſi valeret ſumere argumentum à plantis, & ab animantibus cæteris, quod ſine cibo vivant, & quod idcirco idem in homine evenire poſſit, tantundem eſſet dicere: ſunt animalia, quæ volant, aut quæ ſub aquis vivunt, ergo homo poteſt volare, aut ſub aquis vivere; non valet, inquam, hoc argumentum, immo indignum Philoſopho viro eſt, quia nutritio, & vita ſunt termini communes homini cum quolibet vivente, non autem ſic volatus, & victus ſub aquis, ita ut bene quidem procedat hoc argumentum: ſi multa quæ nutritione indigent, abſque externo alimento vivunt, poterit etiam homo abſque nutrimento externo vivere; quia in hoc quod eſt vivere, nutritione indiget homo, ut cætera animalia. non ergo adeo pro fabuloſis hiſtoriis habendæ, quæ de Aſtromorum gente, & Gangis accolis narrat Solin. *cap. 53.* & Plin. *lib. 7. cap. 2.* ex quibus eaſdem referunt hiſtorias Ioubert. *ubi ſupra*, & Kornman. *de miracul. vivor. tit. de Iejunan.* Sed ſi quis tam propriæ favet opinioni, ut neque ſupradictis acquieſcat, profecto audax, & temeritate inſignis exiſtimandus veniet, ut ſenſui contradicat, aut ſequentibus hiſtoriis fidem deroget, ex quibus conſtat ſummos ſapientes, ſummoſque Pontifices, Reges, ac inclytas Reſpublicas pluries ejus rei experimenta cepiſſe, poſteriſque veritatis fidem publicam, & indubitatam feciſſe.

Sub Clemēte Summo Pontifice ejus nominis VII, 12
vir Scotus, juvenis, piliſque rubris, & ut videbatur, habitus bilioſi, cum ſponte ſe obtuliſſet, diebus undecim in cuſtodia habitus abſque cibo, alioquin aſſuetus uſque ad 20 diem, & uſque ad 30 in eadem inedia perſeverare, miraculi præmium accepit. Cardan. *lib. 11. de ſubtilitate.* & de ejuſdem hiſtoriæ veritate teſtis oculatus eſt Garimbert. *in problem. lib. 1. probl. 34.* Naturale etiam fuit Danielis jejunium, qui tribus hebdomadis integris abſq; cibo & potu permanſit; ſic enim ille *cap. 10. verſ. 2.* In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neque unguento unctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. De jejunio autem Eſdræ quod naturale fuerit, non dubitandum, & tamen tribus hebdomadis jejunavit; nam etiamſi & qualibet hebdomada jejunium fregiſſe dicas illum, tamen mirabile eſt, illum ſeptem diebus jejunaſſe iterum atque iterum, ut narratur *lib. 4. cap. 6.*

Ferdinandus item Romanorum Rex unà cum 13
omnibus ſuis proceribus à conſilio puellæ Spirenſis experientiam deſumi voluit, quæ quadriennio jam tranſacto ab omni cibo potuque abſtinebat, cujus puellæ tam longum jejunium tantam attulit admirationem, ut de ea peculiares diſputationes inſtituere plures non infimi nominis Philoſophi dignati ſint, inter quos præcipue id præſtitit Simon Portius, apud quem, ſi libet, plura ad hanc rem facientia videre poteris. ſed ejus puellæ hiſtoriam longioribus retulit Langius *lib. 2. Epiſtol. num. 27.* ex quo etiam repetit Licet. *lib. 1. de his qui diu ſine alimento vivunt.* & Gregor. Horſtius *in lib. 7. hiſtor. med. mirab.* Marcell. Donat. *cap. 1.* apud quem plures hujus generis hiſtorias perlegere licet, & inter Canoniſtas ejuſdem puellæ meminit Torreblanca *in Epitom. delict. c. 21. lib. 2. num. 4.* Idem autem Licetus de alia quoque 14
puella mentionem habet, quæ ſexdecim integris menſibus jejuna permanſerit. cumque ejus rei fama ad notitiam Sereniſſimæ Chriſtinæ magnæ Hetruriæ Duciſſæ deveniſſet, ad ſe puellam deducendam curavit, ut tanti miraculi judicium ex Medicis Philoſophiſque cæteriſque ſapientibus audiret; quorum variæ, ac ſibi contrariæ fuerunt ſententiæ. Savonarola *in practica magna tract. 6. c. 13.* in dubiis hiſtoriam 15
narrat, quæ ſequitur: Quidam Piſtorienſis refert, à fide digno habuiſſe, quod in civitate, quæ vocatur Alumna, fuit quædam vetula, quæ ſeptem annis vixit ſine cibo. Poſtremo adverte ad unum, quod eſt maxima reverentia dignum: Fertur hoc tempore in Hi- 16
ſpania apud Regem principaliter eſſe Religioſum Ordinis Heremitarum ſanctæ vitæ, qui poſt aſſumptam Euchariſtiam ſtat 20 diebus ſine cibo, quod Rex ipſe, & Generalis Ordinis maxima diligentia inveſtigare voluerunt ſtudentes, & ita eſſe invenerunt.

In Palatinatu quoque, pago qui dicitur Schmit- 17
weiler puella quædam vietoris filia nomine Catharina ſeptem annos ſine cibo & potu exegit, cujus examen & univerſa hiſtoria, Magiſtratus decreto anno 1556 Germanice ſcripto, ad plenum Heidelbergæ publicato, exſtat. refert idem Licet. ex Levino,

18 vino , Hulſio , Citeſio , Schenchio *lib.* 1. *cap.* 12. Iuvenis item quædam Pedemontana anno 1601, annos nata circiter 22, juſſu excellentiſſimi Principis Auriæ Genuam tranſlata ſub arctiſſima cuſtodia per duos fere menſes habita , nihil omnino præter aquam ingeſſit , vinumve dilutiſſimum in abluendo hauſit, famam , quæ de ſuo plurium annorum jejunio dudum percrebuerat , certis experimentis n. rifice comprobavit. idem Licet. *ibid. cap.* 15.

Has ergo hiſtorias, cæteris poſthabitis , adduxi, quia, ut vides , ſummi Principes illarum veritatem experientia confirmarunt : nam & his admirabiliores enarrantur. contigit mihi præteritis diebus imaginem videre ad vivum depictam Franciſci Nicolai Petræ Vnderi Helvetii , qui viginti annis abſque cibo & potu vixit ; mortuus eſt in die S. Benedicti anno 1470, vixit annos ſeptuaginta. erat aſpectu ſquallidus , & mirum in modum extenuatus , adeo ut ejus imago intuentibus facile horrorem incuteret. Relatum eſt à Dino Medico , inquit
19 Mercurial. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. mulierem fuiſſe quamdam ſuo tempore, quæ ſeptem annis ſine ullo appetitu , & cibis vixerit , & ex Alberto Magno plures ſex, & ſeptem, & pluribus menſibus ſine externo quopiam alimento vixerunt. alius toto vitæ curriculo nec comedit , nec dormivit , & hic ſeſe Soli exponebat, quoties nutriri voluit. Refert Ori-
20 baſius 1. *Aphor.* 12. quemdam ad ſolum mellis odorem quadraginta diebus vixiſſe. volunt nonnulli mendam irrepſiſſe in textu , & pro quadraginta, quatuor ſcribi volunt , ſed quæ admirationis cauſſa eſſet, aliquem quatuor diebus vixiſſe etiam abſque mellis odore ? Scio tamen quod de Removito narrant, eum nempe morti proximum rogatum , ut vitam protraheret , mel ad ſe afferendum curaſſe , & ejus odore vixiſſe diebus quatuor. refert præter alios Provenzal. *de ſenſib.* Conciliator *citata diff.* 112. *prope finem* . Certificatum , inquit , mihi per fidelem ſocium Ioannem de Corceo Normandiæ cum aliis quammultis dicentem , illic fore mulierem , quæ amodo per ſpatium 36 annorum nihil aſſumpſit, & cum vellet, ſanguinem ex ore & naribus effluere faciebat . Retulit etiam, addit, unus meorum Accinctorum , contrectaſſe monialem in Stendal Saxoniæ Medianæ, quæ per duos annos nihil recepit, poſt quod eſuriens , ut prius conſueverat alimenta ſuſcepit. Valeſcus Tarentinus *lib.* 4. *Philon. cap.* 5.*not.*6. *ex Iordane de Turri ſuper* 4. *de Morb.capit.* 2. cujuſdam mulieris meminit Alemannæ , quæ ſex menſibus ſine cibo & potu perſeveravit.

21 Narrat Dominic. Terilli *in lib. de cauſſ. repent. mort. ſect.* 4. *cap.* 4.vidiſſe ſe Patavii virginem quandam Chirothecarii ſororem, quæ permultos menſes non ſolum ſine cibo & potu vixerit , ſed quæ ſingulis diebus inſignem aquoſi humoris copiam cum carunculis quibuſdam conjunctam evomeret , quæ omenti portiunculæ videbantur ; interim etiam per ſanguinis miſſionem ob morbum Cathoche dictum è vena largius evacuata fuerat. Gulielm. Fabrit. *Obſ. ſuar.cent.*4.*Obſ.*30. recenſet , gravidam quandam fœminam ſex hebdomadarum ſpatio abſque cibo fere & potu permanſiſſe. *& Obſer. antecedenti*, Puellam Marſiacenſem ultra annos quindecim abſque cibo & potu adhuc dum hæc ipſe ſcriberet, vivere. ſcribebat autem anno 1612.

22 Vivit autem adhuc , niſi mentiar , Reate ingenua quædam Monacha,quæ per quatuordecim, pluresq; dies non modo quicquam neq; comedit , neque bibit, ſed etiam omnes potuum , & ciborum odores ita abominata eſt , ut in animi deliquium facile ex eis incideret, immo neque aquam ipſam inodoram, & nullo ſapore conſpicuam primoribus labris degustare potuit. interim tamen nutritivi clyſteres injiciebantur , quos omnino retinebat. tandem Euchariſtiæ Sacramento accepto paulatim denuo cibis & potibus refici cœpit. erat autē tunc ætatis annorum 20, & novennis jam purgationes menſtruas quantitate plurimas experta eſt , ex quarum dehinc diminutione, & hæc,& alia ſymptomata paſſa eſt,quę recenſere non facit ad rem.Tractavit D.Io.Bapt. Faſianellus & prædictam Monacham , & aliam , quæ miro ſymptomate oppreſſa per totidem dies jejuna omnino permanſit. erat autem ſymptoma, quod patiebatur,tale:Lingua adeo illi in penitiores partes ſe retraxit (ex convulſione aliqua crediderim)ut nullo modo amplius appareret ; interim autem nec ullo modo loqui, nec quicquam deglutire potuit: ſeruata eſt iiſdem clyſteribus,quibus ſuperior.Sed quid ergo plura teſtimonia adduco, cum tot , & tanta cumulaverint Licetus *ubi ſupra*. Gregor. Horſtius , & Henricus Kornmanus,& Daniel Sennertus *pract.lib.* 3. *cap.*2. & alii *locis citatis* ? Concludendum ergo 23
reſtat ex adductis experientiis,hominem , & quodcunque animal poſſe naturaliter per longum tempus abſque ullo alimento externo , & cibi, inquam, & potus , vitam incolumem traducere. quod tamen quanam ratione fieri poſſit, adeo controverſum eſt, ut doctiſſimus vir Licetus eodem libro pluſquam ſeptem ſupra viginti opiniones inter ſe omnino varias, ac diſcrepantes enarraverit Medicorum,aliorumque ſapientum , qui de ea re locuti ſunt; quas tamen ille omnes partim ut minus probabiles , partim autem ut ab omni veritate alienas,partim denique ut nullis rationibus fultas confutat, diſcerpit,rejicit;ipſe *lib.* 3. *per totum* propriam affert ſententiam , quam & defendere plurimum laborat,ut ingenioſiſſime facit, cujus ſenſus eſt , qui ſequitur : Ponit primo conclu- 24
ſionem quandam, ipſamque nonnullis experientiis, rationibus,& auctoritatibus munire conatur, ea autem talis eſt:

Viventia omnia poſſe naturaliter vivere per lon- 25
gum tempus abſque eo,quod ullo modo nutriantur; vel brevius,credit, nutritionem non eſſe ſemper , & cuicunque animali ad vitam neceſſariam: cum enim concedatur,nutritionem fieri ob deperditionem humidi radicalis,quod à calore nativo indeſinenter abſumitur,deducit hinc,neceſſitatem nutritionis auferri poſſe,quandocunq; auferatur abſumptio radicalis humidi.hanc autem abſumptionem humidi radicalis omnino de medio tolli concludit, ab æqualitate caloris cum humido,ita ut ille non exuperet hoc quoad vires ſaltem,vel alio modo, aut parum admodum exuperet.ubi igitur hæc æqualitas contigerit , omnem nutritionis neceſſitatem ceſſare neceſſe eſt ex ejus ſententia , ac durante hoc pacto principiorum vitæ,ſeu quomodocunque appellare libet, æqualitate,homo jejunium perferre poteſt, ea autem deſtructa ab extrinſeca aliqua, aut intrinſeca cauſſa, ut ab humoribus,aliiſq; rebus,homo,aut animal quodcunque, nutritione denuo indigebit , & ad ciborum aſſumptionem denuo compelletur.hæc eſt opinio doctiſſimi viri , qui difficultatibus ex ejus ſententia emergentibus ſatisfacere accuratiſſime conatus eſt, quod toto quarto libro, qui ejus operis poſtremus eſt, præſtitit.

Hæc tamen eruditiſſimi viri ſententia, licet ingenio-

nioſiſſima ſit, permultas patitur difficultates, qui-
bus,ut mihi videtur, undequaq; ſatisfacere impoſſi-
bile omnino eſt; quoniam autem omnes hic propo-
nere,ac pro ſingulis diſceptare,majus multo require-
ret & tempus & opus, nec mihi in animo eſt, cum
locus is hoc non requirat,ex profeſſo & data opera
de ea re,ſed potius per tranſennam diſceptare,idcir-
co pauca quædam, ac breviſſime hic proponam, ut
deinceps veriorem ſententiam, ac plurimis docto-
rum magis acceptam patefaciam.
26 Primo autem aſſumptum de nutritionis intermiſ-
ſione, quod nimirum abſque eo quod animal aliquo
modo nutriatur vivere poſſit,falſiſſimum,ut videtur,
apparet;quod poteſt ante omnia auctoritatibus ma-
gnorum virorum comprobari. Ariſtotelem primo
audiamus 2.*de Anim.tex.*3.aſſerentem, Vitam nihil
eſſe aliud, quam conſiſtentiam per alimentum, &
27 *tex.*54. ejuſdem nutritivam animam, & cæteris in-
eſſe,& primam,& maxime neceſſariam,& commu-
nem in Animæ potentia, ex qua inſit vivere in om-
nibus,& *loco eodem tex.*37.Nihil decrementum pati,
neque augumentari naturaliter, niſi alatur,ali autem
nihil, quod non vivat. ex quibus in ſententia Ariſt.
bene infertur,nihil vivere,quod non nutriatur. Imo
vitam à nutritione nihil differre, manifeſte aſtruit *in*
28 *lib. de Iuventute, c.*14. Quin etiam Gal.3.*de ſympt.
c.*3. Naturalium,inquit, actionum prima,ac prope-
modum omnium maxime neceſſaria nutritio eſt:
juxta quas auctoritates primum fundamentum à Li-
ceto jactum non ſubſiſtere apparet. ſed auctoritati-
29 bus breviuſculas quoque rationes annectamus. Fa-
cultates & actiones viventis animalis ſunt inter ſe
ad invicem ſubordinatæ,ita ut una ſit propter aliam;
quod probatione non eget. prima igitur ablata, o-
mnes corruant neceſſe eſt, cum ergo ex ſuperiori-
bus auctoritatibus nutritio ſit omnium prima, &
maxime neceſſaria, ea ablata, aliæ quoque una cum
ipſa ſuccumbent. immo cum nutritio ſit ſimpliciter
ſubordinata ad vitam, ablata nutritione,vitam quo-
que ceſſare omnino neceſſarium eſt.
Secundo cauſſa neceſſitatis nutritionis à Liceto
allata, nempe abſumptionis humidi radicalis à pri-
migenio calore, non eſt adæquata, quia non ob id
30 ſolum nutritione eget animal, ſed multas alias ob
cauſſas, præcipue vero ob aſſiduam ſpirituum de-
perditionem in quibuſcunque actionibus celebran-
dis.Reſpirando, loquendo, videndo, audiendo, aut
quomodocunque ſentiendo, immo vivendo ſpiritus
abſumuntur, & diffluunt, & cum iis vitæ principia
ſuccumbunt. Quanto magis præterea abſumi eos,ac
diffluere neceſſe eſt,ſi imaginari,intelligere, ratio-
cinari nos oporteat? Quanto magis ſi corpus quo-
quo modo movere, laborare,aut aliqua ratione ex-
erceri neceſſe ſit? quin etiam non in his ſolum, &
nobis manifeſtis actionibus eorum exinanitio con-
tingit, ſed ut Gal.dicebat in Platonis Timæum, ſen-
ſu etiam ignotas evacuationes habere nos, qui ex e-
lementis conſtamus, oportet. Igitur etiamſi nativus
calor adeo humido radicali æquetur,ut in ipſum nul-
lo modo agat,tamen neceſſitas nutritionis non ceſ-
ſabit,utpote qui reparatione ſpirituum indigeamus,
cum in quibuſcunque actionibus & functionibus
calorem ipſum,ac ſpiritus abſumi neceſſe ſit,ut ſupra
dixi; ſed quale axioma hoc eſt,animal vivere, calore
quieſcente, nihilque agente? nam quid eſt vivere,
31 niſi calorem per humidum radicale ali,ac ſuſtentari,
aut ejuſdem caloris in humidum actio?
Cæterum experientiis, rationibus, & auctoritati-
bus, quas pro ſua fulcienda opinione Licetus addu-
cit;ſi per hujus operis inſtitutum liceat,mihi reſpon-
dere,ad experientias,quas ille à prin.lib.3.uſque ad
cap.13.adducit,pace illius dixerim, omnes reſpectu
ejus opinionis falſas eſſe,dum putat, Plantarum ſe-
mina, arborum ramos, ſtirpes, bruta quædam ani-
malia,inſecta,ova,aves, piſces, ipſum animalium ſe-
men, & ipſamet denique perfecta animalia, ipſos 32
quoque homines aliquando vivere, abſque eo quod
ullo modo nutriantur. Si enim à fortiori valet argu-
mentum, profecto ſi plantarum ſemina alimentum 33
continent, & quouſque vivunt nutriuntur, multo
magis idipſum de cæteris firmandum eſt. ſed Plan-
tarum ſemina alimentum in ſe continere, ſi quis ad-
dubitat, audiat Theophraſtum *lib.*1.*de cauſſ. Plant.
cap.*7. Semina, inquit, omnia aliquid in ſe alimenti
continent, quod una cum generandi principio Na-
tura profundit, ſicut in ovis. qua de cauſſa non in-
epte Empedocles,

— *Ova ſolent excelſis gignere ramis,*

inquit. Enimvero Natura ſeminum ovis proxima
eſt. differere tamen ille non tantum de arboribus,
ſed etiam de omnibus debuit: habet enim unum-
quodque alimentum in ſe, quo & durare temporis
aliquantum valet, nec quemadmodum animalium
ſemen, exceptis quæ ova pariunt, protinus perit, u-
bi ſeorſum fuerit: hæc enim alimento fulcita, ut di-
ctum eſt, munitaque ad ſuum conſervandum princi-
pium durare valent; ſed alia diuturniora aliis, maxi-
me vero diuturna, quæ ſpiſſa,ſicca, lignoſaque ſunt,
ceu Palmæ: is enim nullus extrinſecùs aditus patet,
nec humor ullus includitur, quod putreſcere poſſit;
quapropter neque beſtiolis infeſtantur ſicut frumen-
ta, neque reſiccantur,ut ſemina olerum,ſed mira ſo-
liditate munita, ſuum tutantur illud genitale princi-
pium. Omnibus autem ſeminibus aliquid pabuli in-
eſſe, hinc etiam conſtat, quæ enim arida, & veluti
putaminea omnino cernuntur, ut olerum, hæc ſuis
temporibus ad germinandum moventur, etiamſi
humoris quantumlibet ſenſerint: quamobrem hæc
in cœnaculis reponunt, ſuſpenduntque eminentius,
nec ullam in eo domicilio aquam conſpergunt, aut
afferunt. Eo verius in reliquis ſenſu etiam percipi a-
limentum facile poteſt, quod quidem in carnoſis la-
cteſcere quodammodo ſolet. Confeſſum hoc i-
dem fere & in animalium genere eſt; neque etiam
quod ab his emittitur, totum ſemen purum ſince-
rumque arbitrandum. Hæc Theophraſtus; cujus au-
ctoritati acquieſcere non modo decet, quia vir eſt
maximæ,& antiquæ auctoritatis,ſed etiam quia non
abſque firma ratione, & experimento loquitur. ex
quibus contra eruditiſſimi Liceti ſententiam dedu-
cere licet,quod in omnibus his,quæ vivunt quidem,
ſed externo alimento deſtituuntur, reperiatur humi-
dum quoddam ſubſtantificum, quod inſitus eorum
calor depaſcens,vitam ejus fovet,eaq; idcirco tam-
diu vivere certum eſt, quãdiu calor eorum humido
illo fovetur, mox deficiente humido,& calore eva-
neſcente, ea corrumpi, quod non habeant amplius
unde nutriantur, calorem enim humido foveri nu-
triri eſt. patet inſuper ex his,unde ſit,quod aliqua ſe- 34
mina longiori, alia breviori tempore prolifica per-
maneant; quouſque enim alimentum habent, unde
vivant, germinare itidem poſſunt; durat autem in
ipſis alimentum pro caloris ipſius virtute, pro ipſius
pabuli quantitate, & tenacitate, pro ipſorum ſemi-
num magis aut minus denſa ac ſolida ſubſtantia.
ſed incaſſum me hæc contra ſententiam eruditiſſimi

viri adduxisse video, cum vel ipso afferente *lib.* 4. *de Spont. Viven. ort. cap.* 58. semina omnia nutriantur. qua solum auctoritate responsum volo omnibus experientiis ab ipso allatis, sequenti tantummodo excepta. Ex Andreæ Laurentii auctoritate probat ille, semen perfectorum animalium primis diebus non nutriri, imo supervacaneam esse tunc quam-
35 cunque nutritionem; quod tamen sano modo intelligendum, nimirum non nutriri alimento aliunde influente, ut ab ipsa Matre, idcirco per illud temporis adhuc non generatur umbilicus: per hunc enim in posterum nutritur Embryo; at non est dicendum, nullo modo nutriri, nutritur etenim insito, ac proprio alimento, nam aliter non viveret, vivit tamen: immo hæc experientia, si quæ alia declarat, & firmat sententiam nostram de hujusmodi quæstione, quam deinceps exponemus.

36 Auctoritatibus porro à Liceto allatis à cap. 33. ad 39. respondeo, partim de externo alimento loqui, partim quidem ad rem vix quicquam facere, partim etiam declaratione egere, ut ea, quæ ex Hipp. Gal. Celso, Avicenna, & aliis præceptoribus desumitur, qui de Atrophia loquentes, dicunt in ea corpus non
37 nutriri: dico enim hoc intelligi, quoad solida membra respective, & exteriora, non quoad omnimodam omnium partium nutritionem, & ipsius caloris nativi; vel dicendum corpus non nutriri perfecta & absoluta nutritione, sed tamen nutriri aliquatenus, & sic inde procedere totius emaciationem, tandemque mortem, quia multo plus absumit calor, quam reficere possint ministrata alimenta: immo ob eam caussam, nempe, quia calor acerrimus excedenti utitur alimento, & ipsum humidum quasi vorax depascitur, animal succumbit; ita ut etiamsi concedamus non nutriri corpus, calorem tamen nativum non nutriri dici non potest, at in Liceti sententia oporteret calorem ipsum omni nutrimento destitui, si absque omnimoda nutritione vivere debeat animal.

38 Rationibus denique, quas in medium attulit Licetus dicamus, eas nihil omnino pro sua opinione concludere, immo, pace sapientissimi viri dixerim, earum quasdam transcendere. quod etiamsi condonemus, eas omnes esse validissimas, & concludentissimas, ac probare tandem, nutritionem neque ratione animæ, neque ratione corporis, nec ratione caloris, nec ratione totius viventis, neque ratione ipsiusmet nutricationis, neque ratione spirituum esse ita necessariam, ut aliquando intermitti non possit, tamen non probabunt, ratione omnium simul omnino non esse necessariam; nam nisi ad præsens sit necessaria ratione unius, est ne-
39 cessaria ratione alterius, ita ut saltem alicujus rei, si non omnium respectu intermitti omnino sit impossibile.

Verumenimvero si intermitti aliquando in vivente nutritio potest, hæc intermissio vel maxime erit secundum naturam, præsertim quia ex æqualitate caloris cum humido dependebit, constitutione nempe corporis temperatissima, vel id ipsum erit per accidens, & præter naturam. Si primum, ergo nutritio erit quid maxime præter naturam, vel tantopere recedet nutritio à constitutione naturali, quantopere intermissio nutritionis ad naturalem constitutionem accedet. Si secundum, cum omnia, quæ
40 præter naturam sunt, ipsi Naturæ vim inferant, & violenta sint, maximopere ab ea intermissione dependere debet ipsius Naturæ destructio; at contrarium concluditur in sententia Liceti, quia cum calor non agit quicquam in humidum, neque humidum consequenter quicquam patiatur, Natura multo magis, quam quod calor agit, & humidum patitur, vegeta ac vivida permanebit. Adde quod si animal absque nutritione vivere potest, maximopere incusanda venit ipsa natura, quæ cum posset animal creare, quod & diutius viveret, & paucioribus auxiliis ad vitam egeret, ipsum tale plasmavit, ut sine tot ab extra subministratis vivere non posset, saltem ut plurimum. vel inscitiæ ergo, vel impietatis incusanda esset Natura in hac sententia, quod absit, ut nos firmemus.

Sed videamus quænam sit ea æqualitas, de qua doctissimus Licetus loquitur, qui ad suam opinionem vel declarandam, vel stabiliendam, volens demonstrare, quanam ratione possit contingere, ut 41
nutritio ob id intermittatur, quod animali non sit necessaria, asserit, id tunc evenire, quando calor nativus adeo æqualis evadit humido, & vice versa, ut neque calor agere possit in humidum, neque humidum à calore pati. sed quam mihi æqualitatem effingit, ens quoddam rationis mihi videtur, ac somnio simile, nullam habens, aut habere potens existentiam realem. quænam enim est hæc æqualitas inter calorem, & humidum, cum unum ad agendum, & propter id existat, alterum ad patiendum, & propter id subsistat? quid ergo impedimenti esse potest, quo minus unum agat, & alterum patiatur? num utriusque determinata quantitas? num invaliditas agentis, & resistentia patientis? sed quæ invaliditas agentis ubi neque à contrarietate patientis impeditur, neque à multitudine obruitur? aut quæ resistentia patientis ubi nulla qualitate agentis virtutem retundit? sed non posse id succedere, quod tamen facile credit Licetus, manifestissime demonstrant Gal. verba 12. *Meth. cap.* 5. Ac si quidem, inquit, sic prospici his (spiritibus, solidisque partibus) posset, ut nec substantiæ eorum quicquam vacuaretur, aut prorsus immutaretur, id esset optimum. sed quoniam in commentariis de sanitate tuenda ostendimus, fieri non posse, ut id generabili corpori unquam contingat, eo Lectorem ablegamus.

Præterea frustrabitur Natura ipsa eo fine, quem 42
intendit in viventium plasmatione, quippe quæ calorem in illis implantaverit, ut per illum viverent, humido quodam illi substrato, quod esset ejus pabulum, ut jam sæpe diximus; si ergo calor hoc pabulo jam non nutrietur, frustra fuerit ejus appositio à natura facta, immo animal nequaquam vivere poterit, calore non potente suo pabulo uti. quod si potest animal absque hoc quod calor ullo pabulo utatur, vivere, cur non poterit idem calor absque ullius pabuli appositione ad longum tem- 43
pus permanere, quod si non potest sustentari absque hoc pabulo, jam sustentatio per pabulum ipsa nutritio est.

Quonam ergo pacto contingat, ut nonnulla viventia absque externo alimento vivant, & præcipue perfecta quædam animalia tam longo tempore jejunantia vitam trahant, ut sensu, & experientia constat, jam nunc aperiendum. Communis opinio, quæ 44
Alberti est, Conciliatoris, Cardani, Iouberti, quibus accedit Epiph. Ferdinand. *lib.* 2. *Theor.* 7. & aliorum, cæteris probabilior videtur. ea est, quod nutriantur ex humore crudo ac pituitoso in eorum corporibus aggregato. Hunc enim, inquam ego, humorem non ad

ad alium potiorem finem Natura progignere inten-
dit, niſi, ut deficiente interni alimenti copia ob ex-
terni defectum, aut quomodocunque ipſe in calo-
ris nativi pabulum,&alimentum faceſſat. Nonnullas
tamen conditiones concurrere neceſſe eſt, ad hoc,
45 ut hoc alimento contenta Natura ſit, ita ut externo
non indigeat. primo enim calor nativus non acer,
nec validus, ſed debilis ſit oportet ſaltem reſpectu
copiæ,& qualitatis crudorum humorum,ut infra di-
cemus: ex caloris enim debilitate major pituitæ, &
crudorum humorum copia emerget, ex qua etiam
major erit ipſius appetentis facultatis ſatietas, & ab
externo alimento ceſſatio. hoc enim ita ſe habere
ſatis commonſtrat experientia, ea autem ex cauſſa
multo plures fœminæ, quam viri, viſæ ſunt, quæ na-
46 turaliter longum ſervaverint jejunium. idcirco faci-
lius ſenes, quam cæteræ ætates jejunium tolerare
poſſunt. tam in fœminis enim,quam in ſenibus con-
currit & caloris nativi debilitas, & crudiorum hu-
morum copia. contra pueri etiamſi ob ingluviem
crudis abundent humoribus,quia tamen calorem va-
lidum,ac vegetum ſortiuntur, famem longo tempo-
re non perferunt. neque convaleſcentes etiamſi ca-
lorem debiliorem habeant,famem tolerare poſſunt,
quia copia crudiorum humorum deſtituuntur.

At quia non eſſe ſolam,& adæquatam famis cauſ-
ſam conſumptionem radicalis humidi à calore, ſed
etiam indeſinens ſpirituum effluvium, jam dictum
eſt, idcirco in pleriſque qui longiori tempore,quam
aliis liceat, tolerare famem poſſint, conſtrictio et-
iam pororum cutis concurrere debet, ex qua calor
minus ſit diſſipabilis: immo nova humorum conge-
ſtio ex evaporatione evenit conſtricta cute; incraſ-
ſantur enim,ſi qui vapores ad cutem elevantur, & ad
interna denuo remeant, non aliter, quam in pluvia
contingere ſoleat. Quandiu ergo nativo calori ſup-
petit pituitæ copia,quam in ſui pabulum convertat,
eamque externi alimenti loco habeat, tam diu ani-
mal ab ejus alimenti externi quacunque aſſumptione
ceſſare poterit;& ex hoc ſit, ut major in uno, quam
in alio jejunii tolerantia exiſtat, ut experientia do-
cet, majorem eſſe in fœminis, quam in viris, in-
nuente Conciliatore *diff.* 117.

Sed neque hæc, quæ hactenus prædicta ſunt, ſuf-
ficiunt ad longi jejunii tolerantiam; ſi ſic enim eſſet,
cum omnes fere homines pituita abundent, multi-
que crudis humoribus ſint refertiſſimi, omnibus fa-
47 cile eſſet jejunium longo tempore tolerare, cum ta-
men pauci admodum id poſſint: quamobrem ne-
ceſſe inſuper eſt, pituitam, ac crudos illos humo-
res, qui ita externi alimenti vicem gerere poſſint,
habere in ſe humidum quoddam aëreum,& unctuo-
ſum, & quod calori non aliter quam oleum Lucer-
næ flammæ pro pabulo ſuccedat; alias enim ipſum
calorem potius extingueret ſua copia, & frigidita-
te, & aquea humiditate; nam & hoc in externo
quoque igne facillime experimur, qui humido pin-
gui, & aëreo fovetur, aqueo vero potius extingui-
tur. confirmari poteſt hoc in multis animalibus,
quæ tota hyeme dormiunt, neque ullo externo ali-
mento utuntur, de quibus ſupra. hæc enim per alia
tempora multam pituitæ copiam, & crudioris ſan-
guinis multitudinem congerunt, ex qua multa pin-
guedo generata in locum alimenti dum dormiunt
48 illis faceſſit. non ſolum ergo ex ſimplici pituitæ ma-
jori copia, ſed etiam qualitate major ſuccedit jeju-
nii tolerantia; quandocunque enim aſſumpta à ca-
lore fuerit, quæ corpori alimentum ſubminiſtra-
bat, rurſus animal expergiſcitur, & ad externorum
alimentorum opem concurrere cogitur. qui reditus 49
ad externa alimenta quomodo fiat in ſententia Li-
ceti, nequaquam mihi licuit expiſcari: cum enim ex
æqualitate illa caloris cum humido ſopiri velit ex-
terni, immo & interni, omniſque nutrimenti ne-
ceſſitatem,oportebit hanc ipſam æqualitatem (rem
quippe tam difficilem, ut dari unquam poſſe in re-
rum Naturam non credam) ſæpe & accedere &
recedere in iis, qui cum per longum tempus jeju-
naverint, rurſus ad cibos redeunt, & dehinc multo
tempore jejunant.

Supereſt tandem, ut rationibus, quas Licetus
contra hanc opinionem producit, ſatisfaciamus,
quod quidem brevibus agendum; jam enim quæ-
ſtionem hanc ultra ſepta tranſiliſſe video, antè ta-
men duas experientias ad noſtræ opinionis confir-
mationem recitare operæpretium eſt, quarum pri-
ma deſumitur ex Monarde, qui *in lib. de ſimpl. Ind.* 50
cap. de Tabaco, & ejus herba pillulas quaſdam con-
ficere Indos narrat, quarum uſu famem, ac ſitim
iter facientes triduo, ac quatriduo ſuſtineant; unam
enim, aut aliam inter inferius labrum reponunt,
inferioreſque dentes ejus liquorem aſſidue ſorben-
tes: ea abſumpta, reponunt aliam, atque inde
aliam, donec peregrinationem abſolvant tridua-
nam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratio-
ne toto eo tempore neque famem ſibi, neque ſitim
moleſtam eſſe dicunt; cujus cauſſam eſſe puto, ad-
dit ille, (neque alia aſſignari ex mea ſententia po- 51
teſt) quod aſſidue ſorbentes pillulas illas etiam hu-
mores pituitoſos è cerebro eliciant, qui deglutiti,
& in ventriculum demiſſi naturalem ejus calorem
humectant, ſed ab eo tandem abſumuntur aliorum
ciborum defectu, ut in multis animalibus obſerva-
re licet, quæ tota hyeme in ſuis latibulis ſe ſuſtinent
ſine alicujus alimenti copia, quia calor naturalis oc-
cupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſta-
tis tempore collegerant. hæc Monardes. cui expe-
rientiæ maxime concinunt ea, quæ ſcripſit Plin.
lib. 25. *cap.* 8. de herba quadam Scythica dicta, &
de alia dicta Hippice his verbis: Scythia primum
eam invenit, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam
naſcens prædulcis. aliam utiliſſimam ad ea, quæ
ſpaſmata vocant. Magna & ea commendatio,quod
in ore eam habentes, famem ſitimque non ſentiunt,
idem præſtat apud eoſdem Hippice dicta, quod
in equis quoque eundem effectum habeat; tradunt-
que his duabus herbis Scythas etiam in duodenos
dies durare in fame ſitique. non abſimilis virtutis
herba quædam apud Indos reperitur nomine Caca-
ore, quæ famem expellit ore retenta. Torreblanca
in Epit. delict. lib. 2. *cap.* 21. *num.* 8. ex Petro Chie-
za, & Auguſt. Zarate. Atque hæc quidem à veritate
non aliena alia ratione, quam ſupradicta fieri aſſe-
rendum non eſt, attractione nimirum pituitæ à Ce- 52
rebro ad ventriculum, quæ cibi potuſque omnem
defectum ſupplent.

Alia experientia, quam pro ſua ſententia affert vir
doctiſſimus Licetus eſt de animalium perfectorum
ſemine, quod utero receptum primis diebus, &
vivit quidem, & nutritur non externo, aut aliunde 53
influente alimento, ſed ingenito, & ſuperflua qua-
dam ſui ipſius parte, quam in omni ſemine reperiri
ſupra ex Theophraſti auctoritate patet: non enim
viveret ſi non nutriretur, at ipſum vivere neceſſe
eſt, cum vitam toti animali impertiri debeat, quod 54
probat Valleſ. *lib.* 2. *Controverſ. cap.* 9.

At creditne Licetus, ſemen non nutriri, & tamen vivere, quia reperiatur in ipſo ea caloris, & humidi æqualitas, quam ipſe imaginatur? quod ſi hoc ille vult, doceat neceſſe eſt peculiarius, quomodo dehinc ſemen nutrimento egeat, & quæ nam cauſſa æqualitatem illam tam exquiſitam, tam cito, brevi nempe nonnullorum dierum ſpatio, deſtruere poſſit.

Verumenimvero ad ea, quæ Licetus contra noſtram opinionem opponit, breviter ita reſponſum volo: imbecillum calorem non ſupponi in jejunantibus ſimpliciter, ſed reſpective. at difficile, immo impoſſibile eſt probare id, quod ſibi Licetus aſſumit probandum, nimirum nullum eorum abſtinentium fuiſſe imbecilli caloris, immo contrarium facilius probaret, quia abſtinentes omnes pæne, & ut plurimum fœminæ ſunt, quæ crudiori abundant ſanguine, ex cujus abundantia caloris arguitur im-
55 becillitas. Neque dicat, eas fuiſſe juvenculas, & ob id calorem habuiſſe fortem, quia notum eſt, juvenculas ut plurimum pati menſtruorum defectum, ex quo quis ignorat ſanguinis crudioris plurimum aggregari, ex cujus copia calor alias vegetus & fortis obruatur, & debilis evadat? Nec ad probandum minus difficilis eſt altera negativa, quod abſtinentes pituita & cruditatibus non abundaverint, & ex ſuperioribus ſatis falſitatis convincitur.

Quod autem tam anxie laborat Licetus, invenire, ubinam loci aſſervetur pituita, ex qua abſtinentes aluntur, quieſcat jam à labore, nam in quavis corporis parte eam aſſervari poſſe alias ſibi etiam conſueta credimus: non eget autem Natura tam rigoroſa & exquiſita, ac immutabili operandi regu-
56 la ad ſuos effectus celebrandum, non enim philoſophatur illa, cum neceſſitate urgente quicquam molitur. trahit undecunque oportuerit, expellit quocunque libuerit, & quacunque ſibi viſum fuerit; invia, inacceſſa, ſibi inconſueta, intentata, incomperta adit, nullo tempore, nullo modo, nullo ordine ſervato. atqui hinc miracula in Natura apparent. Itaque abundante ubicunque pituita, Natura eam ſibi in alimentum immutare poteſt, modo & via, ac medio nobis vel incognito, vel incomperto.

Ad id, quod Licetus dicit de conſtrictione pororum cutis, qui etiam ſtomachari videtur circulatione, quam diximus fieri ab evaporatione pituitæ ad extimas partes, reſpondeo, hanc non eſſe conditionem tantopere neceſſariam, ut non exiſtimem aliquando abſque illa fuiſſe nonnullos abſtinentes; ſed in pluribus eam potuiſſe conſiderari, & neque excrementorum converſionem in alimentum, neque circulationem illam vaporum, neque illam pituitæ evaporationem eſſe quicquam præter Naturam, cui omnia facillima ſunt, & cujus ingenium in operando longe ſatis noſtram exuperat cognitionem. ſed profecto, ut dixi, non eſt hic aptus locus ſatisfaciendi omnibus iis, quæ Licetus adducit ad hanc noſtram ſententiam infirmandam, aut ad ſuam ipſius corroborandam, alias autem quandocunque libuerit accuratius me ſatisfacturum promitto, nunc cum Iuriſperitis agentem ad alios me convertere omnino improbandum mihi videtur.

Acceptatis ergo jam pro veris hiſtoriis omnibus, & experientiis à quamplurimis doctiſſimis viris enarratis, & ab ipſo diligentiſſimo pariter, & eruditiſſimo Liceto in unum congeſtis, jam inde cla-
57 riſſime patet, longum jejunium, nimirum non modo quod ad quadraginta dies, ſed ad plures menſes, & annos toleretur, eſſe rem maxime naturalem, nihilque in ſe miraculoſi continere, ſed potius rari; quod quidem in pluribus veritatem habere eſt manifeſtum. neque tamen, his non obſtantibus, dicendum eſt, ſemper jejunii longam tolerantiam à Natura eſſe; ſed fuiſſe interdum ſupernaturalem, & mi-
raculoſam: quemadmodum ergo longum jejunium 58
tunc naturaliter toleratur, cum prædictæ omnes conditiones in unum coierint, caloris nimirum imbecillitas, vel abſolute, vel reſpective, crudorum humorum & pituitæ copia, ejus tamen Naturæ & qualitatis, quam ſupra monuimus, & ut plurimum conſtrictio pororum cutis, ſic ubi eæ conditiones defuerint (quarum indicia advertentibus poterunt eſſe conſpicua) jejunium ultra naturalem terminum ſe-
ptem, aut novem, vel decem, aut ad ſummum un- 59
decim dierum toleratum, miraculoſum erit, & cauſſam habebit ſupernaturalem. tale dicendum fuiſſe jejunium Moyſis in monte Sina, tale item fuiſſe jejunium Heliæ pergentis ad montem Dei Horeb. tale denique Chriſti Domini in deſerto. Fortun. Fidel. *lib. 2. de relat. Med. cap. 2.* & tale infimul nonnullorum aliorum ſervorum Dei, ſi de quibus tale quid prædicatur, quod Sanctæ Romanæ Eccleſiæ acceptum, ac probatum, & pro miraculo canonizatum fuerit.

Ratio vero, ob quam jejunium in his miraculoſum ſit, in illis vero nequaquam, non alia eſt, niſi quia illi, quicquid in contrarium probare conatus fuerit
Licetus, omnino nutriebantur, non externo, ſed in- 60
terno alimento, neque aliter illi vivebant, quam cæteri homines, & animalia vivant, nempe per nutritionem; at vero in Chriſto Domino, atque in aliis miraculose jejunantibus omnis cujuſcunque alimenti ſubminiſtratio deficiebat, non externi ſolum, ſed etiam interni, quod poſſet illis vitam fulcire, quæ idcirco miraculo omnium evidentiſſimo incolumis permanebat, non enim naturaliter poſſibile eſt, animal mortale vivere abſque eo quod vel externum, vel internum habeat nutrimentum. concordat cum hac opinione Mercurial. *var. lect. lib. 6. cap. 12.* vel dici poteſt, virtute divina augeri vires alimentorum per anteactum tempus aſſumptorum, ut credi poteſt de Helia, de quo dicitur: Et ambulavit in fortitudine cibi illius; quaſi illum cibum tantæ virtutis feciſſet Deus, ut toto eo ſpatio pro alimento ſufficeret.

SVMMARIVM.

1 *In miraculis celebratis per infirmorum ſanationem diligens examen faciendum.*
2 *Multæ ſanationes morborum miraculoſe fiunt.*
3 *Morbi, quos ex miraculo ſanatos fuiſſe præſumere debeamus, quas habere debeant conditiones.*
4 *Morbus ex miraculo ſanatus debuit eſſe curatu vel impoſſibilis, vel difficilis.*
5 *Morbus ex miraculo ſanatus debuit eſſe gravis.*
6 *Morbus ex miraculo ſanatus non debuit eſſe in ultima parte ſtatus.*
7 *Sanatio ex miraculo facta debet eſſe facta ſubito, & in inſtanti.*
8 *Monſtra in Arte contingunt.*
9 *Sanatio ex miraculo debet eſſe undequaque perfecta.*
10 *Aliqui ex multa fide, & imaginatione ſanantur.*
11 *Vnus morbus in alium miraculoſe tranſmutatur.*
12 *Sanatio miraculoſa procedere debet diverſo modo, quam naturalis.*
13 *Sanatio per inſignem evacuationem facta eſt naturalis.*
14 *Naturaliter etiam interdum aliqui ſubito à morbis ſanantur.*

15 *Criſes,*

15 *Crises, quæ per insignes evacuationes fiunt, maxime attestantur, sanationem fuisse naturalem.*
16 *Sanationes morborum omnes in sacra historia absque ulla insigni evacuatione successerunt.*
17 *Morbi ex miraculo sanati non debent esse ægrotantibus familiares, & quomodo hoc intelligendum.*
18 *Mulieres difficiliores morbos patiuntur, quam viri.*
19 *Lunatici qui dicantur.*
20 *Lunaticus morbus est menstrua, & molesta Epilepsia.*
21 *Lunatici à Dæmoniacis differunt.*
22 *Epilepsia est morbus curatu difficilis.*
23 *Epilepsiam in pueris esse sanabilem, quando sit verum.*
24 *Dæmon non cedit naturalibus remediis, & n. 34.*
25 *Dæmones arte Medica an ejici possint.*
26 *Nullum potest esse naturale remedium de directo contra Dæmones.*
27 *Dæmonibus quatenus substantiæ quædam spirituales sunt, & Metaphysicæ, nihil naturale est contrarium.*
28 *Contraria sunt sub eodem genere.*
29 *Naturalia remedia Dæmoniacis conferre quomodo sit verum.*
30 *Naturalia remedia ab Ecclesiæ ceremoniis, & precibus induunt virtutem supernaturalem.*
31 *Dæmones gaudere humore melancholico, quomodo intelligendum. num. seq.*
33 *Melancholico humore superabundante, mores fiunt deteriores.*
35 *Paralytici qui sint.*
36 *Apoplectici qui vocentur.*
37 *Celsi locus à Mercuriali perperam adductus.*
38 *Paralysis ut sanabilis sit, quænam requirantur.*
39 *Paralyses in sacra historia curatæ naturaliter sanabiles non erant.*
40 *Idem pæne est, demortuam animalis partem, quod totum animal ad vitam revocare.*
41 *Atrophia multum abest à paralysi.*
42 *Pars Atrophia laborans vita carere dicitur.*
43 *Cæcitas à Christo Domino sanata.*
44 *Tobiæ cæcitas adventitia.*
45 *In affectibus oculorum curandis Medici semper parum proficiunt.*
46 *Confirmatam cæcitatem curare miraculosum.*
47 *Cæcitas per accidens aliquando curata.*
48 *Cæcum à nativitate visum recuperare opus est toto genere supra naturam.*
49 *Curatio cæcitatis in Tobia qualis fuerit. & num. seq.*
51 *Curatio cæcitatis in Tobia in infimo miraculorum genere reponenda.*
52 *Mutos, & surdos à nativitate sanare, adæquat miraculum sanationis nativæ cæcitatis.*
53 *Febris, qua affligebatur socrus Petri quomodo esset magna.*
54 *Senes non patiuntur acutas febres, ut juniores.*
55 *Febris, ex qua quis moritur, magna sit oportet.*
56 *Dysenteria, qua detinebatur frater Publii, erat lethalis.*
57 *Sanatio mulieris fluxu sanguinis laborantis in Euang. narrata fuit undequaque miraculosa.*
58 *Longi sanguinis fluxus Cachexiam, & hydropem concitant.*
59 *Leprosi in Novo Testamento curati.*
60 *Sanatio lepræ in Maria Moysis sorore quale miraculum fuerit.*
61 *Sanatio lepræ Nahaman quale fuerit miraculum.*
62 *Morbus decem leprosorum, de quibus in Euangelio, erat confirmatus.*
63 *In Veteri Testamento confirmata lepra detenti à cœtu hominum ejiciebantur.*
64 *Qui humanæ, ac divinæ opis desperant, ad Dæmones interdum se convertunt.*
65 *Lotio aquarum quarumcunque confert ad lepram.*
66 *Hydrops est morbus curatu difficilis.*
67 *Morbi omnes à Christo Domino sanati difficiles, immo impossibiles curatu erant ope humana.*
68 *Miracula fiunt ad Dei gloriam.*
69 *Sterilitatis duo genera in sacris adnotantur.*
70 *Sterilitas Saræ, & Elisabeth qualis.*
71 *Sterilitas Saræ, & Elisabeth naturaliter erat irreparabilis.*
72 *Nullus post septuaginta annos masculum generare potest.*
73 *Sterilitas in aliis mulieribus sacræ historiæ enarrata an esset naturaliter reparabilis.*
74 *Serpentes in Hebræos immissi in deserto fuerunt venenosissimi, & maxime exitiales.*
75 *Serpens æneus remedium supernaturale fuit in figuram Christi Domini.*
76 *Serpentes in Hebræos immissi non fuerunt tunc primum à Deo creati.*
77 *Sanatio Malchi servi Pontificis quomodo fuerit miraculosa.*
78 *Pars animalis viventis à suo principio decisa illico commoritur.*
79 *Ezechias naturali remedio curatus est, & quale miraculum fuerit ejus sanatio.*
80 *Nonnulli claudi ab utero per accidens interdũ sanati.*

De miraculosa infirmorum sanatione.

QVÆSTIO VIII.

IN hoc miraculorum genere, quia plurimum de- 1
cipi homines contingit, exquisito examine opus esse palam est, quod prudenter admonet Rocca *de Canoniz. sanct. c. 25.* tam multæ enim prædicantur miraculosæ infirmorum sanationes, ut plures multo ex miraculo, quam ex Naturæ, aut Artis ope sanitati restitui credantur. Immo neque tempus ullum à sæculi initio repertum est, in quo frequentissime hujusmodi miracula facta non prædicentur; neque ulla gens tam barbara, atque à divino cultu aliena unquam fuit, quæ ægrotantium plurimos ex superorum virtute sanari sibi non persuaserit. hinc falsorum Deorum delubra ac templa, votivis tabellis undequaque refertissima, confluente vulgo, cui casus, & ignorantia multa imponunt, ad referendas superis gratias ejus, quam eorum favore credebat reportatam sanitatem. Multa quoque & apud nos hujusmodi miraculosæ infirmorum sanationes quotidie, immo in horas, ac momenta audiuntur; quæ tamen ut plurimum iis, qui naturales rerum caussas investigant, ab ipsis naturalibus caussis vulgo ignotis emanasse sensu ipso apparent; non tamen idcirco omnes naturaliter procedere obstinatè asseverandum; multæ enim interdum non naturaliter, sed 2
à supernaturali caussa fiunt. Quod ipse Hipp. *in lib. de decen. hab.* insinuare videtur his verbis: Medicina, inquit, multum Deos colere comperitur, tum vero Medici Diis plurimum concedunt: neque enim supervacaneam potentiam sibi arrogat, cum siquidem ipsi multa aggrediuntur, in multis tamen ab iis superantur. Multæ ergo morborum curationes immediate à Deo omnium bonorum datore miraculose emanant, inter quas peculiariter illæ fuerunt, quæ in utroque testamento enarrantur, ac deinceps eæ, quas S. R. E. Sanctorum meritis

perpetratas agnoſcit; de quibus tamen omnibus particulariter differere non eſt præſentis loci; de prioribus tamen non nulla dicā occaſione ſumpta in hac quæſtione. pro nunc autem univerſaliter de omnibus ſermonem habebo, ac primo edocendum videtur, quibus ſignis miraculoſæ ſanationes à fortuitis, naturalibus, vel artificialibus interſtingui poſſint.

3 In morbis ergo omnibus, quos ex miraculo curatos fuiſſe præſumendum eſt, plures adnotare nos conditiones oportet; quibus, aut potiori earum parte deſtitutos, non ex miraculo, ſed vel naturaliter, vel ex arte, vel ex caſu fuiſſe curatos, ſuſpicandum eſt: harum autem conditionum nonnullæ conſiderantur ex parte ipſius morbi, aliæ ex parte ſanationis, & modo, ſeu ratione ipſius, aliæ denique ex parte ipſius ægrotantis.

4 Ex parte enim morbi requiritur primo, ut curatu vel impoſſibilis, vel maxime ſaltem difficilis extiterit; quia miracula, ut alias dixi, ſunt circa ardua, & difficilia, non circa leviora. habenda tamen conſideratio impoſſibilitatis, & difficultatis, reſpectu temporis, reſpectu Naturæ ipſius morbi, & reſpectu modi curandi. nam vel morbus erat difficilis, & impoſſibilis omnino, ut curaretur, vel impoſſibilis, & difficilis erat ut curaretur eo modo, vel ut curaretur tam brevi temporis ſpatio. ut eſſet ſi morbus eſſet ex iis, qui nullo modo curationem recipiunt, ut naturalis cæcitas, aut ſi curaretur cum luto facto ex ſputo, aut ſi curaretur ictu oculi. nullo enim ex his modis hic morbus naturaliter ſanari potuiſſet, quamobrem apertiſſime apparet, ejus curationem fuiſſe omnino miraculoſam.

5 Secundo requiritur, ut morbus fuerit gravis, ut quia ſit vel cum manifeſtiſſimo vitæ diſcrimine, vel cum mala tolerantia, gravibuſque ſymptomatibus; talis in primo caſu eſſet febris ardens, & maligna, quali detinebatur ſocrus Petri, fortis ſyncopis, vel fortis Apoplexia, oris ventriculi inflammatio, à qua qui evadunt Iovis filii dicendi, ut dicit Amatus Luſit. *curat. med. cant.* 3. *cur.* 93. In ſecundo caſu eſſet Lepra confirmata, qualis erat illa Nahaman Syri, Paralyſis inveterata, quali affligebantur nonnulli in Sacris, de quibus infrà, vetus, & nodoſa Arthritis, ſævus, & jam diuturnus capitis dolor, qualis is eſt, qui clavus dicitur, & univerſim dolores omnes acuti, nobilem, aut ſenſitivam aliquam partem obſidentes.

6 Tertio requiritur principaliter, quod morbus non ſit in ultima parte ſui ſtatus, ita ut non multo poſt naturaliter declinare debeat; vel ut morbus non ſit prope judicium: in hoc enim tempore, ut ex Hipp. ſent. patet *Aphor. Sect.* 2. *Aphor.* 30. ſymptomata omnia fortiora ſunt, ita ut ægri aliquando de vita periclitentur, ſuccedente autem criſi, ſubita ac repentina mutatio ſit ad ſalutem, quæ miraculoſa ob id pleriſque videtur: ob ſævitiem enim ſymptomatum judicant, abſque dubio ægrum de proximo moriturum, qui tamen brevi ſanitati reſtituitur. cum ergo ægri in tali ſtatu ſunt, ad ſupernaturalia remedia promptiſſime recurrunt, mille ac plura vota Deo, ſanctiſque concipiunt, & remittente morbo, miraculoſum id putant, præcipue cum tam brevi temporis ſpatio inſperata ſalus ſucceſſerit, cum tamen naturaliter morbus remittere debuerit, & declinare.

7 Cæterum pro parte ſanationis maxime facit ad probandum, ſanationem fuiſſe miraculoſam, ſi ea fiat ſubito, & in inſtanti: nam ſunt ex ægrotis nonnulli, qui Naturæ ope à quibuſdam morbis vindicantur, à quibus nullo artis Medicæ præſidio ſanari poſſe creduntur, immo neque ipſius Naturæ auxilio. ita inſanabiles omnino exiſtimati, ſi dehinc ſenſim Naturæ ope ſanentur, ex miraculo ſanatos ſe eſſe prædicant. ac profecto quia de raro hæc contingunt, & vulgus cauſſas ſanationis ignorat, ex miraculo ſanitatem recuperaſſe facile cuivis perſuadent. accedere enim hæc videntur ad miraculi naturam, unde & apud Medicos illud jactatur, monſtra, ac miracula in Arte contingere: unde id inſinuabat Avic. 4. 4. *tr.* 2. *cap.* 10. *in fin.* dicens, ſæpenumero aliqui ſanantur abſque ſpe ulla, exiſtenter, mirabiliter. tamen naturales habent cauſſas, ita ut ad ſupernaturales nequicquam referantur. Sed inter quam- 8
plurima exempla, quæ ad hujus conditionis corroborationem adduci poſſent, libet conferre quandam miraculoſam adventitiæ cæcitatis curationē à B. Andrea Corſino factam cum alia, quæ naturæ, & artis auxilio proceſſit. repurgabat quidam artifex aurum ab argento, & ex ignis maxima vi viſum amiſit. ad ſanctiſſimi tamen viri benedictionem illico, & in inſtanti viſum recuperavit. alia vero ex parte cum duo viri frumenta jam matura ab ignis voracitate, qui ea penitus abſumebat, vindicare plurimum laboraſſent, ex ingenti flammarum ardore, ac ſplendore lumen amiſerunt, quod tamen oportunis medicamentis, & temporis diuturnitate affatim recuperarunt. hæc igitur quia temporis beneficio facta naturalis fuit, illa quia momento, & in inſtanti, omnino miraculoſa ſanatio.

Secundo ſanatio debet eſſe undequaque perfe- 9
cta & abſoluta, non manca, ſeu conciſa: miraculum enim ut opus à ſupernaturali, ac perfectiſſima cauſſa emanans, perfectum & abſolutum opus eſt, unde etiam ſi aliquis liberetur à morbo aliquo difficili, & inſanabili, ſeu periculoſo, utputa à forti Apoplexia, mox autem denuo in illam relabatur, vel ab ea liberatus paralyticus tamen permaneat, miraculoſe factum id non putaverim, niſi aliunde conſtet. aliqui enim interdum ex multa fide, & ex ve- 10
hementi imaginatione à morbis ſanantur, ut firmat Concil. *Differ.* 135. & Carrar. *in quæſt. de ven. ad temp. conc.* 1. Marcell. Donat. *hiſt. mirab. lib.* 2. *c.* 1. At quia hæc cauſſa inſufficiens eſt, neque poteſt omnino morbificam cauſſam abigere, idcirco facillimè morbus revertitur. Accidit præterea, ut ex uno morbo quis perfecte quidem ſanetur, ſed in alium incidat, ut èx febre longa in Quartanam, aut ex febre acutiſſima in lentam, & diuturnam, aut ex maligna febre in aliquem abſceſſum, aut ex Apoplexia in Paralyſim, aut ex Epilepſia in melancholiam, & vice verſa, aut ex alio in alium, quæ ſanationes maxime ſecundum Naturam ſunt, & deficiunt omnino à miraculoſis, quia hæ perfectæ non ſunt, ſed imperfectæ, & mutilæ. Neque ſanari dicitur morbus, qui alterum facit morbum. Galen. *in* 6. *Aph.* 26. Non negaverim tamen aliquando ex divina voluntate, & ex miraculo poſſe unum morbum tranſmu- 11
tari in alium, ut fortaſſe evenit anno præterito 1622 die 17 menſis Septembris devotæ cuidam mulieri Tiburtinæ, cui nomen Arſilia Altiſſima, quam ego curabam. hæc enim cum acerbiſſimo hæmorrhoidum dolore vexaretur, & eas tumidas, & exulceratas infimul haberet, nulliſque levaretur remediis, meo conſilio & impulſu ſe Chirurgis inviſendam ſequenti die exponere debuerat, cum ecce enixe à Deo nocte præcedenti per merita Roberti Cardinalis Bellarmini piiſſimæ memoriæ, cujus feliciſſimi

fœlicissimi transitus ea dies erat anniversaria, expostulat, ut dolorem illum in aliam sui corporis partem transmitteret, quo se ab honesto illo pudore vindicaret; quamobrem eadem nocte dolores articulorum eam detinuerunt, & à dolore hæmorrhoidum, & à tumore, & ulceribus penitus, ac dicto citius libera evasit. hoc pro exemplo sit. & licet objici possit hic, quod ea metastasis non infrequens naturaliter sit, & quod dolores articulares aliàs huic mulieri familiares fuissent, tamen miraculi evidentis speciem præbuit, quod subito, & in instanti sanata fuerit. hæc enim conditio in miraculis videtur præ cæteris à naturali effectu abesse: præterquam quod aliæ non desunt conditiones, quæ opus hoc pro miraculo canonizare possunt; ut quod proportionatis, ac pluribus remediis adhibitis non cesserit dolor, sed potius invaluerit: quod nullis apparentibus signis, sed ex abrupto disparuerit ad solam beati illius invocationem. possunt ergo huic similes casus ex miraculo evenire, ut hunc ipsum ex miraculo evenisse crediderim.

12 Tertio, sanatio miraculosa diverso, ac interdum contrario modo, & per alia media procedit, quam naturaliter fiat. ita enim notandum venit in cunctis miraculis, à Christo Domino, ejusque Apostolis ac servis patratis: quicunque namque ab illis sanati sunt, solo contactu manuum, immo & vestimentorum, quinimo ipsius umbræ, vel solo verbo & jussu ipsorum sanati sunt. si ergo post longum remediorum usum, quæ quidem pateat maxime propc tionata morbo fuisse, vel ex aliquo novo præsidio etiam proportionato in usum convocatoe,tiam longe ab ejus administratione quis sanetur, & effectus remediis correspondeat, ad eorumque virtutem referri sanitas possit, hoc absque dubio quantum ex hoc est, miraculum non erit; quemadmodum neque si ad Naturæ opus referri sanatio possit (hæc autem est quarta conditio ex parte sanationis) ut
13 quæ per insignem aliquam evacuationem fiat, nempe per vomitum, per hæmorrhagiam, per alvi fluorem, per sudorem, per urinam, aut aliam quamcunque evacuationem: has enim ego sanationes neque prompte, neque libenter pro miraculis admiserim, nisi abunde id constet, etiamsi aliàs dubitandi aliqua occasio urgeret, etiamsi illico, & quasi in instanti fierent: nam ut ex Gal. elicitur 3. *de Cri-*
14 *sib. cap.* 9. aliqui interdum subito, & quasi instantaneè à morbo evadunt, hoc autem nunquam fit si-
15 ne crisi, cum id naturaliter succedit. itaque crises, præsertim quæ per insignes evacuationes fiunt, maxime ostendunt, sanationem naturæ vi successam.
16 unde noto in Sacris quascunque sanationes absque ulla simili evacuatione successisse, hoc autem non alia ex causa factum puto, nisi ut ex hoc pateret, eas ex miraculo factas, non ex Naturæ beneficio. neque me à mea sententia amovit, quod de Tobia dicitur *cap.* 11. *vers.* 14. *& seq.* Et cœpit albugo ex oculis ejus quasi membrana ovi egredi, quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus; quia hæc sanatio fuit quidem ex parte miraculosa, ex parte tamen naturalis, quia mediis naturalibus, & naturali modo successit, tribuente tamen Deo, & adaugente virtutem fellis piscis illius, quod erat per se remedium ad id ipsum aptum: Deus tamen adeo ejus virtutem adauxit, ut quod alias non nisi multoties repetitum præstitisset, unica tunc vice præstiterit. ex qua parte miraculosa ea sanatio fuit; at in sanatione Cæci nati in Euangelio nihil tale apparuit: fuit enim ex toto, & simpliciter miraculosa, nam luto facto ex sputo, & linitis oculis ejus, postquam, ut illi injunxerat Christus Dominus, lavit in natatoria Siloë, venit videns, ut narratur *Ioan. cap.* 9. *& Marc. cap.* 8. alius item cæcus sola impositione manus curatur, nulla apparente ex oculis materia. Neque probatur mihi quod Ronss. *Epist. medic.* 59. voluit, (Cui sententiæ videtur etiam adhærere Gaspar Nis. *de Cler. Med.* §. 9.) nempe cæci nati curationem non fuisse extra Naturæ limites, quamquam miraculosam, tribuens terris quibusdam, ut verè habent, virtutem oculis medendi, & salivæ facultatem discutiendi, & abstergendi: nam quid hæc prodesse poterant in nativa cæcitate? nullam ergo communionem habuit hoc remedium cum remediis naturalibus, sed omnino supernaturale exstitit.

Denique ex parte ægrotantium est etiam aliquid, 17
quod consideretur in sanatione, quæ miraculosa dici debeat: necesse enim est, morbos, à quibus curantur, non esse consuetos, hoc est, non consuevisse ægros aliàs iis morbis affici, & ex iis quamquam difficilibus sese recolligere. sunt enim, qui morbos magnos, exitiales, & horribiles pati, & ex illis præter spem non semel aut bis, sed multoties sanari consueverunt. vidi ego qui quolibet trimestri spatio tali morbo affligaretur, ut nullum excogitari posset tam exitiale symptoma, quo ex illo morbo non molestaretur. hic cum ab aliis ejus Naturæ ignaris pro mortuo haberetur, omnes plusies, ut dixi, delusit. quod etiam in aliis & ego animadverti, & alios animadvertisse scio. universaliter autem videbis, mulieres multo difficiliores & atrociores morbos pati quam viri faciant, & tamen sese ab illis facilius extricare, quod cuilibet volenti 18
adnotare licebit. His sic præmissis, ad particularia quædam veniamus, ut ex his non modo pateat, sanationes omnes in S. Litteris enarratas, cæterasque per manus servorum Dei factas periculosas extitisse, nec potuisse ex casu, aut Naturæ, vel artis ope emanare, sed ut insimul exempla quædam habeamus, ad quorum normam liceat nobis de cæteris in dies evenientibus recte, & secundum veritatem judicare.

Lunatici, Paralytici, Dæmoniaci, Aridi.

QVi proprie appellentur Lunatici, dixi *lib.* 2. 19
harum quæst. tit. 1. *quæst.* 14. *num.* 25. *& seqq.* ubi loci non esse alios Lunaticos ab Epile-
pticis probavi, sed differre tantum in accessio- 20
num frequentia, & fortitudine. Lunaticus enim morbus propriissime loquendo Epilepsia est molesta, & confirmata, & quæ secundum Lunæ motus exacerbatur, & invalescit, fortioresque patitur accessiones. Dixi quoque Lunaticos à Dæmoniacis differre; non enim omnes Lunatici dæ-
moniaci fiunt, neque vice versa omnes dæmo- 21
niaci sunt Lunatici; sed aliqui interdum dæmoniaci operâ ipsius dæmonis Lunatici efficiuntur, qualis erat ille, de quo *Matthæi capite decimo septimo.*

Cæterum morbus hic est ex se perniciosus, & cu- 22
ratu difficilis, ut ex Hipp. & Gal. Rot. *apud Farin. dec.*236.*n.*1.*tit.*1.*p.*2. difficilior tamen in ætate pro-

vectio-

vectiori, difficillimus autem, & quasi impossibilis ubi confirmatus fuerit. quæ enim Epilepsia de novo prehendit, recentioresq; ætates fatigat, ut ex Hipp. præ cæteris habemus 6. *Epidem. sect.* 1. *tex.* 4. & 2. *Aphor.* 45. spes est ut mutatione ætatis sanetur, vel ut medicamentis quoque cedat. licet autem de ætate ejus Lunatici, de quo in Euangelio, nulla habeatur mentio, certum id tamen est, ætatem illum agere tunc non grandem, cum supplex pater pro eo deprecetur: non autem quod hic pubes esset, aut etiam ætate minor, idcirco putes, morbum illum potuisse arte Medica vel summo cum studio, & difficultate
23 sanari, quia sententia illa, quod Epilepsia in pueris sanabilis sit maxime ætatis mutatione, ita limitanda est juxta Galeni doctrinam *in commento supra citati loci Epidemiorum*, ut veritatem habeat, ubi ex nativa temperie ortum trahat, quia mutatur etiam temperies ætatis mutatione; at hic non sola potuit esse morbi caussa nativa temperies, sed necesse erat cerebrum ipsum tanquam instrumentariam partem læsum esse, & humores in eo dominari venenositatem habentes, ex quibus tam sæva symptomata consequi par erat. quibus addi potest, quod Hipp. sententia locum non habeat ubi Epilepsia ob frequentiam accessionum, & ob earundem fortitudinem jam habituata est, & Naturam sibi subegit, ut cum advenit quolibet Novilunio, vel Plenilunio, & cum magna agitatione, & distorsione membrorum, & cum gravibus aliis symptomatibus: tunc enim tantum abest, ut ætatis mutatione curetur, ut indies potius molestior evadat, & si medicamentis tractetur, irritetur potius, quam secus, & ratio est, quia ab humore melancholico originem trahit, qui ex sua natura talis est, ut ubi radices altas egit, avelli unquam non possit, sed universam corporis crasim, sive temperaturam devastet, ut in cancris, similibusque morbis melancholicis observare licet. De quibus idem Hipp. *in Aph.* dicebat, quod eos non curare melius sit; non enim, licet de cancris loquatur, de solis cancris id intelligendum, ut bene sentit Card. sed de omnibus morbis melancholicis confirmatis, & in habitu, quos incurabiles esse, notum est, quia cum non liceat eos minuere, ut ex dicta Hipp. sententia apparet, cum medendo citius interimant, non licet eos in totum tollere. Card. *de mal. med. cap.* 1. Neque dissentit ab hac sententia Hipp. cum *lib. de morb. sacr. paulo ante finem* eam curari non posse docuerit, ubi inveteraverit; præterquam quod frequentia, & fortitudo accessionum maxime secundum lunæ motus supponit naturalem cerebri, Nervorum, capitisq; totius debilitatem, materiæ multitudinem, inobedientiam, & pravitatem, quæ omnia superare humana ope est impossibile. In Lunatico ergo hoc à Christo Servatore sanato vides hæc omnia in unum coiisse; quia, ut dicitur, Lunaticus est, & male, hoc est graviter, & miserabiliter patitur. nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam, quibus verbis denotatur accessiones in eo fuisse & fortissimas, & frequentissimas, morbum decernentes sola Dei virtute amovibilem. quibus addebatur dæmonis præsentia, qui caussam naturalem irritabat, ac ferociorem morbum faciebat, neque permittebat puerum ulla ope humana (si modo ulla juvari poterat) subveniri, quod illi facillimum est. præter morbi ergo ipsius magnitudinem, & repugnantiam, aderat
24 etiam in hoc repugnantia ad recipiendum sanitatem ex parte dæmonis, quem naturalibus remediis non cedere, firmiter est asseverandum.

Tametsi enim controversum sit, an dæmones arte Medica ejici possint, & naturali quodam reme- 25
dio, & pro affirmativa sententia faciant quæ adduxi *lib.* 2. *har. quæst. tit.* 1. *quæst.* 18. tamen absolute dicendum nunc videtur, nullum posse esse naturale 26
remedium de directo contra dæmones, & consequenter nulla arte, nulloque remedio nisi supernaturali ex obsessis corporibus dæmones ejici posse. & vide circa hæc, quæ affert Sprenger. *in mall. malef. part.* 1. *quæst.* 5. controverti enim non potest omnem curationem per contraria fieri, (sano modo, & cum conditione id ipsum intelligendo, cum & hæc conclusio à nonnullis improbetur) 27
at dæmonibus quatenus substantiæ spirituales sunt, & Metaphysicæ, nihil corporeum, naturale, aut 28
physicum contrarium esse potest: sunt enim contraria sub eodem genere. nulla ergo curatio artificialis esse poterit ad dæmonia ejicienda. Quod autem alias dictum est, naturalia remedia dæmonia- 28
cis conferre, hoc ita accipiendum, quod conferant illis tanquam melancholicis, incommoda, & molestias ab humore melancholico dæmonis opera ex- 29
agitato provenientes allevantia; præterquam quod præcedentibus Ecclesiæ sanctæ precibus, & ceremoniis, induunt semper naturalia remedia virtu- 30
tem quandam supernaturalem; quibus mediantibus precibus, vel cum illis remediis, vel sine illis abjecto dæmone, etiam per se dehinc naturalia remedia conferunt: relinquuntur enim post ejectum etiam dæmonium vestigia quædam in humoribus prava, quæ simillima & ipsa symptomata apta nata sunt excitare. & ita ab exorcistis etiam physica remedia exorcizando in usum trahi, & multa hujuscemodi vide apud Meng. *in flagell. Dæmon. dec.* 3.

Quod etiam dictum à me ex nonnullorum sententia est loco superius citato, dæmonem nimi- 31
rum gaudere humore melancholico, faciet forsan dubitandi locum contra priorem conclusionem; quia quemadmodum dæmon hoc humore gaudere dicitur, sic poterit etiam alio huic contrario, ut sanguine contristari, & cum omnia gaudeant similibus, & contristentur contrariis, poterit dæmon habere aliquid contrarium. ad quæ dicam, 32
quod idcirco dæmon humore melancholico gaudere dicitur, quia ii, qui eo humore exuberant, maxime sunt timidi, & imaginosi, & sic facilius à dæmone obsidentur. Adde quod eodem humore superabundante mores, quantum est ex hoc, 33
mali, ac deterrimi redduntur; facit enim ex sua natura homines morosos, invidos, avaros, obstinatos, vindictæ avidos, & ab omni humana charitate alienos. inde ergo fit, quod talia corpora utpote suæ naturæ quamsimillima de facili, ac prompte dæmon obsideat; & has esse putaverim caussas, unde firmatum sit, illum melancholico humore gaudere, non quod tanquam re sibi simili eo delectetur, ut optime declarat Delr. *libro* 2. *disquisit. magic. quæstione* 3. *sect.* 3. & ex hoc etiam patet illum non habere quicquam contrarium, unde nihil erit, quod ut tale dæmonio 34
ejiciendo simpliciter, & de directo valeat, quicquid alii dixerint. favet autem huic nostræ sententiæ Vallesf. *in lib. de sacr. Philosoph. capite* 28. qui & longioribus eam tuetur ac firmat. nobis ista sufficiunt, quorum plura ab ipso desumsi. Fuit ergo curatio hujus Lunatici, de quo ad præsens verba facimus, & dæmoniacorum omnium, quos Christus Domi-

Dominus, vel ejus servi sanarunt, omnino miraculosa, nihil quicquam naturæ operibus affine habens.

Sequitur ut de paralyticis loquamur: sunt vero,
35 ut Medicis notum est, Paralytici, quibus nervi resoluti sunt. ita ut ad motum membra vel omnia, vel aliqua inepta habeant, & aliquando etiam sensu careant.
36 ii autem, qui toto corpore resolvuntur, vocantur Apoplectici, paralytici vero proprie ii, qui in aliqua tantum parte, vel non in omnibus eo morbo detinentur, qui Paralysis dicitur. quæ quidem, ut Cels. *lib.* 3. *c.* 27. asserit, nunquam acutus, sæpe longus, fere sanabilis morbus est. quæ Celsi verba (ut obiter hoc Mercurialis studiosos admoneam) perperam ab ipso Mercuriali relata sunt *lib.* 1. *suæ pract. c.* 20. cum contrarium omnino asserat Celsus
37 ex Mercurialis lectione, nimirum esse interdum partium paralysim acutam ægritudinem, sæpe longam, fere incurabilem: licet autem ex vera Celsi sententia partium paralysis sanabilis fere existat, tamen non simpliciter id venit intelligendum, sed ad hoc ut veritatem habeat requiritur primo, ut paralysis levis
38 sit, secundo ut unicam tantum partem obsideat puta brachium, vel crus, tertio ut non sit inveterata: contra enim si fortis sit, si plures partes molestet, si sit inveterata, tantum abest, ut sanabilis sit, ut potius quemcunque medicæ industriæ laborem, atque studium in ea curanda impensum eludat, quotidiana experientia id commonstrante, & omnibus
39 Doctoribus annuentibus. Paralyses autem, de quibus in sacris, posteriores omnes habuisse conditiones apertissime patet: nam ægrotantes illi nullo modo ex eo morbo movere se poterant, ita ut ex hoc conjectari liceat plures, ac potiores partes obsessas fuisse; erant etiam illæ paralyses graves, quia habebant secum prava accidentia; de servo enim Centurionis dicitur *Matt. cap.* 8. *vers.* 6. Domine, puer meus jacet in domo Paralyticus, & male torquetur; & de eodem *Lucæ c.* 7. *vers.* 2. Centurionis autem servus male habens erat moriturus. item de altero Paralytico *Ioan. cap.* 5. *vers.* 5. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua; ex quibus etiam habetur, eas Paralyses fuisse inveteratas, ut erat etiam illa, qua detinebatur Æneas, de quo *in Actib. Apost. cap.* 9. qui per octo annos eo morbo detinebatur. gravis quoque Paralysis illius fuit, quem Christus Dominus curavit in Capharnaum, cum esset ille toto corpore resolutus, & idcirco tanquam cadaver à quatuor portaretur, ut dicitur *Marc. cap.* 2. *vers.* 3. Omnes igitur supra nominatæ paralyses ob prædictas conditiones, omnem artem, omnemque naturalem curationem effugiebant, nec nisi omnipotenti Dei manu sanari poterant. & ratio est, quia partes, quæ paralysim longo tempore fuerint passæ, non secus ac partes
40 jam demortuæ existimandæ, idem autem esset, partem jam demortuam ad vitam, quod totum animal jam mortuum revocare. Facit Cardan. *in Hist. Prognost. lib.* 3. *prog.* 38. novam enim vitam illam quoque adipisci necesse est, quippe cum desuescente natura per nervos transmittere animales spiritus, concidit nervorum substantia, flaccescitque, & omnino temporis longitudine inepta redditur ad recipiendum ulterius animalium spirituum influxum.

41 Non multum abest à Paralysis Natura Atrophia, hoc est partis alicujus consumptio, & ariditas, in qua passione corpus, seu corporis pars aliqua non amplius nutrimento fruitur, & naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur, ut Cornel. Cels. dicebat *lib.* 3. *cap.* 22. pars ergo, quæ Atrophia 42
laborat vita carere dici potest, cum vita per nutritionem existat. in pejori ergo conditione est, quam ea, quæ laborat paralysi; quod hæc licet motu, aut sensu, aut utroque careat, nutritur tamen, quod sufficit ad vivendum. laborabat ergo homo ille, de quo *Lucæ cap.* 6. *vers.* 7. Atrophia manus dextræ; omnes autem Euangelistæ unanimiter dicunt, hunc habuisse manum aridam ob id, quod præ temporis longitudine, quo hic atrophia manus laboraverat, ea jam exiccata, arida, ac mortua erat: non enim ullo nutrimento jam per longum tempus, vel etiam ab ipsa nativitate fulciebatur: quod si paralyses, de quibus supra, non nisi miraculose sanari poterant, multo magis verum id erat in hac manus ariditate, quæ gravior erat ægritudo, quam paralysis. De manu autem arida Ieroboam, de qua *Reg.* 3. *cap.* 13. non est, quod quicquam in medium afferam, cum & miraculose aruerit, & miraculose restituta fuerit, ut in historia patet.

Cæci, Muti, & Surdi.

CÆcitas à Christo Domino ea, qua pollebat supernaturali virtute, non semel sanata est; sed 43
in unico tantum casu eam à nativitate fuisse constat, ut narratur *Ioan. cap.* 9. in cæteris autem de cæcitatis qualitate nihil habetur, ut videri potest *Matth. c.* 9. & 20. *Marc. cap.* 8. *& seqq. Lucæ cap.* 18. To- 44
biæ vero cæcitatem adventitiam fuisse, ex ipsius historia constat, in qua ejus caussa procatarhtica, & externa narratur. *& Genes. cap.* 19. cæcitatem adnotare licet Sodomitis procuratam ex miraculo. Item 4. *Reg. cap.* 6. cæcitatem militum Regis Syriæ adventitiam fuisse constat, & ex miraculo inflictam, & ex miraculo quoque sanatam, quamobrem de hac cæcitate nihil est, quod in medium afferamus, quemadmodum neque de aliis, si cæcum natum, & Tobiam excipiamus, nisi quod in illis præter modum, quo sanati sunt, qui fuit ut in cæteris omnibus mere miraculosus, erat etiam ex parte morbi repugnantia quædam recuperandæ sanitatis per præsidia naturalia: scimus enim Medici quique experientia 45
quotidiana docti, quam parum in affectibus oculorum curandis proficiamus, cum altas egerunt radices, & confirmati jam sunt. Cæcitas vero affectus est ut plurimum dependens ex aliis oculorum affectibus difficilibus, & contumacibus, & ex pannis, maculis, cataracta, & hujusmodi. hi etenim cum confirmantur, in cæcitatem terminantur, & universim morbi omnes in videndi virtute pullulantes, vel ab ortu, vel à temporis longitudine intolerabiles omnino sunt, ex Practicantium sententia. Mercurial. *lib. de ocul. aff. cap.* 1. plures autem conditiones adfuisse in cæcis à Christo Domino sanatis, ob quas multo minus curabiles humana ope erant, adnotat Guillel. Ader *de Ægrot. Euang. enarrat.* 6. ubi & de morbi qualitate, quo detinebantur, verba habet, de quo tamen ex mea sententia, nihil quicquam certi affirmari potest, nisi quod erat ex genere cæcitatis; nam poterat unus cæcus diversum quoque ab altero morbum pati. quamquam autem ita se res habet, ut cæcitatem curare jam confirmatam, potius miraculosum opus sapiat,

46 ſapiat, quam naturale, non eſt tamen hoc ita perpetuæ veritatis,ut aliquando ex caſu non contigerit nonnullos à multo tempore occæcatos ex accidenti aliquo à cæcitate fuiſſe vindicatos, ut illi evenit, qui vulnere in fronte accepto viſũ jam à multo tem-
47 pore amiſſum recuperavit, & alteri ex morbo Gallico oculis capto,qui cum ad eum Gallicum morbum depellendum ſeſe linimento ex Mercurio inungeret, deperditum jam viſum denuo adeptus eſt. quas hiſtorias cum aliis nonnullis his non abſimilibus admirandis ac raris habes apud Schench. *lib. Obſervationum titulo de Oculis.* Recitat quoque Kornman. *de mirac. vivor. tit. de natis cæcis. ex D. Gregorio Dialog. lib.2.cap.*10.cuidam Abbati poſt quadraginta cæcitatis annos viſum fuiſſe reſtitutum.Quod tamen miraculoſe contigiſſe crediderim.Sed & viſum animalia nonnulla omnino amiſſum naturaliter recuperare poſſe, docent pulli hirundinum, quibus, oculis erutis, ſic ut cryſtalloides effluat, viſus tamen atque oculus reſtituitur, ut docet Ariſt. & confirmavit experientia. Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 36. quod &
48 Ælianus *lib.*2.*de Animal.cap.* 3. firmat. At vero cæcum à nativitate viſum recuperare, hoc quidem toto genere præter & ſupra Naturæ vires eſt;unde vides in ſacra hiſtoria quod hoc factum ab ipſo cæco ſanato tantopere extollitur. A ſæculo,inquit,non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati, & addit: Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam, innuens in ea curatione requiri omnino ſupernaturalem ac divinam virtutem, loquor tamen hic de vera cæcitate, non de ea, quæ interdum fieri poteſt ex palpebrarum coalitu & adhæſu; hæc enim vel manu chirurgica juvari poteſt, dummodo oculus ipſe, qui videndi eſt inſtrumentum, purus ſit, & nihil impedimenti patiatur; affectus autem oculorum proprius, qui à Natura ſit, & qui dicitur cæcitas, arte medica nunquam ſanari poteſt, cum oblæſum ſit ipſum videndi organum in ſua ipſius plaſmatione, ſolus ergo is, qui illud plaſmavit, ad rectum & ſibi debitum munus revocare poteſt. Viſus namque organum multis modis depravari poteſt, tam reſpectu principalis partis,nempe humoris cryſtallini, quam reſpectu aliarum huic inſervientium; qualecunque autem fuerit vitium hujuſmodi, à natura tolli nequaquam poteſt, quia ſi nullum naturale vitium inter hæc recipit curam, multo minus ipſa cæcitas recipere poterit.
49 Cæterum, diverſa omnino fuit operatio in curatione cæcitatis Tobiæ, quam Sacra Scriptura diligentiſſime enarrat, docens cauſſam primùm externam cæcitatis, modum curationis, remedia applicita, & ſucceſſus in ipſa curatione. Itaque compara-
50 tione facta inter curationem cæcitatis in Tobia, cum curatione facta in cæco nato, clare apparet, hanc, ut dixi, fuiſſe ſimpliciter miraculoſam, illam vero ſolummodo ſecundum quid excedentem Naturæ vires in eo, quod naturale aliàs remedium, & non niſi multoties repetitum, & poſt multa obſervata ex artis præceptis, ut totius corporis evacuationem, victum convenientem, & hujuſmodi, tunc ex divina virtute adeo viribus polluerit, ut ſemel applicitum omnino cæcitatem ſuſtulerit, unde, ut aliàs
51 dixi, hoc miraculum in infimo miraculorum genere reponendum venit, cum factum ſit mediis quibuſdam naturalibus, quia fel ejus piſcis (quem Callionymum, ſeu Vranoſcopum fuiſſe, aut Hyænam vult Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. cap.* 42.) & alia piſcium fella, & Avium, aliorumque animalium ad oculorum affectus mirifice valere notum Medicis eſt. peculiariter autem Ælianus *lib.* 1. *de Animal. cap.* 42. de felle aquilæ docet ad viſum acuendum eſſe optimum, & de aliis animalibus, quorum fella eandem habent virtutem, alii meminerunt; unde conſtat remedium hoc naturale fuiſſe. & in ſumma hanc curationem ex parte naturaliter ſucceſſiſſe ex medicamenti appliciti virtute, firmant Valleſ. *ubi ſupra*, & Ronſſeius epiſt. 59.

Porro non minorem admirationem continet Mu- 52
torum, & Surdorum ſanatio (præſertim ſi à Natura tales exiſtant, & multo magis ſi muti ſimul,& ſurdi fuerint) quam cæcorum, qui à nativitate non videant. Vnde ob miraculi paritatem in Sacris hæc ſimul conjunguntur, & futura prædicantur ab Eſaia *c.* 35. *verſ.* 4. *& ſeq.* Deus ipſe,inquit, veniet,& ſalvabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Sunt igitur omnia hæc ſupernaturalia & miraculoſa. quod vero *Libro ſecundo harum quæſt.tit.* 2. *quæſt.* 8. *num.* 7. ex Valleſio dixi, eveniſſe nempe, ut à quodam Monacho ejus amico ii, qui ſurdi ſimul, & muti à nativitate erant, loqui docerentur, non potuiſſe habere locum in omnibus mutis, & ſurdis, ſed in quibuſdam, & in quibuſnam tunc manifeſtum feci: ubi enim impedimentum tam loquendi, quam audiendi in naturali nervorum defectu conſiſtat, nullo modo fieri poteſt, ut quis humana arte adjutus vel loqui, vel audire ullo tempore poſſit, ſed hoc requirit abſolute potentiam divinam,ut ſentit etiam Mercur. *lib.* 2.*de morb.puer. c.* 8. qui id ipſum latius patere vult, & locum habere in quibuſcunque, qui muti ſimul & ſurdi à nativitate exiſtant; quamobrem non videtur vero conſentaneum id, quod de muto dæmoniaco vult Guilhelmus Ader *de Ægrot.Euang.enarr.* 5. nempe quod pateretur vitium illud,quod Molalgia,vel Molilalgia & aneclogloſſon vel angylogloſſon nuncupatur, quod eſt hæſitantia quædam in loquendo, aut difficultas introitus in loquelam; nam neque admirationem ullam haberet, quod mutus hic expedite locutus fuerit,neque vitium eſt irreparabile ſaltem ut plurimum. contrarium autem innuit Sacer Textus, cum dicit: Ejecto dæmonio, locutus eſt mutus. quaſi admiratio non ſolum ex ejectione dæmonii, ſed ex recuperatione loquelæ emanare debuerit, cum vere dæmoniacus ille nullo modo loqueretur, ſive hoc ex vitio naturali illi contigiſſet, ſive ex malitia ipſius dæmonis, quod magis conforme videtur Sacro Textui dicenti: *Luc.* 11. *verſ.* 14. Et erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum. refert enim mutitatem in dæmonium, quia dæmonium ipſum impediebat ejus loquelam.

Magna febre detenti, Dyſenterici cum febre, & ſanguinis longo fluxu uterino laborantes.

Febris, qua ſocrus Petri detinebatur, vel ipſo Euangeliſta teſtante, erat magna; quæ magnitudo non modo reſpiciebat febrilem calorem, quod 53
valde eſſet acer, mordax,ac moleſtus, nec reſpiciebat ſolum ſymptomata, & accidentia febris, quia conſequens erat, ad tantum calorem ſequi ſitim intollerabilem, ardorem, anxietudinem, ſpirandi difficultatem, & alia his graviora, ſed etiam reſpiciebat naturam ipſius febris, quod eſſet mali moris, & ut

ut vulgo dicitur maligna; hoc enim fortaſſe inſinuat Euangeliſta, cum non ſingulari numero dixerit,eam teneri magna febre, ſed plurali, detineri nempe magnis febribus; nimirum nimia præ ſymptomatum ſævitie, & acutie, & ipſius febris magnitudine non unicum morbum, aut unicam febrem, ſed plures, atque illas quidem magnas pati videretur: præterquam quod febris hæc non modo erat magna ſui ipſius reſpectu, ſed etiam reſpectu patientis,quippe quæ jam vetus erat, & fortaſſe viribus dejectis;nam (ut Gal. firmat 1. *Aphor.* 14. ex quo idem repetit Gulielm. Ader.*lib.1.de ægrot. à Chriſto Domino ſanat.*
54 *enarr.*8. in caſu hujus ipſius ægrotantis) neque ſenes magna ex parte febricitant, acuta febre ſicuti juniores, & ſi quando rarenter his accidit febris qualis juvenibus, omnino hæc ad interitum ægrotantis terminatur. Erat igitur hæc febris magna reſpectu quoque ſubjecti, in quo erat: non enim ſecundum ejus proportionem acciderat, & idcirco erat omnino & undequaque lethalis.

Sed præter ſocrum Petri curatus eſt à febre etiam reguli filius, cujus licet in hiſtoria neque natura, neque magnitudo, ut in ſuperiori ab Euangeliſta deſcribatur, tamen ſatis ſuperque denotatur, eam fuiſſe, & magnam, & periculo plenam, immo omnino lethalem per illa verba, Incipiebat enim mori: nam febris ex qua, & ex cujus vi homo moritur, & magnam, & exitialem abſque dubio ſe eſſe ſucceſſu ipſo oſtendit. Ergo puer hic jam moribundus erat, & naturaliter mori debuiſſet, cum jam incepiſſet mori, quia febris illa jam naturalem calorem devaſtabat, & humidum radicale abſumebat, nullis contra illius ferociam prævalentibus Artis præſidiis, aut Naturæ ipſius robore. maxime quia patiens ætatem degebat puerilem, quæ neque ſuſtinet, neque admittit remedia convenientia, & magna, qualia magnis morbis debentur. Tam ſocrus ergo Petri, quam Reguli filius ſanitatem abſque dubio ex miraculo recuperarunt: nam præterquam quod uterque inſanabilis erat, ut demonſtratum eſt, modus ipſe ſanationis fuit mere miraculoſus, cum ſolo verbo præcipiendo tantum id factum ſit, quod naturaliter ſuccedere non poteſt; nam de illa dicitur Lucæ *cap.* 4. *verſ.* 39. Et ſtans ſuper eam imperavit febri, & dimiſit illam, & continuo ſurgens miniſtrabat illis; de hoc autem Ioan. *cap.* 4. *verſ.* 50. Vade, filius tuus vivit. & illa ipſa hora reliquit eum febris, ut additur. Illud adnotandum. quod ſi minime concedat pervicax aliquis Medicus, hos ægrotos fuiſſe inſanabiles, ſed contendat potuiſſe in illis habere locum Medica præſidia, tunc miracula hæc non erunt toto genere ſupra Naturam, & in ſecundo miraculorum ordine erunt reponenda, habito reſpectu ad ſolum modum ſanandi.
55

56 Simile opus fuit illud Pauli in curatione Patris Publii, qui dyſenteria cum febre laborabat, ut narratur in Actib. Apoſt. *cap.* 28. *verſ.* 8. nam & hic morbus in ſene erat abſque dubio difficilis, & lethalis, qui in juvene ſimiliter lethalis exiſtat. nam non dicam illum fuiſſe incurabilem, ut vere fortaſſe erat, ne videar in his miraculum affectare: curatus tamen eſt à Paulo oratione, & manus impoſitione. ergo ob ſimilem modum curandi erit hoc miraculum, ut ſuperiora in ſecundo ordine reponendum.

57 Adæquat, immo fortaſſe ſuperat prædictorum miraculorum admirationem ſanatio mulieris, quæ fluxum patiebatur ſanguinis jam per duodecim annos, de qua diligenter ſcribitur Marc. *c.*5. *verſ.* 25. his verbis. Et mulier, quæ erat in profluvio ſanguinis annis duodecim,& fuerat multa perpeſſa à compluribus Medicis, & erogaverat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat. Quibus non abſimilia narrat Lucas *cap.* 8. *verſ.* 43. uterque autem his verbis, & morbi naturam, & tempus, & medicamenta incaſſum adhibita memorat, ut inſinuaret eam jam humana ope non potuiſſe ſanari, quod notat etiam Mercur. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 2.

Id quod mirum duco in hac muliere eſt, quod tam diu fluxu ſanguinis conflictata (ſive ille menſtrualis fuerit, ſive hæmorroidalis uterinus tamen,ut videtur malle, neſcio qua potiori ex cauſſa Gulielm. Ader. *ubi alias par.*1. *enarr.*8.) in alium morbum non inciderit, cum quicunque ille fuerit fluxus 58
chachexiam, Hydropem, alioſque conſimiles morbos, ſi inveteraverit, non ſolum aptus ſit excitare, ſed quaſi de neceſſitate inferat, refrigerato nempe nativo colore, ipſaque hepatis ſanguificatrice virtute labefactata, ita ut ex his non poſſim mihi non perſuadere, eam mulierem fuiſſe in extrema chachexia, quod fortaſſe innuere voluit Euangeliſta illis verbis, Nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat: non tamen habet expreſſam mentionem alterius morbi,ſed ſolius hujus ſymptomatis nempe fluxus ſanguinis, quia hic erat præcipuus, & primus affectus, & cauſſa aliorum, ſi qui inerant,ut Cachexiæ,& Hydropis,qui jam pene refrigeratum,& extinctum omnem viſcerum calorem denotabant, emunctis jam ipſis viſceribus ſanguine ipſius caloris fonte, ac theſauro, immo ipſiſſimæ animalis vitæ. Mihi quidem hæc conſideranti parum abeſſe videtur ſanatio hujus mulieris à mortui reſurrectione, itaque ſi opus hoc intimius examinabimus, nulla conditione deſtitui comperiemus ex his, quæ ad miraculoſi operis eſſentiam requiruntur.

Leproſi, & Hydropici.

Vndecim leproſi in Novo Teſtam. à Chriſto Domino Servatore noſtro ſanati enarrantur, eorumque curatio fuit omni ex parte,& omni nomine ſupernaturalis. unus eorum eſt, de quo unanimiter Euangeliſtæ omnes verba faciunt; cæteri decem, de quibus ſolus Lucas *c.*17. *verſ.*12. curati autem ſunt ſolo verbo divino, nullo intermedio naturali præſidio. In Vetero autem Teſt. pluries de lepra mentio habetur. nam primò *Exod. c.*4. de Moſis manu dicitur,quod apparuit leproſa, cum eam in ſinum immiſiſſet, itemque illico ſana apparuit,cum denuo id ipſum ex divino mandato feciſſet. ita ut tam ipſius lepræ adventum,quam ſanationem fuiſſe miraculoſam aperte pateat, nec egere ulteriori diſcurſu, 59

Parum ab hoc diſtat lepra Mariæ ejus ſororis, de qua *Num. cap.* 12. ex miraculo enim ob detractionis peccatum in Moyſen commiſſum leproſa evaſit, ſed ejus curatio tantiſper ab illa recedit, ita ut non 60
debeat reponi in eodem miraculorum genere; quia Maria non illico ſanatur, ſed ſeparatur ſeptem diebus, juxta ritum lepræ, & ſic ab illa mundatur: videtur ergo hic concurrere aliquo modo Natura, cum tempore fiat ſanatio, cujus beneficio, ita Deo ſpecialiter volente, fit. Sed & hac ipſa magis à miraculi natura recedit mundatio lepræ in Na- 61

haman Syro, ita ut infimum miraculorum gradum ſortiatur, quia mediante Naturali cauſſa, atque ea quidem conſpicua, ſanatus eſt; concurrente tamen ad ejus ſanationem virtute divina, & tribuente ipſis aquis facultatem, quam antea minime habebant mundandi corpora leproſa, vel ſaltem adaugente earum virtutem, ſi quam à Natura obtinebant, licet nullam habuiſſe ex verbis ipſius Nahaman conjectari poſſimus. cum enim præcepiſſet illi Eliſæus, ut ſepties lavaret ſe in Iordane, ſicuti narratur 4. *Reg. c.* 5. id remedii parvipendens, indignabundus, Nunquid, inquit, non meliores ſunt Abana, & Pharphar fluvii Damaſci omnibus aquis Iſrael, ut laver in eis, & munder? Autumabat ſiquidem, & ita fortaſſe expertus quoque fuerat, Damaſcenos illos fluvios lepræ mundandæ aptos eſſe, & ea opinione illis forſan uſus fuerat, licet incaſſum, & abſque ulla utilitate. at hoc non eveniebat de Iordane, & ſic tunc primum à Deo Iordani tributa ea virtus eſt. ſed omiſſo pro nunc de Nahaman loqui, ad decem illos leproſos redeo, de quibus initio dicebam, ſimul fuiſſe ſanatos. eorum autem lepram fuiſſe jam confirmatam, ita ut omnem Medicam induſtriam,
62 omnemque opem humanam ſubterfugeret, duabus conjecturis adducor, ut credam. prior eſt, quia decem illi leproſi omnes ſimul, & gregatim Salvatori occurrunt, nimirum quia à cætu reliquorum hominum, & è civitate ejecti infimul cohabitabant extra civitatem, aut caſtellum: nam Salvatori occurrunt
63 ante ingreſſum in caſtellum, *ut infra*; at ab hominum cœtu ejiciebantur, qui maligna, & confirmata lepra deturpabantur; ſumebaturque ejus rei experientia (nimirum num lepra confirmata, & inſanabilis eſſet, necne) à ſacerdotibus per plures dies; ut mandatur Levit. *cap.* 13. Sed & hic idem mos ejiciendi lepra infectos è civitate vigebat apud Perſas, ut teſtatur Herod. *in Clio, verſ. Med.*

Poſterior conjectura deſumitur ex enarratione ab Euangeliſta facta ſequentibus verbis. Et cum ingrederentur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem leproſi viri, qui ſteterunt à longe, & levaverunt vocem ſuam, ex legis enim præcepto in veteri teſtamento leproſi ita omnino facere jubebantur, hoc eſt, ut occurrentes aliis hominibus à longe ſtarent, & clamarent, ſe eſſe inquinatos, & immundos, & hoc ſumma cum ratione, ut cæteri ſcilicet eorum occurſum, & exſpirationem evitarent, qua facile erat eos infici, & hoc etiam in confirmata, & vera lepra locum habebat, unde par eſt credere, horum leproſorum morbum fuiſſe jam confirmatum, & ob id à ſacerdotibus extra habitata loca illos fuiſſe ejectos; ex quibus conſequenter deducitur, eos fuiſſe omnino incurabiles, cum talis lepra omnium medicorum conſenſu curam non admittat.

Redeo nunc ad Syrum illum Principem Nahaman (nam prætereo alium leproſum à Chriſto ſervatore ſanatum, de quo nihil peculiare habetur in Euangelio) conſequens quidem erat etiam lepram, qua hic detinebatur, & confirmatam eſſe, & incurabilem; nam longo jam tempore illum obſederat, quod ex ejus hiſtoriæ enarratione facile innoteſcit. præterquam quod erat Nahaman ætate grandior, cum eſſet princeps Militiæ, cumque ejus ſervi illum alloquentes Patris nomine appellarent, Pater, inquiunt, & ſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, &c. quibus accedit curatio longe à patria petita; nam conſentaneum eſt, illum pluribus, atque illis quidem magnis, & nobilibus uſum fuiſſe remediis, erat enim princeps Regi Syriæ apprime carus: tanquam ergo omni ſpe deſtitutus extra patriam quærit remedium, immo & ad alienum Deum pro auxilio recurrit; tentaverit ergo non modo naturalia quæcunque remedia, ſed etiam ſupernaturalia, & à propriis idolis, quæ venerabatur, incaſſum remedia expectaverit: evenit enim in humanis rebus, ut de- 64
ſperati humanæ, ac divinæ opis, etiam ad incantationes, arteſque diabolicas, ad ipſumque Dœmonem (quod à Chriſtiano homine Deus avertat) convertamur, cujus rei non unicum habemus exemplum in ipſa ſacra hiſtoria.

Verumenimvero licet ob ſui vetuſtatem, ac pertinaciam lepra ipſius Nahaman fuerit incurabilis, à Deo tamen non niſi per naturale medium ab ipſo quidem Deo diſpoſito curata eſt, lotione nempe 65
ex Iordanis aqua per ſeptem vices: quarumcunque enim aquarum lotio, & Iordanis præſertim, qui aquas habet limpidiſſimas, lepræ naturaliter conferre ſolet, ut teſtatur Valleſ. *in ſua ſacr. Phiſol. cap* 38. de hac eadem Nahaman curatione verba faciens, & Baccius *lib.* 3. *de Therm. cap.* 3.

Cæterum Lucæ *cap.* 14. mentio fit cujuſdam Hydropici à Chriſto Domino ſanati, Hydrops au- 66
tem per ſemetipſum adeo difficilis morbus eſt, ut pauci ſint ipſo difficiliores. quamquam autem omnino varia, & aliquando etiam contraria erat curatio, quam Servator noſter ægrotis ſuis adhibebat, ab ea, quæ ex Artis præceptis fieri ſolet, & modus curationis eſſet ſemper, & undequaque, ac ſimpliciter ſupernaturalis, & miraculoſus, ut alias dixi, ita ut etiam levis febricula, & morbus quicunque mitiſſimus eo modo ſanatus conſpicuam miraculi ſpeciem præberet, quia ſolo verbo, ſolo tactu, ſola præſentia, ſolo contactu indumentorum, ſola corporis umbra ſanabat, innuens hac ratione ſe ſupra naturam eſſe, eiq; in totum imperare, tamen morbi ab eo curati omnes difficiles, & humana, vel Medica arte vel ſimpliciter. vel ex nonnullarum con- 67
ditionum concurſu incurabiles extiterunt. Quod D. Ambroſ. *Epiſt.* 47. ex quo Maldonat. *in Euangel. in hiſtoria cæci nati*, etiam firmabat, neque hoc abſque cauſſa manifeſta, nimirum ut evidentiora eſſent, & multo perſpicacius recedere ſua opera à naturali via oſtenderet, cum enim miracula fiant ad 68
Dei gloriam, videtur reſpectu noſtri magis apparere Dei potentia in rebus arduis, & difficillimis, unde ex his facilius homines, ac pertinaces præcipue Iudæi promptius ad credendum ſuaderi poſſent. His ergo ex cauſſis quamquam in aliquibus ægrotis nulla habetur mentio de gravitate, difficultate, & longitudine morborum, de aliiſque conditionibus eorum ſanationem omnino impedientibus, tamen id ego in omnibus ſupponi debere libenter admiſerim, maxime cum apertiſſime id pateat in potiori morborum parte, qui longioribus enarrantur. talem ergo fuiſſe quoque hunc Hydropem ex his recte concludendum mihi videtur. Vnde apparet, quam falſa ſit impiiſſima Paracelſi ſententia apud Thom. Eraſt. *in diſput. contra ipſum, part.* 1. cum dixerit in Paragran. à Chriſto Domino nullum eſſe ſanitati reſtitutum inhabilem, hoc eſt, qui ſanari non poſſet naturaliter. nam relictis cœcis à nativitate, mutis item & ſurdis à nativitate, claudis à nativitate, aliiſque ſimilibus, an non inhabiles dixerit hic lunaticos, leproſos confirmatos, aridos, & hujuſmodi? Sed impius

impius hic ex pravitate animæ delirabat, cum hæc ſcriberet.

Steriles ex miraculo concipientes.

PLura ego dixi de Sterilitate tit. de Impotentia coeundi & generandi, libro ſuperiori, ita ut nonnulla ibi requiri poſſint, quæ huic particulæ præſentis quæſtionis inſerviunt; pro nunc autem ea in medium afferam quatenus ad miraculi naturam acceſſerit conceptio in ſterilibus facta tam in veteri, quam in novo teſtamento. Relinquam autem data opera de Abimelech uxore & ancillis loqui, quas ex miraculo ſteriles fuiſſe patet *Geneſ. cap.* 20. Sed in univerſa Sacra Scriptura duo ſterilitatis
69 genera adnotanda, unum quod ex defectu ætatis ſenioris proveniebat, alterum quod ex aliquo vitio, ſive illud naturale eſſet, ſive accidentale. Prior
70 ſterilitas animadvertitur in Sara, de qua *Geneſ. cap.* 21. & in Eliſabeth, de qua *Lucæ cap.* 1. poſterior in quinque fœminis veteris teſtamenti, nempe Rebecca, Rachele, uxore Manuæ, quæ & mater fuit Sampſonis, Anna matre Samuelis, & Sunamitide Eliſæi. de priori nulli dubium eſſe poteſt,
71 quod naturaliter eſſet irreparabilis, & hoc non ex unico tantum capite, quia præter ætatem in utriuſque illis fœminis ſterilitas erat connaturalis: de Sara enim patet, quia nonagenaria erat, & nunquam conceperat, etiam ſi viro fœcundo conjuncta fuiſſet, ut narrat textus *Geneſ. cap.* 16. *verſ.* 1. de Eliſabeth autem dicitur *Lucæ cap.* 1. *verſ.* 7. Et non erat illis filius, eo quod eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſerant in diebus ſuis. Vltra connaturalem autem ſterilitatem, ut dixi, accedebat in utraque ſterilitas ex cauſſa ſenii, quæ & ipſa per ſe erat irreparabilis: in ſenibus enim mulieribus non modo deeſt materia, quæ inſervire poſſit nutritioni fœtus, ſanguis nimirum (nam & ob ejus defectum amplius non purgantur, Natura jam tantam ſanguinis copiam, quantam antea conſueverat non generante) ſed deeſt etiam calor nativus, qui præcipue agens eſt in fœtus formatione; quod non modo ex parte ſanguinis conſiderandum, ſed etiam ex parte ſeminis, nec ſolummodo ex parte fœminini, ſed etiam ex parte maſculini; in his enim caſibus ambo mares erant provectæ, immo præcipitatæ ætatis; ita ut eorum calor jam elangueret proximus extinctioni, unde prudenter *Paulus ad Rom. cap.* 4. *verſ.* 14. de Abraham loquens, Et non, inquit, infirmatus eſt fide, nec conſideravit corpus ſuum emortuum, cum jam fere centum eſſet annorum, & emortuam vulvam Saræ. & ut pateat in utroque caſu evidentius miraculum interfuiſſe, nota ambas concepiſſe, & peperiſſe maſculos, licet vetulæ ex decrepitis concepiſſent, cum ut ex Ariſt.
72 dixi *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 55. nullus ſupra ſeptuageſimum maſculum generare ſoleat. Contrarium tamen demonſtrat Ind. *lib.* 2. *err. popul. cap.* 9. ſed Ariſt. ſententia verificatur ſecundum plurimum.

Cæterum ſterilitas in reliquis fœminis veteris teſtamenti conſiderata non niſi ex magna cauſſa, atque illa quidem fortaſſe connaturali provenire potuit. quia cum omnes eſſent in ætate florenti, & à conjugibus maxime adamatæ, qui & ipſi juvenes exiſterent, omnino, niſi magnum obſtaret vitium, concipere debuerint; neque poterat impedimentum conceptionis provenire ex parte virorum, ſed ſolum ex proprio defectu fœminarum, quia ſinguli earum viri aliis commixti mulieribus generabant; quod de omnibus legenti in ſacra hiſtoria patet. erat ergo hoc vitium vel ex diſparitate ſeminum marium, & fœminarum, quod impedimentum auferri non poterat, niſi ſepararentur ad invicem, & aliis viris jungerentur vel ex parte proprii morbi; quomodocunque autem contingeret, illud certum eſt, arti Medicæ difficillimum fuiſſe vitium corrigere, ſi accidentale fuerat, impoſſibile autem ſi connaturale. 73

Commorſi à Serpentibus, Vulnerati, Vlcerati, Claudi ex Vtero.

QVales fuerint ſerpentes, cujuſque Naturæ in Hebræos à Deo immiſſi ad condignam eorum punitionem, quod Mannam nauſeabundi faſtidirent, cum ex nulla conjectura conſtare poſſit (una excepta, quam ab Hiſtoriis profanis infra deſumam) requirere ſupervacaneum cenſeo. Minime autem probatur mihi quod eruditiſſimus vir Fortun. Licet. *in lib.* 3. *de Spont. viven. ort. cap.* 51. volebat, hos ſerpentes natos fuiſſe ex ipſis Hebræorum corporibus, mihi enim omnino contrarium innuere videtur ſacra Scriptura, cum dicit, Immiſit Dominus ignitos ſerpentes, ut infra dicam: multo enim diverſo loquendi modo uſa eſſet, ſi ex propriis Hebræorum corporibus ſerpentes ii pullulaſſent: præterquam quod non ex intenſa, ac ſumma putredine, qualis fuiſſet in eo caſu neceſſaria Hebræi interibant, ſed ex ipſorum ſerpentum morſu, ſic enim ſacra littera habet. Quamobrem immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt, &c. & deinceps. Fecitque Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno, quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. pace igitur viri hujus omni honore digniſſimi dixerim, quod licet, ut ex Plutarcho, & aliis ipſe dicit, hic morbus, in quo nempe ſerpentes ex ægrotantium corporibus pullulaverint, alias viſus ſit, & eo extinctum fuiſſe Pherecidem Syrum Pythagoræ præceptorem, ex Plinio, & aliis tradat Mercurial. *lib.* 5. *Var. lect. cap.* 6. & eum eſſe familiarem maxime Maris Rubri accolis (à quo loco non multum forte aberant tunc Hebræi) ex Agatharchide referat Plutarch. apud Mercurial. *lib.* 2. *cap.* 20. tamen non hic fuerit, qui Hebræis advenerit, ſed tantum extrinſecus à ſerpentibus adorti, & commorſi fuerint, quos fuiſſe quidem venenoſiſſi- 74
mos, & maxime exitiales non ex quam plurimorum ſolummodo morte, qui ab eis commorſi ſunt, conjectari licet, ſed ego dumtaxat ex unico adjuncto ſacræ paginæ id manifeſte conjicio, quod etiam prudentiſſime ponderabat ipſe Licetus, & Buſtamantin. *de Reptilib. ſacr. Script. lib.* 2. *cap.* 1. Quamobrem, inquit textus, miſit Deus in populum ignitos ſerpentes, ubi ea voce, Ignitos, inſinuat morſum ipſorum ſerpentum fuiſſe pluribus nominibus noxium, & exitialem, nempe & ob veneni acutiem, quod tanquam ignis citiſſime, & omni mora relicta ad principes partes penetraret; ob ejuſdem ferociam, quod tanquam ignis omnia ſibi obvia depaſceret, ob ejuſque exitium quod eſſet irreparabile, & tanquam ignis incendium inextinguibile: præter hæc autem non modo denotatur ea adjectione veneni ipſius lethale exitium, ſed etiam ſymptomatum ab eo

emanantium acerbitas, ut totius corporis incendium, sitis clamosa, & inextinguibilis, dolores acutissimi, & hujusmodi, ita ut magis quid mihi innuere videatur hoc loquendi modo, quam fecerit alias Deuteron. *cap.* 32. cum de Aspidum veneno loquens, illud insanabilis epiteto insignivit: horum enim serpentum venenum non modo certo certius occidebat, ut ex eventu apparet, quia plurimi eorum, qui morsum ipsorum experiebantur interibant, sed, ut dixi, cum intolerabili dolore, & anxietudine non secus ac ignis faceret, si eo quisquam sensim, paulatimque absumi permitteretur. Fortasse simile affert exitium serpens Dipsas dictus, de quo Nicand. *in Theriac. & Dioscorid. lib.* 6. *cap.* 50. & ibi Matthiol. & quidem, licet credat Bustamentin. *ubi supra cap.* 2. eos serpentes diversi generis fuisse, connumerat tamen inter illos Dipsadem, qui effectus prædictos aptior est progignere; sed quales quales fuerint, effectus ipsius ignis produxisse in iis, qui commorsi erant ipse etiam Bustamantin. concludit. Nullum
75 porro intercessisse naturale remedium ad tanti veneni curationem, sed fuisse serpentem æneum remedium omnino supernaturale in figuram Christi Servatoris nostri emanans, palam est. Neque facile adducor, ut credam quod Bustamant. *ubi sup. cap.* 5. videtur admittere, nimirum serpentem illum à Moyse potuisse tali cœli clymate, & configuratione constitui, ut non secus ac nonnullæ aliæ figuræ ad aliorum animalium morsum, ut puta Leonum, Tigrium, & hujusmodi conferunt, sic ad morsum illorum serpentum remedio ille fuerit; quia modus loquendi sacræ Scripturæ non hoc innuere videtur, sed contrarium: non enim ex se Moyses serpentem fecit, sed Dei ipsius præcepto dicentis, Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet. at non videtur dicendum, D.O.M. usum fuisse secundis hisce caussis, & ostendisse Moysi remedium physicum, & naturale, sed dedisse huic serpenti talem virtutem sanandi commorsos ab illis serpentibus ex propria potentia absoluta. Vnde merito damnatur, & exploditur hæc opinio à Torreblan. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 41. Præterquam quod apertissime convincitur hujus sententiæ absurditas ex verbis *lib. Sapient. cap.* 16. *vers.* 7. ubi de ea re verba faciens Auctor, Qui enim inquit, conversus est, (ad serpentem æneum) non per hoc, quod videbat, sanabatur; sed per te (Deus) omnium Salvatorem. Miraculum tamen hoc in secundo miraculorum gradu venit reponendum: non enim impossibile erat eorum serpentum morsum Medica arte sanari, ut abunde probat idem Bustamant. *ibid. cap.* 5. licet Aspidis, Hæmorroidis, & Dipsadis, aliorumque serpentum morsus immedicabiles judicentur; quod quidem ut plurimum fit, non semper, neque enim serpentes illi tunc primum sunt
76 à Deo creati ad eum effectum, ita ut suspicari possimus, habuisse illos venenum omnino à naturalibus diversum, & ob id arte Medica insanabilie, quia sacra Scriptura hoc non dicit, immo contarium insinuat, cum dicit, Immisit Dominus in populum ignitos serpentes, quasi eos in aliqua deserti parte commorantes in Hebræos impulerit; quod etiam sentit Bustamant. *ubi supra cap.* 2. neque hoc absque naturalis rei testimonio dico, quia Herod. *lib.* 3. narrat, in Arabia reperiri maximam serpentum alatorum quantitatem, qui interdum quasi exercitu facto ad Ægyptios tendunt, eosque maxime molestant. ad quod facilius adducor, ut credam, quia locus ubi Hebræi à serpentibus molestati sunt non longe abest ab Arabia, neque desunt mihi hujus sententiæ fautores, quorum unus satis sit, nempe Tostat. *in hunc locum quæst.* 7. Ergo Deus hoc naturali medio usus est ad Hebræos puniendos, ut ego sentio, si modo recte sentio: in hoc enim, ut in cæteris omnibus, Catholicæ veritati me submitto. cum ergo hi serpentes natura convenirent cum cæteris, poterant remedium habere naturale.

Cæterum quia ex morsu fit solutio partium, ejus argumenti affinitate de vulnerato Malcho servo nimirum Principis Sacerdotum aliquid dicamus. huic enim Petrus, ut Euangelistæ testantur, abscidit au- 77
riculam dextram, quæ suo principio unita est solo Christi Domini contactu; ubi considerandum, quod auricula, vel erat penitus abscissa, vel tantum ex parte, ita ut tantisper adhuc hæreret. si hoc postremo modo se res habuit, facile patet, vulnus hoc fuisse arte Medica sanabile, & potuisse auriculam restitui, capitique reuniri, quomodocunque id succedat, non enim id nunc quærendum; sic vero hujusmodi opus miraculosum esset tantum quoad modum, essetque in secundo miraculorum gradu. at si auricula erat penitus abscissa, dubitari posset, an per media naturalia restitui potuisset, quia constat aliquando nasum recenter decisum, & illico reconjunctum, optimeque alligatum restitutum fuisse, & vide pulcherrimum casum apud Arcæum *de cur. vuln. lib.* 1. *cap.* 7. quomodocunque sit illud omnimodam habet veritatem, partem animalis viventis 78
à suo principio decisam illico commori, nec restitui posse ad vitam nisi ex miraculo. ad exemplum autem adductum dicendum, non fuisse omnino nasum à suo principio divisum, ut in historia patet. habet ergo eandem difficultatem restitutio partis à suo principio decisæ ad novam unionem, quam habet resurrectio mortui. Torrebl. *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 42. *nu.* 13. unde si auricula Malchi penitus fuerat abscissa, ut credendum est, ejus restitutio miraculum fuit ex primo ordine, nempe undequaque supernaturale. Aliter autem se habet miraculum in Ezechiæ persona celebratum, ut narratur Esaiæ *cap.* 38. & alibi, quia Ezechias curatus est naturali 79
remedio, non tamen quod sanasset, nisi specialiter Deus illi virtutem sanandi tribuisset: nam verum quidem est, ficorum massam ulceri, quo ille laborabat, admotam potuisse alias conferre, quoniam, ut commonstrant Vallesf. *de sacr. Philos. cap.* 39. & Bustam. *de anim. rept. sacr. Script. lib.* 2. *cap.* 5. de ea re verba facientes, habet facultatem illud medicamentum ad ulcera cum inflammatione sananda; sed quod in ulcere maligno, & ex quo ille erat jam periturus quicquam posset conferre, est ab omni verisimilitudine alienum, erit ergo miraculum hoc ex tertio ordine, ut patet.

Quoniam autem restant duo claudi, de quibus *in Actib. Apostol. cap.* 3. *&* 14. de his etiam mentionem habeamus, eos autem miraculose fuisse sanatos non dubitandum, quia cum essent claudi ex utero matris, non poterant ulla arte juvari: dato autem 80
quod juvari potuissent, quia constat etiam alios ab utero claudos fuisse interdum sanatos (licet nunquam arte, sed casu, ut de illo, qui ex alto cecidit, & de puero pestilenti morbo correpto habetur apud Beniven. *de Abd. cap.* 55. quorum uterque sanatus est, & de muliere quæ peste laborans restituta est) hoc miraculum erit ex secundo ordine, cum sani ambo facti sint solis Apostolorum verbis.

Et

Et hæc dicta ſufficiant peculiariter de Ægrotis, quos conſtat ex ſacro tam veteri, quam novo teſtamento ad ſanitatem miraculoſe fuiſſe revocatos; quod ſi qui me fugerint, de quibus hic mentionem nullam habuerim, poſſunt facillime ex jam dictis lectores cognoſcere, quantopere eorum ſanationes vires Naturæ exuperaverint, & in quo miraculorum genere fuerint reponendæ, ſi ad hos collatæ fuerint, quemadmodum etiam de cæteris omnibus extra ſacram hiſtoriam enarratis facere quandocunque licebit. hæc enim ego potius pro exemplo adduxi, quam ut omnium ægrorum, qui miraculoſe curati in utroque Teſtamento reperiuntur, accuratam hiſtoriam texere voluerim.

S V M M A R I V M.

1 *Deus miracula operatur in noſtram ſalutem, & ad ſui ipſius gloriam.*
2 *Malis hominibus Deus mala comminatur.*
3 *Antiqui Deos bonorum, & malorum cauſſas eſſe voluerunt.*
4 *Deus ex Platone ſolius boni cauſſa eſt: mali autem quæcunque alia cauſſa præter Deum.*
5 *Deus hominibus mala infert ad eorum correctionem.*
6 *Morbi ex Dei permiſſu à Dæmonibus in homines inferuntur.*
7 *Divinum in morbis quid ex Hipp.*
8 *Qui ſupernaturales morborum cauſſas negant toto cælo errare dicendi.*
9 *Morbi nonnulli ſunt, quorum cauſſæ ignorantur, & qui non habent ulla remedia propria.*
10 *Morbi nonnulli ſolis ſpiritualibus remediis ſanantur.*
11 *Nulla naturalis cauſſa aſſignari poteſt interitus primogenitorum omnium Ægyptiorum.*
12 *Si Deus ſit, is ſumme bonus, & virtutis amator ſit oportet.*
13 *Univerſus hominum conſenſus divinos morbos admittit.*
14 *Morbos, & mortes miraculoſe evenientes quæ nam ſigna demonſtrare poſſint.*
15 *Miraculum eſt opus arduum, & difficile, & ab hominum cogitatione remotum.*
16 *Miraculum eſt id, cujus effectus eſt manifeſtus, cauſſa vero incognita.*
17 *Divini morbi naturalibus præſidiis irritantur, vel illis nullatenus cedere conſpiciuntur.*
18 *De morte, aut morbo miraculoſe immiſſo quando liceat ſuſpicari.*

De Morte miraculoſa, & de morbis divinitus immiſſis.

Q V Æ S T I O IX.

1 Quemadmodum in noſtram ſalutem, & ad ſui gloriam multa operatur Deus miracula, quibus ſingularia nobis impertitur beneficia: ſic tum ob prædicta, tum etiam in noſtram correctionem alia nonnulla operatur, quibus & morbos, & ærumnas, & mortes hominibus conciliat, quod adeo unicuique hominum acceptum videtur, ut univerſus omnium conſenſus id ipſum fateatur, vel ipſo Galen. *teſte in primum Epidem. in princ.* quin ipſemet veritatis fons Deus optimus maximus hominibus pravo
2 corde ambulantibus millies quamplurima mala minatus eſt, præcipue autem morbos graves, & mortem, quod maxime *in Deuteron. cap.* 37. apparet, ubi derelinquentibus vias, & præcepta ejus inter alia multa hæc comminatur. Adjungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſumat te de terra, ad quam ingredieris poſſidendam; Percutiat te Dominus egeſtate, febri, & frigore, ardore, & æſtu, & aëre corrupto, ac rubigine, & perſequatur donec pereas; Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, & partem corporis, per quam ſtercora egeruntur, ſcabie quoque, & prurigine, ita ut curari nequeas. dehinc etiam cæcitate, & amentia, & furore mentis. neque ſolum conſtat hæc D. O. M. comminatum aliquando fuiſſe, ſed alias etiam ad effectum deduxiſſe, ut mille exemplis ex ſacra Scriptura patet, quibus hanc veritatem confirmare non facit ad rem, quia cum fidelibus ſuperfluum eſt, cum infidelibus autem non 3
ſatis probant. Sed & antiqui Poetæ præcipue ipſos Deos, & bonorum, & malorum cauſſas eſſe, & nobis immittere morbos interdum, & peſtem firmarunt, ut Heſiod. *lib.* 1. *oper. & dier.* in hæc carmina:

> *Sæpeque univerſa civitas malum ob virum punitur,*
> *Qui peccat, & iniqua machinatur, illis autem*
> *Cœlitus magnum adduxit malum Saturnius, famem ſimul & peſtem.*

Homerus *item Iliad. lib.* 1. hoc ipſum fatetur, cum peſtem, qua laborarunt Græci à Diis immiſſam fuiſſe narrat. Plutar. *quoque in lib. de ſer. num. vind.* his aſſentiri videtur, nam & peſtem à Deo immitti confirmat, quorum auctoritatibus aliorum quoque magnorum virorum dicta adjungi poſſent, niſi prolixitatem timeremus. Nihil autem nos moveat, quod contra horum Poetarum, & Philoſophorum auctoritatem Plato. 2. *de Rep. non longe à fine* ex profeſſo locutus videatur dicens. Et bonorum quidem 4
ſolus Deus cauſſa eſt dicendus, malorum autem quamlibet aliam præter Deum cauſſam quærere decet, quia cum Deus hominibus mala inferat ad eorum correctionem, & punitionem, hoc non niſi 5
gratia boni facit, ut recte Marſ. Ficin. *in argum. ejus dialogi.* immo, ut idem Plato *in Gorgia* dicebat, de mit maxime de infœlicitate, quæ ex malis operibus hominibus provenit, ſi condigna pœna pro illis afficiantur; infœliciſſimus enim omnium eſt, qui pravitatem habet, & non caſtigatur. Ergo & mala immittit in nos Deus, quæ nobis quidem mala videntur, cum potius bona ſint, revocant enim nos à via mala, & ipſa mala prohibent, non ergo ſunt mala; unde ſatis nobis eſt, ſi Platonem in hoc communi hominum ſententiæ non adverſari, immo potius aſſentiri ſciamus. Sed neque Plato, neque quiſquam fortaſſe alius negabit, morbos aliquando permiſſu 6
Dei, & ſuperioris cauſſæ à Dæmonibus inferri, neque ego in hoc probando multum immorabor, quod ſatis ſuperque in hoc elaboraverint Codron. *de morb. veneſ. lib.* 1. *Septal. de peſt. lib.* 3. & ante illos Fernel. *lib.* 2. *de abd. rer. cauſ. cap.* 16. & noviſſime Io. Buſtamantin. *de rept. anim. ſacr. Script. lib.* 2. *cap.* 5. & ex Iureconſultis, & Canoniſtis, Martin. de Arles *de ſuperſtit.* Martin. Delr. *in diſquiſit. Magic.* Torrebl. *in Epitom. delict.* & omnes qui de ſimili materia ad Dæmones præcipue pertinente ſcripſerunt. An autem hoc ſibi voluerit Hipp. *in progno*ſ*t. tex.* 4. cum conſiderandum monuit, ſi quid divini 7
inſit in morbis, nimirum an à cauſſa aliqua Methaphyſica ullam dependentiam habeant, vel potius an occultam aliquam proprietatem, generique humano inimicam ſortiantur, ut vult Fernel. *ubi ſupra cap.* 10. vel ab aëris nos ambientis conditione ori-

ginem trahant, ut Gal. *ibi.* & Prosper. Martian. pro nunc indecisum relinquamus. eam tamen quæstionem plenis. exagitat vir doctiss. Steph. Roderic. Castrens. *de Meteor. Microc. lib.*1. *cap.*17. & Claudin. *Resp. Med. p.*1. *resp.*12. & Cesalpin. *in Dæmon. Invest. peripat.* illud mihi persuaserim, modum loquendi Hippocratis eo loci sibi alias minime familiarem potius ad id; quod primo loco annuebam, quam ad aliud quid protrahi posse: nam considerandum, inquit, & si quid divini insit in morbis, nam & illius quoque ediscere oportet providentiam: male enim de ambiente aëre, aut de naturali quadam caussa ea verba intelligi possunt. Fortasse de stellarum quarundam influxu, & actione intellexit, ut Tadd. *in comm.* volebat, & videtur consentire Cardan. *ibidem*, nam & alias quasdam apparentias, & aspectus, in morbis medendis considerare nos jussit. quomodocunque tandem id se
8 habeat, palam est, Hippocratem, & quemcunque alium, qui supernaturales quasdam morborum caussas abnegat toto cœlo errare; sed Hippocr. apertissime eas admittere, patet ex principio *lib. de Nat. Mul.* ubi vide commentatores, & præcipue Martian. optime de mente Hipp. differentem: ve-
9 rum & ipsa rerum experientia hoc potest edocere. cum interdum morbos quosdam offendamus, quorum neque caussæ nobis notæ ex quantumvis exquisita, & diligenti inquisitione esse possent, cum nulla Physica caussa sufficiens videatur ad eorum productionem, neque ulla naturalia præsidia ad eos abigendos sufficiant, & licet in his Philosophus semper ad occultas quasdam proprietates tanquam ad sacram anchoram recurrat, tamen negari non potest, hos ipsos morbos interdum solis spiritualibus, & supernaturalibus præsidiis curari. sed id
10 ipsum plures casus, & eventus veritatem habere luce clarius demonstrare possunt: si enim plerisque historiis cunctis gentibus acceptissimis fidem negare noluerimus, videbimus nonnullas hominum clades, & pestilentias, aliasque calamitates nullam potuisse habere naturalem caussam: quamnam enim similem caussam somniabit mihi Pholosophus
11 in interitu omnium primogenitorum Ægyptiorum, quæ non modo ætate, temperamento, habitudine, & hujusmodi aliis conditionibus inter se differebant, sed etiam ipsa specie? quod etiam si dicas, potuisse hic subesse communem caussam, quæ tam pecoribus, quam cæteris animalibus & ipsis hominibus insidiaretur, tamen hoc falsum apparet ex eo, quod non indifferenter omnia, sed primogenita tantum perirent, nullam enim connexionem habere potuit naturalis aliqua caussa cum primogenitura. Eadem de exercitu Sennacherib dici poterant, ut de Hebræis quoque ob Davidis Regis peccatum peste absumptis, de Philistæis dysenteria, aut hæmorrhoidibus percussis, & de aliis plerisque eventibus, omissis iis, quos nulla fide dignos esse quisquis pervicax, & à Christiana veritate alienus existimare posset, ut Sodomæ incendio, & universali ante illud diluvio, & mille aliis, qui occurrunt sacram paginam revolventibus, licet & de his ipsis naturales caussas reddere nonnulli conentur. Sed unica ratio convincere quemcunque potest, nisi
12 Atheos existat; si enim credamus, Deum esse, illum supreme bonum, & virtutis amatorem esse concedendum, contra vero vitiorum osorem, & persecutorem, unde cum virtus, & vitium hominis propria sint, necesse est propter eorum alterutrum ab ipso Deo ipsum hominem aut bona, aut mala reportare. ac profecto si cum fideli homine, aut saltem qui quoquo modo Deum cognoscat agamus, hæc quæ diximus satis superque sunt, nam Atheos neque hæc, neque mille aliæ rationes, neque sensus convinceret. eos tamen suæ hæresi condonemus. inter cæteros autem homines dubium nullum in hac re intercedit, ita ut ad eam plene probandam sufficere videatur universus hominum con- 13
sensus, de quo initio hujus quæstionis, vel ipso Galeno de Diis non bene sentiente testificante, mentionem habui.

Itaque cum jam ex his pateat mortem, & morbos à supernaturali caussa, nempe ab ipso Deo miraculose immitti, videndum restat, quæ signa tales morbi, & interitus sortiantur, ne ea, quæ naturaliter eveniunt ob sui raritatem pro miraculis acceptemus, vel è contra, ita ut tanquam insipientes delusi, à sapientioribus corripiamur. Verumenimvero licet hoc difficillimum sit edocere, nonnulla tamen observatione digna hac in re afferamus. Consentaneum ergo est tam morbos, quam mortes mira- 14
culose evenientes habere in se aliquid ardui, & difficilis, & ab hominum cognitione remoti; tale enim opus miraculum dicitur, ut dixi *quæst.*1.*nu.*14. 15
difficultas autem tam morbi, quam interitus consideranda est non solum respectu modi, quo morbus affligit, & quo mors contingit, sed respectu etiam caussarum, quarum cognitio sit impossibilis, nam & ipsum miraculum sic definiri dixi ex Bartolo *loco* 16
cit. quod sit id, cujus effectus manifestus est, caussa vero ignota. Consideranda quoque Symptomata morbi, & mortis, an secundum Naturæ præscriptum, vel præter ejus consuetudinem succedant, & an ipsis naturalibus caussis respondeant, nec ne. consideranda etiam est tolerantia remediorum naturalium, & supernaturalium, an ad alterutrorum applicationem morbus irritetur, vel quiescat: patet enim divinos morbos naturalibus præsidiis aut irri- 17
tari, aut saltem illis nihil omnino cedere. Adhibendæ insuper & in hoc judicio conjecturæ ex temperatura, ex ætate, ex statu, & ex habitu ægrotantis, vel pereuntis, videndumque quantum morbus, aut interitus ab ægroti, aut morientis temperatura, habitu, ætate, aliisque conditionibus descifcat, quæ enim secundum Naturæ vires eveniunt, consentaneum est secundum easdem conditiones evenire, & in summa quandocunque morbus occurrit difficilis, 18
sive repentinus interitus, cujus caussæ sapientibus sint ignotæ, & ipse morbus, aut interitus naturalibus, apparentibusque caussis non modo minime conformis, sed undequaque repugnans, & alia ex parte urgeant præsumptiones, & conjecturæ etiam extra artem Medicam quæsitæ, de miraculo suspicari licet, & ad ejus cognitionem habendam, prædicta exquisite examinanda.

S V M M A R I V M.

1 *Corpora quæcunque sublunaris mundi nativo calore destituta putrescunt.*
2 *Omnium corporum citissime putrescunt quæ sanguine prædita sunt, & cur.*
3 *Corpus incorruptum servari naturaliter an possit.*
4 *Corpora veneno interempta non putrefiunt.*
5 *Cadavera à putrefactione Artis ministerio facillime servantur.*
6 *Cedria multum potest in præservatione cadaverum.*

7 Scordii,

7 *Scordii, & Daphnoidis virtus in cadaveribus præservandis.*
8 *Condiendi cadavera inventum pervetustum.*
9 *Genesis locus de cadaverum conditura.*
10 *Modus condiendi cadavera apud Ægyptios.*
11 *Antiquiores Ægyptii in condiendis cadaveribus non omnino docti.*
12 *Arabes non exentherant cadavera condienda.*
13 *Nostra ætate quomodo condiantur cadavera.*
14 *Mos cremandi cadavera apud Romanos novus.*
15 *Cadavera naturaliter incorrupta servari ex se ad longum tempus non possunt.*
16 *Non omnia cadavera uno, eodemque tempore corrumpuntur.*
17 *Terræ, & lapides quidam, quibus cadavera creduntur, ea citissime corrumpunt.*
18 *Genus morbi quo cadavera sunt interempta facit ad citam cadaverum corruptionem.*
19 *Corpora peste sublata citissime corrumpuntur.*
20 *Tempus anni facit ad faciliorem, aut difficiliorem cadaverum putrefactionem.*
21 *Cadavera occisorum putredini magis obnoxia. contrarium. num. seq.*
23 *Cadavera eorum, qui sclopo interficiuntur, promptissime putrefiunt, & cur.*
24 *Cadavera aromatibus condita diutius incorrupta servari nihil habet in se admirationis.*
25 *Dæmon potest cadavera incorrupta servare.*
26 *Cadavera ex miraculo incorrupta servantur etiam corruptionis caussis præsentibus.*
27 *Quodnam tempus corruptioni cadaveris assignandum.*
28 *Trium dierum terminus assignatur à Medicis in iis, quos ignoramus, an vivant, nec ne.*
29 *Cadaver ex miraculo incorruptum quomodo servari debeat.*
30 *Multi sunt putrefactionis modi.*
31 *Cadavera interdum se movent, sanguinem effundunt, &c. & alia mira in illis observata.*
32 *Cadavera per aliquod tempus post mortem calida permanere naturalis res est.*
33 *Quomodo cognoscantur nonnulla in cadaveribus naturaliter accidere.*
34 *Cadavera per se stare supra naturam est.*
35 *Cadaver non potest per se super alterutrum latus permanere.*
36 *Cadaver non potest naturaliter ex se moveri.*
37 *Pili, & ungues in cadaveribus an vere crescant.*
38 *Liquores, & alia ex cadaveribus longo tempore emanantia an naturaliter procedant.*

De cadaverum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.

QUÆSTIO X.

1 Corpora quæcunque in sublunari hoc mundo vivunt ingenito calore destituta mori primum,
2 ac dehinc etiam putrescere necesse est. omnium autem promptissime putrefiunt, quæ sanguine prædita sunt, quod calido simul, & humido temperamento natura sint, quorum utrumque putredinis principium est. concipiunt ergo hæc illicò ab excessu nativi caloris calorem extraneum, qui transpirare prohibitus per corporis majorem condensationem, putredinem accersit in humidum superfluens, & extraneum agens. hoc experientia quotidiana patet, & Philosophis est compertissimum, & notat D. Thom. 3. *part. summ. q.* 51. *art.* 3. *Rota in relat.* 1. *de Mirac.* B. Theresiæ, *art.* 4. §. *de exhumac. d. corp. servor. Dei, pag.* 29. *versic.* ex quibus. Cadavera ergo humana non minus prompte, quam cætera naturaliter corrumpuntur: accidit tamen interdum aliqua incorrupta servari, & id miraculo attribui, unde jure videndum hoc loco est, an id ex Naturæ vi contingere possit, aut ex artis ministerio, vel an solum divina potentia factibile existat. Sed antequam ulterius progrediamur, notandum, varios esse corruptionis modos, duos tamen præcipuos, quantum ad rem nostram facit, nempe putrefactionem (ex qua corpora diffluunt, & in tabem abeunt, vermibus aliisque putridis animalculis scatentia, & hanc proprie vocamus corruptionem) & exsiccationem, ex qua eadem corpora paulatim, & longo annorum cursu exsiccantur, & hic modus apud vulgus non adnumeratur inter corruptiones, sed putant, talia incorrupta servari; evenit igitur, & hoc modo cadavera dicantur manere incorrupta; ut nos sequentes hanc communem vulgi opinionem, dicamus, quod multis experientiis persuaderi possumus, hoc posse modo prædicto naturaliter contingere; nam primo videmus, cadavera à fulmine icta corruptioni non esse 3
obnoxia, ut inde constat veteres ea nec cremasse, nec inhumasse, & ex Philippo Cominio tradit Pareus *de Renunc.* caussam ejus rei affert, quod sulphure pro sale condiantur. meminit & hujus rei ex Plutarcho, & Seneca Torreblanca *Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 5. Ego puto à fulminis vi, & absumi humiditatem omnem, & siccitatem consequenter introduci; sicca autem corpora difficulter putrefieri palam est, favet meæ opinioni Alexand. Tasson. *Quæsit. lib.* 4. *num.* 11. qui prudenter, an in omni fulmine eadem ratione semper succedat, dubitat.

Naturaliter quoque fit, ut corpora veneno in- 4
terempta non putrefiant, tradente Cardano *lib.* 12. *de Subtil.* unde ea idcirco verminationem non patiuntur, ut dixi alias ex Senec. *lib.* 2. *quæst.* 8. *tit.* 2. *num.* 20. Afferri insuper potest & ad ejus rei confirmationem una, aut altera experientia. Narrat Alex. Tasson. *ubi supra lib.* 9. *Quæsit.* 2. ex Pompilio Placentino Venetæ mulieris historiam, quæ ex venenato pomo cum mortua esset, tota ita riguit, ut in petram versa videretur, nec potuerit ullo modo gladio, aut cultro venter ejus incidi.

Extat apud Pausaniam in Eliacis, & *est lib.* 5. prope finem, historia, quam mihi in mentem redegit eruditissimus pariter & humanissimus Medicus D. Baltassar Bonannus, de milite illo, cujus cadaver inventum est vulneribus adhuc recentibus apparentibus, cum tamen ante Olimpiadas 62. vel annos 268. circiter obiisset. Vulgatum quoque est quod de Alexandri Magni cadavere relatum ab Historicis est, & retuli alias ex Q. Curtio, quod per septem dies in loco calido permanserit omnino incorruptum. narratur etiam in insulis Arran in mari Connachlico hominum corpora defuncta non putrescere, sed dio exposita incorrupta permanere: sic homines avos, atavos, tritavos, longamque stirpis suæ seriem magna admiratione cognoscere. refert ex Girald. Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.* 3. *c.* 4. Multo autem facillius, & frequen- 5

tius arte posse cadavera à putrefactione præservari
notissimum quidem, & cuilibet volenti facilli-
mum, ut executioni demandetur: nam plura medi-
camenta sunt, quæ id ipsum præstare pro voto pos-
6 sunt. Cedriæ litu id optime succedere tradunt. Plin.
lib. 24. *cap.* 5. *& Scalig. in Card. exerc.* 141. *num.* 2.
ita ut quod vivis mortem affert, inquit Plinius,
mortuis pro vita sit. at id commune habet Cedria
cum aliis venenis, quæ vivis & ipsa mortem affe-
runt, mortuis pro vita sunt, quod cadavera eis subla-
7 ta non putrefiant. Mirum est insuper quod de Scor-
dii virtute narrat Gal. *lib.* 1. *de Antid. cap.* 12. *class.*
5. Litterarum quippe monumentis traditum, inquit,
est à quibusdam celebribus viris, cum in prælio in-
terempta cadavera multos dies insepulta jacuissent,
quæcunque supra Scordium forte fortuna cecide-
rant multo minus aliis computruisse, ac præsertim
ea parte, qua herbam tetigerant. non inferioris esse
virtutis Daphnoidem herbam testantur nonnulli
DD. relati ab Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.*
2. *in prin.* ubi ex Plinio de lapide Chernite idem
narratur. sed historiam aliam refert de capite mor-
tui exhumata, quod herba prædicta alias Vincaper-
vinca vocata coronatum erat, & ob id nullatenus
corruptum. Referunt, Aviculam quamdam, quam
alicubi sanctæ Mariæ vocant, mortuam nequaquam
corrumpi, sed ad longum tempus imputrem serva-
ri, quin etiam veteres pennas exuere, & novas emit-
tere. Narrat item Olaus Magnus *lib.* 1. *de Rit. gent.*
Septentr. cap. 2. Pisces in regione Biarmiæ, nullo sale
conditos, sed solo aëre siccatos toto decennio à pu-
trefactione immunes servari, tanta est ibi aëris ex-
cellentia, & salubritas. Sed mirabilius est quod de
Pavone referunt Cardan. *lib.* 7. *de variet. cap.* 36. ex
D. Augustini auctoritate, & Aldrurand. Ornithol.
lib. ... firmant enim ejus carnes assatas sine ulla cor-
ruptione ad annum asservari (licet D. Augustinus
per mensem solummodo dicat) quousque exiccatæ
in pulverem redigantur, qui fæmiculum sapore
referat. Idem quoque Cardan. *lib. eod. de variet.*
cap. 39. *in fine* narrat, inter Montes Indiæ occiden-
talis carnes tamdiu servari incorruptas, ut supra
fidem sit, nam juxta Cuzcumi Vrbes equos post
quartum mensem occisos licet, adeo esse recen-
tes, ac sine odore tetro dicit, veluti si nuper essent
occisi.

Cæterum plures rationes condiendi cadavera
Ars docuit, quæ ea omnia in hunc usum convocat,
quæ vehementem exiccationem cum adstrictione
quadam excitare possunt; inter quæ primatum ob-
tinet Sal, cujus hac in re mira vis est, ac cæteris
quibusque præstantissima, ut demonstrat Gomes.
de Sal. *lib.* 2. *part.* 32. *& seq.* non inferius Sale in
hoc opere complendo est vitriolum, quod & ip-
sum Salis species sit, & cujus virtutem in conser-
vandis carnibus à putrefactione admiratur Gale-
nus 9. *de Simpl. med. fac. vers. fin. class.* 5. ex quo re-
petit acerrimi ingenii vir Petrus Castell. *Epist. suar.*
decad. 1. *epist.* 3. Succedunt his Alumen, Calx,
Nitrum, Acetum, Aromata quæcunque, Opobal-
samum, de quo Alpinus *de Med. Ægyptiorum*
capite ult. & his similia. eandem ob caussam exic-
cationis nempe adstrictioni junctæ veritatem habe-
re compertum est id, quod Plutarchus refert, &
quod experientiæ respondere noverunt posterio-
res asseverante id Langio *in Epistolis lib.* 2. *epist.* 36.
clavum ex ære chalcitide conflatum carnibus qui-
buscunque infixum eas diu imputres conservare.

hoc ipsum ex Cardan. *recenset Kornman. ubi alias*
cap. 37.

Porro inventum condiendi cadavera pervetu- 8
stum est; nam & Iacob Patriarchæ corpus aroma-
tibus conditum esse constat ex Ioseph ejus filii præ-
cepto, ut narratur *Genes. cap. ult. vers.* 2. quo in loco
tantisper anceps, ac dubius hæsi, nesciens, ut inge-
nue fatear, quid sibi vellet sacra historia, cum post
illa verba, Præcepitque servis suis Medicis, ut aro- 9
matibus condirent Patrem, addit, Quibus jussa ex-
plentibus transierunt quadraginta dies, iste quippe
mos erat cadaverum conditorum; nesciebam, in-
quam, an post condituram relinquerentur cadavera
insepulta per quadraginta dies, an potius tam lon-
gum tempus in conditura absumere consueverint,
quod admirationem mihi afferebat, & insimul hu-
jus sensus improbabilitatem; quippe cum in præ-
sentiarum modico tempore quodcunque cadaver
condiatur, ita ut ad sæcula incorruptum perdurare
valeat. Verumenimvero ex Herodoti lectione du-
bium omne dilutum facile est, hic enim *in Euterpe,*
hoc est lib. 2. posteriorem opinionem veram esse cer-
tiorem me fecit, cum docens modum condiendi
cadavera, quo Ægyptii utebantur, postquam ea 10
odoribus, aromatibusque infarxerunt, Saliunt, in-
quit nitro abditum septuaginta dies, nam diutius
salire non licet; & paulo inferius de alia condiendi
ratione, Arefaciuntque sale septuaginta per dies,
deinde tradunt reportandum. sed ad rem nostram
redeamus, & Marias quoque aromata ementes, ut
condirent corpus Iesu prætergrediamur, ut narra-
tur Marc. *cap.* 16. & Lucæ *cap.* 23. *& seq.* quæ testes
esse possunt veteris consuetudinis condiendi cada-
vera, quæ ad hanc usque diem perdurat. existima-
verim tamen antiquiores illos Ægyptios in eo ope- 11
re aliquid peccasse; licet in plerisque supra huma-
num ingenium diligentes existerent: quod autem
eam mihi dubitationem excitavit illud fuit, quod
animadverterim, corpus Iosephi diligentissime, ut
par est credere, aromatibus conditum, ac asserva-
tum, ut *citato loco Genes.* enarratur *vers. ult.* non lon-
go annorum spatio defecisse, nempe annis circiter
300. quibus sepultum, aut quoquo modo asservatum
in Ægypto mansit, & sola ossa relicta, ut patet *Exod.*
cap. 13. *vers.* 19. nisi dicamus sacram historiam per
ossa ipsum cadaver intellexisse, nam & ipse Ioseph
ante mortem, Asportate, inquit fratribus suis, ossa
mea vobiscum de loco isto. sed quod me magis in
mea opinione confirmat illud est, quod Arabes
quotquot de cadaverum conditura locuti sunt (quos 12
præ aromatum affluentia diligentiores in ea re fuisse
oportuit) non exentherabant cadavera, sed ea cly-
steribus acerrimis repurgabant à fœcibus interiori-
bus, quod & apud ipsos Ægyptios factitatum esse
patet ex Herodoto *ubi supra.* aut si exentherabant,
id non perfecte faciebant, neque cæteras cavitates,
sive ventres, ut cerebri, recte repurgabant, quia
ex eodem Herodoto Ægyptii incurvo ferro per
nares cerebrum educebant, unde absque dubio
eveniebat, non omnino internam capitis cavita-
tem à cerebri corpore repurgari, & sic facilius
cadavera putrescebant, licet singula in eo exi-
stentia foramina multis aromatibus infarcirent.
Plutarch. tamen *in conſt.* cadavera ab Ægyptiis exen-
therari testatur & intestina in fluvium dejeci. Sed
de capitis repurgatione nihil. Nostra autem æta- 13
te non modo cadavera eviscerant, & ab omnibus
excrementis diligentissime repurgant, & cranio
detecto

detecto cerebrum cum cerebello eximunt, sed et-
iam venas, & arterias omnes majores per longum
incidunt, omnemque sanguinem exprimunt, & sic
omni humiditate expulsa, cadavera non modo ad
multos annos, sed etiam quantum est ex hoc ad mul-
ta sæcula produrare possunt, quanquam non ea aro-
matum copia munita, qua Ægyptii consueverunt.
Plurima sic fortasse, & non aliter condita reperta
sunt diutissime perdurasse, & ut cætera multa præ-
teream, superioribus annis in templo divæ Cœci-
liæ trans Tiberim, cum resarciretur, inventum cor-
pus est cujusdam Cardinalis Angli, qui jam ab hinc
trecentis annis decesserat, undaque integrum, nul-
laque labe contaminatum, ut retulerunt, qui illud
& viderunt, & tractarunt. non multo quoque ab
hinc tempore Bononiæ in Ecclesia S. Dominici in-
ventum est cadaver integrum, nihilque labefacta-
tum Alexandri Tartagni Imolensis Iureconsulti
clarissimi, qui plusquam centum quinquaginta an-
nis jam decesserat. idem narrant de Bonifacii octa-
vi corpore, cum vetustissimum S. Petri templum
demolirentur, ut novum, atque illud quidem am-
plissimum, & magnificentissimum construetur, &
plura etiam alia eodem modo reperta constat die-
bus nostris. alia tamen ex parte crediderim multum
nos in conditura cadaverum ob specierum, & aro-
matum affluentiam, & summam diligentiam in ea
adhibitam illos superasse, & ob id ad hunc usq; diem
referunt in ea regione reperiri Regum, & Magna-
tum cadavera adhuc integra, & Valentiæ urbis
Hispaniæ refert idem Kornman. *lib. 3. cap. 21. de mi-
rac. mort.* repertum esse cadaver Adonizam servi Sa-
lomons post duo millia annorum, & supra incorru-
ptum cum epitaphio Hæbraico, quod apud ipsum
lege, qui & de cadavere Cleopatræ mentionem ha-
bet, quod per 125 olympiadas nempe annos quin-
gentos illæsum permanserat, ut ex Heraclii Impera-
toris Epist. ad Sophoclem Philosophum refertur. de
Romanis tamen nihil tale memini legisse, nisi de
cadavere quodam, quod Tulliolæ Ciceronis filiæ
volunt fuisse nonnulli: de quo etiam fortasse intel-
ligit Alexand. Tasson. *Quæsit. lib. 4. num. 2. in fin.*
hoc enim post mille trecentos annos, ut collegerunt
quidam, integrum inventum est, & incorruptum,
cujus rei historiam apud eundem Kornman. *habes*
14 *ubi supra cap.* 11. neque objiciat quis, quod antiqui
cadavera cremabant, quia is mos non fuit apud Ro-
manos veteris instituti teste Plin. *lib. 7. cap.* 54. quod
tamen inficiatur Hieron. Maggius *lib.* 3. Miscell.
cap. 10. Plinii sententiam improbans. Plures præ-
terea historias cadaverum ad longum tempus ser-
vatorum absque ulla corruptione recenset idem
Kornman. *par.* 3. *& par.* 5. de Podivino quo-
dam suspenso meminit, qui per duos annos corrup-
tionem non est passus, *& par. 7. c.* 42. de juvene
bombarda occiso per plures septimanas incorrupto
servato, sanguine etiam per vulnus ad illud ipsum
tempus emanante. ex quibus constat cadavera non
tam ex arte, quam ex Naturæ ipsius virtute posse ad
longissimum tempus à corruptione libera permane-
15 re. Sed tamen Natura id succedere posse non facile
adducor, ut credam, nisi ad paucos quosdam dies,
& ratio est, quia recedente nativo calore, & extra-
neo succedente de necessitate Naturæ, sive illico
ab excessu illius fiat, sive rationabili tempore,
necesse est etiam cadavera corruptionem pati; ne-
que enim extraneus calor potest id, quod nativus
potuit, nempe omnia moderari, & animalis vitam
fovere, humidumque superfluum absumere, in quod
immo tantisper agens, neque potens illud vincere, 16
eo modo excitat putredinem. quæ tamen non in
omnibus uno eodemque temporis spatio ab obi-
tu excitatur, sed multa eam & retardare, &
accelerare possunt, ut morbi species, & mor-
tis, qua sunt sublata, temperamentum, quo dotata,
fuerant, dum viverent, ætas, quam agebant, tem-
pus anni, quo sunt extincta, & alia quoque ab extra
advenientia, ut flantes venti, locus ipse, in quo con-
duntur, & alia hujusmodi, & ut ab hoc postremo in- 17
cipiamus, constat esse terras, & lapides quosdam,
quibus si cadavera condantur citissime absumuntur.
de lapide in Asso Troadis Plin. *lib.* 36. *cap.* 12. in
hæc verba. In Asso Troadis Sarcophagus lapis fissili
vena scinditur, corpora defunctorum condita in eo
absumi constat intra 40. dies exceptis dentibus, de
qua re meminit quoque inter Iureconsultis Scævol.
in l. libertis §. fin. ff. de Alim. & cib. leg. citatus ab
Henric. Kornman. *ubi supra par. 3. in prin.* Romæ fe-
runt locum illum Cœmeterii, quem Campum san-
ctum nominant, vigintiquatuor horam spatio sepul-
ta cadavera absumere, de quo etiã idem Kornman.
idem cap. 26. & in Temp. Nat. histor. p. 4. conf. 43. concl.
1. ubi etiam de aliis hujusmodi virtute dotatis cœ-
meteriis mentionem habet. contra vero alia sunt,
quę corpora imputria longo tempore servant, plum-
beis Sarcophagis condita cadavera diutius corrup-
tioni resistere & experientia dictat, & notat Korn-
man. *cit. loco de mirac. mort. par. 3. cap. 6.* unde for-
tasse irrepsit usus eo modo cadavera asservandi. sed
maxime notatu dignum videtur quod adnotavit
Platerus *in cent. posth. quæst. med. paradox. num. 9.*
nimirum quod cadavera terræ cuicunque mandata,
si alte defossa sint, minime omnium putrescant; nam
neque putrida, aut fœtida, vermibusve scatentia,
sed arida, & sicca tanquam fumigatæ carnes perma-
nent. rationem esse credit, quod terra ipsa, qua
nihil siccius existit ejusmodi corpora longe melius,
quam si pice, aut sale condiantur à putredine con-
servare possit. Alia ex parte Plutarch. *in Sympos. dec.
6. probl.* 10. auctor est, carnes de fico suspensas (& hoc
de suspensis cadaveribus verificatur) citius teneres-
cere, & consequenter citius putrescere; quod & ex
eo repetit Mizald. qui ex eodem Plut. ibidem carnes
tritici acervo obrutas tenerrimas facillime reddi di-
cit, hoc autem ob calorem extraneum, quem con-
cipiunt, rationi maxime consonum videtur. sed
quid quod Lunæ radiis cadavera exposita promp-
tissime corrumpuntur? quam rei veritatem habere
testis est Gal. *lib. 3. de dieb. decret. capit. 2. class. 4.*
& cum eo Oribasius *ex Antyll. Collect. lib. 9. cap. 3.
Lemn. de Occult. nat. mirac. lib. 2. cap. 4. Ioub.
in tract. de Paralys.* Alexand. Tasson. *Quæsit. lib.* 4. 18
num. 2. Facit quoque, ut diximus, ad citam cor-
porum corruptionem genus morbi, quo cadavera
fuerint extincta: si enim siccum fuerit, ut Marasmus,
Tabes, Hectica, ardentissima febris, & hujusmodi
difficilius, si humidum, & à magna putredine or-
tum ducens absque mora corrumpuntur. unde ea 19
de caussa fit, ut corpora peste sublata celerrime pu-
trefiant *Ioub. de Pest. cap.* 8. Pareus *lib.* 21. *qui est
de Pest. cap.* 10. contra vero ubi hectica febre subla-
tus homo fit, non aliter quam si fumo, aut ipso igne
tostus fuisset, incorruptum ejus cadaver ad longius-
culum tempus servari par est. Habitus etiam ipsius
cadaveris in caussa est facilioris, aut difficilioris pu-
trefactionis; pinguia, & humiditate multa referta
citissime

citiſſime corrumpuntur, extenuata, & exucca tardiſſime, & eorum præcipue, qui in abſtinentia, & jejunio diu vixerunt; Torreblanca *in Epit.delict. lib.2. cap.24. num.* 3.

20 Tempus inſuper anni ad faciliorem, & difficiliorem corruptionem facere vel ipſi imperitiſſimi barbitonſores noverunt: per æſtus enim, & humiditates facilius, ac citius, per frigora, & ſiccitates ſerius, ac difficilius multo putrefactionem concipiunt: idem etiam de temperamentis, & de ætatibus eſt dicendum,quinimo & nonnihil ad id ſexum conducere par eſt, fœminea enim cadavera, quod humidiora maſculeis,quod ſicciora ſint promptius, quantum eſt ex hoc, corrumpentur.

21 Præterea cadavera occiſa, & violenta morte ſublata corruptioni eſſe magis obnoxia, quam quæ naturali morte decedunt teſtis eſt Homer. *Iliad.*19.
22 & 24. cujus carmina habes infra. quamquam contrarium omnino firmat vir doctiſſimus Steph. Roder. Caſtren. *lib.* 3. *de Meteor. Microc.cap.*4. ac profecto cum in occiſis ut plurimum totus ſanguis effluat, qui putredinem promptius conciliat, magis rationi conſonum videtur, ea diutius incorrupta ſervari, quam quæ à morbo fuerint interempta.

Sed & inter ea, quæ vi pereunt, maxime ea cor-
23 rumpi noſtra ætate compertum eſt, quæ ſclopo, & tormentariis hujuſmodi inſtrumentis interficiuntur, quod teſtatur Pigræus Chirurgus doctiſſimus *lib.* 4. *ſuæ Chirurg. cap. ult.* cujus verba referam. Corpora, inquit, quæ ſcloporum ictu intereunt omnia putrefactioni, ac corruptioni magis obnoxia ſunt, quam cætera quocunque tandem morbi genere pereant. hæc ille. at unde hoc? An quia per hujuſmodi inſtrumenta communicatio fit ipſis corporibus extranei caloris, & ſic facile putredinem concipiunt? nam & ipſæ partes vulneratæ citiſſime corrumpuntur. Alphoſ.Ferr. de Sclopet. *Vulner. lib.* 1. *cap.*2. An potius ob contuſionem id evenit? cum in omnibus hiſce vulneribus contuſio accidat, & contuſionem facillime corruptio ſequatur, ut & præcitatus Ferrus *ibid.* & Bartolom. Magg. *de vulner.* Sclopet.*in prin.* & Paræus *lib.* 10. *in Apolog. alt. fatentur.* communicatio autem putredinis ex una parte ad aliam, & ad corpus univerſum facillima eſt.

24 Cæterum quod cadavera aromatibus, Sale, vel nitro, vel Calce excepta, aut quocunque modo condita incorrupta ſerventur, nihil habet in ſe non miraculi dicam,ſed ne admirationis quidem: quamobrem quorundam ſimplicitatem, ut ita dicam, jam notandam cenſui, qui corpus cujuſdam probi viri, & vitæ quidem, ut audio, integerrimæ, aromatibus, ut fieri ſolet, aſſervatum, vix 18. annis ab obitu tranſactis, miraculoſe incorruptum ſervari volebant,cum tamen non obſtante conditura jam putrere inciperet. ad quid obſecro miracula affectare? an non etiam ejus corpore putreſcente, potuit hic Deo eſſe acceptiſſimus? Sed his relictis, ego puto cadavera incorrupta permanentia nullo artis, aut Dæmonis miniſterio, miraculoſe ſervari. D. Thom. 2. 2. *q.* 178. *art.* 1. *ad* 3. *& ex ipſo Rota in relat.* 1. *de mirac.* B.Tereſiæ, *art.* 4. *§. de Exhumac.*
25 *pag.* 30. *verſ. unde cum.* Dæmonem enim poſſe id facere non dubitandum, ut teſtatur Martin. Delr. *lib.* 2. *diſquiſit. Magic. quæſt.* 25. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 1. *& ſeqq.* neque ſolum id poterit facere Dæmon Artis ipſius præſidiis ſibi quam notiſſimis,ſed etiam amovendo quaſcunque naturales cauſſas, quæ cadaveribus putredinem conciliare poſſent. at corpus,quod ex Dei virtute, & ex miraculo incorruptum permaneat, nullo 26
artis præſidio, immo nulla cauſſarum corrumpentium amotione, ſed ipſis corruptivis cauſſis permanentibus conſervari poterit; idcirco nulla cadaveris exentheratione aut eviſceratione, nulla excrementorum repurgatione, nulla Aromatum, aut aliorum medicamentorum conditura, nulla temporis, aut loci conditione opus erit ubi ex miraculo cadaver aliquod incorruptum permanere debeat; hoc prudentiſſime inſinuavit Homer. in cadavere Hectoris, quod quamquam cruore refertum, diu, multumque circum mænia Trojæ protractum, nullo unguento delibutum, tamen Deorum virtute incorruptum ſervabatur, ut ille inquit ſub perſona Mercurii Priamum alloquentis Iliad. 24. his verbis.

O ſenex nondum hunc canes comederunt, neque alites,
Sed adhuc jacet Achillis apud navem
Neglectum in tentoriis, duodecima autem ei dies
Iacenti, neque tamen ei corpus putreſcit, neque ipſum vermes
Edunt, qui ſane viros in bello occiſos edunt.

Et paulo infra, ut miraculi vim oſtenderet.

Adeo tibi curant beati Dii filium tuum,
Et mortuum licet exiſtentem, quoniam ipſis carus erat ex animo.

Sed quodnam tempus aſſignandum corruptioni 27
cadaveris? vel quanto tempore naturaliter poteſt cadaver aliquod incorruptum permanere? certe impoſſibile eſt omnibus unum, eundemque terminum poſſe aſſignari, quippe cum, ut jam præfatum eſt, multæ cauſſæ ſint, ex quibus ipſa cadavera citius, aut ſerius corruptionem patiuntur; vel ipſæ particulares hominum Naturæ, & temperamenta, ut diximus, in hoc multum poſſunt. in Perſico quodam bello notatum cadavera Romanorum poſt quatriduum putreſcere, ac tabo corrumpi, ut non facile qui ſint dignoſcantur. contra Perſarum, ſiccatis corporibus ſine tabo ut ligna dureſcere. refert exemplum hoc ex Card. *de rer. varietat. lib.* 8. *cap.* 40. Kornman. *de mirac. mort. par.* 3. *cap.*1. ſuperius quoque de quibuſdam populis mentionem habuimus,quorum corpora nullo modo putreſcunt, cum cætera omnia putredinem tam de facili patiantur. Verum enimvero ſi ab eo, quod ut plurimum fit, univerſalis regula firmari debeat, dixerim eum terminum tribus diebus definiri, quia tanto temporis ſpatio ſi quæ naturalis caloris reliquiæ in cadavere relictæ fuerint, omnino evaneſcunt, & eorum loco calor putredinalis ſuccedit; idcirco is terminus aſſi- 28
gnatur à Medicis expectandus in quibuſdam, qui ob morborum vim veluti mortui jacent, & ab ipſis vere mortuis non diſtinguuntur: nam (præterquam quod eo ſpatio omnes humores ſuum motum ſortiuntur, ex eorumque motu vita ineſſe, aut ex quiete abeſſe deprehenditur) non longius protrahi poſſe videtur corruptio in his, qui vere mortui fuerint. firmari poſſunt hæc argumento Lazari, de quo recte, quia tranſierat hic terminus, dicitur, fœtet jam, quia quatriduanus eſt *Ioann. cap.* 12. *verſ.* 40.

Cum vero, ut notum eſt, naturaliter omnia cadavera corrumpantur, & putrefiant, ſciendum eſt ad 29
majorem miraculi evidentiam cadaver ex miraculo incorruptum ſervatum,debere non ſolum ſecundum ſolidiores, & ſicciores partes tale conſervari, ſed etiam ſecundum molliores, & humidiores, & ſecun-

dum eas,

dum eas, quæ magis ſunt putrefactioni obnoxiæ:
30 & hæc quidem ab omni genere putrefactionis immunes ſint oportet; ſunt enim ut ſuperius quoque dictum eſt putredinis plures modi, ſeu potius gradus, ſecundum quos alia cadavera, in quibus calor multus putredinalis, & humidum viget, in vermes & alia inſecta abeunt, alia ſecundum humidiores præcipue partes in tabum convertuntur, alia ſitum contrahunt, alia in quibus carnes, ac viſcera omnia diffluunt, alia cæteris ſicciora, & in quibus calor mordax, & acer viget, humidioribus partibus abſumptis, reſiccantur, & diutius durant, omnia tamen putreſcunt in majori, aut minori gradu. ita ut quamquam hæc poſteriora minorem putredinis gradum attingunt, & cæteris diutius, ac melius, & quaſi incorrupta ſervari videntur, non ſufficeret tamen hoc ad miraculi probationem, quia & ipſa reſiccatio putredo quædam eſt, ut ex *Ariſt*.4. *Meteor. cap*. 2. *tex*. 5, manifeſtiſſime elicitur. At vera cadaveris incorruptibilitas eſt inter miracula magnæ conſiderationis, ac Dei omnimodam virtutem requirens. nam quæ ſuperius incorrupta vel natura, vel arte ſervari diximus, non verum incorrupta ſervantur, imo neque ipſa, quæ diligentiſſime condita ſunt, nam & hæc & alia quæcunque paulatim, ut dixi, reſiccantur, quouſque tandem omnino in pulverem abeant, & incinerentur.

Cæterum circa cadavera pleraque alia obſervari poſſunt, & aliquando etiam obſervata ſunt, quæ cum admirationem quamdam contineant, vulgo cauſſarum rerum ignaro miraculi ſuſpicionem, immo certitudinem faciunt, cum tamen omnia Naturæ limites non prætergrediantur. quæ ut ab iis, quæ vere ex miraculo in cadaveribus accidunt diſtingui poſſint, paucula huic quæſtioni addenda ſunt. Obſervantur igitur aliquando cadavera
31 vera ſeſe movere, vel ſecundum partes, vel ſecundum totum, ſanguinem effundere, rubore perfundi, commaculari, & rubris ſtygmatibus conſpergi, calida per longum tempus ab obitu permanere, & aliquando etiam per ſe ſtare. In quibuſdam etiam ungues viſuntur creſcere, ac pili, quod etiam frequentius animadvertitur. adnotantur inſuper retractiones quædam, ſeu potius convulſivi quidam membrorum motus; quibuſdam enim Penis erigitur, & ad multum tempus ita perdurat, quod pluries in his, qui ſuſpenduntur animadvertitur. Narrat item Fortun. Fidel. *lib*. 4. *Relat. Med. cap*. 1. ex Marcell. Don. *hiſt. mirab. lib*. 2. *cap*. 3. Monialem quamdam, cum alterius monialis demortuæ manum exoſcularetur, ter illi manum à demortua tam fortiter fuiſſe conſtrictam, ut viva adhuc putaretur, & alias quoque non diſſimiles hiſtorias, vide ibi, ſi libet. adnotantur quoque plura alia hujuſmodi, quæ brevitatis gratia ſilentio prætereo.

32 Atqui primo cadavera per aliquod tempus ab obitu calida permanere, aut etiam poſt aliquod tempus poſt mortem recaleſcere, naturalis res eſt, at tunc maxime animadvertitur, cum mors ex peſtilenti morbo, aut ex ſumma, atque intenſiſſima putredine ortum habuerit, ita ut contingat aliquando ea calidiora eſſe poſt mortem, quam fuerint in vita, ut teſtatur Sal. *de febr. peſt. cap*. 19. & Io. Hucher. *lib*. 4. *de febr. c*. 10. quod ob intenſiſſimum putredinalem calorem accidit, qui tantus aliquando eſt, ut Ægrotantium corpora ipſam gelidiſſimam humum, aut ipſa frigidiſſima marmora excalefaciant, quod ſcitiſſime adnotavit Ovidius *lib*. 7. *Metamorph. de peſte correptis*.

Dura ſed in terra ponunt præcordia, nec fit
Corpus humo gelidum, ſed humus de corpore fervet.

Eadem ex cauſſa omnes commaculationes, rubores, livores, ſtygmata, & his ſimilia, quæ in cadaveribus fieri obſervantur, eveniunt, ut docet Valleſ. *in* 5. *Epidem. tex*. 87. ſic etiam & ſanguinis emiſſio aliqua ex parte, ut ex ulcere, ex ore, ex naribus, ex vulneribus: cum enim omnis jam naturalis calor evanuerit, & extinctus ſit, & cum eo virtutes omnes conciderint, præcipue autem retentiva, jam turgentes humores, luxurianſque putredine ſanguis impetu facto quoquo libet erumpunt. Notandum autem quod cum hæc ex Naturæ præſcripto fiunt, non longe ab obitu accidere conſueverunt, & poſtridie, aut tertio ad ſummum die ab 33
obitu comparent, aliter enim ſi multos poſt dies evenirent, multo majorem miraculi ſuſpicionem facerent; & idcirco notoria miraculi evidentia accidit, quod è B. Agnetis à monte Politiano corpore plurimus ſanguis poſt centum annos ab obitu proflueret. Notat tamen Plater. *in Cent. Poſth. Quæſt. Medic. Paradox. num*, 8. quod cadavera, quæ Anatomiæ cauſſa pluribus diebus ſervantur, poſt flaveſcentem ilum colorem; quo poſtquam expirarunt, pallent, exactis aliquot diebus rurſum nonnihil in malis, & carnoſioribus locis rubent: ſanguinem quoque levi commotione ex venis nondum ſectis, & ad interiora emanare dicit. alia etiam his non diſſimilia obſervari poſſe in cadaveribus crediderim, ſi & qui obſervarent adeſſent, & cadaverum copia ſuppeteret. referunt cadavera aliquando exudaſſe, & Kornman. *de mirac, mor. par*. 5. *c*. 8. & 9. narrat cadaver cujuſdam ſuſpenſi plurimum ſudoris effudiſſe per quatuordecim continuos dies, & alium poſt nonnullos annos item ſuſpenſum ad acceſſum matris ſanguinem per longum tempus ſtillaſſe; priorem hiſtoriam admirationis habere aliquid, poſteriorem fabulæ proximam judico. hæc tamen nullo negotio poſſe à Dæmone quandocunque libuerit perpetrari certum eſt, itaque maxime ad hoc animadvertendum, ne decipiamur.

Porro cadavera per ſe ſtare ſupra naturam eſt: 34
nam neque ab ipſo Dæmone id fieri poterit, ut per ſe realiter ſtent, ſed bene, ut appareant per ſe ſtare: non modo enim cadaver per ſe ſtare non poteſt, ſed neque in alterutrum latus reclinatum dermanere: 35
cadavere enim in latus converſo, inquit Gal. *lib*. 2. *de mot. muſcul. cap*. 4. ne minimo quidem tempore ſuper latus manet, ſed illico vel pronum, vel ſupinum fit, quod etiam adnotavit Kornman. *ex Sei-* 36
del. de Ebriet. lib. de mirac. mort. par. 3. *cap*. 17. cum enim, ut corpus ſtet, valida muſculorum actione ſit opus, quippe, qui maximopere in ea actione operentur, ut docet Fabrit. *de Greſſu Anim. trans. princ.* in hac autem tam valida actione plurimi ſpiritus requirantur, impoſſibile omnino eſt, ut hoc naturaliter ſuccedat, deficientibus omnino ſpiritibus. multo minus ex ſe naturaliter moveri poteſt cadaver, aut aliquam ſui partem movere, unde quod narratur de lacerto quodam, Dub nomine in Arabia naſcente, qui occiſus etiam poſt triduum igni applicitus, perinde movetur, ac ſi viveret, neſcio an pro vero admittam, an dicam potius, ex calore ignis contrahi in ſemetipſum, non autem vere moveri. narrat autem naturale hoc miraculum ex Lemn. Majol.

Majol.*coll.*8. *dier. Canic.p.* 1. quanquam moveri cadaver ex Dæmonis præſtigio poſſit,aut potius apparere, ut ex ſe moveatur. quamobrem ubi talia in ſanctis corporibus ad aliquem finem facta obſervabuntur, ex miraculo fieri non dubitandum, ut illud eſt, quod de eadem B. Agnete à Monte Politiano narratur. quæ divæ Catharinæ Senenſi pedem ori propius admovit, ut facilius ſuperſtes virgo illum deoſculari poſſet. loquor autem hic de motu vero, nempe qui fiat naturali modo, non de convulſivo, de quo ſuperius dixi; hic enim à flatuoſo ſpiritu, vel à putredinoſis vaporibus etiam in cadaveribus excitatur, ut notat Fortun.Fidel.*lib.*4.*relat. med. c.* 1. hac quoque ratione evenit, ut carnes vituli recenter mactati (forte & aliorum quoque animalium) tremant per aliquot horas,contrahantque ſeſe ab externi Aeris injuriis laceſſitæ, ut recenſet eruditiſſimus Fortun.Licet. *lib.* 1.*de Spont. Viven. ort. cap.* 149.

37 Ad hæc protritum, & od id minus admirationis in ſe habet quod dicitur de pilis, & unguibus in cadaveribus excreſcentibus, cum tamen neutri illorum vere, & realiter creſcant, ſed creſcere videantur ex depreſſione circumſtantis carnis, aut cutis ex ſententia Ariſtotelis, & Alexandri, quam cum cæterorum Philoſophorum aliis opinionibus recitat Mercurial. *lib.*1.*de morb.cutan. cap.* 3. de qua re vide Licet. *lib.*1. *loco citato.* majorem multo admirationem haberet, dentes creſcere; ut aliquando eveniſſe recenſet Kornm.*de mirac. mort.par.*3. *c.*42. ſi modo vere creſcunt.

38 Liquores porro, ſudores, humiditates, ſanguis diu, & longe ab obitu ex cadaveribus emanantes ſuaviter redolentes,& in certa copia, ſtatiſque temporibus, nihil in ſe naturale habent,neque ullam dubitandi anſam præbere poſſunt, niſi quod hæc ipſa ſuis præſtigiis facile operari poteſt Dæmon. ſed in ſanctorum corporibus nulla erit hæſitantia, unde prudentiſſime à Rota talia pro miraculis ſemper judicata ſunt, & vide relationem ſæpe citatam ſuper proceſſu B. Andreæ Corſini*par.*5.§.3.*in princ.&relat.* 1. *de mirac.B. Tereſiæ, art.*4. *mir.*2.*poſt mortem*, quod autem de Alexandri cadavere jactant,nimirum inſepultum per ſeptem dies, incorruptumque ſervatum, gratum odorem exſpiraſſe, credo eſſe ſcriptorum adjunctum, qui, ut fit, non contenti narrare, quod incorruptum Alexandri cadaver ſervatum ſit, ut audierant, addiderunt etiam illud gratum ſpiraſſe odorem, cum ſufficeret ad admirationem excitandam, quod ingratum non ſpiraſſet. Nam fætor ſemper conſequitur putredinem, odor vero contra laudabilem humorem & corporis conſtitutionem. imo neque naturale eſt odor qualiſcunque. Qui gradus quoquo modo eſſe poſſit, non modo mortuorum cadaveribus, ſed neque viventibus corporibus quantumcunque perfecta ſanitate, & evcraſia fruantur, unde neſcio, an mendacii redarguendus ſit Card. qui de ſuo corpore odorem bonum perpetuo exſpirare ſcripſit; licet hominem naturaliter poſſe bene olere probet Licet. *lib.* 4. *de his, quæ diu ſine alimento vivunt, cap.* 8. ſed hoc intelligendum forte de odore quodam corpori humano conveniente; qui non ſimpliciter bonus ac ſuavis odor dici poteſt, & idcirco bene idem Cardan. *lib.*13. *de ſubtil.* dicebat, corpora Sanctorum, cum cætera fœteant, bene olere ob id creditum eſt, vi Divinitatis adverſus Natura decreta pugnante. Nec tamen ſecundum naturam impoſſibile eſt, humanum cadaver recens non male olere: at bene olere, inquam ego, eſt impoſſibile; quia bonus odor ex calore naturali in cadavere emanare non poteſt, quia is aut nullus, aut exiguus, ex calore autem putredinali quomodo bonus odor emanabit?

Denique videbatur aptus hic locus ad inquirendam veritatem, & cauſſam naturalem de ſanguine emanante à cadavere occiſo coram occiſore; ſed quia magis aptus locus offeretur *in tit. de Vulneribus lib.*5. *ſeq.* eo loci id ipſum rejiciam. qui autem plura mirabilia circa cadavera evenientia legere cupit, adeat Henric. Kornman.*de mirac.mort.par.*4.

SVMMARIVM.

1 *Reſurrectio ſecundum aliquos naturaliter fieri poteſt.*
2 *Aſſertur Ratio, qua id probari poſſit.*
3 *Multi qui mortui reſurrexerunt.*
4 *Animalia nonnulla jam mortua aliquando reſurgunt.*
5 *Reſurrectio opus eſt miraculoſum.*
6 *Quanam ratione quidam reſurgere à mortuis viſi ſint.*
7 *Stupra terminum trium dierum non videtur poſſibile hominem, qui mortuus videatur, ad vitam redire naturaliter.*
8 *Nonnulli multis annis dormientes.*
9 *Populi Locomoriæ quomodo reſurgant.*
10 *Quod herbæ quædam reſurgere faciant falſiſſimum, & ridiculum.*
11 *Dæmon an poſſit mortua infecta ad vitam revocare.*
12 *Anima quorumcunque animalium irrationalium in morte corrumpitur.*
13 *Dæmon non poteſt idem animal numero ad vitam revocare.*
14 *Reſurrectio eſt unius, ejuſdemque numero animalis.*
15 *Nullum animal mortuum vere reſurgit præter ipſum hominem.*
16 *Homo habet propriam formam à corpore ſegregatam.*
17 *Eundem effectum numero ſemel corruptum implicat poſſe reproduci.*
18 *Deus non poteſt idem animal numero irrationale duntaxat ſemel corruptum ad vitam revocare.*
19 *Hominis Reſurrectio ex Dei virtute factibilis, bruti vero nequaquam.*
20 *Reſurrectio fit per novam introductionem ejuſdem animæ in idem corpus.*
21 *Brutum aliquo modo reſurgens non eſſet idem numero.*
22 *Reſurrectionis opus cur naturale eſſe non poſſit.*
23 *Ex nihilo naturaliter nihil fit.*
24 *Mors eſt privatio vitæ.*
25 *A privatione ad habitum naturaliter non datur regreſſus.*
26 *Productio naturalis effectus ſequitur ad proprias diſpoſitiones introductas in id, in quo fiunt.*
27 *In examine reſurrectionis contingit dubitare, an vere is, qui reſurrexiſſe præſumitur, mortuus fuerit nec ne.*
28 *Morbi, ex quorum vi homo interdum veluti mortuus apparet, cum adhuc vivat.*
29 *Aqua ſubmerſi, ſtrangulati, ex alto cadentes, & hujuſmodi aliquando mortui videntur, cum vivant.*
30 *Syncopis eſt præceps virium ruina.*

31 *Syn-*

31 *Syncopis distinguitur à Lypothimia.*
32 *Syncopis ad talem vehementiam devenire potest, ut homo mortuus appareat, non sic Lypothimia.*
33 *Aetii dictum defensum.*
34 *Syncope forti detentus non potest longo tempore supervivere.*
35 *Cor non potest magnum morbum sustinere.*
36 *In valida Syncopi non est locus remediis.*
37 *Morbus, quo detinebantur Zeno Imperator, & Io. Duns Scotus non erat Syncopis.*
38 *Syncope detentus si post tres dies ad vitam redeat, magnam faciet resurrectionis suspicionem.*
39 *Impossibile est cum forti Syncope ultra vigintiquatuor horas vivere.*
40 *Syncope dicitur quasi abscissio vitæ.*
41 *Quomodo fieri possit, ut homo absque ullo sensu & motu vivat.*
42 *Privatio respirationis est ipsa mors.*
43 *Vita non potest esse sine respiratione.*
44 *Homo respective ad nos tantum potest sine sensu & motu vivere.*
45 *Vltra terminum trium dierum cum morbo, qui hominem motu & sensu privet, non potest ullo modo vita superesse.*
46 *Syncopis est ipsa mors.*
47 *Mors est confirmata Syncopis.*
48 *Nemo moritur absque Syncopi.*
49 *Terminus suspicionis vitæ brevior esse debet in Syncope affectis.*
50 *Tres dies pro termino vitæ assignantur in morbis attonitis. Rationem vide nu. seq. & 52.*
53 *Experientiæ variæ ad dignoscendum an homo mortuus sit, nec ne.*
54 *Ex quibus præcipue signis cognosci possit, an homo qui mortuus apparet, adhuc vivat, nec ne.*
55 *Vbi homo vivit, ejus oculi intuentium imaginem reddere solent.*
56 *Homo ex morbo non periclitatur, quamdiu oculorum pupillæ imaginem reddunt. Falsum ibi.*
57 *Fœtore præsente de morte dubium non est.*

De Mortuorum Resurrectione.

QUÆSTIO XI.

QVanto intimius in miraculorum natura investiganda hactenus penetravi, tanto promptius hominum quorundam vanitatem in illorum veritate cognoscenda, ac propalanda perspexi. Miratus antehac sum, quam facile sibi persuadeant, non inquam postremæ notæ homines, sed sapientissimi, & quibus non immeritò primas in scientiis deberi communi calculo receptum est, posse quædam opera mirabilia à natura, vel à casu contingere: tamen æquo toleravi animo, quod morbos nonnullos difficiles, & verè ex miraculo sanatos, à Natura curatos fuisse, & curabiles extitisse astruerint: magis me affecit, quod hominem à Natura prophetare aliquando voluerint, quod per imaginationem non modò extra mentem rapi, sed à terra etiam sublevari firmaverint. Ad mortuorum jam resurrectionem perventum erat, quam adeò Naturæ vires exsuperare existimabam, ut ex communi hominum consensu firmari posset id esse semper, & absque ullo dubio opus miraculosum, & ab ipsa divina potentia immediatè emanans: nihil enim excogitari posse in rerum Natura credideram, quod effectum, non dico parem, sed aliqua vel minima ex parte si-

milem promitteret, neque ullam apparentem rationem, quæ id suaderet. Tamen & in hoc ipso opere esse aliquid, quod objicere quisquis sit posset, adinveni; eo namque impudentiæ quorumdam futilitatem, seu malitiosam credulitatem pervenisse comperi, ut non modo resurrectioni simile opus, sed & 1
ipsissimam mortuorum resurrectionem à natura factibilem judicent, &, si Diis placet, id etiam per simplicia quædam medicamenta sortiri posse effutiant. Sed ante hæc sequens ratio persuadere posset, Resurrectionem esse naturaliter possibilem: si enim naturaliter fit, ut animal, quod nunquam extitit in lucem, nascatur, multò facilius naturaliter erit, hominem, qui aliquando exstitit, resurgere, quod enim difficilius sit ex nihilo aliquid fieri, quam ex aliquo aliquid videtur rationi consonum, & proba- 2
tur ad id firmandum à Plater. *in Cent. Posth. Quæst. Med. Parad. nu.* 34. Præter hanc autem rationem afferuntur nonnulla exempla eorum, qui cum mortui essent, non ex miraculo, sed naturaliter suscitati sunt. Inseram hic nonnulla eventa, quæ veritati ob eorum raritatem officere possent, alia risu potius quam admiratione excipienda, quorum plura ex Valerio Maximo, ex Plinio, ex Cœlio Rhodig. & aliis referunt Ravis. *in sua offic. lib.* 1. & Martin. Delr. *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 29. Plura quoque hujusmodi exempla notatu digna habes apud Majol. *dier. Can. Tom.* 2. *Coll. de Vatic.* Ferunt Appionem Grammaticum herba Cynocephalea Osiriti Ægyptiis ap- 3
pellata Homerum in vitam revocasse, auctor Plin. *lib.* 30. *c.* 2. Acilium Aviolam, & L. Lamiam in rogo revixisse narrat Val. Max. *lib.* 1. *cap.* 8. *& idem Plin. lib.* 7. *c.* 52. qui etiam de Ælio Tuberone idem refert, & de aliis nonnullis: de Soleo Plutarch. *de ser. numin. Vind.* meminit, qui de sublimi loco in cervicem delapsus ictu absque vulnere accepto, mortuus est, tertiaque post die sub ipsam funerationem revixit. Mirabilius est quod de Ere Pamphilio narrat Valer. Max. *ubi supra, ex Platone*, quod scilicet revixerit post decimam diem, qua mortuus fuerat. Narrantur & apud Medicos (ne has fabulas quis judicet) quamplurimi hujusmodi casus, quorum nonnullos vide apud Schench. *lib.* 1. *Observat. tit. de Apoplexia. & lib.* 4. *tit. de suffoc. Vter.* sed plerasque hominum reviviscentium historias, qui legere cupit, legat Henric. Kornman. *de Mirac. mort. par.* 2. *per totam.* Accedit his; quod de puero quodam, & de Epimenide Gnosio, seu Cretensi narrat supra citatus Plin. nempe eum dormiisse annos 57. dehinc resurrexisse. Idem ex Laertio Diogene narrat Marcell. Donat. *lib.* 4. *histor. Med. mirab. cap.* 12. additque eum nunquam visum fuisse comedere. Multo majorem admirationem affert quod Sigismundus Liber *in suis Moscoviæ commentariis*, & ex eo Delrius memorat, homines nimirum quosdam Lucomoriæ trans flumen Obium in montibus positum sub finem mensis Novembris obdormire, seu, ut ipse Sigismundus inquit, mori, post hæc sub finem subsequentis Aprilis reviviscere. Hanc ipsam horum populorum seu fabulam, seu historiam repetit ex Francisco Citesio Medico Fortun. Licet. *lib.* 1. *de his qui diu sine alimento vivunt, cap.* 6. & Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.* 2. *c.* 41. cum minori tamen admiratione hæc à me perlecta sunt, qui similia apud Herodotum legerim *lib.* 4. nescio an de eisdem populis loquatur, eos tamen sex mensibus dormire narrat. Sed & supra citatus Marcell. Donat. *ubi supra* refert ex quodam historico tempore Gregori XI. summi

Pontificis quemdam ſcholaſticum ſeptem annis dormiviſſe, excitatumque mox per vim à ſomno unam ſe noctem dormiviſſe ſibi perſuaſiſſe. Eandem habet hiſtoriam Kornman. *de mirac.vivor. tit.de dormien.* & repetit *lib.de mirac.mor.par. 2. cap.*48.eumq; Lubecenſem Scholarem vocat. In Germania ruſticum quemdam per totum autumnum,univerſamque ſubſequentem hyemem dormiviſſe teſtatur Lil. Girald. *in hiſtor. poet. dial.* 4.ex quo reperit Torrebl. *in Epit.delict.lib.2.cap.22.nu.2.*

Sed ad demonſtrandum Reſurrectionem eſſe à natura factibilem adduci poſſunt multæ experientiæ in cæteris quoque animantibus, quorum mul-
4 ta vel ex ſe, vel remediis adjuta à morte reſurgere adnotantur. Circa Siciliam, inquit Ariſt. *de admir. aud.part.*28.aquæ ſtagnum ineſſe afferunt, in quo ſi quis aves, cæteraque ſuffocata animalia intinxerit, rurſus reviviſcere autumant. De Muſcis, de Anguillis, de Leone, de Pellicano, & de pauca quadam avicula vide apud Martin. Delr. *ubi ſupra.* Muſcas item, & Apuas poſt mortem reviviſcere teſtis eſt Card.*lib.9.de Subtil.in fin.* Apes quoque oleo enectas aceto reviviſcere dicunt, & quanam id ratione contingat recenſet Licet.*lib.1.de ſpont.viven.ort.c.*39. *& lib.3.c.*54. Addamus his nos Bombicem, quem non modo ſuſcitari, ſed novam quoque formam capeſſere eſt notiſſimum, unde eleganter Vida *lib.* 1 *Bombicis*:

Ite Animæ egregiæ, fortunatæque laborum
Vltro in fata alacres, vobis namque altera fato
Corpora debentur, vobis miſerata priorem
Eripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
Lumina, & aëreas rurſum revocabit in auras.

Vermiculos quoque, & ſcarabeos, & plura inſectorum corpora pluries mutare, ac multoties reviviſcere,novaſque formas capeſſere, quicunque experiri volet, facile poterit, & expertus eſt millies ſolertiſſimus Medicus Petrus Caſtellus, qui & librum quoque de inſectis confecit ab ipſomet effigiatum, & variis inſectorum imaginibus ingenioſiſſime ornatum. Famoſiſſimum inſuper eſt, & ſanctis etiam quibuſdam viris acceptum, ut Ambroſio, Nazianzeno, Euſebio, & aliis, quod de Phœnice jactatur,de qua etiam Lactantius, & Claudianus cecinerunt, & de qua meminit quoque Herodotus *in Euterpe.* Quin & hiſtoriæ,quæ de Phœnice narratur non abſimilem offert Cardan.*lib.*10.*de ſubtil.*de Ave Semenda nomine, quæ roſtrum habet triplici ordine, atque ut in Elychniis undequaque perforatum. Hæc cum moritura eſt dulce canit Cycnorum exemplo, inde collectis ſarmentis motu alarum ignem excitat, flammiſque excitatis comburitur,& ex ejus cinere vermis, tum ex verme avis denuo renaſcitur.

Præterea Marcell.Donat.*lib.4.hiſt. Med.mirab.c.*12.*ex Martino Cromero lib.*1.*hiſt.Polon.*narrat,in Polonia minores quaſdam aves, ut hirundines, & cypſelos implicitis inter ſe pedibus conglobatas in lacus, & paludes, piſcinaſq; ſub hyemis initium ſeſe immergere, nec excitari uſque ad novum ver. Capi autem à piſcatoribus hyberno quandoque tempore, & ſine ullo ſenſu & motu, aut vitæ adminiculis reperiri, ſed igni admotas reviviſcere, licet illico ab externo ambientis frigore de novo extinguantur. Plantas quoque ipſas reſurgere, & earum ligna etiam dolata reviviſcere patet ex iis, quæ recenſet Theophr. *lib.5.de cauſ.Plant. c.*4.quibus adjiciam quod ex Quercetano, & Libavio commemorabat ſuprà nominatus Petrus Caſtellus, nimirum cineres quarundam herbarum denuo ex arte reviviſcere, & in ſui generis plantam redire, quod de utrica præcipue narrat idem Quercetanus, ut id Caſtell. retulit. Multa demum naturalis reſurrectionis exempla afferuntur à Levino Lemnio *lib.* 1. *de Occult. Nat. Mirac. cap.*14.

Ex quibus omnibus videbatur, Reſurrectionem poſſe aliquando merè naturaliter contingere: quæ tamen cum partim falſa ſint, partim ad ſuas naturales cauſſas reducibilia, & nullam ea propter in ſe admirationem habentia, ita ut ad ejus rei probationem nihil faciant, hæc concluſio firma ſit,& inconcuſſa, Reſurrectionem mortuorum opus eſſe mira- 5
culoſum, & vires Naturæ creatæ adeo tranſcendens, ut neque ſimile quid ab ipſa promitti poſſit, & videtur ea concluſio ex ſacræ Scripturæ verbis deprompta, Iob. *cap.*14. *verſ.*12. Homo cum dormierit non reſurget, ſcilicet impoſſibile eſt ut naturaliter reſurgat. Malvet.*de Canoniz. Sanct.dubit.*3.*nu.* 18. Vnde probare non poſſum Tiraquelli verba *de Nobilit. cap.* 3. *nu.*35. dicentis; Quid refert, utrum anima denuo in artus relictos divinitus reponatur, an penitus in corpore ſepulta morbique victoris oppreſſa viribus, arte curaque Medici ſuſcitetur atque eliciatur, jamque certo migratura retineatur? An non pænè paria ſunt, mortuum reſtituere, & mox moriturum ſervare, ejuſque animam in corporis latibulis deliteſcentem ab ipſo limine mortis revocare? Hæc Tiraquell.quæ adeo à vero longe abſunt, ut non modò hæc paria non ſint, ſed toto cœlo diſparata: mortuum namque ſuſcitare, non niſi per ſupernaturalem potentiam fieri poteſt; moriturum ſervare, non ſolum à Natura, ſed etiam ab Arte poſſibile.

Sed ne prædicta abſque reſponſione relinquamus, dicendum primo ad id quod apponebatur,eſſe nempe difficilius animal quod nunquam extitit de novo in lucem prodire, quam ſi quando exſtitit reſurgere, reſpondendum, negando hanc concluſionem, ratio negationis eſt, quia paria ſunt non eſſe, & nunquam fuiſſe quoad novum eſſe, & ad id, quod in confirmationem additur, quod difficilius ſit ex nihilo aliquid fieri, quam ex aliquo aliquid, dico quod veritatem habeat in via Naturæ, quia ipſa ex nihilo nihil producit, at nunquam ex nihilo ipſa creat animal; non transferenda eſt ergo creatio ad Naturam, ſed ad divinam potentiam abſolute; unde hinc deduci non poteſt faciliorem eſſe reſurrectionem naturaliter, quam novam animalis productionem.

Cæterum ad id, quod pertinet ad eos, quos revixiſſe ferunt (ſi poſt congruum tempus id factum 6
dicant, nam de Ere Pamphilio poſt decem dies reviviſcente fabula mera eſt)illos non fuiſſe verè mortuos,ſed potius Apoplexia,vel conſimili morbo detentos,ex quo è vivis ceſſiſſe apparent, cum tamen adhuc vivant, eo autem morbo diſcuſſo, manifeſtè vivere cernuntur,& ignorantibus,ac fatuis,idiotiſq; revixiſſe, & à mortuis ſuſcitati exiſtimantur, quod & ex Ariſt.probat Licet. *de ſpontan. viven. ort. lib.* 4. *cap.* 5. at in medicina facienda hæc non adeo de raro eveniunt, ut multam admirationem nobis incutiant; non tamen id firmari poſſet quandocunque, ſed congruo tantum tempore, ut dixi,nempe infra
tres dies à putativa morte; nam ſupra hunc termi- 7
num difficillimum, & fortaſſe etiam impoſſibile eſt, hominem naturaliter reviviſcere ob rationem, de

de qua infra. Vnde non ſine myſterio Lazarus poſt
quartum ſuſcitatus eſt, ad inſinuandum nempe om-
nes vitæ terminos in eo præteriiſſe, ne dubium ali-
quod intercedere poſſet, quod non eſſet mortuus,
ſed apoplexia, aut hujuſmodi aliquo morbo deten-
tus; quin & in eo mortis manifeſtiſſima jam ſigna
erant conſpicua, fœtebat enim jam, & corruptio-
nem patiebatur.

Præterea quod à Plinio, & aliis narratur de pue-
ro per 57 annos dormiente, (niſi fabuloſum, &
riſu dignum judicare id velis) dicendum hoc non
aliter eveniſſe in hoc, quam in his, qui abſque cibo,
& potu diutiſſime vivunt, aut quomodocunque ſit,
neque hic, neque Lubecenſis Scholaris ille erant
vere mortui, ſed dormientes vivebant. Major ſuſpi-
8 cio intercedere potuit, niſi miraculum intercede-
ret, de ſeptem ſanctis quibuſdam viris, qui in per-
ſecutione Decii obdormiiſſe dicuntur annis 196, &
ſomno occupatos fuiſſe, hinc evigilaſſe, ſeu potius
reſurrexiſſe temporibus Theodoſii, ſi recte memi-
ni. De viris porro illis Lucomoriæ trans flumen
9 Obium quid ſit dicendum docet Delrius, eſſe nimi-
rum quid commentitium, ac fabuloſum: & tamen,
etiamſi pro vera hiſtoria admitteretur, non eſſet par
ratio in reſurrectione mortuorum; ſomnum enim
hunc libentius dicerem, quam mortem, & ad inſtar
quorumdam animalium, quæ menſibus hyemalibus
ſomno occupantur, eos populos quoque tali natura
præditos dixerim, neque eſſet quid adeo à Natura
alienum, ut omni fide indignum exiſtimandum,
ſtante præſertim vetuſtiſſimo ejus rei Herodoti te-
ſtimonio, de quo ſupra confirmato nova non con-
temnendi auctoris atteſtatione.

10 Quod autem de herbis quibuſdam recitare auſi
nonnulli ſunt, confutatione non eget; quod ſi Dæ-
monis opera mortuos ad vitam revocare quarun-
dam herbarum vi aliqui viſi ſint, hoc ipſius Dœmo-
nis præſtigium fuit, non quid reale. De Leone ve-
ro, & Pellicano non habeo quid dicam, niſi quod
hæc ut pleraque alia falſa credam. Inſecta autem
nonnulla, aut plura, & ex putri materia naſcentia
animalia quædam quomodo reviviſcere poſſint, &
quod renaſcentia eadem numero non ſint, declarat
Delrius *ubi ſupra*, & ex noſtris Medicis Licetus *lib*. 3.
de ſpontan.viven.ort.cap. 54. ego dicerem, quod cum
his calor ſit pro anima, facile hic lateat in materia
illa putrida, ac tenaci; dum latet autem mortua vi-
deri animalia, cum denuo calor emergit, & ſe ip-
ſum detegit materiæ ipſi motum communicans,
animalia denuo vivere conſpiciuntur.

Verumenimvero dubium movebat idem Delrius,
11 utrum nempe poſſit Dæmon inſecta, & ſimilia im-
perfecta animalia, propria virtute ad vitam revoca-
re; mihi tamen incaſſum dubitari de ea re videtur, ſi
propoſitionem adeo reſtringamus, ut de reſurrectio-
ne proprie ſic dicta, non autem ſimilitudinarie, &
æquivoce intelligamus: nempe quod animalia ad vi-
tam revocata eadem numero ſint cum jam præmor-
tuis, hæc enim eſt vera reſurrectio, cujus nedum in-
ſecta, ſed quæcunque animalia irrationalia quantun-
12 cunq; perfecta, ſunt omnino incapacia. Anima enim
quorumcunq; animalium, uno excepto homine, per
mortem corrumpitur, & in nihilum omnino abit.
Quod ſi poſſit Dœmon idem animal numero cum
eo, quod jam corruptum eſt, ſuſcitare, poterit idem
ſua potentia facere, ut idem effectus numero ſemel
corruptus de novo producatur, quod neque per ip-
ſam potentiam divinam eſt factibile, ut infra dice-
mus. Corrupta ergo priori forma, non poterit Dœ-
mon ex materia, quam anima illa informabat, ean-
dem formam educere, non exiſtentibus in materia
iiſdem diſpoſitionibus, quę inerant in prioris animæ
eductione. Quod ſi novas diſpoſitiones introducere
poſſit (quod non inficior) novam item formam, &
animam eliciet, non eandem numero cum ea, quæ
materiam illam informabat. Numquam ergo pote- 13
rit Dœmon idem animal numero etiam ex inſecto-
rum genere ad vitam revocare, ſed materiam anima
deſtitutam in iis, quæ ex putri materia præcipue o-
riuntur de novo vivificare introducens novum ca-
lorem, & ſpiritum, aut animam ex novis materiæ
diſpoſitionibus elicitam, Torreblanca *in Epitom.de-
lict.lib*.2.*cap*.10.*nu. ult*.& *lib.eod. cap*.35.*nu.ult*. nun-
quam tamen talia inſecta, aut alia quæcunque ani-
malia ſic ſuſcitata erunt eadem numero cum jam
corruptis. De Phœnice tandem quid dicam non
habeo; ſi ullam veritatem habent, quæ de ea jactan-
tur, non ſine ſpeciali forte Dei voluntate, & non ſi-
ne aliquo occulto myſterio animal illud eo modo
interire, & reſurgere dixerim.

Sed jam his relictis, adnotandum venit ex Delrio
ubi alias, quod cum reſurrectio ſit unius, ejuſdemq;
numero animalis, nullum animal vere reſurgere di- 14
ci poteſt præter unum hominem, Meletius *de natura* 15
hominis. hic enim ſuſcitatus à mortuis vere eſt idem
homo, qui ante mortem, Bald.*apud Malvet. de Ca-
noniz.Sanct.dub*.3.*n*.7.& 10. & *ſeqq*. homo namque 16
ita propriam formam à corpore ſegregatam ha-
bet, ut ab eo ſeparata per ſe exiſtat, & vivat, cæte-
ra vero animalia ita corpori habent cohærentem
& annexam, ut ab eo ſegregari nequeat, ſed mate-
ria corrupta corrumpitur & ipſa, & in nihilum
abit, tanquam ſi nunquam in rerum Natura fuiſſet.

Itaque, ſi verum eſt, implicare contradictionem, 17
eundem effectum numero ſemel corruptum à Deo
retroduci, jam verum infimul erit, neque ipſum
Deum poſſe idem animal numero (de brutis intel-
ligo, non de rationalibus) cum corruptum fuerit 18
ad vitam revocare; novam enim formam reſurgere
oportet ex potentia materiæ, quæ eadem cum prio-
ri nunquam eſſe poterit. Reſurrectio ergo homi- 19
nis ob hæc ex virtute Dei poſſibilis eſt, bruti vero
nequaquam, quia incapax eſt reſurrectionis.

Ex dictis manifeſte elicitur, Reſurrectionem 20
fieri per novam introductionem ejuſdem animæ in
idem corpus, quod ante mortem informabat, ita
ut homo reſurgens nihil à ſe ipſo neque in tem-
peratura, neque in ætate, neque in effigie, ne-
que in quavis alia re mutatus exiſtat. At Equus,
Taurus, Elephas, aut aliud, quodcunque animal, ſi
ullo modo reſurgere dici poſſunt (poſſunt enim
improprie, ſi ab iiſdem corporibus eliciatur alia
forma, introductis antea requiſitis diſpoſitioni-
bus in materia) valde à ſeipſis mutata exiſterent,
neque eadem ætate, neque eodem temperamen-
to, neque iiſdem viribus, fortaſſe neque eodem
aſpectu, neque eadem habitudine, quam ante
mortem habebant, donarentur, quia omnia hæc
à nova forma immutata emanarent; & in ſum- 21
ma non eſſet idem numero Equus, idem Tau-
rus, idem Elephas, qui erat prius, immo neque
ſibi ſimilis, quia variarent diſpoſitiones cadave-
rum à diſpoſitionibus ſeminum, niſi hoc peculiari-
ter fieret ex divina potentia, ut idem animal in
omnibus appareret. Sed an aliquis alius modus ſit,
quo poſſet Deus Brutum ſuſcitare, ut formam

à materia ſejungere, & à corruptione, & annihila-
tione conſervare,hoc ego Theologis dijudicandum
relinquam : illud ſatis ſit, quod cum brutum fuerit
mortuum, ſimpliciter loquendo nullo modo pote-
rit ſuſcitari.
22 Ex his inſuper patere poteſt, cur reſurrectionis
opus à natura eſſe non poſſit; in brutis enim (ultra
rationem, quæ militat in homine, de qua infra) jam
diximus eſſe impoſſibile, quia eorum forma cor-
23 rumpitur, & in nihilum abit, naturaliter autem ex
nihilo nihil fit, ut ex Philoſopho notat inter Cano-
niſtas Roderic. *Quæſt.Canonic. & Regul.quæſt.*11.*ar-*
24 *tic.*2.*Tom.*3.Quod enim non eſt non generatur,cum
non ſit unde generetur. Hippocr.1. *de vict. ratione.*
in homine autem patet, quia Mors eſt privatio
25 vitæ, & à privatione ad habitum naturaliter non
datur regreſſus, ut protritum in Philoſophia eſt.
Ariſtotel. 5. *Phyſic.* & inter Iureconſultos notat
Malvet. *de Canonizat. Sanctor. dubio* 3. *num.*53. qui-
26 bus adde, quod cum naturaliter productio natu-
ralis alicujus effectus ſequatur ad proprias diſpoſi-
tiones introductas in id, in quo fiunt, jam ſe-
quitur, quod cum in cadaveribus non ſolum non
adſint illæ diſpoſitiones, quæ requiruntur ad no-
vam vitam in materiam introducendam, ſed po-
tius his contrariæ, nullo modo naturaliter fieri po-
terit vera reſurrectio, quæ ad novam vitam conſe-
quitur.
Cæterum quia contingit in examine hujus mira-
27 culi dubitare,an vere is,qui reſurrexiſſe preſumitur,
mortuus vere eſſet, nec ne, idcirco quatuor puncta
jam nobis diſcutienda veniunt; quorum primum
eſt, ut enarremus eos morbos, ex quibus homines
interdum contingit ita affici, ut omnino pro mor-
tuis judicari poſſint, hinc morbo diſcuſſo à morte
ſuſcitati. Secundum, an poſſit homo abſque ullo
ſenſu & motu vivere, ita ut à vere mortuo nequa-
quam diſcerni poſſit. Tertium, qualis eſſe poſſit in
eo morborum ſtatu vitæ terminus, nimirum quot
diebus homo vivere adhuc præſumi poſſit, motu
& ſenſu jam orbatus. Quartum, quibus potioribus
ſignis diſtingui poſſint aliquo morbo detenti ab
his, qui jam vere è vita exceſſerunt.
28 Et circa primum dicendum, tres præcipue mor-
bos eſſe, in quibus ſolet homo aliquando abſque
ullo ſenſu & motu permanere, & mortuo ſimilli-
mus apparere, hos eſſe apoplexiam, ſyncopim, ute-
ri ſuffocationem. Verum ad apoplexiam revoco
epilepſiam, quandocunque ita gravis fuerit, ut ab
eadem apoplexia etiam forti diſtingui non poſſit,
quemadmodum aliquando evenire dixi alias *lib.*2.
*harum quæſtionum tit.*1. *quæſt.*14. *num.*16. Ad apo-
plexiam item revoco ſuffocationem ex aqua, quia
licet vulgo perſuaſum ſit, aqua ſubmerſos ex eo,
quod multum aquæ hauriant, perire; tamen ſuffo-
cari potius ipſos conſtat, quod reſpirare non poſ-
ſint, ut probat Plater. *Quæſt. Medic. Paradox. Cen-*
*tur. Poſth. num.*55. ad eundem morbum revoco ſuf-
focationem ex laqueo; nonnulli enim, cum per
plures horas ſuſpenſi pependiſſent, & eorum cor-
pora aut veſpillonibus, ut ſepulchris conderentur
tradita eſſent,aut Anatomicis diſſecanda,inter opus
revixerunt : lege,ſi libet, Marcell. Donat. *de hiſtor.*
*Medic. mirabil. lib. ult. cap.*9. & alia exempla mira-
bilia apud Schench. *Obſervat. lib.*2. *titul. de ſuffocat.*
ad eandem apoplexiam revocandi qui ex carbonum
fumo ſtrangulantur, ut iis evenit, de quibus Paræus
in tractat. de Renuntiation. & aliis apud Schench,
ubi ſupra. ad eundem affectum revocanda ſuffoca-
tio ex ebrietate, ex vapore vini, aut cereviſiæ, cum
ebulliunt, ex fulminis ictu, ex cerebri percuſſione,
& concuſſione; ut in iis, qui ex alto cadunt; ex
aëre item corrupto exſpirante ex cavernis, puteis,
ſubterraneis locis, ex foſſis in quibus frumenta aſ-
ſervantur, & cloacis, ſentinis, & hujuſmodi. Huc
etiam revocanda ſuffocatio ex fumo Mercurii, Ar-
ſenici, & ſimilium medicamentorum, cui maxime
obnoxii ſunt Argentarii, & qui ex morbo Gallico
aut inunguntur, aut ſuffumigantur. Ac denique huc
revocanda ſuffocatio, vel animi defectus ex peſte;
multi enim ob tetrum corruptumque vaporem pe-
ſtilentem animo linquuntur atque deficiunt, ut om-
nino mortui appareant, cum tamen adhuc vivant.
de qua re vide nonnullas obſervationes ſcitu di-
gnas apud Guilhelmum Fabric. *centur.*2. *obſerv.*95.
& ſeq. in omnibus enim commemoratis caſibus,
hiſque ſimilibus homines apoplectici vere fiunt,
aut illis ſimiles, & ab iis, quatenus ad rem noſtram
pertinet nequaquam diſtinguendi : nam & aliqui
eorum, qui aliquo ex his modis afficiuntur ſuffo-
canturve, aliquando poſt duos aut tres dies ad vi-
tam revocantur: de quibus omnibus exempla vide
apud Schench. *loco citato, & lib.* 1. *Obſervat. titulo*
de Apoplexia, & apud Dominic.Terill. *libro de cauſſ.*
*repent. mort. ſect.*6. *cap.*6. peculiariter autem de ſuf-
focatis, aut de aqua ſubmerſis Alexand. Bened.
*lib.*10. *cap.*9. quibus maxime animum advertere
debet lector humaniſſimus, præcipue ſi medici-
nam minime callet, cum facillime his, qui ejus ar-
tis expertes ſunt imponi poſſit, hominem aqua 29
ſubmerſum, aut laqueo ſuſpenſum, aut qui ex alto
ceciderit, aut aliquod eorum quæ commemoravi-
mus expertus ſit, omnino fuiſſe mortuum, præſer-
tim ſi per unum aut alterum diem nullam vitæ ſi-
gnificationem præbuerit, & abſque ſenſu, abſque
motu, abſque reſpiratione apparuerit. Is ergo ſi
ad vitam redeat, difficillime perſuaderi, quiſquis
ſit, poterit, illum non reſurrexiſſe, quia mortuus
omnino exiſtimabatur, cum tamen re vera apople-
xia detineretur, & adhuc viveret. Sunt ergo om-
nes ſupradicti caſus ad apoplexiam reducendi, &
quæcunque de apoplecticis dicentur, iis etiam ap-
plicanda, quemadmodum applicari etiam poſſent
ſyderatis, ſeu attonitis, congelatis, caroticis, ca-
talepticis, lethargicis, & hujuſmodi, quamquam
hi morbi nunquam ad tantam vehementiam perve-
niunt, ut homines omnino ſenſu & motu deſti-
tuti appareant; patet enim hos univerſos inte-
gram habere reſpirationem, & faciem ſervare
ſibi ipſis viventibus ſimillimam, quæ duo ſigna
facillime, nulloque negotio poſſunt illos à vere
mortuis ſecernere. Non eſt ergo quod inter prio-
res morbos apoplecticos, hos quoque adnume-
remus, quamquam id præſtitit Martin. Delrius
ubi ſupra, de quo circa hoc particulare non cu-
randum.
Porro ſyncopis eſt præceps virium lapſus, & 30
ruina, Galen.12. *Method. Meden.cap.*5. & inter Iu-
reconſultos ex eodem Galen. Auguſtinus Barboſa
*in collect. doct. lib.*3. *tit.*41. *cap.*9. *num.*10. *Tom.*1.
ſed de ſyncopi illud admonendum, quod alias
lib. 2. *quæſt.* 19. *num.* 4. admonebam, nimirum
eam diſtingui à lipothymia, & ab animi deliquio
ſecundum magis, & minus, & alio etiam ex Ca-
pite : nam Mercatus *lib.*2. *de Intern. morb. curat.*
*cap.*10. voluit non pertinere utrumque morbum
ad

ad eandem partem, sed animi deliquium; & lipothymiam ad cerebrum, syncopen vero ad cor, & syncopen includere animi deliquium, non tamen è contra, quia in syncope omnes facultates concidere dicebat, non unam tantum, ut in animi
32 deliquio. Vnde est, quod syncopis potest quidem ad eam vehementiam pervenire, ut sensu & motu omni hominem privatum repræsentet, & mortuo similem efficiat, at lipothymia, & animi deliquium id non potest. Capivacc. *comm. Aph.* 1.24. nam ut Iacchinus testatur *in nonum ad Almans. cap.* 21. multi à mortuis nihil differunt: qui duo affectus ob minorem, aut majorem tantum symptomatis gravitatem inter se differunt. Porro male syncopis, & lipothymia confunduntur, quod tamen fecit Delrius *loco alias citato*, quod notatur à Medicis omnibus. Fernel. 2. *Method. cap.* 10. Amat. Lusitan. *Centur.* 3. *curat.* 31. *in schol.* Altimar. *de meden. humani corpor. mal. cap.* 55. Riol. *in Meth. partic. cap.* 15. *sect.* 2. Capivacc. *ubi supra.* Massaria *libro* 2. *Pract. cap.* 9. Iacchin. *in nonum ad Almans. ubi supra.* Mercurial. *pract. lib.* 2. *capite item* 9. Holler. *lib.* 1. *de morb. int. cap.* 30. Forest. *lib.* 17. *Observat.* 7. *in schol.* Ejusdem quoque erroris cum Delrio notantur à Massaria ubi proxime recentiorum nonnulli, qui ta-
33 men nescio cur Aetium ejus erroris redarguat, quod *cap.* 101. *sermon.* 5. hæc dixerit. Differt autem animi deliquium (quod supra lipothymiam vocari dixerat) à syncope, quod animi deliquium de repente incidat, sensu, & motu hominem privans, & omnino non sudans: syncope vero & vigilantes, & dormientes invadit, & omnino cum sudoribus, qui syncoptici appellari solent. Aetius ergo unum symptoma ab alio distinguit, licet fortasse ea differentia, quam ille affert, aliis non sit undequaque accepta.

Sed his relictis admonendum præterea est, nul-
34 latenus fieri posse, ut forti syncopi detentus longo tempore vivat; afficitur enim in hac passione mirum in modum ipsum cor principaliter, quod non
35 potest magnum morbum sustinere ad longum maxime tempus, morbi enim cordis statim, atque inceperint, hominem jugulant, Galeno teste 5. *de loc. aff. cap.* 2. præcipue vero ipsa syncope, ut idem tradit *commen.* 2. *Aphor.* 41. longum autem tempus in hoc casu intelligo, quod pertransit spatium vigintiquatuor horarum: idcirco namque à Paulo *lib.* 3. *cap.* 34. cui & assentiuntur alii, ut Piso *suæ pract.*
36 *lib.* 2. *cap.* 12. dicebatur, in valida syncopi non esse locum remediis, & hoc non nisi ob celeritatem interimendi, eademque ex caussa dicebatur à Rabi *Moysi* 6. *Aphor.* 7. & ab Aretæo *lib.* 2. *cap.* 3. totum ingenium Medici debere esse in hoc affectu prævidendo, & præcavendo, annunciandoque; qui enim illum non prævidet, nec præcavet, aut periculum non prædicit, mortui hominis reus est, & in summa syncopen aut statim interficere, aut nocte sequenti, nunquam autem ultra biduum extendi testatur ex recentioribus Cesalpinus *lib.* 6. *Art. Medic. cap.* 22.
37 Hinc patet, morbum, quo detinebatur, ac quo sæpe sæpius corripiebatur Ioannes Duns Scotus, non fuisse syncopen, ut ex Iovii authoritate voluit Delrius *ubi alias*, sed potius apoplexiam, vel fortem epilepsiam, non enim syncopen tanto tempore sustinuisset: neque similiter Zenonem imperatorem syncope detentum fuisse crediderim, cum omni sensu amisso, sepulchro mandatus est, in quo inventus fuit præ fame suos ipse lacertos, caligasque, quas gesta-

bat, commanducasse, ut recenset ex Baronio Korman. *de mirac. mort. part.* 7. *cap.* 59.

Ex his igitur eliciendum videtur, quod si con- 38
staret hominem syncopi valida, & gravissima detentum post duos aut tres dies revixisse, majorem multo faceret miraculi suspicionem, quam si apoplexia, vel consimili morbo, vel uteri suffocatione
detentus fuisset, quia, ut dixi, impossibile est cum 39
forti syncopi ultra vigintiquatuor horas perdurare;
adeo enim in occidendo is morbus est, ut idcirco 40
syncopa dicatur, hoc est abscissio vitæ, ut prædicti Medici adnotant. Altomar. *cap* 55. & ex Iureconsultis Augustinus Barbosa *in collect. doctor. lib.* 3. *titulo* 11. *cap.* 9. *num.* 16. *Tomo primo*, & summa cum ratione à Græcis Oxyntona morbus hic dicitur, nimirum cito jugulans, teste Aret. *lib.* 2. *Acut. capite* 3.

Tertius morbus ex quo homo tanquam mortuus 41
aliquando apparet, nullo sensu aut motu, imo ne respiratione quidem vivere se manifestans, fœminarum proprius est; & est, ut dixi, suffocatio ex utero, ex quo morbo tam sopitæ inventæ sunt nonnullæ, tamquam à vita alienatæ, ut tanquam mortuæ sepulchris sint demandatæ, quin & earum aliquæ utero gerentes in ipsis sepulchris pepererunt; eamque ob rem non omnino fabulosam existimavi historiam à Boccacio recensitam in *Decam. die* 10. *fabella quarta*, quin & alias historias huic similes, & multo forte admirabiliores legere conceditur recollectas per Schenckium *lib.* 4. *Observat. tit. de uteri suffocat.* inter quas illa præ omnibus notabilis, quæ de nobili muliere narrat, quod simili morbo mortua jam credebatur, ad quam dissecandam vocatus insignis quidam Medicus, celeberrimusque Anatomicus, ad secundam adactæ novaculæ impressionem, illa motu, & clamore vivam se manifestavit, cum tanto ejus Medici dedecore, ut eo mœrore confectus non multo post obierit. Itaque consuetum esse, etiam in iis mulieribus, quæ ex utero suffocantur, septuaginta duas horas; non minus quam in iis, qui apoplexia moriuntur, expectare, antequam sepulturæ tradantur, ut notat Alex. Bened. *suæ pract. lib.* 10. *cap.* 10. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *pract. par.* 2. *sect.* 3. *cap.* 4.

Sed in hoc morbo hoc præcipue, quod ad rem nostram facere potest, adnotandum; nempe eas, quæ ex utero suffocantur, non semper eodem modo suffocari, quia interdum, ut notat idem Sennert. *loco cit.* in iis afficitur cor, & hoc pacto in syncopen labuntur, & sic aut mortuæ apparent, aut vere moriuntur; alias autem fiunt epilepticæ, quin etiam interdum fiunt apoplecticæ, & veluti apoplecticæ jacentes, eodem modo dubium de earum morte excitant. Hæc autem differentia symptomatum inde enascitur, quod vapores tetri, ac maligni, seu venenata illa aura, quæ vel ex menstruis retentis, ac corruptis, vel ex similibus humoribus, vel etiam ex retento, & corrupto spermate elevatur, modo hanc modo illam partem feriunt, & labefactant, non vero semper unam eandemque: unde, si cor petant, syncopen excitant; si vero cerebrum ejusque ventriculum, epilepsiam, & apoplexiam; quamobrem ubi suffocata ex utero mulier mortua diceretur, ac deinceps resurrexisse, probandum esset per Medicos, qui eam curassent, aut quomodocunque præsentes fuissent, an syncopi, vel apoplexia mortua esset, & de signis maxime esset investigandum, cum promptius admitti possit miraculum; ubi syncopi

mulier detenta poſt tres dies reſurrexiſſet, quàm ſi apoplexia percuſſa poſt tantundem temporis ad vitam fuiſſet revocata, ob rationem, de qua ſuperius mentionem habui, nimirum, quod difficillime, immo etiam impoſſibile ſit, ſyncopi detentam per tres dies ſupervixiſſe, non ſic autem detentam Apoplexia, cum in ſyncopi confertim, ac ſubito meliores ſpiritus evaneſcant, & ipſum cor vitæ fons tantopere patiatur.

Circa ſecundam dubitationem, in qua quæritur, quomodo fieri poſſit, ut homo abſque ullo ſenſu,
42 & motu etiam ipſius pulſus, & reſpirationis vivat, dicendum, hoc ſimpliciter, & realiter nequaquam
43 poſſibile eſſe. quia privatio reſpirationis eſt ipſa
44 mors. Aver. 3. *Collig. cap.* 39. neque poteſt eſſe vita ſine reſpiratione, nec conſequenter ſine motu, neque reſpiratio ſine vita, Galen. *6. de loc. aff. cap.* 5. *claſſ.* 4. Valeſc. *lib.* 3. *Philon. cap.* 14. Gordon. *in Lilio parte* 7. *capite* 10. Altomar. *pract. capite* 110. Maſſaria *pract. lib.* 2. *cap.* 9. Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. Medic. cap.* 1. adeo ut ſpiratio, & vita convertantur, cum ſpirantem non vivere, aut viventem non ſpirare ſit impoſſibile. Gal. *ubi ſupra.* Mercat. *de Intern. morb. curat. lib.* 1. *c.* 13. Hieronym. Fabrit. *lib.* 1. *de Reſpir. cap.* 1. ſed ſi libet, vide de hac quæſtione *Claudin. in Reſp. Med.* 14. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *pract. p.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 4. Aliqui ergo non aſſequentes ſenſu, apoplecticos, ſuffocatos, ſyncopizantes, & hujuſmodi reſpirare, dixerunt in illis ſervari tantummodo tranſpirationem, quam ſufficientem eſſe volunt
45 ad vitam utcunque conſervandam. Reſpectivè ergo ad nos, & ſenſum noſtrum homo poteſt abſque ullo ſenſu, & motu etiam pulſus, & reſpirationis vivere, ita ut à vere mortuo vix, ac ne vix quidem dignoſci valeat, ſic enim concludunt auctores omnes ſupracitati, & alii, quos recenſere eſt ſupervacaneum.

46 Circa tertium dicendum videtur, quod ultra terminum trium dierum, cum tanto morbo, qui hominem quoad nos ſenſu, & motu privet, vitam eſſe ſuperſtitem pro impoſſibili ſit exiſtimandum, & hoc dico univerſaliter loquendo de omnibus prædictis morbis, quia ſi ad particulares caſus devenia-mus, de ſyncopi aliter ſentiendum, ut ſupra innui-
47 mus, terminumque breviorem circumſcribendum cenſeo, quia ſyncopis eſt ipſa mors, dicitur enim
48 diſſolutio nexus Naturæ ab Aretæo, unde convertuntur mors, & ſyncopis, cum utraque diſſolutio nexus Naturæ ſit, & ſyncopis nil aliud ſit quam principium mortis, mors autem nihil aliud quam terminus ſyncopis, ſeu ſyncopis confirmata, Gerard. Cremonen. ex quo Valleſc. *ubi ſupr.* unde bene idem Valleſc. & cum eo Duret *in Holler. pract. lib.* 1. *c.* 30.
49 *in annotat.* neminem mori dixerunt abſque ſyncopi, ita ut quamvis fortis apoplexia, & quælibet ſuffocatio, etiam ex utero tanti morbi exiſtant; non occidunt tamen niſi ſuperveniente ſyncopi, ex qua diſſolvitur tandem nexus Naturæ, & animal interit.

Ex quibus multò magis roboratur allata opinio,
50 quod nimirum breviorem terminum aſſignare debeamus in ſyncopi affectis, ut pro mortuis habeantur, quam in iis, qui Apoplexia, aut conſimili morbo detinentur. Quid autem differat, & ex quibus potiſſimum dignoſcatur ſyncopis à cæteris illis morbis, Medici optime noverunt, quorum teſtimonia in particularibus adhibenda. Duo tamen ſunt præcipue, ſudores frigidi in ipſa acceſſione ſyncopis, qui in aliis morbis non comparent, & recordatio poſt acceſſionem, quæ in apoplecticis, & conſimilibus abeſt. In cæteris ergo morbis tres dies pro 51
termino vivendi aſſignantur ab omnibus. Avic. *part.* 3. *tractat.* 5. *capite* 12. Valleſc. *libro primo Philonii capite* 19. *in clariſ.* Savonarol. *in pract. magn. capite primo. in dub. de Apoplex. & ibid. rub.* 10. Paſchal. *libro primo, pract. cap.* 13. *in fin.* Fontanon. *Pract. libro primo. capite* 16. Lemnius *de occult. nat. mirac. lib.* 2. *capite tertio.* Ceſalpin. *Art. Medic. lib.* 5. *cap.* 34. Mercurial. *pract. libro* 1. *capite* 19. Dominic. Terill. *de cauſſ. repent. mort. ſect.* 6. *capite* 2. *& alii.* Rationem ejus termini eſſe 52
voluerunt omnes, humorum motum, tanto enim, inquiunt, ſpatio, nempe horis 72, omnes humores ſuum motum habent; itaque ſi humores immoti jam conſiſtant, mortis ſignum eſt exploratiſſimum; cum eorum enim motu ſigna vitæ manifeſta apparerent. Ego quicquid ſit dicendum de hujuſmodi humo- 53
rum motu, non aliam cauſſam agnoſco, niſi difficultatem, & impoſſibilitatem ulterius protrahendi vitam cum tam ſævo, ac tam valido morbo, ob quam etiam ſupervacaneam putat eam tridui expectationem Fortunat. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Medic. cap.* 1. quæ tamen omnino eſſe obſervanda ob varios ſucceſſus, de quibus plerique ex ſupra citatis.

Circa quartum denique, admirationem quidem præbere poteſt illud, quod Democritum propoſuiſſe narrat Celſus *ſuæ Medic. lib.* 2 *cap.* 6. nimirum, ne finitæ quidem vitæ ſatis certas notas eſſe, quibus 54
Medici credidiſſent; itaque ſi etiam mortui hominis ſigna conjecturalia ſunt, poſſunt nos aliquando decipere, & vivum pro mortuo, mortuum vero pro vivo nobis imponere, quamobrem non debet hominum vulgus Medicos peritos deridere, ſi nonnulla circa eos qui mortui putantur, aut verè mortui ſunt, machinantur, ut eos deprehendant, an vita adhuc ſuperſint, nec ne. Itaque Medici cum Galeno *loco citato* ad nonnulla experimenta confugiunt ad dignoſcendum, an homo vere mortuus ſit, vel adhuc vitæ aliquam portiunculam conſervet. Goſſipii, ſeu lanæ teniſſimè carptæ floccu-lum, vel accenſam candelam ori jacentis admovent, & ex motu, vel immobilitate flocculi, vel candelæ vitam, aut mortem deprehendi volunt: vel cyathum aqua plenum ſuper ægri pectus imponunt, & ex ejus ſimiliter motu vitam explorant, ſed has experientias tanquam minus tutas reſpuit, & parvipendet Hollerius *lib.* 1. *pract. cap.* 59. Alii ſpeculum terſiſſimum ori admovent, quod ſi infici, & offuſcari deprehendant, vivere adhuc ægrotantem dicunt, ſin minus jam è vivis exceſſiſſe. Tutior fortaſſe hæc, non omni tamen ex parte. optaſſem, ut alia ſigna, & tutiora experimenta, ſi fieri potuiſſet, adduxiſſent, ſed ultra prædicta ne verbum quidem. Fortaſſe quia neque aliæ ſupererant experientiæ, & ſigna quæcunque recenſeri poterant, minus tuta animadverterant.

Quomodocunque ſit nonnulla ego hinc inde excerpta ſubdam, quæ conſiderata majorem, & evidentiorem ejus rei cognitionem facere poſſunt. 55

Conſideranda itaque ante omnia propono accidentia ipſius morbi, quo vel detinetur, vel ex quo deceſſiſſe præſumitur ægrotus: ſi enim ea fortiſſima fuerint, ac validiſſima, & ex eorum numero, quæ magis exitialia judicantur, de vita, quantum eſt ex hoc modica, aut nulla ſpes eſt: ut ſi ſyncopis abſq; ulla cauſſa manifeſta adveniat, atque illico æger omni motu, & ſenſu etiam pulſus, & reſpirationis deſti-

destitutus appareat cum faciei lividitate, cum tenui, ac frigido sudore, pallore, & intensa partium frigiditate: maxime si antea solebat ægrotus frequenter, ac fortiter absque caussa manifesta exsolvi, nam juxta Hippocrat. *dogmat.*2. *Aphor.* 41. tales derepente moriuntur.

Contrarium tamen his videtur sentire Mercatus *lib.*1. *de Intern. morbor. curat. cap.*13. quippe qui docens quando de morte apoplectici certi esse debeamus, quando vero dubii, dicat, quod si in apoplexia illico simul adveniat syncopis, quod ex respirationis omnimoda abolitione deprehendimus, tunc debeamus expectare, ac dubitare de morte; quod si syncopis paulatim adveniens dehinc ita crescat, ut homo amplius non respiret, tunc mortem esse præsentem credendum est, ac prudenter quidem hæc admonet. Cæterum in quacunque suffocatione spuma in ore apparuerit, de morte dehinc major certitudo erit, de his enim dicebat Hippocr. 2. *Aphor.*43. quod non amplius in vitam revocantur, & licet hoc secundum plurimum, & non semper veritatem habeat, ut Galenus *in commento*, & alii multi docent, illud tamen satis est, hoc esse signum exitialissimum, & quo apparente perpauci à morte evadunt, & junctum maximæ respirationis deperditioni, seu totali ejus abscissioni, aliisque sævissimis symptomatibus, fortissimam apoplexiam, & suffocationem demonstrat, ex qua ægros necessario quamprimum perire contingat, immo neque ad tertium usque diem perdurare docet experientia, & adnotant auctores omnes Holler. *lib.*1. *de morb. int. cap.*7. *in Schol.* Piso *de morb. cognosc.* & *curan. lib.*1. *cap.*16. & alii. Si præterea facies apparuerit livida, & nigricans, aut viridis mortis signum. Ras. 16. *contin. tractat.*1. *cap.*1. Avicen. 11. 3. *tractat.*2. *cap.*6. *in fin.* tales enim caloris suffocati, & extincti jam omnino certum præbent inditium. Si item præter multa experta ad excitandum ægrotum, sternutatoria naribus applicita fuerint, & ille non sternutaverit omnium consensu pro mortuo judicandus, Gordon. *in Lilio par.*3. *cap.*12. Vallesc. Philon. *lib.*3. *cap.*4. Savonarol. *in pract. magn. cap.* 22. *rubrica* 3. Piso *lib.*2. *cap.* 12. id enim consopitam, immo omnino extinctam omnem virtutem denotat, quæ si quantumvis exilis adhuc vigeret, ad sternutatorii irritationem expergisceretur, cum maxime hoc medicamenti genus primum ipsum sensorium, & virtutum pene omnium sensibilium promptuarium valide stimulare possit. Præter hæc autem membra in mortuo rigida evadunt, nullo modo flexibilia; squallor item, ac siccitas quædam membrorum adnotatur, quæ etiamsi in iis, qui adhuc etiam vivunt appareant, non tamen adeo conspicua sunt.

Postremo oculi veniunt considerandi, ubi enim homo vivit, quantumvis exilis vita remaneat, oculi
tantisper fulgere, & intuentium imaginem reddere 56
solent; non enim verum crediderim quod Plinius
*lib.*27. *cap.*6. firmat, hominem scilicet ex morbo 57
non periclitari quandiu oculorum pupillæ intuentium imaginem reddant, quasi cum moriturus est, id non contingat; si qui enim adhuc spiritus vitæ remanserint, ii facillime per oculos, partem nempe lucidissimam, ac diaphanam apparent, & è cerebro quamdiu homo vivit semper luminosus spiritus in oculos proficiscitur. Galen. *comment.*4. *in* 3. *Epid. tex.*28. at ubi nulla vitæ spes superest, oculi jam omnino offuscati, ac veluti panno quodam obducti, spiritibusque extinctis nullam evidentem saltem reddunt intuentium imaginem.

His accedit unum aut alterum infallibile mortis 58
signum, partium nempe, aut partis alicujus livor, & æstuatio cadaveris, & fœtor ex ipsius jam putredine ortum ducens: est enim fœtor proprium putredinis accidens. Galen. *in primum prognost. comment. ultimo tex* 42. quo præsente, dubio absque dubio non est locus, ut in Lazaro. quæ duo signa expectari desiderat Mercat. *loco supra citato.* Libet denique adnotare hic Persarum morem, de quo Herodot. *in Clio non longe à fin.* hi mortuum non antè humari permittunt, quam aut ab alite, aut à cane trahatur. Hoc existimarim illos ideo facere, quod ex nullis aliis signis possit haberi mortis certitudo, nisi cum Alites, & Canes fœtore allecti è cadavere expirante ad illud accurrunt.

Antequam ergo certe de resurrectione quid pronuntiemus, de signis prædictis mortis constare optime debet, tunc enim resurrectionis miraculum, quod est inter alia maximum, evidenter erit probatum.

Atque hæc de miraculis dicta sufficiant, de quibus multa data opera omisi, partim quod ab auctoribus à me in tractatu hoc citatis, & ab aliis luculenter tradita sint, partim quod ad Medici pensum facere nihil existimaverim. Alia, Deo concedente, ac per multa quidem in libris de S. Scripturæ miraculis afferre non pigebit, in quibus omnia prolixiùs, ac magis Philosophicè discutiam.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI QVARTI TITVLVS SECVNDVS.

De Virginitate, & Stupro.

Continens Quæſtiones quinque; quarum

Admo-

Admodum Illuſtri, ac Reverendiſſimo

DOMINO

D. GASPARI CECCHINELLO MONTISFALISCI VICARIO DIGNISSIMO.

Paulus Zacchias S.

QVemadmodum inter eos, quibus me plura debere ſentio, non poſtremum habere te locum ſatis novi, ita neque eorum pleriſque virtutis meritis ſecundum te eſſe, compertum habeo: ob illud me tibi arctæ ſervitutis vinculo obſtrictum, ob hoc autem tui obſervantiſſimum in perpetuum debere me eſſe ſcito. Vt autem utriuſque rei teſtimonium tibi darem, pauculas haſce pagellas tuo nomini inſcripſi, quas ſi ob doni tenuitatem non ſpreveris, ſed contra læto animo acceperis, humanitas tua mihi in pleriſque notiſſima, magis magiſque ex hoc eluceſcet. Vale.

LIBRI QVARTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Virginitate, & Stupro.

SVMMARIVM.

1 *Virginitas quid sit, & num.6.*
2 *Virginitas præsumitur adesse, & contrarium asserenti incumbit onus probandi.*
3 *Virginitas unde destruatur, & num.*11. *(abstinet.*
4 *Virgo dicitur fœmina quamdiu à viri conjunctione*
5 *Virgo dicitur virgo, etiamsi per aliud instrumentum, aut per aliam viam, quam per viri conjunctionem corrumpatur.*
7 *Certa virginitatis signa an dentur.*
8 *Hymen quid.*
9 *Hymenis signum certum, & infallibile.*
10 *Virginitas in Sacris probatur per pannorum sanguinolentiam in primo concubitu.*
12 *Virginis defloratio probatur, si illius camisia tempore stupri fuerit reperta sanguine respersa, vel linteamina, in quibus cum stupratore cubuit sanguinolenta.*
13 *Dantur certæ notæ Virginitatis, & certa signa violationis. contrarium nu. seq. & nu.*24.
15 *Signa, quibus probatur Virginitas fallacia sunt.*
16 *Hymen in omnibus non reperitur, sed in paucis.*
17 *Hymen est quid rarum, & difficulter reperibile.*
18 *Virginem esse corruptam per Viri conjunctionem, certo firmari non potest.*
19 *Hymen naturaliter non reperitur. (fieri.*
20 *Sanguinis effusio in violatione Virginitatis potest non*
21 *Deuteronomii locus explanatus ex Augenio, & aliis.*
22 *Quotiescunque sanguis in primo concubitu effunditur facit testimonium Virginitatis. contrarium. nu. seq.*
24 *Sanguinis effusio in coitu non attestatur Virginitatem. (gressu.*
25 *Cohærentia partium Vteri non obliteratur unico con-*
26 *Sanguinis effusio in concubitu per fraudem simulari facile potest.*
27 *Corrupta potest in coitu sanguinem effundere.*
28 *Virgo potest deflorari, & concipere, & hymen non disrumpi.*
29 *Primus modus, quomodo hymen etiam, violata Virgine, integer remaneat.*
30 *Secundus modus.*
31 *Tertius modus.*
32 *Quartus modus pro cæteris notabilis.*
33 *Tuta Virginitas nusquam datur.*
34 *Æthiopum aliquorum mos in custodienda puellarum Virginitate.*

Virginitas proprie quid sit, & an ex certis signis cognosci possit.

QVÆSTIO I.

LOquimur in hoc titulo de fœminarum virginitate, atque illa quidem corporali, non mentali, seu materiali, non autem spirituali; cumque hæc ipsa virginitas materialis duplex sit, una, quæ simplicem pollutionem respicit, alia, quæ integritatem vasorum. Roderic. *Quæst. Canonic. Tom.* 1. *quæst.* 63. *art.* 3. de posteriori loquimur, non de priori; circa illam enim gravia multa occurrunt dubia, quæ ipsis Iureconsultis scitu sunt perquam necessaria; etenim in virginitatis violatione præcipue per vim facta gravissimum delictum consistit, quod quemadmodum frequentius patratur, quam oporteret, ita in illud à Legibus debita severitate animadvertitur. Dubitant ergo ob id Iureconsulti, an Virgo aliqua deflorata sit, nec ne, & eam rem ad Medicos, ubi obstetricum judicium tutum non sit, aut illæ sint inter se discordes, tanquam ejus rei peritos dijudicandam deferunt, ut notat ex nostris Vinc. Alsar. *de Quæsit. per Epist. cent.* 4. *quæst.* 44. cum Iureconsultis ibi per eum adductis.

Multis insuper aliis ex causis, ut apud ipsos videre est, idipsum aliquando in dubium vertunt; quamobrem non absque occasione, aut frustra pro ipsis Iurisperitis assumpta à nobis provincia hujus tractatus de virginitate videatur, de qua primum consentaneum est scire, quid sit, & quia potest virginitas modo magis formaliter, nunc vero magis materialiter accipi, primo definiamus eam, prout
magis formaliter accipitur, est autem qualitas quæ- 1
dam mulieris à Natura ex integritate muliebrium
vasorum resultans, quamdiu à maris conjunctione
illibata servantur. Quod enim sit qualitas quædam 2
naturalis notum est, unde idcirco præsumitur à jure
adesse, & contrarium asserenti incumbit onus probandi. Macchell. *patroc.* 49. *nu.* 3. Mascard. *de probat. conclus.* 1410. *num.* 1. *Tom.* 3. Guazzin. *in tract. ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 6. August. Barbos. *in collect. Doct. lib.* 5. *tit.* 16. *cap.* 1. *num.* 5. *Tom.* 2. quod autem hæc qualitas resultet ex vasorum integritate palam est, quia per eorundem vasorum manumissionem ex virili conjunctione virginitas destruitur, ut infra
habetur. Dicitur autem quamdiu à maris conjun- 3
ctione illibata servantur, quia etiamsi vel ipsis manibus, vel alio quocunque instrumento claustra virginalia frangi, ac reserari possint, ut notant ex Medicis Pareus, Codronchius, Roderic. Castr. *lib.* 4. *Med. Pol. cap.* 12. & aliis locis infra adducendis, & ex Iureconsultis Guazzinus *ubi supra. num.* 11. tamen quamdiu à maris conjunctione ea illibata Virgo
servabit tamdiu virginitatem ipsam incolumem, & 4
incorruptam custodiet, si de virginitate sic accepta loquamur: neque enim minus Virgo dici potest,
quæ virginalia claustra alio instrumento, quam virili 5
disrupit, quam si pedem, aut manum disrupisset. D. August. *lib.* 1. *de Civit. Dei, cap.* 18. D. Thom. 2.2 *quæst.* 152. *art.* 1. ex quo notat Mascard. *ubi supra*; licet si id lasciviens præstitisset, mentalem virginitatem illico absque dubio amisisset.

Porro virginitas, si magis materialiter sumatur, 6
nihil est aliud, quam naturalis constitutio, & cohærentia vasorum mulebrium, quæ sic accepta potest facillime amitti: destructa enim vel manibus, vel alio quocunque instrumento naturali constitutione, & cohærentia earum partium, illico destructa dicetur

cetur & ipsa virginitas; ac nobis profecto de hac est sermo instituendus; cum enim hæc magis sub sensum cadat, & ex ipsa sola judicium fieri possit destructionis virginitatis per maris conjunctionem, omni procul dubio hujus signa veniunt à nobis examinanda.

7 Sed ante in dubium vertitur tam apud Iureconsultos, quam apud Medicos, an certæ quædam notæ dari possint Virginitatis, & primo videtur affirmative respondendum: nam id vulgo persuasissimum est, & multa in medium adducuntur, quibus præsentibus de virginitatis integritate ambigi non potest: præcipue autem id probare videtur infalli-
8 bile, & inseparabile signum ab hymene desumptum, tenui nempe quadam membrana claustrum virginale intersepiente, & aditum genitali virili impediente; quo præsente, virginem esse illibatam satis superque notum est etiam iis testibus, qui de hymenis natura, & veritate dubitant, ut Riolan. Fil. *lib.*2. *Anthropograph. cap.*32. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.*7. *par.*3. *probl.*5. Quin etiam Severin. Pinæus *lib.*1. *de not. Virgin. cap.*5. & dari hymenis
9 signum docuit, & ipsum esse certissimum, & infallibile, sumpto hymene suo modo, ut patebit inferius: præterquam quod aliter constitui eam partem in Virginibus, quam in corruptis doctissime, & accuratissime demonstravit. Quam etiam sententiam comprobant maxime Auctores, & quæ ex ipsis novissime adduxit Daniel Sennertus *lib.*4. *Pract. par.*2. *sect.*3. *cap.*1. *quæst.*1.

Præterea non temere factum in Sacris existi-
10 mandum *Deuteronom. cap.*22. ut virginitas probata censeretur per pannorum sanguinolentiam in primo concubitu deturpatorum: quia ut Oribasius *ex Soran. Collect. lib.*24. *cap.*23. Avic. 2. 3. *tract.*1. *cap.*1. Fernel. *lib.*1. *Pathol. cap.*7. Paræus *lib.*23. *cap.*2. & alii, & inter Canonistas Torreblanca *in Epitom. delict. lib.*2. *cap.*19. *num.*3. & 4. firmarunt, Virginitas
11 violatur per destructionem, & lacerationem venarum, & ligamentorum valde debilium in collo matricis, ex qua dilaniatione sanguinem effundi omnino necesse est; unde quia hoc certum erat signum illibatæ Virginitatis, idcirco, non apparente tali signo, lex lapidari volebat eas, in quibus non apparebat, quia tanquam corruptæ sanguinem in primo concubitu non effundebant, quasi is non esset primus concubitus, sed jam ex alio concubitu virginitatem amisissent. Et quanquam Recentiorum nonnulli hoc signum parvi pendunt ob rationes, de quibus infra, non desunt tamen ex Doctoribus, qui illud acceptent, ut inter Iureconsultos Farinac. *in*
12 *prax. crimin. quæst.*14. *num.*148. qui voluit virginis deflorationem probari, si illius camisia tempore stupri fuerit reperta sanguine respersa, vel linteamina, in quibus cum stupratore cubuit, sanguinolenta.

Videtur insuper his duobus certissimis, atque urgentissimis signis alias plerasque notas, & conjecturas addi posse ex relatione matronarum, & Medicorum, quibus simul concurrentibus, absque ulla hæsitantia firmari potest, dari certas notas, ac cer-
13 ta signa virginitatis, unde quoque & certas notas, & certa signa ejusdem violationis dari, consequens omnino est.

Verumenimvero his non obstantibus prima
14 conclusio hæc sit: Virginitatis nullæ dantur certæ & inseparabiles notæ, accepta Virginitate prout est quædam muliebrium vasorum integritas ex conjunctione viri non maculata. Acceptissima est hæc conclusio Recentioribus omnibus, præcipue autem Iouberto *lib.*5. *Error. popul. cap.*4. Paræo *in lib. de Renunciat.* Augenio *Epistol. lib.*1. *Tom.*2. Fortun. Fidel. *lib.*3. *de Relat. Med. cap.*1. Codronchio *in meth. testif. cap.*11. Nancelio *in Analog. lib.*7. *par.*3. *problem.*5. Vlmo *in uter. muliebr. cap.*6. Valles. *de sacr. Philosoph. cap.*25. Vincentio Alsario *de Quæsit. per Epist. cent.*4. & quamplurimis aliis doctissimis Medicis, quos data opera prætereo. Sunt & inter Iureconsultos, quos adducam ad ejus conclusionis tutelam, nimirum Cujac. *lib.*17. *Observat. cap.*20. quem refert ex nostris Riol. Fil. *lib.*2. *Anthropograph.* Sanchez. *de Matrim. lib.*7. *disput.*113. *nu.*10. Ratio autem hujus conclusionis est, quia ea potissimum signa, quibus maxime in ejus rei attestatione fidendum esset, vel fallacia sunt, & nihil certi promit-
tunt, vel realiter nulla sunt: nam quod de hymene 15
jactatur, omnes pæne Anatomici Recentiores in re
Anatomica oculatissimi unanimes assentiuntur, ac 16
conveniunt, eam membranam non reperiri in omnibus, sed in paucis, de communi autem hac opinione testatur Capivacc. *in tract. de sign. Virginit.* unde nonnulli ob id non solum volunt illam naturaliter in pluribus non dari, sed in iis, in quibus reperitur, esse quid omnino præternaturam, & morbosum, ut Vassæus *in sua Anatomia tab.*1. Paræus, Augenius, Vlmus, Laurentius, & alii *locis citatis*, & inter Canonistas Torreblanca *lib.*2. *de delict. in quibus, &c. cap.*19. *num.*9. quod si qui sunt adeo vetustiorum sanctionibus addicti, ut hymen dari naturaliter contendant, illud saltem absque dubio negare non po-
terunt, esse quid rarum, & non de facile reperibile, 17
si fidem clarissimis Anatomicis Vessalio, Falloppio, Laurentio, Columbo, & aliis multis adimere nolint; nam vix in una aut altera puella observatum est à Columbo, à Falloppio non in pluribus, quam in tribus inter mille ab ipso dissecta virguncularum cadavera, à Laurentio vero in nulla, ut ipse testatur; immo Mercatus *lib.*1. *de Part. par.*4. *class.*1. *quæst.*97. *art.*3. *num.*6. à nullo Anatomico visam firmat.

Secunda conclusio sit, Virginem esse corruptam 18
per viri conjunctionem per quantacunque signa corruptionem attestantia, firmari non potest. Hæc conclusio manifesta est ex jam dictis, & Medicis omnibus acceptissima. Fortun. Fidel. *lib.*3. *relat. Medic. cap.*1. Claudinus *in Respon. Med. num.*40. & inter Iureconsultos Cujac. *obs. lib.*17. *cap.*27. quia neque per hymenis disruptionem, etiamsi adesse in omnibus concedatur, neque per viarum latitudinem, neque per carentiam effusionis sanguinis in concubitu, neque etiam si adessent signa prægnantiæ, etiam ipsa lactis collectio in mammillis, virginem esse defloratam certo firmari potest, ut optime ostendit Mercat. *lib.*1. *de Part. par.*4. *class.*4. *quæst.*
124. *num.*3. Quia quoad hymenis membranam jam 19
diximus, saltem in pluribus non adesse naturaliter: viarum vero latitudinem naturaliter, & accidentaliter absque concubitu existere posse palam est; immo Medici ad eam latitudinem, cum morbosa est, aut demere potest coitus voluptatem, non pauca remedia præscribunt, ut notat ex Canonistis
Torreblanca *ubi supra. nu.*12. quoad sanguinis effu- 20
sionem in defloratione patet, quod ea minime potest apparere, si viæ fuerint vel naturaliter, vel accidentaliter maxime patentes, præcipue si congressor non valde mentulatus existat, aut sponsa annosior

fior fit, Mercurial. *lib.6. var. lect. cap.23.* Fortun.
Fidel. *ubi alias*, & ex Canoniſtis Torreblanca *ibid.*
num.12. & ad id quod objicitur ex Sacro textu, re-
21 ſpondebat Augenius, Moſem ibi noluiſſe, quod in
omni caſu panni ſanguinolenti facerent teſtimo-
nium Virginitatis, ſed in eo tantum, de quo ibi, ni-
mirum quando vir falſo accuſaret uxorem impo-
nens ei nomen peſſimum, quod non reperiſſet eam
Virginem, tunc enim pannos illos ſanguinolentos
atteſtari voluit lex, eam virginem fuiſſe, unde vir
falſitatis arguebatur: non quod univerſaliter, & ge-
neraliter panni illi ſanguinolenti facerent, aut facere
deberent in omnibus teſtimonium Virginitatis; ita-
que, inquam ego, quotieſcunque ſanguis in primo
22 concubitu effunditur, faciet teſtimonium Virgini-
tatis, non tamen effundi ſemper in omnibus neceſſe
eſt, unde ibi arguebatur vir falſitatis, quia aderat
ſignum manifeſtiſſimum innocentiæ mulieris. licet
autem concedatur, omnia eſſe incerta, aliis omni-
bus minus incertum hoc erat, & ut tale à more re-
ceptum, ut dicit Mercurial. *ubi ſupra.* Advertendum
tamen ad id, quod addit ſacra Scriptura, ex quo
redargui poſſe videtur hæc Augenii reſponſio; ad-
ditur enim in textu, Quod ſi verum eſt, quod obji-
cit, & non eſt in puella inventa Virginitas (at quo-
modo id cognoſci poterat? nempe quia ſangui-
nem in concubitu cum ſuo viro non effudiſſet, unde
neque ſuam virginitatem per pannos ſanguinolen-
tos poteſt atteſtari) tunc ejicient eam extra fores
domus patris ſui, & lapidabunt eam. Ad hanc in-
ſtantiam in Augenii ſententia nihil, quod ſatisfaciat
adduci poteſt, quamobrem placeret Nicolai de Li-
ra in hunc locum expoſitio, qui primo confutat
hanc opinionem de conſuetudine ſervandi pannos
ſanguinolentos duplici ratione; prima ob turpitu-
dinem, valde enim turpe videbatur quod talis pan-
nus ſervaretur (adde tu maxime ad longum tem-
pus) & expanderetur coram judicibus. ſecunda ob
inveriſimilitudinem, quia ſi is mos vigebat, non erat
veriſimile (quod etiam inculcat Paulutius hic) quod
vir ſciens eos pannos aſſervari apud parentes uxoris,
certus ſuæ ipſius condemnationis, eam accuſaret.
his ſtantibus ex ſententia Hebræorum dicit, hunc
loquendi modum eſſe parabolicum, & adducit ad
id firmandum alios modos ſimiles loquendi, itaque
dicens lex, Expandentque veſtimenta, &c. tantun-
dem eſt, ac ſi diceret, producent teſtimonia ad pro-
bandam filiæ virginitatem, explicantes ea, veluti ex-
panditur veſtimentum, innuens, inquam, quod te-
ſtimonia talia eſſent, non dubia, & incerta.
23 Ergo his ſtantibus hoc ſignum per ſe dicendum
eſſe fallaciſſimum, quia non modo, ſi non adſit, non
poteſt probare corruptionem; ſed, etiamſi adſit,
non atteſtatur virginitatem; & de priori parte con-
ſentiunt Medici omnes, & notavit præ cæteris
Marc. Donat. *lib.4. hiſtor. Med. Mirab. cap.15.* ne-
que diſſentiunt Iureconſulti Abb. *in cap. Propoſuiſti
de probat.* Afflic. *deciſ.236.nu.3.* Farinac. *de del.carn.
quæſt.147. nu.149. §. Probatio.* de poſteriori autem
parte patebit infra.
24 Tertia concluſio ſit, Quibuſcunque ſignis, quæ
virginitatem incorruptam atteſtari poſſunt præſen-
tibus, virginem iſſe incorruptam certo firmari non
poteſt. hæc concluſio facile manifeſta fiet, ſi certio-
ra ſigna virginitatis examinabimus, nempe vaſorum
conniventiam, & anguſtiam, hymenis integrita-
25 tem, & alia; conniventia enim, & cohærentia par-
tium colli matricis non unico congreſſu oblitera-

tur; præterquam quod etiam medicamentis pro-
curari talis poteſt, quæ non modo adæquet, ſed
etiam exuperet naturalem, ut norunt Medici, &
notat ex Iureconſultis Sanchez *de Matrim. lib.7.
diſput.113. num.10.* quinimmo & à morbo inter-
dum adeo anguſtantur illæ partes, ut nonnullæ fue-
rint fœminæ, quæ ob eam cauſſam à ſuis viris in po-
ſterum cognoſci non potuerint, ut teſtatur Severin.
Pinæus *lib.1. de not. Virgin. cap.5.*
Sanguinis quoque effuſio in primo concubitu 26
per fraudem ſimulari, immo etiam vere procurari
poteſt, Fortun. Fidel. *lib.3. Relat. cap.1.* & modos
apud ipſum vide; quibus adde, quod multis non in
primo ſolum concubitu, ſed etiam in ſecundo, &
tertio, & ulteriori ſanguis effunditur, iis nimirum,
quæ anguſtiora vaſa habent. Vidi ego quæ à coitu
diu ob mariti abſentiam, vel infirmitatem abſti-
nens, cum de novo concumberet, ſanguinem effun-
deret; & pudiciſſimam viduam novi ſecundo nu-
bentem ſanguinem effudiſſe; cum primum ſecundo
viro conjungeretur: biennio autem viduitatem, &
cœlibem vitam ſervaverat, erat tamen adhuc juve-
nis, non major viginti annis. hic autem dolus nul-
lus ſubeſſe potuit. itaque quemadmodum poteſt 27
mulier eſſe incorrupta, & ſanguinem in primo
concubitu non effundere, ſic poteſt alia ex parte
eſſe corrupta, & ſanguinem concumbens effundere.
De integritate autem hymenis, etiam corrupta
exiſtente muliere, patet per ea, quæ alias de Imper-
foratis dixi, nam poteſt Virgo deflorari, immo et- 28
iam concipere, abſque eo quod Hymen diſrumpa-
tur, ut concludunt nonnulli prædictorum aucto-
rum. hoc autem dupliciter evenire poteſt, uno mo- 29
do, ſi membrana illa adeo dura ſit, ut diſrumpi
à congreſſore non poſſit, tunc enim ſi vir intra uteri
collum ſemen effundat, & uterus illud attrahat per
orificium, quod perpetuo in ea membrana reperiri
certum eſt, & minime controverſum, poteſt mu-
lier concipere. Secundo modo ſi vir membrum ha- 30
beat admodum breve, & membrana illa ſit altius,
interiuſque poſita, vel ipſa Mulier uteri collum ha-
beat prælongum, tunc enim idem, quod in ſupe- 31
riori caſu evenire poterit. Addam duos alios mo-
dos, unum ſi Virga tenui exiſtente, hymenis orifi-
cium ſit ampliuſculum, nam abſque hymenis dila-
ceratione mulier corrumpi poteſt, & concipere.
Capivacc. *in tractat. de ſign. Vir.* Quartus modus eſt 32
notatu præ cæteris digniſſimus, ut qui eventu fre-
quentior eſſe ſoleat, & maxime notatur à Pinæo *cit.
lib.1. cap.6.* quando virgines uno, aut altero die,
aut etiam tertio, & quarto prægreſſo à menſtrua
purgatione viro junguntur, quia tunc non modo vi-
rum facile, & abſque dolore admittunt, ſed quod
mirum duxeris membranæ illæ, quæ Hymen con-
ſtituunt, non diſrumpuntur, ſed tantummodo ob
prægreſſam menſtruorum humiditatem relaxantur,
ita ut facile congredientis Peni abſque earum dila-
ceratione cedant, & tunc etiam mulierem conci-
pere poſſe nihil obſtat. Vides ergo quot modis
corrumpi poſſit Virginitas, & tamen Virgo incor-
ruptiſſima intuentibus apparere, ſi his exterioribus
ſignis fidem habeamus. Nuſquam igitur dari di- 33
xerim tutam virginitatem, niſi fortaſſe apud Æthio-
pum, & Barbarorum nonnullos, qui, ut narret Petr. 34
Bemb. *lib.6. hiſtor. Venet.* quem refert Kornman. *de
mir. vivor. tit. de ſign. probat. virg.* & Riol. Fil. *lib.2.
Anthropograph. cap.32.* ut virginum ſuarum pudici-
tiam nullo modo ſuſpectam habeant, puellis, ubi

primum natæ fuerint, pudenda conſuunt, relicto libero tantum meatu ad urinam reddendam. Cum nuptui vero traduntur, ipſi Sponſo incumbit onus uteri labra diſſuendi. Sic Sponſæ ipſorum vel nolentes illibatam, & incorruptam ſuam virginitatem Sponſis ſuis conſervant, & ipſi Sponſi ab omni ſuſpicione liberi exiſtunt, cum non poſſint ab aliis in ea re ullo modo decipi. hoc ita narratur à Bembo, an veritatem habeat, ambigo, an habere poſſit, non credo, quia conſuta loca ab ipſis incunabulis ita cohærere neceſſe eſt, ut non niſi ſumma cum vi, & adhibita ſectione diſſui poſſint; unde ſpaſmum, inflammationem, & alia ſymptomata in omnibus pullulare neceſſe eſt. ſed de incertitudine ſignorum Virginitatis qui plura ſcire deſiderat, legat Fortun. Fidel. *loco ſæpius citato*, qui ad id plura ex pluribus recollegit.

SVMMARIVM.

1 *Hymen non reperitur in omnibus Virginibus. contrarium num. ſeq.*
3 *Mercurii error circa hymen.*
4 *Per hymenem quid intellexerint nonnulli, & nu. 7.*
5 *Per hymenem quid intelligendum ex Falloppio, Riolano, & Pinæo.*
6 *Hymenis deſcriptio.*
8 *Nulla regula deſumi poteſt ex iis, quæ per accidens, & de raro eveniunt.*
9 *Quid conſiderandum in carunculis in examine violationis virginitatis.*
10 *Nymphæ quid ſint.*
11 *Nymphæ in virginibus tenues.*
12 *Orificium Vulvæ in Virginibus eſt criſpum.*
13 *Pubis pili in pudendis Virginum ſunt promiſſi, & plani.*
14 *Signum Virginitatis ex ſinu pudoris deſumptum.*
15 *Ex urinis an deſumi poſſit ullum ſignum Virginitatis.*
16 *Signa ab Obſtetricibus obſervata.*
17 *Signa Virginitatis ex voce.*
18 *Experientiæ nonnullæ ad probandam Virginitatem.*
19 *Partes colli in corruptis cur incraſſentur.*

De minus fallacibus notis, & conjecturis Virginitatis.

QVÆSTIO II.

Quam difficile ſit virginitatis integritatem probare, ex ſuperioribus ſatis liquet; ſi tamen quoquo modo per aliquas notas, & conjecturas deprehendi poſſit, eſt à nobis in hac quæſtione aperiendum; & quia inter potiora ſigna recenſetur integritas hymenis, de eo primum peculiarius verba faciamus: quemadmodum igitur ſuperiori quæ-
1 ſtione dixi, plures Medicorum de hymene dubitarunt, & illud dari ſaltem in omnibus apertiſſime negarunt; quinimmo ſi quando in aliquibus appareat, eſſe voluerunt quid præter naturam atque morboſum, aut quod naturalibus actionibus impedimento ſit, & Veſſalius Anatomicus illuſtris, cum videret in pluribus non apparere, ſubterfugium excogitavit fortaſſe in affirmativam ſententiam inclinans, dixitque referente Riol. *lip. 2. Anthropograph. cap. 31.* eam membranam in quibuſdam locis ſolere obſtetrices tanquam inutilem lacerare, quando digitum podici, & vulvæ immittunt, ut connatas partes illas adaperiant. quicquid tamen ſenſerit Veſſalius, contendit Fallopp. *in Obſer. Anatom. prope finem,* contra eos, qui hymenem deridunt, illum veredari, 2
quem etiam ſe obſervaſſe aliquando teſtatur Mercurius *in lib. della Commare 1. cap. 2.* qui tamen valde 3
errat in ejus membranæ deſcriptione; vult enim per illam nymphas ſimul conjungi, quod adeo abſurdum eſt, ut nihil ſupra, quemadmodum ex doctorum Anatomicorum ſcriptis facile legenti patere poteſt. ſed alios auctores, qui hymenem dari naturaliter voluerunt, recenſet Riolan. *ubi ſupra.* & Daniel Sennert. *loco in ſuperiori quæſtione citato.*

Sed mirum videbitur alicui, quod in re, quam ſenſu ipſo oculato aſſequi poſſumus, tantopere inter ſe diſſentiant Auctores, ut alii quidem hymen dari voluerint, alii vero nequaquam; ſed mihi videtur æquivocationem ejus rei cauſſam fuiſſe, & diſſenſus ipſorum auctorum circa eſſentiam, & exiſtentiam ipſius hymenis: nam pro Hymene non- 4
nulli intellexerunt membranam quandam duriuſculam uteri collo adnatam, non ſemper uno eodemque loco ſitam, ſed modo interius, modo exterius in ipſius matricis collo; hæc, ut eſt res toto genere præter naturam, in paucis admodum reperitur; reperitur tamen interdum, & ea de re qui hymenem dari negarunt, pro hymene hanc membranam intellexerunt, quam nequicquam requiri in virginibus certum eſt. unde non immerito redargui potuit Vvier. à Balduin. Ronſſeio *Epiſt. Medic. nu. 49.* quod *in lib. de Præſtig. Dæmon.* hanc ipſam membranam pro hymene acceperit, & unam cum alia confuderit; cum Medicis errant etiam alii nonnulli, ut Torreblanca *in Epit. delict. lib. 2. cap. 19. verſ. 5.* licet ex aliorum ſententia dictum ſuum moderetur. Qui tamen rei veritatem diligentius perſcrutati ſunt, ut Riolan. & Severin. Pinæus, & ante hos Falloppius pro hymene non aliud intelligi debere docuerunt, quam connexionem nonnullarum mem- 5
branarum, quæ ab illis, & præcipue à Severin. Pinæo ſic deſcribitur. Poſt Nymphas (quæ duo mem- 6
branoſa corpuſcula ſunt alarum modo expanſa immediate poſt pudenda, & labra uteri ſita) interius verſus intimum uteri oſculum, quatuor carunculæ apparent; quæ Myrtoides, quod myrti folia referant, appellantur, vel triangulares, quod triangulari figura dotentur, quarum ſingulæ in ſingulis lateribus nimirum ſuperno, inferno, dextro, ſiniſtro prominent; invicemque ita per acutiorem partem ſeſe reſpiciunt, ut cariophylli nondum bene explicati imaginem repræſentent. conjunguntur autem, invicemque cohærent omnes per membranulas quaſdam, aut per fibras colligantur, & hæc pars ita conſtituta verus hymen eſt, neque præter illam alium hymenem reperiri tradit, & apertiſſime docet idem Pinæus *lib. 1. de not. Virgin. cap. 5.* Non eſt ergo virginitas ſimplex connexio partium ſine ulla membranula, ut ex Medicorum nonnullorum auctoritate vult Torreblanca *loco ſupra citato, num. 10.* Hymenem autem, quem alii deſcribunt, dicunt eſſe 7
membranam tenuiſſimam ultra prædictas carunculas in ductu interiore muliebris ſinus poſitam, atque in ſui medio pertuſam; quam quidem, quod in aliquibus reperiatur præter naturæ conſtitutionem, multi in omnibus reperiri voluerunt. quoniam vero 8
nulla regula deſumi debet, aut poteſt ex iis, quæ per accidens, & de raro eveniunt, idcirco hac poſtpoſita, de ea, quæ realiter in omnibus reperitur, loquamur,

mur, & fi quid ab ejus conftitutione elici poteft in
incorruptæ virginitatis dignotione manifeftum fa-
ciamus. Itaque confideranda fefe offerunt in hac
parte tria, nempe magnitudo, color, & colligan-
9 tia. quoad magnitudinem enim carunculæ hæ in
virginibus craffiores, & quafi inflatæ apparent, in
corruptis autem minores, & exiliores, flaccidio-
refque ob penis attritionem, quoad colorem in
virginibus funt rubicundæ, in corruptis vero colore
magis remiffo, & ad livedinem vergente. quoad
colligantiam, & unionem omni procul dubio ap-
parent in virginibus inter fe cohærentes, & medio
tenuiffimarum membranularum colligatæ,in corru-
ptis vero difgregatæ, ac invicem diffitæ, abfcedunt
enim invicem illæ carunculæ ob illarum membra-
narum violationem, ac difruptionem. Itaque hæc
omnia figna fimul confpirantia integræ virginitatis
evidentem conjecturam præbent. nam quod fin-
gula per fe teftari non poffunt, fimul unita pote-
runt. quamobrem fi ultra hæc ipfa, quæ jam nota-
vimus, ea; quæ infra notanda veniunt, apparebunt,
de virginitatis incorruptibilitate non inane judi-
cium ferre licebit.

Præter prædictas autem partes aliæ quoque con-
10 fiderandæ veniunt in examine virginitatis, & pri-
mo fe fe offerunt nymphæ, quæ, ut dixi, alatæ funt,
ac veluti inter carneas, & cartilagineas excrefcen-
tiæ quædam, feu carnofæ quædam membranulæ
poft labra uteri intro progrediendo fituatæ pullo-
11 rum criftis non abfimiles. hæ in virginibus,ut notat
Riolan. *ubi fupra*, faltem ufque ad annum vigefi-
mum tenues funt, nec admodum latæ, in iis vero,
quæ virum funt expertæ, præcipue fi pepererint,
craffiores, & latiores evadunt: funt etiam in virgi-
nibus magis tenfæ, in corruptis laxiores, & tanto
laxiores quanto frequentiori coitu ufæ fuerint, vel
quanto validiorem vim paffæ fuerint.

12 Averroes porro *lib.* 1.*Collig. cap. ultimo* dicebat,
orificium vulvæ in virgine effe crifpum, in cæteris
autem, quia rugæ ex coitu atteruntur, magis leve,
& planum effe; fed hoc fignum, & fuperius, quod
ex nympharum conftitutione defumi dicebamus,
non nifi tunc apparent, cum coitus pluries frequen-
tatus exftiterit, unde vix apparebunt, aut aliquam
de fe fignificationem præbebunt in ea, quæ unicum
congreffum fuftinuerit,in cujus Virginitate,aut vio-
latione exploranda totus labor effe debet.

Notat præterea Riolanus in virginibus, neque
13 præterit id ipfum Pinæus *lib.* 1.*cap.*7. quod habeant
pilos pubis promiffos ac planos; eæ autem quæ
virum expertæ frequenter fuerint magis crifpos:
hoc autem, etiamfi ratione non careat, leviufcu-
lum fignum eft, & maxime difficile, ut obfervetur;
licet enim refpectu fui ipfius unaquæque fortaffe
habeat pilos pubis promiffiores cum virgo eft,
quam cum fuerit corrupta, tamen non defunt quæ
etiam virgines exiftentes habeant eofdem pilos
crifpos; præterquam quod neque hoc fignum quic-
quam valet in nuper corruptis, non enim pili ex
unico, fed ex iterato, & multoties frequentato
congreffu crifpantur.

Magis probatur altera conjectura ex infpectio-
14 ne locorum muliebrium allata à Severino Pinæo
lib. 1. *cap.* 9. ea autem talis eft. Immediate poft
prædictas carunculas, quæ conjunctæ hymenem
conftituunt, cavitas quædam fuccedit intro progre-
diendo, quæ finus pudoris appellatur. hæc veluti
fofficula quædam eft, & in virginibus anguftior vi-
fitur, & exucca, in corruptis multo capacior, &
humidior.

Præterea Codronchius *in Method. teftif. cap.*11. 15
fignum aliquod integræ virginitatis defumi voluit
ex urinis, quas ex cujufdam peritiffimi viri fenten-
tia dicit effe tenuiores & clariores, quam in cæ-
teris mulieribus, in quibus ob viarum laxitudinem,
& referationem, & ob uteri numerofiora excre-
menta urinæ turbidæ, & craffæ cum multo fedi-
mento excernuntur. hæc tamen ergo nugas meras
exiftimaverim, & hoc fignum fi quod aliud fallacif-
fimum, immo vanum, & indignum, cui fidem ul-
lam habeamus: urinas enim examinare, ut ex iis
virginitatis indicium habeamus, aquam è pumice
expectare eft.

Prudentius fortaffe agunt, qui loca ipfa confi- 16
derantes, colorem volunt effe rubicundum, ac na-
turalem, non ad livedinem quamdam, aut nigredi-
nem declivem. ipfius quoque uteri partes nativa
quadam foliditate, & renitentia dotatas effe volunt,
non laxas, aut diffluentes, neque humectas, fed
exuccas. cum quibus etiam univerfum corpus con-
fiderant: nam & ipfæ carnes in corruptis laxiores
funt, in virginibus duriufculæ, & renitentiores. co-
lore item funt vividiore, qui, ubi violata virgo eft,
fenfibiliter remittitur, unde Democritus puellam
tanquam virginem cum falutaffet, fubfequenti die
illam iterum tanquam mulierem falutavit, ex muta-
to faciei colore illam corruptam præterita nocte
fuiffe comprehendens. inter cæteras vero partes
mammæ, earumque capitula obfervanda: mammas
enim non diffluentes, & laxas, fed in fe ipfas recol-
lectas, papillas autem nativo colore, feu fufco quo-
dam rubore perfufas, non livore, aut nigredine la-
befactatas effe decet; neque etiam circulo quodam
nigriufcolo notatas. unde forte illud apud Eze-
chiel.*cap.*23. *verf.*3. ibi fubacta funt ubera earum,
& fractæ funt mammæ pubertatis earum.

His addi poteft vocis confideratio, quæ in virgi- 17
nibus delicatior, & fuavior eft, & mirum videri
poteft, quam cito infuavior, & craffior ex coitus
ufu evadat; & profecto, licet hoc fignum non tan-
ti momenti fit, ut illi folummodo fit fidendum, fa-
ceret tamen aliis adjunctum maximam præfum-
ptionem corruptæ virginitatis, ut *in feq. quæft.*
dicam.

Id autem, quod ad probandam virginitatem
nonnullos afferre teftatur Pinæus *ubi alias lib.* 1. 18
*cap.*5. *in fin.* vanum eft; erat autem, quod fi filum
ab extremo nafo per mediam frontem extenfum ad
coronalem ufque futuram ejufdem puellæ collum
cingere, ac circumdare poffit, virgo fit incorrupta,
Roderic. à Caftr. *lib.*4. *Med. Polit. c.*12. *ex Mer-
curial.* aliter hoc experimentum adducit; circun-
dari enim tradit per anteactam noctem primum
concubitum præcedentem, virginis collum filo,
poftera die eodem filo collo emenfurato, & latiori
invento, virginitatis amiffionem ariolantur. Sic &
Catull. *de nupt. Pelei & Thetid.*

Non illam nutrix orienti luce revifens
Hefterno poterit collum circumdare filo.

Sed de hac re vide Ranchinum *de morb. virg. fect.*1.
*cap.*9. addunt alii, ut ejus rei cauffam afferant, hoc
evenire quia partes colli nempe venæ, & arteriæ,
ubi coitum experta fit mulier, incraffantur, fignum
eft etiam vocem mutari, craffioremque effici: cur 19
autem eæ partes ex coitu dilatantur, & incraffan-
ur? An quia à capite per colli vafa femen defertur

ad uterum, infimulque plurimum fanguinis, & humorum per ipfa, & ad ipfa, ad uterumque demandatur? inditio eft purgationes melius ire, ubi virum expertæ fuerint. Sed quicquid fit de harum cauffarum veritate, hoc virginitatis inditium adeo tenue eft, ut frivolum, & nullius momenti ex mea fententia fit cenfendum. quanquam Mercurialis fidem illi tribuit *lib.6. Var. lect. cap.6.*

Ea occafione de Marium virginitate meminiffe operæpretium videtur, cujus tamen dari aliqua figna, adeo vanum eft, ut nihil fupra; nam quæ de odoris, & vocis mutatione fumuntur nihil ad rem faciunt, quod non modo odor, & vox mutationem accipiant cum virginitatem mas amittit, fed cum femen ferre incipit, quando eum hircire, & catulire dicimus, ut alias dictum à me eft, ex quibus cum Capivacc. *in libell. de not. Virg.* concludendum, non effe, neque effe poffe alia figna virginitatis in maribus, quamobrem ea perquirere fuperfluum eft. Denique de virginitatis in fœminis probatione per nonnulla medicamenta, licet eam fallaciffimam exiftimem, tamen, ne quid eorum in hac materia prætermittam, quæ ab aliis tradita funt, aut tradi de novo poffunt, in fequenti quæftione agam.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia figna corruptæ Virginitatis funt omnibus corruptis communia.*

2 *Signa ftupri de recenti in virgine patrati, & pluries iterati.*

3 *Signa ftupri recentis, vel corruptæ Virginitatis de recenti, fed unico tantum congreffu.*

4 *Corrupta virginitas per viri congreffum jam à multo tempore facta quomodo deprehendi poffit.*

5 *Loca muliebria femel violata denuo aliquando coalefcunt.*

6 *Gravida mulier poteft apparere virgo.*

7 *Signa corruptæ Virginitatis per iteratas vices, fed à multo tempore jam tranfacto.*

8 *In examine violationis Virginitatis confideranda etiam, fi fieri poteft, natura, & genitalia ftupratoris.*

9 *Quænam confideranda in ea, quæ violata præfumitur.*

10 *Quænam confideranda in ftupratore.*

11 *Aliud fignum ex Pinæo in ftupro.*

12 *Sponfo cum Sponfa cubante, vel quocunque viro cum virgine, præfumptio debet effe deflorationis.*

13 *Copula carnalis non poteft vere probari.*

14 *Copula carnalis quomodo probetur.*

15 *Ex concubitu præfumitur violatio, & contrarium afferenti incumbit onus probandi.*

16 *Virginitas corrupta denotatur ex livore papillarum in mammillis.*

17 *Experimentum ex Gagate lapide ad deprehendendam Virginitatem.*

18 *Quomodo Gagatis lapis, & alia nonnulla medicamenta poffint deprehendere fœminas corruptas.*

19 *Apes acriter in eos invehuntur, qui de recenti mœchati funt.*

20 *Apes Veneris expertes. contrarium ibid.*

De fignis Violatæ Virginitatis.

QVÆSTIO III.

EX fignis integræ virginitatis, quæ fupra adnotavimus, facile eft devenire in cognitionem virginitatis corruptæ, per eorum enim abfentiam apparet violata virginitas. funt tamen præter antedicta alia nonnulla magis, magifque corruptionem atteftantia, quæ hic peculiariter enarranda, & adnotanda veniunt. fed antequam ad ulteriora progrediamur, advertendum eft, non omnia figna cor- 1 ruptæ virginitatis effe omnibus corruptis communia, fed alia aliis magis convenire: nam vel Virgo deflorata eft de recenti, vel jam à multo tempore. fi de recenti, vel unicum tantum congreffum eft experta, & dehinc omnino viro abftinuit, vel multoties eft manumiffa. fic etiam id ipfum à multo tempore jam tranfacto evenire potuit.

Itaque fi Virgo de recenti violata fit, & plures 2 congreffus fuftinuerit, ea facili negotio, vel à quavis inexperta obftetrice, deprehendi poterit ex fimplici locorum infpectione. nam & ipfæ uteri partes adhuc fanguinolentæ, & confueto rubicundiores, & quafi inflammatæ confpicientur, fi recens admodum ftuprum fuerit, fin minus, ut fi una, aut altera hebdomada intercefferit, vel etiam tertia, eæ naturali colore deftitutæ apparebunt, & eo magis ad livedinem vergente. laxiores etiam vias, & humidiores notabit, quin etiam ad tactum dolorofas experietur.

Si quid autem ab ipfamet conftuprata muliere veritatis elici poffit, eas partes referet calore quodam, ac veluti leviufculo incendio fibi moleftas effe; quod etiam inceffus ipfe partim atteftari poterit, fi in hoc minus cauta mulier fuerit. vix enim confueto modo incedere poterit, nam diftractis, ac veluti disjunctis inter fe cruribus ambulare cogetur, præcipue fi ætate tenerior fuerit, & ftuprator valida vi ufus, aut bene mentulatus exftiterit.

Quod fi mulier unico congreffu violata de re- 3 centi fuerit, certum eft majorem difficultatem affuturam in ejus rei cognitione; aderunt tamen pæne omnes eædem notæ, nonnullæ quidem leviores, ut eæ, quæ laxitudinem viarum, & immutatum locorum colorem refpiciunt, evidentiores aliæ, quo dolorificum fenfum partis commonftrant, quia quanto frequentiori coitu ufa fuerit mulier, abfque dubio tanto laxiores viæ efficiuntur, & tanto minus in futurum illum molefte ferre folet, immo moleftia omnis ex coitus reiteratione ceffat, quæ cum major fit in primo concubitu, fenfim delitefcens, in voluptatem commutatur.

Multo magis operofum fuerit cognofcere cor- 4 ruptam virginitatem unico congreffu patratam, fed à multo tempore citrà, & ea de re in hoc cafu præfumptionibus, & conjecturis magis utendum cenfeo. quia figna per partium infpectionem habita leviufcula funt, & vix quicquam de veritate atteftari poterunt, licet enim in primo congreffu facta fuerit violatio, & deftructio panniculorum, & caruncularum fimul cohærentium, & ipforummet laterum Vteri, tamen, fi dehinc à coitu abftinuerit mulier, adeo invicem temporis fpatio denuo cohære- 5 fcunt, ipfo quoque fanguine, qui in primo concubitu emanavit, mediante, ut majorem interdum anguftiam præfeferant, quam ante amiffam virginitatem

face-

facerent, quod adnotabat etiam Severin. Pinæus *de not. Virgin. lib. 1. cap. 6.* ita ut hinc deducat ille, poſſe etiam in muliere, quæ gravida ſit, conſpicuas
6 Virginitatis notas apparere. quod etiam ut verum fatearis, ad parturientes mulieres temetipſum convertas, in quibus uterum tantopere adaperiri, atque hiare neceſſum eſt, ut mirum ſit, quonam pacto dehinc, non longo temporis intervallo, tam facile partes reuniantur, ac denuo cohæreant, ad priſtinumque ſtatum tam prompte remeent; quod, cum ita ſit, nullas notas, nullaque conjecturalia ſaltem ſigna, quæ Medica inquiſitione haberi poſſit, invenio, quorum medio ad dignotionem corruptæ virginitatis in hoc caſu devenire liceat, niſi ipſorum panniculorum integritatem & cohærentiam adducamus, quæ tamen & poteſt adhuc ſervari in corrupta, & abeſſe in ea, quæ corrupta non ſit, multis aliis ex cauſſis. Quæ difficultas licet nonnihil remitti poſſit, ubi mulier jam à multo tempore violata quidem fuerit, ſed multoties viri congreſſum ſit experta, non tamen omni ex parte ceſſare videtur: quamquam poteſt in hoc ca-
7 ſu Vterus non adeo rugoſus notari, ut par eſſet in incorrupta Virgine apparere, ſic etiam loca magis liventia, & nativo rubore deſtituta, & fortaſſe etiam magis laxa, & diffluentia, quin etiam carunculæ illæ quatuor, de quibus alias mentio habita eſt, invicem diſtractæ, & multum disjunctæ conſiderari poterunt: in hoc enim ſigno magis fidendum, quam in alio quovis exiſtimo, quantum patitur ipſius quoque incertitudo; nihil enim certi promittit per ſe ſolum adnotatum.

Quoniam ergo tam difficile eſt in ſuperiori caſu in veritatis cognitionem devenire, non eſt temere judicium, & abſque multa conſideratione ferendum; ſed maxime nonnulla adverti debent, ex quorum conſideratione facile ſit nonnullas conjecturas elicere, quæ viam veritatis nobis commonſtrent: non modo ergo animadvertere oportere
8 perſuaſerim ipſam mulierem, quæ ſtuprum paſſa præſumitur, ſed ſi id fieri poteſt, ipſum etiam ſtupratorem vel qui ſtuprator præſumitur, ſi in Iuſtitiæ manibus detineatur, vel ſi contingeret, ut allegaretur viri impotentia, ex qua matrimonium minime conſummatum fuiſſe probare quis vellet, contrà autem vir matrimonium conſummatum diceret, & ſponſam defloratam, tunc enim etiam virilia ſponſi eſſent obſervanda. In muliere autem conſi-
9 deranda eſt ætas, utrum tenella ſit, vel provectior, ut ſi ſit minor quartodecimo anno, vel major vigeſimo; quippe cum ſtuprum, & violentia magis conſpicua apparere debeat in puella ætatis tenerioris, quam provectioris. Habitudo etiam mulieris præ oculis habenda, ſi pinguis ſit, aut gracilis, cum quibus etiam ipſa genitalia conſpicienda, an patentia, & laxa ſua natura ſint, vel contra exilia, & anguſta, cum major in uno, quam in alio caſu conjectura, & præſumptio corruptionis haberi poſſit, quæ etiam major, ac certior deſumi poterit, ſi in-
10 ſpicere liceat ipſum ſtupratorem, nam permittente honeſtate talia machinari, ejus genitalia membra ſpectanda, eorumque longitudo, craſſities, & magnitudo animadvertenda, faciendaque comparatio inter utriuſque genitalia, ut certior conjectura habeatur violatæ, vel integræ Virginitatis: ſi enim, exempli gratia, virgo tenella eſſet ætatis, nimirum infra decimumquartum annum, habitudine gracilis, & genitalibus anguſtis, & exilibus, contraria au-

tem omnia eluceſcerent in eo, qui ſtuprator præſumitur, tunc non apparente evidenti corruptione, & ſignis manifeſtiſſimis de violata virginitate, Virgo integra eſt judicanda, etiamſi leviora ſigna, & conjecturæ in contrarium urgerent. neceſſe enim omnino fuiſſet in hoc caſu, Virginem magnam vim paſſam fuiſſe, cum in primo congreſſu in ſimilibus caſibus tantam interdum vim Virgines patiantur (quæ nimirum uterum anguſtum habent, aut tenerioris ætatis ſunt, exiſtente è contra congreſſore viro maturo, & bene mentulato) ut ex ea violatione vulnus in utero ad aliquod tempus relinquatur, ad cujus curationem nonnulla præſcribunt Avenz. *lib. 2. Theiſir. tract. 6. c. 8.* & Alſaharavius *practicæ tract. 25. cap. 24.* Præter hæc autem notat Severin. 11
Pinæus in hujuſmodi caſu, nempe ubi ſtuprator craſſo membro dotatus ſit, & virgo tenerior, aut uteri oſculo anguſtiore, quod ſi facta magna vi penetraverit ad fundum ſinus pudoris, hymene violato, membranæ illæ, quas diximus inter quatuor illas carunculas eſſe poſitas, omnino obliterantur, ac ſi deletæ eſſent. contra autem, ubi mentula minor, aut ſaltem mediocris eſt, non omnes obliterantur, ſed ſervantur collaterales, præcipue ad primum uſque partum. Relinquo autem data opera conjecturas, quibus ad facti dignotionem utuntur Iureconſulti, ut eſt, quæ ex conſuetudine, ex commeſſationibus, ex familiaritate magna, ex commoratione ſolius cum ſola, & ex ſimilibus deſumitur: nam his concurrentibus leviora ſigna corruptionis fortaſſe ſufficiunt. & ea de cauſſa recte exiſtimandum eſt, quod ubi ſponſus cum ſponſa una cubue- 12
rit, præſumptio in dubio debeat eſſe deflorationis, putandumque, quantum ego aſſequi poſſum, onus probandi contrarium debere eſſe penes negantem, cum paria ſint quem jacuiſſe cum aliqua, & illam adulteraſſe. Vinc. Carrar. *de Medic. & ejus off. par. 2. num. 210.* faciunt ad hanc opinionem, quam etiam communem dixerim, fulciendam Terentii carmina *in Hecyra act. 1. ſcen. 2.* quæ ſic habent:

Quid ais? cum virgine una adoleſcens cubuerit
Plus potus, ſeſe illa ut abſtineri potuerit?
Non veriſimile dicis, nec verum arbitror.

Cui Terentii dicto non diſſimile eſt illud Ovidii in *Epiſtola Oenonis ad Paridem*:

A juvene, & cupido credatur reddita virgo?

Recte ergo à Iureconſultis dictum eſt, quod, cum 13
copula carnalis non poſſit vere probari, ſed tantum per conjecturas, & præſumptiones, Malvaſ. *conſ. 59. num. 20. vol. 1* Fontanella *de pactis nupt. Clauſula 5. gloſ. 5. par. 2. n. 18. tom. 2.* illa probatur ex viſu, ex riſu, 14
ex colloquio, ex loco conſtituto, ex admiſſione in domum de nocte. Burſ. *conſ. 69. nu. 10. lib. 1.* ſed his omnibus, cum longe major ea ſit, quæ ex concubitu in uno eodemque lecto deſumitur, immo hæc, quod ad actum proximum pertineat, non conjectura fortaſſe, neque præſumptio, ſed plena probatio copulæ eſſe poſſit, patet, quod neganti debeat incumbere onus probandi. ſed quia hæc ad 15
Medicum minus ſpectant, & à me non ut decet fortaſſe explanantur, ea ad Iureconſultos remitto, & ad ea, quæ Medicorum magis propria ſunt jam redeo. Montanus *lib. de uter. aff.* ex quo Roderic. Caſtr. *lib. 1. de morb. mul. cap. 14. tom. 2.* voluit, virginem eſſe corruptam, ſi patiatur fluxum humiditatum alterum ab utero, quod redarguitur ab ipſo Roderico, neque immerito: nam teſtis ego ſum, virginem nobilem, & illibatæ pudicitiæ hunc

fluxum per annos passam. Verumtamen est frequentius videre in corruptis, & adultis, fortè ob majorem viarum laxitatem. septennem quoque puellam novi biliosam, ac calido & sicco temperamento, hunc fluxum per vices quasdam pati, & alias eundem morbum passas viderunt multi, ut apud ipsum Rodericum videri potest. non tamen aspernenda esset hæc conjectura corruptæ virginitatis, si aliis adjungeretur.

16 Dixi etiam aliàs superius, corruptam virginitatem denotari ex colore livente in mammarum papillis adnotato, hoc enim signum maxime observant obstetrices, neque quid absurdi continet; denotat quoque idipsum vox immutata, cui signo multum tribuere videntur nonnulli, & ego quidem, si aliæ adsint conjecturæ, non aspernendum, nec cæteris postponendum hoc duco.

Denique ad probandum, an Virgo corrupta sit necne, plura à pluribus recensentur experimenta, quæ ego quoque recensebo, non quod illis ullam fidem habeam, sed ne mancus in hac re videar fuisse.
17 celeberrimum inter cætera experimenta est, quod ex Gagate lapide desumitur: hunc enim in aqua triduo maceratum, ac bibitum, corruptam virginem esse attestari ajunt, si urinam reddere illico coacta fuerit, sin minus Virginitatis florem illibatum conservare. de hoc Plin. *lib.* 36. *cap.* 19. Æmil. Macer. *lib.* 5. *de mat. Med. cap.* 18. dicens:

Et solet, ut perhibent deprendere virginitatem.

Sed Plinius suffitu id ipsum effici narrat. si quicquam hoc veritatis habeat, utroque modo in usum convocatus effectum suum prodet. Proponunt alii Lapathi flores, ex quibus suffumigata Virgo, si incorrupta sit, statim pallescit. eodem quoque pacto, si mulieri ex Melanthio suffumigia fiant, ajunt, extemplo cogi urinam reddere, si corrupta sit. Proponitur etiam Xyloaloes, & Electrum eodem modo in usum convocata, & alia nonnulla, quæ quidem si quam veritatem habere credam, & caussam naturalem non illico à Virginitatis corruptione
18 id agere putaverim, neque in omnibus indifferenter veritatem patefacere, sed in iis tantummodo, quæ frequenti coitu virum longiusculo temporis spatio sunt expertæ: in hujusmodi enim fœminis viæ magis patentes relaxantur, unde facile ex prædictis medicamentis urinam validè cientibus ipsa urina provocari nolentibus potest; quod difficulter, aut nullo modo in Virginibus succedit ob contrariam caussam, viarum nempe angustiam, cum & integræ membranæ, & cohærentia quoque ipsius uteri prohibere facile possint, ne suffumigata medicamenta ad interiora penetrent; tamen cum Fortunato fideli loco citato omnia hæc experimenta maxime vana crediderim.

Non relinquam autem, neque sicco, ut ajunt, pede pertransibo id, qnod de apibus à Plutarcho *in lib. de caus. nat. problem.* 36. *& in præcept. connubial. nu.* 46. relatum est, ex quo etiam refertur à Pierio
19 Valerian. *Hieroglyph. lib.* 26. illud est, eas acriter, ac promptissime in eos invehi, illosque aculeis suis petere, qui recenter mœchati fuerint, sed in mulieres, inquit Pierius, quæ veneri operam dederint, acrius, ac promptius invehuntur, & si quam ejus rei caussam rimari liceat, nullam aliam me hercle afferri posse crediderim, quam quæ ex Virgilii carminibus 4. *Georgic.* ab ipso Pierio allatis elici potest. ea
20 est, quod apes Veneris sint expertes, & idcirco, eodem Pierio teste, virginitatem incorruptam per apem denotari dicit; Virgilii autem carmina ea sunt.

Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem solvunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verum ipsæ foliis natos, & suavibus herbis
Ore legunt, &c.

Hanc apum naturam, ne poetice effictam suspiceris, admisit *Arist.* 3. *de generat. anim. cap.* 10. quamobrem mirum esse non debet, quod Scriptores de re Rustica, ut Pallad. *lib.* 1. *titul.* 37. Apum custodem purum, ac castum requirant, ad hanc enim apum naturam respexerunt. quam tamen in dubium revocat Columell. *de re rust. lib.* 9. *cap.* 2. immo Fortunius Licetus vir summa doctrina præditus *in lib. de spont. viven. ort. lib.* 4. *cap.* 57. Apes coire contendit, & ex coitu generari, eo quod etiam sexu sint distinctæ; licet contrarium sentire videatur D. August. *de civit. Dei, lib.* 15. *cap.* 27. sed utrum Liceti opinio veritatem habeat, alii viderint, habeat tamen ille firmissimas quas adducit rationes pro sua opinione, quas, si libet, apud ipsum vide.

Ratio autem ex Virg. allata, cur apes aculeis suis eos insectentur, qui de recenti concubuerint, moralis est; naturalis alia esse potest, nempe quod ex corporibus eorum, qui de recenti concubuerunt, malus quidam exhalat atque hircosus odor, ut supra citatus Aristoteles testatur, *lib.* 4. *probl.* 25. ejus rei caussam quærens. Fit ergo, ut ex malo illo odore apes vel allectæ, vel irritatæ in concumbentem impetum faciant, & hoc promptius in fœminas, quam in viros, quia insignior & major exhalat malus odor ex fœmineo corpore, quam ex virili, ob uteri ipsius qualitatem; is enim semper excrementis superabundans & humoribus superfluis, facillime, ex coitu mirum in modum excalefactus, malum ex se odorem emittit, qui etiam magis aut allicit, aut irritat ipsas apes, ad eas offendendas, & aculeo impetendas.

Cæterum quia facile est per medicamenta vulgarissima adeo genitalia fœminea restringi posse, ut corruptissimum, & subagitatissimum scortum Virginem præseferat, id qua ratione deprehendi possit titulo de morborum simulatione patefit.

SVMMARIVM.

1 *Virgines non ante nuptui aptæ sunt, quam generare possint.*
2 *Fœminarum semen requiritur ad generationem.*
3 *Cur fœminæ absque voluptate interdum concipiant.*
4 *Mulier ante semen ferre solet, quam menstrua.*
5 *Tam semen, quam menstrua ad generationem destinata.*
6 *Menstrua non sunt materia nutritionis fœtus.*
7 *Menstrua quo tempore patiatur mulier.*
8 *Virgo cum menstrua experta est, nubere potest.*
9 *Virgo nubere potest ante Menstruorum apparitionem, si ad simplicem coitus potentiam respiciamus.*
10 *Puellæ, quæ non purgabantur, generarunt.*
11 *Puellæ non ante 18 annum nubere debent.*
12 *Puellas non ante 18 annum nubere expedit Reip.*

De tempore nubendi in Virginibus.

QVÆSTIO IV.

DE hac materia nonnulla dixi *lib.* 1. *tit.* 1. *quæst.* 6. *à nu.* 38. *ad seqq.* unde pauca admodum dicenda restant; brevibus ergo in hac quæstione agam;

agam; notum autem eſt, & ab omni dubio remo-
1 tum, virgines non ante nuptui aptas eſſe, quam ge-
nerare poſſint; generare vero non poſſe, antequam
2 ſemen ferant, cum etiam fœmineum ſemen ad con-
ceptionem ex Naturæ neceſſitate requiratur, quic-
quid ipſæ interdum dicant, & quicquid ex earum
aſſertionibus nonnulli docti ſibi perſuaſerint, ut la-
tius dixi *ſuperiori libro tit.* 1. *quæſt.* 7. *à num.* 11. *ad
plures ſeqq.* & licet puellis de recenti nuptis maximè
familiare ſit,ut aliquando concipiant, antequam ſe-
men ſe effundere didicerint, tamen, ut loco citato
3 dixi, illud evenit, quia à majori delectatione ex Vi-
ri congreſſu, & receptione ſeminis ipſius in proprii
ſeminis emiſſione omnis delectatio pæne obruitur,
& aboletur; ad quod maxime facit ſeminis fœmi-
nini tenuitas; nam quemadmodum in ipſis Mari-
bus, ubi primum ſemen ferre incipiunt, illud te-
nuius, & fluidius eſt, minuſque craſſum, ac conco-
ctum, quam procedente tempore, & ætate fit, ſic
etiam in puellis evenit, quæ cum ex naturæ quoque
præſcripto tenuius ſemen habeant, multo magis
etiam tenue ferunt in ſui generationis principio:
quapropter mirum non eſt, ſi modicum, aut nul-
lum ſuæ excretionis ſenſum faciat, cum excernitur,
diſtractis præſertim juvenculis à majori voluptate,
cui antea non aſſueverant. ſed profecto non ante
4 Mulier ſemen ferre poteſt,quam menſtrua patiatur,
hæc enim ambo uno, eodemque tempore evenire
5 ſolent. quia tam ſemen, quam menſtrua ad genera-
tionem deſtinavit Natura, neque altero eorum de-
ficiente ſuccedere poteſt conceptio: non quod ipſa
6 menſtrua ſint proxima materia nutritionis ipſius
fœtus, ut ſemen ipſius fœtus & principium, & ma-
teria eſt, ſed quia cum menſtrua fluunt, indicium
præbent mulierem tam multo ſanguine abundare,
ut & proprio corpori alendo, & fœtui nutriendo
ſufficiat; ad id enim Natura mulierem voluit multo
ſanguine abundare, uberioremque eo eſſe, quam
virum, licet ſanguis in muliere ob eam multitudi-
nem crudiuſculus exiſtat, qui tempore, quo mulier
in utero non habet ob ſui multitudinem ſingulis
menſibus expurgatur, cum in utero habet, retine-
tur, & ob neceſſitatem nutriendi fœtus magis con-
coquitur, ut ejus laudabilior portio in ejus alimen-
tum faceſſat. ſed de materia nutritionis fœtus in
proprio libello ad id ipſum dicato plura dixi. nunc
ad rem noſtram ſciendum, mulierem menſtrua pa-
ti, ut communis fert opinio, anno duodecimo,
7 quam tamen opinionem non eſſe univerſaliter, im-
mo neque in pluribus veram probavi, quia ex mul-
tis paucæ tam cito purgari incipiunt, plures vero
ſunt, quæ vix decimoquarto purgantur, ut latius
ibi dixi. cum ergo quæritur de tempore nubendi in
Virginibus, vel intelligimus de tempore, quo aptæ
ſunt ad copulam, & utcunque ad generationem, vel
intelligimus de tempore, quo expedit eas nubere
reſpectu habito ad faciliorem, & perfectiorem
generationem inde proventuram, quod tunc non
modo abſque periculo concipiant, ſed fœtus quo-
que validiores, & undequaque perfectos procreare
ſoleant. ſi in priori ſenſu intelligatur quæſitum, jam
id deciſum habemus, quod ubi menſtruantur mu-
8 lieres nubere poſſint, immo, ut hoc ingenue fa-
tear, ſi de ſimplici potentia ad concubitum quæ-
9 ſtio ſit, etiam antequam menſtrua patiantur nube-
re eas poſſe crediderim; & ratio eſt, quia perſua-
ſum habeo, mulierem ante ſemen intra ſe generare,
quam menſtrua patiatur, ſaltem per aliquod tempus
non diuturnum, & idcirco nonnullæ puellæ quæ ad- 10
huc per ætatem non purgabantur, tamen generare
viſæ ſunt, quod quidem abſq; ſemine fieri non po-
tuit, abſque menſtruorum apparentia potuit, natu-
rā ipſum matris ſanguinem quanquam non admo-
dum ſuperfluentem in fœtus alimentum deſtinante.
Si vero in poſteriori ſenſu quæſtionem accipiamus
ſecundum vetuſtiorum opiniones, quas retuli *lib.* 1.
quæſt. 6. *num.* 39. *& ſeq.* non ante 18 annum nubere 11
Virgo debet, quod etiam notarunt recentiores Io.
Marinell. *lib.* 1. *de medicin. mul. cap.* 3. hoc enim tem-
pore menſtrua facilius, & in majori quantitate
fluunt, & calor magis vegetus eſt, unde etiam ſe-
men magis concoctum, magiſque proli gignendæ
aptum generatur; quinetiam & laboribus ferendi
uteri, & pariendi, & liberos nutriendi facilius ſuf-
ficiunt; viæ etiam in ipſis laxiores, & patentiores
factæ faciliorem exitum fœtui præbent,unde & ipſe
matres, & ipſi fœtus minus periclitantur, cum par-
tus inſtat, contrà quam fiat in tenerioribus juven-
culis, quæ ob contrarias omnino cauſſas aut non
concipiunt, aut fœtus maximè imbecillos pro-
creant, qui in naſcendo cum ipſis matribus facili
negotio periculo ſubjiciuntur, & ſi forte fortuna
ſuperſtites remaneant,vitam valetudinariam perpe-
tuo degunt. expedit itaque Reipublicæ, ut Virgi- 12
nes non ante 18 annum, ſaltem ut plurimum nu-
bant.

SVMMARIVM.

1 *Stuprum etiam in maſculos committitur.*
2 *Signa ſtuprati pueri in duplici differentia.*
3 *Stuprum in puerum de recenti patratum unde cogno-
ſcatur.*
4 *Stuprum in marem ubi frequentatum ſit, quæ ſigna
habere ſoleat.*
5 *Signa ſtuprum denotantia poſſunt etiam ex aliis cauſ-
ſis apparere.*
6 *Carunculæ in Ano, & rugarum planities vix ab alia
cauſſa, quam à ſtupro eſſe poſſunt.*

Conſtuprati Pueri ſigna.

QUÆSTIO V.

Stuprum non modo in puellas, & Virgines, &
Viduas committitur. Alciat. & alii apud Carrar.
de Med. par. 2. *nu.* 200. ſed à ſceleſtiſſimis hominum 1
Natura abutentibus etiam in maſculos patratur. Fa-
rinac. *de delict. carnis, q.* 148. *num.* 1. quod delictum
graviſſimum quidem inter omnia cum ſit, jure me-
rito condignas pœnas expoſcit, & in illud à ll.
ſummo cum rigore animadvertitur, ut per *l. Cum
vir. C. de Adulter.* Clar. *lib.* 5. *ſent. §. Sodomia. n.* 1. Boſ.
in pract. crimin. tit. de ſtupr. deteſt. in maſc. num. 1. In
ejus autem delicti examine, ut de veritate Iudices
certiores fiant; per Medicos, & Chirurgos ipſos
pueros conſpiciendos curant, ut notat Guazzin. *ad
def. Reor. def.* 4. *cap.* 7. *num.* 12. qui, ſi quæ ſigna
ſint, quæ pueros ſtuprum paſſos eſſe atteſtentur, ea
ad ipſos Iudices deferant.

Quemadmodum ergo de ſignis ſtupratæ Virginis
dictum eſt, ea in duplici differentia eſſe, quia non-
nulla ſtuprum ſignificant de recenti commiſſum,
quædam vero à multo tempore, & rurſus quæ ſtu-
prum unica vice patratum, aut de raro, quædam
quæ frequentatum oſtendunt, eodem quoque pacto

3 de hujus ſtupri ſignis diſtinguendum eſt. nam ſtuprum in puero, quod de recenti patratum fuerit, ut ante menſem, præcipue ſi frequentatum ſit, indicare manifeſte poſſunt, Ani ſciſſuræ Rhagadiæ dictæ, quæ facile ob illatam vim apparent, præcipue ſi puer tenerioris ætatis ſit, & ſtuprator craſſa mentula dotatus. nam etiam conſideratio magnitudinis, & parvitatis membri ſtupratoris inquiſiti debet in hoc caſu haberi, ut notat Guazz. *loco ſuprà cit. num.* 13. de neceſſitate autem videtur, quod non modo ſciſſuræ adſint ubi hæc concurrant, ſed manifeſtiſſima etiam fractura. ubi autem puer grandior ſit, aut ſtuprator non adeò craſſa mentula dotetur, interdum ea pars excoriata apparebit, ob eandem ipſam cauſſam, violentiæ nimirum, ob quam etiam aliàs inflammatione moleſtatur, cujus vice, vel ea ipſa permanente pruritus quidam indeſinenter infeſtat. ſed inflammatio facilius in principio apparet, dehinc ea mitigata pruritus ſequitur, & color ipſius partis in lividum mutatur, commutato ſanguine, qui eo concurſum, ob violentiam, & motum, & calorem habuit, in lividum colorem. etſi ſtuprum
4 fuerit valde frequentatum apparet etiam in ipſo Podice laxitas quædam, & partis dilatatio, quæ etiam multo poſt tempore perdurare poteſt, & indicare infimul ſtuprum frequentatum, etiam à multo tempore commiſſum. quod multo magis ſignificant quædam carunculæ, ſeu carneæ excreſcentiæ, quas vulgo criſtas vocant, quæ maxime ex frequenti Sodomia originem habent, teſte Amato Luſit. *Curat. Medicin. cent.* 2. *curat.* 87. Has excreſcentias, ſeu criſtas Iuvenel. mariſcas vocavit *Sat.* 2. inquiens:

—— Sed podice levi
Cæduntur tumidæ, Medico ridente, mariſcæ.

Licet profectò mariſcæ apud quamplures Medicos pro ipſis hæmorrhoidibus accipiantur, cum tumidæ ſunt & adaperiuntur, vel ulcerantur, ita ut imitentur ficum quandam, quæ præ pinguedine aperitur, & ſemen oſtendit, quæ ficus mariſca & ſycomorus dicitur. Multo magis frequentem tam nefandi coitus uſum ſignificare poterit ipſius Podicis conſtitutio, qui cum ex Natura rugoſus exiſtat, ex hujuſmodi congreſſu levis, ac planus efficitur, obliterantur enim rugæ illæ in Ani circulo exiſtentes ob aſſiduam membri attritionem; laxitas quoque ipſius Podicis quo magis ſtuprum frequentatur, major indies evadit, maxime quia coguntur cinædi infamiſſimi, ut dolorem in eo actu, præcipue in principio, effugiant, & ut facilius patiantur, medicamentis uti relaxantibus & mollientibus.

Adnotandum tamen eſt, quod plura commemoratorum ſignorum poſſunt ex aliis cauſſis, quam ex conſtupratione originem trahere; itaque maxima cautela utendum, ut dignoſcamus quando ex ſtupro, quando autem ex aliis cauſſis enata fuerint, quemadmodum notat Guazzin. *ubi alias, num.* 13. 5
Sciſſuræ enim, exempli gratia, poſſunt ab humore acri, & erodente dependere, aut etiam ex fœcum duritie, cum quibus etiam inflammatio, & pruritus adeſſe facile poteſt. ſi tamen ab humore acri, atque mordaci ſciſſuræ dependeant, id facile apparebit per aliqua ſigna hujuſmodi humorum abundantiam atteſtantia, & per reſudationem interdum humoris ichoroſi, flavi, citrini, aut viridis ex ipſis ulcuſculis, & ſciſſuris. Sic etſi fuerint ex nimia fœcum duritie excitatæ, prompte id conſtare poterit ex ipſarum fœcum conſideratione; præterquam quod ubi altera ex iis cauſſis ſimplex fuerit, non eſt neceſſe adeſſe livores, aut inconſuetum ruborem in Ano; neque enim tantam vim pati poteſt puer ex fœcum duritie, quantam ex ſtupri violentia pati cogitur.

Altera autem cauſſa, nempe fluxus humorum erodentium, vix habet locum in pueris, neque ſolet is morbus eſſe ipſis admodum familiaris, quod benignioris naturæ humores ſortiantur. Præterea carunculæ, & rugarum attritio, atque planities vix ab 6
alia cauſſa eſſe poſſunt, quam à ſtupro. itaque conſideratis quidem ſingulis per ſe cauſſis, & ſignis, magna cautela adhibita, non neglectis etiam conjecturis, & præſumptionibus, etiam quæ extra artem haberi poſſunt, Medici de hac re facile veritatem pronuntiare poterunt.

Libri Quarti Finis.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Quintus,

CONTINENS

TITVLOS QVATVOR,

quorum

Primus de Iejunio, & Quadrageſima.
Secundus de Vulneribus.
Tertius de Membris, eorumque mutilatione.
Quartus de Aere, Aquis, & Locis.

Eminen-

Eminentissimo, ac Reverendissimo

DOMINO

D. IO. FRANCISCO EX COMITIBVS GVIDIIS A BALNEO.

S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO.

Paulus Zacchias S.

ENimvero imprudentis notam contrahere mihi viderer, si qui tam avide, ac tanto cum studio occasiunculam jam mihi oblatam, quæ in tui me servitutem insinuabat, amplexus sum, quicquid inde mihi conquisierim, illius nunc otiosus jacturam facerem. Eam ob rem dum meæ erga tui Eminentiss. nominis reverentiæ, & observantiæ memoriam ab oblivionis interitu vindicare satago, nullam potiorem nactus mihi videor occasionem, quàm quæ ex meis Quæstionibus Medico-Legalibus sese mihi offert, quarum cum Quintus Liber jam in lucem prodire properet, & inter materias nonnullas canonicas, quas habet, celeberrima illa sit, quæ de Iejunio, & Quadragesima peragit; hanc dignam duxi, quam summi Antistitis, ac viri, de cujus Christiana pietate, ac omnigena virtute splendori generis adjuncta plura semper supersunt dicenda, quàm dici possint, Eminentiss. nomine præmunirem. Tuum erit jam obsequium hoc meum non detrectare, sed innata tua humanitate me, atque hosce labores meos sub tua clientela fovere, dum Tibi rerum omnium fælices eventus pro nobilissimi animi tui votis à D. O. M. exposco. Vale.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM
LIBRI QVINTI
TITVLVS PRIMVS.
De Iejunio, & Quadrageſima.

Continens Quæſtiones novem;
quarum

LIBRI QVINTI
TITVLVS PRIMVS,
De Iejunio, & Quadragesima.

SVMMARIVM.

Quid sit Iejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Ecclesia institutum, & quot conditiones ad illius observantiam requirantur.

QVÆSTIO I.

CAnonica materia hæc est, quæ Medicam speculationem maxime exposcit, nam licet jeju-
1 nium à Catholica Ecclesia indictum sub peccati mortalis reatu obliget quascunq; personas ad ejus observantiam, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.*4. Covarr. *var. resol. lib.*4. *cap.*20. *& ex comm.* Lessius *de Iust. & Iur.lib.*4.*cap.*2.
2 *dub.*5.*nu.*33. legitime excusatas non obligat, hinc
est, quod ad legitimationem ejus excusationis Me-
dici consilium multoties adhiberi debet, qui consi- 3
deret, an jejunium huic, aut illi personæ noxium
futurum sit. Azor. *Institut. mor. lib.*7.*cap.*11.*vers. Quinto quæritur. & lib. eod. cap.*18.*vers. Quarto quæritur.* tunc enim talis persona ab ea obligatione fit
immunis, quia Ecclesia non intendit per jejunium 4
animæ, vel corpori detrimentum inferre, nec cum gravi læsione naturæ quemquam ad jejunium obstringere. Less. *ubi supra lib.*4.*cap.*6.*dub.*6.*vers. Ob impotentiam.* & ex nostris, Io. Alphons. à Fontech. *in Specul. Med. Christ.lumin.*2.*pag.*2.*versic sequitur* 3. & testatur idipsum Medina *apud eundem ibid.* idcirco non modo non imperat sancta Ecclesia jejunium quadraginta dierum absque ulla ciborum refectione per totum hoc spatium, ut teneremur ad Christi Domini imitationem, sicuti alias dixi *ex c. solent. de
consecr. jejun.dist.*1. sed prohibet etiam jejunium hu- 5
jusmodi absque omni cibo duorum aut trium die-
rum. *c. non dico. & c.seq. de consecr.dist.*5. quin etiam, 6
ubi jejunii tolerantia communem hominum facultatem excedat, ab ipsa Ecclesia illaudabile reputatur. *c. Non mediocriter de consecr. dist.*5. nam magis peccare dicitur, quam quicquam mereri is, qui jejunat, ubi ex jejunio verisimiliter morbus aliquis, aut mors succedere potest. Abbas *in c. cum infirmitas. not. ult. can. de Pœnit. & remiss.* ex quo Thom. Aetius *de Infirm.p.*1.*cap.*43.*nu.*25. Quoniam ergo, ut dixi, ad jejunii excusationem ob impotentiam Medicorum judicium exposcitur. Azor. *Instit. mor. lib.*7.*cap.*19.*vers. Tertio quæritur. & vers.seq.* Lessius
*ubi supra dub.*6.*nu.*40. & in caussa dubia Medicum 7
esse semper consulendum Canonistæ docent. Anton. Fernand. *in exam. Theol. mor. par.*2.*cap.*7.§.2. *num.*13. Filiucc. *Moral. quæst. tract.*27.*par.*2.*cap.*6. *vers. Tertio dico. nu.*128. cum caussa, de qua Canonistæ, vel eæ personæ, ad quas dispensare pertinet, ambigunt, Medicis evidens sit, & certa. Azor. *ubi supra vers. Quarto quæritur. cap.*18. idcirco de hac materia inter alias Medico-Legales agere operæpretium visum mihi est, ut circa eam ea animadvertam, quæ ad Medicam spectant facultatem, relictis iis (nisi quæ per transennam incidant) quæ eandem facultatem transcendunt. Occurrunt autem plurima quidem, & non minimi momenti dubia circa hanc materiam ex Medica offina discutienda; non enim simpliciter Medici consilium adhibetur, ubi dubium est, an quis à jejunio dispensari possit, sed etiam, an à tali jejunio, & an ab una jejunii circumstantia dispensatus, puta à qualitate ciborum, ab aliis etiam dispensandus sit, puta à quantitate, ab unitate comestionis, ab hora determinata, & sic de singulis. Et circa jejunium impositum cum pane, & aqua, & alia, quæ communi sunt arctiora, nonnulla dubium afferunt, neque alia permulta desunt cum Medici tantum voto decidenda, ut legentibus patebit.

Ante omnia ergo videndum quid sit jejunium, & quotuplex, de nomine enim jejunii nihil occurrit dicendum, nisi id, quod nonnulli volunt deduci

8 ab inteſtino quodam, quod inter graciliora eſt medium, & quod jejunum nominatur. Hanc nominis deductionem afferunt Canoniſtæ, & poſt alios Filiucc. *Quæſt. mor. tract.27. par.2. cap.1.num.3.* quæ nominis deductio mihi ridicula fit, non enim jejunum inteſtinum ſic nominatum, niſi quia jejunum, ac vacuum præ cæteris reperitur, ut notant Anatomici, & vide, ſi libet, Laurentium *lib.6. Anatom.c.13.* ſed de nomine ulterius loqui omittens ad jejunii definitionem accedamus.

9 Definitur jejunium afflictio carnis ex abſtinentia ciborum proveniens. Abb. *in tertium decretal. rubr. de obſer. jejun. nu.1.* ſed videtur hæc definitio nimis generica, neque ſoli Eccleſiaſtico jejunio conveniens, ſed qualicunque abſtinentiæ à cibis, ex qua ſequatur carnis afflictio. Definitur tamen recte jejunium per hanc carnis afflictionem juxta loquendi modum ipſius ſacræ paginæ, in qua quotieſcunque imperatur jejunium hic loquendi modus reperitur, ut Levit. *cap.23.verſ.27. Affligetiſque animas veſtras in eo.* & Levit.*cap.23.verſ.29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.* & Num. *cap.29.verſ.7. Decimo quoque die Menſis hujus ſeptimi erit vobis ſancta, atque venerabilis, & affligetis animas veſtras.* & *cap.30. verſ.14. Si voverit, & juramento ſe conſtrinxerit, ut per jejunium, vel cæterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam.* & Iudith. *c.4.verſ.8.*
10 *Et humiliaverunt animas ſuas in jejuniis.* hoc enim præcipue intendit Eccleſia in inſtitutione jejunii, ut latius infra dicemus, ut caro, & ſenſus corporei refrænentur, & affligantur, & ſpiritus ab eorum moleſtia magis ſolutus ad divinarum rerum contemplationem facilius dirigatur, unde in oratione in die jejunii ſic precatur. Deus, qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas. hæc autem afflictio, ſeu maceratio carnis facillime ex ciborum abſtinentia ſuccedit: tunc enim caro gliſcit, & corporeorum ſenſuum ſtimulo maxime irritatur homo, cum electis cibis, & potibus ſeſe ingurgitat, at contra tunc maxime caro friget, & ſenſuum ſtimulus reprimitur, cum cibis, & potibus homo parcit, juxta illud, *Sine Cerere, & Baccho friget Venus.*

11 Sed alii jejunium definierunt hoc modo, quod ſit nimirum major quædam abſtinentia in victu, & iis, quæ guſtu percipiuntur, quam communis temperantiæ regula requirat Leſſius *lib.4.de Iuſt. & Iur. cap.2. dub.2. ſub nu.6.* Filiucc. *Moral. quæſt. tom.2. tract.27.par.2.cap.1.verſ. Tertio quæro.* ſed & hæc definitio nimis generica, ut ſuperior eſt, & Eccleſiaſtico jejunio ſoli non convenit, ſed cuicunque.

Ex noſtris Conciliator *diff.117. verſ. Propter primum.* multo melius, quam ſuperiores, ut mihi videtur, jejunium definivit dicens, *eſſe ſecundum Leges in*
12 *Deum directivam victus parſimoniam*, quæ definitio ea omnia continet, quæ ad jejunii Eccleſiaſtici eſſentiam requiruntur: nam cum victus parſimonia etiam major, quam temperantia requirat, non ſit vere jejunium, niſi naturale, idcirco addendum fuit, quod ſit talis parſimonia in Deum directiva; nempe ad eum finem facta, ut ſpiritus promptior ad rerum divinarum contemplationem eſſe debeat. Sed adhuc non omnis parſimonia in victu etiam ad hunc finem facta jejunii Eccleſiaſtici nomen meretur, idcirco additum, quod ſit ſecundum leges, nimirum juxta ſacroſanctæ Catholicæ Eccleſiæ præcepta; nam ſi quis ad hoc, ut divinarum rerum contemplationi facilius vacaret, victus parſimonia etiam majori, quam virtus temperantiæ requirat, uteretur, non autem tali, qualis ab Eccleſia præcipitur, neque in tempore, quod Eccleſia præcipit; nequaquam hoc eſſet jejunium. Covar.*var.reſol.lib.4.cap.20.nu.12.* Vnde & quorundam hæreſis apud eumdem damnata *ibid. nu.3. in fin.* qui quamquam jejunium laudarunt, putarunt tamen, non poſſe Eccleſiam nos obligare ad jejunium, ſed unumquemque poſſe ſibi præſcribere jejunium pro libero ejus arbitrio, & voto. negari quidem non poſſet, quamcumque abſtinentiam maxime ad prædictum finem factam eſſe meritoriam. Martin. Ledeſm. *in D. Bonavent. Tom.4. diſt.15.* ex quo inter noſtros Alphonſ. à Fontech. *ubi ſupra, pag.49. verſ. Quid autem.* Recte ergo videtur jejunium Eccleſiaſticum à *Conciliatore* definitum, prout eſt quædam abſtinentia à Chriſtiana religione nobis injuncta; nam jejunium ſimpliciter, prout eſt quædam arctior abſtinentia à cibis definitur ab eod.
Concil. *ibid. quod ſit quædam diætematum ſubtractio,* 13
cui tamen definitioni non temere addendum puto, ex qua corpus vacuum permanet; nam hæc vacuitas, ut ita dicam, videtur de eſſentia jejunii, vel dici poſſet, tale jejunium eſſe abſtinentiam in aſſumendis cibis. Azor. *Inſt. moral.cap. 20.verſ. Tertio quæritur.*

Quotuplex autem ſit jejunium multi docuerunt, 14
ſed varia omnino ratione. D.Th. *2.2.qu.147.art.6. ad ſecundum.* dupliciter diviſit jejunium, in jejunium naturæ, & jejunium Eccleſiæ, quod vocat jejunium jejunantis. Canoniſtæ triplex conſtituunt, ſpirituale unum, quod eſt abſtinentia à peccato mortali omnium Deo acceptiſſimum, & maximum *c. jejunium de conſec. diſt.5.* alterum item ſpirituale, quod eſt abſtinentia à gaudio corporis, tertium corporale, quod eſt abſtinentia à cibis, qualis ſupra definita eſt, ita Abb. *loco ſupra cit. de obſer. jejun. nu.1.* Hoſtien. *in ſumm. lib.3.rubr.ead.num.1.* & alii *ibid.* & ex noſtris Io. Alphonſ. à Fontech. *ubi ſupra, pag.65. verſ. Pro dilucidatione.* quæ diviſio ad nos minime pertinet, ſed ad ipſos Canoniſtas, & Theologos.

Aliam diviſionem habet Abb. *ubi ſupra.* nempe 15
quoddam eſſe abſtinentiam à cibis ſecundum propriam voluntatem, non ſecundum Eccleſiæ præceptum, aliud eſſe abſtinentiam ab humectantibus, cum ſcilicet comeduntur ſicca tantum, puta panem, nuces, & ſimilia, tertium eſſe abſtinentiam à cibis ſecundum ordinationem, & conſuetudinem Eccleſiæ. ſed neque hæc diviſio ad rem noſtram pro nunc
quicquam facit. Tripliciter item diviſum eſt jeju- 16
nium à nonnullis Doctoribus. Filiucc. *ubi ſupra, nu.6.* nam quoddam dixit eſſe naturale, quoddam mora-
le, quoddam Eccleſiaſticum. Naturale eſt ſimplex 17
abſtinentia à cibis cum ventris vacuitate, quod definiebat ſuperius *Conciliator* eſſe diætematum ſubtractionem, nempe, inquam, eſſe ſubtractionem conſueti cibi quotidiani talem, ut corpus inde magis ſolito vacuum per aliquod tempus maneat, & hoc ad nullum potiorem finem obſervatur niſi ad corporis ſanitatem tuendam, vel ex plenitudine amiſſam recuperandam; dum enim novis cibis oblatis concoquendis natura non diſtrahitur, prægreſſas cruditates, & ſuperfluitates omnes concoquit, &
abigit. Morale jejunium abſtinentia eſt à cibis, & 18
potibus ad hunc finem factum, ut virtutis operibus
vacare poſſimus. Eccleſiaſticum jam diximus eſſe 19
abſtinentiam à cibis juxta ritum, & præceptum Sanctæ Matris Eccleſiæ.

Diviſerunt alii jejunium multipliciter, nimirum 20
quatenus unum eſt durius alio. Navarr. *de quinq. præc. Eccleſ. cap.21.num.11. verſ. Tertio peccat.* & juxta hoc aliud

aliud jejunium eſt duriſſimum, quando eſt cum pane, & aqua ad certam, & modicam menſuram; aliud eſt hoc mitius, ſed tamen durum, quod fit cum pane, & aqua ſemel in die ad appetentiæ exigentiam; aliud hoc etiam mitius cum fit, cum quadam abſtinentia à certis quibuſdam rebus, puta ab iis, quæ guſtus illecebris magis inſerviunt; aliud adhuc prædicto mitius cum ſumitur certa quantitas cibi cujuſcunque in jejunio permiſſi, minor tamen, quam Naturæ exigentia requirat; aliud denique mitiſſimum cum comeditur ſemel in die, quantum quis voluerit, & ſic multipliciter adhuc variari poteſt jejunium, ut patet modo abſtinendo à cibis delicatioribus, modo à potu vini, modo ſubtrahendo de cibo ad unicam quotidianam refectionem néceſſario, & ſic de reliquis aggravando ſibi conditiones ab Eccleſia in jejunio requiſitas, de quibus infra, ut declarat Alb. Pius *lib.4.contra Eraſm.* ſed juxta prædicta ex
21 noſtris Conciliator *ubi ſupra*, dupliciter diviſit jejunium, unum ratione quantitatis, cum non tantum comeditur, quantum Naturæ exigentia expoſcit, vel conſuetudo; aliud cum non toties comeditur, quoties Natura expoſcit, vel quoties homo conſuevit comedere. addendum his, & tertium cum non talia comeduntur, qualia homo conſuevit, ſed qualia ab Eccleſia imponuntur. in Eccleſiaſtio utrumque jejunium Conciliatoris, & hoc item tertium obſervatur.

Vt autem ſciamus Medici definire, quando quis excuſari poſſit à jejunio, & quouſque procedere debeat abſtinentia, ut jejunii nomen mereatur, videndum ad quem finem Sancta Mater Eccleſia jejunium inſtituerit; præcipuum ergo finem Canoniſtæ eſſe
22 dixerunt, ut per abſtinentiam certis legibus præſcriptam corpora caſtigentur ad illicitos carnis impetus compeſcendos. Covarr. *ubi ſupra, verſ. Prima Eccleſia.* Ac profecto una ex cauſſis cur quadrageſimale jejunium verno potius, quam alio quovis tempore ab Eccleſia ſit inſtitutum illa eſt, quia hoc tempore animalia, & homines maxime, acutius ad Venerea ſtimulantur. ut ergo carnis ſtimulus tunc præcipue refrænaretur, cum majorem in modum moleſtus eſt, jejunium Quadrageſimale tunc temporis ab Eccleſia impoſitum. hanc cauſſam attulit ad hoc ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib.2. Theorem.40. in princ.* Neque conticebo hic id, quod Pierius Valer. *Hierogl.lib.14.* dicebat, nempe jejuni hominis ſalivam ſerpentem necare, quod ex gravibus auctoribus habemus, quos & ille adducit. ex hoc autem, addit, ſubmonuit natura venereas voluptates, libidiniſque ardorem jejunio identidem extingui. Sed & præter commemoratum finem alium intendi dicunt Canoniſtæ, nempe ut mens liberius ad ſublimia contemplanda elevetur, ut jam diximus, Covarr. *ibid.nu.1.verſ.7. Ex eo.* Tertius etiam finis aſſignatur, nimirum ſatisfactio pro peccatis, quos omnes fines enumerat D. Thom. *cit. quæſt.147. art.1. in concl. & ibid. art.3.* & ex eo Canoniſtæ omnes.

Poſteriorem autem hunc finẽ eſſe Deo acceptiſſimum ex eo firmari poteſt, quod jejunium videatur maxime in ſatisfactionem, & remedum primi peccati emanaſſe, ut ea pars præcipue pœnitentia plecteretur, quę primi peccati culpam meruiſſe videbatur; nam idcirco forte jejunium ſecundum ſe conſideratum non importat aliquid eligibile, ſed pœnale quoddam. D. Thom. *ubi ſupra, art.3. ad primum.* Quia enim non jejunavit homo, de Paradiſo ejectus eſt, jejunemus ergo nos, ut ad ipſum revertamur, inquit D. Baſil. ex quo Alb. Pius Carp. *lib.4. contra Eraſmum.*

Quamquam autem Eccleſia non intendit niſi animæ per jejunium proſpicere, conſecutive tamen jejunium etiam ad corporis ſanitatem, & incolumitatem confert, *arg. tex. in c. Legimus. de Conſecr. diſt.5. c. Nihil enim. ibid.* unde & ad vitæ longitudinem ejuſque protractionem. Leſſius *de Iuſtit. & Iur. lib.4. c.2. dub.10.* Filiucc. *Quæſt. mor. tract.27. cap.1. verſ. Septimo quæro.* quas etiam utilitates jejunio ineſſe probant ex noſtris Codroneh. *de Chriſt. med. rat. lib.1. cap.26.* & Io. Alph. à Fontech. *in Spec. med. Chriſt. lumin.2. in princ.* & ex Iureconſultis Barboſ. *de off. & pot. Epiſc. Tit.2. Gloſ.5. art.8.* Adduntur & à Filuccio *ubi ſupra*, aliæ utilitates ex jejunio provenientes, ut apud ipſum videre eſt, ad nos enim de illis loqui non ſpectat. 23

Cæterum ad jejunii obſervantiam nonullæ conditiones requiruntur, circa quas plura dubia occurrunt, quorum ſolutio ex Medica officina petenda eſt. Vnanimiter ergo omnes Canoniſtæ tria ad jejunii 24
obſervantiam requiri docent; qualitatem nempe ciborum peculiarem ab Eccleſia præſcriptam, unitatem refectionis in ſpatio viginti quatuor horarum, nempe diei unius naturalis, & horam competentem aſſumendi cibos. Azor. *Inſt. moral. lib.7. cap.2. & ſeqq.* Leſſius *ubi ſupra, cap.2. dub.2.* Filiucc. *loco cit. c.2. verſ. Primo quæro.* Fernand. *in exam. Theol. mor. par.2. cap.7. §.2. nu.8.* & ex noſtris Io. Alph. à Fontech. *cit. opere ſpec. med. Chriſt. lumin.2. in princ.* qui & alios Canoniſtas ad id adducit, quos nos cum aliis omittimus; res enim eſt clariſſima. Cur vero hæ conditiones ab Eccleſia requirantur ad jejunii obſervantiam, Medica etiam conſideratio demonſtrare poteſt; præter id, quod Canoniſtæ ad hoc afferunt. Finis ergo præci- 25
puus in jejunio intentus eſt, ut jam diximus, maceratio carnis, & impetus ſenſitivæ, ac inferioris partis per abſtinentiam in cibis refrænatio, qui finis facile ex obſervatione harum trium conditionum in cibis aſſumendis reſultat; ex qualitate ſcilicet ciborum, ex quantitate tam continua, quam diſcreta eorundem, & ex hora determinata comedendi: nam quoad qualitatem elegit cibos modici nutrimenti, ut per eos ſanguinis luxuria demereretur, & ſi qui ex his ipſis cibis generaretur non admodum ſpirituoſus eſſet; talis enim cum generatur caro maxime ac ſenſus gliſcit. Abſit autem à nobis cum impiiſſimo Eraſmo aliiſque Hæreticis affirmare, Eccleſiam habuiſſe in inſtitutione jejunii ciborum delectum, & ob eam cauſſam carnibus interdixiſſe; non enim abſtinendum ſuadet à carnibus tanquam à cibis immundis, & illicitis, ſed tanquam à cibis nimiam ſanguinis copiam aggregantibus, & ob id carnis ſtimulos acuentibus; non ergo ob ſuperſtitionem, ut declarat Alb. Pius *loco alias cit.* ſed quoad quantitatem, tam continuam, quam diſcretam voluit Eccleſia, unica nos refectione uti quanta ſatis ſit, interdicens repetitam comeſtionem, etiamſi non tantum ſumeremus pluribus vicibus, quantum unica; quia cum maceratio carnis maxime contingat ex defectu alimenti, ad quem ſequitur quædam corporis triſtitia, cum qua tamen animus magis ſolutus eſt à corporis impedimento, idcirco, ut hunc defectum experiremur, Ec- 26
cleſia unicam comeſtionem ſingulis diebus permittit, non multiplicem, qua facile erat, eum alimenti defectum evitare, non obſtante quod cibi eſſent modici nutrimenti. Quoad tempus comedendi determinavit etiam horam certam, ut in ſpatio 24 horarum ſemel comedentes incommodum aliquod inediæ corpus perſentiſceret; ex hoc enim quod corpus cibis majoris nutrimenti aſſuetum, & pluri-

bus quoque refectionibus incommodum illud alias evitans, fit ut citius indigentiam alimenti perfentiat, quam alias, unde triftitiam quamdam, ut diximus, concipit, quam proprie carnis afflictionem vocamus, quæ videtur omnino de jejunii effentia, cum jejunium per carnis afflictionem definiatur, ex qua cum caro fuccumbat, fpiritus vividior ac purior non modo ad corporis functiones, fed ad mentis quoque ipfius elevationem promptior redditur: nam vini & carnium plenior ufus, corpus quidem validum, Athleticaque firmitate facit, animum vero imbecillum & fragilem, Plutarch. *in lib. de Tranquill. Anim.* immo cum animo fimul etiam corpus crapula infirmum facit, unde Horat. *lib. 2. ferm. Sat. 2.*

— vides ut pallidus omnis
Cœna defurgat dubia? quin corpus onuftum
Hefternis vitiis animum quoque prægravat una,
Atque affigit humo divinæ particulam Auræ.

Opponere tamen poffet contra abftinentiam hanc, ex qua natura alimenti percipit indigentiam quifquis fit, quod ea homines magis triftes faciat, timi-
27 dos, morofos, iracundos, & impatientes juxta paræmiam illam, *Fames, & mora bilem in nafum conciunt*, & juxta id, quod demonftrat Hipp. *in libb. de vict. rat. in acut.* unde, & animo noxia erit. Ad quod dicendum eft, confitendo indigentiam, & famem poffe hos effectus producere, fed habere gradus quofdam, ad quorum fummum cum pervenerit tunc quidem eos effectus excitare, non autem in cæteris gradibus. vel
28 dicendum eft, famem multiplicem effe juxta divifionem à Mercato traditam *lib. 3. de morb. intern. cur. c. 2.* in ea namque fame, quæ naturaliter fit, feu ex indigentia cibi, quem calor in chylum vertat, vel ex indigentia chyli, quo cæteris membris fuccurrat, five ex indigentia propriæ humiditatis, dummodo moderata unaquæque fit, & non ad longum tempus tolerata, non folet homo bono temperamento dotatus, & ventriculo competentis virtutis in ea fymptomata incidere, quæ jam recenfita funt, ut in alia fame (quæ vere potius non naturalis dicitur, & idcirco à Gal. 1. *de fympt. cauf.* vocatur triftis quidam fenfus) ex eo quod morbofa fit, evenire folet; unde jure merito unum fymptoma ab alio diftinguitur, & Gal. *ibid.* famem ab appetitu fecrevit, ut percurrit Mercat. *loco fupr. cit.* Ecclefia ergo non intendit ex abftinentia, quam præcipit in jejunio inducere famem illam in extremo gradu, aut non naturalem, fed indigentiam tantum quandam primi generis, ex qua & caro affligitur, & fpiritus promptior ad fua munera exiftit; atque ea de cauffa non permittit hominem, ut fupra etiam dixi, præter confuetudinem affumendi alimenta ultra fpatium diei unius jejunare *c. non dico. de Confecr. dift. 5.* ne in famem illam morbofam, aut in alia pejora incidat fymptomata; quin & ob hanc ipfam cauffam recte conceditur licentia præveniendi horam refectionis in jejunio deftinatam iis, qui ftomachi os exquifitioris fenfus fortiti, & fuctum ventriculi facillime perfentientes in prædicta fymptomata, in lipothymiam, & hujufmodi labuntur, ut iis plurimum evenit, quos picrocholos nominamus, ut in feqq. patebit.

Ecclefia igitur ad prædictam intentionem affequendam macerationis nempe carnis primo, ut di-
29 ximus, tales cibos in jejuniis elegit, ut fanguinis parum generarent, unde iis omnibus, ac fingulis interdixit, qui multum fanguinis procreare apti nati funt. his ex cauffis à carnibus, & ab iis omnibus qui fementinam originem carnis habent, ut ova & lacticinia, abftinere nos in jejunio præcepit, cum hæc omnia, & multum fanguinis, & laudabilem generent, ex cujus generatione libidine excitata fpiritus fuccumbit. quamobrem miratus fum nonnullorum locorum, nefcio an abfolute dicere liceat, vituperabilem confuetudinem, feu forte nimis licentiofam, in quibus ovis, & lacticiniis in jejuniis vefcuntur; nam hæc quidem carnium vicem gerunt, & non abfque ratione Ægyptii Sacerdotes, ut refert Pier. Valer. *lib. 17. Hierogl. cap. de Papyro.* qui à carnibus in victu abftinebant (licet fuperftitiofa effet eorum hæc abftinentia) ab ovis quoque, & lacticiniis fe temperabant, quod dicerent, ova effe carnes liquidas, lac autem fanguinem colore immutato. jure ergo nos, qui carnes macerare in jejuniis tenemur, ab ovis fimul, & lacticiniis abftinebimus.

Sed præter abftinentiam à carnibus, cæterifque cibis prædictis antiquitus ob eandem rationem jejunantes etiam vino abftinebant, ut teftantur Azor. *lib. 7, Inftit. moral. cap. 10. verf. feptimo quæritur.* Leffius *ubi alias, dub. 2. verf. Porro hæc tria genera.* Filiucc. *loco cit. cap. 3. nu. 62.* & patet id per ea D. Hieronym. verba apud Alb. Pium *lib. 4. contra Erafm.* ubi Hieronymus de Danielis jejunio loquens, Hoc, inquit, docemur exemplo temporibus jejunii, à cibis delicatioribus abftinendum, quod eft carnes non comedere, vinum non bibere. idem patet ex verbis D. Gregorii apud eumdem, *ibid.* Carnem non affligit, qui carne, & vino fimul, & cibis delicatioribus utitur. Vini ufus tamen in præfentiarum, non modo in ipfa comeftione permittitur, fed etiam extra ipfam; ac profecto in ipfa comeftione vino interdicere in quocunque jejunio nimis durum fuiffet, & fanitati maxime officeret hoc præcipue tempore, in quo homines ftomachos delicatiores fortiti funt, & ab ipfis matris uberibus vino affueti, unde fit, ut non nifi cum maximo fanitatis detrimento liceat nobis ad longum tempus ab ejus potu abftinere. fed utrum vini ufus extra cibos fit omnino à culpa eximendus in propria quæftione difcutiendum proponemus.

Cæterum Ecclefia cibi quantitatem continuam, nempe quantam unica comeftione accipere liceat, non determinavit, fed difcretam; dummodo enim non pluries quam femel in naturalis diei fpatio comedamus, permittit unica vice comedere quantum quis voluerit; & non obftante quod nonnulli DD. afferant, quod qui cibis plurimis, ac felectis fefe ingurgitat, licet unica vice id faciat, jejunii præcepto minime fatisfacere dicatur, etiamfi cibi fuerint tales, quales in jejuniis requiruntur, & videatur hoc de mente tex. *in cap. Ne tales. de Confecr. dift. 5.* & faciat etiam auctoritas D. Thom. 2. 2. *quæft. 147. art. 6. ad 2.* Covarr. *lib. 4. var. refol. c. 20. nu. 11. verf. Cæterum Chriftiani.* communis tamen opinio eft, hunc contra jejunii præceptum non peccare, fed potius contra Temperantiæ virtutem.

Sed quam ob cauffam, inquies, indeterminatam 30
reliquit Ecclefia hanc ciborum quantitatem unica vice affumendam? nam videbatur omnino neceffarium, eam determinare, ut finem ab ipfa intentum in jejunio affequeremur; fi enim voluit nos ex moderata quadam abftinentia carnem macerare, quod tunc maxime fit, ut alias dictum eft, quando corpus per aliquod rationabile tempus alimenti indigentiam experitur, omni proculdubio debuit quantitatem talem præfcribere ciborum, ex quorum affumptione debito tempore facta, corpus non ita nutriretur, ut eam indigentiam evitaret, & fic nulla fequeretur

retur maceratio carnis. at non definita hac ciborum quantitate, & nobis ad libitum quantum appetimus comedentibus, facile evitatur prædicta indigentia: nam quod post uberrimam, & ad satietatem usque factam in prandio comestionem, vespere subsequente à cœna abstineamus, non tam ex præcepto Ecclesiæ faciendum, quam ex præcepto Medicinæ, quæ crapulæ pro remedio jejunium injungit, & abstinentiam; unde non determinata hac ciborum quantitate, jejunium nullo modo videtur meritorium.

Ad hanc objectionem respondeo, duplici potissimum ex caussa Ecclesiam (ut mihi videtur, quantum ex Medica contemplatione assequi licet) hanc quan-
31 titatem non determinasse, primo ob impossibilitatem; cum enim individua in infinitum evarient, & unum contentum esse non possit tanta quantitate unica vice, quanta alterum tribus vicibus naturæ indigentiæ plenissime satisfaceret, nullo modo potuit hæc quantitas determinari, & hæc ratio est de mente D. Thom. *cit. quæst. 147. art. 6. ad primum.* secundo, quia quantumvis homo comedat unica vice, dummodo cibis in jejunio permissis solis utatur, nunquam evitabit die sequenti indigentiæ illius incommodum, ex qua maceratio carnis procedit, & quam Ecclesia in jejunio exposcit: ratio ejus rei est, quia indigentia hæc non fit nisi ex defectu chyli, & nutrimenti interni; unde licet multum immo plurimum comedamus, si cibi sint quales esse debent, facile hæc indigentia aliqua ex parte saltem subsequetur, quia si cum quis ad satietatem comedit carnes, proliciet ex his chyli libram, si ad satietatem comedat pisces, non proliciet ex iis ejusdem chyli trientem, itaq; etiam comestione piscium ad satietatem facta, natura antè experietur indigentiam, quam ex comestione carnium ad dimidium ejus quantitatis, quæ ad satietatem usque sufficeret. itaque frustra videbatur determinari hæc quantitas, ubi effugere non licebat, cæteris jejunii conditionibus observatis, à quantumvis copiosa comestione carnis macerationem ab ipsa Ecclesia expetitam; quod & experientia quotidiana confirmat, quippe cum in jejuniis etiamsi plurimis, ac selectioribus cibis utamur, & consuetam quantitatem quo ad molem triplo exuperemus, quam cum carnibus vescimur, semper tamen aliquam indigentiam ante secundam comestionem sequenti mane experimur, non obstante quod etiam jentaculo vespere utamur.

Sed ut omnia ad hunc ipsum scopum macerationis carnis in jejuniis collimarent, Sancta Mater Ecclesia etiam horam certam comedendi præscripsit;
32 nam si prævenire hanc horam liceat, facile etiam leve illud famis prædictæ incommodum evitabimus, nullumque ex jejunio laudabilem fructum percipiemus. unde rectè quidem Azor *ubi alias, c. 11. in prin.*
33 eo rectius, ac religiosius jejuniũ servari dixit cæteris paribus, quo tardius prandium assumitur; sic enim per longiorem inediam caro magis affligitur, & idcirco hora nona constituta est pro hora comedendi in jejuniis, quia consueta hora comedendi in aliis diebus solet esse sexta; tardatur ergo refectio ob eam caussam usque ad nonam. D. Thom. *sæpissime cit. q. 147. art. 7.* & ex eo Azor. *præd. cap. 11.* nos tamen ad præsens post sextam comedimus consuetudine in contrarium irrepente, cui acquiescendum videtur.

SVMMARIVM.

1. *Medicorum quorumdam temeritas.*
2. *Jejunium Quadragesimale inter omnia notabilissimum.*
3. *Cibi omnes, quibus utimur in jejuniis mali succi sunt.*
4. *Talis sanguis generatur, quales cibi comeduntur.*
5. *Victus ratio in Quadragesima, aliisque jejuniis instituta omnino insalubris. Contrarium nu. 10.*
6. *Jejunium non solum animæ, sed etiam corpori salubre.*
7. *Quæ personæ ad jejunii observantiam teneantur.*
8. *Corpora eorum, qui ad jejunium tenentur vel omnino, vel maxima ex parte sana sunt.*
9. *Sanis omnia sana.*
11. *Pisces inter cibos boni succi connumerantur.*
12. *Pisces facile corrumpuntur. Falsum ibi.*
13. *Pisces non sunt difficilis concoctionis.*
14. *Legumina, & frumentacea an insalubria.*
15. *Olera an sint vituperanda in cibis.*
16. *Modus refectionis, quo utimur in Quadragesima, aliisque jejuniis, facit eam victus rationem salubriorem.*
17. *Temporis ratio facit victus ratione in Quadragesima, etiamsi per se esset insalubris, maxime salubrem.*
18. *Ventres hyeme, & vere natura calidissimi.*
19. *Tutior est nostra victus ratio in Quadragesima, quam consueta vivendi ratio esset Antiquis.*
20. *Antiquiores magis piscibus, quam carnibus vescebantur.*
21. *Carnium usus, quam noxius.*
22. *Quatuor tempora cur instituta ab Ecclesia.*

An Jejunium, & præcipue Quadragesimale corporeæ saluti sint noxium.

QVÆSTIO II.

Medicorum quidam corporeę sanitatis adeo studiosi, ut eam spirituali sanitati (quam forte fortuna undequaq; contemnunt) præferre summa cum 1
temeritate audeant, dummodo corpori ne per somnium quidem quicquam detrimenti adveniat, spiritualia remedia ad animæ morbos medendos emanantia omnino respuere, ac damnare consueverunt. Eorum alii non tanta temeritate conspicui, sed nimis alia ex parte corporeæ saluti indulgentes, jejunium inter prædicta remedia præcipuum damnare non audent, sed vel minima ex caussa legitime quemcunque excusari ab ejus observantia volunt, unde non modo præsente gravi morbo, sed etiam levi, & non modo levioris pręsentia, sed timore futuri jejunium quantum in se est à suis ægrotis, & consultoribus frangi permittunt, putantes tam hi, quam superiores, jejunium omnino, & undequaque corpori, ejusque sanitati officere, & quia inter omnia 2
jejunia, & veneratione dignius, & diurnitate notabilius, & Christi Domini exemplo celeberrimum Quadragesimale est ex tex. *in c. Quadragesima. de Consecr. dist. 5.* priores in hoc impie invehuntur, posteriores vero nimia ac irrationabili corporis indulgentia ducti, illud solvendi levissima ex caussa hominibus Christianis auctores sunt, à jejunio, & cibis in jejunio permissis nonnisi summam noxam corporeæ salutis emanare sibi persuadentes. Vt ergo priorum temeritatem, & posteriorum damnosam licentiam non modo legibus, ac pœnis ab illis indictis coerceamus, sed scriptis etiam falsam hanc hypothesin ab animo non eorum modo, sed quorumcunque hominum evellamus, quod jejunium tantopere corporeæ saluti adversari credant, his quæ adversarii objiciunt satisfaciendum, & in contrarium rationes, quæ verum detegant, ac persuadeant adducendæ.

Dicitur ergo primo, & universaliter contra omne jejunium à qualitate ciborum incipiendo, quod cibi, qui in eo in usum veniunt, sunt omnes mali
3 succi, & nutrimenti illaudabilis. sed præcipue hoc esse valde noxium in jejunio Quadragesimali, non tantum quia per se ipsa hujusmodi alimenta pravum generant sanguinem, sed etiam quia tunc maxime, & eo tempore iis uti nos accidit, cum nova sanguinis regeneratione, & renovatione egemus, ut per totum annum incolumes vivere liceat; tempus hoc vernum est, in quo crudiores humores, ac ingens pituitæ copia prægressa hyeme congesta excoquitur, & in optimum sanguinem convertitur, ex quo vividior, alacrior, & incolumior natura existat juxta id, quod docuit Hipp. *in lib. de Nat. hum.* & eum secutus Gal. 8. *de Plac. Hipp. & Plat. cap. 7.* & alibi, à quibus nullus dissentit. Cum ergo victus ratio in Quadragesima instituta prægressas cruditates potius foveat, & adaugeat, quam emendet, & moderetur, consequens est ex ea corpus per totum anni curriculum excrementitiorum humorum copia scatere, unde quamplurimi morbi postmodum pullulent, & vitæ cursus per eas præcidatur. Talis enim
4 sanguis in corporibus generatur, qualis est natura eduliorum, quibus pro nutrimento utimur; at cibaria quibus utimur in Quadragesima omnia concoctu sunt difficilia, aut saltem secundum plurimum; præterea vel nimis calida, vel nimis frigida, vel nimis humida, vel nimis sicca, & omnia in summa intemperata; quin & plurima generant excrementa, etiam quæ inter ea sunt laudabiliora; mali succi sunt, & stomacho parum amica; consequens ergo est, sanguinem ex iis congestum deterrimum esse, fæculentum, crassum, intemperatum, ac quavis mala qualitate insignitum. Esse autem eos cibos ejusmodi naturæ facile probatur, si sufficienter singulos per classes suas examinemus, nam si legumina primo consideremus, frigida sunt, & flatulenta, & melancholicos, crassos, & fæculentos generant humores, ut communis censet Medicorum opinio. Pisces & ipsi frigidi, & inflativi sunt, facile corrumpuntur, & plurimum excrementi habent, & ut summatim dicamus, eorum frequentata comestio plurimas ægritudines accersit, ut sentit Rasis *lib. 3. ad Almansf. cap. 16.* Salsamenta, & salita omnia, quibus in jejuniis utimur affluenter, nutrimenti nihil præbent, sed excrementi multum habent, melancholiam generant, ad lepram disponunt, stomacho aliena sunt, & difficulter concoquuntur. Orib. *lib. 2. Collect. cap. 58.* Fructus nutrimenti nihil præbere, & facile corrumpi, corpusque ad mille morbos disponere notum est. Herbæ omnes mali succi sunt, & excrementitiam gignunt humiditatem, & sunt præ cæteris cibis insanissimæ, ut iidem Medici sentiunt, & non injuria Cardan. *de malo. Med. usu, cap. 5.* Medicos suæ ætatis erroris non contemnendi redarguet, quod herbas quascunque pro bonis laudent, etiam ipsam lactucam inter cæteras optimam, cum omnes perniciosæ sint ac vituperabiles. unde recte de iis loquutus videtur Coquus ille apud Plautum *in Pseud. Act. 3. Scen. 2.*

Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt,
Quum hasce herbas hujusmodi in suum alvum congerunt,
Formidolosas dictu non esu modo;
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.

Nullum ergo dubium esse debet, cum prædicta veritatem habeant, victus rationem in jejunii institutam, & præcipue in Quadragesima esse omnino insalubrem, & corporeæ sanitati maxime noxiam, ob eamque videri nos homines affligi, ac denique mori, ut impius Erasmus concludit apud Alb. Pium *in loc. lucubr. dicti Erasm. lib. 4. in princ.* Addere possent his, arguentes à consuetudine mutata, quod cum consueverimus bis in die comedere, & cibos majoris multo nutrimenti assumere, & laudabiliores, omni procul dubio lædi nos oportet plurimum, ac plurimis nominibus; nam consuetudo non solum de repente mutatur respectu diversitatis ciborum, sed etiam respectu horæ cibationis, & respectu ejusdem frequentationis, quia cum, ut dixi, bis comedere consueverimus singulis diebus, tunc semel tantum comedimus; ex qua mutatione quanta incommoda expectari sanitatis possint, non est quod dicamus, cum satis superque id demonstret ipsa experientia, & admonuerit Hipp. maxime *in lib. de vict. rat. in acut.* & ibi Gal. *com. 2.* omittendum & id quod de retardatione horæ comedendi idem Hipp. docet, quam scilicet & hoc nocuum esse possit, quia unusquisque in se ipso facile experiri potest in retardatione cibi consueti determinata hora assumi, tristitiam accidere, oris amarorem, desidiam, timiditatem, iracundiam, pandiculationem, aliquando etiam animi defectionem, post quæ cibus à stomacho ægrius recipi videtur, quod in anteacta passione pravis humoribus facile sit repletus. cum ergo tot & tantę caussæ colliment ad aggregandas corporis impuritates ex victu Quadragesimali, certe inde necesse 5
est non corpus solum labefactari, sed etiam animum mirum in modum offendi, ac in pejorem conditionem decidere; quippe cum ubi corpus impurum sit, & vitiosis humoribus infarctum, animum quoque ipsum contaminari declarant ipsi ægrotantes, qui quam à se ipsis differant cum sani sunt, satis norunt; animi enim mores sequi corporis temperaturam constans est opinio apud Medicos, quam abunde probat veritatem habere ipse Galenus in libro ad hoc destinato, & hoc eod. titulo insignito. Præterea denique jejunium ob id maxime videtur improbandum, quod contrarium omnino effectum producat, quam quem speramus; nam cum dicatur, illud ad carnis & Veneris stimulos refrænandos fuisse institutum, certum est, ex eo acutiores multo fieri stimulos carnis, ob quod jejunium & ob non insuetam abstinentiam, & ob ciborum qualitatem, quibus in jejuniis utimur, Venerem maximopere accendere; nam quoad abstinentiam, certũ est, ex ea sanguinem acutiorem & calidiorem reddi, & ad Venerem excitandam aptiorem; quoad qualitatem vero ciborum patet, eos aut flatulentia, quam plurimã sortiuntur, ut legumina, herbæ, pisces, aut acutie qua dotantur, ut salita omnia, & aromata, valde in Venerem homines excitare. His ergo ita se habentibus non modo ob corporis salutem jejunia fugienda sunt, sed multo majorem in modum ob animi ipsius incolumitatem.

Hæc, & alia, quæ impia, ac temeraria procacitas effutire docet, contra jejunia nonnulli Medici, aliique hæretici objiciunt, vel objicere possent; quæ tamen cum omnia, ac singula vana, futilia, insulsa, irrationabilia, ac ab omni veritate sint alienissima, firmanda hæc conclusio est, jejunium & animæ & 6
corpori esse proficuum & salutare; quod ut evidentissime probemus, examinanda primo est personarum conditio, quæ ad jejunii observantiam obligantur; secundo ciborum qualitas, quibus utimur in jejuniis, tertio modus refectionis, quarto temporis ratio,

ratio, in quo Quadrageſima eſt inſtituta (nam de hoc jejunio tanquam diuturniori majus dubium eſt, ut diximus) ac denique differentia inter noſtram victus rationem in jejuniis inſtitutam, & victus rationem Antiquorum, qua ante Chriſtianæ Religionis introductionem diætim utebantur, vel qua utuntur nunc alii homines extra prædictam Religionem. ex quorum conſideratione facile veritas concluſionis prædictæ elucefcet, & rationes in contrarium adductæ tanquam nullo fundamento innixæ prorſus corruent, & in auras evaneſcent.

7 Quoad perſonas ergo Eccleſia non obligat ad jejunii obſervantiam niſi quæ potentes ſunt, nam eas, quæ juſtum aliquod impedimentum habent, ex quo facile ſit eas in aliquem notabilem morbum caſuras, ab ea obligatione eximit; in qua re tanta circumſpectione utitur Eccleſia, ut non modo reſpiciendum patiatur, ac jubeat præſentem hominis ſtatum morboſum, ſed etiam futurum, aut valetudinarium, quin & ætatis tam majoris, quam minoris rationem habuit, & paupertatis, & laboris, & aliorum impedimentorum, de quibus omnibus in-
8 fra Deo dante luculenter diſſeremus. Ex quibus ſupponendum primo eorum corpora, quæ ad jejunii obſervantiam tenentur, vel undequaque ſana, & robuſta eſſe, vel maxima ex parte, ita ut relata ad jejunii tolerantiam ſana abſolute exiſtant, cum excipiantur ea omnia, quæ à tali jejunio læſa iri ſaltem inſigniter timor rationabilis adſit, Azor. *Inſtit. moral. lib. 7. cap. 18. verſ. Septimo quæritur.* & ex hoc uno quidem ſuppoſito omnino evaneſcerent quæcunque contra jejunii inſalubritatem, ac noxam deblaterant Hæretici, ac temerarii quidam, cum ex indulgentia Eccleſiæ ad hoc præceptum non adſtringamur, ſi ab eo ſanitas corporea detrimenti quicquam notabile perceptura ſit. Facit tex. *in c. Quadrageſima de conſecr. diſt. 5.* ibi. *Niſi quem infirmitas impedierit*, & proſequitur ad ipſum Alb. Pius contra Eraſm. *lib. 4.* facit & alius tex. *in cap. 2. §. cum autem de obſer. jejun.* cum ergo ad jejunium non teneantur niſi ſana corpora, non eſt dicendum hæc ab ea victus ratione, & à cibis præſertim in jejunio adhibitis læſa iri, quia ſanis omnia ſana, ut vulgo dicitur,
9 & ſani, ut Celſus *lib. 1. c. 1.* dicebat, nullum cibi genus fugere debent, quo populus utatur.

Quoad ciborum qualitatem, ſi eos per ſuas claſſes examinabimus, manifeſtiſſime conſtabit, victus
10 rationem in jejuniis inſtitutam nequaquam eſſe inſalubrem: nam primò Piſces, qui frequentius in uſum veniunt in diebus jejunii, boni ſucci eſſe patet,
11 & notatur millies à Galeno, & præcipue *in libro de ſucc. bon. & vit. cap. 9.* in his verbis: *Piſcium univerſorum propemodum ſuccus bonus eſt.* & particulariter de marinis loquens ibidem, *Culpa enim prope omni vacant quicunque in mari verſantur, pelagii, ſaxatiles, tales igitur ſumpſiſſe perpetuo tutiſſimum fuerit.* ſed & piſces cum avibus montanis in bonitate pares ponit apud Orib. *lib. 3. Coll. cap. 5.* dicens: *Aves autem, & Piſces fermè omnes boni ſucci cenſentur.* Prætermittam quantopere ab eodem Galeno, & ab aliis quibuſque prioris notæ Medicis ſaxatiles piſces extollantur. ut 3. *de Alim. fac.* Gal. *cap. 28.* his verbis: *Alimentum, quod ex ſaxatilibus ſumitur non modo ad coquendum eſt facile, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimum, ut quod ſanguinem medium conſiſtentia generat.* & de Pelagiis *ibid. cap. 26.* dicebat: *Sanguinem laudatiſſimum ex ipſis progigni.* quibus addenda illa Xenocratis Medici apud Oribaſ. *Coll. lib. 2. cap.* 58. *Natantium natura cibus extitit, qui in conviviis ſplendidis in delitiis eſt habitus, & magnum quoque ad ſalubrem victus rationem uſum præſtitit.* Simeon Sethi *de Aliment. litt. I. in principio.* de piſcibus loquens, *Proſunt*, inquit, *jam demonſtrati piſces otioſis, & non exercitatis hominibus, imbecillibus, & qui è morbo convaleſcunt.* non ſolum ergo nutriunt piſces, ſed optimum præbent nutrimentum, & idcirco ridicula eſt Kornmanni opinio *in Templ. Nat. hiſtor. par. 3. conſid. 16.* volentis, Piſces in jejuniis idcirco adhiberi, quod non nutriant, ſed in aquam reſolvantur, quæ nullo modo nutrit; cujus rei falſitas apparet ex hoc, quod piſcibus victitantes longam vitam traducunt. ut Medicus, & Grammaticus illi apud Gall. de quibus *infra*, & ipſi Apoſtoli, quos Cardan. *lib. 2. Contr. Med. tract. 5. contrad. 24.* non immerito piſcium uſum uſurpaſſe dicit, quod optimum præbeant alimentum, unde cum uſu eorum in victu ad extremam ſenectutem eos perveniſſe dicit.

Neque cum his prætermittendum quod tam Hippocrates, quam Galenus, & alii antiquiores piſces, ut optimi alimenti cibos in pleriſque morbis ægrotis offerebant, præcipue vero ſaxatiles etiam in iis morbis, in quibus magis ſuſpecti eſſe poterant, ut in Tertiana, & Quartana Gal. *1. de art. Cur. ad Glauc. cap. 9.* & ipſe Hipp. *in lib. de vict. rat. in acut.* Piſces omnibus frebrientibus promiſcue concedit, quin & in ipſa repletione idem Hipp. *lib. 3. de vict. rat.* eos offert. quamobrem non immerito Card. *de malo med. vit. cap. 10.* recentiores Medicos ſugillat, qui carnes piſcibus in febribus præferunt, cum contrarium omnino faciendum eſſe dicat. Neque placet omnino id, quod Mercurial. *lib. 1. var. lect. cap. 25.* dicebat, qui cum rationem quæreret, quare antiquiores medici piſces ſuis ægrotis indulgentius offerrent, quam in præſenti recentiores faciant, eam eſſe voluit, quod Antiqui ad conſuetudinem reſpicerent, quia piſcibus maxime in quotidiano victu uterentur; quod tamen non ita ſe habere demonſtrant alia permulta, quibus præter conſuetudinem in morbis ſuis ægris interdicebant, ut maxime vino, cujus uſus multo frequentior pro potu, quam piſcium pro cibo, & multo magis neceſſarius. Præterea non fuiſſent Antiqui tam indulgentes in præbendis piſcibus in febribus, ſi ad conſuetudinem tantum reſpexiſſent, cum multo magis urgeret, alia ex parte morbus, & humores peccantes, & obſtructiones, quibus piſces erant contrarii, quam conſuetudo. Cauſſa ergo cur piſces ab Antiquis libenter ægrotis concederentur non alia eſt, niſi quia optimi ſucci ſunt, ut ex plurimis auctoritatibus ſupra manifeſtum fecimus, quod etiam probat & tenet D. Zaccutus *de Princ. Med. hiſt. lib. 1. hiſt. 28. q. 19.* neque alias Antiqui eorum uſum in morbis ob ſolam conſuetudinem admiſiſſent, ſtante præſertim quod facile corrumperentur, & quod difficulter coquerentur. quod enim non fa- 2
cile corrumpantur demonſtrat eorum uſus in febribus, quanam enim ratione antiqui illi præceptores medicinæ eos in putridis febribus ſuis ægrotis tanta indulgentia obtuliſſent? non eſſe autem difficilis concoctionis idipſum demonſtrare poteſt, & ea quæ ex Gal. & aliis ſupra attulimus.

Cur vero nos piſcibus noſtris ægrotantibus interdicamus, dictu difficile eſt; niſi confiteamur, nos in multis eſſe Antiquioribus timidiores; neque enim in ratione victus id tantummodo evenit, ſed

& in quorumcunque præsidiorum administratione, & in ratione ipsa victus non in hoc solum, sed in mille aliis. exemplum unum aut alterum sufficiat. vino, quod nobis tantopere in potu familiare est, in quibuscumque febribus, & in plerisque morbis tanquam à veneno abstinemus, antiqui eo, & in febribus, & in plerisque morbis, imo & in ipsis internis inflammationibus, in quibus maxime ejus usus timorosus est, utebantur; nam Hipp. *in lib. de morb.* illud in pluritide, & in peripneumonia, & in aliis similibus inflammationibus exhibet. crudas nonnullas herbas illi in victu ægrotantium, ipsorum quoque febrientium offerebant, ut lactucas, nos in communi medendo usu, ne per somnium quidem admittimus, & sic de plerisque aliis usuvenit; ergo & hanc ipsam caussam esse facile suspicor, cur pisces in ægrorum victu non admittamus, ut antiquiores faciebant, plurimum enim differt nostra medendi ratio ab illorum ratione medendi, & plura nobis scrupulum injiciunt, qui nullam timoris caussam adducere novimus, quæ illi tuto, & audacter in usum trahebant. Si tamen, ratione duce, ægrotos regere in animo est, non alienum censendum à recta medendi ratione, illis, etiam febrientibus, optimos pisces aliquando offerre, ut probat Ronsseus *in epist.* 30. & concludit D. Zaccutus, *ubi supra.*

14 Præterea Legumina, & frumentacea, quæ pro frequenti cibo veniunt in Quadragesima (si flatulentiam excipias, quæ tamen facillime coctura, & conditura dissipatur) non improbanda videntur, cum alias mediocre præbeant alimentum, & maxime familiaris cibus existant, ut Gal. testatur *lib.7. de usu part. cap.* 8. quin, & si quid vitii habent, levi negotio tollitur, si cum aliis cibariis, nempe cum pane comedantur, ut explicat Gal. *in comm. ad Hipp. lib. de vict. rat. in acut. tex.* 92. atque esse legumina, & frumentacea sumenda in hyeme, & consequenter in vere, consulit Avic. 3. *p. doctr.* 2. *c.* 8. ex quo Valesc. Tarent. *lib.* 4. *Philon. c.* 16. sunt etiam præter hæc plura leguminum, & frumentaceorum genera, quæ non modo in victu sanorum salubriter veniunt, sed etiam infirmorum, ut Cicer quodcunque, sed præcipue rubrum Punicum, & nigrum Arietinum dictum, far, oryza, hordeum, milium, & alia nonnulla, quæ passim ab Hipp. & aliis vetustioribus

15 in quibusdam morbis ægrotis offeruntur. Neque Olera vituperanda adeo sunt, cum licet boni succi non esse in universum tradiderint Gal. *loco sup. cit. de succ. bon. & vit. cap.* 8. & alii; tamen & ipsa aliis cibis admixta, debita conditura excepta, & suo tempore, & loco in moderata quantitate in cibum convocata, cum aliàs & ipsa nobis familiarissima sint in mensis, possunt non vituperabilis cibi vicem supplere; neque temere D. Paul. *ad Roman. cap.* 14. *vers.* 2. & D. Hieronym. ex quo Bruyer. *de re cib. lib.* 8. *cap.* 1. dicebat; *Qui infirmus est, olus manducet*, quia antiquiores convalescentibus, & se reficientibus olera in cibis laudant, unde illud Plaut. *in Capt. Act.* 2. *Scen.* 2. verum illud est, modum in horum usu adhibendum esse. Addendum his, quod cum Oleribus apponuntur in mensis in jejuniis plures pisces sale conditi, quorum nonnulli stomacho apti, & boni succi sunt, ut Xenocrates apud Oribasium *Coll. lib.* 2. *cap.* 58. docet, omnes autem id proprium habent, ut ob salem cæterorum ciborum, qui simul assumuntur excrementitias humiditates absumere possint, & frigiditatem emendare, nam idcirco ab Isaach *in diæt. part.* & ab aliis Phlegmaticis corporibus, & stomachis ultro offeruntur; unde ex tali victus ratione nempe constante ex piscibus, leguminibus, herbis, fructibus, salsamentis nutrimentum tam in primis, quam in secundis qualitatibus temperatum, licet quantitate minus, quam cum carnes, & ova comeduntur, generari facile potest, maxime verno tempore, in quo cum ventres sint calidissimi, cibos hujusmodi, si quæ humidiora excrementa habeant, probe confici contingit, & humiditates illas absumi.

Sed & modus refectionis, quo ex Ecclesiæ præcepto utimur in jejuniis, facit mirum in modum victus rationem, qua in ipsis vivimus, salubriorem. ea est, ut semel in die, & circa meridiem tantum comedamus, scilicet, ut à meridie ad meridiem unicam refectionem assumamus: nam ex hoc facile fit, ut si quæ excrementorum superfluitas ex tali victus ratione accumuletur, ea facile per cœnæ omissionem, vel à natura ipsa rectificetur, & in optimum alimentum convertatur, ut alias in indigentia Natura facere consuevit, vel saltem evincatur, & per insensibilem transpirationem, vel per alias consuetas vias ex corpore expellatur: & quanquam Ecclesia, ut supra jam dictum est, non definivit quantitatem ciborum unica vice assumendorum, tamen voluit nos temperantia victus uti, nam non solum qualitatem ciborum minus nutrientium præscripsit, sed cœnæ etiam ob idipsum interdixit; neque aliud ex hoc elicere forte licet, nisi quod absque temperantia jejunii meritum omne nos amittere contingat. hoc igitur sibi voluit cœnæ interdicens; quantum enim hæc sobrietas saluti conferat verbis explicari non potest; non minimum illud est, quod per eam damna omnia ex repletione provenientia, quæ mater, & fons est omnium morborum, evitamus, imò & quod per eam bene valeamus, unde *Horat. lib.* 2. *serm. sat.* 2. 16

Accipe nunc victus tenuis, quæ, quantaque secum
Afferat. in primis valeas bene, &c.

Tempus etiam ipsum (peculiariter nunc de Quadragesimali jejunio loquentes,) licet aliàs per se victus ratio in ipsa instituta non esset undequaque salubris, facit ipsam non solum minus insalubrem, sed saluberrimam: ratio est, quia tunc nimirum in vere calor nativus, ut communis est Medicorum opinio, & jam superius diximus, magis vegetus, ac fortis est, quam in quovis alio totius anni tempore; dato ergo quod victus hujusmodi ratio in Quadragesima sit ex hoc insalubris, quod plurimam pituitam, & frigidos, excrementitiosque humores apta nata sit aggregare, dico primo, quod eadem victus ratio in eo tempore ob ipsius caloris fortitudinem nequaquam tot excrementa generabit. secundo quod si quæ alias generarentur ab eo in optimum alimentum facile vertentur. tertiò quod, etiamsi ex hujusmodi ciborum oblatione excrementa aliqua generata ad rectam naturam, & bonum sanguinem reduci non possent, facile ab eodem forti calore exsuperabuntur, & absque ullius noxæ contractione ex corpore protrudentur: nam quoad primum patet, quod calore tam forti existente cibos pituitosos magis esse convenit, alias ab eodem calore assati pejores multo humores, ac sanguinem teterrimum procrearent; nam in calidis naturis idcirco, & consequenter quotiescumque calor vegetus est, brevi fit putrefactio, Gal. 8. *de comp. med. s. l. cap.* 7. cui ut occurramus offeruntur calidioribus naturis cibi 17

frigi-

frigidiores,quod eſt de mente Hipp.*6.Epid.*& Gal. *ibid.comm.4.tex.* 15. quia ab hujuſmodi naturis fortius,& melius frigidi cibi concoquuntur,ut teſtatur Auctor *libri de diſſol.contin. cap.*4. unde idem Auctor *ibid.cap.* 2. propter aggregationem caloris in interioribus corporum, & ſomni longitudinem hyeme cibos craſſos, quales Quadrageſimales nonnulli ſunt, aſſumendos conſulit, quæ ratio etiam in vere habet locum juxta protritam Hippocratis aſſertio-
18 rum 1. *Aphoriſ. Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi, & ſomni longiſſimi.* ergo reſpectu fortitudinis hujus caloris in vere hujuſmodi cibi omni cum ſecuritate adhiberi poſſunt, etiamſi alias non ita tuto concederentur.

Quoad ſecundum patet,quia non dubium eſt, in vere plurimum ſanguinis aggregari non tam ex cibis, qui aſſumuntur, quam ex cruditatibus, quæ in prægreſſa hyeme accumulatæ ſunt, ut jam alias ex Hipp. diximus. Pituita enim ejus naturæ humor eſt, ut magis excoctus in ſanguinem vertatur, & in corporis nutrimentum faceſſat, ut millies demonſtratum eſt à Gall. & vide maxime *comm.* v. *in lib. Hipp.de vict.rat.in acut.tex.*30.Quoad tertium etiam patet,quia conſonum eſt, naturam tum maxime excrementitios humores, ac ſibi noxios ſuperare, & ex corporibus depellere,cum maxime vegeta eſt;at hoc eſſe in vere,vel ipſi pueri norunt, & confirmat experientia, cum eo tempore, & minime morbi fiant, & ſi fiant ſalutares ſint juxta Hippocratis ſententiam *lib.* 3. *Aphor.* 4. *ver autem ſaluberrimum, & minime lethale.* ergo,ut dicta in unum colligamus, cibi Quadrageſimales, etiamſi excrementitii ſint, & pituitoſi, tales humores ob caloris fortitudinem non generabunt,vel ſi generabunt ab eodem calore concoquentur, & in meliorem naturam, imo in optimum ſanguinem reducentur, vel ſi non reducentur, facili negotio exuperabuntur, & à corpore expulſi nullam omnino noxam inferre poterunt.

Sed concedamus cibos quadrageſimales, & paucum ſanguinem,& illum quidem frigidiorem generare, cum hoc tamen dico,quod idipſum ex ratione factum etiam pro ipſa ſanitate ſit; non modo enim carnis ſtimulos, quos pro ſanguinis majore copia, & calidiore natura acutiores in vere experimur, retundimus hoc victu, & omnino compeſcimus, ſed etiam morbos,qui ex luxuriante ſanguine provenire poſſunt,atque illi quidem maximi, ac maxime periculoſi,evitamus,ut prudentiſſime Canoniſtæ dicunt. Facit Tex. *in cap.Ne tales.de conſecr.diſt.* 5. & firmat cum aliis Filiuc. *lib. ſep.cit. cap.* 5. *nu.* 97. neque deſunt ex Medicis, qui id ipſum affirment,nam ad evitandos plenitudinis morbos non modo cibis pauci nutrimenti, ſed etiam in modica quantitate debere nos in vere uti ad ſanitatem tuendam monet Alex. Petr.*de vict. Rom.lib.*4.*cap.*28.*& ſeq.* ſed & Valleſii *comm.* 1. *Aph.* 18. verba ad hoc probandum affigere libet,quæ ſic habent: *Ex dictis aperte conſtat,quam ſapienter,ut alia omnia, illud quoque ab Eccleſia ſtatutum ſit,ut longum jejunium,& eſus piſcium, ac leguminum,& olerum vere medio potius,quam alio tempore ſingulis annis repetat,eo enim tempore quam minimum officit valetudini, imo vero quam multis etiam eſt ſanitatis cauſſa; quid enim aliud agimus jejunantes, quam quod multum, & raro cibum capimus, quod indicatione ab ipſo tempore accepta agendum eſſe Hippocr. præceptis confirmavimus? Iam vero quod uſus piſcium, & leguminum,& fructuum eo tempore minus quam alio obſit,conſtat cum illa omnia in multa copia nutriant exiguum,atque opus ſit eo tempore cibis uti, quorum major copia ingeratur,ut magno calori ſatisfiat,& nutritio non magna proveniat; quia eo tempore periclitantur corpora præ multitudine.* Maligne itaque Leonard. Fuchſius contendit *ſui compendioli c.* 17.contra veterum Medicorum præcepta illud inſalubre eſſe.hæc ille. neque verum eſt,ut ex his apparet, quod Montan.*in* 1.*Aphor.*18. dicebat, jejunantes in Quadrageſima valde gravari, læſionem percipere, & non ita facile concoquere ut in hyeme, ſi volunt aſſumere unica vice multitudinem cibi, quia in vere facilis ſequitur concoctio, ob id quod ventres calidiſſimi, & ſomni longiſſimi. eſt ergo Montani ſententia contra Hippocratis doctrinam apertiſſime, & falſum omnino quod vere non ſimpliciter,ſed reſpectu Autumni, & Æſtatis facilius concoquatur;repugnat enim hoc verbis Hippocratis,ex quibus elucet poſitiva cauſſa facilis concoctionis,& tolerantiæ multitudinis ciborum. Igitur ſi maximè debemus ſtudere, ut hi humores certis temporibus refrænentur, in quibus luxuriare conſueverunt, & vere quidem ſanguis maxime luxuriat, non aliter ille refrænandus quam ciborum parcitate, qui & contrarii ipſi exiſtant, & ejus generationem impediant, quales ſunt cibi Quadrageſimales.

Ac denique ſi conſideremus quotidianam victus rationem Antiquorum ante fidei Chriſtianæ amplexationem, & præſentem, qua utuntur alii homines extra prædictam religionem, & cum ratione victus Quadrageſimalis jejunii comparabimus, clarè patebit nos tutius, & minori cum pe- 19
riculo uti hac poſſe, quam illi ſua unquam fecerint, aut de præſenti faciant: facile enim probatur,illam fuiſſe, ac eſſe noſtra hac multo inſalubriorem: ſi quidem antiquiores illi in familiari victu multo ma- 20
gis, & ſine ulla forte comparatione, piſcibus, quam carnibus veſcebantur; cum autem lautius commeſſarent, promiſcue tam piſces, quam carnes in menſis apponebant; quod quam damnoſum, & inſalubre ſit, non eſt, quod ulterioribus probemus, cum notum vel ii habeant, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt; quod vero hæc veritatem habeant, patet, quia ante Pigmalionis vetuſtiſſimum ſæculum, & ante diluvium, quod ab eo nomen recepit, homines carnibus prorſus abſtinebant, ac ſolis piſcibus, fructibus, herbis, & lacticiniis victitabant, ut tradunt Arnald. Villanovan. *in libell. de eſu carn.* Alb. Pius Carpen. contra Eraſm. *lib.* 4. Cæl. Rhod. *lect. Antiq. lib.* 13. *cap.* 25. & Pier. Valer. *lib.* 57. *Hierogl. cap. de Papyro.* qui & Porphyrii & Euſebii teſtimonium inducit: ſed quid ego omiſi Hipp. auctoritatem, *lib. de vet. Med.* ipſum teſtificantis, ac dicentis: Quanquam ego ſane ab initio etiam hominem tali victu uſum eſſe putem; nempe eo, quem ſupra memoraverat, ex fructibus, & oleribus, aliiſque ejuſmodi conſtante, ad quod etiam probandum faciunt illa Lucret. de primo victu mortalium, *lib.* 5. *de Rer. Nat.*

Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore.

Et illa Ovidii *lib.* 1. *Metam. in princ.* de primis illis mundi incolis verba facientis in his carminibus:

Contentique cibis nullo cogente creatis
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,

Cor-

Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iovis arbore glandes.

Et *lib.* 15. *ejuſd. Metamorph. in perſona Pythagoræ:*

At vetus illa ætas, cui fecimus aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore;
Tunc & aves tutæ movere per aëra pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in arvis.

Ab his multi antiquiſſimorum Philoſophorum, & præcipue Sacerdotes Ægyptiorum ſolis herbis veſcebantur, & carnium eſum tanquam piaculum evitabant, ut apud eoſdem Albertum Pium, Cælium, & Pierium *locis citatis* habetur. qua etiam victus ratione Pythagoram uſum patet, qui carnium eſum non ſolum evitavit, ſed alios homines docere, ut evitarent, conatus eſt. Ovid. *ubi ſupra:*

—— Primuſque animalia menſis
Arguit imponi, primus quoque talibus ora
Docta quidem ſolvit, ſed non & credita verbis.
Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora; ſunt fruges, ſunt deducentia ramos
Pondere poma ſuo, tumidæque in vitibus uvæ.
Sunt herbæ dulces, ſunt quæ miteſcere flamma,
Mollirique queant, nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore;
Prodiga divitias, alimentaque mitia tellus
Suggerit, atque epulas ſine cæde, & ſanguine præbet.
Carne feræ ſedant jejunia.

His documenti edocti ejus diſcipuli à carnibus, & quibuſque animalibus in cibis abſtinebant, ut patet apud Athenæum *Deipnoſoph. lib.* 5. *cap.* 19. & tamen omnes cum hac victus ratione noſtra Quadrageſimali multo inſalubriore diutiſſime vivere potuerunt. relinquo tot Eremitas per ſæcula ſolis herbis, earumque radicibus victitantes, nam de his ſermo non eſt. ad recentiores tam Græcos, quam Latinos accedamus, quos conſtat piſcium uſum adeò habuiſſe familiarem, ut Obſonii nomine ſimpliciter prolato piſces venirent, ut docet Cagnatus præceptor meus *lib.* 1. *var. lect. cap.* 18. cum tamen nomen Obſonii cuivis cibo aptari poſſit, qui in menſam ultra panem veniat, vel qui cum pane comedatur. ſed antiquos in menſis, & frequentius piſces habuiſſe, quam carnes, & eos multo majore ſtudio conquiſiviſſe, longioribus probat idem Cagnat. *ibidem*, & Mercurial. *lib.* 1. *variar. lect. cap.* 25. ac ſiquidem nonnullas celeberrimas antiquorum cœnas, aut prandia evolves, ut Cagnatus fecit, ſemper piſces frequentius, & in majori copia appoſitos invenies, quam carnes; quod etiam conſtat apud Athenæum *lib.* 1. *Deipn. cap.* 25. *& alibi*, & apud Satyricos Poëtas Horatium præcipue, & Iuvenalem, cum luxum ſuorum temporum carminibus ſuis inſequuntur. ſi libet autem videnda eſt Cœna Metelli P. M. relata à Macrob, *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 13. In cœnis quoque triumphalibus à C. Iulio Cæſare populo datis piſces plurimos extitiſſe, & ſignanter octo millia Murenarum, narrat idem Macrob. *ibid. cap.* 15. & ſi ex nonnullis Poetarum, & hiſtoricorum auctoritatibus familiarem victum antiquorum expiſcari liceat, facile erit id, quod diximus pro vero acceptare: carnes enim raro, piſces ut plurimum aſſumebant. locus eſt ad hoc notatu dignus *in Terentii And. Actu* 2. *Scen.* 2. ubi ſervus cœnam ſeni paratam enarrans: (*Chremis*

—— Etiam puerum, inquit, inde abiens conveni
Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.

Eſt & alter *in Adelph. Act. Scen.* 4. ubi alius ſervus conſervos ſuos obſonia in cœnam parare jubens piſces maxime nominat.

—— Piſces, inquit, cæteros purga, Dromo,
Congrum illum maximum in aqua ſinito ludere
Pauliſper, ubi ego venero, exoſſabitur.
Prius no'o. &c.

Sed notabilior erit unus aut alter locus apud Plautum, ut ille *in Moſtell. Act.* 3. *Scen.* 2.

Muſicè hercle agitis ætatem, ita ut vos decet:
Vino & victu, piſcatu probo, electili
Vitam colitis.

Et alter *in Caſin. Act.* 2. *Scen.* 8.

S T. *Scin' quid nunc facias?* O L. *Loquere.*
S T. *Tene Marſupium.*
Abi atque obſonia propera: ſed lepide volo
Melliculas eſcas, ut ipſa mellicula eſt. O L. *Licet.*
S T. *Emito ſepiolas, lepadas, lolligunculas*
Hordejas. C H. *imò triticeias, ſi ſapis.*
S T. *Soleas.* C H. *Quiquæſo potius, quam ſculponeas,*
Quibus batuatur tibi os, ſenex nequiſſime?
O L. *Vin' lingulacas?* S T. *Quid opus eſt, quando uxor domi eſt?*
Ea lingulaca eſt nobis: nam nunquam tacet.
O L. *In re præſenti, ex copia piſcaria*
Conſulere, quid emam, oportet.

Et ne aliud agere videar, addam tantummodo etiam magnatibus, & imperatoribus piſces pro familiari cibo extitiſſe, ſatiſque ſint ad id confirmandum duo exempla, alterum Alexandri Magni, qui tantum piſciculis delectabatur, ut eos cariſſimis amicis dono mitteret, narrante Bruyerin. *de re cib. lib.* 18. *c.* 1. alterum vero Auguſti, cui, ut narrat Sueton. *in ejus vita, cap.* 76. inter alios pauciores illos quidem cibos familiariſſimi erant piſciculi minuti. Quin etiam Rhodiis tam familiaris erat piſcium uſus, tamque acceptus, ut homines, populoſque qui piſcibus non ſecus, ac ipſi veſcerentur, elegantes & lautos exiſtimarent, cæteros autem omnes, qui nimirum carnes pro cibis haberent, inſulſos, & comedones, teſtante Bullengero *lib.* 2. *de Conviviis, cap.* 25. & in ſumma tam frequens piſcium uſus apud antiquos, ut aliquando in eadem lance piſces cum carnibus apponerent; præcipuè tamen piſcibus, herbis, leguminibus, ac victu prorſus Quadrageſimali illos totum annum fuiſſe uſos abunde probat Bruyer. *ubi ſupra, lib.* 2. *cap.* 3. quibus ego addam Claudii edictum, de quo apud Suetonium *in ejus vita, cap.* 22. quo cavebatur, ne in popinis quicquam cocti veniret, præter olera, & legumina; quæ quidem non contemnendam conjecturam præbent antiquiores hæc præ cæteris cibariis in familiariſſimo uſu habuiſſe. eſt & apud Horatium locus, ex quo ſimilis conjectura deſumi poteſt, cum ſuum victum familiarem, ac quotidianum narrat *lib.* 1. *ſerm. Sat.* 6. inquiens

—— Inde domum me
Ad Porri, & Ciceris refero, laganique catinum.

Neque omittenda etiam eorum victus ratio, qui ſanitati plurimum invigilabant, & vitæ longitudini ſtudebant, quorum duo exempla ſufficiant, quæ apud Gal. habemus *lib.* 5. *de ſan. tuen. cap.* 4. unum Antiochi Medici octogenario majoris, & alterum Telephi Grammatici centenarii, quorum uterq; inter familiares cibos piſces habuit, ut ibi Gal. teſtatur. ſed quid ego vetuſtiorum exempla, & experientias in medium affero, & tam multas quotidianas, & nobis con-

conſpicuas prætermitto? nonne tot religioſi vitam incolumem, & ad extremum uſque ſenium ducunt, qui non modo Quadrageſimale, & alia jejunia ab Eccleſia indicta ſummo cum rigore obſervant, ſed quam plura alia à propriæ religionis inſtituto ſibi injuncta, ita ut potiorem anni partem, & eorum aliqui etiam totum annum victu hujuſmodi utantur? cum ergo ita ſe res habeat, & cum tamen hujuſmodi victus ratione perpetua vetuſtiores illi incolumem vitam degerent, & ad extremum ſenium pervenirent, & noſtris Religioſis idem uſu nunc veniat, ut ſignanter de Carthuſienſibus teſtatur Arnald. de Villanova *in libello de eſu Carnium, in fin.* quid cauſſæ obſecro eſt, quin nos per decimam anni partem tempore ſalubriori,cum ſalubriore vivendi modo, ac regula ſani vivamus? An non tanta indulgentia Eccleſiæ præmuniti ſumus, ut à tali obligatione nos omnino eximat, ubiquicquam notatu dignum corporeæ ſaluti adverſum timeatur? ſed quid tantopere carnium eſum pro ſanitate conſervanda affectamus?

Vnde fames homini vetitorum tanta ciborum eſt?

Quid tantopere carnes in cibis ſuis verbis extollunt carnivori iſti recentiores Medici, qui antiquorum tam inſalubrem victum, ne per ſomnium arguerent, ſi in præſentiarum apud nos in uſu eſſet? ſcimus Porphyrium *in lib. de abſtinentia*, ex quo Pier.Valer.*lib.*57. Hyerogl. firmaſſe, carnium uſum non conferre ad ſalubritatem. Nam carnium uſus diſponit corpora ad putredinem quæ cauſſa eſt, cur à Medicis in peſte prohibeantur. Raſ. *in libell. de Peſte.*Avenz. *lib.* 3. *ſui Theiſir. tract.* 3.*cap.*1.dicens: ad præſervationem peſtis non comedat tempore illo carnes ullo modo. ſed non ſolum in præſervatione à peſte, ſed quocunque tempore optimum eſt conſilium D. Pauli ad Roman. *cap.* 14. *verſ.* 21. Bonum eſt, non manducare carnem, & non bibere vinum. & pro omnium tandem coronide audiant Medici iſti, & qui cum iis ſentiunt, aut eorum conſiliis ſuæ ſanitati timentes acquieſcunt, audiant, inquam, ſapientiſſimum Philoſophum Plutarchum in lib. quem ad tuendam valetudinem ſcripſit, qui ad id aſſequendum victum præcipit penè Quadrageſimalem, hæc enim ejus ver-
21 ba ſunt. Ad evitandam plenitudinem, & mala inde conſequentia ita fiet, ſi ſolidiores, multique nutrimenti cibos, quod genus ſunt carnes, caſeus, fici ſicci, ova aſſa, quum apponuntur cautim attingamus, nam ſemper recuſare difficile eſt. ſubtilibus autem, & levibus immoremur, cujuſmodi ſunt olera, plæraque volatilia, & ſi qui piſces ſunt non pingues, ſiquidem fieri poteſt, ut his exhibitis ita palato gratificeris, ut corpus tamen non graves. In primis autem cavenda cruditas, quæ ex eſu carnium naſcitur, propterea quod non ſolum protinus gravant vehementer, verum etiam in poſterum noxiæ harum reliquiæ remanent. at optimum quidem fuerit ita conſuefacere corpus, ut nullum carnium eſum deſideret, nam terra plurima ſuppeditat,quæ abunde ſatis ſit non ad alimoniam modo,verum etiam ad delicias, ac voluptatem, & quæ ſequuntur. Quid ad hæc reſpondere temerarii iſti unquam ſcient? obmuteſcere quidem eos ſatius erit, cum evidenter ex prædictis probatum remaneat, victus hanc rationem in jejuniis, ac præſertim in Quadrageſima inſalubrem eſſe non poſſe, ſed ab ipſa ſanctiſſima Eccleſia Spiritu ſancto dictante ex ratione inſtitutam tam intuitu ſalutis animæ, quam corporis: quemadmodum & alia jejunia, & præcipue quatuor temporum inſtituit: nam ut optime notat Alex. Petron. *de vict. Roman. lib.*4. *cap.* 29. in tem- 22
porum mutationibus,quæ in utroque ſolſtitio, & in utroque Æquinoctio maxime fiunt, & ſic quater ſingulis annis, evidens ſanitatis periculum noſtris corporibus imminet, in his enim temporibus plurimæ infirmitates fiunt docente id experientia, & admonente Hipp. *in lib. de Aer. aq. & loc.* ut ergo corpora à ſuperfluitatibus evacuentur, & ſic imminentes morbi declinentur, jubet nos Sancta Mater Eccleſia, ut ſingulis hiſce temporibus inedia, & ſobrietate corpora evacuemus, & repletiones vitemus, quæ quidem evacuatio multo tutius, & minori cum incommodo ſuccedit, quam ſi cum medicamentis fiat, ut ille prudenter proſequitur; quibus addam, quod & corporis ſimul cum animæ ſalutem à Deo impetramur, cum ut diximus corporis ſalus his maxime temporibus periclitetur. In poſterum ergo falſam hanc hypotheſin, quod jejunia corporeæ ſaluti noxia ſint, é mentibus humanis eradendam omnino cenſeo, & blaſphematores illos, qui procaciter, ac tanta cum temeritate jejunium ſcriptis,aut verbis inſequuntur, ſilere cogendos,ac condignis pœnis mulctandos; cæteros vero Medicos, qui falſa illa hypotheſi perſuaſi vel minimis ex cauſſis frangendi jejunium, & præcipuè Quadrageſimam hominibus auctores ſunt, ſeſe refrænare, ac majore ſeveritate, & circumſpectione in ea re uti debere.

SVMMARIVM.

1 *Iejunium omnes obligat ſub pœna mortalis peccati.*
2 *Legitimè impeditus ad jejunandum, quando quis dicatur.*
3 *Quænam legitimè excuſent à Iejunii obſervantia.*
4 *Nulla eſt opus diſpenſatione jejunii ubi cauſſa excuſans eſt evidenter juſta.*
5 *Minores tertio ſeptennio à jejunio excuſantur.*
6 *Qui creſcunt plurimum habent calidi innati.*
7 *Minores an ab omni jejunii conditione ſint abſolvendi.*
8 *Vnuſquiſque tenetur pro viribus in jejuniis carnem macerare; dummodo ſit capax præcepti.*
9 *Adoleſcentes non videntur debere eſſe immunes ab obſervatione Iejunii reſpectu qualitatis ciborum.*
10 *Infantes cur non teneantur ad ullam Iejunii obſervantiam.*
11 *Qui non ſunt ſanæ mentis,non ſunt capaces præceptis*
12 *Nutrices excuſantur à jejunio. Declara ut nu.* 14.
13 *Si in præjudicium puerorum lactantium jejunent nutrices potius peccant, quam ob jejunium quicquam mereantur.*
15 *Tranſacto primo ſeptennio poſſunt pueri abſque ullo ſanitatis detrimento ad certam ciborum qualitatem in jejuniis obſtringi.*
16 *Adoleſcentes ad quam abſtinentiam obſtringendi in jejuniis.*
17 *Quarumnam rerum ratio habenda in decidendis particularibus.*
18 *In diſpenſatione jejunii intuitu ætatis; quorumnam conſideratio habenda eſt.*
19 *Senes quo anno à jejunii obligatione eximantur.*
20 *Senes qua ætate facilius, aut difficilius jejunium ferant.*
21 *Tutum minimè eſt annorum numero ſe à jejunii obligatione excuſare.*
22 *Senex ob ætatem à jejunio ſolutus, an ab omni conditione Iejunii ſolutus ſit, & num. ſeq.*

24 Excu-

24 *Excuſatio non tam de facili procedit in jejuniis particularibus, ut in Quadrageſimali.*

Quibus ex cauſſis à Iejunii obſervantia homines excuſentur, ac primo de cauſſa reſpectu ætatis.

QUÆSTIO III.

1 TAmetſi Iejunium, ut alias diximus, ex præcepto Eccleſiæ impoſitum omnes obliget ſub pœna mortalis peccati. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 4. & eum ſecuti DD. univerſi. Leſſius *ubi alias dub.* 6. Filiucc. *ibid. cap.* 6. *verſ. Primo quæro. num.* 104. tamen excipitur quicunque rationabiliter, & legitime impeditus eſt. impediri vero dicimus a-
2 liquem ad ejunandum quandocunque abſtinentiam & inediam jejuniis quandocunque obſervandam, ita difficulter ferre ſolet, ut inde vel corporis ſaluti aliquid notabilis mali immineat, vel etiam animæ ſalus aliquo modo periclitetur, vel majus aliquod bonum intercipiatur. ſed poſterioribus his impedimentis omiſſis, nos de prioribus loquamur, nam de his verba facere ad Medicum maxime ſpectat. Sunt ergo impedimenta, quæ legitime à jeju-
3 nio excuſant ætas, morbus, labor, paupertas. nam ſi quod aliud ſimile eſt ad hæc reduci poteſt. quoniam autem non cujuſvis hominis eſt cognoſcere ſufficientiam horum impedimentorum, idcirco in his decidendis Medici judicium expoſcitur, ſecundum cujus ſententiam aut diſpenſari, aut obli-
4 gari ad jejunium perſonas contingit. nam alias nulla opus eſt diſpenſatione, ubi cauſſa excuſationis eſt evidenter juſta. D. Thom. *quæſt.* 147. *art.* 4. Filiucc. *ubi ſupra verſ. Dico tertio. num.* 128. & idcirco in ætate minori puta in prima pueritia, & in majori, ac præcipitata, puta in extremo ſenio, in prægnantia, in morbis acutis, & evidentibus nulla diſpenſatione egemus.

Sed dubitatur primo quoad ætatem tam majorem, quam minorem quoto anno excuſari legitimè homines poſſint, & quoad minorem communiter
5 DD. volunt, minores tertio ſeptennio excuſari. ita D. Thom. *ubi ſupra art.* 4. *ad ſecundum*. & ex eo Azor. *Inſtit. moral. c.* 17. *verſ. Secundo quæritur*. Leſſius *ubi alias dub.* 6. *verſ. Ob eandem cauſſam.* Filiuc. *ibid. cap.* 6. *num.* 110. *verſ. Dico primo.* Fernand. *in examin. Theol. Moral. loco cit. num.* 20. Ratio eſt eadem, quam cum D. Thoma ibidem omnes aſſi-
6 gnant, nempe quòd, ut Hipp. *lib.* 1. *Aphor.* 14. dicebat: Qui creſcunt plurimum habent calidi innati, & ea de re plurimo egent alimento, aliter impedietur hoc corporis augmentum cum notabili vitæ præjudicio, quod Eccleſia evitare ſtudet: nam, ut addit ibid. Hippocr. plurimo egent alimento, quia alioquin corpus abſumitur quouſque ergo corpus augmentum recipit, cujus rei communis terminus eſſe ſolet in pluribus, & ſecundum plurimum tertium ſeptennium exactum, unde ea de re adoleſcentes tunc temporis dicuntur, ob plurimi alimenti neceſſitatem ad debitum augmentum aſſequendum, à jejunii obligatione ex indulgentia Eccleſiæ ſoluti ſunt in ætate hujuſmodi conſtituti.

7 Sed videndum eſſet, quod prætermiſſum à nonnullis ex Canoniſtis video, num ab omni conditione jejunii tales ſint exempti, nimirum, & à qualitate ciborum, & à quantitate tam continua quam diſcreta, & à conſtituta hora refectionis: certum enim eſt, corporis augmentum non impediri ab obſervantia cujuſcunque conditionis indifferenter, ſed tantum à diminuta quantitate ciborum, nam ab eorum mutata qualitate non videtur augmentum impediri, quia calor ob ipſam ætatis conditionem maxime fortis, & vegetus cibos etiam difficiliores ad concoquendum, & modici nutrimenti, & natura excrementitios, & pituitoſos bene concoquere poteſt, iiſque optime, & ſufficienter nutriri, ita ut licet in qualitate forte evariet nutrimentum, quod carnes, ova, & lacticinia ſubminiſtrant ab eo, quod à piſcibus, & aliis cibis Quadrageſimalibus ſubminiſtratur, tamen neque in quantitate forte minus eſt hoc, quam illud, nec quicquam notabilis detrimenti ab hoc adoleſcentibus, & eorum corporum incremento emanare poteſt, cum ergo unuſquiſque teneatur 8
pro ſuis viribus, dummodo ſit capax præcepti, in jejuniis carnem aliquo modo macerare, non vide- 9
tur, quod adoleſcentes ſint à jejunio reſpectu qualitatis ciborum ſoluti, ut bene proſequitur Azor. *ubi ſæpe lib.* 7. *c.* 17. *verſ. ſecundo quæritur.*

Circa id Medici partes non tranſgrediar, ſi primo diſtinguendum dixerim, ac dividendam ætatem hanc, quæ à jejunii obligatione eximitur, in tria ſeptennia, ac primum demus infantiæ, ſecundum pueritiæ, tertium adoleſcentiæ; juxta quam diviſionem dicendum primo videtur, quod infan- 10
tes, nempe qui in primo ſeptennio ſunt, ad nullam jejunii conditionem obſervandam cogi debeant; ita ex Canoniſtis Azor. *ubi ſup. c.* 17. *verſ. Tercio quæritur.* & ex Medicis Io. Alph. à Fontech. *in ſpec. med. Chriſt. lumin.* 2. *pag.* 51. *verſ. dubium ſecundo.* Prima ratio ad Canoniſtas, & Thologos pertinens, eſt Intellectus imperfectio, ob quam non ſunt capaces meritorii cujuſdam actus, computantur enim inter eos, qui non ſunt ſanæ mentis, ut alias dixi
lib. 1. *tit.* 1. *q.* 3. & *lib.* 2. *tit.* 1. *q.* 5. at qui ſanæ mentis 11
non ſunt, incapaces habendi præcepti Filiucc. *ubi ſupra cap.* 6. *num.* 104. Secunda ratio pertinet ad nos, & eſt, quia per ſubtractionem alimenti quomodocunque factam, nimirum vel per retardationem aſſumptionis ciborum per conſuetas horas, vel immutatione eorum, qui majoris alimenti ſunt cum iis, qui minus nutriunt, vel diminutione quantitatis facillime hujuſmodi corporum calor reſolvi poteſt, viribuſque labefactatis non modo eorum corporum augmentum retardari, ſed perpetuæ valetudini ea ſubjici; quin etiam operationes omnes tam ad corpus, quam ad animum pertinentes inde imminui neceſſe eſt, & in ſumma maximum ac evidens præjudicium ſanitati, & corpuſculorum incolumitati afferri poteſt.

Amplianda inſuper hæc concluſio in pueris la- 12
ctentibus, ut non modo ipſi à jejunii obligatione eximantur, ſed etiam eorum nutrices; nam lac, quod exſugunt, tale fit, quales ſunt cibi, quibus Nutrices veſcuntur; argumento tex. *in lib.* 6. *de morb. vulg. ſect.* 5. at præſtat illud ex optimis alimentis confici, veluti ex carnibus, & ovis, ex quadrageſimalibus enim cibis abſque dubio lac & copia minus, & in qualitate deterius, ac multis excrementis abundans generabitur juxta id quod docet Hipp. *lib.* 4. *de morb. nu.* 28. at ex his facile erit puerulos in morbos difficiles labi, quibus valde ſunt in ea ætate obnoxii, & idcirco peccare potius, quam quicquam mereri ex
jejunio nutrices dicendæ, cum illud in evidens 13
præ-

præjudicium ſuorum puerorum emanare poteſt. Favet Azor. *eod. cap.* 17. *verſ. Sextò quæritur.* & ex noſtris idem Alph. à Fontech. *ibid. pag.* 76. hoc tamen non in omni jejunio dixerim locum habere, ſed in longo, & plurium dierum, & maximè in Quadrageſimali,
14 & idcircò reſtringenda, ac limitanda tam principalis concluſio, quam ejus ampliatio ad ſolam Quadrageſimam, & diuturniora jejunia, quam unici diei, nam nullum notabile præjudicium emanare alterutris poteſt; videlicet pueris lactentibus, aut ablactatis; ſi vel ipſi, vel eorum nutrices per unicum diem jejunium ſervent, quoad ciborum tantummodo qualitatem, non vero quoad cætera, nam utriſque maximo damno eſſet quicquam de quantitate ſubtrahere, aut refectionem retardare: bene quidem verum eſt grandiuſculis pueris, nimirum quatriennio majoribus, ut jejunio aſſueſcant, aliquam ſubtractionem abſque ullo ſanitatis diſcrimine fieri poſſe non quoad quantitatem, ſed qualitatem, curando, ut ſolis ovis in jejuniis particularibus, & in diebus Veneris, & Sabbathi contenti ſint, & aliquando etiam in diebus majoris afflictionis ab his abſtineant, ſi grandiores ſint, & ſtomacho valido exiſtant.

15 Dicendum ſecundò, quod tranſacto primo ſeptennio abſque ullo ſanitatis diſpendio poſſint pueri in jejuniis, etiam in ipſa Quadrageſima (ſi alias firmis viribus exiſtant, & ſtomachi non imbecillis) quoad ciborum qualitatem ad jejunii obſervantiam ſe obſtringere parcentes carnibus, & ovis quoque in diebus Veneris, & Sabbathi, aliiſque quibus major abſtinentia ex Eccleſiæ conſilio videtur requiri. Favet Azor. *ubi ſuprà, verſ. Tertio quæritur.* ratio vero hujus concluſionis eſt, quia ſenſim jam primigenia illa humiditas deperditur, & calor fortior in dies evadit ſaltem intenſive, ita ut poſſint facile pueri frigidiores, humidioreſque cibos, & concoctu aliquantiſper difficiliores abſque multo negotio concoquere, & ad bonam naturam redigere.

16 Dicendum tertio conſtitutos in tertio ſeptennio, qui vere adoleſcentes dicuntur, licet diſpenſari poſſint à jejunio quoad ciborum quantitatem ob corporis adhuc vigens augmentum, recte tamen abſque notabili ſanitatis diſcrimine obſtringi poſſe, & ad jejunii obſervantiam quoad ciborum qualitatem. Filiucc. *ubi ſæpe, n.* 111. (qui hoc extendit ad omnes pueros doli capaces) & quoad frequentiorem refectionem, quam moderari poſſunt, bis tantum in die comedentes, prandentes nempe, & cœnantes, jentaculo, & merenda, ſeu antecœnio abſtinentes. hoc enim pacto conveniente abſtinentia abſque corporeæ ſalutis periculo carnem ipſi quoque aliquatenus macerabunt. ratio autem ejuſce rei patet, quia procedente ætate neceſſitas illa incrementi corporis diminuitur; ſi ergo propter incrementum hujuſmodi à jejunii obligatione anteacta ætate erant ſoluti, ceſſante, vel diminuto eo incremento, ceſſare etiam debet, aut diminui licentia frangendi jejunium, nam privilegii cauſſa ceſſante ceſſat effectus. Tiraq. *in tract. ceſſant. cauſſ. par.* 1. *num.* 203.

Quoniam vero hæc univerſaliter dicta ſunt, ſi de particularibus dubitare contingat, peculiarius
17 videntur conſideranda. dicendum igitur quarto maximam habendam eſſe rationem habitudinis, & temperamenti particularium individuorum, quia difficile eſt per annorum numerum determinare potentiam, aut impotentiam jejunandi, nam habitudine graciles, picrocoli, ſtomachi magni, & exquiſiti ſenſus non modo in tertio ſeptennio, ſed per totum vitæ curriculum à jejunii obligatione legitime eximi poſſunt, ſaltem reſpectu quantitatis ciborum, & unitatis refectionis, & horæ quoque determinatæ comedendi; plurimum enim talia corpora ab abſtinentia læduntur, & maxime in teneriore ætate, facillime quippe reſolvuntur, & ob exquiſitum ſtomachi ſenſum facile in extremam corporis debilitatem, maciem, lipothymiam, ſyncopen, & alios ſimiles affectus, & interdum quoque in Ethicam eos labi ab intempeſtiva abſtinentia contingit. contra vero corpora humecta, ſucci plena, carnoſa, aut craſſis humoribus affluentia famem levi negotio ferre poſſunt etiam cum ſanitatis beneficio juxta Hippocratis ſententiam, 7. *Aphor.* 59. Corporibus humida carne præditis fames perferenda eſt, nam fames corpora ſiccat. ergo pueris craſſioribus, ac carnoſis maturius abſtinentia injungi poteſt, gracilibus, ac tenuibus abſtinentiæ interdicendum.

Dicendum quinto, in diſpenſatione jejunii reſpectu Ætatis magnam habendam eſſe rationem temporis, & conſtitutionis ipſius anni, cum pro ejuſdem temporis & conſtitutionis ratione ſtomachus plures aut pauciores cibos requirat, quod patet ex notiſſima Hippocr. ſent. 1. *Aphor.* 15. dicente, ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi, & ſomni longiſſimi, quapropter per ea tempora majora alimenta ſunt exhibenda, & faciunt ad hoc, quæ inibi proſequitur Gal. *in comm.* & facit inſuper alia ejuſdem Hipp. ſententia *ibid. nu.* 18. Neque ſolum attendenda eſt temporis ratio reſpectu quantitatis continuæ, nempe ut in ſingulis refectionibus plurimum cibi offeramus, ſed etiam reſpectu quantitatis diſcretæ, nempe ut pluries in die cibos offeramus: notum enim eſt majorem quantitatem continuam requiri in hyeme, minorem in Æſtate, diſcretam contra minorem in hyeme, majorem in Æſtate, ut dilucide demonſtrat Gal. *in comm. præd. Aphor.* 18. & ratio eſt ejuſdem nativi caloris major, aut minor energia, ut ex Hippocratis verbis *in priori ſententia* palam fit. Per univerſam ergo hanc ætatem quæ continetur ſpatio unius, & viginti annorum libentius, & abſque ullo ſcrupulo calidis temporibus diſpenſare poſſumus jejunium quoad multitudinem refectionis, & horæ determinationem in comedendo, quam temporibus frigidis, ut verno, & hyemali. 18

Sed rurſus quoad majorem ætatem dubitatur, quo anno ſenes à jejunii obligatione ſint ſoluti, & dicendum cum Navarra, *ubi ſuprà, n.* 16. ex Cajetano, quod etiam Medicis eſt acceptiſſimum, ex ſenibus alios aliis citius, aut ſerius impotentes fieri ad jejunii obſervantiam; nam licet notiſſima ſit ea Hipp. ſent. *lib.* 1. *Aph.* 13. ſenes facillime jejunium ferre, id non promiſcue de quibuſvis ſenibus veritatem habere docent Gal. & Philothæus *ibi in comm.* cum ſenes illi, qui extremam ſenectutem attingunt, nequaquam in jejunio diu poſſint durare, unde Hippocraticæ ſententiæ placet Galeno addere, quod ſenes ibi intelligantur ii, qui adhuc in primo ſenio ſunt, aut ſaltem qui adhuc ad extremam ſenectutem non pervenerunt, & Hollerius *ibidem*, quaſi interpretando Hippocratis ſententiam ad Galeni mentem vocem Gerontes vertit, Senes non decrepitos, idque declarat poſtmodum *in bommento.* Scio Cardanum *in comment. præcitati Aphoriſmi* à Galeni, & cæterorum opinione tantiſper deviaſſe, & ingenioſe quidem multa circa illum protuliſſe, ſed nunc 19

his non eſt locus. videtur igitur dicendum, quod in ultimo ſenio poſiti idcirco jejunium ferre non poſſint, quia unica vice non tantum alimenti poſſunt aſſumere, quantum requireret neceſſitas: nam ſi plura alimenta unica vice ſubminiſtrentur eorum calor, qui in extremo debilitatis eſt, ac perexiguus ſuffocatur, ut ipſe Hipp. *ſeq. Aphor.* addebat. cum parum ergo aſſumere unica refectione cogantur, neceſſe habent non multo poſt nova refectione, aliter deficiunt, & in pravos affectus, imo in præproperam mortem labuntur. In quo vero ætatis anno difficilior reddatur hæc jejunii tolerantia, ſi licet his univerſalem quamdam regulam præſcribere, dicendum cum Medicis videtur, & præcipue cum Philo-
20 theo, & Hollerio ubi ſupra, à quinquageſimo ad ſexageſimum facilius, ab inde difficilius jejunium ſuſtineri, unde recte, huic forte opinioni innixi ipſi Canoniſtæ, tranſacto ſexageſimo anno, omnes legitime excuſari volunt. ut ex communi Azor. *cap.* 17. *verſ. Quarto quæritur.* Leſſius *ubi alias.& ex eo* Filiucc. *ibid. cap.* 6. *num.* 112. hæc vero ſpectant ad eam jejunii legem, qua obligamur ſemel tantum in die cibum capere, deinde per totum diem abſtinere. de hoc enim jejunio Medici loquuntur, nempe de totali abſtinentia à cibis per aliquod temporis ſpatium.
21 Verumenimvero minime tutum eſt illi, qui ſecundum conſcientiæ rectitudinem excuſari vult, ab annorum numero ſe immunem facere, ſed debet propriam tolerantiam, & vires cum conſilio Medici menſurare, & horum adminiculo ſe ipſum regere. nam idcirco Azor. *ubi ſupra*, ex nonnullorum doctrina docet, Senes jejunium ſervare debere quouſque firmo, ac valido corpore ſunt, nec ab ejus obligatione immunes eſſe, niſi adſit etiam aliqua ſenilis ætatis infirmitas.

Sed dato, quod ſenex jam ſit ſolutus ob æta-
22 tem ab obligatione jejunii, dubitari poteſt an ab omni jejunii lege exemptus eſſe debeat, vel tantum ab unitate refectionis, & pro eo, quod ad Medicum
23 decidere pertinet, dicendum videtur, quod ſenes aut habent tantum difficultatem tolerandi jejunium, ita ut niſi frequenter cibentur facile deficiant, & notabilem noxam percipiant, ſed alia ex parte viribus ſunt integris, & ſtomacho mediocriter valido, aut hac difficultate jejunandi carent, ſed alia ex parte valetudinariam vitam degunt, iiſque morbis, & incommodis obnoxiam, quæ aliàs ſenibus ſunt familiaria, aut denique utrumque habent impedimentum, nempe quia & valetudinarii ſunt, & jejunium difficulter ferunt. poſteriores hi jure diſpenſari poſſunt quoad omnia, cum à quacunque conditione jejunii inſigne ſanitatis nocumentum recipere poſſint. priores vero ab hora determinata comeſtionis, & ab unitate refectionis immunes abſque ſcrupulo eſſe poſſunt, à qualitate vero ciborum non ita; quia qualitercunq; nutriantur dummodo & quoties indigeurint, & hora competenti cibentur, omne ſanitatis incommodum evitare poſſunt, neque neceſſe habent carnibus, aut ovis jejunium frangere. Qui in ſecundo loco ponuntur, licet à qualitate ciborum, & ab unitate refectionis illis damnum immineret, & idcirco ab utraque conditione abſolvi poſſint, tamen, ut eam, quæ ſeſe offert, abſtinentiæ occaſionem, quantum in ſe eſt, obſervent, prandii retardatione in horam jejunio determinatam ſervare poſſunt; quod ſi in anteverſione ejus horæ quicquam à jejunantibus delinquitur, hos ipſos eodem modo delinquere putaverim, cum in jejunio non obſervent abſtinentiam eo modo, quo poſſunt, ut unuſquiſq; tenetur.

Et cum his omnibus admonendum, quod licet in ultimo ſenio poſiti, ac maxime ſi valetudinarii ſint, nulli omnino legi cujuſvis jejunii teneri videantur, ob præproperam ſanitatis amittendæ occaſionem, alii tamen non promiſcue ab omni jejunio ſoluti eſſe debent, ſed ab iis, quæ pluribus diebus perdurant, & præcipue Quadrageſimali, neque enim hi qualitercumque jejunent per unicam tantum diem, 24
ullo modo inſigniter lædi poſſunt; quod & in tenerioribus ætatibus locum habere jam annuimus, nempe in ſecundo, & multo magis in tertio ſeptennio.

SVMMARIVM.

1 *Vbi fames laborandum non eſt, & è contra,*
2 *Legitimum impedimentum non jejunandi eſt labor.*
3 *Non omnis motus, ſeu exercitatio corporis eſt labor.*
4 *Labor eſt vehemens motus. dic ut nu. ſeq.*
6 *Labor non ſit ubi non eſt ſpirituum inſignis inanitio.*
7 *Labor non ſolum corporis, ſed etiam Animi eſt.*
8 *Labor Animi eſt juſta cauſſa non jejunandi.*
9 *Labor Animine, an corporis ſit nihil refert, ut magis hic, quam ille à jejunio excuſare debeat.*
10 *In labore tam corporis, quam Animi inedia evitanda.*
11 *Labor non ſolum prægreſſus, ſed futurus excuſat.*
12 *Laboris tolerantiores ſunt Mares, quam fœminæ.*
13 *Eorum qui animo laborant, quinam jejunium difficulter ſuſtinere poſſint.*
14 *Animo laborantes ad quamnam jejunii legem obſervandam teneantur.*
15 *Mechanici artifices à jejunio excuſantur, & qui.*
16 *Nullus labor quantumvis vehemens ab obſervantia jejunii reſpectu qualitatis ciborum excuſat.*
17 *Caupo apponens convivis, vel advenis cibos vetitos peccat mortaliter.*

De Impedimentis Iejunandi ex cauſſa laboris, & paupertatis.

QVÆSTIO IV.

Qvemadmodum veriſſimum eſt Hippocratis dictum illud 2. *Aphor.* 16. Vbi fames laborandum 1
non eſt, ſic è contra veriſſimum & hoc eſt, ubi labor ibi famelcendum non eſt; nam abſumitur corpus à labore eodem Hipp. aſſerente *lib.* 1. *de Diæt. prope princ.* ſpirituumque ſit confertim, & cumulata inanitio, unde virium defectio, niſi habeant unde reſtaurentur; idcirco legitimum impedimentum jeju-
nandi viſum eſt omnibus Canoniſtis eſſe id, quod ex 2
labore provenit. ſed quia non omnis motus corpo- 3
ris, neque omnis ejuſdem exercitatio laboris nomen meretur, ita ut excuſare hominem legitime in hac re poſſit, cum non ex omni labore fiat pariter talis ſpirituum inanitio, quæ multa, & frequenti refectione indigeat; idcirco videndum quid proprie ſit labor, ut ſciamus qui laborantes, aut ſe potius exercentes, ac moventes excuſandi ſint, qui non.

Gal. ergo *Comm.* 2. *Aphor.* 16. & Avic. *in Cant. tract.*
1. *nu.* 143. & alii definiunt, Laborem eſſe vehe- 4
mentem motum. ego ad rem noſtram malim addi, Laborem eſſe talem motum, ex quo notabilis ſpiri- 5
tuum inanitio fiat, & virium debilitatio. nam cum labor ſit ex iis, quæ ad aliquid dicuntur, poteſt quidem homo vehementem motum facere, non tamen laborare ob validas corporis vires. patet hoc familiariſſimo exemplo, puer ſi ſtadium cucurrerit laboraſſe

raſſe dici abſque dubio poteſt, vir etiam ſi decem
ſtadia cucurrerit laboraſſe non dicitur; debilis ſi
centum pondo elevaverit laborabit, fortis etiamſi
elevaverit mille non laborabit, hoc autem non alia
contingit ex cauſſa, niſi quia in puero ex curſu ſtadii
unius, & in debili ex elevatione ponderis centum li-
brarum inſignis ſpirituum inanitio facta eſt, in viro
ex curſu decem ſtadiorum, & in forti ex elevatione
ponderis mille librarum nulla. cum nunquam ergo
6 ſit labor, ubi non ſit ſpirituum inſignis inanitio, di-
cendum, quod vehemens motus labor in tantum di-
catur, in quantum ad illum ſuccedit ſpirituum ea in-
anitio. Bene quidem verum eſt ſemper poſſe vehe-
mentem motum relative ad eum, qui movetur, labor
dici, & ſic ſemper vehemens motus erit labor, &
idcirco ſi in puero ſtadium cucurriſſe, aut in debili
centum pondo elevaſſe erit vehemens motus, & id-
circo labor, in viro decem ſtadia cucurriſſe, aut in
forti mille libras elevaſſe non erit vehemens motus,
neque conſequenter labor, & ſic vera remanebit
ſententia Galeni, & Avicennæ, & aliorū, quod labor
ſit vehemens motus reſpective ad illum, qui laborat.
7 Cæterum cum labor non ſolum corporis ſit, ſed
etiam animi quoad effectum non quidem analogi-
ce, & æquivoce, ſed univoce, & propriiſſime cum
tam ab Animi, quam à corporis labore fiat eadem
ſpirituum inanitio, & virium labefactatio, licet ma-
gis confertim fiat in corporis, quam in Animi labo-
re, ad quem ſenſim, & paulatim tantum ſequitur, id-
8 circo non ſolum corporis, ſed etiam Animi labor
juſta cauſſa eſt impediens jejunium, dummodo u-
terque talis ſit, ut ex eo inſignis inanitio immineat,
& conſequenter neceſſitas novi alimenti urgeat; ne-
9 que enim refert qualis labor ſit corporis, an vero A-
nimi, dummodo ad utrumque ſequatur ea exinani-
tio, quam diximus. Leſſius *ubi alias dub.6. num.* 43.
Filiuc. *ibid. num.* 119. quod etiam Medicis eſt acce-
10 ptiſſimum, quia in utroque labore inediam tanquam
rem ſanitati noxiam evitandam conſulunt. Holler. *in
Aphor. ſect.2. Aphor.* 16.
11 In tantum autem excuſat labor à jejunio, ut non
modo ſi jam prægreſſus ſit, vel de præſenti excuſet,
ſed etiam ſi de proximo futurus ſit, *ita* Filiucc. *ubi
mox nu.* 121. & conſonat cum his, quæ in principio
quæſtionis attulimus; facitque non diſſimilis Celſi
ſententia ex prædicto Aphor. deſumpta, Si quibus
de cauſſis inedia futura eſt, labor vitandus eſt, cui
reſpondet ſua æquivalens, ſi quibus de cauſſis labor
futurus eſt, inedia vitanda eſt.
At vero quoniam diximus, laborem eſſe vehe-
mentem motum reſpectu illius, qui ſe movet, patet
quod non omnis motus eſt labor, neque conſequen-
ter quicunque motus, qui alias ex vulgi opinione,
qui indifferenter omnem motum laborem vocat,
eſſet labor, à jejunio excuſare debet; nam, ut, dixi-
mus, unus, idemque motus reſpectu diverſarum per-
ſonarum, & vehemens eſt, & non vehemens, ita ut
reſpectu unius ſit labor dicendus, reſpectu alterius
nequaquam. exempli gratia facilè à motu etiam mo-
derato tanquam à labore afficiuntur, qui molliora
membra habent, contra vero, qui membrorum du-
ritie dotantur nihil afficiuntur, ut innuit Galenus *lib.
2. de ſan. tuen. cap.2.* unde ob eam rem Mares tole-
12 rantiores ſunt laboris, quam fœminæ; idcirco ergo
de particularibus certi quicquam determinari non
poteſt; generaliter tamen loquendo dicendum vi-
13 detur primò, eorum qui animo inſigniter laborant,
illos potiſſimum non ſuſtinere jejunium abſque in-
ſigni noxa, qui meditationibus ſcientificis vacant,
non ut diſcant, ut ſcholares, ſed ut alios doceant,
atque inſtruant, veluti ſunt Lectores, Oratores,
Concionatores, & ratio eſt, quia præter quam quod
cum vehementi animi labore in his adjungitur et-
iam aliquis corporis motus, certum eſt in ipſo ſim-
plici animi labore hos multo cōpioſiorem facere
ſpirituum inanitionem ex hoc, quod in meditando
ea, quæ docere ſatagunt, & in ordine diſponendo,
quo jam inventa auditoribus demonſtrent, & in
mille aliis actionibus plurimum animus defatigatur,
ad quod ſequitur ſpirituum inanitio, unde hi pro-
prie laborare dici poſſunt; at non ita ſcholares, qui
tantum in ſimplici meditatione eorum, quæ vel ex
ore, vel ex ſcriptis Præceptorum hauſerunt ſeſe le-
niter exercent.
Sed quod de Scholaribus dicimus, univerſaliter
dictum eſt: nam ſi alias ſtomacho debiles ſint, etiamſi
hoc ob ipſum ſtudium eveniret, vel aliud legitimum
impedimentum jejunandi habeant, tunc tanto magis
excuſari poſſunt, non ex capite tantum alterius im-
pedimenti; ſed hujus ipſius. ij quoque qui gravibus
negotiis, ac curis magnis impliciti ſunt ob indeſi-
nenter Intellectus occupationem laborare dici de-
bent, ex hoc capite excuſari à jejunio.
Sed ad quidnam non teneri determinandum eſt
Concionatores, Lectores, Oratores, & gravibus ne- 14
gotiis implicitos ex hoc capite nempe ex animi la-
bore? & videtur dicendum ab his tantummodo ſo-
lutos eſſe, à quorum obſervantia inſignem noxam
proprię ſaluti expectare poſſent: ea vero à cibi retar-
datione, ſi determinatam horam ſervarent, & ab uni-
tate refectionis facile reſultaret; videant ergo Cano-
niſtæ, an jure ab utraque jejunii conditione immunes
eſſe debeant. à ciborum vero qualitate non eſſe ex
hoc capite ſolutos palam eſt, quia ſi quæ ſpirituum
inanitio per laborem fiat, ea facile quocunque ali-
mento reſtauratur; indiga enim natura promptiſſi-
me quemcunque cibum admittit, & concoquit, ac
ſuæ conſulit indigentiæ.
Porro qui corporeos labores ſubeunt, dummodo
tales ſint, ut inde corpus notabiliter debilitetur, om-
nes ac ſinguli inſigne detrimentum ab abſtinentia 15
reportare poſſunt. & idcirco omnes pœne Mecha-
nici artifices (nam ii, qui ſedentarias nonnullas artes
exercent facile excipi poſſunt, ut Scriptores ſunt,
Notarii, Bibliopolæ, Sutores, Chirothecarii, Coro-
narii, Barbitonſores, Nummularii, Crepidarii, Cal-
ceolarii, Gemmarii, aliique his ſimiles) à jejunio
maximam noxam expectare poſſunt, unde omnes
diſpenſantur. Filiucc. *cap.6. num.* 117. licet aliquos ex
exceptis hic non excipiat Azor. *& citati per eum lib.
7. cap.17. verſ. Quæres etiam.* & vere plurimi eorum
etiamſi ſedentariam artem exerceant, tamen fa-
cile ex labore inaniuntur, ut Sutores, Argenta-
rii, Crepidarii, Calceolarii, hiſque ſimiles. Ne-
que ex hoc quod laborantium ex Gal. 2. *Aphor.*
49. alius unam tantum corporis partem valide exer-
ceat, alius vero aliam, alius autem æqualiter to-
tum corpus moveat, idcirco minus unus quam alius
à jejunio debet eſſe immunis, quia ut Galenus do-
cet pariter in omnibus totum corpus exinanitur.
Hi tamen omnes diſpenſari poſſunt ab unitate re-
fectionis, non vero à ciborum qualitate; neque
enim neceſſe eſt carnibus, & ovis hujuſmodi per-
ſonis, ſed reiterata tantum, & non retardata refe-
ctione. immo quia Quadrageſimales cibi ſecundum
plurimum magis in ſtomacho commorantur, &

craſſius præbent nutrimentum, ſunt laborantibus magis idonei, & facit ad hoc Galeni auctoritas *lib. 2. de ſan. tuen. cap.* 2. unde ſuppoſito labore per ſe, niſi alia cauſſa urgeat, quicunque aut animo, aut corpore laborant ſine ullo ſanitatis diſcrimine à carnibus abſtinere poſſunt. ex quibus eam concluſio-
16 nem eliciamus, nullum laborem quantumvis vehementem ab abſtinentia ciborum in jejuniis excuſare poſſe. Cæterum inter labores commemorandus & ille eſt, qui ex coitu provenit, & cum uxorati teneantur reddere debitum ex juſtitia, videndum eſt, an hic labor vel perpeſſus, vel quem perpeti debent, eos excuſet à jejunio. ac certum quidem eſt, ex nullo labore (niſi immoderatus ac longus extiterit) tantam fieri ſpirituum inanitionem, quanta ex ſeminis effuſione fit. itaque ubi ex coitu corpus inſigniter debilitari comperiamus, certum eſt, mirum in modum jejunium, maxime reſpectu quantitatis ciborum, nocuum eſſe poſſe. quandocunque ergo vel prægreſſus eſt, vel futurus eſt hujuſmodi labor, licite hominem ab unitate comeſtionis excuſabit, niſi quid aliud majus adſit, quod etiam qualitatem ciborum requirat meliorem; quia in hoc labore non tam conſiderandus venit motus corporis, qui & ipſe interdum vehemens eſt, quam ipſa ſeminis effuſio, ex qua plurimum ſpiritus exinaniti, vires maximopere labefactant.

Sed & inter impedimenta jejunii connumeratur etiam paupertas, quæ qualis eſſe debeat, ut excuſet, ad nos non pertinet decidere; illud tantummodo per tranſennam, licet extra rem meam animadver-
17 tam, quod quemadmodum caupo apponens convivis, vel advenis, & viatoribus cibos vetitos peccat mortaliter. Leſſius *dub.* 4. *nu.* 22. pari modo Pater familias, ſeu Oeconomus, & aliæ ſimiles perſonæ apponentes convivis, & familiæ cibos, quibus jejunium frangere poſſint, peccant & ipſi graviter. Navarr. *de quinq. præcept. Eccl. cap.* 21. *n.* 26. eodem modo videtur, quod ii, qui pauperibus jejunare potentibus vetitos cibos offerunt, in pari culpa ſint, & multo magis ipſi pauperes tales cibos comedentes. hæc tamen ad Canoniſtas releganda, quod ad negotium noſtrum non ſpectent, videndus tamen Azor. *ubi ſæpe.*

SVMMARIVM.

1 *Morbus eſt ſufficientiſſima cauſſa excuſans homines ab obſervantia jejunii.*
2 *Non quilibet morbus legitime à jejunio excuſat.*
3 *Non omne ſanitatis incommodum à jejunio proveniens illico à jejunio excuſat.*
4 *Vix dici poteſt jejunium, ubi corpus nullum à victus ratione in eo ſervata incommodum experiatur.*
5 *Quale, ac quantum incommodum ſanitatis liceat perpeti in obſervatione jejunii.*
6 *Non omnibus, qui à jejunio læduntur, licet à jejunio abſtinere. declara ut ibi.*
7 *Morbus à jejunio excuſans debet eſſe alicujus momenti.*
8 *Excuſatio à jejunio ob morbum eſt legitima quando eſt ſecundum morbi exigentiam, non autem ſecus.*
9 *Ratio victus in Quadrageſima, aliiſque jejuniis nequaquam eſt inſalubris.*
10 *Nonnullis hominibus morboſis ratio victus Quadrageſimalis poteſt eſſe maxime noxia.*
11 *Dolores omnes Capitis vehementes, &c. legitime excuſare poſſunt à jejunio.*
12 *Morbi nervos inſigniter lædentes à jejunio excuſant.*
13 *Inſaniæ quodcunque genus cur, & quando excuſet ab obſervatione jejunii.*
14 *Oculorum inſignes morbi excuſant à jejunio.*
15 *Pectoris morbi quinam à jejunio excuſent.*
16 *Catharrus quid.*
17 *Pectoris morbis detenti non ſemper ad carnium comeſtionem diſpenſandi.*
18 *In deſtillatione à capite ad pectus craſſa, vel tenui à quibus excuſandi ſint infirmi.*
19 *Cordis morbi omnes à jejunio excuſant.*
20 *Stomachi affectus inſignes legitime à jejunii obſervantia excuſant.*
21 *Hepatis, & Splenis morbi quinam à jejunio immunes faciant infirmos.*
22 *Renum, veſicæque vitia quænam legitime impedimentum jejunandi afferant.*
23 *Febres omnes à jejunio excuſant. Amplia ut num. ſeq. limita ut num.* 25.
26 *Febre intermittente laborantes ſani non ſunt in tempore intermittentiæ.*
27 *Cutanei morbi an excuſent à jejunio.*
28 *Articulares morbi, ut Podagra, Chiragra, Arthritis an excuſent.*
29 *Morbi articulares quinam legitime non excuſent.*
30 *Morbus Gallicus an excuſet.*
31 *Inimica qualitas in Gallico morbo conſiderata ex ſe non excuſat legitime à jejunio.*
32 *Vulnera quænam excuſent. Limita concluſionem num. ſeq. Amplia concluſionem, ut nu.* 34.
35 *Valetudinarii an excuſentur, & quinam ſint.*
36 *Prægnantes, & Nutrices an excuſentur.*

De Impedimento jejunandi ex cauſſa morbi.

QVÆSTIO V.

MOrbus eſt omnium ſufficientiſſima, ac evidentiſſima cauſſa excuſans homines à jejunio, ut 1
omnes Canoniſtæ docent, & ipſum quoque vulgus ſatis novit. licet autem plurimum hoc veritatem habeat, tamen non quilibet morbus à jejunio legitime 2
excuſare poteſt, neque etiam idem morbus, qui ab una obligatione ſolvit, ab omnibus ſolvere poteſt. Quia vero longum eſſet, & tædio non vacaret de ſingulis morbis, qui à jejunio excuſare legitime poſſent differere, idcirco nos per generales quaſdam regulas, ſive Canones ea determinabimus; quæ circa hoc negotium ad Medicum determinare ſpectat, nempe quibus in morbis jejunium corporis ſaluti ita nocere poſſit, ut juſtus timor inde emanet gravioris morbi, vel etiam mortis; quod ſi quis magis particulariter de hac materia inſtrui poſtulat, adeat Io. Alphonſ. à Fontech. *in ſpecul. Med. Chriſt. lumin.* 2. *per tot.* qui copioſiſſime de his diſſeruit. Nos à Capite incipientes, & per membrorum, partiumve ordinem procedentes, generales quaſdam concluſiones, ut dixi, afferemus. ſed ante omnia admonendum primo, quod non omne ſanitatis incom- 3
modum à jejunio proveniens illico hominem à jejunio excuſat; nam vix dici poteſt jejunare, qui ex 4
jejunio nullum percipit corporis incommodum; idcirco enim ut adnotavimus, jejunium definitur maceratio, ſeu afflictio carnis ex abſtinentia ciborum, nempe talis abſtinentia, ut per ipſam caro aliquod incommodum ſentiat, & affligatur, ita ut ſpiritui ſuccumbat. ergo ut caro maceretur non tanto ſani-

fanitatis ftudio teneri nos oportet,ut quævis Sanitatis læfio etiam minima nos à jejunio excufare debeat. quale vero, ac quantum corporis, & fanitatis
5 incommodum ex jejunio pati nobis liceat, videtur definire D.Thom.2.2.*quæft*.88.*art*.2.*ad tertium*. ubi definit abftinentiam non effe Deo acceptam, nifi in quantum eft opus virtutis; at abftinentia in tantum eft opus virtutis, in quantum cum difcretione fit; ut fcilicet concupifcentia refrenetur, & natura non nimis gravetur. ita ut fi ex obfervatione alicujus voti, vel jejunii magnum, & manifeftum gravamen quis fentiret, & non effet facultas recurrendi ad fuperiorem (nam dixerat fupra in his recurrendum ad fuperiorem) non debet homo tale votum (adde & jejunium multo minus) fervare. ego,utrumne liceat necne tanta abftinentia corpus fuum macerare, ut inde fequatur & diminutio vitæ, & morbus aliquis confideratione dignus,ad Theologos & Canoniftas decidendum relegabo, fed juxta D.Thomæ fuperius allegata, quod non teneamur jejunare etiam obligati ex voto, ubi magnum, & manifeftum gravamen fentiamus,dico, poffe nos in tantum corpus affligere, quod à ftatu naturali in evidenter præter naturalem non labamur. eft enim ftatus quidam corporum, qui medius eft inter naturalem, & præter naturalem,dicunturque hujufmodi corpora neutra, quæ quidem dantur juxta tres modos, à Gal. *in Arte Med.* defcriptos. & dari fuum Medico ex Iureconfultis dicit Canar. *de Med.par.*1.*nu*.8. & *Act. de Infirm. p.* 2. *nu. Reconvalefcentia nu.* 3. *ex Mander.* in quo ftatu Naturæ vires confueto imbecilliores fiunt, homo familiarem fibi alacritatem diminutam experitur, color totius corporis in albidiorem, feu pallidiorem immutatur, & ex minima occafione morbus aliquis pro ipforum corporum apparatu fubfequitur. hæc omnia idcirco eo modo contingunt, quia naturæ vires ob alimenti confueti deftitutionem languent, & fanguinis copia per inediam diminuta, ex quo fpirituum copia ante affluebat, animalis alacritas pæne evanefcit, & vividus cutis color immutatur. atque id quidem recte infinuari mihi videtur in Euangelio *Marc.cap.*6.*ibid.* Cum autem jejunatis nolite fieri ficuti Hypocritæ triftes, exterminant enim facies fuas, & quæ fequuntur, & inde. Tu autem cum jejunas unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunaffe. nam quia ex jejunio, cum fecundum præceptum legis obfervatur, procedit extenuatio quædam, & coloris faciei in pallidiorem immutatio, idcirco Chriftus Dominus, ne homines jejunaffe nos deprehendant ex hoc, jubet, ut faciem lavemus, &c. Ergo ad hunc ufque terminum procedere poteft maceratio carnis ex jejunio proveniens, nam fi ulterius progrediatur, jam decidemus in ftatum præter naturalem, & in evidentem morbum, quod an liceat, & quatenus, & quando liceat, determinare ad nos non fpectat.

6 Secundo admonendum, non licere omnibus,qui à jejunio læduntur,à jejunio abftinere. conclufio eft Vallefii *in comm.*2. *in lib. de vict. rat. in acut.* & ratio, quæ ab ipfo affertur eft quæ fequitur. quia multi eorum difcere poffunt à Medicis,ut fe debeant gerere, quandoquidem eft Medica ratio cavendi eas noxas aut omnino, aut maxima ex parte; ex quibus difcant tam Medici, quam eorum confultores non effe petendam abfolutionem à jejunii obligatione illico, atque læfum quis fe fenferit à jejunio, fed potius quærendum, an aliqua ratio jejunandi fit, quæ fit magis falubris, quam præterita; difcemus enim tunc, à quibus abftinere nos oporteat; funt enim qui ab aliquo cibo particulari in jejuniis confueto noxam percipiunt, hi fi hunc cibum omiferint, jejunium de cætero commodiffime fervare poffunt; aliis nocet plurima comeftio unica vice facta; quia enim prandentes non cœnant, ingurgitant fe in prandio; hi fi minus comederint, etiamfi non cœnent, jejunium abfque noxa ferre poterunt; aliis nocet ciborum varietas, qui, fi fimpliciori cibo fint contenti, nullo modo à jejunio lædentur. videant ergo Medici, ac rigorofe infiftentes examinent, an aliquid fimile irrepere poffit in his, qui jejunare obligati, ab ea obligatione fe eximere ftudent hujufmodi illegitimis excufationibus.

Admonendum tertio, non illico hominem in 7
quolibet morbo à jejunio excufari, fed neceffe effe, ut morbus fit alicujus momenti; nam parvus morbus, ac levis non eft dignus nomine mobi. *argum. l.* 1. *§. fed fciendum. ff. de Ædil. ed.* quam & ego alias citavi ad hoc, & Canonher. *lib.* 1. *Aphor.* 2. & facit Gal. *lib. de conftit. Art. c.* 19. unde non illico ac quis capite leniter doluerit, aut ftomacho tantifper male habuerit, aut etiam fi leviufcula febri detentus fuerit, quæ non pertranfierit terminum communem Ephemerarum diem fcilicet integrum, à jejunio excufabitur: nam etiamfi morbus gravior fuccedere poffit, tamen conducit in ejus principio abftinere juxta Medicorum præcepta, cum aliquando fola diæta, & abftinentia morbus in principio exfuperetur abfque jejunii folutione; quod fi minus ex voto fuccedat, tunc excufatio erit legitima; fecus vero nequaquam.

Admonendum quarto, excufationem à jejunio 8
legitimam effe, fi fit fecundum morbi exigentiam, alias vero non: non enim quivis morbus à quavis jejunii conditione excufare debet indifferenter; fed alter quidem ab efu carnium, alter ab efu tantum ovorum non carnium, alter ab unitate comeftionis, alter ab hora refectionis, alter ab omnibus fimul immunem reddere hominem poteft. quia exempli gratia frigiditas ventriculi, ex qua quis frigidiores cibos male poteft concoquere, aut qui difficilioris funt concoctionis, poteft quidem hominem excufare à qualitate ciborum, non autem à cæteris jejunii conditionibus. fic etiam nimius fenfus, & fuctus ventriculi, ob quem homo à retardatione horæ confuetæ comedendi male afficitur, excufabit illum ab unitate refectionis, & ab hora determinata comedendi, non autem à qualitate ciborum, & fic de cæteris.

Admonendum quinto, quod licet ratio victus 9
in Quadragefima, aliifque jejuniis inftituta infalubris ex fe non fit, & cibi quadragefimales nihil fanitati præjudicent, fi regula, & modus adhibeatur, ut latiffime probavimus *fuprà, quæft.* 2. *per totam.* tamen ubi homines valetudinarii 10
exiftant, ac morbofi, & aliqua corporis parte infigniter affecti, poteft femper talis victus ratio eos morbos certi quippe generis fovere, & augere. quia in fanis calor vegetus, ac validus, & ab excrementitiis humoribus vel in partibus, vel in toto neque impeditus, neque oppreffus optime fuo munere fungitur in tantum, ut etiam prava alimenta, fi quæ in ufu victus in jejuniis veniunt, rectificare valeat, & in bonum nutrimentum com-

mutare. at contra in morboſis calor debilis ex ſe, aut ab humoribus pravis, & excrementitiis, vel in partibus, vel in toto impeditus, atque oppreſſus etiam non omnino vituperanda alimenta crudiora relinquit, aut in pravos humores commutat; quod ſi alimentum ex ſua natura illaudabile ſit, ac pravæ qualitatis, tunc omnino morbos in pejorem conditionem labi neceſſe eſt, & homines ex valetudinariis actu fieri morboſos, & diſcrimen ipſius vitæ experiri. Concludendum ergo, quod multi cibi, & præcipue plures, quibus in jejuniis utimur, non ſimpliciter pravi ſunt, ſed reſpective ad perſonas, quæ iis utuntur, nam ſani iis ſecure veſci poſſunt, cum tamen morboſi, & valetudinarii inſignem noxam ab illis percipiant.

Quibus ſuppoſitis à capite originem ſumentes di-
11 camus primo. Capitis dolores omnes vehementes, continuos, aut periodales cum febre, aut ſine febre, qui ſecum habent in acceſſionibus, vel exacerbationibus gravia, ac prava accidentia excuſare hominem à jejunio reſpectu qualitatis ciborum. ratio eſt, quia in his morbis requiritur tale nutrimentum, quod facile concoquatur, & ſtomachum retardando deſcenſum, & diſtributionem non aggravet, quod parum excrementi habeat, quod evaporatione careat, & quod præcipue pituitam in capite adaugere non valeat, ſi maxime dolor ab eo humore originem ducat. hæ namque omnes cauſſæ facile poſſunt ipſum caput majorem in modum replere, dolorem augere, & atrociores morbos eo nomine accerſere, ut Epilepſiam, Vertiginem, Apoplexiam, Paralyſin, & id genus alios. loquimur autem de dolore capitis per eſſentiam præcipue. neque ſolum ova, ſed etiam carnes his concedendæ ſunt, quia lacticinia, butyrum, & hujuſmodi capiti ſunt nociva, ut norunt Medici. Vtrum vero tales morbi excuſent ab unitate comeſtionis diſtinguendum videtur; nam vel patientes ſunt ſtomacho valido, & ſic quoad hoc ferre poſſunt jejunium quo ad unitatem refectionis; & tunc quidem videtur dicendum, quod non excuſentur, quia à cibi parcitate, & potus potius juvantur, quam ſecus. neque me movet Hipp. dictum *in lib. de vict. rat. in acut.* quod jejunium ad capitis dolorem malum ſit, quia ibi non loquitur in caſu noſtro, ut apud ipſum videre eſt. ſin autem patientes ſtomacho quoque imbecilli ſint, ita ut non multum unica vice aſſumere poſſint, tunc etiam ab unitate refectionis immunes eſſe poſſunt; quia alias unica, ſed copioſiore refectione gravato ventriculo, acutius capite dolerent ob majorem evaporationem, & in prænominata mala facilius inciderent, cum ſemper caput compatiatur ſtomacho.

12 Secunda concluſio. Omnes capitis morbi, qui vel per ſe nervos quomodocunque lædunt, ut Apoplexia, Epilepſia, Paralyſis, ſpaſmus, ſtupor, & his congeneres, vel qui alios hujuſce claſſis affectus minantur, ut frequens vertigo, ac vehemens, Memoriæ lapſus, torpor, motus impotentia, & alii non diſſimiles legitime hominem excuſant à jejunio reſpectu qualitatis ciborum, cum facile ſuccedere poſſit, ut à cibis, quibus in jejuniis utimur, multa pituita generetur, & alii excrementitii humores, qui levi negotio graves morbos graviores facere, & ad ſalutem, aut mortem ancipites cum certitudine mortales reddere, & leviores etiam reddere graves poſſunt. Sed circa unitatem refectionis, & horæ determinationem in comedendo non videntur legitime excuſare, quia omnes, ac ſinguli prædicti morbi ab humoribus pituitoſis, & frigidis aliiſque excrementitiis originem ducunt, quorum peculiare remedium abſtinentia eſt, & maxime cœnæ omiſſio. Quæ concluſio amplianda eſt, ut non ſolum procedat ubi hujuſmodi morbi ſint præſentes, & actu affligant, ſed etiam ubi acceſſiones, & repetitiones quaſdam habere ſoleant, nam etiam in ipſo tempore intermiſſionis omnino & abſque ullo dubio excuſare debent; inſurgit enim ex his veriſimilis timor, ne ex ipſius jejunii culpa & revertantur, & deteriores evadant.

Tertia concluſio. Inſaniæ quodcunque genus, ni- 13
mirum fatuitas completa, ſtoliditas, oblivio, Melancholia, Mania, Lycanthropia, Hydrophobia, & ſi quæ aliæ Inſaniæ ſpecies his ſimiles ſunt in ipſa afflictione, excuſare hominem poſſunt à quocunque jejunio non tantum ex cauſſa morbi (cujus reſpectu poſſunt Quadrageſimales cibi illis nocere) quantum ex eo, quod non ſunt capaces præcepti. Filiucc. *Quæſt. mor. tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 6. *ſub nu.* 104. *ex noſtris* Io. Alph. à Fontech. *in Spec. Med. Chriſt. tum.* 2. *pag.* 52. *verſ. Ex his bene infertur.* In interpellatione autem, aut intermiſſione à nulla jejunii conditione excuſandi videntur, ſed tanquam ſani ad omnes obligati, ceſſante nimirum impedimento, per quod excuſabantur: licet, ſi bene res ponderetur, non poſſit dici ceſſare impedimentum, per quod excuſantur in his, in quibus remanet diſpoſitio quædam, ob quam facillime morbus revertatur; imo non ſolum morbi reverſio ex malo victu, aut etiam ex jejunio timeri poſſet, ſed etiam ejus exacerbatio major, & caſus in morbum multo pejorem; itaque non promiſcue id accipiendum, ſed firmandum eſt in iis, in quibus nulla diſpoſitio videtur remanſiſſe ob quam morbus revertatur, non adeſſe impedimentum legitimum jejunandi, cum ſani omni ex parte ſint; contra vero, ubi adhuc videtur adeſſe aliqua diſpoſitio reverſionis morbi, cum tales ſani dici non poſſint: neque enim ſanus dicitur is, in quo reliquiæ præteriti morbi, aut diſpoſitiones quædam ex ipſo relictæ fuerint. quomodo vero Quadrageſimales cibi nocere poſſint iis ægrotis in ipſa morbi exacerbatione palam eſt, quia tales cibi humores morbum foventes augere poſſunt, & maxime melancholiam. ſed an timor futuræ inſaniæ poſſit legitimam excuſationem afferre non jejunandi, dupliciter diſtinguendum. primo diſtinguendum quoad jejunia; nam impedimentum jejunii quadrageſimalis erit juſtum ex hoc timore, aliorum vero jejuniorum non ita. diſtinguendum ſecundo quoad conditiones jejunii; nam hic timor excuſaret à qualitate ciborum, à cæteris vero conditionibus nequaquam. quod vero timor futuræ inſaniæ ſit legitima cauſſa non jejunandi, probatur, quia ſi homo jejunando inſaniret, ac jejunio præberet occaſionem inſaniæ, abſque dubio præponeret mediocre bonum multo meliori, & numero & conditione, à quot enim bonis operibus ceſſare cogitur inſanus? non teneretur ergo jejunare qui ex jejunio inſaniam timeret, imo ob prædictam cauſſam jejunando erraret, per tex. alias citatum *in cap. non mediocriter. de Conſecr. diſtinct.* 5.

Quarta concluſio. Inſignes oculorum morbi, ut 14
longæ, & pertinaces Ophthalmiæ, ſeu Lippitudines, ſuffuſiones, Glaucomata, Amauroſes, & id genus alii affectus notabiliter viſus actioni vel alterius, vel utriuſque oculi incommodantes dum adhuc in fieri ſunt, neque omnino ſunt confirmati, à ciborum qualitate jure excuſare poſſunt, non vero ab unitate refe-

refectionis, neque ab hora determinata comedendi; cum enim quadragesimales cibi ubi impura corpora offendant, crassius alimentum subministrent, & maxima ex parte vaporosi sint, & facillime caput repleant, & cum in stomacho diutius commorentur ob coctionis difficultatem saltem secundum plurimum, hinc facile est, tales morbos foveri, & adaugeri ita ut in perfectam cæcitatem terminentur; quod quia impedire potest multo majora bona, idcirco à jejunio abstinere licet juxta tradita in fine præcedentis conclusionis. At vero si morbi confirmati jam sint, & in consummatam cæcitatem abierint, tunc quia non est, quod quid speremus à salubriori victus ratione, non debent tales morbi excusare ab ulla conditione jejunii. Sed & hic habet locum ampliatio, de qua in secunda conclusione; nam & hujusmodi morbi habent paroxysmos quosdam & accessiones, & exacerbationes pro temporum, & errorum, qui patrantur in ratione victus, qualitate; & idcirco etiam hi possunt jure hominem in tempore intermissionis, & interpolationis excusare.

15 Quinta conclusio. Pectoris omnes morbi non modo ob præsens periculum, sed respectu etiam imminentis sunt legitima caussa impediendi jejunium qualecumque, non solum, inquam, Quadragesimale, sed particularium quoque temporum, & vigiliarum, dummodo sint notatu digni, cujusmodi sunt omnes species Asthmatis, Dypsnœæ, & Orthopnœæ, Tussis molesta, ac pertinax, Hæmoptois, sive sanguinis sputum, Empiema, Phthisis, & si qui alii his similes sunt. relinquo enim pleuritidem, & Peripneumoniam, sicuti relinqui poterat etiam Phthisis, quod febrem, ut alii nonnulli morbi conjunctam habeant, de quibus separatim agemus. Ratio conclusionis est, quia frigidum pectori inimicum non tantum actu ex sententia Hippocr. & Gal. 5. *Aphor.* 24. sed etiam potentia, quia frigida omnia constipant, ut frigida, & humores frigidos augmentant; cibi autem quadragesimales, & maxime selectiores, ut optimi pisces, frigidi sunt, ut jam probatum est. habent præterea secum multam excrementitiam humiditatem, quæ apta est affectus prædictos ita exacerbare, ut hominem evidenti periculo exponant. & inter has affectiones connumerandus etiam

16 Catharrus. est autem Catharrus destillatio à capite ad pectus; nam materia alio destillans à capite alia nomina sortitur. sed & Catharrus, qui legitime à jejunio excuset, debet esse insignis, & valde molestus, & cum non contemnendis symptomatibus, ut si sit tenuis, salsus, diutinus, aspredinemque in pectore concitaverit, dolorem, aut morsum; nam ex hujusmodi destillationibus, quæ facile foveri possunt ab omnibus cibis quadragesimalibus, quod frigidi, & humidi; quod vaporosi, quod salsi, quod excrementitios gignant humores; periculum impendet exulcerationis ipsius pulmonis, rupturæ venarum, suffocationis, Asthmatis, & aliorum mor-

17 borum. Non debent tamen his morbis affecti in omni jejunio ad carnium comestionem admitti, nisi & debiles valde sint, & morbus sit valde urgens, sed satis est, si ovis vesci permittantur in diebus Veneris, & Sabbathi, & in vigiliis, & quatuor tempo-

18 ribus. Admonendum autem, quod ubi destillatio crassa sit, copiosa, non debent ii, qui ea laborant excusari ab unitate comestionis, & ab hora determinata comedendi in jejuniis; contra vero si destillatio sit tenuis, & salsa possunt laborantes ad omnia dispensari. ratio ejus rei est, quia ubi crassa destillatio est, ipsa materia destillans facile abstinentia, & parcitate ciborum absumitur, & sic qui talibus humoribus abundant maxime ab inædia juvantur. Gal. 12. *Meth. cap.* 3. & faciunt multo melius illa Hippocratis verba *in lib. de vict. rat. in acut.* Non assuetam autem cibi abstinentiam facilius omnino ferunt, qui parte superiori pituitosi sunt; quo fit, ut si semel in die cibo utantur facilius etiam ferant. at ubi destillatio tenuis est, aut salsa, abstinentia potius irritatur, quippe cum ea à calore procedat; at calidis, & siccis naturis (nam & tales plerumque sunt qui hisce destillationibus sunt obnoxii) inædia est adversissima, ut ex eodem Hippocrate ubi proxime elicitur ibi. Talia vero molestius ferunt (nempe incommoda inediæ, & non consuetæ abstinentiæ) qui parte superiore picrocholi, hoc est biliosi, existunt, quod & Galenus confirmavit 10. *Method. cap.* 5.

Sexta conclusio. Cordis morbi omnes, etiamsi parvi sint, dummodo perseverent per aliquod tempus rationabile ob partis nobilitatem, & timorem majoris morbi possunt à jejunio legitime excusare respectu cujuscunque conditionis; cum his enim morbis perpetuo adjuncta est virium imbecillitas, lipothymia, vel frequens Animi defectus, stomachi languor, & alia symptomata hujusmodi maximi momenti; ob quorum urgentiam, & cibi optimi nutrimenti, & facilis concoctionis requiruntur, & non multa generantes excrementa, neque multi unica vice, quod apud Medicos nulla indiget probatione. sunt autem ii affectus maxime Tremor ipsius cordis, Cardiaca, passio dicta, & Syncopis. 19

Septima conclusio. Stomachi affectus omnes insignes etiam sine febre, ut dolores, lipothymia, Cardialgia, debilitas, morsus, inflatio, & si quæ aliæ sunt, quæ ipsum exerceant, legitime ab omni jejunii obligatione excusare possunt. in omnibus enim, ac singulis hujusmodi affectibus stomacho, seu potius ventriculo insigniter læso, cibi difficulter concoquuntur, & ob caloris pauperiem (neque enim unquam cum valido calore, aut fortitudine ipsius hæc prehendunt) in multa copia oblati easdem passiones præsentes augent, & intermissas revocant, immo etiam acerbiores factas in mortem degenerare faciunt. de qualitate autem ciborum non est dubium, quod omnes Quadragesimales in his casibus improbantur, quia insigniter lædere possunt. 20

Octava conclusio. Hepatis, & Splenis, omniumque partium naturalium circumjacentium longæ, ac rebelles, contumacesque obstructiones, aut tumores etiam sine febre, cacexia, seu malus corporis habitus, Icteritiæ omnes confirmatæ, seu longæ, Hydropis species omnes tam incipientes, quam confirmatæ, Melancholiæ Hypochondriacæ insigniter exercentes, & si qui alii morbi his congeneres sunt legitime à jejunio excusant, & à quacunque jejunii conditione: nam vel respectu partium maxime debilium, vel respectu copiæ pravorum humorum, vel respectu caloris ipsorum viscerum, vel respectu flatuum, qui maxime in plerisque his morbis abundant, vel respectu tandem ipsarum obstructionum neque pisces, neque olera, neque fructus, neque legumina, neque aliud quid simile venit in cibis admittendum, ex quorum usu insignis noxa secutura sit, si maxime per longum tempus, & ad plures dies hujusmodi cibis utamur. 21

Nona conclusio. Renum vitia, & vesicæ, quæ 22

urinæ excretioni insigniter incommodant, ut debilitas, obstructio sive à crasso humore, sive à lapide, Gonorrhæa vera, sanguinis mictus, Diabetes, Stranguria, Ischuria, Dysuria, urinæ ardor, & alii affectus hujus generis legitime impediunt hominem à jejunio: nam absque periculo notabilis mali non possunt sic affecti uti Quadragesimalibus cibis; qui pituitam multam generantes, & maxime in corporibus morbosis caussam præbent majori morbo. Possunt tamen horum plerique servare horam jejunii, & unica refectione esse contenti non modo absque periculo, sed etiam cum maximo juvamento, cum multis excrementis abundent, quæ aliqua abstinentia absumi facile possunt.

23 Decima conclusio. Febres omnes, ac singulæ, omnesque ac singuli morbi febrem quamcunque sive de necessitate, & ex sua natura, sive per accidens sociam habentes, continuæ, vel interpolatæ à quacunque jejunii conditione legitime excusant. quoad qualitatem enim ciborum patet, quod Quadragesimales cibi partim tanquam obstructivi, & succum crassum generantes, ut legumina, partim tanquam inflammantes, & humores incendentes, ut salsamenta, partim ut putrefactioni citæ obnoxii, ut fructus, & pisces, ut nonnulli volunt, partim ut multam, & excrementitiam humiditatem sociam habentes, ut herbæ omnes sunt, febribus maxime contrariantur. Quoad unitatem vero refectionis, & horam determinatam comedendi, patet legitimam esse excusationem, quia in febribus ob earum inæquales accessiones, exacerbationes, insultus, repetitiones, & circuitus nulla potest certa servari hora comedendi, sed juxta easdem accessiones, & insultus ægros cibare cogimur. ob stomachi autem & nativi caloris imbecillitatem, qui tunc à calore febrili insigniter patitur, non possumus ægros unica tantum refectione nutrire, quantum oportet: nam si modica fuerit, vires labefactantur, & æger ex hoc promptissime periclitatur;
24 si copiosa calor, suffocatur. Amplia vero hanc conclusionem, ut non modo procedat in febribus continuis, sed etiam in interpolatis, neque solum in diebus, in quibus per circuitus fiunt accessiones, sed etiam in diebus intermediis: & ratio ampliationis est, quia licet febris in his diebus omnino cesset, restat tamen apparatus morbificus in corpore, un-
25 de neque in his diebus in quibus sunt à febre immunes tales dicuntur sani etiam ipsis Iureconsultis *l. Qui Tertiana. ff. de Ædil. edict.* Ergo si apparatus hic morbificus à cibis, & à quacunque occasione, & errato in victu foveatur, facile intermittens febris continua effici potest, aut saltem ex simplici duplex, & sic æger periclitari, quod in febribus est facillimum; putredo enim facile propagatur, &
26 majorem in modum levi negotio intenditur. Limitatamen præcipuam conclusionem, quod non habeat locum in febre Ephæmera, in qua tantum abest, ut jejunium obsit, ut ex ægri salute sit ipsum non cibari toto febris decursu.

27 Vndecima conclusio. Cutanei morbi si decori tantum officiant, vel mediocriter sanitati præjudicent, quatenus tales à nulla jejunii conditione excusare debent; sed si insigniter sanitati officiant, ut quia pruritum molestissimum faciant, somnum impediant, incendium ac sitim excitent, & febrem aliquando accendant, aut etiam quia temporis diuturnitate vitæ insidiantur, ut Lepræ species omnes, Alopecia contumax, & Tinea, Scabiei species nonnullæ rebelles, ac pertinaces insigne secum dedecus afferentes, & ejusdem vitæ tædium, ut quæ ab humore acri, & erodenti, melancholico cum adustione proveniunt, aut salsa, crassaque pituita, tunc eorum plures à qualitate ciborum excusant, nonnulli etiam à cæteris jejunii conditionibus; quia cibi Quadragesimales mirum in modum hos morbos fovere apti nati sunt. In mediocri autem scabie maxime cum pruritu, & incendio pisces, & olera, aliique cibi hujusmodi, si quædam legumina, & salsamenta omnia excipias, proficua magis, quam damnosa sunt, cum sanguinem infrigidare, & rectificare possint, & pruritum quoque demulcere. non ergo tam libenter scabiosis licentia comedendi carnes in jejuniis concedatur; quin etiam si major urgeat necessitas ad ova tantum, non ad carnes erunt dispensandi, habita semper personarum ratione.

Duodecima conclusio. Articulares morbi, vel leviores sunt, & de raro prehendentes, vel graviores tam respectu doloris, quam frequentię accessionum, ut quia dolorem excitant acerbissimum, & singulis solstitiis, & Æquinoctiis, vel etiam singulis novilu- 28
niis, aut pleniluniis reversionem faciunt, & cum remittunt, non ut priores liberum prorsus hominem relinquunt, sed artubus omnino infirmis, ac debilibus, ad motumque ineptis. Item vel à materia pendent calida, subtili, ac tenui, vel à materia crassiori tenui quidem admixta, nam sine serosiori, ac tenuiori materia, quæ pro vehiculo est, non possunt crassiores humores ad articulos descendere. præterea aut concurrit humorum magna repletio, aut non.
Leviores ergo articulares morbi, ut simplex Poda- 29
gra, aut Chiragra, si ab humoribus frigidis sint, & crassioribus, vel à modica licet tenui, & calidiori materia excitati, vel si graviores sint, sed habeant adjunctam maximam crudorum humorum copiam, & multam corporis cacochymiam, patiente existente habitus pleni, & viribus valentibus, nequaquam quantum est ex hoc legitime excusant indifferenter à quavis jejunii conditione; idcirco dicendum, posse excusare multis caussis simul urgentibus à qualitate ciborum non ab aliis, quia ab abstinentia aliquando sic affecti sanantur, ut Medicis est notissimum, & facit pro Canonistis Tex. *in cap. Legimus. de Consecr. distinct. 5.* nam habita ratione victus, & selectis cibis quibusdam Quadragesimalibus in usum convocatis, jejunium non modo non erit in his morbis noxium, sed etiam maxime proficuum, & si magis durum esset, ut si abstinerent tales à vino, adhuc magis esset salutare. Neque etiam in aliis quibuscunque casibus, si alias vires integræ sint, tam noxia judicanda his morbis sunt Quadragesimalia edulia, ut dispensari jure possint ægrotantes à solutione cujuscunque conditionis; nam ex sui natura hi morbi abstinentiam requirunt, & cibos modicæ nutritionis, ex quibus non valde subtilis sanguis generetur, quales sunt selectiores cibi inter eos, qui in jejuniis conceduntur. Quod si patientis corpus imbecille sit, & Arthritis, sive quivis alius particularis morbus articulorum à materia tenui dependeat, neque adsit multa repletio, poterit talis ad usum carnium dispensari, & ad alia prout temperamentum, ætas, morbi natura, & aliæ conditiones dictabunt.

Decima tertia conclusio. Morbus Gallicus genus 30
quoddam est morborum habens secum inimicam quandã humorum, sanguinisq; præcipue qualitatem, qua mediis partibus naturalibus per totum corpus disseminata, universa sanguinis massa, & humores omnes

omnes inficiuntur; & idcirco quodcunque morbi genus etiam ipſa febris, poteſt eſſe Gallicum, habere nempe hanc inimicam qualitatem naturalibus partibus primo, ac præcipue infeſtam, omnium enim morborum faciem ſuſcipit, &

Omnia transformat ſe ſe in miracula rerum,

veluti alter Protheus, de quo Virgil. 4. *Georg.* Itaque de morbis Gallicis judicandum ſecundum eo-
31 rum gravitatem, & levitatem: nam quod ad inimicam illam ſpectat qualitatem, dicendum videtur non excuſare ab ulla Iejunii conditione, unde ſi aliàs morbus per ſe non excuſet, ex hoc quod Gallicus ſit, non excuſabit, ut exempli gratia, ſi ulcera Gallica quis patiatur non aliqua graviori conditione inſignia, non ob id quod Gallica ſunt excuſabunt, non enim habet prava illa qualitas quicquam in cibis, quod ex proprietate naturali illi contrarietur, ſed per accidens tantum, & cœnæ omiſſio his morbis maxima ex parte eſt proſpicua.

32 Decimaquarta concluſio. Vulnera omnia lethalia, ſive cum febre, ſive abſque febre, item ulcera maligna, Cachoetica, ut Chironia, Telephia, & hujuſmodi legitime à jejunio excuſant. ratio eſt in promptu, quia corpus indiget alimentis optimis, & nullum habentibus excrementum, vel quam minimum; talia autem ex optimis cibariis, & facilis
33 concoctionis proveniunt. Limita tamen hanc concluſionem quoad ulcera maligna; ſi enim ſint abſque febre, quemadmodum & vulnera abſque febre, ſi modo aliud quicquam non urgeat, excuſatio valeat quoad qualitatem ciborum, non quoad reliquas conditiones in jejunio obſervandas. imo neque ad omnes interdictos cibos diſpenſandi videntur tales infirmi, ſed poſſunt eſſe contenti ovis, niſi aliud quid urgeat, ut morbi principium, in quo ova videntur ſuſpecta maxime in vulneribus, in quibus
34 etiam & carnes habent eandem ſuſpicionem. Ampliа vero præcipuam concluſionem quoad vulnera dicendo, quod etiam ſi ſint indifferentia, nempe quæ ſint cum periculo vitæ ob eorum qualitatem, ſed non certo & evidenti, concluſio tamen procedat, quia timor rationabilis futuri mali eſt juſta cauſſa excuſationis, ut alias dictum ſuperius eſt.

35 Decimaquinta concluſio. Valetudinarii, nimirum qui de facili ægrotant, vel qui perpetuo aliqua corporis valetudine detinentur, ut ſtomachici ſunt, Hepatici, Lienoſi, Hypochondriaci, viſcera obſtructa habentes, Hernioſi, & mulieres hyſtericæ, hujuſque claſſis alii à jejunio jure poſſunt fieri immunes. declaranda tamen concluſio: nam valetudinarii quia de facili ægrotare poſſunt, non modo ob qualitatem ciborum, ſed ob immutationem victus poſſunt aliquem morbum contrahere, ſic etiam & alii, ſi Hernioſos excipias, hos enim à qualitate ciborum immunes fieri cum cautela permittendum, aliis jejunii conditionibus nullo modo.

36 Vltima concluſio. Mulieres utero gerentes quocunque geſtationis tempore, puerperæ per totum puerperium, Nutrices quouſque ſuis puerulis lac præbent non modo jejunare non tenentur, ſed jejunantes peccant maxime prægnantes, & nutrices, ſi ex jejunio quicquam adverſi conceptuum, aut puerulorum ſanitati adveniat, ut alias dixi. In hoc tamen animadvertendum, quod concluſio procedit, quando prægnantes ſenſibiliter experiuntur, ſe vel à ciborum qualitate, vel à retardatione, & diminutione refectionum lædi, & quoad nutrices, quando in ipſis lac evidenter deterius evadit ex tali qualitate ciborum, (nam quoad quantitatem refectionum proculdubio non tenentur) vel puerulos ſuos habent viribus imbecillis, & valetudinarios; aliter ſi nihil à jejunio ſentiant ſe lædi, non ſolum non peccant jejunando, ſed peccant niſi jejunent, hoc tamen Medicorum judicio relinquitur.

SVMMARIVM.

1 *Potus extra cibum non frangit jejunium.*
2 *Potus an nutriat.*
3 *Aqua nutrit. Contrarium num. 5.*
4 *Omnia quæ nutrire poſſunt interdicta extra unicam comeſtionem ſunt in jejuniis.*
6 *De præcepto jejunii non eſt unica potatio, ſed tantum unica comeſtio.*
7 *Finis Iejunii eſt afflictio carnis.*
8 *Caro magis affligitur ex tolerantia ſitis, quam ex tolerantia famis.*
9 *Potus ordinatur ad diſtributionem ciborum, non ad nutritionem.*
10 *Eccleſia imponens jejunium non intendit Animæ, vel corpori detrimentum afferre.*
11 *Ad ſitis tolerantiam cur non obligemur in jejuniis.*
12 *Facilius toleratur fames, quam ſitis.*
13 *Vini potus extra cibum in jejuniis an recte ab Eccleſia permittatur.*
14 *Vini potus videtur de directo contrarius intentioni Eccleſiæ, quam habet imponendo jejunium.*
15 *Vinum nutrit.*
16 *Vini potus Venerem ſtimulat.*
17 *Iejunium ad carnis afflictionem inſtitutum.*
18 *Cur unica comeſtio ſingulis diebus jejuniorum ſit ab Eccleſia ordinata.*
19 *Famem vini potio tollit.*
20 *Facilius eſt repleri potu, quam cibis.*
21 *Vini uſus in jejuniis erat antiquitus interdictus.*
22 *Vini potus extra cibum permiſſus ob conſuetudinem.*
23 *Intentio naturæ in potu eſt diſtributio alimenti ſolidi.*
24 *Potantis intentio in potu eſt levare ſitim.*
25 *Vinum conceditur ratione potus, non ratione alimenti, & num. 30.*
26 *Vinum excitat luxuriam per modum alterantis.*
27 *Immoderate bibens, ac præbens luxuriæ occaſionem jejunii meritum perdit.*
28 *Eccleſia concedendo vini potum non intendit, ut per illum famis incommodum expellamus, ſed ut ſitim levemus.*
29 *Vinum inter ea connumeratur, quæ univerſim; & celeriter nutriunt.*

De Potu in Iejunio extra refectionem.

QVÆSTIO VI.

Omnes DD. in hoc conſentiunt nemine penitus diſcrepante, potum, utpote extra cibum, (nam & in potu, ut omnes norunt aſſumuntur quædam, quæ rationem habent alimenti) jejunium nullatenus frangere. D.Tho. 2.2.*quæſt.*147.*art.*6. Abb. *de Obſer.jejun.num.*3. Navar. *de quinq.præcept. Eccleſ. cap.*2. *num.*13. Azor. *Inſt. Moral. lib.*7. *cap.*11. *verſ. Septimo quæritur.* Leſſ. *de Iuſt. & Iur.lib.*4.*cap.*2.*dub.* 2.*num.*10. Ant. Fernand. *in exam. Theol. mor.par.*2. *cap.*7.*§.*2.*nu.*1. Vinc. Filiucc. *Moral.quæſt.tract.*27. *par.*2.*cap.*2.*num.*42. & alii Canoniſtæ omnes, & ex noſtris 1

noſtris Io. Alphonſ. à Fontech. *in Spec. Med. Chriſt.*
*lumin.2. pag.*48. circa quam tamen materiam non-
nulla ſunt inquiſitione digna, & primo, an recte
concedatur potus extra cibum in jejuniis. ſecundo
cur Eccleſia tam indulgens ſit in potu, ut ad ſatie-
tatem uſque bibere, & in cibo, & extra cibum abſ-
que peccato permittat quantum eſt ex parte jejunii.
Tertio an vinum nutriat. Quarto an dato, quod vi-
num nutriat adhuc tamen ſi extra cibum, horamque
comeſtionis aſſumatur, jejunium non frangat, &
recte ob id ſit permiſſum, & alia, ſi quæ occurrent.
2 Et quoad primum ratio dubitandi eſt, quia videtur
potus nutrire, & de vino dicemus poſtea, ſic &
de Cereviſia, Mulſa, Zytho, & aliis quibuſdam ar-
tefactis potionibus, ſed ipſiſſimam aquam puram
3 nutrire probatur ex pluribus auctoritatibus, quas
afferunt Petr.Hiſpan. *in comm. ad lib. Iſaac. diæt.par-
tic.cap. de Aqua.* Valleſ. *lib.6. Contrad. cap.6. Epiph.*
Ferdin. *lib.1.Theor.9.* & videtur de mente Ariſtote-
lis, *Sect.1 probl.*13. ubi cauſſam reddens, cur muta-
tio aquarum gravis ſit, aëris vero non, eam affert,
quod aqua corporibus alimento ſit, aër autem non.
Sed & Baccius *de naturali Vinorum Hiſtoria, lib.* 3.
*cap.*4. *in fin.* etiamſi in libb. de Thermis aquam nu-
trire negaſſet, ibi tamen quaſi ſeſe retractans, aquam
quoque poſſe nutrire firmavit. vide tamen allata à
Santorello *lib.* 16. *Anteprax. cap.*4. ſed apertiſſime
aquam nutrire adſtruit Athenæus Deipnoſophiſt.
lib.2. cap.2. in fin. & alii quos citat eruditiſſimus &
indefeſſæ lectionis vir D. Zaccutus *de Princ. Med.
hiſt. lib.* 1. *hiſt.* 28. *q.* 19. quibus adde, quod Piſces
aqua nutriuntur. Ariſt. 8. *hiſtor. Anim. cap.* 2. cum
ergo aqua, quæ communiſſimus potus eſt, nutrire
poſſit, non videtur recte extra cibum ejus uſus per-
miſſus, & multo minus quilibet alius potus, cum
omnes magis quam aqua nutrire poſſint, omnia ve-
ro, quæ poſſunt nutrire, ſunt interdicta in jejuniis
4 extra unicam comeſtionem. Ad hanc objectionem
breviter dicendum, quod potus, ut potus non nu-
5 triat, & aquam abſolute non nutrire firmandum, ut
communis eſt Medicorum, & Philoſophorum opi-
nio, de qua teſtantur præcitati Auctores, quibus &
ipſi aſſentiuntur, Athenæo excepto, de quo non
curandum.

Quoad ſecundum reſpondent Canoniſtæ dicen-
6 tes, non eſſe de præcepto Iejunii unicam potatio-
nem, ſed unicam comeſtionem; at hoc illud eſt,
quod quæro, nam in idem recidit, nempe cur de
præcepto jejunii non ſit abſtinentia à potu, ut abſti-
nentia à cibo extra determinatam horam, ita ut Ec-
cleſia in conceſſione potus tam indulgens fuerit:
7 nam cum finis jejunii ſit afflictio; & maceratio car-
8 nis, ut toties diximus, jam notiſſimum eſt, magis
affligi carnem ex tolerantia ſitis, quam ex toleran-
tia famis; ergo videbatur, debuiſſe Eccleſiam utro-
que medio uti ad eum finem aſſequendum, non ve-
ro famis tantum tolerantia.

1 Reſpondent alii, ut D. Thom. *loco ſæpiſſime citato
art. 6. ad* 2. ex quo eam reſponſionem acceperunt
Leſſius *loco alias adducto*, & Filiucc. *ibid. num.* 42.
(& hæc reſponſio magis ſatisfacit) rationem ejus
9 rei eſſe, quia potus ordinatur ad diſtributionem ci-
borum, non vero ad nutritionem, quod etiamſi
nutriat, hoc eſſe per accidens. hæc ratio eſt, ut dixi,
ſuperiori ſufficientior, ſed non ſatisfacit ad inſtan-
tiam de tolerantia in Iejuniis, quia Eccleſia debebat
injungere utramque tolerantiam famis ſcilicet, &
ſitis ad majorem corporum afflictionem, & caſtiga-
tionem. Habeo ergo ipſe Medicam rationem, quæ
forte undequaque ſatisfaciet, & eſt quæ ſequitur.
Dictum jam ſuperius non ſemel eſt, Eccleſiam in 10
impoſitione Iejunii non intendere Animæ, vel cor-
pori detrimentum inferre. idcirco non modo non
permittit jejunium infirmis, ſed diſſuadet, *cap. Non
mediocriter de Conſecr, diſt.* 5. eaque ex cauſſa non im-
ponit jejunium plurium dierum, ſed unius tantum.
cap. Non dico ibid. quia ubi rarius comederemus,
quam ſemel in ſpatio 24 horarum ſtante conſuetu-
dine comedendi bis, aut eo amplius in eo temporis
ſpatio, prompte, & nonniſi cum periculo ægrota-
remus. hoc fundamento poſito dico, Eccleſiam ab
ipſo Spiritu ſancto edoctam recte ad cibi abſtinen-
tiam nos adſtringere, quia omni periculo vacat, &
recte etiam ab abſtinentia potus, & tolerantia ſitis
nos abſolvere, quia ex ſitis tolerantia maxime ſi 11
immodica ſit, periculum imminet corporeæ ſalu-
tis; cum ſitis duo habeat incommoda multæ conſi-
derationis, unum quidem dum toleratur, tunc enim
ſpiritus inflammat, & febrem facile poteſt accen-
dere, atque eo procedere, ut Gal. nonnullos ex ſi-
tis tolerantia mortuos viderit, ut narrat *lib.* 1. *de
ſymptom. cauſſ. cap.* 7. alterum incommodum, quod
etiam multiplex, eſt cum poſt ejus tolerantiam eam
avidius extinguere ſtudemus; tunc enim affatim
aquam, ſeu aliud quid potulentum ingurgitantes in
mille non contemnenda ſymptomata facile incidi-
mus, quorum nonnulla ad quatuor uſque enumerat
Gal. *ubi ſupra*, imo & ipſam mortem oppetimus,
ut multis eveniſſe patet ex hiſtoriis cumulatis per
Schench. *lib.* 3. *Obſ. tit. de Siti.* & præcipue ex ea
cauſſa extinctum fuiſſe Valerium Cordum juvenem
in re herbaria peritiſſimum apud eundem ex Fore-
ſto habetur; tandemque magnam ſitim etiam tole-
ratam cauſſare aliquando mortem luculenter teſta-
tur Avicen. 13. 3. *tract.2.cap.*20. Ac tanti momenti
ſitis tolerantia eſt, ut Hipp. *Epid. lib.6.tex.*28. enu-
merans quædam ad ſanitatis cuſtodiam maxime ob-
ſervanda, atque illa ad tria reducens, ſitis toleran-
tiam præcipue enumeraverit ibi. Paucus cibus, ſine
laſſitudine, ſine ſiti. & ob prædicta mirum non eſt,
ſi Medici indulgentiores ſunt ſuis ægrotis in potus,
quam in ciborum erroribus dicente Celſo *lib.*3. *cap.*
6. neceſſe eſt tamen, quanto facilius etiam ſani fa-
mem, quam ſitim ſuſtinent tanto magis ægris in
potione, quam in cibis indulgere. Ad hæc ergo in-
commoda, & pericula evitanda Sancta Mater Ec-
cleſia ad ſitis tolerantiam nos obſtringi noluit; ſtan-
te præſertim cauſſa evidenti ſitim excitante, & ad-
augente, ipſo ſcilicet jejunio, in quo patet ſitim
fieri moleſtiſſimam ex ipſa experientia. Præter-
quam quod ut Chriſtianæ Legis jugum ſuave expe-
riamur ad illud quoque eadem Piiſſima Mater Ec-
cleſia reſpexiſſe videtur, ad faciliorem nimirum to-
lerantiam. facilius enim toleratur fames, quam ſi- 12
tis, ut notum eſt, & quæritur ejus rei cauſſa ab
Ariſt. *ſect.*28. *Probl.* 5. quæ facilitas non reſpicit ſo-
lum minorem anxietudinem, quam ex fame tolera-
ta percipimus, ſed etiam temporis durationem, nam
facilius toleratur fames per tres dies, quam ſitis per
tres horas. unde ibi Ariſt. reddens cauſſam hujus
facilioris & difficilioris tolerantiæ, dicebat, quod
ſitis res eſt magis anxia; facit enim multo majorem
cruciatum ſitis tolerata, quam fames, ut Plater.
probat *in Quæſt. Med. Parad. & Endox. cent. poſth.
num.* 32. tam anxia enim res ſitis eſt, & tanto cum
cruciatu affligit, ut nonnulli mori aliquando elege-
rint,

rint, ut sese ab ea molestia liberare possent, ut ille apud Gal. *lib. 7. Meth. cap. 8.* quam anxietudinem in siti optime insinuavit Stat. *lib. 4. Theb. in fin.* dicens

— Non ora modo, angustisque perusti
Faucibus, interior sed vis quatit aspera pulsu
Corda, gelant venæ, & siccis cruor æger adhæret
Visceribus, &c.

Ad cujus imitationem Poëta noster Torq. Tass. Hyerus. *Cant. 3. St. 61.* sic dicebat,

Vedi le membra de' guerrier robuste,
Cui nè camin per aspra terra preso,
Nè ferrea salma, onde gir sempre onuste,
Nè domò ferro à la lor morte inteso,
Ch'or risolute, e dal calore aduste
Giacciono à se medesme inutil peso,
E vive ne le vene occulto foco,
Che pascendo le strugge à poco, à poco.

Et prudenter idem Poëta sitim pessimum malorum vocavit ibid. dicens

Ma pur la sete è'l pessimo de' mali.

Ergo hanc sitis tolerandæ difficultatem præ oculis habens Ecclesia, ad libitum bibere quandocunque permisit eo solummodo contenta, ut mediocri, & rationabili famis tolerantia gliscentem carnem quoad fieri potest, compescamus. Quin & ad hoc Ecclesia facile respexit, nempe ad remedium promptius & securius pro carne & lascivia edomanda, quod ex fame tolerata haberi quidem potest; non sic autem ex tolerata siti, quæ sanguinem potius accendit, ut jam dixi.

Sed quia videbatur, quod stante etiam hac Ecclesiæ indulgentia, debuisset sufficere aquæ potus ad sitim extinguendam, unde enumerata incommo-
13 da evitaremus, idcirco dubitatur ulterius, an recte etiam vinum permissum sit maxime extra cibum, & ratio dubitandi multiplex, & magni ponderis est; nam primo vini potus videtur de directo contra-
14 rius fini in jejunio proposito; cum intentio jejunantis ea sit oporteat, ut subtrahendo, ac demendo consuetum, quotidianumque nutrimentum, corpus indigentia nutrimenti castigetur; at hanc indigentiam vini potu maxime ad libitum usurpati evitare facili negotio licet, quia vinum nutrit. Imo solum inter omnes liquores vinum nutrit, ut probat Gal. *in lib. de Ren. aff. cap. 6.* minima namque eget alteratione, ut in sanguinem vertatur, ut præcipue de vino rubro, & crasso dicebat idem Gal. *lib. 3. de*
15 *Alim. fac. cap. 40.* & de hoc dubitare perinde esset, ut Baccii verba usurpem, *lib. 3. de Vinor. hist. cap. 4.* ac si de Pane verteremus in dubium, an nutriret, necne. qui tamen de hac re plura scire desiderat, legat ipsum Baccium, qui ex Hippocratis, & Galeni decretis id ipsum luculenter probavit. cum ergo vinum nutrimenti defectum reparare possit, & moderatam illam tolerantiam famis inhibere, non videtur jure extra cibum permissum.

16 Secundo quia vini potus Venerem stimulat, juxta illud Proverb. *cap. 20. vers. 1.* Luxuriosa res est vinum. & illud Pauli ad Ephes. *cap. 5. vers. 18.* Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria. cujus rei notissimam experientiam habemus in Loth, qui vino inebriatus à propriis filiabus non abstinuit, ut narratur Genes. *cap. 19.* Vnde optime dicitur Ovid. *de Rem. Amor.*

Vina parant animos Veneri.

Adde quod vinum hominem exhilarat juxta illud Psalm. 103. *vers. 15.* Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. & illud Proverb. *cap. 31. vers. 6. & seq.* Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo: bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius. & lib. Ecclesiast. *cap. 40. vers. 20.* Vinum & musica lætificant cor. & *cap. 31. superiori vers. 36.* Exultatio animæ & cordis, vinum moderate potatum. quod etiam clare docet Isaac *in diæt. part. in cap. de vino*, dicens, quod vini bonitas non solum in corpore ostenditur, sed etiam in Anima operatur, facit enim illam oblivisci tristitiam, & angustiam, datque sibi lætitiam, &c. at jejunium ad carnis afflictionem, & tristitiam est institutum.
unde idcirco dicitur esse afflictio carnis ex absti- 17
nentia ciborum, & ad hoc præcipue emanavit, ut carne afflicta, spiritus vividior ad cælestium contemplationem dirigatur. Tertio ab Ecclesia unica comestio in spatio vigintiquatuor horarum instituta
idcirco est, ut famis aliqualem tolerantiam experi- 18
remur. at si quod incommodum ex fame emanat, id, ut dixi, vini potu facile evitatur juxta vulgatissimam Hippocratis sententiam *Aphor. lib. 2. Aphor. 21.*
Famem vini potio tollit. neque solum famis incom- 19
modum vini potione evitatur, sed etiam corpus facile repletur juxta alteram ejusdem Hipp. senten-
tiam ibid. *Aphor. 11.* Facilius est repleri potu, quam 20
cibo. si quo autem potu facile replemur, is certe vini potus est, cum vinum maxime inter ea sit, quæ universim, & celeriter nutriunt ex Gal. *comm. 2.*
Aphor. 18. Denique quia ob hæc omnia vini usus in 21
jejuniis antiquitus fuit interdictus à SS. Patribus, ut ex plurimorum auctoritate probat Azor. *lib. 7. cap. 10. vers. Septimo quæritur.* Ex quibus videtur perperam in jejuniis permitti nunc vini usum extra mensam.

Quibus tamen non obstantibus, dicendum videtur, ex ratione vini potum extra cibum in die jeju-
nii ab Ecclesia tolerari. primo quidem propter 22
consuetudinem, ad quam respiciens Ecclesia facile vidit, quod cum nos ab incunabulis vino assuescamus, levissimo negotio ab aquæ potu lædi insigniter possumus; nam ob ciborum quadragesimalium vel difficiliorem cocturam, vel calorificam in plerisque qualitatem, vel ob id, quod unica vice plura assumamus, quam consueverimus, & idcirco majore potus quantitate egeamus, facile in jejuniis sitim incurrimus, quam si aquæ potu extinguere velimus ob desuetudinem in difficilia symptomata labi pos-
semus. Secundo quia præcipua intentio potus est 23
distributio alimenti solidi; unde cum bibentis intentio primaria ea sit, nihil nos movere debet, si secundario, & per accidens potus quicunque ea intentione assumptus nutriat. modo ad alimenti distributionem maxime in assuetis multo melior est potus vini aqua permixti, quam aquæ per se: nam vinum ad hunc potissimum finem inventum, ut aqua exceptum majorem illi penetrationem conciliaret, unde promptior fieret solidi alimenti distributio. hanc rationem attigerunt Lessius *loco cit. nu. 10.* &
Filiuc. ex eo *ibid. num. 42.* Tertio quia intentio po- 24
tantis est levare sitim, quod ab Ecclesia diximus jure fuisse permissum; at vinum aqua permixtum magis levat sitim, quam aqua sola per se. igitur jure optimo videtur usus vini in jejuniis etiam extra cibum ab Ecclesia tolerari.

Et ad ea, quæ in contrarium opponuntur, dicen-
dum videtur ad primum id, quod jam superius di- 25
cebamus, vinum quippe concedi ratione potus, non ratione alimenti, quod si nutriat, id secundario fit, &

fit, & per accidens. Ad fecundum refpondet D. Bonaventura, ex quo inter Medicos Io. Alphonf. à Fontech. *loco fæpe cit.* vinum excitare luxuriam, feu carnis concupifcentiam per modum alterantis in-
26 flammando fanguinem, & fpiritus, at tales alterationes non diu durant. quia tamen inftari poteft, quod etiam momentanea carnis concupifcentia debeat evitari; & debeat omnino tentationis occafio quælibet, quantum nobis licet, auferri, & idcirco etiam ftante quod vinum hoc pacto concupifcentiam excitet, debeat tamen evitari, præterquam quod nonnihil dubii habet ea affertio, & facile contrarium defendi poteft, addo refpondendo ad hanc inftantiam, quod Ecclefiæ indulgentia fe extendit tantum ad fitis extinctionem; at præter ejus intentionem evenit, ut bibens tam immoderate fefe vino ingurgitet, ut exinde carnis ftimuli acutiores fiant. neque enim ex moderato vini potu, & præcipue fi aquæ convenienti quantitate ejus potentia edometur, luxuria accenditur, fed ex ejus
27 potu immoderato, & cum meracius bibitur; unde cum quis immoderate bibens luxuriæ occafionem præbet, & intemperantiæ, feu gulæ peccatum incurret, & jejunii meritum perdet, D. Thom. 2. 2. *q.* 157. *art.* 6. *ad fecundum.* his tamen non obftantibus quærebat Leon. Iacchin. cur Cereri, & Baccho dediti minus amore tententur, quod quidem prædictis contrariari videtur; ac profecto immoderata vini potio fpiritus extinguit, fanguinemque refrigerat, unde & Veneris ftimuli obtunduntur.

Ad tertium videtur eadem refponfio fatisfacere; non enim intendit Ecclefia, ut vini potu famem re-
28 pellamus, fed tantum ut fitim extinguamus; at fitis vino optime diluto extinguitur, fames autem meraciore vino fuperatur, ut ex Hippocratis verbis fatis perfpicuum fit; neque ulla imminet ex potu repletio, qui folum ad fitis extinctionem fiat.

Ad tertium principale dubium jam videtur fatisfactum; vinum enim non modo nutrit, fed univer-
29 fim, & celeriter nutrit, ut jam fuperius dictum eft, & habet vicem alimenti intro in corpus affumptum ob familiaritatem, quam cum nobis habet, ut Gal. dicebat *de Ren. aff. cap.* 6. imo addit Ifaac *in diæt. part. cap. de vino.* nullum cibum inveniri aut potum, qui adeo fit naturalis caloris confortativus, & augmentativus prout vinum propter familiaritatis confortium, quod cum natura habet, & quia humanis eft conveniens corporibus ejus calor fimilis eft calori naturali, atque cito convertitur in naturalem, & mundiffimum fanguinem, imo, ut addit ex Rufo, vinum turbidum clarificat fanguinem, neque folum intro affumptum, fed etiam odoratum nutrire præ cæteris omnibus poteft, ex hoc enim fpiritus vivificat, quod fatis probat quotidiana experientia, cum eos, qui animo linquuntur, vel fyncopi, aut lipothymia deficiunt, nihil celerius in vitam revocet, quam vinum naribus inditum, præcipue fi potens fit, & odoratum. citiffime enim convertitur in fpiritus, & calorem naturalem, unde fpiritus recreantur, ut dicit Petr. Hifp. *in comm. ad lib.* Ifaac *de diæt. part. cap. de vino.* Satiffactum quoque ex his videtur ad quartum principale dubium, etiamfi enim vinum nutriat, non ut alimentum, fed ut potus eft conceffum ad ciborum diftributionem, & ad fitis extinctionem.

S V M M A R I V M.

1 *Iejunium modo mitius, & modo durius imponi poteft.*

2 *Iejunium ab Ecclefia impofitum videtur unius ejufdemque rationis.*

3 *Peccat mortaliter frangens jejunium cum eis, quæ ex proprio voto, vel ex alia fimili obligatione tenetur non affumere in cibis.*

4 *Quæcunque legitimæ cauffæ excufant à jejunio ab Ecclefia impofito, eædem excufare videntur ab alia quacunque obligatione, dic ut n. feq.*

6 *Qui tenetur jejunare cum pane, & aqua, an poffit panem, aut aquam aliquo modo alterare.*

7 *Aqua faccharata uti non poteft qui tenetur jejunare cum pane, & aqua.*

8 *Quod eft mixtum non eft fimpliciter tale.*

9 *Iejunium cum pane & aqua impofitum, quem finem habeat.*

10 *Obligatus jejunare cum pane & aqua, an panem aqua incoquere poteft.*

11 *Obligatus ad jejunium cum abftinentia ab omni cibo cocto, an poffit panem aqua incoquere, vel quibufdam aliis cibis uti, qui coctura affervari folent ad longum tempus.*

12 *Obligatus ad jejunium cum abftinentia à pifcibus, an poffit falfamentis uti.*

De Iejunio impofito cum pane, & aqua, & aliis fimilibus.

QVÆSTIO VII.

IAm diximus Iejunium poffe imponi modo mitius, modo durius, & hoc vel ex proprio voto, 1
vel ex inftitutoReligionis, vel ex impofita pœnitentia: nam jejunium, ad quod obligat Ecclefia unius 2
generis eft; neque enim prohibet modo hæc, modo illa, aut huic perfonæ hæc, illi vero illa, fed æqualiter omni tempore, fingulifque perfonis eadem obfervanda præcipit prohibendo certos quofdam cibos, multiplicem unico die refectionem, & ante horam determinatam affumptam. particularia jejunia, nempe quæ vel ex proprio, ut diximus, voto, vel quæ pro peccatorum fatisfactione injunguntur, vel ex inftituti particularis præcepto obligant, eam differentiam recipiunt, ut modo cibis quibufdam vel certo modo conditis interdicant, modo folis quibufdam uti permittant, ut puta leguminibus, & herbis, modo omnes prohibeant præter panem, modo etiam certum potum conftituant, prohibendo vini, cerevifiæ, aut alios hujufmodi potus. Vbi ergo quis ex proprio voto, vel ex pœni- 3
tentiæ impofitione ad fimile aliquod jejunium teneatur, peccat contra votum, & inftitutum Religionis voto confirmatum, & pœnitentiæ impofitæ non fatisfacit, fi quid, quod particularis jejunii illius lex prohibuerit, in cibis affumpferit. videndum ergo quænam contra tales obligationes irrepere poffint (quæ à Medico definiri expoftulent) quæ hominem in peccatum agere facile fit. ac præmittendum primo eft, quod quæcunque cauffæ ex infirmitate legitime excufant à jejunio ab Ecclefia 4
impofito, eædem excufant ab alia cujufcunque jejunii obligatione, nifi votum, aut inftitutum voto fufceptum nominatim ad hoc obligaverint, ut, non obftante infirmitatis excufatione, jejunium fervandum fit, quod an licitum, & quomodo Canoniftæ decident. Ratio ejus rei evidens eft, quia eadem mi- 5
litat in uno, quæ in alio; dico autem has cauffas legitime excufare, & non teneri fic legitime excufatum ad

ad proprii voti obſervantiam ; alias autem non peccaret, ſi non obſtante legitima excuſatione, nollet carnibus uti, dummodo hoc ea intentione faceret, ut ſe exerceret in virtutis ſtudio, non autem ut propriæ vitæ noceret. Azor. *Inſt.mor.lib.5.cap.6.verſ. in hac controverſia.*

His præmiſſis dubitatur, an qui ex qualicunque
6 obligatione tenetur ad jejunium cum pane,& aqua, poſſit panem aliquo modo alterare, ut Sale, Aniſo, Fæniculo, Saccharo, aut alium potum aqua ſuaviorem bibere, ut vina nonnulla factitia ex ſuccis pomorum, Cereviſiam, Mulſam, vel aquam ipſam aliquo alio modo præparatam. Ratio dubitandi eſt, quia non videtur,dummodo precipua materia potus ſit Aqua, quicquam voto præjudicare, illam aliquo modo alterare, ſicuti neque panem maxime rebus, quæ vim condimenti habeant, non nutrimenti,cum intentio jejunium imponentis cum pane, & aqua ſit tantum nutrimentum minuere, at nihil nutrimenti addere videntur quædam, quibus panem,aut aquam alteramus, præcipue vero Cinnamomum, Aniſum, Fæniculum, & hujuſmodi,quæ ſolum ſaporem meliorem conciliant, & flatus diſcutiunt. quemadmodum ergo vini potus, quamquam nutrire poteſt, tamen ratione potus extra cibum in jejuniis eſt conceſſus, ſic etiam videtur concedendum, panem, aut aquam aliquo modo conveniente alterare ei, qui obligatus eſt ad jejunium cum pane, & aqua.

Alia tamen ex parte Bald.*in c. etſi Chriſtus.de Iure-*
7 *jur.nu.9.* noluit licere ei,qui ad hujuſmodi jejunium cum pane,& aqua tenetur,Aqua ſaccharata uti;multo minus, inquam ego, pane aliquo modo alterato.
8 rationem afferebat ille,quia quod eſt mixtũ non eſt ſimpliciter tale ; quod ſi ita eſt, non videtur aquam bibere, qui aquam ſaccharatam bibit, ſic etiam de pane dicendum.Ego Medici partes non transgreſſus
9 dico,quod intentio imponentis jejunium cum pane, & aqua non modo eſt, ut conſueta abſtinentia,quæ ex communi jejunii obſervantia provenit caro maceretur, ſed ut multo majori majorem in modum caſtigetur,& affligatur: non ſolum igitur vult minui varietatem ciborum,& ſelectiores non admitti; ſed reſtringit ſe ad certum cibum, nempe panem, & ad certum potum, nempe aquam,& hoc non aliam ob cauſſam, niſi ut ex tali ratione victus etiam ea voluptas, quæ in comedendo, & bibendo natura ſolet percipere,quantum fieri poſſit minuatur. Non ergo reſpicit hæc obligatio minorem tantum nutritionem, ſed minorem etiam oblectationem in aſſumptione cibi, & potus, unde magis corpus triſtetur.

His ergo ſic ſe habentibus, quandocunq; obligatus ad jejunium cum pane,& aqua ipſum panem aut ipſam aquam ad hunc finem alteraret, ut magis ſuavem hanc, aut illũ redderet, aut ut majus nutrimentũ ab uno, aut altera ſic alteratis perciperet, procul-dubio non ſatisfaceret obligationi;at ſi ad declinandam aquæ cruditatem eam Cinnamomo, Aniſo, Fæniculo, Coriandro, aut ſimili quapiã re præpararet, aut etiam ob ſtomachum panem ſimili modo alteraret, & in ſumma totum præſtaret ratione medicamenti,non autem condimenti,neq; nutrimenti,tunc non videretur facere contra obligationem, etiamſi per accidens ſuavior fieret utrumq; ſic alteratum.ſatis enim eſſet,ut prima intentio eſſet alterare utrumque, aut alterutrum ad effugiendũ aliquod ſanitatis incommodum, quod poſſet alias ex ipſis provenire.

10 Sed utrum is, qui prædicti jejunii obligatione tenetur,poterit panem aqua incoquere,& eo vice panis uti, aut etiam aquam incoquere, ut melior evadat? dicendum videtur idem, quod ſuperius,quoad panem ; quoad aquam enim nullum eſt dubium, neque enim ſuavior evadit aqua cocta, ſed melior, & ſalubrior, quam cruda, neque ſuam naturam ullo modo mutat. quoad panem autem ſi incoquatur,ut facilioris ſit degeſtionis, licet : ſed ſi,ut minori cum diſplicentia comedatur, forte non licet ; idemque videtur dicendum de quacunque panis coctura,ut ſi torreatur, vel alio modo decoquatur : nam ſemper ex coctura panis ſuavior evadit ; niſi dicamus hoc eſſe leviſſimi momenti,neq; conciliari majorem ſuavitatem pani ex alienæ rei admixtione, ſed tantum ex alteratione ab igne communicata. dummodo ergo nulla conditura in ejus decoctione utamur, ut ſi oleum admiſceremus, vel acetum, vel defrutum,vel quid ſimile poterit forte panis quovis modo concedi. Obſtabat tamen Filiucc. *Tract.27.par.2.c.2.n.31.* qui in jentaculis negat poſſe apponi panem coctum etiam ſimplici aqua, tametſi non excederet debitam quantitatem. dicendum tamen eſt, rationem eſſe diverſam ; quia jejunanti cum pane, & aqua licet pane, & aqua ſemel in die ſe ipſum quantum libuerit nutrire, ac ſuſtentare,at ei, qui communi jejunio ſatisfaciens jentaculo utitur, fugienda ea ſunt, quæ multum nutrire poſſunt,ut panis ſic coctus,qui non ſolum ipſe nutrit, ſed etiam aquæ, in qua coquitur, nutritionem conciliat, ut addit Filiucc. *ibi.*

Sed dubitari poteſt ulterius, an qui teneretur jejunare cum abſtinentia à qualicunque cibo cocto, 11
poſſet pane, ut ſupra diximus ; qualicunque modo cocto in cibis uti, & videtur dicendum poſſe, attento quod obligans ſe ad eam abſtinentiam non intelligit nomine cibi cocti venire panem quomodocunque dummodo in ejus coctura nulla conditura uteretur, nam alias non poſſet.

Sed poteſtne, qui teneretur ad jejunium cum ab- 12
ſtinentia à piſcibus, ſalſamentis uti ? ratio dubitandi eſt, quia piſces recentes magis nutriunt, optimumque præbent alimentum, contra vero ſaliti, *ut infra.* deinde piſces recentes majori indigent conditura, at ſaliti per ſe abſque alia conditura ingeri poſſunt. itaque cum intentio imponentis ſibi, vel aliis tale jejunium ſit forte prohibere cibos, qui magis nutriunt, & multa conditura indigent, non videntur ſalſamenta interdici debere. Tamen ſi ad rei naturam reſpiciamus cũ piſcibus etiam ſalſamenta connumeranda veniunt,quia ſalſamenta aut piſces ſunt, aut ipſorum piſcium partes ſale aſſervatæ ; tametſi ergo nutritio ex ſalſamentis proveniens, & modica ſit, & prava,ut teſtatur Oribaſ. *Collect. lib.2.* non videtur tamen mutata omnino eorum natura. dixerim tamen ſalſamenta concedi in hoc jejunio poſſe,quia licet piſces ſint, aut piſcium partes, & quoad hoc non mutaverint naturam, tamen maxime mutarunt naturam quoad guſtum,quoad nutritionem,& quoad quantitatem, & qualitatem alimenti. & quoad guſtum patet ; quoad nutritionem hoc eſt modum nutriendi, quia piſces recentes non multùm in ſtomacho morantur, ſaliti contra ; recentes majorem, ſaliti minorem quantitatem alimenti ſubminiſtrant, recentes bonum, ſaliti pravum nutrimentum præbent. Multa alia quæ circa hanc materiam occurrere poſſent, quæ dubium aliquod excitarent, data opera omitto, vel quia magis ad Canoniſtas, quam ad Medicum pertineat ea decidere, vel quia minimi momenti cum ſint, operam ludere in iis tractandis facile viderer.

SVMMARIVM.

1 *De essentia jejunii ita est abstinentia à carnibus, ut cum comestione earum nulla alia jejunii obligatio stare possit.*
2 *Dispensatus à majori obligatione multo magis dispensatus videtur à minori.*
3 *Non est dispensatus ab unitate comestionis, qui est dispensatus ad comestionem carnium.*
4 *Non censendus dispensatus ab una obligatione, qui est dispensatus ab alia.*
5 *Dispensatio duplex simpliciter facta, & secundũ quid.*
6 *Licentia Medici requirit particularem mentionem ejus conditionis, quæ dispensatur absque aliarum dispensatione.*
7 *Qui ob præsentis morbi urgentiam dispensatur à jejunio quoad carnes, censetur dispensatus ab omni jejunii obligatione.*
8 *Dispensatus ad carnium comestionem ob timorem tantum futuri mali, non censendus ad aliquod aliud dispensatus.*
9 *Vnusquisque tenetur jejunare eo modo, quo potest.*
10 *Cautela in concedendis licentiis Medicis servanda.*

Dispensatus à Iejunio quoad qualitatem ciborum, & præcipuè quoad carnes, an ab omni alia obligatione Iejunii solutus censeatur.

QUÆSTIO VIII.

HÆc quæstio admodum controversa est inter Canonistas, ita ut ob id in tres præcipue classes divisi sint, ut refert Filiucc. *ubi alias, cap.* 3. *nu.* 50. Pu-
1 tarunt nonnulli tam esse de essentia jejunii abstinentiam à carnibus, ut cum comestione carnium nulla alia jejunii obligatio stare possit, unde eo ipso quod quis dispensatus est ad comestionem carnium, dispensatus etiam censeatur ab omni alia obligatione jejunii, ab unitate scilicet comestionis, & ab observatione horæ comedendi post meridiem. Vide Auctores hujus opinionis apud Azor. *ubi alias, cap.* 10. *vers. Tertiò quæritur.* & apud supracitatum Filiuc. *ibid.* ac præterea D. Bonavent. & Martin. Ledesm. apud Io. Alph. à Fontech. ex Medicis *in Spec. Med. Christ. lum.* 2. *prope princ.* ejus quoque opinionis fuit Azor. *ubi supra, vers. Arbitror igitur.* Roderic. *quæst. Canon. & Regul. Tom.* 2. *quæst.* 100. *art.* 2. *nu.* 22. & idem sentire videtur ex nostris Baptista Codronch. *lib.* 1. *de*
2 *Christian. med. rat. cap.* 26. *in fin.* Ratio videtur esse, quia dispensatus à majori obligatione, videtur multo magis dispensatus à minori obligatione ejusdem generis, vel circa idem subjectum. at præcipua, & majoris momenti obligatio in jejunio est abstinentia à carnibus, nam absque harum comestione consistit jejunium, cum comestione vero nequaquam. si ergo quis dispensatur ad comestionem carnium, multo magis dispensatus censendus ad repetitam comestionem; nam multo magis caussa impediens jejunium quoad qualitatem ciborum urget, quam caussa impediens repetitam comestionem, poterit ergo urgentia prioris influere in posteriorem, quæ minoris momenti est.
3 Alii voluerunt, nullo modo dispensari à cæteris conditionibus jejunii, qui dispensatus est ad comestionem carnium, & rationem adducunt superiori
4 omnino oppositam, nempe non esse censendum dispensatum ab una obligatione, qui dispensatus est ab alia, unde dispensatus ad ovorum comestionem non dispensatur ab unitate comestionis, aut ab hora determinata comedendi, ut præcitati Canonistæ apud eundem Filiucc. & ex nostris Codronch. *ubi supra.* apud Filiuccium alios ejusdem sententiæ fautores vide; tenet & hanc sententiam Fernand. *in exam. Theol. moral. par.* 2. *cap.* 7. §. 2. *num.* 24.

Alii denique distingui malunt de dispensatione 5
simpliciter facta, & de dispensatione respectiva, & secundum quid: nam ubi quis simpliciter est dispensatus ob naturæ insignem debilitatem, ad omnia censetur dispensatus, ubi vero respective, & ex eo solum, quod timeat à cibis quadragesimalibus insignem noxam reportare, quod suæ naturæ, & temperamento, aut stomacho contrarii sint, tunc quidem non censetur ab ulla alia obligatione solutus, quam à qualitate ciborum. ita Lessius *ubi alias, cap.* 2. *n.* 45. & cum eo Filiucc. *ibid.* qui & hanc opinionẽ verissimam esse concludit; juxta quam dicamus Medici, quod quæcunque dispensatio à quacunque conditione jejunii requirat particularem consideratio- 6
nem, ita ut teneamur in licentiis concedendis fidem facere, an cum licentia comedendi carnes intelligatur annexa licentia bis in die, aut pluries comedendi, aut horam jejunii præveniendi. Primò ergo cum quis ad carnes dispensatur, vel dispensatur ob urgentiam morbi præsentis, vel ob timorem rationabilem futuri juxta commemorata à Lessio, & Filiucc. *ubi supra*: qui ob præsentis morbi urgentiam dispensatur, ab omni alia obligatione videtur solutus. ratio 7
est, quia urgens morbus non modo requirit cibos, qui sint facilis concoctionis, optimi nutrimenti, & stomachum non gravantes, ne ob id natura abstracta cum morbo colluctari minus possit, sed requirit etiam iteratam refectionem; cum ab unica, si modica esset, vires succumberent, si multa opprimerentur, & in utroque casu naturæ maximum præjudicium inferretur. hoc tamen intelligendum locum habere in morbo notatu digno, & maxime si sit cum febre. At ubi quis dispensatus sit ad carnes ob timo- 8
rem tantum futuri morbi, non censendus ad aliquid ulterius dispensatus, & ratio est, quia caussa, ob quam quis dispensatur ab aliqua jejunii obligatione eatenus legitima est censenda, quatenus respicit incommodum notabile sanitatis ex ea caussa provenieus, & idcirco qui ab unitate comestionis dispensatur, non promiscue ad ciborum qualitatem dispensatur, nec qui ob stomachi eximium sensum horam prandii prævenire potest, dispensatur idcirco ad repetitam comestionem. Caussa ergo similiter, ob quam quis ob timorem futuri morbi dispensatur ad comedendas carnes non influit in aliquod aliud incommodum, quod provenire possit ex retardatione, aut unitate comestionis: non ergo legitime excusat ab alterutra ex his conditionibus, aut ab utraque multò minus; quia unusquisque tenetur jejunare 9
eo modo quo potest. Navarr. *in manual. Confess. cap.* 21. *nu.* 22. Roderic. *ubi supra, nu. eod.* Thom. Actius *de Infirmit. par.* 2. *verbo Quadragesima. nu.* 2. nullus enim immunis esse debet in vigiliis, & jejuniis, & Quadragesima ab ea carnis maceratione, quam sibi licet exercere absq; evidenti sanitatis dispendio; ita ut si quis non possit à carnibus abstinere, quia pisces suæ naturæ contrarii sunt, abstineat saltem à multitudine refectionis, quæ propriæ sanitati non erit contraria, servet item horam jejunii ab Ecclesia determinatam, ut carnem eo modo, quo potest, affligat; nam neque hoc contra hujus sanitatem forte fuerit.

Ergo

Ergo consulto factum puto in licentiis, quas Medici in Quadragesima concedere solent, ut hanc clausulam, in quibus necessaria videtur, apponant, dummodo in cæteris præcepta jejunii servet; quod præcipue advertendum, ubi licentia ovorum, & lacticiniorum tantum concedatur; tunc enim, ut suprà annuimus, omnes Doctores in hoc conveniunt, ut non censeantur ab aliis jejunii obligationibus soluti, qui tales licentias obtinuerunt, ut Canonistæ præcitati tenent apud eundem Filiuccium, & ex nostris Codronch. *ibid.*

S V M M A R I V M.

1 *Antiquorum jejunium fuit nostro multo durius.*
2 *Ientaculum cur ab Ecclesia permissum.*
3 *Nullus obligatur in Iejunio ad sitis tolerantiam.*
4 *Ientaculum cur ex caussa somni concessum.*
5 *Ientaculum cur in jejunio permissum Medica ratio.*
6 *Cur Ecclesia non imperaverit, ut in jejuniis comederemus occidente Sole.*
7 *Cœna uberior multo magis damnosa quam prandium.*
8 *Prandium an uberius cœna esse debeat.*
9 *Ientaculi quantitas quæ esse debeat.*
10 *Parum pro nihilo habetur.*
11 *Ientaculi quantitas stateræ pondere definita secundum aliquos.*
12 *Quantitas jentaculi non potest definiri.*
13 *In jentaculo non comedendum ad famem expellendam, sed ad nocumenta evitanda.*
14 *Ad evitandam sitim quæ quantitas ciborum in jentaculo sufficiens esse possit.*
15 *Quantitas ciborum in jentaculo sumenda quænam sufficiens esse possit ad somnum conciliandum.*
16 *Quantitas Ientaculi quænam esse debeat ad evitandam mutationem consuetudinis cœnandi.*
17 *Quantitas jentaculi quomodo ab aliis definita.*
18 *Consueti semel in die omni tempore comedere, an frangant jejunium jentaculum assumentes, vel quid extra consuetam comestionem.*
19 *Quantitas jentaculi alia ratione terminata.*
20 *Quibus cibis uti liceat in jentaculo.*
21 *Cibi qui sint minimi nutrimenti.*
22 *Panis in jentaculo cur concedatur.*
23 *Refectionem in meridie assumi solitam in noctem differre quivis potest.*
24 *Iejunii obligatio ea est, ut semel tantum in die comedamus.*
25 *Ientaculo de Mane sumpto cessat caussa sitis, & somni.*
26 *Caussa consuetudinis comedendi bis in die non cessat in jentaculo de mane sumpto.*
27 *Cur non liceat jentaculum de mane sumere, cœna in noctem protracta.*
28 *Ientaculum non Ius, sed consuetudo excusat.*
29 *Consuetudo contra Ius introducta restringenda.*
30 *In jejunio debet intervenire afflictio carnis.*
31 *Ientaculo de mane sumpto evitatur omne inediæ incommodum.*
32 *Cœna occidente sole ad satietatem assumpta, homo non ita liber est sequenti mane à ciborũ superfluitatibus.*
33 *Cœna uberiori noctu assumpta, cessat alter finis Iejunii, & qui. & n. seq.*
34 *Si ob aliquam urgentem caussam liceat jentaculũ mane sumere, ejus quantitas minuẽda.*

De Ientaculo, seu Colatione, vel Refectiuncula, aut Cœnula tam vespere, quam mane in jejunio sumpta.

Q V Æ S T I O IX.

1 Antiquorum jejunium nostro multo durius fuisse certum est; nam illi præterquam quod, ut diximus à vino abstinebant, semel tantum in die comedebant non ad satietatem, sed ad Naturæ solummodo sustentationem, à delicatioribus cibis, à Gulæ blandimentis, à popinæ illectamentis, à ferculis tanto cum studio elaboratis tanquam ab illicitis cibariis aliis quibuscunque sese continebant; & præter unicam illam refectionem longe à meridie sumptam ne hilum quidem in os ingerebant, forte & cuicunque potui, nisi summa urgente necessitate, parcebant, cum carnem affligere, ac macerare curiosius multo quam nos satagerent. Nos multo blandiora jejunia observamus, ac tantum ex mea quidem sententia ab illis diffidentia, ut illorum respectu vix credibile ducam ab iis notabiliter carnem affligi. Horam comedendi primo multo magis prævenimus, satis enim habemus si circa meridiem comedamus; tunc refectionem assumentes non modo selectissimis cibis, & conditura quoque suaviorem saporem nactis, sed ad satietatem usque nosmetipsos infarcimus contra quam nos admoneat Tex. *in cap. Ne tales. de Consecr. dist.* 5. Potum deinde vini & in comestione, & extra comestionem non ad sitim modo levandam, sed ad delectationem quoq; ad libitum accipimus. ac denique ne ex omissione cœnæ nostra corpuscula indigentiam aliquam patiantur, ejus loco quadam parva cœna, seu quadam brevi refectione, (quam cœnulam ob id vocant, vel jentaculum, sive refectiunculam, vel colationem) ante somnum utimur, quod etiamsi cœnare, ut nostri moris est, tum vellemus, corpore à matutina refectione quasi nauseabundo, ventre à nimia repletione distento, medii medius fidius dirumperemur; quamobrem nisi Ecclesiæ Indulgentia obstaret, adeo contraria abstinentiæ in jejuniis observandis hæc cœnula, sive jentaculum videretur, ut incassum nos selegisse ciborum qualitatem diceremur, ut jejunaremus. At vero quia Ecclesia permittente hoc fit, quam errare est impossibile, nos quidem, nisi intemperantia obstet, possumus optime jejunii leges servare, & ex hac observantia quamplurimum mereri cum hac ipsa ratione jejunandi, comedendo scilicet circa meridiem ad libitum, bibendo etiam ad libitum ad sitis tamen extinctionem, ac sumendo tandem vespere ante somnum hanc ipsam refectiunculam ex patientia Ecclesiæ nobis permissam. Quoniam autem circa id nonnulla occurrunt dubia, investigandum primo de caussa hujus Sanctæ Matris Ecclesiæ Indulgentiæ. Secundo de quantitate cibi quærendum, quam in jentaculo liceat absque jejunii violatione assumere. Tertiò de qualitate ciborum assumendorum. Quartò de hujus vespertini jentaculi cum matutino permutatione, an licita sit, & utrum si sit licita, eædem conditiones observari in hoc, quæ in illo debeant tam quoad qualitatem, quam quoad quantitatem ciborum, & quid de hora assumendi hoc jentaculum de mane, si liceat.

Quoad caussam ergo hujus Indulgentiæ Ecclesiæ 2
permittentis jentaculum omnes Canonistæ conveniunt, eam esse unicam, quæ tamen duplex est, nempe una respectu sitis, altera respectu somni. jam enim demonstravimus, nos non obligari in jejuniis ad sitis 3
tolerantiam ob nocumenta exinde provenientia. cum ergo necesse habeamus aliquando potum assumere, & maxime cum in prandio uberius comederimus, quam alias consueti simus, ne potus officiat stomacho, conceditur ut aliquid cibi præsumamus. Azor. *Inst. moral. lib. 7. cap. 8. vers. Quarto quæritur.* Caussa autem somni conceditur jentaculum, quia 4
cum somnus fiat ab evaporatione alimentorum, jam

 defi-

deficiente materia evaporationis, deficiet quoque ſomnus. at ſomno maxime indigemus,aliter Natura deficeret; idcirco omnibus viventibus ſenſu prædi-tis communis eſt ſomnus, aliquando enim omnia dormiunt, neque fieri poteſt, ut ſemper vigilent. *Ariſt.de ſomn.& vig.cap.*1. has cauſſas,ut dixi,Canoniſtæ afferunt, quibus tertiam ex Medica officina depromptam annectendam cenſeo. ea eſt quæ ſequitur, nocumentum ſcilicet, quod facile proveni-
5 re poteſt ex totali cœnæ omiſſione iis, qui bis in die comedere ſunt aſſueti:ſatis enim luculenter demonſtratur à Medicis, & præ omnibus à communi omnium præceptore Hippocrate *in lib. de vict. rat. in acut.* & à Gal. *in comment.* 2. *ejuſd. partic.*22. quantopere lædantur ii, qui cum cœnare conſueverint,cœnam totaliter dimittunt. Et ex Ariſtotele Valleſc. Tarent. Medicus temporis ſui non pœnitendæ neque aſpernendæ doctrinæ: Ignorare,inquit,non debes, quod qui conſueverunt bis in die comedere, ſi retrahant ſe ad unam comeſtionem certum ſibi eveniet nocumentum.*lib.*4. *Philon.cap.*16. Itaque à Spiritu Sancto edocta Sancta Mater Eccleſia permiſit conſuetudinem hanc irrepere, ut jentaculum aſſumamus, ne ex totali dimiſſione cœnæ Natura non aſſueta læderetur,& homo ægrotaret. maxime quia hæc mutatio erat repentina ſemel tantū in die comedendi, cum bis comedere ad ſatietatem uſque aſſueti per anteactum tempus eſſemus. quæ mutatio quantum noceat,docet idem Hipp. *ubi ſupra.*& Gal. & Valleſius *in comm.ſupra cit. partic.*22. *& ſeqq.* ergo ut id periculi, cujus timor rationabilis quidem eſt, effugeremus, permittitur cœnula, ſive colatio, vel refectiuncula, ex qua Natura veluti decepta cœnæ omiſſionem facilius, & nullo cum detrimento ſuſtineret. Puto itaque cum ſuperioribus cauſſis à Canoniſtis aſſignatis hanc etiam locum habuiſſe, nam ſolæ duæ illæ priores forte inſufficientes erant; quia ad evitandam & ſitim, & vigiliam poterat Eccleſia
6 imperare, ut in jejuniis comederemus occidente Sole tantum, ut antiquitus in uſu fuiſſe dicit Ioſeph Angles *in ſecundum lib. ſentent.* & ex noſtris Valleſ. *lib.*2. *de vict. rat. in acut. ubi ſupra.* vel alia magis opportuna hora, & ad ſomnum alliciendum magis commoda. Ad hanc tamen inſtantiam eſt promptiſſima reſponſio, ac illa quidem multiplex. prima, quia refectione ad noctem protracta, evitato uno inconvenienti, non evitabatur aliud; non enim evitato vigiliæ incommodo, cœna de nocte aſſumpta, evitabatur ſitis, quæ interdiu poterat moleſta eſſe. ſed hanc facile tollebat ſomnus,qui cœnam excipiebat, humectat enim, atque eo pacto ſitis cauſſam adimit, juxta Hippocr. ſentent.*lib.*5.*Aphor.*27. Secunda quia refectione ad occaſum Solis,vel ulterius protracta, non idcirco evitabatur incommodum, quod ex dimiſſione prandii imminebat, & in idem recidebat prandii dimiſſio, & dimiſſio cœnæ, quia in non aſſuetis utrumque pari damno eſſe poteſt,ut manifeſte patet ex citata Hippocratis ſententia *in lib.de vict.rat.in acut.* Tertia quia multo magis
7 damnoſa eſt cœna uberior,quam prandium uberius, & ratio eſt,quia plurima evaporatio ciborum nocte aſſumptorum caput mirum in modum replet, neque ut interdiu capitis pori aperti ſunt, ſed iis nocturno frigore denſatis vapores incraſſantur, qui in pituitam verſi omnium malorum fons,& origo exiſtunt. Scio in hoc eſſe aliquod dubium, & idcirco quamplurimos Medicos eam quæſtionem exagitaſſe, an
8 prandium uberius cœna, vel cœna uberior prandio ſumi debeat, & pro utraque ſententia reperiri defenſores;& ſi ad hanc rem Auctores deſideras, vide *Concil.differ.*1.*per tot.* Dinum *in tract.ad hanc quæſtionem dicato.* Arnald. Novic. *in comm. Schol. Salern. de conſ. valet.cap.*5. Michael Savonar. *de tuen. valet.cap.*26.Andr.Thurin.*de Prand.& cœn.* Fuchſ.*lib.*2.*Paradox.cap.*21. Odd.de Odd. *in lib. de cœn.& prand.*Iul. Alex.*lib.*29.*ſalubr.*Valleſ.*in Contr. lib.*6.*c.*7. Epiphan. Ferdin.*lib.*2.*Theor.*8.latiſſime Card.*Contr.med.lib.*1. *contr.*18.& *lib.de mal.Med.uſu,cap.*8. Petr.Tolet. *in paraſt.de prand. & cœn. rat.* & alios. ſed nunc non eſt forte his locus. concludamus igitur, prudentiſſime ab Eccleſia inſtitutum, ut pranderemus aliquanto ſerius conſueto,& ne ſitim ultra modum tolerantes, eamque extinguere volentes potu læderemur, & ut ſomnus non impediretur, paſſam fuiſſe conſuetudinem hanc irrepere, jentaculum cœnæ vice aſſumendi, ut diximus; qua conſuetudine ſtante, etiam ceſſantibus omnibus, ac ſingulis prænominatis cauſſis, jentaculo tamen uti poſſumus,conſuetudo enim excuſat Azor. *ubi ſupra.* non obſtante contraria opinione, quæ vult, non eſſe licitum hoc jentaculum abſque neceſſitate, quam opinionem fuiſſe D. Antonini,Cajetani,Paludani,& aliorum,dicit Azor.*ubi ſupra*, nam ſimpliciter, abſolute, & abſque ulla neceſſitate eſſe licitum tenent ex communiori Azorius *ibid.verſ.item ſumentes.* Leſſius *lib.*4.*cap.*2. *diſp.*2.*nu.*11.Filiucc.*tract.*27.*par.*2.*cap.*2.*nu.*25. Auctores autem contrarium tenentes conciliat Azor. dicens, quod eorum opinio intelligenda eſt de Iure,non de conſuetudine.

Quoad quantitatem,quam pro jentaculo aſſume- 9
re liceat,non dubium eſt ſecundum Canoniſtas,eam debere eſſe modicam; nam idcirco voluerunt nonnulli DD.licitum eſſe,quia parum aſſumitur,parum autem pro nihilo habetur. Azor.*ubi ſup.verſ. Quinto* 10
quæritur. Licet hæc opinio non ſubſiſtat, quia illud quoque parum jejunium alias frangeret. ita Azor.& Filiucc. *ubi ſupra, num.*26. ut ſi inter prandium, & jentaculum decimam partem cibi in jentaculo aſſumendi, quis aſſumeret, quamvis hoc non modo parum,ſed quaſi nihil eſſet,tamen jejunium frangeret. ſed quantitatem alii diligentius determinarunt, & ſtateræ pondere definiri voluerunt.differunt tamen, 11
quia alii non niſi ad quatuor uncias panis concedunt, ut Azor. *ubi alias, verſ. Octavo quæritur.* alii ad ſex quoque eam extendunt Filiucc. *ubi ſæpe,nu.*32. veritas tamen eſt, eam quantitatem eſſe indeterminabi- 12
lem, neceſſe enim eſt, eam eſſe majorem, & minorem pro ſubjectorum varietate, quæ variant temperamento, ætate, vitæ genere, viribus, ſexu; pro varietate locorum,quæ variant ſecundum quatuor primas qualitates, ſecundum aëris tenuitatem, & craſſitiem; pro varietate conſuetudinis,& pro varietate conditionis jejunantium. nam calida temperamenta,ætates minores, vitæ genus laborioſum,vires imbecilles, ſexus maſculeus majorem expoſcit quantitatem, frigida temperamenta, ætates conſiſtentes, primique ſenii, vitæ genus deſide, & otioſum, vires conſtantes, ſexus fœmineus minorem. loca frigida, aeriſque tenuis majorem, calida, aeriſque craſſioris minorem, conſuetudo plura aſſumendi,multumque comedendi majorem, contraria minorem, nobiles majorem,ignobiles minorem ob eandem forte conſuetudinem,& ſic de cæteris. nam ſi promiſcue omnibus jejunantibus quinque vel ſex unciæ concedantur, multi eorum nullum jejunium ſervabunt, quia prægreſſo uberiori prandio, & à jentaculo non mul-

multum diſtante, ſex unciæ ad ſatietatem explendam ſufficient.

Verumenimvero in hac quantitate determinanda ante oculos tres illæ cauſſæ aſſignatæ habendæ, ob quas jentaculum conceditur, nempe ſitis, ſomnus, conſuetudo. non enim ullo modo comedendum ad
13 appetitum ciborum, & famem expellendam, ſed ad ſitis remedium, ut abſque noxa bibere liceat, & ad ſomnum conciliandum Azor. *ubi ſupra verſ. Octavo quæritur.* addo ego ad evitandam conſuetudinis mutationem, quam periculoſam eſſe jam diximus.

Itaque hoc poſito fundamento, dicamus primo, quod ſiti urgente parum omnino cibi ſufficiat ad nocumentum evitandum, quod ex potu abſque cibo provenire poſſet. itaque reſpectu ſitis vix unciam
14 unam aut alteram panis ſufficientem eſſe dixerim, ſtante maxime quod ob prandii ubertatem, & tardiorem aſſumptionem adhuc cibus ſaltem totaliter à ſtomacho non deſcenderit in hora aſſumendi jentaculi. Cum ergo jentaculum ob potum innoxie aſſumendum concedatur, certe quantitas à Canoniſtis aſſignata videtur minuenda.

15 Dicamus ſecundo, quod etiam reſpectu ſomni ea quantitas minuenda ſit; duo enim illa jam conſiderata quoad ſitim, conſideranda & hic quoad ſomnum, primum ſcilicet, prandii retardatio, ex qua ejus concoctio ita protrahitur, ut adhuc poſſit in nocte materia aliqua evaporationis ſupereſſe, quæ ſomno opituletur; ita ut modica de novo ſuperveniente ea evaporatio ſufficientiſſima ſit ad ſomnum conciliandum. ſecundum eſt major copia ciborũ in prandio aſſumpta, quæ diuturniori indiget concoctione, & ſic etiam ex hac cauſſa protracta concoctione, facile eſt ſupereſſe materiam evaporationis ad ſomnũ alliciendum. hæc quidem extra jejunium, quandocunq; libeat, experiri poſſumus habere veritatem; ſi enim ultra conſuetudinem, ac copioſe pranſi fuerimus, vel incœnati imus cubitum, vel minima refectione, ut panis buccella, & cyatho uno, aut altero potus contenti ſumus; tamen non modo bene dormimus, ſed conſueto multo ſuavius. Itaq; ſtante multitudine ciborum in prandio aſſumptorum, & prandii retardatione, non tanta neceſſitas novi cibi eſt in cœna ob hanc cauſſam, nempe ut dormire noctu liceat; videtur ergo reſpectu quoque hujus cauſſæ quantitatem debere eſſe modicam in jentaculo, & minorem, quam Canoniſtæ ſupracitati præſcripſerint.

16 Dicamus tertio, quod etiam reſpectu conſuetudinis bis in die comedendi, ſi ad tempus, & quantitatem refectionis unica vice in jejunio aſſumptæ reſpiciamus, multo minor cibi quantitas ſufficiens ſit etiam à nobis præſcripta non major, quia cum prandium valde prope conſuetam cœnandi horam aſſumatur, & conſueto multo uberius, vel minima quantitas ſatis eſt ad ſatisfaciendum huic conſuetudini bis in die cibos aſſumendi; quia ſtomachus adhuc matutino cibo, vel prandio repletus, nullam neceſſitatem habet novum cibum appetendi. conſuetudo autem tunc nocet mutata, quando ſtomachus indigentiam pateretur, aut ſaltem quando omnino nihil aſſumeretur. Concludamus ergo ex his, quod quantitas cibi in jentaculo aſſumendi ne jejunium frangatur tam reſpectu ſitis, quam ſomni, & conſuetudinis reſtringenda ſit ad modicum quid, quod uncias duas, aut tres ad ſummum non pertranſeat, ut jam ſupra diximus.

17 Non defuerunt tamen qui aliter hanc jentaculi quantitatem determinaverint, volentes quartam, aut quintam partem comeſtionis ordinariæ poſſe licite pro jentaculo inſervire. Filiucc. *ubi alias, nu.* 33. rationem ejus rei eſſe voluit, quia talis portio in aliis rebus modica exiſtimatur, ut ibi per eum. Ego licet diſparem credam eſſe rationem, tamen puto quartam, vel quintam partem ordinariæ comeſtionis pene in idem recidere, nempe in uncias quinque, vel ſex in perſonis tamen, quæ moderate cibari ſolent: nam in quibuſdam dimidiam cœnam, in aliis integram conſtituent, in aliis vero quarta, vel quinta pars ordinariæ comeſtionis libram, aut majorem quantitatem tranſcenderet. ſed vere, ut ſuperius jam dixi, definiri ea quantitas propter varietatem ſubjectorum, & conditionum ab extra evenientium nullo modo poteſt. Et quia nonnulli ſunt qui conſueverunt ſemel in die comedere indifferenter omni tempore, quæri poſſet, an hi ſumendo aliquid præter conſuetudinem ante ſomnum, jejunium fregiſſe eſſent dicendi, quod Canoniſtæ decidant. certum eſt, ſi id facerent ob urgentem aliquam neceſſitatem, eos in hoc nihil delinquere; ſed quid ſi ob comitatem, vel delectationem, aut quid ſimile? num eos, ut cæteros, qui abſque neceſſitate jentaculum aſſumerent, conſuetudo excuſaret? ſed ad penſum redeamus. An forte unuſquiſque poterit ſibi eam quantitatem in jentaculo aſſumendo præſcribere, quæ ſatisfaciat commemoratis cauſſis abſque eo quod jejunium violetur? & videtur hoc maxime ex re eorum eſſe, qui largiori jentaculo nolunt conſcientiam ſimul cum corpore gravare, ſed hoc ſine Medici conſilio nullus recte determinabit. An non poſſet generalis quædam regula conſtitui omnibus communis? hoc quidem jam dixi eſſe impoſſibile; ſed quid ſi dicamus, quantitatem cibi in jentaculo aſſumendi tantam eſſe poſſe, quantam aſſolet unuſquiſque in cœnæ principio in aliis diebus aſſumere, nempe cum acetaria primum in menſam veniunt? aut forte cum primo bibimus? licet enim non omnes eandem victus ſervent rationem, & unus poſt acetaria non bibat, alius vero plurimum cibi, antequam bibat, aſſumat, tamen ut plurimum non multum aſſumi ſolet, & poſt acetaria bibimus, vel non multo poſt. ſolemus enim poſt acetariorum cum pane aſſumptionem (cujus quantitas raro excedit talem, quæ conſideratione digna ſit) potu primum ſitim extinguere; hoc enim pacto non ad famem expellendam, ſed ad ſitis moleſtiam abigendam comedemus, & jejunium non violabimus. ſed & in hac quantitate ſic definita adhuc eſt difficultas, ergo indefinita relinquatur, & boni viri arbitrio remittatur, cum de particularibus eſt determinandum.

Cæterum quoad qualitatem ciborum quibus uti liceat in jentaculo concordant Azor. & Leſſius debere eſſe talem, ut cibi non ſint ex iis, quibus utimur in prandiis, & cœnis ad Naturæ ſuſtentationem, ſed ex iis, quæ in ultima menſa venire ſolent, ut fructus, condita ex ſaccharo, & quædam bellaria. concedit Azorius *ubi alias, verſ. Septimo quæritur.* piſciculum minutum. majore ſeveritate utitur Filiuccius quoad qualitatem, liberalior in quantitate, panem coctum, vel panem cum amygdalis in ferculis appoſitum. etiam in debita quantitate non admittit. ut hæc tamen exquiſitius decidantur, repetendum id, quod alias dictum eſt, quantitatem cibi aſſumendi non debere eſſe notatu dignam, unde & qualitatem talem eſſe oportet, ut quam minimum, vel nullo modo nutriat. ergo inter omnes cibos minimi nutrimenti ſunt herbæ, & fructus, atque utraque profecto eo minus

18

19

20

21

nutrire possunt, quò simpliciora assumuntur, coctura enim, & conditura aptiora ad nutritionem efficiuntur.

22 Sed cur, inquies, conceditur panis, qui & nutrit, & ob familiaritatem multo magis quam alius quivis cibus, si evitanda sunt in jentaculo, quæ insigniter nutriant? quoniam, inquam, non evitaretur nocumentum potus, nisi solidi quicquam in stomachum ingereretur; Fructus enim, & herbæ solidi quicquam vix habent; adde quod cum pane assumpti innocentiores fiunt, ut ex Gal. alias dixi. præterquam quod & consuetudo in hoc aliquid operatur; fructus ergo, & herbæ pro jentaculo cum pane admitti possunt, & si quæ alia sunt his similia. cocturas tamen, & affectatas condituras non admitterem nisi valetudinis caussa, & multo minus pisciculum minutum; nam eadem portio concedi posset ex quibusvis grossis, & selectioribus piscibus; nam quid refert grossine, an minuti pisces sint quoad nutritionem? non minus nutriunt hi quam illi, & forte melius præbent alimentum. Cum his fercula omnia à jentaculi mensa amoverem, & in summa omnem ciborum curiosam condituram, ut sapidiores, aut magis nutritivi cibi evadant fugere ii ex mea sententia debent, qui jejunii obligationi satisfacere volunt.

Restat denique de commutatione jentaculi verba facere, an nimirum liceat jentaculum de mane sumere, refectione, vel prandio in cœnam commutato: nam quod liceat, jentaculo omisso in totum, pran-
23 dium in noctem differre, non est dubio locus. Ego neque in hoc, neque in aliis quibusque tanquam Canonista sententiam ferre ambigo, sed tantum ea, quæ ad medicam scientiam pertinent definire. Iejunii
24 obligatio ea est, ut semel in die comedamus; jentaculum de jure non esse permissum jam diximus, sed propter commemoratas caussas toleratum ab Ecclesia, ita ut ex longa consuetudine jam illicitum non
25 sit. Cæterum ubi jentaculum de mane assumatur tam somni, quam sitis caussam cessare (ob quas Canonistæ adstruunt jentaculum tolerari) manifestum est. an autem cesset incommodum mutatæ consuetudinis, quæ erat tertia caussa à nobis adducta, determinandum. & non cessare palam est, quia stomachus retardata ciborum assumptione, & maxime ad multum tempus, pituita oppletur, languet, amara bile molestatur, & mille alia incommoda perpetitur ab
26 Hippocrate recensita *in lib. de vict. rat. in acut.* Itaque non cessat hæc caussa in jentaculo de mane sumpto, unde hujus respectu admitti posset, & tunc quidem videretur tanquam medicamentum ratione tuendæ valetudinis assumi; ut sic autem est licitum. Azor. *ubi alias, cap.* 8. *vers. Sexto quæritur.* & tamen secundum communiorem & veriorem opinionem non
27 licet jentaculum de mane sumere, nisi urgente necessitate, Azor *ubi proxime, in fin.* Lessius *ubi sæpe, c.* 2. *disp.* 2. *nu.* 11. *vers. Item sumentes.* Filiucc. *ibid. p.* 2. *c.* 2. *nu.* 28. etiam servata hora jejunii, & cæteris conditionibus requisitis, ut prosequitur Azorius *ibi.* At cur hoc? respondent nonnulli apud Azor. dicentes,
28 quod Ientaculum non jus, sed consuetudo excusat;
29 sed consuetudo contra jus introducta restringenda est, non laxanda, ergo non videtur permittendum jentaculum de mane assumere, etiam servatis Iejunii legibus. Alii vero contra id opponebant, quod per assumptionem jentaculi in meridie, & cœnæ de nocte non mutatur substantia Iejunii. licet enim in jejunio unicam refectionem sumere, & unicum jentaculum, nihil ergo refert, si hæc de mane, illa de sero sumatur, vel è contra. & tamen Azor. priorem sententiam amplectitur tanquam tutiorem & veriorem, & violari credit jejunium, & mortaliter peccari, si absque necessitate id fiat. Ego quicquid sit de peccato (nam in his me non admisceo) dico cur non videatur licitum jentaculum mane sumere. Afflictio carnis, quæ in jejunio ab Ecclesia affectatur, 30
non tam ex qualitate ciborum provenit, quam ex dimissione consuetæ cœnæ, ob quam corpus aliqua inedia maceratur. dico ergo quod si jentaculum de mane sumatur omnino evitabitur omne inediæ in- 31
commodum. ratio est, quia licet parum de mane assumatur, illud tamen tempus, quod intercedit inter jentaculum & cœnam (maxime quia tum temporis cœna maturius apponitur) est adeo breve, ut quantumvis parum cibi accipiatur, nullum omnino inediæ incommodum nos persentire permittat, nec consequenter finem jejunii assequi. adde quod debi- 32
ta cœna ad satietatem assumpta homo sequenti mane multo minus indiget nova refectione, quia stomachus non est ita liber à ciborum superfluitatibus præteritæ cœnæ. unde neque de mane tam solutus est, ut mentem ad divinorum contemplationem li- 33
bere elevare possit, qui alter finis est ex iis, quos Ecclesia in jejunio instituendo sibi proposuit. Ergo cessante carnis maceratione, cessabit simul mentis elevatio ad divinorum contemplationem; cessabit 34
& tertius finis in jejunio intentus, hoc est satisfactio pro peccatis, erit enim jejunium hujusmodi nullius meriti.

Illud autem omnino adnotandum duco, quod dato etiam, quod aliqua ex caussa liceat, cœna protracta in noctem, sub meridiem jentaculum assumere, 35
majori semper rigore id permittendum non modo quoad qualitatem ciborum, sed etiam quoad quantitatem ob rationem, quam attulimus. itaque si in refectiuncula noctu sumpta licet assumere panis uncias quatuor usque ad sex, de mane si sumatur vix uncias duas ad quatuor concederem, ut quantum fieri potest, ex abstinentia homo carnem maceraret. Sed quid dicendum de tempore assumendi hoc jentaculum, si aliqua ex caussa liceat illud mane assumere cœna ad noctem protracta, an licet illud de mane quandocunque assumere? An potius debemus determinatam horam servare, nempe aut in meridie, aut à meridie illo uti? Iam vero consentaneum videtur quod si jejunium tanto religiosius servatur, quanto serius prandium assumitur, ut alias dictum est, sic etiam si contingat de mane jentaculo uti, cœnamque in noctem protrahere, teneamur horam jejunii servare, & illud saltem ad meridiem protrahere. Ac profecto videretur sic decidendum, & ratio est, quia si quod incommodum corporale in jejunio persentimus, id quidem maxime de mane experimur, cum per noctem facta assumptorum ciborum digestione, stomachus jam, & intestina vacua reperiuntur, ita ut Natura facile indigentiam experta, afflictio carnis sequatur in Iejunii observantia necessaria, at vero jentaculo ad libitum de mane sumpto, eam indigentiam facile licet evitare. quamobrem non nisi in meridie, aut post meridiem videtur assumendum quandocunque licuerit.

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM
LIBRI QVINTI
TITVLVS SECVNDVS.
De Vulneribus.

Continens Quæstiones undecim ;
quarum

Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo

D O M I N O

D. ANGELO ANDOSILLÆ,

CANCELLARIÆ APOSTOLICÆ

R E G E N T I,

AC BASILICÆ S. PETRI CANONICO

D I G N I S S I M O.

Paulus Zacchias F.

AGenti mihi inter has materias Medico-Legales de Vulneribus, facile detrectantium vulnera licet pertimeſcere; contra quorum ſpicula dum defenſorem requiro auctoritate conſpicuum, ſcientia inſignem, ingenii alacritate notum, ac animi in me propenſione benevolum, Te ipſum, vir Illuſtriſſime, eligendum cenſui, qui æmulos auctoritate coërceas, ſcientia perturbes, ingenii alacritate rejicias, atque me animi propenſione protegas, dum interim à D. O. M. fœlicitatem tibi perpetuam exopto. Vale.

LIBRI QVINTI TITVLVS SECVNDVS, De Vulneribus.

SVMMARIVM.

1 *Materia de Vulneribus est valde practicabilis.*
2 *Medicorum sententia exposcitur, cum dubitatur, an vulnus sit lethale, nec ne.*
3 *Inspectio Cadaveris hominis occisi absque Medici præsentia fieri non potest.*
4 *Pluribus deponentibus aliquem ex vulnere periisse, & duobus Medicis contrarium asserentibus, dicto Medicorum magis creditur.*
5 *Medicorum judicio statur circa remansuram cicatricem ex vulnere, & ejus qualitatem.*
6 *Medici convocantur ad judicandum de debilitate, & deturpatione membrorum ex vulneribus.*
7 *Medici convocantur ad judicandum, an quis ex vulnere mortuus sit, vel ex alio morbo.*
8 *Vulnus est unitatis solutio.*
9 *Omnis morbus dicitur Vlcus.*
10 *Vulnus proprie quid.* & *nu. seq.* & 12. & 14.
13 *Vulnus datur absque sanguine.*
15 *Vulnus, & Vlcus pro una eademque re aliquando accipiuntur.*
16 *Vulnus, & Vlcus ex Avicenna quomodo differant.*
17 *Vlcera sunt aliquando absque sanie.*
18 *Vulnus ab Vlcere quomodo differat, alia opinio.*
19 *Vulnus ex communi opinione quomodo differat ab ulcere.*
20 *Vulnus quando degeneret in Vlcus.*

Quid sit Vulnus, quid Vlcus, & quæ sit inter ea differentia.

QVÆSTIO I.

1 VTinam hæc materia de Vulneribus non esset præ cæteris omnibus, quas hactenus tractavimus, vel quas in posterum tractaturi sumus practicabilis: maxime enim esse talem testatur experientia, & adnotant Iureconsulti, Boer. ex Bart. *decis.* 323. *in princ.* nam profecto multo minora mala, ac pauciora homini ab homine impenderent: detestabile autem est, tam avidos suæ ipsorum calamitatis, & ruinæ homines extitisse, ut tot, ac tanta ingenia ad invicem sibi nocendum in suæ speciei exterminium excogitaverint; quorum ope (non contenti iis, quæ à casu imminent, & ab ipsa mortali natura miseriis) brevissimum hoc vitæ nostræ tempusculum magis magisque breve redderetur. sed minus dolendum mediusfidius esset, si qui ferina crudelitate ducti in homines ipsos sæviunt, soli propriæ crudelitatis pœnas luerent. at deplorandum est, innocentes sæpius succumbere, nocentes majoribus sceleribus patrandis superesse. Sed his omissis, hujus argumenti necessitatem, & utilitatem ostendere supervacaneum videtur. est vero hæc materia mixta, Medica nempe, & Legalis; ad Medicos pertinet vulnerum naturam, & differentiam, periculum ab iis imminens, aut securitatem, remansuras cicatrices, deformitates, mutilationes, impedimenta cognoscere. ad Legumperitos autem juxta Medicorum relationem sontes condemnare, insontes absolvere; idcirco cum dubitatur, an vulnus mortale sit, nec ne, Medicorum sententia ex- 2
poscitur, eorumque judicio statur. *cap. significasti.* 2. *de Homicid. cas.* & *vol.* Bart. *in l. final. ff. ad l. Cornel. de sicar.* & *in tract. de percuss. in princ.* Alexand. *in l. si ab hostib. ff. solut. matrimon. num.* 9. Abb. *in cap.* 2. *de Cler. percuss.* Clar. *lib.* 5. *pract. crimin.* §. *homicid. nu.* 34. Iacob. de Bellou. *in pract. judic. tit. de quæst.* & *qual. torm. num.* 219. Bos. *in pract. crimin. titulo de Homicid. nu.* 115. Damhouder. *pract. crimin. cap.* 77. *num.* 21. Andr. Gaill. *lib.* 2. & *pract. obs.* 111. *nu.* 1. & 7. Farinac. *Cons.* 171. *nu.* 7. & 28. *lib.* 2. & *quæst.* 127. *par.* 4. *nu.* 101. vide hac de re latissime Guazzin. *ad def. reor. def.* 4. *cap.* 12. *num.* 1. & ex nostris id ipsum testantur Langius *Epist. lib.* 1. *Epist.* 5. & P. Andr. Canoncher. ex pluribus Iureconsultis *in prolegom. ad Aphor. Hipp. pag.* 93. *vers. Scientia præstantior.* & esse communissimam opinionem affirmant Clarus, & alii ubi supra. Vnde neque ipsius Cada- 3
veris occisi hominis inspectio absque Medicis fieri potest. Franc. Cason. *de indic. præmiss. cap.* 2. *nu.* 6. nam tanti valet in his Medicorum judicium, ut si plures testes, etiam multi deponant aliquem ex vul- 4
nere decessisse, & è contra duo tantum Medici contrarium affirment, atque id negent, magis creditur dicto duorum Medicorum, quam quibuscunque aliis. Corsett. *in singul. verbo Testis. nu.* 4. Farinac. *quæst.* 127. *par.* 4. *num.* 116. Guazzin. *def.* 4. *cap.* 12. *num.* 12.

Eodem quoque pacto de cicatrice statur judicio 5
Medicorum, an ex vulnere remansura sit, nec ne, & cujus qualitatis futura sit. idem Farinacc. *ubi proxime, num.* 108. ad judicandum quoque, an membrum ex vulnere remansurum sit debilitatum, de- 6
turpatum, aut aliqua alia ratione impeditum Medici convocantur. Caball. *Cent.* 3. *cas.* 236. *num.* 114. Majus quid est, quod sequitur, nam secuta morte vulnerati hominis, Medici ad decidendum convo- 7
cantur, an is ex vulnere, vel potius ex alio quopiam superveniente morbo mortuus fuerit. Zabarell. *in cap. Furios. nu.* 14. *de homicid. cas.* & *vol.* Alex. *cons.* 148. *num.* 2. *vol.* 2. Boer. *decis.* 323. *nu.* 10. Mascard. *de probat. concl.* 1034. *nu.* 6. *vol.* 2. Roland. *cons.* 30. *num.* 27. *tom.* 3. & in summa de quibuscunque ad vulnerum naturam, differentiam, & periculum pertinentibus Iureconsulti Medicos ipsos consulunt, eorumque dictis maxime deferunt; itaque de hac materia verba jam faciamus, & videamus primo quid sit vulnus, quid item sit ulcus; nam, etiamsi vel rudibus ipsis puerulis quid sit vulnus notum sit, tamen scientifice id scire ad eruditos spectat. definitur ergo vulnus à nostris Doctoribus dupliciter, primo modo latissime, & sic comprehendit omnem

nem continui ſolutionem ubicunque & quando-
8 cunque fiat; nam dicunt, vulnus eſſe unitatis ſolutionem, & ſic dicitur etiam ulcus; qua de re Apuleius Medaur. *de virt. herb. hiſt. cap.* 55. Vlcera ipſa vocavit vulnera ex ſe naſcentia. ſed hujus ſolutionis unitatis plures afferuntur differentiæ, imo tot, quot
9 ſunt differentiæ morborum, cum Hippocrati omnis morbus dicatur ulcus; at quomodo id veritatem ha-
10 beat videndum apud Auctores infra citandos. Sed magis proprie vulnus dicitur ſolutio unitatis in carne, ita pluries Galenus *in Method. med. lib.* 3. *cap.* 1. *&* 4. *ejuſd. cap.* 1. *& de Cauſſ. morb. cap. ult. & de differ. morb. cap.* 11. *& alibi alias.* cæteræ vero ſolutiones continui in aliis partibus evenientes ſua quæque nomina ſortiuntur, ut patet apud ipſum Galenum *locis citatis.* Tagaut. *lib.* 2. *Inſt. Chirurg. cap.* 1. Fallopp. *in tract. de Vulner. cap.* 1. Veſſal. *lib.* 3. *Chirurg. cap.* 1. Paræum *lib.* 8. *cap.* 1. Pigræum *Chirurg. lib.* 3. *cap.* 1. & alios omnes *in tract. de vulner. in princ.* Sed recentiorum plerique, ut particularius, & magis proprie vulnus definirent, ſecuti Avicennam, & Gui-
11 donem de Cauliaco dixerunt, vulnus eſſe continui ſolutionem in carne de recenti factam, ſanguinolentam, & abſque putredine. ſic Io. de Vigo *lib.* 3. *Chirurgiæ tract.* 1. *cap.* 1. Tagaut. *loco cit.* Veſſal. *ibidem.* Paræus, & Pigræus *ubi ſuprà.* Riolan. *Chirurg. ſect.* 3. *c.* 1. & denique Ranchin. *in Pathol. univerſ. ſect.* 2. *cap.* 37. quam tamen definitionem convellit & refutat Fallop. *ubi ſuprà*, multis ex cauſ-
12 ſis volens, vulnus eſſe continui ſolutionem cæſim factam in qualibet corporis parte ſive de recenti, ſive à multo tempore, ſive cum putredine, ſive abſque putredine, ſive ſanguinolenta, ſive non; nam etiam abſque ſanguine fieri continui ſolutionem in partibus mollibus à re extrinſeca palam eſt, unde
13 poteſt dari vulnus abſque ſanguine vel ipſis Iureconſultis adnotantibus. Catal. de Boncomp. *de Syndic. num.* 87. & ex noſtris Fallopp. *cit. lib. de vuln. cap.* 1. Verumenimvero Hieronym. Fabrit. *lib.* 2. *Chirurg. cap.* 1. præ cæteris videtur rei naturam ſua definitione attigiſſe, quæ hujuſmodi eſt:
14 Vulnus eſt continui ſolutio in molli parte ab externo aliquo inſtrumento inflicta; neque videtur deficere à vulneris natura ſolutio continui, quæ cæſim facta non ſit, ut volebat Falloppius.

Sed quid interſit inter vulnus, & ulcus non adeo
15 perſpicuum eſt: nam apud Galenum utrumque indifferenter pro eadem re accipitur; ſive id ita ex ſe ipſe fecerit, ſive id Interpretum vitio acciderit, quos tamen (cum plerunque viri fuerint eruditiſſimi) credibile non eſt toties, omneſque ſimul aberraſſe. quod etiam in Hippocratis libris eſſet mirandum, qui ſimiliter utrumque nomen confundit, cum tamen manifeſtum ſit inter ſe non parum differre, ut docent ſupracitati Auctores; quomodo vero differant, ipſi inter ſe differunt, ac diſcordes ſunt.
16 Avicenna enim 2. 1. *doctr.* 1. *cap.* 4. plagam, ſeu vulnus dici voluit, ſolutionem continuitatis in parte molli, in qua adhuc non apparuit pus, ulcus autem nominari quando in ſolutione continui ſupervenit pus; cui videtur favere Hipp. *de Vlcer.* dicens, Eſt namque ulcus humidum. hanc ipſam opinionem ſecutus videtur Riolan. *ſuæ Chirurg. ſect.* 2. *cap.* 1. quæ
17 tamen à cæteris improbatur, & jure, quia dantur ulcera abſque ſanie, ut omnes notant, unde falſum eſt ſuperiorem opinionem eſſe Medicorum communem, quod voluit Amat. Luſitan. *Cent.* 6. *cur. ult.* erat tamen ad hoc facilis reſponſio, dicendo; Vlcus ex ſua natura eſſe ſemper ſanioſum, per accidens autem, & ex aliqua cauſſa non ad ulcus, ſed ad humores, & reliquum corpus pertinente aliquando non eſſe ſanioſum. Veſſalius, & alii nonnulli Recen- 18
tiorum voluerunt, ulcus eſſe continui ſolutionem in carne ſine ſectione factam cum deperdita quantitate, nam vulnus eſt ſolutio in carne ſectione facta, & poteſt eſſe abſque deperdita quantitate. ſed hæc ulceris definitio non comprehendit omnes ulcerum differentias, cum quædam ulcera ſint, quæ ſectione procurata ſunt, ut ſunt ulcera quæ ex vulneribus non conſolidatis relinquuntur. Communiſſima ergo opinio, & rationi magis conſona eſt, vulnus eſſe 19
continui ſolutionem illatam, à re ſcilicet extrinſeca factam, ulcus vero innatam, ſcilicet à cauſſa intrinſeca. ea eſt opinio Galeni *in lib. de Cauſſ. morb. cap. ult. claſſ.* 3. Theodor. Priſcian. *lib.* 1. *ad Timoth. cap.* 20. & poſt alios multos Petr. Sal. *in* 1. *Hipp. de morb. ſect.* 2. *tex.* 78. & acceptatur hæc ipſa opinio à Iureconſultis, Glo. *in l. Ob quæ vitia. §. fin. ff. de Ædil. ed.* Cæpoll. *ibid. num.* 4. Boer. *cit. deciſ.* 327. *num.* 3. idque ſibi voluit Apuleius ubi ſuprà, appellans ulcera vulnera ex ſe naſcentia, hoc eſt, à re intrinſeca facta, cum alias vulnus ſimpliciter continui ſolutio ſit à re extrinſeca procurata. Neque obſtat, quod ſuprà dictum eſt obſtare definitioni ulceris à Veſſalio allatæ, quod ſcilicet nonnulla ulcera ab extrinſeca cauſſa originem habere comperiantur, ut ea omnia, & ſingula abſque dubio ſunt, quæ ex vulneribus remanere ſolent: quia cum vulnus per- 20
tranſit terminum ſuæ unionis, & conſolidationis habito reſpectu naturæ ipſius vulneris, partis vulneratæ, & aliorum, tunc degenerat in ulcus, quia à corporis impuritate ejus unio impeditur, & ſic licet, ut vulnus à re extrinſeca fuerit inflictum, ut ulcus ab interna cauſſa fovetur, & in eo caſu externa cauſſa reſpectu vulneris eſt ſolum cauſſa proxima, nam reſpectu ulceris eſt cauſſa remota, hujus enim proxima eſt, ut dixi, corporis impuritas, & humorum confluxus ad partẽ ulceratam. poteſt & ex hoc Veſſalii definitio ad rectum ſenſum reduci, ut patet.

SVMMARIVM.

1 *Vulnerum differentiæ permultæ ſunt.*
2 *Lethalia vulnera quomodo diſtinguantur.*
3 *Vulnerum diviſio juxta eorum quantitatem.*
4 *Vulnerum quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam autem in differentia.*
5 *Vulnera de neceſſitate lethalia, quæ.*
6 *Vulnera ut plurimum lethalia, quæ.*
7 *Vulnus poteſt eſſe ex his, quæ ſecundum plurimum lethalia ſunt, & tamen vulneratus ſupereſſe.*
8 *Morbi nonnulli lethales ab aliquibus exſuperantur.*
9 *Glo. in l. Quod ſi nolit. ff. de Ædil. ed. & Cæpolla notantur.*
10 *Medicus non poteſt ſanare vulnus lethale. Falſum ibi.*
11 *Lethaliter vulneratus poteſt quoad vulnus ſanari, & tamen ex alio morbo tunc temporis decedere.*
12 *Lethalia vulnera ex partis præcipue natura judicanda.*
13 *Natura partis vulneratæ eſt præcipua cauſſa periculi in vulneribus.*
14 *Vulnus ſimplex in carnoſa parte omnem ſecuritatem promittit.*
15 *Vulnuſculum in digito non judicatur mortale.*
16 *Ex omnibus vulneribus contingit homines mori.*
17 *Vulnus poteſt eſſe ſalutare, & tamen vulneratus decedere*

cedere ex morboſo corporis apparatu, vel pravitate in vulnere non ratione ſuæ naturæ, vel aliter.

18 *Vulnuſculum non dicitur vulnus.*

19 *Vulnus leve non præſumitur mortale.*

20 *Vulnuſculum leve, quomodo poſſit eſſe mortale.*

21 *Vulnera cor lædentia de neceſſitate ſunt lethalia.*

22 *Corde vulnerato non poteſt homo ſupereſſe niſi ex miraculo.*

23 *Vulnera de neceſſitate lethalia.*

24 *Vulnera ut plurimum lethalia, quæ.*

25 *Vulnus circa umbilicum ut plurimum lethale.*

26 *Vulnera non lethalia, quæ.*

27 *Vulnera lethalia ex ipſorum qualitate.*

28 *Senum vulnera cæteris paribus periculo magis proxima, quam alias ætates degentium.*

29 *Mulieres graviores ictus, & graviora vulnera patiuntur, quam viri.*

30 *Temporis conſtitutio facit ad ſecuritatem, & periculum vulnerum.*

31 *Capitis vulnera Florentiæ, & Bononiæ maxime lethalia, Romæ, & Raguſii non ita.*

32 *Vulnerans infirmum, eoque decedente, tenetur de homicidio, etiam ſi vulnus non fuerit lethale.*

33 *Qui cauſſam damni dat, damnum feciſſe videtur.*

De Vulnerum differentia, de eorumque periculo, & ſecuritate.

QVÆSTIO II.

1 Vlnerum differentiæ permultæ ſunt, nam quædam differunt reſpectu partium vulneratarum, unde quædam in capite, quædam in collo, quædam in thorace, quædam in ventre, & ſic de cæteris; quædam differunt reſpectu qualitatis, unde quædam ſimplicia, quædam compoſita, quædam cum contuſione, quædam abſque contuſione, & ſimiliter de aliis. alia differunt reſpectu periculi, & ſecuritatis, vel impedimenti remanſuri, & ſic quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam nullum afferunt poſt ſanationem impedimentum, quædam vero membra poſt ſanationem vel impedita, vel de-
2 bilitata, vel deturpata relinquunt. Lethalium porro quædam de neceſſitate interficiunt, quædam ut plurimum, non lethalium quædam nunquam lethalia, quædam ſecundum plurimum. Alia differunt reſpectu inſtrumentorum vulnerantium, atque hac ratione quædam cæſim inflicta, quædam vero punctim, quædam cum armis contundentibus, quædam ſecantibus, quædam diſcerpentibus, & alia alio mo-
3 do. Præterea differunt vulnera juxta quantitatem, atque hoc pacto quædam magna, quædam parva, quædam mediocria; quædam item penetrantia, ſeu profunda, quædam lata, & ſuperficialia; ac tandem pleriſque aliis modis vulnera inter ſe differunt. ſed nos pro Iureconſultis non omnes differentias hic exquiſito examine, ut ex re Medicorum eſſe ſolet, percurrere intendimus, ſed eas tantummodo, quæ ad eorundem Iureconſultorum negotium magis facere videntur; juxta quam intentionem cum Fortunato Fideli *lib.* 4. *Relat. Medic. c.* 2. & aliis dica-
4 mus, Vulnerum quædam eſſe lethalia, quædam non lethalia, quædam indifferentia, quod aliquando lethalia ſint, aliquando non pro medentis induſtria, ægri natura, conſtitutione, ætate, robore, & obedientia, pro temporis ratione, pro regionum qualitate, & hujuſmodi. Gal. 5. *Aphor.* 65. lethalium porro, ut diximus, alia ſunt de neceſſitate lethalia, quod omnino naturaliter interimant, alia non neceſſario, ſed ut plurimum occidunt.

Vulnera de neceſſitate lethalia ea ſunt, quæ omnem medelam effugientia brevi temporis ſpatio vitam adimunt, ut notat ex Iureconſultis Farinacc. 5
de Homicid. q. 126. *nu.* 5. lethalia ſecundum pluri- 6
mum ſunt ea, quorum curatio ſecundum plurimum male ſuccedit, & difficilis eſt, non quod ſemper interficiant, adnotante ex ipſis Iureconſultis Barboſ.
in Collect. Doct. tit. 12. *cap.* 18. *nu.* 7. *Tom.* 2. nam po- 7
teſt quidem vulnus eſſe ſecundum plurimum lethale ex ſua natura, & tamen vulneratus ex vulnere convaleſcere, ut ipſi Iureconſulti notarunt. Glo. *in l. Cum aliter.* §. *ſi Dominus. ff. de Senat. Conſ. Syll.* Royz *deciſ. Lituan.* 1. *nu.* 247. Tiraq. *de Retract.* §. 15. *Gloſ.* 2. *num.* 12. & de Leg. Connub. *l.* 2. *num.* 29. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 11. *num.* 6. ex Medicis Tagaut. *lib.* 2. *Inſt. Chirurg. cap.* 3. Codronch. *in*
method. Teſtif. cap. 4. quemadmodum etiam aliqui 8
morbi tametſi lethales ſua natura ſint, à nonnullis exſuperantur. Facit Hippocratis auctoritas *lib.* 1. *de morb.* Codronch. *ubi ſuprà. cap.* 3. Proſper Martian. *in annot. ad lib. primum de morb. mul. verſ.* 155.
Non eſt ergo abſolute verum quod Gloſ. *in l. Quod* 9
ſi nolit. ff. de Ædil. ed. in verbo *Adhibuit Medicum.* & Cæpolla *ibid.* §. *ſi Mancipium. num.* 13. &
ex hoc Boerius *quæſt.* 323. *num.* 10. dicebant, Me- 10
dicum nimirum non poſſe ſanare vulnus mortale; quia ſunt quædam vulnera, quæ ex ſe, & ex ſua natura occiderent, quæ tamen adhibitis oportunis remediis ſanantur, Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Med.*
cap. 2. quinimmo poſſibile eſt, vulneratum lethaliter 11
à vulnere liberari, & omnino ſanari, & tamen ex morboſo corporis apparatu, vel ex novo ſupervenıente undecunque morbo decedere. Valleſ. *in* 5. *Epidem. tex.* 16. *in fin.* & facit pro Iureconſultis Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *c.* 11. *num.* 8.

Lethalia ergo vulnera ex quibus judicentur licet videre apud noſtros auctores omnes *in tractat. proprio de vulneribus. in prin.* præcipue vero apud Recentiores, ut Tagautium, Falloppium, Paræum, Pigræum, Hieronym. Fabritium, & pleroſque alios, & inter Iureconſultos præ omnibus apud Farinacc.
loco cit. quæſt. 127. *par.* 3. *à nu.* 38. *ad plures ſeqq.* ex 12
quorum ſententia lethalia vulnera judicanda primo, ac præcipue ſunt ex natura partis vulneratæ, dehinc ex vulneris qualitate, ex ejuſdem quantitate, ex ætate patientis, ex ſexu, ex temporis conſtitutione, ex loci conditione, ex ſtatu ipſius vulnerati, ex qualitate armorum vulnerantium, ex accidentibus de natura ſua vulneribus ſupervenire conſuetis, ex aliiſque nonnullis conditionibus ab extra advenienti-
bus. Sed, ut dixi, natura ipſius partis vulneratæ 13
præcipua cauſſa eſt periculi, & ſecuritatis ipſorum vulnerum, ut prudenter ſentit ex Hippocr. documentis, Fortun. Fidel. *ubi ſuprà, cap. eod.* cætera enim omnia per accidens ad id concurrunt, ut palam eſt; cum hæc, ſi quidem vulnera lethalia ex partis natura ſint, faciant ad mortis accelerationem, aut retardationem; aut ſi lethalia non ſint, poſſint ea reddere minoris, vel majoris ſecuritatis,
facilioris, aut difficilioris curationis; ut exempli 14
cauſſa vulnus ſimplex in carnoſa parte omnem ſecuritatem quantum eſt ex ſe ſolet promittere. Codronch. *in Meth. teſtif. cap.* 4. quale eſſet vulnus in carnoſa parte brachii, notantibus ex Iureconſultis Farinacc. *Conſ. crimin. lib.* 2. *conſ.* 81. *nu.* 6. & Guazzin. *defenſ.* 4. *cap.* 11. *num.* 10. quod ſi id ipſum vulnus magnum

magnum ſit, ſi accedat conſtitutio temporis prava, ſi æger ſit debilis, ſenex, aut valetudinarius, ſi arma fuerint venenata, hoc ipſum, inquam, vulnus in hac eadem muſculoſa brachii parte inflictum, quod alias tutum erat, evadet dubium, & lethale. exemplum habemus in Artabano, quem Iuſtin. *hiſtor. lib.* 42. narrat vulnere in brachio accepto deceſſiſſe, & idem alias aliis eveniſſe notat Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2.*caſ.*275.*nu.*12. eodem quoque pacto vulnuſculum in digito non judicatur mortale. Guazz. *ubi ſupra,*
15 *n. eod.* & tamen Eques quidam in digito medio ſiniſtræ manus vulneratus periit referente Cardan. *in* 5.*lib. Aphor.*2. quod non tam ex natura partis, cujus reſpectu tutum erat, ſed ex aliquo prædictorum accidentium eveniſſe putandum eſt. hinc dictum ſapienter, ut in cæteris omnibus ab Hipp. eſt *lib.* 2.
16 *Prædict.* quod ex omnibus vulneribus contingit homines mori, quod etiam admonet Valleſ. *comm.* 5. *Epidem.tex.*16.*in fin.* Paræus *lib.*8.*oper.ſuor.cap.*4. Codronch. *in Method.teſt.c.*4. & alii. quia, ut inquiunt,
17 poteſt vulnus eſſe ſalutare, & tamen vulneratus vel ob morboſum corporis apparatum, vel ob occultam quamdam læſorum, circumſtantiumque corporum cacoethiam decedere, vel aliis etiam accidentariis ex cauſſis, ut procedente ſermone dilucidius declarabimus. unde etiam ſi quoad magnitudinem vulnuſculum in conſideratione nullo modo habea-
18 tur, ita ut neque vulneris nomine dignetur. *l.*1.*§.ſed ſciendum.ff.de Ædil.ed.* Corſett. *de Minimis q.*1.*nu.* 23. Verall. *deciſ.*140.*n.*3. Tiraq. *de jud. in reb. exig. notab.* 10. quemadmodum neque morbus levis dicitur morbus, neque febricula dicitur febris arg. *l. Ob quæ vitia. §.final.ff.de Ædil.ed.* alias à me adduct. & facit ex noſtris P. Andr. Canoncher. *in primum Aphor. lib.*1. *pag.*565. *verſ. ſicut levis febricula.* unde ob
19 ſui modicam æſtimationem leve vulnus non præſumitur mortale Catal. de Boncomp. *de Synd. nu.* 83. Farin. *conſ.*171.*nu.*4.& *nu.*46.*lib.*2. tamen reſpectu
20 partis læſæ utrumque poteſt eſſe de neceſſitate lethale, ut ſi Cor attigerit, aut ſi ad internas alias nobiliores partes penetraverit, aut ſi acum in nervoſam particulam profunde adegeris, quale exemplum habemus apud Hipp. 5. *lib. Epid. tex.*44. ſutoris illius ſolearum veteramentariarum, qui pupugit ſe acu juxta genu, & tertia die à vulnere mortuus eſt; ſic & Ariſto apud eundem Hipp. *lib.*7. *Epid.tex.*97. ex vulnere digiti pedis gangræna ſuccedente mortuus eſt, quod forte nervoſam partem læſiſſet; quæ exempla ſatis declarant vulnus aliquando eſſe quidem reſpectu magnitudinis parvum, ſed reſpectu partis vulneratæ maximum, quia mortem facillime accerſit. Paræus *lib.*9.*c.*9. Ergo partis natura præ cæteris omnibus vulnerum conditionibus venit conſideranda, juxta quam ſecundum Hipp. cæterorumque Medicorum omnium decreta, & ſecundũ ipſam rerum
21 magiſtram experientiam, lethalia vulnera de neceſſitate ſunt, quæ Cor quomodocunque læſerint, cum viſcus hoc nobiliſſimum continui ſolutionem non patiatur, ut communis eſt Medicorum opinio, & tamen reperta ſunt aliquando in Corde ulcera antiqua. cum quibus homo potuerit per longum tempus ſupervivere, quale repertum eſt in Corde inſignis cujuſdam furis, de quo Beniven. *de Abd.curat. cap.* 8. quin etiam narrabat nobili cuidam viro, ex quo ipſe audivi, Proſper Cecchinus Chirurgus doctiſſimus caſum hujuſmodi ſupra omnem admirationem. Maniacus quidam Sacerdos cum furore ductus ſe primum caſtraſſet, immo univerſum penem cum ſcroto, & teſtibus abſcidiſſet; in eodem furore perſiſtens acubus quibuſdam fortibus pectus ſub ſiniſtra mammilla ſibi transfodit, tandemque poſt nonnullos dies quinque nimirum aut ſex, ab hiſce vulnuſculis illatis vitam, quam oderat, facile amiſit. aperto cadavere acus omnes ad cordis ſubſtantiam penetraſſe reperti, cum quibus tamen potuit per nonnullos dies ſupervivere. hoc quidem mirabile auditu eſt, nam pro raro quodam eventu videtur Gal. 5. *de loc.aff.cap.*2. enarraſſe, quod nonnulli corde vulnerato, vulnere tamen ad ventriculos non penetrante, non ſolum eadem die, ſed ſequente etiam nocte tantum vixerint. ſed & alia exempla ſimilia vide apud Schenchium *lib.*2.*Obſer. tit.de Corde.* Hæc autem ita perſuaſa ſunt Hollerio, ut voluerit *Comm.* 6. *Aphor.*18. vulnera, ſi tantum pulpam, vel carnem cordis attingant non neceſſario interimere, quod tamen aliis perſuaſu difficile eſt, quia quamcunque cordis particulam quomodocunque attigerit vulnus coaleſcere ob continuum motum non poterit, & facillime inflammationem excitabit, & exinde alia ſymptomata, quæ neceſſario Animal ſi non ſubito, ſaltem non multo poſt interficient; nam quomodocunque ſit quod aut eadem hora, ac momento, vel ſubſequenti die, vel etiam poſt duos, aut tres qualecunque cordis vulnus interficiat, nobis ea concluſio rata, ac firma maneat, quod talia vulnera neceſſario interimant, ita ut recte à Fallopp. dictum ſit *in lib. de vulner. cap.* 6. quod vulnerato Corde non po- 22
teſt homo vivere niſi miraculoſe, & ejus aſſertionis rationes apud ipſum vide licet non ſit neceſſarium illico à vulnerato corde hominem, ſive quodcunque animal commori, ut ex hiſtoriis relatis per Schenchium ubi ſupra evidentiſſime patet, & ex alia à nobis commemorata. quinimmo ſcimus, quod avulſo corde integro, & arteriæ magnæ trunco ante avulſionem optime alligato, animal per aliquod temporis ſpatium vivere poteſt, ut multi ex Anatomicis oculati teſtes ſunt, & quandoque ipſe etiam vidi. ſed & Galen. 2. *de Decr. Hippocr. & Platonis* pluries obſervatum memorat in ſacrificiis victimas avulſo corde, & clamaſſe, & aufugiſſe, donec ſanguine toto effuſo conciderent. Ex quibus patet adeo evidentem mortis cauſſam eſſe Cordis vulnus, ut non obſtantibus quibuſcunque vel vulneribus aliis cujuſcunque partis, vel morbis aliis certo interimentibus, ſemper ad hoc ſit referenda cauſſa ipſius mortis ſubſecutæ.

Sed proxime à Corde periculo certiſſimo homi- 23
nem exponunt vulnera quæcunque inſignia, quæ Cerebrum, Iecur, Diaphragma, Stomachum, Ventriculum, Aſperam arteriam, Venam, itemque Arteriam magnam, Pulmonem, Lienem, Fellis veſicam, Veſicam urinariam, tenuia inteſtina, præſertimque jejunum, Renes, & temporales muſculos læſerint. adnotandum tamen ad hoc ut vulnus de neceſſitate interimat his partibus inflictum, requiri non modo ut eas quomodocunque læſerint, ſed etiam ut ad eas earundem partium particulas pervenerint, quæ vel quoad uſum, vel quoad ſenſum, vel quoad nobilitatem ſunt præſtantiores, ut Gal. *Comm.* 6. *Aphor.* 18. docet, & vide commentatores in Hipp. *lib.* 6. *Aphor. eod.* nam exempli cauſſa, licet Cerebrum inſigniter læſum ſecundum ſuam ſubſtantiam mortem afferat, hoc quidem ut plurimum veritatem habet, & non ſemper, & de neceſſitate, niſi ad baſim penetraverit vulnus, tunc enim neceſſario occidit. Gal. *ibidem.* Celſ. *lib.*5. *cap.*26.

Fallopp.

Fallopp. *de Vulner. cap.6.* & idem de pulmonibus, hepate, & reliquis partibus vulneratis est dicendum; atque hoc pacto intelligendi sunt Auctores, quando vulnera aliquarum partium pro desperatis, & incurabilibus pronuntiant, ut de renibus Ruland. *Chirurg. lib.3. cap.36.* dicebat, curam eorum potius divinæ gratiæ, & beneficio committimus naturæ, quam operi nostro. sed de his omnibus vide peculiariter Falloppium *ubi supra.* Et ex his apparet non esse simpliciter verum exemplum allatum à Farinacc. *de Homicid. quæst.126. num.5.* de vulneribus, quæ ad mortem certo, & omnino terminantur, Quemadmodum, inquit, sunt quæ cerebrum tangunt, ut enim dictum est, non modo evadunt interdum leviter in cerebro vulnerati, sed etiam ii, qui ex iisdem vulneribus aliquam ipsius cerebri substantiam amiserunt, ut in casu, de quo Galenus, & aliis evenisse certum est, quorum historias vide, si libet, apud Schench. *lib.1. obser. titul. de Cerebr.*

24 Porro ut plurimum lethalia vulnera sunt ea omnia, quæ prædictas omnes, ac singulas partes, corde excepto, non insigniter læserint, sed non penetraverint ad intimiora. de diaphragmate tamen, seu Septo transverso dubium est apud Falloppium, qui ex Galeno *loco cit.* dicit, diaphragmatis vulnera aliquando fuisse sanata; ipse autem de necessitate interficere asserit propter continuum, & nunquam desinentem motum. Mihi quidem non videtur Galenus hoc dixisse, quod illi imponit Falloppius, sed potius contrarium, nam & cordis, & diaphragmatis vulnera agglutinari non posse ex jugi eorum motu fatetur, in principio autem ejus commenti dicebat, cordis vulnera lethalia de necessitate esse, ut est in confesso apud omnes, non tamen in aliis partibus & membris ab Hippocrate inibi enarratis æque recipi vulnus quodcunque mortem afferre; hoc est non omnes in hoc convenire, ut vulnera aliarum partium sint de necessitate æque lethalia, ac vulnera cordis. certum igitur sit, vulnera diaphragmatis etiam non magna interimere, quia & jugem habent motum, propter quem & sanguinis suppressio, & agglutinatio impeditur, & nullo negotio inflammationem concipit, & habet sensum exquisitum, ob quem dolores mirum in modum exacerbantur. sed & spinalem medullam vulnera lædentia lethalia de necessitate sunt, si notatu digna alias sint quoad eorum magnitudinem, sin minus ut plurimum interficiunt, ut omnium magnorum articulorum præcipue vulnera faciunt. Guid Cauliac. *suæ Chirurg. tract.3. doctr.1. cap.1.* Paræus *lib.9. cap.39.* quia semper fiunt cacoëthica, & maligna. Gal.4. *Method. cap.6.* Tagault. *lib.2. Instit. Chirug. cap.3.* Riolan. *Chirurg. sect.3. cap.2.* Forest. *lib.6. Obser.2.* vesicam item urinariam necessario mortem afferre volunt quandocunque in parte musculis, & carne carente vulnus fuerit; sed de his omnibus consulendus præ cæteris Fallopp. *ubi supra*, nam hæc dicendum potius frequentius, quam alia quædam vulnera occidere, & sic multo rarius sanari, quam quæ secundum plurimum lethalia sunt judicata; non quod vere de necessitate interimant.

25 Sed & lethale secundum plurimum vulnus est circa umbilicum duobus vel tribus digitis in circuitu inflictum, & hoc, ut inquit Arcæus *de cur. vuln. lib.2. cap.4.* & Fortun. Fidel. *lib.4. Relat. cap.2.* ob nervos, qui in umbilicum pertingentes ea loca percurrunt, & hoc fortasse sibi Homerum voluisse putaverim, qui Medicus fuit, & Chirurgus, quantum nonnulli astruunt, *Iliad. lib.13.* in illis carminibus.

Meriones porro abeuntem insequens percussit hasta
Pudenda inter, & Vmbilicum, ubi maxime
Fit plaga gravis ærumnosis hominibus.

Et id ipsum significasse puto Torquatum Tassum nostrum *in sua Hierus. Cant. 9. St. 68.* cum inquit

Poi fere Albin là ue primier s'apprende
Nostro alimento.

In cujus rei confirmationem non conticebo id, quod de iis, qui vivi excoriantur à nonnullis relatum est, non mori nempe nisi umbilico secto. Legi hoc apud Leonem Africanum *in sua Africa*, ex quo, & ex Scaligero refertur à Riolan. *lib.2. Anthropograph. cap.10.* imo Andr. Laur. *Anat. lib.6. cap.19. in fin.* simpliciter secto umbilico homines perire dicit, & consuevisse barbaros umbilicum orbicu-latim secare, Nam eo, inquit, resecto, statim pereunt suffocati, concidente enim umbilicali vena hepatis vinculo, collabitur hepar, à quo trahitur diaphragma princeps respirationis organum. hæc ille. Et in enunciatione vulnerum lethalium hæc sufficere possunt. non lethalia vero sunt quæcunque nul- 26
lam ex his partibus attigerint, quæ simplicia fuerint, in parte ignobili, & obtuso sensu prædita, quæ quantitate fuerint modica, in juvene robusto, cum armis incidentibus potius, quam alterius generis inflicta.

Lethalia autem ex qualitate ipsorum vulnerum 27
judicantur, quæ cum contusione sunt, quæ magis composita, & plures partes natura diversas læserint; sic & quantitatis respectu majora magis lethalia quantum est ex hoc, minora minus, & mediocria medio modo se habent; cum autem triplex quantitas sit, vulnera quæ magis profunda, & penetrantia sunt, minus profundis, superficiariis, & non penetrantibus sunt magis periculosa; sic quæ in longum, aut in latum sese extendunt cæteris paribus minus periculosa iis, quæ magis profunda sunt; & quæ rotunda, & in orbem se produnt cæteris magis periculo proxima, quod hæc multo difficilius conglutinentur, & idcirco sanguinis effusionem, inflammationem, & dolores in longum protrahunt, unde mors facilius succedit. Quin etiam respectu qualitatis armorum nonnulla magis aut minus lethalia sunt. si enim arma fuerint pungentia, hamata, serrata, & hujusmodi evidentius periculum afferunt, quam si simpliciter incidentia sint. Io. de Vigo *ubi supra.* Fortunat. Fidel. *ibid. cap.4.* si ea item fuerint contundentia pejoris naturæ, ac magis lethalia vulnera infligunt: quamobrem vulnera sclopetorum, & aliorum id genus armorum od id ipsum præter alias caussas pejora sunt, quam cum simplici ferro accepta. venenata etiamsi fuerint arma quomodocunque, & qualecunque vulnus afferant, lethale est, ut *in seq. quæstione* docebimus. Ætatem quoque vulnerati in considerationem venire oportet; nam vulnera in senibus
cæteris paribus periculo magis proxima, minus pue- 28
rorum, & robustorum juvenum ob vegetum calorem, ut cum Gal. Medici omnes, imo cum ipsa experientia sentiunt. Quin & sexus si consideretur,
certum est fœmineum facere ad majorem vulnerum 29
securitatem, quia fœminæ multo graviores ictus, & vulnera perpetiuntur, & ab his facilius sese extricant, quam viri, adnotantibus etiam Iureconsultis. *Glo. in l. Nihil interest. in verbo tam gravia. ff. ad l. Iuliam*

liam de Adul. cum plerisque aliis adductis à Tiraquel. *de leg. Connub. l.9. nu.*225. nam & alios etiam morbos difficiliores patiuntur quam viri, ut dixi alias *lib.4. har. Quæst. tit.*1.*quæst.*8.*nu.*18.

30 Temporis etiam constitutio facit ad majorem, vel minorem vulnerum securitatem, magis enim periculosa in constitutione frigida, & humida, quam in quavis alia; licet Hipp. *de Cap. vuln.* dixerit eos, qui in capitis vulneribus perituri sunt, magis vivere, & longiori tempore in hyeme, quam in Æstate; pessimum omnium tempus Autumnale judicatur. Fortun. Fidel. *ubi alias, lib.4. cap.*2. Locorum quoque respectu vulnera magis aut minus periculosa. unum, idemque ejusdem partis vulnus in hoc loco ut plurimum lethale, in illo ut plurimum non le-
31 thale. Vulnera capitis, quod pro exemplo sit, Florentiæ, & Bononiæ maxime lethalia, Romæ vero, & Ragusii non ita. Florentiæ, & Bononiæ (inquit Amatus *Cur. med. cent.*6. *cur. ult.*) ita capitis vulnera periculosa sunt, ut raro capite vulneratus sanetur; in hoc vero saxo Ragusæo contrario modo evenit, vix enim ex fracto, & comminuto capite ægrotus decedit, imo plerumque convalescit. idem de Ferraria testatur Ioseph. Quercet. *de Vulner. Sclopet. cap.*3. In summa autem ut universaliter loquamur, in editis locis, apertisque, aerisque tenuioris capitis vulnera difficillime, crurum facillime sanantur, contra in locis calidioribus, humilioribus, crassiorisque aeris vulnera capitis facillime, crurum difficillime ad sanationem perducuntur, cujus rei caussam quærit Prothus Casul. *lib.* 1. *Æthiolog. num.*290. atque ea quidem manifesta est; nam Aer editorum locorum ob frigiditatem, & tenuitatem vulneribus capitis inimicus, ob siccitatem vulneribus crurum amicus: contrariæ caussæ in diversis locis contrarios effectus producunt.

Ex statu denique vulnerati præcedente vulnus accipitur conjectura majoris aut minoris periculi, quæ enim vulnera in corporibus fiunt, & morbosis, & cacochymis, in convalescentibus, valetudinariis, vel morbis de facili obnoxiis, & hujusmodi personis magis absque dubio periculosa; & idcirco pru-
32 denter Iureconsulti voluerunt, vulnerantem infirmum, si ille decedat, teneri de homicidio, etiam vulnere non existente mortali. Damohud. *in Enchirid. rer. crimin. c.*87. *num.*40. & adducti per Thom. Actium *de Infirmit. par.*2. *verb. vulnus. nu.*1. *& seqq.* licet contrarium velit Caball. *de omn. gen. hom. nu.*330. sed ratio videtur militare pro affirmativa; dato enim quod vulnus non mortale possit fieri mortale ex corporis impuritate ipsius vulnerati, videtur vulnerans dedisse proximam caussam morti, ut in casu, de quo Manard. *lib.6. Epist.*1. in quo cum supervenerit vulnerato duobus vulneribus læso non quidem mortaliter, ut ipse probat, etysipelas ob corporis impuritatem, mortuus est decimaquarta; & cum unusquisq; huic periculo subjici possit, nempe corporis impuritati, non videretur ullo modo excusandus vulnerans, maxime si deliberato animo occidendi vulnerasse constet, si vulneribus non mortalibus existentibus, vulneratus ex corporis impuritate decedat, ex qua tamen, absque acceptione vul-
33 nerum non decessisset; nam qui caussam damni dat, damnum fecisse videtur, ut ipsis Iureconsultis notissimum est, quibus hæc decidenda relinquantur, non enim sunt undequaque à dubio exempta per superiora.

SVMMARIVM.

1 *Vulnere existente lethali non excusatur vulnerans ex malo regimine, aut negligentia, vel imperitia Medici.*

2 *Vulnere lethali existente præsumptio mortis est ex vulnere non obstantibus quibuscunque.*

3 *Vulnus si sit indifferens, & vulneratus sua negligentia, vel ex Medici culpa periit, vulnerans non tenetur de occiso.*

4 *Vulnere non existente de certo lethale, præsumptio est vulneratum non decessisse ex vulnere. Amplia ut num. seq. declara ut ibi.*

6 *Vulnus ex sua natura non lethale potest incuria, vel alia occasione fieri lethale.*

7 *Ex quibuscunque vulneribus homines perire contingit.*

8 *Caussæ ex quibus vulnus, quod ex sua natura non est lethale, fieri potest lethale.*

9 *Culpa Medici quomodo vulnus non lethale, fiat lethale.*

10 *Culpa ægroti quomodo succedat, ut vulnus non lethale, fiat lethale.*

11 *Medicum non adhibere, vel adhibere imperitum paria sunt.*

12 *Non quilibet error Vulnerati culpari potest ad hoc, ut vulnus non lethale ejus culpa mortem accersisse dicatur.*

13 *Vulnus non lethale quomodo ex culpa constitutionis corporis ipsius vulnerati fiat lethale.*

14 *Morbosus corporis status in vulneratis magnifaciendus est.*

15 *Vulnera in quibusdam morbis difficulter sanantur.*

16 *Externa culpa quomodo non lethale vulnus occidat.*

Vulnus ex sua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occasione fieri possit lethale.

QVÆSTIO III.

SEd eorum verborum occasione, quæ in fine superioris Quæstionis attulimus, videndum in præsenti, an vulnus, quod ex sua natura nequaquam lethale sit, possit incuria medentis, vel ipsiusmet vulnerati, ab extra, & per accidens fieri lethale, & cum effectu hominem è medio tollere. hoc enim pro
Iureconsultis videtur valde scitu necessarium, quia 1
etiamsi quando vulnus est ex sua natura mortale (& maxime, inquam, quando de certo est mortale) non excusetur vulnerans ex malo regimine, aut ex negligentia, & imperitia Medicorum, sed omnino de homicidio teneatur. Clar. *lib.5. sentent. §. homicidium. nu.*33. qui de communi testatur. Andreas Gail. *Obser. lib.*2. *obs.*111. *nu.*21. Farinac. *cons.*100. *nu.*17.
& *quæst.*126. *num.*12. quia dominatur præsumptio, 2
quod vulneratus ex vulnere decesserit. *l. Ait lex. §. quid si mortifere. ff. ad l. Aquiliam.* adducente Io. Aloys. Ricc. *in prax. var. resol.*194. *num.*3. tamen si vulnus
fuerit indifferens ad sanitatem, & mortem, & vul- 3
neratus Medicum non adhibuerit, aut adhibuerit quidem, sed imperitum; aut si sua ipsius negligentia, & inobedientia mortuus fuerit, tunc vulnerans de homicidio non tenetur, cum sua ipsius culpa reputetur mortuus. Io. Trigonius *singul.*67. *nu.*1. Petr. Ravenn. *singul.*797. Caball. *Cent.*3. *cas.*248. *num.*40. late Farinacc. *ubi supra, nu.*20. Guazzin. *defens.*4. *cap.*10.

4 *cap.10. num.12.* ſemper enim præſumptio militat, quod vulnere non exiſtente de certo lethale, vulneratus non deceſſerit ex vulnere. Farinacc. *conſ.121. lib.2.num.1. & 27.* & ex Medicis Codronch. *in method. teſtif.cap.4.* & Fortun.Fidel. *Relat. lib.4.cap.2.* & facit tex. *in l. ſi ex plaga. ff. ad l. Aquiliam.* ab ipſo Fortunato noſtro adducta. imo volunt multi relati
5 per Guazzin. *ubi ſupra nu.13.* hoc procedere quandocunque etiamſi forte vulnus ex ſua natura ſecundum plurimum occideret; licet contrarium in utroque caſu ſentiat Boer. *quæſt.323. nu.8.* cum aliis ibi per eum adductis, quorum tamen ſententia ſaltem in priori caſu videtur omnino moderanda, ac profecto præſumptio mortis ex vulnere debet ſumi non ſimpliciter ex vulnere, ſed ex aliis quamplurimis cum vulnere adjungi ſolitis,ut jam diximus. His ex cauſſis ſcire maximopere expedit, an id ſuccedere poſſit, & ex quibus cauſſis. & quoad primam partem facile eſt reſpondere, quippe cum apertiſſime
6 id decidatur per *l. Qui occidit. §. ſi vulneratus. ff. ad l. Aquiliam.* & id fieri poſſe quandocunque docent ex Iureconſultis Corneus *conſ.283. lit. L. vol.3.* Damohud. *in Enchirid. rer. criminal. cap.75.num.2.* facit pro Medicis Valleſ. *in 5. Epidem. tex.97.* & caſus à Langio narratus *lib.1.Epiſt.5.* & alter relatus à Monard. *de quo ſupra*, & idcirco, ut jam non ſemel di-
7 xi, ab Hipp. prolatum eſt, ex quibuſcunque vulneribus homines aliquando decedere,nempe etiam ex minimis, & non lethalibus, & facit ad hoc pro Iureconſultis id, quod dicebat Bartol. *de percuſſ. nu.8.* quod ſcilicet quandoque quis moritur de levi vulnere, de quo alius non mereretur. dato igitur,quod id ſuccedere poſſit, videndum quæ cauſſæ ad hoc concurrant, quæ reducendæ ex mea ſententia vel ad Medicum, vel ad ægrotum, vel ad externa, nam
8 quoad Medicum, vel chirurgum vulnus non lethale
9 aliquando occidit, ſi ex ignorantia ille non noverit vulneris qualitatem, ut in caſu, de quo Langius ubi proxime, ubi chirurgus ſauciatum in capite equitem cum cranii fractura, vulneris exiguitati fiſus, cranii fracturæ nullo modo medicatus eſt, unde vulneratus ob eum errorem è medio ſublatus eſt, alias non periturus. non diſſimilem caſum habes apud Foreſt. *lib.6. Obſ.2.* de vulnere non lethali, ex quo tamen æger culpa Medici interiit; eadem enim ratione ſi Medicus neſcierit remedia opportuna adhibere,aut adhibeat contraria,ægrum perimit; ſi item phlegmonem, ſpaſmum, ſphacelum, doloris acerbitatem, & alia hujuſcemodi accidentia corporis purgatione tam per pharmaca, quam per ſanguinis repetitas evacuationes non prohibuerit, aut prohibere non curaverit, ſi ſecare ubi opus fuerit, neſcierit, aut non quantum oportuerit ſecaverit, ut in caſibus ab Hippocr. relatis. *5. Epidem. tex.27. & 28.* ſi manantem item ſanguinem ſupprimere ignoraverit,aut quid omiſerit ad curam neceſſarium,aut quid etiam cum maximo ægroti damno fecerit, quod non facere præſtitiſſet, ut ſecare ubi opus non fuerit, quemadmodum Medicus quidam proximis diebus faciendum inculcabat in leviſſima quadam capitis percuſſione abſque fractura, ex qua æger nihil detrimenti reportaverat; tunc, inquam, ex Medici imperitia, & negligentia vulnus non lethale facile occidere poterit.

10 Quoad ægrotum manifeſtiſſimum eſt, quod ejus culpa idipſum poteſt ſuccedere, ut ſi Medicum non adhibuerit, vel adhibuerit imperitum, cum paria
11 ſint Medicum non adhibere, aut adhibere imperitum. Gloſ. ex qua Farinacc. *de Homicid. quæſt.120. ſect.4. num.76.* Carrar. *de Med. & ejus off. par.4. num.161.* Thom.Act. *de Infirm.par.1.cap.47.nu.30.* Quia præſtat, Medicum non habere, quam malum habere. Rod. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.1. cap.7.* ſi item medicamenta opportuna ſibi adhiberi non permiſerit, aut quicquam moliri circa ſe renuerit, quod erat ad ſanationem neceſſarium,ſi contra Medicorum ſententiam aeri ſeſe expoſuerit, ut Telephanes apud Hipp. *lib.7. de morb.vulg.* aut ſi quomodocunque in uſu ſex rerum non naturalium inſigniter peccaverit. Farinacc. *dicta quæſt.127. nu.87. & ſeqq.* Non tamen quilibet error vulnerati jure cul- 12
pari in hac re poteſt,ſed debet eſſe notabilis,ut prudenter monet Farinacc. *quæſt.126. nu.25.* Guazzin. *ubi alias,cap.10.nu.8.* & eo, inquam, inſignior, quo magis leve,ac tutum vulnus à peritis judicatum fuerit, tunc enim talis ſit oportet negligentia, ac tales errores in victu, & medela, ut evidenter conſtet, ex horum vitio ægrum ſuccubuiſſe. at tunc quidem debent periti de his erratis peculiariter judicare, ac nominatim determinare, quod hic error cum hoc vulnere, etiamſi non eſſet mortale, potuerit mortem accerſere, & videtur quidem hoc maxime attendendum.

Poteſt inſuper etiam ex culpa conſtitutionis cor- 13
poris ipſius vulnerati vulnuſculum aliquando nullius momenti, ipſum ad interitum trahere, & multo magis, ſi vulnus non eſſet omnino aſpernabile, licet ſalutare, ut inſinuatur ab Hipp. in caſu Hippocomi Palamedis in Lariſſa *lib.5. Epidem.tex.16. in fin.* per illa verba, Vlcus autem malorum cauſſa nulla erat, quod Valleſius *in comm.* exponit, vulnus non fuiſſe lethale, ſed ſalutare. Eſt autem tanti faciendus mor- 14
boſus hic corporis apparatus in vulneribus, ut non ſolum in mediocribus, ſed etiam, ut dixi, in minimis ejus maxima ratio ſit habenda, cum facile ex ejus culpa poſſit minimum vulnus, & omnino ſalutare cacoethiam, & pravitatem contrahere, ex qua deinceps ægrum perire facillimum eſt; idcirco in cacecticis, elephanticis, hydropicis, phthiſi, 15
vel maraſmo, aut non levi gallica lue affectis vulnera etiam ſimplicia haud facile ſanantur, ac ſæpe non ſanantur; verba ſunt Parei *lib.9.ſuor.oper.cap.10.* ſed multo ante illum Hipp. *lib.6. Aphor.8.* Vlcera in hydropicis facta difficulter ſanari tradidit.

Quoad externa tandem multa ſunt, quæ mor- 16
tem ex non lethali vulnere afferre poſſunt, nempe ipſa armorum qualitas, Aer externus, regio, temporis conſtitutio, & alia, de quibus in ſuperiori quæſtione jam locuti ſumus, quæ utrum ejus momenti exiſtimanda ſint, ut reum ab homicidio excuſare poſſint, non leviter dubitandum; illud certum eſt, non eſſe hæc talis ponderis, ut promiſcue in quocunque leviſſimo vulnere mortis cauſſa eſſe poſſint, in mediocribus tamen vulneribus multum cooperari non hæſitandum, ex quibus Iureconſulti cætera decidere poſſunt, quæ ad id negotium facere videntur.

SVMMARIVM.

1 *Hominem vulnerantes juxta exitum vulneris pœnas luunt.*
2 *Non caret culpa Medicus, qui futura impedimenta ex vulnere non prædixerit.*
3 *Vulnera de neceſſitate, aut ſecundum plurimum lethalia relinquunt hominem, qui ex iis forte evaſerit,*

ferit, debilitatum, & multo deterioris conditionis.

4 *Eos, qui crassos nervos sauciatos habent, necesse est claudos fieri. declara hoc dictum ut nu. seq. & Limita regulam hanc ut num. 6.*

7 *Membri abscissio, etiamsi reparetur, ejus usum omnimodum in posterum tollit.*

8 *Capitis magna vulnera reddunt hominem infæcundum, & aliquando ad coitum impotentem.*

9 *Vulnera in quibus cerebri substantia quantulacunque deperditur, hominem in animalibus functionibus ad eam cerebri partem attinentibus læsum relinquunt.*

10 *Occipitis vulnera ut plurimum cæcitatem inducunt.*

11 *Ex temporum vulnere oculus aliquando amittitur.*

12 *Vulnera superciliorum aciem oculorum obtundunt. vide circa ejus rei veritatem num. seq.*

14 *Vulnera superciliorum palpebras relaxant, visumque impediunt.*

15 *Asperæ Arteriæ vulnera non uniuntur, & usum loquendi, si magna fuerint, impediunt.*

16 *Vtriusque Recurrentis nervi abscissio aphonum, hoc est, sine voce hominem reddit, alterutrius autem perpetuo raucum facit.*

17 *Thoracis vulnera penetrantia fistulam relinquunt.*

18 *Cicatrix quid.*

19 *Cicatrix vel sanitati officit, vel pulchritudini, vel utrisque.*

20 *Cicatrix propriissime pulchritudini obest.*

21 *Maculæ in facie indignius feruntur, quam alibi.*

22 *In facie nullus signari potest ex Legum edicto.*

23 *Cicatricum differentiæ.*

24 *Vulnera magna, ac profunda magnas cicatrices faciunt.*

25 *Vulnera cum deperditione substantiæ, & præcipue ossium cavas cicatrices relinquunt.*

26 *Cicatrices aliquando medentis culpa magis deformes ex vulneribus relinquuntur.*

27 *Cicatrices magis deformes respectu partium quæ.*

28 *Cicatrix in loco, in quo pili nasci solent, locum glabrum in futurum relinquit.*

Vulnera quæ usum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum vel deformitatem afferre possint.

QVÆSTIO IV.

1 HOminem vulnerantes juxta exitum vulneris (nam omitto alia considerare) pœnas dare debent ex legum sanctione; aliter enim puniendum decernunt illæ eum, qui vulnerando occidit, aliter eum, qui usum alicujus membri vulnerando adimit, aliter eum, qui turpem cicatricem inducit, aliter denique eum, qui solius vulneris incommodum præbet, & solam injuriam vulnerando infert. Itaque necessarium videtur manifestare, quibus ex vulneribus talia impedimenta, vel cicatrices expectare conveniat, cum jam de iis, ex quibus mors timenda est, abunde locuti simus. nam non modo factum impedimentum dijudicare, sed futurum
2 quoque prædicere Medicus tenetur, & culpa carere non videtur, quandocunque talia impedimenta subsecutura non prædixerit, ut monet Galenus *lib.* 1. *de Anatom. Admin. cap.* 3. *class.* 1. itaque ante nonnullas generales Regulas tradamus, deinde ad particularia membra, nempe à capite ad pedes usque descendentes id pro viribus manifestum faciamus, quod quærendum nobis proposuimus.

Sciendum ergo primo, vulnera omnia ex primo 3
capite periculosa, nimirum quæ nobiles partes, aut exquisiti sensus, aut magni, & præcipui usus læserint, videntur saltem ut plurimum, & quasi necessario hominem occidere, quod si forte fortuna ex iis convalescat, necesse est, eum per totum qui restat vitæ curriculum, debilitatum, ac multo deterioris conditionis fieri, quam antea fuerit, non modo quia apparentem aliquem membrorum usum adimere aut impedire possunt, aut aliter corpus labefactare, sed quia eæ ipsæ partes debiliores de necessitate redditæ, cum ad vitam omnino sint necessariæ, vitæ ipsi maximopere præjudicare, ipsamque breviorem propter usus earum deteriorationem reddere apta nata sint. hoc omnibus Medicis est acceptissimum, nec ulla controversia disputabile, & facit inter infinita propemodum exempla illud, quod adducitur à Valesco Tarent. *lib.* 1. *Philon. c.* 1. de capitis vulneribus in quodam milite, & eodem modo de reliquis partibus nobilibus exemplificare licet.

Secundo eos, qui crassos nervos sauciatos habent 4
necesse est claudos fieri, sic etsi musculorum capita sauciata fuerint, vel musculi per transversum, vel tendines abscissi. Hæc regula est Hipp. 1. *de morb. sect.* 2. *tex.* 5. & 6. *in Coac. prænot. num.* 508. & confirmatur quoque ab aliis. Tagaut. *lib.* 2. *Instit. Chirurg. cap.* 3. & si quispiam desiderat peculiariter scire qui nervi, aut musculi, aut tendines læsi, cujus partis impedimentum afferant, consulat de hoc Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 5. ubi plura habentur. Sciendum vero ex Petro Salio *in priorem Hippocratis locum*, quod illud, Necesse est claudos fieri, non est intel- 5
ligendum solum de eo crurum impedimento, seu depravatione, quam claudicationem nominamus, sed intelligendum est quoque per ea verba, quod ex tali nervorum, tendinum, seu capitum musculorum abscissione, aut sauciatione membri, ad quod pertineat talium nervorum, capitum musculorum, ipsorumque musculorum, ac tendinum usus depravetur, aut depardatur motus.

Limitandum tamen dictum hoc quo ad muscu- 6
los, ut docte admodum monet Fortunatus *ubi supra*, quia membri motum, atque usum perire, ac depravari ex abscissione, aut læsione musculi verum est, quando membri functio unico musculo perficitur; si enim pluribus perficiatur, & alter tantum musculus lædatur, aut abscindatur, tunc nequaquam necesse est actionem partis prorsus perire, aut insigniter depravari, sed tantum debilitari. De particularibus autem musculorum functionibus, & læsionibus ex eorum vulneribus provenientibus, si quis magis peculiarem habere cupit cognitionem, Anatomicos consulat in tractatu de musculis, & præcipue Gal. *in lib. de Muscul. dissect.* & *de mot. Muscul.* & *lib.* 4. & 5. *de Anato. admin. class.* 1. & *alibi ibi.* Vessal. *lib.* 2. *de hum. corp. fabr.* Andr. Laur. *Anatom. lib.* 5. Columb. *Anatom. lib.* 5. Riolan. *Anthropograph. lib.* 5. & Anatomicos alios, & ex aliis Fortun. Fidel. *ubi supra.*

Tertio membri cujuscunque aut totalis, aut ma- 7
xima ex parte abscissio, etiamsi reparari per naturæ miraculum posset, semper tamen omnimodum usum illius membri impediet; quod amplia etiamsi, ut dixi,

non

non totaliter, ſed magna ex parte illud membrum
eſſet abſciſſum; & ratio eſt, quia in tali abſciſſione
nervos, arterias, venas, muſculos illi membro opi-
tulantes abſcindi magna ex parte, aut in totum ne-
ceſſe eſt; quorum inſtrumentorum plura abſciſſa,
denuo coaleſcere non poſſunt. Hipp. 6. *Aphor.* 19.
& in Coac. *prænot. nu.* 504. & ibi omnes Doctores,
quod etiamſi aliquo modo reuniri contendas, quia
tamen ex cicatrice, & callo impeditur tranſitus ſan-
guinis, & ſpirituum ad ſubjectum membrum, ſem-
per motus, & ſenſus ejus membri alteruter, aut
uterque ſimul aboletur.

8 Cæterum quoad particularia ſciendum primo à
capite incipientes, quod omnia ejus vulnera magna,
cum periculo evidenti, & exitialia niſi occidant,
præter id, quod diximus, quod relinquunt hominem
maxime debilem, vitamque ipſius reddunt brevio-
rem, faciunt etiam ſterilem, & aliquando etiam ad
coitum impotentem, ut notat Marcell. Donat. *lib.* 4.
9 *hiſt. Med. mirab. c.* 18. Præterea ſi cerebri ſubſtan-
tiam vulnus attigerit, & in cauſſa fuerit, ut ejus ſub-
ſtantiæ aliquid fuerit deperditum, neceſſe eſt homi-
nem in animalibus functionibus inſigniter, licet non
ſemper eodem modo, & eadem læſionis ſpecie la-
befactatum iri, prout deperdita ſubſtantia ad hujus,
aut illius conjugationis nervorum originem, aut
progreſſum ſpectabit. Andr. à Cruce *lib.* 1. *Chirurg.
cap.* 14. quod Hipp. & Gal. auctoritati, & experien-
tiæ innititur, & vide, ſi libet, plures hiſtorias hujuſ-
modi apud Schench. *lib.* 1. *Obſer. tit. de vulner. Capit.*
ex quibus elicies nonnullos homines ex his vulneri-
bus reſolutos aliqua in parte remanſiſſe, alios cæcos,
alios ſtrabones, alios ſurdos, alios memoria orba-
tos, alios denique mutos, alios fatuos, & ſtolidos;
& licet nonnulli omnino etiam convaluerint, tamen
aliquod notabile incommodum in ipſa vita brevio-
re facta effugere non potuerunt, ita ut regula pro
indubitata ſit acceptanda.

Verum circa partes ipſius capitis particulares
ſciendum, occipitis vulnera ut plurimum cæcita-
10 tem inducere, cujus rei cauſſam quærit, & affert
Epiph. Ferdin. *lib.* 1. *Theorem.* 51. *quæſt.* 44. & vide
de hac re plura apud Marcell. Donat. *Med. hiſt. mi-
rab. lib.* 2. *c.* 11. neque ab re ad hoc adducam legalem
textum *in l. ſed & ſi quemcunque. §. ſi magiſter. ff. ad l.
Aquiliam.* ubi Tutor puero diſcenti ingenuo filio
familias parum bene facienti quod demonſtraverat
forma calcei cervicem ita percuſſit, ut oculus pue-
ro perfoderetur; vides enim quam bene hic textus
aptetur ad rem noſtram. Sed & idem Epiphan. *ubi*
11 *proxime, quæſt. ſeq.* idem in altero oculorum evenire
ex temporis vulnere aſſeverat, nempe dextrum ocu-
lum occæcatum fuiſſe ex tempore dextro vulnera-
to, ſiniſtrum ex ſiniſtro. Sed de hac materia, nempe
de temporum vulneribus, vide Lang. *lib.* 1. *cap.* 10.
Hippocr. ulterius in Coac. *prænot. ſent.* 510. aciem
12 oculorum obtundi iis ait, qui in ſuperciliis, vel pau-
lo altius vulnera acceperint, & in amauroſim, hoc
eſt, viſus obſcuritatem eos incidere, & quod magis
conſideratione dignum cenſetur, quo vulnus, inquit
Hippocr. recentius eſt, eo magis vident, invetera-
ſcente autem, aut tardante cicatrice magis obtundi
ſolet. qui vero ejus rei cauſſam noſcere cupit, Dure-
tum conſulat in ejus loci commento. & quamquam
hoc etiam ex recentiorum experientia veritatem
habere confirmatum eſt, tamen Fortun. Fidel. *ubi
ſupra*, ex propriis quotidianis obſervationibus, nihil
13 unquam tale ſibi ſucceſſiſſe teſtatur. Ego quid in
hac re pro Hippocrate dicam non habeo, niſi id ſe-
cundum plurimum ſuccedere eo modo velimus ob
rationes, de quibus Duretus *in comm.* & Hollerius
ab ipſo Fortunato adductus. modus fortaſſe læſio-
nis ex ipſis vulneribus emanans conſiderandus, non
enim æque in omnibus ſuccedere par eſt, ut Medici
noverunt.

Paræus porro *lib.* 9. *cap.* 23. dicebat, vulneratis ſu- 14
perciliis aliquando ita lacerari muſculos palpebras
moventes, ut ægri ſanitati reſtituti dum aciem ocu-
lorum in rem aliquam intendere ſtudent, cogantur
ipſas palpebras propria manu attollere, quod impe-
dimentum alicujus conſiderationis exiſtimandum.
Membranæ inſuper oculorum diſſectæ præter alia
multa ſymptomata, quæ inducunt etiam perſanata
viſui maxime officiunt ob inductam cicatricem. Pi-
græus *lib.* 4. *ſuæ Chirurg. c.* 11. quamquam Gal. *lib.* 1.
de cauſſ. ſympt. cap. 2. & alii apud Schench. *lib.* 1. *Ob-
ſer. tit. de Oculis.* viderunt diſciſſa membrana, & hu-
more albugineo exeunte, ægros viſum recuperaſſe.

Aſperæ Arteriæ vulnera non uniuntur, quin et- 15
iam uſum loquendi, ſi magna fuerint, impediunt, li-
cet Paræus *lib.* 9. *cap.* 29. narret, ſi duos homines ea
in parte vulneratos ex aphonis vocales reddidiſſe;
ſed hi ſpatio trium vel quatuor dierum interierunt.
Pigræus tamen *ubi ſupra, cap.* 12. narrat cujuſdam vi-
ri hiſtoriam, qui eo loco vulneratus ſanatus quidem
fuit, ſed orificium vulneris apertum remanſit, ex
quo biennio tantum ſupervixit. Sed etſi nervi re- 16
currentes vulnerati fuerint, & abſciſſi, hominem
aphonum, & abſque loquela remanere neceſſe eſt
abſque ulla ſpe illam unquam in futurum recupe-
randi; quod ſi alter tantum dictorum nervorum
ſauciatus, aut diſſectus fuerit, perpetuæ raucedinis
incommodo homo moleſtabitur, & ſemivocalis ef-
ficietur. Paræus *ubi alias*, Pigræus *ibid. lib.* 3. *cap.* 1.

Thoracis vulnera penetrantia fiſtulam relinque- 17
re, & uniri nequaquam poſſe communis eſt Medi-
corum opinio, de qua teſtantur Arcæus *de cur. vuln.
lib.* 2. *c.* 1. & Alvar. Nonn. *in annotat.* Cardan. *lib.* 5.
Aphor. 2. Fallopp. *de Vulner. cap.* 28. & ante hos om-
nes Bertapalia *de vulner. tract.* 2. *cap.* 2. ob eam cauſ-
ſam homo ex his vulneribus, licet aliquando per an-
nos ſupervivat, tamen denique tabidus moritur.
Verum idem Arcæus *ibid.* huic communi Medico-
rum ſententiæ contrariatur; credit enim thoracis
vulnera poſſe perfectiſſime ſanari, & omne futurum
tabis incommodum facile evitari, ſi diligenti opera
Medicus uſus fuerit, cujus ut plurimum incuria, ac
inſcitia eas moleſtias ab iis vulneribus relinqui affir-
mat. tradit autem ipſe rectam rationem hujus cu-
rationis.

Porro hic de cicraticum incommodo aliquid di- 18
camus; quid autem ſit cicatrix manifeſtum eſt, ve-
ſtigium quippe eam eſſe dicimus ſolutæ unitatis
prægreſſæ ex contracto callo in externæ cutis unio-
ne apparens. quæ definitio conſona videtur dictis
Gal. *lib.* 14. *Method. meden. cap.* 18. & huic non diſ-
ſimilem affert Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 1.
apud quem plura de hac materia habentur. Nos di- 19
camus cicatricem vel ſanitati officere, vel pulchri-
tudini, vel utriſque ſimul: non enim dubium eſt,
quod aliquando cicatrix corporis functionibus ob-
eſſe poſſit. vidi qui tumorem prope podicem pa-
tiebatur, cui cum maturus jam præcideretur, ex ci-
catrice dehinc ea in parte relicta perpetuo teneſmo
magna cum moleſtia afflictus eſt. Mulieres etiam
ob cicatricem in utero relictam ſteriles fieri ex

Hippocratis auctoritate patet *in libb. de morb. mul.* & ſic aliæ cicatrices in aliis partibus, ut in oculi tunica, de qua jam diximus, viſui incommodare, in buccis, partibuſque proximis loquelam impedire, & in aliis partibus alias lædere poſſunt. Sed pro-
20 priiſſime, ut recte exiſtimat Fortunatus, cicatrix pulchritudini obeſt, cujus cum præcipua ſedes fa-
21 cies ſit, idcirco indignius ferri, majorique dedecori (ut Plutarch. *in Politica ad Trajanum* dicebat) haberi ſolent verrucæ, ſicuſve in facie, quam notæ, nævi, atque mutilationes in reliquo corpore, quod etiam ex Hipp. *in Coac. prænot. cap.* 11. *par.* 3. Duretus firmabat. qua de re ſancitum eſt *in l. ſi quis in metallum. C. de Pœnis.* quam ex noſtris adducit Talliacot.
22 *lib.* 1. *de Curt. Chirurg. c.* 3. Ne quis in facie ſignetur, tanti fecerunt legiſlatores faciei humanæ decorem. & Plato *lib.* 9. *de Leg. in fin.* vulnera quæ turpitudinem relinquant (qualia maxime ſunt quæ in facie cicatricem relinquunt) inſanabilibus vulneribus æquavit, & eandem pœnam in utriſque delinquen-
23 tibus impoſuit. Cicatricum autem differentiæ multæ eſſe poſſunt, omnes tamen huc tendunt, ut magis aut minus conſpicuæ aut deformes ſint. quæ enim majores ſunt, magis inæquales, duriori callo obductæ, magis cavæ, aut eminentes, magis conſpicuæ item ſunt, & ſic etiam magis decori ac pulchritudini officiunt. contrà quæ minores, æquales, leviter junctæ, neque cavæ, neque eminentes, minus conſpicuæ ſunt, & idcirco parum pulchritudini obſunt. & hæc regula generalis eſt quoad omnes omnium partium cicatrices, nam reſpectu partium lon-
24 ge aliter ſe res habet. Quales autem cicatrices ex vulneribus remanſuræ ſint ipſa vulneris natura, ac forma declarat. Vulnera magna, ac profunda magnas cicatrices relinquunt; inæqualia, & ferro non incidente, ſed hamato, vel ſerrato, aut quomodocunque inæquali inflicta, cicatrices etiam faciunt inæquales, & diſtortas. quæcunque etiam vulnera cum deperditione ſubſtantiæ partium, ac præcipue
25 oſſium fiunt, cavas cicatrices facere certum eſt, & demonſtrat Hippocr. auctoritas *lib.* 6. *Aphor.* 45. & hæc à natura ipſius vulneris dependent; alias autem
26 culpa medentis cicatrices ex vulneribus magis deformes relinquuntur, ut ſi aſpere tractentur, ſi lente, & parum bene ſuantur, aut ſi ſuantur ubi opus non ſit, ſi ante oportunum tempus diſſuantur, ſi medicamenta nimis, ac præter exigentiam denſantia applicentur; nam ad hæc omnia advertere debent, qui vulnera curantes, remanſuræ cicatricis providentiam quoque habent. ad cujus negotii aſſecutionem Chirurgus quidam, ut relatum eſt, ſolebat vulnera inter ſe nulla conſuere, ſed ipſorum vulnerum labris optime, ac quantum arctius fieri poteſt inter ſe unitis, aptiſque auxiliis in ea unione ad conveniens temporis ſpatium retentis, cicatrices efformare ſolebat elambendo propria lingua, & ſic nullo modo à ſanato vulnere conſpicuæ erant.
27 Non dubium denique eſt, quod faciei cicatrices reſpectu aliarum partium magis deformes exiſtimandæ, Duretus *in Coacæ prænot.* Hipp. *Tract.* 2. *cap.* 2. *de Vuln. & ſiſt. partic.* 3. quod facies omnium partium pulcherrima ſit; ita ut majoris æſtimanda ſit minima cicatrix in facie, quam maxima in quavis alia parte. Sed & reſpectu partium ipſius faciei una cicatrix, & magis conſpicua, & magis deformis, quam alia eſſe ſolet; & circa id plura attulit jam ſæpe adductus Fortunatus *loco proxime allegato*, cujus verba huc transferre libet. Ergo, inquit, quæ in naſo apparet cicatrix quantum ad partium ornamentum ſpectat, omnium maxime deformis eſſe mihi videtur, data nimirum in reliquis paritate. proxima vero quæ in malis, quas priſci genas appellant, & quæ, ut ait Plinius, pudoris ſedes eſt, ac maximum ruboris indicium. tertio loco quæ in buccis, niſi cum barbæ tegumento deliteſcit. quarto quæ in labiis, poſtea quæ in oculis, deinde vero quæ in fronte apparet, ac quæ tandem in auribus. Hæc Fortunatus, in cujus dictis licet aliquæ difficultates eſſe poſſint, quarum nonnullas ipſe proponit, eæ leviores ſunt, neque ejus momenti, ut remorari nos amplius debant.

Illud unum addam, cicatricem in loco, in quo 28
pili enaſci ſolent, relictam, hoc præ cæteris cicatricibus incommodum afferre, ut glaber locus perpetuo appareat, quod quam faciat deformitatem omnes norunt. glabra vero loco cicatrice obducta remanent ob ipſarum cicatricum callofitatem & duritiem, quam mollis pilus perforare non poteſt. Sed cur, inquies, in aliis animalibus pili in cicatricibus naſcuntur, quod etiam teſtatur Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 4. num, quia duriori pilo dotantur? ſed profecto hoc locum in omnibus non habet. aliam igitur cauſſam venari oportet. at qui plura de hac materia deſiderat audire, ad Fortunatum recurrat, qui ſumma diligentia hæc percurrit.

SVMMARIVM.

1 *Conjectura deſumpta à tempore inter vulnus & mortem, quod vulnus fuerit lethale aut non lethale parem habet neceſſitatem & difficultatem determinationis.* (poteſt.
2 *Certus terminus pro vulnerum ſecuritate aſsignari non*
3 *Vulnera capitis quadrageſimo, aut ſexto ſupra quadrageſimum tranſacto periculum non afferunt.*
4 *In vulneribus qui termini periculi aſsignari ſoleant.*
5 *Vulnera capitis ad centeſimum, & ultra periculoſa.*
6 *Vulnera capitis quouſque periculoſa.*
7 *Vulnere exiſtente lethali non attenditur ullum tempus mortis.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur ad quodnam uſque tempus vulnus dici potuerit mortem attuliſſe.*
9 *Iudex in determinando hoc tempus debet ſuum arbitrium ex Medicorum dicto moderari.*
10 *Non poteſt unica temporis determinatio in ſingulis vulneribus aſsignari.*
11 *Vulnera ſincipitis magis periculoſa, & breviori tempore occidunt, quam in occipite.*
12 *In vulneribus lethalibus videtur terminus acutorum morborum acceptandus.*
13 *Decedens intra triduum ab accepto vulnere, præſumitur ex vulnere mortuus quibuſcunque non obſtantibus. Amplia ut num ſeq.*

De Conjecturis, ex quibus vulnus lethale vel non lethale fuiſſe judicatur, & primo de Conjectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus & mortem.

QVÆSTIO V.

Quoniam ſæpiſſime occurrit, quod homicidæ, vel qui homicidii accuſati reperiuntur, opponunt de Vulneris inhabilitate ad occidendum, & mortis

mortis cauſſam aut in ipſius ægroti negligentiam, & intemperantiam, aut malum habitum, & ſtatum valetudinarium, aut Medicos, & Chirurgos, aut in novum aliquem morbum, aut in aliud quid ab extra adveniens conjiciunt, idcirco ſumma, ac exquiſita diligentia Iureconſulti conjecturas aliquas proponunt, ex quibus facilius in veritatis cognitionem deveniamus, ac realiter cognoſcamus, utrum mors ex ipſo vulnere, quod vere lethale extitiſſet, an ex alia quacunque cauſſa originem traxerit; quas conjecturas mira diligentia proſecutus eſt Farinac. *quæſt.* 127. *par.* 2. *à nu.* 28. *ad plures ſeqq.* eas tamen omnes examinare, & longum eſſet, & extra rem noſtram, cum earum plures ad Medicum negotium non faciant; examinemus ergo eas, quæ & ad nos pertinent, & majoris momenti ſunt; & præ omnibus quidem ea magnifacienda videtur, quæ à tempore deſumitur, quamobrem de hac primum verba
1 faciamus. habet autem ejus rei deciſio parem, & difficultatem & neceſſitatem: difficilis enim eſt tum ob vulnerum ipſorum multiplicem differentiam, tum ob variam individuorum conſtitutionem, & naturam, tum ob infinita propemodum ab extra vulneribus accidentia, ob quorum culpam vulnera aliquando citius, aut ſerius occidunt, & citius quoque, aut ſerius ſanantur, quam deberent, quin etiam difficile hoc punctum facit diſſidentia Auctorum cum Medicinæ, tum Iureconſultorum, qui in tempore ſecuritatis vulnerum ſtabiliendo diſcordes inter ſe mirum in modum extiterunt. cujus rei potiſſima cauſſa eſt particularium caſuum eventus, quibus obſervatum eſt, vulnera modo procraſtinare, modo accelerare mortem, etiamſi unius,
2 ejuſdemque naturæ ſint, unde certum terminum pro eorum ſecuritate aſſignari poſſe nonnullis impoſſibile viſum eſt. Sed tamen hujus difficultatis ſolutio maxime videtur neceſſaria, quia iniquum eſt, & contra Iuſtitiam ſontes aliquando abſolvi, multo magis iniquum, & contra humanitatem inſontes ſupplicio affici, ut facile utrumque evenire poſſet, ubi brevius, & longius quam in rei veritate ſit, id temporis conſtituatur. quamobrem valde in hoc elaborandum, ut veritatem, ſi fieri poſſit, aſſequamur.

Communis ergo opinio, de qua teſtantur inter Iuriſtas Ang. *in l. unic. C. de emend. ſerv.* ex quo Clar. *in lib.* 5. *ſent.* §. *Homicidium. num.* 35. Boer. *quæſt.* 323. *ſub nu.* 11. Andr. Gaill. *lib.* 2. *Obſer.* 111. *num.* 23. Guazzin. *ad def. reorum. def.* 4. *cap.* 10. *nu.* 1. *& ſeqq.* & alii per eum relati, & inter Medicos Guido Cauliac. *ſuæ Chirurg. doctr.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. Marcell. Donat. *ſuæ hiſtor. Med. mirab. lib.* 5 *cap.* 4.
3 & alii, eſt, vulnera Capitis (quæ præ cæteris ſuſpecta proculdubio ſunt) quadrageſimo die, aut ad ſummum quadrageſimo ſexto tranſacto non amplius periculum afferre. Nonnulli tamen Medicorum, ut idem Guid. Cauliac. *ubi ſupra.* Tagault. *lib.* 2. *Inſtit. Chirurg. cap.* 3. & inter Iureconſultos ex eodem Gui-
4 done Boerius *ubi proxime*, & alii tam ex Iureconſultis, quàm ex Medicis in vulneribus, ac præcipue capitalibus tres conſtitui terminos voluerunt, nempe ſeptimam, Nonam, vel decimamquartam, & Quadrageſimam juxta terminos aliorum morborum acutorum: non deſunt autem qui eos terminos longius multo protrahunt: Nam ex Medicis Marcel.
5 Donat. *ubi ſupra*, vulnera capitis etiam poſt centeſimum, & ad 130. uſque periculum afferre inculcabat, ſed de hac temporis determinatione plures refert opiniones Farinacc. *quæſt.* 126. *nu.* 11. *& quæſt. ſeq.*
n. 33. *& ſeqq.* nam alii etiam poſt octo menſes vulnus 6
poſſe periculum afferre decreverunt: alii etiam poſt annum, quin alii etiam poſt integrum triennium, ſed ex noſtris quoque Fallopp. *de Capit. vulner. cap.* 45. dicebat aliquos ex illis perire, poſt duos aut tres annos. eam ob rem eo res devenit, ut nonnulli apud Farinacc. *ubi proxime*, non attendi tempus voluerint, ſed ſi vulnus ex ſua natura fuerit lethale, & 7
vulneratus proceſſerit, ut inquiunt, de malo in pejus, & tandem mortuus ſit, ſemper dicendum eſſe illum ex vulnere mortuum fuiſſe. Hippol de Marſil. *in l. ſi in rixa. n.* 63. *& ſeq.* Boer. *ubi ſupra, nu.* 10. relati ab ipſo Farinaccio.

Communis autem Iureconſultorum opinio, de 8
qua ille, eſt eam rem Iudicis arbitrio decidendam eſſe, quam tamen opinionem prudenter quidem moderatur Farinacc. *ibid. num.* 50. *& ſeq.* volens in hoc Iudicem debere ſequi Medicorum, aut 9
Chirurgorum ſententiam, & jure quidem optimo, quomodo enim arbitrabitur Iudex ex ſe in re, quam prorſus ignorat? quamquam enim ſcientiſſimus Legum fuerit, & exquiſite quantum ad Iureconſultum pertinet de ea temporis conditione determinare ſciverit, naturam tamen particularium individuorum, cujus reſpectus habendus in ſententia ferenda, nunquam ut Medicus callere poterit, qui etiam in hoc caſu requiritur, ut ſit magnæ experientiæ: nam contingit juxta eorundem individuorum naturam mortis, aut ſalutis periculi, aut ſecuritatis terminos variari: neque ſolum corporum particularium naturas, ſed partium quoque vulneratarum adhibere in judicio oportet, quod quanam ratione per ſe determinare abſque Medicorum ope Iudex poſſit, ego quidem non video. Quicquid autem ſit de hoc Iudicis arbitrio, palam illud eſt, nequaquam fieri poſſe, ut hæc temporis determinatio poſſit u- 10
nica in omnibus vulneribus aſſignari, & indifferenter in unoquoque ſubjecto, immo neque in una eademq; parte; de neceſſitate enim ob plures ab extra accidentes cauſſas eam variari oportet. alius enim terminus aſſignandus eſt in ſimplici Capitis vulnere, quod ſolam cutem cum modica cranii læſione violaverit, alius ſi cranium ſiſſum, aut cerebrum concuſſum fuerit, alius ſi Meninges, ſeu cerebri cooperientes membranas laceraverit, alius ſi ad cerebri ſubſtantiam, alius ſi ad ventriculos uſque, & intimiores partes penetraverit; item alius ſi Sinciput, alius vero ſi Occiput læſerit, cum in illo magis periculoſa vulnera ſint, & breviori tempore occidant, quam in hoc. Hipp. *de Vul'n. Cap. in princ.* Amat. Luſitan. 11
Curat. Med. cent. 6. *cur. ult.* quin etiam alium terminum requirunt vulnera Capitis, alium Pectoris, alium etiam viſcerum inferiorum, alium magnorum articulorum, & ſic de cæteris. Cum ergo in infinitum particularia variari contingat, variari etiam in infinitum hos ipſos terminos neceſſe eſt. Sed ſi quæ conjectura ex tempore inter vulnus, & mortem deſumi poteſt ad hoc, ut vulneratus ex vulnere præſumatur mortuus, non autem ex alia cauſſa, aut vice verſa, profecto terminus acutorum morborum in vulneribus lethalibus, & periculo pro- 12
ximis præ cæteris videtur acceptandus: intra quem terminum vulnerato decedente, ſemper quantum eſt ex hoc debet dici ex vulnere mortuus, & ſemper præſumptio pro vulnere eſſe debet, & ratio concluſionis eſt, quia ſtante cauſſæ evidentia, quæ influit in futuram mortem, conjuncta cum ſufficientia ejuſdem cauſſæ, non debet culpa

mortis in aliam minus evidentem, aut minus ſufficientem cauſſam conjici, quod maximè procedit in vulneribus ex primo capite, aut ſecundum plurimum lethalibus. Contraria vero cauſſa militat tranſacto prædicto termino, & contraria inde ob id conjectura debet emergere; quia jam & ab evidentia, & à ſufficientia cauſſæ illa deficit, neque tam promptè influit in mortem, præterquam quod in diuturniori tempore veriſimilius eſt novam cauſſam irrepſiſſe, quam in breviori. quia & plura ab extra irruunt, & ipſi ægrotantes tædio ducti facilius in aliquem errorem labuntur, ex quo mors ſubſequitur.

13 Illud abſque dubio procedere omnino debet, quod decedente vulnerato intra triduum, & multo magis eadem die præſumatur mortuus ex vulnere non obſtantibus quibuſcunque. Farinacc. *Conſ. Crimin.* 100. *num*, 16. & ratio eſt, quia vix dari poteſt morbus acutus, qui vulneri non ex culpa vulneris ſuperveniat, qui tam brevi ſpatio hominem è medio tollat. & ego quidem non modo hanc concluſionem pro veriſſima recipio, ſed non abſque ratio-
14 ne ampliandam cenſeo, & ad ſeptimam uſque extendendam: quia etiamſi non ſit impoſſibile, perdifficile tamen videtur intra hunc poſteriorem quoque terminum tam acutum morbum, qui non ex vulnere procedat, irrepere, ut intra ſeptimam occidat, eo quod ut plurimum in vulneribus maxime non aſpernendis vel ex ſe; vel ex arte, & aliquando ex utriuſque cauſſa ſtatim in ipſa vulnerum acceptione, vel paulo poſt, multum ſanguinis evacuetur; ex qua evacuatione non eſt dubium, retardari nullo negotio poſſe qualemcunque imminentem acuti morbi impetum, præcipue cum antequam morbus ſe prodat facta ea evacuatio fuerit. relinquo alia præſidia, ut plura diverſionum genera, quæ cum pro cura vulneris exerceantur, facile poſſunt futurum morbum inhibere, aut ſaltem ejus impetum retundere, & ex acuto minus acutum facere, ita ut nullo modo poſſit intra ſeptimam, ut acutiſſimi ſolent morbi, occidere. Sed circa hanc temporis conjecturam, vide nonnulla alia *in quæſt. ſeq. nu.* 19. *& ſeqq.*

S V M M A R I V M.

1 *Conjectura lethalitatis vulneris ex natura partis deſumpta præ cæteris eſt urgens.*
2 *Partis natura per ſe ſola reddit vulnus lethale, aut tutum.*
3 *Ex partis natura deſumitur certiſſima conjectura qualitatis ipſius vulneris.*
4 *Conjectura vulneris lethalis ex qualitate, & quantitate vulneris.*
5 *Simplex vulnus tutum eſt.*
6 *Vulnus quanto minus, tanto tutius.*
7 *Magna vulnera etiam in ſimplici carne periculo non videntur vacare.*
8 *Ex ſimplici magnitudine vulnera redduntur lethalia.*
9 *Conjectura ex qualitate armorum.*
10 *Vulnera ære inflicta tutiora.*
11 *Conjectura deſumpta ex armorum venenatione eſt urgentiſſima.*
12 *Conjectura ex fama publica.*
13 *Vulneratus non præſumitur mortuus ex vulnere, quod Medici judicarunt non eſſe mortale.*
14 *Conjectura ex natura, & perſeverantia accidentium.*
15 *Paria ſunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere cauſſato aliquem decedere.*
16 *Percutiens infirmum vulnere etiam non lethale exiſtente, tenetur, infirmo decedente, de homicidio.*
17 *Conjectura quod vulnus non fuerit mortale deſumitur ex remiſſione accidentium.*
18 *Vulnerato poſt triduum ſurgente è lecto, & ambulante, vulnerans non tenetur illo decedente niſi de vulnerato.*
19 *Vulneris accidentibus remiſſis, non præſumitur vulneratus ex vulnere mortuus. Contrarium nu. ſeq. Declara ut num.* 23.
21 *Recidiva facit conjecturam vulneris lethalis.*
22 *Morborum, & Vulnerum remiſſio triplex.*
24 *Supervenientia malorum accidentium facit præſumptionem vulneris lethalis.*
25 *Status valetudinarius vulnerati poſt vulneris ſanationem facit conjecturam, vulnus fuiſſe lethale.*
26 *Vulnus non fuiſſe lethale conjicitur ex vulneris conſolidatione.*
Limita hanc conjecturam, ut num. ſeq.
28 *Vulnus quanto tempore apertum manere debeat.*
29 *Vulnus ante tempus fuiſſe conſolidatum ex quibusnam conjici poſſit.*
30 *Farinacii conjectura de vulneris lethalitate examinatur, & num. ſeq.*

Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſſe aut non fuiſſe lethale.

QVÆSTIO VI.

SEd præter conjecturam à tempore deſumptam, quod vulnus lethale aut non lethale fuerit, vel melius, quod cauſſa mortis vulnus exſtiterit, aut non exſtiterit, ſed aliunde dependentiam habuerit, alias permultas afferunt præſumptiones, ac conjecturas Iureconſulti, quas, ut dixi, exquiſitiſſime proſequitur Farinacc. *in ſæpè cit. quæſt.* 127. *à nu.* 2. *ad plures ſeqq.* has etiam nos majoris doctrinæ gratia proſequemur, ut quemadmodum Iureconſulti in veritate indaganda munus ſuum explent, ſic & nos in eundem ſcopum conſpirantes noſtram provinciam abſolvamus.

Secundam ergo conjecturam, ſeu præſumtionem deſumunt ex partis vulneratæ natura: nam 1
profecto hæc una præſumptio præ omnibus videtur urgere, cum vere partis ipſius ſola natura vulnus reddat lethale, aut tutum, ut prudenter admonet Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 2. *in princ.* & dixi 2
etiam *ſupra, quæſt.* 1. in quam ſententiam conſpirare etiam videtur Salius *in primum de morb. ſect.* 2. *Tex.* 7. Itaque licet Medici contendant, ac profecto firmiſſima cum ratione non ſolum ex partis læſæ natura vulnera reddi lethalia, ſed ex quamplurimis aliis rebus, tamen cætera pro nunc poſthabeamus, & id tantum, quod in præſenti negotio pro Iureconſultis facit afferentes, dicamus quod omnium evidentiſſima, ac certiſſima conjectura abſque ulla 3
hæſitantia deſumi debet ex natura partis vulneratæ, quæ ſi ex illarum numero fuerit, quæ vulneratæ hominem perimere de certo ſolent, aut ſaltem ut plurimum, præſumptio debet eſſe, vulnus mortis cauſſam extitiſſe. ſi de hac ergo conſtabit, onus probandi contrarium incumbet ei, qui contra hanc conjecturam opponit; nam quæcunque in contrarium urgeant, niſi evidentiſſime probentur, videntur præ hac præſumptione ne flocci quidem facienda. Quam-

Quamobrem etiamſi opponeretur notabilis negligentia vulnerati, & errores tam ipſius vulnerati in victu, quam ipſorum Medicorum in medendo, ſeu quodcumque aliud, in quod rationabiliter mortis culpa rejici poſſet, tamen remanente ſemper habilitate vulneris ad occidendum ex partis ipſius natura, præſumptio hæc aliis omnibus prævaleret, & tanto magis quanto nobilior eſſet pars vulnerata, & quanto intimius ad ipſam partem vulnus penetraſſet.

4 Tertiam conjecturam deducunt Iureconſulti ex qualitate & quantitate vulneris. Nos qualitatem
5 à quantitate diſtinguamus. Qualitas vulneris facit præſumptionem, quia ſi ſimplex vulnus ſit, tutum eſt, quantum eſt ex hoc, ſi compoſitum, contrà. Simplex dicitur in ſimplici parte carnoſa inflictum, & ſimplici inciſione factum, compoſitum in parte factum, quæ ex pluribus partibus ſimplicibus compoſita eſt, & ipſas omnes, vel earum plures obſidens, aut cum contundenti inſtrumento, vel non ſimpliciter inflictum, & hujuſmodi.
6 De quantitate quoque idem eſt dicendum; quanto enim minor continuitatis ſolutio fuerit, eo major præſumptio ſecuritatis invaleſcit, adeo ut, ſicuti alias dictum eſt, vulnuſculum non modo non præſumatur lethale, ſed neque ullum habere in ſe deli-
7 ctum; contrà vero magna vulnera etiam in ſimplici carne, cum periculo non vacent, præſumptionem aliquam faciunt, quod vulnus mortis cauſſa eſſe potuerit, nam non abſque ratione Foreſt. *lib. 6. obſ. 7.*
8 *in Schol.* ex ſimplici magnitudine vulnera reddi voluit lethalia; conſentaneum enim eſt in magnis vulneribus magnam fieri ſanguinis effuſionem, & accidentia majora, & vehementiora ad ea conſequi, quam in minoribus; præterquam quod raro, aut nunquam magnum vulnus abſque multorum vaſorum inciſione eſſe poteſt. facit pro Iureconſultis *tex. in l. vulneris. ff. de injuriis, & fam. lib.* ubi vulneris magnitudinem dicebat facere atrocitatem, quo loco de ſimplici magnitudine quantitativa locutus eſt textus; nam de qualitativa in ſequentibus verbis loquitur, cum dicit, Et nonnunquam locus vulneris, adde ex Gloſa, facit majorem atrocitatem, nimirum pars ipſa vulnerata.

9 Quarta conjectura apud eoſdem Iureconſultos deſumitur ex qualitate armorum, de hac Felinus *in cap. ſignificaſti il 2. de homic. vol. & caſ. nu. 8. & 10.* Maſcard. *de probat. concluſ. 1073. num. 9. Tom. 2.* quædam enim arma, ut alias diximus pejora, & magis periculoſa vulnera faciunt, quemadmodum alia
10 contrà minus periculoſa: nam exempli gratia vulnera ære inflicta benigniora ſunt, citiuſque ſanantur, cujus rei cauſſam quærit Ariſt. *lib. 1. probl. 35.* at contrà ſi ferrum rubigine obſitum fuerit vulnera inde maligniora fiunt. Fortunat. Fidel. *lib. 4. Relat. cap. 4.* Sic vulnera ſclopo, tormentariiſque inſtrumentis facta cæteris pejora cenſenda, ut alias dicemus, data tamen paritate in cæteris conditionibus. idcirco hæc conjectura cum aliis adjuncta aliquid operari poſſet, licet ipſa per ſe magni momenti exiſtimanda non eſſet; niſi conſtaret
11 arma ipſa fuiſſe venenata, tunc enim hæc præſumptio eſſet adeo urgens, ut ex ſe ipſa ſola facere poſſet evidentiſſimam conjecturam, quod vulneratus ex vulnere mortuus fuerit, etiam cæteris omnibus conjecturis, & præſumptionibus in contrarium facientibus, ipſius quoque partis natura, quæ omnium urgentiſſima eſt, non obſtantibus. ſed de hac re longioribus in particulari quæſtione pertractabimus.

Quintam conjecturam, quæ tamen Medica non eſt, ſed merè ad ipſos Iureconſultos ſpectat, deſumunt illi ex fama publica; ſed quemadmodum vel ipſis Iureconſultis afferentibus vulneratus non præſumitur mortuus ex vulnere, quod Medici judicarunt non eſſe mortale, Menoch. *de Arbitr. lib. 2. cent. 3. caſ. 374. nu. 11.* ſic non obſtante etiam fama publica id procedere debet, plus enim credendum, ut alias dixi, duobus Medicis, quam mille aliis contrarium afferentibus. nam aliquando Idiotæ, & vulgus hominum vulnus conſpicientes magnum cum magna ſanguinis effuſione, vulnerato poſtmodum decedente etiam poſt multos dies judicant ex vulnere fuiſſe mortuum, & ſic tota civitate, vel vicinia, vel majori parte idem dicente emergit fama publica, quæ in hoc caſu minime probabit, contrarium aſſerentibus Medicis, qui vulnus non ex magnitudine, & magna effuſione ſanguinis, ſed ex qualitate judicant, & natura partis vulneratæ, ut jam diximus. 12 13

Sequitur ſexta conjectura, quæ & ipſa urgentiſſima eſt, deſumiturque ex Natura, & perſeverantia accidentium: ſi enim vulneratus febre correptus fuerit, dolore, ſpaſmo, & his non diſſimilibus ſymptomatibus, & hęc quidem ſemper perſeveraverint, atque æger in deterius labatur, quouſque tandem diem obeat, tunc omni procul dubio ex vulnere mortuus eſt præſumendus; contra vero ſi evenerit, contrariâ militat præſumptio. facit Manard. *lib. 6. Epiſt. 1. in 1. ſupp.* tametſi vero Fortun. Fidel. *loco ſæpius cit. in fin.* hanc ſententiam improbet ex hoc, quod poſſit dari leve vulnus, ac omni ex parte tutum, ex quo vulneratus ſemper in deterius labatur, ac tandem pereat, ut ſi cacochymia laboraverit vulneratus, & ex hoc vulnus illud perpetuum dolorem excitaverit, & inflammationem contraxerit, quemadmodum etiam ſi debilis ex ſua natura pars hujuſmodi vulnus acceperit, vel ob imbecillitatem vulnus prava accidentia excitando mortis cauſſa fuerit: ad hoc tamen ego reſpondeo (quicquid ſit de hoc, an nimirum mortuus dicatur aliquis ex illo levi vulnere, nec ne, ita ut vulnerans de vulnerato tantum, & non de occiſo teneatur, aut contra, hoc namque alias diſcutiam) quod dummodo conſtet accidentia ex vulnere ipſo originem habuiſſe, & ſemper uſque ad mortem perſeveraſſe, ſemper ex vulnere præſumi debeat mortuus vulneratus. quod enim in ſano corpore haberet ſe ut cauſſa remota, & eſſet ſolum occaſio mortis, quandocunque novus morbus ſuperveniret; in corpore cacochymo, debili, valetudinario habet ſe ut cauſſa proxima, & efficiens, cum abſque tali vulnere nunquam ille, qui vulneratus eſt, deceſſiſſet, quod in ſano homine non habet locum, quia etiam abſque tali vulnere, ſuperveniente maligna febre, ſeu alio quocunque morbo lethali, mori abſque dubio poterat. nam accidentia hujus novi morbi quemadmodum ſunt improportionata ſalutari vulneri in homine ſano, ſic ſunt proportionata etiam levi vulneri in corpore morboſo. non enim ſi ex cacochymiæ vitio vulnus non lethale efficiatur lethale, dici poteſt novus morbus ſuperveniſſe, quia ſic fert conditio corporis cacochymi, ut etiam leve, ac ſalutare vulnus prava accidentia excitare, & mortem afferre aptum ſit, exemplo ſint ulcera ipſa etiam non maligna, quæ licet in ſano corpore facile ſanentur, ſi corpus 14

occu-

occupaverint hydrope affectum absque eo quod novus morbus adveniat,sed ex sola particulari constitutione ejus corporis hydrope affecti, ægerrime sanantur. Facit pro his casus, de quo Horat. Augen. *lib. 9.Epist.* 3. nam is, qui vulnus acceperat valetudinarius erat, & ob id, licet ex sua natura vulnus illud lethale non fuisset in alio subjecto, in illo non erat dicendum absque periculo esse; quamobrem nequaquam in eo casu procedere crediderim Augenii opinionem contendentis, vulneratum illum ex alio morbo periisse, non ex vulnere; satis enim est, quod in hoc subjecto hujusmodi vulnus non vacet periculo,sic enim semper vulnus influit in mortem, cum valetudinarius ille non vulneratus etiam ex levi illo vulnere non fuisset mortuus. quod si dicas, ex vulnere valetudinem fuisse adauctam, immo vulnerati statum mutatum, tunc dico, quod quemadmodum absque infirmitate non esset secuta mors, sic neque absque vulnere infirmitas. Bart. *de*
15 *percuss. num.* 5. paria vero sunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere caussato aliquem decedere. idem Bartol. *ibid. num.* 1. Boerius *decis.* 175. *num.* 10. Facit pro Medicis Galen. *de causs. Procath. cap.* 2. ubi non lethale, vel mediocre vulnus in corpore imbecillo mortis caussam fuisse contendit, refellens eos, qui in imbecillitatem caussam mortis rejiciebant. unde non absque ratione apud nonnullos
16 Iureconsultos invenio, quod percutiens infirmum non existente etiam vulnere lethali, si ille decedat, teneatur de homicidio. Damohuder *in Enchirid.rer. crim. cap.* 87. *num.* 40. licet contrarium teneat Caball. *de omni genere homicid.nu.*330. quod tamen declarandum videtur; nam vel infirmitas erat omnino lethalis, & quasi desperata, & tunc Caballi opinio posset utcunque procedere, at non existente infirmitate lethali, & post vulnus ægro in pejus lapso, opinio Damohuderii videtur acceptabilior. ad quid autem vere teneatur vulnerans in his casibus postea cum Iureconsultis plenius discutiam.Contraria porro conjectura, nimirum quod vulnus non fuerit le-
17 thale, desumitur ex remissione accidentium, & ex eo, quod vulneratus melius habuerit, licet deinde recidivans mortuus fuerit. circa quam conjecturam adnotandum est, nonnullos Iureconsultos voluisse,
18 quod si vulneratus post triduum surrexerit è lecto, & ambulaverit, vulnerans jam ultro non teneatur de occiso. Petr. Ravenn. *sing.*795. tanquam si non præsumatur ex vulnere mortuus, & videntur om-
19 nes in hoc concordare, quod si accidentia vulneris cessaverint, aut magna ex parte remiserint, non præsumatur vulneratus mortuus ex vulnere. Damohud. *in Enchirid.rer.crimin. cap.*77.*nu.* 10. Menoch. *de arbitr. cas.* 275.*nu*.9. Farinac. *loco sæpius cit.* cum adductis ibi per ipsos, & de hujusmodi tam Iureconsultorum, quam Medicorum communi opinione testatur ex nostris Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. loco*
20 *proxime cit.* qui tamen hanc sententiam omnino improbat ea ratione ductus, quod ægritudines malignæ, & ipsa quoque maligna, & pernecantia vulnera aliquando remittant; immo habent hoc proprium, ut ex Gall.*comm.*2. *in* 1. *Epidem. tex.* 25. ille addit, ut remittere videantur, ac dehinc repente recrudescant, hominemque è medio quasi inopinato tollant. Difficultatem quoque auget id, quod
21 ipsimet Iureconsulti ex recidiva conjecturam desumunt, quod vulnus fuerit lethale, & quod vulneratus ejus culpa decesserit ob recidivam. Farinacc. *quæst.* 127. *num.* 77. quæ de directo contraria videntur iis, quæ circa hanc conjecturam ex ipsorum sententia superius allata sunt.

Ad hujus difficultatis decisionem videtur dicen-
dum, triplicem considerari posse tam cæterorum 22
morborum, quam vulnerum remissionem; unam quidem veram & realem, alteram apparentem tantum, & non veram,tertiam veram quidem, at non completam, sed imperfectam; prior dependet ex omnimoda victoria Naturæ supra morbum ex vera ac totali humorum coctione, & ex robore virtutis naturalis caloris. secunda dependet potius ex Naturæ succumbentia, quæ quoniam defatigata,& à morbo debellata, ipsius morbi ferociæ jam victa cedens, non amplius cum ipso morbo colluctatur: at pugna Naturæ cum morbo quiescente, remittuntur etiam symptomata;quæ non nisi ab ea, & in ea fiunt, & sic videtur morbus remitti, cum tamen validior indies evadat. Tertia dependet ex victoria quidem Naturæ ex una parte,quod aliquam humorum peccantium portionem concoxerit, & morbo superior existat, sed remanente adhuc morbi radice cum prava aliqua qualitate, quam à principio habebat, quæ dehinc repullulans recidivas facit, & ut plurimum interficit, quia ut Avic.dicebat, morbus in radice est fortis, & virtus infirmi debilis. Quan-
do ergo dicitur, quod remissio accidentium facere 23
debeat præsumptionem, quod vulnus non fuerit lethale, intelligitur juxta priorem modum de vera,& reali remissione, non de ficta, & apparenti, aut de incompleta, & imperfecta, quia in utraque harum posteriorum subest morbi, sive vulneris pravitas, quæ latere per aliquod temporis spatium facile potest, deinde autem sese prodere. His sic se habentibus, in vera accidentium, & morbi remissione recrudescente morbo,seu vulnere semper præsumptio esse poterit adventus novæ caussæ; at in remissione non vera, sed apparenti,non completa,sed incompleta,hoc non habet locum,& idcirco si accidentia vulneris remiserint quidem,sed vulnus nunquam sanationis, seu consolidationis signa commonstraverit, tunc semper præsumptio militare debet, quod mors ex vulnere excitata sit, etiamsi post remissionem symptomatum æger per triduum,aut majus aliquod tempus extra domum exierit, & ambulaverit, remanente tamen semper vulneris stimulo, quod facile fieri potest in tertia specie remissionis morbi, de qua diximus.

Septimam conjecturam, & sequentes accipiunt
Iureconsulti ex supervenientia doloris, spasmi, vo- 24
mitus, & aliorum accidentium,quæ prius non aderant, & ex eorundem accidentium qualitate. apud nos unica erit hæc conjectura,quam desumi dicimus ex supervenientia quoruncumque malorum accidentium, quæ ad lethalia vulnera consequi solent, cum hominem è medio tollunt. consentaneum enim est,quod prava, & maligna accidentia ex mala caussa ac gravi originem ducant. neque videtur verisimile, quod leve vulnus, aut levis morbus, aut alterutrum cum in salutem tendit, hujus generis accidentia possit producere. imo eorum apparentia ita testatur de morbi, & vulneris gravitate, ut lethalium morborum, ac vulnerum hæc sint veri characteres, & signa, ut loquimur Medici, Pathognomonica, ac demonstrativa. Cum ergo hæc superveniunt, neque alia caussa evidens, ac manifesta appareret, cujus culpa eveniant,præsumptio concomitantiæ, vel supervenientiæ horum symptomatum erit & efficacissima, & firmissima, quod vulnus ex se,

&

& natura fua fuerit lethale. funt autem hæc acci-
dentia fpafmus, dolores pernecantes, & atrociffi-
mi, febris ardens, inflammatio, tumoris retrocef-
fio, vomitus indefinens, fyncopis, fanguinis fluxus,
qui cohiberi non poffit, delirium, inappetentia de-
plorata, exitus cibi, vel potus, vel fæcum, vel uri-
næ per alienas vias, & alia quamplura hujus claffis
Medicis notiffima; quæ quidem quanto plura, &
graviora erunt, tanto magis conjectura ab eorum
adventu defumpta abfque dubio urgebit.
25 Decimam feptimam conjecturam accipi dicunt
ex ftatu valetudinario ipfius vulnerati poft acce-
ptum vulnus, hoc fit, ut jam fuperius adnotatum
eft, remanente femper vulneris ftimulo; patere ta-
men debet, vulneratum in ea valetudine diu perfe-
veraffe ob ipfius vulneris culpam: nam fi exempli
cauffa ob plurimam & immoderatam fanguinis ef-
fufionem ex ipfo vulnere diu valetudinarius per-
manfiffet (nam, ut fatis fuperque etiam nolentes
experiuntur Medici quidam Hemophili, multa fan-
guinis evacuatio maxime diuturnas facit convalef-
centias, neque patitur homines fefe recolligere, la-
bantibus femper viribus ob fpirituum inopiam)
tunc id non fieret primario vulneris vitio, & con-
fequenter ea valetudo non faceret præfumptio-
nem, quod mors ex vulnere fucceffiffet. idcirco
patere debet, quod vulneratus ob id valetudinarius
vixerit, quia vulnus ex fua natura pravum erat, &
idcirco confolidari non potuerit, idcirco pus lau-
dabile non emiferit; ob eandemque cauffam dolore
nunquam vacaverit, febriculam femper adjunctam
habuerit, vel continuam, vel interpolatis etiam die-
bus infultum facientem, & alia ad hunc modum,
tunc enim vere dici poteft valetudinem ab ipfo
vulnere dependentiam habuiffe, & fic ea præfum-
ptio mirum in modum urgebit. quod procedit et-
iamfi vulnus non fuiffet lethale, fed fuerit ex eo-
rum numero, quæ ut plurimum falutaria cenfentur,
licet aliquando, fed raro occidant.
Decima octava conjectura, ex qua præfumitur,
26 vulnus non fuiffe lethale, accipitur ex vulneris con-
folidatione. facit pro hac conjectura Bart. *ubi fupra,
num.* 3. ratio autem ejus rei in propatulo eft, quia
manente aliqua pravitate, vel externa quadam re in
ipfo vulnere, nunquam confolidari potuiffet. Cum
ergo nihil præter naturam fefe obtulerit, quod vul-
neris confolidationem impedierit, evidentem con-
jecturam facit, quod vulnus falutare exftiterit. Li-
27 mitanda tamen hæc præfumptio, quod ceffet ubi
confolidato vulnere accidentia ipfius vulneris, vel
non remiferint, vel etiam de novo præhenderint;
quippe cum aliquando imperiti quidam operarii
Chirurgorum nomine indigni ante debitum tem-
pus vulneris confolidationem medicamentis vali-
dioribus, & inoportunis procurent, & materiam
à vulnere emanantem inhibeant, ægrumque eo er-
rore è medio tollant; in quo cafu, nempe quando
ante debitum tempus vulnus, vel ex arte, vel ex fe
confolidatum eft (utrumque enim fuccedere poteft,
non obftante quod contrarium allatum fit in prin-
cipio hujus conjecturæ, non enim illud habet om-
28 nimodam veritatem) prædicta conjectura non ha-
bet locum. ad quodnam autem tempus vulnera a-
perta manere debeant, decidi firmiter non poteft,
quia permulta funt, quæ tempus hoc minuere, &
augere poffunt, ut vulneris magnitudo, ejufdem
qualitas, vulneratæ partis natura, vulnerati ipfius
ætas, habitus, temperamentum, corporis conftitu-
tio, & alia quamplurima, quæ optime norunt Me-
dici, quorum judicium in his requirendum. Non
deeft autem aliqua conjectura, ex qua elici poffit,
vulnus antè tempus fuiffe confolidatum, ut eft, quæ 29
ab accidentibus ipfius vulneris denuo repullulanti-
bus defumitur, ut febris reverfio, dolor, feu pun-
ctura in parte læfa, ejufdem partis torpor, & gra-
vitas, ac impotentia, & alia hujufmodi, quæ in ta-
li cafu apparere confueverunt, ut Medicis explora-
tum eft, & facit pro Iureconfultis Bart. *de percuff.
num.* 5.
Denique Farinaccius, cujus ordinem (quod is vi-
deatur præ omnibus hæc luculenter pertractaffe) in
his, quæ hactenus fcripfimus fecuti fumus. *Conf.
Crim. lib.* 2. *conf.* 171. *num.* 4. & *num.* 46. aliam vide-
tur adducere conjecturam, quod vulnus mortale,
aut non mortale exftiterit, vult enim, quod fi acci-
dentia illico fuccedant, & in continenti, præfuma- 30
tur vulnus fuiffe mortale, fi vero non in continenti,
fed poft aliquos dies, tunc contraria præfumptio vi-
geat, quod mortale non fuerit. hæc tamen conje-
ctura ex mea fententia nihil in fe momenti habet,
cum etiam in vulneribus falutaribus fæpiffime acci-
dentia alicujus ponderis, & aliquando gravia à prin-
cipio præhendant, & in lethalibus ad tertiam, aut
quartam retardare foleant, ut ex plerifque hiftoriis
ab Auctoribus relatis, & ex quotidiana experientia
notiffimum fit. Negari quippe non poteft, quod fi
accidentia ab initio præhendant (ut in pravis ca-
pitis vulneribus evenire dicebat Hipp. *de vuln. Cap.*)
& indies augeantur, vulnus tunc maxime lethale
fuiffe, jure fit præfumendum. non tamen inde fe- 31
quitur, quod fi à principio non præhenderint, vul-
nus fuerit falutare; neque etiam verum id eft, quod
idcirco lethale fuerit, quia à principio accidentia
mala pullulaverint. itaque fi Farinacii dictum fim-
pliciter intelligatur, tanquam nulla ratione fultum
rejiciendum omnino videtur, maxime cum pene
omnibus vulneribus id familiare fit, ut tertia, aut
quarta recrudefcant, & tunc temporis facile febres
appareant, inflammationes vigeant, & dolores ex-
acerbentur, ut Hippocrates docet *in lib. de fract. non
longe à fin.* unde eft illud in Sacris, Et ecce die tertia,
quando graviffimus vulnerum dolor eft; *Genef. cap.*
34. Et hæc de conjecturis, feu præfumptionibus,
quod vulnus, cum quo quis deceſſerit lethale fue-
rit aut non lethale. nonnullas autem ad Medicum
non pertinentes filentio omnino preterii, ne in a-
lienam meffem falcem immittere exiftimer.

SVMMARIVM.

1 *Qui venenatis armis hominem occidit non modo de homicidio, fed de veneno tenetur.*
2 *Qui veneno occidit proditoriè dicitur occidere, fic & qui armis venenatis.*
3 *Venenum per vulnus inditum multo majorem vim obtinet, quam epotum.*
4 *Arma venenari non eft novum.*
5 *Vulnera fclopo inflicta, vel alio fimili inftrumento venenofitate non carent. Contrarium nu. feq.*
7 *Venenofa vulnera faciunt arma rudia, & rubiginofa.*
8 *Signum familiariffimum vulneris venenofis armis inflicti.*
9 *Vulnera venenata dolorem excitant acerbiffimum.*
10 *Ex vulneribus venenatis gravis odor elevatur.*
11 *Aliæ præfumptiones vulneris venenofi.*

QVÆ-

QVÆSTIO VII.

De Vulneribus venenatis, eorumque signis.

1 QVi data opera venenatis Armis hominem aggreditur, ac vulnerando occidit, non modo ex mea sententia de homicidio teneri debet, sed etiam de veneno; quod an hactenus à Iureconsultis animadversum fuerit nequaquam assecutus sum.
2 quemadmodum vero qui veneno occidit, proditorie dicitur occidere, ut dixi alias *lib. 2. quæst. 1. nu. 5.* sic qui ex proposito armis venenatis hominem occidit, eodem proditoris nomine insigniri ex mea sententia debet, & majori fortè pœnæ subjiciendus, quam qui simplicibus armis eodem modo delinquit, maxime quia cum deliberato animo occidendi hominem aggressus videtur, quod satis sit hominem hujusmodi armis qualitercunque vulnerare, ut succumbat, nam ut Lucan. *lib. 8. de Bello Phars.*

— Sed multò saturantur tela veneno,
Vulnera parva nocent, fatumque in sanguine summo est.

Et Torq. Tass. noster suæ Hierus. *Cant. 19. St. 88.*

El ferro armato di veneno hauranno,
Perche mortal sia d'ogni piaga il danno.

Et ratio hujus dicti est, quia ut Card. *lib. 2. de ve-*
3 *nen. cap. 6.* dicebat, Venenum per vulnus inditum multo majorem vim obtinet, quam epotum, illico enim per venas ad cor penetrare facillimè potest; quamobrem hæc Iureconsultis decidenda propono, qui ut in judicando sontes debitis pœnis afficere valeant, cognoscere debent, an arma, quibus percussor usus est, veneno forte infecta fuerint; non enim novum est hoc, aut inusitatum, Arma venena-
4 ri, cum antiquitus id apud multos populos in usu fuerit, testis ejus rei antiquissimus ante omnes Hesiodus est in Herc. Clypeo in his carminibus;

Accingit pharetram, cui plurima spicula diris
Artibus, & variis inerant imbuta venenis.

Sed & Nicand. in Alexipharmacis hæc in hujus rei confirmationem habet:

Isto Cycræi Nomades, populusque rapacem
Qui colit Euphraten, armant sua tela veneno.

Et Virgil. *lib. 9. Æneid.*

— Quo non fælicior alter
Vngere tela manu, ferrumque armare veneno.

Et *lib. 10. ejusdem*;

Te quoque magnanimæ viderunt, Ismare, gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno.

Quin etiam Strabo *lib. 15. Geograph.* Dicunt, inquit, apud Oritas lethiferis venenis sagittas præustas illini; & Plin. *lib. 18. c. 1.* Nos, inquit, & sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus. Faciunt & Lucani, & Tassi carmina supra citata. Sed & superiori ætate apud Indos plures populi reperti sunt, qui eo armorum genere utebantur, contra quorum venenum nullum excogitari poterat remedium, unde fauciati non multo post ab accepto vulnere rabidi moriebantur. Sed hæc à nobis longe absunt; non caret hoc nostrum hemisphærium ea malitia, & idcirco plures Chirurgorum peculiariter verba fecerunt de vulneribus venenatis. Sed & nostris hisce temporibus quædam arma ignivoma sunt (de quorum inventione, si libet aliquid peculiariter scire, vide Hieron. Magg. *lib. 1. Miscel. cap. 1.*) de quibus hac occasione aliquid afferam, eo quod existimaverint aliqui doctissimi viri, vulnera 5
his armis illata venenosa esse, quia ignis in his pulvere quodam excitatur, qui nitrum, & alia nonnulla excipit; hunc autem esse venenositatis caussam plures Medici fatentur, tametsi non defuerint, qui nullam ab eo pulvere venenositatem communicari voluerint. ita Lang. *lib. 1. Epist. 9.* Bartolom. Magg. 6
de vulner. Sclopet. Paræus *lib. 10. Chirurg. in princ.* contra sentientibus Ioan. de Vigo *in tract. comp. cap. de vuln. venen.* Alphons. Ferr. *de Sclopet. vulner. & aliis nonnullis.* sed quomodocunque sit, nos de his armis venenatis non loquimur, quemadmodum neque de iis vulneribus, quæ venenositatem concipiunt ex armorum ruditate, quæ enim talia sunt, ut quæ sunt desquamata, aut rubiginosa, vulnera vene- 7
nosa faciunt, aut venenosis similia, ut supra dixi, & Cardan. voluit *lib. 2. de venen. cap. 6.* sed loquimur tantummodo de armis, quæ data opera veneno aliquo imbuuntur, ut qualecunque vulnus faciant, omnino occidant, hoc enim facillimè præstant, cum multo majorem vim obtineat, ut dixi, venenum per vulnus inditum, quam epotum, ita ut exiguà quantitas in telo adhibita sufficiat, in potu eadem quantitas ne noceat quidem, afferente Card. *ubi proxime*, rationem vide apud ipsum Card. ex quo etiam advertendum quod multa venenosa arma reddunt, quibus facile animalia bruta conficiuntur, quæ tamen veneno homini non sunt, in ipsis armis adhibita, de quibus apud ipsum vide.

Habent ergo hujusmodi vulnera peculiaria signa aliis vulneribus non familiaria. sed familiarissimum omnibus est, quod vulnerari statim animi defectum, 8
ac illum quidem notabilem, & frequentem patiantur, Fallopp. *de vuln. cap. 8.* Paræus *lib. 20. cap. 5.* afferunt etiam & Cordis ipsius palpitationem. Card. *lib. 2. de ven. cap. 6.* habent præterea illud communissimum, ut vulnerati tanquam marmor rigeant, atque instar cadaverum tactu ipso frigidissimi persentiantur, etiamsi ab animi deliquio sese recolligant, ut docet idem Paræus *ibid.* qui ejus rei rationem esse dicebat, non quidem ob veneni ipsius frigiditatem, quia non omnia venena frigida sunt, quin pleraque sunt calidissima, sed ob id, quod nativus calor in ipso inflicti vulneris, ac veneni articulo seipsum universum ad intima, & penitiora cordis retrahit, tum tuendi ipsius principis visceris gratia, nempe cordis, tum quia à veneno cujuscunque tandem generis illud sit, calor ipse nativus mirum in modum dissipatur, tum etiam quia, addam ego, idem calor refugit à veneno, tanquam à re sibi aversissima, & inimicissima.

Sed præter hæc hujusmodi vulnera dolorem ex- 9
citant consueto acerbiorem, etiamsi neque pars exquisiti sensus sit, neque ipsa vulnera magni momenti existant; est autem eorum vulnerum dolor specie ab aliis non nihil differens, est enim punctorius, ac veluti si acubus ea pars vellicaretur, ut notat idem Paræus *lib. 10. cap. ult.* Card. tamen *loco cit.* simplicem doloris vehementiam adducit, & cum Galeno dolores ex venenis malignos esse dicit, nempe, inquam, molestissimos, eaque inducentia symptomata, quæ à summa doloris acerbitate provenire solent, vitalem nempe virtutem cum cæteris omnibus proflernentia. Caro cum his, inquiunt, & Paræus *ubi proximè*, & Card. *ibid.* & Codronch. *in Meth. testif. c. 5.* pallet, & livescit, cum signis quibusdam necroseos, corruptionis, & pravitatis, & hoc ob corruptio-

ruptionem ab ipſo veneno partibus introductam, quod etiam Nicander adnotavit *ubi ſupra*, dicens:

Quæ poſtquam hæſerunt, & non ſanabile vulnus
Inflixere, caro livet, viruſque putreſcit
Vipereum, atque cutis ſe tabo fœta reſolvit.

Familiariſſimum quoque eſt his, qui à venenato ferro percuſſi ſunt, vertigine affici, cum ob validum motum in ſanguine factum, tum etiam ob ipſorum venenorum naturam, quæ maxime ſi calida ſint, per ſe evaporant ad caput, ſi frigida à calore ipſo actuta, tum ob conſenſum ad ipſum caput per nervos, & alia vaſa cum toto corpore.

10 Eſt præterea aliud ſignum maximi quidem momenti, nimirum quod ex hiſce vulneribus gravis odor elevatur. Card. *ubi ſupra*, & hoc quia venena omnia, aut plurima ſaltem eorum mali odoris ſunt, unde is facile communicatur vulneri, qui etiam odor ob citam partis corruptionem adaugetur. verum ſi à principio vulneris is odor pravus, & gravis appareat, jam quaſi certi eſſe poſſumus de hoc ob rationem prædictam. admirationem omnem exuperat ſi ullam habet veritatem id, quod Card. *ubi alias* narrat, nempe telo, vel enſe, quo quis percuſſus eſt aeri ſub dio expoſito, vulneratum graviter torqueri. addit medicamento eſſe unguentum quoddam (miraculum miraculo ſubnectens) quo ipſum telum, vel enſis illinitur, cujus deſcriptionem inibi habes, ſi videre libet.

Alia vero nonnulla circa qualitatem ſignorum vi-
11 denda apud ipſum Cardan. *loco ſæpius cit.* & in ſumma quotieſcunque ad leve vulnus, vel alias non lethale, neque habens juſtam cauſſam excitandi magna, ac terribilia accidentia, ſequantur ea, quæ prædicta ſunt, & alia his non diſſimilia, & qualitati vulneris maxime diſproportionata, & maxime poſt modicum temporis à vulneris acceptione, tunc de venenoſitate ſummo jure ſuſpicari licebit, quemadmodum etiam eadem ſuſpitio rationalis eſſet, ubi vulnus eſſet quidem lethale, ſed accidentia non eſſent ipſi proportionata, ut ſi ad vulnus lethale quidem, ſed non magnum, & ex primo capite lethale, ſequeretur fortis ſyncopis, totius corporis frigiditas, & partis cita corruptio, & nigrities: etiamſi enim diſconveniens non ſit ſequi ſyncopen ad capitis vulnus, & cætera commemorata accidentia, tamen non videntur proportionata mediocri vulneri etiamſi lethale ſit, & maxime à principio.

SVMMARIVM.

1 *Cadaver occiſi coram occiſore cominus ſtante ſanguinem effundit.*
2 *Sanguis ab occiſo quando effundatur coram occiſore.*
3 *Sanguis unde emanet à cadavere hominis occiſi coram occiſore. & num. 9.*
4 *Sanguinem quonam modo exire à cadavere occiſi velint coram occiſore.*
5 *Sanguis an ex omnibus cadaveribus occiſorum effundatur.*
6 *Sanguis ex cadaveribus occiſorum coram quibus perſonis effundatur.*
7 *Sanguis ex quibus cadaveribus proſilire ſoleat.*
8 *Germaniæ mos in perſcrutando occiſore occulto.*
10 *Sanguis ab occiſo an ſimplici præſentia occiſoris effundatur, vel aliud quid requiratur.*
11 *Deuterenomii locus.*
12 *Sanguinis ex Cadavere occiſi profuſio coram aliquo an ſit ſufficiens indicium ad torturam.*
13 *Cadaver occiſi ſanguinem effundere coram occiſore an realiter verum ſit.*
14 *In cadavere occiſi ſervatur ad aliquod tempus calor, & ſpiritus quidam inimicitiæ.*
15 *Cadaver occiſi quanam ratione ſanguinem effundat coram occiſore ex Libavio.*
16 *Effectus quicunque realis & naturalis ſuas habere debet cauſſas proportionatas.*
17 *Naturalis effectus in pluribus, & ſecundum plurimum eodem modo fit.*
18 *Sanguinis effuſio ex cadavere occiſi coram occiſore, an à Deo ex miraculo fiat.*
19 *Miracula eſſe debent ad fidei corroborationem.*
20 *Multa ſunt peccata homicidio graviora.*
21 *Deus eſt liberum quoddam agens, & miracula ad proprium libitum operatur.*
22 *In his, quæ miraculo fiunt, nulla conditio requiritur à parte rei, circa quam fit miraculum.*
23 *Miracula ſunt opera undequaque perfecta.*
24 *Sanguinis effuſionem ex cadavere occiſi coram occiſore à Dæmone non fieri.*
25 *Sanguinem ex Cadaveribus aliquando emanare res eſt naturalis.*
26 *Cadaver occiſi coram occiſore aliquando cruentaſſe fuit quid per accidens.*
27 *Ex cruentatione Cadaveris occiſi coram occiſore nullum indicium deſumere licet contra aliquem.*

De ſanguine manante ab Occiſo coram Occiſore, de ejus rei veritate, ac de præſumptione inde deducta contra homicidii reum.

QVÆSTIO VIII.

Tantam fidem adhibuerunt nonnulli docti viri huic ſeu ſuppoſitioni, ſeu impoſitioni, ut de ejus veritate dubitare temerarium prima fronte videri poſſit. ſed antequam ad eam rem diſcutiendam pro veritate accedamus, facti ſeries enarranda eſt, nimirum quo pacto eam rem fieri ſibi plerique perſuadeant. Dicunt ergo quod ſi aliquis ex inflicto 1
ab inimico vulnere decedat, & percuſſor ad ejus cadaver cominus accedat, tunc è cadavere ſanguis percuſſorem verſus proſiliat. variant tamen mirum in modum ejus facti enarratores circa multa; & 2
primo circa tempus à morte vulnerati computandum, cum plerique non niſi poſt ſeptem aut octo, vel ad ſummum decem, aut duodecim horas talem ſanguinis ejaculationem fieri contendant, poſt illud vero tempus nequaquam, refrigeſcente forte affatim ſanguine, evaneſcentibuſque ſpiritibus. alii ad tertiam diem fieri talem ejaculationem credunt, alii nullum tempus determinatum habent, ſed quandocunque cadaveri occiſor præſentetur, ſanguinem effundi autumant.

Variant ſecundo circa ſubjectum, ex quo ſanguis 3
emanare dicitur; nam potior pars ex ipſo cadavere occiſi, & ex vulnere ipſo emanare vult, nonnulli ex naribus, oculis, ore, aliiſque partibus cadaveris, alii ex iiſdem partibus occiſoris; nonnulli & ex cadavere occiſi per vulnera, & ex occiſore ſimul per nares. Variant tertio circa modum emiſſionis ſangui- 4
nis ex cadavere. aliqui cadaver occiſorem verſus ejaculari ſanguinem dicunt, ſtillare tantum ajunt alii ab ipſis vulneribus; alii ebulire potius, ac fermentari in venis, unde extra venas proſiliant. Variant

5 quarto quia multi id indifferenter in omnibus evenire dicunt, ſive occiſor per errorem, ac caſu vulneraverit hominem, ſive data opera, ſive cum impetu, & cum ira, ſive abſque tumultu, & iræ fervore, ſive ferro, ſive quocunque alio modo quis ſuc-
6 cubuerit. Variant quinto quia alii coram occiſoribus tantum cadavera ſanguinem ſtillare, aut ejaculari dixerunt, alii coram propinquis quoque, & amicis, quin & coram iis quoque, qui occiſi ipſius mi-
7 ſereantur. Variant ſexto quia nonnulli ab iis tantum cadaveribus emanare ſanguinem volunt, quæ ferro extincta ſunt, alii ab iis etiam quæ qualicunque modo ſublata ſunt, ſive aquis ſubmerſi ſint, ſive laqueo ſtrangulati, ſive veneno necati. quinimmo, ut in iis rebus evenire ſolet, quæ ab erronea potius hominum opinione, & à caſu quam à rei natura, & facti veritate dependentiam habent, eo devenit in hoc perſuaſionis futilitas, ut alia mira permulta circa hoc ipſum factum efficta enarrentur.

8 In Germania ferunt id moris eſſe, ut cum Iudices ea ipſa die, qua aliquis interemptus reperitur, experientiam de occiſore ſumere eo modo, quo jam dictum eſt, non poſſunt, Occiſi pollicem una cum muſculoſa ipſius propinqua parte Manus abſcindunt, & ſervandum curant ad decem, duodecim, quindecim, aut plures dies. Interim ſi quis de homicidio ſuſpectus in carcerem conjiciatur, vel quomodocunque in Iuſtitiæ manus perveniat, pollicem obſervant, quem in eodem cubiculo, ubi ſuſpectus cuſtoditur aſſervandum curant; tunc ſi cruentaverit, ſalvam rem habent, inquiſitumque tormentis ſubjiciunt, & ad ulteriora prout viſum de Iure fuerit procedunt. hoc factum ita ſe habere narraverat jam mihi Io. Faber Lynceus, de quo alias, qui & ipſe Germanus erat, & patrios mores optime callebat; ſed confirmavi dehinc id ipſum teſtimonio Neovald. *in exeg. Sagar.* apud Kornman. *de mirac. mort. par.9. cap.23.* cui experientiæ nonnihil conſonare videtur id, quod Libavius *de Cruentat. cadaver. Theor.158.* dicebat, nimirum manum pridem toſtam, repoſitamque præſente poſt Cæſare cruentaſſe.

Tradit præterea idem Libavius *Singul. par. 2.*
9 *tract.5.* non modo ſanguinem ex cadavere occiſi coram occiſore aliquando effundi, ſed etiam, ut dixi, ex naribus, aut aliunde ab ipſo occiſore coram cadavere proſilire. quin eveniſſe memorat ut etiam inſtrumenta, enſes nimirum, lanceæ, falces, pugiones, & alia permulta id genus homicidæ præſentata
10 ſanguinem exudaverint. Denique non uno modo in ea re vacillant ſcriptores, nam aliqui non ſimplici apparitione percuſſoris volunt à Cadavere ſanguinem emanare, ſed nonnullis ante execrationibus pronuntiatis, & corporis acclinatione verſus cadaver occiſi, & motu manuum, ac tactu vulneris, ut narrat idem Libavius *de Cruent. cad.* cui enarrationi
11 nonnihil favere videtur Sacer Textus *Deuteronomii cap.21.* ubi ad oſtendendam populi innocentiam ſuper cadavere hominis occiſi, & in agro, extraque civitatem reperti nonnullis cæremoniis præmiſſis, ſeniores, & majores Civitatis tenebantur accedere coram interfecti cadavere, ut ibi videre eſt.

Non deſunt autem, ut in principio quæſtionis dicebam, mille doctiſſimi viri, qui non ſolum his fidem habent, ſed etiam experientias adducunt, cujus frequentia eam rem probatam fuiſſe contendunt, ut inter Iureconſultos Boerius *deciſ.166.nu.1.* cum aliis ibi per eum adductis, Menoch. *de arbitr. Iud. cent.3.caſ.270.lib.2.* Theſaur. *deciſ.173.* & alii per eos relati, & per noſtrum Libavium *in lib. de Cruent. cadaver.* & Marcell. Donat. *lib.2. hiſtor. Med. mirab. cap.1.* & inter Medicos Lang. *lib.1. Epiſt.40.* Taddæus *in Iſag. Ioann. cap.10.* Lemnius ab ipſis quoque Iureconſultis relatus *lib.2. de Occult. nat. mirac. cap.7.* *Concil. in 7. problem.* *Ariſt. probl. 6.* Valeriol. *lib.2. Obſ.7. & 9.* Hildebrand. apud Horſtium *Epiſt. ſect.9.* Gal. Mart. *de doctr. premiſs. cap.22.* citatus Libavius *in lib.* ad hanc rem dicato, & alii, & ex aliis profeſſoribus Sprenger. *in mall. Malef. p.1. quæſt.2.* Cæl. Rhodigin. *lib.3. lect. Antiq. cap.12.* Delr. *diſquiſit. Magic. lib.1. cap.3. quæſt.4. verſ. ſexto cadaver. & comm. in Senec. Octaviam num.117. cum pleriſque ibi citatis.* Majol. *in dieb. Canic. colloq.1. par.1.* Kornman. *de mirac. mort. par.9. cap.23.* apud quos alios auctores cujuſcunque facultatis citatos habes. & eſſe tandem hoc Medicis perſuaſiſſimum dicit Petr. Andr. Canonher. *in 1. Aphor.1. pag.429. verſ. Quod vero.* apud quem etiam alios auctores relatos habes. & vide plura ad hoc apud Farinac. *in pract. & Theor. crim. p.1. Tom.2. quæſt.52. à nu.154. ad ſeqq.* quin etiam ex Clariſſimo Viro Stephano Roderico Caſtrenſi per familiares epiſtolas habeo exemplum hujuſmodi veritatem atteſtans; aliudque magis recens per familiares item epiſtolas ab eruditiſſimo Viro Franciſco de Curtis, qui in ſuis epiſtolis propediem in lucem prodituris de hac ipſa re diligentiſſime ſcripſit. Præ omnibus autem Iureconſultorum nonnulli adeo hoc ſibi perſuaſum habent, ut ex eo caſu velint deſumi contra ſuſpectum homi- 12
cidii tale indicium, quod ſit ſufficiens ad torturam, quemadmodum ex magis communi Doctorum ſententia dicit Theſaur. *d. deciſ. nu.2.* quinimo alii hanc præſumptionem tanti fecerunt, ut ab ea experientia non eſſe recedendum dicant, ut per Afflictum, & alios ab ipſo Theſauro relatos.

Non deſunt tamen alia ex parte, qui neque ullum 13
indicium ex hoc deſumi voluerint, neque facti veritatem admiſerint, ſed illam omnino detrectaverint; inter quos præcipue Vairus eſt *lib.2. de faſcin. cap.10.* inter Iureconſultos Hieron. Magg. *Miſcell. lib.4. cap.5.* & inter Medicos Gregorius Horſtius *in lib. ad hanc rem dicato.* de quo habet ille mentionem *cit. lib. Epiſt. ſect.9.* nam ego illum non vidi. ſed & ipſe Libavius *de Cruent. cad. poſit.5.* hanc experientiam non eſſe exacte exploratam fatetur. Nos primo ſupponemus facti veritatem, ut videamus quas cauſſas nonnulli doctiſſimi viri commenti circa hoc ſint; plerique ergo, ne omnes dicam in 14
hoc conveniunt, quod in cadavere occiſi ſervetur per aliquod tempus nempe per horas octo, vel decem, vel ad ſummum viginti quatuor calor, & ſpiritus quidam inimicitiæ, qui potens adhuc ſit ad bilem commovendam, unde præſente occiſore facto impetu in ſanguine, is per vulnus in occiſorem proſiliat. de hoc ſpiritu inimicitiæ videtur ante omnes aliquid innuiſſe Plato, qui *lib.9. de Leg.* dicebat, *Animas interfectorum iraſci interfectoribus.* videtur quoque idem inſinuaſſe Lucretius *lib. 4. de rerum Nat. non longe à fin.* cujus carmina omnes ad hoc adducunt, quæ ſequentia ſunt,

Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.

Sed de horum carminum ſenſu infra. Sequuntur Tadd. *ubi ſupra* Marſil. Ficin. *in comm. ad Platonis conviv.*

cenviv. orat. 7. cap. 5. Cæl. Rhodig. *ubi supra.* Sed Taddæus addidit, ſpiritum hunc inimicitiæ egredi ab occiſore in occidendum in ipſo occidendi actu; præſente dehinc occiſore, ſpiritum illum ad ſuum totum, nempe ad occiſorem remeare, ac proſilire, eoque motu ſanguinem è cadavere effundi, quam opinionem ſecuti etiam videntur Sprenger. *in mall. Malef. par. 1. quæſt. 2.* Majol. *in dieb. canic. ubi ſupra,* & alii. ſed Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. cap. 22.* altius ſpeculatus voluit, non modo occiſoris ſpiritus in ipſo occidendi actu in ipſum occiſum convolare, ſed etiam hominis trucidandi ſpiritus in occiſorem: ex quo fit, inquit, ut cum ille occiſus eſt, ſanguis jam frigefactus fluere deſierit, comparente occiſore ſpiritus utriuſque diverſo motu agitentur, & quilibet ſuum corpus repetens motum faciat, unde & hominis occiſi ſpiritus redeuntes, ſedemque ſuam repetentes, & occiſoris recedentes, ut ad corpus redeant, faciunt motum ejus rei, quam habitant; habitant autem ſanguinem, & hoc pacto jam frigidior ſanguis, & ad fluxum ineptus ab occiſoris, & occiſi ſpiritibus vi multiplicata, rurſus fluitat, eſtque illi tantus proprii corporis affectus, ut plerumque latitantem hominem, ſed proxime exiſtentem intra tempus, quod aſſignavimus, tot enim horis vivunt, recognoverint, & repetiverint; hoc autem non in omnibus occiſis, ſed in pleriſque evenit, quoniam quorundam Natura ita debilis eſt, ut eorum ſpiritus uno momento conflacceſcant. hæc Galeottus. cujus ſententia quam habeat probabilitatem alii viderint; ego in illa explodenda plura verba non abſumam, cum præſertim ſatis jam exploſa ſit à Hieron. Magg. *ubi ſupra.*

15 Libavius libro alias citato de Cruentatione Cadaverum aliter hanc rem commentus eſt: voluit enim quod occiſore coram occiſi cadavere præſente, ejus imaginatio valide commoveatur, & de ipſo interfecto intenſe eo cogitante, ſpiritus facile ad interfectum directi, inde vapores quoſdam educant, cum quibus etiam ſanguis proſiliat verſus occiſorem, unde ſpiritus illi deciduntur. Atque hæ ſunt opiniones, quæ circa hanc rem circumferuntur, quarum quænam majorem habeat probabilitatem videant ii, qui commentationi huic fidem omnino habent; nam ego, paratus alias ſententiam mutare, multas in ea difficultates invenio. Mirandum valde cenſeo, Antiquiores de tam obſtruſa re, & quæ quotidiana experientia in horas, ne in momenta dicam poſſet innoteſcere, nihil quicquam firmi, aut ſaltem effatu dignum litteris mandaſſe. ſcio ad hoc adduci ex Homero *locum 17.* Iliados *de Euphorbi Cadavere,* cujus hæc verba ſunt:

> *Luſtravit (Hector) oculis deinde per ordines, illico autem cognovit*
> *Illum quidem auferentem inclita arma, hunc autem in terra*
> *Jacentem; fluebat vero ſanguis per vulneratum vulnus.*

Mihi tamen hæc nimis diſtare à re propoſita videntur; nam quid mirum Menelao ſatagente Euphorbi cadaver armis expoliare, tum primum ab ipſo occiſi, quod

> —— *Flueret ſanguis per vulneratum vulnus?*

ſanguis quidem fluidus ex ſua natura eſt, & facile per apertum vulnus ex ſe effunditur. adducuntur & ad hoc ipſum Lucretii ſupra relata carmina, quæ an ad rem hanc quicquam faciant, Deus ſcit; loquitur ibi Poeta de Amoris libidine, redditque cauſſam, quare tantopere inhiat amans ejicere ſemen in hominem, cujus amore ſaucius eſt, inquit ergo:

> *Irritata tument loca ſemine, fitque voluntas*
> *Ejicere id, quo ſe contendit dira libido;*
> *Idque petit corpus Mens, unde'ſt ſaucia amore:*
> *Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam*
> *Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,*
> *Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.*
> *Sic igitur Veneris, qui telis accipit ictum,*
> *Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,*
> *Seu mulier toto jactans è pectore amorem,*
> *Unde feritur eo tendit, geſtitque coire,*
> *Et jacere humorem in corpus de corpore ductum,*
> *Namque voluptatem præſagit multa cupido.*

Senſus ergo, ut patet, horum carminum is eſt; Quemadmodum vulnerati ſuper ipſum vulnus cadunt, & ſanguis verſus illam partē fluit, unde ictum experimur, ita ut hoſtis, ſi prope ſit, fluentem ſanguinem excipiat, eodem quoque pacto in Amoris vulneribus evenit, &c. & hic quidem eſt germanus ſenſus carminum Lucretii, ut teſtatur Martin. Delr. *in Senecæ Octaviam, ubi ſupra,* Quorum tamen ſententia cum non omnino ad rem prolata videatur, idcirco voluit Lambinus in hujus loci commentario, tres illos verſus, ut ſpurios, & minime Lucretianos, eſſe delendos, quod neque ſententia, neque locutione Lucretio digni eſſent. quomodo ergo id miraculum ex his carminibus expiſcari aliqui tentaverint, ego non video. Sed ulterius mirandum quoque mirum in modum de Philoſophis eſſet, cum Ariſtoteles, Alexander, Plutarchus, Seneca, & alii quæſtiones quaſdam naturales præ hac ne flocci quidem faciendas longioribus fortaſſe, quam opus fuerit proſecuti ſint, ex quibus neque ulla inſignis utilitas percipitur, neque novi quicquam circa ſcientiam emanat. multo magis mirandum eſſet, Recentiorum nonnullos inveſtigandi occultiores, & ſecretiores rerum cauſſas avidiſſimos, ac nova quædam veteribus incognita proferendi cupidos, vel incuria, vel data opera tanti momenti rem aut omnino ſilentio involviſſe, & ſicco, ut ajunt, pede tranſegiſſe, aut nihil effatu dignum de ea protuliſſe, ut Fernelius, Fracaſtorius, Cardanus, Cæſalpinus, & alii multi, quorum nullum, quantum ego hactenus aſſequi potui, de ea re mentionem habuiſſe comperi. ſed tamen peccaverint, ac negligentes fuerint tam vetuſtiores, quam recentiores Philoſophi, & cum de ea re diſceptare debuerint, ob rei difficultatem omiſerint, videamus jam nos, an aliquam veritatem id habere poſſit. neque dubium quod quilibet natu- 16 ralis, ac realis effectus habere debeat ſuas proportionatas cauſſas, à quibus producatur, & quod eæ cauſſæ neceſſario ſint, vel naturales, vel ſupernaturales. Si ergo hunc effectum à nulla ex his cauſſis dependere poſſe probemus, probatum inſimul erit, non eſſe hunc effectum quid reale, ſed imaginarium, & rationale quoddam ens ab hominibus effictum, vel ad omne pejus quid ex accidenti eveniens, aut ex miraculo, nam aliquando factum non negandum, ne fidem viris doctiſſimis, ac magnæ auctoritatis, qui eam rem inſpexerint, denegemus. factum tamen eo fine, & naturali quadam antipathia, & energia ego hactenus non admitto. Primo autem à cauſſa naturali non eſſe probatur; ſi enim ab ea dependeret, cum ad hanc diſpoſitam ad agendum, & requiſitis diſpoſitionibus extra illam præſentibus in ſubjecto ſequatur de neceſſitate effectus, niſi à majori virtute impediatur, ſequeretur quod in omni caſu, hic effe-

ctus appareret, aut saltem ut plurimum (nam in naturalibus effectibus producendis nullum ut plurimum inest impedimentum) at neq; in omnibus, neque in pluribus, sed in perpaucis talem effectum apparere vel ipsi hujus facti assertores fatentur. Lemn. *ubi sup.* Galeott. Mart. *ibid.* Libavius *loc. cit.* & cæteri. Neque valet caussa impediens hunc effectum à Galeotto allata, nimirum quod in multis effectus hic non sequatur, quod vegeto calore destituantur; hoc enim gratis dictum est, præterquam quod ejus sententia de caussa hujusmodi agente neque acceptabilis est, neque ullo modo rationi consona, ut supra dixi.
17 Addo quod naturales effectus ut plurimum, & secundum plurimum eodem modo fiunt, ut alias ex Philosopho dictum est, de raro autem ab accidentali aliqua caussa impediuntur, deberet autem spiritus ille, etiamsi validus non sit, pro sua energia operari, si enim ex vegeto spiritu sanguis in hostem prosilit, ex minus vegeto deberet tantum effluere, & ex maxime debili ebullire, seu aliquo modo effervescere, ac commoveri. Cum ergo positis dispositionibus, & caussa habili ad agendum in plerisque non sequatur effectus, quem speramus, dicendum vel illum effectum ex tali caussa non dependere, vel non esse secundum naturæ ordinem, sed per accidens, si alias semel aut bis cum iisdem dispositionibus successerit. Non solo autem testimonio prędictorum Auctorum probatur talem effectum non sequi secundum plurimum ad assignatam caussam, sed multo magis evidenter quotidiana experientia; assignata enim caussa non habet solùm in hominibus locum, sed in quibuscunque animalibus brutis, cum in his quoque facillime & procreari & effervescere possit inimicitiæ ille spiritus. at quis est, qui adnotaverit mactata animalia coram lanionibus cruentare? & tamen hos præsentes semper habent, & illico à mactatione, & non multo post. Sed esto, non possint bruta hujusmodi spiritum inimicitiæ concipere, quis observavit unquam cadavera eorum, qui manu carnificis interimuntur in ipsum carnificem cruorem ejaculari? at, inquies, non adest hic spiritus ille inimicitiæ aut Carnificis adversus damnatos, aut damnatorum adversus Carnificem. bene dicis, sed cur infantem à Matre suffocatum cruentare dicunt, num hic inimicitiæ spiritus in infante adversus Matrem, aut Matris adversus infantem reperitur? cur ii quoque, qui aqua submersi pereunt, etiam post duos, aut tres dies à morte coram parentibus, propinquis, & amicis cruentant, ut asserunt? at negabis & illud de infante, & hoc de aqua submersis; at ego, & cum his etiam & de occisis quod jactatur à te, negabo, cur enim si primum admittendum, & hoc non admittemus? non videtur ergo quod à caussa naturali hic effectus fieri possit. sed specialiter non posse illum effectum à spiritu inimicitiæ produci patet, quia oporteret dari in cadavere potentiam quandam cognitricem, quæ sanguinem in occisorem dirigeret, imo quæ cognosceret illum esse præsentem, imo & in rationabili distantia, non enim sanguis prosilit si hostis stet eminus. at ubi habitabit hæc virtus cognitrix? cujus animæ facultas erit, cadavere omni anima expoliato? Deinde si tantum potest inimicitiæ spiritus in cadavere hominis occisi, ut sanguinem proliciat, & occisorem versus ejaculetur, quid non poterit idem spiritus inimicitiæ in vivo homine? cur ergo obviam sibi ipsis factis acerrimis duobus inimicis sanguis illis ex oculis, ex naribus, ex ore, aut ex quibusvis corporis partibus unius adversus alium non prosilit? aut cur vulnerato ad mortem homine, dum adhuc vivit non multo majori impetu sanguinem in præsentem percussorem prosilire contingit? an credis forte post mortem vehementiores, ac magis vegetos spiritus illos esse in cadavere occisi, quam in vivo homine, adhuc odio iræq; fervore glíscente? Denique si spiritus hic inimicitiæ tam fervens est, ac tantum energiæ habet, ut sanguini communicare possit motum, multo magis communicare poterit cadaveri ipsi calorem, & sic cadavera occisorum deberent esse cæteris calidiora, saltem, inquam, respectu partis in qua asservari spiritum illum contendis, aut saltem sanguis durante spiritu illo calidus permanere deberet, aliter congelabitur, & erit omnino ad motum ineptus etiam remeante dupla spirituum quantitate in cadaver. Igitur cum hæc caussa invalida sit, neq; alia proportionata reperiatur, & effectus tam raro appareat, & omni evidentia carere videatur, dicendum videtur, neque effectum hunc realem esse, neq; consequenter posse caussa ejus quod nequaquam est in natura assignari.

Sed quia aliquando factum non negavimus, dicemus ne à Deo hunc effectum esse? minime gen- 18
tium, si velimus de necessitate à Deo fuisse, & esse quandocunque licet id sentire nonnullos ex præcitatis Auctoribus sciam, & inter Medicos Thom. Fien. *de virib. Imagin. quæst.* 24. & alios apud Petr. Andr. Canonher. *lib.* 1. *Aphor.* 1. *pag.* 429. *vers. Sicut multi Medici.* licet enim ex voluntate Dei hoc possit facillime succedere, & speciali ipsius permissione, tamen ab eo non esse quandocunque dicendum, si modo unquam est. jam enim per caussas naturales non fieri ejus permissu patet, sed neque supernaturali agendi modo, & ex miraculo id facit, quia miracula sunt ad fidei corroborationem, ut alias dixi, 19
at hoc nihil ad fidem, nam & apud infideles idipsum succedere non negabis, quibus fides nota non est. at dices, fieri propter justitiam, at, inquam, justitia omnia peccata pro eorum gravitate punienda 20
vult, at multa sunt peccata homicidio graviora, in quibus tamen propalandis nullum intervenit miraculum. deinde homicidium unum altero gravius est, ferro occidere hominem minus grave, quam veneno, aut alio modo, cur ego non semper occisa quomodocunque cadavera coram occisore cruorem emittunt? Addo Deum esse liberùm agens, & mi- 21
racula ad proprium libitum operari, & idcirco non posse cogi ab eventuum frequentia ad miracula faciendum, & interrumpendum Naturæ ordinem; imo si quid clarissime ostendit in ea re miraculum non intervenire, hoc illud est, quia fit sanguinis emissio ad nostram voluntatem, cum occisorem coram occisi cadavere sistimus. Præterea in his, quæ miraculo fiunt nulla requiritur conditio à parte rei 22
circa quam fieri debet miraculum, cum miraculum fiat à potentia infinita. Si ergo cruoris emissio ex cadavere miraculose fit, non modo fieri debet post horas determinates octo nempe, vel decem, sed quandocunque neque solum in cadavere hominis ferro sublati, sed in quocunque quomodocunque enecto, neque solum si percussor stet cominus, sed etiam si sit eminus. Deinde cum miracula sint opera 23
undequaque perfecta, & hæc sanguinis ex cadavere ejaculatio ad hunc finem fiat, ut occisor patefiat, cur sanguis non prosilit multa vi contra occisorem etiam eminus stantem, & procul inter alios spectatores, sic & miraculum esset evidentius, & illius finis melius haberetur. neque desunt permulta alia,

alia, quæ contra hanc sententiam faciunt; sed jam hæc prætermitto. Neque majorem probabilitatem habere videtur ea opinio, quæ vult id accidere dæ-
24 monum opera; non enim videtur ad ullum finem id dæmones velle, nam cur velint? num ut sontes sceleris sui pœnas luant? sed & hæc sententia ab aliis reprobata est concludentissimis rationibus, & circa exclusionem quarumcunque caussarum supernaturalium, vide quæ affert Libavius *in tractatu prædicto*, & *in positionibus à num.46. ad 65. & seqq.* ubi etiam occisorum animas ab earum caussarum numero repellit; nam non defuerunt qui hanc caussam hujus effectus commenti sint, quorum opinioni favet insulsa quædam Antiquorum persuasio, de qua Martin. Delr. *in Sen. Octaviam, nu.117.* credebant quippe illi, occisorum animas nocturno tempore homicidas persequi, ac vexare.

Sed unde obsecro emergere potuit commentum hoc de cruentatione cadaverum occisorum
25 coram homicidis? novum profecto non est, ex cadaveribus quibuscunque post horas nonnullas ab interitu, quin etiam postridie, aut die tertia à morte sanguinem emanare, nam facillime quovis motu agitentur cruentare fatetur Plater. *cent. posth. quæst.8.* & Libavius *ubi supra, posit.10.* an non quotidie in iis, qui apoplexia, squinantia, lethargo, Phrenitide, aut suffocante aliquo morbo, aut ex malignis, pestilentibusque febribus perierunt, & ex naribus, & ex ore, & ex oculis quoque interdum, & ex auribus sanguinem fluere conspicimus? at quod coram propinquis id fiat per accidens est, nam propinquos cadaveri hominis assistere estne quid novum? item quod puer à matre suffocatus, aut aqua submersus coram matre, vel amicis cruen-
26 tet. sic & per accidens evenisse existimaverim, quod aliquando cadaver occisi coram occisore cruentaverit, non per antipathiam, aut quamvis aliam naturalem, aut supernaturalem caussam, ut sentire quoque videtur Plater. *ubi proxime, quæst.8.*

Vnde his sic se habentibus, nullum unquam desumi deberi inditium ex hoc contra aliquem fir-
27 maudum, neque ex hoc posse judices ad alicujus rei executionem devenire reo præjudicialem, cum etiam coram insontibus & homicidii illius nesciis sanguis ex cadavere levi ex caussa emanare possit. non tamen pertinaci animo negare in animum induxi meum omnem ejus rei realitatem, sed si ulterioribus, certioribusque experientiis, firmioribusque rationibus ea res innotescet, sententiam mutare paratus sum. Ex re interim Medicorum futurum existimo, ut hæc experientia omnino infirmetur, & evanescat, nam si vera manifestabitur, hui quot Medici ex eo inditio suorum ægrorum occisores deprehensi, homicidii pœnas luent?

SVMMARIVM.

1 *Vulnera capitis præ cæteris notanda.*
2 *Vulnera capitis etiam levissima negligenda non sunt.*
3 *Hippocratis dictum de capitis vulneribus examinatur.*
4 *Idem os potest findi, & frangi.*
5 *Caput vulnerari potest in una parte, & cranium findi in parte adversa.*
6 *Nonnulla locum habent in capitis vulneribus, quæ minime procedere debent in vulneribus aliarum partium.*
7 *Post quadraginta dies non dicitur quis ex vulnere mortuus, quod tamen non habet locum in vulneribus capitis.*
8 *Vulnera capitis, etiamsi parva sint, periculo non vacant.*
9 *Simplices etiam capitis percussiones non contemnendæ.*
10 *Præsumptio desumpta ex remissione accidentium, quod vulnus fuerit tutum, non habet locum in vulneribus capitis.*
11 *Thoracis vulnera habent tempus suæ sanationis multo longius, quam alia.*
12 *Magnorum articulorum vulnera securitatis tempus habent cæteris vulneribus magis diuturnum.*

De particularium membrorum Vulneribus.

QVÆSTIO IX.

HActenus de vulneribus universaliter locuti sumus, sunt autem quædam in particularibus, de quibus maxime sermonem habere oportet. ac primo de vulneribus capitis, quæ præ cæteris om- 1
nibus digna ut notentur existimanda: habent enim quid peculiare, ac omnino diversum à plerisque aliis vulneribus, alia enim vulnera etiamsi non contemnendæ magnitudinis sint, negligi tutius pos- 2
sunt, quam levissima capitis vulnera, quæ nequaquam negligenda esse monent cum Hippocrate ex nostris Hor. Augen. *Epist. lib.9. Epist.3.* Hieron. Fabrit. *lib.2.Chirurg.cap.15.* & Fortun. Fidel. *lib.4. Relat.cap.2.* & ex Iureconsultis Farinacc. *quæst.126. num.196. & quæst.seq. num.53.* non igitur crassa minerva accipiendum Hippocratis dictum *de loc. in* 3
Hom. ubi dicebat, In capitis vulneribus si os quidem fractum sit, & contritum periculo vacet, si fissum, & fissura intro procedat periculo plenum. prima enim ejus sententiæ pars ita accipi debet, ut eo periculo vacet capitis vulnus, quando os fractum est, quod alias ex fissura impenderet, non quod omnino periculo vacet; vel dicendum est, Hippocratem locutum esse comparative, volens innuere multo majori periculo esse in capitis vulnere cranii fissuram, quam fracturam. non valeret ergo dicere, in hoc capitis vulnere os fractum est, ergo nullum adest vitæ periculum, quia præterquam quod potest respectu unius partis vulnus esse salutare, respectu autem alterius lethale, idem os etiam frangi, & findi eodem vulnere quid obstat? nam 4
cranium laminis conflatur, & ideo potest superior lamina frangi, inferior vero findi. quin etiam notum est, & ab Amato Lusitano *Cur. med. cent.6. cur.ult.* ex Hippocratis sententia contra Paulum pro Galeno ipso probatum, caput vulnerari posse in 5
una parte, & cranium findi in parte adversa, quod malum contrafissura dicitur, quam etiam alii Medici fieri posse docuerunt citati à Fallopp. *in lib. Hipp. de Cap. vuln. cap.14.* & commonstravit alias idem Amatus *Cent.3.Cur.42. in Schol.* contra quam tamen opinionem novissime fuit Æmil. Paris. *de Microc. subtil. lib.8. exerc.1. cap.5.*

His sic se habentibus, certum sit, nonnulla habe- 6
re locum in capitis vulneribus, quæ in aliis non procedent. ac primo quoad tempus securitatis, de quo jam longioribus locuti sumus, dicendum, quod licet communis opinio locum habere possit ut plurimum in cæteris vulneribus, nimirum, quod post

7 quadraginta dies non dicatur quis ex vulnere mortuus, ea tamen in vulneribus capitis locum non habeat. quia, ut jam probavimus, etiam poſt centeſimum, & ultra hæc periculum afferunt, & ratio ejus rei multiplex eſſe poteſt, nempe quod externis injuriis caput præ cæteris partibus ſit expoſitum, quod excrementis pluribus abundet, quod nervorum, & ſenſuum omnium principium, & origo in ipſo ſit, per quod totum corpus regitur, & ſuſtentatur, unde & à toto evaporationes ſuſcipit, ex quibus fit, ut & facile malum contrahat, & facile etiam in eo concepti morbi magni evadant, qui & ſenſiles partes maximopere afficere, & exinde magna ſymptomata excitare valeant, ut reſolutionem, convulſionem, dolores acerbiſſimos, ac pernecantes, & id genus alia.

8 Quoad magnitudinem vulnera capitis habent etiam hoc ab aliis peculiare, quod etiamſi minima ſint, non idcirco, ut in aliis partibus, dici poſſunt periculo vacare, ut ſupra ex Hipp. & aliis dixi, quibus addo ex Medicis Hieronym. Fabrit. *lib.* 2. *Chirurg. cap.* 15. & ex Iureconſultis Farin. *quæſt.* 126. *num.* 196. ratio ejus rei tota dependet ex dubio, ne cranium læſum ſit, quod hoc aliquando læſionem ſentiat etiam cute externa non vulnerata, nullaque in ea facta ſolutione continui apparente; unde quandocunque caput vi, & impetu, & à re dura vulneretur, etiamſi vulnus minimum exiſtat, ob prædictum timorem periculum adeſt. quinimmo licet ex conſilio Hippocratis multum faciat, ut Medicus cognoſcat quo inſtrumento, quanta vi, & per quodnam ſpatium vulnus ſit inflictum, & multa id genus alia, tamen interdum etiam ſimplices, ac le-
9 ves capitis percuſſiones cranio noxam communicant, unde nullo modo contemnendæ, nam præter cranii fiſſuras, contuſiones, & fracturas, poteſt etiam ex ſimplici ictu cerebrum commoveri, & homo exinde epilepſia, Reſolutione, aliiſque formidandis ſymptomatibus moleſtari, & mortem denique obire, ut exemplo patet in caſu Virginis Nerei apud Hipp. *lib.* 5. *Epidem. tex.* 49. & in aliis ab aliis auctoribus adducta.

10 Tertio ea concluſio, quod ſi vulneratus poſt nonnullos dies melius habuerit, & accidentia remiſerint, non præſumatur, ſi dehinc moriatur, ex vulnere mortuus, ut ſuperioribus quæſtionibus jam probavi, non procedit, neque habet locum in vulneribus capitis; nam aliquando in hiſce vulneribus accidentia remittunt quidem, ſed vulneris fomes ſemper remanet, vulnere exiſtente notabili, ex cujus cauſſa ipſum caput debilitatum facile in cauſſa eſt, ut vulneratus denuo ex ipſius vulneris culpa recidivet, & tandem moriatur; & licet id commune eſſe malignis quibuſcunque vulneribus jam dixerim, ut aliqualiter in ſanationem euntibus, dehinc ſuam denuo malignitatem prodant, hoc præterquam quod in vulneribus capitis præ cæteris locum habet, etiam abſque eo, quod pravitate ulla dotentur hoc in hujus partis vulneribus habet locum, ut ex hiſtoriis patet, & exemplis, quorum nonnulla vide apud Marcell. Donat. *loco ſupra citato.*

11 Quarto Thoracis vulnera, quoad tempus, intra quod debeat dici quis ex vulnere mortuus, habent proculdubio non modo longius, ſed pene indeterminatum tempus; quandocunque enim hæc vulnera ſanata non fuerint, in fiſtulam degenerantia vitæ inſidiantur, aut æger tabidus moritur poſt eorum ſanationem, ita ut ſemper ex vulnere dici debeat mortuus, & licet hoc contingere poſſit in aliis quoque vulneribus, nimirum quod ad ſanitatem perduci non poſſint, ita ut ex eorum vitio tandem æger vita fungatur, non eſt hoc ex partis vulneratæ natura, ut in Thoracis vulneribus uſuvenit, quemadmodum alias dictum eſt.

Quinto eadem ratio militat in vulneribus arti- 12
culorum præcipue magnorum: nam & hæc ex ſui natura ſemper, aut plurimum malignitatem adjunctam habent, ut patet etiam ex ſuperioribus. qua de re neque in his locum habebit terminus quadraginta dierum, qui ſecuritati vulnerum aſſignantur, quia hæc in longum protracta, & pravitati aſſociata quandocunque, etiam poſt longiſſimum tempus interimere poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Vulnus eſſe poteſt ſine ſanguine.*
2 *Omnis continuitatis ſolutio dicitur vulnus.*
3 *Pugno vel Alapa quis impetitus aliquando interiit.*
4 *Percuſſiones, ictus, pugni, alapæ, & hujuſmodi an mortis cauſſa eſſe poſſint. Diſtingue ut nu ſeq.*
6 *Si quis pugno aut alapa impetitus intereat, percuſſor non ordinaria pœna homicidii puniendus.*
7 *Pugno percutiens non præſumitur habuiſſe animum occidendi.*
8 *Flagellatio quomodo mortem afferre poſſit.*
9 *Fuſtibus, flagellis, aut ſacculis arena refertis occiſi quomodo cognoſci poſſint. & num. ſeq.*
11 *Sanguinis rejectatio per os, & alias partes an ſit ſufficiens ſignum flagellationis, &c.*
12 *Sugillationes, vibices, ſtigmata, & hujuſmodi an ſint ſufficientia ſigna flagellationis, &c.*
13 *Differentia ſugillationum ex percuſſionibus, & ex cauſſa interna emanantibus. rationem differentiæ vide nu. ſeq.*
15 *Alia differentia inter has, & illas ſugillationes.*
16 *Tertia differentia.*
17 *Vaſorum internorum diſruptio quomodo differat in hoc, aut illo caſu.*

De percuſſionibus ſine Sanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Saccellationibus, & aliis læſionibus hujuſmodi.

QVÆSTIO X.

Vlnus eſſe poſſe, ac dici etiam abſque ſangui- 1
ne jam in ſuperioribus dictum eſt; omnis enim
continuitatis ſolutio dicitur vulnus, unde & per- 2
cuſſiones, & flagellationes, & ſaccellationes, aliæque læſiones abſque ſanguine factæ inter cætera vulnera connumerari poſſunt, ac de his nunc ſermonem habeamus; ſi quidem circa hæc quamplurima occurrunt dubia non minus enodatione difficilia, quam ſcitu neceſſaria, cum aliquando ad hujuſmodi percuſſiones, ictus, pugnos, alapas, flagellationes, ſaccellationes, & id genus alias læſiones ſoleat ſuccedere febris, & partium putrefactio, interiorum venarum ruptio, & laceratio, cerebri commotio, & exinde etiam mors; quinimmo eveniſſe non ſemel compertum eſt, ut pugno, aut alapa quis 3
petitus interierit, ut eſt caſus apud Hippocratem, de quo ſupra filiæ Nerei, quæ à muliercula amica

amica lata manu percussa secundum sinciput nona periit, & apud Beniven. *de Abd. cur. cap. ult.* casus juvenis, qui alapa percussus illico apoplexia prehensus interiit, & alterius apud eund. *ibid.* qui pugno impetitus interemptus est, nec desunt alia quamplura his similia: in quibus casibus dubitari aliquando potest, an percussiones, ictus, pugni, alapæ, & id genus alia esse potuerint, ac cum effectu fuerint proxima caussa mortis; ac primo nulli dubium esse debet, quod ubi percussiones, & ictus hi validi fuerint quacunque in parte, præterquam in artibus, (voco artus hic brachia, & crura) sed præcipuè in Capite, in Stomacho, in Pectore, & in regione Hepatis, possint esse proximæ caussæ mortis, etiamsi nullum ab extra appareat nocumentum, & nulla continuitatis solutio. hoc autem in prænominatis partibus facile fit ob rupturam, & lacerationem internorum aliquorum vasorum, aliquando ob exquisitum partis sensum, ut in stomacho præcipue secundum os; in capite tum ob prædicta, tum etiam ob cerebri validam concussionem, ex qua Epilepsiam, Apoplexiam, Catochum, Lethargum, & hujusmodi affectus suscitari facillimum est, admonente quoque Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 5. at ubi ictus, & percussiones non ita validæ sint, ut in enarratis casibus, nam lata manu, aut etiam pugno percuti non magnum quid est, tunc res dubio non vacat; neque enim videtur hæc caussa sufficiens ad mortem accersendam, imo neque ad magnum morbum excitandum.

5 Dicendum ergo videtur, quod distinguendum sit non modo à fortitudine instrumenti, quo in percussione utimur, sed etiam ab ipsa fortitudine percutientis, & à validitate ictus, seu percussionis, & à statu ipsius, qui percussus est, nempe à fortitudine, & debilitate non solum secundum totum, sed etiam secundum partem percussam. unde si percussor fuerit vir membra habens multo robore, & duritie prædita, aut valido instrumento percusserit, contra vero vapulans debilis sit maxime secundum eam partem, quæ vapulaverit, ut in casu puellæ illius, de qua Hipp. tunc dicendum, tales percussiones esse proximas caussas ipsius mortis excitando dolores, & inflammationes in parte vapulante, & in capite concussiones, ex quibus facile mors. Si vero percussor mediocri robore præditus sit, & cætera mediocriter se habeant, sed qui vapulaverit debilis existat, tunc quia remotior caussa videtur hæc, insufficiens quidem judicanda ad immediate mortem accersendam, neque tamen sine omni culpa ea caussa est, quia potest humores commovere, & exinde febrem, aut alium quendam morbum excitare, ex quo etiam temporis successu mors subsequatur. at ubi is qui vapulaverit fortis fuerit, & à forti percussore vapulaverit, aut debilis à debili, tunc non videtur sufficiens caussa proxima mortis in hoc secundo, in primo autem casu dubio aliquando non vacabit.

6 Scio autem in his omnibus casibus, etiam secuta morte, percussores non ordinaria pœna puniri, sed mitius, ex eo quod non præsumatur eo modo per-
7 cutiens habuisse deliberatum animum occidendi, facit *l.* 1. §. Divus Hadrianus, *ff. ad l. Cornel. de si car.* Bart. *de percuss. num.* 7. quamquam sacer Textus *Exodi cap.* 21. *vers.* 18. tacite videtur damnare percutientem lapide, vel pugno, si inde mors secuta sit, inquit enim: Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo, si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum innocens erit qui percusserit, &c. quasi si vapulans decesserit, percussor innocens futurus non sit. sed quicquid sit de hoc, quod ad Iureconsultos pertinet, certum est aliquando tales percussiones, nempe calcibus, pugnis, lata manu, ictibus, & hujusmodi factas posse esse proximam mortis caussam, ut diximus.

Cæterum flagellatio si multa, valida, & cum validis flagellis facta extiterit, aut verberatio robustis baculis à robusta manu celebrata potest utraque mortem afferre, quamquam neque flagellatio, neque verberatio cum baculis, aut fustibus videntur animo occidendi fieri; utrum autem id delinquenti in his casibus suffragari possit, Iureconsulti videant. at contra saccellationes ad talem finem inventæ, ut homo succumbat, & mortis caussa palam non fiat: neque enim hujusmodi saccellationes vestigium in exterioribus relinquunt, quia æqualiter universos externos musculos conterunt, & unico colore inficiunt non multum à naturali distante, nec maculas relinquunt, sed internas venas, ac vasa disrumpunt, & lacerant, unde facile saccellati intereunt. 8

Verumenimvero difficultas est in cognoscendis iis, qui flagellis, fustibus, aut sacculis arena refertis vapulantes perierunt. nam aliquando hoc vertitur in dubium, & magni interest scire. de hac re, ut de plerisque aliis diligenter disceptans Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 5. nihil certi in ea re firmari posse ingenue fassus est, ac profecto non absque ratione; 9
duo enim potiora signa, ex quibus id, quod quærimus, conjicere liceret, fallacia, & incerta omnino sunt, ut recte ille concludit; ea sunt sanguinis per os, aut aliquam aliam partem rejectatio non solum 10
dum adhuc flagellatus vivit, sed etiam post mortem, & vibices, sugillationes, Ecchymomata, Stigmata, Maculæ, seu quomodocunque appelles in corpore, & musculosis præsertim partibus: nam 11
sanguinis rejectatio, quæ per os, vel nares, vel aures, vel etiam per oculos, aut per inferiorem ventrem, vel per urinæ quoque vias fieri in his casibus solet, neque semper contingit, neque etiam tantum in hoc casu succedit: contingit enim ubi ictu, seu percussiones hujusmodi corporis pars fuerit passa, quæ magnis venis, atque arteriis sit insignita, contra vero ubi nulla id genus vasa extiterint: non est autem semper flagellationis signum, quia etiam ex aliis caussis solet contingere, ut videre est in his, qui Apoplexia, Epilepsia, Squinantia, aut suffocanti morbo, maligna febre, vel pestilentiali intereunt.

Quoad sugillationes, vibices, Ecchymomata, 12
vestigia, stigmata, maculas, & hujusmodi certum est, quod eandem incertitudinem ex iisdem prorsus caussis habent; quia non semper talia apparere est necesse, ut diximus, & apparent etiam ex febre maligna, ac pestilentiali non modo in vivis, sed etiam in mortuis post aliquot horas, imo post unum, aut alterum diem à morte, quamobrem recte videtur concludere ex his Fortunatus, nihil certi in ea re decerni posse.

Ego vero contemplatus aliquando sum, neque rationi dissonum mihi visum est, quod diversa ratio est, ubi sanguis per vim, nempe per fla- 13
gella, baculos, fustes, ictibus, verberibus, flagellationibus, percussionibus à disruptis, laceratisque venis profunditur, & exinde sugillationes, vibices, aut stigmata fiunt ab ea, in qua ex morbi mali-

 gnitate,

gnitate, & impetu talia apparent. & idcirco licet in externa facie eandem lividitatem, eundemque colorem hæ ſugillationes, & vibices præſeferant, tamen ſi ad ſectionem veniamus, cutemque ipſam ſcindamus manifeſte, ut exiſtimo, apparebit differentia inter utrumque caſum: nam ubi ab externa vi diſruptæ venæ ſanguinem evomuerint, facile deprehendetur ſub cute craſſus, ac concretus cruor ex ipſa venarum, aliorumque vaſorum dilaceratione, quod quidem ubi ex maligna febre, aut alia ſimili interna cauſſa vibices apparuerint, non habebit locum, ſed tantum color ipſius cutis, & forte ſubjacentis carnis in livorem mutatus apparebit, &
14 ejus aſſertionis rationem habeo in promptu, quia ubi ex cauſſa externa ſanguis effundatur, venarum capitula dilacerata ac diſrupta facile, quem continent ſanguinem etiam craſſum, ad vicinas cavitates transfundunt, qui extra vaſa ſubito concreſcit; at ubi ex cauſſa interna vibices fiant, neque lacerantur, neque adaperiuntur capita vaſorum, ſed per ipſa veluti reſudat tenuior ſanguinis pars, quæ à putreſcentibus humoribus elevata ob turgentiam, & maximam ſui copiam, vel pravam qualitatem, & acrimoniam ad cutim erumpit: quamobrem non neceſſe eſt in hoc caſu apparere ſub cute craſſum illum cruorem, neque etiam evidentem vaſorum lacerationem, ut in priori.

15 Addo his aliam differentiam ex colore ſugillationum, ac vibicum deſumptam; nam ſi à cauſſa externa fiant, color eſt plerumque maxime livens ad nigredinem vergens, & temporis ſucceſſu ex virore paleſcens. at ubi fiant à cauſſa interna, tunc color ut plurimum non adeo livet, licet aliquando nigricet, & non immutatur, ſed temporis ſucceſſu ſenſim delireſcit, & obliteratur. ratio ejus rei deſumitur ex tenuitate, & craſſitie materiæ, ſeu ſanguinis, qui ſugillationes excitat; in cauſſa enim interna, quia tenuior facile ex ſe ipſo digeſtus ſugillationes evaneſcunt; at in externa ob ſui craſſitiem tam cito reſolvi non poteſt, ſed virorem contrahit, quod putrere incipiat. priorem tamen conjecturam ego rationi tantum innixus affero, cum adhuc in experientiam traxerim; propono tamen tanquam quid veriſimile, & rationi conſonum, & quod à Medicis veritatis amatoribus experientia vel confirmandum, vel explodendum ſit, ſin minus illi reſpondeat; nam ſi hæc vera apparebunt jam evidentiſſima ſigna habebimus, ex quibus veniamus in cognitionem certam ejus rei, quam quærebamus.

16 Aliud quoque ſignum probabile haberi poteſt, quod Fælicis Plateri eſt. *Obſer. ſuar. lib. 3. tit. de deform.* eſt autem, quod vibices, & ſugillationes in his, qui ab externa cauſſa ex percuſſionibus interierunt, non indifferenter in quacunque parte, ſed iis tantum quæ percuſſionibus fuerunt obnoxiæ inveniuntur, at ubi ab interna cauſſa originem ducant in quacunque parte apparent etiam in extremis artubus, & interdum, inquam, etiam ſub capillis aliiſque locis, qui à percuſſionibus ſunt immunes.

Major difficultas eſt de vaſorum internorum ru-
17 ptura, cum hæc in utroque caſu vere diſrumpi, & lacerari poſſint, & ex illis ſanguis ad cavitates effundi. quamobrem ex ſanguinis rejectatione nihil certi videretur diſcerni poſſe, niſi quod ruptura à cauſſa interna facta cauſſam habere debuerit aut longam, ut tuſſim longam, longumque deſcenſum acrium, falſorumque humorum ad pectus, aut maxime efficacem, & evidentem, ut validiſſimam tuſſim, aut alium evidentem morbum; at hæc quidem facile interrogationibus, aliiſque inditiis haberi poſſunt. forte ubi externa vis in cauſſa ruptionis vaſorum fuerit, plura vaſa inſimul diſrupta, ac lacerata comperiemus, quam ſi ab interna factum id fuerit.

SVMMARIVM.

1 *Signa demonſtrantia vulnera vivo, vel mortuo inflicta.*
2 *Venæ in eo, qui vivus vulneratus eſt ſanguine vacuæ, contra in eo, qui jam mortuus fuerit vulneratus.*
3 *Aliud ſignum ejus, qui vivus vulneratus eſt.*
4 *Aqua ſubmerſi moriuntur ob cohibitam reſpirationem.*
5 *Signa in eo, qui vivus ſuſpenſus eſt.*
6 *Signa obſervata in eo, qui per vim ſuffocatus eſt.*
7 *Fulmine percuſſi ſigna.*
8 *Cadavera fulmine icta à feris non deguſtantur.*
9 *Cadavera fulmine icta putrefactioni non ſunt obnoxia.*
10 *Cadavera fulmine icta leviora evadunt.*

Vulnera vivone, an mortuo inflicta fuerint. in flumen, vel mare demerſus vivuſne, an mortuus fuerit demerſus. item vivus an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulminene ictus, an per aliquam externam vim quis perierit.

QVÆSTIO XI.

QVæritur aliquando cum reperitur cadaver hominis occiſi, qui vulneribus confoſſus videtur, utrum vulnera illa vivo adhuc homini, an mortuo fuerint inflicta; à qua quæſtione breviter, ſed prudenter ſe expedit Paræus *in Renunciationibus*, ac duo 1 affert ſigna, primo colorem ipſorum vulnerum, qui ubi vivus homo vulneratus fuerit, ruber eſt, & ipſa vulnera cruenta cernuntur, mortuus vero ſi fuerit vulneratus contrà, inquit, neque rubra, neque cruenta ſunt. ſecundò vulneris labra dicit eſſe tumida, ac livida, ſi vulnus vivo homini ſit inflictum, ubi vero mortuo inflictum ſit, labra neque tumida, neque livida ſunt, ſed potius, inquam, albida, & flaccida; id autem fit, ut prudenter addit ille, ob concurſum humorum, ſanguiniſque in vivente homine, qui concurſus nequaquam accidit in mortuo. porro neque ex rationabili diſcurſu, neque ex propria experientia quicquam ego habeo, quod huic Paræi documento addam; niſi dicam, venas in eo, qui vivus ſauciatus eſt ſanguine vacuas, ac flaccidas, & in 2 ſe ipſas concidentes reperiri, in eo vero, qui jam mortuus eſt vulneratus ſanguine oppletas. id fit, quia in vivo ſanguis facile per vulnera excurrit, cum fluidus ſit, & extra corpus exilit, in mortuo vero non ita, quia concreſcit.

Sed hac occaſione ſumpta, alia nonnulla, quæ in dubium circa mortuorum cadavera venire poſſunt diſcutiamus. dubitatur ergo ulterius, num qui ex aquis mortuus emergit vivus, an jam vita orbatus in aquas ſubmerſus fuerit. Movent hoc dubium Paræus *ubi ſupra*, Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. cap. 4.* & Roderic. Caſtren. *in med. Polid. lib. 4. cap. 11.* atque omnes

3 omnes unanimiter in his ſignis conveniunt;primum eſt, quod qui ſubmerſus vivus eſt ventrem totum aqua plenum ac tumentem habet; ſecundum eſt, quod illi muccoſa quædam excrementa è naribus, ſpumoſa vero ex ore prodeunt, illa ob ventriculorum cerebri obſtructionem ab aqua, & à cohibita reſpiratione factam, hæc ob eandem reſpirationem vi cohibitam, & aëris violentum egreſſum cum impetu ex pulmonibus, & ſpiritualibus partibus:
4 moriuntur enim qui aqua ſuffocantur ob cohibitam potius reſpirationem, quam ob aquæ copiam, quæ ab illis ingeſta fuerit, ut alias quoque monuimus.

Tertium ſignum eſt, quod is, qui vivus in aquis ſubmerſus eſt, atque ibi ſuffocatus, extremos digitos attritos, & excoriatos habet ex eo, quod mortem qua datur evitans,obvia quæcunque, ſaxa nempe, ſcopulos, terram ipſam,ſi datur attingere,veluti furibundus tentat arripere, arenamque ipſam effodit: in eo autem qui mortuus in aquas dejectus eſt nihil tale conſpicitur, nam ut iidem auctores proſequuntur, neque alvus tumet, quod viæ omnes, & ductus in mortuo ſubſidant, & aquæ ingreſſum non admittant, neque ſpumam ex ore, aut mucum ex naribus emittit, quod nulla fuerit illi neceſſitas cohibendi ſpiritum, cum reſpirare non cogeretur, neque digiti in illo attriti conſpiciuntur, neque enim mortuus amplius cum morte colluctatur. hæc illi, quibus acquieſcendum videtur, cum rationi conſona ſint, & experientiis forte ab illis confirmata, propriæ namque mihi deſunt.

De eo quoque qui ſuſpenſus reperitur dubitari poſſet interdum num vivus adhuc, aut jam mortuus ſuſpenſus fuerit; movent & diſcutiunt hoc ipſum dubium Paræus & Fortunatus *ubi ſupra*, atque eorum uterque eadem affert: ſunt autem ab iis alla-
5 ta quæ ſequuntur. Qui vivus ſuſpenſus eſt funis, vel laquei veſtigium in jugulo ſervat, quod vel rubedine, vel fuſcedine, aut livore, vel nigredine erit inſigne. rugoſam, inquit Paræus, & contractam apparere circumſtantem cutem ob eam, quam funis fecerit compreſſionem. Aſperæ Arteriæ caput ſæpe lacerum, ac contritum videtur, luxataque, & ſuo loco mota ſecunda cervicis vertebra. livore etiam faciei, crurum brachiorumque conſpicuum id fiet, & thoracis ipſius tumore. ſpumam etiam in his ex ore, & muccum ex naribus, veluti in ſuperiori caſu dictum eſt, & in omnibus ſuffocatis apparet,in hoc ipſo notabimus, ut Paræo placet. At Fortunatus plenam, & indubitatam ejus facti notitiam deſumit ex diſſectione pectoris,quod pulmones veluti purulenta ſpuma turgeant. his addam ego linguæ craſſitiem, & nigritiem,& aliquando prominentiam extra oris ſepta, & Ecpieſmum,nempe oculorum expreſſionem ob interclusi ſpiritus anguſtiam, & violentiam, ut quotidie adnotare licet in his, qui Iuſtitiæ mandato à Carnifice ſuſpenduntur, ac ſtrangulantur.Vrina,dicit Fortunatus,ſeſe aliquando perfundere eos, qui vivi ſuſpenſi fuerint. quin, inquam ego, adnotatum eſt virile membrum in his aliquando erigi, ac tendi, forte & ſeminis ejaculationem contingere interdum non eſt abſurdum, nam & hanc in Epilepticis fieri notum eſt, at & in ſtrangulatione ſpaſmum fieri quis dubitat? eveniunt ergo hæc quòd via per os, & ſuperiora ſpiritui intercluſa, is ad eas partes ſeſe impetuoſe conferat, eaſque tumefaciat, ac tendat.

Eadem ſigna,inquit Fortunatus,obſervare licebit
6 in iis, quibus quoquomodo per vim ſpiritus intercluditur, exceptis veſtigiis illis, quæ à fune, vel laqueo relinqui diximus, quando ex ejus vi quis ſuffocatur. Ego vero rationi conſonum exiſtimo non ita tumefieri partes circa collum & guttur. vertebram certe ſuo loco in his, ut in illis non moveri, in dubium verti non debet. lividas tamen quaſdam maculas totum corpus deturpantes tam in his, quam in illis conſpici neceſſe eſt ob rationem, de qua Fortunatus. At ubi quis jam mortuus fuerit ſuſpenſus, neque funis, ſeu cujuſcunque laquei generis veſtigium ullum circa collum apparebit, neque cætera,quæ memorata ſunt, conſpicua fient: maximè vero cadaveris color nihil immutabitur, neque livorem ullum aut ſecundum faciem, aut ſecundum commemoratas alias partes contrahet,neque tumor ullus circa guttur, vel linguam, vel faciem, aut pectus apparebit, neque oculi tumidi, nec aliud quicquam eorum, quæ dicta ſunt.

Perquiruntur tandem aliquando ſigna fulminis in eo, qui mortuus in aliquo ſolitario loco extra habitata loca, & urbes reperitur,neque ullum veſtigium vulnerum, aut ſtrangulationis, aut alterius mortis generis alias conſueti ſervat, præſumiturque hunc fuiſſe à fulmine ictum, & tunc nonnulla ſigna ad id cognoſcendum afferuntur à Paræo *ubi alias*; & à Fortunato *lib.* 4. *cap.* 6. quorum duo priora cui- 7
libet fulmini communia ſunt admonente Fortunato. Primum ergo ac maxime quidem evidens ſignum eſt odor, quem ſpirat Cadaver, qui gravis profecto eſt ac ſulphureus, ex quo fit, inquit Pa- 8
ræus, ut hujuſcemodi cadavera neque à feris, neque ab avibus deguſtentur:relinquitur autem hujuſmodi gravis, ac ſulphureus odor non modo in cadaveribus, ſed quibuſcunque rebus à fulmine ictis, Seneca teſtante *lib.* 2. *Nat.qu.* 53.Perſenſi cum per æſtatem animi cauſſa Viterbii adhuc adoleſcens commorarer cum avunculo meo, cujus memoria in benedictione ſit, ejuſmodi odorem ex fulmine, quod noſtras tetigit ædes prope arcem ante Eccleſiam D. Fauſtini, qui tam gravis fuit, ut facile mihi gravem capitis dolorem excitaſſet, niſi mihimetipſi proſpexiſſem. itaque odorem hunc, ut dixi,non ſolum ex cadavere exſpirare comperiemus, ſed etiam ex veſtimentis, & ex ipſa quoque circumſtante terra, & quibuſque rebus prope adſtantibus. Secundum ſignum color ipſius cadaveris eſt; contrahunt enim quæcunque cadavera fulmine icta fuſcum quemdam colorem ea præcipuè in parte, quam fulmen percuſſerit. hæc ipſa duo ſigna conſpicua fuerunt in hiſtoria relata à Iacobo Iavello *in ſua quadam epiſtola ad Ferd. Angel. Farg.* quæ impreſſa eſt poſt ejuſdem Medicinæ compendium, & digna eſt conſideratione, ubi traditur brevis cura eorum, quos fulmen percuſſerit.

Tertio dicit Paræus aliquando nullum vulneris veſtigium in cadavere apparere, ſed tamen ſi diligenter introſpiciatur, oſſa comminuta, ac confracta in ea parte, quæ icta eſt, animadvertentur. Adnotandum tamen eſt, non omnes perire ab ictu ipſius fulminis, ſed aliquos à ſolo pavore extingui. Proth. Caſul. Æthiol. *lib.* 1. *num.* 11. in his autem hæc inquiſitio ſuperflua eſt, ſicuti etiam & ea, quæ ex immutato coloris cadavere deſumitur; relinquitur autem ſolus odor gravis, & ſulphureus, de quo diximus. Si tamen in percuſſis aliqua pars vulnerata appareat, eam ex Plinii ſententia reliquo corpore longe frigidiorem perſentiri dicit Paræus; quod etiam ex eodem Plinio refert Majol. *Dier. Canicul. colloq.*

colloq. 1. *par.* 1. & Petr. Crinit. *de honeſt. diſcipl. lib.* 9. *cap.* 12. ejus rei cauſſam quærit, ac reddit idem Proth. Caſul. *ubi ſupra, num.* 152. abſumique, inquit, ſpiritus à fulmine maxime in ea parte, quæ icitur, unde ea quaſi incineratur. Non tamen admittit Fortunatus, quod in cadaveribus fulmine percuſſis contuſio aliqua, aut oſſium ſemper comminutio fiat, cum fulmen ſolidum quid non ſit, ſed ſpiritus quidam, vel tenuis, & clarus, & ob id non adurens, vel ſpiſſus, & fumidus, & ob id incendio abſumens; contundere itaque oſſa, aut frangere, aut comminuere non poteſt, quod conſonare videtur cum opinione Caſulani.

Quarto, homo à fulmine percuſſus cadit ſuper partem, quæ icta eſt, & convertitur in partem, unde fulmen venit, quod tamen nequaquam verificatur in hiſtoria relata per Cardan. *lib.* 8. *de variet. cap.* 43. nam cum in Lemno Inſula, ubi Inſulæ cornu dividitur, octo Meſſores ſub quercu cœnarent, à fulmine percuſſi, atque exanimati manſerunt ſub ea ſpecie, qua diſcubuerant, ut unus comedere videretur, alter ori poculum manu admovere, alius bibere, cumque nigri omnes eſſent, imaginem totidem ſtatuarum repræſentabant. illud etiam obſervatum eſſe, ajunt, quod ſi dormiens homo ictus ſit, oculis apertis reperiatur, ſi vigilans clauſis; at unde hoc? dormiens ad fragorem expergiſcitur, oculoſque aperit, vigilans ad terrorem concutitur, oculoſque claudit ob timorem præſentis mali. Putant autem nonnulli, dormientes fulmine non percuti, ejuſque rei cauſſam aſſignat Proth. Caſul. *ubi ſupra, num.* 9. quod tamen an veritatem habeat prorſus ignoro.

Addebat inſuper Paræus ex Philippo Cominio,
cadavera fulmine extincta non eſſe reliquorum in- 9
ſtar putrefactioni obnoxia, quod etiam admittunt Proth. Caſul. *ubi ſupra, num.* 8. & Iun. Paul. Craſſ. *quæſt. Nat. & Medic. num.* 34. qui idcirco damnari dicit Euripidis Poëtæ Clymenem, quæ Phaëtontem de Cælo tactum in vallibus putreſcere cecinerit. Seneca tamen *lib.* 2. *Nat. quæſt. cap.* 31. ex quo etiam Fortunatus ibidem ea verminationem intra paucos dies pati affirmavit. quid experientia doceat adhuc ignoro. ſi contendendum ratione ſit cum priore opinione, ſentirem ob ſulphuris vim cadaveribus communicatam, & exiccationem à fulmine conciliatam, quæ opinio Caſulano quoque *ubi ſupra*, & Iunio Paulo Craſſo accepta eſt. quod ſi hæc veritatem habent, inter alia hoc erit ſignum evidentiſſimum, quod is, cujus cadaver eſt, fulmine fuerit peremptus, non vero alio mortis genere.

Eſt ultimo loco aliud ſignum à Fortunato alla- 10
tum, quod hujuſmodi cadavera levia evadant, ob humorum conſumptionem à fulmine factam, quod ſignum in hoc caſu videtur magnifaciendum, cum aliàs cadavera ſe ipſis graviora evadant, ut notum eſt, volunt nonnulli abſumi in his interiora omnia viſcera, quod obſervatum aliquando experientia eſſe oculatos teſtes habeo, in omni tamen fulmine idem evenire omnino à vero alienum eſt; notum tamen alia ex parte eſt, fulmina nonnulla interna abſumere, externis intactis, & infantem in utero perimere, ſalva matre, & hæc de Vulneribus dicta ſint, & de his, quæ argumenti ſimilitudo, ut una pertractarentur, expoſcere videbatur.

Tituli ſecundi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI QVINTI TITVLVS TERTIVS.

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

Continens Quæſtiones ſeptem;
quarum

Illu-

Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo

DOMINO

D. MARIO BOVIO

GREGORII XV. P. M.

CONSOBRINO,

V. S. R. AC BASILICÆ S. PETRI

CANONICO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

HVmanitatem tuam non admirari modo mihi contingit, ſed in pleriſque etiam experiri, dum favorem tuum mihi tam alacriter, tamque benignè ultro offerre, ac cum effectu impertiri multoties aſſoles. Ergo ne, dum de membrorum uſu, eorumque deturpatione verba facio, omni deformitate fœdiorem notam ingrati animi contrahere videar, ſi adhuc ad tuæ benignitatis vehementes ſtimulos non excitatus appaream, fructus hoſce litterarios meos in meæ obſervantiæ ſignum ad te defero. Tu quæ tua eſt humanitas illos humaniter excipe, & me conſueta tua benevolentia, ac favore munire non deſiſtas. Vale.

LIBRI QVINTI TITVLVS TERTIVS,

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

SVMMARIVM.

1 *Membri mutilatio irregularitatem inducit.*
2 *Mutilatio partis alicujus membri non facit irregularem.*
3 *Mutilans membrum fit irregularis, mutilans membri partem non.*
4 *Ad decidendum an membrum mutilatum, vel debilitatum sit Medici convocantur.*
5 *Membrum vel proprie dicitur, vel improprie.*
6 *Omnis pars organica membrum dicitur lato modo.*
7 *Membrum ex Avicenna quid.*
8 *Membrum proprie, & stricte quid sit. & nu. seq.*
10 *Membra humani corporis quæ.*
11 *Mammilla in fœminis non est membrum. Contrarium ibi.*
12 *Hominem castrans non subjicitur pœnæ mutilantis membrum, sed majori.*
13 *Testes habent distinctam operationem, & insignem, ac perfectissimam.*
14 *Penis non est vocandus membrum.*
15 *Ejaculatio seminis, & erectio, Penis operationes sunt, sine quibus conceptio fieri non potest.*

Membrum quid sit, & quænam proprie membra sint in corpore.

QVÆSTIO I.

IAm Pontificii, quam Cæsarei Iuris peritis hęc materia communis est; illi enim non modo in iis, qui ad ordines promoveri cupiunt, sacros præsertim, membrorum integritatem, & naturalem formositatem requirunt, sed etiam quam irregularitatem inducat membrorum mutilatio tam in mutilato, quam in mutilante discutiunt, ac determinant: quamobrem dubitant aliquando, an aliqua corporis particula proprie integrum
1 membrum sit, nec ne,& pars tantum membri; quia membri mutilatio irregularitatem quidem inducit, ut est notissimum. Barbos. *de off. & potest. Episc. Al-*
2 *leg.* 42. *num.* 10. *par.* 2. at mutilatio partis alicujus membri non ita. idem Barbos. *ibid. num.* 12. eodem quoque pacto, qui aliquem membro aliquo mutilaverit incurrit irregularitatem, ut Canonistæ norunt,
3 qui vero tantummodo membrum debilitat, nequaquam. Capell. Tolos. *quæst.* 208. *num.* 3. in deciden-
4 do ergo, an membrum mutilatum sit, vel aliquo modo debilitatum, aut impeditum Medici tanquam periti convocantur. Cabail. *Resolut. Crimin. Cent.* 3. *cap.* 236. *num.* 114.

Sed & Cæsarei Iuris consulti ad pœnas condignas delinquentibus irrogandas, & ad alia permulta de eadem materia multa perquirunt, ut in processu disceptationis manifestum fiet. Merito ergo nos, ut utrisque rem gratam faciamus hoc argumentum inter alia nobis pertractandum suscepimus: videndum ergo generaliter primo, quid sit membrum, dehinc ad particularia accedemus, & ea,quæ ad hoc argumentum spectare videbuntur quoad fieri poterit accuratius pertractabimus.

Membrum igitur vel proprie dicitur, vel impro- 5
prie, & abusive; improprie, ac lato modo omnis
organica pars membrum dicitur. ita Arist. *lib.* 1. *de* 6
hist. Anim. cap. 1. Galen. *lib.* 1. *de usu part. cap.* 1. & cum his Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 8. & inter Iureconsultos Covarruvias ex Cicer. *Relect. par.* 3. *de homicid. Init. num.* 8. Caball. *Resol. Crimin. cent.* 3. *cap.* 236. *num.* 4. Guazzin. ad defens. Reor. *def.* 33. *cap.* 6. *nu.* 1. & sic auctoritate Avicennæ 1. 1.
doctr. quinta cap. unic. in princ. definitur membrum à 7
Concil. *diff.* 38. quod sit corpus solidum, quod ex humorum generatur commixtione,vel quod sit pars animalis inspissata ex humiditatibus genita naturæ viribus insignita.quæ quidem definitiones adeo genericæ sunt, ut non modo Manus, & Pedes comprehendant, sed & Digitos, Nasum, Auriculas, Dentes, Vngues, ac denique quascunque corporis particulas dummodo actioni alicui destinatæ sint: nam idcirco organicas, non similares partes membra appellavit Aristoteles, ut ex eo notat Andr. Laur. *lib.* 1. *Anatom. q.* 1. sic etiam Galen. *loco cit.* & sic etiam Iureconsultos Membri nomine usos esse
testatur ipse Fortun. Fidel. *ubi proxime.* Stricte ta- 8
men ac proprie,& in germana significatione,Membrum dicitur ea corporis pars, quæ perfectam edere potest actionem,& quæ distinctam habet ab aliis operationem. Gal. *lib.* 1. *Method. med. c.* 6. Fortun. Fidel. *ubi supra*, & inter Iureconsultos ex Aristot. & aliis Iureconsultis Covarruvias *loco jam cit. num. eodem*, Barbos. *de off. & potest. Episc. allegat.* 42. *nu.* 11.
par. 2. vel dicamus, quod Membrum sit certa cor- 9
poris pars ad perfectam actionem edendam destinata,qua pereunte actio illa in animali respectu ejus partis destruitur. Covarr. *ubi supra*, ex Bald. *& aliis.* sic oculus ad videndum, Manus ad apprehendendum, Pedes ad ambulandum, lingua ad loquendum, quarum partium unaquaque pereunte, ea actio ex parte sui totaliter perit: neque enim animal sine oculo videre, neque sine manibus homo operari, neque sine pedibus ambulare, aut absque lingua unquam loqui potest, unde mirasculo proximum est, quod Schench. *in Obs. lib.* 1. *tit. de Ocul.* narrat de quodam cæco species visibiles per nares percipiente. licet non adeo hoc sit impossibile, quin potuerit ex naribus ad ipsos oculos alias perfecte organizatos, & tantum ab extra expalpebrarum coalitu impeditos, visibilium species provenire, aut lumen ipsorum oculorum per narium ductum lumini externo conjungi ad visibilia percipienda. Ac non ut de oculo, ita evenit

de Digitis, de Naribus, de Auriculis, aliisque hujusmodi dicendum est, quia propriam actionem, aut perfectam non habent, nam etiam unico digito abscisso, manus apprehendere, & operari potest; naribus etiam obtruncatis, raptisque auriculis, homo & respirare, & olfacere, & audire potest.

Cum ergo præmissa veritatem habeant, membra
10 nostri corporis dicenda sunt primo Manus, deinde Pedes, ab his Oculi, pòst Lingua, dehinc in viris Testes, in fœminis mammillæ; nam neque sine testibus semen, neque sine Mammillis lac conficere potest fœmina, cum ad has perfectas illas quidem actiones edendas hæ partes sint à natura constructæ ac destinatæ, ut docte ac luculenter demonstrat Fortun. Fidel. *loco cit.* quamquam Gal. *lib.* 1. *de usu part. cap.* 8. inter præcipua membra mammillas connumerare visus non est; sed quicquid sit de ejus opinione, optime his membri definitio jam allata videtur convenire. sed de mammillis Iureconsulti apertissime sentiunt; nam Covarruvias *ubi supra* contra Baldi opinionem, & Farinacc. *in Append. de Immunit. Ecclesiæ, cap.*16. *num.* 149. volue-
11 runt Mammillam in fœminis non esse membrum proprie dictum; at magis ex mea sententia Baldo assentiendum, qui Philosophus erat, sciebatque Mammillam in fœminis habere distinctam operationem, eamque destinatam esse à natura, ut diximus, ad lac conficiendum, itaque stricte, ac propriissime membrum vocanda est. Fortun. Fidel. *ubi supra.*

Sed de testibus nullam mentionem apud Iureconsultos invenire mihi licuit, ex qua circa hoc expiscari eorum sententiam potuerim. scio solum ma-
12 joribus pœnis tam spiritualibus, quam temporalibus subjici eum, qui hominem castraverit, quam eum, qui membrum aliquod mutilaverit. Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 1. ex quo Thom. Act. *de Infirm. par.* 1. *cap.* 5. *num.* 9. quod an apud Iureconsultos ob id procedat, quod non solum Testes inter membra computentur, sed cæteris membris præstent,
13 exploratum adhuc non habeo. satis autem nobis sit, Testes habere distinctam operationem, atque illam quidem insignem ac perfectissimam, seminis scilicet conficiendi, ut longioribus prosequitur Galen. contra Aristotelem *lib.* 1. *de Semine*, atque idcirco membra dici debere, præsertim quia præter jam commemoratam operationem, virilem quoque vigorem in Maribus tuentur, cum illis abscissis, Mas fœminæ similis quoad prædictum Animi vigorem evadat.

Idem quoque dubium intercedit de Pene, at neque de hoc Iureconsultos locutos fuisse comperi, supponentes fortasse non esse revocandum in dubium, An hæc pars membrum sit, cum pater sit omnium membrorum, & habeat ejus nominis immemorabilem possessionem, unde per Antonomasiam Membrum ab omnibus appellatur; sed inter Medicos jam sæpissime in his quæstionibus adductus, & adducendus Fortunatus Fidelis litigiosam fecit Peni hanc possessionem, qua per omnia præterita sæcula Membri nomine potitus est. dicebat
14 autem doctus hic Auctor, Penem non esse vocandum membrum, eo quod non habeat conditionem ad Membri naturam requisitam, distinctam nempe ac perfectam, seu primariam operationem; quia neque erectio, neque seminis ejaculatio absolutæ, ac primariæ actiones videntur, sed utraque famulatrix potius est ipsius conceptionis: utitur enim natura hac parte veluti canaliculo quodam, per quem Animal semen ejaculetur, ut inde conceptio fiat. quemadmodum ergo Nares, seu ipse Nasus Membrum non est, quod nullam operationem habeat, sed tantum ad decorem fabrefactus à natura sit, & ut tanquam per ductum cum minori indecentia Cerebri excrementa expurgarentur, idem de Pene firmandum videtur. Sed videat Fortunatus, ne infortunatus evadat, si de turbata possessione accusatus ab ipso Pene in judicium trahatur, quamobrem prudenter agit, cum hanc nominis possessionem non inficiatur, sed ingenue confitetur, qua quidem non videtur tam ex abrupto exspoliandus, præsertim quia videtur ejus possessio justa; quod enim contra adducit Fortunatus, non esse nempe erectionem, & seminis ejaculationem tales operationes, ut ex iis membri nomine Penis dignandus sit, quia utraque actio est, quæ aliis famulatur, ego quidem partim admitto, partim vero nequaquam. admitto quatenus ejaculatio fit quidem per Penem non autem absolute à Pene; non admitto quatenus absque ejaculatione, & erectione conceptio fieri non potest, erectio autem terminatur in ipsum, & 15
ejaculatio, ut dixi, fit per ipsum. conceptionem autem non posse succedere absque utraque actione latius probavi *lib.* 3. *har. quæst. Tit.* 1. *quæst.*8. Nihil autem me movet, quod hæ non sint ita perfectæ operationes, ut per se ipsas naturæ intentioni satisfaciant, sed destinentur ad ulteriorem finem, &c, ut ille dicit, alteri famulentur, quia hoc non videtur impedire, quod sit vocandus membrum, cum satis videatur si actio à tali parte celebrata sit in suo genere perfecta; itaque jure gaudere debet Penis nomine membri, neque membrum membri nomine videtur defraudandum. Illud obiter addam hic ex Riol. *Anthropograph. lib.* 1. *cap.* 31. Penem magnum, durum, ac stolidum ingenium denotare. at unde hoc? Num natura in conformatione naturalium partium intenta, in animalium conformatione deficit? an potius materia in naturalium conformatione absumpta, & in iis luxurians, non sufficit ad perfectum vigorem animalibus conciliandum?

SVMMARIVM.

1 *Mutilatio non est idem apud Medicos, quod apud Iureconsultos.*
2 *Mutilata membra apud Iureconsultos quæ dicantur.*
3 *Mutilata membra quæ dicantur apud Medicos.*
4 *Mutilum membrum non vocandum, ex quo aliqua pars præcisa non sit.*
5 *Mutilata membra sunt, quæ aliquo modo sunt præcisa.*
6 *Mutilatum membrum quodnam vere dicendum.*
7 *Ad veram mutilationem tria requisita.*
8 *Mutilatio non est absque deformitate.*
9 *Mutilationis præcipua conditio est membri obtruncatio.*
10 *Mutilatio tam à natura, quam ab Accidente esse potest.*
11 *Deformitas est aliquando absque mutilatione.*
12 *Notabile impedimentum præcipuæ actionis alicujus membri semper inducit irregularitatem.*
13 *Medici convocantur ad judicandum, an membrum debilitatum, vel impeditum sit.*
14 *Eadem ejusdem membri mutilatio, vel debilitas diverso modo æstimatur in diversis personis.*
15 *Amplia prædictam conclusionem ut hic.*

De

De Mutilatione, Impedimento, & debilitate Membrorum.

QVÆSTIO II.

QVamquam membri mutilatio in suo vero sensu
1 non est eadem apud Medicos, quæ est apud
Iureconsultos, tamen Iureconsultorum acceptione
hic utemur, nam hæc magis in consideratione ha-
benda in casu nostro: apud Iureconsultos enim
2 mutilata membra appellantur quæ præcisa, & ob-
truncata aliquo modo sunt. Augusti. Barb. *de off. &*
potest. Episc. alleg. 42. *num.* 10. sed apud Medicos
amplior multo est mutilationis acceptio, non mo-
3 do enim quæ amputata sunt membra mutilata di-
cuntur, sed quæ deformitatem, & impedimentum
afferunt, & ipsius faciei partes, & aliæ secundum
tria genera mutilationis à Fortun. Fidel. allata *lib.* 2.
Relat. cap. 7. Immo etiam quæ ex morbosa caussa à
proprio opere desistunt, etiamsi neque ullam partis
præcisionem, neque ullam deformitatem patian-
tur, ut probat ex Hippocratis mente Petr. Sal. *in*
lib. 1. *de morbis. sect.* 1. *tex.* 5. & Marsil. Cagnat.
lib. 1. *var. observat. cap.* 2. licet supra citatus Fortu-
natus ibid. hanc opinionem rejiciat, nolens vocari
4 mutilum membrum, ex quo aliqua pars præcisa
non sit.

Ac profectò videtur juxta Fortunati doctrinam
tale membrum vocandum esse potius imbecillum,
quam mutilum, æquivoca enim potius, quam univo-
ca, & propria mutilatio hæc Salii & Cagnati videri
facile potest. Nos, ut dixi, secundum Iureconsulto-
5 rum sensum mutilata ea membra appellabimus, quæ
aliquo modo præcisa sunt. sed quia ad hoc ut mem-
brum aliquod vere mutilatum dicatur, non sufficit
quælibet cujuscunque quantitatis partis ipsius mem-
6 bri præcisio, idcirco dicamus, quod quandocunque
præcisio, seu amputatio partis alicujus membri ip-
sius usui, vel pulchritudini insigniter obsit, tunc
membrum vere mutilatum dici debeat. sed diffe-
rentia est in hoc, quia ad hoc ut partis præcisio
usum membri adimere, vel impedire possit, nota-
bilis esse debet, sed ad hoc ut pulchritudinem amit-
tat, etiam minima præcisio sufficiens est, & ex ea
pars mutilata dicitur; ut si vel ipsa Nasi cuspis præ-
cisa sit, ex eo enim quod in facie, & in parte maxime
decori destinata, Nasum ipsum reddit mutilatum;
atque hoc pacto videndum Iureconsultis est, an ex
hoc capite is, qui eo modo esset mutilatus, vel alium
mutilasset irregularitatem incurreret; etiam nihil
incommodante ea præcisione actionem aliquam
corporis necessariam, sed tantum formam detur-
pante. Sed circa id notandum quod Fortunatus Fi-
delis *ubi sæpe* volebat, ad veram scilicet, & exquisi-
7 tam mutilationem alicujus membri, tria requiri,
abscissionem seu obtruncationem alicujus membri,
vel partis ipsius membri, actionum ipsius membri
impedimentum, ac denique deformitatem; hanc
vero postremam præ omnibus requiri, ita ut nulla
8 vera mutilatio ex ejus sententia sit, quæ deformita-
tem non inducat. videtur tamen præcipua conditio
9 esse membri obtruncatio, cum deformitas esse pos-
sit absque obtruncatione partis, obtruncatio vero
absque deformitate nequaquam, nam ipsa obtrun-
catio deformitatem inducit; idcirco membrum po-
test esse quidem deforme absque eo quod sit muti-
lum, quod non videtur controvertendum, licet
nunquam futurum sit mutilum absque partis ob-
truncatione; quæ quia per se ipsam comitem habet
deformitatem, & actionis impedimentum, idcirco
videtur hæc conditio multo majoris momenti exi-
stimanda, quam deformitas, & actionis impedi-
mentum: non enim à deformitate dependet vera
mutilatio, sed ipsa membri præcisio, at contra, ut
dixi, à membri mutilatione dependet deformitas,
& actionis impedimentum.

Cæterum mutilationem tam à natura esse posse, 10
quam ab accidente notum est, & idcirco quærebat
Hippocr. *in lib. de Genit.* unde sit, quod ex mutila-
tis parentibus (non tam ex accidente, inquam,
quam à natura) aliquando sani, aliquando autem
mutilati filii nascantur, nempe quod ex parentibus
aliquo membro, vel membri parte orbatis filii eo-
dem vitio aliquando insigniti nascantur, privati sci-
licet eo ipso membro, vel membri parte, quæ in
parentibus deficiebat.

Porro quemadmodum deformitas interdum esse 11
potest absq; mutilatione, sic & impedimentum ali-
cujus membri absque vera mutilatione partis nempe
præcisione esse potest. impediri autem potest mem-
brum duplici modo, uno ne sibi destinatum officium
ullo modo in posterum exercere possit, altero ne
tam facile, & expedite, ut à natura fit. Relinquo
tertium modum, quando depravate membrum suo
officio fungi cogitur. utrumque autem impedimen-
tum, & à natura esse potest, & ab accidente; neque
solum ex vera mutilatione, partis scilicet privatio-
ne, vel naturali, vel accidentali, sed ex aliis quoque
caussis; circa quæ animadvertendum, quod notabile 12
impedimentum præcipue actionis alicujus membri,
ut oculi in videndo, linguæ in loquendo, Manus in
apprehendendo, Pedis in ambulando semper indu-
cit irregularitatem juxta notata à DD. *in tit. de Corp.*
vitiat. notabile autem impedimentum dico, quan-
do membrum suo officio aut nullo modo, aut non-
nisi ingenti cum difficultate fungitur, aut cum est in
operando magna ex parte debilitatum, & satis di-
minute operatur, ut si Lingua nullo modo loquelam
formare possit, aut possit quidem, sed cum tali dif-
ficultate, ut multum temporis in loquendo, & ex-
primendo animi sensum, & verba ipsa absumat, aut
ita debiliter operetur, ut verba vix distinguat, &
sic de cæteris, aliter enim debilitatum, & imbecil-
lum potius dicitur. ad determinandum autem, an
membrum vere impeditum, vel tantum debile red-
ditum sit convocantur ipsi Medici. Caball. *Resol.* 13
crim. Cent. 3. *cas.* 236. *nu.* 114. etiamsi id ipsum cuili-
bet patere facile existimemus, cum levi negotio vi-
deatur à quovis etiam imperito percipi posse, utrum
membrum aliquod suas actiones naturaliter, forti-
ter, aut debiliter exerceat.

Adnotandum præterea est, eandem unius, ejus- 14
demque membri mutilationem, ac debilitatem non
eodem modo æstimari in una persona, ac in alia; un-
de si Pictori, qui manuum industria utitur, vel Fidi-
ceni, qui etiam singulis digitis fides mirabiliter pul-
sat, digitus amputetur, majoris facienda hæc digiti
amputatio in his artificibus, quam in aliis. Caball.
ubi supra, nu. 121. imo inter ipsos artifices majoris
æstimanda læsio ejusdem partis in uno, quam in
alio, ut ex prænominatis majoris æstimanda ampu-
tatio unius digiti Fidicenis, quam Pictoris; nam et-
iam uno digito obtruncato Pictor non multo cum
incommodo operari potest, & ego Pictorem vidi,
qui in una manu quatuor minores tantum digitos

 habet,

habet, nam majori, Pollice nimirum caret, in altera duos tantum Pollicem, & Indicem, & tamen non omnino male etiam exiles picturas palmo non majores exprimit. eodem quoque pacto si Musico, vel potius cantori tantisper linguam præcidas ad majus damnum teneberis, quam si cuivis alteri
15 eandem inferas injuriam, quia non solum hoc veritatem habet in præcisione totius membri, sed etiam in præcisione partium, quæ tali membro inserviunt, ut si nervos manus Pictoris, vel Fidicenis, vel Militis, aut alterius similis personæ sauciaveris, vel dentes Musico, aut Concionatori excusseris, cum quilibet nervus læsus ad manum pertingens ipsam manum reddat debiliorem, & dentes excussi magnopere, & insigniter Musico in canendo, & Concionatori in orando obsint.

SVMMARIVM.

1 *Membra proprie dicta si præcisa sint restitui non possunt.*
2 *Mutilati membri reparatio an quicquam suffragari debeat ei, qui illud mutilavit ad pœnæ mitigationem. vide num.* 8.
3 *Falsum est præcisas in totum partes ad sua principia reuniri posse.*
4 *Medici restaurari docent nonnulla membra deperdita.*
5 *Restauratio membri non caret tædio, & periculo.*
6 *Lingua mutilata reparari non potest.*
7 *Mutilata membra habentes, si ea recuperent, videntur ab irregularitate prægressa immunes.*

Mutilata membra an reparari possint.

QVÆSTIO III.

1 MEmbra proprie dicta reparari non posse, non controvertitur, licet ingeniosissimi quidam Medici, ac Chirurgi, inter quos præcipue ex recentioribus Paræus est, plura machinati sint non modo ad turpitudinem, quæ ex mutilatione provenit contegendã, sed etiam ad præcisi membri usum quadantenus, & utcunque recuperandum. ad hanc intentionem plura proponit idem Paræus *in lib. de deficientium supplemento per totum*, ubi non modo factitias manus, efficta que crura, sed etiam factitios Oculos, Dentes, Auriculas, Labia, Nasum, & si quæ alia sunt, quæ deficiunt efformare, & in usum trahere docuit. Sed hæc nihil ad rem nostram; aliæ tamen corporis particulæ sunt, quæ resecatæ dubium excitant, an recuperari possint, quod non videtur omnino vanum pro Iureconsultis discutere: ex his enim illi facile determinare poterunt, an quicquam
2 suffragari possit ei, qui alicui membrum, vel aliam partem mutilaverit ad pœnam mitigandam, vel ei cui præcisum, vel præcisa sit ad irregularitatem evi-
3 tandam: non revocatur autem in dubium, an ipsæmet partes in totum præcisæ denuo possint ad sua principia reuniri, hoc enim vanum simul, ac falsum est, & jure Lanfranc. *suæ Chirurg. tract.2.cap.2.* eos deridet, & mendacii impudentissimi arguit, qui affirmare audent, aliquos portasse Nasum incisum in manu, qui illis postea fuerit in suum locum restitutus, quod, inquit Lanfrancus, est maximum mendacium, quoniam vitalis spiritus in continenti perit, nutritivus similiter, & motivus. Alia ergo via est ad restitutionem aliquarum partium mutilatarum, de qua tamen non liquet, an tentari possit, necne. Nam profecto si Hippocrati, & antiquis omnibus credendum sit, videtur hoc quod proponitur impossibile, ut executioni demandetur; quippe cum partes, quas reparari posse aliquis promiserit, Nasus sint, Auriculæ, labia; ac de prioribus certum est, quod regenerari non possint, cum partes cartilagineæ sint, de labiis forte tolerabile esset (licet & hoc impossibile plurimis hominum videatur) quia sanguineæ partes sunt, quæ restaurari aliquo modo possunt.

Quibus tamen non obstantibus eo processit Medicinæ nobilitas, & Neotericorum Medicorum ingenium, & industria, ut non solum has partes utcunque restaurari posse ipso opere commonstraverint, sed etiam de novo efformari, atque ita affabre fieri, 4
ut naturam ipsam imitatorum suorum operis pudeat, atque iidem ipsimet invidiosi evadant. Mirum enim est quanta solertia nonnulli Chirurgi prænominata membra, vel potius particulas deficientes de novo efformaverint, in cujus doctrinæ gratiam doctissimum librum edidit Gaspar Talliacotius Bononiensis de Curtorum Chirurgia per insitionem inscriptum, ubi ejus operationis præcepta, & modum tradidit, quin & ipse pluribus experientiis eam ipsam operationem confirmavit, nec defuerunt alii, qui fæliciter hanc operam navarunt, & præ omnibus celebris est Branca Siculus, cujus dexteritatis in hac operatione multi Medici mentionem habuerunt. sed & de hac Chirurgica administratione copiosissime scripsit alter Medicus Bononiensis, nempe Ioan. Baptista Cortesius Miscellan. *Med. decad.* 3. *per totam.* meminit & de hac ipsa re Paræus *sua Chirurg. lib.* 22. *cap.*2. ubi quemdam vidisse se testatur, qui Nasum cum magna amicorum admiratione hac arte recuperaverat.

Illud negari non potest, eam operationem non 5
carere, & longo tædio, & periculo, ut testis est idem Paræus ubi proxime, licet ipse Talliacotius, & cum eo idem Ioan. Baptista Cortesius contrarium omnino probare nitantur, & maxime prior *lib.1. præd. oper. cap.*22. quod tamen undequaque tueri minime possunt, credo tamen, quod multo facilior ea operatio indies futura esset, si modo frequenti exercitatione Chirurgi confirmentur. Habet tamen hoc ipsum præter tædium, & periculum aliud incommodum, quod an ipsis Talliacotio & Cortesio notum fuerit, exploratum non habeo, dummodo veritatem habeat, & experientiæ sit conforme, illud est, quod quandocunque ex alio corpore, quam ex proprio Nares, aut aliæ deficientes partes reficiantur, pereunte homine eo, ex quo restaurata pars est desumpta, ipsa pars restaurata in vivo homine cum demortui cadavere commoritur, ac emarcescit. ita autem in rei veritate evenire narrabat ex, nescio cujus, auctoritate Petrus Castellus Medicus accuratissimus, cujus alias his in quæstionibus mentionem habui. quod mihi non adeo difficile persuasu est, si modo alia permulta his admirabiliora, quæ tanquam verissima narrantur, mendacio non laborant. unum addam, quod ob rei similitudinem hoc ipsum confirmare potest. narrat Ioannes Bodinus *lib.* 3. *sui Theatr.* experientia frequenti confirmatum fuisse, quod si Verres, aut Canes, ex quibus Scrophæ, aut Catellæ utero gerunt, occidantur, abortus in fœminis sequitur. quicquid autem sit de harum rerum veritate,

tate, incommodum prædictum facile evitari poteft, fi de proprio corpore hæ particulæ reficiantur, cætera vero non ita, ut apertiffime videbit, qui reftitutionem hanc prædictarum particularum per infitionem factam confiderare volet apud eofdem Talliacotium & Cortefium late de ea differentes.

Sed ut dixi non omnia membra ea ars reparare poteft; nonnulla enim ob multam partium ea componentium diverfitatem, reparari nullo modo poffunt, fed ea tantum, quæ ex fimplici carne effingi patiuntur, ut prædictæ partes funt, Nafus nempe,
6 Aures, & Labia. & quamquam eo modo fefe res habet, tamen mutilata Lingua ob fitum, quem habet, reparari non poteft, non quod nova regeneratio deficientis ipfius partes fieri in ea, ut in prædictis non poffit; tamen & ad ufum deperditum amputatæ in parte linguæ recuperandum ingeniofum quoddam inftrumentum Ars excogitavit, cujus figuram atque ufum defcripfit atque edocuit Paræus *lib. jam cit. cap.* 5. quod utrum fatis fit ad evitandam irregularitatem in eo, qui mutilatus eft, Iureconfulti viderint. in cæteris profecto cafibus evidens videtur militare ratio, quod patientes ab irregula-
7 ritate debeant effe immunes, quia nonnifi ob infignem deformitatem irregularis evadit is, qui Nafo, Labiis, Auribus mutilatus eft, at huic deformitati fatis Artem fuccurrere poffe, & cum effectu eam omnino tollere jam fupra oftendimus. Vtrum autem id fuffragari quicquam poffit ei, qui aliquem Nafo, Labiis, Auribus mutilaverit ad leviorem pœnam dandam, aliquid fcrupuli habere poffet, quod tamen facile diluitur ex operationis difficultate, tædio & periculo; præterquam quod non videtur ex mea fententia delinquenti fuffragari debere, quod proprio ingenio, & labore fe mutilatus ab ea deformitate vindicaverit, cum delinquens, quantum in fe eft, delictum confumaverit. Sed an non idem eft in eo, qui aliquem lethaliter vulneravit, qui tamen fumma cura & diligentia adhibita mortem evafit? nam vulnerans etiamfi quantum in fe eft hominem occiderit, tamen nifi hic moriatur, de homicidio non tenetur. Sed hæc ad Iureconfultos difcutienda remittantur.

S V M M A R I V M.

1 *Nafus an fit membrum.*
2 *Nafus ex Farinaccio eft membrum proprie dictum.*
3 *Naribus mutilatis ea omnia ac fingula locum habent, quæ in cæteris mutilatis membris.*
4 *Nafi abfciffio irregularitatem inducit.*
5 *Nafum abfcindens tenetur majori pœna quam teneatur abfcindens membrum.*
6 *Majori dedecori eft Nafi abfciffio, quam Manus.*
7 *Nafus nullum habet officium proprium.*
8 *Nafus non eft odoratus inftrumentum, & nu. feq.*
10 *Nafus non videtur inter membra connumerandus. Contrarium num. feq.*
12 *Nafus eft primum refpirationis inftrumentum.*
13 *Nafus eft veluti modulator decoris & pulchritudinis.*
14 *Facies in homine omnium partium pulcherrima.*
15 *Homo fublunarium omnium creaturarũ pulcherrima.*
16 *Nafo folus homo dotatur.*
17 *Ægyptii adulteras mulieres Nafo mutilabant.*
18 *Nafus retortus ac deformis magna ex parte tum mores tum mentis propofitum retortum perverfumque denotat.*
19 *Nafus quoad pulchritudinem inter cæteras partes principatum obtinet.*
20 *Ex Nafi abfciffione diffolvuntur fponfalia etiam juramento firmata.*
21 *Sponfalia juramento firmata an redintegranda Nafo refecto.*
22 *Auris inter membra connumeranda ex aliorum opinione.*
23 *Auris eft auditus inftrumentum.*
24 *Auris non eft membrum, quod non habeat diftinctam operationem, & num.* 27.
25 *Auriculæ abfciffio non inducit irregularitatem. declara ut num. feq.*
28 *Aurem abfcindens tenetur pœna incidentis membrum.*
29 *Aurem abfcindens in Ecclefia non gaudet immunitate Ecclefiæ, ficuti neq; abfcindens aliud membrum.*
30 *Labia non funt membra.*
31 *Os diftortum, & Labia corrofa irregularem faciunt.*

De Nafo, Auribus, & Labiis.

Q V Æ S T I O IV.

DE Nafo non abfque fummo jure peculiariter confiderandum, de quo primo dubitatur, an 1
membrum fit, necne, in qua dubitatione plures videntur in partem negativam inclinare, & ratio eft, quia non videtur propriam, ac perfectam habere operationem, Fortun. Fidel. *loco fæpe cit.* fed Ariftot. *lib.* 1. *de part. Anim. cap. ult.* Nafum inter membra connumerat, & ex Iureconfultis Farinacc. *in Append. de Immunit. Ecclef. cap.* 16. *nu.* 249. Nafum in- 2
ter membra proprie dicta connumeravit, neque eft dubium, quod Nafo mutilato, ea omnia locum ha- 3
beant, quæ in cæteris mutilatis membris locum habere diximus. Nam Nafi abfciffio præ cæterarum 4
partium abfciffione irregularitatem inducit. Barbof. *de off. & poteft. Epifcop. Alleg.* 42. *num.* 33. *par.* 2. & in eum, qui nares abfcidit non modo pari ra- 5
tione, ut in eum, qui aliud quodcunque membrum abfcidit, fed majori feveritate animadvertitur, non ob id tantum, quod hæc pars unica in noftro corpore fit, & nequaquam duplicata, ut Oculus, Manus, Pes, Auris, labium, fed quia reali-
ter majus multo dedecus affert abfciffio Nafi, 6
quam alterius cujufcunque partis etiam ipfius Manus. Parif. à Put. *de Re milit. lib.* 8. *cap. Quand. unus effod. ocul. alter. & alter abfcid. Naf.* videtur ergo quod quæcunque Leges de Membris, de eorumque mutilatione fanciverunt, recte ad Nafum quoque fint transferenda.

Qui tamen negant, Nafum effe membrum, di- 7
cunt, illum nullum habere, ut dixi, proprium officium, nifi quod tanquam per tubulum cerebrum per ipfum expurgatur, unde deducunt ufum ipfius effe exiguum. ut ex Medicis idem Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 1. & ex Iureconfultis idem Parif. à Put. *ubi fupra, nu.* 2. nam neque odoratus inftrumen- 8
tum Nafus eft, quamquam Idiotis, imo & Doctis nonnullis tale exiftimatur, ut ab eod. Parif. à Put. *ibid.* & à Farinacc. *Fragm. Crimin. lib.* 1. *par.* 2. *n.* 587. qui habent etiam pro fua opinione Ariftot. 2. *de Anim. & in lib. de Senf. & fenf.* Averroem 1. *Collect. c.* 11. & ex Recentioribus Medicis Valletium *Contr. lib.* 2. *contr.* 26. à quo nova nonnulla argumenta contra Galeni fententiam allata funt. Quinimmo videtur aperte confentire Hipp. quem ante omnes nominare decebat, *lib.* 1. *de Diæta.* Nafus, inquit, odores,

lingua ſuavia, & inſuavia diſcernit. ſed & communis hominum conſenſus id ipſum videtur confirmare, cum enim de odoratu quicquam proferimus ad Naſum omne referimus. ſic Catullus ab Fabullum, ut melius odoretur:

Quod tu cum olfacies Deos rogabis,
Totum ut te faciant, Fabulle, Naſum.

Naſo etiam odores nos deprehendere dicimus, non alia corporis particula. Horat. *lib. Serm. ſat.2.*

Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia Naſus
Illis nullus erat.

Vnde videtur ex his quod Naſus habeat propriam ac perfectam operationem, nempe odores judicandi, & tamen unica experientia omnia quæcunque opponuntur videntur refelli (nam de vulgi modo loquendi non curandum) ea eſt, quod ii, qui obſtructum os cribroſum habent, ut nonnullis ex pertinaci Gallico morbo, vel ex contumaci coriza eveniſſe ſcio, nullum odorem perſentiunt, cum tamen nares maxime patentes habeant; quod etiam experiri quotidie licet in familiari gravedine, in qua ſenſus odoratus aliquando omnino abolетur, licet in hoc caſu non ab re ſuperabundantem humiditatem ipſis naribus communicatam cauſſari liceat. ſed de hac quæſtione qui plura deſiderat, videat Nicol. *Serm.* 3. *tract.* 1. *cap.* 7. & Cardanum *Contr. Med. lib.* 2. *tract.*6. *contr.*9. ubi copioſiſſime de his diſſerit, ac variis quæſtionibus recenſitis, rei veritatem venatur, & aſſequitur. ſed & præter ab eo allata videnda, quæ affert Laurent. *lib.*11. *Anatom.quæſt.*12. & Valleſ. *ubi ſuprà*. Nobis id pro nunc
9 ſcire ſatis ſit, Naſum nequaquam eſſe odoratus inſtrumentum, ut Medici, qui rem intimius perſcrutati ſunt ex Autopſia docent; quam concluſionem longioribus probat Gal. *in lib. de Inſtrum. Odor.* contra ipſum Ariſtotelem diſſerens *operum ſuorum Claſſ.* 1. probant hanc ipſam Anatomici omnes recentiores, inter quos, ſi libet, vide Lauren-
10 tium *ubi ſuprà*. Cum ergo Naſus nullam habeat propriam operationem, non videtur inter membra connumerandus.

Verumenimvero ſi quæcunque ad Naſi officium ſpectant, diligenter examinabimus, haud indignum
11 omnino Membri nomine Naſum dijudicabimus; miſſum enim faciam, quod per Nares muccus à Cerebro derivetur, alias cum maxima indecentia proditurus; quod locutionis venuſtati, & concinnitati ſoni mirum in modum conducat, ut ex iis facile elicitur, qui nares obſtructas habent, vel iis ipſis privantur; & quod alias nonnullas præſtet utilitates, de quibus Laurentius *loco cit.* & Talliacot. *lib.*1. *de Curt. Chirurg. cap.*5. *& ſeqq.* unicum quoque
12 munus prætermittamus, quod ſatis eſſet ad id nominis illi conciliandum, quod nempe ſit primum reſpirationis inſtrumentum. Gal. ipſo aſſerente 11. *de Vſu par. cap.*11. ex quo Rabi Moyſes *Aphor. ſect.* 3. *Aphor.* 24. & Anatomicis omnibus: profecto
13 illud unum omnium optatiſſimum Naſi munus eſt, ut ipſius decoris, & pulchritudinis veluti modulator quidam exiſtat. an non hæc propria ipſius Naſi
14 actio eſt & præcipua & perfecta? cum enim in homine omnium partium pulcherrima facies ſit, huic profecto per ipſum Naſum tota pulchritudinis vis, & energia conciliatur, cum per hanc maxime partem hominis facies aut formoſa, aut deformis eva-
15 dat. Meletius *de Nat. hom.cap. de Naſo.* quamobrem jure cum homo ſublunarium omnium creaturarum pulcherrima exiſtat, ſola quoque Naſum peculiarem habuit, cum cæteris animantibus aut omnino denegatus ſit, aut non ita conſpicuus datus. ita ut 16
proprie ſolus homo Naſo dotetur Andr. Laurent. *ubi ſuprà*, *cap.* 14. hinc non abſque ſummo Iure 17
Ægypti adulteras mulieres Naſo mutilabant, ut in eis ea pars plecteretur, per quam facies magis honeſtata amantes in adulterium allicere poterat, ut ex Franc.Patritio *lib.*4. *de Inſtitut. Reip.* refert Io. le Cirrier *de primogenit. lib.*1. *quæſt.*20. *num.*9. & inter noſtros ex Diod. Sicul. Marc. Ant. Vlmus *de Phyſiolog. Barb. hum. ſect.* 3. *cap.* 4. Vnde recte aliquando Naſus pro tota facie ſumitur. Iuven. *ſat.* 6.

——Quænam eſt hic culpa puellæ
Si tibi diſplicuit Naſus tuus?

Sed & partem hanc præ omnibus pulchritudini inſervire facile inſinuatur in Sacris *cap.* 21. *Levit. verſ.* 18. cum in electione Sacerdotum pulchritudinis magnam rationem habendam eſſe ſanciretur, non modo eos ab Altaris miniſterio repellebat lex, qui Naſo prorſus carerent, ſed eos quoque, qui illum vel nimis parvum, vel nimis magnum, vel obtortum haberent; quia non modo, ut dixi, hæc pars ad pulchritudinem facit, ſi recte conſtituta ſit, ſed etiam animi veluti quædam nuncia eſt, & ubi valde retorta, aut deformis ſit, magna ex parte tum Mores, tum Mentis propoſitum retortum, perverſumque denotat. Polæmon. *in Nat. ſign. Interp. cap. de Naſo.* & Hippocrates noſter ex acuto Naſo, ac parvis oculis rufo capillitio adjuncto pravitatem arguit. 2. *Epidem. ſect.* 5. *tex.* 1. ubi Valleſius *in comm.* non ex rufo capillitio, ſed ex acutis naribus tali capillitio adjunctis, & pravis oculis pravitatem denotari dicit. maxime ergo vituperatur Naſi deformitas tanquam pravi animi ſignum, unde Horat. *in art. Poët.*

——Hunc ego me, ſi quid componere curem
Non magis eſſe velim, quam pravo vivere Naſo.

Igitur cum quaſi proprium munus hujus particulæ ſit faciei decorem tueri, imo cum ipſa per ſe ſola ſit pulchritudinis moderatrix quædam, jure merito non ſolum Membri nomine digna eſt, ſed inter alia 19
membra quoad hoc principatum obtinere dicenda, cum majus dedecus, ac magis inſignis deformitas reſultet ex Naſo non modo mutilato, ſed male etiam conformato, ut ſuperius demonſtratum eſt; atque ea de re hujus partis mutilatio præ omnibus aliis mutilationibus ſemper turpiſſima, ac inhoneſtiſſima habita eſt, quod prudenter inſinuavit Virgil. de Deiphobo loquens *lib.* 6. *Æneid.* his carminibus:

Atque hic Priamidem laniatum corpore toto
Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Ora, manuſque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere Nares.

Vbi loci Narium ſolummodo vulnus inhoneſti Epitheto inſignivit, non aurium, non manuum, non oris ipſius, ut demonſtraret id, quod annuebamus, & pro omnium maxima contumelia illud minatur Deus per Ezechielem *cap.*23.*verſ.*25. Naſum tuum, & aures tuas præcident. quamobrem non eſt mirum, ſi tanti fiat à Canoniſtis ea turpitudo, quæ ex mutilato Naſo provenit, ut ob eam diſſolvi per- 20
mittant ſponſalia, etiam ſi juramento firmata ſint, Sanchez *de Matrim. lib.* 1. *diſp.*57. *num.*1. Sed non aſpernenda dubitatio hic oritur ab ipſis Canoniſtis decidenda, num ſcilicet reparato Naſo, ut ex Arte 21
fieri poſſe jam patet, ſponſalia redintegrari debeant,

beant, cum juramento firmata sunt. illud enim certum est, cessante caussa, ob quam sponsalia juramento firmata solvi permittuntur, nempe ea turpitudine, quæ ex mutilatione Nasi proveniebat per novam ipsius Nasi reparationem, nihil jam impedimento esse posse, quin jurata sponsalia suum effectum sortiantur, sed an hoc sufficiat, ipsi videant.

De Aure porro idem dubium intercedit quod de Naso, utrum nempe membrum sit, necne: nam ex Iureconsultis Glo. *in cap. singula. verb. Oculus.* 89. *distinct.* & post alios Farinacc. *de Immun. Ecclesiast.*
22 *loco jam alias cit.* Aurem inter membra connumerarunt. Quinimo ex Medicis Galenus *in lib. de In-*
23 *strum. Odor. ubi supra.* Aurem dicebat esse instrumentum Auditus, unde cum habeat propriam, ac perfectam operationem inter alia membra jure connumeranda videretur. Alia tamen ex parte inter Iureconsultos Covarr. *Relect. par.* 3. *de Homicid. init. num.* 8. & ex aliorum auctoritate Barbos. *de off. & potest. Episc. alleg.* 42. *num.* 39. *par.* 2. & ex Medicis
24 Fortun. Fidel. *ubi alias, lib.* 2. *cap.* 8. Aurem membrum esse apertissime negarunt ex eo, quod non habeat distinctam operationem, quæ enim ei tribuitur, Auditus nimirum, sua non est; volunt ergo hanc particulam esse tantum ad decorem factam, & ad id quod Gal. *ubi supra*, affirmabat, respondendum volunt, ipsum non intellexisse de Aure externa, quæ proprie Auricula dicitur, sed de interna, seu toto meatu auditorio, hic enim vere est instrumentum auditus; quamquam negari non potest, ipsas etiam Auriculas ad meliorem soni editionem conferre; nam illis abscissis non amplius exactum sonum, sed instar fluentis aquæ per auditum percipimus, ut notat Hieron. Fabrit. *de Org. Audit. par.*
25 3. *cap.* 2. non mirum ergo est si apud Canonistas Auriculæ abscissio non inducat irregularitatem.
26 Covarr. *ubi supra, sub num.* 8. quod declarandum dummodo vitium contegi capillis possit. Navarr. *lib.* 5. *cons.* 75. *nu.* 1. & ex eo Barbos. *ubi alias, nu.* 38.
27 quapropter non est in rei veritate Auris membrum, licet aliquando à Iureconsultis inter membra connumeretur, nam id ab ipsis fit, ubi de partium mutilatione loquuntur, in quo casu bene dicitur, Au-
28 rem esse membrum, quia abscindens Aurem iisdem pœnis subjicitur, quibus subjicitur abscindens membrum, unde etiam in Auris abscissione habet
29 locum id, quod in abscissione membri quoad immunitatem Ecclesiasticam, qua abscindentes membra in Ecclesia non gaudent, ut Farinacc. *ubi supra.*
30 Labia denique membra non esse certum est. Fortunat. *ubi sæpe*; sed quantum & ipsa ad decorem valeant, nemo est, qui non noverit, unde non minori dedecori subjicitur is, cui labia abscissa sunt, quam cui abscissus Nasus est, ut demonstrat Talliacot. *lib.* 1. *de Curt. Chirurg. cap.* 11. cum ipsum os ab ipsis labiis concinnatum sit faciei pars pulcherrima; præterquam quod Labia ipsa ad locutionis concinnitatem conferunt, ut Democrit. *in libell. de Natur. hum.* & Talliac. *ubi suprà.* & Cæl. Rhodig. *lib.* 3. *Lect. Antiq. c.* 31. docent. sed & ipsa Labia discissa id ipsum demonstrant, cum loquelam ab eorum discissione depravari experientia comprobatum sit. Trincavell. *de rat. cur. morb. lib.* 5. *cap.* 11. habent etiam Labia alias utilitates, quas omnes doctissime percurrit Talliacot. *ubi supra, cap.* 9. os autem ipsum, quod Labiis, ut dixi circumscribitur, Gratiarum sedem esse aptissime cecinerunt Poëtæ. Addo quod partes sunt maxime conspicuæ, quibus abscissis Dentes, & Oris interiores recessus cum magno dedecore, & turpitudine facile patent, ob quam absque dubio irregularitatem inducunt, nam & os distortum, & labia ipsa corrosa, quod multo minus est, hominem irregularem faciunt. Barbos. *ubi alias, num.* 34. quid au- 31
tem tam in his, quam in Auriculis, ubi reparentur, dicendum sit, Iureconsulti determinabunt.

SVMMARIVM.

1 *Oculus membrum nobilissimum.*
2 *Oculorum excussio insignem inducit deformitatem.*
3 *Luscus est qui altero captus est oculo.*
4 *Luscus, seu monoculus est irregularis.*
5 *Oculorum expressio insignem affert deformitatem.*
6 *Uveæ descensus insignem deformitatem inducit.*
7 *Ophthalmia contumax insignem affert deformitatem.*
8 *Ægritudines Oculum in qualitate vel quantitate insigniter immutantes deformitatem & incommodum afferunt.*
9 *Pupillæ dilatatio visui incommodat.*
10 *Barba ad decorem facta, & ad virilitatem denotandam.*
11 *Barbæ carentia pravitatem denotat.*
12 *Barbam mulieres nonnullæ emiserunt.*
13 *Barba mulieribus dedecori est, barbæ carentia viris ignominiosa.*
14 *Barbam alicui expilare realis injuria est.*
15 *Barbam incidens tenetur pœna incidentis membrum. declara ut num.* 18.
16 *Barba est membrum. contrarium ibi, & num. seq.*
18 *Barba necessario consequitur virtutem generatricem masculinam speciei humanæ.*
19 *Dentes an sint membra.*
20 *Dentes excutiens non tenetur pœna incidentis membrum.*
21 *Lingua cum pars simplex sit, ad duplex tamen munus destinata.*
22 *Lingua ad locutionem, & ad gustum est fabricata.*
23 *Lingua quas utilitates præstet.*
24 *Cæpolla notatur.*
25 *Linguæ nobilitas cæterorum omnium membrorum nobilitatem exuperat.*
26 *Per linguam homo à cæteris magis differt animalibus, quam per alia quæcunque membra externa.*
27 *Linguæ extrema pars præcisa facit hominem balbutientem.*
28 *Lingua præcisa denuo excrescit.*

De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua.

QVÆSTIO V.

Oculus membrum nobilissimum, & officium 1
habens præ cæteris vitæ jocundum, non modo ad corporis salutem, & incolumitatem animali datus, sed homini etiam ad mentis cognitionem opitulatur, ut dicebat Leo Hebræus *dial.* 3. *de Amore, non longe à principio.* & tamen cum tanta nobilitate præditus sit, non solum ut cætera membra mutilationem, cum excutitur, aut vulneratur, patitur, sed plura multo incommoda perpetitur, ob quorum caussam multa ipsis Iureconsultis consideranda veniunt tam in Pontificii, quam in Cæsarei Iuris administratione, sed prætermissa pro nunc de sin-

gulis oculorum morbis inquisitione, de iis tantum
loquamur, qui vel insignem deformitatem afferunt,
ob quam irregularitas inducitur, vel maximum in-
commodum in visione, cujus caussa, aut irregula-
ritatem quoque incurrant ii, qui sic affecti sunt, &
ii qui eos affecerunt debitis pœnis veniant plecten-
di. Morbi igitur oculorum, qui insignem deformi-
2 tatem afferunt sunt primo oculorum excussio, aut
amborum, aut alterutrius: non modo enim Ocu-
lus pars conspicua est, & defectum in facie illico
prodit, sed ob sui nobilitatem, ac transparentiam
maximam inducit ex sui carentia deformitatem in
3 ipsa facie: quamobrem jure Monoculus, vel Lus-
4 cus (nam Luscum esse qui altero captus est oculo
jam docuimus *lib.* 2. *harum Quæstionum Titulo* 3.
quæst. 10. *num.* 4.) est irregularis, neque potest
ad ordines promoveri. Barbos. *ubi sæpe*, *Alleg.* 42.
num. 29.

5 Secundo deformitatem insignem affert Oculo-
rum expressio, & tanto magis insignem, quanto
major est; nam aliquibus totus ipse oculus foras
prosilit, ita ut horrorem intuentibus incutiat; ergo
& hic morbus ob eandem caussam videtur induce-
re irregularitatem etiamsi alias visus integer serva-
retur. dixi autem superioribus libris morbum hunc
vocari Ecpiesmum, & oculorum procidentiam,
quamquam nonnihil inter se hæc duo differant;
quæ deformitas tametsi major proveniat ex ambo-
bus oculis, tamen ex alterutro quoque proveniens
insignis est, ita ut sufficientissima videri debeat ob
eandem insufficientiam inducendam ad ordines sus-
cipiendos.

6 Tertio parem pene deformitatem inducit alius
morbus, qui Græcis Proptosis dicitur, & Latinis
Vveæ descensus; sed hic præter deformitatem et-
iam visui maximopere incommodat; cum tamen
ejus morbi quatuor enumerentur species secundum
majorem aut minorem descensum ipsius Tunicæ,
quæ Vvea dicitur, de quibus Practici, & Arabes
præ omnibus, illam proculdubio majorem defor-
mitatem, majusque impedimentum afferre par est,
in qua descensus major fit, & est ea hujusce morbi
species, quæ Clavus dicitur, de qua *lib.* 2. *har. quæst.*
tit. 3. *q.* 15. *num.* 2.

7 Quarto Ophthalmia, seu Lippitudo, quæ con-
tumax sit, insignis, & diuturna præter deformita-
tem habet secum notabile incommodum, præser-
tim si cum magno tumore, & inflammatione sit
conjuncta, & idcirco ex aliquorum sententia hic
morbus his conditionibus associatus inducit & ipse
irregularitatem. Barbos. *loco cit. num.* 3. & facit
Textus *in Lege Veteri cap.* 21. *Levitici vers.* 18. ubi
Lippus à ministerio altaris excluditur.

8 Quinto notabilem deformitatem, neque minus
incommodum afferunt quæcunque aliæ ægritudi-
nes, quæ ipsum oculum aut in qualitate, aut quan-
titate immutantes visui insigniter obsunt, ut tumo-
res, Panni, Maculæ, Cataractæ, vel suffusiones, &
aliæ id genus.

9 Sexto Pupillæ dilatatio præter deformitatem,
quæ tamen insignis esse non solet, visui incommo-
dat; ejusdem constrictio minorem deformitatem,
minus quoque incommodum visioni affert; sed
nulla earum passionum talis videtur, ut ex illis quis
irregularis evadere debeat, nisi valde notatu digna
sit, & in utroque oculo, & visioni maximopere
obsit; quemadmodum neque strabositas in culpa
esse videtur, licet apud aliquos pravitatem morum
denotet, visui tamen minus incommodat, nisi ejus
speciei sit, in qua visibilia geminata apparent, de
qua alias locutus sum; sed neque hoc incommo-
dum tale est, ut irregularem hominem facere de-
beat. de cæcitate autem, & visus obscuritate, aliis-
que passionibus, quæ in totum visum adimunt, nihil
attinet dicere, quod nullum dubium ex his interce-
dere videatur, quin minus hominem irregularem
faciant.

De Barba jam verba faciam, in qua Antiquio-
res & mœstitiæ & lætitiæ signum ponebant; cum
enim quicquam, mœstitiam requirens, acciderat,
ut majorum & propinquorum mors, aut sinistri ali-
quid evenerat, barbam demittebant,id est,non ton-
debant; cujus rei nonnulla testimonia habes apud
Cujac. *Observ. lib.* 6. *cap.* 5. Hæc igitur licet D. Au-
gust. *lib.* 22. *de Civit. Dei, cap.* 24. videatur ad deco- 10
rem tantum facta, tamen & ad virilitatem, & vir-
tutem virilem ostentandam viris à natura concessa.
Vlmus *de Physiolog. Barb. hum. sect.* 3. *cap.* 2. unde ejus 11
carentia ex aliquorum opinione pravitatem deno-
tat, nam pilorum paucitas caloris nativi monstrat
pauperiem, argumento sint Eunuchi, & Mulieres,
tam illi enim, quam hæ Barba ob prædictam caus-
sam caruere, licet & Eunuchi post pubertatem exe-
cti (si modo Eunuchi merentur vocari) Barbam
interdum emittant. Vlmus *ubi supra, cap.* 12. & mu-
lieres nonnullæ, quibus menstrua ante debitum 12
tempus substiterunt barbam produxerint, ut est ge-
minus casus apud Hippocr. *lib.* 6. *Epidem. in fin.* de
Phaetusa Abderita Pythei conjuge, & de Namisia
in Thaso uxore Gorgippi; utraque enim muliebri-
bus destituta barbam emisit; jam & hic præteritis
diebus visa est mulier quadragenaria prælonga, ac
hispidissima barba donata, cujus historiam habes
etiam apud Io. Fabr. *in lib. de Animal. Ind. cap. de*
Stellion. novæ Hisp. & in libro seq. hunc nostrum *quæst.*
ult. permulti insuper alii casus ab aliis quoque huic
similes observati sunt, & præcipue à præcitato Vl-
mo *ubi proxime, cap.* 11. ubi nonnullas jucundissimas
historias habes; duas præsertim duarum puellarum,
quarum una nono, altera decimo barbam emisit,
quæ insigniter in ambabus ætate procedente cre-
vit; quas historias referre non vacat, apud ipsum
eas vide, si libet, ut alias quoque apud Riolanum
Libell. *de Hermaphr. cap.* 6. illud non omittam ob
rei novitatem quod ex Boccatio refert Maiol. *dier.*
Canicul. coll. 16. *par.* 1. & confirmat Riolan. *ubi su-*
pra, in Æthiopiæ monte quodam, cui Climax no-
men est,fœminas degere prolixis barbis.Sed quem- 13
admodum, ut diximus, barbæ carentia viris est ma-
xime ignominiosa, quia, ut Ovid. 13. *lib. Metam.*
Fab. 8.

Barba viros hirtæque decent in corpore setæ.

ita mulieribus barbæ productio insigni dedecori
est, cujus rei caussam require à Leonard. Iacchin.
Quæst. Natur. num. 62. Eam ob rem apud Iurecon- 14
sultos barbam alicui expilare realis injuria est. Oi-
not. *in* §. *Sed & lex Corinthia ff. de Injuriis. num.* 8.
hinc ad denotandam futuram Hebræorum ignomi-
niam sacra Scriptura per Isaiam *cap.* 15. *vers.* 2. In
cunctis, inquit, capitibus ejus calvitium, & omnis
barba radetur. ea de caussa tolerare non potuit Da-
vid Rex similem injuriam legatis suis illatam ab
Hannone Rege Ammonitarum, qui raserat eorum
unicuique barbæ dimidium, ut narratur *Reg. lib.* 2.
cap. 10. Additur enim 1. *Paralip. cap.* 19. Grandem
enim contumeliam sustinuerant. unde est quod
apud

apud Iureconfultos incidens barbam per ignomi-
15 niam tenetur pœna incidentis membrum, ut ex Bald. *in l. Reos. num. 6. C. de accusat.* Menoch. *lib.*
16 *2. de Arbitr. cap. 392. num. 32.* ex quo videtur Baldus inferre, quod Barba fit membrum, fed alii Iureconfulti barbam non effe proprie membrum fatentur, fed in genere tantum acceptam. Guazzin. ad defen. Reor. *def. 33. cap. 6. nu. 5.* alii neque proprie, neque improprie eam dici membrum volunt, ut idem Guazzin. *ibid.* ex Soccini fententia *in cap. ad audientiam. num. 201. de Homicid. in 6.* quæ po-
17 ftrema opinio veriffima eft, & ab re videtur de hoc dubium moveri, imo apud Medicos de hoc ambigere ridiculum effet, non folum enim membrum Barba non eft, fed neque pars alicujus membri non fecus ac extremi unguiculi, qui quotidie forcipibus refecantur; etiamfi Concil. *differ. 38.* auctoritate Haby. *2. Techn. comm. 32.* dixerit manifeftum effe, quod capilli, & ungues funt ingredientes in numero membrorum. fed hoc impropriiffime dicitur, & prout omnem fubftantiam induratam vocamus membrum ad differentiam humorum, qui fubftantiæ fluidæ funt; at proprie loquendo non eft de hoc ambigendum. Neque valet argumentum Baldi, quod barba fit membrum ex
18 hoc, quod barbam incidens teneatur pœna incidentis membrum, quia hoc intelligendum habere locum propter injuriam illatam, & dehoneftationem, nam maximo contemptui eft barbam vellere, ita ut in proverbium abierit pro contemptu fignificando, ita Horat. *lib. 1. Serm. sat. 3. in fin.*

—vellunt tibi barbam
Lascivi pueri, quos tu nisi fuste coërces,
Vrgeris turba circum testante, miserque
Rumperis.

& Perfius *sat. 1.*

—multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Non quod barba fit membrum, nam ut diximus ad nihil infervit, nifi ad decorem, & ad virilitatem oftentandam, quamquam Plater. *Quæst. Med. Parad. cent. Posth. num. 6.* folum pofteriorem hanc cauffam admittat, & priorem rejiciat, cujus etiam opinionis multo ante fuerat Concil. *diff. 54.* Taliacot. tamen *lib. 1. de Curt. Chirurg. cap. 1.* tam priorem, quam pofteriorem cauffam admittit. addit his Vlmus *in lib. de Physiol. barbæ hum. sect. 3. cap. 6.* quod barba cum fit faciei pars, & quæ neceffario confequatur facultatem generatricem mafculinam humanæ fpeciei, eft index temperamenti organorum defervientium eidem facultati, ac præcipue teftium; ad quod etiam in lib. infcripto Vter. Muliebr. *sect. 2. cap. 5.* adducit teftimonium Guainerii. at næ ego horum temperamentum magis à pilis pubis defignari crediderim, non negaturus ad idipfum Barbam collimare; (licet eo multi populi occidentalium Indiarum prorfus careant) præcipuam tamen cauffam virilitatis denotationem fuiffe credo; cum enim homo minime nudus incedat, debuit ex facie parte nimirum maxime confpicua, & detecta virilitas cognofci; & ea de re Barba nunquam in homine deficit, etiamfi fenefcat, non obftante quod fecundum reliquas partes pili defluvium patiantur. ego id fieri ob majorem tenacitatem pilorum ipfius barbæ, quam cæterorum puto, unde idcirco etiam cauffa morbifica irrepente barba minus patitur defluvium, quam pili aliarum partium, ut Foreft. Obf. *lib. 8. num. 8. in Schol.* teftatur. vel forte acribus evaporationibus ab inferioribus afcendentibus non adeo funt pili barbæ obnoxii, ut Capitis, quam etiam cauffam ad hoc problema enodandum affert Proth. Cafui. *Æthiol. lib. 2. num. 307.* Sed quid de reliquis partibus dicemus?

Cæterum Dentes membra non effe communis 19
fententia eft. Caball. *Resol. Crimin. cent. 3. cas. 236. num. 12. & 118.* Guazzin. ad def. Reor. *def. 33. cap. 6. num. 9.* Barbof. *de off. & pot. Episc. alleg. 42. num. 36. par. 2.* ex noftris Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. cap. 8.* quamquam autem Dentes multas præftant utilitates, & præcipue mafticationem perficiunt, locutioni opitulantur, & ad oris quoque decentiam, ac decorem conferunt, non tamen aut aliorum membrorum, quæ proprie membra dicuntur, aut eorum quæ improprie, fed confpicuæ partes funt, utilitatem, & decorem æquiparant, quamobrem jure optimo videtur decidendum, quod qui hominem edentaret (eft autem edentare dentes excutere. Plaut. *in Pseud. Act. 3. Sc. 2.*

Nimis velim homini impudentissimo malas edentaverint.)

non effet pœna dignus incidentis membrum, præ- 20
terquam quod tam utilitas in locutione, quæ ab ipfis provenit, quam decor oris ex illis proficifcens, facillime factitiis dentibus reparatur, dummodo omnibus omnino orbatus homo non fit, ut cunctis eft notiffimum, & docet Paræus *in lib. de defic. supplem. c. 3.* licet factitiorum dentium ufum antiquum fuiffe pateat ex falfis Martialis carminibus, & præcipue *lib. 5. num. 44.* in Thaidem, & Lecaniam, ubi hæc habet:

Thais habet nigros, niveos Lecania dentes,
Quæ ratio est? emptos hæc habet, illa suos.

Et in Læliam *lib. 12. num. 23.*

Dentibus, atque comis, nec te pudet, uteris emptis;
Quid facies oculo, Lælia? non emitur.

Et *lib. 14. num. 56.* ubi Dentisfricium, nempe medicamentum, quod dentes expoliuntur, alloquitur edentulum:

Quid mecum est tibi? me puella sumat,
Emptos non soleo polire dentes.

Lingua denique inter cætera omnia membra 21
fimplex fola eft, ad duplex tamen munus deftinata, cum cætera membra duplicata ad unicum deftinentur. ipfa namque ad locutionem, & guftatum fa- 22
bricata à natura eft. Ariftot. *2. de Part. Anim. cap. 56.* Gal. *11. de usu part. cap. 10. & alibi sæpe.* Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 18.* licet Galenus ibidem geminam & ipfam linguam, ut cætera membra effe dicat; quod ea de cauffa dictum ab ipfo eft, quia linguæ corpus per lineam quandam in dextram, & finiftram partem dirimitur. Sed extare populos quofdam, qui duplicem, vel bifidam linguam habeant, & ob id pluribus fimul eodemque tempore refpondeant, narrat ex Diod. Maiol. *dier. canic. par. 1. coll. 2.* de cujus rei veritate quicquid fit, certum eft, nos unicam linguam obtinere, cujus præter commemoratas aliæ extant utilitates, mafticationi enim, de- 23
glutitioni, & falivæ quoque expulfioni opitulatur. qua de re merito irridendus videtur inter Iureconfultos Cœpolla, qui contendit *quæst. 8. num. 2.* ut refert Caball. *Resol. crimin. cent. 3. cas. 236. num. 9.* linguam non effe membrum, cum non unius, fed 24
plurium membrorum officio per fe fungatur. unde ejus tanta nobilitas eft, ut omnium cæterorum membrorum nobilitatem longe exuperet, quippe cum alia foli corpori inferviant, hæc corpori fimul, 25
&

& Animo, magis tamen Animo, quod ejus nuncia sit, & interpres, ut dicebat Democritus *in lib. de Nat. hum.* & alii adducti *lib. 2. tit. 3. quæst. 8.* Vnde Horat. *in Art. Poetic.*

Post effert animi motus interprete lingua.

26 nullumque membrum fere est, per cujus operam homo à cæteris animantibus differat, ac per ipsius linguæ officium, nempe per locutionem, cujus industria tot hominibus utilitates alias perituræ in scientiis addiscendis emanant. sed de ejus nobilitate plura Cælius Rhodig. *lect. antiq. lib. 3. cap. 31.* & nonnulla attuli ego ipse *loco proxime citato.* & tamen cum tantæ nobilitatis membrum sit præ cæteris membris oblæsiones, & mutilationes perferre solet, cum etiamsi amputetur, nihil fere vitæ obsit, ut cum Gal. testatur Lang. *lib. 1. Epist. 4.* & ego alias me cognovisse experientia dixi. Quoad hujus vero partis præcisionem notandum censeo, quod extrema ejus pars tantum præcisa balbutientem quidem

27 hominem reddit, non omnino mutum, ut in præcitata historia à me notatum est; si tamen penitius abscindatur, tunc quidem loquelam penitus perire necesse est. Quod autem Iustinianus *Imp. in l. 1. in princ. C. de off. Præf. Prætor. Aphr.* ait, se vidisse venerabiles viros, qui abscissis radicitus linguis pœnas suas loquebantur, & quæ in annot. ad hunc locum de aliis ex aliis auctoribus affert Cuiac. *lib. 19. Obs. cap. 6.* ex quo Thom. *Act. de Inf. cap. 22. in fin.* non potuisse naturaliter fieri, sed tantum supernaturaliter, & ex miraculo probatione non eget, & facit maxime quod idem Cuiac. *in fin.* addit, nimirum nonnullos, quibus Honorichus Vandalorum Rex linguas radicitus præciderat, loquelam tamen habuisse integram, ac si linguam haberent, præter duos, qui cum se scortis commiscuissent, loqui amplius non potuerunt. quemadmodum & alius, qui mutus natus, cum lingua illi fuisset abscissa, loqui cœpit non aliter, ac si lingua impedimento illi fuisset ad loquendum, & sic refutavit Arrianorum impietatem.

28 Noto ulterius quod ipsa lingua præcisa denuo excrescere videatur, ita ut si modice præcisa sit, sperandum facile sit temporis grogressu hominem magis expedite, ac libere locuturum, tanquam si lingua nullo modo unquam fuisset præcisa. hoc ita evenire posse & experientia prænominata me docet, de qua *loco cit. num. 4.* & ratio confirmat, cum lingua carnosum membrum sit, caro autem deperdita facile regenerari possit, quod sanguinea pars existat. jam vero etiam absque ullo morbo nonnullis linguam excrevisse notavit Galenus, & cum eo alii. Num autem hoc quicquam suffragari possit linguam abscindenti, Iureconsultis discutiendum relinquatur, sicuti & illud, an modica linguæ præcisio, ex qua homo balbutiat, aut tardius loquatur, irregularem faciat.

SVMMARIVM.

1 *Manus multis membris nobilitate, & utilitate præcellit.*
2 *Manus Sapientiæ, & Rationis ministra.*
3 *Manus non solum sua officia complet, sed defectum aliorum membrorum supplet.*
4 *Membrum simpliciter prolatum Manum significat.*
5 *Statuto imponente pœnam amputationis membri, de manu est intelligendum.*
6 *Manum abscindens, vel debilitans majoris damni caussa est, quam si quodvis aliud membrum abscindat, aut debilitet.*
7 *Manus quænam pars vere sit.*
8 *Digitos amputans manum abscidisse dicendus est.*
9 *Pedes sunt membra maximæ necessitatis.*
10 *Pedum beneficio solus homo erectus stare potest.*
11 *Magis inutilis videtur homo pedibus orbatus, quam orbatus manibus.*
12 *Digiti membra non sunt.*
13 *Manus præcipua actio, & utilitas in digitis est.*
14 *Digitorum singulorum in singulis actionibus necessitas.*
15 *Pollicis, & Indicis simul amputatio æquiparatur amputationi totius manus.*
16 *Digitorum major & minor utilitas pro ordine quem tenent.*
17 *Statio & ambulatio non perit etiam amputatis omnibus pedum digitis.*
18 *Pedum digiti ad eorum tantum stabilimentum procreati.*

De Manibus, Pedibus, & Digitis.

QVÆSTIO VI.

Manus plerisque aliis membris nobilitate, & 1 utilitate præcellit, unde proprium, ac convenientissimum Animalium sapientissimo homini datum hoc instrumentum est, ut Galen. *lib. 1. de usu par. cap. 3.* & alibi scriptum reliquit. hoc enim unico instrumento veluti Rationis satellite ipsa Ratione dictante cætera animalia domat, ut ex eodem habetur *lib. 11.* ejusd. sunt enim Manus Sapientiæ, 2 & Rationis ministræ, ut dicebat Cæl. Rhodig. *lib. 4. Lect. Antiq. cap. 3.* sine quarum auxilio veluti emortuus homo, & inermis omnino existens facilis præda sævioribus feris futurus erat, & quocunque bruto infœlicior, ut *ibid.* addebat Cælius. Summo ergo summi Opificis beneficio Manus homini traditæ, quibus non modo ipse sibi in necessariis opem ferret, sed & cæteris animantibus auxilio quoque esset; qualis namque esset Terræ hujusce facies, qualem spiraret horrorem, quam inhabitandi opportunitatem Animantibus ipsis exhiberet, nisi hominis manibus coleretur, ac custodiretur? ex quibus & hujus Instrumenti excellentia, & nobilitas, & utilitas facile innotescit. addam & illud, non solum Manus in suo proprio munere præstare, sed alio- 3 rum etiam membrorum defectum aliquando supplere. oculo in tenebris, aut ex cæcitate non vidente, Manus ipsa præcedens aut errantes dirigit gressus, aut vacillantes baculo sustinet, & per ipsam offendicula quæque obvia evitantur. lingua non potente aut ob morbum, aut ob externi alicujus idiomatis ignorantiam Mentis conceptus exprimere, Manus ipsa ita Linguæ officio fungitur, ut Mutos viderim quæcunque alii homines Lingua, Manibus facillime significare, & vivit adhuc sexagenarius, aut ætate etiam major homo à nativitate mutus, qui prægressas sui temporis historias mira industria ita enarrat, ut facillime quæcunque velit audientibus commonstret. Quin etiam internas Cordis præces manibus Deo porrigimus, & incorruptæ fidei pignus manibus alter alteri damus, quam ob rem recte tam supplicantis, quam fidem præbentis symbolum manus ipsæ sunt, quemadmodum & liberalitatis, ut videre est apud Pier. Valer.

lib. 25. *de Hierogl.* Sed qui plura de hujus membri præſtantia ſcire deſiderat, conſulat Ariſtotelem 4. *de Part. anim. cap.* 10. Cicer. *lib.* 2. *de Nat. Deor,* Gal. *in libb. de Vſu par.* & *de Anatom. admin.* & *Anatomicos etiam omnes,* Cæl. Rhodig. *loco ſupra cit.* & præ omnibus Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 6. Videnda quoque apud Mercurial. *lib.* 3. *variar.lect.cap.* 30. nova, ac perpulchra quædam ſententia Grego-
4 rii Nyſſeni de Manus præſtantia. Illud hoc in loco non prætermittam, membrum ſcilicet ſimpliciter
5 prolatum apud Iureconſultos plurimum Manum ſignificare, dicentibus ipſis, quod ſtatuto imponente pœnam amputationis membri, de manu ſit intelligendum. Petr. Ravenn. *ſingul.* 312. Caball. *Reſol. Crimin. cent.* 3. *caſ.* 236. *num.* 29. quod etiam ex noſtris adnotavit idem Fortunat. *ubi ſupra ex Aug. de Malef.*

Cum tanta ergo ſit hujus membri nobilitas, & neceſſitas, ac tantopere aliis ſuperemineat, jure optimo ejus partis læſio, & amputatio præ aliis magnifacienda videtur; neque forte pares, ſed majores pœ-
6 nas dare deberet is, qui manum amputaret, quam qui aliud quodcunque membrum; quia manum abſcindens, vel debilitans majoris damni cauſſa efficitur, quam qui quodvis aliud membrum abſcindit, aut debilitat.

7 Adnotandum tamen ex Fortunato noſtro *ubi ſupra*, quod quamquam Manus ea pars vere eſt, quæ cubito annectitur, & ex carpo, metacarpo, & digitis componitur, & proprie ſumma manus, vel extrema manus dicitur (nam manus ſumitur apud Medicos aliquando pro toto brachio, ut probat Manard. *Epiſtol.* 3. *lib.* 13.) tamen quia ipſius uſus potiſſimum in digitis viget, idcirco ſi digitos
8 amputaveris, totius manus utilitatem ſuſtuliſſe dici poteris.

9 Sed & Pedes membra ſunt maximæ neceſſitatis, licet nobilitate à cæteris plerisque exuperentur: ſunt enim abjectæ partes in animali, ut patet, Gal. *lib.* 3. *de uſu par. cap.* 10. tametſi viſum aliquando ſit, Pedes Manuum induſtriam æquiparaſſe, quippe cum nonnulli homines Manibus deſtituti, Pedibus non minus quam Manibus officia omnia, ac miniſteria homini neceſſaria præſtitiſſe reperti ſint; cujus rei in primis teſtis eſt Alex. Benèd. *lib.* 1. *de hiſt. par. corp. hum. cap.* 2. Vidimus, inquit, mulierem ſine brachiis natam pedes pro manibus adnendi, ſuendique artem habuiſſe. Paræus *lib.* 24. *operum ſuorum, qui eſt de Monſtris cap.* 6. cujuſdam viri meminit, qui brachiis carens, pedibus edebat, bibebat, chartis luſoriis, ac talis colludebat, iiſdemque, ut credo, furabatur, nam, ut ille addit, Latro, & ſicarius deprehenſus ex cruce ſtrangulatus rotæ affixus eſt. idem etiam ibidem de muliere mentionem habet ſine brachiis nata, quæ nihilominus ſecabat, nebat, ſuebat, & pleraque alia, quaſi manus haberet, perficiebat, de qua etiam Licet. *lib.* 2. *de Monſtr. cauſſ. cap.* 2. de hac etiam forte Mercat. *lib.* 3. *cap.* 7. *de ſteril.* & *prægnant. affect.* de duobus ſimilibus meminit Roderic. à Caſtr. *de morb. mul. par.* 1. *lib.* 3. *cap.* 11. qui ambo litteris operam navabant, de quibus etiam Bahuin. de Hermaphrod. *lib.* 1. *cap.* 8. Sed & Cardan. *lib.* 17. *de Subtilit.* ſuperioribus ſimilem ſe vidiſſe virum narrat; hunc ipſum Scaliger. *in Card. exerc.* 336. Antonium vocatum memorat, & Neapolitanum extitiſſe, de quo etiam Mart. Winrich. *de ort. Monſtr. cap.* 37. ſed & ſupra citatus Card. *de Variet. lib.* 12. *cap.* 62. Mexicanos jaculatores pedibus ea agere narrat, quæ alii vix manibus facere ſolent. ſed & nos oculati hujus experientiæ teſtes ſumus; nam anno 1624. comparuit hic menſe Novembris vir quidam ſine brachiis, cui nomen erat Petri natione Lucernen. qui non modo pedibus edebat, ac bibebat, teſſeris ludebat, nebat, & alia quamplura faciebat, ſed quod mirum duxeris, muſica inſtrumenta nonnulla ex arte pulſabat, ac tractabat. quin etiam anno 1627 ſimilis mulier hic viſa eſt, quæ eadem omnino faciebat, etiam muſicalia inſtrumenta ex arte tractans, eratque, ut credo, nam omnino expertum non habeo, Natione Germana: habes etiam *in fine ſequentis libri harum Quæſtionum Tit. de Monſtris* Adoleſcentuli hiſtoriam ſine brachiis nati, qui eadem omnino præſtabat, & nonnulla adhuc ediſcebat. de aliis quoque ſimilibus viris, aut mulieribus ſine brachiis ſcribentibus, pingentibus, ſclopos explodentibus, ac alia multo admirabiliora operantibus meminit ex propriis obſervationibus Plater. *ſuæ Pract. lib.* 3. *tit. de deformat.*

Quis ergo non videt ex his quo pertingat divinum hominis ingenium? qui etiam ſi manibus caruiſſet non omnia dicam, ſed per plura eorum, quæ nunc manibus perficit, pedibus ipſis operari didiciſſet; nam & habet ipſe Pes aliquam apprehenſionem ad ipſius Manus ſimilitudinem. Gal. *de uſu part. lib.* 3 *cap.* 5. ob quam ad plura eorum, quæ diximus, aptus eſſe poſſet, non minus quam manus, ſi modo exerceretur, & uſus, ac neceſſitas id expoſcerent, ut in his, de quibus ſupra enarravimus, quorum alicui ſi quis pedem abſcidiſſet, manum abſcidiſſe dici potuiſſet, cum paris utilitatis eſſet pes in hoc, cujus eſſe ſolet manus in aliis. ſed hæc profecto Pedi non ſunt connaturalia; inſerviunt enim pedes ad itionem tantum, quorum tamen beneficio ſolus homo inter animalia ſtare poteſt, & cœ- 10
lum intueri,

— & erectos ad ſidera tollere vultus.

Quanto autem incommodo pedibus homo careat, vel altero, vel utroque ii ſciunt, qui id infortunii, vel à Natura, vel ab accidente perpetiuntur. neque facile pronuntiari poteſt, quidnam majori incommodo ſit manibus, aut pedibus carere; nam ſiquidem illud contemplabimur, quod ſupra dicebamus, poſſe pedibus plura eorum quæ manibus operamur effici neceſſitate urgente, non eſt alia ex parte, quod ſperes deficientibus pedibus, manus eorum vicem gerere poſſe, & licet nonnulli viſi fuerint, qui manibus pro pedibus uſi ſint adnotante Foreſt. *lib.* 6. *Obſervat. cap.* 6. nunquam id ſolis manibus ſuccedere potuit, ſed genuum auxilio, neque tamen ſine ſummo incommodo, & dedecore, ut notum eſt. Adde his quod magis inutilis vi- 11
detur homo pedibus orbatus, quod aliena ope indigeat, neque ſuum infortunium, ac deformitatem celare apte poteſt, ut ii, qui manibus carent, quorum aliquos interdum adnotabis adeo ſuo dedecori conſuluiſſe, ut proprii defectus nullam omnino notam præfetulerint. Vnde & in hanc ſententiam multa adducit Paris à Puteo *de re militari, rubr. Quando unus percutitur in brachio, &c. nu.* 4. Forte igitur non minori pœnæ ſubjiciendus videretur, qui pedem abſcinderet, quam qui manum mutilaret, niſi hujus nobilitas aliquid obſiſteret, quam tamen æquipararet damnum, quod ex pedibus abſciſſis reſultaret, cum, ut dixi, magis inutilis homo fiat ex horum deperditione. illud tamen veritatem habere

non diffiteor, quod minus infortunium existimandum sit, minorque deformitas carentia unius pedis, quam carentia unius manus, at contra carentia utriusque pedis majori dedecori, & infelicitati adjudicanda, quam carentia utriusque manus, licet ambulatio tollatur ex unius cruris carentia, non enim duplicitatis utilitas aliorum membrorum, nempe quod uno oblæso, alterum actioni destinatæ supplere possit, locum habet in duplicitate pedum vel crurum, quia ad ambulationem unus pes vel crus insufficiens est, & omnino duo requiruntur, ut Hieronym. Fabric. *de mot. local. Animal. lib. de Gressu.* Di-
12 giti denique tametsi membra proprie non sint, ut communis est opinio, Bart. *in l. 2. ff. de publ. Iud. num.* 13. *Dec. in l. si fugitivi. C. de servis fugit. num.* 26. Gonzal. *var. quæst. cap.* 22. *num.* 13. & ex nostris Fortunat. *lib.* 2. *Relat. cap.* 8. tamen, ut supra dixi, & Galenus firmat *lib.* 3. *de usu part. cap.* 10. & ex ipso idem Fortunat. *ibid.* præcipua manus a-
13 ctio, & utilitas in digitis omnino locata est. igitur licet singuli per se membra non sint, omnes tamen simul omnem membri necessitatem complent, eam namque quæ ex manuum opera dependet: & his non obstantibus quilibet eorum per se (de manus digitis loquor) adeo destinatæ cuidam actioni inservit, ut læso, vel abscisso facili negotio ea actio
14 vel pereat, vel depravetur, vel debilitetur. Omnium summa necessitas in apprehensione Pollicis, & Indicis in scribendo, delineando, pingendo, ac in actionibus pene omnibus, & recte Gal. & Avicenna, & cum eis Fortunatus ipsum Pollicem quatuor reliquis simul oppositis utilitatem æquivalentem præstare dixerunt, & idcirco parva manus vocatur,
15 ac certe Pollicis summa necessitas; sed Pollicis, & Indicis simul amputationem totius manus amputationi æquipararem, videntur enim tres posteriores digiti, Medius nempe, Annularis, & Minimus potius priorum Pollicis scilicet, & Indicis operationes coadjuvare, quam per se quicquam effatu dignum præstare. In quibusdam tamen musicis in-
16 strumentis pulsandis Pollicis minimus usus, summus Indicis, Medii, & Annularis, qui & Medicus dicitur; Minimi, seu Auricularis in omnibus minimus usus est; ac veritatem profecto illud habet, digitorum utilitatem majorem, aut minorem esse pro ordine, quem tenent, nam eorum minor semper utilitas, qui à Pollice magis in ordine distant. itaque recte Pollicis, & Indicis carentia irregularitatem inducit, Medii, & reliquorum duorum, non ita Barbos. *in Coll. Doct. lib.* 1. *tit.* 20. *c.* 6. *num.* 3.

17 Digitorum Pedum non eadem ratio est, neque in utilitate, neque in damno. Omnes Pedis digiti si abscissi fuerint, statio, & ambulatio non idcirco omnino peribunt, sed depravabuntur; magis forte, quam statio ambulatio. nam ego deperditis ex nimio frigore digitis Pedum stantem hominem, & ambulantem vidi; licet in cursu credam illum non perinde valere, quod non ita stabiliter pes firmari possit: nam in motu progressivo semper alter Pedum in terra obfirmatur, alter autem movetur; at in pedis stantis obfirmatione, præcipue si motus se moventis celer futurus sit, plurimum conducunt ipsi digiti, itaque non credo, ut dixi, quod abscissis Pedum digitis homo currere tuto possit. ex unius autem digiti Pedis amputatione non tantum incommodi in sua actione Pedi resultare, quantum ex unius digiti Manus palam est. bene tamen procedit, quod majus damnum ex majoris digiti, quam ex cæterorum cujuslibet amputatione Pes consecuturus sit; & sic incipiendo ab eo, quod Pollici manus respondet damnum semper majus ex amputatione digiti, qui illi magis vicinus est. Quoniam vero Pedum digiti ad eorundem tantum stabilimentum, non ad aliam quampiam actionem sunt procreati, Alex. Bened. *in histor. corp. hum. cap.* 2. idcirco tanto antecellit læsio digitorum ipsius Manus læsionem digitorum ipsius Pedis, quanto actio Manus præstat actioni Pedis.

SVMMARIVM.

1 *Penis est pater omnium membrorum.*
2 *Absque Pene an fieri possit generatio.*
3 *Casu præcidens membrum in rixa cur minori pœna videretur mulctandus, quam præcidens aliud membrum.*
4 *Testes membrum sunt.*
5 *Testes abscindens, aut conterens, aut tabefaciens tenetur Pœna. l. Cornel. de Sicar.*
6 *Castrantes vel abscindendo, vel contundendo, vel tabefaciendo Testes, fiunt irregulares.*
7 *Mammillæ membra sunt.*
8 *Par injuria infligitur in abscissione mammillarum in fœminis, quæ in abscissione cujuscunque membri.*

De Pene, Testibus, & Mammillis.

QVÆSTIO VII.

PEnis, cujus nomina perplura, ac propemodum innumerabilia sunt, familiarissimum nomen Membri est, neque injuria illud sibi addixit, quia pater est omnium membrorum. ejus necessitatem 1
esse propter generationem satis superque notum, unde major jactura esset in amputatione illius, ubi homo generationi studeret, quam si castam, & cælibem degeret vitam.

Quæsitum autem jam à me est *lib.* 3. *superiori. quæst.* 8. *Tit.* 1. an absque Pene fieri possit generatio, & visum est concludendum negative ob ratio- 2
nes ibi adductas: non tamen idcirco dictum illud est, quod Penis vim habeat in generatione ullius caussæ nisi instrumentariæ, vel quod quicquam conferat ad generationem, aut in procreatione, aut in confectione seminis, aut in alia quapiam re præterquam in apta, & convenienti ejaculatione ipsius seminis in uterum; neque enim (licet ejaculatio non fiat ab ipso, sed per ipsum) absque ejus opera unquam virile semen ad uteri intimiora proveniret, quantacunque attractice facultate, & virilis seminis aviditate, ac bulimo uterus conflagraret. Vnde admirationi multæ mihi fuerunt historiæ alias ex S. Thoma relatæ, & ex aliis, ex quibus habetur mulieres nonnullas ex semine prope vas effuso concepisse. nec minorem admirationem mihi incussit præteritis hisce diebus Excellentiss. atque Illustriss. D.D. Io. Antonius Vrsinus Dux S. Gemini, qui serio mihi affirmavit, sponsam quandam gravidam fuisse effectam ex sola pollutione sponsi prope vas absque ulla omnino membri intromissione; nam habuit Excellentiss. D. in castro quodam suo dominio subjacente hujusmodi casum, & omnibus diligentissimo, ac exquisito examine perquisitis, rem ita

ita se habere comperit; quod cum sit ex raro contingentibus, me à mea opinione avellere non potest, qui sciam os uteri internum ab externo distare digitos septem, aut octo plus minus, neque possibile esse os illud internum tantopere irruere ad semen virile deglutiendum, præterquam quod necesse est semen extra vas effusum externum aerem tangere, unde illico, & absque ulla mora, momento inquam, spiritus omnes evanescere necesse est, & semen etiam ab utero eo modo attractum infœcundum fieri; addo quod impossibile sit fieri concursum amborum seminum, quem esse omnino necessarium jam alias probavimus. ac in præcitato casu pleræque concurrunt conditiones, quæ in aliis desiderantur, unde forte hic possibilis eventu fuit, cæteri nequaquam.

Sed his omissis, cùm, ut dixi, nullius potioris usus sit membrum hoc, quam ad coadjuvandam generationem, ex cujus privatione conditio individui quantum est ex se non deterioratur, videndum idcirco esset, an ob id quicquam leniri pœna debeat in eo, qui tale membrum præcideret, dicendumque fortasse (nam hoc ad Iureconsultos pertinet decidere) quod ubi casu id contingeret, nem-
3 pe quod duobus rixantibus alter alteri membrum præcideret inter rixandum; minor pœna esset imponenda, quam si manum aut aliud quoddam membrum magis ad Individui bonum necessarium, aut quod magis faciem decoraret præcidisset; si modo in rixa aliqua ratio habetur hujus differentiæ; at si id per injuriam, & data opera factum sit, aliter forte decidendum, nam maxima injuria hæc videtur, de qua Iureconsulti videant.

4 Cæterum Testes membrum esse jam supra probavimus, & eos abscindentes subjici pœnæ l. Corneliæ de Sicar. patet *in l. Lege Cornelia. §. Idem Divus Hadrianus. ff. ad l. Cornel. de Sicar.* quod quidem licet non ex hoc capite procedat, quod membrum quis præciderit, tamen & hoc cum alio capite nonnihil operatur; est autem quod abscindentes testes virilem omnem vigorem adimimus, & in muliebrem naturam virum abire cogimus non sine jucunditatis vitæ, & ejusdem longitudinis deterioratione; quamobrem nón modo qui vere Testes 5
abscindunt, sed etiam qui eos conterunt, aut arte aliqua tabefacere cogunt pœnæ ejusdem Legis Corneliæ subjiciuntur, *ut in l. Ii quoque. ff. eod.* in qua Thlibias, ac Thlasias facere id importat, ut alias dixi *lib. 2. tit. 3. quæst. 7. nu. 36. & seqq.* unde sequitur ex mea sententia (quod non abnuentibus 6
Iureconsultis dictum volo) quod tam castrantes, nempe abscindentes Testes, quam eos conterentes, aut tabefacientes irregulares evadant; itaque non video quam licite Sacerdotes nonnulli castrationem puerulis suadeant, eorumque parentibus auctores fiant illos castrandi, ut non multis ab hinc diebus aliquos præstitisse notare licuit; nam licet castratio ob sanitatem procurata, & ob eandem sanitatem recuperandam persuasa irregularem non faciat; tamen id habet locum ubi per alia remedia sanitatem recuperare non licet, unde non crediderim licitum esse, absque eo quod irregularitas incurratur in modica, vel levi ruptura castrationem suadere, vel admittere, quod illi Sacerdotes præstiterunt. Sed hic obiter de severitate Veteris Legis in mentem venit, quæ mulierem apprehendentem virilia ejus, qui cum marito rixabatur, abscissione manus, absque ulla misericordia plectendam jubet, ut habetur *Deuteronom. cap. 25. vers. 12.*

Mammillas denique membrum in fœminis esse, 7
quod lacti conficiendo sit destinatum, jam in principio hujus tituli firmatum est. id tamen discriminis intercedit inter alia membra, & mammillas, quemadmodum etiam de Pene dixi, quod actio, ad quam destinatæ mammillæ sunt non in ipsius individui utilitatem, sed potius in speciei conservationem à Natura sit instituta, quod an aliquam pœnæ differentiam constituere debeat inter illum, qui alia membra, & eum qui mammillas præcidit, Iureconsultorum esto judicium. credo tamen parem 8
inferri injuriam in abscissione mammillarum, & cujuscunque membri, dummodo studio, ac data opera membrum qualecunque abscindatur, cujus injuriæ non esse minorem æstimationem in mammillarum quoque præcisione vero consentaneum puto.

Tituli Tertii Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM
LIBRI QVINTI
TITVLVS QVARTVS.
De Aere, Aquis, & Locis.

Continens Quæstiones septem;
quarum

Admodum Illuſtri, atque Excellentiſſimo

DOMINO

D. STEPHANO RODERICO CASTRENSI LVSITANO, VIRO CLARISSIMO,

Paulus Zacchias S.

SI in vivis degeret nunc ſenex ille noſter prope divinus, ex quo hujus Tituli inſcriptionem mutuatus ſum, nulli equidem aptius hunc nuncupandum, quam illi exiſtimaſſem. Nunc quando ille deeſt, non ulli convenientius inſcribi judico, quam ei, qui ejus vices hoc ſæculo gerere facile videri poſſit. Tuo ergo nomini dicanda hæc erant, quod ætate, doctrina, experientia, ac integritate illi quam ſimillimus ſis; tanquam rem ergo Tibi ſummo jure debitam oblationem meam hanc excipito, ac ſolito me amore proſequere, interimque vale.

LIBRI QVINTI
TITVLVS QVARTVS,
De Aere, Aquis, & Locis.

SVMMARIVM.

1 *Prædia ratione ſa'ubritatis aeris majoris æſtimantur.*
2 *Minori conceditur reſtitutió adverſus alienationem Prædii ratione ſalubritatis aeris.*
3 *Aeris intemperies eſt juſta cauſſa non immorandi in aliquo loco.*
4 *Aeris inſalubritas à pleriſque rebus excuſat.*
5 *Aer reſpectu unius perſonæ aliquando ſalubris, & reſpectu alterius inſalubris.*
6 *Aeris ſumma neceſſitas viventibus eſt.*
7 *Nihil eſt quod magis efficax cauſſa morborum hominibus exiſtat, quam ipſe aer.*
8 *Aeris bonitas ex quibus rebus conſideretur.*
9 *Aer quoad ſubſtantiam debet eſſe tenuis.*
10 *Aer ex perſlatione ventorum quomodo affici debeat.*
11 *Aer civitatum craſſior eſt.*
12 *Aer ſa'ubris ex Cœli aſpectu quomodo fiat.*
13 *Aer quomodo bonus reddatur ex Solis illuſtratione.*
14 *Sol eſt, qui aerem rectificat.*
15 *Aeris ſalubritas ex abſentia quarumdam rerum quomodo habeatur.*
16 *Aer morboſus quomodo fiat.*
17 *Aer an poſsit putreſcere.*
18 *Ad aerem peſtilentem accedere nullus tenetur. Amplia nu. ſeq. Limita ampliationem hanc ſi ubi aer non ſit peſtilens, ſed tantum intemperatus.nu.23.*
20 *Aer qui ſecundum primas qualitates peccat aliquando id à ſua natura habet, aliquando ab accidente.*
21 *Aeris mediocris exceſſus in primis qualitatibus per accidens factus eſt inſufficiens cauſſa, ut aliquid ejus reſpectu concedatur, vel immutetur.*
22 *Aeris magnus exceſſus in primis qualitatibus, quando excuſet à reſidentia, & ab aliis quibuſdam.*
24 *Aeris intemperies excuſat Epiſcopum à reſidentia. Limita ut nu ſeq. declara ut nu.27.*
26 *Aer ex natura ſua diſtemperatus non emendatur.*
28 *Aer diſtemperatus an excuſet à contumacia.*
29 *Commoratio diuturna in loco valde diſtemperato poteſt à contumacia, & ab aliis quibuſdam excuſare.*
30 *Aer intemperatus æſtivo tempore magis ſuſpectus.*
31 *Æſtas quando dicatur.*
32 *In excuſatione à proſcriptione, & a'iis ob aerem malum attendenda conditio perſonæ excuſandæ.*
33 *Loci conditio, ex quo quis diſcedit, & illius, ad quem accedit conſideranda.*
34 *Aeris boni conditionibus reſpondet Incolarum proſpera valetudo.*

De boni ac mali Aeris conditionibus, & ſignis.

QVÆSTIO I.

HIppocrates noſter librum edidit hoc titulo inſignitum, in quo ſapienter, ut ſui moris eſt, de Aeris, Aquarum, & locorum Natura multa edocuit. Ego in ordine ad meas haſce materias Medico Le-
gales de iis ipſis differere in hoc Titulo eandem inſcriptionem habente decrevi; cum plura ſint, quorum occaſione Medicorum judicium circa hæc à Legumperitis exquiri poſſit. in dubium enim vertere aliquando illis occurrrit, an locus aliquis puta Civitas, vel Caſtrum aliquod, vel ruſticum, aut urbanum prædium, vel habitatio ſalubri aere fruatur, nec ne; aut comparatione facta inter unum locum, & alium, quiſnam eorum ſalubrior ſit, cum ratione
ſalubritatis Aeris majoris æſtimetur aliquod præ- 1
dium, domus, aut fundus, quam alius, ut per Cœpoll. *de ſervit. ruſtic. præd. cap.*43. *nu.*4. ex quo Pariſ. *de reſignat.benef.lib.*5 *.quæſt.*3. *nu.*252. & ratione etiam mali aeris fundus emptus redhiberi poſſit *l. etiam in fundo. ff. de Ædil. ed.* nam ejuſdem ſalubri-
tatis Aeris ratione conceditur Minori reſtitutio ad- 2
verſus alienationem fundi, vel prædii, ut per Ripam *in tract.de Peſt.par.*3*.partic.*1*.num.*3. inter qualitates enim optimi prædii connumeratur ſalubritas; ſunt enim bonitas, ſalubritas, amplitudo, *ut*
in l. Quid aliud. ff. de Rer. & verb. ſignif. Præter hæc 3
volunt Iureconſulti, Aeris intemperiem eſſe juſtam cauſſam non immorandi in aliquo loco, & non re-
ſidendi ibidem, & eadem Aeris inſalubritas pro le- 4
gitima cauſſa acceptatur in excuſationem in pleriſque ut per eundem Pariſ. *ubi ſupra, nu.* 246. *& ſeqq.* & per Maſcard. *de Probat. concl.* 20. *num. ult. par.* 1. & per Thom. Actium *de Infirmit.cap.*41.*nu.*2.*& ſeqq. par.* 1. in quibus caſibus hæſitantibus Iureconſultis de Aeris ipſius qualitate, ejus rei deciſio ad Medicos per ipſos defertur. Quin etiam occurrit aliquando, quod alicujus loci Aer ſit quidem ex ſui
natura ſalubris, & laudabilis, ſed reſpectu alicujus 5
perſonæ, quæ in eo reſidere cogitur, puta Epiſcopi, Parochi, Canonici, & hujuſmodi, aer ille ſit omnino inſalubris, & illaudabilis: nam, exempli gratia, Tuſculanus aer, vel Tiburtinus optimus eſto, at ſi qui Tibure, vel Tuſculi reſidere debet gracilis ſit, pectoris anguſti, & partium ſpiritualium affectibus laboret, puta Aſthmate, Phthiſi, Tuſſi longa, ac moleſta, & hujus generis aliis, vel ex morbo Gallico dolores juncturarum, ac membrorum patiatur, vel jam ſit ſenex in ſecunda parte ſenectutis, tunc quidem ejus reſpectu non modo Tuſculanus, & Tiburtinus Aer eſt inſalubris, ſed etiam maxime nocuus; & pro his quidem verificabitur illud, In medio Tibure Sardinia eſt, utpote qui ex commoratione in hujuſmodi aere facili negotio poſſint è medio tolli, morbis adauctis, & exaſperatis. tunc ergo intrat dubium pro Canoniſtis, an hujuſmodi perſonæ diſpenſari poſſint à reſidentia, & an reſignare poſſint, & affirmativam ſententiam eſſe communem, tenet Pariſ. *ubi ſupra, nu.*244.

Sed & idem dubium intervenit, ubi Monialis ob Monaſterii malum Aerem, vel ſuæ naturæ, & valetudini contrarium perpetuo ægrotat, nam & de hac dubitatur, an poſſit in aliud Monaſterium tranſire, & poſſe credunt nonnulli, quos refert Thom. Actius *de Infirmit. ubi ſupra, num.*6. & ego dixi ad hoc

propositum nonnihil *lib.* 3.*tit.* 3. Eodem quoque pacto circa bonitatem aquarum, earum emendationem ac depravationem multa occurrunt Iureconsultis nonnisi ex Medico fonte diluenda, ut ex pluribus idem Thom. Act. *ubi supra, nu.* 7. *& seq.* apud quem alia nonnulla ad hoc ipsum caput pertinentia habes. Quin etiam contingit quoad locorum constructionem, aut destructionem multa perquiri, aut de nonnullis dubitari, quæ ipsa loca insalubriora reddunt, removendis, ut de Silva, quæ salubrium ventorum incursum prohibeat, cedenda, aut de monte, qui eorundem ventorum accessum, aut Solis illustrationem impediat, dirimendo, aut de impedimentis, quæ sibi invicem locorum & Civitatum ædificia præbere possunt, prohibendis, ut in Romana Transmontanæ, vel altius non attollendi, & in Mediolanen. Sancti Ambrosii nuperrime factitatum est, quibus ex caussis non videbatur hoc argumentum oscitanter prætereundum.

Primo ergo de Aere videndum, qualis esse debeat, ut salubris sit, deinde quibus ex caussis malus, & morbosus evadat, & quænam inter has ipsas caussas potiores existimandæ. Neque mirandum est, quod tam exquisita proponatur Aeris consideratio, quia tanta ejus necessitas cunctis viventibus est, ut
6 possibile quidem sit sine alio nutrimento externo cibi, aut potus unicuique ad aliquot dies, immo ad menses, & ad annos vivere, sine Aeris vero nutrimento nulli ne momento quidem, experientia commonstrante, & asserente Hipp. *in libell. de flatib.* & notante etiam ex Iureconsultis Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. cap.* 5. *nu.* 2. Cum ergo, velimus nolimus, Aeris beneficio uti perpetuo cogamur, nihil ex conse-
7 quenti esse potest, quod nobis salutis, aut morbi caussa paratior existat, quam ipse Aer pro ipsius bonitate, ac vitio. multum ergo conducet ejus bonitatem aut pravitatem ex manifestissimis signis cognoscere. Bonitatem autem Medici omnes Hippocratem secuti *lib. de Aer. Aq. & Loc.* ut Galenus, Antillus, Athenæus, & alii apud Oribas. *Collect. lib.* 9. & Avic. 2. 1. *doctr.* 2. *cap.* 11. Halyabb. *Theor. lib.* 5. *cap.* 5. Isaach. *lib.* 5. *Theor. cap.* 2. cæterique omnes, ex quibus postremus in ordine ad hanc ipsam materiam Fortun. Fidel. *Relat. Medic. lib.* 1. & inter Iureconsultos Ripa *in tract. de pest. par.* 3. *partic.* 1. *à nu.* 5. *ad seqq.* plu-
8 res considerarunt ex ejus substantia, ex perflatione ventorum, ex aspectu Cœli, ex Solis Illustratione, & ex absentia nonnullarum rerum, quæ præsentes ipsum facile contaminare possunt, ut videbimus, cum de malo aere tractabimus.

9 Ac primo quoad substantiam, aer debet esse tenuis, & purus; cognoscitur autem tenuis ex Avicenna *ubi supra*, & Isaach *loco cit.* ubi cito refrigeretur, ac cito quoque calefiat, nimirum si cito refrigeretur recedente Sole, calefiat autem quamprimum accedente, non secus quam aquæ tenuitas, & levitas soleat probari, de qua Hippocr. 5. *Aphor.* 26. Sed & ipsa Solis illustratio aeris arguit tenuitatem (nisi ex vicino solo, aut ex vicinis aquis vapores crassos, ac malos extrahens aerem inficiat) attenuat enim per se suo calore, & puritatem conciliat, crassos vapores aliunde contractos absumit; contra vero, ut ex Athenæo habet Oribas. *lib.* 9. *Collect. cap.* 5. Aer, qui multum in umbra est, crassior est, ac frigidior.

10 Ex perflatione ventorum aer magis aut minus salubris efficitur; in universum autem aer à ventis perflatus, & motu perpetuo agitatus salubrior censetur, non secus enim ac ipsa aqua aer, qui motu caret, crassior & magis turbidus evadit, ac putris & suffocans fit, ut is est, qui celsis undique montibus inclusus perflatum nullum à ventis recipere potest. Galen. *loco cit.* atque ea de caussa aer civitatum crassior fit, non solum, inquit Athenæus, quod in sese cogatur ex eo, quod nullo motu cieatur, sed ex eo etiam, 11
quod multo tempore in umbra sit, & multo magis, quod plurimæ, atque omnis generis exhalationes ex urbe in aerem ipsum eleventur. unde Avicenna *ubi supra*, Si fuerint, inquit, venti multi sibi succedentes, quos non refrænaverint montes, aer erit magis à putrefactione salvus; nam venti, ut Hipp. noster dicebat *in lib. de morb. sacr.* ex omnibus rebus, atque adeo ex ipsis hominibus humiditatem & tenebrositatem excernunt.

Ex aspectu Cœli aer dicitur salubrior, cum ille Orientalis est, insalubris cum Occidentalis, minus insalubris Occidentali Australis, adhuc minus Australi Borealis; imo verius hic, Orientali excepto, cæteris salubrior, nam saluberrimus est Orientalis, insaluberrimus Occidētalis, Orientali autem in salubritate magis proximus Borealis, sicut in insalubritate magis proximus Occidentali Australis, etiamsi diversa omnino in singulis ratio salubritatis, & insalubritatis existat: nam exoriens Sol ea in parte aerem illico attenuat & expurgat, superfluitates omnes abigit, & aerem facilem perspiratu reddit, contra vero Occidens Sol plures vapores eam in partem Cœli elevat, neque absumere eos potest propter caloris jam elanguentis defectum; imo iidem vapores supervenientis noctis frigiditate densati, inibique permanentes aerem incrassant ac contaminant, & perspiratu difficilem reddunt. Meridionalis vero aspectus ob Solis vigorem, & longam ac perpetuam toto annuo cursu in eod. loco moram, Aerem habet æstuosum, non tamen ita facile, ut Occidentalis putrescentem, hic enim humiditate, ille siccitate excellit. Borealis vero post Orientalem salubrior idcirco est, quod à Borealibus ventis per eam partem flantibus aer attenuatur, & expurgatur, puriorque fit, cum tamen ob excedentem frigiditatem, ac rigorem spiritualibus partibus infestus habeatur. quæ omnia juxta Hippocratis doctrinam *præcitato lib. de Aer. Aq. & loc.* prolata sunt. 12

Ex Solis porro illustratione aer, ut diximus, purior evadit, ac tenuior, & idcirco quanto longiori tempore aer in umbra est, & ab illustratione radiorum Solis impeditus tanto frigidior, crassior, turbidior, & perspiratu difficilior est: Sol enim, inquiunt Avicenna & Isaach *locis supracit.* est qui aerem rectificat, quod etiam ex Athenæo patet *loco superius allegato*. 13
14

Denique ex absentia & privatione nonnullarum rerum aer bonus censetur, id est, qui neque stagnorum, neque paludum halitu inficitur, neque ex profundo aliquo specu perniciosam auram exhalante pravam aliquam recipit impressionem. qui neque ex Cloaca magnam præcipue aliquam Vrbem, aut numerosum exercitum expurgante vitium contrahit; qui neque ob lacus, aut fluminis viciniam nebulosus sit; qui neque ex animalium immunditie, neque ex fimo, aut putredine olerum, & similium rerum coinquinetur; is etiam, ut bonus sit, cœmeteria, & sterquilinia vicina non habeat, & in summa ea omnia ab eo longe absint, quæ pravis vaporibus, & exhalationibus ex ipsis elevatis inficere illum possint, ut præcipue aquæ stagnantes sunt, ubi in iis 15

linum,

linum, aut Canabis æſtivo tempore macerentur. ſed & idem vitium ſecum afferunt aquæ minerales, & terræ ſimiles, eæ præcipue, in quibus Alumen, aut vitriolum conficitur, aut in quibus argentum vivum præ cæteris metallis effoditur. Artes etiam quædam immundæ, ut Coriariorum ſunt, Lanionum, & hujuſmodi ſua vicinitate proximum aerem labefactant; idemque incommodum afferunt horti, & Pomaria ubi frequentia ſint, præterquam quod Arbores ipſæ & Solis illuſtrationem, & ventorum perflatum impedire facile poſſunt, præſertim ſi magnæ ſint, ſi denſæ, ſi præaltæ, ſi frequentes; unde in hujuſmodi aere neque homines longo tempore vivunt, & morbis maxime ſunt obnoxii, neque aves multæ in eo conſpiciuntur: nam ſi verum eſt quod Card. *lib.* 10. *de ſubtil.* dicebat, Aer bonus Avium omnis generis copia abundat, non bonus ſterileſcit; ut ergo ſummatim dicamus, quicunque aer contrarias jam prædictis habet conditiones malus eſt judicandus, & eo inſalubrior, quo plures numero, & efficacia potentiores ipſæ cauſſæ fuerint: peſſimus enim exempli gratia erit, qui ſubſtantia craſſus eſt, & impurus, qui nullis ventis perflatur, qui ad Occidentem eſt, qui à Sole parum illuſtratur, & in umbra plurimum eſt, qui vicinitatem paludum, & ſtagnantium aquarum, ſimiliumve rerum habet; minus pravus cenſendus qui licet tarde illuſtretur à Sole, & ad Occidentem ſit, aut ad Meridiem, à ventis tamen perflatur, & nullam habet pravarum rerum vicinitatem; omnium minime malus qui aſpectum exempli cauſſa bonum non ſortitus, tamen ab aliis conditionibus bonis non longe diſcedit, & ſic de cæteris.

Vtrum autem aquarum affluentia ad aeris ſalubritatem conferat, necne, in ſequentibus diſcutiendum; nunc breviter videndum, quænam cauſſæ magis aptæ ſint ad ipſum aerem ita morboſum reddendum, ut facile ſit in eo commorantes promptiſſime ægrotare, quæ item remedium & emendationem admittant, quæ non, quæ per aliquod temporis ſpatium abſque notabili nocumento tolerari poſſint, quæ ne per diem quidem; hæc enim, ut decet, determinata maxime faciunt ad eas omnes difficultates enodandas, quæ in principio hujus quæſtionis ſunt propoſitæ.

Quoniam vero ad rem Iureconſultorum non ſpectat tam exquiſita aeris dignotio, præteritis iis, quæ huc pertinere non videntur, dicamus pro Iure-
16 conſultis, Aerem vere morboſum, nempe qui homines facillime reddit morbis obnoxios, eos præcipue, qui in eo vivere aſſueti minime ſunt, vel ſimpliciter alteratum eſſe, & peccare ſecundum qualitates manifeſtas, vel peccare etiam ſecundum qualitatem aliquam occultam; in aere, qui hoc modo peccet neque homines, neque ullum forte animal, quod reſpiret (reſpirare autem omnia quæ vivunt eſt manifeſtum) vivere poſſe longo tempore probatione non eget. idcirco hujuſmodi aerem, qui talis à Natura ſit, non datur, ſed datur bene talis ex accidenti; licet enim agitatum ſit inter Philoſophos & Medicos, an aer putreſcere poſſit, negantibus id
17 nonnullis, & præcipue Ariſt. *lib.* 25. *probl.* 20. tamen putreſcere ita poſſe, ut pernecabilis, & exitialiſſimus viventibus evadat, concludit Claudin. *Reſponſ. Medic.* 1. Dato ergo quod aer putrefactus ſit, & hoc per Medicorum teſtimonium conſtet, & multo magis per frequentem, & irreparabilem, ac citam hominum mortem, cæterorumque etiam animalium, notiſſimum eſt, hanc cauſſam eſſe urgentiſſimam, ac tantæ efficaciæ, ut vel minima, ac brevis ejus aeris inſpiratio poſſit de facili (non dico de neceſſitate; nam ſunt qui etiam ad aliquod tempus ſani in hujuſmodi aere degunt, licet temporis diuturnitate & ipſi ſuccumberent perſeverante aeris maligna illa ac venenoſa qualitate) hominem interficere, vel ſaltem hominem manifeſto vitæ periculo exponere: quamobrem nullum hoc in caſu dubium eſſe debet, quin per ll. & Iura, & ab eo fugere iis, quibus alias liceat, concedatur, & ad eum accedere nullus omni- 18
no, ac nulla prorſus ex cauſſa teneatur; cum & ipſi Iureconſulti concedant, quod accedere ad aerem, ſeu locum peſtilentem ſit tentare Deum, ut ex Ripa, & Prævidello dixi *lib.* 3. *tit.* 3. *quæſt.* 1. *nu.* 8. quod ampliandum videtur, ut neque teneri debeat quis 19
accedere ad vicinum locum per convenientem diſtantiam, ubi aerem eſſe putrefactum illius loci conſtet, & acquiſiviſſe quam diximus pravitatem, & venenoſitatem. Ratio ampliationis eſt, quia aer ex ſua natura mobilis eſt, & de momento in momentum poteſt ab uno loco in alium viciniorem non depoſita prava illa qualitate tranſire; nam ſi longius progrediatur, poteſt ab aeris novi affluentia, in quem irruit, facile edomari, & venenoſitatem contractam deponere, & ſic loca, quæ à peſtilente aere diſtant, idcirco tuta ſunt, non vero quæ illi ſunt propinqua: unde eſt, quod peſtes, quæ ab aere ſic putrefacto originem ducunt (ubi quidem cauſſa putrefactionis univerſalis ſit, non particularis) parum durent in uno loco, ſed exitialiſſimæ ſint, & ab una regione in aliam quaſi ignis flamma perreptent, viventia omnia inevitabili Mortis falce demetendo.

Ampliandum ulterius hoc dictum, ut neque teneatur quis accedere ad locum ſanum, ubi per infectam tranſire debeat, & ratio eſt, quia facile in tranſitu infici & ipſe poteſt; unde non ſine cauſſa ſuſpecti ſunt non modo habitantes loca infecta, ſed etiam per ea tranſeuntes. Foller. *in tract. pro cuſtod. Peſtis. nu.* 165.

Sed aer, qui priori modo, nempe ſecundum qua- 20
litates manifeſtas peccat, aliquando id à ſua natura habet, aliquando ab accidente; ſi ab accidente, vel exceſſus eſt modicus, vel mediocris, & de neutro multum videtur curandum: quia vel facile emendatur, vel non poteſt inſigniter lædere; aut ſaltem non offertur quicquam conſideratione dignum, quod ad 21
rem noſtram faciat, cum inſufficiens cauſſa videatur, ut aliquid ejus reſpectu immutetur, quod ad conſuetum ejus ſpectare poſſit, niſi conditio perſonæ, quæ in tali aere commorari debeat, aliquid peculiariter conſideratione dignum offerat, ubi exceſſus ſit mediocris, vel alia magis particularis cauſſa urgeat, cujus reſpectu etiam mediocris hic exceſſus in conſideratione habendus ſit. Verumenimvero ubi hic exceſſus ſit ultra mediocritatem, tunc licet non cum tanto impetu lædat quanto facit is, qui computruit, & venenoſitatem contraxit, tamen inſigniter lædere quemcunque is quoque poteſt. licebit ergo & ab hoc fugere ubi Epidemiam, aut peſtem excitave- 22
rit, non ſecus ac diximus de priore. Non tamen procedere debet ex mea ſententia in hoc caſu ampliatio illa, quod neque ad vicina loca ſit tutus ac- 23
ceſſus, & ratio hujus reſtrictionis, vel limitationis eſt, quod liquido conſtat, hanc alterationem in primis qualitatibus facile refrangi poſſe à contrariis qualitatibus vicini aeris; quinimo hæ ipſæ qualitates ipſa aeris agitatione refranguntur, ac evincuntur, unde ipſi aliquando ſalubrium, vel contrariorum

ventorum flatus omnem acquisitam jam nocentem
qualitatem subito domant, atque immutant. quam-
24 obrem licet aeris intemperies excuset Episcopum
à residentia ex iis, quæ notat Parisius *lib. 5. de resign.*
25 *benef. q. 3. nu. 247.* tamen non procederet hoc, ubi
non esset intemperies universalis omnium locorum
ipsius Diœcesis: teneretur enim residere ubi esset
aliquis locus, in quo aer non esset adeo intempera-
tus, ut declarat idem Paris. post *nu.252.* neque vale-
ret oppositio, quod & hic esset vicinus loco intem-
peratissimo, nempe suæ civitati, & quod ob vicini-
tatem facile timeri posset infectio, quia hoc in hu-
jusmodi casu non procedit ex supra adductis.
26 Quod si à natura aer distemperatus sit, tunc qui-
dem nullo modo emendatur, & non assuetum in illo
vivere promptissime lædere potest, unde facile ubi
talis sit, procedent ea, quæ in principio quæstionis
attulimus, nimirum ejus caussa intrare excusationem
in nonnullis casibus, ut ibi videre est, quæ tamen,
quia in quovis aeris vitio omnia locum non habent,
singillatim examinanda videntur; & quoad excusa-
tionem à residentia non est dubium, illam procede-
27 re in notabili aeris vitio, quod à natura sit, quia
promptissima caussa ea est ad morbos concipien-
dos, at quoad excusationem à contumacia, non ita
28 palam est maxime in quacunque aeris intemperie;
quemadmodum & quoad excusationem à perjurio,
& à cursu proscriptionis, in quibus casibus videant
Iureconsulti, An excusatio procedat in aere tantum
pestilenti, cum hic caussa sit nimis efficax, & subita-
nea, quam declinare, nisi fuga, & absentia non licet,
unde ne momento quidem in eo commorari tutum
est; at aer simpliciter intemperatus non est tam a-
ctiva caussa, & impetuosa, quin in ipso per aliquot
dies commorari non possimus absque alicujus mor-
bi notatu digni contractionem, etiamsi de facili
posset, & capitis gravedinem, corporisque torpo-
rem, ac relaxationem, aut aliud quoddam simile, vel
suæ intemperantiæ conveniens incommodum exci-
tare, pro quibus omnibus faciunt quæ adducit Ma-
scard. *de Probat. concl. 20. nu. 8. & seqq. tit. 1.*
29 Limitanda tamen videntur prædicta juxta ea, quæ
sequuntur: nam primo ubi commoratio in loco val-
de intemperato debeat esse diuturna (diuturnam
voco, quæ spatium decem dierum pertransiret) ex-
30 cusatio suum locum habebit. Secundo, ubi anni tem-
pus sit magis suspectum, nempe à Solstitio Æstivo
ad Æquinoctium Autumnale, tunc bene procedat
excusatio: Aer enim, qui ex sua Natura sit valde in-
temperatus, tunc temporis induit quamdam vene-
nositatem, ac quasi pestilens efficitur; dicitur vero
hoc tempus ab Astrologis Æstas, sed Iureconsulti
Æstatem largo modo accipientes ab Æquinoctio
verno ad Autumnale eam extendunt, ut patet *per l.*
1. §. Æstatem. ff. de Aqua quotid. & Æst. licet Glo. in l.
unicam. §. Æstas. ff. Ne quid in flum. publ. verbo refer-
tur, illam restrinxerit ad tres menses. tamen Me-
31 dicis dicitur quandocunque calor, & siccitas exu-
perare incipiunt usquequo calor remittat, & frigus
cum siccitate prædominetur, etiamsi ante solstitium
Æstivum per aliquot dies id fieret, aut per Autum-
nale Æquinoctium perduraret, aut brevius etiam fie-
ret ex adventu post Solstitium prædictum, & bre-
viori duratione desinendo ante prædictum Æqui-
noctium, nam Medici ab anni, seu temporis tempe-
rie mensurant, ac distinguunt mutationes tempesta-
tum ipsius Anni.
32 Tertio, conditio personæ excusandæ attendenda
est, cum nonnullæ sint, quibus aer malus aliquando
non modo non nocet, sed valde juvat; nam & ali-
quos, ut ex nonnullis morbis convalescant in aerem
crassum, atque alias intemperatum relegamus, ad
quod facit illud Celsi *lib. secund. suæ med. cap. 1.* Pes-
simum cœlum est, quod ægrum fecit, adeo ut in id
quoque genus, quod Natura pejus est in hoc statu
salubris mutatio fit. non ergo procederet excusatio
in ea persona, quam constaret hujusmodi aere inco-
lumiter uti posse, vel aliquando etiam usum.
Quarto, consideranda loci conditio, ex quo quis 33
discedit, & illius ad quem accedit; potest enim hic,
qui est terminus ad quem, vel esse ipsi aeri, qui est
terminus à quo, in pravitate par, vel etiam illum in
bonitate excedere, ac tunc quidem nulla excusatio
haberet locum.
Sed præter commemorata nonnulla alia signa ab
extra afferenda, antequam huic quæstioni finem im-
ponamus, quæ ipsius aeris bonitatem, aut pravita-
tem arguant, quæ ab ipsa habitantium constitutio-
ne desumuntur, & habentur ex Hippocr. *in sæpissi-*
me adducto lib. de aer. aq. & loc. & vere à Palladio
lib. 1. de re rust. tit. 3. dictum est, Aeris boni conditio- 34
nibus respondere tandem ipsorum incolarum vale-
tudinem, quæ si prospera sit, ac firma, nullique fami-
liari morbo tentetur, aer optimus censendus est, at
ubi insalubris habetur, ibi homines longioris vitæ
nullos, aut perpaucos admodum esse necesse est, ita
ut & cito consenescant, & in sexagesimo ad sum-
mum pereant. in vivis autem degentes male colo-
rati sunt, ac morbis plurimis obnoxii, præcipue
vero viscerum obstructionibus, Cacexiæ, singulis-
que Hydropis speciebus, ubi crassus sit, & humi-
dior; somnolenti homines sunt, & ingenio ut plu-
rimum tardi, ac corpore segnes, unde ad labores in-
epti; invidi præterea sunt, maligni, & insidiatores,
aspectu turpi, ac tetrico, colore ex albido flavescen-
te; quod si aer nimis æstuosus sit, & calidus, ibi ar-
dentibus febribus per æstatem præcipue homines
conflictantur, ex acutisque ut plurimum morbis ju-
niores intereunt, & alia ad alias aeris intemperies
sequuntur incommoda, de quibus non est, quod plu-
ra addamus: multa tamen sunt, quæ ad hoc ipsum
argumentum de aere pertinerent, quæ passim in hoc
titulo ob materiæ contiguitatem habentur.

SVMMARIVM.

1 *Aquarum consideratio præferenda considerationi de aere.*
2 *Nulla ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam necessitatis, quantum aqua.*
3 *Aqua unde dicta.*
4 *Aer simpliciter ad vitam necessarius.*
5 *Aqua promptius inficit aerem, quam è contra.*
6 *Omnis morbus curari potest solo aquæ potu.*
7 *Aquarum consideratio quanam ratione Iureconsultis necessaria.*
8 *In locorum mutatione plures male afficiuntur ex aquæ mutatione potius quam ex aeris.*
9 *Peste vigente ad Iudices pertinet de aquarum bonitate esse solliciti.*
10 *Ex solo aliquando pravarum aquarum vitio pestis excitatur, & excitata conservatur.*
11 *Aquæ trium sensuum judicio optimæ censendæ.*
12 *Aqua optima elementaris aquæ natura, quam proxime accedere debet quoad simplicitatem.*
13 *Aqua impermixta optima.*

De Aquis, earumque bonitate, & vitio.

QVÆSTIO II.

AQuarum conſiderationem non modo magni 1
momenti eſſe, ſed conſiderationi de aere eſſe præferendam non abſque ratione dicebat vir clariſſimus Ludovicus Septalius *in emunctiſſimo commentario ſuo in Hipp. de aer. aq. & loc. comm.* 1. *tex.* 3. & facit pro eadem opinione inter Iureconſultos Ripa, qui ex Vitruvio *lib.* 8. *cap.* 4. *in tract. de Peſt. par.* 3. *partic.* 1. *num.* 6. Nulla, inquit, ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam neceſſitatis, quantum aqua, quod Ariſtot. dicto conſonat. 4. *de gener. Anim. cap.* 2. & facit etiam ad hoc Bacc. de Tiber. *lib.* 1. *in præfat.* & quidem plurimum momenti aquæ ad ſanitatem 2
conferunt, ut ipſe Hipp. *cit. lib.* dicebat, ſed hanc aquarum neceſſitatem mortalibus ſummam eſſe longioribus percurrit Bacc. de Therm. *lib.* 1. *cap.* 1. & *in cit. præfat. lib.* 1. *de Tiber. aq.* unde non incuria antiquitus aquam Lixam fuiſſe appellatam memorat Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 28. ut ea nempe res, addit ille, à qua vivimus: & jure à Pindaro vocata eſt omnium rerum optima. imò non inepte aliquos locutos teſtatur Maſin. *de Gelid. pot. abuſ. lib.* 1. *cap.* 13. cum aquam dici inde volunt, quaſi A qua, 3
id eſt, ſine qua vivere non poſſumus.

Addam autem ego rationem, cur majoris conſiderationis debeat eſſe aqua, quam aer, nam contrarium omnino videtur verius, cum aer ad vitam ſit 4
ſimpliciter magis neceſſarius, ut patet per ſuperiora. Tamen quia aer uniformis magis videtur reſpectu aquæ, neque tot ob id, ac tantas ſuſcipit differentias, neque etiam ab extra ſuſcipit, nec ſuſceptas retinet impreſſiones ob ſuam tenuitatem, & continuam agitationem; contra vero aqua neque eam tenuitatem ſortitur, ac maxime diſcontinua eſt, & à ſe ipſa nempe à ſuomet elemento, ac toto diſiuncta, unde & ob eam quoque cauſſam magis alterationi ab extra obnoxia eſt ex terræ ipſius proprietate, & exhalationibus, inde fit ut exquiſitiori examine egeat aqua, quam aer. atque ita medius ſidius Hippocrates noſter inſinuaſſe videtur in lib. ad hanc rem dicato, cum de aquarum natura multo plura habeat, quam de ipſo aere. Sed vide ad hoc Ariſt. *lib.* 1. *problem.* 13.

Habet præterea id magis conſiderabile aqua, 5
quam aer, quia promptius aqua inficit aerem, quam è contra, nam & aer malus fit à pravis aquis, ut dicebat Cardan. *in lib. de aqua.* Etſi bonæ, addit, ſint aquæ, aer malus eſſe non poteſt, quam tamen partem

partem non undequaque recipiendam censeo. præ-
6 teribo autem id, quod idem Card. *in eod. tract.* probare nititur, nimirum omnem morbum curari posse solo aquæ usu, quod de aere quidem tam facile persuadere nequaquam licebit.

7 Cæterum ad rem Iureconsultorum hanc quoque considerationem pertinere multis nominibus manifestum fit: nam dubitari potest, an bonarum aquarum penuria sit justa caussa non residendi in aliquo loco; quia notissimum est, & Hippocratis auctori-
8 tate firmatum *in sæpe cit. lib.* plures homines multo magis affici in mutatione locorum ob aquarum, quam ob aeris qualitatem. Vbi insuper pestis viget
9 ad Iudices, & Gubernatores pertinet de aquarum bonitate solliciti esse, & earum vitia emendanda cu-
10 rare, cum ex solo pravarum aquarum vitio aliquando pestis excitetur, & excitata conservetur, ut dixi alias *lib. 3. tit. 3.* & notat Cardan. *lib. 1 de venen. cap. 9.* Præterea dubitari potest apud Iureconsultos, an liceat sine præjudicio bonitatis ipsius aquæ in fundo, in quo aqua est, fodere, putare, ædificare, aut aliud quid agere, ex quo aqua aliquam mutationem suscipiat. tunc enim rationabilis timor intrat ne aqua inquinetur, vitietur, deterioretur, corrumpatur. *ad tex. in l. 1. §. Labeo putat. ff. de aqua quotid. & æstiv.* quin & in aqua ducenda attendi semper jubent ll. ne aquæ bonitati, qua cæteri rivales fruuntur, præjudicetur, *ut per l. hoc Iure. § Is qui jus aquæ. & §. seq. ff. eod.* sed & de restagnatione alicujus fontis, vel rivi, vel fluminis dubitari potest, an ipsi aquæ, aut etiam aeri nocere possit, & aliæ permultæ occurrere possunt dubitationes Iureconsultis circa aquas à Medicis diluendæ.

Ad rem ergo accedentes primo loco de bonæ, ac laudabilis aquæ conditionibus loquamur, de hinc de notis hujusmodi bonitatis. Secundo de aquarum inter se comparatione. Tertio de earundem emendatione cum pravæ sunt, & maxime tempore pestis, & Epidemiæ. Vltimo proposita dubia quantum ad Medicum pertinet, discutienda.

Et quoad primum Hippocrates ante cæteros omnes in opere præcitato bonæ aquæ conditiones quasi per epilogum attulit, cum secundum trium maxime sensuum judicium pluvias aquas optimas esse dixit,
11 quod judicio tactus sint levissimæ, judicio gustus dulcissimæ, judicio visus tenuissimæ, & limpidissimæ. magis copiose tamen bonarum aquarum conditiones sic enarrabat ibidem. Optimæ sunt quæcunque ex sublimibus locis, & terreis collibus fluunt; hæ enim & dulces sunt, & albæ, & vinum ferre quam minime possunt; hyeme autem calidæ scaturiunt, æstate vero frigidæ; tales enim erunt, si fuerint ex profundissimis fontibus; maxime vero eas laudare oportet, quarum fluxiones ad Solis exortum erumpunt, & maxime ad æstivum, oportet enim claras esse, fragrantes, & leves. Ex quibus Hippocratis verbis deducuntur eæ omnes conditiones, quas alii Medici, & Professores post illum attulerunt. percurrunt autem eas diligentissime Galenus 1. *de san. tuen. & in lib de bon. Aq.* Avic. 2. 1. *tract.* 3. Isaac *in lib. diæt. part. cap. proprio de Aq.* Vitruvius *lib.* 8. & alii plerique antiquiorum. ex recentioribus autem Andr. Thur. *in libell. de bon. aq.* Lang. *lib.* 1. *Epist.* 44. Georg. Agric. *lib.* 1. de his quæ fluunt ex Terr. Ioubert. *decad.* 1. *parad.* 5. Card. *lib. de Aqua.* Epiphan. Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 13. Pamphil. Herilac. *in lib.* 1. *de Aqua.* Franc. Scacc. *de sal. pot. c.* 12. & ex Iureconsultis Ripa *loco supra cit. à num.* 5. *ad plures seqq.* Summatim vero omnes laudabilis aquæ conditiones in aqua considerabiles in unum perstringet, qui hanc unam ob oculos ponet, nempe impermixtionem, aut simplicitatem, non quod idcirco, ut male sen- 12
tiunt nonnulli Medici, similis esse debeat in substantia, & suis qualitatibus aquæ elementari, nempe quod frigidissima sit, & humidissima, nam contra valde frigidæ aquæ improbantur, & forte aquam, quæ distributioni ciborum inservire debet, potius temperationem quamdam caloris, & frigoris habere oportuit, quam secus, ut probat luculenter Card. *cit. lib. de Aqua*, & idcirco rectius videtur dicendum cum Baccio *lib.* 1. *de aq. Tiber.* quod aqua optima substantia similis potius esse debeat aeri, quam aquæ elementari, quia debet esse levis, & facile alterabilis, quod & inter Iureconsultos ex Plinio adnotat Tiraq. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 184. contra autem elementaris aqua à frigore ponderositatem haberet, & difficulter alteraretur. ergo ut sit levis, & facile alterabilis aeri simillima sit oportet, nempe tenuis, & impermixta; huc enim pertinent quæcunque Hipp. & cum eo cæteri omnes Doctores de signis bonitatis aquæ attulerunt, ut ex superioribus, & ex iis quæ sequuntur, luculentissime patet: neque enim ad alium potiorem finem hæ conditiones in aqua perquiruntur, nisi ut per eas sciamus, an corpori nostro salubris futura sit, necne; at tunc maxime salubris est, cum eam unicam conditionem, simplicitatis, & impermixtionis sortitur, quippe cum tunc aqua cito permeet, stomachoque idcirco gravis non 13
sit, & in Hyppochondriis non moretur, quod ab aquæ bonitate solummodo attendimus. At vero, quia necesse habemus ante experimentum capiendum in ipsis animalibus, hominibus præsertim de ipsius aquæ conditione pronuntiare, ad assequendam prædictam impermixtionem adducuntur nonnullæ conditiones, quæ maxime ad sensuum singu- 14
lorum judicium examinandæ sunt, quia colore, sapore, odore, tactu, addam etiam & sonitu bonas à malis secernere licet: nam tametsi, ut ipsum quoque imperitissimum vulgus jactat, bona aqua nullius coloris, nullius odoris, nulliusque saporis sit 15
oporteat, tamen Hippocrates & colorem, & odo- 16
rem, & saporem in optima aqua desiderare videtur; nam colore voluit eas esse albas, sapore dulces, odore fragrantes, & quoad tactum desiderat eas esse Æstate frigidas, hyeme calidas. sed quoad priores tres conditiones quomodo intelligendus sit Hippocrates optime post alios declarat doctissimus Septalius *comm.* 3. *cit. lib. partic.* 16. & ad commune, ac vulgare dictum Hippocratis sententiam accommodat: nam cum vellet Hippocrates lauda- 17
re in aqua nonnullas qualitates juxta tres prædictos sensus, ea sensibilia nominavit, quæ magis ipsis sensibus delectant, nempe inter colores albedinem, inter sapores dulcedinem, inter odores fragrantiam; non quod vere aqua aut alba, aut dulcis, aut fragrans esse debeat; quomodocunque enim esset, ejus simplicitatem, & impermixtionem alienis rebus inquinatam denotaret; at quanto magis impermixta cum aliis rebus aqua est, eo magis pura, ac melior absque dubio est. Ejus ergo color laudabilis in pelluciditate, & diaphaneitate, seu transparentia consistit, quæ est quasi omnis coloris privatio, ejus sapor in privatione cujuscunque saporis, ejus odor in cujuscunque item odoris privatione: Quoad sensum vero tactus duas conditiones videtur afferre Hippocrates unam, quod

æstate

æſtate frigidæ ſint, hyeme calidæ, & hæc ad primas qualitates pertinet; ſecundam quod ſint leviſſimæ. ſed levitatem hoc in loco non uno modo omnes accipiunt; nam aliqui volunt, hanc levitatem accipien-
18 dam eſſe ad pondus, ex quo ipſius aquæ denſitatem, aut tenuitatem argui dicunt; alii malunt levitatem hanc accipiendam eſſe reſpectu ventriculi; nempe quæ ventriculo levis ſit, & illum non gravet, de qua quæſtione vide Septalium *ubi ſupra*, cum quo dicamus, utrumque ſenſum habere hanc levitatem, cum aqua optima, & pondere leviſſima ſit oporteat, & ſtomacho etiam levis: neque valet quod dicitur, quod aquæ nonnullæ malæ ſint pondere æquales aquis optimis, quia poteſt quidem aqua, quoad hanc conditionem ad pondus levis eſſe, & ſic bona, quoad alias tamen conditiones eſſe mala; & tamen hæc conditio, nempe levitas quoad pondus ſtateræ eſt maximi facienda, ut plerique Auctores probant, & præcipue Ioubert. *cit. Parad.* 5. *lib.* 1. unde mirari ſubit Plinium *Nat. hiſt. lib.* 31. *cap.* 3. & Senecam à
19 Card. adductum *in lib. de Aq.* aſſerentes, nullo pene momento ponderis aquas inter ſe diſtare, quod & Eraſiſtratum ſenſiſſe memorat Athenæus *lib.* 2. *Dipnoſoph. cap.* 2. eo argumento ductum, quod Amphiarai, & Eretriæ aquæ collatæ, quarum hæc eſt bona, illa mala, nulla prorſus ponderis differentia invenia-tur. Sed ego, præterquam quod contrarium ſentiunt cum doctioribus omnibus (quorum omnium inſtar Celſ. *ſit. lib.* 2. *ſuæ med. cap.* 18.) vel ipſæ Anicula, noto apud Strabonem *lib.* 15. *ſuæ Geograph. in fin.* Perſas Reges aquas ex Eulæo Fluvio ſibi aſportandas curaſſe, quod ea omnium aquarum eſſet leviſſima, & hanc levitatem ſtateræ judicio examinatam inſinuat addens, Atticum acetabulum ejus aquæ drachma minus pendere. eſt autem acetabulum menſura quindecim drachmarum teſte Plinio *lib.* 21. *cap. ult.* & ſic quintadecima parte minus cæteris melioribus aquis ponderabat. Parthos autem Reges ex eodem Eulæo flumine, & Choaſpe bibiſſe, forte ob eandem levitatem, teſtis eſt idem Plin. *lib.* 31. *cap.* 3. Sed & apud Athenæum *lib.* 2. *Dipnoſoph cap.* 2. illud habetur, Qui fontis Pirenes dicti in Corintho aquam ponderavit, omnibus aquis totius Græciæ le-
20 viorem invenit. Itaque ſatis perſpicuum hinc ſit, ſtateræ judicium non eſſe tanquam futile exploden-dum in aquarum examine, ut nonnulli voluerunt; nam & ratio id ipſum ſuadet, dicente Rufo apud Oribaſium *lib.* 5. *Collect. cap.* 3. Quæ pondere levis eſt ſemper terræ impermixta eſt, quæ vero gravis terræ ratione plus gravat, cui ſubſcribunt alii, & præcipue Raſis ad Almanſ. *lib.* 3. *cap.* 4. Plinium autem contrarium ſenſiſſe mirandum eſt, nec minus mirandum de Seneca: licet Plinium tueri conetur Alexand. Petron. *dial.* 1. *de re Med.* in quo aquas inter ſe ponde-re diſtare aſtruit. imo conſtat tantopere nonnullas aquas aliis pondere eſſe leviores, ut craſſioribus ſupernatent, ſi quando unum, eundemque alveum ſortiantur. De Titareſii aqua Homer. *Odyſſ. lib.* 2. ſic

Quique circa deſiderabilem Titareſium colebant,
Qui in Penæum demittit puriſsimam aquam.
Neque ille Penæo commiſcetur argenteos vortices habenti,
Sed ipſum deſuper ſupernatat veluti oleum.

& Lucan. *lib.* 6.

Solus in alterius nomen cum venerit undæ,
Defendit Titareſus aquas, lapſuſque ſuperne.
Gurgite Penei pro ſiccis utitur arvis.
Hunc fama eſt Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluvii contagia vilis
Nolle pati, ſuperumque ſibi ſervare timorem.

Et ne hoc poetice dictum putes, Boriſthænis aqua, inquit Athenæus *loco jam citato*, quibuſdam temporibus eſt violacea, quamvis valde tenuis, cujus rei illud eſt argumentum, quod in Borealibus ſupernatat ob levitatem; habes & hujus rei plura exempla apud Georg. Agric. *de his, quæ fluunt ex terr. lib.* 1. *tranſ. princ.* & apud Bacc. *de Tiber. lib.* 1. *cap.* 2. Sed ex Agricola illud addam, non modo aquas inter ſe pondere diſtare, ſed unam, eandemque aquam jux- 21
ta temporis diverſitatem ſe ipſa leviorem, aut ponderoſiorem eſſe, in tantum, ut quædam aqua, de qua ille juxta Metalla Pangæi montis in Thracia æſtate tertia parte minus ponderet, quam Hyeme, in cujus rei confirmationem eſt Athenæi teſtimonium *jam ſæpe citato loco*, ubi hæc habet. Earum aquarum, quæ ſunt apud Metalla circa Pangæum hyeme vas ducens habet nonaginta ſex proportionem, at æſtate quadraginta ſex, & ſic eſt pluſquam dimidia parte minor hæc proportio.

Sed addidimus, ut ad omnium, ac ſingulorum ſenſuum examen aqua perfectiſſime judicaretur etiam ſenſum auditus: nam laudabilis aqua cum fluit, aut ab uno vaſe in aliud transfunditur, non debet inſtar Olei fluere, ac lenta eſſe, nullumque penitus ſonum edere; tunc enim valde prava aqua cenſenda, quia craſſa eſt, & unctuoſa, imo pleræque aquarum cum corrumpuntur, eam ſubſtantiæ conſiſtentiam ſortiri ſolent, unde apud Columellam *lib.* 1. *de re Ruſt. cap.* 5. vituperatur, quæ pigro lapſu repit, & inter alia vitia, quæ Tiberinæ aquæ objiciuntur, illud eſt, quod inſtar Olei lente, & abſque ullo ſonitu fluat. Bacc. *de Tiber. Aq. lib.* 1. *in argum. contra bonit. Tiber. ex eff. arg. ult.* Sed neque ſtrepitum, aut ſtridorem edere debet aqua cum fluit, aut cum transfunditur de uno vaſe in aliud, quia tunc graviorem eſſe patet, & terræ admixtam; unde frigida quia magis craſſa, quam calida, quæ calore jam attenuata eſt, magis obſtrepit, cujus rei cauſſam quærebat quoque Ariſtot. 11. *problemat.* 10. ex quo Alex. Petron. *lib.* 2. *de Aqua Tiber. cap.* 13. imo frigidam calida acutius in decurſu ſuſurrare etiamſi ex eodem foramine fluant, dicebat Galeott. Mart. *de doctrin. promiſc. cap.* 28.

Verumenimvero, ut innuiſſe jam ſuperius mihimetipſi videor, aquæ examen ad omnes, & ſingulos ſenſus non per ſe requiſitum, ſed ad explo- 22
randam ipſius aquæ bonitatem, quæ tandem in hoc uno conſiſtit, ut prædiximus, ut Hypochondria cito permeet, ac viſcera, & vias omnes citiſſime penetret, eaſque neque diſtendat, neque gravet, neque ulla mala qualitate afficiat: licet enim quævis aqua plures earum conditiones ſortiretur, & tamen Hypochondria difficulter permearet, nunquam bona eſſet dicenda, Gal. *lib.* 1. *de ſan. tuend.* contra vero aliqua ex prænominatis conditionibus deficiente, ſi ipſa Hypochondria facile permeet, optima dicenda eſt, ut elicitur ex Gal. apud Oribaſ. *lib.* 5. *Collect. cap.* 1. quamobrem cum hoc nonniſi ex confirmata experientia poſſit innoteſcere, idcirco omnibus ſignis, quæ in optima aqua deſide- 23
rantur, illud anteponendum, quod ex habitu, & membratura, & laudabili colore, & optima partium quarumcunque diſpoſitione Incolarum ex ea bibentium deſumitur. de hac enim Vitruvius *lib.* 8.

cap. 5.

cap. 5. Pallad.*lib.* 1.*de re ruſt.tit.* 4. & ex priore Lang. *lib.* 1. *Epiſt.* 44. ex poſteriore Ioubert. *ubi ſupra*, & inter Iureconſultos Ripa *de Peſt.par.* 2.*partic.* 1.*num.* 13. Maſcard. qui & Ripam adducit *de probat. concluſ.* 122. *nu.* 1. *Tom.* 1. Incolis ergo, prout in conſideratione de Aere diximus, laudabili colore donatis, corpore curato, ac bene habito exiſtentibus, nullis patriis, ſeu endemiis morbis obnoxiis, non viſcerum obſtructionibus, Cachexiæ, Gibboſitati, Strumis, Guttoroſitati, Tuſſi, Aſthmati, Bronchoceli, Lippitudini, fatuitati, Lithiaſi, aut veſicæ vitiis, crurum debilitati, Herniæ cujuſcunque ſpeciei, Hydropiſi, & hujuſmodi, non contemnendum elucet inditium bonitatis aquarum, quibus tales Incolæ in potu utuntur; at è contra ubi aliqui ex enumeratis morbis ſint illis familiares contraria militat præſumptio pravitatis ipſarum aquarum: ex potu enim aquarum cum vitioſæ fuerint pullulant, ut plurimum ex prædictis morbis nonnulli, ut Medicis eſt notiſſimum. Baccius & Bruyerinus ad hoc ipſum adducti *lib.* 2. *tit.* 3. *quæſt.* 11. *num.* 20. Scalig. *exercit.* 6. *in Card. de ſubtil.* & ex Iureconſult. præter Maſcard. ibidem relatum, Ripa *in tractat. de Peſt. partic.* 1. *par.* 3. *num.* 15. Et quod de hominibus dictum eſt ad bruta etiam transferri debet, ex quibus certior deſumitur experientia, cum in iis, quæ ad
24 victus neceſſitatem mactantur, jocinora conſpiciantur, ſi optime conſtituta ſint, neque ullo tumore, neque fluiditate, neque aquoſitate, neque lividis maculis inſignita, aut quomodocunque commaculata ſint; quam experientiam antiquioribus familiarem fuiſſe teſtatur Vitruvius *lib.* 1. *cap.* 4. & videtur quidem utrumque hoc experimentum ſummi momenti eſſe, licet in unum coincidant; ſed quia offertur aliquando nova aqua, de qua nulla adhuc experientia deſumpta eſt, non deſunt alia experimenta ad ejus bonitatem, aut pravitatem propalandam.

Celeberrimum eſt, & omnibus anteferendum, quod noſter Hippocrates, & *loco ſæpe cit.* & *lib.* 5. *Aphor.* 26. & eum ſecuti Celſus, Galenus, Paulus, Rufus, ex quo Oribaſius, Aetius, Avicenna, & cæteri omnes, ipſique etiam Auctores *de re Ruſt.* ut
25 Palladius *loco ſupra cit.* afferunt ex celeri excalfactione, & refrigeratione ipſius, hoc enim cæteris quibuſque bonitatis ſignis præfert Rufus apud Oribaſ. *lib.* 5.*cap.* 3.quanto enim citius aqua ab externa cauſa alteratur, tanto magis tenuis cenſetur, & idcirco melior; non enim ad aliud quid innuendum experimentum hoc à ſenſatiſſimo viro Hippocrate nobis ob oculos propoſitum eſt, niſi ut per illud exploratam haberemus aquæ tenuitatem: nam hoc multo magis induſtre, & ingenioſum, imo forte multo certius experimentum eſt levitatis aquarum, ut Gal. *in comm. ejus Aphor.* proſequitur, quam commune experimentum ex ſtatera deſumptum; maxime quia hoc ex ſtatera perquiſitum tutum nequaquam eſt, quia potabiles non multum inter ſe ponderoſitate diſtant, ut ſupra ex Plinio dixi, licet nonnihil diſtent; ſed poteſt una aqua æqualis eſſe alteri in pondere ad ſtateram, & hæc quidem bona eſſe, illa vero mala,nam hæc aliquibus vitiis ſcatebit, quibus facile carebit illa. Itaque multo magis tutum hoc ad aquarum bonitatem, & tenuitatem dijudicandam, quod ex cita, aut tarda excalfactione, vel refrigeratione deſumitur. Sed non ſolum excalfactio-
26 ne ad ignem ipſius aquæ, & refrigeratione poſt remotionem ab igne id experiri debemus, ſed etiam ex refrigeratione, & excalfactione juxta anni tempeſtates, nam optima aqua hyeme calet, æſtate frigeſcit, ut jam diximus, & omnes cum Hipp. docent.

In idem cum ſuperiore videtur coincidere alterum experimentum, quod accipitur ex facilitate, 27
aut difficultate coctionis quarumcunque rerum, ſed præcipue leguminum in ipſa aqua, de quo experimento, & Medici pene omnes, & Ripa ex Iureconſultis ubi ſupra loquuntur; id fit, ut ſuperiora, ex tenuitate ipſius aquæ,quæ & facile calorem contrahit, & facile in ſubſtantiam rerum coquendarum ſeſe ſua tenuitate inſinuans, ipſas facile edomat, ac percoquit; contra ubi craſſior eſt, tanto difficilius calorem contrahit, & tanto quoque difficilius in ipſam excoquendarum rerum ſubſtantiam penetrare poteſt.

Præter hæc autem Hippocrates noſter aliud experimentum, atque illud quidem pulcherrimum,
& vulgo admirabile affert bonitatis aquæ, illud 28
eſt modici vini tolerantia; hoc nonnulli docti viri (ne vulgi tantum opinionem admireris) nequaquam intelligere potuerunt, ita ut Hippocratis ſententiam pervertere conati ſint, ut teſtis eſt doctiſſimus vir Septalius in hunc locum; neque videntur excuſatione digni, cum Rufus apud Oribaſ. *loco ſupra cit.* apertiſſimis verbis hanc Hippocratis ſententiam repetierit dicens, quod bonæ aquæ vino perexiguo temperantur, & non multo poſt, Et ita non multo vino ad eas attemperandas opus erit. Non videtur tamen, his Rufi dictis non obſtantibus, aliquibus vero conſentaneum, quod aqua temperetur,& dometur vino, ſed potius contra, quod vinum aqua edometur, & refrangatur, unde Catull.carm.27.

— *Hinc abite lymphæ*
Vini pernicies.

Neque enim in aqua videtur eſſe, ut in vino vis illa, quæ ipſius aquæ attemperatione extinguitur: præterquam quod vinum,ut Gal.dicebat *lib.* 7.*Meth. cap.* 6. habet facultates omnino vitiis aquæ contrarias, quibus ea omnia evincere ſua admixtione poteſt. Ludovicus Septalius vir non minus in præſenti ætate, quam ſemper ſcientia inſignis hunc locum ita interpretatur, ut aquam modicum vinum ferre
intelligatur, eam ſtatim, ac facillime vino admi- 29
ſceri, quantumvis parum vini ſuperinfundatur. hoc enim aquæ maximam tenuitatem oſtendit, & idcirco aquæ nonnullæ ob id, quod craſſiores ſint vino difficulter admiſceantur, aut nullo modo; talem putaverim eſſe aquam illam fluvii Dianæ apud Camerinam in Sicilia, quæ vino nullo modo admiſcetur, ut Solin.refert *de ſit. orb. cap.* 10. ex quo Majol. *Dier.Canic.Colloq.* 11. nam quod additur, vino miſceri non poſſe, niſi à pudica muliere hauriatur, commentitium puto. Similis aquæ meminit Athenæus *cit.lib.* 2.*cap.* 2. In Teſco, inquit, fons eſt, cujus aqua vino non miſcetur. Sed Septalii ad Hippocratis locum interpretatio ingenioſa quidem eſt, & idcirco mihi maximopere arridet; quid tamen ſi hoc addatur, quod non ſolum ob facilem admixtionem a-
qua dicatur modicum vinum ferre, ſed etiam quia 30
ipſius vini ſaporem non infringit? exempli gratia: ſi aquæ tenuiſſimæ, ac optimæ libræ, unciam unam vini admiſceas præterquam quod facile admiſcebitur, adhuc magis vini ſaporem retinebit,quam ſi deterioris aquæ pari quantitate vini duplam quantitatem prædicta excipias; quia in hac vinum ſuum

suum saporem cito, ac facillime amittet; & hoc quidem non aliunde fit, quam ex aquæ tenuitate, aut crassitie. An non inter optimas aquæ conditiones illa est, ut omnis saporis expers omnino sit? Si ergo vinum optimæ aquæ admisceas, nequaquam vini saporem suo sapore, quo prorsus caret, alterabit; quantumvis ergo modicam vini quantitatem aquæ infundas vini saporem percipies, nam si aqua vini saporem alterabit, tanto magis prava judicanda, quanto magis alterabit, quia tanto insignior sapore est, quo magis potest vini saporem evincere, & edomare; nam sapor quicunque ab admixtione fit alienæ substantiæ in simplici corpore, unde eo minus impermixta aqua est, quo magis saporem aliquem præsefert, quod & prosequitur Georg. Agric. *lib.1. de iis, quæ ex terr. fluunt in prin.*

Non deest tamen altera ratio interpretandi hoc Hippocratis dictum, quamquam superior interpretatio rei naturæ maxime accommodetur. Forte
31 enim modicum vinum bonas aquas ferre dixit ex eo, quod homines vino utantur, vel uti saltem debeant, ad aquas corrigendas, si quas noxas habeant; quanto ergo aqua laudabilior est, & magis impermixta, tanto minore vini quantitate ad sui correctionem indigebit, quod videtur innuere Rufus apud Oribas. *ubi alias ibi*, Et non multo vino ad eas attemperandas opus erit.

Cæterum ab aliis Auctoribus ad detegendam aquæ salubritatem, & tenuitatem, ex qua videtur dependere universa ipsius aquæ laus, adducuntur alia experimenta. Vitruvius *lib.8. Architect. c.1. & 4.* ex quo Lang. &Loubert. *locis citatis.* & Card. *in lib. de aqua*, ex Medicis, & ex Iureconsultis Ripa *ubi sæpe*,
32 hoc adducunt, In vas æneum aquam projiciunt, si maculas reliquerit, prava est, sin minus bona. ejus rei rationem, quæ universaliter satisfaciat, nullam in promptu habeo, neque præcitati Auctores ullam afferunt. Forte non omne aquarum vitium hoc experimentum detegere potest, sed illud tantum, quod contraxerint ex admixtione nonnullorum metallorum, & mineralium, quæ cum ipsi aquæ ut plurimum communicent, vel aciditatem, vel ponticitatem quandam, per hanc facile possunt vasa prædicta ab aqua infici, nam & acria omnia, ac ponticitatem sortita facile ea vasa inficere conspicimus, & licet tam ponticitatem, quam acredinem mineralium admixtionem contractam gustu sensus facilius posse innotescere contendas, tamen hoc non semper verum esse dicam, nam aliquando admixtio non multa est, neque tanta, quæ sapore se prodat pontico, aut acri, aut si multa sit ab aliis rebus admixtis potest evinci; unde poterit absque eo, quod sapore se prodat ponticitas, aut acredo, ipsa vasa inficere; non enim à sapore, sed ab ipsis metallis, vel mineralibus inficiuntur.

33 Aquæ item puræ, & impermixtæ nullam in fundo residentiam faciunt, & quanto majorem relinquunt tanto deteriores; & idcirco non adeo laudanda aliquibus visa est aqua Tyberina, cum multum residentiæ faciat, & vix sex mensium spatio repurgetur, ut multi testantur. Masin. *de gelid. pot. abus. lib.1. cap.13. ex Petron. lib.2. de vict. Roman, cap.6.* Bacc. *de Tiber. lib.1. in argum. contra bonit. aq. Tiber. arg.6.* quamquam hanc ipsam Card. *lib.2. de subtil.* & Alex. Petron. *de aqua Tiber.* inter optimas connumerant.

34 Sed ad probandum, an aqua terreas partes commixtas habeat Ardoin. *lib.2. de ven. cap.24.* pulcherrimum hoc experimentum adducit. Purum lixivium ad rationabilem quantitatem aquæ permiscet, cujus experientiam desumere satagit; si enim aqua turbida fiat prava est, namque illico facit residentiam vigore lixivii terreas partes, quæ ante ita mixtæ erant cum aqua, ut non discerni, nec secerni alias possent, in fundo deponens.

Addebat etiam Vitruvius *loco proximè allegato*, quod ligna in aquam projecta, si tubera concipiant, 35
eam pravam esse ostendunt; at unde hoc? num quia putredinem simplicia corpora per se non excitant? at tubera ex quadam putredine pullulant. ergo aquam tunc non simplicem esse, sed alienis rebus permixtam ex conciliata lignis putredine manifestum est.

Avicenna 2. 1. *doctr.2. cap.16.* cum duas, vel plu- 36
res aquas inter se comparare vult, & meliorem eligere, pannos lineos, vel laneos, qui tamen omnes ejusdem sint conditionis, in ipsis aquis madefacit, deinde omnes æqualiter exsiccari permittit, nam aquam meliorem esse judicandam docet, cujus pannus post exsiccationem levior altero, vel aliis est.
Cardanus autem *in lib. de aqua* laneos, vel lineos 37
pannos similiter madefieri, & exsiccari permittit, observatque, an ullam maculam contraxerint, nam si contraxerint pravitatis signum esse docet.

Ingeniosum præterea est Iouberti experimentum
loco alias citato. Ligneum cylindrum in varias aquas 38
projicit, nam eam, in quam celerius descendit, tenuiorem esse adstruit; quod vero repugnare non videtur; nam quo magis crassa aqua est, eo difficilius in eam projecta ad fundum descendunt.

Non omittanda autem duo signa in aquæ bonitate dignoscenda considerata à Masinio *lib.1. de gel.*
pot. abus. cap.16. quorum primum est, quod aqua 39
dum excoquitur spumam generat candidam; secundum signum est ejusdem spumæ cita dissolutio, cum aqua refrigescit. utriusque signi ratio evidens est, nempe tenuitas suæ ipsius substantiæ, ut apud ipsum patet.

Sed ut ad Iouberti experimentum revertar, in ejus confirmationem videmus quasdam aquas (&
cur non omnes etiam dicimus?) duplo majus pon- 40
dus sustinere hyeme, quam æstate, non aliam forte quam ob præadductam caussam: nam Plutarch. *de causs. natur. num.7.* Theophrastus, inquit, auctor est in Thracia non longe à Pangeo fontem esse (de quo supra ex Athen. & Georg. Agric.) qui hyeme æquali scaturigine plenus, pondus duplo majus, quam æstate ferre potest. quod autem addit, densitas unde navigia fluviatilia tardiora reddit, indicium est, quod & onera longe graviora hyeme ab his ferri soleant. hæc Plutarchus. quinimmo Mare ob sui crassitiem navigia magna sustinet Plin. *lib.2. cap.103.* & eodem Iouberto asserente, & præter illum Gomes. *de Sale lib.1. in fin.* imo adnotante antehos forte Cardano *lib.1. de subt.* majora sustinet
pondera idem navigium in Mari, quam in flumine 41
ob eandem ipsam rationem. sustinet autem semper tantum ponderis, quantum est pondus aquæ, quod
capere possunt. itaque si fluvialis aquæ capiant cen- 42
tum millia pondo cymbæ in flumine, jam in Mari capient decem supra centum millia, nam & aquæ Marinæ, quam capere poterunt, erit idem pondus. Non est ergo dubium, quod aquæ quanto
sint leviores, tanto minus pondera sustineant; imo 43
nonnullæ aquæ tantæ sunt levitatis, ut nihil omnino ponderis sustinere valeant; qualis est Fons, vel

Lacus apud Æthiopes Macrobios appellatos, de quo Herod. *in Thalia, vel lib.* 3. & Pompon. Mela *de sit. orb. lib.* 3. cujus aqua loti efficiuntur perinde atque inuncti violam redolentes; adeo vero ad sustinenda quæ incidunt, aut immittuntur infirmus, ut folia etiam proximis decisa frondibus non innatantia ferat, sed passim, & penitus accipiat; tantæ levitatis hæc aqua est, unde non mirum, si ea utentes in potu admodum longævi sint, & idcirco Macrobii, id est longævi appellentur. idem de Syderi, seu Sibici lacu Indorum (qui forte idem est) refert Bartholom. à Clivol. *lib.* 3. *de Baln. cap.* 36. Sed quemadmodum aquæ reperiuntur, ut diximus, tantæ levitatis, ut nihil omnino sustineant, sic aliæ sunt tantæ crassitiei, ut omnia pondera sustineant, ut est Arethusæ lacus, in quem Tigris influit, de quo Plin. *lib.* 6. *cap.* 27. & lacus Asphaltites in Iudæa, de quo idem Plin. *lib.* 2. *c.* 103. ubi & de eod. Arethusæ lacu meminerat. sed hęc obiter.

44 Arguit præterea vulgus hominum, & medicorum nonnulli aquæ bonitatem ex adnascentibus quibusdam herbis, ut Adiantho, Hepatica, Phyllitide, & similibus, quod indicium bonitatis fallax esse demonstrat adnascentia, & multitudo earundem herbarum apud aquas maxime pravas, & vituperandas. sed de hac re Rufus apud Oribas. *loco alias cit.* ita scriptum reliquit: Herbæ quandoque etiam valde aquam corrigunt; tale autem est Syum, Nepita, & Adianthum, etenim hæ plurimæ rivis innascuntur, quæ quidem bonam aquam vitiant, malam vero alioquin juvant, cum ab eis quoddam quasi medicamentum aquæ impertiatur. quod si hæc Rufi sententia vera est, semper herbarum adnascentiam improbandam jure censet Cardan. *in lib. de aqua*, non obstante quod ex hujusmodi adnascentibus herbis medicam virtutem aquis impertiri concedat.

45 Cæterum non postrema bonitatis nota in aquis ea est, quæ à parte, in quam fluunt desumitur, nam & hanc plurimi fecisse videtur Hippocrates, qui optimam putat, quæ ad orientem excurrit, & ratio in promptu est, cum exoriens Sol suo moderato calore aquas excoquat, & expurget. quæ ad Septentrionem fluunt quamquam dulces, immoderate refrigerant, nam à Sole non aspiciuntur. quæ ad Occidentem vergunt, impuræ sunt, frigidæ, ac duræ, quod Sol ob impotentiam eas suo calore defæcare non possit. quæ ad Meridiem ob caloris vehementiam salsæ sunt, & æstuosæ, & ob id quod tenuiores partes Sol absumit, crassiores. Cardan. tamen *cit. lib.* de aqua optimam, ac saluberrimam censet cujus ortus est, & procul ab Oriente, & in calida regione, calorem autem aquam depurare, eamque nunquam per illum crassescere jam dictum est; unde vero consentaneum videtur, quod magis ab ejus calore excoquatur, ac depuretur, quæ magis à Sole aspicitur. unde stante veritate hujus sententiæ Cardani, putaverim non in omnibus mundi regionibus indifferenter dictum Hippocratis verum esse. in meridionali enim, ac æstuante regione fontem ad Septentrionem fluere non erit omnino forte improbandum, quemadmodum experimento constat, Nili aquam ad Austrum excurrentem optimam esse, ut ex Oribasio notat Septal. *comment.* 3. *in Hippocr. de Aer. Aq. & Loc. partic.* 21.

46 Consideratur quoque præter hæc Terræ, ex qua aqua fluit conditio: nam omnium consensu terra metallifera pravas omnino aquas gignit, sic & bituminosa, & quæcunque impura est, & aliorum extraneorum corporum miscelæ vitiata. unde miror quomodo Theophrastus apud Athenæum *cit. lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. dixerit, Nili aquam ob nitrosam admixtionem ventrem solvere bibentibus, & tamen dulcissimam, & fertilissimam esse dicit; nam & saporem, & salubritatem Nitrum alterarē facili negotio potest. Sed his omissis, terra laudatur Argillosa, Glarea, Creta clara, & similes. Lutosa à Hieronym. Manfred. *de Nat. hom. cap.* 2. & ab Alemann. *in comm. ad lib. de aer. aq. & loc.* laudata reprobatur à Septal. *in comm.* 3. *ejusd. lib. partic.* 16. & jure, nam ex luto aqua sine dubio inficitur, malum odorem concipit, & turbida, ac crassior evadit, unde recte Plinius limum esse vitium aquarum voluit; per argillam autem, & glaream aqua veluti excolatur, & à crassioribus partibus, si quas habet, repurgatur. id commodi à petrosis scaturiginibus non habetur, sed aqua ab eis emanantes frigidæ sunt, & idcirco crudiores; magis adhuc crudæ his, & magis frigidæ, quæ ex saxeis collibus fluunt; de hac tamen re audiendus Plin. *lib.* 31. *cap.* 3. ex quo nonnulli ex præcitatis, & Fortun. Fidel. *lib.* 1. *cap.* 1. is enim magis distincte loquitur modo qui sequitur. Aqua semper dulcis in Argillosa terra, frigidior in Topho, namque & hic probatur, dulces enim levesque facit, & colando continet sordes. sabulum exiles, limosasque promittit, Glarea incertas venas, sed boni saporis. Sabulum masculum, & arena carbunculosa certas, stabilesque & salubres, rubra saxa optimas, speique certissimæ, radices montium saxosæ hoc amplius rigentes; oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas, faciliusque ferramenta descendere. Considerat etiam Rufus præter hæc ipsius terræ qualitatem juxta planiciem, aut montuositatem: terra enim plana ad effluxiones aquarum deterior; colles vero, & montes potiores sunt. id inde fit, & quod à crassioribus vaporibus à Sole ex adjacente, atque imo solo elevatis magis liberi sunt, & aqua majorem motum habet; in plana terra contrà: nam ibi elevati vapores crassi resident, & aquis permixti eas inficiunt, & ipsæ aquæ segniori cursu feruntur, quamobrem ut plurimum in his multi sunt putei fossiles, & resides fontes. hæc Oribasius ex Rufo *loco citato.* 47

Sed recensitis jam conditionibus & indiciis optimæ aquæ, illud dubii insurgit, quænam aqua potior, ac salubrior hominibus sit, facta comparatione inter diversa genera aquarum. at prætermittimus de aqua ex nive, aut glacie, grandine, rore, & similibus loqui, nam qui diligentem, ac exquisitam aquarum omnium historiam, & conditionem peculiarem desiderat, Georgium Agricolam legat *in lib. de his quæ è terra fluunt, lib.* 1. *& seqq.* Pamphil. Herilac. *de Aquis*, & plures alios ex jam citatis auctoribus Medicis, Iureconsultus autem adeat Tiraquell. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 18. *& seq.* sed commemoratas omnes pessimas esse notum est, & docuerunt omnes. Hippocr. *lib. toties cit.* Rufus apud Oribas. *Collect. lib.* 7. *cap.* 2. Macrob. *lib.* 7. *Saturn. cap.* 12. Aul. Gell. *ex Arist. Noct. Attic. lib.* 19. *cap.* 5. & alii plerique. Sed nivalem glaciali pejorem facit idem Hippocr. *ibid.* Nivali tamen pejorem esse eam, quæ ex grandine fit probat Georg. Agric. *ubi supra, lib.* 3. & Pamphil. Herilac. *loco cit. lib.* 1. *cap.* 10. 48

Mirandum tamen est, Athenæum *lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. Aquas ex nive, & glacie tanquam optimas

mas laudasse contra omnium Medicorum sententiam ea ratione fisum, quod leviores sint, & præcipue quod glacies levior aqua reliqua reperiatur; quo tamen argumento Hippocr. utitur ad probandam ipsius aquæ ex glacie pravitatem; idcirco enim levior, quia frigore congelata aqua, tenuiores partes exhalant, unde nunquam eadem fuerit quantitate aqua ex glacie liquefacta, qua erat antequam congelaretur.

Prætermisso ergo de hujusmodi aquis loqui, cæ-
49 teræ aquæ reducuntur ad hæc genera, nempe ad fontanam, pluvialem, fluvialem, puteale, lacustrem, palustrem seu stagnantem. neque dubium est, quod posteriores hæ de loco cedant, & principatum duabus prioribus concedant, quæ tamen de eodem principatu inter se certant. scio autem in multo plures classes dividi posse aquas, quod exquisite præstiterunt Auctores citati, & maxime Pamph. Herilac. *lib.* 1. *de aquis per totum*, nobis supradicta divisio sufficiens pro nunc videtur.

50 Stagnans igitur, & palustris aqua prædictarum omnium deterrima, longissime enim abest ab iis conditionibus, quæ in optima aqua desiderantur; nam crassa est, odore gravi, æstate calida, hyeme frigida, & in summa quod pessima sit, in hominum
51 usum non venit. Lacustris ab hac succedit non adeo quidem prava, sed bonitate, levitate nempe, & tenuitate aliis longe cedens. post hanc sequitur putealis & ipsa non admodum sana, crudiuscula enim est, & frigida, cum vel motu careat, vel non magnum habeat, & à Sole excoqui, ac defæcari difficulter possit. Fluvialem post hanc reponunt plerique; bonitate enim omnes commemoratas exuperat, sed pluviali, & fontanæ posthabenda. quamquam hoc in universum veritatem non habet, quia cum particulares aquæ quorundam fluminum, ac fontium inter se comparantur, hoc nequaquam verum est.
52 Aqua namque Nili adeo præstans est, ut non solum ex proprio alveo hausta, sed ex paludibus ab ipso Nilo efformatis optima censeatur, testante id Rufo *loco sæpe citato*, non desunt idcirco qui universim fluminum aquas improbent, ut præcitat. Pamphil. Heril. *lib.* 1. *de aqua cap.* 10. de fluviali tamen aqua inferius aliquid dicemus, nunc cæterarum omnium consideratione omissa, ad fontanam, & pluviam accedamus, quarum utraque suos habet fautores acerrime pro alterutrius principatu defendendo in-
53 ter se dimicantes. Nos brevibus hanc quæstionem transigamus, ne si taciti eam prætereamus, in aliquo defecisse videamur; jam autem hanc ipsam quæstionem luculenter exagitarunt plures docti viri, & ut vetustiores omittam præ cæteris Andr. Thurin. *in lib. de aquar. bonit.* Valeriol. *lib.* 2. *loc. comm. cap.* 7. Laur. Ioubert. *decad.* 1. *Parad.* 5. *Epiph.* Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 13. Claudin. *de ingr. ad insi. in append. sect.* 1. Masin. *de gelid. pot. abus. lib.* 1. *cap.* 13. Septal. *comm.* 3. *in Hippocr. de aer. aq. & loc. partic.* 33. Bruyer. *de re cibar. lib.* 16. *cap* 9. *& seqq.* Scaccus *de sal. pot. cap.* 12. & novissime D. Zaccutus *de princ. Med. hist. lib.* 1. *hist.* 7. *quæst.* 6. *cap.* 12. & alii permulti, inter quos Andr. Thur. pro fontana dimicatur, & eam opinionem facit Medicorum communem, de qua re tamen dubito, cum forte neque plures numero, neque majoris auctoritatis Medici pluviam præferant, quorum multi ab ipsomet Andr. Thur. adducuntur. licet enim pro fontana sit Galen. 1. *de san. tuen. cap.* 11. Avicen. 2. 1. *doctr.* 2. *c.* 16. Rabi Moyses *Aphor. sect.* 19. *Aphor.* 29. *Aver.* 4. *Collig. cap.* 38. Varro *de re rust. lib.* 1. *cap.* 14. & ex recentioribus Valeriol. *loco cit.* Gal. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 28. Cardan. *lib.* 2. *de subtil.* Septal. Masin. Ferdin. Scacc. *locis jam adductis.* Fortun. Fidel. *lib.* 1. *Relat. Med. cap.* 1. Michael Savonarr. *de san. tuen. cap* 12. & ex sententia Hippocr. *aliorum auctorum assertione.* Gazius *in flor. cor. cap.* 253. & alii permulti, tamen pluviam præferre Hippocr. plures existimant, ac contendunt; sed apertissime pro ea sunt Cels. *lib.* 2. *c.* 18. Plutarch. *de Caus. nat. n.* 2. Columell. *lib.* 1. *de re rust. c.* 5. Isaac *lib.* 5. *Theor. cap.* 99. Halyabb. qui etiam ex Hippocratis sententia loquitur. *Theor. lib.* 5. *cap.* 29. Michael Savonar. *de conf. valet. cap.* 12. ex Hipp. Matthiol. *in* 5. *Diescord. cap.* 14. Ioub. *loco sæpe citato.* Alex Petron. *de aqua Tiber. lib.* 1. *cap.* 7. Claudin. *de ingr. ad insi. in append. sect.* 1. Bruyerin. *de re cib. lib.* 16. *cap.* 7. & novissime D. Zaccatus *ubi supra*, quin etiam communem hanc opinionem Medicorum faciunt Gazius *ex Averr. in flor. cor. cap.* 257. *Isaac cap. de dist. vin.* Petr. Hispan. *in comm. ad lib. Isaac diæt. partic.* Savonar. *ubi proxime*, & alii. sed tam priores, quam posteriores Hippocratem in suam sententiam trahere conantur, sed priorum plerique ea conditione fontanam magis laudant, si modo pluvialis cruda assumatur, nam pluvialem coctam fontanæ præferre non dubitant, ut Septalius, & Fortunatus, imo ipse etiam Hipp. ut videtur manifestissime.

Non desunt autem, qui ambabus hisce aquis inter se de principatu litigantibus, illum adimant, ac
tertiæ fluviali nempe adjudicent, hi sunt Card. & 54
Baccius. nam Card. *in lib. de aqua*, Omnium, inquit, aquarum saluberrima, & optima est fluviorum, quorum alveus est profundus, & terreus, non limosus tamen, cujus ortus est procul, & ab Oriente, atque in calida regione, & motus lenis, sic enim optime à Sole excoquitur, & quæ sequuntur. sed & Baccius non solum huic opinioni adhæret, sed eam strenue tuetur *lib.* 1. *de aqua Tiber.* Quia tamen magis controversa est alia opinio, de hac ulterius loqui omittamus, & ad litigiosam illam definiendam accedamus.

Ac difficile quidem omnino est in tanta Auctorum dissensione veritatem determinare. Si aquam optimam fontanam pluviali optimæ comparemus, nempe quæ suo tempore collecta sit, & putredi-
nem non conceperit, neque ulla alia ratione sit al- 55
terata, forte pluvialem victoriam ferre enunciabi- 56
mus. certum quidem illud est in aqua pluvia legumina multo facilius excoqui, quam in fontana, quod non aliunde provenire dicendum est, nisi ex majore pluviæ aquæ tenuitate. Cardan. *in lib. de aqua.* Proth. Casul. *lib.* 1. *Æthio'og. num.* 125. At vero quia fontana magis ad manus plerumque est, & incommodum citæ putrefactionis non habet, sed servatur ob continuam ipsius renovationem incorrupta, idcirco præ cœlesti in usum convocandam jubent Auctores; quod vero de adstringentia pluvialis aquæ opponitur, nihil obstare ejus bonitati debet; non enim idcirco, si Hippocr. & bonis omnibus fidem habemus, & ipsi experientiæ assentimur, in stomacho, aut Hipochondriis moratur, sed omnium facillime descendit, & sua adstringentia potius stomachum, & viscera roborat. quod
vero putrefiat citissime hoc nihil demit de ejus bo- 57
nitate, ut omnes sentiunt, neque nos comparavimus eam, quæ fuerit putrefacta cum fontana; tametsi & de hac cita putrefactione non concordent

 aucto-

auctores: nam Card. *lib.2. de subtil. in fin.* dicebat,
Aquas levissimas in omni genere tutiores esse, &
serius putrescere. cum tamen idem ipse *in lib. de
aqua*, facile putrescentes aquas probari dixerit, nisi
aliud obstet. Sed & Alex. Petron. *ubi supra*, nomi-
natim de aqua pluvia dicebat, eam nequaquam pu-
trescere, cui tamen contrarius est Bacc.*lib.1. de acq.
Tib.* Præterea Rufus apud Oribas.*lib.5. Collect.cap.3.*
dicebat, Solas paludes Ægyptias inter omnes, quas
ipse noverit, salubres esse; rationem reddit, Quia
hyeme aqua non putrescit,siquidem non supercale-
fit. & Athenæus *lib.2. Dipnosoph. cap.2.* In Cappa-
docia, inquit, fertur aqua esse optima, & quæ non
corrumpitur, etiamsi non fluat, nisi currat sub ter-
ram: Si ergo hujusmodi aquæ, & Nili præsertim
cum optimæ sint, non putrescunt, consentaneum
est aquas, quæ optimæ sunt, non putrescere. Ve-
rum & Dioscorides *lib.5. de Mat. med. cap.14.* bre-
vibus, sed dilucidis verbis bonæ aquæ conditiones
perstringens, ultimo loco eam minime computres-
cere dixit, & Matthiol. *in comm. ad præd. Dioscorid.
locum*, Tiberis aquam eo nomine laudasse videtur,
quod fictilibus asservata, ac defæcata ad centum,
& plures annos perduret incorrupta, quod etiam
Georg.Agric.*lib.1.de nat. com.quæ eff. ex terr.* firma-
bat. sed & Pluviam omnium minime de facto pu-
trescere, adstringentia, quam in illa omnes adnota-
runt,docere potest: & tamen contrariatur his com-
58 munis Medicorum opinio, omnes enim uno ore fa-
tentur, aquam optimam cito putrescere,& pluviam
ob id ipsum quod cito putrescat optimam esse cen-
sendum; sit namque putrefactio,ut declarant unani-
miter Auctores omnes, ob multam aquæ tenuita-
tem, ob quam externæ caussæ corrumpenti facilem
aditum præbet. sic Paul.*lib.1.c.50.* Isaac,Halyaabb.
Gazius, Manfred. Bacc. D. Zaccutus, & alii. ac
profecto quanam ratione subterfugium quærere
59 possint Card. & Petronius non video, cum uter-
que alia ex parte concedat optimam aquam, & si-
gnanter pluvialem cito calescere, & cito refriges-
cere, quod, ut dixi, non tam de calore igneo, quam
aereo intelligendum, nempe volunt esse facile ab
externa caussa alterabilem; ac facilis alteratio faci-
lem viam monstrat ad corruptionem; quicquid
60 enim corrumpitur alteratione ad contraria cor-
rumpitur.

Dices autem, negari non posse, fontanam esse
laudabilem, & tamen hanc difficulter corrumpi;
61 ad hoc dico, fontanam aquam ob assiduum fluxum,
& motum non pati corruptionem, contra vero ci-
sterninam ex aqua pluvia collectam ob id,quod mo-
tu careat facilius corrumpi: nam forte etiam fon-
tana, si bona sit, eodem modo collecta, & asserva-
ta corruptionem pateretur, ut de aliquibus evenire
sentit Bacc. *loco supra citato.* præterquam quod non
valet hæc deductio, ut prudenter admonet *ibid.*
Bacc. nempe quod cum putrefactio sit signum bo-
nitatis aquæ; omnis aqua, quæ non corrumpitur,
bona idcirco non sit, est enim consequentia, ut ille
addit, à particulari ad universale, quæ falsissima est.
ut ergo quæstionem absolvamus, dicendum vide-
tur, citam putrefactionem esse quidem signum bo-
nitatis aquæ non tamen universale, & inseparabile,
nam & optimæ quædam aquæ non putrescunt, ut
ex superioribus patet.

Tertio loco de pravarum aquarum emendatione
differendum: expedit enim Reipublicæ, ut qui gu-
bernant, & Ius administrant, id non ignorent, ma-
xime cum tempore pestis urgeat laudabilium aqua-
rum necessitas, & remotionis pravitatis ipsarum,
quæ in potu veniunt, & quæ etiam in alios usus:
nam & aquæ ipsæ eo tempore facile inficiuntur, & 62
nisi emendentur, pestem ad longum tempus fovent. 63
Card. *in cit. lib. de Aqua*, ante omnia ponit destilla-
tionem, post hanc percolationem,tertio loco trans-
fusionem per arenam cum decoctione post transfu-
sionem ad tertias. sed destillatam aquam ex sua na-
tura optimam, & per manicam Hippocratis, quam
vocant, dehinc transcolatam, sedimentum reliquis-
se, non semel fuisse se expertum testatur Illustris.
vir D. Iulius Mancinus, de quo alias. Verumenim-
vero putarunt plerique Medicorum, Aquarum om- 64
nium qualecunque vitium emendari ipsarum aqua-
rum decoctione; Aquas autem decoqui (ut obiter 65
hoc dicam) pervetustum inventum est, ut patet ex
nonnullis auctoribus, præcipue Herodoto (nam
Hipp. relinquo) apud Mercurial. *var. lect. lib.1.
cap. 8.* & apud Scaccum *in lib. de sal. pot. cap.3.* hoc
autem dixi, quia nonnullos Medicos offendi, qui
ex Plinii auctoritate *lib.31. suæ hist. nat. cap.3.* in-
ventum hoc decoquendi aquas Neroni adscribunt;
at vero Plinius non id sibi voluit, sed quod Neroni
tribuit est, decoctam aquam in nivem demissam re-
frigerare ad majores delitias, unde Iuvenalis *Sat.5.*

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

Sed his omissis,coctione aquæ vitia omnia emen-
dari videtur sentire Plin. *ubi supra*. Omnem utique,
inquit, decoctam utiliorem esse convenit, & dein-
ceps vitiosæ aquæ remedium est, si decoquatur ad
dimidias partes. quam tamen opinionem,ut falsam,
pluribus refellit Ioubert. *Parad.5. decad.1.* & Lu- 66
dov. Mercat. *de recto præsid. usu, lib.1. cap.2. versus
finem.* & alii apud D. Zaccutum *de Princ. Med. hist.
lib.1. hist.7. quæst.6.* nec injuria, quia consenta-
neum rationi videtur, quod aqua tenuis naturæ, ut
pluvialis, & fontana est cum requisitis conditioni-
bus potius coctione crassescant,exhalare enim ignis
virtute tenuiorem ipsarum portionem jure videre-
tur concedendum. quamobrem Ioubertus Gal.*secu-
tus comm.4. in 6. Epid. par.14.* & Mercat. *ubi supra.*
tria tantum genera vitiosarum aquarum coctione 67
emendari, ac meliores, salubrioresque reddi vult;
palustrium nempe primum, limosarum, lutulenta-
rum, graveolentium, aut alia conspicua ac maxime
insigni, ac sensibili qualitate notarum: secundum
earum, quæ stomacho graves sunt, aut Hypochon-
dria inflant. tertium earum, quæ crudæ sunt. cæte-
ras vero aquas, si quid vitii habent, coctione emen-
dari minime posse credit. Communis tamen Me- 68
dicorum opinio est, decoctione non solum omne
aquæ vitium emendari, sed ipsas salubres aquas
reddi salubriores; nam negatur omnino aquas de-
coctione crassescere; cum si quid veritatis hoc ha-
beret, jam neque vitiosis aquis decoctio remedio
esset, quia tenuiores earum partes, ut cæterarum
in vapores abirent, crassiores remanerent. at con-
tra patet coctione semper aquam magis attenuari, 69
semperque suam formam retinere: sed vide quæ
ad hanc rem afferunt Petr. Hispan. *in comm. ad lib.
diæt. particul.* Isaach *cap. de aqua.* Septal. *in Hipp. de
aer. comm.3. partic.33.* Pamphil. Herilac. *lib.4. de
aquis cap.13. & seqq.* & Franc. Scacc. *de sal. pot.
cap.13.* & novissime D. Zaccutus *ubi supra.* unde
idem Septalius etiam pluvialem, ut melior effi-
ciatur, excoquendam præcipit, Hippocratis præ-
ceptum secutus; qui apertissimis verbis quan-
quam

quam fummopere pluviam aquam laudaverit, tamen coquendam effe voluit: coctione namque adeo perfectam reddi dicit, ut etiam optimam fontanam exuperet, cum tamen non decocta inferiorem bonitate ipfa fontana faciat. concedit vero his non obftantibus idem Auctor *lib. 5. de Peft. cap. 7.* aquam fontanam, aut pluvialem indifferenter fine coctura.

70 Dicamus itaque cum cæteris omnibus, coctionem aquam quamcumque femper perficere, cum quantumque optima aqua fit, pura omnino non fit, neque enim datur aqua pura, ut dicit Tadd. *in Ifag.*
71 *Ioannit. cap. 3. prope fin.* coctione ergo quæcunque aqua depuratur, unde fit, quod femper, etiamfi perfectiffima fit, poft coctionem relinquat in fundo vafis, in quo decoquitur, terrei aliquid, tefte Gal. 1. *de fimpl. med. fac. c. 4.* attenuatur enim aqua cum decoquitur, attenuata craffiores partes fubfidere neceffarium eft.

72 Quomodo autem emendandæ fint aquæ tempore Peftis non difficile eft determinare, cocturam enim ante omnia proponimus, ignis enim fuo calore omne aquæ vitium etiam ab aere peftilente contractum excutere poteft. cocturam ergo quam maxime tunc defiderarem in aqua pluvia, quæ effet eo tempore collecta, nam poteft facillime, fi aer fit infectus, infici etiam aqua, quæ ab aere provenit. præterquam quod jam dictum eft, pluviam aquam facillime putrefcere, ut ergo fufpicionem hanc effugiamus, ne corpora ad putredinem difponat, eam coctione emendabimus.

73 Sed & aliæ traduntur rationes, quibus aquarum vitia corriguntur. Sunt qui Anetum in aquas injiciant, alii farinam, aut amylum, hæc enim fundum petentia aquam clarificare dicuntur, fi turbida fit. Ioubertus Amaranthi florem in aqua intabefcentem illam falubrem reddere, & vini colore tingere docet. idem præftare dicit, Oxalydis radicem nobis Acetofæ dictæ. hanc malim tempore peftis; quo etiam tempore plura ad hanc intentionem ufurpari poffunt in aquis incoquenda, quæ confulto præter-
74 mittimus. Illud monendum eft, ut aquarum omnium ftagnantium, & refidum ufus omnino tunc temporis evitetur, ac magiftratus præcepto interdicatur, & inhibeatur, & fi fieri poffit etiam domeftica animalia ab earum potu arceantur. Si qui vero putei in civitate funt, aut cifternæ, harum aquæ continua agitatione, & motu perpetuo, atque indefinenti hauftu, etiamfi pro neceffitate non fiat, puriores, & tenuiores reddentur. nam & ad aquæ pravitatem
75 emendandam Auctores omnes tam antiqui, quam moderni frequentem hauftum confulunt, ut Rufus, Avicenna, & omnes fupracitati, imo & vulgus ipfum.

Non conticebo autem modum quemdam, pluribufque forte ignotum, quo aquæ quæcunque abfque coctura, abfque deftillatione, & abfque ullius alienæ rei admixtione tenuiffimæ, ac faluberrimæ redduntur, quo utebatur Illuftrifs. D. Card. Franc. Maria de Monte, qui plurimum Chimicis magifte-
76 riis delectabatur. habebat enim duo vafa ad inftar duorum mortariorum ex faxo Olandico, feu potius ex petra capacitatis, ut credo librarum centum viginti, vel ut noftro more loquar, *di boccali venti*, plus minus. hæc enim menfura fex libras habet. horum unum aqua repletum alteri fuperimponebatur, nam aquam in eo contenta guttatim convenienti quodam temporis fpatio in fuppofitum vas defcendebat; fub hoc alterum vas cujufcunque materiæ libuiffet fupponebatur, quod aquam fimiliter ex fecundo vafe guttatim fluentem excipiebat. non erant autem vafa hæc ullibi perforata, fed ex naturali quadam porofitate aquam contentam fenfim remittebant. in utriufque autem mortarii fundo femper terrei aliquid notabile plus minus refidebat poft aquæ transfufionem, etiamfi aqua immiffa optima alias cenferetur, nam & Tiberinam jam depuratam, & virgineam, & alias his non inferiores eadem excrementa poft fe relinquere compertum eft. Sed aqua tandem eo modo per hæc vafa transfufa, ac tranfcolata tantæ tenuitatis erat, ut dicto citius Hypochondria ebibita permearet. ea fe ufum in colico dolore cum optimo fucceffu ipfemet Illuftriffimus D. Cardinalis mihi non femel teftatus eft, urinam enim citiffime provocabat.

Sed jam ad dubia accedendum, quæ difcutienda diximus, quæ, ne hæc quæftio in longum jam progreffa tædium Lectori pariat, in fequentem rejiciamus, fi modo nunc illud tantummodo decidamus, Aquarum pravitatem, quæcunque tandem illa fit, 77
non poffe dare juftam cauffam non refidendi, aut commorandi in loco aliquo; non quia multum non conferant aquæ bonæ ad falutem, fed quia facilis eft earum, fi pravæ fuerint, emendatio, ut ex fuperioribus jam notum eft.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes fervitutes poffunt quibufvis aquis indifferenter imponi.*
2 *Communiffima aquæ fervitus eft hauftus.*
3 *Hauftus aquæ ejus bonitati non officit, fed prodeft.*
4 *Publica aqua cur privata melior.*
5 *Nulla fervitus imponi poteft ubi alterius intret præjudicium.*
6 *Aquæ puteales, & cifternales quomodo detrimentum à vicinis cloacis patiantur.*
7 *Si Cloaca, vel latrina noceat puteo, vel Cifternæ vicini, habet hic actionem contra Cloacæ dominum.*
8 *Civitatum putei cur infalubres.*
9 *Stagnum, Palus, Lacus quid fint.*
10 *Servitutes quæ lacubus, & hujufmodi aquis imponi poffunt.*
11 *Irrigatio aquarum bonitati non officit.*
12 *Pecudum appulfus poteft effe cauffa alicujus nocumenti in aqua.*
13 *Pifcatio quid in aquis operetur circa bonitatem.*
14 *Pifcationum genera plura.*
15 *Pifcatio medicata quæ.*
16 *Balneatio quid operetur in aquis.*
17 *Cloacarum, Aquæductuum, & Latrinarum expurgatio aquis maxime officit.*
18 *Immunditierum projectio aquis damnofa.*
19 *Lavatio pannorum, & hujufmodi an aquis damnofa.*
20 *Lini, Cannabis, & Sparti maceratio aquas inficit, & ipfum aerem.*
21 *Servitutes eatenus imponi permittuntur, quatenus in alterius incommodum non fiant.*
22 *Molæ fervitus quæ incommoda habeat.*
23 *Reftagnatio aquæ ipfius bonitati officit.*
24 *Fluentes aquæ minus prompte inficiuntur quam refides.*

Quæ servitutes Aquis impositæ ipsarum Aquarum bonitati præjudicare possint.

QVÆSTIO III.

1 NOn omnibus Aquis indifferenter eædem servitutes imponi possunt, cum earum aliæ fluentes sint, aliæ vero resides, & earum, quæ resides sunt, aliæ sint puteales, aliæ cisternales, aliæ paludales, aliæ stagnantes, aliæ lacustres, & fluentium, aliæ sint fontanæ, aliæ rivales, aliæ torrentinæ, aliæ fluviatiles, aliæ Marinæ. non omnes ergo easdem servitutes pati possunt, ut cuicunque notum est. vi-
2 detur tamen communissima aquarum servitus esse
3 servitus haustus, de qua id pertinet ad Medicum dicere, quod haustus aquæ cujuscunque non modo nihil demit de bonitate aquæ, sed maximopere addit bonitati, ut omnibus notum est, & adnotat Ioubert. *loco sæpe citato.* & supra dictum est ex communissima hominum, & Doctorum omnium sen-
4 tentia; inde enim fit, ut publica aqua melior multo sit, quam privata, ut ille ex Plinio dicebat, idcirco ad detrectandam hanc servitutem aquarum, nunquam poterit hæc caussa adduci, quod nimirum earum bonitati præjudicetur, quod non tam procedet in quacunque aqua non laudabili, sed etiam in optima, nam hausta mala fit minus mala, & bona fit melior. Quod vero servitus haustus imponi non possit ubi aqua non sit perennis, vel si imponatur, perpetua esse non possit, hoc est quod aqua toto anno inserviat, hoc nihil ad nos, sed ad Iureconsultos mere pertinet, qui satis sciunt, *per l. Imper. ff. de*
5 *servit. Rust. præd.* nullam servitutem imponi posse, ubi alterius intret præjudicium.

Iam vero putealibus aquis, cisternalibus, & hujusmodi nullam aliam servitutem imponi posse præter haustum patet; potest tamen evenire, ut ex altis servitutibus ad aquas non pertinentibus aquis ipsis,
6 earumque bonitati damnum inferatur, ut si cloaca, aut latrina, aut alterutrius fistula construatur puteo, aut cisternæ adeo vicina, ut aquam aliquo modo inficiat, non tam penetratione immunditierum, quam sola evaporatione, & exhalatione, qua ipsam aquam inficere, & odore abominabilem reddere possit; imo non solum communicando odorem malum, sed simplici evaporatione, solaque vicinitate possunt Cloacæ præcipue magnæ, & latrinæ, & cætera id genus, cisternæ, seu putei aquis officere, quo casu absque dubio, ut mihi rationabile videtur, dari debet actio quæcunque illa sit, domino aquæ contra Cloacæ, aut latrinæ constructorem, aut Dominum, qui cogi possit ad reficiendum latri-
7 nam, seu cloacam, vel ad eam destruendam ita, & taliter quod non noceat puteo, vel cisternæ vicini ex adductis per Cæpollam *de servit. Vrb. præd. cap. 65. num. 7.* nam jure quidem merito Fortunatus Fidel. ex nostris toties à me adductus *lib. 1. Relat. med.*
8 *cap. 1.* adstruit, civitatum puteos hac una ex caussa insalubres esse; facile enim fit, ut ob cloacarum, & latrinarum multitudinem aquæ earum inficiantur.

Plures porro servitutes imponi possunt cæteris aquis quibuscunque, sed ante de his quæ stagnantes, aut resides vocantur, loquamur, ut Stagna sunt, Paludes, Lacus, Piscinæ. quid autem differant hæc inter se, si scire desideras, vide tex. *in l. unic. §. Lacus, & §. seq. ff. Vt in flum. publ. navig.* quanquam mihi 9
non satisfaciunt Vlpiani definitiones: nam libentius dixerim, Lacum esse collectionem aquarum ab intrinseco principio, vel saltem perenni erumpentium, Paludem aquarum collectionem ab extrinseco non tamen fluente, aut vivo, Stagnum esse item ab extrinseco, sed fluente, & vivo, vel cum Georg. Agric. *lib. 3. de his quæ fluunt ex terr.* Lacum esse collectionem magnam aquarum, Paludem exiguam, & minime profundam. Servitutes autem, quæ his aquis imponuntur, de quibus ad nos loqui pertinet, sunt 10
haustus, de quo jam universaliter locuti sumus, irrigatio, pecudum appulsus, piscatio, balneatio, cloacarum, & aquæductuum quorumcunque expurgatio, immunditierum projectio, pannorum, & quarumcunque rerum expurgatio, Lini, Sparti, Cannabis, & similium rerum maceratio, & hujus generis aliæ nonnullæ. Et de irrigatione quidem 11
dubium non est, quod (dempta aquæ ipsius imminutione, si ulla dictarum aquarum potui inserviat) nihil earum bonitati officit, imo verius prodest, cum residem, & omni motu carentem aquam aliquo modo commoveat, atque expurget, dummodo non modica sit, & fundum lutosum, sive limosum habeat, qui facile ex motu in aqua concitato, & ipse commotus aquam impuriorem reddat. Pecudis appulsus potest esse caussa alicujus nocumen- 12
ti, si pecus ejus generis sit, quod aquas exturbare potando solet, aut etiam pedibus imum fundum dimovendo, quale maxime porcinum, & bubalinum est, alias autem non.

Piscatio ubi aqua fluens non sit, ut in his, de qui- 13
bus loquimur, aliquid bonitatis aquæ demere potest, & tanto promptius, quanto aquæ copia minor est, & piscium affluentia minor; ipsi enim pisces ipsammet aquam perpetuo agitant, quod aquæ bonitati conferre jam sæpe dictum est; præterquam quod etiam immundities ingurgitant, & aquam ipsam expurgant.

Admonendum tamen, plura esse piscationum 14
genera, ut notum est, quædam enim hamis filo, vel funiculo calamis, vel arundinulis alligato fit, & idcirco Retrahens, à retrahendo, seu Hamotrahonia, vel Hamatoria piscatio ab hamis dicitur. quædam vario Retium, Nassarum, Sagenarum, Verriculorum, Plagularum, Tragularum, & hujusmodi aliarum rerum genere, & hæc à retibus Retiaria, seu Retinacularia dicitur. quædam autem sariffis fit, fuscinis, aut armis quibusdam vibratis, ut bidenti, vel tridenti, & hæc ea de caussa dicitur Tridentia, seu Fuscinalis. quædam baculis celebratur, quibus percussi pisces, & ementati facilis præda piscatoribus fiunt, diciturque idcirco hæc percutiens. quædam etiam igne fit, ob id Ignifera, seu Igniaria dicta, & de his nonnulla Mart. Delr. *in Senec. Hercul. Fur. num. 157.* aliæ quædam aliis ingeniis fiunt, quæ mihi ignota sunt; sed & quædam piscatio fit aquam ipsam inturbidando, sic enim pisces quidam ex ea aquæ turbatione suffocantur, & præcipue Anguillæ, de quarum piscatione ea ratione celebrata Athenæus *lib. 7. Dipnosoph. cap. 17.* Alia piscatio medi- 15
camentis fit, quæ à Plut. *in præceptis connub. num. 4.* ob id damnatur, quod pisces labefactet, & eos mensæ non aptos reddat. hæc idcirco Medicata dicta à Cælio Rhod. *lect. Antiq. lib. 28. cap. 21.* fit enim herbis quibusdam, ut Tapso barbato secundum Avicennam *lib. 2. tr. 2. c. 480.* si modo apud ipsum id significat vox illa Mehezeheregi, quod credo,

credo, quia concordat cum eo,quod dixit Ariſt.*ex quo Bruyerin.de re cib.lib.* 18.*cap*.7. quod Piſces herba Verbaſco moriantur, ſicque à Phænicibus capiantur, & herba quadam, quam Moram vocant gravis odoris, & helleboro, aut paſtis quibuſdam in aquam conjectis, qualis ea eſt, quæ rotundæ Ariſtolochiæ radicem calce admixtam excipit, ad quam cupiditate mira advolant piſces, ſtatimque exanimati fluitant. Plin. *lib.* 25. *cap.* 8. unde facilis præda ſunt piſcatoribus; aliàs iiſdem medicamentis omnino interimuntur, ac præcipue baccis quibuſdam, quas cocculas Orientales vocant; his enim non modo piſces extra ſe rapi, ſed etiam ut dixi, perimi probat Codronchius *in tractat.de bacc.orient. & antim.* Alia nonnulla medicamenta ad hanc ipſam piſcationem apta apud Bruyerin. *loco citato* habes.

Sed quemadmodum cætera piſcationum genera nihil videntur in ſe vitii habere,ſi id, de quo meminimus,excipias. ita quæ Percutiens dicitur, & quæ turbulenta dici poteſt ab inturbidandis aquis, ex uno capite, & poſtrema, quæ Medicata dicitur ex alio, vitio non carent, & ſuſpectæ aliquo modo ſunt. Percutiens quidem, & turbulenta ex eo, quod aquas conturbent, Medicata autem quia ea, quæ in hunc uſum trahuntur medicamenta, ut plurimum prava qualitate prædita ſunt, ut baccæ dictæ, Titimallorum omne genus, & præcipue illud, quod Plin.*lib.*26.*cap*.8.Platyphyllon, vel Corymbitem, ſeu Amygdalitem vocari tradit, & peculiariter piſces necare, Lactuca ſylvatica, vel Caprina, de qua idem Plin. *lib.* 20. *cap.*70. Mora illa herba, Helleborus, Verbaſcus, & alia id genus; quamobrem utrumque genus piſcationis prohiberi facile poteſt, & maxime hoc poſtremum; quod multo magis habebit locum in rivis, & aquis, quæ vel modicæ ſunt, vel levi, aut nullo motu cientur. jam verò aliàs dixi Solonis conſilio Pliſtim fluvium helleboro infectum fuiſſe, ut Cyrræi inde bibentes inficerentur, quod ſucceſſus comprobavit. quamobrem omnino ſuſpecta hæc piſcatio eſt, ubi aqua potui inſerviat. Addo his,quod quamquam ex opinione Codronchii prædictæ baccæ à veneni natura longe abſint, & idcirco minus quam cætera medicamenta ſuſpecta eſſe debeant, tamen alio nomine mirum in modum, ubi aqua modica ſit, nocebunt; nimirum quia cum piſces iis baccis enecti, niſi illico capiantur facillime putreſcant, ut idem Codronchius fatetur, & cum facillimum ſit non omnes enectos piſces piſcatorem prædari poſſe, facillimum etiam erit,aquas à corruptis piſcibus vitiari.

16 Balneatio in aquis potabilibus aliquando ſit, ac profecto nihil offertur de ea dicendum conſideratione dignum; quamquam enim in quibuſdam fluminibus, ut in Tyberi noſtro,quorum aqua pro potu inſervit, balneantur nonnulli,qui Scabie,pruritu, puſtulis,impetigine, lepra,& ſimilibus morbis ſunt infecti, quia tamen aquæ magnæ ſunt, & motum indeſinentem habent, nihil ipſis offici conſentaneum eſt; at ſi in aquis quibuſdam fiant alvei non ita capacis, nec motu perenni inſignibus hujuſmodi balneationes, non erunt omnino à ſuſpicione liberæ.

17 Cloacarum, Latrinarum, & Aquæductuum, & hujuſmodi ſentinarum expurgatio ubi reſides aquæ ſint,mirum in modum quantumvis magna ſit aquarum collectio, obeſſe illarum bonitati poteſt; imo eas omnino inficere, ita ut non ſolum pro potu inſervire minus poſſint, ſed etiam ita ut aerem ipſum contaminent, & vicinæ civitati, ac propinquis locis ſummopere obſint. Neque tamen dicendum, non nocere quicquam ubi aquæ fluentes ſunt; inficitur enim ex ea cauſſa ipſe fluminis, rivorum, ac fontium alveus, & inde malam ſuſcipere poteſt qualitatem, præcipue ſi perennis ſit hujuſmodi expurgatio: nam etiamſi aqua ſemper fluat, ſemper etiam influit in aquam ſentinarum, & cloacarum immunditiæs, à qua quædam nonniſi prava exhalatio elevata non aquæ modo inſinuatur, & commiſcetur, ſed, ut dixi,alveo etiam communicatur, unde aqua ipſa ſemper ſuſcipit pravam impreſſionem, cum tamen hoc nullum videatur habere remedium, quia civitates per Cloacas, & ſentinas expurgantur, & hæ nonniſi per magna flumina, ut patet; niſi id remedii proponatur,ut hujuſmodi cloacæ nonniſi flumine longe progreſſo extra civitatem ſuas immunditiæs deponant in ipſum flumen, ita ut pars ſuperior fluminis civitati pro potu inſerviens libera remaneat, & minime infecta.

Non minus damnoſa eſt immunditierum projectio,quæ tamen reſpective ad diverſas aquas poteſt eſſe magis,aut minus damnoſa; nam ſi reſides ſint, ſi copia modicæ, ſi omni penitus motu carentes tanto magis erit damnoſa, contra vero tanto minus quanto majorem impetum aquæ habebunt. 18

idem quoque dicendum eſt de pannorum, & quarumcunque rerum lavatione, cum & immunditiæs ab iis proficiſcens non minus aquas inficere poſſit, quam quæcunque alia, præſertim ſi reſides ſint, quamobrem ſuſpecta, & hæc tanto magis erit, quanto aquæ minores, & tardiore motu dotatæ fuerint. illud admonendum majorem noxam aquis conciliari ubi in lavatione pannorum, & expurgatione quarumcunque rerum aquam reſtagnari ob commodum lavantium permittatur; nam etiamſi aqua fluens ſit,tamen remoratione, & reſtagnatione hujuſmodi infecta, poteſt inde bibentes, neque advertentes inficere. atque in omnibus jam prædictis (de aquis præcipue fluentibus) illud notum eſt, noxas aquis communicatas magis pertinere ad eos, qui inferiorem fluminis, vel rivi, vel cujuſcunque fluentis aquæ liquorem potant, quam ad eos, qui in ſuperiore parte ſunt. 19

Cæterum Lini, Cannabis, Sparti, aliarumque ſimilium rerum maceratio duplici ex cauſſa ſuſpecta eſt: nam & aquam mirum in modum inficit, ita ut eam venenoſæ naturæ reddat, & aeri etiam pravam communicat qualitatem; quamobrem niſi in aquis fiat,quæ pro potu hominum, & aliorum domeſticorum animalium non inſerviant, & longe valde à civitate, & locis habitatis nequaquam permittenda, quinimmo quandocunque hæc ſervitus aquæ vicini imponatur, & quomodocunque nempe clam, vi, aut precario, removeri per actionem quamcunque deberi credo, quod non eſſe debeat dubitationi locus: ſemper enim impoſitæ ſervitutes eatenus permittuntur, quatenus alterius incommodo,& damno non ſunt,ut ex ll.auctoritate jam dixi. 20

Denique Molæ ſervitutem non modo abſque diſpendio bonitatis ipſius aquæ imponi poſſe exiſtimo, ſed ad eandem aquæ bonitatem præſertim ſi motu careat, nonnihil conferre ob perennem agitationem credendum eſt. 21

Eædem autem ſervitutes quæ aquis immobilibus, ſeu ſtagnantibus imponuntur, poſſunt & fluentibus aquis imponi: in quibus id primum animad- 22

 verten-

23 vertendum, ne impoſita ſervitus quæcunq; tandem illa ſit, in cauſſa ſit reſtagnationis ipſius aquæ; tunc enim & ejus bonitati præjudicaretur maxime reſpectu eorum, qui ſuperiorem partem habitarent, & aeri quoque noceri poſſet; quæ reſtagnatio maxime habet locum in Mola conſtruenda, plurimum enim hoc damnum à Molis inferri obſervatur. Illud vero
24 peculiare habent fluentes aquæ, ut minus prompte inficiantur, quam reſides, quemadmodum jam annuimus, itaque major ſuſpicio infectionis eſt in aqua reſide, quæ pro potu inſerviat ex minima cauſſa, quam in aqua fluente ex magna: mirum enim in modum curandum, ne reſidi aquæ quicquam vel minimi momenti admiſceatur, quod ipſius bonitati contrarietur, cum enim parum bona ſit, facillimè ex quavis minima cauſſa, ſi quam habet bonitatem amittens, prava qualitate inficitur.

SVMMARIVM.

1 *In locis quæ conſideranda.*
2 *Civitas, vel locus qualem Cæli aſpectum habere dicatur.*
3 *Aſpectus Cæli quadruplex.*
4 *Oriens, & Occidens non ſemper idem.*
5 *Orientalis aſpectus omnium ſaluberrimus.*
6 *In regione Septentrionali Meridionalis aſpectus omnium aliorum maxime laudabilis.*
7 *Ædificia non idem incommodum in diverſis regionibus invicem ſibi præſtare poſſunt, etiamſi eundem ſitum ſortiantur, & eundem Cæli habeant aſpectum.*
8 *Ventorum quænam ſit ratio reſpectu ſalubritatis.*
9 *Venti mutant naturam ex natura regionis, per quam tranſeunt.*
10 *Humiliora loca ſemper editis, ac ſublimibus poſthabenda.*
11 *Loca ſicciora ſemper ſalubriora.*
12 *Vicinum mare quomodo loca proxima afficiat.*
13 *Loca in Lacubus, vel prope lacus ſita improbantur.*
14 *Flumina vicina loca quomodo afficiant.*
15 *Terræ qualitas ad locorum ſalubritatem quæ faciat.*
16 *Aquarum copia num faciat ad locorum ſalubritatem.*
17 *Terra nuda quæ, & quid conferat ad ſanitatem.*

De locorum ſalubritate, & inſalubritate.

QVÆSTIO IV.

NOn accipimus hic loci nomen in eo ſenſu, quem accipit Tex. *in l. Locus. ff. de ver. & verb. ſignif.* neque ut accipiunt Philoſophi, quod ſit ultima ſuperficies continentis immobilis. Ariſt. 4. *Phyſ. tex.* 41. ſed loca vocamus quæcunque hominum habitationi inſerviunt, non ſolum particularis alicujus familiæ, vel individui, ſed etiam totius civitatis, Terræ, Caſtri, aut etiam Provinciæ, & univerſitatis, hæc enim loca & ipſa dicuntur, cum locus vel ſit proprius, vel communis, ut nonnulli Philoſophi dicunt, & ex Iureconſultis doctiſſimus Lother. *lib.* 1. *de re benef. q.* 30. *n.* 2. vel triplex eſt proximus, remotus, & remotiſſimus. Tolet. *in* 4. *Phyſic. c.* 5. *tex.* 49. *q.* 8. ergo nos de loco, ut eſt communis, aut remotus, vel remotiſſimus verba facimus, prout etiam ab Hippocr. accepta ea vox eſt in lib. quem de aer. aq. & locis inſcripſit, nam & de Civitatum, Terrarum, Caſtrorum, Provinciarum, & de privatorum tam urbanorum, quam ruſticorum prædiorum ſalubritate, & inſalubritate agimus; qua occaſione ea omnia, quæ ad hoc propoſitum facere videntur, pertractabimus, ut in ipſius quæſtionis proceſſu palam fiet. Et quoniam plura eorum, quæ huc ſpectant in priore hujus Tituli quæſtione enarrata ſunt, ne eadem bis abſque ulla neceſſitate repetantur, inde multa deſumenda huic quoque quæſtioni aptanda, ut quicunque non omnino torpentis ingenii lector per ſemetipſum factitare poterit.

Ergo in locorum conſideratione quadam univerſali plura ſeſe offerunt examinanda, aſpectus nempe Cæli, ventorum incurſus, altitudo, vel planicies, 1
Terræ ipſius qualitas, nonnullarum rerum vicinitas, & alia permulta, ut videbimus. dicitur autem Civitas, vel locus illum Cæli aſpectum habere, quem 2
liberiorem obtinet, vel dicitur Civitas, aut locus eam Cæli partem aſpicere, unde patentior locus, vel civitas eſt, neque à vicinis montibus aditus illuſtrationi Solis, vel incurſui ventorum impeditur: unde eſt quod civitates planæ, & æquales ad nullam Orbis partem verſæ utique dicantur. Gal. *apud Oribaſ. lib.* 9. *Coll. cap.* 10. ita ut, quemadmodum idem addebat, aſpectus maxime conſideretur in Vrbibus, quæ altis in locis ſunt conditæ; nempe quia montes ſuo dorſo, ut ita dicam, ab una Civitatis parte, aut Solis illuſtrationem, aut ventorum incurſum impediant, ab alia vero parte Vrbs è contra ad Solis radios, & ventorum incurſus pateat, & quaſi faciem alicui ex Cæli partibus diſcooperiat. notiſſimum autem cuicunque eſt, Cæli aſpectum quadrupliciter variari juxta quatuor Cæli ipſius, ſeu mundi 3
partes: univerſum enim hunc mundi globum in quatuor partes æquales dividunt Mathematici, quarum unaquæque nonaginta gradibus conſtat, cum totum ſphæricum circulum in trecentas ſexaginta partes æquales diviſerint, quos gradus nominant.

Prima ergo pars Orientalis dicitur, ab ea enim parte Sol exoritur, ſecunda in ordine dicitur Meridionalis, quod ſol in ea parte exiſtens meridiem faciat, vel in medio diei itinere Sol ad eam partem accedat. tertia dicitur Occidentalis, cum per eam partem Sol occidat; quarta denique dicitur Borealis, à Borea vento ex ea parte ſpirante, vel Septentrionalis à ſtellis quibuſdam polaribus, quæ ſeptem Triones vocantur, quod ſeptem numero ſint, quæ cum aliis viginti minoribus Vrſæ majoris figuram effingunt.

Illud vero notandum eſt, quod Oriens, & Occidens non ſemper idem ſunt, ſi ſtrictè Orientem, 4
aut Occidentem pro ea præciſa Cæli parte accipias ubi Sol oritur, aut occidit, quia ſingulis diebus punctum variat tam Ortus, quam Occaſus, & à puncto quodam cardinali, ut exempli gratia, a. o. gradu Cancri incipiens vagatur cum oritur per totum eum tractum Orientalem, quem gradibus conſtare nonaginta diximus, efformans ſupra noſtrum orizontem ſemicirculos ſingulis diebus minores, infra orizontem autem majores, quouſque ad Capricornum perveniat, tunc enim ſemicirculos vice verſa ſupra orizontem efformat ſingulis diebus majores, infra orizontem minores, eodem quoque pacto variare in occaſu neceſſe eſt. at Meridies nunquam evariat, quia ſemper Meridies in ea parte cæli eſt, quam interſecat circulus, quem Meridianum ex hoc vocant, cum enim Sol præciſè ad eum circulum pervenerit tunc

tunc fit Meridies, quia nullam habet is circulus latitudinem; evariat quippe quoad altitudinem, quia & is ipſe circulus ſuam longitudinem habet, ut cæteri omnes in ſphæra effícti trecentorum ſexaginta graduum. & tamen hæc ipſa cæli pars, quæ Meridionalis dicitur, eandem habet latitudinem, nonaginta ſcilicet graduum, ſicuti etiam & Septentrionalis, quæ & ipſa nullam recipit evariationem, nunquam enim Sol ad illam accedit. prout ergo ad alteram ex his quatuor Cæli partibus locus aliquis patet, dicitur habere talem, aut talem aſpectum juxta ejus partis denominationem. ex quibus aſpectibus ſaluberrimus juxta Hippocratis, & aliorum om-
5 nium doctrinam orientalis eſt, ſecundum locum obtinet Septentrionalis, poſt hunc ſuccedit Meridionalis, qui à bonitate jam videtur recedere; peſſimus Occidentalis, nec diſſentit ab hac Medicorum ſententia Vitruvius *lib.* 1. *cap.* 4. dicamus ergo duos aſpectus ſalubres judicari, inſalubres alios. Orientalis ſaluberrimus ob caloris temperiem, unde Veri aſſimilatur, quod cum ex Hippocr. 3. *Aph.* 9. ſaluberrimum ſit, & minime lethale, ſic & loca orientalia ſaluberrima ſunt, & ſi quidem Incolæ morbis nonnullis ex accidenti præhendantur, ii minime lethales ſunt. Septentrionalis aſpectus eam ob cauſſam ſalubris, quod nativum calorem in ſe ipſum recolligi impellens, robur illi conciliat, unde homines Septentrionalia loca incolentes robuſtiſſimi, & maximè longævi. Meridionalis Septentrionali opponitur, quamobrem ex tali aſpectu calor nativus imbecillus redditur in animalibus, eorumque corpora ob viarum latitudinem facile reſolvuntur, & ob æſtuantem calorem febribus facile corripiuntur. Iam vero Occidentalis inſaluberrimus idcirco eſt, quod contrarius Orientali exiſtens, contrarios effectus in corporibus producat, & aſſimilatur Autumno, qui inter Anni partes morborum eſt feraciſſimus, atque illis quidem aut longis, aut lethalibus. ac de omnibus his vide quæ docet Hippocr. *in lib. de aer. aquis, & locis*, cujus doctrinæ prædicta ſunt innixa. & hæc univerſaliter quidem dicta ſunt, & ſimpliciter conſiderato ex ſe cæli ipſius aſpectu, vel poſitione; at de particularibus aliter conſiderandum, quia ſi de his aſpectibus loquamur reſpectu hujus, aut illius loci, aut Civitatis aliter determinandum, neque enim tunc in particularibus prædicta verificantur, cum ſicuti & rationibus, & auctoritatibus, & experimentis facile probatur (& vide quæ ad
6 hoc affert Fortun. Fidel. *loco ſæpe cit.*) in regione Septentrionali, ubi frigoris rigor maxime corpora infeſtat, Meridionalis aſpectus eſt magis laudandus, poſt hunc Orientalis, deinde Occidentalis, peſſimus erit ipſe Septentrionalis; in Meridionali vero ubi æſtuans calor nativum diſſipat calorem, Septentrionalem Orientali præferimus, poſt Septentrionalem forte Occidentalem, ab hoc Orientalem, & ſic obſervatum adnotabis apud Vitruvium *lib.* 6. *ſuæ*
7 *Archit. cap.* 1. in conſtructione particularium ædificiorum. hinc fit, ut non idem incommodum ædificia ſibi invicem præſtare poſſint in diverſis regionibus, quamquam eundem aſpectum ſingula in ſingulis ſortirentur: nam in regione Septentrionali domus, quæ ab adverſo ædificio ita impeditur, ut Meridionalem aſpectum ipſi impediat, majus proculdubio damnum ſentire dicetur, quam ſi eundem aſpectum illi interdiceret in regione Orientali, aut Meridionali; ſic in regione Meridionali majus damnum accipiet meum ædificium à tuo, ſi Septentrionalem aſpectum meo impediat, quam ſi alium quemcunque & ſic de reliquis. ſemper enim majus damnum inferunt ſibi invicem ædificia non promiſcue ex impedimento cujuſcunque cæli aſpectus, qui ſimpliciter, & ex ſua natura ſalubris judicetur, ſed ejus, qui in particulari quadam regione ſalubrior cenſendus.

De Ventis autem diverſa conſideratio eſt; Occidentales enim omnium ſaluberrimi exiſtimantur, ab his Septentrionales, ſeu Boreales, poſt hos à bonitate jam recedere dicuntur Orientales, dehinc multo magis Auſtrini, ſeu Meridionales. Occidentales enim inſitum calorem viventibus omnibus fovent. In horum numero eſt Zephirus, qui & Favonius, & eſt inter Occidentales majoris momenti, & dicitur à Plinio *lib.* 16. *Nat. hiſt. cap.* 25. genitalis mundi ſpiritus, unde Lucret. *lib.* 1. *de rer. nat.* 8

Et reſerata viget genitabilis aura Favoni.

Septentrionales verò, quod corporum ſuperfluitates expurgent, atque exiccent, & exteriores cutis poros denſando nativum calorem ad interiora compulſum robuſtiorem faciant, merito poſt Occidentales laudantur. ex horum numero Eteſiæ ſunt ab ortu æſtivo ſpirantes diebus canicularibus, & ob eorum frigiditatem eo tempore æſtus maxime grati. dicuntur etiam Prodromi, de quorum natura vide Ariſt. *lib.* 2. *Meteor cap.* 2. & Plin. *lib.* 18. *cap.* 29. & Io. Bapt. Portam *lib.* 1. *de aer. tranſm. cap.* 22. Orientales quod humidi ſint, neque idcirco emendare corporum vitia ſint apti, ſed illa potius ad putredinem diſponere, inſalubres habentur, hiſque magis inſalubres Meridionales Auſtrini dicti, quod caput gravent, ſenſus hebetent, calidaque ac humida eorum temperie putredinem promptè accerſant. Sed & in ventorum conſideratione particularium ratio habenda, ut recte monet Fortunat. *lib.* 1. *Relat. cap.* 1. nam & ex iis ipſis venti ſunt, qui cum aliis omnibus ſint ſalubres, quibuſdam tamen populis ſunt inſaluberrimi; contra vero alii ſunt, qui cum inſalubres pleriſque populis exiſtant, ſalubres alias aliis nonnullis eſſe ſolent. Sunt & præter hos venti quidam particulares quorumdam locorum, qui ea loca perflant, ac percurrunt modo maximo cum populorum damno, modo vero nonniſi cum magno ſalutis commodo, de quibus vide quæ Fortunatus habet *loco ſupra cit.* nam de particularibus omnibus differere præſentis loci non eſt. illud quivis noſſe poteſt, quod etiamſi ventus aliquis ſit alicujus loci particularis, tamen in conſtructione Ædificiorum, & quorumcunque locorum, ejus ſumma ſit ratio habenda.

Mutant præterea ſuam propriam naturam venti 9
ex regionis natura, per quam tranſeunt, & pro accidentali quadam ejuſdem diſpoſitione; quamobrem facile evenit, ut ventus ſua natura frigidus fiat per accidens calidus, & ſic ex ſalubri fiat inſalubris. poteſt & contrario modo evenire, ac fortè non abſque ſumma ratione ſenſatiſſimus vir Hipp. omnibus ventis eandem tribuit Naturam humectandi, & refrigerandi, quam tamen mutari contingit ex regionum, & locorum ſitu, per quæ ad regiones quaſque obveniunt, ita ille, 2. *de vict. rat. in prin.* ſed hæc alterius conſiderationis ſunt.

Cæterum locorum poſitio quoad altitudinem, & planiciem maxime in conſideratione habenda, ſemperque humilia loca editis, ac ſublimibus poſthabi- 10
ta, ut ex Athenæo, & Antyllo Oribaſ. *lib.* 9. *Collect. cap.* 12. Fortun. Fidel. *ubi ſupra*, & ex Iureconſultis

Ripa

Ripa ex Vitruvio *in tract. de pest. part. ult. partic.* 1. *num.* 5. nam constat & magis sanos, & diutius in editis locis homines vivere, quam in humilibus, cujus rei rationem quærit Aristot. *lib.* 14. *probl.* 7. Sed & ipsa sublimia, edita, ac montana loca adhuc inter se quoad salubritatem dif-
11 ferunt; nam quæ ficciora sunt, semper salubriora censentur Oribas. ex Athen. *ubi proxime.* ejus rei caussa maxime in promptu est; quia sublimia loca, ac montana à Sole facile illustrantur, unde in umbra parum sunt, à ventis maxime perflantur, & ab infimis, crassisque exhalationibus libera pene sunt, cum ad ea tales exhalationes pervenire non possint, aut si quidem perveniant facillime & à Sole dissolvuntur, & à ventis difflantur, unde moram in illis trahere non possunt; quæ omnia quantum momenti afferant ad aeris, & locorum salubritatem, & jam diximus, & vulgus ipse imperitissimus non ignorat.

12 A vicinitate quoque Maris, aut aliarum nonnullarum rerum loca magis aut minus salubria fiunt. constans apud omnes non doctos solum, sed quoscunque viros opinio est pleraque loca ex maritimis salubriora esse, quam Mediterranea, ut ex Athenæo Oribas. *ubi supra.* contra vero loca, quæ stagna, paludes, piscinas, aliasque collectiones aquarum non fluentium, aut simile quid vicinum habent, multis ex caussis sunt morbosa; cum semper enim sunt in vitio, tum vero æstate sunt pestilentia. verba Antylli sunt apud Oribas. *loco cit. cap.* 11. Quod vero pro ratione posita nonnulla loca dicat Vitruvius *lib.* 1. *cap.* 4. si in paludibus Mænia constituta sint, & paludes secundum Mare fuerint, forte non undequaque recipiendum, si salubritati prospicimus, non obstantibus conditionibus, quas ille inesse desiderat, ut salubres sint; nam neque exempla ab ipso adducta pro ipsius opinione faciunt, sed potius contraria sunt, cum Ravenna, Altinum, Aquilegium nonnisi propter paludes hujusmodi aëris insalubritate infestentur, & quamquam Daniel Barbarus in ejus loci commento mutatas esse Naturæ vices dicat, cum Vitruvii tempore salubria ea loca fuerint, quæ nunc insalubria sint, tamen illud mihi persuaserim, quod licet per aliquod tempus salubritati aeris officere non possint eæ paludes, de quibus ibi Vitruvius, nempe quousque motionibus à Maris tempestate conciantur, & novam aquam ab ipso Mare recipiunt, tamen non esse id perenne, & stabile ipsa exempla à Vitruvio adducta satis commonstrant.

13 Sed & loca quæcunque in lacubus sita sunt, vel lacubus propinqua eadem pene vitia habent; humidiora enim sunt, & crassis evaporationibus obnoxia; quæ nequaquam facili negotio, aut Solis illustrationi, aut ventorum flatibus cedere solent. quomodo tamen flumina præcipue magna vicina
14 loca afficiant ex Athenæo explicat Oribas. *ubi alias.* Si enim, inquit, loca ficcissima sint, & flumina temperata (nempe, inquam, non producentia stagna, aut aliud quicquam, quod nocuum esse possit, neque cursus lenitate, ac tarditate, aut aquarum crassitie, & pravitate sint insignia) fiunt quidem temperatissima; at ubi excedant, non prava fit ad morbos gignendos accessio. hoc autem ita se habere experientia constat; nam in civitatibus humidioribus, ut Roma est, per quas flumina magna percurrunt, semper habitationes prope ipsa insalubriores, & quod ob aquæ vicinitatem humidiores etiam reddantur, quam Loci natura ferat, & quod etiam in humiliori parte Civitatis sint; ad ipsas namque facile immunditierum, quæ in flumina projiciuntur perveniunt exhalationes, & totius civitatis quædam sentina sunt, cum ad decliviorem semper partem, & ab ipsa flumina Latrinæ, Cloacæ, & Sentinæ, & Aquæductus, & cætera id genus tendant, & in ipsa exonerentur. contra vero in una eademque civitate si quæ loca edita sunt, & ab hujusmodi evaporationibus, & exhalationibus liberæ etiamsi per se ipsa civitas aeris sit non omnino salubris, tamen ibi aer eorum locorum fit saluberrimus.

Porro Terræ ipsius qualitas ad locorum salubritatem multum facit, de qua etiam peculiariter consideravit noster Hipp. *in lib. toties cit.* & alii auctores prænominati. Nudam, & aquis carentem, cum sicca fit, salubriorem esse non hæsitandum; metallifera tamen esse non debet, quia talis mala ob id existimatur, quod etiamsi sicca sit, suffocans tamen evadat, ut ex Antyllo Oribas. *ibid.* quæ vero plantis consita est, minus, inquit Athenæus apud eundem Orib. perflatur, minusque à Sole illustratur, quam nuda; quocirca per hyemem umbrosa est, ac frigida, per æstatem vero difficulter à ventis perflatur, suffocansque est, & ob eam caussam respirationem habitantibus deteriorem parat. 15

Verumenimvero an ad locorum salubritatem, vel insalubritatem potius faciat aquarum copia non tam in ipsa civitate erumpentium, quam aliunde deductarum, ut, exempli gratia, hic Romæ tanta fontium ubertas, ut nulla platea, nullus vicus, nulla via, nulla domus sit, quæ fonte, imo fontibus non decoretur, præterquam quod Tyberis eam mediam præterfluit, ac innumeris puteis, & cisternis abundat, si quid unicæ huic experientiæ fidendum est, dicendum videtur nonnihil ad sanitatem conferre, cum palam sit ab eorum fontium deductione à Paulo V. P. M. mirum in modum adaucta, & affectata, urbem Romam sanitate nunquam intermissa gavisam. Forte aquarum frigiditate aëris æstus præcipue per æstatem temperatur, quod maxime patet in ea urbis parte, quæ trans Tyberim, & inter Adriani Molem, & Vaticanum est, quæ cum præ aliis urbis regionibus æstuosa esset, ab hujusmodi fontium deductione æstum remisit, & morbis multo minus videtur obnoxia, licet in præsenti anno valde morbosa fuerit; sed ejus rei caussa non tantum fontium extitit ubertas, quam pluviarum aquarum proventus, quæ nequaquam ut necesse fuisset, per cloacas, & alios ductus expurgabantur; ac ea de re fontium tanta ubertas huic caussæ, quasi manus dedit, & morbos mirum in modum adauxit, qui neque hyeme jam penè prægressa remiserunt. Sed profecto non est ex re Medica unicæ experientiæ acquiescere; quamobrem in ea re decidenda locorum consideratio habenda, ac juxta eorum naturam circa id pronunciandum. fontium affluentia in locis sua natura calidioribus, & ficcioribus, aut saltem humiditate non insignibus, non videtur vituperanda, sed potius laudanda, & affectanda; in locis vero humidioribus, ac frigidioribus nequaquam videtur expetenda. 16

Quænam porro affectiones ex quibus terræ qualitatibus pullulare soleant apud Oribasium videre licet; nobis innuisse satis sit cum Fortunato, quamcunque terram, quæ ficciore sit temperamento, & aquis, arboribusque careat, ut ea, quæ nuda dici- 17

tur,

tur, quemadmodum lapidoſa eſt, argilloſa, macra, & hujuſmodi ſanitati magis eſſe accommodatam, quam contrariis qualitatibus inſignem.

Domorum autem privatarum ſalubritas, & inſalubritas ex iiſdem pene rebus dependet, ex quibus locorum, & civitatum; ſed quia non modo tantiſper evariant inter ſe, ſed multa in conſiderationem venire poſſunt reſpectu vicinorum ædificiorum, idcirco quod ad earum negotium pertinere videatur, in eam quæ proximam ſequitur quæſtionem rejiciemus; nunc autem quæ ad locorum conſiderationem ulterius ſpectant, proxima quæſtione diſcutiemus.

SVMMARIVM.

1 *In locorum mutatione plura conſideranda.*
2 *Vltra aerem quæ conſideranda, in locorum natura examinanda.*
3 *Mutationes omnes cavendæ.*
4 *Mutatio non modo periculoſa ex ſalubri loco in inſalubrem, ſed etiam ex inſalubri in ſalubrem.*
5 *Tenera ætas aeris mutationem facilius ſuſtinet.*
6 *Temperamenta, & ætates quomodo ab Aeris varietate afficiantur.*
7 *Anni tempus maxime advertendum in locorum mutatione.*
8 *Mutationes locorum non tam ratione Aeris, quam mutatione Aquarum noxiæ.*
9 *Inſalubritas quæ ex Intemperantia procedit incorrigibilis.*
10 *Aquarum vitium non eſt ſufficiens cauſſa non reſidendi.*
11 *Patrius Aer ſemper aliis præferendus. Contrarium num. ſeq.*
13 *In patrio Aere conſideranda latens quædam energia.*
14 *Contraria contrariis curari quomodo intelligendum.*
15 *Patrius Aer quomodo præferendus.*
16 *Peſſimum cœlum eſt, quod ægrum fecit.*

Quænam, & quo tempore tuta Aeris, & Locorum mutatio, quæ vero non tuta.

QVÆSTIO V.

De hac materia copioſiſſime ſcripſit jam ſæpe adductus Fortun. Fidel. *Relat. lib.* 1. *cap.* 2. ex quo nonnulla ad hanc rem facientia tranſcribam, libenter vero ad eum lectorem meum remiſiſſem, ſi per ſcribendi neceſſitatem licuiſſet, cum paucula quædam addi poſſint his, quæ ab ipſo allata ſunt, licet nos non ut ille exactam de ea re doctrinam tradere cogamur, ſatis enim ſuperque erit, ſi brevibus innuamus ex qua locorum mutatione in quæ loca, quo tempore, quibus ætatibus, quibus morbis, quibus temperaturis immineat, aut manifeſtum vitæ periculum, aut rationabile, vel certum quoque adverſæ valetudinis diſcrimen, aut alterutrius ſaltem non irrationabile dubium; hoc namque pacto Iureconſultis faciemus ſatis, quibus in Iuſtitia miniſtranda id tantum ſcire neceſſe eſt.

1 In locorum igitur permutatione plura veniunt conſideranda, nempe primo terminus, à quo quis ſe movet. ſecundo terminus, ad quem ſe confert. tertio viæ longitudo. quarto collatio ipſorum locorum, quæ pro terminis conſtituuntur. quinto perſonæ ipſius, quæ locum mutat, conditio, nempe temperamentum, ætas, conſuetudo, valetudo, & alia id genus. Et quoad loca tam ad illa, quæ ſe habent ut terminus, à quo, quam ad illa, quæ ſe habent, ut terminus, ad quem non conſideratur tantum ipſius aeris conditio, & natura, ſed cibi, & potus ratio, diverſitas inſtitutionis vitæ, & alia quæ in magnis mutationibus conſideratione digna ſunt. Itaque ab Hippocratis ſententia *lib.* 6. *Epid. ſect.* 3. *tex.* 24. cum Fortunato exordiamur dicentes, Mutationes omnes eſſe cavendas, quod ſemper periculoſæ ſint, quo vero majores, & breviori tempore factæ, nempe magis ſubitaneæ, & plurium rerum reſpectu, eo magis proculdubio periculo ſubjiciuntur. ſi itaq; in locorum mutatione non modo aeris natura plurimum evariet ejus loci, qui eſt terminus, à quo ab illo, qui eſt terminus, ad quem, ſed etiam cibi, & potus ratio, & vitæ inſtitutio, & indumentorum uſus cum aere ſit immutandus, tunc certiſſimo periculo eam eſſe obnoxiam manifeſtiſſimum eſt: quod ſi præter hæc mutatio facienda ſit nulla habita temporis anni ratione, nulla ætatis, aut temperamenti, aut valetudinis ejus, qui locum mutat conſideratione, tunc tanto magis certo periculo hominem ſubjici dicendum eſt; quod non modo intelligendum, ubi è ſalubri loco in inſalubrem mutatio fiat, aut ubi ex optima victus ratione, & ex optimorum ciborum, & potuum uſu in pravum victum, & noxiorum eduliorum, ac potuum uſum tranſitus fiat, ſed etiam, ut ex Celſi verbis inſinuatur *lib.* 1. *cap.* 3. ubi contra è malo in bonum fiat mutatio, ut ſi ex aere maxime craſſo ac calido, in tenuiſſimum, & frigidiſſimum, ex uſu panis fabacei, hordacei, vel alterius cujuſcunque frumenti, præter triticei in uſum panis optimi triticei, & ex potu aquæ in vini potum, & ex comeſtione herbarum, frugum, & ciborum parum nutrientium in comeſtionem carnium, alioruṁque eduliorum multi nutrimenti, aut ex vita laborioſa in ſedentariam, aut ex ſedentaria in laborioſam fiat mutatio, ſemper eo magis periculoſa, ut diximus, quo major eſt, & quo magis repentina, & quo plurium rerum reſpectu. quod maxime notandum contra vulgarium hominum, imo & vulgarium quorundam Medicorum opinionem, qua perſuaſum habent nullum habere in ſe periculum eam mutationem, quæ ex malo aere in bonum, aut ex malo victus regimine in laudabile pertranſitur. diverſa tamen eſt ratio reſpectu ætatum, quippe cum quo magis tenera ætas eſt eo facilius haſce mutationes ferre poſſe abſque ſubitaneo & evidenti periculo videtur eo quod cæteris paribus Natura non ita præteritæ victus rationi alligata, atque aſſueta ſit, præterquam quod nativus calor vegetus adhuc, & fortis promptius occurrentem contrarietatem exuperare valet. contrariis autem omnino ex cauſſis (licet omnibus ætatibus abſolute loquendo magnæ mutationes noxiæ ſint) ſenectus præ omnibus ab iis læditur: non dubito autem, quin in particularibus decidendis plurium eorum, quæ diximus, ratio habenda ſit, ſed tamen ſimpliciter loquendo ea videtur eſſe rei veritas.

6 Sed præ omnibus non omittenda ſimul cum ætate temperamenti, habitudinis, & valetudinis conſideratio, cum evidentiſſime pateat ſenes, eoſque qui frigido, & ſicco temperamento ſunt, graciles, & quoſdã valetudinarios, ut Aſthmaticos, Phthiſicos, Ethi-

Ethica febre detentos, Arthriticos, & alios nonnullos à frigido, ac tenui aere ſummopere lædi; contra vero juvenes, & qui calido humidoque temperamento dotantur, habitu plenos, ac pingues, proſperam valetudinem ſortitos, aut valetudinarios quoſdam, ut longa febre detentos, viſcerum obſtructionibus obnoxios, capitis defluxionibus quibuſdam moleſtatos, & id genus alios ab eodem aere ſummopere juvari. Vniverſim autem magis eſſe periculoſas eas mutationes, quæ ad loca calidiora fiunt, quam quæ ad frigidiora notat ex Vitruvio Fortunat. *lib.* 1. *cap.* 4. & ratio eſt, quoniam, inquit Vitruvius, quæ à frigidis regionibus corpora traducuntur in calidas non poſſunt durare, ſed diſſolvuntur, quæ autem ex calidis locis ſub Septentrionum regiones frigidas non modo non laborant in mutatione loci valetudinibus, ſed etiam confirmantur.

Verum maxime inter ea, quæ adnotanda dixi-
7 mus in locorum mutatione, eſt ipſum anni tempus; periculoſa enim ea mutatio eſt, quæ in æſtate, & calidiori tempeſtate fit; habetque eandem rationem, quam in regionibus conſideravimus. minus periculoſa, imo etiam undequaque tuta, quæ hyeme fit, & frigidiore cæli conſtitutione; quippe cum ipſum extremum cæli frigus, ipſaque frigida anni tempeſtas aerem omnem etiam pravum, & peſtilentem perpurgare ſoleat, unde etiam ex ſalubri, puro, ac tenui in inſalubrem, impurum, ac craſſum aerem abſque periculo eo tempore mutatio fieri ſolet. imo in ipſo quoque peſtilenti tempore minori cum periculo ad loca peſtilentia acceditur hyeme, & frigidiore tempeſtate, quam alio quovis tempore: non tam quia externæ cutis pori obſerati ab externo aere ambiente minus contagium ſuſcipere poſſunt, quam quia ipſe aer ab excedente frigore, vel omnino à putredine vindicatur, vel ſaltem ab ulteriore putrefactione coercetur concipienda.

Sed & illud maximopere advertendum, quod monebat idem Fortunatus, ſed ab ipſo præcepto-
8 re Hippocrate multo ante animadverſum, nimirum locorum mutationes non tam ratione aeris, & ipſorum locorum naturæ fieri periculoſas, quam ex mutatione aquarum, & intempeſtivo cæterarum rerum non naturalium uſu, quod & nos alias admonuimus, non erit ergo ſemper culpandum aeris vitium, ſed videndum ne ex intemperantia, aut inconſideratione ejus perſonæ, quæ locum mutat, morbus irrepat, cum is error ſit corrigibilis, & id-
9 circo non poſſit præbere juſtam cauſſam non reſidendi in illo loco, vel reſignandi beneficium, & hujuſmodi, quemadmodum neque ſufficiens cauſſa non reſidendi, aut reſignandi beneficium erit, ſi
10 valetudo ex aquarum vitio originem habeat, nam & hoc vitium eſt de facili corrigibile, ut patet ex ſuperioribus, cum de aquarum pravarum emendatione diſſeruimus.

Movet præterea Fortunatus hujuſmodi dubium, an ſemper patrius aer cæteris in bonitate ſit præferendus, quod ſæpe uſuvenit, & abſolutè à nonnullis ſententia pronunciatur definiendo, ſemper patrium
11 aerem eſſe aliis præferendum, ſemperque morbis quibuſque Chronicis præſertim opitulari; putat tamen Fortunatus, ac prudenter quidem altera ex parte, quantum mea fert opinio, hoc non eſſe perpetuo
12 verum, dato etiam quod ſemper veritatem habeat, morborum incommoda minus ægre in patria tolerari, quam extra patriam; cæterum patrium aerem in tantum poſſe quibuſdam morbis juvamento eſſe credit, in quantum intemperiei ipſius morbi contrariatur; itaque ſi calido quis laboret morbo, & patrius aer frigidus ſit, profecto tunc illi proficuum futurum credit, qui ob ſanitatem recuperandam in patriam redire deſiderat; ſin vero patrius aer calidus ſit, & inſtet infirmus in patriam remeare, quod aer patrius ſibi familiaris ſanitatem ſit reportaturus, tunc negat Fortunatus id pro infirmi deſiderio ſucceſſurum. verum in aere patrio præter manifeſtas qualitates, quibus morbo contrariari poteſt, conſiderandum medius fidius cen-
ſeo latentem quamdam energiam, & familiarita- 13
tem, ſeu ſympathiam, cujus beneficio inſitum calorem recreare, ac roborare in tantum poſſit, ut facilius quoſcunque morbos evincat, & abigat; nam licet facile ſit demonſtrare habere ſemper veritatem eam propoſitionem, quod contraria curentur contrariis, non tamen ſemper curatio per 14
medicamenta & præſidia fit, quæ manifeſtis qualitatibus morbo, ejuſque cauſſæ contrarientur, ſed aliquando ea in uſum trahuntur, quæ ob occultam quandam virtutem ipſum calorem nativum, & vires ægrotantis confortare, ac roborare valent: ſic enim ipſa Natura per ſe abſque alio artis præſidio pravos humores rectificat, corrigit, concoquit, exuperat, abigit; coctiones omnes meliores efficit, ſingulas corporis virtutes roborat, unde poſtmodum tranquilla ſanitas emergit. Aerem vero patrium, quicunque tandem ille ſit, peculiarem hanc facultatem ſortiri, ut nativum calorem vegetet ac roboret ipſa docet quotidiana experientia, præterquam quod idipſum à ſimili facillime probatur; nam ſunt qui optimos, & euchimos cibos in pravos vertunt humores, cum alias non ita bonis aſſueti ſint; hos ad minus bonos tranſire permittendos, ſi ægrotaverint quis negabit? illud tamen controverti non poteſt, quod ſi aer patrius multum excedat. ita ut aer ubi quis ægrotat optimus ſit, purus, tenuis, temperatus, vel moderate frigidus, & in ſumma ſaluberrimus, patrius vero impurus, craſſus, diſtemperatus, calidus, & in ſumma inſaluberrimus, tunc quidem ineptum eſſet conſilium ob id tantum, quod patrius ſit pravum aerem bono præferre, & ex optimo in peſſimum ob ſanitatem recuperandam ſe conferre. quod maxime procedit ubi etiam peregrinus aer ex longa mora in ipſo contracta jam familiaris & ipſi ægrotanti evaſiſſet; nam ſi modico tempore in peregrino aere æger moram traxiſſet, & forte ex nimia diſſimilitudine ad patrium aerem ægritudo irrepſiſſet, non eſſet in hoc caſu dubitandum, quod ad patrium aerem remeandum eſſet, etiamſi peregrinus optimus, patrius vero peſſimus eſſet. Verumtamen cum aer non multum bonitate
cedit ei, in quo quis ægrotat, etiamſi morbo 15
non eſſet undequaque contrarius, patrium præferendum cenſerem, quod non ſine exemplo ab Hippocrate mutuato, & ſuperius repetito, dictum volo, qui *lib.* 2. *Aphor.* 38. paulo deteriorem cibum, aut potum ſuavem tamen, meliori, ac minus ſuavi præferendum jubet non alia quidem ex cauſſa, quam quia Natura magis gaudet iis, quæ ſibi grata. ac familiaria ſunt; quod etiam in aeris delectu locum habet, qui etiamſi paulo deterior ſit, tamen ſi patrius eſt, & ob id magis gratus, meliori, ac ſalubriori eſt præferendus:

nam

nam & illud etiam in aere, in quo quis ægrotare cœpit confiderandum, quod Celſ. *lib.2. ſuæ Med.*
16 *cap.1.* monebat, peſſimum nimirum cœlum eſt, quod ægrum fecit: non enim hæc aeris, in quo quis ægrotare cœpit malitia ad manifeſtas ipſius aeris qualitates eſt referenda, hoc namque non ſemper uſuvenit, ut morbus ſit in manifeſtis qualitatibus ipſius aeris, in quo quis ægrotare cœpit, & ut ea de cauſſa morbus ab ipſo aere, & foveri & adaugeri valeat, ſed referenda eſt vel ad latentem quandam energiam ipſius aeris, vel ad contrarietatem forte, quam habere poteſt is aer etiamſi optimus ſit cum eo; qui ægrotat, ut explicat Hieron. de Rubeis *in hunc Celſi locum.* Si ergo aer laudabilis poteſt peſſimus eſſe reſpectu cujuſdam individui, poterit & illaudabilis etiam eſſe ſalubris reſpectu alterius, quod etiam verbis prædictam ſententiam ſubſequentibus inſinuabat Celſus ſubdens, Adeo ut in id quoque genus, quod Natura pejus eſt in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit. cum ergo liceat in pertinaci morbo ex Celſo bonum aerem in pejorem ſimpliciter commutare, tanto magis licebit ubi concurrat cum hoc naturalis quædam familiaritas, & ſympathia, qualiter in patrio aere uſuvenire palam eſt. ubi ergo non ſit magna, & valde notabilis bonitatis diſparitas inter aerem, in quo quis ægrotat, aut commoratur, & patrium, ſemper dixerim pro ſalute cuſtodienda, aut recuperanda patrium eſſe tutiorem. Fortunati vero ſententiam locum habere in caſu, in quo manifeſtis qualitatibus contra morbum pugnare oporteat, & aer patrius inſigniter iiſdem qualitatibus morbum fovere poſſit, ita ut periculum inde certum emerſurum pro certo ſit tenendum.

S V M M A R I V M.

1 *Actio, quæ dicitur novi operis nunciatio, quid operetur.*
2 *In ædificiis conſtruendis contiguis quæ conſideranda.*
3 *Actio de novi operis nunciatione non datur contra ædificia jam conſtructa, ſed de novo conſtruenda.*
4 *Ædificia tam contigua, quam ſibi adverſa quo magis attolluntur, magis invicem ſibi incommodare poſſunt.*
5 *Vnicuique licet ſuum ædificium altius tollere uſque ad cœlum.*
6 *Servitus negativa, ſeu affirmativa quid.*
7 *Quo magis anguſtæ viæ ſunt, eo magis ædificia ſibi invicem adverſa, ſibi incommodant.*
8 *Quo magis viæ tortuoſæ ſunt, eo magis ædificia ſibi invicem incommodant.*
9 *In civitatibus viarum latitudo, & rectitudo, cum longitudine conſideratur.*
10 *Ædificia circa quæ ſibi invicem incommodant.*
11 *Proſpectus ad ſanitatem nihil facit niſi per accidens.*
12 *Luminum triplex genus.*
13 *Majus incommodum inſurgit ex privatione luminis, quam ex privatione perflatus ventorum.*
14 *Luminum diverſorum diverſa utilitas.*
15 *Majus incommodum emergit ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ex eo, quod cœlum mediantem, aut occidentem impediat.*
16 *Dies artificialis quodnam tempus dicatur.*
17 *Anni tempus maxime conſiderandum in decidendo incommodo ex ædificio proveniente.*
18 *Ædificia quomodo reſpectu ventorum ſibi invicem incommodent.*
19 *Servitus altius tollendi ſi detrectetur quomodo afficiat reſpectu ventorum.*
20 *Venti nonnulli per rectam lineam ſpirantes ſalubriores, alii minus ſalubres.*
21 *Publica ædificia, Oppida, Civitates, & hujuſmodi quæ impedimenta accipere poſſint ex vicinis.*
22 *Major ratio habenda publici intereſſe, quam privati.*

Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant.

Q V Æ S T I O VI.

IN hac quæſtione offertur materia ſatis practicabilis, de qua Iureconſulti nonnulla, ſed pauca habent ſub titulis de ſervitutibus tam communibus, quam urbanorum, & ruſticorum prædiorum, & in tit. *de oper. nov. nunc. in libb. ff.* & in tit. *de ſerv. & aq. in Cod.* occurrit enim ſæpiſſime in ædificiis conſtruendis, in nonnulliſque aliis circa particulares domos peragendis dubitare de incommodis, quæ vicinis ex tali conſtructione, aut rerum actione emergere poſſunt, ac tunc ipſis vicinis competit Actio, quæ dicitur novi operis nuncia- 1
tio, qua ſibi cavere licet, ne quid vicinus in præjudicium ſui innovare valeat circa ædificia ſuis contigua, ut in tit. ipſo *ff. de operis novi nunciatione manifeſtum fit.* in harum vero pleriſque occaſionibus Medici advocantur in conſilium, ut cum ex conſtructione alicujus muri, vel parietis, vel ex elevatione alicujus ædificii vicini domui obeſſe contingit, impediendo Solis illuſtrationem ab aliqua domus parte, vel aeris ipſius à ventis perflationem, ob quas cauſſas domus ipſa vicini inſalubrior in poſterum futura ſit, vel cum ex demolitione veteris muri, vel cujuſcunque ædificii, vel ex Sylvæ cæſura privata domus, vel Civitas aliqua nocumentum receptura eſt, quod inſalubriorem Cæli aſpectum habitura exinde ſit, vel quod ab inſalubriori vento perflatum ſit receptura, & ſic de cæteris, ut videbimus.

Itaque nos quantum ad Medicos pertinet, dicamus in ædificiis quibuſcunque, ſed præcipue in urbanis conſiderari deberi ipſorum ædificiorum 2
altitudinem, vicinitatem inter ipſa intercedentem, viarum ea dirimentium dimenſionem, ſpatia in ipſis ædificiis ad lumen, aut ad proſpectum, vel ad commodum aliud, vel ad pulchritudinem, & magnificentiam, vel ad horum nonnulla, aut ad omnia ſimul relicta, ut feneſtræ ſunt, portæ, angiportus, xiſti, cohortes, ambulacra, ac præterea nonnulla alia ad ipſa attinentia, vel in ipſis contenta, ut Hortus, Pomaria, Fontanæ, Ciſternæ, Putei, Camini, Latrinæ, & alia permulta. ex quibus omnibus, ut dixi, videndum quæ incommoda vicinis ædificiis emergere poſſint: nam ſi incommodo ſint, poterunt prohiberi ne fiant, ne conſtruantur: neque enim ſi jam facta, aut conſtructa ſint competit ea actio, quæ novi operis nunciatio dici- 3
tur, ut patet *per l.1. §.2. ff. de oper. nov. nunc.*

Primo igitur quoad ædificiorum altitudinem hæc ſit concluſio. Quo magis ædificia vel ſibi con- 4

tigua, vel adverſa attolluntur, eo magis ſibi invicem incommodare poſſunt tam quoad lumen, quam quoad ventorum perflatum, quam etiam ad pleraque alia, unde & poteſt prohiberi vicinus ne altius tollat, & cogi poteſt ad altius tollendum, nam & quanto minus attolluntur ædificia vel contigua, vel adverſa, tanto magis patet aditus aut inſalubri vento, aut Cæli aſpectui non laudabili:
5 non enim ex eo quod unicuique regulariter liceat ſuum ædificium tollere altius uſque ad Cælum, *ut per l. Altius quidem*, *& l. ſeq. C. de ſervit. & aq.* & per alias adductas à Cæpoll. *de ſervit. ruſt. præd. cap.*11. *num.*4. idcirco non licet ex juſta cauſſa, & dominio hanc ſervitutem altius non tollendi vicino imponere; plures enim ſunt, & eſſe poſſunt cauſſæ, ob quas noceri mihi contingit, ſi tuum ædificium meo contiguum, vel adverſum altius extollas, quod nocumentum, ut evitem, poſſum, ſi jus habeam, tuo ædificio hanc ſervitutem imponere, ut altius non tollatur; nihil enim aliud eſt ſervitus negativa niſi prohibitio ad ædificium, vel prædium pertinens ejus, quod alias liceret, ſicuti affirmativa coactio ad ea præſtanda, quæ in domini voluntate ſunt. Porro notiſſima eſt ſuperior concluſio, & idcirco probatione non eget, & procedit etiam quoad vicinitatem; nam quo magis ſibi invicem vicina ædificia ſunt, eo magis ſibi invicem obeſſe neceſſe eſt.

Secundo quoad viarum dimenſionem ſimilis
7 concluſio efformari poteſt; nam quo magis anguſtæ viæ ſunt, tanto magis ædificia ex adverſo poſita ſibi invicem incommodant, & quoad lumen, & quoad aeris perflatum, & quoad Solis reflexum. ratio eſt, quia quanto propinquius unum ædificium alteri eſt, tanto magis in umbra illud eſſe neceſſe eſt, quod ad Occidentem, vel Septentrionem vergit; tanto minus etiam quod alteri ſubeſt à venti perflatur, qui ab ea parte eminentioris nempe ædificii ſpirant: nam linea, per quam venti feruntur in imminens ædificium terminatur, neque pertingere poteſt ad ædificium ſubjectum, ſed illud præterit, unde hujus aer ab ejus venti perflatione immotus permanet; ſed & tanto magis contra poſitum ædificium à reflexis Solis radiis, & calefieri, & illuminari contingit ob vicinitatem; reflexi enim radii quanto magis ad diſtans extenduntur, tanto magis propriam vim remittunt, ut experientia patet.

8 Tertio quo magis tortuoſæ, & flexuoſæ viæ ſunt, eo magis ædificia tam contigua, quam adverſa ſibi invicem & quoad lumen, & quoad ventorum perflatum, & quoad reflexum officere contingit, quod tanto promptius evenit, quanto viæ ſunt anguſtiores; nam præter ſupradicta in ſecunda concluſione accedit hic quod ædificia Soli oppoſita cum tortuoſa ſint majorem umbram faciunt, cum recta minorem faciant, quod illa majus, hæc multo minus ſpatium occupent, eſt enim linea recta omnium breviſſima, cumque tortuoſa ædificia majorem extenſionem habeant reſpectu diverſarum partium ipſius cœli plures etiam ventorum flatus impedire ea oportet; & ſi quis ad eas vias perveniat ob eandem tortuoſitatem non habens exitum, aeremque agitando, plures quaſi ventos efficit, qui nequaquam aeris ſalubritati ſunt accommodi. quin & reflexum radiorum Solis moleſtiorem ab his tortuoſis ædificiis fieri contingit, quod Solis radii in unum coeuntes magis uniti cum eorum curvos parietes feriunt, majorem vim ſortiti in adverſas habitationes majori cum vehementia reflectantur. Itaque prudentiſſime his ex cauſſis Oribaſ. *lib.*9. *collect. cap.*20. & ex ipſo Fortun. *cap.* 1. viarum latitudinem, & rectitudinem 9
in civitatibus deſiderat; ſed & longitudo erat addenda, nam viarum frequentia brevitati conjuncta earundem tortuoſitati æquiparanda eſt: neceſſe enim eſt vias breves numero multiplicari, & ſic ſeſe mutuo interſecare, ac veluti obices ſibi mutuo fieri. nec minus nocet viarum tortuoſitas quoad aerem, nam ex ea cauſſa non obſcure aerem turbari ex Sabino dicebat Oribaſ. *ubi ſupra*, ob flexus ad ventos ipſos obliquos, unde cum unus ventus ſpirat multos fieri accidit, eoſque pugnare inter ſe; nam ventus per rectum fluit, at viæ non ſunt rectæ, ergo incidens in eas, quæ exitus non habent, ventus non ingreditur, quia ei nulla ibidem patet via, aerem vero, qui in ea via eſt, collidit, & undabundans per flexus, eaſque vias, quæ exitus habent, jactatur, quandoquidem aliter ab aliis atque aliis inflectatur, & refringatur; à quibus autem vibratus circumfluit, & ſæpe viciſſim fertur, in eis ad eadem loca debilis fluit, & undoſus ſeſe jactat, à quibus vero in alios conſtitutos mittuntur, contrarias ſpirationes faciunt, ut lumen luminis reflexum, ad pares enim angulos ſemper reflectitur, & quæ ſequuntur.

Et quoniam, ut ex ſuperioribus patet, incommoda quæ ex proximis ædificiis invicem emanant in uno, eodemque genere majora, & minora eſſe poſſunt, determinandum idcirco quodnam majus ſit facta comparatione & inter incommoda diverſi generis, & inter ea, quæ ejuſdem generis ſunt. diximus autem ædificia ſibi invicem incommodare poſſe & circa proſpectum, & circa lumen, & 10
circa aeris perflationem, & circa ejuſdem puritatem, & bonitatem; ſi quæ autem incommoda ex aliis rebus ad ædificia attinentibus emergunt ad hæc reduci poſſunt. jam vero proſpectum omnium 11
minime ad ſalubritatem conferre notum eſt, ad amœnitatem enim ſolum inſervit, licet per accidens ad alia inſervire poſſit; majuſne autem ſit incommodum ex privatione luminis inſurgens, quam illud quod ex privatione perflatus aeris emanat, non videtur difficulter terminari poſſe ſtante ejus concluſionis veritate, quam alias induximus, Solem eſſe, qui aerem rectificat. dicamus tamen luminis conſiderari poſſe triplex genus; juxta 12
Mathemeticos, qui primum vocant primarium, ſecundum ſecundarium, tertium tertiarum. primum illud dicunt cum illapſus ſunt radioſi, nempe inquam lumen ab ipſis radiis primo factum, ſecundarium illud, quod eſt in loco illuſtrato ab illapſu eorundem radiorum per totum cubiculum. Tertiarium cum ex ipſo loco illuſtrato lumen recipit alius locus per ſe non luminoſus; ego ad negocium noſtrum magis facere crediderim, ſi dicamus, à Sole nos habere lumen vel mediate, vel immediate. immediate, vel per directum, vel per obliquum, ſeu tranſverſum, mediate per reflexum luminis immediati, vel recta, vel oblique. quibus ſtantibus dicamus, quod majus ſit incommo- 13
dum ex parte privationis luminis immediati ſive illud directum ſit, ſive tranſverſale, vel obliquum, quam ex parte privationis perflatus ventorum, quod perſpicuum ſit, quia lumen alterutrum facile emendare poteſt quicquid vitii aer contrahat ex immo-

immobilitate, & privatione perflatus ventorum; at ventus non poteſt è contra tam facile emendare incommodum proveniens ex perpetua umbra, quæ aerem ipſum frigidiorem, & humidiorem, ac conſequenter inſalubriorem facit: nam hoc incommodum potius augetur ab aeris perflatu, quam tollatur, præterquam quod etiamſi ab uno vento aer perflari non poſſit, poterit perflari ab alio, at de Solis illuſtratione nequaquam idem evenire po-
14 teſt. non videtur tamen parem habere utilitatem lumen mediatum per reflexum habitum ſive obliquum, ſive rectum, ut ejus privatio æquiparari poſſit privationi perflatus aeris, & maxime ſi impediatur ventus aliquis ſalubris; niſi obſtet quod & lumen etiam mediatum, & maxime rectum calefaciendo aerem poſſit aliquo modo perpurgare; unde dicendum potius videtur multo minus incommodare privationem luminis per reflexum reſpectu privationis perflatus aeris, quam privationem luminis cujuſcunque reſpectu ejuſdem perflatus aeris.

Sed hæc de incommodis, & nocumentis diverſæ ſpeciei inter ſe comparatis; nunc de iis, quæ ejuſdem generis ſunt dicamus, majus incommo-
15 dum emergere ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ſi eundem in Meridiano exiſtentem, aut Occidentem impediat, unde diviſa tota artificiali
16 die in quatuor partes (eſt autem dies artificialis illud temporis ſpatium, in quo Sol eſt ſupra Horizontem, ſicuti nox artificialis illud, in quo Sol eſt infra Horizontem, ut per auctores in Sphæram Clavius *in 1. cap. de Sphær.* cum agit de Horizonte, vel eſt tempus à mane ad veſperam, *ut Glo. in l. More Romano. ff. de feriis*) majus nocumentum afferet ædificium, quod impediat vicino Solis illuſtrationem in prima diei parte, dehinc quod in ſecunda, & ſic de reliquis; nam minime omnium incommodat, quod Occidentem impedit Solem, ut jam ex ſuperioribus liquet. cum his tamen revocandum in mentem eſt, quod de peculiari regionum natura alias diximus, quia in temperatis procedent quidem ea quæ diximus, in calidioribus minus damnum emerget ex impedimento illuſtrationis Solis in meridie exiſtentis, contra in frigidioribus majus.

17 Sed & circa hæc anni tempus multum momenti habet; nam, ut alias dictum eſt, non ſemper Sol in eodem Cœli puncto præciſe oritur, aut occidit, neque ſemper eandem cœli mediationem habet: in ortu enim, aut occaſu ſpatiatur per totum tractum illum, qui comprehendit quartam totius circuli partem, & inde oriens, aut occidens dicitur; in mediatione vero cœli habet majorem, & minorem elevationem, ut notum eſt. itaque, ut exemplis agamus, majus damnum emergit ex impedimento Orientis Solis hyberno tempore, quam æſtivo ex uno capite, ex alio contra, item majus ex impedimento Solis mediantis cœlum hyberno, quam æſtivo tempore, & ſic de cæteris.

De ventis porro eadem eſt conſideratio; nam pro ipſorum ſalubritate, vel inſalubritate poteſt ædificium, quod altius extollitur magis, aut mi-
18 nus proximo, aut adverſo obeſſe; nam ſi ædificium quod contra meum extollitur, vel meo contiguum impediat ventos Occidentales omnium ſaluberrimos majori incommodo proculdubio mihi erit, quam ſi impediat ventos Septentrionales; magis etiam nocebit ſi impediat Septentrionales, quam Orientales, aut Meridionales, & quemadmodum hæc conſiderata ſunt reſpectu ſervitutis altius non 19
tollendi, ſic conſiderare ea licet reſpectu ſervitutis altius tollendi: nam ſi ædificium contra meum poſitum altius non tollatur, & ab ea parte Meridionales vel Orientales venti ædificium meum impetant, majori mihi damno erit, quam ſi ab eadem parte Septentrionales, vel Occidentales ſpirarent. In ſingulis tamen caſibus videndum, an venti ad ædificium, cui ſervitus debetur per rectam lineam, vel per obliquam, aut tranſverſim, & per reflexum accedant: nam aliqui per rectam lineam ſpi- 20
rantes ſalubriores, alii minus ſalubres; ſunt enim qui ſalubriores evadant ſi vel per obliquam ſpirent, vel aliquo modo refracti ad nos perveniant. Sed quæ in particularibus ædificiis diximus, ad publica, & univerſalia loca quoque transferenda, nempe ad Oppida, Terras, Villas, Civitates, Provincias; 21
nam & hæc loca à vicinis ſylvis, vel montibus; vel aliis quibuſcunque obicibus eadem incommoda reportare poſſunt, vel à Sylvarum cæſura, & montis deſtructione, vel à Sylvæ plantatione, & montis, vel arcis conſtructione, quæ privata ædificia inter ſe ſibi communicare diximus cum altius tolluntur, cum tolli non deberent, vel cum non attolluntur, cum tolli deberent. quod vero major ratio habenda ſit incommodi, quod ex publico, aut privato impedimento publico loco emanat, quam ejus 22
quod privato, non eſt quod longioribus demonſtremus, nam non ipſis Legumperitis ſolum eſt notiſſimum *per l. pupillo §. ſi quis rivos. ff. de nov. oper. nunc.* ſed & aliis quibuſcunque, & facit ex Medicis Roderic. Caſtren. *de Med. Polit. lib. 1. cap. 12.* alia tandem nonnulla, quæ huc pertinent in ſeq. quæſtione diſcutiemus.

S V M M A R I V M.

1 *Res quaſdam penes ſe, ac ſuum ædificium habere ſervitus quædam eſt.*
2 *Cloacæ ſpectant ad publicam utilitatem.*
3 *Cloaca quid.*
4 *Cloaco quanto major eo magis damnoſam ſervitutem facit.*
5 *Major ſervitus eſt Cloacæ inferiuſ os, quam ſuperius penes ſuum ædificium habere.*
6 *Cloacæ mundæ, ac liberæ ſint oportet.*
7 *Cloacas purganti vis fieri non poteſt.*
8 *In Cloacam publicam nihil immitti poteſt, quod ejus uſum deteriorem faciat.*
9 *Aquæductus, & Canales quodnam afferant incommodum.*
10 *Horrea duplicis generis, & quodnam afferant incommodum.*
11 *Horti quomodo vicinis officiant.*
12 *Pomaria quomodo damno ſint.*
13 *Prata quodnam incommodum afferant.*
14 *Furnus an damno vicino ſit.*
15 *Fornaces quodnam afferant incommodum.*
16 *Sterquiliniorum damna.*
17 *Stabula an damnoſa.*
18 *Immundæ Artes quantum Civitati noceant.*

De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Pratis, Furnis, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis, & Artibus immundis.

QVÆSTIO VII.

SVnt quædam in Civitatibus, quæ omnino necessaria incolis sunt absque eorum præsentia plurimum incommodi subituris, quæ tamen vel immunditie, vel illuvie, vel pravis evaporationibus ab ipsis ascendentibus, vel aliqua alia ex caussa vicinorum sanitati facile obesse possunt; idcirco hu-
1 jusmodi res penes se, ac suum ædificium habere servitus quædam est, ut patet multoties per ll. *in titt. de servitutibus.* horum tamen singula enumerare superfluum est, sed ut ad aliquorum exemplar de cæteris judicare liceat, nonnulla hic videntur recensenda.

Frequentes ergo in Civitatibus Cloacæ sunt, & eo frequentiores, & majores, quo magis popula-
2 ta, & magis capax Civitas est; nam pertinent quidem Cloacæ ad publicam utilitatem. *l.* 1. *§. Quia autem. ff. de Cloac.* Quid sit autem Cloaca definitur
3 à ll. *in ead. l.* 1. *§. Cloaca,* sic. Cloaca est locus concavus per quem colluvies quædam fluunt. sed lex, ut apertissime patet ex ipsiusmet subsequentibus verbis, Cloacæ nomen satis generice accepit prout & Tubum, & Fistulam continet, imo sic definita pro aliis quibusdam accipi potest. sed quicquid sit de hoc, in Cloacis non modo consideranda concavitas illa, quæ veluti canalis quidam est, per quem aquæ projectitiæ, & pluviæ, & quælibet viarum immundities in flumen, vel alium quemlibet locum expurgantur, sed etiam duplex terminus, à quo nempe, & ad quem, vel superius, & inferius ipsius Cloacæ foramen, aut os: nam per superius, quod terminus à quo dici potest, omne immunditierum genus receptum, ac per cavitatem delatum per inferius, quod terminum ad quem vocamus, in alium locum, ut in flumen, vel in majorem aliquam Cloacam demittitur. consideranda quoque ipsius Cloacæ magnitudo, & capacitas, quædam enim earum magnæ sunt, quædam parvæ, quædam maximæ, ut quæ alias expurgant, qualis erat Romæ.
4 His consideratis dicendum, quod Cloaca quanto major est, tanto onerosiorem, & magis damnosam servitutem inferat. cum quanto major est, tanto major copia exhalationum, & putredinosorum vaporum inde elevata vicinas ædes inficiat, præterquam quod propinquas habitationes, & vicina loca, atque ea quoque, per quæ ejus ductus pertransit humidiora, & minus salubria proculdubio efficit, & in summa ex Cloacæ propinquitate semper damnum aliquod aeris salubritati majus vel minus, pro ipsius magnitudine, emergit.

5 Cæterum majori damno est Cloacæ inferiorem exitum, quam superiorem prope se habere, & ratio est, quia locus, in quem Cloaca immundities deponit, semper earundem immunditierum reliquiis scatet, & sic multo magis magisque indesinenter aerem proximum infici inde contingit; contra vero superius foramen, licet aliquando iisdem immunditiebus scateat, tamen vel à frequenti pluvia, vel ab hominum ipsorum diligentia facillime expurgatur, & ab eo incommodo vindicatur; præterquam quod hoc ipsum edicto cavetur, nempe ut Cloacæ liberæ sint, & mundæ, cum hoc ad 6
salutem publicam pertineat, ut *l. de pupillo. §. si quis rivos. ff. de nov. oper. nunc. & jam cit. l.* 1. *ff. de Cloacis.* unde vetatur utrobique per ll. ne purganti, aut 7
mundanti Cloacas vis fiat, etiamsi ad ædes alienas Cloaca pertingat; nam habet liberam actionem, qui Cloacam mundare vult etiam per ædes alienas, dummodo restituat Domino, ac reficiat, quod operis vitio factum est; ex quibus palam est, quanti fiat à ll. damnum, quod ex Cloacis non solum vicinis, sed universæ civitati emanare potest. quod ut melius demonstrarent, vetitum per ipsas est, ne quid in publicam Cloacam immittatur, neve quid 8
in ea fiat, ex quo Cloacæ usus evadat deterior, ut si in eam cadavera brutorum, vel illuvies alias quis immittat, quæ Cloacæ ductum, & ipsius expurgationem remorentur: nam hoc modo augentur putredinosæ exhalationes ex ipsa Cloaca, & Civitatis aer facili negotio inficitur.

Aquæductus, & Canales (habita semper ratione 9
eorum magnitudinis) si puram aquam contineant, nullum habent in se incommodum, si hoc unum excipias, quod ædificiis, & habitationibus humiditatem communicent, & eam ob caussam illas reddant insalubriores; quod si etiam impuram aquam contineant, & illuvie scateant non secus ac ipsæ cloacæ etiam pravis exhalationibus possunt esse molesti.

Horrea duplicis generis, quantum mihi constat, 10
esse comperi, triticum enim vel in quibusdam ædificiis ad hoc constructis, aut domiciliis asservatur, quæ proprie vulgo granaria dicuntur, & frumentariæ cellæ; vel servantur in subterraneis foveis ad eum effectum excavatis; utrumque genus noxam afferre vicinis potest; non enim ignotum est, quod ab ipso tritico prodit exhalatio quædam molesta, præterquam quod cum in granariis asservatur frequenti agitatione indiget, ne teredinem concipiat, aut superexcalfiat, aut à quibusdam aliis animalculis exedatur: in frequenti vero illa agitatione pulvis ab ipso elevatur, qui quam sit noxius nullus est, qui nesciat. sed majus multo incommodum afferre granaria, quæ in puteis, ac foveis fiunt declarat aeris pernicies, quæ ab his exhalat cum aperiuntur, ut frumenta inde eximantur. quod optime noverunt propria experientia edocti ii, qui improvide, & absque ulla cautela in ipsas frumentarias foveas descendunt, antequam pravus ille aer in illis inclusus prorsus exhalaverit; quamobrem non modo prohiberi vicinos posse existimaverim, ne tales frumentarios puteos construant, sed etiam ut jam constructos destruendos curent. cellæ vero ad eundem finem fabricatæ in magis apertis civitatis locis, & in extrema ipsius parte longe ab incolarum habitationibus construendæ sunt, licet non tam noxiæ, ut prænominati putei esse possint.

Horti nonnullis nominibus vicinis officere pos- 11
sunt, quoad sanitatem; non modo enim pravis exhalationibus ex ipsis plantis hortensibus elevatis noxii sunt, sed etiam stercoratione, quibus indigent, nocent, ut elicitur ex Gal. 3. *Epid.* 1. *comment. tex.* 14. ex quo Fortun. *Relat. lib.* 1. *cap.* 1. addo his quod continua irrigatione aerem reddunt humidiorem, qui cum apricitate jam calidus existat, inde calidæ, & humidæ naturæ effectus facillime putre-

dinem

dinem accerſit, & in cauſſa eſt, ut illum exſpirantes promptiſſime putridas febres concipiant, obſtructiones, cacexiam, hydropem, & alios hujuſmodi morbos, ut obſervare ſæpe licet in ipſis hortorum cultoribus.

12 Pomaria autem neque tam aſſidua indigent aquatione, neque tam perenni ſtercoratione, ſed quoniam Solis illuſtrationem impediunt, aerem frigidiorem, & humidiorem reddunt, & minus ſana ob id ipſum & ipſa evadunt. neque aliam ob cauſſam conceſſiſſe puto ll. *in l.* 1. *ff. de arb. cæd.* ut ſi arbor ex ædibus tuis meis ædibus impendeat, eam te invito mihi cædere liceat, quia poteſt aliquo modo mihi nocere.

13 Sed & Pratum (nempe locus in quo ad fructum percipiendum falce opus eſt. *l. Pratum. ff. de ver. & verb. ſignif.*) inſalubrem aerem facile ſua humiditate reddit, unde ſi cum agrum reſtibilem haberes prope meum prædium, pratenſem illum effeciſti, videndum an juſtam actionem contra te intentare ob prædictam cauſſam mihi liceat, quam Iureconſulti decidant.

14 Furnus ad panes coquendos licet nullum, aut modicum videatur in ſe vitium habere, attenta tamen loci conditione poteſt aliquando vicino & tædium, & inſalubritatem aeris afferre, ut ſi regio calidiſſima ſit, ſi domus Meridiei expoſita, & cætera ad hunc modum.

15 Fornaces autem multum vitii in ſe habere palam eſt, & miror in media civitate nonnullas ad calcem etiam excoquendam permitti; nam quæ ad figlina vaſa percoquenda, aut ſcyphos, culullosque Chryſtallinos, vel vitreos, aliaque permulta vaſa effingenda conſtruuntur, non tantum noxæ habere crediderim; at illæ, nempe quæ ad calcem excoquendam inſerviunt, duplici nomine inſigniter vicinis officiunt; primo quia aerem notabiliter excalfaciendo illum æſtuoſum reddunt, & ſuffocantem, ſecundo quia evaporationibus à calce ſublatis ipſum aerem labefactant; qui inſpirantium pectoribus maxime noxius eo modo evadit. illud veritatem habere quivis novit, temporis anni rationem eſſe habendam, cum hyberno tempore minus, æſtivo maxime noxiæ eæ fornaces ſint.

Sterquilinia poſſe & ipſa facile ſanitati officere 16
non eſt dubium, putridum enim vaporem aſſidue exhalant, unde æſtivo tempore valde ſuſpecta eſſe debent, curandumque ut ſæpiſſime mundentur; ob eam cauſſam videndum Iureconſultis eſt, an prohiberi à vicinis poſſint, etiamſi per longum tempus hujuſmodi ſervitus duraſſet non tantum ob privatum intereſſe, quam ob publicum: periculum enim eſt, ne civitatem inficiant maxime ubi alias ſuſpicio eſſet peſtis; non permittenda ergo niſi extra habitata loca. Sed & ſtabula nonnihil vitii 17
habent, niſi quotidie à fimo emundentur, is enim in cumulos aggeſtus, & ſuperexcalfactus putrorem concipit, & facile cum inde eximitur aerem poteſt inficere; nonnullis autem vicinis eam ob cauſſam capitis dolorem excitari, aliquando etiam febrem expertus non ſemel ſum; de latrinis non eſt, quod quicquam addam, nam eas moleſtas eſſe, & ſanitati, & munditiei non eſt qui neſciat.

Denique immundas artes, nempe quæ fætorem 18
excitant, quantum publicæ, & privatæ ſaluti noceant, norunt omnes; idcirco quædam earum, ut coriaria eſt, & huic affines, fides, ſeu Chordas pro inſtrumentis muſicis ex animalium inteſtinis præparantes, & quæ ceraceas candelas fabricant, carnificina, & id genus aliæ in locis ſeorſim ab aliis collocandæ, ut hic Romæ de prioribus fit, ubi prope Tyberim habitant, ut fluminis commoditate proprias domos expurgent, & ut ſua ipſorum arte publicæ ſanitati non noceant. nam ſi artem exercere, per quam malus odor vicinis fiat, etiam in domo ſua prohibetur quis exercere. Cæpoll. *de ſervit. urb. præd. cap.* 48. *num.*3. quanto magis hujuſmodi artes prohiberi debent, quæ cum fœtore etiam aerem inficiunt; & de his, quæ ad hujus Tituli argumentum facere videbantur, hæc ſatis ſunto.

Libri Quinti Finis.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Sextus,

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quorum

Primus de erroribus Medicorum à Lege punibilibus.

Secundus de Tormentis, & Pœnis.

Tertius de Præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino

CLEMENTI MERLINO,

SACRÆ ROTÆ ROMANÆ AVDITORI MERITISSIMO,

Paulus Zacchias F.

SCio me de erroribus Medicorum agentem, Vir Illustrissime, tantò magis apud æmulos quosque reprehensioni obnoxium futurum, quantò acriùs cæterorum errores fuerim insectatus. sed præter ea, quæ mihi cum aliis sunt communia, id insuper mihi multi vitio vertunt, quòd in his Quæstionibus agitandis duas disciplinas susque deque evolvere coactus, neutram perfectè attigerim. Platonem mihi in Legibus objiciunt seriò inculcantem, duo studia, aut duas artes exactè tractare hominum neminem posse. His ego primum duas artes me ad Platonis mentem tractare inficiatus, Te deinceps, Vir Sapientissime, illis oppono tuomet ingenio teste Platonem aperte coarguentem, qui non duo tantum studia, sed omnes quotquot sunt bonas Artes, ac doctrinas & exactissime ad rem pertractes, & reliquis, qui iis invigilant, perfectissimo exemplo esse possis. Instant, non omnes omnia posse, An tibi, inquiunt, eadem licere, atque illi persuades, cujus ingenio ad omnia nato magno naturæ miraculo acri, solertique judicio, fœcundissimaque simul ad portentum usque rerum memoria pollenti tam facile fuit veram, atque ipsissimam Encyclopædiam præ cæteris mortalibus nancisci? Acquiescere coactus, qua me deinceps ratione tueri valeam non habeo. Patrocinium ergo tuum, quo me, quæcunque sese ferat occasio, peramanter protegis, hic etiam imploro. Videam Aristarchos istos ad aspectum tui nominis animo consternatos, à detrectando post hac se abstinere; si quæ in meis scriptis errata deprehenderint meritis tuis, quæ in omnium oculis, in ore omnium sunt condonantes. Fac igitur opellas hasce meas Te grata animi propensione excipere noscant, dum Tibi, quà potis sum, non ingratus ego, parem tuæ virtuti fortunam à D. O. M. exopto. Vale.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM
LIBRI SEXTI
TITVLVS PRIMVS.
De Medicorum erroribus à Lege punibilibus.

Continens Quæſtiones tredecim;
quarum

LIBRI

LIBRI SEXTI
TITVLVS PRIMVS,
De Medicorum erroribus à lege punibilibus.

SVMMARIVM.

1 *Medici nomine qui veniant.*
2 *Medici nomen late patet.*
3 *Medicus ab omni pœna liber est, si, qui ab ipso curatur, ipso invito, moritur.*
4 *Medici culpa nunquam præsumitur mortuus infirmus.*
5 *Medicus errat omittendo, & committendo.*
6 *Medicus tam omittendo, quam committendo tripliciter errare potest.*
7 *Culpa sociam habet pœnam.*
8 *Pœna debetur propter culpam.*
9 *Culpa quid.*
10 *Culpa quotuplex.*
11 *Culpa sequitur aut dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam.*
12 *Cum ignorantia Dolus stare non videtur.*
13 *Nulla ignorantia est caussa peccati, nisi per accidens.*
14 *Dolo deficiente, deficit culpa gravior saltem.*
15 *Dolus dicitur tam in malo, quam in bono.*
16 *Dolus duplex.*
17 *Dolus quid.*
18 *Negligentia solummodo in erroribus omissionis videtur consistere.*
19 *Negligentia quid.*
20 *In omittendo non intervenit dolus verus. Fallit in Medico.*
21 *Ignorantia quid.*
22 *Ignorantiæ prima species.*
23 *Ignorantiæ species altera.*
24 *Dolone, an ignorantia errare dicatur is, qui ultra suam capacitatem operatur.*

Medici nomine qui veniant hic. quot modis errare Medicus dicatur, & quinam errores sint à Lege punibiles.

QVÆSTIO I.

De Medicorum erroribus inter Miscellanea verba facere brevioribus decreveram, cum maxime multa sparsim in hisce quæstionibus occurrerint ad hoc ipsum argumentum pertinentia; cum tamen Hippocraticæ, solidæque doctrinæ studiosissimus vir D. Angelus Colius, meique amantissimus admonuisset, præstabilius fore in unum quæcumque ad hanc materiam faciunt recolligere, tam insignis viri, tamque amici consilium acceptandum duxi; quamobrem titulum hunc, cui de Medicorum erroribus nomen feci, huic argumento dicavi; non tamen de omnibus Medicorum erroribus hic agendum, sed de iis tantum, qui vel ex dolo, vel ex negligentia, vel ex ignorantia ab illis in infirmos, vel in quoscumque homines medendi caussa patrantur, & qui punitionem à lege reportant; non solum, inquam, à lege civili, sed à Canonica etiam, eo quod Medicum peccati reum faciant.

Sed Medici nomine abuti nos hic oportet; neque enim solummodo de vere Medicis, nempe de iis, qui Rationales dicuntur, eo quod Philosophiæ principiis innixi Medicinam exercent, loqui nos hoc in loco debemus, sed de quibusque, qui quoquo modo in ægrorum, aut quorumcumque hominum curatione, vel in Medicamentorum præparatione, & administratione sese immiscent, ut primo loco Chirurgi sunt, Phlebotomiam exercentes, hoc est sanguini detrahendo quocumque modo destinati, Aromatarii, Seplasiarii, Empirici, & Chimicorum genus omne procacissimum, neque solum viri, inter quos etiam, & assidentes, aut ministrantes infirmis sunt, sed etiam ipsæ vilissimæ muliercùlæ, aut ut viri infirmis ministrantes, aut medicamenta aliqua dispensantes, aut obstetriciam artem exercentes, omnes enim hi abusive medici nomine veniunt; unde est quod *in l. si duas. §. Gramma-* 1
tici. ff. de excusat. Tut. Circulatores etiam vocentur Medici. Ripa *tract. de Pest. par. ult partic. 2. nu.* 3. Magon. ex Bald. *decis. Flor. 11. nu. 2.* Franch. *decis.* 564. *nu. 3. par. 4.* Cujac. *in lib. 3. recept. sentent.* Paul. *tit. 6. de Legat.* Carrar. *de Med. par. 3. nu.* 117. nomen enim
Medici latè patere testatus etiam ex nostris Gal. est 2
in lib. ad Thrasib. cap. 24. imo erant antiquitus multo plura Medicorum genera, quam nunc sint; quia notissimum est, & apud Herodotum auctorem vetustissimum *lib. 2.* comprobatum, antiquitus Medicos extitisse, qui uni tantum corporis parti mederentur, dicebanturque ex hoc Auricularii, Oculарii, Dentarii, de qua re videndus Mercurial. *lib. 2. var. lect. cap.* 8.

Sed his omissis, ad Medicorum errores accedamus, qui quidem non videntur prima fronte reportare ullam à Lege punitionem, quia ut Plato *lib. 9. de*
Leg. vers. med. sancivit, Medicus ab omni pœna so- 3
lutus esse debet, si is, qui ab ipso curatur ipso invito moritur. neque dissentiunt nostræ leges, Tex. *in l. Illicitas. §. sicuti. ff. de off. Præsid.* Ripa *ubi supra, nu.* 70. & facit etiam ex nostris Gal. *in primum progno-*
stic. in princ. numquam enim Medici culpa præsumi- 4
tur mortuus infirmus. Ripa *loco citato, num.* 75. sed hæc primo nec in omni Medico, nec semper locum habent, quia de ratiocinali tantum Medico intelligenda, & quandocunque culpa abest, ut elicitur ex iisdem verbis Textus *citatæ l. Illicitas.* ut ergo sciamus quandonam Medicus puniri possit, discutiendum primo est, quot modis errare Medicus possit; quod vero de rationalibus Medicis dicemus, etiam cæteris erit commune.

Potest igitur Medicus quicumq; is sit, aut mini-
ster Medicorum, ut quilibet alius homo primo aut 5
omittendo, aut committendo errare; quod insinuatur *à l. Qui non facit. ff. de reg. Iur.* omittendo enim peccat qui non facit ea, quæ facere debet, committendo qui facit ea, quæ facere non debet,

sed

6 sed tam omittendo, quam committendo triplici ratione Medicum errare contingit, dolo nempe, vel malitia, ignorantia, & negligentia, in omnibus
7 enim his culpa intervenit, culpa vero sociam habet pœnam, quemadmodum meritum socium habet præmium: nam pœna debetur propter culpam D. Tho. 12. *q.* 87. *art.* 2. *in corpore.* & 2. 2. *q.* 108. *art.*
8 4. est autem culpa inordinatio voluntaria, vel pri-
9 vatio boni. id. D. Tho. 1. *primæ q.* 48. *art.* 7. vel secundum Bart. *in l. Quod Nerva. ff. Deposit. num.* 6. *& seq.* est deviatio à Legis dispositione, circa quas definitiones qui plura scire desiderat, aut nosse quot, & qualia sint culpæ genera præ cæteris adeat Molinam *de contract. disp.* 203. Farinac. *Theor. & pract. crimin. par.* 3. *q.* 88. *à num.* 48. *ad seqq.* nobis satis sit
10 dixisse, quod secundum aliquos culpa triplex est, lata nimirum, levis, & levissima, secundum alios tamen est quintuplex, hoc est, latissima, latior, lata, levis, & levissima, de qua re præter quamplurimos videndus Bart. *ubi supra*, & inter modernos Farinac. *loco citato*, ex Iureconsultis, & alii, & ex Canonistis Azor. *lib.* 6. *Institut. moral. par.* 3. *cap.* 4.

11 Sed etiamsi culpa sequatur, ut dixi, dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam, non promiscue tamen id de omni culpa firmandum; nam ex dolo quidem manifesto culpa emergit latissima, ex dolo autem præsumpto culpa latior, ex alio vero quocunque dolo quodcunque culpæ genus potest emergere pro doli qualitate; quemadmodum etiam ex negligentia; sed ex ignorantia per se non videtur nisi lata culpa, levis, & levissima succedere pos-
12 se, quia cum ignorantia non videtur stare dolus, nec manifestus, inquam, neque præsumptus, quia cum dolo semper conjuncta est malitia, & vafrities, quæ aliquo modo contraria est ignorantiæ;
13 unde secundum D. Tho. 1. 2. *q.* 76. *art.* 1. nulla ig-
14 norantia est caussa peccati nisi per accidens, deficiente igitur dolo, deficit etiam culpa gravior saltem nempe latissima, & latior, in quorum altera, ut dixi, est dolus manifestus, in altera dolus præsumptus, sed videndum, antequam ulterius progrediamur, quid sit dolus, quid item ignorantia, quid negligentia.

15 Sed primo sciendum, doli vocem esse æquivocam ad malum, & bonum significandum, unde quando dolum dicimus, epithetum addimus mali, vel boni, ut *ff. de dolo malo, l.* 1. *ibi*, quæ dolo malo esse facta dicentur. Plautus in Rudente *Act.* 5. *Ni dolo malo instipulatus sis.* (*Scen.* 4.

Terent in Eunuch. *Act.* 2. *Scen.* 3.

— Æquum est fieri, vt à me ludatur dolis.

Et *Act.* 3. *Scen.* 3.

— Iam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia.

Virgil. *lib.* 1. *Æneid.*

Nec latuere doli fratrem Iunonis iniqui.

Et *lib.* 4. ejusdem.

Annuit, atque dolis risit Citherea repertis.

Et *ibid.*

Vna dolo Divum si fœminina victa duorum est.

16 Cum igitur dolus duplex sit malus nempe, & bonus. ut *l.* 1. *§. non fuit. ff. de dolo malo.* D. Tho. 2. 2. *q.* 55. *art.* 4. *ad primum.* & ex Medicis. Io. Alph. à Fontech. *in Spec. Med. Christ. lum.* 3. *in princ.* hic de malo loquimur qui *in ead. l.* 1. *§.* 2. *& alibi*, & apud Cicer. *lib.* 3. *de off.* & alios, & ab eod. Io. Alphons. à Fon-
17 tech. ex nostris definitur, quod sit machinatio quædam ad decipiendum alterum adhibita; ita etiam Bartol. *in prædicta l. nu.* 12. & novissime Farinac. *Theor. & pract. crimin. par.* 3. *q.* 88. *nu.* 1. *& seq.* & ex Canonistis Azor. *lib.* 6. *inst. mor. cap.* 4. *par.* 3. Molina *de Contract. disp.* 293. *n.* 4. Aliam definitionem doli generaliter sumpti attulit Lessius *de just. & jur. lib.* 1. *cap.* 2. *dub.* 4. *nu* 25. & est hujusmodi, dolus est astutiæ executio sive verbis, sive factis; quæ licet eadem sit cum ea, quam attulit Molina de dolo late sumpto, est tamen brevior, quod definitioni est convenientius.

Tam in erroribus autem commissionis, quam omissionis, & dolus, & ignorantia subesse potest, sed 18
negligentia in erroribus tantum omissionis intervenit; consistit enim in defectu, cum deficiat ab actu præcipiendi per defectum promptæ voluntatis D. Tho. 2. 2. *q.* 52. *art.* 2. dicique idcirco ex mea sententia potest, Prætermissio faciendorum ex animi ignavia; atque ea de re voluerunt nonnulli Iureconsulti apud Farinac. *pract. crim. par.* 3. *q.* 88. *n.* 31. in o- 19
mittendo non intervenire verum dolum, sed tantum præsumptum, quod tamen maxime cum de Medicis agitur est falsum, quia Medicus ex vero dolo potest aliquid omittere, ut si in pleuritide, aut magna febre, aut simili morbo absq; ulla caussa sanguinem detrahere omittat, aut si ei, qui venenum sumpsit deleterium, proprium alexiterium non præbeat, ut à morbo, & veneno homo evictus, vitam obeat. 20

Ignorantia porro lato modo sumpta est rei scibilis inscitia; strictius autem dici potest, Eorum, quæ scire tenemur inscitia, ut elici potest *ex l.* 3. *C. per quas personas, ibi*, & forsitan ignorat, & nescit. cujus licet multiplices species tradantur à D. Tho. 2. 2. *q.* 74. *art.* 1. *ad* 2. *& alibi*, & à DD. *in l.* 1. *ff. de jur. & fact. ignor.* tamen ad rem nostram dicamus, eam esse duplicem, unam quidem, qua quis ignorat ea, quæ scire tenetur, & sine quibus non potest debitum exercere saltem secundum communem similium hominum solertiam, & hæc habet profecto conjunctum peccatum D. Th. 2. 2. *q.* 76. *art.* 6. & in hac est lata culpa, & punibilis idcirco est, immo potest in ea intervenire culpa latissima, non quidem ex parte ignorantiæ per se, sed ex summa negligentia; alia vero ignorantia est, qua quis ignorat ea, quæ ultra communem aliorum capacitatem sunt, & in hac certe intervenit levis culpa, & idcirco in nostro casu nullo modo est punibilis. 21 22 23

Illud autem jure quærendum hic videtur, num dolo, aut ignorantia errare dicendus sit is, qui ultra suam capacitatem aliquid operatur; hoc enim maxime usuvenit in casu nostro, cum ut plurimum omne cæterorum Medicorum genus, rationali excepto, multa audacter ultra id, quod novit, circa infirmos machinari tentet, & multoties gravi damno ipsis existat, imo etiam & exitio. licet autem hi per audaciam delinquere soleant, quæ ex ignorantia consequitur, dolo tamen peccare ut plurimum solent, maxime cum quid machinantes, quod ipsi ignorant, & ignorare se cognoscunt, & tamen, ut aliquid lucri faciant, & pecunias à credulis extorqueant, vel ut nomen sibi apud eos acquirant, promittentes quod præstare non possunt, ab operando non desistunt; videntur ergo tanquam dolosi puniendi. 24

Ex his igitur patere jam credo, quinam errores à lege punitionem reportare debeant; videntur enim quicunque dolum conjunctum habent, & maxime verum, & apud canonicas leges reos homines efficere, & pœnas apud civiles luere debere.

qui

qui autem ex negligentia proveniunt, ſi magna ſit, etiam à civili lege puniri poſſe, & à Canonica expiari, ſi modica aqud civilem quidem in conſiderationem non haberi, apud Canonicam non prorſus pœnæ eſſe immunes. eodem modo, & ignorantia ſi magna, & affectata ſit apud utramque legem eſt punibilis, ſin minus à pontificia tantum in eam leviter animadverti debetur.

SVMMARIVM.

1 *Infirmo ex ignorantia Medici decedente, non poteſt Medicus pœna corporali puniri.*
2 *Infirmo Medici dolo pereunte, Medicus pœna mortis puniendus.*
3 *Magna negligentia culpa eſt.*
4 *Medicus dolo peccans in ægrotum proditorie agit.*
5 *Medicus ægrum veneno interimens non eſt proditor. contrarium ibi.*
6 *Ignorantia quando præſumi poſſit, Medicum erraſſe.*
7 *Secunda præſumptio erroris per ignorantiam patrati.*
8 *Tertia præſumptio.*
9 *Quarta præſumptio.*
10 *Quinta præſumptio.*
11 *Sexta præſumptio.*
12 *Negligentia locum habet tantum in omiſſionibus.*
13 *Negligentia quando præſumi poſſit.*
14 *Dolus quando præſumatur.*
15 *Secunda Doli præſumptio.*
16 *Tertia Doli præſumptio.*
17 *Quarta doli præſumptio.*
18 *Doli præſumptio ex maxime affectata negligentia.*
19 *In Medicis omnibus præter Phyſicos ſemper ignorantia præſumi poteſt.*
20 *Prætergreſſio, aut immutatio eorum, quæ à Superiori Artifice præcipiuntur, à minori facta doloſa præſumenda.*

In quibusnam caſibus Dolus, in quibus vero Ignorantia, in quibus denique Negligentia præſumi poſſit.

QVÆSTIO II.

Non eſſe parem culpam in omnibus Medicorum erroribus eſt notiſſimum, ac conſequenter patet, non eſſe parem pœnam in omnibus infli-
1 gendam: nam ſi Medicus per ignorantiam peccaverit, maxime affectata, puniendus quidem eſt, ſed tamen illum pœna corporali puniri poſſe non conceditur. facit auctoritas Pauli Iureconſulti *lib.* 5. *recept. ſentent. tit.* 23. *ad l. Cornel. de Sicar.* & probant Ripa *de peſte partic.* 2. *par. ult. num.* 70. & *ſeqq.* Vrſill. *ad Afflict. deciſ.* 123. *num.* 4. quod tamen contrario
2 modo evenit, ubi dolo Medicus erraret. *l. Illicitas. §. ſicuti. ff. de off. Præſid.* quia tunc pœna mortis eſſet dignus, ut eſt notiſſimum. ſic etiam graviter punien-
3 dus venit Medicus, ubi ſua negligentia periret ægrotus, quia magna negligentia culpa eſt. *l. Magna. ff. de rer. & verb. ſignif.* ſed multo gravius puniendus
4 cum dolo peccat, nam Medicus in ægrotum dolo peccans ex mea ſententia proditorie agit, cum proditorie agere ſit, unum actibus oſtendere, & aliud in mente gerere. Bartol. *in l. Reſpicien. §. Delinquunt. ff. de Pœnis.* at Medicus ægroto ſe amicum in actibus oſtendit, illi promittens ex oblatis medicamentis ſanitatem, & tamen in mente aliud habet, unde illi vel adhibet medicamenta contraria, & noxia, vel non adhibet opportuna; & ſi proditor dici poteſt quicunque ſub prætextu amicitiæ, & bonæ voluntatis hominem graviter decipit, & maxime qui occidit, certe Medicus dolo in ægrum peccans proditor dici poteſt, æger enim illum tanquam amicum ad ſuæ ſanitatis cuſtodiam convocat, & ille ſub hoc prætextu ejus vitæ inſidiatur. quamquam ſcio aliter à Legum peritis accipi Proditoris nomen, unde ea de re non vult Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 342. Me- 5
dicum etiam veneno ægrum interimentem debere dici proditorem, ſed ego ad rei naturam, non ad nomen, aut aliorum opinionem reſpicio. ſed quid plura? Si veneno occidens etiamſi non ſit Medicus proditor eſt, ut ex Bald. & aliis dixi *lib.* 2. *q.* 1. *nu.* 5. & notavit ex noſtris Franc. Ranchin. in Hipp. *jusjur. l.* 4. *rubr. an liceat Medicis, &c. verſ. nos tamen contra.* Boſ. *in pract. crim. tit. de Homicid. nu.* 14. quanto magis ſi Medicus ille ſit? Neceſſe igitur ex his omnino videtur ſcire, quandonam, in quibuſque caſibus præſumi poſſit, Medicum dolo in ægrotum erraſſe, quando item potius negligentia, quando autem ignorantia; circa quæ dici poteſt primo, quod Medicus in utroque errorum genere tam commiſſionis, inquam, quam omiſſionis præſumi primo poteſt ig- 6
norantia peccaſſe, quandocumque morbus, aut caſus offenditur, qui de raro evenit, aut quem ipſe Medicus de raro, aut numquam vidit; unde Medici juniores, qui in ſtudiis, artiſque operibus non multum ſeſe exercuerunt, cum cæteris audaciores ſint, facile per ignorantiam errant, negligentes ſeniores, & magis expertos Medicos convocare, ad quod quidem ſub pœna mortalis peccati tenentur, ut ſuo loco dicemus. extat hujus erroris exemplum apud Amatum Luſitan. *curat. med. cent.* 6. *cur.* 82. relatum ex ipſo Amato à doctiſſ. viro Marco Aurelio Severino Medico, & Chirurgo Neapolitano in opere vere recondito, cui titulum fecit, De recondita abſceſſuum natura, *lib.* 4. *c.* 7. in quo caſu Medici illi, qui numquam ſpirituoſum tumorem viderant, cum de raro etiam ab aliis videri ſoleat, illum adaperientes, ægro manifeſtam, ac repentinam mortem conciliarunt.

Secundo cum Medicus aliquod medicamentum 7
in uſum trahit, quod cum morbo, cui adhibetur habet inſignem aliquam contrarietatem non vulgariter notam, ob quam æger periclitatur, ut apud eundem Amatum quidam Medicus Acetum in colica paſſione præbens, necis cauſſa extitiſſe dicitur, neſciebat enim Medicus hic hanc aceti contrarietatem cum dolore colico, & cum quibuſcumque ventris doloribus, quos excitare conſuevit. & in ſimilibus etiam doloribus improbatur maxime in mulieribus Aceti uſus ab Hipp. *lib.* 3. *de vict. rat. in morb. acut. par.* 78. ſcioque exhibitione ſpiritus vitrioli acidi ad febrem, mulierem hyſtericis doloribus obnoxiam ſpatio vigintiquatuor horarum à Medico ſublatam, volvulo excitato.

Tertio præſumi poteſt per ignorantiam Medicus 8
peccaſſe in iis morbis, in quibus cum adſit indicans remedium aliquod neceſſarium, ac generoſum, adeſt alia ex parte aliud multo fortius prohibens, ut, exempli cauſſa, ſi adſit febris continua & magna, indicans ſanguinis miſſionem, alia vero ex parte adſit notabilis fluxus ventris vires maxime dejiciens, & tamen Medicus ſanguinem mitteret, & æger ex hoc ſuccumberet, certe præſumptio eſſe poteſt erroris per ignorantiam patrati. Eodem modo in his caſibus uſuveniret, in quibus præſente indi-

cante generoſum aliquod, & maxime neceſſarium remedium, contra adeſſet prohibens aliquod leve, & Medicus pluris faceret prohibens leve, quam indicans forte, ut ſi æger ſumma plenitudine moleſtaretur cum febre,quæ indicaret ſubitam purgationem,alia vero ex parte adeſſet levis aliqua diarrhæa, quam Medicus judicans eſſe prohibens ſufficiens, abſtineret ſe ab exhibitione medicamenti, aut ſi in ardente febre ob levem aliquem fluxum, aut levem errorem in Veneris uſu præcipue in aſſueto (qui error vulgo eſt frequentiſſimus) omitteret ſanguinis miſſionem, certe tunc præſumptio erroris erit per ignorantiam commiſſi, cum facillimum ſit, non expertum Medicum quibuſdam univerſalibus regulis confiſum fortiora indicantia pro levioribus, & leviora prohibentia pro fortioribus judicare. Habes in hoc genere errorum exemplum apud Altimar. *in lib. de med. hum. corp. morb. cap.* 74. ubi Medici quidam in dyſenteria cum inflammatione, in qua ſanguinis miſſio erat fortiter indicata à dolore,à febre,ab inflammatione,judicantes ventris fluxum eſſe fortius prohibens, quam eſſet indicans dolor magnus,inflammatio,febris,eam prætermiſerunt,unde duo ægri ſic tractati perierunt, cum alter graviori dyſenteria afflictus ſanguinis miſſione fuerit liberatus, ut percurrit idem Altimar. *ibid.*

9 Quarto ignorantia præſumi poteſt, quando in morbis adeſt inſigne quoddam ſymptoma, ad quod Medicus totam curam dirigens, principalem morbum omnino negligit; veluti imperitiſſimi Chirurgi apud Lang. *lib.* 1. *epiſt.* 4. qui circa ſymptomata morbi curanda defatigabantur, neſcientes ea non niſi ablato morbo auferri poſſe, eo quod morbus eſſet cauſſa ſymptomatum; ſed è contrario ignorantia præſumi poteſt,quando Medicus curat morbum, & negligit magnum aliquod ſymptoma, quod ob ſui pravitatem univerſam curam ad ſe deberet attrahere; ut præteritis annis evenit cuidam Medico, qui cum in nobili curaret Tertianam ſimplicem, & intermittentem, cujus paroxiſmus moleſtiſſimæ cardialgiæ aſſociabatur,ille in ipſam febris acceſſionem culpam conjiciens,nihil omnino curæ illud ſymptoma habebat; immo contendente me,maximam habendam eſſe ejus ſymptomatis rationem,ægrumque ob bilis ad os ſtomachi irruentis morſum ante acceſſionem, immo in ipſa acceſſione eſſe cibandum, quaſi conſilium meum irridens,ægrum in ipſa acceſſione expirare vidit. ego autem alios ægros ab his pernecabilibus ſymptomatibus, immo ab ipſa morte revocatos vidi oportune eis in ipſa acceſſione cibos offerens, ut Galenus ipſe alias factitavit.

10 Quinto per ignorantiam præſumi poteſt peccaſſe Medicus, quandocumque motum aliquem ſymptomaticum à morbi vi excitatum pro critico judicat, & à Natura profectum, quamobrem aut illum negligit, aut etiam coadjuvat, ſequens pravum illum morbi, non Naturæ motum. cujus erroris luculentum exemplum habemus apud Galen. *in primum Progn. tex.* 4. ubi juvenis quidam Medicus infirmum ſyncoptice ſudantem in balneum demiſit, & ſudorem majorem in modum excitans, ægrum extinxit; cui par fuit error provectioris alterius Medici,cujus nomini parco,annis præteritis, qui alium ægrotum ſimiliter diaphoretico ſudore reſperſum ſtragulis coopertum ſuffocavit.

11 Sexto ignorantia Medici præſumi poteſt in morbo,qui cum eſſet pernecabilis, à principio levis apparuit, unde Medicus ejus levitati confiſus, nullum notabile præſidium contra ejus perniciem in principio adhibuit. hujus erroris exempla multo plura in dies offenduntur, quam oporteret; in quibus interdum habet etiam locum negligentia, præcipue ſi aliquod notabile ſymptoma à principio appareat, ex quo Medicus ſi debita ſolertia, & diligentia eſſet uſus facile in perniciofioris morbi cognitionem venire potuiſſet. ut ſi, exempli gratia, febris à principio quidem apparuerit parva ob moderatum externarum partium calorem, ob abſentiam inſignis alicujus doloris, ob ſomnum, & cibum ſufficienter ſumptum, & ſimilia, ſed pulſus fuerit celerrimus, ac parvus, & adfuerit ſitis moleſta cum inordinata corporis jactatione, ad quæ Medicus à principio non adverterit, tunc enim tanto magis negligentiæ inſimulandus, quanto hæc ſymptomata magis conſpicua fuerint.

Iam vero alias dixi, Negligentiam non habere 12 locum niſi in erroribus omiſſionis, cum ipſa ſit prætermiſſio agendorum, & tamen cum negligentia maximus ineſſe poteſt dolus, ut videbimus cum de dolo agemus.

Sed negligentia, quæ nec doloſa ſit, nec affec- 13 tata, præſumi poteſt, cum lente Medicus proceſſit in morbo præcipiti, ſed non à principio tali, licet gravis eſſet, ut tarde medicamenta admovendo, aut admovendo leviora, ſanguinis detractionem protrahendo, aut quantum detrahere oportuit non detrahendo, aut ſi vice evacuationis ſanguinis per venæ ſectionem, contentus fuit cucurbiculis ſcarificatis, & ſimiliter in reliquis.

Dolus autem præſumi poteſt tam in committen- 14 do, quam in omittendo, & primo præſumi poteſt in committendo, quandocumque Medicus relictis medicamentis tutioribus, & quæ magis in quotidiano uſu ſunt, recurrit ad minus tuta, & inuſitata (& maxime ſi illi ipſi ante hac in uſu non fuerint) ut ſi in levi morbo,veluti levis eſſet febris, uteretur ſtibio, Elleboro, Mercurio, aliiſque quibus de raro, & in magnis morbis, & ſumma urgente neceſſitate utimur.

Secundo ſi remedia ſint multum improportiona- 15 ta ægri naturæ, morbo, ætati, Anni tempori, tempori item morbi, dolus præſumi poteſt, ut ſi exempli cauſſa; ægro debili, vigente morbo, ſeni,in media hyeme, morbo frigido affligente plurimum ſanguinem detraxerit, aut ſi vomitum in ſumma ſpiritus, reſpirationiſque anguſtia in magnis anni rigoribus, ægro non aſſueto, nec facile vomenti, & anguſti pectoris forti medicamento, ac violento provocaverit; facile enim eſt ægrotum ab ipſo medicamento ſuffocari, vomitus enim morbis pectoris eſt contrarius.

Tertio ſi nonnulla generoſa præſidia ſummam re- 16 quirentia corporis purgationem,atque exactam humorum expiationem,nulla præcedente purgatione adhibeat,ut ſi Thermales aquas maxime ad alterandum exhiberet,corpore cacochimo exiſtente, aut ſi nec per ſanguinem, nec alio modo expurgato Ægri corpore ſumme plethorici,valido,ac forti linimento ſcabiem curare tentaſſet; ſcimus enim multos ex ſimilibus linimentis vitam cum morte ex improviſo commutaſſe, alios in difficillimos morbos incidiſſe, & ſi placet percurre nonnulla exempla ejus rei apud Amat. Luſit. *cur. med. cent.* 2. *cur.* 23. ſic etiam & in aliis caſibus exemplificare licet, infiniti enim eſſe poſſunt hujuſmodi caſus, in quibus ad horum ſimilitudinem doloſe medicus erraſſe præſumi poteſt.

Quarto

17 Quarto si Medicus moveat quando non debeat,ut si purget in statu morbi, incoctis omnino existentibus humoribus,& præcipue si utatur medicamento catartico, &eradicante, si item moveat in diebus criticis, qui præ cæteris sunt considerabiles, & maxime si nulla apparente saltem caussa ad hoc motus fuerit. quando autem liceat, & an liceat movere in diebus criticis longioribus demonstrat Card. *lib.* 1. *Contrad. Med. tract.* 3. *contr.* 7. subvenit vero id, quod Arist.narrat. *lib.* 3. *Politic. cap.* 11. apud Ægyptios nempe non licuisse ante tertiam diem movere, quod si antea movisset Medicus periculo id faciebat suo. sed & de hac ipsa re, an nimirum liceat in morbis à principio medicari idem Card.*ibid.tract.* 6. *contrad.* 16. notissima certe est Hipp. *sententia.* 2. *Aphor.*29. In principiis morborum si quid tibi videtur movendum move, quæ similibus aliis sententiis est confirmata; quomodo tamen intelligenda sit, & quomodo contrariis Hippocratis assertionibus concilianda, apud expositores videndum.

18 In maxime affectata negligentia dolus etiam verus, ut dixi, inesse potest, idque tunc præsumere licet, quandocumque in morbo notissimo, facilisque cognitionis, & præcipiti, remedia valentiora, & proportionata prætermittuntur; coincidit vero hic error negligentiæ cum errore in omittendo per dolum patrato; procedit autem id, non solum quando morbus est notus, sed etiam quando remedia sunt nota, ita ut per ignorantiam prætermissa præsumi non possint, sicuti si in acutissima pleuritide, in suffocante angina, in magna & ardente febre, aliisque similibus morbis, & inflammationibus sanguinis missio prætermittatur, nullis contraindicantibus eam prohibentibus. ac denique errores magni semper debent secum habere doli præsumptionem, si eos ex ignorantia præcessisse non suspicandum.

Sed hæc locum præcipue habent in rationalibus Medicis, nempe Physicis, eorum tamen exemplo in nonnullis aliis quoque errores advertere possumus, nam neque omnium errores cæterorum Medicorum recensere, neque etiam omnes ipsorum

19 Medicorum rationalium licet. In cæteris profecto ignorantia plerumque præsumenda,quandocumque propriam sufficientiam prætergrediuntur, & sese in iis immiscent, quæ eorum captum exsuperant, ut in dies animadvertimus, Barbitonsores, Aromatarios, Seplasiarios, Chimicos irrationales, audacissimos Empiricos, Circulatores, Obstetrices,& mulierculárum genus omne per ignorantiam peccare; quæ tamen quia semper comitem habet audaciam, nulla

20 excusatione videtur digna. sed in iis, quæ ad eos proprie spectant, prætergressio, aut immutatio eorum, quæ à superiori artifice præcipiuntur, malitiosa præsumi potest, de his tamen peculiarius in propriis quæstionibus agendum.

SVMMARIVM.

1 *Medicus inter avaros connumeratur.*
2 *Medici sunt invidi.*
3 *Medici sunt detractores.*
4 *Ignorantia punibilis in Medico quæ sit.*
5 *Ignorantia in Medico habet cum se conjunctum peccatum.*
6 *Medicus peccans per ignorantiam latam culpam committit.*
7 *Medicus peccat superbe promittendo certam salutem.*
8 *Loquacitas in Medico reprehensibilis, & quando sit punibilis.*
9 *Medicus requisitus ad veritatem propalandam, quando teneatur eam propalare.*
10 *Medicus in casibus dubiis alios Medicos socios renuens mortaliter peccat.*
11 *Medicus sententiam mutare nolens, ne errasse videatur gravit er delinquit.*
12 *Morbum salutarem dubium faciens, & verbis aggravans peccat.*

De erroribus Medicorum Rationalium,& primo de iis,qui ad Mores,& scientiam spectant.

QVÆSTIO III.

Medicos in quovis peccati genere, ut cæteri hominum faciunt, delinquere contingit, sed habent tandem tamen vitia quædam peculiaria,quæ ipsis ab arte, quam profitentur, emanare creduntur, licet hoc nequaquam veritatem habeat, præcipue tamen Avaritia tam familiaris illis est, ut non immerito (quod non sine honesto rubore fateri cogor) inter avaros à Iureconsultis connumerentur, ut alias dixi. 1

Invidia præterea perpetua, & irreparabili detinentur,unde non omnino extra rationem Conciliat. *diff.*4. dixerit, Medicum esse invidiæ pelagus inexhaustum, de hoc tamen vitio non mirandum, nam semper inter pares invidia,& ut Hesiod.in Theog. 2

Faber Fabro invidet, & Figulus Figulo.

Inde fit,ut Medici detractores sint, in qua re illos graviter errare, sive id jure faciant cum veritate detrahentes, detegendo æmulorum veram ignorantiam, morum perversitatem, conditionis vilitatem, sive falso id præstent, notissimum esse censeo, & admonet Navarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 60. & 64. & Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 332. & ex nostris Codronch. *de Christ.med.rat.lib.* 1. *cap.* 35. Silvat. *in Med.cap.*8. 3

De his tamen erroribus, sive peccatis ad nos non multum pertinet verba facere, de iis differendum, quæ Medicus ut Medicus patrare solet; & primo quidem sese offert Ignorantia, quæ in Medico est jure punibilis,quia caussa est omnium aliorum errorum. D.Thom.2.2.*q.*76.*art.*2. *ad secundum*, quod intelligitur de ignorantia affectata ex summa discendi negligentia, cujus ignorantiæ unusquisque sibi caussa est, unde intrat illud Arist.*lib.* 1. *magn.moral.cap.*3. quod quandocumque perpetrandi aliquid absoluta fuerit ignorantia, id non fit consulto, & proinde ne quidem afficit injuria, at cum ipse suæ caussæ fuerit ignorantiæ, perpetraritque quicquam ex ignorantia,cujus ipse extiterit caussa, is plane afficit injuria, & ejusmodi jure criminis arguetur. hæc Aristoteles, neque dubium est, quod si cum te tamquam perito in Arte utar, in me per ignorantiam affectatam quicquam perpetraveris,me injuria afficias,cum talem te mihi præstiteris, qualis non es, in dolo ergo es. Ripa ex Iacob. *de Aret. in tract. de pest. partic.* 2. 1. *par. nu.*67. unde graviter Medicum peccare tali ignorantia dotatum dicunt Codronch. & Silvat.*locis supra citatis*, quæ tamen,ut dixi,locum habent in ignorantia affectata, nempe per quam ignorantur ea,quæ communiter sciunt,ac scire debent omnes similes artifices;alias enim non eidem pœnæ 4 5

 subji-

ſubjiceretur,neque tam graviter peccaret Medicus, qui ignoraret ea, quæ alii Medici excellentes tantum ſciunt, & multo minus ſi ignoraret ea, quæ ſciunt ſolum Medici excellentiſſimi. quemadmodum enim ex priori Ignorantia lata culpa reſultat, ſic ex ſecunda levis tantum, & ex poſtrema leviſſima. ſed hæc magis ad Morales Theologos, ſeu Canoniſtas pertinent, & videndus ſignanter Azor. *lib. 6. Inſt.moral.cap.4.par.3.* Itaque hoc modo videtur accipiendum Bartoli dictum *in l. Quod Nerva. ff.*
6 *Depoſit.nu.*18. cum ſimpliciter pronunciavit, Medicum in arte ſua committere latam culpam, quando peccat per ignorantiam. Quas vero ſcientias,artesque callere debeat Medicus, ſine quarum aliquali ſaltem notitia bonus in ſua arte eſſe non poſſit, immo etiam peccet Medicinam abſque tali cognitione exercendo, docuerunt nonnulli D D. præ cæteris autem exactiſſime Roderic. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.2.cap.1.& ſeqq.*

7 Ignorantiam conſequitur ut plurimum alter gravis error, ſuperba nempe promiſſio ſuis ægrotantibus certæ ſalutis: nam hoc vitium proprium eorum eſt, qui minus in arte valent,& qui neſciunt Hippocratis aſſertionem *in lib. de dec. hab. nu. 6.* Medicina multum poſſe ſibi non arrogat. eſt ergo hic error contra ipſam etiam artem, præterquam quod non ſine peccato patratur, ut ex Medicis admonent Thom. Eraſt. *in diſput. contra Parac. par. 1. pag. mihi* 184. & Roderic. à Caſtr. *lib.cit.3.cap.7.* & ex Iureconſultis Ripa *in tract.de peſt.tit.de remediis præſervat. nu.95.* ſed præter Medicos hoſce rationales craſſioris Minervæ,reliquum Medicorum vulgus,& maxime audaciſſimi Empirici, & procaciſſimi illi Chimici,qui ſuæ ipſorum Artis promiſſa ratione moderari neſciunt, nihil eſt, quod ſibi ſuiſque ægrotis à ſuis remediis non promittant,etiam æternam vitam, ſi oggannire ad libitum poſſent, ignorantes naturæ noſtræ imbecillitatem, ac fluxibilitatem, & remediorum fallaciam, fidentes tantummodo iis, quæ apud ſcriptores reperiunt, vel quæ ſibimetipſis inaniter perſuadent, ſomniiſque quæ ipſi ſibi fingunt, quibus poſtmodum ne per ſomnium quidem ſimilis reſpondet effectus.

8 Loquacitas porro in Medico maxime rationali reprehenſibilis eſt, & circulatoribus,aliiſque hujus farinæ hominibus digna, iiſque relinquenda, tunc autem juſtis pœnis mulctanda,cum ſecreta ſibi commiſſa,quæ detecta in damnum, aut ignominiam alicujus perſonæ emanare poſſunt, Medicus detegit; unde ad hoc juramento ſeſe obſtringit Hippocrates noſter in ſuo jurejurando,ex quo id ipſum deſumentes adnotarunt alii Medici Codronch.*de Chriſt.med. rat.lib.1.cap.7.* Silvaticus *in Medico,cap.*8. Ranchin. in ipſum Hippocratis *jusjur.leg.*8. qui optime addebat,quod quemadmodum Animorum Medici,nempe confeſſarii tenentur animi morbos, quibus eorum ægri detinentur, ſilentio tegere, ſic & Medici, qui corporis morbis medentur, eos, quibus ſui ægroti afficiuntur, non debent, ſi patefacere eos non expediat, propalare.

9 Sed dubitari hic poteſt, an ſi Medicus requiratur in aliquibus caſibus ad detegendam veritatem, quæ cœlata in præjudicium requirentis, aut alterius perſonæ redundaret, teneatur contra hoc jusjurandum facere,loquor autem extra judicium, nam in judicio tenetur omnino veritatem detegere. Codronch. *ubi ſup. lib.1. cap.* 38. Silvat. *de Med. cap.* 8. juramento enim ad hoc obſtringitur; dabo autem in hac re exemplum: Vir ſit, qui uxorem ducere velit,à Medico, qui mulieri, quam in uxorem petit, medetur, exquirit an morbo aliquo, & præcipue contagioſo laboret; poſtulat item alter in religionem aliquam recipi, & ſuperior Medicum conſulit, an hic tali morbo laboret, qui ingreſſum religionis impedire illi poſſit, & ſic in cæteris; in quibus omnibus caſibus Medicus, aut ſecreta ſibi commiſſa detegere, aut cœlare cum alterius præjudicio cogitur, ſed hujus quæſtionis deciſio non ad nos,ſed ad Canoniſtas pertinet.

Præterea Medicus, qui in caſibus dubiis alios 10
Medicos ſocios renuit,mortaliter peccat,ut ex Toleto dicit Tho.Act. *de Inf.p.2. verbo Medicus, nu.*8. Vtrum autem poſſit Medicus (quod in quotidiano uſu eſt) pro Socio renuere alium Medicum, quem novit quidem plurimum in arte valere, ut alium convocet magis ſibi gratum, aut amicum, certe in dubium verti poteſt,ac profecto ſi veriſimile ſit,hoc in præjudicium ægrotantium futurum, certum eſt, quod nullo modo liceat,& idcirco peccare nos Medicos dixerim in hac conſuetudine; de gravitate vero peccati ad me non pertinet quicquam determinare, de ea igitur nihil addo. ſcio tantum ex Medicis Silvaticum *ubi ſupra cap.* 13. voluiſſe Medicum mortaliter peccare quandocumque odio,aut invidia doctiorem ſocium in curam non admittit,aut minus aptum, & minus doctum ob amicitiam, aut ob aliquem alium finem advocandum curat. ſed magis accuſandi qui bonos, ac doctos invidia, aut odio reſpuunt, maximus enim perverſitatis cumulus eſt optimis viris inimicum eſſe,ut Plutarch.dicebat *in lib. de diff. int. od. & Invid.* Adverte tamen non ſolum non errare, ſed maxime ſecundum Canonum conſtitutionem facere,qui Medicum Iudæum,aut alium quemcumque extra Chriſtianam Religionem, aut etiam Hæreticum in ſocium renuit,nam acceptando hujuſmodi Medicos in ſocios mortaliter peccaret, ut omnes Canoniſtæ docent, & ex Medicis Codronch.*lib.1.de Chriſt.med.rat.cap.37.* & Mercurius *lib.2.Err.popul.cap.*18.

Graviter inſuper errat Medicus, lethaliſque pec- 11
cati reus efficitur, qui ne ſententiam ſuam mutans erraſſe videatur, commiſſos errores fateri recuſat, & eos acriter defendit; & tanto magis grave peccatum committit, quanto majus præjudicium ex hoc ſuis ægrotantibus emanare poteſt. Codronch. *ubi ſupra lib.1.cap.11.& ſeq.* Silvat. *ibid. cap.*8. quod quidem peccatum ad ſuperbiam referri debet,à quo certe ſeſe abſtinerent,ſi in mentem revocarent,fieri non poſſe, ut nunquam erremus, & idcirco non reperiri Medicum, qui non peccet, ſed illum ſumma laude dignum putat Hippocrates,qui parum peccet. non eſt ergo ex hoc indecorum Medico, ſi quando erret,errores ingenuè fateri, nam & ipſe Hippocrates, & Galenus, & alii Medicinæ Proceres ſuos errores fateri non erubuerunt, quos imitari ſi quis erubeſcat, diſcat prius erubeſcere, quod non imitetur. ſed de hac re qui plura ſcire deſiderat, adeat ex Iureconſultis Tiraq. *de Nobilit.cap.31.nu.*50.*& ſeqq.* & ex Medicis Sanctorell. *lib.* 13. *ſuæ Anteprax. cap. ultimo.* & Zaccut.*de Princ.Medic.hiſt.nu.79.dub.*50.

Denique ex Medicorum vel ſuperbia, vel avari- 12
tia fit,ut morbos leves,tutos,ac ſalutares,graves,dubios,& periculi plenos faciant, nam vel ut eorum ſolertia, & potentia in arte magnificetur, & inanem gloriam apud homines conſequantur, vel ut largius ab ipſis ægrotantibus de morte timidis remunerentur, hoc

tur, hoc facere conſueverunt, ſed in utroque caſu homines malitioſe decipiunt. de quo errore vide ſupra citat. Sanctorell. *lib.eod.cap.*10.

SVMMARIVM.

1 *Medicus ante omnia tenetur infirmis ſuadere confeſſionem.*
2 *An teneatur in quolibet levi morbo, & nu.* 4. *dicendum ut num.* 5. & 6.
3 *Ægritudines fere omnes in principio leves.*
7 *Levis morbus ad hunc effectum quis dicatur, & ſeq.*
9 *Confeſſionem an in prima ſemper viſitatione Medicus ſuadere teneatur.*
10 *An Medicus poſſit per alium ægros ad Confeſſionem adhortari.*
11 *Medicus an, & quomodo teneatur certiorari, utrum infirmus obedierit, necne.*
12 *Ægro non obediente, an Medicus teneatur eum deſerere.*
13 *Medicus an ultra confeſſionem teneatur etiam infirmis ſuadere Viatici aſſumptionem.*
14 *Medicus an teneatur mortem quoque ſuis infirmis nunciare.*
15 *Medicus an teneatur abſentes infirmos ipſum conſulentes ad confeſſionem hortari.*

De erroribus omiſſionis ad conſilia ſpectantibus.

QVÆSTIO IV.

1 MEdicus ad infirmos curandos vocatus ante omnia tenetur illos ad confeſſionem hortari, quod omittendo mortaliter peccat,ut omnes Canoniſtæ *in cap. cum infirmitas de pœn. & rem.* & omnes Catholici Medici docent; nam & ipſi Medici cum Doctoratus lauream conſequuntur ad hoc præſtandum juramento ſeſe obſtringunt. ſed circa eam rem nonnulla dubia occurrunt. Primo,an hæc obligatio Medicos devinciat in quolibet morbo etiam levi. Secundo, an poſſit Medicus huic obligationi per alium ſatisfacere,ut puta per Propinquos, per Parochum,per Amicos,per Religioſos.Tertio, an infirmo non obediente teneaturMedicus juxta juramenti formam illum deſerere. Quarto, an teneatur etiam ſuadere ægrum ad Viatici, cæterorumque Sacramentorum aſſumptionem. Quinto, an etiam mortem infirmis nunciare debeat. Sexto denique, an abſentibus etiam infirmis, qui ab ipſo conſilium quærunt, debeat confeſſionem ſuadere.

Et quoad primum Carrar. *de Medico* ex multis DD. auctoritatibus ab ipſo adductis *par.*4. *à nu.* 28. *ad ſeqq.* & ex Medicis Codronch.*de Chriſt. med. rat.*
2 *lib.*1.*cap.*17. voluerunt, Medicum teneri in quolibet morbo etiam levi infirmis ſuadere confeſſionem, ad quod etiam nonnullas rationes adducunt, quarum primam nos ampliando, ac declarando dicimus, quod conſtitutiones Pontificiæ præcipientes Medicis,ut confeſſionem infirmis ſuadeant,loquun-
3 tur in principio cujuſcumque ægritudinis. at ægritudines in principio omnes videntur leviores,juxta id, quod docet Hippocrates *lib.*2.*Aphor.* 30.circa principia omnia leviora, unde facile daretur caſus, ut in dies uſuvenit, quod infirmitas à Medico levis judicaretur, & ægro ad confeſſionem non compulſo, in augmento vel periret, vel deliraret, vel obmuteſceret,vel ſtrangularetur, & ſic non poſſet amplius Sacramento pœnitentiæ muniri.ne ergo in hujuſmodi inconveniens labamur,illico à principio in quolibet morbo debemus ægros ad confeſſionem compellere. nam erit exempli gratia, qui leviter in faucibus dolebit, & forte etiam febricitabit, huic ſi confeſſionem quamprimum non ſuadeas,poterit interdum paucarum horarum ſpatio ſquinantia ſuffocari; aut ita ſtrangulari, ut ſpiritus via intercluſa, loqui nullo modo poſſit, & ſic de cæteris.

Alia tamen ex parte poſt Navarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 61. *verſic. Tertio peccat.* M. Antonin. *lib.* 1. *Var. reſol. caſ.* 30. *reſol. ultim.* Actius *de Infirmitate par.* 2. *verb. Medicus. num.* 6. & ex Medicis Io. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *pag.* 8. *verſ. Quarto tenetur.* & Gaſpar. Triſtan. *de cler. Med.* §. 33. firmarunt Medicum in periculoſo tantum morbo, non in levi ea obligatione teneri. nam alias videretur, ut ex Cajetano dicebat etiam Codronch. *ubi ſupra*, ea res ludibrio, & deſpectu non deſtitui, ſi in quocumque levi morbo ægri cogi deberent ad confeſſionem, nimiſque durum eſſet ad id ſemper Medicos teneri ſub eadem pœna, qua in gravioribus caſibus tenentur, ut ex Roſella addebat idem Actius *ubi ſupra.* 4

Ergo in hac re Medici ſolertia, & prudentia opus eſt, qua neque in conſtitutiones Pontificias illum peccare contingat, neque eam rem alia ex parte deſpectui haberi. dicendum itaque primo, quod 5
etiamſi morbus in principio levis appareat, & Medicus ex magnitudine apparatus morboſi, & ex vi, & magnitudine præegreſſarum cauſſarum, ex aliiſque Medicis conjecturis, probabiliter timeat illum gravem futurum,teneatur omnino in ipſo principio confeſſionem ſuadere, etiamſi ſperaret fieri poſſe, ut oportuno aliquo medicamento poſſet morbi gravitas evitari, impetuſque obtundi. alias autem in levibus morbis Medicum non teneri. Secundo dica- 6
mus, quod quandocumque morbus habeat conjunctam febrem etiam intermittentem Medicus teneatur omnino ad hujus præcepti obſervantiam; & ratio eſt, quia tametſi morbus cum tali febre levis videatur, rationabiliter tamen ſemper timendum, ne gravis fiat, cum febris quæcumque ut alias ex Galeno dixi, ſit cauſſa, & ſignum perniocioſiſſimum.

Sed dubitari generaliter poteſt, quando nam morbus ad hunc effectum debeat dici levis. & dicamus Tertio non ſatis eſſe, ut dicatur levis, quod ſit 7
dubius, immo neque ſatis eſſe, quod ſit ſecurus à morte, quia conſtitutiones Pontificiæ,ſacrique Canones non ob id tantum jubent, ut Medici impellant infirmos ad confeſſionem, ne abſque pœnitentiæ Sacramento decedant, ſed etiam ut illi occaſione infirmitatis medio eo Sacramento convertantur ad Deum creatorem ſuum,& recedant à via ſua mala. non debent ergo Medici deſerere hanc occaſionem ſub prætextu levitatis morbi, quam ab Eccleſia arripere jubentur.

Quarto dicamus levem morbum in hoc caſu, & 8
ad hunc effectum dicendum eſſe,qui neque ulli vitæ periculo hominem ſubjicit, neque ſua longitudine hominem ad multum tempus jacere cogit, ut qui non pertranſit tertiam, vel quartam diem, aut ad ſummum ſeptimam. ſed videnda quæ ad hanc ipſam rem affert Mercurius. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 4. ubi præcipue morbos enumerat; in quibus Medicus tenetur huic obligationi ſatisfacere.Sed dubitatur ulterius, num Medicus teneatur in prima viſitatione id præſtare. Navarr.ex Canoniſtis *ubi ſupra*

voluit teneri antequam Medicus ægris medicamenta præſcribat. & videtur idipſum apertiſſime injungi *in cit. cap. cum infirmitas ibi.* ante omnia, & ita videntur tenere cæteri Canoniſtæ; & ex Medicis Codronch. ubi ſupra voluit teneri in principio curatio-
9 nis. nos, ſi quid in hoc cum Canonibus pronunciare poſſumus, dicamus, quod, quamquam ſaluberrimum conſilium ſit in principio curationis huic obligationi ſatisfacere, tamen nequaquam peccat Medicus, ſi antequam tertia dies pertranſeat, obligationi ſatisfacere ægrum curet, nam per tres dies licet ægrum viſitare, etiam ſi pœnitentiæ Sacramento ſeſe non muniverit; prima ergo die licebit morbum obſervare, ſecunda confeſſionem ſuadere, tertia inviſere, an æger obedierit, nec ne, & hoc niſi major urgeat neceſſitas, ut ſi morbus eſſet præceps, tunc enim abſque ullo dubio in prima viſitatione, antequam quicquam præſcribamus, tenebimur ad confeſſionem ſuadendam. alias, ſervatis quæ diximus, poſt tertiam diem ad ægrum, qui non obedierit, non redibimus. licet certe ſi juxta formam Iuramenti, quod ſuſcipimus, ſit procedendum, ſemper ante omnia debeamus huic debito ſatisfacere, ea enim ita habet, Omnes, qui ad manus meas devenient primum ad pœnitentiæ Sacramentum ſuſcipiendum hortabor, alias poſt tertiam diem, niſi confeſſi fuerint, non redibo. nulla tamen neceſſitate cogimur ad ſequendum indifferenter in quovis caſu Navarri, & Codronchii conſilium, licet optimum ſit, volentium teneri omnino Medicum ante ullius remedii applicationem ægro confeſſionem ſuadere, abſque peccato enim, ut credo, poterit ille medicamenta primo præſcribere, & dehinc aut immediate poſt, aut in ſecunda viſitatione ægrum ad confeſſionem hortari, niſi major urgeat neceſſitas.

10 Vertitur ſecundo in dubium, an Medicus huic obligationi poſſit per alium ſatisfacere, ut per Parochum, aut per Propinquos Amicos, Aſſiſtentes, Religioſos, & ſimiles. Nav. *ubi ſup.* & alii apud Codr. *ibid.* & Gaſp. Triſt. *de Cler. Med.* §. 33. affirmativam ſententiam ſequuntur, pro quibus videtur facere protrita Reg. 72. *in ſexto*, ſed hoc impugnat idem Codr. *ibid.* nec immerito, quia præceptum obligat ipſos Medicos ad ſuadendum ægros ad hujuſmodi Sacramenti ſuſceptionem, propinqui vero, & aliæ perſonæ poſſunt, ut idem Codronch. addit, in ea re negligenter ſe gerere, & ſic obligationi non erit ſatisfactum. & tamen Navarra eximit Medicum à peccato, ſi illi, quibus hanc provinciam Medicus demandaverit, negligentes fuerint; mihi autem, ſi quid in hoc pronũtiare licet, nimis indulgens videtur Navarra; nam præterquam quod regula illa, Qui per alium, non habet locum hic, intelligi etiam poſſet, quatenus haberet locum, veram eſſe, quando nulla intervenit diſparitas actionis inter facientem, & jubentem facere; at hic eſt omnino diſpar ratio, quia multo majorem efficaciam habet ſuaſio Medici tunc ad confeſſionem, quam cujuſcumque etiam Parochi, aut Religioſi; primo quia infirmus Medico indigens, tanquam Deum illum veneratur, illique in omnibus obtemperare ſatagit; ſecundo quia Æger ſciens Medicum hoc ex debito ſuo facere, alias non poſſe ad eum redire, niſi obedierit, libentius, ac promptius obedit, quam ſi quivis alius ejus rei ipſum admoneat; videretur ergo dicendum, ſalvo ſemper ſaniori judicio, non eximi Medicum à peccato, niſi per ſemetipſum huic obligationi ſatisfaciat, in qua ſententia confirmor ex verbis Panorm. *in cit. cap. cum infirmitas de Pœnit. & Remiſſ. nu.* 2. qui vult, quod cum præcipitur Medico, quod moneat, & inducat, hoc debeat intelligi cum effectu, & cum efficacia; non enim ſatis eſt ſimpliciter monere ægrotum, & multo minus monere per aliũ, quia hoc non eſt cum effectu monere, & impellere ægrum ad confeſſionē.

Sed quomodo certior fieri debet Medicus, an Æ- 11
ger obtemperaverit, & pœnitentiæ Sacramento ſeſe muniverit? an ad ſuæ conſcientiæ exonerationem ſufficit ægri, vel aſſiſtentium dicto ſtare? an potius tenetur ut alia certiori via hoc habeat manifeſtum? Io. Alphonſ. à Fontech. *ubi alias lum.* 1. *pag.* 8. *verſ. Quarto tenetur.* & Gaſp. Triſt. *ubi ſup.* voluit, teneri Medicum de hoc per fidem Parochi, vel confeſſarii in ſcriptis certiorari, ad quod etiam videntur Medici obligari ex decretis Summorum Pontificum non multis ante annis emanatis, quibus obedire tenemur, alias videbatur ſufficere quomodocumque de ea re non dubiam cognitionem habere.

Dubitatur tertio, an ſi æger in hoc Medico non obtemperaverit, Medicus debeat ſub pœna peccati 12
illum deſerere. Navarra cum ſummiſtis. Carrar. *de Med. par.* 4. *nu.* 35. & Actius *de Infirm. par.* 1. *c.* 43. *nu.* 33. & ex Medicis Gaſp. Triſtan. *ubi ſupra*, exiſtimant ægrotum non eſſe deſerendum quia Medicus peccaret contra caritatem. contra hos tamen pugnat ex Medicis Codronch. *ubi ſupra*, qui vult tranſacto triduo omnino ægrotum eſſe deſerendum, niſi obedierit. certe, inquam, niſi Medicus cogatur ſub pœna peccati infirmum non obedientem deſerere, fruſtratoria fuit ejus clauſulæ appoſitio in juramento, quod à Medicis ex conſtitutionibus Pontificiis præſtatur, quod poſt tertiam diem ad ægrum non redibunt, qui huic debito non ſatisfecerit. ſatis ergo erat injungere Medicis, ut ſub pœna peccati ad confeſſionem ægrotos ſuos hortarentur. itaque ſi fruſtratoria ea juramenti verba eſſe non debent, Medicus omnino mediusfidius tenetur ad eorum adimplementum. unde idem Codronchius, qui acriter hanc opinionem tuetur, reſpondet ad id, quod dicunt, Medicum non teneri deſerere infirmum, qui non vult obedire Sacramentum pœnitentiæ ſuſcipiendo ex eo, quod peccaret contra caritatem, dicitq; quod multo magis forte peccaret contra caritatem, ſi cum ſuæ ipſius Animæ detrimento Pontificio mandato, & juramento non ſatisfaceret; additque, Pontifices nihil potuiſſe præcipere contra caritatem; deſerere ergo infirmum inobedientem in hoc præcepto non eſt contra caritatem. Alii diſtinctione in hoc caſu uſi ſunt volentes, quod ſi ſuppetat copia aliorum Medicorum, teneatur Medicus infirmum deſerere, ſin minus non teneatur, ſed id, ad quod unus tenetur, tenebitur & alius, omnes ergo Medici poſtquam ægrum ad confeſſionem fuerint hortati, debent non obtemperantem deſerere. Ego quidem, ut libere ſenſum meum patefaciam, nimis rigoroſam, ac duram exiſtimo Codronchii ſententiam, & omnino, ſi quid mihi in hoc pronunciare licet, dixerim, quod quandocumque immineat evidens vitæ periculum, ſi Medicus deſerat infirmum, non debeat illum deſerere, immo puto quod peccaret deſerendo; in aliis autem caſibus, quando videret pertinaciam infirmi, credo quod omnino teneretur illum deſerere, & maxime ſi adſit copia aliorum Medicorum, hoc tamen pertinet ad Canoniſtas decidere.

Inſurgit quarto alia dubitatio, num ſcilicet in 13
morbo præcipiti, & periculi pleno teneatur Medicus ultra confeſſionem, etiam ad Viatici aſſumptio-

nem

nem ægrum hortari. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult etiam ad hoc Medicum teneri. ego Canonistarum nullum offendi, qui ad hoc Medicum obligatum dicat; neque juramentum, quod in doctoratus laurea assumenda præstamus, ad hoc nos obstringit. & tamen licet Medicus non teneatur sub pœna peccati, & ex proprio officio, si Parochum, Religiosos, Confessarios, assistentes, propinquos, amicos, & ipsum ægrum in hoc negligentes videat, saltem ex caritate tenetur, ne ægrum ipsum tam pretioso animæ remedio sub finem vitæ defraudet, ex quo quot, & quanta ejus saluti beneficia consequantur, nullus sanæ fidei homo est, qui nesciat. adde quod sacramenta hæc non minus corporis, quam animæ saluti sunt proficua. ac profecto etiam ad corporis salutem procurandam à Medico proponi tamquam remedia tutissima possunt, anteposita semper Animæ salute; quia certum est, morbos animi etiam corpori officere arg. *tex. in cap. cum infirmitas sæpe citato.* at nihil est, quod animum pejus afficiat, quam conscia delictorum mens. quis autem est, qui aliquando in se ipse non sit expertus, quantopere post sacramentalem confessionem, & multo magis post sacratissimæ Eucharistiæ assumptionem se ipso lætior, & alacrior exiſtat? Videtur enim Anima deposita gravissima, ac pernecanti peccatorum sarcina, recreari, ac respirare, & ex hoc ipsissimum corpus à morbis levari.

14 Quinto dubitatur, an Medicus teneatur etiam mortem infirmo nunciare. Navarra ex Canonistis *ubi alias, n. 63* & ex Medicis sæpe adductus Codronch. *ibid. cap. 19.* & Io. Alphons. à Fontech. *in spec. med. christ. lumin. 1. vers. Rogabis forsitan.* ponunt aliquos casus, in quibus volunt Medicum teneri, nempe cum speratur ex hac denunciatione Medici infirmo facta, aliquod magnum bonum subsecuturum. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult Medicum teneri denunciare mortem saltem propinquis, & adstantibus ad scandala evitanda. ego quæ addam sicuti & superius allata omnia Canonicæ censuræ subjicio, & meam tantum opinionem profero, non ut pro vera, si minus vera sit recipiatur. dico igitur, non videri ad Medicum pertinere mortem aliquo modo ægro nunciare, nisi forte ab ipso ægro, ut fit, instanter ob suæ animæ salutem, de hoc interrogetur, aut si nulla alia via sit, qua magnum scandalum evitari post ægri mortem posset, licet sufficeret etiam eo casu per alium hoc ægro denunciare. satis ergo se ab omni culpa immunem Medicus reddet, si Parochum, Sacerdotes, Propinquos, assidentes, amicos ejus rei admonuerit. & ratio est, quia Medicus corporeæ saluti præpositus, dummodo satisfaciat debito de suadendo confessionem, quod ipse æger scit ad Medicum pertinere, si mortem quoque ab eo sibi denunciari videat, à quo salutem exspectat, absque dubio insolito timore, ac terrore afficietur, forte etiam ira, & excandescentia in ipsum Medicum commovebitur, & mortem accelerabit, scioque infirmos nonnullos Medicis hæc nunciantibus, & testamenti confectionem suadentibus iratos, & animum despondentes respondisse, hoc ad Medicum non pertinere. alios omne in posterum remedium recusasse, & alia inde mala, ac scandala evenisse. Licet ergo Christianus Medicus non debeat (quod Galen. volebat *comm. 4. in sextum Epid. tex. 8.*) certam incolumitatem ægro polliceri, quando adest aliquod vitæ periculum, ne spe corporeæ salutis, à salutis æternæ desiderio distrahatur, nunquam tamen debet certam mortem enunciare (nisi aliquid majus urgeat) sed hoc Parocho, confessariis, religiosis præstandum relinquere; cui sententiæ videtur adhæsisse Actius *de Infirm. cap. 43. nu. 26. & seqq.* & ex Medicis doctissimis Gabriel Fonseca *in sua Med. œconomia cap. 11.*

Ultimo dubitatur an Medicus absentes infirmos, 15
qui ipsum consulunt, teneatur ad confessionem scriptis, vel nunciis hortari. hoc dubium à Canonistis est prætermissum, illudque movent ex Medicis Codronch. *ubi sæpe cap. 18.* & Mercur. *ubi alias, lib. 2. cap. 25.* & uterque in affirmativam sententiam inclinat, & ad hoc sub pœna lethalis peccati volunt Medicum esse obligatum. Horum Medicorum consilium pium quidem est, & homini Christiano acceptandum; sed quod Medicus mortaliter delinquat hoc omittendo, nimis durum est, & falsum credo; quia ex forma juramenti obstringimur ad illos tantum hortandos, & impellendos ad confessionem, ad quos in lecto jacentes accedimus, sed & de hoc, ut de superioribus, Canonistæ determinare debent.

SUMMARIUM.

1 *Medicus an tuta conscientia possit absentibus infirmis mederi.*
2 *Medicus non potest quicquam contra Animæ salutem ægris suadere.*
3 *Infirmitas corporis ab infirmitate Animæ.*
4 *Coitus ad corporis salutem an à Medico suaderi possit.*
5 *Conjugatis an possit Medicus coitum suadere.*
6 *Medicus tenetur præscribere remedia certa, non dubia.*
7 *Coitus licitus à Medico suaderi potest ex caussa sanitatis.*
8 *Actus venereus inter conjugatos licet non sit actus virtutis, non est contra virtutem.*
9 *Coitus conjugalis etiam absque ulla spe generationis non est illicitus.*
10 *Coitus moderatus est salubris, & caussa curativa multarum ægritudinum.*
11 *Accubitus cum Virginibus caussa sanitatis Senibus, aut juvenum vetulis an suaderi possit.*
12 *Pollutio caussa sanitatis an procurari possit.*
13 *Pollutio voluntaria est peccatum mortale.*
14 *Ebrietas à Medico caussa sanitatis an suadenda.*
15 *Ebrietas ad nonnullos morbos curandos laudata.*
16 *Medicus non debet suadere Ebrietatem.*
17 *Ebrietas ex aliis rebus quam ex vino, aut Cerevisia, an à Medico suadenda.*
18 *Circa jejunium quodnam consilium dare possit Medicus remissive.*
19 *Cessationem à recitatione divinorum officiorum quando consulere Medicus possit remissive.*
20 *Virginitatem dissuadere an possit Medicus. decidend. ut num. 25.*
21 *Actus Matrimonii non solum est licitus, sed etiam meritorius.*
22 *Virginitas in statu Politico perniciosa. Falsum.*
24 *Conjugium præferre Virginitati est Hæreticum.*
25 *Virginitas neque noxia, neque insalubris.*
26 *Medicus in judicium tanquam peritus vocatus peccat mortaliter falsa referendo.*

De erroribus commiſſionis ad Conſilia ſpectantibus.

QVÆSTIO V.

1 PRimo ſeſe offert dubium jam diu agitatum, an nimirum poſſit Medicus ex arte primo, dehinc etiam an tuta conſcientia abſentibus mederi, ac conſilium dare; & Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. ratione cap.* 5. rei difficultatem in hoc puncto oſtendens, in negativam ſententiam ire videtur, quod ſi aliquando Medico liceat, tunc voluit illum tutiora, & clementiora medicamenta debere præſcribere, validioribus omnino prætermiſſis. neque dubium eſt, ut elicitur ex Galeno *in documento de Puer. Epil.* quod abſentibus conſilium dare eſt undequaque difficile, ac omnino periculoſum. Codronchii tamen ſententiam poſſumus aliqua ex parte moderari dicendo primo, quod quandocumque Medicus ab aliis Medicis, vel à perſonis expertis certior fiat de natura, & accidentibus morbi, de temperamento, & viribus ægrotantis, & de aliis ad hoc neceſſariis poſſit & ex arte, & tuta conſcientia abſentibus mederi, & quæcumque medicamenta indifferenter præſcribere, ut in dies à quibuſcumque Medicis factitari abſque ullo conſcientiæ ſcrupulo obſervamus.

Secundo dicendum neque tuta conſcientia, neque ex arte Medicum poſſe abſentibus mederi, ſi aut incertam, & dubiam, aut non ſufficientem relationem eorum habeat, quæ diximus; quomodo enim curabit morbum, quem non cognoſcit, aut ægrum juvare aliquo modo poterit, cujus naturam, & vires ignorat? poterit tamen quædam generalia preſcribere, ut quæ pertinent ad vitæ rationem ſaltem aliqua, quædam item medicamenta clementiora, ut dicebat Codronchius; quin etiam & ſanguinis miſſionem, dummodo nonnulla prius ipſe interroget, & alia etiam admoneat, ut de viribus ægrotantis, de ſymptomatibus, quibus affligitur, de ſexu, de ætate, de vitæ inſtituto, & ſimilibus, & admoneat inſuper ne præceſſerit ulla inſi gnis evacuatio, aut veneris immoderatus uſus, & alia, quæ poſſint ſanguinis miſſionem impedire.

2 Præterea Medicus, ut omnes Canoniſtæ admonent, & cum Canoniſtis Medici omnes catholice ſentientes, non poteſt quicquam, quod contra Animæ ſalutem ſit ægris ſuadere; ſic expreſſiſſime cavetur *in cap. cum infirmitas de Pœnit. & remiſſ.* in hæc verba, Cæterum cum anima ſit multo pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporis ſalute aliquod ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ convertatur. quod non deſtiterunt etiam admonere ipſi Medici, *ut Foreſt. lib.* 4. *Obſ. Chirurg. obſ.* 6. *in ſchol.* Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 20. Gaſp. Triſtan *de Cler. Med.* §. 36. qua occaſione ſumpta dico, Medicinam, ſi res intimius perſcrutetur, non quærere ſimpliciter corporis ſanitatem, ita ut de Animo non ſit ſollicita, imo potius contrarium, quærere nempe corporis ſanitatem ad hoc ut Animus valeat,

— & ſit mens ſana in corpore ſano.

alias incaſſum laboraret, non ſolùm quia corporis infirmitas originem trahit aliquando ab infirmitate
3 animi. *tex. in cit. cap. cum in firmitas.* unde non remoto morbo animæ, non induceret ſanitatem, ſed etiam quia nulla poteſt vere dici ſanitas adeſſe ubi anima ſana non ſit, ergo de neceſſitate Medicina debet quęrere Animæ ſanitatem, & ſanitatem corporis ad Animæ ſalutem dirigere. qui igitur ut corporis ſanitati conſulat, animæ ſanitatem negligit, non in præcepta modo divinæ legis peccat, ſed apud veram etiam Medicinam ut Anathema habendus. quamquam autem Medicum nos pro ſanitate corporis tantum conſulamus, certe ſi pro ſanitate quoque Animæ in iis, quæ ad eum ſpectant, conſuleremus, non minora pręſidia ab ipſo in animi reportaremus, quam in corporis ſalutem reportemus. ſed quotuſquiſque homo eſt, qui ad animi morbos auxilium à Medico expoſcat? deplorandum quidem eſt, ut neglectis omnino auxiliis, quæ ad animi morbos Medicina ſuppeditare poteſt, ſola ea expetamus, quæ corporis ſaluti proſpiciunt. ſed de his longioribus egi in libris de Animi paſſionibus, ac morbis, de eorumque cura tam Phyſica, quam morali vulgari ſermone exaratis.

Cæterum cum multa ſint quæ Medicus contra Animæ ſalutem hominibus ſuadere poteſt, aut de omnibus, aut de plerìſq. ſaltem ſingillatim agendum.

Dubitatur ergo primo, an Medicus poſſit ad alicu- 4
jus morbi curationem, aut etiam ad evitandam mortem, ægro coitus uſum ſuadere, omneſque DD. unanimiter dicunt non poſſe, quod in tantum eſt verum, ut non ſolum peccet hoc aperte ſuadendo, verbiſque explicitis, ſed etiam implicite, & conditionaliter, ut declarat cum aliis Navarra *loco citato*, & ego quidem non modo exiſtimaverim peccare Medicum conditionaliter loquentem, ut Navarra dicit, Ego hoc tibi non conſulo, ſed ſi tale quid faceres, ſanareris, ſed etiamſi cum hac exceptione loqueretur, Niſi peccatum obſtaret, coitus uſus tibi ſanitatem reſtitueret, quia quantum eſt ex parte ſui Medicus conſilium etiam per hæc verba dare videtur, & facile dare poteſt occaſionem peccandi antepoſita ſanitatis recuperatione, & voluptate propoſiti remedii.

Hæc autem habere locum in coitu illicito nemo 5
inficiatur, ſed dubitant nonnulli, an etiam licitum coitum Medicus poſſit conjugatis ſuadere. Turrecremata, ex quo Actius *de Infirm. p.* 1. *cap.* 44. *nu.* 29. dicit non poſſe ſaltem abſque peccato veniali, quod tamen cæteri non videntur admittere, quia volentes Medicũ non poſſe ſuadere coitum, omnes loquuntur de illicito. ita poſt alios Navarr. *ubi alias, nu.* 62. Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 14. Carrar. *de Med. p.* 4. *nu.* 63. Carranz. *de part. cap.* 20. *q.* 8. & ex Medicis Codronch. *ubi ſæpe lib.* 1. *c.* 20. Mercur. *lib.* 7. *error. popul. cap.* 41. Ratio tamen videtur adduci poſſe pro Turrecrematæ opinione, atque ea eſt, quod Medicus, ut ſuo loco probabimus, tenetur præſcribere remedia tuta, & certa, non dubia, & quæ periculo poſſunt 6
hominem exponere; ſed tale remedium eſt coitus, quia ſemper noxius, numquam ſalutaris, aut tam de raro proficuus, ut jure ſuſpectus eſſe poſſit. quod autem ſit noxius multa, ne infinita dicam, probare poſſunt, quę tamen data opera relinquam; celeberrimum eſt Cliniæ Pythagorici dictum, venerem tunc eſſe exercendam, cum quis damnum aliquod ſubire vult, vel ut alii, cum quis ſe ipſo deterior eſſe deſiderat. ſi quis autem plures rationes, & auctoritates percurrere velit demonſtrantes coitum eſſe ſemper noxium, & inſalubrem, adeat ex Iureconſultis Cagnol. *in Epiſt. de Vita, & reg. bon. Princ. nu.* 137. & Tiraq. *de Nobil. cap.* 31. *à num.* 195. *ad ſeqq. & de leg. Connub. Gloſ.* 1. *par.* 10. *à num.* 6. *ad quam plures ſeqq.* multa, ne omnia dicam, congerentem, & poſt eum Carranz. *de part. cap.* 20. *q.* 8. & ex Medicis poſt antiquiores Nicol. *ſerm.* 6, *tract.* 2. *cap.* 5. Cagnatum

tum *lib.* 1. *Obſ.* 1. Rod. à Caſtr. *lib.* 3. *de nat. mul. par.* 1. *cap.* 3. & noviſſime Antonium Sanctorell. *lib.* 17. *ſuæ Anteprax. cap.* 5. & ex aliis profeſſoribus Cæl. Rodig. *Antiq. lect. lib.* 15. *cap.* 4. & *ſeq.* quod autem multi dicunt, Venerem aliquibus morbis prodeſſe, & quod ipſe Hipp. 6. *Epidem. ſect.* 5. *tex.* 22. coitum dixerit eſſe utilem morbis ex pituita, & Ariſt. *lib.* 4. *problem. cap.* 31. utilem eſſe morbis melancholicis, & iterum Hipp. *lib.* 1. *de rat. vict.* præcepetit Venereis eſſe magis utendum in Aquæ acceſſionibus, minus in ignis incurſionibus, & qui firmaverit quoque *lib.* 7. *Epidem. in f.* Dyſenteriam à turpi ſcortatione ſolvi, quod & Amat. Luſit. experientia confirmavit *cent.* 2. *curat. med. cur.* 47. hæc inquam omnia videntur à pleriſque bene ſentientibus ſatis refutata, ac confutata. numquam ergo coitus à Medico eſt ſuadendus quantumvis alias licitus exiſtat.

7 His tamen non obſtantibus, dicendum videtur, ſalvo ſemper meliore judicio, licitum coitum pro ſanitatis remedio à Medico ſuaderi tuta conſcientia poſſe: ſi enim coitus eſt licitus, non ſuadet Medicus rei illicitæ operam dare, poteſt ergo coitum ſuadere. licet enim actus venereus inter conjuges

8 non ſit actus virtutis, non eſt tamen contra virtutem, imo licitus actus eſt, & laudabilis, ſi debito modo, & ad non malum finem celebretur. D. Tho. 2. 2. *q.* 153. *art.* 2. imo ut addit, non eſt minus licitus coitus ad ſuſtentationem humanæ ſpeciei, quam delectatio in cibis ad conſervationem individui. Inde non video, quomodo locum habeat opinio Io. Brunelli de ſponſalib. & matrim. *concl.* 8. *nu.* 12. volentis, quod actus concubitus ad evitandam incontinentiam, & fornicationem cum alia muliere, ſit cum propria uxore peccatum veniale, ſed in his ego me non admiſceo. licet autem inſtari poſſit, quod quando coitus à Medico ſuadetur, non ſuadetur ad hunc finem, nempe ad generationem, ſed ad alicujus morbi ſanationem, tamen reſpondendum, quod ſatis ſit, ſi finis principalis copulæ ſit generatio, licet cum hoc ſequatur, quod ſit remedium alicujus infirmitatis: neque enim à Medici conſilio impeditur principalis ille finis, tunc enim non liceret coitum ſuadere, licet coitus conjugalis etiam abſque ſpe fu-

9 turæ generationis non ſit ullo modo illicitus, ut eſt coitus inter valde ſenes, & coitus cum prægnante, cum qua nulla ſecundum plurimum ſpes eſt novæ generationis donec uterum geſtet; & tamen coitus hujuſmodi ſunt liciti, habet enim copula conjugalis præter finem generationis alios bonos fines ab ipſis Theologis, & Canoniſtis enumeratos, & inter Medicos à Moxio *de cur. morb. mul. per venæ ſect. lib.* 2.

10 *cap.* 16. Coitum vero moderatum eſſe ſaluberrimum, & cauſſam curativam multarum ægritudinum, poſt Galenum *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. Aet. *ſerm.* 3. *cap.* 5. & Avic. Conſtantin. Haly, & alios antiquiorum dicit Tadd. Florent. *in Iſag. Ioann. cap.* 30. & Nicol. *ſerm.* 6. *tract.* 2. *cap.* 4. & late demonſtrat Concil. *differ.* 124. Roderic. à Caſtr. *de Nat. mul. cap.* 3. *lib.* 1. & noviſſime Franc. Ranchin. *de morb. Virg. ſect.* 3. *cap.* 2. & *de morb. ſenum ſect.* 1. *cap.* 10. & Sanctor. de Sanctor. *in meth. vitand. err. lib.* 4. *cap.* 9. neque deeſt ex Iureconſultis, quem adducam abunde de ea re differentem Tiraq. *de Leg. Connub. leg.* 15. *Gloſ.* 1. *à nu.* 73. *ad plures ſeqq.* Vnde verum non eſt, coitum ſemper eſſe noxium, numquam ſalutarem, quia, ut ex Rufo Aetius *loco ſupra citato*, Naturale opus coitus eſt, nullum autem ex naturalibus operibus nocivum eſt; & omnium quæ ſuperfluunt ſalubris ſuo tempore eſt evacuatio, quia Naturam veluti à farcina ſublevat, quæ aliquando ex ſe ipſum ſuperfluentem ſanguinem, & ipſiſſimum ſemen non modo abſque noxa, ſed maximo cum commodo ſponte excernit, utpote quæ per eas excretiones hominem aliquando ab imminente morbo, & ab ipſa morte vindicare ſoleat. & ſi coitus intermiſſio tantopere nocet, ut demonſtrat Hippocr. *in lib. de his, quæ ad virg. ſpectant*, & Gal. *lib.* 6. *de loc. aff. capit.* 5. & cum his Epiph. Ferdinan. & Sanctorius *locis ſupra adductis*, certe reditus ad coitus uſum ab his nocumentis hominem liberabit.

Aliud inſuper inſurgit poſt hoc dubium, an liceat Medico ſenibus accubitum puellarum, virginumque 11 ſuadere, quemadmodum vetulis accubitum cum juvenibus, vel adoleſcentulis ad aliquem morbum profligandum, ut Medici, vel ſervi ſuaſerunt Regi David jam ſenio confecto, ſacra ſcriptura narrante *lib.* 3. *Reg. in principio*: quod enim accubitus juvenculارum ſenibus, & juvenum vetulis ſit ſalubris præter experientiam teſtem, probatur ratione à Franciſco Ranchin *de morb. ſen. ſect.* 1. *c.* 8. demonſtrans quonam modo hic accubitus hujuſmodi perſonas juvare poſſit. In hoc dubio decidendo, remedii ſuſpicio ante omnia præ oculis habenda, etiam ſi præcipitatæ ætatis hominibus ſuaderetur, quamquam enim certi eſſemus de impotentia conclamata hominis, tamen certi eſſe non poſſumus, an aliquam ſiniſtram cogitationem in ſene hic accubitus excitare poſſet, & ſic cum non ſolum evitare debeamus conſilia, quæ peccata ſuadent, ſed etiam ea, quæ dant, aut dare poſſunt occaſionem peccati, concludendum à Medico non poſſe tale remedium tuta conſcientia proponi, ſed eſſe potius in alia ſimillima remedia commutandum, de quibus idem Ranchin. *ibid.* niſi adeo tenellæ ætatis pueros, & puellas in hac occaſione aſſumendas curaremus, ut omnis peccati ſuſpicio omnino evaneſceret.

Sed circa Veneris uſum aliud dubium non præter- 12 mittendum excitatur, an liceat nimirum ob ſanitatem recuperandam pollutionem procurare; videtur autem prima fronte incaſſum de hoc dubitari, quia ſi coitum ſuadere non licet, multo minus procurare pollutionem, cum pollutio voluntaria ſit peccatum mortale, ut ex communi Leſſius *de Iuſt. & Iur. lib.* 4. 13 *cap.* 3. *dub.* 14. *in princ.* Sed inſtatur an liceat ſaltem ad evitandam mortem, ut maxime in hyſtericis mulieribus, quæ ſuffocantur, & aliquando ex procurata ſeminis emiſſione reviviſcunt, ut in vidua, de qua Gal. *cit. lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. ſunt enim ex Canoniſtis, qui hoc in aliquibus caſibus licitum eſſe exiſtiment. Sanchez de Matrimon. *lib.* 9. *diſp.* 17. *nu.* 19. *Tom.* 3. *relatus per Moxium ex noſtris lib.* 2. *Method. med. morb. mul. per ven. ſect. cap.* 17. & ita ſe alias ſenſiſſe fatetur Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 21. tutior tamen ſententia eſt, hoc in nullo caſu unquam licitum eſſe. Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 10. *num.* 61. & ex Medicis idem Codronch. *ibid.* Ranchin. *de morb. virg. ſect.* 3. *cap.* 2. Moxius *ubi ſupra*, qui acriter impugnat Sanchez opinionem, ejuſque argumentis pro ſua opinione allatis ſatisfacit.

Præterea dubitatur, an Medicus poſſit abortum ſuadere, & abſolute loquendo omnes negant, dubium tantum eſt, ut in ſuperioribus caſibus, an id pro recuperanda ſanitate, aut ſaltem pro evitanda morte interdum licere poſſit; de qua re quia magis

gis oportuna in ſequentibus offertur occaſio , eo loci ejus rei determinationem rejiciemus, quemadmodum & illam non abſimilem , an liceat ſuadere ſterilitatem.

14 Quæritur ulterius an licitum Medico ſit hortari aliquem ad ebrietatem pro remedio alicujus morbi, & primo videtur,quod non,quia ebrietas peccatum inducit,& eſt illicita ; quia & corpori noxia eſt, & animo etiam officit,reddit enim partem Animæ rationalem hebetem,ac turbidam,ut Gal.*lib.2.de ſanit. tuend.c.*11.& *lib.*4.*ejuſd.c.*4.& poſt eum D. Thom. 2.2.*quæſt.*150.*art.*1. *in c.* dicebat;& ut cætera prætermittam,ebrietatis nocumenta & multa,& maximi ponderis eſſe, qui cognoſcere deſiderat videre poterit Platon.*lib.*1.*de Leg.verſ. f.* Senecam. *in Epiſtol.n.*83.& inter Iureconſultos Hoſtien.*in ſumm.lib.* 1.*tit.de temp.& qualit.ordin.n.*27.Tiraq.*de leg.Connub. lib.*15.*Gloſ.*1.*n.*146.*& ſeqq.*Leſſ.*de Iuſt.& Iur. lib.*4. *cap.*3.*dub.*3.& poſt alios Barboſ.*de offic. & poteſt. Epiſcopi alleg.*26.*par.*2.*nu.*10. & ex Medicis Practicos omnes *in propriis capitibus* , & præ cæteris Foreſtum *lib.*9.*obſer.*23.Salvatic.*incontroverſ.n.*14.Ranch.*Patol. ſect.*2.*c.*15. & plura dixi *alias lib.*2. *harum Quæſt. tit.* 1.*quæſt.*11.cum ergo ebrietas ſit adeo noxia non videtur pro remedio ſanitatis à Medico uſurpari poſſe.

15 Verumenimvero ebrietas alia ex parte cum à Philoſophis,tum à Medicis pro multarum ęgritudinum remedio laudatur. nam Hipp. 1. *lib. de intern. aff. nu.* 19. *in Renum morbo*, Si morbi,inquit,initio acceſſerit,vinum Mendæum album dilutius,quam primum per diem potui exhibere oportet, & inebrietur, quoad ſanguis ex naribus plurimus prorumpat.Plato quoque *dial.*1.*de leg.tranſ.med. iterumque ibid.verſ. finem*, ebrietatem videtur commendare, dummodo modus adhibeatur. quin etiam Seneca *lib. de Tranquill. Anim. cap. ult. in fin.* Ebrietatem apertiſſime ſuadet ad vitæ jucunditatem, magnorum virorum exemplo, qui ut curis levarentur aliquando ſeſe inebriabant. & ex aliorum Medicorum teſtimonio pro remedio oportuno nonnullorum morborum ebrietas proponitur, & vide quæ in hanc rem attulit ex Avicenna, Haly Gordonio, & aliis Nicol. *tract.*2. *ſerm.*3.*c.* 9. & ex Neotericis Silvatic. *loco ſupra cit.* & Ranchin. *ibid.* quibus addendum quod D. Thom. 2. 2. *q.* 150. *art.* 2. *ad* 3. aperte firmat, quod multum comedere, & bibere ad hoc , ut vomitus provocetur, non eſt peccatum. & manifeſte Leſſ.*de Iuſt.& Iur.lib.*4.*c.*3.*dub.*3.& Paul.Laymann. *lib.* 3. *Theol. Moral. ſect.* 4. *num.* 4. cum aliis docent, quod inebriare ſe non voluptatis cauſſa, ſed valetudinis recuperandæ gratia , ſi in aliquo caſu oportunum medium eſſe videatur, non ſit illicitum.

16 Sed his non obſtantibus dicendum videtur, Medicum non poſſe directe ſaltem pro remedio ſanitatis ſuadere alicui ebrietatem ; & ita tenet ex Canoniſtis Navarr. *ubi alias num.* 62. & ex Medicis Gord. *in lib. p.* 2. *cap.* 21. & Codronch. *ubi ſæpe lib.*1. *cap.* 20. & Silvatic. *in Controverſ. loco jam adducto.* addendæ ſunt ad hoc nonnullæ rationes. Medicus non poteſt quicquam ſuadere, quod ſit contra animæ ſalutem , ut probavimus , nempe quod ſit peccatum, & maxime mortale ; ſed inebriare ſe eſt peccatum mortale. D. Thom. 2. 2. *q.* 150. *art.* 1. & 2. ergo Medicus non poteſt alicui ſuadere , ut ſeſe inebriet & ad inſtantiam , quæ fieri poteſt, quod tunc Medicus conſuleret quid contra animæ ſalutem , quando conſuleret ebrietatem ob voluptatem, non vero ob finem recuperandæ ſanitatis, reſpondetur, quod, quemadmodum non licet mediante aliquo peccato mortali ſeſe etiam ab imminente morte liberare, ſic non licet conſulere ebrietatem propter ſanitatem, cum inebriare ſe, ut dictum, ſit peccatum mortale. Præterea Medicus non debet uti remediis dubiis, & quæ cum periculo vitæ in uſum trahuntur, ſed tale remedium eſt ebrietas, quia aliquando excitat apoplexiam, & occidit juxta vulgatam Hippocratis ſententiam *lib.* 5. *Aphor.* 5. *& alibi*, ergo ebrietas non eſt à Medico pro remedio morborum uſurpanda , quia , ut Gordon. addit, ante vomitum poſſet homo incurrere Apoplexiam.

Neque valet inſtantia , quod ſi ebrietas fiat eo fine, ut vomitus provocetur,& non ad voluptatem, ut dicebant Leſſius, & Laymann. & alii, non ſit peccatum,quia ut optime D.Thom.*ubi proxime,art.* 2. *ad* 3. non eſt neceſſarium ad vomitum provocandum , ut quis ſeſe inebriet ; nam ad hunc finem ſatis eſt affatim comedere , & bibere citra ebrietatem ; præterquam quod, ut addit , aqua ipſa tepida facillime vomitus provocatur. addamus & nos mille alia remedia non tam generoſiora , quam leviora poſſe ad provocandum vomitum in uſum trahi, de quorum Natura, & qualitate luculentiſſimos tractatus parat jam ſolertiſſ. Medicus Petrus Caſtellus in libris de vomitoriis. Itaque non excuſatur, ut D. Thomas addit, à peccato, qui eo fine, nempe ad vomitum procurandum ſeſe inebriat ; & quidem recte, quia per ebrietatem uſum rationis amittimus , per quam ſecundum virtutem operamur, & peccata declinamus. Sed cum hæc locum habeant in ebrietate, quæ vino excitatur, aut alia potione vini naturam æmulante, ut Cereviſia eſt, Sicera, Birra, Hala, Zitum, & ſimiles potus ; inſtari poteſt, an quibuſdam medicamentis licite poſſimus ebrietatem provocare, & 17 antequam de hoc quicquam determinemus, placet afferre id, quod Herodot. *lib.* 1. *non longe à fin.* narrat ; nempe pomum, ſeu fructum quemdam igni injectum circumſtantes omnes ſeſe calefacientes ſuo odore inebriare; nec deſunt alia, quæ ſolo odore eundem effectum apta nata ſunt producere, de quibus non eſt hic locus ut loquamur. ad dubium dico, quod licet peccatum in ebrietate conſiſtat formaliter in exceſſu potus cauſſa voluptatis uſque ad Rationis permixtionem, D. Thom. *ubi ſupra art.* 1. Leſſ. *loco eod. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 3. *num.* 13. crediderim tamen non licere privare ſe aliquo modo Rationis uſu ad quemcumque finem id fiat, quia per privationem uſus Rationis ſimiles evadimus Brutis, quod eſſe maximum malum, idem Leſſius dicebat *ubi ſupra, num.*17. & tamen ipſe vult, quod non ſit peccatum inebriare ſe aliquibus medicamentis, aut etiam vino, dummodo non fiat cauſſa voluptatis, quæ ſimul ſtare poſſe non videntur, ſi modo ebrietatis peccatum non conſiſtit tantum in exceſſu potus propter voluptatem, ſed in ſpontanea privatione uſus ſuæ ipſius rationis. Ergo ſi quis aliquo medicamento ſeſe inebriet,cum habeat forte alia, & meliora, negligens per aliquod tempus privare ſe rationis uſu,videant Canoniſtæ an peccet, quantumq; peccet. plura autem ſunt medicamenta, quæ inebriare hominem poſſunt, ut Ambarum cum vino aſſumptum, lignum Aloes, ſolanum maniacum, Crocus, Lolium, Aniſum, Lupulorum decoctum, aquæ ſtillatitiæ ex hordeo, aliiſque granis, & Tabac-

& Tabacco, & alia quæ recenſet Daniel Sennert. *lib.* 1. *pract. part.* 2. *cap.* 6. Sed placet notare Medicum errorem Leſſii, qui de Tabacco pronunciavit eſſe de genere narcoticorum, ac frigidam, quod tamen falſum omnino eſt, cum ſit calida, & ſua acrimonia ſternutamenta moveat, aliaque efficiat, quæ acrium medicamentorum propria ſunt, ut videre eſt apud Nicolaum Monardum *de ſimpl. medic. Ind. Occid. cap. proprio.* qui Tabacco calidæ, & ſiccæ naturæ in ſecundo gradu conſtituit.

18 Excitatur præterea dubium de conſiliis dandis circa Iejunii obſervationem, & circa comeſtionem carnium, aliorumque ciborum certis diebus interdictorum, quandonam liceat Medico infirmis ſuadere, ut à jejunio ſeſe abſtineant, & ut carnibus, quando alias non liceret, veſcantur; ſed de hac re plura, ac quæcunque occurrerunt, attuli *lib.* 5. *ſuperiori titulo primo per totum.*

19 Præter hæc in dubium vertitur, an poſſit Medicus ſine peccato infirmo ſuadere ceſſationem à recitatione divinorum officiorum, ab auditione Miſſæ, à ſimilibuſque obligationibus ab Eccleſia, vel à particulari quoquam inſtituto requiſitis; ſed & de hac re ſeorſim agere operæpretium duxi, nimis enim excreſceret præſens titulus, & maxime hæc quæſtio, ſi omnia de hac re dicenda inpræſentiarum diſcuterentur.

20 His ergo omiſſis videamus quid ſentiendum de conſilio dando circa virginitatem diſſuadendam: nam videretur hujuſmodi conſilium non eſſe illicitum, quia ſuadendo virgines ad nubendum, non ſuademus ad aliquod pravum opus, quod ſit peccatum, quia actus Matrimonii non ſolum eſt licitus, 21
ſed eſt etiam meritorius, D. Thom. 2. 2. *q.* 153. *art.* 2. & conjugium eſt ex rebus maxime licitis, quia multa bona ſecum affert, quæ enumerat D. Auguſt. *in lib. de bono Conjug.* Si ergo Medicus poteſt licita ſuadere, poterit etiam ad conjugium tanquam ad rem licitam virgines hortari. Immo non ſolum poterit virginibus ſuadere conjugium, ſed forte etiam diſſuadere virginitatem, tanquam rem maxime inſalubrem, quia mulier nata eſt ad fœtus generandos, & quandocunque ab eo fine diſtrahatur, morbis ſit valde obnoxia, maxime quia in ejus corpore aggregatur ſuo tempore materia ſeminalis ad generationem deſtinata, quæ in corpore retenta, neque ullo modo per coitum expulſa mille mala ſymptomata, ac mille morbos gignit, ut demonſtrat. Gal. *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. ex quibus mulieres periclitari quotidiana experientia docet.

22 Adde quod virginitas in ſtatu Politico videtur pernicioſa, cum tendat ad interitum populorum, & totius generis humani abſumptionem, ut proſequitur Franc. Ranchin. *de morb. virg. ſect.* 1. *cap.* 12. ergo non ſolum licitum eſt diſſuadere virginitatem Medico ob id, quod noxia individuis ſit, ſed etiam ob bonum publicum, quod abſque dubio privato anteferendum.

Denique virgines multis ac difficillimis morbis confligantur, quos percurrit Hipp. *in lib. de morb. virg.* his autem ſumma medela, atque unicum remedium eſt, ut matrimonio jungantur, quemadmodum conceptis verbis ipſe Hippocrates præcipit *loco cit.* cujus præceptum quam utile, quam ad rem ſoleat eſſe, ſatis ſuperque declarat quotidiana experientia, vix enim viro junctæ virgines valetudinariæ, morboſæ, debiles, & vitam miſeram ducentes, ſanæ, vegetæ, ac robuſtæ evadunt, omnibuſque morbis, quibus affligebantur, facili negotio ſe extricant.

Dicendum eſt, aliud eſſe diſſuadere virginitatem, 23
& hortari virgines, ut potius conjugalem ſtatum, quam virginalem eligant, aliud illas, quæ alias virginalem ſtatum non elegerunt, ſed quandocunque detur caſus nubere propoſitum habent, ſuadere, ut quam primum nubant. hoc enim illicitum non eſt; at diſſuadere virginitatem his, quæ virginalem ſtatum elegerunt, & præferre conjugium virginitati 24
& omni ex parte illicitum eſt, & hæreſim ſapit, ejuſque erroris damnatus fuit Iovinianus, qui inſuper exiſtimabat non majoris eſſe meriti ſtatum virginalem, quam conjugalem, ut ex D. Hieronymo tradit D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 152. *art.* 4. hoc ergo illicitum eſt quacunque ex cauſſa fiat etiam ad recuperandam amiſſam ſanitatem, imo etiam ad evitandam mortem, tametſi non fieret hoc, quia ita ſentiremus, ſed ſolum ad diſſuadendas virgines ab earum ſancta opinione, & à laudabili illo propoſito permanendi in ſtatu virginali.

Ad difficultates autem, quæ pro contraria ſententia proponuntur facile eſt reſpondere, & ad primam dicimus, concedere nos conjugium eſſe licitum, ſed non ob id eſſe anteferendum, imo ne comparandum quidem ſtatui virginali: unde etiamſi liceat ſuadere matrimonium, non idcirco licet diſſuadere virginitatem.

Ad ſecundam dicendum cum Ranchino *ubi ſupra, cap.* 13. falſo ſupponi virginitatem eſſe noxiam, & 25
inſalubrem, quia experimento quotidiano habemus Religioſos omnes, & caſtam vitam degentes magis ſanos vivere, quod de viris non eſt dubium, de fœminis autem hoc verificatur ſecundum plurimum, neque ob id, quod ſuſpicemur uni, aut alteri obeſſe, id circo ſi ſecundum plurimum non obeſt, dicendum eſſe rem noxiam, & inſalubrem. addendum etiam, quod ſi nocumenta ex continentia hujuſmodi perſonarum corporibus aliqua reſultare poſſunt, habent alia ex parte oportuniſſima remedia, ut evitentur, ſicuti jejunia ſunt, orationes, corporis macerationes, & alia id genus.

Ad tertiam difficultatem reſpondendum cum D. Thoma *ubi ſupra, art.* 2. *ad* 1. virginitatem nequaquam tendere ad generis humani interitum, cum ſit tantummodo aliquarum perſonarum, non totius multitudinis, unde poteſt per alias perſonas genus humanum propagari, neque neceſſe eſt id ipſum per ſingulas quaſque perſonas fieri.

Ad quartam dico, bene quidem procedere, quod coitus licitus, nempe conjugalis, poſſit pro alicujus morbi remedio à Medico ſuaderi, ſed non ſequi id circo diſſuadendam eſſe virginitatem tanquam quid noxium, aut conjugali ſtatui poſtponendum, etiamſi corpori noxia eſſet. Hippocrati tamen, qui virginitatis bona non cognovit, licuit virginibus ſuadere, ut quam primum viro jungerentur; nobis haudquaquam licere debet, qui cum ea bona cognoſcamus, virginitatem ſemper conjugio præferre debemus, ad eamque potius, quam ad hoc homines hortari, quandocunque de ea re nos conſulere ſatagunt.

Ad conſilia denique ſpectare dici poſſunt, ea omnia, circa quæ Medicus in judiciis tanquam peritus conſulitur, & nulli dubium eſſe debet, quod etiam in his multipliciter peccare poteſt, ſed illud certiſſimum eſt, ſemper mortaliter peccare quandocunque falſa refert, non ſolum ſi hoc faciat medio jura- 26

men-

mento, nam tunc eſſet etiam perjurus, ſed etiam ſi nullo juramento adſtrictus id faceret,& tunc maxime cum ejus relatio in alicujus perſonæ,velipſiusmet Iuſtitiæ præjudicium redundaret. etiamſi id præſtaret ſub pietatis prætextu, ut ſi, ne quis ad ultimum ſupplicium damnetur, referret vulneratum ab ipſo damnando, non periiſſe ex vulnere, ſed ex alio morbo, aut non periiſſe aliquem ex aſſumpto veneno,licet ex artis ſuæ peritia contrarium eſſe verum cognoſceret: peccat enim abſque dubio Medicus contra Iuſtitiam. Codronch.*lib.* 1.*Chriſt.med.rat. cap.* 38. de qualitate autem, & gravitate peccati ad Canoniſtas pro conſilio confugiendum.

SVMMARIVM.

1 *Medicus relinquens infirmum ante abſolutam curationem, ſi ille ob id decedat, puniendus, & peccat mortaliter, amplia nu.* 2. *in ægroto etiam non ſolvente, aut deſperato.*

3 *Medicus an poſſit deſerere infirmum ſuis præceptis non obedientem.*

4 *Medicus non poteſt recedere à loco infecto, ſi ſit à publico conductus.*

5 *Medicus an poſſit cogi ad medendum.*

6 *Medicus à publico conductus non tenetur ad caſus peſtilentes.*

7 *Medicus vocatus non poteſt negare opem ſuam afferre. amplia ut num.* 9.

8 *Fides, quam habet infirmus in Medico magis operatur in ſalutem, quam medicamenta.*

10 *Medicus morbum protrahens mortaliter peccat, & tenetur ad mercedis reſtitutionem.*

11 *Medicus celans remedium utile, & expertum, an dicatur peccare.*

12 *Medicamenta magis experta magis tuta.*

13 *Medicus conductus peccat ſatisfaciendo per alium debito ſibi injuncto.*

14 *Medicus graviter peccat negligendo ſuæ ipſius artis præcepta.*

15 *Medicus ſtudia negligens peccat mortaliter.*

16 *Medicus qui tarde viſitat ægrotantes quomodo peccet.*

17 *Medicus an poſſit deploratos relinquere.*

De erroribus omiſſionis circa operationem.

QVÆSTIO VI.

1 PLures caſus occurrunt in hoc errorum genere multa animadverſione digni,quorum primus eſſe poteſt, quando Medicus ante abſolutam curationem infirmum deſerit,& ille ob eam cauſſam ex eo morbo decedit,aut ſaltem magno vitæ periculo ſubjicitur, aut morbus prolongatur; tunc enim culpæ reus efficitur,ut apertiſſime elicitur *ex tex. in §. Præterea, Inſt. de lege Aquilia*, ubi Medicus, qui ſervum ſecuit, & dehinc ejus curationem dereliquit, & ob id ſervus mortuus eſt, damnatur; & in ſimilibus caſibus Medicum mortaliter peccare firmat Navarr. *in man. Confeſſ. cap.* 25. *num.* 61. & venit puniendus Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 85. Caroc. *de loc. & cond. q.* 16. Actius *de Infirm. cap.*47. *num.*45. Inde non videtur multa reprehenſione dignus Alexander Magnus, qui Glauconem Medicum cruci affixit, quod Ephæſtionem infirmum deſeruiſſet, ut quibuſdam ſpectaculis intereſſet, unde in cauſſa fuit, ut Ephæſtio non ſervata debita victus ratione obierit, ut refert Plutarch. *in vita ejuſd. Alex.* & ex ipſo Mercur. *in lib.* 2. *Error. popul. cap.* 3.

Neque ſolum Medicus peccat, & ſine gravi culpa non eſt deſerendo infirmum ſimpliciter, ſed etiam deſerendo infirmum, qui non ſolvat,Caroc.*ubi ſupra*, Actius *ibid.* quod procedit etiam ſi infirmus 2 ſit deploratus, de qua re infra.

Sed poteſtne Medicus deſerere infirmum, qui 3 ſuis præceptis non obediat? communis certe Medicorum ſententia eſt, ægrotos, qui Medico inobedientes ſunt eſſe deſerendos. videtur tamen dicendum, quod ſi ægrotus in rebus levioribus ſit inobediens, non ſit ullo modo deſerendus, ſi vero delinquat in gravioribus, ac pertinaciter in pleriſque contra Medicorum præcepta ſe gerat, omnino deſerendum eſſe; ut, exempli gratia, ſi ſitim æger tolerare omnino nolit, ſi quidpiam noxium tantiſper deguſtet, ſi ſomno pauliſper extra horam indulgeat, ſi ſæpius os colluat, & ſic de cæteris, non eſt ob hæc deſerendus. non enim hæc tanti momenti ad curam ſunt, ut ſanitatem multum impedire poſſent; at ſi vino abſtinere nolit, ſi potum præter modum aſſumat, ſi noxios cibos ingurgitet, ſi medicamenta aſſumere nolit, deferendus abſque dubio eſt, nam quid boni ex Medica ope exſpectare poteſt, qui Medicinæ præceptis tantopere eſt contrarius?

Secundus caſus eſt, cum Medicus recedit à loco 4 infecto, ut ne infectis medendo, ipſe etiam inficiatur, quod quidem locum habet, quando Medicus eſt à publico conductus,Carrar.*de Med.par.*2.*n.*92. Actius *de Infirm. par.* 1. *cap.* 42. *num* 15. nam alias Medicus non conductus non poteſt cogi ad medendum,Carrar. *ibid. num.* 91. Sed videndum eſſet, an 5 Medicus ex hoc, quod nonnullis gaudeat privilegiis, & exemptionibus, teneatur idcirco etiamſi non ſit à publico conductus etiam nolens mederi tempore peſtis, & aliter faciendo amittat ea privilegia,aut aliter veniat mulctandus. ac profecto cum hujuſmodi privilegia non alio intuitu Medicis conceſſa videantur, niſi quia publicæ ſalutis curam gerant, *argum. l.* 1. *§. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* videretur tunc maxime eos teneri, ac cogi poſſe ad medendum, quando major urget neceſſitas publicæ ſalutis, ut peſtis tempore uſuvenit. Et tamen ſi Medicus etiam à publico conductus non 6 tenetur ad caſus peſtilentes. Corneus *conſ.* 347. *vol.* 1. ex quo idem Carrar. *de Med. par.* 3. *nu.* 60. *& ſeqq.* multo minus videtur teneri non conductus; ſed forte concedi poſſet, non poſſe Medicum cogi tempore peſtis ad medendum gratis, ſed oblata convenienti mercede cogi poſſe ob rationem prædictam, quæ quidem veritatem habebit, ſi quis etiam cum propriæ vitæ diſcrimine tenetur aliis ſubvenire, quod non credo, licet de Medico conducto non ſit verum, quod non teneatur ad caſus peſtilentes, ſed quod non teneatur pro eodem ſalario, ut ex eodem Corneo dicit idem Carrar.*ubi ſupra.*

Tertius caſus eſt, cum Medicus vocatus negat 7 opem ſuam ægroto afferre, quod forte procedere debet etiamſi in loco eſſet copia aliorum Medicorum, ægrotus tamen maximam fiduciam in ipſo haberet, & ratio eſſe poteſt, quia denegando opem ſuam infirmo, qui multum in eo confidit, impedit Medicus aut omnino, aut in parte ejus curationem, quia magis operatur fides, quâ infirmus in Medico 8 habet,

habet, in ejus ſalutem, quam ipſa medicamenta, ut poſt Galenum 1. *Prognoſt. in princ.* & Avic. 6. *Natural.* firmat Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 15. & Laur. Ioubert. *lib.* 1. *Err. popul. cap.* 12. quia tamen nimis onerofum eſſet Medicos in hoc gravare, ut vocati peccarent recuſantes ad ægrotum multum in ipſis fidentem accedere, dicendum videretur, Medicum ſatisfacere huic obligationi ſi ſaltem una, aut altera vice accedat, ſuppetente aliorum Medicorum copia.

9 Amplianda autem principalis concluſio, ut procedat non ſolum quando Medicus negat opem ſuam homini Chriſtiano ipſam imploranti, ſed etiamſi neget perſonæ extra fidem poſitæ. ita Io. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *pag.* 6. & in hanc ipſam ſententiam conſentit Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *Med. Polit. c.* 5. qui non ſolum Barbaris, ſed & ipſis hoſtibus petentibus debere nos ſubvenire affirmat; imo hoc in tantum eſſe verum probat, ut etiamſi ingrati in Medicum ſint, tamen firmet non eſſe expellendos. Neque valet quod ex Hippocrate opponitur, qui recuſavit Perſas tanquam barbaros peſtilente morbo afflictos curare, ut patet ex ejus epiſtola ad Hiſtanem Artaxerxis præfectum; imo ipſe quaſi de hoc gloriaretur ad Abderitas ſcribens, Regionem, inquit, Græciæ inimicam malo morbo liberare recuſavi; neque enim erat Hippocrates Chriſtiana caritate, ut nos eſſe debemus, munitus. multo profecto melius Scribonius Largus *in proœm. lib. de comp. med.* non fortuna, neque perſonis homines æſtimat, ſed æqualiter omnibus implorantibus auxiliis ſuis ſubventurum ſe pollicetur, & Amatus Luſitan. quanquam forte Chriſtiana caritate non motus, quod de Chriſtiana fide non bene ſentiret, in ſuo jurejurando cujuſvis religionis hominibus æqualiter operam ſuam ſe præſtitiſſe juramento ſolemni confirmat. Si ergo Medicus peccat denegando auxilium perſonæ extra Religionem Chriſtianam poſitæ, multo gravius tunc erraret, quando aſſumens curare infidelem, ejus curam negligeret, graviſſime porro ſi medicamenta ſaluti contraria adhiberet, nec minori pœnæ ſubjiceretur, quam ſi in Chriſtianum hominem peccaſſet.

10 Quartus caſus eſt, cum Medicus, ut morbum protrahat, remedia ſalutaria adhibere negligit, aut tarde adhibet, tunc enim non ſolum peccat mortaliter, ſed tenetur etiam ad reſtitutionem mercedis, & eſt fur manifeſtus. Carrar. *de Med. par.* 2. *n.* 70. & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cit. cap.* 10. hoc autem eſt maximum malorum Medicorum erratum ex conclamata avaritia originem ducens, quod tamen in bonum Medicum cadere nequaquam poteſt, ſed neque malos Medicos, licet id machinentur, nempe morbos protrahere, perficere poſſe, abunde demonſtrant Ioubert. *Err. pop. lib.* 1. *c.* 3. & Mercur. *lib.* 2. *Err. pop. c.* 27.

11 Quintus caſus eſt, cum Medicus celat remedium, quod utile expertus eſt ad aliquam infirmitatem, & maxime ſi eſſet communis, & popularis, illudque pro ſecreto habet, & non propalat. Neque valet dicere, quod non teneatur Medicus ſua ſecreta propalare, publicique juris facere, quia hoc redundat in ejus præjudicium, quia minus ex illis lucrabitur; ultra quod enim eſt contra Medici dignitatem remedia ſecreta habere, neque probi Medici talia ſecreta habere debent, ut optime admonet optimus ſenex Septalius *lib.* 1. *ſuarum caution. nu.* 14. magis certe attendendum publicæ utilitati, quam privatæ. *l. pupill.* §. *ſi quis rivoſ. ff. de novi oper. enunc.* ſi ergo Medicus aliquod remedium aliis non cognitum habeat, expedit Reipublicæ, ut propaletur; nam vel illud remedium eſt vere utile, & ſalutare, & ſic ceſſare debet particularis Medici utilitas ob publicam utilitatem, vel non eſt in veritate tale, & tunc etiam expedit, ut propaletur, ne hujuſmodi Medici, qui ut plurimum aut imperiti ſunt, aut mere Empirici, vanis ſuis promiſſionibus, & miraculis homines decipiant, ut quotidie fieri obſervamus. quam inanis enim eſt, Deus bone, hæc ſecretorum remediorum perſuaſio! & tamen non in vulgus tantum, ſed in cujuſcunque generis viros, imo inquam in ipſos Medicos irrepſit. ſed quis eſt, qui negare audeat, medicamenta quo magis ſunt experta, & meliora, & tutiora eſſe, minus autem bona, ac minus tuta, quo minus experta fuerint? & tamen ſecreta aliis medicamentis ab omnibus præferuntur, cum quo magis ſecreta ſunt, eo minus experta ea eſſe oporteat, ergo & minus tuta, & minus bona ſecreta aliis medicamentis ſunt. ſed vide hominum inſaniam, quod peregrinum eſt, necdum conſtat, inquit Hipp. *de fract. in princ.* an utile ſit, conſueto, quod jam norunt utile eſſe, anteponunt, quodque ab uſu communi abhorret ei, quod eſt probe cognitum. 12

Sextus caſus eſt cum Medicus à publico conductus per ſemetipſum non ſatisfacit muneri ſibi injuncto, ſed ſervit per ſubſtitutum, quia cum dicatur electa ejus induſtria, tenetur ipſe per ſe inſervire. Carrar. *ubi alias, par.* 3. *num.* 11. quod videndum, an procedat indifferenter in omnibus caſibus, quia facile evenire poteſt, ut ſubſtitutus ſit majoris pretii, & valoris, quam ſubſtituens; & tunc videretur, quod cum hoc non emergeret in damnum, ſed potius in utilitatem conducentis, non eſſet hoc Medico conducto interdicendum. 13

Septimus caſus eſt, cum Medicus ſuæ ipſius Artis præcepta negligit, & omittit ſecundum ea operari, quia Medicamentis non fidit, neque iis, quæ Medicina per ea promittit, fidem habet; nam præterquam quod magis debet tribuere univerſo ſapientum, hominumque conſenſui, quam propriæ opinioni, dato quod ejus perſuaſio vera eſſet, ipſe diceretur homines decipere exercendo medicinam, & mercedem laborum ſuorum ob ejus adminiſtrationem ab illis exigendo, & teneretur ad reſtitutionem. debet ergo Medicus Arti ſuæ fidere, & ejus præcepta ſolertiſſime exequi, alias graviter delinquit. Navarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 60. 14

Octavus caſus eſt, quando Medicus ſtudia dimittit, negligitque etiam in difficilioribus caſibus auctores evolvere fidens tantum propriæ ſcientiæ, & experientiæ, cum enim in dies novi morbi emergant, & iidem morbi in diverſis perſonis naturam evariando, evarient etiam medendi rationem, quia & temperamentorum, & ætatum, & ſexuum, & Regionum, & inſtitutionum in victu, & conſuetudinum, & complicationis morborum, & ſymptomatum, aliarumque plurimarum rerum variatio in hoc operetur, nunquam Medicus debet ita fidere anteactis experientiis, ut putet non indigere ſe novo ſtudiorum labore, novaque in novis præcipue morbis ſpeculatione. 15

Nonus caſus eſt, cum Medicus negligenter ſe gerit in Ægrotantium viſitatione. Navarr. *ubi ſupra*, & maxime ſi ex ejus negligentia ægrotos aliquid damni reportare cognoſcat, ut verbi gratia, ſi ſe- 16

ſi ſerius viſitet, quam oporteat, & tranſacta jam oportunitate applicandorum remediorum, ita ut ea procraſtinare cogatur non ſine ægrotantium evidenti damno. in quem errorem facile dilabuntur, qui Principibus viris medicinam facientes aliquando leviter ægrotantibus, tenuioris fortunæ homines graviter, & ad mortem ægrotantes, ut illis accuratius inſerviant, tranſcurant.

17 Vltimus caſus eſt, cum Medicus deploratos relinquit, de hoc enim maxime hæſitatur, an licite fiat, nec ne. nam primo & ratione, & auctoritate probatur id licere. Ratione quia incaſſum Medicus videtur inviſere ægrotantes remediorum incapaces, quales ſunt deplorati; ſatius ergo eſt, ne objiciatur illud, Amice ad quid veniſti? hujuſmodi ægrotantes ſolo prognoſtico relinquere. ſecundo quia viſitatio Medici cum ægroti ſunt in extremo vitæ poteſt eſſe noxia ſaluti Animarum, cum enim in eo ſtatu poſiti debeant à præſentis vitæ amore ſeſe alienare, ut ſpe futuræ vitæ ſerio concepta ad Deum toto corde, totaque mente convertantur, certum eſt ex Medici viſitatione illos à deſiderio ſalutis æternæ ob ſpem ſalutis corporeæ, ac temporalis diſtrahi. tradendi ergo ſunt tales infirmi Religioſis, qui Animæ medeantur, & ipſius æternæ ſaluti proſpiciant quantum in ipſis eſt. Tertio quia ſi deploratis remedia admoveamus, poteſt fieri in præjudicium aliorum ægrotantium, quia remedia, quæ adhibentur in iis, qui de proximo ſunt morituri, infamantur, & male in poſterum apud cæteros homines audiunt, ita ut non permittant Medicos amplius illis uti, quod ne fiat deplorati potius ſunt ſolo prognoſtico relinquendi.

Probatur ulterius id ipſum auctoritate, quia Hippocr. *in lib. de Arte*, de eſſentia Medicæ Artis dixit, eſſe eorum, qui à morbo victi ſunt curam non aggredi. manifeſte etiam Gal. 2. *Aphor.* 29. & 11. *Method. cap.* 10. & 4. *de rat. vict.* 12. id ipſum inculcavit volens in his ægrotis inviſendis Medicum ſolo prognoſtico uti debere, quod etiam videtur ſentire Celſ. *lib.* 5. *cap.* 26. atque eandem ſententiam ſequitur ex recentioribus Card. *lib.* 1. *Contr. Med. tract.* 5. *contr.* 9.

Pro hujus dubii reſolutione, videtur dicendum cum Recentioribus, nempe cum eodem Card. *de mal. med. uſu cap.* 47. Rod. à Caſtr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 17. Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *cap.* 7. Mercur. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 26. & noviſſ. Zacchuto *de Princ. Med. hiſtor. num.* 63. *dub.* 41. & cum ſolertiſſimo Medico, & hic Romæ magno cum applauſu Medicinam faciente Gabriel Fonſ. *in ſua Med. œcon. cap.* 11. deploratos, imo etiam de proximo morituros nullo modo uſque ad extremum vitæ ſpiritum eſſe deſerendos, maxime ſi mente conſtent, dummodo ea cautela utamur, ut prognoſticum, & noſtram viſitationem ſubſequatur immediate, & præcedat omnium, & quorumcunque etiam minimorum remediorum admotionem. Ad primam autem rationem in contrarium dicendum, nunquam Medici viſitationem poſſe eſſe inanem, & ſuperfluam, quia etiam in eo ſtatu poſitis poteſt ſecundum eorum exigentiam ea præſcribere, quæ juvare maxime, nocere nunquam poſſunt. præterquam quod nunquam tam certi ſumus de mortis eventu, quin aliqui etiam ex deploratis præter ſpem non evadant, ut alias ex Medicorum auctoritate dixi, Avic. 4. 4. *tract.* 2. *cap.* 10. ad quod etiam auctoritas Iureconſultorum adduci poteſt, ne ea ulla in re deficiat. Gaill. *pract. Obſer. lib.* 2. *obſ.* 111. *nu.* 14. Quin etiam poteſt Medicus viſitando ægrotum moribundum ſaltem nonnulla prohibere, quæ mortem accelerare poſſunt.

Ad ſecundam rationem in contrarium dicendum, quod ſi Medicus cautus fuerit in prædicendo mortis eventum de proximo, etiam ipſi ægroto, ſi ita expediat, nunquam animæ, aut corporis ſaluti præjudicium afferet. Ad tertiam dicendum Medicum omnem calumniam facile evitare, & ſui ipſius, & remediorum, quæ præſcribit, propalando verum prognoſticum futuræ mortis. Ad auctoritates dicendum, omnes loqui de iis, qui jam jam extremum ſpiritum ſunt exhalaturi, ut ex Gal. dicit Cardan. *in cit. lib. Contrad. med.* vel dicamus cum eodem Cardan. *in alio cit. loco de mal. med. uſu*, intelligi de Medico de novo accedente, non de illo, qui à principio curam ſuſceperit, & in ſumma tutius eſſe cum recentioribus in hac re ſentire.

SVMMARIVM.

1 *Medici ad ſenium deducti, & defectum interiorum ſenſuum jam habentes, medendi artem non debent exercere.*

2 *Medicus qui ſequitur opiniones dubias, incertas, novas, graviter errare videtur.*

3 *Medicus etiam doctus, qui non aſſumpſit inſignia doctoratus, mederi non poteſt.*

4 *Medicus abſque ſufficienti ſcientia artem exercens graviter errat.*

5 *Medicus peccat curando morbum, antequam eum cognoſcat. Limita ut num ſeq.*

7 *Medicus errat, qui medicamenta nova, & non experta in uſum trahit.*

8 *Melius eſt anceps remedium experiri quam nullum.*

9 *Medicus peccat ſi plures ægrotos, quam poſſit diligenter curare, curandos ſuſcipiat.*

10 *Medicus graviſſime peccat ſi medicamentum præſcriptum pro non bono cognitum, mutare renuit.*

11 *Medicus peccat, qui ut ſeniori Medico, vel amico morem gerat, medicamenta ab ipſo propoſita, & quæ minus oportuna cognoſcit, tamen acceptat.*

12 *Medicus peccat ſi medicinam non ſecundum Artis præcepta, ſed ſecundum locorum conſuetudinem exercet.*

13 *Medicus graviſſime peccat porrigendo medicamenta abortiva.*

14 *Abortum procurare ob matris ſalutem, an licitum.*

15 *Abortum quando liceat procurare ex Moxio. nu. ſeq.*

17 *Gravidæ an liceat ſanguinem ex pede detrahere.*

18 *An liceat intra puerperii terminos catartica medicamenta præſcribere.*

19 *An liceat exhibere medicamenta ſterilitatem procurantia.*

20 *An liceat morbum provocare, ut alium morbum curemus.*

21 *Medicamenta ad malum aliquem finem præſcribere error graviſſimus.*

22 *Medicamenta venenoſa præſcribere grave peccatum.*

23 *Medicamenta ſuperſtitioſa præſcribere eſt grave peccatum.*

24 *Ima-*

24 *Imagines Aſtrologicæ fabricatæ an ad alicujus morbi curationem à Medico in uſum trahi poſſint.*

25 *Medicus, qui pauperi medicamenta pretioſa præſcribit, aut diviti non neceſſaria, peccat.*

26 *Peccat Medicus præſcribendo medicamenta corrupta, & obſoleta.*

27 *Morbos incurabiles an curandos ſuſcipere Medicus poſſit. dic ut num. 29.*

28 *Medicus curando morbum incurabilem nulli facit injuriam.*

30 *Medicus concedens in morbis deſperatis, & incurabilibus noxia ab ægrotis deſiderata, peccat.*

31 *Medicus an poſſit curare ſeipſum.*

De erroribus Commiſſionis circa operationem.

QVÆSTIO VII.

1 IN hoc errorum genere placet primo connumerare communem Medicorum omnium pæne errorem, qui cum ad ultimam jam ſenectutem pervenerint, & ſenectutis incommodis, quæ ad rationis uſum, & ingenii, ac memoriæ perſpicaciam ſpectant, moleſtentur, ita ut jam ad medendum inepti ſint, tamen ob avaritiam, quæ Medicorum, & ſenum peculiare vitium eſt, medicinam facere non deſiſtunt, quod aliquando gravi cum ægrorum damno fieri experientia ipſa quotidiana docet, ob memoriæ enim præcipue torporem in mille non contemnendos errores maxima cum hominum pernicie impingunt. Optime ergo horum conſcientiæ conſultum putaverim, ſi, cum ſe memoria, atque judicio deficere ex ætatis vitio ſenſerint, vel omnino à medendo ſeſe abſtineant, vel multa circumſpectione utantur, ne in propriarum animarum, & alienæ ſalutis detrimentum contra quam teneantur medicinam faciant.

2 Cæterum ante alia ſtatuendum, quod Medicus, qui in medendo incertas, novas, dubias, & extra quotidianam praxim exiſtentes opiniones ſequitur, gravem errorem committit, cum ex conſcientia teneatur ſequi ſententias certas, ſecuras, & communiores, Paulus Laymann. *lib.* 1. *Theol. mor. tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 15. quod ſecundum plurimum intelligendum, quia interdum poteſt Medicus à communi practicandi modo recedere ob particulares aliquos reſpectus, ut, exempli gratia, ſi fluentibus menſtruis præcipiti, ac ſuffocante ſquinantia mulier capiatur, poterit in eo caſu Medicus contra communem praxis uſum ex ſuperioribus venis ſanguinem mittere. contra vero damnandi, & puniendi etiam ſunt Medici illi, qui remedia quædam celeberrima apud Medicinæ Artem omni ſæculo canonizata reſpuunt, & ob propriam quandam hæreſim ea maximo cum ægrorum præjudicio, prætermittunt, abſurdis quibuſdam, & inſulſis rationibus inhærentes, quæ ne dignæ quidem ſunt, quæ in medium producantur. tales ſunt qui ſanguinis miſſionem negligunt, aut à veſſicantibus medicamentis in omni morbo abhorrent; ſed hi errores ad omiſſionem pertinent, ad commiſſionem pertinet ille, ſanguinem præter modum, ultra vires, extraque morbi exigentiam detrahere, aut violenta, & cathartica medicamenta, abſque ulla urgente neceſſitate præſcribere; videmus enim in dies ex utroque errore infirmos periclitari, & novimus hic Romæ Medicos, qui miſeris ægrotantibus uſque ad ſpiritus exhalationem ſanguinem detrahebant indifferenter in omni morbo, in quocunque morbi tempore, imo & in quocunque tempore particularis acceſſionis, nullo delectu, nullaque ſibi intentione propoſita, & aliquando in morbo vigeſimum diem non excedente vigeſies ægros phlebotomaſſe comperimus. vidimus eos robuſtiſſimos juvenes carnificino hoc conſilio è medio ſuſtuliſſe; vidimus eos moribundis quoque, animamque de proximo exhalaturis ſanguinem detraxiſſe ea ratione non niſi multo cachinno excipienda, ut ſuavius morerentur. ac denique vidimus ex his Medicis alterum alias non aſpernenda doctrina imbutum, ſeipſum jugulaſſe; poſtquam enim copioſiſſima ſanguinis miſſione florenti adhuc ætate attriticis doloribus ſeſe obnoxium reddidiſſet, quos iterum non alio remedio, quam repetita, ac frequentata ſanguinis miſſione curabat, & veluti cacecticum habitum induiſſet, tandem per tredecim vices in ultimo morbo ſibi ſanguinem detraxit, & maxime in die mortem præcedente ad uncias decem, & octo, ut relatum ab aliis amicis Medicis mihi eſt. certe pertinax hujus Medici perſuaſio helleboro indigebat. peccabat ergo hic graviſſime in ægrotos, & graviſſime item peccavit in ſe, ſed ſui peccati pœnas luit. Quod autem de ſanguinis miſſione dictum eſt procedit etiam in exhibitione fortium medicinarum, quæ in uſu de raro ſunt, ex quorum exhibitione in dies homines periclitari notamus, ut Antimonium, Helleborum, Mercurius, & alia hujuſmodi, quæ tamen à Medicina me eliminare nullus exiſtimet, ſed tantum frequentem eorum uſum abſque neceſſitate urgenti uſurpatum vituperare; idemque ſentio de quibuſcunque aliis medicis auxiliis, quæ in ſumma ſecundum communiorem opinionem, non ſecundum aliquam particularem hæreſim adminiſtrare decet, ita ut neque nimius, neque nimis parcus ubi morbus requirat eorum uſus ſit. Iam alium quemdam Medicum craſſioris Minervæ hominem novimus, qui robuſtiſſimis juvenibus in morbis maxime ſanguinis evacuationem requirentibus, nullo contra indicante prohibente, unam aut alteram ſanguinis unciam detrahebat. Prodicus item apud Hippocr. 6. *Epid. ſect.* 3. *tex.* 27. Febricitantes interficiebat curſibus, lucta, & calidis fomentis. contra omnem ergo rationem, & contra communem Medicorum aliorum opinionem tentabat hic calefaciendo febrem ſuperare addens laborem labori, & auxiliis ipſi febri inimicis febrem propulſare volebat, plectendus ergo erat hic, & à Medicina facienda prohibendus.

Præterea Medicus etiam ſi doctus ſit mederi non poteſt, niſi doctoratus inſignia aſſumpſerit. Ioan. Alph. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *verſ. Dubitari tamen.* & ſi medeatur plecti jure poteſt, quia tenetur pœna falſi, cum ſe Doctorem præbeat, & immiſceat ſe in actibus Doctorum, cum Doctor non ſit, ut ex Franc. Mar. dicit Carrar. *de Med. par.* 3.*nu.*147.ſed Io. Alphonſus ſupracitatus reſtringit hoc, ut non procedat in caſu neceſſitatis. ego tamen non video quo ex capite id procedat, cum Doctoratus nihil addat ſcientiæ, & ſufficientiæ ipſius Medici, niſi ergo aliquo alio ex capite id peccatum 3

catum exiſtat, ex hoc tantum non exiſtimaverim Medicum in ſcientia ſufficientem peccare, ſi abſque Doctoratus inſignibus medeatur, ſatiſque eſſe puto ſi corporali, aut pecuniaria pœna mulctetur, abſque hoc quod etiam cenſuræ Canonicæ ob peccatum ſubjiciatur; niſi dicamus ex eo quod contra Leges facit, illum peccatum non evitare.

4 Pejor multo, ut credo, illorum error, graviuſque abſque dubio peccatum eſt, qui Doctoratus inſignibus aſſumptis abſque ſufficienti tamen ſcientia medendi artem exercent. Navarr. *in Man. c.25. num.* 60. Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 1. in quibus Doctoratus inſignibus conferendis hujuſmodi perſonis inſufficientibus graviter peccant ii, quibus tale munus eſt demandatum. Quibus vero ſcientiis inſtructus eſſe debeat Medicus, qui boni Medici nomen mereri debeat; & qui tutâ conſcientia velit Medicinam facere, docuerunt abunde, & antiqui, & recentiores Medici, ſed præ omnibus vide, ſi libet, Roder. à Caſtren. *in Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 1. *& ſeqq.*

5 Medicus inſuper qui & ſufficienter Doctus eſt, & Doctoratus inſignibus ornatus poteſt interdum in operationibus Medicis errare, & primo cum antequam morbum cognoſcat, illum curare aggreditur. idem Navarr. *ibid. num. eod.* ex Medicis Codronch. *ubi ſupra*, *lib.* 1. *cap.* 2. Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 25. Ioan. Alphonſ. à Fontech. *loco cit. lumin.* 1. *verſ. dubitabis forſitan.* Vnde miror quomodo ſupracitatus Navar. *ibid.* voluerit licere ei, qui diuturnam experientiam habet, mederi aliquibus morbis, etiam ſi regulas Medicinæ ignoret; neque enim poteſt quis abſque Medicinæ præceptis ex ſola experientia morbum cognoſcere, ſi ergo non cognoſcit, non poteſt morbum curare, experientia enim quam fallax ſit ſatis docuit Gal. *in* 3. *Aphor.* 11. & poſt alios luculenter Sanctor. de Sanctor. *in method. vitand. err. lib.* 12. *cap.* 5. *&* 6. Oportet ergo antequam Medicus curationem aggrediatur, morbum cognoſcere, aut ſi ex Navarra ſatis eſt experientia, nihil intereſt morbum cognoſcas, nec ne, & ſic pæne omnes Medici poſt aliquam acquiſitam experientiam, abſque eo quod morbos cognoſcant mederi poterunt. ſed contra hic error, mederi nempe alicui morbo antequam illum cognoſcas, tanti æſtimandus eſt, ut Medicus ſemper in gravi culpa ſit, ſi æger à morbo ſuperetur, quem ille non cognoverit, Hipp. *in lib. de affect. num.* 12. & ratio eſt, quia ut Avic. *lib.* 4. *fen.* 4. *cap.* 1. dicebat, non cognito morbo melius eſt illum Naturæ permittere, quæ forte illum curabit, quam medicamentis illam à curatione abſtrahere. ſi ergo in morbo non cognito Naturam medicamentis à ſanando abſtrahis, hominem certe data opera occidis.

6 Nota tamen quod etiam non cognito morbo poteſt Medicus aliqua præſcribere: nam Hippocr. *in lib. de loc. in Hom. num* 46. præcipit, non cognito morbo levius aliquod medicamentum præbendum. & Avic. non cognito morbo victum eſſe attenuandum docet; leviora etiam nonnulla medicamenta, ut clyſteria, fomenta, inunctiones, & hujuſmodi pro exigentia licet in uſum trahere, etiam non cognito morbo, quæ tamen & ipſa leviora ſint, & nulla inſigni qualitate dotata, in reliquis autem morbus Naturæ committendus, ut proſequitur Heurn. *lib.* 3. *Method. ad prax. c.* 27. & de hac ipſa re vide Silvat. *contr.* 16. & Sanctorell. *lib.* 14. *ſuæ Antepraxis cap.* 6.

Cæterum in hoc etiam errorum genere implicatur Medicus, qui medicamenta nova, & non experta in uſum trahit, cum habeat experta, & communi uſu recepta, & hoc ſumma cum ratione, quia nihil in medicina majoris faciendum, quam experientia ſcientiæ aſſociata, cum nihil æque ad ipſam curandi rationem conferat. Celſ. *in proœm. ſuæ Med.* qui ergo novis utitur medicamentis experta relinquens, videtur experientiam negligere, graviter ergo errat, ut omnes DD. dicunt. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 6. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 25. & Ioan. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. lum.* 1. *pag.* 30. quod etiam non deſtiterunt admonere Canoniſtæ, cum dixerunt Medicum teneri præſcribere medicamenta, quæ ſecundum artem novit certo proficere. Innocen. *in c. Tua. extr. de Homicid. num.* 3. imo tam experta voluerunt eſſe medicamenta, ut ſi dubitet Medicus, an aliquod medicamentum profuturum ſit, necne, voluerint, potius illum dimittere debere ægrum in manus Dei, quam periculo mortis experimento exponere. Navarr. *in Manual. c. cit.* 25. *num.* 60. Carrarius *de Med. par.* 4. *num.* 55. Actius *de Inf. par.* 2. *in proœm. num.* 10. 7

Circa quam tamen DD. opinionem inſurgit aliquod dubium, cum Hippocr. *in lib. de loc. in Hom. num.* 36. in morbo lienis, qui præ febre factus ſit magnus periculum facere jubeat ventris inuſtionibus, & aquæ eductione, quæ periculo non vacant. ſic & alias in aliis morbis dubia quædam medicamenta proponit, quia videtur ſatius eſſe anceps remedium experiri, quam nullum, ut Celſ. dicebat, *lib.* 2. *ſuæ Med. cap.* 9. unde, In morbo, inquit, Apoplexiæ ſi periturus videatur, qui laborat, niſi temeraria quoque via fuerit adjutus, eſt etiam ad temerarium remedium tranſeundum, & ſanguinem eo caſu mittendum ſuadet, licet anceps omnino remedium ſit, aut liberat enim, aut occidit. Adde quod ſi non licet ex Chriſtiana pietate deploratos ſolo prognoſtico relinquere, non licet etiam à medicamentorum adhibitione deſiſtere, tunc autem omnia dubia ſunt, omniaque cum periculo adminiſtrari certum eſt. 8

Præterea ſi medicamentis certo profuturis, & non aliis uti licet, de Medicina acta res eſt, cum nullum omnino medicamentum certo profuturum ſciamus, ſed conjecturaliter profuturum exiſtimemus. atque idcirco videmus ſæpius quam oporteat, cum tutiſſimis quibuſdam medicamentis homines perire; nam quot videmus cum levi Medicamento ex Manna, aut ſyrupo Roſato ſolutivo, aut cum exigua ſanguinis miſſione, aut cum aliis ejuſmodi auxiliis, imo & cum iis, quæ ad ipſam Naturam roborandam miniſtrantur, è vita excedere? aut ergo omnia medicamenta ſunt abdicanda, aut omnibus etiam dubiis utendum.

Videtur tamen reſpondendum, quod Medica remedia, aut ſunt ut plurimum, & ſecundum plurimum ſalutaria, quia cum his ut plurimum, & ſecundum plurimum ægri à morbis ſeſe vindicare ſolent, aut ſunt ut plurimum, & ſecundum plurimum damnoſa, non tamen ſunt temeraria, ſed aliqua ratione fulta, quia cum his de raro homines ſalvantur, vel tandem ſunt indifferentia, quia experta non ſunt; & cum hoc ſunt etiam temeraria. prioribus ſemper, & in omni morbo uti licet, ſecundis de raro, & maxima cum cautela, poſtremis nunquam; atque de his intelligendi DD. cum prohibent dubiis medicamentis eſſe utendum. Puniendi ergo

ergo sunt, qui talia medicamenta adhibent, quod plerumque faciunt temerariissimi Empirici, & Chimici irrationales, aliique id genus homines ad tollendos è medio cæteros homines nati. Ad Hipp. autem, & Celsi auctoritatem dico, illos intelligere de medicamentis in secundo genere, non in tertio. ad instantiam dico, quod deploratos non licet deserere, sed non idcirco licet temerariis medicamentis, parumque expertis uti, & ad alteram instantiam dico, satis esse Medico, si medicamenta, quibus utitur, cum ratione adhibeat, & conjecturaliter sciat, ac speret, ea proficere posse, licet eadem in aliquibus aliquando fuerint damnosa.

9 Notandus autem inter alios errores ad opus attinentes, qui committendo patrantur, ille, quando Medicus plures infirmos uno eodemque tempore curandos suscipit, quibus omnibus accurate, & exacte, ut Ars jubet, auxilium afferre non potest; hoc enim primo contra Artem ipsam esse admonuit Cels. *lib.*3.*cap.*4. dicens; Ex his autem intelligi potest, ab uno Medico multos non posse curari, & vide apud illum ejus dicti rationes. & est etiam hic error contra conscientiam, quod non tacuerunt ex Medicis ipsis Codronch. *ubi alias lib.*1.*cap.*15. Mercur. *ibid. cap.*25.*lib.*2. Roderic. à Castr. *in Med. Polit.lib.*3. *cap.*19. & ex Iureconsultis Ripa *in tract. de Pest. par. ult.partic.*2. *nu.*49. in quibus tamen casibus liceat pluribus uno, eodemque tempore mederi, vide apud ipsos.

10 Verumenimvero præ cæteris ille error est maxime punibilis, quando Medicus præscriptum medicamentum, quod pro minus bono, minusque opportuno deinceps cognovit, adhibet tamen, & mutare, renuit, ne imperitus, aut inconstans videatur. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 11. & certe dubium ex mea sententia non est, quod Medicus in hoc casu ejusdem peccati reum se facit, & eadem pœna dignum, ac si à principio per dolum malum medicamentum, aut morbo non conveniens præscripsisset, cum anteponere omnino teneamur hominis salutem falsæ nostræ persuasioni de existimationis amissione; quam tamen facile tueri Medico licet, quandocunque hic casus eveniat.

11 Sed & ille error non contemnendus est, quando Medicus, ut seniori Medico, aut amico morem gerat, medicamenta ab illo proposita, & quæ ipse pro non oportunis cognoscit, in suorum ægrorum curatione admittit, maxime si in sua potestate sit illa commutare. Licet ex Canonistis Azorius *Instit. moral. par.* 1. *lib.* 2. *c.*17. *vers. Vndecimo quæritur.* voluerit Medicum non peccare, si contra propriam opinionem ex probabili aliorum sententia, licet nec communi, nec aliis probabiliore, medicamentum ægroto porrigit; sed hic est diversus casus, maxime supposita probabilitate sententiæ aliorum, in quam Medicus ea probabilitate ductus potest tuta conscientia descendere. sed in nostro casu nulla supponitur sententiæ probabilitas, imo supponitur, Medicum cognoscere alterius opinionem pro falsa, & tamen, ut non contradicat seniori, aut amico, in illam consentit; & absque dubio graviter peccat, & tenetur ad damna, quæ inde ægroto emanare possent, & si quidem ob id æger periret, etiam ipse esset magis homicidii Reus, quam alii, nam alii ex ignorantia peccassent, ipse vero scienter.

12 Huic errori affinis alius est, cum Medicus Artem exercet non secundum Ratio, & ipsius artis dictant præcepta, sed prout locorum fert consuetudo, quem errorem reprehendit Cardan. *in lib. de mal. med. usu. cap.*14. nam licet multum attendendum sit ad locorum, & civitatum Naturas, & secundum earum differentias oporteat medendi rationem variare, tamen nullo pacto sequi debemus malas consuetudines à vulgo ipso, vel ab imperitis Medicis introductas, imo tenemur pro viribus malas omnes, & damnosas hujusmodi consuetudines à medendi ratione eradicare, bonas vero de novo introducere; ad jam introductas autem multum quidem respicere oportet, ne erremus, sed nunquam ob loci consuetudinem ab ratione mederi.

Porro circa alios errores primum ille valde notandus, cum Medicus præscribit medicamenta ad 13 abortum provocandum, in qua re, quam grave peccatum committat Medicus, non est qui nesciat. Apud vetustiores certe Philosophos non videbatur ea res magni momenti, quia Aristoteles *lib.* 7. *Polit. c.* 16. licitum facit ad minuendum filiorum numerum abortum provocare, antequam fœtus ad sensum, & vitam perveniat, quod & à Medicis aliis ex caussis factitatum novimus, nam Hippocrates noster vir, quantum dicere de Ethnico homine licet, piissimus, ab hoc opere se se non abstinuit; procuravit enim abortum in ancilla quadam, ut ipse refert *in lib. de Nat. Puer. num.* 4. quod tamen de præsenti, & divinis, & humanis legibus nobis est interdictum. *cap. consuluisti il.* 2. *q.* 5. *l. Cicero.* §. *sed si quam.ff. de Pœnis*; pro homicida enim habetur, qui procurat abortum, & idcirco fit irregularis. Nicol. Plovius *de Irregul. num.* 21. quod notavit etiam ex Medicis Moxius *lib.* 2. *de med. morb. mul. per ven. sect. cap.* 14. & humanis ergo, & divinis legibus expiandum hujusmodi peccatum est, quia gravissimum. Navarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 63. & ex nostris Moxius *ubi supra*, Roderic. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul. par.* 2. *cap.* 21.

Dubium tamen erat, an pro cura alicujus morbi, 14 & maxime lethalis, quo mater affligatur, liceat opportunis medicamentis fœtum abigere, ut mater salvetur. non defuerunt enim ex gravissimis doctoribus aliqui, qui id licere voluerint, ut Gajetan. in 2.2.*q.*67.*art.*2.*ad* 1. relatus à citato Moxio *ubi supra, cap.*17. & alii Canonistæ apud eundem Moxium. Torreblanca *Dæmonoman. lib.* 2. *cap.* 43.*nu.*10. cum aliis ibi per eum adductis. sed & Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 357. *num.* 20. ejusdem sententiæ fuisse videtur, licet voluerit non esse ab omni pœna immunem, qui etiam ad hunc effectum abortum procuraverit.

Alii tamen distinguendum existimarunt in fœtu animato, & non animato, in illo enim dixerunt non esse licitum provocare abortum, in hoc autem licere. Ita Navarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 62. Azor. *Instit. mor. lib.* 2. *cap.* 4. *par.* 3. Less. *de Iust. & Iur. lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 10. *num.* 60. Paul. Laymann. *lib.* 2. *Theol. Moral. tract.* 3. *par.* 3. *cap.* 49. & ex Medicis Epiphan. Ferdin. *lib.* 3. *Theorem.* 11. & alii ex citatis pro superiori sententia. Sed hæc D. Antonini, & aliorum est, ut Lessius, & Torreblanca referunt, eamque ex nostris longioribus tuetur, & plures auctores ad eam corroborandam adducit Moxius *lib.*2. *de morb. mul. cit. cap.*16. *vers. fit hæc conclusio*; & de hac etiam meminit Ranchin. *in Hip. jusjur. leg.* 5. *vers. secunda opinio.*

Alii tandem absolute negarunt ullo modo, aut ad ullum finem etiam ad servandam Matris salutem

 licere

licere abortum procurare. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. *in fin.* Hucher. *de Sterilit. lib.* 3. *cap. de concept. prohib.* Silvatic. *Controverf. Med.* 82. Ranchin. *ubi fupra, verf. Tertia opinio.* Codronch. *lib.* 1. *cap.* 22. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 26. Roderic. à Caftr. *de morb. mul. ubi fupra in fcholiis.* videndus etiam Cortef. *mifcell. med. decad.* 10. *q.* 10. & ultimo loco Daniel Sennert. *lib.* 4. *fuæ Pract. fect.* 5. *cap.* 3. *q.* 5. & ex Iureconfult. poft alios, quos cumulat noviffimus Carranz. *de Part. cap.* 16. *nu.* 47. Inter cæteras autem rationes, quæ perfuadere poffunt, licere aliquando abortum provocare, illa certe magni facienda, quod cum prægnantia aliquibus fœminis ita lethalis fit, ut nifi abortiant, eas una cum fœtu perire fit neceffe, ut ex Hippocrate habemus in libb. ad mul. pertinentibus, videtur non folum licere, fed æquum effe, ad matrem faltem falvandam, abortum procurare.

15 Moxius *ubi fupra, cap.* 16. concedens poffe ad matris falutem procurandam, abortum provocari, diftinguit tamen gravidationis tempora, ac duobus tantum temporibus id licere afferit, ante Animæ nempe infufionem, hoc eft in primo menfe ob rationes ab ipfo allatas, & in feptimo, nono, & decimo, quia tunc, inquit, fœtus etiam fi per vim ab utero extrudatur, vivere tamen poteft, aut faltem non defraudatur vita Animæ, quia vivus nafcitur, & baptizari poteft.

Ad has tamen rationes facile refpondetur, & ad priorem dico, quod multo potiori ratione deftruitur, quia medicamenta abortiva magnam inferunt violentiam, ob quam ab utero fœtum extrudunt, unde etiam matri vim faciunt; non poteft ergo procurari abortus nifi & fœtui fimul, & matri vis inferatur, hinc eft, quod hæc operatio nulla ex parte ita fecura effe poffit, ut provocato abortu certa fecutura fit matris falus, quæ dum abortum provocamus manifefto vitæ periculo exponitur, cum frequens experientia commonftret ex hujufmodi medicamentis mulieres mortem obiiffe, & eft Medicis præ aliis notiffima hiftoria ab Hippocr. enarrata *lib.* 5. *Epid. tex.* 5. mulieris pharmacum corruptorium affumentis, ex quo quarto die mortua eft. fimile quid evenit Domitiæ Domitiani Imperatoris ex fratre nepti, periit enim ex abortivo medicamento, referente Suetonio in Domitiani vita *cap.* 22. adde quod in ufu horum medicamentorum non folum timetur mors corporalis ipfius Pueri, fed etiam mors æterna, ut bene advertit ex Canoniftis Azor. *Inftit. mor. lib.* 6. *cap.* 14. *par.* 3.

Neque Moxii opinio quicquam de periculo demit, imo ex parte auget, dum grandiore exiftente fœtu abortivis medicamentis utitur, tanto enim major violentia infertur, & tanto valentiora medicamenta ad abortum provocandum requiruntur, quanto fœtus major eft. fed neque recentiore exiftente fœtu quicquam certi ftabiliri poteft, quandonam animatus exiftat, fi tam varias auctorum opiniones examinemus, nam & tertia die animam infundi aliqui voluerunt, quando vix fufpicio conceptionis poteft irrepere.

16 Vera fententia hærens Conftitut. F. R. Sixti Quinti, de qua nonnulli ex præcitatis Medicis, eft, nunquam licere directe procurare abortum, etiam fi proponatur matris falus, quæ periclitetur, nifi provocetur abortus; indirecte tamen non eft prohibitum pro matris falute dare cauffam abortiendi, dummodo totis nervis innitamur, ne fiat, ita ut fi fiat, fit præter noftram intentionem. directe autem provocare abortum eft, propofita fibi hac intentione, medicamenta ad eam affequendam præbere. indirecte eft porrigere medicamenta ad aliquem morbum fanandum ab ipfo morbo requifita, etiamfi ex eorum ufu timeatur abortus, ut funt medicamenta ventrem folventia, Clyfteres, fanguinis detractio, & alia hujufmodi præfidia, in quorum tamen ufu femper etiam cavendum, ut quantum fieri poteft, tam fœtus, quam matris vita falvetur. Præterea autem fciens alias nonnullas fecundarias dubitationes hic annectendas, nempe an gravidas purgare, an phlebotomare liceat, an clyfteres adhibere, & alia medicamenta præfcribere, quæ abortui cauffam dare poffunt, hæc enim etiam poft alios plerofque breviter, fed bene tractavit Daniel Sennert. *lib.* 4. *fuæ Pract. cap.* 3. *fect.* 5. *q.* 1. *& feqq.*

Sed licebit ne in morbis Gravidarum fanguinis evacuationem requirentibus, illum ex inferioribus venis detrahere? Ratio dubitandi eft, quia etiam fi liceat Gravidæ, urgente morbo, fanguinem mittere, id nunquam fieri debet ex inferioribus partibus; nam fi tantum nocet ex fuperioribus miffus, ut ex ea cauffa mulier facile abortiat ex Hipp. *lib.* 5. *Aphor.* 31. quanto magis nocebit fanguinem detrahere ex inferioribus venis, ex quibus alimentum fœtui fubtrahitur, & menfes cientur? cum ergo tam de directo, ac tam prompte abortum provocare poffit fanguis ex pedibus miffus, nunquam in gravidis mittendus, fed aut alia auxilia tentanda, aut potius ægram dimittere debemus in manus Dei; quam tam ancipiti, imo periculi pleno remedio uti, ut alias ex Navarra, aliifque Canoniftis dixi faciendum. quibus tamen non obftantibus Raphael Moxius *lib.* 2. *de morb. acut. Gravid. per ven. fect. cap.* 20. qui hanc quæftionem exagitat, in partem affirmativam inclinat, & rationes ab eo adductas apud ipfum vide. hanc ipfam opinionem tuetur doctiffimus Zacutus *lib.* 1. *de princip. Medic. hiftor. quæft.* 21. Ego certe, nifi ab ea me deterreret vulgi perfuafio, & aliorum Medicorum præcique ignorantium calumniæ, pro inconvenienti non haberem in nonnullis cafibus maximi ponderis, & urgente morbo ad earum venarum fectionem venire, ut Moxius & præcitatus Zacutus confulebant, dummodo fœtui aptis remediis provideretur, ut quam minimum fieri poffet ab ea fanguinis miffione læfionem fentiret. 17

Sed aliud non minoris momenti dubium excitatur ab eod. Moxio *lib.* 3. *c.* 47. & à Silvat. *contr.* 86. hic difcutiendum, an liceat nempe intra puerperii terminos medicamenta cathartica præfcribere; quam quæftionem poftquam uterque multis hinc inde deductis & rationibus, & auctoritatibus exagitavit, in affirmativam partem inclinat; veriffimamque eorum fententiam puto, multafque mulieres in puerperio perire crediderim ob nimis religiofe à Medicis evitatam medicamentorum ventrem fubducentium affumptionem. Quæri infuper hic non ab re poteft, an cæfarea fectio celebrari abfque peccato poffit; eft autem fectio cæfarea, viventis matris in ventre fectio, ut fœtus inde aut vivus, aut quomodocunque eximatur. Certe cum operatio periculi plena fit, non videtur temere celebranda; imo cum ut plurimum inde matris mors fuccedat, quia paucæ admodum ex his, quæ hoc modo fecantur, falvari folent, dicendum videtur, non poffe fieri abfque peccato gravi, cum, ut alias dictum eft, 18

eſt, remedia quibus utimur, debeant eſſe tuta, aut ſaltem ſecundum plurimum talia. ſed his non obſtantibus, dicendum videtur, hujuſmodi ſectionem eſſe licitam; & ratio eſt, quia, etiamſi velimus, eam eſſe periculoſam, tamen certiori periculo exponitur ipſa mulier, niſi ſectio fiat, quia certo non ſecta peribit, ſecta autem & ipſa, & aliquando ipſe fœtus vivere poteſt; nam non eſt verum, has mulieres ut plurimum perire, quia, ſi expertiſſimis Medicis ac Chirurgis credimus, plures earum, quæ ſecantur, ſalvari ſolent. Sed de hac materia vide Rouſſetum *de Partu Cæſar.* & Bahuin. *in ejus appendice.* & præ omnibus vide quæ docte & eleganter de hoc argumento ſcripſit Pater Theophilus Rapnaudus *in lib. cui Titulus: De ortu infantium contra naturam per ſectionem cæſaream.* ubi diligenter omnia ad hæc pertinentia diſcuſſit, quæ ad Theologum diſcutere ſpectabat.

19 Cæterum cum jam determinatum ſit, conceptum jam factum nunquam eſſe corrumpendum, aliud inſurgit dubium; an impedire liceat, ne fiat, hoc eſt, an ſterilitatem poſſimus abſque peccato procurare. Et primo nobis ſcrupulum in hac re movet Hippocratis auctoritas, qui non ſemel in libb. ad mulieres ſpectantibus oſtendit, eſſe ex eis aliquas, quibus conceptus funeſtus eſt, unde & medicamenta ſterilitatem inducentia his præſcribit; ad cujus exemplum nobis quoque fas erit, ſi urgens ſeſe ferat occaſio, idem iiſdem medicamentis procurare: nam ſi è plurimorum DD. ſententia licet procurare abortum non adhuc animati fœtus, multo magis licebit ad evitandum vitæ periculum infœcundas mulieres reddere, quæ ex facta conceptione periclitari poſſunt: & maxime cum id multo minori cum periculo fiat, quam jam factum conceptum interimere, ac per vim ab utero expellere. Sed Tex. clarus eſt *in c. aliquando* 32. *q.* 2. ſimpliciter loquendo, & ad malum finem nunquam licere ſterilitatem inducere; ſed an ad mulieris ſalutem procurandam liceat, inter Canoniſtas Paul. Laymann. *lib.* 3. *Theol. Mor. tract.* 3. *par.* 3. *cap.* 4. *quæſt.* 2. *nu.* 2. & Codronch. ex Med. *lib.* 2. *cap.* 25. expreſſe tenent, quod in hoc mortale peccatum interveniat, ad quemcunque finem fiat. Medici tamen plerique cum ad prædictum finem, ad evitandum nimirum vitæ periculum, ſterilitas procuratur, licitum eſſe voluerunt. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. Hucher. *de Sterilit. lib.* 3. *cap. proprio.* Epiph. Ferdin. *lib.* 3. *Theorem.* 11. Roderic. à Caſtr. *de Morb. mul. lib.* 3. *c.* 2. *in ſchol.* Moxius *lib.* 2. *cit. cap.* 16. ad malum autem finem nunquam licere omnes conſentiunt, ut poſt alios Ranchin. *in Hippocr. Iusjur. l.* 5. *q.* 2. & ſic videtur intelligenda Bulla Sixti Quinti, de qua per cit. Codronch. dum eadem pœna eos puniri vult, qui abortum procurant, quique ſterilitatem inducunt.

Sed cum ſterilitas in muliere morbus ſit, ſiquidem liceat ſterilem mulierem facere ad alios mor-
20 bos evitandos, licebit etiam morbum morbo curare, quod an liceat dubium eſt, videtur enim omnino contra Medicinæ finem, & intentum, quod eſt ſanum facere, at uno morbo alium curare non eſt ſanum facere ſed tantum morbum mutare. & tamen cum Natura, cujus documenta ſequi debemus, & cujus miniſtri Medici ſunt, ſæpe morbum morbo curet, ut Gal. *aſſeverat lib.* 6. *Epid. ſect.* 6. *comm.* 8. cur non licebit Medicô Naturam recte operantem imitari? Prudentis, inquit Celſus *lib.* 3. *cap.* 9. Medici eſt novare interdum, & augere morbum, & febres accendere; & à vetuſtioribus quidem Medicis ad hoc abſque ullo ſcrupulo ſuademur. ſed qui de hac materia ſcire ulterius deſiderat, adeat Valleſium abunde eam tractantem *lib.* 8. *Contr.* 10. & noviſſimum Zaccut. *lib.* 1. *de Princ. Med. hiſtor.* 34. *q.* 23. Vera ſententia eſt, quod ubi Medicus ſecurus ſit, quod de novo factus morbus aut mitior, aut tutior priori ſit futurus, aut ſaltem impetum vetuſtioris novus refrænare poſſit, tunc non inconveniens, neque illicitum ſit morbum morbo curare. ſic, ulceribus excitatis, mille morbis ſuccurrimus, ſic, excitata febre, repentinam ab Apoplexia comminatam ruinam evitamus. At procurando ſterilitatem non procuramus morbum, qui vitæ ullum afferat præjudicium, ejuſque provocatione majores morbos, ex quibus mulieribus vitæ periculum impendet declinamus. In viris certè ſterilitas ad nullum bonum finem procurari poteſt, niſi forte extrema feminis refrigeratione tentaremus veneris ſtimulos cohibere, quod an liceat meum non eſt determinare.

Quemadmodum autem non licet ad malum finem ſterilitatem procurare, imo neque ut ferendæ ſobolis laborem mulier ſimpliciter evitet, ſic neque ad aliquem malum finem licet ullum medicamen- 21
tum Medico aut præſcribere, aut patefacere, quod ad proximum fallendum, ad virginitatem reparandam, ad coitum ſtimulandum, ad ſomnum inducendum, ad lac exiccandum, ad delectationem in coitu augendam, ad generationis membra incraſſanda, & ad alia id genus aptum ſit. hæc enim omnia illicita ſunt, ſi ea intione fiant, ut interim aliquis illicitæ cuipiam rei operam dare poſſit, & de pleriſque Codronch. *ubi alias cap.* 22. & *ſeqq.* & Mercur. *lib.* 2. *Error. Popul. cap.* 25. & licet poſt factum aliquando Medicus poſſit aliqua ex his præſcribere, ut medicamenta virginitatem ſimulantia in puellis jam devirginatis, & lac exiccantia in his, quæ pepererunt, & cælare puerperium deſiderant, tamen videndum, ne hoc in alterius præjudicium aliquo modo eſſe poſſit.

Sed & illud ſcrupulum movet, an Medicus tuta conſcientia poſſit comotica medicamenta, ſive ad decorem mulieribus facientia præſcribere, aut commoſtrare. in quo dubio advertendum, quod nos de iis medicamentis agimus, quæ coſmetica dicuntur, hæc enim à comoticis, ſeu comptoriis differunt in hoc, quod coſmetica reſpiciunt naturalem, ac veram pulchritudinem, comotica, & comptoria falſam, adulterinam, atque fictitiam, ac propriam meretricum, licet apud Iuvenal. *Sat.* 6. Coſmetæ dicantur Artifices quædam mulieres, alias mulieres fucis exornantes, ibi:

—Ponunt Coſmetæ tunicas.

Sed quemadmodum de illis non dubitatur, quod ſint licita, & Medico convenientia, ut demonſtrat Mercurial. *de Decorat. cap.* 1. ſic de his certi eſſe debemus, quod Medico ſint indigna, ut Gal. 1. *de Med. local. cap.* 2. dicebat, & non ſine peccato aut præſcribantur, aut adminiſtrentur; cavetur enim expreſsè *per tex. in cap. fucare. de conſecr. diſt* 5. ne mulieres ſeſe hujuſmodi medicamentis pulchriores reddere ſtudeant.

Sed & in præſcribendis medicamentis veneno- 22
ſis etiam ad bonum finem, errare Medicos contingit, cum ea non recte præparata exhibent, aut nulla urgente neceſſitate, maxime cum meliora, & tutiora non deſint. licet enim plures Claſſicorum Medicorum venenoſa quædam medicamen-

ta exhibenda doceant, & Card. *lib. de mal. med. usu cap.* 77. probaverit, errare Medicos, qui venenosa medicamenta, imo ipsa venena ab usu medicinæ eliminant, tamen id sana mente intelligendum, ut hæc in summa necessitate, aliis æqualis virtutis deficientibus, aut ad manum non existentibus, aut non sufficientibus, exhibeantur; non autem tam frequenter, ac tam facile, ut aliqui, ac præcipue Chimici, & Empirici procacissimi factitare solent, ut docet etiam Franc. Ranchin. *in Hipp. Iusjur. l.* 5. quamobrem non deberet ab omni pœna esse immunis qui minus caute hæc medicamenta propinans ægrum occideret, contra id, quod voluit Grill. *de Sortileg. cap.* 12. *num.* 13.

23 Præterea non absque magno delicto fit, ut Medici medicamenta superstitiosa præscribant; neque enim ob id, quod ad bonum finem ordinentur, nempe ad recuperandam sanitatem, licet idcirco Medico illis uti. D. Thom. 2. 2. *q.* 96. *art.* 2. eumque errorem pluribus insectatur Io. Heurnius. *lib.* 3. *Method. ad prax. cap.* 28. quem vide, & de hoc etiam Codronch. *de morb. venef. lib.* 3. *c.* 13. *& lib.* 2. *de Christ. med. rat. c.* 3. Mercur. *lib.* 4. *error. popul. c.* 13. & præter Medicos Grilland. *de Sortil. q.* 6. Spreng. *in mall. malef. par.* 2. *q.* 2. Delrius *lib.* 6. *disquisit. Magic. cap.* 2. *sect.* 1. *q.* 1. *& seq.* Actius *de Infirm. c.* 44. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 50.

24 Sed quid dicendum de Imaginibus Astrologice fabricatis ad aliquos peculiares morbos propellendos? certe non modo hæ à nonnullis Medicis admittuntur, sed maxime celebrantur, & videndi præ cæteris Arnald. Villanovan. & Galeott. Martius *de doctr. promisc. c.* 24. quin etiam à quibusdam ex Canonistis admittuntur, ut à Cajet. apud Suares *lib.* 2. *de superstitione c.* 15. *n.* 16. Sed de his remittam me ad ea, quæ definiunt cum D. Thom. Martin. de Arles *de superstit.* Suarez *ubi supra, numeris seqq.* Martin. Delr. *lib.* 1. *Disquisit. Mag. cap.* 3. *q.* 1. Torreblanca *lib.* 1. *Dæmonolog. cap.* 7. & ex nostris Heurn. *loco supra cit.* & Thom. Erast. *in disquisition. contra Paracelf. par.* 1. qui longioribus eam rem discussit, cum quibus concludam, quod cum in his semper concurrat tacitum pactum cum Dæmone, ut D. Thom. dicebat, ex quo citatus Martin. de Arles, hujusmodi Imaginibus uti sit omnino grave peccatum, ac debita pœna mulctandum. nec multum interest, an has imagines Astrologice, an Magice fabricatæ sint, cum, ut Erast. *ubi proxime*, dicit, nullum inter illas aliud intercedit discrimen, nisi quod in his aperte invocantur Dæmones, in illis tacite occultisque characteribus ut pacti signis invitantur, & admonentur.

25 Sed neque satis est ab his medicamentis nempe superstitiosis, venenosis, comoticis, aliisque de quibus supra præscribendis sese Medico abstinere, sed etiam in præscribendis medicamentis bonis, atque oportunis errat, cum ægroto pauperi medicamenta pretiosa, & magni valoris præscribit, tantoque gravius errat, quanto facilius id præstat, ut Aromatariis rem gratam faciat; nam neque ipsis divitibus ad hunc finem potest similia medicamenta exhibere. de qua re vide allata à Codronch. *lib.* 1. *de Christian. med. rat. cap.* 32. cum quo errore coincidit etiam ille, quando plura medicamenta, quam oporteat Medicus ad eundem finem præscribit, de quo supra, in quo etiam intervenit peccatum, & tenetur ad restitutionem. Navarr. *in Manual. c.* 25. *num.* 64. Codronch. *loco cit.* quod amplia procedere etiam si ad eum finem non fieret, sed ut abundare se remediis Medicus ostenderet, aut ut tanto majorem se curam ægrotantis gerere hoc modo commonstraret, ut juniores maxime faciunt.

Notabili quoque errore implicatur Medicus, 26
qui medicamenta corrupta, & obsoleta ægrotantibus exhiberi permittit. Navar. *ubi supra, num.* 61. in quem errorem non solum labitur quando data opera, ut Aromatario rem gratam faciat ea medicamenta administrari curat, in quo casu non solum peccat, & punitione dignus est, sed ad restitutionem cogendus, & ad damna resarcienda, verum etiam quando per Medici negligentiam Aromatarius ea medicamenta exhibet, sed tanto majus illud, quam hoc delictum est, quanto punibilior dolus est, quam negligentia. sed videnda quæ circa hoc afferunt Card. *de mal. med. usu. cap.* 11. Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.* 9. Mercur. *lib.* 2. *err. popul. cap.* 25. & ex Iureconsultis Guibertus *quæst. Iurid. cap.* 16. *num.* 55. *& seqq.* Verumenimvero decidendum in hoc dubio est, an Medicus semper, & in omni casu, quantumque in culpa sit: nam certe & nimis rigorosum, & impossibile insimul est, Medicum teneri ad deligenda omnia, & singula medicamenta, quæ in ægrotorum salutem adhibenda sunt, neque fieret hoc absque ipsorum ægrorum incommodo, quia vix uni ægroto unius Medici opera sufficeret; satis superque mihi videtur, si Medicus diligens sit in his, quæ majoris momenti sunt, & in morbis magnis, in quibus minimus error est exitialis, alias unusquisque debitum sibi injunctum adimplere debet, neque tenetur Medicus id, quod Aromatario demandatur, tam rigorose supplere, ut ipse Aromatarii vices gerere debeat, deligendo omnia, ac singula medicamenta, ut aliqui voluerunt: qui omnino ignorant, quam operosum futurum esset, Medicum in electione simplicium, in confectione medicamentorum, in eorum præparatione, eorumque administratione semper, & ubique interesse; ad impossibile ergo Medicos obstringunt, eosque à melioribus operibus distractos volunt.

Cæterum dubitatur, an erret Medicus suscipien- 27
do curam morborum deploratorum, & incurabilium. præcipit enim Hippocr. eorum, quia à morbo victi sunt, curam non esse aggrediendam; unde jure Card. *lib. de mal. med. usu cap.* 1. reprehendit Medicos illos, qui insanabiles morbos curandos suscipiunt, eamque rationem pro hac sententia adducit, quod Morborum incurabilium caussæ sunt habituatæ, ac confirmatæ; non est ergo possibile eas removere, aut in totum tollere, ergo nec minuere, quia si liceret minuere, liceret etiam longiori curatione in totum tollere; incassum ergo Medicus tales morbos aggreditur, cum sanare non possit; unde, ut prosequitur, exemplo occultorum cancrorum, tales morbi non sunt curandi, quia quod Hipp. dixit, cancros occultos non curare melius esse, de omnibus consimilibus morbis intellexit. addamus, quod si concedamus, verum esse Cardani dictum, Hippocratem nempe voluisse suam sententiam locum habere in omnibus morbis incurabilibus, hujusmodi morbi non solum non debeant à Medico curari, quia eos sanare non potest, sed etiam quia curando obest, nam, ut addit Hippocrates, curati facilius intereunt, non curati diutius perdurant. errant ergo qui incurabiles morbos curandos suscipiunt, ut

ut concludit post nonnullos & vetustiores, & recentiores Roderic. à Castr. *lib.* 3. *Medic. Polit. cap.* 19. qui etiam quales hi morbi sint, docet. Alia tamen ex parte & humana, & Christiana Pietas permittere non videtur, homines, qui auxilium à nobis implorant, pro desperatis contemnere, sed persuadet aliquo modo adjutrices manus admovere, & falsa etiam spe à summa vitæ desperatione distrahere. etiamsi enim Medicus nihil opis medicamentis afferre possit, ejus tamen præsentia, ac mollioribus verbis, & colloquiis solet morbi simul, ac vitæ tædium lenire; præterquam quod etiamsi Medicus non possit sanare tales morbos jam incurabiles, & sanitatis incapaces redditos, potest tamen aptis auxiliis prohibere ne invalescant, & majores fiant, atque deteriores; potest & symptomatibus nonnullis occurrere, quæ morbos intolerabiliores reddere solent. potest denique victus rationem præscribere, etiamsi morbum medicamentis
28 non aggrediatur. Adde quod Medicus curando morbum desperatum, ac incurabilem nulli facit injuriam, D. Thom. *par.* 2. *q.* 71. *art.* 3. *ad* 1. unde certum est, Medicum non peccare curando tales morbos, ut Advocatus defendendo litem injustam per ea, quæ affert Ripa *in tract. de pest. part. ult. partic.* 2. *num.* 93. & Thom. Actius *de Infirmit. par.* 2. *v. Sanitas.num.* 1.

29 Dicendum ergo in hoc casu, triplicem esse morborum curationem; vnam præservantem, aliam curantem, si curabiles sint, aliam prohibentem ne deteriores fiant, cum sint incurabiles, quæ palliativa dicitur. Prima non habet locum in casu nostro, secunda Medicus uti non debet, tertia potest, ut concedit etiam Cardan. *ubi supra*, sed concurrere debet ea conditio, ut Medicus ante omnia morbum pro incurabili pronunciet, ut ex Iureconsultis Actius *ubi supra*. & ex Medicis dicit Codronch. *lib.* 1. *cit. cap.* 30.

30 Sed circa curationem similium morborum frequentissime Medici cum vulgo errare consueverunt, concedendo infirmis quæcunque desiderant, etiam quæ contra morbum faciunt, ægrotis in omnibus gratificando; ejus autem erroris Medicos insimulant, Codronch. *ubi supra, lib.* 1. *cap.* 8. Mercur. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 25. Io. Alphons. à Fontech. *in spec. Medicin. Christ. lum.* 1. *pag.* 30. & eorum sententiæ rationes vide apud ipsos præcipue apud Mercurium.

31 Vltimo loco videndum, an Medicus curando se ipsum, aut suos, ut filios, parentes, fratres aliquo modo erret; & in hoc quidem vulgi opinio est, hoc Medico non licere, quam opinionem sequitur Roderic. à Castr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 15. at ego quidem, ut ex mea sententia loquar, magis imprudentiæ, quam peccati cujuspiam insimulandum censeo, qui sibi ipsi in gravioribus præcipue morbis medetur. Quoniam autem nimis operosum esset, nimisque volumen hoc excresceret, si omnes, ac singulos Medicorum errores, & signanter qui ad hoc genus pertinent, peculiari sermone percurrere tentaremus, de his satis sit mentionem habuisse, cum alii plerumque minoris momenti sint, nec digni, de quibus hic verba fiant.

SVMMARIVM.

1 *Medicus minori faciens medicinam solita mercede quomodo erret.*
2 *Medicus an licite mercedem accipiat.*
3 *Medicus an pacisci possit de mercede. dic. ut num. seqq.* 4. 5. 6.
7 *Medicus errat expostulando nimiam mercedem.*
8 *Medicus pauperibus sine mercede tenetur mederi.*
9 *Medicus si quid à pauperibus extorqueat, tenetur ad restitutionem.*
10 *Pauper quis dicatur ad hunc effectum, ut Medicus teneatur ei gratis mederi.*
11 *Medicus an vocatus à paupere semper teneatur accedere.*
12 *Medicus non solum tenetur pauperibus gratis mederi, sed illis de suo elargiri.*
13 *Medicus tenetur mederi gratis diviti nolenti ob avaritiam curari.*
14 *Medicus à publico salariatus ab ægrotis non potest aliquid accipere.*
15 *Medico an liceat mercedem ante inceptam curationem exigere.*
16 *Medicus an licite accipiat mercedem in diebus festivis.*
17 *Mercedis pro opere acceptio reddit illud opus servile.*
18 *Curare infirmos non est servile.*
19 *Quæ dantur Medicis dicuntur Honoraria, non mercedes.*
20 *Medicus an in morbis incurabilibus, & desperatis licite mercedem accipiat.*
21 *Medicus an teneatur ad restitutionem, ægro mortuo, nihil de periculo, aut incurabilitate ipso prædicente.*

De erroribus tam in omittendo, quam in committendo ad Mercedem spectantibus.

QVÆSTIO VIII.

Errores, in quos dilabi Medicum contingit circa mercedem in omittendo pauci numero sunt, multi in committendo. unicus enim tantum considerari potest in omissione, atque is est, cum Medicus minori facit medicinam mercede solita; errat enim Medicus, quia hoc in præjudicium aliorum Medicorum redundare potest per ea, quæ adducit Carrar. *de Med. par.* 3. *nu.* 219. *& seq.* Vnde vilis quidam conditionis Medici, qui ut sese in servitutem alicujus Principis, aut nobilium, potentiumque virorum, vel loci alicujus publici, ut Hospitalis, aut Monasterii, aut Collegii insinuent pro minima, aut nulla mercede sese ultro offerunt, videndum an quicquam, & quantum delinquant, & maxime si hoc in præjudicium alterius Medici, qui actu pro majore mercede inservit, emanare possit. illud certum est, hos à cætu nobiliorum Medicorum esse ablegandos, nam non solum Medico nobili id patrare non licet, sed neque honestam mercedem ultro oblatam renuere, ut optime admonet optime de Medicina meritus Lud. Septal. *lib.* 1. *Caut. Med. num.* 20. 1

Circa errores autem commissionis in hoc genere primo sese offert dubium, an pro morborum scilicet curatione licite Medicus mercedem possit recipere. movent hoc dubium multi DD. Sotus, & Navarr. apud Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 35. Ripa *in tract. de pest. par. ult. partic.* 2. *num.* 93. *& seqq.* 2

& seqq. Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *q.* 1. *rubr. de Medico.* Gaspar Tristan. *de Cler. Med.* §. 16. Ratio pro negativa sententia hujusmodi affertur, spiritualia non possunt ullo pretio absque simoniæ peccato vendi, sed Medicina, sive donum curationum est quid spirituale, non videtur ergo absque peccato mercedem pro eo recipere. Præterea ipse Hippocrates populo Abderitano scribens, Neque, inquit, viri, Abderitæ, argentum per vim mihi obtrudite, sed liberæ Artis libera esse finite opera, qui vero mercedem capiunt hi scientias servire cogunt velut captivas ex priori libertate ipsas facientes. quamobrem idemmet piissimus senex ad eos, ut curaret Dæmocritum absque ulla mercede contendit. Quinimo apud eundem non modo indecens, & illiberale est mercede medicinam facere, sed res impia, sic enim addit *ibidem* dicens. An non reputatis æquale peccatum esse hostes servare, & amicos mercede curare? non mirum ergo est, si Æsculapius à Iove fulmine ictus sit, quod ob avaritiam medicinam mercede exerceret, ut ex Pindaro, & aliis tradit Tiraq. *de nobil. cap.* 31. *nu.* 22. *& seqq.* Addendum ex Carocio *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. q.* 1. *nu.* 5. quod Medici ratione exercitii multis gaudent privilegiis, quæ loco mercedis eorum laborum cedere debent, non possunt ergo aliam mercedem recipere.

Sed contraria opinio est communissima, & vera, licite nimirum Medicum mercedem recipere ab ægrotantibus, quibus medetur. quod primo elicitur ex sacro Textu *Exod. cap.* 21. *vers.* 19. ibi, Innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas ejus, & impensas in Medicos restituat. dum enim jubet mercedes Medicis solvendas per vulnerantem, non dicendum, illicitam rem præcepisse. Et *Ecclesiast. cap.* 3. *vers.* 1. Honora Medicum ibi. A rege accipiet donationem. Secundo patet ex tex. legali *in l. Medicos. C. de Profess. Med.* ibi. Mercedes etiam eis, & salaria reddi jubemus. Ad rationes autem in contrarium respondetur ad primam, mercedem à Medico non recipi pro quapiam re spirituali, nec pro ipsa sanatione, quale enim esset præmium par sanitatis? sed tantum pro labore, quem Medicus in curando impendet, ut etiam evenit in iis, qui aliquas scientias docent, qui non pro ipsa scientia salaria recipiunt, hoc enim esset symoniacum, sed pro labore in ipsis edocendis suscepto. Hippocrates autem loquitur de mercede, quam per vim exigit Medicus, non de ea, quæ ab amicis, & benevolentibus grati animi ergo ultro libenter offertur, unde idcirco *in lib. de Præcept.* monet Medicum, ut in exigenda mercede omnem deponat acerbitatem. ad secundam dico, quod privilegia, quæ conceduntur Medicis ratione exercitii non tollunt, quin mercedem recipiant, nam post constitutas ipsis mercedes ab Imperatoribus ea privilegia insuper sunt concessa.

3 Secundo sese offert aliud dubium, an scilicet erret Medicus paciscendo cum infirmo de mercede. Hippocrates *primo loco supra cit.* non solum licere voluit Medico hoc pactum inire, sed omnino de mercede debere ipsum pacisci ob rationes inibi ab eo adductas *nu.* 4. unde apparet falso Cujacium *in comm. ad l. Iustiniani lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 8. dixisse pactionem Medici cum infirmo esse contra Hippocratis jusjurandum; nihil enim ibi Hippocr. habet de mercede; cum ergo hoc in loco concedat Medico, ut paciscatur cum ægroto de mercede, non erit hoc pactum contra ejus dogmata; sed non defuerunt alii post eum Medici, qui id ipsum admiserint. sed pro negativa videtur absolute facere Tex. *in l. Medicus. ff. de var. & extraord. cognit. & l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* ibi. quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt. ubi nota quod illa verba, Etiam ea, non referuntur ad salaria contra id; quod voluit Glosa hic, sed ad verba subsequentia, nempe etiam ea, hoc est. Præter salaria etiam ea, quæ sani offerunt. & alias permultas DD. auctoritates pro negativa parte adducit Ripa *de Pest. par. ult. partic.* 2. *num.* 86. & Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Medico. q.* 4. *num.* 4. & vide ex Canonistis Azorium *Instit. moral. lib.* 6. *cap.* 14. *quæst.* 3. & ex nostris in eandem sententiam venit Septal. *lib.* 1. *caution. Medic. num.* 21. multa tamen pro parte affirmativa adducit Caroc. *ubi supra, nu.* 5. & Gaspar Tristan *de Cler. Med.* §. 34. Vt autem hoc dubium diluatur nonnulla consideranda, ac primo videndum de quibus Medicis loquamur, cum non solum de Physicis intelligi possit hoc Medici nomen, sed de Chirurgis, Empiricis, Chimicis, ac quibuscumque aliis, quos nomine Medici venire diximus in hujus tituli principio. Secundo videndum an indifferenter de omnibus morbis sermo sit, an de aliquibus tantum; cum pactum aliquando possit habere locum, aliquando non. Tertio considerandum differre Physicorum mercedem à mercede aliorum Medicorum, nam quod Physico tribuitur dicitur honorarium, ut infra dicemus, quod aliis tribuitur dicitur merces.

His sic se habentibus dico, cæteros omnes Medicos, Physico excepto, posse de mercede cum infirmis pacisci, eorum enim opera sunt servilia non minus, ac sint opera aliorum Artificum mechanicorum, nam & ipsa Chirurgia, quæ cæteris supereminet, mechanica est, nisi à Physico exerceatur, aut si omissa ratione suum opus efficiat empiricorum more soli experimento fidens. licet communiter ipsa Chirurgia etiam rationalis pro mechanica habeatur. Franch. *decis.* 564. *par.* 4. *n.* 10. aut saltem licet mechanica non sit, quando jungitur Rationi, & tunc maxime cum à Physico exercetur, quia nullo modo hominem inhonestat, ut probat Roder. à Castr. *Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 3. & Septalius *lib.* 8. *Caut. Medic. num.* 1. tamen pari passu cum Medicina Physica in dignitate non incedit. 4

Dico secundo, quod nullus Medicus pacisci potest cum infirmo, si morbus est acutus, aut urgens, sed tantum quando est diuturnus, & inducias præbet. ea fuit Hipp. mens in Præception. & ex Medicis neotericis idem senserunt cit. Roder. à Castr. *ibid. lib.* 3. *c.* 21. & Septal. *lib.* 1. *Caut. nu.* 21. qui hoc non solum indecens, sed impium esse pronuntiat, Impium est, inquit, magno morbo urgente, de mercede pacisci. unde Tex *in l. Medicus. ff. de var. & extr. cognit.* illius Medici avaritiam reprehendit, & emendari jubet, qui periculum amittendæ visionis in ægro procuraverat, & eo periculo urgente ægrum compulerat, ut possessiones suas sibi venderet, Incivile, inquit textus, factum Præses provinciæ coerceat, remque restitui jubeat. 5

Tertio dico, quod contra omnem Physici dignitatem est de mercede cum quocumque ęgroto, quocumque in morbo, aut quocumque in tempore non solum pacisci, sed verba qualiacunque movere; ex digni- 6

dignitate enim Medici eſt mercedes ſiquidem dentur accipere, & non recuſare, ſi autem non dentur, non exigere, ut Soran. *Epheſ. in Art. Med. Iſagog. cap.* 3. dicebat. & Ratio eſt, quia quod Phyſico tribuitur pro morborum curatione, non eſt, ut dixi, merces, ſed honorarium, ut melius, & affluentius ſuo loco; at cum de mercede cum ægro pacto convenis, tunc amittit nomen honorarii, & acquirit nomen mercedis, & ipſe Phyſicus mercenarius evadit, & ſuæ ipſius Artis dignitatem inquinat; relinquendum ergo mechanicis eſt, ut de mercede paciſcantur. Sed quia aliquando impingimus in homines ingratiſſimos, qui accepto beneficio, nullam benefico Medico gratiam habent, imo potius illum tanquam Dæmonem odio proſequuntur (nam idcirco proverbio circumfertur, Medicum trifrontem eſſe, Angeli nempe faciem gerit, cum curat, hominis cum inter alios verſatur, Dæmonis cum ægro, qui non ſatisfecerit, poſt curationem, fit obviam, quod eſt celebre apud Iureconſultos Caroc. *ubi ſupra, q.* 4. *in fin.* & ex Medicis Roder. à Caſtr. *ubi ſupra, cap.* 21.) hinc fit, ut interim Medicus coga-
7 tur mercedem exigere, in qua re contingit eum errare, cum nimiam mercedem expoſtulat; Navarr. *in Manual. cap.* 25. *nu.* 64. Caroc. *ubi ſupra, q.* 11. & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cap.* 29. *in fi.* ſed certe non eſt in manu Medici in hunc errorem impingere, nam quantumcunque ipſe expetat, vix habebit, qui dimidium æqui rependat; utinam & hoc aſſequeretur, incidimus in tempora cum maxime deploranda eſt inhumana hominum in Medicos voluntas. ſed hæc ſilentio contegere ſatius duco. Adverte tamen, non eſſe præter Medici dignitatem cum Principibus viris, communitatibus, univerſitatibus, locíſque publicis de mercede annua convenire. ſed & dari poſſunt caſus, in quibus etiam non ſit extra Phyſici dignitatem de mercede paciſci, qui videndi apud citatum Rodericum.

Porro etiam ſi Medicus mercedem non recipiat ſæpiſſime à quibus debet, eſt quando à quibuſdam nihil recipere debeat; tritum enim eſt, Medicum
8 teneri pauperes gratis curare, etiam ex præcepto Hippocr. *in præcept. num.* 5. & juramento ſeſe ipſe Medicus ad hoc obſtringit, cum Doctoratus lauream conſequitur. & eſt communiſſima DD. opinio, & vide tam Canoniſtas, quam cæteros allegatos ad hoc per Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. q.* 3. *a n.* 5. *ad ſeqq.* & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cap.* 29. Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *cap.* 21. Mercurius *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 24. & Gaſpar. *Triſtan. de Cler. Med.* §. 16. quod ſi quid à pauperibus Me-
9 dicus extorqueat, tenetur ad reſtitutionem, Carrar. *de Med. par.* 2. *nu.* 67. ſed hoc an procedat ſi accipiat à jam ſanatis dubitari poſſet; nam tex. *in l. Archiatri. C. de Profeſſ. & Med.* videtur permittere Medico à ſanis factis accipere. non loquitur tamen ibi ſpeciatim de pauperibus, ſed generaliter de quibuſcunque hominibus. forte à paupere etiam ſano facto non poteſt quicquam accipere, niſi forte res
10 modicas, aut comeſtibilia non notabilis valoris. ſed videndum eſſet, quiſnam ad hunc effectum pauper dici debeat. & certe quemadmodum ad pleroſque effectus arbitrarium dicitur eſſe, quis vocari debeat pauper ex adductis per Menoch. *de Arbitr. lib.* 1. *cent.* 1. *caſ.* 65. *nu.* 7. & per Surd. de Alim. *tit.* 9. *q.* 37. *in principio*, forte & ad hunc effectum id arbitrarium eſſe deberet; ſed num de hoc Medicus ipſe erit Arbiter? an potius pauper hic ſtricte accipi debet pro eo, qui non habet unde vivat? ut idem Surd. *ibid.* quod hic videretur magis habere locum, quam quod dicit Gail. *lib.* 1. *practic. obſervat.* 43. *num.* 13. pauperem dici ſcilicet extrema paupertate laborantem, & qui juramentum paupertatis in camera præſtitit. ſed quid de illo, qui cum non habeat divitias unde vivat, poteſt tamen ſua induſtria vivere? certe enim cum infirmitas impediat, ne quis ſua induſtria utatur, hic pauper ad hunc effectum erit dicendus.

Sed tenetur ne Medicus ea obligatione, ut quan- 11
docunque à paupere ad medendum vocatur, accedere teneatur? nimis onerosum medius fidius eſſet; Medicum ad hoc teneri, quia pauperes & multi ſunt, & ſæpe ægrotant; multoque magis oneroſum eſſet id, ad quod illum obligant nonnulli ex noſtris Doctoribus, nempe quod non ſolum teneatur pauperibus mederi, ſed etiam de ſuo illis elargiri. ita 12
unanimiter Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 29. Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 21. & Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 24. ex Navar. Dicendum itaque videtur cum eodem Navarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 64. deberi hanc Medicorum obligationem reſtringi ita, ut dicantur teneri concurrentibus tribus conditionibus. Prima, quod probabiliter exiſtiment pauperem moriturum, niſi ei medicinæ præſidiis ſuccurrant. ſecunda, quod non adſit alius, qui id faciat. tertia, quod nullus reperiatur, qui pro eo mercedem ſolvat: ſi enim hæ conditiones ſimul concurrant non ſolum ex mea ſententia tenetur Medicus pauperi mederi, & ſi non medeatur mortaliter peccat, ſed tenetur etiam de illius morte ſi periclitetur; quia ſi qui Medicum ægrotanti non adhibet dicitur mortis cauſſam dediſſe. Surd. *de Alim. tit.* 4. *quæſt.* 5. *num.* 9. multo magis ipſe Medicus dicendus eſſet dediſſe cauſſam morti, ſi ægro, quem tenetur ſub pœna peccati curare, non medicatus fuerit, cum in hoc aliena opera non indiguerit, ſed propria tantum. illud certum eſt, non teneri Medicum, ſi adſint alii Medici; & multo minus, inquam, ſi pauperes habeant unde eorum neceſſitati ſubveniant, veluti ſunt Xenodochia publica ad hunc effectum conſtructa, in quibus recte, & pro eorum ſtatu, & conditione commode curari poſſunt.

Sed illud multo durius videri poſſet, Medicum præter pauperes, teneri etiam curare gratis divitem
nolentem, aut avarum, qui, ut Medico mercedem 13
non ſolveret, curari recuſaret. Et tamen hæc opinio videtur eſſe Doctorum communis. Abb. *in cap. Ad Aures de Aet. & qualit. nu.* 7. Ripa *de peſte part. ult. partic.* 2. *nu.* 103. Navarr. *loco ſupracit.* & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cit. cap.* 34. rigor tamen hujus opinionis temperatur ex eo, quia poſt celebratam curationem, etiam ſi Medicus nolentem curaverit, datur ipſi Medico actio exigendi mercedem ab infirmo jam ſanato, ſive ab illius hæredibus, ſi ille deceſſerit, ut per Navarr. *ibid. Afflict. deciſ.* 123. & ibi Vrſillus *nu.* 2. *Magon. deciſ. Flor.* 11. *nu.* 2. & plurimi apud Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. q.* 2. *à nu.* 4. *ad ſeqq.* quod etiam eleganti dialogo proſecutus eſt Gulielm. Onciac. *Colloq. mixt. cap.* 6. *in fi.* & ex noſtris Codronch. *ubi alias lib.* 1. *cap.* 29.

Porro autem ultra commemoratum errorem, quando Medicus accipit à pauperibus, vel eis mederi abſque mercede recuſat, in alium ſæpiſſime
labi ſolet, cum à publico ſalariatus ab ægrotis aliam 14
mer-

mercedem, aut donaria accipere non veretur: hoc enim peccatum esse voluerunt multi, quia nemo debet ultra conventam mercedem aliquid accipere. ad quod videtur facere Textus *in l. Necessarios. §. final. ff. ad sull.* Ripa *tract. de Pest. par. ult. partic. 2. à num 112. ad seqq.* Navarr. *loco sæpe adducto nu. 64.* Minsing. *Obs. 75. cent. 2.* Carrar. *de Med. par. 2. nu. 93.* & ex Medicis Codronch. *ubi sæpe, cap. 28. lib. 1.* sed contra aperte est Textus *in l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* ubi Medico à publico salariato conceditur accipere à sanis factis quæ in obsequium offeruntur, qui textus est clarissimus, ut mihi videtur, licet à Iureconsultis non ita exponi, ut verba sonant, notaverim. hortantur enim ibi Imperatores ipsos Medicos Archiatros, quibus Annonaria commoda à populi commodis ministrantur, ut honeste obsequi tenuioribus malint, hoc est, ut sine mercede tenuioribus medeantur, à quibus nihil accipiunt, neque accipere debent, cum à publico salaria habeant, quam turpiter servire divitibus, hoc est, quam cum mercede ipsis divitibus, qui habent unde dent, servire, quod turpe est, quia non debent etiam si offerant accipere. & intentio legis est hortari Medicos à publico salariatos ad medendum tam pauperi, quam diviti contentos publico salario, additurque; Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, scilicet contenti sumus, ut ultra salaria ex publico accepta, possint accipere ea, quæ sani offerunt vel salaria, vel quæcunque ea sint; neque enim hæc vocanda esse salaria voluit Glossa hic, sed donaria, quia sponte à sanis factis pro obsequiis offeruntur.

15 Præter hæc dubitatur, an Medico liceat mercedem ante inceptam curationem accipere; ratio dubitandi est, quia merces respicit jam factum laborem, non videtur ergo deberi nisi post curationem, ita decidentibus Iureconsultis, de qua re vide post Ripam *de pest. ubi alias nu. 125. & seqq.* & Cagnol. *in l. Diem functo. ff. de off. Assess. num. 131.* Caroc. *de loc. & cond. par. 2. rubr. de Med. quæst. 5.* & vide insuper ea, quæ de pacifcenda mercede jam dixi.

16 Aliam ultra prædictas dubitationem movent Iureconsulti, an nimirum Medicus debeat habere mercedem in diebus festivis, & pro negativa faciunt ea, quæ attulit Ripa *loco supracit. tit. de remed. ad cur. pestem, nu. 131.* & post eum Magonius *decis. flor. 11. nu. 8.* & ratio est, quia in diebus festivis laborare, aut servilem operam facere non licet ex tertio præcepto Decalogi; satis autem apparet servilis opera infirmos curare accepta mercede ex iis, quæ affert Suarez *lib. 2. de dieb. festis, cap. 19. nu. 5.* quin etiam nulla mercede accepta non licet in his diebus curare, unde idcirco Christo Domino indignatus est Archisynagogus apud Lucam *cap. 13. vers. 14.* quod diebus festivis, nempe Sabatho mulierem illam curasset, curare enim est servire alteri ad corporis salutem recuperandam; cum ergo hoc sit opus servile, non exercendum in diebus festivis; sed dato etiam, quod, quia tendit ad alterius salutem, morborum curatio exerceri possit, ut D. Thom. dicit. *2. 2. quæst. 122. art. 4. ad. 3.* tamen id

17 intelligi debet, si absque mercede fiat, mercedis enim pro opere acceptio facit illud servile, cum mercedem accipiens sui ipsius se venditorem faciat, ut ex Xenophonte *in lib. de dict. & fact.* Socrat. refert Peregr. *in Apolog. advers. Philosoph. & med. calumn. pag. 190.*

Sed contra est consuetudo non præter rationem introducta, & ad ea, quæ opponuntur dicimus, 18 quod curare infirmos non est opera servilis, ut per D. Thom. *ubi supra*, vel si sit servilis secundo modo, non est prohibita in diebus festivis. non obstat, quod Medicus laboret in medendo, quia labor ille non est corporalis, etiamsi enim indigeat labore, & corporis motu, ut ægrotos invisat, hoc est per accidens, quia Medicus, ut alias ex Platone dixi, non corpore corpus curat, sed animo. Non obstat insuper, quod pro curatione accipiat mercedem, quia quod recipit Medicus ab ægrotis non est pro- 19 prie merces, sed honorarium, daturque illi pro obsequio, *l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* dicique Medicorum mercedes honoraria patet *ex l. 1. §. proinde. & l. in honorariis. ff. de var. & extr. cognit. c. Non sane. 24. dist. 5.* & notat Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib. 3. cap. 21.* & Gaspar. Tristan. *de Cler. Med. §. 28.* unde illud Cicer. apud. eund. *lib. 16. Epistol. 9.* & apud Peregin. *ubi proxime*, Curio misi, ut Medico honos habeatur. Sed dato etiam, quod id, quod Medicis datur, esset merces sic proprie dicta, tamen opus non servile fieri posse pro mercede etiam in festo, dicit Suarez *lib. 2. de dieb. fest. cap. 19. nu. 10.* & si opus servile ex necessitate fieri potest pro mercede etiam in diebus festis, ut *ibidem* Suarez *nu. 9.* quanto magis fieri potest opus, quod est pro hominum salute tam necessarium? Sed mercedem facere hoc opus servile falsum est, nihil enim de Medicinæ dignitate mercedem demere demonstrat Vallef. *in sacr. Philosoph. cap. 74.* licet absolute falsum sit ex mercede opus evadere servile, ut probat Suarez *ubi supra, nu. 6.* Cum ergo Medicus neque corporis labore curet, neque mercedem pro curatione dicatur accipere, etiamsi aliquid accipiat, potest absque ullo scrupulo etiam diebus festivis quæ ab ægris offeruntur accipere, & sic concludit Ripa *ubi supra, num. 132.* cujus consilium laudandum, quod Medicus accipiat à sponte dantibus, quemadmodum in consuetudine est etiam in diebus festivis, nihil tamen ipse in hisce diebus expetat à non sponte dantibus. unde Magon. *decis. flor. 11. nu. 6.* in constituendo salario cuidam Chirurgo, qui per octo menses infirmum quendam curaverat, detrahit dies festivos.

Denique dubitatur, an in morbis desperatis, & 20 incurabilibus Medicus licite mercedem recipiat, & videtur quod non, quia nemo debet recipere mercedem laboris, quem incassum sciebat se insumere, sed sic est, quod in desperatis, & incurabilibus morbis Medicus scit, ac manifeste cognoscit, se frustra laborem suscipere in illis curandis, ergo non debet ex eo labore ullam mercedem recipere. contra tamen D. Antonin. ex quo Actius *de infirm. vers. salarium.* voluit Medico deberi salarium etiam per morbo desperato, & insanabili. communis tamen DD. opinio est deberi, quandocunque Medicus morbum talem esse pronuntiaverit, alias vero non deberi. ita ex nostris Codronch. *lib. 1. sæpe cit. cap. 30.* & Mercur. *lib. 2. Errorum popul. cap. 5.*

Sed quænam requiruntur ad hoc, ut Medicus moriente ægroto à culpa sit immunis, & licite mercedem accipere possit? Gaill. *lib. 2. Obs. 111. num. 25.* quatuor requiri dicit, primo ne excedat limites suæ professionis, secundo ut sit peritus in Arte, tertio quod diligentiam adhibuerit, quarto quod rectam instituerit victus rationem. Nos dicamus necesse esse, ut morbum cognoverit, ut periculum præ-

prædixerit, ut diligentiam in omnibus curæ ſpectantibus adhibuerit.

Sed hic inſurgere poteſt dubium non contemnendum, an nimirum Medico de periculo nihil annunciante, Ægroque mortuo, debeat Medicus acce-
21 ptam Mercedem reſtituere; ſi enim vera eſt citata Codronchii, & Mercurii opinio, quod tunc licite accipiat, quando periculum, aut inſanabilitatem prædixerit, certe ſi non prædixerit, illicite accipit, illicite vero acceptum teneri nos reſtituere quis dubitabit? & tamen cum Medicus laborem inſumat, ſemperque eum finem ſibi proponat, ut ægroto aliquid adjumenti ferat, etiamſi illicite acceperit, quod mortem, aut inſanabilitatem non prædixerit, licite tamen accepiſſe ob laborem, eſt dicendus. ſed hæc decidere ad me non pertinet, ad eos ergo, ad quos pertinet, ejus dubitationis deciſiõ remittenda.

S V M M A R I V M.

1 *Primus error Chirurgorum.*
2 *Secundus error Chirurgorum.*
3 *Tertius error.*
4 *Quartus error.*
5 *Chirurgi an teneantur infirmos ad confeſſionem hortari.*
6 *Chirurgus peccat conſulens quicquam contra Animæ ſalutem.*
7 *Chirurgus ut Phyſicus errat in opere omittendo, & committendo.*
8 *Chirurgus circa mercedem quomodo peccet.*
9 *Chirurgus tenetur pauperibus gratis mederi.*
10 *Chirurgus an in diebus feſtivis curare poſſit, & an iiſdem diebus mercedem accipere.*
11 *Quiſquis abſque ſufficienti examine medetur, peccat.*
12 *Artifex excedens limites ſuæ capacitatis, peccat.*
13 *Culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.*
14 *Magna culpa dolus eſt.*
15 *Artifices errantes in manualibus operibus puniri poſſunt.*
16 *Magna negligentia culpa eſt.*
17 *Phlebotomantes, hoc eſt, ſanguinem detrahentes, unam venam pro alia ſecantes, peccant.*
18 *Non omnes venæ eadem promptitudine corpus evacuant.*
19 *Detrahentes ſanguinem abſque Phyſici licentia, errant, & ſunt puniendi.*
20 *Gravis error eſt ſanguinem alia ratione detrahere, quam qua Phyſicus juſſerit.*
21 *Errant detrahentes ſanguinem in majori, aut minori quantitate, quam Phyſicus præceperit.*
22 *Errant detrahentes ſanguinem alio tempore, quam quo Phyſicus voluerit.*
23 *Conſilium dando quomodo errent ſupradicti Artifices.*

De Chirurgorum, aliorumque ſimilium Artificum erroribus.

Q V Æ S T I O IX.

IN hac Quæſtione de Chirurgorum erroribus primo agemus, deinde de erroribus Phlebotomantium; omniumque qui aliquo modo Chirurgica opera exercent, ſanguinem quocumque modo detrahendo, leviora vulnera curando, tumores ſimplices, ulcera ſuperficiaria, & alia id genus. ſed Chirurgos, cum ad rationales Medicos quam proxime accedant, in plurimos eorum errorum impingere contingit, in quos ipſos Phyſicos dilabi jam enarravimus, ut deinceps monſtrabo. ſed præ cæ- 1
teris familiaris Chirurgorum error eſt abſque præcedenti ſtudio, & neceſſaria rerum cognitione, & abſque ulla Theoricæ ſcientia Chirurgiæ ſeſe addicere, ſolaque praxi contenti eſſe; quod quidem ipſis eſt tam peculiare vitium, ut vix ex decem unum aut alterum reperias, qui in Theoricis ſit vel mediocriter inſtructus, quod etiam de ſui temporis Chirurgis deploravit Galenus *lib.* 3. *de Anat. admin. cap.* 1. unde non mirandum ſi etiam in his curandis, quæ ad ſenſum patent ſæpiſſime hallucinentur, idcirco non abſque ſumma ratione nominatim ob male adminiſtratam curationem à ll. puniuntur. *tex. in §. præterea. Inſt. ad l. Aquiliam:* minori enim excuſatione dignus videtur Chirurgus ſi erret in his, quæ ad ipſum pertinent, quam Phyſicus, qui etiamſi per ignorantiam erret excuſatur, *arg. l. Illicitas. §. ſicuti. ff. de off. Præſid.* & ratio eſt, quia Phyſicus in curandis morbis cogitur uti conjecturis tam in ejus dignotione, quam in curatione ſaltem ſecundum plurimum, quod etiam ſecundum plurimum non evenit de Chirurgis, qui præſertim in operibus manualibus ſi per ignorantiam peccent puniendi veniunt de ignorantia; licet etiam Phyſici, qui perperam medicamentum dedit, ignorantia impunita remanere non debeat, *ut per cit. tex. in §. Præterea. Inſt. ad l. Aquiliam.*

Errant autem peculiariter Chirurgi (niſi ſimul & 2
Phyſici ſint) cum ultra limites ſuæ ipſorum Artis progrediuntur, & in iis ſeſe immiſcent, quæ ultra eorum capacitatem ſunt, ſicuti in medendis morbis internis, quorum cognitionem ipſi neque habent, neque ſine Philoſophiæ ſcientia habere poſſunt; ex hac enim habetur cognitio Naturæ ipſorum morborum, cauſſarumque ipſos progignentium; & idcirco cum mortaliter peccare dicatur Medicus, qui medetur morbo non cognito, ut alias dixi, tanto magis peccabit Chirurgus, qui & morbum non cognoſcit, & facit quod facere neque debet, neque poteſt.

Errant inſuper iidem Chirurgi (niſi ipſi Phyſici 3
etiam ſint) cum Phyſicos non advocant in morbis etiam ad eorum artem, & ad ipſam operationem ſpectantibus, qui tamen Phyſici præſentiam requirunt, ut Chirurgi illi apud Lang. *lib.* 1. *Epiſt.* 4. qui non ſolum non advocabant Phyſicos, ſed Phyſicorum munere audacter fungebantur, febrem ardentem curantes.

At quia Tumorum, Vulnerum, Vlcerum, Fracturarum, aliorumque morborum curatio perfici à Chirurgis non poteſt, niſi corpus ut decet expurgetur, cum hoc ab ipſis fieri non poſſit, neceſſarium eſt, atque ex juramento tenentur Phyſicos advoca- 4
re, qui interna cauſſa inſpecta, quæ morbum fovet; ipſam removeant, ea enim non remota, incaſſum Chirurgi inſudant eos morbos ſuperare, qui tamen ut plurimum Phyſici præſentiam valde reformidant, non ex eo ſolum, quia craſſos eorum errores ſæpe detegat, ſed quia morbus amota cauſſa celeriorem ſortitur curationem, quod ex re eorum non eſt, qui lucro inhiantes (de malis, & avaris, non de bonis loquor) morbum ad longiſſimum tempus protrahi deſiderant.

Sed in indagandis reliquis Chirurgorum errori-

bus, qui punitionem ab alterutra lege reportare deberent, satius est eundem ordinem sequi, quem in Physicorum erroribus servavimus. Primo ergo du-
5 bitari potest, an Chirurgus, ut Physicus, teneatur ægrotantes suos ad pœnitentiæ Sacramentum hortari, dicendumque videtur in eadem obligatione illum quoque esse, cum & juramento in doctoratu consequendo ad hoc sese obstringat; quod intelligendum quando solus curat, nam si adsit simul Physicus, videtur ab ea obligatione immunis; & ratio est, quia major videtur esse obligatio Physici ex hoc, quia morbi, qui Physici præsentiam requirunt, sunt magis periculo proximi, quam ii, quibus solus Chirurgus sufficit; cum ergo Physicus & sit primus in dignitate, & multo melius quam Chyrurgus morborum pericula cognoscat, magis ad ipsum spectare videtur ægros ad confessionem hortari, quam ad Chirurgum, ubi ambo in eadem cura sint eodem tempore vocati; alias videretur incumbere hoc onus ei, qui primus vocatur. Sed quid si Chirurgus videat Physicum in ea re negligentem? existimarem teneri Chirurgum, aut Physicum admonere, ut suo munere fungatur, aut etiam ipsum ægrotantem hortari, ut huic obligationi satisfaciat. *In cæteris autem, in quibus diximus *quæstione per totam*, Physicum errare omittendo exequi ea, quæ ad salubria consilia spectant, potest etiam & ipse Chirurgus delinquere in iis, quæ ad illum spectant, quamobrem ad eam quæstionem recurrendum.

Sed & circa ea, quæ committendo Physici peccant in consiliis dandis, peccare & ipsi Chirurgi
6 possunt. & primo non minus quam Medicus peccat Chirurgus, si quicquam contra Animæ salutem ægris, vel sanis persuadeat, de quibus omnibus videnda quæ* *superiori quæstione quinta per totam* attulimus. illud unum peculiariter de Chirurgis determinandum venit, an possint ipsi suam sententiam dicere, & consilium dare circa Iejunii observantiam, circa cessationem à recitatione divinorum Officiorum, & circa hujusmodi alia; dicendumque videtur, quod cum de his impedimentis determinare spectet ad superiorem scientiam, quæ exacte cognoscit morborum naturam, caussas illos excitantes, particulares hominum temperaturas, ipsorumque vires, & tolerantiam, aliaque id genus, non poterit Chirurgus, ut talis in his consilium ullum dare, quia ejus captum transcendunt. debet ergo ægros ad Physicos remittere, nisi caussam, ob quam quis dispensari ad hæc debeat sit nimis evidens, tunc enim forte poterit circa hoc consilium dare, quia etiam absque ejus consilio præsente caussa evidente æger potest licite se ipsum dispensare. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. Forte & idem habet locum ultra Iejunii observantiam in aliis quibusdam obligationibus.

7 Sequuntur porro errores in opere tam committendo, quam omittendo patrati, in quibus non minus quam Physicus, etiam Chirurgus implicari potest, & de his videndæ quæstiones sexta, & septi-
8 ma. sed & circa mercedis receptionem eodem modo Chirurgus, & Medicus per omissionem errare potest. Chirurgo autem nonnulla licere potius, quam Medico certum est: de Chirurgo enim non dubitandum, quod cum opus faciat servile, mercedem nulla hæsitatione potest accipere; unde pacisci illum de mercede posse *superiori quæstione* diximus; sed tenebiturne, ut Physicus, pauperibus gratis mederi? In hac re potest esse dubium, quia Physicus nullum impendet corporis laborem in curandis ægris, nisi per accidens, & quod ab illis accipit non accipit tanquam mercedem laboris corporei, quem in illis curandis absumpserit, sed tanquam honorarium, & pro obsequio, ad quod jure non debent adstringi pauperes, sed divites; Chirurgi autem utuntur labore corporis dum vulneribus medentur, dum luxata ad suum locum impellunt, dum secant, urunt, aliaque id genus opera moliuntur: at nemo teneri videtur pro altero gratis laborare. quibus non obstantibus dicendum videtur ad 9
idem teneri Chirurgos, unde idem in doctoratu consequendo juramentum suscipiunt; & ad id, quod dicitur, neminem teneri pro altero laborem gratis suscipere, respondendum verum esse universaliter, sed fallere in Chirurgo ratione Doctoratus.

Dubitari porro ultra hæc potest, de Chirurgo 10
multo rationabilius, quam de Physico, an possit diebus festivis mederi, & dato quod possit, an licite accipiat mercedem. Ratio dubitandi est eadem, quæ supra, quia Chirurgi opera servilis est, & laborem corporis requirit; sed in diebus festivis præcipimur abstinere ab omni opere servili, ergo Chirurgus diebus festivis non debet mederi. dicendum tamen, quod licet curare manuali opera sit quid servile, videtur tamen esse permissum etiam in diebus festivis, quia impenditur in hominum salutem, ut manifeste D. Thom. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad* 3. Sed quoad mercedem majus potest esse dubium, sed idem videtur dicendum, quod de Physico diximus, non esse nempe illicitum accipere mercedem etiam in diebus festivis à sponte dantibus; abstinendum tamen in his diebus à petenda mercede ob Religionis reverentiam, non ob vanam aliquam superstitionem, quod Iudæis ipsis omnium hominum superstitiosissimis est familiare, licet Suar. *lib.* 2. *de dieb. fest. cap.* 19. *num.* 10. ex Cajet. concludat, non esse contra observantiam festi locare operas suas in illo die etiam pro mercede, quando alias tales operæ non sunt in festo prohibitæ, vel ex caussa legitima permittuntur.

Post Chirurgos aliud sequitur hominum genus Chirurgis quidem affine, sed in dignitate ob Doctoratum, quem assequuntur Chirurgi, longe illis inferius; nam Chirurgus Doctoratus honorem consequitur, ut per Franch. *decision.* 565. *num.* 11. & *seqq.* sed hujusmodi artifices in nullo dignitatis gradu sunt, Chirurgiæ tamen aliquam partem, sed infimam exercent, cum licentia alicujus Collegii, vel Principis auctoritate. Eorum aliqui sanguini solummodo detrahendo, cucurbitulis aut cum scarificatione; aut sine ea affigendis, hirudinibus applicandis, inustionibus simplicibus faciendis se destinant. alii simplicibus vulneribus, aut simplicibus tumoribus, levioribusque continui solutionibus medendis, luxatisque ossibus restituendis, alii etiam magis composita vulnera, & machinationes majorem solertiam, & cognitionem requirentes tractant, de quorum omnium communissimis erroribus nunc aliqua dicenda.

Et primo notum est, quod quisquis absque præ- 11
cedente examine, & sufficiente cognitione rerum, & absque Superiorum licentia curandum aliquem ex prænominatis morbis suscipit, non solum pœnis per Medicos, ad quos pertinet indictis, se subjicit, sed gravis etiam peccati reus fit, quia si Physico etiam perito non licet absque Doctoratu mederi, ut quæ-

quæstione secunda dixi, multo minus licere debet his, qui ut plurimum sunt crassioris Minervæ homines, nulliusque intelligentiæ, absque expressa licentia, quam semper examen præcedere debet, prædicta machinari posse.

Secundo horum singuli frequentissime in eum
12 errorem impingunt, quod excedunt limites propriæ capacitatis, & licentiæ sibi concessæ, in qua re & graviter etiam peccare, & si aberrent, puniri etiam
13 posse, manifestum est, quia in culpa sunt, culpa enim est immiscere se rei ad se non pertinenti *l. Culpa est. ff. de Reg. jur.* cum vero hæc culpa sit gravis, & magna, quia incurritur cum periculo salutis ipsorum hominum, dolosa dici debet. *l. Magna. ff.*
14 *eod. ibi.* Magna culpa dolus est. ad cautelam ergo in licentiis, quæ similibus personis conceduntur, speciatim morbi nominari debent, quibus mederi illis conceditur, negata licentia medendi aliis ibi non expressis.

15 Tertio aberrant aliquando hujusmodi personæ in ipsis manualibus operibus, & si error sit insignis, punibilis absque dubio est, pro ejus majori aut minori gravitate; talis est cum incidentes mediam, sive communem dictam venam subjectum nervum pungunt, ut evenit Chirurgo illi, qui Carolo Nono Galliarum Regi eam venam incidere volens nervum pupugit, ex qua læsione Rex nonnisi post trimestre spatium sanatus est, ut Paræus narrat *lib. 9. sui operis cap. 38.* sic & Phlebotomus ille apud Amatum Lusit. *cent. 3. curat. 35.* ex cujus errore æger vita functus est, in quem errorem turpiter lapsum vidi audacissimum Pharmacopolam, qui sanguinem etiam detrahebat, qui robustissimum juvenem eo errore è medio sustulit. sic & cum subjectam arteriam venam jecorariam aperientes, incidunt, & in caussa sunt, ut Aneurisma excitetur, & cum partes inurentes capita musculorum, & nervos subjectos lædunt, aut tumorem aperientes eandem noxam ægris conciliant, unde in caussa sunt, ut partium motus in futurum aut diminuantur, aut depraventur, aut etiam in totum amittantur. idcirco autem errata hæc punitione digna videntur, quia facile adhibita diligenter evitari pos-
16 sunt, magna ergo Artificis negligentia præsupponi potest, quæ quidem culpa est *l. eadem. ff. eod.* pro his ergo in judicium trahi possunt, & in eos digna pœna animadvertere licebit, de cujus qualitate ad me non pertinet, sed ad Iudices determinare.

Quarto hujusmodi artifices in sanguine detra-
17 hendo multis erroribus implicantur, & primo cum unam venam pro alia secare negligunt, ut si Hepaticam pro Cephalica, aut Mediam pro Hepatica secaverint, contra id, quod Physicus præcepe rit; quia licet nonnulli Doctores in ea opinione fuerint, quod parum referat ex qua vena sanguinem detrahas, quia omnes æqualiter corpus evacuant, aut nihil saltem referre credant quam ejusdem partis venam aperias, dummodo ejus partis sit, quam Physicus jusserit, nempe si dextram in superioribus dextram superiorum partium incidas, si sinistram inferiorem, inferiorum partium sinistram, & sic de reliquis, tamen certum est, quod demonstrat etiam Galen. *comm. 2. in lib. de vict. rat.*
18 *in acut. tex. 10.* non omnes venas eadem celeritate, & promptitudine omnes corporis partes indifferenter, aut totum evacuare; & patet experientia in quibusdam particularibus casibus magis opportunum esse hanc, aut illam potius venam secare, & commodius, & promptius partem affectam juvare, non est ergo hic error absque animadversione transigendus.

Sed superiori adducto errato multo majori censura dignum est, cum Phlebotomus sanguinem de- 19
trahere audet absque ulla Physici licentia, præterquam quod enim hoc illis per edicta, & constitutiones omnium Collegiorum prohibitum expresse est, facile in grave damnum alicujus personæ in hunc errorem labi possunt; cum enim neque hominum temperaturas, neque partium dispositiones, neque morborum, neque caussarum essentiam, neque virium robur, neque alia necessaria cognoscant, impossibile est illos non errare, & fortuito fit quod non errent, & ex hominum, quibus sanguinem detrahunt, eufortunio.

Sed gravior multo error ille est, cum omisso, 20
aut neglecto Physici præcepto jubentis venæ incisionem, illi aut per sacrificatas cucurbitulas, aut per hyrudines sanguinem detrahunt, aut contra, jubente Physico, ut scarificatæ cucurbitulæ applicentur, earum loco hyrudines admovent, aut venas aliter aperiunt. est autem hic error tanta animadversione dignus, ut inde facile ægrorum mors aliquando emanare possit, & siquidem hoc, aut aliud notabile damnum ob illum succedat, non debet ullum esse dubium, quin isti artifices in culpa sint; qui qualiter, & quatenus sint puniendi ipsi Iureconsulti melius determinabunt.

Quinto errant inemendabiliter hi Artifices in 21
quantitate sanguinis detrahenda juxta Medici præceptum; quippe cum semper eam excedant, & aliquando insigniter prætergrediantur, ita ut viderim ex hoc ægros aliquando succubuisse. nam memini artificem quemdam ex his jussum à me sanguinem ex salvatella cujusdam febricitantis ad uncias quatuor detrahere, illum ad libras duas detraxisse, ex quo adeo refrigeratus Æger est, ut cacecticus factus intra bimestre spatium obierit. In hunc errorem hi volentes impingunt ea ratione persuasi, quod sanguis ater, niger, crassus, adustus, malus, pessimus sit, quam cantionem de quocunque sanguine canunt, quia boni, aut mali sanguinis qualitatem ne per somnium quidem agnoscunt. sed etiamsi agnoscerent, nesciunt ignari, neque persuaderi possunt, in tanto minori quantitate sanguinem esse detrahendum, quanto impurior, ac deterior existit, quia tunc manifesto signo apparet, spirituum paucitatem subesse, & facile hinc posse vires collabi, ita admonente Fernel. *lib. 2. Method. med. cap. 17.* & doctissimo fene nostro Septalio *lib. 4. caut. Med. n. 2.* Licet autem graviter peccent hi in majori copia sanguinis detrahenda, quam Medicus præscripserit, non tamen sunt ab errore immunes, si minorem detrahant, nam & hoc in notabile interdum Ægrotantium præjudicium esse potest. nam & in hunc errorem hos ipsos aliquando labi comperies, cum ut pro doctis habeantur, ægrotantium vires ipsi metiri volunt, & si Medicus se libram sanguinis detrahi jusserit, ipsi vires languentis debiles esse pronuntiantes, ad tres tantum uncias detrahunt, & interdum cum evidenti ægrorum periculo.

Sexto errant iidem Artifices circa tempus mit- 22
tendi sanguinem, ut si Medicus præcipiat venam secari summo mane, illi prope meridiem secent, aut si jusserit secandam venam hodie, illi in crastinam diem opus rejiciant. hoc enim maximi refert præ-

cipue in febribus, in quibus aliquando neceſſe eſt evitare ipſarum febrium acceſſiones, inſultus, incurſiones, nam prope hæc tempora venam ſecare eſt hominem è medio tollere. adde quod aliquando procraſtinatio in cauſſa eſſe poteſt, ut æger ſuccumbat, etiamſi ſit aliquarum tantum horarum, ut uſuvenire poteſt in præcipitibus nonnullis morbis, qualis eſſet acutiſſima Pleuritis, ſuffocans ſquinantia, aut alia pernecabilis inflammatio interna; debita ergo ſeveritate in hunc errorem animadvertendum, & Medici quidem culpam in his caſibus evitare debent, urgendo, ut ſanguis quamprimum detrahatur.

Sed videamus tandem num circa conſilium dandum id genus hominum quicquam peccare poſſit, quod vel temporali, vel ſpirituali pœnæ, aut utrique ſubjiciatur. notum autem eſt ad eos non pertinere ullum conſilium ægrotis dare, ſed ad Phyſicum, qui vitæ inſtitutum præſcribit, & idcirco nihil peccant hi omittendo aliquid conſulere, cum
23 nihil teneantur conſulere; ſed committendo ſæpiſſime, ac graviter ob eorum audaciam peccant; dant enim & ipſi interdum prava aliqua conſilia, ut circa abortum procurandum, circa coitum exercendum, vel circa aliquid ſimile, in quibus duplici ex capite veniunt puniendi, primo quod tranſgrediantur propriam capacitatem, & facultatem eis conceſſam, immiſceantque ſe in iis, quæ ad eos non pertinent. Secundo quod conſulant ea, quæ contra Animæ ſalutem ſunt. Denique circa horum Artificum mercedes quando, & à quibus accipere poſſint idem videtur dicendum, quod in ſuperioribus de Chirurgis dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Aromatarii quomodo errent circa peritiam.*
2 *Aromatarius non habens ſufficientes divitias ad exercendam artem graviter peccat.*
3 *Circa electionem medicamentorum quomodo errent Aromatarii.*
4 *Circa medicamentorum, quæ Medici præſcribunt quantitatem quomodo delinquant Aromatarii.*
5 *In compoſitione medicamentorum Aromatarii quomodo errent. & num. ſeq.*
7 *Circa medicamentorum ætatem quomodo errent.*
8 *Circa uſum medicamentorum quomodo errent.*
9 *Circa recipiendas viſitationes Medicorum Aromatarii, qua ratione errent.*
10 *Seplaſiariorum errores.*

De Aromatariorum, & Seplaſiariorum erroribus.

QVÆSTIO X.

QVam multiplici errore implicentur, & implicari poſſint Aromatarii in propria Arte exercenda, non eſt quod pluribus demonſtrare laborem, ſatis fuerit ſi nonnulla generaliora in medium proferam, ex quibus lectores facile in cæterorum cognitionem devenire poſſint. Sed horum artificum delicta licet reſpectu variarum rerum conſiderare, ut primo reſpectu peritiæ; ſecundo reſpectu facultatum, quibus affluunt; tertio circa electionem, & qualitatem medicamentorum; quarto circa quantitatem eorundem; quinto circa præparationem; ſexto circa compoſitionem; ſeptimo circa eorundem commutationem; octavo circa eorum ætatem; nono circa uſum; decimo circa Aromatariarum viſitationes.

Vt ergo à primo incipiamus, certum eſt mortaliter peccare Aromatarium, non minus quam Medicum, & Chirurgum, cum abſque ſufficienti peritia pharmacopæam exercere aggreditur; in quibus autem, & de quibus ſit hæc peritia ſatis docuerunt ii, qui de hujuſcemodi arte præcepta tradiderunt; ex quibus antequam Aromatarius ad eam artem ſeſe accingat, ediſcendum quænam cognoſcere oporteat: neque id ſolum ſufficere putandum, ſed maxime neceſſarium eſſe ſub ſolerti ejus artis magiſtro ſeſe exercuiſſe, à quo poſtquam idoneus judicatus fuerit, poterit conſueto, ac diligenti examini ſe ſubjicere, quæ ſi minus præſtiterit, gravi illum errore detineri certum eſt, cujus complices, & participes illi fient, qui ad pharmacopæam exercendam eum tanquam idoneum admiſerint, etiamſi non ſit. 1

Secundo graviter errat ille, qui Pharmacopæam exercere aggreſſus, ſufficientibus divitiis non affluit, quibus Aromatariam rebus neceſſariis, & opportunis inſtruere poſſit; ad hoc enim teneri quemcunque Aromatarium ex Medicorum auctoritate ſatis teſtantur omnes, qui Antidotaria, aut de hujuſmodi Arte libros ediderunt, & inter alios ita eos obligari dicunt Val. Cord. *in princ. ſui Antid.* & Caleſtan. *par.* 1. *ſuar. Obſer. in princ.* & hoc ſumma cum ratione, quia nunquam fieri poteſt, ut abſque mediocribus ſaltem divitiis Pharmacopola ſuum munus recte, & ut decet exercere poſſit in hac arte; in qua tam facile poteſt Artifex hominem decipere. paupertas autem licet in homine alias non malorum morum, nec pravæ propenſionis, multa contra artem ſimul, & contra conſcientiam, & contra hominum ſalutem machinari non docet modo, ſed cogit, quia ut moraliſſimus Poeta noſter Petrarca dicebat: 2

— Il pouerel digiuno
Viene ad atto talor, ch' in meglior ſtato
Hauria 'n altrui biaſmato.

Imo & in ſtatutis Aromatariorum exſtat Bulla Iulii Tertii, ſi recte memini, quæ obligat quemcunque, qui aromataria inſtruere velit, aut habeat quingentos nummos aureos, quos in ea impendat. Itaque qui ſuæ indigentiæ ſibi conſcius tamen non abſtinet ab hac arte exercenda, perpetuo occaſionem peccato præbens ſe animæ periculo evidenter exponit.

Tertio Aromatarii ſæpiſſime delinquunt circa electionem, & qualitatem medicamentorum, quibus utuntur, eligendo vetuſtiora, & obſoleta, & quæ nullius valoris ſunt, ut viliori emant, vel ne de novo emant, coganturque ea, quæ habent, projicere; quod peccatum tam grave eſt, ut præterquam quod gravibus pœnis ſe ſubjiciunt, ut dicit Act. *de Infirm. cap.* 42. *num.* 25. ſi ex hoc mors alicujus ſequatur, rei mortis efficiantur. Carrar. *de Med. & ejus off. p.* 4. *num.* 143. neque ſolum errant Aromatarii trahentes in uſum medicamenta jam vieta, & obſoleta, ſed etiam non eligendo inter bona meliora, & inter ſelecta ſelectiora; quia in hoc maxime, ac præcipue conſiſtit Aromatarii ſolertia, & diligentia, à qua ſi deficiat, manifeſtum eſt illum errare; neque debet eſſe contentus mediocri diligentia uti, ut 3

bona

bona inveniat, ſed ſumma adhibere debet, ut optima inveſtigare queat.

4 Quarto circa quantitatem medicamentorum errant Pharmacopæi, vel in componendis medicamentis officinalibus, vel in expediendis Medicorum ordinationibus, quas receptas vocant: in utroque enim caſu ſi minorem, aut majorem quantitatem in uſum trahant, quam Medici præſcripſerint, in magnum, & nonnihili faciendum errorem labuntur, cum poſſint eſſe notabilis damni cauſſa, aut periculi vitæ earum perſonarum, quæ talia medicamenta aſſumunt. jam non ſemel eveniſſe ſcimus ægros ex hujuſmodi Pharmacopæorum errore evidenter periclitatos; dum enim ſatagunt hi, ut medicamenta ſuum effectum ſortiantur, doſim quorundam ſimplicium iterum augendo id ſe conſecuturos autumant, ut, exempli gratia, in opiatis opium augendo, aut in medicamentis ſolventibus augendo ſolventia, ex quibus factum aliquando eſt, ut Ægri in lethargum, vel in ſuperpurgationem ex alterutro errore lapſi ſint. Ægro cuidam D. Baltaſſar Bonannus vir non vulgaris doctrinæ, nec vulgari laude dignus medicamentum quoddam ſatis ad rem præſcripſerat, quo aſſumpto Æger toties egeſſit, ut animam jam agere videretur. Medicus ægrum inviſens præter opinionem toties leve medicamentum, ac tanta cum virium dejectione, alvum moviſſe comperiens, quid eſſet ſuſpicatus, ad Pharmacopolam properat; apud ipſum conqueritur de medicamento illi ægrotanti dato, quod nihil omnino alvum dejecerit, tum audax Pharmacopola, miror, inquit, ejus rei, cum medicamento à te præſcripto, ut promptius ſolveret, Diagridium commiſcuerim. ſic ſolertiſſimus Medicus procaciſſimi artificis dolum detexit, & opportunis auxiliis ſuperpurgationem compeſcuit, multo autem libentius, ut eſt cujuſcunque doli hoſtis acerrimus, & æqui amantiſſimus, ignari illius artificis audaciam compeſcuiſſet.

5 Quinto in componendis medicamentis multis modis errant Aromatarii tam in electione medicamentorum, eorumque qualitate, de qua ſupra, quam in quantitate, & in modo compoſitionis. nam circa electionem, & qualitatem non poteſt Aromatarius abſque gravi culpa, nulla cauſſa cogente, nullaque urgente neceſſitate medicamenta à Medicis præſcripta commutare, & quid pro quo abſque Medici licentia accipere. Io. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *pag.* 38. *in fin.* tametſi enim ſancitum jam à multis doctiſſimis Medicis ſit, quid in defectu unius medicamenti aſſumere debeamus, quod ad deficientis naturam quam proxime accedat, & vires imitetur, tamen diligens Aromatarius in hoc non debet eſſe facilis, ſed tenetur omnem operam impendere, ut ipſa medicamenta ab auctoribus præſcripta inveniat; quod ſi diligentia adhibita tamen non inveniat, tunc excuſari poteſt, ſi accipiat quid pro quo, ideſt unum pro alio. Ratio ejus rei eſt, quia licet hæc medicamenta ſubſtituta, ſeu ſuppoſititia ſimilem ſortiantur naturam, & vires cum iis, quibus ſubſtituuntur, & ſimilia ſint, non ſunt tamen eadem, quia ſimile non eſt idem, neque fieri poteſt, ut in aliqua re ab illis non deficiant, ſemperque ſuppoſititia hæc medicamenta in virtute inferiora cenſenda ſunt iis, quibus ſunt ſubſtituta, unde Auctores non ſubſtituta, ſed ea, quibus ſubſtituuntur elegerunt.

6 Sexto circa compoſitorum medicamentorum compoſitionem quantopere errent interdum mali Artifices facile norunt, qui de ea re particulariter verba fecerunt, quorum omnium inſtar ſit in omnibus Medicinæ operibus exercitatiſſimus Medicus Petrus Caſtellus, qui in ſuo novo Antidotario, anno 1634 edito, exquiſita diligentia edocet, quomodo hæc medicamenta componi debeant, & quanam ratione aliquando errare Aromatarios contingat tam in electione, & in præparatione, quam in commixtione ſimplicium, & in coquendo, & fermentando, & conſervando compoſita. Malorum autem Artificum errores ſolertes, exercitatique Medici, & Aromatarii non ſemel deprehendunt; tenetur autem ipſe Aromatarius, ſi errores non ſint emendabiles, ſi ſint notatu digni, compoſita abjicere, quod ſi non abjiciat, toties mortaliter peccat, quoties iis utitur.

Septimo delinquunt circa medicamentorum tam ſimplicium, quam compoſitorum durationem, & quidem enormiter, quia ne abjicere cogantur, ea poſt exſpiratum terminum durationis eorum, adhuc in uſum trahere non deſiſtunt, eaque magno cum Medicorum dedecore, & gravi cum ægrorum damno illis adminiſtrant; certum autem eſt hujuſmodi viros tanquam ſicarios eſſe habendos, & ſumma cum ſeveritate eſſe puniendos, in his enim malus dolus intervenit, quia cum optime noverint, quanto tempore medicamenta integra virtute ſervari poſſint, ſciantque ea ob id non eſſe bona, ſed mala, & nullius pretii, tamen hominum ſalutem nihil facientes, ob avaritiam illis uti non deſiſtunt. qui tamen de medicamentorum duratione certior fieri cupit præter Auctores Antidotariorum, recurrat ad ſupra nominatum Petrum Caſtellum de hac re ſeorſim in particulari libro differentem. 7

Octavo circa uſum medicamentorum errant Aromatarii, quando iis ex ſe utuntur abſque Medicorum licentia; neque ſolum puniendi cum ad malum finem id faciunt, ſed etiamſi ad bonum. idcirco reſpectu prioris prohibentur abſque ſufficienti licentia vendere, aut præbere medicamenta venenoſa, ſolventia, opiata, abortiva, & hujuſmodi alia *per l.* 3. *§. alio Senatuſconſulto. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* licet enim ibi ſolummodo venenorum commercium, & aliquorum tantum interdicatur, tamen omnibus ſimilibus eorum exemplo Legiſlatorem interdixiſſe non eſt ambigendum, quod ex ipſius Textus verbis palam eſt, ut admonui *alias lib.* 2. *harum Quæſtionum tit.* 2. *quæſt.* 12. *in princ.* Reſpectu etiam poſterioris, nempe quando ad bonum finem ſit, Aromatarii ſunt puniendi, ſi id abſque licentia faciant, quia tranſgrediuntur propriæ Artis limites, ex qua tranſgreſſione mille errores, & his multo plures pullulare poſſunt. 8

Denique quia laudabili conſuetudine introductum ubique terrarum eſt, ut ſemel in anno ſaltem ab aliquo Collegio Medicorum, vel ejus aliquo idoneo miniſtro Aromatariæ omnes viſitentur, ut Aromatarii eas oportunis, boniſque medicamentis inſtructas ſufficienter habeant, ſit inde ut Pharmacopolæ malitioſe admodum in ea re errent; cum enim norunt propriam Apothecam eſſe viſitandam, medicamenta ſi quæ mala habeant, cœlare ſtudent, & ea interim ab aliis, ut etiam quæ deficiunt, mutuantur; decipiuntque hoc pacto miniſtros ipſos viſitantes, pœnamque deficientium, & malorum medicamentorum effugiunt, in hominum perniciem ea poſtmodum adhiberi. 9

Poſt Aromatarios de Seplaſiariis agendum, qui & ipſi multipliciter errare poſſunt tam in colligendis, quam in conſervandis, & vendendis ſimplicibus; debent enim ea ſuo tempore, ac debito ex loco colligere, conveniente item loco reponere, ac conſervare, & ubi oportuerit ſiccare; neque longiori tempore ea venalia habere, quam par ſit; in quibus ſi quid notabiliter peccaverint, culpæ rei efficiuntur, cum & in grave interdum damnum hominum illis utentium eorum errores emanare poſſint. non adhibita enim diligentia, quæ in ea re deſideratur, hujuſmodi ſimplicia, aut propriam virtutem amittunt, aut ſaltem remittunt, aut etiam aliquando contrariam induunt naturam, quæ nocere magis, quam juvare eſt apta. Poſſunt inſuper & hi ut Aromatarii, aliique id genus artifices errare vendendo medicamenta venenoſa, ſolventia, ſomnifera, abortiva, aut alia mala qualitate inſignia. quin & ſi aliis hominibus ad malum aliquem finem horum medicamentorum virtutem commonſtrent, graviter delinquunt, & debitam ejus delicti pœnam reportare debent.

SVMMARIVM.

1 *Empirici toties errant, quoties ſeſe in curandis hominum morbis immiſcent. & num.* 4.
2 *Empirici ab omni ratione alieni.*
3 *Empirici antiqui ſua remedia ex triplici fonte depromebant.*
5 *Empirici licentiam diſpenſandi aliquod medicamentum habentes, ſi illud aliis morbis adhibeant, quam iis pro quibus licentiam habent, puniendi.*
6 *Circulatores audire, & ab illis medicamenta emere eſt peccatum.*
7 *Chimicorum peritia ſuis principiis, & rationibus innixa.*
8 *Chimici ſuperbe ſanitatem à ſuis medicamentis hominibus promittunt.*
9 *Chimici dupliciter errare poſſunt.*
10 *Chimici quomodo errent in adminiſtrandis ſuis medicamentis.*

De Empiricorum, & Chimicorum erroribus.

QVÆSTIO XI.

1 QVotquot actiones Empirici faciunt immiſcendo ſe in curandis hominum morbis, tot errores eos patrare tam certum eſt, quam quod certiſſimum. ſi enim vera eſt jam ſæpe adducta Canoniſtarum omnium opinio, quam ſequuntur etiam Medici, quod ſub pœna mortalis peccati non poſſit ullus Medicus antequam morbum cognoſcat, medicamenta adminiſtrare, certe empirici quoties medicamenta adminiſtrant, toties peccato mortali ſubjiciuntur, quia medentur non cognito morbo, nec cauſſa inquiſita. Galen. *in Introd. ſeu Med. cap.* 3. & tamen aberrare in ſalutis propriarum Animarum, cæterorumque hominum perniciem permittuntur; ac mirandum me hercle, quomodo non quivis videat, Empiricos non poſſe quicquam, niſi ex caſu, in hominum ſalutem afferre; quia ſi quid ſalutare hominibus futurum eſt, profecto ratione aliqua inveniendum eſt; futurum ſalutare, ſed Empiri-
2 ci à ratione ita ſunt alieni, ut ei ſint inimici manifeſti, quia nihil aliud ſatagunt, niſi ut, quæ ratione inventa ſunt, deſtruant, ut inculcat Galen. *lib.* 1. *de Alim. fac. in princ.* quod ſi vetuſtiores Empirici, qui tamen aliquibus præceptis ſuæ ipſorum Artis innitebantur, & ſecundum ea operabantur, ut pluries demonſtrat Gal. & præcipue *in Introd. ubi ſupra, & de opt. ſecta ad Thraſib. cap.* 20. tam inſigniter errabant, tamque irrationabiles erant, ut eos idem Galenus lapidibus aſſimilaret, quid dicemus de noſtri temporis Empiricis, quos ex ignorantia, & temeritate progenitos eſſe dejerarem, qui, licet illi tam à ratione alieni eſſent, tantopere illi ipſis ſunt ratione inferiores; ut demonſtrat Sanctor. de Sanctor. *lib.* 12. *de vit. error. cap.* 5. Illi quidem tres fontes 3
conſtituebant, ex quibus remedia depromebant, propriam nempe inſpectionem, Hiſtoriam, & Analogiſmum, noſtri neque ullum hujuſmodi fontem conſtituunt, neque unde remedia depromant, noverunt, neque quæ agenda ſunt ad aliqua capita referre ſciunt, neque tandem cognoſcunt, quam tantopere in ore habent experientiam, quæ ſatis poſt Galenum, & alios demonſtrata ſunt à præcitato Sanctorio *ubi ſupra*. ſed unde obſecro tanta hominum patientia in hoc ignavo hominum genere tolerando? num quia facile in aliis patimur ea, quæ nos etiam patrare ſatagimus? unuſquiſque enim occaſione præſente ſe pro Medico jactare poſſe deſiderat, unuſquiſque etiam ſuas in morbis anteponit experientias, neque ullum hominum genus eſt, etiam mulierculis ipſis, viliſſimiſq; aniculis non exceptis, quod non habeat ad certas quaſdam ægritudines ſua remedia expertiſſima, quorum auxilio certo certius morbi illi curentur; tanta eſt in omnibus medicum ſe aliis oſtentandi prurigo.

Quoniam vero præter meum eſſet inſtitutum eorum, qui vere Empirici ſunt, errores proſequi, hancque ſectam (ſed quid ego ſectam dixi? turbam potius dixerim) ab iis metu pœnæ deterrere, de ipſis plura non addam, omnia enim mihi dixiſſe videor, cum toties errare eos firmaverim, quoties manum 4
ad medendum admovent, certumque eſſe debet, quod ſi quid damni tales homines ex ſuis medicamentis cæteris inferant, de damno tenentur, & ſi quem medicamentis ſuis occiderint, tenentur etiam de homicidio. Quia tamen eorum nonnulli ſunt, qui à quibuſdam Collegiis, vel ſupremis Principibus licentias reportant certa quædam medicamenta venalia habendi (an id autem iis tuta conſcientia concedatur illi videant, ad quos pertinet) de his peculiariter dicendum, quod quandocunque 5
ſua remedia ad alios morbos, quam ad expreſſos in ſuis licentiis adhibeant, ſeveriſſime ſunt puniendi, & hujuſmodi licentiis privandi. Sed quis eſt, qui procacem eorum loquacitatem in circulis compeſcat? quodcumque remedium ab eis diſpenſatum ad omnes, ac ſingulos morbos fugandos valet, & ſi iis liceret etiam ad mortuos ſuſcitandos illud valere dejerantes affirmare non dubitarent. nihil prorſus eſt, quod ſuis hiſce inſulſis remediis ſumma temeritate non audeant intentare, ac verboſa quadam, naturalique loquentia credulos pleroſque ex plebe, imo & alios homines ad ea coemenda non alliciunt modo, ſed pæne cogunt. Verum tales homines, quos Circulatores, & Ceretanos vocamus 6
audire, ab illiſque medicamenta emere peccatum eſſe ex D. Thomæ auctoritate luculenter demonſtrat Merc. *lib.* 4. *Error. popul. cap.* 8. ubi & rationes ad hoc affert.

Empi-

Empiricis proximum aliud genus hominum eſt ipſis Empiricis non minus procax, quod chymicum dicitur. per quos illos artifices intelligo, qui cum nullam habeant Philoſophiam, aut rationem, cui innitantur, ſed ſolum deſtillandis, ac ſuo modo præparandis medicamentis deſtinati, audent tamen quæcumque ſe offerat occaſio manum admovere, alias autem ii, qui cum ratione Chimicis remediis utuntur, etiam alias quam de cæteris faciant, laudandi ſunt non vituperandi, quod Medicinæ præſidia augeant. ſed ignarum illud genus hominum ſuis remediis tantopere fidit, ut nihil ſupra. medicamenta omnia rectificare, & purum ab impuro ſeparare autumant, ſoliſque rerum ſubſtantiis nulla labe, nullaque fœcum illuvie conſpurcatis uti ſe credunt, tantiſque elogiis ſua hæc medicamenta extollunt, ut minimum, quod præſtare poſſe affirmant, ſit morbos quoſcunque etiam incurabiles, ac deſperatos cito, tute, jucunde ſanare; majora multa promittunt, jam morti proximos ab orci faucibus eripere, vitam ad longum tempus protrahere, parumque abeſt, quin ſuis remediis homines beatos efficere affirment, tantum omnia divina, vitalia, cæleſtia ſunt quæcunque proponunt.

Quoniam autem Chimicorum peritia ſuis principiis, & rationibus innititur, nolim idcirco putet quiſquam, me Chimicam à Medicina eliminare, imo in nonnullis etiam eam maxime proficuam agnoſco; velim tamen chimica remedia debita diligentia à ſuis artificibus præparata à rationalibus Medicis tractari, non autem ab irrationalibus quibuſdam, ac procaciſſimis mechanicis, qui putant ſe non minus ſcire eorum medicamentorum præparationem, quam uſum, quod tantum à vero abeſt, ut hac audacia impulſi in mille errores in hominum perniciem indies labantur, cum neque morbos cognoſcant, nec modum utendi ſuis medicamentis, quibus tantopere fidunt, ut in deteſtandum illum errorem eos incidere contingat, cujus in principio nonnullos quoque rationales Medicos inſimulavimus, nempe quod ſuperbe ſanitatem hominibus promittant, ita ut ſummæ Dei potentiæ detrahere videantur.

7

8

9 Sed præter hunc errorem dupliciter peccare poſſunt Chimici, primo in iis, quæ ad ipſam chimicam Artem propriæ ſpectant, quæ cum pars quædam Pharmacopeæ ſit (de operativa loquor) non minus hi, quam Pharmacopæi errare ſolent & in electione, præparatione, & aſſervatione medicamentorum tam ſimplicium, quam compoſitorum, & in aliis omnibus, in quibus Pharmacopæos errare diximus. ſecundo errare poſſunt circa eorundem medicamentorum adminiſtrationem, & hoc modo dupliciter, vel adminiſtrando ea per ſe abſque ulla Phyſici licentia, vel adminiſtrando cum licentia, ſed non ut Phyſicus jubet; primo modo Chimici ſemper gravius errāt duplici ex cauſſa, prima, quia morbos, quibus ea adhibent, non cognoſcunt, ſecunda, quia non norunt tempus adhibendi. advertendum tamen, me ſemper loqui de Chimicis Mechanicis, & qui Rationem non ſequuntur, qui ea tantum medicamenta præparare, non ut ratio poſtulat, in uſum trahere norunt; alias enim Medici rationales Chimicæ addicti, qui & morbos, & tempora morborum cognoſcunt, & medicamentorum, quibus utuntur, naturam, ſciunt etiam incommoda ab illis provenientia evitare, neque promiſcue, ut illi faciunt, & indifferenter in omnibus morbis iis utuntur, cum nonnullos irritare potius, quam ſanare poſſint.

Secundo modo in adminiſtrandis ſuis medicamentis errant Chimici, cum ea adminiſtrant ex licentia Phyſici, ſed non, ut Phyſicus præſcripſerit, & in ea quantitate, quam juſſerit, aut non cum circumſtantiis, quas ille deſideraverit, quocunque enim ex his modis ſua remedia adhibeant, culpæ rei efficiuntur, maxime ſi quid inde damni aſſumentibus emanare poſſit. 10

S V M M A R I V M.

1 *Mulierculæ etiam ſub nomine Medici veniunt.*
2 *Obſtetrices poſſunt, ut Phyſici, in conſilio, in opere, in mercede recipienda errare.*
3 *Obſtetrices quomodo errent, cum mulieres extra prægnantiam, & partum tractant.*
4 *Obſtetrices quomodo in prægnantes errent.*
5 *Obſtetrices non debent medicamenta ad prægnantiam explorandam adhibere.*
6 *Obſtetrices quomodo errent in parturientes, & puerperas.*
7 *Obſtetrices quomodo errent in fœtum.*
8 *Obſtetrices quomodo errent in fœtum ſimul, & puerperam.*
9 *Obſtetrices per negligentiam quomodo errent.*
10 *Obſtetrices tenentur veram baptizandi formam callere, alias toties peccant graviſſime, quoties recens natos baptizare aggrediuntur.*
11 *In præſcriptione victus puerperarum quomodo delinquant obſtetrices.*
12 *Obſtetrices errant quicquam per hos exhibendo.*
13 *Obſtetrices an teneantur parturientibus confeſſionem ſuadere.*
14 *Obſtetrices peccant in judicio falſum referentes.*
15 *Omittendo circa operationem quomodo errent.*
16 *Obſtetrices nimis vetulæ, & impotentes errant artem exercendo.*
17 *Mulieres an abſque licentia Obſtetricis officium exercere poſſint.*
18 *Obſtetrices plures parturientes in cura ſuſcipientes, quam quibus ſatisfacere poſſint, errant.*

De Obſtetricum erroribus.

Q V Æ S T I O XII.

MVlierculas etiam ſub nomine Medici compræhendi, jam ab initio hujus tituli firmavi, ſed earum aliquæ ſub Empiricorum genere continentur, nempe quæ, ut Empirici factitant, nonnulla medicamenta ad quoſdam morbos adminiſtrant, de quarum erratis non aliter quam de erratis ipſorum Empiricorum ſentiendum: ſed aliæ obſtetriciam Artem exercent, licet omnes fœminea audacia, & ignorantia ductæ, etiam medicamenta nonnulla adminiſtrare ſoleant; ſed nos de iis tantum nunc erroribus hic agemus, quos hæ in officio Obſtetricis patrare poſſunt, obquorum culpam vel punitionem à civili Lege reportare debeant, vel peccatum incurrere; de qua re licet copioſiſſimè ſcripſerint plurimi Doctores, & præ omnibus ex Neotericis Mercurius *in lib. cui titulum fecit, la Commare, & lib. 6. Err. popul.* tamen non deſiſtam ego, quæ ad meum argumentum faciant, hic adjungere, ne ex eorum omiſſione mancum in hac parte fuiſſe me quiſquis ſit exiſtimet. 1

Obſtetrices ergo cum ſint cæterarum mulierum præcipue fœcundarum,earumque quæ marito junguntur, Prothomedicæ, non aliter quam Phyſici
2 poſſunt in conſilio,in opere, & in receptione mercedis committendo, & omittendo delinquere. vel ergo obſtetrices extra prægnantiam, & partum
3 mulieres tractant, vel in prægnantia, & partu. Extra prægnantiam, & partum multipliciter, ac inſigniter errant obſtetrices uno ex commemoratis modis, ut cum contra animæ ſalutem quicquam mulieribus perſuadent, ut non licitum coitum ad ſuſcipiendos liberos ex alio, quam ex proprio viro, uſum vani alicujus, & ſuperſtitioſi remedii ad eundem finem ſuſcipiendæ prolis,vel alium quemcumque,aut cum medicamenta coitus deſiderium excitantia commonſtrant, aut viri vel proprii, vel cujuſvis amorem conciliantia, cum corruptarum virginum integritatem reparare docent, vel lac à partu exſiccare, vel ſterilitatem inducere,& conceptum impedire, cum medicamenta genitalium laxitudinem conſtringentia adminiſtrant, cum fucos, & coſmotica ipſis mulieribus parant, vel indicant, & alia hujuſcemodi ad malum finem adhibita;in his enim omnibus quantopere ipſæ propriam conſcientiam aggravent, non meum eſt demonſtrare.

4 In prægnantes porrò non minus,imò multo magis graviter peccant,cum vel aliquid facere,vel aliquid aſſumere,aut alio modo adhibere ad abortiendum eas mulieres docent,quas minime gravidas eſſe decet, ubi notandum eſt, quod quamquam ex multorum ſententia Medicus poſſit ob matris ſalutem abortum non animati fœtus procurare, tamen obſtetrici id nunquam omnino licebit, ita ut nulla excuſatione digna ſit, ſi quando in tale facinus fuerit lapſa, quia ſuam capacitatem prætergreditur.

5 Sed neque tuta conſcientia poteſt obſtetrix ad detegendum, an mulier gravida ſit,nec ne, aliqua medicamenta propinare,aut ſupponere, aut aliter adhibere hujuſmodi fœminis familiaria,ut,exempli gratia,Aqua mulſa à cœna exhibita,aniſum tenuiſſime tritum, & aqua dilutum, Allium, Netopum, Galbanum ſuppoſita,& alia his ſimilia,ſuffitus,aliaque id genus, quorum licet plura ab Hippocrate primo, & mox ab aliis tam vetuſtioribus,quam recentioribus proponantur, ab aliis tamen pluribus rejiciuntur, eo quod omnia hujuſmodi experimenta periculi plena ſint,cum facillime abortui cauſſam dare poſſint.

6 Porro autem in parturientes obſtetrices errant
7 dupliciter,vel in eas ſolum, vel in fœtum.in fœtum primo cum ipſum perire permittunt, vel dolo occidunt; evenit enim aliquando fœtus naſci parentibus ipſis inviſos,ut cum naſcuntur monſtroſi,ſcioq; ipſas obſtetrices cum tales naſcuntur à parentibus petere an umbilicus illis alligandus ſit,vel non alligandus,ſed ſic permittendus,ut fœtus non vivat; aliquando etiam matres cælari partum volunt, & ſic ab ipſis obſtetricibus nefario auſu auxilium reportant, fœtum enim in ipſo ortu,& exitu ab utero facile illis eſt necare; atque in his caſibus eas tanquam homicidas eſſe puniendas non eſt dubio locus. neque obſtat, quoad partum monſtroſum, quod monſtrum poſſit impune occidi, ut dicam *alias,tit.de monſtris,in princ.* quia non indifferenter de quolibet monſtro eſt intelligendum. & qualiſnam fœtus monſtroſus ad hunc effectum poſſit dici monſtrum videndus Menoch, *lib. 2. de arbitr. jud. nu.*28. & *ſeqq.*

Errant porro & in fœtum, & in puerperam obſtetrices cum in actu pariendi verba ſuperſtitioſa proferunt,aut ſuperſtitioſa etiam remedia adhibent ad partum accelerandum, vel cum ſuperſtitioſos actus quoſdam faciunt, quibus cum ſemper vel implicite, vel explicite Dæmonis opera interveniat, videant quam peſſime cum puellis agant, dum in primo eorum ortu Dæmonem in patrocinium advocant. Chriſtiana igitur,& prudens obſtetrix hæc cane pejus, & angue effugiat, & invocato ſemper Dei, Deiparæque Virginis præſidio, operi ſibi impoſito incumbat,& ſi quibus remediis ſit utendum, Phyſica tantum ſint, & nulla omnino ſuperſtitione ſuſpecta. 8

Peccant ulterius obſtetrices cum debitam diligentiam non adhibent in adjuvandis ipſis parturientibus, ut partus facile ſuccedat tam ex parte fœtus, quam ex parte matris; & quia ad debitam diligentiam adhibendam multa experientia opus eſt; hinc fit, ut obſtetrices, quæ nulla præcedente exercitatione, & obſervatione ex aliis ſenioribus obſtetricibus petita ad hoc munus deveniunt,mortaliter peccent, quotieſcunque illud exercent, etiamſi bene exerceant; quia ſemper paratæ ſunt dare cauſſam magno vitæ periculo mulierum, cum recte adminiſtrare adminiſtranda neſciant, & ſi quid inſoliti eveniat evitare, aut corrigere non ſint aptæ. quæ vero errata, & cujus momenti ex hoc emanare poſſint, late demonſtravit Mercurius *loco ſupra cit*. Sciat ergo diligens obſtetrix, optimeque calleat non ſolum naturalem partum, ſed etiam contra naturam adjuvare, expertaque ſit in omnibus, quæ & ad partus actionem,& ad fœtus, puerperæque cuſtodiam, & ad ſymptomata puerulis nuper natis, aut puerperis ipſis evenientia pertinent, in quorum omnium non oportuna, aut nimis tarda, vel nimis præcipitata adminiſtratione maximi momenti errores intervenire indies adnotatur. 9

Verum poſt hæc, imo ante hæc omnia tenetur Chriſtiana obſtetrix debitam, ac veram baptizandi formam, ut decet, ſcire, quam ſi non exquiſite calleat, mortaliter abſque dubio, & graviſſime toties peccat, quoties baptizat. Navarr. in Manual. *c.*21. *nu.*7. patet enim quanta mala ex hac obſtetricum ignorantia non fragilibus puerorum corpuſculis, ſed ipſorum animabus immineant; neque enim baptizatus dicitur, qui non eſt baptizatus ſub vera baptizandi forma à Catholica Eccleſia præſcripta, unde certum eſt tales ſic baptizatos vitæ æternæ bonis defraudari, quod in caſu noſtro ex ipſarum obſtetricum culpa ſit digna animadverſione expianda. 10

Præterea peccant obſtetrices in præſcribendo victu puerperarum contra id,quod Medicis placere noverunt; conſueverunt enim audaculæ iſtæ mulierculæ ex proprio marte multa contra Medicorum dogmata præſcribere, ſibimetipſis perſuadentes multo plura ſe Medicis cognoſcere; & idcirco Medico præcipiente Puerperæ abſtinentiam à vino, aut jubente dandum eſſe vinum leve,& olygophorum, illæ contra & vinum propinant, & illud quidem potens, ac meracum, ex quo ſit, ut facile genitales partes ob extraneum conceptum calorem in partu, inflammatione tententur. ſic etiam Medico in nonnullis caſibus tenuem victum præſcribente, ut quando puerperæ retinentur partus purgamenta, & quando interdum ob id ipſum magna ſimul 11

ſimul febre detinentur, ipſe contra victum non ſolum plenum, ſed pleniſſimum inſtituunt,& in cauſa ſunt, ut febre aucta, Puerpera in vitæ periculum deveniat. reprimenda ergo earum audacia eſt, & ſi quid contra Medicorum præcepta pertinaciter peccare inveniantur, ſeveriſſime puniendæ,& officio obſtetricis privandæ, maxime quandocunque conſtet, ipſas etiam à Medicis admonitas ab iis erroribus non deſtitiſſe.

12 Errant etiam eædem mulieres non leviter cum Puerperis, aut aliis quibuſcunque fœminis quicquam per os notatu dignum exhibere audent, hoc enim ipſis nullo modo permittendum, quia ignorant individuorum,morborumque ac Medicamentorum naturam; & quicquid machinantur caſu faciunt;ſed hic error eſt illis communis non ſolũ cum mulierculis aliis, ſed etiam cum ineptiſſimis Empiricis,cum quibus & ipſæ,ut decet,veniunt mulctandæ. Quia tamen obſtetrices in iis, quæ ad earum munus pertinent parem cum Medicis aleam currere videntur, determinandum ulterius de quibuſdam erroribus, qui cum erroribus Medicorum rationa-
13 lium facile conveniunt; & primo quoad conſilia videndum eſſet, an teneantur obſtetrices,mulieres cum partui ſunt vicinæ, aut quæ in ipſo partu periclitantur, ad Sacramentalem Confeſſionem ſuadere; quia licet actio partus ſit naturalis ex ſe, tamen adeo de facili præter naturam evadit;& tam prompte exitialis fit, ut jure mulier in partu exiſtens dicatur vitæ periculo expoſita, in quo caſu eas Pœnitentiæ Sacramento ſeſe munire conveniens eſt; cum ergo Medici teneantur eis, quorum curam ſuſcipiunt, & maxime quando morbis exitialibus ſubjiciuntur, confeſſionem ſuadere, eodem modo obſtetrices videntur teneri Parturientibus eandem confeſſionem injungere.Erant mediusfidius obſtetrices ad hoc medio juramento obſtringendæ, antequam illis licentia impertiretur in eo munere ſe exercendi, cum tamen neque ullum tale, neque aliud ſimile juramentum præſtent. ex mea vero ſententia præſtaret, eas non ſolum ad hoc medio juramento obligare, ſed etiam ad multa alia, quæ ipſæ facillime, & abſque ullo ſcrupulo contra propriam conſcientiam patrare ſolent. jurarent ſaltem, nulli ſe mulieri abortum conſulturas, medicamenta ad ſterilitatem conciliandam,aut ad alium quemlibet malum finem non exhibituras,pueros naſcentes nonniſi juxta ſanctæ Matris Eccleſiæ præcepta excepturas, eoſque ſecundum eadem præcepta, quatenus opus fuerit, baptiſmatis lavacro aſperſuras, omnem ſe ſuperſtitionem non tam in actu partus, quam baptiſmi, & in alia quacunque occaſione relicturas.

Cæterum quia obſtetrices aliquando tanquam peritæ in judicium vocantur, ut in multis, quæ ad eas pertinent ſecundum earum peritiam ſententiam ſuam propalent, ut cum quæritur de alicujus Virginis integritate, aut cum de mulieris impotentia ad copulam, aut cum dubitatur, an mulier in utero habeat, nec ne, & in aliis permultis, certe non du-
14 bitandum, quod etiam de aliis Medicis firmavimus, in eis habere locum, peccare nempe eas mortaliter quotieſcunque contra veritatem, & contra id, quod ex propria peritia ſentiunt, Iudici relationem faciant; quod peccatum eo magis grave, magiſque punibile eſt, quo magis in particularium hominum, vel ipſius juſtitiæ præjudicium earum votum emanat.

Verumenimvero circa operationem errant ob- 15
ſtetrices, ſi parientem in neceſſitate poſitam quacunque occaſione relinquant, & maxime ſi hoc faciant, ut ditiori inſerviant; tantundem enim eſt, ac ſi medicus infirmum ante abſolutam curationem deſerat, quem magnæ culpæ reum fieri *ſupra quæſt.* 6. dixi. Si ergo ob abſentiam obſtetricis, quæ illam reliquerit, mulieri in partu poſitæ quicquam ſiniſtri eveniat, non minus illa punienda, ultra mortale peccatum, quod etiam illam incurrere eſt veriſimile,ut de Medicis etiam cum Navar.dixi *loc.cit.*

Sed hic error omiſſionis eſt, commiſſionis eſt
qui ſequitur, nimirum quando obſtetrices jam ve- 16
tulæ, & invalido corpore obſtetricio muneri ineptæ, tamen ab eo ſeſe lucro inhiantes abſtinere recuſant; ex hoc enim quamplurimis non contemnendis erratis occaſionem dare poſſunt, quæ in notabile tam parientium, quam fœtuum præjudicium reſultare poſſunt, & maxime in caſibus difficilioribus, quando maxime & fœtus, & matres obſtetricum alacritate, robore, perſpicacia, ac dexteritate indigent, contra quam illæ ſeſe eis præbere poſſint, quia ex ſenio effœtæ jam ſunt, viribuſque debiles, inertes, ac tardæ neque poſſunt, ut decet, tanta neceſſitate urgente, opem ferre. non negaverim tamen, ſi judicio polleant, ut altera juniore, ac robuſtiore fœmina ad manualia opera ſubſtituta, ipſæ præſentes conſilio & fœtam, & fœtum, & juniorem obſtetricem coadjuvent, quam etiam inſtruant quanam ratione ſeſe in eo caſu gerere debeat.

Determinandum autem erat, an mulieres obſte-
tricis munus exercere abſque eorum licentia poſ- 17
ſint; ad quos pertinet illam impertiri, nempe Medicorum, qui de Collegio Civitatis ſunt; ac profecto cum licentia concedatur præcedente examine, ex quo apparet, an tali officio idoneæ ſint, necne, non poſſunt abſque licentia obſtetricem exercere, & ſi quicquam locum habet hic ſimilitudo, quemadmodum Medicus abſque doctoratu non poteſt mederi, ut dixi *ſupra quæſt.* 7. ſic neque obſtetrix eo officio fungi abſque licentia poterit; excipiendi tamen caſus neceſſitatis, in quibus unaquæque mulier obſtetricem exercere tuta conſcientia poteſt, quemadmodum & Medicum non doctoratum in caſu neceſſitatis poſſe mederi volunt DD.

Nec minus quam errent ipſi Medici, qui plures
infirmos curandos ſuſcipiunt, & omnibus debitam 18
opem ferre non poſſunt, peccant & ipſæ obſtetrices ſi plures parientes, quibus inſerviant uno eodemque tempore habeant, quibus accurate ſubvenire non valeant; debent enim omnino illas relinquere, ut alias convocent, quæ obſtetricari illis poſſint, & ſolum iis inſervire, quas ſua ſe ſolertia juvare poſſe cognoſcunt, aliter ſi ex hoc alicui damnum aliquod reſultaverit; immunes à culpa non ſunt.

S V M M A R I V M.

1 *Infirmis aſſidentes veniunt hic ſub nomine Medici.*
2 *Errata aſſidentium in quibus conſiſtant.*
3 *Summa artis Medicæ difficultas unde.*
4 *Aſſidentes quomodo errent circa adminiſtrationem medicamentorum.*
5 *Circa victus rationem quomodo errent aſſidentes.*
6 *Aſſidentes errant negligendo convocare Parochos.*

De

De Assidentium, seu Ministrantium erroribus.

QVÆSTIO X.

1 HI quoque, qui infirmis assident, aut illis aliquo modo ministrant, sub medicorum censu pro nunc venire debent, nam & hos multis erroribus implicari non advertentes contingit, qui etiam à legibus punitionem reportare deberent, quod etiam si de facto non fiat, non est idcirco, quod aliquando grave, & mortale peccatum non
2 incurrant. Omnia vero horum hominum errata consistere videntur in exequendis quæ Medici præceperint; itaque aut omittentes ea, quæ illi jubent, aut facientes ea, quæ illi vetaverint, errare solent; factum autem aliquando est, imo & quotidie fit, ut ob aliquem hujusmodi ministrantium assidentiumve errorem ægri plurima damna perpetiantur, & interdum etiam vitam cum morte commutent; eam
3 ob rem inter præcipuas Artis Medicæ difficultates hanc agnovit de ea tantopere bene meritus senex noster Hippocrates *lib. 1. Aphor. 1.* quod non sufficiat medico, ut recte operetur, se ipsum præstare oportuna facientem. sed necesse etiam sit, ut & ipsi Ægri, & Assidentes, illisque ministrantes, & exteriora in salutem ipsorum conspirent, faciendo ea, quæ ad eorum salutis acquisitionem pertinent.

4 Graviter ergo peccant multi, qui vel remedia à Medicis proposita in Ægrorum utilitatem renuunt, quod, exempli gratia, nimis implacida illis videantur, vel quod illis non probentur, vel ea secundum Medicorum præceptum non adhibent, ut, jubente Medico, sanguinis extractionem ex venæ sectione, ipsi cucurbitulas malunt scarificatas applicari, vel hyrudines, improbantes venæ sectionem, ægro debilitatem caussati, aut præteritum veneris usum, aut aliud quid. sic & si Medicus purgans medicamentum præscribere voluerit, stomachi subversionem, ejusque imbecillitatem in medium afferentes, in caussa sunt, ut æger medicamentum non assumat, unde debitis auxiliis defraudatus, aut vitæ periculum subit, aut saltem morbus in longum protrahitur. at narrari vix potest, quantopere vulgares hi Doctores Ægris assidentes ipsis dispendio sint; nihil enim à Medico proponitur, de quo illi insulsum aliquod dubium in medium non afferant, & quod pejus est, semper se præ Medicis ipsis sapere sibi persuadent.

In victus porro ratione quam frequenter non leviter errent, vix possibile dictu est, & maxime mulieres, quæ præcipiente Medico victum tenuem, ipsæ semper pleniorem exhibent, semper, æternumque Ægri debilitatem, nunquam plenitudinem pertimescentes. res autem à Medico vetitas, ut ægro morem gerant, passim offerunt; sed non considerant, quod si ex eorum errore æger decedat ipsi ejus mortis rei efficiuntur, & idcirco etiam irregularitatem incurrunt, ut post Innoc. & alios DD. dicit Covarruvias *in 2. par. relect. §. 4. rubr. de Homicid. num. 3. vers. ex his etiam.* non enim de raro fit, ut horum aliquis ægro obtemperare studens, ipsum è medio tollat. 5

Cæterum assidentes ægrotis, eisque ministrantes peccare non est dubium, si negligentes sint in convocandis Parochis, & Sacerdotibus, qui ipsis ægris oportune Ecclesiæ Sacramenta ministrent; quod multo magis habebit locum, si de his à Medico admoniti, jussa non exequantur, quod enim ex se ad hoc teneantur sub pœna mortalis peccati ego quidem affirmare non ausus fuerim, quod ad me hæc non pertineant, sed ad Canonistas decidere. certe si quisquis sit Medicum, cæterosque negligentes videat in suadendo ægro confessionem, & in aliis ad animæ salutem spectantibus procurandis, & tamen ipse idipsum negligat, cum aliquid in his præstare possit, non est ex mea sententia (si tamen in his mea sententia locum habet) à peccato immunis. Et hæc de Medicorum erroribus ab utraque Lege punibilibus dicta sufficiant. 6

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SEXTI

TITVLVS SECVNDVS.

De Tormentis, & Pœnis.

Continens Quæstiones octo; quarum

Admo-

Admodum Illustri, admodumque Reverendo

DOMINO

D. LÆLIO GVIDICCIONO,

Genere & Virtute

CLARISSIMO,

Paulus Zacchias F.

QVid mihi, inquies, Vir Præstantissime, cum Tormentis, & Pœnis? Suem Veneri immolare medius fidius dici potes. At, inquam, id mihi volui, tam diro argumento viri nomen præfigere, cujus notissima naturæ lenitate atrox Tormenti nomen demulceri, cujus morum suavitate acerba Pœnarum appellatio emolliri, cujus doctrinæ splendore, ac Generis claritate hujusmodi vocum horror discuti posset. Quem ergo ipse alium ad hoc mihi expeterem, præter Te unum, habui neminem: frustrari enim me desiderio meo Naturæ tuæ lenitas, Morum suavitas, Doctrinæ splendor, ac Generis claritas non patientur; sed id Te æqui, bonique consulere facient, eamque mihi, qua me cumulatissimè prosecutus es, benevolentiam tuam, sartam tectam perpetuo servabunt. Vale.

LIBRI SEXTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Tormentis, & Pœnis.

SVMMARIVM.

1 *Non omnio tormenta, neque omnes pœnæ indifferenter omnibus hominibus infligi possunt.*
2 *In tortura agitur de Hominis salute.*
3 *Medici circa tormenta infligenda consuluntur.*
4 *Pœnæ temperantur ob ætatem, & morbum.*
5 *Tormentum est corporis cruciatus.*
6 *Tormentum proprie hic quid sit.*
7 *Quæstio, Tortura, Tormentum synonima.*
8 *Quæstio quid sit.*
9 *Tortura quid sit.*
10 *Pœna quid sit.*
11 *Tormenta, quæ nunc sunt in usu quatuor sunt, & quænam sint.*
12 *Tormenti nomine simpliciter prolato, de Chorda intelligitur,*
13 *Rei ita torquendi, ut salvi, & illæsi, vel innocentiæ, vel supplicio serventur.*
14 *Tormentis, verberibus, aut virgis Rei non sunt interimendi.*
15 *Tormenti Chordæ descriptio.*
16 *Chordæ tormentum vetustissimum.*
17 *Fidiculæ quid.*
18 *Chordæ tormentum infligitur aliquando per unum brachium.*
19 *Vigiliæ descriptio.*
20 *Descriptio Tormenti Taxillorum.*
21 *Descriptio Tormenti Sibillorum.*
22 *Tormentum famis.*
23 *Tormentum sitis.*
24 *Vigiliæ tormentum in ejus inventionis principio quomodo veniret in usum.*
25 *Ignis tormentum.*
26 *Tormentum Aquæ.*
27 *Tormentum ex Aceto.*
28 *Tormentum ex Scarabæo.*
29 *Tormentum ex Sale, & Capra.*
30 *Tormentum ex Sale, & Linteo.*
31 *Pœnarum divisio.*
32 *Temporalis pœna quid, quid item spiritualis.*
33 *Corporales pœnæ quæ.*
34 *Capitales pœnæ quæ.*
35 *Pœnæ non capitales corporis afflictivæ quæ.*

Tormentum, Quæstio, Tortura, Pœna quid. Tormentorum quot genera, quot item genera Pœnarum.

QVÆSTIO I.

Errorum inquisitionem tormenta manent, delicta pœnis expiantur, jure ergo post tractatum de erroribus, seu delictis Medicorum, de Tormentis, & Pœnis agendum, de qua materia cum inter Miscellanea differere decrevissem, & plura jam exarassem, visum est, tractationem justæ quæstionis modum nimis excedere, unde coactus calculum reducere, seorsim de iis agere oportuit, & unicam quæstionem in plures dividere, eis in unum Titulum redactis. Videbatur autem hoc argumentum à Medico pro Iureconsultis de necessitate tractandum, 1
quia cum Tormentorum, & Pœnarum plura genera, & plures gradus sint, non omnia indifferenter, & in quocunque gradu indifferenter omnibus infligi possunt, fit enim interdum, ut vel ob Ætatem, vel ob Naturæ debilitatem, vel ob aliquem morbum, vel vitium, vel ob sexum, vel aliquam aliam conditionem Rei huic, aut illi tormento sint inepti, aut illud in hoc, aut illo gradu non sustineant, alias ex eo tormento in eo gradu inflicto perituri, sic & de pœnis dicendum; quorum omnium consideratio ad Medicum pertinere satis liquet, maxime cum in Tortura, hoc est in tormentorum impositione agatur de Hominis salute, ut dicit Farinac. *in pract.* 2
crimin. quæst. 37. *par.* 2. *tit. de Ind. & Tort. nu.* 4. de iis autem, quæ ad hominum salutem pertinent, præ omnibus Medicus est sollicitus, *arg. l.* 1. *§. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* hinc est, quod in tormen- 3
tis infligendis, si torquendus alleget aliquam infirmitatem, ex qua ineptum tormento se dicat, Medicorum ad hoc judicium exposcitur, ut post alios dicit Farinacc. *ubi supra, quæst.* 41. *num.* 93. sic etiam Reo deficiente in tormentis, Medicus ad determinandum convocatur, an ulterius sine periculo torqueri possit, necne. Ambrosin. *de mod. form. process. lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 12. & utrum tortus ex immoderato tormento obierit, statur etiam Medicorum judicio, ut per Farinac. *ibid. quæst.* 37. *num.* 141.

Sed ut palam fiat de quanam re futurus nobis sit sermo, videndum est primo, quid sit tormentum, quid item Quæstio, & Tortura, qui termini pluries progrediente sermone occurrere debent, quid denique sit Pœna, nam & de Pœnis hic agimus, quod inter caussas, propter quas pœnas aliquando esse temperandas jubent Leges, recenseatur etiam ætas, & morbus, itaque de his quoque agere operæpre- 4
tium est.

Tormentum igitur, ut omnibus manifestum est, 5
corporis est cruciatus; ex Iureconsultis autem Bos. *in pract. crimin. tit. de Tort. num.* 14. dixit, Torturam, vel Tormentum esse magnum corporis dolorem; omnis ergo dolor, dummodo sit magnus, hoc modo tormentum, aut tortura dicetur. sed proprie tormentum accipimus pro cruciatu ab extrinseco per vim inflicto; propriissime vero hic intelli- 6
gimus pro cruciatu à Iudice illato ad veritatem ex Reis indagandam; quæ tamen definitio minus bona videri posset ex hoc, quia non semper in inquisitione à Iudice per tormenta facta ad veritatem ex Reis eruendam, intervenit cruciatus, cum minæ, & terror à Iudice incussus, & conductio ad locum tormentorum, & simplex spoliatio, & alligatio Rei dicatur Tortura, & inter gradus torturæ connumeretur. Clar. *lib.* 5. *recept. sent. quæst* 64. *num.* 30. Farinacc. *in pract. crimin. quæst.* 38. *num.* 34. Guazzin. *ad def.*

*def. Reor. def.*30.*cap.*22. *nu.*3. & tamen in his nullus intervenit dolor, aut saltem non magnus. dicendum tamen videtur, quod DD. hæc omnia voluerunt esse improprie tormenta, unde gradus quosdam, & rudimenta tormentorum ea esse determinarunt, & largo modo tantum esse torturam. Farinacc. *ibid. nu.*43.

7 Sed & Quæstio, & Tortura, & Tormentum synonima sunt, atque unum idemque apud Iureconsultos significant, ut ex Glo. & aliis dicit Chartar.
8 *in practic. interr. reor. lib.*4.*cap.*1.*nu.*2. Quæstio enim dicitur inquisitio veritatis per tormenta. *l. Item apud Labeonem.* §. *Quæstionem. ff. de Injur. & fam. libell.* & proprie quæ in servos fiebant, teste Sigonio *lib.*2. *de Iud. cap.*14. Quæstiones, inquit, fuerunt testimonia servorum vi tormentorum expressa, & sic eo nomine utitur Cicero pluries, ut in locis adductis ab eodem Sigonio *ibid.* qui etiam quæstionem veram dicebat *lib.eod. cap.*4. Iudicium publicum. Tor-
9 tura quoque idem importat, cum dicatur esse corporis cruciatus ad eruendam veritatem. Abb. *in cap. cum contemplat. de reg. Iur.* Brun. *de Ind. & tort. par.*2. *cap.*1.*num.*1. Grilland. *de Quæst. & tort. dub.*1.*nu.*3. Carrer. *in pract. crimin. in princ. nu.*171. unum ergo, idemque hæc omnia significare videntur, quotiescunque enim Iudex, ut facti veritatem à Reis eliciat, illos tormentis subjici mandat, tunc intelligitur quæstio, quæ & tortura. *d. l. apud Labeonem.* §. *Quæstionis verbo.*

10 Cæterum Pœna dicitur satisfactio pro delicto à Lege, vel à Legis ministro imposita. Azo *in summa rubr. de Pœnis num.*1. quæ quidem definitio optima videtur, cum comprehendat quodcunque velis Pœnarum genus, non inquam solum quæ temporales simul, & corporales sunt, sed etiam pecuniarias, quæ corporales non sunt, & alias quascunque, quinimo etiam spirituales, nam & satisfactiones impositæ à confessariis tanquam Primæ, ac supremæ Legis ministris in ea definitione comprehenduntur, & pœnæ, seu Pœnitentiæ dicuntur, de quibus tamen cum verba facere sit necessarium pro iis, quæ ad nostram facultatem spectant, id quidem in alium opportuniorem locum rejiciemus.

Tormentorum porro quemadmodum, & pœnarum quamplurima sunt, & esse possunt genera, sed neque possibile est de omnibus mentionem habere, neque ad rem nostram necessarium, de iis enim solummodo tormentis, & pœnis nobis disserendum, in quibus infligendis aliquando Medicorum judicium exposcitur, unde ea de caussa relinquam data opera de iis tormentis, aut pœnis quicquam afferre, quæ de præsenti in usu non sunt, nisi de paucis, & per transennam id fiat; nam pluribus apud vetustiores tormentis Rei torquebantur, quam nunc fiat, & illis quidem tam atrocibus, & immanibus, ut intollerabili cum dolore, ac cruciatu, aliquando etiam cum membrorum mutilatione, ususque eorum deperditione adhiberentur, qualia erant ea, quæ præcipue in SS. Christi Martyribus excruciandis in usum trahebantur, de quibus abunde Anton. Gallon. *in lib. ad hoc dicato.*

11 Sed tormenta, quæ modo in usu sunt, quatuor tantum esse testantur Recentiores, nempe Tormentum Funis, vel Chordæ, Tormentum vigiliæ, Taxillorum, & Sibillorum: omnium tamen usitatissimum, & frequentissimum esse tormentum funis DD. unanimiter fatentur, Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.*178. Chartar. *in sua pract. interr. reor. lib.*4. *cap.*1. *num.*4. & 6. Farinacc. *quæst.*38. *nu.*61. Ambrosin. *de mod. form. process. in fin. lib.*4. *cap.*1. *num.*2. & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib.*2. *de Relat. Med. cap.*3. *in princ.* & idcirco Torturæ nomine 12
simpliciter prolato de hoc intelligi dicit Ambrosin. *ibid. cap.*8. Ratio vero cur horum tandem tormentorum tantum usui acquieverint Iudices, ita ut novorum usum interdixerint, ut post alios dicit Chartar. *ubi supra, num.*7. & 9. Farinac. *ibid. num.* 55. & *seq.* ea est, quia cum Rei in quæstionibus exercen- 13
dis ita torquendi sint, ut salvi, & illæsi innocentiæ, vel supplicio serventur, sic disponentibus Legibus *in l. Quæstionis modum. ff. de Quæstion.* quam sequuntur omnes DD. Guido à Suzar. *de Iud. & tort. num.*3. Carrer. *ubi supra, nu.*53. & *quæst.*41. *num.*93. & ex nostris Fortun. Fidel. *ubi proxime in princ.* cumque expresse prohibitum à Lege reperia- 14
tur, ne tormentis, verberibus, aut virgis Rei sint pro pœna interimendi. *l. Aut damnum.* §. *hostes autem. ff. de Pœnis.* nullum tormentum adinventum est, quo magis, aut melius id consequi liceat, quod Iudices intendunt (nempe absque vitæ dispendio per cruciatus veritatem ex Reis elicere) quam prædictis quatuor tormentorum generibus, & maxime funis, quia hæc inferendo multum dolorem, & cujus acerbitate coguntur Rei inviti veritatem propalare, non admodum corporis saluti incommodant, ut de Chorda præcipue dicebat idem Fortunat. *ibid. in princ.* licet ex Iureconsultis Brunus *in tract. de Ind. & Tortur. par.*2. *cap.* 2.*n.*6. dicat, multa pericula solere evenire ex funis tormento, quæ tamen prudentia, ac solertia, & præcautione ipsius Iudicis facile evitari possunt.

Horum autem tormentorum descriptionem, atque illam quidem integram, quantum in me erit, lectori meo, & maxime Medico, qui nullam de eis notitiam habeat, ex proprio marte talem dabo, Chordæ igitur tormentum nulli non notum hoc modo infligitur. Reo denudato brachia re- 15
tro in dorsum contorquentur, invicemque superposita tenui, sed coriaceo vinculo digitum latitudine non æquante, quod vocant, la stringa, arctissime supra carpum, seu brachiale obligantur. dehinc crassiori vinculo similiter coriaceo, sed tereti iterum super primum vinciuntur, atque per hoc funi ex alta trochlea pendenti Reus alligatur, tum per trochleæ curriculum sursum trahitur, & pendulus eo modo ad Iudicis libitum relinquitur. aliquando Reo usque ad trochleam sublato, funis relaxatur, reusque suo pondere labi deorsum permittitur, ita ut suspensus à terra remaneat, quod interdum repetitur bis, aut ter. sed quia non satis aliquando est simplex suspensio, neque repetiti ictus, multa Iudices machinantur ad majorem cruciatum Reis inferendum, ut funis quassationes, pondera Rei pedibus appensa, compedes, urcei aqua pleni, baculus divaricandis, ac distrahendis pedibus inditus, & alia hujuscemodi; sed præ omnibus superioribus temporibus in usu erat aqua frigida in dorsum projecta, de quibus omnibus suo loco abunde differemus.

Cæterum hoc tormentum novum non esse una- 16
nimiter DD. omnes testantur, sed vetustissimum, vocatumq; apud veteres, fidicularum nomine, ut *in l. Decuriones. C. de Quæstionib.* & *l. Nullus. C. ad l. Iuliam Majestatis*; ac de eo etiam meminit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.*10. *cap.*5. inter alia tormenta veteribus usitata. sed de hac voce, fidiculæ, maximum inter-

intervenit dubium, cum non conſtet quid vere eſſent; certum eſt fidicularum nomen diminutivum eſſe à fidibus, fides autem chordas nerveas eſſe, quibus in aliquibus muſicis inſtrumentis utimur, Terent. *in Eunuch. Act.1. Scen.2.*

Is ubi hanc forma videt honeſta virginem,
Et fidibus ſcire.

Virgil. *lib.6. Æneid.*

Si potuit manes accerſere Conjugis Orpheus
Threicia fretus cithara, fidibuſque canoris.

Sumitur & hoc nomen pro ipſo quoque inſtrumento muſico. Fidiculæ ergo ſunt & ipſæ nervea quædam vincula, quibus Reorum brachia dum tormentis ſubjiciuntur, alligari ſolent, imo & iis ipſis in aliis tormentis infligendis antiqui utebantur, ut in Eculeo maxime teſtatur Sigon. *de Iudiciis lib.3. cap.18.* ſed aliam eſſe magis uſitatam, ac propriam fidicularum ſignificationem dicit Martin. Delr. *in comm. Troad. Senec. par.2. num.560.* & Anton. Gallon. *de cruciat. Mart. cap.3. pag.57.* eſſe nempe fi-
17 diculas ungulas, quibus torquentur in Eculeo appenſi, & alia de hoc nomine vide apud ipſos; ſed & Calepinus utramque ſignificationem amplectitur. apud Suetonium certe fidicularum nomen *in Tiberio cap.62.* (qui locus ab illis etiam adductus eſt) male aptari poteſt ungulis ferreis, ſed bene convenit parvis funibus (& forte nerveis, qualibus in muſicis inſtrumentis utimur) quibus Tiberius aliquos larga meri potione per fallaciam oneratos veretris deligatis fidicularum ſimul, hoc eſt ſtrictura nerveorum funiculorum, urinæque tormento diſtendebat.

Sed quicquid ſit de prædictis certum eſt, Chordæ tormentum non idem eſſe cum tormento Eculei, ut notat Alciat. *lib.10. Parerg. cap.11.* (nam aliqui hoc nomine chordæ tormentum appellant, ut Fortunatus) quod ſatis patet per ea, quæ afferunt Sigonius *lib.3. de Iudiciis cap.18.* & Antonius Gallonius *de cruciat. Mart. c.3.* quale autem tormentum eſſet Eculeus videndum apud eoſdem, illud tantum addam Eculeo uſos fuiſſe veteres in quæſtionibus, Culeo, vel Culleo (utroque enim modo ſcriptum reperio) ad pœnam parricidii, erat autem Culleus ſaccus, in quo includebatur parricida cum ſimia, gallo, cane, & ſerpente, & in mare projiciebatur, unde Iuvenalis *Sat.8.*

Cujus ſupplicio non debuit una parari
Simia, non ſerpens unus, non Culleus unus.

Et *Sat. 13.*

Et deducendum corio bovis in mare, cum quo
Clauditur adverſis innoxia ſimia fatis.

Sed de chordæ tormento pro nunc hæc ſufficere exiſtimo, ad alia tranſeundem, dummodo non prætereamus, quod præſente aliquo impedimento in alterutro brachio ipſius Rei, torquetur per brachium tantum ſanum, ut poſt Brun. *de Ind. & tort. par.2. cap.2. num.6.* Farinac. *citata quæſt.38. num.63.* & Guazzin. *ad defenſ. Reor. def.30. cap.20.* de qua re peculiariter eſt ſuo loco conſiderandum. qui cruciandi modus etiam apud Tyrannos in uſu fuiſſe in SS. Martyribus torquendis, teſtatur Gallon. *de cruciat. Mart. cap.1. pag.8.*

Secundum tormentum, quo in præſentiarum utuntur illud eſt, quod tormentum Vigiliæ nominant, quod quidem ex nonnullis conditionibus atrocius multo videtur, quam tormentum funis, eſt autem hoc tormentum hujuſmodi. Reus in totum de-
19 nudatus, illique pilis omnibus etiam reconditarum partium deraſis, brachiis verſus ſpinam retro contortis, ut in tormento chordæ, alligatur tanquam fune torquendus. Tripes tum ſcamnum in promptu eſt, quod Capram, vel Equum, vel vulgo, il Cavalletto nuncupant, ſexipedalis altitudinis; cujus ſummitas ex quadrangulari tabula lignea eſt pollicaris craſſitudinis, latitudinis undique bipalmaris. ejus tabulæ ſuperficies plana quidem in totum non eſt, ſed ſenſim, paulatimque verſus medium ex ſingulis lateribus ſeſe elevans, in obtuſum angulum deſinit ſeu potius obtuſam planitiem efformat. Reus eo modo chordæ ex trochlea pendenti alligatus hic ſedens ſiſtitur. Lata inſuper faſcia ad pectus inditur, ac retro in proximo pariete firmatur. uterque humerus muris hinc inde à lateribus exiſtentibus longo funiculo medius deligatur; tum ad pedes longus inditur baculus ipſos pedes divaricans, ne eos Reus jungere poſſit. hic baculus per alium funiculum, quo medius ligatur, ſurſum elatus pedes etiam, & crura Rei attollit, adverſoque parieti firmatur. hoc modo relinquitur miſellus per decem, duodecim, quindecim, aut viginti, & plures horas ad Iudicis libitum, niſi delicta confiteatur, ea tamen cautela adhibita, ne brachia retro contorta per craſſiorem funem trochleæ appenſum nimis extendantur; fit enim, ut miſeri Rei multum extenſis brachiis de vita periclitentur, ut notat Farin. *quæſt.38. num.71.* ubi plures ex nimia brachiorum extenſione in ipſo tormento periiſſe narrat. alias autem ex eo tormento, licet magnum dolorem, ac cruciatum, multumque laboris, ac moleſtiæ Rei percipiant, nullum tamen vitæ periculum incurrunt, niſi quid obſtet, ut aliqua membrorum principalium debilitas, morbi aliqui peculiares, corporis habitus, & diſpoſitio, ætas, aut quid ſimile, ut ſuo loco videbimus.

Sed ubi adſint aliqua impedimenta, ex quibus neque chordæ, neq; vigiliæ tormento Rei ſupponi poſſint, tertium tormenti genus in eorum locum ſuccedit, quo de præſenti Iudices utuntur; quod Taxillo- 20
rum appellant, vulgo autem la Stanghetta, de quo poſt alios Farin. *quæſt.28. nu.67.* quod ſic deſcribam.

Reus, ut oportunum videtur, alligatur, nudiſque pedibus in terram prope deſtinatum parietem proſtratur. Taxillos tum ferreos binos paratos habent quatuor digitorum latitudinem undique æquantes, digitalis craſſitudinis, atque in medio excavatos quantum malleolorum alterutrum capere poſſint. eſt tamen inferior Taxillus ob id eo, qui ſuperponitur interno malleolo major. ſupponitur ergo major taxillus Reo pedem porrigere coacto, ſuperponiturque minor ſuper dictum internum malleolum. Tum in pariete foramen eſt quatuor digitorum latitudinis, in quod ligneum repagulum, ac forte inditur ejuſdem latitudinis, craſſitudinis digiti craſſioris, longitudinis vero quatuor, vel quinque palmorum. Tum Tortor Repagulum ſuper Taxillos valide premit, iteratque ad Iudicis voluntatem premere, ex quo dolor atrox quidem, & notabilis excitatur, eſt enim pars compreſſa maxime ſenſibilis.

Denique in debilibus, fœminis, ac pueris leviori 21
tormento ad præſens utuntur, quod ſibillotum vocant, de quo idem Farinac. & adducti per eum *ibid. num.68.* quod tormentum an idem ſit cum eo, quod Digitalia Antiqui nominabant, de quibus ex Syneſio Martin. Delr. *in Senec. Troad. par.ult. num.560.* ego ingenue fateor, me ignorare, cum quale tormentum illud eſſet apud neminem invenire licuerit. noſtrum autem hoc modo repræſentabo. lignea paxilla habent numero ſex longitudinis octo tranſverſorum digitorum torno fabricata ex forti

ligno, maxime vero ex Buxo; pollicaris ſunt craſſitudinis, capitulo oblongo, & utrinque capitata, & in utroque capitulo perforata.quod inter utrumque capitulum eſt in cocleæ modum eſt affabrefactum, utrinque autem per capitulorum foramina forti funiculo conjunguntur, ipſaque funiculi capita currenti modo copulantur. Reus ergo coriaceo vinculo illo, quod diximus appellari, la Stringa, alligatis manibus ſimul ſuper brachiale in orantis ſpeciem ante Iudicem ſiſtitur. Tum ſinguli paxilli in ſingulis digitorum interſtitiis interponuntur, ita ut duo poſtremi extra utriuſque manus interſtitia digitos comprehendant, hinc Tormentarius valide funiculum attrahens, nodumque coarctans, digitos comprimit cum non aſpernabili dolore, iteratque ad Iudicis mandatum premere, eo interim inſtante, ut veritatem propalet. His jam deſcriptis tormentis ad præſens hic maxime Iudices in quæſtionibus utuntur, ſed & vetuſtiores, & anteactæ quoque ætatis homines aliis quampluribus tormentis utebantur, quorum aliqua ob eorum levitatem, alia ob atrocitatem ab aula receſſerunt. horum plura recenſet Brun. *de Indiciis, & Tort. part.2. num.6.* Quorum nonnulla hic cum parvulis quibuſdam aliis non ad alium effectum recenſebo, niſi ut apertum fiat quanta nunc lenitate reſpectu præteritorum temporum Iuſtitia exerceatur; licet quæ recenſebo vix minima pars ſint eorum, quibus antiquiores, & Tyranni præſertim in ſanctos Chriſti Martyres utebantur.

22 Crudelitatem nimiam ſapiebat illud, quod fame exercebant, ſubtrahendo ad nonnullos dies quotidianum victum, donec famis impatientia Reorum pertinaciam ſuperaret. de hoc tormento meminit etiam citatus Brun. *ibid. cap. eod. num.1.* & Carrer. *in pract. crim. tract.2. de Ind. & tort. num.* 180. hoc autem tormentum grave quidem erat, ſed nonniſi ad certum tempus periculoſum, cujus tamen termini non poſſunt in particularibus aſſignari, ſed de ea re plura dixi *lib.4. ſuperiori. tit.1. quæſt.7. à nu.4. ad plures ſeqq.*

23 Sed hoc multo immanius erat, multoque magis intolerabile tormentum ſitis. curabant enim, ut Reo quantum vellet ciborum ſalitorum præcipue ad comedendum ultro daretur, potu omnino denegato. hic quidem cruciatus erat maximæ conſiderationis, quia quantumvis magnus eſſet is, qui ex fame proveniebat, nunquam æquare potuit cruciatum provenientem ex ſiti, cur autem id ita in rei veritate ſe habeat, dixi alias *lib.5. tit.1. quæſt.5. num.12.* ſed erat forte hoc tormentum ſuſpectum, cum ſitis à nonnullis facile ad multos dies toleretur, imo acceptum habeamus, multos toto vitæ curriculo nihil bibiſſe, ut patet ex hiſtoriis relatis per Schench. *lib.3. Obſ. tit. de ſiti.* nam Aſitos quidem per aliquod longum tempus nonnullos fuiſſe ſatis compertum eſt, ſed toto vitæ curriculo neminem, ad ipſos tamen per totam vitam nonnullos, ut dixi, fuiſſe conſtat, & teſtantur etiam Alex. Bened. *lib.11. pract. cap.17.* & Bruyerin. *de re cib. lib.16. cap.6.* & præter allatos à Schenchio, recenſetur alia obſervatio ex Platero Marchionis cujuſdam à doctiſſimo Daniel. Sennert. *lib.3. conſummatiſſimæ ejus practicæ par.1. ſect.2. cap.6.*

24 Mitius multo prædictis erat in natalis ſui primordiis, tormentum Vigiliæ: Reus enim in ſcamno ſedere juſſus abſque ullo fortaſſe fulcimento per quadraginta horas neque ſe movere, neque dormire permittebatur (forte etiam nonnullis ingeniis utebantur, ut ſomnolentum redderent, ut maxime ſi poſt largiorem cœnam, & uberiorem potum tormento reum ſubjeciſſent) apponebantur enim hinc inde cuſtodes, qui illum dormire tentantem expergefacerent, eo etenim tædio, & moleſtia mirum in modum Reus exagitatus, promiſſa ſibi quiete illectus, veritatem propalabat; nam hoc tormento nullum efficacius, aut præſtantius, minuſve noxium eſſe recte dicit Mart. Delr. *in Senecæ Troad. par.2. nu.560. in fin.* neque aliter ſe primum eo tormento uſum dicit Marſil. & poſt ipſum quotquot DD. de eo verba faciunt, & maxime Farinac. *ubi ſæpe nu.70.* Sed Iudicium modernorum ſolertia, vel ſeveritas pertinacitate delinquentium, & facinorum immanitate concitatorum tormenti atrocitatem in dies novis ingeniis adauxit, ita ut ad id deducta res fuerit, ut coacti fuerint Principes ejus tormenti pernecabilitatem aliqualiter moderari, & modum Iudicum crudelitati præſcribere, ne miſeri rei, ut ſæpe factum eſt, inter quæſtiones decederent.

Sed non contenti præteritorum ſæculorum Iudices fame, ſiti, vigilia reos cruciare, etiam igne, & 25
aqua in quæſtionibus uſi ſunt. igne autem duplici modo, aliquando enim nudis pedibus accenſos carbones Reos calcare cogebant, atrox certe ſupplicium, non tormentum, ex quo in poſterum inutiles miſeri evadebant, uſu pedum omnino orbati. alias (& hoc erat magis in uſu, nam illo tyranni præcipue in SS. Martyribus cruciandis uſi ſunt, de quo Gallon. *de cruciat. Mart. cap.7. & 8.*) Reorum pedes porcina pinguedine perunctos magno igni appropinquandos curabant, ipſis, ut par erat, arctiſſime vinctis, ne loco dimoveri poſſent; ab humanitate & hoc nimis alienum, nam & ab hoc non ſecus quam à priori plerumque homines ad pedum uſum inhabiles reddebantur, ut geminus teſtatur caſus apud Bernardin. *in ſcol. ad Ambroſin. tract. de modo form. proceſſ. lib.4. cap.8.* unde jure ab eo abſtinendum de præſenti ſuadet cum eod. Ambroſin. *eod. cap. 8. num.11.* idem Bernardin. *ibid.*

Aqua etiam dupliciter Reos cruciabant. carniſi- 26
cinum illud erat, cum Reo, manibus, pedibuſque funi alligatis, compreſſoque naſo, ahenum aqua plenum in os infundebant, dehinc alterum, atque alterum, uſque ad ſeptem, & ultra. ſtrangulationis in his facile imminebat periculum, præter alia mala inde ſecutura. ea Ratione reos torquere conſueviſſe vetuſtiores ex Io. Millæo teſtatur Chartar. *lib.4. Pract. interr. reor. cap.2. nu.3.* ſed Brun. *de Ind. & tort. par.2. quæſt.2. num.6.* conſueviſſe dicit aliquos aquam in Reorum nares infundere ore obſtructo, alios vero non ſimplici aqua uſos, ſed calce immixta, quod cum multo majori moleſtia majori periculo Reos ſubjiciebat, & majorem hominum impietatem arguebat. Neque hoc inferius tormentum illud fuiſſe crediderim, quod aceto, vel aqua aceto immixto 27
exercebant, eodem modo, nempe vel ipſum acetum, vel poſcam meraciorem in nares infundendo; hoc in ſervis plectendis utebantur, ut patet apud Ariſtophanem, quem refert Laurent. Pignor. *de ſervis pag.14.* parem hoc cum ſuperiori habuiſſe & moleſtiam, & periculum crediderim.

Ridiculum illud mediusfidius erat, ſed tædii plu- 28
rimum habuiſſe exiſtimo, quod Scarabæo fiebat, de quo tormento Brun. *ubi proxime.* & Bellovíſ. *in practic. Iudic. par.2. rubr. de Quæſt. nu.48.* denudato, atque alligato Reo vivus Scarabæus ſupra ventrem,

ſeu

ſeu in umbilico ponebatur, inde catino, vel cyato intercludebatur, ut inde egredi non poſſet; mirum enim eſt quantum moleſtiæ animalculum illud afferre eo modo poſſit; ſed quid mirum de Scarabæo dixi? qui id non credit, in mentem redigat, quantum moleſtus ſit pulex in aure incluſus.

Multo magis moleſtum fuiſſe exiſtimo, quod ſe-
29 quitur tormentum, neque tamen multum habuiſſe periculi, ſi modus adhiberetur. Reo diſcalceato, alligatoque muria, ſalita nempe aqua pedes madefaciebant; forte etiam ſale plantis confricatis, ipſoque in ſcamno optime vincto, ne loco dimoveri poſſet, capram ad ejus pedes lingendos admovebant: fiebat enim, ut Capra ſalis aviditate allecta propriæ linguæ ſcabritie plurimum tædii eo linctu afferret, neque facile tolerabile, neque enim ſolum tædium, ſed dolorem attuliſſe vero conſentaneum eſt, cum & carnem aliquando uſque ad oſſa corroderet. de hoc tormento meminit Brun. *ubi ſupra*, & ex recentioribus Gomeſius *de Sale lib. 2. num. 28.*
30 qui & aliud tormentum ex ſale factum deſcribit hoc modo. Tum aliud longe gravius, quod miniſtro ſale tendit ad ſtrangulationem, fit enim magno quodam linteo ſale, & aqua madefacto, quod in os, & guttur ſupplicis ingeritur; cui ob id maxime adhibetur ſal, ut hujus ſapore duce major fiat tum in gutture hiatus, tum in guſtu appetitio, indeque facilior lintei inſinuatio, unde præ anguſtia ſpiritus aut timeatur ſuffocatio, aut fere ad animi uſque deliquium Reus torqueatur. hæc Gomeſius, ſed Bellovil. *ubi ſupra, nu. eod.* de hoc tormento memoriam habuit ſimplici linteo aqua madefacto fieri ſolito, apud quem etiam alia tormentorum genera jam exoleta videre licet, quorum etiam nonnulla videnda apud Delr. *in Senecæ Troad. nu.* 560. & apud Gallonium plura *lib. de cruciat. SS. Martyrum*; & alia ex aliis hic commemorare poſſem, ſed ne inanem operam ſumpſiſſe videar, de his plura non addam.

Cæterum Pœnarum genera quamplurima ſunt, eorumque plura recenſentur in tex. *l. ſi quis forte. §. final. & ll. ſeqq. ff. de Pœnis.* nobis tamen de non-
31 nullis tantum verba facienda, & meo modo pro
32 nunc ſic dividam: Pœnæ vel ſpirituales ſunt, vel temporales. Temporales voco à Iudice quocunque ſive is laicus ſit, ſive Eccleſiaſticus pro delictis publicis inflictas. ſpirituales voco à Dei miniſtris, nempe à Confeſſariis, vel alias ab Eccleſiaſticis Iudicibus impoſitas in peccatorum nonnullorum ſatisfactionem, quas proprie pœnitentias vocamus, de quibus tamen ſeorſim inter miſcellanea verba
33 faciam unica ad hoc quæſtione dicata. Pœnarum autem temporalium corporales aliæ, aliæ pecuniariæ. Corporales voco non eas ſolum, quæ ſunt corporis afflictivæ, ſed eas etiam, quæ vel libertatem adimunt, vel civitatem, vel etiam honorem. quarum aliæ capitales ſunt, aliæ non capitales. Capitalium aliæ civiles, aliæ ſimpliciter capitales. non ca-
34 pitalium aliæ ſunt corporis afflictivæ, aliæ non. Simpliciter capitales ſunt, quibus imponitur ultimum ſupplicium. civiles cum inferunt ſummam capitis diminutionem abſque ſanguine, ut eſt exilium perpetuum, bonorum, & libertatis amiſſio, carcer perpetuus, deportatio, in quibus Rei tanquam ſi amplius in humanis non eſſent habentur, ut elicitur ex *l. Rei. ff. de Pœnis. & l. licet. ff. de verbor. ſignif.* Non capitales corporis afflictivæ ſunt fuſtigatio, verberatio, membri abſciſſio, tortura ad pœnam data, & aliæ ad hunc modum. quæ corporis afflictivæ non ſunt exilium eſt ad tempus, carcer ad tempus pro pœna injunctus, & hujuſmodi; de quarum nonnullis, quæ ad noſtrum argumentum facere videntur, ſuo loco, & tempore differemus.

SVMMARIVM.

1. *Tormenta eadem non ſemper uno eodemque modo infliguntur.*
2. *Tortura eſt remedium ſubſidiarium pro veritate in Iudiciis eruenda, quando alias haberi non poteſt.*
3. *Torturæ gradus quot.*
4. *Primus torturæ gradus.*
5. *Prægnans non poteſt terreri.*
6. *Pueri, & decrepiti an terreri poſſint.*
7. *Timor & terror Animi defectum excitant.*
8. *Puerpera an poſſit terreri.*
9. *Mulier menſtruata an terreri poſſit.*
10. *Mulier menſtruis fluentibus non eſt torquenda.*
11. *Secundus Torturæ gradus, & qui ab eo debeant eſſe immunes.*
12. *Tertius torturæ gradus.*
13. *Triſtitia ſenibus inimiciſſima.*
14. *Quartus torturæ gradus.*
15. *Quintus torturæ gradus.*
16. *Carcer eſt quædam torturæ ſpecies. contrarium nu. ſeq.*
18. *Carcer proprie eſt tormentum.*
19. *Carcer non facit quæſtionem.*
20. *Quæ Medico conſideranda cum judicium ferre debet, an quis in carcere abſque periculo detineri poſſit.*
21. *Quomodo pronuntiare debeat Medicus circa detentionem Reorum in carceribus.*
22. *In carcerato ob levem cauſſam levis infirmitas ſufficere debet ad illum ex carcere eximendum.*
23. *In carcerato ob gravem cauſſam levis infirmitas non ſufficit ad illum liberandum.*
24. *Gravis morbus in quibus cauſis excuſare carceratum poſsit.*
25. *Infirmitas graviſsima quando excuſet.*

De gradibus Torturæ, & de Carceribus.

QVÆSTIO II.

LIcet vero de præſenti nonniſi quatuor ſuperius deſcriptis tormentis quæſtiones fiant, non tamen ſemper eadem tormenta eodem modo in- 1
fliguntur, ſed aliquando mitius, interdum atrocius, alias autem atrociſſime, quoniam etiam delicta, ipſique delinquentes non ſemper unius ejuſdemque conditionis ſunt: delicta enim aliquando ſunt leviora, interdum graviora, alias graviſſima, & atrociſſima, ita ut tormentorum, & pœnarum atrocitas illorum atrocitatem nunquam æquare poſſit. ſic & delinquentium malitia, delinquendi conſuetudine, ſtatu, ætate, fortitudine, ſexu, fragilitate, multiſque aliis conditionibus alii ab aliis ſuperantur. cum ergo Tortura reme- 2
dium ſit ſubſidiarium pro veritate in judiciis eruenda, quando alias haberi non poteſt, ut manifeſte elicitur ex textu *in l. Edictum. ff. de Quæſtionibus.* & ex aliis tam Legum, quam DD. auctoritatibus à Farinac. poſt alios adductis *in pract. crim. quæſt.* 40. *num.* 3. hinc eſt, quod Iudices in quæſtionibus non ex abrupto ad tormenta deveniunt, ſed gra-

datim procedunt, incipientes primo ab admonitionibus, dehinc descendendo ad minas, & ad terroris incussionem, successive ad deductionem ad locum tormentorum, post hoc ad corporis denudationem, tum postmodum ad alligationem, dehinc sensim ad aliqualem, sed levem torturam, post hanc ad graviorem, tandem ad gravissimam, itaque à DD. constituuntur varii torturæ gradus, & à pluribus plures, per quos sensim volunt esse, ut plurimum procedendum, nisi quid obstet.

3 Alii vero maluerunt torturam in tres gradus distingui, in levem scilicet, gravem, & gravissimam, alii autem diviserunt in quinque gradus; quæ quidem divisio Medico magis cognitu est necessaria, ut judicium ferre possit, an reus torturæ subjiciendus sit, nec ne, cum non satis sit aliquando negative, aut affirmative absolute respondere, sed necesse sit distinguere quo torturæ genere, ac quo torturæ gradu possit, aut non possit cruciari: nam multi gravissimam torturam sustinere non possunt, qui tamen gravem sustinerent, alii neque ipsam gravem, sed levem, alii neque levem, sed levissimam, alii ne levissimam quidem, immo nec minas, & terrorem. examinemus ergo torturæ ipsos gradus juxta postremam divisionem, quæ magis ad rem nostram facere videtur, ut sciamus quænam prohibeant quæstionem in uno, aut altero torturæ gra-
4 du fieri. Primum ergo gradum cum nonnullis DD. faciamus cum Iudex minatur reo tormenta, ipsumque terrere studet ad veritatem ab illo eliciendam, & ab hoc primo torturæ gradu (licet abusive tortura dicatur) nemo excipitur, nisi mu-
5 lier utero gerens, ut unanimiter sentiunt DD. omnes, Carrer. *in pract. in princ. num.* 180. Farinac. *quæst.* 38. *num.* 84. quem adduxi *alias lib.* 1. *num.* 3. & hoc summa cum ratione, quia si gravidam deterreas, fœtum abjicere facile coges. cæteri autem à terrore, & minis non fiunt immunes, licet torqueri non possint, ut impuberes, senes, lactantes. Bos. *in pract. crim. tit. de Ind. & tort. n.* 121. Carrer. *ubi supra.*

6 Sed non videtur tam absolute de ea re quoad pueros, & decrepitos esse pronunciandam, nam terror incussus Puero, aut Decrepito periculo non vacat, facile enim Pueri perterriti, & maxime tenerioris ætatis in Epilepsiam, aliaque mala de repente incidunt, senes autem facili negotio in apoplexiam, aut in animi defectum, cum timor, & ter-
7 ror ex sui natura animi defectum excitare sint apti, Gal. *lib.* 1. *de art. cur. ad Glauc. cap.* 14. *& lib.* 2. *de Sympt. caus. cap.* 5. quod maxime efficere possunt in senibus ob caloris pauperiem. cavendum ergo in his ætatibus, ut quanto magis teneræ, & quanto magis præcipitatæ fuerint, tanto cautius, tantoque minor terror incutiatur. monendum insuper, ut hic terror non sit repentinus, quia infirmæ ejusmodi ætates illum vix sustinere possunt, factumque interdum est etiam in robustioribus ætatibus, ut aliqui ex repentino terrore, aut timore interierint, ut narrat Gal. *ubi proxime.* Lenius ergo in primis Iudex procedat, dehinc sensim ad graviores minas prorumpat.

Sed cum dixerimus, prægnantem terreri non
8 posse, num & puerpera, hoc est, quæ de recenti peperit, terreri non debet? hoc à Iureconsultis intactum video; dicamus ergo nos distinguendo, aut enim puerpera est in primis diebus sui puerperii, & tunc nullo modo est terrore afficienda, qui terminus erit decem, aut ad summum quindecim dierum. ratio est, quia ex terrore, & timore maxima fit sanguinis commotio de directo contraria ei, quæ fit in puerperio: in puerperio enim sanguinis motus tendit ad exteriora per uteri venas, in timore sanguinis motus recurrit ad interiora, & maxime versus cor, & sic puerperia facili negotio retinentur, quæ retentio quam discriminis plena sit, noverunt Medici. sequentibus vero diebus, cum terror incussus tanto periculo hominem non exponat, erit, dummodo neque magnus sit, neque repentinus, magis tutus.

Sed postquam purgationibus puerperii tempore fluentibus mulier non potest terreri, poteritne 9
menstruis purgationibus fluentibus mulier terreri? videretur enim eadem ratio in utroque casu militare, quia etiam in menstruata fieri potest recursus sanguinis ad superiora, & inde plurima mala enasci mulieri exitialia; sed dicendum non esse parem rationem, nam multo promptius, & majori cum periculo ex retentione puerperii morbi adveniunt, quam ex retentione menstruæ purgationis, ut adnotavi alias ex Gal. *lib.* 1. *tit.* 4. *quæst.* 4. *nu.* 49. Illud tantum adnotaverim hic, mulierem menstruis fluen- 10
tibus non esse torquendam, quia ex dolore, & labore, aut subita, ac repentina retractio fieret ad superiora fluentis sanguinis, aut major venarum adapertio; præterquam quod facile tunc ea occasione posset mulier animo deficere, & alia symptomata non sine vitæ periculo incurrere.

Secundus torturæ gradus erit cum reus deductus 11
ad locum tormentorum spoliatur, manibusque, ut fit, vinctis, tormento quasi tunc torquendus applicatur, judice jam minitabundo instante, ut antequam tormenta experiatur, veritatem prodat. certum autem est, eos, qui primo gradu torqueri non possunt, neque etiam secundo esse torquendos, cum majora ex hoc, quam ex illo pericula immineant; majori ergo cautione his uti debemus; nam forte neque valetudinarii si multum debiles sint, & tenuis complexionis, neque notabili morbo affectos, & maxime non aspernabili febre, aut acuto aliquo morbo ad hunc usque terminum torquendi, vel potius deterrendi. excipio tamen chronicos quosdam morbos, ut Hydropem, Cacexiam, febres longas, sed leves, morbum Gallicum, Arthritim, & alios hujusmodi.

Et hæc multo magis procedere deberent in ter- 12
tio torturæ gradu, cum reus denudatus, vinctis manibus, tormento jam exponitur, licet actu non torqueatur, sed sic in tormento tantisper detinetur. & certe nulla hic occurrit dubitatio de prægnanti, & de recenter enixa, aliisq; supra commemoratis, sed pe pueris, & senibus cum alter in ætate processit, attingens decimumquartum annum, aut non longe ab eo distans, alter autem nondum ita præcipitatæ ætatis est, ut adhuc omnino viribus destitutus videatur. & ego quidem in puero jam provectiori nempe saltem duodecimum annum prætergresso nihil extimescerem. in sene autem etiam non præcipitatæ ætatis cautè agerem; neque enim dubium est quantopere animus tum exagitari possit, quantoque mærore senex affici, unde facile est illum aliquid mali non aspernabilis pati: nam tristitia senibus inimicissima, quia ut ex Galeno dicebat Ran- 13
chin. *de morb. sen. sect.* 1. *cap. ult.* debilis natura sub valido affectu oppressa statim suffocatur; ut enim flammula morientis lucernæ à violentiori quavis aura facile extinguitur, sic & vita senilis à vehemen-

tiore

tiore animi commotione. prudenter ergo Bos. *tit. de Tort. num.* 122. non esse audacter cum pueris, & senibus ad hæc deveniendum monet: quia tamen robur virium non ex annorum numero in particularibus mensurari potest, & hominum conditio est diversa, idcirco hæc Iudicis arbitrio relinquenda.

14 Quartus torturæ gradus est, cum reus jam actu
15 torquetur, cui succedit quintus gradus, cum non solum torquetur, sed ad atrocitatem tormenti augendam multa adhibentur, ut detinendo ipsum in tormento ad longum tempus, projiciendo aquam frigidam in dorsum, alligando lignum intra pedes ne eos jungere possit, quassando funem in cordæ tormento, aut dando ictus, imponendo pondera in extremis pedibus, & faciendo alia nonnulla, de quibus in sequentibus videbimus. nunc de hoc quarto gradu torturæ dicamus, quod ad eum non possunt Iudices absque periculo devenire in febricitantibus quacunque febre, nisi esset levis quartana, & tunc in diebus interpolationis, in Hæmoptoicis, nempe in iis, qui sanguinem expuunt, in valetudinariis, in debilibus, & hujusmodi, quæ omnia clariora evadent, cum procedente sermone de tormentis in specie loquemur.

16 Quoniam autem Carcer dici potest torturæ species quædam, ut ex Baldo Paris. à Put. *de syndic. verb. Tortus. cap.* 1. *num.* 27. & Farinac. *quæst.* 27. *nu.* 1. antequam de tormentis proprie dictis in specie agamus, de carcere loquamur; licet sciam voluisse
17 nonnullos alios DD. Carcerem non esse speciem Torturæ per ea, quæ affert Clar. *quæst.* 64. *lib.* 5. §. *final. num.* 31.

18 Sed in rei veritate carcer dici potest tormentum corporis, & animi, unde idcirco dicitur infernus, & sepultura vivorum. Farinac. *ubi supra, num. eod.* imo Carcer durus quæstioni æquiparatur Bellouis. *in practic. Iudic. par.* 2. *rubr. de quæst. & qualit. torm. n.* 5. & jure, quia ex carceris duritie non minus elici potest per vim veritas à reis, quam ex duritie tormentorum.

19 Clarus tamen intellexit forte Carcerem non facere quæstionem, & consequenter non esse torturæ speciem, neque inter tormenta connumerari.

20 Quæri igitur potest aliquando à Medico, ut sæpe sæpius etiam in civilibus caussis usuvenit, an quis absque vitæ dispendio in carcere detineri possit. qui antequam de ea re judicium ferat, & caussam, ob quam quis detinetur in carcere, & morbum, quo affligitur considerare debet. Caussa ergo vel est civilis, vel criminalis; criminalis item vel est levis, vel gravis, vel gravissima. Levem voco cum quis detinetur in carcere pro aliquo levi delicto, quod vel pecuniaria, vel levissima aliqua pœna expiari soleat. gravem cum pro delicto reus gravi pœna corporis afflictiva, aut etiam capitali, sed non ultimi supplicii, aut privatione bonorum saltem magna ex parte est mulctandus. gravissimam cum delictum pro quo custoditur ultimum supplicium exposcit.

Eodem modo infirmitas, qua carceratus detinetur, vel est levis, nempe quæ neque de præsenti, neque in futurum etiam, in ipsis carceribus reo manente, quicquam timeri possit; ne ejus incolumitati notabiliter præjudicet, ut esset levis stomachi, aut infimi ventris dolor, scabies, tumor aliquis simplex, vulnusculum, & id genus alia. vel est gravis, nempe quæ conjuncta est cum aliquo vitæ periculo etiam dubio, vel quæ cum non sit talis potest fieri talis, ex mora in carcere, aut ex sua natura, ut Tertiana febris etiam intermittens, ac simplex, & multo magis duplex, aut quotidiana intermittens, Quartana quæcunque, & alii non dissimiles morbi, qui licet ab omni periculo ex intermittentia, & maxime longa, ut in Tertiana, & Quartana, videantur immunes, facile ex procathartica aliqua caussa, ut est ipse carcer, possunt ex tutis periculi pleni evadere. Vel tandem infirmitas est gravissima, id est cum manifesto vitæ periculo, quales sunt febres continuæ omnes, morbi acuti, & hujusmodi.

His sic examinatis & distinctis, ac considerata insuper carceris qualitate, atque duritie, Medicus in hac re ita interrogatus judicium ferre potest, subsequentibus universalibus conclusionibus ad determinandum de particularibus manuductus. levis 21 infirmitas nullum affert impedimentum, quo minus quis in carcere non nimis duro detineri possit; neque enim ob sui levitatem ullum à carcere fomentum recipere potest, sed à natura, antequam vires acquirat, facile superatur; idcirco levis morbus nomine morbi dignus non censetur. *l.* 1. §. *sed scien- dum. ff. de Ædil. ed.* & ex nostris Gal. *lib. de constit. Art. cap.* 19. *in Isagogic.* quæ quanquam vera sunt, tamen secunda hæc conclusio formari potest. In levi caussa etiam levem infirmitatem, nisi sit levissima, debere dare caussam excarcerationi. etsi enim ra- 22 tionabiliter prognosticari possit, nihil ex tali infirmitate esse timendum, attenta caussæ levitate, & incertitudine, quam habemus in quibuslibet levissimis morbis apparatus corporis ægrotantis, levis morbus respectu levis caussæ gravis dici potest ad hunc effectum; quod tanto magis haberet locum, quanto infirmitas etiam levis magis protraheretur, nam tunc dubitationi locum non facerem, quia cum in carcere detenti multa incommoda patiantur, non solum quo ad ea, quæ in victu necessaria sunt, sed etiam quoad res ipsas non naturales, & maxime ad aerem, qui in carcere non potest esse nisi deterrimus, cum sit locus immundus, & horribilis, ut dicit Bald. *in tract. de carcer. c.* 1. *nu.* 2. & Farinac. post alios *ibid. num.* 2. & ex nostris Baptista Codronch. *in method. testif. cap.* 2. & idcirco mala mansio ab ipsis Iureconsultis appelletur. Farinac. *citata quæst.* 27. *nu.* 1. hinc est, quod etiam levis morbus si perseveret, ita urgere potest, ut facile carcerati vitam in discrimine ponat.

Sit tertia Conclusio, levis infirmitas in caussa 23 gravi, & multo minus in gravissima non debet excusare hominem à carceris custodia; secundum Iustitiam enim videtur, ut graviter delinquentes etiam cum aliquali vitæ incommodo, & dispendio (licet in levi infirmitate adesse non præsumatur) in carcere custodiantur, ut delictorum suorum condignas pœnas reportent.

Quoad infirmitatem porro gravem eo modo, 24 quo dixi, sit quarta conclusio, quod jure excusare debeat in omni caussa civili, & in criminali gravi, & multo promptius in levi; & hoc non absque ratione, & auctoritate dico; quia non æquum est carceratos etiam pro delicto gravi ob carcerum incommoditatem in ipsis carceribus periclitari, ut ex Follerio dicit Farinac. *quæst.* 33. *nu.* 78. quod si hoc verum est, cum ex infirmitate gravi eo modo, quo gravem hic accipio, immineat justus, & rationabilis timor, ne ex mora in carcere infirmitas illa hominem è medio tollat, jure poterit excusare. ratio-

tionabilis autem timor non modo apparet ex parte; & ex natura morbi, qui aptus eſt interdum in mortem terminare, ſed ex aliis pleriſque conditionibus,ut ex malo carceris aere, ex ineptitudine miniſtrantium, & medicamentorum non opportuna exhibitione, ex gravibus infirmi pathematis, quæ omnia cum pleriſque aliis facile ad Ægri interitum etiam in infirmitate alias non lethali, ſed tamen gravi, conſpirare conſueverunt.

25 Multo magis ergo carcere excuſabit infirmitas graviſſima etiam in delicto gravi; quia quæ in infirmitate gravi evenire dixi, multo magis locum habent in graviſſima, & multo promptius ad Ægri mortem cooperantur, quam in gravi; atque ea de cauſſa acceptiſſimum apud Medicos eſt, graviſſimos morbos, quales acuti omnes ſunt, in carceribus non niſi ſumma cum difficultate, & cum evidenti ægrorum diſcrimine, curari poſſe,ut demonſtrat Baptiſta Codronch. *in method. teſtif. cap.2. per totum.*

Vtrum autem graviſſimorum delictorum Rei ob graviſſimas hujuſmodi infirmitates à carceribus extrahi debeant, ego quod ad me non pertineat, non determino.videtur Farinac. in negativam ſententiam abire *loco cit.* ibi, Niſi graviſſimi criminis qualitas, vel indiciorum multitudo repugnaret.mihi ſatis ſuperque eſt admonuiſſe, in carceribus detentos morbo periculoſo, aut acuto laborantes facile, & prompte interire, difficillime,& ægerrime ad ſalutem perduci, cum ob inopportunam remediorum adminiſtrationem, tum ob vehementes animi paſſiones, & maxime timorem,& mærorem, quæ ſi quid aliud infelicem morborum exitum promittunt.

SVMMARIVM.

1 *Inter tormenta frequentius eſt tormentum funis.*
2 *Chorda ſubtilis majorem infert dolorem,quam groſſa.*
3 *Iudex debet uti cautione circa tempus intermedium inter ligaturam rei, & elevationem in tormentum.*
4 *Suſpenſio majorem cruciatum affert, quam ictus; contrarium ex Fortunato.*
5 *Quaſſationes minus periculoſæ, magis doloroſæ,ictus contra magis periculoſi, minus doloroſi.*
6 *In nullo delicto dantur ultra tres ictus.*
7 *Tormentum funis per unum brachium inflictum an magis moleſtum, aut magis periculoſum, aut magis doloroſum.*
8 *Ictus in tormento funis per unum brachium inflicti magis periculoſi, quam in inflicto per utrumque brachium.*
9 *Quibus ingeniis judices funis tormento atrocitatem augere ſoleant.*
10 *Cur poſt refrigerationem à priori tortura major fiat cruciatus in ſecunda.*
11 *Parum à terra elevatus in tormento majorem dolorem experitur, quam multum elevatus.*
12 *Cur ex abraſione pilorum rei facilius confiteantur.*
13 *Chorda non poſſunt rei torqueri ultra horæ ſpatium.*
14 *Tortura repeti non poteſt.*
15 *Reus non poteſt torqueri continuatis diebus.*
16 *Spatium inter unam torturam, & aliam quantum eſſe debeat. dic ut num. ſeq.*
18 *In chordæ tormento quænam partes præ cæteris patiantur.*
19 *In Chordæ tormento humeros laxari falſum.*
20 *Chordæ tormentum pectori inimiciſſimum.*

De tormentis in ſpecie, & primo de tormento funis.

QVÆSTIO III.

INter tormenta,quæ in uſu nunc ſunt,frequentius, 1
& uſitatius eſt tormentum funis, ut jam ſuperius dixi, quia cum magnum inferat dolorem, ac cruciatum, hominis ſaluti nequaquam officit, & idcirco Iudices ubique terrarum eo utuntur in quæſtionibus. in eo tamen infligendo multa offeruntur conſideranda, quæ ad ejus tormenti majorem, aut minorem tolerantiam facere videntur,unde magis, aut minus ab eo in particularibus perſonis abſtinendum Iudicibus eſt, qui animum ad hoc advertere debent, ut majorem, aut minorem dolorem ex tormento reus percipiat, quo major, aut minor ejus apparet tolerantia: nam, exempli gratia,chor- 2
da ſubtilis majorem multo infert cruciatum, quam groſſa. Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.*167. Giavar.*in addit.ad Clar. q.* 64. *lib.*5. *litt. a.* Farinac. *quæſt.*37.*nu.*62.in debilibus ergo, in pueris,in ſenibus, in valetudinariis groſſa Iudex utetur, in robuſtis, in juvenibus, aut viris, in ſanis ſubtili, & ſic de cæteris, & idcirco prior illa ligatura, quæ tenuiori vinculo coriaceo fit, quod dixi vocari, *la ſtringa*, videndum an in prioribus moderari debeat,ne tam atrociter torquendos cruciet, nam eam tanti facit Farin. *ubi ſupra,num.*38. & *quæſt.* 41.*nu.* 19. ut eam ipſiſſimo tormento æquiparet, quin & in priori loco *num. ſuperiori* dicebat; hanc ligaturam tam atrocem eſſe, ut carnem dilaniet uſque ad oſſa, itaque cum ipſa atrocitate tormenti Iudex hanc quoque computare debet, eamque in certis perſonis magnifacere.

Eadem cautione utendum circa intermedium 3
tempus, quod intercedit inter ligaturam, & elevationem, quippe cum ſi diuturnum ſit, erit maximæ conſiderationis, ut idem Farinac. animadvertit *d. quæſt.* 38. *nu.* 38. Medicus autem conſiderabit in hoc partium tam arcte vinctarum intumeſcentiam; & quid ſuccedere poſſit præcipue in aliquibus perſonis debilibus, cum ex Avicenna habeamus4.*primi cap.* 20. nonnullos ex forti ligatura aliquando periclitatos in phlebotomia facienda; quid autem in hac tam arcta ligatura, & tam diuturna evenire poteſt, & maxime ſi poſt diuturnam hanc ligationem funi appendantur, ibique per notabile ſpatium detineantur? videat ergo, ne eos, quos à tormento eximi debere judicat, ſed ligari permittit, pari tormento exagitari faciat, ac ſi fune torquerentur, ſi per longum ſpatium ligati permanere permittantur, aut in aliquod periculum eos conjiciat.

Præterea cum in hoc tormento, ut dixi, rei aut ſimpliciter ſuſpendantur, aut etiam concutiantur, vel quaſſentur, fune, cui appenduntur agitato, aut denique ictu à ſummo Throchleæ præcipites deorſum labi permittantur, ſuſpenſi tamen à terra remanentes, voluerunt Iureconſulti, ut poſt multos Farinac. *loc. cit.* ſuſpenſionem majorem cruciatum 4
afferre, quam ictus; cum tamen ex Medicis Fortunat.Fidel.*lib.*2.*Relat.cap.*3. contrarium firmare videatur dicens, in ſimplici ſuſpenſione moleſtiæ quidem plus, minus doloris ineſſe, in concuſſione minus moleſtiæ, plus autem doloris. ego quomodo horum DD. auctoritatem conciliare poſſim non

non habeo: mihi certè Medici opinio fit verifimilior, quia major fit violentia in ictibus, quam in fimplici fufpenfione, major igitur unitatis folutio, & ex confequenti major cruciatus, quia ex majori, & violentiori unitatis folutione majorem fieri non eft dubium. Farinac. ut mihi videtur, moleftiam à dolore non fejunxit, fed unum idemque effe voluit, & fic ejus fententia vera effe poteft, quia fumma moleftia, quæ percipitur in fufpenfione dolori affociata fuperat abfque dubio moleftiam, & dolorem in ictibus perceptum. controverti illud non
5 poteft, quod idem Farinac. *d. q.* 38.*n.* 54. dicebat, fquaffationes nimirum minus effe periculofas, magis tamen dolorofas, quam ictus, utrifque autem minus periculofa eft fimplex fufpenfio, unde fquaffationes, feu concuffiones, & ictus vitandi in certis cafibus, de quibus poftmodum agemus. & ea de cauffa, ob imminens nempe periculum ex iteratis ictibus, non poffunt multoties repeti; fed in quo-
6 cunque delicto, & in quacunque quæftione etiam in atrociffimis non dantur ultra tres ictus; ut poft vetuftiores Farinac. *ibid. nu. eodem.* Ambrofin. *de mod. for. proceff. in fin. lib.* 4. *cap.* 4. *nu.* 6. confiderabile tamen maxime in ictibus eft, utrum ab altiori, vel humiliori loco inferantur, cum quanto ex altiori loco inferuntur, tanto majorem vim reus patiatur, tantoque majori vitæ periculo exponatur; cui rei ex mea fententia terminus effet præfcribendus, neque temere ex qualibet altitudine ictus inferendi.

Quoniam autem evenit aliquando, quod reus altero brachio eft impeditus, & idcirco per unum tantum brachium torquetur, ut in ufu effe teftantur Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *cap.* 2. *nu.* 6. Farinac. *d. quæft.* 38. *n.* 63. Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 20. *n.*
7 7. & alii, videndum effet an hic torquendi modus fit magis, vel minus periculofus, & an majorem, vel minorem moleftiam, & cruciatum inferat, nam fi magis fit periculofus, magis item moleftus, & dolorofus, certe cautius à Iudice in eo infligendo procedendum effet, neque poffet forte per tantundem temporis in tormento reos detinere, ut quando per utrumque brachium torquentur.

Sed contrarium mediusfidius verius videtur, nempe tormentum funis per unum brachium inflictum & minus moleftum, & minus dolorofum, & minori periculo fubjectum effe. nam præterquam quod (hoc enim ad multo majorem cruciatum facit) brachia fic non contorquentur, certum eft partes numero pauciores male habere, & minorem multo fpiritus anguftiam fieri. Illud maxime in hoc
8 cafu confiderabile eft, Ictus majus afferre periculum, quam cum per utrumque brachium rei torquentur: quia cum corporis pondus ab unico brachio fuftentetur, fi per fe ex alto labi permittatur, fufpenfumque remaneat, totam vim unicum brachium fuftinet, & fic impoffibile eft quin ligamenta, Nervi, mufculi, & mufculorum capita in ea parte lacerentur, ac difcindantur, unde in pofterum homo brachii illius ufum vel in totum, vel in partem amittat; præterquam quod alia pericula ex ea re imminere poffunt, ut rupturæ venarum, & dilatatio arteriarum in ea potiffimum parte, quæ alligatum brachium refpicit; cavendum ergo duxerim ab ictibus, & præcipue violentis in hoc cafu, & potius quaffationibus utendum, quæ cum ab omni periculo immunes fint, fufficientes exiftimandæ ad reum, quantum neceffitas requirit, cruciandum.

Cæterum in hoc tormento infligendo Iudices, ut 9
alias dixi, multis utuntur ingeniis ad moleftiam, & cruciatum augendum; tale illud eft, cum baculum inter utrumque pedem rei in fune pendentis immittunt, ne eos fimul jungere poffit, quod quanta cum moleftia fiat teftatur poft alios fæpe adductus Farin. *loco cit. n.* 65. non diffimile eft cum compedes, vel pondus aliquod reorum pedibus appendunt, dum in fune fufpenfi manent; nam & ex hoc major dolor, neque impar moleftia concitatur, & idcirco his non utuntur nifi in delictis atrociffimis, eorum atrocitate tormentorum atrocitatem expofcente. fed non fatis ad hoc eft delicti atrocitas, nifi fimul robuftus rei vigor ad eam tormentorum atrocitatem fufferendam fufficiens exiftat; quia quantumvis atrocia delicta fint, nunquam tormentis rei poffunt enecari, cum illis uti liceat pro quæftione, non pro pœna, ut alias dixi; funt ergo hæc in debilibus, & infufficientibus evitanda.

Superat autem ejus tormenti hac ratione inflicti fævitiem id, quod nonnullos Iudices facere dicunt, Carrer. *in pract. crimin. in princ. n.* 189. ex Parid. à Put. *de Synd. cap.* 4. *n.* 6. & poft hos Farin. *ubi alias, nu.* 66. imperare nempe reos jam tantifper tortos à tormento deponi, ac permittere eos à prægreffo labore fuperexcalfactos refrigerari, refrigeratos denuo tormento fubjicere duplicato in tormento 10
ex prægreffa refrigeratione, mirum in modum dolore. at cur hoc? In priori tortura corpus infigniter excalfit, pori adaperiuntur, nervi, nervofæque omnes partes, & quæcunque nervorum naturam æmulantur, relaxantur; fuperveniente mox frigore, & per jam patentes poros facile ad eas partes fefe infinuante, illæ obrigefcunt, poft ex novo tormento majori multo cum cruciatu eas diftendi, ac divelli neceffe eft; unde non fit hoc abfque periculo difruptionis, evulfionis, & lacerationis vaforum, & patientium particularum; quamobrem non immerito & hoc ab ufu receffit, quemadmodum & projectio frigidæ in rei dorfum, quæ ob eandem ipfam rationem parem fuperiori infert cruciatum.

Confiderabile & illud in hoc tormento eft, quantopere nempe reus à terra elevetur, nam parum 11
à terra elevatus majorem experitur dolorem, quam qui magis elevatur, ob rationem à DD. adductam, de qua re non filuit etiam Fortunat. nofter *loc. cit.* eandem afferens rationem, quæ talis eft: nam dum multa vi terræ inniti fufpenfi rei contendunt, atque in hoc uno totis nervis incumbunt, partes magis diftenduntur, ac feipfos plurimum exagitant, atque dilacerant. etenim quo propius id laboris folamen cernitur, quod inhibetur, eo magis potiundi follicitat defiderium. ita Fortunatus, & ex Iureconfultis Carrer. *in pract. crim. in princ. nu.* 178.

Sed antequam ulterius progrediamur quæri poteft hic cur abrafio pilorum id operari videatur, ut 12
rei facilius à tormentis victi, veritatem confiteantur? ita enim fefe rem habere dicit ex Parid. à Put. Carrer. *ubi proxime*, & ex aliis Flam. Chartar. *in practic. interrog. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 222. *verf. Quinto capillos capitis.* & Ambrofin. *de mod. form. proceff. in fin. lib.* 4. *cap.* 7. *nu.* 6. Mihi quidem, ut veritatem ingenue fatear, nulla de ea re phyfica ratio, quæ fatisfaceret, in mentem venire poterat. In facris quippe robur in capillis adnotatur, ut in Sampfone, *Iudic. cap.* 16. cui abrafis capillis omnis vigor, & fortitudo illico recedebat, & renafcentibus fortitudo redibat, ut ibi *verf.* 19. Apud Poetas etiam, ut apud

apud Ovid. *Metamorph. lib.* 8. *fab.* 1. Niſus ſuperari ab hoſtibus non poterat, niſi ei crinis è capite abſcinderetur, quod à Scylla ejus filia factum facile à Minoë ſuperatus eſt; ſed cum id in Sampſone fuerit ſupernaturale, in Minoe, & aliis fabuloſum, non habet locum in caſu noſtro, ſicuti neque id, quod alii Poetæ fabulantur, quoſdam nimirum vita excedere non potuiſſe, niſi illis crinis abſcinderetur. Quaſi abſciſſo crine omnis vigor evaneſceret. ut de Didone Virg. *lib.* 4. *Æneid. ibi*;

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore,
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, ſtygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per cœlum roſcida pennis.
Mille trahens varios adverſo ſole colores
Devolat, & ſupra caput adſtitit, hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo,
Sic ait, & dextra crinem ſecat, omnis & una
Delapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

Certe coma raſa abjicit animum, idcirco moris fuit apud veteres in conjunctorum funere comam deponere, aut tondere, aut etiam evellere, ad demonſtrandam ſummam animi abjectionem, unde apud Homer. *Odyſſ. lib.* 4.

—— indignor nec quicquam (*obierit.*
Flere quicunque mortuus fuerit mortalium & fatum
Hoc nimirum munus eſt ſolum miſeris mortalibus,
Tondereque comam, profundereq; lacrymas à genis.

de qua re plura vide apud Delrium *in comm. ad Senec. Hyppolit. num.* 1177. In Sacris etiam *Deuteron. cap.* 21. *verſ.* 12. ſi quis captivam ducere in uxorem vellet, præcipiebatur, ut eam in propriam domum introductam curaret, ut raderet cæſariem ad animum ejus, ut credo, abjiciendum. unde apud vetuſtiores tam Græcos, quam Latinos omnes ſervi caput radebant, referente Pier. Valer. *lib.* 32. *Hieroglyphicorum cap. de Coma.* ſed pilos fortitudinem, & audaciam afferre certum eſt, nam mulieres, & Eunuchi, qui pilis, ut cæteri ſecundum totum corpus minus abundant, timidiores etiam cæteris hominibus ſunt, imo inter cæteros piloſos eſſe audaciores notiſſimum eſt. idcirco apud Græcos conſuetum fuiſſe comam nutrire in fortitudinis ſignum teſtatur idem Pier. *ibid*. unde nullum Heroum, qui bello Trojano interfuerunt abſque comæ laude Homerus reliquit, ut percurrit Sineſius ex Dione *in calvitii encomio prope principium.* Superſtitioſum quid ineſſe putant Iudices in ipſis pilis, & illis abſcondi poſſe remedia quædam, & characteres ad tormenta ſuſtinenda. ego quicquid ſit de hoc putabam non niſi ex tormentorum atrocitate evenire, ut rei poſtquam illis pili abraſi fuerint, veritatem confiteantur: nam pili vel abraduntur poſtquam Rei jam alias torti fuerunt, & viſi ſunt tormentum floccifacere, vel cum vigiliæ tormento ſunt ſupponendi, & in utroque caſu ob tormentorum atrocitatem vix unquam rei conſtantes ſunt in deneganda veritate; & quoad primum teſtatur Paris à Put. *ex Andr. de Iſern. ubi ſupra, nu. eod.* & poſt hunc Chartar. *in pract. interr. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 192. raro accidere, quod ſemel tortus iterum torturæ expoſitus non confiteatur; & quoad ſecundum aſſeverat Farinac. *citata quæſt.* 38. *n.* 71. perpaucos eſſe, qui à talis tormenti acerbitate non vincantur, quia, ut addit, eſt inſupportabile tum ratione temporis, tum ratione immenſi cruciatus, & doloris. verum cum prædictis non contentus adhuc cauſſam ejus rei, quæ magis ſatisfaceret inveſtigarem, cum quodam Iudice de vigiliæ tormento verba faciens, retulit, Reos capillis deraſis in ipſo tormento ſummam, atque intolerabilem moleſtiam ex capitis frigore percipere. ergo conſentaneum vero eſt per adapertos poros in locis, in quibus pili abraduntur, & maxime in capite externum frigus ad interna in eo labore, & agone non niſi ſummo cum tædio penetrare; atque eo modo in cauſſa eſſe, ut rei eo tædio, cruciatibus, quos perpetiuntur, adjuncto victi, vel nolentes veritatem fateantur.

Offertur inſuper adnotandum tempus tam continuum, quam diſcretum, quo rei torquentur. quoad tempus enim continuum convenit inter omnes 13
DD. non poſſe eſſe longius ſpatio unius horæ. Chartar. *loco cit. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 113. Ambroſin. *ubi alias cap.* 3. *nu.* 2. & ibi Bernardin. *in ſchol.* Farinac. *cit. quæſt.* 38. *num.* 54. Guazzin. *def.* 30. *cap.* 22. *num.* 8. licet aliquando ultra per horæ quadrantem in atrociſſimis ſit illatum, teſte eodem Farinac. *ibid.* ſed certe conveniens eſt, & ſufficiens ad ſummum horæ ſpacium, & prudenter hoc tempus moderati ſunt Iudices; quia cum maxime & inſigniter in hoc tormento lædatur reſpiratio, cum tantopere in tormento rei defatigentur, ut notat Fortunatus ubi ſæpe, cumque reſpiratio tam neceſſaria ſit ad fovendum cordis calorem ſignanter ubi corpus tantopere laborat, certum eſt ſi ad magis diuturnum tempus tormentum proferatur, in pluribus, ne in omnibus dicam, periculoſiſſima ſymptomata, & vitæ etiam extinctionem productum, habita etiam conſideratione intenſi cruciatus, quem rei perpetiuntur; viderunt ergo illi, quod ultra hoc ſpatium illos torquere erat Legum ſanctionibus contrarium, quæ Reos aut pœnæ, aut innocentiæ incolumes ſervari præcipiunt.

Quoad tempus diſcretum conſideratur ſpatium inter unam & aliam torturam, & torturæ ipſius repetitionem, & quoad primum (nam an, & quando repeti poſſit tortura ad me non pertinet decidere, ſed illud tantum ſcio regulam eſſe in jure, quod tortura repeti non debeat. Brun. *de ind. & tort. par.* 14
2. *cap.* 5. *num.* 59. Carrer. *in pract. crimin. in princ. nu.* 188. Farinac. *ubi ſupra, nu.* 32. Guazzin. *de def. loco cit. cap.* 23. *num.* 1.) communis DD. opinio eſt, quod 15
Reus torqueri non poſſit continuatis diebus. Farinac. *ubi mox, nu.* 103. cum pluribus *ibi* per eum adductis. Guazzin. *ibid. nu.* 11. & hoc non abſque ratione, quia cruciatus tantopere excederet, ut ſuſpectus eſſe poſſet in eruenda per vim veritate, & periculo non vacaret. eadem enim ratio hic militaret, & magis etiam urgeret, quam militare dixi, cum Reus pauliſper tortus refrigerari permittitur, & dehinc iterum tormento exponitur, quod ob immodicum cruciatum evitandum cenſent Doctores. Quoad ſecundum vero nihil certi determinatum reperio. Blanc. apud Farinac. *ubi proxime* interſtitium 16
inter unam & aliam torturam videtur conſtituere triduanum. ſed Paris à Puteo *de Synd. verſ. Tort.* 3. *cap.* 4. *num.* 5. de quorundam Iudicum conſuetudine locutus, dicebat tale ſpatium debere eſſe octo, aut decem, aut plurium dierum. ex noſtris autem Fortunatus *ubi alias* refert Iureconſultos conſueviſſe, ſi quando funis tormentum repeti debeat, quadraginta dierum ſpatium interponere, quod apud neminem eorum, quos vidi, adhuc inveni; ſic forte utuntur in Sicilia. illud certum eſt, deberi conſiderari qualitatem torturæ prægreſſæ, & Rei tor-

quendi

quendi vires, aliaſque concurrentes conditiones antequam de tempore intermedio quicquam determinetur: poterit enim illud longius, aut brevius eſſe pro torturæ prioris majori, aut minori gravitate, pro rei majori, aut minori robore, & ſic de cæteris; neque dubium eſt, quod quanto magis una diſtabit ab alia, tanto minus cum periculo ſecunda infligetur, & quanto minus diſtabit tanto cum majori periculo; licet etiam poſt octo, aut decem, aut plures dies, ut teſtatur Paris à Puteo *loco cit*. tortura repetita tantum inferat cruciatum, ut quantumcumque reus corpore, & animo ſit induratus veritatem confiteatur. in hac re ſi Medicorum judicium requiratur, tale ex mea ſententia eſſe debet univerſaliter loquendo, non deberi reum ante quindecim dies de novo tormento exponi, niſi Iudex ob criminum immanitatem, atrocitatem tormentorum affectare cogatur: nam alias periculum eſt, ne in ſecunda tortura ante hoc tempus illata, nervi, venæ, arteriæ & capita muſculorum diſrumpantur, ipſique muſculi lacerentur, & inſigniter debilitentur, maxime in pectore, ut ſunt qui brachia ad pectus adducunt; ut in nonnullis ex tormenti acerbitate eveniſſe teſtatur Fortunatus noſter *ubi alias*.

18 Conſiderandum inſuper Medico, quænam partes corporis in hoc tormento præ cæteris crucientur, ac male ex tortura afficiantur; & certe humeros præcipue dolorem excipere non eſt ambigendum, & maxime ſecundum articulos, quibus ſca-
19 pulis conjunguntur. quamobrem exiſtimant omnes homines humeros in hoc tormento luxari, quam tamen opinionem ob impoſſibilitatem hujuſmodi luxationis falſam eſſe dicit idem Fortun. Fidel. *loco cit.* probatque ulterius ea ratione, quod recenter à tormento depoſiti brachia quoquoverſum moveant, quod facere abſque dubio non poſſent humeris aliquo modo luxatis. humeri quidem luxationes perraras eſſe, & eventu difficiles notiſſimum Medicis eſt, & licet Gal. plura genera luxationis humeri agnoſcat, & nonnulli ex Avicennæ, aliorumque auctoritate tria genera luxationum in humeris conſideraverint, & alii etiam quatuor, ut Paræus *lib. de luxat.* tamen Hippocrates apertiſſimis verbis negat humerum poſſe præterquam unica ratione, nempe in alam luxari. ita *lib. de Artic. in prin. & in Mochlico prope princ.* imo contra alios Medicos contrarium ſentientes diſputat. at cum hæc luxatio ex Chordæ tormento nequaquam fieri poſſit, ſequitur ut nullo modo ex tormento luxatio ſequatur. & tamen in uſu quotidiano eſt, ut reo à fune depoſito brachia per tortores reaptentur, quaſi ſuo loco mota ſint: ſed id fieri credo ob jam perpeſſum dolorem, nam & cum à vigiliæ tormento deponuntur, in quo brachia non luxari certum eſt, brachia ob prægreſſum dolorem, & ligaturam, ac immobilitatem per cuſtodes ex Iudicis mandato reaptantur.

Sed præter dolorem, quem humeris, eorumque
20 articulis, ac juncturis, quæ cubito manum jungunt, tortura Chordæ infert, pectori inſuper eſt inimiciſſima, ſpirandique difficultatem, & plurimam ſpiritualibus affert moleſtiam; quia retro extenſis brachiis, ſurſumque muſculos, qui illa ad pectus adducunt, attrahentibus, & alia ex parte corpore pendulo ſuo pondere illos retrahente, fit moleſta anhelitus difficultas, urgente maxime ſumma reſpirandi neceſſitate ex labore in tormento perpetrato. neque idcirco aliæ partes à dolore, & moleſtia ſunt immunes, quia totum corpus compatitur, & dolores, & moleſtiæ non ex ſolo tormento augentur, ſed ex pleriſque, quæ in ipſo tormento ſuperveniunt, quæ alias minimi momenti viderentur, exemplo ſit ſudor in guttas ex capite emanans, quem aliquando ad ſummum Naſi apicem decurrentem tam moleſtum miſeri rei experiuntur, veluti mihi nonnulli retulerunt, ut magis moleſtum ipſo cruciatu fuiſſe dejeraverint.

S V M M A R I V M.

1 *Impedimenta, ob quorum cauſſam quis torqueri non debeat, unde deſumantur.*
2 *Impedimentum ex ætate.*
3 *Impuberes torqueri non poſſunt.*
4 *Impuberes habilitati à ſtatuto ad teſtimonium dicendum torqueri poſſunt.*
5 *Senes torqueri non poſſunt.*
6 *Senex ad hoc ut torqueri non poſſit quis dicatur.*
7 *Morbi reſpicientes totum, ob quorum cauſſam rei tormento Chordæ non ſunt ſubjiciendi.*
8 *Morbi particulares ſimiliter impedientes tormento Chordæ Reum poſſe torqueri, & num. ſeq.*
10 *Articularibus morbis obnoxii ab hoc tormento an eximendi.*
11 *Gallico morbo affecti an à Chorda ſint immunes.*
12 *Impedimenta reſpicientia partium diſpoſitionem, ob quorum cauſſam Rei non poſſunt torqueri.*
13 *Cauteria in brachiis an excuſent à Chordæ tormento.*
14 *Impedimenta corporis habitudinem reſpicientia, ex quorum cauſſa Rei non ſunt torquendi.*
15 *Valetudinarii, & debiles torqueri non poſſunt.*
16 *Qui de recenti comederint, vel biberint non poſſunt torqueri.*
17 *Tormento ſubjiciendi per decem horas jejuni eſſe debent. dic ut num. ſequenti.*
19 *Mulierum quænam Chordæ tormento non ſunt torquendæ.*
20 *Puerpera non poteſt torqueri.*
21 *Lactantes non ſunt torquendæ.*
22 *Mulieres cur facilius Chordæ tormentum ſuſtineant, quam viri.*

Quænam impedimenta in cauſſa eſſe poſſint, ne rei Chordæ tormento ſubjiciantur.

QVÆSTIO IV.

IMpedimenta hujuſmodi conſiderari poſſunt, vel 1
ex parte ætatis, vel ex parte morborum, vel ex parte conſtitutionis, & habitudinis corporis. ex parte ætatis, vel quia eſt nimis tenera, vel nimis præcipitata. ex parte morborum, qui vel reſpiciunt totum, vel partes; ex parte conſtitutionis corporis vel totius, vel partium.

Quoad ætates ergo primo ſeſe offert ætas, quæ 2
præcedit pubertatem, & eſt Regula apud Iureconſultos deſumpta *ex l. de minore* 14. *annis. ff. de Quæſtion.* de qua omnes DD. etiam teſtantur, quod Impuberes extendendo hanc ætatem ad 14 annos tor- 3
queri non poſſint. Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *cap.* 4. *num.* 16. Bellouiſ. *in pract. Iudic. tit. de Quæſtion. num.* 13. Clar. *lib.* 5. *recept. ſent. quæſt.* 64. *num.* 20. Carrer. *in practic. crimin. in princ. num.* 180. Grilland. *de Quæſt. & Tort. quæſt.* 6. *num.* 4. & poſt alios vetuſtiores Chartar. *ubi alias*, *lib.* 4. *cap.* 1.
nu.

nu. 49. Farinac. *quæst.* 41. *nu.* 16. & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 11. *in princ.* & ex Medicis Fortun. Fidel. *loco sæpius cit. rubr. Cujus ætatis, &c.* Sed no-
4 ta DD. velle impuberes eximi quidem ob ætatem teneriorem ab omni tormento, sed si à statuto habilitentur ad testimonium dicendum (forte quia tum malitiam superabundare credendum est) posse torqueri. Bart. *in d. l. de minore.* Farinac. *d. quæst.* 41. *nu.* 22. quod quam bene sit prolatum ego non video, quia licet habilitatio ad testimonium dicendum fiat alicubi ob maturius advenientem in hominibus animi vigorem, & quia ut Pers. *Sat.* 4.

— Ingenium, & rerum prudentia velox
Ante pilos venit, dicenda, tacendaque callent.

tamen hoc non facit, quod possint esse habiliores ad tormenta toleranda, quia hæc tolerantia respicit vigorem, & robur corporis, non animi: nam possunt quidem alicubi terrarum pueri maturius quartodecimo anno eum animi vigorem habere, quam alibi vix quartodecimo adipiscuntur, sed non idcirco hinc sequitur, quod debeant corpore esse validiores, ita ut tormenta facilius tolerare possint; licet, ut ingenue dicam, videtur in omnibus robur animi sequi ad corporis robur. sed tamen prudenter moderati sunt prædictam sententiam iidem DD. quod hoc sit intelligendum de tormentis levioribus, ut de ferula, vel scutica: nam ea regula, quod minores torqueri non possint, maxime intelligenda habere locum in tormento funis, quia ut Fortunatus dicebat, & insimul ipsa ratio dictat, impuberibus adhuc corpus non est tam firmiter suis articulis compactum, neque ita nervorum duritie munitum, ut ex hoc tormento non insigne damnum, ac certum salutis detrimentum sint reportaturi. Vnde ex hoc idem Fortunatus (& maxime quia pubertas non eodem tempore in omnibus advenire solet) illam ad decimum octavum usque annum extendit; vult, inquam, Chordæ tormento non posse adolescentes ante hunc terminum cruciari; sed quæ à Iure determinari non possunt, Iudicis requirunt arbitrium; itaque particulares naturas ipse, requisita, si libet, Medici sententia, antea considerans, aptas, vel ineptas ad hujus tormenti tolerantiam judicabit, quod satis superque illi notum esse potest ex compagine, & fortitudine membrorum, ex aspectu, & corporis habitu.

Quoad senes etiam protrita regula est apud eosdem Iureconsultos *ex l. si quis gravi.* §. *ignoscitur. ff.*
5 *ad sen. consf.* Syllanian. & Claud. (qui tex. an ad hanc rem faciat ipsi videant) eos torquere non posse Bellouis. *ubi supra, num.* 13. Brun. *loco cit. par.* 2. *cap.* 4. *nu.* 18. Carrer. *ibid. nu. eod.* Farin. *cit. quæst.* 41. *num.* 24. Guazzin. *adducta def.* 30. *cap.* 12. *num.* 2. & ex Medicis idem Fortunat. *ubi alias, rubr. ead.* & hoc nonnulli voluerunt locum habere in omni tormento etiam levi. Bos. *in pract. crim. tit. de tort. num.* 20. Farinac. *ubi supra, num.* 29. *in fin.* Sed hoc non debet in omnibus indifferenter procedere, quia nisi præcipitatæ ætatis sint, & viribus effœtis, non video cur non possint saltem levioribus tormentis
6 cruciari. Quinam autem ad hunc effectum dici debeat Senex, recte à Iureconsultis definitum puto, quod Iudicis arbitrio relinquatur, ut per eundem Farinac. *ibid. nu.* 28. Sed qui terminum aliquem præfigunt, extendunt illum ad septuaginta annos, ita idem Farin. *loc. cit. num.* 25. sed Fortunatus noster (licet nihil certi ex Iureconsultorum monumentis potuisse se elicere circa hoc dicat, forte quia noluit in hoc tempus conterere, aut necessariis libris carebat) senes à sexagesimo tertio anno à tormentis facit immunes: ratio ejus termini est; quod omnis ætatum series, ut ex nostro Hippocrate patet, per annorum septimanas progreditur, unde in septimana sequenti annum sexagesimum tertium, senes plerumque viribus omnino destituuntur, & ad omnem laborem inhabiles fiunt, quod corpore, & animo langueant: sed melior est Iureconsultorum sententia, quia nullus certus terminus in ulla re, & præcipue in ætatum mutatione, potest in particularibus assignari, & sic Iudicis arbitrium in hoc intervenire debet, erit enim qui sexagesimo tertio ætatis anno vegetior, & robustior erit alio, qui nondum quinquagesimum excesserit. difficilius tamen omnino ob allatam à Fortunato rationem, Iudices eo termino transacto senes torquere debent, & omnino lenius.

Porro impedimenta ex parte morborum quamplurima sunt, cum multiplex item esse possit morbus, ex quo quis torqueri impediatur. & primo morbi respicientes totum erunt febres quantulæ- 7
cunque sint. quia cum in Chordæ tormento maxime spiritales partes afficiantur, & plurimus in illis calor ex molesto tormenti labore excitetur, periculum est, ne ex calore etiam minimo magna febris accendatur. sed utrum excusare debeat simplex Tertiana intermittens, aut simplex quartana saltem in diebus intermissionis, dico, quod debeat excusare, & maxime Tertiana ob id, quod corpus facile ex incalescentia à tormento, & labore facta, & calidissimis humoribus jam putrescentibus refertum, majorem de facili potest calorem concipere, & ex simplici tertiana continuam, imo acutam febrem excitare. minus quidem periculi esset in Quartana, in qua humores prædominantur frigidiores, sed tamen, nisi admodum levis sit, idem ex ea periculum impendet, quod quidem majus erit ex hoc, quod Quartana ex simplici continua facta est maxime periculosa, ut Cels. testatur *lib.* 3. *cap.* 15. eadem autem ratio est de singulis morbis, qui febrem comitem habent, neque enim in hoc negotio quicquam refert, utrum accidentalis febris sit, quia in utroque casu par imminet periculum.

Cæterum alii morbi, qui impedimento sunt, ne Rei huic tormento subjici possunt à capite enumerando sunt, ejusdem capitis insignes dolores, Ver- 8
tigines, Apoplexia, & Epilepsia, nempe, inquam, cum rei alias apoplectica, aut epileptica symptomata pati consueverunt, ejusdem tumores, & vulnera non præsentia solum, sed etiam à multo tempore prægressa, præcipue si insignia extiterint. post hæc squinantia, si ei homo facile sit obnoxius, vulnus Trachææ, vel adjacentium partium præsens, aut prægressum, earundem partium tumores non aspernabiles, dehinc omnes pectoris morbi notatu digni præter, & ultra eos, qui febrem adjunctam habent. adnumeranda & hic est Tussis longa, rebellis, & molesta, Astma, & omnis spirandi difficultas, catharrus molestus, & maxime tenuis, & salsus. præsentia, aut prægressa pectoris vulnera, & ulcera notatu digna, & præcipue fistulosa; venarum quæcunque solutio continui, sive, inquam, scissæ, sive apertæ, sive ruptæ, sive exesæ sint, raucedo perpetua, Empiema, Phthisis, & si qui alii ad pectus spectant. cum quibus adnumerandi etiam cordis morbi, vel minimi momenti, ut ejus palpitatio, tremor, lipothimia, syncopis.

Pecto-

9 Pectoris morbos sequuntur morbi ventriculi, ut dolores, vomitus frequens, & molestus, cardialgia, tumor, & alii non aspernendi. hos sequuntur cæteri morbi infimi ventris, inter quos connumeranda Aqua intercus, Hydrops dicta, maxime jam confirmata, Herniarum species omnes, nisi sublígaculis, aliisque ingeniis imminenti periculo occurratur. licet cum Hernia, sive Ruptura est intestinalis, & magna tutum non sit his remediis fidere. & licet Fortunat. ubi alias admiserit ad suspensionem, & concussionem etiam aliquos herniosos habita cautela prædicta, tamen neque magnos tumores illos pati, neque multum adapertos esse voluit. & adverte quod nullus herniosus debet ictibus torqueri, licet ille ad concussionem hos admittat, quæ videtur apud ipsum ictum significare, non quassationem, nam, ut patet, Quassatio differt ab ictu, quam differentiam non videtur Fortunatus cognovisse.

10 Qui Articularibus doloribus, & signanter partium superiorum infensi sunt ab hoc tormento videntur excusandi, quia facile est acerrimo dolore in læsis particulis excitato, eas inflammari, & ob externæ caussæ violentiam in cancrænam faceßere concurrente præsertim partium debilitate, ac caloris inopia: & esset me hercle satis superque si ad judicantium ipsorum libitum dolores Arthritici in Reis excitari possent, qui pro tormento inservirent, nam permultos eorum mediusfidius cogerent ad confitendum etiam nolentes veritatem, neque ullis aliis ad hunc finem tormentis egeremus, tam acerbos, tamque atroces dolores illos articulares esse clamant Podagrici, & Arthriticorum omnis turba. Non tamen conticendum est, quod Guilelm. Fabrit. *Observ. Chirurg. cent.* 1. *observ.* 79. narrat, plurimos scilicet ex tortura ab arthriticis doloribus, & à podagra fuisse liberatos, quod si ita est, jam non esset timendum, quia suo potius commodo, quam incommodo Arthritici torturæ essent exponendi.

11 Gallico morbo affectos Iureconsulti ab hoc tormento excipiunt, ita Chartar. ex Decian. *lib.* 4. *pract. interr. reor. cap.* 1. *nu.* 112. Farinac. *q.* 38. *nu.* 33. *in fin.* & Guazzin. *d. def.* 30. *cap.* 4. *nu.* 25. Sed hoc certe indifferenter in omni Gallico morbo non habet locum, neque verisimile est, id sibi voluisse DD. ut quicunque Gallicus morbus Reos à tormento excuset; cum ergo id ipsi non definiverint, nempe cujus qualitatis morbus esse debeat ad hoc, ut Reus torqueri non possit, ad nos pertinet hoc determinare, cum ex Arte notum habeamus, quandonam imminere possit ex hoc morbo periculum, si Reus huic tormento exponatur; dicendumque tunc periculum notabile illum minitari, cum gravia symptomata secum affert, ut sunt Artuum dolores maxime noctu molestantes, ulcera cacoetica, & maligna, tumores similis naturæ, quos gummata vocant, ossium caries, capitis dolores gravantes, noctuque similiter exacerbati, corporis consumptio, & marasmus, lenta febricula, & id genus alia. nam & potest ex supra nominatis morbis aliquem excitare, cum nullum prorsus genus morbi sit, quod à Gallico seminio excitari non possit, & cui non possit morbus Gallicus associari. verumenimvero neque in hoc potest quicquam certi determinari, unde & arbitrio Iudicantium hoc ipsum moderandum censeo, addito Medicorum consilio.

12 Cæterum impedimenta, quæ Artuum dispositionem respiciunt, enumerantur à Fortunato ubi alias. & primo est brachiorum debilitas ex præ- gressa eorum effractione, modo non acciderit ante pubertatem, quia fractura ante eam ætatem eveniens non solum facile sanatur, & proprie quidem sanatur, Avic. 5. 4. *tractat.* 1. *cap.* 1. sed ossa ad conveniens, imo ad majus etiam robur redire solent: post pubertatem autem contrario modo evenit, unde suspendi quidem tales permittit Fortunatus, sed ea cautela adhibita, ut si insolitus livor in pendentis Rei brachiis animadvertatur, illico deponatur à tormento. sed nimis certe ille rigidus est, qui periculi experientiam in Reorum caput facere permittit. neque dubium est id periculi imminere, ne jam effracta ossa iterum frangantur, satisque hoc videtur ad eximendum Reum ab hoc tormento. Sed & vulnera insignia brachiorum jam perpessa eandem afferunt excusationem pro Reis, quia non permittunt brachia extendi, & periculum est, ne ad extensionem coacta disrumpantur. neque Articulorum tantum, sed aliarum quoque partium ipsorum brachiorum, & præcipue magna, & transversim inflicta vulnera, in quibus par est, venas, arterias, capita musculorum, nervos fuisse recisos, ob eandem ipsam caussam Reos hoc tormento cruciari non permittunt, fiunt autem hæc ex magnis cicatricibus relictis satis intuentibus conspicua.

Voluerunt insuper ex Iureconsultis Bernardin. *ad Ambros. de mod. form. process. lib.* 4. *cap.* 2. *nu.* 13. *in fin.* 13
& ex Medicis jam millies citatus Fortunatus *loco eodem*, à tormento hoc servandos quoque eos immunes, qui ulcuscula in brachiis, quæ fonticulos, & cauteria vocant, gestare solent; dilacerari enim brachia dicit Fortunatus, maxime si ex longa talium fonticulorum gestatione, ut usuvenit, brachia sint emaciata, quemadmodum fœminæ cuidam evenisse testatur; unde Reorum malitiam notat idem Bernardin. *ubi supra*, qui, ut se ab hoc eximant tormento, hujusmodi cauteria sibi in brachiis excitant. Tumores etiam in brachiis notatu digni idem impedimentum afferunt, testante eodem Fortunato ibidem, de quibus multo minus intercedere dubium debet, quam de fonticulis prædictis, cum periculum, ut mihi videtur, ex his evidentius, ac certius emanare possit.

Sed & inter cætera impedimenta ea connumeravimus, quæ corporis dispositionem, ac habitudinem respiciunt, ut est in primis nimia, & luxurians obesitas, & turgida membrorum, ventrisque inferioris compago: neque video quid ad hoc faciat Fortunati distinctio, qui voluit non de omni obesitate hoc verum esse, sed de illa maxime, quæ à natura, & à prima ætate advenit, nisi quod in his, qui procedente ætate pinguescunt, calor naturalis major, & vasa ampliora, in illis vero, qui à Natura pingues sunt, minor absque dubio calor est, & vasa angustiora reperiuntur, ita docente Galen. *comm.* 2. *Aphor.* 44. unde periculo majori exponuntur, sed non ob id à periculo sunt immunes qui per accidens pinguescunt; quia admodum obesi non ob id solum servantur ab hoc tormento immunes, quia periculum sit, ne præ nimia corporis mole musculi lacerentur, & venæ, & vasa quæcunque disrumpantur; sed etiam, ut addit Fortunatus, quia omnes hi difficultatem respirandi patiuntur, ob quam non solum à concussione, & quassatione (pro quibus ille ictus intelligit) ut vult hos eximerem, sed etiam à simplici suspensione; & maxime ad longum tempus; quia & in simplici quoque suspensione insigniter respirationem lædi constat, præterquam quod Apoplexiæ, 14

& Syncopi esse nimis obæsos obnoxios palam est, quam etiam ob caussam non sunt huic tormento subjiciendi. Inepti præterea huic supplicio sunt, qui pectus habent angustum, humerosque ac spatulas eminentes, & alati ob id vocantur. præterquam quod enim hujusmodi habitudinis homines quamplurimis morbis sunt obnoxii, ut Phthisi, Empiemati, Hecticæ febri, sanguinis sputo, & similibus, difficultatem etiam respirandi ingentem in tormento patiuntur, eo quod non tantum aeris attrahere præ thoracis angustia valeant, quanto in eo labore indigerent.

15 Sed neque valetudinarii, & debiles funis tormento apti sunt, cum utrique præ imbecillitate facile possint deficere: facile item est eos novis ægritudinibus ex ea violentia prehendi, non sine manifesto vitæ dispendio: sed quinam ad hunc effectum debeant dici debiles, & qui valetudinarii, non ita in promptu est. signa equidem, ex quibus valetudinarii depræhendi possint, jam percurri *lib.* 3. *tit.* 2. *quæst. ult. nu.* 7. sed in hac ipsa re Iudicis arbitrium requiri non est dubium, quod requisita Medicorum sententia ferre debet.

Ad corporis dispositionem spectat jejunus ne, an satur homo sit, & omnes Iudices ea cautione utun-
16 tur, ne tormento subjiciendi de recenti comederint, aut biberint. Paris à Put. *de synd. verb. Tortura* 3.*cap.*4.*num.*11. Clar.*lib.*5. *Recept. sent. quæst.* 64. *num.*29. Chartar. *in pract. interr. Reor. lib.* 4. *cap.*1.*nu. ult.* & ibi Bernardin. *in schol.* Farinac. *quæst.* 38. *nu.* 32. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30.*cap.*4.*nu.*20. & ex Medicis Fortunat. *loco sæpe cit.* rationem hujus cautionis Iureconsulti dicunt esse, ne stomachus subvertatur. ita quoque & ipse Fortunatus, quia molestissimus eo tempore esset vomitus. sed aliæ urgentiores caussæ ad hoc concurrunt, compressio primo partium spiritualium ex ventriculi plenitudine, & præcipue septi transversi; quam tamen caussam non admittens Fortunatus videtur aperta fronte Galeno contrariari *lib.*6.*de loc. aff. cap.*5.*transl. med.* dicenti, Etenim cum aliquis se impleverit, ventriculus intumescens plane videtur septum transversum comprimere, atque hanc ob rem spiratio redditur crebrior. quia unusquisque hoc in seipso facile sæpius experitur; concesserim quidem Fortunato non quantulocumque cibo ingesto ventriculum ita tumefieri, ut septum transversum comprimere possit, sed multo. quoniam ergo in hoc tormento respiratio plurimum læditur, ut jam sæpissime diximus, si Rei, qui de recenti se cibis, & potibus impleverint, illo torqueantur, majorem multo, & non absque periculo respirationis difficultatem incurrerent. His addendum impedimentum ex vomitu proveniens, de quo alii loquuntur; cum enim facile sit post ciborum assumptionem per agitationem in tormento factam nauseam, & vomitum excitari, suffocationis periculum absque dubio immineret; quia in tormento pectus ob violentam musculorum compressionem compressum minus libere respirare potest, de hinc major ex labore in tormento fit respirationis necessitas, unde superveniente vomitu, & ob motum sursum majorem in modum pectus comprimendo, & laborem, & respirationis necessitatem augendo, & dolorem etiam ob agitationem ab eo factam addendo, homo facillime exitio exponeretur, stante insuper quod vomitus pectori ex sui natura sit inimicus, ut dicit Avic. *lib.*1.*fen* 4.*cap.*14.

Optimo igitur jure præcipiunt Iureconsulti, ut 17
Rei per decem horas cibum, aut potum non assumpserint, si tormento subjiciendi sint; quem tamen terminum multi ad pauciores horas restringi voluerunt; licet plures in decem conveniant, ut Paris à Put. & Clar. volunt: nonnulli dicunt sufficere septem, ut Ambrosin. Alii etiam sex, aut quinque, ut Farinac. & nonnulli alii apud Fortunatum. sed ex Iureconsultis Bernardin. *loco citat.* & ex Medicis Fortunatus ipse *ibid.* longiori spatio decem nempe horarum adhærent, & tutius ex mea sententia procedunt, licet narret Fortunatus bis se vidisse Reos proxime à cibo tortos nihil inde nocumenti reportasse; non idcirco tamen hæc exempla videntur sequenda, si cum debita circumspectione in re tanti momenti procedere in animo sit.

Sed in hac ipsa re est aliquid maxima considera- 18
tione dignum, nempe quod si in omnibus indifferenter per decem horas à cibo expectes, antequam tormento eos subjicias, summus error aliquando intervenire poterit; cum enim sint quidam homines ejus institutionis, & habitudinis, ut cibos facile conficiant, & jejunium difficillime ferant, quales ii sunt, quos picrocholos, id est, biliosos nominamus, certe si post decem horas à cibo hos tormento subjicias, ex hac una caussa poterunt inter tormenta levi negotio deficere: itaque Iudex in his minus temporis spatium observabit, & ut eos ex aliquibus signis cognoscat, & non decipiatur, sciat hos plerumque esse habitus gracilis, coloris pallidioris, ad citrinitatem vergentis, vel etiam ad fuscedinem, staturæ aut procerioris, aut etiam pusillæ, colericæ naturæ nempe ad iram promptæ. Cum his etiam Anni tempus considerandum est, difficilius enim uno, quam alio tempore homines jejunium tolerare possunt; sic & de ætatibus quoque considerandum, cum una quam alia difficilius ferat jejunium, ut patet ex Hippocr. 1. *Aphor.* aliorumque medicorum auctoritate.

Denique mulieres si utero gerant, si puerperia 19
habeant, aut si lac præbeant, à tormento hoc excipiuntur, & multo magis. & quoad Prægnantem textus est *in l. Prægnantis. ff. de Pœnis* à DD. adductus, qui tamen de tormentis non loquitur. Brunus *de Ind. & Tortura par.* 2. *cap.* 2. *num.* 6. Bellovis. *in practic. Iudic. titul. de Quæstion. num.* 7. Clar. *lib.*5. *Recept. quæst.* 64. *num.* 22. Carrer. *in practic. crimin. in princ. nu.* 180. Farinac. post multos *quæst.* 41. *num.* 78. & hoc procedere in quocunque prægnantiæ tempore non est dubium, ut dicit idem Farinac. *ibidem num.* 38. & Fortunat. Fidel. *loco sæpe allegato.*

Concordant etiam omnes de Puerpera, nempe 20
de ea, quæ de novo peperit, quam per quadraginta dies dicunt torqueri non posse. ratio assignationis ejus termini conveniens quidem videtur, non quod ob juncturarum nonnullarum separationem, aut ossium motionem necesse sit tot diebus expectare, ut idem Fortunatus voluit, neque solum quod purgationes puerperii per quadraginta dies durent, quia in pluribus ad tam longum terminum non producuntur, sed quia etiam cessantibus puerperiis adhuc venæ hiant, & apertæ ad hoc usque tempus in pluribus remanent, ad expurgandas quasdam superfluitates in uteri substantia à partu relictas. evenire igitur facile potest, quod venæ in tormentis adhuc magis adaperiantur, & sanguinis fluo-

fluorem, aut alium etiam non minus periculosum morbum excitent, & præcipue histericos, seu uterinos dolores, quos ipso Chordæ tormento atrociores esse aliquando ipsa docet experientia.

21 Sed & lactantes non solum ratione Infantis, sed ratione etiam sui ipsarum exceptæ ab hoc tormento sunt; fieri enim potest, ut ex tormenti violentia, & sanguis ad mammas decurreus (si modo ex sanguine lac generetur, quod non infirmis rationibus improbatur) & ipsum lac, quod jam ad mammas delatum est per totum corpus dispergatur, unde & dolores, & febres non contemnendas excitari posse certum est: præterquam quod, ut dicit Fortunatus, bona sanguinis parte in lactante ad mammas decurrente fit, ut ipsa mulier minori sanguinis copia abundet, & ea de caussa debilis reddatur; sed ego hoc suppositum falsum existimo, non enim video nutrices se ipsis fieri debiliores, & idcirco non ex sanguine lac fieri censendum, quomodo enim integras sanguinis libras, imo binas singulis diebus ex nutrice ad annos elicies? sed nunc non datur his locus, obsecro, lector humanissime, vide quæ pro hac opinione affert cumulatissime Prosper Martianus ad lib. Hipp. *de Nat. Puer. versic.* 250. & *alibi in commentariis ejusdem Hipp.*

Sed his omissis superioribus rationibus allatis pro lactantibus, quod torqueri non debeant hoc maxime Chordæ tormento, addam etiam quod longo tempore jejunæ permanere non possint, pastas autem illas torquere, ut alios homines, est periculosum; si ergo eas impastas per decem horas ad tormentum duxeris animi deliquio, lipothimia, syncope facillime prehenduntur; si pastas, eas in illa pericula conjicies, de quibus jam locuti sumus.

22 De mulieribus autem cum sermo sit illud oportune quæri potest, cur sit, quod Chordæ tormentum facilius sustineant, quam viri? ita tradit ex Jureconsultis Ant. Scap. apud Chartar. *in practic. interrog. Reor. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 210. & ex Medicis Fortunatus *ubi sæpe*, & confirmat experientia, & communis hominum assensus. ipse Fortunatus hoc ex eo evenire credit, quod non adeo molestentur à respirandi difficultate in ipso tormento, ut viri, quia pectus multo latius obtinent, unde addam quod etiam extra tormentum respirandi difficultatem facilius tolerant, quam viri Aretæo teste *lib.* 1. *Acler. cap.* 11. oportuit namque à Natura mulieri latius pectus donari ob prolis nutritionem; sed interdum non tantum ex hoc fit, ut in confitenda veritate sint pertinaciores, sed qui summa Animi pertinacia dotantur, quippe quæ frustratim se concidi libentius eligant, quam contra id facere, quod in animo obfirmaverint suo. cujus muliebris vitii testis est communis hominum opinio, sed de hac re vide, quæ affert Tiraquell. *in leg. connub. l.* 9 *à num.* 34. *ad plures seqq.* At unde est, si hoc tormentum facilius sustinent, quod plerumque facilius quam viri quæ perpetraverint confiteantur? nam ita firmat Tiraquell. *ubi supra, num.* 136. & Ambrosin. *de mod. form. process. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 2. & idcirco volunt, ut testatur Paris à Put *de Syndic. verb. Tortura* 2. *cap.* 2. *num.* 3. & idem Ambrosin. *ibid.*, quæstionem esse primo à muliere incipiendam, quod facilius confiteatur. an ne timiditas Animi vincit pervicaciam? an forte impossibile est, fœminam quæ noverit tacere? an utrumque simul in ea re aliquid operari dixerim?

S V M M A R I V M.

1. *Vigiliæ tormentum atrocius quam Chordæ.*
2. *Quæ partes in Vigilia torqueantur.*
3. *Quæcumque impediunt Chordæ tormentum, impediunt etiam tormentum Vigiliæ.*
4. *Peculiares morbi, qui Vigiliæ tormentum Reis infligi non permittunt.*
5. *An vigilia torquendi comedere, aut bibere possint antequam tormento exponantur.*

De Tormento Vigiliæ.

Q V Æ S T I O V.

Atrocitatem Tormenti, de quo jam locuti sumus, superat, ut dixi, non ratione doloris tantum, qui insupportabilis est, ut dicit Farinac. *quæst.* 38. *nu.* 71. verum etiam ratione temporis, quo detineri in tormento Rei solent, superat, inquam, absque dubio alterum tormentum, quod Vigiliæ nuncupant, & cujus descriptionem jam dedi *quæstione prima*, in quo tormento infligendo non aliter quam in superiori plura veniunt consideranda; & primo quæ de ligatura, & de tempore intermedio inter ligaturam, & torturam, cum eadem hic sint, omnia etiam in hoc locum habent: non aliter enim Rei tractantur, quam si Chordæ tormento essent subjiciendi, brachia tantum in hoc non tantum attrahi, & extendi possunt, saltem insigniter, quia hoc esset manifesto Reorum exitio, ut ex Farinacio alias dixi. sed tamen aut parum, aut multum quatenus hujus tormenti qualitas fert, extendi solent. dolor in utroque casu acerbus, sed in postremo perneca- bilis, & notatum experientia est, de qua testatur Farinacius, plures ex hoc in ipso tormento periisse: nam non modo cooperatur hic tam insignis, ac tam diuturnus dolor, qui aliquando pertransit spatium quindecim, ac viginti horarum, sed etiam spirandi difficultas, quæ cum tanto dolore, ac laborē, cum tanta totius corporis, ac tam varii generis cruciatu non potest hominem non multum lædere. 1

Cæterum in hoc tormento totum fere corpus suum particularem cruciatum experitur: torquentur enim diversæ partes, & pæne omnia corporis membra, sive artus præcipui, ut brachia, quia retro contorta, & arctissima, ac dolorosissima alligatione vincta per longum tempus detinentur, crura quia summo cum incommodo distracta, ac tam molesto situ collocata omnibus inferioribus partibus cruciatum communicant, pectus item, & universus thorax, infimusque venter suum particularem dolorem, & anxietudinem experiuntur, sed maxime omnium os sacrum, & coccix in eo cruciantur, cum universa corporis moles super ipsum decumbat, & ipsæ Ossis sacri, ac coccigis partes super obtusam illam, & acuminatam planiciem non enarrabili molestia, ac cruciatu recumbant. Succedit his omnibus molestia ex Vigilia ipsa, cum dormire neque possint Rei, neque permittantur: imo hoc uno incommodo famosum erat hoc tormentum in sui natalis exordiis, ut alias dixi, auget autem mirum in modum dolores, & molestias ipsa vigilia, & corpus multo magis debilitat, ut notum est. 2

Cum ergo hoc tormentum non eadem modo incommoda, sed etiam multo majora, & numero plura afferat, quam tormentum funis, etiamsi

tempore illud non tantopere superaret, certe hujus molestia, & atrocitas, molestiam, & atrocitatem illius æquaret; cum vero tantopere illud exuperet, superfluum est asseverare hoc illo esse pari cum cautela infligendum, imo majori, ut monet Farinac.
3 *quæst.* 38.*nu.* 71. atque idcirco dubium esse non debet, quod omnia ea, quæ impediunt, ne quis Chordæ tormento cruciari posset, multo magis impedimento erunt, ne quis huic tormento subjiciatur; nisi brachiorum quædam impedimenta excipere velis, quæ tamen ego respiciens ad cruciatus diuturnitatem non exciperem. quinimmo leviores aliquos morbos, qui forte Chordæ tormentum non sufficienter impedire videntur, ut esset leviuscula Tertiana simplex, aut etiam Quartana, certe ab hoc tormento excusare dixerim, quia tametsi inter unam, & aliam Quartanæ febris accessionem longa sint interstitia, nempe duorum dierum, tamen nimis violenta ea tormenti caussa est, neque fieri potest, ut tam violenter, & tam longo tempore agendo ex intermittente continuam febrem non faciat in copore jam ad concipiendum febrilem calorem dispositum, atque eadem ratio militaret, me judice, in omni vel levissima febricula, & in quibuscunque aliis levioribus morbis, unde eadem caussa, quæ insufficiens videtur ad impediendum, ne quis fune torqueatur, sufficiens evadet ad impediendum, ne quis tormento Vigiliæ crucietur.

Sunt tamen præter enumeratos morbos in superiori quæstione alii nonnulli, qui peculiariter impedimento sunt, aut esse possunt, ne Rei huic tormento exponantur, quales illi omnes sunt, qui infimam
4 sedem circumjacentesque partes obsident, ut tumores sunt, sive apostemata eorum locorum, dolentes, aut tumentes, aut ulceratæ, aut fistulosæ hæmorroides, quæ quidem venæ quædam cum sint numero quatuor, quarum duæ à splenetico ramo, duæ ab Epigastrico descendentes ad extremum podicem se conferunt, interdum inflammantur, apostemantur, ulcerantur, & fistulas concipiunt, & quocunque ex his modis afficiantur, sufficientissimum impedimentum præbent, ne Rei torqueri hoc supplicio possint, quia facillimum esset ex tormenti violentia nova apostemata, & inflammationes gigni, aut jam factas in cancrenas abire, & malam qualitatem induere, quemadmodum etiam & in eorum ulceribus evenire potest; imo & in simplici earum venarum apertione; neque solum hoc locum habere debet cum de præsenti morbi Reos molestant, sed etiamsi constet de facili illis molestari solitos, de qua re cum nihil apud quemquam scriptum repererim, certe peculiarem haberi mentionem decuit; licet de Tormento Vigiliæ neque Iureconsulti, neque alius quisquam quicquam effatu dignum afferant si modum, quo infligitur, & tormenti atrocitatem, de qua testantur, excipias. at de impedimentis quæ excusare Reos possint, nihil omnino habent, supponendo forte id, quod dixi, nempe quod omnia ea, quæ à Chorda excusant, excusent multo magis à Vigilia, sed hæc quæ addidimus excusant à Vigilia, non autem à Chorda.
5 Sed & illud peculiarem animadversionem in hoc tormento exposcit, quod si in hoc quoque tormento infligendo ea cautela adhibeatur, ne Rei per octo, aut decem horas quicquam comederint, aut biberint, cum tormento sunt subjiciendi, necessarium omnino erit plerosque si longo tempore in tormento detineantur, ex inædia deficere, maxime autem juniores, & habitu graciles, qui jejunium difficulter ferre possunt: in his enim cum ex labore, & dolore, quem in tormento perpetiuntur, fiat multa spirituum resolutio, si alia ex parte jejunium & ante torturam, & in ipsa tortura perpeti coguntur, facili negotio animi defectus, lipothimia, syncopis, & ipsa tandem mors succedere ipsis potest, nisi opportune hoc incommodum declinetur. quamobrem recte consultum puto, si minus temporis spatium intercedat inter comestionem, & tormentum, & forte non majus quinque horarum, maxime in calidioribus naturis, & in his qui habitus sunt gracilioris; quod tanto magis, ac tutius executioni demandari potest, quanto in hoc tormento non sit tam violenta corporis agitatio, ut in Chorda; unde minor etiam occasio adest excitandi vomitum, ex quo etiam minus periculum in hoc, quam in illo impendet. Quin & in ipso tormento non inconveniens duco Reis aliquid offerre, si deficere se clament, aut Iudici ita videatur, quod tamen stomachum gravare non possit, ut esset jusculum carnium, vel panis bucella vino madefacta, vel aliquid simile, vel permittendum, ut vini modicum sorbillent, quod executioni aliquando à non imprudentibus Iudicibus demandari accepi.

SVMMARIVM.

1 *Iudex reus mortis efficitur, si Rei in tormento ex sua negligentia moriantur.*
2 *Iudex quando teneatur de homicidio, si Reus in tormentis decedat.*
3 *Ad cognoscendum an Reus in tormento deficiat, quænam attendere Iudex debeat.*
4 *Quomodo succurrendum his, qui in tormentis deficiunt.*
5 *Admonitio circa Reorum torquendorum inediam.*

Reos in tormentis deficere ex quibusnam signis cognosci possit.

QVÆSTIO VI.

Evenit interdum in infligendis tormentis, ut vel nullum appareat impedimentum, vel nullum à Reis opponatur, vel si opponatur, sufficiens à Iudice, vel à Medico ad hoc convocato non existimetur, vel ut vere nullum impedimentum adsit, unde Rei tormentis expositi manifestissimi periculi aleam subeant, defectu animi, vel simili aliquo symptomate correpti, ita ut, nisi illico à tormentis deponantur, & quam citissime illis succurratur, acta de ipsis res sit: hoc autem magni momenti quidem est, tum quia de vita hominis agitur, tum etiam quia si in hoc Iudicis culpa interveniat, qui nimis 1
in tormentis excesserit, aut diligentiam non adhibuerit, nec peritos convocandos curaverit, antequam Reum tormento subjecerit, neque opportune jam deficere incipientem à tormento deposuerit, ipse Reus mortis efficitur, de qua re, si quis plura scire desiderat, consulat Farinac. abunde de ea re differentem *quæst.* 37. *à num.* 112. *ad plures seqq.* ubi quando, & in quibus casibus hoc habeat locum sufficienter docet. inter cætera vero, quæ ille habet hoc est, tunc nempe Iudicem teneri de homicidio, 2
quando Reum ultra ejus tolerantiam torquere non desistit,

non desistit, sed in torquendo modum excedit; quod tunc usuvenit, quando apparentibus nonnullis signis, quæ demonstrare possunt tormentum excedere Rei tolerantiam, Iudex tamen illum ulterius torquet: necessarium igitur est videre ex quibusnam signis cognoscere liceat, quando Reus ex tormentorum atrocitate deficere incipiat, quæ quidem signa nimis succinctè, & concisè affert Ambrosin. *de mod. form. process. lib.4. cap.14.num.4.* ex quo etiam, sed nihil luculentius Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap.12. num.3.* Accuratius, sed breviter recensentur à Fortunato *loco sæpissime cit.* Iudex ergo ubi aliquid mali suspicetur, vel quod existimet Reum esse debilis naturæ, vel quod in medium attulerit aliquod impedimentum, quod ipse Iudex pro insufficienti duxerit, vel quod tormenta sint nimis atrocia, vel

3 præscriptum tempus excedant, tunc primo ad faciei, & totius corporis colorem attendat, qui si in pallorem manifestum convertatur, & appareat jam in Reo cadaverosa pene imago; si dehinc etiam livescere faciem, pectus, & brachia conspexerit, tum tanto magis de futuro animi defectu dubitans, majore circumspectione, & majore attentione Reum considerabit, tum etiam ad illum tangendum accedet, vel tangendum curabit, ad explorandum, an refrigerari secundum frontem, aut tenuiter sudare competiatur; quibus si accesserit vocis defectio, vel interceptio, crebrior anhelitus, & summa respirandi difficultas, aut si guttur, & collum præter modum intumescere videatur, si ungues livescant, & si cætera omnia membra, quæ maxime soluta habet dissolvi, ac quasi præmortua concidere adnotentur, jam magis de ea re sollicitus erit. quod si jam frigido, ac tenui sudore frontem, vel nimium copioso, & tepidiore corpus totum diffluere comperiat, si jam summus præsens sit corporis languor, si palpebræ concidant, si stertat, si spumam ex ore emittat, Reus jam prope mortem est, nisi confestim illi opem feras. neque debet Iudex hæc expectare, difficile enim esset hominem à morte eripere, antequam à tormento deponeretur, & apto in loco collocaretur; priora ergo signa animadvertens sese ad deponendum Reum à tormento accingat; quod si ea quæ secundo loco recensuimus adnotaverit, illico, nullaque interposita mora deponendum jubeat, aptisque auxiliis illi subveniat, quæ mox recensebimus. & licet Rei multa effingant, atque plura effingere possint, ut Iudici persuadeant, ne ulterius ipsos in tormentis detineant, ut vocis defectionem, crebram, ac difficilem respirationem, stertorem, languorem, spumę exitum ab ore, & alia id genus, tamen neque pallorem, ac fœdum illum, cadaverosumq; corporis aspectum sibi ad libitum conciliare possunt, neque item ad libitum, & quantum voluerint, & ex quibus partibus voluerint exudare, neque alia nonnulla simulare, quæ in vero, & non ficto animi quocunque defectu evenire solent; ut admonui alias *lib.3.tit.2. quæst.6.n.9.*

Videtur autem maxime ad nos pertinere, ut demonstremus, quanam ratione succurrendum his sit

4 symptomatibus, si unquam ex tormento eveniant; & primo Rei quanto ocius à tormento deponendi, & undique à vinculis solvendi, placideque tractandi, & si fieri potest mollibus stragulis excipiendi, sin minus quiescere aliquo in loco quam minime incommodo permittendi; tum aqua frigida leniter inspergendi, vel rosacea in faciem projicienda; aceto item rosaceo tempora, nares, & pulsus madefaciendi, aliisque non dissimilibus ingeniis restaurandi, quibus uti plerumque Iudices testatur Ambrosin. *ubi supra, lib.4.cap.14. nu.11.* quæ tamen leviora sunt respectu violentiæ prægressæ caussæ; quamobrem necessitate urgente, nempe si Rei jam defecerint, & in manifestam syncopen lapsi fuerint, neque tamen à tormentis depositi, & prædictis adjuti in se redierint, tunc absque dubio Medicus convocandus, sed interim si vocatus Medicus presto non adfuerit, quia in mora summum in hoc casu periculum, panis buccella vino generoso intincta offeratur, si modo porrectam assumere possint; vinum ipsum malvaticum, aut aliud generosum in os ingeratur, vel aquæ vitæ tantillum ex Cinnamomo, aut Gariophillis, aut simili, iisque etiam facies, pulsusque omnes madefiant; quinimo & petia eo vino madefacta, ac tepente testes involvantur. stomacho etiam crusta panis eodem vino calido madefacta apponatur, odoribus etiam gratissimis spiritus recreentur; nam mali odores in hoc casu omnino fugiendi, & idcirco reprobandum nonnullorum Iureconsultorum consilium volentium, ut malis quibusdam odoribus Reos excitare procuremus; cum enim syncopis hic ex summa, ac confertim facta spirituum dissolutione eveniat; vitanda ea omnia, quæ aut spiritus ipsos dissolvere, aut turbare possunt; quamobrem nec cucurbitulis, nec fortibus ligaturis, nec dolorosis ullis remediis utendum, sed placidis, ac mitioribus tractandum, omniaque sine mora administranda ei sunt, cui salus hominis cordi esse debet.

Admonendum autem hic etiam quod superiori quæstione admonuimus, nempe quod cum consuescant Iudices homines per octo, aut decem horas jejunos tormentis exponere, aliqui ex ea sola occasione in prænarrata mala incidere possunt, & maxime si longo tempore in tormento detineantur, ut absque dubio in Vigilię tormento evenit, idcirco cum Iudex aliquid simile suspicatus fuerit, rectè consultum puto, si aliquod signum etiam leve ex his, quæ recensuimus demonstrantibus futurum animi defectum, adnotaverit, ut Reum cogat aliquid assumere, veluti buccellam panis vino intinctam, aut quid simile; aut si tormentum futurum sit diuturnum, aliquod majoris momenti, sic enim de facili hoc inconveniens evitabit. 5

S V M M A R I V M.

1 *Taxillorum tormento non multum fidunt Iudices.*
2 *In maxime debilibus etiam Taxillorum tormentum evitandum.*
3 *Morbi peculiares impedientes hoc tormentum.*
4 *Sibillorum tormentum omnium levissimum.*
5 *Sibillorum tormentum quænam impediant.*
6 *Ferula proprium puerorum tormentum.*

De Taxillis, Sibillis, & Ferula.

Q V Æ S T I O VII.

Taxillorum tormentum in locum atrocioris tormenti adhibetur, vocaturq; vulgo, la Stanghetta, à repagulo ligneo, quo tormentarii in eo infligendo utuntur, ut suo loco dixi. eo autem Iudices non 1 multum fidere videntur, imo periculosum esse dicunt, utpote quod non possit sua acerbitate, quæ multa non est, Reos cogere ad veritatem propalandam; idcirco ipse etiam Farinac. *in sæpe citat. quæst.* 38. *num.* 67. hoc tormentum parvipendet, affirmans perpaucos esse, qui ob ejus efficaciam quicquam fateantur; cum tamen alia ex parte

Bernardin. *in schol. ad Ambrosin. lib.4. cap.1. num.2.* serio affirmet, Taxillorum usum esse vere inhumanum, ac rigidum. quanam ergo ratione hanc horum D D. contrarietatem conciliabimus? Farinaccio certe in his plurimum deferendum existimaverim; sed si alia ex parte considerabimus modum ipsius cruciatus, membrum quod cruciatur sensu exquisitissimo præditum articulum nempe insignem, aliasque partes eam partem componentes, negari nullo pacto poterit dolorem non posse fieri in hoc tormento atrocissimum, neque iis inferiorem, qui in aliis tormentis excitantur; jam à Tormentario accepi, posse se Repagulum calcando quantum vellet, malleolum ipsum minutim confringere. Sed quia neque ad longum tempus Rei eo tormento cruciantur, & in ministrorum potestate est, mitius, aut atrocius Reos torquere, qui strenis, & blanditiis cum licet, eos corrumpunt, idcirco eo nomine suspectum est. alias enim hoc non minoris facerem, quam ipsum Chordæ tormentum, quia saltem intensive in hoc fit major cruciatus, licet in illo fiat major molestia. atque ea de re puto & in hoc tormento infligendo plura considerari posse legitima impedimenta, quibus præsentibus, Iudex ab eo abstinere debeat, ne, si non obstantibus his impedimentis, eo utatur, impietatis crimine defædetur, & hominis salutem parvipendere videatur. ac profecto, cum hoc tormentum, ut dixi, tunc in usum à Iudicibus convocetur, cum aliis præ Rei debilitate, aut aliqua infirmitate, & legitimo impedimen-
2 to uti non licet, videndum ne insigni debilitate præsente id faciant; nam & ex hoc periclitari Reus posset, maxime si debilitas ex prægresso morbo sit; neque etiam præsente quacunque febre, nisi esset aspernabilis ob ejus exiguitatem, neque in ullo morbo, qui febrem adjunctam habeat; nisi forte in simplici quartana. in omnibus enim prædictis casibus & vires affatim concidere, & febres ex doloris acerbitate mirum in modum augeri possunt, quia dolor, & præcipue vehemens qualis in hoc cruciatu est, vires exolvit, Gal. 12. *Method. cap. 1. & alibi.* dolor item magnus corpus inflammat, humores accendit, inflammationesque ea de caussa inducit, Gal. *comm. 3. de fract. tex. 21.* & maxime dolor ex collisione, & compressione proveniens, qualis ex hoc tormento fit, ut idem Galen. docet *ubi supra comm. 1. tex. 24.* itaque non temere ita affecti hoc tormento cruciandi.

3 Sed morbi, qui peculiariter impedimento esse possunt, ne huic supplicio Rei supponantur, sunt qui ipsas inferiores partes, tibias nempe, pedesque exercent. ut tumores, sive apostemata, vulnera maxime insignia, ulcera notatu digna, varices, dolores podagrici, qui pedis proprie articulos molestant; qui quidem non solum si præsentes sint impediunt hujus tormenti usum, sed etiam si Reus alias illis fuerit obnoxius; non sic autem cæteri supranominati morbi, nisi summa remansisset partium debilitas. tanto magis autem attendendum in hoc Iudici existimaverim, quanto hoc tormentum in senibus facilius usurpari solet, qui propter graviorem ætatem Chorda, aut Vigilia torqueri non possunt, ut dicit Farinac. *ubi supra.* At senes si quibus morbis sunt obnoxii, maxime podagram habent familiarem, ut experientia testatur, & cum Hippocr. *lib. 3. Aphor. ult.* omnis Medicorum schola: id autem non aliunde fit, nisi quia articulos valde infirmos habent, & pluribus humoribus crudis, ac pituitosis abundant, qui facile ad eas partes tanquam cæteris, & debiliores, & decliviores decurrunt, itaque caute agendum cum senibus in hoc tormento.

Sibilli & ipsi in locum majorum tormentorum 4
usurpantur, levissimum omnium tormentorum censetur, quod non tam ratione ipsius instrumenti, quo infligitur evenire credo, quod alias gravissimum inferre posset dolorem, quam ratione modi torquendi; nam funiculus, quo Sibilli simul alligantur, & quem coarctando digiti pressi cruciatum majorem, aut minorem percipiunt pro majori, aut minori pressura, non videtur tantopere attrahi posse, tantave violentia digitos premere, ut licet notabilem dolorem excitent, intolerabilem faciant, aut parem illi, qui Taxillis inferri potest. præterquam quod etiam in hoc, ut in Taxillis Tortorum fraus intercedere facili negotio potest, qui funiculum valide attrahere simulantes, lentius attrahunt, & interim Reum ad vociferandum stimulant, ne fraus detegatur, ut magno cruciatu affici videatur. & tamen benignius, ac levius tormentum hoc fuisse anteactis temporibus crediderim, eo quod, quantum assequi potui, nonnisi virgas quasdam inter digitorum interstitia immittebant, dehinc vinculo aliquo, aut funiculo digitos constringebant, ut recitat Brun. *de Ind. & tort. par. 2. quæst. 2. num. 6.* Sed nostra hac tempestate virgæ illæ in ligneos ac præduros paxillos abierunt, quales retuli, cochleæ in modum fabrefactos; & quia ex Buxo fiunt ligno nempe durissimo, cochleares illi circuli multum cruciare sunt apti, quod non crediderim obtinuisse antiquiores Sibillos. Forte etiam non ambas simul manus junctas, ut ad præsens fit, tunc temporis alligabant.

Porro hoc tormentum absque periculo præ cæteris omnibus adhibetur; sed tamen si ullus adsit 5
extremæ manus peculiaris morbus notatu dignus, ut maxime Chiragra est, ab eo certe abstinendum; periculum enim est, ne doloris acerbitate materia ad patientes particulas plurima cum violentia attrahatur, & notabilem excitet tumorem, & inflammationem, quæ facile cancrenosam, ac pravam naturam ob partis debilitatem induere possit, aut aliquem alium morbum, qui licet difficulter talis fieri possit, ut lethalis evadat, tamen videant Iurecon-sulti, an impedimento huic tormento infligendo esse debeat.

Ferula tandem, Virga, Scutica proprium tormen- 6
tum Puerorum est, quo non solum Iudices, sed multo frequentius minaces Ludimagistri utuntur, unde illud Iuvenal. *Sat. 1.*

Et nos ergo manum ferulæ subduximus.

pro eo quod est pueritiam evasimus. & Martial. *lib. 10. num. 62.* Ludimagistrum alloquens;

Scuticæque loris horridis Scythæ pellis,
Qua vapulavit Marsyas Celenæus,
Ferulæque tristes sceptra pedagogum
Cessent.

Ferula vero & scutica leviora sunt, flagella sunt graviora: nam ferula & scutica in pueris & mitioribus delictis, flagellis in viris & atrocioribus utebantur, unde illud Horat. *lib. 1. Serm. Sat. 3.*

Ne scutica dignum, horribili sectere flagello.
Nam, ut ferula cædas meritum majora subire
Verbera, non vereor.

Sed & ad plectendos servos antiqui his quoque instrumentis utebantur. unde idem Iuvenal. *Sat. 6.*

His

— Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis ;
Hic Scutica.

Notum vero est nullum habere hoc tormentum in se vitium, nisi illud animadvertendum ducas, quod adnotavit Chartar. *lib.4.pract.interr. Reor.cap.1.n.49.* scilicet non indifferenter omnes pueros ferula, aut scutica cædi posse, quia excipi debent infantes, nempe illos, qui nondum septennium excesserunt, & videtur hæc cautela non esse superflua, sed post prædictum tempus, dummodo magnus terror illis non incutiatur, & vapulatio sit moderata, non est quid quod prohibeat, quo minus vapulare debeant: si tamen unquam casus detur, in quo necesse sit ante duodecimum annum puerum torquere.

SVMMARIVM.

1 *Pœnarum divisio.*
2 *Exilium perpetuum an sit pœna capitalis.*
3 *Exilium à relegatione quid differat.*
4 *Morbi ex Aeris vitio periculosissimi.*
5 *Carcer perpetuus pro pœna de jure civili prohibitus.*
6 *Carcer in quo Rei ob aeris malitiam perire possunt est prohibitus.*
7 *In damnatione ad Triremes quæ animadvertenda.*
8 *In fustigatione quid considerandum.*
9 *Membri abscissionem quæ prohibeant.*
10 *Fustigati, & ii quibus membrum est abscissum, quomodo tractandi.*

De Pœnis.

QVÆSTIO VIII.

POEnarum genera quamplura & esse dixi, & multo plura esse posse. omnia tamen in duo genera generalissima distinxi, in pœnas temporales
1 scilicet, & spirituales. de spiritualibus breviter inter miscellanea pertractare decrevi; nunc de temporalibus, quarum alias esse dixi pecuniarias, alias corporales, de prioribus nihil ad nos: posteriorum aliæ sunt capitales, aliæ non; Capitalium aliæ ad ultimum usque supplicium procedunt; (de quibus nihil omnino est à nobis dicendum) aliæ non, de quibus perpauca sunt, quæ per nos admoneri debent; eæ autem, ut dixi, aut sunt simpliciter capitales, ut exilium perpetuum, Triremes perpetuæ, aut non capitales, ut fustigatio, membri abscissio, exilium ad tempus, Triremes ad tempus. relinquam autem, ne ultra septa meæ Artis transiliam, disputationem illam ad Iureconsultos tantum pertinen-
2 tem, an nimirum exilium perpetuum, & Carcer perpetuus, & similes pœnæ capitales sint, nec ne; quia multi in affirmativam, plerique in negativam sententiam abeunt; communiorem ego pro veriori supponam, priores nimirum capitales esse, posteriores nequaquam; neque ad hoc ullas afferam auctoritates, cum hujus puncti decisio nihil ad ea, quæ pertractamus conferre possit.

De exilio igitur nihil adderem, nisi cum exilio relegationem etiam comprehenderem, quia quandocunque esset in potestate exuli sese ad hanc, aut illam regionem conferre, nihil difficultatis esset, quod quæcunque persona, & quandocunque nisi
3 aliud obstaret in exilium mitti posset. In relegatione autem coguntur, ut existimo, ipsi damnati in ea regione permanere, ad quam relegantur, quæ si aeris fuerit mali, & contrarii alicui morbo, cui relegatus sit obnoxius, vel si ob ejusdem aeris vitium in morbum aliquem incideret, dubitari posset, an locus relegationis esset in salubriorem mutandus, in quo dubio quid esset resolvendum ego, quod ad me non spectet, non determino; sed illud admonere, quod ad me dumtaxat pertinet, non desistam, quod morbi, qui ex Aeris vitio eveniunt, & peri- 4
culi pleni sunt, & cum summa difficultate sanabiles; unde quandocunque per Medicos requisitos pateret, locum religationis esse pravi Aeris, vel contrariæ omnino Naturæ, habitudini, morbis, quos relegatus patitur, idem esset eo Reum relegare, ac illum securi percutere, aut alio modo occidere; cui impedimento an, & quando, & in quibus casibus sit attendendum ipsi Iureconsulti dijudicent.

Eadem consideratio esse potest in damnatione ad perpetuos carceres, licet de Iure civili hæc pœna sit prohibita. Bald. *de Carcer. cap. 1. num. 3.* & 5
vide Cujac. *lib. 14. Observat. cap. 34.* sed si quando nunc imponatur, certum est prohibitum esse carcerem, in quo Rei ob Aeris malitiam perire facile possunt, Farinac. *q. 27. num. 97.* quod si veritatem 6
habet, etiamsi carcer non esset ex se pravi aeris (si modo idem observandum in carcere, qui ad custodiam, & in eo, qui ad pœnam inservit) sed tamen ejus naturæ, ut damnato præsentaneum vitæ periculum afferret, absque dubio esset in minus malum permutandus; quod si habet locum in damnato ad carceres perpetuos, multo magis habebit locum in his, qui ad tempus, aut non pro pœna, sed in custodia detinentur. quinam autem morbi ab ea custodia excusare, & quando hominem possint, jam alias determinavimus.

De damnatione ad Triremes eadem, imo multo 7
major consideratio habenda; si enim necessarium esse dicant Iureconsulti attendere ad ullum futurum vitæ periculum in his, qui ad eas in perpetuum damnantur, multo magis necessarium esse firmabunt, attendere ad idem periculum in his, qui damnantur ad tempus. Itaque debiles, convalescentes, valetudinarii, magno morbo capitis, pectoris, aut cujuscunque alterius partis detenti, quos alias recensuimus, Gallicæ infectioni, arthriticis doloribus, herniis quomodocunque obnoxii Triremibus sunt inepti. Ætatem quoque tam teneriorem, quam provectiorem in considerationem venire debere notius est, quam ut à me ulteriori oratione moneri debeat, quia triremes fortes homines & sanos requirunt, ut notat ex Iureconsultis Act. *de Infirm. par. 2. verb. Triremes. num. 1.* ubi ad triremes damnatos, si sint infirmi, dimittendos esse voluit, dato substituto.

Cæterum fustigatio, quæ & fustuarium dicitur, 8
habet etiam aliquid consideratione dignum: nam si multa, ac sæva futura sit, in debili tuta esse non potest; neque in febricitante, neque in Phthisico, neque in Hectico, neque in eo, qui insigni aliquo pectoris morbo laboraverit. quin etiam tuta non est si gravi stomachi imbecillitate, aut cordis tremore, aut lipothimia, aut syncope; aut alio notabili cordis affectu fustigandus invadi sit consuetus.

Sed & membri abscissio multo magis in censu 9
habenda, neque ubi homo insigni morbo laboraverit infligi absque præsentaneo vitæ periculo potest; quin & robustas requirit vires, nam & ipsi

Medici vix audent membrum etiam demortuum abſcindere, niſi ſummus corporis vigor adſit; quamobrem morbi omnes notatu digni, quos alias nominavimus, etiam in hac pœna infligenda impedimento eſſe poſſunt, quodnam autem membrum abſcindendum, ſi quod à ſtatuto præcipitur tantum utile ſit, aliud autem inutile, ut ſi ſtatutum jubeat amputari dextram, Reus autem ſiniſtram habeat aridam, apud Iureconſultos videndum.

Remanet tandem ut Medici officio pellecti doceamus quæ cura in fuſtigatis, & in his, quibus aliquod membrum abſcinditur, ſit adhibenda. & quoad fuſtigatos diverſa auxilia proponuntur à Paulo *lib.* 4. *cap.* 12. ab Avic. 44. *tract.* 2. *cap.* 7. & aliis ex Arabibus, à Bertapalia *de apoſtem. cap.* 15. à Io. de Vigo *ſuæ Chirurg. lib.* 9. *cap.* 15. omnes autem maxime laudant ovillam pellem detractam, calentemque ſuperimpoſitam. Vigo ſanguinem primo detrahit; pòſt cum aliis (qui univerſalia ſupponunt) præbet Rhabarbarum pondo unius drachmæ, cum Rubea tinctorum, & Zingibere ad ſcrup. 1. cum aqua Scabioſæ. Datur & Bolus Armena, & Terra ſigillata, & Mumia, & Rhaponticum, & decoctum Cicerum rubrorum excorticatorum, & alia quæ ad eos, qui ex alto cadunt, aut violenter in aliqua dura corpora impingunt ab auctoribus præſcribuntur. extra apponitur ceruſſa, lithargirium, pulvis mirtyllorum, Roſarum, Camomillæ oleum roſaceum, mirtinum, Camemelinum, & alia apud illos vide, apud quos etiam curam habes, quæ ſervari debet in amputatione membrorum, præcipue autem eam require apud eundem Vigonem *lib.* 9. *cap.* 31. & apud Paræum *lib.* 11. *cap.* 20.

Libri Sexti Finis.

P A V-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SEXTI

TITVLVS TERTIVS.

De Præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.

Continens Quæſtiones octo; quarum

Admo-

Admodum Illuſtri, atque Excellentiſſimo

D O M I N O

GASPARI DE SIMEONIBVS,

Spectatæ nobilitatis, ac virtutis Viro.

Paulus Zacchias F.

PVtas ne, Vir Clariſſime, me poſtremo loco habuiſſe; quod in comprobandis hiſce laboribus meis etiam Tu album calculum addideris? Haud equidem tuum ingenium ejus me incuriæ inſimulari ſinet, qui cenſuram tuam tanti fecerim, ut eos, tanquam ad Lydium lapidem exactos, aliquid eſſe facilè mihi perſuadere poſſem, quod anteà non audebam: novi enim, quodcunque ipſe de his, quæ ad graviſſimas quaſque Diſciplinas, bonaſque Artes pertinent, judicium tuleris, Xenocratis teſtimonio præferendum; norunt & hoc quicunque probatiſſimi nominis in virtutibus, ac litteris excellunt; quorum non hic Tibi numerum longiſſima recenſione præfigam, cùm inſtar omnium eſſe poſſit Illuſtriſſimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor præclariſſimus, apud quem Virum, ſed quem virum! quanto in pretio ſis, neque Te, neque litteratorum quemquam, quorum illum Coriphæum jure dixeris, latere ſcio. Hæc interim Opella, quæ Tibi unà cum Auctore ſuo devovetur, ut eſt monumentum meæ addictiſſimæ voluntatis, argumentum, ut ſpero, referet virtutis, ac benevolentiæ tuæ, qua me, meaque ſtudia complecteris peramanter, atque ornas: ut quam tua Doctrina æquam habet apud Viros doctiſſimos æſtimationem, ac laudem, eadem in hoc munuſculo hilarè excipiendo, humanitati pariter tribuatur. Vale.

LIBRI SEXTI
TITVLVS TERTIVS,
De Præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.

SVMMARIVM.

1 *Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis, & ipſi quoque vitæ eſt præferendus.*
2 *Civitas ſine Legibus placere non poteſt.*
3 *Sine Lege vivere homines non poſſunt.*
4 *Quicquid ex mutua hominum ſocietate boni emergit à Legibus dependet.*
5 *Præcedentia eſt honoris ſpecies.*
6 *Honor quid ſit.*
7 *Præcedentia quid, & num. 27.*
8 *Præcedentia quid ex Legumperitis.*
9 *Præcedentia conſiſtit in actu recipiendi honorem.*
10 *Præcedere quid.*
11 *Homines honorantur propter virtutem.*
12 *Virtus bonum facit habentem.*
13 *Virtuti cur debeatur Honor.*
14 *Virtutes non ſunt omnes unius generis.*
15 *Vna virtus eſt major altera.*
16 *Virtus eſt tanto altera major, quanto majoris boni eſt effectiva.*
17 *Virtutis magis proprium eſt honeſta agere, quam non agere turpia.*
18 *In Republica quis præcedere debeat.*
19 *Multa honorantur præter virtutem.*
20 *Omnia honorantur in ordine ad virtutem.*
21 *Dominari debet qui juſtiſſimus eſt.*
22 *In mundi primordiis honorabantur præ cæteris qui virtute excellebant.*
23 *Quod honorentur Nobiles à prima Majorum virtute fit.*
24 *Honor tangit poſteros, Laus autem eorum tantum eſt, quorum eſt virtus.*
25 *Generis virtus eſt nobilitas.*
26 *Propter ætatem majorem cur honorentur homines.*
28 *In Republica magis honorandi, qui virtute præcellunt.*
29 *Ars, & Scientia nobiles unde dicatur.*
30 *Nobilitas ſubjecti à Philoſophis accipitur tanquam quid cum bono convertibile.*
31 *Verum, & bonum convertuntur.*
32 *Animi bonum corporis bono anteferendum.*

Quid ſit Honor, quid Præcedentia: Honor major uni, quam alteri cur debeatur in Republica.

QVÆSTIO I.

1 QVanta Honoris cura cunctis hominibus eſſe debeat, ipſius Honoris pretium facile commonſtrare poteſt, tale enim, tantumque eſt, ut jure merito Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis, etiam ipſi vitæ ſit præferendus; quia eſt omnium bonorum externorum maximum, Ariſt. *lib. 4. moral. Nicom. cap. 3.* cætera namque caduca, ac fragilia, Honor perenne, ad divinum bonum eſt, Platone teſte *lib. 5. de Legib. in princ.* Ne ergo tam excellens bonum parvipendere me quiſquis ſit exiſtimaret, quod facile contingere potuit, ſi Artis, quam profiteor, honorem negligere credidiſſet, qui eam à detrectantium calumniis indefenſam me reliquiſſe obſervaſſet, non erat à me ſilentio ea involvenda controverſia, quæ inter Iureconſultos, & Medicos viget, dum utrique propriam, & ſuæ ipſorum Artis exiſtimationem tueri ſatagunt: deſerere enim meam ſimul cauſſam, & Honorem viſus eſſem, ſi dum omnes, ac ſingulas quæſtiones Iureconſultis, ac Medicis communes hiſce meis ſcriptis exagito, hanc unam tacitus præteriiſſem, & omni ex parte neglexiſſem, quod ex Animi magis ignavia, quam ex alia quavis honeſtiore cauſſa factum Ariſtarchus aliquis judicaſſet. Pace igitur Iureconſultorum liceat mihi cum ipſis in arenam deſcendere, etiamſi enim è pugna cedere victo mihi contingat, otioſus tamen, & inhonoratus cedere non cogar. Sed utinam inter litterariæ paleſtræ limites ſeſe continentes Iureconſultorum nonnulli, dum de Honore cum Medicis contendunt, ad convicia, & vilipendia non hominum dicam, ſed divinæ, ac Artis Artium omnium nobiliſſimæ, Deique dono hominibus conceſſæ tranſgreſſi, ſuum ipſorum honorem non defœdaſſent. dolendum medius fidius magis, quam redarguendum eſt, viros prudentiſſimos, & qui prudentum epiteto non injuria ſe decorari volunt, dum æmulatione excitati cum Medicis pugnant, ad deſpectum, & deriſionem æmulorum proſiliiſſe, ac frivolis quibuſdam cavillationibus, injurioſiſque verbis Medicos laceſſiſſe, Medicos, inquam, viros (abſit verbo invidia) vel ipſa ſuperni Opificis ſapientia dictante ſummo honore, & collaudatione digniſſimos.

Vtinam ergo æquo animo pugnantes extra liram vagati non eſſent, poterant fortaſſe aliqua ſaltem ex parte victoriam vel ipſis æmulis judicibus reportare; nunc vero quæſtionis litterariæ modum prætergreſſi, & ad ea, quæ ad rem minime ſuum faciunt ſeſe conferentes, inanibus argumentatiunculis, frigidiſque argutiis, inſulſiſque ſalibus ſegniter adverſarios laceſſentes, de jure ſuo cecidiſſe, merito judicari poſſunt; ita ut niſi in integrum reſtituantur, vix illis locus ad oris apertionem ſit relictus. Verumenimvero aliter cum ipſis decertare mihi in animo eſt. Apage à me non modo doctos viros, ſed ne eos quidem, qui doctorum nomine quomodocunque inſigniuntur aliter, quam ſummo cum honore excipere. abſit de illis aliter, quam ſumma cum modeſtia, ac reverentia loqui, longe tandem à me ſit quicquam contra eorum exiſtimationem proferre: hoc enim perſuaſiſſimum mihi eſt, eum, qui doctos viros, aut doctrinas, bonaſque aliquas Artes negligit, deſpicit, irridet, ultro

eſſe inhonorandum, deſpiciendum, irridendum, imo & puniendum. Ego vero licet profeſſione Medicus ipſos Iureconſultos in hac cauſſa æmulos habeam, non tamen ea de re ipſos deſpectu, aut irriſione, ſed multo honore dignos pronuntio, Leges autem, & Legumperitiam (licet hæc cum Medicina de dignitate contendat) tanti faciendas exiſti-
2 mo, ut non modo cum Platone ſentiam *in Critone* dicente, Civitatem ſine Legibus placere non poſſe, *& 2. de Leg.* inculcante, Civitatem ſine Lege nullo loco eſſe habendam, tanquam ſi non eſſet, ſed ad-
3 dam etiam, quod, quemadmodum ſine Lege vivere homines non poſſent, eodem Platone teſte *in dial. qui inſcribitur, Hippias major*; ſic quicquid bo-
4 ni ex mutua hominum ſocietate emergit, ab ipſis legibus dependet, abſque ipſis omnino, affatimque ruiturum, nulloque modo, neque per ullum tempus duraturum; quod ſi quis tam perfrictæ frontis homo ſit, qui leges ab hominum ſocietate ablegandas eſſe velit, aut eas, earumve conditores, miniſtros, & interpretes ullo modo injuriis laceſſere, jurgiiſque contra eas, aut eos inſurgere audeat, ſciat is per me, ſe omne publici boni fundamentum deſtruere, ipſumque publicum bonum ab hominum communitate eliminare, cujus origo, & præcipua cauſſa ipſæ Leges ſunt, & ad cujus boni tutamen, & perpetuitatem non minus Leges, quam earum miniſtri, & interpretes neceſſarii omni ex parte exiſtimandi, ac ipſum tale ob meritum ſummo ſupplicio tanquam humani, ac publici boni acerrimum hoſtem eſſe afficiendum. Eam igitur ob cauſſam quantum Leges, earumque conditores, & miniſtri honoris mereantur, quantumque ab hominibus obſervandi, nullus ſanæ mentis homo non novit. Ergo Leges, earumque conditores, & miniſtri in debito honoris gradu etiam per nos manutenendi, & dum ex eorum numero aliqui nobiſcum de honore pugnant, ſi ita Ratio, & Iuſtitia expoſtulat, locus illis cedendus eſt, ſin minus ſecundum Rationem, & Iuſtitiam videatur, cauſſam noſtram omni cum modeſtia tueri ſtudeamus, ſolidas, ac firmas argumentationes, non ineptas argutias, aut vanas quaſdam deductiones, vel contumelioſa verba extra rem pro noſtra tutela adducentes, ſed imo adverſarios ipſos in debito honoris gradu tueamur, ut tanto glorioſior victoria, ſi quæ ſperari poſſit, futura ſit.

Sed antequam cum ipſis congrediamur duo nobis præſtanda ſunt; primo videndum, quid ſit Honor, quid Præcedentia, nam de his contentio eſt, quibuſque ex cauſſis uni perſonæ in Republica major quam alteri honor debeatur. ſecundo calumnias quaſdam, ac contumelias, quas in utramque Artem, ſeu ſcientiam vel ipſi Profeſſores viciſſim inter ſe, vel alii quicunque evomunt, refellere, ac confutare oportet, ipſoſque detractores mendacii convincere; nam deinceps Artes ipſas, & Artifices inter ſe placide comparabimus, & ex his, quæ deducuntur, victoria facile cedet his, quibus de Iure convenit.

5 Cum ergo Præcedentia ſit Honoris ſpecies delati in aliquem reſpectu, & in relatione aliarum perſonarum, quæ ſimul honorantur, videndum primo quid ſit Honor; & ut ab hoc puncto breviter me expediam, & ad immediata me conferam, relictis pluribus Honoris definitionibus ex Ariſtotele, D. Thoma, & aliis relatis per Caſſanæum *in Catal. Glor. mund. par. 1. conſ. 1.* & per Leonell. *de Præced. Homin. quæſt. 1. art. 2.* & per noſtros Philoſophos in Ethicis, dicamus cum Ariſtotele, Honorem eſſe exhibitionem reverentiæ in virtutis te- 6
ſtimonium, vel dicamus quod, Honor eſt ſignificatio quædam excellentiæ virtutis per actus civiles præſtita in eum, qui honoratur. eſt enim Honor quid pertinens homini prout ſociabili, & in ſocietate viventi; idcirco prudenter ex Baldo doctiſſimus Iureconſultus Melchior Lotherius in ſuo conſummatiſſimo opere *de Benefic. lib. 1. quæſt. 16. num. 13.* definivit Honorem eſſe recognitionem majoritatis cujuſdam, quæ à perſona perſonæ debetur. licet, ut ingenue fatear, non ſemper Honor conferatur in ſignum majoritatis, quinimo multoties Honor à majori in minorem confertur: malim ergo dici eſſe recognitionem, & ſignificationem virtutis, quam dixi per actus civiles præberi. ſiquidem honor confertur etiam à ſummis Regibus, Imperatoribus, Pontificibus privilegiis, indultis, ac ſimilibus rebus, vel confertur ab iiſdem aliis perſonis majoribus, minoribus, paribus per eoſdem actus civiles, ſiquidem in colloquiis, in congreſſibus, in ſeſſionibus, & in aliis occaſionibus hujuſmodi, quin etiam & in ſcribendo per epiſtolas, aut alias manifeſtamus qualis debeatur ſignificatio virtutis perſonæ, quam honorare intendimus, cujus rei exemplum unum, aut alterum ex Sacris afferam, relictis aliis; ſic Ioſeph à Pharaone per multos hujuſmodi actus honoratur *Geneſ. cap. 41.* ſic & Mardochæus ab Aſſuero honoratur per plures ſimiles actus proclamante Aman. Sic honorabitur quemcunque voluerit Rex honorare. *Eſther. cap. 6.* utimur & in præbenda hac ſignificatione certis quibuſdam verbis, loci dignioris ceſſione, titulis quibuſdam, ac nominibus id, quod volumus atteſtantibus; unde pro eorundem actuum conditione honor major, aut minor haberi dicitur, ut appoſitiſſime demonſtrare poſſunt duo illi Regis Ægypti Oratores apud Torq. Taſſum *Hieruſ. Cant. 2. St. 61. & ſeq.* quorum alter parum, alius vero multum honoris Godefrido deferens per externa ſigna id ſignificant, dicente Poeta,

Picciol ſegno d'honor gli fece Argante,
Quaſi huom, ch'ad altro badi, e non curante.
Ma la deſtra ſi poſe Alete al ſeno,
E piego'l capo, e chinò à terra i lumi,
El' honorò con ogni modo à pieno,
Che di ſua gente portino i coſtumi.

Cum ergo hæc exhibitio reverentiæ, vel Honoris ſignificatio poſſit eſſe major, & minor, ſit ut cum plures perſonæ veniunt honorandæ in eam, quæ magis honorari meretur, aut ob excellentiorem virtutem, aut quia ſic nobis videtur, majorem ſignificationem per eoſdem actus præbemus, ut collocatione in loco digniore, & eminentiore, aſſurrectione, conceſſione ut primo, aut ultimo loco loquatur, obviatione, aſſociatione, & ſimilibus, atque hæc perſona dicitur tunc cæteris præcedere, hoc eſt in honoris receptione cæteris præire; unde patet, quod Præcedentia, eſt prælatio unius per- 7
ſonæ ad aliam in honoris publici exhibitione, vel eſt majoris honoris acceptio in comparatione ad aliam perſonam ſimul honorandam, quæ definitiones magis rei naturam attingere videntur, ni fallor, quam allata à Leonello *d. tract. de Præced. quæſt. 3. art. 3.* nempe quod ſit quædam qualitas, qua unus 8
homo eſt major altero: habet enim hæc definitio multas difficultates, præterquam quod obſcura eſt,

cum

cum non semper ex præcedentia fiat, ut unus sit altero major, sed ut appareat esse; cumque è contra quis habere possit hanc qualitatem, ut sit major altero, virtute, divitiis, potentia, nobilitate, populi favore, & tamen illum non procedere; & illa qualitas potest multa respicere; poterat ergo addi saltem, in Honore; imo etiamsi unus sit major altero in honore, non tamen dicitur habere præceden-
9 tiam, cum præcedentia consistat in ipso actu receptionis honoris majoris, & maxime quidem publici respectu aliarum personarum, quæ simul honorantur, & consideratur etiam in honore ejusdem generis, vel qui similibus personis nempe dignitate convenientibus, aut saltem non prorsus inæqualibus confertur, ut Regibus inter se, Regibus & Ducibus, Cardinalibus & Regibus, Cardinalibus & Episcopis & Abbatibus, & sic de aliis. sed quicquid sit de Leonelli definitione, illud manifestissimum est, quod præcedere est præ aliis ho-
10 norari, aut aliis in honoris collatione anteire, & præcipue cum honor publice confertur.

De Honoris porro variis generibus, & præcipue de eo, sub quo continetur Præcedentia, quæ respicit Honorem uni personæ præstitum in comparatione alterius, nihil addo, quod nimis longum sermonem id argumentum requireret, & quod minus ad rem nostram faciat, est enim alterius considerationis.

11 Cæterum Honorem deberi virtuti manifestum est Arist. *in Mor. ad Nicom. lib.* 4. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 145. *art.* 1. *ad* 2. & ex Iureconsultis doctissimus Melchior Lother. ex eodem D. Thom. *lib.* 1. *de Benef. quæst.* 16. *num.* 22. & idcirco, ut idem Arist. *ibid. cap.* 3. revera solus Bonus est honorandus, atque inde fit, ut homines maxime honorem affectent; ob id enim, inquit idem Arist. *ibid. cap.* 5. *lib.* 1. sectari honorem homines videntur, ut se ipsi bonos esse credant. cum ergo virtus bonum faciat habentem D. Thom. 2. 2. *quæst.* 47. *art.* 1. *ad* 3.
12 & honor debeatur Virtuti, qui honoratur bonus reputabitur: nunquam enim vilipendere oportet, ut dicebat Plato *ult. de Leg.* an boni esse, aut secus aliis videamur, licet præ omnibus curandum sit non ut boni videamur, sed ut privatim, & publi-
13 ce simus, eodem Platone asserente *in Gorgia.* Qua vero ex caussa virtuti Honor debeatur ipsemet Aristoteles *loco supra cit. lib.* 2. declaravit, nimirum quia est alicujus boni effectiva, imo ut Plautus in Amphitr. *act.* 2. *sc.* 2.

— *omnia adsunt bona quem penes est virtus.*

14 cum vero & virtutes non unius generis sint, & bona item diversi sint generis, & unum sit melius &
15 excellentius altero, una etiam virtus erit major altera, quod bonum ex ea emanans majus fuerit altero, quod à minore virtute procedit. Si ergo
16 quo majoris boni est effectiva, eo major virtus censenda, major virtus, exempli gratia, erit Magnificentia, quam Liberalitas, siquidem majus bonum in suo genere ex illa, quam ex hac haberi palam est, major & dignior item Iustitia erit, quam Temperantia, cum bonum ex Iustitia emanans majus, & magis communicativum existat, quam quod procedit ex Temperantia. Ergo & majore honore digna erit Magnificentia, quam Liberalitas, & Iustitia quam Temperantia, & consequenter majorem honorem consequi debet Magnificus, quam Liberalis, & majorem Iustus, quam Temperatus, & idem procedere in omnibus ac singulis Virtutibus est acceptissimum; unde sapienter Plato *lib.* 5. *de Republ. in princ.* Honorandus, inquit, certe est, qui nihil injuste agit, qui vero nec alios id facere patitur, duplici honore, imo etiam magis est honorandus; ille enim uno, hic multis hominibus præstantior est, & qui aliis bonis abundat, quæ in alios transfundi possint, si cæteros participes efficit, tanquam vir summus honorandus. Hæc Plato, & quidem optime, nam 17
cum Virtutis magis proprium sit honesta agere, quam non agere turpia, ut Arist. dicebat *lib.* 4. *eorundem Moral. cap.* 1. magis item proprium virtutis est in alienum bonum, & in commune, quam in proprium, aut particulare redundare; quia honesta agere simpliciter, ac positive in alienum semper bonum redundat, non agere turpia non simpliciter, quia id positive bonum non est, nihil enim boni positive mihi evenit ex hoc, quod meas divitias non fureris, at si tuas mihi impertiaris, hoc quidem positive bonum est. Ex quibus sequitur, quod 18
qui magis utilis Reipublicæ est honeste, & ex virtute operando, in Honore aliis præcedere debet, cum majoris boni caussa existat.

Dubium tamen facere poterat id, quod dictum est, Honorem soli Virtuti deberi, & propter eam tantum Homines honorari, cum pleraque alia sint, quorum caussa Homines honorantur, & quibus jure optimo honor deberi videtur, ut est Poten- 19
tia, Dominatio, Nobilitas, Sexus, Ætas, Divitiæ, & alia nonnulla, cum effectu enim videmus honorari Potentes, & qui cæteris dominantur præ aliis omnibus, ergo potentia honoratur magis quam virtus; imo hoc jure fieri vel Platone Iudice *lib.* 5. *de Republ.* patet, Quæ dominantur, inquit, præ illis, quæ serviunt, semper sunt honoranda; unde illud in Sacris *Proverb. cap.* 4. *vers.* 28. In multitudine Populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis. sic etiam de aliis rebus supra nominatis constat, eas honorari non minus quam honoretur virtus.

Si tamen animum advertamus, omnia quæcun- 20
que honorantur non respectu sui ipsorum, ut virtus, sed in ordine ad ipsam virtutem honorari comperiemus, & sic propriissime soli virtuti debetur Honor per se, cæteris autem rebus non per se, sed quatenus virtuti vel inhærent, vel inhærere debent. quia dominantes, & Potentes in tantum honorantur, in quantum Dominatio & Potentia cum Iustitia pari passu incedere debent, cum qui dominantur Iustitiam simul populis administrent, neque Iustitia propter dominationem & potentiam, sed è contra hæ propter Iustitiam honorantur, domi- 21
nari enim debet inter homines, qui Iustissimus est; sic etiam de Nobilitate differendum; nam primi Nobiles in aliqua Civitate, aut Communitate, aut prius in Mundi primordiis, quando nullus alteri præibat, sed erant omnes genere æquales, ii existimati sunt, qui alios virtute excedebant, Seneca optime *in Epist. num.* 90. & sic iis honor propter 22
virtutem habebatur; postmodum in abusum conversa ea consuetudo est; cum enim tunc qui erant virtute cæteris excellentiores, honore, potentia, dominio, & divitiis potiti essent, filios, ac descendentes suos earundem rerum hæredes reliquerunt, quorum plurimi divitiis, ac potentia fisi, virtute neglecta, honorari tamen, ut progenitores voluerunt, fucatam quamdam Generis nobilitatem adinvenientes, ex majorum virtute & gloria

emanantem, quæ in rei veritate imaginaria potiùs, quam realis quædam res eſt; unde rectè Plato *in Theæteto*, Nobilitas apud Philoſophum virum abſurda quædam curioſitas apparet; non enim, ut Seneca *in Epiſt. num.* 44. dicebat, facit nobilem Atrium fumoſis imaginibus plenum; nemo in noſtram gloriam vivit, nec quod ante nos fuit noſtrum eſt, Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione ſupra fortunam ſurgere licet. & rectè alter Seneca *in Herc. fur. Act.* 2. *ſub perſona Lyci.*

Non vetera patriæ jura poſſideo domus.
Ignavus hæres, nobiles non ſunt mihi
Avi, nec altis inclitum titulis genus.
Sed clara virtus, qui genus jactat ſuum
Aliena laudat.

Cui concinit id, quod prudentiſſime Iuvenalis, *Sat.* 8.

— Miſerum eſt alienæ incumbere famæ.

23 quod ergo honorentur nobiles non ex nobilitate, ſed ex prima Majorum virtute fit; nam Honor tan-
24 git poſteros, laus vero eorum ſolum eſt, quorum eſt virtus, ut poſt alios Philoſophos dicebat Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſoph. cap.* 74. habet tamen mediusfidius id ſaltem Nobilitas ſibi proprium, ut faciat præſumptionem pro ſe excellentiæ virtutis, &
25 quod boni filius bonus futurus ſit, cum generis virtus ſit nobilitas Ariſt. *lib.* 3. *Polit. cap.* 8. & ut rectè Plato *in Alcibiad.* 1. Meliores eſſe naturas in nobili genere conſentaneum eſt, quam in ignobili, unde idcirco nobilitas refertur ad bonitatem generis, cum nobile id ſit, quod ex bono prodiit genere, ut Ariſt. dicebat 1. *de hiſt. anim. cap.* 1. & ſic ſemper refertur ad virtutem.

26 Sed & propter ætatem honorantur homines non ob ipſam tantum ætatem, quantum ob id, quod ætate majores juniores, & minores prudentia, conſilio, virtute prævertant, aut prævertere debeant, idemque dicendum de ſexu, nam maſculinus eandem ob cauſſam præ fœminino honoratur, cum virtus proprie virorum ſit. Sed & divitiæ, licet immerito, honorantur, nam ut Plat. 9. *de Repub.* dum divitiæ, & divites honorantur, & virtus, & boni contemnuntur. honorantur tamen & ipſæ ex eo, quod bonorum, & eorum, qui virtute pollent eſſe deberent, per abuſum tamen honorantur propter utilitatem, quæ ab illis ſibi homines emanare ſperant; ſimulatus ergo hic honor eſt non verus, qui ſemper & ubique locorum ad virtutem refertur, & ejus intuitu habetur, & præcedentia, quæ eſt, ut diximus, collatio, vel receptio majoris honoris reſpectu alterius, refertur ad majorem virtutem minori comparatam. unde à
27 primo ad ultimum concludendum videtur, in honoris collatione in Republica illum deberi præ cæ-
28 teris honorari, & inter alios magis honorari, quod idem eſt, ac præcedere, qui virtute alios præcellit: ex hac enim non ſolum homines meliores dicendi reſpectu ſui, ſed etiam reſpectu Reipublicæ, quod majoris boni illi cauſſa eſſe poſſint, idemque procedere debet in ſcientiis, & artibus; nam quanto majus bonum per ipſas conſequimur, tanto ſunt illæ præſtantiores, & nobiliores, & tanto majore honore dignæ. Neque contra hoc facit id, quod Ariſtot. *de Anim. tex.* 1. D.Thom. 2. 2. *quæſt.* 182. *art.* 1. *Conciliat. diff.* 5. *verſ. propter tertium.* Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 74. Roderic. Caſtren. *in Med. Polit. lib.* 1. *cap.* 12. Epiphan. Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 1. & ex Iureconſultis Caſſanæus, & adducti per ipſum 29
in Catal. Glor. mun. par. 10. *conſid.* 25. nempe quod Ars, & Scientia nobilis dicatur ex ſubjecti præcipue nobilitate, aut propter demonſtrationis certitudinem, aut propter utrumque: nam in idem recidit quod dicebamus, quia ſubjecti nobilitas apud Philoſophos accipitur pro bonitate ejuſdem, & no- 30
bile tanquam quid cum bono convertibile, & idcirco ſcientia, quæ verſatur circa nobilius ſubjectum, magis eſt honoranda, quia majus bonum ſibi pro fine proponit. certitudo etiam demonſtrationis in tantum facit ſcientiam honorabiliorem, in quantum eſt majoris boni effectiva, quia perducit nos ad certam, & infallibilem rerum cognitionem, & facit nos certiſſimo tramite invenire veritatem eorum, de quibus eſt ſpeculatio; abſque veritatis autem inventione nequaquam boni quicquam ex Artibus, & ſcientiis aſſequi poſſumus, nam ſi quid bonum eſt, id etiam verum ſit oportet, cum verum & bonum convertantur, & ſcientia veritatis ſcien- 31
tia ſit. Plat. *in Parmen.* Subjectum autem ſcientiarum illud præire cæteris debet, quæ Animum reſpicit, Animi enim bonum corporis bono anteferen- 32
dum eſſe, nullus eſt, qui ambigat.

Et hæc pro fundamento ſint decidendæ quæſtionis, ante cujus determinationem operæpretium duco, ut iis calumniis in medium allatis, quibus tam Medici, quam Iureconſulti, & tam Medicina quam Iuriſprudentia laceſſuntur, eas omnino diluamus, ne ad nugas in ipſo pugnæ fervore converti nos oporteat, & ab ea diverti; quia dum frivola alterius partis jurgia potius, quam oppoſitiones altera conatur repercutere, à ſolido, & rationali diſcurſu ab utriſque deviatur, nec optatus finis, interim incaſſum tempore præterlabente, quæſtioni imponitur.

SVMMARIVM.

1 *In Medicam artem cur multi invehantur.*
2 *Artifices nomine plurimi, re autem perpauci.*
3 *Ignorantia ſemper audaciam comitem habet.*
4 *Medicinæ origo ignota.*
5 *Medicinæ origo ex peccato.*
6 *Medicina ex Hominum Intemperantia.*
7 *Non eſt opus Medico bene valentibus.*
8 *Medicina eſt ſuperflua.*
9 *Medicina eſt noxia.*
10 *Medicina Relligioni contraria.*
11 *Medicina Ars vana, & inconſtans.*
12 *Medicina eſt Ars, in qua plus valet experientia quam Ratio.*
13 *Medicina eſt Ars mechanica.*
14 *Niſi Medici eſſent, nihil eſſet ſtultius Grammaticis.*
15 *Bonus Medicus eſſe non poteſt, qui non ſit malorum morum.*
16 *Medicorum vitia.*
17 *Medici dicuntur ex eo, quod homines è medio tollant.*
18 *Medici ſunt ſuperbi.*
19 *Avaritia proprium Medicorum vitium.*
20 *Invidia proprium Medicorum vitium.*
21 *Medicus eſt ignobilis.*
22 *Medicus an aſſequatur Doctoratus dignitatem non eſt certum.*
23 *Medicus computatur inter viles artifices.*

24 *Me-*

24 *Medici exercitium antiquitus ſolis ſervis exercendum relinquebatur.*
25 *Medici dicuntur Parabolani.*
26 *Medici non ſunt majoris valoris, quàm Obſtetrices.*
27 *Medicus, Merdicus, Mendicus.*

Objecta in Medicinam, & Medicos.

QVÆSTIO II.

SEd plurimum me hercle excreſceret noſtra oratio, ita ut juſtum volumen ob idipſum, multoque majus expoſceret, ſi ſingula quæque ab Iureconſultis, aliiſque nonnullis profeſſoribus in medicinam, & Medicos objecta hic diſcutienda proponeremus: mirandum enim eſt, quantopere multi in nobiliſſimam hanc Artem, atque in ejus ſtudioſos invecti ſint; cujus rei cauſſam aliquando me-
1 cum ipſe perſcrutatus, non unicam in ſingulis detractoribus eſſe comperii, ante omnia autem ipſius Artis præſtantiam, & difficultatem id operari certum eſt, nam ſolet accidere, inquit Ptolom. *de Iud. Aſtr. in proœm.* ut Artes difficiliores vulgi judiciis vituperentur, ac facile evenit, ut homines in aliis ea contemnant, quæ ipſi ignorant. Sed fit præterea, ut nonnulli Medicinam & nunc aſpernentur, & alias aſpernati ſint ob odium, & æmulationem ipſorum Artificum, & in horum cenſu fuit forte Plinius, qui vel ob particulare, quo nonnullos Medicos proſequebatur, odium, vel quia ipſe in recenſione ſuæ naturalis hiſtoriæ multa attuliſſet à contemporaneis ſuis Medicis vel reprobata, vel illis minus accepta, in eos acerbe invectus eſt, ſed dum ipſe in alios invehitur propria vineta cædere videtur; multa enim bona ejus hiſtoria habet ad medicam facultatem pertinentia, & cæteris magis humano generi utilia, atque proficua; ſed videnda quæ contra Plinium affert Ioan. Fileſac. Theologus Pariſienſis *lib.2.ſelect.* in medicinæ defenſionem. Verum & in hoc eodem numero Iureconſulti nonnulli ſunt, qui dum Artis hujuſce gloriam, ac præſtantiam tranſverſis oculis intuentur, & Medicos ipſos in honoris cauſſa æmulos ſibi eſſe dedignantur, contra Artem, & Artifices obloquentes, ſe ipſos, & Iuriſprudentiam ea ratione extollere ſe putant; neque enim alia via ſibi ſuccedere poſſe vident eorum aliqui, honoris palmam obtinere, quam affectata quadam æmulorum depreſſione.

Alii ſunt qui Medicinæ, & Medicis male volunt ob improſperos ſucceſſus, qui ſibi ab illis prodierunt, ut caræ alicujus perſonæ, puta filii, uxoris, parentis, amici interitus, & hujuſmodi; At næ iniquiſſimi hominum ii ſunt, qui ab arte expoſcunt quod ejus potentiam exuperat, nimirum, ut eos, qui à morbo vincuntur, ad ſanitatem revocet, quod tantundem eſſet, ac ſi jam mortuum hominem ad vitam revocari ab ea expeteres, quod non humanæ alicujus artis præſidio, ſed ſupernaturali tantum Dei potentia poteſt ſuccedere. atque his affines ſunt, qui medicinam, & Medicos idcirco inſectantur, quia morbis longis, & incurabilibus detenti, non poſſunt, ut optarent, artis hujuſce beneficio ab illis allevari.

Alii verò (quibus juſtior forte hujus ſimultatis cauſſa una ex parte offertur) in hanc artem invehuntur, quod artificum multitudinem ſupina ignorantia inſignium exoſam habeant. at vero injuſte agunt, qui hominum peccata in artem retorquent, & qui ob unius culpam omnes condemnant; an non in quibuſcunque artibus exercendis idem uſu venit, ut Artifices nomine quidem complures 2
ſint, re autem perpauci, ipſo Hippocrate atteſtante in lege? An non id ipſum in Iuriſprudentiæ profeſſione contingere ipſi quoque Iureconſulti confitentur? Iniquum autem eſt, ut Ptolomæus dicebat *lib. 1. de Iud. nat. cap. 1.* Arti adſcribere errata, quæ ab imbecillitate Profeſſorum oriuntur.

Sunt præterea nonnulli, qui artem hanc præclariſſimam, & Artifices irrident, ac deſpiciunt, quod à Natura optimum ſortiti temperamentum, & idcirco morbis quam minime tentati, propriæ prudentiæ ſanitatis ſuæ incolumitatem acceptam referentes, cæteros hominum, qui deterius temperamentum ſortiti, & imbecilliori natura muniti morbis ob eam, aut aliam quamcunque cauſſam facilius conflictari Medicina, & Medicis indigent, cum ſuis præceptis, & medicamentis deridentـ naſoque, ut dicitur, adunco ſuſpendunt, tanquam ſatur homo, qui famelico eſcam ad jejunium frangendum quærenti exprobraret; & tamen ii ipſi, velint nolint, dum medicinam contemnunt, ejus neceſſitatem, & utilitatem facto ipſo confitentur, nam aut aliquid faciendo, aut prætermittendo ſani vivunt, ut Hipp. demonſtrat *lib. de Arte.* Hujus claſſis jam fuit Cato ille Medicorum, imo inquam, doctorum omnium hoſtis acerrimus, qui tamen ſuæ inſcitiæ pœnas dedit, cum filium, & uxorem ſua ignorantia perdiderit, non obſtante, quod de ſe, ſuaque prudentia (ut eorum qui ignorantia pollent mos eſſe ſolet) tam magnifice ſentiret, ut gloriaretur, ſcire ſe ſuis præceptis familiam ſuam ſervare incolumem, contempta omni Medicorum ope, ut Plutarchus in ejus vita teſtatur. ſed quid mirum, hominem qui tunc & imperitus eſſet, & litteras oderet, tantopere de ſua ſcientia extolli? an non Ig- 3
norantia ſemper Audaciam comitem habet, ut Hipp. ipſe *in lib. qui inſcribitur Lex teſtatum reliquit*? At vero ſi qui alii hujus ordinis ſunt, nempe qui Medicinam ob id inſectentur, quod ipſi ea non indigeant, imprudenter omnino facere videntur, dum Naturæ indigentiam ab uno individuo metiti, ad reliqua omnia transferre conantur. Sed illud pro certo, & quotidiana experientia docti, vel jurati affirmare Medici poſſumus, nullum genus hominum tam turpiter unquam labi, & in irreparabiles propriæ, vel alienæ ſalutis errores præcipites dari, quam vulgarium hujuſmodi doctorum turbam, qui dum ſuam ſapientiam detegere, & oſtentare pruriunt, craſſæ, & impudentis ignorantiæ notas manifeſtiſſimas præbent: nam non ipſe ſolus, neque ſemel vidi hujuſmodi farinæ homines ſelectis quibuſdam ſuis, ut plurimum abſurdiſſimis medicamentis, vel ineptis quibuſdam, & inanibus omnino præceptis dum ſanitatem reſtituere quibuſdam ſtudent, eos è medio evidenti facto ſuſtuliſſe; neque longe quærendum exemplum eſt: nam ipſe Cato, ut dixi, in filio, & uxore ejus rei periculum fecit.

Cum his pari paſſu procedunt, qui nauſeabundi hanc Artem, ipſoſque Artifices reſpuunt, ut univerſis hominibus magis ſapere videantur; & ob hoc ipſum Catonem inimicum nos habuiſſe certum eſt, forte & alios, quos ne nominare quidem

volo,ſciolos maxime quoſdam recentiores.ii tamen quicunque ſint, qui præ aliis ſapiunt, næ interdum cum magno ſuo malo propriæ ſapientiæ vires in ſe ipſis experiuntur, cæteriſque deriſui, ac deſpectui in futurum ſunt. ſed accedamus jam ad ea, quæ vel omnes prædicti ſimul, vel eorum aliqui contra Medicinam, & Medicos obloquuntur, ut deinceps ea refellere liceat, & primo videamus quæ contra Artem, dehinc quæ contra Artifices objiciuntur, vel objici poſſunt, nam & ego in hoc illis manus dabo.

Circa originem primo Medicinæ nonnulli eam
4 criminantur, ac deſpiciunt, volentes eam eſſe ignotam, ut quidam ex recentioribns Iureconſultis contendit, qui vel Auctores non legit, quod credo, vel legiſſe diſſimulavit. illud ignorantiæ, aut conclamatæ negligentiæ, hoc malignitatis inditium eſt. Aliis, qui magis ad rem ratiocinari norunt, af-
5 firmare liceret, illam à peccato derivaſſe, ut ex Theologorum auctoritate probat Daniel Vlierden. *in Libell. Quod Medicus non corpus ſolum, ſed animum etiam curat*; nam omnes morbi, & ærumnæ humano generi familiares, circa quorum curam medicina verſatur, ſunt pœna peccati à primo homine in terreſtri Paradiſo patrati, nam in ſtatu Innocentiæ neque morbis eſſet conflictatus homo D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 85. *art.* 5. neque ex conſequenti Medicina indiguiſſet, quod confirmat illud *Eccleſiaſt. cap.* 38. *verſ.* 15. Qui delinquit in conſpectu ejus, qui fecit illum, incidet in manus Medici. adde quod etiamſi hoc non haberet veritatem, certum tamen eſt, Medicinam à peccato o-
6 riginem duxiſſe; quia omnis medicina circa morbos ſanandos ex Intemperantia pullulat, Platone aſſeverante *lib.* 3. *de Rep.* aliter cum Temperantia homines ſani viverent, neque medicina egerent. unde Ægypti ex eo quod à ciborum affluentia, & ab ipſa intemperantia omnem morborum congeriem naſci crederent, ſeſe ſingulis menſibus per triduum purgare aſſueverunt, ut narrat Herodot. *in Euterp.* ergo ſublata Intemperantia, tolletur prorſus medicina, quia homines ſani vivent, ſani vero medicina non indigent, juxta illud in Euangelio
7 *Marci cap.* 2. *verſ.* 17. Non eſt opus benevalentibus Medico, ſed male habentibus, cui conſonat illud Ovidii *lib.* 4. *Triſt. eleg.* 3.

Si valeant homines ars tua, Phœbe, jacet.

Vnde Celſus *lib.* 1. *ſuæ Med. cap.* 1. Sanus homo, qui & bene vivit, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet, ac neque Medico, neque Iatraliptа egere: idemque comprobat Pauſaniæ dictum apud Plutarchum *in Apophteg. Lacon.* Ne Medici quidem apud ſanos, ſed ubi ſunt Ægroti verſari conſueverunt. plura autem circa hoc propoſitum vide apud Tiraq. *de Nobil. cap.* 31. *à num.* 494.
8 *ad ſeqq.* Et tamen etiamſi intemperanter vivant homines, & medicina Intemperantiæ vitiis occurrere procuret, ſuperflua quoque, & ad nihil utilis videtur; quia cum cætera etiam animalia non minus quam homo corruptioni, ac morbis ſubjiciantur, tamen nulla ex illis medicina utantur. ſuperfluus etiam erit ejus uſus in homine, quia natura ex ſe ipſa morbos curat, vel ipſis Medicis non tergiverſantibus Hipp. 6. *de morb. vulg. ſect.* 5. quæ ergo curat morbos per ſe in aliis animantibus, curabit etiam in homine.
9 Neque ſolum ſuperflua, & inutilis Medicina habetur, ſed noxia, & mortifera, ut deblaterat quidam craſſioris Minervæ Iureconſultus, quod comprobant nonnulla ſapientum dicta, ut illud Pauſaniæ apud Plutarch. *ubi ſupra*, qui interrogatus cur Medico cuidam detraheret, cum ab eo injuria non eſſet affectus, Quia, inquit, ſi de illo periculum feciſſem, nequaquam viverem, & illud quod ſequitur, quo Medico, qui ei gratulabatur, quod ſenex factus eſſet, reſpondit, Quia te Medico non ſum uſus. & tertium quo firmabat, illum optimum eſſe Medicum, qui ſuos ægrotantes tabeſcere non ſineret, ſed quamprimum ſepeliret, quaſi nonniſi noxa, & damnum à Medici opera proficiſci poſſit, de qua re vide Royz. *deciſ.* 1. *Lituanica num.* 89. *& ſeqq.* quæ omnia cum aliis nonnullis referuntur etiam à Tiraq. *ubi ſupra.*

Sed quod adhuc magis quid eſt, Medicinam 10
Relligioni eſſe contrariam patet apertiſſime ex ſacris Canonibus *cap. Contraria. diſtinct.* 5. *de Conſecr. in* 3. *par. Decret.* & probatur etiam ratione, quia multa contra ipſius Relligionis dogmata Medicina & docet, & operatur. Iejunium ab illa tantopere commendatum, tanquam inſalubre, ac noxium vituperat, virginitatem rem apud illam ſanctiſſimam, continentiam rem tam honeſtam rejicit, ac diſſuadet, Gulæ illectamenta, Veneris irritamenta, contra ipſius Relligionis conſilia procurat, nam ſuis remediis languentem appetitum excitare, ſopitam Venerem irritare, mulieres ipſas libidinjs inſtrumenta ita fucis exornare ſtudet, ut homine s ad ſui concupiſcentiam alliciant, quæ omnia cum in Animæ detrimentum ſint, quam ſanctiſſimæ Relligioni contraria exiſtant, ſuperfluum eſt explicare. ſed quid quod ipſi quoque ſapientiæ, & omnium, ac ſingularum artium, & ſcientiarum acquiſitioni Medicina impedimento eſt, aſſeverante Platone, qui & ipſe Medicus erat, *lib.* 3. *de Republic. verſ. med.*

Cum igitur medicina & ſuperflua ſit, & noxia, & relligioni contraria, & Animæ bono, cur non ab hominum ſocietate exulare permittitur? nam & 11
cum his omnibus vana etiam eſt, quod ſatis ſuperque ejus inconſtantia, & incertitudo demonſtrare poterit; quid certi enim boni promittere poteſt Ars, quæ incertam habet veritatem. nullam Artium eſſe magis inconſtantem, dicit Plin. 29. *ſuæ Nat. hiſt. cap.* 1. adeo namque inconſtans eſt, ut pro ingenio eorum, qui in ea excellunt ſingulis ætatibus immutetur, nam famam, ut addit, novitate aliqua Medici aucupantur, unde Platone aſſeverante *dial.* 3. *de Repub. tranſact. med.* diverſa erat medicina tempore Æſculapii ab ea, quam ſuo tempore Medici exercebant, quam tanquam nimis operoſam, & difficilem vel ipſe Plato ibid. damnabat; quid autem ſi eam, quæ nunc eſt in uſu Plato cognoſceret, an non Fabri illius conſilium univerſis hominibus daret, de quo ipſe, ut relictis Medicis, quod non eſſet ſibi otium ad ægrotandum, Naturæ ſeſe committerent? recte enim medius fidius facere viderentur, quis enim tam prolixam medendi rationem pateretur, cum antiquitus unico medicamento ſolvente, aut vomitorio, aut alio ſimili curationes unico die abſolverent, quas nunc ne mille quidem medicamentis, ac ne per annum quidem abſolvere Medici norunt? non poteſt ergo realem ullam veritatem ars promittere, quæ pro hominum voluntate ſua præcepta immutat. ſed vide inſuper quæ præ cæteris affert de hac medicinæ inconſtantia Royz. *deciſ. Lituan.* 1. *num.* 82.

Confirmat ſuperiora, quia medicina non eſt inventa ratione, ſed experientia abſque ulla Ratione,

ut ex

ut ex Ariſtotelis, & Galeni teſtimoniis teſtatur Argenterius, contra quem tamen pugnat Epiphanius Ferdin. *Theor.lib.*1. *Theor.*1. idcirco à Iureconſul-
12 tis non injuria dicitur, quod medicina ars eſt, in qua plus valet experientia, quam ratio. Rip. *tract. de Peſt. par. ult. partic.* 2. *num.* 26. quæ igitur veritatis aſſecutio ſperari poteſt ab Arte, in qua Ratio veluti exulat, neque per eam licet homini ad finem ejus, quod quærit devenire, ubi & ipſa Ratiocinatio hominι propria ad nihilum valere experimur? ubi enim eminet experientia etiam Rationi contraria, cedere ipſa Ratio cogitur. recte igitur Macrob. *lib.* 7. *Saturnal. cap.* 15. Medicina, inquit, Phyſicæ partis extrema fæx eſt, (quam amarulento ore id profert!) cui Ratio cum teſteis, terreniſque corporibus; ſed quid Rationem nominavi, cum magis apud ipſam regnet conjectura,
13 quam Ratio? jure ergo inter Mechanicas Artes, & maxime abjectas communeranda videtur ex Ariſt. 1. *de Anim.* Averr. *comm.*17. & 1. *Collig. cap.*1. & ex Iureconſ. Carrar. *de Med. par.* 3. *num.* 14. & idcirco non mirum eſt, Cardanum *in libello de libris propriis* hæc habere: At Medicina, ſi qua alia (gloria, quæ illam comitatur, excepta) tota ſervilis eſt, plenaque laboribus & incommodis, ſollicitudinibuſque immenſis ac anxietatibus, &, ut vere fatear, ingenuo viro indigna, ut non mirer, olim ſervorum fuiſſe hoc exercitium; unde neque mirandum, Hippocratem *lib. de flatibus* faſſum eſſe, hanc artem eſſe ſordidam, ut ſomniat Tiraq. *loco cit. de Nobil. num.* 413. neque mirum eſt, eam ab Auctoribus Claſſicis nullo honore dignari, & à Virgilio ingloriam, ac mutam Artem vocari. 12. *Æneid. ibi.*

Ille poteſtates herbarum, uſumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius Artes.

ubi loci mutas Artes dixit, id eſt occultas, & gloriam non afferentes præcipue Muſicæ, vel Poeſi potius, aut rei bellicæ comparatas, ut exponit Aſcenſius, & alii.

Sed quot, & quanta, Deus bone, contra Medicos objiciuntur? nihil boni habet homo, quod judicio horum medicinæ oſorum non amittat, ſi Medicus profeſſione ſit: ſcientiæ, bonorum morum, nobilitatis, omniſque honoris, doctoratus ipſius, animæ denique jacturam facere eum, qui medicinæ ſe addicit, ſerio affirmant Iatromaſtigi quidam, tantum in illis poteſt male dicendi prorітus ille, & Enthuſiaſmus, ad quem ab hujus Artis odio rapi ſe permittunt. quoad ſcientiam enim in
14 tantum deſpicitur Medicus, ut ab Athenæo illud prolatum ſit, Niſi Medici eſſent, nihil foret ſtultius Grammaticis, quaſi medicinæ ſcientia ſtultitia quædam ſit non ſcientia.

Quoad mores vero Medici ita taxantur, ut nullus hominum in pejori conditione ſit; quod peſſimum omnium eſt ipſi iidem medicinæ profeſſores,
15 non poſſe eſſe bonum Medicum affirmant, qui non ſit malorum morum, ita Concil. *diff.* 7. *verſ. propter tertium in fin.* quaſi Ars ipſa morum pravitatem comitem perpetuam habeat. ſed multo clarius Medicorum quaſi congenitos mores ad vivum de-
16 pinxit *idem Conciliator ibid.* Emuli, inquit, ſunt detractores, oblocutores, elati, ambitioſi, loquaces, ſcientiæ alicujus, & laudis deteſtatores, negligentes, luxurioſi, vinolenti, aleatores, pecuniæ, vanagloriæ, & ſuperbiæ inhiantes, Dei etiam incultores, omnifariamque ſpernentes; & his non inferiora retulerat *diff.* 1. *verſ. propter primum*; Medicus, dicebat ille, eſt Invidiæ pelagus inexhauſtum, detractionis organum, indefenſæ, aut indefeſſæ ambitionis perforata clepſidra, alienæ veritatis garrulus prædictor, ignorantiæ propriæ conſtantiſſimus inconfeſſor, inexcuſabilis infirmorum neglector. Quid ergo ab alienæ profeſſionis hominibus de Medicorum moribus ulterius audire expectamus? Minima ſunt horum reſpectu quæcunque Iureconſulti, & præcipue Tiraq. *de Nob. cap.* 31. *num.* 437. & *ſeqq.* aut quivis alius contra Medicos proferre poſſunt. ſed tamen & ipſi ex proprio penu contra nos nonnulla depromere ten-
tant. Impietatis nos primum criminantur, quod 17
homines è medio officioſe tollamus, ita ut non aliunde nomen Medici ſit deductum. Carrar. *de Med. par.* 1. *num.* 13. de nobis enim dicitur à Plinio, Experimenta per mortes agunt, Medicoque hominem occidere ſumma impunitas eſt, inde etiam Medicos dici Archiatros volunt, quod ſint auctores, & principes omnis mali, ut quidam Iureconſultus, cujus nomen proferre nolo, dicit, qui quicquid illi in buccam venit obloquitur inſulſiſſime, minime gnarus eorum, quæ profert, de qua tamen voce vide quæ affert Mercurial. *lib.* 4. *var. lect. cap.* 1. & Cagnat. *lib.* 2. *var. obſer. cap.* 15. & ex Iureconſultis Cujac. *in comm. ad lib.* 11. *C. Iuſti-
nian. l. Medicos.* ſed & ſuperbiæ taxantur Medici, 18
quia ſemper novitate aliqua famam hominis aucu-
pantur, ut ex Plinio dixi. Avaritiam porro tam 19
propriam eſſe Medicorum volunt, ut jure connumerentur inter Avaros. Maſcard. *concl.* 150. *num.* 3. ac profecto nullum objectorum criminum in majorem me erubeſcentiam conjecit, quam objecta Avaritia, quæ quidem tanquam in propria ſphæra in pluribus Medicorum reſidere conſpicitur. quin & ipſum medicinæ inventorem, ac Deum Æſculapium hoc vitio laboraſſe ferunt, ob illudque à Iove fulmine ictum, ut alias dixi, licet pateat Virgilii auctoritate. 7. *Æneid.* Æſculapium à Iove fulmine interemptum ob id, quod Hippolytum in vitam revocaſſet, ut patet in his ſeqq. carminibus.

Namque ferunt fama Hippolytum poſtquam Arte novercæ
Occiderit, patriaſque explerit ſanguine pœnas
Turbatis diſtractus equis, ad ſydera rurſus
Ætherea, & ſuperas cœli veniſſe ſub auras.
Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ;
Ipſe repertorem Medicinæ talis, & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit ad undas.

& pleraque alia, ut ad rem revertar, de tam inemendabili Medicorum Avaritia à Iureconſultis ſunt prolata; ſed ſatis ſit adducere quæ ſequuntur ex Caroc. *de loc.* & *cond.par.*2.*rubr.de Med.quæſt.*5.*nu.*5. Nihil, inquit, hodie Medico magis avarum (utinam falſa diceret ſecundum plurimum) omnes enim ſitibundi, & reputant ſe mereri plus ultra dimidium juſti pretii, & pluſquam parabolani ſunt, nec ſalmæ denariorum phantaſticos ſatiarent. Quid ergo de medicina, & Medicis jactat Hippocr. *in lib. de Orn. Med.* dicens, Nam omnia, quæ ad ſapientiam requiruntur inſunt in medicina, Argenti contemptus, &c. & Gal. *in lib. quod Opt. Medicus ſit & Philoſophus*, oportet Medicum eſſe contemptorem pecuniæ, & quæ ibi ſequuntur. Imo illud certum eſt, quod ubi

argentum, aut lucrum non est, nec Medicus venire vult, ut dicebat Gaspar. Tristan. *de Cleric. Med.* §. 16.

20 Invidiam porro esse Medicis connaturale vitium; idque in proverbio esse dicit ex nostris Francisc. Ranchin. *de consult. med. cap.* 3. sed & Medicorum hæreditaria etiam est Superbia, & Avaritia, de quibus jam diximus, ut testatur ex Medicis ipsis Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.*2. & ex Iureconsultis Tiraq. *cit.cap.*31.*de Nob. nu.*437. *& seqq.*

21 Præterea habetur Medicus pro ignobili, ut contendit Faber *decis.*9. ex quo Ricc. *collect.*147.*par.*1. qui tamen nescire medius fidius videtur, quid sit Nobilitas, neque addam, hoc de Fabro mirum non esse. quin etiam Medicus in tam vili conditio-
22 ne est, ut Doctoratus gradum assequatur, nec ne, dubium adhuc sit; litigant enim de hoc Iureconsulti nonnulli, quorum nomina prætereo, qui tunc quod volunt contra nos probare se sibi persuadent, cum conditionem nostram viliorem faciunt, an vero ullum ea Rationis habeant fundamentum, nec ne, id illis curæ non est; nam satis superque habent si nonnulla verba alicujus Legalis Textus, vel alicujus Doctoris ad id, quod dicunt, per summam
23 vim accommodare possint. computatur ergo ob prædicta Medicus per ipsos inter viles Artifices, argumento *l. Artifices. C. de excusat. Artif.* & jure, nam adeo vilis Medicorum professio est, ut cuilibet liceat medicinam exercere, & nomen Medici etiam non doctoratis conveniat, neque solum Chirurgis, quod æquiori animo ferendum esset, sed & cuicumque, & ipsis Obstetricibus, ac quibuscunque quovis modo Medicinam quamcunque exercentibus, sed & veterinariis, & circulatoribus, & hujusmodi personis abjectissimis Medici nomen aptetur. Ripa *ubi supra, num.*11.*& seqq.* quin-
24 imo tam vile est Medici exercitium, ut antiquitus solis servis faciendum relinqueretur argumento *l.* 1. *§. sin autem aliqua arte. C. de comm. serv. manumiss.* quod & Card. testatur *in lib. de libris propriis.* ac de facto patet ipsos solos medicinam fecisse apud Romanos. sed etiam apud Ægyptios id ipsum in usu fuisse demonstrare possunt sacri Textus *Genes. cap.*9. verba, in quibus habetur Ioseph præcepisse servis suis Medicis, ut condirent patrem. plura etiam adduci poterant ad demonstrandum id ipsum Romanis familiare fuisse, sed satis sit una, aut altera auctoritas, ut illa ex Suetonio decerpta, apud quem in Caligula *cap.* 8. Augustus ad Agrippinam scribens, Mitto, inquit, præterea cum eo ex servis meis Medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, retineret. & altera in Nerone *cap.* 2. ubi narrat Suetonius, Cneum Domitium haustum venenum pœnitentia mortis evomuisse, Medicumque servum manumisisse, qui idem sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. pluribus etiam antiquis inscriptionibus, cæteris relictis, quas ex Pignorio communicavit mihi doctissimus vir Leo Allatius (Vir, inquam, magis inter eruditos notus, quam ut à me notior fieri possit, quibus omnibus summo decori, & utilitati esse satis ejus monumenta typis commissa, ac prope diem committenda declarant) id ipsum commonstrari potest, ut illa est apud prædictum Pignorium *de servis pag.* 40.

CRESTÆ CONSERVÆ, ET CONIVGI
CELEDVS ANTINOVS DRVSI MEDICVS CHIRVRGVS.

& aliæ, quas apud ipsum vide, ubi etiam pleraque notatu digna reperies de servis Medicis. & ne omnia ex aliis transcribere videar, cætera nonnulla circa hoc videnda apud Tiraq. *ubi sæpe, num.* 410. illud tantum addam, Archiatros ipsos, qui principes Medicorum erant, inter servos fuisse connumeratos, ex Pignorio *ubi supra, pag.* 43. licet illi contrarius omnino sit Tex. *l. Archiatri.* Ac denique tam despectum, atque abjectum Medici nomen est, ut unicuique liceat appellare se Medicum, & stultum, ut ibid. Ripa *num.* 10. sed & ipsos vere Medicos, nempe qui cum Philosophiæ medicinæ quoque doctoratum assecuti Artem suam decenter utcunque exercent, minimi pretii esse præter allata, illud declarat, quod à ll. quasi per contemptum Para- 25
bolani appellentur, ut omnes pæne Iureconsulti fatentur argumento *l. Parabolani. C. de Episc. & Cleric.* & cur, & unde vocentur Parabolani, vel simili nomine, explicat Tiraq. *ubi alias, num.* 421. quod etiam adnotarunt ex nostris Roderic. à Castr. *lib.*1. *Med. Polit. cap.* 10. & Canonher. *in prolegom. ad Hipp. Aphor. pag.* 77. *vers. objicies* 16. quid mirum ergo Medicos non majoris valoris haberi, quam 26
Obstetrices? Glo. *in cap. non sane* 14. *quæst.* 5. *in vers. Nec Medico.* Ripa *ubi supra, num.* 106. & ex nostris idem Roderic. à Castr. *ubi mox.* ob hæc omnia etiam ad vilipendium, & derisionem Medicorum quidam transgrediuntur, & Medicum in modo exce- 27
dentem Merdicum, deficientem Mendicum vocari dicunt. Carrar. *de Medic. par.* 1. *num.* 13. ad quod poterant illud Plauti in Rudente. *Act.* 5. *Sc.* 3. non ab re addere.

— G. *Quid tu, num Medicus quæso es?*
L. *Immo ædepol una littera plus sum quam Medicus. G. tum tu*
Mendicus es.

Hæc & his etiam pejora in nos Iureconsulti, aliique objiciunt, & alia præterea quammulta, neque pudet prudentes viros hujusmodi pueriles nugas in sprętum tam nobilis artis, eorumque professorum in medium afferre, cujus rei ego quidem, Deum hominesque testor, vicem eorum doleo, male enim ex hoc in perpetuum audituri sunt apud cordatos viros, & qui solidam sapientiam, non futilem, & ex commentario profitentur. ac profecto, si liceret mihi tam turpem, deformemque maculam ab illis delere, næ ego quam promptissime id præstarem, ut qui Iureconsultos tamquam prudentes viros multum recolendos censeam; unde ob hanc ipsam caussam, nempe ut quæ contra eos, eorumque peritiam objiciuntur (non ut par pari referatur) refellere, ac confutare liceat, ea non secus ac de iis, quæ contra Medicinam, & Medicos opponuntur hactenus præstiti, hic proponam; quod licet ipsi per se satis superque præstiterint, tamen facere non desistam, ut meum erga illos obsequium experiantur, quod æqui bonique consulant summopere exopto; atque ab ipsis enixe expostulo, si quid tamen contra eos ob scioli alicujus culpam exciderit, quod contra eorum existimationem videatur, ego quidem licet factum nollem, prohibere tamen apud alios non potero, qui forte cum maledictis in nos, nostramque artem nullum finem aliquos facere advertant, non se continere poterunt, quin acerbe iis respondeant, quia læserunt prius.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Legum origo ex Hominum malitia.*
2 *Lex Iusto non est data.*
3 *Nullus per Leges humanas bonus evadit.*
4 *Leges Naturæ contrariæ.*
5 *Lex non docet, neque instruit hominem ad virtutem.*
6 *Lex à ligando dicta.*
7 *Lex habet vim coactivam.*
8 *Iuris nomen à jubendo, non à Iustitia.*
9 *Legibus carere hominibus præstaret, & cur.*
10 *Boni non sunt sub Lege.*
11 *Lex est per se muta.*
12 *Imperatores Legibus non obstringuntur.*
13 *Leges à Ratione elongantur.*
14 *Leges etiam sine ratione latæ sunt servandæ.*
15 *Leges per ambages loquuntur.*
16 *Lex clara esse debet.*
17 *Legibus ob earum obscuritatem fides derogatur.*
18 *Leges uni, eidemque populo latæ inter se contrariæ.*
19 *Iureconsulti erubescunt sine lege loqui.*
20 *Mundus aliquando fuit sine Legibus.*
21 *Multa regna Iure, & Iureconsultis carent.*
22 *Vbi Iureconsulti multi sunt ibi male constitutam esse civitatem indicium est ex Platone.*
23 *Possibile est hominem injuste operari, si secundum Leges faciat.*
24 *Leges plerumque malæ.*
25 *Lex intravit, ut superabundaret delictum.*
26 *Iurisperitia neque Ars est, neque Scientia.*
27 *In Hispania Legumperitus venit maxime sub nomine litterati.*
28 *Leges insufficientes ad eum finem consequendum, quem sibi constituunt.*
29 *Mala auferendo auferrentur etiam multa bona.*
30 *Leges inconstantes.*

Objecta in Leges, & Legumperitiam.

QVÆSTIO III.

PLurima sunt quæ contra Leges, & Legumperitiam, ejusque professores objiciuntur, quorum ego perpauca hic proponam, atque ea forte tantum, quæ non dissimilia videntur his, quæ ante contra Medicinam, & Medicos objecta sunt. Ori-
1 ginem primo Legum hominum fuisse malitiam calumniatores pro certo habent, juxta illud Platonis *de Legib.* relatum à Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 17. Leges bonæ ex malis moribus procreantur. quod etiam explicatum est à Lucretio *lib.* 5. *de rer. nat.* in his carminibus,

Nam genus humanum defessum vi colere ævum
Ex inimicitiis languebat, quo magis ipsum
Sponte sua cecidit sub Leges, arctaque Iura.

& id circo Legibus vivere naturæ pravitatem, & imperfectionem arguere recte ex Philosophorum sententia dicebat Peregr. *in Apolog. contra Med. Calumn.* imo eodem Platone asserente *lib.* 9. *de Leg. non longe à fin.* Nam profecto, inquit, si quis hominum divinæ sortis favore ea natura præditus esset, ut cognosceret publicum bonum, ad idque generose, ac semper intenderet, nullis Legibus sibi dominaturis egeret, quod Platonis dictum multo magis roborat D. Pauli auctoritas 1 *ad Timoth.* 1.
verf. 9. *ibi.* Sciens hoc, quia lex justo non est posita; & videtur quidem ita esse, nam ad quid essent 2
necessariæ leges, si homines & bene viverent ex se, & ratione omnia facerent? præterquam quod leges non compellunt homines ad bene faciendum (de humanis loquor) sed male facere prohibent. Felin. *in Procem. Decret. cap. Rex pacificus. nu.* 1. ubi videnda alia nonnulla ad hoc facientia. ergo ubi homines ex se à male faciendo abstineant, quod longe facilius est, quam bene facere, leges ad nihil videntur necessariæ, & sic à malitia sola hominum originem ducunt. Adde his, quod, ut Cardan. dicebat *in lib. de Socr. stud.* Nullus per leges humanas bonus eva- 3
dit, sed bene ex ipsarum metu à male patrando retrahitur. cum ergo à malitia dependeant, & bonos homines facere non sint aptæ, vituperandæ magis videntur, quam laudandæ. præterquam quod leges 4
vim naturæ nostræ inferunt, quia illi sunt contrariæ, quod non diffitetur Plato optimus Legislator in Gorgia dicens, Lex, & natura inter se contrariæ plerumque sunt; unde Hippocr. noster *in lib. de Aer. Aq. & Loc. nu.* 41. Vt enim, inquit, quisque maxime à natura virilis, & magnanimus est, ita plurimum ejus natura Leges aversatur; & id circo ab eodem Platone *in Protagora* dictum est, Lex, quæ Tyrannus est hominum multa præter naturam cogit. ac vere quidem Tyrannus dici potest lex, cum vitæ dulcedini, ac hominum libertati tantopere sit contraria, eosque per vim sibi subjiciat, ut Lucret. *loc. cit.*

Vnde metus maculat pœnarum præmia vitæ.

& Ovid. *lib.* 10. *Metamorph.*

—Humana malignas
Cura dedit Leges, & quod Natura remittit
Invida Iura negant.

Neque hoc ex abundanti dictum ab effrænata libidine est, quia in rei veritate lex multis nobis interdicit, quæ à natura, imo inquam, ab ipso Deo permittuntur, Coninck *de Sacram. Tom.* 2. *disp.* 20. *dub.* 11. *num.* 110. neque dubium est, quod lex naturæ violentiam infert, unde D. Paul. *ad Romanos cap.* 7. *verf.* 23. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. & non extra rem Cardan. *lib.* 7. *de variet. cap.* 40. Quod vero lege, & consuetudine constat violentum quid habet.

A fine porro à legibus intento non videtur legumperitia in bonitate cum aliqua scientia comparanda, quia scientia est de aliqua veritate, & docet, atque instruit homines ad ejus inventionem, & ad virtutem; at vero lex non docet ullam veritatem, 5
neque instruit homines ad virtutem, sed tantummodo imperat, vetat, permittit, retrahit, punit. *l. Legis virtus. ff. de Leg.* D. Thom. 1. 2. *quæst.* 92. *art.* 2. Suarez *de Leg. lib.* 1. *cap.* 15. & ad hunc maxime finem factæ sunt leges, ut hominum metu earum coërceretur audacia, ut ex Isidoro idem D. Thom. 1. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. & ex Medicis Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. cap.* 1. *pag.* 73. *verf. sexto à fine.* Vnde lex à ligando dicta est, 6
quia ligat, & obligat ad agendum, retinetque ne faciant D. Thom. 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 1. Licet sciam Ant. August. & ex Cicer. & ex legalis Textus auctoritate velle, leges dictas esse à legendo, & plures alias tradi ejus nominis etymologias, ut videre est apud citatum Suarez *de Leg. lib.* 1. *cap.* 1. *nu.* 9. sed quomodocunque sese ea res habeat circa nomen, certum est, Legem habere vim coactivam D. Tho. 7
ibid. quæst. 69. *art.* 5. unde aliqui prudentes quidem

8 voluerunt Iuris nomen non à Iustitia, ut Vlpianus volebat, sed à jubendo deductum, ut probat Hieronym. Magg. *lib.* 4. *Miscellan. cap.* 1. quod quidem, si Cardano in his credere par est, verificatur de quacunque lege, quia divina metu homines cogit esse bonos, humana nonnisi vi. sed quotusquisque homo est, qui inficiari possit, quod præstaret
9 homines legibus carere, ut ex se ipsis, volentes, & à natura boni efficerentur, non autem nolentes, & per violentiam? D. Thom. *ubi supra quæst.* 95. *art.* 1. quod & Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Sc.* 1. dicebat,

— Nam præstat
Sua sponte recte facere, non alieno metu.

melius enim, ut prosequitur D. Thom. *ubi proxime*, inducuntur ad virtutem homines bene dispositi monitionibus voluntariis, quam coactionibus, & id-
10 circo recte ab ipso ibidem additum est, Bonos non esse sub lege, sed tantum malos; & multo magis ad rem nostram Aristot. 3. *Polit. cap.* 9. ubi loquens de hominibus, qui in Republica cæteros longe virtute antecellunt dicebat, in hujusmodi viros non esse positam legem, Ipsi enim, inquit, Lex sunt, etenim ridiculus foret, qui illos legi subjicere conaretur. quibus verbis consonant D. Pauli verba jam citata 1. *ad Timot.* Sciens hoc, quia lex justo posita non est, sed injustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, & parricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, &c.
11 Videtur insuper superflua legumlatio, quia leges per semetipsæ mutæ sunt, & nihil operantur, & ad nihil utiles sunt, nisi lex viva illis vitam, & robur conciliet. ergo satis superque esset si lex viva, quam Principes, Reges, Dominatores, & Magistratus repræsentant (Mutus enim magistratus est lex, sicuti viva lex est ipse magistratus Aristot. *lib.* 5 *Ethic. cap.* 4. Cicer. *lib.* 3. *de leg. Glos. fin. in l. More major. ff. de Iurisd. omn. Iud.*) bona esset, ac justa; nam si Rex bonus fiat, ut dicebat Cardan. *ubi supra*, statim omnes ferme vel etiam sine legibus, aut præmio ullo imitatione boni fiunt. juxta illud Senecæ *in Thyest. Act.* 2.

Rex velit honesta, nemo non eadem volet.

& ante legum lationem, legis vivæ arbitrio, & exemplo populi regebantur, ut ex D. Augustino, qui ex Iustino id refert, dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 7. *nu.* 19. at cum ipsi Reges, & Magistratus aliquando mali sint, quippe cum multa licere sibi velint, quæ aliis non licent, ut aliena bona surripere, mulieres alienas subigere, injurias ad libitum, & sine modo ulcisci, & alia permulta, quæ animi elatio, & intemperantia dictat, hinc fit, ut leges constituantur, quibus inhibeantur cæteri hominum ea facere, quæ ipsi sibi licere volunt, neque enim Re-
12 ges, Imperatores, & Dominatores legibus, quas aliis ponunt, obstringuntur. *l. Princeps ff. de leg. & sen. conf.* quam & D. Thom. adduxit 1.2. *quæst.* 96. *art.* 5. quomodo autem fieri potest, ut eadem lex, quæ norma debet esse, & regula aliorum sine lege, & norma, & regula vivere debeat? & tamen id plerumque usuvenit, ut ipsa lex viva ipsius legis destructio suo exemplo fit. quamobrem cum lex muta, & inutilis per se existat, & lex viva non solum illi vitam dare non sit sufficiens, sed potius illi vitam adimat, præstabilius, atque optabilius est, homines absque lege omnino vivere.
13 Præterea leges à Ratione plerumque elongantur, nam & Plutarch. *in lib. de ser. num. vind.* dicebat in principio leges, quas ferunt homines, neque rationabiliter se habent, neque undique æquitati consonæ sunt, quod non diffitentur ipsi legum conditores, & si libet vide allata à Suarez *lib.* 3. *de leg. cap.* 12. *num.* 2. ubi plerasque leges in tantum injustas esse dicit, ut etiam actus pravos non tantum permittant, quam foveant. unde hoc ipsum in se veritatem habere noscentes ipsi legumlatores sanxerunt, leges etiam sine Ratione, & contra justitiam, & æquitatem, imo duriter latas servandas 14
esse. *l. Prospexit in princ. ff. Qui & à quibus man.* ex qua Marant. *in spec. Aur. par.* 3. *num.* 102. *l. Non omnium. & l. seq. ff. de Leg. & Sen. Conf.* videtur autem hæc ipsa lex contra æquitatem, & injusta; quod si respondeas nunquam leges esse injustas, aut duras, sed tales nobis videri, quos latet Ratio, ob quam dictæ leges eo modo latæ sint, cum multarum legum nulla ratio reddi possit, cur ita sint latæ. *eadem l. Non omnium.* D. Thom. 1. 2. *quæst.* 95. *art.* 2.
tunc alia legum imperfectio, & magni quidem mo- 15
menti pullulat, quod ea, quæ dicunt per verborum ambages, ac quasi per nebulam tradant, ita ut ne Apollo quidem aliquando earum sensum assequatur, contra id, quod desiderabat Isidorus, ex quo idem D. Thom. *ubi supra artic.* 3. quod nimirum lex clara, & manifesta sit; nam ex ejus obscuritate tanta in- 16
terpretum copia, tam inexplicabilis opinionum confusio, tanta Auctorum circa verborum intelligentiam contrarietas emergit, atque illa tam perpetua necessitas, ut, quemadmodum Iuvenal. *Sat.* 3.

— veniat de plebe togata
Qui Iuris nodos, & legum ænigmata solvat.

Hinc detestabile prorsus vitium ipsis legibus irre- 17
pit, ut illis fides derogetur, neque illis credatur, nisi Doctorum auctoritatibus comprobentur. Gratian. *discept. for. cap.* 257. *num.* 33. *Tom.* 2. ex quo etiam Fontanell. *de pact. nupt. claus.* 7. *Glos.* 2. *par.* 9. *num.* 29. *Tom.* 2. unde merito apud Guillielm. Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. cap.* 18 Plancus Iureconsultus Medico cedens, ingenue professus est Auctorum multitudine varie inter se diffidentium, veram, rectamque Iuris rationem vix subsistere; & quod præ omnibus deplorandum est aliquando ipsi Doctores, qui legem interpretandi potestatem habent, aut scientiam, non secundum veritatem, sed secundum proprium affectum eas declarant, celantes alios ipsam veritatem, unde jure merito his comminatur Christus Dominus in Euangel. *Luc. cap.* 11. *vers.* 52. Væ vobis legumperitis, quia tulistis clavum scientiæ, ipsi non introiistis, ac eos, qui introibant prohibuistis. Inde denique fit, quod summopere damnandum, ut perraro Iustitia suum locum habeat; nam ut recte idem Onciac. *ibid. cap.* 2. tam variorum Interpretum subtilitatibus, & opinionum conflictuum impatiens Iustitia ad superos evolavit, terras relinquens.

Minus tamen hoc culpandum esset, nisi eadem contrarietas ipsasmet leges exerceret: non modo enim diversæ leges diversis populis latæ contrariæ inter se sunt, permittentibus illis ea, quæ aliæ prohibent, & capitale delictum aliis judicantibus, quod apud illas modica pecuniarum summa redimitur, sed ipsæmet leges uni, eidemque Populo 18
latæ inter se contrariantur. & de priori conclusione patet mille exemplis, Licurgus adulterium non puniebat. Ioan. Coras. *in l. Tertiam. ff. de Leg. & Sen. conf. num.* 7. quod tamen à ll. nostris maxime punitur,

punitur, ut patet *ff. ad l. Iul. de Adult. & alibi.* apud aliquas gentes mulieres in hæredes admittuntur etiam ad feuda, apud alias autem nequaquam, Leges Civiles ab Imperatoribus noſtris traditæ non obſervantur ubique, & præcipue in Gallia Suarez *lib. 3. de leg. cap. 8. num. 4.* & habent inter ſe nonnullas contrarietates, & ſic de plerifque confiderari poteſt. de poſteriori vero concluſione, quod eædem leges ejuſdem populi contineant aliquando inter ſe contrarietatem patet ex *Glo. in l. ex quibus cauſſis. ff. de Leg. & ſen. conſ.* cum tamen lex ubique eadem eſſe debeat, ſi à Iuſtitia, & veritate dependentiam habet, verum enim, bonum, & unum convertuntur. quid mirum ergo eſt, cum ipſæ leges inter ſe ſibi contrarientur, Iureconſultos quoque ſibi invicem contrarios eſſe? hoc non inficiantur ipſi Iureconſulti Caccialup. *de Tranſact. quæſt. 12.* Carrar. *de Med. & ejus off. par. 1. num. 130.* & adnotat ex noſtris Peregr. *in Apolog. contra Med. calum. pag. 5. & pag. 181.* facile ergo inde eſt, ut verum omnino ignoretur, unuſquiſque enim pro ſua fulcienda opinione textum fautorem habet. Cum ergo legum
19 auctoritas pro decidendorum ratione ſit (erubeſcunt enim Iureconſulti ſine lege loqui, ut notant ex noſtris Card. *in libello de libr. propr.* Roderic. à Caſtren. *lib. 1. Med. Polit. cap. 12.* Obic. *de nobil. Med. dial. 1.* & ipſis eſt protrita concluſio) & leges in hanc, & illam partem trahi poſſint, eo quod & obſcuræ ſint, & una alteri contraria, certe nihil inde aliud conſequi par eſt, niſi ut pleraque contra Rationem, & veritatem determinentur.

Verumenimvero præter ea, quæ jam adduximus ad demonſtrandum, nullam eſſe hominibus
20 legum neceſſitatem, hoc etiam urgere videtur, quod & Mundus aliquando legibus caruerit, & tunc multo melius, quam nunc cum rebus humanis actum ſit, cunctis rectius, ac magis ſecundum Iuſtitiam ex ſe viventibus: aureo namque ſæculo in mundi nempe primordiis, nullæ leges fuerunt, inquit Io. Coraſ. *in l. 1. ff. de leg. & ſen. conſ. num. 10. verb.* Delictum quo nulla inter homines contentio, atque ita crimen nullum, ſed quiſque fidem, & rectum ſua ſponte retinebat, quod etiam Poetæ demonſtrarunt. Lucret. *lib. 5. de rer. natur.*

Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſciebant, nec Legibus uti.

Et Ovid. *lib. 1. Metamorph.* luculentius id ipſum edocens.

Aurea prima ſata eſt ætas, quæ vindice nullo
Sponte ſua ſine Lege fidem, rectumque colebat;
Pœna, metuſque aberant, nec vincla minacia collo
Aere ligabantur, nec ſupplex turba timebat
Iudicis ora ſui, ſed erant ſine Iudice tuti.

Et ne hoc poëtice dictum credat aliquis, inter Hiſtoricos ſunt qui eadem habent, quorum ſatis ſit Tacitus *lib. 3. Annal.* Vetuſtiſſimi, inquit, Mortalium nulla adhuc mala libidine, ſine probro, & ſcelere, eoque ſine pœna, aut coërcitionibus agebant, neque premiis opus erat, cum honeſta ſuopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur, & reliqua. faciunt & ad hæc Ovidii carmina *lib. 1. Faſt.*

Non dum Iuſtitiam facinus mortale fugarat,
Vltima de ſuperis illa reliquit humum.
Proque metu populum ſine vi pudor ipſe regebat,
Nullus erat juſtis reddere Iura labor.

Sed forte hæc longius ab hominum memoria abſunt quam oporteret ad ejus veritatis probationem; evidentius probari poteſt ex eo, quod multa regna de præſenti Iure, & Iureconſultis careant, ut teſtatur 21
Roderic. à Caſtr. *ubi ſupra*, qui & Matthiam Corvinum ex univerſa Pannonia Iureconſultos expuliſſe memorat, neque injuria, ſi Platoni credimus, quem & ipſe Rodericus adduxit, dicenti, Vbi Iu- 22
reconſulti multi ſunt, ibi male conſtitutam eſſe civitatem indicium eſt. unde Lucianus *in dialogo de veritate*, miſeros illos populos appellat, qui Iureconſultorum arbitrio gubernantur; ac poſſe tandem abſque Iureconſultorum ope civitates gubernari probat luculenter Petr. Andr. Canonh. *in prolegom. ad Hipp. Aphor. pag. 10. verſ. Vndecimo Principes poſſunt.*

Prætereamus autem id, quod Cardanus dicebat *in Antigorgia*, quod poſſibile ſit, ut quis injuſte o- 23
peretur, ſi ſecundum leges faciat (quod verum eſſe dixeris ſi D. Thomæ dictum, de quo infra verum eſt) & quod pejus multo eſt, ut juſte operetur, ſi contra ipſas leges operetur, & hoc quia quandoque leges ſcriptæ continent injuſtitiam D. Thom. *2. 2. quæſt. 60. art. 5.* ex quo non ſolum inutiles, ſed etiam damnoſas leges eſſe patet; quamobrem idem Card. *in libell. de Socr. ſtud.* dice- 24
bat, Cum leges plerumque malæ ſint, ut non ex malis bonos, ſed ex bonis malos potius efficere queant; tyrannicæ primum, rudes, barbaræ, omnes ferme ad malos homines efficiendos videntur ordinatæ. & ad hæc facere videtur illud D. Pauli *ad Rom. cap. 5. verſ. 20.* Lex autem intravit, ut ſu- 25
perabundaret delictum, quaſi poſita lege, ſequatur homines frequentius delinquere, quam ante legis poſitionem, cum, quemadmodum idem D. Paul. dicebat *ibid. cap. 4. verſ. 15.* ubi non eſt lex nec prævaricatio, *& c. 6. ſeq. verſ. 14.* Peccatum vobis non dominabitur, non enim ſub lege eſtis. *& cap. 7. verſ. 8.* Sine lege enim peccatum mortuum erat. & Seneca *epiſt. 90.* ſed poſtquam ſurrepentibus vitiis in tyrannidem verſa regna ſunt, opus eſſe cœpit legibus. quæ ſi vera ſunt, quis dubitare amplius debeat, an leges ſuperfluæ, inutiles, & damnoſæ ſint nec ne, & an præſtet homines illis carere?

Sed contra Legumperitiam objicitur ulterius, 26
quod neque ars ſit, neque ſcientia, ex Ariſt. *6. Ethic. cap. 5.* cum ejus principium non ſit in re, ſed in Principibus. Caſſan. *in Catal. Glor. mund. par. 10. conſ. 25.* Benius *de privileg. Iurec. par. 3. privil. 15. nu. 2.* & ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib. 1. Theor. 1.* Hyppol. Obicius *de nob. Med. dial. 1.* Canonher. *ubi ſupra cap. 1. pag. 12. verſ. Medicina eſt vere.* hoc patet, inquiunt ulterius, quia & demonſtratione caret, & circa neceſſaria non verſatur, unde Iuriſtas ſcientificos non eſſe facile ſequitur, id enim ſolummodo ſciunt, quod legis conditor juſſerit, ut ibid. addebat Obicius; hoc autem non eſt ſcire, cum rem per cauſſam non cognoſcant; unde coguntur Iureconſulti, cum quid probare volunt, ipſis legum verbis ſeſe adſtringere nullam habentes intellectus libertatem, ſed litteræ tantum inhærentes, & idcirco inter cæteros doctos Legumperitum maxime venire nomine litterati in Hiſpania dice- 27
bat Io. Huart. *in examin. Ingen. cap. 11.* inde fit, ut cum Legumperitia omni contemplatione, & ſpeculatione ſit ſpoliata, ſola memoria vigente facillime edificatur, ita ut quemadmodum Cic. *pro Muren.* dicebat, ex quo idem Obicius *ubi ſupra*, & Roderic. à Caſtr. *loc. cit.* mirum non ſit ſi triduo addiſci poſſit.

poſſit. quod etiam ſi dixeris, Iuriſprudentiam à ſcientia ſaltem dependentiam habere, tamen notiſſimum eſt, eam ſcientiam, ex qua dependet, nempe Politicam, eſſe minimam Moralis Philoſophiæ activæ partem, quam inferiorem longe eſſe contemplativa, quis dubitat? probant id ipſum idem Obicius *ubi ſuprà*, & Goynæus *in dial. Quod Philoſoph. & Med. Iurec. deb. præced.*

28 Porro leges inſufficientes omnino ſunt ad eum finem aſſequendum, ad quem latæ ſunt: earum enim finis eſt hominem ad virtutem diſponere, & vitia corrigere, ut ex Ariſt. D. Thom. & aliis locis ſupra citatis pluries teſtantur; at neutrum leges poſſe efficere, ſed ſemper ab hoc fine deficere ſatis ſuperque patet, quia neque ad omnem virtutem diſponere poſſunt, neque omnia vitia corrigere, ut demonſtrat D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 2. & 3. & teſtatur etiam Card. *in cit. lib. de Socr. ſtud.* & quod maxime ad rem facit, nullo conatu poſſibile eſt, ut per leges mala auferantur, quia auferendo omnia mala, multa ſimul bona tollerentur. Doct.
29 Thom. 1. 2. *quæſt.* 91. *art.* 4. & *quæſt.* 96. *art.* 2. At neque fieri poteſt, inquit Plato *in Theæteto*, ut pereant mala, ſemper enim aliquid contrarium bono eſſe neceſſe eſt. ſi ergo leges quod pro fine ſibi proponunt aſſequi nullo modo poſſunt, inſufficientes judicandæ, & aliunde petenda eſt virtutum aſſecutio, & vitiorum extirpatio.

30 Denique ſi Medicinæ objicitur inconſtantia, multo promptius objici poteſt legibus, & legumperitiæ, cum leges perpetuæ mutationi ſubjiciantur, quod etiam maxime facit ad probandum legumperitiam non eſſe ſcientiam; nam quæ ex ſcientia habentur mutationi nequaquam ſubſunt, cum Scientia omnis ſit immutabilis veritatis, verſatur enim circa neceſſaria, at leges ſæpe mutari, vel ipſi Iureconſulti fatentur, imo ipſiſſimi legiſlatores. Non enim, inquit Plato *lib.* 4. *de Leg.* minori mutationi ſubſunt leges, quam multæ aliæ artes; multis enim ex cauſſis novæ conduntur, & jam conditæ mutantur. hanc ipſam inſtabilitatem legibus ineſſe teſtatur Gellius *Noct. Att. lib.* 20. *cap.* 1. dicens, Non enim profecto ignorans legum opportunitates, & medelas pro temporum mutationibus, & pro Rerumpublicarum generibus, ac pro utilitatum præſentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum eſt, fervoribus immutari, atque flecti, neque uno ſtatu conſiſtere; quia ut facies Cœli, & Maris, ita rerum, atque fortunæ tempeſtatibus variantur. hæc Gellius, atque ea de re videmus pleroſque legiſlatores vetuſtiorum leges abrogaſſe, ut Solonem feciſſe ſcribit Plutarch. in ejus vita abrogando leges Draconis, multaſque hujuſmodi legum mutationes, & abrogationes recenſet Peregrin. *in Apolog. contra Medic. calumn.*

Multa præterea eſſent, quæ contra ipſos Iureconſultos ab aliis prolata in medium producere poſſem, ne tamen cum quibuſdam calumniatoribus obloqui contra quos minus velim fortaſſe videar, ea ſilentio præteribo, & ad refellenda ea, quæ contra leges, earumque peritiam objiciuntur accedam, ſi modo ante pro medicina, & medicis ea confutavero, quæ primum objecta ſunt, ut in antecedente quæſtione viſum eſt; ſi quis tamen plura contra Iureconſultos audire cupiat, præcitatos Auctores adeat, ac præ omnibus Petr. Andræam Canonher. *in prolegom. ad Hippocr. Aphor. cap.* 1. *per totum.*

SVMMARIVM.

1 *A Deo eſt omnis medela.*
2 *Medicinam emanaſſe ex peccato falſum.*
3 *Ars Medica maxime à Natura meſt.*
4 *Medicinam propter amorem à Diis hominibus conceſſam fuiſſe.*
5 *Medicinam non emanaſſe ex Intemperantia.*
6 *Medicina duplex ex D. Thoma.*
7 *Medicinam non eſſe ſuperfluam.*
8 *Graviter peccare dicitur, qui Medico indigens, à Deo ſanitatem expectat.*
9 *Medicorum auxilio ſæpe ſanantur, qui alias perituri erant.*
10 *Medici opera, & medicamenta veniunt ſub nomine alimentorum.*
11 *Medici hominum ſalutis curam gerunt.*
12 *Qui Medicum in infirmitate reſpuit habetur pro furioſo.*
13 *Ars multa poteſt, quæ non poteſt Natura.*
14 *Medicinæ finis eſt ſanitas.*
15 *Medicinam Religioni non eſſe contrariam.*
16 *Medicinam non eſſe inconſtantem.*
17 *Experientia in medicina plurimi facienda.*
18 *Experientia quid.*
19 *Medicina ex Ariſtotele eſt ars mechanica.*
20 *Medicus corpus animo curat.*
21 *Medicina cur Ars muta à Virgilio dicta.*
22 *Medicina ſuos profeſſores bonis moribus inſtruit.*
23 *Medicus ſemper prodeſſe, nunquam obeſſe cupit.*
24 *Melius eſt, Medicum eſſe bonorum morum, quam perfectum artificem.*
25 *Medicus an nobilis.*
26 *Medicus an Doctoratus dignitatem conſequatur.*
27 *Medicum non eſſe vilem Artificem.*
28 *Homo dicitur tam vir, quam mulier.*
29 *Lex dicitur Medicina, & Iudices Medici.*
30 *Parabolanos apud Leges non eſſe Medicos.*

Reſpondetur iis, quæ contra Medinam, & Medicos objecta ſunt.

QVÆSTIO IV.

VErum contra hujuſmodi tam medicinæ, quam Iuriſperitiæ calumniatores acerbius ſermonem acuere, ut meritum eorum eſſet, non eſt quod laborem. nam ſatis ſuperque fuerit, ſi eos partim imperitiæ, partim verò mendacii redarguens, ea pœna mulctatos videam, quæ Imperitorum, & Mendacium eſt propria, nempe primo, ut diſcant, ſecundo, ut in poſterum fides omnis eorum dictis derogetur.

Sed ante omnia hujuſmodi calumniatoribus verba Hippocratis objiciam *in princ. lib. de Arte*, quæ ſic habent. Qui ea, quæ ab aliis ſunt inventa inhoneſtorum verborum artificio contaminare contendit, neque quicquam corrigit, ſed à peritis inventa apud imperitos traducit, is ſane prudentiæ exiſtimationem tueri velle non videtur, ſed potius naturam ſuam, aut ignorantiam malitioſe prodere, & quæ ſequantur. & hæc univerſim dicta volo, nunc ad medicinæ objectiones diluendas deveniens, ad primam de ipſius origine eam nobiliſſimam, ac clariſſimam eſſe, ſi infinita Doctorum teſtimonia ad probandum inſufficientia ſunt (quorum plura vide apud auctores ſæpe citatos, & infra etiam citandos, & apud

1 apud Valeriol. *locor. comm. lib.* 1. *cap.* 1.) Sacræ ſaltem paginæ ſufficiens eſſe debet. A Deo eſt omnis medela. *Eccleſ. cap.* 38. *verſ.* 2. ſed de hac re omiſſis iis, quæ à Medicis abunde afferuntur, unum Tiraq. *cap.* 31. *de nob. num.* 24. *& ſeqq.* legendum pro-
2 ponam, & citatos à Carrar. *de Med. par.* 2. *in princ.* & ad id, quod additur, eam ex peccato emanaſſe, dicam facile hoc falſitatis convinci ex eo, quod Adam antequam peccaret medicinæ ſcientiam habuerit, nam hoc inſinuatur *Geneſ. c.* 2. *verſ.* 19. *& ſeqq.* ibi, Formatis, &c. Omne enim quod vocavit Adam animæ viventis ipſum eſt nomen ejus, Appellavitque Adam nominibus ſuis cuncta animantia, & univerſa volatilia Cœli, & omnes beſtias Terræ. quid autem aliud eſt illud, omne quod vocavit, ipſum eſt nomen ejus, niſi quod Adam vocaverit omnia, omnibuſque nomina impoſuerit, ſecundum naturam, & virtutem à Deo illis tributam, & ſecundum proprietates, quas à Deo ſortita erant? hoc quidem etiam Valleſ. confirmat *in lib. de ſacr. Philoſoph. cap.* 3. hæc ipſa verba declarans. neque tamen videtur dicendum, Deum poſt peccatum virtutes, & proprietates viventibus tribuiſſe, imo potius in pœnam peccati ademiſſe. patet id manifeſtiſſime ex cæteris ærumnis, quæ conſecutæ ſunt peccatum. ſi ergo ante peccatum inerat in ſingulis rebus ſua propria virtus, qua poterant homini prodeſſe, & Adam ante peccatum fuit omni naturali ſcientia, & ſapientia divina inſtructus, ut probat D. Thom. 1. 1. *q.* 94. *art.* 3. certe medicinam etiam fuit edoctus, unde medicina fuerit ante peccatum, non ergo ex peccato, imo ante creationem Adæ, quod longioribus probat Io. Martinus *de Medic. antiq. cap.* 13. quia ipſa Ars Medica maxi-
3 me à natura cum inſit, ut Hipp. *in lib. de flat.* dicebat, & ex Iureconſultis Oneiac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. cap.* 4. *num.* 1. creatis rebus medicina ſuum eſſe eſt ſortita; ſed peculiariter Adam fuiſſe à Deo medicinam edoctum notat ex Nicol. de Lyra inter Iureconſultos Carrar. *de Med. & ejus off. par.* 2. *num.* 24. & ex Medicis Mercur. *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 11. ſed quid ad citatum ſacri textus teſtimonium quicquam addimus? non deſunt tamen prophanorum ſcriptorum vetuſtiſſimorum teſtimonia, unanimiter
4 enim omnes conveniunt, Medicinam à Diis propter amorem hominibus fuiſſe tributam, ut ex Agathone refert Epiph. Ferdin. *lib.* 1. *Theorem.* 1. & ex Herophilo, Scribon. Larg. *de Comp. Med. in proœm.* Lang. *lib.* 2. *Epiſt.* 2. & ex Iureconſult. Tiraq. *loco cit. à num.* 2. *ad plures ſeqq.* Carrar. *ubi ſuprà par.* 2. *nu.* 16. & vide plura ad hoc congeſta à Mercur. *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 11. & à Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hippocr. Aphor. cap.* 1. *in princ.* & multo poſt *ibid. pag.* 19. *verſ. Med. eſt ſcientia revelata*, ubi ex Pythagora, & Apollonio Thianæo probat medicinam vocari rem diviniſſimam, unde merito à Luciano citante Tiraquello *ibid. num.* 33. vocatur Deorum doctrina, apud quem plura vide, ibi enim plures Deos connumerat, qui Antiquis pro medicinæ inventoribus ſunt exiſtimati. imo Ælian. *lib.* 2. *de Animal. cap.* 18. Medicinam, & omnia ad illam pertinentia Heroes tantum, & Deorum filios à principio exercuiſſe, quin & ſuccedente tempore ſummos Philoſophos medicinam exercuiſſe idem Ælian. teſtatur *lib.* 9. *var. hiſtor. cap.* 21. præcipue autem Pythagoreos, ac præter hos Platonem, & Ariſtotelem; ſed de hoc alias.

Quod additur ex Platone medicinam ex Intemperantia emanaſſe, diluitur levi negotio, quia ſi 5
recte Platonis verba ponderentur non id dicit, ſed Intemperantiam ad leges refert, non ad Medicinam, ut prudenter adnotat Cagnat. præceptor meus *lib.* 1. *Obſer. cap.* 21. ſed eſto ex Intemperantia fieri, ut homines medicina interdum indigeant, hoc tamen ſemper ita eſſe, verum non eſt, cum extra Intemperantiam multi pullulent morbi, & à natura etiam ipſa plurimi vigeant, non ergo ex Intemperantia originem ducit omnis medicina, quia etiam Intemperantia remota adhuc homo medicina indigebit. Non eſſe autem opus bene valentibus Medico recte dicitur in Euangelio, non tamen negatur, quod Medicus ullo modo ſit neceſſarius, quia etiam ſi de præſenti quis non ægrotet ſed ſanus ſit, & Medico non indigeat, poterit ob naturæ conditionem alias ægrotare, & Medico indigere. deinde Medicus non amiſſam tantum ſanitatem redintegrare poteſt, ſed præſentem quoque conſervare, & relictis ad hoc probandum Medicorum auctoritatibus, id ſatis nobis declarat D. Thom. 3. *par. Summ. quæſt.* 80. 6
art. 4. *ad* 2. qui Medicinam duplicem eſſe dicit, unam removentem morbum, aliam promoventem ad perfectam ſanitatem. primam convenire dicit infirmis, ſecundam etiam vere ſanis. in Euangelio igitur dicitur ſanos non indigere Medico eo modo, quo ægri, ſed alio, nempe non indigere Medico curante, ſed præſervante, ac ſanitatem cuſtodiente, quod etiam ex Iureconſultis confirmat Carrar. *de Medic. & ejus off. par.* 3. *num.* 58.

Quod ſuperflua non ſit medicina, ſed maxi- 7
me utilis, ac cunctis hominibus neceſſaria, ipſa ſacra Scriptura (ſi quam fidem ſacra Scriptura apud contumaces hoſce medicinæ hoſtes aſſequi poteſt) apertiſſimis verbis teſtatur *Eccleſ. cap.* 38. *verſ.* 1. Honora Medicum propter neceſſitatem, etenim illum creavit altiſſimus, *& verſ.* 12. Da locum Medico, etenim illum Dominus creavit, & non diſcedat à te, quia opera ejus ſunt neceſſaria; ubi nota illud, Etenim illum Dominus creavit, nam quæ major ratio eſt, cur honores Medicum ob hoc, quod illum Dominus creaverit, quam quemlibet alium hominem, cum omnes, ac ſingulos Deus creaverit? certe illud inſinuatur per ſacrum textum ſpeciali quodam favore, & ob hominum indigentiam Deum Medicum creaſſe. Atque inania ſunt quæ contra hanc ſacræ paginæ auctoritatem ex propria ſententia profert Petr. Andr. Gamma *tract. de ver. & excell. ſcien. leg. num.* 56. relatus, ac confutatus à Gaſpar. Triſtan. *lib. de Cler. Med. §.* 27. Natura quippe noſtra alterationi, & corruptioni obnoxia eſt, ita ut niſi per convenientia media aliquando illi ſuccurratur, facile ſuccumbat, ac deficiat; neceſſaria ergo omnino ab ipſa natura eſt medicinæ opera, & in tantum neceſſaria, & utilis, ut unuſquiſque teneatur in indigentia ea uti, atque ea non utens videretur culpæ reus non minus, ac ſi in ſemetipſum manus injiceret, unde graviter peccare dicitur, qui Medico, ejuſque auxilio indigens, illud non implo- 8
rat, etiamſi à Deo expectaret ſanitatem D. Thom. ex quo Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. cap.* 1. *pag.* 66. & notat ex Iureconſultis Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 21. nec id ipſum ſiluit Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 2. *cap.* 2. & Peregrin. *in Apolog. contra Med. calumn. pag.* 181. & ad hanc ipſam rem citatus Canonherius Navarram adducit, hoc enim,

enim, ut inquiunt, est tentare Deum, cum naturali-
9 ter eveniat, ut Medicorum auxilio sæpe sanentur,
qui alias perituri erant. *cap. fin. de Pœniten. dist.* 7. Ripa *in tract. de Pest. par. ult. partic.* 2. *num.* 1. & ex nostris Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 2. *cap.* 2. unde omnino erronea eorum deductio est, qui cum dicunt, Deum esse auctorem omnis languoris & sanitatis, in Dei manus se hominem tradere debere affirmant, cujus quoque voluntate aut mori, aut sanari illum contingit; non aliter quam impii quidam Hæretica pravitate notandi, de prædestinatis loquantur; ajunt enim nihili curandum nobis esse, male ne, an bene operemur, certum enim, inquiunt, est prædestinatum salvari, præscitum condemnari. sed si quis multa contra hunc errorem, quo homines medicinam superfluam esse judicant, scire desiderat, legat Mercurium *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 3. *& seqq.* Gaspar Tristan. *de Cler. Med.* §. 31. *per totum.*

At vero parvifacienda omnino est singularium quorundam hæresis potius, quam opinio, satis nobis sit ex Legum auctoritate Medicæ artis, ejusque operum necessitatem ostendere, quam quidem insinuasse manifestissime videntur *in l. Cum Antiquitas, in princ. C. de Testam.* quam ad hoc etiam adducit Benius *de privileg. Iureconsf. par.* 3. *privileg.* 55. *num.* 1. cum in condendo testamento id respexerint, ne ex retardatione medicaminis, aut potionis æger periclitaretur, ex hoc significare volentes, tantam esse hujus artis necessitatem, ut aliquando ex retardatione, & procrastinatione remediorum, quibus ipsa utitur ad hominum salutem tutandam, & recuperandam, eorum sanitas in manifesto ponatur discrimine.

His adde ad hanc ipsam necessitatem Medicorum, & ipsius medicinæ demonstrandam, quod Medici opera, & medicamenta apud eosdem Legumperitos veniunt sub nomine alimentorum, quasi non minus cæteris alimentis ad vitam sustentan-
10 dam, quam Medico, & medicinis homo indigeat; idcirco, qui tenetur præstare alimenta, tenetur etiam solvere Medico salaria, & medicamenta emere pro eo, cui alimenta debet per ea, quæ ex communiori sententia adducit Surd. *de alim. tit.* 4. *quæst.* 5. *num.* 1. *&* 3. *&* 18. & post eum Carroc. *de loc. & cond. par.* 1. *quæst.* 17. *num.* 2. nam ut Surd. ibi humanum corpus vix sustineri potest sine medicina, ideo cui alimenta debentur, medicinæ quoque sunt præstandæ. *& num.* 8. Qui enim medicinas subtrahit vitam videtur subtrahere, & necare *ex Glossa.* ergo si necessitatem ullam habet Ars, quæ salutis hominum curam gerit, certe medicina est summe necessaria, vel ipsis ll. afferentibus *l.* 1. §. *Medico-*
11 *rum ff. de var. & extr. cognit.* ubi Medicos salutis hominum curam gerere firmatur. Non ergo mirum sit, si qui Medicum in infirmitate respuit, aut qui ei
12 non obedit furiosus non solum apud ipsos Iuristas, sed etiam apud Theologos existimetur, ut ex D. Antonino notat Tiraq. *de Nob. cap.* 31. *num.* 529. & Carrar. *de Med. par.* 4. *num.* 157. cum aliis ibi per eum adductis, & ex nostris Codronch. *lib.* 2. *de Christ. med. rat. cap.* 2. & Gaspar Tristan. *de Cler. Med.* §. 27. quod veritati consentaneum est, cum rem suæ saluti tam necessariam respuat, aut contra suam ipsius salutem manifeste faciat Medici salutaribus præceptis non obediens. imo multo fortius hoc ipsum probatur ex eo, quod si quis mente constans Medico obedire respuit, peccat mortaliter, ut post Navarram, aliosque Canonistas probat Gaspar Tristan. *de Cleric. Med.* §. 35. (licet hic velit non semper, sed aliquando hoc verum esse) & Mercurius *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 20. reprobans Innocentii, & Hostiensis opinionem volentium non teneri infirmum Medico obedire, quod nullam habeat Medicus jurisdictionem super infirmum, quod quidem falsum est, habet enim Medicus talem jurisdictionem super infirmum, ut cujuscunque qualitatis infirmus sit, Medico sit subjectus, & Medicus contrà illi libere possit imperare, quod & innuitur ab Hipp. *in lib. de Arte. num.* 12. idcirco vetustiores Medici ab Asclepiade oriunde testante Gal. *lib.* 1. *Meth. cap.* 1. tanquam Duces militibus, & Reges subditis imperare ægris voluerunt, unde illud, Medici Imperatoribus imperant, ut suo loco latius dicam, idcirco tam imperiose Erminia apud Torq. Tassum in sua Hyerusal. *Cant.* 19. *St.* 161. Tancredum jubet quiescere, & silere, ibi:

—Or te'l commando,
Come Medica tua taci, & riposa.

Pugnat autem contra id quod diximus teneri furiosum medicamenta respuentem Royz *decis. Lituan.* 1. *à num.* 15. *ad plures seqq.* qui videtur extra Minervam quidem, & ex abrupto in Medicos invehi *à num.* 72. *ad seqq.* Sed nulla caussa est, cur aliqui medicinam, & medicamentorum usum excludant, nisi ut detegant imprudentiam suam, ut dicit Scribon. *Larg. in proœm. de compos. medic.* imprudentiaque maxime notari eos, qui medicinam contemnunt ex sacræ Scripturæ auctoritate satis patet, & percurrit idipsum Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 74. sed ad Royzium respondeo, qui in hoc puncto, quod qui renuit medicamenta pro furioso sit habendus, multa quidem affert erudite, hancque deductionem facit, si ex eo quia æger renuit medicamenta ideo judicatur furiosus, quia videtur malle perire, quam ope Medica servari, quod dementis est, hinc deducere multo facilius licet, quod quicunque mortem sibi consciverunt furiosi extiterint, quod est falsum, ut ex quamplurimis historiis ibi collectis probatur: sed non videt hic doctus Iureconsultus, plures eorum, qui sibi mortem consciverunt vere fuisse melancholicos, & amentes, sed dato quod hi non essent tales, habebant aliquam justam caussam, sano modo loquendo, quamobrem sese interimerent, ut impatientiam vivendi, metum pœnæ, conscientiam delictorum, pudorem, & alia id genus; at qui respuit medicamenta, & per illa juvari renuit, facit id absque caussa, & inde deduci potest eum furere saltem secundum plurimum, sed vide quæ ille affert *ibid. num.* 63.

At contra eos, qui idcirco superfluam esse medicinam probare se credunt, quod non medicina, sed natura sit morborum sanatrix, vel ipso Hippocrate asserente, & nullo Medicorum tergiversante, crassa eorundem ignorantia opponitur, cujus culpa non
vident, multa artem posse, quæ natura non potest, 13
ut, exempli gratia, medicina corrigere potest os fractum, non natura. Gal. *de Const. Art. cap.* 12. *& seq. in Isagog.* multa item natura potest ab arte adjuta, quæ per se non potest, idcirco in plerisque ars natura præstantior, quæ non solum naturam imitetur, sed modo coadjuvet, modo etiam superet, ac sæpe medendo plusquam natura gerit; verba sunt Fernelii *lib.* 1. *Method. med. cap.* 1. quod longioribus etiam probat Canonher. *in proleg. Aphor. cap.* 1. *pag.* 23. *num.* 48. non negatur ergo, naturam morbos

morbos curare, ea enim repugnante omnia irrita. Hippocrates *lib. de Arte.* sed artem plurimum naturam coadjuvare, & quandoque eam superare, nam facit, ut diximus, aliquando quæ natura per se non potest, cum is, qui decederet absque dubio non adjutus ab arte, ea adjutus mortem evitat, & qui non adjutus longo tempore ægrotaret, arte adjutus brevi à morbo liberatur; & qui cum timore, & periculo non adjutus ab arte à morbo liberaretur, ab arte adjutus tuto, & absque timore sese recolligit, & qui tandem artis auxilio destitutus non nisi molestissimis morbi vestigiis contractis, ut membrorum mutilationibus, fistulosis ulceribus, perpetua partium debilitate, & hujusmodi ab eo vendicaretur, artis præsidio morbum, & omnia ejus vestigia, & incommoda abigit, & integram, ac jucundissimam consequitur sanitatem. Quod additur de Brutis, quod medicina non utantur, non in spretum, sed in laudem, & dignitatem medicinæ resultat, quæ in hominis maxime utilitatem, ac in ipsius tantummodo usum inventa est, quod si ob id, quia cætera animalia ea non utantur, superflua etiam pro homine sit censenda, idem procedet etiam in usu legum, & cæterarum scientiarum, & artium.

Sed calumniatores illos, qui artem hanc noxiam, & mortiferam contra Spiritus sancti sententiam
14 procaciter prædicant, mendacii, & calumniæ convincit ipsæ medicinæ finis, qui sanitas, & salus hominum est, ita ut quæcunque Medicus agit, quæcunque disponit, quæcunque mente evolvit omnia in hominum utilitatem agat, & exequatur, semper enim Medicus prodesse, nunquam obesse debet ex artis præcepto, ut Hippocr. 1. *de morb. vulg.* & Gal. *ibi. com. 2. tex. 50.* dicebant, scientia enim hæc sanandi, non nocendi scientia est, Scribon. Larg. *ubi supra*, & idcirco vel Iureconsultis confitentibus Medicorum opera valde utilis Reipublicæ, & magnam infirmis præstat consolationem. Scaccia *de sent. & re jud. Glos. 3. quæst. 1. num. 34.*

15 Religioni porro non modo non esse contrariam medicinam, sed maxime consonam vel ex hoc uno capite probari potest, quod illi vitio dant, nimirum quod jejunium ab Ecclesia nobis aliquando injunctum dissuadeat; non enim medicina jejunium simpliciter dissuadet, sed tale jejunium, nempe quod saluti corporeæ notabiliter obesse potest, & in hoc cum ipsamet sentit Ecclesia, quæ & ipsa tale jejunium prohibet, ac condemnat; neque enim jejunium est semper laudabile. D. Thom. *in 4. sentent. dist. 51.* quia cum ex eo homo ita debilis efficitur, ut ægrotet, & idcirco à necessariis, & utilioribus operibus vacare cogitur, certe laudabile non est, *cap. non mediocriter, de Cons. dist. 5.* inde fit, ut medicina laudanda ex hoc sit, quia vituperat hoc jejunium, & illud, non ut opus virtutis, & ut ab Ecclesia injunctum, sed ut opus indiscretum, & illaudabile, & ut Ecclesiæ non acceptum, & sic potius ex parte vitii, quam ex parte virtutis se tenens. alias enim jejunium à Medicis bene, & catholice sentientibus summopere, ut opus Temperantiæ laudatur, quod si quidam Medicorum jejunium simpliciter, & præsertim quadragesimale tanquam corporeæ saluti maxime noxium, & pernecabile vituperarunt nihili facientes Animæ salutem, hi quidem ab universa Medicorum schola, quæ Catholice sentit, non solum falsitatis redarguuntur, sed tanquam hæretica doctrina muniti, & ob id infames notantur. sed circa jejunium, & ea, quæ dubitanda etiam de hac ipsa re occurrunt, si libet, vide quæ attulimus *lib. 5. superiori, tit. 1. quæst. maxime secunda per totam.* & ne Adversariorum quisquam nobis auctoritate *tex. in cap. Contraria de Consecr. dist. 5.* insultet, dicendum videtur textum non simpliciter pronuntiasse, quod medicinæ præcepta sint cognitioni divinæ contraria, sed locutum esse de affectatis quibusdam medicinæ præceptis, unde non dixit semper, sed plerumque hæc affectata præcepta contraria esse cognitioni divinæ, innuere volens, ne multo cum studio medicinæ hæc scrupulosa præcepta observemus, atque illis ita nos emancipemus, ut impediant nos à bonorum operum executione, juxta quem sensum exponitur hic textus à Glosa hic. vel dicamus, textum non accepisse verbum illud, Contraria stricto modo; nempe quod posito uno tollatur omnino aliud, ita ut unum sit destructivum alterius, sed late, quatenus unum in aliqua parte potest aliud impedire; hoc enim pacto affectata observantia præceptorum medicinæ impedit divinæ legis cognitionem, & distrahit nos à præceptorum ejus executione; sic si scrupulose observes hoc medicinæ præceptum, ne aeri nubilo, ac pluvio te exponas, impedimento tibi erit, ne ad divina officia audienda te conferas, aut si affectata quadam abstinentia cibos mali succi respuas, jejunium etiamsi sanus sis non observabis, sed hoc non est esse Religioni contraria, quia non est hoc præceptum veræ medicinæ, ut etiam à minimis quibusque te custodias, sed cujusdam affectatæ medicinæ, alias autem vera medicina adeo Religioni consona est, ut Medico maxime, ac præcipue timor Domini primum in omnibus ab ipsa arte imperetur, ut ostendit Mercur. *lib. 2. Error. popul. cap. 17.* præterquam quod medicinæ contemplatio homines Theologos facit, ut probat Io. Pistor. *in suo Microcosm. cap. 5.*

16 De medicinæ porro inconstantia quod objicitur, facile diluitur, cum medicina sive ars sit, sive scientia (nam de hoc pro nunc ulterius non loquar, videndus tamen Concil. *diff. 3.* & Card. *Contrad. Med. lib. 1. tract. 5. contr. 4.*) versatur circa ea quæ immutabilia sunt, & habet sua principia, & propositiones universales ab intima Philosophia deductas, quibus innituntur omnia quæcunque docet, aut actu operatur. si quæ autem in dies immutantur ab ipsis artificibus, eatenus immutantur, quatenus principiis illis universalibus minus consona videntur illis ipsis, qui hæc immutanda censent. Neque medicinæ solum hoc vitium est, sed omnium, & quarumcumque artium, & scientiarum; in dies enim ab ipsis sapientibus, & artificibus nova quædam, & aliis, qui antecesserunt incogitata inveniuntur ipsis tamen principiis omnia innixa. at hoc in medicina evidentius apparet, quia omnes indigent medicina, & habet illa omnium hominum oculos in se conversos. cum tamen unus proponatur in medicina finis, nempe hominis sanitas, non absurdum est, hanc pluribus mediis, & instrumentis nos assequi posse; idcirco fuerunt qui sola Diæta morbos curarent, fuerunt qui exercitio, fuerunt alii qui corporis purgatione, alii qui sanguinis detractione, alii qui sudorificis id perficerent, & suæ opinionis fundamenta, & rationes tradentes, etiam novam medicinæ exercendæ methodum demonstrabant.

17 Quod dicitur medicinam artem esse, in qua plus valet experientia, quam ratio, falsum esse demonstratur, quia licet plurimi facienda sit in medendi arte experientia; ita ut ubi eminet experientia,

omnis contraria ratio succumbat, atque invalida evadat. Ratio tamen tanti momenti est in arte medica, ut experientia per ipsam rationem, & non aliter confirmetur; imo casu aliquando, & temere inventa non nisi ratione fulta cum securitate in usum trahantur, quod nisi talis sit temeraria prorsus, & periculi plena experientia est. Rationalis quidem ars medicina est Philosophicis principiis innixa, ratiocinatione plura invenit, & in experimentum trahit, & ea quæ rudis experientia, ac casualis in usum jam traxerit, meliora efficit, ad rationalem usum disponit, & magis tuta reddit, de quibus vide Concil. *diff.* 5. *vers. propter tertium.* garriant, ac obstrepant, oblatrentque imperitissimi Empirici, rumpantur & ilia irrationabilibus Chimicis nuda experientia pervicaciter fidentibus, nulla unquam experientia tuta, & omni ex parte utilis est, nisi ratione Physica sit confirmata, ac postmodum in usum tracta. quinimo non meretur experientia absque ratione facta experientiæ nomen, sed temerariæ potius operationis, cum vera experien-
18 tia, Remedii alicujus frequentatus usus sit, & ratione confirmatus.

Cæterum cum Aristoteles non semel medicinam scientiam vocaverit, *ut lib.* 5. *Metaphys. cap.* 12. *tex.* 20. *& alibi*, id calumniatores silentio tegunt, & ad artis ignobilitatem demonstrandam adducunt ejusdem Aristotelis, & Averrois auctoritatem connumerantium eam inter artes mechanicas, ad quod respondent nonnulli, ut ex Iureconsultis Carrar. *de Med. par.* 3. *num.* 114. non intelligi nisi de illa medicinæ parte, quæ consistit in componendis medicamentis, nempe, inquam, de Pharmacopæa, vel, addit ille, de Chirurgia; sed Aristoteles, inquit
19 Averroes 1. *Collig. cap.* 1. appropriat hanc artem inter mechanicas in virtute, (loquitur autem de medicina proprie dicta) hoc est, inquam, quia videtur habere conjunctum opus cum se, ut mechanicæ habent, non quod sit mechanica. Alii, ut Capivacc. *in schol.* 1. *Aphor.* 1. *vers. sed cum ars sit.* dicunt per hoc nomen mechanicum intelligi solertem quandam, ac sublimem machinationem, & idcirco Galenum quoque *in orat. suas. ad Art. cap. ult.* dixisse, Medicinam esse artem liberalem, & maxime mechanicam. Galeni verba ita habent, Cum artium igitur duo prima genera sint, aliæ nobiles, quæ in munere animi positæ sunt, quas liberales vocant, aliæ ignobiles quæ labore corporis tractantur, quas mechanicas appellant, satius existimare debetis si vos primo genere electo, aliquam ex liberalibus discatis, aliæ enim deserere artificem in senectute solent, in primo genere sunt medicina, & quæ sequuntur. ita ut miratus sim quomodo Capivacceus Galeni verba eo modo adduxerit, ut dixisse velit, medicinam esse artem mechanicam, cum contrarium dicat; non inficior tamen nomen hoc mechanicum apud Græcos significare id, quod ipse Capivacceus ex Platone dicebat, nempe sublimem, ac solertem machinationem. cum hoc clare pateat, & ita loqui Græcos de quibusdam, qui habent ingenium maxime ad speculationem promptum, testatur Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 11. *cap.* 7. Sed ad Aristotelis dictum revertor, qui nequaquam id sibi voluit eo in loco, ut medicina inter mechanicas artes connumeretur, nam quomodo id voluisset, si mechanicæ omnes artes laborem corporis requirunt teste Gal. *ubi proxime.* at quis dixerit medicinam labore corporis egere? Medicus, inquit Plato *lib.* 3. *de Republic.* corpus animo curat, & rursus, Medici non corpore corpus cu- 20
rant, sed animo. quod etiamsi detur, medicinam corporis labore exerceri, tamen hoc nihil ad ejus nobilitatem præjudicare, sed imo multum addere abunde probat Canonher. *in prolegom. ad Aphor. Hippocr. pag.* 77. *vers. objicies* 17. Aristoteles ergo in citato textu dividebat considerationem de passionibus corporum diversimode; nam de quibusdam, inquit, passionibus, quæ non natura insunt considerare pertinet interdum ad Fabrum, & Medicum, nempe quia dixerat, ad Physicum pertinere de illis omnibus materiæ passionibus considerare ab ea non abstractis, de iis vero, quæ sunt quædam passiones corporum inseparabiles, sed per abstractionem consideratæ ad Mathematicum, de iis vero quæ vere abstractæ sunt ad primum Philosophum. non ergo ob id quod medicina, ut ars fabrilis, & mechanica consideret aliquando passiones corporum, quæ natura non insunt, idcirco mechanica dicenda est, neque enim id illud est, quod facit artem mechanicam, sed labor corporis, quando eo indiget ars, ut exerceatur: medicinam vero inter mechanicas non connumerari Lacedemones testantur, quibus, cum non liceret mechanicas artes exercere, licebat tamen exercere medicinam, ut refert Ælian. *lib.* 5. *var. histor. cap.* 6. alia autem ad hoc ipsum probandum, vide apud citatos Auctores, præcipue vero apud Mercurium *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 22. quod etiam ut demonstrarent Athenienses cæterorum Græcorum, imo hominum tum temporis sapientissimi servos ad medicinæ studia non admittebant, ut ex Proclo refert Tiraquell. *de nobill. cap.* 31. *nu.* 526. sed decisionem ejus quæstionis ab ipsis legibus petamus, notus est text. *in l. Medicus. C. de Profess. & Med.* qui inter liberales artifices medicos connumerat, & in fin. ejus legis ea habentur. Mercedes etiam eis, & salaria reddi jubemus, quo facilius liberalibus studiis, & memoratis artibus multos instituant. accedat & Plutarchi auctoritas *in princ. lib. de tuen. valet.* At medicina, inquit, sic est de numero disciplinarum liberalium, ut politie, splendore, & jucunditate nulli sit inferior.

Sed ulterius medicinam vilem, & abjectam esse ex eo probare nitebantur Adversarii, quod à Vir- 21
gilio ars muta, & ingloria sit appellata, sed si Poetæ verba æqua lance ponderentur, nihil in artis hujus vilipendium inde deduci potest; comparabat quidem ille Medicam artem cum Poesi, Vaticinio, & Musica, dicens:

Iamque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iasides, acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.
Ille, ut depositi proferret fata Parentis,
Scire potestates herbarum, usumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Comparatione ergo Poesis, Vaticinii, & Musicæ medicina ars muta dicitur, quia Poesis, Vaticinium, & Musica voce exercentur, medicina vero operatione, non verbis, languentes enim, ut Celsus dicebat, non eloquentia, sed remediis curantur. sed vide insuper quæ ad hanc rem affert Mercur. *lib.* 3. *Variar. lect. c.* 13. Sed cur, inquies, addit vocem illam, ingloriosus, nisi quia medicina talis ars est, ut nullam afferat gloriam? certe Virgilius locutus est respective ad poesim, innuens non parem esse

effe gloriam in medicina, quæ corpus à morte redimere folet cum poeſi, quæ nomini immortalitatem conciliat, quod ſuæ ipſius arti blanditus faſſus videtur; ſed eum locum aptiſſime ſane, & imitatione, & explanatione illuſtravit Poeta noſter Torquatus Taſſus *Cant.* 11. *St.* 70. dicens:

E già l'antico Erotimo, che nacque
In riva al Pò s'adopra in ſua ſalute,
Il qual de l'herbe, e de le nobil acque
Ben conoſceva ogni uſo, ogni virtute;
Caro à le Muſe ancor, ma ſi compiacque
Ne la gloria minor de l'arti mute.
Sol curò torre à Morte i corpi frali,
E potea far i nomi anco immortali.

Nihil ergo in hujuſce artis contemptum pronuntiare voluit Poeta, neque veriſimile eſt, illum animo deprimendi eximiam hanc artem, quam ipſe profeſſus aliquando erat, ea carmina protuliſſe. multo tamen magis ad rem videtur eorundem carminum alia expoſitio, quam ex Aſcenſio, & Servio affert Obic. *de nobil. med. dial.* 1. quam & ego tantiſper illuſtrabo, ac dicam Virgilium de midicina illa locutum, quam Empiricam vocamus, ut inde elicitur;

Scire poteſtates herbarum, uſumque medendi
Maluit.

non ergo doctrinam, & ſcientificam cognitionem eſt ſecutus, unde merito additur;

— & mutas agitare inglorius artes.

mutas quidem, quia in ſimplici operatione conſiſtunt, inglorius eo, quod non ſecutus eſſet gloriam ſcientiæ ipſius medicinæ, ſed Empiricæ, quæ per ſe ſine gloria; cum nullius ſcientiæ principiis innixa omni gloria deſtituatur, ac certe id vero conſentaneum eſt ſibi voluiſſe Virgilium, cum introducat Medicum manu operantem, & vulnus curantem; tales enim Medicos conſtat plerumque eſſe Empiricos.

Sed jam ad ea, quæ contra ipſos Medicos objiciuntur, reſpondendum; & primo illud monebo, nolle me particularium hominum vitia in cenſum vocare, eaque vel excuſare, vel refellere, vel tueri, ſed ea tantum, quæ ab ipſa arte emanare in ſuos profeſſores creduntur; nam Medicum non qualis eſt hic, aut ille ab objectis injuriis, ac oppoſitis calumniis vindicandum mihi propono, ſed qualis ex ipſius artis documentis eſſe debet; hic enim ſolus Medici nomine dignandus eſt. Athenæi ergo primum inſulſiſſimum dicterium rejicere ſupervacaneum eſt, apud illum quiſquis ille fuerit, ut ſcurra locutus eſt, & ut talis pertractandus, nempe ut ſuo libitu garriat.

22 De moribus Medicorum illud aſſeveranter dicam, quod Medicus, qui artis, quam profitetur præcepta, atque conſilia in executionem demandare ſatagat, non modo bonis, imo optimis moribus inſtruetur, ſed ipſius quoque artis beneficio pravas quaſdam, & à natura, vel ab accidenti furtim irrepentes propenſiones, facili negotio emendabit, bonas vero meliores efficiet; videat qui de his dubitat, quæ Hippocr. *in lib. de Med. & de dec. hab. & alibi*, aliique claſſicorum Medicorum ſcriptis de ea re mandarunt, & videat præcipue nonnullos ex Neotericis jam citatos, ut Heurnium, Codronchium, Mercurium, Silvaticum, & alios; Iuriſperitus autem videat Tiraq. *cit. cap. de Nobil. nu.* 313. *& ſeqq.* nam facile diſcet ex medicina non ſolum fieri homines in ſua arte doctos, ſed etiam in quocunque virtutum genere maxime inſtrui; quicquid in contrarium dicat Conciliator Petrus de Albano de moribus Medicorum, licet non ex proprio, ſed ex alieno dicto maledicta illa contra Medicos effutiat. quomodocunque tamen hoc ſeſe habeat, illud mihi ſatis ſuperque eſto, ſi ars ipſa nonniſi bonos artifices faciat, neque illis vitii quicquam, ſed contra ut dixi, omne virtutis genus communicare, ac conciliare ſit apta. Relinquam virtutes quaſdam omnibus Medicis communes, ipſiſque peculiares, etiamſi alio nomine improbi videri poſſint, nempe pietatem, qua ſemper prodeſſe, nunquam obeſſe deſiderant, & 23
qua alienos caſus ſuas faciunt eſſe triſtitias, ut Hippocr. *cit. lib. de Med.* & Soran. *Epheſ. in Iſagog.* dicebant, & hujus pietatis intuitu etiam Clericis, & Religioſis, ac Sacerdotibus licet medicinam exercere, ut probat Gaſpar. Triſtan. *de Clerico Medico*, §. 8. relinquam humanitatem, & manſuetudinem, qua ſuos ægros excipere, ac tractare ſolent, nam has Medico magis, quam alteri cuicunque convenire, & Hippocrates *locis citatis* docet, & notat ex Iureconſultis Ripa *in tract. de Peſt. par. ult. partic. 2. nu.* 60. Sed ne omnes Medicorum virtutes proprias enumerem, id tantum dixiſſe ſatis ſit, tanti momenti ab arte hac judicari bonitatem in ſuo artifice, ut malit Medicum eſſe bonum virum, quam perfectum ar- 24
tificem, ita Soran. *Epheſ. ubi proxime*, quod etiam notant ex Iureconſultis Tiraq. *ubi ſæpe, nu.* 313. & Carrar. *de Med. par. 2. num.* 63. ſed & Sacer textus *Eccleſiaſtic. cap.* 38. *verſ.* 11. *& ſeqq.* Medicorum pietatem inſinuat illis verbis, Da locum Medico, etenim illum Dominus creavit, & non diſcedat à te, quia opera ejus ſunt neceſſaria, Eſt enim tempus quando in manus illorum incurras, ipſi vero Domino deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, & ſanitatem propter converſationem illorum, ubi monſtrat Medicos eſſe maxime Dei amicos, & quidem ex artis ipſius præceptis verus, ac bonus Medicus ſemper Deum ante oculos habere debet, ita monentibus non Chriſtianis ſolum, ſed Ethnicis etiam quibuſcunque auctoribus, ut ex quam plurimis probat Io. Alph. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *in princ. verſ. Invocabis igitur.* atque ex dictis corruit omnis contra Medicorum pietatem objectio. Quod vero de Superbia, Avaritia, & Invidia eorum dicitur, nihil me movet; ſunt enim hæc individuorum vitia, de quibus non curandum; non ita eos ars ſua componit, neque inſtruit, ut tales ſint, ſed naturalis, ac prava animorum propenſio tales efficit, à qua ne reclamante quidem ſua ipſorum arte relevare ſe poſſunt. habent tamen ſi ab exemplo quicquam proficere volunt, ducem in his Hippocratem, qui ab iis vitiis tantum abfuit, ut ſatis fuerit Chriſtiano Medico in moralibus eum imitari.

An porro Medicus reſpectu ſuæ artis nobilis ſit, 25
quod Faber inficiabatur, ii videant, ut Iuvenalis verbis utar *Sat.* 14.

— Quibus Arte benigna,
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

nam niſi homo à ſcientia nobilis fiat, & à virtute, unde per te, Faber, nobilis evadet? at negabis Medicos eſſe ſcientes, & idcirco non eſſe nobiles firmabis, num contra ſacrum textum ſtare audes dicentem, Diſciplina Medici exaltabit caput illius, & in conſpectu Magnatum collaudabitur? quod ſi neges Medicinam eſſe ſcientiam, & Celſo fidem non habes, qui eam Sapientiæ partem apud

 anti-

antiquiores habitam fuiſſe memorat, unde Pallas ſapientiæ Dea, quæ ex Iovis cerebro proſiliit, ſtygia dicta eſt, & Medicinæ prælata. ignoras profecto artem hanc ex omnium artium cognitione conſtare, ut ex Plinio *lib.26. cap.2.* dicunt Tiraq. *loco cit. nu.73.* Benius *de privileg. Iurec. privil.55.num.3.* & Carrar. *de Med. par.1. num.41.* ita ut Medicina vera ſit Encyclopædia.

26 Ridiculum præterea medius fidius eſt, quod in quæſtione ponunt neſcio qui Doctores, qui puri puti Iureconſulti forte ſunt, num Medicus Doctoratus dignitatem conſequatur, & hoc tanto magis ridiculum mihi fit, quanto illi iidem Iureconſulti Doctoratus dignitatem abſque ullo controverſiæ principio ſibi adjudicant, an Medicis debeatur in dubium revocant, quod minime præſtarent, ſi animum ad rei naturam,& dehinc etiam advertere noviſſent ad Eccleſiaſtici protrita illa verba, Honora Medicum propter neceſſitatem, creavit enim illum Altiſſimus, hoc eſt, Deus illum Medicum conſtituit, ita ut bene hinc deducat Obicius *de nobil. Med. Dial.1.* Medicum à Deo primum Doctoratum adipiſci creando illum Medicum,ſic enim verba illa intelligenda nonnulorum expoſitorum auctoritate demonſtrat. ſed hæc ſubtilitates quædam obolariæ ſunt Doctorum forte obolariorum, licet enim plures Iureconſultorum Scriptorum, & Philoſophi ſint, & viri eruditiſſimi, quantum ego exiſtimo, in omnique ſcientiarum genere inſtructiſſimi, non idcirco eſt, quin illorum aliqui inter Scriptores emergant, qui ex libro Doctores ſunt; hi quia cæteris rudiores, audaciores etiam, & loquaciores ſunt, & aliquando etiam de iis diſſerere audent, quorum cognitionem ex libro non habentes, ex proprio pœnu nonnulla depromunt inſulſiſſima & Beotico ingenio digna, quale eorum eſt, à ſcientiæ quam profitentur dignitate alieniſſima, ut facile detegant craſſam, ac contemptibilem ignorantiam ſuam. ſed ſermonem contra hos acuere tantundem eſt, ac in Bagoam loqui: hos igitur ſuæ imperitiæ relinquamus, ad veros Iureconſultos nempe re, & nomine Doctores me converto, hi enim neque tam abſurdos ſcrupulos, neque tam ridiculas dubitatiunculas de Medicorum dignitate, aut doctoratu excitabunt, qui ſciunt Medicos apud Imperatores lege conſtituta inter comites primi ordinis connumerari, ducibuſque, ac vicariis æquiparari, quæ dignitates inter maximas Imperii recenſentur, de qua re vide quæ affert Io.Fileſac. *lib.1. ſelect. in defenſ. Medic. adverſ. Plin.*

27 Illud quod tanquam quid maximi ponderis adducunt nonnulli ad demonſtrandam vilem Medicorum conditionem in medium afferentes Legum auctoritatem Medicos inter viles artifices connumerantium, confutant nonnulli dicentes cum Gloſſa textum loqui de Medicis Brutorum, hoc eſt, veterinariis, ſeu Mulomedicis. Cujacius ibi intelligit, & pro Mulomedicis, & Medicis; Medicos autem dicit eſſe Chirurgos. ego concedam de quibuſcunque Medicis loqui, quod me nihil moveret, quia de eorum commodo agitur. aliam tamen reſponſionem ad eum textum affert Petr. And. Canonher, *in prolegom. ad Aphor. Hipp.pag.146.verſ. Reſpondetur.* qui & ad id, quod additur, ſervos etiam poſſe eſſe Medicos luculentiſſime reſpondet *ibid. pag. 76. verſ. Objicies decimoſeptimo.* ſed an non ſervos medicinam exercentes contra ponderare debent tot ſummi viri pro Diis ob id à veteribus habiti, tot Imperatores, tot Reges, tot Pontifices, tot Legumlatores, tot eximii Philoſophi, qui & ipſi medicinam exercuerunt? quorum omnium Cathalogum deſcribere ſuperfluum eſſet, ſed qui illum habere deſiderat videat inter Iureconſultos Tiraq. *in jam ſæpe cit. cap.31. de nobil.* & inter Medicos præter plures ex citatis, prædictum Petr.Andr.Canonher.*ibid.pag.6. verſ. ex præſtantia.*

De nomine Medici, quod cuicunque licet uſurpare, nihil laboro, nam quid hoc ad Mercurium? Homo dicitur tam vir,quam mulier. *l. Hominis.ff.de verb. & rer. ſignif.* num idcirco ejuſdem conditionis, & dignitatis mulier eſt, ut vir? aut vir quicquam dignitatis ob id amittit, quod etiam mulier ut vir Homo appelletur? Sed ſi ex eo, quod nomen Medici etiam vilibus perſonis commune eſt, Medici dignitas diminuitur, cur non alia ex parte adaugetur ex eo, quod nomen Medici Deo ipſi tribuitur? cur tacent calumniatores iſti Medicomaſtigi, Chriſtum Dominum non modo ſe vocaſſe Medicum, ſed Archiatrum,hoc eſt, principem Medicorum, ut ex D. Chryſoſtomo *Homil.6.* refert Gaſp. Triſtan.*de Cler. Med.9.§.in fin.* imo & Medicum ſe hominibus præbuiſſe, ut ex Iureconſultis præter alios referunt Tiraq. *de nob. cap. 31. num.291.* Scaccia *de ſent. & re Iud. Gloſ.3. quæſt.1.* Carrar. *de Med. in præfat. & par.2.num.17.* & ex noſtris Goynæus *in dial. Quod Med. Iurec. præced. deb.* Gaſpar. Triſtan. *ubi ſupra,* Petr. Andr. Canonher. *loco ſæpe citato.* Prætereunt data opera qui calumniari gratis cupiunt, quod etiam Angeli Medici nomen aſſumant, nihil enim aliud importat Raphaelis nomen, niſi Dei medicina, & quod ipſi Angeli Medici officium exercuerint, ut de eodem Raphaele patet Tobiæ *cap.12. verſ.12. & ſeqq.* & de Angelo movente Probaticam piſcinam, & aliis, quæ unuſquiſque videre poteſt apud plures ex citatis auctoribus, & maxime apud Tiraq. *nu.103. & ſeqq.* Sed quid ego non ipſam legem medicinam vocari dixerim, & ipſos Iudices Medicos,cum Plato *lib.3.de Republic.* Iudices animo mederi firmaverit? & Plut. *de ſera Num. vind.* non aliter Ius vocaverit, quam Animæ medicinam. de qua etiam re vide præcitatum Tiraquell. *ibid. num. 316. & ſeqq.* 28

Eandem ſapit ſubtilitatem, quam ſuperior obje- 29
ctio, dicterium illud protritum apud Iureconſultos,
quod Medici non ſint majoris valoris, quam Ob-
ſterices, tantidem enim æſtimantur. quod tamen
ſatis refellit ex Iureconſultis poſt Ripam Carrar. *de*
Med. par.4. nu.162. & ſeqq. & ex noſtris Roderic.
Caſtren. & Peregrin. *ubi alias*, qui & ad id, quod
opponitur, Medicos apud ll. vocari Parabolanos
ſatisfaciunt,& præter eos Scaccia etiam *loco ſupra ci-*
tato. num.32. ad quod ipſe quoque habeo aliquid,
quod Iuriſperitorum quorundam & maledicentiam
reprimat,& ignorantiam detegat; apertiſſime enim
per ipſum textum legalem demonſtrare licet, Para-
bolanos apud leges pro Medicis non accipi, cum, 30
ut per ipſam legum ſanctionem liquet, Parabolano-
rum electio (qui vere hoſpitalarii ſunt, ut præcitati
Auctores declarant, & comprehenduntur inter
Clericos, ut per Cujac. *in exponit Novell. conſtit. Iu-*
ſtin. novell.3. qui & clarius qui ſint Parabolani, vel
Parabolarii exponit) pertinet ad Epiſcopum,at ele-
ctio Medicorum pertinet ad Decuriones, ſeu Ma-
giſtratus, ut clariſſime demonſtratur *per l. primam ff.*
de decret.ab Ord.facien. Carrar.*de Med.par.3.in princ.*
ſive pertinet ad Senatores, ut idem ibidem proſe-
quitur.

quitur. Ergo ſi Parabolani, & Medici non ſunt eligendi ab uno eodemque genere Perſonarum, Parabolani, & Medici apud leges pro iiſdem perſonis non accipiuntur; imo vitio dari poſſet ipſi legumlatori quod hoc nomen pro Medicis uſurpaſſet abſque ulla occaſione, ac ne minima quidem neceſſitate, ſed inaniter omnino, ac præter rem, cum proprium nomen, & uſitatiſſimum haberet, & leges debeant uti vocibus claris non dubiis, & obſcuris, ut alias dixi. Atque hinc facile evaneſcit inſulſa eorum ſcurrilitas, qui Medicis hoc nomen imponi à legibus contendunt, quod multas habeant parabolas, & multa ſuis ægrotantibus polliceantur. Gloſ. *in cit. l. Parabolani. C. de Epiſc. & Cler.* Ferdin. Abduen. *contra Iuriſprud. vitup. pag.* 12. qui & inſulſiſſime Archiatros dicit, vocari eoſdem Medicos, quod Auctores, & principes omnis mali, & mœroris credantur, neque adducens, neque ſciens deductionem hujus vocis à Græca voce yatros, de qua tamen ſi aliquid ſcire lector deſiderat legat Mercurial. *lib.* 4. *variar. lect. cap.* 1. ubi etiam declarationes quaſdam nonnullarum legum C. habet, & Marſ. Cagnat. *lib.* 2. *variar. Obſervat. cap.* 15. & ex Iureconſultis Cujac. *ad l. Medicos. C. de profeſſor. & Med.*

Sed jam cætera inaniter ſimul, ac procaciter in Medicinam, & Medicos prolata præteribo, ne aliena imprudentia me quoque procacem reddat, ac contra naturalem propenſionem acerbius, quam ferat, obloqui compellat; nam reſpondendum quidem interdum ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur, aliquando vero non reſpondendum ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne efficiamur ei ſimiles, ſecundum Sapientis ſententiam *Proverb. cap.* 16. *verſ.* 4. *& ſeq.* qui tamen cumulatius percurrere cupit reſponſiones omnes ad objectiones contra medicinam, & Medicos factas, videat præ cæteris Petr. Andr. Canonher. *in proleg. citat. cap.* 1. *à pag.* 40. *ad plures ſeq.* & Mercur. *lib.* 1. & 2. *Error. popul.* & ex Iureconſultis Tiraquell. & Carrar. cæteroſque tam Medicos, quam Iureconſultos ſupracitatos.

SVMMARIVM.

1 *Leges quomodo ab Hominum malitia ortæ.*
2 *Lex à Natura. & num.* 4.
3 *Lex & Natura omnia ſibi ſubjiciunt.*
5 *Legis ſubjectum Homo eſt dirigibilis in bonum.*
6 *Lex quid ex Cicerone.*
7 *Virtus eſt Hominis propria.*
8 *Leges plurimum ad magnanimitatem conferunt.*
9 *Leges Homines ad infuſam virtutem diſponunt, & acquiſitam cauſſant.*
10 *Legibus Homines cum Diis conſociantur.*
11 *Lex eſt Dei donum.*
12 *Leges humanæ omnes ab æterna lege.*
13 *Homo ſi per ſe bene viveret, non egeret legibus, quomodo accipiendum.*
14 *Lex eſt regula humanorum actuum. (tum eſt.*
15 *Quod leges aliquando ſint injuſtæ hominum pecca-*
16 *Leges ſine ratione latæ non dicuntur leges.*
17 *Lex etiam dura, & injuſta cur ſit ſervanda.*
18 *Legum obſcuritas Hominum peccatum eſt.*
19 *Contrarietas legum eſt quid ex accidenti.*
20 *Lex ſemper cum mundo fuit.*
21 *Regna legibus carere non poſſunt.*
22 *Homo ſeparatus à lege eſt peſſimum animalium.*
23 *Iureconſultorum multitudinem male conſtitutam civitatem oſtendere quomodo accipiendum.*
24 *Leges ſuo fine non fruſtrantur.*
25 *Iuriſperitiam non eſſe artem, neque ſcientiam falſum.*
26 *De ratione legis eſt, ut juſta ſit.*
27 *Inſtabilitas legum non facit inſtabilem ſcientiam condendi leges.*

Satisfit ad ea, quæ contra Iuriſprudentiam, ejuſque Profeſſores objiciuntur.

QVÆSTIO V.

NOn minoris certe impudentiæ taxandi ii ſunt qui contra Iuriſprudentiam, ejuſque Profeſſores, quam qui contra Medicinam, Medicoſque obloquuntur; & idcirco quæcunque in ejus, eorumque deſpectum objiciunt, tanquam falſa, nullaque ratione fulta, ſed ſumma cum temeritate prolata, confutanda, reprobanda, rejicienda, nam nemo qui mente præditus eſt redarguerit vel leges, vel legiſlatores, ut ex S. Cyrillo dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 3. *nu.* 19. Sed ad objecta ſatisfaciamus.

Legumlationem primo ab Hominum malitia ori- 1
ginem duxiſſe opponebatur, quod quidem ſi de ea parte intelligitur, quæ vitia, indictis pœnis, reprimit, aut hominum dirimit controverſias, verum quidem utrumque erit, ſed ſi de ea, quæ mores dirigit, & viam fœlicitatis docet, falſum. ſed ſit quomodocunque, nihil hoc demit de legum dignitate, undecunque enim originem habeant; Hominem ad Iuſtitiam, & Virtutem diſponunt. ſed quod opponitur certe falſitatis convincitur, quia lex ipſa à natura 2
originem habet, contra illud, quod in oppoſitum addebatur, leges nempe eſſe naturæ contrarias, quod tantum à vero abeſt, ut ipſa natura nihil aliud ſit, niſi lex quædam in rebus creatis, unde tam lex, quam natura omnia ſibi ſubjiciunt vel noſtro Hip- 3
pocrate aſſerente *in princ. lib. de Genit.* an non à natura eſt, ut ſuum unicuique tribuatur? at hoc à legibus præcipue intenditur. ſed quomodo dixeris, legem ab Hominum malitia originem duxiſſe, ſi Deus ipſe, ut Plutarch. *in lib. de doctr. Princ.* dicebat, Lex eſt tum antiquiſſima, tum exactiſſima? unde recte Cicero *lib.* 3. *Epiſt.* 6. dixit, Legem ſimul cum mente divina ortam eſſe; cum ergo Deus ipſe ſit conditor naturæ, non poterit naturæ eſſe contrarius, non fuerit ergo lex naturæ contraria.

Præterea Legumperitia eſt Philoſophiæ pars, & ex ipſa Philoſophia immediatam dependentiam habet *l.* 1. *ff. de Iuſtit. & Iur.* Zaſius *in l.* 2. *de orig. Iur. par.* 3. *num.* 75. neque hoc ab ipſis Medicis controvertitur, Goynæus *in libell. Quod Philoſ. & Med. deb. præced. Iureconſ.* Obicius *dial.* 1. *de nob. Med. in princ.* quod & multo ante Cicero *lib.* 1. *de Leg. propè principium* firmaverat dicens, Iuris diſciplinam ex intima Philoſophia hauriendam puto. cum ergo ita ſit, erit inſimul Iuriſprudentia Sapientiæ pars, ita enim vocatur à Iureconſulto *in l.* 1. *§. Proinde. ff. de var. & extr. cognit.* ex quibus veritatem infimul habebit Iuvenal. dictum *Satyr.* 14.

Nunquam aliud Natura, aliud Sapientia dicit.

non modo ergo leges non ſunt naturæ contrariæ, ſed initium Iuris ab ipſa natura proficiſcitur, ut te- 4
ſtatur Cicero *lib.* 2. *de Invent. prope finem*, ex quo D. Th. 1. 2. *qu.* 91. *art.* 3. nam ante quamcunque conditam legem eſt in natura quædam naturalis lex, ut

sentit idem Cic. *lib.2. de leg.* & D. Thom. ex quibus Suarez. *de leg. lib.1. cap.3. num.9.* quod si Plato aliquando dixerit, legem, & naturam inter se plerumque contrarias esse, respexit solummodo ad naturæ propensionem, & ad eam partem, quæ il-
5 lam tendentem ad malum retrahit à malo, nam universim legis subjectum est homo dirigibilis in bonum maxime commune, aut in bonum commune, & in Deum secundum sacros canones Lenauder. *de Doctor. par.3. quæst.1.* & ex nostris Epiphan. Ferdinan. *Theorem.1. lib.1.* idcirco prudentissime Ci-
6 cero *lib.1. de leg.* sic legem definiebat. Lex est Ratio summa in natura, qua jubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria: non enim aliud leges sunt, ut pulcherrime ex Seneca dicebat Vir Doctissimus Melchior Lottherius *lib.1. absolutissimi sui operis de re Benef. quæst.21. num.47.* quam minis mixta præcepta, nimirum ut minis à malo retrahant, ut præceptis impellant ad bonum. quandocunque ergo naturalis propensio à bono retrahit, & ad malum impellit absque dubio lex illi contraria est, quæ naturæ pravitatem emendare fatagit retrahendo à contrariis, impellendo ad contraria. alias autem lex est ipsi naturæ consona, quia cum virtus sit Ho-
7 minis propria, ut alias dictum est, & lex disponat Hominem ad virtutem, Arist. *5. Ethic. cap.1.* non potest lex naturæ esse contraria; nam bonum cujuslibet virtutis est conveniens homini secundum Rationem, ideo convenit ei naturaliter. D. Thom. *1.2. quæst.147.* ex vitio autem partis inferioris fit, ut quanto magis viriles homines sunt, nempe partem irascibilem prædominantem sortiri, eo magis à legibus aversentur, quemadmodum ex Hippocratis dicto opponebatur, & hoc fit, quia dominante irascibili Homines à Ratione sunt alieni, con-
8 tra vero ubi Ratio prædominetur, leges plurimum ad magnanimitatem conferunt, eodem Hippocrate asserente *in lib. de Aer. Aq. & loc. num.54.* neque ad magnanimitatem solum, sed ad quascunque virtutes leges conferre palam est, retrahentes enim vel per vim Homines à malo, & impellentes ad bonum, conciliant illis habitum quendam cujuscunque virtutis, & ut Arist. *lib.2. Moral. Nicomach. cap.1.* dicebat, assuefacientes faciunt bonos, imo hæc, ut addit, est uniuscujusque legislatoris voluntas, qui vero id non bene efficiunt peccant. & cum virtus
9 duplex sit infusa, & acquisita, leges ad infusam homines disponunt, & acquisitam caussant. D.Thom. *par.2. quæst.92. art.1. ad 1. & quæst.ead. art.2. ad 4.*
10 ob hæc igitur tantum leges excellunt, ut per eas consociari homines cum Diis putandum esse dixerit Cic. *loco cit.* neque injuria lex Dei donum voca-
11 tur à Iureconsulto *in l. Nam & Demosthenes. ff. de leg.* quem sequitur Glos. *in l. Cum in longi. §. fin autem. C. de præscript. long. temp.* nam vel Galeno nostro edocente *in lib. Quod Anim. sit id, quod in utero est, cap.5. class.1.* Leges ferre inprimis Deorum est, siquidem rerum omnium pater inter Deos omnia lege dispo-nit, cui dicto simile est illud D. Thom. *1.2. quæst.*
12 *93. art.3.* quod leges humanæ (dummodo sint quales esse debent, nempe ut rectæ Rationis quippiam sapiant) omnes, ac singulæ ab æterna lege originem habent.

Quamquam autem leges non instruunt Homines ad virtutes, sed ad eas tantum præceptis alliciunt, & vi, ac metu à vitiis retrahunt, tamen lex ad hoc maxime inventa, ut actus humanos dirigat, & in quantum actus humani operantur ad virtutem, in tantum lex facit Homines bonos. D. Thom. *ubi supra, art.1. ad 1.*

Quod autem Homo non egeret legibus, si per se 13
bene viveret, verum forte est, si ita accipiatur, ut intelligatur non egere lege illa, quæ vi, & metu retrahit homines à malis operibus, quæ coactiva dicitur, quia cum Homo per se bene operatur ostendit opus legis scriptum in corde suo, ut ex D. Paulo *ad Rom.2.* D.Thom. *1.2. quæst.96. art.5. ad 1.* non ergo hic Homo sine lege viveret, sed maxime ex lege, quia justissimus esset, quod est secundum leges vivere, esset enim sibimetipsi regula suorum actuum, ex qua regula vivendo ex lege viveret, quæ nihil aliud est quam regula humanorum actuum, D. Thom. *ubi proxime.* quomodo autem intelligendum 14
sit D. Pauli dictum, quod lex Iusto posita non sit, vide apud Suarez *lib.1. de leg. cap.19. n.2. & seqq.* apud quem vide alia ad hanc ipsam rem facientia.

Quod dicebat Plutarchus, leges ab Hominibus 15
latas æquitati, & rationi consonas non esse, & D. Thom. quod leges scriptæ continent aliquando injustitiam, nequaquam peccatum est ipsius scientiæ ferendi leges, seu ipsarum legum, sed est Hominum peccatum, nempe legislatorum, quemadmodum non artis, sed Medici peccatum est, si remedia morbo præscribat non convenientia; secundum prædictam enim scientiam ferendi leges, hæ semper esse debent æquitati, & rationi consonæ, quæ vero aliter latæ sunt per errorem, & malitiam absque inhærentia ejus scientiæ, ejusque præceptorum latæ 16
fuerint, & hujusmodi leges, quæ sine ratione sunt latæ, non dicuntur leges, sed scita tyrannica, ut ex Cicerone admonet supracitatus doctissimus Lottherius *lib.2. de re benefic. quæst.40. num.20.* neque sunt cum effectu leges, sed perversitates potius legum, ut cum D. Thom. *ubi supra, quæst.92. art.2. ad 4.* dicit Suarez *lib.1. de leg. cap.9.* quod notat etiam Io. Huart. *in exam. Ingen. cap.11.* & ad id, quod additur, legem etiam injustam, & duram esse 17
servandam, respondetur, hoc fieri ob ipsarum legum reverentiam, quibus obtemperare convenit, ne una spreta cæteræ etiam vilipendio habeantur. sed alium sensum ad l. Prospexit, quam adduximus, vide apud Melchior. Lotherium ex Iasone *ubi supra num.29.*

Obscuritas ipsarum legum, si qua est, vel Homi- 18
num peccatum est, vel studio, & ex industria procurata, ne si faciliores intellectu sint, imperitis, ac rudioribus communicentur, ab ipsisque defædentur, ut aliis scientiis, & præcipuæ medicinæ evenisse constat, alias enim leges scribi debent sermone maxime intelligibili, ut unusquisque cognoscere possit quid lex jubeat, D. Thom. *ubi supra, art.3. quæst.95.* & notavit etiam idem Ioan. Huart. *ibid.*

Contrarietas etiam, & perplexitas legum est quid 19
ex accidenti; nam satis est, si nullam habeant dubitationem, & contrarietatem quoad legislatorem, etiamsi habeant quoad nos Marc. Mant. *sing.39. num.1.* pro sæculi vero novitate, ac temporum mutatione, & conditione nova lex conditur jam conditæ forte contraria, & hoc ex arte, & secundum Iustitiam fieri non est quid vetet.

Quod nulla idcirco videatur esse legum necessitas, quia mundus aliquando sine legibus exstiterit, falsum est, si de lege absolute dicatur; est enim ve- 20
rum de lege scripta tantum; nam lex semper cum mundo fuit, & cum ipso mundo, & cum ipso homine nata est, ita ut impossibile sit illam ab ejus corde

corde aboleri. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 90. *art.* 6. imo tam neceſſaria eſt lex homini, ut ſuppoſita ejus creatione, lex ſimpliciter fuerit neceſſaria, neceſſitate finis, ut declarat Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 3. *nu.* 3. non poteſt ergo Homo ſine lege eſſe, ita ut ſi qui Populi lege carere videantur, hoc nequaquam ita ſit, quia, ut D. Paulus *ad Rom. cap.* 2. *verſ.* 14. ex quo D. Thom. *ubi ſupra*, *quæſt.* 90. *art.* 3. dicebat, Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex. De Re-
21 gnis, quæ legibus carent idem prorſus dicendum eſt, abſolute enim carere non poſſunt, quæ cum natura ipſa exiſtit, quod ſi deficiat lex ſcripta, ſupplet ipſa ratio naturalis, quæ legis loco habetur. D. Thom. *ubi ſæpe*, *quæſt.* 91. *art.* 2. Ludovic. Roman. *ſing.* 781. quomodo vero ſubſiſteret Mundus, aut Homo ſine legibus viveret, ſi à feris tunc nihil differret, & facile injuſtitia ſua ſe ipſum ab-
22 ſumeret? nam Homo ſeparatus à lege & juſtitia eſt peſſimum omnium animalium, habet enim arma Rationis ad explendas concupiſcentias, & ſævitias ex Ariſtot. idem D. Thom. *ibid. qu.* 96. *art.* 1. per leges autem à feris homo maxime diſtinguitur in ratione vivendi, quia per eas juſtitiæ adhæret, feritate exuta, unde Claudian. in Manl. conſul. Iuſtitiam allocutus;

—— Tu prima hominem ſilveſtribus antris
Elicis, & fœdo detergis ſæcula victu,
Te propter colimus leges, animoſque ferarum
Exuimus.

Eaque de re primi Legiſlatores, ut Poetæ fabulantur, dicti ſunt leniſſe feras, ac moviſſe ſaxa, ut de Orpheo, & Amphione, Horat. *in Art. Poet.*

Silveſtres Homines ſacer, interpreſque Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire Tigres, rapidoſque Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor Arcis
Saxa movere ſono Teſtudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet.

quod idcirco dictum eſt, quia Homines abſque lege viventes ipſis feris erant ſimillimi, imo & ſaxis nullo ſenſu præditis, tam à Ratione erant alieni. Neceſſe eſt, inquit Plato *lib.* 9. *de Leg.* Leges hominibus ponere, ut ſecundum leges vivant, nam ſi abſque his viverent nihilo à feris atrociſſimis diſcreparent. cui dicto aptari quoque poteſt illud *Pſalm.* 9. *verſ. ult.* Conſtitue Domine Legiſlatorem ſuper eos, ut ſciant gentes quia homines ſunt. quaſi dicat, neceſſe eſt dari gentibus Legiſlatores, qui eas regant, atque inſtruant, doceantque ſe à feris differre, & idcirco ſecundum leges vivere debere.

23 Dictum Platonis de multitudine Iureconſultorum, quod arguat male conſtitutam civitatem, declarandum eſt, quod intelligatur de iis Iureconſultis, qui litibus fovendis ſolummodo apti ſunt, & cavillationibus pugnantes plerumque contra juſtitiam lites fovent: nam alias Iureconſulti ſunt in civitate neceſſarii non ſecus ac leges, de quibus Plutarch. *in problem. Rom. nu.* 40. dicebat, maximum atque pulcherrimum judicari in civitate legum bonitatem, & ſicuti corpus abſque anima vivere non poteſt, ſic neque Civitas abſque Legibus; hæ etenim ſunt anima Civitatis, Cæl. Rhod. licet Antiq. *lib.* 18. *cap.* 19.

24 Ad objectionem, quod leges ſuo fine fruſtrentur, quia neque ad omnes virtutes homines inſtruant, neque omnia vitia corrigunt, reſpondendum ex D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 2. *ad tertium*, quod ſatis eſt, ſi leges dirigant homines ad eam virtutem, quæ ad commune bonum ordinatur, nam hoc ſibi proponunt, ſic etiam & de vitiis dicendum, & tandem quamquam omnia non faciunt, non idcirco improbanda quæ faciunt, D. Thom. *ibid.*

Cæterum Iuriſprudentiam non eſſe artem, neque ſcientiam ex eo, quod ejus principium non ſit 25
in re, ſed in Principibus, haudquaquam verum eſt, quia etiamſi Principes ferant leges, ſemper tamen inhærent ipſi rei Naturæ, & prout ars, ſeu ſcientia ferendi leges dictat, ſemperque Principis voluntas eſt, & eſſe debet aliqua ratione regulata, ad hoc quod legis rationem habeat, alioquin voluntas Principis non eſt lex, ſed iniquitas potius, quam lex. verba ſunt D. Thom. *ubi ſupra*, *quæſt.* 90. *art.* 1. *ad* 3. & *quæſt.* 95. *art.* 2. Suarez *lib.* 3. *de leg. cap.* 12. *num.* 4. & quod de ratione legis ſit, ut inhæ- 26
reat ſcientiæ, ac regulæ ferendi leges, & ſit juſta, & juſte lata abunde præ cæteris, ut videtur, docet idem Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 9. *per totum.* Cum ergo lex ſit aliquid Rationis, ut idem D. Thom. *eadem q.* 90. *art.* 1. dicebat, non poteſt habere ſuum principium in mera Principis voluntate, quæ aliquando à ratione eſt aliena.

Inſtabilitas porro legum non facit inſtabilem, 27
& variabilem ſcientiam condendi leges, quæ in hoc præcipue conſiſtit, ut juxta temporum varietatem, & hominum conditionem, & juxta aliorum ab extra accidentium oportunitatem leges condantur nunc hoc, nunc illo modo, & quod aliquando concedant, quæ alias negaverint, & contra, & quod peccata quædam, alias leviora, & antea
cto tempore ut talia, non animadverſa, nunc multa ſeveritate puniant, & ſic de cæteris. neceſſe enim eſt, ut leges generaliter ponantur, actiones autem circa ſingularia ſiunt, unde patet quaſdam leges, & quandoque eſſe mutandas. verba ſunt Ariſt. *lib.* 2. *Politic. cap.* 6. apud quem complura vide de legum mutatione, & alia apud D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 97. *per totam.* facit pro Iureconſultis *l. Iura.* & *ll. ſeqq. ff. de leg.* & notata à Suarez *lib.* 1. *de leg. cap. ult. per totum.* Non ergo inconſtantiæ inſimulanda eſt ſcientia ferendi leges, quia ex ipſius ſcientiæ præceptis ſit, ut leges pro rerum oportunitate mutari aliquando debeant. imo & pro populorum, regionumque varietate, una enim eademque lex non poteſt omnibus populis convenire, ſicuti unum, idemque medicamentum diverſis ægrotantibus, & ægritudinibus non convenit.

Sed quid ego incaſſum pro Iureconſultis dimicari laboro? ſatis ſuperque ex ſe ipſi calumnias quaſque ſibi, eorumque profeſſioni objectas refellunt, ſeque, ſuamque artem acerrime tuentur; unde ſi quis eſt, qui ad ea, quæ contra ipſos objiciuntur pleniorem deſideret ſatisfactionem ipſos adeat, ac præ omnibus poſt pleroſque antiquiores Ceſſan. *in Catal. Glor. mund. par.* 10. *conſ.* 25. Tiraq. *de nobilit. cap.* 31. & adductos per Benium *de privil. Iureconſ. privil.* 55. Carrar. *de Med. par.* 1. & alios quamplurimos, quos brevitatis cauſſa omitto.

SVMMARIVM.

1 *Homo ex ſui natura eſt animal ſociabile.*
2 *Homo debuit ad commune bonum inſtrui.*

3 *Bonum civile non est simpliciter, & per se bonum.*
4 *Homo absque Religione justus esse non potest.*
5 *Religio est potissima Iustitiæ pars.*
6 *Nihil Deo similius, quam justissimus Homo.*
7 *Legis novæ, & veteris convenientia.*
8 *Bonum commune quomodo conservetur.*
9 *Politicæ facultatis adinventio unde.*
10 *Lex scripta cur lata.*
11 *Lex scripta muta, ac mortua per se est.*
12 *Leges ferre quis debeat.*
13 *Legis vivæ necessitas.*
14 *Actiones hominum, circa quas judicia occurrunt, sunt de singularibus.*
15 *Actiones hominum in communitate viventium semper sunt ad alterum.*
16 *Iurisperitiæ inventio unde.*
17 *Iurisperitiæ finis.*

Lex quomodo orta, Politica unde originem traxerit, unde item Iurisprudentia.

QVÆSTIO VI.

VIndicatis jam à maledicentium calumniis ambabus scientiis nonnisi multa laude, & honore prosequendis, earumque professoribus ab injuste illatis injuriis, & objectis vitiis, quantum nobis permissum fuit liberatis, reliquum est, ut jam pacato animo, omnique prorsus pathemate undequaque deposito, ad litem in hoc titulo propositam dirimendam accedamus. At quoniam ego Medicus Medicorum partes tueri obligatus, suspectus in sententia ferenda haberi possum, si pro Medicis lata fuerit, ingrati autem, ac perversi animi vir si contra Medicos, reclamante veritate, pronuntiaverim, recte medius fidius mihi consultum puto, si sententiam non suspecto Iudici ferendam relinquam. quoniam autem re omni ex parte sic indecisa relicta, viderer post multum apparatum, ac post multum exhibitum negotium, multamque de nobis opinionem excitatam, nihil tandem in medium attulisse, ea de re nollem undique mihi viam præclusam esse, quo minus pro veritate multa proponam, quibus perpensis Iudex, quisquis tandem ille futurus sit, facilius secundum Iustitiam pronuntiare possit.

Ante omnia igitur operæpretium videtur voces quasdam, ac terminos in disputationis processu occurrentes declarare, ac distinguere, ex confusa enim eorum acceptione quamplurimos in judicando errores emergere posse tam certum est, quam quod certissimum. atque hanc unam caussam agnosco, ob quam Iureconsulti tam iniquam præ Iure suo caussam Medicorum faciunt, tamq; impar proprio eorūdem Medicorum Ius. nulla etenim vocum distinctione, aut terminorum liquidatione utuntur, sed indistincte omnia accipiunt, legem nempe aliquando pro Politica, Politicam pro Iurisperitia, & quod pejus est Iurisperitiam pro lege, sic & legem vivam pro Politico, Politicum pro Iurisperito, & sic de cæteris, quod etiam cum de Medicina verba faciunt, usuvenit, confundentes interdum Medicinam Physicam cum Chirurgia, & quacunque alia mechanica, & quæ uni conveniunt alteri tribuendo. Nunc vero priusquam ad id, quod proposuimus accedamus, de earundem Legis, Politicæ, & Iurisperitiæ origine aliqua præmittamus, ex quibus quæcunque de terminorum explanatione afferemus, clariora evadent.

Homo igitur, cum ex sui natura animal sit so- 1
ciabile, debuit absque dubio in communitate vivere, quod nequaquam succedere poterat, nisi ad bonum illud dirigeretur, quod maxime ad communitatis conservationem faceret. debuit ergo civilis homo ad commune bonum institui, ut Civita- 2
tes, Regna, Respublicæ, communitates & bene gererentur, ac diu, multumque, & si fieri posset, ad æternitatem usque perdurarent. sed quia bonum 3
civile nonnisi per participationem divini boni, non autem simpliciter, & per se bonum est, idcirco incassum homo ad humanum, & civile bonum dirigebatur, nisi ante ad divini assecutionem disponeretur. quia cum lex deberet instruere hominem ad justitiam, certum est, quod absque Religione, qua 4
divinum illud bonum præcipue consequimur, ju- 5
stus esse non poterat, ipsa enim Religio, qua Deo tribuimus quod debemus, est potissima pars Iustitiæ. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 1. si ergo ante homo in Deum dirigatur, tunc exercendo actus Iustitiæ ipsi Deo similis efficitur, qui vera justitia est, unde Iure Plato *in Thæteto*, dicebat, Nihil 6
Deo similius, quam justissimus homo. Igitur cum per humanam sapientiam non posset homo dirigi in verum bonum, oportuit hoc à summa Dei sapientia emanare, & sic ipse Deus pro temporum opportunitate, & pro majori, aut minori hominum perfectione utramque legem condidit veterem, & novam. D. Thom. 1. 2. *qu.* 90. *art.* 5. quæ inter se ita conveniunt, ut nova non sit destructio veteris, sed 7
ejus perfectio, & complementum juxta illud in Euangelio; Non veni solvere legem, sed adimplere.

Postquam autem per legem divinam homo ad verum bonum dirigi erat aptus, ut sciret dehinc tanquam civile animal in societate vivere, oportuit, ut regulam quamdam haberet, secundum quam ea faceret, quæ ad civilis, communisque boni tutelam erant necessaria; tunc autem commune bonum tutum, & illæsum servatur, cum præsupposito ante Dei timore, alter alteri in communitate non nocet, & cum suum unicuique tribuitur: in his 8
enim maxime consistit Iustitia, & hæc præcipue à legibus jubentur. *l. Iustitia. ff. de Iust. & Iur.* Quoniam autem hæc regula recte vivendi in communitate ob Populorum, Regionum, morum, ac temporum, aliarumq; rerum varietatem non poterat ubique, ac semper esse una, idcirco inventa est scientia quædam, ex qua discere liceret, quænam vivendi re- 9
gula huic, aut illi populo, uni, aut alteri Reipublicæ, his, aut illis regnis, communitatibus, universitatibus, ac civitatibus, hoc, aut illo tempore, his, aut illis moribus vigentibus esset oportuna, quæ scientia Politica dicta est, quæ non aliud intendit, nisi per rectam legumlationem Populorum, Regnorum, ac Rerumpublicarum optimam gubernationem, ut diu durent, & augeantur, & sic varias leges ponere docet, ita ut non Respublicas ad leges, sed leges ad Respublicas accommodandas, demonstret. Aristot. *lib.* 4. *Ethic. cap.* 2.

Præterea oportebat homines in communitate viventes notum habere quid agere, quid prætermittere deberent, ut omnes, ac singuli ad commune bonum conspirarent, idcirco regulam illam, quam diximus, & secundum quam homines vivere debebant, notificari illis aliquo modo oportuit,

&

10 & præcipue in ſcriptis tradi, quæ deinceps lex ſcripta dicta eſt; niſi enim aut ſcriptis, aut alio modo notificaretur, ignorantia præſumi poterat, & homines ab ejus obſervantia excuſari. idcirco lex niſi vel ſcriptis promulgetur, vel conſuetudine introducatur nullius valoris eſt, D. Thom. 1. 2. *q.* 90. *art.* 4. abundè Suarez *de leg. lib.* 1. *cap.* 11. *per totum.*

Sed cum his omnibus lex etiam juxta præcepta Politicæ tradita, ſcripta, aut quovis modo promulgata infirma, ac nullius valoris adhuc erat, quia Politicus ut talis non habebat poteſtatem in homines, ut eos ad conditas à ſe leges ſervandas cogere
11 poſſet; nam lata lex per ſemetipſa muta, ac mortuâ permanebat, & quæ ab hominibus nullo negotio aſpernaretur, debuit igitur is leges ferre, qui in
12 Populos plenam haberet poteſtatem præcipiendi, vetandi, permittendi, puniendi. & ſic ad ſummos tantum Reges, & Imperatores pertinere debuit condere leges. Suarez *de leg. lib.* 3. *cap.* 4. & 9. hi enim vim conciliare poterant, ac robur legibus dare à Politicis, & Legumlatoribus ſecundum eorum ſcientiæ principia traditis. oportuit igitur præter legem illam mutam, ac mortuam ex ſe dari legem
13 vivam, quæ haberet in homines poteſtatem, ut præceptis, minis, ac vi illos ad latæ legis obſervantiam alliceret, invitaret, cogeret, ſi oporteret.
14 Quia tamen, ut alias diximus, actiones circa quas judicia verſantur, ſunt particularium, & numero infinitæ, ipſa lex viva non poterat ad omnia ſufficere, idcirco debuit alios homines ſuæ ipſius poteſtatis participes facere, qui vicem ſuam gererent, & eſſent tanquam leges vivæ particulares ad hæc, aut illa judiciorum genera deſtinatæ, & ſic à ſupremis Imperatoribus, Regibus, Potentatibus, & Magiſtratibus creari oportuit Præſides, Prætores, Iudices, & hujuſmodi alios miniſtros majores, & minores, prout neceſſitas, & varietas judiciorum exigebat.

Præter hæc omnia cum, ut iam dictum eſt, actiones eſſent particularium, & leges univerſaliter eſſent poſitæ, hinc alia difficultas inſurgebat; nam
15 cum hæ actiones hominis prout in communitate maxime vivit, eſſent ad alterum, nempe vel ad alium hominem, vel ad ipſam juſtitiam, divinam forte, aut humanam reſpicientes, quaſi de neceſſitate oportuit ſæpe ſæpius in judicando contentionem excitari inter eas perſonas quarum ſunt, & ad quas ſunt hominum actiones, dum univerſales regulas à legibus traditas particularibus his actionibus applicare contingebat; ea igitur de cauſſa ne-
16 ceſſe fuit dari artificioſam quamdam, aut ſi libet ſic appellare, rationabilem facultatem, quæ ex ejuſdemmet legis latæ principiis, & ex ejus recta intellectione, quandocunque de particularibus hominum actionibus juxta univerſalem legis diſpoſitionem determinandum, ac pronunciandum à Iudice eſſet, ipſa dubia, & difficultates pro alterutra parte pullulantes amoveret, & ſententiam pro ſe à Iudice expoſceret. & hæc fuit Iuriſperitiæ (quam nunc vocant) facultas ſic appellata, quod jam conſtitutarum legum, & conditi Iurisperitiam profiteatur. nam, quicquid in contrarium aliqui dicant, nihil hæc facultas ultra rectam legis intellectionem ſibi pro fine proponit, ut ejus verba univerſaliter prolata particularibus caſibus, & difficultatibus, ſi quæ pullulent applicare poſſit, illiſque ex ejuſdemmet legis verbis ſatisfaciendo. neque ad eam facultatem pertinet latæ legis cauſſam reddere, aut cur ſic, & non aliter ſit intelligenda, ſed ſufficit illi ſi per unam legem alteri ſatisfaciat; unde ſi finis ab hac facultate intentus propalandus ſit, certe alius 17
non eſt, niſi recta legis intellectio quatenus ad particulares caſus decidendos inſervire debet, non quatenus ad publici boni cuſtodiam tendit.

S V M M A R I V M.

1 *Legis nomen ad multa aptatur.*
2 *Lex proprie quid.*
3 *Lex propriiſſime quid.*
4 *Lex eſt quid omnino à ſcientia Legalis diſtinctum.*
5 *Lex divina opus eſt divinæ ſapientiæ, civilis humanæ.*
6 *Politica parit Leges, Leges Iuriſperitiam.*
7 *Legis definitio ab Vlpiano tradita examinatur.*
8 *Iuriſperitia proprie quid.*
9 *Iuriſprudentia proprie dicta, neque divinarum, neque humanarum rerum cauſſas, aut principia perſcrutatur.*
10 *Præter Iuſtitiam legalem, alia eſt multo potior Iuſtitia.*
11 *Legi latæ, vel quomodocunque conditæ correſpondet lex viva, Politicæ Politicus, Iuriſperitiæ ejus profeſſores.*
12 *Differentiæ inter Politicum, & Iuriſperitum.*
13 *Philoſophia eſt ſcientia rerum naturalium.*
14 *Medicina à Philoſophia diſtinguitur tanquam pars à toto.*
15 *Medicus non eſt, qui non eſt Philoſophus.*

Vocum, ac Terminorum elucidatio.

Q V Æ S T I O VII.

NE igitur ex vocum, ac terminorum, quæ in diſputatione occurrunt, confuſione, & indiſtincta acceptione decipiamur, ipſæ voces, ac termini declarandi, ac inter ſe diſtinguendi, ut ſciamus de quanam re verba fiant, & cuinam conveniant quæ proferuntur; nam aliquando Iuriſperitiæ, & Legis nomina confundentes Legis propria Iuriſperitiæ tribuimus, & Medicinæ nomen indiſtincte accipientes, quæ Chirurgiæ, aut inferiori arti conveniunt veræ Medicinæ aptamus, & ſic de cæteris: qui error non modo Iuriſperitos maxime exercuit, ſed etiam Medicos nonnullos, qui de hac materia ſcribentes, terminos diſtinguere aut neſcientes, aut negligentes, non undequaque ſuſceptam provinciam adimplevere, ſed ad objectiones Iureconſultorum non plene ſatisfacientes dubiam ſuam victoriam fecerunt.

A Legis ergo nomine incipientes, patet illud ad 1
multa aptari, omnis namque regula ad quodcunque recte peragendum, aut pronuntiandum lex dici poteſt, atque hoc pacto omnes non modo ſcientiæ, ac facultates, ſed etiam viliſſimæ quæque artes, imo etiam ſi quæ extra omnem artem peragi, aut ad aliquem præmeditatum finem deduci poſtulant, ſuas habent leges, ſic Hippocrates noſter cum demonſtrare vellet, quæ Medico requirantur, qui bonus futurus ſit, legem conſtituit, nempe regulam, qua id ordine traderet, unde non injuria idem Hippocr. *in lib. de Genit.* dixit, Legem omnia ſibi ſubjicere; quia per legem, hoc eſt per regulam quam-

2 quamdam omnia diriguntur, ſed per Antonomaſiam, ac proprie lex vocatur regula humanorum actuum à Deo, vel ab homine tradita, quæ ipſum ad verum, ac ultimum finem, aut ad commune bonum dirigit. licet propriiſſime, & per ſe illa tan-
3 tum Regula dicatur Lex, & vera Lex, quæ hominem ad ſuum finem, ac verum, ultimumque bonum dirigit, nempe ad Deum, & hæc eſt lex divina, cujus participatione civilis regula, quæ eundem hominem ad commune, & civile bonum inſtruit, lex vocatur. Sciens autem, ac volens ſilentio prætéribo hujus nominis legis deductionem, præterquam quod enim plura de ea re paſſim apud plures Doctores occurrunt, qui de legibus ſcripſerunt, videor mihi nonnulla in ſuperioribus quæſtionibus attuliſſe, quæ pro nunc ſufficiant.

Hic porro per legem accipimus utramque regulam, ſecundum quam homo vel ut civilis perſona, vel ut ad ultimum ſuum finem deſtinatus ex Dei,
4 aut hominis præcepto vivere debet. illud autem ex his certiſſimum ſit, legis nomen accipi debere, ut quid omnino à legali facultate diſtinctum, ac per ſe exiſtens, tanquam opus quoddam ab artifice relictum, quod licet ab arte proficiſcatur, & ſecundum artem ſit, non tamen ipſum ars eſt, ſeu ar-
5 tifex: nam lex divina opus eſt divinæ ſapientiæ, civilis autem humanæ, nempe ſcientiæ Politicæ, veluti ſtatua ſtatuariæ, & ſanitas Medicinæ; & hoc pacto non aliter lex à legis peritia, & ab ipſa quoque Politica diſtinguitur, quam ſtatua à ſtatuaria, & ſanitas à Medicina. unde conſtat neque artem eſſe legem, neque ſcientiam, ſed opus quoddam ſcientificum, aut artificiale Politicæ facultatis, atque hac ratione ſemper hic à nobis legis nomen accipiendum, contra quam eveniat apud Iureconſultos, & alios, apud quos perperam pro ipſa legali ſcientia, nempe Politica, aut, quod magis ab re eſt, pro ipſa Iuriſperitia accipitur; cum tamen lex à legumperitia, & Legumperitia à Politica, & Politica à Lege, non aliter differat, quam ſtatua à ſtatuaria, & ſtatuaria à marmoraria, & marmoraria à ſtatua, aut non ſecus quam differat figura depicta ab ipſa arte pingendi, & ars pingendi à colo- laria, & cololaria ab ipſa figura delineata; nam
6 ſcientia Politicæ leges parit, leges autem Iuriſperitiam.

Idem error, qui intervenit in legis nomine, locum quoque habet in Iuris ſcientiæ, Iuriſprudentiæ, Legumperitiæ, & Iuriſperitiæ nominibus. accipiuntur enim omnia indiſtincte, & indifferenter ab ipſis Iureconſultis præcipue pro duabus facultatibus inter ſe toto cœlo differentibus. ac profecto non videtur ab eo errore immunis fuiſſe Vlpianus *in l. Iuſtitia.ff. de Iuſt. & Iur.* in qua Encomium po-
7 tius, quam definitionem Iuriſprudentiæ tradidit, dicens, Iuriſprudentia eſt divinarum, atque humanarum rerum notitia, juſti, atque injuſti ſcientia; neque conſtat quid vere definire voluerit, Politicamne, aut Iuriſperitiam, nam neutri applicari ea definitio poteſt; utrum autem applicari poſſit Politicæ, pro nunc determinare non curo; quod Iuriſperitiæ aptari non poſſit, patet, ſi ea, quæ *ſuperiori quæſtione* retulimus in memoriam redigantur, neque enim eſt notitia divinarum, aut humanarum rerum, cum ad eam non pertineat eas cognoſcere, neque eſt juſti, aut injuſti ſcientia, quia neque omne juſtum, aut injuſtum eſt ipſius ſubjectum, neque rem per cauſſam cognoſcit, cum tantum facultas ſit, ut ex ſuperioribus patet, quæ ex recta legum 8
intellectione emergentes lites dirimere apud Iudicem contendit, aut ſi facultas, qua ſecundum univerſalem legum diſpoſitionem particulares hominum actiones apud Iudicem tuemur. nam quicquic novit ex regulis, & canonibus habet, per quos leges ſunt latæ, hujuſmodi autem habitus dicitur proprie peritia, non ſcientia, ut optime ſingillatim de Iuriſperitia verba faciens demonſtrat ex noſtris Hieronym. Capivacc. *de differ. doctrin. cap. 2. prope finem.* Neque hæc facultas, ut dixi, de 9
divinarum, aut humanarum rerum natura cauſſas, aut principia perſcrutatur, neque item eſt juſti, aut injuſti ſcientia, cum cauſam non reddat, cur hoc ſit juſtum, illud injuſtum, niſi quod ſic à lege diſpoſitum invenit, quod vero ſecundum legem eſt, juſtum 10
dicitur, injuſtum, quod contra legem. licet præter juſtitiam legalem alia ſit potior Iuſtitia quædam, de qua aliàs, ita ut Iuriſprudentia præterquam quod non eſt eo modo accepta Iuſti, aut injuſti ſcientia, non omne juſtum, aut injuſtum pro ſubjecto habeat, ut jam dixi.

Quemadmodum autem hujuſmodi facultatum, & operum ab iis emanantium nomina inter ſe tantopere differunt, ſic etiam profeſſores inter ſe differre tam certum eſt, quam quod certiſſimum; nam legi ſcriptæ, vel alio modo latæ, operi nempe 11
ſcientifico à Politica emananti, reſpondet lex viva ab æterno, ac ſapientiſſimo Politico Deo emanans. Politicæ facultati correſpondent Politici, & legum conditores; Iuriſperitiæ vero Iuriſperiti, unde cum de dignitate hominum, profeſſorumque quicquam requiritur ad earundem ſcientiarum, & facultatum, ac ſcientifici operis adminiculum id erit ſtatuendum; cum maxime interſit inter Politicum, & Iureconſultum. Politicus quidem legem condit, 12
quantum ad ipſum ſpectat, in univerſali, Iureconſultus conditam legem particularibus hominum actionibus accommodat. Politicus conſtituendo leges innititur Moralis Philoſophiæ principiis, ejus nempe partis, quæ Activa dicitur, quorum principiorum virtute varias leges condit pro Populorum, Civitatum, Regnorum exigentia, innovat pro hominum malitia, abrogat pro de novo emergentium neceſſitate, mutat pro temporis opportunitate. Iuriſperitus nihil horum agit, ſed tantum in conſtitutarum legum recta perceptione inſiſtit, ut quam maxime fieri poteſt, ſecundum earum mentem, & diſpoſitionem particularium caſuum deciſionem, à Iudice reportet, ita ut Politicus opus conſtruat, Iureconſultus conſtructo opere utatur, eo modo, quo diximus.

Nomina quoque Philoſophiæ, & Medicinæ veniunt diſtinguenda, nam Philoſophia quidem 13
ſcientia eſt rerum naturalium, cujus multæ ſunt partes, & quarum una medicina eſt, & maxime ſpeculativa; & licet realiter Medicina à Philoſo- 14
phia diſtinguatur tanquam pars à toto, ita ut Medicinam nominantes non intelligamus eam pro ſcientia omnium rerum naturalium, ſed quarundam, nempe earum, quæ ad humani corporis ſalutem tuendam, & recuperandam ſpectant, tamen medicinæ nomine partem non factivam tantum, ſed ſpeculativam quoque comprehendimus. & licet hoc quoque medicinæ nomine abutamur, comprehendentes per illud quamlibet medicinæ partem etiam mechanicam, & ſordidam, tamen hic medicinam accipimus in vero, & propriiſſimo ſenſu,

ſenſu, pro facultate ſcilicet, qua res naturales conſiderantur in ordine ad ſanitatem corporis humani; hoc enim pacto non ſolum Philoſophiæ pars eſt, ſed ipſiſſima Philoſophia: quamobrem & Medici nomen ſtricte hic accipiendum, nempe pro Medico, qui Philoſophus eſt, cum vere Medici nomine dignandus non ſit, niſi idem ſit Philoſophus; & licet pro Philoſopho intelligamus illum, qui rerum naturalium ſcientiam habet, etiamſi Medicus non ſit, pro Medico hic maxime non intelligimus illum, qui mederi novit, niſi ſit Philoſophus, ſed eum, qui cum ſcientia rerum naturalium conjunxit ſcientiam medicinæ; hic enim Medicus proprie eſt, cæteri improprie, & per abuſum Medici nominati, atque hunc quidem cum Iureconſultis comparare intendimus, nam ſolus ad cauſſam venit, cæteris Medicis, vel potius pſeudomedicis omnino ſecedentibus: atque hoc pacto de nominibus, quæ in quæſtionis proceſſu occurrere debent, ſentiendum, quod non reclamantibus Iureconſultis factum volo; ſi quam enim difficultatem afferre in medium eos ſenſero, pro viribus ei ſatisfacere conabor.

SVMMARIVM.

1 *Honor debetur virtuti, & cur.*
2 *Bonum unum altero majus, quando eſt magis excellens.*
3 *Bonum commune majus bono privato.*
4 *Bonum magis neceſſarium dicitur majus bono minus neceſſario.*
5 *Bonum magis appetibile majus eſt, quam bonum minus appetibile.*
6 *Illa virtus eſt alii præferenda, quæ majoris boni eſt effectiva primò, & per ſe.*
7 *Sanitas bonum eſt animo, & corpori commune.*
8 *Lex ſupra omnes virtutes, omneſque ſcientias eſt honoranda.*
9 *Deus tanquam lex viva ſupra omnia honorandus, dehinc homines qui magis immediate ipſam primam legem vivam repræſentant.*
10 *Philoſophia Politicæ anteponenda.*
11 *Totum eſt melius, & excellentius ſua parte.*
12 *Pars continetur in toto.*
13 *Philoſophus Politico præcedere debet.*
14 *Politica medicinæ an præferenda.*
15 *Politicus an debeat præcedere Medicum.*
16 *Iuriſperitia longè abeſt à Philoſophiæ dignitate.*
17 *Medicina Iuriſperitiæ anteponenda.*
18 *Bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum.*
19 *Bonum emanans à Medicina eſt magis neceſſarium ad conſequendam fœlicitatem, quam bonum emanans à Iuriſprudentia.*
20 *Bonum emanans à medicina eſt per ſe appetibile.*
21 *Iuriſperitia non eſt boni intenti cauſſa per ſe.*
22 *Medicus, ut Medicus Iureconſulto anteponendus.*
23 *Bonum emanans à Iuriſperitia eſt bonum particulare.*
24 *Iudex non exercet Iuſtitiam ut Iureconſultus, ſed ut repræſentat legem vivam, ejuſque poteſtatis factus eſt particeps.*
25 *Anima eſt pretioſior corpore.*
26 *Illa ſcientia nobilior, quæ habet nobilius ſubjectum.*
27 *Finis legalis ſcientiæ eſt conſervare bonum publicum.*
28 *Illa ſcientia eſt nobilior, per quam humana vita melius diſponitur.*
29 *Illa ſcientia eſt nobilior, per quam homo fit magis obediens Deo.*
30 *Iuriſprudentia eſt divinarum, & humanarum rerum cognitio.*
31 *Lex eſt donum Dei.*
32 *Medicus non eſt majoris valoris quam obſtetrix.*
33 *Scientia Legalis eſt nobilior Medicina, quia faciliori modo acquiritur.*
34 *Illa ſcientia eſt nobilior, quæ parit nobiliorem effectum.*
35 *Per ſcientiam legalem illuminatur mundus.*
36 *Legalis ſcientia prodeſt univerſis.*
37 *Sacerdotes præferuntur Laicis.*
38 *Doctores Iuris ſunt tanquam ſydera in cælo.*
39 *Omnes aliæ artes ſunt viliſſimæ reſpectu Iuriſprudentiæ.*
40 *Facultas Legalis dicitur Theſaurus.*
41 *Doctoratus medicinæ conceditur Iudæis.*
42 *Notarius præfertur Medico.*
43 *Doctor Iuris præfertur apud leges Doctori Medico.*
44 *Iuriſtæ ſubrogantur loco Dei.*

Decidendæ quæſtionis ratio oſtenditur. Objectis in contrarium reſpondetur.

QVÆSTIO VIII.

QVæſtionis hujuſce decidendæ rationem commonſtrare non ut Iudici mihi licere expeto, ſed ut ingenuo viro pro veritate ea in medium afferenti, quæ ad verum litis judicium promulgandum faciunt. diximus ergo in hujus Tituli princi- 1
pio, Honorem deberi virtuti ex eo quod ſit boni alicujus effectiva, idcirco enim virtus dicitur bonum honorabile. Ariſtot. *Magnorum moral. lib. 1. cap. 3.* unde cum omnes virtutes non ſint uno modo honorandæ, ſed una altera magis, certe illa magis honorari debebit, quæ majoris boni erit effectiva. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 117. *artic. 6. in corp.* circa quod notandum primo, quod unum bonum tanto poteſt eſſe majus altero, quanto eſt magis ex- 2
cellens, ſic bonum animi majus eſt bono corporis, & bonum divinum majus, quam bonum civile, unde majus etiam bonum eſt, quod emanat ex vita contemplativa, quàm quod emanat ex activa. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 2. *art.* 5. & 2. 2. *quæſt.* 134. *art.* 3. & *ibid. quæſt.* 152. *art.* 2. *ad* 4. & ſic virtutes quæ ordinant in bonum divinum, quia eſt majus, hoc eſt magis excellens, aliis virtutibus præferuntur, D. Thom. *ubi ſupra, quæſt.* 117. *artic.* 6.

Secundo, bonum, quod eſt magis commune, eſt 3
majus, quam quod eſt minus commune; atque hoc pacto bonum civitatis majus eſt, quam bonum particularis alicujus familiæ, & bonum totius familiæ majus eſt, quam bonum individui, & ſic inter virtutes Iuſtitia, quæ ordinatur in bonum commune honorabilior eſt, quam liberalitas, quæ tendit ad ordinandum propriam alicujus individui actionem circa poſſeſſionem, & uſum pecuniarum. D. Tho. *loco citato.*

Tertio, unum bonum eſt majus altero quando 4
eſt magis neceſſarium ad majus aliquod, aut ſupremum bonum aſſequendum, atque hac ratione

majus

majus bonum eſt quod reſultat ex lege divina, quia magis neceſſarium ad conſequendum æternum bonum, quam quod reſultat ex civili. eodem quoque pacto majus bonum eſt quod reſultat ex juſtitia, quam quod ex Temperantia, quia magis neceſſarium illud & ad ſalutem aſſequendam, quam hoc, per bonum enim emanans à Iuſtitia aſſequimur omnes alias virtutes, non ſic autem ex bono, quod emanat ex Temperantia.

5 Quarto, bonum quod eſt magis appetibile, eſt majus, quam minus appetibile; nam bonum majus neceſſe eſt, ut ſit magis deſideratum, Ariſt. 12. *Metaph. tex.* 12. loquor autem de appetitu rationali, & ſic fœlicitas eſt majus bonum, quam ſanitas, cum enim fœlicitas contineat in ſe cætera omnia bona præſentis vitæ, magis appetibilis eſt, quam ipſa ſit ſanitas; & ſic bonum ſimpliciter eſt majus, quam bonum ſecundum quid.

Secundo, notandum quod illa virtus eſt præfe-
6 renda, quæ bonum à ſe emanans cauſſat primo, & per ſe illi, quæ ſimile, aut par bonum cauſſat non primo, & per ſe, ſed ex conſequenti, ut, exempli gratia, Liberalitas, ita aſſerente D. Thom. *ibid.* licet primo & per ſe tendat ad ordinandum Liberalis propriam affectionem circa poſſeſſionem, & uſum pecuniarum, tamen ex conſequenti tendit etiam ad bonum commune; ſed Iuſtitia tendit primo, & per ſe ad bonum commune; erit ergo Iuſtitia honorabilior, quam Liberalitas; quod eſt ſecundum verba D. Thom. *loc. cit.*

7 Tertio, notandum ſanitatem non eſſe tantum bonum corporis, quam animi, non ſolum, inquam, quia animus moraliter dicatur infirmus, & ſanitate orbatus, cum vitiis inquinatur, & tunc ſanitate frui, cum vitiis caret, & ſecundum virtutem operatur, ſed quia phyſice ipſa ſanitas corporis etiam animi ſanitas eſt, ex bona enim corporis diſpoſitione animus actiones ſuas facilius efficit bonas, & naturaliter bonas meliores, contra autem ex mala ipſius corporis diſpoſitione ſuas actiones, quantum eſt ex hoc, non ex neceſſitate, pravas efficit, & naturaliter pravas pejores. præterquam quod dantur etiam morbi quidam animi peculiares, quod eſt notiſſimum. Itaque medicina cum proponit ſibi pro fine ſanitatem, non intendit ſolum ſanitatem corporis, ſed etiam animi, & idcirco dixerim ego ſubjectum medicinæ non eſſe corpus humanum, ut ſanabile, ſed hominem, ut ſanabilem, quia & animo, & corpori medetur, non minus quam Moralis Philoſophia, cum hac tantum differentia quod medicina animo ſanitatem procuret per ſua inſtrumenta removendo impedimenta, quæ malos mores homini conciliari poſſunt, Moralis autem Philoſophia introducendo habitus virtutis convenienti inſtitutione.

8 His prælibatis videtur dicendum primo. Lex licet neque virtus aliqua ſit, neque ſcientia, ſed opus quoddam intellectualis virtutis, & Politicæ facultatis, ſi de civili loquamur, ſi de divina autem, opus ſit quoddam divinæ ſapientiæ, tamen ſupra omnes virtutes, omneſque ſcientias eſt honoranda. nam bonum, quod emanat à lege, maxime divina, eſt quolibet alio bono magis excellens, quia eſt divinum, & æternum, eſt item magis commune, cum lex proprie reſpiciat, & cauſſet bonum commune; eſt etiam magis neceſſarium, quia abſque lege nihil boni adipiſci licet, nam privatio legis divinæ privat homines acquiſitione boni divini, & privatio Legis Civilis privat homines bono communi, & civili, ad cujus acquiſitionem ipſa lex ſupra omnia eſt neceſſaria; & propter hæc omnia bonum emanans à lege eſt etiam magis appetibile. quod bonum ipſa lex cauſſat per ſe, & immediate, non ex conſequenti, aut per aliud, eſt ergo magis honoranda, quam cætera omnia. Quibus alia adjungitur ratio, cur Lex ſupra omnia honorari debeat, & eſt, quia neceſſe eſt illam dominari, nihil enim adeo, ut leges recte poſitæ in civitate dominari debent. Ariſtot. *lib.* 3. *Polit. cap.* 7. quæ autem dominantur præcedere ea ex Platone debent, quibus dominantur, quod ſi optimi homines cæteris præire debent, ut ex eodem Platone alias dixi, certe Leges, quia multo magis, quam optimi homines conducunt, Card. *lib.* 5. *de Sapien. tranſ. med.* præ omnibus honorandæ; unde recte à Pindaro lex vocata eſt hominum, Deorumque Regina *l. Nam & Demoſthenes. ff. de Leg.* Plutarch. *de doctr. Princ.* Cælius Rhodig. *lib.* 18. *cap.* 19.

Quod vero de Lege muta diximus, multo magis locum habet in lege viva, ac primo, & principaliter in Deo, qui vera lex eſt, veruſque Legiſlator, Deus enim ſupra omnia ita eſt honorandus, ut illi 9
in honore non ſolum nulla res, aut creatura præire debeat, quantacunque ſit, ſed neque ullo modo comparari. Secundo habet locum hæc concluſio in omnibus ſupremis potentatibus, qui legem vivam, ipſum nempe Deum repræſentant immediate, ut Pontifices ſummi, ac ſupremi Reges, & qui ab aliis creaturis independentem poteſtatem habent. Tertio habet locum etiam in minoribus Principibus, & Potentatibus, qui à Deo quidem mediate, à ſummis Potentatibus immediate dependent. Quarto ſe extendit etiam ad quaſcunque perſonas, quæ legem vivam aliquo modo repræſentant, nempe ad eos, qui à ſuperioribus Potentatibus, aut Principibus ad judicia impartienda cæteris hominibus deſtinantur participes facti ejuſdem poteſtatis, quam ipſa lex viva ſortitur; hinc enim omnes vivæ legis loco colendi, atque in honore cæteris perſonis præire debent, facta diſtinctione inter ipſos ſecundum eorum dignitates, & gradus, ut patet.

Secundo videtur dicendum, quod comparatis ſcientiis, & facultatibus inter ſe, primo loco Theo- 10
logiæ tributo, Philoſophia cum Politica deinceps comparata, abſque dubio Philoſophia ſecundum locum à Theologia teneat, & Politicæ præferatur. quod non ſolum procedit, ſi univerſam Philoſophiæ ſcientiam tanquam totum quid accipias continens ſub ſe varias partes, & inter eas Politicam, in qua re non eſt dubium, quia totum eſt melius, & excellentius ſua parte; nam totum eſt per- 11
fectum, cum illi nihil deſit, Ariſtot. *lib.* 3. *Phyſic. textu* 63. *& ſequenti*, & pars continetur in toto. *l. in toto. ff. de Reg. Iur.* unde ſi quid habet boni ipſa pars, hoc ipſum habet & totum, ſed procedit et- 12
iamſi diviſim eas ſcientias accipias, ac ſingulas tanquam unum totum per ſe, ſegregata à Philoſophia ipſa Politica, quia Philoſophiæ bonum eſt magis excellens, eſt enim ſecundum majorem ſui partem ſcientia ſpeculativa conducens nos ad veritatis cognitionem, & ad aſſecutionem fœlicitatis, quin etiam & ad acquiſitionem quarumcunque virtutum moralium, ut de quacunque ſcientia ſpeculativa dicit ex Alexandro Averr. *in Prolog.* 1. *lib. Phyſic.* Politica autem eſt ſcientia practica, & conſi-
ſtit

ſtit in operatione; deinde abſtrahendo Politicam à reliqua Philoſophia morali, certe reliqua moralis in eo excellentior eſt, quod hominem multo melius ad omnem virtutem inſtruat, quod non facit Politica, quæ tamen in eo quod reſpicit bonum commune anteferri digna eſt. ſed eodem modo ſi Philoſophum cum Politico comparare libet extra communitatem ſumpto, vel in communitate, in qua Politicus actu regimini non ſit deſtinatus, Philoſo-
13 phus debet præcedere, non tantum quia & ipſe Politicus eſt, & poteſt quandocunque etiam ipſe regimini invigilare, imo & leges tradere, cum videamus legiſlatores omnes ſummos Philoſophos fuiſſe, ut alias dixi, ſed etiam quia poteſt multo majoris boni Philoſophus cauſſa eſſe docendo populos viam virtutis, & veritatis inveſtigationem, viamque ad inveniendam veram fœlicitatem. cum autem Politicus præeſt, tunc Philoſophum cedere neceſſe eſt ob rationes alias allatas.

14 Tertio videtur dicendum, quod comparata Politica, & Medicina ab ipſa Philoſophia abſtracta inter ſe, Politica ſit præferenda. ratio eſt primo quia Politica habet pro fine bonum commune pro ut tale, & ſub ratione univerſalitatis, Medicina autem quamquam aliquo modo poteſt dici habere pro fine bonum univerſale, non habet tamen illud ſub eadem ratione, nec ut tale, ſed ut particulare. neque valet contra hoc quod objicit Peregrin. *adverſ. Med. Calumn. pag.175.* quod etiam medicina bonum publicum pro fine habeat, & ut tale reſpiciat, curando, exempli gratia, Reges, Imperatores, Pontifices, perſonas publicas, patresfamilias, (addamus & nos integras Civitates, & Provincias, ut quando eas à peſte, epidemiciſque morbis liberat, aut præſervat) quarum incolumitas in bonum univerſale redundat, quia hoc eſt per accidens; per ſe enim Medicus habet pro fine particulare hujus, aut illius bonum, nempe ſanitatem, per accidens autem fit, ut ſanitas hujus, aut illius redundet in bonum publicum. magis afficeret illud quod diximus de liberatione Civitatum, & Provinciarum à Peſte, aut alio quopiam morbo Epidemico, quia vere tunc Medicus habet pro fine bonum publicum.

Secundo quia bonum emanans ex Politica, quæ eſt regnorum, ac Civitatum recta gubernandi ratio per optimarum legum poſitionem, eſt magis neceſſarium ad conſequendum commune bonum, quam bonum emanans ex medicina, non autem ex eo quod Politica conſtituendo leges animos curet, Medicina autem corpora, quia & ipſa Medicina non ſolum animos curat, ſed multo magis, verum Medicina particularem curam perficit, Politica univerſalem animorum inſtitutionem reſpicit in iis, quæ ad leges ſpectant, & civili homini conveniunt.

Sed quod de Politica, & Medicina diximus,
15 dubium eſt, an locum habeat inter Politicum, & Medicum. ratio eſt, quia Politicus non immediata cauſſa eſt boni communis ex legumlatione emanantis, quia quantumvis Politicus leges conſtituat, nullum illæ ſortiuntur vigorem, neque ullum bonum ex illis emanare poteſt, niſi illis à Rege, Imperatore, aut Pontifice vis legis concilietur, nam lex quidem non Politici, ſed Principis opus eſt; Plutarch. *de doctr. Princ.* Suarez *de Leg. lib.3. cap.4.* apud quem *capite* etiam 9. videnda permulta ad hanc rem facientia. cum ergo Politicus non primo, & per ſe cauſſet bonum commune, certe in hoc Medico cedit, qui per ſe primo, & principaliter cauſſat in homine animi, & corporis ſanitatem, quantum artis potentia ſeſe extendit, unde eſt, quod Medicus dogmata Medica, & alia permulta in Medicina mutare poteſt pro oblata occaſione, at Politicus, & multo minus Iureconſultus Leges mutare non poteſt. Auguſtin. Barboſ. *in Collectanea Doctor. Tom.2. tit.7. cap.5. num.2.* ex noſtris Roderic. à Caſtr. *in Medico Politico lib.1. cap.12.*

Quarto videtur dicendum, quod comparata Iuriſperitia cum Philoſophia (memor ſemper, quo- 16
modo accipienda ſit Iuriſperitia) longe abſit illa à Philoſophiæ dignitate, tum quia à Philoſophia emanat bonum magis excellens, magis univerſale, magis neceſſarium ad majoris boni aſſecutionem, magis item appetibile, tum etiam quia Philoſophiæ bonum cauſſatur ab illa per ſe, primo, & non per aliud, neque ex conſequenti. quæ omnia patent ex ſuperioribus; nec quemquam credo poſſe hoc controvertere, quia dato etiam quod Iuriſperitia, & Politica ſint unum quid (quod longe à vero abeſt, ut probavimus) tamen erit hoc etiam pacto Iuriſperitia Philoſophia inferior, ut de Politica probavi, non ſolum quia erit pars, cum Philoſophia ſit totum, ſed quia quicquid poteſt Politica, poteſt etiam Philoſophia.

Quinto videtur dicendum, quod comparata ea- 17
dem Iuriſperitia, nempe quæ proprie Iuriſperitia dicitur, cum medicina, ipſa medicina ſit præferenda primo, quia bonum emanans à medicina eſt magis excellens, quam quod emanat à Iuriſperitia. quia bonum, quod à Medicina procedit multo magis reſpicit veram fœlicitatem, quam bonum, quod procedit ex Iuriſperitia: à medicina enim emanat ſanitas, quam ad fœlicitatem magis conferre non eſt dubium, & maxime cum ab ea procedat ſanitas Animi, & corporis. de ſanitate autem Animi non eſt dubium, quod eſt bonum magis excellens, quam alia quæcunque bona hominis propria. de ſanitate vero corporis patet, quia bonum corporis 18
præeminet bono exteriorum rerum. D.Thom.2.2. *quæſt.117. art.6.* Iuriſperitia ergo tuetur quantum eſt ex ſe (nam in cauſando aliquod bonum ſive particulare, ſive univerſale non eſt in cenſu alicujus generis cauſſæ, niſi forte impulſivæ) bona exteriora, nempe divitias; ergo medicina, quæ tuetur ſanitatem, quæ eſt bonum corporis, dicitur cauſſare majus bonum. quod vero medicina cauſſet etiam animi ſanitatem abunde poſt Galenum *lib. de cognoſc. curand. Anim. morb. & lib.1. de ſan. tuen. cap.8.* probatum eſt à plerique Medicis, & ſignanter à Daniel. Vlierd. *libell. ad hanc rem dicat.* Goynæus *tract. Quod Med. Iuriſperit. præced.* Canonher. *in proleg. ad Aphor. Hippocr. pag.11. verſ. Medici non ſolum.* & ex Iureconſultis Tiraquell. *de Nobil. cap.31. num.* Carrar. *de Med. par.1. nu.55. & 72. & alii.*

Secundo quia bonum emanans à medicina eſt 19
magis neceſſarium ad conſequendam fœlicitatem, quam bonum emanans à Iuriſperitia, quia ſanitas præ omnibus exterioribus bonis eſt ad fœlicitatem conſequendam neceſſaria, & ob hoc, divitiæ ad ſanitatem ordinantur, non ſanitas ad divitias. D. Thom. 1.2. *quæſt.2. art.5. ad primum.*

Tertio quia bonum emanans à medicina eſt ap- 20
petibile per ſe, magis ergo appetibile, quam bonum emanans à Iuriſperitia, quod eſt appetibile in ordine ad alia, non per ſe: nam divitiæ per ſe bonæ

non ſunt, ſed quatenus per ipſas aut voluptates, aut ſanitatem, aut honores, aut aliud quodcunque bonum conſequimur. cum ergo artificiales divitiæ, quæ maxime ſunt materia, circa quas verſatur Iuriſperitia, ordinenter ad naturales, & naturales ad hominis ſuſtentationem, certum eſt, non eſſe quid appetibile per ſe, ut optime explicat D. Thom. *ubi ſupra art.* 1.

21 Quarto quia Iuriſperitia non eſt cauſſa boni intenti per ſe, imo neque eſt ejus boni ullo modo cauſſa niſi per accidens; Medicina vero cauſſat bonum intentum per ſe. nam per ſe quidem medicina introducit, aut conſervat ſanitatem. at Iuriſperiti non per ſe conſervant divitias clientis, hoc enim ad Iuſtitiam ſpectat, quæ reddit unicuique ſuum, Iuſtitia autem à Iudice adminiſtratur tanquam lex viva, aut habens poteſtatem à lege viva, & ejus vicem repræſentans, quamobrem non facit hoc ut Iureconſultus, quia etiamſi non ſit Iureconſultus Iuſtitiam adminiſtrat, ſi legis vivæ poteſtatem habeat. Cum ergo bonum emanans à medicina tantopere exuperet bonum emanans à Iuriſperitia in excellentia, in neceſſitate, in appetibilitate, & præter hæc cauſſet bonum intentum immediate, & per ſe, Iuriſperitia autem bonum à ſe intentum cauſſet per aliud, patet quod medicina Iuriſperitiæ debeat omnino præferri, quod non ſolum procedit, ut vult Leonell. *de Præced. Homin. quæſt.9. art.9.* & 11. quatenus medicina continet contemplativam, ſed etiam quatenus eſt factiva ob prædictas rationes.

22 Ex quibus videtur dicendum ſexto, quod medicus, ut medicus, non ut Philoſophus (nam de hoc ex ſuperioribus non eſt dubitandum) Iuriſperitum præcedere debeat, quia Medicus majoris boni cauſſa eſt in communitate, quam Iureconſultus, ut ex dictis patet; procurat enim Medicus, & introducit, ac parit, quantum ſeſe ſua facultas extendit, Populorum, & hominum ſanitatem per ſe, Iuriſperitus autem nullum bonum in communitate cauſſat per ſe, & immediate, ſed tantum per alium, & mediate; imo vix dici poteſt ullo modo cauſſa eſſe boni, quod intendi à ſua facultate exiſtimat, ſi recte, & animi paſſione quacunque remota, rei natura ponderetur. ſed Iuriſperiti putant ex eo, quod à Iudice dependet Iuſtitia, & Iuriſperiti in Iudices conſtituuntur, Iuſtitiam à Iuriſperitia dependere, quod falſum eſſe ſatis ſuperque per ea quæ attulimus, oſtenditur. ac certe ſi exemplo per eos uti mihi in hoc liceat, facilius hoc ipſum demonſtrabo. afferam autem illud Seplaſiarii, & Medici: nam Seplaſiarius herbas, radices, aliaque ſimplicia colligit, ex quibus Medicus relictis quæ ad rem ſuam non faciunt, & medicamentis compoſitis, eiſque infirmo oblatis ſanitatem amiſſam recuperat. eodem modo Iuriſperitus ex conſtitutis legibus ſeligit ea, quæ ad particularem aliquam hominis actionem tuendam apud Iudicem ſunt apta, ipſique Iudici anteponit, tum Iudex rejectis quæ ad rem non faciunt, ſecundum ea quæ ad rem faciunt Iuſtitiam exequitur. quemadmodum ergo ad ſanitatem cauſſandam parum quid operatur Seplaſiarius, imo nihil, & maxime cum herbas colligit, quæ ad medicamenta componenda non ſunt aptæ, & ſi quid operatur, operatur tantum mediate, & per accidens, non immediate, & per ſe, ſic profecto Iuriſperitus in exercendo actus Iuſtitiæ nihil omnino per ſe, & primario, ſed per alium, & ſecundario operatur, neque ullo modo dici poteſt cauſſare juſtitiam.

Sed dices, nonne ad Rempublicam, & ad bonum commune ſpectat, ut ſuum unicuique tribuatur? at hoc ſibi pro fine proponit Iuriſperitia, quomodo ergo negabimus, eam non intendere bonum commune? ſi ergo intendit bonum commune, præferenda medicinæ eſt, quæ intendit bonum particulare. at ego falſum eſſe reſpondeo, quod Iuriſperitia intendat ut ſuum unicuique nempe omnibus hominibus tribuatur, quia intendit tantum, ut ſuum tribuatur (imo etiam quod ſuum non eſt) huic, aut illi perſonæ, unde dato quod aliquod bonum ex ea emanet, non minus particulare eſt hoc, 23
quam bonum emanans à medicina, quia Iuriſperitia tueri ſtudet famam, vitam, divitias particularium hominum, nam judicia ſunt de particularibus hominum actionibus. oporteret autem Iuriſperitiam intendere ut ſuum non magis huic, quam illi tribuatur, ſed cui debetur; hoc autem ad Iudicem ſpectat, non enim magis uni, quam alteri favet, ſed indifferenter omnibus. Iuriſperitia vero difficulter ſe ſalvare poteſt, quin ſimul, & ſemel & pro Iuſtitia, & contra Iuſtitiam defatigetur.

Et ſi de novo inſtes, quod Iudices ſunt ipſi Iureconſulti, unde patet Iureconſultos exercere Iuſtitiam, & per ſe eſſe cauſſam communis boni in 24
communitate, jam ego ſuperius reſpondi, Iudicem non exercere Iuſtitiam, ut Iureconſultus eſt, ſed ut lex viva habens poteſtatem à ſuperiori domino, nam & abſque eo quod quis ſit Iureconſultus poteſt repræſentare legem vivam, & Iuſtitiam exercere, ſi à ſuperiori principe ad hoc delegetur, ut in dies evenire videmus in electione Proregum, & Præſidum Provinciarum, aliorumque majorum officialium, qui aut non ſunt Iureconſulti, aut per accidens, non quod de neceſſitate ad Iuſtitiam miniſtrandam Iureconſulti eſſe debeant. itaque Iudex, ut Iudex, non ut Iureconſultus Iuſtitiam adminiſtrat.

Sed remanet tandem ſatisfaciendum nonnullis argumentis à Iureconſultis in ſui defenſionem allatis, quibus etiamſi pleniſſime ſatisfecerint plerique Medici, tamen & ipſe ab hoc non deſiſtam, ne mancus in hac parte fuiſſe videar. illud tamen ante omnia præmonebo, argumenta Iureconſultorum prout ab ipſis afferuntur, nullis omnino mutatis verbis, me allaturum, quod ideo dico, ne lector animadvertens terminorum varietatem, & concluſionum fallaciam, eam mihi vitio vertat, illi enim vix ex multis unum, aut alterum argumentum in forma probabili norunt afferre; deſumam autem eorum formam à Caſſaneo, & Tiraquello. primum ergo eſt hoc. Anima eſt pretioſior corpore, & ſem- 25
per eſt præferenda, ſed legalis cenſura eſt medicina Animæ, & curat Animam, ſic & ſcientia legalis, ſed medicina curat quandoque corpus ægrotum, non ſemper, ergo ſcientia legalis eſt nobilior medicina. extendit deinde argumentum etiam ad Philoſophiam, quia licet Philoſophia naturalis tendat ad cognitionem rerum, & ad quandam fœlicitatem cognoſcendi, non tamen tendit ad beatitudinem Animæ. ergo, &c. Ad hoc argumentum ſatisfaciendum primo concedendo majorem, Animam nempe eſſe pretioſiorem corpore, ſed minor negatur, nam ſi per ſcientiam, aut cenſuram legalem accipias Politicam, non eſt verum, quod ſit medicina Animæ, quia ipſa non habet pro fine Animæ ſanitatem, ſed bonum commune, ponendo leges, quæ maxime

faciant

faciant ad boni communis aſſecutionem, & tutelam, imo ſcientia legalis, & ipſa etiam lex civilis impotens, atque inefficax eſt ad mores dirigendos. Suarez *de Leg. lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 8. & quod Plato dixit *lib.* 6. *de Leg. tranſ. med.* Leges verſari circa animum bonis moribus imbuendum, intelligendum eſt de iis moribus, qui conveniunt homini civili, & qui faciunt ad boni communis conſervationem, non de iis, qui vere faciunt ad animæ beatitudinem. Quod ſi dicas hoc intelligi de ſcientia Legali Canonica, tunc ad utrumq; ſenſum reſpondeo, quod hoc non verificatur de ſcientia Legali, ſed de Lege, nam lex quidem, & maxime Canonica eſt medicina animæ; modo ſcientia Legalis à Lege quantum differat oſtendimus. Anima autem virtutibus imbuitur, & ſana efficitur exuperatis vitiis ex Philoſophia morali, ex qua etiam docemur parere legibus. nam leges non inſtruunt homines ad omnes virtutes, ſed ad aliquas, Moralis Philoſophia ad omnes, unde videndum quam audacter Caſſanæus extendat argumentum ſuum etiam ad Philoſophiam; ridiculum enim eſt, aptare ſcientiæ legali, quam quid ſit ipſe non declarat, morum inſtructionem, & virtutum aſſecutionem, & eam adimere Philoſophiæ morali, ſed is ignarus forte erat eorum, quæ illa docet. ſed ulterius cum argumentum procedere utcunque poſſit (quod detur per nos) in ſcientia legali accepta pro Politica, ſeu ſcientia inſtruente hominem ad rectam legumlationem, quid hoc ad Iuriſperitiam? quonam pacto Iuriſperitia, quæ non aliud eſt, ut toties dixi, niſi facultas quædam, qua juxta legum univerſalem diſpoſitionem, particulares hominum actiones tueri apud Iudicem contendimus, eſt medicina animæ? quid Iuriſperitiæ cum anima? ne per ſomnium quidem quicquam ad animæ ſalutem ſpectans habetur à Iuriſperitia, ſed Caſſanæus, qui neſcio quam bonus Logicus eſſet, terminos confundens, eorumque naturam ignorans, deducit quicquid vult ex præmiſſis, quod quam bene illi ſuccedat, videant qui in logicalibus ſunt magis verſati, quam ipſe ſit.

26 Secundum argumentum eſt. illa ſcientia dicitur honorabilior altera, cujus ſubjectum eſt honorabilius, ſed ſubjectum legis eſt Iuſtitia, & juſtitia eſt major omnium aliarum virtutum, ergo ſcientia legalis eſt nobilior artibus, & medicina. cujus argumenti majorem propoſitionem libenter admittimus, minorem non negamus, concluſio declaratione indiget, nam quæ eſt hæc ſcientia legalis? dummodo autem illam pro Iuriſperitia non accipias, concedo totum argumentum. adverte tamen Caſſanæe, te terminos etiam in hoc argumento confundere, nam quod in minori prædicatur de lege, in concluſione prædicatur de ſcientia legali, millies autem dixi, legem eſſe diverſum quid à ſcientia legali. utrum autem legalis ſcientia habeat pro ſubjecto Iuſtitiam, & quam Iuſtitiam prætermitto pro nunc diſcutere, cum ſatis de hoc diſſeruerim ſuperius.

27 Tertium argumentum. finis legalis ſcientiæ eſt conſervare Rempublicam, ſed ad hunc finem non tendunt artes, & medicina. ſed jam ad hoc argumentum patet reſponſio, nam legalis ſcientia, quæ habet pro fine conſervationem Reipublicæ non eſt Iuriſperitia, & quod addit Caſſanæus, civitatem non poſſe ſtare ſine juriſperito falſum eſt, nam civitas non poteſt ſtare ſine lege, & ſine Iudice, qui legis vivæ locum tenet, ſed Iudicem non eſſe de neceſſitate Iuriſperitum jam probavi.

Quartum argumentum. illa ſcientia eſt nobilior, per quam humana vita melius diſponitur, ſed per cenſuram legalem melius diſponitur humana vita, nam per leges homo homini prohibetur inſidiari, &c. Ergo. Mi Caſſanæe vide temet ipſum confundis dum leges, ſcientiam legalem, cenſuram legalem, juriſperitiam, Iuriſperitum, Politicam pro una eademq; re accipis. & ego iterumque iterumque monebo hæc inter ſe differre. ad argumentum igitur concedam majorem, & minorem non nego, nam cenſuram legalem pro legibus videris accipere, ſed ſi inde inferre contendis, Iuriſperitiam eſſe nobiliorem medicina, male audies apud Logicos, cum Iuriſperitia non ſit lex, nec ſcientia legalis eo modo, quo ſcientiam legalem in præmiſſis accepiſti. 28

Quintum argumentum. Illa ſcientia eſt nobilior altera, per quam homo ſit magis obediens Deo, & magis ipſi Deo conjungitur, ſed per legem nos efficimur virtuoſi, jungimur Deo, & ſumus filii ipſius Dei, &c. ſed per medicinam in nihilo Deo attingimur, &c. igitur, &c. Videte Doctores mei, qui hæc argumenta in medium affertis, niſi antea in Logicis tantiſper vos exerceatis, ut ſaltem diſcatis terminorum varietatem in argumentis, difficile eſt vobis ſatisfacere, Dico tamen majorem continere falſitatem, quia nequaquam verum eſt, quod per ſcientiam legalem fiamus Deo obedientes, ſed per leges, ut in minori, at per leges non magis ſit obediens Deo, nec magis ipſi Deo conjungitur Iuriſperitus, quam quivis alius homo. ſed vellem vos concluſionem per extenſum deduxiſſe; ſic ergo Iuriſperitia eſt nobilior medicina, nam tunc etiam conceſſa majori, & minori, negabimus conſequentiam, ob termini varietatem in præmiſſis, & concluſione. 29

Sextum argumentum. Lex eſt humanarum rerum, & divinarum cognitio, & medicina eſt tantum cognitio rerum naturalium, & humanarum, ergo excellentior eſt legalis ſcientia. Alias dixi legem non eſſe cognitionem ullius rei; ſed eſſe opus quoddam ſcientificum; oportebat ergo dicere, quod ſcientia legalis eſt humanarum, & divinarum rerum cognitio, quod nullo modo eſt verum, ſed tranſeat, ad concluſionem dico non eſſe bonam, ſi de Iuriſperitia intelligatur, ſi de Politica dicatur, tranſeat, ne moroſus videar. 30

Septimum argumentum. Lex eſt donum Dei, & medicina eſt inventa ab homine, ex quo ſequitur quod magis eſt honorandus Legiſta, quam Medicus. diſcant Logici hanc argumentandi formam. Reſpondeo concedendo primam antecedentis partem, negando ſecundam, vel ſi mavis concedendo totum antecedens, & negando quod inde ſequitur, nam termini variantur, cum ſi lex eſt donum Dei, non ſequatur Iuriſtam eſſe Dei donum, ergo non potes à lege transferre argumentum ad Legiſtam. 31

Octavum argumentum. Medici non ſunt majoris valoris, quam Obſtetrices ex Gloſ. *in cap. non ſane* 14. *q.* 5. *verbo Medicus.* quid ergo hinc colligitis vos Doctores mei honorandi? credo reſponſuros, quod cum Legiſta ſit magni valoris debeat præcedere Medicum. ſed hoc non procedit, niſi antea probetis Legiſtam eſſe majoris valoris, quam ſit Medicus, nam poteſt Legiſta, ſi Medicus non eſt majoris 32

ris valoris quam Obſtetrix, eſſe etiam minoris valoris, & ſic non præcedit Medicum. hoc tamen dictum ex veſtra Gloſſa probatis, quod quam æquum ſit, vos qui Iuſtitiæ moderatores voſmetipſos facitis, videte.

33 Nonum argumentum. Faciliori modo acquiritur ſcientia Legalis, quàm artis, aut Medicinæ, ergo videtur dignior. ſed nunc de modis, ac methodis doctrinarum vobiſcum diſputare non vacat. ſi ex eo tamen quod faciliori modo acquiritur ſcientia Legalis, quam pro Iuriſperitia accipitis, vultis eſſe ſuperiorem Medicinæ, & Philoſophiæ, quæ demonſtratione habentur, jam complures artes erunt nobiliores Iuriſperitia, quia faciliori modo traduntur. ſed advertite, modum, per quem habetur Iuriſperitia, eſſe per regulas quaſdam, & canones ab ipſa lege traditas, qui habitus peritia dicitur non ſcientia apud eos, qui ſcientiam à peritia diſtinguere norunt. modo tantum eminet modus acquirendi medicinam à modo acquirendi Iuriſperitiam, quantum eminet habitus ſcientiæ habitui peritiæ.

34 Decimum argumentum. illa ſcientia eſt alia excellentior, cujus finis excellentiorem producit effectum, ſed peritus in cenſura legali efficitur parens Imperatoris, & alii plures effectus emanant à ſcientia legali in legisperitos, qui nequaquam emanant à medicina in Medicos. ergo. Si inter ea, quæ per accidens, & ea, quæ ex rei natura ſunt, ullam noviſtis ponere differentiam Doctores mei Barbatia, Caſſanæe, & Tiraquelle, videretis argumenti veſtri energiam, ſed apud vos forte non diſtinguitur id, quod per accidens eſt, ab eo quod eſt ex rei natura; hoc reſpondeo, dato quod cum effectu illico atque Iuriſperitiæ doctoratum aſſequimini Parentes, imo Proavi Imperatoris evaderetis. ſed num ex hoc, Deus bone, quod Imperator Vlpianum vocaverit parentem ſuum, id deduci vultis, quod omnes Doctores legum ſint Imperatoris parentes? ſi his argumentis nobiſcum Iuriſperiti pugnatis, abſque dubio nos conficitis.

Vndecimum argumentum. illa ſcientia eſt nobilior, cujus ſplendore illuminatur univerſus orbis; ſed per ſcientiam legalem illuminatur mundus. ergo.
35 Sed quæ eſt iſta illuminatio mundi, quæ procedit à legiſperitia? niſi clarioribus terminis utamini, ego quidem quid reſpondeam non habeo. illuminari mundum dixerim aliqua ſcientia præ qualibet alia per quam aut veritas, aut fœlicitas acquiri communiter poteſt, ſed hæc ſcientia, legalis ſcientia non eſt, & multo minus Iuriſperitia, per quam neque ullam rerum veritatem, neque ullam fœlicitatem mundus adipiſcitur.

36 Duodecimum argumentum. Legalis ſcientia prodeſt univerſis, quia bonos invitat ad præmium, & malos prohibet à malo, ſed medicina non prodeſt niſi ægrotis, ergo melior, & honorabilior eſt ſcientia legalis. Ego jam probavi Iuſtum non indigere lege ſcripta ſaltem, & ſanos indigere medicina. nunc reſponde mihi Barbatia, ſive Caſſanæe, quomodo ſanus vivis? nonne hoc, aut illo modo vivendo, hæc omittendo, illa exequendo? at hoc eſt medicina egere. num caput concutis? num id inficiaris? fac quæ omittere ſoles, omitte quæ facis, ambula ſub ſole, relinque omnino exercitium omne, imple te quantum potes cibis, & potibus, vel ſi mavis vere Medico non indigere, decem totos dies à cibis abſtine, tum experieris an medicina egeas, etiam ſi ſanus ſis, nec ne. At quod Chriſtus Dominus dixit non egere ſanos Medico, de Medico curante intelligendum, non de præſervante, ut ex Divo Thoma alias dixi. Sed quid tu tam prompte pronuntias Iuriſperitiam cunctis prodeſſe, medicinam perpaucis? cur antequam id pronuntiares, non conſideraſti hominem antequam ſit, poſtquam eſt conceptus, illico atque eſt in lucem editus, dum vivit, & poſt mortem quoque medicina egere? num ignoras plura medicinam machinari, ut homo concipiatur, ut conceptus in utero augeſcat, ut auctus in lucem exeat, ut editus in lucem longo tempore ſanus vivat, ut vita functus ſaltem ejus reliquiæ diutiſſime à corruptione immunes ſerventur? quodnam genus hominum, quam ætatem, in qua regione, quo tempore obſervaſti medicinæ ope interdum, imo ſemper non juvari? ſed id ingenue mihi fatearis neceſſe eſt, quodnam genus hominum alterius ope indiget, Medicorumne, an Iuriſperitorum? an me hoc cælare animum inducis? ego tibi id igitur patefaciam. Medicus Iuriſperito raro, & ſolum ut civilis homo indiget, Iuriſperitus Medico indiget ut homo, ut civilis homo, & ut Iuriſperitus; nam quoties in Iudiciis exercendis Medici opera uti veſtræ ipſæ leges coguntur, & cum ipſis vos ipſi? hoc manifeſte ipſo facto patet, & notant ex Medicis Langius *lib.* 3. *Epiſtol.* 6. Codronch. *in præfat. method. teſtif.* Fortun. Fidel. *in princ. Relat. Medic.* Roderic. à Caſtr. *in Medic. Polit. lib.* 1. *cap.* 12. Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. pag.* 10. & ex Iureconſ. Carrarius *de Med. & ejus officio in præf.*

Decimumtertium argumentum. Sacerdotes præferuntur Laicis, ſed Doctores legum dicuntur Sacerdotes, ergo Doctores legum præferuntur Doctoribus artium, & Medicinæ. Saltem probaſſes primo, Caſſanæe, Medicos non eſſe Sacerdotes, aut non dici Sacerdotes. nam ego apud Ægyptios invenio Medicos fuiſſe Sacerdotes, de qua re meminit ex Medicis Langius *lib.* 2. *Epiſt.* 3. & ex Iureconſultis Tiraquell. *de nob. cap.* 31. *num.* 292. ſed libenter concedam Medicos non eſſe Sacerdotes, dum neque Iureconſultos eſſe, ſed tantum dici Sacerdotes affirmes. 37

Decimumquartum argumentum. Doctores Iuris ſtant ſicut ſydus in cœlo, ergo præferuntur Medicis. ego autem ſydera pluries contemplatus nullum eorum Legumperitum inveni, ergo Iuriſtæ non præferuntur Medicis; imo inter ſydera cœli connumeratur Æſculapius & Chiron, qui fuerunt Medici, neque ibi connumerari reperies ullum Legumperitum. Aſtræam certe, nempe Iuſtitiam ibi invenies ob id, quod nobiſcum ſtare noluerit, ſed ad cœlum aufugerit mortales relinquens, juxta illud Ovidii *Metamorph.* 1. 38

Victa jacet pietas, & virgo cæde madentes
Vltima cœleſtum terras Aſtræa reliquit.

Decimumquintum argumentum. Omnes aliæ artes per textum *in Proœm. ff. §. duab. verb. quibus.* ſunt viliſſimæ habito reſpectu ad ſcientiam Legalem, ex quo ſequitur, quod habito reſpectu ad Doctores Iuris, Doctores artium, & Medicinæ ſuccumbent. Huic textui dicit Barbatia, quod mundus reſpondere non poſſet, ego autem invenio hominem, qui reſpondere poteſt, dicitque textum non probare, quod ſupponit, ergo concluſio eſt falſa, & recte addentes ad Barbatiam, qui fallaciam argumenti viderunt, dixerunt hoc argumentum eſſe ab auctoritate Iuriſconſulti, quod nullum eſt ſecundum Philoſophum, & veritatem. 39

Deci-

Decimumſextum argumentum. Facultas legalis dicitur eſſe Theſaurus; hinc doctor Iuris antecedere debet. & ego conceſſo quod facultas Legalis non ſolum dicatur, ſed ſit Theſaurus, dico multo majorem Theſaurum eſſe medicinam, per quam alii Theſauri acquiruntur, & maximè Theſaurus ſanitatis, ſine quo Theſaurus facultatis legalis acquiri non poteſt, eſt ergo medicina, quia major Theſaurus, facultati legali anteponenda.

41 Decimumſeptimum argumentum. Doctoratus medicinæ conceditur Iudæis, qui tamen non poſſunt aſſumi ad Doctoratum Iuris, unde infert quod Doctoratus medicinæ non ſit dignitas, debet ergo præferri Iuriſconſultus Medico, qui eſt in dignitate. reſpondendum, Iudæos vivere ſub alieno dominio, nec poſſe ex ſe judicia exercere, ideo ad Iuriſperitiæ doctoratum non aſſumuntur; admittuntur autem ad Doctoratum medicinæ, quam tamen nonniſi inter ſe, aut alios Infideles exercere poſſunt. hoc quidem illis à Summis Pontificibus, & Imperatoribus an jure concedatur, videat Caſſanæus. Certum eſt ſummos Pontifices & Imperatores non concedere non concedenda, alias aut injuſti, aut ignorantes erunt per ipſum Caſſanæum, qui dicet concedi ab ipſis quia Doctoratus medicinæ non eſt dignitas; at hoc in idem recidit, quia iidem, qui concedunt Doctoratus dignitatem Iuriſconſultis, concedunt & Medicis.

42 Decimumoctavum argumentum eſt ab ordine litteræ, quod eſt validum in Iure, ſed ex ordine literæ Notarius præfertur Medico. *l. fin. in prin. comm. de leg.* ergo multo fortius Iuriſta præfertur Medico. ſi vero alibi Medicus præfertur Iuriſtæ, ut multis in locis citatis ibi per Caſſanæum arg. ſeq. reſpondent litteram eſſe præpoſteratam, & hac reſponſione ſibi victoriam addicunt. nos autem hæc reſponſione non dignamur, quemadmodum neque

43 Decimumnonum argumentum, quod eandem vim deſumit ab ordine litteræ, quia *in rubr. cap. de Profeſſoribus & Medicis*, Profeſſor Iuris Medico præfertur. quæ omnia tam inania ſunt apud nos, qui argumentorum vigorem multo melius, quam Caſſanæus cognoſcimus, ut riſu excipenda videantur.

44 Vigeſimum argumentum. Subrogatum ſapit naturam illius, in cujus locum ſubrogatur, ſed Doctores Legum ſubrogantur loco Dei, ergo præferuntur Medicis. Hujus argumenti major per nos tranſeat, & ad minorem reſpondeo diſtinguendo, Doctores Legum ſubrogari loco Dei ut tales, negatur, ſubrogari ex eo quod majoribus potentatibus ſic libet, concedo. nam & loco Dei ſubrogantur etiam qui non ſunt Doctores Legum, imo præcipui magiſtratus, ut Proreges, Prætores, Legati, Præſides provinciarum, & alii non ſunt de neceſſitate, ſed per accidens tantum aliquando Doctores Legum. dixi autem alias neceſſe fuiſſe in hominum communitate præter Legem quoquomodo latam dari Legem vivam, quæ ad mutæ Legis obſervantiam homines cogeret, alias inanis omnino erat legumlatio. modo lex viva non poteſt ad omnia ſufficere, ergo oportet illam alios homines facere ſuæ poteſtatis participes, & in ſui locum ad particularia judicia exercenda ſubrogare. ſæpe autem ſubrogantur, ſed non ſemper Doctores Legum, ex eo quod majorem habeant legum cognitionem, & tamen in iis, quæ ad alios profeſſores pertinent ſubrogantur etiam alii profeſſores, etiamſi non ſint Doctores Legum, ut in iis, quæ ſpectant ad Medicos ſubrogantur ab illa lege viva ad judicandum ipſi Medici; quin etiam in vilioribus artibus, ac mechanicis, ut in fabrili, ipſi fabri ſubrogantur, in carpentaria Carpentarii, & ſic de ſingulis. Itaque ad minorem dico, quod ſi eam ita accipias, ut velis ſolos Doctores Legum ſubrogari loco Dei, abſolute nego, ſi non ſolos concedo; concluſio ergo non bene procedit, quia hic terminus ſubrogari loco Dei etiam aliis hominibus, & profeſſoribus communis eſt. Addo aliam reſponſionem concedendo totum Argumentum, ac dicendo, quod habeat veritatem in iis Doctoribus Legum, qui actu loco Dei ſubrogantur, at non probat procedere in illis, qui non actu ſubrogantur. jam enim dixi, Iudices, omneſque qui juſtitiam adminiſtrant judicando eſſe loco Legis vivæ præ cæteris omnibus honorandos. ergo ſubrogatio loco Dei in cauſſa eſt, ut honorentur homines, non ergo Iureconſultus tunc, ut Iureconſultus, ſed ut loco Dei ſubrogatus eſt honorandus.

Denique argumenta, quæ pro nobis non advocati in medium afferunt quidam Iureconſulti, omnia reſpuimus, habemus enim nos multo potiora, ut ex ſupraſcriptis deducere licet. atque hæc ſunt quæ pro rei veritate in Medicorum tutelam afferre placuit, is autem de hac controverſia judicium ferat, qui omni pathemate nudatus noſtræ argumentationis, allatarumque rationum vim, atque energiam ponderare noverit, & qui omni animi affectu depoſito Legem à Politica, Politicam à Iuriſperitia, Iudicem, ſeu Legem vivam à Legumperito, & Legumperitum à Politico ſecernere facile noverit.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani
QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.
Liber Sextus,
CONTINENS
TITVLOS QVATVOR,
quorum

Primus de Monſtris.
Secundus de Officiis Divinis.
Tertius de Debito Conjugali.
Quartus de Stygmatibus Magorum.

ILLVSTRISSIMÆ ACADEMIÆ HVMORISTARVM,

Paulus Zacchias Academicus,

Sal. & Æter.

FAtale illud Monſtris omnibus eſt, Philoſophis compertiſſimum, ut vix in lùcem edita, vitam obeant. quare non immerito, nec inaniter perculſus Monſtris hiſce meis brevem, ac ſine nomine vitam pertimeſco: ut vivant tamen, neque vitam degant obſcuram, quod ex me nata ſint, paterna pietate ductus exopto. Quam ergo malo eorum fato vitam ex ſeſe nanciſci minime valent, aliunde illis conquirere ſatago. Vivifico ſeſe mihi obtulit præclariſſimæ hujus Academiæ humore diffluens NVBES, cujus ſaluberrima reſperſione quamplurimos ſibi vitam comparaſſe cognoſcens, inde eitam partubus hiſce meis illam haurire me poſſe, certam ſpem concepi: quemadmodum enim præmortuæ Aves vivida Trinacriæ Lacus aqua madefactæ in lucem revocantur, ita vitali hoc humore ab imminente morte hæc mea Monſtra expediri conſpiciam, quæ novum hinc robur adepta, in poſterum RECREATA VALESCANT. Interim nobiliſſimum hunc Academiæ Romanæ cœtum, cui me humiliter addictum jampridem profiteor, ut hæc tanquam naturæ ludibria ab hac ſaluberrima perfuſione non arceat, ſed humaniter ad eam admittat, impensè rogatum volo.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS PRIMVS.

De Monstris.

Continens Quæstiones novem; quarum

LIBER

LIBRI SEPTIMI TITVLVS PRIMVS,

De Monſtris.

SVMMARIVM.

1 *Magna vis conſuetudinis.*
2 *De Monſtris conſiderare Iureconſulto quoque neceſſarium eſt.*
3 *Monſtrorum Naturam explanare, ac definire quænam monſtra ſint, ad Medicum, & Philoſophum ſpectat.*
4 *Monſtra quænam ſint, Iudicis arbitrio relinquitur.*
5 *Monſtrum non rumpit teſtamentum.*
6 *Monſtra appellatione filiorum non veniunt.*
7 *Partus ex ſua natura non vitalis non rumpit teſtamentum.*
8 *Monſtra vitalia non ſunt.*
9 *Num proſit Mulieri adhoc, ut Mater dicatur, ſi quid monſtruoſum ſit enixa.*
10 *Monſtrum an baptizari poſſit.*
11 *Monſtrum ex inceſtuoſo congreſſu hominis cum Bruto an naſci poſſit.*
12 *Monſtrum impune occidi poteſt.*
13 *Monſtra an ſint reſurrectura.*
14 *Quæcunque rationali anima prædita ſunt reſurgere debent.*
15 *Recens natus fœtus pro mare nè, an pro fœmella ſit baptizandus.*
16 *Monſtrum bicorpor an unus homo, vel duo.*
17 *Monſtrum, Oſtentum, Portentum, Prodigium omnia videntur interdum pro eadem re accipi.*
18 *Monſtra, Oſtenta, Portenta, Prodigia unde dicta.*
19 *Monſtra in ſolis viventibus contingunt.*
20 *Monſtrum quid ex Ariſtotele.*
21 *Monſtra ſunt quæ contra naturam fiunt.*
22 *Monſtrum ex Winrichio quid, & num. ſeq.*
24 *Monſtrum ex Capivacca quid.*
25 *Monſtrum à Liceto definitum.*
26 *Monſtrum proprie quid.*
27 *Non quolibet Naturæ error, nec quilibet receſſus à figuræ bonitate facit monſtrum.*
28 *Monſtrum apud Leges quomodo accipiatur.*
29 *Ad naturalem corporis conſtitutionem, & figuræ bonitatem quæ requirantur.*
30 *Monſtrorum genus duplex ex Capivacca.*
31 *Monſtrorum diviſio ex Liceto.*
32 *Monſtrorum quinque genera.*
33 *Monſtrorum primum genus eorum, quæ à natura ſunt.*
34 *Secundum monſtrorum genus peccantium in quantitate ſecundum totum.*
35 *Tertium monſtrorum genus eorum, quæ deficiunt, aut ſuperabundant in partibus.*
36 *Quartum genus eorum, quæ diſſimilia ſunt ſecundum partes à ſua ſpecie.*
37 *Quintum genus eorum, quæ diſſimilia ſunt ſecundum totum à ſua ſpecie.*
38 *Alia monſtrorum diviſio.*
39 *Monſtrorum aut multiforme, aut uniforme.*
40 *Monſtrorum diviſio ex Winrichio.*
41 *Monſtrorum alia ſpeciem mutant, alia non.*

De Monſtri, Oſtenti, Portenti, Prodigii appellatione, Monſtrum quid, & quotuplex.

QVÆSTIO I.

Tanta eſt in nobis vis conſuetudinis circa ea, quæ ſenſibus noſtris, atque oculis maxime in inferiore hac mundi Machina objiciuntur, ut ea, quæ nunquam ſatis admirari deceret, fere pro nihilo ducamus ob id, quod indeſinenter ea conſpiciamus; contra multa, quorum nulla nos movere deberet admiratio, obſtupentes contuemur, quod ea raro contueamur. tantillum vaporis in aere accenſi turmatim accurrentes admirabundi contemplamur, Solem, Lunam, Stellas, Cœlum ipſum oſcitanter præterimus; & in cæteris omnibus eodem modo uſuvenire & nos experimur, & docuit Lucret. *lib.* 2. *de Rerum Nat.* his carminibus: 1

Sed neque tam facilis res ulla eſt, quin ea primum
Difficilis magis ad credendum conſtet; itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim, ut Cœli clarum, purumque colorem,
Quemque in ſe cohibent palantia ſydera paſſim,
Lunæque, & Solis præclara luce nitorem;
Omnia quæ nunc ſi primum mortalibus adſint,
Ex improviſo ſeu ſint objecta repente,
Quid magis his rebus poterat mirabile dici?
Aut minus ante quid auderent credere gentes?
Nulli, ut opinor, ita hæc ſpecies miranda fuiſſet,
Quam ſibi jam nemo feſſus ſatiate videndi
Suſpicere in Cœli dignatur lucida templa.

ſed propius ad rem accedentes, non eſt qui neſciat, quantum nos moveat duorum hominum inter ſe non facile diſtinguibilis ſimilitudo; ac tanta, & infinita effigierum varietas non inter homines ſolum, ſed inter tot animalium, rerumque pene omnium ſpecies, ne afficere quidem videtur nos quicquam. tantam naturæ ſolertiam in Animalium generatione, tantum in membrorum compagine ordinem, & ſymmetriam, tantum vel in minimis ſtudium, ac nunquam pene à ſcopo oberrantem operam nauſeabundi negligimus, & nunquam intermiſſam ejus providentia rerum ſeriem pro nihilo ducimus; at caſu in alicujus individui formatione, neque ipſius, ſed aliena culpa irrepentem errorem quam vehementer demiremur, quanto ſtupore contueamur, quam anxia mente excipiamus, cur pluribus verbis ſignificare ſtudeam, cum re ipſa ſe palam faciat? De Monſtris loquor, quorum contemplatio tantopere doctos viros defatigavit, ut nihil ſupra. nos inpræſentiarum, quia de illis conſide- 2

2 ſiderare non uno ex capite Iureconſultis eſt neceſ-
3 ſarium, ut videbimus, de illis differemus, quia ad Medicum, & Philoſophum ſpectat eorum naturam perquirere, ac definire quænam vere monſtra ſint, quæ non, ut docet Martin. Winrich. *in lib. de Ort. Monſtr. cap.* 1. licet ex Iureconſultis Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 5. *caſ.* 391. *num.* 28. hoc
4 Iudicis arbitrio relinqui voluerit, ſed palam eſt, arbitrari non poſſe Iudicem niſi cognitis iis, quæ ad rei Naturam, de qua arbitrium ferre debet, pertinent, quæ nonniſi ex Medicina, & Philoſophia haberi poſſunt.

Cæterum quot, & quanta occurrere poſſint dubia Iureconſultis circa hanc humanorum monſtrorum materiam (de his enim tantum, non de cæteris quibuſque mihi ſermo in præſenti habendus eſt) facile ex iiſmet ipſis elicitur. ſtatuunt enim primo,
5 Monſtrum non rumpere teſtamentum argumento *l. Quod certatum eſt in fin. C. de Poſth. hæred. inſtit.*
6 & ratio ea eſt, quam adducit Glo. *ibi in verb. Monſtrum*, quod Monſtra filiorum appellatione non veniant *l. Non ſunt liberi. ff. de ſtat. homin.* & aliam rationem ad id ipſum affert Menoch. *ubi ſupra, nu.* 27.
7 nimirum, quod quemadmodum partus ex ſua natura non vitalis teſtamentum non rumpit, ut ex pluribus per ipſum adductis patet *num.* 24. ita neque Monſtra teſtamentum rumpere debeant, ac hære-
8 ditatem adipiſci, quia vitalia non ſunt, quod auctoritate Ariſtotelis comprobat *lib.* 4. *de Gen. anim. cap.* 4. cui addi poteſt Alex. *lib.* 2. *Probl.* 44. & Plin. *lib.* 7. *cap.* 3. & id ipſum ex recentioribus atteſtatus Paræus *lib.* 24. *cap.* 2. Quod, inquit, ut invita natura naſcuntur, ſic & vivunt; & ſequuntur hanc ipſam opinionem ex Iureconſultis Hyeron. Magg. *Miſcell. lib.* 1. *cap.* 20. & noviſſimus Alphonſ. à Carranza *de Part. nat. & leg. cap.* 17. *nu.* 23. qui omnes bene volunt non eſſe hoc omnibus Monſtris commune; ſed male Carranza, & omnino præter rem ad hanc opinionem firmandam Lucretii carmina attulit *lib.* 5. *de rer. nat.* ubi Poeta loquitur de quibuſdam monſtris, quæ eſſe in rerum natura jactantur, cum tamen exiſtere non poſſint, & ita habet;

Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate ſenecta.

nam videtur hic Iuriſta non percepiſſe eorum carminum ſenſum; dicit enim Poeta, Animal conſtans ex membris ſpecie differentibus non poſſe conſiſtere in rerum natura ob id, quia animalia ſpecie diverſa neque eodem tempore augentur, neque uno eodemque tempore corporis robur adipiſcuntur, neque uno, eodemque tempore ſeneſcunt, hoc eſt, ætates non eodem annorum curriculo percurrunt, nec ſimili Veneris ſtimulo moventur, nec conveniunt in moribus, & quæ ſequuntur; unde omnino extra Mercurium ab hoc homine ad id, quod probare intendit, ea carmina ſunt adducta, multoque melius, & magis ad rem ſuperiora adduxiſſet, ubi Poeta narrans quomodo in mundi primordiis animalia eſſent à natura creata, dicit eam primum multa monſtra generaſſe, conatum tamen illius irritum fuiſſe, quia ea monſtra non vivebant, quod non haberent requiſita ad vitam, ſic ergo ait;

Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata eſt mira facie, membriſque coorta.
Androgynum inter utrum, nec utrumque & utrinque remotum,
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim;
Multa ſine ore etiam, ſine vultu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſu,
Nec facere ut poſſent quicquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec ſumere quod foret uſus;
Cætera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat,
Nequicquam, quoniam natura abſterruit auctum,
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem.

Sed hæc per tranſennam dicta ſunto; præter ſuperiora autem alia dubium excitant apud Iurecon- 9
ſultos in hac materia de monſtris, ut illud, num profit mulieri ſi quid prodigioſum aut monſtruoſum ſit enixa, ad hoc, ut mater dicatur, & matris privilegiis ex filiatione ſibi provenientibus frui poſſit, quod adnotavit etiam ex noſtris Winrich. *de ort. monſtr. cap.* 1. & habetur *in l. Non ſunt liberi, ſup. cit. & in l. Quæret aliquis. ff. de verb. & rer. ſignif.* quas & ille adducit.

Verumenimvero à Canoniſtis etiam, & Theologis dubitatur, an monſtrum baptizari poſſit, & 10
negative reſpondent, ut ex Archidiac. Menoch. *ubi ſupra, nu.* 26. unuſquiſque ergo facile videt, quam neceſſarium propter hæc ſit determinare, quinam partus vere monſtrum dici debeat, & qui non, ne Baptiſmus in incapacem conferatur, aut ne eo capax defraudetur.

Maximi inſuper momenti dubium circa hanc ipſam materiam occurrit, quod non tam ſcitu neceſſarium eſt, quam ſolutu difficile; dato enim quod ex homine fœtus naſcatur figura brutum referens ad ſecundum totum, vel ſecundum aliqua membra, aut quod ex bruto naſcatur fœtus facie hominem referens, aut humanis aliquot membris dotatus, dubitatur, inquam, eo in caſu de inceſtuoſo hominis congreſſu cum bruto, ut aliquando eveniſſe certum eſt, & maxime in caſibus, de quibus citatus Maggius, & Paræus *locis citatis*. ſed hic conceptus an ex hujuſmodi congreſſu naſci poſſet, 11
incertum eſt, ita ut vir, aut mulier tam nefariæ veneris rei condemnandi, an abſolvendi ſint, difficile ſit dijudicare, ſi peccatum ex ſe non confiteantur, cum de facti identitate minime conſtet, & Philoſophi plerique, ac præcipue claſſici tam ex veteribus, quam ex recentioribus id inficientur.

Addendum his, quod tanto magis urget ſciendi neceſſitas, quinam partus vere monſtrum dici debeat, quanto Leges permittunt monſtra impune à quocunque occidi, ut ex pluribus Menoch. 12
ubi ſupra, nu. 27. & noviſſime Carranz. *ibid. nu.* 22. & ex noſtris Winrich. *ubi alias cap.* 41. apud quem alios auctores citatos habes.

Præterea dubitant Theologi, an monſtra reſurrectura ſint, nec ne, & negat D. Bonav. *in* 4. *ſent.* 13
diſt. 44. ex quo Winrich. *ibid. cap.* 22. quæ tamen quæſtio ex eo dependere videtur, an monſtra rationalem animam ſortiantur, nec ne, de qua re *infra quæſt.* 4. nam in dubium revocari non debet, 14
quod quæ rationali anima dotata ſunt, reſurrectura ſint, ita tamen ut nihil deforme, aut indecorum habeant, ſic docente D. Auguſt. *de Civit. Dei lib.* 22. *cap.* 19.

Evenit etiam aliquando, ut dubitetur, an re- 15
cens natus fœtus pro mare, vel fœmella baptizandus ſit, nullis apparentibus ſignis alterutrius ſexus, ut eſt geminus caſus apud Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 4. *qui & lib. eod. cap.* 40. *nu.* 1. hoc idem quærit. quin etiam alias permultas quæſtiones movet

movet idem Bahuinus *eodem cap.* 4. quæ tamen
omnes ex eo dependere videntur, an fœtus virilis,
aut muliebris conditionis existat, itaque hac una
decisa, omnes decisas habebimus.
16 Circa bicorpora tandem monstra multipliciter
dubitari contingit, duone homines, aut potius
unus sint, & sic, an pro uno, vel duobus babti-
zandi, an tanquam unus, vel duo in hæredita-
tatem succedere debeant, si succedere modo
possint, & alia permulta his non dissimilia: de
Hermaphroditis quoque quot, & quanta occur-
rant discutienda in propria quæstione manifestum
fiet.

Cum ergo ad tot, ac tantas dubitationes eno-
dandas conferat ipsis Iureconsultis doctrina de
Monstris ad eam pertractandam accedentes ante
omnia de nominibus differamus, dehinc quid ve-
re Monstrum sit videamus, mox alia permulta,
quæ in processu hujus tituli occurrent discutie-
mus.
17 Monstrum igitur, Ostentum, Portentum, Pro-
digium, licet in propriissima acceptione mul-
tum inter se evarient, in frequenti sermonis usu
quasi synomina sunt, hisque vocibus Antiqui in-
differenter usi sunt, ut ex Iureconsultis testatur
Alciat. *in l. Ostentum. ff. de verb. signif. num.* 1. & ex
Medicis in post multas adductas DD. auctoritates
Bahuin. *de Hermaphr. lib.* 1. *cap.* 5. hoc autem pa-
cto nominantur, si Ciceroni fidem habemus *lib.* 1.
de divinat. & *lib.* 2. *de Nat. Deor. in princ.* & D.
18 Augustin. *lib.* 21. *de Civit. Dei cap.* 8. (quibus ad-
hæret Polydor. Virg. *lib.* 1. *de Prodig.*) quia mon-
strant, ostendunt, portendunt, prædicunt, & ita
ab antiquis appellata, quod maxime auguriis, aliis-
que divinationibus essent addicti. quamobrem im-
merito videtur reprehendi Cicero à Liceto, quod
voluerit Monstrum dici ex eo, quod futura præ-
monstret, vult enim dici potius ex hoc, quod
ab unoquoque unicuique commonstretur, & fa-
cit pro Liceto communis loquendi usus, quodcun-
que enim valde rarum, & insuetum nobis offertur
dignum, quod alteri commonstretur tam in gene-
re boni, quam mali, Monstrum vocamus, quasi di-
gnum ut monstretur alteri ab altero ob malitiæ, vel
bonitatis excessum. sic aliquando pro convicio in
pessimos homines id nominis jactatur. Terent. *in
Eunuch. act.* 4. *scen.* 4.

——— *Vnde habes vestem? taces?*
Monstrum hominis, non dicturus?

Idem *ibidem act.* 5. *scen.*

——— *Monstrum, etiam ultro derisum venit.*

sed & optimis quibusque rebus, ipsi quoque pul-
chritudini cum valde excedit, hoc Monstri nomen
aptamus. unde Petrarca noster Lauram suam allo-
cutus.

O de le Donne altiero, & raro mostro.

Homines quoque doctrina excellentes Monstra
ob hoc ipsum vocamus; hanc enim ob caussam
Monstri nomine insignitur ad præsens Reveren-
diss. P. M. Fr. Nicolaus Riccardius S. A. Palatii
Magister dignissimus, nec injuria, quia, si quæ
de raro eveniunt, ut Cicero loco citato, por-
tenta sunt, sapientem portentum esse putan-
dum est.

Quanquam autem hæc ita se habent, certe ego
Latinæ linguæ parenti majorem, quam Liceto fi-
dem habeo: nam esto, Monstra futura non præ-
monstrare, ut veritas ipsa docet, primi tamen illi
Latinæ linguæ inventores, eo quod ita opinaren-
tur, Monstra sic appellari voluerunt. abuti autem
quoscunque Auctores hac voce notissimum est,
cum quod Prodigii, vel Ostenti, vel Portenti po-
tius nomen mereretur, monstrum indifferenter
vocitent. sic Plaut. *in Asinar. act.* 2. *scen.* 2.

——— *Pro monstro extemplo est, quando qui sudat,
tremit.*

ubi monstrum proprie prodigium esset dicendum.
quemadmodum & illud apud Virgil. 9. *Æneid.*

Trojanos hæc monstra petunt.

sic etiam & à nostris factitatum esse cognosces
Tass. noster Hyerusal. *cant.* 9. *stanz.* 13.

S'empie di Mostri, è di Prodigi il Cielo.

Sed Leges in *l. Ostentum. ff. de verb. & ver. signif.*
ostenta in duo genera dividentes, Monstrum fe-
cerunt Ostenti speciem, ut in ipso textu pa-
tet, & videat qui hæc luculentius pertractata de-
siderat Alph. à Carranz. de ea re differentem *lib. de
Part. nat.* & *leg. cap.* 17. nam nos has de nomi-
num, & vocum usu nimis affectatas quæstiones
Grammaticis relinquimus; proprietatem tamen, &
differentiam eorum tradunt præter vetustiores
inter Medicos Martin. Winrich. *de Ort. Monstr.
cap.* 3. Paræus *lib. de Monstr. in Præfat.* Licet. *lib.*
1. *de Monstr. in princ.* & Bahuin. *lib.* 1. *de Herma-
phrod. cap.* 5. & inter Iureconsultos Alciat. *ubi
supra*, & novissime Carranz. *ibidem in princ.* quam-
quam hi Auctores vix inter se conveniunt. mihi,
ut breviter ab his me expediam, placet Liceti
opinio, quæ refertur etiam à Majol. sive ab ad-
den. ad Majol. *dier. canic. coll.* 4. *tom.* 2. & à citato 19
Carranza *ubi proxime num.* 5. ea vero est, Mon-
stra in solis animantibus contingere, & sic pro-
prie Monstrum de his solis dici, in cæteris anima
carentibus portenta dari, ostenta, prodigia; sed
præ cæteris Winrichius hanc horum nominum
proprietatem prosequitur. nos de humanis mon-
stris tantum loquimur, vel quæ ex humana specie
originem ducunt.

Sed quid sit Monstrum diversimode multi do-
cuerunt. Aristoteles 4. *de Gener. anim. cap.* 4. mon- 20
strum voluit esse conceptum vitiosum, & præter
Naturæ intentionem procreatum, ita ut quando-
cunque aliquid deficit, vel superfluit in animan-
tibus monstrum ex ipso fit. ita præter alios Alciat.
in l. Quæret aliquis. ff. de verb. signif. Carranza *ubi
proxime*, & ex Medicis Roderic. à Castr. *lib.* 3.
de morb. mul. cap. 11. *par.* 1. unde eidem Aristo-
teli prima degeneratio conceptus in monstrum
est, cum fœmina concipitur, deficit enim fœ-
mina à virili perfectione, præterquam quod præ-
ter Naturæ intentionem esse voluit, fœminam
nasci, cum illa semper intendat animal perfe-
ctum generare; quod tamen veritatem non ha-
bere, longioribus ego non demonstrabo, cum sa-
tis circa hoc nonnulli doctissimi viri insudaverint,
& novissime Æmil. Parisan. *lib.* 3. *de Microc.
subt. cap.* 3. *exercit.* 2. satis illud sit, quod etiam
si Naturam velimus deficere in generatione fœ-
minæ, non idcirco fœmina monstrum est, quia
generatio fœminæ à natura intenditur ad speciei
propagationem, & conservationem, non minus
quam generatio Maris, ita ut fœmina non mi-
nus quam Mas sit in sua specie perfectissima crea-
tura. alias non ex naturæ intentione esset speciei
conservatio, nam si fœmina præter ejus intentio-
nem generatur, & conservatio speciei nonnisi per

fœminam fieri potest, Natura nunquam conservationem speciei intendet, sed tantum individui perfectionem. Adde quod si illico atque Natura à summa illa perfectione deficit, monstrum gignere dici debeat, cum illa intendat semper facere quod perfectius est, etiam cum marem unum alio imperfectiorem facit, monstrum generasse dicenda esset, quod nequaquam verisimile est. Fœminam quippe mare imperfectiorem esse non est dubium, nam idcirco etiam Plato *in Timæo transf. prin.* voluit, animas eorum, qui in vita existentes male, & præter Iustitiam vixissent, in fœminea corpora, quasi imperfecta, & monstruosa recipi; sed quicquid sit de hoc, Monstri certe definitio ab Aristotele tradita neque fœminæ aptatur, neque monstri vere dicti naturam explanare videtur, cum alii conceptus vitiosi dentur, & præter Naturæ intentionem generati, quibus non convenit monstri appellatio, ut Mola. Winrich. *de ort. Monstr. cap. 6.* Varand. *lib. 2. de morb. mul. cap. 5.*

21 Mercatus *lib. 3. de Steril. & Prægn. aff. cap. 7.* Monstra ea proprie vocavit, quæ contra Naturam fiunt, sed hæc definitio multo magis manca videtur, quam superior, & confutatur à Winrichio ubi proxime; nisi dicamus, & hanc, & superiorem genericas esse, & comprehendere quæcunque in quacunque rerum generatione, & in quibuscunque Naturæ operibus contra Naturam fiunt. at forte Monstrum contra Naturam non est, quia ab ipsa Natura habet esse, ut rex Arist. elicitur *lib. 3. de Anim. cap. 4.* etsi quid in monstro peccatur, id culpa potius aliarum caussarum fit,
22 ut latius infra dicam, licet etiam Winrich. *ubi supra* definierit, monstrum esse Naturæ erratum ab eo fine, quem sibi in agendo proposuit; sed & aliam definitionem idem ex Medicorum sen-
23 tentia affert, quæ est hujusmodi. Monstrum animal est in utero deformatum genitum præter naturam corrupto aliquo generationis principio. sed neque hæc satisfacit, nam nullum principium generationis corrumpitur in his, quæ superfluunt, Hieron. Capivac. *lib. 4. Pract. cap. 6.* sic definivit,
24 Monstrum est animal in utero genitum à depravata formatione; at admodum de raro à depravata formatrice monstrum fieri est compertissimum, nam neque in monstris, quæ mancum aliquod membrum habent, neque in his, quæ superfluum, videtur quicquam formatrix facultas peccare, quia format pro materia sibi subministrata, quod potest, nam si non potest formare totum brachium, format humerum tantum, & superabundante sibi materia suppeditata forma pro uno, duplex caput, quod videtur potius illam commonstrare satis vegetam.

25 Licetus *lib. 1. de Monstr. cap. 1.* definivit, ut sequitur, Monstra dicuntur quæ in subcælestium animantium genere non sponte genita membrorum constitutionem perfecte primogenitorum structuræ turpiter dissimilem, ac rerum naturæ minime consentaneum sortita fuere. aliam huic non dissimilem attulit *ibid. cap. 11.* quam *cap. seq.* explanavit, ut apud ipsum videre licet; quarum utraque probari potest, sed si libet alias Monstri definitiones apud ipsum, & Winrichium ex Medicis vide, & ex Iureconsultis apud Carranz. *ubi supra*, sed ego quoque ad præsens negotium meam in medium afferam, & est hujusmodi. Monstrum animal est ita genitum, ut à figuræ bonitate, & simplicitate suæ speciei conveniente enormiter recedat. animal dico esse, ut monstrum à prodigio, & portento sejungam. à figuræ bonitate dico, sumendo bonitatem figuræ pro symmetria, & proportione naturali, ut cum deficit id, quod necessarium est, ut cum brachia, oculi, pedes, manus, aut aliæ notabiles partes desiderantur, aut cum suam naturalem figuram partes non sortiuntur, aut cum eædem partes suum situm non servant, veluti si brachium non humero, sed lateri adnatum habeat, quale monstrum peperit Larissæa mulier apud Hippocr. *lib. 5. Epid. par. 1.* (quam historiam redegit mihi in mentem D. Claudius Le Februe Medicus Hippocratis studiosissimus) aut cum caput in homine apparet asininum, vel in equo humanum, & sic de cæteris. additum est, Et simplicitate, ut comprehendamus monstra, in quibus membra superfluunt, aut alia quædam pars, quæ ejus speciei individuis non convenit, superadditur. tale est monstrum homo caudatus, vel cornutus, aut cum naturales ipsæ partes præter modum magnificantur, ut Gibbositas in Camelo, & Indicis Tauris monstrosa non est, imo neque duplex gibbositas monstrosa in Asiaticis, vel Scythicis Camelis, ut in Aphricanis, quæ in homine, aut Tauris nostris, aliisque animalibus monstrosa quidem esset. Quoniam vero non quilibet error, & 27
recessus à figuræ bonitate, & simplicitate facit monstrum, ut pes distortus, deficiens, aut superfluens digitus, quicquid in contrarium velit Carranza contra Alciati opinionem *d. cap. 17. nu. 65.* & id genus alii recessus, addita idcirco sunt ea verba, Quod enormiter recedit, in hac enim enormitate recessus à figuræ bonitate, & simplicitate monstrositas consistit, sive monstrum ex eo, quod futura præmonstret, sive ex eo quod ab uno alteri commonstretur dictum velis ad admirationem excitandam, quæ quidem ex hisce modicis recessibus à naturali statu non insurgit.

Et licet propriissime, & stricte loquendo ita se res habeat, à Legibus tamen monstri nomen stri- 28
ctius multo, imo strictissime accipitur ad plures maxime effectus: non enim apud ipsas satis est ad hoc, ut conceptus monstrum dicatur, membra in eo duplicari, aut deficere, sed requiritur, ut contra formam humani generis, & converso more procreatum sit, nempe ut humanam formam mutaverit, ut si caput habeat bovinum, vel toto corpore vitulum repræsentet, & aliter ad hunc modum prodigiosum appareat, ut apertissime elicitur ex ipsismet Textus verbis *in l. Non sunt liberi. ff. de stat. homin.* & prudenter admonet Farinacc. *tit. de homic. q. 120. num. 191. sect. 5.* & notavit novissime Carranza *sæpe cit. cap. 17. num. 21.*

Cum autem ad corporis naturalem constitutio- 29
nem, & figura naturalis, & numerus, & situs aptus membrorum, & debita quantitas requiratur, si vel in quantitate; vel in figura, vel in numero, qui & ipse discreta quantitas est, vel in situ membrorum animal enormiter vitietur, monstrosum fit, duplicem tamen monstrorum ordinem aliqui fecerunt, ut ll. primo *in l. Ostentum sup. cit.* unum 30
eorum, quæ contra Naturam fiunt superfluendo, aut deficiendo in partibus, alterum cum quid Prodigiosum nascitur, nempe, ut Gloss. *ibi in ver. videtur*, cum effigiem mutat, neque eam servat, quæ suæ speciei convenit. sed ex Legum peritis

peritis Menoch. *lib.* 2. *de Arbitr. caſ.* 491. *num.* 29. *& ſeqq.* volens afferre ſigna, ex quibus liceat animal monſtroſum dignoſcere; monſtra divifit in ſex claſſes; ſed cum ea non dividat ſecundum differentias ſpecificas, eam diviſionem ſilentio prætereamus. Medici nonnulli, ut Capivacc. *loco ſupra cit.* dupliciter, ſed diverſo modo, quam ll. ſecerint, diviſerunt. & unum dixerunt eſſe monſtrum ſecundum ſpeciem, alterum ſecundum compoſitionem. ſecundum ſpeciem cum alterum animal à ſua ſpecie naſcitur. ſecundum compoſitionem cum
31 fœtus peccat in plaſmatione. ſed & Licetus *lib.* 1. *de Monſtris* ea dupliciter divifit, ſed diverſa ratione; nam unum genus fecit uniforme, aliud multiforme; quæ tamen genera ſubdivifit in ſuas ſpecies, & utrumque in mutilum, aut excedens, aut difforme, aut informe; aut enorme; ex quibus facit decem monſtrorum ſpecies, quas apud ipſum vide.

Ludovicus Mercatus *lib.* 3. *de prægn. & ſter.*
32 *aff. cap.* 7. Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *de morb. mul.*
33 *par.* 1. *cap.* 11. & Bahuin. *de Harmaphrod. lib.* 1. *cap.* 15. quinque Monſtrorum genera conſtituerunt, unum eorum, quæ à Natura, & ſecundum Naturam ipſam ſunt; in quo comprehendunt nationes omnes, quæ notabili aliquo vitio inſigniuntur, ut præter quamplures Populos, de quibus Plin. *lib.* 6. *Nat. hiſt. cap.* 37. *& alibi.* & Strabo *Geograph. lib.* 2. ſunt qui à nonnullis recentioribus hiſtoricis fide dignis enarrantur, quales ſunt ii, quos canina capita habere, & alii, quos caudatos eſſe, aliiſque enormibus figuris inſigniri recenſet Sigiſmund. *Liber in commentar. Moſcov.* & alii, de quibus multi hiſtorici de rebus Indicis ſcribentes.

34 Secundum genus faciunt eorum, quæ peccant in quantitate ſecundum totum, hinc Gigantes in exceſſu, Pigmæi, Pumiliones, Nani in defectu, ſed Gigantes, & Pigmæi comprehendi poſſunt in primo genere, quia à Natura, & ſecundum Naturam ſunt; & de Gigantibus quidem alias. de Pigmæis Ariſt. 8. *de hiſt. anim. cap.* 12. Plin. *lib.* 7. *cap.* 3. Ælian. *lib.* 15. *de Animal. cap. ult.* Strabo *Geograph. lib.* 2. *in princ.* & ex Poetis Homerus *Iliad. lib.* 1. *in princ.*

Veluti clangor Gruum eſt in aere ſupra,
Quæ poſtquam frigus effugerunt, & immenſum imbrem,
Cum clangore illæ volant ad Oceani fluctus,
Hominibus Pygmæis cædem, & mortem ferentes.

Et Ovid. *lib.* 6. *Metam.*

Altera Pygmææ fatum miſerabile matris
Pars habet; hanc Iuno juſſit certamine victam
Eſſe Gruem, populiſque ſuis indicere bellum.

Et Iuvenalis *ſat.* 13.

Ad ſubitas Thracum volucres, nubemque ſonoram
Pygmæus parvis currit bellator in armis,
Mox impar hoſti, raptuſque per aera curvis
Vnguibus à ſæva fertur Grue. ſi videas hoc
Gentibus in noſtris riſu quatiare, ſed illic
Quamquam eadem aſſiduè ſpectentur prælia, ridet
Nemo, ubi tota cohors pede non eſt altior uno.

quæ quamquam videri poſſunt tanquam à Poetis tradita fabuloſa, tamen naturales hiſtorici hæc pro veris admittunt; quin etiam Bernard. Gordon. Medicus ſua ætate magni nominis, & integræ fidei *in Prognoſt. par.* 2. *cap.* 7. Pigmæos ſe vidiſſe teſtatur non majores palma manus, ex quibus notandus videtur Carranza Iureconſultus *de Part. cap.* 17. *num.* 59. qui nulla ratione fotus, & nulla experientia fultus, Pygmæorum exiſtentiam fabuloſam eſſe affirmat, & Plinium, vide hominis ingenium, irridet, qui nonnulla de iis Populis tanquam vera recenſeat: ſaltem aliquam apparentem rationem in contrarium adduxiſſet, nam ſi ipſe nihil certi ex propria experientia afferre poteſt, non idcirco ob ejus dictum, qui neque Philoſophum ſe profitetur eſſe, neque rerum naturalium indagatorum, neganda eſt Pygmæorum exiſtentia; at ſaltem Ariſtotelem mendacii redarguere tam inaniter non debebat, ſed ante ejus verba ponderanda erant, quæ aſſertive Pygmæorum exiſtentiam firmant: ſic enim *loco ſupra cit.* de his populis eſt locutus. Non enim id fabula eſt, ſed certe genus tum hominum, tum equorum puſillum, ut dicitur, eſt, deguntque in cavernis, & quæ ſequuntur. ſaltem cum Alberto Magno dixiſſet, Pygmæos eſſe Simiarum genus, ne fidem gratis, & abſque ulla in contrarium ratione tantis viris de Pygmæis loquentibus adimere videretur; nam & Ariſtotelem non aperte dixiſſe, Pygmæos homines eſſe, ex præcitato textu volunt, cujus verba aliter, quam Theodorus Gaza verterit, ſonare dicunt. vidiſſet denique ſolidas quaſdam rationes à Cardano adductas *lib.* 8. *de variet, cap.* 40. ad improbandam hanc Pygmæorum fabulam; quæ probent ne, an non quod intendit Cardanus, non eſt hic aptus locus ad inquirendum. majori multo cum modeſtia id ipſum negavit Torreblanc. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 31. *num.* 22. *& ſeqq.* de Pygmæis tamen plura Winrich. *de Ort. Monſt. cap.* 21. & alia notatu digna Nic. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 2. *col.* 949. qui quidem, ſi in rerum natura ſint, à Natura, & ſecundum naturam, ut dixi, ſunt; habent enim naturam hominibus ejus regionis convenientem. non ſic autem Nani, & Pumiliones in noſtris regionibus, qui deficiunt ſecundum totum, & conſtituunt ſecundum genus monſtrorum apud Mercatum, & alios DD. ſupra citatos. ut fuerunt fœtus illi Comitiſſæ Margaretæ trecenti ſexaginta quinque numero, qui majores non fuerunt quam magnus Manus digitus Pollex dictus; horum enim reſpectu nullus Pygmæus, aut Pumilio puſillus eſt; quamobrem alios Pumiliones, & Nanos prætereamus, quorum mentionem habent Majolus *dier. canic. tom.* 1. *coll.* 2. Plater. *lib.* 3. *Obſer. tit. de deform.* & alii.

Magis compertum eſt, quod de Gigantibus ſcribitur, licet non minor de his ſit quæſtio, quam fuerit de Pygmæis, dubitatur enim de multis, nempe an unquam fuerint, aut de præſenti ſint Populi gigantææ ſtaturæ, unde primum geniti, & hujuſmodi. ſed vere fuiſſe gigantes, hoc eſt Populos gigantææ ſtaturæ habemus ex Sacris *Numeror. cap.* 13. *in fin.* ibi. Populus, quem aſpeximus proceræ ſtaturæ eſt, ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere Gigantæo, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur. in libb. quoque Regum plurium Gigantum mentionem habemus, eoſque vere fuiſſe præter ſacræ Scripturæ teſtimonia teſtatur D. Auguſt. *lib.* 15. *de Civ. Dei cap.* 9. & poſt alios vetuſtiores Perer. *in Geneſ. lib.* 8. *cap.* 6. Sed & Proavorum noſtrorum memoria Cannibales, & Patagones viſi ſunt gigantææ proceritatis Populi, ut referunt In-

dicarum rerum ſcriptores omnes, & præcipue Ovied. *in utraque hiſt. & Card. de variet. lib.* 8. *cap.* 43. & alia permulta ad hoc vide apud Licet. *de Spont. viv. ort. lib.* 4. *cap.* 7.

Non eſt ergo revocandum in dubium, an fuerint, & an eſſe poſſint Gigantes, ſed quærendum potius eſt, cur ſit, quod non tam frequens eorum proventus nunc ſit, ut antiquis temporibus. Dantes Aligherius *Infern. cap.* 31. ad Naturæ providentiam id refert in his carminibus,

Natura certo quandò laſciò l'arte
Di ſi fatti animali aſſai fè bene
Per torre tali eſſecutori à Marte.
E s'ella d'Elefanti, è di Balene
Non ſi pente, chi guarda ſottilmente
Più giuſta, è più diſcreta la ritiene;
Che dove l'argomento della mente.
S'aggiungi al mal volere, & alla poſſa
Neſſun riparo vi può far la gente.

Sed aliam ejus rei cauſam poſt multos tam vetuſtiores, quam recentiores, afferunt Hieron. Magg. *Miſcell. lib.* 1. *cap.* 4. & Licet. *ubi ſupra*, & videntur omnes convenire in hoc, quod id fiat, ob mundi ſenectam, quod videtur etiam inſinuari *lib.* 4. *Eſdræ cap.* 5. *verſ.* 54. Conſidera ergo & tu quoniam minori ſtatura eſtis præ his, qui ante vos, & qui poſt vos minori quam vos, quaſi jam ſeneſcentes creaturæ, & fortitudinem juventutis prætereuntes. in hanc ipſam ſententiam venerunt aliqui Philoſophi, eamque ſic attulit Lucret. *lib.* 2. *de Rerum nat. in fin.*

Iamque adeo affecta 'ſt ætas, effætaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.

& quæ ibi ſequuntur. & Iuvenal. *ſat.* 15.

Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.

Mihi tamen hæc ſententia veriſimilis non ſit; nam ſi homo à prima mundi origine ſemper decreviſſet, aut etiam ſi jam multis ab hinc ſæculis, quando jam decreſcere mundum erat communior ſententia, decreſcere incepiſſet, uſque ad præſens, res profecto ad Pigmæorum naturam vel jam eſſet redacta, vel tempore ſaltem non modo ad hanc, ſed ad locuſtarum magnitudinem redigeretur. addo quod Mundus non ex ſolo homine, ſed ex infinitis pene animalium, viventiumque ſpeciebus conſtituitur, unde non major ratio eſt, cur homo decreſcat ſolus, cætera viventia non item, & tamen hoc in cæteris viventibus non obſervatur. nam minima quædam ſi ſemper decreſcerent in nihilum abirent. ad quod me confirmat illud *Eccleſiaſt. cap.* 7. *verſ.* 11. Ne dicas, Quid putas cauſſæ eſt, quod priora tempora meliora fuerunt, quam nunc ſunt? ſtulta enim eſt hujuſcemodi interrogatio. quod non tam ad hominum mores, quam ad cætera quæcumque refero. alia ergo cauſſa quærenda eſt, cur de præſenti non tam frequenter Gigantes generentur, quam inveſtigare ad aliud tempus rejiciam, alias autem aliquando generantur, & ut multas ipſorum hiſtorias prætercam à ſupracit. Hieron. Maggio ibid. à Majol. *dier. canic. coll.* 2. *par.* 1. & à Korman. *de Mirac. vivor.* & à Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonol. cap.* 31. *num.* 1. & *ſeqq.* pauculas hic ſubdam. de Senogalliæ Gigante Amat. Luſit. *curat. Med. cent.* 5. *cur.* 95. hic cubito cæterorum hominum ſtaturam excedebat, & huic proceritati ſingula membra proportionata obtinebat. Gigantem porro novem pedum altitudinis vidit Mart. Delr. anno Sal. 1572. ut teſtatur *in Senec. Troad. comm. par.* 2. *num.* 91. alium vidi Romæ ex S. Ginneſio oriundum anno 1600. præfato forte non minorem. in principio anni 1631. viſum hominum memorat Bahuinus *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 8. octo pedum altitudinis, de quo etiam fortaſſe Plater. *ubi ſupra*, qui & multo majori admiratione dignam ſtaturam in medium affert, cujuſdam Gigantis, cujus oſſa in ditione Lucernenſi, ſi recte memini, inventa ſunt. hic, ut ex eorundem oſſium compoſitione computatum eſt, novendecim pedum proceritatem excedebat, hoc eſt, triplo proceriorem communi hominum ſtatura, & pede inſuper majorem. Sed hoc etiam multo magis vaſta Gigantum cadavera reperta aliquando fuiſſe, teſtantur plures hiſtoriæ à Majol. Magg. Korman. aliiſque relatæ, quas apud ipſos vide. Mediolani tandem hoc præſenti anno 1638, oſſa cujuſdam gigantis cum nonnullis molaribus dentibus reperta, quæ Materiæ vero affinitate pellectus hiſtoriam cujuſdam pueri hic ſubnectam, qui Neapoli natus anno 1630. menſe Febr. non major, quam cæteri recens nati pueli, ſeximeſtris in tantam molem crevit, ut ad decimum quartum menſem deductus altitudinem quatuor palmorum, totidemque craſſitudinem æquaret, omneſque jam dentes emiſiſſet.

Monſtrorum tertium genus faciunt illi quoad particularem partium ſuperabundantiam, vel defectum, ut ſi cruribus animal omnino deſtituatur, qualem fœminam viderunt multi annis ſuperioribus, quæ à Circulatoribus circumferebatur. hæc, ut audio à nebulone quodam impræ- 35
gnata in partu periit. de hac forte Licet. *lib.* 2. *de Monſtr. cap.* 2. in eodem genere continetur Monſtrum quatuor cruribus, aut totidem brachiis dotatum, aut geminum obtinens caput, aut eo orbatum, & acephalum, ut Populi illi, de quibus Plin. *lib.* 5. *hiſtor. nat. cap.* 8. Pompon. Mela *lib.* 1. *cap.* 4. Solin. *cap.* 3. Aul. Gell. *lib.* 9. *Noct. Att. cap.* 4. quos ſe etiam vidiſſe teſtatur D. Auguſt. *ſerm.* 37. *ad fratres in Erem.* quæ cum aliis refert Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 4. hi ſine cervicibus nati, oculos in humeris habent; tale fuit monſtrum in Vaſconia natum, de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & aliud Wittembergæ anno 1525. de quo Licet. *ubi proxime.* & tertium in Miſnia ortum, de quo ex Fincelio idem Licet. *ibid.* & de alio ſimili meminit Winrich. *de Ort. Monſt. cap.* 25.

Quartum genus faciunt quoad diſſimilitu- 36
dinem ſecundum aliquam partem à ſua ſpecie, quale eſt monſtrum humanum capite canino, ut Cynocephali eſſe narrantur, quorum unum ætate ſua ad Ludovicum Galliæ Regem delatum eſſe teſtatur Vincentius *lib.* 31. *cap.* 126. ex quo Torreblanc. *ubi ſupra num.* 21. vel quale fuit aliud ranino capite ex humano ſemine prognatum, & quod ex ferino genere capite humano, aut humanis pedibus, ut Cæſaris Equus, de quo Plutarch. Plin. & alii, & Sueton. *in ejus vita cap.* 61. vel contra ferinis pedibus ex humano, quales ſunt Centauri, Satyri, Sphynges, & hujuſmodi, vel qualis fuit puella pedibus aſininis, ſi tamen unquam talia monſtra extiterunt.

Poſtremum genus ex eorum ſententia eſt, quo- 37
ad

ad dissimilitudinem totius à sua specie, qualis erat puella specie honestissima ex Equa susceptа, & alia item formosissima ex Asina, de qua mox, & puer ex Vacca, & Lepus ex Equa natus cum Xerxes in Europam exercitum trajiceret, & Columba ex muliere, de qua Ovid. *lib. 7. Metamorph. fab. 12.*

Transit & antiquæ Cartheia mœnia Ceæ,
Qua pater Alcidamas placidam de corpore Natæ
Miraturus erat nasci potuisse Columbam.

Tale etiam fuit caput humanum ex ovo Gallinaceo genitum, serpentibusque pro crinibus donatum, de quo Paræus *ubi supra cap. 2.* quorum aliqua dariné naturaliter potuerint,nec ne,suo loco discutiemus. monstruosissima quidem hæc præ cæteris omnibus, unde Iuvenal. *sat. 2.*

Scilicet horreres, majoraque monstra putares,
Si mulier Vitulum, vel si Bos ederet Agnum.

Nos ad rem nostram, quia de humanis tantum
38 monstris verba facimus, ea sic dividemus. Monstrum aut peccat secundum externam formam, vel figuram, aut secundum membrorum, vel totius quantitatem. quod peccat secundum externam figuram, aut peccat secundum externam constitutionem, aut secundum situm, aut secundum substantiam membrorum, secundum constitutionem peccat, si membra suam rectitudinem non servent, ut Nasus distortus, pedes contracti, oculi strabi, & id genus alia; secundum situm peccat illud, in quo membra, & partes suum naturalem situm non servant, ut quod habet oculos in pectore, aut manum prope costas mendosas, ut illud Hippocrat. aut pedem in medio tibiæ connatum, ut illud, quod secuit Ioan. Faber, de quo alias. secundum substantiam membrorum peccat quod habet aliquod membrum diversum ab humana specie, vel secundum totum ab humana specie distat, ut puer capite canino, vel bubalinis cruribus, aut equinis, vel ex muliere natus Canis, aut Lepus, aut ex Equa puella, & alia ad hunc modum. Quod peccat secundum quantitatem aut est mutilum, aut excedens, utrumque aut deficit, aut excedit in particulis membrorum, aut in membris ipsis, vel in partibus majoribus, ut capite, & cruribus, veluti si capite careat, vel gemino dotetur, vel quaternis cruribus, aut quaternis brachiis constet. vel peccat in quantitate secundum totum, ut Gigantes, & Pygmæi.

39 Aut etiam cum Liceto dicamus, Monstrum esse aut uniforme, aut multiforme, & utrumque cum his omnibus prædictis conjungi potest. sed & quod excedit potest excedere in re suæ speciei non conveniente, ut si cornutus infans sit, aut caudatus, aut alatus, aut ungues habeat aquilinos, & alia his similia, nam hæc videntur omnia monstrorum genera, quæ in humana specie fieri possunt, comprehendere.

Non prætereunda tamen monstrorum divisio à Martino Winrichio allata, quamquam ad rem nostram minus facit, etiamsi maxime ex re
40 sua fit. Monstrorum alia esse voluit divina, alia naturalia, alia voluntaria, vel artificiosa, alia fabulosa. magis ad rem nostram facit, quam
41 deinceps affert; Monstrorum, inquit, alia speciem mutant, alia non mutant, quæ non mutant ea vel in intemperie insigni, vel in conformatione degenerant, vel soluta unitate; in conformatione quadrupliciter figura, numero, magnitudine, & situ. quæ speciem mutant sunt, quæ Morphym, & partium constitutionem speciei convenientem ex toto non habent, sed alienum quid repræsentant, eaque maxime inter cætera monstri nomine insignienda, quovis verò modo monstra dividas, dummodò differentias omnes comprehendas, ego nihil moror.

S V M M A R I V M.

1 *Caussæ Monstrorum, aut Physicæ, aut Metaphysicæ.*
2 *Caussæ Metaphysicæ.*
3 *Physicæ Monstrorum caussæ.*
4 *Caussæ Monstrorum secundum omnia caussarum genera considerata.*
5 *Deus aliquando, non semper est Monstrorum caussa, nisi permissiva.*
6 *Mali Angeli non semper monstrorum caussæ.*
7 *Monstra ex incubis, & succubis.*
8 *Generatio ex incubis, & succubis facta ex principiis naturalibus est.*
9 *Monstrositatis caussa ex parte Dæmonis.*
10 *Cælum non est monstrorum caussæ.*
11 *Semen quomodo sit caussa monstrorum.*
12 *Miscela seminum diversorum speciе animalium an monstrorum caussa esse possit.*
13 *Vterus quomodo sit monstrorum caussa, & num. 15.*
14 *Vteri angustia quorum monstrorum caussa esse posit.*
16 *Vteri tortuositas quomodo esse posit causa monstrorum.*
17 *Mulier quomodo sit monstrorum causa.*
18 *Imaginatio an esse posit monstrorum caussa.*
19 *Imaginatio non tantum potest, quantum plerique sibi persuadent.*
20 *Omnis monstrorum proventus plerumque ex parte seminis.*
21 *Monstra, quæ excedunt à seminum superabundantia.*

De caussis generationis Monstrorum.

QVÆSTIO II.

Varias, ac inter se diffidentes monstrorum caussas Varii, ac inter se diffidentes Doctores attulerunt. plures tamen eorum duplex caussæ 1
genus constituunt, Physicum unum, Metaphy- 2
sicum alterum. Metaphysicas dixerunt esse ali- 3
quando Deum, interdum malos Angelos. Physicas semen ipsum conceptum hoc, aut illo modo male dispositum, uteri ipsius naturam, & constitutionem, ejusdem angustiam, vel improportionatam amplitudinem, vel tortuositatem, mulierem ipsam, ejusque vehementem imaginationem, ac denique ipsum Cœlum. Licetus multa diligentia has caussas prosecutus est secundum quatuor genera caussarum, nempe materiale, formale, efficiens, & finale, de quibus apud ipsum *lib. 1. de Monstr. cap. 6. & seqq.* sed non mi- 4
nori diligentia easdem caussas conquisivit Martin. Winrich. *in lib. de Ort. Monstr.* & Bahuin. *de Hermaphrod.* nonnullas etiam earum recensuit

 Io,

Io. Hieron. Bronſer. *de princ. eff. ſem. inſit. ſect.* 2. *cap.* 18. & ne in his Iureconſultus deſideretur, habes Alph. à Carranz. *in lib. de Part. leg. & nat.* qui *cap.* 17. *à num.* 85. *ad ſeqq.* diligenter eaſdem cauſſas dinumeravit, ad quem lectorem Iureconſultum remitto, nam lectorem Medicum ad ſupracitatos relegaverim Auctores.

Ego in his prolixior non ero, ſed ad ea immediatè me conferam, quæ ad noſtrum negotium magis facere videntur. Quoad Metaphyſicas ergo
5 cauſſas, & primo quo ad Deum videtur dicendum, Deum pro cauſſa Monſtrorum admittere ſicuti aliquando videtur neceſſarium. Delrius *lib.* 2. *diſquiſit. Magic. quæſt.* 14. ſic ſemper aliter, quam permiſſive ad eorum generationem illum concurrere, & ſuperfluum videtur, & ab omni veritate alienum, ut docte convincunt Martin. Winrich. *loco cit. cap.* 10. & Licet. *lib.* 1. *de cauſſ. monſtr. cap.* 1. quam opinionem ſecutus etiam eſt Polyd. Virgil. *lib.* 3. *de Prodig.*

6 Malos autem Angelos ſemper eſſe Monſtrorum efficientes cauſſas externas non eſt verum, ſed aliquando poſſe, non ſit per nos à vero alienum. idem Winrich. *ibid. cap.* 11. non videntur tamen Doctores ullo modo explanare, quomodo nam
7 Dæmones ſint monſtrorum cauſſæ, quippe qui tradant ſuccubos Dæmones viris ſuccumbentes, deciſum ab illis ſemen excipere, dehinc incubos factos mulieres comprimere, ex eo autem ſemine concipere ipſas mulieres, ac monſtra inde generari, quod tamen non videtur ulla ratione
8 conſequi de neceſſitate, quia generatio per ſuccubos, & incubos procurata (ſi modo id poſſibile ſit, videtur enim difficile, ne dicam impoſſibile) ex principiis naturalibus ſit, ex ipſis nempe humanis ſeminibus invicem ad agendum, patiendumque ab ipſo Dæmone applicitis, at ſi hæc principia aliunde non impediantur, ſed in ſuo naturali robore, & energia conſerventur, non idcirco monſtroſos fœtus generare debent, quod per Dæmonem in actum proximum generandi producantur, nihil enim de ſuo Dæmon in generatione admiſcet, cum ſubſtantia ſit ſpiritualis, & incorporea. ergo hujuſmodi ſemina humana invicem concurrentia, & in actum generandi producta per naturalem, ac inſitam ſibi virtutem generantia, nonniſi naturales partus procreabunt. quod ſi aliquo modo Dæmon eſſe poſſit monſtrorum cauſſa, id non magis fiet in conceptu ex ſuccubis, & incubis, quam in quocumque alio conceptu per naturalem agendi modum,
9 conjunctione nempe Maris, & fœminæ ſuſcepto; in utroque enim caſu poteſt Dæmon læſionem aliquam ſeminibus in actu ipſo concipiendi, vel poſtquam concepta fuerint, communicare, aut ipſum jam adultum in utero fœtum quovis modo, permittente Deo, monſtroſum reddere, & non alias, ſed hoc forte non tam de facile evenire poteſt; nos autem cauſſas quærimus, quæ ut plurimum in generatione monſtrorum concurrunt.

10 Quoad Phyſicas ergo cauſſas, Cælum inter eas admiſſum contra aſtrologorum ſententiam cumulatiſſimè rejicit Winrich. *loco ſupracitato.* reſtant igitur aliæ cauſſæ ſupra numeratæ, ante quarum conſiderationem non videtur ſilentio involvenda eorum opinio, qui, ut pleraque alia in hoc ſublunari mundo evenientia, monſtra caſu, aut fato contingere voluerunt. Facit Ariſt. 2. *Phyſ. tex.* 82. & illud Senecæ in Hyppol. *act.* 1.

— Majus eſt Monſtro nefas,

Nam Monſtra Fato, moribus ſcelera imputes.

Adhærere huic opinioni videtur tex. *in l. Quæret aliquis. ff. de rer. & verb. ſignif. ibi.* Neque id, quod fataliter acceſſit, Matri injungere damnum debet. Alciat. *ibid. num.* 3. quam tamen ſententiam improbat Hieron. Magg. *lib.* 1. *Miſcell. cap.* 20. Rejecta ergo ſimul cum ſuperioribus Fato, caſu, & omni accidentali cauſſa pro cauſſa Monſtrorum, reliquum eſt de cæteris cauſſis conſiderare. Empedocles apud Plut. *lib.* 5. *de Plac. Philoſoph. cap.* 8. Monſtra propter ſeminis redundantiam, aut defectum, aut propter motus perturbationem, aut propter diviſionem ipſius in plures partes, aut propter nutationem gigni pronunciavit, neque 11 dubium eſt ſemen obtinere primum locum in genere harum cauſſarum, & quantum ego exiſtimo, prædictæ ejus Philoſophi ſententiæ inhærens, illud potiſſimam, & frequentiſſimam cauſſam monſtrorum agnoſco.

Sed dubitatur, utrum miſcela ſeminum diverſo- 12 rum ſpecie animalium id poſſit, & de hoc in propria quæſtione; eſt enim hic punctus magni momenti, & maxime controverſus.

Plerique autem pro Monſtrorum cauſſa ute- 13 rum adduxerunt, cum aut nimis parvus, & anguſtus eſt, ita ut diſtendi in tantam capacitatem nequeat, quantam fœtus in ſui augmentum expoſcit; vel cum idem uterus eſt nimis amplus, & capax, ita ut ſemen undequaque amplexari non poſſit, & ſic non potens in ſe ipſum coire, diffluat. Verumenimverò haud veriſimile ſit vel an- 14 guſtiam, vel amplitudinem uteri unquam eſſe poſſe Monſtrorum, maxime inſignium, cauſſam: nam quoad anguſtiam certum eſt, quod ſi quod monſtrum ex ea cauſſa generaretur, maxime generaretur id, quod peccat in defectu quantitatis ſecundum totum, ut Nani ſunt, & Pumiliones, ſed hoc ob uteri anguſtiam ſuccedere non poteſt, nam dato quod ſemen habeat inſitam virtutem aptam ad fœtus ipſius augmentationem, & diſtenſionem, ſecundum omnem corporis dimenſionem, ea otioſa nequaquam permanere poterit, ſed alterutrum conſequi neceſſe erit, aut abortiri fœtum, aut ſeptimeſtrem, & ante debitum tempus naſci, ita enim docuit medius fidius Hippocr. noſter *in lib. de Nat. Puer.* qui & ob eamdem cauſſam fœtus debiles naſci tradidit *lib. de Genitura in fin.* vel in utero ipſo contabeſcere, cum augere prohibeantur. Sed neque uteri amplitudinem, pro cauſſa monſtrorum acceptaverim, quia quantæcunque amplitudinis uterus ſit, debet, ſi ulla ſecutura eſt conceptio, ſuper ipſum conceptum ſemen recolligi, illudque arctiſſime undequaque amplexari, ita ut ne minimum quidem vacui inter conceptum ſemen, & corpus ambientis uteri intercidat, alias impoſſibile eſt, ullam ſequi conceptionem. ſi quid 15 ergo in culpa eſſe poſſit uterus in generatione monſtrorum, id fiet cum aliqua in parte calloſam duritiem contraxerit, quæ facile impediat, ne ſecundum eam partem diſtendatur; inde enim fieri poteſt, ut membrum illi parti correſpondens vel non augeatur, neque ſaltem ad debitam magnitudinem perveniat, vel augeatur quidem, ſed obtortum evadat, aut alias male conformatum,

non

non potente utero fefe, ut dixi, fecundum callofam, induratam, aut fcirrhofam partem diftendere.

16 Sed & uteri ipfius tortuofitas inter monftrorum cauffas adnumeratur à nonnullis DD. quæ an id poffit, adhuc non video; putaverim enim tortuofitatem uteri potius conceptum impedire, quam monftrum cauffare; militat enim hic eadem ratio, quam fupra de amplitudine ejus attuli; neceffe enim eft uterum fuper conceptum femen recolligi, unde quantumcumque tortuofus exiftat, fi fequi debeat conceptio, rotundari, ut ita dicam, illum oportet, & in orbem fuper ipfum femen coadunari, ut nullus externo aeri locus, aut cujus rei effe poffit; quod inconveniens fequi neceffe eft, quandocunque uterus orbicular iter femen non amplexetur, datur namque aliquod vacuum in aliis figuris inter femen, & uteri corpus, & fic conceptio fequi, aut faltem perfici non poteft.

17 Mulier denique ipfa pro cauffa generationis Monftrorum maximè admittenda, hæc enim inconcinno coitu, & agitatione in eo actu celebrando, ac præcipuè in feminum emiffione, aut illico ab ipfa conceptione, & motibus inordinatis, & laboriofis, crurumque in oportuna decuffatione, & aliis mille modis poteft infignem aliquam oblæfionem fœtui ipfi afferre, ac talem, ut ex ea monftruofus in lucem edatur. Sunt & præter hæc in harum cauffarum cenfu ipfius Mulieris pathemata Animi vehementia, & maxime fubitanea, ita ut validum excitent humorum, ac fpirituum motum: nam hoc pacto factum puto, quod habente quadam muliere in utero gemellos, & timore maximo perculfa, quod ex improvifo muliercula alia prægnantis ipfius capite arrepto ludibunda alterius mulierculæ proximæ adftantis capiti illud allideret, gemelli frontibus cohærentes nati fint; difruptis namque ex valido motu, ut credo, membranis fœtus involventibus, fi in diverfis includebantur, aut allifis fimul gemellorum tenerrimis capitulis, fi unica continebantur, facile fuit eos fimul fecundum allifam partem cohærere, fic & alias evenire in aliis poteft.

18 Reftat ultimo loco inter Monftrorum cauffas adnumerata imaginatio, quam plerique, ne omnes dicam ex DD. acceptant, ut ex Iurifperitis. *Gloff. in l. Quæret aliquis. ff. de verb. & rer. fign. in verb. fataliter.* Damohud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 84. *nu.* 29. & alii apud Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 33. *num.* 42. & apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 86. & ex Medicis plures à fupradictis recenfiti, ac plura quidem ex hiftoriis monftra referuntur, quæ in nullam aliam cauffam rejici poffe exiftimantur, quam in Matris imaginationem; quorum plura vide apud Thom. Fien. *de virib. imaginat. q.* 13. & alibi eo in opere; hanc enim in omnibus, fed maxime in Prægnantibus magnam habere efficaciam volunt, quod facile etiam declarant frequentes maculæ, quas fœtus in ipfo Matris utero ex ipfius Matris defiderio; vel imaginatione vehementi alicujus rei contrahunt. Sed quemadmodum ego nonnihil utcunque Imaginationi tribuo præcipue in Prægnantibus, ita vim talem, ac tantam, qua-

19 lem, ac quantam aliqui illi concedunt adimendam illi putaverim: nam fi tantum poteft imaginatio, quantum poffe nonnulli ariolantur, huí quantam feneftram ad monftrorum generationem patefacimus, nulla dies, nulla hora, nullum momentum abfque alicujus Monftri ortu tranfigetur, quæ tamen tam de raro vifuntur, ut non ob aliam cauffam tantam nobis admirationem incutiant: in quot enim abfurda, Deus bone, labitur in horas, & momenta Prægnantium imaginatio? At, inquies, plura concurrant, neceffe eft ad hoc, ut Imaginatio in fœtum operetur, ut eft ipfius Imaginationis vehementia, validus fpirituum motus ex valida aliqua Animi paffione excitatus, ut ex avidiffima cupiditate, ex improvifo terrore, ex infigni difplicentia, & hujufmodi; tempus item præcifum generationis ipfius fœtus, cum aut folum in actu ipfius generationis, aut dum adhuc fœtus tenerrimus eft, ut in primis quadraginta diebus, aut primis tribus menfibus, ab Imaginatione alterari aliquo modo poffit, ut percurrit Thom. Fien. *de vir. Imag. quæft.* 21. quæ conditiones non tam de facili fimul concurrunt, ut tam frequenter monftra generari debeant. & tamen hæc mihi non videntur adeo connexione incompoffibilia, quod non debeant multo frequentius apparere, ac fimul ad ejus effectus productionem concurrere.

Maximè item mirandum eft, fi Imaginatio tantum poteft in immutatione fœtus, ac fignanter in producendis quibufdam maculis, ac ftygmatibus (quod minimum eft refpectu generationis Monftri) cur mille rebus, quas Prægnans mulier appetierit, avidiffimeque defideraverit, vix unius ftygma in fœtu imprimatur: plura enim, & maximo cum fervore pluries appetere prægnantes confpicimus, quibus partim fua vota explent, partim autem carere coguntur, & tamen fœtus de raro fignantur; certè fi femper fignarentur, effemus jam omnes Panthæræ corio maculofiores. fed cur Bruta ipfa, ea præcipue, quæ palam coëunt, quotidiè monftra non generant, nempe fœtus fuos alienæ fpeciei figura deformatos? habent enim imaginationem multo quam noftræ fœminæ vehementiorem ob id, quod mulieres à fuperiori facultate ab Imaginationis intentione diftrahuntur, quod in illis non habet locum. Cur ergo Canes coram hominibus quotidie coëuntes, & dominos fuos præfentes & in ipfo actu coitus, & conceptionis, & toto gravidationis tempore, vel blandientes, vel objurgantes, minitantefve eos confpicientes, indefinenterque cum illis commorantes, catulos fuos faltem tantifper à fua fpecie immutatos non generant? aut cur faltem non pariunt fimiles fœtus aliis animalibus, coram quibus affidue coëunt, & cum quibus perpetuo commorantur, quorum fpecies eas in Imaginatione perpetuo fervare, & facile illis objici poffe verifimile eft? imo non modo alterius fpeciei animalibus fimiles catulos non generant, fed neque ipfis canibus, qui in ipfiffimo coitus actu præfentes non modo plurimum funt; fed petulanti ardore, alacrique falacitate fœminas maribus cohærentes fuperinire fatagunt; verum parentibus fimiles catulos generant, cum omnino concedendum ex mea fententia fit, plurimum fœminarum imaginationem à moleftantium canum petulantia in ipfo coitu eorum imagine alterari, & maxime tunc difponi poffe ad conceptus figuram alterandam, fi id naturaliter Imaginatio poteft, quod mihi difficulter perfuadetur: nam magis rationi confonum duxerim, imaginationem poffe ad libitum fœtum delineare, & formofiffimum effingere, quin & marem, & fœmellam pro fuo arbitrio procreare cur non poterit? an non facilius eft, Imaginationem Naturæ in fuo opere

effingendo opitulari, quam ipſam per ſummam vim ab opere divertere, ac deviare? Naturam enim obſecundare, quam illi obſiſtere multo facilius putaverim.

Denique ſi Imaginatio alterare poteſt conceptum, & illum monſtrificum reddere, ut, exempli gratia, conciliare illi figuram bovis, vel caput raninum, vel hujuſmodi quid, vel id faciet in inſtanti, vel tempore quodam proportionato. In inſtanti non, quia vel facit in quolibet inſtanti, vel in certo, ſi in quolibet, poterit jam de una figura fieri tranſitus in aliam, etſi in hoc inſtanti mater imaginata bovem, filio conciliet formam capitis bovinam, vel imaginata ranam, raninam, dehinc ſi imaginabitur Aſinum, fiet metamorphoſes de bove in Aſinum, vel ſi imaginabitur avem, fiet immutatio ranæ in avem, quod eſt ridiculum. ſi vero id facit in certo inſtanti, vel facit ante fœtus formationem in primis ſeptem conceptionis diebus, (non enim ante hoc tempus, vel ſaltem ante tres dies fœtus formatur, ſi Hippocrati credimus) vel poſt. ante non, quia imago ab Imaginatione communicata non poteſt in informi ſemine ſervari, ubi nulla adhuc conſpicitur partium differentia, & diſcriminatio. non poſt, quia ſic Imaginatio, quæ eſt cauſſa per accidens, & momentanea eſſet Natura fortior, quæ eſt cauſſa per ſe, & immutabilis, unde conſequens eſt, Naturam indefinenti ſua operatione Imaginationis brevem, ac non propriam operationem evincere, & ſi quid communicare poſſet, ab illa obliterari. Interim notandus Carranza *lib. de Part. cap.* 17. *num.* 91. *verſ. Tertia cauſſa principalis, & deinceps.* qui in omnibus ſuam ſententiam immiſcens magnorum virorum opiniones audacter irridet, ac refellit non ulla ratione, ſed ex propria aſſertione, nec, quod majori reprehenſione dignum eſt, ex adverſo oppoſitas rationes convincit, ut in hoc propoſito Ioannis Huarti ſententiam, qua contemnit eorum opinionem, qui Imaginationi vim tribuunt ſignandi fœtum in Matris utero, reprobat, & audaciam notat, neque tamen ejus argumentis ſatisfacit, quod mirum non eſt, quanam enim ratione leguleus hic ſubtiliſſimis ejus Auctoris rationibus ſatisfaceret? magis prudenter Torreblanc. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 33. *à num.* 48. *ad ſeqq.* Huarti ſententiam examinans, illi tandem ut probabiliori adhæret; hoc enim pacto à doctis viris fieri ſolet, quamobrem ex his concludam, Imaginationem omnino à numero cauſſarum hic eſſe eliminandam.

Cæterum cum varia ſint genera monſtrorum, & monſtrum ſit quid præter naturam, & per accidens ita genitum, non poſſunt omnia ad unam eamdemque cauſſam reduci, ſed neceſſe eſt unumquodque
20 genus habere ſuam adæquatam, & proportionatam cauſam, & licet plerumque monſtra talia generentur ex parte ſeminum, tamen ipſa ſemina non ſem-
21 per eodem modo ſunt diſpoſita. defectus ergo, & ſuperabundantia membrorum in monſtris non aliam poteſt habere cauſſam, quam defectum, & ſuperabundantiam ſeminum. Tortuoſitas monſtroſa à mulieris inconcinno decubitu, aut ab inconcinnitate in actu ipſo coitus dependentiam habet. membrorum mutatus ſitus ex ſeminum, vel cyematis ipſius, vel effluxionis trepidatione; & concuſſione originem ducet. Figura in maxime extraneas figuras degenerans, ſeminum, ſanguiniſque alentis vitium inſigne denotabit. degeneratio in alteram ſpeciem miſcelam diverſorum ſpecie ſeminum commonſtrabit, maculas quaſdam, ſi libet, ad Imaginationem refer, ego ad ſanguinis ipſius vitium referrem, & ſic de ſingulis conſiderandum.

SVMMARIVM.

1 *Ex diverſis ſpecie animalibus tertium generari non poteſt.*
2 *Proceſſus in infinitum à natura alienus.*
3 *Animalia ſpecie differentia quando coeuntia generare poſſint.*
4 *Homo à cæteris animalibus quantum differat.*
5 *Homo cum multis animalibus convenit in tempore ferendi uterum.*
6 *Propter formæ nobilitatem non poteſt ulla ſpecies cum humana commiſceri.*
7 *Maxima ſubſtantiarum diffidentia impedit generationem inter Hominem, & Brutum.*
8 *Animalia ſpecie differentia coeunt, & generant inter ſe.*
9 *Naturæ diffidentia non ſemper impedit generationem inter animalia ſpecie diverſa.*
10 *Magnitudinis diſparitas an generationem inter ſpecie diverſa animalia impediat.*
11 *Nullum animal naſci poteſt, niſi ſibi determinato tempore.*
12 *Homo ex Ariſtotele in tempore ferendi uterum cum omnibus animalibus ambigit. contr. num.* 14.
13 *Proprietates naturales ſunt inſeparabiles.*
15 *Carranza notatur.*
16 *Proprietas naſcendi hoc magis, quam alio particulari, ac præciſo tempore eſt individuorum, non ſpeciei.*
17 *Cur non idem omnibus individuis ejuſdem ſpeciei naſcendi tempus.*
18 *Fœtus quando naſcatur.*
19 *Monſtra non vivunt.*
20 *In natis ex diverſis ſpecie animalibus, quædam naturales parentum proprietates confunduntur, quædam non.*
21 *Cur ex diverſis ſpecie animalibus non poſſit ſequi generatio, alia cauſſa reſpiciens coitum, & conſtitutionem genitalium.*
22 *Semen ex Galeno principium ſui motus non habet in diverſas ſpecies.*
23 *An ex Homine, & Bruto ſequi poſſit generatio peculiaris conſideratio.*
24 *Semihumanorum monſtrorum hiſtoriæ cur ſuſpectæ videri poſſint.*
25 *Vt conceptus quicunque ex duobus ſeminibus ſequatur, neceſſe eſt ea ſemina miſceri tota per tota.*
26 *Quænam cauſſæ ab extra concurrere poſſint, quæ impediant generationem inter hominem, & Brutum.*
27 *Concurſum, & commixtionem ſeminis humani, & Brutini in ipſo coitu fieri, nulla cauſa videtur impedire poſſe.*
28 *In quibus vis viventibus dari calorem quemdam cæleſtem, & divinum.*
29 *Calor vivificans humani ſeminis differt à calore ſeminis belluini ſecundum majorem, & minorem perfectionem.*
30 *Calor magis perfectus non corrumpet, ſed vivificabit calorem minus perfectum.*
31 *Quale monſtrum ſecuturum eſſet ex commixtione ſeminis humani, & belluini, ſi quando fieret, non ſatis conſtat.*

Quæ

Quæ Monſtra ex diverſis ſpecie Animalibus progigni poſſint, quæ non. quæ item ex humana ſpecie poſſibilia, quæ non.

QVÆSTIO III.

DE Monſtris, quæ ex diverſis ſpecie Animalibus progignuntur, multum inter Philoſo-
1 phos ambigitur. negant aliqui ex diverſis ſpecie animalibus tertium generari poſſe. & ratio pro his evidens eſt; nam quod ex duobus animalibus ſpecie differentibus naſcetur aut cum ſuo compare ge-
2 nerabit, aut non; ſi primum dabitur hoc modo proceſſus in infinitum, qui à Natura eſt maxime alienus; indies enim novæ animalium ſpecies pullulabunt. ſi ſecundum, videbitur Natura fruſtra aliquid facere, & à ſuo fine deviare, qui cum is ſit, ut ſe ipſam in ſpeciebus conſervet, non poterit illum ulla ratione per hæc individua aſſequi. Sed huic opinioni, & rationi in ejus favorem allatæ refragatur experientia, nam naſci videmus animalia ex ſpecie differentibus parentibus, quæ inter ſe aliquando generant, aliquando non, cujus rei teſtis inſtar omnium locupletiſſimus ſit Ariſt. *lib.2. de Generat. anim. cap. 5.*

Rationi in contrarium adductæ ſatisfit dicendo, quod alterutra ex ſuppoſitionibus admiſſa, neutra ex conſequentiis ſit neceſſaria. nam animalia ex parentibus ſpecie differentibus enata, ſi inter ſe generent non novam ſpeciem generabunt, ſed in primam redibunt;quod ſi non generent, ut de Mulis evenit, hoc non eſt, Naturam fruſtra aliquid facere, quia intentio Naturæ eſt conſervare ſe in individuis ſuſceptis ſecundum ejus diſpoſitionem, non in his, quæ præter ejus intentionem oriuntur. Ariſtoteles ubi ſupra, & 4. *ejuſdem cap.* 4. quem
3 plerique ſequuntur, admittit quidem generationem inter animalia ſpecie differentia, ſed tres concurrere conditiones ex neceſſitate ad hoc ut inter ea ſequatur generatio, voluit. quarum prima eſt, ut Natura non multum diſtent, ſecunda, ut magnitudine corporis non admodum imparia ſint, tertia ut utriuſque geſtationis uteri tempora coincidant: ſic Canes, & Lupi, Vulpes, & Canes, Equi, & Aſinæ coëuntes prolem ex coitu ſuſcipiunt, ſic etiam ex Avibus Perdices, & Gallinæ, cum in eis omnes prædictæ conditiones concurrant. contra vero ex homine, & Bruto non videtur poſſe ſequi generatio, deficientibus om-
4 nibus prædictis conditionibus. Homo quippe Natura à Brutis, cæteriſque quibuſcunque animalibus tantum diſtat, ut cum nullo omnino conveniat. temperaturæ enim bonitate omnia excellit, formæque immortalitate unicus inter cætera exiſtit. magnitudine item maxime propter corporis conſtitutionem, & figuram nulli par videtur. quod magis palam fiet, ſi eorum quæ maxime figuræ ſimilitudine cum homine garriunt, qualitates, & conditiones examines. nam Homo ſolus bipes eſt, & erectus incedit, cæterorum animalium propriiſſime, & ex ſua Natura nullum. Solus Homo manus habet ad omnia opera aptiſſima, cæterorum nullum, quamquam habere æquivoce dici poſſunt, ut dicit Card. de Socr. ſtud. Soli Homini capitis rotunditas, & amplitudo præ reliquo corpore, eſt connaturalis, ſoli Hominis Naſus prominet, imo ſolus Homo Naſo dotatur, ut ex Andræa Laur. dixi *lib. 5. ſuperiori tit.* 3. *quæſt.* 4. *num.* 16. ſoli Homini cutis levitas conceſſa, cæteris vero horum nihil. quid de facie dicam ſede pulchritudinis, qua proprie ſolum Hominem dotari firmant Doctores? And. Laur. *Anatom. lib.* 11. *cap.* 1. Talliacot. *lib.* 1. *de Chirurg. cap.* 1. quid denique de aliis pleriſque particularibus mentionem habeam, quæ hominem tantopere quoad magnitudinem, & corporis conſtitutionem, & figuram à cæteris animalibus ſecernunt? ex his enim omnibus videtur conſtitutio, & figura Hominis cum conſtitutione, & figura aliorum animalium incompoſſibilis; quia videtur à Natura quodlibet ſemen determinatum ad conformandum totum hoc, & non alio modo, nempe tali, & non alia figura, hac, & non alia temperie, hoc, & non alio ſitu, hoc, & non alio numero, ita ut ſemen humanum nonniſi figura humana membra dotata conformare poſſit, etiam abſtracta ab ipſo ſemine forma immateriali, & Equinum equinam, etiam abſtracta forma totius, aliter videretur ex quolibet ſemine quodlibet animal quoad externam figuram generari poſſe, ſi fuerit indeterminatum ad certam figuram communicandam. Hoc autem importat illud Hippocr. ſemen rapere ſecum ideam omnium partium, quod optime pluribus demonſtrat Ludov. Mercat. *Conſult. Medic. num.* 20. *verſ. At cum prorſus.* non videtur ergo quod ſemina commixta ex Brutino, & humano poſſint generare unum quid, quod ſit medium inter duo corpora tantopere in tam multis conditionibus inter ſe diffidentia.

Sed præter hæc homo tempora geſtationis cum 5
nullis habet communia, quod nullum, ut Ariſtoteli, aliiſque placet, ſtatutum tempus pariendi ſortiatur, ſi ergo cum nullis convenit, cum nullo commixtus generabit, cætera enim ſemina aut prævenient, aut ſubſequentur, quod ex ſemine humano generabitur, & ſic cum ſimul naſci non poſſint, impoſſibile erit ea ſimul commixta generare.

Sed præ his maxime urgere videtur intrinſeca 6
hominis forma, propter cujus nobilitatem nulla omnino ſpecies commiſceri cum humana poteſt, quomodo enim immortalis, incorruptibilis, cœleſtis cum mortali, corruptibili, & terreſtri forma convenire in unum poterit? aut quodnam tertium reſultare ex utriuſque principiis materialibus, quod partim corruptibile, & mortale, partim incorruptibile, & immortale exiſtat? hoc tamen ad aliam videtur pertinere quæſtionem, nempe an quod naſcetur ex tali ſeminum miſcela formam hominis habiturum ſit, nec ne; primum autem videtur quærendum, an ſeminum commixtio in utero fieri poſſit, an potius unumquodque ab alio ſeceſſurum ſit; an ex commixtis ulla plaſmatio fieri poſſit, an potius unum aliud corrumpet, ut infra.

Nam Galenus quoque *lib.* 3. *de uſu Part. cap.* 1. 7
in princip. hanc ſeminum miſcelam ideo negavit fieri poſſe, quia propter maximam ſubſtantiarum diffidentiam unum ſemen ab alio receptum corrumpi neceſſe ſit; quin alias ad hanc ipſam generationem impediendam cauſſas concurrere voluit; nam exemplo deducto ex animali nato ex homine, & Equo, non conſtat quomodo tale animal, ſi naſcatur, nutriri poſſit, cum Homo ab Equo tam diverſa ſortiatur nutrimenta; item difficile eſt demonſtrare quomodo tale animal regeretur in greſſu, in ſeſſu,

ſeſſu, in actionibus. quæ omnia nihil quicquam generationem in utero, niſi illam ſubſtantiarum diſſidentia, ſed vitam forte extra uterum impedire poſſent, at hoc ad rem meam non facit; mihi enim ſatis eſt inquirere, an generari tale animal ex tali commixtione poſſit. licet ad ea, quæ Galenus affert, non deſit reſponſio, cum enim ex his ſeminibus generetur tertium quid, particulare forte nutrimentum habebit, particularemque corporis conſtitutionem obtinebit, nam alias animalia non ſpecie ſolum, ſed genere differentia commixta generant, ut infra oſtendam, in quibus tamen potiores cauſſæ conceptum impedientes, & vitam extra matris uterum concurrunt.

Non diſſimiles allatis ad hoc ipſum rationes attulit Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat. & lib.* 5. ejuſd. *in ſubſequentibus carminibus:*

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Eſſe queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta poteſtas.
Hinc illinc par vis, ut non pari eſſe potis ſit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret Equus, puer haud quaquam, qui ſæpe etiam tunc
Vbera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Poſt ubi Equum validæ vires ætate ſenecta,
Membraque deficiunt fugiente languida vita,
Tum demum pueris ævo florente juventa
Occipit, & molli veſtit lanugine malas;
Ne forte ex homine, & veterino ſemine Equorum
Confieri credas Centauros poſſe, nec eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus,
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate ſenecta,
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec ſunt eadem jucunda per artus.

Exemplum quoque affert idem Poëta ab inſitione arborum deſumptum; quemadmodum enim impoſſibile eſt ex quibuſvis arboribus inſitionem fieri, quæ fructifera ſit futura, & maxime ſi fructus utriuſque inſitæ arboris naturam æmulari debeat, ita, imo multo magis difficile eventu eſt in permixtione animalium ſpecie differentium quorumcumque generationem ſequi poſſe.

Sed quia huic ſententiæ videbatur obſtare experientia, cum ex hiſtoriis fide digniſſimis habeamus, monſtra hujuſmodi habentia nimirum membra commixta diverſorum ſpecie animalium aliquando extitiſſe, Ariſtoteles huic inſtantiæ occurrit dicens, talia membra diverſa à propria animalis ſpecie eſſe tantum per ſimilitudinem talia, non autem vere talia, nempe inquam non habere à forma ſua ſubſtantiali, à parentum ſcilicet ſemine deducta, ut talia ſint, ſed ab aliqua accidentali cauſſa. de iis autem intelligit, quæ nullo modo inter ſe convenire poſſunt.

Plures autem DD. cum Ariſtotele conſentiunt, & ne omnium catalogum hic congeram, præter Averroem ex vetuſtioribus 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. eandem ſententiam tuentur ex recentioribus Marcell. Donat. *lib.* 2. *hiſt. Med. mirab. cap.* 1. Card. *de variet. lib.* 15. *cap.* 77. Euſt. Rud. *de med. hum. corp. aff. lib.* 2. *cap.* 59. Faciuntque pro Iureconſultis nonullæ Legum auctoritates apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *ſub num.* 71. *in fin.*

Alii denique voluerunt animalia ſpecie differentia quæcunque inter ſe coire, & generare poſſe, 8
circa quod etiam fabulæ, ut puto referuntur, ut illud eſſe crediderim, quod Leo African. ex quo Majol. *dier. canic. coll.* 6. refert, Aquilas nempe Lupis in Aphrica commixtas generare, ex eaque commixtione neſcio quod animal oriri. neque majorem habet veriſimilitudinem quod jactatur, Hominem ſcilicet cum quibuſcunque brutis, & quod multo magis inveriſimile eſt, cum Avibus, & Piſcibus commixtum aliquando generaſſe, ex tamque nefando coitu interdum fœtum conſueta hominis figura podiiſſe, interdum autem membris ex utroque parente mutuatis, alias tandem brutum figura patrem, aut matrem repræſentans, idque pro generantium ſeminum majori, aut minori virtute, & activitate; quam ſententiam ſequitur, & tuetur inter recentiores Licetus *lib.* 2. *de cauſſ. monſtr. cap.* 68. & maxime in ea parte, qua credit hominem cum feris aliquando commiſceri, & generare, Ariſtotelem in teſtem advocat, qui tamen potius contrarium firmare videtur, ſic enim habet: Sed enim impoſſibile eſſe, ut tale monſtrum gignatur, id eſt alterum in altero animal, tempora ipſa graviditatis declarant, quæ plurimum differunt in homine, & Cane, & in Ove, & Bove. Licetus tamen alias ſuam ſententiam optime tuetur, argumentis ex adverſo oppoſitis, & contrariis Ariſtotelis auctoritatibus ſatisfaciens, ut apud ipſum unuſquiſque videre poteſt.

Nos priori ſententiæ neganti abſolute ex duobus animalibus ſpecie differentibus ſequi poſſe generationem jam ſatisfecimus. difficultatibus nunc, quas pro Ariſtotelis ſententia allatæ ſunt ſatisfacien- 9
dum. primo ergo quod de Naturæ diſſidentia affertur, non videtur impedire hanc generationem, cum videamus non modo ea animalia, quæ parum Natura diſtant, ut quorum unum ſilveſtre eſt, domeſticum alterum, ut Sus, & Aper, Canis, & Lupus, Aſinus, & Onager, inter ſe coëuntia generare, ſed etiam quæ multo magis diſſident in temperamento, in naturali propenſione, in corporis diſpoſitione, ut Canis, & Vulpes (quamquam parum admodum diſſidere vult. Card.) Canis, & Tygris, Tygris, & Pantera, Pardus, & Leæna, Canis, & Simia, & alia permulta. prætereo Equum, & Aſinum, quos natura multum diſſidere quis non dixerit, cum alter impiger ſit, ſuperbus, animo elato, curſu veloci, alter vero piger, humilis, animo demiſſo, greſſu tardo, ille bello aptus, hic nonniſi oneribus ferendis? quis non dixerit illos plurimum natura diſſidere, cum unus calidiſſimi temperamenti ſit, alter frigidiſſimi? & tamen hæc Bruta inter ſe conjungi, & quotidie generare quis non novit? ſed omittamus Equum, & Aſinum, an non toto cælo diſſident animalia, quæ ſub diverſo genere conſtituuntur, ut quæ ſub ſolidungulorum genere continentur, & quæ ſub genere ruminantium comprehenduntur? & tamen hæc inter ſe coire, & generare Hippotaurus declarat, partus ex Tauro, & Equa ſuſceptus, quem & vidiſſe ſe teſtatur Iacob. Rueff. *lib.* 5. *de muliebr. cap.* 3. & de quo Card. *lib.* 2. *de Medic. contrad. tr.* 6. *contr.* 18. & quem in Gallia infrequentem non eſſe teſtantur nonnulli, & quem denique nos ipſi vidimus, ut ex hiſtoria, quam in ultima hujus tituli quæſtione habes ſatis liquet. & de eo etiam Pariſanus *Nobil. exerc. de ſubtil. lib.* 2. *exerc.* 3. *cap.* 3. cum ergo tanta Naturæ diſſi-

diffidentia, quanta intervenit inter Solidungula,
& Ruminantia non impediat inter ipsa generatio-
nem, certe non quælibet, sed summa diffidentia
concurrere debet, si generatio inter hæc animalia
frustrari debeat; & idcirco bene crediderim falsita-
tem continere quod de Aquilis cum Lupis coëunti-
bus refertur, aut de homine cum Avibus, aut Pis-
cibus commixto; hæc enim fabulam omnino sa-
piunt, cum propter summam diffidentiam in qui-
buscunque rebus tam ad coitum, quam ad gene-
rationem, tam quoad temperaturas, quam quoad
corporis constitutionem, tam quoad victus ratio-
nem, quam quoad mille alia spectantibus impossi-
bile videatur ex illis sequi posse generationem.
10 Altera conditio, quam desiderabat Aristoteles,
erat corporum magnitudo non improportionata,
quæ item maxima sit oportet; alias enim inter ejus-
dem speciei individua, nullo impedimento eam esse
conspicimus, ergo nec inter animalia diversæ spe-
ciei. In humana certe specie indies animadvertimus
prægrandes viros pusillas fœminas gravidas facere,
& contra prægrandes mulieres à maxime pusillis vi-
ris, & pumilionibus impleri. in canino porro gene-
re catellam aliquando aspicies à Molosso, seu Ma-
stino iniri, qui quadrupla proportione in magnitu-
dine illam exuperabit. illud verum est, fœminam ca-
nem magnam à catello iniri non posse; sed non id-
circo dicendum, inter hæc animalia sequi non posse
generationem, hoc enim solum per accidens est,
quia conjungi non possunt, & sic in cæteris animan-
tibus improportionata magnitudo impediet forte
Maris & fœminam diversæ speciei conjunctionem,
non tamen idcirco sequitur, quod impediat ex sua
natura generationem, sed tantum per accidens.
Verumenimvero præ omnibus conditionibus,
quæ inter animalia specie differentia generationem
impedire existimat, maxime facere videtur Philoso-
11 phus differentiam temporis in utero ferendo. pa-
tet enim nullum animal nasci posse nisi determina-
to, & sibi conveniente tempore; quod ergo ex duo-
bus seminibus specie differentibus conflatur, quo-
cumq; tempore nascatur (dummodo non ex anima-
libus decisa sint, quæ uno eodemque tempore pa-
riant) aut præveniet, aut retardabit ortum ex parte
alterius ex seminibus, & sic impossibile erit, ut vi-
vat; at, inquam, non vivat, nam ego quæro, an nasci
possit, non autem, an victurum sit tale animal, nec
ne. sed neque ad vitam obstare quicquam videtur,
quod opponitur maxime in ipsius Aristotelis do-
12 ctrina, & signanter inter hominem, & brutum; quia
in ejus sententia homo in uteri gestatione cum om-
nibus ambigit, ergo cum omnibus etiam quoad
uteri gestationem conveniet. licet voluerint non-
nulli DD. proprietatem hanc generandi filios sep-
timo, aut octavo, aut nono, aut decimo, aut unde-
cimo mense esse quorundam individuorum, quod
falsitatis convincitur, ut alias dixi, quia idem homo
eidem mulieri junctus modò septimestres, aut no-
nimestres generat, non semper autem aut septime-
stres, aut nonimestres, quod succedere deberet, si
13 hæc proprietas à Natura inesset, quippe cum hu-
14 jusmodi proprietates non sint separabiles. sed ego
jam monstravi, hominem in uteri gestatione, hoc
est in tempore ferendi uterum, non differre à cæte-
ris animantibus, sed habere ut cætera suum statu-
tum pariendi terminum conveniente latitudine do-
tatum, ut alia quoque sortiuntur. quam sententiam
15 Carranz. *de part. in Prolegom. num. 7.* tanquam mi-
nus apte consideratam reprobat. vide autem in
quas ineptias hominum audacia aliquando eos con-
jiciat, quidque differant sapientum ab aliorum in-
geniis. Stepha. Roderic. Castrens. *in lib. Hippoc. de
Alim. part. 4.* & Daniel Sennert. *lib. 4. suæ pract.
Med. par. 2. sect. 6. cap. 1.* ambo Medici, & Philo-
sophi illustres hanc meam ipsius sententiam exami-
nantes, ejusque & contrariæ sententiæ rationes
ponderantes, illam tanquam communi probabilio-
rem acceptant, cæterosque ad eam acceptandam in-
vitant; hic homo autem, qui neque Philosophus est,
neque rationes meas aut voluit, aut novit ponde-
rare, audacter eam rejicit, ac improbat, & quod
magis detestandum est, ratiocinationem à me ha-
bitam nonnisi multis in medium productis solidis
quidem rationibus, ut prædicti DD. judicarunt, in-
eptam ineptissime appellat; sed hunc Iuristam suæ
in confutandis Philosophicis aliorum sententiis in-
eptitudini relinquamus. ad rem meam redeo, & ad
Aristotelis rationem dicam, verum esse, debere u-
numquodque animal statuto sibi tempore nasci;
nempe Equum mense duodecimo, vitulum decimo,
Elephantem biennio, & sic de cæteris; at quemad-
modum quod ex Equo, & Bove progignitur, ne-
que Equus vere est, neque Bos, ita neque Bovis, ne-
que Equi tempore statuto nasci debet, sed habere
illud oportet particulare quoddam tempus sui or-
tus, nempe quod satis fuerit illi ad acquirendam sibi
convenientem in utero perfectionem. hæc enim 16
proprietas nascendi hoc, aut illo tempore, etiam si
quoad universale tempus sit ipsius speciei, quoad
particulare, & præcisum ad dies determinatum est
ipsorum individuorum: non enim illud tempus ob 17
aliam caussam à Natura ortui animalium est assigna-
tum, nisi quia tanto tempore indigent, ut in utero
perficiantur, ita ut in lucem prodeuntia, & nutriri
per os, & externi aeris injuriis obsistere possint;
& quia individua ejusdem speciei variant tempera-
mento, viribus, parentum fortitudine, cæli tem-
perie, & mille aliis conditionibus, idcirco termi-
nus ille non est à natura idem in omnibus, ita ut
omnia eodem die eademque hora, totidemque die-
bus ab utero prodeant, sed latitudine quadam do-
tatur; atque hoc pacto calidiora individua ejusdem
speciei citius nascuntur, quam frigidiora, unde mas
prior ut plurimum nascitur, quam fœmina; robu-
stiora etiam citius, debiliora tardius nascuntur; quæ
parentes fortes sortiuntur maturant exitum, quæ
debiles retardant; cælo calidiore minori tempore,
frigidore diuturniore in utero manent, & sic de
cæteris, idcirco hominem à nono affecto ad unde-
cimum, Equum à decimo ad duodecimum, Asi-
num, & Bovem eodem modo, canem à spatio bi-
mestri ed trimestre, ovem à quarto mense ad quin-
tum, & alia alio tempore indeterminato semper,
& determinato nasci destinavit; ut ex historicis
naturalibus *loco citato* comprobavi. Animal ergo
quod ex duobus specie differentibus fuerit conce-
ptum nascetur eodem modo, cum ad eam pefectio- 18
nem pervenerit, quæ sibi conveniens erit, aut nasce-
tur cum illi defecerit à Matre alimentum; neque id
obstabit ejus ortui, vivere ne possit, an non, non
enim ex intentione Naturæ universalis prognatum
est; unde hac de caussa Monstra facile intereunt, ut 19
alias cum Philosophis demonstrabo. idque sibi vo-
luit Virg. *lib. 6. Æneid. ibi.*

Centauri in foribus stabulant.

ut sentit Servius ibi, ex quo etiam Hieron. Magg. *loco*

alias

alias cit. pro nunc tamen non id quærimus, an quod ex ſpecie differentibus animalibus plaſmatur vivere poſſit, necne, ſed an plaſmari poſſit, aut concipi.

Addo his quoad in natis ex diverſis ſpecie anima-
20 libus, cum ſemina miſceantur tota per tota, proprietates quædam naturales etiam confunduntur, neque facile dices, quam proprietatem tam ab altero parente accipiant, ut ex uno potius quam ex alio accepiſſe affirmare poſſis. aliæ autem non ab utroque parente communicantur, ſed ab alterutro; ſic Mulus ex Equa, & Aſina conceptus habet ita ab utroque parente commixtam figuram, ut à quo magis acceperit nequeas affirmare, à patre tamen accipit fortitudinem, à matre tolerantiam in laboribus. ſic & Hippotaurus in figura neutri ex parentibus omnino ſimilis, à matre tamen habuit ſpeciei characterem, nempe ut potius ſolidungulus, quam ruminans naſceretur. Specificam ergo hanc differentiam naſcendi potius hoc, quam illo tempore ab utroque parente natum recipere neceſſe nequaquam eſt, ſed ab alterutro; aut etiamſi contendas utrumque in hoc cooperari, naſcetur, ut dixi, peculiari quodam tempore, nempe cum perfectionem acquiſierit. at dices, unum quidem ſemen perfectionem tunc forte acquiſierit, alterum tamen non, & ſic interibit, at ſi ſeminum fieri poſſit perfecta commixtio, ex duobus unum fieri neceſſe eſt, quod talem inducat proprietatem, ut tali tempore naſcatur. redeundum ergo ad id, an ex hoc quod hæc ſemina perfici, & deduci in actum eodem tempore non poſſunt, eorum etiam commixtio impediatur, & ſic non quærendum de temporis diverſitate in utero ferendo, hoc enim nihil omnino ſeminum commixtionem, & conceptus formationem impedire poterit.

Sed præter impedimenta ab Ariſtotele allata, aliud non contemnendum inſurgit, ex quo inter
21 ſpecie differentia animalia generatio ſequi non poſſit, idque eſt diverſitas conſtitutionis membrorum generationis, & varietas in coëundo. Maris enim, & fœminæ ejuſdem ſpeciei genitalia ea proportione Natura plaſmavit, ut nullo negotio invicem aptari poſſint, atque ea ratione cujus ſpeciei mares veretri craſſitudine dotavit, ejuſdem fœminas vulvæ amplitudine ditavit. contra cujus mares membri exilitatem obtinuerunt, ejuſdem fœminæ vulvæ anguſtiam ſunt conſecutæ: ſic & in longitudine eadem proportio in eadem ſpecie, quæ ſi aliquando vitietur conceptus facili negotio impeditur. ſic etiam ſi quibus maribus veretrum oſſeum dedit; ac ita efformavit Natura, ut in coitu tumefactum nodos quoſdam in medio excitaret, quibus cogeret illos cum fœminis cohærere, ejuſdem ſpeciei fœminis ita vulvam efformavit, ut retinendo Maris genitali apta eſſet, non ſic autem in aliis fœminis, quarum mares membro non ita conſtituto dotabantur. Itaque quanam ratione canis quem inire poterit, aut etiamſi ineat, quomodo generabit, ſi in ipſa commixtione cum ove cohærere, ut ſua Natura fert, nullo modo poſſit? putandum enim eſt, animalia, quæ inter ſe cohærentia coeunt, nequaquam generare poſſe, ubi neque ſimul cohærere, neque per conveniens tempus perſiſtere in coitu poſſint: canes enim, qui vel ſui ipſorum vitio, vel fœminarum in coitu adhærere non potuerunt, ſteriles fuiſſe experimento compertum habemus.

Eandem parit difficultatem genitalium conſtitutio quoad magnitudinem, nam quomodo Equus Vaccam inibit, cum ille membri craſſitie, hæc vulvæ anguſtia pro ſui maris capacitate ſit inſignis? aut quam viam reperiet Camelus ineundi Equam, aut aliam fœminam extra ſuam ſpeciem, aut etiamſi ineat, quomodo in emiſſione ſeminum à fœmina ſimul, & mare facienda concordabit? conſentaneum enim eſt calidiora animalia citius, ac promptius ſemen emittere, frigidiora ſerius. ſed & hoc cauſſa erit per accidens impediens generationem inter duo animalia ſpecie differentia, quia impeditur generatio ex impedimento conjunctionis maris, & fœminæ. nobis autem inquirenda intrinſeca cauſſa impediens talem generationem in ipſis ſeminibus inhærens, nulla enim prænarratarum ſufficiens ad hoc ex ſua natura videtur.

Galeni quoque ratio ad hoc allata, cum maximi quidem ponderis ſit, ad trutinam revocanda, ea eſt idcirco impoſſibile eſſe, ex duobus semini-
bus ſpecie differentium animalium generationem 22
ſequi, quia ſemen principium ſui motus non habet in diverſas ſpecies. quæ ratio licet experientia convincatur, quia videmus ſemina Equi, & Aſinæ, Hirci, & Ovis, Tauri & Equæ commixta generare, habet tamen facilem reſponſionem, quia procedit quidem de quolibet ſemine per ſe ſeorſim ſumpto, neque enim Equinum ſemen poteſt habere motus ſui principium in diverſas ſpecies, neque aliud quodlibet, at ſi conflatum quoddam ex diverſis ſeminibus accipias, jam hoc habebit principium ſui motus ad gignendum tertium quoddam ex diverſis ſpeciebus commixtum ab communicatam illi à ſeminibus virtutem; ex duobus enim ſeminibus, quæ ſunt partiales cauſſæ conceptus, ſit unum totum, quod eſt cauſa totalis ipſius; niſi ergo, ut Galenus addebat, quid impediat ſemina diverſa concipi, quia unum forte aliud corrumpet, fœtum efformari ex ipſis non erit ob eam rationem impoſſibile; habebit enim ſemen commixtum ex duobus ſeminibus ſpecie differentibus particularem quemdam motum ad talem, aut talem figuram, aut talem, & talem formam producendam, & non aliam. idque fiet pro exuperantium ſeminum virtute; quod enim magis exuperabit plura conceptui tribuet; ſed partim ſemper ſuperare, partim ſuperari neceſſe eſt, cum utrumque ſemen, ex doctrina Hippocratica, & Galenica, habeat principium activum, & paſſivum, tam fœmineum inquam, quam maſculeum, quod apud Medicos eorum ſequaces eſt acceptiſſimum.

Cæterum peculiariter eſt à nobis conſideran- 23
dum, an ex homine, & Bruto ſimul commixtis ulla ſequi poſſit generatio; nam hoc, ut dixi non ſolum concedunt multi viri doctiſſimi, ſed etiam hiſtorias, de quarum veritate piaculum videtur ambigere, in medium producunt. Vidimus jam animalia multum natura diffidentia inter ſe jungi, & generare, notiſſimumque eſt, quod de Aphrica jactatur, ab ipſo quoque Hippocrate noſtro ſeria perpetuo, & certa ſectante (licet ille de Aſia loquatur ponens nonnullas Aphricæ regiones in Aſia, ut expoſitores volunt) *lib. de Aer. aq. & loc.* memoratum, ubi & ejus rei cauſſam affert dicens, Vincit enim in ipſis voluptas, quæ ratio eſt multiformes generari partus præſertim in feris; quod & Ariſtoteles fatetur *lib. 2. de Gener. Anim. cap. 5.* notandumque illud in Hippocratis verbis, Quæ ratio eſt multiformes generari partus præſertim in feris, quaſi non diffiteatur in aliis ſpeciebus, & in humana quoq; id ipſum

ipsum contingere. Plutarchus *etiam in lib. cui tit. Quod* Brut. *rat. utan. prope finem* manifeste manibus pedibusque in affirmantem sententiam ire videtur, quod homo Brutis commixtus generare possit, dicens. Etenim cum Capris, & Suibus, & Equabus se commiscere, & viri tentarunt, & fœminæ propter ferarum mares insanierunt. ex hujuscemodi vero nuptiis, & Minotauri, & Ægipanes, &c, ut ego quidem puto, Sphinges, & Centauri vobis oriuntur. *In paralellis autem num.* 54. ex Aristotele historiam enarrat Aristonis Aristonymi Ephesii Demostrati filii, qui Asinæ sese immiscuit, & inde Onoscelem virginem specie honestissimam tulit. & num. seq. de Fulvio Stella meminit Equam comprimente, quæ ex eo congressu Hipponam formosissimam puellam peperit. Plinius *præterea lib.* 7. *cap.* 7. Indos feras comprimere affirmat, & inde semiferos partus nasci tradit. quin & *lib. eod. cap.* 3. sub Claudio Cæsare se vidisse Hippocentaurum narrat ex Ægypto allatum, ac melle asservatum. Huic, inquit, anterior pars humana, equina posterior erat. non videtur autem conveniens Plinio in his, quæ se vidisse affirmat, fidem derogare, maxime cum ipse Imperator, ad quem scribebat, & alii permulti ex principibus viris tunc temporis possent scribentem falsitatis convincere. Sed & Ælianus Centauros admittere videtur *lib.* 17. *de Animal. cap.* 9. & Onocentauram visam se audivisse docet: quin *idem lib.* 6. *cap.* 42. protritam illam historiam in medium affert Capræ ab adolescente pastore adamatæ, & compressæ, ex qua puer natus est caprinis pedibus, sed humana facie. pastorem autem dormientem ab Hirco ob zelotypiam narrat occisum.

Sed & Veronæ visum Centaurum, & à viro quodam impune interfectum dicit. Franc. Petr. *lib.* 4. *Memorab. tr.* 6. *cap.* 20. *ex quo* Corasius, quem refert Menoch. *de Arbitr. lib.* 2. *casu* 491. *num.* 27. Multi ergo ex Recentioribus ob hæc concedere non recusarunt similes partus ex hujusmodi hominum cum feris commixtionibus suscipi posse. ut Cardan. *de variet. lib.* 7. *cap.* 31. *vers. Lupos esse Canes.* Iacob. Rueff. *de muliebr. lib.* 5. *cap.* 10. Mercat. *lib.* 3. *de ster. & prægn. aff. cap.* 7. *& in consult. num.* 20. Capivacc. *lib.* 4. *Pract. cap.* 6. Roderic. à Castr. *de morb. mulier. par.* 1. *lib.* 3. *cap.* 11. Winrich. *de ort. Monstr. cap.* 15. *&* 16. Andr. Laur. *Anatom. lib.* 8. *q.* 14. Fortun. Fidel. *lib.* 3. *Relat. cap. ult.* Ambrol. Paræus *lib.* 23. *cap.* 12. *Licet lib.* 2. *de caus. Monstr. cap.* 68. Bahuin. *de Hermaphrod. lib.* 1. *cap.* 10. Sennert. *lib.* 4. *pract. par.* 2. *sect.* 4. *cap.* 10. Sebast. Nas. *in pract. Meth. med. par.* 1. *sect.* 2. *digr.* 2. *q. & ex Iureconsultis Glo. in l. Quæret. aliquis ff. de verb. signif. verb. fataliter, & alii* Hieron. Magg. *Miscell. lib.* 1. *cap.* 20. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 32. *num.* 10. *& novissime* Alphons. à Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 77. *cum aliis ibi per eum adductis num.* 91. *vers. Quinta istarum.* & ex aliis Professoribus Polyd. Virgil. *lib.* 3. *de Prodig.* Martin. Delr. *lib.* 2. *disquis. magic. quæst.* 14. apud quem etiam nonnullas historias vide; relinquam Manilium, ex quo idem Delrius, & alios, omittam quoque Avicennam *lib.* 18. *de Animal.* & cum his quoque sentientem Cardanum *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. aliosque Astrologos, qui concedunt quidem talia monstra nasci posse; non ad virtutem tamen ipsorum seminum, sed ad Stellarum referunt. consulto etiam omitto nonnullos alios scriptores, qui ex hi-

storiis fide dignissimis facti possibilitatem comprobarunt, quos tamen si quis legere desiderat, auctores præcitatos evolvat, præcipue autem Schench. *in Observat.* Winrich. Licet. Paræum, Bahuinum, & alios. solum. addam forte aliis quoque notam historiam, sed quam ex manuscripto quodam diario Paridis de Crassis habeo, nempe Romæ in Regione Montium mulierem fœtum semicanem edidisse regnante Leone Decimo. Et tamen nonnulli ex iisdem Auctoribus, qui id fieri posse concesserunt, alias negarunt, ut Plut. *in libello, qui inscribitur, Quod non oporteat fænerari*, ubi videtur pro impossibili talem generationem existimare in his verbis. Minime, inquit, Vsurariorum genus pessimum inveniretur, quemadmodum neque Centauri, neque Gorgones. Ad impossibilitatem etiam retulit id ipsum Ovid. *lib.* 4. *Eleg.* 7.

—— credam prius ora Medusæ
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis.
Esse Canes utero sub Virginis, esse Chimæram
A truce qua flammis separat angue Leam.
Quadrupedesque homines cum pectore pectora junctos,
Tergeminumque virum, Tergeminumque canem.

Quin & Leges ipsæ similium animalium ortus ad impossibile reducendos censuerunt, *ut §.* 1. *Inst. de Inut. stipul. & l. si ita stipulatus ff. de verb. oblig. & alibi*, ut per Torrebl. & Carranz., *locis supra citatis.*

Cæterum non desunt in hac re aliæ plures difficultates; & primo historias Centaurorum, aliorumque monstrorum semihumanorum suspectas mihi 24
mirum in modum facit eorundem corporum constitutio, quod nempe partim humana, partim ferina membra sortirentur: nam primo hoc apertissime commonstraret semina, ex quibus sunt generata, non fuisse tota per tota commixta, at nisi se- 25
mina ita misceantur concipi in utero non possunt, aliter posset ex alterutro tantum semine fieri generatio, quod est impossibile. Secundo dato quod semina sint quidem commixta in utero, certe oportuit ea disgregari, ut unumquodque sibi appropriata membra generaret, atque unum exempli gratia generaret caput humanum, alterum vero pectus belluinum, & sic mixtionem illam dissolvi oportuit, ac invicem semina segregari, quod non est verisimile. Tertio necesse fuit dari duo agentia totalia in uno individuo, quod nequaquam concedendum, nam utrumque semen oportuit à proprio agente regi ad hæc, & non alia membra, hoc & non alio charactere insignita efformare, siquidem si ex utroque unum agens esset conflatum membra commixta generasset, non hæc humana, illa belluina. Denique si ab experientia fides desumenda est, nunquam videmus animalia ex seminibus diversæ speciei enata habere partim membra unius, partim alterius ex parentibus, sed commixta, ita ut aut totum magis ad unius, quam ad alterius similitudinem accedat, sed retineat tamen aliquid, aut certe ad nullius, hoc est non magis ad unum, quam ad alium, at numquam scio repertum mulum capite equino, reliquo corpore asinino, neque item Hippotaurum capite prorsus Taurino, corpore reliquo prorsus Equino, licet *Iul. Obseq. de Prodig. num.* 46. referat Frusinone Agnum natum capite suillo; hæc tamen, & si quæ alia his similia referuntur, fabulosa puto, aut habere quamdam similitudinem, ut ha-

bent etiam quando ex diversis specie generantur ad parentum imaginem, quam tamen, ut dixi, numquam simpliciter, & absque ulla convenientia, cum altero repræsentat.

Denique, præterquam quod de raro, imo rarissime fit, ut tam ab humano sensu deviet homo, ut se cum Brutis commiscere in animum inducat suum, existimandum est quamplurima etiam in tam nefa-
26 rio coitu intervenire, quæ seminum miscelam, & ex iis generationem prohibeant, ferarum nempe ipsarum inobedientiam, quæ ab aliis maribus extra suam speciem subigi, aut cum alienis fœminis conjungi se non patiuntur. Hominis ipsius etiam extrema lascivia gliscentis abhominationem, & verecundiam. vindicis item divinæ, & humanæ Legis timorem, necnon etiam coëundi rationem, membrorum genitalium disparitatem, cujusvis proclivitatis alterius in alterum, & reciproci amoris absentiam, & alia id genus, quæ me maxime in eam opinionem manuducunt, quod etiamsi sæpe sæpius contingeret tam horrenda, & abhominabilis commixtio (quam D. O. M. ab humana progenie eliminet) nonnisi summa cum difficultate, aut forte nullo modo succederet generatio.

Sed neque hæc licet de facto generationem hujusmodi prohiberent, rei possibilitatem adimere videntur. Quid ergo ad tam implicitam dubitationem respondebimus? Post seminum concursum,
27 quem nihil impedire posse, nemo est qui dubitet, videndum an quicquam sit, quod eorum commixtionem possit prohibere. substantiæ, vel materiæ dissimilitudinem caussari possumus. Et quoad substantiam nimis certe distare videtur perfectio caloris seminis humani à belluini. at si in quibusvis vi-
28 ventibus calorem inesse quemdam cælestem, ac divinum admittamus, quod demonstrat præ cæteris Fernelius *lib. 4. Physicol. cap. 1. & alibi*; calor seminis humani à belluini calore differet tantum se-
29 cundum magis, & minus, non erunt ergo contrarii, ita ut semina commisceri prohibeant; imo calor magis perfectus vivificabit, non corrumpet calo-
30 rem insitum seminis belluini, proprium enim videtur cælestis caloris vivificare, non corrumpere. at nonne substantiarum diffidentiam indicant experientiæ in medium productæ hujusmodi miscelæ humani nempe, & belluini seminis? quippe cum ex illis pateat nequaquam mixta fuisse tota per tota, cum partim generaverint membra humana, partim belluina, non promiscue commixta, ut in cæteris animalibus animadvertuntur, quæ ex parentibus specie differentibus procreantur? Adde quod anima, quæ est in semine humano, aut animæ facultas nimis distat à natura animæ, quæ deducitur ex semine belluino. sed alia tamen ex parte non videtur ulla anima, aut ulla animæ facultas effingi in semine posse, quia facultas, animæ facultas est, unde si ulla adesset facultas animæ rationalis in semine humano, adesset & anima rationalis, quod non est vero simile; sed hæc longioribus prosequitur Thom. Fien. *lib. de form. fœtus quæst. 5.* Verum quia materiam an forte quia unum semen magis altero crassum, tenue, frigidum, siccum, calidum, humidum, idcirco semina misceri prohibentur? certe neque hoc saltem de necessitate, quia unum semen alterius qualitatem moderabitur, si commisceri permittantur. Misceri ergo semen humanum, & belluinum non est quid, quod prohibeat. de hinc in actum produci, & inde aliquam generationem sequi, quæcunque tandem illa futura sit, adhuc non video quid impedimento esse possit. quod si hæc aut nunquam, aut tam de raro conspiciantur, non facti impossibilitas, sed caussarum ex accidenti concurrentium impedimentum incusandum. quale vero monstrum qualisve partus ex tali seminum commixtione nasci possit; utrum habens partim humana membra, partim belluina, an potius ita simul commixta, ut in aliis, quæ ex specie diversis parentibus orta videmus, conspiciuntur, aut aliud quoddam animal, ingenue fateor ancipitem me adhuc detinere, neque posse experientia orbatum (summum enim nefas in his experientia) quicquam certi determinare; quod enim homo inde nasci possit facile non dixerim, & multo minus quod bellua; sed illud non inficiari auderem, monstro nascente, ut natum aliquando jactant, quoque modo commixta membra humana, & belluina habente, evidens indicium facere, ut nefariæ incestus reus exquisitissimis tormentis torqueri possit; ad hoc enim maxime pro Iureconsultis tota hæc rerum series pertinere videbatur; quod si quid aliud est, quod pro ipsis faciat, hinc etiam facile recolligere poterunt.

SVMMARIVM.

1 *Necessitas sciendi quænam monstra rationali Anima sint prædita.*
2 *Fœtus ad aliquos effectus dici potest monstrosus, ad alios autem non.*
3 *Monstrum ad effectum quod baptizari non possit quando dicatur.*
4 *Fœtus humanam figuram habens pro homine habendus.*
5 *Fera ex homine concipiens poterit in aliquorum sententia generare aut hominem, aut feram, sic & mulier ex Bruto concipiens generare aut hominem, aut Brutum.*
6 *Ad hominis perfectionem videtur requiri figura humana.*
7 *Sola anima sine corporis perfectione sufficiente non facit hominum.*
8 *Quod formam hominis, id est, figuram non habet, rationalem animam habere non præsumitur.*
9 *Effigies externa est prædominantis seminis indicium.*
10 *Caput est præcipua rationalis Animæ sedes.*
11 *Fœtus humano capite pro homine habendus.*
12 *Totus homo in facie, & solus Homo facie dotatur.*
13 *Monstra in dubio baptizanda.*
14 *Fœtus humanus capite bellnino an pro homine habendus.*
15 *Fœtus capite belluino quando pro homine existimandus.*
16 *Monstra ex homine ab humana figura prorsus degenerantia in speciem alienam nihil humani habent.*
17 *Monstri bicorporis alterum, quod videtur sensu carere, an homo sit.*
18 *Monstrum rationalem animam habere si humana figura sit præditum, an verum sit.*

Quæ

Quæ Monſtra ex humana ſpecie rationalem animam ſortiantur, quæ non.

Qvæstio IV.

PRoximum ab his eſt, ut videamus, quænam monſtra ex humana ſpecie quomodocunque enata rationalem animam ſortiri pronunciare li-
1 ceat, quæ non; ab hoc enim plura maximi momenti dubia dependentiam habent, nempe an fœtus baptizandus ſit, nec ne, an rumpere debeat teſtamentum, an ſuccedere debeat in paternis, aut maternis bonis an impune occidi poſſit, & alia quam-
2 plura. non enim, etiamſi monſtruoſus fœtus ſit, ſemper eodem modo ad quoſcunque effectus pro monſtro habetur, ſed ad aliquos monſtrum dicitur, ad alios non. ſimpliciter tamen Monſtrum dicitur quandocunque aliquod enorme vitium habet vel in exceſſu, vel in defectu, vel in conformatione membrorum. ad effectum autem quod
3 baptizari debeat nunquam dicitur Monſtrum, quandocunque humanam figuram retineat, niſi forte quando cum hoc nullo ſenſu præditum eſſet, quemadmodum ad effectum quod poſſit impune occidi, non ſufficit quævis etiam enormis monſtroſitas, niſi enormiter à figura humana recedat, & vere homo dici non poſſit. an autem enormis læſio in exceſſu, vel in defectu membrorum impediat, ne in paternis, aut maternis bonis ſuccedat, Iureconſultorum eſt definire: nam niſi illud ſit, quod hujuſmodi fœtus pro vitalibus non habentur, & idcirco teſtamentum non rumpunt, non video quid in cauſſa eſſe debeat, cur paterna, aut materna hæreditate defraudentur; niſi forte defectus eſſet enormis membrorum principalium, ut ſi monſtrum eſſet Acephalum, hoc eſt, ſine capite, tunc enim nequaquam palam eſſet, an homo eſſet. necne.

Videndum ergo quæ monſtra Anima humana
4 dotentur, quæ non. Putarunt aliqui nullum in hoc dubium intervenire, quandocunque fœtus humanam figuram habeat; ita Fortun. Fidel. *lib.* 3. *relat. cap. ultimo*, in qua ſententia ſequitur, quod Equa, vel Bos poſſit generare verum hominem, nam poteſt etiam, ut credit, Equa, vel Bos homi-
5 ni commixta generare fœtum, qui humana figura perfectiſſime dotetur, nihilque Brutinæ retineat. ſic & Mulier ex Bruto concipiens aliquando Brutum, aliquando Hominem generare poterit, ſicque fuerunt Attilam Hunnorum Regem ex cane, & muliere ſuſceptum, unde Torquat. Taſſ. *Cant.* 17. Stanza 70.

Ben ſi conoſce ad volto Attila il fello,
Che con occhio di Drago ei par, che guati,
Et ha faccia di Cane, & a vedello
Dirai, che ringhi, e udir credi i latrati.

In hanc ipſam ſententiam ita ex Iureconſultis inclinat Torreblanca *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 33. *à num.* 22. *ad plures ſequentes*, ut putaverit, Satyros, aliaque hujuſmodi animalia ſemihumana figura inſignita & homines eſſe, & rationis participes, natoſque ex nefanda Hominum cum feris commixtione.

6 Videtur autem ad Hominis perfectionem, cor-
7 poris ſufficientem ſaltem quandam perfectionem requiri, quia ſola Anima non facit Hominem ſine ejuſdem corporis perfectione. Plat. *in Convivio. & ibi* Ficin. *orat.* 4. Cic. *in ſomn.* Scip. & ex Iureconſultis Baldus *in l.* 2. *in princ. C. de Poſth. Hæred. Inſtituend.*

Vnde apud Iureconſultos, quod formam, id eſt 8
figuram Hominis non habet, rationalem Animam habere non præſumitur, ut ex eodem Bald. Carranz. *de Part. hum. cap.* 17. *num.* 25. quandocunque ergo in externa figura humana elucet effigies, etiamſi fœtus ex nefaria aliqua commixtione hominis cum Bruto naſceretur (ſi modo id in via naturæ ſuccedere poſſit) fœtus ille Homo dici debet, & ratio pro hac ſententia eſt evidentiſſima, quia 9
externa effigies prædominantis ſeminis inditium eſt; ad cujus formatricem facultatem conſequitur, determinantur enim ſemina à ſua ſpecifica natura ad talem, & talem membrorum, corporiſque efformandam figuram, & non aliam, ut jam probavi.

Sed dubium hoc maxime procedit in his monſtris, quæ cum aliqua parte, vel aliquibus membris humanis, mixta etiam habent membra belluina, ut eſſet Centaurus, Onocentaura, Satyrus, præcipue autem dubitatur de iis, quæ caput humanum, cum corpore belluino, aut belluinum cum humano corpore ſortiuntur; & circa id videretur facilis reſponſio, ſi de ſede principatus Animæ conſtaret, de qua cum non ſit hic aptus locus ad diſceptandum, cum Medicis me ſentire, imo cum ipſa Ecclesia Catholica, dicam, (quæ, ut idem Fortunatus, dicebat, ſacra, ac vitali Baptiſmatis aqua ca- 10
put reſpergit, non pectus,) ſi caput eſſe præcipuam rationalis Animæ ſedem firmavero, quam ſententiam, ut Medicos omittam communiter ei adhærentes, comprobat ex Iureconſultis Carranza *de Part.cap.* 17.*num.*29. Et ex his videretur dicendum, quod ubi fœtus capite humano inſigniatur, præ- 11
ſumptio ſit latentis Animæ rationalis: nam totus 12
Homo in facie, ut dicebat Majol. *dier. canic. colloq.* 2. imo facies ſoli homini propria eſt, ut ex communi ſententia dicit Andr. Laur. *Anatom. lib.* 11. *cap.* 1. & tamen, proh naturæ noſtræ infœlicitatem! ſub humana facie ferinum animum celari, an non quotidie experimur? utinam aut animo facies reſponderet, aut ſaltem illud ſuccederet, quod in voto habebat Franciſcus Balduccius Poeta Siculus in ſuis carminibus nitore, & lepore ſuſpiciendis, dicens:

Deh che non daſſi à noi nell' altrui ſeno
Di Lince a guiſa penetrar gli arcani,
O per ampia feneſtra al manco lato
Mirar il cor ſuelato,
Pria che d'amor accor gli affetti inſani?
Oh qual vedrian celarſi
Sotto ſembiante human ſenſi inhumani, &c.

E tamen conſtat, Monſtra quædam ſuperiores partes humanas habentia, inferiores belluinas, humani nihil habuiſſe, cum neque humanam vocem ediderint, aut alio quocunque ſigno ſe homines prætulerint; unde cum quæritur, an talia baptizari debeant, nec ne, non male forte diceretur, ſi modo id per Canones liceat, ea ſub conditione eſſe baptizanda: nam eſſe omnino in dubio bapti- 13
zanda ex Petr. Gregor. dicit Carranz. *ubi ſupra num.* 31.

At vero non quia præſumptio ex humana effigie deſumpta id operetur, ut cum ea conjungatur

Anima rationalis, constat idcirco, an si fœtus
14 humanus caput belluinum habeat, caninum puta, Equinum, caprinum, vitulinum, qualia plures habentur apud Iul. Obseq. Arnald. Sorbin. Paræum, & alios, pro bellua sit existimandus, nec ne. Carranza *ubi supra num.* 27. voluit hujusmodi monstra inter homines non esse connumeranda. at quidem, si nulla commixtionis suspicio adfuerit seminis belluini, cur quod ex humanis seminibus natum est pro homine non est habendum, cum hæc, ut alias ex Aristot. dixi, non sint vere talia,
15 sed per similitudinem talia? ergo distinctione hic opus est, si enim ulla affuerit commixtio belluini seminis, pro homine non temere hujusmodi partus esset habendus, alias autem omnino pro homine existimandus, quod maxime procedet, si etiam vox ipsa humana, & vagitus humanus erit.

Cæterum alia monstra, quæ interdum mulieres pariunt ab humana figura aliena, imo vero nonnullorum aliorum animalium effigiem prorsus sortita, ut serpentes sunt, Buffones, Ranæ,
16 Soleæ, Glyres, Lepores, Tincæ, & si quæ alia id genus sunt conspecta, ex mulieribus genita (quæ omnia ad vitalis Molæ genera reducenda) in nullo censu habenda: nam non modo talia monstra humani nihil in se habent; sed neque perfecta animalia ejus generis sunt, cujus effigiem præseferunt. itaque de his nihil in medium afferendum, occidi enim possunt, & in sterquilinia abjici.

17 Sed remanet adhuc dubitationi locus circa Monstra quædam bicorpora, vel bicipitia, quorum alterum aliquando conspicitur non modo cujusvis humanitatis expers, sed etiam cujusvis sensus. tale vidimus hic Romæ annis præteritis. adhærebat enim integro, & optime quidem conformato puero (cujus historiam cum aliis nonnullis in fine hujus tituli damus) alter imperfectus puer secundum reliqua membra, sed capite bene conformato, nullo tamen erat sensu præditus.

De hujusmodi monstris dubitari, inquam, potest, an utrumque rationalem animam sortiatur, & ego quidem, si exemplo, quod retuli, quicquam fidere licet, dicendum putaverim, imperfectum illum puerum, etiamsi caput optime conformatum haberet, nequaquam rationalem animam, imo forte nec sensitivam fuisse sortitum, aut hanc quidem admodum imperfectam: sed fuisse puto inutile quoddam membrum nihil habens pefecti animalis, nisi augumentationem, & nutritionem: quomodo ergo tam imperfectum corpus vix perfectionem consecutum quorundam imperfectorum animalium sensu dilatationis, & constrictionis insignium rationalem animam sortiri potuerit, quæ insuper in eo lateret, nullaque sibi propria operatione, imo ne inferioris quidem ullius animæ sese proderet, ego quidem non video; nisi sufficere dixeris externam configurationem adhoc, ut anima rationali dotari præsumeretur, quod nullatenus admiserim. Scio hunc puerum seorsim à perfecto fuisse baptizatum, an recte, & secundum rationem id factum neque affirmo, neque nego, quod enim Ecclesia Catholica in hoc determinet expecto, cui & in hoc, & in cæteris omnibus humiliter me subjicio. Interim vero non magis me movet de hoc additito puello dubitatio, quam moveret me de aliis quibusdam superfluis membris, quibus monstra quædam insigniuntur, aut de aliis corporibus absque capite tamen alias à perfecto homine prodeuntibus, qualem historiam narrat Paræus *lib.* 23. *cap.* 3. & Amat. Lusit. Curat. Medicin. *cent.* 3. *cur.* 57. Vir enim erat is, de quo Paræus, ex cujus alvo veluti consutus alter homo propendebat membris omnibus, capite excepto, absolutus. erat autem vir ille quadragenarius, visusque est tum primum anno Domini 1530. is vero, de quo Amatus, puer erat Illiricus sexennis boni sane habitus, exacte, ac perfecte omnia sua membra habens, monstrum tamen præseferens, quia ab ejus umbilico thoracem versus alterum pueri corpusculum deducebatur absque tamen capite, sed duo habebat crura, duo brachia, sed utraque immobilia, ano carebat, sed scroto absque didymis, ideft gemellis testibus ornabatur, non secus ac pelle oblonga quadam glandis vice, per quam urina fere semper destillabat, sed puer cum mingebat, per hanc quoque viam urinam de repente mittebat. Fuit autem hoc monstrum Anconæ anno 1552. hactenus Amatus. simillimum (forte etiam idem, nisi temporis diversitas obstaret) illud est, quod à Langio describitur, Argentinæ natum anno 1556. de quo vide apud ipsum *lib.* 2. *epist.* 8. Francofurti visum. non dissimile quoque illud est, de quo Beniven. *de abd. ac mir. sanat. cap. ult.* quod Alexandra quædam mulier ex Agro Mediolanensi spectandum obtulit Florentiæ, cujus historiam ab ipso require. simile & illud, de quo est Epigramma Pierii Valeriani, quod mihi communicavit omnium bonarum literarum scientissimus D. Gaspar de Simeonibus, & tale etiam illud denique est, cujus historiam attulit Plater. *lib.* 3. *Obs. tit. de deform.* De quibus omnibus dubitari non potest, quod & addimenta fuerint ex luxuriante semine enata, & quod nullum ne per somnium quidem rationalis Animæ potentiam sortirentur. quamobrem quemadmodum hæc additia membra, vel corpora nihil dubii circa hoc pariunt, sic etiam si perfecta sint, & capite dotata, & tamen nullum omnino sensum præseferant, ut illud, de quo agebam, rationali anima non dotari, salva semper veriori sententia, asseverarem.

Et ex his deducendum videtur, absolute verum non esse, quod ubi caput figura humana sit insignitum monstrum pro homine sit habendum, ut volebat Fortunatus; nam non satis est ad hoc externa configuratio, sed necesse est, ut propriis operationibus Animal se aliquo modo prodat, ut elicitur ex Arist. *lib.* 4. *Meteor. cap. ult.*

SVMMARIVM.

1 *Sedes Animæ in capite.*
2 *Omnes præcipuæ Animæ operationes à Cerebro.*
3 *Passionum diversitas simul, eodemque momento in eodem animali vigens, geminam animam in monstris bicipitibus ostendit.*
4 *Duplici corde nata bicorpora monstra, unico tamen capite, unica voluntate reguntur.*
5 *Animal unicum si unicum cor habeat, geminum cum geminum ex Aristotele.*

6 *Gemi-*

6 *Geminum caput geminum facit animal, & num. 9. & 10.*

7 *Animal nullum duplici corde, ut duplici capite.*

8 *Cum gemino capite non reperiri geminum cor contra Martinum Winrichium.*

Bicorpora monstra, & quæ principaliora membra duplicata habent pro unicone homine, an pro gemino habenda.

QVÆSTIO V.

HVjus quæstionis decisio, cum superiori in hoc convenit, quod ex cognitione sedis principatus Animæ & ipsa dependet: quam in controversiam ad præsens revocare, neque temporis, neque scribendi oportunitas permittit. Statuamus
1 itaque, ac supponamus, ut in superiori quæstione fecimus, sedem hanc in capite, hoc est in Cerebro esse, ut vere est, cum clarissime pateat cætera viscera, ipsumque Cor aliis multo præstantius ob Cerebrum facta, non è contra. Galen. *lib. 6. de usu part. cap. 17. & alibi.* vide quæ ad hoc præ cæteris affert Andr. Laur. *Anatom. lib 1. q. 4.* & novissime Æmil. Paris. *de subt. Microcosmica lib. 8. exerc. 1. cap.*
2 4. omnia enim in conficiendo materiam infudant, quæ dehinc nobilioribus Cerebri functionibus inserviat: ab eo enim dependent, originemque desumunt sensus omnes tam externi, quam interni, ac singuli motus in corpore perfectiores. per Cerebrum actiones nostras determinamus, atque ad hunc, aut illum finem dirigimus, corpus qua libet movemus, quo libet trahimus, & hoc maxime quidem declarant veritatem habere Monstra duobus capitibus insignita, quomodocunque tandem in corpore situentur, quæ semper habent disjunctas operationes. conspicitur enim sæpe sæpius in unico corpore bicipite tamen diversas uno eodemque tempore passiones dominari, atque uno eodemque momento voluntatem in diversa rapi, alterum enim lætitia afficitur, mœrente alio, ridet unum, flente altero; loquitur unum, altero tacente, dormit, altero vigilante, blanditur, altero irato præseferente, quin & inter se ipsa pugnare duo capita in uno corpore conspecta sunt, extatque de hoc Epigramma de gemellis connatis (præter historiam ex Gisberto relatam à Majol. *dier. canic. par. 1. coll. 2.*) à Francisco Petrarcha *tract. 6. de reb. mem. cap. 21.* relatum, in quo præter alia hæc habentur:

Non vero nobis unus somnusque cibusque,
Nec risus nobis, fletus & unus erat.
Vnus membra dabat somno, ridebat & alter,
Surgebatque unus, flens quoque & alter erat.

Hæc autem passionum contrarietas simul, &
3 semel apparens an accidere potuerit ubi unica fuisset in ambobus anima, videant qui cor pro sede rationalis Animæ posuerunt. nam contra ubi Mon-
4 stra unico capite dotata corpore duplici, duplicique corde nata sunt, unicam, & à se ne latum quidem unguem discrepantem voluntatem habuisse compertum est; unico enim rectore, unica anima in unico capite domicilium habente gubernabantur. tale monstrum à Valleriola describitur *lib. 1. loc. comm. cap. 18.* à cervice infra totum bicorporeum, & aliud simile describitur à Paræo *lib. 24. cap. 2.* & à Fortun. Fidel. *loco sæpe cit.* Itaque non obstat Aristotelis sententia, quod Animal tunc unicum censendum sit, cum unicum
cor habet, geminum cum cor geminum sortitur, 5
nam dicendum videtur, geminum caput geminum 6
animal facere; quemadmodum enim Aristotelis sententia vera esset, si Animæ principatus in corde resideret, ut ille sentiebat, sic nobis, qui in capite, ut veritas persuadet, illum collocamus, ex capitis geminatione geminum Animal emanabit.

Non desunt tamen aliqua in naturalibus, quæ Aristotelicæ sententiæ maxime opitulari videntur.
Natura enim producit animalia, quæ, secundum 7
suam speciem duplici capite dotantur, nullum autem, quod corde duplici insigniatur, quia unicum animal cum duplici capite stare potest, non autem cum duplici corde, nam tunc esset duplex anima in unico corpore, quod nequaquam succedere potest: neque obstat id, quod ex Theophrasto Gell. *lib. 16. Noct. Att. cap. 15.* Plinius *lib. 11. nat. hist. cap. 37.* Ælian. *de Animal. lib. 10. cap. 35.* Petr. Crinit. *de honest. discipl. lib. 13. cap. 7.* Majol. *dier. canic. par. 1. coll. 7.* retulerunt, Perdicibus nempe in Paphlagonia bina corda esse, hoc enim falsum esse constat, & impossibile, ac fabulosum demonstrat Card. *lib. 7. de Variet. cap. 36.* & ego non majorem veritatem habere credo, quam quod ex Theopompo iidem Gellius *ubi supra*, & Ælianus *lib. 7. cap. 27.* tradiderunt, nempe Lepores in Bisaltia bina jecora habere.

Circa capitis tamen geminationem magis acceptum universim est, quod de Amphæsibena narratur, de qua Nicand. *in Theriac.* Solin. *de sit. orb. cap. 29.* Plin. *lib. 8. cap. 23.* Ælian. *lib. 11. de Animal. cap. 25.* Majol. *dier. canic. par. 1. coll. 8.* quam omnes firmant duplici dotari capite, unde Lucan. *de Bel. Phars. lib. 9.*

Et gravis in geminum surgens caput Amphæsibena.

Quin etiam Diod. Sicul. *lib. 2.* ex quo Majol. *ibid.* de quodam animali meminit quatuor capitibus insignito, & apud eundem Majolum *par. 1. coll. 9.* quorundam Cancrorum viridi colore insignium mentio extat, qui bicipites sunt, licet unum caput altero majus habeant.

Sed hæc aut falsa esse, aut monstrosa, & adhuc incomperta satis patet, & de posteriori satis declarat quod à Leone Africano, ex quo Paræus *lib. 24. cap. 22.* unico capite sit descriptum. de Amphæsibena porro dubitat Avic. *6. 4. tract. 3. cap. 41.* & ipse Albert. Magn. *lib. 25. de Animal.* qui tamen alias videtur maxime credulus.

Neque ullam veritatem habet id, quod Mart.
Winrich. *lib. de Monstr. cap. 49.* tradidit, nempe 8
cum gemino capite, geminum cor etiam reperiri esse necessarium, experientia enim falsitatis hanc assertionem convincit, cum ex Autopsia in dissectionibus contrarium apparuerit, non semel, aut bis; nam Paræus de Monstro illo Lutetiano ita habet. Anno Domini 1546. mulier Lutetiæ sexto graviditatis mense fœtum peperit, geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habentem. ejus mortui cadaver cum dissecuissem unicum cor reperi. quæ autem addit à veritate, & communi Medicorum assensu dissona sunt, ab Aristotele enim decipi se passus est, inquit, scire licet, unicum cum infantem extitisse. Secundo

Fortunatus Fidelis *loco cit. lib.* 3. *cap. ult.* hæc habet. Proditum eft à doctiffimis quibufdam viris, atque ego ab oculatis teftibus accepi, non multis ab hinc annis Panormi monftrum exortum fuiffe duobus capitibus, ac reliquis membris ita conduplicatis, ut duos plane diceres, unicum tamen erat cor agglutinatis utrinque pectoribus, atque unicum tantum fpatium efformantibus. Aliud monftrum apud Paræum fic fe habebat. Anno Domini 1572. in ponte Sæo ad Andes oppidulo prodierunt in lucem decimo die Iulii gemellæ fœminæ-cætera membris omnibus perfectæ, nifi quod alterutrius manus finiftra quatuor tantum digitis erat diftincta. cohærebant autem anterioribus partibus nempe à mento ad umbilicum ufque, qui ipfis unicus, uti & cor, unum erat; hepar vero in lobos quatuor divifum.

In puella etiam bicipiti nata anno 1544. menfe Ianuarii, de quo Card. *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. cor unicum inventum eft, licet bifidum videretur, cujus rei quicquam non mirandum, quia Gallum quifpiam Diis facrificans invenit cor duos vertices habens, Gal. referente 7. *de Anatom. admin. cap.* 11. tamen is Gallus unicum erat animal. Sed non diffimile prænarratis monftrum fuit Lutetiæ natum anno 1605. cujus hiftoriam recenfet Riolanus filius, ex quo Licetus *lib.2.de Monftr. cap.* 10. quod coagmentatum fuit ex duabus puellis amplexu mutuo fterno, & ventre ad umbilicum ufque conjunctis; in quibus diffectis repertum eft cor, & jecur unicum. Sic & quod Heidelbergæ apud Neccarum flumen ortum eft anno 1544. defcriptum ab eodem Liceto ex duobus mafculis infantibus conftabat ventre conglutinatis, duobus capitibus, quaternis manibus, pedibufque totidem: in cadavere horum diffecto cor unicum extitiffe compertum. Aliud apud Cœlium Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 24. *cap.* 3. Id infans fuit biceps. multa in eo mira. quadrimeftris primum magnitudo &c. natus eft circa Idus Mart. 1514. cor quidem illi fimplex, ut affolet, at iecur duplex, ficuti & Lien. quin etiam Ioan. Faber Linceus bicipitem vitulum annis præteritis fecuit non longè ab Vrbe natum anno 1625. & unicum cor invenit, ut refert *in lib. de Animal. Ind.* ac denique monftrum bicorporeum natum hic Romæ anno 1631. circa Menfem Novembris unicum cor habebat, ut ex hiftoria habetur in fine hujus tituli annexa. Ex quibus exemplis, aliis plerifque præteritis, quæ ad rem facere poffent, perfpicuum fit, caput geminum non habere
9 de neceffitate cor geminum, atque hoc pacto geminum caput geminum animal conftituere neceffe eft, cum appareat præcipuas animæ operationes diverfificari in geminatione capitis, non autem in geminatione cordis: nam fi alia Monftra confideraveris, quæ fub uno capite duo pectora, & confequenter duo corda habebant, hanc fententiam multo firmiorem judicabis, quia ea unica voluntate, & unica Anima regebantur. licet mirari fubeat Cardanum *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. affeverantem, plures bicipites infantes videri, qui autem geminum corpus habeant, atque unum caput, non ita, ipfum enim falfitatis convincunt fequentes hiftoriæ: tale enim fuit monftrum illud in Infula obfcuri lacus in Ferrarienfi ditione ortum anno Domini 1579. fub unico capite duo pectora, & reliqua fere membra omnia conduplicata habens, de quo Licet. *lib.* 2. *de Monftr. cap. cit.* hoc quidem unicum vere animal non geminum dixeris. talia etiam fuerunt monftra illa, de quibus in fine fuperioris quæftionis locuti fumus ex Amato, Paræo, & aliis. At geminum caput, ubi- 10
cunque tandem fituetur (dummodo animalitatis particeps videatur, & non ut illud, de quo alias, fola plantarum vita vivens) geminum animal conftituit; & ita tenet ex recentioribus Sebaft. Nafius *in fpec. meth. med. par.* 1. *fect.* 2. *digreff.* 2. *quæft.* 5. nam & monftra vifa funt unicum caput loco confueto, & aliud in medio ventre fortita. tale vifum eft, cætera perfectus homo, cujus è medio ventre caput infigne extabat, nec fecus quam verum, ac fummum Monftri illius caput, hoc monftrificum, & tanquam applicitum nutriebatur; ad virilem ætatem pervenit: duo ergo homines hi cenfendi erant, & feorfim unufquifque eorum baptifmo fuit mundandus, ut ex Medicis concludit Fortunatus *ubi fæpe.* & Sebaft. Nafius *loco cit.* & ex Iureconfultis Carranza *de part. cap.* 17. *num.* 95. cum aliis ab eo adductis, ad quos auctores, fi plura lector audire defiderat, illum remitto. dubium tantum reliquum erat de Monftris bifrontibus, & quæ geminam faciem, ut Ianus pingitur, habent. an pro duobus hominibus, vel pro unico habenda, & prudenter eam dubitationem refolvit idem Sebaft. Nafius *ubi fupra*, quod fi diftinctum habeant cerebrum pro duobus hominibus habenda, quia diftinctio animarum elicienda ex diftinctione perfectiffimi organi, per quod proprias operationes exercere valeat. Ergo fi disjunctas hæ duæ facies operationes habebunt, & fi fingulæ fuos fenfus perfectos fortientur, duo cerebra habere conjectabimur, & duos homines effe.

SVMMARIVM.

1 *Monftra ex fua natura non vitalia.*
2 *Monftra cur in Matris utero facile vivant, extra uterum intereant. & num.* 4. 5.
3 *Monftra cur non abortiantur.*
6 *Quæ monftra in ipfo ortu intereant.*
7 *Bicipitia monstra, aut præcipuas partes geminatas habentia, non vivunt.*
8 *Quæ ex corrupta, & vitiofa materia monftra generantur non vivunt.*
9 *Quæ ob figuræ abfurditatem difficultatem partus excitant monftra non vivunt.*
10 *Quæ non jufto tempore eduntur non vivunt.*

Quæ Monftra vitalia, quæ non vitalia.

QVÆSTIO VI.

HAnc quæftionem optime, & prudenter difcuffit Martin. Winrich. *de Ort. Monftr. cap.* 34. ejufque difcuffio Iureconfultorum maxime intereft, & primo ea conclufio firma, farctaque remanere debet ab Ariftotele canonizata *lib.* 4. *de Gen. Anim.* 1
cap. 4. quæ generaliter vera quidem eft, Monftra fcilicet ex fua natura non effe vitalia, atque idcirco inanis omnino cenfenda Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 33. audacter fe in his, quæ fua non funt, immifcentis explicatio, & hujus affertionis diftinctio, quia non obftante, quod Monftra formam

formam humanam obtineant, dummodo enormiter deformata conſpiciantur, vel quoad exceſſum, vel quoad defectum membrorum, vel quoad ipſam conformationem, ut plurimum, & ſecundum plurimum intereunt, ob rationes, de quibus infra, quas leguleus homo hic penetrare non potuit; ſed antequam eas cauſas aſſignemus, illud diſcutien-
2 dum eſt, cur ſit nempe, quod Monſtra facillime in Matris utero vivant, ita ut augeſcant, & ad ultimos uſque menſes à Matre portentur, neque de facili abortiantur, ut firmat Cardan. *lib.* 12. *de ſubtil.* Audiamus ergo rationem ab ipſo Cardano
3 allatam, cur Monſtra non abortiantur. Abortus, inquit, de raro fiunt, rariora Monſtra, Monſtrorum igitur abortus rariſſimi. Sed hoc non ſatisfacit ad dubium, non enim quærimus raritatem abortus Monſtrorum inter abortus quoſcunque, ſeu reſpectu quoruncunque abortuum, ſed raritatem abortus monſtrorum inter ipſa monſtra, & reſpectu monſtrorum, quia monſtra, ut plurimum non abortiuntur, ut ipſe ſupponit; ſed ego ſuppoſitionem hanc veram non credo, nam & monſtra abortiva viſuntur non in minori numero, quam Monſtra debito tempore nata; quin unam ex abortus cauſſis puto eſſe monſtroſitatem fœtus tanquam naturæ minus acceptam, & minus convenientem. Ad principale ergo dubium, cur ſcilicet Monſtra
4 de facili intereant, idem Card. *loco cit.* dicebat, Principio quidem Monſtra facillime in utero vivere, & abſolvi, quoniam generantur, & quæ generantur non eiſdem cauſſis etiam ſervari neceſſe eſt, quibus fiunt. verum, addit, cum à Natura remota ſint, & imbecillia, & inſaluberrima, cum
5 primum nata fuerint, intereunt. Winrichius *loco ſupra cit. cap.* 35. Monſtra in Matris utero convivere potius dixit, quam vivere, habere nempe ex vita Matris unde vivant, & id circo à Matre deciſa, & ex ſe non vivere.

In eam ego ſententiam venio, Monſtra & facile abortiri, & ſi caſu augeſcant, deciſa à Matris utero non vivere, & illud quidem multas habet cauſſas, multa enim concurrunt in prima monſtrorum plaſmatione vitæ de directo contraria: præcipue autem ſeminum vitia, & diſcraſia, vel diſſonantia inter ſe: eorundem vel luxurians copia, vel defectus, uteri, ac Matris, ſanguiniſve alimentalis vitioſa conſtitutio, caloris imbecillitas, & alia permulta. non ergo ad perfectionem deduci poſſunt, licet ineſſe ex talibus principiis deducantur, unde tota calore materno facilius, eo deſtituta difficilius vivere ea contingit.

Sed ad propoſitam in quæſtionis principio aſſer-
6 tionem cum Winrichio reſpondeamus, ea maxime Monſtra vel in ipſo primo ortu, vel quam primum ab ortu interire, in quibus princeps aliqua pars in totum abeſt, vel enormiter quoque tranſpoſita, aut læſa eſt, Vt quod Witembergæ natum eſt anno 1525. de quo Licetus *lib.* 2. *de Monſtr. cap.* 2. & aliud Villæfrancæ in Vaſconia natum anno 1565. de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & his ſimilia.

7 Secundo vitalia non ſolent eſſe quæ præcipuas partes geminatas habent, ut quæ bicipitia, aut bicorpora ſunt, quorum plura variis temporibus conſpecta, ex quorum numero vix unum, aut alterum vitam ad perpaucos annos protraxiſſe compertum.

Tertio quæ ex corrupta, aut vitioſa materia con- 8
flantur, & ea de re valde infirma, atque informia ſunt; ut verbi cauſſa quæ ex humana in brutinam figuram degenerare ob id conſpiciuntur, & figura ſunt valde abſurda, ut quod raninum caput ſortitum eſt, aut canino aſpectu ſunt, quale nobilis quædam primipara annis præteritis eſt enixa hic Romæ, & alia ad hunc modum.

Quarto quæ ob abſurditatem conſtitutionis 9
membrorum difficilem partum Matri conciliant, qualia ſunt quæ diximus præcipuas partes geminatas ſortiri, quæ vix integra prodire in lucem poſſunt.

Quinto quæ non juſto tempore eduntur, ſed 10
hæc duo poſtrema non ob id intereunt, quod monſtroſa ſint, nempe ab intrinſeca cauſſa, ſed ab extrinſeca, quia utraque cauſſa, hoc eſt & partus difficultas, & abortus omnibus partubus etiam nihil monſtruoſitatis præſeferentibus eſt exitialis; cum neque ullus partus juſto tempore non editus, nec qui multum negotii matri in naſcendo faceſſit, ipſeque multum in ea ſe actione exagitat, vitalis eſſe conſueverit.

S V M M A R I V M.

1 *Incubos, & ſuccubos dari.*
2 *Dæmones coitus voluptate, aut propagationis deſiderio non detinentur.*
3 *Dæmones ſemen habere, & fœcundos eſſe ridiculum.*
4 *Incubi, & ſuccubi non generant, & num. ſeq.* 5. *& 6.*
7 *Seminis ſpirituoſa ſubſtantia illico evaneſcit.*
8 *Mulieres dicentes ſe ex Dæmone concepiſſe, vel illuduntur à Dæmone, vel illæ aliis illudunt.*
9 *Gigantes an ex Incubis.*
10 *Pro filiis Dei in ſacra hiſtoria qui accipiantur, & ex quibus generati Gigantes.*
11 *Nati ex Incubis an aliquid peculiare ob id habere debeant à cæteris hominibus.*
12 *Ex Incubis non debent generari Gigantes.*
13 *Filius ex Incubo ſuſceptus hominis eſt, cujus eſt ſemen, non Incubi.*
14 *Nec quo ad corpus, nec quoad animum quicquam peculiare habere debent nati ex Incubis.*
15 *Sprenger opinio reprobata.*

De Partu ex Incubis ſuſcepto.

QVÆSTIO VII.

DAri Incubos, & Succubos Dæmones, qui ſub 1
virorum ſpecie cum mulieribus, & ſub ſpecie mulierum cum viris coitum exerceant, & alias firmavimus, & eam quæſtionem longioribus diſcutit Mart. Delr. *lib.* 2. *diſquiſ. Magic. quæſt.* 15. & Perer. *in Geneſ. lib.* 8. *diſp.* 3. præter quamplurimos alios tam vetuſtiores, quam recentiores Theologos, & ex Iureconſultis Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. & noviſſime Carranz. *de Part. cap.* 20. *quæſt.* 10. Neque ob id, quod Dæmones Incubi, 2
& Succubi fiant, coitus voluptate, vel propagationis deſiderio detineri illos dixeris, ſed hæc ea de cauſſa machinari, ut homines enormibus laſciviis, ac fœdiſſimis Veneris delectamentis irretiant, atque illaqueent. Dæmones enim, cum ſpiritus ſint, neutro horum moveri ad hæc patranda cenſen-

3 dum; neque enim ſperma habent, neque ſucceſſionem in prole quærunt, cum immortales ſint; unde deridenda Marci illius opinio, de qua præ cæteris Cœlius Rhodig. *lib.* 2. *lect. Antiq. cap.* 6. volentis Dæmones ſemen habere, ac fœcundos eſſe. licet autem apud citatum Delrium Cardanus ex Medicis, & Ponzinibius ex Iuriſtis, & alii apud eundem Del. *in comm. Herc. Fur. Senec. num.* 447. contrariæ ſententiæ adhæſerint, tamen, ut recte ille addit, minimi facienda eorum opinio. quemadmodum neque nos à veritate amovere debent Martin. Winrich. *de ort. Monſt. cap.* 11. Ioan. Wierus apud Ronſſeium, & ipſe Balduin. Ronſſeius *de hum. vitæ primord. cap.* 11. qui acriter in hanc opinionem invehitur, abſurdam eam exiſtimans, neque etiam alii, ſi qui pro negativa ſententia ſunt, cum affirmativa ſit magis communis Doctorum, de qua teſtatur idem Delr. ubi ſupra, utrobique, & eam ſequuntur ex Medicis (nam Theologi magna ex parte conſentiunt) Simphor. Champer. *lib.* 2. *Pract. cap.* 7. Marcell. Donat. *hiſt. Med. mirab. lib.* 4. *cap.* 25. Hucher. *de Sterilit. lib.* 4. *in fin.* Valleſ. *de Sacr. Philoſoph. cap.* 8. Codronch. *lib.* 3. *de morb. veneſ. cap.* 10. Roderic. à Caſtr. *de nat. mul. lib.* 3. Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *Relat. cap. ultimo.* Mercurius *in lib. cui titul. la Commare* 2. *cap.* 39. Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 20. *& ſeqq.* Heurnius *de morb. Capit. cap.* 30. Licetus *de Monſtr. lib.* 2. *cap.* 73. hanc ipſam ſententiam inſinuat Torquat. Taſſ. Ieruſal. *cant.* 13. *ſt.* 4. *ibi:*

Qui s' adunam le ſtreghe, & il ſuo vago
Con ciaſcuna di lor notturno viene,
Vien ſopra i nembi, e chi d'un fero drago,
E chi forma d'un Hirco informe tiene.
Conſiglio infame, che fallace imago
Suol allettar di deſiato bene
A celebrar con pompe immonde, e ſozze
I profani conviti, e l'empie nozze.

Sed Heurnius, Paræus, & Roderic. à Caſtr. & ex Iureconſultis Vlric. Molit. *de Python. mul. cap.* 6. *&* 10. Hieronym. Magg. *Miſcell. lib.* 2. *cap.* 4. &
4 Carranz. *de Part. cap.* 20. *quæſt.* 10. Incubos, & Succubos incumbere, & ſuccumbere hominibus credunt, & concedunt, ſed inde ſequi poſſe ullam conceptionem aperta fronte negant. Torreblanca quoque *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 30. anceps in ea re eſt, verum undique priori opinioni adhærent Suares *de ſuperſtit. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 5. Cæſalpin. *in Dæmon. inveſtig. Perip. cap.* 14. *&* 19. & alii Medicorum, & ex Iurecoſultis Grilland. *de Sortileg. quæſt.* 7. *num.* 12. & nonnulli, quos tam Delrius, quam Bahuinus adducunt locis ſupra citatis. conſentit etiam omni ex parte, ut mihi videtur D. Thom. *in* 2. *ſentent. diſtinct.* 4. *art.* 4. dum quærit, an geniti ex hujuſmodi Dæmonum congreſſu ſint majoris virtutis, quam alii homines, & illi adhærent Sprenger *in mall. malef. par.* 1. *quæſt.* 3. *& par.* 2. *quæſt.* 1. *cap.* 4. Barthol. Spin. *de Strig. cap.* 6. & ex recentioribus Cardin. Bellarm. apud Oſterman. *de Stygm. ſect.* 7. dum putat Antichriſtum eo modo naſciturum. Conimbricenſ. *in primum de Gener. cap.* 4. *quæſt.* 10. *art.* 3. eoſque ſequitur Peter. Hurtad. de Mendoz. *in ſua Philoſoph. tract. de Gener. diſputat.* 1. *ſect.* 3. §. 22. *& ſeq.* præterquam quod conſtat etiam ex Sagarum confeſſione, quæ inquiſitæ apertiſſime faſſæ ſunt, ſe cum Dæmoninibus concubuiſſe, & ex eis gravidas factas peperiſſe, ut maxime videri poteſt *in lib. de tribus Energum. in part. Belg. tract.* 3. *cap.* 3.

Sed certe hæc ſententia multis implicita eſt difficultatibus; atque ea tandem tamen pro vera acceptata, datoque quod ex tali concubitu conceptio ſequi poſſit, de prole multa in quæſtionem veniunt, nempe an proles eo modo ſuſcepta ullis ſignis ab aliis hominibus diſtinguatur, deinceps cujus proles ſit dicenda, præterea an aliquid peculiare habeat à cæteris hominibus non ſolum circa ea, quæ ad corpus, ſed etiam circa ea, quæ ſpectant ad animum; ultra hæc an inter ſe Succubæ, & Incubi coire conſueſcant, vel poſſint, an ſuſceptum ab homine ſemen fovere ita valeant, ut in perfectum fœtum evadat, dubia quidem magna ex parte inaniter ex mea ſententia excitata.

Sed quoad conceptionem abſurdiſſimum viſum 5
eſt non modo Medicis quibuſdam, & Iureconſultis, ſed nonnullis etiam ex Patribus, quos referunt Delrius, Bahuinus, & alii locis ſupra citatis, ex Dæmonum concubitu cum muliere ſequi poſſe generationem; hujuſque ſententiæ rationes, & in contrariam ſimul objecta vide apud peæcitatos Auctores, quemadmodum & rationes pro contraria facientes, & objecta in contrariam præcipue apud Perer. *in Geneſ. lib.* 8. *cap.* 6. *diſp.* 2. *&* 3.

Ego quidem (licet alias *lib.* 3. *harum Quæſtionum Tit.* 1. *quæſt.* 8. *num.* 5. *&* 19. ex communi opinione contrarium ſenſerim) niſi ſancta Mater Ec- 6
cleſia aliter doceat, de facto non dari talem conceptionem, & partum exiſtimaverim, immo dixerim in via Naturæ eſſe impoſſibilem, cum Dæmon non poſſit excedere naturæ creatæ vires. non obſtante ergo ſumma Dæmonis virtute, ac mira dexteritate, & incomprehenſibili, quam dicunt celeritate, & cautela in ſeminibus à viro deciſis fovendis, illiſque in actum producendis, generationem ex ejus concubitu ſequi poſſe non credo, 7
quia ſpirituoſa ſeminis ſubſtantia non minori momento, cum à ſuo principio fuerit deciſa, & non illico inveniens vas recepta, evaneſcit, & infœcundum redditur quod reliquum ex ſemine eſt, ut percurrit Perer. *ubi ſupra diſput.* 3. *verſ. Hanc opinionem.* neque crediderim unquam celeritatem Dæmonis in ſemine adſportando, & injiciendo in uterum mulieris adæquare poſſe brevitatem temporis, quo ſeminis calore vaneſcit, neque enim in hoc exuperat Dæmonis potentia potentiam naturæ, quia ob ſui inenarribilem tenuitatem ſeminis ſpiritus contineri extra conveniens receptaculum ne per momentum quidem poteſt. & tamen non credendum Incubum Dæmonem illico atque mulierem ſuperinit, ſemen in illius uterum projicere, ſed in ipſo actu coitus, ut eis majorem in modum obſequatur, eaſque mulieres oblectet, longiuſculo temporis intervallo inſiſtere, maxime cum neceſſe ſit ad generationem etiam fœminæ ſemen concurrere, unde aliquanto tempore ad hoc ipſum opus erit, ut illa ſemen effundat; in quo tempore quis dicet adhuc ſeminis calorem, & ſpirituoſam ſubſtantiam in ipſo conſervari? immo neceſſe eſt, omni calore, & ſpiritu illud deſtitui, indicioque ejus rei eſſe poteſt, quod quæcunque ſagæ concubitum cum Incubis faſſæ ſunt, referunt ſe ſemen illorum frigidiſſimum expertas, ita ut diſplicentiam magis, quam delectationem inde ſint conſecutæ. ad hoc reſpondet Delrius *ubi ſupra quæſt.* 15. *argumento* 3. hoc non ſemper eſſe verum, ſed tunc ſolum cum

Dæmon

Dæmon pro tali à ſuccumbente muliere excipitur.

Sed quid dicendum ad id, quod ſupra innuebam, Dæmonem plurimum temporis abſumere debere in actu coitus, ut ſuas amaſias magis oblectet? vel ergo non habet neceſſe ea celeritate, quam dicunt, ad ſeminis conſervationem, vel ſi poteſt conſervare per dimidium horæ quadrantem, vel per minus etiam temporis ſpatium, poteſt etiam conſervare ad annos, ſi libuerit, quod non eſt veriſimile.

Non valent autem contra adducta à Petr. Hurtad. *de Mendoz. in ſua Philoſoph. tract. de Gener. diſput.* 1. *ſect.* 3. *§.* 23. immo inania ſunt, quæ ex Averrois fabula, & ex ſimilibus aliis, quæ nos alias multo plura adduximus, deducere ille conatur. magis urgeret quod Conimbricenſ. *loco cit.* ex D. Thom. & ipſe Petr. Hurtado addit, poſſe Dæmonem efficere, ne ſpiritus illi ſeminis tenuiſſimi exhalent; ſed hoc non videtur poſſibile, quia ſi per quantumcumque modicum temporis poteſt Dæmon ſemen conſervare in ſuo vigore (neque enim in inſtanti operari poteſt, ut probat. Delrius *loco cit. quæſt.* 10. *verſ.* Quarto nequeunt) poterit, ut dixi, etiam ad longiſſimum tempus, quin & fateri neceſſe eſt, poſſe etiam illum ſemini huic alimentum præparare extra uterum, & in ſententia eorum, qui ſemen mulieri denegant, poterit hoc ſemen in perfectum fœtum, & hominem deducere, cum facilius multo ſit illi convenienṡ alimentum ſubminiſtrare, quam in ſuo robore illud ſervare extra naturalia conceptacula, ſed hæc non videntur factu poſſibilia, immo omnino inveriſimilia.

Ad confeſſiones autem ſagarum, quæ referunt
8 ſe ab Incubo Dæmone compreſſas, & inde gravidas effectas, dehinc peperiſſe, dicendum videtur, quod vel illis Dæmon illuſit, vel illæ aliis illudunt. nam poteſt Dæmon facere, ut ex ſe gravidas ſe ipſas credant, ventremque tumentem effingere, de hinc tempore partus alienos fœtus undecunque ſubreptos illis ſupponere; vel eas ex homine prægnantes ita perſuadere, ut ex ſe ipſo in ventre habere ſe credant. atque ita ſalvari credo nonnullas hiſtorias, de quarum veritate non videbatur dubitandum, & ſic etiam fieri poſſe exiſtimo, ut Succubus Dæmon in utero habere ſe effingat, ac etiam ut ſuo tempore parere videatur aſſumens, ut in ſuperiori, ſubreptitios pueros, & ſibi ſupponens, ut percurrit Delrius ubi ſupra.

Ad exempla autem Antiquorum, quæ adducuntur in contrarium, efficta omnia eſſe dixerim, meraſque fabulas. Iovem modo in forma Tauri, nunc in forma Cycni, modo ſub ſpecie Aquilæ, nunc mutatum in Amphitrionem, modo in Dianam, Martem ſub forma Militis, alioſque Deos ſub aliis formis varias mulieres compreſſiſſe, neſcio quam facti realitatem nobis promittat, ita ut inde quicquam pro ſufficienti rei probatione deduci poſſit. Neque Platonis auctoritas in Cratylo allata etiam à Delrio *in comm. ad Herc. fur. Senec. num.* 447. dicentis, Heroes omnes vel ex amore Deorum erga mulieres, vel ex amore Dearum erga viros eſſe progenitos, quicquam huic opinioni opitulatur, cum ille ſecutus ſit in hoc fabuloſas Poetarum traditiones, licet hoc videatur conforme ſacræ Scripturæ narrationi de Heroibus, viriſque potentibus, ac Gigantibus factæ.

Sed quæ de hujuſmodi viris fortibus, & Gigantibus facta narrat hiſtoria conceptis ex con- 9
greſſu filiorum Dei cum filiabus hominum, non intelligi de hoc Dæmonum Incuborum, & Succuborum concubitu, ut arbitratur Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 8. tenet univerſa Theologorum Schola, ut teſtantur idem Delrius *ubi ſæpe*, & ex Medicis Roderic. à Caſtr. *de Nat. mul. loco cit.* Mercurius *lib.* 2. *della Comm. cap.* 39. & ex Iureconſultis Hieronym. Maggius *lib.* 1. *Miſcell. cap.* 4. *in princ.* & licet D. Auguſtin. *lib.* 3. *de Civit. Dei. cap.* 4. quaſi dubius hoc indeciſum reliquiſſet, tamen *lib.* 15. *ejuſdem cap.* 23. eandem quæſtionem reproponens, eam determinavit, docens quinam per filios Dei in ſacra Scriptura accipi debeant. Certe Conimbric. *loco alias cit. in* 1. *de Gen. & corr. cap.* 4. *q.* 10. *art.* 3. & Pererius *in Geneſ. lib.* 1. *cap.* 6. *verſ.* 2. & Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. & Ioan. Seldenus I. C. de Diis Syris *in proleg. cap.* 3. & alii celeberrimam opinionem eorum in medium afferunt, qui per filios Dei filios Seth intellexerunt, per filias autem hominum filias Cain, & rationes pro hac ſententia adducunt, quam ſequitur etiam ex noſtris Roderic. à Caſtr. *de nat. mul. l.* 3. *par.* 1. *cap.* 6. quæ tamen non caret diffi- 10
cultate; ſiquidem quicunque per filios Dei homines qualeſcunque intellexerunt, illud inexplicabile, arduumque in hoc offendunt, quod demonſtrare nequeant, quanam potiori ex ratione hi homines vel quod eſſent boni, vel quod eſſent ex filiis Seth, & vocarentur Dei filii debuerint generare Gigantes: nam quod ſupponunt nonnulli, filios Seth fuiſſe ſtaturæ proceræ, & viribus præpollentes, non probatur; imo ſcimus Noe filioſque ex ſtirpe Seth non diſſimiles ab aliis hominibus extitiſſe, cum nihil habeamus memoriæ proditum in contrarium, ut habere nos neceſſe eſſet, præterquam quod filios aliis hominibus proceriores non generarunt. alias cum omnes quotquot fuimus poſt diluvium ex Noe ſimus progeniti, vel omnes, vel magna ſaltem ex parte giganteæ ſtaturæ eſſe deberemus. Neque magis ſatisfacit id, quod ex Hieron. Vecchietto *lib.* 3. *de anno primit. mund. cap.* 2. *in fin. affert.* Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 52. nempe ſacram Paginam vocaſſe quoſcunque homines filios Dei ex eo, quod eſſent rationis participes, qui cum ex mulieribus quaſcunque vellent, ſibi eligerent, & cum eis miſcerentur, cum maxime adamarent eas, quæ magis ſibi ſanguine proximæ erant, ut proprias filias, ſorores, matres, factum eſt, ut ex tanta delectatione uberrimum ſemen in coitu excernerent, & ſic generarent Gigantes; quod tam facile diluitur, quam facile ab hoc Doctore in medium producitur; nam ſi ſic eſt, quotieſcunque conjuges ſummopere in coitu delectantur, ut inter amantes fit, Gigantes deberent generari. Sed neque ex eo quod eſſent robuſti, & potentes debuerunt generare Gigantes, nam non major cauſſa eſt cur inpræſentarium viri potentes, & robuſti, & anteactis ſimiliter temporibus non debuerint, ut tunc temporis Gigantes procreare. multo minus autem videtur concedendum per filios Dei intelligi viros ſtaturæ proceræ, nempe Giganteæ; nam inane hoc eſſet, volente ſacro textu demonſtrare, quanam ratione procreati ſint

Gigan-

Gigantes; nam si jam erant homines Giganteæ staturæ, quid novi jam demonstrare debebat historia sacra de eorundem generatione? sed vere mihi videtur, salvo semper meliori judicio, sacram historiam id sibi voluisse, docere quanam ratione Gigantes fuerint procreati, cum antea omnes homines ad eam staturam non accederent, dicebat ergo, Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque generarunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi; hoc est, cum antea non extitissent Gigantes, procreati sunt postquam filii Dei congressi sunt cum filiabus hominum; unde, ut verum ingenue fatear, perdifficilis videtur ejus loci intellectio & ad Theologos releganda, nam quæ hactenus adducta sunt nulla ex parte satisfaciunt. videtur enim sacer textus innuendo quod Gigantes generati sint ex hoc congressu filiorum Dei cum filiabus hominum aliquid nobilioris notæ, quam hominibus conveniat absque dubio his Dei filiis tribuisse, ob quod non consuetæ staturæ, & virrutis homines, sed Giganteæ, & virtutis eminentioris generaverint; quod quid sit, cum quæ allata sunt, prædictis non conveniant, non est meum, sed sacræ Theologorum scholæ determinare. Nobis satis pro nunc sit, plures negasse, atque eos quidem summæ auctoritatis viros, eo in loco sacrum textum hujusmodi Incuborum commercium cum hominibus insinuare voluisse.

11 Sed demus utcunque ex tali concubitu generationem sequi posse, & ad secundum quæsitum respondeamus, semen, ex quo mediante Incubo fieri supponitur hæc generatio, cum ab homine sit desumptum, & nihil ei à Dæmone de suo communicetur, hominem generabit nihil omnino ab aliis hominibus differentem, sed ei tantum similem, ex quo semen decisum fuerit, vel Matri in cujus utero conceptus, & ad perfectionem fuerit deductus. nisi ergo vitium ullum in seminibus, aut materno sanguine sit (quod tamen communicari posse à Dæmone ipsis seminibus, & sanguini non inficior) fœtus ex hoc congressu susceptus nullum peculiare signum habebit, quod illum à cæteris hominibus pro nato ex Incubo palam faciat. Ne-

12 que majorem caussam esse existimaverim, cur Gigantes ex hujusmodi congressu aut alias nati sint, aut nasci debeant, vel Hæroes cæteris hominibus præstantiores: oportet enim semen ab ipso Incubo Dæmone aliquid majoris virtutis, & excellentiæ adipisci, ob quod ad Hæroes potius, & Gigantes generandos aptum esset, quam semen consuetæ conditionis hominum. cum semen igitur illud hominis sit, ut dixi (nam Dæmones aut quosdam, aut omnes semen habere quis unquam firmaverit, nisi insulsæ quorundam opinioni adhæreat, de qua post alios Perer. *in Genes. lib.* 8. *cap.* 6. *disp.* 2.) certe secundum virtutem à patre semini communicatam, & secundum ejus virtutis gradum fœtum fortem, aut debilem, magni, ac proceri, aut parvi, & pusilli corporis, quantum ad paternum semen spectat, generabit, cum filius

13 hominis sit fœtus inde susceptus, non Dæmonis, qui generare nequit, ut post alios dicunt etiam Conimbr. *in* 1. *de Gener. cap.* 4. *q.* 10. *art.* 3. & Petr. Hurtad. *de Mend. de Generat. disp.* 1. *§.* 12. *sect.* 1.

Scio quid D. Thom. *in* 2. *sentent. dist.* 4. *ar.* 4. *ex quo spreng. in mall. malef. par.* 2. *q.* 1. *cap.* 4. qui in parte assentitur, & post alios ex nostris Medicis Vallesf. *de sacr. Philisoph. cit. cap.* 8. & ex Iureconsultis Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 31. *num.* 19. attulerint. posse nempe Dæmones seligere humanum semen non qualecunque, sed robustissimum, crassissimum, calidissimum, & quantitate plurimum. id vero eis facile esse conquirere diligendo homines robustos, & calidos, multoque semine affluentes, quibus succumbant, deinde & mulieres similis conditionis, quibus incumbant, sic voluit Vallesius fuisse procreatos Gigantes illos, de quibus in sacris, sed præterquam quod hoc gratis dicitur, cum jam nullus inficiari queat, quod generatio Gigantum, qualitercunque à Dæmone per applicationem seminum hujusmodi naturæ procurata, virtute tamen hominum fiat, seu humanorum seminum, non ipsius Dæmonis, jam non major ratio erit, cur de præsenti Gigantes alicubi non generentur; quis enim inficiabitur, dari ubique terrarum robustissimos, calidissimos, & multo semine affluentes viros, qui similis naturæ mulieribus jungantur, & inde prolem suscipiant? concedam tamen quicquid sibi assumit Vallesius (licet de mulieribus contrarium videamus, cum eæ, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, plerumque deformes, vetulæ, vietæ, cæterisque debiliores existant) sed quid inde? num ex hoc concubitu Gigantes generabuntur? at hoc de præsenti non videmus, cum videre nos aliquando esset conveniens. num id sibi voluit Vallesius, Dæmonem ex Gigantibus, qui in Mundo, ubicunque terrarum reperiantur, semina hujusmodi furari? sed & Gigantæas fœminas quibus incumbat, eligere illum oporteret, forte enim aliæ fœminæ non tantum sanguinis gigantæo semini subministrare poterunt, quanto ut ad gigantæam proceritatem fœtus deveniat indigebit. Forte neque uteri aliarum Mulierum Gigantæi seminis capaces erunt, sed nimis angusti, ut in eorum cavitate gigantæus fœtus augeri possit. licet nonnullos ex Gigantibus, quos aliquando extitisse accepimus, ex parentibus naturæ etiam mediocris natos enarrant, & non admodum robustis; & præter alios Giganteæ staturæ mulierem ex parentibus consuetæ magnitudinis Romæ natam se vidisse testatur D. Aug. *de Civ. Dei lib.* 15. *cap.* 23. Sed quid quod Gigantæum semen ad Gigantes generandos sufficiens non semper est? constat enim Samogethas homines corpore ut plurimum procero, ac prægrandi, persæpe pumiliones generare, ut refert Card. *lib.* 1. *de variet. cap.* 4. Præterea cum constet hisce temporibus maxime vigere Incubos, & Succubos, & multo magis quam sæculis retro actis, ut probat Spreng. *in mall. malef. par.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4. *& alibi*, oporteret plures in præsentiarum Gigantes procreari, quam fuerint ante procreati, & tamen contrarium experimur.

Neque ergo quoad corpus, neque quoad animum (si nihil aliud intervenire aliunde supponamus) nati ex congressu Incuborum cum mulieribus quicquam melioris conditionis, aut deterioris sortiri debent, quam cæteri hominum, sed pro seminum, & materni sanguinis natura tam quoad corpus, quam quoad animum sibi debitas conditiones, ac propensiones habere. Vnde duplici ex capite falsa apparet Sprengeri sententia *loco cit. par.* 2. *q.* 1. *l. cap.* 4. putantis & generationem talem 14

15

esse

esse possibilem, & prolem inde nasci à Dæmone infectam, & quod pejus multo est, & à veræ Philosophiæ dogmatibus alienissimum, putat quod malefica viro juncta, & ex viro concipiens, per maritum nempe imprægnata (hæc enim sunt ejus verba) possit per commixtionem alterius seminis ab Incubo suscepti fœtum inficere. quod tamen qui sic nascuntur, aut nasci jactantur potius, ex Dei permissu sint pejores naturæ, & conditionis ob hujusmodi coitus abhominationem, quam cæteri homines, ego non detrector, sed si in via Naturæ loquimur, certe non aliter sese res habebit, quam quo modo recensui, si unquam talis generatio posset succedere, quod non facile admiserim. pejoris conditionis aliquando posse esse puto qui ex mulierculis, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, orti sunt, non quid inficiantur à Dæmone, sed quod malitia matris faciat eos propensos ad iniquitatem, non tamen cogat.

Denique Succubos, & Incubos inter se coire, aut Succubos semen fovere, ac enutrire posse, vel, ut cum Delrio loquar, succubam Dæmonem ad debitam magnitudinem fœtum deducere, ac parere, aliaque his similia perficere, neque ego credo, neque quemquam solida doctrina munitum sibi persuadere posse crediderim, & si quando accidisse narretur, Dæmonis illusionem intervenisse putarim.

SVMMARIVM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum quatuor species.*
3 *Alia Hermaphroditorum distinctio.*
4 *Tertia Hermaphroditorum distinctio.*
5 *Fœminæ aliquando Penem emiserunt.*
6 *Hermaphroditorum à genitalium conformatione distinctio.*
7 *Eorundem à potentia coeundi distinctio.*
8 *Eorundem distinctio à potentia generandi.*
9 *Baptizans fœminam putans se baptizare masculum, fœmina non dicitur baptizata, & vice versa.*
10 *Hermaphroditi an sint monstra. & numeris seqq.*
13 *Hermaphroditi nullo sexu conspicui in censu Eunuchorum habendi.*
14 *Hermaphroditi qui sint irrigulares.*
15 *An dentur, & quæ sint signa distinguentia marem Hermaphroditum à fœmina. & num. 16. & 17.*
18 *Quinam Hermaphroditi pro maribus, qui vero pro fœminis habendi.*
19 *Testes extra apparentes marem ostendunt.*
20 *Excretio menstrua cum carentia Testium facit evidentissimam probationem fœminini sexus.*
21 *Mas an in fœminam degenerare possit.*
22 *Natura semper tendit ad perfectiora. dic autem ut num. seq.*
24 *Hermaphroditus eodem tempore in utroque sexu perfectus an dari possit.*
25 *Senecæ locus de fœminarum sui temporis inhonestate, & lascivia.*
26 *Adam an fuerit Androgynus.*
27 *Hæretica quorundam opinio de sexuum indistinctione ante peccatum Adæ.*
28 *Ante Evæ formationem fœmina erat in viro.*
29 *Non est impossibile dari Hermaphroditum, qui agere, ut vir, & pati possit, ut fœmina.*
30 *Impossibile est dari Hermaphroditum qui generet in se, & in alio.*
31 *Duplicem sexum sortiti ratum unum, irritum alium habent ex Aristot.*
32 *Sodomia quid.*
33 *Adam debuit solus à Deo creari, & cur remissive.*
34 *Duo genitalia ejusdem sexus in eodem animali cur non reperiantur.*
35 *Hermaphroditus an irregularis.*
36 *Hermaphroditi quando sint irregulares.*
37 *Hermaphroditi omnes irregulares.*

De Hermaphroditis.

QVÆSTIO VIII.

De Hermaphroditis alias incidenter verba feci, in hac autem quæstione, ad quam proprie universum hoc argumentum spectare videtur, de illis ex professo loquar. dicuntur Hermaphroditi qui sexu sunt indistincti, nempe qui vel neutrum, vel utrumque habere videntur, & hoc nomine hic comprehendi volo quoscunque qui aliquo modo in sexus qualitate dubium excitare possunt. Horum autem quatuor species constituunt, quicunque de illis verba faciunt, ut ex vetustioribus Paul. *lib. 6. cap. 69.* & Avic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 43. & ex recentioribus Manard. *lib.* 7. *epist.* 2. Paræus *lib.* 24. *cap.* 4. & inter alios Professores, eandem habet divisionem Cœlius Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 15. *cap.* 10. & ex Iureconsultis novissimus Carranz. *ex eod. Paræo de Part. cap.* 17. *num.* 67. 1

Considerant vero tres species in viris, unicam in fœminis. In viris prima est, cum in Perinæo (hoc est sub radice Penis in spatio, quod est inter ipsum, seu inter scrotum, & Anum, hoc enim dicitur Perinæos, non Coles, ut male Cœlius ex Theodoro, Aretæus *lib.* 2. *Acut. cap.* 11. Gal. *comm.* 3. *in lib. Hipp. de Artic. part.* 45.) muliebre pudendum conspicuum est. secunda species est, cum idem pudendum muliebre apparet in scroto habens exile foramen, à quo nihil omnino prodeat. Tertia species est, cum ibidem existente eodem pudendo muliebre, ex ejus orificio urina effunditur, aut etiam aliqua excretio menstrua. & hæ species Hermaphroditorum dicuntur considerari in viris, quia sic constituti pro viris habendi, neque dubium in ea re intercedere debet, neque forte de his Leges ambigere credendum, ut latius infra. Quarta species in fœminis considerata (quod sic constitutæ fœminæ vere sint) est cum in superna parte muliebris pudendi, nempe in ima pube, ubi magna pudendi rima suum desumit principium, Penis aliquis, vel quid Peni simile apparet. 2

Sed multo accuratius nonnulli alii Doctores has Hermaphroditorum species descripserunt, de quibus luculentur Bahuinus *de Hermaphrod. lib.* 1. *cap.* 4. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 12. Mihi tamen placet plures facere Hermaphroditorum distinctiones. & primo Hermaphroditorum alii in primo ortu sese produnt, alii instantibus primo menstruis, vel quandocunque. Rursus priorum alii in masculino sexu, alii in fœminino, alii tandem in utroque prævalent; quin & alii maresne, an fœminæ potius sint, non manifesti fiunt, utroque sexu, quod oculis usurpare liceat, orbati. Posteriorum plerique, ac pene omnes dixerim, 3

Mares

Mares ſunt, nempe qui in prima menſium eruptione mentulam exerunt, ut plerique eveniſſe eſt notiſſimum. pauci quidem admodum ſunt prorſus fœminæ, ut quæ jam uterum geſtaruut. ſed tam ex validitate nativi caloris, quam adſcititii aucti inſuper ex dimiſſione coitus, menſtruorum intempeſtivo defectu, & hujuſmodi, ſimile quid virili membro exerunt, & ſemiviri apparent. Sed in prioribus Teſtes aliquando cum mentula exiliunt, in his vero mentula ſola; aut quid ſimile, membrorum nempe, vel carnea excreſcentia, ſed molis exilis, teſtibuſque omnino deſtituta.

4 Præterea licet diſtinguere omnes Hermaphroditos quadupliciter, primo à conformatione genitalium, ſecundo à ſitu eorundem, tertio à potentia coeundi, quarto à potentia generandi. A genitalium conformatione diſtinguuntur, quia nonnulli neutrum ſexum, ut Natura requirit, recte conſtitutum habent, alii contra utrumque recte, ſaltem quoad externas partes, alii denique unum naturaliter recte conformatum, alium nequaquam. A ſitu diſtinguuntur, cum alii ſexum habeant unum ſub alio, alii unum in alio, alii vero ambos lateraliter poſitos. A potentia coeundi diſtinguuntur, quia nonnulli ſunt potentes in alterutro tantum ſexu, alii in utroque, alii in neutro, ſic, eodemque modo diſtinguuntur à potentia generandi, quæ omnia in proceſſu ſermonis exemplis, & hiſtoriis illuſtrabimus.

In primo ortu multos apparuiſſe Hermaphroditos eſt notiſſimum, neque ulteriori indiget teſtimonio; quod vero fœminæ nonnullæ, vel quæ fœminæ apparebant in Mares evaſerint, & ſic Hermaphroditos ſe inſtante pubertate, vel inſtantibus menſtruis prodiderint, non minoris famæ, quam de ſuperioribus hiſtoriæ teſtantur, quas hic tranſcribere ſuperfluum videtur.

Porro in quo ſexu prævaleant Hermaphroditi palam fiet, cum de potentia coeundi loquar, & exempla, ac hiſtorias ad eam rem afferam; at eos Hermaphroditos Mares vere eſſe, quibus inſtantibus menſtruis virile membrum exilit, manifeſtum eſt, ut Areſcuſæ evenit apud Plinium *lib. 7. cap. 4.* Lucio Coſſitio, & aliis apud eundem, & ſuperiori ætate duabus ſororibus Salernitanis, de quibus Fulgoſius *apud Schenchium*, & Mariæ Pacechæ *apud Amat. Luſit. curat. med. cent. 2. cur.* 39. & aliis, quorum hiſtorias vide recollectas per Schench. *lib. 4. Obſ. in princ.* & per Bahuin. *de Hermaphrod. lib. 1.* & inter Iureconſultos per Majol. *de Irreg. lib. 1. cap. 27. num. 6.* ita ut non injuria velit Licetus, hos non eſſe verè Androgynos, ſeu Hermaphroditos, ſed Pſeudoandrogynos, & habuiſſe tantum maſculinum ſexum intus latentem ob caloris pauperiem.

Quin etiam, addam ego, eos quoque, qui in pubertate penem exerentes, tamen in perfectos viros evaſiſſe non videntur, eſſe tamen vere Mares, ſed ob eandem caloris inopiam non potuiſſe virilia extra prorſus, ac omni ex parte exilire, ut Annæ illi evenit, de quo in fine hujus tituli. Nimis tamen prima fronte refragari videtur tot experientiis, tantorumque clariſſimorum virorum teſtimoniis Clementis Alexandrini, Mercurial. *lib. 6. var. lect. cap. 20.* Mercat. *lib. 2. de virg. & vid. aff. cap. 10.* Nancelii *lib. 8. Analog. Microc. ad Macroc. cap. 8. verſ. Ego vero.* & Pinæi *de not. virg. ſententia*; quæ non admittit ullas unquam fœminas in Mares evadere, ſed id ſemper per Obſtetricum errorem contingere, aut aliquem Naturæ defectum, in quibuſdam autem penem nullum apparere, ſed uteri potius prolapſum fieri, ex quo penem exerere videntur, quod maxime voluit Mercatus. At Galenum tam aperta fronte Hermaphroditos negaſſe, ut dicit Carranz. *lib. de Part. cap. 17. num. 69.* omnino à vero abeſt. loco enim ab eo citato *lib. 2. de ſem. cap. 3. in fin.* id dicit, aliquos fictores Hermaphroditos effingere, qui utraque genitalia membra tam maris, quam fœminæ integra habeant. at abſurdiſſimum eſt, quod hic Iuriſta adddit, Galenum negaſſe adeo maris, & fœminæ divulſa membra eſſe poſſe, ut alia in maris, alia in fœminæ ſemine poſſint contineri; nam nihil omnino hoc ad rem ſuam facit, neque intellexit hic homo quid Galenus ſibi voluerit, quod mirum non eſt de Luguleo hoc Philoſophicis contemplationibus ſeſe audacter immiſcente. inibi certe Galenus contra Empedoclem diſputat volentem divulſas partes in maris, & fœminæ ſeminibus ineſſe, quod Galenus tanquam quid abſurdum, & impoſſibile refellit, ſed quid hoc ad Mercurium aut quid ad comprobandum Galenum Hermaphroditos negaſſe, eum adducit hic de ſeminum miſcela loquentem?

Sed ad penſum noſtrum, certe fœminas (nempe 5
inquam vere fœminas, non apparentes, ut ſuperiores) virile membrum, ſeu quid illi ſimile aliquando emiſiſſe etiam poſtquam non ſemel concepiſſent, teſtantur hiſtoriæ à Pontano relatæ apud Schench. *ubi ſupra*, & apud Marcell. Donat. *lib. 6. hiſtor. Med. mirab. cap. 2.* & Bahuin. *loco cit.* has tamen pro fœminis ſemper habendas non ſolum teſtari poſſunt Teſtium, Barbæ, & pilorum in locis conſuetis carentia, & alia, de quibus agam, cum loquar de ſignis diſtinctivis, ſed maxime perfectionem fœminini ſexus demonſtrat uſus venereorum per fœmineum ſexum, & multo magis conceptio. ſatis ergo pro nunc id ſit adnotaſſe, mulieres ita in mares evaſiſſe, ut pleriſque id Clytoridis benefitio ſucceſſerit, ut nonnulli ſentiunt Anatomici, & pluribus demonſtrat exemplis Ioan. Riolan. *cap. 9.* unde non vere mares evaſerunt, cum neque verum Penem emiſerint, & teſtes illis foras non proſilierint.

Porro eorum Hermaphroditorum, quorum di- 6
ſtinctio deſumitur à genitalium conformatione, aliquos diximus neutrum ſexum recte conformatum ſortiri, ut exemplo eſt Cingara, de qua Columb. *Anat. lib. 15.* & fratres illi duo, de quibus in fine tituli, quibus imperfectus uterque ſexus contigit. aliquos etiam dixi nullum habere inſignem ſexum, qualis fuit fœtus ille, quem diſſecuit Ioan. Faber in Xenodochio S. Spiritus; hic enim nullum ſexum præſeferebat, licet dehinc fæmella apparuerit in diſſectione cadaveris, & geminum uterum habere. tale etiam fuit monſtrum illud Dantiſcanum, de quo Ioachim. Olhaf. apud Bahuin. *de Hermaphrod. in fin.* non diſſimilis etiam erat is Hermaphroditus, de quo Hali Rodoam apud Schench. *lib. 4. Obſerv. in prin.* qui nullo ſexu erat conſpicuus, ſed aſpectu, & moribus ſimilis erat caſtrato, & apud Paræum habetur Monſtrum bicorpor nullo ſexu inſigne, & aliud ſimile natum eſt anno 1610. cujus hiſtoriam habes in fin. hujus tit. cui par fuit natum anno 1555. apud Licet. *lib. 2. de Monſtr. cap. 22.*

Vtrum-

Vtrumque autem ſexum quaſi recte conformatum habent, ſeu habere ſaltem videntur ii Hermaphroditi, qui in utroque ſexu ſunt potentes, qualis forte fuit Montui Hermaphroditus, de quo Bahuin. & Schench. & qualis etiam fuit Aſinus, quem Romæ vidi, cujus hiſtoriam infra annectam. Notiſſimi tandem ſunt, qui alterutrum tantum ſexum conformatum recte habent, ſed inter ſe in hoc differunt, quod, ut dixi, eorum alii Mares ſint, alii fœminæ; priores Androgynos, poſteriores Gunanthropos appellari ex Domino de Val dicit Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 12. & huc referri poteſt ea differentia, quam primo ex aliorum ſententia attuli, & de his dicebat Ariſtoteles (cui forte aliæ ſpecies cognitæ non fuerunt) eos alterum ſexum ratum, irritum vero alterum habere, quod tamen non undequaque verum eſſe volunt aliqui DD. nam experientia conſtat & utrumque ratum, & utrumque irritum habere eos poſſe; & de irrito non eſt dubium; tamen Ariſtotelem dicamus intellexiſſe pro rato ſexu illum, cum quo homo poteſt generare, ſic enim verum eſt, quod utrumque ratum habere non poſſunt.

7 Sed & eodem quoque pacto diſtinguuntur Hermaphroditi à potentia coëundi, ut diximus, nam neutro nonnullos valere Cingara Columbi, & Anna ille Pharmacopolæ filius, & forte etiam Carolus alter ex fratribus Sangeminianis, & alii apertiſſime demonſtrant. utroque valere Montui Hermaphroditus, aliique oſtendunt, alterutro vero nonnullos valere plura oſtendunt exempla, quæ minime neceſſe eſt repetere, præterquam quod paſſim habentur.

8 A potentia item generandi diſtinguuntur Hermaphroditi; nam licet ut plurimum vere Hermaphroditi non generent, quia ſi in ſexu maſculino prævalent, frigidiores tamen cæteris maſculis ſunt, & idcirco ut plurimum imberbes, & glabri, ſi in fœminino calidiores, quam oporteat, unde menſtruis deſtituuntur, ut ex Haly tradit Marcell. Donat. *lib.* 6. *ſuæ nat. hiſt. med. mir. cap.* 2. tamen hoc non eſt perpetuæ veritatis, quia nonnulli cum maſculino, alii cum fœminino ſexu generarunt, cum utroque vero an nullus generaverit, vel generare poſſit, diſcutiemus infra. licet plerumque Hermaphroditi, vere inquam Hermaphroditi in neutro ſexu potentes ſint, unde Auſonius *Epigram.* 102.

Mercurio genitore ſatus, genitrice Cythere,
Nominis ut mixti ſic corporis Hermaphroditus
Concretus ſexu, ſed non perfectus utroque
Ambiguæ veneris, neutro potiundus amore.

A ſitu denique, ut diximus, Hermaphroditi diſtinguuntur; nam alii ſexum unum habent ſub alio poſitum, nempe vel maſculinum ſub fœminino, veluti Mulus ex Mula natus, de quo Herod. *in Polymn.* ſeu *lib.* 8. & homo quidam apud Rueffum *lib.* 5. *de Gen. hom. cap.* 3. & alius apud Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod.* vel habent fœmininum ſub maſculino, ut plerique habere conſpiciuntur, & qualem ſortiuntur utrique fratres Sangeminiani; alii vero ſunt, qui ſexum utrumque habent à lateribus poſitum, in quibus adnotarunt Doctores, quod ſexus, in quo prævalent, & quem ratum habent, ſemper à dextris ſitus eſt, irritus à ſiniſtris. hoc modo conſtituebatur Daniel ille, qui uxore ducta numquam cum ea congredi potuit, interim vero à quodam commilitone impraegnatus nocte intempeſta cum uxore accubans ventris doloribus partum præcedentibus, fœmellam enixus eſt, quam ſola dextra mammilla lactavit, ſiniſtra lacte carente. erat enim huic ratus ſexus; nempe fœmininus à dextris, maſculeus, irritusque à ſiniſtris. de hoc Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 33. Alii tandem ſexum unum habent in alio, veluti ille, de quo in fine hujus Quæſtionis. hi tamen ultimo loco recenſiti plerumque immo ſemper fœminini ſexus ſunt; in ipſo enim utero, ubi Clitoris apparet, vel etiam poſt urinarium meatum intro progrediendo, vel inſignem Clitorim, vel membro virili aliquid ſimile obtinent, quale ſortiebatur Scortum Romæ famoſum, de quo in ſeqq. nonnihil. Atque his videor mihi omnes, & quaſcunque Hermaphroditorum ſpecies, ac differentias amplexus, quotquot unquam hactenus vel extiterunt, vel extitiſſe narrantur; de quibus tamen omnibus permultæ in medium afferri ſolent quæſtiones. Et primo num inter monſtra hujuſmodi homines ſint recenſendi, ſecundo an dentur, & quænam ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditum à fœmina; Tertio quinam eorum pro maribus, qui vero pro fœminis habendi: non modo enim multum refert hoc quoad Baptiſmum, quia ſi baptizans fœminam putans ſe 9
baptizare maſculum, maſculinum nomen ei impoſuit, aut vice verſa, non dicitur fæmella illa, aut puerulus baptizatus. Petr. Gerard. *ſing.* 90. *num.* 2. ſed & circa hoc ea omnia in dubium venire poſſunt, circa quæ mas à fœmina, & fœmina à mare diſtinctionem in Iure accipiunt. Quarto dubitatur num quemadmodum ex iis, quæ fœminæ apparent aliquæ in mares evaſerunt, ſic poſſibile ſit ex maribus in fœminas degenerare. Quinto num dari poſſit Hermaphroditus utroque ſexu perfectus. Sexto quid ſentiendum ſit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ob eam ſcilicet inhabilitatem, & irregularitatem in aliquibus actibus celebrandis incurratur; & præter eas aliæ inſuper dubitationes proponi poſſunt, quas in ſermonis proceſſu diſcutiemus.

Sed quoad primam ex propoſitis antiquitus Hermaphroditi pro Monſtris habiti, & idcirco tanquam ſiniſtri ominis auguria forent, in mare demergebantur, vel in inſulam deſertam deportabantur, vel alia quadam ratione, ut cætera Monſtra expiabantur, ita factum teſtatur Livius *decad.* 1. *lib.* 3. & *alibi.* Plin. *lib.* 7. *Nat. hiſtor. cap.* 3. quorum plures hiſtorias vide apud ipſos, quas etiam cum aliis pluribus habes recollectas per Schench. *lib.* 4. *Obſer. in prin.* Winrich. *de ort. Monſtr. cap.* 50. Marc. Donat. *lib.* 6. *hiſt. med. mir. cap.* 2. Laur. *Anatom. lib.* 7. *quæſt.* 8. Nancel. *lib.* 7. *Analog. Microc. ad Macr. cap.* 1. Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 35. & ex Iureconſultis apud Tiraq. *de leg. Conn. Gloſ.* 1. *lib.* 1. *par.* 1. *num.* 100. & *ſeq.* & noviſſime apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 69. ſed & Plato *in Convivio in orat. Ariſtophanis* id ipſum videtur ſentire, cum nomen Androgyni, ſeu Hermaphroditi infame dicat; ſic etiam Lucret. *lib.* 5. *de Rer. nat.* illos inter Monſtra enumerat.

10 (in margin beside "Sed quoad primam … Her-")

Multaque tunc Tellus etiam portenta creare
Conata eſt mira facie, membriſque coorta
Androgynum inter utrum, nec utrumque & utrinque
remotum, &c.

Sed & Cicero *lib.* 1. *de divinat.* pro Monſtris judicavit, Quid, inquit, ortus Androgyni, nonne fatale quoddam monſtrum fuit? Inter Recentiores quoque Mercat. *lib.* 3. *de Steril. affect. cap.* 7.

Martin. Winrich. *de ort. Monſtr. ubi ſupra.* Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. & Riolan. *de Hermaph. cap.* 2. ex Iureconſultis autem Majol. *de Irregul. lib.* 1. *cap.* 27. *num.* 4. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 21. & Carranz. *ubi ſupra num.* 68. in eandem ſententiam venerunt. ac ſi verum eſt Ariſtotelis dictum *lib.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. quod aut deficere, aut ſupereſſe aliquid monſtroſum ſit, Hermaphroditi pro monſtris habendi.

11 Verumenimvero his non obſtantibus Hermaphroditi monſtra non ſunt, nec pro monſtris à Legibus habentur, ſed in virorum, vel mulierum cenſu reputantur, à quibus nihil habent peculiare. *l. Quæritur. ff. de ſtat. hom. l. Repetund. §. Hermaphrod. ff. de Teſtib. l. ſed eſt quæſitum in fin. ff. de lib. & poſth. cap. ſi teſtis. §. Hermaphrodit.* 10. *quæſt.* 3. & ex earundem Legum auctoritate idem adſtruit ex Medicis Bahuin. *ubi alias cap.* 5. In hac controverſia Licet. *lib.* 2. *de Monſtr. cap.* 53. voluit non omnes Hermaphroditos indifferenter pro Monſtris habendos eſſe, ſed illos tantum, quibus neuter ſexus ob exilitatem perfectus eſt, aut quibus alter longe à ſuo naturali loco eſt tranſpoſitus, juxta quam opinionem videtur dicendum, Hermaphroditos illos, qui ſaltem alterum ſexum ratum, & recte conformatum habent, non magis monſtroſos eſſe, quam eos, quibus aliquis digitus manus, vel pedis ſuperflueret, vel quibus pes, aut manus eſſet diſtorta, aut qui ſimile quid vitii haberent, hi enim monſtra dici non poſſunt, cum in monſtri conſtitutione requiratur inſignis, & enormis læſio, ut jam diximus.

12 Itaque non ſolum in hoc ſenſu monſtra non ſunt Hermaphroditi, qui in utroque ſexu, vel in alterutro tantum prævalent, ſed ad rem noſtram, nempe ut pro viris, vel fœminis habeantur, & inter eos, vel eas locum obtineant, neque ii monſtra dici debent, qui in neutro ſexu potentes exiſtunt, aut alterum etiam tranſpoſitum habent; ſi quæ enim turpitudo, ac monſtroſitas inde enaſcitur, parum quid facere videtur ad humanæ figuræ, vel cujuſcumque detrimentum; apud ll. autem hi tantum partus, qui ſcilicet forma humana deſtituuntur, pro monſtris reputantur, ita ut in numerum filiorum non veniant. Vnde falſa apparet Carranzæ ſententia *lib. de Part. cap.* 17. *nu.* 66. volentis, Hermaphroditum eſſe proprie monſtrum, cum ad nullum effectum pro tali à ll. reputetur, neque niſi latiſſimo modo, & impropriiſſime apud Philoſophos pro Monſtro ſit judicatus.

Adnotandum tamen primo, eos Hermaphroditos, in quibus nulla ſexus diſtinctio apparet, in
13 cenſu Eunuchorum eſſe habendos, ſervare enim hos hujuſmodi naturam patet experientia, cui ſuffragatur exemplum ex Haly Rodoam ſupra adductum; at quemadmodum Eunuchi fœmineæ naturæ accedunt quoad animi robur, & corporis conſtitutionem, ita dixerim apud Iudices hos Hermaphroditos non tam pro Eunuchis, quam pro fœminis habendos, & idcirco tanquam fœminæ ab iis omnibus eliminandos, à quibus fœminæ eliminari ſolent, aliaque ex parte ſi quæ ll. pro fœminis favorabiles exiſtunt, pro his etiam facere exiſtimaverim.

14 Secundo adnotandum, hos ipſos Hermaphroditos ob naturæ imperfectionem facile pro irregularibus exiſtimandos, quod Canoniſtæ videant, eos certe qui in utroque ſexu prævalent, non tam ob monſtrificam qualitatem, qua carere eos facile convinci poteſt ex ſuperioribus, quam ob ſcandalum irregulares eſſe manifeſtum eſt, ut percurrit Navarr. *Conſil. lib.* 1. *tit. de Ætat. & qualit. conſ.* 8. *num.* 3. *Tom.* 1. & Majol. *lib.* 1. *de Irreg. cap.* 27. *num.* 4.

Secunda dubitatio eſt, an dentur, & quænam ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditum 15
ab Hermaphrodita fœmina, & unde hæc ſigna petenda ſint. Navarr. *ubi ſupra num.* 4. voluit hæc ſigna haberi ex potentia, & recte quidem hoc, non tamen recte quod addit, ſtandum ſcilicet eſſe relationi ipſius Hermaphroditi, & multo minus recte quæ ſubjungit, nimirum ſtandum eſſe judicio Medicorum; Quod tamen, inquit, in idem recidit, cum oporteat judicare Medicos ſecundum ea, quæ ipſe de ſe aſſeruerit: ultima enim hæc verba clare oſtendunt, inſignem hunc Doctorem multa circa hoc ignoraſſe Medicis cognita; neque enim deſunt nobis ingenia abſque eo, quod ſtare debeamus relationi Hermaphroditi, quibus ipſius potentiam, aut impotentiam, & in quo ſexu prævaleat, detegamus.

Itaque in propoſitis caſibus, quando nimirum ita exilis ſexus uterque eſt, ut modicam, vel quando nullus, ut nullam de ſe ſignificationem præbeat, vel contra ita uterque conſpicuus, ac bene efformatus, ut parem habere virtutem cenſeatur, Medici plura ſigna habent ad diſtinguendum potentiorem ab impotentiori Navarræ incomperta. Paræus ergo *lib.* 24. *cap.* 4. & ex ipſo, & Liebautio Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphr. cap.* 4. & Riolan. *de Hermaphr. cap.* 16. plura ad hoc afferunt, quæ omnia reducenda ad alterutrius ſexus proprietates, nam is, qui majores, efficaciores, patentiores, & numero plures habet ſexus, prævalere dicitur.
deſumuntur vero hujuſmodi proprietates ex mole 16
vaſorum, ex eorundem conformatione, ex naturali ſitu, ex viarum latitudine, & anguſtia, ex adnaſcentibus pilis, ex incaleſcentia majori, & minori in uno, quam in alio; ſexus enim qui prævalet, mole ſemper eſt magis conſpicuus, qui irritus eſt, minus; ſic etiam ſexus qui prævalet, in conformatione ad naturalem formam ſemper magis accedit, & perfectior eſt, contra fit in altero ſexu, eadem quoque ratione prævalens ſexus ſemper naturalem, ac ſibi debitum ſitum ſervat, imperfectus nequaquam maxime reſpective ad perfectionem. unde fit quod ratus ſexus ſemper, ut diximus, à dextris eſt, irritus à ſiniſtris in his, qui eos lateraliter conſtitutos habent; quin & in his, qui unum habent ſub alio ſuperior ratus, inferior irritus, licet contrarium, ſed perraro aliquando eveniat. Pili in perfecto conſpicui ſunt, copia, & qualitate, in imperfecto vel nulli, vel copiæ, & qualitatis nullius momenti. In rato ſexu, vel potentiori viæ perviæ, & patentes, ac penetrantes, in irrito, & impotenti imperviæ, anguſtæ, & minime penetrantes; quod ſi ambo ſexus imperfecti ſint, unus tamen reſpectu alterius latitudine earundem viarum, & penetratione ſe manifeſtum facit. ac denique incaleſcentia ſemper fit in ſexu, qui prævalet, aut ſemper promptior, & citior, quam ſolam præ oculis habens Navarra cætera ignorare ſe patefecit, aut oſcitanter prætermiſiſſe. nam etiamſi in utroque ſexu incaleſcat aliquando Hermaphroditus, ſecundum perfectiorem tamen faciliime, ſecundum imperfectiorem difficilius id illi contingit; aut ſi juxta utrumque frigidus homo ſit, is qui præva-

prævalet sexus magis naturalem colorem servat, & venas magis conspicuas habet, qui imperfectus est, quasi emortuus languere videtur, & mole etiam non considerabili præ perfecto est.

17 Sed & præter hæc alia nonnulla ad idem demonstrandum collimant; habitus enim corporis virilis, vox gravis, ac sonora, animus ad virilia pronus, impiger, & pathematis viro dignis excitatus, pili in mento, in Perinæo, seu Tauro, & ano, mammæ exiles, pectusve excarne, capitis capilli hirti, breves, & duriusculi, urinæ per Penem excretio, & multo magis seminis, Testes propendentes, & non prorsus spernendæ magnitudinis, aut saltem in inguinibus adhærentes virilem sexum demonstrant, & maxime testes extra apparentes. contra habitus corporis muliebris, mollis, & delicatus, vox exilis, animus demissus, & passionibus muliere dignis implicitus, pili in mento, in perinæo, in ano nulli, mammæ turgidulæ, & pectus carnosum, capilli capitis promissi, tenues, molles, longi, urinæ per consuetas muliebres vias excretio, per easdemque menstruorum suo tempore facta expurgatio, vel apparens etiam sanguinea evacuatio, Testes nulli, nullumque alicubi eorum vestigium se prodens, muliebris certe sexus sufficientia inditia sunt; quod autem Marcell. Donat. *lib.* 2. *hist. Med. mirab.* ex Haly tradit, Hermaphroditos non purgari, non habere semper veritatem, jam diximus.

18 Tertia dubitatio est, quinam ex Hermaphroditis pro maribus habendi, qui vero pro fœminis; quæ dubitatio remaneret prorsus sublata ex superioribus, nisi darentur casus, in quibus nullus sexus apparet aut uterque apparet imperfectus, aut aliquando apparent tantum Testes, membrum vero nullum; præterquam quod membra sexum conformantia non sunt caussæ constituentes marem, aut fœminam, aut distinguentes inter ipsos, ut ex Aristot. probat Tadd. Flor. *in Isagog. Ioann. cap.* 18. *in respons. ad secundum quæsitum tertii argumenti principalis.* quod si ita est, poterunt quippe apparere membra unius sexus in eo, qui est contrarii sexus, & idcirco non his solum fidendum, sed iis maxime, quæ totum respiciunt.

In hac dubitatione illud unum ante omnia monendum, prædictis non obstantibus, genitale extra se prodens, Testesque extra alvum prominentes ostendere maxime animalia, quorum masculis prominere solent sexus masculini, inditium enim faciunt temperaturæ totius calidioris ipsiusque nativi caloris vigorem, ac robur demonstrant. quemadmodum ex adverso, horum absentia ob contrarias caussas, fœminas indicat, quantum est ex hoc; Testes enim sic dicti, quod testimonium præbeant virilitatis Andr. Laur. *Anatom. lib.* 7. *cap.* 4. & ad horum similitudinem vocantur etiam Testes eæ ipsæ partes in mulieribus, & si in ipsis lateant. & licet Cardan. *lib.* 7. *de var. cap.* 27. non haberi signum dixerit, quod manifestius masculum ostendat, quam genitale extra se prodens, tamen ex mea sententia insufficiens illud ad hoc per se est, nisi Testibus associetur: nam & fœminas habuisse genitale extra se prodens patet ex historiis fide dignissimis, quarum unam, aut alteram vide in fine hujus tituli. circa Testes autem dixi eos, esse signum masculeitatis, ut ita dicam, in animalibus, quorum maribus prominere solent, cum nonnulla eos habeant intus

19 conditos, ut Aves. hinc elicere hanc conclusionem possumus, quod quandocunque Testes extra apparerent, & ad sensum conspicui sunt, dummodo eorum exilitas non id operetur, ut tanquam si abessent, pro nihilo ducantur, Hermaphroditus pro viro reputandus sit; quod verum erit non solum si ambo Testes apparerent, sed etiamsi unus tantum; atque insuper non solum verum est, cum etiam virile genitale apparet, sed etiamsi non appareat, qualis fuit puer apud Rueff. *lib.* 5. *de Concept. hom. cap.* 3. & alter apud Schench. ex Gneulino *lib.* 4. *Observat.* adde etiam quod in tantum operentur testes ad ostendendam virilitatem, cum extra prominent, ut hæc conclusio habeat locum etiamsi insignis muliebris sexus constitutio adesset; & in priori casu habeo Rueff. testimonium, nam suum illum puerum pro mare baptizatum fuisse narrat.

Secundo monendum, quod excretio menstrua 20
cum carentia Testium facit sufficientissimam probationem fœminini sexus, etiamsi plura alia urgerent pro sexu masculino, & etiamsi insigne membrum virile adesset: indicat enim excretio menstrua internum hominis temperamentum, & muliebrium genitalium perfectam constitutionem, qua stante impossibile est virilia genitalia ad eam perfectionem uno, eodemque tempore pervenire posse.

Porro ex hac ipsa hujus dubitationis decisione multæ aliæ dependentiam habent, quarum plures proponit inter Medicos Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap. ult.* & inter Iureconsultos Alphons. à Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 68. & præter has aliæ, ut an matrimonium contrahere possint, an ad ordines admittendi, an ad testimonium dicendum, an ad feudi successionem, an eorum miseratio habenda, & id genus aliæ; quia quandocunque determinatum remaneat cujus sexus sint judicati, illico determinata remanent etiam quæcunque circa prædicta dubitationem parere possunt.

Quarta dubitatio erat, num quemadmodum Hermaphroditi aliqui, qui fœminæ apparebant, in viros evaserunt, sic è contra possibile sit eos, qui 21
mares apparebant, in fœminas degenerare. nam aliqui non solum hanc posteriorem partem aperta fronte negarunt, sed priorem etiam, & alias dixi ejus sententiæ fuisse Clementum Alexandrinum, Mercatum, Pinæum, And. Laurentium, & Riolanum; quoad hanc tamen partem videntur hi contra communem DD. opinionem pugnare, quæ tamen communis opinio declaranda, ac moderanda videtur juxta Laurentii, & Riolani opinionem. Quoad posteriorem tamen partem communis opinio est pro negativa, rationem afferunt, quod Natura sem- 22
per tendat ad perfectiora. non desunt tamen qui & id ipsum factum aliquando admittant, & fieri etiam posse, quod non est dubium, si modo factum unquam est; primo Poetæ, (qui aliquando fabulis secretiora Naturæ arcana contegunt) pluries id evenisse, cecinerunt, Virgil. 6. *Æneid.* de Cæneo loquens:

——— Et juvenis quondam, nunc fœmina Cæneus,
Rursus & in veterem fato revoluta figuram.

Et Ovid. *lib.* 11. *Metamorphos. de Tiresia:*

—— Venus huic erat utraque nota,
Nam duo magnorum viridi coeuntia silva
Corpora serpentum baculi violaverat ictu,
Deque viro factus, mirabile, fœmina septem
Egerat Autumnos.

Et *lib.* 4. ejusdem *de Scythone.*

Nec loquar, ut quondam naturæ jure novato,
Ambiguus fuerit modo vir, modo fœmina Scython.

Et ne hæc omnino fabuloſa, & impoſſibilia ducas, narrantur & ab Hiſtoricis nonnulli caſus facti poſſibilitatem atteſtantes, & hiſtorice primum locutus videtur Auſonius Gallus vir conſularis Poeta, & Medicus inſignis,ut Langius teſtatur *lib.*1. *Epiſt.*10. (licet alii non hunc, ſed hujus parentem Medicum fuiſſe dicant) in carminibus ſubſequentibus, quæ & ipſe recitat Langius, ad rem enim noſtram maxime faciunt.

Valle Banæ res nota, & vix credenda Poetis,
Sed quæ de vera promitur hiſtoria;
Fœmineam in ſpeciem convertit maſculus Ales,
Pavaque de Pavo conſtitit ante oculos.
Cuncti admirantur monſtrum; ſed mollior Agna
Adſtitit in tenerum de grege verſa marem.
Quid ſtolidi ad ſpeciem notæ novitatis hebetis?
An vos Naſonis carmina non legitis?
Cænea convertit proles Saturnia Conſus,
Ambiguoque fuit corpore Tireſias.
Vidit ſemivirum fons Salmacis Hermaphroditum,
Vidit nubentem Plinius Androgynum.
Nec ſatis antiquum quod Campana in Benevento
Vnus Epheborum Virgo repente fuit.
Nolo tamen veteris documenta accerſere famæ,
Ecce ego ſum factus fœmina de Puero.

Cujus Epigrammatis duo carmina quæ poſtrema præcedunt, recitat ex Iureconſultis Tiraq. *de leg. Connub. Gloſ.*1. *par.*1. *num.*105. relictis aliis, & maxime diſticho poſtremo multum ad ſuam rem faciente, licet nonnulla alia ex ſupradictis Virgilii, & Ovidii carminibus recitet, quæ tamen illi accepta non refero, ſed Auctoribus ſuis,quemadmodum neque alia plura hic adducta, ſi quæ ille habet; hoc dico, quia mei moris fuit ingenue referre unicuique accepta ea, quæ ex lectione uniuſcujuſque, vel etiam oretenùs excerpo, quandocunque primum apud ipſum quicquam, quod ad rem meam faciat legerim, vel ab amicis confabulantibus audiverim, ut apertiſſime patebit iis, qui opellas haſce meas critice in hoc perluſtrare voluerint; ſed hæc incidenter. Habes præter adducta, ut ad rem redeamus, hiſtorias nonnullas Hermaphroditorum, qui & pro viris habebantur, & uxorem duxerant, vel monaſticam vitam cum Monachis tanquam viri vivebant, qui tamen in fœminas poſtmodum abierunt, & filios pepererunt, & in poſterum pro fœminis habiti ſunt; & vide, ſi libet, geminam hiſtoriam apud Licetum *lib. ſæpe cit.*2. *de Monſtr. cap.*53. Sed quid prætereo Scytharum hiſtoriam ab Hippocrate viro ſenſatiſſimo, ac maxime veridico enarratam *in lib. de Aer. Aq. & locis?* hi enim cum Mares naſcantur, mox evirati habitu muliebri induuntur, & in muliebrem naturam abeuntes, muliebria quoque munia obeunt, quos Herodotus *lib.*1. hoc modo puniri à Diis meminit ob direptionem templi Veneris Vraniæ in Paleſtina, vocarique dicit hunc morbum Theliam. ſed & arte mutari poſſe maſculum in fœminam patet; caſtratione enim id facile aſſequimur, cum mas caſtratus fœminæ ſimilis evadat, ſicut alias ex Galeno dixi, ut interim Spori caſtrationem, & verſionem in fœminam à Nerone procuratam præteream.

Sed non deſunt etiam plura exempla hujus metamorphoſis, quæ in aliis animalibus à Natura apparent atteſtantia facile & id hominibus ſuccedere poſſe. notiſſimum eſt quod de Hyæna narrant, de qua copioſiſſime Gaſp. Bahuin. *in ſæpiſſime adducto libro de Hermaphrod.*2. *cap.*2. *& ſeqq.* qui etiam de Lepore, & de aliis quibuſdam animalibus ſexum mutantibus non tam fœmininum in maſculinum, quod plerique admittunt, quam maſculinum in fœmininum, quod fere omnes negant, mentionem habet, de quibus etiam Langius *ubi ſupra*, qui Cervos quoque in contrarium ſexum abire tradit, quin & in utero Cervi dum eviſceraretur repertum fuiſſe hinnulum teſtatur membranulis circumſeptum. Ex quibus non videtur extra Naturæ limites eſſe ex Maribus fœminas fieri, quæ concluſio Galeotto Martio *de doctr. promiſc. cap.*18. adeo accepta eſt ut non magis difficile credat propendentia maris genitalia intro remeare poſſe, quam eadem intus latentia foras proſilere; & Io. Huart. *in exam. Ingenior. cap.*15. non ſolum huic opinioni aſſentitur, ſed commentitium etiam hoc addit, Pueris hoc evenire non modo cum extra uterum exiſtunt, ſed etiam in utero materno exiſtentibus, & ex quibuſdam imaginariis ſignis id colligi poſſe autumat. & hanc ipſam opinionem ſequitur ex Iureconſultis Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 17. *à num.*12. *ad plures ſeqq.*

Verumenimvero horum Doctorum vana, ac ridicula opinione non obſtante, dicendum id natu- 23
raliter nequaquam poſſe ſuccedere. Ludovicus Vives *in lib.* 3. *de Civit. Dei cap.ult.* hoc pro difficili reputavit, cum potius pro impoſſibili pronuntiare debuerit, ut Majol. *dier. canic. coll.* 3. *par.*1. & Delrius *lib.* 2. *diſquiſ. Magic. quæſt.* 22. qui ſicuti hoc à Natura fieri poſſe pro impoſſibili ducit, ſic neque factibile per Dæmonis potentiam probat. ſed vide quæ ad hoc afferunt Marcell. Donat. *lib.*6. *hiſt. med. mirab. cap.* 2. Riol. *de Hermaphrod. cap.*13. & Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.*8. *cap.*8. nam ſi quæ membrorum tranſmutatio realiter fieri poſſit ea à calore proculdubio fiet, non à frigore, at calor impellit, diffundit, dilatat, non cogit, non contrahit, non retrahit, ergo nunquam vi caloris membra quæ foras propendent intro remeabunt. Secundo hic motus, (& dependet hæc ratio à priori) vel fiet à facultate Expultrice, vel Attractrice; non ab Expultrice, quia tendit ad contrarium motum, non ab Attractrice, quia hæc attrahit id, quod in Animalis commodum faceſſit, cum recte operatur, ſed hæc attractio eſſet magis in animalis detrimentum, fieret enim ſua Natura, & in ſua ſpecie imperfectior. Tertio cum in corpore animalis non detur locus vacuus, ſi genitalia, quæ foras prominent intro remeare debeant, oportebit hæc alia corpora intus exiſtentia aut penetrare, aut impellere, & de loco ſuo expellere, & mille alia abſurda ſubſequentur, quæ ne admittamus ſuperius allata concluſio ſarta tecta remanere debet, & ad hiſtorias à Bahuino recenſitas, (quarum veritatem retractare non decet, cum per publicos tabellarios ad perpetuam rei memoriam earum aliquæ fuerint deſcriptæ juſſu eorum, qui tunc rerum potiebantur) dicendum, eos Hermaphroditos, licet pro viris haberentur, quod forte virile membrum eſſent ſortiti, tamen re vera fœminas extitiſſe, unde ſequitur, nequaquam verum fuiſſe, quod ex maſculino ſexu in fœmininum fuerint commutati; nam miles ille Germanus nomine Danielis cum uxore, cui ſeptem annos convixerat, nunquam congredi potuit, nimirum quia erat in maſculino ſexu omnino imperfectus, fœminino prævalente, quem ratum, ac perfectum habuit, ut experientia ipſa comprobavit; atque hoc etiam

pacto

pacto de aliis hiſtoriis ab ipſo Bahuino, & à Liceto, ab aliiſque adductis ſentiendum. De cæteris vero animantibus maſculinum ſexum in fœmininum commutantibus, dicendum certi quicquam non haberi, ac proinde non deberi ex his deduci rei poſſibilitatem, de qua tamen vide Gaſpar. Bahuin. *ubi alias*. De Scythis, Caſtratis, Eunuchis dicendum, non fieri in illis mutationem hujuſmodi quoad membra generationis, ſed quoad corporis habitum, & animi vigorem, deinde privari Caſtratos viribus, non indui fœmineis genitalibus; ad poeticas autem enarrationes quid dicendum patet.

24 Quinto dubitatum eſt, an detur, vel dari poſſit Hermaphroditus uno, eodemque tempore in utroque ſexu perfectus, quod primo negatur aperta fronte ab Ariſtotele loco ſæpiſſime citato, de hiſtoria animalium; vult enim in iis, qui utroque ſexu inſigniuntur, unum ſemper ratum, irritum alterum eſſe, cujus auctoritatem potior Medicorum pars videtur ſecuta, & ultimo loco Æmil. Pariſ. *de Subtil. Microc. lib.* 3. *exerc.* 4. *cap.* 11. contra quam tamen primo militat id, quod ipſemet Ariſtoteles, & ex ipſo, & Calliphane Plinius *lib.* 7. *Natur. hiſt. cap.* 2. in naturalibus evenire docuerunt, nempe ſupra Naſamones Androgynos eſſe vicibus inter ſe coeuntes, quibus dextra mamma virilis, ſiniſtra muliebris exiſtat.

De capris etiam idem Ariſtoteles, & ex ipſo Æmilian. *de Rumin. ſyntagm.* 5. dicebat, Plurimis earum utrumque ſexum Natura conceſſit, quas hircinas vocant. & Ælian. *lib.* 10. *de hiſtor. Animal. cap.* 47. de Ichneumone loquens, Ichneumoni, inquit, utriuſque ſexus participi à Natura tributum eſt, ut ſuo ſemine graviditatem, & partum aliis afferat, & ipſe quoque uterum ferat, & ex ſeſe pariat. relinquo quæ de Leporibus, de Cervis, de Hyæna, de aliiſque animalibus narrantur.

Secundo Avic. *lib.* 3. *fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 43. accepiſſe ſe ſcribit, quod ex Hermaphroditis aliqui ſunt, qui agant, & patiantur. & licet ipſe ſubdat, hoc non verificari, cum ille tales non viderit, verificatum tamen videtur apud poſteriores. Montuus *de Med. Theor. lib.* 1. *cap.* 6. Ipſe, inquit, novi Hermaphroditum, qui ſegnioris ſexus, ſeu muliebris putabatur, viroque nupſerat, cui filios aliquot, & filias peperit, nihilominus ancillulas comprimere, & in his generare ſolebat. Sequitur apud Schenchium hiſtoria, quam apud ipſummet Auctorem antea legeram, nempe Mart. Winrich. *de Ort. Monſtr. cap.* 50. de qua etiam Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 8. & eſt hujuſmodi. Memorabile hoc anno 1461. in Scotiæ urbe quadam Androgynam ancillam herilem filiam in eodem lecto cubantem feciſſe gravidam; accuſatam facti apud Iudices, ac vivam ſub terram defoſſam periiſſe. alias etiam hiſtorias habes ibidem quarundam Mulierum, quæ plures quidem annos cum maritis conviventes, alias mulieres comprimebant. Mirabile & illud eſt, quod de Cervo illo ex Langio ſuperius retuli. Sed & Io. Faber Lynceus *loco alias citato* de Iuvene Hermaphrodito in utroque ſexu potente mentionem habet his verbis. Certorum enim mihi fide teſtimoniorum conſtat, fuiſſe egregia ſtatura, & venuſta facie Iuvenem, qui modo gladium cingebat, modo colum tractabat, & agere, & pati poſſet. Sed non pigebit Equi Androgyni hiſtoriam ex Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 33. huc transferre, quæ ſic habet. Vnum habebat is teſtem loco proprio cum mammis tumidis, ut Equæ habent; inde vulvam proprio loco, & ex vulva Penis emittebatur. Hinniebat ad Equas, & forma maſculina erat, promptus, & erectus capite, craſſiore autem corpore, colore griceo, ut vocant, caput magnum, Penis non major palmo cum illum exerceret. Emptus aureis 36. certum eſt, cum averſo eſſet Pene, coire illum non potuiſſe. Præterea idem Io. Faber Muris Androgyni, & fœtum in utero habentis hiſtoriam *loco citato* profert. Apud Riolanum quoque *de Hermaphrod. cap.* 6. Androgynum fuiſſe utroque ſexu potentem firmatur, quod optime declaratur, quia cum fœminea genitalia perfecte conformata haberet, per glandem tamen ſemen emittebat mediocriter craſſum, albumque Licetus *inſuper lib.* 2. *de Monſtr. cap.* 53. ex Phlegone duas hiſtorias enarrat, alteram de Cinædo parturiente, alteram de ſervo militis ſimiliter parturiente. Quin etiam Leges tales Hermaphroditos admittere videntur, cum concedunt Hermaphrodito ſexum unum eligere, alterius uſui illi interdicentes, quod teſtatur quoque Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 106. *num.* 6. *& ſeqq.* & ex noſtris Riolan. *ubi ſæpe cap.* 9. conceduntque tandem ejus rei poſſibilitatem Galeot. Mart. *ubi alias*. Paræus *lib.* 24. *cap.* 4. Licet. *lib.* 2. *de Monſtr. cap.* 53. Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphr. cap.* 4. & Io. Faber *in lib. de Anim. Ind.*

Sed præter hæc aliæ poſſunt adduci ad ipſum probandum experientiæ. Domeſticas Gallinas, quæ cæteris alacriores ſunt, in Galli maxime defectu cæteras Gallinas calcantes, & Galli cantum, & officium imitantes cuilibet conſpicere licet; quod & Marcell. Donat. adnotavit *lib.* 6. *de hiſt. med. mir. cap.* 2. narratque Mercatus, Gallinam ex victoria contra Gallum parta criſtam erexiſſe, & calcaria produxiſſe.

Tritum quoque eſt, fœminas nonnullas ſe ipſas invicem inire, & ſemen in alias ejaculari, quod ne ſuſpicemur per conſuetas ſibi vias, nempe per vaſa ſeminaria ſuo ſexui conceſſa illis contingere, audiamus quæ Alſahar. *ſuæ pract. tract.* 25. *cap.* 1. dicebat, Et quidem, inquit, Antiqui dixerunt, quod hujuſmodi carnem (loquitur autem de Clitoride, ſeu de Pene muliebri) in tantum eſt poſſibile creſcere ita, quod aliquæ ſpermatizant cum ea, ut mares, & agunt cum aliis mulieribus, cui dicto conſonat Avicennæ dictum *loco ſupra citato, cap.* 44. ubi mulieres, quæ deſiderium coëundi cum maritis explere non poſſunt, quod ſegniores ſint in ſemine emittendo, dicit cum aliis mulieribus coire, remque veneream habere, quo ſeſe inter ſe ſubagitantes, ſemen expellant; & licet non dicat Avicenna eas per Clitoridem ſemen emittere, non deſunt tamen alii, qui id concedant, & vide nonnulla apud Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 9. ubi & illud Martialis habes *lib.* 1. *num.* 58. in Baſſam fricatricem.

Eſſe videbaris, fateor, Lucretia nobis,
At tu, proh facinus, Baſſa ſututor eras.
Inter ſe geminos audes committere cunnos,
Mentiturque virum prodigioſa Venus.
Commenta es dignum Thebano ænigmate monſtrum,
Hic ubi vir non eſt, ut ſit adulterium.

Et idem Martial. *lib.* 7. *num.* 69. *in Filenim.*

Ipſarum Tribadum Tribas Filenis
Recte quam futuis vocas Amicam.

Quid autem fieret mulieri, quæ alterius mulieris semen eo modo emittentis conciperet? dices concipi non posse, quia mulieris semen emittunt ad intra uterum, non ad extra. at hoc non semper verum est, nam & fœminas Clitoride insignes per eam, ut viros spermatizare jam supra probavimus, & interdum etiam per productiones vasorum seminalium, de quibus Laurent. *Anat. lib. 7. cap. 9.* & alii semen ejaculari, maxime gravidas. Quin & non gravidas foras semen emittere testatur Hipp. *lib. de Genit. nu. 5.* in hæc verba. Emittit autem & mulier à corpore geniturам aliquando in ipsum uterum, qui sane inde humidus evadit, aliquando foras, si uterus magis quam oportunum est hiarit. Forte ad fundum succubæ mulieris Incubæ semen pervenire non posse firmabis; at si dum gliscit Veneris ardor uterus tanta attractione dotatur, quanta DD. enarrant, cur non poterit Incubæ semen succubæ uterus ad se attrahere? Dices iterum, nullam secuturam conceptionem etiamsi ad fundum usque uteri compressæ mulieris alterius semen pervenire posset. at ego hoc pro impossibili non duco, cum alias probaverim mulieres suum ipsarum semen aliquando concipere absque semine viri, & absque coitu, ut in Molæ conceptione evenire plerique existimant. At, inquies ulterius, idem fieret ex duobus seminibus fœmineis simul commixtis. Fortasse, inquam, non idem fieret, præcipue cum subagitratices, & fricatrices hæ mulieres ex Hermaphroditorum genere multo calidiores sint, quam aliæ; inditio sit eas semen crassius habere, quam fœminei sexus conditio patiatur, & menstruis plerumque destitui, absumente maximam excrementitii sanguinis portionem ipso vividiore calore. Putant Vrtad. de Mendoz. *de Gen. & corr. disp. 2. sect. 5. subs. 1.* & Garzias Carrer. *in 1. 1. Avic. doctr. 7. sum. 1. disp. 36. cap. 5.* ex hac conjunctione generationem posse sequi, dummodo mulier necessario semper ageret proprio semine, quod inficiatur Garzias. Vrtado enim non absolute credit hoc possibile esse. sed hæc omittamus. Redit nunc mihi in mentem (quod & ad hanc rem nonnihil facere videtur) id, quod mihi superioribus annis bona fide enarratum est, mulierem nobilem, cui puer quidam inserviebat, ejus pueri amore aliquando detentam, quæ non tantum ab eo iniri, quam ipsum mascula venere inire ardebat; habebat enim mentulam muliebrem minimo digito virili, & crassiorem, & longiorem. hanc multoties cum eo congressam, ut libitum est, lassatam, non satiatam, desiderio nequaquam expleto recessisse, quod semen forte ea ratione non posset emittere; itaque ad Naturæ viam semper regredi coacta, comprimendam se illi tradebat. sic mihi narratum est, nec mihi hoc aliter, quam ex aliena narratione constat, nam Lectori hæc pro veris imponere absit, licet difficilia non videantur, ad ejus rei tutamen facit illud Martial. *lib. 7. num. 66.* relatum quoque à Riol. *ubi supra cap. 9.*

Pædicat pueros Tribas Filenis,
Et tentigine sævior mariti
Vndenas vorat in die puellas.

Scio Vlmum Patavinum *in lib. de Physiolog. Barb. hum. sect. 3. cap. 4.* hoc pro impossibili habere, & idcirco Senecæ locum *in epist. 95.* vel ut ipse citat *lib. 15. epist. 5.* emendasse nixum, quod non visum illi sit Senecæ dictum ullam sortiri verisimilitudinem. sed apponamus hic Senecæ verba, ut sensus
25 illorum promptius innotescat. Dii illas, inquit, Deæq; omnes male perdant, adeo perversum commentæ genus impudicitiæ, viros ineunt. Vlmus igitur illud, viros ineunt, accipit pro eo, quod supra de muliere illa nobili, & servulo retulimus, & quod de Philæni Martialis, hoc est quod mulieres viros ipsos pronos supergredientes Clitoride Penis vice usæ, mascula venere ineant; at hoc absque dubio verisimile non est, cum paucæ admodum tam insignem Clitoridem obtineant, ut id perficere possint, at Seneca de vitio fœminis sui sæculi familiari verba facit. præterquam quod idem Clitoridis situs ad hoc obstaret; illud ergo, viros ineunt, non aliud mea sententia importat, quam subjacentes, ac supinos viros supergredi, eoque modo Venerem exercere, quod vitium & fœminis nonnullis, & viris familiare est, sed non sine eorundem virorum periculo. multos enim morbos accersere potest, ut testatur Avicenna 20. 3. *tract. 1. cap. 11.* Non est ergo, quod Vlmus Senecæ locum emendare, ut inverisimilitudinem devitet, tantopere laboret; apud ipsum tamen plura vide scitu digna, ac pulcherrima, quantum argumenti turpitudo permittit.

Sed mirum in modum ad comprobandum dari in Natura Hermaphroditum utroque sexu potentem, & generantem, videtur facere id, quod in Sacra Genesis historia in principio habetur, & mox *capite 5.* ubi prima fronte apertissime apparet, Deum creasse primum hominem Marem simul, & fœminam, ita enim *cap. 1. vers. 27.* Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum, & fœminam creavit eos, & deinceps *cap. 5. vers. 1.* Hic est liber generationis Adam in die, qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculum, & fœminam creavit eos, & benedixit illis, & vocavit nomen eorum Adam in die, qua creati sunt. ex quibus videtur evidenter colligi posse, Adamum, cum primum creatus est, 26
fuisse marem simul, & fœminam, quod longioribus explicat Leo Hebr. *dial. 3. de Amor.* qui & Platonem Androgyni fabulam non aliunde intexuisse dicit, quam ex hac sacri textus enarratione.

Huic opinioni non minus erroneæ, quam ridiculæ accedit Hæresis sub Innocentio Tertio orta, quæ 27
affirmabat, sexus non futuros distinctos, si peccatum Adæ non intervenisset. De hac hæresi ex Mart. Pol. Kornman. *de mirac. vivor. cap. 8.* Majol. *dier. canic. par. 1. colloq. 3.* & Riolan. *de Hermaphrod. cap. 3.* apud quem vide etiam *cap. 12.* erroneam quamdam de hoc Domini de Val opinionem; nec deest inter Iureconsultos quem ad hoc adducam, nempe Alphons. à Carranz. *de Part. cap. 17. nu. 66.* Ac profecto Platonem de Androgyno eam vel vere habuisse opinionem, vel quam ad allegoricum aliquem sensum traheret, & accommodaret, non est dubium, ejusque rei maximopere admiratur Riolan. *ubi supra cap. 3.*

Favet etiam, vel favere posse prima fronte videtur huic opinioni de Adamo Androgyno, ratio subsequens, cum enim ante Evæ formationem fœmina 28
in viro esset, & ab ejus latere fuisset desumpta, unde *cap. 5. Genes. vers. 23.* ipse Adam cum primum Evam videret, Hoc, inquit, nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea, certe Adam utramque in se naturam continebat, fœmininam, inquam, & masculinam. in quam sententiam videtur ire Hucher. *de steril. lib. 3. cap. de Hermaphrod.* in his verbis, Hæc sexuum mixtio in Adamo non fuit, tametsi sexto die creatus ipse sit mas, & fœmina, de cujus latere fœmina avulsa sit.

Adde

Adde quod omnino palam eſt, Adam primo ſolum fuiſſe creatum abſque fœmina, non ut alia animalia, quæ omnia in diſtinctos ſexus creata ſunt; unde illico illis communicata eſt à Deo virtus generativa, cum illico poſt eorum creationem ſequatur in ſacro textu, benedixitque eis Deus dicens, Creſcite & multiplicamini. ſi ergo cætera animalia Deus voluerat per generationem propagari, & idcirco efformaverat ea diſtincti ſexus, non erat conveniens ſolum hominem creaſſe generativa facultate orbatum, qui ob id, neque creſcere, neque multiplicare poſſet, dicendum ergo Adamum ita creatum, qui in ſe, & ex ſe generare, & multiplicare poſſet, unde ea de re in ſacra hiſtoria apparet, Adamum abſque fœmina creatum maſculum, & fœminam extitiſſe, & creſcere ex ſe, ac multiplicare potuiſſe, ſic enim habet littera in enarratione ejus creationis, Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit illum, maſculum, & fœminam creavit eos, Benedixitque illis Deus, & ait, Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, &c. apparet inſuper poſt creationem Adamum ſolum in Paradiſo poſitum, eique ſoli præceptum datum non comedendi de ligno ſcientiæ boni, & mali, dehinc Deum, quod non eſſet bonum, Adamum eſſe ſolum, formaſſe Evam. unde videtur concludendum, Adam fuiſſe Androgynum, & ea verba, maſculum, & fœminam fecit eos, de ſolo Adamo tunc primum à Deo creato eſſe intelligenda, quam opinionem Martini Poloni fuiſſe refert Torrebl. *Dæmonolog. lib.2.cap.17.num.19.* licet is Auctor in vita Innocentii Tertii narret, ut videtur, alienam opinionem, non ſuam.

Neque fruſtra illud appoſitum in ſacro textu cenſendum, Ad imaginem Dei fecit illum, quia ſicuti Deus quamlibet virtutem habet formandi, & creandi animalia, ut mas, & fœmina ſimul mixti, unde illud Orphei apud Apul. de Mund.

Iupiter, & mas eſt, & neſcia fœmina mortis.

ſic Adam ad ejus ſimilitudinem creatus eſt mas ſimul, & fœmina, ſexuſque indiſtincti, ut haberet poteſtatem ex ſe, & in ſe generandi, non ut alia animantia, quæ nullum habent poteſtatem hujuſmodi per ſe, ſed tantum cum compare mixta.

Pro veritate primo præcipuæ dubitationis, dicendum videtur primo, non eſſe omnino impoſſibi-
29 le dari Hermaphroditum tantæ perfectionis in utroque ſexu, ut agere, & pati poſſit, nihil enim videtur obſtare, quo minus genitalia ita affabrefacta ſint, ut ad hunc uſum ſufficiant; unde non videtur hiſtoriis pleriſque id atteſtantibus fidem denegandam eſſe. licet minus ad hanc rem probandam faciant, quæ ſuperius de nonnullis mulieribus retuli, quas Tribades, Subagitatrices, fictrices, ſeu frictrices, vel fricatrices vocari dixi, & notat Bahuin. *de Hermaphrod. lib.1. cap.4.* & quas Alciatus quoque ex Iureconſultis Pathicas, & Tribades, & Subigatrices nominat *lib.10.* Parerg. *cap.11.* (non pertinet tamen huc Tractatricis nomen, ut hoc obiter dicam, erant enim Tractatrices, quæ corpus fricabant. Pignor. *de Servis pag.43.*) quia hujuſmodi fœminæ non ſunt Hermaphroditæ, ſed habent tantum partem quandam ſibi connaturalem, nempe Clitoridem, ſeu Tentiginem, vel Nimpham, aut Myrton, vel Hypodermim, aut quomodocunque appelles; conſueto majorem, & inſigniorem. ad ejus tamen rei probationem non deſunt alia, ut ex ſuperioribus videre licet.

Dicendum ſecundo, impoſſibile eſſe dari Hermaphroditum, qui utroque ſexu adeo perfectus 30
exiſtat, ut per utrumque generare poſſit, in ſe nempe, & in alio, & ratio eſt, quia unum, idemque ſemen non poteſt habere duos contrarios motus ad extra nimirum, & intra. Sed quid, ſi dicatur contra hoc, duplicem ſexum habentem habere etiam utrumque ſemen, & unumquodque per ſe à ſuis vaſis concoctum, conſervatum, delatum, & ejaculatum? hoc Alex. Bened. citante Marcell. Donat. ubi ſupra negat fieri poſſe, rationem in contrarium ullam, neque ipſe adducit, neque ego habeo: impoſſibile enim eſt, inquit ille, reperiri in eodem corpore duo excrementa ſimul perfecta, nempe ſemen maſculinum, & fœmininum. at hoc in idem recidit, nam cur, inquam, hoc eſt impoſſibile, cum tam mas, quam fœmina utrumque ſemen in ſe contineat ex ſententia Hippocratis *in lib. de genit. & 1. de Diæt. & alibi?* & quid ſi ad allatam rationem, quod impoſſibile ſit, idem ſemen habere duos motus contrarios, dicamus, hoc verum eſſe in uno, eodemque tempore, at habere eos motus viciſſim, & ſucceſſive nequaquam eſſe impoſſibile? Sed eſto pro nunc impoſſibile, quod poſſit unus, idemque homo, ſeu aliud quodlibet Animal in ſe ipſo, & in alio generare, quæramuſque ejus rei magis ſufficientem rationem. certe impoſſibile videtur unum, idemque individuum ſortiri poſſe duplicem naturam inter ſe diſſidentem reſpectu totius; nam hæc proprietas generandi vel in ſe, vel in alio reſpicit univerſam individui Naturam, & temperamentum, nam generare in alio ex vivido totius calore ſit, generare autem in ſe ex calore remiſſo, quæ non videntur ſimul ſtare poſſe.

Plures porro rationes ex ipſa Anatomia, partiumque ſitu, & collocatione deſumptas ad ejus rei impoſſibilitatem commonſtrandam adducit Riolan. *de Hermaphrod. cap.8.* & Conſtant. Varol. *lib.4. Anatom. cap.4.* ex quo Daniel Sennert. *ſuæ pract. lib.3.par.9. ſect.1. cap.13.* bene igitur pronuntiaſſe 31
ex his Ariſtotelem dixerim, cum duplicem ſexum ſortita animalia, ſemper ratum unum, irritum alterum habere voluit, nam ratum intellexit potentem ad generandum, irritum impotentem, non negaturus forte ſuccedere poſſe, ut utrumque ratum habeant quoad coëundi potentiam, ut jam dixi. & ad Montui, aliorumque hiſtorias reſpondendum cenſeo, fœminas illas, quæ ſe ab Hermaphroditis gravidas factas aſſeverabant, ex aliis potius concepiſſe, & ut majori excuſatione tanquam deceptæ dignæ viderentur, ſe ex Hermaphroditis uterum geſtare firmabant.

Ad Legum auctoritatem, cum jubent, Hermaphroditos ſexum, quem libuerit eligere, quaſi utrumque ita perfectum obtineant, ut in voluntate eorum ſit poſitum ſeligere quo uti velint, pœnas imponendo, ſi quando propriæ electioni non ſteterint, ac contra fecerint altero ſexu abutentes, dicendum id ſibi voluiſſe, quod ſexum, in quo potentiores ſunt, eligant, & eo utentes ab altero abſtineant, arbitrioque eorum id remiſerunt, quia certum eſt, unumquemque ſexum electurum, in quo ſe potentiorem experitur, & cujus uſum Natura magis inſinuat, ſtimuliſque urget acutioribus: nam ſi irrito utantur graviter peccant, Sodomiæ peccatum, vel huic ſaltem non diſſimile committentes, quia Natura abutuntur, cum non poſſibile ſit illos per irritum ſexum generare; nihil enim aliud forte 32

eſt Sodomiæ peccatum, quam coitus cum compari ſexu, vel non in vaſe naturali, ex quo impoſſibile ſit generationem ſequi: neque enim ſolum Maris cum Mare carnalis conjunctio Sodomiæ peccatum eſt, ſed etiam fœminæ cum fœmina, Filiucc. *in 6. præcept. Decalog. tract.*30. *cap.*8. *num.*159. Farinac. *de delict. carn. quæſt.*148. *num.*40.

Ad auctoritatem ſacri textus reſpondendum, ſacram hiſtoriam loqui ibi per anticipationem; primo enim narrat creationem per Epilogum dicens, Deum creaſſe hominem maſculum, & fœminam. deinde magis per extenſum narrat, qua ratione hominem maſculum, & fœminam creaſſet, erat enim quædam ratio particularis, qua creati fuerant, non enim, ut cætera animalia ſunt progeniti; ſed videnda quæ in hunc locum, & pro reſponſione ad tam abſurdam opinionem affert Nicol. de Lyra *cap.*1. *verſ.*27. & ad rationem, quòd non videretur conveniens, Adamum ſolum inter alia animantia creatum fuiſſe generativa facultate privatum, re-
33 ſpondetur, Adam fuiſſe à Deo creatum, ſed ita ut ex eo deſumeretur, & formaretur Eva, cum qua poſtmodum generaſſet; & cur oportuerit ita, & non aliter fieri declarat D. Thomas 1. *par. ſumm. quæſt.*92. *art.*1. & ad illam tandem rationem de ſimilitudine hominis cum Deo; dicendum non reſpicere hanc ſimilitudinem virtutem generativam, neque Deum fœminam, aut marem eſſe; Orphæum autem poetice, & allegorice locutum fuiſſe conſtat. Ex quibus jam concludendum, omnino falſum, immo ridiculum eſſe aſſeverare, Adamum fuiſſe Androgynum.

Sed incidenter hic pro Philoſophis occurrit quædam dubitatiuncula à Bahuino excitata, quæ
34 eſt, cur quemadmodum Natura in uno eodemque animali duos diverſos ſexus effingit, nunquam tamen duos ſexus ſimiles in eodem efformet? Ego quidem, an hæc hypotheſis veritatem habeat, valde dubito. nam ex Iul. *Obſeq. de Prodig. num.*84. habemus, anno ab Vrbe condita 618. puerum ex ancilla natum quatuor pedibus, manibus, oculis, auribus, & duplici obſcæno; & de hoc etiam forte Majol. *dierum canic. par.*1. *colloq.*2. ex eodem quoque Iul. *Obſeq. num.*102. anno 662. habetur. Mulierem duplici natura fuiſſe inventam. Theani inſuper Senecini infantem natum manibus quatuor, pedibuſque totidem, capite, & ventre uno binoq; membro fœmineo, narrat Iacob. Rueff. *de muliebr. lib.*5. *cap.*3.

Præterea ex Wechero notat Schench. *lib.*4. *Obſ. tit. de part. genit. in ſpec.* Bononiæ in publicis diſſectionibus viſum viri cadaver, quod duplicem habuit Penem. & Io. Faber vir in indagandis Naturæ ſecretis, ut alias dixi, valde accuratus, monſtrum diſſecuit, de quo etiam ſupra, quod duplicem habuit uterum, cui ſinguli teſtes adhærebant, non duo, ut in cæteris. & Riol. *lib.*2. *Anthropograph. cap.*31. in Hermaphrodita puella duplicem matricem obſervavit. Quin etiam Oviedus gravis naturalis hiſtoriæ rerum Indicarum ſcriptor *lib.*13. *hiſtor. gener. cap.*9. Tiburonum piſcium Oceano degentium maſculos duplici veretro dotari atteſtatur humani cubiti magnitudinem æquante, licet eorum fœminæ unicum habeant uterum. quod etiam teſtatur Cardanus *in libell. de libris propriis.* ſed & idem Card. *de ſan. tuend. lib.* 3. *cap.* 65. Raias duo foramina vulvæ habere narrat, quod, addit, rarum & miraculi inſtar. quæ exempla falſam mihi reddunt, non ſuſpectam modo ſuperioris ſuppoſitionis identitatem, cujus tamen Bahuinus ſequentem adducit rationem, quod ſi Natura duo membra ejuſdem ſexus efficeret in eodem animali, videretur fruſtra aliquid moliri, quod eſt contra Ariſtotelem. quæ reſponſio, quod pace hujus Doctoris dictum volo, mihi non ſatisfacit, quia in organizatione corporum ſuperfluentium natura operatur pro ipſius materiæ copia, efformans hoc, aut illud membrum ſuperfluum ex luxuriante materia, ne otioſa videatur; unde non major ratio eſt, cur non debeat efformare duplicem ſexum ejuſdem conditionis in eodem individuo, quam efformare tertium brachium, tertium crus, ſextum digitum, quadruplicatas aures, & inanes alias membrorum additiones: nam quis non videt hæc fruſtra à Natura facta? cur ergo ſi hæc cum fruſtra fiant, fiunt tamen, duplex genitale ejuſdem ſexus fieri non poterit? & tamen certum eſt id admodum de raro contingere. An forte quia Hermaphroditus ex ſeminibus efformatur, quæ æqualem virtutem maſculeam, & fœmineam habeant in efformando fœtu, ita ut neutrum ſuperare contingat, ſed unumquodque operari, quod poteſt?

Denique dubitatur, quidnam ſentiendum ſit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ea nimirum ſit talis, ut ex ea irregularitatem incurrat. de qua materia videndus Majol. *lib.*1. *de irregul. cap.*27. *per totum.* qui Hermaphroditos omnino 35
pene in omnibus facit irregulares, itaque neque moniales fieri poſſe adſtruit, etiamſi in ſexu muliebri incaleſcant, neque ad ordines promoveri poſſe vult, etiamſi in ſexu maſculino ſint potentes, licet illis characterem imprimi affirmet, neque etiam eos, de maſculis loquor, ad Religionem admittit, quod etiam procedere vult, ubi neutrius ſexus Hermaphroditus exiſteret. Notandum tamen, Majolum præſuppponere hos Hermaphroditos, licet in altero ſexu magis incaleſcant, poſſe tamen etiam altero uti, in quo caſu non eſt dubium apud Canoniſtas irregularitatem incurri; ſed videndum an Hermaphroditus, qui in virili ſexu incaleſcit, & fœmineum non ſolum inutilem habet, ſed nullius uſus, 36
talem habeat deformitatem, quæ ſit ſufficiens ad hoc, non videtur enim majorem deformitatem habere talis Hermaphroditus, quam ſi leviter in alia quadam corporis parte læſus eſſet, ut in ſexti digiti ſuperabundantia, vel minimi carentia; quod enim Arabes dixerunt, hanc eſſe affectionem valde turpem, ac verecundam, de his non intelligendum. Antonius vero Fernand. *in exam. Theolog. moral. par.*2. *cap.*10. §.71. *interrog.*5. nulla diſtinctione facta, omnes Hermaphroditos dicit eſſe irregulares, quod 37
an omnimodam habeat veritatem, alii Canoniſtæ videant.

Cæterum alia nonnulla, quæ circa hanc materiam quæri poſſunt, conſulto à me prætermittenda. Interim vero ab humaniſſimo lectore meo expeto, ut ſi quæ hic offenderit caſtis ipſius auribus minus congruentia, argumenti qualitatem excuſet, quod aliter tractari non permittit; ſciat tamen nullam eſſe in verbis indecentiam, aut ignominiam, quæ ad laudabilem finem, & propalandam rerum veritatem proferuntur.

SVMMARIVM.

1 *Monſtri Bicorporis hiſtoria.*
2 *Alterius Bicorporis monſtri enarratio.*
3 *Bicorporis alterius Monſtri deſcriptio.*

4 *Monſtri*

Novæ Monstrorum aliquæ historiæ, & alia circa hanc materiam scitu digna.

QVÆSTIO IX.

PLacet tandem in hujus tituli calce monstrosas nonnullas, & animadversione dignas historias ad propositum argumentum pertinentes non exaliorum relatione, sed ex propria observatione pe-
1 titas annectere. ac primo sese offert Monstrum bicorporeum, quod primo vidi hic Romæ anno 1617. si recte memini, dehinc iterum magis adultum anno 1623. natum est Genuæ anno prædicto 1617. duodecima Martii ex quodam Io. Baptista Coloreto, & Peregrina ejus uxore, & eo quod pro gemino puero judicatum est, Lazari nomen uni, alteri vero Io. Baptistæ inditum est in sacro Baptismatis fonte; habebat autem se, ut sequitur. Puer erat venusta facie, aureo capillitio, & crispo, optimi habitus, & coloris perlaudabilis, omnibusq; membris absolutissimus, & nihil omnino à cæteris bene conformatis pueris discrepans. Huic alter adnatus erat puer prope oris ventriculi regionem, aut sub mucronata pectoris cartilagine, cui adhærebat. inter utrumque in ea adhæsione umbilicus apparebat. Posteriori huic puero crus unicum erat, ac brevius, quam ut crura perfectioris adæquare posset; ita ut perfectus imperfectum quasi suspensum circumferre videretur. vultu erat imperfectus hic incomposito, ac deformi, licet nihil à perfecto in hac parte deficeret, carne tamen præditus erat subpallida. caput illi erat crassum, capillitium ut perfecto aureum, ac cincinnatum; oculis captus erat, omnique sensu orbatus præterquam Tactus, læsus enim in se ipsum contrahebatur; ejusque læsionis expers perfectus videbatur, sed imperfectus nullum assumebat nutrimentum ab extra, sed perenni quodam motu os dimovebat, unde semper spuma quædam prodibat colore candicante, ac lacteo. erat etiam nonnullis dentibus insignitus, brachia habebat mutila, & imperfecta, quæ etiam ex se ipse tantisper movebat, sexus erat masculini, pene enim dotabatur, testibus tamen carebat.

2 Huic simile monstrum superioribus annis nempe 1610. natum erat Cosignani mense Martii die undecima; est autem Cosignanum in Tuscia diœcesis Pistoriensis, ortum ex juvencula Matre, cui nomen Ginevræ de Magis, non majore annis sexdecim. Puelli erant sexus indistincti, & ambigui, idcirco uni Ioannis, alteri Mariæ nomen impositum est. ad umbilicum usque superne optime conformati; inde per Epigastrium sibi invicem adversi cohærentes crura ad latera exporrigebant, quorum quidem alterum alteri deerat. vixerintne, an non, satis compertum non habeo, utrumque lac suxisse non segnius, quam cæteri pueri faciant nuper nati referebant. Monstrum hoc non vidi, cui simillimum tamen monstrum est, de quo Paræus *de Monstr. cap.* 2. apud quem ejus imaginem vide, nihil enim penitus ab hoc (cujus imaginem illico ab ejus natali accepi) differre videtur, nisi quod illud Paræi unico sexu fœmineo dotabatur. Neque dissimile est, quod Ovied. *lib. 6. histor. Ind. General. cap.* 11. se vidisse testatur, virgunculæ erant in anteriori parte ab ore ventriculi ad umbilicum usque hærentes, cætera omnibus membris absolutæ; natæ sunt anno Domini 1533. decima Iulii in civitate Sancti Dominici in Insula Hispana olim Hayti dicta, vixere diebus octo. pater vocabatur Ioannes Lopez, mater Melchioria.

Sed & anno 1631. hic Romæ 15. Augusti ex 3
muliercula Hebræa natum est monstrum bicorporeum prænarratis non dissimile, quod tamen imperitus quidam Chirurgus, cum partus non succederet, tanta vi ab utero detraxit, ut totum dilaceraverit, & insimul uterum maternum attrahens, matri mortem attulerit. non licuit ea de re mihi omnia, ut decebat, examinare; quæ autem adnotavi hæc fere sunt. duplici capite hoc monstrum dotabatur, & unum in aliud conversum exstabat, eratque unum majus altero, visumque est se mutuo contigisse, & majus minus oppressisse. hinc duo corpora videbantur à claviculis infra cohærentia ad infimam usque pubem; unicus prominebat in eorum medio umbilicus, duoque apparebant Testiculi, qui non videbantur ullo scroto concludi, sed hærebant inter spatium, quo in pube conjungebantur. Quatuor brachiis erat insignitum inter se bene distinctis, ac decenter efformatis, sicuti & totidem cruribus. cavitatem unicam in Thorace conspexi, & cor unicum observavi. Anus in neutro erat perforata, sed & virga deesse visa est, nisi à Chirurgo una cum pluribus aliis partibus laceratam esse existimem.

Infantem porro abortivum vidi hic Romæ vige- 4
sima quarta Martii anni 1624. erat fœminini sexus, &, ut tunc existimavi, septimestris: natus est, ut referebant, non longe ab Vrbe. à claviculis infra ex parte antica non male conformatus, nisi quod tam crura, quam brachia longiora multo haberet, quam conveniret, brachium enim totum extensum ultra genu non parum porrigebatur, cujus proportioni crura respondebant. caput habebat prægrande, corporis molem ultra proportionem exuperans, figura rotundum, collo omnino carebat, unde claviculis ipsis implantatum videbatur. Facie erat tumida, & duo primores dentes erant in ore conspicui. totus pilis obsitus erat præsertim secundum superiores partes. ea porro in parte ubi frons capillos versus terminatur hinc, & inde duabus eminentiis dotabatur, erantque quasi cristæ quædam pelliceæ cornicula repræsentantia. caput à postica parte carne, seu pelle erat detectum, qua etiam spinalis medulla erat denudata; quæ duplex conspiciebatur. Mater, ut parabolani illi retulerunt, cum utero gereret corpus adeo tumens habuit, ut admirationi esset, & illo ejecto, insignem una aquæ copiam ejecit.

cit. cerebro caruisse dicebant, & cor sursum versus fuisse situm; sed hæc mihi non constant, nisi ex eorum relatione. Vidi hoc monstrum septima post die à quo mater illud ediderat; mirabile quidem, ac dignum profectò memoria, maximè si vera sint, quæ mihi ex auditu tantum, non ex visu constant.

5 Quod sequitur Monstrum, licet humanum non sit, habet tamen aliquid admirabile, illudque hic Romæ vidi anno 1618. Columba erat magnitudine cæteras Columbas parumper excedens, motu valida, ac magis ferox, quam Columbæ natura ferat. hæc quatuor erat pedibus insignita, quod quidem parvi feci, sed habebat insuper duo orificia non unum sub alio sub Coccyge, aut cauda, ut in aliis fit, sed utrimque lateraliter posita, per quorum utrumque fæces excernebat, firmissimum inditium intestina quoque in illa fuisse duplicata, singulis mensibus ova pariebat, & tunc temporis pepererat, sed sui similem pipionem nullum ediderat, præter unum, cujus scheleton nobis circulator ille ostendit. huic erant posteriora crura, quam matri insigniora, mater tamen, ut adnotavi, anterioribus tantum pedibus ambulabat.

6 Offertur post hæc vir sine brachiis natus, quem hic Romæ vidimus anno 1614. mense Novembris, huic nomen erat Petro, eratque natione Lucernensis, consistentis erat ætatis, pedibus nebat, tesseris ludebat, instrumenta nonnulla musica ex arte tractabat, & alia denique omnia, etiam quæ magis industrem manuum operam exposcunt, & quæ cæteri hominum manibus, pedibus ipse perficiebat. Alios nonnullos aliàs conspectos huic similem jam dixi, & notat Majol. *dier. canic. coll. 2. par.* 1. & de simili muliere, quæ hic conspecta est anno 1627. jam mentionem habui. Quin etiam anno, si recte memini 1629. Romam deductus est puer annorum tredecim, natione Ligur, nomine Ioannis, qui & ipse multa aptissime pedibus, cum manibus careret, perficiebat, etiam sclopum explodens; huic Pedum digiti longiusculi visebantur; quam aliis hominibus esse soleant; valide quidem illis omnia apprehendebat, caput ea dexteritate pectebat, qua cæteri manibus faciant. pedibusque ipsis ad quamvis corporis partem perveniebat, ita ut sese absque alterius auxilio vestibus indueret, & exueret, ad fœmoralia tantum solvenda non sufficiebat. de simili quoque juvene sine brachiis Salmanticæ Iurisprudentiæ operam navante meminit ex Iureconsultis ipsis Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 18. sed & Hispanus hic Romæ mihi notus est, qui utrumque brachium breve, ac mutilum sortitus est, dextram manum quatuor tantum digitis insignitam, sed cubiti flexuram versus obtortam habet, sinistra duobus tantum digitis constat. hic tamen Pictor est, & licet in ea arte non excellat, mirum tamen est ipsum tam apte pingere, quam facit, cæteraque non minori industria, & agilitate peragere, quam quilibet alius homo.

7 Cæterum in anni 1628. principio hic Romæ amico meo puerulus natus est maxime carnosus, optimeque efformatus, & in summa crassitudine alios vel crassiusculos puerulos non parum excedens. huic lingua extra os prominebat tribus saltem digitis, quæ etiam crassiuscula, & latiuscula erat, quam conveniret, at cum illam exerebat, mirum erat quantopere extra oris septa promineret. lac tamen optime sugebat, licet papillas repuireret crassiores, & longiores, si enim exiliores, brevioresque essent, nequaquam sugere poterat. bimestri spatio annum exuperans quatuor tantum dentes ediderat, comedebat tamen, & bibebat, & verba nonnulla, prout ætatis teneritudo fert, proferebat. obiit non multo post, quo morbo compertum non habeo.

Nonnulla quoque hic de Hermaphroditis adnotare ex propria observatione libet. ac primum 8
sese offert Aromatarii cujusdam filius Anna dictus, qui hic Romæ ex fœmina, vel cum fœmina appareret, decimo tertio ætatis anno mas apparuit. de eo nihil addam, quia notissimus hic fuit, & Io. Faber ejus historiam diligentissime intexuit *loco alias cit. de Anim. Ind.* cum de Zibetti animali agit, apud quem illam require. de eo etiam M. Ant. Vlmus Patavin. *in libro de Physiolog. Bal. hum. sect.* 3. *cap.* 11. Illud non conticebo, credibile nullo modo esse, hunc, antequam virilia foras illi prosilirent, per uterum urinam reddidisse, quo penitus caruisse illum, tam certum est, quam quod certissimum, erat enim hic Anna mas, sed imperfectus. Pene autem latente, & virilibus, uteri species apparebat, unde per uterum mingere videbatur, cum per easdem semper vias minxerit. hic, ut norunt omnes, imberbis semper permansit, ac superioribus annis à ruina suffocatus interiit; in tantam autem molem ejus corpus excreverat, ut duo mediocris crassitudinis humana corpora simul, qualia nunc Natura producit, mole æquaret, neque jam loco se dimovere posset.

Sed digni præ cæteris memoria sunt, Germani duo fratres Sabinenses ex sancto Gemino oriundi, quorum alter altero anno major est. eorum unus, nempe Ioannes cum annis præteri- 9
tis hydrope detentus esset, tandem convaluit. hic puer erat, cum illum conspexi, quatuordecim annorum aspectu magis fœmineo, quam virili, vultu verecundo, & frigidiuscula corporis temperatura, capillitio ex flavo albicante, statura mediocri, habituque simili. Mammæ illi erant tenues, sed, ut mihi visum est, turgidiusculæ quam in puero ejus ætatis esse debeant. pili in corpore nullibi. In pube virile pudendum apparebat exile, ac breve cum suo quidem præputio, sed glandem non cooperiente: glans impervia omnino erat: magnitudo Penis minimi digiti extremum articulum parumper excedebat, flaccidæ erat substantiæ, & nunquam erigebatur, ut ille ferebat; & ut rationi consonum existimo, quod pervium non esset. sub hoc pudendo exilis rima conspiciebatur perinæum in longum dissecans, ut in fœminis, quæ quidem prope ipsum pudendum pervia erat, inibi enim parvum exstabat foramen, quod longum stilum admittebat, atque inde urinam ejaculabatur, cujus perpetuam patiebatur incontinentiam, ita ut se ipse sæpe commingeret. ejus Rimæ orificium non majus erat, quam ut scriptorii calami tenuis tenuiorem partem admittere posset. prope hoc orificium rimam ipsam membrana intersepiebat, quæ videbatur facile incisioni cessura. non tamen ex ejus excisione orificium majus evaderet; ab hoc intersepto rima Podicem versus superficialiter progrediebatur, ita ut labellis diductis subjecta tantum cutis appareret. Testes in inguinibus exiles, & molliusculi veluti glandulæ ea in parte adnascentes. menstruari cœpit anno decimoquinto, &

to, & fœminea veſte ob id indutus; unde dubitare contingit an vere glandulæ illæ in inguinibus Teſtes eſſent, nec ne.

10 Carolus alter frater ætatis duodecim circiter annorum aſpectu erat magis virili, ſtatura mediocri, & ætate conveniente. pilos in corpore nullos habebat. rima magna in naturali ſitu erat conſpicua, primoque intuitu Penis nullus conſpiciebatur, cum intus Rimam lateret, & nonniſi labellis diductis ſeſe proderet. minor erat, quam ut extremum articulum auricularis digiti æquare poſſet, glande donabatur, quæ ſimiliter ac in Ioanne à præputio detecta, & imperforata viſebatur. apparebat tamen in ipſius glandis faſtigio veluti veſtigium quoddam foraminis. ſub pene exile quoddam foramen apparebat, quod vix craſſioris aciculæ caput admittere poterat, per hoc urinam reddebat. Teſtes tactu inſignes in Rimæ labris ima in parte continebantur, & Gallorum teſtes magnitudine æquabant, compreſſi manum effugientes. Videtur autem Ioannes non differre ab Hermaphrodito, quem Riolan. deſcripſit *in fine ſui libelli de Hermaphroditis*.

11 Scortum porro Romæ famoſiſſimum notum plerîſque præteritis annis fuit, cujus nomini mariti gratia parcendum duco, cui à teneriori ætate inſignis Clytoris obtigit auricularis digiti magnitudine, quæ illi cum concumbit ſolet impedimento eſſe, præcipue ſi coeundi deſiderio incenſa ſit, ut ab iis ipſis, qui eo uſi ſunt, accepi. Non videtur autem

12 hic prætereundum quod D. Balthaſſar Bonannus vir humanitate, & doctrina inſignis (ex cujus copioſiſſima, & inſtructiſſima Bibliotheca ſæpe, qui mihi non ſuppetunt, libri ſubminiſtrantur) de juvene quodam retulit, quem pauperculæ mulieris filium ætatis annorum duodecim conſpexit in reliquo corpore nullam omnino imperfectionem habentem; hic tamen in medio crure dextro in parte ſilveſtri, vel externa prope Ilii os vulvam fortitus erat, non modo labellis, & rima conſpicuam, ſed etiam pilis obductam, omnibuſque numeris, quantum ab extra promittebat abſolutam; nam labris diductis, nihil præter ſubjacentem carnem apparebat, neque ullum pervium foramen conſpiciebatur.

13 Mulierem inſuper ex Amatrice oriundam annis præteritis, cui nomen, ſi recte teneo, erat Magdalenæ, viderunt plerique prolixâ barba præmunitam, piloque denſo, ac duro, pectore toto ſetis hiſpido, mammis, ut ſexus fert, permagnis, rugoſis, ac flaccidis. huic menſtrua, ut ex ipſa accepi, annum circiter trigeſimum deſierant, vox tamen exilis, & fœminea ſervata eſt. primum ſub temporibus pili eruperunt, mox in mento, & reliquis partibus. ejus hiſtoriam diligenter conſcripſit Io. Faber. *in lib. de Animal. Indic. cap. de Stellion.* illud in hac muliere adnotandum, animo ſemper illam extitiſſe virili, nam & cum hoſtibus pro marito pugnare non dubitavit, ut ipſe etiam Faber teſtatur.

14 Et quia de Pilis mentio eſt, non abs re fuerit, de homine piloſo, quem idcirco ſilveſtrem hominem appellant, mentionem facere. hic in aula Odoardi Cardinalis Farneſii commorabatur; eratque ejus Principis à cubiculo; licet vero hoc novum non ſit, aliquid tamen ea occaſione quod mihi, & forte aliis novum erit, in medium afferam. homo erat hic juſtæ ſtaturæ, & conſueta forte procerioris, in nulla re à cæteris hominibus diſcrepans, ſed faciem, univerſumque corpus tenui pilo, oblongo, promiſſo, ac ex flavo albicante obſitum habebat. hic ſcribæ amici mei ſororem in uxorem duxit, ex qua tunc nempe anno 1613. quatuor jam liberos ſuſcceperat, quorum duo, mas unus, fœmina altera ſui ſimiles erant. horum ortus aliquid novitatis habet, non omnibus compertum: nam cum primum in lucem eduntur pilo nigro toto corpore conteguntur, non aliter quam Hædi coloris nigri; quod mihi in mentem revocat ortum Eſau in ſacra Geneſ. *cap.* 25. de quo dicitur *verſ.* 25. Qui prior egreſſus eſt rufus erat, & totus in morem pellis hiſpidus. hoc autem facti veritatem confirmare videtur; nonnullorum vero dierum ſpatio, quindecim nempe, ſi recte memini, is pilus his ſic natis totus decidit, ac dehinc adoleſcentibus pilus denuo emergit tenuis, & mollis, quo univerſum corpus, ipſaque facies etiam ſecundum tempora, & frontem conveſtitur. hic ipſe autem vir, de quo verba fecimus ex patre piloſo, & glabra matre natus eſt, ut ex Platero elicere mihi fas eſt, *lib.* 3. *Obſer. tit. de deformat.* verſabatur enim hujus pater in Aula Henrici Secundi, à quo hic, de quo loquimur dono miſſus eſt cum ſorore ſimiliter piloſa Duci Parmenſi in Flandriam, à Duce autem Parmenſi ejus fratre dono accepiſſe veriſimile eſt Odoardum Cardinalem Farneſium; de ortu tamen Platerus ne verbum quidem, quem tamen ita ſuccedere retulit mihi Scriba ille amicus meus frater, ut dixi, uxoris hujus viri.

Sed ad Hermaphroditos redeo, & ſuperioribus hiſtoriis duas adhuc annectendas enarrabo, priorem de Aſino Hermaphrodito, de quo alias in hoc titulo, nam & bruta naſci utriuſque, & indiſtincti ſexus 15
plures hiſtoriæ teſtantur. Neronem Equas habuiſſe Hermaphroditas teſtis eſt Plin. *lib.* 11. *Nat. hiſt. cap.* 49. de Canc, & Equa Hermaphroditis habes apud Schench. *lib.* 4. *Obſer. in princ.* & de Agno Hermaphrodito Iul. Obſeq. *de Prodig. num.* 26. de Sue Majol. *dier. canic. coll.* 1. *par.* 1. de Cervo item Langius, & de Mure Faber, de quibus alias mentionem habui. Itaque Aſinus hic, quem hic Romæ vidi anno 1621. utroque ſexu erat inſignitus. membro dotabatur ſatis craſſo, ut Aſinina natura fert, ſed obtorto, quale Hyppoſpadiæi habent. ſed & vulvam fortitus erat quantum ab extra promittebat optime efformatam, ejus tamen orificium minimum digitum admittebat; ſitus utriuſque genitalis qui aliis eſt familiaris; ſub podice enim rima magna extabat, quæ à ſuperiori parte verſus caudam per medios uſque Teſtes ad membri dimidium protendebatur, ſed conſuetum ſpatium prætergreſſa ſuperficialiter tantum incedebat, ita ut membri dimidium quaſi fiſſum in poſtica parte ab eadem rima appareret, & unicam rimam cum rima magna hæc fiſſura effingeret. Vrinam non modo per Penem, ſed etiam per vulvam emittebat, arrigebat, & Aſinas calcabat, ſed inire eas non poterat ob prædictam membri tortuoſitatem. hunc Aſinum circumferebat Imolenſis quidam Circulator, vel forte Forolivienſis Senex procerus, qui aquam quamdam ad capitis dolorem venalem habebat, quæ illico applicata, ut ille jactabat, dolorem quemcumque ſedaret; qui in malam crucem abiit antequam illum diligentius de aliis permultis interrogare mihi licuerit. curabo, ſi in vivis eſt, ut omnia mihi innoteſcant.

Secunda hiſtoria eſt mulierculæ cujuſdam, quam 16
in Hoſpitali incurabilium conſpexi, opera, & humani-

manitate D. Angeli Colii Senenſis, qui prædicto Hoſpitali præeſt, apud celebriores Medicos ſolida doctrina, & maxime Hippocratica celebris, & urbanitate acceptiſſimi. de hac inter Hermaphroditos mentionem habeo, non quod affirmare pro certo velim, fuiſſe illam Hermaphroditam, ſed quod in ea re dubium aliquod inſurrexerit inter celebriores Vrbis Medicos. habebat ergo genitales partes ita conſtitutas. Intra uteri labra ſupra meatum urinarium verſus internum uteri oſculum procedendo, carnoſa quædam moles conſpiciebatur ſpeciem virilis membri præſeferens craſſitudine virilis mentulæ mediocris craſſitiem excedens, longitudine cum exerta erat quinque tranſverſorum digitorum quantitate. in ſummitate corpus apparebat virilis membri glandi reſpondens, ſed præputio deſtituebatur, cujus vicem ipſa uteri pterygomata ſupplere videbantur. à parte ſuperna calloſæ erat ſubſtantiæ, ita ut ſuſpicio mihi irrepſerit, ne ex ulceribus cicatrices contraxiſſet, quod illa inficiebatur. Glans, ut ita dicam, tranſverſaliter perforata erat, ſed orificium minimum penè digitum admittebat. per hoc nulla urina reddebatur, ſed per meatum unde cæteris fœminis ſolet effluere. Menſtrua illi, ut referebat, partim per hoc ipſum orificium, partim ſub eo ex intimiore, & inferiore uteri parte prodibant; nam ſub hac carnea mole pervius erat meatus valde exilis, qui indito in ejus molis orificium per ſyphonem vino mulſo, aut alio quovis liquore, conſpicuus fiebat, per eum enim is liquor ex parte cum flatu quodam prodibat. Nimphæ hinc inde ab uteri labris admodum exiles erant. Moles hæc, quicquid eſſet, intra pudendi labra, ut dixi, deliteſcens vel tuſſiente, vel ridente muliercula ad duorum digitorum tranſverſorum quantitatem foras exiliebat (quod forte uteri corpus eſſe denotare poſſet) cum vero arrigebatur (quod contra non eſſe uteri corpus teſtari poteſt) tenſam, ac duram, ut retulerunt, evadebat, & in majorem molem excreſcebat. ea mulieres aliàs ſe compreſſiſſe fatebatur, & per illam ſe ſemen emiſiſſe, quod mihi non conſtat. Tunc temporis per Glandis hujuſce orificium veluti gonorrhæam patiebatur, & in ipſa glande ulcuſcula apparebant nullo dolore inſignia, nam Chirurgus abſque ulla mulieris moleſtia, & foras molem illam manu educebat, & intro impingebat. Cum iniretur, ut ipſa enarrabat, mentulæ virilis glans in ſuam ipſius glandem impingens, membrum muliebre ad uteri interiora clauſtra impellebat; ex hoc factum eſt, ut trudente membro virili glandem muliebrem, ulcera, & gonorrhæam contraxerit, quantum ex ipſa accepi. Aſpectus fœminæ hujus muliebris, ſed vox craſſiuſcula, Mammæ etiam craſſiuſculæ, ac inter ſe pares, nec vultu erat ingrato, Pudendi rima non magna, immo mediocri minor, Clitoris quam minima, pili in pube non multi, in podice nulli. patria erat Vicentina, nomen illi erat Franciſcæ. Hanc fœminam nonnulli viri doctiſſimi Hermaphroditam eſſe voluerunt, & molem illam carneam virile membrum eſſe. alii voluerunt hanc pati uteri procidentiam, & molem illam eſſe uteri fundum inverſum, quorum opinioni favet Mercat. *lib.* 2. *de Virg. & Vid. aff. cap.* 11. qui mulierum mutationem in viros ad uteri procidentiam reducit. Riolan. *lib. de Hermaphrod. cap.* 6. caſum huic quam ſimillimum deſcribit, ejuſque opinionis eſt, molem illam fuiſſe in ſua illa fœmina quandam carnis excreſcentiam in ipſo matricis collo enatam, reprobatq; Mercurialis opinionem, qui illam ad Clitorim reducit, cum hæc varium ab illa ſitum ſortiatur. Sed quo pacto ſimplex carnis excreſcentia eſſe illa potuit, ſi per eam mulier illa ſpermatizabat, ut ille refert, & ſemen craſſum, & album per eam ejaculabatur? non ergo ſimplex carnis excreſcentia hæc fuit, quid autem fuerit aliis dijudicandum relinquam; nam multa mihi aperiri vellem, antequam de hoc ſententiam meam pronunciarem, præcipue autem an hæc moles ab ortu mulieris apparuerit, an potius poſt aliquod tempus, & qua occaſione, aliaque hujuſmodi. quæ cum mihi non conſtent, indeciſa ea res per me remaneat. ex cervo & vacca natum animal habet Eminentiſſ. Card. Barberinus; ſtatura eſt magno cervo aliquanto majore, ore oblongo, cornibus vaccinis internodiis tantum orbiculatim diviſis, colore nigricantibus; pilo eſt ex fulvo dilutiore; ferociam & velocitatem habet inſignem, pedibus eſt cervinis, ſed craſſioribus.

Denique de Hippotauro aliquid dicam. Mulus erat, vel quomodocumque appellare libet, animal 17
ex Tauro, & Equa natum, facie bovina, cætera à reliquis mulis non diſſimile, niſi quod tibias bovinas haberet, etiamſi pedibus, & ungulis equinis dotaretur. ejus magnitudo communi, vel mediocri erat minor, pilo craſſo, ac duro, dentibus omnibus, tam ſuperioribus, inquam, quam inferioribus erat inſignitus, ob id neque ruminabat; vox illi indiſtincta erat inter mugitum, & hinnitum, quam neque facile explicabat, neque tamen Mulorum ipſorum voci eam facile aſſimilaſſes. à matre tantum videbatur cætera omnia deſumpſiſſe, à patre perpauca, E Gallia, ubi frequentiora naſcuntur hæc animalia, illum attulit Card. de Comitibus, ſi recte teneo, & Scipioni Cardin. Burgheſio dono dedit. viribus erat validis, greſſumque habebat firmum, ac ſuavem. Vixit annis duobus ſupra triginta. vita functus, quod fœnum, & duriores cibos mandere dentibus non potens, integros diglutiret.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SEPTIMI
TITVLVS SECVNDVS.
De Officiis Divinis.

Continens Quæstiones sex;
quarum

Illustrissimo ac Reverendissimo D. D.

ANGELO CELSO
VTRIVSQVE SIGNATVRÆ
REFERENDARIO
AC NOBILI ROMANO,

Paulus Zacchias Medicus F.

OFficiis divinis D. O. M. debitum persolvimus, laudes dicimus, gratias agimus. Ego his, quæ de iisdem divinis Officiis medicè scripsi, eadem pensa absolvere Tecum agens desiderabam: at debiti persolutioni ejusdem magnitudo, & laboris tenuitas, laudum tuarum enarrationi loci angustia, & meritorum tuorum amplitudo, gratiarum actioni facti impossibilitas, & occasio ipsa obstabat. Quare perardua hac provincia relicta, bonum hinc tantum omen tibi præcanere statui, tuo nomini argumentum inscribens, quod Ecclesiasticæ, & supremæ dignitati mirè congruum videtur. Vale.

PAV-

LIBRI SEPTIMI
TITVLVS SECVNDVS,
De Officiis Divinis.

SVMMARIVM.

1 *Officiorum divinorum nomine quæ veniant.*
2 *Ad divinorum recitationem quæ requirantur.*
3 *Ab obligatione recitandi divina qui eximantur.*
4 *In dubia ægritudine an excusare debeat, Medicus consulendus.*
5 *Christiani omnes diebus festis de præcepto obligantur ad Missam audiendam.*
6 *Horæ Canonicæ septem.*
7 *Tempus recitandi notabiliter anticipare, aut remorari absque caussa sine peccato non fit.*
8 *Locus recitandi duplex.*
9 *In recitandi modo quæ considerentur.*
10 *In recitandis officiis divinis requiritur vocis expressio.*
11 *Attentio requiritur in recitando, & quotuplex sit.*
12 *Qualis nam vox requiratur in recitatione.*
13 *Oratio sine ulla attentione non dicitur oratio.*
14 *In publica recitatione requiritur præsentia in Choro.*
15 *In Missa celebranda major labor, quam in recitando divina.*
16 *In Missa audienda quæ requirantur.*
17 *Attentio in audienda Missa qualis esse debeat.*

Quænam requirantur in recitandis Officiis divinis, quæ item in Missa vel dicenda, vel audienda.

QVÆSTIO I.

1 Officiorum divinorum nomine non solum, quæ Horæ Canonicæ appellantur, sed & sacrosanctum Missæ sacrificium, & si quæ alia sunt, quæ certas aliquas personas ad sui auditionem, vel recitationem adstringant, hic comprehendi volo, nam hæc omnia, sed præcipue Missam venire sub officii divini nomine *ex Glos.* dicit Alb. de Ferrar. *de Hor. Canon. num.* 26. circa hæc autem non desunt quamplura, de quibus Medicus secundum ipsorum Canonistarum determinationem venit consulendus, unde æque Medicis, ac Canonistis scitu necessaria erunt, quæ hic afferemus.

2 Cum ergo clerici omnes in sacris constituti sive beneficiati sint, sive non, & religiosi omnes utriusque sexus teneantur sub pœna mortalis peccati ad officiorum divinorum recitationem. Navarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 97. & ex Io. Andr. & Archidiacono Nicol. Plovius *de Hor. Canon. par.* 1. *quæst.* 1. Io. de Lignan. *de Hor. Canon. quæst.* 3. Alb. de Ferrar. *ubi supra num.* 8. Navarr. *de orat. cap.* 7. *num.* 1. *in fin.* intrat & in hoc præcepto ut in aliis humanis excusatio ob corporis ægritudinem. Suar. *de virt. & stat. Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 19. unde eximuntur ab ea obligatione, qui 3
absque notabili corporis damno ei satisfacere non possunt, ut communissima est opinio ex Innoc. & Hostien. Navarr. *ubi supra in Man. num.* 100. *& de orat. cap.* 11. *num.* 1. Nicol. Plovius *ibid. par.* 1. *quæst.* 4. Suarez *ubi proxime num. eodem.* Azor. *Institut. Moral. lib.* 10. *cap.* 13. Filiucc. *quæst. mor. tract.* 23. *cap.* 9. *in princ.* Tolet. *Instr. Sacerd. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 1. cum vero infirmitas corporis aliquando vel levis sit, vel gravis, aliquando autem dubia, ac media inter gravem, & levem, ita ut hæsitari possit, an homo ea infirmitate detentus aliquod notabile damnum reportaturus sit ex divinorum recitatione, Medici judicium exposcitur. nam levis infirmitas, quæ non impediat alias corporis actiones, dubium non parit, quod hominem non excuset, gravis autem non indiget Medici judicio, quia causa excusationis nimis patens est, & absque alia Medici definitione, aut Canonistæ dispensatione homines excusantur. sed quando ægritudo est dubia, tunc communis DD. sententia est, consulendum esse Medicum, & secundum ejus judicium faciendum esse. Ita Navarr. *ubi supra in man. num.* 100. Azor. *loco citato.* Suarez *ibid.* 4
num. eod. Filiucc. *loco eod. num.* 293. Roderic. *quæst. Canonic. & Regul. quæst.* 42. *art.* 7. *tom.* 2. operæpretium ergo est, ut tanquam Medici determinemus, quænam corporis ægritudines ita hominem male accipiant, ut ex recitatione divinorum notabile aliquod nocumentum elicere possit; in promptu enim simul erit quando excusatio locum habere debeat, quando vero nequaquam. Et quia eadem excusatio intervenire solet in Missa vel dicenda, vel audienda, quandocunque homo ad horum alterutrum teneatur, de hac etiam re in hoc ipso titulo differemus. nota enim est obligatio, qua Christiani omnes obstringuntur, ut singulis festis diebus missam audire teneantur *per cap. Missas. & cap. Omnes fideles de consecrat. dist.* 1. cum non audiendo mortaliter peccent. Navarr. *in man. cap.* 21. *num.* 2. *& de orat. & hor. Canon. cap.* 13. *num.* 18. at vero & ab hac ipsa obligatione soluti sunt, si aliqua infirmitate detineantur, ob quam non possint absque notabili salutis incommodo illam audire, ut communiter omnes DD. sentiunt. Navarr. *ubi mox num.* 3. Azor. *Institut. moral. lib.* 7. *cap.* 7. Tolet. *lib.* 6. *Instit. sac. cap.* 9. *num.* 2. Layman. *lib.* 1. *Theol. mor. tract.* 4. *cap.* 4. *num.* 3. & in hoc quoque casu de infirmitatis qualitate an sufficienter excuset, necne, Medicus consulendus. Azor. *ubi proxime.* qui tamen Medicus non eo fine in his casibus adhibetur, ut infirmos ab ea obligatione, aut alia quacunque absolvat, quia non hanc habet ille auctoritatem tollendæ, aut minuendæ obligationis, sed ad hoc, ut juxta propriæ artis peritiam determinet, an cum hac, aut illa infirmitate æger notabile periculum incurrere possit, si jejunet, si debi-

si debitum reddat, si officia divina recitet, si Missam dicat, vel ad eam audiendam se conferat. ita Azor. *loco cit.* & Suarez *ibid. num.eod. in fin.*

Vt ergo hæc determinemus, ante necessarium est palam fieri, quænam requirantur ad satisfaciendum huic obligationi de recitandis officiis divinis, quæ item ad satisfaciendum præcepto de dicenda, aut audienda Missa; & quoad primum in recitatione divinorum officiorum plura considerantur, sed nos ea tantum percurramus, quæ ad rem nostram facere videntur, quæ sunt tempus recitandi,
6 locus, & modus. quoad tempus cum Horæ Canonicæ, ex quibus officia divina constant, septem sint, Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium, non dubium est, quod habent diversum recitandi tempus, juxta ritum Ecclesiasticum, quod tempus notabiliter aut antici-
7 pare, aut tardare absque caussa, volunt Canonistæ absque culpa non esse. Navar.*de Orat.cap.*3.*nu.*54. Tolet.*lib.*2. *Instr.Sacerd.cap.*13.*num.*3. Suarez *lib.*4. *cit. cap.*15.*nu.*12. maxime vero grave peccatum,ac mortale intervenire volunt in universali recitatione in choro facienda, ut Suarez dicit *ibid.* Itaque de hoc tempore nobis est peculiariter considerandum, cum possit quis ratione ipsius tantum rationabiliter impediri, ne in choro recitet. Quoad locum du-
8 plex esse potest, aut determinatus aut indeterminatus; determinatus Chorus est, qui requiritur in publica recitatione in religiosis,aliisq; personis ad hoc obligatis. quomodo vero hujusmodi personæ obligentur recitare in Choro,& an aliquo modo peccent, aut quantum peccent, videndus est præ cæteris Suarez *loco alias citato. lib.* 4. *cap.* 10. *præcipue num.*15. *& seqq.* sed de his nihil ad nos. Indeterminatus locus est quicunque recitanti libuerit, nam in recitatione particulari, ac privata non assignatur locus certus recitandi. Tolet.*ubi supra cap.*13.*nu.*5. Suarez *ibid. cap.*27.*num.*1.

9 Quoad modum recitandi duo considerantur, nempe vox, & attentio, vel vox externa, & interna, hoc enim importare verba illa, studiose, & devote, in præcepto recitandi apud Concilium generale, *ex Glos.* dicit Navarr. *de Orat. cap.* 13. *num.*1. & ut communissima est DD. omnium opinio in re-
10 citandis officiis divinis requiritur vocis expressio. D. Thom.2.2. *quæst.*83. *art.*12. *in corp.* Nicol. Plovius *de Hor. Canon. par.* 2. *quæst.* 3. Io. de Lignano *ibid. quæst.*11. Alb. de Ferrar. *eod. tract. num.*60. *& seq.* Suarez *lib.*4. *cit. cap.*7. *num.*6. Tolet. *lib.*2. *Instr. Sacerd. cap.*17. Roderic. *quæst. Canon.& regul. quæst.* 43. *art.*4. *tom.*1. & idcirco mentaliter tantum recitando non satisfit obligationi. Roderic. *ubi mox.* Tolet. *ibid.* & ibi Victorell. *verb. Nisi ore proferant*, ubi ea de caussa dicit, male nonnullos DD. excusare eos à peccato, qui mentaliter tantum recitant. rationes autem, cur externa vox in hujusmodi orationis genere requiratur, vide apud D.Thom. *ubi supra.* Tolet. *ibid. num.*3. Suarez *loco citato*, *& alios.*
11 Sed requiritur etiam,ut diximus, vox interna,nempe attentio, quæ cum triplex sit, Navarr. *de orat. cap.*13. *num.*4. hoc est prima circa verba, quando recitans attendit, ut singula verba bene, & integre, quantum est ex se, proferantur; secunda quando attendit ad sensum verborum, & tertia, quæ attendit ad finem orandi, considerando se coram Deo preces fundere, DD. volunt primam attentionem omnino esse necessariam, secundam nequaquam, quemadmodum neque tertiam, licet hæc sit maximæ utilitatis. D. Thomas *ubi supra art.*13. *in corp.* Tolet. *loco citato. cap.*13. *num.*5. *&* 6. Suarez *ibid. lib.*5. *cap.*6. *num.*8. *&* 13.

De utriusque autem vocis externæ scilicet, & internæ qualitate definiri debet, qualisnam sit oporteat; & quoad externæ qualitatem distinguitur in eo, qui publice, & in eo, qui privatim recitat. nam is, qui publice recitat, ita debet vocem 12
extollere, ut à populo intelligi possit, is autem, qui recitat privatim, debet vocem saltem ita exprimere, ut se ipsum verba proferentem intelligat. de quibus videndus post alios præ omnibus abunde disserens Suarez *cit. cap.* 7. Quoad attentionem autem notandum, quod etiamsi primo illo attentionis genere, de quo diximus, qui satisfaciat præcepto de recitando officio divino, non tamen idcirco, ut ajunt DD. potest homo cum hac sola attentione absque peccato mente vagari, & alio cogitationem dirigere; nam cum multi, postquam sese in hujusmodi recitatione convenienti temporis spatio exercuerint, officium memoriter optime teneant absque ulla alia attentione ad ipsam verborum expressionem, in qua ob jam acquisitum habitum non errant, sequeretur, quod satisfacerent absque ulla alia attentione, quod non est dicendum, quia oratio sine ulla attentione non potest dici oratio. Suarez *lib.* 3. *cap.*4. *num.*5. imo 13
& ipsa voluntaria oratio sine attentione mala est, Navarr. *de orat. cap.*12. *num.*39. *& seqq.* & sic, si qui recitat non orat, non satisfacit, ergo qui nullam habet attentionem non satisfacit: necessaria ergo est virtualis quædam attentio, nempe ut recitans habeat à principio propositum, & voluntatem attendendi, etsi quando involuntarie fit distractus, & se distractum cognoscat, debet ad eandem attentionem eodem proposito redire Navarr. *de orat. cap.*13. *num.*13. *& seqq.* & Suarez *ubi supra num.*7. *& seqq.* Itaque præsupponere debemus nos, teneri recitantem officium divinum, ut culpam evitet ad hoc, quod diximus, nempe ut mente recurrat ad attentionem, quam à principio intendere debuit, si involuntarie aliquando distrahatur. quæ cum ad negotium Medicum nonnihil faciant, recensenda omnino erant; nam hæc omnia considerare debet Medicus, qui suum judicium ferre debet, utrum recitatio divinorum officiorum possit ita huic, aut illi morbo, huic, aut illi homini noxia esse, ut inde recitans notabile damnum reportare possit, tunc enim intrat secundum Canonistarum sententiam excusatio.

Eadem consideratio adhibenda quoque est circa ea, quæ requiruntur in publica recitatione, & in Choro, & in dicenda vel audienda Missa. nam in publica recitatione requiritur, ut jam diximus, præsentia in Choro, vel in loco determinato, tem- 14
pus item determinatum, aut saltem magis determinatum, quam in privata, vox elatior, ita ut non à se ipso tantum, sed ab adstantibus quoque intelligi possit. In Missa dicenda major, intensive 15
inquam, labor corporis, per horæ enim quadrantem quod minimum est, celebrans cogitur stare, qui situs laboriosus corpori est, magis multo, quam deambulare, aut quomodocunque moveri, ut alias adnotavi. requiritur ulterius major attentio, neque enim sufficit illud primum genus attentionis; vocis etiam requiritur intelligibilis prolatio à circumstantibus, & si quæ alia sunt, de quibus suo loco.

In

16 In audienda tandem Missa breviter dicitur illud requiri, corpore adesse, & mente attendere ad id, quod in sacro fit: nam, ut DD. dicunt, absque eo quod quis intelligat, & comprehendat verborum, quæ in Missa dicuntur significationem, absque eo quod quis etiam auribus audiat eorum sonum, absque eo quod quis videat ea, quæ in sacro fiunt, præcepto huic de Missa audienda diebus festis satisfacit corporis præsentia, & mentis attentione, Navarr. *de orat. cap.* 13. *num.* 8. Tolet. *Instr. Sacerd. lib.* 6. *cap.* 6. quod etiam innuere voluit Poeta noster Torq. Tassus *suæ Hierus. cant.* 11. *st.* 14. de hujusmodi sacrificio canens:

Humili intorno ascoltano i primieri,
Le viste i più lontani almen v' han fisse.

17 De præsentia autem corporis non est, quod aliquid dicamus, de attentione vero volunt DD. eam debere esse talem, ut homo advertat ad id, quod fit, neque data opera mente divagetur faciendo actus attentioni contrarios. Tolet. *ubi supra num.* 1. Et in omnibus, ac singulis his commemoratis casibus infirmitatem, aut præsentem, aut quæ de facili timetur præbere justam excusationem, aut non recitandi officia in Choro, aut non dicendi, vel non audiendi Missam, communiter decidunt DD. omnes, ubi de caussis ab hujusmodi obligationibus homines eximentibus verba faciunt. sed qualis debeat esse infirmitas, ut excuset, si præsens est, aut justum timorem inducat, si præsens non est, unde legitima emergat excusatio, ad Medicum, non minus, quam in superiori casu de recitatione officiorum divinorum, pertinet judicare; itaque de hoc in seqq. differemus, & primo agemus de morbis, qui hominem à privata recitatione excusare possunt secundum Medicinæ Canones, deinceps de iis, qui à recitatione publica illum eximere debent, tertio de iis, qui excusare possunt à missa celebranda, ultimo de iis, qui excusant à missa audienda; post quæ alia nonnulla addemus ad hoc ipsum argumentum pertinentia, illud ante omnia Lectorem commonendo, me semper tanquam Medicum loqui, nolens, ut hæc, quæ affero, vim Legis habeant, sed ea potius Canonistarum judicio submittens, illud unum satis superque mihi esse testatus, si secundum Artem, quam profiteor ea, quæ sese mihi offerunt discutienda, determinavero.

SVMMARIVM.

1. *Morbus qui excusare debeat à recitatione divinorum, qualis esse debeat.*
2. *Capitis dolor an excuset.*
3. *Azorii opinio examinata.*
4. *Dolores quidam speciales, qui excusare possint. & num. seq.*
6. *Dolores capitis intermissiones habentes an semper excusent.*
7. *Dolores aurium, & dentium an excusent.*
8. *Vertigo an excuset.*
9. *Oblivio an excuset.*
10. *Somnolentia innaturalis an excuset.*
11. *Morbi nervorum qui excusare possint.*
12. *Melancholia, & insania dilucida intervalla habens, an excuset tempore intermissionis.*
13. *Catarrhus an excuset.*
14. *Ophthalmia, & alii nonnulli oculorum morbi qui excusent.*
15. *Surditas an excuset.*
16. *Narium hæmorragia an excuset.*
17. *Mutitas, & alia quædam oris vitia quæ excusent.*
18. *Gutturis affectus, qui excusent.*
19. *Tussis an excuset.*
20. *Asthma an excuset.*
21. *Sanguinis sputum, Empiema, Phthisis an excusent.*
22. *Cordis tremor, palpitatio, Syncopis an excusent.*
23. *Cardialgia an excuset.*
24. *Ventriculi affectus, qui excusare debeant.*
25. *Sitis, quando excuset.*
26. *Intestinorum affectus quidam qui excusent.*
27. *Venarum hæmorroidalium affectus, qui excusent.*
28. *Hepatis morbi, qui excusare valeant.*
29. *Lienis affectus, qui possint excusare.*
30. *Renum affectus, qui excusent.*
31. *Herniosi an excusentur.*
32. *Arthritici an excusentur.*
33. *Febres intermittentes an, & quando excusent.*
34. *Tumores qui, quæ vulnera excusent.*
35. *Fœminæ in quibus morbis peculiariter excusentur.*

Quinam morbi excusare possint à privata divinorum recitatione.

QVÆSTIO II.

CVm palam sit ex superioribus, quænam requirantur ad divinorum recitationem, possumus non magno negotio, illis perpensis, determinare, quinam morbi ita huic obligationi impedimento esse possint, ut nonnisi cum gravi, & rationabili vitæ periculo liceat ei satisfacere, & cum superius quoque dixerimus, levem morbum sub hoc censu non venire, & gravem non indigere Medici judicio, remanent tantum nonnulli morbi considerandi, qui dubium excitare possent; de quibus ut determinemus, illud pro fundamento sit oportet ex Canonistis desumptum, quod morbus, 1
qui jure hominem excusare ab hac obligatione possit, talis esse debet, ut illum ita impediat, ne absque gravi salutis propriæ discrimine, aut absque nimio dolore, & corporis vexatione prædictum pensum persolvere valeat; ut post veteriores Tolet. *lib.* 2. *Instruct. Sacerd. cap.* 14. *num.* 1. Azor. *Instit. mor. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* Suarez. *lib.* 4. *de virt. & stat. Relig. cap.* 28. *num.* 19. *Tom.* 2. Navarr. *de orat. cap.* 11. unde non tam faciles Medici esse debent, ut pro quolibet morbo judicent ægros excusandos, ne in illos possit Navarræ reprehensio loco proxime allegato, ita ut minus probi Medici nomen negligere videantur. sed non solum si morbus directe recitationi divinorum impedimento sit, excusat, sed etiam si indirecte. Roderic. *quæst. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæst.* 42. *art.* 7. aut etiam si non de præsenti, & in ipsa recitatione, sed etiamsi in futurum rationabiliter timeri notabile periculum potest, idcirco morbi graves, quales acuti sunt, & qui febrem continuam adjunctam habent, dolores insignes, & maxime molesti, nullum dubium, ut diximus, faciunt, ita ut neque Medici judicio opus sit ad decidendum, an ægri excusentur, nec ne, quia palam, & in promptu caussa est, ex qua absque dubio

recitanti ſumma noxa emergere poteſt, quia ex continuata officii recitatione, ex attentione, quæcunque tandem illa ſit, ex lectione, ex tempore etiam determinato facile inſurgere poteſt febrium augmentatio, earundem recrudeſcentia, remediorum procraſtinatio, dolorum intentio, accidentium augmentatio, atque id genus alia nocumenta, nam etiam hac multo leviores cauſſæ ad ea ſufficiunt, ubi adeſt jam in corpore morboſa diſpoſitio. Sed de dubiis morbis jam ſermo inſtituendus, & difficultates, quæ eorum occaſione emergunt diluendæ; in quibus enarrandis eundem ordinem ſequar, quem alias ſecutus ſum in aliis ſimilibus argumentis, nempe in quibus differendum erat de morbis ab aliqua obligatione hominem eximentibus, vel ipſum ab aliqua alia re liberantibus.

2 Offert igitur primo ſeſe nobis conſiderandum capitis dolor, cujus cum plurimæ ſpecies ſint, & unus quidem gravis ſit, alius acutus, alius pulſans, alius terebrans, alius pungens, & unus quidem totum caput aggravet, alius vero aliquam ipſius partem, non poteſt generaliter eſſe vera Azorii opinio *Inſtit. moral. lib.10. cap.13. in princ.* volentis
3 capitis dolorem non excuſare à divinorum recitatione; immo ſi abſolute, & generaliter loquendum eſt, magis vera eſſet contraria concluſio, nempe quod dolor capitis debeat excuſare; patet enim ex Medicorum auctoritate, ſermonem, (cui prope accedit lectio cum diſtincta voce, & intelligibili fit, ut in divinorum recitatione evenit) vim quamdam habere, ut caput impleat, & gravitatem afferat. Oribaſ. *lib.6. collect. cap.7.* unde patet, quod cum dolor indicet partem affectam, quia ubi dolor ibi morbus, recitatio officii noxia ex ſe eſſe poſſit capite quomodocunque dolente. Nec contra id facit, quod Mercurialis *lib.6. de Art. Gymnaſt. cap.6.* ex Cælio Aureliano, & ex Seneca dicebat, nempe, quod clara lectio capiti nequaquam ſit nocua, ſed potius proficua argumento quod Cælius eam præcipiat in capitis dolore *lib. 1. tard. paſſ. cap.1. & in mania ibid. cap. 5.* & Seneca illa uſus fuerit ad refrenandas capitis deſtillationes; nam neutrius auctoritate multum in hoc fidendum; quia Cælius non abſolute jubet in capitis dolore lectionis exercitium, ſed cum jam dolore ægri fuerint relevati; in inſania autem lectione non utitur tanquam ad exercendum caput, ſed ad ſpiritus excitandos, & ad falſas perſuaſiones in ægro tollendas. Seneca autem amico deſtillationibus obnoxio claram lectionem ſuadet ad exercendum potius pectus quam caput, quod in illis deſtillationibus affici credebat, ut videre eſt *epiſtol. 78.* quamobrem recte idem Mercurialis *loco allegato* addit, ſermonem in capitis doloribus, aliiſque pluribus ejus affectibus interdici; ac profecto ita ſecundum plurimum ſeſe res habet, non tamen ſemper, unde determinandum in quibus doloribus excuſatio ſit legitima, in quibus vero non. primo
4 autem dolores vel à cauſſa calida ſunt, vel frigida, vel ſicca, vel humida, vel aliqua ex his compoſita. at certe in cauſſa calida magis noxia recitatio, quam in frigida, & in ſicca, quam in humida; recitando enim divina caput caleſit, & exiccatur, & morbi cauſſa augetur; at hoc quemadmodum in cauſſa calida, & ſicca, aut ex his compoſita eſt noxium, ſic in cauſſa frigida, & humida, aut ex his compoſita poterit eſſe proficua caput calefaciendo, & materiam dolorem cauſſantem abſumendo; quod etiamſi caput dicatur lectio implere, non eſt quod inde notabilis noxa timeatur, quia major eſt utilitas, quæ ex calfactione, & exiccatione provenire poteſt, quam damnum, quod expectari poſſet ex aliquali vaporum elevatione ad ipſum caput. His tamen omnibus non obſtantibus, dicendum videtur, ea locum habere in doloribus mediocribus, nam ubi vehementes fuerint, & moleſtiſſimi, etiamſi à frigida, & humida cauſſa fuerint, & reſpectu ipſius moleſtiæ, & vexationis corporis, & reſpectu dejectionis virium, & aliorum ſymptomatum inde provenientium, ſufficientem cauſſam præbebunt, ut homo ſibi timeat majus malum ex recitatione divinorum.

Non eſt autem opus particulares capitis dolores recenſere, ut conſtet, quinam excuſare poſſint, qui non; quia hoc ab eorum gravitate, & levitate 5
dependet; itaque nec quicquam intereſt, totumne caput doleat, ut in Cæphalea, ſeu Cæphalalgia, aut ipſius pars, ut in Hemicrania, in Clavo: in omnibus enim, ac ſingulis eadem ratio habenda, maxime cum interdum magis periculoſi, ac moleſti ſint dolores capitis particulares, quam univerſales, ut ipſa docet experientia. eodem quoque pacto nihil refert in hoc negotio, utrum caput per Idiopathiam, aut propriam affectionem, vel per ſympathiam, & conſenſum aliarum partium doleat, ex lectione enim, & recitatione divinorum facile dolor, qui proprius capitis eſt augetur, qui non proprius eſt, proprius evadere poteſt, ob illud, quod annuimus lectionis incommodum, nempe quod vim habeat replendi caput. Notandum tamen, quod dolor occupans tantum externam capitis cutem, ſicuti faciliorem habet exitum, quia facilius curatur, & minus affert periculum, ita etiam non facile ab hac obligatione excuſare debet, niſi eſſet ſupra tolerantiam infenſus, præſertim cum in recitatione poſſit adhiberi modus, ne noxia quibuſdam affectionibus ſit, ut in quæſtione propria dicemus.

Sed cum ex doloribus aliqui habeant ſuos inſultus, & exacerbationes, ut febres habent, & notum ſit, quod aliqui morbi, qui per totum diem non affligunt, ſed intermiſſiones habent, non excuſent totaliter à divinorum officiorum recitatione, ſed ab ea parte tantum, cui tempus afflictionis impedimento eſt, Suarez *lib.4. cap.27. num.27.* Filiucc. *tract.23. cap.9. num.295.* videndum, an hoc etiam in doloribus locum habeat. dicendumque in hoc, quod dolores vel ſunt magni, & intenſi, vel mediocres; item intermiſſio aut eſt magna, ut ſpatii unius diei, quod dolor affligat de tertio in tertium, aut de nocte, & non de die, aut contra interdiu exacerbetur, noctu quieſcat, aut intermiſſio eſt modica, ut paucarum horarum. Igitur dolores magni ſi modicam habeant intermiſſionem juſtum omnino impedimentum præbebunt non recitandi officia etiam in ipſa intermiſſione, quia conſequens eſt morbum, & morbi cauſſam augeri per hujuſmodi recitationem. ubi autem intermiſſio ſit magna, etiamſi dolor ſit magnus, nulla noxa expectari poteſt ex recitatione facta tempore interpolationis, cum cautela tamen, de qua ſuo loco. ſi vero dolores ſint mediocres, & intermiſſio modica adhuc non eſſet tutum recitare, quia facile eſſet ex ea cauſſa dolorem ex interpolato fieri continuum, & majorem. ſi vero intermiſſio ſit magna,

nulla

nulla cauſſa eſt, quin abſque ullius noxæ timore recitari poſſit, quæ tamen locum habent in doloribus nobilium partium, nam cæterarum, niſi intenſiſſimi ſint, non eadem conſideratio habenda. quod denique de dolore capitis diximus locum etiam habebit in doloribus partium nonnullarum ipſius capitis, ut eſſent dolores aurium, aut dentium, qui aliquando ſunt acutiſſimi; ſed dolor
7 aurium præcipue, etiamſi tantam acutiem non ſortiatur, aſpernabilis non eſt, niſi eſſet omnino levis, dentium non ita, non enim tam proxima pars cerebro eſt, neque par minatur periculum.

8 Poſt capitis dolorem ſequitur quoddam ſymptoma, Vertigo dictum, quo non modo aliqui ex alia quacunque occaſione prehendi ſolent, ſed ſunt qui ex ipſa lectione facile in illud labantur, eſtque certe magni momenti affectus, tendit enim aliquando ad Epilepſiam, vel Apoplexiam, aut conſimiles morbos Galeno aſſerente *comm.3. Aphor. 17.* confirmantibuſque DD. omnibus in ſuis practicis capite proprio de vertigine. eſt hic tamen conſiderandum, vertiginem quandam fieri à cauſſa interna, quandam ab externa. quæ ab externa cauſſa fit, cum facile removeri poſſit, remota cauſſa, nullo impedimento in recitando eſt, niſi eſſet ipſa lectio. neque ob id, quod quis ob capitis debilitatem facile in vertiginem ex qualibet leviori cauſa incideret, idcirco magis excuſaretur, dummodo eas cauſſas removere, aut evitare poſſet, ad quod teneretur, ne illi eſſent impedimento, quo minus huic obligationi poſſet ſatisfacere. Vertigo porro, quæ ab interna cauſſa ſit, duplex item eſt vel gravis nimirum, vel levis; utraque vel per conſenſum fieri poteſt, vel per eſſentiam; ut de dolore diximus. In vertigine gravi (nempe quæ hominem cadere in terram cogat, quæ diu duret, quæ frequenter prehendat) undecunque fiat, vel per propriam capitis affectionem, vel per alienam, locum omnino habet excuſatio. In levi (non ita tamen, ut ob ſui levitatem in conſiderationem venire non debeat) ſi fiat per conſenſum diſtinguendum, nam vel fit ex cauſſa aliqua notabili, & frequens eſt, vel fit ex levi cauſſa, & frequens non eſt; in primo caſu periculum imminet, ne quotidiana, ac frequentata divinorum Officiorum recitatione, vertigo invaleſcat, hominemque in pejores morbos conjiciat; in ſecundo ceſſat hujuſmodi periculum, levis enim cauſſa facile eſt amovibilis.

9 In oblivione quoque, & memoria deperdita non parvum intercedere poteſt dubium, an ex recitatione ullum notabile periculum immineat, nec ne; cum enim omnis actio, quæ ab Animali fit calorem naturalem defatiget, & in his affectibus partium, & capitis præcipue calor ſit imbecillis, ac ſuccumbat, ita ut præcipuæ ejus virtutes corruant, videretur non deberi frequentata lectione, & attentione hujuſmodi calor defatigari, ne diminutus omnino evaneſcat. contra tamen ſeſe res habet, quia vocis exercitatio in his affectibus ſummo juvamento eſſe poteſt dicente Hippocrate *lib. 2. de Diæta num. 16. in fine.* Quicunque labores vocis ſunt, veluti ſermo, aut lectio, aut cantus, omnes hi animam movent, mota autem ſiccatur, & caleſcit, & humiditatem in corpore conſumit. itaque non modo divinorum recitatio non erit nocua in his affectibus, ſed apprime proficua ad calefaciendas partes refrigeratas, & abſumendam exuperantem, atque excrementitiam humiditatem illas obſidentem; unde conferet his ſic affectis clare legere, & vocem etiam intendere; nam vocis intentio ſumma prodeſt naturali calori excitando, pituitæ craſſæ, ac tenaci eruendæ, & meatibus aperiendis, qua de cauſſa refrigeratis corporibus calfieri indigentibus commoda eſt. verba ſunt Rabi Moyſis *ſection.7. Aphor. 54.* competet ergo divinorum recitatio ſi quid aliud in prædictis morbis.

In ſomnolentia item non naturali non modo non 10
nocet recitatio, ſed quia, ut diximus, clara lectio humiditatem Cerebri exuberantem, ex qua ſomnolentia fit, evacuare, ac digerere eſt apta, potius utilis erit, quam ſecus; unde jure ab Oribaſio *lib.6. collect. cap.7.* dictum eſt, ſermonem (cujus vicem ſupplet clara lectio) aptum eſſe iis, qui præter modum ad ſomnum ſunt propenſi. nec quicquam faceret, quod lectio poſſit hominem magis ſomnolentum reddere, ut deinceps dicemus, quia ubi in hoc debita cura adhibeatur, vocem intendendo, ſeſe dimovendo, ac deambulando, ſi opus ſit, aut alia quadam corporis actione ſeſe excitando, facile hoc incommodum evitatur. Major difficultas eſt de præternaturali vigilia an legitime à recitatione poſſet excuſare. nam primum vigilia ubi modum excedat, malum portendit; & quot, ac quanta incommoda, ſi ſuperexcedens, ac diuturna fuerit, parere poſſit, docuerunt omnes practici in propriis capitibus, neque hoc mirum videri cuiquam debet, quia ſomnus animalibus datus, ut anima quieſceret à magis laborioſis operationibus, neque ullum animal abſque ſomno ea de cauſſa diutius vivere poteſt, virtute omni concidente. ſecundo recitatio divinorum cum aliqua ſaltem attentione facta caput magis calfacere, & exiccare poteſt, & ſic morbificam cauſſam notabiliter augere; ex quibus videretur dicendum, vigiliam innaturalem, ubi diuturna ſit, & moleſta, debere hominem excuſare à recitatione divinorum ob evidens inde imminens ſaluti recitantis periculum. Sed alia tamen ex parte notum eſt, ex ipſa lectione aliquando ſomnum excitari, unde idcirco quæſitum eſt ab Ariſtot. *lib.18. Problem.1.& 7.* cur ſit, quod lectio quibuſdam ſomnum inducat, alios autem pervigiles reddat. quod quidem ex varietate naturæ ipſorum vaporum ad caput ſeſe elevantium, credendum evenire; in quibus enim humidiores ſunt, & frigidiores ſomnum facile excitant, eos autem, in quibus calidi, & ſicci ſunt, & acres, potius pervigiles reddunt. licet & ipſius capitis in hoc craſis tanquam cauſſa concurrat. Dicendum, in his rationem particularium habendam; ubi ergo quis longis, ac moleſtis vigiliis affligeretur, ejuſque eſſet naturæ, ut lectio, & recitatio illum magis inſomnem redderet, & ex vigilia debilitatem, ſtomachi cruditatem, aliaque ſymptomata incurreret, abſque dubio ex recitatione evidens timere poſſet periculum eo affectu durante. contra autem eſſet, ubi quis lectione ſomnum facilius arriperet, & ex vigilia nullius virtutis notabile reportaret incommodum.

Ab his conſiderari poſſunt morbi Nervorum, 11
ut eſt prægreſſa Apoplexia, Epilepſia, Paralyſis actu affligens, Spaſmus, Tremor, membrorum torpor, & ſi qui alii his ſimiles ſunt, qui dummodo prolationi omnino non incommodent, nullam reportare poſſunt noxam ex divinorum recitatione, quæ non ſolum in his morbis obeſſe non poteſt, ſed maxime prodeſſe, excitando partium calorem, & mode-

moderate cerebrum, nervosque exiccando. Dixi autem, dummodo omnino prolationi non incommodent; nam interdum hujusmodi morbi nervos, & musculos, aut linguam moventes, cæterasque partes prolationi destinatas obsident, ipsamq; prolationem vel in totum, vel ex parte impediunt, sed nisi in totum impediant, debent infirmi omni conatu niti, ut verba proferant, & assidua prolatione partes illas expediant, quod quidem ipsa recitatione assequi facile licet.

12 In Melancholiæ, & Insaniæ speciebus omnibus, quæ dilucida habent intervalla quæri potest, an excusatio habeat locum, & videretur dicendum, quod non, quia ubi ægri ad rationis usum restituuntur, absque dubio huic obligationi videntur subjecti, neque videntur aliquod inde notabile incommodum posse reportare. immo potius aliquam utilitatem, veluti esset excrementitiorum, ac fumidorum vaporum ad caput repentium dissolutio, ipsius intellectivæ facultatis excitatio, caloris partium vivificatio, lenis ad somnum propensio, & hujusmodi. at vero non possunt hæc simpliciter in omni affectu simili locum habere. itaque distinguendum est inter ipsas dementias, nam vel frequenter reversionem faciunt, vel de raro. ubi frequenter revertantur, certum est ex quotidiana divinorum recitatione ita posse Cerebrum lædi ob calorem, & exiccationem ex lectione, & attentione excitatam, ut ex interpolata fiat dementia continua, quod non nisi summo cum damno succederet. ubi vero dementia de raro præhenderet, ut semel in anno, aut bis, nisi alia major caussa urgeret, nullum timendum esset ex recitatione damnum; si modo æger lectione ipsa non dementiret, ut aliquando evenit.

13 De Catarrho peculiaris consideratio habenda. voco autem hic catarrhum destillationem à capite ad pectus, relictis aliis ejus nominis significationibus, est enim duplici ex respectu in magna consideratione habendus; primo quia læditur in hoc affectu caput tanquam pars mandans, cujus frequentata lectio, & attentio quotidie in recitandis officiis requisita potest magnopere obesse; nam ut Oribasius, ex quo alias id ipsum repetii, *lib. 6. Collect. cap. 7.* sermo (qui ejusdem naturæ cum lectione est, nisi quod sermo interdum nulla attentione fit, lectio vero raro sine aliqua attentione) vim quamdam habet, ut caput impleat, & gravitatem afferat, quin etiam vires dissolvit. Secundo quia in hoc ipso affectu læditur pectus tanquam pars recipiens, ex quo cum derivet vocis materia, frequentata lectio poterit ipsi magno nocumento esse ipsum pectus excalfaciendo, ac præbens illi occasionem, ut majorem in modum irruentem catarrhum ad se alliciat. sed de catarrho quoad hoc negotium ita ratiocinandum. catarrhus vel est maxime molestus, & indesinenter affligens, vel est benignior, & toleratu facilior; de posteriori nihil dicendum, cum in eo locum non habeat excusatio; de priori autem notandum, illum aut esse cum capitis calore, materia salsa, atque acri, & tussi molesta, difficultate anhelitus, & hujusmodi, vel esse cum capitis frigiditate, vel non magno calore, & cum materia crassa, ac viscida; in primo casu certe ex recitatione imminet certum salutis periculum, calefieri enim & caput, & pectus majorem in modum ex lectione necesse est, materiam majorem salsedinem, atque acredinem induere, tussim irritari, & respirationis difficultatem augeri, unde evitare ægro non licebit, quin pulmonibus ulceratis in Phthisim labatur. contrario autem modo evenire certum est in alio casu, nam ex quotidiana divinorum recitatione caput moderate calefieri, & fluens materia per insensibiles poros digeri potest; quin & pectori hoc modo succurritur, ut videbimus, cum de morbis pectoris verba faciemus.

Accedendum vero jam ad Oculorum morbos, & 14
primum in Ophthalmia gravitas, aut levitas morbi, & accidentium consideranda, dehinc etiam an reversionem facere soleat, exacerbationes pati, & quam pertinax sit ad curandum. universaliter tamen illud sciendum, quod cum Oribas. *lib. 5. Collectan. cap. 7.* dixerit, sermonem lippientibus esse incommodum, certe multo magis incommoda erit lectio, & divinorum assidua, & quotidiana recitatio. peculiariter autem Ophthalmia, seu oculorum inflammatio, quæ gravis sit, maxime irritari potest ab officiorum recitatione, unde major in dies timenda symptomatum adauctio, visus imminutio, & morbi vicinis partibus communicatio. in levi autem lippitudine, etiamsi his periculis non sit æque obnoxia, si tamen de facili reversionem facere soleat, timendum ex recitatione est, ne materia ipsis oculis infixa, alios convocet molestos ipsorum oculorum affectus, ut Corneæ exulcerationem, suffusionem, pupillæ dilatationem, aut etiam Tabem, & alios his non absimiles. hoc autem non accipiendum ita, ut in quacunq; ophthalmia locum habeat, sed in ea tantum, quæ licet inflammatione, tumore, ac dolore non sit gravissima, non idcirco tamen aspernabilis omnino est; in levi enim quemadmodum comminata cessant pericula, ita omnis cessat non recitandi excusatio.

Succedunt alii oculorum morbi notatu digni, præcipue autem Suffusio, Cataracta dicta, Obscuritas, seu Amaurosis, Nyctalopia, visus debilitas, Imaginationes, qui omnes aut via in cæcitatem sunt, aut cæcitatem inducunt, cujus periculi respectu à lectione abstinere homines necesse est, & à visionis quacunque defatigatione, & maxime ab ea, quæ fit lectione literarum minutiorum, quæ in his affectibus est suspectissima. Si tamen alias quis majorem officiorum divinorum partem memoriter teneret, tanto minus damnum ex recitatione reportaret, quanto minor officiorum pars legendo recitanda ab eo esset. De visus autem debilitate adnotandum an naturalis sit, vel adscititia; naturalis enim (quæ tamen à præternaturali aliqua caussa non esset adaucta) non parem timoris caussam daret cum adscititia, quam in tantum fovere posset assidua lectio, & officiorum recitatio, ut tandem in perfectam cæcitatem terminaret. sed quomodo quis in visus debilitate sese gerere recitando debeat, ut quam minime, aut nullo modo ex recitatione lædatur, suo loco dicemus.

Surditas, aut gravis auditus recte, ut mihi videtur, à persolvendo debitum recitandi divina dicuntur non excusare. Suarez *de virt. & stat. Relig. Tom. 2. lib. 4. cap. 27. num. 17.* quia cum ut plurimum, hæc symptomata à frigida materia originem ducant, & lectio, ut sæpe dictum est, possit caput moderate calefacere, & exsiccare nullum ex officiorum recitatione damnum, sed immo notabile juvamentum ægri reportare poterunt. Nec contra hoc faceret, quod opponi posset probando recitationem divinorum maxime posse esse noxiam in surditate, quia surditas detrimentum pulmonis est. Aristot *in Probl. sect.* 15

*ſect.*33.*probl.*14.at in vocis formatione laborat præcipue pulmo, utpote qui aërem, unde vox formatur, ſubminiſtrat,poterit ergo frequentata,ac quotidiana divinorum recitatio pulmonibus majori detrimento eſſe, & cum pars hæc ſit ſumme ad vitam neceſſaria, conſequens etiam erit ex ejus læſione notabile periculum imminere. Sed neque verum eſt, ſurditatem ſemper fieri cum detrimento pulmonum, ut dicit Mercurial.*de morb. Aur.c.*2.neque,etiam ſi fieret,clara lectio poſſet quicquam nocumenti pulmonibus afferre, ut luculentius de pulmonum, ac pectoris morbis loquentes demonſtrabimus.

16 Sed & de Narium hæmorragia, ſeu de fluxu ſanguinis ex naribus aliquid dicendum,cum enim ut Oribaſ.dicebat *lib.*6.*ſæpe cit.c.*7.ſermo, & conſequenter etiam lectio, ſi aperta voce fiat, his, quibus ſanguis ex naribus fluit ſit nocua,quod etiam adnotavit Alex.Bened.*lib.* 4.*ſuæ pract. c.* 5. non ab re determinandum videtur, quod ubi quis huic affectui ſit obnoxius; ita ut ſuperfluentem, & magna cum difficultate reprimibilem ſanguinem fundat,evidens vitæ periculum æger ſubeat,aliaſq; expertus ſit ab hujuſmodi cauſſis, aut ſimilibus facile hunc fluxum reverti, abſtinendum illi ſit ex Medici conſilio ab officiorum recitatione. at ſi fluxus neque frequens, neque diuturnus,neque multus ſit, ceſſante periculi evidentia, non debet abſtinere. nam etiamſi iteratus ſanguinis fluxus undecunq; fiat poſſit hominem in Cachexiam, Hydropem, frigidoſque alios morbos conjicere,tamen, modo adhibito in recitando, poteſt omne inconveniens, ac periculum evitari, ut recitando ſubmiſſa voce, ac placide, & cum aliis conditionibus, de quibus in poſtrema quæſtione verba faciemus.

Quoniam vero vocis prolatio eſt præcipue partium pectoris, oris, & linguæ, idcirco non prætermittendum de harum partium affectibus loqui. poſſunt ergo inter eos affectus conſiderari mutitas, & loquelæ alia quædam vitia, oris inflammatio, ulcera,tumores,ſic etiam & linguæ, ejuſdemque oris diſtorſio, ſeu Palalyſis, vel Cynicus dictus ſpaſmus, ſic etiam linguæ reſolutio,aut convulſio,& hujus generis alii affectus. & quoad mutitatem dubio quidem
17 locus non eſt,quod cum ad ſatisfaciendum huic obligationi requiratur vocis prolatio, & muti hac ſint orbati,non videantur muti teneri ad recitandum.ſed proponam Canoniſtis circa hanc materiam dubium quoddam ab ipſis decidendum;nam evenit interdum linguam quibuſdam præcidi,non quidem totam,ſed aliqua ex parte, ex qua tamen omnino loquelæ, & prolationis uſum amittunt.verum Medicorum induſtria huic impedimento opem tulit,quoddam inſtrumentum in uſum trahens(de quo Paræus *lib.*22.*c.*5.) cujus ope lingua mutilata poteſt verba integre, ac bene proferre,non ſecus acſi mutila non eſſet.Vtrum ergo qui ſic loqui poteſt,alias non poteſt, tenetur ad divinorum recitationem? De ſermonis autem tarditate, aliiſque loquelæ impedimentis,nihil quicquam addendum videtur; nam frequens ſermo, lectio, recitatio, & hujuſmodi actiones potius juvamento, quam damno his affectibus eſſe poſſunt.

Oris inflammatio,niſi exigua adeo ſit,ut aſpernabilis judicetur, recitatione certe irritari facile poteſt, & hominem vitæ diſcrimini exponere,cum inflammatio hæc ſit etiam contiguis partibus, gutturi ſcilicet, & faucibus communicabilis, unde perniciabilis ſquinantia excitari poteſt.Quoad ulcera, ſi magna ſint, ſi malignitate aliqua inſignia, aut exedentia, cum calore, & rubore notabili,idem prorſus dicendum, quod de ſimplici inflammatione diximus; alias ſi non magna ſint, neque maligna, neque exedentia, neque cum multo calore, & rubore, nullum reportabunt à recitatione periculum, modo adhibito.Quod ſpectat ad tumores diſtinguendum, nam ſi ſint ex materia frigida, abſque inflammatione, recitatio potius erit proficua, quam damnoſa. ſi ſint ex materia calida,& cum inflammatione,tunc conjungi ſolet illis febris,& recitatio erit timenda,majorem enim in modum tumores augere, & inflammationem poterit non ſine evidentiori vitæ periculo; quæ vero de oris affectibus diximus linguæ etiam affectus debent comprehendere, eadem enim damna in iiſdem caſibus ex recitatione in linguæ affectibus emanare poſſunt, cætera autem oris ſymptomata, de quibus mentionem habuimus,ut etiam linguæ juvari magis, quam oblædi à voce quæcunq; illa ſit exercitatione, poſſunt; & idcirco non modo prohibendi ægri non ſunt à recitandis divinis officiis, ſed cogendi ut recitent,ſic enim & debito ſatisfacient, & non aſpernabile remedium pro ægritudine depellenda habebunt.

Poſt Oris affectus conſiderandum eſt de affecti- 18
bus Gutturis, ex quibus majorem conſiderationem ſibi vendicat inflammatio, ſeu illa Tonſillarum ſit, ſive Gutturis, ſive muſculorum quorumcunque Gutturis ipſius, aut linguæ. Ex his,ſi Antiades, hoc eſt Tonſillarum inflammationem excipias, reliquæ omnes, etiamſi non magnæ eſſent, ſed tantum mediocres, facile ex recitatione adaugeri, & ita irritari poſſent, ut hominem jugularent; præterquam quod etiam caput ex ea repleri poteſt,& materiam inflammationi ſubminiſtrare; quoad Tonſillas autem, niſi febrem adjunctam habeant, aut inſignem inflammationem facile contiguis partibus communicabilem, nullo impedimento eſſe illas dicendum, quo minus homo recitare officia tuto poſſit, præſertim ſi modum habeat in recitando.

A faucibus procedendum ad pectus, primuſque 19
affectus, de quo conſiderandum ſit, eſt Tuſſis, non tamen quæcunque, ſed quæ frequens ſit,diuturna, & moleſta, & maximè ſicca. in hac itaque cum maxime afficiantur vocis inſtrumenta,videtur quod recitatio admodum noxia futura ſit, quia cum ſicca tuſſis vel à ſicca intemperie,& exaſperatione ipſius arteriæ aſperæ fiat,vel à materia acri,ac ſubtili,vel à vaporibus calidis, atque acribus, certum eſt,quod,cum recitatio apta ſit pulmones, aſperam arteriam, atque omnia vocis organa & calefacere magis, & exiccare,non poſſit ullo modo niſi ſumme noxa eſſe,magis enim partes exaſpirabit, & exiccabit, tuſſimque mirum in modum irritabit. contra tamen eſt Medicorum conſilium, in tuſſi enim quacunque, ſive ſicca ſit, ſive humida non ſolum confert moderata lectio, ſed etiam vehemens, qua de re Celſ.*lib.*4. *ſuæ Medicin.cap.*4.*rubr.de Tuſſi*, Oportet, inquit, in Tuſſi lectione uti vehementi, quæ primo impeditur à Tuſſi, poſt eam vincit:non modo ergo Tuſſi non nocebit divinorum officiorum recitatio, ſed maximo juvamento eſſe poterit. quia tamen aliquando Tuſſis excitari ſolet à materia fluente à capite ad pectus cum ipſius capitis plenitudine, poterat in hoc caſu dubium intervenire,quia caput ex lectione majorem in modum repleri eſt conſentaneum, & tuſſis cauſſam adaugeri.eſt verò Tuſſis cum pertinax, ac moleſta eſt non tantum ſui cauſſa maxime timenda, ſed etiam quia propter ejus pertinaciam, & vehementiam vaſa pectoris diſrumpi, pulmones, & alia vaſa exulcerari,Phthiſis inde accerſiri, & alia mala peri-

culi plena concitari possunt. si itaque lectio capiti est noxia, & præcipue si cum lectione aliqua conjungatur attentio, quia magnopere illud replet, & si repleto capite tussis augescit, tussi vero adaucta augescunt prænominata pericula, videretur in Tussi hujusmodi omnino ægris lectioni esse interdicendum. Altera tamen ex parte Seneca in se ipso, ut refert in *Epistolis nu.* 78. expertus est, assiduam lectionem sibi in hoc affectu contulisse, destillationibus enim ad pectus, & febriculis vexabatur, unde & amico eodem morbo detento suadet, ut clarius legat, & spiritum, cujus iter, & conceptaculum laborat, exerceat. Verum distinguendum omnino in hoc casu est, nam vel caput laborat notabili intemperie calida cum materia calida, vel frigida. in calida intemperie lectio potest esse insigniter noxia, si frequens, si multa sit, in frigida contra potest esse proficua. unde Senecæ consilium optimum erat, quod caput in amico esset frigidiusculum, materias crudas procreans, quæ vel motu, vel superexcalfactione dum à capite ad pectus præcipitabantur febriculas excitabant; itaque exercendo caput, & pectus, materiæ illæ expugnari facile poterant, ac digeri, caput exsiccari, ac roborari, pectoris viæ dilatari, atque expediri, & homo ad sanitatem perduci.

20 Congener affectus Tussi Asthma est, quod symptoma licet plerumque à crassa, ac viscida materia fiat, aliquando tamen etiam à tenui excitari potest; Asthma vero Anhelatio Latinis dicta, & suspirium Cælio Aurel. *Chron. lib.* 3. *cap.* 1. dicitur difficilis respiratio sine febri; quæ vel actu affligit, vel alias affligere hominem facile solet. & aliquando quidem levis est, vel mediocris, aliquando autem ita gravis, ut æger non nisi erecta cervice possit respirare, & sicuti prior affectus Dispnæa, secundus vero simpliciter Asthma nominatur, sic posterior Orthopneæ nomine insignitur; in quo morbo pro temporis ratione, & ejus morbi gravitate diversimode determinari possunt ea, quæ ad propositum spectant argumentum. Primo ergo Asthma cum familiaris quidem homini est, non tamen actu affligit, nullum impedimentum illi præbere potest in legendo, loquendo, officia divina recitando; immo hujusmodi actionibus possunt pectus, & pulmones, cæteraque vocis organa ab ipsis superfluis, noxiisque materiis ita repurgari, ut in posterum Asthmaticus aut in totum accessiones devitet, aut saltem diminuat; & idcirco vociferationem Asthmaticis opitulari recte dixit Antyllus apud Orib. *lib.* 6. *c.* 8. & Asthmaticis omnibus suadent Practici, ut altiori voce legant. Alex. Bened. *Pract. lib.* 8. *c.* 25. difficultas major est in Asthmate cum actu affligit, siquidem etiam tunc videretur proficua recitatio, expurgaret enim ipsos pulmones à materia in ipsis impacta, dicendum tamen quod aut paroxysmus ita vehemens est, ut æger summa cum difficultate, & nonnisi erecta cervice respiret, ut in Orthopnæa, aut non ita vehemens est; in priori casu timor urget inflammationis, unde verendum, ne excitato ex recitatione divinorum majori calore in pectore, æger in Peripneumoniam labatur. in posteriori casu is timor aut omnino cessat, aut saltem diminuitur ita, ut ex recitatione potius aliquod levamen, quam noxa sit expectanda.

21 Proxime ab his considerandum est de sanguinis sputo, Empiemate, sive suppuratione, Phthisi quatenus ulcus Pulmonis est; quoad sanguinis sputum, communis opinio Medicorum est, sermonem, lectionem, & his multo magis vociferationem esse mirum in modum his, qui sanguinem rejectant incommodam Oribas. *lib.* 6. *collect. cap.* 7. Alex. Bened. *lib.* 8. *Pract. c.* 45. adeoque quamcumque oris actionem in loquendo verentur, ut nutibus uti potius ægros velint, quam quovis locutionis modo. Cæl. Aurel. *lib.* 6. *Chron. cap.* 13. quamobrem neque levi, ac submissa voce facta recitatio omni ex parte tuta judicanda, cum maxime frequentari eam oporteat, ac indesinenter repeti; imminet enim aut major vasorum disruptio, si aliqua præsens sit, aut nova, si nulla adsit.

In Empiemate, Purulentia, Vomica, seu Collectione periculosa quidem alio tamen ex capite esse potest divinorum recitatio, nempe quia cum Empiemate plerumque febris conjungitur, humores in pectore decumbentes facili negotio excalfiunt, atque acrimoniam sortiti, facilius Pulmones ulcerare possunt; itaque ea omnia religiosè convenit evitare, quæ aliquo modo pectus, & Pulmones excalfacere apta sunt, inter quæ frequentata lectio connumeranda, quæ profecto multo magis locum habent in jam facto Pulmonis ulcere, hoc est in Phthisi, in qua semper ob easdem jam commemoratas caussas periculosiorem existimarem recitationem, cum magis locum habeant in Phthisi, in qua certa jam febris fixa, & habitualis reperitur, cui quanto nocumento esse possit quæcunque à quacunque caussa procurata Pulmonum, spiritualiumque partium excalfactio, nullus Medicorum est, qui nesciat.

Ex Cordis affectibus hi præcipue in hoc negotio 22
considerandi, tremor scilicet, Palpitatio, Syncopis; qui quidem ubi fuerint homini familiares, & de facili revertantur, quantumcumque leves sint, evidens improvisæ mortis periculum minantur, unde convenit multa cautela uti, ne vel minima ex occasione repullulent, cum igitur recitatio divinorum officiorum posset in hoc aliquid operari, videtur jure omni studio evitanda; præterquam quod enim in his omnibus, ac singulis affectibus fit confertim copiosa spirituum resolutio, ex longa lectione, aut vocis quocumque usu, ipsum cor primo, & per se enervatur, ejusque calore in auras evanescente, omnis ejus virtus concidit, unde syncopis, & mors: constat enim (& testatur id ex Medicis Oribas. *loco jam sæpe citato*) sermonem, cui lectio congener actio est, vires dissolvere, quamobrem recte ab omnibus Practicis in his, qui facile resolvuntur quæcunque vocis formatio, ac quicunque vel minimus sonus prohibetur. quæ quidem cum maxime locum habeant in paroxysmis, aut non longe à paroxysmis, dubitari potest, an in interpolationibus idem periculum urgere dicendum sit; ac dicendum videtur, quod si homo soleat prompte, ac frequenter aliquo ex prædictis symptomatibus præhendi, non omni periculo vacet recitatio etiam extra paroxysmos, cum facile ex ea possint singula prædicta symptomata repullulare. at si nec tam prompte, nec tam frequenter præhendunt, sed ex evidenti, ac notabili cuassa, & de raro, ut singulis annis, vel singulis anni tempestatibus, tunc certe recitatio non habebit ullum cum se periculum, præsertim si modus adhibeatur à recitante. Non imminet autem æquale periculum ex recitatione in Animi defectu, lipothymia dicto, nisi admodum frequens esset, & minima quacunque ex caussa excitaretur. tunc enim facile esset in consummatam syncopim progredi, & ex illa hominem in medio tolli.

Cordis

23 Cordis affectibus quamproxime gravitate, & periculo accedit quoddam Oris ventriculi ſymptoma variis nominibus appellatum, dicitur namque Cardialgia, & Cardiogmos, & paſſio Cardiaca, & Syncope ſtomachica, in quo affectu ob exquiſitum patientis particulæ ſenſum aliquando dolores, & triſtes quędam ſenſationes excitantur tanta anxietudine junctæ, ut hominem mirum in modum exagitent, nec loco ſtare permittant, & niſi cito opem feramus, morti addicant. hæ paſſiones ſive plures numero ſint, ſpecieque differant, ſive unius tantum ſpeciei ſint, à calida intemperie cum acris, & biliofæ materiæ affluentia exoriuntur, quæ ipſum Os ventriculi ſenſus acumine Cordi æquiparandum vellicando, ac lancinando hominem in ſyncopem conjiciunt, cumque in his quoque multa, & confeſtim fiat ſpirituum reſolutio, vires illico concidunt, unde ſyncopis, & mors. Itaque urgentiſſima cauſſa hæc eſt impediens omnem cujuſcunque generis laborem, ipſumque etiam ſermonem, & lectionem, nam & hanc vires diſſolvere alias ex Oribaſio *loco ſæpe citato* dictum eſt.

Itaque ſi in leviuſcula Tertiana, vel Quartana hoc ſymptoma, ut evenire aliquando ſolet in acceſſionibus vigeret, omnino etiam in intermiſſionibus abſtinendum eſſet à recitatione ob imminens reverſionis periculum. Quod autem dicebat Azor. *Inſtitutionum Moralium lib.* 10.*cap.*13.*in princ.tom.* 2. ſtomachi dolores non ſolvere hominem à recitatione divinorum, de hoc certe dolore non intelligendum; immo nec promiſcue de quocunque dolore, ſed de mediocri, ac tolerabili, aut de eo, qui à flatu, vel à pituitoſa, ac frigida provenit materia, quo caſu lectio potius proficere, quam officere poteſt; at vero in dolore acutiori, & in eo, qui à calida, mordaci, & bilioſa materia provenit, nequaquam poteſt habere locum.

24 Conſiderandum ergo jam de aliis ipſius ſtomachi, ſeu potius ventriculi affectibus quibuſdam, ut cruditas eſt, imbecillitas, vomitus, inflatio; in quibus interdum tam male homines ſeſe habent, ut exangues, ac pallidi perpetuo appareant, ſpiritibus magna ex parte exhauſtis, nec de facili generabilibus; ex quorum affectuum cauſſa videretur obligatus ad recitandum prohibendus eſſe à recitatione, ex qua majorem debilitatem cauſſari, ſpirituſque magis exhauriri jam ſæpe dictum eſt. Alia tamen ex parte notum eſt, ut ex Antyllo Oribaſ. *lib.*6.*Collect. cap.* 8. ſummopere à Medicis in his caſibus laudari vocis exercitationem, maxime per vociferationem; ſic enim Antyllus ibi; Convenit autem vociferatio ſtomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægrè concoquentibus, atque etiam accommoda eſt his, quibus pituita redundat in corpore; & paullo poſt, Iam verò iis qui cibi faſtidio tenentur, quique non aluntur convenit, præcipue vero languidis, Hydropicis, & Aſthmaticis, itemque refectionibus ex morbo accommodatiſſima eſt. videtur ergo, quod ſi vociferatio, quæ non niſi inſigni cum labore fit, utilis eſt prænominatis ventriculi affectibus, multo tutior futura ſit ſimplex lectio, quæ abſque inſigni labore facta poteſt partium robur, virtutem, & calorem adaugere, ſpiritus vividiores reddere, ſuperfluas, ac noxias materias digerere, & alias utilitates afferre his non abſimiles. ac certe licet diverſa omnino ratio ſit vociferationis, & lectionis, exiſtimandum tamen, etiam lectionem poſſe his affectibus opitulari, præcipue cum in hominis poteſtate ſit vocem quantumlibet attollere ad majorem partium exercitationem, & ad majorem calorem excitandum, quod quanam ratione præſtandum ſit, in propria quæſtione palam faciemus. nonnihil tamen obſtare duo videbantur, attentio primum, quæ in recitatione requiritur, hæc enim quo major eſt, eo magis his affectibus infeſta eſſe poteſt; deinde hora recitandi, quæ non ſemper ita oportuna eſt, ut abſque omni noxa recitari poſſit; ſed hæc Ego non tanti facerem, ut hominem eorum cauſſa à recitatione prohibendum cenſerem; nam attentio numquam tanta eſt, ut notabile nocumentum poſſit afferre, neque item ſemper importuna recitandi hora, ſed plerumque oportuna; cum autem oportuna eſt vocem extollere, magiſque exercere licet, cum importuna illam magis ſubmittere, atque hac ratione nihil omnino nocumenti inde percipiemus.

Sitis & ipſa ventriculi affectio eſt, & quidem moleſta, non ejus tamen gravitatis, ut ex ejus cauſſa videatur ullum imminere periculum in divinorum recitatione; maxime cum facile liceat eam potu levare, quia tamen fieri poteſt, ut hoc ſymptoma alicui morbo levi quidem ex ſe conjungatur, ut Tertianæ miti, aut alicui affectui, qui per ſe non eſſet ſufficiens ad aliquod notabile impedimentum afferendum, ex quo quis recitando divina grave aliquod periculum incurreret; videndum eſſet tunc, an ſitis moleſtia damnum aliquod minari poſſet, ex quo quis merito eſſet à recitatione prohibendus: nam ſi, exempli gr. ſitis cum Tertiana levi conjungeretur, ex officiorum recitatione certe non ſolum ſitis augeri, ſed febris etiam majorem in modum intendi, & ex miti immitis fieri, ex intermittente continua, & homo periclitari poſſet. Evenire & illud facile ſolet, ut homo non tam facile, ut neceſſitas ſumma requirit, poſſit illi ſuccurrere, quia interdum à potu quocunque etiam minimo inſigniter læditur, tunc enim coactus ſitim tolerare, daret illi majorem cauſſam recitando. & certe in utroque caſu non tam parvi facerem ſitis incommodum, ut non timerem; quod adaucto ventriculi calore homo aliquid majoris mali contraheret. licet enim ſitis eſſet febris ipſius ſymptoma, tamen poſſet fieri cauſa irritans, & adaugens ipſam febrem; immo aliquando ſitis inter gravia ſymptomata ipſarum febrium recenſetur, & curam ad ſe trahit; ex ejus namque magnitudine lingua, & fauces reſiccatæ inflammantur, excorianturque: cumque ad ejus medelam unicum proponatur ab Hippocr. remedium *lib.*6.*de morb.vulg.ſect.*3. continere os, ac tacere, profecto omnis lectio, & ſermocinatio prohibenda eſt, ſi periculum, quod imminet, evitandum ſit. Sed cum hæc locum tantum habeant in ſiti immoderata, & ingenti, & hæc ſemper ad majores morbos ſequatur, qui ex ſe impedimento recitationi ſunt, dicendum, numquam ſitim per ſe poſſe inſigne periculum minari in recitandis divinis officiis. 25

Stomacho hærent inteſtina, & idcirco poſt ejus 26 paſſiones de inteſtinorum affectibus verba facienda, qui præcipui ſunt eorum dolores, & varia fluxus genera, ut Lienteria eſt, Diarrhæa, Diſſenteria; & poſt hos Teneſmus, & Cholera, & quoad dolores in duplici differentia hi ſunt; nam quidam Inteſtina tenuia exercent Iliaci dicti, & morbus inde genitus Ileos ab Ileo Inteſtino, vel Chordapſus, aut Volvulus, aut miſerere mei; alii inteſtinis craſſioribus ſunt infeſti à Colo inteſtino Colici dicti.

dicti. Item alii mitiores sunt, alii vero mediocres, alii ob eorum acutiem intolerabiles. Dolores ergo Iliaci, quia semper molestiores sunt, & insigniter vires dejiciunt, etiamsi essent leviores (dummodo alias homo valentius ab illis angi consueverit) facile ex sola divinorum recitatione aut irritari, aut mirabiliter augeri possent dum aliquo modo affligunt; quod non fieret absque multa corporis anxietudine, & evidenti vitæ periculo, cum hujusmodi dolores pernecabiles sint, & levi negotio ob eorum atrocitatem hominem è medio tollant. Colici dolores cum non adeo vehementes sint, si leviores, aut etiam mediocres extiterint, nullo impedimento recitationi erunt; quinimmo ex clara lectione fieri posset, ut potius levarentur, quam intenderentur; sed si magis acuti sint, tunc certe dum actu affligunt maxime incommoda esset recitatio, adaugeri enim possent, aliisque intestinis communicari, hominique exitio esse. In omni porro fluxus genere (loquor autem ubi febris non adsit, nam præsente febre jam universaliter determinatum est, quid sentiendum) considerandæ vires sunt, quæ si insigniter ex fluxu dejici, ac dissolvi videantur, certe labor in recitandis divinis officiis susceptus, saluti ægrotantium inimicus aperte est; at vero ubi vires constent, nihil quicquam is incommodare illis videtur; nisi forte peculiare quid in Dysenteria placeat determinare, in qua quia ulcus adest in intestinis à materia calida, acri, ac mordaci, facile fieri posset, ut ex quotidiana, ac frequentata recitatione nimis excalfacti humores ulcus majus fieret, evidenterque cresceret, non sine rationabili vitæ discrimine, quod locum habebit non in gravi solum, sed etiam in mediocri morbo, nempe qui dolore, fluxu, & aliis conditionibus non esset aspernabilis.

27 In ultima Intestinorum parte hæmorroidales venæ sunt, quæ interdum inflantur, inflammantur, dolent, adaperiuntur, sanguinemque in multa, & interdum in excedenti nimis copia effundunt. simplici inflationi, aut apertioni recitatio nihil quicquam obesse potest. Inflammationi, si magna est, officere aliqualiter posset, non tamen insigniter. ubi vero dolor urgeat, nisi magnus sit, & intolerabilis, nihil quicquam recitatio obesse poterit, alias nocua insigniter esset, cum hi dolores interdum sint acutissimi, & vires insigniter dejiciant. In apertione, si sanguis in magna copia effundatur, duplici ex capite officiorum recitatio poterit ægrotis esse nocua, primo ob virium defectum, qui in omnibus sanguinis evacuationibus insignis esse solet; neque ob id, quod hic sanguis per hæmorroidales venas evacuetur, dicendum in hoc casu non adeo vires dejici, ut quando ex aliis venis effunditur, quia hoc habet locum ubi naturalis ille fluxus fit, non autem ubi est morbosus, in hoc enim, ut experientia patet, sanguis tenuissimus, atque optimus solet excerni. Secundo est nocua recitatio ratione apertionis venarum, nam ex frequentata recitatione, sanguis magis excalfieri, ad exitum fluxibilior reddi potest, & vasa etiam majorem in modum adaperiri, unde homo in non contemnendum morbum facile dilabatur.

28 Cæterum connumeratis affectibus succedunt reliquorum naturalium viscerum morbi, & symptomata, & primo Hepatis, cujus ægritudinibus qui obnoxii sunt Hepatici dicuntur. hi calorem ipsius visceris debilem sortiuntur, quamobrem male suo munere fungitur, crudumque sanguinem generat, neque recte sanguificat, unde fit, ut homines & male colorati perpetuo sint, & viribus admodum imbecillibus, & tamen non ob id ex divinorum officiorum recitatione quicquam damni posse eos reportare existimandum, levis enim illa caloris exercitatio totius corporis calorem excitare potest, & male affecto etiam visceri succurrere: idemq; sentiendum videtur de obstructionibus ipsum hepar indesinenter exercentibus, quæ cum ex crassis, crudis, viscidisq; humoribus proveniant, juvari magis, quam irritari à vocis illa exercitatione possunt; unde neque Icterici, morbo regio, sive Arquato laborantes ob id abstinere ab officiorum recitatione licite possunt, cum nihil habeant, quod ex ea propriæ saluti timere debeant, nam & illis potest opitulari potius, quam secus; Cacecticis vero, aut malo habitu præditis, atque Hydropicis, si, ut Antyllus apud Oribas. *lib. 6. Collect. c. 8.* constat convenire vociferationem, eo quod ab illa subleventur, crudosque, ac superfluentes humores degerent, & nativum calorem exuscitent, nulla caussa est, quin etiam divinorum recitatio convenire non possit, nam & hæc modice excalfacere ipsos potest, & actiones quascunque coadjuvare. Vnicus Iecoris affectus est, cum quo ægri notabile nocumentum ex divinorum recitatione reportare possunt, atque is est hepaticus dictus fluxus, in quo quæ excernuntur sunt veluti carnium loturæ, quem DD. voluerunt esse affectum hepaticis ipsis familiarem, sed aliquando diversus omnino est, & si quidem aut familiaris hepaticis sit, aut ex se præhendat, semper à recitatione divinorum hominem prohiberet ob noxam, quæ inde certa saluti emergeret, tum quia vires debilitat, tum etiam quia fluxum irritat, & alia mala generare apta esset, quæ hominem facili negotio morti addiceret.

In Lienis affectibus eadem locum habere debent, 29 sed in omnibus his id, quod jam alias monuimus, iterum repetendum, intelligi nempe hæc ubi morbi febre vacent, nam alias pluribus morbis tam naturalia, quam alia quæcunque viscera, & partes cum febre afficiuntur, qui maximæ considerationis sunt, & semper periculo juncti, & idcirco locum in his sibi vendicat universalis conclusio à nobis in hujus quæstionis principio proposita de febribus, & morbis, qui febribus copulantur. illud tantum hic addendum, quod febres quædam lentæ, ac diuturnæ, quæ tamen nullo symptomate, si calorem, & pulsus frequentiam excipias conspicuæ sunt, & quæ præsertim à viscerum, meseraicarumque venarum obstructione dependent, excipiendæ sunt à communi illa conclusione, nisi forte hæcticæ suspicio irreperet, aut à tenuibus destillationibus à capite ad subjectas partes fierent, ut fieri interdum experientia docet.

Renes & ipsi gravibus morbis obnoxii sunt, no- 30 bis ad præsens negotium proponendi tantum sunt Diabetica passio, calculus, sanguinis fluxus ab iisdem partibus, urinæ difficultas, & suppressio. In Diabete, quæ hydrops Matulæ, & urinæ profluvium dicitur, adest totius corporis consumptio, summusque virium languor, & renum excedens calor, quamobrem recitandi labor insigniter in hoc affectu ægris potest officere; nam & vires prosternere magis poterit; & spiritus absumere, & Renum calorem præcipuam Symptomatis caussam adaugere. In calculo nullum sese offert recitandi impedimentum, nisi dolore urgente, non quidem quocumque, sed gravi, in quo ob corporis anxietudinem nimis

nimis incommoda recitatio esset; eo tamen remittente, nullam ab ea noxam expectare licet. In hæmorrhagia, vel sanguinis fluxu ex ipsis renibus proveniente, etiamsi fluxus non esset admodum copiosus, recitatio esset timenda, nam in modico facile cautela adhibita omne incommodum evitatur, at si excedat, & præcipue si magnus sit, profecto recitatio nullo modo tuta censenda est. Molestissima passio est urinæ difficultas, & tamen non habet in quo officiorum divinorum recitationem revereri possit, nisi summam corporis angustiam, animique insignem perturbationem. quæ omnia multo magis molesta sunt in totali illius suppressione, quam tanti faciendam censeo, ut nihil supra; & licet recitatio in hoc quoque affectu minus sit timenda, cum nihil molestiæ ægrotantium saluti afferre possit, tamen impossibile esset hominem cogere ad recitandum, tanta anxietudine hoc symptoma ægros exercet. sunt præterea nonnulli ex connumeratis affectibus, qui vesicæ quoque proprii sunt, ut lapis, urinæ difficultas, ejusdemque suppressio, idemque de his videtur determinandum, quod de superioribus determinatum est.

31 Herniæ species plures sunt, nulla tamen earum in caussa, esse potest, quo minus tuto divina ab Herniosis recitari possint, nisi exitus intestinorum præcipue alium quempiam graviorem affectum excitaret, ut dolorem non aspernabilem, ventris torporem, calorem in parte præternaturalem, & hujusmodi, tunc enim quia facile periculum inflammationis immineret, & dolor irritari posset, fugienda essent quæcunque quocunque modo caussam majori morbo dare possent, inter quæ suum sibi vendicat locum labor in recitandis divinis officiis perpetratus. non enim dubium est, affectas partes ejus occasione facillime tumefieri, quod etiam, ubi dolor urgeat, ex simplici locutione evenire animadvertitur. alias autem etiamsi Hernia magna esset, & intestina majori ex parte in scrotum prolapsa, nihil mali ex recitatione evenire potest, modo præsertim adhibito.

32 Arthritici dolores etiamsi familiares homini sint, non impediunt tamen divinorum recitationem, sed dum actu affligunt, & atrociores sunt, videndum esset, an ex recitatione notabiliter Arthritici lædi possent; at profecto non video quicquam eos inde lædi posse, ob corporis tamen summam anxietudinem, esset aliquid dolorum molestiæ condonandum. immo ubi dolores etiam spinalis medullæ, collique articulos exercerent, cum in his quilibet vel minimus capitis, aut oris motus soleat illos insigniter irritare, non essent omnino Arthritici ab evidenti noxa immunes, sed notabile vitæ periculum subirent, ne ex dolorum irritatione, inflammatio alias cunctis obsessis partibus familiaris adaucta, vicinisque partibus communicata squinantiam, aliumve quemdam graviorem affectum produceret. alias vero non tanti faciendi ejus generis dolores, ut in recitandis officiis divinis homo notabilis damni quicquam reportare possit; immo ex hoc labore (cum omnis corporis exercitatio plerumque impeditis articulis sit prohibita) commode exerceri homini licet, & aliquam inde utilitatem reportare.

33 De febribus intermittentibus dubitatum à Canonistis est, an hominem tota die excusent à divinorum recitatione, vel an potius teneatur homo in febris remissione, aut omnia, aut nonnulla ex divinis recitare, & videntur omnes in eam sententiam venire, quod teneatur saltem eam officii partem recitare, quam potest, exemplificantque de Quartana, & Tertiana. Azor. *Instit. moral. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* Suarez *de virt. & stat. Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 23. Tolet. *lib.* 2. *Instruct. Sacerd. cap.* 14. Filiucc. *Quæst. Moral. tract.* 23. *cap.* 9. *num.* 295. Roderic. *Quæst. Canon. & reg. tom.* 1. *q.* 42. *art.* 7. Quia tamen & natura, & status morborum mirum in modum diversificantur, & interdum morborum accidentia sunt majoris momenti, quam ipsi iidem morbi, distinctione in his opus esse videtur, nam vel febres leves sunt, aut mediocris saltem vigoris, vel sunt fortes, & habentes validos paroxismos. sic etiam vel intermissio est certa, & longa, vel est dubia, ac brevis. item in intermissione cum ipsa febre remittuntur, aut omnino cessant accidentia febris, vel adhuc in ipsa intermissione, aut omnia, aut magna ex parte affligunt, vel alia ab ipsa febre relinquuntur, ut lassitudo magna est, debilitas, stomachi imbecillitas, nausea, subversio, inappetentia, vigiliæ, capitis dolor, & alia id genus. ubi ergo interpolatio est certa, & longa, febrisque omni ex parte remittit, & cum ea febris accidentia, eorumque nulla, aut pauca, neque magna remanent, nulla caussa est, ob quam ægrotantes timere debeant divinorum recitationem; at contra si interpolatio sit brevis, aut incerta, & præcesserint paroxysmi fortes, & post febrem remaneant accidentia febris, tunc quidem timendum est, ne febris adaugeatur, ne accidentia irritentur, ne ex intermittente continua fiat, ne homo tandem periclitetur. & in Tertiana certe, nisi leviuscula sit, & notha, hæc omnia habere veritatem experieris, dependet enim si exquisita, ac vera sit, ab humore calidissimo, ac ferventi, maximamque habente activitatem, & facile etiam ex minima occasione agitabilem, unde motus fieri solent vehementes, ita ut etiam cessante febre, plurima remaneant symptomata, quæ febre ipsa pejora existunt. In Quartana autem cum interpolatio major sit, nempe duorum dierum, si simplex sit, aut unius integri, si duplex, hæc non ita procedunt, licet & ipsa ubi vehemens sit pessime interdum ægros accipiat, consuescatque ingentem lassitudinem, mærorem, ac tristitiam, debilitatem, viscerum obstructiones, inappetentias deploratas, & hujusmodi alia symptomata in intermissione relinquere.

Cæterum quoniam etiam fœminæ relligiosæ 34 obligantur ad divinorum recitationem, habent & ipsæ peculiares quosdam morbos, ex quorum culpa possunt ab ea recitatione notabile detrimentum reportare; de quibus tamen generaliter dicendum est, quod, nisi sint febribus, & vehementibus symptomatibus concomitatæ, non facile impedimento esse possunt divinorum recitationi. Vna tantummodo, aut altera ægritudo est præ reliquis in fœminis hujus rei respectu consideranda, nempe fluxus menstruorum immodicus, & fluor albus ipsius uteri. cum primo ergo affectu, si notabilis sit, & non facile amovibilis, recitatio profecto posset esse summopere nocua,

ut fere omnibus immodicis hæmorragiis esse solet; facile enim fit, ut ex assiduo motu oris, partiumque vicinarum, etiamsi levis sit, venæ majorem in modum adaperiantur, & sanguinis motus concitetur. in fluore albo, nisi admodum immoderatus sit, nequaquam æquale periculum imminet, sed adhibita cautela, poterit recitatio esse innocua. His addi potest dolor uterinus, & ipsius uteri suffocatio. in quarum ægritudinum prima dicendum, quod nisi doloris acerbitas obstet, recitatio non sit prohibenda; in secunda vero dicendum, quod, si ea passio sit insignis, & frequenter prehendat, omnino prohibeat hominem à divinorum recitatione: nam & maxima in ea anxietudo intervenit, & multa, ac confertim facta spirituum resolutio, ex qua summa corporis debilitas infirmas insigniter exerceat.

35 Postremo de Tumoribus, & vulneribus mentio habenda. & Tumores quidem pro partis, quam obsident, natura, pro accidentium concomitantia, pro humorum ipsos excitantium qualitate possunt aut notabile nocumentum à recitatione reportare, aut immunes ab omni noxa esse; nam Tumoribus, exempli gratia, calidis, caput occupantibus, aut pectus, vel alias insignes corporis regiones, febribus concomitatis, doloribus, inflammationibus, recitatio certam afferre potest, ac insignem noxam; contra si frigidi sint, si ignobiliores partes obsideant, si levibus accidentibus associentur, recitatio nulli nocumento esse poterit: idemque de vulneribus videtur determinandum, quæ tamen magnitudine non sunt æstimanda, sed qualitate, & partium nobilitate; nam & leviuscula quidem capitis vulnera (nisi adeo exigua sint, ut aspernabilia judicentur) aut pectoris, aut aliarum nobiliorum partium, & ubi aliqua magna vena aut arteria continui solutionem patiatur, aut si sanguinis rejectatio difficulter cohibeatur, non modo à simplici recitatione insigne damnum reportare possunt, sed etiam ex frequentato, ac levi sermone, & multo magis ex lectione.

Morbus denique Gallicus; cutaneæ infectiones, & alii quidam affectus, de quibus hic peculiaris mentio non habetur aut ex se quidem nullam oblæsionem ex recitatione reportare possunt, aut si aliquibus symptomatibus, majorique morbo associentur, ad superiora capita reduci possunt; juxta quorum determinationem aut notabiliter oblædi à recitatione eos posse, aut non ita, ut sufficienter excusent, nobis determinare licet.

SVMMARIVM.

1 *Morbi à privata recitatione excusantes, multo magis excusant à publica.*
2 *Morbi aliqui etiam si prohibeant recitare, non prohibent adesse in Choro.*
3 *Vertigo levis an excuset à publica recitatione.*
4 *Melancholia, & Insania, an à publica recitatione excusent.*
5 *Epilepsia an ab eadem recitatione excuset.*
6 *Asthmatici à publica recitatione, an excusentur.*
7 *Stomachi dolor, cruditas, & alii hujusmodi morbi, an à publice recitando excusent.*
8 *Calculosi à publica recitatione an excusentur.*
9 *Herniosi an in Choro recitare cogendi.*
10 *Arthritici dolores an ab ea recitatione excusent.*
11 *In febribus intermittentibus an valeat excusatio recitandi in Choro tempore intermissionis.*
12 *Fluxus menstruus immodicus an Mulieres à publica recitatione excuset.*
13 *Excusatio à publica recitatione locum habet in quibusvis sanguinis evacuationibus immodicis.*
14 *Fluxus albus uterinus, an mulieres à publice recitando excuset.*

De recitatione publica in Choro facienda.

QVÆSTIO III.

QVæ à privata recitatione divinorum idcirco 1
hominem excusare possunt, quia ex ea notabile ejus saluti detrimentum immineat, multo magis excusare videntur à publica recitatione in Choro; nisi forte illud adnotare libeat, nonnullos ex prædictis morbis à recitatione quidem homines prohibere debere, quia ab ea insigniter
oblæderentur, qui tamen prohibere non possunt, 2
quo minus præsentes in Choro esse possint, ut exempli gratia Surditas est, Ophtalmia, Cæcitas, sanguinis sputum, stomachi dolor non actu affligens, & omnes pene morbi, qui etiam in interpolatione excusare possunt ob reversionis periculum, & alii permulti. ergo nisi simul & semel qui eximitur à recitatione, eximatur ab interventu in Choro (non inquam ab auditione recitandi, nam de hac re suo loco dicam) certe de hujusmodi morbis esset peculiarius considerandum. cum tamen hoc (nempe an excusatus à publica recitatione, excusetur etiam à præsentia in Choro) sit mihi adhuc incompertum, neque ullam circa hoc Canonistarum determinationem viderim, de illis ulterius verba facere pro nunc supersedebo, rejiciamque id ad eam ipsam quæstionem de auditione recitandi.

Sed præter commemoratos morbos, qui ex- 3
cusare videntur à privata recitatione, adhuc alii sunt, qui non à privata, sed à publica tantum excusare debent, de quibus aliquid peculialiter addendum. Diximus ergo levem vertiginem, sed non frequentem nullo modo impedimento esse, quin homo possit divina recitare, quod quidem non in recitatione privata tantum, sed etiam in publica locum habet. dari tamen potest casus (nec difficilis quidem eventu est) ut homo ex aliorum hominum frequentia, ex aëris excalfactione, ex cantu, ex luminibus, aliisque hujusmodi concurrentibus facile vertiginem pateretur. tunc ergo quia morbus non solum semper repullulare potest, sed ex frequentatione Chori majorem in modum adaugeri, certe homo ex tali recitatione nonnisi notabile nocumentum saltem processu temporis expectare rationabiliter posset; nam, ut diximus, vertigo præludium quoddam est majorum morborum, & si frequenter prehendat, etiam si levis sit, in eos tandem terminatur; at vero si vertigo levis sit, neque ex hac caussa irritetur, tunc certe non majus detrimentum homo reportabit à publica, quam à privata divinorum recitatione.

Iam vero, præteritis aliis quibusdam morbis, 4
Melancholia, & Insania idcirco de se particu-
larem

larem speculationem exposcunt, quia, ut de vertigine diximus, evenire solet, quod aliqui ex hac una caussa, nempe ex publica recitatione, & ex hominum frequentia, facile mente moveantur; idcirco igitur, licet in Melancholia, & dementia, cum habent dilucida intervalla longa, ut sex mensium, aut etiam integri anni, diximus non posse ægros notabiliter lædi à privata divinorum recitatione, tamen ubi interventus in Choro esset procathartica caussa reversionis paroxismi, jam abstinere omnino debent ægri ab hac publica recitatione, quia non solum morbus reverteretur, sed ægri in pejorem omnino statum singulis diebus lapsi, tandem nunquam resipiscerent. quæ quidem locum quoque

5 haberent in Epilepsia, quam certe non aliam ob caussam sacrum morbum vocari voluerunt aliqui, nisi quia in sacris faciendis ipsorum hominum frequentia illi obnoxios molestare consuevit, quemadmodum & ob idipsum Comitialis dictus est!, vel quia cum ægros præhendunt dum Comitia haberentur, Comitia dimittebantur: omittam autem volens alias caussas cur Sacer ab Auctoribus dictus sit, recensitas præcipue à Mercurial. *lib.* 1. *pract. cap.* 26. *in princ.* esset ergo omnino evitanda publica recitatio ab Epileptico, dummodo soleat alias Epilepticis insultibus molestari; non enim ex hoc quod quis semel, aut iterum Epilepsia sit correptus, quicquam timere sibi debet ab hac publica recitatione, sed si frequentius corripiatur, ac præcipue expertus sit ea occasione se concidere, tunc omnino abstinere debet, quia facile est hominem in accessione succumbere, si frequentius revertatur, ac fortiter.

6 Quoad Asthmaticos, seu Anhelatores illud considerandum, an à motu lædantur, nec ne; sunt enim qui, vel levissimo motu facto, suffocari plane videntur, hi autem non tam ratione recitationis in ipso Choro faciendæ, insigniter oblædi possunt, quam ratione motus. neque solum eundo, & redeundo, sed etiam in aliis plerisque corporis motionibus, quæ in Choro fiunt; nam quoad ipsam vocem jam monuimus, ægros magis juvari, quam oblædi posse à divinorum recitatione, neque ob id, quod in publica recitatione vox magis elevetur, expectandum idcirco majus nocumentum inde est, nam contra pectus cum vox attollitur expeditius à crassis, viscidisque materiis illud obsidentibus expurgatur, & respiratio liberior evadit; unde hujusmodi ægri (nisi moveri prohibeantur, quod maxime in ipsis accessionibus habet locum) in Choro intervenire debent, ubi primum publica recitatione in divinum cultum directa, & ex ea etiam notabile levamen suæ ægritudinis reportare poterunt, si studiose vocem attollant, atque pectus exerceant, facile enim expedientur illud ab excedentibus excrementis hac ratione expediri.

7 Stomachi dolor, qui moderatus sit, ejusque cruditas, & inflatio, nausea, inappetentia, aliaque ejus symptomata à materia cruda dependentia non sunt impedimento publicæ recitationi; cum enim vociferatio ex Antyllo apud Oribasium *loco sæpe cit. cap.* 8. calorem augeat, purget, firmet, & attenuet, solidasque corporis partes robustas, puras, & offensæ minime obnoxias reddat, præsentaneo remedio his affectibus esse potest, quod & ipse Antyllus paulo post addebat dicens, Convenit autem hæc stomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægre concoquentibus, &c. unde quo magis ægri hujusmodi in Choro vocem attollent; eo magis à circumstante populo officia divina percipientur, & sic ipsi magis debito satisfacient, ac magis etiam ab ipsamet recitatione juvabuntur. eadem ratio est de Hydropicis, Chachecticis, crudisque humoribus repletis, ac refrigeratis, imo, ut idem auctor dicebat, etiam de his, qui ex morbo refici debent, his enim omnibus accommodatissimam vociferationem esse inculcabat.

Qui calculo laborant, ut diximus, à privata recitatione nihil quicquam oblæduntur, non sic autem à publica. intelligo autem de iis, qui doloribus Nephriticis ex calculo, aut vesicæ ex eadem caussa molestari facile solent, hi enim coacti vocem attollere, iisdem doloribus facile præhendi possunt, qui acutissimi, ac molestissimi sunt, ob quorum caussam abstinere à recitatione deberent. quod præcipue haberet locum, ubi alias homo expertus sit, se à vocis elevatione in prædictos dolores labi. non tamen quicunque dolor considerabilis esset, sed gravis, aut ejus naturæ, ut cum eo lapis motus facile urinam supprimeret, quod etiamsi absque ullo dolore ex hac ipsa caussa, nempe divinorum recitatione alta voce facta accideret, hoc est, ut urina ex moto lapide, vel crassiusculis arenulis supprimeretur, homo deberet omnino à recitatione abstinere, quia quanta mala impendant ex urinæ suppressione, quantaque anxietudine homines in ea vexentur, unusquisque novit. 8

Herniosum non est dubium à vehementiori voce, qua in Choro opus est, posse insigniter oblædi, siquidem adaperiuntur magis viæ, & intestina, vel aliud quodcunque Herniam generans ad locum rupturæ decidunt, unde non aspernendum incommodum, ac morbus notatu dignus excitatur. Verumenimvero cum hæc facile remedium sortiri posse experiamur (nam subligaculis huic negotio aptis intestina, cæteraque à ventre ad rupturam decidentia suo in loco detinemus) nihil incommodi, quod notabile sit, ex recitatione etiam altiori voce facta ægri reportare poterunt: si tamen non obstantibus ligaturis, ex levi occasione intestina in scrotum prolaberentur, non esset ea res negligenda; facile enim fit, ut intestina conduplicata in caussa sint, ne fœces excerni possint, quæ inibi induratæ, & superexcalfactæ inflammationem concitant, ægris exitialissimam, inde enim volvulus fit morbus carnifex, ac perniciosissimus, ex quo homines frequentius ob ejus ferociam succumbunt, quam liberentur; & hoc quidem familiare Herniosis esse, ut ex hoc symptomate pereant, testatur Paræus *lib.* 16. *cap.* 58. 9

Arthritici dolores etiamsi actu affligant, neque exacerbari ex divinorum recitatione, neque graviorem morbum accersere possunt, nisi acutissimi sint, & plures articulos obsideant, maxime autem superiores, & præcipue cervicis, tunc enim præterquam quod motu quocunque irritari possunt, ex qua potissimum caussa ægri in Choro præsentes esse prohibentur, ipsa recitatio alta voce facta posset non aspernabile 10

nocumentum afferre ; nam non modo caput & excalfacere, & replere, & conſequenter univerſum corpus, ſed etiam humores proritare poterit, & promptius in articulos præcipitare ; quin & ad ſpirituales partes, proximoſque articulos eos demandare non abſque evidenti ſalutis diſcrimine.

Iam vero de privata recitatione in intermittentibus febribus locuti in ſuperiori quæſtione,
11 determinatum eſt, quandonam ea noxia, aut innoxia eſſe poſſit ; in publica vero recitatione multo magis militabunt quæ inibi concurrere diximus quod ſpectat ad imminens ex recitatione periculum. illud unum commonefacere hic non relinquendum, quod in Tertiana quacumque etiam levi, & quæ certam, ac longam habet intermiſſionem non modo quo ad calorem febrilem, ſed etiam quoad accidentia, quæ febrem concomitantur ; etiamſi homo pancratice valeret, non poſſet ſine periculo majoris morbi in Choro officia divina recitare, & ratio eſt, quia cum in Tertiana putredo accendatur in humore tenui, calidiſſimo, & facile mobili, non levi negotio evenire poteſt, ut tam ex motu, quo indiget homo, ut ad Chorum ſe conferat, quicunque tandem ille ſit, cum repeti debeat pluries ſingulis quibuſque diebus, quam ex cantu, & recitatione alta voce facta ; ipſa bilis majori cum impetu, ac celerius conſueto moveatur, ut calor in corpore increſcat, & in natura alias diſpoſita eadem bilis adaugeatur, ut paroxyſmi longiores fiant, ac fortiores, ut ſymptomata multiplicentur, & ut tandem febris ex ſimplici duplex, ex duplici intermittente continua fiat, & hominem è medio tollat. quæ omnia tanto magis locum haberent quanto eſſet Tertiana magis exquiſita ; tunc enim bilis ſincerior magis ferociens, cum impetu movetur ; unde multò magis hæc locum ſibi vindicabunt in juvene naturæ calidæ, & ſiccæ, in fortibus paroxyſmis, in calore acri, ac fervido, quam in ſene, in natura frigida, & humida, in mitioribus acceſſionibus, in calore magis remiſſo ; ſed & in Quartana etiam pari circumſpectione videtur utendum ; ubi tamen ſimplex eſt, recitare in diebus remiſſionis nihil obeſſe poteſt. Sed ſi duplex eſſet, non eſſet omni ex parte tutum recitare ; quamquam enim integro die febris intermittit, ægri à præcedentibus acceſſionibus ſumme debiles, ac defatigati remanere ſolent, ita ut quiete opus habeant, ne ex labore, quicunque ille ſit, labefactata Natura, febris quotidiana fiat, tunc enim in malis æger eſt, ut dicebat Celſus *lib.* 3. *cap.* 15.

Sunt vero etiam in fœminis nonnulla, quæ ſeſe offerunt in hac occaſione conſideranda ; maxime autem conſiderabiles in ipſis ſunt duo affectus, nempe menſtruus ſanguinis fluxus, cum immodicus eſt, & alter fluxus albus dictus. de
12 priori enim ſymptomate dubium non eſt, quod recitatio in Choro alta voce facta poſſit illi ſummopere nocere, nam viæ magis adaperientur, ſanguis magis excalfiet, & ad motum concitabitur. ubi ergo hic fluxus adeo ſuperfluus ſit, ut periculum minetur, & habere ſoleat acceſſiones quaſdam menſtruas, aut etiam minus frequentes, non ſolum timendum eſt, ipſo ſymptomate urgente, ſed etiam extra ipſius inſultum, maxime vero ipſo menſtruali fluxu ex naturæ præſcripto revertente ; modica namque occaſione hiantibus uteri venis, ſanguis ad exitum irritari, ac commoveri poteſt, & mulierem in commemoratum vitæ diſcrimen deducere ; quapropter illud etiam hic adnotabimus, quod, cum in ſu- 13
periori quæſtione admonuerim, in nonnullis ſanguinis expurgationibus etiam privatam recitationem ſummo detrimento corporeæ ſaluti eſſe, hoc multo magis locum habeat in publica recitatione, ex qua quælibet ſanguinis evacuatio præternaturam facta poteſt incrementum ſumere, hominemque evidenti vitæ periculo exponere, ſi modo ea evacuatio notabiliter ſuperfluat, nam alias ubi levis eſſet, inanis eſſet timor reportandi aliquid mali ab ipſa recitatione ; dummodo excipiamus ſanguinis ſputum ex pectore, in quo tanta circumſpectione procedendum Medico eſt, ut etiam ſimplici locutioni ægro interdicere debeat.

Quoad alium vero fluxum, quem album no- 14
minavimus, dubitari non ab re poteſt, an publice recitationi impedimento eſſe poſſit, decernendumque id negative, niſi is fluxus conſumptivus eſſet, & ex ejus cauſſa mulier in maraſmum tendere videretur, tunc enim magis diſponeretur ex publica recitatione ad Tabem, ac promptius vitam, radicali humido omnino abſumpto, obiret.

S V M M A R I V M.

1 *Qui non tenetur recitare non tenetur alium recitantem audire.*

2 *Aliqui ſunt qui obligantur ad audiendum Horas Canonicas.*

3 *In audiendo ſuus eſt labor.*

4 *Labor in audiendo levis, quando ſenſorium eſt bene diſpoſitum, contra ubi eſt male diſpoſitum.*

5 *Dolores capitis acuti, & inflammatorii ab auditione vehementiori irritari poſſunt.*

6 *Auris dolor, vel inflammatio quandonam ab auditione excuſare poſſit.*

7 *Dolores oculorum, & dentium, an & quando excuſent.*

8 *Dolores ſi intermittant, tempore intermiſſionis non excuſant.*

Qui recitare officia divina non poſſunt, an teneantur recitantem alium audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excuſare poſſint.

QVÆSTIO IV.

Licet communiſſima Canoniſtarum opinio ea ſit, non teneri eum, qui non poteſt officia di- 1
vina recitare, alium recitantem audire ; ut teſtantur Navarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 100. *& de Oration. cap.* 11. *num.* 6. *& ſeqq.* Suarez *de vir. & ſtat. Relig. cap.* 27. *nu.* 11. *Tom.* 2. Tolet. *lib.* 2. *Inſtr. Sacerd. cap.* 14. *nu.* 1. Summa Silveſtr. *verbo Horæ nu.* 5. Azor. *Inſtit. Moral. lib.* 10. *cap.* 13. *verſ. Secundo quæritur.* Rod. *Quæſt. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæſt.* 42. *art.* 10. *& alii* ; non defuerunt tamen, iiſdem aſſerentibus, qui

con-

contrariam opinionem veriorem crediderint, signanter autem apud ipsos hanc opinionem sequitur Girard. *in tract. de assid. oran. quæst.* 4. eamque etiam amplectitur Nicol. Plovius *de Hor. Canon. quæst.* 4. & pro ea Innocentium adducit, quem tamen cæteri omnes pro negativa citare solent. sed quicquid sit de hoc, non hac una tantum ex caussa agere etiam de iis impedimentis statui, quæ homini justam præbere possint excusationem, ne audire recitantem teneatur, eo quod tuto auditus sensu uti non possit: sed etiam quia id ipsum ad
2 alia inservire poterit; nam datur etiam in aliquibus obligatio audiendi Horas Canonicas, ut in Relligiosorum Laicis. Navarr. ex Palud. *de Orat. cap.* 11. *num.* 8.

3 Est ergo & in audiendo suus labor; nam & sua voluptas, & suus dolor est, ut patet, & adnotat quoque Gal. *lib.* 1. *de sympt. causs. cap.* 6. *in princ.* consequens igitur est & in audiendo spiritus resolvi, cum & ex voluptate, & ex dolore spiritus resolvantur, ex spirituum autem resolutione consequitur labor, & ea de caussa ad laborem sequitur imbecillitas Gal. *comm.* 2. *de vict. rat. in acut. tex.* 47. recte igitur inter cæteras exercitationes, ac labores, quibus in victus ratione utimur, hæc etiam exercitatio, & labor connumeratur, qui per auditum fit, de quo post vetustiores copiose ex Neotericis egit Marsilius Cagnatus *de sanitate tuen. lib.* 2. *cap.* 14.

4 Licet autem labor, quem sensus Auditus facit, levis omnino sit, ubi objectum non sit valde excedens vel in magnitudine, vel in frequentia, ut in sono, ac fragore magno, in frequentata, ac alta, aut alias minus grata vociferatione, in sono maxime acuto, ac perenni, & minime grato, & in summa in omni sono, qui huic sensui aut insigniter displiceat, aut illum intense afficiat, tamen id quidem verum est ubi ipsum sensorium, ejusque origo, nempe caput sit bene, & naturaliter dispositum, alias autem ubi præternaturam aliquo modo se habeat, ac male sit dispositum, tunc etiam ab auditione mediocris soni, immo etiam interdum lenis, aliasque non ingrati laborem subit, & male habet, quemadmodum evenit etiam in sensu tactus; ubi enim caro naturaliter se habeat, non ita prompte afficitur à quocunque sensibili; quando vero non naturaliter est disposita, ut exempli gratia, in gravi vulnere, in inflammationibus, & hujusmodi, tunc etiam à lenissimo sensibili pessime afficitur, atque intense dolet, quod eleganter insinuabat Torquatus Tassus *in sua Hierusal. Cant.* 12. *stan.* 85. dicens in hæc Carmina:

Qual in membro gentil piaga mortale
Tocca s'inaspra, e'n lei cresce il dolore.

Quoniam ergo plures casus dari possunt, in quibus ex sola recitationis auditione homo notabilem læsionem reportare possit, certe omnino necessarium videtur de illis nonnulla in medium afferre.
5 & primo quidem dolores capitis acuti, ac inflammatorii ex acuta, ac calidissima materia ortum trahentes, etiamsi absque febre essent, quod tamen de raro evenire solet, non minimum lædi à sola auditione recitationis divinorum possunt, maxime autem id locum habet in recitatione publica, à qua etiamsi dolores ad eam acutiem, quam diximus, non devenerit, sed tamen sint magni, & molesti, possunt notabiliter augeri; & majores facti morbum aliquem de certo pernecabilem accersere. quæ tamen locum non haberent in aliarum partium doloribus, ipsa Aure excepta, cujus vel dolor, vel inflammatio, si notabiliter, 6
& insigniter affligant, à simplici auditione recitandi divina majorem in modum irritari posset, ut enim jam monuimus, licet sonus recitantis, moderatus esset, quemadmodum est cantus in Choro factus, tamen organo tam male disposito existente, etiam à moderato illo sono, immo & à leviori, ubi maxime per aliquod notabile tempus frequentaretur, non aspernabilem pateretur læsionem. sed & aliarum quarundam partium ipsius capitis dolores tam male interdum hominem accipiunt, ut à simplici, submissa, ac levi allocutione irritari videantur, qualis esset do- 7
lor oculorum maxime pulsatilis, qui vel ex ipso aeris circumambientis motu videtur excandescere, ut in his, qui gravi Ophtalmia laborant non infrequenter experimur. quin & dentium dolor tam acerbus, & atrox interdum est, ut ne levem quidem sonum audire ægrum permittat, neque id mirum, cum ipse motus aer in partem dolorosam impingens videatur ipsius doloris caussam augere; neque profecto hæc tam levia sunt, ut saltem in vehementiori sono, qualis est, qui ex cantu in Choro proficiscitur, nulla considératione digna sint censenda.

Admonendum autem, quod, etsi dolores ad 8
magnam acutiem perveniant, & tamen sint periodici, & omnino remittant, non tam prompte ex hac sola caussa, nempe ex auditione aliorum in Choro recitantium, irritari, ac repullulare possunt; unde, cum ex Canonistarum determinatione morbi, qui non perpetuo, sed per accessiones, & circuitus affligunt, non excusent hominem tempore intermissionis à recitatione divinorum, multo minus profecto excusabunt ab auditione recitandi; neque enim tam evidens, aut efficax caussa auditio est, etiam mediocris soni, immo & vehementioris, ut Relligiosorum in Choro canentium, ut insignem dolorem etiam in homine alias disposito, non tamen actu dolente, caussare possit; cum tamen dolores actu affligunt, & acerrimi insimul sunt, hæc ipsa caussa, ut diximus, facile potest eos ipsos dolores exacerbare, & adaugere, ob jam mali affecti instrumenti exquisitiorem sensum, & præternaturalem constitutionem. Quamquam, ut finem his imponam, nunquam datur casus, in quo quis insignem læsionem ex sola auditione recitandi reportare possit, quod non simul & semel ab aliquo majori morbo, aliave graviori ex caussa ab eadem auditione excusari non possit, itaque superfluum videtur præter commemoratos, de aliis morbis mentionem peculiarem facere, maxime cum excusatio ab auditione vix unquam habere possit locum in recitatione privata, in publica vero semper plura concurrant, ob quorum caussam multo facilius homo excusatur, quam ex hac, nempe ex læsione, quam ille audiendo recitantes contrahere potest.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotes obligantur ad celebrandum saltem in diebus solemnibus. & num.* 3.

Qui morbi Missæ dicendæ, quive audiendæ impedimento esse possint.

QVÆSTIO V.

1 MAnifesta est Sacerdotum obligatio ad celebrandum saltem in diebus solemnibus per ea, quæ adducit D. Thom. *par.* 3. *Summ. q.* 82. *art.* 10. & Navarr. *in man. cap.*25. *num.*89. & omnium item aliarum personarum obligatio ad audiendam Missam in diebus festis, qui de præcepto sunt, per Ecclesiæ præceptum, ut omnes Canonistæ testantur. Navar. *in man. cap.* 21. *num.* 1. Summa Ang. *verbo Missa num.*57. summa Silvestr. *verbo Missa.* 2. *num.* 1. Tolet. *Instr. Sacerd. lib.* 6. *c.* 8. in utroque tamen casu intervenire possunt legitimæ excusationes, & justa impedimenta, de quibus iidem Cano-
2 nistæ, inter quæ suum obtinet locum infirmitas, de quo impedimento Medicus consulitur, ad quem spectat determinare, quando sit sufficiens, quando vero non. de eo igitur in præsenti quæstione verba faciemus, ac primo de iis, quæ impedire possunt Missæ celebrationem, deinceps de iis, quæ impedire possunt ejusdem auditionem.

3 Quoad primum ergo notandum, obligationem celebrandi non obligare Sacerdotes singulis diebus, sufficit enim, eique obligationi satisfaciunt, si aliquando celebrent, ut saltem ter in anno. qua veritate stante, rari omnino morbi erunt, qui hominem legitime excusare debeant, cum morbi rari sint, qui indesinenter affligant, & pene nulli, qui non aliquando intermittant, unde potest homo, qui de præsenti aptus non est ad celebrandum, post menstruum, aut bimenstruum spatium aptus esse, etsi enim decentius sit in solemnibus festis celebrare, qui tamen tunc non potest, si alio tempore celebret, obligationi satisfaciet, dummodo ter in anno celebret, ut ego credo, nam hoc ad Canonistas pertinet.

Sunt tamen aliqui morbi graves quidem, qui vel ex hac una occasione, si alias familiares sint, possunt reverti, qualis primo loco est Epilepsia, 4
quæ si insignis sit, ita ut homo in terram cadat cum stridore, membrorum distorsione, & spuma in ore, & hoc non semel acciderit, omnino hominem prohibet à celebrando, quod idcirco jure determinatum est *in cap. Nuper causs.* 7. *quæst.* 2.

Huic autem finitimus morbus est vertigo, cui 5
si homo sit ita obnoxius, ut facile ea prehendatur, ejusque naturæ sit, ut hominem stare non permittat, sed aut quiescere, aut in terram cogat concidere, & diu duret, motusque ejus sit validus ita ut omnia in girum convolvi appareant, profecto periculosa celebratio esset, maxime quia vertigo hujusmodi solet hominibus jejunis, stantibus, legentibus, aut aliquid attentius facientibus esse infesta, quæ omnia in Missa celebranda concurrunt.

Timendum insuper esset celebrare in Asthma- 6
tis specie illa, quæ Orthopnæa dicitur, & quæ hominem suffocare videtur, si alias quis ea de facili prehendatur, & præcipue ex longiusculo sermone, vel vocis aliquali exercitatione, qualem oportet in celebrando intervenire. sic etsi stare quis non possit absque eo, quod facile in anhelationem, spiritusque angustiam labatur, nam ubi in celebrando symptomate prehenderetur, coactus celebrationem continuare facillime in animi defectum impingeret, & vitæ evidens periculum subiret, quæ tamen non haberent locum in aliis levioribus suspirii, seu Asthmatis speciebus, licet & in ipsa accessione, nempe si in ipsa celebratione accessio irrueret, valde incommoda futura esset celebratio, & nonnisi cum indecentia aliqua absolveretur.

Sanguinis sputum timorosum quoque in hoc ne- 7
gotio est, neque debet homo se huic periculo exponere, ubi alias frequenter sanguinem ex pectoris venis vel erosis, vel scissis, vel reseratis excreet, maxime urgente adhuc destillatione salsa, & acri ad pectus cum tussi sicca, & perenni; nam profecto facile est in ipsa celebratione, venas adaperiri, & sanguinem ab illis effundi, aliquando in magna copia, non sine multo celebrantis dedecore, & tanti sacrificii indecedentia, neque sine omni ejusdem celebrantis vitæ periculo.

Lipothimiæ, aut Syncopi si quis frequenter ob- 8
noxius sit, à celebrando debet desistere; nam & jejuno homine, & stante, & quoquomodo laborante irruere hi affectus consueverunt, quemadmodum etiam & Cordis tremor, ejusdemque palpitatio, ex quorum caussa prompte homo periclitari posset; quæ quidem intelligenda, ut in aliis quibusdam morbis admonui, ubi hujusmodi affectus insignes sint, & frequenter, ac levi ex caussa, & maxime stomacho vacuo, & homine diutius stante, aut attente aliquid faciente, revertantur, syncopi excepta, quæ nunquam ita levis est, quin sit gravissima, itaque si his commemoratis ex caussis aliquo modo se prodat, hominem à celebrando omnino prohibere debet.

Cardialgia quoque in hac re in censu habenda 9
est, tam atrox enim affectus est, tantaque anxietudine hominem exercet, ut impossibile sit eum inter celebrandum aut animo non deficere, aut inceptam sacrificii celebrationem absolvere, Vomitus etiam molestus, ac frequens fugiendus esset, si homo

si homo eo jejunus molestetur, nam alias ubi à cibo, vel longe à cibo, vel in quocunque diei tempore provocaretur, nullum impedimentum præberet, quo minus homo celebrare posset.

Cæterum in Missa audienda tam parum laboris impenditur, ut, nisi obstaret corporis motus, quo indigemus, ut nosmetipsos ad locum sacrum conferamus, vix ullus daretur morbus, ex quo quicquam notabilis periculi homini imminere posset in Missæ auditione; quia tamen absque eo motu huic obligationi satisfacere secundum plurimum non permittitur, & ex ea caussa plura in morbis accidere possunt non contemnendum periculum portendentia, peculiariter venit considerandum, quinam ii morbi sint, ex quibus id genus
11 periculi sit expectandum. & primo quod de febribus alias diximus, locum etiam habere in hoc casu potest, nisi aut levissimæ sint, aut simul & leves, & interpolatæ, ut Tertiana, & Quartana. in quibus tamen certum est, quod in diebus afflictionis nullo modo tutum sit, hominem è lecto sese dimovere, & multo minus tutum extra domum prodire, si vehementiores habeant insultus, & maxime in Tertiana, in qua ob humoris ipsam excitantis naturam, & qualitatem, facillime Ægri aut in prava symptomata labi possunt, aut febris ex simplici duplex, aut continua fieri potest; sed & in diebus quoque interpolationis, ubi Tertiana non omnino aspernabilis sit, sed aliquam habeat vehementiam, non caret periculo sese movere, aut domo egredi; si tamen leviuscula est, utrumque videtur periculo carere, nisi morbosus apparatus majus aliquod malum minaretur. In Quartana, ubi lassitudo non sit adeo excedens, ut ipsa sola per se prohibeat hominem loco moveri, non modo è lecto surgere, domoque egredi, omni vacat periculo, sed etiam sese paulisper exercere; itaque absque incommodo possunt ægri Missæ intervenire.

12 Præterea in his febribus intermittentibus animadvertendum, quod, cum contingat in diebus interpolationis aut sanguinem minuere, aut medicamentum per alvum purgans exhibere, atque id de necessitate fiat, quia periculosum est in ipsa die afflictionis hæc præstare, certe non careret gravi periculo homines in his casibus sacrificii celebrationi intervenire, ea enim occasione facili negotio in syncopim, aliosque non contemnendos affectus labi possunt. At vero non absque pec-
13 cato alia ex parte à Medicis fieri crediderim, ut in præservativis purgationibus præbentes medicamenta, aut sanguinem absque necessitate extrahentes in diebus festivis occasionem præstent, ut homines Missæ intervenire non valeant, ipsosque etiam medicamenta assumentes, quibusque sanguis extrahitur, non esse à culpa immunes credendum, cum alias commode possint feriatis diebus eadem medicamenta assumere, aut sanguinem extrahere, quod pro Canonistis animadvertendum duxi, & multo magis pro ipsis Medicis ad hoc, ut in posterum hoc inconveniens admoniti pro viribus devitent.

14 Cæterum dolores, qui motu irritari possunt ad hoc, ut notabile aliquod periculum minentur, graves esse debent, & cum notabili anxietudine corporis associati, quales sunt qui vel nobilem aliquam partem, vel exquisito sensu præditam obsidere solent, & qui secum afferant alia non contemnenda symptomata, vel lassitudines ingentes, inappetentias invincibiles, vigilias insuperabiles, & id genus alia. in his namque similibusque eventibus facile & dolores irritari, & symptomata adaugeri, & homo manifesto vitæ periculo exponi posset. Tales essent dolores capitis acuti cum pulsu, oculorum caligine, vomitu, horrore, & hujusmodi, stomachi vehementes cruciatus cum inappetentia, nausea, lipothimia, dolores colici, Iliaci, Nephritici, quando atrocitate sunt insignes, & alii his non absimiles.

Præterea quidam morbi sunt, qui non tam ex 15
motus occasione, quam ratione externi ambientis periculum minari videntur, si homo illis affectus Aeri sese exponat. hujusmodi esset gravis Ophtalmia, quæ insigniter irritari ab externi Aeris injuriis potest, & hominem in pessimum statum conjicere, quæcunque tandem sit temporis constitutio; præcipue autem hoc locum habet in Ophtalmia, quæ & dolore, & inflammatione sit notatu digna. talis etiam morbus esset grave Asthmatis genus, etiamsi non actu affligeret, aut mediocre actu affligens vigente Hyemis rigore. & quamquam Cels. *lib.* 4. *cap.* 4. nihil magis conferre huic affectui adstruit, quam lentam ambulationem pene usque ad lassitudinem, docetque exercitationem ambulandi, currendique esse in eo necessariam, tamen cavendus semper Aeris rigor est, ex cujus tantum culpa hi affectus & recurrunt, & exacerbantur, & acutiores fiunt. Non dissimile commemoratis est sanguinis sputum, quod etiam in magnis Æstatis fervoribus, & in horridis Hyemis algoribus solet levi negotio recrudescere. ubi igitur proximus timor, ac rationabilis est, ne reversionem faciat, omnino hujusmodi temporis constitutiones declinandæ, ne homo mortis periculum ea occasione subeat.

Ex motu quoque rationabilis timor insurgit in 16
omnibus sanguinis fluxionibus, si non modo mediocres tantum, sed & excedentes sint, qualis esset sanguinis vomitus, narium hæmorragia, aut hæmorroidum, aut menstruorum in fœminis non naturalis evacuatio, cum in omnibus, ac singulis indici à Medico debeat omnimoda quies, & qualiscunque motus etiam lenis discrimine notabili non vacet; quin etiam cæteros fluxus, cum ultra modum molestant, non esse ab omni periculo immunes in hoc negotio certum esse debet; nam præterquam quod motu irritantur, facile ex ejusdem motus caussa ægrotantes in Lipothimiam, animi defectum, ac syncopem labuntur, ex quibus aliquando improvisam illos mortem oppetere difficile omni ex parte non est.

In quibusvis tamen casibus præter prædicta qua- 17
litas, & quantitas etiam motus faciendi, ut homo ad sacrificii locum se conferat, venit considerandа: non enim dubium est, quod ubi motus modicus sit, & cum parva agitatione, ut si lectica, aut Rheda quis ferri possit major morborum vehementia requiritur, ut ex eo homo quicquam periculi reportare se posse timeat: contra si multus esse debeat, ut si Ecclesia longe distet, si propriis pedibus perficiendus, minor morbus sufficiet.

S V M M A R I V M.

1 *Vocis exercitatio inter alias corporis exercitationes connumeratur.*

2 *Lectionis commoda, & incommoda unde.*
3 *In lectione quæ notanda.*
4 *Lectio longe à cibo facta semper tutior, quam proxime à cibo.*
5 *Characteres minuti caput, & oculos insigniter fatigant.*
6 *Submissa vox, quam clara tutior, alta tamen in multis morbis maxime proficua.*
7 *Recitatio sedendo facta tutior, quam ambulando.*
8 *Qui capite imbecilli sunt, quæ observare in recitando debeant.*
9 *Qui catharro laborant, quomodo recitare possint.*
10 *Qui oculorum vitiis molestantur, quomodo debeant recitare.*
11 *Asthmatici quomodo recitare debeant.*
12 *Qui sanguinis rejectationibus tentantur, quæ observare debeant.*
13 *Qui animo facile deficiunt, quomodo recitare possunt.*
14 *Stomachici quomodo debeant recitare.*
15 *Ventris doloribus obnoxii, quæ observare debeant.*
16 *Chachectici, Hydropici, Obstructi, quomodo possint tuto recitare.*

Medica præcepta in recitandis divinis officiis iis servanda, quibus tecitatio ob aliquem morbum noxia quoquo modo esse posset.

QVÆSTIO VI.

1 INter cæteras corporis exercitationes Medici vocis exercitationem connumerarunt, eamque ad corporis salubritatem accommodantes plura de ea re præcepta tradiderunt; inter alias autem de ea signanter exercitatione meminerunt, quæ lectione fit, in quo genere comprehendere nobis licet divinorum recitationem. quoniam ergo una ex parte in hac re urget hominis obligatio ad recitandum, ex alia vero timor corporeæ salutis amittendæ, cum nonnullos contingat male affici, & à divinorum recitatione facile notabilem noxam reportare, qui tamen auctoritate *cap. Contraria de consecrat. dist. 5.* moti, aut relligionis amore, & Dei obsequentia pellecti corpoream salutem Animæ saluti postponunt, consentaneum est his commonstrare quonam pacto cum minima, aut nulla corporis injuria propriæ obligationi possint satisfacere, quod etiamsi observare velint nonnulli, qui levioribus ex caussis à divinorum recitatione sese excusant, non tam faciles in posterum erunt ad se ab ea obligatione eximendos, nec Prælati tam indulgentes erunt in illis dispensandis, qui tamen plerumque Medicorum relationi, ad pauca advertentium, & in hoc negotio negligentium acquiescentes, subditos suos ab hoc vinculo exuunt.

Iam igitur in secunda quæstione vidimvs, quibus in morbis periculosa esse possit divinorum officiorum recitatio. nunc ut propositæ provinciæ satisfaciamus aliquid breviter, ac generaliter de lectione dicendum, ut postmodum sciamus quæ commoda, aut incommoda ab illa reportare liceat, & quomodo incommoda evitare, commoda procurare inde possimus. ac profecto lectionis commo-
2 da, & incommoda, noxæ, & utilitates à variis rebus dependent, quæ aut ipsum hominem recitantem, aut ipsam lectionem respiciunt. quoad hominem enim videndum, an sanus omnino sit, an aliqua parte corporis laboret, cujus partis respectu lectio illi utilis, aut damnosa esse possit. quoad lectionem autem notatur qualitas ipsius mo- 3
dulationis vocis, tempus legendi, librorum qualitas & quoad res, quæ leguntur, & quoad characteres librorum, locus ubi legitur, quantitas lectionis.

Quoad vocis namque modulationem hæc aut alta est, & clara, aut submissa, & obscura, item aut velox, aut tarda, aut gravis, aut acuta, aliter enim corpus afficit una, quam alia, & una quidem partes roborare, alia illas debiles efficere apta est, & sic de reliquis.

Quoad tempus lectio vel fit jejuno stomacho, vel à cibo, item vel fit de mane, vel in meridie, vel vespere, vel noctu. item aut ante somnum, aut post somnum. Quoad qualitatem librorum vel constant ii characteribus minutis, vel grossis, vel mediocribus, in qua re alia quoque adnotari possunt. Quoad qualitatem rerum, quæ leguntur, eæ vel seriæ sunt, & graves, vel ludicræ, vel jucundæ, vel molestæ, vel mentem abstrahentes, & summam attentionem facientes, vel contra.

Quoad locum legendi is vel apertus est, vel clausus, vel Soli discoopertus, vel umbra contectus, vel calidus, vel frigidus, humidus, aut siccus, vel ventis bonis, aut malis perflatus, aut nullo vento agitatus. Quoad quantitatem denique lectio aut longa, & multa est, aut brevis & modica, aut mediocris, item aut frequens, aut infrequens, aut una vice confertim facta, aut sensim, & repetitis vicibus.

Qui ergo, non obstante aliqua corporis valetudine, quæ illos excusare posset, recitare divina officia volunt, si quæ inde incommoda eorum saluti provenire possunt, evitare desiderant, has primo generales regulas, quæ sequuntur, observent.

Minus damni semper habet secum lectio longe 4
à cibo facta, quam immediate post cibum, innoxia autem semper est ante cibum. nam quæ immediate à cibo fit præterquam quod requisitam attentionem habere non solet, ciborum concoctioni nocet, caputque multis vaporibus replet, quæ tanto facilius succedunt, quanto attentius homo recitat, aut legit. maxime igitur nocebit recitatio tunc facta ubi caput doleat, aut excrementitiis humoribus sit refertum, ubi oculi fluxionibus sint obnoxii, ubi stomachus difficulter concoquat, & aliis quibusdam casibus, de quibus in superioribus.

Secundo litteræ, vel Characteres minutiores 5
non solum oculos mirum in modum defatigant, quibus inimicissimi sunt, sed etiam caput ipsum, cujus aliquando dolores convocare solent; quapropter semper, atque in omni ætate, in omnique corporis affectione conducibilius, magisque tutum est, crassiorum Characterum libris uti. præcipue autem minutiores evitare debent qui caput, & visum debile sortiuntur, & qui quoquomodo oculorum affectibus detinentur.

Tertio sicuti submissa vox nulli pene affectui in- 6
commodare est apta, ita alta, clara, & acuta in aliquibus interdum noxia, in aliis etiam perutilis esse potest. in submissa nulla humorum agitatio, nulla, aut saltem modica excalfactio succedit. in clra, alta, in acuta major, & minor agitatio, & notabilis capitis, pectorisque vicinarumque partium excalfactio exoritur. quemadmodum ergo submissa

ſubmiſſa capiti tutior eſt, ita cæteræ interdum inſigniter illi obeſſe poſſunt, eodem pacto ſubmiſſa pectori nunquam inimica, acuta aliquando inimiciſſima, clara, ſonora, & expedita amica plerumque eſt. Idem quoque de lectione tarda, aut veloci aſſerendum, illa nihil, aut propemodum, hæc aliqualiter interdum, plerumque autem inſigniter præcipue ſi ſimul clara ſit & velox hominem exercere, & excalfacere apta eſt, & ſic aut nocua, aut innocua, quinimo dicam nonniſi utilis evadet.

7 Quarto recitatio ſedendo, aut quieſcendo facta nullum habet ſecum ſalutis incommodum, niſi procumbendo, & maxime in dorſum fiat; ambulando autem quemadmodum aliquando poteſt nocere, ita alias utilis eſſe poterit. ſic recitare ſub Sole ſemper nocuum, ſub umbra non ſemper nocuum, ſi modo neque multum denſa ſit, neque in loco frigidiori, aut humidiori fiat, exercitatione enim, & recitatione ſuccedit internarum partium excalfactio, & evaporatio ad externos cutis poros, unde ſi ambiens in frigiditate excedat pori conſtipantur, & vapores ad intra repelluntur non ſine notabili ſalutis nocumento. in humidiori autem loco pori adaperti ambientis humiditatem excipiunt, unde non contemnenda ſanitatis incommoda pullulant. jacendo, & maxime ſupine recitare habet ſecum notabile incommodum, in latus non ita. & ratio eſt, quia ſupino jacente homine, magis laborant in reſpirando partes, cum difficilius elevari poſſint; tanto magis autem eas laborare neceſſe eſt, ſi legere, aut recitare eo modo homo velit, itaque in pectoris affectibus erit hoc maxime noxium.

8 His ita diſpoſitis, ſanis ſuo juri relictis, ſi qui capite imbecilli ſunt, & quod facile repletur, aut minima ex cauſſa dolet, ii nullam noxam à recitatione reportabunt, ſi recitare vitent immediate à cibo, ſi recitent voce ſubmiſſa, in loco amæniori, &aperto, non ſub denſiori umbra, neque in loco nimium calido, aut nimis humido, ſi ambulantes, aut ſedentes recitent, ſi non velociter, ſed tardiuſcule; quæ etiam convenient iis, qui quoquomodo aliqua capitis parte dolent, aut male afficiuntur.

9 Qui catharro tenui, ſalſo, ac ſubtili, calido, & acri laborant, leniter recitent, in loco frigidiuſculo, voce ſubmiſſiori, non jacentes, ſed ſtantes, leniter deambulantes; qui autem frigido, ac craſſo moleſtantur, concitatiori ſono, altaque, ac clara voce recitare debent, in loco calidiori, ſtantes, aut ambulantes potius quam ſedentes, aut procumbentes.

10 Qui oculorum vitiis obnoxii ſunt, characteres quærant craſſiores, ſub ſole non recitent, neque in loco valde claro, capite non inclinato, ſed reclinato potius; nihil enim æque viſui obeſt, quam caput in faciem pronum ſæpe habere, atque eo modo aut ſtare, aut légere, aut aliquid ſtudioſe operari, facile namque ex capitis vacuitate ad ipſos oculos delabentes humores viſui majorem in modum incommodant; contra vero reclinato ad poſteriora capite, humores ab ipſis oculis ad poſteriora potius recurrunt. Eadem fugiant qui frequenter Ophtalmia præhendi ſolent; & cum his fugiant etiam altiori voce, & contentiore,concitatioreque prolatione recitare, recitentque tardiuſcule, ac ſubmiſſiori voce.

11 Qui Aſthma patiuntur vocis exercitio, ut jam diximus, tutius quam plerique alii uti poſſunt, idcirco altiori, ac clariori voce, ac concitatiore recitare illis conducit, ſenſim ambulando potius, quam ſedendo, aut procumbendo; præcipue autem evitare debent recitare ſupini jacentes, reſpirationi enim hic modus eſt maxime noxius. Frigidiora loca, aut æſtuoſa vitent, maxime autem Soli diſcooperta; hoc enim pacto & debito ſatisfacere, & ſaluti etiam corporeæ ſimul proſpicere poterunt.

12 Qui hæmorrhagiis undecunque fluentibus obnoxii ſunt, maxime autem qui ſanguinem exſpuunt, leni omnino voce, tarda, ac ſubmiſſa recitare debent, ſedentes, aut in latus recumbentes potius, quam deambulantes; ſolem pro viribus evitent, & temperato loco, temperatiorique item diei tempore recitare procurent, niſi ad aliud ex præcepto teneantur.

13 Quicunque animi defectum quomodocunque familiarem habent, quieſcentes recitare debent, voce ſubmiſſa, ac leniſſima prolatione, quam minimum corpus recitando defatigantes. hos omnino jejunos eſſe non conducit, ſed ſatius illis eſt aliquanto poſt à cibo recitare, aut ſaltem ante recitationem aliquid præaſſumere.

14 Qui ſtomachi imbecillitate, ac cruditatibus laborant recitatione aptiſſime corpus exercere poſſunt, & male habenti ſtomacho commodiſſime opitulari, nam ex Celſi conſilio *lib.*1.*cap.*8. ſi quis ſtomacho laborat,legere clare debet, poſt lectionem ambulare, quod paulo poſt repetit. alta igitur, claraque voce, ac concitatiori recitet leniter ſub dio perambulando. immo non ſola lectio ſtomachicis confert, ſed etiam vociferatio, teſte Oribaſio *lib*.6. *Coll. cap.* 7. nam, ut ibi habetur (ubi ſpeciatim vociferationem ſtomachicis conferre demonſtratur) vociferatio calorem auget, purgat, firmat, & attenuat; conſequens ergo eſt, ſtomachi cruditates per eam purgari, ejus calorem firmari, concoctionem melius ſuccedere, & inde alia bona emanare, unde proficua erit his, qui in Choro recitare tenentur.

15 Qui ventris doloribus ſæpe moleſtantur ex accumulatis cruditatibus prodeuntibus, non minus quam ſuperiores à recitatione juvari poterunt, & præcipue à vociferatione, quæ in publica recitatione poteſt habere commode locum. hos etiam cum ſuperioribus jejunos recitare conducit, ut crudæ ſuperfluitates expeditius expurgentur,partium calore firmato.

16 Chachecticis, & Hydropicis eadem convenire non eſt dubium, quos etiamſi capite firmiore ſint, ſub Sole recitare permittendum, monentes ut frigida, & humida loca pro viribus declinent. neque ſecus ſuadendum iis, qui viſcerum obſtructionibus, conſimilibuſque morbis conflictantur, præcipue autem ubi ab infirmo calore, & à copia frigidorum humorum excitantur. nam contra ubi calor viget, & humores calidiores abundant, contraria ſupradictis facienda; nempe leviter, ac ſubmiſſa voce recitare, quieſcendo potius, quam ambulando, ſolem, & calidiora loca evitando, & ſic de ſingulis, quæ etiam pro regula inſervire poſſunt ſervanda in aliis morbis, qui homini moleſti eſſe ſolent.

Tituli Secundi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SEPTIMI TITVLVS TERTIVS.

De Debito Conjugali

Continenti Quæstiones sex, quarum

Admo-

Admodum Illuſtri, ac Reverendiſſ.

PATRI MAGISTRO

FR. NICOLAO RICCARDIO

Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apoſtolici

MAGISTRO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias Medicus F.

FEciſti, ut tui Iuris fieret argumentum hoc, quod maxime à re, & conditione tua videri poterat alienum, dum auctor mihi, ac præmonſtrator fuiſti nonnulla hic ex intimis ſacræ Theologiæ Theſauris interſerendi, quæ veluti micantes gemmæ legentium oculos perſtringerent. Si quid ergo inter hæc nullo ſplendore inſignia collucere videatur, id totum Tibi acceptum referendum eſt, ex quo tanquam ex perenni fonte uberrimi incomparabilis doctrinæ latices quotidie emanare conſpicimus. Me interim, qui inter ex me nata monſtra tuæ ſcientiæ monſtruoſitatem ſum admiratus, præ cæteris omnibus Te obſervare,atque admirari ſciens, hæc quæ in obſequium devinctiſſimi Tibi animi offero, libenter excipito, ac vale.

LIBRI SEPTIMI TITVLVS TERTIVS,

De Debito Conjugali.

SVMMARIVM.

1 *Conjuges tenentur ad mutuam debiti redditionem, & negantes reddere debitum, absque justa caussa, peccant mortaliter. & num. 4.*
2 *Modus concumbendi, qui generationem impediat, peccatum mortale inducit.*
3 *Conjuges non tenentur reddere debitum cum propriæ salutis detrimento.*
5 *Venus optimus dissidii conjugalis Medicus.*
6 *Conjuges quando teneantur reddere debitum.*
7 *Copula Matrimonialis secundum aliquos non est licita diebus festis.*
8 *Coitus quibusdam temporibus maxime noxius.*
9 *Ex qualitate temporis quando Vir à coitu lædatur.*
10 *Debitum quoties reddendum.*
11 *Exactio debiti vel tacita est, vel expressa.*
12 *Tacita exactio ex quibus signis depræhendi possit.*
13 *Immoderate petere non eodem modo dicitur vir, ut uxor.*
14 *Mulier an teneatur reddendo debito semen & ipsa emittere.*
15 *Filiorum procreatio est præcipuus Matrimonii finis.*
16 *Semen muliebre requiri ad generationem.*
17 *Fœminæ neque habent, neque habere debuerunt semen ex Aristotele.*
18 *Conceptio succedit absque ea voluptate, quam fœminæ in emissione seminis percipiunt.*
19 *Species rerum non miscentur.*
20 *Fœmina habet ut mas omnia instrumenta, quæ ad semen conficiendum, conservandum, ejaculandum requiruntur.*
21 *Quælibet res est propter suam operationem.*
22 *Seminis effectus iidem in fœmina, ac in mare.*
23 *Fœmina testibus abscissis non generat.*
24 *Fœminarum semen esse verum, & perfectum semen.*
25 *Generans geniti formam procreat.*
26 *Cujus est dare formam illius est actio, quia forma est actio agentis.*
27 *In seminibus inest forma fœtus in potentia.*
28 *Forma non sequitur naturam materiæ.*
29 *Si fœmina non haberet activitatem in generatione; Natura nunquam intenderet generare fœminam.*
30 *Fœmina generatur per accidens.*
31 *Semen fœminæ concurrit ad generationem ut agens, & ut materia.*
32 *Fœminæ quomodo absque voluptate cum proprio semine concurrant ad generationem.*
33 *Seminum unumquodque per se est partialis tantum caussa.*
34 *Semen fœmineum ex se absque masculeo non generat, quia non concipitur.*
35 *Beatissima Virgo fuit vera, ac perfectissima Christi Mater, ut omnes aliæ matres sunt.*
36 *Maria Virgo non mente solum, sed etiam corpore fuit semper Virgo.*
37 *Christi Domini incarnatio partim naturalis, partim miraculosa.*
38 *Naturalis modus reddendi debitum quis sit, & num. 41.*
39 *Naturalem modum coeundi esse Venerem exercere à parte postica falsum, contra Lucretium, & Mercurialem.*
40 *Naturalis modus concumbendi est qui magis facit ad generationem.*
42 *Deviatio à naturali modo concumbendi utrum etiam sit culpabilis, in quibus nulla speratur generatio.*
43 *Coitus factus sola voluptatis caussa peccatum infert ex aliquorum Canonistarum opinione.*
44 *Coitus non est ob voluptatem utendum.*
45 *Coitum Natura non instituit ad delectanda animalia, sed voluptatem in coitu posuit, ut alliceretur ad coitum.*
46 *Non omnis deviatio à naturali concumbendi modo impedit generationem.*
47 *Potest deviari in concubitu à naturali modo ad hoc, ut sic facilius sequatur conceptio.*
48 *Ex parte tantum seminis potest fieri conceptio.*
49 *Generationem in nulla coeundi ratione impediri, dummodo coitus in naturali vase celebretur, falsum.*
50 *Ad concubitum in latus celebratum difficillime sequitur conceptio.*
51 *Concumbendi quidam modi non solum conceptionem impediunt, sed sanitati etiam maxime officiunt.*
52 *Quinam concumbendi modi magis, aut minus generationem impediant, qui item magis, aut minus sanitati noceant.*
53 *Concubitus, qui erectis hominibus fiunt, conceptionem impediunt, & sanitati maxime nocent.*
54 *Qui modus præ cæteris conceptionem simul impediat, & sanitati pariter sit nocuus.*

Quando, quantum, quomodo debitum conjugale sit reddendum.

QVÆSTIO I.

QVi sancto Matrimonii vinculo copulantur cum ad plura invicem præstanda, tenentur, tum vel maxime ex Iustitia ad debiti conjugalis mutuam redditionem, eamque ob caussam mortaliter peccant quotiescunque hujusmodi debitum reddere absque legittima caussa negant, ut ex communissima dicunt DD. Navarr. *in Manual. cap.* 16. *num.* 25. Summa Silvestrina *par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 1. Sanchez *de Matrim. lib.*9. *disput.* 2. *num.* 4. Coninc. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 2. *num.* 17. Alphons. Vivald. *in Candel. Aur. par.* 1. *tit.* 17. *rubr. de reddit. deb. Matrim. num.* 5. Pontius *de Matrim. num.* 10. *cap.* 2. *num.* 4. Bonaccin. *eodem tractatu quæst.*4.*punct.*1. 1

num. 1. Multa autem circa hanc materiam à Canoniſtis pertractantur, de quibus cum Medicus ex arte determinare poſſit, illi ejus judicium requirunt.
2 nam occurrit aliquando dubitare, an Veneris uſus hoc, aut illo modo, qui à naturali recedat, celebratus, impedire poſſit generationem, necne; quia ubi generationem impediat, mortale intervenire peccatum volunt, niſi juſta aliqua ex cauſſa id fiat. Coninc. *ubi ſupra diſput.* 34. *dub.* 9. *concl.* 9. *num.* 80. *& elicitur ex* D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 12. Leſſius *de Iuſtit. & Iur. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 13. *num.* 89. *verſ. Quinto.* Sanchez *de Matrim. diſp.* 16. *num.* 5. *lib.* 9. Pontius *ibid. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 2. Scire ergo perneceſſariiſſimum videtur, & ex Medicis expetendum, quinam concumbendi modus aut prorſus, aut ex parte, aut facilius, aut difficilius conceptionem impediat.

Præterea quia, ut poſt alios ex Riccardo Pontius *ubi ſupra num.* 2. Deus non vult conjuges invicem obligari in his, quæ contra rectam Naturæ inclinationem ſunt, quæ eſt prius, & ante omnia ſe-
3 ipſum ſervare, idcirco neuter eorum ob ejus mandatum reddendi debitum adinvicem tenetur reddere cum propriæ ſalutis detrimento. Scotus *in lib.* 4. *ſentent. diſt.* 32. *quæſt. unica.* D. Thom. ex quo Sanchez *ubi ſupra diſ.* 24. *num.* 2. Pontius *loco cit. cap.* 14. *num.* 3. Coninc. *de Sacr. diſp.* 34. *dub.* 3. *num.* 20. Bonacc. *ibid. q.*4. *num.* 6. *& ex noſtris* Epiphan. Ferd. *lib.* 3. *Theorem. undecimo*, verum quando poſſit, & quale damnum ex coitu alterutri ex conjugibus, evenire, abſque dubio ad Medicum ſpectat determinare, ut firmabat *idem* Pontius *loco citato.* Nonnulla inſuper ſunt, quæ ſub mortalis culpæ reatu prohibent alterutrum ex conjugibus exigere, aliquando etiam reddere debitum, alia, quæ ſimul & reddere, & exigere, quorum etiam plura ad Medicum pertinet conſiderare, ac pleraque alia, quæ dubium faciunt, in ea re offeruntur, quorum determinatio à Medico proferenda eſt; de hoc igitur argumento etiam Medico quantum ſua intereſt pertractandum.

Iam vero in principio hujus argumenti ex receptiſſima Canoniſtarum ſententia, immo ex divinæ
4 ſapientiæ decreto monuimus, Conjuges teneri ad mutuam conjugalis debiti redditionem, quam quidem vel quod filiorum procreationem, vel quod Iuſtitiæ ſatisfactionem, vel quod ſtimulorum venereorum refrenationem, vel quod reciprocam conjugum dilectionem in Matrimonio ſpectemus, ad eorum ſingula comperiemus eſſe apprime neceſſariam; nam conſtat ex ea, & non aliter conjuges prolem ſperare poſſe, nec aliter, aut alio modo Iuſtitiæ debito ſatisfieri, neque ullo aptiori medio Veneris aculeos retundi poſſe, neque per aliud quodvis medium, quam per hoc mutuum conjugum
5 amorem foveri, nam idcirco dictum eſt à Plutarcho *in præcept.* Connubial. *num.* 40. Venerem eſſe optimum diſſidii conjugalis Medicum; debiti itaque Matrimonialis redditionem his omnibus Matrimonii finibus pleniſſime ſatisfacere certum eſt.

Cum ergo debitum à Conjugibus ſit omnino ad invicem reddendum, determinandum deinceps eſt quando, quantum, quomodo, ſit reddendum. conſentaneum enim eſt modum, ac regulam quamdam in his tradendam eſſe, neque indifferenter omni tempore, nec quantum alterutri libuerit, nec quomodo libuerit reddendum eſſe; ſed tunc tandem contra Iuſtitiam, & rectum eos facere, cum à prædicta regula deficiunt. circa quando igitur 6
abſolute dicunt DD. Conjuges teneri ad reddendum debitum quandocunque, ut ex D. Thoma Brunell. de Sponſ. *& Matrim. concl.* 8. *num.* 10. in tempore tamen conſiderari poſſunt variæ qualitates, primo autem aut tempus univerſale eſt, ut quot quatuor Anni tempeſtates comprehendit, aut particulare ipſius diei. ulterius conſiderari poteſt tempus vel ut habens aliquam naturalem qualitatem, ut calidi, frigidi, humidi, ſicci, nocturnam, aut diurnam, vel ut habens aliquam qualitatem ex accidenti, ut quod à prandio ſit, vel à cœna, vel quod feſtum ſit, aut nefaſtum; de hac tamen poſteriori qualitate nihil ad Medicum conſiderare ſpectat, licet ſupervacaneum non exiſtimem admonere, voluiſſe Canoniſtarum nonnullos copulam Matrimonialem non eſſe licitam diebus 7
feſtis, ut multis probat Tiraquellus *de leg. Connub. lib.* 15. *Gloſ.* 1. *num.* 111. *& ſeqq.* ubi etiam apud Gentiles id moris fuiſſe, ut feſtis quibuſdam, ſolemnibuſque diebus uxoribus abſtinerent teſtantur multæ ab ipſo recollectæ auctoritates, quas apud ipſum vide, nam ego ne aliena tranſcripſiſſe videar, etiam nonnulla à meipſo adnotata hic prætereo, quæ & ab ipſo referuntur. ut illa Iuvenal. carmina, ſat. 6.

Ille petit veniam quoties non abſtinet uxor
Concubitu, ſacris: obſervandiſque diebus.

Si tamen circa id alia deſideras vide Suarez *de vir. & ſtat. Relig. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 4.

De qualitate autem temporis naturali conſtat, quibuſdam temporibus coitum eſſe maxime no- 8
xium, & Medici quidem laudantes pro coitu tempus vernum, aliis anni temporibus ab eo abſtinere jubent, neque dubium eſt ſummis fervoribus, rigidiſque algoribus vigentibus notabile afferre nocumentum maxime in non aſſuetis; ſed licet de particularibus nihil quicquam certi determinari poſ- 9
ſit, tamen dicendum ex hac temporum qualitate virum ſaltem à conſueto parumper Veneris uſum remorari debere, quia ſi tam frequenter utatur in æſtate ferventi, in Autumno intemperato, in Hyeme rigida, ut in Vere, certe non evitabit notabile nocumentum, quo ſtante juſta ex hoc excuſatio emergit, unde ſi exempli gratia, conſuevit Vir Venere uti ſingulis diebus abſque noxa, poterit æſtu aut algore vigente bis ſingulis hebdomadis, aut moderatiori tempeſtate alternis diebus tuto illa uti, neque tenebitur, etiam petente uxore, frequentius uti, quia tunc dicetur uxor immoderate, & indiſcrete exigere, periculo, de quo ſupra, ex redditione viro imminente. ſed hæc pro exemplo ſint, nam particularia juxta virium, temperamentorum, ætatum, conſuetudinis. Regionis qualitatem ſunt determinanda; nam unum temperamentum magis quam aliud Veneris laboribus aptum, & una ætas aptior alia, & ſic de ſingulis; in omnibus tamen Virium præcipua ratio habenda, & juxta earum robur de his ſententia ferenda eſt. illud tantum addendum eſt, accidentalem, ſed contrariam temporis qualitatem nempe quando Hyems calida, Æſtas frigida eſſet, poſſe etiam interdum juſto impedimento eſſe; non enim ex eo quod naturalis temporis qualitas ab accidentali temperari videatur, idcirco dicendum non magno nocumento coitum eſſe poſſe; quia accidentales hujuſmodi qualitates extra naturam temporum prædominantes corporibus ſunt inimiciſſimæ, unde

unde individuorum Naturæ notabiliter ab eis læduntur, quapropter consentaneum est, eas à coitu tum temporis majorem in modum lædi. Ex accidenti etiam fit, ut tempori aut pestilentia, aut Epidemia conjungatur, & communis Medicorum opinio est tunc temporis, vigente nempe aut Peste, aut Epidemia, coitum esse ex magis lædentibus sanitatem, *ut dixi lib.* 3. *tit.* 3. *q.* 4. *num.* 15. licet non desint, qui adstruerunt, tunc temporis abstinentiam à coitu consuetis esse perniciosam, & ex ea potissima caussâ nonnullos pestem contraxisse.

Ceterum circa quantum reddendum sit debitum duo sese offerunt consideranda, quantum nimirum discretum, & quantum continuum. circa quantum
10 discretum, hoc est, quoties sit reddendum debitum, dicunt Canonistæ, toties reddendum, quoties moderate, & discrete exigitur; moderate autem, & discrete exigere dicuntur conjuges, quoties qui reddere debet absque propriæ salutis detrimento redere potest. sed adverte id, quod iidem Cano-
11 nistæ admonere non destiterunt, exactionem nempe hanc vel posse esse expressam, vel tacitam, maxime ex parte mulieris: mulieres enim, de honestis loquor, vix eo procacitatis deveniunt, ut expressis verbis, aut actibus à viris suis debitum exigant, idcirco cum non expresse exigunt, quibusdam tamen signis, & verbis tacite exigunt, viri tamen etiam huic tacitæ exactioni tenentur satisfacere, Sanchez *ubi supra lib.* 9. *disput.* 2. *num.* 4. Coninc. *de Sacrament. disp.* 34. *dub.* 2. *num.* 17. Alphons. Vivald. in Candel. Aur. *par.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. debit. conjug. num.* 7. videndum ergo quibus signis, ac conjecturis dignosci à viro possit hæc
12 tacita uxoris exactio, quorum signorum, conjectuarumque nonnullas Medici subministrare possumus; licet profecto nunquam tam bardus homo sit, quin ex se id ipsum maxime ex consuetudine conjectari possit. tamen solent mulieres cum illis venerislibido incessit, viros circa amatoria facile interpellare, zelotypiam caussantur, sese ultro illis dedunt, illisque blandiuntur; corporis partes quasi per incuriam denudatas apparere permittunt, pectus, & mammæ & incalescunt, & tumentiores apparent, alacriores consueto sunt, facie rubent, oculi illis nitore fulgescunt, & si majori ardore coëundi detineantur, balbutire videntur, extra rem loqui, ac vix mente constare; loca illis insuper incalescunt, ac tumefiunt, quæ si viro nota sint, dissimulare jam, neque ad debitum opus devenire, omnino non curantis debito satisfacere hominis est. sed etiam ex parte viri, qui verecundia detineretur, revereturque uxorem, tacitæ hujusce exactionis proportionales conjecturæ, præter membri erectionem, elucescunt, quibus etiam mulier admonita ex parte sua ita operari tenetur, ut vir, minuta verecundia, debitum exigere tuto possit, quod facile succedet mulieris ipsius blandimentis, & illectamentis, quibus virum excipere conari debet.

13 Adverte secundo, non parem esse rationem immoderate petendi in viro, ac muliere; cum enim, ut luculentius dicemus suo loco, vir ex coitu maxime dissolvatur, ac debilitetur, neque unquam illum exerceat sine proprii seminis emissione, mulier autem contra parum debilitetur, & multoties absque proprii seminis effusione venere utatur, fit, ut exactio ex parte fœminæ immoderata dici possit exempli gratia, si bis singulis diebus aut etiam semel exigat, quæ tamen ex parte viri immoderata non diceretur etiam si decies singulis diebus exigeret, nisi tamen quid ex parte mulieris obstaret.

Circa quantum continuum dubitatur primo, an vir teneatur copulam continuare, postquam ipse seminaverit, donec mulier quoque semen emittat, & idem etiam dubium occurrere potest circa uxorem, an nimirum teneatur ipsa postquam proprium desiderium expleverit emissione seminis, virum expectare, qui emittat; sed de utraque hac dubii parte dicam quæstione ultima, cum de ea re sermo incidet.

Secundo dubitari potest, an mulier ita teneatur 14
redderre debitum, ut, nisi semen emittat, non dicatur reddidisse, sic & de viro dubitari potest, an dicatur debito satisfecisse, si cum uxore congressus quidem sit, & illa semen emiserit, ipse vero nequaquam. Sed de hac posteriori parte alias; quoad priorem nempe quantum ad id, quod ad mulierem spectat, ratio dubitandi est, quia conjuges videntur teneri quantum est ex se procura- 15
re, ut ex eorum copula sequatur generatio, cum hic sit præcipuus matrimonii finis; at hæc sequi non potest absque eo quod mulier semine proprio in coitu concurrat, tenebitur ergo copulam continuare, donec semen effundat, ut quantum est ex se ex eo congressu sequatur generatio. Sed huic dubitationi respondendum videtur, salvo semper saniori judicio, aliud esse debitum reddere, aliud uti matrimonio ad hunc finem, ut sequatur generatio. dicendum ergo mulierem debito satisfacere, si cum viro congrediatur absque eo quod semen proprium effundat, satisque esse, si ipsa semen data opera non retineat, ne sequatur generatione, aut alio quocunque actu ipsam generationem impediat, & licet, ubi spes est generationis mulier conari debeat, ut semen effundat, alias frustra viro congressura, tamen obligationi reddendi debitum videtur satisfacere, si ipsa sibi impedimento non sit, ne effundat, quippe cum impediendo proprii seminis effusionem, omnino impediret generationem, absque eo enim succedere non potest; quoniam mulieris semen requiri 16
ad generationem apud Medicos communissima, ac receptissima sententia est, ita ut mirari subeat Pontium *lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 3. & Diana Miscellan. *tract.* 3. *resol.* 38. & alios firmantes, semen muliebre non concurrere active ad generationem ex receptiori Philosophorum, & Medicorum opinione; videntur enim hi DD. quicunque tandem sint, classicos Medicos, ac plerosque Philosophos non legisse; quia tamen video quam plurimos aliarum scientiarum Professores ea hæresi detineri, quod semen muliebre neque active concurrat, neque sit necessarium ad generationem, lubet tantisper in hac re immorari, ut Iurisperitis rem gratam faciam, qui hæc non adeo in promptu ex Medicis habent, breviter enim ea, quæ prolixe ab ipsis Medicis in hac materia producuntur, recensebo, & si quid aliud circa hoc mihi occurrit, ut veritatis lumine in hac re & ipsi perfruantur.

Digressio de semine fœmineo.

Licet Philosophi nonnulli ante, & post Aristotelem negaverint fœminas semen habere,

aut quid ad gerationem illud conferre, ipſe tamen
Ariſtoteles præ cæteris hanc opinionem ſecutus
eſt, eamque multis in medium productis rationibus
pro viribus tueri ſtuduit: nam non ſolum nega-
17 vit fœminas ſemen habere, ſed probavit etiam
nonnullis argumentis non debuiſſe habere, di-
cens, Si ſemen eſſet, menſtrua non eſſent, nunc
autem ideo menſtrua ſunt, quia ſemen non eſt.
quod vero à fœminis in coitu cum voluptate ex-
cernitur, non eſſe ſemen, ſed crudam quandam
materiam credidit partis ipſius propriam, cum ſe-
men contra ſit quid maxime concoctum. neque
debere fœminas habere ſemen ulterius probavit,
quia ſi haberent, vel concurreret ad generatio-
nem, ut agens, vel ut materia, non ut agens,
quia cum agens in generatione ſit ſemen Maris,
diſconveniens eſt uni materiæ, & uni effectui re-
ſpondere duo agentia. neque ut materia, ſuper-
fluum enim eſt menſtruis pro materia exiſtentibus.
nullo ergo modo ſemen fœmineum concurrere de-
buit ad generationem, fruſtra ergo Natura il-
lud in fœmina procreaſſet, quod non eſt affirman-
dum.

Præterea ſi ſemen fœmineum ad generationem
neceſſario concurreret, nunquam fieret generatio
abſque fœminæ voluptate; cum neque ſemen abſ-
18 que voluptate emittatur, neque generatio abſque
ſemine ſuccedat, ſed generatio ſuccedit ſine ea vo-
luptate, quæ ex ſeminis expulſione fit, ergo ſuc-
cedit etiam ſine ſemine. Adde fœminam ſemen ha-
bentem activitate dotatum, omnino ex ſe gene-
rare poſſe, nam non deficiente agente, neque loco
ad id apto, neque materia, quid impedimento eſt,
quo minus fœmina ex ſe ſuo proprio ex ſemine ge-
nerare poſſit?

His argumentis, & rationibus alias addide-
runt qui Ariſtotelem ſecuti ſunt Philoſophi, quas
ego prætermitto, ne res brevibus hic tranſigen-
da in longum protrahatur, ſed non relinquam
adducere quæ protulit Scaliger, nempe ſubſequen-
19 tia. Species rerum non miſcentur, & ex duobus
entibus per ſe non poteſt unum ens per ſe fieri. at
vero concurrentte utroque ſemine Maris, & fœ-
minæ active ad generationem; & ſpecies miſce-
rentur, & ex duobus entibus per ſe fieret unum,
quod repugnat. Ex quibus elicitur aut fœminam
ſemen non habere, aut ſi habeat quidem, impro-
prie ſemen dici, quod ad generationem nihil con-
ferat, aut ad ſummum active non concurrat. Vere
tamen dictum eſt ab Æmilio Pariſano *de Microcoſm.
ſubtilit. lib.* 1. *exercit.* 6. *cap.* 2. Philoſophos hoſce
poſt Ariſtotelem, non ex naturæ, ſed ex ejuſdem
Ariſtotelis libro hoc ſaxum volutare, non mirum
ergo ſi tantopere à veritatis ſcopo aberraverint.
Medici enim qui Naturæ librum in Anatomicis
diſſectionibus ſuſque deque evoluerunt, multo fa-
cilius veritatem aſſecuti, eam aliis profeſſoribus
propalare potuerunt, pleroſque tamen in Ariſto-
telis verba tam firmiter juraſſe comperies, ut ſen-
ſui potius, quam Ariſtoteli contradicere eligant.
qui vero particularium hominum opinionibus ve-
ritatem præferendam exiſtimat, audiat quæ à Me-
dicis pro ejuſdem veritatis tutela in hac re in me-
20 dium producuntur. Fœmina habet omnia inſtru-
menta, quæ ad ſemen perfectum, aptiſſimum-
que ad generationem procreandum potuerunt à
Natura fabrefieri, cum autem à Natura nihil fru-
21 ſtra fiat, ſed quælibet res ſit propter ſuam opera-
tionem 2. Cœli. *tex.* 17. certe ne hæc inſtrumen-
ta fruſtra facta dicamus, dicendum eſt, quod fa-
brefacta ſint propter ſeminis confectionem, quæ
propria eſt operatio eorundem inſtrumentorum.
Cæterum ita ſe rem habere ſenſus ipſe demonſtrat;
nan in fœminis ſint primum vaſa deſumentia ma-
teriam ſanguinis venalis, & arterialis à vena ma-
gna, & arteria magna, ut in maribus, quam ad
Teſtes deducunt, qui in fœminis etiam, ut in ma-
ribus eandem ipſam materiam recipientes ulterius
conficiunt, ac concoquunt. licet in nonnullis diſ-
crepent Teſtes fœminei à maſculeis, ſcilicet fi-
gura, quia rotundiores, & compreſſiores; ſitu,
quia intus hinc inde ad uteri latera conduntur;
magnitudine, quia minores; temperamento,
quia frigidiores, ſubſtantia, quia molliores; ſtru-
ctura, quia ſimpliciores, unicam enim tunicam
non quadruplicem ſortiuntur, & epididymide et-
iam molliore dotantur, nempe varicoſo quodam
corpore teſti quaſi adſtante ad concoquendum,
dealbandumque ſemen deſtinato, paraſtatas hæc
corpora vocant. ſed præterea in fœminis adſunt
item vaſa à ſuperioribus, quæ præparantia dicun-
tur, enata, vocataque deferentia, aut ejaculan-
tia ad ſemen ejaculandum, ut in Maribus deſti-
nata, quamquam hæc in fœminis ad uterum, in
Maribus ad veſicæ collum terminantur: nam
Marem oportuit extra ſe ſemen per Penem ejacu-
lari, fœminam in ſe, nempe in proprium uterum.
Nec ſolum denique vaſa in fœminis apparent ea-
dem, quæ in maribus, ſed etiam ipſiſſimum ſe-
men in teſtibus album, atque exquiſite, prout
fœmineæ naturæ conditio fert, concoctum; &
tamen his omnibus non obſtantibus adhuc con-
tendunt aliqui, materiam illam ſemen non eſſe,
ſed humiditatem quamdam, crudamque materiam
generationi ineptam, totque vaſa ad hanc mate-
riam elaborandam Naturam procreaſſe volunt, ut
ex ejus materiæ emiſſione etiam fœminæ voluptate
perfunderentur, & per eam voluptatem ad ve-
nerem alicerentur. minimi autem faciunt, quod 22
hæc eadem materia eoſdem omnino effectus pro-
ducat in fœminis, ac in maribus. jam enim ea
turgente fœminas quaſi furiis actas marem appe-
tere norunt; maribus commixtas ejus materiæ eja-
culatione ſumma voluptate perfundi ſciunt, ea-
dem materia depoſita veneris deſiderium in ipſis,
ut in maribus refrænari notum habent; ejus mul-
ta effuſione ipſas etiam viribus deſtitui, ſpirituſ-
que in ipſis diſſolvi diſſimulare non poſſunt, quod
etiam teſtatur Avic. 21. 3. *tract.* 3. *cap.* 15. defrau-
datur enim earum corpus univerſum ſanguinis,
& ſpirituum puriſſima portione, accedente etiam
voluptate, quæ vel ſola idonea eſt ad vitales vi-
res diſſolvendas. Galen. 1. *de ſem. cap.* 16. vo-
luptates enim, quæ ad rem veneream ſpectant
omnium maximæ habentur, Athænæus *Deipno-
ſoph. lib.* 12. *cap.* 1. & tamen adhuc pervicaci ani-
mo negant, ſemen fœmineum ſemen vere eſſe,
ſed æquivoce ſemen eſſe volunt, & idcirco in-
fœcundum. Verumenimvero à Philoſophantibus
in hoc maxime peccari deplorandum eſt, ut in-
ter Philoſophandum non quomodo rerum veri-
tatem aſſequantur ſatagant, ſed quomodo hu-
jus, aut illius Sapientis, aut Præceptoris ſen-
tentiam pro vera tueantur: at hoc patrocina-
ri medius fidius eſt, non Philoſophari eſt; ſer-
vimus quidem hoc pacto alieno ingenio, noſtro
autem

autem veritati non invigilamus. inde fit ut vel ipſum ſenſum negare aliqui ſint parati, dummodo Præceptorum ſuorum ſententias falſas eſſe non fateantur. quid mirum ergo ſi neque prædicta, neque alia quamplura hujuſmodi farinæ homines à ſua pertinacia dimovere non poſſint? fœmi-
23 neos teſtes etiam æquivoce teſtes eſſe volunt, quod ſi objicias ex eorum abſciſſione fœminam ad venerem non ſtimulari, non amplius generare, quemadmodum neque mas, iiſdem abſciſſis, ad venerem agitur, neque generationi eſt aptus, promptam habent reſponſionem, id in fœminis evenire ex læſione vicinarum partium, & retractione cæterorum vaſorum ad generationem facientium.

24 Porro autem ſemen fœminarum verum eſſe, ac perfectum ſemen materia primum, ex qua fit, ſatis clare demonſtrare poteſt: ſi enim, ut Ariſtoteles ipſe inculcabat, ſemen eſt quid ſumme, ac perfecte concoctum, jam cum materia ſeminalis in fœmina deſumatur ex maxime concocto, & elaborato ſanguine, tam venali, quam arterialia, quæ etiam in ipſis poſtmodum teſtibus majorem coctionem acquirit, patet eam materiam ſeminalem naturam eſſe adeptam eodem modo, quo ipſe idem ſanguis per eadem vaſa in maribus ad teſtis delatus in ſemen per ulteriorem concoctionem evadit. itaque materia illa alba, quæ in fœminarum teſtibus reperitur, & quam per ejaculantia vaſa illæ in coitu effundunt, non ſolum non erit materia cruda, ut voluit Ariſtoteles, & cum eo plures ejus ſequaces, ſed erit materia quovis venoſo, ac arterioſo ſanguine magis; ac exquiſitius concocta, & elaborata. cum ergo hæc materia ſit omni optimo ſanguine perfectior, quanto magis perfectione ſuperabit ſanguinem menſtruum, cum non è venoſo tantum, ſed arterioſo ſanguine componatur? quod non videtur aſſecutus Petr. Vrtado de Mondoz. *de Generat. & corrupt. diſp. 2. ſect. 5. ſubſect. 1.* qui credit ſeminis materiam ex venoſo tantum ſanguine depromi; niſi per venoſum genus intelligat etiam arterias. Non deſunt vero, qui, ut ſuam opinionem tueantur, videntes, non poſſe ſe negare fœminas ſemen habere, dixerunt, illud eſſe imperfectum; ſed contra ex prædictis patet, ſemen fœmineum non minus perfecte ſemen eſſe, quam ſit ſemen maris; quemadmodum enim maſculeum ſemen, quia ex ſanguine calidiori, & robuſtiori deſumitur, & à vividiori calore conficitur, magis idem calidum, ac robuſtius eſt, magiſque excoctum, ſic & ſemen fœmineum, quia ex minus calido, minuſque robuſto ſanguine deſumitur, & à moderatiori calore perficitur, minus item calidum, minuſque robuſtum eſt; ſed quemadmodum ſe habet ſemen maſculeum ad ſanguinem maſculeum, ita ſe habet ſemen fœmineum; ad ſanguinem fœmineum; & quemadmodum non ob id, quod minus calidus ſit, minuſque excoctus reſpectu maſculei, ſanguis fœmineus ſanguis dici non meretur, ſic neque ſemen fœmineum non ob id, quod maſculeo minus calidum, minuſque excoctum ſit ſemen dici non debet, ſed immo eſt verum, ac perfectum ſemen in ſuo genere, ut ſanguis eſt perfectus ſanguis. licet Reald. Columb. *de re Anat. lib. 12.* aſſerat in fœminis ſemen reperiſſe ſe adeo concoctum, album, ac craſſum, ut tale in viris non invenerit.

At vero non deſunt aliæ permultæ, ac maximi quidem ponderis rationes commonſtrantes, fœminas non ſolum unum, ac perfectum ſemen habere, ſed illud eſſe ita generationi neceſſarium, ut & tanquam materia, & tanquam agens etiam in ea concurrat; & relictis his, quas Galenus, & alii in medium produxerunt, validiſſimas quidem, quæ per ſe convincere poſſunt, & quas unuſquiſque apud Auctores ipſos requirere poterit de hac materia ex profeſſo tractantes, quorum cathalogum infra habes, nonnullas ego Philoſophicas cum Philoſophis certamen inſtituens, ultra productas producam.

Primo ergo ſi fœmina non concurrunt active ad generationem, falſo dicetur generare, quia non agens in generatione non generat, generare enim
dicit actionem, unde forma eſt actio agentis 2. *de* 25
anim. tex 24. ubi Averr. & generans geniti formam procreat. 3. *Phyſ. tex. 17.* idque dicitur generans, quod dat corpori generato ſuam formam, & omnia conſequentia formam, Averr. 8. *Phyſ. comm.* 32. & 3. *Cœli comm.* 28. aut ergo fœmina non poteſt dici generare, aut ſi vere generare dicatur, dabit formam generato, & ſic active concurret ad generationem. ſi ergo concurret active certe non menſtruo, quod eſt tantum materia; concurret ergo ſemine, ut mas. Præterea proponamus nobis ante oculos animal ex parentibus diverſæ ſpeciei genitum, ac ſemper illud veritatem habere conperiemus, hoc animal ſe tenere magis ex parte Matris, quam ex parte Patris, ſic ex Hirco, & Ove naſcitur Ovis, ex Capra, & Ariete Capra, ex maſculo Cane, & Vulpe, Vulpina proles, ex Vulpe mare, & Cane fœmina canina gignitur. quod ut magis etiam palam fiat, ſume mihi animal natum ex parentibus diverſi generis, ut ex Patre ruminante, & matre ſolidungula, quale eſt mulus natus ex Tauro, & Equa, jam ſemper ex talibus parentibus ſolidungulum fœtum naſci conſpicies. de eo autem, ne fabulam credas, teſtantur Iacob. Rueff. *lib. 5. de muliebr. cap. 3.* Cardan. *lib. 2. contrad. Medic. tract. 6. contr. 18.* Pariſanus *nobil. exerc. de ſubtil. lib. 2. exerc. 3. cap. 3.* quem nos etiam vidimus, ut teſtatur hiſtoria ſuperiori titulo enarrata. tunc ergo ſic arguo. Cu- 26
jus eſt dare formam illius eſt actio, cum forma, ut diximus, ſit actio agentis, ſed ſpecificam formam fœtui ex hac conjunctione ſuſcepto tribuit Mater. ergo Matris fuit actio communicatio formæ.

Major quidem non controvertitur, minor probatur, vel ipſo ſenſu demonſtrante, nam characterem ſpecie fœtus hic à matre habet, ita ut potius ſolidungulis ſit, quam ruminans. ergo conſequentia eſt bona, quod communicatio formæ fuerit actio Matris, ſed mater non concurrit ad agendum materia, nempe Menſtruo, concurret ergo ſemine.

Inſuper in ſemine ineſt forma fœtus in potentia, 27
quæ per aliquod agens extrahitur de materia ad actum; retento igitur ſupradicto exemplo, ſic arguo. Forma hujus fœtus vel erat in ſemine Tauri, vel in materia præſtita à matre in generatione. non in ſemine Tauri, quia eſſet magnum abſurdum affirmare, ſemina continere in potentia formas alienas, nam ſic poſſet ex quolibet ſemine quælibet forma extrahi. ergo forma erat in materia à matre deciſa, & ſic materia generaret formam, quod

eſt non minus abſurdum. oportebit ergo quod cum forma deducta ex ſemine non ſit deducta ex ſemine Patris, deducta fuerit ex ſemine Matris, cum ſimilis procreata ſit formæ Matris.

Vlterius forma aliquando ſequitur naturam ejus, quod mater in generatione ſubminiſtrat, ut pater non ſolum inprædicto aſſumpto, ſed etiam in alio, quod eſt ipſius Ariſtot. *lib.* 2. *de Gener. anim. cap.* 4. & de quo Card. *lib.* 2. *contr. Med. contr.* 18. & eſt hujuſmodi, animalia ſpecie differentia, & tertium quid generantia, primos partus ſibi ſimiles edunt communi generis utriuſque ſpecie, quales ex Vulpe, & Cane generantur, aut ex Perdice, & Gallinaceo, ſed tempore procedente diverſi ex diverſis provenientes, demum forma fœminæ inſtituti evadunt. modo hoc non poteſt eſſe ex mate-
28 ria, quia forma non ſequitur naturam materiæ 5. *de Gener. anim. cap.* 1. *& alibi ſæpe Averr. in* 2. *Phyſ. comm.* 74. *&* 87. *& alibi.* ergo mater ſubminiſtrat aliquid in generatione, quod non eſt materia, ſed habet vim agentis, quod eſt ſemen. Minorem propoſitionis illam partem, quod forma non ſequatur naturam materiæ, defendit pluries ipſe Ariſtoteles contra antiquos, non debet ergo ab eo, vel ejus ſequacibus controverti. Forma igitur fœminæ non potuit ſeminibus communicari à mare alterius ſpeciei, quia nemo dat quod non habet, communicata ergo fuit à fœmina, & ſic fœmina in generatione habet vim agentis. Præterea in ovo ineſt duplex materia, altera pro nutrimento alterius, utrunque velis, ita ut una ſit tanquam agens, alia tanquam materia, ſed utraque hæc materia deciditur à matre, quia etiam abſque ope maris in ovis utraque invenitur, ergo mater non ſolum ſubminiſtrat materiam, ſed etiam inſuper aliquid aliud, quod vim agentis habere conſpicitur. Etiamſi autem Hier. Fabrit. *in lib. de format. ovi, & pulli, cap.* 2. voluerit neutrum horum, hoc eſt, neque vitellum, neque albumen eſſe materiam, ex qua vel naſcatur, vel corporetur pullus, ſed utrumque eſſe tantum materiam nutritionis pulli, tamen pro nunc communiſſima ſententia acceptata, quod alterum alterius in nutrimentum faceſſat, prædicta quidem recte procedere debent.

29 Denique ſi fœmina nullam haberet activitatem in generatione, Natura nunquam intenderet generare fœminam, ponens enim activitatem tantum, & dans vim generandi tantum Mari ex parte ſui ſeminis, ſecundum ejus intentionem, quæ eſt ſimile ſemper generare ſibi ſimile, nun-
30 quam debuit generari niſi Mas, fœmina autem caſu, & ex accidenti, quod non dubitat affirmare Ariſtoteles, ſed certe contra eſt, quia Natura non magis intendit generare Marem, quam fœminam, oportuit ergo, ut fœmina fœminam generare poſſet, habere illam activitatem in generatione, qua generaret ſibi ſimilem. De majori propoſitione nullnm intercedere debet dubium, eſt enim conformis Ariſtotelis doctrinæ, unde facile per ipſum conceditur, quod inde deduximus, nempe fœminam caſu, & non ex intentione Naturæ generari, quæ ſemper intendit perfectius, generatur enim ex ipſo fœmina, cum Maris ſemen deficit à ſua naturali perfectione, ob quem defectum mari ſibi ſimilem generare non poteſt. Sed minor probatur, qui intendit finem, intendit media ad finem, alias fruſtra intenderet finem. ſed Natura in generatione intendit pro fine ſpecierum conſervationem, cum idcirco animalibus data ſit generatio, quod numero perpetuari non poſſent. 2. *de Gener. animal. cap.* 1. ergo intendit Natura etiam media ad hanc ſpecierum conſervationem, ſed hæc media ſunt tam mas, quam fœmina, cum tam hæc, quam ille ſint generationis gratia, ut ibidem habetur, ergo Natura intendit generare tam marem, quam fœminam, neque fœmina caſu fieri dici poteſt. ſi ergo fœmina à Natura intenditur, neceſſe eſt illam non minus ac marem active in generatione concurrere, ut non præter Naturæ intentionem ejus generatio ſuccedat.

Relinquam autem data opera alia argumenta à Galeno primum, ab aliiſque adducta, ut quod ex ſimilitudine nati ad Matrem deſumitur, quod maxime illuſtravit Ant. Ponce Sanctacruz, & quod ex hæreditariis morbis à Matre filio communicatis, & alia plura videnda, ſi libet videre, apud Galenum præcipue *in libb. de ſemine.* quibus argumentis perſuaſi Medici pene omnes concluſionem hanc pro indubitata jam habent, ſemen fœmineum neceſſario requiri ad generationem, nec ſolum materialiter, ſed active concurrere. Fuerunt certe nonnulli Medici, qui particulares quaſdam opiniones in hac re habuerunt, & à communi deſciverunt, ut Alex. Bened. qui ſemen fœmininum ad ignobiliora membra ſpermatica efformanda neceſſarium agnoſcit; & Fab. Pacius, *qui in lib. Method. Med. Galeni cap.* 3. conceſſit ſemina ambo requiri ad generationem, ſed voluit eorum utrumque eſſe materiale tantum generationis principium, effectivum vero voluit eſſe ipſius fœminæ, & uteri calorem. nova certa opinio, ſed quam ille multis rationibus non omnino reſpuendis tueri conatur. ſic & Petr. Garzia, ut infra dicam, voluit fœmineum ſemen habere facultatem generativam, ſed imperfectam, neque ob id neceſſarium eſſe ſimpliciter ad generationem. Liddelius etiam Scotus, *ut infra*, neceſſarium credit eſſe fœmineum ſemen, non tamen habere activitatem, cui etiam opinioni videtur adhærere Riol. *Phyſiol. ſect.* 7. *cap.* 5. *& in Arte curativa ſect.* 4. *cap.* 11. ſed ego eorum, qui communiſſimæ opinioni adhærent nonnullos maxime ex recentioribus recenſebo, ſi ante dicam ex Theologis Scotum *ſuper* 3. *ſent. diſt.* 4. *q. unica* non dubitare contra Ariſtotelem opinionem hanc tueri, cum magis in hoc credendum eſſe Medicis firmet, quorum præcipui, qui ad mentem venerint, ſequentes ſunt. ac primo omnium præceptore Hippocrate, ex quo alii hanc opinionem deſumpſerunt, & ejus interprete Gal. prætermiſſis. Æt. *ſerm.* 16. *cap.* 6. Avic. 3. 1. *cap. unico. ſibi contrarius.* Iſaach. *lib.* 3. *Theor. cap.* 34. Hali *abb. lib.* 3. *Theor. cap.* 34. Savonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *cap.* 21. *rubr.* 21. Ioan. Matt. *de Grad. in nonum ad Almanſ. par.* 2. *cap.* 29. Franc. Pedemont. *ſuæ pract. partic.* 4. *ſum. ſumma* 4. *ſectionis primæ cap.* 2. Valeſc. Tarentin. *in Philon. lib.* 6. *cap.* 10. Gordonius *in Lil.* 6. *partic.* 7. *cap.* 14. Fernel. *Phyſiolog. lib.* 3. *cap.* 6. Capivacc. *lib.* 4. *pract. cap.* 5. (quamquam hic Ariſtotelem tueri conetur, quaſi non ex profeſſo contra veritatem ſit) Trincavell. *lib.* 11. *pract. cap.* 17. Veſſal. *lib.* 5. *de fabr. human. corp. cap.* 15. Valleriol. *loc. commun. lib.* 1. *cap.* 17. Maſſaria *lib.* 4. *pract. cap.* 5. Cardan. *lib.* 2. *contrad. Med. tract.* 6. *contr.* 18. Valleſ. *lib.* 2. *controverſ.* 7. Levin. Lemn. *lib.* 1. *de occult. nat. mirac. cap.* 6. *& ſeqq.*

& seqq. Ioan. Heurnius *de morb. mul. cap.* 5. Mercat. *lib.* 1. *oper. suor. par.* 4. *art* 3. *quæst.* 97. Hucher. *de sterilit. lib.* 3. *tit. de conceptione.* Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 5. Vid. Vid. *de tuen. valet. membr. lib.* 13. *cap.* 5. Rorar. *in contrad. Gal. num.* 134. Andr. Laur. *Anatam. lib.* 8. *quæst.* 5. Plater. *de funct. læsion. lib.* 2. *cap.* 19. Eustach. Rud. *Art. Med. lib.* 2. *cap.* 59. Reald. Cosumb. *Anatom. lib.* 12. *in princ.* Balduin. Ronss. *de num. vit. primord. cap.* 2. Raphael Moxius *in Meth. med. morb. mul. lib.* 2. *cap.* 1. Ferdin. Eustach. *lib.* 2. *Theor.* 38. Varand. *de aff. mul. lib.* 2. *cap.* 1. Petr. de Peramat. *de semin. pag.* 59. *vers. sed jam quis hic ferat. Aristotelem.* Ioan. Bapt. *Silvat. controvers.* 79. Roderic. à Castr. *de Nat. mul. cap.* 3. *&* 4. Petr. Carzia Carrer. *in* 1. 1. Avic. *doctr.* 2. *sum.* 1. *cap.* 2. *disp.* 35. *cap.* 6. (licet hic velit semen fœmineum habere quidem facultatem generativam, sed imperfectam, *unde disp. seq. cap.* 4. non vult idcirco esse simpliciter necessarium ad generationem) Liddelius Scot. *Physiolog. lib.* 1. *cap.* 13. qui tamen activitatem fœmineo semini denegat. Stephan. Roderic. Castren. *de Meteor. Microc. lib.* 2. *cap.* 1. 6. *&* 7. Ant. Ponce Sanctacruz *de Hippocrat. Philosoph. tex.* 73. *Nic.* Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. cap.* 8. *problem.* 4. *& alibi, Æmil. Paris. de Microc. subtil. lib.* 1. *exerc.* 6. Daniel Sennert. *Inst. Med. lib.* 1. *can.* 10. Sebastian. Nasius *in spec. med. par.* 1. *sect.* 2. *tract.* 1. *digress.* 1. *quæst.* 3. Ioan. Gallego de la Serna. *de princ. gener. lib.* 1. *cap.* 25. *& seqq.* qui tamen efficientiam negat fœminino semini. acerrime etiam ex recentioribus Philosophis hanc opinionem tuetur. Petr. Hurtad. de Mendoz, *de Gener. & corr. disp.* 2. *sect.* 5. *subsect.* 1. *& seq.* quæ & nonnullorum antiquiorum Philosophorum fuit, ut Pythagoræ, Dæmocriti, Epicuri, teste Plut. de Plac. *Phylosoph. lib.* 5. *cap.* 5. unde Lucret. *lib.* 4. Epicuri sententiam secutus.

Et muliebre oritur patrio de semine sæclum,
Maternoque mares existunt corpore creti,
Semper enim partus duplici de semine constat,
Atque utri simile est magis id quodcumque creatur
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possis,
Sive virum soboles, sive est muliebris origo.

Neque desunt ex Iureconsultis quos pro hac opinione adducam, ut est ex Canonistis Sanchez *lib.* 7. *de Matr. dis.* 92. *num.* 9. Pontius *ibid. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 3. Diana Miscell. *tract.* 3. *resolut.* 38. *& alii plerique* Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 44. *num.* 4. Carranza *de Part. cap.* 20. *quæst.* 1. *in Miscellan.* Sed jam ne tædio Lectori sim tam prolixa auctorum recensione, alios tum Medicos tum Philosophos tum etiam Iureconsultos huic opinioni addictos conticebo, & contrariæ faventes nonnullos enumerabo. habet enim contraria sententia Aristotelem auctorem præter alios antiquiores Philosophos, unde non mirum si aliqui tanti viri auctoritatem sequi destinaverint. sunt autem D. Thom. 3. *par. q.* 31. *art.* 5. *ad* 3. *Averr.* 1. *de Gener. anim. cap. ult.* Avic. *lib.* 9. *de Animal. cap.* 1. *& lib.* 15. *ejusd. cap.* 3. (licet sibi contrarius videatur. *lib.* 3. *Canon. fen.* 21. *tr.* 1. *cap.* 2. & alias concedat fœminas verum semen habere, sed efficientia orbatum) Soran. *apud* Oribas. *lib.* 24. *Collect. cap.* 31. & in Isagog. *si modo idem auctor est, cap.* 16. *Conciliat. differen.* 37. Tadd. Isag. Ioannit. *cap.* 10. Vgo Senen. 2. Tegnic. *de Testib. tex* 1. Alex. Bened. *lib.* 24. *Pract. cap.* 1. *licet is lib.* 1. *de hist. part. corp. hum. cap.* 23. ex muliebri semine ignobiliora membra spermatica formari dicat. & ultimo loco Prosper Martian. *in* 1. *de morb. mul. sect.* 1. *vers.* 411. qui tanti facit Aristotelis rationes, ut ob eas in hoc à suo Hippocrate discedere cogetur; omittam autem alios recensere.

Sed argumentis in contrarium allatis satisfacere necesse est, satisque erit id de potioribus præstare; nam plerique ex citatis auctoribus plenissime singulis satisfecerunt. Primo ergo argumento dicimus, semen fœmineum concurrere ad generatio- 31
nem ut agens, & ut materiam; & licet masculeum sit præcipuum agens, est tamen per se impotens ad generandum, nisi fœmineo associetur; neque ob id dici potest hoc modo dari duo agentia; duasque materias unius ejusdemque generationis, & effectus, quia seminum unumquodque ex se agens est incompletum, & partiale, & materia incompleta, & defectuosa seminalium membrorum, ex commixtione autem utriusque fit unum agens completum, totale, ac perfectum, aptumque ad generandum. utrumlibet enim semen ex se ab utero exceptum nihil quicquam operatur, donec & quousque ambo simul tota per tota misceantur, nam tunc fit unum conflatum ex ambobus; quod unum agens est, una materia. ejus rei manifestissimum signum est, quod ex utroque semine generatum non vnius tantum seminis naturam sequitur, sed utriusque, cum mixtum illud ex duobus unum quid factum sit, quod peculiares effectus sibi quidem proprios, ab hoc tamen aut illo semine communicatos, producit. Itaque videmus indies, filios aliquando in externa figura referre patrem, & tamen à matre habuisse morbos quosdam hæreditarios, & è contra aliquando in externa figura referre patrem, in moribus referre matrem; interdum etiam ab utroque habere hæreditarios morbos, & in figura neutrum referre; & sic mille modis pro mixtionis ratione genitorum proprietates variari comperiemus, modo ab uno, modo ab altero ex seminibus communicatas, pro alterutrius exuperantia.

Quod additur, fœmineum nempe semen non posse in generatione concurrere tanquam materiam, quia superfluum est, concurrentibus ut materia fœtus ipsis menstruis, declaratione indiget; si enim loquamur de materia partium sanguinearum, veritatem habebit (licet non menstruus, sed optimus sanguis sit vera materia nutritionis fœtus) si vero loquamur de materia partium spermaticarum falsum est; nam sanguis quidem sanguinearum partium proportionata materia est, semen seminalium; itaque duplicem dari materiam generationis respectu diversarum partium, neque inconveniens, neque absurdum est, sed omnino necessarium, quando unam singulis inservire non fuerit possibile.

Difficultatem illam, quod fœminæ absque voluptate illa, quæ ex seminis ejaculatione fit, aliquando concipiant, quod arguit etiam eas concipere absque semine, alias diluere tentavi *lib.* 3. 32
tit. 1. *quæst.* 5. *sed* Æmil. Parisan. *post. alios nobil. exercit. lib.* 1. *cap.* 2. *exerc.* 7. ex Anatomes inspectione demonstravit, & rationibus confirmavit, quomodo contingat, ut mulieres sine voluptatis sensu, & absque eo quod seminis proprii eja-

culationem perſentiant, concipere ſoleant, quod etiam mirum non eſſe dicit, cum etiam viri licet raro admodum, ſine voluptate ſemen ejaculentur. ſed certe in his, quæ abſque voluptate concipiunt, plura concurrere neceſſe eſt, ut id eo modo contingat, ſeminis nempe tenuitatem, locorum frigiditatem, ſenſus hebetudinem, viarum brevitatem, earundem amplitudinem, ſeminis non uſque ad eas partes, in quibus delectatio, & titillatio viget, excurſum, ſed ad ipſum uteri corpus per ejuſdem cornua momentaneam tranſmiſſionem, aliquando etiam excedentem delectationem ex fricatione, & receptione ſeminis virilis voluptatem in emiſſione proprii ſeminis obſcurantem, & alia nonnulla, de quibus vide peculiariter prædictum Pariſanum *loco cit.* ſed inter omnia placet reſponſum, quod ſemen fœmineum tam præſto eſt aliquando in viciniſſimis uteri vaſis irruenti ſemini maſculeo, ut nullo pene motu opus habeat, ut cum illo permiſceatur, unde nulla excitatur tunc voluptas, quia voluptas ex titillatione fit, titillatio autem ex motu. eſt etiam quando ſemen non confertim movetur, ſed veluti ſtillans à ſuperioribus partibus, & tunc quidem nullam ſecum affert ejus excretio voluptatem; nam videmus in Gonorrhæa etiam, in qua ſemen non confertim, ſed quaſi ſtillans excernitur, nullam fieri voluptatem.

Ad ultimum Ariſtotelis argumentum multi multa dixerunt, ſed inexpugnabile illud crediderunt
33 Peripatetici. ſatisfeciſſe certe debuit, quod à nonnullis dictum eſt, ſeminum unumquodque per ſe eſſe tantum partiales cauſſas tum materiales, tum effectrices conceptus, conjuncta unam totalem, ac perfectam efficere generationis cauſſam, conſentaneum ergo eſt, quod quamquam fœmineum ſemen ſit cauſſa effectiva, & habeat promptam materiam, nempe & ipſius ſeminis, & fœminei ſanguinis, & locum ſortiatur convenientem, & oportunum ad generationem, tamen cum partialis tantum cauſſa ſit, non ſit ſufficiens ad generandum. Sed ad hanc difficultatem Peripateticorum, quæ validiſſima cenſetur, unico verbo reſpondeo, Cur, inquiunt, ſi fœmina utrumque principium habet activum, & paſſivum ſuo proprio ſemine
34 in utero non generat? quia, inquam, ſemen ſuum non concipit. at forte rides hanc reſponſionem, ſed audi, riſum amovebis. Etiam ſi utrumque ſemen active concurrat ad generationem, maſculeum tamen majorem vim agendi habens excitat fœminei ſeminis activitatem. Sed circumſcripta hac potiori activitatem maſculei ſeminis, & dato etiam, quod parem activitatem habeat fœmineum, & quod etiam poſſit ex ſe habere principium motus, adhuc non generaret, quia à fœmina non concipitur. conceptio enim fit attractione ſeminis maſculei ad intra uteri cavitatem, & ejuſdem neceſſaria retentione. Modo uterus, ſemine proprio ad expulſionem properante, illud non attrahit, (attrahunt enim partis id, quod eis deficit) immo expellit per vaſa ejaculantia ad uterum, ut obviam factum maſculeo ſemini, & cum illo commixtum generationem coadjuvet. unde hinc providentia Naturæ elucet, quæ unico uteri motu, nempe attractione, ſimul & ſemel ad duo diverſa ſemina contrario motu ſe moventia recipienda utitur. dum enim uterus in ſeſe ad ſuperiora recoligitur attrahendo ſemen maſculeum, ſimul ſemini fœmineo ab intro advenienti occurrit, ipſumque ſimul cum maſculeo excipit, attrahit, retinet, fovet. deficiente ergo ſemine maſculeo, nulla fit ab utero attractio, nulla item retentio ſeminis, immo expulſio proprii, & ſic nulla unquam ſuccedit ex ſolo fœmineo ſemine conceptio, etiam ſi ſolum ad conceptionem ſufficeret.

Remanerent autem adhuc nonnulla argumenta Scaligeri, Fabii Pacii, & Proſperi Martiani, quibus neceſſe eſſet ſatisfacere. Sed ad Scaligeri argumenta ſatisfaciunt Gerzias in Avic. *fen.* 1. *lib.* 1. *doctr.* 7. *ſumm.* 1. *cap.* 2. *diſp.* 36. *cap.* 5. *ſub num.* 13. & Ant. Ponce Sanctacruz *de Hippocrat. Philoſoph. tex.* 73. *in digreſſiuncula contra Scaligerum*, ubi etiam Fabii Pacii argumentis ſatisfacit. contra quem etiam facit, quod ſi ejus opinio eſſet vera, etiam calor extrinſecus poſſet habere in generatione vim agentis, quod eſt abſurdum; ſiquidem ovipara ſola incubatione pullos excludunt, imo & calore Solis & ignis pulli excluduntur, ut patet. at quomodo ſe habet calor uteri ad ſemina concepta in viviparis, eòdem modo ſe habet calor incubantis ad ova in oviparis; ſed calor uteri habet, ſecundum hanc ſententiam, vim agentis, ergo & calor incubantis, imo & ignis & ſolis, & alterius etiam Maris diverſi à propria ſpecie erit agens in oviparis, quod videtur maxime abſurdum. Ad argumenta Martiani ſatisfaciunt pleniſſime quæ contra Ariſtotelem adduximus, cujus ipſe opinionem ſequitur, cum tamen nihil de novo adducat, illud ſolummodo ab aliis nunquam memoratum attulit, ſemen fœminis idcirco datum eſſe, ut in congreſſu os uteri clauſum aperiretur, ita ut maſculeum ſemen ſtatim ingredi uterum poſſet. ſed pluribus agere contra hanc opinionem ſuperfluum eſt, illud tantum non conticebo, quod cum mulier ſemen millies emittat, antequam ſemel concipiat, certe ſi ſemper os uteri aperitur, ut ſemen deglutiat virile, alterum ex his ſubſequi neceſſarium eſt, aut virile ſemen retineri abſque eo quod concipiatur in ipſo utero, aut uterum de novo aperiri, ut excidat; non primum abſque dubio, quia ſemen virile non conceptum corrumperetur. non ſecundum, quia oportet os uteri ex alia, ac nova ſeminis emiſſione aperiri, aut ſaltem ex fluxu menſtruo, & ſic idem inconveniens ſequeretur, quouſque alterum ex his ſuccederet, nam, ut ille addit, uterus à ſe ipſo non aperitur.

Sed his omiſſis adhuc non deſunt aliæ difficultates ex uberrimis ſacræ Theologiæ fontibus pullulantes, quæ communem Medicorum opinionem dubiam facere poſſent. Si enim velimus de Naturæ neceſſitate fœminam cum proprio ſemine concurrere ad generationem, cum ex Theologica veritate ſic notiſſimum, Beatiſſimam Virginem fuiſſe 35
veram, ac naturalem Chriſti Domini Matrem, ut omnes aliæ Matres ſunt, ſequeretur inde, illam neque in conceptione, neque poſt conceptionem manſiſſe virginem, quod eſt falſiſſimum, nam ſi ſeminis effuſione, carnalique veneris voluptate eſt polluta, virginitatem in ipſa ſeminis effuſione amiſit, quia ſaltem materialiter, virginitas conſiſtit in immunitate à delectatione venereorum per ſeminis reſolutionem D. Thom. 2. 2. *q.* 152. *ar.* 1. *in corp.* at Maria Chriſti Domini Mater non mente ſolum, ſed etiam corpore, ante, & poſt, & in ipſa con- 36
ceptione ſemper Virgo manſit, corporiſque etiam puri-

puritatem ab omni vel imaginario inquinamento carnali illibatam servavit; inconveniens ergo, ac indecorum est adstruere, illam proprium semen in Iesu Christi Domini incarnatione præstitisse; ergo contrarium erit verius, & cum illa, quæ vera Mater fuit absque proprio semine naturaliter conceperit, poterunt etiam aliæ matres absque semine proprio concipere. Ad hæc respondent, ac undequaque satisfaciunt nonnulli ex Theologis, qui Medicorum opinionem tamquam veriorem sequuntur, ut Scotus *in sent. dist. 4. quæst. unica, & alii citati per* Petr. Vrtad. de Mendoz. *de Gener. & corrupt. disp. 2. subsect. 3.* & aliqua etiam attulerunt ex nostris Peramat. *in Appendice ad lib. de hom. procreat. ubi de Incarnatione, & partu Domini Nostri disput.* Gazias *in prima 1.* Avic. *doctr. 7. summ. 1. cap. 2. disp. 35. cap. 5.* & Ioan. Gallego de la Serna *de princ. Generat. tract. 1. lib. 1. cap. ult.* Dicam tamen ipse etiam circa hoc quæ tanquam Medicus eloqui non prohibeor, ut ad propositam difficultatem satisfaciam.

37 Christi Domini incarnatio partim miraculosa fuit, partim autem naturalis, quæ autem peculiariter habuerit miraculosa, quæ vero naturalia abunde docet proxime citatus Petr. de Peramat. *in ea Appendice ad hoc dicata*; ego ad hoc particulare punctum devenio, utrum Maria Virgo semen in ejus conceptione præstiterit, nec ne. dico igitur hoc aut naturaliter processisse, aut supranaturaliter. si supra naturaliter, non esset quærendus modus, vel si quærendus modus esset, hoc ad Theologos, non ad Medicos pertineret. Supplente enim Spiritu sancto activitatem seminis virilis, in quamcunque materiam libuerit, quam semen muliebre præstaret, agere potuit absque ullo motu, qui posset carnali voluptate virginitatem commaculare.

Quod si hoc naturaliter processit non aliter successisse potuit, quam in naturalibus aliis conceptibus eueniat, quantum est ex parte seminis muliebris, quod aliquando ita præsens est in viciniffimis uteri locis, in quibus fit conceptio, ut nullo motu opus sit ad hoc; ut cum virili semine misceatur, & sic absente motu, cessat titillatio, ex qua voluptas emergit, unde est, quod aliquæ, ut jam diximus, absque ulla omnino voluptate, quantum est ex parte expulsionis proprii seminis, concipiunt; quod & naturaliter in sacratissima Virgine Salvatorum Mundi concipiente evenisse potuit. & sic etiam si proprium semen præstiterit, nulla tamen labe illibatam corporis, mentisque Virginitatem violavit.

Iam vero ad rem nostram redeuntes, de modo, quo reddi debet conjugale debitum verba facienda. & Canonistæ quidem, *ut summo Armilla ver-*
38 *bo debitum conjugale.* Sanchez *de Matrimon. lib. 9. disp. 16. num. 1.* & alii, naturalem modum dicunt esse, ut mulier sit succuba, vir incubus, omnem autem deviationem ab hoc modo adversari aliqualiter Naturæ. sed adverte, hos non aperte se explicare, nam mulier potest esse succuba, & vir incubus, & tamen deviari à naturali modo, ut si mulier prona jaceat, non supina, oportuit ergo melius se explicare dicendo, naturalem modum concumbendi esse, ut mulier supina succumbat, virque illam supergrediatur. *ut summa Ang. 1. p. verb. debitum conjugale num. 25.* & Silvestr. *verb. debitum conjugale. num. 6. 1. par. licet* Mercurialis, *quem retuli alias lib. 3. harum quæst. tit. 1. quæst. 7. num. 22.* ex Lucretio, & Paulo *voluerit. lib. 1. de morb. mulier. cap. 2. lib. 1. variarum lect. cap. 6.* 39
naturalem modum venerem exercendi esse, ut mulier prona à viro ineatur, nam quod mulier supina virum admittat, magis voluptuosum esse voluit, minus tamen secundum Naturam, quia homines hac ratione venerem exercent studentes magis voluptati, quam ex mutuis osculis, & amplexibus, & mutua inspectione percipiunt, quam generationi, quæ facilius succedit, ut cum citatis auctoribus credit, prona jacente muliere, & hoc pacto inita, quam si supina ineatur. Verum enimvero hanc horum Doctorum opinionem alias loco citato confutatvimus, & ex Anatomicorum quorundam auctoritate demonstravimus, nequaquam verum esse, quod facilius sequatur conceptio eo modo, quam hoc, quo communiter homines utuntur; corruit ergo, corruente hac ratione, etiam erronea hæc opinio. non est tamen negandum in aliquibus casibus interdum facilius sequi conceptionem illa ratione congrediendi, quam consueta, nam experientia docuit Medicos, aliosque, nonnullas fœminas, quæ per multos annos ob Matricis depravatum situm non conceperant, aut alia etiam ex caussa, ea ratione in venere congressas, concepisse, patientes nempe se pronas per posticam partem à viris superiniri; quemadmodum & aliæ sunt, quæ facilius in uno, quam alio situ congredientes concipiunt, quod facilius virile semen excipiant, ut deinceps, cum occasio dabitur adjiciam. hæc tamen in quibusdam particularibus per accidens eveniunt, nobis autem quærendus est natu- 40
ralis modus exercendi coitum; neque dubium est illum esse magis naturalem, qui magis facit ad conceptionem, cum fini à Natura intento consequendo magis adjumento sit. hunc ergo modum post Hippocratem, aliosque vetustiores tradunt nonnulli Recentiorum, ut Mercat. *lib. 3. de* 41
Mulier. & Prægn. aff. cap. 6. Roderic. à Castr. *lib. 2. de Nat. mul. cap. 5. & alii*, est autem hujusmodi, ut Mulier in dorsum jaceat divaricatis, acclivibusque cruribus, capite tantisper dimisso, & vir illam sic jacentem superineat, hoc enim pacto modice elevato uti osculo, ipse uterus promptius ad se virile semen allicere potest, & vir etiam facilius prope ipsum uteri osculum internum semen effundere, unde facilius succedit conceptio. quæcunque ergo alia coëundi ratio aut in totum, aut ex parte impedire potest conceptionem, impediendo aut ne facile virile semen excipiat, aut ne virile membrum tam de facili ad uteri interiora pervenire possit, aut alia quadam ratione, recedat à naturali ratione, & habebit semper ob id in se delictum ex DD. nonnullorum opinione D. Thom. *in 4. sent. dist. 31. ex quo summa* Silvestr. *verbo deb. conjug. num. 7. summa Ang. par. 1. verbo debitum conjugale num. 11.* unde præter allatas rationes, ex quibus coitus à postica parte celebratus impedit generationem eam insuper esse voluit Roderic. à Castr. *ubi supra*, quia vir non potest ob natium spissitudinem, & crassitiem ad uteri intimiora suo instrumento pervenire; quamquam veritas est, hoc nullo esse impedimento, nisi Natium spissitudo monstruosa esset, alias si mulier prona quidem ineatur, in ventrem tamen non recumbat, sed super genua facilius pervenit vir

vir ſuo membro ad uteri intimiora à parte poſtica,
quam ab antica, unde, quantum eſt ex hoc, nul-
lo modo impeditur conceptio Venerem hac ratio-
ne celebrando. Sed antequam ulterius progredia-
mur, quæri poteſt; (licet hoc ad Canoniſtas per-
42 tineat) utrum deviatio ab hac naturali ratione con-
cumbendi, etiam in his culpabilis exiſtat, qui nul-
lam omnino ſpem concipiendi habent, ut in De-
crepitis, aut in gravidis mulieribus maxime poſt
aliquot menſes, quando neque ſuperfætationes
ullum dubium eſſe poteſt. ratio dubitandi eſt, quia
quocunque modo reddatur debitum, ſatisfit cui-
cunque Matrimonii fini, deviationem autem à na-
turali ratione celebrandi coitum intantum conſtat
eſſe culpabilem, in quantum ex ea impeditur ge-
neratio. Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 2.
ubi ergo nulla ſpes ſit generationis, nihil intereſſe
videtur, utrum hoc, aut illo modo concumbas,
dummodo Natura non abutaris, quod eſſet cri-
men peſſimum, nam, ut dixi, debito matrimo-
niali, & aliis, ſi quos fines Matrimonium præter
prolis generationem habet, abſque dubio ſatisfa-
cere videris.

Ego non ut ſententiam meam in his proferam,
ſed per modum ratiocinandi ad hoc dubium dice-
rem, quod quandocunque deviatio à Naturali ra-
tione concumbendi nulla honeſta ex cauſſa fiat, ſed
ob voluptatem tantum, ſemper interveniat aliqua
43 culpa, & moveor ex eo, quod etiam ſimplex coi-
tus naturali modo celebratus, factus tamen ſola
voluptatis câuſſa peccatum infert ſecundum ali-
quos DD. ſaltem veniale. Coninc. de Sacram. *diſp.*
34. *dub.* 1. *num.* 12. quanto magis ſi illicito modo
ob ſolam voluptatem coitus celebretur? quo tamen
44 vel Galeno *noſtro teſte lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. non eſt
homini ob voluptatem utendum, licet contrarium
ſentire videatur Plutarch. *in lib de ſanit. tuen.* ubi
Veneris finem ſolam voluptatem eſſe voluit; ſed
hic finis irrationalis medius fidius eſt, neque verus,
45 nam coitum Natura non inſtituit ad delectanda ani-
malia, ſed voluptatem in coitu poſuit, ut alliceren-
tur ad coitum propter generationem Iſaach. *lib.* 5.
Theor. *cap,* 107. Halyabb. *lib.* 5. Theor. *cap.* 36.
ſed quicquid ſit in cæteris animantibus, homini cer-
te in uxore ex uſu Matrimonii voluptas minime
quærenda; nam bene Verus Imperator referente
Cœlio Rhodigin. *lect. antiq. lib.* 28. *cap.* 13. uxoris
nomen dignitatis, non voluptatis nomen eſſe aſſere-
bat. relinquam nonnullorum Canoniſtarum opinio-
nem, de qua *ſumma Armilla verbo debitum conjugale,*
quod qui non naturali concumbendi modo utun-
tur videntur abuti Matrimonii Sacramento, de hac
enim ratione ad me non pertinet conſiderare.

Licet autem unicam tantum coëundi rationem
eſſe dixerim proprie naturalem ex eo, quod ea præ
46 cæteris ad conceptionem facere videatur, non eſt
tamen hoc ita accipiendum, ut quemadmodum
ſuperius annuimus, omnis deviatio ab ea omnino
generationi obſit, quia evenit aliquando, ut con-
ceptio ex coitu naturali ratione celebrato nullo
modo ſuccedat, ſuccedat autem alia quacunque
47 ratione, unde eam ob cauſſam determinatum à
Canoniſtis eſt, nullam habere in ſe culpam devia-
tionem à naturali modo coëundi ad hunc finem,
nempe ut facilius ſuccedat conceptio. Brunell.
de Matrim. concl. 8. *num.* 13. Sanchez *de Matrim.*
lib. 9. *diſput.* 16. *num.* 7. Alphonſ. Vivald. *in Can-*
del. aur. par. 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. debito conjug.*
num. 11. quemadmodum neque culpabilis hæc ea-
dem deviatio eſt quandocunque ex alia honeſta
cauſſa fiat, ut iidem DD. dicunt locis citatis, veluti
ad evitandum abortum, vel cum non licet ob cor-
porum diſpoſitionem aſſueta ratione coitum exer-
cere. hoc autem in tantum eſſe verum dicunt,
quod etiam ſi talis coeundi ratio impediret, ne
mulier totum virile ſemen ſuſcipere poſſet, tamen
dummodo ex cauſſa fieret, non eſſet peccatum,
quia non impediret generationem, dicunt enim
cum Medicis, quod ex parte tantum ſeminis ſuc- 48
cedit conceptio. *ſumma Armilla par.* 1. *verbo deb.*
conjug. ſumm. Silveſtr. *par.* 1. *verbo deb. conjug. num.*
6. in fin. Sanchez *ubi ſupra num.* 5. Diana *reſolut.*
moral. par. 3. *tract.* 4. *reſolut.* 204.

Adverte tamen hic neutiquam veram eſſe Cano-
niſtarum, ex Alberto, ſummæ Silveſtr. & Sanchez,
aliorumque opinionem volentium generationem 49
in nulla coeundi ratione impediri, dummodo coi-
tus in naturali vaſe celebretur; prudenter autem
eam rejicit Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 2.
& Medicorum ſententiæ ſeſe in hoc remittit, nam
ſimpliciter loquendo omnis deviatio à tradita illa
naturali ratione conceptionem aut in totum, aut
ex parte impedire poteſt, licet per accidens inter-
dum eveniat, ut eadem deviatio à naturali ratio-
ne conceptionem coadjuvet; alias aut prohibendo
omnimodam vaſorum approximationem, aut os
uteri conſtringendo, aut contorquendo, aut à ſuo
ſitu dimovendo, aut virile membrum cogendo
extra opportunum locum ſemen effundere, aut
alio quocunque modo hæc deviatio conceptio-
nem impedit, quemadmodum eandem ob ratio-
nem cum vel mulieris hebitus, vel uterus non na-
turali modo ſe habet, juvatur conceptio ex mu-
tatione modi naturalis. ſic ventre alterutrius, vel
amborum conjugum nimia pinguedine turgente,
mulierem à parte poſtica inire idcirco conceptioni
opitulatur, quia à parte antica inire impedit ap-
proximationem convenientem membrorum, &
ſeminis proventum ad uterum, à parte autem po-
ſtica facilior approximatio, & promptior ſeminis
ad uterum acceſſus. ſic etiam ubi uterus deſcen-
dat, is idem ſitus magis facit ad conceptionem,
quia muliere in faciem prona jacente ſublatis lum-
bis uterus in ſuum locum reverti poteſt, & ſic fa-
cilius ſequitur conceptio. eodem quoque pacto
utero in alterutrum latus vergente, prodeſt in ad- 50
verſum latus jacentem mulierem comprimere, li-
cet conjugibus hoc modo, in latus ſcilicet con-
gredientibus alias difficulter, immo vix ullo modo
ſequatur conceptio, quia ſemen in collum ipſius
uteri effunditur, ut dicit Roderic. à Caſtr. *de Nat.*
mul. lib. 3. *cap.* 5.

Sed præterquam quod, ut dixi, ut plurimum mu-
tatio modi naturalis concumbendi impedit gene-
rationem, ſunt quidam concumbendi modi, qui 51
non ſolum conceptionem impediunt, ſed ſanitati
maximopere officiunt, quod quidem concumben-
tium culpam graviorem facere fortaſſe non erit du-
bium. tam ultro autem proceſſit conclamata homi-
num laſcivia, ut nulla propriæ ſanitatis ratione ha-
bita, non contenta iis, quas natura immiſcuit in
coitu voluptatibus, majores ſua malitia quæſive-
rit, unde non uni, aut alteri, quos forte ipſa Na-
tura dictare potuit, modo concumbendi acquie-
vit, ſed multiplices adinvenit potius ſilentio con-
tegendos, quam ſummo cum pudore detegendos.

jam

jam vero Cyrenem meretricem duodecim concumbendi modos habuiſſe, unde Dodecamechani dicta ſit, ex Ariſtophanis interprete referunt Cœlius Rhodig. *lib.* 14. *cap.* 8. *Auctor in Adagiis*, & *Tiraq. de Leg. Connub. Gloſ.* 1. *par.* 1. *num.* 97. *ex Suida*; qui & Elephantidem quandam modos, & figuras, ſpecieſque, & formas deſcripſiſſe, & concubituum ſchemata depinxiſſe narrat, quibus Tiberium Imperatorem cubicula exornaſſe, tradit Sueton. *in ejus vita*, *cap.* 43. & de aliis etiam vide apud ipſum, ibid. ſed perdita quorundam hominum petulantia ſuperiori ſæculo huic rei ita ſtuduit, ut de illis verificari potuerit Ovidii dictum *lib.* 1. *de Art. aman.*

—— Venerem jungunt per mille figuras.

& illud Martialis *lib.* 12. *num.* 43.

Sunt illic Veneris novæ figuræ
Quales perditus audiat fututor.

& utinam hæc in præſentiarum non magis, quam alio quovis tempore vigerent, fortaſſe non magis difficile fuit antiquitas, quam nunc ſit enarrare,

—— quibus verbis concumbat quiſque, modis quot-

nos autem de his non abſque pudore inviti loquimur, non tamen abſque ſumma neceſſitate, pro Canoniſtis enim à nobis decidendum eſt, quinam modi concumbendi magis, aut minus generationem prohibeant, qui item magis, aut minus ſanitati noceant, ut ipſi deinceps determinent quantum concumbentes, & quando peccent.

52 Naturali itaque modo jam demonſtrato, dicendum eſt ab eo omnium minime recedere; nihilque ſanitati obeſſe coitum, in quo mulier inſtar Quadrupedum initur prona jacens elevatis cruribus; magis autem conceptioni obſiſtit, & magis item ſanitati mulieris obeſt, cum illa in ventrem jacens demiſſis, extentiſque cruribus venerem exercet, pectori enim, & reſpirationi mulieris ſitus hic inimicus eſt, eo maxime in actu, in quo mulier multum ſe exagitat, atque ut Lucret. *lib.* 4.

———— exoſſato ciet omni pectore fluctus.

vir autem non poteſt ob natium mutuam compreſſionem, & ſpiſſitudinem membro ad uteri intima penetrare. Conceptionem inſuper impedit, & viri ſanitati inſidiatur, ſi modo quidem conſueto concumbat, ſed vir aut alterutrum, aut utrumque uxoris crus propriis brachiis elevet, atque ſuſtentet, præterquam quod enim laborem adauget, ejus ſemen non recta ad uteri internum oſculum, ſed ad ſuperiores colli ipſius uteri parietes ejicitur. Hinc ſequitur concubitus in latus, qui etiam ſi nihil obeſſe alterutrius ſanitati videatur, conceptionem tamen omnino impedit, ſive ille ab antica parte, ſive à poſtica fiat; nullam enim in hoc differentiam agnoſco quantum pertinet ad faciliorem, vel difficiliorem conceptionem, ventris enim exuberantia ab una parte, Natium ab altera, & compreſſio ſubjacentis partis à ſuperiore prohibent neceſſariam vaſorum approximationem; ſitus autem uterum in latus concidere cogit, ac ipſius oſculum conſtringi, ita ut minus prompte virile ſemen poſſit excipere. ex quo patet magis recedere hunc modum à naturali, quam Canoniſtæ putent, qui parum recedere exiſtimarunt. Summa Ang. *p.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 25. Sum. Silveſtr, *p.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 6.

53 Subſequitur concubitus factus utriſque ſtantibus, in quo conceptio impeditur, & ſanitas detrimenti plurimum elicit. impeditur conceptio, quia os uteri & conſtringitur, & nimis extenditur, ut dicit Roderic. à Caſtr. *loco cit.* ſanitas labefactatur, quia cum coitus per ſemetipſum hominem debilem faciat, quandocunque erectus hominibus ſit, majorem multo affert laſſitudinem Oribaſ. ex Rufo *lib.* 6. *Collect. cap.* 38. præterquam quod diſponit corpora ad articulares morbos, & ad pleroſque alios, unde crediderim ſi ulla culpa intervenit in mutatione modi, multo majorem (licet contra videri poſſit) ex hoc concumbendi modo conjuges incurrere, quam ex ullo eorum alio, quos jam tradidimus. Sed & coitus qui ſedente alterutro ex conjugibus, vel utriſque fit, laborioſus eſt, & conceptioni contrarius, nam ſedente muliere internum uteri oſculum conſtringitur, & vaſa, ſeu inſtrumenta generationis debite conjugi non poſſunt; ſedente autem viro, eadem inconvenientia ſubſequuntur, quæ mox addemus numero proximo, ſedentibus autem utriſque eadem inconvenientia adaugentur. Omnium maxime & generationem 54 impedit, & noxius ſanitati viri concubitus eſt, cum mulier virum init, nempe cum vir ſuccubus eſt, mulier incuba, Avic. 20. 3, *tract.* 1. *cap.* 11. Raſ. 24. *Con. in. cap.* 1. præterquam multos enim morbos, qui inde ſequi poſſunt, nullo modo conceptio eſt poſſibilis. Neque ullam veritatem habet, quod mulieres concipere poſſint etiamſi membrum virile non intret per ventris clauſtra ob uteri facultatem attractricem, ut voluerunt Canoniſtæ decepti omnino ex eo, quod ſibi pervaſerint ex ſemine projecto in balneo, aut in lecto abſque concubitu mulieres aliquando concepiſſe, quod eſt ridiculum, & alias à me confutatum; itaque hic modus uti à Medicis præ cæteris ad corporis ſalutem improbatur, ita præ cæteris ob ſalutem Animæ à Canoniſtis videtur damnandus, quia omnino impedit prolis generationem. Vnde videndum an bene determinaverit Vugarell. *in addit. ad ſumm. Ang. verbo debitum conjugale. num.* 25. *litt. b. ex Aſten.* in hoc modo concumbendi eo quod nec mulier eſt apta ad ſemen ſuſcipiendum, nec vir ad infundendum intervenire, peccatum mortale.

Et ex his apparet minus recte Brunellum de Sponſ. & *Matrim. conol.* 8. *hum.* 13. *ſumm. Angel. par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 11. *ſumm.* Sivestr. *verbo debitum conjug. num.* 6. alioſque plures Canoniſtas determinaſſe qualiſnam modus deviet à naturali concumbendi ratione; nam cum deviatio à naturali modo tanto fit magis contra Naturam, quanto promptius impedit conceptionem, ut elicitur ex D. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 12. Leſſ. de Iuſt. & Iur. *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 12. *num.* 89. abſque dubio modus, quadrupedes utuntur; minime deviat à naturali modo, quia minus impedit conceptionem, ut jam probavi, contra autem lateralis concubitus parum quidem deviat à naturali modo ſecundum figuram, ſed maxime deviat quoad finem in concubitu intentum, quia ex eo difficillimè, aut nullo modo ſequitur conceptio. Brunellus tamen, & alii Canoniſtæ, qui, cum Medici non eſſent, neſciebant qualis modus magis, aut minus conceptionem impediret, attendebant tantum ad externam figuram, & ſic voluerunt concubitum illum belluarum more omnium maxime eſſe contra Naturam, quod ex dictis falſum eſſe conſtat.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Conjuges excuſantur à redditione debiti, ſi ea in propriæ ſalutis detrimentum ſit futura.*
2 *Venus ſi quis alius labor firmas requirit vires.*
3 *Quæ Naturæ ſint magis, aut minus veneri idoneæ.*
4 *Venerem Melancholicis prodeſſe, quomodo verilatem habeat.*
5 *Morbis ex Pituita venus quomodo conferat.*
6 *Quæ ætates veneri ſint magis, aut minus idoneæ.*
7 *Principum partium diſcraſia quomodo à Veneris uſu prohibere hominem poſſit.*
8 *Mulieres magis quam viri æſtate venerem appetunt.*
9 *Anni temporis conditio quomodo virum prohibere poſſit à coitus uſu.*
10 *Quodnam tempus veneris uſui magis, aut minus idoneum.*
11 *Coitus quando exercendus, aut vitandus.*
12 *Inanitio quando coeunti poſſit eſſe noxia.*
13 *Iejunare an teneantur qui debitum reddere debent.*
14 *Conjux non poteſt ſe ita jejuniis macerare, ut impotens ad debitum reddendum inde fiat.*
15 *Qui jejunavit an teneatur reddere debitum.*
16 *Labor quomodo excuſet à reddendo debito.*
17 *Morbus eſt ex præcipuis cauſſis impedientibus debiti redditionem.*
18 *Coitus non præſumitur in valetudinario.*
19 *Coitus ad ſanitatem confert, & eſt cauſſa curativa multarum ægritudinum.*
20 *Morbi ex pituita quando præbeant legittimum impedimentum non utendi coitu.*
21 *Detrimentum, quod timetur ex coitu debet eſſe notabile, ut excuſet.*
22 *In frequentata debiti redditione ſufficit morbus leviſſimus, ut excuſet, contra in rariori.*
23 *Febres, & morbi cum febre à redditione excuſant.*
24 *Dolores omnes inſignes à debiti redditione legittime excuſant.*
25 *Morbi per circuitus revertentes, ſi ſint notatu digni, excuſant etiam in eorum intermiſſione.*
26 *Nervorum morbi qui excuſent.*
27 *Morbi ſomnolenti, & inſaniæ quando excuſent.*
28 *Qui morbi Oculorum, & Aurium excuſent.*
29 *Qui morbi pectoris excuſent.*
30 *Qui morbi partium naturalium excuſent.*
31 *Morbi Renum qui excuſent.*
32 *Vulnera quæ excuſent.*
33 *Tumores qui excuſent.*

De his, quæ virum à redditione debiti excuſare poſſunt ex parte ſui.

QVÆSTIO II.

EX præcedenti quæſtione patet, quod quamquam Conjuges ex Iuſtitia teneantur ſibi in-
1 vicem reddere matrimoniale debitum, tamen excuſantur, quandocunque redditio futura eſt cum propriæ ſalutis periculo, unde non ſolum non tenentur eo caſu reddere, ſed reddendo, & exigendo mortaliter peccant, Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 2. & 3. & quia ad Medicum ſolummodo ſpectat dijudicare, quandonam coitus poſſit eſſe ita noxius, ut notabili diſcrimini coëuntes exponat, circa hoc jure optimo Medicus venit conſulendus. Pontius *ubi proxime num.* 3. is enim cauſſas, quæ maxime impedire poſſunt veneris uſum inveſtigans, multum Canoniſtas juvare poteſt in determinando, quænam legitime excuſent, quæ non.

Hujuſmodi igitur cauſſæ veneris uſum notabiliter impedientes, conſiderari poſſunt vel reſpectu viri, vel reſpectu mulieris, vel reſpectu utriuſque. loquamur autem ante omnia de iis, quæ excuſant virum reddere debitum uxori ex parte ſui ipſius, dummodo ante omnia admoneamus, omnes haſce cauſſas reſpicere magna ex parte virium robur; Venus enim, ſi quis alius labor, firmas requirit vires, 2
præſertim in viro; itaque ubi vires ex coitu notabiliter labefactatas iri ſuſpicamur, jam præſens eſt legittima excuſatio non reddendi debitum: vires autem vel ex ſua natura debiles ſunt, vel ex accidenti dejiciuntur. Ex Natura quidem ut ob temperamentum, vel ob ætatem, vel ob inſignem aliquam principis partis diſcraſiam. ex accidenti vero vel ob temporis conditionem, vel ob morbum, vel ob inanitionem, vel ob laborem.

Quoad temperamenta, quæ ipſas Individuorum 3
Naturas dixeris, certum eſt, & admonent etiam Medici, ut Galenus, Oribaſius, Avicenna, & alii locis jam adductis, quod quemadmodum Naturæ calidæ, & humidæ veneri ſunt maxime idoneæ, ita his contrariæ, nempe frigidæ, & ſiccæ omnino veneri ineptæ, ut enim illæ ſanguine multo, & ſemine abundant, & ob id validas vires habent, eodem quoque pacto hæ ob contrarias cauſſas viribus ſunt imbeccillibus, qui ergo imbeccilles habent vires, inquit Galenus *apud Oribaſ. lib.* 6. *collect. cap.* 27. ii à veneris uſu ad ſummam infirmitatem deveninnt. conſiderandum autem eſſet quatenus, & quouſque hujuſmodi Naturæ ſufficiant ad coitum, ita ut abſque periculo ſaltem inſigni poſſint debito ſatisfacere. ſed certe non poſſunt particularia determinari, quamobrem in hoc unuſquiſque proprias vires, & Medicum conſulere debet, adnotando ea, quæ alias ex coitu, aut ex voluntaria, vel in ſomnis facta ſeminis evacuatione ſibi accederint, & quanam ratione in hoc ſe habuerit; univerſaliter tamen hæc ita determinari poſſunt. Calidas, humidaſque naturas omnium minime, frigidas, & ſiccas omnium maxime, ut diximus, à veneris uſu lædi Averr. *lib.* 5. *Collig. cap.* 12. unde & reſpectu temporis, & reſpectu ætatis, & reſpectu laboris, & reſpectu frequentationis ipſius coitus, & reſpectu denique quarumcunque cauſſarum illæ aut nihil, aut parum, vel multum excuſari poſſunt. Calidæ, & ſiccæ naturæ licet facile reſolvantur, medio tamen modo ſe habent, quia ſanguine abundant, multoque ſpiritu, & calore, unde facile quod facile deperdunt, recuperare ſunt aptæ. Frigidæ, & humidæ, eo quod multo calore non abundent, his multo minus veneri ſufficiunt; quanam autem ex ratione Ariſtoteles, & Rufus dixerint, venerem Melancholicis 4
prodeſſe, qui tamen Naturæ ſunt frigidæ, & ſiccæ, ambigere licet; dici tamen poteſt, non his, qui à Natura, quod pauciſſimo calore ſint dotati, ſed his, qui ex accidenti, in quibus alias calor vigere poteſt, fiunt Melancholici, Venerem prodeſſe.

idem

idem dubium etiam de Hippocratis, ejuſdemque Ariſtotelis ſententia inſurgere poteſt, quod dixe-
5 rint, coitum prodeſſe morbis ex pituita, nam ſi ſic eſt, videretur etiam dicendum, Pituitoſis naturis frigidis nempe, & humidis, quæ multa pituita abundant, venerem eſſe proficuam; verumtamen non idem eſt dicere, Venerem prodeſſe morbis ex pituita factis, & venerem prodeſſe Naturis pituitoſis; nam pituitoſæ Naturæ debili calore ſunt prææditæ, & modico ſanguine abundant; at qui patiuntur morbos pituitoſos, poterunt alias multo calore abundare, & ſanguine, & vires integras ſortiri, ſic autem à Veneris uſu juvari poterunt, evacuando per Venerem pituitæ copiam abſque eo, quod viribus deſtituantur, aut proprium corpus nocua refrigeratione labefactent.

De Ætatibus autem ita cum præcitatis Doctori-
6 bus determinandum, Iuventus quidem quod & ſpiritu, & calore, & viribus præ cæteris ſit prædita, præ cæteris quoque veneris operibus vacare tuto poteſt. ab hoc autem tempore, quod in hoc negotio à vigeſimo primo anno enumerare libet, quando jam corpus ſuum totale incrementum ſortitum eſt, ſuccedit procedendo uſque ad quadrageſimum, vel quadrageſimum quintum, ætas vero, quæ huic ſuccedit uſque ad quinquageſimum, vel quinquageſimum quintum, medio modo ſe habet, ab hinc ita ætatem excuſare dixerim, ut legitimum impedimentum præſtet reddendi debitum aut omni ex parte, aut ſaltem ex majori, ita ut ſi anteacta ætate quis reddere conſueviſſet bis ſingulis hebdomadis, ab inde ſufficeret reddere ſemel in menſe, quod ab ulteriori redditione inſigniter lædi poſſit; imminet enim huic ætati ex frequentiori coitu evidentiſſimum ſanitatis periculum. ſed tamen hæc nihil per ſe operantur, niſi ſimul vires cum ætatibus conſiderentur, nam, ut non ſemel diximus, Ætates non annorum numero, ſed virium robore ſunt metiendæ. Verumenimvero Ætas, quæ Iuventutem præcedit, nempe ante annum vigeſimum primum quemadmodum acutioribus veneris ſtimulis conflictatur, ita minus rationabiliter, minuſque diſcrete & exigere, & reddere debitum ſolet; illud tamen certum eſt, hanc ætatem eo magis veneris uſu lædi, quo tenerior eſt, & idcirco in prima pubertate tanti æſtimarem hanc rationabiliter timendam læſionem, ut ſaltem ab iterata per ſingulos dies redditione jure excuſari etiam robuſtiorem adoleſcentem poſſe crediderim; coitus enim tum temporis, cum nempe hircire, aut catulire, ut ajunt, homines incipiunt, & corporis incrementum impedire, & vires inſigniter labefactare, & hominem ad multos morbos diſponere poteſt. quin & imbecillem prolem, morbiſque obnoxiam expectare ex hujuſmodi horum frequentata conjunctione conveniens eſt.

Ab his conſiderandum eſt de Principum par-
7 tium naturali debilitate; ſit enim interdum, ut corporis quidem Natura, Temperamentum, & robur Veneris laboribus facile ſufficiant, ſed vel capitis, vel cordis, vel ſtomachi imbecillitas huic rei mirum in modum obſtare videatur. neque dubium eſt; naturales haſce Principum, vel præcipuarum partium debilitates, & conſtitutiones evidentem cauſſam præbere poſſe concumbentibus, ut in difficiles, perniciosos, lethaleſque earundem partium morbos labantur, legitimum ergo hæ ipſæ impedimentum dabunt reddendi debitum, ſed de his plura exarabimus, cum de morbis hanc eandem debiti redditionem impedientibus verba faciemus.

Iam vero ad ea, quæ ex accidenti eveniunt conſideranda properemus, & primo loco ſe offert Anni tempus, circa quod illud ante ex naturalibus denuo adnotabimus (nam & alias adnotavimus) mulieres magis appetere coitum vigente 8
æſtu, quam alio quovis anni tempore, quod etiam ex Heſiod. & Ariſtot. pluribus in locis præcipue vero *lib. 4. Problem. cap. 26.* & Plinio adnotavit ex Iureconſultis Tiraq. *in leg. Connub. lib. 9. Gloſ. 1. par. 9. num. 125.* & ardente præſertim ſyrio ſalaciores ſunt, quando maxime viribus Viri languent; cum ergo tunc evenire facile poſſit, ut mulieres debitum frequentius exigant, videndum, an temporis conditio viros à redditione ſufficienter excuſet; dicendumque videtur, anni tempora ali- 9
quando in totum, aliquando ex parte excuſare poſſe; nam in totum excuſare poteſt æſtas vigens, ut ardente canicula, unde dies caniculares determinantur, tunc enim ob ſummam virium imbecillitatem, & ob facilem earum reſolutionem, & ob præternaturalem calorem facile concepibilem, ſummum imminet ex coitu periculum. in aſſuetis tamen hoc non habet ita locum, ut in totum excuſari poſſint, ſed maxima ex parte, ut ſi conſueverint bis in die, non excuſabuntur ab unica, vel repetita etiam redditione ſingulis hebdomadis durante æſtu, ex hac enim notabile nocumentum non reportabunt.

Porro Medici, cum inter Anni tempora vernum dixerint eſſe veneri aptiſſimum, cætera ſuſpe- 10
cta habuerunt, omnium tamen maxime æſtivum ob caloris naturalis pauperiem, ejuſque facillimam reſolutionem, viriumque ut dixi, ſummam imbecillitatem; alia vero duo, hyemale nempe, & Autumnale, licet non utilia eſſe pronunciaverint, non ut æſtivum tamen ab aliquibus vituperantur; licet plerique fuerint, qui non Æſtivum, ſeu Autumnale præ omnibus damnandum eſſe ad hunc effectum exiſtimaverint, quod & corpus imbecilli adhuc calore dotetur, & multis, variiſque excrementoſis abundet humoribus; & videtur quidem, quod quemadmodum coitus frigidis, & ſiccis Naturis eſt inimiciſſimus, ſic etiam in Autumno, qui frigidus, & ſiccus ſua natura eſt, magis quam in alio quovis Anni tempore nocuus futurus ſit, quod ſi ita eſt, Autumnus non minus, quam Æſtas à debiti redditione excuſabit, licet vulgus contrarium perſuaſum habeat, in Æſtatis enim fervoribus ab uxoribus recedunt, adveniente autem Autumno ad earum redeunt congreſſus juxta vulgatum proverbium. Ergo Hyemale tempus medio modo ſe habebit, ut non quantum vere coitu abſque incommodo viri uti poſſint, nec ut in Æſtate, & in Autumno excuſentur.

Conſiderarunt porro Medici in hac ipſa re etiam particularia totius diei tempora, & quæ cum iis corporis eveniunt mutationes, ut an jejuno, 11
vel paſto homini coitus magis nocuus, aut proficuus ſit, an ante, vel poſt ſomnum celebrandus an veſpere, cum quis it cubitum, an de mane ante quam è lecto homo ſurgat ſit conducibilior. nos Galeni, aliorumque Medicorum auctoritate ducti, dicamus, recentes, ſatietates, & ebrietates ſemper eſſe vitandas, periculum enim minantur,

videndum ergo an prægressæ à debiti redditione excusare debeant; famem quoque esse cavendam certum est, jejunis ergo à coitu abstinendum, unde & jejunus homo excusabitur; non pro unica vice, sed si frequenter jejunus concumbere cogeretur. optime vero quis concumbet à cibo, inquiunt Medici, qui ad satietatem non sit ingestus; & cum satius sit viro uti coitu cum cibum moderate sumpserit, à cœna quidem oportune id fiet, concubitus vero, qui media nocte, & qui sub Auroram fiunt habent omnes cum se aliquod periculum, & licet hæc leviora forte sint, quam ut virum excusare à debiti redditione possint, tamen si uxor frequentaret exigere semper horis hujusmodi non opportunis, non esset detrectandum, virum legitime excusari posse, sunt enim qui ex coitu tunc facto in stomachi cruditates, dolores, vertigines, capitis debilitatem, & alias non contemnendas infirmitates incidant.

12 Cæterum inanitio notatu digna, vel Natura facta, vel arte, aut quomodocunque procurata, ex qua vires quoquomodo sint dejectæ, legitime viderentur excusare à redditione debiti, cum post tales inationes concumbere, sit mortis periculo sponte occurrere; ut post insignem corporis dejectionem, post notabilem sanguinis undecunque evacuationem, post vomitum copiosum, post uberem sudorem, & in summa post quamcunque inanitionem; sic etiam post jejunium, tale nempe, in quo nihil homo ingesserit, quod non minus inanire corpus est aptum. circa quod tamen dubitari potest primo, an qui debitum redditurus est, teneatur

13 jejunare; & circa hoc non minus quam circa alia determinanda, vires, ut admonuimus, examinandæ, quæ si validæ sint, & debitum moderate sit reddendum, nihil quicquam impedimento esse censuerim debiti redditioni, si jejunium juxta Ecclesiæ Catholicæ ritum sit observandum, nempe ut semel in die ad libitum comedamus quicquid libuerit, carnibus, lacticiniis, ovisque exceptis, permisso insuper verspertino jentaculo, quod affluentius ea de causa, si quando opus fuerit, desumi poterit. alias vero si jejunium rigorosius esset, & plurium dierum futurum sit, ut si triduo cum pane, & aqua sit jejunandum, tunc certe ob imminentem virium dejectionem non posset absque periculo homo jejunare, ut si forte id esset alicui pœnitentia injunctum, nam tunc magis tenetur satisfacere debito, ad quod ex Iustitia tenetur. adverte autem unius diei jejunium ordinarium nihil notabilis detrimenti afferre posse ei, qui redditurus est debitum juxta id, quod in usu habet; contra autem si plurium dierum, ut est Quadragesimale.

14 Nota ulterius secundum Canonistas non posse Conjugem se jejuniis, & abstinentiis ita macerare, ut evadat impotens ad reddendum, Summa Armilla *verbo debitum conjug.* summa Silvestr. *verb. eod. num.* 2. *par.* 1. Coninc. *de Sacram. disput.* 34. *dub.* 2. *num.* 18. Pontius *lib.* 10. *de Matrim. cap.* 3. *num.* 7. quod in tantum verum est, ut non solum habeat locum ubi impotens evaderet, sed etiam ubi deformis ex hoc redderetur, & maxime mulier, quam volunt ex hoc mortaliter peccare, quia daret caussam, ut odiosa apud virum suum evaderet, qui facile inde occasionem haberet committendi adulterium, ut prosequitur Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 19. *num.* 4. & ex his etiam satisfieri potest alteri dubio, num scilicet qui jejunavit, teneatur reddere debitum; nam vir mediocris virtutis, 15 nempe qui commune hominum robur adæquet, non excusatur ex ordinario unius tantum, aut alterius diei jejunio à debiti redditione, secus autem si fuisset plurium dierum, & multo magis si jejunii ordinarii rigorem transcenderet, ut si fuisset cum pane, & aqua. sed in his quoque virium robur attendendum, nam quantumvis arduo, & longo quis jejunio maceraretur, intra terminos tamen ordinarii, ac diurni jejunii loquendo, dummodo vires sufficerent, non excusaretur à debito reddendo in totum, nullo imminente sanitatis periculo.

Sequitur post hæc labor, qui si vel jam præcesserit, vel de necessitate postmodum futurus sit, 16 dummodo sit notatu dignus, à Veneris usu ita hominem prohibet, ut nisi omnem salutis aleam currere velit, ab eo abstinere debeat; licet enim ut Rufus apud Oribas. *lib.* 6. *cap. ult.* dicebat, putaverint Medici nonnulli, solvi concubitu labores, nempe concubitum esse pro remedio laborum, tamen, ut ipse Rufus addebat, male hi sentiunt, cum imbecillitas esse non possit laborum remedium. nam ipsa ratio suadet, ut Galenus dicebat *in* 3. *de morb. vulg. comm.* 3. *tex.* 31. labori laborem non mederi. & tamen non videntur absque apparenti saltem ratione dixisse Medici illi, solvi concubitu labores, nempe concubitum esse pro remedio ejus lassitudinis, quæ laborem consequitur; fit enim hæc à consertim facta, ac multa spirituum resolutione ex incalescentia sanguinis per laborem. Levis ergo concubitus sanguinem modice refrigerando caussam tollit majoris resolutionis spirituum, sicque aliquo modo labori mederi potest; sed neque vera omni ex parte est ea Galeni assertio, quod labor labori non medeatur, quia si Celso credimus *lib.* 1. *cap.* 3. levat lassitudinem, etiam laboris mutatio, eumque quem novum genus ejusdem laboris pressit, id, quod in consuetudine est, reficit.

Quicquid autem de hac ratione sit, certum est laborem excusare à debiti redditione, quod intelligendum, ut annuimus, de labore immodico, & inconsueto, nam si alias ita quis se assueverit, ut post familiarem, quotidianumque laborem concumbat, & ex hoc nihil jam detrimenti perceperit, non erit hic labor sufficiens ad excusandum. immoderati enim labores dicendi, qui ultra virium tolerantiam, vel ultra consuetum fiunt, semper autem immoderati dicuntur in relatione ad ipsum laborantem, nam qui labor respectu Socratis erit levis, gravis, immoderatusque erit respectu Calliæ, & sic ex uno, eodemque labore quoad quantum Callias excusari poterit à redditione debiti, Socrates nequaquam, ex eo quod Calliam vel quia non est assuetus, vel quia imbecilli corpore est, insigniter debilem faciet, Socratem vel quod sit assuetus, vel quod firmo sit, ac robusto corpore, ne afficiet quidem. Sed de labore alias *lib.* 5. *tit.* 1. disserui.

Remanet tandem inter caussas virum excusantes à debiti redditione de morbo considerare, firmabimus ergo primo hanc conclusionem omnibus Medicis, sed quid inquam Medicis? omnibus professoribus, immo & ipsi imperitissimo vulgo acceptissimam, Morbum esse ex præcipuis caus- 17 sis impedientibus Veneris usum; est enim morbus res præter naturam, & Naturæ ipsi inimica, unde in

in quovis morbo ſupponitur Naturæ debilitas, & nativi caloris ſuccumbentia. at veneris uſus & multo calore naturali indiget, & proſperam requirit valetudinem, nam ipſa corporis valetudine, ut dicebat Ariſtot.8. *de hiſt. anim. cap.*18. animalia quæcunque ad coitum excitari ſolent; atque eadem ex cauſſa prudenter apud Iureconſultos dictum repe-
18 ries, & communiter accipi, Coitum in valetudinario non præſumi. Maſcard. *de probat. concluſ.*312. *num.*16. quanto magis non præſumendus in eo, qui jam actu ægrotat?

19 Licet autem conſtet, ut alias etiam probavi, coitum non modo ad tuendam ſanitatem aliquando conferre, ſed eſſe cauſſam curativam plurimarum ægritudinum, ut cum Hippocrate, Ariſtotele, Galeno, & Avicenna, aliiſque præcipuæ auctoritatis Medicis dicit univerſa Medicorum ſchola, quemadmodum recenſui *lib.*6. *tit.*1. *quæſt.*5. *num.*5. *& ſeqq.* maxime autem opitulari morbis ex pituita genitis, ut poſt Hippocratem ſignanter firmat Ariſt. *l.* 1. *problem. nu.* 51. quod qua ratione fiat exponunt Doctores ibi, & poſt Conciliatorem, Septalium, Guaſtavinium, Io. Manelphus vir do-
20 ctiſſimus, publicuſque Medicinæ, & Philoſophiæ profeſſor hic ſumma cum laude Medicinam faciens, tamen hi ipſi morbi legitimum impedimentum præbere debent in Veneris uſu, quia quandocunque coitus pro cura alicujus morbi ſit exercendus, non debet qui coiturus eſt alterius voluntate adſtringi, ſed libitu ſuo, & quando opportunitas exigit concumbere; alias non modo venus morbum non curabit, ſed eum adaugebit, aut hominem in pejores morbos conjiciet: non tamen dubitandum, quod, ſi uxor oportune petat, & redditio ſit ceſſura in viri utilitatem etiam morbo detenti, vir teneatur, modo id illi conſtet, reddere debitum, contra autem ſi extra opportunitatem exigat.

Sed qualisnam morbus ad hunc effectum dici debet ſufficienter excuſare? num ſufficiet qualiſ-
21 cunque etiam leviſſimus? Advertendum circa id, quod detrimentum redundans viro ex debiti redditione, ut ipſum legitime excuſet, debet eſſe notabile, alias ſi modicum futurum ſit, non legitime excuſabit, quia præponderat illi lex Iuſtitiæ obligans ad debitum reddendum. Sanchez *de Matrimonio diſput.* 24. *num.*2. *lib.*9. Pontius *ibid. lib.*10. *cap.*14. *num.*3. qua veritate ſtante, dicendum pri-
22 mo, In frequentata debiti redditione ſufficere, ut morbus ſit leviſſimus ad hoc, ut excuſet, quia frequentia coitus exhauriendo ſpiritus, abſumendoque ſubſtantiam ultimi alimenti ex leviſſimo morbo, maxime ſi aliqua diſpoſitio, aut morboſus apparatus adſit, facile poteſt gravem facere: frequentia autem, & raritas coitus deſumenda juxta hominum robur, & conſuetudinem. at in rariori debiti redditione in viro alioquin mediocris fortitudinis non ſatis eſt quicunque levis morbus ad excuſandum; Natura enim etiam in ipſis morbis alicujus conſiderationis ſalubriter ſponte ſemen excernit maxime in aſſuetis. morbus ergo qui legitime excuſet debet eſſe talis, ut inſigniter lædat operationes, & vires aliquo modo dejiciat.

23 Cæterum circa morbos univerſaliter primo ita videtur pronunciandum, Morbi omnes, qui aut febres ſunt, aut febres conjunctas habent, quæcunque tandem illæ ſint, aut continuæ, aut intermittentes, aut læthales, aut non læthales, aut acutæ, aut chronicæ, aut eſſentiales, aut accidentales, aut Ephemeræ, aut putridæ, aut habituales, omnes, ac ſingulæ hominem ab omni coitus uſu prohibere debent, ob damnum notabile ab ejus uſu emergente; quia cum in febre calor vigeat præter naturam, certe neceſſe eſt naturalem calorem ſuccumbere; at in veneris uſu, ut jam ſæpe diximus, calore naturali multo quidem, ac vegeto eſt opus; ſi ergo ex coitu ob ſeminis excretionem naturalis debilior reddatur, jam abſque ullo dubio naturam ſummopere lædi neceſſe eſt. imminente ergo notabili, ac inſigni periculo ex coitu, febris quæcunque erit legitima cauſſa non reddendi conjugale debitum.

Secundo dolores omnes inſignes, & maxime 24
nobiliorum partium juſto impedimento ſunt, ne vir reddere poſſit debitum; nec quicquam intereſt utrum à cauſſa calida, vel à frigida dependentiam habeant; cum enim in omni dolore notatu digno fiat maxima ſpirituum reſolutio, ex qua vires dejici mirum in modum non eſt dubium, & in veneris uſu hæc ſpirituum reſolutio, & ob evacuationem utilis, ac ſpirituoſæ materiæ, & ob laborem, & ob voluptatem multo magis adaugeatur, conſequens eſt, veneris uſum notabile afferre periculum, ubi dolor aliquis virum exerceat, qui inſignis ſit, & idcirco hujuſmodi dolorem ſemper dare legitimam cauſſam non reddendi debitum. immo non ſolum hujus generis dolores excuſare debent, dum adhuc vigent, ſed etiam per aliquod tempus poſt eorum remiſſionem ob eandem virium dejectionem, quas refici ante uſum veneris undequaque eſt neceſſarium. An autem excipi debeant dolores, qui à multitudine ſanguinis originem habent, vel à retento ſemine, dubium eſſe poſſet, quia videmus in his caſibus Medicos copioſa ſanguinis evacatione uti, rationabile ergo fuerit, etiam ſeminis evacuationem adjumento eſſe, ſed hoc potius haberet locum in retento ſemine, quam in dolore à ſanguinis copia; certum tamen eſt minus multo nocumentum hominem in his doloribus à ſanguine ex venere percepturum, quam ex aliis.

Tertio morbi omnes, qui facile inſultus, & ex- 25
acerbationes habent ex erratis in victu, aut undecunque, etiamſi præſentes non ſint, ſed alias familiares exiſtant, dummodo ſint notatu digni, legitime virum excuſare poſſunt à debiti redditione; non ſolum enim quia veneris uſus poteſt eos morbos facile excitare, excuſare debent, ſed etiam quia poſſunt eos pejoris conditionis efficere, ita ut non ſolum alias conſuetam afferant moleſtiam, ſed vitæ evidentius inſidientur, tales ſunt Capitis dolores periodici, Apoplexia, Epilepſia, Vertigo, Paralyſis, Aſthma, ſanguinis ſputum, ſtomachi dolores, dolores item Colici, Iliaci, Nephritici, articulares, & alii id genus, quod tunc abſque dubio locum habebit, cum idem vir alias ſemel, atque iterum venere uſus eorundem morborum inſultus eſſet expertus.

Atque his quidem ſic univerſaliter determinatis ad particulares jam morbos devenientes, dica- 26
mus primo, capitis morbos, qui nervis quoquo pacto ſunt infenſi, etiamſi leviores ſint, licite à debiti redditione virum excuſare; cum enim venus nervis ſit maxime inimica, Raſis 24. *Contin. cap.*1. *in princ.* & morbi Nervorum ex quacunque leviori cauſſa irritentur, certum eſt eos ex Veneris uſu mirum in modum irritari poſſe. Itaque non modo Apoplexia recens prægreſſa, Epilepſia,

insignis Paralysis, convulsio, aliique his similes morbi à redditione debiti excusare debent, sed etiam membrorum permanens torpor, paralyses leviores, Incubus, Scotomia, sive Vertigo, & si qui alii hujus generis sunt. sed priores non modo legitime excusare debent, dum actu molestant, aut de recenti molestaverint, sed etiamsi jam per nonnullos dies præterierint, qui plures, aut pauciores esse debent juxta majorem, & minorem morborum fortitudinem. coitus enim facile eos morbos in personis ad eos dispositos excitare potest, & vitæ evidenti periculo hominem subjicere.

27 Porro morbi omnes somnolenti, non solum quia ut plurimum febrem adjunctam habent, sed quia à frigida caussa originem ducunt, & debilem calorem supponunt, maxime in Cerebro, cui venus ex sua natura apprime est inimica, excusant à debiti redditione, tales sunt Læthargus, Caros, Catoche, Catalepsis, Coma, seu Cataphora, vel subet, vel Sopor, & hujusmodi, quibus tamen præsentibus certum est incassum uxorem petere debitum, quæ tamen tunc peccaret exigendo, vir autem etiam iisdem morbis remittentibus excusari debet. addendi insuper soporosis, seu somnolentis morbis alterius generis alii, nempe Insaniæ quodcunque genus, ut Melancholia, Mania, Licanthropia, oblivio, & hujusmodi; omnes enim insigniter à Veneris usu irritari possunt, & in deteriorem conditionem ægrum conjicere. quamquam vero Arist. *lib.* 4. *Problem.* 31. Paul. *lib.* 1. *cap.* 35. Oribas. ex Rufo *Collect. lib.* 6. *cap. ult.* Avic. 3. *lib. fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 11. & 20. 4. *tract.* 10. *cap.* 10. & inter Iureconsultos ex Homero Tiraq. *de Nobil. cap.* 30. *num.* 195. & *de Leg. Connub. Glos.* 15. *num.* 58. voluerunt, Venerem, ut alias dixi, Melancholicis, morbisque Melancholicis esse proficuam, tamen hoc universim, & simpliciter verum non est, ut ibi expositores percurrunt. nam in Melancholicis, & morbis Melancholicis aut frigiditas, aut siccitas, aut utraque simul qualitas mire exuperat, aut etiam alterutra; venus autem refrigerat, & siccat, spiritusque exhaurit, quorum exiguam Melancholici, ut plurimum, copiam habent.

28 Superiores morbos subsequuntur ægritudines oculorum, quorum illi, qui visioni quoquomodo incommodant, maximo impedimento sunt in reddendo debito conjugali, quia cum omnibus sensibus venus sit infesta, præ cæteris maxime visui obest. Rasis ex Arist. 24. *Contin. cap.* 1. *in princ.* quia cum indigeat tenuiorum spirituum ope, illis exhaustis insigniter labefactatur. sunt vero hujusmodi morbi Ophthalmia frequens, Oculorum ulcera, & vulnera, Albugines, Pupillæ dilatatio, & Tabes, Suffusio, seu Cataracta, Glaucoma, Offuscatio, Obscuritas, sive Amaurosis, Hebetudo, Nyctalops, & id genus alii. Nec minori consideratione dignum impedimentum est, quod præbent morbi sensum Auditus labefactantes, nam & huic sensui noxia venus est; an autem insignis Auditus læsio, quæ ex redditione debiti provenire possit, sufficienter virum excuset, Canonistæ determinent. illud certum est, frequentatum veneris usum totalem Auditus deperditionem minari in his, qui sensum hunc debilem sortiuntur, aut aliter læsum habent; quod si sufficiens caussa est non reddendi debitum, certe virum ad frequentem redditionem non teneri dicendum, si hunc sensum male dispositum habeat.

Succedunt prænominatis Pectoris morbi, de 29
quibus peculiariter dicebat Rufus apud Oribasium *ubi proxime*, Habenda quoque est ratio omnium morborum Thoracem obsidentium, aut quos obsessuros esse suspicamur, & recte quidem addidit, Aut quos obsessuros esse suspicamur, quandoquidem venus pectori est adversa, ipsumque pectus, ac viscera in eo contenta ex Veneris usu debilitantur; ubi ergo aut naturalis pectoris debilitas, aut ejusdem angustia, aut insignis cordis discrasia, aut Pulmonum flacciditas, aut arteriarum obstructio, vel alia quæpiam similis caussa, aut spirandi difficultatem, aut syncopem, aut sanguinis sputum, aut Cordis tremorem, vel alium quemdam hujusmodi affectum minentur, certe legitima caussa subest virum omnino excusans à conjugalis debiti redditione.

Subsequuntur morbi partium naturalium, & 30
primo Hepatis, Lienis, & ventriculi. harum ergo partium frigidæ intemperies, quæ insignes fuerint, possunt excusare virum à debiti redditione. Veneris enim usus sanguinis meliorem partem exhauriens, facile cacexiam, Hydropem, insuperabiles cruditates, aliosque hujusmodi affectus facili negotio excitare potest, quos hominem in evidentissimum vitæ periculum præcipitare certum est. dissimilia quidem incommoda afferre potest exuperans earundem partium sicca intemperies, quæ neque prorsus contemnendo periculo hominem exponeret, venus enim exiccat, quæ ratio est, ut Melancholicis adversissima censeatur. aliæ vero discrasiæ calida, nempe, & humida non tanti videntur faciendæ, ut in totum à redditione debiti, aut magna ex parte excusare possint, cum non adeo inimicam Venerem experiantur. sed si verum est supradictas partium intemperies hominem aut universim, aut in parte excusare à debiti redditione, multo magis verum erit excusare aliquos morbos prædictarum partium, qui ex aliqua ex supranominatis discrasiis originem trahunt, talis est Hepatis imbecillitas, qua qui laborant Hepatici ob id dicuntur, Hydropis species omnes non in facto esse tantum, sed etiam in fieri, quin & Cacexia, quæ Hydropem præcedit, Morbus Regius contumax, ventriculi recurrentes dolores, rebelles cruditates, Inappetentia non facile superabilis, Cardialgia, & si qui alii morbi notatu digni sunt, qui aliquam ex prænominatis partibus obsidere consueverint, & maxime ventriculum, quia coitus, ut inquit Rasis 24. *Contin. cap.* 1. res efficacior in debilitate virtutis facienda in stomacho; hoc est ex cæteris omnibus caussis magis efficax ad debilitandum stomachum, & ideo, addit, abstinentia ejus conservat virtutem stomachi. His etiam adnumerandi aliqui harum simul partium, & intestinorum affectus, ut insignis diarrhæa, cæliaca passio, Cholæra, Lienteria dysenteria, fluxus Hepaticus, aliaque nonnulla fluxus genera; Intestinorum, ventrisque insignes dolores, & maxime Ileos, Volvulus etiam dictus, & Colicus. Quoad inappetentiam tamen, & longos fluxus Rufus apud Oribasium *loco citato* voluit, hos morbos Veneris usu aliquando sanari, sed id multa cautione executioni demandandum esse norunt Medici. jam nota quoque est Hippocratis sententia, Dysenteriam solvi à turpi scortatione, ex quo ductus Amatus Lusitanus *Curat. medic. cent.* 2. *cur.* 47. coitum leniter factum idem præstare experientia do-

tia docuit. Sed quæ pro remedio ſanitatis uſurpantur, non facile ſecundum alterius voluntatem uſurpari poſſunt.

31 Inter naturales partes Renes etiam ſunt, Veſica, & Teſtes, harumque morbi notatu digni, & qui juſtam excuſationem viro præbent non reddendi debitum ſunt, Dolores Nephritici aut præſentes, aut familiares, hoc eſt, qui qualibet ex occaſione reverſionem faciunt, Renum ulcera, urinæ ſuppreſſio, ſtillicidium, Diabetes, & ſi qui alii ſunt prædictis non diſſimiles, Gonorrhæa vera, nam pſeudogonorrhæa, quæ eſt materiei cujuſdam, non tamen proprie ſeminalis ex genitalibus proflu-vium, non eſt ſufficiens cauſſa excuſans, quemadmodum neque alii quidam leviores morbi, ut Herniæ ſpecies omnes non tamen magnæ, nam magnæ poſſent magna ex parte excuſare, quia frequentia coitus vias magis aperiendo, & partes caloremque earum debilitando, poteſt eos morbos inſigniter facere deteriores.

32 Poſt hæc ſeſe nobis offert aliquid dicendum de vulneribus, quæ niſi ita exigua ſint, ut in nulla conſideratione haberi debeant, pro eorum gravitate alias magis, aut minus excuſabunt. ſemper autem legitime excuſabunt dum vigent, ſed gravia abſque dubio ad multo longiorem terminum; immo ſi partium nobiliorum ſint, & maxime Capitis, non ſolum dum vigent excuſare debent, ſed etiam per totum vitæ curriculum ſaltem à frequentiore redditione; quia magna vulnera nobiliores partes obſidentia corpus in poſterum mirum in modum debilitatum relinquunt, quin & hominem, ut alias dixi, ſterilem reddunt, immo non vulnera ſolum, ſed etiam vehementes quarundam ex illis partibus percuſſiones, ut Capitis, Spinæ, vel Cervicis eandem afferunt excuſationem; in tantum enim hominum vires naturales dejiciunt, ut eos in venerem poſthac reddant notabiliter ſegniores, ut notat Alex. Bened. *lib.* 24. *Pract. cap.* 12. ſed & magna ulcera pari impedimento, aut non multo minori eſſe debent, nam dolore, & perenni ſanguinis, aut puris, aut cujuſcumque materiæ etiam inutilis expurgatione debilem hominem ita reddunt, ut frequentiori Veneris uſui abſque vitæ diſpendio ſufficere non poſſit, &, ſi proprias vires experiatur, facile ſuccumbat.

Erat poſtremo aliquid dicendum de morbo Gallico, & de Cutaneis morbis, de utriſque tamen

33 convenientiori loco agemus. addendum tantum, Tumores etiam externos non aſpernabiles hominem urgentes, illum à debiti redditione magna ex parte excuſare, niſi ignobiliores partes occupaverint, aut magnitudinis ſint non conſiderabilis.

S V M M A R I V M.

1 *Non eſt par ratio viri, & uxoris in reddendo debito conjugali.*
2 *Mulier ſatisfacit debito patiendo ſe à viro iniri abſque eo quod ſemen emittat.*
3 *Non licet negare debitum, ne plures filii naſcantur, ſed licet abſtinere ob id à coitu.*
4 *Multa à redditione debiti excuſant Virum, quæ non excuſant Mulierem.*
5 *Qualiſnam morbus eſſe debeat, ut mulierem à debito reddendo excuſet.*
6 *Qui morbi mulierem à redditione excuſent.*
7 *Peculiares morbi mulierem excuſantes.*
8 *Fluxus menſtruus diuturnus, & morboſus an mulierem excuſet.*
9 *Viri morbi mulierem excuſantes.*
10 *Affectiones hyſtericæ quæ excuſent.*
11 *Tempore Menſtrui an debeat reddi debitum.*
12 *Quandonam coire tempore menſtrui omni culpa careat.*
13 *Majus periculum imminet coeunti cum puerpera, quam cum menſtruata.*
14 *Puerperæ quanto tempore à coitu abſtinendum.*
15 *Prægnans an excuſetur à debiti redditione.*
16 *Diſtinctio Sannazarii de uſu coitus in prægnantia examinatur, & num. ſeq.*
18 *Veneris uſus in prægnantia quando concedatur à Medicis in poſtremis menſibus.*
19 *Quodnam ultra Abortus periculum immineat prægnanti ex Veneris uſu.*
20 *Superfœtatio mulieri, & fœtui periculoſa.*
21 *Mulier quæ in partu periclitari ſolet, an excuſetur à redditione debiti.*
22 *Mulier an poſſit non ſeminando impedire conceptionem, ſi in partu periclitari ſoleat.*
23 *Lactans an excuſetur à reddendo debito.*
24 *Ex Veneris uſu in lactante muliere duplex imminet periculum lactenti puero.*

De his, quæ Vxorem à debito reddendo excuſant ex parte ſui.

Q V Æ S T I O III.

Non eſt par ratio Viri, & Vxoris in reddendo 1 debito quoad excuſationem ex aliqua ex cauſſis nominatis in ſuperiori quæſtione provenientem, quia multa excuſare poſſunt Virum à reddendo, quæ nequaquam excuſabunt Mulierem, idque non ex uno, ſed ex multiplici capite, & primo ratione laboris, qui major abſque dubio eſt, concitatiorque fit ex parte Viri; ſecundo ratione modi concumbendi, plerumque enim Mulier in dorſum jacet, unde veluti requieſcens concumbit, neque laboris multum impendit, niſi volens; Vir autem illam ſupergreſſus perenni motu, & concitata impulſione,

— *ſollicitat ſpatium decurrere Amoris.*

Tertio ob copioſiorem ſeminis quantitatem à viro profuſam, quam à muliere, quod etiam eſt materiæ utilioris, quam ſemen fœmineum, quia magis ſpirituoſa, licet etiam fœmineum in ſuo genere ſemen ſit perfectiſſimum habens potentiam generandi ſibi ſimilem, ut jam probatum eſt. quarto ratione intentioris voluptatis à viro in ſeminis effuſione perceptam, ex qua etiam major ſpirituum, & virium diſſolutio, nam diſſolvi ex coitu inter animantia maxime hominem conſtat, & ejus rei cauſſam quærit Ariſt. *ſect.* 4. *problem.* 6. quod de viro quidem magis verificatur, quam de muliere, ut patet, ex quibus omnibus fit, ut non poſſit ex iiſdem regulis traditis pro excuſatione viri deſumi quando excuſari debeat mulier; præterquam quod ſunt aliqui morbi viris peculiares, qui aut nullo modo, aut de raro, aut non tam male mulieres exerceant, quemadmodum è contra morbi nonnulli ſunt mulierum proprii, à quibus viri ſunt immunes.

2 His accedit, quod, ut quæstione prima jam probavimus, mulier satisfacit debito matrimoniali sola patientia copulandi se cum viro absque eo quod semen emittat; unde potest minimo, immo nullo virium dispendio, nisi aliud interveniat, debitum reddere; licet nulli dubium esse debeat, quod stante necessitate seminis fœminei in generatione, nunquam mulier possit impedire semetipsam, si jam sit excitata ad seminandum, ne semen effundat, quia tunc impediret generationem, quod mortale peccatum est, quia impediendo generationem, matrimonium præcipuo suo fine frustratur, unde est, quod non licet negare debitum, ne
3 plures filii nascantur. Navarr. *in man. cap.16. num.* 24. Coninc. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 3. *num.* 24. *Tom.* 2. non interdicitur quippe abstinere à coitu hoc fine, ne plures filii nascantur. Navarr. *ibid. num.* 33. sed si conjuges non abstineant, non possunt sine læthali culpa impedire aliquo modo generationem, ut patet apud omnes Canonistas; quandocunque ergo Mulier Viro copulatur, non poterit impedire seminis proprii effusionem, ubi suscipiendæ prolis spes aliqua esse possit, si ad illud effundendum jam mota fuerit.

Quicquid tamen sit de prædictis (nam ad Canonistas in his me omnino remitto, tantumque per modum consulentis hæc attuli) dicendum primo
4 est, Mulierem non excusari ab aliqua corporis, vel partium naturali discrasia à reddendo debito, neque ab ætate majori, ut à senio, vel decrepitate, neque ab ætate minori, quantum est ex parte virium, neque à principum partium debilitate, neque ab Anni tempori, neque forte ab aliis incidentibus particulari tempori diei, neque à labore, nisi sit excessivus, neque à quovis etiam notabili morbo, quæ tamen, ut vidimus, virum excusant,
5 nam morbus, qui mulierem excusare debeat talis sit oportet, ut non solum insigniter actiones lædat, sed sit ex sua natura aliquo modo gravis. & hæc quidem procedunt in simplici redditione; nam alias ubi in mulieris potestate non esset non seminare quandocunque vir cum ea copulam exerceat, essent hæc certe omnino limitanda, at neque seminante muliere æqualiter cum viro excusari à redditione potest, quia magis, ut diximus, resolvitur vir, quam mulier ex seminis effusione, &, ut ex Rufo refert Oribas. *lib.6. cap.* 38. minus laboris à muliere impeditur in coitu, quam à viro, atque ita etiam minus molestiæ mulieri accedit.

Restringenda insuper prædicta sunt, ut procedant in moderata debiti redditione; nam alias si vir nimius esset in petendo, excusare possent etiam mulierem prædicta paulo minus ac virum; quod haberet locum etiamsi mulier aut raro, aut nunquam semen effunderet; tametsi enim parum quid perpeti mulierem à compressione viri dictum sit, tamen si ea frequens, atque iterata fuerit, notabiliter resolvi & ipsa potest ex solo labore etiam modico in coitu perpetrato, accedentibus externis illis caussis, quas commemoravimus, ex quarum occasione minus aptam ad eos labores perpetiendos mulierem reddi certum est.

Peculiariter tamen circa Mulieres considerandum de Menstruatione, de Prægnantia, de Puerperio, de lactatione, & præter hæc de aliis nonnullis particularibus, si modo ante quoad mor-
6 bos hanc universalem conclusionem ponamus, omnes morbos, qui non aspernabilem febrem adjunctam habent sufficienter posse excusare mulierem à redditione debiti. quia licet modico mulieris labore coitus exerceatur, nunquam tamen sine aliqua corporis excalfactione ipsius quoque mulieris succedit, quæ superaddita febrili calori non dubium est, quin morbum adaugere possit, sanitatisque recuperandæ spem adimere, vitæ periculo eam exponendo. cæterorum vero morborum, de quibus in superiore quæstione diximus, quod virum excusent, perpauci quidem excusant
mulierem: qui excusare autem possunt sunt Asth- 7
ma actu affligens, Phthisis maxime confirmata, cordis palpitatio, & tremor, syncopis, aut frequens Lipothymia, stomachi dolores insignes, aut alii partium nobiliorum dolores acuti, & pernecantes, & hujusmodi. sed præ cæteris considerandi veniunt morbi ad Renes, & contiguas quasdam partes spectantes, & primo Menstruorum defectus quicunque non impedit debiti redditionem ex se, contra vero Menstruorum fluxus legitime impedire potest, cum enim ex Veneris usu majorem in modum venas adaperiri, loca magis concalefieri, & sanguinem concitatius ad uterum moveri contingat, certe ex eo, maxime si frequentetur, mulieris saluti notabile imminet incommodum. quod autem nonnulli Cano-
nistæ dixerint, debitum reddi debere tempore 8
menstrui, quando est diuturnum, ac morbosum, nempe in eo morbo, quem proprie fluxum menstruorum immodicum vocamus. Tolet. *Instruct. Sacerd. lib.* 7. *cap.* 24. *num.* 2. Sanchez. *lib.* 9. *de Matrim. disp.*21. *num.*1. *& per eum adducti num.*2. Pont. *de Matrim. lib.*10. *cap.* 14. *num.*5. videndum ex his, an omnimodam habeat veritatem ex parte fœminæ, nempe quod teneatur reddere, stante supradicto periculo. Canonistarum certe sensus talis videtur, quod cum reddere, vel exigere debitum tempore menstrui sit peccatum aut mortale secundum aliquos, aut veniale secundum communem, aut saltem sit quid indecens, ut luculentius infra, hoc voluerunt habere locum ubi menstruum diuturnum sit, & immodicum, ac morbosum, ex quo capite vera est illorum sententia, ex capite tamen periculi imminentis mulieri ex Veneris usu in sanguinis fluxu morboso, non perinde forte vera est, quod tamen, his consideratis, iidem Canonistæ determinent. habet tamen nostra conclusio magis locum in uno, quam in alio genere fluxus. præcipue autem in eo, qui valde immodicus est, & indesinenter affligit, aut de facili revertitur, & in quo venæ mirum in modum hiant, & sanguis fervidus, tenuis, & biliosus, ac copiosus est, tunc enim tanto evidentiùs coitus nocet.

Secundo inflammationes, Apostemata, & Vlce- 9
ra ipsius uteri, quæ insignem dolorem, aut aliud quoddam notabile incommodum in congressu excitare mulieri possunt, certe illam evidenti periculo exponunt; ex frequentata namque impulsione, & excitato dolore uterus facile majorem in modum inflammari, ac forte cancrænari potest, quæ conclusio locum habere potest in omnibus, ac singulis uteri affectibus, qui quoquomodo notabilem dolorem ex coitu excitare possunt, signanter vero in mutato uteri situ, ut quando ad anteriora, aut ad exteriora vergit, tunc enim ex eo quod virile membrum in uteri corpus impingat, coitum mulieres tam molestum subeant inflammationis periculum;

culum; neque contra hoc recipienda videtur ſententia Mercurialis *lib. 4. de morb. mul. cap. 21.* qui ex eo quod Ariſt. 7. *de hiſt. anim. cap. 2.* ſcripſerit in mulieribus uterum aliquando deſcendere propter coitus deſiderium, haſque curari, ubi concipiunt, exiſtimavit coitum in hoc uteri prolapſu potius prodeſſe, quam obeſſe; nam contra Hippocrates *lib. 2. de morb. mul. nu. 37.* ubi uteri extra Naturam progreſſi fuerint, prohibet mulieri acceſſum ad virum, cui eſt magis adhærendum. Niſi dicamus Hippocr. voluiſſe eſſe abſtinendum à coitu cum uteri foras prolabuntur, Mercurialem autem cum abſque eo quod extra prodeant, ſimpliciter deſcendunt.

10 Tertio affectiones Hiſtericæ, quæ ex nimio ſanguine, aut ex magna ſeminis copia procedentes, mulierem exercent, niſi alio ex capite excuſent, per ſe non excuſant, quia non modo nihil detrimenti in his caſibus ex Veneris uſu exſpectandum, ſed potius etiam in ipſarum vigore relevari eas ex coitu ſperandum; per coitum enim retrahuntur à capite, corde, ventriculo, & ſuperioribus partibus evaporationes ad ipſas ab utero tranſmiſſas, quin & ipſe uterus ex coitu facile expurgatur, viæ magis adaperiuntur, & menſes facilius eunt, itaque ratione mulier ab innumeris affectionibus ab ipſo utero emanantibus vindicatur, quin & evacuatione interdum ſuperabundantis ſeminis omnino ab omni noxa liberatur, quod ſatis ſuperque non vana experimenta veritatem habere indies oſtendunt, ut Medici norunt, & patet exemplo viduæ apud Galenum.

11 Cæterum quod ad menſtrua pertinet, voluerunt Canoniſtarum nonnulli, ut jam ſupra recenſuimus, tempore menſtrui mortale peccatum eſſe exigere debitum, maxime autem mulieri, ut ex D. Thom. Navarr. *in Man. cap. 16. num. 32.* Scot. *in 4. ſent. diſt. 32. quæſt. unica.* & ex Silveſtr. & Ledeſm. Sanchez *de Matrim. lib. 9. diſp. 21. num. 4.* quod habere maxime locum putat ſumma Ang. *par. 1. in verbo debitum conjugale, num. 15.* ubi periculum eſt lepræ morbo infectam naſcituram prolem. licet alii voluerint hoc eſſe tantum veniale peccatum. Tolet. *Inſtruct. Sacerdot. lib. 7. cap. 24. nu. 2.* Coninc. *de Sacram. diſp. 34. dub. 9. num. 76. Tom. 2.* Pont. *de Matrim. lib. 10. cap. 14. nu. 6.* alii tandem nullo modo eſſe peccatum firmarunt. Sanchez *ubi ſupra num. 7.* Alphonſ. Vivald. *in Candel. Aur. par. 1. tit. 17. rubr. de redd. debit. conjug. num. 9.* circa quæ nonnulla mihi uti Medico ſunt adnotanda, quæ maxime ad rem faciunt; primo tamen illud certum eſt, quod notant etiam Canoniſtæ, *ſumma Armilla verbo debitum conjugale.* apud Legem veterem in tantum fuiſſe culpabilem coitum tempore menſtrui factum, ut mortis pœna mulctaretur, quemadmodum habetur *Levit. cap. 20. verſ. 18.* neque aliam ob cauſſam interdictum ab illa Lege hoc eſt, niſi quia mirum in modum invigilabat Legiſlator, ut populum à Lepra mundum ſervaret, cum alias ob regionis, quam incolebat naturam, & alias diſpoſitiones ab extra advenientes, populus Iſraëliticus huic morbo eſſet maxime obnoxius; eſt enim Lepræ morbus Ægypto, finitimiſque regionibus patrius, ut alias dixi, unde Lucret. *lib. 6. de rerum nat. in fin.*

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media.

Et Fracaſt. *lib. 1. Syphil.*

Sic Elephas ſacer Auſoniis incognitus oris.
Sic Lichen latuere diu, quibus inco'a Nili
Gens tantum, regioque omnis vicina laborat.

idcirco tot leges de Lepra, & Leproſis promulgatæ, modo certum eſt ex coitu cum menſtruata periculum imminere, ne proles maxime deformis, & monſtroſa, & hujuſmodi morbo infecta naſcatur *cap. origo 32. quæſt. 4. cap. cauſſa. quæſt. 7. & 33. qu. 4.* Scotus *in 4. ſentent. diſt. 32. quæſt. unica.* ut Medici etiam fatentur. Card. *in lib. Hipp. de Alim. lect. 24. tex. 26. in fine.* neque ſolum proli timendum ex coitu tempore menſtrui celebrato, ſed etiam ipſis coëuntibus, diſponit enim eorum corpora ad eum morbum, Scotus *ibid.* & ex noſtris Avic. *2. 1. doctr. 1. in fin.* Averr. 3. *Collig. cap. 7.* Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 1.* & Nancel. *in Analog. Micr. ad Macroc. lib. 10. cap. 10.* quod autem non Medicis ſolum, ſed vulgo etiam ipſi conſtat quotidiana experientia, de qua etiam Mercurialis *ibid.* eſt aliquando ex coitu cum menſtruata viros Gonorræam, non quidem veram, ſed virulentam pſeudogonorræam dictam contrahere, alioſque nonnullos morbos à ſanguinis pravitate ab ipſis menſtruis per genitales partes viro communicata originem ducentes, prolem inſuper, ſi quæ ſequatur, valetudinariam vivere, morbiſque quamplurimis conflictatam; quin neque ipſas mulieres ab omni noxa ex hoc coitu eſſe immunes eadem teſtatur experientia; aliquando enim in cauſſa eſt, ut menſtrua aut plura, aut pauciora, quam par ſit expurgentur, unde plures pullulant morbi, quibus ſic ſe habentibus determinandum à Canoniſtis jam eſt, an cum prædictorum periculorum imminentia abſque ullius culpæ nota poſſint Conjuges, nulla urgente neceſſitate, nullaque legitima ex cauſſa tempore menſtrui ad ſolam libidinem explendam invicem commiſceri; præterquam quod Matrimonii uſus ſuo præcipuo fine plerumque fruſtratur, plerumque enim nulla euntibus menſtruis fit conceptio, quod Medicis eſt notiſſimum, & notat ex Canoniſtis Pontius *lib. 10. de Matrim. cap. 14. num. 6.* crediderim autem Canoniſtas non tam facile ab omni culpa immunes exiſtimaturos Conjuges, qui euntibus menſtruis coierint, his optime perpenſis. quod ſi ſententiam ſuam mutaverint, & cum aliis ſupracitatis determinaverint in hoc actu aliquam culpam intervenire, tunc admonendum eſt, poſſe fluentibus 12
menſtruis præſentari legitimam coëundi cauſam, ex qua conjuges fiant ab omni culpa immunes, nam etiam euntibus menſtruis aliquando datur occaſio coëundi, ut facilius ſuccedat conceptio, in nonnullis enim caſibus conſulunt Medici ut Hipp. *in libb. ad mulieres pertinentibus; & maxime primo de morb. mul.* ut fluentibus adhuc menſibus vir, & uxor congrediantur. Dari inſuper & alius caſus poteſt, qui à culpa excuſaret, nempe quando mulier aut ex ſui natura eſſet nimis arcta, aut reſpectu magnitudinis, & craſſitiei pudendi virilis, tunc enim quia loca ex menſtruo humecta, ac lubrica redduntur, promptiſſime virile membrum admittere poſſet, quantumcunque aut arcta ipſa ſit, aut vir bene mentulatus exiſtat. ſed circa redditionem & exactionem debiti tempore menſtrui vide diſtinctiones allatas à ſumma Angel. *par. 1. verbo debitum conjugale, nu. 15.* & à Sannazar. *de Sponſ. & Matrim. cap. 3. art. 5. nu. 56. & ſeqq.*

Eadem dubia excitari poſſunt circa puerperium, quæ jam circa menſtrua fuerunt excitata, quibus Canoniſtæ eadem reſponſione ſatisfaciunt. Summa Ang. *par. 1. verbo debitum conjugale, nu. 17.* Pontius

 lib. 10.

lib. 10. *cap.* 14. *num.* 8. mihi tamen magis peculiariter de puerperio considerandum videtur, quia
13 ex puerperio magis profecto imminet infectionis, & sanitatis periculum ipsis coeuntibus, proli autem forte nullum, cum neque ulla spes ut plurimum esse possit, ut fluentibus puerperiis mulier concipiat; quod si forte fortuna conciperet, tunc etiam multo majus periculum & monstruositatis,& infectionis inde proli immineret. ratio autem est, quia etiamsi nonnullæ mulieres sanguinem talem, tamque benignum sortiantur, ut etiam euntibus menstruis nihil damni viris cum ipsis congredientibus communicent, tamen puerperium nunquam absque multa variorum humorum colluvie procedit; & idcirco, ut ex Hippocrate alias dixi, multo evidentius imminet periculum mulieri ex puerperii retentione, quam ex retentione menstrui, unde cum ex concubitu immineat mulieri periculum retinendi puerperium, certum est majori periculo sese exponere exercendo coitum eunte puerperio, quam euntibus menstruis. cum quibus insuper admonendum, nunquam dari posse legitimam caussam exercendi coitum tempore puerperii, ut tempore menstrui (nisi legitimam dixeris illam, ad evitandam scilicet fornicationem, & stimulos carnis inhibendos) quandocunque ergo aliquam culpam firment Canonistæ incurrere utentem coitu tempore menstrui, tempore puerperii semper, & multo magis erit in culpa. Sed per quodnam tempus abstinere debent conjuges in fluore menstruorum,
14 per quod item in puerperio? & quoad menstrua dicendum servandum esse consuetum tempus particularis fluxus, nempe quousque à sanguine mulieres sint emundatæ; nam plerisque post sanguinis excretionem restat cujusdam materiæ albæ, aut ad instar loturæ carnis, quæ, quia in nonnullis nihil impedit conceptionem, & in aliis adeo durat, ut vix unquam omnino mundæ appareant, non prohibere debet conjuges à Veneris usu. sed est etiam quando uti coitu adhuc fluentibus menstruis, sed cum jam desinunt, ad conceptionem maxime faciat; & tunc quidem cessant omnia tam conjugum, quam prolis nascituræ periculum, liberato jam utero, à copiosa illa sanguinis colluvie, nam ejus reliquiæ remanere solent ex venarum hiatu, nec quicquam officere solent. sed quoad puerperium num Veteris Legis præcepto standum est, ex quo mulier si peperisset masculum triginta, si fœminam sexaginta sex immunda erat, ut narratur Levit. *cap.* 12. non credo, quia non intuitu hujusmodi præcepti nunc abstinendum, sed ob decentiam, & ob timorem imminentis periculi. ergo per totum tempus abstinendum, quo periculum imminet, imminet autem ad summum per triginta dies in partu fœminæ, in masculi per viginti; non enim ad quadraginta, aut sexaginta unquam prorogari puerperii purgationem comperimus, quin pluribus ante vigesimum cessat, & vix fœminis enixis ad triginta aliquid expurgatur notatu dignum; in particularibus autem id observandum, ut abstineamus quousque mulieres à puerperii reliquiis mundæ appareant.

Cæterum dubitatur de muliere Prægnante, an excusetur à redditione debiti, in quo puncto dicendum primo secundum Canonistas, quod quandocunque rationabilis adest, vel adesse potest timor
15 abortus, tunc prægnans duplici ex capite excusetur. primo ratione fœtus, quem non debet, nec potest absque gravi peccato hujusmodi periculo exponere; etiamsi enim Conjuges teneantur ex Iustitia debitum invicem reddere, majus tamen debitum Iustitiæ est illud, quo tenemur alterum non lædere, cum ergo hic interveniat tam gravis alterius læsio, quippe cum vita defraudari ex hac debiti redditione prolem contingat, certe abstinendum ab ea redditione omnino est. secundo ratione sui ipsius, nam mulier abortum faciens rationabilem timorem incurrit suæ ipsius incolumitatis, cum ex abortu maxime ex violenta caussa patrato in dies videamus mulieres periclitari. jure igitur à Canonistis determinatum est, conjuges mortaliter peccare quandocunque tempore prægnantiæ venere utuntur, si verisimilis timor insit abortus, ut per Summ. Sylvestr. *verbo debitum conjugale num.* 8. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 22. *num.* 1. Tolet. *lib.* 7. *Instruct. Sacerd. cap.* 24. *num.* 2. alias autem nullam in hoc intervenire culpam omnes Canonistæ unanimiter firmant Brunell. *de Sponf. & Matrim. concl.* 8. *num.* 13. Sanchez *ubi supra.* Tolet. *loco citato.* Pontius *lib.* 10. *cap.* 10. *num.* 7.

Examinanda autem venit hoc loco distinctio tra- 16
dita à Sannazar. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 69. *& seqq.* Quæ talis est; Aut sumus, inquit, in primo tempore ipsius prægnantiæ, aut in intermedio, aut in postremo. in primo tempore igitur, & in postremo (in primo, inquam, & ultimo quadragenario) neque reddere, neque exigere debitum conjuges posse credit; in intermediis autem posse & reddere, & exigere. sed notandum primo, considerandam esse in hoc casu particularem mulierum naturam: sunt enim quæ in principio facile abortiant, aliæ quæ in principio nunquam, sed transacto tertio, aut quarto mense, aliæ cum septimum attingunt, aliæ tandem in ultimo quadragenario, tunc ergo dubium non est, quod omni studio coitus evitari debet eo tempore, quo mulieres sunt propensæ ad abortum, daretur enim facilis abortiendi occasio. licebit ergo quibusdam uti coitu in principio conceptionis, non in medio, aliis in medio, non in fine, aliis forte, ut his, quæ non de facili obortiunt, licebit toto graviditationis tempore indifferenter; unde simpliciter loquendo, nisi aliunde timor adsit rationabilis, prægnantia neque redditionem, neque exactionem impediet, dummodo semper majori cautela utamur in prægnantia, quam extra prægnantiam.

Secundo nota, quod etiamsi vera esset hujus 17
Iureconsulti opinio, tamen non vacaret maximo scrupulo, quia prægnantia in primis quadraginta diebus vix de se ullam præbet significationem, nullam vero omnino certitudinem, unde sequeretur, quod emergente sæpe ex coitu inter fœcundos conjuges non irrationabili suspicione successi conceptus, semper à quocumque Veneris usu tenerentur abstinere, donec ipse rei exitus certiores illos redderet, conceptum non successisse, quod non est verisimile.

Nota tertio à Medicis concedi Veneris usum 18
mulieribus prægnantibus in extremis mensibus: dicunt enim partum faciliorem reddere. Rasis *lib.* 19. Contin. Mercat. *lib.* 3. *de steril. & prægn. aff. cap.* 21. Varand. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 3. Hucher. *de steril. lib.* 3. *rubr. de conservat. concept.*

neque

neque in contrarium facit quòd Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 4. & Mercur. *in lib. cui tit. la Commare* 1. *cap.* 21. ex Ariſt. *lib.* 7. *hiſt. animal. cap.* 4. dicebant, quod ultimis prægnantiæ menſibus concubitus mulieribus ſit prohibendus, quia ex eo fœtus naſcuntur mucco oppleti, præterquam quod enim hoc non eſt ſemper verum, non videtur aliquid damni ob id ſive Puerorum, ſive fœminarum ſanitati conciliari poſſe, licet Mercurius timeat, ne ex ipſorum muccorum quantitate ligamenta relaxentur; inanis tamen hic timor eſt; nam magna muccorum quantitate ad hoc eſſet neceſſarium, quæ vix coadunari poſſet ſpatio bimeſtri. ſed adverte Ariſtotelem voluiſſe tum demum infantem muccore oppletum exire, cum mulier menſe octavo concumbit, cujus rei cauſſa erat peculiariter inveſtiganda. Illud certe conſtat ex Hippocr. *in lib. de ſuperfœtat. num.* 7. mulierem prægnantem facilius à partu liberari, ſi coitu non utatur, quod non tam præcisè de poſtremis menſibus accipiendum, ſed de toto prægnantiæ tempore, melius enim abſque dubio vires ſervantur abſtinendo à coitu, quarum fortitudine partus facilior ſuccedit.

19 Verumenimvero Prægnantibus ex Veneris uſu ultra periculum abortus, de quo cum Medicis etiam Canoniſtæ, aliud quoque, & duplex illud quidem imminet Periculum à Canoniſtis prætermiſſum; unum eſt periculum ſuperfœtandi, aliud vero molam generandi, & de utroque periculo Mercat. *lib.* 3. *de ſteril. & Prægn. aff. cap.* 21. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 4. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *ſuæ pract.*

20 *part.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 6. Superfœtationem autem eſſe & mulieri, & fœtui utrique periculoſam & iidem Medici poſt Hipp. *lib. de ſuperfœt. n.* 2. cum aliis teſtantur. Roderic. à Caſtr. *de Nat. mul. lib.* 3. *cap.* 13. & comprobat experientia, de qua idem Sennert. *ibid. ſect.* 4. *c.* 6. unde ad evitandum hoc periculum conſulunt Medici abſtinentiam à coitu. Varand. *lib.* 2. *de aff. mul. cap.* 6. Quod tamen ad hoc periculum attinet certum eſt illud eſſe valde remotum, cum de raro admodum mulieres ſuperfœtent teſte Ariſt. *lib.* 7. *de hiſtor. Animal. cap.* 4. neque etiam hujus periculi timor ſemper æqualiter urget, quippe cum primis quadraginta diebus magis, ſubſequentibus quadragenariis ſemper minus urgeat; etſi deſideras ſcire quanto tempore ut plurimum periculum ſuperfœtationis immineat, vide ultra præcitatos Auctores, alios quos adduxi *Lib.* 1. *Tit.* 3. *quæſt.* 4. & ex Iureconſultis vide Carranz. plura de ea re afferentem *lib. de Part. cap.* 19. utrum autem Canoniſtæ vel ex non advertentia, vel ob ſuperfœtationis raritatem ejus periculi non meminerint, in lectoris eſto libertate determinare,

Aliud, ut dixi, periculum impendet Prægnanti ex uſu coitus à molæ procreatione, ut enim alias dixi, *citato lib.* 1. *tit. eod. quæſt.* 5. *n.* 12. & *quæſt.* 6. *num.* 9. Mola ut plurimum in Prægnantibus generatur, & hoc quidem & facilius eventu eſt, & frequentius, ſolet autem Mola fœtui mirum in modum, & Matri obeſſe, ut unanimiter omnes Auctores Gyneciorum poſt Hippocr. *in lib. de ſteril. num.* 20. & *in libb. aliis de Morb. mul.* tradunt. At neque hoc periculum generationis Molæ tam evidens eſt, aut frequens, ut de illo quicquam à Canoniſtis in medium ſit adductum. ſed non quia rarum, idcirco ejus timor irrationabilis exiſtimandus, ſed Canoniſtæ id animadvertentes determinent, an ex hujuſmodi periculi timore conjuges abſtinere à coitu debeant muliere in utero habente, quod quidem nimis grave eſſet. & idcirco non in omnibus indifferenter id determinare poſſunt; ſed certè in his, quæ alias in prægnantia molas geſtaverint, & fœtum expertæ ſint periclitatum ex hoc fuiſſe, aut ſe ipſas etiam vitæ aleam ſubiiſſe, non eſſet ab re, aliquo modo Veneris uſum in prægnantia diſſuadere, nam Medici quidem intuitu ſanitatis corporeæ diſſuaderent.

Dubitatur inſuper, an mulier, quæ concipiendo rationabili periculo exponitur moriendi in partu, 21 teneatur reddere debitum; & Canoniſtæ negative reſolvunt. Bonaccin. *de Matrim. quæſt.* 4. *nu.* 7. *par.* 1. Sed hoc difficultate non caret, quia cum mulier concipere non poſſit abſque proprii ſeminis concurſu, & debitum reddi poſſit abſque proprii ſeminis emiſſione, certum eſt ex redditione debiti abſque eo quod mulier ſemen emittat, nullum illi imminere periculum, at ceſſante periculo mulier tenebitur reddere, maxime ſi in ejus poteſtate ſit abſtinere à ſeminis effuſione, & ab omni motione ipſius, quia quandocunque ſemen jam ad motionem properaret, non eſt omnino clarum, an poſſit mulier illud retinere. illud ergo à Canoniſtis determinandum propono, an concurrente prædicto conceptionis 22 periculo, & mortis in ipſo partu, mulier poſſit proprii ſeminis emiſſionem impedire, aut concurſum ſaltem proprii cum ſemine viri ad hoc ut conceptio non ſuccedat: nam non ſolum, ut ſuccedat conceptio requiritur utrumque ſemen, ſed etiam ut ſimul effundantur, aut unum non multo poſt aliud. itaque videndum, an fœmina licite vel ſollicitet, vel remoretur proprii ſeminis effuſionem, ne ſequatur conceptio, & maxime ſi excitata jam fuerit ad expulſionem, an poſſit ſeſe cohibere, & omnino ſemen retinere; aut an poſſit aliquo alio actu poſitivo conari, ut conceptio impediatur, veluti multum ſe exagitando, ac corpus retractando in coitu, vel naturalem modum concumbendi mutando, vel ſe retrahendo viro ſeminante, ita ut ſemen, licet extra non effundatur, ad uteri tamen interna non perveniat, aut aliquid aliud ſimile agendo, quæ quidem determinare meum non eſt.

Præterea dubitare occurrit de lactante an excu- 23 ſetur à redditione debiti, & negativam partem tenent communiter Canoniſtæ. Sanchez *de Matrim. diſp.* 22. *lib.* 9. *nu.* 14. Pont. *ibid. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 9. animadvertendum tamen hic ex Veneris uſu in la- 24 ctante muliere duplex imminere periculum lactenti puero. unum eſt provocatio menſtruorum, ex qua ipſum lac deterius multo evadit, ita ut videamus in iis, quæ cum lactant menſtruantur, puellos eo tempore notabiliter male habere, & in pleroſque morbos labi. ſecundum periculum eſt impræguatio, cujus cauſſa multo evidentius pueri læduntur, ex ea enim in dies experimur (quod Canoniſtæ maxime adnotare debent) eos aut valetudinariam vitam in poſterum agere, aut morbis difficilibus conflictari, aut in ipſis debitum augmentum corpuſculorum impediri, aut etiam denique vitam obire, quod non tam infrequens eſſe conſtat, ut exigua ejus rei ratio ſit habenda. quin & ipſi conceptui male proſpicitur, ut percurrit Avic. 3. *primi doctr.* 1. *cap.* 2. cum enim neceſſe habeat fœtus puriori ſanguinis materni parte ad ſui alimoniam, fit, ut lac ex deterrimo, qui relinquitur ſanguine conficiatur, unde lactens puer peſſime nutritus in eos morbos, in eaque diſcrimina incurrat, de quibus jam diximus. at quia lactens puer ad mammas plurimum attrahit ſangui-

nem

nem, fit ut parva, & magis impuri sanguinis portio ad fœtum alendum transmittatur, & sic uterque summo, ac evidenti periculo subjicitur; & quotidiana quidem experientia constat, lactantes, quæ concipiunt præcipue intra primum annum, nisi à lactatione desistant, conceptus gestare debiliores, & minime vitales, quibus ex caussis non absque ratione jubent Medici, ut toto lactationis tempore Nutrices à coitu abstineant, Mercat. *lib. 4. de morbis mul. cap. 15.* Roderic. à Castr. *de nat. mul. lib. 4. cap. 13.* Daniel Senner. *lib. 4. Pract. de Infant. cur. par. 1. cap. 1.* & licet dici possit, quod quandocunque lactans mulier in ventre habere se sentit, facile illi sit, nutricem reperire, quæ puerum lactet, & sic utriusq; pueri indemnitati facile sit consulere, tamen videndum, an hoc habeat locum in pauperculis, & in nonnullis aliis, quarum pueri nequaquam alienas mammas sugere volunt, hos enim à periculo eximere est impossibile. verum licet hæc per Canonistas forte non modo sufficienter excusare lactantem mulierem existimarentur, sed etiam prohibere à debiti redditione, haberent tamen locum, ubi tale aliquod rationabile periculum timeretur, & quandocunque etiam mulier in coitu semen emitteret; at potest mulier, ut alias diximus, debito satisfacere absque proprii seminis emissione, & sic cessabit omne conceptionis periculum, immo etiam & illud, quod timetur de lactis deteriore conditione, & turbatione ex seminis profusione. & tamen ubi vir frequenter debitum exigeret, non caret ea res periculo, de necessitate enim lactans Mulier frequenter à Viro cognita aliquando irritabitur ad seminis emissionem, unde utrumque periculum manifeste adaugebitur. Itaque non inconveniens dixerim determinare, ut viri à frequenti exactione abstinere debeant, & mulieres ad frequentem redditionem non teneantur.

SVMMARIVM.

1 *Conjuges nunquam sub pœna peccati tenentur ad debitum exigendum, nisi in nonnullis casibus.*
2 *Conjuges prohibentur interdum debitum exigere.*
3 *Sanus conjunx an exigere possit à conjuge non sanæ mentis.*
4 *Sanus Conjunx tenetur leproso reddere debitum etiamsi proles nascitura sit infecta.*
5 *Ebrio Conjugi an sanus teneatur reddere debitum.*
6 *Menstruata an possit debitum exigere.*
7 *Menstruis fluentibus Mulieres ad Venerem excitantur.*
8 *Vir an exigere debitum possit à Menstruata.*
9 *Vir an exigere posset ab Vxore, quæ certo gravidationis tempore abortit.*
10 *Vir an exigere possit debitum ab Vxore, quæ semper mortuos parit.*
11 *Vir an exigere possit debitum ab Vxore, quæ semper Gemellos parit.*
12 *Mulier an exigere ita debitum possit, ut sola semen emittat, viro non seminante.*
13 *Arrigentes, sed semen non emittentes non possunt matrimonium contrahere.*
14 *Mulier lactans an possit debitum exigere.*
15 *Conjuges an possint ex sola caussa sanitatis debitum exigere.*

De his, quæ vel alterum, vel utrumque Conjugem prohibent exigere.

QVÆSTIO IV.

Licet Conjuges nunquam obligentur sub pœna 1
lethalis peccati, immo vero neque venialis, debitum exigere, nisi in uno, aut altero casu, de quibus Canonistæ. Summa Angelica *part. 1. verbo debitum conjugale num. 16. & seq.* Coninc. *de Sacram. disput. 34. dub. 2. num. 13.* Pont. *de Matrim. lib. 10. cap. 2. num. 2.* Alphons. Vivald. *in Candel. Aur. par. 1. tit. 17. rubr. de redd. deb. conjug. num. 7.* tamen sub pœ- 2
na mortalis peccati interdum prohibentur exigere; & universaliter id habet locum quandocunque coitus redundare potest in evidens, ac notabile detrimentum aut salutis ipsius exigentis, aut conjugis reddentis, aut etiam fœtus in utero existentis, aut pueri lactentis. tunc enim quemadmodum licite excusantur à redditione, sic videntur prohiberi ab exactione. Sannaz. *de Matrim. cap. 3. art. 5. num. 73.* Coninc. *ubi supra dub. 3. num. 26.* quod quidem maxima cum ratione videtur determinatum; nam si licet negare conjugi quod illi ex Iustitia debetur, si hoc in detrimentum propriæ salutis emanare possit, quanto magis debet quis jure suo non uti, si hoc in detrimentum propriæ salutis futurum sit? sunt tamen peculiares aliqui casus, qui dubitandi ansam in hoc subministrare possunt, fit enim interdum, ut etiam si alter conjugum non possit exigere, non idcirco, si exigat, possit ab altero debitum negari.

Primo igitur dubitari potest, an sanus Conjunx 3
exigere possit debitum à conjuge non sanæ mentis. ratio dubitandi est, quia nonnulli Canonistæ voluerunt, non esse inter Conjuges licitam copulam conjugalem, ubi uterque sit non sanæ mentis ob periculum, quod proli imminere potest, ne ita nascatur, ut suo tempore nullo rationis usu dotetur. Coninc. *de Sacram. disp. 34. dub. 9. num. 79.* Pont. *de matrim. lib. 10. cap. 14. num. 10.* cum tamen existimem, hic non intervenire culpam ex malo opere, quemadmodum neque meritum ex bono, cum amentes utriusque sint incapaces. idem autem periculum, quod ajunt imminere ex utriusque amentia, imminet quoque ex amentia alterutrius, unde bene, ut credo, Pontius *lib. 10. de Matrim. cap. 14. num. 10,* absolute negat, tempore amentiæ esse reddendum debitum; & prudenter id quidem, nam securi nequaquam esse possumus, an nascitura proles magis sano, quam infirmo conjugi in valetudine similis futura sit; quinimmo contra justus timor, & rationabilis irrepit potius contrarii eventus, nempe ut morboso similior sit futura, quia plerumque parentes morbosi, nempe altero ex parentibus existente morboso, potius morbosam prolem generare sibi similem, quam sani sanam, & sibi similem consueverunt, ubi morboso sanus copulatur, ut ex Hippocratis auctoritate patet *in lib. de Genitura, & alibi*, quod quidem maxime habet locum in ægritudinibus Cerebri, quæ omnes cum insignes fuerint solent esse hæreditariæ. At 4
vero si leproso Conjugi tenetur sanus reddere debitum, etiamsi adsit notabile periculum, prolem eo morbo nasciturам infectam. Brunell. *de Sponsf. & Matrim. conclus. 8. num. 8.* Sanchez *lib. 9. de Ma-*

de Matrim.diſp.24.num.25. quia melius eſt proli, ut dicunt, eſſe aliquo modo etiam ſic infecta, quam non eſſe, videretur par ratio militare in hoc caſu, cum tamen alia ex parte contrarium ſentiant Canoniſtæ, ut dixi, qui huic dubio ſatisfaciant. Quorum tamen nonnulli, ut Sum. Silveſtr.par.1.verbo debitum conjug.num.2. volunt omnino eſſe neceſſarium reddere debitum conjugi fatuo, vel dementi, ſi id abſque propriæ perſonæ periculo fieri poſſit, mihi ſatis ſit innuiſſe, periculum non tantum imminere ex utriuſque Conjugis amentia, ſed etiam ex alterutrius tantum. illud vero certum eſt, quod ſi Canoniſtarum ſententia habet locum in amentia, habebit etiam locum in pleriſque aliis morbis, qui à Parentibus in filios emanare ſolent, ut Epilepſia eſt, Phtiſis, Hectica, & alii, unde non carebit hæc ſententia multis difficultatibus, niſi quid forte in amentia peculiariter operetur privatio uſus rationis, vix enim homo naſci dici poteſt, qui ſic naſcitur, ut nunquam debito tempore ratione uti poſſit.

5 Idem dubium intervenire poteſt de Conjuge Ebrio, cum idem etiam immineat periculum, ne proles fatua, vel amens oriatur; prætequam quod urget etiam aliud periculum, ne ſcilicet ebrius Conjunx in ipſo Matrimoniali actu in mille abſurda incidat, quæ ebrietas Luxuriæ aſſociata dictare poteſt, nam cum ebrius ſui juris non ſit, ubi Veneris ardore incaluerit, omnia ſibi licere credit, in omnia impetum facit, unde bene Iuvenal. Sat.6.

— quid enim Venus ebria curat?
Inguinis, & Capitis quæ ſint diſcrimina neſcit.

videretur ergo à Canoniſtis decidendum, num ob Prolis periculum, aut etiam ne occaſionem graviter peccandi facile præſtet, poſſit ſanus conjunx ab ebrio debitum exigere, aut num teneatur reddere, cum ebrius exigens non poſſit dici oportune exigere, quia non eſt ſui juris, neque aportunitatem novit, neque periculum, quod ſibimetipſi ex Veneris uſu inſtat, cum Medici omnes uno ore hortentur, vitandas eſſe ebrietates, cum quis coitu uti deſtinavit, periculoſæ enim admodum, ne Apoplexiam, aut alium quempiam gravem excitent affectum, Raſis 24. contin. cap. 1. advertendum autem diſtingui quidem ebrium ab ebrioſo, ut alias dixi lib.2.tit.1. q.11.n.24. ſed etiam ebrioſo coitum eſſe noxium, & prolem ex ipſo ſuſceptam, ut plurimum imbecillem eſſe, ac morbis obnoxiam patet, ſed an hæc impedimento ſint quoad debiti redditionem ii, ad quos ſpectat, determinabunt.

6 De Menſtruata Muliere dubitatum eſt, an poſſit exigere debitum, nam aliqui putarunt eam poſſe. Sannazar. de Matrim.cap.3.art.5. num.68. Sanchez ubi alias diſp.21.num.4. contra ſentientibus aliis, ut Sum. Silveſtr. verbo debitum conjug.nu.8. in fine, & Ledeſm. apud eumdem Sanchez ibid. qui voluerunt mulierem mortaliter peccare, ſi menſtruis fluentibus debitum exegerit. ratio horum Canoniſtarum eſt, quia cum mulier tum temporis non adeo acutis carnis ſtimulis, ut alias agitetur, & poſſit ob id facile prurienti luxuriæ reſiſtere, non debet ipſa ſe ipſam ad Venerem irritare, maxime cum fluentibus menſtruis conceptio plerumque non fiat. Sed hæc horum Doctorum ratio inanis, ac falſa eſt, oſtenduntque ſe parum in his expertos; quippe cum plerumque mulieres ſoleant maxime menſtruis fluentibus in Venerem accendi. Avic. lib. 9. de Animal. cap.1.

7 quod etiam habet æquivalentem cauſſam, excalſiunt enim loca à confluente ad eam partem ſanguine, unde Veneris ſtimulus augetur; immo ſi adnotaſſent hoc in Brutis, non tam facile hæc protuliſſent; Bruta enim tum demum incipiunt in Venerem excitari, cum menſtrua, aut quid ſimile patiuntur. hoc enim pacto Brutorum fœminas ad Marium deſiderium, & conjunctionem irritari natura voluit, nam alias non facile paterentur ſe iniri, ut patet extra prædictum tempus. ſi ergo ſecundum communiorem opinionem mulier abſque ullo peccato poteſt debitum exigere tempore menſtrui, certe etiam ſi aliqua culpa in hoc interveniret, tunc maxime excuſaretur, ſi exigeret, & Matrimonio ad compeſcendos carnis ſtimulos uteretur, quos tunc acutiores, & moleſtiores experitur, quam alio quocunque tempore. contra autem vir non videretur ullo modo excuſari, ſi exigeret debitum a menſtruata, immo potius culpari, cum non ſolum ex hujuſmodi exactione pleraque illi mala immineant, de quibus quæſtione ſuperiori, ſed etiam quia ipſa mulieris coinquinatio ex menſtruis deberet ipſum magis alienum à Veneris uſu efficere, & potius in eo carnis ſtimulos obtundere, quam acutiores reddere. an non Brutis ipſis nauſeam moveret procedens à fœminarum uteris colluvies? conſideranda ergo & hæc cum iis ſunt, quæ jam prædicta quæſtione commemoravimus. 8

Præterea dubitari poteſt, an vir exigere poſſit debitum ab uxore, quæ certo gravidationis tempore abortit, aut ab ea, quæ ſemper mortuos parit. 9 non quæritur autem hic, an exigere poſſit ab hac ipſa uxore tempore prægnantiæ, ſed extra prægnantiam. nec dubitatur de hoc immerito, quippe cum mulier abortum faciens, aut mortuum fœtum pariens ſemper rationabili, & evidenti periculo vitæ ſubjiciatur. quibus adde periculum ipſius fœtus, qui in his, quæ ſæpe obortiunt, plerumque aut non vivus, aut non vitalis editur, & ſic ipſi fœtui periculum imminet amiſſionis vitæ temporalis, & ſpiritualis; videant ergo Canoniſtæ, an ſatius videatur determinare, quod vir cognoſcens hæc omnia Matris, & fœtus pericula non poſſit abſque graui culpa debitum exigere, & ſi exigat, quod poſſit Mulier licite excuſari, ut non reddat, quod non eſt dubium; licite enim negari petenti conjugi debiti redditionem, quandocunque propriæ vitæ rationabiliter timetur, ut in hoc caſu; jam ſuperius firmatum eſt. Sed quoad abortum primo dicendum videtur, dupliciter mulierem ex abortu affici poſſe, uno modo quando facile liberatur ab ejus noxa, & expedite tolerat ejus ſymptomatis moleſtiam, quemadmodum evenire interdum dixi lib.1.tit.4.q.4.num.106. quibuſdam mulieribus, quæ non magis ex abortu afficiuntur, quam ex ſimplici menſtruorum fluxu, & vidi jam præteritis annis mulierem duodecies abortum feciſſe quinto ſemper, aut ſexto menſe, aliamque quinquies ſupra vigeſies ſecundo, aut tertio, quarum neutra quicquam notatu dignum patiebatur, niſi poſterior poſterioribus abortibus; in quibus licet male admodum ſe habuerit, ſana tandem euaſit. alio modo quando mulieres ex abortu manifeſtum vitæ periculum ſubeunt, ac peſſime ſe habent. an igitur poſſet in priori caſu dici, non ſic illicitum eſſe exigere, ut in poſteriori? nam in priori ſperandum eſt, ut alias, mulierem non magno negotio incolumem futurum, licet hoc de neceſſitate ſequi neceſſe non ſit; corporis enim ſtatus in dies variatur, & ab extrinſeco, & ab intrinſeco plura in dies emergunt, quæ periculo anſam præbere poſſunt,

ſunt. impoſteriori autem contra, timendum enim, ne in futurum mulier ex abortu pejus ſe habitura ſit, quam prægreſſo tempore, quo magis namque morbus reverſionem facit, eo magis invaleſcens magis Naturam labefactat.

10 Aliter autem decidendum forte eſſet circa exactionem debiti ab Vxore, quæ ſemper mortuos pareret, ſive juſti temporis fœtus exiſtant, ſive ſaltem provectiores ut ſeptimeſtres, vel octimeſtres; abſolute enim dicendum videtur, quod ſtante rationabili, & evidenti Mulieris periculo, vir omnino teneatur ab exactione abſtinere, & mulierem ipſam teneri, ſtante eodem periculo, non reddere; nam & Maritus, & Vxor aut exigendo, aut reddendo videntur aut in ſeipſos, aut in alium graviter peccare exponendo ſe periculo tam evidenti. moderanda tamen hæc ſunt, his non obſtantibus, maxime quoad virum, quia vir poteſt debitum exigere, & Venere uti abſque eo quod Mulier ſemen emittat, & ſic non emittente muliere, conceptio non ſequitur, & ceſſat omne abortus, & vitæ periculum, quod abſque dubio adaugetur, ſi fœmina concurrat in emiſſione ſeminis cum viro, unde ex hoc erit magis prohibita exactio mulieri, quam viro. Quæ tamen (veluti cætera omnia quæcumque, & hic, & alibi dixi, aut dicturus ſum ad Canoniſtas pertinentia) ad eorundem Canoniſtarum mentem ſunt redigenda, ac moderanda.

11 Occurrere poſſet inſuper dubium circa eam, quæ ſemper Gemellos pareret, cum enim in hoc quoque caſu duplex immineat periculum & ipſius mulieris, quæ geminos pariendo vitæ diſcrimini exponitur, ut dixi alias *lib.* 1. *tit.* 2. *q.* 7. *num.* 14. & ipſorum fœtuum, quia difficillime ſervantur. Avic. 21. 3. *tract.* 1. *cap.* 17. ex quo dixi alias *ubi ſupra q.* 8. *num.* 9. non videretur licite vir poſſe exigere debitum, & multo minus fœmina. ſed hoc dubium leve eſt, & ſecus quam ſuperiora reſolvendum: præterquam quod enim non ſequitur de neceſſitate, ut quæ bis, aut ter geminos pepererit, ſemper in poſterum gemellos parere debeat, dato etiam quod de neceſſitate id ſequeretur, tamen dicendum quoad matrem periculum, cui illa exponitur, neque tam evidens, neque tale eſſe; ut ex illo mulieres ſecundum plurimum periclitentur; nam potius ut plurimum ſervantur. quoad fœtus autem dicendum melius abſque dubio illis eſſe aliquo, quam nullo modo eſſe, itaque non videtur hæc cauſſa ſufficiens ad impediendam debiti exactionem alterutri ex conjugibus.

12 Præterea dubitari poteſt, an Mulier exigere poſſit debitum à viro, qui aut volens, aut non potens ſemen emittere, coitu tamen uteretur, ut ſuam ipſius cupiditatem mulier expleret. Sed de viro, qui volens pollutionem remoratur videbimus infra quæſtione ſequenti, cum quæremus, an vir poſſit inchoatum coitum non abſolvere. de viro autem, qui non poteſt ſemen emittere, jure dubitatur, non enim ambigendum eſt, ex tali coitu nunquam ſequi poſſe conceptionem, coitumque hoc modo irritum eſſe, & ſola voluptatis cauſſa exerceri; at coitus ſola voluptatis cauſſa factus peccatum ſaltem veniale inducit, *ut ſupra* ex Canoniſtarum decreto dixi, ad quos licet hujus dubii deciſio, non ad Medicum ſpectet, illud addere non deſiſtam, quod ſi verum eſt hujuſmodi viros arrigentes, ſed ſemen non emittentes inter frigidos connumerandos non

13 poſſe contrahere matrimonium, ut probat Sannazar. *de Matrim. cap.* 3. *artic.* 4. *à num.* 11. *ad ſeqq.* verum etiam erit, eos non poſſe Matrimonio uti. an forte diſtinguendum, dicendumque Virum vel ante contractum Matrimonium fuiſſe hoc modo affectum, nempe frigidum, vel poſt contractum ex valetudine talem evaſiſſe? Fortaſſis enim in primo caſu quemadmodum Matrimonium non tenet, ſic non licebit Matrimonio uti, in ſecundo contra. ſed hæc iis, ad quos pertinent decidenda remittantur. Illud dubium facit, cur fœmina ſemen non potente emittere, vir tamen coitu uti poſſit, & Matrimonium teneat, contra vero viro non potente emittere coitus ſit illicitus, & Matrimonium non teneat, cum in noſtra ſententia etiam fœmineum ſemen ut maſculeum requiratur ad conceptionem? In utroque certe caſu, licet ſuccedere non poſſit conceptio, poſſunt intendi, & haberi duo alii Matrimonii fines, nempe & debiti ſolutio, & fornicationis remedium. ſi ergo ad primum finem, nempe ad procreationem filiorum non facit hic Matrimonii uſus, poteſt aliis duobus ſuppleri, non minus quam poſſit ubi alia quacunque ex cauſſa omnis ſpes habendæ prolis ſit irrita, ut in Matrimonio evenit inter decrepitos contracto.

De lactante muliere jam locuti ſumus in ſuperiori quæſtione quomodo, & qantum excuſetur à debiti redditione. modo dubitari poteſt, an ipſa lactans mulier debitum poſſit exigere. videretur autem eaſdem cauſſas, quæ lactantem excuſant à redditione, prohibere eandem ab exactione. relictis tamen his, quæ ad Canoniſtas pertinent, dicam id, quod conſiderare ſpectat ad Medicum: nempe quod licet, ut alias dixi, non ſimplex, ſed duplex, immo etiam triplex periculum immineat ex coitu lactantis in lactentis pueri damnum, & in conceptus etiam ſi quis ſequatur, tamen hæc habent locum in coitu frequentato, & ubi timetur facilis conceptio. itaque cum ex rariori coitu ſanguis lactantis non ita turbetur, & niſi ſequatur conceptio (quæ tamen non eſt ſemper æqualiter timenda) ceſſent etiam omnia commemorata damna, dicendum, non eſſe omnino prohibendam lactantem Mulierem ab exactione debiti de raro facta, ſi modo acutiores carnis ſtimulos experiatur; & ratio eſt, quia majus expectandum damnum & lactenti puero, & ipſi mulieri ex abſtinentia, quam ex uſu coitus, ubi mulier illum vehementer appetat. frequentem tamen exactionem ſemper eſſe noxiam dicendum, ob rationes, de quibus alias. 14

Dubitatur denique, an Conjuges exigere poſſint debitum ex ſola ſanitatis cauſſa. ratio dubitandi eſt, quia copula Matrimonialis ad hunc finem non eſt inſtituta, abutuntur ergo Conjuges Matrimonio, non deligentes ejus uſum ad aliquem ex illis finibus, ad quos eſt ordinatum. Præterea venus ſemper nocua eſt, neque veritatem habet unquam ad ſanitatem, vel ad alicujus morbi relevationem ex uſu eſſe per ea, quæ adduxi *lib. ſuperiori tit.* 1. *quæſt.* 5. *num.* 6. non ſolum ergo debt prohiberi Veneris uſus ad hunc finem conjugatis, quia Matrimonium non exercetur hoc modo ad aliquem ex inſtitutis finibus, ſed etiam quia ſanitati obeſt, & inaniter procuramus per eum ſanitati conſulere. Dicendum tamen ſecundum Canoniſtas, nullam habere culpam exigere debitum cauſſa ſanitatis. Summa Ang. *par.* 1. *verbo debitum conjug. nu.* 24. tametſi veriorem opinionem eſſe credat, quæ hoc 15

veniale

veniale peccatum esse existimat, quam sequitur etiam Summa Silvestr. *verbo debitum conjugali num.* 13. Sanchez. *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 10. *num.* 3. Coninc. *de Sacram. disput.* 34. *dub.* 1. *num.* 12. *tom.* 2. & licet Sanchez addat, hoc verum esse, quando aliud medium aptum ad tuendam præsentem sanitatem, aut ad amissam recuperandam non reperitur, tamen cum hoc medium non sit illicitum, fiatque absque vitæ dispendio, & facilius executioni demandetur, quam quæcunque alia à Medicis præscribenda, forte etiam suppetentibus aliis mediis, non erit culpa hoc remedio ad sanitatem uti, quia semper saltem implicite intendi potest aliquis ex illis finibus in usu Matrimonii intendendis. secundum Medicorum autem communiorem opinionem dicendum, Veneris usum nonnullis morbis auxilio esse, & sanitati etiam custodiendæ proficere, ut probavi *loco citato. num.* 7. & *seqq.*

S V M M A R I V M.

1 *Conjugi leproso sanus an teneatur reddere.*
2 *Tex. in cap. Quoniam de Conjug. Leprof. de quanam Lepra loquatur.*
3 *Cuinam ex Conjugibus certius immineat infectionis periculum ab altero.*
4 *Vir Gonorrœa laborans an possit debitum exigere.*
5 *Gonorrœa duplex.*
6 *Sanus conjunx an teneatur reddere infirmo exigenti, cui venus futura est maxime noxia.*
7 *Sani conjuges an teneantur invicem reddere, si ex coitu notabilem morbum solent incurrere.*
8 *Conjugi satyriasi, aut consimili morbo laboranti an sit reddendum debitum.*
9 *Mulier an teneatur reddere Viro, qui nimis crasso, aut longo Pene dotetur, & num. seq.*
11 *Vxori imperforatæ, an teneatur vir reddere debitum.*

De his, quæ conjuges à redditione debiti excusant ex parte alterius.

Q V Æ S T I O V.

1 PRimo loco offertur diu agitata inter Canonistas quæstio, an nimirum sanus Conjunx teneatur reddere debitum conjugi leproso, extatque circa hoc præceptum *in cap. Quoniam de Conjug. Lepr.* jubens esse reddendum; cum tamen alia ex parte certum sit, neminem teneri cum propriæ salutis periculo, aut notabili sanitatis detrimento debito satisfacere, ut superioribus quæstionibus ex Canonistarum auctoritate dictum est; at ex Lepra promptissime infici potest sanus conjunx à leproso, unde non modo summum imminet sanitatis detrimentum, sed etiam manifestum vitæ periculum, quia Lepra cancer universalis est ipsum corpus depascens, ultra indicibile, quod secum affert, tædium, & inenarrabilem molestiam, qua homines affligit, & abhominabilem turpitudinem cæteris hominibus odiosam. itaque ex his moti aliqui DD. in ea re decidenda judicarunt distinguendum esse, ac tum demum teneri sanum conjugem voluerunt reddere debitum, cum Lepra non est contagiosa, ubi vero Medicorum judicio contagiosa

sit, & sano immineat infectionis periculum non teneri. Sum. Silvestrina *verbo debitum conjug. num.* 2. *par.* 1. Tolet. *Instruct. Sacerd. lib.* 7. *cap.* 24. *num.* 3. Coninc. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 2. *num.* 22. *Tom.* 2. Bonaccin. *de Matrim. quæst.* 4. *num.* 8. *par.* 1. quam sententiam facit DD. communem Barbos. *in Collect. Doctor. in lib.* 4. *Decret. tit.* 8. *cap.* 2. *nu.* 2. & videndi allegati ibi per eum.

Noto tamen ego in textu, Pontificem in primo capite loqui de Lepra contagiosa, cum dicat, tali morbo affectos solere ejici ab hominum societate, quod quemadmodum ob solum contagium fit, ita de Lepra non contagiosa non verificatur. mox autem in secundo capite præcipit, Conjugi leproso exigenti, debitum esse reddendum, unde apparet, Pontificem de eodem morbo loqui, de quo locutus fuerat in præcedenti. Verumenimvero subsequentia illa verba nempe, seu alia gravi infirmitate detenta, id videntur importare, ut Textus ibi non loquatur de Lepra respiciendo contagium, vel in respectu contagii, sed respiciendo gravitatem ipsius morbi; non solum enim in Lepra, sed in quacunque alia gravi infirmitate voluit illud præceptum habere locum, hoc est, ut Conjuges ob gravem infirmitatem se invicem non deserant, aut dimittant, quin etiam ut alter alteri exigenti teneatur solvere debitum. sed ad hoc videri possunt quæ attuli *lib.* 3. *quæst.* 6. *num.* 15. & *seqq.* ubi etiam licet videre quæ addidi de morbo Gallico, qui & ob symptomatum similitudinem & gravitatem, & ob contagium videtur Lepræ natura convenire. quod & Card. *in lib. Hipp. de Alim. tex.* 26. dicebat. Immo non defuerunt qui nonnullos Gallico morbo affectos Antiquorum Elephanthiasi infici censerent, quæ unus idemque morbus cum Lepra pessima, & consummata est, & idcirco Gallicum morbum novum non esse crediderunt Langius *lib.* 1. *epist.* 42. & Vallesi. *in* 4. *Epidem. tex.* 1. ubi loci in quibusdam ægrotantibus observata videntur omnia symptomata, quæ Gallico morbo sunt familiaria, & ex quibus ejus essentiam, & naturam assequi solemus; licet supra citatæ opinioni nempe quod Elephantiasis sit idem, quod morbus Gallicus ex Leoniceni auctoritate contrarietur Fracastor. *lib.* 2. *de Contag. cap.* 13. per totum, ubi ad id multas quoque adducit rationes, quamquam & ipse *lib.* 1. *Syphilidis* partim conveniat cum illis, qui morbum Gallicum novum non esse censuerunt, sed alias visum, ut patet in seqq. carminibus:

De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exiit, & tandem sese caligne ab atra
Exemit, durosque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur ævum)
Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse
Ducendum est, quamquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit, quoniam longæva vetustas
Cuncta situ involvens & res, & nomina delet,
Nec monumenta patrum seri videre nepotes.

Sed quicquid sit de hoc, ne de novo ea, quæ loco citato retuli; hic repetere cogar, cum jam ad eum Lectorem remiserim iis, quæ inibi dicta sunt subsequentia addere libet, quæ utrique etiam loco inservire possunt. videndum ergo est cuinam ex Conjugibus certius, aut majus immineat infectionis periculum, Vironeiab Vxore, an Vxori à Viro ex contagioso morbo, qualiscunq; tandem sit. Summa Silvestrina *par.* 1. *verbo debitum conjug. num.* 2. *ex Medicorum*

corum auctoritate. Sanchez *de Matrimon. disput.*24. *num.*19. ex Canoniſtis voluit certius periculum infectionis imminere viro à muliere Lepra, aut alio contagioſo morbo infecta. ſed cum Medicorum opinio ea ſit, de qua teſtatur Foreſt. *lib.*32. *Obſervat.*1. *in Schol.* corpora, quæ molliorem carnem ſortiuntur promptius contagium excipere, quam quæ ſolidiorem habent, certe mulier, quæ molliorem habet carnem promptius inficietur, quam vir. Neque ob hanc tantummodo cauſſam mulier facilius à viro inficitur, ſed etiam quia ipſa à viro excipit materiam ſeminalem corruptam, & contagio infectam in proprium uterum, ubi etiam per aliquod ſpatium commoratur. at vir nihil recipit ab ipſa muliere, ſed tantummodo ſe cum illa commiſcendo per contactum, ac illum quidem non niſi multoties repetitum plerumque inficitur, quin facile emundando ſe, ab ea infectione ſe liberat, quod non tam facile evenit de muliere, in cujus utero hærent interdum, ac ſæpiſſime infecti ſeminis virilis reliquiæ, quæ ab ipſius calore, & humiditate fotæ facile contagium excitare poſſunt, cumque mulier non modo ſecundum totum, ſed ſecundum genitales maxime partes multo humidior ſit, quam vir, certe impreſſionem facilius excipiet viro. ſimpliciter ergo loquendo, dataque paritate ex ſua natura mulier promptius à viro inficitur, quam è contra, licet contracta infectione difficilius ſe liberare poſſit vir, quam mulier ob id, quod non ut mulier per uterum poſſit ſanguinem à corruptis, & venenoſis humoribus ſingulis menſibus expurgare. tametſi mulieres peſſime à morbo Gallico exceptas, nec minus quam viros difficulter ab eo ſe vindicare comperiamus. Sed profecto in hac re decidenda temperamenta, & ætates ſunt etiam conſiderandæ. tenella juvencula à ſeniori viro facillime inficietur, difficillime ſenior vir à muliere juniore. Iunior item vir, ut pubes, à ſeniori muliere facile contagium contrahet, difficulter ſenior mulier à pubeſcente mare, & ſic de ſingulis, idemque de temperamentis ſtatuendum, & de corporum ipſorum habitu, & textura. Sed aliud addunt Canoniſtæ, quod omnino à rei veritate abeſt, circa debiti redditionem à ſano Conjuge faciendam leproſo Conjugi, nempe quod non ita eſt periculum infectionis in reddendo debito, ſicut in cohabitando. ita ſumma Ang. *par.*1. *verb. conjug. num.*4. & Summa Silveſtr. *par.*1. *verbo debitum conjugale num.*1. & alii, quod tamen nequaquam verum eſt, nullus enim actus, ſive contactus promptius, ac evidentius inficere poteſt quam veneris uſus, qui non ſolum timeri debet ubi ipſa mulier lepra laboret, ſed etiam ubi abſque eo quod Lepra laboret cum leproſo viro rem habeat, nam ſano viro huic mulieri copulari eſſet periculoſum; ut notat ex Medicis Gordon. *in Lil. par.*1.*cap.*22.& ex Canoniſtis Sanchez *lib.*9.*diſp.*22. *num.* 20.

Sed cum de morbo Gallico inciderit mentio, & Gonorræa ſit ſymptoma ut plurimum præcedens, vel concomitans morbum Gallicum, videndum, quam veritatem habere poſſit id, quod San-
4 chez determinat dicens, quod viro Gonorræa laborante nulla ſit culpa exigere debitum, adde tu, idem valere in uxore eodem ſymptomate affecta, cum idem periculum, quod uxori impendet à viro, impendeat viro ab uxore, ſi de virulenta Gonorræa loquamur.

Adverte igitur Gonorrææam in duplici eſſe differentia, alia enim eſt vera, alia falſa; vero Gonorræa ſeminis effluxus indeſinens eſt abſque voluntate factus, falſa, vel pſeudogonorræa eſt morbificæ materiæ per genitales partes perpetuus effluxus, cujus ſunt duæ ſpecies, nam alia quidem virulenta eſt, & contagio communicabilis, alia non virulenta, nec contagio communicabilis. Vera Gonorræa hominem emaciat, illumque ad tabem non longo tempore perducit, & idcirco cum non ſine ſummo vitæ periculo in hoc affectu infirmi concubitu utantur, facile Canoniſtæ decernent, ut mihi perſuadeo, neque exigere, neque reddere debitum conjuges invicem poſſe abſque mortalis culpæ reatu. Pſeudogonorræa virulenta præterquam quod generationem impedit, affert interdum moleſta ſymptomata, & morbos etiam nonnullos acceſſit, maxime autem ob ulcus in meatu urinario carunculas excitans, difficultatem, & quandoque etiam urinæ ſuppreſſionem conciliat. eſt autem hæc ita contagio communicabilis, ut ex ejus contagio interdum non ſimplex Gonorræa, ſed mille Gallica ſymptomata, atque illa quidem gravia homines contrahant, & in ſumma aliquando ex ejus tantum vitio ſæviſſimi Gallici morbi concipiant ſeminia. unde videndum, an debeat hoc periculum retrahere hominem ab exactione, & excuſare à debiti redditione. Pſeudogonorræa non virulenta præter turpitudinem, & moleſtiam continui effluxus materiæ morbificæ, nullum inſigne afferre conſuevit incommodum, niſi quod interdum ipſa quoque in viris carunculas excitat, nunquam tamen par incommodum affert cum virulenta, præterquam quod contagio caret. Itaque cum Sanchez determinat nullam eſſe culpam exigere debitum à Conjuge Gonorræa affecto, videndum de qua Gonorræa intelligat, in vera enim hoc non poteſt habere locum, ut dixi; in virulenta autem non ita facile dictu eſt, quid ſentiendum, in poſteriori forte locum habere poterit illius opinio, ut ego exiſtimo, licet hæc, ponderatis his, quæ illis ponderanda objicio, ipſis Canoniſtis remittenda ſint.

Secundo dubitatur, an ſanus Conjunx teneatur reddere debitum Conjugi non aſpernabili ægritudine laboranti, ſtante exigentis notabili periculo ex Veneris uſu. in quo dubio advertendum, diſparem eſſe periculi rationem in Viro, & in Vxore, quod alias quoque admonui. nam Viro reddere debitum graviter ægrotanti tantundem eſt, ac illum jugulare, at fœminæ etiam graviter ægrotanti reddere debitum, ſi à marito exigatur, licet nocuum eſſe poſſit, non ejuſdem periculi erit, ut jam ſupra quæſtione tertia dictum eſt. ratio eſſe poteſt, quia vir quadruplo magis, quam fœmina in coitu diſſolvitur tum ob majorem laborem, tum etiam ob copioſiorem utilis materiæ effuſionem. Secundo advertendum, quod & alias admonui, mulierem minima, aut etiam nulla virium jactura poſſe debitum reddere, ſatis enim eſt abſque eo, quod ſemen emittat, ut ſe à viro iniri patiatur. quod ſi etiam exigendo debitum ſemen effundere cupiat, non poteſt hoc eſſe abſque evidenti periculo, niſi morbus ex iis eſſet, quibus venus aliquo modo ſuccurrere poteſt.

Tertio dubitari poteſt, an conjuges teneantur invicem reddere debitum, ſi ſani quidem ſint, ſed tamen inſigniter alteruter eorum à coitu oblædi ſoleat.

5 6 7

soleat. in quo casu peculiaris est dubitandi ratio, ut dicam: nam sunt ex viris maxime, qui Veneris laborem nullo pacto sustinere possunt, quin aut cito dissolventur, aut stomachi, cordis, ventrisve affectus, aut dolores contrahant, aut vertigine tententur, aut alio quodam notabili symptomate afficiantur. quin etiam quædam mulieres ex coitu uterinos dolores, lipothymiam, syncopem, aliosque affectus incurrere sunt paratæ; quemadmodum Scorto cuidam, cui Angelæ nomen erat evenire consuevisse narravit mihi Ioseph Ghisilerius Romæ inter primarios Vrbis Medicos multa, ac merita cum laude medicinam exercens. quotiescunque enim mulier hæc cum viro congrediebatur, maxime si bene mentulatus existeret, in syncopem levem incidebat, si vero & ipsa semen emitteret, in graviorem syncopem lapsa longiusculo temporis spatio ad sese redibat, nonnullisque in posterum diebus decumbere & ex lassitudine, & ex ventris dolore cogebatur. sic & Dyseridis ancilla Larissæ, narrante Hippocrate *lib. 5. de morb. vulg. num. 12.* cum Venere uteretur doloribus vehementer affligebatur. eodem quoque pacto Scortum aliud apud Marcellum Donatum *lib. 4. de med. histor. mirab. cap. 17. in princ.* cui nomen erat Lucretiæ, cum coitu uteretur animo linquebatur, & alios huic similes casus narrant alii, in quibus peculiariter considerandum, an si petant, sit illis debitum reddendum, cum enim hæc vitia sint ut plurimum connaturalia, certe si infirmus prohibeatur exigere, & sanus reddere, Matrimonium omni bono fine frustrabitur; alia autem ex parte coitus his adeo nocuus esse potest aliquando, ut subitam mortem obeant, aut in longos, & difficiles morbos, aut in pertuam valetudinem labantur; nisi ergo noxa sit levior forte non tam prompte Canonistæ concedent in hoc casu vel exigere, vel reddere.

8 Quarto occurrere potest dubium, an Conjugi Satyriasi, vel furore uterino, vel inordinata coëundi cupiditate affecto possit licite per alium debitum reddi. ratio dubitandi est, quia venus his, qui hujusmodi symptomatibus detinentur, plerumque noxia est, maxime vero uteri pruritui, quæ passio est furori uterino congener, quam à coitu efferari magis quam mitiorem reddi dicit Mercurial *lib. 4. de morb. mul. cap. 8.* quod palàm etiam fit in nuper devirginitatis juvenculis, quæ ob extraneum calorem ex violentia devirginationis conceptum, hujusmodi pruritu molestatæ magis libidinosæ evadunt ex ipso Veneris usu, ut ex Arist. *lib. 4. problem.* refert Franc. Ranchin. *de morb. Virg. sect. 3. cap. 2. rubr. de fur. uterin.* Itaque duplici ex capite excusaretur sanus Conjunx à debiti redditione in his casibus. uno quia tales possunt absque discretione, & immoderate exigere, alio quia ex redditione exigens notabiliter lædi potest, unde neque etiamsi moderate, & cum discretione exigeret, durante morbo, teneri forte videtur sanus debitum reddere, esset enim in nimium exigentis præjudicium, qui tum temporis in his, quæ ad Venerem spectant, vix compos mentis esse solet. Dicendum tamen, quod, ubi hujusmodi morbi ex feminis abundantia ortum habeant, cum moderata venus illis pro remedio sit, ut idem dicit Mercurial. *ibid. c. 10.* sanus Conjunx teneatur exigenti moderate reddere. neque obstat quod Ranchinus ex Aristotele dicebat, quia loquitur ubi simplex calor passionem faciat, at ubi furor uterinus, tentigo, pruritus, & similes passiones ab exuberantia feminis ortum ducant, Veneris usu eas omnino effervescere, ac curari experientia docet.

Quinto vertitur in dubium, an mulier teneatur 9
reddere debitum viro, qui nimis crassiori, aut nimis longiori mentula dotaretur. & quoad crassitiem, (nisi adeo immoderata appareat, ut sit monstrosa) si vir cautus sit, & cum moderatione agat, neque cum impetu, & irrationabili violentia in agrum Naturæ irruat, &, ubi etiam opus sit, aptis medicamentis, nempe uteri angustiam relaxantibus utatur; & nisi altera ex parte uteri angustia tanta sit, ac tam præternaturalis, ut Medici magis, quam Mariti operam desideret, nullum notabile secum periculum ea inducere potest, si aliquatem dolorem, aliqualemque, sed modicam lacerationem, in primis congressibus factam excipias. nonne vides tenellarum Iuvencularum uteros in primo partu puerum emittere, cujus caput decuplo majus aliquando est, quam quævis etiam crassissima mentula humana? illud certe palam est facile uterum dilatari, ac constringi, & vix hominem reperiri posse tam crasso membro dotatum, qui jactare illud possit, quod in obscænis habetur.

Commoditas hæc est in nostro maxime Pene,
Laxa quod esse mihi fœmina nulla potest.

Cui disticho æquivalens novum hoc est de cunno angusto:

Maxima noster habet, vigilataque commoda cunnus,
Parva quod esse mihi mentula nulla potest.

Itaque nisi aliud obstet, ut esset uteri præternaturalis angustia, aut muliebris corporis exiguitas, & habitus monstrosa gracilitas, non videtur ex hac exuperanti membri magnitudine ullum notabile periculum mulieri imminere, ut dixi alias *lib. 3. tit. 1. quæst. 6. num. 3.*

Neque obstat, quod membri crassities interdum ipsius uteri vasa aperiendo, & lacerando sanguinis fluxum, & menstruorum nimis excedentem copiam adsciscere possit, ut notat Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 2.* nec quod addit Hucher. *lib. 1. de sterilit. cap. de magnitud. Pen.* nimirum hanc membri magnitudinem posse urinæ incontinentiam, Diarrhæam, inflammationem, aliaque symptomata excitare, quia hæc locum habent tantum in violento concubitu, & absque ulla discretione, nec cum memoratis cautionibus celebrato.

Dispar tamen ratio est, ubi vir mentulam habe- 10
ret nimis longam, ita ut facile concumbens in internum uteri osculum violenter impingeret; tunc enim, & magis notabile, & evidentius imminere periculum, cum dolorem gravem, sanguinis rejectionem, inflammationem, ligamentorum disruptionem, atque alia nonnulla symptomata excitare posset. præterquamquod excitando dolorem, omnem Veneris jucunditatem, ac delectationem mulieri adimeret, unde etiam conceptio omnino impediretur, ut percurrit idem Hucher. *loco citato.* quod autem longitudo nimia ipsius Penis per se sit caussa, ut semen infœcundum evadat, eo quod ob eam meatus longitudinem perfringere tur, antequam ad uterum perveniat, quod primo Aristoteles *lib. 1. de Gener. Animal. cap. 6.* & post illum multi Medici, ac Philosophi tradiderunt, non immerito ab eodem Huchero ubi alias improbatur ob nimiam viæ brevitatem, quam permeat, quantumcunque mentula longa sit, & ob uteri,

à quo illico excipitur (immo inquam attrahitur) caliditatem. Vtrum autem supradicta sanitatis pericula tantæ molis sint, ut in considerationem venire debeant, maxime cum caute agendo evitari possint, forte negative resolvendum. certe ad hoc saltem videbatur necessarium de his mentionem habere, quia facile eventu est, ut mulier à viro discedere cupiens, thori separationem ex hac caussa procuret, & proprium periculum caussetur, & tunc Canonistæ palam ex dictis habebunt, an mulier justo timore ducatur, necne, & an hæc caussa sufficiens esse possit ad illam excusandam à debiti redditione, vel ad thori separationem illi concedendam.

11 Sexto in dubium verti potest, an vir teneatur reddere debitum uxori imperforatæ, nempe quæ uteri clausuram patitur incurabilem; sunt enim mulieres nonnullæ, quibus membrana in medio uteri collo obtenditur, aliquando tam dura, ut nulla irruentis viri violentia disrumpi possit. has Atretas, imperforatas, ac velatas vocant, de quibus alias verba feci. videretur autem, virum teneri his reddere debitum, maxime si concipere possint, ut nonnullæ possunt; nullo enim fine videtur destitui hoc Matrimonium, ita ut irritari possit, dum ultra cæteros etiam hunc, qui præcipuus est, habere potest, nempe sobolis procreationem, quia ut Hippocr. auctoritate, aliorumque Medicorum alias dixi *lib.* 3. *tit.* 1. *quæst.* 7. *num.* 24. *& seqq.* hujusmodi mulieres possunt concipere. Immo etiamsi hoc fine destitueretur, tamen non excusari deberet vir, quin redderet, quia neque ipse vir, neque mulier impediuntur, quin semen emittant, unde uterque eorum potest habere remedium concupiscentiæ, & usu Matrimonii mutuam dilectionem fovere. ergo etiamsi ex hoc capite mulier sterilis esset, tamen non esset illi denegandum debitum, quia & sterilium Matrimonium valet, & sterilibus etiam ex alia magis irreparabili caussa debitum est reddendum, quia etiam abstracta à Conjugio omni spe habendæ prolis, tamen Conjugium non est irritum, Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disput.* 92. *num.* 26. *ut alias dixi.* si ergo inter hos Matrimonium valet, recte Matrimonio uti poterunt. Neque dicendum idcirco in hoc casu non esse reddendum debitum, quia necesse est, virum extra vas fœmineum semen effundere, & hoc fieri non posse absque peccato, quia id non videtur habere locum in hoc casu, cum non possit dici, virum extra vas semen effundere, si intra uteri collum effundat; quemadmodum neque ille extra vas effundere dici deberet, qui vel per negligentiam, vel aliqua alia ex caussa ad intima uteri concumbendo non perveniret, sed in media semita semen emitteret: totum enim uteri collum vas illud dici debet, in quod semen projiciendum est, sufficitque ad hoc, ut vir dicatur, intra vas effundere, ut intra uteri labra emittat; satis namque est, ut in locum emittat, unde uterus sua attractrice facultate illud ad se allicere possit, ut inde conceptio sequatur. Alia tamen ex parte videretur in hoc casu debitum non esse reddendum, cum subsit manifestum vitæ periculum ipsius mulieris, si concipiat ex una, & ex alia semen ob membranæ impedimentum retrocedat, at tantundem sit illud extra vas effundere; quibus consideratis Canonistæ determinabunt, an Matrimonium cum his fœminis valeat, an debitum reddi debeat, & hujusmodi alia dubia, quæ circa hoc occurrere possunt, mihi satis sit ea, quæ ad Medicum cognoscere spectat, præmonstrasse.

SVMMARIVM.

1 *Viro an liceat, aut mulieri medicamenta assumere ad Venerem excitandam.*
2 *Vir an possit se medicamentis validiorem reddere ad Veneris usum.*
3 *Vir an teneatur post feminis emissionem copulam continuare, ut uxori integre satisfaciat.*
4 *Conceptio non sequitur, nisi conjuges ambo simul semen emittant.*
5 *Conjunx an possit remorari pollutionem, ut alterius emissionem expectet.*
6 *Conjunx an possit pollutionem remorari, ut interim alter pluries polluatur.*
7 *An inchoatum coitum non absolvere liceat.*
8 *Seminationem extra vasa fieri quomodo sit intelligendum.*
9 *Pollutio voluntaria extra vas est peccatum mortale secundum Canonistas.*
10 *Pollutionem extra vas quando dicatur vir facere.*
11 *Mulierem extra vas pollui quid sit non potest explicari.*
12 *Vxor an possit post coitum surgere, & urinam reddere, ut semina excutiat, ne conceptio sequatur.*

Examinantur nonnulla, quæ secundum Canonistas in usu Matrimonii cum peccato inter Conjuges contingunt.

QVÆSTIO VI.

PRoponam in hac quæstione dubia nonnulla, de quibus nullam apud Canonistas factam mentionem invenio, cum nonnullis aliis, quæ & ipsi tetigerunt. primo autem quæro, an Conjunx, qui non est multum potens ad coëundum, teneatur, aut saltem licite possit, ut debito satisfaciat, aliquo modo se ipsum potentiorem reddere, ut assumendo medicamenta calida, semen adaugentia, & sopitam Venerem proritantia. & non teneri absolute dicit summa Silvestr. *par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 2. *ex Archid. auctoritate.* nam satis est, ut inquit, si se non reddat impotentem. an vero possit licite id præstare non determinant. Dico igitur quantum ad Medicum spectat, quod primo in viro impotentia, seu ignavia, & debilitas ad Venerem exercendam potest habere diversas caussas, quarum aliæ nullo modo sunt amovibiles, ut est naturalis genitalium partium frigiditas, aliæ vero sunt amovibiles quidem, quæ & ipsæ in duplici sunt differentia; vel enim in totum amoveri possunt, vel in partem, vel melius dicamus, alias vere amoveri, alias autem apparenter tantum, & quemadmodum priores amoventur absque ullo sanitatis incommodo, immo cum ejus commodo, ita posteriores etiamsi amotæ appareant, & homo ad Venerem excitetur, nonnisi cum aliqua, & notabili sanitatis noxa id perficere solent. Priorum exemplum sit impotentia, quæ ex longo aliquo morbo successit, & ex diuturna convalescentia, in qua corpus spiritibus, & sanguine depauperatum 1

tum

tum refrigeſcit; reſtauratis autem viribus facile impotentia ceſſat cum notabili ſanitatis profectu; renutritur enim corpus, ac ſpiritibus, & ſanguine repletur, unde utilis materiæ, ſeminiſque copia procreata, facile venereorum appetitus redit, & homo ad Venerem ſtimulatus, ejus laboribus jam promptior, atque aptior evadit. Poſteriorum exemplum eſſet impotentia in Viro jam in ſenectute, vel in ſenio conſtituto, amovetur enim, vel amoveri videtur impotentia quibuſdam Medicis auxiliis, quæ ſemen, ſanguinemque acuere, & genitales partes jam frigeſcentes ſolent excalfacere, flatumque inſimul procreare, atque eo modo vir tantiſper ad Venerem potentior evadit; quod non fit per amotionem cauſſæ, ſed per momentaneam quandam alterationem, & idcirco ſuccedere non poteſt, niſi cum magna virium jactura, & evidenti ſanitatis noxa, ſi ſæpe maxime medicamenta reiterentur.

Præterea finis, cujus gratia Vir procurat ſe potentiorem facere vel eſt ſimplex venereorum voluptas, vel Prolis deſiderium, vel voluntas debito ſatisfaciendi, dicendum itaque videretur (ſalvo ſemper meliori Canoniſtarum judicio) in primo caſu, nempe ubi cauſſa eſt amovibilis procurare ſe potentem ad Venerem reddere ob procreandam prolem, non ſolum licitum eſſe, ſed honeſtum, quia id fit ſalva etiam viri incolumitate, neque enim aliter amoventur tales cauſſæ, quam excitando calorem naturalem, & vires augendo; quemadmodum etiam licitum eſſet ubi id fieret cauſſa reddendi debitum conjugale, quod etiamſi ex ſola voluptatis cauſſa fieret, non videretur tamen ullam habere culpam, quia vir dat operam, ut robuſtior evadat, & naturales actiones commode exercere poſſit, quod non videtur eſſe illicitum procurare licitis mediis. licet ex aliquorum Doctorum opinione ſumma Ang. *verbo debitum conjug. num.* 23. dixerit hoc eſſe peccatum mortale. de qua re alii DD. judicent. In poſteriori caſu, ſi cauſſa habendæ prolis id fiat, non videretur illicitum, etiamſi cum aliqua, non tamen inſigni, ac gravi noxa propriæ ſanitatis id fieret; quod ſi fiat cauſſa ſatisfaciendi debito, ubi non timeatur evidens, & notabile periculum, adhuc forte non eſſet inhoneſtum; ſed ſi fiat cauſſa voluptatis tunc quidem omni proculdubio (niſi me mea fallit opinio) hoc tanquam illicitum, & peccatum inducens eſt improbandum.

Porro in fœmina non datur impotentia ad coëundum, niſi ex cauſſa imperforationis, cujus curam tentare abſque evidenti vitæ periculo, non eſt illicitum. alias nunquam mulier eſt impotens ad exercendam Venerem, ſed aliquando fit ut in coëundo nullam percipiat voluptatem, quam Medici interdum aptis medicamentis procurant; ergo id in muliere vel fit ob ſolam voluptatem, vel ob Prolis deſiderium, cum privatio delectationis in coitu conceptionem ſecundum plurimum impediat, non fit autem unquam ex cauſſa ſatisfaciendi debito; quia abſque voluptate mulier ſatisfacit. ergo cauſſa ſolius voluptatis medicamenta aſſumere ad percipiendam delectationem in coitu, forte non erit magis illicitum, quam exercere Venerem ejuſdem voluptatis cauſſa, verum cauſſa habendæ prolis omnino erit licitum, immo forte tenebitur mulier cognoſcens hoc ſibi eſſe impedimento ne concipiat, ad ea medicamenta aſſumenda, ut in coitu delectata poſſit concipere.

Secundo dubitare licet, an quis poſſit, ut potentior ad Venerem evadat etiam ultra id, quod debiti redditio expoſtulat, ſupradictis medicamentis licite uti; ſunt enim quidam tam Veneris illecebris capti, ut ipſi ſe ipſos alias per ſe ignavos ad eam ſtimulare, omnique ſtudio proritare ſatagant; præcipue autem ex ſeneſcentibus nonnulli, qualis Lupercus ille apud Martial. *lib.* 3. *Epigr.* 33. in quem Poeta hoc pacto invehitur. 2

Stare, Luperce, tibi jam pridem Mentula deſit,
Luctaris demens tu tamen arrigere;
Sed nihil Erucæ faciunt, Bulbique ſalaces,
Improba nec proſunt jam Satureia tibi.
Cœpiſti puras opibus corrumpere buccas,
Sic quoque non vivit ſollicitata venus.
Mirari ſatis hoc quicquam, vel credere poſſit,
Quæ non ſtat, magno ſtare, Luperce, tibi.

In hoc ergo caſu cum ad nullum laudabilem finem, ſed ſolum voluptatis venereæ cauſſa id fiat, & aliquando cum notabili ſanitatis detrimento, videretur dicendum, non licere hujuſmodi medicamenta aſſumere, cum coitum ab omni culpa immunem non eſſe jam dictum ſit, ſi ſola voluptatis cauſſa fiat, quid ergo ſi accedat notabile amittendæ ſanitatis periculum? nam certe quæcunque tandem ea medicamenta ſint, quæ Venerem ſtimulant, nunquam ſine aliqua notabili noxa aut aſſumuntur, aut in uſum aliquando convocantur.

Tertio dubitatur etiam à Canoniſtis, an Vir teneatur poſt ſeminis emiſſionem copulam continuare, donec etiam mulier emittat. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſput.* 17. *num.* 9. & Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 3. voluerunt, virum non teneri expectare, ut fœmina emittat. Licet ille *num.* 11. & hic *loco eodem* dicant licere Marito copulam continuare donec mulier ſeminet. nullum tamen peccatum intervenire determinavit Sanchez *ibid. num.* 15. ſi ubi vir ſemen emiſerit, mulier ante proprii ſeminis emiſſionem à copula deſiſtat. in quibus Canoniſtarum aſſertionibus nonnulla ſunt, quæ grave dubitum excitare poſſunt: quoad illud enim, quod ajunt, non teneri virum expectare mulierem donec ſemen emittat, non videtur in omni caſu tam ſimpliciter accipiendum, & ſolum forte habere locum, ubi vir à muliere exigat, nam exigente muliere videndum eſſet, an vir hoc pacto obligationi reddendi debitum ſatisfaceret. atqui duplici ex capite ſatisfacere non videretur. primo quia ſi debiti redditio reſpicere debeat generationem, jam abſque eo, quod mulier ſemen emittat, nulla ſequi poteſt generatio, ut communis eſt Medicorum opinio, quam luculenter quæſtione prima roboravimus. quod ſi redditio debiti reſpiciat extinctionem ſtimulorum carnis, & coercitionem incendii ejuſdem, tantum abeſt, ut mulier à viro inita, & ſemen non emittens, ab ejuſmodi ſtimulis vindicetur, ut potius acutiores eos experiatur, non enim ceſſat libido donec ſemen effundatur. Peramat. *de ſemin. pag.* 59. itaque quandocunque mulier petit reddi ſibi debitum, credendum maxime eſt, illam ad explendum proprium deſiderium id expetere. quod non ad ſimplicem copulam, ſed ad ſeminis tendit effuſionem, per quam ſolum illico deſiderium illud efferveſcit. non modo ergo vir non expectans mulierem in copula donec ſemen & ipſa emittat, non evitaret in illa, ut tenetur, incontinentiæ periculum, ſed majorem in modum adaugeret; dupliciter namque mulier periclitaretur, 3 uno

uno modo, qui animæ, alio, qui corporis respicit salutem. primus modus est, ut mulier vel in somnis, quod minimum est, vel ex se aliqua via polluatur; nam plerasque offendes, quæ post viri congressum, cum proprium desiderium non expleverint, coxas inuicem sibi superponunt, illasque invicem constringunt, ac confricant, ut ea confricatione semen jam ad exitum stimulatum, effundatur, hoc nonnullæ; quod manum abstineant, putant se sine peccato facere; quibus favent nonnulli Theologi, de quibus Petr. Hurtad. de Mendoz. *in libb. de Gener. & corr. disput.* 2. *sect.* 6. §. 84. qui putant, posse mulierem post congressum cum viro se provocare ad seminis emissionem, ut concipiat; quod quidem quemadmodum Medicis inane videtur, sic etiam Canonistis non esse sine culpa apparebit, quippe cum frustra omnino semen emittat mulier, nisi cum viro aut paulo post, vel ante emittat; nec majus peccatum existimandum provocare se ad seminis effusionem post viri congressum, quam extra viri congressum in idem enim utrumque recidit. secundus modus, qui corpoream respicit incolumitatem est, quia mulieres ad seminis expulsionem stimulatæ, & illud non emittentes histericos dolores, & affectiones, melancholicasque passiones facile incurrunt. Ex quibus videretur potius dicendum, quod muliere exigente (& id quidem aut tacite, aut expresse, nihil enim ad hoc refert) maritus teneatur aut copulam continuare, aut non multo post, si fieri possit, ad eam redire, ut illa quod prima vice non potuit, secunda absolvat, nisi mulier ipsa expresse fateatur se prægressa copula esse contentam, & novam respuat, nam alias ob modestiam mulieres dicunt se contentas esse, cum non sint.

Sed contra objici potest, frustra Maritum copulam continuare, si generationem respiciamus, cum jam seminaverit; præterquam quod nova a-
4 gitatione semen in uterum emissum facile excidit, non potest inde ulla sequi, ut diximus, conceptio, nisi simul cum marito, aut tantisper post ipsum mulier semen effundat, sic enim semina illico commiscentur, & ab utero attracta conceptionis materia, & caussa fiunt, alias non commixta, semen quod prius est effusum refrigeratur, & ab utero non conceptum excidit, aut, cum illa suum emittit, foras prodit. non ergo ad alium finem continuabitur copula à viro post sui seminis emissionem nisi, ut mulier etiam delectetur ex coitu, quod an liceat, non ita patet. Dicendum tamen, non esse necessarium ex omni concubitu sequi conceptionem, satisque esse; si conjuges, quantum est ex se ipsis, non sint impedimento ipsi conceptioni, & præter eorum intentionem, & ex accidenti sit, ut ob id, quod simul semina non effuderint, nulla sequi potuerit conceptio.

Verum cum dixerimus ob prænarratas caussas teneri virum expectare, ut mulier semen emittat, ubi illa debitum exegerit, videndum erat, an è contra mulier teneatur expectare virum, sed de hoc nullum omnino est dubium, cum non possit mulier dici debito satisfacere, nisi patiatur se à viro iniri, donec ille semen emiserit, terminus enim copulæ est seminis emissio.

5 Quarto dubitari potest, an Conjunx licite pollutionem remorari possit, ut alium expectet, quo simul semen effundat, de qua dubitatione etiam Canonistæ verba fecerunt; circa quam tamen nonnihil ratiocinari nos invitat Medica speculatio. nam ex Rufo apud Oribasium *lib.* 6. *Collect. c.* 38. & ex Rasi. 24. Contin. *cap.* 1. seminis interceptiones, quæ in medio concubitu fiunt renibus, & vesicæ pessimas esse constat; sicut est ex Avic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. spermatis retentionem, ejusque prætermissionem esse malam valde. quamobrem cum ex remorata pollutione notabile immineat periculum conjugibus propriæ salutis, dicendum videtur non posse absque culpa conjuges pollutionem retardare. His adde, quod hujusmodi seminis retardatio potest etiam impedire conceptionem; nam semen ad expulsionem motum, neque emissum, proprium vigorem amittit, evanescentibus spiritibus, indeque ipso refrigerato. inditio est post hujusmodi interceptiones & minori cum delectatione, & minori etiam cum impetu semen effundi, quod in viris sensu assequimur, & in mulieribus consequens est eodem modo evenire.

Dicendum tamen est, aut semen jam motum esse, quod ex pruriente sensu, & ex incœpta delectatione conjicimus, aut non. quando ergo semen jam motum est, & desistitur à coitu, & tunc omnia inconvenientia sequuntur, quæ supra commemoravimus, & idcirco tunc, ut puto, non licet pollutionem retardare. at si semen adhuc non properat ad exitum, sed videtur tantum de proximo properaturum, tunc licet magis lente in copula procedere, aut ab ea tantisper desistere, ut alter Conjunx oportune semen emittat. Doctores autem loquuntur in priori casu, in quo ex seminis retardatione Renum, Vesicæ, & Testium tumores, Gonorræam, & meatuum obstructiones in viris, in mulieribus autem histericas passiones facile succedere credendum.

Quinto dubitari potest, an unus conjunx, ut unico congressu alter pluries polluatur absque prænominatis periculis possit pollutionem remorari; nam sunt qui suo libitu absque ullo incommodo in coitu commorantur, seminis emissionem procrastinantes. utrum ergo ad supradictum finem licebit his pollutionem differre? ac certe cum hoc non fiat ad aliquem honestum, ac laudabilem finem, sed tantum ad magis libidinem explendam, credo Canonistas determinaturos licitum id esse non posse, maxime si inde aliquod notabile damnum alterutri ex conjugibus evenire possit. Sed licebit ne conjugi, qui salacior in Venere sit, & quam citissime semen effundat, segniore existente altero, interim se provocare ad iteratam pollutionem? hoc quidem non videtur habere difficultatem, si per Canonistas licet Conjugi, qui jam seminaverit copulam continuare, donec alter quoque semen effundat, cur ergo non licebit salaciori, & qui citius emittit de novo emittere? nam non videtur ullo illicito medio ad hoc uti, nec quicquam ad hoc obstare. Sed adhuc instari potest, an licet conjugi, qui præpropere semen effundit, medicamenta assumere, quæ seminis effusionem retardent? hoc posse habere varios fines notum est; vel enim id fit ad se magis in coitu delectandum, vel ad delectandam conjugem, vel ad faciliorem conceptionem, vel tandem, quia hoc modo non potest integre debito satisfacere; ac profecto duos priores fines illaudabiles esse unusquisque affirmabit, videtur ergo tunc id à culpa immunem hominem non facere. duos posteriores laudabiles esse, unde peccato

cato carere Canoniſtas determinaturos exiſtimare licet.

7 Sextum dubium ex Canoniſtis movent Summa Ang. *par.* 1. *verbo debitum conjug. num.* 12. Sanchez *lib.* 9. *cit. diſp.* 19. *num.* 14. & Pont. *lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 9. & alii, & eſt, an liceat inchoatum coitum non abſolvere, ut ſi mulier ſemen emiſerit, an liceat viro abſque ſeminis proprii emiſſione à copula deſiſtere, & ſic è contra. putarunt Silveſtr. Roſell. & alii apud Pontium *ubi ſupra*, non licere; Summa Ang. tamen *ubi ſupra*, & Pontius *ibidem*, & alii contrarium putant verius, ea cautione uſi, dummodo neque adſit periculum ſpontaneæ pollutionis in altero conjuge, & ſit hic alter ea copula contentus. ego tanquam Medicus in hoc meam ſententiam dicam. & quod pertinet ad virum difficile eſſe credo non ſubeſſe ſemper ſpontaneæ pollutionis periculum, ſi à copula non emiſſo ſemine deſiſtat: nam in Venere exercenda ſemper à parte viri concurrat neceſſe eſt calor, & ſpiritus ad genitalia membra, unde fiat erectio, dehinc ex motu, & agitatione majorem in modum loca excalfiunt, & ſemen facili negotio ad exitum excitatur; & ſic ſi vir à coitu deſiſtat facillime vel modica ex occaſione etiam in vigilia, aut in ſomnis ſequitur ejus effuſio; quæ quidem non ſemper locum habent in muliere, quæ abſque ulla interdum locorum excalfactione, abſque ulla membrorum erectione, abſque ullo veneris appetitu, abſque ullo motu, & agitatione coitum exercet. In uiro ergo magis periculoſum eſt permittere, ut à coitu deſiſtat non emiſſo ſemine; in muliere autem ſi in Venerem accenſa non fuerit, permitti quidem poſſet ex ſupradictis; ſed ſi jam in Venerem ſit accenſa periculoſum etiam in ipſa erit, ut à copula deſiſtat, quod melius ex iis, quæ *nu.* 3. diximus, palam fit.

8 Dubitari præterea poteſt, quomodo intelligendum ſit Canoniſtarum nonullorum dictum, quod ſeminatio extra vas in utroque Conjuge peccatum mortale inducat, ſi ſponte ſit facta, ut poſt alios dicit Pont. *lib.* 10. *c.* 11. *num.* 6. non revoco autem in dubium, an ſpontanea pollutio ex ſe facta ſit peccatum mortale, hoc enim eſt clariſſimum, cum & Ethnicis ipſis tanquam opus peſſimum ſit vituperatum, unde Martial. *lib.* 9. *Epigr.* 42. in Ponticum.

Pontice, quod nunquam futuis, ſed pellice læva
Vteris, & Veneri ſervit amica manus,
Hoc nihil eſſe putas? ſcelus eſt mihi crede, ſed ingens,
Quantum vix animo concipis ipſe tuo.
Nempe ſemel futuit, generaret Horatius ut tres,
Mars ſemel, ut geminos Ilia caſta daret.
Omnia perdiderat, ſi maſturbatus uterque
Mandaſſet manibus gaudia fœda ſuis.
Ipſam, crede mihi, naturam dicere rerum,
Iſtud. quod dicitis, Pontice, perdis homo eſt.

10 Sed quærimus hic quandonam dicantur conjuges extra vas ſe polluere, ad hoc ut peccatum incurrant. & in viris quidem non multum negotii aſſumendum in hoc dubio decidendo, licet firmandum omnino ſit quantum penetrare debeant ad uteri clauſtra, ne extra vas pollui dicantur, cum enim uterus dividatur in os externum, collum, & os internum, quatenus ad hanc rem ſpectat, an teneri virum firmandum uſque ad os internum penetrare, an vero ſufficit intra uteri labra, & prope externum os ſemen emittere, an ad peccatum euitandum tenetur ſaltem os externum tranſgredi? & in hoc quidem cum regula aliqua aſſignari debeat, abſque dubio videretur dicendum, quod illa non alia eſſe poſſit, niſi quæ maxime ad generationem facit; quia tamen ad hunc finem jubent Medici, ut vir quam penitiſſime membrum intrudat, non idcirco dicendum, quod ſi aliqualiter ab ea intruſione deficiat, non poſſit ſequi generatio, quia ipſe uterus attractrice ſua facultate poteſt, ac ſolet ſemen ad ſe allicere; quandocunque ergo vir, maxime data opera, non ita vas penetrat, nec tam proprie ad intimiores uteri partes polluitur, ut ex ejus ſeminis emiſſione ſequi poſſit generatio, tunc extra vas pollui illum firmandum. ex hac ergo regula deſumendum videtur quomodo etiam ii, qui nulla ſpe generandi coëunt, Venerem exercere debent, ne extra vas pollui dicantur; ita enim forte ſe gerere debent, ac ſi conceptio ex eorum copula eſſet ſecutura. Neque fidendum eſt quorundam Canoniſtarum opinionioni volentium ſatis eſſe, ut prope vas fœmineum vir ſemen emittat abſque intromiſſione etiam, fundantes hanc opinionem in uteri attractione, ex qua factum dicunt, ut aliquæ in Balneo ſint impregnatæ, aut ex ſemine ſimpliciter prope ipſas effuſo, hæc enim ridicula apud Medicos, & inania ſunt; licet pro fundamento ſuæ opinionis ea adducat Summa Armilla *verbo debitum conjug. verſ. quarto quæritur.*

Major dubitatio inſurgit circa mulierem, neque offendi quemquam ex Canoniſtis determinantem, 11 quomodo mulier dicatur extra vas pollui, hoc enim explicari non poteſt; cum notum habeamus Medici, mulierem emittere ſemen in uterum, non extra uterum, & ſi quando emittat extra uterum, hoc involuntarie fit, cum in mulieris poteſtate non ſit ſemen aut ad uterum, aut extra uterum pro ſuo libitu effundere: vaſa enim ejaculantia ipſius mulieris in corporis vacuitate extra uteri corpus repentia ad ipſum uterum in coitu ſemen effundunt, à quibus tamen vaſis productiones quædam fiunt ad uteri collum, per quas etiam aliquando ſemen ad collum uteri demandatur, & per eas nonnullæ, & maximè Gravidæ ſpermatizant, quas tamen ſemen non emittere falſo affirmat Avicenna. Vas ergo congruens, in quod ſemen fœmina demandare debet, uteri corpus eſt, & ad illud quidem demandatur. unde cum pollutio extra vaſa in muliere aut non fiat, aut ſi fiat, id præter ejus voluntatem eveniat, non uidetur dari poſſe caſus, ut mulier peccet extra vaſa ſemen emittendo, ut volebant citati Canoniſtæ, niſi id ſit, illam extra vaſa emittere, cum abſque viri copula data opera polluitur. quod ſi id non eſt, Canoniſtæ ſe ipſos explicent, ſignificando quid ſit.

Tandem in dubium verti poteſt, an mulier poſt celebratam Venerem, poſſit ſurgere, & urinam reddere eo fine, ut ſemen ejiciat, ne prægnans reddatur, nam Petr. à Pal. apud Sum. Ang. *p.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 14. putavit hoc non eſſe peccatum, prudenter tamen ipſa Sum. Ang. periculoſum id putat, & recte. nam non videtur abſque peccato mortali poſſe conjuges impedire conceptionem, poſtquam pervenerint ad carnalem conjunctionem, & maxime ubi ſemen emiſerint; atque inane eſt quod putat Canoniſta ille, quod conceptio fiat per quoddam tempus poſt ſeminum emiſſionem; nam contra illico atque ſemina ſibi invicem obviaverint, conceptio ſequitur, aut ipſorum ſeminum ejectio ab 12

 utero,

utero. itaque quandocunque mulier conetur semina ejicere dicetur conceptum ejecisse, quod an mortale peccatum sit, nullum dubitare existimo. securior ergo videtur ipsius summæ Angelicæ opinio, nam omnino conceptio illico atque semina commixta retenta ab utero fuerint, dicetur consumata. nam nisi illico fiat, multo minus aliquanto post fiet, refrigerantur enim semina, & infœcunda evadunt. Præterquam quod si illicitum est in ipso coitus actu se gerere, ut conceptio impediatur, quanto magis post ipsum celebratum coitum id erit illicitum?

Tituli Tertii Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS QVARTVS.

De Stigmatibus Magorum.

Continens Quæstiones quinque,
quarum

Admo-

Admodum Illuſtri atque Excellentiſſimo Viro

DOMINO

LEONI ALLATIO

VIRO CLARISSIMO

Paulus Zacchias Medicus F.

NOn ego paucula hæc, quæ de Magorum Stigmatibus exaravi, tuo nomini inſcribens, peculiare aliquod Tibi debitum, licet multum debeam, perſolvere ſatago, ſed quantum Tibi univerſa litteraria Reſpublica debeat atteſtari, cui quanto emolumento ſis, fruſtra ego ipſe longa verborum circumvolutione ſignificare coner, cum id te ipſum indeſinenti opera præſtare unuſquiſque animadvertat. eandem ergo litterariam Rempublicam oratam volo, ut hoc, quod ex me in virum tantopere de illa bene meritum, honoris ſignum emanat, æqui bonique conſulat, Te autem, ut me impensè ames, ut facis. Vale.

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS QVARTVS,

De Stigmatibus Magorum.

SVMMARIVM.

Quid ſint Stigmata, de quibus hic, & hiſtorica eorum diſquiſitio.

QVÆSTIO I.

1 TAm conclamatæ, ac deploratæ ſortis, tamque iniquum, ac deteſtabile malorum Magorum genus eſt, ut nullum habeat genus humanum ſibi magis infeſtum, atque infenſum. eo namque immanitatis hujuſmodi Satanicæ pravitatis homines deveniunt, ut præter quamplurima feritatis plena, quæ in exitium cæterorum hominum patrare ſatagunt (veluti intolerabiles, inſanabileſque ſimul morbos accerſere, ſteriles mulieres, impotentes viros efficere, fœtus in utero materno corrumpere, tenellos pueros necare, miſeraſque perſonas Dæmonibus obſidendas, torquendaſque tradere) etiam humana viſcera, horrendum dictu, in propria viſcera tranſmittere non abhorreant. ſunt vero hæc, atque fuerunt omni ſæculo perſuaſiſſima, ac tam crebris experientiis confirmata, ut vulgo etiam ea res notiſſima in omni ætate fuerit. & ad hoc, quod ultimo loco diximus, nempe eos tanquam nefarios Atreos humana viſcera ingurgitare, reſpiciebat Coquus ille apud Plautum *in Pſeud. Act. 3. Scen. 3*, vituperans condimenta cæterorum coquorum, inquiens :

——— quom condiunt
Non condimentis condiunt, ſed Strigibus,
Vivis convivis inteſtina quæ exedunt.

Vnde Horatius in Arte Poetica;

Neu pranſæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Omnium tamen iniquiſſimum, ac deteſtabiliſſimum horum impiorum ſcelus eſt à Deo creatore ſuo abſcedere, ut enim propriarum Animarum diſpendio abominabiles commeſſationes, infamiſſimos Veneris congreſſus, aliaque infanda, ac deteſtanda oblectamenta mercari valeant, cum Morte fœdus percutiunt, & cum Inferno pactum ineunt.

Quanti igitur Reipublicæ interſit ſacerrimum hoc hominum genus de terra viventium eradicare, nullus eſt qui non noverit; unde maxime Iuſtitiæ conſonum eſt, cæteriſque hominum apprime proficuum, ut cæteri unanimiter in illos conſpirent, illis in cæteros quoſque conſpirantibus. Quoniam autem fama eſt, eos nonnullis ſingularibus proprietatibus, ac peculiaribus ſignis inter alios homines conſpicuos fieri, ad hæc animum advertere æquum eſt, ut per ea detecti è medio populi ſuccidantur. 2

Ferunt enim nefarios hoſce binas aliquando pupillas in oculis habere, quod de quibuſdam populis memorat Plinius *lib. 7. ſuæ Nat. hiſt. cap. 2*, & alii poſt ipſum. Ejus generis mulieres in Scythia reperiri, quæ viſu interimant præcipue quos iratis oculis aſpexerint, vocarique Vithras ex Apollonide dicit Langius, qui & ſimiles quaſdam Pontum incolere addit, & à Plutarcho Thybias vocari. ſunt qui dicant, hujuſmodi homines in alterutro tantum oculorum binas pupillas ſortiri, alii, qui in altero geminam pupillam, in altero vero Equi effigiem obtinere tradant, ut idem Plinius *ibidem*, qui hos omnes viſu tenellos pueros effaſcinare, atque interimere aſſerit, unde urentes oculos habere dicuntur Perſ. *Sat. 2.* 3

—— Vrentes oculos inhibere perita.

nam univerſim omnes vaſtos oculos, ac deformes, & præter modum turgidos habere notant Martin. de Arles *de ſuperſtit. num. 36.* & alii relati per Petr. Oſterman. *de Stigmat. ſect. 1. Aitiolog. 1.* Rumor etiam eſt hujuſmodi ſceleratos à pluvia non madefieri, quin etiam pro indubitato Magorum ſigno eam in medium afferunt experientiam, de qua etiam Plinius *loc. cit.* & poſt alios Balduin. Ronſſeius *Epiſt. Med. nu. 51.* ſi manibus, pedibuſque aligati, atque in flumen præcipitati, non ſubmergantur, ſed ſupernarent, contra quam tamen experientiam non defuerunt docti Medici, qui nonnulla ſcriptis commiſerint, eamque irritam fecerint, ut Heurn. *in libell. ad hanc ipſam rem dicato præter allatos à Kornman. in Templ. nat. hiſtor. par. 3. concl. 3.* quam tamen ille cum aliis defendit. Flammis inſuper eorum nonnullos inviolabiles ſervari jactant, Plinius *ubi ſupra.* Firmant præterea Maleficos, Maleficaſque omnes lachrimarum non facile ſuperabilem defectum pati, nec quantumvis conentur poſſe eas effundere. Grilland. *de Sortileg. c. 9. n. 3.* & ex Medicis Cæſalpin. *in Dæmon. inveſtig.* Peripat. *c. 13.* & Codronch. *de morb. veneſ. lib. 3. c. 4.* quod ſignum ſunt qui pro certo, & caliſſimo habeant, & multa experientia jam confirmatum. ſed & invincibili taciturnitate, ne ſua facinora

nora prodere cogantur, etiam exquiſitiſſimis tormentis cruciati, eos conſpicuos fieri ajunt. Sprenger, *in mall. Maleſ. par.* 2. *quæſt.* 1. *cap.* 2. Cæſalpin. *ubi proxime*, & Codronchius *ibidem*. plera- que tandem alia hujuſmodi referuntur ad Magos detegendos, quorum plura refert Delrius *lib.* 5. *Diſquiſit. Magic. quæſt.* 5. ex quibus cum alia fabuloſa potius, quam vera à doctis exiſtimentur, alia minus famoſa ſint, alia minus experientia comprobata, ulterioribus examinare deſiſtam. Quod præ omnibus in horum Impiorum notitiam Iudices perducere poteſt, cum ſit inter commemorata om-
4 nia ſigna famoſiſſimum, & Inquiſitoribus pene omnibus non acceptiſſimum modo, ſed, ut ferunt, multa, ac frequenti experientia comprobatum illud eſt, quod de Stigmatibus recenſent, de quibus in præſenti eo fine ſermonem inſtituere paro, ut quantum fidere eorum inditio poſſint Iudices, pro eo quod ad me tanquam Medicum, ac Philoſophum ſpectat, detegam, & idcirco ea tantummodo inveſtigabo, quæ vel Phyſicam, vel Medicam ſpeculationem expoſcunt; alia quæ vel ad hiſtoriam, vel ad Theologiæ, aut alterius ſcientiæ facultatem pertinent, vel pro veris ſupponemus, vel utcumque admittemus, niſi quicquam quod ad hiſtoriam pertineat tanquam ab omni veritate alieniſſimum, rejiciendum putem. videndum ergo primo, quid ſit Stigma.
5 Importat ergo hoc nomen Stigmatis proprie notam, aut ſignum aliquod, ſive characterem in alicujus corpore aliquo modo impreſſum; unde non ſolum ſigna, quæ inuſtione inferuntur Stigmata appellantur, ſed etiam quæ quomodocumque etiam à Natura ipſa ſponte producuntur, aut alias à præ- greſſo aliquo morbo, aut cauſſa præternaturali relinquuntur, ut quæ in Matris utero contrahi conſueuerunt, au quæ à variolis, morbillis, aliiſque puſtulis, tumoribus, vulneribus, aut ulceribus remanere ſolent. ita apud plures Auctorum hanc ſtigmatis vocem accipi notare licet, peculiariter autem apud Marcell. *de medic. cap.* 19. unde febrem illam, quam alii lenticularum, ſeu Peticularum appellarunt, fuerunt qui ſtigmaticam nominaverint. Eſſe
6 autem perplures ſtigmatum differentias notum eſt, cum alia à Natura ſint, alia ab accidenti, horumque alia igne, ferro alia inflicta, alia medicamentis, & alia item ſint unius, alia alterius figuræ, alia etiam ſint caſu ſacta, alia ad aliquem præmeditatum finem procurata; ſed de multiplici eorum differentia plura habet Petr. Oſterman. *de ſtigmat. ſect.* 1. *& ſeqq.* Propriiſſime tamen ſtigmata dicuntur notæ ignito ferro, aut adurentibus medicamentis impreſſæ, ut expreſſe patet apud Scribon. Larg. *de Compon. med. cap.* 231. & apud Ætium *lib.* 8. *cap.* 11. ubi modum quoque habes, quo hujuſmodi notæ inſcriberentur, quomodoque dehinc nonnullis medicamentis deleri poſſent. ſic etiam apud Paulum *lib.* 3. *cap.* 7. & apud Avic. 7. 4. *cap.* 7. *tract.* 2. idem patet. de hoc autem ſtigmatis genere locutus eſt Iuven. *Sat.* 10.

Mitius id ſane quod non & ſtigmate dignum
Credidit.

quamobrem notæ illæ, ſive Characteres, qui beſtiis, aut mancipiis imprimi conſueverunt; ut pro ſuis cognoſcantur, proprie ſtigmata appellantur. licet apud Thraces hujuſmodi notæ non ſervitutis, ſed nobilitatis ſignum exiſterent, ut ex Cicerone refert Herman. Hugo. *de prim. ſcrib. orig. cap.* 19. apud pleroſque tamen Populos in uſu fuit, & de præſenti etiam in uſu eſt, ut his notis beſtiæ, & ſervi, ſi quando fugiant, aut amittantur, cujus domini ſint deprehendi poſſint; quod etiam adnotavit Galenus noſter *lib.* 1. *de dignoſc. pulſ. cap.* 1. & ex hoc factum vero ſimile exiſtimo, ut ſervi, qui alios conſervos cædebant, Stigmatiæ dicerentur, ut teſtatur Cæl. Rhodig. *lect. antiq. lib.* 25. *cap.* 24. vel quod verberibus ſtigmata plurima in vapulantium corporibus relinquerent, vel quod non modo alios ſervos verberarent, ſed etiam quod illis ſtigmata inurerent, ſi fugere tentaſſent, vel ut cujus Domini eſſent agnoſcerentur. licet Herman. Hugo ubi proxime ex Nonnio, & Cicerone voluerit, quod Stigmatiæ dicerentur iidem ſervi ſtigmatizati, & notis compuncti; & ſi non ſolum fugitivis ſervis, & cæteris forte omnibus ſtigmata imprimerentur, ſed etiam Reis in infamiæ teſtimonium, & in pœnam, unde Iuvenalis *Sat.* 14.

Tum fœlix quoties aliquis, Tortore vocato,
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

atque inde militibus, ut credo, excitabantur tales notæ in manibus, ſi aliquando in aliquibus defeciſſent, nam illud apud Ætium *ubi ſupra* habemus, ſtigmata notas eſſe, quæ in facie, aut alia quapiam parte corporis infliguntur, quales videmus in manibus eorum, qui militiam exercent, niſi forte quis malit, ad alium meliorem finem eas notas in Militum manibus fuiſſe excitatas; licet ſciam Senecam *lib.* 4. *de Benef. cap.* 37. de Philippo Macedone narrare, quod cuidam militi iratus, ſtigmata inſcribi juſſerit. Cæterum, inquit, improbiſſimo militi, ingratiſſimo hoſpiti, avidiſſimo naufrago ſtigmata inſcriberet, ingratum hoſpitem teſtantia, dignum quidem, addens, cui non inſcriberentur illæ literæ, ſed inſculperentur, ex qua auctoritate apparet etiam in ſignum infamiæ ſtigmata militibus fuiſſe excitata, niſi libeat forte diſtinguere de ſtigmatibus in manibus, & de ſtigmatibus in fronte, aut in facie inuſtis, illaque in militiæ ſignum, ut ex Vegetio *lib.* 1. *de re militari cap.* 8. *& alibi* conſtat, hæc in infamiæ teſtimonium extitiſſe; ſed & inter tormenta ſtigmata ab eodem Seneca *lib.* 3. *de Ira cap.* 3. connumerantur. Illud certum eſt Athenienſes quoque Samiorum frontes, eo quod ab eorum fide defeciſſent ſtigmatizaſſe, ut refert Cælius Rhodig. *lib.* 15. *lection. antiq. cap.* 27. atque hinc in infamiæ potius, quam honoris ſignum abiiſſe patet; unde poſtmodum factum eſt, ut infames per metaphoram ſtigmate notati dicerentur; hinc illud, Vitelliana cicatrice Stigmoſus ex Plinio Auctor *in Adag.* pro eo quod eſt, infamis, & nota aliqua turpi inſignitus. huic metaphoræ alludit Martialis *lib.* 6. *num.* 64. ibi:

Stigmata nec vafra delebit Cinnamus arte.

Et Sueton. *in Iul. Cæſ. num.* 73. Valerium Catullum, à quo ſibi verſiculis de Mamurra perpetua Stigmata impoſita non diſſimulaverat, ſatisfacientem eadem die adhibuit cœnæ. Sic in vetuſtiſſima inſcriptione, de qua Gruterus apud Pareum *in Elect. Plaut. in princ.*

HÆC STIGMATA ÆTERNA ACTÆ LIBERTÆ INVSTA SVNT, VENERARIÆ; AC PERFIDÆ, DOLOSÆ, PVRI PECTORIS CLAVOM, ET RESTIM SPARTEAM, VT SIBI COLLVM ALLIGET, ET PICEM CALENTEM PECTVS MALVM COMBVRAT SVVM.

Porro

Porro antiqui Romani non frontem ſolum, aut faciem ſervorum ſtigmatizabant, ſed cum fugere tentabant, etiam crura ipſis inurebant, quod etiam Galenus noſter teſtatur *lib.* 8. *de Plac.* Hipp. & Plat. *cap.* 9. & certe Leges *in l. ſi quis in metallum C. de Pœnis.* ſuris tantum, vel brachiis, vel manibus eas notas inuri permittunt, expreſſe caventes, ne facies aliquo modo defœdetur. Venit autem hac occaſione in mentem id, quod Herman. Hug. *loco cit. cap.* 15. ex Poliæno, & Gellio narrat, conſuevisse nempe Antiquos notas quaſcunque vellent capitibus ſervorum inſcribere non in aliquod infamiæ ſignum, aut in pœnam delicti, aut fugæ; ſed ut ſuccreſcentibus poſtmodum capillis eos ad amicos miterent, qui raſo denuo ſervi capite, certiores per impreſſas notas fierent de amicorum mente. ſed de ſervorum ſtigmatizatione plura vide apud *Pignorium de Servis pag.* 19. *& deinceps*, ſed plura, ac pulcherrima apud citatum Herman. Hug. *de prima ſcrib. orig. cap.* 19. ubi & quales eſſent inſcriptæ notæ habetur, & quotuplicis generis, & alia ſcitu digna. Iuxta hunc priſcum ritum ſtigmatizandi delinquentes in pœnam (de quo etiam Gallon. *de cruciat. mart. cap. ult. pag.* 199.) Iuſt. Lipſ. *lib. de una Rellig. adv. Dialog.* agens de coërcendis Hæreticis, pœniſque illis infligendis, poſtquam ſtigmata quoque & inuſtiones frontium adhibendas eſſe inculcavit, hanc ipſam pœnam in uſu fuiſſe teſtatur in Anglia ſub Rege Henrico Secundo anno 1162. allegans ad id hiſtoriam Guillelmi Neubrigenſis *lib.* 2. *cap.* 13. tunc Epiſcopi, Ne virus hæreticum latius ſerperet, eoſdem publice pronuntiatos Hæreticos, corporali diſciplinæ ſubjiciendos Catholico prius tradiderunt, qui præcepit Hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & ſpectante Populo virgis coërcitos urbe expelli. Sed & ſimile quid habemus *in cap. ad Audientiam lib.* 5. *Decret. tit.* 20. *de crim. falſi*, ubi hæc reperies. Sed his à ſuis ordinibus degradatis in ſignum maleficii characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios dignoſcantur.

Sed jam, cum hæc de hujus vocis ſignificatione, & de ſtigmatum uſu prolixe ſatis allata ſint, ad ſtigmata, de quibus noſtrum argumentum eſſe de-
7 bet pertractanda deveniamus. Hæc, ut ajunt, notæ quædam ſunt homini à Dæmone impreſſæ, quibus ſubjecta caro inſenſibilis, & exanguis apparet. Non eſt autem novum Angelos, ſeu Dæmones tam bonos, inquam, quam malos certos quoſdam homines aliquo charactere ſignare, ut in pleriſque exemplis patet apud Petr. Oſterman. *de Stigmatib. ſect.* 6. quæ hic tranſcribere ſupervacaneum eſt: ex ſacræ namque Hiſtoriæ lectura hæc quibuſvis patere poſſunt, ut de Chaino evenit *Geneſ. cap.* 4. *verſ.* 15. de ſigno Tau apud Ezechielem, & de ſignis Electorum in *Apocalypſi cap.* 7. & de ſignis Antichriſti, ut idem Oſterman. *ibid. ſect.* 7. ſic & apud Dantem Aligherium Angelus ipſum Dantem in fronte ſignat. ut Purgator. *cap.* 9.

Sette P. nella fronte mi deſcriſſe
Col punton della ſpada, e fà, che lave
Quando ſei dentro queſte piaghe, diſſe.

Sed ſtigmatum, de quibus agimus, hiſtoria non videtur ita Doctoribus communiter accepta, ut aliqua ex parte dubia non remaneat. primo enim dubium eſt de eorum eſſentia, an nimirum vere dentur, an potius commentitium quoddam, ac quorundam figmentum exiſtant. Secundo, quia non omni ex parte fictitia eſſe apud pleroſque conſtans opinio eſt, dubitatur in quibuſnam perſonis reperiantur, an ſcilicet in omnibus Magis Dæmoni emancipatis, an vero in aliquibus tantum. Tertio cujus figuræ, ac magnitudinis ſint. Quarto, an viſibilia, vel inviſibilia, & an omnia, aut partim viſibilia, aut inviſibilia. Quinto, an deleri poſſint, 8
nec ne: & quoad primum non defuerunt qui contenderent, commentitium quid hæc ſtigmata eſſe, nec vere in Magis tale quid reperiri, etſi quidem de præſenti iis, quæ plures incorruptæ fidei Viri, ac Doctores ſanctæ Inquiſitionis negotiis addicti experti hactenus ſunt, credere æquum eſt, nihil omnino certi de ea re firmari poteſt; immo ſunt qui omnino vanum quid eſſe affirment. ſed pro contraria ſententia ſatis ſuperque mihi fuerit Lectorem ad ea, quæ noviſſime Petr. Oſterman. *de Stigm. ſect.* 8. attulit, remittere, hic enim ex quamplurimis Doctorum, & Inquiſitorum auctoritatibus probavit, hæc Stigmata vere in Magis dari, pluresque experientias in medium attulit, quibus contradicere non tam facile eſt. addam tantummodo auctoritatibus, quas ille adduxit, duorum Medicorum dicta hoc ipſum conteſtantium, nempe Io. Hucher. *lib.* 4. *de ſteril. rubr. An Dæmones immortales, & incorporei, & Bapt.* Codronch. *lib.* 3. *de morb. veneſ. c.* 4.

Quoad ſecundum non deſunt ex ipſiſmet Theo- 9
logis ea admittentibus, qui non in omnibus Magis ſtigmata reperiri aſſeveraverint, ſed in aliquibus tantum, & in hoc etiam non conveniunt, nempe in quibuſnam reperiantur. nam nonnulli eos ſolos Magos ſtigmata volunt habere, qui adhuc in Diaboli fide infirmi ſunt, & de quibus facile ipſe Dæmon dubitare poteſt, ne à ſua fide deſciſcant. Vnde Bodin. *Dæmonom. lib.* 4. *cap.* 4. Ego tamen, inquit, cum Danæo ſentio principes quoſque Magos carere ſigno, aut illud habere loco tam abdito, ut eo ſigno retegi ſit difficillimum, quod etiam Binsfeldius ſentit, ut videre etiam eſt apud Oſterm. *de Stigm. ſect.* 9. *pag.* 54. contra vero alii, iis tantum ſtigmata conferri à Dæmone volunt, qui jam veterani ſunt, & in fide confirmati. ſed in omnibus indifferenter dari, quandocunque Diabolo ſe tradiderint, & nocturnis conventiculis, ac conviviis interfuerint, firmarunt Recentiorum aliqui, quam ſententiam mordicus tuetur F. Sebaſtian. Michael *in hiſtor. de trib.* Energum, & ipſum ſecutus noviſſime Petr. Oſterman. *de Stigm. ſect.* 9. illud tamen verum eſſe concedunt, non in omnibus depræhendi, quia aliquando aut inviſibilia ſunt, aut in occultiſſimis partibus inflicta, ut ſub palpebris, ſub labiis, ſub podice, ſub uteri labellis, in aliiſque occultioribus locis. aliquando etiam neque carnis colorem immutant, aut ipſius conſiſtentiam variant, ita ut niſi ab ipſiſmet Magis, ac Veneficis deſignentur, nequaquam à Iudicibus depræhendi valeant. omnes tamen habere hæc ſtigmata vel ex hoc uno probare nituntur, quod hic ſit character ab ipſo Dæmone impreſſus in vicem Baptiſmatis; quem- 10
admodum enim Baptiſma indelebilem characterem imprimit, ex quo Chriſtianus homo fit, ſic ex hoc ſtigmate character in corpore ipſorum Magorum imprimitur, ex quo Diaboli ſubditi, ac mancipia fiunt; & quemadmodum, inquiunt, nullus Chriſtianus eſt ſine Baptiſmate, & cum Baptiſmate unuſquiſque homo Chriſtianus eſt, ita nullus Magus eſt ſine ſtigmate, & cum ſtigmate repertus homo

Magus eſt. ita ſupracitatus F. Sebaſt. Michael *ubi ſupra*, & poſt ipſum, & ex ipſo Petr. Oſterman. *ibid. ſect. 9. propoſit. 6.*

11 Circa tertium quoque dubium diſcordes ſunt qui de ea re mentionem habent; multis tradentibus hæc ſtigmata nullam habere certam figuram, aliis contendentibus ea variam habere, & aliquando veſtigii Leporis, aut Aranei, aut Gliris, interdum equi effigiem repræſentare. alii voluerunt eſſe ad ſimilitudinem manus Bufonis, vel Rubetæ, vel Lacertæ, alii imitari Catelli nigri imaginem, alii non omnia eandem ſortiri firmant. Recentiores, & præcipue ſupracitatus F. Sebaſt. Michael, & prædictus Petr. Oſterman. Iureconſultus ſerio inculcant, ea in ſingulis Magis ejuſdem eſſe figuræ, nempe ad modum Lentis, vel Piſi, nullius tamen coloris, & habere tantum ſubjacentem carnem circumſtante depreſſiorem, quæ viſibilia ſunt. alias tamen idem F. Sebaſt. Michael cognoſci hæc ſtigmata voluit ex nota rubra, aut nigra cum prædicta carnis depreſſione, quod quidem facile ſequitur ad inuſtiones igne excitatas, ut non Medici ſolum, ſed unuſquiſque etiam novit. cui concinere videtur ex noſtris jam citatus Bapt. Codronch. *lib. 3. de morb. ven. cap. 4.* dicens, hæc ſtigmata inſenſibilia eſſe, & perforata, nam forte hac voce, perforata, illud intellexit, quod F. Sebaſtianus dicebat de carnis depreſſione. Remigius tamen *lib. 1. Dæmonolatr. cap. 5.* ex cicatrice relicta ſtigmata dignoſci inculcat.

Ego licet nullam harum rerum experientiam me habere ingenue fatear, cogarque quoad hiſtoriam, & rei identitatem alieno dicto ſtare, adimere tamen fidem cæteris Doctoribus, ut uni F. Sebaſtiano Michaeli prædicto omni ex parte credamus (qui tamen, ut libere meam ſententiam dicam, in toto illo ſuo volumine multa habet abſurdiſſima, non Philoſopho modo, ſed Relligioſo viro ob eorum inveriſimilitudinem dictu indigna, & quæ apertiſſimæ falſitatis redarguuntur) nunquam in animum inducam meum. crediderim ergo, licet ut plurimum hæc ſtigmata nullam ſortiantur figuram, niſi qualem ipſe F. Sebaſtianus dicebat, in nonnullis tamen Magis potuiſſe habere eam, quam alii Scriptores tradiderunt ſi modo vere hujuſmodi ſtigmata in Magis reperiuntur.

12 Quoad quartum communiter conveniunt Doctores hæc ſtigmata aliquando viſibilia eſſe, aliquando etiam inviſibilia; non eſt tamen dubitandum nonnulla horum ſtigmatum, licet ex ſui natura inviſibilia ſint, inviſibilia tamen eſſe aut ob loci, in quo imprimuntur, conditionem, & ipſius impreſſionis levitatem, eorumque exiguitatem etiam homini perſpicaciſſimo; immo forte in illis omnibus, quæ inviſibilia creduntur, poteſt Dæmon abſque eo quod intuentium oculos perſtringat, aut ex quocunque alio modo inviſibilia faciat, præſtare ut minus ſenſum moveant, quod ſecundum plurimum fortaſſis evenit, quia, ut conſtat, niſi ipſi Magi plerumque ea ſtigmata in ſuo corpore deſignent, vix aliis, ut ferunt, aciem oculorum intendentibus perſpicua eſſe ſolent.

13 Quoad quintum denique dubium non ſolum non conveniunt Auctores, ſed ipſe idem F. Sebaſtianus Michael ſibi ipſi in hoc contradicit. voluerunt aliqui, Dæmonem hæc ſtigmata ſuo libitu conferre, ac delere. ſed contra horum opinionem ſtrenue pugnat ipſe F. Sebaſtianus, eamque rationem tanquam ſuum Achillem in medium profert, quod cum per hanc ſtigmatum impreſſionem ſubjecta caro mortua ſit, nunquam poſſit per Dæmonem ad vitam revocari, nam tantundem eſſet mortuum hominum ſuſcitare, quod cum Dæmon nullo modo facere poſſit, neque poterit conſequenter ſtygmata hæc delere, & carnem in priſtinum ſtatum reſtituere, hoc eſt ex mortua vivam reddere; & tamen in ipſa hiſtoria patet, Dæmonem deleviſſe ſtigmata à quadam famoſa venefica nomine Magdalenæ; & licet addat, hoc ex miraculo contigiſſe, magis patet abſurdum per majus abſurdum voluiſſe illum confirmare, nam Dæmon miracula non poteſt facere, neque Deus, neque Angeli boni per ipſum miracula operantur, quia tamen de ea re longioribus agendum eſt, pro nunc id monuiſſe ſufficiat, ex aliorum DD. opinione hæc ſtygmata deleri à Dæmone poſſe. 14

Quamquam autem tot dubia in horum ſtigmatum inveſtigatione occurrunt, in hoc tamen conveniunt auctores omnes, quod ea duplici conditione ſint inſignita, utraque quidem maximi momenti, nempe quod omni ſenſu deſtituantur, & quod ſanguinem non contineant. certum namque eſt, & multa, ac longa experientia, ut ajunt, comprobatum, partes ſtigmatizatas longiſſima acu transfixas neque ullum dolorem, aut ullum ſenſum movere neque ſanguinem ullo modo effundere. cum igitur in hoc omnes conveniant, relictis aliis ſupra allatis dubitationibus ſub Iudice, eorum eſſentiam, & hanc ſpecialem ipſorum naturam ſupponemus, ut pro eo, quod ad Medicum, & Philoſophum ſpectat, illam examinare poſſimus, & rei veritatem detegere oſtendendo, an dari poſſint, nec ne, an à Natura, vel ab arte excitari poſſint, vel ab ipſo ſolo Dæmone, & ſi quæ alia in quæſtionis proceſſu diſcutienda occurrent, pro poſſe diſcutiemus. 15

SVMMARIVM.

1 *Eos qui ſciunt conſentire inter ſe oportet.*
2 *Quod verum eſt nunquam redargui poteſt.*
3 *Nulla tam certa veritas eſt, quæ ſuos contradictores non habeat.*
4 *Magos ſtigmatizare non videtur, debere eſſe novum Dæmonis inventum.*
5 *Stigmata conferre non videtur ad ullum finem Dæmonem debere.*
6 *An Dæmon ſtigmata Magis conferat, ut ab aliis hominibus agnoſcantur.*
7 *Ad quem finem Dæmon ſtigmata conferat.*
8 *Omne animal ſanguineum, ſanguine nutriri neceſſe eſt.*
9 *Omne animal ſanguineum ex ſanguine generatur.*
10 *Vita eſt conſiſtentia per alimentum.*
11 *Mors eſt animalis corruptio.*
12 *Quicquid calore naturali deſtituitur corrumpitur ab extraneo.*
13 *Calor præternaturalis naturali contrarius, & inimicus.*
14 *Stigmatizatas partes non poſſe eſſe mortuas.*
15 *Dæmon circa Magos cum in Iuſtitiæ manibus detinentur nihil moliri poteſt.*
16 *Ridiculus modus aſſignatur, quo Dæmon ſtigmata conferat.*
17 *Gravitas, & levitas corporum non eſt Dæmoni ullo impedimento.*

18 *Mor-*

18 *Mortuam partem suscitare idem est, ac totum animal suscitare.*

Vtrum ejusmodi Naturæ Stigmata dari possint.

QVÆSTIO II.

AT vero plura sunt, quæ adeo suspectam reddunt horum Stigmatum historiam, ut omnino falsam inde aliquis illam judicare possit. ac primo quidem ipsorum Auctorum discordia maximam facit difficultatem, quippe cum, ut Plato *de Nat.*
1 *hum. prope principium* dicebat, eos qui sciunt consentire inter se oporteat in iis, quæ sciunt, & non dissidere, at hæc scire eos oportet, cum sensu ipso assequi illa potuerint, quod si discordes qui de his scribunt in iis inter se sunt, aut ea nescire eos oportet, nullamque de illis experientiam habuisse, aut
2 falsos esse, aut alios fefellisse. veritas enim una est, & quod verum est nunquam redargui potest, eodem Platone *asserente in Gorgia.* unde autem hoc, ut in re, quam sensu assequi licet, tantus hominum dissensus interveniat, ut unus alteri contrarius omni ex parte existat? sed huic dubitationi non omnino
3 deest responsio; nam quæ in mundo tam certa veritas est, quæ suos contradictores non habeat? an non & alia plura, quæ sub sensum cadunt dubia facere consueverunt qui contradicere sunt parati? an non ipsissimi sapientes, qui non nisi veritatis amore alliciuntur quantum, & quam frequenter inter se discordes sint unusquisque novit?

4 Secundo consentaneum vero videtur, non esse Magorum stigmatizationem novum Dæmonis inventum, quin credibile est ab eo quoque tempore, quo primum Magos sibi addixit, consuevisse his notis eos signare, sive id in eorum honorem faciat, sive ut pro suis agnoscat, sive etiam ut characterem imprimat in vicem Baptismi, sive ut Chrysma deleat, quod vanum est. quomodocunque autem, & ad quemcunque finem id exequatur, non major ratio est cur non etiam anteactis temporibus idipsum fecerit; quocirca mirandum est, vetustiores de ea re ne verbum quidem fecisse, saltem plures eorum, qui etiam ex professo hæc pertractarunt, eos autem, qui aliquid de ea re in medium attulerunt, nihil certi adduxisse: nam quod F. Sebastianus dicit, quod stigmatum cognitio habeatur per traditionem Doctorum, inane est. in tanta enim re non traditione opus fuit; sed firmissimis, ac minime dubiis testimoniis, quæ quidem sapientiores, si quid certi in hoc negotio experti fuissent, omnino posteris reliquissent. sed ne hoc quidem argumentum sufficiens ad probandum videtur id, quod probare intendit; quis enim est, qui diabolicæ voluntatis rationem reddere possit, cur magis de præsenti, quam per anteacta tempora his characteribus uti voluerit? nonne etiam si consuevisset semper stigmata Magos signare, potuit ea res permulta sæcula cæteros homines latere?

5 Tertio non videtur, quod Dæmon ad ullum finem moveri possit ad conferenda hæc stigmata neque tamen dicendum est, tam nobile agens quicquam agere absque fine. potuit igitur hujusmodi finis esse aut ut Magos ipse pro suis cognoscat, aut ut ab aliis cognoscantur, aut ut fidos ab infidis secernat. sed prior finis est inanis, quia Dæmon his notis, aut signis non eget, ut sibi addictos ab aliis hominibus possit internoscere, qui facile non solum sibi addictos, sed singulas personas, & singulas creaturas absque ulla nota non minus quam quivis homo ungues, digitosque suos cognoscit: quibus addendum, quod si ad hunc finem stigmata conferret, cum semel impressa non amplius deleantur, sufficeret ut semel tantum conferret; & tamen non semel, aut bis, sed centies aliquando uni eidemque homini ea infligit, ut referunt Auctores, & signanter F. Sebast. Michael *loc. cit.*

Multo minus dicendum, Dæmonem Magis stigmata conferre, ut ab aliis hominibus dignoscantur, hoc enim pacto non modo illos ad cultum, & servitutem suam non alliceret, sed deterreret potius, per hæc enim signa facile illos proderet in Iustitiæ manus; præterquam quod si ad hunc finem id faceret, semper stigmata imprimeret, quæ visibilia, & conspicua essent, immo multo magis, quam nunc sint & conspicua, & visibilia. at contra ut plurimum indit ea in partibus occultissimis, & aliquando etiam, ut ajunt, invisibilia facit, ut superius etiam dicebamus. at hæc debuit potissima caussa esse, ne Dæmon stigmata conferat, & ne Magi stigmatizari se permittant, cum ad Iustitiæ manus lapsi, facile per ea dignoscantur. Neque ut fidos ab infidis cognoscat id facere debet Dæmon, nam eædem caussæ, quæ illum prohibent ob priorem finem à stigmatibus conferendis, prohibere etiam debent ob hunc posteriorem. 6

Ad hanc tamen difficultatem respondetur ex historia ipsa, ex qua patet non ad aliquem ex supradictorum finium, sed ad alios nonnullos Dæmonem stigmata Magis conferre, de quibus vide Petr. Osterman. *de Stigmat. sect.* 10. *Aitiolog.* 6. duo autem præcipui videntur primus, ut imprimat characterem suæ servitutis; nam quia non potest in anima similem characterem imprimere, qualis per Baptismum ab Ecclesia imprimitur, cum homines suæ militiæ adscribit, facit quod potest, imprimendo suum characterem in corpore in vicem Baptismi. Secundus finis est, ut habeant Magi signum hoc honoris, & familiaritatis cum ipso, intimæque amicitiæ, & in premium servitutis, nam idcirco, ut referunt, in nocturnis Magorum conventibus & conviviis hæc stigmata tanquam scintillæ relucent ex ipsis Magorum corporibus, unde qui plura, & graviora facinora perpetrarunt, insignioribus quoque, ac frequentioribus stigmatibus sunt conspicui, ut ex ipso Fr. Sebast. Michael dicit, *jam sæpe cit.* Osterm. *loco proxime adducto.* sed si coram cæteris in conventiculis relucere debent, cur induntur in partibus occultissimis? sed hæc forte leviora sunt, multo magis urgent quæ sequuntur. nam quarto, supposito, quod hæc stigmata duabus commemoratis conditionibus dotentur, nempe ut partes stigmatizatæ sensu omni destituantur, & sanguinem non contineant, cum punctæ, ac transfixæ sanguinem nullum emittant, tunc quæri potest, an partes sic stigmatizatæ vivant, nec ne? nam si velis eas vivere, ut non videtur negare communis Auctorum assensus, tunc certum erit, quod nutriantur; at omne animal sanguineum sanguine nutriri necesse est. Arist. *lib.* 3. *de hist. Anim. cap.* 19. nutritur enim unumquodque ex substantia, ex qua primum genitum est. Gal. *lib.* 1. *de sem. c.* 19. & omne animal sanguineum ex sanguine generatur. si ergo animal nutritur ex sanguine, certum est, quod 7 8

cum quæcunque nutriuntur per tota ſe nutriantur Gal. *lib.* 2. *de Nat. fac. cap.* 4. unde eſt, quod ſi quis corpus hominis ſecet ubicunque velit, ſanguis calidus fluit Hipp. *de Carn. nu.* 10. etiam partes ſtigmatizatæ ſanguine nutriri debeant, ac ſi ſanguine deſtituuntur, ſanguine nutriri non poſſunt, ſequitur ergo inde, quod ſtigmatizatæ partes vivant quidem, ſed non nutriantur, quod eſt idem ac ſi diceres vivunt, & non vivunt, quod eſt impoſſibile,
10 & implicat, cum vita nihil aliud ſit, quam conſiſtentia per alimentum, vitam enim dicimus nutritionem, quæ per ſe ipſum fit. Ariſt. *lib.* 3. *de Anim. tex.* 3.

Si autem velis ſtigmatizatas partes non vivere, tunc neceſſe erit mortuas eſſe, & conſequenter cor-
11 rumpi, quia mors ipſa eſt animalis, & partium ejus corruptio. Ariſtot. *ſect.* 14. *Probl.* 9. nam quicquid
12 calore naturali deſtituitur, corrumpitur ab extraneo, Ariſt. *ibid.* & eodem calore naturali abſcedente, alienus ſuccedit præternaturam, qui putrefacit, cum vero alienus calor ſemper procedat putrefaciendo, otioſus enim ob ejus activitatem nequaquam eſt, conſequens erit non ſolum ipſas ſtigmatizatas partes corrumpi, ſed ſucceſſive etiam contiguas, & non multo poſt tempore totum animal, quod tamen eo modo ſucccedere non experimur.

Confirmantur hæc, quia partes ſtigmatizatæ, (ſi mortuas eas eſſe aſſeras) continent, ut dixi, calorem præternaturalem, qui nativo inimicus, ac
13 contrarius eſt; unde cum vicinæ, ac contiguæ partes vivant, & naturali calore regantur, hoc abſque dubio ſuccedere neceſſe eſt, ut unum contrarium ab alio ſuperetur; cum mortui & viventis nulla ſit proportio. Hipp. *de Vulner. capitis.* alterutrum ergo ex his fiet, aut naturalem vinci à præternaturali, & ſic animal totum interibit, aut præternaturalem ſuperari à naturali, & ſic partes ſtigmatizatæ, quæ jam mortuæ erant, reviviſcent, & dabitur à privatione ad habitum regreſſus, quod eſt impoſſibile.

14 Præterea cum partes ſtigmatizatæ jam mortuæ circundentur partibus viventibus, quæ neceſſario nutriri debent, nutritio autem fiat per vaſa hac illac tranſeuntia, ſtigmata, vero non ſuperficiem ſolam partis, ſed etiam profunditatem occupent, nam longa acu in profundum transfiguntur abſque ſenſu, & ſanguinis effuſione, neceſſe eſt per hanc profunditatem etiam vaſa, per quæ nutritio fit, tranſmeare; tunc ergo alterutrum ſequatur neceſſe eſt, aut nutritionem incœptam terminari in parte ſtigmatizata, & deinde de novo fieri poſt ipſam partem ſtigmatizatam, quod eſt abſurdum; aut partes viventes nutriri per partes ſtigmatizatas, hoc eſt jam demortuas, quod eſt majus abſurdum. nam ſit exempli cauſſa humeri totius longitudo A. B. C. ſtigmatizetur ergo in B. per lineam D. B. E. quæ profunditatem totam humeri in B. comprehendat, tunc nutritio incœpta per vaſa, quæ perreptant humerum ab A. uſque ad C. aut neceſſario terminabitur in linea tranſverſali D. B. E. quæ ſtigmatizatam partem comprehendit, & humerum, ac vaſa nutrientia interſecat, aut per lineam D. B. E. hoc eſt per partem ſtigmatizatam, ac demortuam ſuccedet humeri nutritio à B. in C. & ſic pars viva quæ eſt C. nutrietur mediante D. B. E. quæ eſt mortua, cum ſit ſtigmatizata; neutrum autem ſtare poſſe naturaliter tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Adde his, quod cum ſtigma non ſolam cutem ſenſu, & vita privet, ſed omnes partes ſubjacentes etiam venas, arterias, & nervos, neceſſe eſt & venarum, & arteriarum, & nervorum influxum abſcindi per ipſum ſtigma, & ſic omnes, ac ſingulas partes, quæ ſtigmati ſubſunt, nutritione, ſenſu, ac motu, & vita privari omnino neceſſarium eſt. neque enim à ſpirituum fontibus ſuſcipere eorum influxum amplius poſſunt parte jam ipſorum vaſorum non ſolum obſtructa, ſed penitus demortua.

Vtrum autem his difficultatibus ſatisfieri poſſit dicendo, in his præſtigia concurrere, videant qui hæc adſtruunt. Fieri enim poſſe, dicent, ut Dæmon intuentium oculos perſtringat, ne fluentem ſanguinem videant, ne Magum ex punctura dolentem agnoſcant; ſed hoc etiam patitur difficultatem, cum conſtet, ut ajunt, nihil poſſe Dæmonem ad ſui libitum moliri circa veneficos ac Magos, cum in 15
Iuſtitiæ manibus detinentur; quam etiam difficultatem haberet, ſi diceremus, poſſe Dæmonem Magorum ſenſum obtundere, ne puncturæ dolorem ſentiant, jam enim plura remedia etiam naturalia ad doloris inſenſibilitatem Dæmonem ſuis Magis tradere certum eſt, ut notat Grilland. *de Quæſt. & Tort. cap.* 4. *num.* 13. *& ſeqq.* quapropter à Iuſtitiæ miniſtris ſolent Rei ſpoliari, omnibus pilis deraſis, ne ſub illis aliquod hujuſmodi maleficium latitare poſſit, & eo modo tormentis ſubjici, ut notat etiam ex noſtris Codronch. *de morb. venef. lib.* 3. *c.* 4. ſic & ſi dicamus, Dæmonem ipſum ſanguinem retinere, ne fluat, aut influxibilem reddere, in eundem ſcopulum impingemus. licet alias hoc non magno negotio præſtare poſſit, quippe cum notiſſimis remediis etiam nobis id procurare liceat medicamentis ſanguinem incraſſantibus, ac coagulantibus ita ut nullo pacto fluere poſſit. Quoad partem autem demortuam, ſi dicamus, Dæmonem eam poſſe à putredine ſervare, cum & hoc per remedia etiam Medicis expertiſſima, vel idiotæ præſtare poſſint, nam & ipſa integra cadavera à putrefactione per ſæcula ſervantur, aut ſaltem in illis ita putrefactio procraſtinatur (nam à primo die, ex quo calor vivificus abſceſſit, putrefactionem in ipſis incipere etiam ſi medicamentis condiantur certum eſt) ut veluti integra multos annos perdurent, nihilo melius prædictæ difficultati ſatisfaciemus. Sed his ego meliora non habeo ad tuendam ejus facti veritatem, quæ tamen nec mihi quidem omni ex parte ſatisfacere poſſe exiſtimo.

Ridiculum præterea eſt, quod tradunt de modo, quo Dæmon hæc ſtigmata Magis conferat, volunt 16
enim id digitis, aut unguibus perficere, cornibus etiam dictum oportuit; quid malum, Dæmonem uti unguibus, & digitis? quaſi Dæmon ungues, aut digitos habeat. at, inquies, ſic apparere. ergo, inquam, apparens, ac præſtigioſus modus hic eſt, non verus, & realis. at verum aſſignaſſe oportuit, quem miror non elicere, & extorquere ex Magis potuerint Iudices, quos mirandum eſt huic dicto acquieviſſe. Wierus tamen *de Præſtig. Dæmon. lib.* 2. *cap.* 19. imaginarie hoc ſtygma imprimi putat, non vere, ac realiter; erit ergo quid, ſecundum ipſum, potius præſtigioſum, quam verum, licet huic auctori minus fides præſtanda ſit, quod neque de iis, neque de aliis permultis bene ſecundum fidei dictamen ſentire videatur, qui non ſolum ſtigmatum impreſſionem, ſed pene omnia à Magis, Strigibuſque facta ad præſtigium, vel ad eorum depra-

vatam imaginationem reducit, negans omnia, quæ realiter fieri ab aliis millies probatum, & verificatum est, ut illi objicit Bodinus *in confutat. opin.* ejusdem Wieri *per totam.* non tamen ego inficior, posse Dæmonem ob illam, quam habent illi res naturales omnes obedientiam, sua voluntate movere instrumenta quædam (ut ferrum calidum, aut ignitum, quo Auctor historiæ de tribus Energumenis dicit aliquando stigmata à Dæmone conferri) quibus notas hasce, characteres, seu stigmata imprimat etiam absque alio mediante corpore contra Cæsalpini opinionem, qui *cap. 2. Investig. Dæmon. Perip. vult*, eos corpora mediante aëre quocunque movere; nam eo modo, quo potest movere aërem, movebit etiam alia corpora, cum gravitas, aut le-
17 vitas nulli impedimento illi sit. Sed hoc locum habebit in stigmatibus visibilibus, quid autem dicemus de invisibilibus? hæc enim aut alio omnino modo conferri necesse est, aut à Dæmone quicquam circa illa ulterius præstari. nisi diceremus nunquam esse stigmata vere invisibilia, sed talia nobis ex Dæmonis solertia apparere. sed si cum effectu invisibilia aliquando sunt, hoc est, ut nullo modo movere possint sensum intuentium, non assignatur modus, quo conferantur, nisi admittamus illum, quem tradit eadem historia de tribus Energum. quæ vult, visibilia ferro calido, invisibilia ungue ipsius Dæmonis infligi. ecquis non rideret hæc audiens? jam serio, ac realiter jam Dæmon unguibus dotatur; nam iis contactu quodam physico stigmata confert, ut hic homo somniare videtur.

Qui præterea stigmatum existentiam tueri student, ut præcipue *citatæ historiæ de tribus Energum. auctor.* & ex eo Petr. Ofterman. *de stigmat. sect.* 8. & *seqq.* volunt, ut à principio dixi, hæc stigmata ita partes, ac carnem, vasaque per membra perreptantia ita afficere, ut mortem omnino obeant, & in tantum hoc veritatem habere litigant, ut affirment, Dæmonem non posse amplius partem stigmatizatam vivificare, quod jure dicitur, supposito quod pars stigmatizata mortua sit, tantundem enim esset eam vivificare, ac totum
18 hominem jam mortuum suscitare, quod nequaquam per Dæmonem est factibile, unde concludunt, stigmata postquam impressa fuerint à Dæmone, deleri amplius vel per ipsum non posse, neque per alium, nisi ex miraculo, & sic ex sola virtute divina. & tamen testantur multi has notas à Dæmone deleri, & præcipue patet ex Bodino *Dæmonoman. lib. 2. cap. 4.* quin etiam in prædicta historia narratur, cuidam famosæ veneficæ, cui nomen erat Magdalenæ, stigmata à Dæmone fuisse deleta. additur quidem ibi hoc ex miraculo contigisse, gratis tamen hoc dictum esse unusquisque novit, ac nescio qui illi Auctori eam facultatem dederit miracula declarandi, quod tamen nullus, qui temeritatis notam effugere cupit, facere debet, hoc enim soli Ecclesiæ, ejusque summo Pastori Christi Vicario reservatur. & quod magis suspectam facit ejus historiæ fidem, est tanta miraculorum frequentia per ipsum Dæmonem, quod pejus est, patratorum. nam Dæmon ibi plura futura, & maxime de Antichristo pro certo prophætat, immo effutit; & multa, quæ in ea supponuntur, non probantur, qui historiam ipsam reddunt absurdissimam, & aptissimæ falsitatis redarguunt, unde jure optimo prohibita ejus libri lectio est.

S V M M A R I V M.

1 *Necessarium est dari aliquod infallibile signum, ex quo Magi deprehendantur. contrarium nu. seq.*
3 *Ex his, quæ per accidens sunt, nihil quod habeat necessariam identitatem dependere potest.*
4 *Experientia est rerum magistra.*
5 *Stigmata, probantur esse ex communi Magorum consensu.*
6 *In Dæmonibus naturalia mansere in sua prima perfectione.*
7 *Sententia stigmata reprobans est Reipublicæ perniciosa.*
8 *Veritatis tutela semper pro justitia est.*

Rationes nonnullæ in Stigmatum defensionem producuntur, illisque occurritur.

QVÆSTIO III.

Quoniam autem sæpe citatus Fr. Sebastian. Michael, & eum secutus Petr. Ofterman. tam anxie laborant in tuenda stigmatum existentia, ut non solum vere dari, sed de necessitate deberi dari contendant, ad idque perplures rationes in medium proferunt, videre operæpretium est, quantum eæ rationes efficiant, ut si quam facere possint difficultatem, eam diluamus, ubi dilui possit, non quia aut impugnare, aut expugnare hanc stigmatum historiam in animum induxerim meum, sed ad eum tantum finem, & effectum, ut veritas elucescat, & ne homines ab aliorum vel persuasionibus, vel mendaciis decipiantur. nam certe ego in tanta re meliora desiderarem, quam ii adduxerint, & supra omnia sensibus ipsis hæc assequi me velim, aut saltem iisdem sensibus ab incorruptæ fidei viris compræhendi: nam Fratri huic Sebastiano quæ fides habenda, cum ipse tanta inverisimilitudine, totque absurdis suam ipsius fidem deturpaverit, atque insigniter infirmaverit? aut quid Petro Ofter-mano fidendum, qui similis fidei viro se totum tradidit? sed ad primam rationem, quam maximi facere videtur Auctor ille, & cum eo etiam idem Ofterman examinandam devenio, quæ talis est. sup- 1
ponunt primo, necessarium esse dari aliquod infallibile signum, ex quo Magi pro talibus dignoscantur, rationem afferunt, quoniam alias, cum ipsorum peccata sint secreta, & ipsi pertinacissimi in deneganda veritate, nullo dato infallibili magiæ signo, non possent Magi certitudinaliter dignosci, & sic malum cresceret in infinitum. Absurda quidem ex mea sententia suppositio, ex qua tamen inferunt, nullum aliud habemus certius signum ad dignoscendos Magos, quam stigmata, ergo si negemus non dari stigmata, jam nullum dabitur certum signum, ex quo deprehendantur, quod ob necessitatem suppositionis dicere non debemus. Sequitur ergo signum illud infallibile in deprehendendis Magis esse stigmata. sed quam facile negari possit suppositio 2
unusquisque videt; nam unde emanat hæc necessitas deprehendendi Magos? à Natura ne? certe non, Magi enim non sunt sua Natura Magi, & hoc, quod est inter Magos connumerari, & pro Mago haberi, est quid per accidens, at ex his, quæ per accidens sunt, 3
non

non potest habere dependentiam aliquid, quod ne-
cessariam habeat identitatem. cum ergo corruat ne-
cessitas suppositionis, corruet insimul quod inde
deducitur, & sic argumentum inane evadit, de quo
certe valde miror, cum apud ipsum Fr. Sebastianum
per Dæmonem sit conflatum, ex quo manifestum
sit, Dæmonem illum suum ignorasse logicam, cum
deduxerit ex non necessario necessarium. & tamen
concessa hac necessitate deprehendendi Magos, o-
portuit signa eorum esse conspicua, ut facile in Iu-
stitiæ manus deveniant, at contra cum sint secreta,
& occulta, & aliquando etiam invisibilia, plures,
immo vel omnes effugere poterunt Iustitiæ manus.
nam etsi postquam in carcerem deducti fuerint pro
Magis non deprehendantur ex stigmatibus, neque
poterunt per examina rigorosa, & per tormenta
ex propriis confessionibus deprehendi. Sed quod
absurdissimum est in hac argumentatione illud est,
quod stigmata à Iustitiæ ministris deprehendi vix
possunt, eodem auctore asserente, nisi ab ipsis Ma-
gis designentur. Itaque ante oportet Magos se pro
Magis prodere, quam per stigmata pro Magis dig-
noscantur.

Cæterum Osterman *de Stigm. sect.* 10. nititur pro-
bare quod hæc stygmata à Diabolo sint, & primo
4 Aitiologia 1. hoc probat ab experientia, cui cum
sit rerum magistra, & sit, ut dicebat Gal. *in 6. de
morb. vulg. comm.* 3. index rerum evidenter appa-
rentium, acquiescendum, veluti & ego acquiesce-
rem, ubi probatos Auctores certi quid ab experien-
tia desumptum in hisce invenisse se affirmantes re-
perissem; maxime autem ubi eos, qui alias proba-
tæ fidei sunt, cum hujusmodi experientias in me-
dium producunt, inter se convenire adnotassem, &
si denique nullos Inquisitores invenirem, qui eas
ipsas experientias deluderent, & ingenue falsi non
essent, nihil quod stabile, ac certum fuerit, se de ea
re reperire ullo in tempore potuisse. Immo de-
disse operam se, aliqui fatentur, ut ejus rei certio-
res fierent, nec unquam quid offendisse, quod du-
biam credulitatem saltem eorum mentibus exci-
tasset.

In secunda Aitiologia adducit Osterman com-
5 munem consensum, & omnium Magorum, Striga-
rumque confessiones, & depositiones, quibus di-
cit, non esse contradicendum, & per me ita esto,
sed cum eos, qui eos ipsos Magos, ac Strigas præ
manibus habuerunt, earundem confessiones, &
depositiones suspectas habere contingat, & ipsas
experientias infirmare, quid caussæ est, quin cum
his ipsis alii quoque dubitare de horum veritate
non possint? at certe Frater Sebastianus ille, &
Osterman maxime assertionem hanc probare nitun-
tur ex depositionibus Mariæ de Sains, Strigæ ni-
mirum cujusdam famosissimæ, cujus fides quam sus-
pecta sit, ipsi dixerint?

In Tertia Aitiologia proponit hoc subtilissimum,
immo vero tenuissimum argumentum: In Dæmo-
6 nibus, inquit, naturalia mansere splendidissima, &
in sua prima perfectione, ergo potest Dæmon, si
velit, servis suis stigmata conferre. quod autem
velit non est dubitandum, cum sit Misantropos,
hoc est osor hominum, naturæque humanæ, quam
destruere summopere inhiat, unde procurat stig-
matizando partes sensus mortificare, & sanguinem
ex iisdem partibus elicere. quid tandem inde infers
Osterman? nihil certe quod ad rem tuam faciat.
Dæmon, inquis, potest, & vult stigmatizare ser-
vos suos. velit, possit, & cum actu stigmatizet,
non idcirco sequitur posse hæc, hujus nempe natu-
ræ stigmata conferre, sed per contrarias rationes
apparet, non posse.

In quarta Aitiologia dicit, contrariam senten-
tiam, quæ stigmata negat, esse Reipublicæ per-
niciosam, quia patrocinatur crimini gravissimo, 7
idcirco infert, hanc, quæ stigmata admittit, esse ac-
ceptandam. addit deinde, quod contrariari huic sen-
tentiæ sit condemnare præcipua pene Tribunalia
Christiani orbis, quæ jam stigmata pro infallibili
Magiæ signo experta sunt. Quibus rationibus di-
co, aliud esse patrocinari crimini gravissimo, aliud
defendere veritatem, etiam si ea sit tali crimini fa-
vorabilis, nam si falsitatibus, & mendaciis inni-
tendum est, ut crimina gravia non remaneant im-
punita, si hoc Injustitia non est, dicat Osterman,
quid sit Injustitia.

Veritatis tutela semper pro Iustitia est, ergo sem- 8
per bona, nunquam mala, nunquam perniciosa,
nunquam crimini patrocinans. sed semper utilis,
semperque laudabilis; & idcirco semper veritas
quærenda, mendacia repellenda, non obstante
quod illa pro crimine, hæc sint contra crimen.
Quod vero negando hæc stigmata condemnentur
præcipua Tribunalia Christiani Orbis, non facile
credo, cum nonnulla ex præcipuis illa non tam cer-
to, & infallibiliter acceptaverint, ut ex eorum au-
ctoritate sint acceptanda, immo ea controvertere
ac refellere adhuc patiuntur, cum adhuc de ejus rei
veritate hæsitent.

In quinta Aitiologia demonstrare nititur, hæc
stigmata in Reis reperta debere facere indicium ad
Torturam, quod ego non detrector. quod tamen 9
addit, solam sanguinis effluxionem sive ex vulne-
re, sive ex ore, & naribus post unum, vel plures
dies à morte vulnerati, homicidam indicare, quia
experientia hoc docuit, & rarissime fefellit, tam 10
inane, ac falsum puto, quam quod falsissimum, &
ex plurium Iureconsultorum auctoritatibus expe-
rientia illa nulla demonstratur, eique non esse fi-
dendum ita, ut sufficiens indicium ad Torturam fa-
ciat concludit Farinac. *Theor. & Pract. Crimin. par.*
1. *Tom.* 2. *lib.* 2. *quæst.* 52. *num.* 156. & videnda
quæ attuli *lib.* 4. *Tit.* 2. *quæst.* 8. *per totam.* & adhuc
etiam si hoc esset verum, nihil concluderet in casu
nostro.

Denuo præterea in sexta Aitiologia narrantur
caussæ, ob quas Dæmon sibi addictis stigmata con-
ferat, ex qua caussarum enumeratione nihil pror-
sus deduci potest, quod necessario stygmatum exi- 11
stentiam comprobare possit, cum enim omnes illæ
caussæ sint contingentes, & non necessariæ, &
dependeant à libero agente, nempe ab ipso Dæ-
mone, quid mihi infudas ex earum caussarum po-
sitione, stigmatum existentiam probare? habeat
quippe Dæmon ultra connumeratas, mille, &
multo plures etiam caussas, ex quibus verisimiliter
moveri possit ad hæc stigmata conferenda, semper
tamen in ejus libera voluntate erit aut conferre, aut
non conferre, neque ex iis caussis unquam coactus
conferet; præterquam quod has caussas qui addu-
cit, conjecturali quodam discursu usus putat, se
eas assecutum, cum tamen potiores habere possit
Dæmon, quare non conferat, partim nobis igno-
tas, partim etiam undequaque notissimas. an non
magna caussa est ad impediendum Dæmonem, ne
stigmata Magis conferat, si ex iis ipsis tandem pro
Magis

Magis deprahensi, pœnas luere debent? an non à suo cultu hoc modo Magos potius abigere, quàm ad illum eos allicere studeret?

12 In septima Aitiologia ex eo, quod Antichristus suos asseclas certo quodam signo sit notaturus, probabile esse deducit, ipsum Dæmonem futuræ illi stigmatizationi omnino præludere. Sed hæc quantum afficiant, quantumque roboris sortiantur ad probandum quod auctor ille probare intendit, vel ipsi pueruli nondum rationis capaces noscere possunt. nam quænam, obsecro, hujus stygmatizationis necessitas in Dæmone? Antichristus suos signabit, ut à cæteris discernat, ac pro suis cognoscat, Dæmon autem his notis ad hoc non indiget, gratisque asseritur, illum Antichristi stigmatizationi præludere.

In octava denique Aitiologia supponit Osterman stigmatum existentiam, quam ante concludentius probare oportuit dehinc sequenti argumentatione probat ea à Diabolo esse. stigmata, inquit, hæc in Magis reperta aut naturalia sunt, aut supernaturalia. non naturalia, ergo supernaturalia. Si igitur sunt supernaturalia vel divina sunt, vel Diabolica, non divina, ergo diabolica. optima certe argumentatio. sed difficultas est an vere sint hæc stigmata, aut an etiam ex Diaboli potentia esse possint maxime eo modo, quo is Auctor ea admittit secutus quorundam auctorum satis suspectam fidem, ut jam supra ostendimus. nam Dæmonem posse adimere sensum, & vitam alicui parti, illamque sic vita orbatam inter vivas conservare, nisi ex præstigio ita appareat, quod absurdum videretur dicere, omnino est impossibile, & egreditur ejus potentiæ vires, ut alias diximus, ac de novo inculcaturi sumus.

SUMMARIUM.

1 *Philosophiam è medio tollunt, qui rerum miraculis fidem non habent.*
2 *Effascinationis effectus miraculosi, aut Dæmoniaci censentur.*
3 *Fascinum etiam inter Bruta.*
4 *Fascinum videtur quædam contagii species.*
5 *Fascinatio quid.*
6 *Imaginationis vis.*
7 *Effectus indolentiæ, & non effusionis sanguinis in stigmatibus an ex Magorum imaginatione. vide num. 8.*
9 *Sensus carentia ex morbo provenire potest.*
10 *In Lepra sensus carentia in cute consueta.*
11 *Sanguinem à parte puncta, vel amputata non fluere, à natura esse potest.*
12 *Sensus abolitio, & sanguinis cohibitio ab Arte procurari potest. vide nu. seq.*
14 *Affectio partis ex stigmatibus differt ab ea, quæ ab Arte, aut natura procuratur.*

Natura ne, an Arte caro viventis Hominis ita affici possit, ut puncta dolorem non sentiat, nec sanguinem effundat.

QUÆSTIO IV.

VErumtamen non quia tam mirabilia nobis videantur hæc stigmata, idcirco videretur esse eorum existentia deneganda, quod eorum effectuum caussæ nos hucusque latere consueverint? nam recte quidem videtur dixisse Florus apud Plutarch. *Sympos. dec. 5. probl. 7.* Philosophiam è me- 1
dio tollere, qui rerum miraculis fidem non habent, etenim miracula vocitare solemus ea, quorum effectus notus est, caussa vero ignota. ex hac ignorantia, inquit, dubitatio emergit, ex dubitatione nascitur Philosophia, quæ rerum caussas inquirit; licet ergo hactenus impossibile visum nobis sit, stigmata dari posse iis conditionibus dotata, quibus dotari jactantur, quia horum effectuum Phisicas caussas incompertas habemus, & supernaturales putamus, non desistendum ab ulteriori investigatione, cum dentur in Natura his multo admirabiliores effectus, qui aut ex suis adæquatis, & naturalibus caussis procedunt, aut mirabiles ex hominum vafritie apparent, qua primum student illi eorum effectuum caussas veras alios homines non advertentes cælare, mox autem, ut majorem admirationem suis operibus concilient, aut superiores caussas illos referunt, ut ipsemet Hippocrates *in lib. de morb. sacr. num. 2. & 3.* testatum reliquit. & certe si ea omnia, quæ cæteris hominibus pro miraculis accipiuntur examines, & quotidie, passimque fieri observamus, apertissime videbis per naturam tantum, suasque caussas singula fieri. an non miraculo proxima existimantur, quæ de fascino ore omnium prædicantur? quotusquisque homo est, qui non miraculo, aut Dæmonis opera fieri contendat, quod solo intuitu animalia occidantur, segetes lan- 2
guescant, mare sterile, itemque terra reddatur, ut ipse Hippocr. *ibid.* dicebat? quod aspectu quorumdam puerulis Hectica, aut Phtisis, aut Marasmus concilietur, lac nutricibus exiccetur, dolor capitis ingens quibusdam procuretur, somno interdicatur ad longissimum tempus, corporis alacritas evanescat, & pulchritudo defædetur? quæ omnia ubicunque terrarum facile evenire observamus. quarundam certe mulierum aspectu arbores, & segetes contabescere est compertissimum, pecora etiam, aliaque animalia morbosa fieri, ac interire est notissimum, quod & Virg. *in Buccol. Eglog. 3.* testatur in decantato apud omnes carmine.

Nescio quis teneros oculis mihi fascinet agnos.

& eleganter cecinit id ipsum Marc. Hyer. Vida Bombyc. lib. 2.

——— discrimine nullo
Limine anus omnes monstra infœlicia longe
Pelle, nocent cantu tristes, oculisque malignis.

& paulo post

Quandoquidem memini Thusci alta in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira rigebant
Ora, gravesque oculi suffecti sanguine circum,
Fronsque obscœna situ, hirtique in vertice cani.
Ille truci, scelus, obtutu genus omne necabat
Reptantum tenues animas, parvasque volantes;
Quin etiam si quando hortos ingressus, ubi Annus
Exuit expleto turpem novus orbe senectam,
Floribus, & passim per agros incanuit arbor,
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque Anni Agricolæ mæsti flevere caducam:
Nam quocunque aciem horribilem intendisset, ibi omnes
Cernere erat subito afflatos languescere flores,
Mox album late nimbum volitare per auras,

Hæc, & similia nos Dæmoniaca virtute, non naturali, & consueta fieri idcirco putamus, quia vix mente con-

concipere poſſumus, ſpirituoſam quamdam ſubſtantiam malignitate inſignitam ex oculis, & corpore quorundam egredi, quæ commemorata patrare poſſit, quamobrem ad majorem virtutem nempe ad Dæmonem eos effectus referimus, cum tamen alia ex parte hæc adeo ſecundum naturam ſint, ut etiam ipſa animalia rationis expertia Natura multa contra faſcinationem edocuerit, & ſi nonnulla ad hoc ſcire deſideras lege Ælianum *lib.* 1. *de*
3 *Animal. cap.* 35. etenim inter ipſa animalia bruta ſimiles effectus elucere ex iiſdem cauſſis cónſpicimus, ita ut non ab re dicere poſſis, ipſa ſeſe inter ipſa faſcinare, atque interimere, ut Muſtela adverſus Baſiliſcum, de quo Plin. *lib.* 8. *cap.* 21. & Catoblepon adverſus omnia animantia etiam adverſus ipſum hominem, de quo Ælian. *lib.* 7. *de Animal. cap.* 5. & Hyæna adverſus Canes, quibus etiam umbra propria eſt noxia, Ælian. *teſte lib.* 6. *de Animal. cap.* 14. & Gallus adverſus Leonem, de quo Plin. *lib.* 8. *cap.* 18. & Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat.* in his carminibus.

Quin etiam Gallum nocte explodentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare
Nenu queunt rapidi contra conſtare Leones.

Sed & in contagio ſimilia, & admirabiliora obſervamus, & certe faſcinum ſpecies quædam con-
4 tagii videtur, nam ea de cauſſa dicimus, faſcina-
5 tionem eſſe vaporis virulenti à corpore noxio natura ab alio diſſidente aporia, qua alienum corpus halitu, & ſpiritu per viſum, contactum, aut inviſdiam inficitur, ut apud Lang. *lib.* 2. *epiſt.* 36. & apud Ronſſeum *epiſt.* 48. vel eſſe effluxum quemdam ab oculis, & corpore faſcinantis virulenta qualitate cónſpicuum, ex quo illud recipiens corpus inficitur, de quo effluxu ſi quis plura exempla ſcire deſiderat, ad Auctores de his pertractantes ex profeſſo recurrat, ut Peucer. *de om. divin. gen. tit. de Incant.* Vair. *de faſcin.* Vier. *de præſtig.* Lang. *loco cit.* Ronſſ. *ibid.* & ex Iureconſult. aliiſque profeſſoribus Grill. *de Sortileg.* Martin. de Arl. *de ſuperſtit.* Ponzinib. *de Lamiis.* Delric. *diſquiſit. Magic. lib.* 3. *quæſt.* 4. *ſect.* 1. & alios. qui omnes pene hanc unam, ac naturalem illam quidem faſcinationis cauſſam agnoſcunt, non Dæmoniacam, quemadmodum etiam & Heliodor. *lib.* 3. *hiſt. Æthiop.* Alexand. *lib.* 2. *problem.* 5. Plut. 5. *Sympoſ.* 7. D. Thom. 1. 2. *q.* 117. *ar.* 3. *ad* 2. neque ſolum naturaliter id procedit in particularibus hominibus, ſed multo magis in quibuſdam Populis, veluti narrant, in Africa, ut ex Gellio *idem* Langius *ibid.* hi namque ſi quas pulchras arbores, lætiores ſegetes, amæniores infantulos, egregios equos, pecudes paſtu, atque cultu opimas impenſius laudaverint, omnia contabeſcunt, & emoriuntur. hinc illud emanavit, ut alicujus ſanitatem, bonamque valetudinem laudantes, manum oculis admoveamus, ut ſi quis malignus ſpiritus in laudatum hominem à nobis emanare poſſit, is motu manus diſſipetur, vulgus autem ad naſum manu recurrit, ignorans quid ſibi velit illa manus admotio.

Verumenimvero quæ de faſcino commemoravimus, parumper à re propoſita abeſſe videntur;
6 comminus accedendum, atque in mentem revocandum, quantum poſſit hominum imaginatio non in proprium ſolummodo corpus, ſed etiam in alienum; nam & ea omnia, quæ de faſcino commemoravimus, nonnulli DD. à ſola imaginatione faſcinantis dependere voluerunt, qua putant facile poſſe vel per ſpiritus vi Imaginationis à corpore expulſos, vel per quoſdam radios, vel ipſo Animæ præſtantioris imperio in alienum corpus agere, neque ſolum quidem extra ſe in aliena corpora, ſed etiam in ipſa elementa habere potentiam Imaginationem quidam putarunt, unde & res loco movere, nubes cælo deducere, pluvias evocare, fulgura excitare, mare ipſum turbare, & omnia facere, quæ de ſe jactat Medea apud Ovid. *Metamorph. lib.* 7. *Fab.* 2. in his carminibus,

Diique omnes nemorum, Diique omnes noctis adeſte,
Quorum ope cum volui, ripis mirantibus Amnes
In fontes redière ſuos, concuſſaque ſiſto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaque induco, ventos abigoque vocoque.
Vipereas rumpo & verbis, & carmine fauces,
Vivaque ſaxa, ſua convulſaque robora terra,
Et ſylvas moveo, jubeoque tremiſcere montes,
Et mugire ſolum, maneſque exire ſepulchris;
Te quoque, Luna, traho, quamvis temerata labores
Aera tuos minuant, currus quoque carmine noſtro
Pallent, ac pallet noſtris Aurora venenis.

nam ſunt, ut Avic. 6. *nat. ſect.* 4. *cap.* 4. & alii apud Torreb. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 3. & ex noſtris apud Thom. Eraſt. *in diſput. contra Paracelſ. par.* 1. qui ipſos Magos hæc omnia, aut eorum partem non aliqua Dæmoniaca vi, ſed imaginationis, Animæque humanæ imperio in ipſas res fieri contendant; unde multo facilius concedere parati ſunt, ejuſdem imaginationis virtute poſſe interdum & morbos, & ſanitatem hominibus procurari, quod ſi tantam habere vim Imaginationem patet in alienum corpus, quantam habebit in corpus proprium Imaginantis? Iam vero quamplura Matris Imaginatio in fœtum conferre poſſit, quin etiam & ipſius Patris tempore concubitus, incaſſum rememorabo, cum omnia DD. volumina infinitis hiſtoriis ſint referta hæc teſtificantibus. in proprium vero corpus uterque parentum, ac quilibet homo multo plura poteſt; an non videmus vehementi imaginatione homines à difficillimis, & inſanabilibus morbis ſeſe recolligere? an non Imaginatione ipſa corpus tam ſenſibiliter permutari in horas conſpicimus? immo, ſi nonnullis credimus, non aliena virtute, ſed ſola Imaginationis vehementia fit, ut homo in Ecſtaſim raptus de Terra elevetur, & contra naturam propriæ gravitatis, ibi per notabile ſpatium ex ſe ſuſtentetur. & quod futura prævidere interdum poſſit, & alia etiam admirabiliora efficere. quod ſi hæc, quæ tantam nobis admirationem incutiunt, ut perſuaderi vix poſſimus à naturalibus cauſſis fieri, tamen fieri obſervamus, quanto facilius erit credere, poſſe in Magis dari hujuſmodi ſtigmata, quæ puncta, aut 7
quomodocunque transfixa neque ſanguinem effundant, neque dolorem excitent, concurrente ad eorum effectuum productionem fixa ipſorum Magorum Imaginatione, aut certa perſuaſione hujuſmodi ſtigmatum in eorum corporibus inuſtorum natura? nam certe imaginatione ſanguinem fluentem cohiberi poſſe neque novum, neque admirabile eſt; dolorem autem non ſentiri diſtracta Imaginatione ad alia, & quotidiana docet experientia, & multo evidentius Stoicorum Apathia, ſeu Indolentia, qua ita perſuaſi, nullum quantumvis atrocem, ac pernecabilem dolorem perſentire ſe oſtentabant. Quin & in Reis quibuſdam experimur, ſola Imaginatione doloris

loris acerbitatem non ſentiri, cum aliquid ſuperſtitioſum fecerint, aut ſecum ipſi portaverint, cujus virtute ſibi perſuadeant, non poſſe ſe propria delicta patefacere, unde aliquando Tormentorum acerbitatem vix ſentientes Iudicum manus evadunt. ac profecto Imaginationem corpus noſtrum ſecundum primas qualitates manifeſte, ac inſigniter alterare quis dubitat? at ad primas qualitates, etiam ſecundarum effectus conſequi quis eſt qui neſciat? ſi ergo Imaginatio res timoris plenas ſibi repræſentans poteſt corpus frigefacere, poterit inſimul cogere, denſare, fluentem ſanguinem cohibere, & ſic de ſingulis, quemadmodum & ſi repræſentans ſibi aliquid, quod iram moveat, poteſt calfacere, poterit ex conſequenti, rarefacere, attenuare, aperire, & hujuſmodi. Itaque poterunt effectus horum ſtigmatum mere naturales eſſe, & à Magorum Imaginatione, vel perſuaſione certa dependere.

8 Sed hæc omnia, quæ allata ſunt, adhuc non convincunt dari poſſe hujuſmodi ſtigmata his conditionibus dotata, quibus dotari jactatur. quæ enim de faſcino dicuntur ſive falſa, ſive vera ſint, ad præſens negotium nihil omnino facere videntur. ſi ullam tamen veritatem habent, à ſuis manifeſtis cauſſis originem ducunt, quas vulgo ignotas eſſe nec mirum eſt, nec quicquam intereſt; ſatis ſuperque eſt, ſi Philoſophi rationabili diſcurſu eas aſſequantur; quomodo autem ea, quæ ad faſcinum tribuuntur ſuccedant multi explicant, vide tamen, ſi libet, Thom. Eraſt. *in diſput. contra Paracelſ. par.* 1. Hucher. *de Sterilit. lib.* 4. *cap. de Laniar. imaginar.* Peucer. *de omni divinat. gen. tit. de Incantationib.* Delrium *diſquiſit. Magic. lib.* 3. *q.* 4. *ſect.* 1. Torreblanca *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 37. abſunt ergo omnino effectus illi à miraculi natura, & omnino naturales ſunt. quæ deinceps de Imaginationis virtute, ac vehementia in medium producuntur, partim quidem falſa omnino ſunt, ut quæ de activitate in alienum corpus jactantur, & quæ de Ecſtaſi, & elevatione corporum à terra nobis aliqui obtrudunt, & quæ de Prophetia, ſive futurorum prædictione imponunt. partim vero de raro conſpiciuntur, & forte neque conſpecta vim Imaginationis conſequuntur, quæ tamen quod aliquid poſſit in iis, cum quibus aliquam ſortitur à Natura coordinationem, ego quidem utcunque admitto; illud pro certo duco, ipſam per ſe, nihil quicquam operari, ſed excitatis ob conſenſum communem, quem invicem habent, cæteris animæ facultatibus. ſed de his vide Thom. Eraſt. *ubi ſupra.* Hucher. *ibid.* Franc. Ranchin. Patholog. *ſect.* 2. *cap.* 10. Delrium *lib.* 1. *Diſquiſit. Magic. q.* 3. at vero credibile non eſt, Magos tormentis expoſitos Imaginatione ad eos effectus producendos concurrere, qui detecti capitales ſibi ipſis ſint, ex ſtigmatum enim detectione abſque dubio condemnantur, potius ergo propria imaginatione ad contraria recurrent; præterquam quod, ut ajunt, Magi non advertentes punguntur, ne ſi advertant, dolere ſe fingant. Sed videamus ulterius, an eſſe à Natura, vel ab Arte aliquo alio modo poſſint. conſtat enim primo, ſenſus carentiam in animalis partibus ex quamplurimis morbis
9 provenire poſſe, ut in ſtupore, in Paralyſi, in Atrophia, in Sphacælo, & id genus aliis, in quorum nonnullis partes obſeſſas non minus ſenſu orbatas eſſe experimur, quam ſi ab ipſo viventi animali eſſent omnino ſeparatæ, unde eas quovis modo torquere, ſcindere, urere, transfigere, amputare abſque ullo ne minimo quidem doloris ſenſu, licere comperimus. quod ex eo fit, quia ſenſus inſtrumenta obſtructa in totum ſunt, ita ut à primo ſenſorio, nempe à cerebro ſpiritus, & facultatem ſenſitricem non recipiant, & idcirco non ſemper eodem modo ſenſus hæbetudo, ac privatio contingit, ſed quanto magis nervi, per quos ſpiritus ad partem deferuntur, ſunt obſtructi, magis inhibetur illorum tranſitus, & magis item ſenſus obtunditur, & totali facta obſtructione, omnimoda item fit ſenſus deperditio. Quin etiam non ſolum ex prædicta nervorum obſtructione deperditur ſenſus, ſed etiam ex caloris, & ſpirituum in parte extinctione, ut in ſphacælo, extincto enim partis calore, evaneſcentibuſque ſpiritibus, jam pars non eſt amplius apta, ut tranſmiſſam à cerebro ſenſoriam facultatem excipiat, & ſic neque ullo modo ſentire poteſt, quod adeo verum in ipſa praxi comperies, ut aliqui igne partem ſphacælatam abſumi non perceperint, quemadmodum ſervo illi eveniſſe narrat Paræus operum ſuorum *lib.* 11. *cap.* 12. quin etiam quotidiana experientia docet, partem ſphacælatam punctam, aut etiam ſectam nihil ſentire. Fallop. *de Tumor. cap.* 10. Hieronym. Fabrit. *lib.* 1. Pent. *Chirurg. cap.* 19. Riolan. *Chirurg. cap.* 11. ſed etiam in Lepra 10
hanc ſenſus abolitionem ita conſuetam eſſe docet experientia, ut cutis longa, ac craſſa acu transfixa, nullum cauſſet dolorem, quod maxime pro Lepræ confirmatæ ſigno adducunt plures Auctores. Arnald. Villanovan. *libell. de Signis Leproſorum in fine.* Theoric. *ſuæ Chirurg. lib.* 3. *cap.* 55. Lanfranch. *Chirurg. m. doctr.* 1. *tract.* 3. *cap.* 7. Paræus, & alii apud Schench. *lib.* 6. *Obſerv. rubr. de ſignis Lepræ.*

Nec minus à Natura videtur fieri poſſe, ut ſanguis à parte puncta, aut ſciſſa non fluat, quia 11
ita in parte congelari poteſt, ut nullo modo fluxibilis exiſtat, conſequens enim id eſt facile in partibus evenire, quæ ſphacælari, ac emori poſſunt, Fallop. *de tumor. cap.* 10. qua ratione fit, ut in cancrænæ ſacrificatione, quemadmodum teſtatur Langius *lib.* 1. *Epiſt.* 40. ob timorem ne ſanguis congelatus fluere nequeat, aqua ſalſa calente inciſiones irrigamus. idemque Falloppius cum cuidam non unum, ſed plura ſphacælata membra amputaret, ſanguinem inde non fluxiſſe narrabat; quod frequenti etiam experientia comprobatur. ac certe ſi gangræna in ſphacælum jam abierit, ſanguinem ita congelare neceſſe eſt, ut, carne etiam inciſa, nullo modo fluat. non ſolum autem Natu- 12
ra, ſed etiam arte, ut nonnullis medicamentis, hæc ſenſus in partibus amiſſio, & ſanguinis congelatio procurari poteſt. Nam omnia Narcotica id operari non dubitandum, cum ſimul, & ſemel partem ſtupefaciendo à ſenſu abſtrahant, & ſua intenſa frigiditate ſanguinem cogant, ita ut fluere non poſſit; ut cætera vero prætercam, in partibus reſecandis medicamenta hujuſmodi virtute prædita componuntur, quibus fit, ut partes abſque ſanguinis fluxu, & abſque ullo penitus dolore ſecari poſſint; qualia plura proponuntur ab Auctoribus, & quale eſt ſingulare illud Bartolomæi Maggii *in lib. de vulner. ſclopett. cur.* relinquam Memphitim lapidem, de quo Dioſcord. *lib.* 5. *cap.* 115. & Plin. *lib.* 36. *cap.* 7. & alia. notum inſuper eſt, dari venena non-
nulla,

nulla, quæ ſanguinem congelando enecare ſoleant; quin & alia, quæ tantæ virtutis ſunt, ut ipſa viſcera, ſi aſſumantur, in ſaxeam naturam vertant, quale eſt fluminis illius aqua, de qua Ovid. *lib.* 15. *Metamorphoſ.*

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

licet Plinius *lib.* 2. 103. de hoc dicat nihil, ſed tantum, quod lignum in prædictum flumen conjectum, ſicut & in Picenum Lacum, lapideo cortice obducatur. notiſſimum & illud eſt, quod de Torpedine narratur quotidiano experimento à Piſcatoribus comprobatum, quam nullus homo manu tractare poſſe affirmant, tanto illico torpore tangentem afficit. ſed & de albo quodam Magnete meminit Card. *lib.* 7. *de ſubtil. tranſ. med.* de quo etiam ex eodem Oſterman *ſect.* 10. *Aitiolog.* 8. cui acus affricta cutem, carnemque ſine ullo dolore transfigere poteſt, quod in ſemetipſo expertum ſe eſſe Cardanus teſtatur, utrum vero hic albus Magnes idem ſit cum eo, qui in Magneſia Aſiæ naſcitur, & qui ferrum non attrahit, de quo Plin. *lib.* 36. *cap.* 16. prorſus ignoro. manifeſtum ergo ex his eſt, quod tam ex Natura, quam ex arte humani corporis partes ita ſenſu privari poſſunt, ut aut punctæ, aut præciſæ neque ſanguinem effundant, neque dolorem generent. at ſi hoc veritatem habebit, jam omnis certitudo, quam ex hujuſmodi ſigno elicere conatur Fr. Sebaſtianus Michael, & alii, ad demonſtrandum reos eſſe Magiæ addictos, & Diabolo emancipatos, omnino corruet, atque evaneſcet.

13 At vero ubi ſtigmata ejus naturæ eſſe, quam diximus, adhuc contendamus, nihil omnino contra eam certitudinem probarent, quæ ſuperius in contrarium adducta ſunt. ſive enim à morbo, ſive ab aliquo medicamento diſpoſitio in parte introducatur, ita ut ſenſum amittat, & ſanguinem puncta, vel præciſa non effundat, ea quidem nunquam eaſdem diſpoſitiones, ac conditiones ſortiri poterit, quas ſortiri jactant partes ſtigmatizatas. nam ſtigma, ut volunt, non lædit partis actionem, cum Magi non minus ſtigmatizata parte, quam aliis quibuſcunque ſanis utantur. at morbus, ſeu medicamentum, aut venenum quod eam diſpoſitionem in parte introducit, ejus actionem manifeſtiſſime lædit, & ex læſione fit, ut ſenſus obtundatur, & ſanguis congeletur, aut obſtruendo vias ſpirituum, ne ad partem fluant, aut calorem ipſum nativum in ipſa parte extinguendo.

14 Porro in pleriſque differt affectio in parte à ſtigmate Dæmoniaco introducta, ab ea quam Morbus, aut ars introducere poſſet, ut proſequitur etiam Fr. Sebaſt. & cum eo Oſterman. & primo quoad magnitudinem, ſtigma enim minimam carnis particulam mortificat, morbus autem etiam ſi poſſet in principio minimam particulam occupare, ſemper tamen augeſcit, neque deſignata magnitudine ſeſe continet, ſed quia ubi introducit talem diſpoſitionem, quæ partem corrumpat, introducit etiam calorem putredinalem, qui ſemper procedit corrumpendo, de neceſſitate ſeſe dilatat, ac partem poſt partem corrumpendo, tandem non longo tempore totum animal abſumit; quod non tantum in conſumato ſphacælo verificatur, ſed etiam in Gangræna, nam & hæc ſemper procedit vicinas partes corrumpendo. Fallopp. *de Tumor. cap.* 10. neque ſolum carnem Gangræna in ſphacælum abiens corrumpit, ſed etiam venas, arterias, nervos, & oſſa ipſa, Gal. *lib.* 6. *Meth. cap.* 5. & ex eo Fallopp. *ibid.* idemque evenire, ſi ab Arte medicamentis hujuſmodi diſpoſitiones procurentur, certum eſt, quia & hæc medicamenta nonniſi partem, ipſiuſque nativum calorem abſumendo, ac corrumpendo inſenſibilitatem, & ſanguinis influxibilitatem excitare poſſunt; neceſſe ergo eſt non in minima particula hujuſmodi affectionem conſiſtere poſſe, ſed in dies latius ſerpere, quouſque totum hominem corrumpat.

Differunt ſecundo in hoc ipſo, quod diximus, nempe quod ſtigma non ſe latius propagare ſolet, ſed quamquam particulam, quam obſederit, vita privet, ac omnino corrumpat, ut placet F. Sebaſtiano Michaeli (quia mors ipſa partis corruptio eſt) non tamen corruptio hæc ultro procedit, ſed neſcio quo miraculi genere à prædicto Fr. Sebaſtiano in medium producto, calor ille putredinalis abſque ulla ulteriori actione torpet, & evidentiſſimo miraculo prout neceſſario concludere licet, pars mortua cum vivis convivit, quod certe de partibus ex medicamentorum vi ita affectis, nullo modo naturaliter evenire poteſt. ſed næ naturæ neceſſitate una particula corporis etiam minima demortua, neceſſe eſt, niſi à vivente corpore ſeparetur, totum corpus corrumpi, & idcirco utimur partium, integrorumque membrorum inciſione, cum ea ſphacælata, ac corrupta ſunt, quemadmodum notum Medicis eſt.

Differt tertio pars ſtigmatizata à parte, quæ ex morbo inſenſibilitatem, & corruptionem contraxerit, quia ſtigmatizata pars neque colore, neque odore malo, neque alio quovis ſigno pro corrupta, ac mortua ſeſe prodit, at contra pars ex morbo affecta & livore, & nigredine, & malo odore, putridaque exhalatione, diffluentia ipſius carnis, partiumque ſubjacentium, aliiſque pluribus ſignis corruptionem conſequentibus ſeſe manifeſtat, ut tradunt D D. inter quos præcipue ſi libet vide Fallopp. & Fabritium *locis ſupracit.* ita ut ſtigmatizatam partem, etiam ſi mortua ſit, ut paradoxe vult Fr. Sebaſtianus, à ſana in nulla re differre comperias, niſi ſenſus carentia, & ſanguinis influxibilitate, quibus conditionibus tantum cum morboſa, & ſphacælata, aut aliter male affecta convenit. unde omnino concludendum eſt, neque à Natura, neque ab arte talem diſpoſitionem in viventis corporis particulis excitari poſſe, ut neque ſentiant, neque ſanguinem effundant, neque vivant itaque quandocunque hujuſmodi ſtigmata in alicujus de Magia ſuſpecti corpore adinvenirentur, dicendum omnino eſſet, ea à Natura eſſe non poſſe. ſed dari hæc ſtigmata cum his conditionibus jam per ea, quæ in ſuperioribus ſunt adducta, impoſſibile judicandum.

SVMMARIVM.

1 *Judicium de Stigmatibus videtur ſuſpendendum.*
2 *Stigmata depræhendi non poſſunt, niſi ab ipſis Magis primo deſignentur.*
3 *Judicium à Stigmatibus deſumptum quam tutum.*
4 *Stigmatum detectio aut impoſſibilis, aut non tuta, aut non licita.*

Ex præcedentibus quid eliciendum.

QVÆSTIO V.

ENimvero ſi pro veritate libere, & abſque verborum circumvolutione diſſerendum eſt, cum ea,

ea, quæ ab Auctoribus de stigmatibus traduntur, partim dubia, & incertissima sint, partim undequaque inverisimilia, partim vero omnino falsa, quousque certiora, magis verisimilia, ac magis
1 vera adducantur, judicium de stigmatibus suspendendum videtur, præsertim quia etiam ex rationabili discursu falsitas, & inverisimilitudo plurimorum, quæ à nonnullis traduntur, luculenter demonstratur. Neque tamen ea, quæ à magis veridicis Auctoribus in medium afferuntur omni difficultate carere judicabit quisquis ea, quæ nos produximus, probe examinare voluerit. Habent Iudices unde facilius Magos detegant, quam ex stigmatum inditio, immo majorem semper difficultatem habet cognitio, quam ex stigmatibus desumere satagunt, quàm ea, quæ tormentis extorqueri à Magis potest. quippe cum stygmata, vel iis tradentibus, qui mordicus eorum veritatem tuentur, de-
2 præhendi à quoquam vix possint, nisi sese ipsi Magi prodant, stigmatumque locum, ac situm ostendant. oportebit ergo semper præcedere eorum assensum, & confessionem, antequam per stigmata depræhendantur, ita ut postmodum stigmatum detectio inanis, & superflua futura sit, nisi ad facti evidentiam aliquid operetur.

Sed videamus ulterius quam tutum sit judicium,
3 quod à stigmatibus in Reis repertis desumi potest. demus igitur Magum aliquem confiteri se à Dæmone stigmata recepisse, eaque in proprio corpore designet; tunc ergo ad experimentum veritatis capessendum accedamus. jam vero probavimus, non posse naturaliter partem animalis viventis ita affici, ut sensum nullum habeat, & sanguinem non contineat, absque eo quod insimul vitam amittat, & totum deinceps animal absumat. ergo in probatione stigmatum alterutrum sequatur necesse est, aut Dæmonem sua activitate semper concurrere ad hoc, ut pars eo modo affecta neque corrumpatur, neque corrumpat, si vere ita est affecta, aut id per præstigium operari, si vere ita affecta non sit. at primum affirmare videtur inconveniens; quia cum, ut DD. volunt, Dæmonis potentia irrita sit in Reos, quandocunque in Iustitiæ manibus detinentur, & patet, quia non potest tunc Dæmon sua potentia efficere, ut Rei tormentorum acerbitate victi sua delicta non fateantur, ut experientia ipsa docet, contrarium esset verius, si posset tunc temporis ad libitum circa Magos operari, & facere, ut pars stigmatizata neque dolorem puncta sentiat, neque sanguinem effundat, neque putrescat, si per stigmatizationem jam amplius non vivat. quod si posterius affirmemus, tunc certe experimentum sumere ejus illicitum omnino esset, ut Theologi Leodienses, & Lovanienses etiam existimarunt apud eund. Osterman *sect.* 12. quia non nisi mediante ipso Dæmone suis præstigiis ad id concurrente, hoc fieri potest; quod & dictu improbandum est, & factu pessimum, cum ex ipsius Dæmonis attestatione hunc, aut illum condemnare, aut absolvere oporteat; nam aut Dæmon cogi poterit per Iustitiam ad detegenda Magorum stigmata, aut non. si primum, oportebit id fieri divina virtute, & sic semper in hoc interveniet miraculum, Deumque ad Iudicis libitum miracula operari erit dicendum, & quasi ab ipso cogi, quod est ridiculum, & absurdissimum. si secundum in libera potestate Dæmonis erit hunc, aut illum detegere, & nocentem condemnare, innocentem absolvere, quod etiam nullam habet veritatem. ergo 4
etiam si fateamur dari hujusmodi stigmata, eorum detectio aut non erit possibilis, aut non erit tuta ex superioribus.

Verumenimvero cum stigmata in his Quæstionibus impugnasse forte legentibus videar, illud denuo admonere non desistam, non id mihi propositi fuisse, ut probare conarer Stigmata vere non dari, hoc enim, ut quisquis elicere ex iis, quæ scripsi, poterit detrectare, cum ad historiam pertineat, cujus veritati stare propria experientia destituto consentaneum est, nequaquam ausus sum, sed posse ejus naturæ esse hujusmodi stigmata, cujus esse jactantur, ita ut Magos certissime detegant, & Magiæ sint characteres infallibiles, ego quidem ob enarratas rationes in dubium revoco, nunquam tamen idipsum inficiaturus, dummodo aut certiori experientia per integræ fidei viros, aut per propriam confirmetur, aut aliud Sancta Mater Ecclesia injungat.

Cæterum, Deo favente, ad finem jam harum Quæstionum perveni, nonnullas autem materias, quas in unum Titulum rejeceram, cui Miscellaneorum feceram nomen, ut, quæ comprehendebat ea, quæ de Irregularitate occurrebant à Medico consideranda, & quæ de morbis, ob quorum caussa, vel Professio impediri solet, vel Coadjutor dari, & quæ de iis, quæ ab Itinere faciendo excusant, & quæ de salubri victus ratione in Iejuniis observanda pertractabat, idcirco prætermisi, quod videar mihi ea omnia sparsim in his Libris complexus.

Libri Septimi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Octavus,

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quorum

Primus de Irregularitate.
Secundus de Remediis Medicis.
Tertius de Clausura Monialium.

ADMODVM REVERENDISSIMO

DOMINO DOMINO

ANTONINO DIANÆ

Clerico Regulari,

AC CANONISTÆ CLARISSIMO,

Paulus Zacchias Medicus F.

CVm ultimam imponerem manum hisce Quæſtionibus meis Medico-Legalibus, plura occurrerunt circa irregularitatem adnotanda, quæ medicam ſpeculationem requirebant; ea in unum Titulum congeſſi, non contentus iis, quæ ſparſim in aliis libris, quandocumque mihi ſeſe obtulit occaſio, adnotaveram. Hæc lux cenſuræ ſubjicio, ac nomini tuo inſcribo, maxime enim conſentaneum viſum eſt Canonicum argumentum Summi Canoniſtæ nomine decorare. Vale, ac me ama.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM
LIBRI OCTAVI
TITVLVS PRIMVS.
De Irregularitate.

Continens Quæstiones vigintiquatuor,
quarum

LIBRI OCTAVI

TITVLVS PRIMVS,

De Irregularitate.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitas quid, ex Canonistis.*
2 *Irregularitas quid ex propria sententia. & num.5.*
3 *Irregularitas spiritualis quæ.*
4 *Vitium refertur ad corpus, & ad Animum.*
6 *Irregularitatis species.*
7 *Irregularitatis duæ species, de quibus considerare potest Medicus.*
8 *Deformitas quid.*
9 *Irregularitas incurritur ex vitio proprii corporis, & alieni, & quomodo.*
10 *Chirurgus incidens non est irregularis.*
11 *Irregularis semper non est, qui alium facit irregularem.*

Irregularitas quid, & quotuplex, & quænam circa eam Medicus considerare possit.

QVÆSTIO I.

Tanta est apud Catholicos sacrorum reverentia, ut merito ii, qui ad ea ministranda per sacros ordines promoventur, non Animi tantum, sed corporis etiam quacunque notabili labe carere debeant, unde si quando alterutram, vel utramque contraxerint, polluti ob id censeantur, neque ulterius promoveri, aut, si jam promoti sint, in sacris ministrare per sacros canones permittantur. Inter ea vero, quæ unam, vel alterutram, vel utramque labem conciliant, unde vel promotionis ad sacra, vel administrationis in iisdem emanat impedimentum, nonnulla sunt, quæ Medicam considerationem requirunt, de quibus ipsi quoque Theologi, & Canonistæ verba facientes ad Medicos recurrunt, ut in processu sermonis patebit. Ea igitur de re licet jam in evulgatis quæstionibus sparsim, & incidenter nonnulla interdum ad hoc argumentum pertinentia adnotaverim, tamen quia & plura consideranda superfunt, & in particularibus multa occurrunt, quæ non leve dubium excitare possunt, de præsenti magis peculiariter de singulis scribere decrevi, quæ ad hanc materiam pertinere videbuntur; in quibus pertractandis à consueto, & mihi alias familiari modo non recedam, qui semper is fuit, ut ea tantum quæ ad meam professionem spectant, assertive doceam, cætera vero quæ ad alios pertinent professores, proponam tantum, aut non nisi conditionaliter, & quatenus non aliter iisdem professoribus visum fuerit decidere ambigam, quod tanto curiosius & in aliis argumentis præstiti, & in iis præstabo, quanto ad Theologos, & Canonistas ea spectare magis noverim, cum non nisi prout hi edocere ex Catholicæ fidei documentis me debent, omnia, ac singula à me proferri desiderem.

Ante omnia igitur quærendum primo est, quid nam sit Irregularitas, quæ quidem à Canonistis diversimode definitur; plures tamen eorum conveniunt in hoc, quod Irregularitas Canonicum impedimentum sit ex facto, vel defectu proveniens, quo quis prohibetur ad sacros ordines promoveri, aut in sacris ministrare. Nicol. Plovius *ex Duran. de Irregularit. nu.1.* & ex Io. Andræa, & Archidiac. Majol. *de Irregularit. lib.1. cap.1. nu.1.* & ex Medicis Gaspar Tristan. *de Cleric. Med. §.2.* Habet etiam suam peculiarem definitionem Navarra *in Manuel. cap.27. num.191.* aliasque ex aliis affert idem Majol. *loco citato.* quas tamen putat ipse non explicare rem totam (rei naturam dixerit Philosophus) immo difficile omnino existimat veram ejus rei definitionem afferre. quod tamen non videtur adeo arduum, quin definitio assignata non videatur sufficiens ad rei Naturam explanandam multo melius, quam aliæ per eum allatæ, & mihi quidem quatenus saltem ad meum facere possit argumentum ea sufficientissima videtur. si tamen peculiarem Irregularitatem, de qua Medicus signanter considerare potest, definire velim, dicam, Irregularitatem esse impedimentum ab Animi, vel corporis vitio emanans, cujus caussa prohibetur homo à Canonibus ad sacros ordines promoveri, vel in sacris ministrare. Dico ergo esse impedimentum, quia Irregularitas hoc peculiare habet, ut impediat hominem ad ea consequenda ex sacris, quæ cæteri libere consequi possunt, & absque ulla exceptione. Dictum deinceps est, emanans ab Animi, vel corporis vitio, non ut comprehendam eos morbos, quos ad Animum referunt Canonistæ, ut Dementiam, Epilepsiam, & his non absimiles, hos enim ipsos morbos, qui ad Animum spectant, Medici ad corpus referunt, quod ex vitio corporis hi quoque originem habeant, sed ut comprehendam quasdam irregularitates ex facto, vel defectu provenientes, ut quæ oritur ex debilitatione, mutilatione, & privatione membrorum in alio ex culpa admissa, hæ enim videntur Animum coinquinare ob reatum, cum ad corpus nihil pertineant, & idcirco has irregularitates jure merito spirituales appellaverim, cæteras autem corporales.

Dictum insuper est ex vitio, non ex morbo, quia vitium & ad corpus, & ad Animum referri potest, ut patet *ex l. Ob quæ vitia. ff. de Ædil. edict.* licet idem de morbo eveniat, sed certe universalior est acceptio vitii, quam morbi non ob aliud, nisi quia vitium ad Animum quoque, & ad mores refertur, non sic autem morbus, nisi per similitudinem, nam timiditatem, mœstitiam, iracundiam, & id genus alios affectus dixerimus, non morbos, at cæcitatem, mutitatem, surditatem, & morbos dicemus, & vitia, quæ luculentius patent *pest.1. ff. eod.* Cætera denique verba declarant Irregularitatis effectus,

ctus, & vicem gerunt cauſſæ formalis, petito enim tali impedimento tanquam cauſſa primaria, neceſſario conſequitur prædictus effectus, nempe ut illico tale impedimentum habentes prohibeantur, à promotione ad ſacros ordines, & ab eorum adminiſtratione, ac efficiantur irregulares. At vero ſi magis conciſam, magiſque Philoſophicè traditam deſideramus Irregularitatis definitionem, dicamus,
5 quod Irregularitas eſt inhabilitas prohibens hominem ad ſacra promoveri, vel in illis miniſtrare; ſic enim omnes, ac quaſcunque Irregularitatis ſpecies compræhendemus, non ſolum, inquam, eas, de quibus nos Medici conſiderare poſſumus, ſed eas quoque quæ ad Canoniſtas mere pertinent; quandocunque enim quis ex quacunque cauſſa inhabilis redditur ad promotionem ad ſacros ordines, vel ad miniſtrationem eorum, dicetur contraxiſſe irregularitatem.

6 Cæterum irregularitatis plures ſunt ſpecies, & Navarra quidem *loco citato.* ejus quinque ſpecies conſtituit, alii vero multo plures, at duas tantum ego conſtituam, cum duæ tantum ſint, de quibus Medicus conſiderare poteſt, jam à me commemo-
7 ratæ, nempe ſpiritualem, & corporalem, quas irregularitates pœnæ, & inhabilitatis dicunt & illa quidem continet Irregularitates emanentes ex Animi vitio ob admiſſam malitiam ex aliquo facto, vel defectu, ut exemplificando in Medico, ſi exhibeat ad malum finem medicamentum abortivum animati fœtus, vel venenoſum, aut ſi ex affectata ejus negligentia remedia in curando ſint procraſtinata, & infirmus ex hoc perierit, & in aliis cum quis alium ad malum finem mutilaverit, aut deturpaverit. Alia vero continet Irregularitates ad corpus ſpectantes, nempe eas, quæ proveniunt ex inducentibus membrorum debilitates, mutilationes, & privationes, aut quæ procedunt ex aliis quibuſdam morbis, aut quas etiam inducit inſignis deformitas, quas omnes ex corporis morbo procedere conſtat, quia non ſolum debilitates, mutilationes, & privationes membrorum vere morbi ſunt, ſed & ipſa
8 deformitas morbus eſt, cum nihil aliud ea ſit, quam vitium lædens corporis formam, & pulchritudinem, ſeu decorem hominibus convenientem.

Circa hæc igitur Medici judicium verſari poteſt, quia de morbi gravitate, & levitate, & quatenus aliquis morbus, ac quantum actiones lædat, & qua ratione, & quas peculiares actiones, ſolus ille judicare debet, nec de his ſolum, quæ ſanitatem, & liberum corporis uſum labefactant, ſuam ſententiam Medicus interponere poteſt, ſed etiam de his, quæ ad formam, & decorem pertinent, quia ex ſuæ ipſius Artis principiis Medicus recte novit, quænam requirantur ad bonam, & decentem corporis formam, & conſequenter quænam ſint, quæ formæ bonitatem aliquo modo, ac quando, & quatenus lædant.

9 Et quia, ut ſuperius dicebam, Irregularitas non ſolum incurritur ex debilitate, mutilatione, & privatione membrorum, & deformitate proprii corporis, ſed etiam quando has ipſas debilitates, mutilationes, & privationes membrorum, & defor-
10 mitates inducimus in alieno corpore ad malum finem, vel ex culpa noſtra (quia Chirurgus debilitans, mutilans, privans, aut deformans, ob ſanitatem recuperandam non dicitur Irregularis, ut eſt communis Canoniſtarum opinio. Summa Ang. *verbo Medicus nu.* 4. Summa Silveſtr. *verb. eod. num. eod. verſ. Tertium.*) idcirco quemadmodum priorem irregularitatem ex vitio corporis provenire patet, ſic poſteriorem ad Animam referri non eſt dubium, ut dixi. ſed poſterior hæc irregularitas eatenus contrahitur, quatenus quis dat cauſſam Irregularitati in alio mutilando, debilitando, incidendo, deformando, non tamen hoc perpetuo verum eſt, 11
quod irregularis ſit, qui alium facit irregularem. Navarr. *in Man. Confeſſ. cap.* 27. *num.* 207. *& lib.* 5. *Conſ.* 20. *num.* 2. quia Chirurgus, ut diximus, qui incidendo alium irregularem facit, non eſt irregularis, ſed habet locum ea concluſio quandocunque quis non ſine culpa alium facit irregularem, debilitando, mutilando, incidendo, deformando, ut ex jam dictis patet.

SVMMARIVM.

1 *Idem vitium inducit irregularitatem in vitiato, & in eo, cujus culpa vitium contrahitur.*
2 *Medicinæ exercitium maxime obnoxium irregularitati ob errandi promptitudinem.*
3 *Medicinæ exercitium an faciat hominem irregularem.*
4 *Qua maxime ex cauſa ambigatur, quod Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem.*
5 *Ægro moriente, aut mutilato ex culpa Medici, Medicus eſt irregularis.*
6 *Exercitium Medicinæ non eſt in Iure Clericis prohibitum, etiamſi ſint in ſacris conſtituti.*
7 *Nemo naſcitur doctus, ſed diſcendo doctus evadit.*
8 *Medico aliquando in Arte peccare eſt inevitabile.*
9 *Medicus cum non poſſit effugere aliquando culpam, non poteſt effugere irregularitatem. & num.* 11.
10 *Clericus non prohibetur exercere Medicinam.*
12 *Clerici prohibentur mederi ob inevitabilem neceſſitatem incurrendi culpam mortis, vel deformitatis.*
13 *Medicinæ exercitium non facit aliquem irregularem per ſe, ſed ex accidenti inſeparabili, ob inevitabile errandi periculum.*
14 *Chirurgia an faciat hominem irregularem.*
15 *Phyſica eſt magis errori obnoxia, quam Chirurgia.*
16 *Chirurgia hominem non dehoneſtat, ſed eſt Ars nobilis.*
17 *Empirici cur debeant eſſe irregulares.*

De irregularitate ſpirituali, & utrum Medicinæ exercitium inducat Irregularitatem.

QVÆSTIO II.

Svperfluum eſt de hac ſpecie Irregularitatis verba denuo facere, ſtantibus iis, quæ in fine præcedentis Quæſtionis diximus: ſiquidem idem vitium, quod inducit irregularitatem in corpore no- 1
ſtro, idem etiam inducit irregularitatem in alio, quotieſcunque ex ejus culpa nos tale vitium contrahimus; itaque membri defectus, cæcitas, deformitas ex cicatrice, aut ex alia cauſſa, & alia vitia id genus, quæ Te Irregularem faciunt, facient etiam me Irregularem, ſi ex mea culpa talem membri defectum, aut cæcitatem, aut deformitatem aut aliud quodcunque vitium contraxerit. quæ ergo conſiderantur tanquam vitia corporalia inducentia Irregularitatem in ſuo corpore, conſiderantur tanquam vitia ſpiritualia inducentia irregularitatem in me

me ipso ex admissa culpa;atq; hoc pacto per singula vitia discurrendo in singulis seqq. quæst. dupliciter considerabuntur, & tanquam inducentia irregularitatem in corpore proprio, & tamquam inducentia irregularitatem ob admissam culpam in eos, qui in culpa est, in casibus, in quibus id habet locum.

2 Quoniam autem Medicinæ exercitium maxime obnoxium est ob errandi promptitudinem huic Irregularitati, quæ ex culpa contrahitur ob introductum aliquod vitium in corpus alienum, idcirco non ab re celeberrima illa quæstio hic discutienda,
3 utrum nempe Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem, nec ne, de qua materia integrum, ac diligentem tractatum habemus Doctoris Gaspa- ris Tristan Valentini Præsbiteri Theologi, Canonistæ, ac Medici, cui titulus est de Clerico Medico. Ejus copiam mihi fecit D. Franciscus de Curtis Medicus Neapolitanus insignis vir non pœnitendæ, neque aspernendæ doctrinæ; in quo tractatu Auctor & rationibus, & auctoritatibus quampluri- mis id primum nititur probare, Medicinæ exercitium neminem facere irregularem, atque ea de caussa nequaquam esse Clericis prohibitum; apud eum igitur multa poterit Lector tam pro negativa, quam pro affirmativa sententia reperire, ego tamen brevitati quo magis fieri potest, consulens in compendium omnia redigam, & quid ex mea sententia concludendum sit aperiam. Ante omnia ergo videamus, ex qua potissimum caussa dubitari possit, quod Medicinæ exercitium faciat hominem inhabilem tam quoad susceptionem, quam quoad ordinum administrationem, ita ut Irregularis evadat; ac certe (si de Medico Physico tantum verba faciamus)
4 aliam caussam adducere non possumus, nisi periculum incurrendi culpam mortis, vel mutilationis, vel privationis membri, vel deformationis Ægrotan-
5 tium: quandocunque enim hæc ex culpa ipsius Medici eveniant non lata tantum, sed forte etiam levi, immo levissima ut ex Majolo infra, Medicus ut quicunque alius, qui occidit, aut debilitat, aut mutilat, aut deformat, aut earum rerum aliquo modo est caussa, & auctor, & in summa quandocunque aliquam culpam in his habet, vel ex dolo, vel ex ignorantia, vel ex Negligentia, irregularitatem incurrit. Summa Silvestr. *verbo Medicus num.* 1. *vers.* 2. debet, & *num.* 7. Summa Ang. *verbo eodem.* Navarr. *cap.* 27. *num.* 228. *in Man.* Majol. *de Irregul. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 1. Ergo si hoc periculum absit, quia Medicus est doctus, & diligens, & sequitur suæ ipsius Artis præcepta, nec sine sufficienti ratione ab iis discedit, exercendo Medicinæ artem Irregularitatem non incurrit, ut omnes Canonistæ unanimiter sentiunt, & probat abunde supracitatus Gaspar. Tristan. *de Cler. Med.* §. 2. & deinceps alias enim, ut idem Gaspar Tristan pluribus probare prosequitur
6 non est prohibitum in Iure Clericis etiam in sacris constitutis, etiam ipsis Præsbiteris Medicinæ exercitium, si ergo non est prohibitum Clericis non potest ullo modo inducere irregularitatem; sed tota difficultas, ut mihi videtur, in eo consistit, verum probabiliter dari possit Medicus tam doctus, ac diligens, ut semper, ac in singulis medendi casibus sit à culpa immunis; hoc enim ego non dicam absolute esse impossibile, sed impossibilitati proximum, stante Artis difficultate, & hominum inexperientia, antequam saltem ex longo tempore firmam aliquam experientiam assequantur; nemo enim nasci-
7 tur doctus, aut subito evadit in Arte expertus, sed discendo doctus evadit, ac multò tempore experientiam consequitur, & ipsa Medicina temporis longitudine addiscitur, ut patet ex assidue decantato Hippocr. *Aph. lib.* 1. *p.* Ars longa, vita brevis; immo, ut inibi habetur, experimentum est periculosum, ob errandi promptitudinem; itaque impossibile est, ut saltem inter ediscendum tam securus Medicus sit de sua doctrina, & diligentiam, ut semper culpa succedentis mortis, aut deformitatis, aut debilitatis, & privationis membrorum vacare se affirmare possit; nam si Hippocrati credimus (sed cur tanto homini non credemus?) exactam certitudinem in operibus Medicinæ raro videre contingit, ubi ergo secundum plurimum incertitudo militat, difficile, immo impossibile est non delinquere, unde idem Hippocrates non cogit Medicum operam dare, ut non delinquat, hoc enim pro impossibili ducit, & ad impossibile nemo tenetur l. sed ut parum delinquat, & quam minimum, eumq; Medicum præ cæteris laudandum censet, qui panem peccet, cum omnibus hoc commune sit, ut aliquando peccent, quasi inevitabile sit Artifici aliquando pec- 8
care, sed hoc ex quadam necessitate contingat. Itaque non tam tuto, ac de facili pronuntiandum videtur, posse Clericum etiam in sacris constitutum Medicinam exercere, aut Medicum absque dispensatione promoveri posse, si illum conscientia non remordeat alicujus notabilis erroris, aut culpæ admissæ, ex qua sui ægrotantes aut perierint, aut alicujus membri liberum usum perdiderint, aut insigniter deformati remanserint; & quisnam erit hic, qui omnia tuta conscientia exequi potuerit? Non id de me mihi, ita me Deus amet, unquam persuaserim, neque forte Hippocrates ipse id de se sibi persuasisset, neque unquam persuasit, num proprios errores aliquando ingenue fassus sit. Nisi condonetur ergo sufficere Medico ad evitandam irregularitatem habere commune quamdam intelligentiam, nec debere omnia quæ quacunque ex culpa ejus eveniunt, facere illum irregularem, acta certe de nobis res est, nam cum non possimus semper 9
culpam effugere, non possumus effugere irregularitatem; & tamen cum his omnibus juxta tradita per D. Gaspar Tristan *ubi supra.* Clericus non pro- 10
hibetur exercere Medicinam, neque ex ejus exercitio irregularis evadit: nam etiam stante, ut ille inculcat, artis difficultate, & tam ampla errandi occasione, dummodo Medicus ex se faciat ea omnia, quæ facere tenetur, irregularitatem non incurrit, quod etiam existimat Navarr. *in Manual. cit. cap.* 27. *num.* 217 *in fin.* dummodo culpa absit. idemque Farin. asserit *Fragm. crimin. par.* 2. *litt.* 1. *num.* 436.

Ego vero libere contra propriam Artem pronuntiare non desistam, ac dicam, nequaquam fieri posse, ut in omnibus, ac singulis casibus, qui Medi- 11
co sese inter medendum offerunt, ipse ita à culpa sit immunis, ut irregularitatem effugiat, dummodo ex quacunque culpa irregularitas incurratur; siquidem ubi Medicus eos tantum morbos curaret, qui neque ulli vitæ periculo sunt conjuncti, neque apti sunt ad ullam deformitatem, aut insignem membri debilitatem Ægris conciliandam, poterit forte absque eo quod culpam ullam irregularitatem cientem incurrat, ægrotantibus mederi, alas vero, quantum ego existimo nunquam evitare poterit talem culpam, ac tanto verius id erit, quanto etiam quælibet levis culpa in hoc sufficit ad inducendam Irregularitatem, ut ex pluribus Majol. *cit. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 2.

*num.*2. cum tali levi culpa Medicum ſemper carere
12 ſit impoſſibile, & hanc ob cauſſam clerici omnino prohibeatur exercere Medicinam, ita ut ne per miſerabilibus quidem perſonis, nec per conſanguineis mederi permittantur, & de rigore Iuris ſuſceptum ordinem ſacrum adminiſtrare prohibeantur, ſi exerceant, ex his, quæ proſequitur Majolus *loco citato. num.* 7. bene igitur ex Panormitano Gaſpar
13 Triſtan *loco citato.* §. 1. concludit, Artis Medicæ exercitium non facerem irregularem per ſe, ſed ex accidenti, addam ego, inſeparabili, nempe ob inevitabilem culpam inter medendum. in abſtracto enim ſuppoſita nunquam fallibili diligentia, & ſufficienti ſcientia, adeo ut Medicus omni culpa vacare imaginemur, non faciet exercitium, Medicinæ medentum irregularem, at in concreto hoc nunquam habebit omnimodam veritatem, cum impoſſibile ſit, ut toties dixi, Medicum ſemper culpa vacare.

Cæterum quia nomine Medici non ſolum veniunt Phyſici, ſed & Chirurgi, & omnes, qui aliquam Medicinæ partem exercent, ut Phlebotomantes, Pharmacopolæ, Empirici, Chimici, quin & ipſæ etiam obſtetrices, de ſingulis peculiariter
14 videndum. ac primo de Chirurgis, nam de iis rationabilius dubitatur, an etiam omni culpa vacantes, incidendo, ſecando, urendo, mutilando, deformando etiam propter ægri ſalutem, tamen ex his actibus fiant irregulares: certum enim eſt, Clericos ab his actibus exercendis prohiberi, ut *in c. ſentent. ſanguinis. ne Cler. vel Mon.* ergo ſequitur inde, quod exercentes talis actus ſint irregulares, & vide ad hoc quæ affert Panormit. *in d. c. ſentent. ſanguin. num.*21. ubi tres aſſignat cauſſas, propter quas Chirurgia Clericis ſit prohibita, nempe ob periculum erroris, quod ei ineſt, propter lubricum conſcientiæ, & propter dubium curationis even-
15 tum, licet certe magis errori obnoxia Phyſica ſit, quam Chirurgia; nam ſi comparaveris doctum Phyſicum, ac doctum Chirurgum inter ſe, certe ſemper facilius errabit Phyſicus, quam Chirurgus; hic enim in ſuis operationibus habet ut plurimum pro duce ipſos ſenſus externos, quorum ope aſſequitur quæ aſſequi eſt neceſſe, ille vero cogitur diſcurſis, & conjecturis aſſequi quod intus in corpore latet; at quanto magis fallax diſcurſus eſt, quam ſenſatio, tanto magis errori obnoxius Phyſicus, quam Chirurgus, & idcirco majori cum ſecuritate procedit operando Chirurgus, quam Medicus Phyſicus, eaque de cauſſa admodum turpe judicatur ab Hippocr. *in lib. de Med. verſ.* 5. non contingere à Chirurgia quod velis, at Phyſicus coram magis errando excuſatur, quia faciliorem occaſionem errandi habet, & in docto quoque periculoſa eſt ignorantia eorum, quæ neque ipſe, non obſtante, quod doctus ſit, movit, cum tam neceſſe fuerit ea inter operandum noſcere; periculoſa item eſt enim ipſo negligentia quæcunque quæ cum omnia dent cauſſam errandi, & incurendi irregularitatem, non mirum ſi ex his voluerint aliqui Canoniſtæ, Phyſicum eſſe irregularem ut ſentit Majol. *lib.*2. *de Irregul. cap.*12. *num.*1. & tamen licet Phyſica magis errori ſit obnoxia, quam Chirurgia & magis prædominetur in illa, quam in hac lubricum conſcientiæ, & magis item habeat illa, quam hæc dubios curationis eventus, non eſt clericis prohibita ex communi DD. ſententia. exiſtimaverim ergo magis adæquatam cauſſam ejus prohibitionis exercendi nimirum chirurgiam in Clericis eſſe ob ipſarum operationem Chirurgicarum conditionem, quæ non tantum fiunt cum aliquo dedecore, & ob id Clericis videntur ad convenire, ſed etiam habent adjunctam membrorum mutilationem, aliquamve corporis deformationem. Ex his ergo dico, quod Ars Chirurgiæ præter tres cauſſas à Panormitano aſſignatas, facit inſuper hominem irregularem propter indecentiam exercendi, tum quoque propter certitudinem mutilationis, aut deformationis, quod habet omnino conjunctam, licet enim excuſari poſſit Ars, ex eo quod tendat ad optimum finem, nempe ad Ægrorum ſalutem, non poteſt tamen effugere dedecus exercendi regreſſu ipſorum Clericorum, nam alias 16
ipſa Chirurgia non modo hominem non dehoneſtat, ſed per ſe ipſam Ars eſt nobilis, & homine civili digniſſima.

De aliis porro particularibus Medicis peculiaris conſideratio habenda; ac in omnibus quidem exercitii dedecus ponderandum, propter quod maxime Clericis eſt in dignum. Dehinc ignorantia eorum præcipue videtur ſigillanda, quæ in pleriſque eſt conſpicua, & multorum errorum cauſſa manifeſtiſſima magis tamen, quam in cæteris omnibus conſpicua hæc ignorantia eſt in Empiricis quippe qui 17
nulla ratione fulti, nulla regula, nulla methodo ducti medeantur, unde cum ignariſſimi ſint, ſunt in ſimul audaciſſimi & tam facile errant, ut nihil agant, quod errori non ſit quam proximum. & cum his pari paſſu incedunt, qui peculiaria quædam medimenta ad particulares quoſdam morbos habere profitentur, & cum morbum non cognoſcant, remedia ſua etiam aliis morbis, quibus non modo non conveniunt, ſed contraria ſunt, adhibere ſolent, ægroſque è medio facile tollunt; in quibus videndum, an irregularitatem incurrant, cum ex ſe talia remedia exhibent, quod non eſt dubium, ſed etenim cum auctores ſunt ipſis Medicis, ut exhibeant; nam non deſunt ex Medicis, qui ne hujuſmodi perſonis, maxime ſi conſpicuæ ſint, aut aliqua dignitate inſignes, diſpliceant facile aſſenſum præbent; de qua re meum non eſt, ſed ipſorum Canoniſtarum determinare. certe recte conſultum puto iis, qui in ſacris ſunt conſtituti, ſi in iis ſeſe nullo modo admiſceant; ſi enim Medicus Phyſicus etiam doctrina inſignis, & judicio non poteſt, ut dixit, tam tuto medicinam facere, quin ſæpe ſæpius aliquam notabilem culpam non incurrat, quanam ratione poterunt ii, quod ne de limine quidem Medicinam ſalutarunt, tuto ægris ſua medicamenta quorum naturam, (licet ipſi de iis tam multa, ac tanta prædicent) nequaquam notam habent, propinare? certe valde errare eos putandum, ut Gal. dicebat *in lib. de Ven. ſect. adv. Eraſ. cap.*6. ex Platone, qui ea tractant, quæ nunquam didicerunt. ſed in hos acerbius invehi in animo mihi non eſt, ne rem meam agere me quiſquis ſit non æquo animo exiſtimet.

SVMMARIVM.

1 *Morbi aliqui inhabilitant ad promotionem, ſed non prohibent promotum miniſtrare, alii inhabitant ad utrumque.*
2 *Quinam morbi faciant irregularitatem perpetuam, & qui temporaneam.*
3 *Ceſſante Irregularitatis cauſſa, ceſſat Irregularitas.*
4 *Morbi immanentes, hoc eſt nunquam recedentes.*

5 *Morbi*

5 *Morbi temporanei.*
6 *Morbi facile recurrentes.*
7 *Morbi propter quas potissimum caussas irregularitatem inducant.*

De Irregularitate ob caussam Morbi in genere.

QVÆSTIO III.

1 PLures sunt morbi, ex quorum caussa homines irregularitatem contrahunt, sed aliqui eorum inhabilitant ad promotionem ad sacros ordines, promotum tamen non impediunt ministrare, alii vero inhabilitant & ad promotionem, & ad administrationem, ut ex ipsis Canonistis habetur. sed tam priorum, quam posteriorum nonnulli sunt, qui præ-
2 bent impedimentum perpetuum, alii vero præbent impedimentum ad tempus. Impedimentum perpetuum præbent morbi omnes, qui permanentes sunt, aut qui de facili revertionem faciunt, dummodo notabilis gravitatis sint, cæterasque conditiones habeant, quas habere necesse est morbum, qui faciat irregularem. Impedimentum ad tempus præbent morbi qui transitorii sunt, & facile, aut saltem tempore omnino recedunt, nec de facili revertuntur: hi enim licet dum præsentes sunt impediant hominem promoveri, & ministrare etiam, recedentes tamen nullum impedimentum in neutra earum rerum afferunt, neque ullam notam illos patientibus inurunt, etiamsi magni, & maxime notabiles existant, ut esset exempli gratia Phrænitis, quæ licet magnus morbus sit, & ad eam magnitudinem perveniat, ut hominem non minus ac Mania, & Amentia, aut similes morbi, tamen, cum recesserit, nihil nocet personæ promovendæ, aut promotæ, quin & promoveri absque alia dispensatione possit, & in sacris ministrare, ut tradunt Canonistæ Majol. *de Irregul. lib.2. cap.13.num.6.* idemque est dicendum de plerisque aliis morbis, qui cum urgent impedimentum omnimodum præbent & ad promotionem, & ad administrationem, cessantes autem hominem relinquunt ab omni impedimento immu-
3 nem, tanquam si nunquam ægrotasset, nam cessante Irregularitatis caussa, cessat etiam effectus. *c. statuimus, & c. Neophitus.61. dict.* & alii allegati per Vivald. *in Candel. aur. par.3. in princ. num.3.* Antequam igitur ad particularia descendamus, generaliter determinandum quinam illi morbi sint, qui impedimentum perpetuum præbent, qui vero ad tempus,
4 & quinam facile recurrant, qui non. Primi ergo ordinis sunt, qui immanentes sunt; & nunquam ex quo hominem præhenderunt recedere solent; tales sunt insaniæ species omnes absque febre, quæ ex proprio capitis naturali, vel accidentali affectu oriuntur: ut est stoliditas, Amentia, Memoriæ defectus, Mania, vel furor, affectio Lunatica, & id genus alii; & præter hos surditas confirmata, cæcitas, Mutitas, Paralysis, Stupor, Hydrops, Scyrrhus partium naturalium, Diabetes, Vrinæ incontinentia confirmata, Gonorræa confirmata Hernia, Phtisis, febris Hectica Lepra, & Elephanthiasis, & si qui alii his non absimiles existunt. quibus addendæ insignes omnes deformitates à natura contractæ, vel ex accidenti cum deperditione partium, qui omnes morbi quia, ut dixi, permanentes sunt, & nunquam recedunt, impedimentum perpetuum præbent, quod amoveri non potest. Ad tempus au- 5
tem præbent impedimentum cæteri morbi, qui non de facili revertunt, & spatio temporis levioris, aut etiam longioris tandem recedunt, ut sunt febres omnes, Hectica excepta, & qui febrem comitem habent; excepta Phtisi, & idem genus plerique. Non permanentes, sed de facili recurrentes sunt 6
speciales quidam capitis dolores, vertigines, epilepsia, lippitudo, seu Ophtalmia, dentium dolores in aliquibus, Asthma, sanguinis sputum, Hemorrhoides, Podagra, & Arthritis omne genus, hisque non dissimiles, de quibus omnibus, quatenus opus sit, verba peculiariter faciemus.

Præterea omnes, ac singuli morbi ob unam, vel 7
plures simul ex sequentibus caussis irregularitatem generant, nempe quia vel impediunt liberum corporis usum, vel quia periculum inter administrandum minantur, vel quia notabilem indecentiam secum habent, & scandalum excitare possunt. vel tandem quia contagiosi sunt. liberum corporis usum, & impedimentum operationum afferunt febris, dolores insignes, & hujusmodi, cum tamen neque ullam turpitudinem habeant, neque periculum minentur, si recesserint. Periculum inter administrandum minantur Vertigo, Epilepsia, Apoplexia, Vomitus, Cardialgia, Syncopis, sputum sanguinis, & hujus farinæ alii. Turpitudinem denique, & indecentiam habent insignis deformitas, membrorum defectum, vel superfluitatem respiciens, cicatrices magnæ, & apparentes, quod facile tegi non possunt, maculæ fœdæ, ac magnæ conspectui hominum obviæ, etsi qui alii morbi sunt ab his omnino dissimiles, hi namque neque liberum corporis usum impediunt, ut plurimum, neque periculum minantur: præter quos etiam tunc aliqui morbi occulti summam indecentiam afferentes, ut est, vera Gonorræa, hoc est, feminis veri involuntarium profluvium absque delectatione, & multo magis pollutio involuntaria, quæ est feminis emissio cum voluptate præter voluntatem, & satyriasis, & Priapismus, & sexus incertitudo, vel geminatio, etsi alii sunt ejus generis; Denique contagiosi morbi sunt Pestis, Phtisis, Lepra, Morbus Gallicus, & alii nonnulli. & tam horum posteriorum, quam aliorum nonnulli non unam caussam irregularitatis habent, ut patet, nam exempli gratia, brachii defectus & turpitudinem habet, & impedimentum liberi usus corporis, & forte etiam indecentiam, licet à periculo absint. Quæ omnia ita distinguenda videntur, quia quando cum his dispensatur, notum sit utrum facile, aut difficulter dispensari debeat, quia absque dubio facilius dispensandum in irregularitate proveniente ab una tantum caussa, quam cum proveniente à duplici, vel à triplici; quinimmo & caussarum gravitas in censu habenda non solum unius ejusdemque caussæ respectu sui ipsius, ut de impedimento liberi usus corporis, cum minus, aut majus est, sed etiam unius caussæ respectu alterius; cum forte, ut credo, facilius sit dispensandum ubi deformitas viget, quam ubi indecentia, & facilius cum horum utraque quam cum imminet aliquod periculum inter celebrandum, & sic de cæteris.

SVMMARIVM.

1 *Dementiæ species.*
2 *Dementiæ quævis non semper fiunt ex primario, ac proprio capitis affectu, ac per essentiam, sed aliquando proprio sensu.*

3 *Ratio-*

3 *Rationis diminutio ex ætate dupliciter.*

4 *Pueri saltem usque ad decimumquartum Ætatis annum non habent integrum Rationis usum.*

5 *Ætatum differentia in conferendis sacris ordinibus, qua ex caussa potissimum observetur.*

6 *Ratio, & Memoria in ætate provectiori aliquando diminuuntur.*

7 *Rationis diminutio ex naturali vitio quomodo contingat.*

8 *Insaniæ, quæ ex accidentali aliquo vitio fiunt quæ sint, & quam Irregularitati caussam præbeant.*

9 *Terminus Annuus ad experiendum, an Insania convaluerit, nec ne, quam rationem habeat.*

10 *Insaniæ principium in aliquibus unde, & quid secundum plurimum.*

11 *Quodnam tempus vere requiratur ad capiendum tutum experimentum recuperatæ sanitatis in Insania.*

12 *Insanientes licet circa particularia quædam delirent, & in cæteris sanæ mentis appareant, habent tamen evidentem Irregularitatis caussam.*

13 *Insaniæ, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt, cur minus impedimentum Irregularitatis præbeant, quam aliæ alterius generis.*

14 *Insania, quæ ex Hypochondriorum vitio generatur non est tanti æstimanda, ut cæteræ insaniæ, quæ ex Capitis morbo, aut totius generantur.*

15 *Quæcunque procedunt quoad Irregularitatem in Melancholicis, & Maniacis, procedere etiam debent in cæteris Insaniæ generibus.*

16 *Sub Melancholicorum genere quinam insanientes reponantur.*

17 *Sub Maniacorum genere quinam insanientes contineantur.*

De Morbis magis specialiter, & primo de iis, qui secundum Canonistas ad Animum spectant.

QVÆSTIO IV.

Licet Medici etiam eos morbos, quos ad Animum referunt Canonistæ, ad corpus pertinere vel à corporis morbo dependere statuant, non idcirco desistam quin in hoc ipsos Canonistas sequar,
1 de iis morbis primo verba faciendo, qui sunt, ut illi volunt, Dementia, ejusque species omnes, Epilepsia, morbus Lunaticus (qui apud nos non aliud quam frequens, ac confirmata Epilepsia est) obsessio Dæmonum, morbus fanaticus: qui cum aliis omnibus, qui mentem aliquo modo lædunt, sub Dementiæ nomine comprehenduntur, ut alias dixi *lib.2. haud Quæstion. tit.1. quæst.1. num.10.* unde ordinem sequar in iis pertractandis inibi servatum.
2 Sed ante omnia illud admonendum, horum plerosque morborum non semper fieri ex primario capitis affectu, sed fieri aliquando per consensum vel à toto, vel ab Hipochondriis; & hoc quidem maxima animadversione dignum censeo, cum enim Canonistæ vertant in dubium, an qui aliquando insanivit, & dehinc resipuit, promoveri possit, nec ne, indifferenter decidunt, esse in omnibus quoddam determinatum tempus expectandum Majol. *lib.2. de Irreg. cap.13. num.5.* quod tempus restringunt ad annum; sed hoc neque in omnibus, neque semper eodem modo procedere potest; nam in dementiis nonnullis, ut dicetur, nunquam expectari potest integra sanitas, quia semper uniformiter se habent, in aliis, licet remittant, semper tamen adest proclivitas facilis ad recidivandum, ut maxime in iis, qui ex proprio capitis affectu procreantur; in aliis vero qui per consensum fiunt, non tam facilis reversio, ut in prædictis, licet majorem promptitudinem habeant facti per consensum à toto, quam per consensum ab aliis partibus. In summa autem dementiæ cum febre, non facile, ubi recesserint, revertuntur, quæ sine febre sunt, longius perdurant, & si ex capitis proprio affectu fiunt, aut nunquam integre cessant, aut de facili revertuntur; qui per consensum fiunt integre quidem remittunt, & ut plurimum non de facili revertuntur, quin etiam facilius per media amoventur.

Sed ad ipsa Dementiæ genera accedentes primo sese offert dementia, seu potius Rationis diminutio, & defectus, qui ex ætate contingit, idque du- 3
pliciter evenit vel ex ætate nempe teneriori, vel provectiori, ille à natura est, quia pueri saltem usque ad decimumquartum annum non habent integrum 4
rationis usum, ob quam caussam Irregulares sunt, neque debent in ea ætate constituti ad sacros ordines promoveri *c. Indecorum de Æt. & per lit.* & ibi DD. omnes. cumque hujusmodi Rationis imperfectio, ut dixi, à natura sit, non est vere morbus, sed ipsius naturæ imperfectio, quæ impedit pueros tanquam cæteræ dementiæ jam adultos promoveri, & jurè, quia, ut *in præter citato. c. Indecorum habetur*, ut qui Ratione pro se ipso regendo uti nescit, alios regere debeat. Quia tamen negari non potest, pueros transacto septennio indies Rationis magis compotes fieri, ita ut accedentes ad decimumquartum annum aliquando pene perfectum rationis usum quoad multa nanciscantur, idcirco transacto prædicto termino septem annorum non eliminantur à susceptione minorum ordinum, in his enim videtur sufficere, ut pueri habeant quamdam proximam aptitudinem, & nedum, aut incipientem rationis usum, cum tantum ob sacramenti dignitatem de honestate, non de necessitate præcepti requiratur tempus discretionis, ad quod videtur sufficiens septennium transactum, maxime si pueri bonæ indolis sint; nam alias, si crassioris Minervæ existant, non videntur temere ob prædictam sacramenti dignitatem posse ad minores etiam ordines promoveri, ut notat Majol. *citato. cap. 30. lib. 1. num.7. in fin.*

Cæterum Ætatum differentia, quæ observatur in 5
conferendis sacris ordinibus certe ob nullam potiorem caussam observari videtur, nisi ob majorem, aut minorem Intelligentiæ perfectionem, & prudentiam: ob majorem enim ordinum sacrorum reverentiam decet, ut quanto ordo majoris dignitatis est, tanto majore prudentia promovendus sit dotatus: Canones ergo ad id, quod secundum plurimum evenit respicientes singulis ordinibus suos Ætatis limites præscripserunt, ea enim procedente usus Rationis magis perficitur, & ad 25 seu trigesimum annum ad perfectionem deducitur; qua ætate ad præsbiteratum quemcunque admittunt, quod secundum plurimum eo modo eveniat, tametsi certum sit, hunc terminum perfectæ Ratiocinationis non posse in omnibus esse unum, cum pateat variari notabiliter pro temperamentorum qualitate, & cœli, in quo quis natus est, aut assidue commoratur conditione, & pro qualitate rationis victus:

victus: ſunt enim frigidi temperamento, ut phlegmatici, & Melancholici tardioris intellectus, contra calidi temperatura velocioris, ita ut priores in trigeſimo ætatis anno ad eam perfectionem non perveniant, ad quam poſteriores perveniunt in vigeſimo, idemque in regionibus frigidis, & victus ratione frigidiori, ac craſſiori contingit; ad quod etiam Canoniſtæ reſpicientes non eandem rationis perfectionem attendunt ubique, ſed in aliquibus regionibus, ubi homines pinguioris ingenii ſunt, ſufficere volunt in promovendo, ſi tanto ingenio polleat, quanto populis ſibi commiſſis regendis opus eſt. Majol. *lib.2.de irregul.cap.*13.*num.*7. ac certè in aliquibus Regionibus vix reperires ejus prudentiæ homines, qualem habere neceſſe eſt promovendum in noſtris.

6 Quoad ætatem grandiorem non dubium eſt & rationem, & memoriam diminui, & in aliquibus profectò tantoperè utramque diminui, ut omnino ſtolidi appareant, quod non ſecus ac cæteri ſtolidi, & amentes irregulares omni proculdubio evadunt abſque ulla ſpe amotionis ejus impedimenti; Sed hoc in paucis evenit eo modo, in pluribus quidem memoria inſigniter diminuitur, & tanto magis diminuitur, quando ulterius ætas procedit. Vſus autem rationis non tam notabiliter labefactatur; at cum hæc rationis, & memoriæ diminutio habeat plures gradus, quorum reſpectu promovendus admitti vel rejici poſſet, nihil certi determinarem de particularibus licet, quamobrem Eccleſiaſtici Iudicis arbitrium hic requiritur, qui Medicis conſultis, ſi ita expediat, hujuſmodi ſenes, vel admittat, vel rejiciat. Poſt rationis diminutionem ex ætatis defectu de ea dicendum, quæ à natura aliter contingit, nempe vel à mala cerebri, ejuſq; partium conformatione, vel à temperatura frigidiori;

7 hæc comprehendit mutos, & ſurdos à nativitate, ignorantes, ſtolidos, fatuos, & id genus alios homines; in quibus omnibus illud animadverſione dignum eſt. quod nulli ab ætatis progreſſu beneficium accipere conſueverint, ita ut nunquam ſperari poſſit eos ad meliorem rationis uſum deventuros, & ratio eſt, quia tum mala partium compoſitio, cum naturalis earundem frigiditas ſuperari ullo pacto per ætatem majorem non poſſunt; intemperies tantum frigida ex ætatis converſione tantiſper emendari ſolet, nunquam tamen tantopere emendari, ut anima ob expeditiorem organi conſtitutionem ſua munia obire ita perfectè poſſit, ut ad alios regendos ſufficiant, tantamq; prudentiam adipiſcantur, quanta neceſſe habent ad ordines ſuſcipiendos, ſacros præſertim. Qui vero dicantur ignorantes, ſtupidi, ſtolidi, fatui, & hujuſmodi jam ſatis pateſeci *lib.* 2. *harum quæſtion.tit.*1.*quæſt.*7. *per totam.* Prædicta autem vitia ſunt ut dixi, naturalia quatenus cum ipſis hominibus à naturali conſtitutione nata ſunt, ad accidentalia nunc devenientes primo ſeſe offe-

8 runt Melancholici, Mente capti, & furioſi, ſeu Maniaci. Omnes hi ex humoris melancholici vitio vel naturalis, vel qui calore aduſtus eſt, inſanire ſolent, idque vel ex propria cerebri paſſione, vel per conſenſum à partibus inferioribus præcipue autem ab Hipochondriis vel à toto corpore & in mulieribus ab utero. Qui ex proprio capitis vitio inſaniunt, non modo habent cauſſam irregularitatis dum actu inſaniunt, ſed etiam extra inſaniam ob facilem recidivam, cum promptiſſime & ex minima cauſſa ad inſaniam redeant, ſemel enim capite, & rationis inſtrumento inſigniter ex proprio vitio læſo, vix nunquam ac ne vix quidem ad integram redit ſanitatem, ut alias dixi. Qui ex totius corporis vitio inſaniunt licet non adeo proximam diſpoſitionem habeant ad recidivam, de facili tamen ad inſaniam redeunt, & idcirco cum agitur de eorum promotione ad ſacros ordines caute videtur agendum, & exacto Medicorum examini ſupponendi; unde & in capeſſenda de iis experientia, an verè ſanati ſint, nec ne, tantundem temporis videtur expectandum, quantum expectandum eſt in inſania, quæ ex proprio capitis vitio fit; & Canoniſtæ quidem *in c. communiter diſt.* 33. ea furioſo, ſeu Maniaco annum expectandum eſſe cenſent. Majol.*de irreg. lib.*2. *cap.* 9
13. *num.* 5. qui terminus habet quidem plurimum rationis, quia cum ex anni temporum mutatione ſoleant potiſſimum morbi pro ſuperabundantium humorum conditione reverſionem facere, ſi omnia anni tempora pertranſierint, & inſania non repullulaverit, neque ullam de ſe ſignificationem dederit, jure infirmus judicari poſſet ab inſania omnino liber. Sed hic primo advertendum, quod aliquibus inſaniæ principium afferre ſolet aliquis error inſignis in ratione victus, tam circa ea, quæ cibum & 10
potum, quam circa ea, quæ cæteras non naturales res reſpiciunt, præcipue autem vehementes animi paſſiones, ut ira, excandeſcentia, timor, mœror, dignitatum affectatio, & alia id genus. Itaque ubi ſecuri undequaque eſſe deſideramus, an æger perfectè convaluerit, necne experientia eſſet deſumenda ab his præternaturalibus cauſſis, exempli gratia, ubi viderimus illum, qui ex vehementi aliqua animi paſſione, utpote ex ira magna, excandeſcentia, timore, aut mœrore in inſaniam lapſus eſt, in præſentiarum poſt multam iram conceptam, aut poſt magnum incuſſum timorem, aut poſt longum, ac intenſum mœrorem nullum inſaniæ ſignum præſeferre, bene tunc judicabimus, ac tuto hunc eſſe perfectè ſanatum, nam alias ſtante corporis diſquiſitione de facili his ex cauſſis ad inſaniam redibit.

Secundo notandum in hoc caſu, ut experimentum tutum ejus rei, nempe recuperatæ ſanitatis habeamus, non eſſe tantum expectandum annum undequaque exactum, ſed ut pertranſierit totum illud temporis ſpatium, in quo quis inſanivit, ut ſi quis inſanire cæpit veris initio, deinde reſipuit, vere medio, non ſatis tutum eſt pronunciare de ejus ſanitate tranſacta hyeme ſequentis anni, ſed neceſſarium eſt, ut pertranſeat totum tempus vernum, quia morbi nonnulli pullulant in principio alicujus tempeſtatis, ac deinde recrudeſcunt in medio ejuſdem tempeſtatis, vel etiam in fine pro temporum ipſorum conditione magis quam pro qualitate tempeſtatis, hoc eſt magis per tempeſtates, & partes anni ſumptas ſecundum Medicos, qui eas menſurant à temporis conditione prout magis frigidum, aut calidum, ſiccum, aut humidum fuerit, & ab his qualitatibus anni tempeſtates incipiunt enumerare, quam ſecundum Aſtrologos, qui eas ab Æquinoctiis, & Solſtitiis enumerant, nempe Ver ab Æquinoctio verno ad Solſtitium Æſtivum, Æſtatem à Solſtitio Æſtivo ad Æquinoctium Autumnale, Autumnum ab Æquinoctio Autumnali ad Solſtitium Hyemale, & Hyemem à Solſtitio hyemali ad Æquinoctium vernum; At Medici ver conſtituunt, & ſic alias tempeſtates aliquando multo ante, & aliquando multo poſt prædictos terminos Aſtrologicos;

cos; quin etiam producunt eas tempestates ad plures menses, & interdum annum constituent absque vere, quia ver erit forte constitutionis hyemalis, & sic de cæteris;cum ergo morbi pro temporum constitutione insultum faciat hoc modo accepta,in determinando de recuperata sanitate ejus, qui aliquando insanivit, debet expectari, ut pertransierit omnino annus, & tota sequens anni tempestas, ut dixi.

Cæterum cum aliqui dementes, atque etiam Maniaci, & Melancholici non circa omnia insaniant,
12 sed circa nonnulla quædam particularia, in cæteris autem sanam mentem præseferentes,non idcirco dicendum est,hos non habere caussam irregularitatis, & posse ad ordines, vel eorum administratione admitti, quia præterquam quod imminet semper periculum, ne in ipso actu administrationis circa illud particulare insaniant, cum maximo scandalo,& indecentia, habent insuper proximam aptitudinem ob rationis depravationem, ut etiam circa reliqua quæcunque ipsis gerenda sunt,insaniant,& maximè in seriis, in quibus multa mentis applicatione opus est, tunc enim vitium partis apparet, cum curiosius ad suas actiones exercendas, & majori cum studio incumbit. Inter hos viderentur recensendi amantes, qui circa Amasiæ tantum contemplationem, & desiderium insaniunt, & facile in quibuscunque actionibus quantumvis seriis immo facilius in his, quam in aliis) à mente abstrahuntur, & ad Amasiæ imaginationem redeunt. Illud tamen peculiare habet hæc Amoris insania, quod ubi cessaverit homines relinquit undequaque sanos, nec facile reversionem facit, ut quædam aliæ insaniæ consueverunt, ut alias alibi testati sumus; & hoc quidem jure, quia ejus caussa in Hypochondriis magis residet, quam in capite, quod non nisi per consensum ab Hipochondriis patitur.

De hujusmodi autem insaniis, quæ ex Hipochondriorum vitio fiunt (nisi simul & totius, & capitis læsio concurrat) aliter determinandum, quam de
13 superioribus: hujusmodi enim insaniæ non sunt adeò durabiles, faciliusque superantur, & cura adhibita non tam de facili plerumque reversionem faciunt, & ratio est, quia plerumque insaniæ hujusmodi recitantur à vaporibus melancholicis facilius, ac promptius, quam ab humoribus, unde fit, ut tanto facilius cedat insania ex Hipochondriis,quanto facilius discutitur vapor, quam humor: ille enim ob sui tenuitatem facillime evanescit, & insania cessat, nec tantam facit impressionem in instrumento,nec tantopere illud depravatio in suis actionibus relinquit, quantopere facit humor, quod etiamsi ab ipsis Hypochondriis aliquando humores melancholici ad caput repant, non tantopere fixantur in organo, ut qui inibi generantur, vel à toto transmittantur; quinimo ab ipso organo, cum præcipue non habet à natura talem dispositionem, prompte superantur & insaniæ caussa illico cessat, quibus sic stantibus non videtur quod caussa insaniæ, quæ ex Hipochondriis generatur,tanti æstima-
14 ri debeat, ut non alias quam caussa insaniæ, quæ ex proprio capitis affectu fit, homines irregulares faciat (nisi cum actu tales insaniunt.) Addo his, quod non tam feriæ plerumque sunt, nec tam permanentes insaniæ culpa Hipochondriorum factæ, ut quæ ex proprio capitis vitio fiunt; nam non omnino, ac prorsus extra mentem insani id genus sunt, quin immo inter insaniendum appræhendunt se insanire, & ad mentem facile redeunt, & cum effectu per vices cognoscunt se extra rem aut loqui, aut operari, & admoniti abstinent ab opere, & locutione, unde (nisi jam affectus in capite sit confirmatus) non solent palam, & in publicis viis, vel coram personis,quas reverentur, absurdos actus facere aut absurda verba effutire, aut alias perperam operari, sed verecundantur in hominum conspectu, quod apertissime demonstrat in illis rationem turbari tantum,non depravari omnino, aut aboleri; quæ omnia eo modo, & non aliter in hoc insaniæ genere eveniunt, ratione causæ eas insanias excitantis, quæ ut plurimum vapor est melancholicus, qui neque fixatur in organi substantia, nec resistit resolutioni, sed facili negotio evincitur, ac dissipatur, ut dixi.

Cæterum de reliquis insanorum generibus nihil addendum, cum omnes sub alterutro ex prædictis generibus vel Melancholicorum nempe,vel Maniacorum comprehendi in hoc casu possint, scilicet ad incurrendam irregularitatem; itaque omnia illa, quæ in alterutro ex his procedunt,locum habebunt 15
in iis, qui sub ejus genere continentur, si modo excipiamus dementias, quæ febrem conjunctam habent, de quibus seorsim verba faciam. sub Melancholicorum igitur genere reponendi Lunatici, Attoniti, Congelati, vel Cataleptici, Ecstatici, Luan- 16
thropici, seu Cynatohropici, Hydrophoboi, vel Rabiosi, Dæmoniaci, Fanatici,Lymphatici,Enthusiastici, Præstigiati, Engestrimathi, amantes, ex assumpto veneno delirantes, icti à fulmine,& siqui alii hujus classis habentur. Maniacorum vero, & 17
furiosorum genus illos omnes comprehendit, qui in perpetuo motu, & agitatione sunt, & cum clamore, audacia, ac terrore quodam insanire conspiciuntur, de quibus omnibus ac singulis verba alias feci *lib.2.tit.2.per tot.*

S V M M A R I V M.

1 *Epilepsia ex quibus gravis dicatur.*

2 *Symptomata quomodo ostendant, Epilepsiam esse gravem.*

3 *Symptomata quo magis terribilia, magis gravem Epilepsiam denotant.*

4 *Ex frequentia accessionum quomodo dicat, gravis Epilepsia.*

5 *Ex duratione Paroxismi quomodo fiat gravior Epilepsia.*

6 *Epilepsia quomodo gravis denotetur ex iis, quæ relinquuntur post accessionem.*

7 *Levis Epilepsia quæ dicenda.*

8 *Epilepsia gravissima incurabilis, & cur faciat irregularem. num.* 19.

9 *Experimentum desumptum ex tempore de recuperata sanitate Epileptici, quale sit oporteat.*

10 *Spatium annuum in quibus Epilepticis tutum sit ad sumendum Edictum experimentum.*

11 *Experientiæ ad probandum, utrum Epilepticus sit sanatus, neque tutæ neque certæ sunt.*

12 *Epilepticorum filii irregulares. declara ut numeris sequentibus.*

13 *Nepotes Epilepticorum non minus quam filii dubium faciunt, an sint irregulares.*

14 *Natura ex Matre, aut Avia Epileptica magis Epilepsiæ obnoxius, quam natus ex Patre, aut Avo Epileptico.*

15 *Quæ consideranda in nato ex Epilepticis, & n.seq.*

16 *Transf-*

17 *Transacta pubertate si natus ex Epilepticis sanus sit, quid dicendum.*
18 *Non eadem locum habent in Apoplexia quam in Epilepsia quoad irregularitatem.*
20 *Si Apoplexia nullum relinquat incommodum, Apoplecticus non est irregularis.*
21 *Tam Epilepsia, quam Apoplexia ad animum referi possunt.*

De Epilepsia, & Apoplexia.

QVÆSTIO V.

CAnonistæ inter eos qui mentem oblæsam habent, vel ut eorum modo loquar, inter ægritudines animi connumerant etiam Epilepsiam, morbum comitialem dictum, seu morbum sacrum, circa quem nonnulla sunt multa consideratione digna à Medico discutienda; ac primo de morbi gravitate, aut levitate necesse est determinare; juxta alterutrum enim irregularitas magis, vel minus prompte immunitur, ac magis item, aut minus dispensabilis censetur; de hac tamen materia plura dixi alias, nunc nonnulla restant breviter proponen-
1 da, ac resolvenda. Epilepsia igitur dicitur gravis ex symptomatum gravitate, ex eorumdem multitudine, ex frequentia accessionum, ex earundem duratione, & ex iis tandem, quæ ab accessione relin-
2 quuntur. Symptomata primo quo plura sunt eo graviorem ostendunt Epilepsiam, & consequenter quo pauciora eo minus gravem. sunt vero hæc symptomata casus repentinus, qui aut præsentitur, aut non; si præsentiatur minus gravem denotat morbum; non enim fit ex essentiali cerebri morbo, sed ex consensu aliarum partium, & habet minorem indecentiam, & minus periculum; minorem indecentiam; quia ægri præsentientes paroxysmum hominum conspectum fugiunt, abscondentes se, quousquam à paroxysmo se recolligant, preterquam quod solet fieri cum minori membrorum distorsione, & cum minus terribilibus accidentibus. habet etiam minus periculum, quia ægri sibi oportune cavent, quod non potest evenire cum paroxysmus non præsentitur, unde aliquando se præcipitant, aut cadunt in ignem, aut in terram, & caput aliasque partes pessime percutiunt. Aliud symptoma est membrorum contorsio, & hæc quo major est eo graviorem morbum denotat. Præterea spuma in ore, quando apparente morbus est minus gravis, gemitus, & ejulatus, respirandi difficultas, vrinæ fæcum, ac spermatis involuntarius exitus; graviorem tamen morbum ostendit exitus spermatis, quam fæcum, graviorem item exitus fæcum, quam urinæ.

3 Deinceps eadem symptomata quo magis terribilia sunt, eo grauiorem Epilepsiam ostendunt, nam interdum unum, idemque symptoma & gravius, & levius apparet; sic ut de contorsione membrorum dixi, si magna sit magnum morbum, si modica levem denotat; est enim quando tanta contortio partium, & membrorum fiat, ut impossibile videatur eo modo fieri posse. Præsbiterum vidi in Ecclesia sanctæ Claræ, prope Minervam ex improviso Epileptica accessione præhensum, tanta partium faciei distorsione, ut os ipsum (vix audeo proferre quod oculis ipsis vidi) ad pectoris claviculas usque distorqueretur. Monialem item tanta retractione capitis ad posteriora tentatam conspexi, ut ad renes usque pertingeret, quo paroxysmo quibuslibet diebus præhendebatur ad longum tempus, à quo tamen optime convaluit; amittebat autem omnino vocem, licet ad se rediisset, quod non nisi oriente sole recuperabat, cum paroxysmus vigesima secunda hora prægressi diei accederet. sed & inter se comparata accidentia, unum alio gravius est, ut de exitu spermatis, cum de exitu fæcum, & urinæ comparato dixi.

Ex frequentia accessionum dicitur gravis, aut le- 4
vis Epilepsia; nam quanto major est eo gravior. Gravissima illa censetur, quæ singulis noviluniis, & pleniluniis, & in Lunæ quadratis quoque præhendit: gravissima item ea cuius accessiones vel minima ex caussa repullulant, ut ex minimo errore in victus ratione, ut ex animi passione, ex cibis, aut potibus nocivis, ex usu Veneris, ex somno profundiore, & longiore, & ex aliis similibus.

Ex duratione Paroxysmi gravis dicitur Epile- 5
psia, quando multum durat, & eo gravior, quo magis durat, ita ut levissima ea dicatur, in qua homines dicto citius ad sese redeunt, & tanquam si nihil mali perpessi essent, post paroxysmum se habent. Simili Epilepsia detentum aliquando Cæsarem ferunt, aliosque primæ notæ viros in quovis virtutum genere insignes.

Denique ex iis quæ ab accessione relinquuntur 6
gravis dicitur Epilepsia, nam si Æger nulla verecundia afficiatur, tanquam si nihil passus esset, si fatuitas adsit, aut stultitia, aut mentis inconstantia, aut memoriæ defectus, aut impotentia ad motum, aut membrorum torpor, aut oculorum offuscatio, & id genus alia, si, inquam, aliqua, vel plura ædictorum, vel omnia post paroxysmum remaneant, gravem morbum ostendunt; & eo grauiorem, quo plura sunt, & majoris momenti, & diutius persistunt.

Contra vero levis Epilepsia ea dicenda, cujus 7
accessio persentitur, & momentanea est, & nulla membrorum distortione, nullo gemitu, aut vociferatione notabilis, nulla urinæ, fæcum, & multo minus spermatis involuntaria ejectio apparet, verecundia post paroxysmum, nulla corporis lassitudo, nulla mentis inconstantia, nullus membrorum torpor, nullus memoriæ defectus eam consequitur. hæc certe si insumul raritate paroxysmorum fuerit conspicua, penè in nullo censu habenda videtur, cum neque indecentiam ullam secum afferat, neque ullum notabile periculum comminetur.

Notandum præterea, quod Epilepsia laborans 8
gravissima, ac tali, qualem Canonistæ describunt, & præcipue Majol. *lib.2.de Irregul.cap.16.num.2.& seq.* nunquam omnino curabilis est, nec quantumvis longo tempore homo à paroxysmo liber permaneat, potest præsumi ab eo morbo sanatus, dummodo id non semel tantum atque iterum, sed pluries passus fuerit; & ratio evidentissima est, quia caussa excitans morbum violentissima fuerit, oportet; unde morbus tam magnus sit excitatus, qui organum ipsum necessario insigniter labefactaverit, & maximam impressionem fecerit, quam removere est pene impossibile in totum, immo neque ex parte, cum si removeri posset ex parte. removeri etiam potest ex toto, cum facilius est removere minus impedimentum, quam majus; si ergo remota est caussa morbifica, & labem introducta ex parte, impedimentum quod remanet erit facilius amovi-

 bile,

bile, quam cum non erat ex parte amota. Quandocunque ergo constet de tanta gravitate Epilepsiæ, quantam hactenus dixi, & quantam designant Canonistæ jam in casuum vertitur in dubium, an Epilepticus dispensari possit, quia ob non reversionem paroxysmorum ad longum tempus liceat præsumere, quod sit sanatus, hæc enim præsumptio vana omnino est, quia talis nunquam humana ope sanari potest, unde si dispensetur, facile est illud in morbum relabi præcipue inter ministrandum, quando majori mentis applicatione opus est; irregularis igitur hujusmodi Epilepticus perpetuo omnino permaneat. In levioribus autem Epilepsiis, aut saltem non eam gravibus, sequi possumus Majoli consilium, quod Episcopus cum Medicorum consilio determinet, utrum sanatus dici possit infirmus, & dispensari, aut non.

Vlterius sciendum, tutum esse concilium Canonistarum volentium ex tempore sumendam esse ex-
9 perientiam, utrum Epilepticus sanatus sit perfecte, necne, quod tempus duplex faciunt, nempe menstruum, & annuum; verum inanem omnino experientiam esse desumptam ex tempore menstruo, cum rarissime, aut nunquam, & non nisi in gravissimis Epilepsiis, & confirmatis evenire soleat, ut singulis mensibus paroxysmus invadat, immo in his ipsis Epilepsiis gravissimis, & confirmatis fit interdum, ut per spatium menstruum, & ultra bimestre ægri quietem habeant, dico etiam in iis, quæ singulis Noviluniis, & Pleniluniis ægros exagitant, cum tamen deinceps fortiores paroxysmos faciant. At morbus, qui granis quidem sit, sed non gravissimus semel, atque iterum in singulis annis invadere solet, interdum etiam rarius, unde non solum non sufficit menstruum spatium ad desumendum imperimentum recuperatæ sanitatis, sed neque forte annuum; tamen quia maxime urget annui spatii diuturnitas, & variarum tempestatum conditio di-
10 cendum mihi videtur, ut sequitur distinguendo, quod in his, qui semel, aut iterum tantum Epilepsia in toto anno præhendi consueverunt, spatium annuum sufficiat ad tale experimentum capessendum, præsertim si constet, debitam curam pro recuperanda sanitate eos adhibuisse. in his autem qui frequentius præhenduntur, nequaquam, nisi aliqua ratione id fieret, nempe ex mutatione ætatis, ut exempli gratia, si ante decimum quartum annum, aut ante vigesimum primum, aut ad summum usque ad vigesimum quintum annum; qui Epilepsiæ symptomatibus fuerit etiam fortiter, & frequenter correptus, ac deinceps per totum sequentem annum nullo modo ab iis fuerit molestatus, jam quasi certi esse possumus, hunc ex mutatione ætatis præferet convaluisse; quod tamen non habet locum in aliarum ætatum mutatione, quippe cum Epilepsia post prædictos annos perseverans nullo modo amplius recedat, sed potius ingravescat, ut patet ex sententia Hyppocratis *lib.5. Aphor.septimo.* Quibus tamen non obstantibus, si quis post longam, & exactissimam curationem per annum ab Epilectico insultu immunis remaneret, non esset omnino spes omnis ejus recuperatæ sanitatis abjicienda, observandus tum esset insequens annus, & non nisi cum multa cautela permittendus esset in sacris ministrare.

Cæterum experientiæ quæ proponuntur ad probandum, utrum Epilepticus sanatus sit, necne, mul-
11 tæ quidem sunt, sed neque tutæ, neque certæ. non sunt tutæ, quia fieri potest, ut qui posthac sanus ab Epilepsia vivere posset, medicamento Epilepsiam excitante adhibito, denuo in morbum relabatur absque spe sanationis; forte ergo talia medicamenta tuta conscientia adhiberi non possunt. sed neque sunt hujusmodi medicamenta certa; quia frustrantur quandoque & ut plurimum forte fine suo, quod pene in quibusvis medicamentis habet locum, quorum plura hanc, aut illam virtutem à natura nacta prædicantur, cum autem in usum trahuntur, experimentatorem ludunt; & ut à proposita re non longe abeamus, caro hædina à Galeno *in Cons.de Puer.Epil.* dicitur promovere Epilepsiam; quod & Canonistæ adnotarunt. Majol. *ubi supr.nu.* 9. & tamen Rasis, Avicenna, Mesue, & plures alii innoxiè hædina carne uti Epilepticos posse docent. sic & Hyssopum, Apium, Petrosellinum ex communi sententia Epilepsiam excitant; quæ tamen plures Epilepticos impune usurpasse aliquando novimus, idem evenire potest & de suffitu Myrrhæ, Bituminis, Cornu caprini, & Hyrcini, quia, ut dixi, falsa sunt, quæ de horum virtute prædicantur. Apium, Avicenna, & alii Epilepsiam excitare volunt, contra Leonard. Iaakin. *de Acut. morb.* cur acriter defendit, illum ab hoc vitio esse immunem. vanæ ergo hujusmodi experientiæ sunt, & experimentatores frustrantur, quemadmodum etiam vana, & ridicula sunt, quæ plures Medici & ex Canonistis Majol. *lib.2. de Irreg. cap.14. nu.* 11. referunt de remediis, per quæ potest curari Epilepsia, quæ cum gravis est vix ac ne vix quidem rationalibus, efficacissimisque medicamentis cedit, tantum abest, ut hujusmodi nugis debellari possit. Iam vero, quia Majoli ordinem in hac materia tractanda secuti sumus, restat, ut de iis quoque quæ in ejus capitis calce addit, aliquid dicamus; & primo de filiis Epile-
pticorum; hos ille ab admissione ad sacros ordines 12
excludit, & irregulares esse dicit ex Gabucino; sed res non tam generaliter. ac crasso modo determinanda videtur, non absque omni distinctione, immo quamplura consideranda veniunt tam respectu parentum, quam respectu promovendi. nam primo quoad Parentes, certum est multo majus dubium intervenire de eo, qui ex utroque parente Epile-
ptico ortus est, quam de eo, qui ex alterutro tan- 13
tum; & ad vera ulterius idem dubium militare de eo; qui avos Epilepticos habuerit, quod militat in eo, qui parentis eodem morbo habuerit detentos, quia in confesso est apud Medicos, vitia hæreditaria, imo & proprietates quasdam individuorum ab Avis transferri in nepotes non minus promptè, quam à Parentibus in filios, ita ut eveniat plerumque ut nepotes contrahant vitia Avorum, à quibus tamen Parentes immunes exstiterint; sed quid mirum hoc? similitudines ipsas effigiei nepotes magis referunt Avorum, quam Parentum; jam & ex Avo, Æthiope, Nepotem susceptum Æthiopem scimus, atque id non semel cum tamen parentes albo colore denotarentur, itaq; & hoc multum excitare debet dubium in promovendo, atque omnino non minus, quam is, qui parentes sortitus est Epilepticos, & cum non minor suspicio irrepere possit de Nepote habente avos Epilepticos, quam de filio habente Epilepticos parentes, videant Canonistæ an utrique eidem irregularitatis incommodo pariter subjaceant.

Præterea majus dubium excitare debet is, qui 14
Matrem, aut Aviam Epilepsiæ morbo obnoxiam habuerit,

buerit, quam qui eodem morbo agitatum habuerit Patrem, aut Avum; & ratio eſt, quia fœminæ plura communicant filiis, quàm mares, immo & multo facilius & vitia, & proprietates quaſdam naturales à fœminis in filios tranſmittuntur, quam à maribus, quod quidem evidentiſſime patet, quia fœminæ & ſemen præſtant, & materiam in augmentum conceptus, quem per longum tempus in utero fovent, & proprio ſanguine enutriunt, & deinceps etiam proprio lacte. Sed non eſt forte his nunc locus, ſatis illud ſit, characterem ſpecificum, quod quidem maximum quid eſt, à fœmina potius, quam à mare natus habere; de hoc qui dubitat, de veritate dubitat; adeat interim animalia ſpecie differentia inter ſe coeuntia, & generantia, & natos comperiet à matribus ſpecificum characterem habere.

15 Reſpectu denique promovendi conſiderandum eſt primo corporis temperamentum, deinceps capitis diſpoſitio, & fortitudo, ejuſdem forma, & magnitudo, ſenſuum acuties, vel obtuſitas, ſic & mentis vigor, & alia id genus; nam quoad temperamentum totius patet, quod temperamentum frigidum, & ſiccum, melancholicum ſcilicet, aut frigidum, & humidum, nempe pituitoſum, Epilepſiæ eſſe magis obnoxium itaque cum offertur promovendus ex parentibus Epilepticis natum tali dotatum temperamento, majorem dabit ſuſpicandi anſam. Caput etiamſi obtineat male diſpoſitum, ac debile, & quod minima ex cauſſa facile læſionem patiatur, adhuc magis ſuſpectos nos reddit; quod ſi una ipſum caput fuerit prægrande, aut nimis parvum, de diſpoſitione ad Epilepſiam jam nos certiores faciet, licet parvum ſit pejus multo, quam magnum, immo caput magnum non ſemper malum, parvum vero ſemper eſt malum *Gal. lib.6. Epidem. comm.*1. quia caput magnum poteſt provenire ex fortitudine virtutis formatricis cum copia materiæ, & tunc quidem validum eſt, nec facile morbis ſubjicitur, non ſic vero cum provenit tantum ex copia materiæ cum modica virtute, quia tunc facillime morbis, & maxime Epilepſia tentatur. Quinetiam conformatio ipſius capitis eſt maxime conſideranda, ſi enim caput male conformatum ſit, denotat organorum malam diſpoſitionem, & ſolent ſemper hujuſmodi capita magnis morbis, & ipſa Epilepſia moleſtari. Senſus quoque ipſi ubi obtuſi ſint, vel omnes, vel eorum aliqui, ſic & mens ſi obtuſa fuerit, ipſius capitis imbecillitatem, & ejus diſpoſitionem ad contrahendos morbos, & maxime hæreditarios, qualis ex Epilepſiâ, denotabunt.

16 Inſuper in promovendo conſiderandum eſt, ut non morbo aliquo notabili ipſius capitis laboret, præcipue autem catharro, dolore, ſtupore, ſomno gravi, Incubo, vertigine præſertim conſiderabili, & frequenti, tales enim morbi ſolent Epilepſiam præire, ac præſertim Incubus, & vertigo; ſi ergo Epilepticorum filius hujuſmodi morbis detineatur, vix effigiet, quin in ipſam Epilepſiam à parentibus hæreditatam præcipitet. Vbi igitur plura, aut nonnulla prædictorum in promovendo, qui ex parentibus Epilepticis ortus ſit obſerventur, caute determinandum de eo eſt, nec tam facile promoveri debet, ubi vero aut nulla eorum, aut leviſſima quædam appareant, injuria à promotione ex mea ſententia repellentur, quia non eſt neceſſe natum ex Epilepticis parentibus Epilepticum fieri, ſic enim per generationes communicaretur Epilepſia in infinitum.

17 Et hoc multo magis habebit locum ubi promovendus jam tranſierit pubertatem, & huc uſque ſanus permanſerit non ſolum ab Epilepſia, ſed ab omni alio ſymptomate præcedente, aut concomitante Epilepſiam, quia ſi quod vitium à parentum ſeminibus natis communicatur id ante pubertatem detegitur, maxime ſi vitium ex iis ſit, quæ puerulis, & Impuberibus familiares ſunt, quale Epilepſia eſt, quæ idcirco morbo puerilis vocatur, quod maxime, ac promptiſſime conſueſcat pueros adoriri uſque ad Pubertatem; & licet illud veritatem habeat, quod omnium peſſima illa Epilepſia ſit, quæ præhendit poſt pubertatem, quia omnino, aut ſaltem ut plurimum incurabilis eſt, tamen difficile, ne impoſſibile dicam, eſt natum ex Patre, aut Matre Epileptica, aut ex utroque Epileptico, & qui ex ſeminibus vitium contraxerit, Epilepſia ante pubertatem non tentari. Itaque ſi promovendus ad pubertatem uſque ſanus permanſerit, nulla ſuſpicio infectionis irrepere debet, unde etiam ſi ex parentibus Epilepticis natus fuerit, non temere à promotione eſt repellendus.

Epilepſia non abſimilis morbus ex una parte Apoplexia videtur, quia tamen hæc ejus naturæ eſt, ut hominem facile primo, aut altero inſultu, etiam ſi non multum fortis exiſtat, è medio tollat, non habent locum in Apoplectico circa irregularita- 18
tem, quæ locum habent in Epileptico: nam Apoplecticus à paroxyſmo excitatus non facile in illum reincidit, ſi vivere debeat, Epilepticus vero contra; Apoplecticus denuo ſi morbo præhendatur, ut plurimum, ut dixi, perit, aut ſaltem inſignem membrorum oblæſionem, & impedimentum incurrit, unde ex his dici firmiter poteſt, Epilepticum ob reincidendi periculum inter cætera eſſe irregularem, 19
Apoplecticum vero ab eo periculo plerumque eſſe immunem, licet & hic aliis ex cauſſis ab ipſo Apoplexiæ morbo pendentibus irregularitatem incurrere poſſit, nam ſolet incurrere in Paralyſim alicujus partis, quod quanti perpetuum eſt, aut etiam in mentis obtuſionem, inſenſibilitatem, fatuitatem, immobilitatem, mutilatum, & id genus alios morbos, ac ſymptomata, de quibus omnibus impedimentis ſuo loco dicendum. hic autem tantummodo de mentis obtuſione, quæ poſt Apoplexiam relinquitur, mentio habenda, eſt enim aliquando tanta, & talis, ut hominem non aliter, quam vera dementia, ac fatuitas reddat Irregularem; & hoc eo modo accidit, quia ex morbo relinquitur inſignis oblæſio in ipſo diſcurſus organo; hoc eſt in crebro, ex qua impeditur recta ratiocinatio, & aliquando omnis quarumcunque rerum memoria; quemadmodum enim ſecundum plurimum, Apoplexia relinquit poſt ſe paralyſim, & reſolutionem externorum membrorum ita ut amplius ſuo munere fungi non poſſint, ſic & aliquando relinquit paralyſim, & reſolutionem, & totalem deperditionem organorum internorum, unde abolentur eorum officia, & ea ratione Dementia, fatuitas, Memoriæ totalis amiſſio, auditus, & viſus deperditio, & alia id genus ab Apoplexia apparent.

Illud tamen adnotandum, quod ſi Apoplexia 20
nullam poſt ſe relinquat notabile nocumentum, (licet hoc, niſi ea leviſſima ſit, de raro admodum contingat) nulla cauſſa eſt, ob quam quis irregularis cenſeri debeat; nam & Apoplexia interdum tentatos vidimus non multo poſt tempore ſanos undequaque factos; quamobrem non eſt ſemper, neque univerſaliter vera ea Canoniſtarum concluſio, quod

Apoplectici ſupervіventes nec promoveri poſſint, nec promoti adminiſtrare, ut bene declarat Majol. *lib.2. de Irregul. cap.24. ſub num.1.*

21 Notandum præterea, tam Epilepſiam, quam Apoplexiam poſſe ad ægritudines Animi referri, ſi ægrum in acceſſione poſitum conſideremus, cum uterque morbus omnem prorſus Rationis, ac ſenſuum uſum prohibeat, unde in utriuſque acceſſione ægri extra ſe rapiuntur, & nullatenus Rationis compotes ſunt; & quamquam Majol. *loco citato* Apoplexiam à morbis Animum reſpicientibus ſejunxerit, reponens eam cum cæteris corporis ægritudinibus, & ſub ipſa Paralyſi, cum vero Apoplexia univerſalis ſit Paralyſis, quemadmodum Epilepſia univerſalis eſt convulſio, tamen hoc non ex arte fecit, quia vel uterque morbus ad corpus, quod Medici faciunt, vel uterque ad Animum eſt referendus, ſi Canoniſtarum diviſionem ſequamur; nam tam Epilepſia, quam Apoplexia, ut diximus, in acceſſione conſideratæ, ad Animum ſpectare videntur, quia facultates Animæ devaſtant; Medici autem ad corpus eos ipſos morbos referunt, quia revera omnes à corporis vitio originem habent, aut curato corpore per medicamenta, illico Anima ſuis facultatibus uti libere ſolet, & homo corpore & Animo bene conſtare.

SVMMARIVM.

1 *Morborum Irregularitatem inducentium diviſio, & numerus.*
2 *Capitis dolor multiplicis ſpeciei, & quænam ſpecies faciat hominem irregularem.*
3 *Vertigo quando nam faciat hominem irregularem, & plures ejus diviſiones.*
4 *Quænam vertigo ad inducendam irregularitatem, levis, ſeu gravis dicenda, & ex quibus ſignis cognoſcatur.*
5 *Ex quibus ſignis dignoſci poſſit, vertiginem per conſenſum fieri, aut per eſſentiam.*
6 *Paralyſis quid, & quomodo differat ab Apoplexia, ejuſque diviſio.*
7 *Canoniſtarum determinatio, quod Paralytici ſint irregulares, quando, & in quibus habeat locum, in quibus vero non.*
8 *Nervi non tantum externi, & externarum partium, ſed etiam interni, ac partium internarum paralyticantur.*
9 *Nervi ad ſenſus externos deſtinati, illius ſenſus, ad quem pertinent, ſi reſolvantur, amiſſionem cauſſant.*
10 *Senſus Tactus ſi ex paralyſi nervorum ad ipſum pertinentium deperdatur, quando inducere debeat irregularitatem.*
11 *Guſtus, & odoratus deperditio an debeat inducere irregularitatem.*
12 *Stomachus reſolutus omnino facere debet hominem irregularem.*
13 *Morbi ex reſolutione Inteſtinorum, Sphyncteris muſculi, & Veſicæ urinariæ, quid incommodi afferant.*
14 *Inteſtinorum reſolutio, & maxime Inteſtini Recti cauſſat impedimentum retentionis fæcum.*
15 *Veſicæ urinariæ paralyſis urinæ incontinentiam parit.*
16 *Sphyncteris muſculi reſolutio quos effectus parere poſſit.*
17 *Cur prædicti tres morbi non diſpenſabilem irregularitatem inducere debeant.*

De cæteris morbis, & quorum culpa homo evadit Irregularis, & primo de morbis Capitis.

QVÆSTIO VI.

Antequam ad propoſitam provinciam accedam, & de ſingulis morbis irregularitatem inducentibus verba faciam (de quorum tamen nonnullis, qui majoris momenti ſunt, quam ii, de quibus loquuntur, Canoniſtæ ne verbum quidem) dividam eos tripliciter, cum hæc diviſio multum faciat ad principale negotium. Ergo morbi hujuſmodi vel perpetui ſunt, & ex quo incæperint nunquam hominem relinquunt, ſed ad mortem uſque concomitantur (& hi vel à nativitate, vel poſtmodum præhendere poſſunt) quos Immanentes vocabo; alii poſt aliquod tempus omnino ceſſant, & hominem undequaque ſanum dimittunt, & hos tranſitorios appellabo; alii denique ſunt, qui hominem relinquunt quidem ſanum, ſed reverſionem exinde faciunt, hoſque Recidivantium, vel Recurrentium nomine inſignitos volo. Sed præterea ſingulæ harum claſſium poſſunt iterum ſubdividi hoc modo: nam ex prioribus quidam omnino nunquam curantur, quidam cum magna, immo maxima difficultate: ſic ex tertio ordine alii facile revertuntur, & frequenter, alii difficulter, & de raro; ex ſecundo autem ordine quidam breves ſunt, quidam longi, & quidam longiſſimi. Generaliter ergo loquendo, videtur, quod immanentes morbi, ubi ejus ponderis fuerint, quod ad irregularitatem inducendam ſufficiat, nullum dubium excitare poſſint, quantum eſt ex hoc, nec ullam diſpenſationem admittunt, niſi à ſummo Pontifice, etiamſi non impoſſibilitas curationis urgeat, ſed tantum ſumma, & rationabilis difficultas: tranſitorii autem ſunt, quouſque hominem detineant, cauſſant irregularitatem, tamen recedentes adimunt inſimul omne Irregularitatis impedimentum, non obſtante quacunque cauſſa incontrarium, etiam turpitudinis inſignis, aut inſignis deformitatis, & indecentiæ, ut eſſet, exempli gratia, Phrenitis, quæ recedens nihil omnino impedimenti relinquit, ut alias annuimus. Recurrentium denique morborum aliqui, id eſt qui facile aut frequenter revertuntur, Irregularitatem perpetuam inducunt; qui vero difficulter, non ita. De his ergo ſingulis jam verba facienda, ut ſi quid à Canoniſtis intactum in iis pertractandis obſervem, in medium afferam, etſi quid item aliter ſe habere, quam quomodo aliqui eorum determinaverint inveniam, ea ut par eſt, ipſis corrigenda proponam; & quia Medicorum ordo in morbis recenſendis expeditior videtur, nam à capite incipientes ad alias partes progrediuntur, & nihil intactum relinquunt, eorum ordinem libentiſſime ſequar. Initium ergo deſumam à capite, in quo conſiderantur nonnulli morbi, quorum culpa Irregularitas incurritur, præter jam commemoratos, & primo offertur dolor capitis, de quo certe multa dicenda eſſent, ego tamen omnia breviter congerens dicam primo, Capitis dolorem eſſe multiplicis ſpeciei, & ejuſque ſpeciebus ſi quis exactam cognitionem habere deſiderat Practicantes adeat, Arabes præſertim, eorumque ſectatores, qui numeroſiori diviſione in hac re uſi

usi sunt, quam Græci, & Latini; ad negotium tamen nostrum facit, ut dividamus tantum hos dolores primo in leves, graves, & gravissimos, secundo in continuos, & interpolatos, & recurrentes: Dolor ergo capitis, qui debeat præbere caussam irregularitati non dubium est, quod debeat esse gravissimus, aut saltem gravis, nam levis in censu non est habendus; debet etiam esse continuus, & quousque continuus fuerit caussam irregularitati dabit, quia dolor gravis & continuus impedit hominem libere uti suis muneribus, præsertim capitis, cujus dolor universo corpori est communis. De dolore autem gravi interpolato, sed recurrenti poterat esse dubium, quod hoc pacto diluetur, nempe dolorem hujusmodi si frequenter recurrat facere hominem perpetuo irregularem, cum semper præsens sit, aut esse possit caussa impediens liberum corporis usum. Cujuscunque autem speciei sint hujusmodi dolores, dummodo habeant prædictas conditiones, dabunt caussam Irregularitati, ut est species illa, quam Cephalalgiam nominant, & maxime illa, quam appellant Galeatam; sic & dolor ille, quem vocant clavum. Neque utrum totum caput doleat, ut in Cephalea, & Cephalalgia, vel ipsius pars, ut in Hemicrania, & clavo, nam non minus hi dolores partiales, quam universales, si habeant conditiones commemoratas, dabunt Irregularitati caussam, tum tam priores, quam posteriores pariter liberum corporis usum impedire consuescant.

3 Cæterum vertigo dubium excitare potest, quando hominem faciat, aut non faciat irregularem, cumque observantiam Canonistas partius, quam res exigat, de ea verba fecisse, dicam, Vertiginem habere plures gradus, quædam enim est levissima, & quæ sola frictione frontis, vel oculorum superatur, alia non tam facili negotio discutitur, sed homo cogitur sese aliquo modo munire, ne cadat, tertia vero gravis est, & quæ hominem cadere cum violentia cogit, nec de facile superatur.

Adhuc observandum, vertiginem vel de raro præhendere, & non nisi ex magna occasione, vel præhendere frequentius, & qualibet levi ex caussa. Præterea vertigo vel habet caussam facile amovibilem, vel mediocriter, vel maxima cum difficultate; non, inquam, respectu paroxysmi particularis, ut supra dixi, sed respectu totius morbi, ita ut caussa amota, morbus non amplius reversionem faciat. Denique vertigo vel fit per consensum, nempe ex elevatione vaporum ab infernis, aut aliis partibus ad caput; vel fit per essentiam, nempe per proprium Cerebri morbum. Atque hoc pacto dicendum, quod vertigo gravis, quæ frequenter præhendat, & caussam habeat fixam, nec de facili amovibilem, facta ex proprio Cerebri morbo, promptissimam caussam præbeat Irregularitati, quæ vix dispensari possit, ac ne vix quidem, quia cum sit proximus morbus Epilepsiæ, & in Epilepsiam omnino terminetur, periculum imminet, ne promovendus inter ministrandum in paroxysmum labatur, qui in Epilepsiam terminetur. Quæ vero media est inter gravem, & levem, si frequens sit, si caussam habeat perennam, & fiat per proprium capitis affectum, adhuc eidem incommodo subjicitur, quia omnino in graviorem, & gravissimam, tandemque in Epilepsiam terminatur, sin autem per consensum fiat, magis sanabilis videtur, unde cum ea facilius dispensari poterit, si modo ipsa etiam caussa fuerit aliquo modo amovibilis; præterquam quod non pari periculo subjacet, ut in Epilepsiam degeneret. levis autem vertigo, quæ per consensum fiat, neque frequenter redeat, erit tantummodo ab Irregularitate immunis, quia oportune curata omne adimit dubium majoris morbi, neque ullam sevam habet turpitudinem, neque corporis usui incommodat. Vt autem Canonistis majorem in modum satisfaciam, 4
ex aliquibus signis illos depræhendere doceam, quænam vertigo ad hunc effectum levis, quæ gravis, aut quæ gravissima censenda sit. Primo igitur vertigo, quæ ex caussa interna excitatur gravis dici debet, quantum est ex hoc, levis quæ ex caussa externa, ut si fiat ex crapula & ebrietate, ex intuitu rerum rapide, velociter, & in girum se moventium, vel ex odore aliquo acuto, vel ex fumo carbonum, & similium rerum. Secundo vertigo, quæ prompte recurrit gravis est quantum est ex hac conditione, & tanto magis gravis, quanto habuerit accessiones magis ordinatas, ut si singulis mensibus, in Noviluniis, & Pleniluniis, & Lunæ quadratis urgeat, hæc enim maxime finitima est Epilepsiæ, & in eam omnino degenerat. Tertio vertigo, quæ fit cum oculorum obtenebratione gravis est, gravior illa, in qua caput ipsum, & corpus Ægrotantis videtur circumagi, gravissima denique, in qua homo cogitur in terram concidere, hæc enim jam in Epilepsiam abit; levis vero est, in qua prædicta absunt, & tantummodo externa circumagi videntur, & oculorum visus nullo modo læditur, ac nullatenus effuscatur. Quarto vertigo tanto gravior est, quanto magis ejus paroxysmus perdurat, caussam enim significat fixam, ac fortem, & non facile resolubilem, & virtutem insuper debilem, ex quibus fit, ut facile augmentum capiat, & in deteriorem naturam convertatur; quanto autem brevior, tanto levior ob caussam morbi resolubilem, non fixam, & virtutem vegetam. Quinto vertigo, quæ fit per proprium Cerebri affectum gravis censenda, contra levis quæ per consensum. Cognoscitur vero vertiginem fieri 5
per proprium Cerebri affectum, ubi caput ipsum jam ante affectum fuerit, quod vel ex prægresso aliquo dolore, vel gravitate, vel somnolentia, vel obtusitate, vel longo aurium sonitu, rumore, fluctuatione, tinitu, sibulo, interimque non præcesserint querelæ partium aliarum capiti subjectarum, ut stomachi præcipue, & Hypochondriorum, aliarum partium naturalium. Contra vero si per consensum fiat cognoscitur ex præcedentibus affectionibus earum partium, quarum consensu vertigo excitatur, absentibus interim pravis ipsius capitis dispositionibus, ut si à ventriculo eveniat, quod plerumque contingit, præcessit Nausea, vomitus, ipsius ventriculi dolor, aut morsus, cruditas, oris amaritudo, vel aviditas, & ipsa vertigo succedit ad has affectiones stomacho existente repleto nimio cibo, vel potu, vel humore aliquo præternaturali, aut corrupto, & non ante revertitur, quam eædem dispositiones præcedant, neque ex caussa fit nisi ad eam partem spectante; quod si fiat stomacho jejuno sumpto cibo alleviatur, si vero stomacho repleto alleviatur vomitu, aut diarræa. Atque ex his Canonistæ facile determinare possunt, quæ vertigo dispensabilis sit, & quæ non.

Cæterum præteritis nonnullis morbis, in quibus nihil dubii excitari potest, de Paralysi loquamur, quæ est Nervorum Resolutio, & si sic universalis 6
dicitur Apoplexia, de quo jam locuti sumus, vel est partialis, & nomine Paralysis insignitur, & quia

Nervi vel ad sensum, vel ad motum divisim destinantur, vel ad utrumque simul, evenit, ut interdum ex Paralysi Motus tantum auferatur, non autem sensus aliquod census, non autem motus, aliquando & motus & sensus; prout nervi læsi ad alterutrum eorum, vel ad utrumque fuerint destinati. Itaque
7 quemadmodum procedit Canonistarum determinatio, quod Paralytici sint irregulares, quandocunque alicujus necessarii membri aut motus tantum, aut una motus, & sensus amittuntur, ita non promiscue procedere potest quandocunque sensus tantum deperditur, quippe tum distinguendum omnino sit de parte quæ sensu privatur, non omnino injurium esset, si quis forte unius, aut alterius digiti manus, vel alterutrius pedis, vel etiam utriusque partis ipsius faciei, vel cujuscunque sensus cujus amissio non sit valde præjudicialis, neque ullam afferant turpitudinem, ut ex hoc irregularis fieret, quamobrem ita limitanda est Canonistarum determinatio, ut tunc quis irregularis evadat ex Paralysi, cum aliquod membrum necessarium oblæsum habet, aut membrum, vel partem resolutam haberet, quæ deformitatem insignem faceret, ut esset tortura oris, vel oculi alterutrius, aliarumque id genus partium.
8 Quoniam autem non tantum nervi membrorum, partiumque exteriorum, sed etiam partium, membrumque internorum aliquando resolvuntur, seu paralyticantur, & ex eorum resolutione plures morbi maximum incommodum, ac dedecus secum habentes oriri solent, videndum, quinam morbi ex hujusmodi nervorum resolutione oriantur, qui caus-
9 sam irregularitati dare possint. Et primo nervi omnes ad sensus externos destinati, si resolvantur, cæcitatem, surditatem, stuporem, tactus, gustus, odoratusque carentiam excitant: de cæcitate tamen, & surditate non est, quod quidquam addamus, cum ex quacunq; caussa eveniant, omnimodam caussam irregu-
10 laritati præbeant: Quoad tactum certum est, quod si ita deperdatur, ut in manuum actione notabiliter noceat, morbus est maxima consideratione dignum, & qui facile à Canonistis non solum inter eos connumerandus sit, qui irregularem hominem faciant, sed inter eos, qui ita faciunt irregularem, ut omnem dispensationis spem adimant, quippe cum manuum, quæ præcipua membra sensus tactus sunt, actio ad plura sit necessaria, maxime vero in
11 celebrando Missæ sacrificio. De gustu, & odoratu forte non tanta irrepere debet hæsitatio, cum ex eorum deperditione nihil quicquam incommodi, aut deformitatis in promovendo, aut in promoto offerant, quod notabile impedimentum præbere in ministrando, possit. licet videtur non omni dubio carere omnimoda gustat deperditio, de quæ Cano-
12 nistæ determinent. Stomachus resolutus nullum dubium parere debet, quin faciat hominem irregularem, sed morbus hic hominem cito è medio tollit, & idcirco de eo superfluum est plura addere. ut etiam de aliis nonnullis interioribus membris, unde restat tantum, aut de Intestinorum, Sphyneteris masculi, & vesicæ urinariæ resolutione verba faciamus, sunt enim hi morbi in hoc negotio summæ considerationis, ut videbimus, in illis enim evenit
13 aut fæcum, aut urinæ incontinentia, & involuntaria expurgatio, unde maxime hominem dehonestant, cum succedant hæc cum maxima turpitudine, & indecentia, ex qua non est dubium generari irregu-
14 laritatem. Intestinorum namque resolutio, & præcipue Intestini recti, quod ad podicem terminatur, caussat impedimentum retentionis fæcum; resolutio autem vesicæ caussat idem impedimentum re- 15
tentionis urinæ. Sphyneteris porro musculi intesti- 16
no recto fæcum, in vesica urinæ, & forte etiam seminis involuntarium exitum gignit. Quæ omnia cum non solum magnopere, ut dixi, hominem dehonestent, sed morbi sint, qui curationem in adultis, & multo minus in senibus, non admittant, cer- 17
tum esse debet à Canonistis inter eos recensendos iri, qui irremediabilem irregularitatem conciliant.

SVMMARIVM.

1 *Morborum oculos infestantium, & ad hoc argumentum aliqualem pertinentium enumeratio.*
2 *Mycopia quid, & an aliquam caussam irregularitati præbere debeat.*
3 *Luscus differt à Lusciosо, & quomodo.*
4 *Luscus est irregularis, de lusciosо dubitabile est.*
5 *Nyctalops quid, & quotuplex, & quænam ejus species inducat irregularitatem.*
6 *Straboritatis diversæ species, & quænam facere possit hominem irregularem.*
7 *Pupillæ dilatatio quando inducat irregularitatem.*
8 *Oculi prominentes quando inducant irregularitatem.*
9 *Suffusio, seu Cataracta facit hominem irregularem; amplia in uno tantum oculo.*
10 *Cataracta curatur extractione, & visus recuperatur.*
11 *Cataractis extractis si quis visum recuperet, an dic, nec ne, adhuc irregularis.*
12 *Glaucedo quid, & quando inducat Irregularitatem.*
13 *Pannus, & Macula quando faciant Irregularem.*
14 *Fistula lachrymalis an faciat hominem irregularem.*
15 *Illachrymatio oculorum quid, & quid differat à fistula lachrymali, & an faciat hominem irregularem.*
16 *Lippitudo, seu Ophtalmia, & ejus species, & quænam earum inducat irregularitatem.*
17 *Supercilia depilata an faciant irregularem.*
18 *Cilia depilata an inducant Irregularitatem.*
19 *Palpebræ morbosæ quomodo aliquando faciant hominem irregularem.*
20 *Aquei, sive alluginei humoris vitia quænam inducant irregularitatem.*
21 *An cæcitas sanata per regenerationem humoris aquei, ex cujus privatione fuerat generata, Irregularitatem tollat.*

De vitiis Oculorum.

QVÆSTIO VII.

Vitia ad visum pertinentia plura sunt, non omnia tamen ejusdem momenti, nos de illis tantum verba faciemus, quæ & ob impedimentum, quod afferunt & ob turpitudinem, & ob id, quod curationem non de facili, aut nullo modo admittant, irregularitatem inducere possunt; qui sunt primo Myopia, vel Luscities, seu Luscitiosa affe- 1
ctio, Nyctalops, vel Nyctalopia, Strabositas, vel Strabismus, Pupillæ dilatatio, Mydriasis dicta, Pupillæ imminutio, vel contritio, dicta Phtisis, Oculorum prominentia, suffusio, vel Cataracta, Guttaserena appellata, Albugo, Glaucedo, vel Glaucoma, Pannus macula, Fistula in lachrimali & si quæ alia sunt, quæ visui, ac decori notabili impedimento sint.

2 Mycopia ergo visionis quædam debilitas est, ex qua sic affecti visibilia per aliquam distantiam non vident, sed prope oculos admota, etiam si minima sint, vident, coguntur igitur, cum legere exempli gratia volunt, scripta oculis admovere, ut ex Aristotele, Alexandro, & aliis retuli *lib.2. harum Quæstion. tit.* 3. *quæst.* 10.*num.*2. ubi hanc eandem affectionem dici Luscitiem, & affectionem Luscitiosam dixi, neque dubium est non modicam in celebrante intervenire indecentiam, si affectio magna sit, nec modicum incommodum, videndum ergo an irregularitatem inducat, & quando dispensari possit, quod ad me non pertinet determinare, illud tantummodo dicam, hanc affectionem à Natura tantum esse, & idcirco non esse amovibilem, eique omnino similem una ex parte, ex altera vero contrariam esse visus debilitatem, quæ in senectute accidit, in qua visibilia ab oculis amovere cogimur, cum ea videre nolumus. Adnotandum autem, Luscum differre multum à Luscitioso, vel Luscioso, &
3 patiente hanc affectionem, quæ Luscities dicitur, siquidem Luscus est, qui altero captus est oculo, & Monoculus dicitur, qualis fuit Annibal, & alii, de quibus *loc.cit.n.*4. unde Luscus, & Monoculus idem est, neque unus distinguitur ab alio, quod non videtur novisse Majol. *loco sæpe cit. sub num.* 4. Lusciosus autem est, qui debiliter videt, vel qui ut visibilia discernat, cogitur ea oculis admovere, præsertim
4 si minuta sint, licet ergo clare pateat, Luscum esse irregularem Silvester. 11. *Corpore vitiatus. num.* 5. Navarr. *cap.* 27. *num.*144. non tam in aperto est, an Lusciosus debeat esse irregularis.

5 Nyctalops respicit etiam visus debilitatem, affectio enim est, in qua ægri duplici, ac contrario modo afficiuntur. nam aut noctu non vident, sed tantum interdiu, aut interdiu non vident, sed nocte. Prima affectio, in qua homines noctu non vident, cum videretur habere cum se notabile incommodum (nam turpitudinem nullam affert, quia nullam de se significationem exterius præbet) non est tamen à suspicione libera ob insignem visus debilitatem. majorem inconvenientiam obtinet secunda Nyctalopiæ species, in qua ægri interdiu non vident, majori enim impedimento est; quoad administrationem sacrorum, unde non erit forte dubium apud Canonistas, quod faciat hominem irregularem; præterquam quod, licet noctu hujusmodi ægrotantes cernant, tamen tunc temporis etiam debiliter admodum vident.

6 De strabositate illud & hic notandum, quod alias adnotavi *loco cit. quæst.* 10. *nu.* 27. eam non esse unius tantum generis, sed multiplicis, quippe cum aliquando oculi insigniter distorqueantur ex humoris christallini perversione ad dextram, aut sinistram cum deformitate, & invenustate quadam, aliquando vero leviter distorqueantur absque ulla defirmitate, & priores dicuntur strabones, posteriores dicuntur Pæti. sed insuper ex ejusdem humoris chrystallini, vel etiam ex nervi optici depressione, vel elevatione, vel discursione ad dextram, aut sinistram, sursum, aut deorsum strabismi quædam species fiunt, sed quemadmodum in priore strabismi specie est maxima defirmitas, in secunda autem, & tertia prorsus nulla, ita in tertia notabilis læsio visus apparet, in prima modica, in secunda prorsus nulla, nam in prima visibilia parum à vero differentia cernuntur, & id genus strabones non minus, aut saltem parum minus, quam alii cernunt; Pæti tam acute, ac bene, quam cæteri homines, ac strabones tertiæ speciei visibilia vident duplicata, & unica res bina ipsis apparet, ita ut aliquando hujusmodi strabones rei visibilis imaginem falsam sequantur vera relicta, turpiterque essent, sed facillime errore corrigere possit. Igitur quemadmodum strabones primæ speciei ob deformitatem, & invenustatem irregulares censentur. Majol. *de Irregul. lib.* 1. *cap.*20.*n.* 5. & strabones tertiæ speciei irregulares censendi ob vitium visionis, & ob sensus perversitatem, sic Pæti neque ob invenustatem, neque ob visus læsionem videntur Irregularitati obnoxii: in quibus tamen omnibus, veluti & in plerisque similibus Episcopi arbitrium requiritur juxta dispositionem *c.cum de tua.de corpor.vitiat.*

Cæterum Pupillæ delatatio, Græcis Mydriasis dicta, & turpitudinem affert, si fuerit notabilis, & visui non mediocre impedimentum, cum contra Pupillæ constrictio, quæ dicitur Mycosis, vel Pupillæ Phtisis minorem turpitudinem, & minus etiam afferat visioni impedimentum; licet quandoque hoc, nempe impedimentum visionis, majus evenire possit ex constrictione Pupillæ, si in extremo fuerit constricta, quam ex dilatatione: sed quomodocunque sit, non dubium est, quod Canonistæ majori, aut minori deformitate, impedimento determinationem capiunt, utrum quis irregulario sit, necne, & utrum dispensari possit, nec ne; sed tam deformitas, quam impedimentum cum majori ex parte à dilatatione procedat, quam à constrictione, certe majorem caussam irregularitatis semper habet pupilla dilatata, quam constricta. 7

Oculi prominentes vitio non carent, si enim in prominentia notabiliter excedant, deformitatem afferunt, neque acute vident, ut cæteri oculi naturaliter se habentes; at quia neque turpitudo notabilis est, neque debilitas visus insignis, si modo pares utrique sint, recte non eam irregularitatem inducere volunt hujusmodi vitium Canonistæ, ut non debeat Episcopus facile cum iis dispensare. Navarr. *in man.c.*22.*num.*144. Majol. *lib.*1.*cap.*28. *num.* 5. sin autem dispares sint major videtur deformitas, & quemadmodum quando pares sunt à Natura videntur sic constituti, secundum plurimum, eodem pacto quando unus est altero prominentior, non evenit secundum plurimum nisi à morbo, licet etiam utriusque oculi prominentia à morbo esse possit; itaque notandum, quid ea, quæ hactenus dicta sunt, locum habere debent improminentia naturali, nam in morbosa multo strictius res determinanda, quippe cum nullo modo fieri possit, ut non multo majorem deformitatem, & forte majus visionis impedimentum afferat. Dicitur autem hæc oculorum prominentia, ubi morbosa fit, oculi procidentia, vel Proptosis, vel Lepiesmos, sive oculorum expressio, sitque ex violentia quadam aliquando in acutissimis doloribus, & in violento conatu in reddendis urinis, vel fæcibus, & in fæminis in expellendo partu, ac de ea verba feci *cit. quæst.* 10. *num.* 14. *& seq.* 8

De suffusione, guttaserena, seu cataracta nihil notatu dignum videtur adjiciendum; cum enim visum omnino auferat, & homines prorsus cæcos efficiat, irregularitatem irremediabilem, ac minime dispensabilem inducit. Duo tamen de hac affectione notanda, primum quod licet suffusio, seu cataracta sit tantum in uno oculo, tamen incassum videretur quis dispensari ad promotionem, nam ad admi- 9

niſtrationem, quamdiu uno oculo bene uti poteſt, forte non eſſet omnino extra ſpem diſpenſationis, non ſic ad promotionem, quod non corneam fit ex impedimento alterius oculi, ſed quia nũquam fit, ut uno oculo cataracta affecto, non afficiatur etiam alter, ob maximam utriuſque, communionem partes internas quo ſuffuſo homo profecte cæcus evadit, quandocunque ergo ſuffuſio in uno oculo incipiat, videtur ob periculi certitudinem, nempe venturæ ſuffuſionis in oculo ſano, ſuffuſus in uno tantum oculo repellendus à promotione: unde non abſolute verum eſſe crediderim quod Navarr. *in Man. cit. c.27. nu.199.* dicebat, non eſſe ſcilicet par impedimentum promotionis, vel adminiſtrationis illius, quia viſu caret abſque eo quod intuentibus id appareat, cum abſq; ulla deformitate cum eo, qui oculo caret, idque dico ob commemoratam periculi certitudinem amittendi viſum in totum, quæ major eſt ex parte ejus, qui alterum oculum ſuffuſum habet, quã ex parte ejus, qui altero oculo caret, unde magis diſpenſabilis videtur hic, quam ille, non obſtante, quod majorem deformitatem præſeferat; quamobrem Navarræ ſententia locum forte habebit in aliis caſibus, in quibus ex aliquo alio accidenti alterius oculi viſio abſq; deformitate, & abſq; eo quod quicquam intuentibus appareat, fuit amiſſa, at non ubi altero tantum oculo viſum amittente ſuffuſio præceſſerit, quia, ut dixi, non multo poſt tempore uterque ſuffunditur, & viſus in totum amittitur.

10 Eſt præterea notandum, quod Cataracta aliquando curatur extractione, & ſunt artifices quidam ad hoc munus exercitati, qui tamen multa promittunt, promiſſis tamen ſtare ne minima quidam ex parte ſolent ob multas difficultates ſibi occurrentes. Vtrumque tamen hoc ſeſe habeat extractis cataractis nonnulli viſum recuperare ſolent (debiliter tamen, & aliquando ad tempus tantum ut ſubjungam) nam humor, qui viſum adimit & Pupillam obſtruit, intra corneam, & humorem Chryſtallinum recluditur, & cum fuerit convenienter incraſſatus à Pupillæ regione per acum vel ad inferiorem partem removetur, & verius oculi angulum tranſponitur; remoto ergo à Pupilla eo humore, removetur impedimentum viſus, quam eo modo ægri recuperant. Sed utinam ea ratione res ſuccederet, ut Medici promittere ſolent; certè tot ac tantæ conditiones concurrere debent, ut hæc cataractarum extractio ſit proſpicua, ut ex centum vix unus viſum perfecte recuperare ſoleat. quomodo autem Cataractæ extrahantur docent Celſus *lib. 7. c. 7.* Guido de Cauliac. *chirurg. magn. tract. 6. doctr. 2. rubr. de Catar. & gutt. ſer.* Arnald. *lib. 1. Breviar. c. 14.* Io. de Vigo *lib. 4. Chirurg. c. 7.* & ex recenſioribus Hyeron. Fabrit. *de oper. Chirurg. tit. de ſuffuſion.*

11 utrumque autem ſit, dubium excitari poteſt, an qui Cataractas habebat, & eas extrahendas ſibi curavit, unde viſum recuperavit, poſſit ex ſublato impedimento irregularitatis ad ſacra promoveri, & in illis miniſtrare, & clare patet, quod ceſſante cauſſa irregularitatis ceſſet irregularitas, & ſic viſum quomodocunque recuperans non prohibetur ſuis ordinibus defungi Majol. *d. cap. 20. num. 1.* ſed profecto ſi quid ex propria ſententia Arti Medicæ Janito mihi pronunciare licet, non promiſcue quemcumque ſic viſum recuperantem ab irregularitate immunem dicerem, quia facili negotio cataractæ revertuntur, ut eſt communis opinio experimento confirmata Arnald. *ubi ſupr.* quamobrem dicẽdum videtur, quod ſi cæcus jam fuerat promotus, & viſum recuperet, poſſit quouſque bene videt ſuo officio fungi, ſi vero non ſit promotus, & per cataractarum depoſitionem viſio recuperaverit, non tam prompte videtur ſe movendus, quia, ut dixi, Cataractæ de facili revertuntur, & in ea non extractione viſus debilitatur, ac procedente tempore imminuitur & deperditur. quod tanto magis verum erit, quanto quis poſt cataractarum extractionem debilius viſum recuperaverit. 12 Glauccæo dicitur viſus obſcuritas, quæ & Glaucoma, & Glaucoſis appellatur, ſitque ex humoris Chryſtallini craſſitie. Hæc parvam de ſe ad extra ſignificationem præbet, niſi quod circa pupillam profunda albedo apparet, ſed viſibilia quæcunque tanquam per fumum, aut nebulam cernuntur, unde & ipſa irregularitatem inducere debet, non tantum quia hoc viſionis impedimentum eſt inſigne, ſed quia difficillime curationem admittit, & in dies majus efficitur, & in conſummatam cæcitatem terminatur.

13 Pannus item oculorum vitium eſt viſioni inſigniter officiens, & quandoque in totum illam adimens, ut etiam Maculæ, quæ non ſolum impedimentum, ſed etiam deformitatem cauſſant cooperiendo oculorum ſplendorem, illoſque obſcuros reddendo tangi quodam panno, vel alia quapiam re cooperti eſſent; neque dubium eſt, homines ex utraque indiſpoſitione irregularitatem incurrere, non inquam ex panno, aut macula utriuſque oculi, ſed etiam ex alterutrius tantum non minus quam ex eluſcatione & totali oculi alterius privatione, licet major multo deformitas appareat in Luſco, quam in habente pannum, ſeu maculam in oculo; non eſt tamen dubium quod tam ob minorem deformitatem, quam ob minus forte viſionis impedimentum (licet plerumque par in ſingulis horum morborum ſit) magis diſpenſabilis videatur is, qui pannum, aut maculam in altero oculo habet, quam Luſcus, aut Monoculus.

14 Fiſtula lachrymalis ex Ægilope, hoc eſt ex tuberculo in oculorum majori angulo fulto, cum male curatus eſt, aliquam turpitudinem habet, ſed non talem, quæ poſſit inducere irregularitatem, non neque viſui quicquam incommodi affert, ſecundum plurimum ſaltem. notandum tamen non eſſe fiſtulam lachrymalem eundem affectum cum illachrymatione oculorum, quæ Epiphora à Græcis 15 vocatur, nam quid ſit fiſtula lachrymalis ex ipſo nomine patet, Epiphora autem, & illachrymatio eſt aſſidua humoris cujuſdam reumatoſi, ſeroſi, vel catharralis lachrymarum inſtar ex oculis effluxio, quæ & majorem habet deformitatem plerumque. & viſioni magis noxia paſſio eſt; ex decurſu enim perenni hujuſmodi humoris, viſus incraſſatur, ita ut viſio debilius fiat, at in fiſtula nihil tale accidit, ſed ex ipſa naturali fiſtula humor acris effluit, unde Iuvenalis *Sat. 10.*

—— *Et aere malum ſemper ſtillantis ocelli*

qui tamen nihil viſui incommodat. Præterea in fiſtula ab ipſa fiſtula lachrymali, quæ in caruncula majoris anguli oculi poſita eſt humor effluit, in illachrymatione autem humores effluunt ab ipſa oculi ſubſtantia. Nota inſuper Illachrymationem hanc non idem eſſe quod lippitudo, neque ex lippitudine fieri; quamquam enim in lippitudine oculi aliquando illachrymant, & plures humores ex oculis effluunt, tamen hæc illachrymatio, de qua loquimur, diverſa affectio eſt; fit namque abſque oculorum in-

inflammatione, quæ lippitudinem semper concomitatur, & ob caussam aliquæ humiditates ab oculis effluunt. Itaque non recte forte Majolus *citato. cap.20. num.5.* dicebat, Lippum, qui oculos lachrymantes habet perpetuo, cum putredo ab eis effluat, ab ordinibus Ecclesiasticis Canones excludunt, quando deformitas multa est ove. intellexit enim, vel intelligendum id, quod dicit, de lippitudine acera cum inflammatione, quæ tamen absque oculorum illachrymatione fieri etiam solet. sed illacrymatio, de qua nunc verba facimus, absque inflammatione oculorum fit, & habet cum se notabilem turpitudinem, ut dixi, etsi perennis sit, & incurabilis, multusque humor ab oculis descendat, caussa potissima
16 videtur inducendæ irregularitatis. Sed jam de lippitudine ipsa loquamur, quæ ophtalmia dicitur, & quæ frequens est, & notabilis oculorum morbus, ex quo, ita determinantibus Canonistis homo fit irregularis: hoc tamen non indistincte accipiendum, cum ophtalmia sit morbus non immanens, sed aliquorum dierum spatio recedens, quod secundum plurimum evenit; quare non quælibet ophtalmia faciat hominem irregularem, nisi forte ad tempus: sed hujus morbi tres potissimum species constituuntur, prima in qua dolor tantum, pruritus, & rubedo oculorum absque insigni tumore apparet, diciturque ophtalmia spuria, ac notha, vel pseudophtalmia, fitq; ut plurimum à caussis externis, quæ plurimum caput ipsum calefacere aptæ sunt, Græcis alio nomine Taraxis appellatur, Latinis oculorum perturbatio. Secunda species est, quando dolor, pruritus & rubedo notabiliora sunt, & lachrymæ effluunt copiosæ, Ægerque lumen externum sustinere vix potest, & hæc proprie ophtalmia dicitur. Tertia species adhuc gravior Secunda est, diciturq; Chymosis, & in hac oculi plurimum rubent, intolerabiliter pruriunt, & acutissime dolent, palpebræque simul cum universo oculo tument, & indesinenter illacrymant; ac absque alia determinatione patet, maximam intervenire caussam Irregularitatis in tertia specie, magnam in secunda, minorem in prima, in singulis autem irregularitas temporanea est, recedente enim morbo, quod fit brevi aliquorum dierum spatio, & quando retardatur spatio dierum quadraginta, absque dubio irregularitas cessat. Sed aliquando Ophtalmia nunquam recedit, alias autem recedit quidem, sed de novo, & facile quacunque ex caussa recurrit; & in utraque hac ophtalmiæ specie turpitudo est insignis, & incommodum notabile, & quod majus quid est, tam turpitudo, quam impedimentum in dies crescunt, nam oculi non modo propriam aciem amittunt, sed procedente tempore minores fiunt, & contabescunt non aliter, quam in senibus, de quibus Iuvenal. *cit. Sat.6.*

Fiant obscuri dentes, oculique minores.

& ex his nova, ac multo major deformitas, ac novum, & multo majus impedimentum, quædam dubium nullum excitare debeat, an irregularitatem inducant, nec ne, cum res clara undequaque sit.

Antequam autem absolvamus sermonem de vitiis oculorum, aliquid dicendum de vitiis quarundam partium circumjacentium, & ad ipsos oculos pertinentium, quæ sunt Cilia, Supercilia, Palpebræ: non enim nullius momenti sunt, quæ circa has partes considerare operæ pretium est. Et primo
17 supercilia depilata, & glabra non tantum invenustatem, sed & deformitatem caussant, cui si addas eorum glabritiem portendere deterius malum, ac præcipue signum esse non contemnendi morbi Gallici, videndum, an ex hoc inducatur irregularitas. certe ipse morbus Gallicus per se, ubi per exteriora signa, ac patentia manifestum se faciat, irregularem hominem facit, si non alia ex caussa, saltem ob publicum scandalum. sed de morbo Gallico singillatim in sequentibus verba faciemus, cum multa peculiariter consideranda circa illum occurrant ad præsens argumentum facientia. 18

Verum adhuc multo majorem deformitatem non sine incommodo habent cilia depilata, hoc est palpebræ ipsæ pilis destitutæ, non tamen tam de facili defluvium patiuntur; sed si defluant, horrorem quemdam intuentibus incutiunt; unde circumscripto etiam non unico impedimento, quod ex horum pilorum defectu emanat, militat caussa evidens irregularitatis ex prædicto horrore intuentibus incusso.

Palpebræ (quæ soli homini, & struthiocameli 19
duplices sunt, nempe superior & inferior) si aliquo modo male afficiantur, ut exempli gratia si corrosæ vel in totum, vel ex parte sint, si convulsæ maneant, vel relaxatæ, ita ut reclinari, & attolli cum opus fuerit, non possint, si una alteri adhæreat, si irremediabilem livorem, ac turpem contraxerint, dubitandi caussam præbent, an faciant Irregularitati locum. ac certe si corrosæ sint etiam aliqua ex parte ob horrorem, quem inducunt, summam deformitatem præ se ferunt, quæ sufficiens caussa Irregularitatis à Canonistis judicatur. Si convulsæ sint, ita ut oculi claudi nullo modo possint, non caret dubio, an faciant hominem irregularem; & sic in reliquis: in quibus omnibus, pro majori, vel minori turpitudine, & impedimento Episcopus dijudicare solet, an irregularitati sit locus, necne; pro qua re illud notum sit, minorem deformitatem, ac minus etiam incommodum afferre corrosionem, vel privationem totalem inferioris palpebræ, quam superioris. Paralysis autem non magnam habet deformitatem, neque magnum incommodum; contra, insignem habet convulsio, & incommodum etiam majus. sed circa erosionem, & deficientiam palpebrarum illud animadvertendum, quod non solum tota superior palpebra deficiens, aut corrosa magnam affert deformitatem, & incommodum, sed etiam pars ejus aliqua notabilis, ut superius innuebam, præcipue autem si ungula, vel corona deficiat, nempe pars illa extrema cartilaginosa, cui pili adhærent: itaque hæc Canonistis observanda propono, ut ipsi determinent, an sint caussæ sufficientes inducendi Irregularitatem, & quæ dispensationem admittant, quæ non.

Sunt tandem nonnulla vitia, quæ visionem insigniter lædunt, ob Aquei humoris non naturalem constitutionem, sed præcipue ob ejus effusionem, 20
ex qua notabile nocumentum actioni videndi communicatur, immo & interdum perit ex ejus effusione omnino videndi actio, unde & ex hac caussa, quemadmodum ex plerisque ex superioribus inducitur irregularitas. Quoniam tamen hic humor, etiamsi deperdatur, solet de novo regenerari, ac visus recuperari, ut experimento proprio docet Gal. *lib.1. de sympt. caussis cap.2.* & attestari proprio quoque experimento ipse possum, in duobus viris, qui maximo incendio coërcendo operam dantes, ex caumate summo visum amiserant ob, apud seu albuginei humoris consumptionem: quibus experimentis suffragantur alia doctorum hominum testimonia apud Daniel. Sennert. *lib.1. pract. par.3. sect.2.*

21 *ſect.2.cap.*34. hinc idem dubium enaſci in hoc caſu poteſt, quod in viſus recuperatione per Cataractarum extractionem moveri poſſe dixi; ſed libentius multo cum his diſpenſandum cenſerem, quam cum his, qui ex Cataracta viſum amiſerant, quippe cum ex Cataractis extractis non ſolum remaneat viſus debilitas, ſed immineat ſemper periculum reincidendi, ut ibi dixi, at in hoc caſu & viſus omnino recuperatur, & nullum periculum recidivæ timeri poteſt.

Erant & alii permulti oculorum morbi, qui vel viſum impediunt, vel deformitatem faciunt, vel utrumque ſimul cauſſant, ſed quia non omnia, ac ſingula poſſunt hic recenſeri, ſatis illud ſit dixiſſe, quod omnia ex magnitudine impedimenti, & deformitatis determinationem recipiunt, juxta quam Epiſcopus vel per ſe, vel cum Medicorum conſilio in nonnullis caſibus dubiis judicabit, quando faciant irregularitatem, & quando diſpenſationem admittant, quando vero non.

SVMMARIVM.

1 *Naſus inter animalia ſoli homini datus, ejuſque dignitas.*
2 *Naſi magnitudo, aut exilitas notabilis inducit irregularitatem.*
3 *Naſi tortuoſitas duplex, & quænam faciat hominem irregularem.*
4 *Naſi carentia inducit irregularitatem à ſolo Papa diſpenſabilem.*
5 *Ex Naſi deperditione in altero conjuge ſponſalia juramento firmata diſſolvi poſſunt, & utrum recuperato Naſo reintegrari debeant. num.ſeq.*
7 *Vlcera Narium an irregularitatem inducant.*
8 *Polypus diverſæ ſpeciei, & quam inducat irregularitatem.*
9 *Narium caruncula quando faciant irregularem.*
10 *Hæmorroides Naſi an, & quando faciant hominem irregularem.*
11 *Narium fœtor ex quibus cauſſis provenire ſoleat, & quando inducat irregularitatem.*
12 *Surditas perfecta, ſeu confirmata facit hominem irregularem.*
13 *Gravi auditu laborantes, qui ſurdaſtri dicuntur; an ſint irregulares.*
14 *Auricula in totum abſciſſa an faciat hominem irregularem, etiam ſit membrum, necne. num.ſeq.*
16 *Labiorum ulcera ſi notabilia ſunt, & malignæ naturæ, dant cauſſam irregularitati.*
17 *Labiorum corroſio ſummam deformitatem, ac dedecus affert, & quam Irregularitatem inducat, & à quo diſpenſabilem.*
18 *Labium inferius relaxatum, maxime ſi mentum ſimul cum eo decidat, quodnam incommodum ſanitatis afferat, & quam irregularitatem inducat.*

De Naſi vitiis, Aurium, ac Labiorum.

QVÆSTIO VIII.

QVantam utilitatem, ac quantum decoris obtineat in homine pars illa conſpicua, ac prominens faciei, quæ Naſus dicitur, notum feci alias *lib.*5. *harum Quæſtionum Tit.*3. *quæſt.*4. *à num.*1. *ad*
1 *plures ſeqq.* hæc pars ſoli homini à Natura conceſſa, ac tanti ea de re æſtimatur, ut non ſolum ejus exiſtentia, ſed formoſitas, ac recta conſtitutio requiratur, ut quis ad ſacra admitti poſſit: illud profecto palam eſt, ejus exceſſum in magnitudine, vel parvitate hominem antiquitus à ſacerdotii conſortio reppuliſſe, ut habetur Levit. *cap.*21. *verſ.*18. & notavi etiam *loco cit. num.*17. Neque injuria id factum eſt, ſiquidem Naſus primum in facie in intuentium conſpectum venit, & faciei deformitatem, aut formoſitatem primus prodit, præterquam quod interioris quoque pulchritudinis index habetur, obtortus enim naſus pravos mores oſtendit, ac mentem obtortam, ſicuti loco citato dixi. In eo ergo conſiderari poſſunt quamplurima vitia, ex quorum culpa homo irregularitatem contrahat, ac primo Naſi 2
magnitudo, vel exilitas conſideratur, ex cujus alterutrius culpa, ſi notabilis ſit, irregularitas inducitur. Majol. *lib.*1. *de Irreg. cap.*22. *ſub num.*1. ſed tam magnitudo, quam exilitas à natura eſſe poteſt, & à morbo; ſed ſi magnitudo, vel exilitas ſit à natura animi potius vitium, quam corporis portendit; contra ſi ſit ex accidenti, & à morbo, potius corporis infirmitatem portendit, quam Animi. Irregularitas utroque modo inducitur ſecundum Canoniſtas ob deformitatem, Medicus tam prædictas etiam cauſſas conſiderat, nempe Animi pravam diſpoſitionem, & corporis latentem morbum, & quidem notabilem, eruntque etiam in hoc hujuſmodi irregularitates differentes ex eo quod naturalia vitia non poſſunt amoveri, accidentalia autem ſi de iis, quæ ad magnitudinem ſpectant loquamur, amoveri interdum poſſunt, ſi vero de iis, quæ ad exilitatem, nequaquam amoventur, niſi exilitas fieret ex totali, aut partiali privatione Naſi, nam tunc reparatur, ut alias dixi.

De naturali igitur vitio quoad magnitudinem, & exiguitatem, non eſt quicquam addendum: de magnitudine accidentali obſervamus, quod Naſus aliquibus vel ob affluxum humorum, vel poſt apoſtema, vel ob aliquam excreſſentiam (omnia autem hæc in idem recidunt quoad cauſſam talem ægritudinem generantem) adeo excreſcit, ut magnam inducat turpitudinem, immo & incommodum ceſſante autem humorem affluxu, vel diminuta ex arte excreſcentia, aut ſanato Apoſtemate, Naſus ad naturalem formam redire plerumque ſolet, & omnis turpitudo inde emanans ceſſat, qua ceſſante, ceſſat etiam Irregularitatis cauſſa, ut alias dictum eſt. Sed Naſi exilitas non tam de facili eſt amovibilis, ut obſervari poteſt quotidie in aliquibus, quibus ob ulcus interdum, vel ob quamcumque aliam cauſſam Naſus indies decreſcit, corroſis naribus, & ſubſidente ipſo Naſo: nam poteſt quidem prohiberi aliquando, ne ulterius decreſcat, & in totum amittatur, prohibendo humorum affluxum, & ulcus conſolidando, ſed quod deperditum eſt per ſe non amplius recuperatur, ſed ex arte cum maxima tamen difficultate; & in hac Naſi exiguitate ſemper remanet latentis, ac magni morbi cauſſa, unde etiamſi recuperetur, non effugitur ex mea ſententia irregularitas proveniens à prædicto morbo, qui ut plurimum Gallicus, vel malignus eſt. Ex quibus Canoniſtæ, quod & alias propoſui diſcutiendum, videant, an irregularitas proveniens ex hujuſmodi Naſi exilitate ceſſat, ſi Naſus ad naturalem ſtatum per artis præſidia redierit. Ad Naſi etiam deformitatem pertinet illius tortuoſitas, & hæc quoque eſſe poteſt 3
naturalis, & acidentalis; naturalis majorem cauſſam præbet

præbet irregularitati, quam magnitudo, & exilitas duplici ex caussa, nam & magis decori faciei officit, si insignis sit, & majus vitium Animi portendit, ut dixi enim Animi tortuositatem denotat, & est ex signis minus fallacibus, cum raro, immo rarissimo talis tortuositas existat absque morum pravitate. Quæ autem accidentalis est nihil quicquam tale significat, & quia nonnisi ex magnis morbis provenire solet, non facile succedit, ut homo cum tali tortuositate Nasi supervivat; convulsionem enim maximam internarum Cerebri partium ostendit, & est ex signis non solum læthalibus, sed ex iis quæ proximam mortem significant, Hipp. *lib. 1. Prognost. partic. 15.* ibique Bened. Victor, Cardan. *aliisque in comm.*

4 Sed & præter figuræ depravationem in Naso, ejus carentia maxime in considerationem venit, ob quam nulla difficultas est, quamcunque fieri irregularem, atque à solo Papa dispensari posse Majol. *lib. 1. de Irreg. cap. 22. num. 2.* quæ regula videtur mihi excendenda, ut non solum locum habeat in totali carentia Nasi, sed etiam in aliqua pars ipsius notabilis deficiat, vel si omnino subsideat ita, ut eminentia ipsius non amplius appareat; nam & totalis carentia, & partialis, si à morbo proveniat, majorem subesse caussam morbi denotat, ut jam superius dixi, ubi etiam de recuperatione Nasi verba feci, & alias ex Sanchez dixi, sponsalia juramento
5 etiam firmata ex deperditione Nasi alterius conjugum dissolvi posse, & dubitavi, an ex reparatione Nasi sponsalia redintegrentur; & quia deperditio Nasi habet caussam ut plurimum morbificam, &
6 quidem gravissimam, & ut plurimum contagiosam, videbatur mihi dicendum, non teneri sponsum sanum sponsalia reintegrare etiam recuperato Naso per sponsum infirmum; idemque crediderim dicendum quoad irregularitatem, cum etiam recuperato Naso ex Gallico ac sævo morbo deperdito, urgeat ipsa morbi Gallici malitia, sed Canonistæ magis ad rem hæc determinabunt. Sed ponamus Nasum quem non à morbo, sed in bello amisisse, vel illi fuisse ab hostibus præcisum, vel quomodocunque per vim externam fuisse deperditum, ac deinde arte recuperatum, certe viderentur spem sponsalia reintegrari debere, de Irregularitate autem quid sit determinandum, non tam in propatulo est. si enim Nasus in rixa, & maxime injusta fuerit amissus, urget scandalum, quod cum maxima ex parte cessat recuperato Naso. Porro Nasum deperditum ita reparari posse, ut nullam invenustatem, nedum deformitatem præseferat, ostendunt opere, & sermone plures Medici, sed ex his vide præcipue Talliacotium *de Cur. Chirurg. lib. 1. cap. 19. & seqq.* & Cortesium Misallan. *dec. 3.*

Præter commemoratas Nasi deformitates, & incommoda, in eo eveniunt plura alia vitia, ut ulcera, & quidem maligna, & cacoëthica, carunculæ, apostemata, inflamationes, tumores, hæmorroides, Polypus, fætor, & id genus alia. Et quoad ul-
7 cera certum est, ea non solum esse plerumque maligna, sed & turpitudinem, & indecentiam multum afferre; quia ut plurimum vel saniosam materiam per nares ex ipsorum culpa expurgatur cum fætore, vel solum fætorem reddere, sed tantum, ut à propinquis tolerari absque stomacho non possit; & quia urget etiam difficultas, sanationis, & latentis morbi suspicio, immo certitudo, videant Canonistæ, cum hujusmodi ulcera ad prædictam gravitatem pervenerint, vtrum irregularitas talis sit, ut ab Episcopo dispensari possit, vel eius dispensatio ad Papæ auctoritatem reservetur.

Quoad Apostemata, tumores, & id genus alios morbos sciendum, omnia venire sub nomine Polypi, teste Falloppio *lib. de Tumor. c. 23.* Est tamen Polypus non unius generis nec quoad turpitudinem, nec quoad sanitatis incommodum, nec quoad curationis difficultatem; cum alius sit maximus, & in- 8
signis, alius hoc minor, alius sanitati summopere officiat, alius autem pannem, & alius facile sanetur, alius vero difficillime, aut nunquam; immo alius est, qui neque curari potest, neque tangi se ullo modo permittitur, ut quando in Cancri naturam degeneravit: verus tamen Polypus duplex est, unus qui simplex tumor est absque ulla cacoethica, seu malignitate; alter qui cancerosus existit; & licet, quando Polypus cancerosus est, curationem non admittat, non tamen quando simplex tumor ex curatu adeo facilis existit, quin multum negotii Medicis exhibet, quia plerumque inter curandum in cancrum degenerat, unde jure merito à Talliacotio de Curt. *lib. 1. cap. 21.* inter eas operationes Chirurgicas Polypi extractionem enumerat, quæ non sine summa molestia, & periculo fiunt, & quæ summam curantis industriam exposcunt. Sed cur hic tumor vocetur Polypus, si quis scire desiderat, duplicem caussam ab Auctoribus assignatam esse cognoscat; una quod ejus substantia mollis est, & alba, ad instar Polypi piscis, altera quod non minus quam idem piscis Polypus tenaciter adhæreat parti, quam primo apprehenderit, unde facete Plautus *in Aulal. Act. 1. Scen. 4.* alias à me ad hoc ipsum propositum adductus ad avaros denotandos dicebat.

Ego istos novi Polypos, qui ubi quid extigerint, tenent. eodem modo tumor hic adeo tenaciter naribus hæret, ut non nisi illum circum circa excidendo curari possit, & habet præterea non aliter quam ipse Piscis Polypus veluti multos pedes, quibus affectam partem arctissime alligatam, tenet. Sed hæc ex abundanti. quod ad rem nostram facit; illud est, hunc tumorem afferre secum & deformitatem, & sanitatis detrimentum, & scandalum, quæ omnia apud Canonistas sunt potissimæ Irregularitatis caussæ, quæ quanto minus amovibiles sunt, tanto minus dispensabilem irregularitatem inducunt, unde magis dispensabilis erit, quæ provenit ex simplici Polypo, quam ex canceroso, ut patet.

Non habent omnino eadem incommoda Na- 9
sium carunculæ nisi notabilis sint magnitudinis, cum tutior, & facilior earum curatio sit, imo neque eandem turpitudinem afferunt, neque incommodi tantundem ut Polypus; proximior naturæ Polypi est hæmorrois, & curam sortitur Polypo similem; 10
unus tantum timor in ejus curatione imminet, ne scilicet ad ejus curationem hemorragia, hoc est, sanguinis fluxus sequatur, qui non facile deinceps cohiberi possit. Interim Hæmorrois habet turpitudinem Polypi non absimilem, majorem tamen, aut minorem prout major, aut minor est, quæ caussa absque dubio irregularitatem apud Canonistas inducit; per quem tamen sit dispensabilis, ipsi statuent. Narium fætor alia passio est ipsarum Narium, qui 11
aliquando tantus est, ut nonnullis animi defectum excitet, dum illum percipiant, aliis præ animi anguistia difficultatem respirationis caussset, aliis vomitum excutiat; & licet nihil exterius hoc vitium interdum se prodat, neque ullam turpitudinem ostendat,

dat, eſt tamen talis ac tanta ejus vitii indecentia, & ignominia, ut non modicum ſcandalum inde excitari credam potiſſimam irregularitatis cauſſam: & quia hujuſmodi fœtor poteſt variis ex cauſſis provenire, & maximè ob ulcus earundem narium, vel ob Ozænam, vel ob Polypum, vel ob corruptionem humorum in interiore Cerebri parte, aut ob corruptionem Oſſis Ethmoidis, aut ob vitium partium inferiorum ut Pulmonum, aut ventriculi, ſciendum fætorem, qui provenit à partibus inferioribus eſſe minorem, & magis curabilem (licet minus curabilis ſit procedens à vitio Pulmonum, quam à vitio ſtomachi) contra qui provenit ob ulcus, apoſtema, vel corruptionem partium non removeri, niſi ſumma cum difficultate, & forte nullo modo, quia non amovetur, niſi ulcus, apoſtema, & corruptio removeantur, quæ plerumque removeri non poſſunt. Qui ex humorum corruptione in cerebro ſuſcitatur non de facili ſanationem admittit, eſt tamen prædictis magis curabilis. In omnibus prædominatur turpitudo, & indecentia, quarum utramque determinabunt Canoniſtæ, an ſufficientes cauſſæ ſint inducendæ irregularitates. Circa aures tria vitia ad rem noſtram conſideranda, ſurditas nempe, gravis auditus, & auricularum defectus,
12 ſeu mutilatio. & de ſurditate nihil eſt quod peculiariter admoneamus, cum notiſſimum ſit perfectam ſurditatem facere hominem irregularem. Majol. *lib.* 1. *cap.* 25. *num.* 1. & quia conſumata ſurditas eſt ex morbis inſanabilis. Paul. *lib.* 3. *ſuæ Med. cap.* 23. immo ex iis, qui indies ingraveſcunt, quia procedente ætate quilibet ſenſus hebetior ad ſentiendum evadit, videndum à Canoniſtis, an locum habeat cum hac ſurditate diſpenſatio, & per quem
13 fieri debeat. Sed hi quoque qui gravi auditu laborant, & ſurdaſtri dicuntur, ſi utriuſque Auris vitium habeant, etiam per longum tempus male habuerint, non videntur ab omni Irregularitatis cenſura eſſe immunes, cum læſum habeant ſenſum perfectiſſimum cum certitudine totalis amiſſionis ejus, quia teſte Gal. *l.* 3. *de compoſit. medic. prim. loc. c.* 1. *tit. ad audit. gravit.* hic gravis auditus imperfectam, ac conſumatam ſurditatem degenerat; cum ergo id, quod de præſenti eſt, & quod de facili eſſe poteſt comparentur, videretur homini ſurdaſtros ubi prædictæ in illis conditiones concurrant, non minus quam ſurdos irregularitati eſſe obnoxios, quod ipſi Canoniſtæ determinabunt.

14 Cæterum Auricula in totum abſciſſa licet magnam ſecum habeat turpitudinem, interdum tamen capillis tegi vitium poteſt, cumque ejus privatio modicum incommodum auditus ſenſui afferat, minorem cauſſam dabit irregularitati; licet non dubium ſit, quod multo majorem dabit utraque deficiens, quam altera tantum, & quod tanto minorem cauſſam dabit pars Auriculæ deficiens, quam tota, præcipue ſi quod deficit aliquo modo abſcondi poſſit. Navarr. *lib.* 5. *conſ.* 75. ſed & ipſæ Auriculæ deperditæ non minus quam Naſus, & labia reparari per Artem poſſunt, eademq; dubia eodem modo, ut de Naſo recuperato, ſolvenda, de Auriculis recuperatis moveri poſſunt. illud ex abun-
15 danti addam, non idcirco quod Auricula abſciſſa faciat hominem irregularem, idcirco Auricula membrum eſt vocanda, cum non habeat deſtinatam, ac perfectam operationem, quod latius probavi *lib.* 5. *harum Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 4. *à num.* 22. *ad ſeqq.* & ſi aliquando tam Medici, ut Gal. *in lib. de Inſtrum. Odor.* quam Iureconſulti, ut Gloſſ. *in c. ſingula. nu. Oculus diſt.* 89. dixerunt, Aurem eſſe membrum, intellexerunt de Aure interna, non de externa, quæ proprie Auricula dicitur, quam inter membra connumerari, ut vult Majol. *lib.* 1. *c.* 25. *num.* 5. eſt omnino falſum ex prædictis.

Circa labia contingunt ulcera, tumores, excreſcentiæ, relaxatio, & alia permulta vitia; ſed ulcera 16
ſi notabilia ſint, & multo magis ſi ſint malignæ naturæ, & curationem difficulter admittant, habent ſecum plurimam deformitatem, ac dedecus, & abominationem, & ſcandalum, quæ urgentiſſimæ cauſſæ irregularitatis exiſtunt; an autem ejus ponderis ſint, ut Papæ auctoritatem pro diſpenſatione irregularitatis requirant, Canoniſtæ ſtatuere poterunt. Cum his ulceribus pari paſſu procedit labio- 17
rum corroſio, quæ jam cauſſas irregularitatis facit graviores; deformitas enim, & dedecus, & ſcandalum ex carentia læſionem notabiliter increſcunt, patentibus dentibus, & Oris hiatu cum multo intuentium horrore, quamobrem irregularitas, quæ ex hoc vitio inducitur, erit ex his, quæ Pontificiam auctoritatem expoſcunt, quantum ex ſimilibus caſibus conjicio.

Labium proinde, & maxime inferius relaxatum 18
quandoque ac decidit interdum ex ſe; interdum cum toto mento, & in aliquibus vidi tam turpiter eam partem relaxari, ac decidere, ut tenui, ſed forti filo eam alligare, & in ſuo loco continere fuerint coacti. in qua infirmitate, & turpitudo apparet, & minus liber corporis, vel oris uſus tam in cibo, & potu aſſumendo, quam etiam in loquendo; ex quibus facile poſſunt Canoniſtæ ſtatuere, an tales ſint irregulares, & an diſpenſandi, nec ne.

SVMMARIVM.

1 *Oris fætor, quatenus & quando poſſit inducere irregularitatem.*
2 *Oris diſtorſio an inducat irregularitatem.*
3 *Palati ulcera quæ ſint cauſſa irregularitatis.*
4 *Dentium vitium nullum adeo graue videatur, & inducere debeat irregularitatem.*
5 *Dentium dolor an, & quando debeat inducere irregularitatem.*
6 *Gingivæ ulcera quænam faciant irregularem.*
7 *Lingua præciſa ex qua cauſſa, & quando faciat hominem irregularem.*
8 *Linguæ magnitudo & excreſcentia quando cauſſet irregularitatem.*
9 *Linguæ Paralyſis, aut Convulſio an faciat irregularem.*
10 *Obſcure loquens quando ſit irregularis.*
11 *Raucedo quando faciat hominem irregularem.*

De vitiis Oris, Palati, Dentium, Gingivarum, & Linguæ.

QVÆSTIO IX.

ABominabilis affectio eſt, & fæditatem habet 1
Oris fætor, & licet formæ nihil incommodet, portendit tamen internarum partium morboſam conſtitutionem & illam quidem non aſpernendam, ubi ſcilicet ſit indefinens, nam ſi perpetuus non ſit, & à cauſſa extrinſeca enaſcatur, ut à nimio cibo, nihil

nihil tale minatur. De hoc vitio non aliter dubitari poteſt, quam de fœtore Naſium, de quo in ſuperiori quæſt. *num.* 11. ac profectò ea omnia, quæ in eo locum habere diximus, habebunt etiam locum in fætore oris; licet hic plures numero cauſſas habere poſſit, quam ille, conſideratis igitur cauſſarum illum excitantium gravitate Canoniſtæ decidere poſſunt, quando hic fætor inducat Irregularitatem, & quando diſpenſari poſſit, aut non.

2 Oris diſtorſio deformitatem magnam affert, ſive illa à convulſione, ſive à paralyſi eveniat; & certe ſi magna, ac conſpicua ſit, non dubitandum, quod ſit ex cauſſis Irregularitatem inducentibus, ac tanto magis id verum erit, quanto magis conſtabit, eam relictam fuiſſe ex prægreſſa Apoplexia, vel Epilepſia, & multo etiam magis ſi pateat hujuſmodi Apoplexiam fuiſſe fortem, & Æger ſit jam gravioris ætatis, quia tunc tale vitium curationem non admittit, immo indies & deformitas, & incommodum ſanitatis ex eo creſcit; ſed hæc diſtorſio poteſt major, & minor eſſe, & ſic majorem, aut minorem deformitatem afferre, & majus, aut minus ſanitatis incommodum, juxta cujus qualitatem Irregularitatem per eam induci, aut non induci Canoniſtæ determinabunt, qui tamen & impedimentum in loquela, in maſticatione, in potu, in exſpuitione ex eo vitio emanans conſiderare debebunt.

3 In Palato fiunt ulcera maligna, & cacoëthica, ex quorum vitio Naſus interdum deperditur, & fætor ſemper oris emergit; & de his non aliter ſtatuendum, quam ſtatutum ſit de Naſi ulceribus, de quibus abunde in ſuperiori quæſtione. Quod ſi prædicta palati ulcera non ſint malignæ naturæ, nec depaſcentia, cum non facile ab extra appareant non erunt forte, ut priora ſufficiens cauſſa Irregularitatis; nam priora præter incommodum ſanitatis quod patet Gallicam luem præterea dominari ſatis clare oſtendunt.

4 Circa dentes non habent Canoniſtæ quicquam conſideratione dignum, quod dubium excitare videatur, an Irregularitati cauſſam præbent, necne; nam etiamſi diſtorti ſint, vel eorum plures deficiant, aut etiam omnes, vel ſi extra os promineant hominem non facere irregularem dicunt. Majol. *lib.* 1. *cap.* 24. neque enim ex eorum carentia talem deformitatem agnoſcunt, quæ cælari non poſſit, neque tale incommodum ſanitatis, & liberi corporis uſus, quod in ſacrorum adminiſtratione ulla impedimento ſit. Sed certe prominentia Dentium in aliquibus tanta eſt, ut inſignem afferat deformitatem, maxime ſi cum prominentia jungatur eorundem Dentium magnitudo, quia non dentes humanos, ſed porcinos, aut potius Aprugnos eos habere, dixeris; cumque hæc deformitas non facile abſcondi poſſit, videndum, an ſufficiens cauſſa Irregularitatis debeat eſſe. Præterea dentes nonnullis corrumpuntur, & gravem oris fætorem cauſſant; ſed his gratis omiſ-

5 ſis, quid de eorum dolore dicendum? hic certe tantus quandoque eſt, ut ex ejus impatientia non ſolum ſibi avelli dentes Ægroti permittant, ſed præ anxietudine caput ad parietes allidere interdum coguntur. Quis ergo non æquiparari dixerit hunc cuicunque alterius partis vel acerbiſſimo dolori? & quis negaverit eum, qui hujuſmodi dentium dolori eſt obnoxius, ac frequenter, & ex quacunque vel minima cauſſa eo prætenditur, non minus quam qui capitis dolore gravi tentari ſolet, eſſe ab Irregularitate immunem? Itaque & hoc ipſum vitium Canoniſtis conſiderandum propono.

Gingivæ ulcera pati poſſunt maligna, ſerpentia, 6 & canceroſa, quæ non minus ac cætera id genus ulcera Irregularitatis cauſſa eſſe poſſunt, ſiquidem & inſanabilia ſunt, & gravem oris fætorem producunt, licet corporis munia exercere hominem non prohibeant. cætera autem vitia gingivarum non ejus gravitatis ſunt, aut de illis ad hanc rem mentionem facere oporteat, de his ergo hæc ſatis ſunt.

Lingua præciſa hominem mutum reddit, quod 7 potiſſima cauſſa irregularitatis eſt; ſed adverte quod alias admonui *lib.* 2. *harum Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 8. *nu.* 4. linguam aliquando in totum, & radicitus præciſam eſſe, alias autem ex parte exteriori; & loquelam in totum perire ſi tota ſit præciſa, ſi vero ex parte loquelam depravari, aut etiam aliqualiter perire ad tempus, nam augetur ipſa lingua, & ſermonis uſus majori ex parte redit, ut de quodam adnotavi loco allegato. In his autem caſibus arbitrium Epiſcopi maxime videtur habere locum pro majori, aut minori ſermonis impedimento.

Præterea Lingua vel à Natura, vel à morbo ali- 8 quando naturalem magnitudinem excedit, nam à natura vidi Puerum natum cum lingua adeo magna, ac longa, ut extra os tribus digitis promineret, & ſi eam aliquando foras extendebat monſtruoſum judicari quid poterat, tantopere prominebat; de eo mentionem alias feci *lib.* 2. *harum Quæſt. Tit.* 1. *quæſt.* 7. *nu. ult.* Ex morbo autem lingua vel apoſtematur, vel ita augetur, ut ore contineri non poſſit, qualem viderunt Galen. & Foreſt. referente Daniel. Sennert. *lib.* 1. *pract. part.* 3. *ſect.* 5. *cap.* 2. Non dubium ergo eſſe debet, quin hoc caſu, & maxima deformitas, & magnum liberi corporis uſus impedimentum inſit; & deformitas quidem per ſemetipſam conſpicua intuentibus fit, impedimentum autem cauſſatur in loquela, in maſticatione, in reſpiratione, & aliis actionibus; præbebit ergo hujuſmodi magnitudo Linguæ duplici ex capite cauſſam Irregularitati, ut patet.

Sed abſq; eo quod lingua creſcat, aut ullo modo 9 magnificetur, paralyſim patitur, ita ut contineri ore non poſſit intra ſua ſepta, ac præter hæc aliquando ita retrahitur ex convulſione, ut neque ullo modo adeſſe in ore videatur, neque moveri poſſit, & in utroque caſu tam paralyſis inquam, quam convulſionis loquela vel in totum amittitur, vel maxima ex parte, ac notabiliter impeditur. Verum in paralyſi præter mutitatis incommodum etiam invenuſtas plerumque & deformitas cum extra oris ſepta promineat. In convulſione autem ceſſat ea deformitas, & tamen, ut dixi, ad interiora interdum tantopere retrahitur, ut aperto etiam ore nulla ejus veſtigia appareant, quod maxime notavi in muliere uteri præfocatione detenta; quæ ſentiebat quidem quæcunque dicebantur (ut fieri plerumque ſolet in ſimilibus præfocationibus) nam manus cuicunque parti admovebat, & os diducebat, oſtendebatque inibi præcipue moleſtiam, & in partibus ſpiritualibus percipere. ſi ergo qui linguæ uſum amittunt ſunt irregulares. D. Thom. *p.* 3. *q.* 82. *art. f. ad* 3. ex quo Majol. *lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 2. uterque caſus inducit Irregularitatem.

Et quia Lingua ſermonis modulatrix eſt, de loquelæ vitiis, ſi quid conſiderandum ſeſe offerat, aptus hic locus eſt. Sunt autem multa impedimenta, quæ circa loquelam occurrunt, de quibus ſingulis mentio-

mentionem feci *lib.2. tit.3. quæſt.11.* quæ in nullo cenſu habuiſſe videntur Canoniſtæ, ſi unam mutitatem excipias. Itaque nec Balbum, nec Blæſum voluerunt ulla Irregularitate obſtringi. Majol. *loco citato.* forte & idem dicerent de Atypis, Traulis, & Pſellis, & id genus aliis, de quibus locutus ſum
10 *præd. lib.2. ubi ſupra.* Sed inter hujuſmodi loquelæ vitia illud eſt, ex quo quis obſcure loquitur, ut illi interdum faciunt, qui inter ſomniandum obloquuntur, quod vitium vulgo ſignificamus hoc verbo, parlar fridenti, & eſt in aliquibus adeo notabile, ut vix, ac ne vix quidem percipi poſſint ab audientibus, unde etiam ſi ſermonis uſus in his non totaliter perierit, tam modice illis inſervit, ut pro deperdito haberi poſſit. hoc vitium dici à LL. *loco ſupra cit.* Aſymiam dixi, & recte ex ejus culpa hominem morboſum debere dici ab ipſis ll. determinatum *in l. Mutem. ff. de Ædil. edict* ac ſunt qui credant idem vitium eſſe hoc cum Cæloſtomia, quando nimirum homo quaſi in oris receſſu, & ipſa gula loquitur, & ita obſcure, ut modicum ſonum efformet, & non intelligibilem. Ea ratione ſermonis uſum habuiſſe ferunt Gigantes Patagines nominatos qui de rebus Indicis commentaria ſcripſerunt. Sed ſit quomodocunque illa generalis regula præſcribi poteſt, quod ubi nullus ſermo eſt, aut nullus, vel valde modicus ejus uſus, evidens cauſſa Irregularitatis prædominetur.

11 Raucedo non ab omni dubio immunis videtur, an inducat Irregularitatem, nec ne; licet enim plerumque levis affectio ſit, & facile removeatur, quando ex deſtillatione ſimplici pervenit (licet in ſenibus concoctionem non admittat, teſte Hipp. *lib.2. Aphor.40.*) tamen aliquando perpetua eſt, ac talis, ut ſonus vix percipiatur, ſitque à perenni, & contumaci deſtillatione interdum cum faucium, & partium ad vocem inſervientium ulcere, portenditque ſemper majus aliquod malum, & ſignanter morbum Gallicum jam confirmatum, qua de cauſſa ab Haliabbate ſervi, qui raucedinem perpetuam patiuntur, tanquam morboſi, & ſuſpecti de Elephanthiaſi, ſeu lepra reſpuuntur. Itaque determinandum à Canoniſtis eſt, an Raucedo ejus gravitatis, quam commemoravi, ſit ſufficiens cauſſa Irregularitatis, & an, & quam diſpenſationem requirat.

Eſt & aliud vitium quorundam ad loquelæ concinnitatem pertinens, cum quis per ipſas Nares loquitur, quod vulgo dicimus, parlar eſt Naſo; quod videtur perfecto magnam ſecum habere indecentiam, an vero tanta ea ſit, ut ſufficiat ad Irregularitatem inducendam, Canoniſtis ſtatuendam relinquatur.

SVMMARIVM.

1 *Pectoris vitia quæ reſpectu Irregularitatis ſint conſideranda.*

2 *Tuſſis quæ, & quando inducat Irregularitatem.*

3 *Sanguinis ſputum quotuplex, & quando præbere debeat cauſſam Irregularitati.*

4 *Syncopis plures gradus, & quando ex ea induci debeat Irregularitas, & quid de Animi deliquio, & Lipothimia.*

5 *Phtiſis qui morbus, & an, & quatenus faciat hominem irregularem.*

6 *Aſthmatis diverſæ ſpecies, & quænam illarum Irregularitatem inducat.*

De vitiis Pectoris, partiumque cæterarum ſpiritalium.

QVÆSTIO X.

IN pectore multæ ſunt partes tam externæ, quam internæ; de externarum vitiis ſuo loco diſſeremus, nunc de vitiis internarum, inter quæ quinque præcipue veniunt conſideranda; nempe Tuſſis, 1
Hæmoptois, hoc eſt ſanguinis ſputum, Phtiſis, Syncopis, & Aſthma. Quoad Tuſſim, quamquam hæc levis plerumque affectus cenſetur, & de qua fruſtra verba facere inſtituamus, tamen offertur conſideranda quædam peculiaris tuſſis, quæ non facile videtur debere eſſe ab irregularitate immunis ob inſigne impedimentum, & moleſtiam, quam affert, & periculum, quod minatur, & ſcandalum, quod excitari ex ejus vi inter miniſtrandum poteſt. Hæc Tuſ- 2
ſis Thiriodes, & ferina, & maligna dicitur, & eſt Tuſſis moleſta, vehemens, & frequens, quæ ſupprimi nequaquam poteſt, & minima quaque ex cauſſa invaleſcit; nam & inter loquendum, & inter reſpirandum, & inter bibendum promptiſſime excitatur, nec niſi difficulter quieſcit, ita ut homini nullum omnino tempus intermiſſionis concedat, quamobrem peſſimos, ac læthales morbos excitat; proximius tamen ex ea imminet periculum rupturæ venarum pectoris, quæ ob violentiam, & indeſinentem motum ipſius Tuſſis dirumpuntur, & ſanguinem effundunt, ex quo deinceps ulcus generatur: nam à ſanguinis ſputo, Puris ſputum, à Puris ſputo Tabes, & Mors. Hipp. *lib.7. Aphor.15.* Ergo ex hac Tuſſi fit, ut Ægri aliquando ex improviſo cum magno impetu ſanguinem ab ore rejiciant. Non unico igitur ex capite intrat in hoc caſu Irregularitas, ſed ex multiplici, nempe ex impedimento liberi uſus corporis, ex imminente periculo majoris morbi, & imminente ſcandalo inter miniſtrandum.

Sanguinis ſputum à multis partibus provenire 3
poteſt, à capite ſcilicet, à gingivis, à palato, à faucibus, à ſtomacho, à pectore, & partibus ſpiritalibus. Ad rem noſtram illud tantum videtur in conſideratione habendum quod ex pectoris, & partium ſpiritualium vitio provenit, licet quodcunque ſputum, quod cum moleſta Tuſſis, & cum impetu ab ore rejicitur, videatur in conſideratione habendum, circa ea, quæ dicemus: nam poteſt, & ab Hepate, & à Liene, & ex retentione conſuetæ evacuationis per Hæmorroides, vel per uterum factæ provenire, in quibus omnibus caſibus ſemper malum portenditur juxta Hipp. *ſent. lib.4. Aphor.25.* ſanguis qualiſcunque ſi ſurſum feratur, malum. Tamen non ejus periculi eſt ſanguis ex capite, Gingivis, & oris partibus proveniens, neque idcirco videretur eſſe ſufficiens Irregularitatis cauſſa, contra quam dicendum ſit de ſputo ſanguinis, quod à pectore, aut etiam aliunde ab inferioribus per os fiat, quia ſemper minetur ulcus Pulmonis ex vaſorum apertione, & Phtiſim; quamobrem cum ob præſentem morbum, & ſanitatis incommodum, tum ob imminens periculum, & ſcandalum in adminiſtratione ſacrorum, videtur hoc ſymptoma ſufficiens cauſſa Irregularitatis, dummodo tamen non abſit diſpoſitio ad hos ſubſequentes morbos, ſed ex Tuſſi perenni, difficultate reſpirationdi, conſtitutione pectoris,

ctoris, & aliunde ea dispositio manifestam de se cognitionem præbent.

4 Syncopis sunt plures gradus, primus est, qui dicitur Animi defectus, vel Animi deliquium, secundus, qui dicitur Lipothymia, vel Lipopsichia, vel Apopsichia. Tertius qui dicitur proprie syncopis, qui est omnium gravissimus, minus gravis est Lypothimia, & adhuc minus Animi deliquium. Circa hunc affectum animadvertendum, quod syncopis omnino differt à vertigine, ab Apoplexia, & Epiplexia, & sunt tam differentes, ut sunt affectus diversarum partium, & à diversis caussis prodeuntes, ita ut nullum symbolum habeant contra id quod ex Gabuccino dicit Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 16. nu. 12. verf. ad Comitiales*: nam vertigo, Apoplexia, & Epilepsia sunt passiones Cerebri, Syncopis est passio Cordis; illi affectus ad partem animalem hic ad vitalem spectat, unde differunt etiam induratione, nam syncopes de raro revertitur, & si revertatur, hominem è medio tollit; affectus autem illi præcipue vero vertigo, & Epilepsia facile aliquando revertuntur, & cum illis homo ad plures annos perdurare potest. Verum quidem est, quosdam Medicos, inter quos est Mercatus, putasse Lipothymiam, quam secundum gradum Syncopis fecimus, esse affectum Cerebri, & hoc pacto maxime convenire cum vertigine, & Apoplexia, sed recte hæc sententia convellitur ab aliis, & præcipue à Daniel. Sennert. *lib. 2. tract. par. 4. cap. 6.* Recte tamen à Canonistis videtur decisum, quod patiens syncopim, dummodo recurrat, & hominem frequenter, ac leviori ex caussa adoriatur, irregularis fit, periculum enim est ne tales inter ipsam sacrorum administrationem deficiant juxta Hippoc. sententiam *lib. 2. Aphor. 41.* Qui frequenter, ac fortiter absque manifesta caussa animo linquuntur, de repente moriuntur; in qua sententia Hippocrates de vera syncopi loqui videtur, cum illud verbum utatur, fortiter; sed videndum utrum de Animi deliquio, & Lipothymia idem sit sentiendum, ac ex mea sententia, si tuto Canonistæ de his determinare cupiunt, Animi deliquium simplex non tanti faciendum, aut ex ejus caussa homo evadere irregularis, quia facile discutitur, & hominem extra se non rapit, nec cadere cogit; sed modica frictione faciei, aut levi quocunque auxilio, cessat. non sic autem Lipothymia, quæ hominem parumper sensu, & motu privat, & concidere cogit; nisi ab aliis sustentetur, nec facile cessat, & quod magis considerabile est, si perseveret, in veram syncopem convertitur. sed & alia quædam syncopis species est, quæ Cardiaca dicitur, de qua suo loco verba faciemus.

5 Phtisis est ulcus Pulmonis ad quod consequitur hectica febris, sive habitualis. morbus est; cum jam est confirmatus, qui curationem nonadmittit, netamen facile curatur, etiamsi confirmatus non sit, que habet præterea conjunctum secum contagium, & quandoque tanta pravitate, ac malignitate comitatur, ut halitu inficere possit; sed nota, non tantam energiam ejus contagium habere, quantam sibi persuadet Majol. *lib. 2. cap. 20. num. 1.* non licebit contagiosus, non tamen aliquorumque subjecto in quodcunque & quandocunque communicatur; qui enim ætate jam perfecti sunt non tam facile inficiuntur, ut ille credit, imo neque alii quicunque nisi habeant quandam à natura propensionem ad prædictum contagium contrahendum, quod non simplici habitu semel, atque iterũ percepto contrahunt, sed longa, ac multa reiteratione, ac conversatione cum persona infecta, ut de aliis quibuscunque contagiis ut plurimum usuvenit. sed quomodocunque sese res habeat, Phtisis vera etiam non confirmata non unam habet caussam sufficientem ad inducendam Irregularitatem.

Asthma molestissimus affectus est, ex quo animal libere respirare non potest, & est triplicis generis, unum quodque autem suum habet peculiare nomen, & illud certum est, quod cujuscunque generis sit, hominem libero corporis usu privare solet; & quia morbus hic est ex facile recurrentibus, cum minima quandoque ex caussa revertatur, idcirco determinandum, an omnes ejus species, vel aliquæ tantum, & quæ inducant Irregularitatem, nam certum est omnes non esse pariter sufficientes ad eam inducendam, sed unam esse alia potiorem caussam. Itaque simplex anhelandi difficultas, seu gravis anhelitus, vel anhelatio, in qua densus, crebęrque fit spiritus, appellatur Dyspnæa; si vero adhuc magis densa, ac crebrior respiratio fiat, qualis eorum, qui violento cursu de proximo sunt defatigati, Nominatur Asthma; si vero tantopere respirandi difficultas crescat, ut homo non nisi recta cervice respirare possit, vocatur Orthopnæa: non est igitur dubium, quod in Dyspnæa, seu simplici Anhelatione, & difficultate respirandi minor militat Irregularitatis caussa, si quæ militat, quam in Asthmate, & minor etiam in Asthmate, quam in Orthopnæa; unde ob id Dyspnæa laborantes non omnino forte erant repellendi à promotione ad sacra, & ad eorum administrationem, nisi forte in ipso paroxysmo, ex quo tamen non majus imminet periculum, ex cujus violentia desistere cogantur ab ulteriori administratione; quod tamen in Asthmate, & multo magis in Orthopnæa timendum, in quibus aliquando tanta urget respirandi necessitas, ut homines præ angustia animam agere videantur, & nisi succurrantur, in syncopim quandoque & in mortem ipsam impingant. De his igitur si paroxysmos frequentes habeant, & maxime si certis ac determinatis temporibus recurrant, videndum, an repellendi omnino sint à promotione, nisi promoti fuerint, etsi promoti sint, an prohibendi ab administratione sacrorum ob rationabilem timorem incurrendi periculum à me commemoratum. 6

S V M M A R I V M.

1 *Passionum, quæ Irregularitati caussam dare possunt ad stomachum, & ventriculum pertinentium enumeratio.*

2 *Oesophagi, & Ventriculi ulcera quatenus, & cur Irregularitatem inducere debeant.*

3 *Deglutitio quibus modis lædatur, & quando faciat hominem irregularem.*

4 *Deglutitionis difficultas in ingerendis cibis solidis tantum, aut in ingerendis liquidis tantum, an facere debeat Irregularitatem.*

5 *Cardiaca passio, seu Cardialgia quid sit, & quam caussam Irregularitati præbere possit.* (rem.

6 *Ventriculi dolor quando faciat hominem irregula-*

7 *Singultus quid sit, & quomodo à Vomitu, & à Nausea differat, ac quando Irregularitatem inducere possit.*

8 *Vomitus quatenus, & quibus in casibus inducere debeat Irregularitatem.*

9 *Nausea quid sit, & quando videatur inducere Irregularitatem.*

De stomachi, seu Oesophagi, & ventriculi vitiis.

QVÆSTIO XI.

STomachus, & Oesophagus proprie vocatur, ductus; per quem cibi, & potus in ventriculum ingeruntur; ventriculus proprie, qui potus, & cibos recipit, retinet, ac concoquit. Circa has partes nonnulla vitia respectu Irregularitatis sunt consideranda, quorum tamen nullum præter vomitum videntur Canonistæ in consideratione habuisse; nos de aliis quibusdam mentionem facimus, quia juxta generales Canonistarum regulas, videntur sufficientem caussam præbere Irregularitati. sunt autem
1 quæ sequuntur, nempe ulcera harum partium, læsa deglutitio, Cardiaca passio, ventriculi dolor, singultus, nausea, & vomitus. Et quoad ulcera certum est, ea magni momenti esse, si in Oesophago,
2 existant multo majoris autem si in ventriculo; utraque autem habere secum impedimentum liberi usus corporis, impeditur enim, seu inquam labefactatur hæc naturalis actio deglutiendi, tales enim non possunt absque molestia quicquam deglutire, maxime autem vinum, quod morbum, & dolorem in ulceribus generat; præterquam quod utraque habent secum manifestissimum periculum adjunctum, ex eo enim, quod non facile curationem admittant, indies majora fiunt, & sordidiora, & malignitatem concipiunt, quousque tandem homo tabe, vel lienteria, vel dissenteria absumatur.

3 Quoad læsam deglutitionem sciendum erit, Naturam fabricasse Oesophagum, quem proprie stomachum, & gulam Medici vocant, ut per eum tanquam per Tubum, seu conductum cibi, & potus ore recepti in ventriculum demittantur, unde illum ex filamentis, seu fibris, ac villis ad hoc fabricavit, quibus mediantibus tanquam chordis, seu potius manibus cibos, & potus in ventriculum detruderet. Duabus autem Tunicis illum, Oesophagum inquam, natura donavit, interna crassiori, rectisque fibris dotata, externa terminosi, & transversas ac circulares fibras habente; rectis interna membrana tanquam manibus utitur, ut dixi, ad attrahendos cibos, & potus in ventriculum; transversis, ac circularibus externa utitur ad tradendos eosdem cibos, & potus in ventriculum, & ad expellenda noxia per vomitum. Fit ergo, ut hæc pars, nempe Oesophagus hanc deglutiendi actionem, vel omnino amittat, vel male, difficulter, ac diminute exerceat, si difficulter, & diminute deglutire illum contingat, non tam considerabilis affectus videtur, ut in hoc negotio de Irregularitate locum habere debeat, sed si nullo modo deglutire possit, quomodocunque id fiat vel ex Apostemate, inquam, vel ex ulcere, vel ex Paralysi, Irregularitati videtur esse maxime locus, quod quidem amplianndum videtur in difficillima & anxia deglutitione, (nam totalis amissio deglutitionis absque dubio hominem paucorum dierum spatio è medio tollit, licet noverimus quosdam, qui usque ad quadragesimum perduraverint, & sanati etiam sint, absque eo quod quidem eo tempore deglutirent) nam in celebrando sacrificio missæ ea actione libera opus habemus; videant ergo Canonistæ quatenus in hoc casu intret Irregularitas. Præterea animadvertendum, quod deglutitio aliquando difficillima fit in 4
ingerendis cibis solidis, cum contra liquidi facillime deglutiantur. Secundo contrarium quandoque evenit, ut cibi solidi absque difficultate deglutiantur, liquidi nullo modo. Tertio denique fit, ut neque solidi, neque liquidi degluti ri possint. Itaque quomodocunque hæc actio deglutiendi fieri desistat, videntur prædicta habere locum, cum maxime in celebrando sacrosancto Missæ sacrificio libera deglutitione, ut dixi, indigeamus. Sed certe curiositate non vacat dubium, quod moveri circa hanc deglutitionis difficilis differentiam potest, & est, quanam ratione fieri possit, ut interdum solidi cibi deglutiantur, liquidi nequaquam, immo in aliquibus tam difficilis redditur deglutitio potulentorum, ut eam tentare absque suffocationis periculo non possint. At vero apertissime patet majorem vim requiri in deglutiendis solidis cibis, quam potulentis, ergo si solidi deglutiuntur, cur non deglutiuntur liquidi, in quibus ingerendis minor vis concurrit? Sed dupliciter satis fieri potest, huic dubio, primo negando, majorem virtutem requiri in ingerendis solidis, quam liquidis absolute, nam in deglutiendis, quæ offeruntur necesse est Oesophagum constringi, & amplexando oblata per rectas fibras detrudi in ventriculum; modo majori constrictione opus habet ad ingerenda, & amplexanda potulenta, quam solida; unde ad ingerendos cibos solidos sufficient forte fibræ interioris membranæ, at in ingerendis potulentis concurrere etiam debent transversæ, & circulares fibræ tunicæ externæ, & sic majus negotium Naturæ facessit ingestio potulentorum, quam solidorum, & huic opinioni adhæret etiam Daniel. Sennert. *lib.* 3. *pract. par.* 1. *sect.* 1. *cap.* 3. *quæst.* 5. licet antequam ipsius scripta vidissem, eam concepissem. Vel dicamus in liquidorum deglutitione pauciores musculos, & partes concurrere, quam in deglutitione solidorum; ac fieri interdum, ut etiam male affectis quibusdam musculis, aut instrumentis ad deglutitionem deservientibus, eorum tamen deglutitio fiat per alios musculos, & organa sana, at in deglutitione liquidorum si qui musculi deficiant, aut organa ad id inservientia, non posse suppleri per alia, & sic aut difficillime, aut nullo modo liquida deglutiri posse.

Sed ad alia progrediamur, offertur igitur post 5
hæc consideranda passio quædam ventriculi Syncope Cardiaca dicta, seu Cardialgia, de qua supra; & essent quidem nonnulla circa nomina ponderanda, sed satis illud fit, me hoc per hanc vocem Cardiacæ, vel Cardialgiæ significare velle, nempe passionem quamdam, oris superioris ventriculi cum dolore, & anxietate maxima, & aliquando etiam cum animi defectus, & Syncope. Cum ergo hæc passio Syncopi jungitur non eget ulteriori consideratione, num ex ejus culpa irregularitas inducatur, nec ne, quippe cum non minus quam ipsa Syncope ex primaria cordis affectione procedens culpari debeat; sed dubium tantummodo est, utrum si solo dolore, & anxietudine molestare ægrum soleat, Irregularitatem tamen inducat. At neque circa hoc ullum dubium intervenire debet, cum passio sit acutissima, & molestissima, & tanto angore hominem sollicitet, ut neque stare eum loco permittat, neque libere respirare, immo ne loqui quidem aliquando,

quando, unde palam ire quod ob impedimentum liberi corporis usus præter alia Irregularitatem inducat. quod amplia non solum dum actu hominem affligit, sed etiam extra paroxysmum in aliquibus, quia hæc passio in nonnullis est ex facile recurrentibus. si quis ergo illi sic obnoxius videant Canonistæ an perpetua Irregularitate detineatur.

6 Non eadem passio est ventriculi dolor, & Cardialgia: nam Cardialgia ad os tantum ventriculi pertinet, dolor ad totum ventriculum; illa ab acutis, & malignis humoribus & plerumque calidioribus excitatur, hic à frigidis, & crudis, à flatibus, & à pituita fit, ut plurimum. Est tamen ventriculi dolor passio magni momenti, non tamen ut Cardialgia, tum quia ille à benignioribus humoribus generatur, tum etiam quia pars affecta in hac est exquisitissimi sensus, & quæ nequaquam absque cordis ipsius affectione durare possit. Sed habet etiam ventriculi dolor illud inconveniens, ut facile recurrat, & siquidem dolor sit insignis, ac notabilis plura alia symptomata maxime consideratione digna excitare solet, ut Animi deliquium, & Lipothymiam, & præterea Nauseam vomitum, & anxietudinem. Si ergo facile recurrat, & ad hanc magnitudinem perveniat, non minus quam alii similes morbi culpari ex mea sententia debet, quoad Irregularitatem inducendam.

7 Singultus est quasi convulsivus quidam ventriculi motus, & est inanis quidam ipsius conatus ad noxia expellenda, in hoc à vomitu differens, quod vomitus est motus ventriculi, quo expellit cibos, & potus, aut humores in eo contentos, per os; differt etiam à Nausea, quia hæc est quædam inanis stimulus ad vomendum, neque sit in ea, ut in singultu, motus ille convulsivus; ob cujus respectum singultus molesta affectio certe est, circa quam illud tantummodo libet adnotare, nonnullos ex assumptione cujuscunque potus jejuno stomacho facta singultum molestissimum incurrere, ac maxime aliquibus familiarem esse expertum, tum ubi potus fuerit vini dulcis (quod tamen evitari facile posset). sed alios vidi, ut hoc obiter dicam, multas res dulces degustare vel primoribus labris posse absque eo quod illico singultu præhenderentur. Vitium igitur illud incurrendi singultum ex quocunque potu injuno stomacho sumpto non videtur sicco pede pertranseundum, de quo quid statuendum sit, Canonistæ videbunt.

8 Vomitus quid sit norunt omnes, eumque superius definivimus, sed diversæ speciei est, & respectu caussarum eum excitantium, & respectu materiæ non, quæ evomuntur. Canonistæ de eo maxime loquuntur, qui fieri solet ex intemperie, & languore ipsius ventriculi, sed non hic tantum dare debet Irregularitati caussam, dum qui ex languore procedit Irregularem facit, sed ille etiam, qui fieret ab aliquo humore calido, & acri, vel etiam alterius naturæ stomachum irritante, ac cogente ad ejus expulsionem, ac profecto quomodocunque succedat, ut homo sæpe, ac levi quaque ex caussa, & indifferenter quocunque tempore etiam jejuno stomacho, vomitu proritetur, habebit urgentissimam Irregularitatis caussam: nam alias si quis non nisi ab assumpto cibo vomeret, velunto tempore, ut exempli gratia noctu, non interdiu, vel stomacho pleno, non autem jejuno, certe non nisi injuria, quantum ego existimo, ab administratione, vel à promotione sacrorum repelleretur. Et quia diximus vomitum variari secundum varietatem materiæ ejectæ, dicendum nunc, quod cujuscunque materiæ vomitus fiat, nempe sanguinis, pituitæ, bilis, aut melancholiæ, vel serositatis, vel puris, vel mixtæ, & ætherogeneæ cujusque materiæ, dummodo frequens sit, & indifferenter qualemque hora molestare consueverit, Irregularitatem inducet, sed maxime ille, qui jejuno stomacho fit, & minima ex caussa, ac præcipue ex assumptione materiæ potulentæ, & ratio patet.

Sed quid dicendum de Nausea, quæ motus quidam ventriculi est, quo inaniter conatur contenta per vomitum expellere? certe Nausea solet præcedere vomitum; sed si Nausea simplex sit, nec ad illam ullo modo vomitus sequatur, dubitari potest, an hominem Irregularitati subjiciat, nec ne; & hæsitandum non est, ex ea aliquod dedecus, & indecentiam in ministrando subsequi posse, an vero sufficiat ad Irregularitatem inductum, Canonistæ videant. 9

S V M M A R I V M.

1 *Intestinorum morbi Irregularitatem inducentes.*
2 *Intestinorum dolores qui, & tenuvium dolores quatenus inducant Irregularitatem.*
3 *Dolores colici.*
4 *Fæcum incontinentia quem fiat, & an Irregularitatem inducat.*
5 *Fæcum rejectio per os, & aliena loca quando, & quatenus præbere debeat caussam Irregularitati.*
6 *Hæmorroidis quid sint, & quales sint morbi earum, de quibus dubitari possit, an Irregularitatem inducant.*
7 *Hæmorroidis dolor quando faciat hominem irregularem.*
8 *Venarum hæmorroidalium apertio utrum, & quando inducat Irregularitatem.*
9 *Hepatis morbi, de quibus dubium esse potest, an faciant hominem irregularem.*
10 *Cachexia quid, & an faciat irregularem.*
11 *Hydrops quid, & ejus species, & an inducat Irregularitatem.*
12 *Icterus quid, & an irregularitatem inducere debeat.*
13 *Icterus Niger quomodo fiat, & an Irregularitatem inducere debeat.*
14 *Lien utrum eximi possit, & an is, cui exemptus est, vel alia ratione deficit, irregularitati subjiciatur.*

De vitiis Intestinorum, Hepatis, & Lienis.

Q V Æ S T I O XII.

IN intestinis quoque vitia adnotantur, quorum culpa dubitari potest, an Irregularitas locum habeat, nec ne; quatuor autem ex eis tantummodo proponam, quæ majus videntur negotium facessere, nempe dolores, fæcum incontinentiam, earundem fæcum per aliena loca, sed præcipue per os rejectio, & Hæmorroides. 1

Dolores Intestinorum variant pro varietate eorundem Intestinorum, & pro varietate caussæ, & materiæ dolorum excitantis; sed nobis sufficit hanc varietatem ex loco tantum desumere, seu potius ex varietate ipsorum, ut dixi. Intestinorum quædam tenuvia sunt, quædam crassa, & sic dolores in du- 2

plici erunt differentia, & qui tenuvia occupant Iliaci dicuntur, ab Ileo intestino, suntque dolores acutissimi & mortales, qui vocantur alio nomine Chordapsus, & Volvulus, & Miserere mei; de his autem non est necesse quicquam addere, cum hominem interdum brevi paucorum dierum, immo & horarum spatio è medio tollant.

3 Dolores qui crassa intestina molestant Colici nominantur à Colo intestino, in quo præcipue generari solent. His nonnulli adeo obnoxii sunt, ut minima quamque ex caussa illis molestentur, & cum his non contemnendis accidentibus anguntur, & in actu quidem affligendi nullum dubium facere debent, quod hominem à quacunque actione impediant, & irregularem faciant; sed videndum, num promptitudo relabendi in tales dolores sufficiens caussa irregularitatis esse debeat.

4 Fæcum incontinentia fit resoluto musculo Ani, qui Ani Sphineter dicitur de qua jam nonnulla diximus turpisque admodum affectio est, ex qua homo fæces retinere non potest, sed involuntarie, & absque ullo sensu emittuntur; quod vitium in Senibus animadvertitur, ac præcipue in Decrepitis, qui sese facile conspurcant; ex qua turpitudine certe videtur fieri irregularitati locus, cum & inter celebrandum, & ministrandum facile id accidere possit cum maxima indecentia; indifferenter enim quocunque tempore id illis accidere solet præcipue vero in magnis æstibus, & in magnis frigoribus; cum namque musculus ille paralysim patiatur, & omnem sensum amiserit, ac omnem virtutem retentricem fit, ut fæcos vel acriores ex se excidant, vel etiam sua multitudine; non percipiente musculo stimulum ipsarum fæcum expultricem excitantium, non potest saltem momento illas retinere, ne importune exeant. Itaque consideratione digna affectio hæc censenda, & quæ à Canonistis, ut res requirit ponderetur.

5 Verumenimvero magis multo turpis affectio in aliquibus, licet de raro, observatur, & est ipsarum fæcum per aliena loca rejectio, ut per Vmbilicum, per Penem, per vulnera, & ulcera ventris, & per ipsum os. hoc ultimum symptoma, nempe fæcum rejectio per os aut à natura fit, & est rarissimum, & de quo nihil ob id venit dicendum, aut ex morbo, ut in volvulo, & quia citissime ex eo morbo homo decedit, neque de hoc quicquam addendum. fæcos per os ab aliquibus ad aliquot annos, interdum etiam toto vitæ curriculo fuisse expurgatas, observatum à Medicis est. nam nonnullis ex Ani naturali clausura fæcum exitus impediebatur, & sursum tendentes per os rejiciebantur. aliis ex Scirrho obstruente viam intestinorum idem contigit, & in neutris videtur posse intervenire dubium circa irregularitatem; quod intervenire posset in exitu fæcum per alia loca; affectio quidem semper turpitudinem magnam habet, & si turpitudo abscondi possit, adhuc in dubio res est, si minime pauci-cælari, dubio nullo modo est locus.

6 Hæmorroides vocantur quatuor illæ venæ, quæ in ano partim intro, partim foras terminantur. duæ idcirco internæ vocatæ, duæ externæ. has aperiri interdum, ac multum sanguinis effundere, inflammari tumefieri dolere, ulcerari contingit, & ex ulcere fistulas procreari. in quibus omnibus casibus licet turpitudo aliqua & sanitatis incommodum interveniat, non ejus ponderis aut turpitudo, aut incommodum sanitatis videtur, ut irregularitati locum facere debeant, quia turpitudo contegi facile potest, & incommodum modicum est. Apertio
tantum, & dolor facere majus dubium possunt, & 7
de dolore primum dicendum videtur, quod si considerabilis sit non alias, quam nonnullarum aliarum partium dolores culpari debeant, cum non minori impedimento interdum sint, quam alii, de quorum
nonnullis jam verba feci. De apertione, & sangui- 8
nis rejectatione dicendum, quod si copiosissima sit, & perennis ita, ut non modo hominem debilem reddat, sed ad Cachexiam, & Hydropem disponere videatur, quod facile cognoscitur ex illaudabili corporis colore, non carebit dubitatione, an irregularitatem inducere debeat, nec ne; non est enim absque turpitudine, & sanitatis incommodo.

Cæterum ad Hepar nonnulli pertinent affectus, ex quorum culpa irregularitas contrahi debere videretur, de quibus tamen Canonistæ pauca, & tamen, ut mihi videtur, non irrationabiliter de his
dubitari potest. Sunt autem præcipue Cachexia, 9
Hydrops, Icterus. Cachexia dicitur malus corporis 10
habitus, ex eo enim quod Hepar jam refrigerari incipiens non bene suo munere in sanguificando fungitur, cum sanguinem frigidum, & aquosum, & qui nutritioni minus aptus est, generat, ægrotantes pravum corporis colorem contrahunt, & secundum aliquas ejusdem partes inflantur, ex quo non modo turpitudinem notabilem incurrunt, sed ad liberum corporis usum vix sufficere possunt. ex hoc Ægri ad Hydropem tendunt, qui major morbus est; nam
Hepar jam omnino refrigeratum loco sanguinis 11
aquam generat, quæ à Natura inter ventris cavitates, & per inania corporis spatia demandatur, & tumores procreat Oedematosos, præcipue autem ex ea re venter intumescit, cum admodum pravo corporis colore, & notabili actionum quarumcunque impedimento. Vocatur Hydrops hic aquosus, nam alius, ubi flatus prædominantur, Temparitis vocatur; & tertia demum species, in qua tibiæ frequentius mirum in modum incrassantur, licet & aliquando etiam totum corpus incrassetur, vocatur Anasfarea. In singulis intervenit non modica turpitudo, gravitas in motu, ac præsertim in incessu, & in prioribus adest summa sitis, & respirandi etiam difficultas, & alia symptomata non ultimæ notæ; unde ponderatis his, quæ Canonistæ concurrere volunt ad irregularitatem ex aliquo morbo inducendam, nil aliud determinari potest, quam ex Hydrope hominem fieri irregularem.

Tertius deinceps affectus, quem nominavimus 12
Icterus est, seu Icteritia, quæ Morbus Regius, & Arquatus, & fellis suffusio appellatur; in eaque totius corporis color, non inquam, tantum carnium sed interdum etiam oculorum, & unguium omniumque denique partium ad flavum convertitur cum ingenti deturpatione, ac tale, ut ipsimet Icterici in publicum prodire, & ab aliis conspici verecundentur, unde forte non tam libere admitti ad suscipiendos sacros ordines concedendum, ut admitti dicit Majol. *lib.*1. *de Irregul. cap.*21. *num.*2. nam licet quoad corporis functiones nihil fortasse incommodi afferat, tamen sufficientem caussam irregularitati præbere videtur ipsa morbi turpitudo, præterquam quod ubi sæpius recurrat, majorem morbum portendit; ut Hepatis Scyrrhum, ejusdem refrigerationem, Cachexiam, & Hydropem. Illud tantum aliquam limitationem expossit, quod in Ictero, ut irregularitatem inducere dicatur, requiritur,

ritur, ut in pleriſque aliis morbis, ipſius Icteri gravitas, nempe ut ſit univerſalis, & color ſic intente mutatus, & afferat ſecum alia ſymptomata in hoc morbo familiaria; hoc enim pacto major turpitudo, & majus ſanitatis incommodum ex eo emergit; alias autem ſi quis leviter ſuffunderetur, etiamſi hoc illi ſæpiuſcule contingeret, non tam de facili videretur Irregularitati ſubjiciendus.

13 Eſt & alius Icterus Niger dictus ad differentiam præcedentis, qui flavus nominatur, in quo ex effuſioni ſucci melancholici ad cutim corpus totum nigro colore inficitur, ita ut homo ſecundum faciem, & totum corpus adeo naturalem colorem in nigrum mutat, ut ex nigris parentibus natus appareat. hic morbus vitio Lienis contingit; nam quemadmodum liliis redundans in Hepar cum ſanguine tranſmiſſa ad veſiculam ei appenſam relegatur, ſic humor niger, & melancholicus tranſmittitur cum craſſiori ſanguine ad Lienem, ubi aliquando vel turgens, vel recipi in proprium receptaculum aliquo modo impeditus per totum corpus effunditur, illudque nigredine inficit. Videtur ergo hic affectus non modo parem ſupradicto, ſed majorem inferre turpitudinem, niſi quod color niger magis homini familiari videtur, quam flavus. ergo & de hoc Ictero nigro idem dubium, quod de flavo moveri poterit, & eodem modo reſolvi, quantum ego exiſtimo, licet forte contrarium velit Majol. *ubi ſuprà.*

14 Movet præterea idem Majol. dubium de eo, cui Lien exemptus eſt credens ex aliquorum traditione Plinii præſertim *lib.* 11. *cap.* 37. Lienem quibuſdam, ut expeditiores ad currendum ſint, eximi. Alii crediderunt Lienem ſaltem inuri poſſe, ne majorem in molem tollatur, cum Lien magnificatus levitatem curſus maxime impediat; ad quod confirmandum addunt, integras interdum Lienis portiones in vulneratis per vulnus exiiſſe ex Arctæi teſtimonio *de cur. & ſign. Acut. cap.* 14. imo & totum per vulnus exemptum dicebat Plinius *ubi ſuprà.* quod non videtur inficiari And. Laur. *lib.* 6. *Anatomiæ q.* 25. ex hoc quod multa animalia perfecta ſine Liene vivant, quin etiam hominum cadavera quondam diſſecta ſine Liene reperta commemorat. ſed uſus Lienis tam neceſſarius eſt, ut ſine ejus opera totus ſanguis perpetuo coinquinatus remaneret; præterquam quod neceſſe eſt in extrahendo Liene plurimas venas, infinitaſque arterias dilacerari, itaque recte ab Aureliano *lib.* 3. *Chron. paſſ. c.* 4. ſcriptum eſt, ex qua Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 4. *cap. ſeq.* Lienem excindendum, vel urendum eſſe voce quidem dictum fuiſſe, non officio completum. In omnem caſum illum, cui Lien exemptus eſſet adeo morbis obnoxium evadere neceſſe eſſet, ut ex hoc tantum irregularitati facile ſubjiceretur.

SVMMARIVM.

1 *Renum dolores quam cauſſam præbeant irregularitati.*

2 *Diabetes quid, & quando cauſſet irregularitatem.*

3 *Vrinæ incontinentia quid, & quando faceat hominem irregularem.*

4 *Vrinæ incontinentia ex calculo videtur facere hominem irregularem.*

5 *Veſicæ calculus quam ob cauſſam facere debeat hominem irregularem.*

De Renum, & Veſicæ Vrinariæ vitiis.

QVÆSTIO XIII.

IN his partibus nonnulli obſervari poſſunt morbi, de quibus, ut de aliis nonnullis dubitari abſque ratione poteſt, an irregularitatem inducere debeant, nec ne, hi ſunt Renum dolores Nephritici dicti, & maxime ex calculis provenientes, Diabetes, ſeu urinæ profluvium, urinæ incontinentia, & veſicæ urinariæ calculus.

Dolores ergo Renum acutiſſimi ſunt, & intolerabiles, ex quorum vehementia homo omnino corporis uſu privatur, cumque ſint ex morbis facile recurrentibus, dubitari poteſt, an qui illis obnoxii ſunt, promoveri debeant, necne; cumque ex dolore capitis, qui magnus ſit, & ſummopere hominem angat, videam Canoniſtas judicare hominem irregularem, videtur mihi non minus culpari poſſe dolorem Renum ad hunc effectum ubi & magnus ſit, & ſæpe recurrat, niſi dicamus, Canoniſtas judicaſſe dolorem capitis inducere irregularitatem quando non ſolum eſt graviſſimus; ſed etiam continuus, & nunquam deſinit. Majol. *lib.* 2. *c.* 23. non vero quando interdum hominem dimittit liberum, licet poſtmodum recurrat, quamobrem idem forte dicendum erit de dolore Renum, quando hominem liberum relinquit, licet ſæpe recurrat. ſed certe nonniſi multopere culpandi videntur ſimiles dolores acuti, ac graves dolores etiam ſi hominem liberum relinquant, ubi ſæpe recurrant. 1

Diabetes Renum paſſio eſt, in qua potulenta incocta redduntur, unde urina copioſiſſime redditur. dicitur urinæ profluvium, & Hydrops Matulæ, rarus ſane affectus, ſed conſideratione dignus in hoc negotio, quippe cum afferat ſecum alia ſymptomata moleſtiſſima, ut febriculam conſumptivam, ſitim inextinguibilem, corporis extinuationem, tandemque mortem. tametſi ægrotantes per aliquod tempus lecto ſe non contineant, niſi ingraveſcente morbo. ſed certe ex eo in adminiſtratione ſacrorum ob neceſſitatem reddendi urinam, aliquod ſcandalum, & indecentia imminet; quamobrem ad Canoniſtas pertinebit determinare, an ab adminiſtratione; & à promotione etiam ſi non ſint promoti, repelli debeant. 2

Differt urinæ incontinentia à prædicto affectu Diabete dicto, vel urinæ profluvio; in hac enim, 3 hoc eſt in urinæ incontinentia, urina non multa redditur, ſed redditur involuntarie, & contineri ad libitum non poteſt, ita ut Ægri ſe ipſos commingant, in illo vero redditur urina copioſiſſima, ſed cum conſueto ſenſu, nec præter voluntatem urinæ incontinentia fieri ſolet in his, qui veſicæ calculo laborant, ſed ob urinæ acrimoniam, & fit cum ſenſu, immo cum triſti ſenſu; ſed illa, de qua loquimur, fit ob paralyſim, & reſolutionem muſculi ſphincteris veſicæ urinariæ os claudentis, & ob ejuſdem refrigerationem, ex qua deperditur ſenſus. Habet hic affectus dedecus multum, ſed quod abſcondi utcunque poſſit; appenditur enim vas tubum retortum habens, quod urinam excipit, in cujus os penis immittitur, & ſic evitatur omnis turpitudo, quæ ex eo affectu emanare poſſit; igitur utrum hæc turpitudo ſit cauſſa ſufficiens irregularitatis,

tatis, & utrum evitetur ſufficienter ea turpitudo, modo prædicto, Canoniſtis determinandum relinquatur.
4 Majus multo incommodum habet urinæ incontinentia, quæ ex calculo veſicæ fit, ob dolorem enim & cruciatum in reddenda ſæpe ſæpius urina non facile poteſt vitium cælari, itaque neque facile evitari poterit Irregularitas.

5 Veſicæ autem calculas moleſtiſſima, ac læviſſima paſſio eſt, ex qua homo perpetuis cruciatibus in urina aliquando per vim, & cum maximo conatu reddendo, aliquando vero coacte, & involuntarie, ut jam dictum eſt, obnoxius eſſe ſolet; ex ea igitur paſſione cauſſari Irregularitatem non videtur dubitandum, quippe cum homo liberum corporis uſum non habeat, ſed inter agendum, quæcunque tandem agat, cogatur urinam, ut dixi, cum dolore, & ardore, & anxietate maxima reddere, unde non ſolum habet impedimentum liberi uſus corporis, ſed etiam turpitudinem, & indecentiam; quamobrem nulla cauſſa eſt, quin & à promotione, & ab adminiſtratione ſacrorum arceantur, niſi ſecus Canoniſtis viſum fuerit determinare.

SVMMARIVM.

1 *Morborum partium genitalium, qui Irregularitati cauſſam dare poſſunt, enumeratio.*
2 *Vera Gonorræa quid, & an faciat Irregularitati locum.*
3 *Involuntaria pollutio quid, & an faciat locum Irregularitati.*
4 *Pſeudogonorræa quid.*
5 *Caſtrati, & Eunuchi reſpectu Irregularitatis contrahens qui veniant dicendi.*
6 *Qui poſt pubertatem eunuchantur magis habiles ad omnia, quam qui ante pubertatem, & qui Eunuchi naſcuntur minus quam cæteri omnes.*
7 *Qui uno Teſticulo dotantur non ſunt ut cæteri Eunuchi habendi, neque idcirco puri Irregularitati ſunt obnoxii.*
8 *Virilitas medicaminibus amiſſa, an faciat locum Irregularitati.*
9 *Herniarum plures ſpecies, & quænam videantur poſſe inducere Irregularitatem.*
10 *Is cui Penis abſciſſus eſt, an ſit Irregularis, ut in lege veteri.*
11 *Libentius videndum diſpenſandus is, cui Penis eſt abſciſſus, quam ille cui abſciſſi fuerunt Teſtes, aut quicunque Eunuchus.*
12 *Qui cum Glande imperforata naſcuntur an, & quando Irregulares fiant, & quando facilius diſpenſari, poſſe videantur.*
13 *Priapiſmus quid ſit, & an irregularem hominem facere debeat.*
14 *Satyriaſis quid differat à Priapiſmo; & cur hominem facere debeat Irregularem, qui diſpenſari nullo modo poſſit durante affectu.*
15 *Hermaphroditorum plures ſpecies.*
16 *Quidam naſcuntur Hermaphroditi, aut tales judicantur, ob latentia virilia, cum mares ſint.*
17 *Hermaphroditi fæminei ſexus, & hujuſmodi perfectiſſ. Hermaphroditi deſcriptio.*
18 *Hermaphroditi omnes Irregulares.*
19 *Hermaphroditus qui penitus in fæmineo ſexu non incaleſcit, an ſit irregularis.*
20 *Hermaphroditi omnes muliebri animo, ac moribus videntur letati ut plurimum.*

De vitiis Membrorum generationis.

QVÆSTIO XIV.

IN his quoque partibus vitia quædam, ac morbi adnotantur, qui Irregularitatem inducunt, aut ſaltem dubium in ea re excitare poſſunt; ſunt autem præcipui Gonorrhæa vera, vel ſeminis profluvium, 1
Pollutio involuntaria, Pſeudogonorræa, vel Gonorræa Gallica, Teſtium defectus, Penis privatio, Glans imperforata, Priapiſmus, Satyriaſis, & quædam alia vitia circa ſexum, de quorum nonnullis Canoniſtæ ne verbum quidem, cum tamen ſine multa conſideratione digna.

Quoad veram Gonorræam, hoc eſt veri ſeminis 2
effluvium certum eſt in Lege veteri ipſam repuliſſe ab adminiſtratione in templo homines, ut habetur *Levit. cap.* 21. *& ſeq.* nec injuria, cum paſſio ſit admodum verecunda, & periculo non vacet, ex ea enim homo, ſi diu perſeveret, in Tabem, ſeu Maraſmum incidit. eſt autem hæc paſſio involuntarium veri ſeminis profluvium abſque Penis erectione, & abſque prævia venerearum rerum ulla imaginatione; videtur igitur, quod licet turpitudo ab ea emanans non ſit patens, ſed facile cælari poſſit, indecentia tamen ab ea proveniens ſufficiens eſſe debeat ad inducendam irregularitatem, cum reſpiciat ſacramentorum Irreverentiam non obſtante quod ſemen involuntarie effluat, & abſque ulla delectatione. Nota autem quod, ut diximus, duplex eſt Gonorræa, vera ſcilicet, de qua locuti ſumus, & falſa, Pſeudogonorræa vocata, nempe Gonorræa Gallica, de qua inferius, majoremque turpitudinem eſſe ex parte prioris, & majorem etiam irreverentiam importare illam, quam poſteriorem, non obſtante quod hæc poſterior ex Gallici morbi ſemineis, ut plurimum perveniat; & ratio eſt, quia in vera Gonorræa ipſiſſimum ſemen genitale effluit, & licet ut plurimum abſque delectatione effluat, quandoque etiam non omni ſenſu delectationis privatur, quod quidem turpiſſimum eſt, & omni indecentia concomitatum. at in falſa Gonorræa non verum ſemen, ſed materia quædam ſeroſa, aut alterius conditionis interdum genitali ſemini non abſimilis expurgatur, ſed ſemper abſque ulla venerea delectatione.

Sed adhuc majus multo dedecus inducitur ex involuntaria pollutione: nam quidam minima ex 3
cauſſa & dormientes, & vigilantes, ut ex ſolo aſpectu pulchræ mulieris, vel laſcivientis hominis, vel Bruti polluuntur; quæ paſſio in hoc à vera Gonorræa differt, quod in Gonorræa vera nullus eſt, aut ſaltem modicus, neque perpetuus delectationis ſenſus, neque Penis erectio; at in pollutione involuntaria ſemen ejicitur cum conſueta voluptate, & Pene erecto non alias quam cum data opera in celebranda venerem emittitur. Iamque nonnullos huic paſſioni obnoxios & ego ipſe non ſemel vidi, & indies ab aliis Medicis alii obſervantur, de iiſque alias *lib.* 2. *de Morb. Hypochondr. cap.* 12. mentionem habui, ubi loci aliquos me vidiſſe memoravi, qui ſimplici laſcivæ mulieris aſpectu, aut ſermonis laſcivi auditu, vel ex inſpectione brutorum inter ſe coëuntium, quinimmo interdum ex ſuppoſitorii, vel elycteris receptione pollutionem patiebantur. hæc ex ſeminis acutie, aut partium debilitatarum ſecun-

fecundum retentricem, vel ex utraque cauſſa juncta tamen valida imaginatione proveniunt: ac de his quidem quod nec promoveri debeant,nec promoti miniſtrare, dubio non eſſe locum exiſtimo.

4 Pſeudogonorræa eſt, ut dixi, profluvium cujuſdam materiæ ſeminali interdum ſimilis facta à prava qualitate per contagium introducta in ipſis naſis ſeminariis, & quia de ea verba facienda iterum ſunt, cum de morbo Gallico differendum erit, pro nunc nihil addam, ſed illud tantum repetam differre hanc à vera Gonorræa per ea, quæ jam de utraque ſupra dixi.

5 Teſtium defectus, continet Caſtratorum, Eunucorum, & ſimilium ſpecies omnes, de quibus ſermonem inſtituere paro. Ad hunc igitur effectum Caſtratos, & Eunuchos eos omnes vocandos cenſeo, qui naturali uſu Teſtium privantur, hoc eſt virtute generativa, & virilitate, ſive id per caſtrationem, ſive per attritionem, ſive per contabefactiorum eorum fiat, atque id ipſum ſive à Natura, ſive ab Arte, ſive ex accidenti contingat; & ulterius ſive omnino deficiant, ſive tam exigui ſint, ut nulli uſui eſſe poſſint, ſive etiam ſitum ſuum non ſervent. Hi ergo omnes eodem Irregularitatis vinculo obſtringuntur. Majol.*lib.* 1.*cap.* 15.*num.* 1, atque id duplici ex cauſſa. prima ob defectum membrorum, ſecunda quod evitari ſint, & naturam induant muliebrem ut alias diximus, & ad hoc argumentum repetit Majol. ubi mox.*num.*2.

6 Notandum autem quod hæc naturæ mutatio in muliebrem magis prædominatur in iis,qui ante pubertatem eunuchantur, quam in illis,qui eunuchantur poſt pubertatem. jam enim tranſacta pubertate calor partibus communicatus eſt, qui ad virilitatem hominem diſponit, quod non potuit ſuccedere ante pubertatem. Quinimmo qui tales naſcuntur multo magis muliebri naturæ accedunt,quam qui caſtrantur; & tales quidem omnino mulieribus compararem, nec magis habiles ad ſacra miniſtranda judicarem, quam ipſæ ſint mulieres, niſi forte Teſtibus ab omnino priventur; ſed reconditos eos in inguinibus habeant, ut nonnullis evenire quotidiana docet experientia.

7 Notandum præterea quod ea, quæ de inhabilitate, & de naturæ mutatione in muliebrem dicuntur, locum non habent in iis, qui uno tantum teſte dotantur, dummodo, ſi hoc à natura ſit, ſervet debitam magnitudinem & ſitum; nam experientia conſtat viros nonnullos virtute, & rerum gerendarum ſolertia, & ſanctitate conſpicuos cum uno teſte natos; ut de Cocta, & Sylla, *ex l. Qui cum uno Teſticulo. ff. de re militari*, dixi alias *lib.* 2. *harum Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 6.*num.* 4. & Eminentiſſimum Principem, ac Dominum meum ſingulari prudentia, ac morum ſuavitate, omnique virtute conſpicuum, cum uno Teſte natum tractavi; ex quibus clare patet unius teſticuli privationem nec naturam in muliebrem immutare, nec mores deteriores efficere, nec quicquam de virilitate demere; id enim ſibi voluit *cit. l*, Qui cum uno Teſticulo dum natos uno teſticulo, vel etiam uno exciſo non prohibet militare. Si ergo ullo modo Irregularitas habebit locum in iis, qui uno teſticulo dotantur, certe ea ob membri tantum privationem habebit locum, & erit omni facilitate diſpenſabilis, forte etiam diſpenſatione non egere Canoniſtæ ex memoratis cauſſis iudicabunt, quibus ea res releganda. certum autem eſt; talem membri privationem nullum corporis uſum impedire, nec turpitudinem aliquam inferre, aut ſi quam infert, facillime occultari, neque naturam in muliebrem immutare.

Quoniam vero virilitas non ſolum ex privatione 8
Teſtium adimitur, ſed etiam medicaminibus,dubitari contingit hic, an hi quoque ut alii caſtrati irregulares ſint: nam de origine narrant, & refertur ab eodem Majol.*ibid. num.eod*. quod adhibita teſtibus neſcio qua herba virilitate ſe privaverit; & Medici ipſi nonnulla medicamina ad id proponunt, quibus teſtes contabeſcant. Sed advertendum quod hujuſmodi remedia ſi ante pubertatem admoveantur poſſunt ſuum effectum utcunque ſortiri, ſed ſi poſt pubertatem, & maxime poſt provectam ætatem ſuo effectu omnino fruſtrantur; idcirco quid de Origene dicendum ſit, hinc patere poteſt, nimirum ipſum potius ferro, quam aliquo medicamine ſe virilitate privaſſe. Ad dubium videtur dicendum,quod ubi virilitate etiam per medicamina quis privetur, & vigorem naturalem amittat, & in muliebrem naturam abeat, videtur eandem irregularitatem habere, quam alii.

Verum quia in Oſcheo, ſeu Scrotto, & Teſtium 9
receptaculo fiunt herniæ, de iis quoque aliquid dicendum. eæ quidem plurium ſpecierum ſunt, atque interdum ad eam magnitudinem deveniunt, ut homines cogantur ſubligaculis tumens ſcrotum ſubſtentare; ſed inteſtinalis Hernia majorem multo in modum, quam aliæ, plerumque excreſcit, omnia enim inteſtina in ſcrotum decidunt, ex quo non modo inſignis turpitudo, ſed maximum incommodum in libero corporis uſu emanat. quinetiam hujuſmodi hernioſi obnoxii ſunt ex improviſo interdum doloribus colicis, & Iliacis, ſeu volvulo, quamobrem determinandum erit, an irregulares ſint, & an aliqua diſpenſatione, vel nulla digni.

Quid ſentiendum ſit de eo, cui Veretrum, ſeu 10
Penis abſciſſus eſt, videbatur determinatum per Legem Veterem Deuteronom. *cap.* 23. *verſ.* 1. ubi hominem Veretro abſciſſo non alias, quam Eunuchos ab Eccleſiæ ingreſſu Deus prohibuit, cum tamen multa, quæ in lege veteri circa id determinantur, in nova non habeant locum, videndum an & hoc ex iis ſit; nam ſi quidem non alia ex cauſſa tales à promotione, & adminiſtratione ſacrorum debeant eliminari, niſi quia membro privantur, hoc bene procederet, cum tamen hoc neque ullum corporis uſum impediat, & ſi quam turpitudinem habeat facile contegi poſſit; quoad reliqua autem non videntur ii, quibus abſciſſus Penis eſt debere pari paſſu cum Eunuchis ambulare; nam Eunuchi mutant naturam virilem in muliebrem, & mores acquirunt deteriores, non ſic autem evenit de iis, quibus Veretrum abſciſſum eſt, nam & retinent virilem vigorem, & priſtinos mores in nihilo deteriorem conditionem ſortitos. Sed quomodocunque ſit, certum eſt, ob talem membri privationem non eſſe omnino ab irregularitate hujuſmodi ho- 11
mines immunes, ſed facile diſpenſari poſſe, & ſi quid mihi pronuntiare circa hoc liceret, libentius, & minori multo cum difficultate diſpenſarem cum hoc,quam cum cujuſcunque generis Eunuchis.

Sed præter hoc vitium ſive naturale ſit,ſive accidentale, aliud in ipſo veretro adnotatur, cujus aliquando conſideratio habenda eſt, illud autem eſt Glans imperforata; ſiquidem nonnulli naſcuntur cum pene nullo foramine pervio; hi ſi quam aliam 12
viam natura ſibi non comparet ad urinam expellendam,

lendam in ipſo vitæ primordio pereũt; ſed in iis natura aliam ſibi viam parat, aperiendo orificium aliquod vel in ipſo medio, vel ad veretri radices, vel ſub teſtibus in Perinæo, vel in inguinibus, vel alibi; & quia apparet id non evenire abſq; multa turpitudine, dubium inſurgere poteſt, an tales irregulares ſint, & diſpenſatione indigeant, nec ne; illud controverti non poteſt, neque uſum corporis fieri deteriorem, neque difficulter hujuſmodi turpitudinem tegi poſſe, niſi urina abſque ſenſu redderetur, & cogerentur hujuſmodi homines ſe ipſos urina conſpurcare etiam nolentes, tunc enim major inſurgeret turpitudo; & non modica indecentia inter celebrandum, ſi forte fortuna tunc temporis, ut facile fieri poteſt, ſe ipſos commingerent.

Denique turpiſſimus quidam affectus aliquando ſolet nonnullos moleſtare, qui duplex eſt, unus, qui Priapiſmus vocari ſolet, alter qui ſatyriaſis. In
13 Priapiſmo Penis ſemper erectus manet, nulla interim venereorum appetentia ſeſe prodente; ita ut dicatur Penis erectio involuntaria, hoc eſt abſque proclivitate in venerem. In ſatyriaſi Penis erectio
14 indeſinens, & indeſinens etiam, & inexplebilis venereorum appetentia; in quibus affectibus cum concurrat maxima turpitudo, ac ſumma indecentia non dubium eſt, quod iis detenti neque promovendi ſint, neque adminiſtrare permittendi; cum tamen ſatyriaſis ſit multo magis turpis affectio, & reverentia; quæ ſacris debetur, tantopere in hac lædatur, non dubium eſt; quin multo minus diſpenſabili Irregularitati hominem ſubjiciat, quam Priapiſmus; licet facile mihi perſuadeam durante affectu nullam diſpenſationem forte in his habere locum, quod ut cætera ad hoc negotium pertinentia Canoniſtæ determinare poterunt.

Circa ſexum etiam nonnulla animadvertenda, cumque vitia hujuſmodi conſtituant omnes ſpecies Hermaphroditorum, de his ſpecialiter agendum; de quibus tamen ſingulis copioſioribus egi *libro ſeptimo præcedenti harum quæſtion. tit.* 1. *quæſt.* 8. *per totam*; ſed hic ea, quæ inibi longioribus recenſui, brevioribus tranſigam, ea tantum attingens, quæ ad hoc Irregularitatis argumentum, pertinere cognoſcam. Dixi autem, Hermaphroditorum plures dari ſpecies, nam quoſdam Hermaphroditos vere naſci
15 conſtat, hoſque vel utrumque ſexum, vel neutrum habere conſpicimus, ita ut cujus ſexus ſint non facile cognoſci poſſit. ſed Priorum tamen aliquos in alterutro valere conſtat, quoſdam in utroque, quoſdam in neutro. Verum aliqui non apparent naſci
16 Hermaphroditi, & Hermaphroditi certe non ſunt, ſed cum mares ſint ob latentia virilia intra pubem pro fæminis indicantur, ſed pubertate inſtante virilia extra pubem exeunt, & ex fæminis in mares evadere dicuntur.

17 Contra alii vero fæminei ſexus ſunt, ſed pubertatem egreſſi,, & maxime ſi teneris ſtimulis agitentur, membrum Peni ſimillimum exerunt, quod niſi incaleſcant, in actu venereo occultatur; incaleſcentibus autem illis in coitu, erigitur, & in aliquibus duritie, & magnitudine Penem æmulans membrum emittunt, quo eorum nonnulli alias fæminas calcare valent; Talem ego Hermaphroditum hiſce diebus curioſius obſervavi una cum D. Nicolao Larchè Chirurgo urbis primario, ac doctiſſimo, quem ad hunc effectum convocavi. Scortum erat cui nomen Eliſabethæ non illiberali forma, ætatis quadraginta circiter annos, habitu carnoſo, ac ſucci pleno, craſſiuſcula voce, geſtuſque & animi virilis, ac in maſculos propenſa. Vterum ejuſque partes optime conformatas habebat, ejuſque labris diductis nihil omnino in conſpectum ſe dabat, niſi naturalis partium conſtitutio, prout fæminas decet. Sed cum in venerem proritabatur in ima parte vulvæ prope perineon veluti tuberculus eminebat, qui incaleſcente jam magis muliere in membrum excreſcebat quatuor tranſverſorum digitorum longum, pollicaris craſſitudinis, glandem habens molliuſculam, ſed præputio detectam, & in perforatam, ejus tamen duritiei membrum erat, ut nullum virile membrum tam durum fieri poſſe credam; in cujus radice duo glandoſa corpora prædictus D. Nicolaus obſervavit, teſtes imitantia, magnitudineq; Gallorum teſtes æquantia. Scimus autem certo certius eandem meretricem juvenculas ſolitam eſſe conſtuprare, quas non alias quam vir aliquis adamabat: erat autem patria Vrbinas. Sed hic Hermaphroditus erat perfectus; aliæ fæminæ non tam frequenter conſpiciuntur tam bene conſtitutæ in maſculino ſexu, ſed aliquando habent quandam excreſcentem carnem intra uteri labra Penem imitantem quidem, ſed neque ea duritie, neque ea magnitudine, neque ullis teſtibus dotatam; licet, ut alias ex Avicenna ſive neſcio quo alio Arabe dixi per eam ſpermatizent, quod difficulter admittendum.

De omnibus autem his indifferenter Canoniſtæ 18
pronuntiarunt, quod ſint Irregulares. Silveſtr. *Corpore vitialus num.* 5. & dixi ex Majolo ibi, & ex Hort. Fernard. *in exam. Theol. Moral. par.* 2. *cap.* 10. §. 71. *interrogat.* 5. Sed dubium move- 19
bam de eo Hermaphrodito, qui in verili ſexu incaleſcit, & fœmineum inutilem, & nullius uſus ſortitur, an ut alii irregularis ſit exiſtimandus, nam, ut addebam, deformitas in hoc, vel nulla, vel modica, nec major quam ſi leviter in alia parte corporis eſſet læſus, imo minor, ac facile occubabilis; adde quod ſi quæ Irregularitas ex ſcandalo, & indecentia incurri deberet, ea quidem omnino ceſſare videtur ex fruſtrato ſexus fœminei qualicunque uſu; nam ubi tantiſper per illam incaleſceret, non eſſet dubio locus. Navarr. *ubi ſupra cap.* 27. *num.* 203. *verſ.* 15. *dico.* Niſi ergo illud ſit, quod mox ſubjungam, non tam gratis hi videntur irregulares pronunciandi, qui nullo modo in ſexu fœmineo incaleſcunt, aut ſaltem facillime diſpenſandi. Verum enimvero illud obeſſe poteſt, quod et- 20
iam hi ipſi Hermaphroditi, licet minus quam alii, ut cæteri omnes videntur à virilitate deficere, & naturæ muliebri accedere; quin & moribus non adeo viro dignis dotantur, ut in quibuſdam adnotavimus, quid vel ipſa facie, ac voce, muliebrem naturam præſeferunt, animoque demiſſo, ac fœmineo exiſtunt.

SVMMARIVM.

1 *Defluvium Capillorum duplex, & quodnam faciat hominem Irregularem.*

2 *Lepra, & Alopecia ſunt ſuperficialis carnis corruptio.*

3 *Scrophulæ quid ſint, & an faciant hominem Irregularem.*

4 *Gulæ tumor duplex, & quandonam inducere debeat Irregularitatem.*

5 *Gibboſi non prohibentur promoveri, niſi magnam habeant deformitatem, aut debilitatem.*

6 Gib-

De externarum partium vitiis, & primo de vitiis Capillorum, cutis capitis, Colli, ſpondilium, & vertebrarum.

QUÆSTIO XV.

ABſoluto de internis partibus diſcurſu, ad externas me confero, licet de internis tractantes coacti fuerimus de nonnullis externis loqui; atque à capite incipientes, primo ſeſe offerunt capilli, qui patiuntur defluvium, non ſine hominis dedecore, ſi alias ex culpa alicujus majoris morbi id eveniat; nam ſi ex naturali intemperie calida, & ſicca vel etiam aliquo morbo, qui ſecum turpitudinem non habeat, neque ſcandalum excitet, fiat, & calvities inducatur, nihil habet conſideratione dignum, quod ad Irregularitatem pertineat. Verum enimvero ex duplici morbo, & utroque, quidem
1 turpi aliquando capilli omnino defluunt, nempe ex Alopecia, quæ vulgo Tinea dicitur, & ex Lue venerea. Differt autem calvitium ab hoc defluvio capillorum, quia Calvitium occupat tantum Bregma, vel Sinciput, & verticem, at hoc defluvium omnes partes capillis denudat; ſed in defluvio ex morbo Gallico non ſolum capitis Pili defluunt, ſed & cilia, & ſupercilia, & quicunque Pili in quavis corporis parte emergunt, in defluvio ex Alopecia univerſi tantum capitis capilli decidunt. conſequens ergo eſt quod defluvium capillorum ex alterutrius morbi prædicti culpa faciat irregularem, item ob ſcandalum minus forte diſpenſabile ſit defluvium ex morbo Gallico, quam ex Alopecia. Alopecia autem, cujus ſpecies Ophiaſis eſt, turpis quidem eſt morbus, & hominem maxime dehoneſtat, inſuperque habet ſecum conjunctum contagium, eſt enim ex genere lepræ, ut elicitur ex Levitico *c.* 19. *verſ.* 42.
2 & eſt quædam particularis capitis Lepra, utraque enim eſt ſuperficialis corruptio carnis Ariſt. Probl. 20. *part.* 10. ex Iureconſultis *Gloſſ. in cap. voluiſſent. de Pœnitent.* faciet ergo Alopecia Hominem non minus quam Lepra, irregularem; quemadmodum & alii nonnulli morbi cecam faciei deturpantes vel ſolam, vel cum aliis membris, ut omnes hi ſunt, quorum nomina tantum percurram, nempe Impetigo, Myrmecia, Leucæ, Morphea, Albaras, Lichen, Papulæ, Volatica, Mentagra, Vitiligo, & id genus alii; quia id commune habent, quod ad rem noſtram apprime fuit, quod deturpant caput, & faciem, abſque eo quod turpitudo occultari poſſit, quod contagioſi ſint, & quod ſint Lepræ affines morbi, & in Lepram ut plurimum degenerent.

3 Scrophulæ, quæ & ſtrumæ contagioſus morbus & ipſæ ſunt, & collum maximopere (licet & alias interdum partes) deturpant. Tumores ſunt in collo ut dixi, ſub axillis, in inguinibus, alibique pullulantes; ſed ad rem noſtram ii tantum in conſiderationem veniunt, qui in collo apparent, curatu ſummopere difficiles, & veſtigium ſemper quandocunque curentur turpe relinquentes, ex cicatricibus in illis curatis cauſticis (quæ medum maxime expetunt) relictis. Modo ſi morbus, qui & deformitatem inſignam affert, & contagioſus eſt facit hominem Irregularem Majol. *lib.* 2. *cap.* 19. *ſubne.* 2. certum eſt & ſcrophulas facile Irregularitatem inducere. Quibus tamen non obſtantibus videretur dicendum, ſcrophulas, ubi ſanatæ ſint, neque ut plurimum tantam inducere deformitatem, neque tam prompte contagio communicari, ut utraque, vel alterutra cauſſa ſufficiens videatur ad Irregularitatem inducendam; certe quoad deformitatem nunquam tam patens eſt, quin contegi aliquo modo poſſit, & quo ad contagium certum eſt, eas non eſſe communicabiles à quibuſvis in quaſvis perſonas, ſed à provectioribus ad minus provectas, & hoc etiam admodum de raro; ſaltem promptiſſime, ſi quæ Irregularitas ex iis emergat, diſpenſari cum hujuſmodi perſonis poterit.

In gula porro, tumor interdum excitatur magnitudine inſignis ex frigida materia eo loci decurrente, vel ex gibboritate, & vitio vertebrarum ipſius colli, quod non ſine notabili deformitate fit, quæ videretur ſufficiens ad Irregularitatem inducendam. 4
Vocatur autem Tumor ille Græco nomine Bronecœle, à Latinis Hydrops Guttaris, à Barbaris Bocium Gulæ; & differt quidem maximopere ab eo tumore, quem ex vitio vertebrarum fieri dixi, quamobrem hic eo nomine non inſignitur, certe in illo minus multo incommodum eſt, in hoc multo majus. ſed deformitas & incommodum ab illo emanans (niſi monſtroſæ magnitudinis eſſet) non tanti facienda, ut non facile poſſit cum iis ab Epiſcopo diſpenſari. Hujuſmodi tumoribus (ut hoc obiter dicam) Allobroges, & in Alpibus degentes, & quidam Hiſpani, aliique nonnulli Populi ex affluxu humorum craſſorum, crudorum, ac frigidiſſimorum ob potum aquarum crudarum, & frigidiſſimarum infeſtari ſolent, unde illud Iuvenalis ſat.. alias à me adductum

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus ?

Contra autem evenit in iis, qui tumorem in collo patiuntur ex ſubluxatione, & vitio vertebrarum, nam & deformitas major, ut dixi, & majus ſanitatis incommodum. de his Hipp. *in lib. de Artic.* hi enim majorem cauſſam Irregularitatis habere videntur, & minus facile idcirco videntur diſpenſandi, quia gibbi ſemper permanent, ex quo deformitas augetur.

De Gibboſis autem nonnulla peculiariter dicenda, licet enim Canoniſtæ abſolute dicant, Gibboſos à promotione ad ſacra, & ab eorum adminiſtratione non repelli, niſi ſit nimia deformitas, vel debilitas. Silveſt. *in verbo corpor. vitiat. num.* 5. *in ff.* ad majorem tamen cautelam, ſciendum ex Medicis eſt, Gibboſitatis plures eſſe differentias, de quibus inter modernos Daniel Sennert. *lib.* 2. *Pract. part.* 2. *cap.* 21. Tres præcipuæ tamen recenſentur. 5
Prima cum vertebræ luxantur ad exteriora, ex quarum luxatione tumor in dorſo apparet, & hæc proprio nomine dicitur Gibboſitas, & eam patientes, Gibbi; Græce Cyrtoſis dicitur, cyboſis, & yboſis. Secunda fit cum vertebræ luxantur verſus anteriora, & in dorſo cavitas apparet, tumor autem ſeſe prodit in pectore circa ſternum; hæc gibboſitas 6

tas dicitur, Repanditas, Recurvitas, & Gibbositas ad anteriora, Græce Lodrosis appellatur, Ægri vero Repandi, & Recurvi. Tertia est cum in alterutrum latus vertebræ luxantur diciturque Græce scoliosis, Latine obliquatio, & Tortuositas,
7 Ægri vero obliqui, & Tortuosi. In singulis sua inest deformitas, major tamen, aut minor respectu magnitudinis tumoris & respectu loci, nam minor est in tertia specie, major in prima, maxima in secunda: itaque si cum aliquo dispensari debeat respectu deformitatis, facilius fiet in Gibbosis tertiæ speciei, difficilius in primam, difficillime in secunda. Quinimo etiam respectu incommodi sanitatis, & impedimenti liberi usus corporis, & debilitatis facilius dispensari potest in tertia specie, quam in prima, facilius in prima, quam in secunda, non obstante eo, quod dicit Majol. *lib.* 1. *cap.* 19.
8 circa deformitatem, quæ major ex ipso est in prima specie ob id, quod sit contra hominis figuram, quia ex hac gibbositate pronus in terram stare cogitur, cum homo erectus à Deo creatus sit; certum tamen est multo majus sanitatis incommodum fieri in secunda, & hujusmodi gibbosos magis debiles esse, & brevioris vitæ ob id quod internæ partes spirituales mirum in modum à laxatione ad interna vexentur; & quoad deformitatem magis proculdubio conspicua est in secunda specie, quam in prima.

SVMMARIVM.

1 *Cicatrices faciei, & Maculæ quando faciant Hominem irregularem.*
2 *In cicatricibus quænam sint consideranda ad effectum ut Irregularitatem causant.*
3 *Cicatricum magnitudo consideranda secundum omnes dimensiones.*
4 *Cicatricum inæqualitas respectu quarum rerum, consideranda ad hunc effectum.*
5 *Cicatricum Color quomodo eas faciat magis deformes.*
6 *Quænam partium Cicatrices sint magis deformes & num. seq.*
8 *Maculæ quid sint, & quando præbeant caussam Irregularitati.*
9 *Maculæ contractæ à nativitate sunt incurabiles, & quando faciant hominem irregularem.*

De faciei, & conspicuarum partium Cicatricibus, Maculis, & defædationibus.

QVÆSTIO XVI.

1 Cicatrices, Maculæ, Stigmata, & id genus aliæ defædationes ad pulchritudinem pertinentes cum faciem deturpant non levem Irregularitati caussam præbent, & licet forte in ea re decidenda, nempe utrum quis ex aliqua ejusmodi caussa Irregularis censendus sit, necne, intret ut plurimum Ecclesiastici judicis arbitrium, non desistam tamen de iis nonnulla addere, secundum quæ judicis arbitrium regulari debeat. Itaque de Cicatricibus primo dico, quod tametsi quæcunque cicatrix in facie, dummodo alicujus considerationis sit, faciat hominem irregularem ob turpitudinem, quam inducit, ex qua scandalum etiam emergit, tamen cum una majorem turpitudinem, & consequenter majus scandalum inducere possis, majorem & caussam, & minus dispensabilem Irregularitati præbebit, quam alia.

Itaque in Cicatricibus nonnulla consideranda, quæ ipsas magis, aut minus deformes faciunt, nempe magnitudo, inæqualitas, color, & pars cicatrizata, vel cicatrice affecta. Quo ad magnitudinem igitur dubio nequaquam locus est, quod quanto major Cicatrix est, eo majorem caussam Irregularitati præbet, considerata magnitudine secundum omnes dimensiones, hoc est secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, quo enim magis longæ, magis latæ, aut magis profundæ, vel elevatæ, eo magis turpes cæteris paribus judicandæ; sed etiam respectu prædictarum dimensionum una est magis turpis, quam alia, unde magis vituperanda in cicatrice profunditas, quam latitudo, aut longitudo, & magis latitudo, quam longitudo, comparatis tamen inter se harum dimensionum excessibus. 2 3

Eadem ratio Inæqualitatis habenda, nam quo magis inæqualis cicatrix est, eo magis turpis judicanda, & sic homo majorem caussam Irregularitatis incurrit; sed & ipsa Inæqualitas respectu plurium rerum consideranda, ut dixi alias *lib.* 5. *tit.* 2. *quæst.* 5. *num.* 23. *& seqq.* nam magis tortuosæ respectu profunditatis, & eminentiæ non æqualiter profundæ, aut eminentis, angulosæ, aut in serræ modum obductæ, callum inæqualiorem habentes magis omnino deformes sunt, quam rectæ, æqualiter profundæ, & æqualiter eminentes, obtusæ, & contrarias qualitates habentes, & idcirco magis dispensabilis sunt his cicatricibus affecti, quam superioribus. 4

Color quoque in Cicatricibus consideratur, quanto magis enim cicatrix à naturali colore recedit magis deformis judicanda, quia cæteris paribus magis pulchritudini officit, & sic luteæ, lividæ, nigræ, & id genus aliæ magis fœdæ, & magis hominem deformant. 5

Quoad partes autem non omni difficultate caret, cujus nam faciei partis cicatrix magis deformis sit censenda, sed ante monendum, non esse aliquod dubium, quod magis deformis censenda sit Cicatrix, quæ non simplicem unam partem occupat, quam quæ duplicem, aut triplicem cæteris paribus; unde magis deformis censenda Cicatrix, quæ Nasum simul, & genas defœdat, quam quæ Nasum solum, & sic de cæteris. Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. Medic. cap.* 1. Cicatricum deformitates sic describit, voluit enim deformissimam Cicatricem esse in Naso, secundo loco in Malis, tertio in buccis, nisi contegi pilis Mystacium possit, quarto in labiis, quinto in oculis, sexto in fronte, ultimo in auribus; addamus nos eam, quæ in mento apparet; in superque eam, quæ in gula, & collo, si cælari non possit, & insignis sit, aut alias conspicua, ut cicatrices sunt, quæ Scrophulæ excisæ, aut inustæ relinquere, consueverunt. 6

Sed non facile in his communi calculo consentientes doctores habebit Fortunatus; nam sicuti facile illi concedi potest omnium deformissimam esse cicatricem in Naso, sic non facile concedet aliquis fædiorem esse cicatricem in Malis, quam in Oculis; nam quæ in oculis est, ultra cicatrices deformitatem, necesse est etiam ut visionem lædat, unde deformitas augetur; immo neque magis conspicuam putabit 7

putabit quiſquis ſit cicatricem in malis, quam in oculis, cum Oculi illico ſuo ſplendore ſeſe intuentibus prodant; unde & illico ſi quod habent vitium, aut deformitatem facile, ac promptiſſime eam manifeſtant, & facilius multo, ac promptius, quam Malæ faciant. quæ tanto magis locum habebunt reſpectu cicatricum buccarum, & Labiorum, quas etiam ille cicatricibus oculorum magis deformes facit; niſi forte dicamus, Fortunatum non de Cicatrice totius oculi intellexiſſe, ſed de Palpebris ſuperioribus, aut inferioribus.

8 Verumenimvero cicatrices non ſolum cæteris paribus ſunt magis deformes in una parte, quam in alia, ſed etiam cæteris non paribus; exempli gratia majorem deformitatem ſecum habebit cicatrix parva in Naſo, etiamſi nullo alio nomine turpis ſit, quam cicatrix magna in Auribus, aut in mento etiam ſi aliis nominibus turpis eſſet, & ſic de cæteris. itaque & in oculis parva cicatrix (parva inquam, ſed conſideratione digna) majorem deformitatem habebit etiamſi minor ſit, quam cicatrix Malarum, aut Buccarum, aut Menti ob commemoratas cauſſas.

9 Maculæ ſunt cutis vitia ipſius naturalem colorem defædantia, quæ pulchritudini faciei maxime obſunt, ſi inſignes ſint, & notabilis magnitudinis, coloremque habeant non laudabilem, ut ex rubro nigricantem, aut omnino nigrum, aut lividum, aut id genus alium; & ipſæ quoque pro parte, quam occupant magis, aut minus deformes ſunt, eaque ex cauſſa majorem, aut minorem cauſſam Irregularitatis habent; tanto autem magis turpes, quanto magis à Natura alienum colorem ſortiuntur. Fiunt hujuſmodi maculæ aliquando ex ſuperabundantia humorum melancholicorum, & ex aduſtis etiam humoribus, ſed rarius; ut plurimum à nativitate pullulant, quas plerique Philoſophi, & vulgus hominum ad extranearum rerum appetitum Gravidarum refert, unde vocantur Maculæ hujuſmodi le voglie, nam ſi gravida Mulier (ita ratiocinantur, appetitu alicujus rei impulſa, cujus deſiderium explere non poſſit, manum ad aliquam partem admoverit, ex vi, & vehementia imaginationis ſignatur, inquiunt, fætus in ea parte, quæ correſpondet parti à gravida parente contacta. Quomodocunque ſit ejuſmodi maculæ incurabiles omnino ſunt, contra vero quæ ex humorum vitio fiunt, curabiles exiſtunt, nam & aliquando ex ſe evaneſcunt. In his omnibus diſpenſantis intrat proculdubio arbitrium, quod regulari debet, pro majori deformitate, quam ſimiles maculæ afferre ſolent; quæ deformitas major, aut minor cenſenda ex partis, quam occupant, ſitu, ex ipſarum magnitudine, & ex majori, aut minori coloris fæditate.

SVMMARIVM.

1 *Brachia curta, ac inſigniter brevia an ſint ſufficiens cauſſa Irregularitatis.*

2 *Brachia attincta, & contorta quando nam faciant locum Irregularitati.*

3 *Manuum, & digitorum vitia, qualia, & quando Irregularitati cauſſam præbeant.*

4 *Pedum, eorumque digitorum vitia, qualia, & quando cenſeantur præbere cauſſam Irregularitati.*

Liber VIII.

De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.

QVÆSTIO XVII.

Brachia aliqui tam brevia, & curta à Natura 1 ſortiti ſunt, ut inſignem ex hoc deformitatem præſeferant, licet alias nulli impedimento ſit eorum brevitas nulli actioni naturali per ipſa faciendæ; & cum totum brachium pars ſit adeo ad actiones neceſſaria, & maxime conſpicua, non carebit omni dubio, utrum habentes brachia inſigniter curta, ac ita brevia, ut non omnes actiones libere exercere poſſent, promoveri debeant, nec ne; quod dubium tanto magis urgebit cum ſimul cum brevitate jungitur eorum tortuoſitas, ut plerumque fit. ac videretur dicendum, quod quandocunque ſola brevitas brachiorum impedimento non eſt ulli actioni, nec tortuoſitati eſt adjuncta non evideri ſufficientem cauſſam Irregularitati præbere poſſe, aut ſaltem ſi qua cauſſa eſt diſpenſari facile poſſe. contra vero ſi non libere actiones ſuas quis ob brevitatem exercere poſſit, aut ſi tortuoſitas adſit notabilis, & alterutram ex his cauſſis, & multo magis utramque ſimul majorem cauſſam Irregularitati præbere.

Retracta, ſeu attracta, vel contracta brachia qui 2 habet, ad liberum uſum impedita ea ſortitur, unde patens inde emergit Irregularitatis cauſſa, atque ejus gravitatis, aut nullam diſpenſationem admittat; quod non minus habere locum credendum in eo, qui eadem brachia tremula habet, & paralytica, unde recte à Canoniſtis determinatum eſt, hos & à promotione, & ab adminiſtratione repelli. Majol. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 9.

Manus proinde ſi deficiant ambæ, vel alterutra, 3 ſi obtortæ ſint, ſi ad actiones quoquomodo impeditæ, ſi tremulæ, ita ut non tuto miniſtrare poſſint, Irregularitatem inducunt indiſpenſabilem, ſed quia manuum uſus potiſſimum in digitis eſt, ut patet, & firmat Gal. *lib.* 1. *de uſu Part. cap.* 10. de digitis peculiarius agendum. Eorum certe non æqualis eſt utilitas, ut longioribus demonſtravi *lib.* 5. *harum Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 6. nam omnium ſumma utilitas in apprehenſione, & retentione, ſed in quibuſvis actionibus major utilitas Pollicis, & Indicis, unde in celebrando etiam tanta neceſſitas utriſque eſt, ut eorum carentia Irregularitatem inducat apud Canoniſtas irremediabilem, cæterorum nequaquam Majol. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 12. Barboſ. *in collect. DD. lib.* 1. *tit.* 20. *cap.* 6. *num.* 3. tametſi non eſſet extra Irregularitatem is, qui pollicem, & indicem haberet, cæteris autem tribus digitis careret, cum maxima, & conſpicua, neque occultabilis inde turpitudo emanaret: ſiniſtræ etiam, & dextræ manus impar utilitas eſt, ut omnes norunt; major enim ex parte dextræ, quam ſiniſtræ, & eadem imparitas obſervatur in digitis, quia major neceſſitas digitorum dextræ quam ſiniſtræ; unde ſi ulla difficultas intervenire debeat in promovendo, certe major erit in eo, qui manu dextra, ejuſque digitis, quam in eo, qui ſiniſtra ejuſve digitis ſit læſus. Majol. *ibid. num.* 11.

Pedes contorti, qui ad intra, vel ad extra nota- 4 biliter reſpiciunt, notabilem deformitatem ſecum habent, & in libero inceſſu impedimentum, quod

tamen majus est si ad intra, quam si ad extra contorqueantur, unde videam, an sufficientem caussam Irregularitatis habeant. Pedum autem digiti licet aliquam apprehensionem habeant ad similitudinem digitorum manuum, tamen non ad hoc sunt principaliter à natura fabricati, sed tantum ad corporis stantis stabilimentum, ut facilius homo erectus stare posset; quamobrem in eorum deperditione totali, circumscripta aliquali depravatione motus progressivi, sola deformitas emergit, quæ tamen aptis calceamentis occultari potest, unde ea de re non præbet eorum privatio sufficientem Irregularitatis caussam Navarr. *lib.* 5. *Consf.* 67. *per totum.*

SVMMARIVM.

1 *Crura quæ partes sint, & quænam vitia eorum faciant hominem irregularem.*

2 *Claudicationis multæ species, & quænam majorem, aut minorem turpitudinem, & majus, aut minus incommodum afferant.*

3 *Vari, Valgi, seu Vatii, Blæsi, & Rhæbi qui & quinam eorum sint irregulares.*

4 *Claudi, qui non indigent baculo ad ambulandum, non sunt irregulares.*

De Crurum, & Ambulationis vitiis.

QVÆSTIO XVIII.

1 CRura non secus ac brachia morbis quibusdam tentantur, quorum culpa à naturali actione impediuntur, & naturalem formositatem amittant; si attracta sint, si obtorta, si tumentia, si paralytica, si sensum amiserint, si contabescant, motum corporis vel debilitant, vel depravant, vel auferunt. Dicuntur autem Crura partes à coxa infra, Tibiamque continent, & Pedem Gal. *lib. de Inæq. Intemp.* factaque à Natura sunt, ut totum corpus stantibus, aut ambulantibus nobis sustineant. idem Gal. *lib.* 2. *de mot. Muscul. cap.* 7.

Huc pertinent claudicationis species pene omnes; sed antequam ulterius progrediamur, admonendum pro Medicis est, claudicationis vocem apud Hippocratem accipi pro simplici debilitate, ac depravatione motus cujuscunque partis, ita ut ex aliquorum nervorum, tendinum, aut capitum musculorum abscissione quis eo modo claudum fieri dicatur, etiamsi non claudicet. sed hæc per transennam dicta sunto.

2 Species autem claudicandi evariant pro ipsorum crurum, aut partium ea componentium depravatione: distorquentur enim interdum vel ad intra, vel ad extra, vel ad anteriora, vel ad posteriora, licet hoc rarius eveniat. contrahuntur etiam, & relaxantur ex convulsione, aut paralysi, & ex abscissione nervorum, tendinum, & capitum musculorum, & ex horum uniuscujusque vitio vel immobilia redduntur, vel depravantur, vel debilitantur respectu motus, & aliquando etiam respectu motus & sensus simul. Quin & ex contabescentia interdum eorum claudicatio contingit, ita enim testatur Hipp. *lib.* 6. *Aphor.* 50. licet addat claudicare ægros ex eo, quod coxa excidat, unde crus contabescit. fit etiam claudicatio ex luxatione quorundam ossium, præcipue vero ex luxatione ad Malleolum contingente quomodocunque fiat, nempe vel in exteriorem, vel in interiorem partem, unde species claudicationis multiplicantur; neque dubium est, omnem claudicationem habere secum insignem deformitatem, & impedimentum quoad usum membrorum, sed tam deformitatem quam impedimentum non esse in singulis ejusdem gravitatis; unde patere debet, quod Irregularitatis caussa major ubi major deformitas, & majus impedimentum. Vtriusque certa cruris, aut utriusque pedis claudicatio majorem absq; dubio deformitatem, & majus habet impedimentum. Item major deformitas, & majus impedimentum, si claudicatio totius cruris vitio fiat, quam si vitio partis, & major etiam deformitas, & majus impedimentum si fiat vitio partis utilioris, quam si vitio minus utilis. Qui fulchris gressus sustentare cogitur turpius claudicat, quam qui iis non eget; & qui crurum tantummodo virtute qualitercunque ambulare potest, minus turpiter claudicat, quam qui inter ambulandum superiorum etiam partium auxilium requirit; & qui corpus ambulans distorquet, aut prope terram illud inclinare cogitur magis indecenter claudicat, quam qui nihil eorum facit, & sic de reliquis. Sed inter Claudos connumerantur maxime 3
Vari, & Valgi, seu Vatii, ac Rhæbi, & Blæsi, de quorum nominum acceptione vix constare inter Auctores jam admonui *lib.* 2. *Tit.* 3. *quæst.* 12. ubi de hac materia prolixius egi. illud certum est, Vari nomen pro qualibet depravatione accipi, ut inibi probavi, hoc est quomodocunque Crus ad aliquam partem inclinet, unde idem importat Varum, ac obtortum. idem etiam de Valgo, & ratio usuvenit, sed apud Hippocratem, & Galenum eo loci adductos Vari sunt ii, quibus crura, vel pedes extra sunt obtorti, Vari ii, quibus intro; ac Rhæbos Galenus eos vocavit, qui à natura curvis sunt cruribus, Blæsos eos, qui eorundem imbecillitate laborant; ita ut stare, aut firmiter ambulare; non possint. Sed omisso jam de iis, quæ alias loco citato recensui sermonem habere, ad Irregularitatem redeo, ac dico, quod si Blæsos excipiamus (in quibus certe minor reperitur deformitas, licet par aut majus esse possit ambulationis incommodum) reliquos neque tantam deformitatem præseferre, neque tale incommodum ambulationis perpeti; ut ex alterutrius, vel utriusque culpa homines Irregularitate obstringi debeant; unde recte, ut credo, saltem secundum plurimum à Navarra *in Manual. sac. cap.* 27. *num.* 199. & à Silvestr. *in summ.* 21. Corpore vitiatus *nu.* 5. determinatum est, Claudos, 4
qui non indigent baculo ad ambulandum, non esse irregulares; licet hoc veritatem habeat, si ad ipsam tantum ambulationem respiciamus, nam alias potest tanta esse crurum turpitudo, ut ex hac sola caussa quis irregularis sit judicandus.

In reliquis porro Claudorum speciebus insigniorem deformitatem, ac magis notabile incommodum in usu membrorum reperiri, & utramque caussam ejus ponderis esse dixerim, ut non absque omni dubio tales ab Irregularitate esse immunes sit pronuntiandum, licet universaliter cum talibus facile dispensari Canonistæ aduncant. illud certum est tantopere differre varos, cæterosque supra nominatos à cæteris claudis, ut non nisi injuria fiat eos pari passu cum vere claudis quoad Irregularitatem incedere, nam hoc quoque ut Majol. *tradit. lib.* 1. *cap.* 18. *sub nu.* 3. non nisi dispensatos promoveri volunt Cano-

Canonistæ, cum tamen, ut dixi, minori deformitatis, & minori multo, imo nullo interdum incommodo ambulandi teneantur, quam vere Claudi. Excipio tamen ab hoc censu eos, qui pedes obtortos ad intra habent, & multo magis quam eos, qui eosdem habent obtortos ad extra, nam & majorem deformitatem præseferunt, & majori incommodo inter ambulandum detinentur; itaque hi si qui alii ex iis, qui turpiter claudicant, irregulares forte judicandi à Canonistis non secus ac ii, quibus omnes Pedum digiti deficerent.

SVMMARIVM.

1 *Membra principalia superfluentia habent secum maximam defirmitatem, & monstruositatem.*

2 *Quædam superflua, ac monstruosa, si cælari possint, an faciant irregularem.*

3 *Insignis monstruositas corporis etiam non apparens, Animi monstruositatem denotat.*

4 *Sedigiti quando videantur irregulares.*

De Membris superfluentibus.

QVÆSTIO XIX.

1 GEneralis regula tradi potest in primis, membra principalia superfluentia habere secum maximam turpitudinem, immo monstruositatem, ac talem, ut homines nequaquam dispensari ab irregularitate possint, etiam si talis monstruositas nullum illis impedimentum afferret: nam ipsa per se monstruositas sufficientissima caussa Irregularitatis est. Abb. *in c.* 2. *de Cler. Ægrot.* ex qua Majol. *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 1.

2 Dubitari tantummodo poterat de quibusdam in corpore superfluentibus, & maxime de iis, quæ contegi vestimentis possunt: nascuntur enim homines quidam, qui excrescentias exempli gratia, carneas insignes habent, ut quidam cui ab humeris caro quædam versus Lumbos, & Renes propendebat in modum Capucii quorundam Religiosorum, quæ tamen illi nullo erat impedimento; jam & alios veluti tertium brachium habuisse constat certis adnatum, quod licet nulli usui esset, nullum tamen impedimentum afferebat, & vestimentis cælari facile poterat, ita ut nullam monstruositatem, ac ne deformitatem quidem præ se ferret.

Relinquo alios (nam non solum monstra sunt, sed monstra insignia, & horribilia) quibus vel aliud caput in medio ventre adnatum erat, vel quibus à ventre aliud corpus exibat, veluti si caput intra illius integri hominis ventrem occultasset, de his enim nullum intervenire potest dubium. sed de superioribus & de aliis quibusdam non omne dubium dilutum est: nam in aliquibus cernuntur à Natura notabiles ac magnæ excrescentiæ ab una, aut alia parte propendentes, (quæ etiam interdum à morbo fieri possunt) ut ea, de qua superius, quæ si oculis aspicientium paterent, monstruosa certe non tantum deformia judicarentur. Iam puerum vidit amicus Medicus cui vulva in coxa erat enata pilis obsita, & labellis conformata, sed quibus diductis nil aliud, quam subjecta caro appareret. Gemino Pene aliquando visum hominem dotatum testantur auctores, ac testes ex propria inspectione. Sed alias insuper additiones, & excrescentias monstruosas adnotare interdum licebit, quæ quia oculis aspicientium non patent, & vestibus conteguntur dubium faciunt, an hominem Irregularitati subjiciant, nec ne: omittenda autem videntur quædam aliæ monstruositates, quæ in infectione quidem carnis, & cutis consistunt; sed insignes sunt, licet vestibus occultari possint: nam ego hominem curavi, qui thoracem universum cum brachiis usque ad Metacarpum squamis nigricantibus, ac duris instar piscium coopertum habebat, alios alii viderunt, qui in diversis corporis partibus quasdam eminentias obtinebant, pilis duriusculis obsitas, quæ porcinam cutem imitabantur. Leporina pelle quidam contectus secundum spatulas videbatur. aliqui aliter totam pellem commaculatam, ac colore alieno dotatam habuerunt non sine insigni, ac maxima deformitate. quæ quidem omnia monstruositatem sapiunt, & consideratione dignæ apprime sunt, non tam ex turpitudinis respectu, quam quia plerumque animum non bene dispositum ostendunt; homines enim malorum morum, & animi inhumani portendunt; cum raro observetur insignis monstruositas in corpore, 3
etiamsi occultari possit, absque concomitantia monstruositatis Animi. In his tamen omnibus videtur Episcopi arbitrium desiderari; mihi satis sit de iis, aliquam fecisse mentionem, ne defecisse, in ea re alicui viderer.

Sedigiti licet inter monstra connumerandi non 4
sint, non modicam tamen deformitatem præceferunt, licet non omnes eandem: nam ubi superfluus digitus suum locum servet, nempe ordinem aliorum digitorum deformitas minor videtur, ubi vero unus digitus videatur in duos bipartitus major deformitas est, sed multo major ubi sextus digitus ordinem non servet, sed extra ordinem promineat, immo præter majorem deformitatem potest etiam aliquod incommodum afferre in libero manus usu. unde non tam universaliter forte pronuntiandum, ut Majolus facit loco nuper adducto, sedigitos non habere ullam Irregularitatis caussam, quia aliquando & deformitatem sufficientem, & sufficiens incommodum habere possunt ad Irregularitatem inducendam.

SVMMARIVM.

1 *Arthritis nomen generale est, compræhendens omnem articulorum dolorem.*

2 *Dolores omnes articulorum maxime molesti sunt, licet unus sit acutior, & molestior altero.*

3 *Podagra, & Chiragra faciunt hominem irregularem, sic forte & alii dolores articulares.*

4 *Dolores articulorum, qui primo pedes invadunt, de facili revertuntur, qui vero primo impetu plures corporis partes molestant, non tam de facili reversionem faciunt.*

De Podagra, & Arthritide.

QVÆSTIO XX.

PEculiarem considerationem habuerunt Canonistæ de Podagra, sub quo tamen nomine etiam 1
Chiragram, omnemque articularis doloris speciem compræhendi volunt: vere tamen apud Medicos Arthritis generale nomen est compræhendens sub se quemcunque Articulorum dolorem; nam & ipsa

ipsa Podagra, & Chiragra, & Sciatica, & dolor coxendicis, & cæteri omnes dolores, qui Articulos infestant, Arthritici nominantur, seu articulares; sed quandocunque plures articuli uno eodemque tempore dolent, vel omnes simul, tunc hujusmodi affectionem Arthritim vocamus, cæterarum vero partium dolores alio ac proprio nomine insignimus ex parte ipsa dolente detracto. sic ergo ubi Pedum articuli dolent, Podagram nominamus, si articuli Manus Chiragram, si os Sciæ Ischiadem, ac Sciaticum dolorem, si Genu, gonagram, sic & in quocunque alio articulo dolor sese prodat, nomen ab ipsa parte desumit, vel desumere potest, & sic in Maxillæ articulis, in articulis cervicis, Dorsi, Cubiti, Humeri dolentibus suum nomen licet formare, nam alias apud veteres hujusmodi nomina non reperiuntur. Tenontegram dixit Col. Aurel. *lib.* 5. *Tard. pass. cap.* 2. vocari, si dolor majores tenuerit nervos. Sed nominum curiositate relicta, ad id quod magis ad rem nostram facit, accedamus.

2 Dolores omnes articulorum notabili angustia ægrotantes premunt, non quod in uno homine mitiores non sint, quam in alio, sed quantumcunque mites sint, molestissimi sunt; certum tamen est secundum aliquos dolorem coxendicum acutiorem, ac molestiorem esse, secundum alios vero Podagricum. indifferenter tamen omnis dolor articularis tam acerbus est, ut non absque ratione dixerit Aretæus *lib.* 2. *Diuturn. Morb. cap.* 12. Ac istorum (de ossibus loquitur) magnum est miraculum, non dolent quidem vel minimum, etiam si quis secet, aut collidat; ac si quis ab ipsis doleat, nihil aliud est eis ad dolorem citandum potentius: non ferramenta adstringentia, non vincula, non vulnerans gladius, non exurens ignis.

3 Hæc igitur cum ita se habeant, & Canonistæ ex Podagræ culpa dicant hominem fieri irregularem, Majol. *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 1. videtur dicendum, idem habere locum in quocunque alio articulari dolore, dummodo ad eam acerbitatem deveniat, de qua dictum est; in omnibus enim concurrunt multæ conditiones, quarum caussa Irregularitas inducitur, nam & turpitudo intervenit ob tumores, ac distorsiones membrorum, ac impedimentum in libero corporis usu, & curationis difficultas, ne dicam impossibilitas, ut prosequitur Majol. *ubi sup.* adde quod ut plurimum parit scandalum hujusmodi morbus, quia hominem denotat maxime intemperantem, & licet verum sit illud, quod Majolus notat, nempe quod hoc non semper verum, quia hic morbus est hæreditarius, tamen hoc non tollit, quin universalis hominum conceptus hoc sibi persuadeat, unde non ob hoc quod sit morbus hæreditarius cessat idcirco scandalum.

4 Verumenimvero illud sigillatim adnotare non desistam, cum aliquod momenti habere videatur, nimirum quod peculiares dolores articulorum, & præcipue Podagricus, si soli sint, vel facilius, si hujusmodi dolores incipiant infestare unum tantummodo articulum, ac præcipue Pedum, tunc facillime revertuntur, ac corporis successu communicantur cæteris quibuscunque articulis, & sic facile Podagra evadit in Arthritim; quod si à principio, nempe in primo insultu morbi, plures articuli doleant, tunc dolores difficulter reversionem faciunt, nec de facili recurrunt. Arthritis igitur nisi alii dolores articulares illam præcesserint, hominem liberum relinquit; contra vero Podagra, Chiragra, Sciatica, & id genus alii facillime recurrunt, & in Arthritim eandem degenerant; unde videtur dicendum, quod magis Irregularitati obnoxii sint qui Podagram, Chiragram, Sciaticam, aut coxendicum dolorem, vel aliud quemcunque articularem patiuntur, quam qui à Principio Arthritici sunt, absque eo quod aliquem ex illis prænominatis passi fuerint. sed optabit forte Lector scire, qua ex caussa Arthritis non facile revertatur, contra vero alii dolores articulares tam prompte revertantur: ac breviter dico arthritidem fieri absque multa imbecillitate articulorum, & à multa copia humorum, alios dolores contra fieri ex multa articulorum imbecillitate, & à pauca materia humorali, quod satis ostendit, quod ut Notavit Lud. Mercat. *lib.* 4. *de inter. morbor. curat. cap.* 18. Arthritis incipiat cum tumore, & desinat in dolorem, in cæteris articularibus affectionibus partes primo dolere incipiunt, postmodum intumescunt, quemadmodum ergo hi dolores ob articularem vel naturalem, vel accidentalem imbecillitatem, atque illam quidem tam promptè revertuntur, sic ob contrariam caussam Arthritici dolores non tam prompte recurrunt. Adde quod facilius possunt plures articuli evincere, & discutere materiam undecunque illis transmissam, quam possit unicus articulus stante maxime ejus multa imbecillitate, quæ quidem plerumque est insuperabilis, quia à natura est, cum contra in Arthritide articulorum imbecillitas accidentalis sit, & idcirco superabilis. de ea autem Arthritide hæc omnino pronuntianda, quæ non subsequitur ad aliquos particulares dolores articulares, ut jam dixi.

SVMMARIVM.

1 *Cutaneæ infectiones plerumque secum habent conjunctam fœditatem, ac sunt contagiosæ.*

2 *Leprosus repellitur à promotione, & ab administratione in sacris.*

3 *Lepra nunquam tam leues esse potest, quin hominem irregularem non faciat.*

4 *Triplex infectionis lepræ distinctio.*

5 *Veræ lepræ duæ species.*

6 *Scabiei triplex divisio, & quænam irregularem hominem faciat.*

7 *Non est possibile aliquem esse perfecte leprosum, nisi facies defœdetur.*

8 *Lepræ veræ signa.*

9 *Experientiæ ad dignoscendam lepram curabilem, vel incurabilem esse.*

10 *Ad inducendam Irregularitatem satis est scabies ferina, quæ præcedit lepram.*

De scabie, & Lepra, cæterisque cutis infectionibus.

QVÆSTIO XXI.

Cutaneæ infectiones habent interdum secum 1 conjunctam tantam fœditatem præterquam quod plerumque contagiosæ sunt, ut promptissimam caussam præbeant Irregularitati; unde antiquitus etiam à Lege veteri homines ob hæc vitia repellebantur à ministratione in templo, immo & à templi ingressu, ut habetur Levit. *cap.* 11. *& seq.* Tria vero potissimum vitia in sacra pagina repe-

riuntur

riuntur commemorata ex his, nempe impetigo, scabies, & lepra ibi, si jugem scabiem, vel impeti-
2 ginem habens, si leprosus fuerit. In nova autem lege leprosus, non admittitur ad sacros ordines D. Thom.1.3.*quæst*.82.*art*.12. Navarr.*cap*.27.*nu*.202. *verſ*.13. *dico heram*. Sylvest. *num*.*Corpore vitiatus*.*nu*. 5, Majol.*lib*.2.*cap*.18. *num*. 1. Et quia scabies, & aliæ quædam cutaneæ infectiones quam proxime accedunt ad Lepræ naturam, etiam de scabie, & similibus infectionibus dubitare contingit, an Irregularitatem inducant, nec ne: Non est autem dubium has omnes infectiones habere secum insignem turpitudinem, quæ per se sufficiens caussa videtur Irregularitatis: idcirco Hippocr. *lib.de affect. sect.*2. *num*. 35. eas magis turpitudines corporis dicebat esse, quam morbos, ex eo quia cutim defœdant, sed ab internis morbis hominem liberant; cui sententiæ adhærebat D. Augustinus, ex quo Amat. Lusitan. sed Canonistæ non solum consideraruat in his infectionibus turpitudinem, & etiam contagium, & morbum usum liberum corporis impedientem, cum palam sit, eas ubi notabiles fuerint, non tantum externas partes contaminatas ostendere, sed etiam internas ob infectionem insignem totius massæ sanguinis. Verum quia harum infectionum plures sunt species, quæ gravitate, fœditate, contagio, & impedimento liberi usus corporis inter se differunt, certe operæ pretium est eas distinguere, ut sciamus quænam ejus gravitatis sint, ut Irregularitati locum faciant, quæ vero non. De Lepra igitur primo dicam, quod etiamsi non unius speciei sit, tamen
3 nunquam tam levis morbus est, quin & turpitudine, & contagio, & incurabilitate, & incommodo sanitatis non sit adeo insignis, ut ea infectus ab Irregularitate dici possit immunis, sed distinguendum inter lepram, & quandam scabiei speciem, quæ visu ipso, & paribus signis ad Lepram accedit, signa ergo veræ lepræ necessario tradenda videntur, dicendumque signa adducta in sacris incipientis lepræ convenire maxime veræ lepræ, ex cujus caussa homines arcebantur ab ingressu templi, & à convictu cum cæteris in civitate, non convenire autem falsis quibusdam lepris, aliisque similibus infectionibus, quas tamen abusivè lepras vocamus, & quas sacra scriptura forte lepras mundissimas appellat.

Quoad signa igitur veræ lepræ, & proxime ejus, quæ confirmata dicitur, sciendum quædam præcedere, ipsam lepram, quædam vero ipsam jam confirmatam concomitari, de quibus omnibus diligentissime egit Vallesſ. *de sacr. Philosoph. cap.*14. percurrens prædictum *c.* 13. *Levitici*, ubi etiam exquisitam, & exactam tradidit nominum declarationem, licet nonnihil differat ab iis, quæ Autores alii tradidere nec mirum, cum omnes inter se multum discrepunt in tradenda prædicta vera nominum significatione. Nos ut breviter, & ad Canonistarum negotium tantum facientia afferamus, dicimus, has cutis infectiones triplici gradu distingui, nempe
4 simplici cutis defœdatione, exasperatione, & ulceratione. simplex defœdatio Cutis Macula dicetur, Græcis Leuce, & Alphi, Latinis Morphea, & Vitiligo; estque in duplici differentia alba nempe, & nigra. Exasperatio altius autem penetrat, & quandam in ea asperitatem caussat, & dicitur Græcis Psora, Latinis Scabies, quæ simili duplex est alba, & nigra præterquam quod differt etiam secundum majorem, & minorem magnitudinem squammarum; nam cum majores squammas producit Græcis dicitur Lepra, siquidem nigra sit, si vero sit alba dicitur Lichen, seu Impetigo, & Lepra volatilis. Vlcerationes si jam autem penetraverint, & carnem simul, & venas, veram lepram generant, quæ Elephas Græcis dicitur, nam alias lepra Græcorum Psora dicta est ipsa scabies. Amat. Lusit. *Cur. Medicin. sent.*2. *Cur.*32.*in schol.* qui tamen veram lepram ab Arabibus descriptam, & de qua in lege veteri tot præcepta emanarunt, elephanthiasin Græcorum esse voluit, quod & aliis quibusdam Medicis probatur. Plures tamen lepræ nomine simpliciter prolato multo majorem morbum significari volunt quam scabies sit, quod & apud omnes communiter sine difficultate transit. immo neque ipsam scabiem malignam, & ferinæ nomine insignitam lepræ nomine insigniendam esse volunt, sed veræ lepræ duas constituunt species, unam quæ nudo lepræ nomine appellatur, alteram, quæ & Leonina dicitur, & elephanthiasin proprie vocant. ita Gordon. & Vallesſ. 5
ubi infra, qui tamen hanc differentiam tradunt, quod Leonina est illa lepra, quæ fit à Cholera adusta, & cur sic dicatur docet Avic. 3.4.*tract*.3.*cap*.1. Elephanthiasis quæ fit à Melancholia, & eam, quæ fit à Phlegmate dicit Gordon. vocari lepram, quæ à sanguine Alopeciam, scimus tamen ex communi Medicorum consensu Alopeciam fieri à quocunque humore, & præcipue à melancholia, & esse peculiarem quandam lepræ speciem Capiti familiarem. Prima autem illa species ab Arabibus Albaras nigra nominatur, & morbus est multo gravior, quam Psora, & scabies, ut ex signis ab Avic. *lib.* 4. *f.* 3.*tract*.3.*cap*.1. aliisque Arabibus allatis elicere possumus, & hanc à Celso vocari impetiginem dicit Mercur.*lib*.2.*de morb.cutan.cap*.5.

Sed quomodocunque sese res habeat, cum Canonistæ in lepra plura considerent, nempe turpitudinem, incurabilitatem, contagium, & impedimentum liberi usus corporis, quorum omnium respectu leprosos irregulares esse volunt, non quælibet scabies, nec forte quælibet lepra faciet hominem irregularem, cum non indifferenter in quocunque hujusmodi morbo sit par turpitudo, neque par incurabilitas, neque æqualis vis contagii, neque item par usus liberi corporis impedimentum.

In his ergo considerari possunt plures gradus, 6
pro majori aut minori eorum gravitate, & primo in scabie, si sola mutatio coloris cutis fiat cum aliqua rubedine, & pruritu levis scabies & Prurigo dicitur; quæ quasi præludium est incipientis scabiei, licet antequam ulterius procedat, aptis remediis interdum sanetur. Iam vero si cutis magis defædetur, & pruritus crescat, & crustæ, aut pustulæ appareant, tum scabies dicitur. crescente vero jam prurito, ita ut incendium afferat, pustulisque aut crustis multiplicatis, jam ferina scabies est, & ad lepræ naturam accedit, immo ipsa lepra Græcorum est. Cum igitur in prima specie omnia sint debilia, nam modica apparet turpitudo, neque magnopere contagium immineat, & facilis sit curatio, neque ullum adsit corporis impedimentum non videretur in illa posse habere locum Irregularitas, majus dubium excitari posset in secunda specie; in tertia autem res clara est. illud vero adnotandum eas infectiones magis accedere ad lepræ naturam, quæ caput, & faciem, aut per se solas, aut cum reliquis corporis membris defœdant, majus enim vitium subesse in massa sanguinis ambigitur, ubi elatiores partes inficiant, quam ubi inficiant humiliores, tenuviori enim

ſanguine illæ, quam hæ nutriuntur; quamobrem auctores fere omnes in hoc conveniũt, quod non ſit
7 poſſibile aliquem eſſe perfecte leproſum, niſi facies defœdetur, quam quæſtionem proponit, & reſolvit Gordonius *in lib. part. 1. c. 31. verſ. Iſta materia*; immo poſſibile è contra eſt corpus totum eſſe liberum, & caput, & faciem lepra infici, ut in Alopecia videmus. Cæterum quia totus cardo hujus rei vertitur in dignoſcenda vera lepra, cum de hac plura veniant determinanda, quam de cæteris cutaneis infectionibus, jam veræ lepræ ſigna potiora tradenda, & nonnullæ experientiæ ad illam internoſcendam in medium afferendæ ad probandum an confirmata ſit, nec ne. Signa ergo veræ lepræ ſunt imprimis
8 Pilorum extenuatio, & minoratio, ſuperciliorum depilatio, eorumq; craſſities, oculorum rotunditas, narium ad extra dilatatio, ad intra coarctatio cum ſpirandi difficultate, verborum prolatio per nares, Aures ſubtiliatæ, faciei color lucidus ad fuſcum vergens. addunt prædictis Avic. 3. 4. *tract.* 3. *cap.* 2. Valleſc. *lib.* 7. *Gliphnii cap.* 21. & Cordon. *loc. cit.* muſculorum conſumptionem, ac maxime illius, qui eſt inter pollicem, & indicem. Ægri Melancholici fiunt, & moribus fiunt deterioribus, ſomniiſque melancholici frequenter turbantur. Præter hæc in aliquibus Narium cartilago corroditur, ejus nempe, quæ mediat nares, Pedes manuſque ſciſſuris ſcatent, vox rauca evadit, & catulina, & in ſumma inſtar omnium eſt corruptio ipſius formæ, ita ut non humana, ſed ferina appareat, & accedere videatur ad formam Satyri, ut Gal. dicebat, *lib. de cauſſ. morbor. cap.* 7. quam immutationem, & corruptionem formæ hujuſmodi in leproſo tanti facit Gordonius *loco allegato*, ut non credat, lepram dici poſſe confirmatam, niſi ad hunc uſque terminum ſit progreſſa; unde exiſtimat ea de cauſſa non poſſe leproſum ab hominum conſortio ſequeſtrari, niſi in eo forma modo prædicto ſit immutata, quanam autem ratione fiat ut in leproſis forma ita depravetur, docet Galen. *loco proxime allegato*, Sed Baverius de Baveriis *Conſ.* 22. ex Guilielm. de Placentia ſignum ponet confirmatæ lepræ, quod pro infallibili habet, & eſt apparitio puſtularum, & ſciſſurarum in radice linguæ diverſorum colorum, nam ſunt albæ, rubræ, & citrinæ. Communiora ſunt quæ ſequuntur Vlcerationes altiores carnem erodentes, incendium, & prurigo corpus colliquans, ſudor fætidus ex corpore emanans, Anhelitus item fætidus, labia craſſa; ex cute ſquamæ omittuntur ad inſtar ſquammarum piſcium; quin etiam in ipſa cute maculæ apparent albæ ipſa cute humiliores, caro vero ſub cute exiſtens ſuum naturalem colorem amittit, & albidior apparet, quod ſignum eſt lepram occupaſſe etiam ipſas carnes; quod ut magis exploratum habeas Avicen. *loco cit.* jubet acu pungi carnem; ſi enim ſanguis ex punctura exeat, lepra non eſt confirmata, ſed ſi non exeat ſanguis jam lepra confirmata eſt, & incurabilis. Aliud inſuper ſignum magnæ conſiderationis affertur ex adnaſcentia pilorum, eorumque colore albicante; nam ſi ulcera ab ipſa lepra facta cicatricibus obducantur, ac poſt modum eo in loco pili albicantes renaſcantur, confirmatæ ac veriſſimæ Lepræ ſignum eſt, ab ipſa quoque ſacra pagina una cum nonnullis aliis ex ſupradictis allatum. Illud autem notat Valleſ. *de ſacr. Philoſ. loc. cit.* quod pili renaſcentes in reliquis partibus lepra occupatis mutantur in albos, in capite vero & barba in flaccos & tenues, addo etiam admodum raros eſſe, ut in quibuſdam notavi.

Quod ad experientias attinet jam unam attulimus de punctura carnis cum acu, ex qua ſanguine exeunte Lepra curabilis eſt, exeunte vero lacteo quodam humore pro ſanguine, confirmata eſt, & curationem non admittit, ut docet Paul. *lib.* 4. *ſuæ Med. cap.* 5. ex quo Valleſ. *ubi proxime*. Præterea deſumitur alia experientia ex ſenſus ſtupiditate hoc modo, tenuiſſimam acum in leproſi corpus infigunt, quam puncturam ſi non ſentiat, deplorata res eſt, conſumatiſſima enim & omnino incurabilis lepra eſt. Ex qualitate etiam ſanguinis deſumitur experientia hoc modo. Sanguis à leproſo extractus orificio latiore in aqua lavatur, ac per pannum tranſcolatur, & ſi in fundo reperiuntur grana ad modum arenæ Lepra vera eſt. Ex avulſione pilorum aliam experientiam deſumi volunt Auctores, avulſis enim capitis capillis ſi cum his etiam aliquod cutis, ſeu carnis fruſtulum avellitur, acta jam res eſt. Aliam ab ipſo ſanguine deſumptam experientiam proponunt nonnulli hoc modo. Sanguinem leproſi ponunt in aqua clariſſima, & ſi ſupernatet, lepra confirmata eſt. 9

Denique alia experientia affertur à nonnullis, quam alias attuli *lib.* 3. *har. quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 5. ex Levin. Lem. *de occult. nat. mirac. c.* 51. *in f. quæ eſt hujuſmodi.* urina leproſi in matula colligitur, in eamque uſti Plumbi pulverem conjiciunt, ſi enim ſupernatet, ſignum certum eſt deploratæ ac incurabilis lepræ. Sed hæc forte pro Canoniſtis ſuperflua à quoquam judicabuntur, quia ſi ad inducendam Irregularitatem ſufficiens ipſa ſcabies eſt, ubi firma ſit, & longo tempore duraverit, multo magis Irregularitatem inducet quæcunque Lepra etiam incipiens, & non confirmata. Verumenimvero hæc exacta lepræ confirmatæ dignotio per commemorata ſigna ad alia inſervire poteſt, ut maxime ubi agatur de ejectione leproſi à cætu hominum, vel de Theri ſeparatione, & hujuſmodi, in quibus hæc exacta lepræ confirmatæ notitia requiritur. 10

SVMMARIVM.

1 *Morbus Gallicus non ex una tantum cauſſa Irregularitatem inducit.*
2 *Morbi Gallici duæ ſpecies ex Majolo.*
3 *Gallici Morbi triplex ſpecies, & in quanam locum habeat Irregularitas.*
4 *Morbus Gallicus, qui nullam exterius de ſe ſignificationem præbet, an Irregularitatem inducat.*
5 *Irregularitas in morbo Gallico inducitur ex iis, quæ exterius apparent, & quenam ea ſint.*
6 *Exterius apparentia in morbo Gallico ex diverſo capite inducere debeat Irregularitatem.*
7 *Morbus Gallicus ſi cœlari facile poſſit, an inducere debeat Irregularitatem.*
8 *Penis ex morbo Gallico deperditus an irregularem hominem faciat.*
9 *Raucedo perpetua ex morbo Gallico contracta an inducat Irregularitatem.*

De Morbo Gallico.

QVÆSTIO XXII.

Morbus Gallicus plurimum habet cum ſe non unam, ſed multiplicem cauſſam Irregularitatis, nempe quandoque, impedimentum liberi uſus 1
cor-

corporis, turpitudinem, contagium, & difficultatem curationis, & ſcandalum. ſed quia is morbus habet multos gradus, neque videntur, poſſe habere locum in uno, quæ habent locum in alio, idcirco non promiſcue quæ dicentur intelligenda de quocunque morbo Gallico, ſed de eo tantum, qui notabilem de ſe ſignificationem præbere poteſt, unde neque ſi quis levi Gonorræa laboraverit, aut ulcuſcula, quæ cito curari poſſint, in pudendis paſſus fuerit, aut de preſenti patiatur, aut levi bubone, ac de facili curabili afficiatur, dummodo ſcandalum abſit, illico Irregularitati erit ſubjiciendus.

Majolus, qui profitetur, ſe ante omnes alios de
2 morbo Gallico in ordine ad Irregularitatem pertractaſſe, ut dicit *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 1. duas morbi Gallici ſpecies conſtituit, & utramque quidem graviſſimam; nam unam dicit ex ſententia Medicorum eſſe horribilem valde propter ulcera per corpus diffuſa, & propter extrinſecam deformitatem adjectis acerbis doloribus; alteram vero habere majorem cruciatum internum cum articulorum inflatione, membrorum ac nervorum attractione, decoloratione vultus, & cutis fine ullo extrinſeco ulcere, & utramque magnam ſimilitudinem cum Lepra habere aſſeverat. Nos Medici aliter hanc rem enucliaremus, dicendo, Morbum Gallicum duplicis ſpeciei eſſe (ſequendo ejuſdem Majoli diſtinctionem) & unum potius per extrinſeca ſigna alium per intrinſeca magis innoteſcere. ſed multo magis ad rem noſtram faciet ſi diſtinctius procedamus, nam ſi morbum Gallicum in ſpecies diſtinguere velimus prout ad negotium medicum magis pertinere videtur, aliter eſſet diſtinguendum. Sed dicamus nunc, quod reſpectu Irregularitatis in-
3 ducendæ per morbum Gallicum, tripliciter veniat. dividendus, nempe in illum, qui levis ac mitis eſt, ſolis parvis ulcuſculis circa pudenda, vel brevi Gonorræa, aut levi bubone concomitatus nullis aliis apparentibus ſymptomatibus niſi forte aliquali capillorum defluvio, & hæc erit prima ſpecies. Secunda ſpecies gravior eſt, quæ contumaci Gonorrea, & ulceribus pudendorum malignioribus, & bubonibus inſignioribus, dehinc etiam fœdis maculis, ac puſtulis in toto corpore, & aliquando etiam in capite, & facie eſt inſignis. Tertia denique ſpecies quæ graviſſima eſt, apoſtematibus, & contumacibus, maligniſque ulceribus, & artuum doloribus, noctu maxime affligentibus, & abſceſſibus, ac carie ipſorum oſſium, & Narium ulceribus cacoëthicis, & totali depilatione etiam ciliorum, & ſuperciliorum eſt notabilis.

Ex hac igitur diviſione patet manifeſte in prima hujus morbi ſpecie minimam militare Irregularitatis cauſſam; ſi ſcandalum excipias, majorem in ſecunda: in tertia vero cauſſas & numero plures, & efficaciores, & graviores militare, cum in ea concurrant omnia impedimenta, quæ ex morbis Irregularitatem inducentibus provenire poſſunt, nempe Morbi difficultatem, contagium, deformitatem, ſanitatis ſummum impedimentum, & ſcandalum, ut jam dixi.

4 Ceterum quia aliquando morbus Gallicus nullam de ſe exterius ſignificationem præbet, ſola autem doloris artuum acerbitate, & cruciatus malignitate ſe prodit, videndum à Canoniſtis eſt de hoc peculiariter; ceſſant enim in eo plures ex illis cauſſis, quas in cæteris concurrere dicebamus, præcipue vero deformitas, & ſcandalum, cum nullatenus per exteriora ſigna de ſe ſignificationem præbeat, neque celebrationi impedimento ſit, quia plerumque hujuſmodi dolores noctu affligunt, interdiu vero hominem liberum, aut pene liberum relinquunt. Niſi ergo ſola infectio Gallica per ſe ſufficiens ſit ad Irregularitatem inducendam, determinandum à Canoniſtis eſt, utrum tales irregulares ſint, necne.

Quod ſupereſt, certum eſt, Irregularitatem in 5
hoc morbo induci ex iis, quæ oculis ſubjiciuntur hæc enim ſcandalum pariunt & deformitatem afferunt, unde videndum, ex quibus nam ſignis homines morbo Gallico affici cognoſcamus, & quæ maxime apparentia ſint, & ex quibus vel ipſum vulgus facile perſuadet morbum Gallicum eſſe præſentem, ſunt quæ ſuquuntur. Capillorum defluvium maxime vero eorum, qui ciliis, ſuperciliis, & barbæ inhærent, cruſtulæ, puſtulæ & ulcuſcula in cute capitis, in facie, in collo, & in reliquo corpore, ac cum his fœdus faciei color, vel ejus rubor inſignis, oculorum offuſcatio, Palati, Faucium & Narium exedentia ulcera, raucedo perpetua, oris colluvies, ipſius Capitis & aliorum membrorum gummata, Palpebræ inferiores lividæ, ut in fœminis menſtrua patientibus, ſciſſuræ, & rhagades in volis manuum, & pedum plantis, & alia nonnulla his non abſimilia. Quibus accedant dolores artuum noctu maxime recurrentes, & moleſtantes, & alia quæ extra non apparent, de quibus idcirco nihil addo.

Hæc igitur, quæ pro ſignis infallibilibus morbi 6
Gallici attulimus non uno ex capite omnia Irregularitatem inducere certum eſt, nam aliqua ob deformitatem, alia ob impedimentum liberi uſus corporis, & alia aliter faciunt hominem irregularem; nam ſi capillorum defluvium conſideremus, id quidem, ex magna deformitate hominem faciet irregularem, & ex magno ſcandalo, cum vulgus graviſſimum, & fœdiſſimum illum morbum illico dijudicet, in quo tale defluvium capillorum apparet, & forma faciei mirum in modum depravetur, maxime ſi cùm capillis capitis etiam pili ciliorum, ſuperciliorum, & barbæ decidant, unde tanti facit hanc turpitudinem Majol. *loco cit. num.* 4. ut tales quaſi publicos, & manifeſtos criminoſos, & infames ab ordinibus ſacris, ut reliquos infames repellat. At vero neque ullum ſanitati hujuſmodi depilatio affert incommodum, nec in veritate magnum morbum indicat, cum inter ſigna, quæ morbum Gallicum leviorem eſſe demonſtrant, ſit defluvium capillorum. Tulian. Palmar. *lib.* 1. de Lue Vener. *cap.* 4. & cum eo Sennert. *lib.* 6. *Pract. partic.* 4. *cap.* 5. & alii, contra autem fiſſuræ & rhagades in volis manuum neque ex deformitate, neque ex incommodo ſanitatis Irregularitati debere cauſſam dare videntur, ſed tantum quia cum morbum graviſſimum denotent, ſcandalum afferunt, eſt enim tale ſignum ex potioribus, & minus fallibilibus denotantibus gravem morbum Gallicum, ut omnes Doctores firmant.

Quod reliquum eſt videretur à Canoniſtis id indubitanter determinandum, Morbum Gallicum 7
nempe, qui celari poſſit, non inducere Irregularitatem, non obſtante quod incurabilis ſit, & contagioſus, quia videntur hæ duæ cauſſæ inſufficientes ad inducendam Irregularitatem per ſe, nam de Incurabilitate nihil conſideratione dignum occurrit, ubi non aſſocietur aliis cauſſis efficacioribus, & de contagio idem dicendum, quando non eſt de faci-

cili communicabile, ut in Lepra. cessante ergo in morbo Gallico, qui cælari facile potest, scandalo, & impedimento liberi usus corporis, videtur, salva semper Canonistarum determinatione, illum non inducere Irregularitatem.

8 Et in tantum crederem hoc esse verum, ut etiam si quis ex malignis ulceribus Gallicis, cicatrices insignes in corpore (quę tamen occultari vestimentis facile possent) contraxisset, aut etiam Penem totum deperdisset, vel aliud quodcunque quantumvis patens, ac indelebile signum in corpore conservaret, non existimarem ex hoc Irregularem fieri. sed hoc ad me determinare non pertinet.

9 Sed inter alia signa conspicua gravis morbi Gallici, reposui Raucedinem perpetuam, & immedicabilem, quæ quidem tanto majorem dubitationem faciet, si cum ea conjungatur de præsenti, vel alias conjuncta fuerit, Gutturis, faucium, aut Narium, aliarumque partium contiguarum maligna ulcuscula, & exedentia. de hac igitur Raucedine non tam libere forte pronuntiandum, quod non sit sufficiens caussa Irregularitatis, cum, ut dixi, morbum Gallicum gravissimum denotet, & significationem de se præbeat maximam, ex quo scandalum emergere magnum, non est dubium.

SVMMARIVM.

1 *Febriens nec promoveri, nec ministrare potest.*
2 *Febres intermittentes, quartana simplici excepta, etiam in intermissione liberum corporis usum impediunt, & idcirco semper inducere debent Irregularitatem.*
3 *Febres Hecticæ, & symptomaticæ ex naturalium viscerum obstructione, an Irregularitatem inducant.*
4 *Levis febris quæ dicatur ad hunc effectum, ut non faciat Irregularem. & num. seq.*
6 *Pestis facit hominem Irregularem.*
7 *Pestis non semper est incurabilis.*
8 *Pestis, & Epidemia non sunt idem.*
9 *Peste cessante cessat Irregularitas.*

De Febre, & Peste.

QVÆSTIO XXIII.

Circa Febrem non aliter disserendum erat respectu Irregularitatis, quam de quovis alii morbo, qui liberum corporis usum impediat, de ea tamen Canonistæ peculiarem sermonem habent,
1 eamque conclusionem firmant, quod quandocunque hominem notabiliter vexat, ut libere actiones suas exercere non possit, inducat Irregularitatem, ita ut febriens nec promoveri, nec ministrare possit. Excipiunt autem illi febres intermittentes, & maxime intermissionis tempore, circa quæ tamen ex Medica officina sunt quædam non parvi momenti ponderanda.

2 Et primo adnotandum, febres omnes intermittentes, si simplicem quartanam excipiamus, dummodo non adeo leves sint, ut nullius considerationis sint existimandæ, etiam in tempore intermissionis non permittere hominem, ut libere corporis muniis utatur; quod tanto magis habet locum, quanto majoris vehementiæ febris est, quanto majoris durationis, quanto pluribus symptomatibus, & majoris momenti associata, & quanto minus interpolationis tempus habet, immo in duplici Tertiana, seu in triplici Quartana etiam febre omnino intermissionem per notabile spatium habente, homo non habet liberum corporis usum, unde semper videtur habere præsentem Irregularitatis caussam. sed quid ego in duplici Tertiana, aut Triplici Quartana dixi? in ipsissima Tertiana simplici non pertranseunte spatium duodecim horarum homo in die interpolationis non habet liberum corporis usum, unde neque sanus dicitur, neque sanus est. *l. Qui Tertiana ff. de Ædel. Ed.* quod apud nos probatione non eget & hoc quidem non absq; summa ratione, quia Tertiana laborans, non est in statu naturali, est ergo in statu præternaturam, & sic morbosus dici debet, sed in casu nostro multo facilius hoc habet locum, quia non solum Tertiana laborans in die interpolationis habet in se caussam morbificam, & dispositionem ad ægrotandum, sed potius dici in actu ægrotare, dum ad opera quædam naturæ est adeo ineptus, ut non nisi cum periculo eas exercere possit: nam si exempli gratia Tertiana laborantem permittes domo exire, aut quocunque modo sese exercere motu corporis, immo & è lecto tantum surgere, illico humor putrescens excitabitur, & ex simplici Tertiana duplicem, aut etiam continuam efficies, quod quidem hoc modo usu venit, ob ipsius peccantis humoris naturam, qui vel minima occasione facile accenditur. Ergo febriens ex febri intermittente, Quartana excepta, erit semper impeditus etiam in die interpolationis in libero corporis usu, habebit ergo semper sufficientem caussam Irregularitatis, & sic nec promoveri, nec ministrare ullo modo poterit, quæ omnia Canonistis consideranda propono.

Cæterum quoad febres continuas notandum, ex eis esse nonnullas, quæ vel habituatæ sunt, & fixæ, dicunturque Hecticæ, alias vero esse symptomaticas, & ex his quasdam dari levissimas quidem ex naturalium viscerum obstructione, dependentes; tam hæ autem, quam Hecticæ leves dici possunt aliquo modo, quia neque ullo dolore, neque ullo insigni symptomate, neque notabili corporis impedimento sunt molestæ. Sed Hecticæ humidum primigenium sensim depascentes, hominem extenuant, tandemque ad mortem perducunt, & quia cum confirmata est, curationem non admittit, neque est à contagio libera, videndum an faciant hominem Irregularem: nam aliæ febres symptomaticæ jam commemoratæ neque incurabiles sunt, neque contagiosæ, cumque non magno impedimento sint libero corporis usui non viderentur facere hominem irregularem. 3

At vero cum levis febris non dicatur inducere Irregularitatem, videndum quænam febris ad hunc effectum levis sit nominanda; & videtur à Canonistis decisum, eam intelligi levem, quæ non impedit liberum corporis usum; at si considerabimus ea, quæ mox de Hectica febre retulemus, videbimus, eam non impedire hujusmodi liberum corporis usum, quia homo non minus quam si sanus esset, liber est ad sua munia exercenda, & nullo corporis dolore afficitur, at vero talis homo dicitur sanus. Gal. *lib. 6. de sanit. tuend. cap. 5.* aut saltem etiam si sanum hunc non vocare debeamus secundum Galenum, quia vere non potest dici liber ad corporis munia exercenda cum febricitet, sanum tamen vocabimus secundum Canonistas, quia ta- 4

lem

lem liberum usum corporis habet, qualis sufficit ad Irregularitatem evitandam, non erit ergo verum, quod levis febris non inducat Irregularitatem, cum Hectica, quam vidimus levem febrem esse faciat Irregularem.

5 Dicendum videtur levem febrem ad hoc eam dici, quæ nullo notabili symptomate insignis est, quales solent esse nonnullæ Tertianæ mitissimæ, & jam commemoratæ febres symptomaticæ ex naturalium viscerum obstructionibus originem habentes, & Quartana jam extenuata, & chronicæ quædam febriculæ quæ sperni possunt. at Hectica febris præter commemorata incommoda, de quibus supra, habet secum summam extenuationem, quia absumit Carnes, & radicale humidum, & idcirco non solum levis nomen non meretur, sed est gravissima & læthalis, ut notum lippis, & tonsoribus est.

6 Sed jam de Peste loquamur, quæ dum actu affligit multo promptius quam alius quilibet morbus Irregularitatem inducit. Majol. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 2. ampliant autem Canonistæ, ut hoc non solum locum habeat in eo, qui de præsenti peste detinetur, sed etiam in eo, qui peftis suspectus est, nempe quem facile peste præhensum iri censemus, & hoc, ne, si infectus forte fortuna sit, alios inficiat. duplicem autem caussã ejus Irregularitatis assignat Majolus, nempe Contagium, & incurabilitatem. Sed adverte esse pestes etiam aliquas sine contagio, immo omnes absque contagio incipere certum est, ut probavi alias *lib.* 3. *har. quæst. tit.* 3. *quæst.* 2. *à num.* 13. *ad plures seq.* & tunc quidem cessante hac conditione, cessabit Irregularitas quantum est ex hoc.

7 Præterea non est adeo incurabilis pestis, ut plures ab ea non evadant, nam gravissima censetur, ab omnibus Medicis, in qua tertia pars ægrotantium vix superstes est, qualis ea Pestis fuit, quæ annum Domini 1450. vagata est, & in summa non est absolute verum esse incurabilem, si ex tribus partibus peste affectorum una superstes esse soleat; præterquam quod neque Pestis ipsa contagiosa indicata tam efficax caussa est communicationis morbi de uno subjecto in aliud, quantum communiter creditur, cum in vera peste, quantum ego existimo, mimimum operetur contagium, sed cita communicatio morbi ex aëris corruptione adveniat, cum nulla vera Pestis sit, quæ ex aëris corruptione non fiat, & ea, quæ ex solo contagio fit, citissime vires amittere necesse sit ob resistentiam, & reactionem eorum corporum, in quæ communicari debet contagium; amittit enim semper de suo vigore seminium pestis communicando se de uno individuo in aliud, tandemque evanescit, nisi ab aëre corrupto, ac pestilenti adsit proxima dispositio contrahendi hujusmodi contagium, ut in particularibus Pestibus usu venit, quæ plures quidem homines ejusdem domus, ac familiæ inficiendo, tandem agendi energia remissa, omnino, ac brevi temporis spatio cessare solet. sed nunc non est his locus; cogimur tamen plerumque communi hominum opinioni nos asportandos committere, ex qua habemus, Contagium non solum inspiratione, & conversatione, & per tactum, & per vestes, sed etiam per visum, si Diis placet, communicari, & ex hoc tam qui actu ægrotat, quam qui dispositionem proximam habere censetur ad ægrotandum, & pestis suspecti sunt Irregulares omnino ob contagii periculum, judicantur.

Illud autem adnotaverim circa Pestem, quod non idem sit Pestis, & Epidemia, nam aliqui Iureconsulti aliarumque scientiarum Professores inter Pestem, & Epidemiam nullam differentiam agnoscunt, cum tamen caussa, & periculo maxime eas distingui oporteat. nam Pestis caussam habet communem, sed deleteria, ac maligna qualitate insignem, nempe aërem corruptum, seu malignam exhalationem contagio communicatam, Epidemia vero caussam quidem habet communem, nempe aërem intemperatum, & in primis qualitatibus excedentem, absque concomitantia ullius pravitatis, ut ex Gal. aliisque probavi *lib.* 3. *tit.* 3. *quæst.* 1. & 2. differunt etiam periculo, quia in Peste plures pereunt, quam salvantur, nam Pestis est morbus exitialis; in Epidemia contra plures salvantur, quam pereant, quia morbus est ut plurimum salutaris. 8

Atque ex his sequitur, Epidemiam neque ob contagium, neque ob incurabilitatem facere hominem irregularem, sed tantummodo ex vexatione corporis, ex qua impeditur ad suas naturales actiones libere exercendas, ut quicunque alius morbus, qui liberum corporis usum impediat.

Adnotandum præterea quod Peste cessante, cessat etiam Irregularitas, non obstante contagio, quia ab eo, qui jam Peste fuit affectus, & ab ea evasit non amplius timetur contagium, & idcirco nullam caussam habet, ob quam repelli debeat aut à promotione, aut ab administratione sacrorum; non enim sit in peste quod in aliis quibusdam contagiosis morbis evenit, nempe ut etiam recedente morbo retineant ægrotantes, seu potius convalescentes, & jam sani facti seminium contagii, ut exempli gratia fit in morbo Gallico, ex quo recedentibus etiam cunctis morbi symptomatibus, perseverat tamen contagii seminium, ita ut etiam si de præsenti homo non appareat infectus, soleat tamen alios contagio inficere, ut quotidie experimur; immo & illud experientia compertum est, mulierem non infectam morbo Gallico, habere in se aliquando seminium ejus morbi, & non infecta alios inficere, quod etiam de viris evenire (licet multo rarius & non ad longum tempus) non est impossibile; in his enim occultatur illud morbi seminium in aliqua corporis parte, neque ullam de se significationem præbet quousque in actum non producatur; id ipsum etiam de quibusdam aliis venenis evenit, quæ latent per aliquod tempus in corpore, immo aliquando per longissimum tempus, & dehinc cum in actum producuntur de se significationem præbent excitando symptomata eorum malitiæ proportionata, ut de veneno Canis rabidi satis constat. Itaque quemadmodum in Peste ubi cessaverit cessat in eo, qui Peste jam fuit affectus omnis caussa Irregularitatis, ita in morbo Gallico hoc non haberet locum, quandocunque contagium judicetur sufficiens caussa Irregularitatis, quia possunt etiam cessante morbo remanere seminia ipsius morbi, & deinceps repullulare. at ubi aliquis semel Peste affectus sit non amplius ea molestatur? non inquam, omni Peste indifferenter, sed ea tantum, quæ de præsenti vagatur, nam alias adventante novo Pestis genere potest de novo infici, ut experientia docet, cum multi bis, ac ter in diversis temporibus differentibus pestibus fuerint affecti, at qui eodem tempore eodemque 9

genere

genere Peſtis pluries ſint moleſtati non facile reperiuntur.

SVMMARIVM.

1 *Fœminæ etiam ſuo modo ſunt irregulares.*
2 *Mulierum Irregularitas quando habeat locum.*
3 *Virgo quando vere dicatur corrupta ex Canoniſtis.*
4 *Corrupta mulier dupliciter dicitur.*
5 *Corrupta quoad corpus dupliciter dicitur.*
6 *Non corrupta poteſt non eſſe Virgo, & corrupta poteſt eſſe Virgo.*
7 *Atreta, ſeu Velata dicitur corrupta, ſi viro jungatur, etiam ſi loca non violentur.*
8 *Virgo poteſt concipere abſque violatione locorum, & quomodo.*
9 *Virgo quando vere conſtuprata dici debeat.*
10 *Pollutio non poteſt contingere ante ſeminis generationem, & utrum Virgo ante dictum tempus poſſit mentalem Virginitatem amittere.*

De Irregularitate fœminarum.

QVÆSTIO XXIV.

1 Fœminæ etiam ſuo modo Irregulares dicuntur, cum inhabiles ex aliqua cauſſa fiunt ad quædam ſacra ſuſpicienda, & exercenda, quæ ad ipſas pertinent; nam aliquando impedimento legitimo detinentur, ex quo Moniales fieri non poſſunt, nec velum qualecunque ſunt ſuſcipere, nec publica officia, ac præſertim Abbatiſſatum exercere, & ſic de cæteris. Nos pauca quædam de iis impedimentis addere poſſumus, quæ propria ipſarum mulierum ſint; nam alias quædam, quæ viros Irregulares efficiunt, faciunt etiam Irregulares ipſas mulieres, ut eſt morbus contagioſus, vel qui magnum terrorem ſuis inſultibus aliis incuteret, ut Epilepſia ſæva, vel Lunatica paſſio, furor, & omnis ſpecies dementiæ, quæ in aliarum virginum præjudicium emanare
2 poſſet: in tantum enim hæc mulierum Irregularitas locum habet, in quantum earum morbi, ac vitia alias moniales lædere ſint apta, nam quæ proprias perſonas deformant, non impediunt illas in omnibus, ſed tantum in quibuſdam, cum ſurditas, mutitas, cæcitas, & alia vitia & deformitates etiam inſignes non impediant virgines conſecrari, ſed maxime impediant eligi in Abbadiſſam, ut exiſtimat Majolus *lib.*1. *de Irregular. cap.*29. *num.*5. quæ opinio an undequaque veritati ſit conſona aliis Canoniſtis ponderandum relinquo. Nobis circa mulieres de corruptela tantum virginitatis aliquid dicendum, & de pollutione. hæc enim duo videntur peculiariter impedire poſſe ne Monialis profeſſionem emittat, aut conſacrari poſſit, aut in Abbatiſſam eligi, de quibus videndus Majol. *ubi ſupra.*

Circa corruptam ergo virginitatem occurrit du-
3 bitare quando nam vere virgo dicatur corrupta, & primo afferamus quæ docent circa id Canoniſtæ, ac poſtmodum quid ſecundum Medicos ſentiendum ſit, licet, ut libere meam ſententiam dicam, nihil in hoc Medici determinare poſſint, cum corruptio virginitatis, quæ prædicta affert impedimenta maxima ex parte mentem reſpiciat, non corpus, Medici autem ad corporis tantum integritatem reſpiciant; non deſiſtam tamen, quin aliquid circa hoc in medium afferam.

Canoniſtæ igitur duplicem corruptelam conſide- 4
rant, unam ad mentem pertinentem, aliam ad corpus. Corrupta quoad mentem eſt, quæ ex negligentia, & complacentia & aſſenſu in pollutionibus ſpontaneis, (quæ nempe ex ſe, nulla data opera, vigilantibus, aut dormientibus accidunt) contaminatur; amittit enim irreparabiliter virginitatis virtutem, licet corpore ſit integra. Corrupta quoad corpus eſt, quæ clauſtra virginalia violata habet, 5
quod dupliciter evenire poteſt, vel præter intenſionem, vel ex propria voluntate, & data opera. præter intentionem etiam dupliciter fit, vel caſu, ut ſi Virgo impingat in aliquod obſtaculum, quod clauſtrum virginale perrumpat, vel data opera, ut ſi Obſtetrix, aut Chirurgus ſanitatis cauſſa idem virginale clauſtrum violaverit, ac devaſtaverit. Ex propria voluntate corrupta dicitur, quæ cum viro commixta, & violata eſt, aut quæ propriis manibus, vel inſtrumento aliquo, vel manibus alienis clauſtrum idem penetravit, aut penetrari permiſit. Ex quibus patet, quod 6
quemadmodum virgo corpore integra poteſt amiſiſſe virginitatem, ita corpore corrupta poteſt eandem virginitatem adhuc conſervare; licet quæ corrupta eſt quoad mentem virgo dici poſſit ſecundum ſtatum, non vero ſecundum virtutem, contra quam eveniat de ea, quæ integra eſt quoad mentem, corrupta quoad corpus: nam, ut notiſſimum ex Canoniſtis eſt, virginitas non conſiſtit in integritate corporis, ſed in integritate mentis; atque hinc eſt, quod ea, quæ mulier fieri non poteſt ob pudendi clauſuram, quæ in aliquibus à Natura accidit (vocantur autem tales Atretæ, Imperforatæ, ſeu Vela- 7
tæ) ſi cum viro conjungatur, virgo amplius dici non poteſt, etiam ſi locorum integritatem ſervet, ex aſſenſu enim tantum illico virginitatem amittit, hoc eſt ipſam virginitatis virtutem, licet integra à viro remaneat.

Cæterum ad ea, quæ magis propria Medicorum ſunt accedens, de ipſa corporea virginitate differendum eſſet, de qua tamen lectorem qui plura ſcire deſiderat remittam ad harum quæſtionum *lib.*4. *tit.*2. ubi & quid ſit Virginitas, & de vera, ac naturali conſtitutione partium in Virginibus, & de aliis pluribus longioribus tractavi. Quod ad præſens negotium facit, illud eſt, determinare quandonam vere Virgo dicatur corrupta reſpectu integritatis locorum; quod tamen difficillimum eſt, quia, ut *tit. præd. quæſt.*1. *num.*32. docuimus, Virgo poteſt 8
genitale viri admittere abſque ulla violatione locorum, ſi una, aut altera die à purgatione menſtrua viro jungatur, itaque ſi id veritatem habet, ut veritatem omnimodam habere notat Pinæus *de not. Virg. lib.*1. *cap.*6. etiam integra virginitate corporali, hoc eſt non dilatatis, nec dilaceratis, aut ullo modo disjunctis vaſis fœmineis, poteſt virgo virum admiſiſſe, & concepiſſe, unde ſi ad eam integritatem reſpiciamus, adhuc eam ipſam virginem eſſe pronuntiare deberemus, cum nullatenus talis ſit. Vt brevitati conſulam id concludam, quod corporalis virginitas amittatur intromiſſione quacunque notabili membri virilis; vel ſiquidem id nimis vigoroſum videatur, dicamus, tunc debere dici omnino conſtupratam virginem, cum vir ſuo membro 9
penetraverit carunculas illas Hymenem conſtituentes, quos Myrthoides, & Triangulares appellant, harum enim caruncularum (quæ Cariophilli ſpeciem repræſentant) conjunctio, & cohærentia verus Hymen eſt, unde tunc dici poteſt corporalis virgi-

virginitas amissa, cum hæ carunculæ disjunguntur per externam aliquam vim, quæ si à membro virili processerit, omnino Virgo corrupta, ac violata dicitur, alias autem non ita. vel forte melius, tunc corporalis virginitas amissa dicenda est, cum membrum virile ad interna uteri etiam absque ulla violatione, aut disjunctione locorum sed simplici intromissione penetraverit, ut evenire potest non multo per menstrua purgationem præsertim si mulier ampla pudenda habuerit, & vir exile membrum fuerit sortitus.

Quoad pollutionem tandem integra remanente primo ea Canonistarum sententia, de qua supra, quod vera virginitas nempe mentalis, & ipsa Virginitatis virtus amittatur simplici assensu, & excomplacentia, & desiderio venereorum, dicamus,
10 quod pollutio non potest contingere ante seminis generationem, semen autem generatur cum menstrua fluere incipiunt, tunc enim, & non ante mulier est apta generationi. Modo Canonistarum est decidere, utrum antequam Virgo pollui sit apta ex seminis ejaculatione, amittat tamen virginitatem, si ad eam malitiam perveniat, ut desideret cum viro in actu venereo se jungere, & in hoc desiderio firma remaneat, ac se complaceat, nam hæc ad Animum spectant, & ad Canonistarum negotium faciunt. Dubium facere posset, si velimus Virginitatem consistere in integritate locorum respectu emissionis seminis, ita ut non videatur Virgo illam amittere, nisi ex seminis ejaculatione delectationem percipiat, & cum assensu, & voluntate ad eam concurrat. Itaque si hoc modo amittitur Virginitas, certe amissa non potest dici, ubi nulla seminis ejaculatio adesse potest, & sic antequam Virgo semen ferat, hoc est ante dicimum quartum annum, quo etiam menstrua fluere incipiunt, non potest dici Virginitatem amisisse etiam ex assensu, & complacentia Venereorum; quæ tamen omnia Canonistæ magis clare definire poterunt in ordine ad Irregularitatem.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI OCTAVI TITVLVS SECVNDVS.

De Remediis Medicis.

Continens Quæstiones quatuor;

quarum

Admodum Illuſtriſſimo atque Excellentiſſimo Viro,

DOMINO

SILVESTRO COLLICOLÆ,

olim VRBANI VIII. P. O. M. MEDICO

à ſecretis, atque intimo Cubiculario. V. Cl.

Paulus Zacchias Medicus F.

HÆc quæ de remediis Medicis ſcripſi, Tibi, qui tanta dexteritate, tantoq; Vrbis, & Orbis favore ea in uſum convocas, inſcripſi; atque hac occaſione arrepta, velim plura de Te, tuaque virtute, ingenii perſpicacia, Animi ingenuitate, morum ſuavitate, ac medendi ſolertia dicere, niſi timerem eos, qui me Tui amantiſſimum noverunt illud Platonis mihi objecturos, cæcutire nempe unumquemque in eo, quod amat. tametſi alia ex parte univerſum hominum conſenſus in mei tutelam inſurgeret, qui ubi plura de Te dicerem, non cæcutire me, ſed vera dicere affirmaret, & plura etiam ſupereſſe mihi dicenda, quam dicere poſſem. Sed loci anguſtia ulterius progredi me non patitur, & ſilere me etiam nolente cogit. Vale, & me indies, ut facis, magis magiſque ama.

LIBRI

LIBRI OCTAVI TITVLVS SECVNDVS,

De Remediis Medicis.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Medica unde desumantur.*
2 *Remedia Diætetica ex quibus rebus desumantur.*
3 *Medici, & Ægroti, & Assidentes quomodo interdum circa Remediorum usum delinquant.*
4 *Quæ Remedia consulere Medicus possit, quæ non, & primo de iis, quæ esse possunt contra Animæ salutē.*
5 *De Remediis dubiis an tentari à Medicis possint.*
6 *Æger an teneatur obedire Medico sub pœna peccati; pars negativa. Contrarium. nu.7. Vide nu.13.*
8 *Æger non admittens remedia naturalia remittens se in manus Dei mortaliter peccat. & vide nu.19.*
9 *Æger quando excusetur, si renuat remedia à Medico proposita.* (peccat.
10 *Iejunans notabiliter saluti corporeæ præjudicans,*
11 *Infirmus tenetur ex charitate proprii corporis Medico obedire generaliter loquendo.*
12 *Quilibet tenetur custodire propriam salutem quantum potest, & maxime iis mediis, quæ ad id judicantur necessaria.*
14 *Homo non est suæ vitæ dominus.*
15 *Infirmus non tenetur obedire Medico, quando remedia aspera, & maxime dolorosa sunt, aut cum summa displicentia admittuntur.*
16 *Certitudo salutis ex remediis non habetur, sed tantum probabiliter sperari potest.*
17 *Non potest infirmus respuere remedia Medica ex eo, quod existimet expugnari posse morbus viribus Naturæ.*
18 *Infirmus non potest respuere medicamentum ex eo, quod majorem exacerbationem ex remedii usurpatione timeat.*
20 *Infirmus non tenetur obedire Medico assumendo, vel admittendo medicamenta dubia, & periculosa, & utrum erret talia remedia admittendo nu.seq.*
22 *Non tenetur infirmus obedire Medico, ubi is imperet remedia extra communem medendi rationem, & multo minus si sint contra Animæ salutem, aut superstitiosa. num.seq.*

Quænam sint remedia Medica; & quænam Personæ circa eorum usum errare soleant. Infirmus an, & in quibus casibus teneatur Medico obedire.

QVÆSTIO I.

1 RESpiciunt Medica remedia tria Medica instrumenta, hoc est Diætam, Pharmaciam, & Chirurgiam; unde ad Diætam pertinentia Diætetica vocantur, pertinentia ad Pharmaciam Pharmaceutica, & ad Chirurgiam tandem spectan-
2 tia Chirurgica. Quæ ad Diætam pertinent ea omnia sunt, ex quorum usu tota victus ratio constituitur; hæc continet rectum usum earum rerum, quas Medici Nonnaturales vocant, ac sunt, *nu.6.* nempe Aër ambiens, cibus, & potus, motus, & quies, somnus, & vigilia, excreta, & retenta, & Animi passiones. hunc harum rerum rectum usum in Ægris ad Medicum pertinet dirigere, ad Ægrotantem autem in his Medico obtemperare, ad assidentes autem Medici præcepta quantum in se ipsis est executioni demandare. Verum enimvero tam Medici, quam Ægroti, & 3
Assidentes frequentius circa hæc, quam circa cæterorum remediorum administrationem graviter delinquere solent vel negligentia, vel ignorantia, vel audacia, vel incontinentia, vel alia quavis ex caussa. Nam Medici aliquando non præcipiunt quæ præcipienda sunt, aut præcipiunt non præcipienda, aut concedunt non concedenda, ut ipsis Ægrotis gratificentur. Et multo magis in hoc interdum peccant ipsi Ægrotantes Medico non obedientes, ejusque consilia, ac præcepta spernentes, ut perversis suis desideriis satisfaciant, vel infirmitantis incommoda nolentes sustinere, & sic de cæteris. Nec minus in hoc ipso Assidentes delinquunt, vel non mandantes in executionem ea, quæ Medicus imperaverit, vel porrigentes ægrotis cibos, ac potus noxios, & importune, ipsis ægrotis morem gerentes in his, quæ exposcunt, nihili facientes damnum, quod eorum saluti inde emergere potest, vel aliquando consulentes illis aliquid contra Artis dogmata.

Erratur quoque pari passu à singulis harum personarum in usu remediorum Pharmaceuticorum, nam quoad Medicum jam alias plura eorum, in quibus ille peccat, deteximus, ac deinceps detegemus; sic etiam & Ægri, & Assidentes circa usum eorundem remediorum delinquunt; ut cum ipsi Ægri ob displicentiam, & horrorem, & abominationem eorum remediorum nolunt ea assumere, vel contra assumunt quædam non assumenda à Medico reprobata, & id genus alia. Eodemque modo circa remedia Chirurgica sæpe sæpius omnes, ac singulæ hujusmodi personæ delinquunt, cum Medici aliquando nonnullas operationes Chirurgicas vel consulunt, vel exercent, ex quibus vita patientis manifesto periculo exponitur, & ipsi Assidentes suasionibus suis aliquando ad eas ægrotos exhortantur, & iidem ipsi Ægrotantes vel recusant quæ recusare non debent, vel admittunt, quæ non debent admittere, in quibus omnibus cum possit aliquando intrare gravis, ac mortalis culpa, determinandum certe est, quando, & quibus remediis uti Medici possint, quibus vero non, quando item Assidentes, aut Ægrotantes consulere, aut admittere, aut dissuadere, ut renuere ea tuta conscientia possint, quando vero non.

Sed antequam ulterius progrediamur quædam dubia generalia discutienda sunt, & primo quoad Medicos videndum, an indifferenter omnia remedia Medica consulere possint, nec ne, quæ norunt 4
in Ægrotantis salutem emanare posse, ac dicendum

4 Medicum omnia remedia conſulere, ac proponere poſſe, dummodo neque ullo modo contra Animæ ſalutem, neque certe, aut dubitative etiam contra ſalutem corporalem redundare poſſint, & quoad primam partem reſpicientem Animæ ſalutem, nullum intervenit dubium, & de ea re ſufficienter verba feci alias *lib.* 5. *harum Quæſtion. tit.* 3. qui eſt, *de Error. Medic.* quoad ſecundam partem etiam, quæ
5 reſpicit Medicamentorum dubietatem res eſt clara, quod nullum remedium conſulere poſſit, quod aut certo contra corporalem ſalutem emanaturum ſit, remanet tantummodo dubium in remedio dubio, quod diſſolutum eſt ab aliquibus Canoniſtis dicentibus, Medicum non poſſe dubia remedia in uſum trahere, ac præſtantius eſſe, Ægrum relinquere in manus Dei, & vide nonnullas tam Canoniſtarum, quam Medicorum auctoritates apud P. Theophil. Raynaud. *de Part. coram nat. cap.* 8. *num.* 2. non obſtante ergo decantata Celſi ſententia, Anceps remedium experiri, quam nullum, medicamenta & remedia dubia Medicus conſulere, aut imperare non debet abſque gravi culpa, quæ quidem intrabit in ipſa remedii ancipitis admiſſione, etiam ſi deinceps res bene ſuccedat, quia quantum eſt ex ſe Ægrum vitæ periculo expoſuit, ipſa enim prohibita remedii dubii admiſſio antequam effectum ſuum prodat, culpa non vacat, de cujus gravitate, vel lenitate Canoniſtarum eſt determinare.

6 Cæterum quoad Ægrotum dubitatur primo, an ex præcepto, & ſub pœna peccati teneatur obedire Medico. Plures Canoniſtæ quidem voluerunt non teneri. ita Innocenum, & Hoſtienum relati per Codronch. *de Chriſt. Med. Rat. lib.* 2. *cap.* 2. Silveſtr. *in ſumm. verbo Medicus num.* 7. Summa Ang. *num. eod. nu.* 10. Quin etiam ſupra citatus D. Theoph. Raynaud. *libro adnotato cap.* 6. *num.* 3. vult Ægro eſſe liberam prætermiſſionem remediorum, ſi ſibi perſuadeat, expugnari poſſe morbum viribus naturæ ſibi relictis, vel ſi majorem exacerbationem ex remediorum uſurpatione vereatur, & in ſumma omnium remediorum rejectionum, dummodo non adſit certitudo ſalutis ex eorum admiſſione, quæ nunquam adeſt, eſſe licitam, & innoxiam probat ex
7 victoria, ut ibi apud eum. Sed contra Priorum opinionem ipſe Codronchius nonnulla adducit firmans, Ægrotum teneri obedire Medicorum præceptis ſub pœna peccati, in quam opinionem videntur etiam nonnulli Canoniſtæ conſentire, ut Leſſius *de Iuſt. & Iur. lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 14. *num.* 96. qui dum determinat, hominem teneri permittere ſibi membrum ſecari, ſi Medici id judicent neceſſarium, videtur multo facilius firmaturus, Ægrotum teneri obedire Medico in admiſſione aliorum remediorum, quæ tam aſpera, ac tam intollerabilia
8 non ſunt. Protrita deinceps eſt Canoniſtarum ſententia, quod Æger non admittens remedia naturalia, ac neceſſaria ad recuperandam ſalutem remittens ſe in manus Dei, mortaliter peccet, quia hoc eſt tentare Deum, & de hujus peccati gravitate videant D. Leſſius *lib. eod. de Iuſt. & Iure cap.* 45. *nu.* 4. licet ſupra citatus P. Theophil. Raynaud. *ibid.* cum nonnullis velit non cadere in remediorum prætermiſſione hanc Dei tentationem, dummodo forte Æger non expectaret ab ipſo Deo ſalutem per miraculum, atque ex hac cauſſa renueret naturalia re-
9 media. Quomodocunque tamen ſeſe res habeat, communior opinio eſt, in prætermiſſione horum remediorum peccatum intervenire ex parte Ægrotantis Medico non obedientis. dummodo remedia neque nimis horribilia, neque nimis aſpera, neque nimium doloroſa ſint, nec niſi cum maxima diſplicentia, & abominatione admitti poſſint: tunc enim infirmum excuſant omnes, quia nemo ſecundum rectam rationem adſtringi poteſt, ut vitæ ſuæ conſultum in præſenti velit per tormenta, & cruciatus, præſertim cum ſalutis eventus nunquam ſit certus.

Cæterum ſi illud veritatem habet, quod infirmus 10 peccat jejunando, ubi jejunium notabiliter propriæ ſaluti futurum ſit noxium *c. Non mediocriter de Conſecr. diſt.* 5. quanto magis peccabit ſi contra Medicorum præcepta quicquam vel admittat, vel renuat, quod vel admiſſum, vel rejectum notabiliter propriæ ſaluti præjudicare poſſit? nam ubi infirmus jejunaret etiam cum ſalutis nocumento, apparenter ſaltem videretur bene agere, & deciperetur tantum ſub ſpecie boni, cum id videretur agere amore obſervandi præceptum Iejunii; ſed ubi quicquam admitteret, vel rejiceret, quod notabiliter illi noceret, nihil tale illum excuſare poſſet, ſed potius accuſari deberet, quod ex mollitie, ut diſplicentiam medicamenti non ſentiret, vel ut pravo deſiderio ſatisfaceret quicquam rejiceret, vel admitteret, quod rejicere, aut admittere non poteſt, niſi cum notabili ſalutis præjudicio.

Verumenimvero præſtabilius videtur ad hæc determinanda nonnullas concluſiones firmare, quarum prima ſit, Ægrum teneri ex charitate proprii 11 corporis, ejuſque ſalutis Medico obedire generaliter loquendo, aliter contra prædictam charitatem facere, neque ſine peccato, quod aggravare non parum videtur ſacræ paginæ conſilium *in Eccleſiaſt. cap.* 38. Fili in tua infirmitate ne deſpicies te ipſum. ac poſt nonnulla. Da locum Medico, & non diſcedat à te, quia opera ejus ſunt neceſſaria. Nec ſolum contra propriam charitatem, & contra ſacræ paginæ conſilium facit, qui Medicos, & medicamenta reſpuit, ſed contra omnipotentis Dei diſpoſitionem, qui ut habetur ex ſacro textu ibidem, Altiſſimus de Terra creavit medicamenta, & vir prudens non obhorrebit illa; quandocunque ergo infirmus nulla potiori ex cauſſa renuit remedia naturalia, à Deo in noſtram ſalutem ordinata, abſque dubio imprudentiæ notandus, quia abutitur, ac ſpernit potius Dei beneficium, cum quibus an culpa pari paſſu incedat, nec ne, Canoniſtæ videant. illud certum 12 eſt, quod ſi unuſquiſque tenetur cuſtodire propriam ſalutem quantum eſt ex ſe, & maxime iis mediis, quæ Natura ipſa nobis offert, & neceſſaria judicantur, tenetur infirmus admittere remedia medica, & obedire Medico, quia opera ejus ſunt neceſſaria, ut mox ex ſacra pagina dictum eſt. Quia tamen remedia medica non ſunt unius generis, neque omnia in omni caſu, & omni tempore ſunt neceſſaria, ſed quædam magis, quædam minus, neque omnia item eadem facilitate in uſum trahi poſſunt, ſed quædam facillime, quædam difficillime, quædam cum nullo labore, & diſplicentia, aut cruciatu, quædam contra cum multo labore, cum multa diſplicentia, & cum cruciatu maximo, inſuperque aliqua certiorem ſalutem ſaltem probabiliter, alia vero magis dubium promittunt. idcirco ſecunda concluſio ſit, quod infirmus teneatur obedire Medico admittendo remedia, quæ in primo capite ad ſalutem recuperandam ſunt neceſſaria, & alia ex parte renuendo ea, quæ notabiliter noxia judicantur, & à Me-

à Medico prohibentur. circa alia vero remedia quæ non ſunt in primo capite neceſſaria, neque inſigniter noxia, non graviter errare Ægrum qui ea vel admittat, vel reſpuat, & aggravari culpam ex majori, aut minori neceſſitate, & ex majori, aut minori noxa. Hæc omnia videntur ſatis probata ex ea ſuppoſi-
14 tione quod homo non eſt ſuæ vitæ Dominus, neque poteſt quicquam facere, aut omittere, quod vitæ ſuæ certo, ac notabiliter præjudicet, aliter poſſet homo etiam vim ſibi inferre, quod nullo modo dici poteſt. quandocunque ergo infirmus reſpuit remedium in primo capite neceſſarium ad ſalutem corpoream recuperandam, aut quid aſſumit inſigniter noxium, notabiliter, ac certo propriæ vitæ præjudicat, ergo non poteſt abſque peccato infirmus abſque ſufficienti cauſſa talia remedia reſpuere, aut contra Medici præceptum quid maxime noxium aſſumere. Nec dicatur, quod hæc haberent locum, quando ex remediorum admiſſione adeſſet moralis certitudo depellendæ ægritudinis, quæ nunquam adeſt; quia ſufficit adeſſe probabiliter hanc certitudinem ſalutis, ut ſecundum plurimum habetur. Quis eſt, qui non dicat, aut non videat ex quotidiana experientia, ſanguinis miſſionem in internis inflammationibus puta inſquinantiâ, in phrænitide, in pleuritide, in febre ardente, eſſe de certo ſalutarem? videmus enim ex hoc remedio pleroſque immo inquam ex centum ſupra novem, & nonaginta ſalvari. non eſt ergo ob id, quod certitudo ſalutis in uno, vel altero non reſpondeat, rejiciendum remedium ob hanc incertitudinem, cum ſufficiat eam in pluribus, & ſecundum plurimum adeſſe, & probabiliter de certo ſperari poſſe. Modo cum Deus ex ſacræ paginæ auctoritate determinaverit, opera Medici eſſe neceſſaria, non id ſibi voluit, quod ita neceſſaria ſint, ut ſemper ſuum effectum ſortiri de neceſſitate debeant, hoc enim pacto ita neceſſaria declaraſſet opera Medici, ut cum illis homo perire nullo modo poſſet, quod non eſt dicendum. nam Deus hominem creavit mortalem, & cum tempus decedendi advenit, nullis remediis retardari poteſt, & quia idem Deus opt. max. noluit homini hujuſmodi tempus revelare, noluit etiam hominem medica opera renuere, ſed neceſſaria eſſe ſimpliciter determinavit, unde nunquam homo poterit hujuſmodi opera renuere, ſed ſupponere debet, eſſe ſemper neceſſaria, & ſic Medico debet ſemper obedire in iis, quæ apprime neceſſaria ſunt ad ſalutem recuperandam, nam in cæteris nulla neceſſitas cogere debet infirmum ad admittenda remedia, quæ non tam neceſſaria ſunt, & quæ rejecta notabiliter ejus ſaluti præjudicare non poſſunt, ut jam dictum eſt.

15 Tertio dicendum, Ægrum non teneri obedire Medico in admittendo remedia aſpera, intollerabilia, & quæ cum ſumma diſplicentia, & anxietudine uſurpantur, & videndi ad hoc citati per P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Ort. inf. contra nat. cap.6. num.2.* contra ponderat enim aſperitas remedii ipſimet vitæ; quod tanto magis procedit, quanto remedia hujuſmodi tam certam ſpem non promitterent ex eorum admiſſione, ut certa ſalus at-
16 tendi poſſet: nam hæc certitudo ſalutis vix, ac ne vix quidem in ullo remediorum genere reperitur: cum omnia probabiliter tantum dici poſſint profutura, non de certo ob individuorum, & morborum, & mille aliarum conditionum diverſitatem, cum indies experiamur unum, idemque remedium, huic quidem juvare, illi autem nocere, alterum vero nullo modo afficere, immo unum, idemque remedium eidem perſonæ pro ſtatus varietati modo juvare, modo obeſſe; unde ſtante hac ſalutis incertitudine compenſatur debitum illud charitatis perſonæ propriæ adjuncta etiam aſperitate remedii; quamobrem exempli gratia, calculi per ſectionem extractio, cum maximo vitæ periculo, & ſalutis incertitudine celebratur; non obligatur ergo calculoſus in hoc Medico obedire, qui conſuleret ad vitam protrahendam ſeſe chirurgo ſecandum tradere; ſic & membri demortui amputatio, & alia id genus reſpui tuta conſcientia ab ægro poſſunt, cum in hoc non teneatur Medico obtemperare.

Quarto dicendum, non poſſe infirmum ex eo, 17
quod exiſtimet, expugnari poſſe morbum propriæ naturæ viribus, reſpuere remedia, & auxilia Medica, quæ neque aſpera ſunt, neque multum doloroſa, neque ſummæ impenſæ; neque aliter executione admodum difficulter demandari poſſunt, quod tamen licere exiſtimavit ſupracitatus P. Theophil. Raynaud. *præd. lib. de Ort. inf. connat. cap. 6. num. 3. inf.* & hoc ſumma cum ratione quia infirmus, ut infirmas non poteſt aſſequi vires ſuæ ipſius naturæ, neque cognoſcere vires morbi, illaſque cum naturæ viribus comparare, atque inde certo elicere, naturam ſuperare per ſe poſſe morbum. ſed quid hoc? ne expertiſſimus quidem Medicus in ſemetipſo ægrotante id cognoſcere certo poteſt; poterit ergo ægrotus Medicinæ ignarus, & inexpertus plus noſcere, quam experientſſimus Medicus, nimis certe defert, & ultra quam admitti poſſit, Pater Theophilus Ægrotantis cognitioni, & coërcendum omnino in hoc ejus dictum, qui tamen in cæteris tam prudenter, ac tam accurate ſolet diſcerere.

Sed neque poteſt æger reſpuere remedia, & me- 18
dicamenta ex eo, quod majorem exacerbationem timeat ab ipſis, & difficilem ſuæ ipſius naturæ tolerantiam cognoſcat ex remedii uſurpatione, quia neque hoc ſemper eodem modo ſuccedit, neque Æger ſemper uno eodemque morbo laborat, neque ſemper in eodem ſtatu, & in eadem ætate permanet, ita ut quod in uno morbo ſuſtinere non potuit, in alio facile ſuſtinebit, & ſic quod juvenem lædere poterit, juvare poterit conſiſtentem, vel ſeneſcentem, hæc enim ita evariant ipſius Ægri conditionem, ut quod remedium alias multum naturam exagitavit, de præſenti multum coadjuvabit, tanta fieri ſolet in naturis pro ætatis, aliorumque accidentium conditione mutatio. Non tamen hoc procederet ubi Æger haberet cum hoc, aut illo medicamento naturalem antypathiam, & contrarietatem ut ſi hortaretur Medicus aſſumere medicamentum, & velit præbere medicamentum ex Roſis, Æger autem à Roſæ odore naturaliter abhorreat, & ab ipſo inſignem læſionem percipere ſoleat, ut eſt caſus apud Amatum Luſitan. *Cent. 3. nu. . . .* in quo Æger commonens Medicum, quod Roſa ſibi eſſet inimica, ideoque reſpueret eam aſſumere in medicamento, Medicus ejus rei oblitus roſas propinavit, ex aquarum potione Æger ſyncopæ præhenſus obiit. in quo caſu, ac id genus aliis poſſet licite æger tale medicamentum reſpuere, & Medico non obedire; ut non indifferenter omnia, licet timeret de ſua natura; id enim examinare, ac ponderare ad Medicum ſpectat, ſunt namque interdum tales infirmorum timores inanes, & nullius momenti, licet Medicus debeat, ſtante ipſius ægri

aversione, cum hoc aut illo medicamento, illud commutare, & aliud æquivalens propinare. Quæ omnia semper intelligenda cum ea conditione, quando nempe propinatio talis medicamenti est apprime necessaria, quia nulla, aut levis culpa ægri intercedit, ut jam admonui, si renuat quid, quod ad ejus salutem recuperandam non sit in primo capite necessarium.

19 Quinto dicendum, multo minus repudiari posse ab infirmo tuta conscientia absque ulla confidentia suæ naturæ, aut timore quorum remediorum, omnia & quæcunque præsidia naturalia permittendo securfui naturæ, & in manus Dei non obstante, quod non expectaret à Deo salutem per miraculum, quia, ut jam superius dictum, abuteretur, aut potius despiceret ipsius Dei beneficium qui Medicinam creavit, & qui expresse per sapientem monuit, se idcirco medicamenta creasse, quia sunt necessaria, qui ergo respuit talia medicamenta respuit ipsius Dei beneficia nobis ad nostram exigentiam, & necessitatem concessa, non secus ac cibos, & potus. ac tantundem errare videretur, vel paulo minus qui ad sustentandam vitam cibos, & potus respueret, quam qui ad recuperandam sanitatem necessaria præsidia, & remedia naturalia respueret, vel absque ulla cautela cibis & potibus abuteretur confidens de sua natura, & promittens sibi de ea, ut omnia, ac singula errata in victus ratione superare possit. Adde his, quod æger non potest habere ullam certitudinem, aut notitiam, utrum Natura possit absque necessariis remediis morbum superare, cum neque ipse Medicus ex Artis suæ præstantia id ipsum ullo modo assequi possit, dico pervenire ad certitudinem talem, ut cognoscat Naturam absque ullo remediorum præsidio morbum debellaturam. Itaque ubi remedia sint necessaria saltem probabiliter, non poterit æger ullo modo illa renuere ex hac confidentia propriæ naturæ, nisi alia ex parte potiorem haberet caussam ea renuendi, quam justam, & sufficientem is, ad quem spectat, judicaret.

20 Sexto dicendum, ægrum non teneri obedire Medico assumendo, & admittendo remedia dubia, & quæ licet una ex parte salutem possint promittere, alia ex parte manifesto vitæ periculo illum exponunt, quia licet aliquando sanari possint, interdum tamen contrarium effectum sortita occidunt: nam neque Medicus talia medicamenta præscribere potest, ut ex Canonistarum auctoritate superius dixi. dato autem quod Medicus his non obstantibus id genus remedia proponeret, ac assumenda juberet æger non teneretur ullo modo obedire, cum nulla ratio suadeat, ut teneatur exponere se vitæ periculo etiam dubio, & satius sit, ac etiam magis prudens concilium remittere se in manus Dei; sed cum dictum sit, Medicum non posse talia remedia

21 præscribere, dubitari posset ulterius, an æger sciens dubietatem remedii aliquo modo erraret illud admittendo, & exponendo se vitæ periculo, ac videretur dicendum, salva semper veriori sententia, nullo modo errare, cum spes sanandi honestet ægri actum in illius remedii assumptione, cum licet medicamentum dubium sit, tamen ille movetur ad illud admittendum sub ea spe salutis recuperandæ, quod succedere potest, licet etiam posset contrarium succedere, quod maxime procederet, ubi salus alias esset jam desperata, & de vita acta res esset: tunc enim omnem aleam subire licet, & posset non solum æger dubium medicamentum absque ulla conscientiæ nota assumere, sed & Medicus posset illud impune proponere, facta semper protestatione de medicamenti qualitate; in hoc enim casu inerat Cornelii Celsi sententia, Anceps remedium experiri, quam nullum, & licet, ut alias dictum est; velint Canonistæ, satius esse in desperata salute ægrum permittere in manus Dei, quam dubii medicamenti exhibitione illum vitæ periculo exponere, tamen hoc intelligendum, quando majus, ac certius imminet periculum, quam ulla spes salutis appareat, nam ubi tam spes, quam timor pares sint, videtur, salve semper saniori sententia, absque omni culpa fieri in desperata salute anceps remedium usurpare.

Septimo dicendum, non teneri ægrum obedire 22
Medico, si is imperet remedia extra communem medendi artem, aut contraria consuetis, ac rationabilioribus Medicinæ dogmatibus; ut si in febre ardenti Ægro merum copiosum bibendum suaderet, vel cibum aliquem deterrimum ac noxium comedere, vel sanguinem sibi mittendum curare post copiosum Veneris usum, vel in excedenti ventris fluxu diarrhætico, vel lienterico, & simili. Multoque minus tenetur obedire Medico Æger, si im- 23
peraret quid, quod esset contra Animæ salutem: in hoc enim non solum non tenetur obedire, sed peccat obediendo, ac debet potius mortem eligere, quam obedire; cum præstabilius sit mori, quam contra Deum peccare.

S V M M A R I V M.

1 *Remedia Diætetica pertinent ad usum sex rerum non naturalium.*
2 *In aëris usu quomodo errare possit Medicus, & infirmus, & assidentes.*
3 *Infirmos specialiter quando esset in usu aëris ambientis.*
4 *In usu motus, & quietis quomodo errare contingat.*
5 *In somno, & vigilia quomodo se gerere debeat Medicus, Æger, & Assidentes.*
6 *Quomodo errari posit in quarta re non naturali, hoc est, in excretis, & retentis.*
7 *Quid admonendum circa Animi passiones tam quoad Medicum, quam quoad cæteros.*
8 *In cibo, & potu administrando Medicus quomodo erret.*
9 *In ciborum, & potuum usu infirmus quomodo se gerere debeat.*
10 *Infirmus renuens commedere in jejuniis cibos à morbo requisitos, & à Medico præscriptos peccat.*
11 *Concedere cibos noxios infirmis jam desperatis Medicus non potest.*

Diætetica.

Q V Æ S T I O II.

Diætetica remedia pertinent ad usum sex rerum 1
non naturalium, in quibus præscribendis Medicus debet se regere ut in quibusvis aliis secundum tectas, ac communes Medicinæ regulas, & æger tenetur illi obedire sub pœna peccati, si inobedientia sit in notabile suæ salutis præjudicium. Prima autem sex rerum non naturalium aër est; in hujus usu 2
Medicus errabit, si in leviori morbo, vel in convalescentia non omnino debili existente ægro, non permit-

permittat illum per domo exire ad Miſſam audiendam, ubi obligatio ex præcepto id requirat, vel ad aliud quid, ad quod ipſe æger ſit obligatus ſub pæna peccati imo tunc æger non teneretur illi obedire, ubi proprias vires notas haberet, ac nullum ab aëre externo notabile damnum reportare timeret; deberet enim ſatisfacere obligationi audiendi Miſſam, aut alteri cuicumque ad quam ſub pæna peccati teneretur, non obſtante Medici præcepto in contrarium.

At vero contra peccaret omnino graviter ipſe
3 æger, ubi Medicus cognoſcens poſſe illi imminere notabile ſalutis nocumentum & ab eodem Medico admonitus de periculo, tamen recuſaret obedire, & aëri improvide ſe exponeret; quod procederet etiam ſi hoc faceret ob deſiderium ſatisfaciendi alicui obligationi, ut audiendi Miſſam in diebus de præcepto audiendam, quia tunc corporalis ſalutis periculum non ſolum illum recte excuſat ab ea obligatione, ita ut impune poſſit abſtinere, ſed etiam obligat illum ad evitanda quæcunque propriæ ſaluti poſſunt notabiliter præjudicare, etiamſi id eſſet ex aliquorum præceptorum obligatione, ut in hoc caſu eſſet obligatio audiendi Miſſam in diebus Feſtivis de præcepto. quæ quidem probatione non egent, & alias diſcuſſa ſatis ſuperque ſunt, & non alias de his ſit ſentiendum, quam de Iejunio, & ſimilibus obligationibus, à quibus eximi ſolent homines legittime ob aliquod juſtum impedimentum.

Non parum etiam errare contingit ægrotantes ubi non ex vi morbi, ſed ex impatientia tolerandi calorem febrilem, ſtragulis cooperire ſe ſufficienter contra Medici admonitiones recuſant, & in cauſſa interdum ſunt, ut ab aëre externo pori cutis claudantur, & via irrumpenti ſudori præcludatur, qui forte febrem ſolveret. unde poſtmodum ex benigna febre maligna efficitur, & ex tuta periculoſa, ut indies obſervamus in iis, qui nimis intemperantes ſunt, & nimium ſenſui, & corpori proprio indulgent, quos ſatius eſſet ſuæ intemperantiæ manuducendos relinquere, quam pati inter medendum tantopere contra propriam ſalutem operari.

4 Secunda res non naturalis motus, & quies eſt, in cujus adminiſtratione Medicus graviter errare poteſt imperando motum intempeſtivum, ut ſi febricitantem curſu, & lucta defatigaret ad eliciendum ſudorem, ut Prodicus iſte apud Hippocratem 6. *Epid. Sect.* 3. *tex.* 27. ſed infirmus tunc licet ægre poſſet obtemperare, non teneretur ejus præceptis obedire ullo modo, nam hujuſmodi remedium contrarium omnino eſt rectæ medendi rationi, cum febris expoſcat refrigerantia, & humectantia, motus autem, & labor excalfaciant, & exiccent; itaque non motus imperandus, ſed quies, infirmuſque lecto eſt continendus, interdicto omni motu maxime laborioſo. diſſolvit enim meliores ſpiritus motus, ægrumque ita debilem reddit, ut poſtmodum cum morbo lucrari non valeat, ſed omnino ſuccumbere cogatur, ut infirmis, quos curandos ſuſcipiebat prænominatus Prodicus eveniebat, eos enim omnes occidebat tali medendi ratione. In hujus rei uſu poteſt quoque notabiliter infirmus peccare, ubi contra Medici præceptum quicquam faceret, movendo ſe ac defatigando intempeſtive cum maximo, ac notabili ſalutis detrimento, etiamſi hoc faceret ad aliquem bonum finem, exempli cauſſa, ut alicui obligationi ſatisfaceret, cui teneretur ex præcepto, non aliter quam ſuperius in ſimilibus dictum ſit. Pari errore implicaretur infirmus, qui nimia quiete, & otio morbum inſigniter foveret, & notabiliter ſaluti propriæ præjudicaret. In quo caſu occurrit dubitare, an ſi Medicus judicet exempli gratia, Chacheticum, ſeu Hydropicum moveri debere, ille autem in hoc difficultatem ſentiat, ac laborem non mediocrem, ejuſque ea cauſſa recuſet ſe movere, ac Medico obedire aliquo modo peccet, cum motus ad ejus curam ſit maxime neceſſarius, ac dicendum videtur, ægrum debere quidem omni conatu propriæ ſaluti conſulere, ſed non intervenire in hoc notabile erratum, cum difficultas ſe movendi ſit excedens, à qua excuſatur ab inobedientia Medici, ſi à motu abſtineat.

Tertia res non naturalis ſomnus, & vigilia eſt, in 5
quibus rebus præſcribendis Medicus rationalis, Artis regulis innixus procedere debet, & infirmus in his, ut in cæteris omnibus peccaret, ubi ſomno intempeſtivo, & immoderato uteretur cum maximo ſalutis propriæ præjudicio, & nollet pati ſe ubi vigilandum eſt, excitari, ut in acceſſionibus febrium, in quibus ſi ſomnus non eſſet nimis innaturalis, & profundus ita ut inde argueremus impotentiam infirmi ſe abſtinendi à ſomno, ſed tantum eſſet levis inclinatio ad dormiendum, quæ cum ſuperari facile poſſit, tamen æger dormire vellet, certe ex mea ſententia omnino peccaret ex mollitie, & impatientia vigilandi, quia hoc eſſet in præſentaneum damnum, ac id quidem grave propriæ ſalutis, ac tantundem eſſet rebus nocivis, & aliis rebus maxime ſaluti contrariis contra Medici præcepta uti velle.

Ex quarta re non naturali etiam remedia Medica 6
deſumuntur, ea eſt excretio, & retentio, & in hac ipſa, ut in reliquis ſi æger quod prætermittat, aut admittat quod inſigniter damnoſum ſit ejus ſaluti, abſque dubio ob incontinentiam peccati reus cenſendus, hujuſmodi erroris inſimulandus eſſet quoties alvo non fluente, & ad periculum uſque ad ſtricta diu permanente, renueret aut clyſteres, aut ſuppoſitoria, aut medicamentum, aut quodvis aliud præſidii genus, quod ad ciendum remorantem alvum eſt deſtinatum; nam non adeo rarum eſt, ut aliquando non contingat, quoſdam ægros tam moroſos eſſe in his remediis admittendis, ut quamvis aleam potius currere determinent, quam illis uti, etiamſi ab his neque ullum inſignem dolorem, neque notabile incommodum neque faſtidium reportare ſoleant, ſed ex ſola pertinacia ea remedia renuentes, fæminæ præſertim, in quibus convincendis nulla ratio, quæ perſuadeat inveniri poteſt. ſed & Aſſidentes interdū præter rem ex proprio marte interdum quædam offerunt ad ciendum alvum, aut quædam conſulunt, vel applicant ipſis infirmis undequaque noxia, & mortale omnino eos peccare, forte dubio apud Canoniſtas non erit locus.

Ad animi paſſiones pertinet quinta res non natu- 7
ralis, ad quas refrænandas æger quantum fieri poteſt, & quantum Medicus imperaverit, tenetur; excuſatur tamen in hoc ob impotentiam, & impoſſibilitatem tales paſſiones refrænandi, quæ ut plurimum, ne ſemper dicam ab humorum exuberantium qualitate dependent, pro eorum enim natura hæ aut illæ paſſiones vigere ſolent, & niſi hujuſmodi humores, vel reſolvantur, vel evacuentur, vel in aliam naturam abeant, vix poſſibile eſt, ut æger ſeſe cohibere poſſit, cum vehementes maxime ſunt, quia permanente cauſſa illas excitan-

te, neceſſe eſt etiam eas paſſiones vigere. Verum ad Medicum etiam pertinet paſſiones hujuſmodi compeſcere pro artis ſuæ induſtria, & quia aliquando pro remedio aliquorum morborum oportunum videtur modo unam, modo aliam paſſionem excitare, videndum, an liceat Medico tali remediorum genere uti; ſcimus enim in frigidis morbis, ut in ſomno profundo, & innaturali, aliiſque frigidis affectionibus conducere bilem movere, iramque excitare, & ubi ſanguis luxurians delirium cum riſu, cum nimia petulantia concitat, præſtat aliquid triſte ægro nunciare, & melancholiam, aut triſtitiam irritare, quod ægrum à ſua petulantia cohibeat. Sed & in ſanguinis emptionibus maxime cum impetu factis, aliiſque excretionibus immoderatis, & excedentibus ſubitus timor incuſſus pro præſentaneo remedio eſt, eaſque ſubito cohibere ſolet: Itaque ſerio inquirendum, an ad aliquos præcipites morbos ſanandos has paſſiones excitare Medico liceat. ac dicendum videtur, non aliter de his ſentiendum, quam de aliis quibuſque medicis remediis, quibus in tantum uti licet, in quantum tuta undequaq; vel magna ex parte ſunt, ſed ſi dubia undequaque, vel magna ex parte ſint, ab illis abſtinendum; ſi ergo ex ſubita aliquarum paſſionum excitatione imminet evidens vitæ periculum ſubiti interitus, Medicus abſtinere debet non minus quam ab aliis dubiis remediis, & quæ nullam ſecuritatem promittunt, quibus abſtinere ſatius eſt, & ægrum in manus Dei permittere, ut Canoniſtæ ſentiunt. quamobrem non omnino admitterem Cardani remedium excitando ſubitum, ac magnum timorem inſtantis mortis ad compeſcendam impetuoſam ſanguinis ex naribus eruptionem in quodam infirmo; nam id genus remedii maxime dubium, & periculi plenum eſt, cum per timorem ſanguis cum impetu ad cor recurrat, & poſſit ipſum momento ſuffocare. itaque abſtinendum ab his, & ſimilibus remediis cenſeo, eo quod & dubia ſint, nec tuto operentur, & major ſit periculi timor ab his, quam ſpes ulla ſalutis.

8 Connumeremus nos pro ultima re non naturali cibum, & potum, in quorum adminiſtratione Medicus multoties, ac multifariam errare poteſt, ut alias *Tit. de error. Medi.* monuimus, vel nimio rigore, vel nimia indulgentia, eodemque modo infirmus, & aſſidentes. Medicus in his, ut in aliis omnibus communem, ac rationalem medendi ſervet, itaque tenuiſſimam diætam per plures dies imperare extra morbi exigentiam non debet, æger autem, ſi imperaret, & cognoſceret ad rem ſuam non facere, non teneretur obedire, ſed è contra non ſervando diætam rationabiliter à prudenti Medico præſcriptam, & inſigniter errans in notabile præjudicium propriæ ſanitatis maximopere peccaret, non ſolum, inquam, ſi Medicus tenuiſſimam diætam præſcriberet, & ille largiorem ſervaret, ſed etiam, & forte gravius, ſi Medicus tenuem, aut etiam pleniorem imperaret, & ille ſervaret tenuiſſimam; & dixi, quod forte gravius erraret infirmus, qui ex proprio marte tenuiorem diætam ſervaret contra Medici præceptum, & Medicinæ regulas, quam ſi largiorem ſervaret ubi tenuior à Medico ſecundum Artis propriæ regulas imperata eſſet, quia minus malum eſt repletio, quam inanitio, & in multo majus ſanitatis præjudicium eſt inanitio excedens, quam excedens repletio, unde morbi ex repletione facti multo facilius curantur, quam facti ex inanitione, juxta illud Hippocratis, facilius eſt repleta evacuare, quam evacuata replere.

In cibis eligendis æger tenetur Medici præceptis 9 obſequi, illudque hic etiam repetendum errata quæcunque notabiliter propriæ ſaluti præjudicare poſſunt, culpæ obnoxium pro errati, & prædicti præjudicii gravitatem hominem reddere, quod tamen Canoniſtis decidendum relinquo. Sed in aſſumptione ciborũ quomodo ſe gerere debeat æger, an peccet nimirum ſi vim ſibi facere recuſet, neque ullo ingenio curat ſibimetipſi cibis opem ferre ad vitæ ſuſtentationem ita ut ob hoc de facili periclitetur, non adeo in promptu eſt. nam una ex parte ad impoſſibile nemo tenetur, videmus enim in ægris interdum deploratas inappetentias, tantaſq; à cibis abominationes, ut quidvis pati potius ſint parati, quam cibos aſſumere. alia vero ex parte non dubium eſt, quod cibis in totum abſtinere eſt ſeipſum interimere, contra quam unuſquiſque teneatur ex proprii corporis ſaltem charitate; dicendum ergo videtur, teneri aliquo modo infirmum ad id, quod poteſt, vim ſibi aliquo modo inferendo, non tamen magnam intervenire culpam ſi adſit inexpugnabilis repugnantia aſſumendi cibos ob morbi violentiam. ſi licet in ſumendo vero Infirmus, invitus enim ægrotus id facit, non poteſt ob eam repugnantiam ciborum aſſumptione ſibi ſuccurrere. Sed interveniretne peccatum ſi cibos bonos admittere ob eam repugnantiam recuſaret, deteriores autem admitteret? ac profecto ſi ex violentia morbi id accideret, non videretur peccare, quia ſatius eſt deteriore cibo vitam ſuſtentare, licet morbo is ſit contrarius, quam meliorum abſtinentia omnem vitæ ſpem amittere. Neque ab re Hippocr. *lib. 2. Aphor.* 38. dicebat deteriorem cibum, ac potum ſuaviorem, meliori ac minus ſuavi eſſe præferendum, nam licet ibi dicat paulo deteriorem cibum, aut potum, non promiſcue quemcunque deteriorem meliori, ac minus ſuavi eſſe præferendum, loquitur ibi in caſu, quo etiam minus ſuavem æger poſſet aſſumere, & in caſu noſtro, ubi ſupponimus ægrum quavis ſibi vi facta meliores cibos non poſſe admittere, & tum admittere deteriores, locum habet id, quod determinavimus, licere ægro deterioribus cibis uti, ne totali ciborum abſtinentia deficiat, ſi ex morbi violentia meliores aſſumere non poteſt.

Sed advertendum, quod infirmus recuſans in je- 10 juniis comedere cibos à morbo requiſitos, & à Medico præſcriptos, licet vetitos volens jejunium ſervare omnino peccat, ſi in notabile præjudicium propriæ ſalutis id ſit, unde mulierculæ, quæ nunquam norunt rationibus acquieſcere, in hoc peccato ſæpiſſime implicitas videmus exiſtimantes ſe bonum, immo melius opus perficere jejunando etiam in corporeæ ſalutis non contemnendum damnum, quam vetitis cibis propriæ ſaluti conſulere. Sed apud illas nulla ratio tam valida eſt, ut hoc illis perſuaderi poſſit; manentes autem in earum ignorantia, ac pertinacia ſæpiſſime ex hoc errore in vitæ diſpendium labuntur, & ſuæ pertinaciæ pœnas luunt.

Huc ſpectat etiam ciborum quorundam, ac po- 11 tuum per Medicum conceſſio, qui morbo adverſiſſimi ſint, ac poſſint inſigne damnum ægro afferre. plerique enim Medici in deſperatis morbis ægris quæcunque volunt concedunt; quin & ipſi ægri, & aſſidentes in eandem culpam labuntur, quod tamen mor-

mortale peccatum inferre ostendit pluribus Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *cap.*8. non enim dubium esse debet hujusmodi pravos, ac noxios cibos, vel potus mortem in desperatis ægris accelerare saltem posse; unde certum est, quod etiamsi per momentum ægrotanti mors acceleraretur, Medicum, & ministros id consulentes, aut offerentes ejus mortis reos effici, quod ulteriore probatione non eget. Circa potum vero illud specialiter discutiendum, utrum tantundem peccet Æger assumendo potum ad extinguendam sitim, ut assumendo cibos noxios, ut appetitui tantum satisfaciat; dicendumque videtur non esse parem utriusque rationem; quia ciborum appetitus facillimè tolerari, & superari potest; non sic autem sitis, quæ res maxime anxia est, & toleratu difficillima, ita ut, quemadmodum alias dixi, facilius toleretur fames per diem, quam sitis per horam, quæ caussa potissima fuit, quod sancta Mater Ecclesia non obligavit nos, ut in jejuniis siti corpora maceraremus, sed tantum fame, & cibi ablatione; cognovit enim sitis tolerantiam posse in maximum salutis corporeæ damnum redundare, accendendo sanguinem, & spiritus, & augendo respirandi necessitatem, vigiliasque & alia accidentia perniciosissima excitando; non sic autem fames, & ciborum abstinentia, quamobrem decernendum videtur, an æger ex sitis molestia potum contra Medici præceptum assumens aliquo modo contra animæ salutem operetur, ac dicendum videtur, nullo modo in culpa esse, quia excusari debet ob intolerabilem molestiam ipsius sitis, quæ dictat, immo cogit ægrum, ut aliquo modo exigentiæ propriæ subveniat, partesq; exiccatas refrigeret, ne inflammentur, & respirationis necessitas augeatur, & alia inde mala succedant. quamobrem non tenetur æger in hujusmodi ardenti siti, ac clamosa, tam rigorose præceptis Medicis obtemperare, quin & ipsi Medici contra Medicinæ regulas, immo inquam forte contra propriam conscientiam peccant, qui ægros suos sitis tolerantia exagitantes, ac misere torquentes illos ad aliquem morbum exitialem, ut pulmonum, pectorisque inflammationem, irreparabiles vigilias, anxietudines, & id genus alia symptomata inducunt.

SVMMARIVM.

1 *Remedia dubia Medicus præscribere, vel admovere non debet.*

2 *An infirmus, qui sciens assumit medicamentum dubium, peccatum committat.*

3 *Remedia superstitiosa neque Medicus præscribere, neque assumere sine peccato gravi potest, sic consulentes.*

4 *Medicus non potest medicamentum nimis purgans & suspectæ violentiæ præscribere, neque æger tenetur illud assumere. amplius quoad ægrotum. num. seq.*

6 *Non potest Medicus uno eodemque die plura remedia generosa usurpare.*

7 *Æger an absque Medici consilio assumere possit medicamentum catharcticum, ac validum.*

8 *Æger non debet Medicum importune sollicitare ad aliquod remedium sibi exhibendum.*

9 *Æger quando teneatur remedia admittere, quando vero non.*

10 *Ægrotus non sine summa culpa decipit Medicum asserendo se assumpsisse remedium, quod non assumpserit, vel contra.*

Pharmaceutica.

QVÆSTIO III.

INfinita pene numero sunt remedia ex Pharmacia desumpta, in quorum usurpatione tam Medicus, quam infirmus, & Assidentes, errare graviter potest; jam vero & hic specialem locum habent duæ conclusiones jam alias firmatæ; prima quod 1 remedia dubia Medicus præscribere non debet. Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *cap.*6. ubi & quæ sint hæc dubia remedia declarat, tametsi alias in desperata salute licere dubium remedium usurpare ostendat Theoph. Raynaud. *de Part. contra nat. cap.* 8. *num.* 3. sed dubium Canonistis deciden- 2 dum intervenit, utrum infirmus sciens assumens tale medicamentum non minus quam Medicus in culpa sit, cum contra propriam charitatem, & corpoream salutem operetur eam in discrimine ponens. Secunda conclusio, quod remedia super- 3 stitiosa neque Medicus sine mortali culpa, præscribere, aut consulere, neque alius quisquam, neque admittere infirmus potest. His generaliter positis ad magis particularia descendamus, ac silentio præteritis singulis Pharmaceuticorum remediorum speciebus (hoc enim & nimis difficile, ac operosum, nimisque longum esset, ac intollerabili tædio lectorem afficeret) de solventibus primo aliquid dicamus. Medicus ergo non potest medi- 4 camentum nimis purgans, & ex cujus violentia superpurgatio, aut alia timorosa accidentia expectari possunt, Ægris suis præscribere sine gravi culpa, ut ostendit Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.*14. cum tutius sit medicamentum infra id, quod deberet, quam ultra operari ob virium conservationem, quam primo loco respicere tenetur. Sed nec Æger Medico obedire ullam habet obligationem, si tale præscribat illi medicamentum, cujus vim etiam ille haberet notam ex publica voce, & fama; ut si vellat illi propinare Antimonium, Mercurium, sublimatum dulcificatum, Helleborum & alia id genus, quibus nonnulli procacissimi Chimici, & Empirici indiscriminatim utuntur, & cætera item quibus etiam Rationales Medici morbos depellere student, ubi vires non recusent. Hæc enim licet à prudenti Medico præscriberentur, non teneretur æger admittere, si de sua salute dubius esset, possetque ea ob eumdem timorem, tuta conscientia recusare. Nec solum si medicamentum purgans nimis violentum sit, potest æger illud 5 absque culpa renuere, sed etiam si esset nimis horribile & cum maxima aversione, sumendum esset; excusatur enim æger ob eximiam illam displicentiam, maxime si alia eorum vice à Medicis usurpari possint, neque enim ab aliquo singulari medicamento, certa, ac secura salus promitti ita potest, ut alia in ejus locum non suppetant. ubi ergo hæc certitudo salutis absit, ad quid cum tanto honore, & displicentia hoc potius medicamentum, quam aliud minus horribile, & quod facilius assumi potest, usurpare? Quinetiam illud habere locum hic crediderim, quod dato etiam quod in assumptione hujusmodi medicamenti daretur certitudo salutis, quæ tamen nunquam datur, non teneretur tamen æger ob difficultatem assumendi illud admittere, ut in similibus ostendit P. Theophil. Raynaud. *de*

Ort.

ort. *Inf. contra nat. cap. 6. num.* 2. & 3. nam etſi negligere propriam ſalutem ſit contra proprii corporis charitatem, tamen nolle hujuſmodi medicamentum aſſumere etiamſi ab eo certam ſperet ſalutem, non eſt illam negligere, ſed nolle eam tali medio recuperare, quia eſt maxime horribile, & ipſam naturam ſummopere affligit; licet enim magis reſpiciat propriam charitatem recuperatio ſalutis per hujuſmodi medendi aſſumptionem, tamen etiam propriam, charitatem videtur reſpicere declinatio tam horribilis remedii naturam ſummopere exagitantis, & affligentis.

6 Præterea non poteſt Medicus uno, eodemque die plura generoſa remedia preſcribere, maxime ſi ſibi eſſent contraria, ut ſi eadem die ſanguinem mittere, & purgans medicamentum exhibere vellet, neque æger hoc cognoſcens teneretur illi ullo modo obedire; cum hoc contra bonas Medicinæ regulas omnino ſit, & facile poſſet Ægrum vitæ periculo manifeſtiſſimo exponere, ad quam cuſtodiendam tenetur Æger etiam ſpernendo precepta ipſius Medici, dummodo hoc ſerio cognoſceret; & apud idiotas quoque id videretur preter rationem fieri.

7 Sed poteſt ne Æger ex proprio marte, & abſque ullius Medici conſilio aſſumere medicamentum catharticum, ac validum, aut aliud remedium generoſum uſurpare? ac videtur dicendum, non poſſe, quia ſi unuſquiſque tenetur propriam ſalutem, quantum eſt ex ſe, quovis medio tueri, tenebitur etiam ea evitare, quæ eandem ſalutem in manifeſto diſcrimina probabiliter ponunt, ſed hujuſmodi ſunt prænominata remedia abſque recto conſilio, & ratione uſurpata, ergo non poterit æger ex ſe illa aſſumere, neque alia quævis perſona talia medicamenta conſulere, aut offerre: quæ concluſio videtur etiam locum habere in aliis remediis ad Pharmaciam non ſpectantibus, ut in diæta tenuiſſima ad longum
8 tempus ſervata, in copioſa ſanguinis miſſione & id genus aliis. Ex quibus etiam ſequitur, quod Æger, ſi ſpecialiter ſit vir magnæ auctoritatis, non debeat importuna inſtantia Medicum urgere, ac pene cogere, ut ſibi aliquod medicamentum præbeat, quod Ægro ipſi quidem arrideat, ſed ipſi Medico nequaquam: nam evenit interdum, ut ægri totam ſpem ſanitatis in hoc, aut illo remedio reponant, quod illi ex proprio marte elegerint, vel quod Empiricus aliquis, vel Chymicus, vel muliercula, vel quævis alia perſona proponat, & inſtet ſumma importunitate apud Medicum, ut aſſumptioni hujuſmodi medicamenti deſcendat, Medicus autem ægri importunitate, & auctoritate volens, nolens, ac cum averſione animi conſentiat. Sed & Medicus conſentiendo, & ipſe æger nimia inſtantia Medicum ad conſentiendum cogens, graviter omnino errat; de gravitate vero & levitate hujus erroris Canoniſtæ dijudicabunt.

Quoad reliqua autem medicamenta, quæ ſolventia non ſunt, ubi generoſa ſint, & efficacia, caute à Medico præſcribi debent; ægrotus autem, neque omnia, neque in omni caſu ea reſpuere poteſt, aut admittere tenetur.

9 Duo vero ſpecialiter conſideranda, remediorum difficultas, & aſperitas, ac diſplicentia, & ſalutis ipſius periculum: nam ubi remedium aſperum eſt, aut doloroſum, vel aſſumptione difficillimum, & horribile, aliaque ex parte dubium, licet majorem ſpem promittat ſalutis, quam periculum, quod tam probabile timeri poſſit, remedium hujuſmodi poterit ab ægro tuta conſcientia reſpui. ſed ſi periculum ſit præſentaneum, & quaſi certum, non tam in propatulo eſt, an æger teneatur, necne illud admittere; ubi vero remedium ſit mediocriter aſperum, & periculum non ſit certum, nec præſentaneum, ſed major ſpes ſalutis effulgeat, æger de ſua ſaluti ſollicitus tenetur obedire, aliter peccaret graviter contra propriam charitatem. ſed ſi remedium neque aſperum ſit, neque ullo tædio uſurpari poteſt, & ſalutis periculum, aut eſt certum, & præſentaneum, aut etiam probabiliter timetur, æger certe non ſolum peccaret, ſed pro inſano reputari poſſet illud non admittens; & tamen videmus nonnullos tam delicatos, ut quantumvis à morbo moleſtentur, & in vitæ periculo verſentur, vix, ac ne vix quidem leviſſima remedia admittere, quin etiam omne remediorum genus inprudentiſſime reſpuere; verum his Medicus mederi quidem non debet, ſed eos propriæ mollitiei, & ignaviæ regendos relinquere.

Præterea non videtur ſine notabili culpa poſſe infirmus Medicum decipere, aſſerendo, ſe medicamentum aſſumpſiſſe, quod nequaquam aſſumpſerit vel non aſſumpſiſſe aliquid, quod aſſumpſerit: nam circumſcripta culpa ex mendacio proveniente, ſi id in non contemnendum propriæ ſalutis damnum redundet, non carebit notabili culpa, de cujus gravitate, & levitate, ut in cæteris quibuſque aliis ſimilibus caſibus Canoniſtæ determinare poterunt. quod procedit quidem niſi alia potiori ex cauſſa renuiſſet aſſumere, ut quia medicamentum erat nimis ingratum, aut nimis validum, aut ab eo quomodocunque abhorrebat; tunc enim forte partim excuſaretur ab inobedientia, licet à mendacio excuſari non poſſet. 10

S V M M A R I V M.

1 *Quoad ſanguinis miſſionem quomodo ſe gerere debeat Medicus.*
2 *Infirmus quatenus admittere teneatur ſanguinis miſſionem.*
3 *Membrorum amputatio utrum fieri tuta conſcientia poſſit.*
4 *Sectio cæſarea quatenus conſulenda, vel admittenda.*
5 *In uteri clauſura an liceat ſectionem adhibere.*
6 *Ani clauſuram ſectione ſanare an licita.*
7 *Sectio in Empiemate an licita.*
8 *Sectio in Hydropiſi an tuta, & liciat.*
9 *Naſi, aliarumque partium deperditarum reſtauratio quatenus licita.*
10 *Palpebrarum adhæſio an ſectione ſanari debeat.*
11 *Cutis apertiones in capite, terebrationes, uſtiones, & id genus operationes aliæ, an tutæ, & licitæ.*
12 *De Cataractarum extractione tuta ne ſit, & licita.*
13 *Lapidis ex veſica extractio an tuta ſit, & licita.*
14 *Caſtratio tuta ne, & licita ſit.*
15 *Alias chirurgicas operationes quando ſuadere, & admittere debeat Medicus.*

Chirurgica.

QUÆSTIO IV.

CIrca remedia Chirurgica plura obſervari poſſunt, & primo ſuppoſitis regulis generalibus ad alia quoque remediorum genera ſpectantibus, ad aliqua particularia deſcendamus. Et primo quoad ſanguinis miſſionem Medicus tenetur communem viam tam in profuſa, quam in parva executione ſequi. Errat tamen magis, qui ſuperabundanti utitur, quam qui pauciori; immo graviter errare, & ſuorum ægrorum homicidas eſſe conſtat aliquos Medicos, qui nimis copioſe ſanguinem detrahentes, eoſdem ægros ad malum habitum, & Hydropem, vel ad inſuperabiles convaleſcentias, vel ad alios morbos ob tam affluentem ſanguinis miſſionem deducunt. Horum Medicorum præceptis nullo modo tenetur infirmus obedire; immo dato etiam, quod morbus requireret talem ſanguinis miſſionem, hoc eſt copioſiſſimam, & uſque ad animi deliquium, non teneretur infirmus illam admittere, cum dubium id genus remedii ſit, & poſſit hominem interficere, licet in aliquibus ſit neceſſarium, tutior enim ſemper eſt repetita ſanguinis miſſio, quam confertim, & unica vice facta; multo minus poteſt æger tuta conſcentia ex ſe, ac proprio marte ſibi ſanguinem affluentem detrahere, eidemque periculo ſeſe exponere, de quo proxime. Alia autem ex parte peccaret omnino infirmus, qui in morbo hujuſmodi remedium maxime exigente, illud admittere recuſaret cum evidenti periculo propriæ ſalutis; cum enim remedium hujuſmodi nullum habeat ſecum adjunctum periculum, aut dolorem, aut moleſtiam, & undequaque tutum ſit cum eſt neceſſarium ad ſalutem recuperandam etiam probabiliter, ut in ſquinentia ſuffucante, in pleuritide, in Peripneumonia, in Hepatis inflammatione, & ſimilibus morbis, interniſque inflammationibus, æger illud renuendo ſui ipſius homicida eſt, nam exponit ſe præſentaneo mortis periculo, à quo ſola ſanguinis miſſione vendicare ſe poteſt.

1

2

Offeruntur poſt hæc aliquæ Chirurgicæ operationes, de quibus dubitare contingit, an Medicus eas in uſum trahere poſſit, necne, & ægrotus poſſit eas admittere, necne. ac primo de membrorum

3 amputatione conſiderandum, utrum fieri neceſſitate urgente tuta conſcientia poſſit, nam aliquando ob gangrænas, aut quid ſimile cogitur Medicus membrum aliquod amputare, quæ operatio non undequaque tuta eſt, quia vix, ac ne vix quidem evenit, ut integrum membrum corruptum, aut integra pars corrupta amputetur, non læſa parte ſana, aut ſi integrum membrum corruptum non amputetur, non relinquatur corruptæ partis portio, ex qua periculum idem, quod iminebat ab integra parte, adhuc perſeveret; & in utroque caſu ineſt evidens, ac præſentaneum periculum, unde videtur ſatius eſſe, ægrum in manus Dei permittere, quam tale remedium tentare, quod ultra nullam ſecuritatem ab eo promiſſam, & horrore, & dolore eſt evidenter moleſtiſſimum. quibus tamen non obſtantibus dicendum, poſſe quidem Medicum in extrema anguſtia tale remedium proponere, & conſulere, ſed non teneri infirmum illud admittere, ſtante horrore, ac ſumma tam aſperi remedii moleſtia; ut pluribus oſtendit P. Theophil. Raynaud. *de part. con. nat. cap.6. num.2. & ſeqq.*

Præterea de ſectione cæſarea conſiderandum, 4
operatione nimirum difficillima, & periculi plena. eſt autem hæc ſectio operatio circa extractionem fœtus vivi ab utero Matris viventis, quæ aliquando à nonnullis in uſum protracta eſt fœlici cum ſucceſſu, ac de ea videnda quæ ſcriptis conſignavit Rouſſetus in libello ad hoc dicato. Sed quia, ut dixi, operatio hæc difficillima eſt, & periculi plena, non videtur à Medico tam prompte proponenda, aliaque ex parte nullum in hoc intervenire peccatum ægrotantis, ſi obedire recuſaret, ob remedii immanitatem, ac præſentaneum vitæ periculum. Quibus tamen non obſtantibus quando, & in quibus caſibus Mater teneatur, vel non teneatur admittere hujuſmodi remedium, ſumma diligentia, & exquiſite ac perdocte docuit P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Part. con: nat. per totum*, quem omnino videre qui de hujuſmodi argumenti veritatè certiores fieri volunt, debent; unde ego lectores ad eum libentiſſime remittam.

Circa Vteri clauſuram dubitare contingit, ut de 5
ſuperioribus, & quoad Medicum non videtur ullo modo errare, ſi tali clauſuræ ſuccurrendum ſectione ſuadeat, cum malum ſit maxime notabile, & multa pericula ſecum afferat, & ejus curatio per ſectionem à periculo magna ex parte ſit aliena, niſi multum doloroſa futura ſit. Infirma vero tum demum teneretur obedire, cum hujuſmodi clauſura vitæ inſidiaretur, alias autem non; niſi cum inſigni tormento cura eſſet perficienda. eodem modo etiam Medicus ſi cognoſcat ſectionem hujuſmodi tutam futuram, vel ſaltem probabiliter id ſperet, & plura appareant conſpicua ſanationis ſigna, quam periculi, ſalva conſcientia illam conſulere, ac celebrare etiam poteſt. Sin res in dubio eſt, ut quando clauſura eſt maxime interna, vel ſit potius à carne, quam à membrana, vel ab alia re, quæ magis operoſam reddat ſectionem, potius debet ab ea abſtinere, ut à remedio dubio, & periculoſo; atque uno modo ſe gerere debet, ubi ſectionem ad vitam ſuſtinendam neceſſariam eſſe exiſtimet, ut in caſu à Hyeron. Fabritio narrato *lib. de Operat. Chirurg. relat.* à Dan. Sennert. *lib.4. Pract. p.1. ſect.1. cap.3.* alio vero, cum non ita neceſſariam credat, in primo enim caſu teneretur ſuadere, ac cogere infirmam ad obediendum, & ipſa infirma aliquo modo teneretur obedire, in ſecundo vero nequaquam.

Majus incommodum habet Ani clauſura, de qua 6
idem Hyeron. Fabrit. *lib.1. Obſervat.73.* & alii. Sed quia hæc operatio in puerulis nuper natis tantum plerumque habet locum (neque enim cum Ani clauſura homo longo tempore vivere poteſt) nihil ex parte infirmi dignum conſideratione non offertur, cum liberam voluntatem non habeant, & ſui juris non exiſtant. Quoad Medicum non eſt dubium, quod cum Ani apertio ſit ſimpliciter ad vitam neceſſaria etiamſi alia ex parte aliquid periculi minaretur, conſulenda, ac tentanda tandem tamen omnino eſſet; quia præponderat periculum certum, ac evidens, & præſentaneum, quod imminet ab ipſa Ani clauſura periculo, quod imminet ab ipſa apertione.

In Empyemate, nempe in Puris collectione in 7
Thoracis cavitate, antiquitus præſertim, ſectio fiebat, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & ſex-

& sextam costam ad ipsum collectum pus extrahendum, in qua operatione timidissimi sunt Neoterici, quos hujus timiditatis insimulat Rondelet. *lib. 2. Pract. cap. 15.* apud Sennert. *lib. 2. pract. cap. 19 part. 2.* sed non sine ratione irrepsit hæc Neotericorum Medicorum timiditas; nam præterquam quod tuta undequaque non est hæc operatio, sæpissime in ea Medici decipiuntur secantes locum non idoneum ad pus extrahendum, cum non semper idem locus secandus sit, unde emersit inter ipsos Medicos contentio de loco secando (quod multo majorem, & minus tutam operationem demonstrat) cum non solum, ut dixi, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & sextam costam nonnulli fieri sectionem volunt, sed contendunt alii secandam esse inter secundam, & tertiam, alii vero inter tertiam, & quartam. Sed quomodocunque sese res habeat, operatio certe dubia est, & non omni ex parte tuta; unde nec temere consulenda, nec tentanda, nisi nulla alia via salutis adsit. Sed infirmus hujusmodi remedio suam vitam redimere, ob ipsius remedii qualitatem, cum dolorosum sit, & minus tutum; & in hoc casu posset se potius remittere in manus Dei, quam tali tormento se submittere.

Idem dubium habet sectio in Hydrope ad extra-
8 hendam aquam morbum facientem, idemque periculum, non solum ex violentia sectionis, sed ex ipsius materiæ extractione, quippe cum aliquando pus, & aqua ex facta apertione confertim, & affluenter exeundo, Ægrotos perimere soleat, juxta Hippocr. *sententiam lib. 6. Aphor. 27.* Empyematici, vel Hydropici quicunque secantur, aut uruntur, si pus, aut aqua universim effluxerint, omnino moriuntur. Quamobrem idem omnino dicendum & respectu Medici, & respectu Infirmi de hac sectione in Hydrope, quod de ustione, aut sectione in Empyemate dictum est; nisi aliquid majoris timoris irrepere dicas duplici ex caussa; una ex parte caloris naturalis, qui debilius videtur in Hydrope, & facile extingui posse, altera ex parte extractionis materiæ aquæ, quæ magis prompte effunditur in Hydrope, quam pus in Empyemate, cum tenuior materia sit, & in parte decliviori contineatur. Itaque magna cum cautella à Medico consulenda, aut tentanda talis sectio est, & non nisi in summa, ac extrema aliorum remediorum desperatione, optime primo loco perpensis Ægri viribus, cæterisque ad id peragendum necessariis.

Inter operationes præterea chirurgicas, negotiosa est, & difficultatibus plena nonnullarum par-
9 tium recuperatio, ut Nasi, Labiorum, & Aurium, quas subire nullus æger tenetur, cum earum carentia, nihil momenti ad vitam habeat, earumque integritas ad decorem tantum, & vix ad aliud quicquam effatu dignum inserviat. Medicus certe, qui experimento polleat, poterit has operationes consulere, ac tentare, cum periculo magna ex parte careant; nisi velis operatione non recte secura, timeri posse inde gangrænam, seu sphacelum, & partium corruptionem; quæ tamen à peritissimo chirurgo, & in similibus operationibus experto non difficulter evitari possunt.

10 Est & quædam chirurgica operatio circa palpebras; nascuntur enim quidam palpebris conjunctis, ita ut cernere non possint; unde necessitas emergit aperiendi ipsas palpebras, quod opera manuali fit ab ipsis Chirurgis apertis, quibus apertis ac disjunctis oculus inde emicat ad sua munia obeunda aptissimus. Operatio hæc periculosa non videtur, & tuto à Medicis executioni demandari potest. Æger autem teneretur ob vitæ bonum illam subire, quia cæcus cogitur multas bonas operationes intermittere etiam earum, quæ ad Animæ salutem videntur necessariæ. Sed quis est, qui ut videret, talem operationem detrectaret? Verumenimvero veritatem hæc habeat in simplici coalitu, & ad hæsu ipsarum palpebrarum inter se; alias autem palpebræ cum ipso oculo, ejusque membranis coalescunt, & tunc operatio difficilior evadit, & exitus multo magis dubius est, nam etiam disjunctis palpebris interdum visus non recuperatur. unde neque tam prompte Medicus hujusmodi operationem in his casibus consulere, vel tentare debet, neque Æger eodem modo tenebitur ad illam sustinendam, nam & præter majorem difficultatem, ac dolorem, & exitus dubietatem, ab omni periculo immunis non est.

Cutis apertiones in capite, Terebrationes, Vstiones, 11
& hujusmodi aliæ operationes non in capite solum, sed etiam in aliis corporis partibus, ubi eas morbi exigentia requirat, & consulere & perficere Medicus potest; Æger autem ubi eas detrectaret, & vitæ periculum esset evidens, ac præsentaneum, non esset forte ab omni culpa immunis, non obstante remedii asperitate, quæ quidem excusare illum aliquo modo posset. Sed quia comparata hac asperitate remedii cum ipsa vitæ deperditione, pro nihilo talis asperitas est habenda, excusatio non esset condigna, & teneretur omnino eam subire. quod si dubium adhuc esset, an tali operationi salus secutura sit, necne, & Medici, ac Chirurgi illi hoc dubium significassent, ponentes omnino ambiguitatem in recuperatione vitæ post tales operationes, in manu Ægri forte esset, tale remedium renuere, ac remittere se in manus Dei.

Cataractarum extractio difficilis & ipsa opera- 12
tio est, neque magno periculo ut plurimum obnoxia; sed alia ex parte plerumque inaniter fit, ut alias admonui, & tamen neque consulendo, neque eam exercendo videtur Medicus errare, dummodo sufficientem experientiam ejus operationis habeat. Sed Ægroto liberum est eam vel admittere, vel renuere, quippe cum difficultas ipsius operationis juncta cum remedii asperitate contraponderat debitum in propriam charitatem; nam teneretur forte Æger ad eam sustinendam ob visum recuperandum, cujus privatio hominem multis bonis exspoliare solet, etiam illis, quæ ad Animæ salutem pertinent, præterquam quod cæcitas ex rebus sit reddentibus vitam nostram maxime infælicem; & tamen non teneretur infirmus obedire non solum ob prædicta, sed etiam ob remedii incertitudinem, & dubietatem, quod, ut dixi, plerumque suo fine deludatur.

Lapidis extractionem Hippocrates in jurejuran- 13
do non admittit, sed ejus rei provinciam peritis remittit. Extrahitur lapis ex vesica, & ab aliquibus proponitur etiam extractio ex renibus; sed hæc posterior nullatenus sine errore etiam notabili in medium à Medico afferri, aut celebrari potest, cum certi, ac præsentanei periculi plena sit; consequenter ergo non solum non tenetur infirmus eam admittere etiam morte præsente, stante operationis horrore, ac difficultate, & salutis magna ex parte probabili dubietate, sed forte erraret si eam admitteret, & se secandum Chirurgo traderet. Neque ex vesica etiam quantumvis secura esset operatio

(licet

(licet non omnino tutam esse quotidiana experientia doceat) ulla obligatione detinetur æger eam subeundi, etiamsi instantis mortis immineret periculum; immanitas enim remedii, & salutis incertitudo illum excusaret. videretur tamen non esse in culpa Medicus, qui in rerum desperatione eam suaderet, cum non adeo dubium remedium sit, quin ex ejus præsidio nonnulli optime curentur. Habemus enim hic ejus rei quotidianam experientiam, qua observamus plures à D. Ioanne Trullio Chirurgo doctissimo, & expertissimo cum optimo successu secari, tanta diligentia, ac dexteritate operationem peragit. Vbi ergo tam expertos Chirurgos habeamus, non errabimus in renum desperatione lapidis extractionem per vesicæ sectionem infirmis suadere.

14 Castratio ad aliquem laudabilem finem, & ad vitæ tutelam certe non proponitur, unde non videtur tuta conscientia suaderi posse, cum operatio sit, quæ etiam si periculo ut plurimum careat, ad mortem effugiendam nequaquam videatur necessaria; licet enim in herniis, aliisque nonnullis morbis ad eorum curationem celebretur, non videntur herniæ tam magni momenti, ut mereant carnificino hoc remedio curari, maxime cum possimus remediis mitioribus illis opitulari. pluris enim ex mea sententia facienda eviratio, quæ ex castratione sequitur, quam quodvis incommodum quod ex hernia sequi posse timeamus, ac pene dixerim pluris eam faciendam, quam ipsam mortem. Quamquam vero tuta undequaque videatur castratio in viris, in fæminis certe nullo modo tuta est, ac nullo modo suadenda, vel tentanda sine gravissimæ culpæ & inhumanitatis nota; barbaris ergo omnino relinquenda; quamobrem de ea non est, quod quicquam addam, cum vix ulla de ea cognitio vigeat, ac ne per somnium quidem apud plerosque nota sit.

Denique aliæ nonnullæ chirurgicæ operationes, 15
quæ fieri possunt in tantum Medicus suadere, aut tentare poterit, in quantum magna ex parte tutæ sint, & ab omni notabili periculo absint; nam alias non sine conscientiæ gravamine suadentur, aut peraguntur. Infirmus autem in tantum sustinere tenebitur, in quantum non magno cruciatu fiant ex una, ex altera vero salutem probabiliter promittant, & ab imminente vitæ periculo hominem eximant: ubi enim adsit magnus remedii cruciatus, ubi dubium sit, & hæsitetur, utrum magis profuturum, an nociturum sit, ubi imminens periculum magnum est, æger potest tuta conscientia illud renuere, & Medici præceptis non obedire.

Tituli Secundi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI OCTAVI TITVLVS TERTIVS.

De Clausura Monialium.

Continens Quæstiones quinque;
quarum

Perilluſtri admodumque ingenuo

VIRO,

D. BARTOLDO NIHVSIO,

Paulus Zacchias Medicus F.

MVltum me tibi debere fateor, quod, virtutis tantum amore motus, operam tuam in excudendis hiſce quæſtionibus meis mihi, antehac tibi nulla amicitia devinčto, nullis meritis conſpicuo, tam prompto animo tamque aſſidua ſedulitate præſtiteris. Locorum diſtantia non patitur, me id tibi aliter ſignificare. ſed meæ obligationis tamen teſtimonium, hujus Tituli inſcriptione, tuum nomen præ ſe ferente, præbere licet. Scito interim, me apprime anxium eſſe, gratiam aliquo modo rependendi. Obſecro, ut aliquam mihi occaſiunculam offeras, qua, ſaltim aliqua ex parte, meo deſiderio ſatisfaciam. Vale, ac me ama.

LIBRI OCTAVI TITVLVS TERTIVS,

De Clausura Monialium.

SVMMARIVM.

1 *Quam laudabile fuerit Moniales perpetuæ clausuræ obligare.*
2 *Quibus ex caussis licet Monialibus deserere clausuram.*
3 *Intentio summorum Pontificum in concedendo Monialibus exitum à clausura occasione Epidemiæ, Lepræ & incendii fuit, ut illæ propriæ saluti consulerent.*
4 *Clausura quid; & num. seq.*
6 *Clausura utrum humanæ saluti sit nocua.*
7 *Epidemiæ nomen quomodo sumatur in Bulla Pii Quinti.*
8 *In omnibus caussis, ob quas clausura deseri permittitur, respicitur periculum universale, non particulare.*
9 *Pestis quid, quid Epidemia.*
10 *Lepra utrum sit justa caussa relinquendi clausuram.*
11 *Magis urget caussa exeundi à clausura ex Lepra, quam ex Peste, & cur.*
12 *Vera Pestis semper dependentiam habet ab Aëris corruptione.*
13 *Contagium est minus efficax causa vigoris ipsius Pestis.*
14 *Pestis datur sine Contagio.*
15 *Contagium duplex.*
16 *Utrum in Lepra, & aliis contagiosis simul, & malignis morbis magis expediat infirmas ejicere, quam sanas à clausura dimittere.*

Quid sit clausura, utrum noxia, & quibus ex caussis Moniales possint à Clausura exire.

QVÆSTIO I.

Maximopere Christianæ Reipublicæ decens, ac laudabile consilium fuit illud à summis Pontificibus, & à sacrosancta Tridentina Synodo confirmatum, & in inviolabilem obligationem injunctum, ut Virgines, quæ suam castitatem Deo voverunt, & in
1 monasteriis religionis vinculo obstrictæ commorantur, perpetuæ clausuræ votum emitterent, ut habetur in eodem Concilio Tridentino *sess.* 25. *cap.* 5. & in bullis summorum Pontificum, præcipue vero Bonifacii Octavi, Pii Quinti, & Gregorii Decimitertii. notius enim est, quam ut scriptis monstrari possit, qualia, & quanta inde bona emanent, & qualia, & quanta scandala evitentur.

Quoniam autem multa accidere poterant, propter quæ necessarium foret, Moniales à prædicta clausuræ obligatione eximere, ad tres maxime casus ea reduxerunt Pontifices, ex quorum caussa universus Monialium cætus aut perire, aut maxime lædi posset, eosque casus in suis constitutionibus promulgarunt, dicentes, Moniales non posse à clausura exire, nisi ubi magnum incendium earum omnium, aut majoris partis vitæ insidiaretur. secundo ubi Epidemia vigeret, & ex ejus violentia ob contagium justus mortis timor insurgeret, ac tertio ubi aliqua Monialis lepra infecta alias inficere verisimiliter posset, nisi à clausura dimitteretur, in omnibus enim, ac singulis hujusmodi casibus consulere voluerunt universali periculo, & indemnitati ipsarum Monialium, permittentes idcirco eas clausuram relinquere, & alio commigrare, servatis cautelis, & conditionibus ab ipsismet Pontificibus indictis. In harum caussarum igitur recensione, si magnum incendium exceperis, plura possunt à Medicis Canonistæ percontari, & plura ab ipsis Medicis animadverti. 2

Cum ergo de incendio non videatur quicquam à nobis peculiariter dici posse, illud tantum per transennam cum Canonistis advertamus, quod 3
cum intentio summorum Pontificum in permissione exitus à clausura ipsis monialibus fuerit cura universalis salutis ipsarum, ut fuga se ab imminentibus vitæ periculis eximerent, non solum ad incendium sese restrinxisse illos dicendum est, sed incendio pro exemplo usos esse, ac voluisse hanc permissionem in alia quacunque simili caussa locum habere, ut si fluminis inundatio monasterium obruere minaretur, aut ipsius monasterii summa ruina immineret, aut militum hostilium incursus, aut aliud quid simile. Reliquum igitur est, ut de peste tantum, & lepra nobis sermo instituendus sit.

Sed ante omnia videndum primo est, quid sit clausura, ut constet de quanam re verba faciamus. Bonaccin. *de Clausur. quæst.* 1. *punct.* 2. *n.* 1. eam sic
definivit, Clausura est locus, intra quem moniales 4
sistere debent, & à quo egredi nequeunt sine violatione præcepti, aut etiam voti. Nos magis concisam definitionem afferamus dicendo, Clausuram
certum locum esse, ex quo moniales egredi, & in 5
quem externi ingredi sine peccato non possunt. vel clausuram esse illud monasterii spatium quod monialibus egressum sub pæna violationis voti & externis ingressum interdicit sub pæna peccati. quibus definitionibus non absimilem affert Gibaldin. *de clausʃ. disquisit.* 1. *cap.* 2. *§.* 16. *num.* 29. moniales ergo ex voto huic clausuræ perpetuo adstringuntur, neque ulla quantumvis gravi, immo gravissima ex caussa eam violare possunt, aut deserere, etiam si de vitæ negotio ageretur, nisi caussa ejus naturæ sit, ut universus monialium cætus ex ea periclitetur, qualis esset magnum incendium, epidemia, & lepra; alias nulla alia caussa, quæ tantum particularem salutem respiciat, sufficiens esse potest manentibus in suo robore Pontificum constitutionibus, ut monialis à clausura sese eximere possit; quod si aliqua ex

monialium cætu morbum aliquem læthalem pateretur, qui non posset nisi extra clausuram curari, tunc egebit hæc speciali Pontificis derogatione, & dispensatione; neque enim extendi potest permissio ex caussa universalis salutis facta ad salutem particularem, ut alias videmus factitatum, & signanter in monialibus Gregorii XIII. de quibus alias. Vnde in præsenti nostræ partes sunt, ut de caussis à Pontificibus propositis pro clausuræ relaxatione ad ipsorum mentem disseramus; ante tamen discutere operæ pretium est, utrum clausura humanæ saluti sit, aut possit esse noxia, & videtur prima fronte, quod non possit esse, nisi summe noxia, quia homines nulla alia re magis libere ad tuendam salutem frui debent, quam aëre libero, & aperto, ac vario pro temporum, & hominum conditionum, & ætatum ratione; at clausuræ aër, cum uniformis semper sit, huic temporum, conditionum, ætatum, aliarumque rerum varietati maximopere contrariatur, ut patet, & si quidem æstate frigidiusculus aër utilis futurus est, si aër clausuræ erit calidior, non poterit esse nisi nocuus; & sic de singulis, unde mirum non est, si in clausuris monialium tam frequenter infirmitates conspiciantur longæ, & contumaces, & quæ à cæterarum infirmitatum more tantopere deviant, ut eas potius supranaturales caussas, quam naturales habere dixeris; quæ non solum naturalibus remediis non cedunt, sed iis potius irritantur, & augmentum sumunt, & tamen hæ ipsæ infirmitates extra clausuram aut non tantopere miseras ægras affligerent, aut certe facilius, commodius, ac citius curarentur, cum summum remedium in hujusmodi morbis sit, cælum mutare, quod monialibus ex legis clausuræ rigore denegatur, cumque notum sit, & à medicis comprobatum, ut ex Celso habetur *lib. 1. suæ Med. cap. 3.* pessimum cælum esse, quod ægrum fecit, certe deducendum hinc recte videtur, quod cum sæpissime ex ipsius clausuræ angustia plures ex monialibus in prænominatos morbos incidant, clausuram esse illis exitialem, ut experientia comprobatur. Quæ tanto magis attendenda videntur, quanto solutio clausuræ, ut toto discursu evidenter patebit, nunquam permissa censetur in gratiam particularis salutis, cum nulli moniali liceat ob morbum aliquem, ex quo etiam certo periclitatur, nisi à clausura exeat, clausuram deserere, neque comprehenditur hujusmodi casus sub Pontificum dispensatione, quæ in tantum habet locum, in quantum morbus alicujus particularis, potest redundare in damnum universale, vel scandalo, vel communicatione ejusdem morbi ob contagium, & idcirco non indifferenter in omni morbo etiam læthifero, & qui non nisi extra clausuram curari posset, constitutio eorum locum habet, sed tantum ubi habeat adjunctum contagium, & cum contagio aut notabile scandalum, aut vitæ periculum cæterarum, & idcirco Lepra tantum, & Epidemia nominantur, quia & ab utraque, & ab alterutra & communitatis periculum à contagio, vel ab eodem contagio notabile scandalum excitatur. Quantum autem ad particularem alicujus salutem, si clausura solvenda est, nova Pontificum dispensatione opus est, ut visum est in monialibus Gregorii XIII. & forte in aliis nobis satis est, quod ex rigore legis ipsius clausuræ nulla habita sit ratio salutis particularis in ejus solutione, sed tantum salutis universalis. Quibus sic stantibus dicendum videtur, clausuram esse humanæ vitæ minus accommodam, immo esse summe noxiam, præsertim cum tam rigide imposita sit, ut neque ex caussa certissimi periculi mortis solvi possit, nisi ex speciali Pontificis derogatione, quæ tamen nimis frequens futura esset ob frequentiam hujusmodi casuum, ita ut forte inanis evaderet prædictæ legis clausuræ rigor, qui non nisi in maximum virginum, earumque salutis præjudicium impositus videtur.

6

Verumenimvero his non obstantibus, serio videtur dicendum, Clausuram nihil habere in se vitii contra Virginum Deo dicatarum salutem, immo posse esse summopere, & undequaque proficuam; ipsa enim privatio libertatis actionum, & fruendi aëris externi varietatis pluribus, & secundum plurimum utilis est, quia natura nostra quantum summopere læditur à mutationibus in contraria, tantopere proficit ex assuefactione victus cuidam rationi uniformis, & mutationibus non subjecti, quam quidem veritatem tam evidenter in ipsis religiosis, tam viris, inquam, quam fœminis conspicimus, & experientia perenni comprobamus, ut ad hoc alias probationes adducere inanis omnino opera videatur. Nec quicquam refert, quod aliquæ peculiares virgines in clausuris infirmitatibus tententur, quales superius commemoratæ sunt, nam præterquam quod illis hoc ex vitio clausuræ non accidit, quia etiam extra clausuram iisdem morbis affligerentur, ut aliæ virgines, & mulieres clausura non detentæ affliguntur, dato etiam quod ex clausuræ vitio id fieret, non idcirco esset dicendum, clausuram esse noxiam, satis enim est, si pluribus, & secundum plurimum sit salutaris, & ex natura sua non sit noxia, quia quæ ex naturæ præscripto contingunt in pluribus & secundum plurimum eodem modo contingunt. Vnde corruunt quæcunq; ex adverso adducuntur, ad convincendum, clausuram corporeæ saluti esse noxiam, cum quotidiana experientia id falsitatis manifeste convincat, ex centum enim Monialibus vix unam aut alteram offendes similibus morbis tentatam; quinetiam in nullo hominum genere observabis homines vitam in longius protrahere, quam in religiosis mulieribus, quæ clausura detinentur. Hinc vero factum puto, ut Pontifices in suis constitutionibus non curaverint licentiam deferendi clausuram relaxare ob particularis alicujus Monialis salutem recuperandam, nam à spiritu sancto edocti cognoverunt, primo non habere clausuram hoc in se vitium, ut de se & ex sui natura tales morbos procrearet, aut foveret, ita ut non nisi clausura relaxata curari possent, vix enim, ac ne vix quidem hic casus in morbis maxime lethalibus dari potest; licet non negem dari morbos, qui mutatione Cæli sanarentur, & in quibus forte necesse sit, dimittere Monialem à clausura, sed hoc non fit ex vitio clausuræ, sed ex natura ægrotantis, aut morbi, qui aliud cælum pro sua cura exposcit, ut etiam extra clausuram usuvenit, nam Phtysicos, Hecticos, Hydropicos, & alios id genus infirmos mutatione Cæli maxime curamus. Deinceps satis viderunt iidem Pontifices, quod etiam dimissis ægris Monialibus à clausura non poterat ex hoc certa salus ipsarum expectari; quis enim ex Medicis id certo promittere audet? Itaq; incassum relaxabant Pontifices clausuræ rigorem, ubi nulla certitudo salutis ex hac relaxatione promittebatur. ex quibus videtur concludendum omnino, quod cum clausura nullo modo sit noxia corporeæ Monialium saluti, noluerunt, nec debuerunt Pontifices ejus rigorem mollire, aut rela-

relaxare respectu particularis alicujus salutis, sed tantum respectu salutis universalis, cujus respectu & incendium primo magnum consideraverunt, & deinde duas morborum species, nempe Epidemiam, & Lepram; circa quas primo observan-
7 dum, Epidemiæ nomen accipi à summis Pontificibus pro vera peste, ut facile demonstrari potest, inconcussa permanente ea propositione, quod in omnibus caussis, propter quas iidem Pontifices permiserunt Monialibus exitum à clausura, præ oculis
8 habuerunt commune totius monasterii bonum, & universi cætus ipsarum Monialium salutem, idcirco non simpliciter in quolibet incendio hanc permissionem voluerunt habere locum, sed tantum in magno, in quo vel omnes, vel major ipsarum pars periclitari poterat. idem etiam de Epidemia, & Lepra est dicendum: nam Epidemia, hoc est, vera Pestis, propter contagium, & vitæ periculum, cui subjiciebatur universus cætus Monialium, visa est justa caussa deserendi clausuram, sic etiam & Lepra; sed hoc periculum imminet tantum in vera peste, non autem in simplici Epidemia, ergo Pontifices de vera peste loquuntur non de simplici Epi-
9 demia. Est autem pestis morbus Epidemialis, seu Popularis ut plurimum, & secundum plurimum exitialis, ac malignus; Epidemia vero morbus est popularis ut plurimum, & secundum plurimum salutaris, ac benignus; ut cum Galen. *in lib. de vict. rat. in Acut. comm.* 1. *tex.* 9. omnes Medici fatentur. Ratio autem hujus differentiæ est, quia in Peste prædominatur aëris infectio, & ab ipso aëre contagium cum qualitate maligna, venenosa, & deleteria, in Epidemia vero prædominatur aëris infectio, & contagium ab ipso aëre absque ulla malignitate, aut qualitate venefica. Modo si dicamus Pontifices Epidemiæ nomen accepisse in sua simplici acceptione, hoc est pro morbo populari non maligno, nec venefico, sequeretur maximum inconveniens, nempe quod permitterent clausuræ relaxationem absque legitima, & sufficienti caussa, cum non possit esse sufficiens, & legitima caussa deserendi clausuram, cui ex voto Moniales obligantur, morbus, qui cum periculo vitæ non sit conjunctus, etiam si esset contagiosus, & non omni ex parte levis; si sic enim esset cum aliquando Epidemia producat febres Tertianas, Quartanas, Scabies, capitis dolores, & alios id genus morbos à periculo immunes, sequeretur etiam in his habere locum permissionem exeundi à clausura, quod non est dicendum, sed concludendum omnino est, Pontifices accepisse nomen Epidemiæ pro vera, & legitima peste, hoc est pro morbo pestilentiali maligno, & contagioso, sic enim jure optimo licere debet Monialibus ad evitandum vitæ periculum, quod illis ex contagio imminet, deserere clausuram, vel infirmam ejicere, nam tunc censendum, caussam esse Legitimam, quando adest hoc periculum universalis salutis, quo absente caussa non est amplius legitima; & id ipsum confirmatur ex verbis constitutionis Bonifacii Octavi I. ibi, Nisi forte tanto, ac tali morbo evidenter aliquam earum laborare constaret, quod non posset cum aliis absque gravi periculo, seu scandalo commorari; quæ verba afferens, & declarans Gibaldin. *de Clauf. cap.* 6. §. 1. *num.* 1. dicebat, Itaque solam caussam egrediendi Bonifatius jure dixit esse morbum, cui intra monasterium sine aliarum periculo, & offensione remedium afferri non potest, unde idem Gibaldin. *in princ. præd.* §. 1. formans universalem in hac re doctrinam determinavit, dicendum esse, exitum è monasterio permittendum esse Moniali propter inevitabile aliarum periculum ex ejus commoratione. Attenditur ergo semper in hac permissione salus communis, quæ periclitatur ex contagio, non autem particularis. Quod si sic est, non video, quanam ratione tueri possimus, Pontifices nomine Epidemiæ hic non significasse veram pestem, ut existimat idem Gibaldinus: nam duo concurrere debent in Epidemia ad hoc, ut sit justa caussa, ac sufficiens dimittendi Monialem à clausura, primum quod sit contagiosa, unde sanis immineat periculum contrahendi eandem infirmitatem; secundum, ut sit perniciosa, maligna, & cum manifesto vitæ periculo, ut clare elicitur ex verbis Bonifacii VIII. quamobrem his sic stantibus fateri cogimur, Epidemiæ nomine à Pio V. intelligi morbum communem contagio, & periculo insignem, at si hic morbus Pestis vera non est, quid tandem erit vera Pestis? hæ enim duæ conditiones nulli alteri morbo convenire possunt, nisi pesti, dummodo cum his etiam communis sit, & Epidemicus; eo ipso enim, quod morbus communis, & Epidemicus habebit secum contagium, & pravitatem, seu venenositatem erit Pestis. Nec multum moror, quod Pontifex usus sit nomine Epidemiæ, cum posset alias uti vero, ac legitimo nomine pestis, quia non omnino extra consuetudinem videtur locutus, cum pateat Medicos nonnullos etiam pestem Epidemiæ nomine comprehendere, quod testatur quoque ex Iureconsultis Tiraq. *lib.* 1. *de Leg. Connub. par.* 15. *num.* 47. & ex Medicis Conciliat. *diff.* 94. *verf. Propr.* 1. *inf.* licet falso ad hoc ab ipso Tiraquello nonnulli ex Medicis citentur, & tamen id præstitisse constat nonnullos Practicantes non infimæ conditionis, ut Valesc. ab ipso Tiraq. *citatus lib.* 7. *Phylon. cap.* 1. Savonarol. *de febrib. cap.* 9. *& alii*, quos recensere non vacat. sed ut sese res habeat, dummodo demus, Pontificem hic nomine Epidemiæ voluisse significare morbum communem, contagio communicabilem, ac perniciosum, ego nihil moror, utrum hunc, ac talem morbum veram pestem, an alio nomine appellemus, certum illud est, quod cum periculum ab hoc morbo imminens debeat esse grave, & vitæ insidiari, non satis erit, quod ex hoc morbo sanæ Moniales contrahere possint contagium, nisi una cum contagio ponatur vita earum in evidenti, ac manifesto periculo.

Sed ut ad illud redeam, unde digressus sum, dico iterum, atque iterum permissionem exeundi à clausura, vel ejiciendo infirmas, vel permittendum id ipsis sanis, semper factam respectu universalis salutis, quia nunquam videtur, manentibus in suo robore Pontificum constitutionibus, habere posse veritatem id, quod censent nonnulli, & signanter Navarra, & post ipsum, & alios Canonistas Sebastian. de Soto *in libell. de Infirmit.* ob quas Moniales ex clausura dimitti possunt, nempe Pontificum dispositionem respicere, etiam particularium Monialium salutem, unde volunt, eam extendi ad nonnullos alios morbos, qui non possint intra ipsam clausuram curari, & qui tantum unius particularis infirmæ saluti insidiantur, non autem cæterarum Monialium; nam hoc esset aperire nimis amplam portam huic licentiæ, ac indies cogerentur superiores dimittere Moniales à clausura ob morbos ab ipsis recensitos; nam vix monasterium aliquod of-

sendes, in quo una, aut altera Monialis similibus morbis affecta non reperiatur, ut Hectica, Phtysis, Epilepsia, Cancer, Melancholia, Scrophulæ, qui morbi signanter ab ipso Sebastian. de Sot. nominantur, ac pro talibus judicantur, ut præbeant legitimam caussam dimittendi Moniales à clausura; at ego illud inculcare nunquam desistam, nihil omnino cum constitutionibus Pontificiis habere commune particularem alicujus Monialis salutem, neque unquam hoc Pontifices habuisse in mente; & si quidem justa caussa alias videatur deferendi clausuram alicui Moniali ob propriam salutem recuperandam concedenda, hæc nullatenus dictis summorum Pontificum constitutionibus inniti potest, sed egebit semper nova viventis Pontificis dispositione, ut alias dixi.

Cæterum à veritate omnino abest id, quod Bonaccin. *loco supra cit. num.* 2. dicebat, nempe, pro Epidemia intelligi in ipsis Pontificiis constitutionibus morbum contagiosum, qui alios inficere solet, ut est Pestis, morbus Gallicus, morbus sancti Lazari, ignis sancti Antonii, & similes, nam hic Canonista accipit morbum contagiosum pro Epidemia, & unum cum alio confundit; in tantum enim morbus aliquis dicitur Epidemia, in quantum universalis est, & communis, ac populariter vagatur, hoc enim significat Epidemialis, at vero nec Lepra, nec morbus Gallicus, neque alii quidam morbi à Bonaccin. recensiti populares sunt præter Pestem; non possunt ergo compræhendi sub nomine Epidemiæ.

10 Verumenimvero de Lepra dubitari poterat, an bene judicatum sit, eam esse justam caussam deferendi clausuram, & ratio dubitandi est, quia Lepra non videtur morbus, qui sit adjunctus vitæ periculo saltem evidenti, ac præsentaneo, ut pestis; est enim Lepra cutis infectio, cum qua multos videmus ad plures annos perdurare, absenti ergo vitæ manifesto, ac præsentaneo periculo, non videtur cum peste posse pari passu procedere, ita ut tanquam ipsa pestis debeat esse justa caussa deferendi clausuram. secundo Lepræ contagium lente procedit, neque illico occursantes, neque tam facile inficit; ut contagium à peste emanans, imo quemadmodum pestis contagium ab aëris conditionem disponentis corpora ad illud facillime contrahendum difficillime evitari potest, ita contagium à Lepra emanans facillime evitatur, nulla præsente caussa disponente corpora ad illud suscipiendum, unde videmus ex Lepra vix unum, aut alterum lente, & longo tempore, ac ex longa conversatione cum Leproso infici, ex peste autem plures illico, & nulla interposita mora infirmari ob magnam contagii activitatem, & dispositionem introductam in corpora ab aëre infecto. Tertio Lepra curari potest etiam in clausura, etiam absque susceptione contagii per ipsos sanos, si infirma sequestretur, & ejus conversatio, & occursus à sanis evitetur, si ejus pannis, & utensilibus aliæ abstineant, aliisque necessariis cautelis utantur. cum ergo curari possit Lepra intra clausuram absque aliarum periculo, non videtur sufficiens caussa deferendi clausuram. Dicendum tamen est, plura esse Lepræ genera, sed duo præcipue, ut Medici omnes fatentur, & ego alias in hisce quæstionibus testatus sum, & ex Fracastorio, quem ego etiam ad hoc adduxi, & ex nonnullis aliis refert Gibaldinus *de Clausf. disquisit.* 1. §. 5. *nu.* 30. unum quidem nomine Lepræ insignitum, & est scabiei finitimum, sive scabies quædam ferina & contumax cum nonnullis aliis conditionibus alias enarratis demonstrantibus morbum jam excessisse scabiei limites, & in Lepram fuisse conversum. aliud nomine Elephanthiasis insignitur, & est vera legittima, & consummata Lepra. Ergo præterquam quod falsum est, Lepram non esse morbum cum vitæ periculo, si de vera Lepra loquamur (cujus signa attuli titulo superiori hujus libri *quæst.* 21. *à num.* 2. *ad seqq.*) cum hæc cancer sit universalis, carnes ipsas ad ossa usque depascens, ac rodens, quousque hominem licet aliquando lente consumat, habet insuper cum se horrorem, & contagium adjunctum, unde non solum respectu particularis personæ, quæ Lepra detinetur, licentia exeundi à clausura impertiri licet (quamquam hic particularis respectus in hoc negotio in considerationem non habeatur) sed respectu totius cœtus Monialium, & publici interesse ne aut ab infectu sanæ inficiantur, aut ob horrorem in alias non contemnendas infirmitates labantur. Itaque Lepra ejus generis, quod diximus, erit sufficientissima caussa dimittendi Moniales à clausura, quinimmo uno ex capite magis urgens caussa ad hoc videtur Lepra, quam Pestis, quia licet pestis habeat 11
secum magis præsentaneum periculum, cum peste affectæ paucorum dierum spatio vitam cum morte commutare soleant, tamen aliquando tam præceps est remediorum occasio, ut antequam de exitu à clausura quicquam determinetur, pestis jam communicata sit, quibus communicabilis erat, vel ejus impressio cessaverit; nam interdum vis ipsius pestis quasi pertransiens flamma momento regiones inficit, & momento desinit, licet non semper idem eveniat; at Lepra dando semper inducias non permittit exitum à clausura futurum inanem, quia vel quod ejiciantur infectæ, vel quod sanæ exire permittantur, evitatur semper ipsa vis contagii, contra quam usuveniat in peste, in qua ipse exitus à clausura, & loci mutatio sanis plerumque est exitialis, quia ob aëris contrarietatem in morbum labuntur, ut inferius clarius demonstrabo.

Sed cum dictum sit, Lepram ob contagium simul, & periculum dare justam caussam Monialibus, ut impune exeant à clausura; de Peste jam hæsitare ulterius aliquis posset, utrum ut sit justa caussa relinquendi clausuram, requiratur, ut sit contagiosa, an sufficiat ipsum periculum certum, & evidens mortis ex ipsa maligna Pestis natura imminens; & quia hæc quæstio ex mea sententia est maximi momenti, primo nonnulla præmittenda, quæ non ita omnibus, & singulis contra artem Medicam patent; immo quæ à communi opinione tantopere elongantur, quantopere, ni me mea fallit opinio, ad veritatem proximius accedunt.

Sciendum igitur, veram Pestem semper, & quandocunque ab aëris corruptione dependere, neque fieri ullo modo posse, ut ab alia caussa possit immediate originari, quod satis superque probavi *lib.* 3. *harum Quæst. tit.* 3. *Quæst.* 2. *num.* 21. *& seqq.* 12
unde falsissima est vulgi persuasio, credentis eam semper à contagio originari, quæ falsitatis persuasio maxime convincitur ea ratione, quod qui primi Peste inficiuntur, per contagium non inficiantur; certum enim est, aliquos primo Peste præhendi absque eo quod cum aliis Peste infectis ullo modo versati fuerint, aut pestilenti alterius exhalatione, aut tactu alicujus rei Pestis infectæ, ac contaminatæ infectionem contraxerint, sed ex propria corporis dispositione ad contrahendam, & susci-

ſuſcipiendam putredinem ex peſtilentis aëris inſpiratione. ſi ergo Peſtis incipit ſine contagio, abſque contagio quoque poteſt vigorem, & augmentum accipere; nam ut primi illi infecti à ſola aëris peſtilentis inſpiratione ſunt infecti, ſic alii permulti eodem modo infici poſſunt; ac certe, ſi
13 libere meam ſententiam licet proferre, credo contagium eſſe minus multo efficacem cauſſam ipſius Peſtis, quam vulgo credatur, cum apertiſſime pateat, quod maxime vigente Peſte, & ad ſtatum provecta, ſenſim declinationem pervenit, tandemque omnino ceſſat, quod contrario omnino modo deberet ſuccedere, ubi Peſtis ex contagio dependeret, & contagium eſſet vera, ac potiſſima cauſſa Peſtis; nam tunc maxime vigere deberet Peſtis, cum maxime viget ejus cauſſa, & majores vires ſortitur, ſed in ſtatu ipſius Peſtis maxime viget contagium, ergo non ſolum Peſtis in ſtatu non deberet ullam habere declinationem, ſed magis magiſque augeri abſque eo quod nunquam ſperari poſſet declinatio: quia tunc maxime viget contagium, cum plura individua ſunt infecta, ſed in ſtatu plura individua reperiuntur infecta, ergo tunc magis viget cauſſa Peſtis, & tunc deberet Peſtis indies augeri, ac nunquam deberet tendere ad declinationem; ac contra evenit, quia vigente Peſte, & ad ſtatum perducta, tandem non ſolum non creſcit, etiamſi tunc magis vigeat contagium, ſed ſuam vim amittit, & declinat, ac denique omnino ceſſat, unde non poteſt contagium eſſe cauſſa ipſius Peſtis, neque ea à contagio originatur, neque ab eo in tantum fovetur, ut etiam eo maximopere vigente, non omnino ceſſet.

Adde his, quod non ſolum tunc maxime augeretur, & majorem vigorem acciperet Peſtis, cum plures inficiuntur, ſed, ut dixi, non daretur unquam locus declinationi, quia cauſſa ſemper major in horas & in momenta fieret. Dices autem terminari ob diligentiam, quam adhibent ipſi populi, ut ſe à contagio præſervent, ſed præterquam quod quanto majus eſt contagium, tanto plures homines ad hoc ut ſani præſerventur, neceſſarii ſunt in curatione ægrorum, unde tanto plures inficiuntur; quid dicendum de illis Peſtibus, in quibus nulla hujuſmodi diligentia adhibetur? An non conſpicimus, morbillos, & Variolas peſtilentes interdum vagari, & plurimos pueros interimere, qui tamen morbi ceſſante aëris corruptela, ex qua originem trahunt, undequaque ceſſant; immo & Peſtes Brutorum ſine ulla cuſtodia tandem terminari obſervamus. Sed circa hoc ſermonem in longius protrahere, tempus non permittit, illud tantum certiſſimum eſto, quod ſuperius firmavimus, Peſtem poſſe dari
14 ſine contagio. Itaq; ſtante hac rei veritate, dubitari poteſt, utrum vigente Peſte ſine contagio, ſit juſta cauſſa, ut Moniales ſanæ, ne contaminentur, aut infirmæ, ne alias contaminent, relinquere poſſint clauſuram. & ratio dubitandi eſt, quia periculum contrahendi Peſtem imminet ſanis à contagio, quod ab infirmis communicatur, quod ut evitetur, conceditur ſanis deſerere clauſuram, niſi infectæ ejiciantur; ubi ergo contagium non adeſt, ceſſat periculum, & ceſſante periculo, ceſſat legittima cauſſa relinquendi clauſuram. ſi mihi igitur Medico licet ex mea arte quid ſentiam proferre, diſtinguendum videtur, ac dicendum quod Peſtis vel Peſtes eſt ſine aëris corruptione (quod quidem ſecundum vulgarem opinionem evenire poteſt) vel eſt cum aëris corruptione, in primo caſu non liceret Monialibus exire à clauſura, nullo imminente ipſis periculo à contagio ex infectis ſuſceptibili, neque à contagio ex aëris corruptione exſpirante, in quam ſententiam inclinat Gibaldinus *de Clauſ. cap. 6. §. 4. num. 10.* licet mordicus tueatur eorum ſententiam, qui negant Peſtem dari poſſe ſine contagio. In ſecundo caſu, dummodo expediat, liceret exire, licet enim nullum periculum immineat à contagio ex infirmis contrahendo, imminet tamen à contagio ipſius aëris infecti, quod periculum evitare permittitur etiam fuga; ſed utrum hoc tutum ſit, poſtmodum decernendum. ex quibus eliciendum, quod cum de contagio verba fiunt, illud, cum duplex ſit, 15
dupliciter accipi poſſe, vel pro communicatione morbi à perſonis, aut rebus infectis, vel pro communicatione ab ipſo aëre infecto; ſed quemadmodum illud evitari poteſt, ita hoc eſt pene inevitabile; quamobrem vulgi opinio fallax omnino eſt putantis Peſtem ſemper dependere à prima ſpecie contagii, non contra ſemper dependet à ſecunda, nec vera Peſtis unquam dari poteſt, ut toties inculcavi, quæ ab hoc dependentiam non habeat.

Cæterum circa Lepram, & alios quoſdam contagioſos morbos, ut peculiariter eſt Phtiſis maligna, 16
conſiderari poterat, utrum magis expediat, infectas à monaſterio ejicere, an permittere ſanis, ut à clauſura exeant, & ratio dubitandi eſt, quia hujuſmodi morbi contagioſi primæ claſſis, tam magni ſunt ex adjuncta inſigni putredine, ut ſui contagii ſeminium non ſolum perſonis, & propriis veſtibus, ac tegumentis communicent, ſed etiam ipſis domorum parietibus; quod non ſolum patet ex cautela, qua uſa eſt Lex vetus, ut habetur *Levit. cap. 13.* in mundandis habitationibus, & ipſarum domorum parietibus Lepra infectis, hoc eſt, ut credo, intra quos commorati fuiſſent Leproſi (licet *Valles de ſacr. Philoſoph. cap. 20.* aliter ſentiat) ſed etiam ex Galeni dicto *lib. 1. de differ. Febr. cap. 2.* Itaque incaſſum ejicientur infectæ remanente contagii ſeminio, ac fomite in ipſa habitatione, & in cellarum parietibus, ex quo facile ſanæ infici poſſent; tutius ergo videretur permittere ſanis à clauſura exire, quam infectas ejicere. videretur tamen alia ex parte potius dicendum contrarium, quia infectio communicata habitationi, atque ipſis habitationis parietibus poteſt facile emundari: nam ea infectio non eſt univerſalis, ſed particularis unius tantum cellæ, in qua frequentius ægra commoratur, & in qua dormire conſuevit ex perenni exhalatione putrida ex ejus corpore exſpirante, quæ ipſis cellæ parietibus hærere ſolet, & niſi emundentur, poteſt ibi commorantes inficere. ſed hoc non poſſet habere locum in peſte, in qua plures uno eodemque tempore inficiuntur, neque tutum eſt, eas è monaſterio ejicere, quia evidentiſſimæ, ac certiſſimæ mortis periculo exponerentur, ſed de hac re inferius, Deo permittente, plura addenda.

SVMMARIVM.

1 *Permiſſio Pontificum facta Monialibus, ut exire poſſint à clauſura, reſpicit tantum univerſalem ſalutem, non particularem.*

2 *De Iure naturali unicuique licet propriam vitam ac ſalutem tueri.*

3 *Non videtur ſufficiens cauſſa exeundi à clauſura Lepra, ut Peſtis.*

4 *Cauſſa*

4 *Cauſſa, ob quam licite exiri poſſit à clauſura, non eſt ſufficiens, niſi reſpiciat ſalutem univerſalem.*

5 *Contagium non eſt unius, ejuſdemque ſpeciei reſpectu periculi, neque reſpectu efficaciæ.*

6 *Peſtis ex communi ſententia habet ſummam vim contagii.*

7 *Nullus morbus dari poteſt ita ſimilis Peſti, qui poſſit ut Peſtis ſufficiens cauſſa eſſe deſerendi clauſuram à Monialibus.*

8 *Peſtis particularis, an ſit ſufficiens cauſſa exeundi à clauſura; & reſolvitur negative. num. ſeq.*

10 *Lepra ſuum contagium lente communicat.*

11 *Morbi Lepræ ſimiles, ex quibus putant aliqui dari juſtam cauſſam relinquendi clauſuram, quorum ſententia confutatur num. ſeq. & reſtringitur ea opinio num. 13. & multo magis num. 14.*

15 *Navarræ, & aliorum opinio reprobata, & num. 16. 17. 18. 19.*

20 *Nullus alius morbus præter peſtem, & Lepram poteſt dare juſtam cauſſam exeundi à clauſura ipſis Monialibus manente in ſuo robore conſtitutione Pontificum.*

Vtrum præter Peſtem, & Lepram alii morbi ſint juſta cauſſa exeundi à clauſura.

QVÆSTIO II.

Controverſa eſt hæc Quæſtio inter Canoniſtas, volentibus nonnullis, non poſſe extendi permiſſionem exeundi à clauſura ipſis Monialibus ob Peſtem, & Lepram factam ad alios quoſdam morbos, & caſus, qui non habent cum Peſte, & Lepra unam, eandemque naturam, contra ſentientibus aliis, ac volentibus omnem morbum qui habeat vitæ manifeſtum periculum, neque poſſit intra clauſuram, ſed tantum extra curari, eſſe juſtam cauſſam, ut Monialis poſſit à clauſura dimitti.

Præcipuum fundamentum Priorum eſt, quod
1 hæc permiſſio à Pontificibus facta, reſpiciat tantum univerſale Monialium periculum, & non particulare hujus, aut illius perſonæ, ut multoties inculcat Gibaldin *de Clauſura cap. 6. in prin. & ſignanter §. 1. num.* 4. & alibi; unde quia tam Peſtis, quam Lepra poſſunt inficere omnes Moniales ſanas ob evidens, ac certiſſimum contagium, quod ab uno ſubjecto in aliud communicatur, utraque cauſſa exiſtimata eſt juſta, ac legittima, ut licite ſanæ poſſint relinquere clauſuram, vel infirmas dimittere, non ut ipſæ curentur, neque enim particularis ſalus hic eſt primo intenta, ſed ne aliæ inficiantur: ac verum quidem eſt, quod ſi qui morbi ſimiles eſſent, qui reſpicerent communem Monialium ſalutem ob periculum contagii, eſſent & ipſi non minus quam Peſtis, & Lepra juſta cauſſa exiſtimandi exeundi à clauſura modo, quo dictum eſt, alias autem non, quia in hac Pontificum indulgentia nulla habetur ratio particularis ſalutis alicujus perſonæ, cum ea in gratiam tantum ſalutis univerſalis emanaverit.

Poſteriores autem Doctores ſuam opinionem in
2 eo fundarunt, quod de jure naturali unicuique liceat propriam ſalutem, ac vitam tueri, ergo ubi aliqua Monialis in certiſſimo vitæ periculo verſaretur ob aliquam infirmitatem, ex qua nullo alio medio ſanari poſſet, niſi exitu à clauſura, licitum eſſe ei debet, non obſtante voto, ut ſuam vitam tueatur, vitæ periculum effugiens, relinquere clauſuram. Hujus opinionis fuit Navarra de Regum. *comm.* 4. *num.* 46. *& in c. ſtatuimus* 19. *quæſt.* 3. *num.* 49. & alii relati per Auguſt. Barbos. *de Off. & Poteſt. Epiſc. Alleg. Cor. num.* 19. *& ſeqq.* eandemque opinionem de recenti tuetur, & ampliat Sebaſtian. *de toto intract. proprio de Infirm.* ob quas Monial. exire poſſint à clauſ. *Propoſitione.* 2. 3. & 4. Priorem vero opinionem ſequuntur, & tuentur plures, & ipſe Barboſa loco *cit. num.* 21. Secundum quam opinionem nulla cauſſa relinquendi clauſuram poteſt eſſe legitima, niſi reſpiciat univerſale periculum, & ſic conceditur à Pontificibus exitus à clauſura ipſis infirmis, non ut ipſæ curentur, ſed ne ſanæ inficiantur, & periclitentur, quod ſuccedere poſſet non dimiſſis à clauſura infirmis.

Modo ſi hæc opinio vera eſt, ut veram ipſe exi- 3
ſtimo, non tam facile pronuntiandum eſſet de Lepra, quam de Peſte, quia Lepra nunquam ſuo contagio tam efficax cauſſa eſſe poteſt contrahendi ſimilem morbum, ut Peſtis; non enim ejus contagium ita communicabile eſt de uno ſubjecto in aliud, neque tam inevitabile eſt, ut contagium à Peſte emanans ſecundum communem hominum opinionem, atque idcirco non deerit qui firmare volet, hanc opinionem non eſſe undequaque veram, dum Pontifices pro cauſſa legittima relinquendi clauſuram admittunt ipſam Lepram, quæ videtur minus reſpicere ſalutem univerſalem, ac forte in hac indulgentia id ſibi voluerunt, ut Monialis illa Leproſa propriæ ſaluti conſulat, nam etiamſi contineretur in clauſura, minus periclitaretur univerſalis ſalus, cum, ut dictum eſt, ejus contagium neque de facili communicabile, & facile evitabile ſit. Et tamen his non obſtantibus probabilior videtur prior ſententia volens cauſſam relinquendi clauſu- 4
ram juxta Pontificum diſpoſitionem non eſſe legittimam, ac juſtam, niſi reſpiciat univerſalem Monialium ſalutem, cujus tantummodo rationem habuerunt Pontifices nihil omnino de particularium ſalute diſponentes: nam non nego propoſitionem illam veritatem habere, quod de jure naturæ unicuique liceat propriam vitam tueri, ſed dico non comprehendi id, quod pertinet ad ſalutem particularem ſub hac diſpoſitionere ſpiciente ſalutem univerſalem; alias nimis patens porta aperiretur exeundi à clauſura, ſi propter ſalutem propriam tuendam unicuique Moniali permitteretur exitus à clauſura, nam etiam ſi dicatur hoc in tantum licere, in quantum nulla alia via daretur Moniali recuperandæ ſanitatis, niſi exeundo à clauſura; hoc non tollit, quin frequentiſſime hujuſmodi caſus ſuccederent, cum nullum omnino monaſterium exiſtat, in quo non una, vel altera, ſed plures ſimul Moniales non reperiantur tali infirmitate gravatæ, ut in clauſura permanentes nullo pacto curari poſſint; quæ tamen extra clauſuram facili negotio ſalutem recuperarent. Non ergo quicquam de hac particulari Monialium ſalute in ſuis conſtitutionibus determinarunt Pontifices, & idcirco quandocunque detur hujuſmodi caſus, ut Monialis ad recuperandam ſanitatem, cogatur à clauſura exire, tunc ſpeciali indiget diſpenſatione, quia ſub prædicta diſpoſitione nihil de hoc determinatur. Quod reliquum eſt, quærendum videtur, an præter Peſtem, & Lepram alii morbi dentur

dentur ita alterutro ex his morbis ſimiles, ut non
minus quam illi poſſint judicari dare juſtam cauſſam
Monialibus exeundi à clauſura. ego extra meum
penſum non vagabor, ſi quicquam circa hoc profe-
ram, cum ea tantum, quæ ad Medicum pertinent
proponendo rem Medicam medice determinatu-
5 rus ſim, ac dicam primo contagium & quoad vim
agendi, & quoad ſalutis periculum non eſſe unius,
ejuſdemque ſpeciei; nam morbi quidam contagio-
ſi ſimul ſunt, & periculum afferunt, alii vero peri-
culo vacant. Item aliqui facillime contagium com-
municant, ac promptiſſime alii difficillime, ac lente.
Morborum etiam, qui cum periculo ſunt contagio-
ſi, alii ſunt cum præſentaneo periculo, aut in lon-
gum protrahendo tandem tamen periculum affe-
runt. Morbi contagioſi ſine periculo ſunt ſcabies,
& aliæ quædam cutaneæ infectiones, lippitudo, vel
ophtalmia, ſcrophulæ, & ſi qui alii hujus farinæ
ſunt. Contagioſi cum periculo præſentaneo ſunt
Peſtes omnes, inter quos etiam adnumerandi mor-
billi, & variolæ cum Peſtis characterem habeat,
nempe cum Aëris alteratione, & putrefactione ori-
ginem habent. Contagioſi cum periculo, ſed non
præſentaneo ſunt Phtiſis, Hectica febris, Epilepſia,
Lepra, morbus Gallicus. Morbi porro qui facilli-
me communicantur per contagium ſunt in duplici
differentia, nam alii communicantur facillime à
quolibet ſubjecto in quodlibet, & quacunque ra-
tione, ut morbi vere peſtilentes, alii communican-
tur tantum à certis perſonis incertas, neque indiffe-
renter quacunque ratione, ut ſunt Hectica febris,
Phtiſis, Cancer, & alii nonnulli, & ipſa etiam Lepra.

6 At vero Peſtis habet ſecum, ut ajunt, tantam conta-
gii vim, ut non ſolum communicetur à quolibet ſub-
jectio in quodlibet, ſed etiam quacunque ratione,
neque ſolum converſatione, & accubitu, ac tactu re-
rum infictarum, ſed etiam viſu, ut aliqui ſomniant,
unde & ex Iuvenibus in ſenes, ex viris in mulieres, ex
mulieribus in pueros, ex pueris in juvenes & ſimili-
ter ex quocunquein quemcunque transfertur. Sed
hæc ex mea ſententia non propter contagium com-
municabile ab infectis in non infectos evenire ſo-
lent, ſed propter Aëris putrefactionem diſponen-
tem promiſcue quælibet corpora ad ægrotandum,
unde vulgo in contagium culpa rejicitur, ſi quis
ægrum tetigerit, aut aliqua ad ægrum pertinentia
tetigerit. Sed quomodocunque ſit, neceſſe pro
nunc eſt communiorem ſequi opinionem. At vero
Phtiſis, Hectica febris, & ſi qui alii morbi his ſi-
miles ſunt, non tam facile communicantur à quo-
cunque ſubjecto in quodlibet, ſed prompte quidem
communicantur ab iis, qui provectiore ætate ſunt
in eos qui ætatis ſunt tenerioris, & ab iis in prio-
res, nequaquam, niſi alias naturalem diſpoſitionem
ad talem morbum ſortiantur. Lepra autem diffici-
lius communicatur à ſenibus in ipſos juvenes, faci-
lius in pueros, & facilius ab ipſis juvenibus in ſenes
& Pueros, nec tamen ab omnibus transfertur in-
differenter in omnes, ſed in eos promptius, qui à
Natura aliquam diſpoſitionem ſortiuntur ad talem
morbum contrahendum.

His ita prælibatis, cum de Peſte nullum hactenus
interveniat dubium, videndum, an aliquis alius mor-
bus detur, qui eaſdem conditiones habeat, quas
habet Peſtis, ut parem cauſſam præbere poſſit Mo-
nialibus exeundi à clauſura; & abſolute dicendum,
7 nullum omnino morbum dari poſſe niſi ipſa Peſtis
ſit, qui cum Peſte in hoc comparari poſſet; quam-
quam enim negari non poteſt dari poſſe quoſdam
morbos, qui & parem vim contagii, & par etiam
periculum, ac eandem perniciem ſecum habeant,
ut Peſtis, nunquam tamen habebunt cauſſam uni-
verſalem, ut vera Peſtis, & cæteri morbi peſtilen-
tes, nam illico atque morbus habebit cauſſam uni-
verſalem, & erit Epidemialis, inſimulque contagio,
& periculo erit dotatus, erit vera Peſtis, atque hic
tantum judicatus eſt à ſummis Pontificibus dare ju-
ſtam cauſſam Monialibus relinquendi clauſuram,
quia univerſalis Monialium ſalus exponitur mani-
feſto vitæ periculo, quod neque de Lepra, neque de
Phtiſi, neque de morbo Gallico, neque de alio
quantumvis contagioſo, & periculoſo morbo, niſi
ſimul Epidemialis ſit, verificari poteſt. Ex quibus
deducendum, ex nullo alio morbo, præter Peſtem,
Moniales habere juſtam cauſſam exeundi à clauſu-
ra, quia talis morbus, qui habeat omnes Peſtis con-
ditiones, neque tamen Peſtis ſit, neque datur, ne-
que dari poteſt.

Sed quid determinandum de Peſte particulari?
nam, ut ex Gal. & aliis dixi *lib. 3. har. Quæſt. Tit. 3.* 8
quæſt. 2. num. 5. datur Peſtis quædam particularis
unius domus, aut unius monaſterii, aut etiam partis
cujuſdam ipſius domus, aut Monaſterii, ut pluries
à pluribus notatum eſt, & obſervavimus etiam nos
ipſi non ſemel, & ſignanter præteritis annis vocati
in Monaſterio ſancti Coſmatis de Vrbe, in quo Mo-
niales habitantes in quadam certa Monaſterii par-
te maligno quodam, ac vere peſtilenti morbo ſunt
periclitatæ, cæteris incolumibus permanentibus.
Circa infectionem ergo totius monaſterii non eſſet
dubio locus, quod liceret omnibus Monialibus
exire à clauſura, & ſibi conſulere ad evitandum cer-
tum, ac imminens mortis periculum; quod forte
minori cum periculo fieret, quam ubi Peſtis uni-
verſalis vigeret, & aër totius Civitatis aut provin-
ciæ eſſet infectus, tunc enim, ut alias admonui, nul-
la cauſſa magis præſentanea offertur ad contrahen-
dam peſtem, quam loci, & Aëris mutatio, non tan-
tum inquam loci non infecti in infecti, & boni in
mali, quam etiam infecti in non infecti, & mali in
boni. Vnde, ut libere meum ſenſum pateſaciam,
Pontificum, & ſacri Concilii Tridentini indulgen-
tiam magis habere locum exiſtimo in peſte parti-
culari ipſius Monaſterii, quam in univerſali. Majus
dubium intervenire poſſet ubi Monaſterii una tan-
tum pars eſſet infecta, ut in prænominato caſu:
nam etiamſi illico prompta adſit ad dubium re-
ſponſio, quod tunc non liceret Monialibus, à clau-
ſura exire, cum poſſet relicta parte infecta ipſius
Monaſterii, ad non infectam ſe conferre (modo id
commode ſuccedere poſſet), tamen hoc non red-
deret eas tutas ab imminente periculo, quia facile
eſſet, ut infectio communicaretur etiam parti ad-
huc non infectæ, nam evenire ut plurimum ſolet,
quod una pars inficiat aliam. Itaque videtur dicen-
dum, quod ubi periculum hujuſmodi infectionis 9
immineat, Pontificum permiſſio habere poſſit lo-
cum, alias vero nequaquam.

Sed adhuc de Peſte particulari illud venit diſcu-
tiendum, utrum dato, quod una tantum Monialis
peſte detineatur non quidem ex vitio Aëris, aut ex
cauſſa communi, ſed ex mala proprii corporis con-
ſtitutione, & ex cauſſa particulari, ut non infre-
quenter fieri ſolet, liceat ſanis aut eam ejicere, aut
clauſuram deſerere; & ego quidem Artis funda-
mentis innixas dicam, neutrum horum licere, quia
ſi quæ

si quæ contagii vis imminet ex hac particulari Peste, nunquam tantam habet efficaciam, nisi à caussa communi foveatur, ut propagari morbus per illud possit, & sanis communicari, præsertim si debitæ cautelæ adhibeantur; neque unquam fieri potest, ut particularis Pestis universalis evadat, nisi caussa communis simul concurrat disponens corpora ad putredinem, & ad suscipiendum contagium; neque aliter sensisse Galenum existimaverim cum dixit particularem Pestem fieri posse universalem. id enim sibi voluisse illum dixerim, quod particularis Pestis concurrente mala Aëris dispositione fieri possit universalis, cum impossibile alias sit, universalem, ac communem morbum non habere universalem, ac communem caussam, ut notum est.

10 Quod ad Lepram attinet illud primo in mentem revocandum, eam ex iis morbis esse contagiosis quidem sed qui contagium lente communicant, & non cum præsentaneo periculo; tardus enim est ipse Lepræ motus, neque morbus is ex iis est, qui communicantur prompte à quolibet subjecto in quodlibet, & quacunque ratione inficiendi, sed ut plurimum à certis personis incertas, & communicatur magis per longam consuetudinem, cohabitationem, & conversationem, & excipiendo exspirationem Leprosi, aut per usum indumentorum, quibus indutus fuerit idem Leprosus. Ergo morbi, qui eandem naturam cum Lepra sortientur, nempe qui contagiosi eodem modo fuerint cum periculo vitæ, licet non præsentaneo, & cum quodam horrore, dabunt & ipsi legitimam caussam vel ejiciendi infectam, vel exeundi sanis à clausura, attenta dispositione facta in constitutionibus summorum Pontificum.

11 Cæterum nonnulli Canonistæ ut Sanchez, Llamas, & Bonaccin. apud Gibaldin. *de Clausf. cap.6. §.6. disquisit.1. nu.35.* & post hos Sebastian. *de Soto loco cit. proposit.3.* huic morbo similes faciunt, Cancrum ulceratum, Elephanthiasim (quasi differat à Lepra, cum tamen nihil aliud Elephanthiasis sit, quam vera Lepra jam confirmata, & Leonina dicta) Morbum Gallicum, Scrophulas, & Ophtalmiam: at vero si hæc veritatem haberent, liceret his addere, multo rationabilius, Hecticam febrem, Phtisim, 12 Epilepsiam, & Melancholiam, sed hæc horum Doctorum sententia multas patitur difficultates, & videtur excedere limites permissionis à summis Pontificibus factæ ob caussas tantum Pestis, & Lepræ, cum tamen non militent in prænominatis morbis, conditiones, quæ militant in Peste, & Lepra, & quarum respectu moti sunt Pontifices ad eam permissionem concedendam. Sed videntur, quantum ego conjicio, Doctores supra nominatos non assecutos Pontificum mentem, qui respiciendo tantum communitatem Monialium, & publicum ipsarum bonum, ac commune periculum, quod imminebat, cum sanæ possent ab infectis infici, concesserunt licentiam vel ejiciendi infirmas, vel exeundi à clausura ipsis sanis. at vero hi Doctores non solum extendi volunt hanc licentiam ubi periculum est commune, sed ubi etiam est particulare, neque solum ubi adest periculum ex contagio, sed ubi imminet timor ex horrore & tristitia, quam incurrere sanæ Moniales possent aspiciendo infirmas similibus morbis detentas, ac ulterius; & in summa vult signanter Doctor ille de Soto, indulgentiam Pontificum esse extendendam ad omnem casum, in quo Monialis aliqua infirma ex morbo aliquo magno, ac periculoso, si aliter non potest sanari, quam exeundo à clausura. Verumenimvero non versamur in his terminis, nec quicquam meminerunt Pontifices, neque in mentem unquam habuerunt tales particulares casus, qui, ut mea fert opinio, egerent nova constitutione, cum sub illa comprehendi non possint, quia quod concessum est in gratiam salutis universalis non censendum concessum in gratiam salutis particularis. immo, ut alias dicebam, tales particulares casus non solum non habuerunt Pontifices in considerationem, sed neque habere debuere, quia tam ingentem portam aperuissent huic permissioni exeundi à clausura, ut indefinenter, ac singulis diebus & horis Moniales licite possent à clausura exire, cum nullum omnino Monasterium detur, in quo hujusmodi morbi frequenter, ac indies non pullulent; & idcirco si quando hic casus detur, ut Monialis aliqua morbo aliquo magno, ac periculoso laboret. qui non possit intra, sed extra clausuram curari, egebit peculiari Pontificis dispensatione, cum non comprehendatur sub prædicta dispositione, quæ tantum in gratiam universalis Monialium salutis emanavit. Restringenda ergo omnino, ac serio moderanda horum Doctorum sententia, & aliorum 13 si qui eandem habent opinionem, ac dicendum, Pontificum licentiam, ac permissionem in hac universali dispositione habere locum tantum in morbis consimilibus Pesti, & Lepræ, non in aliis, nempe in morbis, qui contagio, & perniciæ universæ communitati, ac toti cætui Monialium possunt esse noxii; hactenus tamen nullus alius morbus videtur ita similis Pesti aut Lepræ, ut alterutrius conditiones omnes ad id necessarias sortiatur.

Lepræ quidem & contagio, & periculo si qui alius morbus similis est Phtisis, licet Lepra hoc insuper habeat, ut horrorem, & tristitiam intuentibus incutiat, & tamen cum pateat, ut supra diximus, Lepræ contagium non esse de facili communicabile à quibusvis, in quasvis personas, & non inficere quolibet modo, ac lente procedere, neque afferre præsentaneum periculum, videretur ad huc, esse magis restringendam hanc permissionem cum pos- 14 sint Moniales, necessaria cautela adhibita absque violatione clausuræ, & infirmam curare, & sese à periculo infectionis præservare, quod facile succederet, si à communicatione, cohabitatione, & consuetudine cum infecta abstinerent, ac maxime illæ, quæ majorem dispositionem præseferrent ad excipiendum Lepræ contagium, ut essent exempli gratia seniores, melancholicæ, & atrabiliariæ, & quæ alias in vitæ curriculo cutaneis infectionibus fuissent subjectæ. Insuper ipsa infecta segreganda esset, & omnes sanæ ab ejus frequentata consuetudine prohibendæ. ipsa infecta autem munditie plurimum quoad fieri posset, uti deberet, interimque aptis medicamentis esset curanda; ipsæque sanæ in victus ratione abstinere deberent à quibusdam cibariis noxiis, & ex quorum usu facile infectiones cutaneæ efflorescunt, quousque vel infecta sanaretur, vel vitam cum morte commutaret. & sic absque violatione clausuræ possent saluti Monialium universali consulere ii, ad quos pertineret, & in hanc sententiam descendit etiam Gibaldin. *de Clausf. cap.6. disquisit.1, §.6. confect.1. num.35.*

Vt vero adhuc magis magisque convincamus Navarræ, & aliorum Doctorum opinionem, quæ Pontificum permissionem nimis ampliare videtur, exami-

examinemus morbos alios ab ipſis pro legitima cauſſa relinquendi clauſuram admiſſos, non ſecus ac peſtes, & lepra. Eos morbos dotari volunt iis conditionibus nempe, quod ſint adeo periculoſi, ut infirmæ certo morituræ ex iis ſint, niſi exeant à clauſura, etiamſi nullo contagio aliis monialibus nocere poſſint. ita Navar. *com.4.de Reg.nu.*49. qui ad ſuam opinionem roborandam Gregorii Decimitertii P. M. breve producit, per quod impertitur licentiam quibuſdam ſanctimonialibus, ut ob periculoſam quandam infirmitatem, quam patiebantur, exire poſſent ex monaſterio, & ad propriorum Parentum, vel conſanguineorum domum ſe conferre, ibique manere, quouſque ſanitatem integre recuperaſſent. Sed huic Navarræ rationi dicam (licet forte extra
15 rem meam ſit) particulare privilegium, ſive indultum unius monialis non poſſe transferri ad totum cætum monialium, ita ut quod uni conceditur, omnibus conceſſum intelligatur. non enim innititur conceſſio illa Gregorii XIII particulari cuidam moniali facta diſpoſitioni univerſali aliorum Pontificum & Concilii Tridentini, nam non egebat monialis illa ſpeciali brevi, ac indulto, ubi comprehenſa fuiſſet ſub univerſali diſpoſitione; ſed quia nunquam ſub tali diſpoſitione univerſali intelligendum eſt cōprehendi reſpectum ſalutis particularis, oportuit, ut Pontifex ſpeciali brevi pro illa moniali diſpenſaret exitum à clauſura, ut quod ex univerſali illa conceſſione Pontificum, & Concilii non licebat, ex particulari Pontificis viventis indulgentia liceret. Vnde palam eſt, quod tunc Navarræ aliorumque Canoniſtarum, & Sebaſtiani de Soto opi-
16 nio prævaleret, quando ſummi Pontifices, & ſacroſancta Tridentina Synodus reſpexiſſent particularem monialium ſalutem, ſed quod hoc nullam habeat veritatem patet ulterius ex eo, quia incaſſum Pontifices pro legitima cauſſa relinquendi clauſuram admiſiſſent Peſtem tantum, & Lepram, & erat inanis omnino hæc hujuſmodi morborum nominatio, ubi ad eorum exemplum cæteri etiam erant admittendi pro legitima cauſſa relinquendi clauſuram, maxime cum licet eſſent periculoſi, tantopere deficerent à natura peſtis, & lepræ; ac ſatis ſuperque fuiſſet, hanc conceſſionem ita impertiri, quod liceret nempe monialibus ob periculoſum morbum, qui non niſi extra clauſuram curari poſſet, à clauſura exire, ut ſanarentur; ſed hæc conceſſio ſic facta nec uſquam reperitur, nec compræhendi poteſt ſub conceſſione facta ob peſtem, & lepram, quia morbi alii non habent eaſdem conditiones peſtis, & lepræ. Quod ſi, ut dicebant, de jure naturali unicuique licet propriam vitam ac ſalutem tueri, atque hinc deducere volunt quod liceat moniali infirmæ, quæ alias curari non poteſt intra clauſuram, ab ipſa clauſura exire, ut mortis periculum effugiat, videndum eſſet, an exitus à clauſura tam certam ſalutem afferret, ut de ea nullum interveniret dubium, aliaque nonnulla eſſent tunc conſideranda, quæ brevitatis cauſſa ſilentio involvam, cum illud mihi ſatis ſuperque ſit, Pontificum permiſſionem factam fuiſſe tantum reſpectu ſalutis univerſalis monialium, neque in ea contineri quicquam, quod ad particularem ſalutem alicujus individui pertineret; & tamen promptiſſimam cauſſam habebant conſiderandi, & obſervandi, moniales indies affligi perniciofis, ac contumaciſſimis morbis, qui extra clauſuram non difficulter curarentur: cum ergo hæc ſilentio prætergreſſi ſint, evidentiſſimam nobis certitudinem præbuerunt, non habuiſſe ſe unquam præ oculis in conceſſione facta exeundi à clauſura bonum particulare, & intereſſe ſalutis particularis alicujus Monialis, ſed tantummodo bonum univerſale totius communitatis, & univerſalem ejus ſalutem, quæ periclitabatur ex peſte, aut lepra, non ejectis infectis, aut ſanis à clauſura non exeuntibus; ex quibus denuo deducendum Epidemiæ nomen à Pontifice ſumptum fuiſſe pro vera peſte periculo, & contagio inſigni, non pro ſimplici Epidemia, & ita declarant ſacram congregationem Concilii adhærendo opinioni Ludovici della Valle Medici Cameræ Hiſpaniarum Regis, reſpuendo contrariam aliorum Medicorum opinionem, teſtatur Diana *Reſolut. Moral.tract.*15. & 1. Miſcell. *Reſolut.* 23. ex quo etiam Gibaldin. *de Clauſ.cap.*6.*§.*2.*num.*5.

Volebat inſuper Sebaſtian. de Soto *in cit. libell. de* 17
Clauſ. quod ob aliquas horribiles infirmitates dimitti etiam poſſint moniales à clauſura, quia ſanæ ex horrore, averſione, & triſtitia videndi aſſidue tales morbos, facile periclitarentur, quæ licet ſit nimis ſubtilis ſpeculatio, & quæ facile evaneſcat, tamen etiam tunc, & eo caſu id fieret reſpectu ſalutis communis, ad evitandum ſanarum periculum, non ob ſalutis particularis reſpectum, & ſic hæreret communi diſpoſitioni ſummorum Pontificum, & ſacroſanctæ Tridentinæ Synodi. Sed hoc non eſt concedendum ipſi Sebaſtiano de Soto, nam dato etiam, quod tales morbi inferrent viſu, ut ille autumat, manifeſtum vitæ periculum, tamen hoc facile evitaretur cavendo ab eorum inſpectione, & occurſu; ſi enim, exempli gratia, monialis aliqua pateretur cancrum malignum, & ulceratum, aut ſimilem aliquem alium morbum, quænam neceſſitas cogeret cæteras moniales ſanas, ut perenniter talem cancrum conſpicerent, & contemplarentur? an non ſufficeret, ſi ægra per ſemetipſam, ubi illi liceret, ſibi mederetur, vel una, aut altera tantum ex monialibus illi opem ferrent, abſque eo quod ſingulæ in ea curanda, & inviſenda ſeſe immiſcerent? Iam vero hæc omnia quotidiana experientia docet facili negotio ſuccedere, cum non raro contingat in Monaſteriis reperiri tales morbos, ex quibus nullatenus obſervatur, cæteras ex horrore inſpiciendi infirmas periclitari, immo ne eas quidem, quæ tales infirmas curant, & manibus contrectant applicando medicamenta neceſſaria. Verumenimvero ſi conſiderentur alii morbi, quos admittunt aliqui Doctores ad exemplum Peſtis, vel Lepræ, pro legitima cauſſa deſerendi clauſuram, videbimus quantopere ab iis conditionibus deficiant, quæ requiruntur ad hoc, ut morbus aliquis ſit juſta cauſſa deſerendi 18
clauſuram juxta Pontificum mentem. nam primo acceptatur ab ipſis pro hac legitima cauſſa morbus Gallicus, deinceps Cancer ulceratus, ſcrophulæ, & Ophtalmia, relinquentes alios quoſdam morbos, qui & magis horribiles, & magis periculoſi ſunt, & magis forte contagioſi, ut maximè eſt Epilepſia, ac præcipue ea, quæ morbus lunaticus dicitur, & eſt Epilepſia ſæviſſima jam confirmata, & in habitu, cujus terribiles, ac mirabiles inſultus qui non vidit, nihil terribilis, aut mirabilis vidit in morbis, ac maxime clamores, ejulatus, ſtridores, membrorum contorſiones, & alia incredibilia ſymptomata, quorum horror vix ſcriptis repræſentari poteſt, & quem non facile quivis homo etiam animi fortioris ſuſtinere poteſt ſine multa ac ſumma animi perturbatione, & totius corporis anxietudine, & angore; ita ut

ut respectu hujusmodi Epilepsiæ nullus morbus Gallicus quantumvis ferinus, nullus ulceratus cancer quantumvis malignus, nedum scrophulæ, & Ophtalmia quantumvis sævissimi morbi essent, & in summo gradu possint dici magni morbi, ac multo minus dare justam caussam sanis monialibus ob horrorem videndi infirmas, deferendi clausuram.

19 Sed quodnam, obsecro, periculum, aut contagium commentatur in morbo Gallico Sebastian. de Soto, quod non possit à sanis monialibus facillime evitari? illud enim certissimum est hujusmodi morbum quemadmodum facilius per concubitum, ac carnale commercium communicatur, ita difficillime per alios quoscunque modos inficiendi, ut per diuturnam consuetudinem, per simplicem accubitum, per exceptionem Aëris ab infirmo exspirati, per indumentorum usum, & aliter, qui modi etiamsi promptissime communicarent contagium, cum contra difficillime, ac tarde admodum id præstare possint, evitari tamen nullo negotio possunt. Adde quod morbus Gallicus, nisi esset in summo gradu, ac pustulis, ulceribus malignis, intollerabilibus capitis, artuumque doloribus, consumptiva febre notabilis, nunquam ad tantam vehementiam solet ascendere; ut judicari possit justa caussa deferendi clausuram ipsis sanis monialibus ob timorem contagii, à quo tamen sese præservare, ut dixi, facili negotio possunt.

De Phtisi videtur idem sentiendum, quod de lepra, nisi quod cum non habeat secum tantum horrorem, quantum habet lepra, potest facilius à sanis tolerari, ac satis erit, si juvenculæ, ac illæ, quæ magis ex contagio periclitantur, sese custodiant, cum non sit morbus facile communicabilis à quovis subjecto in quodvis subjectum, unde recte determinatum videtur à Gibaldin. *cit. lib. de Clausf. cap. 6. §. 6. nu.* 36. quod Phtisis non sit sufficiens caussa deferendi clausuram; sed illud me dubium fecit in prædicti Doctoris assertione, quid nempe sibi voluerit, cum dixit, Phtisim non esse sufficientem caussam dimittendi infirmam monialem à Clausura, & rationem reddens, quia, inquit, nondum tabidus pulmo deprehenditur, nam illicò atque infirma patietur Phtisim habebit pulmonem tabidum, cum nihil aliud sit Phtisis, quam ulcus pulmonis, ex quo ipsi pulmones, & corpus totum cum ipsis contabescit. sed fortasse id sibi voluit, quod Phtisis non sit justa caussa deferendi clausuram, nisi sit confirmata, tunc enim absque remedio est, & pulmones, & totum corpus manifestissime contabescunt.

Cæterum connumerant insuper Doctores prædicti inter morbos, qui justam caussam præbent exeundi à clausura, rabiem, seu hydrophobiam, neque injuria id fieret, si ad contagium, ad periculum, ad morbi gravitatem, & ad illius horrorem respiceremus. nam & contagiò communicatur, & periculi plenus existit, & est morbus gravissimus, & symptomata habet secum horribilia. sed quia cæteræ moniales facile se ab omnibus his tueri possunt, cum separari possit infirma, ac vinclis coerceri, si opus fuerit, non dabit justam caussam sanis exeundi à monasterio, neque ejiciendi infirmam si ad salutem publicam respiciamus. quod si ad salutem particularem nosmetipsos vertamus, ac existimabimus de necessitate monialem infirmam extrahendam esse à clausura, ut curetur, cum alias certissimo cursu tendat ad mortem, tunc particulari Pontificis dispensatione egebit, nam alias ut dixi, respectu universalis interesse ipsarum Monialium non judicatur Rabies caussa sufficiens deferendi clausuram. Gibaldin. *loc. cit. §. 6. num.* 37.

Connumerant insuper iidem Doctores inter prænominatos morbos dantes justam caussam deferendi clausuram, ophtalmiam, nempe oculorum inflammationem, sed neque respectu contagii, neque respectu periculi, neque respectu horroris inspiciendi infirmas, videtur hic morbus connumerari posse cum peste, & lepra; etiamsi enim videatur communicari posse aliquando per simplicem inspectionem oculorum ipsius ægrotantis, tamen quis non videt id levissimum esse, & inspectionem evitari nullo cum labore posse? sed dato quod evitari non posset, adhuc non videretur gravitas ipsius morbi sufficiens ad impertiendum licentiam monialibus exeundi à clausura ob timorem contagii. nam etiamsi nonnullæ contagium contraherent, id absque vitæ periculo fieret; præterquam quod morbus non est tam difficilis curationis, ut plerumque intra paucorum dierum terminum sanabilem se non ostendat.

Quid dicemus denique de scrophulis, quas etiam præcipue Sebast. de Sot. noluit dare justam caussam Monialibus deferendi clausuram? at neque ob contagium, neque ob morbi gravitatem, neque ob horrorem possunt scrophulæ reputari pro justa caussa deferendi clausuram, cum vix, ac ne vix quidem de facili per contagium communicentur, nisi in teneriores ætates, nempe ante decimum quartum annum; tunc autem nulla Monialis huic periculo subjacebit, quia ante prædictam ætatem professionem non emittunt, & ubi habitum non sumpserint, aut professionem non emiserint, possunt, si contagium timetur absque voti violatione aut in alia monasteria transferri, aut in proprias domos remitti.

Vt receptui ergo canamus concludendum ex dictis, nullum alium morbum dari posse ita pesti, 20
aut lepræ similem, hoc est, habentem easdem pestis, vel lepræ conditiones, ut ad eum extendi possit permissio Pontificum exeundi à clausura, nam unus quidem deficit ab universalitate caussæ alter à gravitate periculi, & unus quidem insufficiens est judicandus, quia periculum ab eo emanans non respicit salutem omnium Monialium, alter, quia non est facile communicabilis ab uno in omnes, ut de ipsissima etiam lepra firmavimus, quæ tamen ob horrorem, quem intuentibus caussat, magis sufficiens reputanda, quam alii similes morbi ab eo horrore immunes, ut de Phtisi diximus.

SVMMARIVM.

1 *Lepra infecta Monialis potius dimittenda à clausura, quam sanas permittere eam relinquere ad evitandum contagium.*
2 *An in peste melius sit sanas dimittere, aut infirmas ejicere.*
3 *Tempore pestis omnis salus in fuga.*
4 *Aëris quæcunq; mutatio tempore pestis est perniciosa.*
5 *Aëris mutatio semper periculosa.*
6 *Vera pestis à sola Aëris putrefactione originem ducit.*
7 *Vera pestis habet sua tempora Principii, augmenti, status, ac declinationis, non sic quæ ex contagio provenit.*
8 *Contagium non est vera, ac præcipua Pestis caussa, ut vulgus sibi persuadet.*

9 *Illud*

9 *Illud, in peſte cito, ac longe fuge, & tarde redi, quomodo intelligendum.*

10 *Peſte vigente neque ſanæ à clauſura exire permittendæ, neque infirmæ ejiciendæ, ſed ſequeſtrandæ potius ſunt.*

11 *Cur, & qua ex cauſſa Moniales Peſte infectæ ſint potius à clauſura dimittendæ, quam ſit permittendum ſanas ab ea exire.*

Vigente peſte, aut lepra in aliqua clauſura ſanæ ne, an infirmæ ab ea exire permittendæ.

QVÆSTIO III.

NOn incaſſum dubitari poteſt, utrum vigente Peſte, aut Lepra in aliquo monaſterio, ac maxime ſi plures ſint infirmæ, permittendum ſit, ſanas Moniales à clauſura exire, an potius infirmas dimittere, & quia non eadem eſt ratio utriusque caſus, ante de Lepra loquamur, & circa eam non videre-
1 tur eſſe dubio locus, quod potius Moniales infectæ eſſent dimittendæ, quam ſanæ; cum enim ex cohabitatione, & conſuetudine cum infirmis, immineat, ſanis infectionis periculum, ejectis infirmis, ſanæ à periculo tutæ remanent, quia à contagio liberantur. Adde quod non ſolum proſpicitur ſaluti, & incolumitati ſanarumMonialium dimittendo à clauſura infectas, ſed etiam ſaluti ipſarum infirmarum, ſummum enim remedium in curatione Lepræ cenſetur aëris & Loci mutatio; & licet notum ſit, quod etiam habitationes, in quibus Leproſi commorati fuerint, ſint ſuſpectæ, cum vel in ipſiſſimis parietibus hæreant ſeminia contagii, ex quo facile ſuccedit, ut ſanæ etiam ſi in illis commorentur, infectæ remaneant, tamen hoc inconveniens facile evitatur purgando ipſas habitationes, eaſque mundando ab inquinamentis, ſi quæ à Leproſis inibi relicta fuerint; aut evitando per longum tempus commorationem in illis, ex ſe enim ipſæ temporis progreſſu emundantur, ſi ab aëre externo perflari permittantur.

Tota difficultas eſt de peſte, neque unius tantum generis difficultas eſt, nam ſi rem penitius examinemus, perſpicue videbimus, non tam in propatulo
2 eſſe, quonam pacto quid agendum determinemus; utrum nempe una, aut altera Moniali peſte infecta, permittendum ſit, cæteras omnes clauſuram relinquere, aut infectæ tantum ſint dimittendæ; neque enim, ut dixi, ſimile eſt de peſte, & Lepra quoad contagium, ejuſque agendi energiam, quia Lepræ contagium fundatur in materia lenta, & non facile pervagabili, contra peſtis contagium fundatur in materia magis ignea, ac de facili pervagabili, ita ut bene ſuccedat, quod ejecta Moniali Leproſa, cæteræ à contagio ſerventur immunes, neque poſtmodum ſit illis de ejus contagio timendum; ſed ejecta Moniali peſtæ infecta, adhuc cæteræ non ſunt tutæ, quia contagii ſeminia per ipſum aërem facile à ſanis excipiuntur abſque eo quod evitari ullo modo poſſint (dummodo vera peſtis ſit) & exhalationes, quæ à peſtilenti corpore elevantur non inficiunt tantum habitationem, in qua Peſte infectæ commorantur, ſed huc illuc pervagantes ob earum tenuitatem, & agendi energiam ipſum Monaſterii aërem inficiunt, ita ut ſanis Monialibus nihil omnino profit, quod infectæ ejiciantur, atque hinc eſt, quod vigente vera peſte vicini à vicinis tam prompte infici credantur. Itaque videretur potius dicendum, quod ubi Monialis aliqua peſte, vera inquam, inficiatur, non ipſa ejicienda ſit à clauſura, ſed permittendum potius ſanas exire, ne ab infecto aëre per infectam Monialem ipſæ quoque inficiantur.

Et pro hac opinione maxime facit communis 3
perſuaſio etiam à Medicis canonizata, quod peſtis tempore ſalus omnis repoſita ſit in fuga, quam perſuaſionem etiam Iureconſulti admiſiſſe videntur, quorum inſimul & Medicorum ad hoc auctoritates congeſſi *lib. 3. Tit. 1. quæſt. 4. num. 6.* ergo incipiente peſte, ac ſeipſam propalante in una, aut altera Moniali, nullum tutius, ac magis præſentaneum remedium ſanæ Moniales habere poſſunt, quam fugam à loco infecto, ut per eam aëris inquinamenta vitare quam primum poſſint, alias omnes periculo infectionis, ac certæ mortis ſubjiciuntur.

Alia tamen ex parte videretur, quod cum periculum infectionis ab infirmis in ſanas immineat tantum à contagio, quod ipſa infecta ſanis communicare poteſt, præſtaret ipſam infectam à clauſura dimittere, quia quemadmodum ab ipſa inficitur aër, & per aërem infici poſſunt ſanæ, ſic ea ejecta neque aër inficitur, neque ſanæ periclitantur.

Præterea aëris mutatio tempore peſtis eſt peri- 4
culoſiſſima, & eſt promptiſſima cauſſa concipiendæ peſtis, quod duplici experientia, & utraque quidem notabiliſſima probatur. prima eſt, quod tempore peſtis ii maxime ab ea ſervantur immunes, qui minimam habent occaſionem aëris differentiis ſeſe exponere, ut ſunt qui in carcere detinentur, aut aliquo modo reſtricti aliquo in loco manent, & ipſæmet Moniales, quod etiam alias ex plurium Doctorum auctoritate adnotavi. ratio autem eſt, quia Natura primo aſſuefacta jam eſt tractu temporis aëri illi ejus loci ſic reſtricti, & cum ſenſim illi ſeſe aſſuefecerit, factus eſt jam illi veluti familiaris etiamſi malam aliquam conditionem, & contrarietatem ſortiatur, immo etiamſi venenoſitatem contraxerit, nullam ab eo noxam ob prædictam aſſuefactionem percipit. ſi vero ad aërem contrariæ qualitatis immo inquam laudabilioris ſeſe homo conferat, illico ob contrarietatem ægrotat, quia Natura meliorem, ac laudabiliorem aërem attrahens, ſpiritus infectos ab aëre priori jam putrefacto, ac venenato expellere volens, in cauſſa eſt, ut illico peſtis ſe prodat, excitando motum in humoribus, & calorem, unde percepta contrarietate prioris aëris venenati fit pugna ad noxia expellenda, & ſic morbus emergit; immo hinc etiam fit, quod qui hujuſmodi locis reſtricti detinentur, ſi ab iis eximantur etiam extra conſtitutionem peſtilentem, facile ægrotent, & in conſtitutione peſtilenti promptiſſime ipſa peſte corripiantur, ut quotidiana experientia nos docet.

Secunda experientia eſt, quod etiam extra con- 5
ſtitutionem peſtilentem ipſa aëris mutatio ſemper eſt periculoſa quia Natura difficulter mutationes, & maxime ſubitaneas pati conſuevit, unde Lucret. *lib. 3. de Rer. nat.*

Nonne vides etiam cœli novitate, & aquarum
Tentari procul à patria quicunque domoque
Adveniunt.

Vnde Celſus *lib. 1. ſuæ Med. cap. 3.* ſanitatis ſervandæ conſilium tradens, Neque, dicebat, ex ſalubri

loco in gravem, neque ex gravi in salubrem transitus satis tutus est.quamobrem si absente aëris putrefactione tam difficulter tolerat Natura aëris mutationem, quanto difficilius tolerabit eam mutationem,si aër tam insigniter sit alteratus? dico etiam si ex aëre putrefacto, & venenato mutatio fiat in bonum ac salubrem, quia quanto melior, & salubrior erit aër, in quem fit mutatio tanto majorem contrarietatem habebit cum aëre jam putrefacto, & sic natura magis ex hac contrarietate per eam mutationem afficietur. Itaque tutius est in aëre patrio, ac familiari, aliasque sibi consueto sese continere, & sic Moniales sanæ nullo modo permittendæ à clausura exire ob imminentis pestis timorem, sed potius dimittenda esset infirma, ut cæteræ incolumes, & tutæ servarentur. Verumenimvero adhuc dubio non vacat, an liceat ejicere ipsam infirmam, hoc enim non fieret sine manifesto vitæ periculo ipsius infirmæ, cum si ejiciatur aëris mutationem multo difficilius tolerabit, quam sanæ; itaque ab ea caussa labefactata, & morbo jam conflictata certo certius peribit; at ex Christiana charitate videtur habenda ratio etiam vitæ ipsius infirmæ, contra quam fieret, si ejus morte aliarum salus in tuto poneretur; maxime cum non desint modi, quibus præservare liceat ipsas sanas, ne ab infirma inficiantur. Augeretur etiam dubium, ubi non una tantum Monialis esset infecta, sed plures, quia plurium vita esset periculo objicienda, ut aliæ servarentur, & pretio mortis plurium, redimeretur salus aliarum, quod tanto magis contra Charitatem Christianam esset. Scio horum dubiorum resolutionem non futuram adeo difficilem, & inextricabilem aliis doctoribus, ut perdifficilis, & inextricabilis mihi est, quia communis D D. opinio non aliam potiorem pestis caussam agnoscit, quam contagium, quod ab uno individuo in aliud communicatur ex consuetudine & commoratione cum infirmis, eorum expirationem excipiendo, ego vero, qui Hippocratis dogmatibus
6 innixus, nullam aliam pestis veram, ac præcipuam caussam agnosco, quam ipsius aëris putrefactionem (licet negare prorsus nolim contagium etiam posse concurrere tanquam particularem caussam, & quæ suam vim in longum per se protrahere non potest) nullam viam video, qua possim prædictis dubitationibus satisfacere, cum impossibile sit, in alterutrum ex prædictis inconvenientibus non incurrere, aut sanis, aut ægris à clausura dimissis. ultra quod, ut annuimus, neutris tutum est aërem mutare, ob imminens singulis ab ea mutatione certum concipiendæ pestis periculum.

Quoniam autem multum urget, quantum ego existimo, veritas hujus nostræ opinionis; non ab re erit illam firmissima aliqua ratione munire; & primo patet, veram pestem non fieri à contagio, quia vera Pestis habet sua tempora distincta principii, augumenti, status, & declinationis, ita ut sensim incipiendo, in augmentum abeat, deinde ad
7 statum perveniens, tandem declinat, & omnino evanescit; hinc fit ut in principio pauci infirmentur, mox indies plures numero peste corripiuntur, in statu quamplurimi, ac denique paulatim pauci, ac tandem nulli amplius corripiuntur. Hoc posito; quod controverti non potest, facile patet pestem non habere caussam à Contagio, neque per illud posse suum incrementum (in totum inquam, aut pro majori parte) habere; quia contagii caussa semper crescit, & nunquam imminuitur, quo plures enim homines peste corripiuntur, eo magis crescit caussa contagii, unde, si sic est, nunquam deberet pestis decrescere, sed semper augeri aucto indies contagii fomento, quia cessante caussa cessat effectus, sed contagium non modo non cessat, sed indies augetur, ergo non à Contagio pendet pestis; vera ergo caussa pestis illa erit qua cessante cessat pestis, sed pestis cessat cessante Aëris alteratione, & putrefactione, ergo aëris alteratio, & putrefactio est vera caussa pestis, non contagium. Præ- 8
terea si pestis à contagio originaretur, deberet semper procedere diminuendo, quia omne agens agendo repatitur, unde contagium à secundo communicatum in tertium, non habebit eandem agendi energiam, quam habuit contagium communicatum à primo in secundum, neque quod communicatur à tertio in quartum, à quarto in quintum, & sic deinceps habebit eandem vim, unde semper vires amittet, & necessarium erit illud omnino evanescere; at res non ita succedit, ergo non videtur contagium posse esse caussa pestis. atque hæc veritatem habere manifestissime ostendit quotidiana experientia, cum observemus in peste particulari alicujus individui, ex qua ob assiduam consuetudinem cum infecto facile proximorum aliqui inficiuntur, atque uno, aut altero infecto, tandem contagium suas vires amittit, & evanescit, ita ut postmodum non valeat aliis etiam cum infirmis versantibus sese communicare.

Vlterius licet semper, cum pestis se prodit, somniemus à contagio caussam habuisse, & ab aliqua externa persona ad nos vel corpore, vel vestimentis, vel marsupiis, vel caligis comportatam, tamen si rei veritatem indagare velimus, clare observare licebit uno, eodemque tempore, imo uno eodemq; die, ac hora in diversis urbis partibus à se maximopere discitis plura individua ex peste infirmari, quæ ab ea infecta persona, quæ putatur primo pestem comportasse nullam habere potuerunt contagii caussam, cum nullam cum ea consuetudinem, neque ullam ullo modo communicationem habuerint. Ad quam experientiam advertere serio debemus, ubi contagii falsum, ac nimis excedentem timorem temperare, ac moderari velimus; & hanc ipsam experientiam, licet maxime observetur in Epidemia, & Peste, observare poterimus in qualibet anni tempestate, præcipue autem cum morbi plures vagantur; & una, eademque die, videbimus plures in variis urbis partibus morbo præhendi, qui vagari solet, ut Tertiana, Febre ardente, Pleuritide, Squinantia, & id genus aliis.

Neque desunt aliæ permultæ rationes ad probandum, nunquam contagium esse veram, & adæquatam Pestis caussam, sed caussam ipsius veram, & adæquatam esse aëris alterationem ad qualitates deleterias, & malignas, quas rationes validas illas quidem, & veritati consonas in aptiorem locum rejicio.

Ad rem nostram redeundo dico, quod si hæc vera sunt, nunquam erit tutum ipsis Monialibus sanis clausuram relinquere, & incassum etiam infectæ ejicerentur, tum quia etiam ipsis ejectis non cessaret caussa pestis, nempe aëris alteratio ad qualitatem pravam, ac perniciosam, tum etiam quia vitæ periculum non ab ipsis imminet, & si quod imminet potest industria, & cautione debita evitari, & quod imminet ab aëre non potest ejectione earum ullo modo evitari.

Neque

9 Neque in contrarium facit jam Canonizata, ac receptiſſima Doctorum ſententia, qua ſuadent, In peſte cito, ac longe fuge, ac tarde redi, de qua tam Medici, quam Iureconſulti, quia id veritatem haberet, quando liceret fugere antequam loci aër putreſceret, nam alias fuga non ſolum non eſt proficua, ſed nocua, cum, ut diximus, aëris mutatio tempore peſtilenti adeo ſit perniciosa, ut etiam mutatio in meliorem tuta non ſit, nam, quod admiratione dignum eſt, Natura potius aſſueſcit ſenſim ac paulatim aëri peſtifero, quam bono, & laudabili ſi contrarietur illi, in quo ante commorabatur, quod experientia confirmat in iis, qui in carceribus detinentur, aut in clauſuris, ut alias dictum eſt, nam non obſtante aëris putrefactione, quæ in peſte fit, minus quam cæteri homines, peſte præhenduntur, ut notavi *lib.* 3. *harum quæſt. Tit.* 3. Hinc fit, ut ſemper principium peſtis dicamus eſſe ab advenis comportatum ad nos, nam ob aëris mutationem, quæ, ut dixi, eo tempore eſt maxime nocua, advenæ ante alios infirmantur, licet eodem tempore, alii permulti infirmantur abſque eo quod cum Advenis ullam conſuetudinem, aut commer-

10 cium habuerint. Sed quomodocunque ſit ſanæ Moniales tempore Peſtis non deberent clauſuram relinquere ob periculum infectionis, quia fuga ſibi non caverent, neque infirmæ eſſent dimittendæ, quia ut dixi, non ab ipſis imminet vere periculum, & quod imminet præcaveri cautione poteſt, ut ſequeſtrando eas ab aliis, & earum curæ eas præfigendo, quæ magis tutæ ſervari à peſte poſſe exiſtimantur, ut vetuſtiores ſunt, & quæ aliis longis infirmitatibus conflictatæ fuerint, & has ipſas monendo, ut debitis antidotis, & victus ratione laudabili, aliiſque cautionibus ad ſe muniendas utantur, quibus uti eos oportet, qui peſte infectorum curationi aſſident. Quod ſi ex indulgentia, & permiſſione Pontificis, Epiſcopi, & aliorum, qui Monialibus præſunt ad timorem ſaltem ipſarum Monialium cohi-

11 bendum hærentes maxime communi hominum opinioni de Contagio dubitatur, utrum ſanæ, an infirmæ permittendæ ſint à clauſura exire, certe ſi ad contagium reſpiciamus potius quam ſanæ infirmæ ſunt dimittendæ, non ſolum quia pauciores numero erunt infirmæ, quam ſanæ, ſed quia ſanis exeuntibus ob aëris mutationem periclitarentur, & nihil boni ipſis infirmis à ſanarum exitu emanaret.

Illud denique monendum, quod ubi communis opinio de Contagio locum habere debeat, & aliquæ ex Monialibus debeant à clauſura dimitti, peſtem debere eſſe veram, hoc eſt morbum Epidemialem perniciosum, ac malignum, ex cujus vehementia, & pravitate plures occumberent, alias non ſufficeret ſimplex Epidemia, etiam ſi aliquibus eſſet perniciosa, & idcirco, ut à principio dixi, Pontifices permittentes Monialibus exire à clauſura ex cauſſa Epidemiæ, intellexerunt Epidemiam perniciosam, & pernecabilem, hoc eſt veram Peſtem, cujus ſigna afferre ſupervacaneum omnino eſſet, cum alias allata abundanter fuerint *lib.* 3. *harum quæſt. cit. Tit.* 3.

S V M M A R I V M.

1 *Monialis Peſte, vel Lepra infecta à clauſura dimiſſa, debet ſana facta ad illam redire.*

2 *Leproſi retinent in ſe ad longum tempus ſeminia contagii.*

3 *Monialis Leproſa ſana facta poteſt abſque aliarum periculo ad clauſuram redire.*

4 *Leproſa quando ſit dicenda vere ſanata, & num. ſeq.*

6 *Quandonam tutum ſit cum Leproſa ſana facta commorari, quando vero non.*

7 *Peſte infecta ſi ſanetur quandonam debeat ad clauſuram redire.*

8 *Sanæ Moniales ob Contagii timorem clauſuram relinquentes, quando teneantur ad eam reverti.*

Moniales Lepra vel Peſte infectæ, & à clauſura dimiſſæ, ſi ſanentur, quando nam reverti ad clauſuram teneantur.

Q V Æ S T I O I V.

SVmmi Pontifices permittentes Monialibus exire à clauſura ob alteram ex prænominatis cauſſis, nempe vel ob timorem contrahendi hujuſmodi morbos, vel ob eaſdem Peſtis, vel Lepræ infectionem, jubent etiam, ut ceſſante timore, aut ſanis factis infirmis, ſi dimiſſæ à clauſura fuerint, ad eandem clauſuram revertantur, ibi, ſed nec in prædictis caſibus extra illa niſi ad neceſſarium tempus ſtare licere, circa quæ nonnulla ſunt à nobis etiam conſideranda, & primo quod Lepra duo occurrunt dubia, primum utrum Leproſa etiam ſi ſanata videatur, redire teneatur ad clauſuram, & Moniales debeant illam recipere. 1

Secundum quanam ratione conſtare poſſit, Leproſam eſſe perfecte ſanatam. Et quoad primum ratio dubitandi eſt, quia etiam ſi Leproſi aliquando videantur ſanati, & forte cum effectu, ac vere ſanati ſint, tamen retinent in ſe contagii ſeminia ad longum tempus, quibus & facile in morbum reincidere conſueverunt, & aliis quoque contagium communicare: nam ſi ipſa Leproſorum indumenta, & alia id genus, ſed quid indumenta dixi? ſi ipſi, inquam habitationis parietes, in qua Leproſi commorati fuerint, ea contagii ſeminia ad longum tempus retinere ſolent, unde in ſacris abradebantur hujuſmodi parietes ad domum emundandam, & contagii ſeminia diſſipanda, quanto magis ipſam cutis, & carnes, & membra Leproſi etiam principali Lepræ cauſſa remota, in ſe hujuſmodi contagii ſeminia retinebunt? Ac profecto ſimile quid indies experimur in morbo Gallico, cum quidam ab eo curati, morbum tamen congredientibus communicant, & præcipue fœminæ, quas cum Medicis omnibus obſervamus ſæpiſſime viros inficere, cum tamen ipſæ ſanæ degant. Ergo cum adhuc militet cauſſa, ob quam potiſſimum Monialis Leproſa à clauſura fuerit dimiſſa, ſi ſemel ſit ejecta, non amplius redire debebit, neque à ſanis amplius in clauſuram admitti, etiamſi ſanata omni ex parte videatur. præterquam quod etiamſi ſeminia quoque contagii evanuiſſe contendamus, nunquam ceſſat naturalis quædam diſpoſitio ad Lepram contrahendam, ob quam de facili ſemel ſanati Leproſi, in morbum relabuntur. Neque ſolum in morbo Gallico (qui morbus magis Lepræ ſimilis videtur) ſed in Peſte etiam idem obſervamus, nempe quod aliqui à Peſte in nulla ſanitatis parte contaminati, ex eo quia aliqua ex cauſſa, quæcunque tandem illa fuerit, conceperint, ſeu mavis ſuſceperint in ſe Pe- 2

stis feminia, alios inficiunt. eodem quoque pacto cum latere possint in corpore Leprosæ Monialis etiam si sanata sit, ipsius Lepræ seminia, ultra naturalem dispositionem, ex quibus & in morbum reincidere, & sanas inficere est apta, non erit in clausuram ulterius admittenda.

His tamen non obstantibus ad dubium absolute
3 dicendum, Monialem Leprosam, si sana sit facta, debere, ac posse absque sanarum periculo in clausuram admitti suo tamen tempore, factisque diligentiis, quas faciendas monebimus: nam quod dicitur, Leprosos etiam sanatos retinere in se contagii seminia, non undequaque verum est, si enim velimus hoc perpetuo habere locum, & hæc contagii seminia perpetuo hærere eorum corporibus; hoc quidem falsum omnino est, & experientiæ contrarium, cum videamus plures Leprosos cum effectu à morbo sanatos, nec in posterum in morbum amplius reincidisse, neque alios cum ipsis commorantes, aut eorum consuetudine utentes coinquinasse. si autem velimus ea seminia conservari ad aliquod tempus rationabile etiam post curatam Lepram, tunc concedi hoc poterit, sed cum hoc etiam asserendum posse ea contagii semina post sanatam Lepram facile removeri, ut lotionibus, balneis, frequentata corporis emundatione, ac iterata, immo affectata indumentorum cujusvis generis mutatione, ac membrorum sæpius repetita munditie; quibus præcedentibus permittendum est Leprosam ad clausuram redire, omne enim infectionis periculum per id temporis ex adhibita diligentia evanuisse certo certius firmandum.

Neque verum est simile quid evenire in Lepra, ut in morbo Gallico, & in Peste, quia tam Pestis, quam morbi Gallici seminia possunt in aliqua corporis parte, ita hærere, ut de se nullam significationem præbeant, interimque totum corpus sanum appareat. in Lepra necesse est, ipsum sanguificationis principium, hoc est hepar, hæc seminia retinere, ex quibus Leprosus aptus reddatur ad morbi reincidentiam; & si quæ seminia in cute, & carnibus remaneant, aut in quavis corporis parte ex prædictis diligentiis adhibitis facile diluuntur, ita ut neque sanis inde ullum periculum infectionis imminere possit, neque ipsis infirmis recidivæ. Secundum dubium erat, quomodo certo constare debeat, Leprosam esse sanatam, ut sciamus quando ad clausuram redire teneatur, & quando teneantur
4 sanæ illam in clausuram admittere. sanam ergo dicendum esse factam Leprosam, cum ad statum naturalem redierit, quod succedit cum cessaverint omni ex parte, & in totum omnia, ac singula incommoda, & accidentia, quæ Lepram ipsam concomitantur. circa quæ adnotandum, quod permissio exeundi à clausura facta Moniali Leprosæ; censenda facta in vera, ac legittima Lepra, non promiscue in quavis simili dispositione, etiamsi quam proxime ad Lepram accederet; quia cæteræ omnes, ac quæcunque cutaneæ infectiones dummodo non pervenerint ad Lepræ naturam, quin & ipsamet Lepra dummodo non sit confirmata, possunt, licet non sine difficultate superari, nec periculum minantur tam præsentaneum; neque si contagio communicentur, tam horribilis, ac fœdæ naturæ sunt, ut sanas visu ipso exterreant, quemadmodum in vera, ac confirmata Lepra succedit. Itaque Leprosa ut à clausura ejici debeat, præ se ferre debet omnia signa veræ, ac consummatæ Lepræ, iisque cessantibus, & undequaque evanescentibus, videretur firmandum, Leprosam esse perfecte sanatam, ac debere ad clausuram reverti. Verum enimvero aliter se se res habet; nam non solum necesse est ad sanarum tutelam, infirmam non retinere ullum ex signis veræ Lepræ, sed neque retinere eam oportet ullam dispositionem ad Lepram, unde etiamsi ab ejus cute squamosa quædam corpuscula, ut antea, amplius non decidant, & caro jam suum naturalem colorem recuperaverit, & cætera symptomata, quæ veram Lepram concomitantur, penitus cessaverint, & tamen perseveret adhuc universalis quidem pruritus, velut incipiente scabie, ita ut videatur Lepra in levem scabiem mutata, nec sibi, nec sanis Monialibus poterit esse tutus reditus in clausuram, quia facile morbus recrudescere potest, & levis ille pruritus, aut scabies in novam Lepram degenerare. Ergo, ut tutus ejus reditus sit, ad eum statum devenire eam oportet, ac si nunquam ægrotasset.

Carnis ergo dispositio talis esse debet, ut natu- 5
ralem colorem, molitiem, & levitatem recuperaverit. nulla in facie tumefactio, nullus in oculis rubor, nulla fuscedo, nulla obscuritas appareat, nulla respirandi difficultas eam molestet, nulla vocis crassities, vel raucedo, nulla sternutatio frequens adnotetur. Anhelitus suum naturalem odorem servet, locutio libera sit, nec per nares fiat, capilli in suo statu persistant; neque rariores, aut subtiliores, quam ante morbum essent, sint, sudor nullus olidus appareat, somni fiant placidi, nec in somnis terrores adsint, sed ipsa somnia sint qualia in bene valentibus esse debent, non horribilia, neque melancholica, neque fantasmatibus turpibus perturbata. Mores quoque reditum ad consuetum faciant; forma ipsius corporis, atque habitus sit qualis ante quamcunque infectionem erat non crassior, ac pinguior, neque tenuvior. Facies, & caput ab omni inquinamento sint libera, & cutis universi corporis levis, æqualis, & munda. nullum ulcus, & maxime in palato, & naribus, aut circumvicinis partibus appareat; crura, & pedes naturalem dispositionem retineant, tunc enim sana judicari poterit & ad clausuram redire.

Sed adhuc dubitari potest, an sanæ tuto cum infirma sic sanata commorari possint, & cum ea consuetudinem habere, ejusque res, & vestimenta impune in usum proprium convertere, & hoc quia tametsi undequaque sana videatur facta, tamen ob naturalem dispositionem posset sanis contagium communicare. Circa hoc igitur videtur dicendum, quod Leprosa vel incidit in morbum ex naturali 6
quadam dispositione, & maxime hæreditaria, vel ob errores in victu, & in usu sex rerum non naturalium commissos, & ex caussa externa, & præcipue ex contagio ab aliis contracto; in priori enim casu non vacaret suspicione consuetudo cum infirma, & commoratio longa, aut accubitus cum ea, & exceptio assidua ipsius exspirationis non obstante integra, atque incolumi sanitate, ad quam rediisset; multa ergo cautela opus esset, neque cum illa frequenter commorari sanas oporteret, neque ejus indumentis uti, vel cibum una capere, & ipsius pocula in potando præmanibus habere, quia semper periculum infectionis hæret in radice, & à Natura ipsa, & possunt ex improviso seminia morbi excitari, ac repullulare, & sanas inficere. est enim vitium in seminibus, quod nullo tempore, ac nulla arte, & industria removeri potest. In posteriori casu

caſu nihil horum timendum, ubi vere, ac perfecte Monialis infirma à Lepra mundata fuerit, & ad ſtatum naturalem pleniſſime redierit.

Porro circa Peſtem dubitare poteſt, quandonam teneatur Monialis ex Peſte reconvaleſcens ad clau-
7 ſuram redire, ita ut tuto à ſanis admitti poſſit ac dicendum non ſufficere, ut infirma ſana videatur facta, ad hoc ut ad clauſuram redeat, ſed abeſſe etiam oportet omne recidivæ periculum; quod manifeſtum fit non tantum ex ceſſatione febris, & aliorum ſymptomatum Peſtem concomitantium, ſed ex reditu ad ſtatum naturalem omni ex parte, ita ut neque ſitis adſit, neque vigiliæ, neque laſſitudines; neque inappetentia, neque aliud quicquam, quod perfecte ſano homini non conveniat. tunc enim adhibitis oportunis diligentiis in mundando proprium corpus à ſorditie, & ab inquinamentis ipſius Peſtis, mutando veſtimenta, & cooperimenta, quibus vigente morbo uſa eſt poterit, ac debebit Monialis in clauſuram redire, & ſanæ poterunt illam abſque ullo timore admittere.

Nec quicquam contra faceret, quod quemadmodum in Lepra retinentur etiam poſt ſanationem contagii ſeminia, ut ſupra dictum eſt, ita ſuccedere poſſit de Peſte, & ſic eodem modo periculo non vacet, Monialem ex Peſte ſanatam, & à clauſura jam dimiſſam, in clauſurã de novo admittere, ut periculo non vacat, Leproſam admittere in clauſuram etiam poſtquam fuerit ſanata: nam dupliciter reſponderi poteſt, primo dicendo, quod ſeminia contagii ipſius Lepræ fundantur in materia lenta, ac viſcida, & quæ diu hæret, quandocunque alicui materiæ adhæſerint, ut veſtibus, carnibus, immo ipſis domicilii parietibus; contra vero ſeminia contagii in peſte fundantur in materia tenuviori, & maximæ activitatis, & quæ facile vel ex ſe, vel modica induſtria adhibita evaneſcit, nam idcirco producunt morbos acutos, immo inquam acutiſſimos. Secundo reſponderi poteſt, cauſſam Lepræ eſſe ab infectione Viſcerum ab internis emanantem; Peſtis cauſſam eſſe ab infectione Aëris, vel à contagio, & à cauſſa omnino extrinſeca, cujus efficacia, & energia in agendo facilius evaneſcit, contra quam eveniat de cauſſa Lepræ, quæ ab intrinſeco pendens non poteſt facile avelli. Vlterius in dubium verti poteſt, utrum pluribus Monialibus Peſte infectis ex
8 coinquinatione Aëris ipſius Monaſterii & à clauſura exeuntes poſſint tuto, ad eam, & quando, redire. ſic etiam ſi ſanæ ob loci infectionem exierint, quando reverti tuto poſſint; & cum utriuſque caſus eadem ſit ratio, dicendum, quod ſi Peſtis fuerit Popularis, hoc eſt non monaſterio ſolum, ſed univerſo loco, & civitati communis, non ante redire eas ad clauſuram debere, quam omnis Peſtis labes, & ſuſpicio prorſus evanuerit, quod tunc manifeſtum erit, cum jam nullus in civitate ex peſte amplius ægrotaverit, & in morbis vagantibus nullus malignitatis character ſe prodat, quem à prægreſſa Aëris putredine originem ducere ſuſpicemur. Quod ſi Peſtis fuerit ipſi tantum monaſterio familiaris, ut evenire interdum non monaſteriis ſolum, ſed particularibus domibus alias dictum eſt, tunc non ante illas debere redire firmandum, quam temporis conſtitutione mutata, & ipſo monaſterio oportunis diligentiis expiato, ut ab illuvie, & ſeminiis prægreſſæ putredinis, ſi quæ remanſerint, emundetur; ſed de his in quæſtione ſeq. nonnulla.

SVMMARIVM.

1 *Moniales aliquando ex vitio Aëris ipſius clauſuræ infirmantur, & id quot modis evenire poſſit.*

2 *Vtrum ſi Aër clauſuræ videatur manifeſte alicui Moniali pernicioſus, poſſit judicari legitima cauſſa dimittendi eam à clauſura.*

3 *Et quid ſi idem Aër eſſet pluribus damnoſus.*

4 *Moniales S. Sixti ad Quirinalem tranſlatæ ob Aëris clauſuræ S. Sixti pravitatem.*

5 *Quid ſi ex vitio Aëris ipſius clauſuræ quotannis aliquæ graviter ægrotarent, ac perirent.*

6 *Et quid ſi ſingulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret.*

7 *Et quid ſi magis de raro eveniret, ut ſingulis quindecim, vel viginti annis; num. ſeq.*

9 *Prædictorum declaratio, & limitatio ex emendabilitate, vel inemendabilitate vitii ipſius Aëris.*

De Monialibus, quæ ex culpa Aëris ipſius clauſuræ infirmantur, & in quibus caſibus videatur adeſſe juſta cauſſa relinquendi Clauſuram.

QVÆSTIO V.

Non raro evenire poteſt, ac de facto uſuvenit, 1
ut aliquæ Moniales ex vitio Aëris ipſius clauſuræ in quoſdam morbos non aſpernabiles illos quidem, ſed vel vitæ periculo, vel contumacia, & ſanandi difficultate, vel accidentium horribilium concomitantia notabiles incidant. hoc autem vel alicui Moniali tantum, vel pluribus accidit, idque vel ſtatis temporibus, ut ſingulis annis Vere, vel Autumno, Æſtate, vel Hyeme, vel alternis, vel ternis, vel quaternis ſingulis annis vigentibus maxime certis tempeſtatibus, ut Borealibus, vel Auſtrinis, humidis, ac pluvioſis, vel ſiccis, pro quarum differentia variant etiam ipſi morbi natura, & pericula; nam aliqui ſunt pravæ, ac malignæ conditionis, ac fere peſtilentes, terminanturque ut plurimum ad mortem non aliter quam vere peſtilentiales, alii vero terminantur ad ſalutem ut plurimum quorum duplex genus eſt: nam alii cito, & cum ſecuritate ad ſalutem tendunt, alii ſero admodum, nec ſine dubietate, & pericoloſis ſymptomatibus, ſuntque ex ſua natura rebelles, & contumaces, detinentque infirmos ad plures menſes impeditos, & inhabiles ad Religionis, imo inquam ad propria munia obeunda. De illis morbis, qui cito terminantur ad ſalutem, nulla hic nobis habenda ratio videtur, ſed tantum de poſterioribus, de quibus maxima quidem conſideratio habenda.

Cæterum Aëris prædictæ clauſuræ vitium vel commune eſt totius clauſuræ, vel certæ ejuſdem clauſuræ partis, ut exempli gratia, ejus tantum, quæ ad Auſtrum vergit, vel ad Aquilonem, quod manifeſtum fit ex eo, quia illæ tantum Moniales infirmantur, quæ eam Monaſterii partem inhabitant, idque illis maxime ſuccedit flantibus Auſtris, vel Aquilonibus, ſed de particulari primum Moniali loquamur, cui ſupponemus Aërem ipſius clauſuræ eſſe ita contrarium, ut commorans in eo ſemper morbis conflictetur non quidem nullius momenti, ſed ſymptomatibus, & pertinacia non contemnendis,

dis, decidendum ergo erit, an huic Moniali concedi debeat licentia exeundi à clausura; ac profectò ubi nostra opinio veritatem haberet, quod permissio exeundi à clausura respiciat tantum universalis salutis interesse ipsarum Monialium, quia id certo nonnisi ob contagiosos quosdam morbos permissio emanavit, nempe ob Pestem, & Lepram, nulla caussa justa offertur, ob quam permitti debeat huic Moniali exeundi à clausura, cum supponamus, eam nec morbo contagioso laborare, neq; aliis ullum sanitatis incommodum communicare posse. Egebit ergo hæc Monialis speciali Pontificis dispensatione, cum universali indulto inniti non possit. Itaque ubi specialis dispensatio desit, satis superque erit si in ipsa clausura procuretur huic Moniali minus noxia habitatio, & locus, qui laudabiliorem Aërem habere judicabitur. In sententia vero Navarræ aliorumque Doctorum, justa offertur caussa, ut permissione illa universali, (quatenus ad quosdam alios casus particularem salutem Monialium concernentes extenditur) uti liceat deserendi clausuram etiam absente contagio, & nullo imminente periculo ab ipsa infirma in alias Moniales contrahendi easdem infirmitates. quod quidem procederet, ubi in ipsa Monasterii clausura nullus reperiretur locus, ubi hæc
2 Monialis sana vivere posset, & à morbi reincidentia tuta commorari, qui si non reperiretur talis, tunc locum haberet Navarræ, & aliorum opinio; & ego quidem licet dicam non licere huic Moniali ob propriam salutem recuperandam à clausura exire, hoc significare volo, ut non liceat attentis Pontificum, & sacrosanctæ Tridentinæ Synodi verbis; nam alias permissionem huic Moniali factam Justitiæ consonam existimarem, tamen ut illa propriam salutem recuperaret, (licet nullam ejus rei rationem habuisse Pontifices videantur, ut toties dixi) tum etiam ob ipsius universitatis, & totius Monasterii frequens, ac perenne incommodum, dum prædictæ infirmæ curæ quotannis vacare Moniales cogerentur non sine periculo etiam salutis earum, quæ eam gubernant; nam ut quotidiana palam fit, semper in diuturnis, ac difficilibus morbis ii, qui infirmorum hujusmodi curæ assident, illisque ministrant, vix ex longo incommodo, & exceptione exhalationum perenni ab infirmo corpore emanantium immunes ab aliquo morbo evadunt.

3 Quid dicendum præterea esset, ubi Aër ipsius clausuræ non uni tantum Moniali sed pluribus esset maxime inimicus, ita ut quotannis plures eodem morbo infirmarentur? dico autem ex morbo longo, difficili, & contumaci, nec ab omni periculo immuni. Hoc dupliciter evenire potest, vel quod certæ quædam Moniales, ut quæ magis valetudinariæ sunt, quotannis eo morbo præhenduntur, vel quod indifferenter omnes, ac modo hæ, modo illæ; in priori enim casu, patet clausuræ aërem non esse nisi certis personis infensum; in secundo autem patet esse infensum omnibus, & videretur quidem tanto magis justam caussam relinquendi clausuram videri in priori casu, quanto plures infirmarentur, ita ut concedi facile illis ea de re posset licentia exeundi à clausura, & multo magis etiam justa caussa relinquendi omnino monasterium militare videretur in secundo casu; nam ad quid Moniales in ea clausura detinere, ubi ob frequenter infirmitates plura eorum, ad quæ ut Religiosæ obligantur peragere ex morbi impedimento non sunt aptæ? Satius ergo est locum commutare, & alio commigrare, ut alias factum fuisse accepimus hic Romæ; nam cum Mo- 4
niales in clausura S. Sixti ob Aëris illius pravitatem frequentissime ægrotarent, & frequenter etiam ex morbo succumberent, ad Quirinalem sunt translatæ, ibique Monasterio nobilissimo quidem constructo sanæ posthac laudabilioris Aëris beneficio degerunt.

Dubio autem locus non est, quod si ex Aëris ma- 5
litia non solum frequenter, & graviter, aut etiam longo tempore Moniales ægrotaverint, sed etiam quotannis una, aut altera ex morbi violentia periret, tanto magis justa caussa militaret relinquendi clausuram, & habitationem commutare, quod quanam lege, quibusve cautelis, ac conditionibus fieri oporteat, videndum apud Canonistas, inter quos videantur August. Barbos. *de off. & Pot. Episc. Alleg.* 102.

Videntur præterea hæc omnia amplianda, ut 6
non procedant tantum si singulis annis, ut relatum est, plures Moniales prænominata ratione ægrotaverint, aut perierint, sed etiam ubi singulis ternis, vel quaternis annis, vel etiam pluribus idem eveniret, dummodo non tam de raro id fieret, ut propter 7
raritatem non videretur ulla ejus rei habenda ratio. nam controverti non debet, quod caussa relinquendi clausuram tanto minus justa esset, quanto magis de raro similes infirmitates grassarentur; unde si singulis vigintiquinque annis id accideret, absque dubio hæsitandum in hoc esset, nec tam facile esset concedenda hujusmodi licentia, tametsi & cum hoc 8
observari deberet etiam ipsius morbi vagantis conditio; nam si singulis vigintiquinque annis morbus talis debaccaret, ut plures Moniales abriperet, tunc etiam justitia caussæ videretur, militare, ut liceret relinquere monasterium, & à clausura exire, aëremque ab eo vitio liberum inhabitandum suscipere. 9
Quæ tamen omnia videntur limitanda, ut locum habeant quando Aëris vitium neque auferre, neque emendare vel in totum, vel pro majori saltem parte possibile fuerit; idque constare forte debebit ex prægressa diligentia, qua plura tentata, & machinata fuerint ad noxium Aëris vitium emendandum, aut tollendum, & tamen Moniales nihil inde boni fuerint consecutæ, unde ex anteacta experientia vitium inemendabile esse constet.

Tituli Tertii Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

Liber Nonus:

HABENS

CONSILIA & RESPONSA

Ad prædictas Materias

MEDICO-LEGALES,

pertinentia.

Perillustri atque Excellentissimo Domino,

GABRIELI NAVDÆO PARISINO,

Viro Clarissimo.

Paulus Zacchias Medicus. S. P. D.

INquirenti mihi sedulo cui librum hunc consiliorum meorum offerrem, oculos in te tandem conjeci, doctissime Naudæe, & te unum habui maxime idoneum qui & librum & authorem Patrocinio tuo defenderes. Ea siquidem in me fuisti semper benevolentia cum Romæ apud Eminentissimum Cardinalem à Balneo degeres, ut dubitare minime debeam, quin absenti tibi veteris nostræ necessitudinis recordatio, in mentem aliquoties, recurrat. Maxime cum Italorum omnium fautor præcipuus existas, quorum mores sic dilaudas, studia commendas, animum extollis, ingenium denique ad præclara quæque paratissimum complecteris, ut quod ipsis vicinorum populorum invidia detrahit abunde reddas, non modo testimonio, sed præconio etiam tuo, quod propter summam in literis authoritatem tuam & vitæ ad urbanioris consuetudinis momenta institutæ candorem non potest non esse luculentissimum. Rem igitur Italis meis gratissimam facturum me sum arbitratus, & mihi quoque utilem si consilia ista quæ Colophonis loco operi meo quæstionum Medico-Legalium tuo præsertim consilio addere visum est nomini tuo, & mihi amicissimo, & literatis omnibus notissimo, quemadmodum libens facio, dicarem. Vale.

LIBER

LIBER NONVS.

Habens Responsa, & Consilia ad materias Medico-Legales pertinentia.

CONSILIVM PRIMVM,

ARGVMENTVM.

Agebatur coram Illustrissimis & Reverendissimis DD. Rotæ Autoribus de canonizatione Beati Laurentii Iustiniani, ad cujus sanctitatem magis magisq; probandam multa proponebantur opera miraculosa ejus meritis, & invocatione successa, circa quorum tamen nonnulla dubitare contigit, an vere miraculosa dici deberent, nec ne, & nos ad instantias Religiosorum, qui hujusmodi canonizationem promovebant, super nonnullis pro veritate scripsimus. Inter hæc autem offerebatur primo puer quinquennis nomine Laurentius Maphæus, qui sævissima epilepsia, & Hydrocephalo per plures menses molestatus, Beato Laurentio Iustiniano per Parentes suppliciter commendatus, illico à voto emisso, melius habuit, & brevissimo Tridui spatio integram sanitatem est consecutus.

SVMMARIVM.

1 *Epilepsia est morbus Pueris familiaris.*
2 *Epilepsia quid sit.*
3 *Hydrocephalus quid.*
4 *Hydrocephali duo præcipua genera.*
5 *Morbi à flatu excitati cito dissolvuntur.*
6 *Epilepsia a flatibus secundum Hippocratem.*
7 *Hydrocephali aquosi quatuor species.*
8 *Hydrocephali interni non curantur, quod de tertia specie verificatur.*
9 *Motus ab interioribus ad exteriora bonus, contra vero malus. declara ut num.* 11.
10 *Sanationes quæ ob aliquam crisim præcedentem referri possunt ad opus Naturæ, non judicandæ miraculosæ, quantum est ex hoc.*
12 *Epilepsia quam gravis morbus.*
13 *Symptomata nullam requirunt per se curationem.*
14 *Pueri ob nimiam frigiditatem, & humiditatem Cerebri Epilepsia tentantur.*
15 *Morbi sanari non possunt nisi eorum caussæ tollantur.*
16 *Epilepsia in Pueris sanatur ob Ætatis mutationem.*

Duplici morbo laborabat puer hic, de quo agitur, Epilepsia nempe, & Hydrocephalo, licet uterque ad unam tantum originariam caussam referri possit, aut potuerit facili negotio alter alterius esse caussa, cum facillime ab Hydrocephalo potuerit habere dependentiam Epilepsia, vel vice versa Hydrocephalus ab Epilepsia, vel à materia ipsam excitante: quomodocunque tandem tamen sese res habuerit, casus erat humana arte, aut naturæ ope omnino irreparabilis, quod ut probetur, & consequenter constet, puerum hunc ex mero miraculo fuisse sanatum, utriusque morbi natura non tam in abstracto, & in universali, quam in concreto, & in hoc particulari subjecto venit examinanda.

Ante tamen existentiam utriusque morbi remanere oportet clarissime probatum, quod ex Testium depositionibus ad hoc examinatorum plenissime habetur: nam de Epilepsia nullum intercedere potest dubium; satis enim aperte illam delineant prædicti Testes, quibus facilis cognitu, ut quibsuvis aliis personis esse solet, existebat, cum sit morbus 1
puerulis familiarissimus, teste Hippocr. *in lib. de morb. sacr.* cæterisque Medicinæ Doctoribus; nam idcirco puerilis morbus vocatur, & cum habeat signa patentissima nempe casum subitaneum, raptum extra mentem, membrorum contorsiones, spumam ab ore prodeuntem, & alia, quæ vel ipsis mulierculis sunt notissima, quæ omnia ex universali convulsione eveniunt, cum Epilepsia nihil aliud sit, 2
quam universalis corporis convulsio, ut docent Medici omnes. Galen. *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. Auic. *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 8. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. Puer. cap.* 3. & *lib.* 1. *Pract. cap.* 17.

De Hydrocephalo quoque ex eorundem testium depositionibus patet; nam Decimus Octavus *super.* 61. *in summ. num.* 1. per hæc verba deponit. *se gli gon fiò la testa come un pallone*, & Trigesimus primus super eodem *in summ. num. eod.* Essendogli gonfia la Testa &c. At vero Hydrocephalus nihil 3
aliud est, quam Tumor totius capitis, qualem patiebatur hic puer. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. puer. cap.* 4. Marc. Aurelius Severin. in recondito suo opere. *de recond. abscess. nat. lib.* 4. *cap.* 9. §. 1. qui morbus etiam, ut superior est ipsis infantibus, ac puerulis familiaris. Mercurial. *ibid.* M. Aurel. Sever. *loco eod.* in tantum ut aliquando ipsis capita ad monstrosam usque magnitudinem augescant, quemadmodum videre est apud Hieronymum Menevum *in Pragmat. de infan. febr. inf.* & apud eundem Severinum eundem Menevum adducentem ibidem.

At vero cum Hydrocephali duo præcipua genera 4
assignentur juxta materiæ, ex qua generantur, diversitatem, periculo maxime differentia, existente uno omnino læthali, altero vero periculo pene vacante, quorum ille Aquosus dicitur, quod ab aquoso humore originem ducat, hic autem ventosus, quod ex ventositate gignatur, determinare necesse est, cujusnam generis hic, de quo agimus, extiterit. Ac certum quidem est, illum non fuisse ventosum, quia morbi à flatu excitati cito, ac facile 5
dis-

diſſolvuntur. Averrois *lib.* 3. *Collig. cap.* 41. quod maxime locum habet in pueris, qui aut morbis ex ventoſitate nullo modo tentantur, aut certe facillime, ac citiſſime ab ipſis hi morbi ſuperantur, cum non ſolum flatus in ipſis generati tenues admodum ſint, & propterea facile diſſipabiles, ut firmat etiam Mercurial. *loco ſupra cit.* ſed etiam ob vegetum calorem non ſunt perdurabiles, quibus addendum, quod hæc ſpecies Hydrocephali ventoſi rariſſime obſervatur ob rationes, de quibus idem Mercurial. *ibid.* imo, ut docet Daniel. Sennert. *de infant. curat. part.* 2. *cap.* 6. nunquam datur hujuſmodi tumor ſimpliciter ventoſus, cum ſolus flatus per ſe ſine aquæ admixtione non videatur poſſe ſimilem tumorem excitare; ac etiamſi daretur hujuſmodi tumor ventoſus ſine aqua, celeri cum facilitate curaretur, ut practicantes omnes unanimiter adnotarunt.

Vnde non valet objectio, quæ fieri poſſet ex Hippocratis auctoritate *in lib. de flatib.* probando, quod hic Hydrocephalus eſſet à flatibus ex eo, quod ſimul cum Epilepſia erat productus, cum ex ea Hippocratis auctoritate pateat, Epileptiam à flatibus
6 generetur, unde colligi poteſt, utrumque morbum ab una, eademq; cauſſa, ac materia originem duxiſſe, & ſic nulla admiratio detinere nos debet, ſi tam cito hic morbus fuerit ſanatus. Sed hæc objectio nihil afficit, quia ſi verum fuiſſet, hunc Hydrocephalum fuiſſe ventorum, conſequens etiam fuiſſet, quod ceſſante Epilepſiæ inſultu, ceſſaret etiam Hydrocephalus, ſed cum etiam ceſſante Epilepſiæ inſultu, permaneret Hydrocephalus, ſignum erat maniſeſtiſſimum, quod materia Hydrocephali non eſſet ita reſolubilis, ut materia Epilepſiæ; licet à ratione abſonum non eſſet, quod ab eodem ipſo aquoſo humore producente Hydrocephalum, elevarentur flatus Epilepſiam excitantes, & ſic ſalvari poſſet Hippocratis auctoritas ſuperius adducta.

Cum ergo conſtet jam, Hydrocephalum, quo affligebatur puer hic, fuiſſe aquoſum, adhuc reſtat
7 videndum cujus ſpeciei fuerit, cum hujus ipſius aquoſi Hydrocephali quatuor aſſignentur ſpecies, juxta locorum differentiam, in quibus aqua morbum faciens, colligi ſolet; multum enim & ad periculi magnitudinem, & ad ſanaſionis difficultatem facit loci conditio, in quo morbum faciens aqua reperitur. Prima igitur ſpecies eſt ea, in qua materia colligitur inter capitis cutem, & Pericranium, membranam nempe cranium conveſtientem. ſecunda in qua colligitur inter Pericranium, & Cranium. Tertia in qua colligitur inter Cranium, & Meninges, membranas ſcilicet Cerebrum cooperientes Duræ ac Piæ matris nomine inſignitas. Quarta in qua colligitur inter Meninges, & Cerebrum. Poſtrema vero hæc ſpecies, quia citiſſime jugulat ſæviſſima ſymptomata excitando, nullam curationem admittit, neque idcirco ulla traditur ab Auctoribus eam curandi regula. Hoc Hydrocephalo non laboraſſe Puerum hunc ſatis liquet, ex temporis diuturnitate, qua morbo afflictus eſt, neque enim per octo menſes, ſed ne per totidem quidem dies abſque dubio vitam protrahere potuiſſet; verum fuiſſe hunc Hydrocephalum tertiæ ſpeciei, ejus ſcilicet, in qua humor aquoſus inter Cranium, & Meninges continetur ex ſequentibus probatur. Et primo quia in morbi principio nulla ſigna ejus morbi apparuerunt, niſi Epilepſia, quæ ab ea materia excitabatur, caput tamen nequaquam tumefactum eſt, niſi adaucta mirum in modum materia, quod non niſi poſt octo menſes contigit, atque in hoc Hydrocephalo ita invenire docent Auctores, quod à principio nulla, aut ſatis modica capitis tumefactio appareat; ſed procedente tempore, & adaucto intra Cranium humore, & ad externas partes regurgitante, tunc ab extra tumor apparere incipit, ut in caſu noſtro factum eſt, quemadmodum teſtantur verba illa Decimioctavi Teſtis *in ſumm. num.* 1. *ibi.* Queſto male gli continuò circa otto meſi, & poi ſe gli gonfiò la Teſta come un pallone, ubi per illas particulas, Et poi, denotare voluit ſucceſſivum adventum hujus morbi ad extra, qui antea ſolummodo in internis partibus vigebat.

Demonſtratur ſecundo, quod hic Hydrocephalus fuerit internus, & tertiæ ſpeciei ex Medicorum prognoſtico, qui, ut deponunt Teſtes, unanimiter indicarunt, morbum hunc eſſe omnino incurabilem, ſed ad interitum terminaturum; quod prognoſticum non niſi de hac tertia ſpecie verificatur, 8
quæ interna eſt, nam aliæ duæ, quæ externæ ſunt, curantur aliquando etiam cum facilitate, hæc vero abſolute ab omnibus pro incurabili pronuntiatur. Galen. *in Introd. cap.* 18. Paul. *ſuæ Med. lib.* 6. *cap.* 3. Avic. 1. 3. *tract.* 3. *cap.* 10. Leonell. *de morb. puer. cap.* 14. Paræus *lib.* 1. *ſuæ Chirurg. c.* 1. Omnibon. Ferrar. *de arte meden. infant. lib.* 3. *cap.* 12. Hucher *de Diæt. puer. cap. proprio.* Mercurial. *lib.* 1. *de morb. puer. cap.* 4. Mercurius *in lib. cui titulus*, la Commare, *lib.* 3. *cap.* 54. Foreſt. *lib.* 3. *obſervat.* 5. *in ſchol.* & *lib.* 8. *obſerv.* 29. *in ſchol.* & *alii omnes.* Inter quorum dicta ponderanda præcipue ad hanc rem veniunt Pauli verba, qui de ejus morbi eventu ſic pronunciat. His igitur, inquit, (nempe qui habent aquam intra Cranium ceu deſperatæ ſalutis) non eſt manus admovenda, & Avicenna. In cura hujuſmodi non eſt ingenium, & Paræus. Ex tumore intus ſub Cranio contento neminem convaluiſſe vidi. Tandemque Omnibonus. Indicatio iſtius curationis ſuperat humani ingenii vires, & poteſtatem hominis.

His tamen non obſtantibus adhuc inſurgere poterat difficultas, nempe quod etiam ſi tam periculoſus ſit hic Hydrocephalus, tamen in hoc caſu ope naturæ ſit ſanatus, cum ipſa facti ſeries hoc maniſeſtiſſime patefaciat. Dicitur enim quod poſt nonnullos menſes Tumor ab extra apparuit, ergo ſuppoſito quod Hydrocephalus hic internus fuerit, eo quod materia intra Cranium contineretur, jam apparentia Tumoris ab extra Naturæ virtutem oſtendit demandantis materiam morbificam ab interioribus ad exteriora, & volentis exonerare interiores partes tanquam nobiliores, ut poſſet morbum ſuperare; nam patet experientia, & ab Hipp. *lib.* 6. *Aph.* 25. comprobatur, motum humorum ab interioribus ad exteriora ſemper bonum eſſe, contra vero 9
malum, fit enim, ut dixi ab ipſa natura prædominante materiam morbificam, unde cum pateat hoc fuiſſe opus naturæ, excluditur omnino miraculum, quia maniſeſtum eſt, hunc Puerum ſanitatem recuperaſſe per Criſim, motum nempe naturæ propellentis materiam morbificam ab interioribus ad exteriora, ad locum quippe magis tutum, & minus ipſi Naturæ incommodum, vindicando ſe à periculo, quod illi ex ea materia intus permanente inſtabat. Alias autem dictum eſt *lib.* 4. *harum Quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 8. *num.* 13. quod ſanationes, quæ referri 10
poſſunt ad opus Naturæ, ut maxime ſunt eæ quæ cum Criſi fiunt, & præcipue alicujus inſignis evacuationis, non ſunt exiſtimandæ de facili miraculoſæ,

losæ, quamobrem neque hæc, quæ per crisim contigit miraculosa censenda est.

11 Ad hanc difficultatem respondendum quod tam experientia, quam Hippocratis auctoritas verificatur, ubi expulsio fiat à validitate Naturæ expellentis noxia vel quando motus ille ab interioribus ad exteriora à Natura vere est, non à vi & malitia morbi, Naturam stimulantis & cogentis ad motum, utquando fit à materiæ morbificæ multitudine, quæ ob sui copiam tota in interioribus contineri non potest, & ob id ad exteriora redundat; nam tunc neque experientia respondet, neque Hippocratis dictum veritatem habet. Nec desunt signa, ex quibus certo assequamur; quando nam motus à Natura sit, quando autem à morbo, seu à multitudine materiæ morbificæ: quando enim motus à Natura est, subsequitur morbi, & symptomatū ab eo emanantium alleviatio, ex qua ipsa natura veluti resurgens, aut illico, aut non multo post pristinum vigorem recuperat, quando vero motus ex vi morbi, aut ex materiæ multitudine oritur, & morbus invalescit, & symptomata adaugentur. Cum ergo in casu nostro ex motu materiæ ad exteriora morbus non modo non sit alleviatus, sed imo symptomata ab eo emanantia adhuc perseveraverint, certe motus hic non fuit ex validitate Naturæ materiæ morbificam prædominantis, sed ex materiæ ejusdem copia, & malitia, & sic non fuit motus criticus, aut non fuit crisis bona, & ad salutem, sed mala, & ad perniciem ex vi morbi, qui indies invalescebat, & majores vires acquirebat. Quod vero ita sese res habuerit constat ex dictis Testium manifestissime: nam decimus octavus super 61 *& poi*, inquit, *se gli gonfiò la Testa grandemente, che pareva un pallone, cadendo dello sessomale*. cui dicto consonat depositio Testis 31. *super eodem*. Et in hoc casu habet locum Avicennæ dictum eo modo, quo à Mercuriali accipitur *lib. 1. de morb. puer. cap. 4.* nempe, quod ubi materia sit ab internis ad externa propulsa, res desperata sit, & ea de caussa nullam consulit aggrediendam curationem; tametsi in rei veritate Avicennas contrarium omnino asserere videatur, quod scilicet ab externis communicetur ad interna res sit desperata, & hoc magis consonum rationi est. Sed quomodocunque tandem Avicennæ dictum accipiatur, habet locum in casu nostro etiam in hoc posteriori sensu, quia etiam postquam materia ad externa fuerat propulsa ad interna remeabat, quod demonstratur ex eo, quia accessiones epilepticas de novo excitabat quod certissimum signum erat aut materiam, ut dixi, refluere ab externis ad interna, aut intra cranium adhuc contineri, sed ob sui multitudinem totam recipi non posse, & idcirco ad exteriora refluere, ut in utroque casu militare debent absque ulla hæsitantia Auctorum omnium dicta de inevitabili periculo & omnimoda sanationis repugnantia in via Naturæ hujusmodi Hydrocephali.

12 Secundus morbus, quo detinebatur hic puer Epilepsiam fuisse jam ex superioribus patet, qui morbus adeo gravis, & pernecabilis est, ut idcirco ab Hippocrate *lib. 6. de morb. vulg. sect. 6. tex. 7.* per Antonomasiam vocatus fuerit Morbus magnus, quemadmodum declarat Gal. *ibi in comm.* neque aliam ob caussam, nisi ob ejus magnitudinem, dictus est communiter morbus sacer, teste Cæl. Aureliano *lib. 1. Chron. cap. 4.* & à Cornel. Cels. *lib. 3. suæ Med. cap. 23.* dictus est Morbus major, & ob maximam nocendi vim vocatus est etiam morbus sonticus, ut dixi alias *lib. 2. quæst. Medico-leg. Tit. 3. q. 4. num. 33.* ex Plinio *lib. 36. histor. Nat. cap. 19.* existente igitur morbo hoc tam gravi, adhuc gravior in hoc Puero, & multo nocentior, imo gravissimus, & nocentissimus factus fuerat, atque id quidem ob capitis magnam, & insuperabilem intemperantiam, ob materiæ peccantis copiam, ob partis patientis debilitatem, quibus accedebat accessionum molestia, vehementia, & frequentia, quæ omnia morbum alias contumacissimum, rebellem, ac pernecabilem reddebant omnino & Naturæ & Artis ope incurabilem.

Nec quicquam de hac difficultate demit, si contendamus, fuisse Epilepsiam hanc morbum ex se, & ab interno Hydrocephalo independentem, aut contra maluerimus fuisse dependentem ab eodem Hydrocephalo, utcunque enim sese rem habuisse velimus, morbus erat curatu impossibilis, cum si Epilepsia ab Hydrocephalo dependebat, certum sit non potuisse curari, nisi antea curaretur Hydrocephalus; ac Hydrocephalus ex jam adductis erat omnino incurabilis, ergo & ipsa Epilepsia, cum esset symptoma ipsius Hydrocephali, erat incurabilis: symptomata enim curari, ac tolli non possunt, nisi curato morbo, ex quo dependent, & idcirco symptomata nullam per se requirunt curationem, ut demonstrat Gal. *lib. 12. Method. med. cap. 1.* & alibi, & cum eo omnes Medici, ubi de symptomatibus agunt. Ac vero si Epilepsia erat morbus ex se, & independens ab Hydrocephalo, jam neque sic erat curabilis; primo ob sui naturalem contumaciam, quam peculiariter in casu nostro attestabantur magni, ac frequentes insultus, ac paroxismi, cum prehenderent singulis binis hebdomadis, aut etiam frequentius, nempe in conjunctionibus, & oppositionibus luminarium, eorumque quadraturis (quod morbum jam in habitu factum ostendit) ut deponunt Testes, & singulariter. 18. *super. 61. per hæc verba. Cominciò à cadere dl malcaduco, & questo facltua ogni quattordici giorni, & qualche volta ogni sette giorni.* & Trigesimus primus super eodem, *Detto male era solito venire ogni quattordici giorni, & qualche volta ogni sette giorni.* Hujusmodi ergo morbum & cito, & facillime interficere maxime pueros testantur gravissimi Auctores. Paulus Æg. *lib. 3. suæ Med. cap. 13.* Rasis *lib. 1. Continens tract. 13. cap. 1.* Avic. 1. 3. *tract. 5. cap. 8.* 13

Secundo hæc Epilepsia erat incurabilis ob insignem discrasiam, seu intemperientiam cerebri frigidam & humidam à nativitate contractam, cum tam multæ materiæ copia: cum enim ob hujusmodi intemperiem pueri maxime Epilepsia tententur. 14 Gal. *in lib. 6. Epidem. comm. 6. tract. 5.* Avic. *ubi supra* jam non solum hæc non remiserat, sed majorem in modum vigebat, insuperque ab adscititia intemperie, & accidentali fruebatur, alias etenim nequaquam consueverunt pueri tam copioso humore aqueo ex sui natura abundare, cum multo calore sint præditi, qui facile excrementitios, & præcipue tenuviores humores absumere solet. Si ergo quando Epilepsia ab hac naturali intemperie dependet, ac sola est, nullo modo evincitur, sed tantummodo aliquando forte fortuna mutatione ætatis, quæ temperiem mutat, superatur, certe accidentali intemperie naturali adjuncta, erat omni ex parte in via Naturæ incurabilis.

Tertio hæc Epilepsia erat ex sui natura incurabilis, quia erat confirmata, cum jam per octo men-

ses, & ultra Ægrotantem molestasset, & haberet insultus, ac paroxismos fortes, frequentes, & terribiles, neque ullis remediis minima saltem ex parte cessisset. Pars etiam patiens debilis erat, atque omni calore destituta, & è contra multa excrementitia materia gravata & obsessa; quod si morbus hic est præ cæteris curatu difficilis in ipso morbi principio, & hujusmodi aggravantibus conditionibus minime associatus, certe, cum jam est confirmatus, & tot conditiones concurrunt illum multo magis insuperabilem reddentes, Natura jam omnimode prostrata, ex omnium Auctorum consensu concludendum, quod neque ex Naturæ, neque ex Artis ope, & industria potuerit ullo modo sanari.

Ex quibus videtur satis abundanter probatum hos morbos & de per se singulos, & multo magis simul junctos in hoc Puero habuisse omnimodam sanationis repugnantiam tam ex parte Naturæ, quam ex parte ipsius Artis, quamobrem venit jam ad majorem miraculi evidentiam probandam, ipse modus sanationis examinandus, cum hic fuerit omnino præter, ac supra Naturæ ipsius ordinem. In via enim Naturæ, aut etiam si Artis præsidiis curari morbus debeat, quæ semper ipsam Naturam æmu-
15 latur, curari non potest, nisi antea ejus causæ tollantur; quod persuasissimum Medicis est, nec ratione, nec auctoritate eget, ut probetur, nam patet totam morbi curationem in caussæ ipsum morbum efficientis abolitione consistere Gal. *lib.* 2. *Aphor.* 22. & è contra caussa manente manet & affectus, ut est notissimum. Caussæ ergo morborum, quibus Puer hic detinebatur, erant non naturalis solum, sed & accidentalis etiam intemperies frigida, & humida ipsius capitis, & Cerebri cum materiæ frigidæ & humidæ copia tumorem Hydrocephalicum excitante. relinquo Capitis debilitatem, & alias nonnullas caussas ad morbi procreationem concurrentes. Non poterat ergo sanatio succedere vigentibus, ac permanentibus adhuc prædictis singulis caussis in via Naturæ. At permanentia caussarum est manifesta, quia quoad intemperiem naturalem non est dubium, cum Puer hic esset quinquennis, ætatis nimirum, in qua maxime ea intemperies viget; sunt enim hujusmodi ætates humidissimæ, & tantò humidiores quanto teneriores, & caput habent valde frigidum, & humidum, quæ omnia passim ratione, & auctoritate habentur, & maxime, cum, ut dixi, non nisi ob eam temperiem facile Epilepsia tententur. Quoad intemperiem accidentalem patet eam adhuc viguisse ex perseverantia tam insignis tumoris dependentis à materia frigida, & humida, qui non solum non minuebatur, sed indies augescebat, ut ex frequentia accessionum Epilepticarum probatur; ex quibus etiam apparet materiæ morbificæ utrumque morbum excitantis permanentia. Intemperies porro naturalis tolli non poterat, nisi ætatis mutatione (licet neque hoc in nostro Puero per ætatis mutationem tam de facili successisset, cum ea esset nimis excedens) hoc enim tem- 16
pore Epilepsia solet in Pueris sanari ob ipsius ætatis conversionem & mutationem temperiei naturalis, ut cum Hippocrate D D. omnes fatentur, præcipue Paulus, Aetius, Rasis, Avic. & alii locis superius citatis. Ut igitur hæc caussa tolleretur, expectandum erat temporis beneficium, non enim tolli poterat nisi aliquorum annorum circuitu, saltem biennii, non autem spatio paucorum dierum de Naturæ ergo necessitate perseverante caussa in suo vigore, effectus sequi debebat ipsi caussæ proportionatus, qui non alius expectari poterat, quam destructio, & extinctio naturalis caloris, & Individui interitus.

Cæteræ deinceps caussæ quatenus fuissent aut Artis industria, aut Naturæ ope amovibiles, aliquam de se omnino significationem dare debebant, Natura enim non poterat, cum jam prostrata, ac viribus esset destituta, eas brevi trium dierum spatio superare, & casu quo superare potuisset, hoc non poterat succedere, nisi per insignem, ac patentem aliquam evacuationem, quia materiæ resolutio fieri absque dubio non poterat nisi à calore valido, ac vegeto, qui omnino aberat; & dato etiam quod potuisset materiam morbum facientem insensibiliter resolvere, quomodo fieri potuit hoc tam modico tempore labore existente tam languido, ac debili, & ab ipsius materiæ copia penitus obruto? Addo quod ad hujusmodi resolutionem subsecuta de necessitate esset Tumoris detumefactio, & symptomatum alleviatio, quorum nihil successisse patet, sed contra nonnisi ab emisso voto illico Tumorem detumefactum; & symptomata remissa fuisse.

Verum neque Artis ministerio succedere potuit caussarum eos morbos excitantium amotio, quia præterquam quod medicamenta omnia adhibita suo fine frustrabantur, apparet clarissime iis attribui non posse sanationem, cum executioni demandata fuerint jam multo ante tempore; quod si quicquam profuissent, morbus post eorum usum non esset adauctus, sed remisisset; at contra post eorum usum tumor ulterius processit, & morbi accidentia perseverarunt. Cum ergo causæ morbificæ adhuc vigerent, non potuit morbus ex Naturæ, aut Artis ope superari, unde reliquum est sanationem hanc fuisse mere miraculosam, quod & respectu modi, ut dixi, patet, cum nihil in ipsa sanatione successerit, quod aut Naturæ vigori, aut Artis præsidiis attribui posset.

C O N S I L I V M II.

A R G V M E N T V M.

Religiosa octuagenaria nomine soror Antonia membrorum omnium stupore cum motus impotentia decem annorum spatio per repetitas vices conflictata, Beato Laurentio Iustiniano se commendat, & ejusdem Beati mensura corporis sibi applicita, illico integram consequitur sanitatem.

S V M M A R I V M.

1 *Senes ex confirmatis ac diuturnis morbis convalescere, contra Naturæ ordinem est.*

2 *Morbi curari possunt vel coctione, vel resolutione, vel discussione.*

3 *Senium & Decrepitas quæ ætas dicatur.*

4 *Vitia*

4 *Vitia à Iuventute in senectutem provenientia non sanantur, & multo minus quæ à senectute in Decrepitatem perveniunt.*
5 *Morbi à calidis humoribus procreati breves, à frigidis vero longi.*
6 *Senes frigidis morbis corripiuntur.*
7 *Decrepitis stupor membrorum familiaris.*
8 *Natura partis affectæ reddit morbum magis incurabilem si cum morbo conveniat, & debilis sit.*
9 *Senes conflictantur morbis nervosarum partium.*
10 *Increscentes morbi qui in senibus.*

1 Contra Naturæ ordinem undequaque est, senes, & maxime Decrepitos ex diuturnis, & jam per plures annos confirmatis morbis, & præcipue si eorum ætati sint connaturales, reconvalescere, cum alia ex parte indies experiamur, ex Naturæ præscripto fieri, ut potius semper in deterius labantur, eosque ad mortem usque comites habeant, eorum calore jam debili existente, & indies etiam magis magisque declinante, & est circa omnibus Medicis acceptissima, & comprobata Hippocratis sententia *lib.* 2. *Aphor.* 39. dicentis, senes Iuvenibus ægrotant minus, at qui ipsis morbi diuturni contingunt, eos fere ad mortem comitari solent. ubi loci non absolute dixit, eos ad mortem comitari solent, sed addidit particulam illam, fere, quia quandocunque morbi à caussa calida dependeant, quales esse possunt in antecedenti ætate procreati, hi quidem possunt in senectute sanari, quia à contraria ipsius ætatis supervenientis temperie sanantur; sed qui à frigidis, humidis, ac crassis humoribus fiunt, & in senectute præhendunt, finiri per aliam ætatem non possunt, & sic concomitantur homines usque ad mortem, quare sunt ex sua natura omnino incurabiles, ut ex Gal. *comm.* 5. *in* 6. *de morb. vulgar. tex.* 6. prosequitur Mercurial. *in cit. Aphor.* 39. *lib.* 2. quam sententiam confirmant Iadd. Florent. Hollerius, & Heurnius *in comment. ejusdem Aphor.* & ratio est apud omnes eadem ex natura rei desumpta,
2 quia cum curari possint morbi vel coctione, vel resolutione, vel discussione, calor, qui in senibus quotidie imminuitur, insufficiens est ad eos ullo ex prædictis modis evincendos, quare remanent omnino incurabiles Phylotæus *cit. lib.* 2. *Aphor. eod.* Hollerius, & Heurnius *ibid*, facto hoc fundamento, jam inde de necessitate sequitur, Monialem hanc, de qua agitur, cum esset octuagenaria, vel paulo minor, morbo diuturnissimo, ac ex sui natura frigido & contumaci, ac nervorum genus occupante detentam, & qui jam inde à principio sui insultus nullis cesserat remediis, non fuisse ope Naturæ sanatum, nec potuisse ex ejus virtute sanari, sed sanatum fuisse ope, & virtute divina; quod ut concludentissime probetur, examinandæ veniunt conditiones omnes concurrentes in hoc miraculoso opere, quæ licet plures existant, præcipuæ tamen sunt Qualitas & Natura ipsius morbi, ætas ægrotantis, ejusdem morbi diuturnitas, & pertinacia, & repugnantia sanationis: Quoad ætatem namque apertissime patet, Monialem hanc cum primum à morbo affligi cæpit, jam præcipitatæ, ac decrepitæ pene senectutis fuisse, erat enim tunc paulo infra septuagesimum annum, quæ ætas propriæ senium, aut Decrepitas dicitur
3 tam à Iureconsultis, quam à Medicis, quorum omnium auctoritates congessi *lib.* 1. *Quæst. Medico-Legalium Tit.* 1. *q. ult. num.* 14. & *seqq.* ubi etiam maturius, hoc est in 65 anno homines dici Decrepitos ex communi Medicorum sententia, demonstravi; quod maxime ad hunc effectum procedit, quia in pluribus calor hoc tempore est in ultimo suo decremento. At cum hæc Religiosa à morbo curata est, agebat jam octuagesimum annum, de qua ætate nullus est qui dubitat, quod multo magis verificetur, calorem esse in ultima declinatione, & ea de caussa hoc ulteriori probatione non eget. Caussa igitur, ex qua resultat repugnantia sanationis diuturnorum morborum in senibus, multo magis militat in Decrepitis; nam si vitia ipsa, quæ à Iuventute in senectutem proveniunt, nunquam ex toto sanari possunt. Corn. Cels. *suæ Med. lib.* 2. *cap.* 7. 4
certum est quod vitia, quæ à senectute proveniunt in Decrepitatem in via Naturæ non erunt ullo modo amovibilia, unde incurata ea remanere ex necessitate Naturæ contingit.

De Diuturnitate porro hujus morbi non potest dubitari, neque alia probatione ad hoc egemus, nisi Testium depositione, ex qua apparet, illum per decem annos perdurasse, nam ægra, ut dictum est, erat quasi septuagenaria cum morbo affligi cæpit, octuagenaria vero aut, paulo minor, cum à morbo fuit liberata; quæ omnia habentur ex ipsius quoque sororis Antoniæ depositione *super.* 61. *in summ. nu.* 2. *ibi. Io per lo spatio di diece Anni, & piu ho patito*, &c. & Testis sexagesimus super eodem ibidem. *Et detta in fermita le duro piu anni, & circa à dicte anni*; quin etiam alii Testes concordant de morbi diuturnitate, ita nullum circa ejus rei veritatem reliquum esse possit dubium.

Præterea qualitas morbi, nempe quod esset ex sua natura frigidus (hæc enim multum operatur ad demonstrandam sanationis repugnantiam) probatur ex ipsius morbi natura, de qua infra: probatur insuper ex ejus duratione, quia sicuti morbi à calidis humoribus progeniti, non sunt diuturni, sic 5
ii, qui à frigidis dependent humoribus maxime diuturni sunt, & non nisi ab humoribus ejus qualitatis fieri possunt Gal. *in comm. lib.* 2. *Aphor.* 39. *jam cit.* quod & pluribus confirmat Taddeus *ibidem.* Probatur etiam ex ætate Patientis, quia senes morbis 6
frigidis corripiuntur, ut patet experientia, & docet Gal. ad Hipp. *mentem in libell. cui tit. brevis denot.* &c. & licet Averr. *lib.* 3. *Colleg. cap.* 31. contendat stuporem posse esse à caussa calida, hoc, præterquam quod posset habere locum in Iuvenibus tantum, & ætate consistentibus, & hoc etiam de raro, vel ipso Averroe testante, in omnibus tamen secundum plurimum, & in senibus semper falsissimum est: nam ipse Gal. *lib.* 2. *de loc. aff. cap.* 2. non solum apertissime fassus est, stuporem esse morbum frigidum, sed addidit quoque, esse insignem partium refrigerationem, cui consentiunt Avic. 2. 3. *cap.* 13. Gordan. *lib.* 2. *Lilii. cap.* 17. Vallesc. de Iar. *lib.* 1. *Phylonii cap.* 6. Mercurial. *lib.* 1. *Pract. cap.* 23. & *alii omnes.*

Sed quicquid sit de Auctorum opinione circa illud dubium, An stupor esse possit à caussa calida, certum est in nostro casu, eum fuisse à caussa frigida, cum esset stupor quidam universalis, vel potius semiparalisis quædam cum impotentia ad motum, ut ex ipsius sororis, Antoniæ depositione satis liquet, deponit enim per hæc verba. *Io per lo spatio didiece anni, & piu ho patito un assideramento per tutta lavita, qua voce, assideramento* (quæ dormitationem, siderationem, seu stuporem importat) declarat formam, & naturam morbi, quo detine-

 batur;

batur; in eo namque vel ex ſpirituum inopia, vel ex impedimento tranſitus eorum per nervos, occupantur affectæ partes dormitatione quadam, ac ſtupore, qualis fit cum diu ſuper aliquod membrum innitimur, vel unum alteri ſuperponimus. Et licet ipſa ſoror Antonia deponat, quod curata à Medico fuerit tanquam ſciatica affecta (tametſi etiam ſciatica non minus quam hic idem morbus in hac Religioſa fuiſſet incurabilis) certo non ſciatica, ſed ſtupore, ut diximus, laborabat; nam ſciatica partem determinatam ſemper detinet, ſtupor vero aliquando totum corpus detinere poteſt, ut in caſu noſtro. In ſciatica porro major eſt dolor, quam ſideratio partis, in ſtupore contra, ſideratio enim membri eſt magis conſpicua, magiſque affligit, quam dolor, ut in caſu noſtro.

Præterea ſciatica, neque ſenſum, neque motum primo, ac per ſe, & principaliter lædit, ſtupor contra aut alterutrum, aut utrumque ut in hac Religioſa; alias enim, cum mitior eſt, ſenſum tantum diminuit, aut obtundit, cum vero major eſt effectus & ſenſum lædit, & motum. Ac denique ſciatica
7 non eſt adeo familiaris ſenibus, ſtupor vero maxime familiaris, ita ut Averroes *lib.* 3. *Collig. cap.* 31. dixerit, Decrepitos ſemper ſtupore laborare, nec ſine ratione evidenti, nam quemadmodum ſenes omnes reliquos omnes ac ſingulos ſenſus debiles, atque obtuſos ſortiuntur, ſic etiam ſenſum tactus habent obtuſum, ac debilem, hoc autem fit in ſtupore, aut ſaltem ſtupor affectus eſt ſenſus tactus debilitati proximus, ſed & Gal. *lib.*2. *de Temperam. cap.*2. ſtuporem inter morbos ſenibus maxime familiares connumeravit. Quibus addendum, quod ſciatica eſt morbus articulorum, ſtupor autem eſt partium nervoſarum, quod nemo inficiatur, & patet ex functionibus, quas oblædit, nempe ſenſum, & motum quorum utrumque ad nervorum pertinet genus,
8 quod in hoc caſu non oſcitanter prætereundum; quippe cum natura partis affectæ, morbum reddat magis incurabilem, quando ſcilicet convenit temperatura cum intemperie faciente morbum; & quando debilis eſt, quorum etiam utrumque militabat in noſtro caſu, quia cum morbus eſſet frigidus obſidebat partes omnium frigidiſſimas, hoc eſt nervos, qui etiam ſunt in ſenibus in extremo debilitatis, unde ea de cauſſa hujuſmodi partes ſunt in
9 iiſdem ſenibus morbis inſigniter obnoxiæ, quamobrem Apoplexiam, Paraliſim, Tremorem, Convulſionem, & Stuporem ſæpiſſime incurrunt, teſte Galeno ubi ſupra qui omnes ſunt morbi ad nervos pertinentes, & qui ob eandem partium debilitatem in ipſis non ſolum ſanabiles non ſunt, ſed procedente ætate ſemper deteriores, & inſanabiliores fiunt, atque idcirco increſcentes dicuntur, ex eo, quod 10
vires acquirunt eundo, increſcente indies eorum cauſſa, ut proſequitur Io. Heurnius *lib.* 2. *Aphor. in commun. jam cit.* unde prudenter Oribaſius *cit. lib.* 2. *Aphor.* 45. dicebat, hujuſmodi morbos in ſenibus vocari Convivas, qui cum ipſis commoriuntur.

Denique pertinacia morbi, & repugnantia ſanationis probatur ex eo quod remedia in morbi principio adhibita; atque illa quidem validiora & quando morbos adhuc debilis erat, atque Ægra adhuc viribus conſtabat, nullo modo contulerant, ut ex teſtium depoſitione liquet, nam quinquageſimus octavus ſuper 61. in ſumm. *num.* 2. per hæc verba deponit, & eſt ipſamet infirma. Ne primi principii 10 fui medicata &c. dulcequili medicine non ricente beneficio alumo. ſed hoc multo magis confirmat ipſa facti ſeries, cum morbus tranſactis jam decem annis non ſolum nihil diminutus eſſet, ſed adhuc in ſuo vigore perſiſteret, quo longo annorum ſpatio nulla deinceps medicamenta ſunt adhibita, ut ipſamet ſinu Anteria fatetur ibi. ſtando che nommi ſon ſenuita di medicine, ſenem velli primi principii. Cum igitur Ægrotante jam in extrema decrepitate exiſtente, morbo jam in habitu permanente, viribus jam languidis, & effætis abſque ullo Artis præſidio hæc ſanatio tam prompte, ac celeriter contigerit ad ſolam Beati Laurentii invocationem, & manſuræ ejus corporis ſimplicem applicationem, certe eam non niſi ex divina virtute meritis ſervi Dei ſucceſſam omnino concludendum. Quod ego miraculum tanti fecerim, ut non in poſtremo miraculorum gradu reponendum exiſtimem. excedit enim naturæ potentiam, quantum ad id, in quo miraculum factum eſt: nam alias potuiſſet quidem Deus in ſubjecto magis vegeto, & calore naturali adhuc non deſtituto per ipſummet calorem ſua potentia operantem, aut acutum morbum illico fugare, & tunc quidem miraculum eſſet in infimo gradu reponendum, ſed in ſubjecto, in quo calor jam pene evanuerat, oportuit Deum abſque caloris ope ægram ad ſenſuum vigorem reſtituere, quod pene eſt, mortuum ad vitam revocare; Itaque juxta doctrinam D. Thom. 1. *ſumm. quæſt.* 105. *art.* 8. hoc erit potius in ſecundo ordine miraculorum reponendum.

CONSILIVM III.

ARGUMENTUM.

Monialis quædam ſoror Lucia nuncupata brachiorum Arthritide opprimebatur, quæ illi eorum, manuumque operam omnino impediebat, jamque per duos annos in eo morbo perſeveraverat incurata, tophoſque in articulis contraxerat. Mox B. Laurentii Iuſtiniani devotione allecta ad ipſius altare, ac ſe illi pro ſalute recuperanda humiliter commendans, inde recedens dicto citius motum, ac priſtinum membrorum vigorem recuperat, ac ſana deinceps vivit.

SVMMARIVM.

1 *Arthritis confirmata, & quæ Tophos contraxerit eſt in via Naturæ omnino incurabilis.*

2 *Tophi in Arthritide generati demonſtrant morbum incurabilem. & num.* 4.

3 *Senilis, aut decrepita ætas ex Articularibus morbis nunquam convaleſcit.*

5 *Arti-*

5 *Articuli ubi Tophis occupantur non possunt ad pristinum statum humana arte redire, sed divina ope & miraculorum quid &c.*

6 *Sanationes miraculosæ debent fieri in instanti, & esse perfectæ.*

IAm conspicua est sanationis repugnantia una ex parte in hac Religiosa respectu Naturæ, & Artis, ac tam patens alia ex parte ipsa sanatio, tamque extra omnem spem subsecuta, ut de miraculo dubitare nullus remanere possit locus. Et quo ad sanationis impossibilitatem respectu Naturæ, & Artis in casu, qui nobis offertur nulla præsumptio adesse potest, quod ipsa natura ex se, aut Artis præsidiis adjuta, quicquam in hac sanatione sit machinata; cum hæc enim Monialis laboraret Arthritide jam confirmata, & quæ Tophos contraxerat, notum est, eam laborasse morbo penitus incurabili.
1 Obsidebat vero hæc Arthritis, ut ex despositione testium liquet, utrumque cubitum, ubi Tophos, vel callos, vel nodos, ut dicunt, ex vetustate contraxerat. *in summ. num.* 2. cum his autem jungebantur perpetui dolores, & eorundem brachiorum extenuatio, ut in similibus doloribus evenire cum *Avic.* 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 5. testantur auctores quicunque de eo morbo verba facientes.

Ex quibus apertissime constat, morbum hunc esse confirmatum, cum jam per duos annos ægram detinuisset, ut ipsamet Testis 16. super 61. deponit *in summ. num.* 2. *& confirmat* 17. super eodem ibidem, & partes affectæ præ longitudine morbi essent extenuatæ, & Tophos, seu callos contraxissent, ut evidentissime probatur per testes omnes ad hoc examinatos: nam ipsa soror Lucia ad 61. ibidem ita deponit. *Et Havera le gomme condurezze nelli gomiti, cite due gomme per gomito*, & 17, super eodem: *Havera tuta duo le bravia marcate par le doglic con duo gomme per gomito.* Et 25. super eodem: *Havera le bravia piene di gomme, si como jo steval levodute.* Vocant autem omnes hi testes callos illos, seu Tophos, vel nodos, Articulorum, le gomme, quia apparent in Articulis nodosis ex podagra factis tumores quidam veluti gummata, quæ cum apparent
2 demonstrant jam morbum esse omnino confirmatum, & insanabilem, & de quo illud Ovidii jactatur sæpissime.

Solvere nodosam nescit Medicina Podagram.

Morbo præterea ex sua natura contumaci, & prorsus insanabili accedebat ætas senilis, immo decrepita: agebat enim tunc hæc Monialis, ut ex processu constat in *summ. num.* 2. annum quintum
3 supra sexagesimum, quæ Ætas ejus conditionis est, ut à morbis hisce afflicta, nunquam ad sanitatem redeat. Facit Hippocr. cujus verba infra referam, & Galen. *lib.* 3. *de san. tuen. cap.* 8. *& comm.* 2. *Aphor.* 40. à qua opinione nullus omnino Doctorum est, qui dissentiat; & ratio in promptu est, à quotidiana experientia confirmata, quia cum hic morbus in senibus dependentiam habeat à materia frigida, & cruda, sitque profundata in parte ex natura sua frigida, & omni calore destituta, nempe in Articulis, jam manifestum est, quod deficiente etiam calore in toto, & indies debiliore evadente, ut in senio fit, in quo calor sensibiliter, & evidenter declinat, nulla omnino sperari potest ex Naturæ ope morbi solutio, sed timendum potius indies ejus incrementum, & major expectanda accessionum frequentia, augescente indies tam materiali, quam agente causa, ac utraque morbum manifestissime fovente.

Quæ quemadmodum veritatem habent in simplici Arthritide senes exercente, sic multo patentiorem, & magis irrefragabilem habent veritatem, ubi Tophi, seu calli in Articulis fuerint generati; 4
ut in casu nostro; tunc enim hos morbos omnino esse insanabiles notum vel rudiuiculis Barbi tonsoribus est, & ab Hipp. *lib.* 2. *Prædict. num.* 15. quasi per definitivam quamdam sententiam pronuntiatum esse humana arte incurabiles, per hæc verba. Quicunque aut senes sunt, aut circa Articulos callos Tophaceos concretos habent; aut ærumnosè vehunt, ac siccam alvum habent, hi omnes sani fieri non possunt humana arte, quantum ego novi. In quibus verbis notandum Hippocratem divisive loqui de senibus, & Tophos habentibus, itaque tanto magis sententia erit vera in his qui & senes sunt, atque insimul Tophos in Articulis habent, & huic sententiæ adstipulantur DD. omnes quorum omnium instar sit unus Gall. *lib.* 10. *de comp. med. supra. cap.* 2. qui hæc quæ sequuntur de ea re pronuntiavit. Et postquam fuerint producti (Tophi) ne speraveris ad pristinam constitutionem exacte redire articulum posse. Accedant etiam Celsi verba *lib.* 2. *suæ Med. cap.* 7. Articuli vero, inquit, qui sic dolent, ut super eos ex callo quædam tubercula innata sint, nunquam liberantur; quæque eorum vitia vel in senectute cæperunt, vel ab adolescentia in senectutem pervenerunt ut aliquando leniri possunt, sic nunquam ex toto finiuntur. quæ conditiones ab his Medicæ Artis Proceribus enarratæ cum maxime adessent in hac Moniali, certe nullatenus hæsitandum est, sed omnino confitendum, eum morbum fuisse in illa omnino tam à Natura, quam ab Arte incurabilem.

Nec quicquam facit, quod Auctores omnes tam Græci, & Latini, quam etiam Arabes, tam recentiores, inquam, quam vetustiores plura præscribant ad Tophos in Articulis dissolvendos, & præcipue Gall. 10. *de simpl. Med. fac.* Alexand. Trall. *lib.* 11. *cap.* 1. Paul. *lib.* 3. *cap.* 78. *Aët. serm.* 12. *cap.* 43. *Cels. lib.* 5. *cap.* 18. *Avic.* 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. *Mercurial. lib.* 4. *Pract. cap.* 1. Mercat. *lib.* 4. *de Intern. morb. cur. cap.* 18. & alii, & quod multi profiteantur, se hujusmodi Tophos sanare posse, ut cum effectu nonnulli sanati sunt: & habes peculiariter exemplum unum, aut alterum apud Schench. *lib.* 5. *Observat. Tit.* de Arthritid. quia præterquam quod notissimum est ut plurimum in nodosa Arthritide curanda, ne semper dicam, Medicos suo fine frustrari, sane si qui curatus unquam est, nonnisi multis adhibitis medicamentis, & diuturnissima patientia id obtinuit, ut dolores tolerabiliores essent, & motus Articulorum essent aliquanto faciliores; at quod absque medicamentis, quod tam subito, quod tam fæliciter in subjecto decrepito Articuli jam Tophis impediti in suum pristinum statum, & vigorem redire unquam potuerint, nemo unquam factibile naturaliter concedet, & negatum id aperta fronte est ab ipso Galen. *loco supra cit. de comp. Med. s. l.* Immo hi ipsi, qui utcunque curati sunt, ætate adhuc erant vegeta, & vires in illis conveniens robur obtinebant, & multis medicamentis, atque opera Chirurgica, aliisque Artis præsidiis alleviati sunt quidem, non tamen ex toto sanati. sed Decrepitum in instanti ad sanitatem redire, Tophis dissolutis, & Articulis ad suam agilitatem de repente revocatis, à sæcu- 5
lo non

lo non est auditum, & omnino miraculosum est.

Cum igitur satis constet de impotentia tam Naturæ, quam Artis ad hunc morbum in hoc subjecto curandum, restat ut ejus sanatio ad Dei potentiam referatur, per quam B. Laurentii Iustiniani meritis ad ejusque invocationem Natura repugnante soror Lucia integram sanitatem recuperavit. De modo autem sanationis non est, quod aliquid dicamus; est enim per semetipsum adeo patens, & evidens, cum sanatio successerit subito, & in instanti, & fuerit perfectissima, ut nulla ulteriori probatione indigeat. Requiri autem ad miraculi evidentiam, ut 6
sanationes subito contingant, & sint perfectæ dixi alias *lib.* 4. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 1. *quæst.* 8. *num.* 7. quod maxime habet locum, ubi alias humores non sint sua natura de facili resolubiles, aut caussa morbum faciens non sit ullo modo, aut saltem nonnisi longo tempore amovibilis, ut erant Tophi in casu nostro, qui, dato quod aliquo modo resolvi, aut discuti potuissent, hoc erat impossibile quod fieret in instanti, ut est notissimum.

CONSILIVM IV.

ARGVMENTVM.

Dominicus Maphæus patria Veronensis febre laborabat, & Tetano, fueratque iis morbis ex improviso correptus; perseveraverat autem in ea afflictione per viginti dies, atque in extremo jam vitæ periculo versabatur, cum se B. Laurentio Iustiniano commendans, illico à febre, & à doloribus omnino liber evasit.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia miracula transcendunt simpliciter Naturæ potentiam.*
2 *Triplex miraculorum gradus.*
3 *Miracula omnia habent aliquid, quod admirationem excitat.*
4 *Miracula quomodo aliquando etiam ex Naturæ virtute contingere videantur.*
5 *Sanatio miraculosa in instanti fit, & absque ulla Naturæ operatione.*
6 *Miraculosæ sanationes circa morbos difficiles contingunt.*
7 *Miraculum est opus arduum.*
8 *Tetanus convulsionis species.*
9 *Tetanus morbus est gravis, & exitialis.*
10 *Tetanus à caussis frigidis generatur.*
11 *Tetanus tertia, aut quinta, aut septima, aut decimaquarta occidit.*
12 *Convulsio insanabilis atque mortifera est, cujus exolutio cita non est.*
13 *Convulsio quibus modis naturaliter sanetur.*
14 *Febris convulsioni remedio est.*
15 *Febris quas conditiones habere debeat, ut convulsionem sedet.*
16 *Convulsio in febre contingens perniciosa.*

1 NOn omnia miracula transcendere Naturæ potentiam simpliciter, notissimum est, cum aliqua excedant tantum secundum quid, veluti illa sunt, quæ excedunt non quantum ad id, quod fit, sed quantum ad id, in quo fit, & quod excedit quoad modum, & ordinem faciendi juxta doctrinam D. Thomæ 1. *par. summ. quæst.* 105. *art. ult.*
2 & ea de caussa triplex assignatur miraculorum gradus ab eodem D. Thoma ibid. Evenit ergo interdum, quod ea miracula, quæ Naturæ vires transcendunt tantum quoad operandi modum, & in infirmo miraculorum gradu à D. Thoma reponuntur, præ aliis dubitationem excitent, nec tam manifeste pro miraculosis operibus se prodant ex eo quod non videantur aliquando à consueto Naturæ
3 ipsius operandi modo recedere, cum tamen miracula oporteat semper peculiare aliquid habere, quod admirationem ex hoc excitet, quod recedat ab eo modo operandi ipsius Naturæ, & supponat exclusionem caussarum naturalium omnium, ac singularum, includantque supernaturalium operationem, ex qua admiratio excitatur, & cujus respectu miracula vocantur, ut latius dixi *lib.* 4. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 1. *quæst.* 1.

In nullo vero miraculorum genere major insurgere consuevit difficultas, quam in eis, quæ circa 4
morborum sanationes contingunt, circa quas aliquando ex sola ipsius Naturæ virtute miracula videntur contingere, ut protritum apud Medicos est, licet hæc nunquam vere miracula existant, neque caussam supernaturalem opificem habeant, sed simpliciter, ac mere ab ipsa Naturæ potentia dependantiam habeant; & tamen hi ipsi effectus majorem interdum nobis admirationem excitant, quam alia nonnulla, quæ vere miraculosa sunt circa morborum sanationes contingentia, cujus rei non alia assignari potest caussa, quod illa ut de raro, & præter omnem expectationem contingentia ad Naturæ opus referri posse nequaquam videantur, hæc autem contra ad Naturæ operationem facile referantur, & tamen aliquid semper peculiare habent, quod efficientiam caussæ supernaturalis his non obstantibus commonstrat. Præcipue vero modus sanationis à Naturæ lege omnino remotus, illam manifeste miraculosam declarat, ut cum maxime sana- 5
tio in instanti succedit. Rota *in Relat. Canoniz.* S. Andreæ Corsini *mirac.* 2. & fit absque ulla sensibili Naturæ operatione; licet aliquando non repugnet, sanationem ex miraculo contingere, & tamen intervenire sensibilem Naturæ operationem obedientis ad Dei nutum, ut in illuminatione cæcitatis Tobiæ, de qua *cap.* 11. dicitur, & cæpit albugo ex oculis ejus quasi membrana Ovi egredi. Sed hæc ipsa miracula non deficiunt à nonnullis aliis conditionibus requisitis in opere, quod miraculosum vere sit. Aliarum porro supernaturalium curationum exemplum esse potest febris, valida ac magna illico expulsa nulla Crisi, nec in tempore, quo naturaliter succedere poterat, succedente. Sanationes ergo omnes miraculosæ (ut ex iis, quæ in sacris litteris enarrantur evidenter apparet) has conditiones sortiuntur, ut subito, in instanti, illico ad Dei, & Christi Domini, ejusque servorum nutum factæ sint, & nulli

suc-

ſucceſſerint Naturæ motus, quæ eam cooperantem commonſtrarent, Natura enim ſemper ſui motus aliquam ſignificationem præbet, neque operatur in inſtanti. Rota *in relat. B. Magdalenæ de Papis ſui rat. 3. poſt mortem. §. 4.*

His non abſimilis eſt caſus nobis oblatus, qui à miraculoſi operis conditione nulla ex parte deficere videtur: Maphæus enim hic laborabat morbo magno, difficili, & exitiali, ut videbimus: mira-
6 culoſæ autem curationes circa hujuſmodi tantum morbos, non vero circa alios contingunt, qui nimirum vel moleſtiſſimi ſint, quod intolerabiles dolores, ac cruciatus excitent, qui noxii, quod membrorum motum, & actionem maxime neceſſariorum impediant, vel qui tandem exitiales ſint, quod homines manifeſto, ac certiſſimo vitæ periculo exponant, ſed tamen omnes ſumma cum difficultate curabiles, aut omnino ex ope Naturæ, vel Artis incurabiles exiſtant, ut percurrebam alias *cit. lib. 4. Quæſt. Medicoleg. quæſt. 8. nu. 4. & ſeq.* quia cum mi-
7 raculum ſit opus arduum D. Thom. *ubi ſupra art. 7. ad 2.* non poteſt conſiſtere circa leviores effectus, ſed circa graviores, & cum his ſemper adeſſe debet ſanationis repugnantia aut ſimpliciter, aut ſaltem ſecundum quid tam ex parte Naturæ, quam etiam Artis. Sed cum hoc, quod morbus hic, quo hic Æger detinebatur, habebat ſupradictas omnes, ac ſingulas conditiones, ejus curatio contigit in inſtanti, ut ipſemet Maphæus deponit *ſupra 61. in ſumm. nu. 2.* ſucceſſitque nullo ſecuto Naturæ motu, quod ex facto ipſo evidenter colligitur.

8 Et quoad morbum Maphæus laborabat ea ſpaſmi, vel convulſionis ſpecie, quam Tetanum vocant Græci, Latini vero generico nomine diſtentionem,
9 Celſus autem Rigorem, qui morbus & gravis, & difficilis, ac moleſtiſſimus, & exitialis eſt, non ſolum quia cum evidenti vitæ periculo invadit, & interdum Tertia aut Quarta hominem jugulat. Hippocr. *de Iudic. num. 8. & lib. 3. de Morb. num. 13.* Celſ. *lib. 4. cap. 3.* eſt enim morbus non modo acutus, ut Gal. *in lib. de Introd. cap. 13.* ſed peracutus ut idem Gal. *in lib. finit. Medic.* affirmat. verum etiam quia cum terribilibus ſymptomatibus aſſociatur ſcilicet doloribus vehementibus, rigore, hoc eſt membrorum rigiditate, eorundemque immobilitate, vigiliis, & id genus aliis, quæ ab ipſomet Ægrotante ſunt enarrata, & conſimilia ſunt iis, quæ ab Hippocrate, & Celſo locis *ſupra citatis*, cæteriſque Auctoribus afferuntur *in ſuis practicis cap. de ſpaſmo, vel Convulſione.* Dicebat ergo Hippocrates, Maxillas in hoc morbo rigere, quare non poſſunt languentes loqui, quod etiam in noſtro Ægrotante factum eſt, qui neque loqui ob id poterat, ut habetur *in ſumm. nu. 2. ibid.* Gridai forte, *dove prima non poteva parlare.* Addit Hippocrates, quod infirmi ſe movere non poſſunt, & hoc etiam in noſtro caſu manifeſtum fuit ibi, *Dove prima non poteva munermi in modo alcuno, &c. comiruiai à muover le braccia, & le mani.* de qua etiam immobilitate deponit Trigeſimus primus Teſtis *ſupra 61. in ſum. nu. 2. ibi.* Gli *venne non male grande, che lo ſter reſtare come retirato, che non ſi poteva muovere.* Dolere inſuper eos valde Hippocrates addebat, ut ex facto quoque in noſtro Ægrotante eveniſſe patet. Ex quibus clariſſime elicitur Maphæum hunc Tetano laboraſſe, quod etiam inſinuatur ab ipſa cauſſa Procathartica, quam ipſe
10 Maphæus enarrat, mora nempe in cœmeterio, loco, ut ſit, frigido, & humido, ſimiles enim morbi à ſimilibus cauſſis, hoc eſt frigidis procreantur. Gal. *in lib. de Tremor. Palpit. Convulſ. & Rigor. cap. 6.* ex qua ſtante jam aliqua corporis diſpoſitione, contractis muſculorum capitibus, & Nervis, ac prohibita per loci frigiditatem cutis perſpiratione facillime hic morbus eſt excitatus à Capitis forte deſtillatione fotus, & adauctus.

Cum ergo morbus hic tam moleſtus, ac exitialis proportionatis remediis non ceſſerit, certe ipſius pertinacia, & materiæ morbum excitantis inobedientia arguebatur, itaque mirum videri non debet, Medicos in hoc caſu de Ægri ſalute omnino deſperaſſe, cum notam haberent Hippocratis ſententiam 11
loco cit. lib. 3. de Morb. quod hic Morbus Tertia, aut Quinta, aut ſeptima, aut decimaquarta occidat. Neque fidendum erat in hoc Ægrotante iis, quæ addebat inibi Hippocrates, hoc eſt, quod ſi Æger prædictos terminos effugerit, ſanus evadat, unde videri poterat Æger hic jam periculum evaſiſſe, cum præſcriptos terminos ſuperaſſet, quia idem Hippocrates docens, quod ſi Æger aſſignatos terminos effugiat, ſalvus ſit, non aliud innuere voluit, niſi, ſi terminos illos ſuperaverit in melius procedendo; non enim de neceſſitate in aſſignatis terminis pereunt ſic affecti, ſed etiam extra illos, & illis quoque ſuperatis, cum in pejus, etiam illis tranſactis, labuntur, ut noſtro ægrotanti evenire debuit, quia non ſolum tranſacta decimaquarta, ſed jam vigeſima ineunte in deterius tendebat; unde Iure Medici futuram de proximo mortem expectabant, ut elicitur ex dictis Teſtium *in ſumm. num. 2. ibi.* Volendo *lui conqueſte parole inferire, per quanto mi diſſedenda mia ſocera, che credeva, ch' io foſſis morte.* Neque præter rationem timebant Medici, ſi enim (ut Duretus *in Conc. Prænot. tract. 3.* quem *de morb. mul. partic. 21.*
dicebat) Convulſio inſanabilis atque mortifera eſt, 12
cujus exolutio cita non eſt, quanto magis inſanabilis, & mortifera judicanda erat convulſio cum tam malignis ſymptomatibus ad vigeſimam protracta? Et multo magis rationabilem hunc Medicorum timorem faciebat exitialiſſimum ſymptoma in hoc morbo apparens, nempe longa obmuteſcentia, de qua Hippocr. *in Coac. Prænot. ſect. 2. nu. 265.* dicebat, In convulſione obmuteſcere malum.

Verumenimvero ſi modum jam ſolutionis hujus morbi conſiderabimus, manifeſtiſſime videbimus, illum fuiſſe ſupernaturalem, ac duo potiſſimum concurrunt id atteſtantia, nempe ſanatio inſtantanea, & modus ipſe non conſuetus ſanationis, ac præter Naturæ ordinem, totoque cælo ab eo differens, qui ſucceſſit. Inſtantanea enim ſanatio ex facto clariſſime elucet, ceſſante in inſtanti morbo, & omnibus morbum conſequentibus, nempe Obmuteſcentia, doloribus, immobilitate, rigiditate, inappetentia, vigiliis, & febre, & cæteris quibuſcunque ſymptomatibus Ægrotum tam pernicioſe moleſtantibus, ut ex facti narratione in proceſſu apparet; quorum aliqua licet non habeant dependentiam à principali morbo, hoc eſt à Tetano, ſive convulſione, ita ut etiam convulſione recedente remanere potuiſſent, inſimul tamen receſſerunt, ut miraculi evidentia ex effectus perfectione totali majorem in modum eluceſceret.

Sed & facili negotio probatur ſanationis modum non naturali via proceſſiſſe, ſed ſupernaturali quippe cum Hippocr. *in Coac. Prænot. loco citato.*
num. 270. & ſeqq. tripliciter ſanari hujuſmodi con- 13
vulſiones firmaverit, reſolutione ſcilicet per acu-

tam febrem facta, urinæ craſſioris, & acervatim erumpentis fluxu, & Alvi motu. Addit & quartum, nempe ſudores paulatim oborientes, quorum nihil in noſtro caſu ſucceſſit, neque illi prædictorum modorum ſucceſſa ſanatio attribui potuit. De poſterioribus enim non eſt dubium, cum in proceſſu nulla ſimilis mentio habeatur ex Teſtium depoſitionibus, quæ tamen cum eſſent notatu maxime digna non ſiluiſſent, ſi aut omnia, aut eorum aliquod apparuiſſent præcipue interrogati, ut fieri ſolet.

De febre tantummodo prima fronte non contemnendum inſurgere videtur, dubium, cum in caſu noſtro non ſolum adfuerit febris, ſed convulſio cum febre prehenderit, & per totum morbi progreſſum perſeveraverit: palam vero eſt non ſolum ex ſuperiori Hippocratis ſententia, ſed ex mille aliis ejuſdem aſſertionibus, & ex ipſa experientia, fe-
14 brem Convulſioni remedio eſſe & per eam reſolvi materiam omnem convulſionem excitantem; unde cum hic morbus habuerit remedium conſuetum, naturale ac proprium ex ipſa febre, non videtur ejus ſanatio modo aliquo miraculoſo contigiſſe.

Cui dubitationi ex ipſiuſmet Hippocratis dictis, & auctoritate pleniſſime ſatisfit; cum enim de ea
15 re verba facit, Convulſionem, inquit, ſanat exorta febris acuta, quæ prius non fuit; at in caſu noſtro febris ab initio cum ipſa convulſione prehendit, ut ex facto patet. immo idem Hipp. *lib.cit. Coac. Præn.* docens, non omnem febrem remedio eſſe Convulſione. declarat deinceps qualis eſſe debeat, ut proficua ſit dicens, Febris Convulſioni finem affert, quæ aut eodem die, aut poſtridie aut perendie inciderit, ſed ſi eam, qua inivit horam exceſſerit, neque ceſſarit, prava eſt. At in Ægrotante hoc noſtro febris ſemper perſeveravit ex quo prehendit, unde tantum abeſt, ut febris huic convulſioni finem attulerit, ut potius prava, & exitialis extiterit juxta illam Hippocr. ſententiam *in ſæpe cit. lib. Coac. Prænot.* 16
ſect.2. num.29. Convulſio in febre contingens perniciosa eſt, & aliam ibid. *ſect.ead. num.30.* Cum febre acuta Convulſiones pernicioſæ, & aliam ad rem noſtram magis facientem. Convulſio febri ſuperveniens omnino funeſta, perrarò etiam Puerulis, qui vero ſeptem annis provectiores ſunt, convulſione non tentantur in frebre, ſin autem, deſperati. Ergo cum febris hæc eſſet prava, & Convulſionem adjunctam haberet, morti certiſſimæ hominem adjudicare debuit, niſi ſupernaturale auxilium præſto fuiſſet, naturali quocunque omnino deficiente. Ejus ergo ſanatio miraculoſa fuit, & meritis B.Laurentii Iuſtiniani ſucceſſit, ad cujus invocationem in inſtanti, abſque ullo motu naturali, & morbus, & omnia conſequentia morbum evanuerunt.

C O N S I L I V M V.

A R G V M E N T V M.

Blaſius Carpentarius annum agens octavum ſupra quinquageſimum ex Sciæ dolore tam male habuit, ut per ſe ambulare in poſterum non potuerit, ſed coactus ſit fulchris greſſus ſuſtinere; ac jam nonnullis menſibus tranſactis recuperandæ ſalutis vel Artis, vel Naturæ præſidiis ſpem omnem abjecerat; cum ad altare B. Laurentii Iuſtiniani claudicans, & fulchris adjutus ſe contulit, inibique genuflexus ſeſe illi humillime commendavit, & momento temporis ſanus factus eſt, ad idem Altare fulchris relictis, nulloque auxilio propriis pedibus domum ſe confert, & in poſterum ſanus vivit.

S V M M A R I V M.

1 *Inſtantaneæ ſanationes naturaliter non fiunt in morbis longis, ſed tantum in Acutis.*
2 *Criſis eſt ſubitus motus in morbis, & mutatio ad ſalutem, vel ad mortem.*
3 *Sanationes inſtantaneæ, ut miraculoſæ judicentur, quas conditiones requirant.*
4 *Infirmi pereunt in inſtanti ſine criſi, ſed non ſalvantur in inſtanti abſque criſi.*
5 *Criſis ſi interveniat in morbi ſanatione, etiamſi in inſtanti ſuccedat; ſanatio à Natura cenſenda.*
6 *Criſis eſt Naturæ motus.*
7 *Sciatica inter Articulares omnes dolores moleſtior, & contumacior.*
8 *Ex Sciatica Ægrotantes ſæpiſſime claudi fiunt.*
9 *Vitium ab Ætate proveniens durante ea Ætate tolli non poteſt.*
10 *Sciatica Vere exacerbatur, aut de novo prehendit.*
11 *Criſes fiunt ubi calor eſt vegetus.*
12 *Criſis eſt Naturæ certamen cum morbo.*

Licet in via quoque Naturæ quædam morborum ſanationes tam brevi tempore ſuccedant, ut in inſtanti factæ videantur (licet naturaliter in inſtanti non fiant, ut voluit Rota *in relat Canonizat.* S. Hiacinthi, & S. Andreæ Corſini *mirac.1. & 2.* cum ibi allegatis) & ob id miraculoſæ exiſtimentur, certum tamen eſt non indifferenter in quibuſcunque mor- 1
bis tam longis, inquam, quam Acutis, ſed in Acutis potiſſimum ſecundum naturæ ordinem tales ſubitaneas, ac celerrimas ſanationes contingere, ac tunc quidem non ſine manifeſta aliqua Criſi motum, & virtutem ipſius Naturæ commonſtrante: cum enim in acutis morbis prædominentur ſemper, aut ſaltem ſecundum plurimum calidi, & tenues etiam quandoque humores, & ſubitaneæ ſanationes non poſſint fieri niſi mediante aliqua Criſi, ut videbimus, quæ eſt ſubitus motus, & mutatio in morbo ad ſani- 2
tatem, ſi bona ſit, ſin mala, ad mortem, Gal. *comm.2. Aphor.13.* certum eſt huic tam repentinæ mutationi non eſſe de ſe apud m. • eriam frigidam, ac craſſam, ex qua morbi longi dependent, ut tenuis, & calida eſt, ex qua dependent Acuti, quemadmodum inſinuatur ab eodem Gal. *lib.2. de Criſib. cap.11.*

Verumenimvero licet ſubitaneæ mutationes in morbis longis ut plurimum non contingant, ſufficit tamen ad excludendum miraculum etiam quod de raro, immo rariſſime ſuccederent, ut ſuccedere aliquando poſſe, cum per Criſes judicantur, oſtendit Gal. *lib.2. de Dieb. decret.cap.5.* quamobrem difficil- 3
limum ob id eſſet naturales ſanationes ſubito evenientes

3 nientes à miraculosis distinguere, nisi duæ de necessitate Naturæ in naturalibus conditiones concurrerent, quarum beneficio hæ ab illis internoscantur. Prima autem conditio est, quod insanationibus instantaneis, quæ Naturæ ope contingunt, semper
4 præcedat Crisis: nam infirmi possunt quidem de repente, & in instanti deficere absque Crisi, sed nullo modo sanari in instanti absque Crisi. verba
5 sunt ipsius Galeni *lib. 3. de Crisib. cap. 9.* Vbi ergo in sanatione Crisis interveniat, ea etiam in instanti succedens naturalis censenda, quantum est ex hoc,
6 quia nihil aliud Crisis est, quam ipsius naturæ motus, ut Galenus ubi proxime docet.

Altera conditio est (& habet multo magis locum in morbis Chronicis seu longis) ut Crisis facta in via Naturæ semper sit cum aliqua manifesta, & insigni excretione, ut demonstratum est à Galeno *lib. 2. de Dieb. 5. decre. cap. 5.* quam conditionem maxime requiri in sanatione miraculosa, nempe ut succedat absque ulla insigni evacuatione dixi alias *lib. 4. cit. Quæst. Medico-Legal. tit. 1. q. 8. nu. 13.* nam semper è contra judicanda ex naturæ virtute successa, si per insignem aliquam evacuationem contingat, nisi evidenter aliunde constet etiam hoc pacto eveniente ex supernaturali virtute procedere.

His positis supponitur jam in casu nostro subitanea quædam sanatio cujusdam morbi Chronici, seu longi, & difficillimi, absque ulla apparente Crisi successa, nullaque succedente insigni evacuatione, quare determinari jure posset, eam ex supernaturali virtute evenisse; quod ut magis magisque palam fiat, videtur de necessitate examinanda morbi qui sanatus est, natura, & status, ac modus deinceps, quo sanatus est. Et quoad primum certum est, quod Carpentarius hic patiebatur dolorem Ischiadicum, aut Coxendicum dictum, qui à Barbaris vocatur sciatica, & quem Chronicum, ac longum pluries testatus est Hippocr. & præcipue *lib. de intern. aff. prope finem partic. 58.* ubi morbum esse gravem, ac diuturnum firmavit, *& lib. 2. Prædict. part. 45.* ubi in senioribus vix per annum solere sanari docuit, & idipsum cæteri Medici unanimiter fatentur, unde tam Arecæus *lib. 2. de cur. tard. pass. cap. 12.* quam Cæl. Aurel. *Chron. lib. 5. cap. 2.* eum inter diuturnas affectiones adnumerant, quod multo evi-
7 dentius ipsa experientia commonstrat: nam inter omnes Articulares morbos, qui & longi omnes ex sua natura, & curatu sunt difficillimi, ut Medicis est notissimum, & adnotavit etiam Rota *in Relat. Canoniz. B. Andr. Corf. mirac. 2.* doloris acerbitate, afflictiones diuturnitate, sanationis difficultate, & recidivæ promptitudine molestissimus est sciaticus dolor, ita attestantibus Medicis omnibus. Cels. *suæ Med. lib. 4. cap. 22.* Avic. 12. 3. *tract. 2. cap. 5.* Fernell. *lib. 6. Patholog. cap. 18.* non una vero ex caussa dependet tanta ejus morbi contumacia, tanta dolorum molestia, ac tam longa Ægritudinis afflictio, ut prosequitur Avic, *ubi proxime.* Nam primo Articuli patientis magnitudo in caussa est, ut materia promptius, & quantitate copiosius ad illum descendat. Secundo magnorum ligamentorum, aliorumque vasorum multitudo dolorem facit acerbiorem, ex dolore autem majore major sequitur attractio, & ex majore attractione major dolor, & sic quasi perpetuo circulo una caussa per aliam fovetur, unde fit, ut in hujusmodi doloribus afferente Avic. *loco cit.* fiat effusio materiæ desuper ex toto corpore ad ipsam patientem particulam. Tertio dolentis Articuli profunditas impedit penetrationem omnem medicamentorum tam eorum, quæ ad levandum dolorem, aut ad materiæ resolutionem, vel concoctionem exterius adhibentur, quam eorum, quæ ad purganda quomodocunque eam ipsam materiam interius assumuntur. His aliisque nonnullis ex caussis simul concurrentibus, non mirum est, si morbus, hic non solum ex sua natura sit curatu difficilis, sed etiam multoties insanabilis, quod Medici satis norunt, & non desiit adnotare Rota *in Relatione Canon. B. Paietani mirac. 2. post mortem*; quia sæpissime ex 8
eo ægrotantes claudi fiunt, ita attestante Hippocr. *lib. 1. de morb. num. 3.* & *in lib. de intern. affect. num. 54. & 58.* & *lib. 6. Aphor. ult.* quod nostro huic ægrotanti evenit. Multo minus mirandum est cum tot difficultatibus ex ipsa natura provenientibus adjungitur patientis ætas senilis; tunc enim desperata omnino res est, quia cum hujusmodi dolores senibus sint familiares, & senectutis maxime vitio contingant, ut idem Hippocr. *lib. 3. Aphor. ult.* & Galen. *lib. 5. de sanit. tuend. cap. 8.* docent, jam patet, quod vitium ab ætate perveniens durante ea ætate 9
tolli non potest, quia caussa illud fovens non solum non est amovibilis, sed indies vires acquirit, unde prudenter Galen. *Comm. 1. Aphor. 40.* dicebat, Arthritidem, & Nephritidem ex eorum morborum numero esse qui senes comitantur usque ad mortem, quod multo magis habet locum in hac Arthritidis specie, nempe in sciatica; habet enim hæc inter alias hoc peculiare, ut facillime revertatur. Avic. *ubi alias, cap. 5.* sciatica, inquit, & Podagra cum curantur & eradicantur earum materiæ, sunt ex eis, quæ redeunt qualibet ex caussa; hoc est, etiam si ex toto curentur, ita ut ab radice humores eas producentes evellantur, levi tamen negotio, ac facillime reversionem faciunt. Non modo ergo morbus hic difficilis curatu est respectu accessionum particularium, sed etiam respectu recidivæ, & præcipue in senibus, quos ad mortem usque concomitari mox ex Galeno dictum est.

Erat ergo morbus, quo Carpentarius hic detinebatur diuturnus, molestus, & contumax non solum respectu sui ipsius, sed respectu etiam sui progressus, & respectu ætatis ipsius patientis, quæ senilis erat; agebat enim Blasius tunc annum octavum supra quinquagesimum, ut deponit secundus Testis super 44. *in summ. num. 1.* His addebatur temporis conditio, in quo sanatus est, cum adhuc vigeret hyems, aut saltem instaret ver, nam circa Quadragesimam sanatus est, ut deponit idem Testis ibidem.
In his vero temporibus hujusmodi morbi tantum 10
abest, ut sanari soleant, quin potius, aut de novo tunc præhendunt, aut jam facti exacerbantur, ut peculiariter de vere testatur Hippocr. *lib. 3. Aphor.* & ibi Gal. *in comm. & lib. 6. Aphor. 55.* Cels. *lib. 4. c. ult.* & Avic. *ubi alias.* & facit Rota *in Relat. Canoniz. B. Felicis à Cantalicio, tit. de Mirac. miraculos.* si quæ ergo instantanea sanatio in tam difficili morbo successerit, ut successisse probatur ex testium depositionibus *in summ. num. 1.* nequaquam persuaderi possumus, Naturam quicquam in ea sanatione operatam fuisse; primo quia nulla in hac sanatione Crisis successit, ut de necessitate debere succedere in subitis sanationibus probavimus. Secundo, quia nulla facta est insignis excretio, nullusque apparuit motus, qui Naturam operalem commonstrare potuerit. Nam quod nulla successerit Crisis probatur primo ex Natura morbi, qui cum diuturnus, ac chro-

nicus

nicus fit, non ſolet per Criſim judicari; ut jam ſuperius annuimus: licet enim non deſit aliquis morbus diuturnus, qui aliquando per Criſim judicatur, certe Arthritis ex his non eſt, & maxime Iſchias, ſeu ſciatica, tum propter materiæ conditionem, quæ morbum excitat, tum propter particulæ patientis
11 naturam, quæ calore deſtituitur; At Criſes fiunt ubi
12 vegetus eſt calor. Galen. *de Criſib. lib.* 2. *cap.* 11. tum propter alias cauſas. Probatur ſecundo, quia cum Criſis ſit naturæ certamen cum morbo, in eo fiunt motus vehementes, & conſpicui, qui latere non poſſunt, unde tales motus plura ſigna neceſſario præcedunt, ut proſequitur id Galenus *ibid. lib.* 1. Cum igitur nihil conſtat de hoc in caſu noſtro, ſed potius de contrario, quia is motus vehemens, ſi præceſſiſſet, & hæc pugna cum morbo à natura facta plurimum ægrum exagitaſſet, & coëgiſſet etiam decumbere, dicendum eſt nullam in hac ſanatione interveniſſe Criſim. Quod autem nulla ſucceſſerit inſignis evacuatio manifeſtum eſt, cum Blaſius à concepto voto in ipſa Eccleſia illico ſanus evaſerit, nec veriſimile ſit ibi. Similem aliquam execrationem ſucceſſiſſe, de qua examinati Teſtes omnino tacuerint. Et ut magis innoteſcat, Blaſium abſque ulla Naturæ ope & ſupra omnes Naturæ creatæ vires ſanum fuiſſe factum, non ſolum ſanatur in inſtanti ex morbo, qui alias à Natura nonniſi longiſſimo temporis intervallo vix ſanari, & ne vix quidem poteſt, & liber ab eo omni ex parte evadit, nullo relicto morbi veſtigio, ſed in poſterum etiam ſanus per multos annos vivit, ut Teſtes deponunt; contra quam Natura ipſius morbi ferat, & maxime in ſenibus. in quibus vel leviſſima ex cauſſa, ac de ſe reverſionem facere convenit, ut ſuperius jam firmatum eſt.

CONSILIVM VI.

ARGVMENTVM.

Affligebatur ſoror Cæcilia Moroſina anno ætatis ſuæ quinquageſimo tertio febri cum catarro, à qua in acerbiſſimum dolorem Coxendicum, ſeu ſciaticum (uterque enim ſimilis eſt) lapſa eſt cum ſtupore, & motus impotentia ſiniſtri cruris, quæ tamen invocatione B. Laurentii Iuſtiniani, & ejus ſanctiſſimi corporis menſuræ applicatione illico à dolore libera remanet, ac deinceps brevi integre etiam à febre ſanatur.

SVMMARIVM.

1 *Deus ſervos ſuos in peculiari aliquo miraculorum genere magis, quam in alio interdum illuſtrat.*

2 *Sciatica inter articulares morbos eſt omnium moleſtiſſimus.*

3 *Morbum fieri per decubitum quando dicatur.*

4 *Abſceſſus per decubitum fiunt in parte omnium maxime debili.*

5 *In ætate ſenili dolores coxendici fiunt maxime diuturni.*

6 *Ad celeres ſanationes quæ conditiones requirantur ex parte naturæ.*

7 *Sanatio inſtantanea in morbis diuturnis Naturæ repugnat.*

8 *Satis eſt ad Miraculi evidentiam, ut ſanatio urgentioris morbi ſit inſtantanea, licet remaneant alia morbi accidentia.*

1 IN omni effectuum genere, qui ſupra naturæ creatæ vires fieri poſſunt D. O. M. mirabilem ſe præſtat in ſanctis ſuis, ſed aliquando eos in peculiari aliquo miraculorum genere illuſtrat, atque uni quidem Prophetiæ donum, alteri poteſtatem ejiciendi Dæmonia, huic occultas hominum cogitationes cognoſcendi, illi vero gratiam viſionum beatificarum, alteri item ſanandi languores, neque virtutes omnes omnibus ſemper, ſed peculiares peculiari ſervo ſuo aliquando impertitur. Itaque fit, ut unius ſervi Dei invocationem ad febres pellendas, illius ad puerperas levandas, ad Epilepticos ſanandos, ad alioſque particularis generis morbos edomandos valere comperiamus. Beatiſſimi ſervi Dei Laurentii Iuſtiniani invocationem ad dolores, & morbos Articulorum, nervoſarum partium deſperatos efficacem eſſe, jam non uno, aut altero, ſed multiplici miraculo D. O. M. comprobavit. ſic factum apparet in Moniali, cui ſororis Luciæ nomen erat, nodoſa Arthritide laborante, in Blaſio Carpentario ex moleſtiſſima ſciatica claudicante, in Dominico Maphæo ſæviſſimo Tetano detento, in ſorore Antonia univerſali ſtupore oppreſſa, & in aliis, ac peculiariter nunc in caſu, qui offertur hujus Reverendæ Monialis acerbiſſimo Coccendicis dolore conflictatæ; qui omnes cum neque ab Arte, neque à Natura quicquam adjumenti ſuis ærumnis expectare poſſent, hujus ſervi Dei invocatione ſanati ſunt; cum vero de plerìſque jam nonnulla dicta ſint in prioribus poſitionibus, reſtat nunc ut de hoc caſu aliquid dicamus, ut non ſecus ac alios miraculoſe & ipſum contigiſſe non ex Artis aut Naturæ ope firmis rationibus comprobemus.

Iam vero alias dictum ac concludenter probatum 2
eſt, ſciaticæ morbum inter Articulares affectus eſſe omnium moleſtiſſimum, ſolutu contumaciſſimum, ac præ omnibus facile recidivam facientem. Celſ. *lib.* 4. *ſuæ Med. cap.* 22. Avic. 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 5. & *alii.* Præter naturalem autem ſanationis difficultatem, quam hic morbus ſortitur, equidem ſciatica, qua Reverenda hæc Monialis opprimebatur, habebat quaſdam aggravantes conditiones, ex quarum conjunctione multo gravior, moleſtior, & contumacior, quam ex ſua natura ſit, facile evadebat; quarum prima erat, quod evenerat ab alio prægreſſo morbo per materiæ decubitum. Secunda quod materia erat copia multa & qualitate frigida. Tertia quod anni tempus morbum mirum in modum fovebat. Quarta quod ætas patientis huic morbo & generando & fovendo, erat maxime idonea.

Et ut à prima conditione incipiamus, & quid ea ad rem noſtram importet oſtendamus, ſciendum, Medicos tunc firmare, morbum fieri per decubitum, cum morbifica materia ab una parte in aliam tranſmittitur. Galen. *lib.* 2. *de Art. cur. ad Glauc. c.* 7. Nominant autem, inquit, hujuſmodi diſpoſitiones (hoc eſt, Decubitus ſeu Apoſtemata) cum qui prius

prius unum membrum infestant humores, eo relicto, ad alterum transeunt. Id vero tunc evenit cum pars expellens, ac se exonerans est fortis, recipiens autem omnium, quæ in corpore sunt maxime debilis: nam omnes corporis partes, cum in suo robore sunt, expellunt à se superflua ac noxia, quousque extra corpus protrudantur, vel ad unam partem perventum fuerit, quæ præ debilitate impotens sit à se ea depellere, quod millies explicatum ab eodem Galeno est; & signanter in Method. *med. libb. in lib. de sympt. causf. & de cur. rat. per sang. mission. & alibi.* Cum ergo materia in parte debili firmata fuerit, inibi caussat morbum, ac tunc dicitur is morbus factus per decubitum, parte, quæ antea laboraverat à morbo exonerata, ut in hoc casu, in quo cum hæc Religiosa caput multa pituita oppletum haberet, quæ excalefacta febrem quoque excitaverat, Natura volens se ab ea superflua, ac noxia materia exonerare, eam ad propinquiores partes repulit, & hæ quidem ad viciniores, quousque ad magnum articulum ossis Sciæ perventum est, qui cum esset, quacunque ex caussa maxime debilis, non potuit, ut aliæ partes effecerant, eam à se repellere, & sic dolor ibi generatus est acerbus, qualis ex sciatica caussari solet; quæ omnia non solum ex rationabili discursu, sed ex ipsa Patientis depositione habentur *in summar. num.* 1. *ibi. Mivenne insieme un catarro, che mi cominciò della Testa, & mi calò dalla banda sinistra, pigliandomi tutto il fianco, & la gamba; & mi parve, ch' allorami calasse un acqua fredda, che mi tolse intieramente la forza di pot: r movere tutta quella banda.*

4 Cum ergo Abscessus per decubitum fiant in parte omnium, quæ sunt in corpore maxime debili, ut superius firmavimus, certe hinc manifestissima fit insufficientia, & omnimoda impotentia ejus partis ad talem morbum aliquo modo superandum; cum morbus superari non possit, nisi à validiori partium virtute, ac robore, ut notissimum est. quod si huic adscititiæ, ac accidentariæ debilitati conjungatur naturalis ipsius partis debilitas, eo quod minimo calore dotetur, ut est Articulus, & insimul ineptitudo ad remedia excipienda, ut præcipue inter omnes Articulos est Articulus ossis Sciæ, certe morbum, qui sic fiat, habere omnimodam suæ sanationis repugnantiam in via Naturæ firmandum est, cum tam Arti, quam ipsi Naturæ omnis præcisa via sit tales morbos superandi.

Sed adauget majorem multo in modum prædictam repugnantiam, materiæ morbum excitantis multitudo, & qualitas; quanto enim major materiæ copia partem affectam obsidet, & quanto frigidior ea est; tanto magis repugnat, morbum à calore debili posse naturaliter sanari. Quod vero in casu nostro materia esset multa, & frigida patet; nam multa erat, quia non solum caussabat dolorem, sed impediebat sensum & motum; multa erat, quia tempus anni eam copiosiorem reddebat, cum esset autumnale, in quo plurima excrementa aggregantur præterquam quod ætas ipsa eam copiosiorem reddebat; multa erat, quia non modo occupabat articulum, sed vicinas etiam partes omnes; erat insuper frigida, quod ad sensum patebat, unde eadem soror Cæcilia id fatetur ibi: *Et mi pare, ch' allora mi calasse un acqua fredda &c.* Præterea idem Anni tempus aggravabat morbum, & majorem in modum sanationem impediebat, cum morbus hic ex sua natura frigidus in parte frigida cum multa frigidæ materiæ copia ab Anni tempore frigido nonnisi summopere foveri & adaugeri debuisset. Quibus omnibus addebatur ætas Patientis jam gravis, cum annum ageret tertium supra quinquagesimum, qua 5
ætate dolores coxendicos, & sciaticos maxime esse diuturnos, & vix per annum sanari dicebat Hippocr. *lib.2. prædict.n.45.* quod multo magis ex ejus sententia habet locum, ubi torpores, & refrigerationes tum Lumborum, tum Crurum fiunt; ut in casu nostro, in quo non modo os Sciæ, sed etiam lumbos, & totum crus sinistrum dolor, ac torpor, & impotentia ad motum prehendebat, ut ipsamet soror Cæcilia deponit ibi. *Et mi calò dalla banda sinistra, pigliandomi tutto il fianco, & la gamba.* Atque hæc quidem omnia simul concurrentia (licet unumquodlibet per se idem operari posset) faciebant omnimodam sanationis repugnantiam in via Naturæ. Quod si concedere velimus, his non obstantibus, Naturam utrumque aliquid machinari potuisse circa hujus morbi sanationem, certe eædem conditiones, quæ tantopere morbum graviorem reddebant, & contumaciorem, non permittebant ullo modo, ut Natura subitaneam hujus morbi discussionem moliri posset, siquidem ad hujusmodi non in- 6
stantaneas dicam, ut hæc fuit, sed ad celeres morborum sanationes requiritur ex parte Naturæ calor fortis, pars affecta vegeta, ac valida, materia morbum faciens non multa, neque crassa, qualitas calida, tempus morbo contrarium, ætas juvenilis aut saltem consistens, hæc enim omnia simul concurrentia, aut saltem eorum plura, celeres motus in morbis faciunt, unde celeres sequuntur sanationes; at contrariis conditionibus militantibus non solum fieri non possunt celeres hujusmodi motus, & consequenter neque celeres sanationes, sed impeditur omnino quicunque motus Naturæ, aut si forte aliquis fiat, is quidem non nisi temporis diuturnitate succedit, ut docet Galen. multis in locis, ac præcipue *in libb. de Crisib. & comm. 3. in Hippocr. Prognost. part. 24.* Et idcirco cum repugnet omnino Naturæ 7
morborum diuturnorum instantanea sanatio, & in hoc casu ad invocationem B. Laurentii immediate post applicationem mensuræ ejus corporis ea fuerit secuta, non ex Naturæ ope, sed ex supranaturali virtute eam successisse asseverandum, quod non destitit etiam ponderare Medicus, qui Reverendæ hujus Monialis curam gerebat; cum judicaret enim hoc fuisse undecunque miraculosum, non aliam suæ assertionis caussam attulit, quod non poterat is morbus in via Naturæ tam brevi temporis spatio superari, ut deponit *super. 61. in summ. num. 9. ibid. Poiche secondo il mio giuditio quel male non doveva guarire, ne si doveva levare si presto.*

Nihil denique obstare videtur, si post principalis morbi curationem, remanserint aliqua consequentia morbum, nec ægra tam subito ab iis levata sit; satis enim est, si morbi malitia, & acerbitas 8
ad servi Dei invocationem, & immediate post applicationem mensuræ ejus beatissimi corporis, atque in instanti remiserit, ut in similibus dixit Rota in Relatione *Canon. sancti Caroli par. 1. mirac. 13.* ut in aliis Relationibus alias. Quod vero acerbissimus ac molestissimus ille dolor illico ab applicatione prædictæ mensuræ corporis B. Laurentii cessaverit, probatur ex dictis Testium. Octavus *super. 61. Et subito mi acquetai, & mi addormentai fino alle nove hore, &c.* Vigesimus nonus super eodem. *La trovai improvisamente in buon stato,* & Nonus super eodem ex dicto ipsius Patientis. *Et mi è passata subito la doglia.*

glia. Et Decimus super eodem ex dicto quoque ipsius Patientis. *dicendormi subito messa quella misura, mi sono addormentata;* & concordant alii omnes nemine excepto.

CONSILIVM VII.

ARGVMENTVM.

Detinebatur Ioannes Picatus Crurum OEdematoso tumore perpetuo cum ulcere, & jam per quatuordecim annos eo morbo conflictatus fuerat, cum ope B. Laurentii Iustiniani implorata brevi integram consequitur sanitatem.

SVMMARIVM.

1 *Tumor OEdematosus qui vocetur.*
2 *Hydrops fieri non potest nisi vitiato Hepate.*
3 *Intemperies omnes præsertim insignes, virtutem dejiciunt.*
4 *Natura repugnante omnia irrita.*
5 *Ars Naturæ ministra, & Medicus ipsius Artis, seu ipsius Naturæ minister.*
6 *Morbi longi non possunt naturaliter nisi paulatim & longo temporis intervallo superari.*

TVmor, quem in cruribus patiebatur hic Ioannes Picatus, de cujus miraculosa sanatione modo
1 agitur, erat OEdematosus: vocant autem Medici Tumorem OEdematosum illum, qui à materia frigida, & humida, pituitosa nempe generari solet. Ejus vero naturæ fuisse satis superque demonstrat & qualitas, & quantitas materiæ tumorem producentis, præter aliam, quæ ab eo per ulcusculum aliquando expurgabatur: erat enim aquosa, & quantitate multa, ut deponit Testis vigesimus nonus super decimo *in summ. num. 2. ibid. Poiche essendo solito ussirgli grand acqua da quella gamba, &c.* horum enim utrumque proprium est Materiæ frigidæ; præterquam quod & morbi diuturnitas, & gravitas, & impotentia ad motum id ipsum apertissime significabant, cum diuturni morbi fiant ab humoribus frigidis Gal. *lib. 4. Aphor.* 44. & materia frigida ob sui crassitiem gravitatem in parte faciat.

Licet tamen hujusmodi Tumor ex se ipso molestus admodum esset, ita ut vitæ tædium ægrotanti inferret, non ita tamen gravis morbus ex sua natura erat, quin multo gravioris, & difficilioris morbi germen esset: non enim ejus morbi caussa ab ipso crurum vitio dependebat, sed multo nobilioris partis vitium subesse in corpore ostendebat, nempe Hepatis; quippe cum OEdematosi tumores maxime si insignes sint, ex imbecillitate, & defectu sanguificatricis facultatis ipsius Hepatis generentur: cum enim viscus hoc præ caloris debilitate non possit totam Chylosam materiam ad ipsum transmissam in perfectum sanguinem convertere, remanet ejus portio aliqua semicocta, quæ ad debiliores partes tanquam nutritioni non apta transmissa tumores hujus generis OEdematosos excitat, ut in casu nostro factum est; in quo cum omnes inferiores partes tumefierent, & maxime insigniter sinistræ, apparet hanc affectionem fuisse quandam Hydropis speciem, ejus nempe, quæ Anasarca nominatur, in qua ut plurimum totum corpus, interdum tamen solummodo inferiores partes tumefiant. Ejus rei unum, aut alterum evidentissimum signum ex Testium dictis elici potest; tumefactio scilicet crurum perpetua, & maxime ægro stante, aut ambulante, & tarditas, ac impotentia ad progressionem, quorum utrumque ab Auctoribus ponitur pro signo hujus affectionis; & de priori quidem Aretæus *lib. 1. de causs. diuturn. pass. cap. 6.* his verbis stantibus pedes, tibiæque intumescunt. de posteriori vero Cæl. Aurel. *lib. 3. Chron. cap. 7.* Debilitate tardus, inquit, ac piger corporis motus cum in flatione inani. Ac utrumque hoc symptoma in nostro ægrotante adfuisse manifestum est & de posteriori Testes omnes *in summ. nu. 2.* unanimiter deponunt. Ipse Ioannes Testis 27. *supr.* 10. *Et adesso camino liberamente, dove prima poteva à pena mover mi, & caminare perdue, ò tre Credi, che bisognava, che mi sedessi.* & 33. super eodem, *e stentava assaissimo à caminare,* & 34. super eodem. *Et quando gli conveniva venire giu in bottega, veniva giu con le crocu.* De priori vero. 29. *super deci loco ibi Ognivolta, cheglisi levava in piedi, se gli gonfiava la gamba.*

Constituta ergo jam vera hujus morbi Idea, facile erit nunc determinare, an ejus morbi sanatio successa immediate post invocationem B. Laurentii, miraculosa fuerit, nec ne. Ac videtur dicendum firmiterque asseverandum, eam miraculosam fuisse, tum quia sanatio ejus morbi superabat Naturæ creatæ vires, tum etiam quia modus sanationis fuit undequaque supernaturalis, & extra Naturæ ordinem. Quadruplici autem ex capite sanatio hujus morbi superabat Naturæ vires; & primo respectu remotionis caussæ morbificæ, & correctione partis emandantis. Secundo respectu partis recipientis. Tertio respectu diuturnitatis, & confirmationis ipsius morbi. Quarto respectu debilitatis ipsius particularis Naturæ ægrotantis, quæ neque ope Medica adjuta per tam longum temporis spatium tantisper resurgere valuit.

Et quoad primum caput norunt Medici, nullos 2
Hydropes fieri posse, nisi vitiato Hepate, Gal. *lib. 6. de loc. aff. cap. 7.* & DD. omnes ubi de Hydrope verba faciunt immo non solum Hydrops, sed neque simplex OEdematosus Tumor, si confirmatus sit, absque Hepatis vitio procreatur. Gal. *lib. 3. de sympt. causs. cap. 2.* Cum ergo hic adesset insignis Tumor OEdematosus, certe ejus caussa à frigida Hepatis intemperie, & ab imminuto calore originem trahebat; tales enim Hydropes, atque hujuscemodi Tumores ab hujusmodi intemperie fieri docent Gal. *loco cit. de loc. aff.* & cum eo DD. omnes. Ergo ad hunc morbum sanandum, & ad remotionem caussæ morbificæ necesse erat, hanc Hepatis intemperiem ad contrarium reducere, quod duplici ex capite erat impossibile; primo quia vires ipsius particulæ patientis erant invalidæ, & calor ipsius maxime debilis; id enim habent proprium omnes intempe- 3
ries cum insignes sunt, qualis hæc erat, ut virtutem summopere debilitent. Gal. *cit. lib. 3. de sympt. causs. cap. 1.* At si in principio contractæ hujus intemperiei Natura non potuit eam superare, quid sperandum ab ejus ope erat post tot annos elapsos? secundo

cundo, quia intemperies hæc jam erat confirmata, & in habitu, ac connaturalis evaſerat; cum enim Natura non poteſt in principio partium intemperies emendare, ſed indies augeſcunt, paulatim illis aſſueſcit, & ſic illas ſibi connaturales facit, eaſque in poſterum mutare non minus impoſſibile eſt, quam Naturam ipſam, aut quodcunque à Natura irrepens vitium.

Quoad ſecundum caput non eſt, quod longioribus immoremur; erant enim partes recipientes humores illos crudos, & excrementitios, Hepatis vitio generatos, omnium corporis partium infimæ, decliviores, & natura frigidiores: quod enim eſſent infimæ, commonſtrat ipſas promptiſſime recipere ab univerſis partibus ſuperioribus. ex eo quod eſſent declives, eveniebat, ut difficillime, immo nullo modo jam receptos humores ad alias partes remittere poſſent. ex eo quod eſſent frigidæ, evidenter ſuccedebat, ipſas receptos humores neque concoquere, neque reſolvere, neque ullo modo exuperare poſſe. Et licet aliqua dictorum humorum copia per ulcuſculum expurgaretur, ſemper tamen remanebat fomentum ab interno viſcere, ex quo perenniter novæ materiæ generabantur ad ipſas partes affectas tranſmittendæ. Hepar enim tanquam perennis fons ex aſſumptis ob contractam frigiditatem, ſeu potius ob caloris pauperiem, novos humores excrementitios procreabat, neque fieri poterat, ut deſineret per aliquod tempus procreare, niſi ad priſtinum ſtatum reduceretur, quod erat omnino in via Naturæ impoſſibile. Quamdiu ergo individuum viveret, & Hepar ſuo munere fungeretur, tamdiu neceſſarium erat illud novos humores affectis partibus ſubminiſtrare, niſi à ſanguificatione deſiſteret, quod non niſi individuo deficiente evenire poterat.

Quoad tertium caput, manifeſtiſſimum quoque eſt, ſanationem Naturæ vires ſuperaſſe; quia morbus erat jam in habitu, & per tot annos confirmatus, ad quem exuperandum jam nec fortior calor, nec ætas floridior, nec vires validiores, neque aliud quicquam opem ferre poterat, multo ergo magis deſperata res erat, ubi calor erat jam debilis, ubi ætas jam declinans; ubi vires jam languidæ; in quo caſu ſanguis indies frigidior evadebat, & calor imbecillior reddebatur.

Quoad quartum denique caput ex ipſa facti ſerie elucet Naturæ ſimul & Artis Medicæ invaliditas ad ejus morbi ſanationem; cum tot annis neque ipſa Natura, neque ipſa Ars tot adhibitis medicamentis per tres inſigniores Medicos, quorum fama & ſcripta ad nos pervenerunt, nihil profecerit: cenſendum vero eſt, hos clariſſimos Medicos omnem lapidem moviſſe, ut Ægrum à tam moleſto morbo vindicarent, ſed incaſſum omnia, aderat enim nimia, & invincibilis Naturæ: repugnantia, qua præſente omnia irrita redduntur. Hippocr. *in* 4
Leg. num. 2. quia Ars eſt Naturæ Miniſtra, & Me- 5
dicus ipſe Artis miniſter, vel Naturæ. id Hipp. *lib.* 1. *de morb. Popul. ſection.* 2. & notavit etiam ex Legum-peritis Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixta num.* 3. qua de cauſſa Medicus ſemper Naturam imitatur, & licet interdum quoque imo ſemper coadjuvet, non poteſt tamen quicquam perficere, ſi adſit ſubjecti inhabilitas ad recipiendam ſanitatem.

Quod tandem modus ſanationis hujus diuturniſſimi morbi fuerit unde quaque ſupra Naturam, patet, quia cum morbi longi & ob caloris, & Na- 6
turæ debilitatem, & ob humorum copiam, & qualitatem (ſunt enim multi, & frigidi, ut alias ex Gall. dixi) non poſſint niſi per inſignes evacuationes, ac paulatim, & longiſſimo temporis intervallo naturaliter ſanari, hic abſque ulla excretione, & in inſtanti ab invocatione B. Laurentii remiſit, & breviſſimo unius hebdomadis ſpatio integre ſanatus eſt, nulla Artis ope interveniente, ut ex proceſſu patet. quamobrem cum in hoc caſu calor naturalis ad priſtinum vigorem cum eſſet jam quaſi extinctus, remeaverit, videtur mortui reſurrectioni pene opus hoc æquiparandum.

C O N S I L I V M VIII.

A R G V M E N T V M.

Nobilis mulier Veneta Marina Gritti nomine ſeptuagenaria affligebatur jam per plures menſes Canceroſo quodam pectoris tumore ulcerato, cumque jam in extremo vitæ degeret, ope B. Laurentii Iuſtiniani implorata, in inſtanti ab omni morbo liberatur, nullo omnino tumoris, aut ulceris veſtigio in parte remanente.

S V M M A R I V M.

1 *In miraculoſis ſanationibus duo de neceſſitate concurrere debent ut miraculoſæ vere ſint.*

2 *Cancroſi tumoris ſigna.*

3 *Cancer ejus Naturæ morbus, ut nunquam conſaneſcat.*

4 *Natura morbos ſuperat concoquendo.*

5 *Impoſſibile naturaliter eſt ex ſoluta unitate non remanere veſtigium in carne.*

6 *Miracula aut ſunt præter Naturam, aut contra Naturam, aut ſupra Naturam.*

TOt conditiones in propoſito caſu concurrunt, manifeſtiſſime declarantes ſanationem hanc ſupra Naturæ vires undequaque fuiſſe, ut ſupravacaneum videri facile poſſit, hoc pluribus rationibus corroborare; tamen breviter hic nonnulla deducam, ut miraculi evidentia majorem in modum eluceſcat. Duo igitur mihi maxime videntur in hoc caſu
ad miraculi efficientiam conſiderari poſſe, quæ præ- 1
cipue in omni ſanatione, quæ miraculoſa judicanda ſit, ex neceſſitate concurrere debent, de quibus etiam in ſuperioribus actum eſt. Ac primum eſt repugnantia omnimoda ſanationis ex parte ipſius tam Naturæ, quam Artis. Secundum modus ipſius ſanationis omni ex parte ſupernaturalis. Repugnantia namque ſanationis quoad Naturam, vel Artem non ſolum manifeſtiſſima eſt ex parte morbi, ſed etiam ex parte Patientis, & præterea ex parte multarum conditionum morbum ipſum concomitantium.

Et primo repugnantia ex parte morbi apparet, examinando naturam, & essentiam ipsius morbi: erat enim Tumor Cancerosus cum ulcere in pectore, ut ex signis ab omnibus testibus unanimiter al-
2 latis satis patet: nam Tumor hic erat magnus ad-instar ovi gallinacei, colore livens ac nigricans, visu horridus, cum dolore perenni ac pernecabili, tactu maxime durus; quæ omnia signa conveniunt cum iis, quæ ab Auctoribus pro signis diagnosticis cancri apostemosi afferuntur. Gal. *lib.* 2. *de Art. cur. ad Glaucon. cap.* 5. *Cels. l.* 5. *suæ med. cap.* 38. *Paul. suæ med. lib.* 4. *cap.* 26. *Aet. Tetrabibl. serm.* 16. *cap.* 43. *Rasis.* 27. *Contin. tract.* 3. *cap.* 1. *Avicen.* 3. 4. *tract.* 2. *cap.* 15. Ioan. de Vigo. *lib.* 2. *suæ Chirurg. tract.* 4. *cap.* 3. *Paræus suor. oper. lib.* 6. *cap.* 26. *Tagaut. Inst. Chirurg. lib.* 1. *cap.* 15. *Forest. lib.* 4. *Observat.* 5. & alii. Licet ergo testes deponant de Gangræna, eo quod eorum nullus medicorum nominum proprietatem callere potuerit, vere tamen ex signis ab ipsismet allatis, & descriptione ejus tumoris ab ipsis diligenter facta, nullus erit ex Medicis qui in hoc hæsitaverit, unde decernendum absque ullo dubio est, tumorem illum fuisse apostema cancerosum; neque enim allata signa Gangrænæ convenire possunt, neque remedia à Medicis præscripta, ex arte præscripta viderentur; aliam namque omnino curam requirebat Gangræna ab ea admodum diversam, qua Medici usi sunt; præterquam quod Gangræna non poterat ad plures menses absqve vicinarum partium sphacælo, & corruptione, corrupta prius ipsa patiente particula, perdurare. cum Gangræna principium sit, & via in corruptionem Gal. *ubi supra cap.* 5. & cæteri omnes. Cum ergo pateat, morbum hunc fuisse cancrum apostemosum, jam patet insimul sanationis ipsius inpossibilitas, & re-
3 pugnantia in via Naturæ: cancer enim hujusmodi naturæ morbus est, ut nunquam consanescat. & quamquam Galen. *comm* 4. *Aphor.* 24. dicit, cancrum in summa parte consistentem aut cum difficultate sanabilem, aut omnino insanabilem esse; tamen absolute cancros jam accrescentes, qualis hic erat in insignem tumorem sublatus, insanabiles absque ulla hæsitantia esse, notissimum est. facit ipse Galen. *lib.* 2. *de Art. cur. ad Glauc. cap.* 10. & multo clarius Pauli auctoritas, *ubi supra*, cujus verba hæc sunt. Hoc malum, inquit, plane propter succi crassitiem non consanescit, utpote, quod nec repelli, nec discuti queat, nec totius corporis purgationi cedat, vel quod etiam mitiora negligat remedia, vehementioribus autem irritetur, & excandescat. Sed speciatim Aetius *loco cit. cap. seq.* de cancro in pectore verba faciens, Cancros, inquit, in pectore obortos omnino deploratos esse scito. Neque idem Galenus id inficiatur, cum *loco cit. de Art. curat.* solos incipientes cancros sanasse se aliquando fateatur, jam auctos autem nunquam.

Non dispar sanationis repugnantia considerari potest ex parte subjecti Ægrotantis; erat enim hæc infirma septuagenaria, viribus destituta ac omnino à prægresso morbo dejectis, cum jam per multos dies febribus, doloribus, vigiliis, inappetentia, & mille aliis symptomatibus fuisset conflictata, ut deponunt testes, & præcipue 26. *supra* 45. *in summ. num.* 1. jam vero ad extremum quoque ventum erat, quia nihil per plures jam dies assumpserat; quinimo & loquela, & voce erat destituta, ut concordant iidem testes 26. *super eodem* & 32. *super eodem in summ. ibid.* Non modo ergo repugnabat, Ægram sic constitutam morbum tam pertinacem, & rebellem, imo de sua natura insuperabilem superare, cum neque integris viribus alias superari potuisset, verum etiam repugnabat, eam superare posse quemcunque vel mediocrem, & multo mitiorem morbum; quippe cum Natura morbos su- 4
peret concoquendo, concoctio vero fiat per calorem, aut simpliciter fortem, aut saltem respectu morbi concoquendi. At in nostra Ægrotante calor non solum non erat fortis, sed in extremo debilitatis, & respectu sui ipsius, & multo magis respectu morbi, nempe cancerosi illius apostematis, quod cum originem habeat à materia crassa, & melancholica, ut Galenus, Celsus, Paulus, Aetius, Rasis, Avicenna, & cæteri omnes uno ore fatentur, hæc coctionem non admittit, ut iidem DD. prosequuntur, & ut ipsa tumoris essentia commonstrabat; erat enim maxime durus, at duri hujusmodi tumores ab Hippocrate, teste Gal. *comm.* 5. *Aphor.* 67. pravi, & crudi ea de caussa vocantur, nempe quia rebelles sunt coctioni.

Sed & præter commemorata multæ insuper aliæ conditiones reddebant hunc morbum incurabilem, ac deploratum, & manifestissime repugnantiam sanationis ex parte Naturæ ostendebant, ut, quod hic tam malignus tumor ad febrem esset subsecutus, faciente Natura abscessum, & demandante peccantem materiam ad externas corporis partes non ob sui robur, & virtutem, sed ob malignorum humorum stimulum; quæ Naturæ indicationes quam exitiales sint, & qualem, ac quantam secum afferant calamitatem, & quam pessime semper terminari soleant, præter quotidianam experientiam ex Hippocratis, & Galeni aliorumque DD. decretis ostendit Prosper Alpin. *de Præsag. vit. & morb. lib.* 7. *cap. ult.* His adde partis humorem excipientis naturam, hoc est pectus, in quo Cor vitæ & caloris fons situatur: hujusmodi vero abscessus quanto cordi sunt propinquiores tanto, ob eorum malignitatem sunt pejores. Alpin. *ubi proxime.* jam autem ex Aetii dicto patet, eos tumores in pectore deploratos esse. Neque tandem desunt aliæ conditiones ita morbum aggravantes, ut illum undequaque in via Naturæ incurabilem redderent, quas brevitatis caussa considerare pro nunc supersedebo.

Probata igitur repugnantia sanationis hujus morbi ex parte naturæ, reliquum est, ut sanatio successa miraculosa fuerit, quomodocunque tandem successerit; sed ultra prædictam repugnantiam etiam modus sanationis toto genere supra Naturam idem apertissime commonstrat. successit enim sanatio primo absque ullis mediis naturalibus; successit secundo in momento, in instanti, ac tertio denique sanatio successit perfectissima non relinquendo vestigium prægressi morbi, ut relinquere naturaliter debuisset. Et quoad primum patet, quia Medicus sciens hujusmodi tumores non esse remediis irritandos, & inanem esse, ut patet ex Pauli auctoritate, in iis medendis omnem operam medentis, usus est cura, quam Palliativam vocant, præscribens oleum anodinum, seu mitigatorium ad dolorem tantummodo mulcendum; nam alias quid prodesse poterat oleum liliorum alborum ad concoquendum, aut dissolvendum Tumorem renitentem, durum, ac cancerosum? Itaque cum hoc non sit remedium morbo sanando proportionatum, & reliqua non sint administrata, sequitur, quod sanatio successerit absque mediis ab Arte administratis. & quod neque alia

media

media naturalia huic curæ intervenerint patet ex iis quæ jam dicta ſunt.

Quoad ſecundum, verificatur ex dicto teſtium, ſanationem fuiſſe inſtantaneam, ſecundus *ſupra* 45. *in ſumm. num.* 1. *ſubito la Gangrena ſuani, non vedendo piu ſegno, ne effetto alcuno.* Et 26. ſuper eodem, ad interrogata. *Io medeſma un hora prima l'havera medicata, & viſto il male, c'haveva, & poi in non ſubito guarità ſenza che reſtaſſe male alcuno.* Concordant etiam circa hanc momentaneam ſanationem Teſtis 22. *ſup. eodem &* 21. *ſup. eodem in ſumm. num. eod.*

Quoad tertium opus hoc apparuit perfectiſſimum à ſuperna Dei manu meritis B. Laurentii patratum: non modo enim recedit morbus, & omnia ſymptomata morbum conſequentia in ipſo ſanationis inſtanti, ſed ne veſtigia quidem tumoris, aut Vlceris, quæ ſemper remanere ſolent, ulterius apparuerunt, quod admirationem, & miraculum multo
5 magis adauget: naturaliter enim hoc quoque erat impoſſibile, non remanere ſcilicet in loco affecto ſigna ulla tumoris, aut ſaltem ulceris prægreſſi ex contracto callo in externæ cutis unione apparens, ut Gal. *ipſe lib.* 14. *Method. med. cap.* 10. perſequitur, quia nunquam quod generatur ad uniendam continui ſolutionem eſt vere ipſum, quod ante erat; at etiam ſi quam minima ſit continui ſolutio, ſemper ubi uniatur veſtigium prægreſſæ ſolutionis retinet: quamvis enim quod de novo generatum eſt cuti ſimillimum ſit, cutis tamen non eſt, ut addebat ibidem Galenus, quando & denſior ea particula de novo pullulans viſu, tactuque inveniatur; immo cicatrices ab hujuſmodi pravis tumoribus relictæ, tetro quoque colore ſe produnt, cum ſequantur humoris peccantis conditionem, qui niger, ac teter in his tumoribus eſt.

Inſurgere tamen poterat aliqua difficultas, quam, licet minimi momenti ſit, diſſolvere operæ pretium eſt: patet enim ex dictis teſtium, tumorem illum fuiſſe ulceratum, & per ulcuſculum perpetuo pus emanaſſe; quæ evacuatio videtur huic morbo proportionatiſſima, neque enim tutius, aut melius tumores, quam per puris expurgationem terminari poſſunt, ſi inſenſibilem evacuationem excipiamus. potuit ergo tumor hic, ut aliis evenit, per illam Puris emiſſionem ex Naturæ ope terminari. Cui difficultati ex facto ipſo ſatisfit; Primo, quia Puris illa evacuatio erat modica, & nullius momenti, ut teſtes deponunt, unde erat inſufficiens ad tumorem illum ſanandum; Secundo, quia illa materia non erat verum pus, ſed ichor quidam, qualis ex malignis ulceribus fluere ſolet, atque eam ob cauſſam mirum non eſt, ſi neque dolores ceſſabant, neque tumor ab ejus evacuatione minuebatur, nihilque in ſumma Ægra levabatur. Tertio, quia cum tumor per horam ante ſanationem, ſuam adhuc retineret magnitudinem & duritiem, ſi ad Puris evacuationem ſubſidere, ac tandem diſparere debuiſſet, neceſſarium erat tunc temporis majorem multo & copioſiorem Puris quantitatem expurgaſſe, quod tamen factum non eſt. Itaque reliquum eſt, ut nihil omnino contulerit ea Puris emanatio ad Tumoris illius curationem, cum vere nulla animadverſione digna eſſet.

Et ex his manifeſtum fit, ſanationem hanc fuiſſe
undequaque miraculoſam, immo cum miraculoſa 6
aliquando ſint præter Naturam, alias vero contra Naturam, interdum autem ſupra Naturam, firmandum certe eſt, miraculum hoc ſimul & præter Naturam, & contra Naturam, & ſupra Naturam, fuiſſe: cum enim effectus ſucceſſerit in inſtanti extra ordinem à Natura datum, quæ operatur in tempore, apparet fuiſſe præter naturam; cum autem tumor alias ex humoris conditione illum excitantis indiſſolubilis & qui diſcuti non ſit aptus, ut Paulus dicebat, momento diſparuerit, humore in auras attenuato, & evaneſcente, apparet eſſe contra naturam, ac cum tandem ſanitas introducta eſt in ſubjectum non diſpoſitum, nec aptum ſanitatem recipere, nullis præviis diſpoſitionibus, apparet fuiſſe ſupra Naturam. Quamobrem licet miraculum hoc in primo miraculorum gradu reponi debeat, in quo reponuntur ea, quæ per naturales cauſſas nullo modo fieri poſſunt, ſed à Deo tantum immeditate fiunt, ut eſt mortuorum reſurrectio, tamen in hoc primo miraculorum gradu, hoc non infimum locum tenere exiſtimaverim, & ipſi mortuorum reſurrectioni æquiparandum.

CONSILIUM IX.

ARGUMENTUM.

Nobilis mulier Aretina Alexandra nomine ſumma, ac extrema pariendi difficultate conflictabatur, Puer enim brachium extra uterum porrexerat, cumque eo modo exitum ab utero invenire non poſſet, Animam exhalauerat; unde Mater in majorem pariendi difficultatem devoluta, jam præ dolore Animam agebat, ventre mirum in modum intumeſcente. Ejus Frater Cathedralis Eccleſiæ Canonicus eam Beato Gregorio Decimo ſanctæ memoriæ Pontifici maximo humiliter commendat, atque dicto citius, non reducto Pueri brachio intro, feliciter parit, nullis omnino relictis prægreſſæ difficultatis Partus veſtigiis.

SUMMARIUM.

1 *In probandis ſanationibus miraculoſis excludenda eſt ab effectu, Natura, & Ars.*

2 *Non dicitur miraculum, opus quod Naturæ vires non excedat.*

3 *Naturæ vires ſuperare aliquem effectum ſecundum quid, quot modis contingere ſoleat.*

4 *Calore, & Spiritu utitur Natura tanquam inſtrumentis ad ſuas actiones exercendas.*

5 *Ad Partus actionem requiritur tam Matris, quam fœtus vegetus calor.*

6 *Sanationes multæ miraculoſæ exiſtimantur, & jure de illis dubitatur.*

7 *Quæ conditiones conſiderandæ in ſanationibus, quid miraculoſæ ſint judicandæ.*

8 *Subita sanatio, crudo existente morbo, naturaliter succedere non potest.*
9 *Indicationes evenientes crudo existente morbo bonæ naturaliter nullo modo esse possunt.*
10 *Figuræ partus aliæ naturales, & faciles, aliæ non naturales, & difficiles.*
11 *Morbi Augmentum quando dicatur.*
12 *Morbus in Augmento dicitur crudus.*
13 *Ars est Naturæ ministra.*
14 *Crisis est Naturæ opus, commonstratque ipsius Naturæ virtutem supra morbum.*
15 *In sacra historia nullus morbus apparet curatus per aliquam crisim.*
16 *Natura operatur per alterationem, & idcirco in tempore.*
17 *Sanatio miraculosa debet esse undequaque perfecta.*
18 *Sternutatio superveniens in partu difficili cur bona.*
19 *Partus difficiles in quos morbos Mulieres compellant.*

1 IN probatione Miraculorum, quæ respiciunt morborum sanationes, illud maxime locum habere videtur, Exclusio nempe tam Naturæ, quam Artis, & utriusque ineptitudo, & impotentia ad ejus operis productionem: nam quod pertinet ad Naturam,
2 notissimum est, non dici Miraculosum opus, quod supra Naturæ facultatem, & ordinem aliquo modo, hoc est, aut simpliciter, aut saltem secundum quid non existat D. Thom. *p.* 1. *quæst.* 115. *art.* 7. *in princ.* Martin. Delr. *Disquisit. Magic. Quæst.* 7. *lib.* 2. ea enim de re hæc conditio, quod effectus sit supra Naturæ vires desideratur ab omnibus DD. in effectu, qui miraculosus sit judicandus. Malvet. *de Canoniz. sanct. dub.* 3. *num.* 40. Castan. *in Cathal. Glor. mund. par.* 3. *consid.* 49. Mascard. *de Probat. conclus.* 262. *num.* 34. Delrius *loco cit.* Barbos. *de Offic. & Potest. Episc. Allegat.* 97. *num.* 8. Biderman. *in Agonist. cap.* 14. & ex Medicis insinuatur hoc ipsum à Vallesio *in lib. de sacr. Philosoph. cap.* 35. Sed cum, ut annuimus superius, non necessarium sit ad Miraculi essentiam, ut sit opus supra Naturæ vires simpliciter, sed satis sit ut secundum quid ejusdem Naturæ vires exuperet, no-
3 tandum hoc non unica ratione fieri posse: quia sunt nonnulla miracula, quæ quidem per caussas naturales nullo modo fieri possunt, sed alia sunt nonnulla, quæ per easdem caussas possunt fieri, in actu tamen per eas nequaquam fiat, ut Mannæ descensus in deserto; alias enim Manna naturaliter descendit, aut pluvia ad preces sanctorum accersita, quæ similiter naturaliter producitur. alia vero miraculosa opera fiunt, quæ vere à caussis naturalibus procedunt, sed quæ minime erant dispositæ ad talem effectum producendum, quale esset mundatio Lepræ in Nahaman Syro; siquidem ea sanatio per caussam naturalem facta est, per aquam nempe Iordanis, sed quæ minime habebat eam aptitudinem mundandi corpora à Lepra. Ac denique alia miracula sunt, quæ fiunt per caussas naturales, habentes etiam aliquam dispositionem ad agendum, non tamen proximam, neque sufficienti efficacia dotatam, immo valde remotam, ac insufficientem, quale esset fel Piscis ad Tobiæ cæcitatem sanandam, quia id medicamenti erat quidem aptum, & habens hanc dispositionem à Natura ad abigendam cæcitatem provenientem ex crassis humoribus, ob maximam abstersionem & discussionem, quam à Natura sortitur, non tamen ea dispositio erat proxima, & talis, ut tam modico tempore, immo in instanti sanare posset cæcitatem, cum non modo non haberet parem efficaciam ad hoc sufficientem, sed neque aliquo modo similem, ut unica vice applicatum posset hunc effectum producere, ut optime percurrit Vallesius *in sacr. Philosoph. cap.* 42. & notavi ego alias *lib.* 4. *Quæst. Medico-leg. Tit.* 1. *quæst.* 8. *num.* 50.

His sic se habentibus, ut innotescat, an casus propositus Miraculi nomen mereatur, necne, videndum, quonam pacto dispositæ essent caussæ naturales, ex quibus effectus erat expectandus in casu nostro, quæ caussæ erant calor, & spiritus: his enim mediantibus tanquam instrumentis utitur Natura 4
ad suas actiones exercendas. Aristot. *lib.* 2. *de Part. Anim. cap.* 7. Galen. *comm.* 5. *Aphor.* 53. Non videtur autem absolute dicendum, quod effectus, de quo agitur, successerit absque ullo harum caussarum concursu, quia in miraculis, quæ omnino absque hujusmodi naturalium caussarum concursu eveniunt, apparet evidenter supranaturalis caussæ operatio, ut clare videtur, quod pro exemplo sit, in socru Petri, quæ morbo crudo existente ad solum Christi Domini nutum confestim surgens ministrabat illis. At hæc sanatio non supergreditur simpliciter Naturæ creatæ vires, sed secundum quid, ut videbimus. dicendum ergo, effectum hunc à naturalibus quidem caussis dependentiam habuisse, sed quæ minime erant dispositæ ad agendum. Quod vero hoc ita se haberet facillime probatur, quia 5
cum ad Partus actionem requiratur calor vegetus, & fortis, non modo ipsius Matris, sed etiam ipsius Pueri, Hippocr. *lib.* 2. *de morb. Mul.* & alias alibi Aetius *serm.* 16. *cap.* 22. & alii omnes; insuperque requiratur ipsius Pueri aut naturalis situs, aut talis, ut saltem quomodocunque exire possit in lucem, patet in nostro casu utriusque calorem omnino fuisse improportionatum ad Partus actionem, nullamque habuisse dispositionem ad operandum, immo contra ab omni hujusmodi dispositione fuisse remotissimum; quia ex parte Pueri omnino erat extinctus, cum ille jam diu esset mortuus, ut unanimiter deponunt Testes omnes *super.* 27. Ex parte vero Matris erat in extremo debilitatis, cum illa jam animam ageret, ut iidem Testes super eodem deponunt. Situs denique ipsius fætus erat talis, ut omnino exitum illi impediret, etiamsi & Mater & Puer ipse validissimas sortiti essent vires, nam erat undequaque impossibile, Puerum in eo situ permanentem exire ab utero posse. Cum ergo calor, qui in hac actione præcipua caussa agens est, adeo improportionatus esset respectu tam validæ actionis, qualis est actio pariendi, & pariendi mortuum, (nam tunc præcipue major requiritur ex parte Matris) & alia ex parte adesset renitentia, & repugnantia subjecti, in quod agebat, tanta ut nullo modo esset aptum ad patiendum; concludendum est omnino, effectum secutum nequaquam à calore ut caussa naturali emanasse.

Quoniam autem effectus quidam admirandi, in quibus naturalium caussarum concursum interfuisse ambigitur, eo difficilius pro miraculosis judicantur, quo naturales ipsæ caussæ magis aptæ videbantur ad effectum illum producendũ, ne in his judicandis, & peculiariter in hoc opere, de quo agitur, decipiamur; necessarium videtur per aliquot signa opus à supernaturali caussa emanans, & quod miraculosum vere est, ab eo, quod à naturali emanat, interstinguere; hoc enim pacto facillime in veritatis cognitionem deveniemus. Inter hæc autem miracula ea præcipue sunt, ut dixi, quæ circa infirmorum sanationes contingunt,

6 tingunt, nam hæc & frequentius conspiciuntur, & jure de illis dubitatur, quia hominum vulgus in Ægrotis, qui in aliquo manifesto vitæ periculo constituuntur, & mox ab eo periculo evadunt semper miracula commentatur, cum tamen pateat, vera miracula de raro fieri; at in his sanationibus ea miracula existimantur, quæ vulgo admirationem excitant, quando præter spem aliqui ex Naturæ vi mirabiliter sanantur. Avic. 4. 4. *tract*. 2. *cap*. 110. Vt ergo naturales hujusmodi mirabiles sanationes à vere miraculosis secernantur, videntur in miraculosis nonnullæ conditiones adnotandæ, quæ in naturalibus nequaquam adnotantur. quarum aliquæ ex parte morbi se tenent, aliæ vero ex modo sanationis

7 considerandas se offerunt. nam primo ex parte morbi videtur necessarium, quod morbus, ex quo quis per miraculum convalescit, sit sua natura difficilis, quia miraculum non potest in levioribus consistere, cum sit opus arduum. D. Thom. *p*. 1. *loco cit*. Secundo morbus debet esse gravis, nempe aut cum manifestissimo vitæ periculo, aut cum ineptitudine ad reductionem status naturalis, in utroque enim casu facilius datur occasio præsumendi, Naturam esse à morbo superatam, neque ullam amplius virtutem sortiri ad sanitatem introducendam, cum contra in morbo neque gravi, neque adeo periculo proximo, præsumatur Natura esse superior, & facile posse illum superare. at secuta sanitate in morbo gravi & periculosissimo, sanitas non potest ipsi Naturæ accepta referri, quantum est ex hoc, ut omnino alias ad ipsam referenda est, cum Natura sit morborum medicatrix, & caussa sanationis adeo manifesta & evidens, ut frustra minus evidentem quæramus. Rota in novissimis *decis*. 706. *par*. 1. & notum est in Philosophia.

Tertio videtur necessarium, quod morbus sit adhuc crudus, & in augmento, quando accidentia adhuc augentur, & morbus vires acquirit eundo, aut saltem necesse est, ut sit in principio status, quia cum est vere in statu, & appropinquat declinatio, aliquando fit repentina, ac momentanea mutatio, etiam præter spem, & cum summa admiratione adstantium ad salutem, quæ à Natura quidem est, quæ morbifica caussa in eo agone superata, ac validior reddita, corporis actiones suo libitu exercet, concoctosque humores quocunque libet expellit, unde bonæ ac salutares crises emergunt, in quibus subito, & de repente integra sanitas restituitur. Ga-

8 lenus *comm*. 2. *Aphor*. 13. & alibi alias, & hæc morbo crudo existente naturaliter succedere non possunt, quod idem Gal. *firmat comm*. 1. *in* 1. *Prorhet*.

9 Hippocr. *partic*. 13. cum Indicationes evenientes in morbis crudis à Natura esse non possint, nec bonæ idcirco sint; & sic sanatio subitanea facta eo tempore potius ex vi supernaturalis, quam naturalis caussæ successa existimatur. His præmissis, appareret jam in casu nostro prædictas omnes, ac singulas conditiones adfuisse, unde infertur quod miraculosus fuerit, & non naturalis, quia primo morbus absque dubio erat difficilis, quod patet ex ipsa hujus symptomatis appellatione, dicitur enim Partus difficilis; immo cum partuum difficilium unus sit difficilior altero, hic erat omnium difficillimus, ut ex dicendis patebit. Patet etiam ex facti narratione,

10 quia cum figuræ, quæ in Partu conspiciuntur, aliæ sint naturales, ex quibus partus facilis existit, nempe quando fœtus in caput fertur. Hippocr. *de Nat. Puer. inf*. & *lib*. 1. *de morb. mul. num*. 50. Paul. *lib*. 13. *cap*. 66. Aetius *lib*. 16. *cap*. 22. & alii omnes Doctores; aliæ vero sint, quæ non naturales existunt, quarum aliquæ partum mediocriter difficilem faciunt, ut quando Puer exit in Pedes. Paul. & Aet. *loco cit*. aliæ tandem, quæ faciunt partum difficillimum, constat in casu nostro eam fuisse omnium, ut dixi, difficillimam, quia infans brachium foras porrexerat, qua figura nunquam possibile naturaliter est, ut partus succedat, quia capite in scapulas conduplicato exire cogitur, hoc autem nec tentatum succedit, nec sine summa Matris pernicie tentari posset. Paræus suæ Chirurgiæ *lib*. 23. *cap*. 16. Mercurius *in lib. della Commare* 2. *cap*. 3. Relinquo mille alias conditiones, quæ morbum hunc in extremo difficultatis constituebant, ut Matris erat debilitas, fætus ipsius interitus, & corruptio, diuturnitas partus, & aliæ multæ brevitatis caussa omittendæ. Ex quibus etiam infertur, adfuisse secundam conditionem commonstrantem effectum miraculosum, cum hic morbus non solum gravis esset, sed gravissimus, & maxime lethalis. Hippocr. *ubi proxime*: neque hoc absque manifesta ratione, quia non una solummodo, atque illa quidem maximi ponderis caussa ad Parturientis interitum conspiraret, sed multæ, ac validæ, quarum unaquæque per se poterat occidere, ut dolores vehementissimi, & indesinentes, syncopis, extrema debilitas, fætus corruptio, & aliæ permultæ.

Constat denique, morbum hunc eo ipso tempore, quo solutus est, perstitisse in suo vigore, quia accidentia in horas augebantur, & fortiora evadebant, ut ex facto patet; hoc autem tempus dicitur morbi 11
Augmentum Galen. *lib*. 1. *de Crisib. cap*. 3. & *alibi sæpe*. Ac cum morbus est in Augmento, tunc dicitur 12
crudus (licet hic nulla concoctio expectari posset, sed tantum reductio Pueri ad figuram naturalem, quod nequaquam successit) idem Galen. *ibid. cap*. 5. Quod autem Accidentia crescerent, patet ex dictis Testium, cum dolores fierent in horas atrociores, venter majorem in modum tumefieret, & fætus magis magisque corrumperetur, unde Parturiens jam morti erat proxima, unde septimus Testis *super*. 22. dicit, *Che stava agonizando in stravagantissime maviere*, & 15. super eodem. *Stava della signora proli detti dolori in cattivissimi termini, essendole piu dell' ordinario gonfio il corpo, & eraridotto all' ultimo della vita* & ibid, super eodem testatur, *ch'era messa per spedita, da' Medici, havendo fatto il corpo gonfio, & il parto si era corvinciato à corrompere*. Sed & in modo sanationis, si considerare velimus conditiones omnes ac singulas ita concomitatas, hoc opus inveniemus, ut de miraculo ulterius ambigere pervicacis omnino ingenii videri possit. Et prima conditio est, quod non præcesserint media naturalia, quibus accepta referri possit sanatio, quemadmodum quod non præcesserint auxilia ab Arte petita; tantundem est opus aliquod succedere in hisce effectibus ex natura, ac succedere ex Arte, quia Ars est Naturæ mi- 13
nistra, Galen. *comm*. 4. *Aphor*. 2.

Secunda conditio est, quod morbus sanatus fue- 14
rit absque ulla Crisi, nam Crisis est Naturæ opus, & indicat ipsius Naturæ virtutem supra morbum, & est mutatio à Natura facta in bonum. idem Gal. *lib*. 1. *de Crisib. cap*. 1. in qua mutatione maxime, cum undequaque tuta est, solet Natura semper aliquam insignem evacuationem moliri. cum ergo morbi per similes evacuationes finiuntur, satis aperte apparet, Naturam in ea sanatione fuisse operatricem, unde tales sanationes pro miraculosis non fa-

15 cile acceptandæ, nihil aliunde conftet, & hac de cauffa noto in facra hiftoria nullum morbum per hujufmodi evacuationem fuiffe curatum, (nifi fortaffe objicias Tobiæ cæcitatem in Veteri, & cæcitatem Pauli in NovoTeftamento,)at hoc non ob aliud factum eft, nifi ut pateret, eas fanationes undequaque miraculofas fuiffe, neque ullum in ea re poffet afferre dubium aliqua præfumpta dependentia ab ipfa Natura.

Tertia conditio eft, ut fanatio fiat fubito, & in inftanti, ac præter fpem; Malvetius de Canoniz.
16 *fanct. dub.*3. *num.*25. & hoc quia Natura operatur per alterationem, & idcirco operatur in tempore, quia alteratio in inftanti fieri non poteft, cum motus in inftanti non fiat. Arift. *lib.*6. *Phyfic. tex.*74. & ibi Averrois *in Parap.*

17 Quarta conditio eft, quod fanatio fit undequaque perfecta; Marc. Anton. Genuenfis *in prax. Archiepifc. Neap. cap.*59. Martin. Delr. *lib.*3. *Difquifit. Magic. quæft.*7. Ricc. *in prax. Epifc. refolut.* 487. *num.*7. & ex Medicis Fortunius Licet. *in lib. de his, qui diu fine alim. vivunt, lib.*2. *cap.* 172. *in fin.* & jure, quia cum miraculum à perfectiffima cauffa emanet, opus perfectiffimum fit oportet.

Has omnes ergo conditiones adfuiffe in hoc cafu manifeftiffime patet; nam quoad primam, jam per teftium depofitionem apparet adminiftrata remedia, & præcipue manualem machinationem, quæ hic maxime locum habebat, cum per eam tantum poffet reduci partus ad naturalem figuram, nihil omnino contuliffe, ut unanimiter teftes deponunt, unde neque ullis aliis remediis fupererat locus, quod apertiffime fatetur teftis 17. fuper 27. qui Medicus eft dicens. *E pero ne feci il Pronoftico, che quanto all' Arte della Medicina non ci foffe rimedio*, & probatur evidenter ex facto, quia licet non deeffent generofiora remedia, ut balnea, repetitæ concuffiones, & tandem exectio, tamen quia priora hic non habebant locum,& pofterius ægra præ debilitate non admittebat, prudenter quidem prætermittebantur, admonentibus DD. hæc non debere nos machinari, ubi præ debilitate fervari non poffit patiens, fed eam ut defperatam omnino relinquendam. Aetius loco cit. Avicenna ibid. cæterique omnes cum de fectione verba faciunt.

Quoad fecundam conditionem nihil eft in noftro cafu confideratione dignum, quia fanatio confiftebat in expulfione fœtus, in quo cafu non confideratur concoctio, fed bene fitus conveniens ipfius Pueri; unde fi naturaliter nafci debuiffet, dico ex Naturæ ipfius beneficio, neceffe erat, ut ante ad naturalem fitum reduceretur, & tamen conftat de contrario ex Medici depofitione teftis *fc.* 17. *ibi. Ritornando jo la fera del med. giorno intefi, che la creatura era morta, e ftava ancora nella med. pofitura.* Addo his, quod nullum apparuerit fignum refurgentis Naturæ, aut aliquo modo invalefcentis, ut fieri in his cafibus folet,in quibus fternutatio fignum falutis 18 eft. Hippocr. *lib.* 5. *Aphor.* 7. at hoc non modo ob concitationem, fed etiam quia Naturæ validioris fpecimen præbet, bonum effe folet; fed in hoc cafu neque fupervenit fternutatio,nec fi fupervenif fet, quicquam contuliffet, cum fœtus eo modo pofitus nullo modo expelli naturaliter poffet.

Quod pertinet ad tertiam conditionem nullum videtur poffe intercedere dubium, quia non modo partus five expulfio mortui fœtus fubito,&in inftanti fucceffit, cum effet ex parte Naturæ impoffibilis, fed etiam præter fpem, non imperitorum, inquam, fed etiam peritorum, ut ex ipforum depofitionibus patet. Nam *ibid. fuper* 27. *Et jo confeffo in vefitæ, che in ventio peattro anni che fo quefta profeffione non mi fon mai tovato ad accidente fimile &* 17. *fuper eodem delchi jo facendo il fegno della fanta cruci, &c.*

Quoad quartam denique, (quæ per fe fola profecto in hoc cafu poffet hoc opus pro miraculofo canonizare) manifeftum eft, fanationem hanc fuiffe perfectiffimam, quia cum fimiles partus in via natu- 19 ræ foleant compellere mulieres in hernias, in venarum rupturas, in Arteriarum delatationes, in uteri inflammationes, aut in irreparabilem ejufdem exitum, & in alios etiam pejores morbos Avic.21. 3. *tract.* 2. *cap.* 21. imo ulterius confuefcant cum jam corpus intumuit, ut evenerat huic Puerperæ, vomitum accerfant, & cum tremore mortiferam nervorum diftentionem Celf. *lib.* 7. *cap.* 24. in hoc cafu non modo nullum eorum malorum fucceffit, fed mulier fæliciter, ac celeriter à concepto voto per D. Canonicum ejus Fratrem B. Gregorio peperit, & undique fana permanfit, ut ex dictis teftium elicitur. Atque etiam fi in tam difficili, ac tam molefto partu debuiffent ex neceffitate remanere faltem veftigia aliqua prægreffi morbi, ut ipfius uteri hiatus, & laceratio, & hujufmodi, nihilominus ad majorem miraculi evidentiam tam fana Puerpera remanfit, ac fi naturaliter, fœliciter, & abfque ulla vi peperiffet.

CONSILIVM X.

ARGUMENTUM.

In eadem cauffa refpondetur magis præcife ad aliquas objectiones ab Illuftriffimis Dominis Sacræ Congregationis Rituum propofitas.

SVMMARIVM.

1 *Ex Naturæ vi miracula aliquando videntur contingere, & quomodo.*

2 *Fœtus in partu, fi brachium foras porrigit, nafci non poteft, nifi brachium intro reduxerit, & num.* 4.

3 *In partus actione cauffæ primario agentes funt vires Matris & fœtus.*

5 *Sanari non dicitur morbus, qui alterum morbum facit.*

Licet plura jam deducta fint ad probandam miraculi evidentiam in cafu de quo agitur, ut tamen quivis excitatus fcrupulus omni ex parte removeatur, nonnulla videntur prædictis addenda; nam ad huc dubitatum eft, an hoc factum Naturæ vires fuperaverit; etiamfi enim difficillimum fuerit, & fupra quam dici poffit, Dominam Alexandram eo modo peperiffe, ac immediate bene fe habuiffe, tamen difficultas hæc quantacunque fit, non excludit Naturæ potentiam; nam aliquando 1 etiam

etiam ex ejus virtute videntur miracula contingere, & talia, ut ab ejus potentia emanare minime credantur. Probari autem videtur ex ejusdemmet Physici præsentis testis ad hoc examinati dictis, casum fuisse quidem & arduum, & difficillimum, non tamen in via Naturæ impossibilem. Ita enim deponit super 17: *Per che nel centinajo di quelle, che si riduceno à tal termine, à gram fatica una nes campæ.* Satis superque ergo ostendit Naturæ potentiam, si non modo inter centum, sed inter mille, immo inter decem mille una fœmina eo modo constituta sanitati ex ejus virtute restituatur; quemadmodum etiamsi hominem sine externo cibo vivere rarissimum sit, nec de facili reperibile, cum vix unus, aut alter in innumerabili hominum multitudine sine cibo vivere potuerit, non idcirco supra Naturæ vires est, si id unus, aut alter facere potuerit. Auget facti possibilitatem quotidiana experientia, cum in horas videamus, Pueros in nates, in ventrem, in latera, divaricatis cruribus, aut brachiis extensis, altero pede tantum exerto, non tantum nasci, sed nasci etiam vivos, & incolumes, matre quoque incolumi permanente. Pro hujus dubii solutione supplicamus, casum hunc non simpliciter, & solum ut partum difficilem considerari, sed ut talem partum difficilem, hoc est, cum omnibus, ac singulis concurrentibus circumstantiis; nam si hoc modo consideretur, facile erit determinare, neque Naturam, neque Artem quicquam in eo casu cooperatam; imo non modo nihil alterutram fuisse operatam, sed neque quicquam operari potuisse, & sic Medici dictum non restringitur ad hunc difficilem partum, sed ad statum Ægrotantis, quatenus erat jam exspiratura animam, unde dicit *di quelle, che si riducono à tal termine*; quæ verba non ad partus difficultatem, sed ut dixi, ad statum Parturientis referuntur. Sed quoad Artem probatur ex facti narratione, cum neque medicamenta, neque ulla alia remedia medica quicquam contulerint, unanimiter omnes testes deponunt, præterquam quod non dabatur hic locus aliis remediis, quam manuali machinationi, qua jam frustra Medici usi fuerant. Neque dicendum est, quod etiamsi præsidia Medica adhibita statim non contulerint, potuerint tamen temporis lapsu contulisse, cum operentur per alterationem, & in tempore, aut saltem potuerint disponere Naturam ad agendum, quia, ut dixi, hic nulla Arti remanebat intentio, nisi operari ut fœtus exertum brachium intro reduceret, quia eo modo nasci non poterat, neque à matre expelli, neque
2 ad hoc quicquam conferre poterant medicamenta ad fœtum expellendum, quamdiu in eo situ permanebat fœtus, Hippocr. *lib. 1. de morb. mul. & cæteri omnes* Doctores, qui in similibus casibus nequaquam exhibent ea, quæ fœtum expellunt, sed brachium ante reduci intro consulunt, & si hoc non succedat, amputari brachium volunt, fœtu mortuo existente, & hoc non ob aliud, nisi ob impossibilitatem expellendi, aut per vim quomodocunque extrahendi fœtum, qui brachium foras porrexerit; quia cum Puer habeat superiores partes, ac caput præcipue, crassiores, si brachio exerto ab utero nasci debeat, necesse est, ut caput ad alterum humerum conduplicetur, nec possibile est absque multa laceratione uterum sic exeuntem Puerum excipere posse. Cæterum reductio brachii, & Infantis ad situm naturalem non medicamentis procurari potest, sed opera manuali, concussionibus, agitationibus, & hujusmodi machinamentis, quæ omnia incassum jam fuisse tentata ex depositione testium manifestissimum fit.

Impossibilitatem porro operandi ipsius Naturæ deducimus ex caussarum naturalium insufficientia, ex ineptitudine, & repugnantia materiæ, & ex operis ipsius successu. Insufficientia caussarum satis superque demonstratur, quia, ut alias diximus, in hac 3
actione, quæ dicitur Partus caussa primario agens calor ipse est, & spiritus, vires nempe tam matris, quam fœtus. Hippocr. *lib. 2. de morb. mul. & alii omnes.* Vires igitur tanto magis constare debent, quanto difficilior partus est ex eod. Hippocr. *ibid. & ex Avic. 21. 3. Tract. 2. cap. 14.* At qui calor, qui spiritus, quæ vires considerari possunt in Matre agonizante, in Puero jam mortuo? in illa enim jam omnia deficiebant, in hoc autem jam prorsus defecerant. Sperare igitur ab his caussis eo modo dispositis partum facilem, ac tutum, qualis successit, profecto magis quid est, quam sperare, mortuum propria virtute resurgere.

Non minor repugnantia erat ex parte materiæ, quam esset ex parte agentis; materia vero in hoc casu Puer erat in utero mortuus cum brachio exerto extra uterum, in quo situ etiam si vivus fuisset, 4
& Matris vires fuissent validissimæ, ac robustissimæ, erat impossibile in via Naturæ ut nasceretur, quia ut dictum est ob impossibilitatem expellendi, aut extrahendi fœtum ab utero eo modo positum, suadent Auctores, ut primo brachium intro, si fieri potest, retrudatur, sin minus, abscindendum jubent, fœtu existente mortuo; nimirum quia trahere etiam per summam vim infantem eo modo situm, ab utero, succedere non potest, nisi totus uterus dilaceretur, ex qua dilaceratione quam certa, & evidentissima pericula immineant ostendit Avic. ubi supra: Sed præter Auctoritatem, etiam Ratione, & Experientia id ipsum probatur. Ratione, quia cum in fœtu, qui alterum brachium extra uterum porrigat, necesse esset, ut admonet Mercurius *in lib. 2. illa Comm. cap. 3.* Caput ad pectus, vel ad scapulas contorqueri, & conduplicari, fiebat, ut secundum crassiores corpusculi partes simul junctas Puer exire cogeretur; habent enim puelli superiora inferioribus crassiora, & præsertim caput, teste Hippocr. *in lib. de Nat. Puer.* Inde fit, ut non possit ullo modo ea ratione situs fœtus ab utero egredi, neque etiam per vim eo modo extrahi, quia non potest uterus tantopere hiare, ut has partes simul exeuntes excipiat.

Denique ipsa experientia demonstrat facti impossibilitatem, cum defacto nullus neque vivus, neque mortuus nascatur eo modo saltem sine certa Matris pernicie. Auctores enim Gyneciorum vel de his, quæ ad mulieres spectant, cum difficiles partus plurimos recenseant in Nates, in Latera, in ventrem, diductis brachiis, aut cruribus seu etiam ambobus brachiis, aut cruribus natos fuisse, nunquam similem huic casum naturaliter successisse narrant, saltem, ut dixi, sine certo Matris periculo. Cum igitur satis demonstrata sit tam Artis, quam Naturæ invaliditas operandi in hujusmodi casu, remanet, ut ex supernaturalis caussæ virtute successerit; quod quidem non modo ita successisse censendum, sed facta comparatione cum aliis consimilibus casibus, dicendum, hunc nostrum multo magis exuperasse Naturæ creatæ vires, quam permultos alios ab hac sacra Rota Roman. pro miraculosis canoni-

 zatos,

zatos, ut patebit clarissime, si hic cum eo æquiparetur, de quo in Relat. Proc. S. Didaci in ea parte, ubi de mirac. agitur. & cum altero, de quo in Relat. Canonizat. S. Raimundi *par.* 2. *art.* 11. *mir.* 3. & cum alio, de quo in Relat. Canonizat. S. Caroli *par.* 3. *mir.* 14. Quod si huic simillimum, & in terminis à Rota jam pro miraculoso approbatum desideramus, supplicamus considerari secundum omnes suas partes historiam ex B. Franc. Borgiæ relatione desumptam *par.* 3. *art.* 2. *mir.* 1. & clarissime videbimus, nihil omnino quoad vivium Naturæ exuperantiam nostrum hunc casum ab illo deficere.

Videbatur tamen Illustrissimis DD. meis, non esse sufficienter probatum, quod D. Alexandra peperit infantem in ea adhuc figura, ac situ permanentem, in quo testes deposuerant illum permanere in princ. partus, unde cessaret absque dubio impossibilitas, quam dicimus, nascendi eo modo, reducto enim brachio potuit puer ad situm naturalem suo ipsius pondere, vel manuali Obstetricis opera converti, & sic ex Naturæ vi ab utero exire. sed evidenter deducitur ex ipsorum Testium depositionibus, Puerum non fuisse unquam ad naturalem situm conversum, nec brachium reduxisse, sed in eo situ permanentem natum fuisse: cum enim omnes concordent de exitu brachii, nequaquam de reductione quicquam memorant, quod non reticuissent, quia ex brachii reductione omnis salus patientis dependebat. Ergo si Puerulus brachium reduxisset, Medicus, Obstetrices, & Assistentes de salute mulieris non modo non desperassent, sed optimam spem concepissent; at contra omnes illam pro desperata reliquerant, & Medicus præcipue ibi, *e ne feci il pronostico, che quanto all' Arte della Med. non vi fosse rimedio.* Deinde idem Medicus, cum redisset vesperi ad invisendum Ægram, deponit de continuatione ejusdem positus ibi. *Ritornando jo du novo la sera d'l. med. giorno intesi, che la creatura era morta, e stava ancora nella med. positura.* A Medici autem visitatione ad horam partus non multum temporis intercessit, cum D. Alex. *hora* 1. noctis ejusdem diei pepererit, & visitatio hæc Medici esset vespertina, immo, ut ipsemet dicit, de sero; itaque satis probata remanet continuatio fœtus in eo situ usque ad partum, & in partu, ut à principio apparuit.

Sed ex consequentibus manifestissime excluditur Natura ab operatione, nam dato etiam, ut alias dixi, quod per vim Mulier hæc eo modo positum infantem ejecisset, aut ipse idem infans per vim ab utero fuisset extractus, nunquam tamen omnino aut hoc, aut illud succedere potuit naturaliter absque notabili uteri laceratione, eo quod impossibile esset, quod exeunte fœtu, capite ad pectus vel ad scapulas conduplicato, uterus totus non discinderetur, & exinde immodica sanguinis quantitas, disruptis ac laceratis cujuslibet generis vasis, non emanaret, unde summa debilitas consequi debuit, syncopis, extremorum refrigeratio, & alia mille horribilia incommoda, & symptomata, immo & ipsa mors; præterquam quod etiam impossibile erat, ut hoc succederet absque intolerabili dolore, ad quem sequi ulterius febrem, inflammationem, & alia permulta id genus erat omni ex parte necessarium. At D. Alex. absque ullo prædictorum incommodorum peperit, nec quicquam eorum ad ejus partum consecutum est, quod consequi de natura rei oportebat: nam certe etiam si peperisset, & tamen aliis morbis conflictata remansisset, non poterat dici sanata, neque enim sanari dicitur morbus, qui alterum morbum facit, Gal. 6. *Aphor.* 26. Quod denique opponitur de voto Canonici, de quo ipse solus deponit, & idcirco videtur esse testis singularis, licet ad aliós diluere pertineat, tamen si licet mihi quicquam in hoc proferre, non videtur ullo modo obstare: nam præter ea, quæ à doctissimo Iureconsulto deducta sunt, multum ad ejus validitatem facere videtur, quod in similibus quotidie Testes singulares admittuntur, alias rueret potior miraculorum pars, & præsertim, quæ de sanctorum apparitionibus, & his similia celebrantur: sed hæc iis, ad quos spectant discutienda, relinquimus; Mihi satis sit concludenter probasse hoc factum vires Naturæ adeo exuperasse, ut non sine summa ratione in secundo miraculorum gradu reponendum esse censeam, distinctis miraculis per gradus, ut distinguenda dixi *lib.* 4. *Quæst. Medico-legal. quæst.* 2. *nu.* 12. ubi in secundo ordine ea collocanda existimavi, quæ Deus operatur nullis medianтibus naturalibus caussis, licet alias idem effectus per eas succedere posset.

Admodum Illustri atque Excellentissimo Viro D. GABRIELI NAVDÆO *Medico Parisiensi, ac Viro Clarissimo.*

Paulus Zacchias Med. Rom. Fæl.

Non uno nomine Tibi me plurimum debere fateor, sed eo maxime, quod tam prompto, quod tam benigno Animi affectu me, meaque perpetuo prosequaris; hac benignitate pellectus libenti Animo hosce labores meos denuo Typis committo; video enim eos Te nonnihil facere, ac ut lucem ornatiores videant promovere. Obsecro, ut eadem Animi propensione eos fovere non desistas, interimque paucula hæc, quæ tuo nomini inscribo, pro eadem Animi propensione excipias, & me Tibi tot nominibus devinctissimum, ut soles, ama, ac vale.

CONSILIVM XI.

Eidem D. Abbati.

ARGVMENTVM.

Sortitus à nativitate est Illustrissimus ac Reverendissimus D. Alexander Buccabella Rotæ Romanæ Auditor meritissimus naturam imbecilliorem, ex qua caussa valetudinariam vitam, ac frequentibus, multisque morbis conflictatam perpetuo degit, ita ut cogatur, in ratione victus multa cautela uti, nam vel minima ex caussa aut potus, aut cibi minus laudabilis,

bilis, illico in ſtomachi dolores, in ventris torſiones, in corporis, ac virium reſolutionem, in aliaque labitur ſymptomata non aſpernenda, quæ illi vitam acerbam faciunt. Et tamen, ut eſt Chriſtianæ pietatis ſtudioſiſſimus, non libenter inducitur,ut carnibus, ſimilibuſque cibis veſci patiatur in diebus, in quibus ab Eccleſia Catholica iis veſci nobis non permittitur, vellet enim quantum ex ſe in prædictis diebus ſanctis ejuſdem Eccleſiæ præceptis undequaque obedire. Quærit igitur, an uſus Piſcium, & Ovorum, & abſtinentia ab eſu carnium poſſit adeo notabiliter ejus ſaluti incommodare, ut cogatur carnibus perpetuo uti.

SVMMARIVM.

1 *Ciborum, quibus in diebus jejuniorum utimur, vitia.*
2 *Ova ſe convertunt in pravos humores, ſi ſtomachum pravis humoribus refertum offendant.*
3 *Corpora debilia etiam à minimis erroribus in victu læduntur.*
4 *Corpus jejuniis affligere non licet in ſanitatis notabile detrimentum.*

AD cujus rei deciſionem conſideranda primo eſt Natura ipſius Illuſtriſſimi viri & affectus, quibus moleſtatur;Secundo partium præcipuarum,quæ ciborum concoctioni inſerviunt conſtitutionem, Tertio naturam ciborum, quibus uti cogimur, ubi carnibus veſci non licet. Et quoad primam partem palam eſt, Virum Illuſtriſſimum Natura eſſe debiliori ob caloris naturalis imbecillitatem & præternaturalis fortitudinem, ob quam facile reſolutis ſpiritibus melioribus, calor naturalis indies imbecillior fit; atque hinc ſuccedit, ut facili negotio à quacunque vel leviori cauſſa detrimentum patiatur, unde valetudinariam vitam,ut præfertur, perpetuo tranſigit, & multis affectibus præternaturalibus conflictatam, præcipue vero Hypochondriacis affectibus moleſtatur,ex quibus mille ſymptomata maximi facienda pati ſolet.

Quoad ſecundam partem facile patere poteſt ex dictis, quod vir Illuſtriſſimus viſcera omnia naturalia ſortiatur maxime debilia, ut quæ vix mediocribus ciborum, alimentorumque atque humorum quorumcunque coctionibus ſufficiant, ita ut facile & ventriculi cruditatibus, & Hepatis, & Meſeraicarum venarum, & multo magis Lienis contumacibus obſtructionibus, immo & tumoribus ſit obnoxius, ut ex ipſo tactu, & ex copioſiſſimis, ac perennibus flatibus cuivis licet depræhendere; quamobrem ultra prædictas ſymptomatum myriades, quæ Hipochondriacam affectionem concomitantur, facillime illum indeſinenter exagitant, atque in perpetuo agone detinere conſueverunt.

Quoad tertiam partem notiſſimum eſt, cibos
1 omnes, quibus in jejuniis aliiſque diebus, quibus à carnibus ex Eccleſiæ ſanctæ præcepto abſtinemus, utimur, ſi ova excipiamus, partim eſſe frigidos & humidos,ac de facili corruptibiles, partim nimis calidos, partim inflativos, partim generativos humorum excrementitiorum, & maxime qui craſſi ſunt, & melancholici, partim etiam duræ concoctionis, ac partim facile putreſcentes, omneſque denique ac ſingulos eſſe multum excrementitios,& flatulentos.Ova autem ſeorſim conſiderata,non dubium eſt optimum præbere alimentum,& nihil vitii in ſe habere,ubi ſtomachum ſanum offendant,neque pravis
2 humoribus refertum, alias ſi ſtomachum offendant male diſpoſitum, & pravis humoribus oppletum, aut ſi cum ipſo aliquam naturalem contrarietatem habeant, tantum abeſt, ut bonum præbeant alimentum, ut potius in ipſos pravos & illaudabiles humores ſe convertant, quid autem ſi inſimul contrarietatem Naturæ habeant? nam certum eſt, & teſtatur id ipſum Gal. *lib.* 1. *de loc. aff. cap.* 2. quoſdam ova male concoquere,ac in peſſimum nutrimentum convertere.

His ſic ſtantibus omni procul dubio dicendum eſt, Illuſtriſſimum Virum tali natura dotatum, ac prædictis affectibus conflictatum, non poſſe aliis alimentis, quam laudabilibus carnibus vitam ſuſtinere,& idcirco ex comeſtione quorumcunque aliorum ciborum etiam per diem unicam poſſe reportare inſigne ac notabile damnum, quia corpora de- 3
bilia etiam à minimis erroribus in victu læduntur. Gal. *lib.* 5. *de ſanit. tuen. cap.* 4. ſatiſque eſſet ad notabile damnum reportandum unica tantum prætermiſſio carnium, & comeſtio piſcium, aut aliorum ſimilium ciborum: nam, ut experientia ipſa quotidiana Virum Illuſtriſſimum docuit, illico ſtomacho affligeretur,corpus flatibus repleretur,vires inſigniter deficerent, unde facili negotio Natura ſuccumbere poſſet, indeque morbo aliquo notatu digno pullulante, in ſalutis certum diſcrimen laberetur; quod ne fiat,cogendus eſt, ut tam diebus Veneris,& Sabbati,quam quibuſcunque aliis ſolis carnibus laudabilibus veſcatur, ut vitam ſalubriorem degat, & melioribus operibus vacare poſſit; nam prohibe- 4
mur omnino *pro c.* Non mediocriter *de conſecr. diſt.* 5. *in* 3. *par. decret.* jejuniis corpus affligere, quando in notabile ſanitatis præjudicium hoc redundat, cum corporis morbus à melioribus operibus,quam Jejunium eſſe videatur, prohibere nos ſoleat.

Admodum Illuſtri atque Excellentiſſimo Viro, D. RENATO MONREAV *Medico Pariſienſi, ac Viro Clariſſimo.*

Paulus Zacchias F.

Nonnullas conſultationes meas Medico-Legales ad Venenorum materiam pertinentes ſuo nomine muniri volui: Tu enim non ob Artis Medicæ tantum præſtantiam, ſed cum ob Animi virtutes, tum ob nominis tui claritatem facile pro Antidoto tuto mihi eris ad obtundendam eorum venenorum malitiam, quæ à maledicentibus contra hæc ingenioli mei monumenta, evomuntur. Obſecro ergo, ut mea hæc ſerio tueri non deſiſtas, ita enim mihi promittit humanitas tua, cujus locupletiſſimum Teſtem, atque inſtar omnium habeo Naudæum noſtrum Virum Clar. & utriuſque noſtrum amantiſſimum, cui multum tum ob alia plura, tum ob id ipſum plurimum debere me ingenue fateor. Vale & me ama.

CON-

CONSILIVM XII.

ARGUMENTUM.

Elizabetha uxor Ioannis Baptistæ Gatti puerpera facta,cum ante partum male se haberet,& vomitu, & dysenteria molestaretur, à partu iisdem accidentibus majorem in modum est conflictata, nam vomebat assiduè materias valde pravas, ac diversicolores, sapore ingratissimas,ex quibus summam corporis debilitatem & extenuationem patiebatur. Accusatus est ejus maritus quod illi propinasset venenum, unde dubitabatur, an hæc accidentia id attestarentur ita, ut aliis nonnullis conjecturis adjuncta, quas Fiscus, & adhærentes producebant, ullam certitudinem facere possent propinati veneni, & pro dubii solutione aliqua supponenda prius duxi, ex quibus rei veritas innotescat.

SVMMARIVM.

1 *Puerperæ, nisi in partu ritè expurgentur, multis malis conflictantur.*

2 *Signa communia propinati veneni.*

3 *Quæ accidentia frequentius ad veneni assumptionem consequantur.*

4 *Omnia venena sive mediatè sive immediatè cor lædunt.*

5 *Accidentia morbi debent esse proportionata ipsi parti affectæ.*

6 *Ex corporis impuritate potest in corpore generari venenum afferens omnia symptomata veneni assumpti.*

7 *Accidentia veneni ingeniti ita similia sunt accidentibus veneni propinati, ut distingui invicem non possint.*

8 *In corporis impuritate accidentia provenientia sunt ad ipsam referenda non ad venenum assumptum.*

9 *Vbi caussam habemus certam, & evidentem, frustra incertam, & minus evidentem quærimus.*

1 SVpponendum ergo primo, Gravidas, & Puerperas tanta corporis impuritate scatere, nisi in puerperio per consuetas vias debitè, & in sufficienti quantitate repurgentur, & ab ea corporis impuritate liberentur, ut facile in quemvis morbum labi possint, & quovis pravo, & admirando symptomate molestari; sed præcipue diarrhæa, & dysenteria, vomitu, febre modo acuta, modo longa, ciborum fastidio, stomachi, ventris, capitis, ac totius corporis doloribus, aliisque id genus affectibus, quos prosequitur Hyppocr. *lib.* 1. *de morb. mul. & alibi*, & Auctores omnes Gyneciorum, sive *de morb. mul. cap. de diminut. Puerp. post part.* & videndi præcipue Mercat. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 10. & Rodericus à Castr, *de morb. mul. lib.* 4. *cap.* 11. *p.* 1.

2 Supponendum secundo plurima esse signa assumpti veneni, & licet alia aliis sint familiaria, habent tamen omnia venena plerumque hæc communia, nempe nauseam perpetuam, vomitum molestum, cordis tremorem, seu palpitationem, lipothimiam, sive Animi defectum,& aliquando etiam syncopem, ventriculi vel cordis morsum, ventris fluxum, ungivum lividitatem, corporis pallorem, & interdum ictcritiam, singultum, ejusdem corporis tumorem, labiorum nigriciem, & inflationem, sitim molestam, & inexhaustam, faciei livorem,vertiginem,& alia permulta, quæ diligentissime recensent Auctores de Venenis, inter quos præcipue videndi Ardrin, *lib.* 1. & *maxime cap.* 4. & Guainer. *cap.* 7. Cardan. *lib.* 2. & alii quos registratos habes *lib.* 2. *Medico-Leg. tit.* 5. *quæst.* 7. supponendum tertio, quod licet omnia prædicta accidentia possint promiscue in omni assumpto veneno apparere, de necessitate 3 tamen non omnia apparent; inter omnia vero his non obstantibus magis videntur ea accidentia, & frequentius, & necessario consequi, quæ ad cor & vitalem pertinent facultatem, & ratio est, quia omnia venena sive mediate, sive immediate, cor ipsum maxime lædunt, Conciliat. *diff.* 178. & *lib. de Venen.* 4 *cap.* 1. Guainer. *de Venen. respons. ad dub.* 4. Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 4. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. caus. cap.* 15. Matthiol. *in præfat, ad lib.* 6. Dioscor. *de mat. med.* Langius *lib.* 1. *epist.* 65. & *alii adducti cit. lib.* 2. *Quæst. Medico-Leg. tit.* 2. *q.* 2. *num.* 20. imo plerique volunt, omne venenum indifferenter immediate cor petere, ob rationes, de quibus ipsi. Nicol. Florent. *summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 1. Andrin. *de Venen. lib.* 1. *cap.* 1, & *alii.*

Supponendum quarto,in quovis morbo acciden- 5 tia debere esse proportionata & correspondentia parti affectæ, quia hæc sequuntur ad læsionem facultatum ipsius partis affectæ, quod late demonstratur à Galen. *in lib. de symptom. causs.* & *differ.* & *in lib. de loc. aff.* & *alibi millies.* & hoc est Medicis omnibus acceptissimum, sed quid inquam Medicis! immo etiam Idiotis quibuscunque, nam stomachum affectum nemo argumentabitur ex Tussi per se, neque affectas spirituales partes argumentabitur ex vomitu, sed potius contra stomachum ex vomitu, dolore ipsius, nausea,& hujusmodi, & partes spirituales ex Tussi, difficultati respirandi, & similibus affectas judicabit, & sic de cæteris.

Supponendum quinto, ex corporis impuritate 6 facile evenire posse, ut humores in tantum corrumpantur, ut ex ipsis sic corruptis generetur in corpore vivente venenum aliquod afferens omnia symptomata veneni assumpti, & externi. Galen. *comm.* 2. *in* 1. *Prorhet. tex.* 17. Cæl. Aurelian. Auctor. *lib.* 3. *cap.* 9. *exemplo Hydrophobiæ.* Aver. *lib.* 3. *Collig. cap.* 29. & latissime Petr. Salius ex recentioribus *de affect. partic. cap.* 19. & inter Iureconsultos Bossius *in pract. crimin. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omn. gener. homicid. cap. num.* 261.

Supponendum sexto, in tantum esse similia acci- 7 dentia, quæ à veneno ingenito eveniunt iis, quæ ex propinato pullulant, ut impossibile sit, certo affirmare ea accidentia unius potius, quam alterius signa esse, cum distingui vere nullo modo possint. Accepta hæc conclusio est tam Iureconsultis quam Medicis, in quos vide cit. Bossium, & Caball. *ubi supra.* Guaspin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 5. *lib.* 1. &

ex

ex Medicis Cæsalpin. *lib.* 3. *pract. cap.* 2. *& lib. eod. cap.* 47. Codronch. *in method. Testif. cap.* 17, & alios, quos adduxi *in Quæst. Med. loc. cit. qu.* 6. *per totum.*

His positis dicendum primo, nullam præsumptionem desumi posse ex vomitu & dysenteria, qua Elizabetha uxor Io. Bapt. Gatti affligitur, propinati
8 veneni, Primo, quia ubi corporis dominatur imparitas, si quæ mala symptomata appareant, ad corporis impuritatem referenda veniunt, non ad venenum propinatum, quia eadem corporis impuritas est caussa magis frequens, & evidens, ac certa eo-
9 rum symptomatum, & ubi caussam habemus evidentem, & manifestam, frustra minus evidentem, ac magis dubiam quærimus. Rota *in novissimis decis.* 70. *cap.* 1. & patet hoc per ultimum suppositum, at in hac muliere fuisse hanc corporis impuritatem, patet, quia erat puerpera, nec bene à puerperio repurgabatur, ac mulieres in eo statu omnes absque dubio summa corporis impuritate scatent, ut probatur evidenter per primum suppositum; Ergo, si Elizabetta symptomatibus, de quibus conquerebatur, fuit apprehensa, non est mirum, quia omnia, & multo plura, ac pejora poterant à prædicta corporis impuritate procedere, ut in aliis quotidie animadvertimus; non ergo sunt referenda ad assumptum venenum. Secundo, quia accidentia, quibus ea mulier conflictata est, non sunt parti affectæ correspondentia, & proportionata, ut deberent esse per quartum suppositum; quoniam in venenis, ut manifestum est ex tertio supposito, semper læditur cor, at vomitus, & dysenteria non pertinent ad facultatem vitalem sive ad cor, sed ad facultatem naturalem, & pertinent ad partes naturales. non apparentibus ergo ullis signis demonstrantibus cor esse affectum, dicendum est omnino, singula, ac omnia symptomata in hac muliere à pravis humoribus dependentiam habuisse, non autem à propinato veneno.

Tertio, quia etiam apparentibus quibuscunque signis veneni malitiam attestantibus, nunquam certo affirmari potest ea ex propinato, aut externo veneno, potius quam ex ingenito, & interno provenisse, cum in corpore ex se, per quintum suppositum, possit à pravitate humorum generari venenum, habens accidentia omnia veneni propinati, & alia ex parte tam interni, quam externi veneni accidentia ita similia sint, ut distingui non possint, ut probatum est per ultimum suppositum.

Secundo dicendum in proposito casu contrariam omnino præsumptionem militare, nempe ea accidentia à veneno non potuisse esse, sed ab humorum pravitate, primo, quia quemadmodum ea accidentia sunt improportionata veneno assumpto, quia ad cor nullo modo pertinent, ita sunt maximè proportionata impuritati corporis, & morboso apparatui ex puerperii retentione provenienti; cum in puerperis ea accidentia ex tali apparatu provenientia sint familiarissima, ut manifestum est per primum suppositum. Secundo, quia cum impossibile sit in veneno assumpto cor aliquo modo non affici, necesse erat ex cordis affectu pejora mala consequi, & perseverantibus cæteris veneni assumpti symptomatibus, non solum perseverare, sed magnum incrementum capere debebant symptomata ad cor ipsum pertinentia, quæ cum absint, apertissime demonstrant, cor nequaquam esse affectum, & consequenter ea symptomata ex veneno assumpto non provenisse.

CONSILIVM XIII.

Eidem D. Monreau.

ARGVMENTVM.

Prætendebat Fiscus, Ioannem Ba ptistam Gattum, ut in superiori argumento dicendum, propinasse Elizabethæ propriæ uxori pulverem quendam venenosum, ut eam è medio tolleret, & notam habere dicebat se illius pulveris compositionem; dubitabatur ergo an pulvis ille vere esset venenum & aptum occidere mulierem, & Medico docto quidem pro Fisco scribente, & affirmative respondente, nos contrarium tuebamur.

SVMMARIVM.

1 *Venenum dicitur non solum noxium, sed etiam salubre medicamentum.*
2 *Antimonium venenositate caret.*
3 *Sabina non est venenum.*
4 *Non sunt necessario venenosa quæ fœtum aut expellunt, aut etiam occidunt.*
5 *Oleandri folia non sunt venenosa.*
6 *Stercus columbarum non est uenenum.*
7 *Borax est species Nitri, & non est venenum.*
8 *Venenum dicitur id, quod semper tale est.*
9 *Totum est aggregatio partium.*
10 *Nihil dat quod non habet.*
11 *Medicamenta sterilitatem inducentia licet aliquando propinare.*
12 *Temporanea venena nullo manifesto signo se produnt.*
13 *Temporanea venena ex Tabefacientium genere omnia sunt.*
14 *Nulla signa certa antecedentia dantur propinati veneni ad Medicos pertinentia.*
15 *Plura dantur signa antecedentia, quæ symptomata ab ingenito veneno prodire demonstrant.*
16 *Nulla signa dantur certa distinguentia inter venenum ingenitum, & venenum propinatum.*
17 *Ad venena administrata, maximè si reiterentur, absque dubio mors succedit.*
18 *Depilatio est signum familiarissimum assumpti veneni in iis, qui ab ipso veneno evadunt.*
19 *Venena, nisi occidant, relinquunt semper insignem aliquam noxam, & morbos diuturnos.*

NIsi facti evidentia, super qua totum suæ intentionis fundamentum facit Fiscus, illique adhærentes, tam aperte, ac tam perspicue demonstraret, pulverem illum, quem exhibuisse prætendit Fiscus Ioannem Baptistam Gattum propriæ uxori ad eum finem & effectum, ut eam de medio tolleret, non

non fuiſſe venenoſum, ego quidem informationi, ſeu potius volumini Phyſici ex adverſo ſcribentis dato, longioribus ſatisfacerem, ac ſingulis quibuſque occurrerem, pluribuſque commonſtrarem, pulverem illum, dato quod à Gatto fuerit cum effectu propriæ uxori exhibitus, venenoſum non fuiſſe,
1 ſtricte accepto veneni nomine, quo tamen non modo noxium, ſed etiam ſalubre medicamentum denotatur, ut per *l. Qui venenum. ff. de verb. ſignif.* & per noſtros, ut per Guainerium *lib. de ven. cap.* 1. *in princ.* Valerior. *lib.* 3. *loc. comm. c.* 18. & per alios. ſed quia ipſa experientia ex facto emanans tantum per ſe operatur, ut non obſtantibus quibuſcunque in tam prolixo diſcurſu deductis, quamlibet anſam contradicendi Fiſco, & adhærentibus adimat, brevioribus erit agendum.

Conſtat autem de experientia prædicta ex iis ipſis, quæ Fiſcus, & adhærentes probata, & confeſſa exiſtimant, nempe quod pulvis ille non ſemel aut iterum propinatus, ſed pluries repetitus, non in una perſona, ſed in pluribus; non in homine ſolum, ſed in aliis quoque animalibus, non in ſanis tantum, ſed in debilibus, & valetudinariis, imo & in infirmis, non modo in ſaturis, ac cibo repletis, ſed in jejunis, ac famelicis, nunquam aliud operari potuerit, quam vomitum excitare, & ventrem ſolvere, quæ accidentia etiam à levioribus, & ſaluberrimis medicamentis cum anxietudine, & dolore, & animi defectu interdum quotidie excitari obſervamus. Atque id tantummodo ſatis ſuperque eſſe deberet ad probandum, pulverem, de quo agitur, non fuiſſe venenoſum; nam qua jam ulteriori experientia uti licet ad id probandum, ſi toties in uſum convocatus in tot perſonis tot conditionibus inter ſe differentibus, nunquam veneni effectus producere potuit?

Verumtamen, cum in informatione pro Fiſco data, multa opponantur, contra prædictum pulverem, & maximopere inſiſtat D. ex adverſo ſcribens in probanda venenoſitate ſimplicium medicamentorum, ex quibus pulverem illum conſtare Fiſcus præſumit, idcirco ſatius erit ejus ordine ſervato probare concludentiſſime omnia, ac ſingula medicamenta pulverem, de quo ambigitur, componentia, quacunque venenoſitate, ac quæcunque deleteria facultate carere, & deinceps talem pulverem ex ipſis compoſitum non modo non poſſe eſſe venenum, ſed nullo modo poſſe interimere, ſi recte, & cum debita cautione adminiſtretur.

Primo ergo præſumit Fiſcus in compoſitione hujus pulveris recipi antimonium, quod & ſtibium, & ſtimmi alias dicitur, & de hoc plura deducta ſunt, in informatione alias ad hunc effectum data, quam ſi reaſſumere Illuſtriſſimus Dominus non gravetur, ſatis erit pro mente legendum proponere Baptiſtam Codronchiū non ſpernendæ auctoritatis Medicum *in libell. de Antim.* in quo acerrime pro veritate tue-
2 tur, Antimonium omni venenoſitate carere, neque occulta neque manifeſta qualitate noxium eſſe; quod multo melius probat quotidiana experientia, cum ſæpiſſime Antimonium etiam non præparatum ſine ullo vitæ diſcrimine exhibeatur, ut Matthiol. *in Dioſcor. lib.* 5. *de Mat. Med. cap.* 59. & idem Codronch. *ubi ſup.* & alii docent. Quod ſi in nonnullis Medicorum celeberrimis collegiis, & univerſitatibus Antimonii exhibitio interdicta ſit iis, qui quocunq; modo Medicinam exercent, dummodo Doctoratus lauream non ſint conſecuti, id non aliunde factum eſt, niſi quia hoc medicamentum temere exhibitum, & abſque cautione debita fortiter ſupra, & infra expurgat, ita ut ob id illud aſſumentes, de vita periclitari poſſint, non quod vere venenum ſit, ut probatum eſt.

Sequitur porro in ordine medicamentorum præſumptum pulverem componentium, herba quædam Sabina dicta; hanc multis nominibus Auctores vocitant; nam alii appellant Nerion, alii Arathy, nonnulli Baryton, ut Apuleius, alii Bratheon, ut Æmilius Macer, quam nullus unquam Medicorum, 3
qui de ea verba fecerunt, eſſe venenoſam determinarunt. videndus Dioſcorid. *lib.* 1. *de mat. Med, cap.* 88. Galen. *lib.* 6. *de ſimpl. Med. fac. lit. B.* Paulus Æginet. *lib.* 7. *litt. ead. & alii:* quinimmo tum præcitati, tum alii Auctores Sabina ad multa utuntur in potu, ut ad menſtrua cienda, Trotul. *de morb. mul. c.* 2. Paul. *ubi ſupra.* Montuus *lib.* 1. *Anaſceves morb. tom.* 3. *cap.* 41. Fumanell. *de med. compoſit. cap.* 55. Piſo *lib.* 3. *de cur. morb. cap.* 56. Mercurial. *lib.* 2. *de morb. mul. c.* 3. Balduin. Ronſſceus *de Hum. vit. prim. cap.* 18. & ne ſingulos recenſeam, dicam omnes Sabina tutiſſime ad prædictos affectus uti, immo frequenter ejus exhibitionem laudat Macer, ad mortuum fætum expellendum, quin & ad Icteritiam, Sabinam cum vino, & melle propinant, Plin. *lib.* 24. *nat. hiſt. c.* 11. Apuleius *de virt. herb. c.* 86. Ruell. *de nat. ſtirp. lib.* 1. *c.* 59. Baynus *lib.* 15. *c.* 9. & ejus quoque ſuccum ad facilitandum partum laudat Faventin. *in ſua Empir. cap.* 45.

Neque ex eo, quod abortum faciat, & fætum 4
vivum aliquando interimat, & mortuum validiſſime expellat, urinam, & ſanguinem eliciat, deducere poſſumus, eam eſſe venenoſam, nam mille alia medicamenta ſunt, quæ eoſdem effectus, & valentiores præſtare ſolent; & tamen non modo ab omni venenoſitatis ſuſpicione ſunt libera, ſed innocentiſſima ſunt, quorum ſilva extat apud Rei herbariæ Scriptores, apud quos Pulegium, Centauream, Artemiſiam, Dictamnum, & alia his innocentiora, fætum expellere valenter comperies; nec tantum expellere, ſed etiam vivum interimere, ut amara omnia, etiam ipſas innocentiſſimas Amygdalas, & in ſumma omnia menſtrua provocantia, ipſumque in cibis familiariſſimum Petroſelinum abortum facere docent: neque enim hi effectus expellendi, vel etiam interimendi fætum, urinam, vel etiam ſanguinem per urinæ vias ciendi, veneni proprie operatio eſt, ſed omnia à tenuitate medicamentorum originem habent, ut omnibus in confeſſo eſt, & videndus præ cunctis Gal. *in lib. de med. fac.*

Folia præterea Oleandri, qui eſt tertius in ordine, quæ tam venenoſa facit Dominus ex adverſo
ſcribens, venenoſa non eſſe claſſici ipſi Auctores 5
manifeſtum faciunt. Dicitur vero Oleander alias Rhododendron, & Rhododaphnes, & Roſago, & Nerion; de quo tam Dioſcorid. *lib.* 4. *cap.* 77. quam Plinius *lib.* 16. *cap.* 20. & alii Antiquiorum, & ex Recentioribus, Ruell. *de Nat. ſtirp. lib.* 1. *cap.* 125. hæc docent. Oleander Iumentis, Capris & Ovibus venenum eſt; idem Homini contra ſerpentium venena remedium; Minur, inquit Plinius, folia ejus Quadrupedum venenum eſſe, Homini vero contra ſerpentes præſidium, Ruta addita, & vino pota. Quod ſi Galenus Rhododaphnen tota eſſentia venenum eſſe dixit, aliud quid per Rhododaphnen intellexiſſe dicendum eſt, quia experientia valere illum ad ſerpentium venenum, docet Matthiol.

thiol. *in comm. ad lib.* 4. Dioscor. *cap.* 77. qui hanc contrarietatem inter hos celeberrimos Medicos solvere idcirco nititur, volens Oleandrum remedio quidem esse his, qui à serpentum veneno sunt infecti, ut experientia forte confirmavit, sed his, qui non sunt commorsi, venenum esse; hoc tamen gratis à Matthiolo dictum esse ex ipsomet patet.

6 Cæterum stercus Columbinum ob id, quod cutim exulceret, & calidissimum sit, venenosum putat Dominus ex adverso scribens, at idem dicat necesse est de Pipere, de Allio, de Cæpis, de Sinapi & similibus, cum omnia hæc, & alia his mitiora, & calidissima sint, & cutim exulcerent. sed neque ob id, quod stercus sit, neque ex hoc quod sit calidissimum venenum, idcirco est, nam alia stercora Columbino in calore non cedentia per os summa cum severitate assumuntur, ubi morbus id remedii exposcat. Caprinum stercus datur in potu Ictericis. Dioscorid. *lib.*2. *c.*72. Serapio *de simplic.c.*443. stercus Aprugnum datur ab iisdem ad sanguinis rejectiones. datur item in potu Gallinaceum, Caninum, Lupinum ad colicos dolores, & alias infirmitates apud eosdem. stercus quoque Accipitris datur in potu, quemadmodum & Falconis ad partum accelerandum; Piso *de cur. morb. lib.* 3. *c.* 55. datur & Equinum ad eundem effectum, ut tradit Fumanell. *de comp. med. cap.* 55.

Sed quas turbas, Deus bone, de Borace movet idem Dominus pro Fisco scribens? qui tamen hallucinatur cum vult Boracem esse Antiquorum Chrysocollam, & detegitur ejus hallucinatio à Fallopio *in lib. de Metall. & Fossil. cap.* 31. *in f.* cujus auctoritati multo magis, quam prædicti Domini scribentis pro Fisco deferendum videtur: nam Fallopius concedit quidem Boracem ab effectu vocari Chrysocollam, quia ut Chrysocolla Aurum conglutinat, negat tamen, & probat etiam non esse
7 Boracem unam eandemque rem cum Chrysocolla, nam Borax est species Nitri, & dicitur Borax, quasi Bausach, quod nomen apud Arabes Nitrum significat, Cæsalpin. *lib.* 1. *de Metall. cap.* 20. at Nitrum quotidie per os propinatur absque ullo periculo, & extant pillulæ quædam celeberrimæ Alexandri Tralliani ex Nitro ad morbos tam calidos, quam frigidos juncturarum laudatissimæ. Sed quomodocunque sit Borace uti nos Medicos quotidiana docet experientia tutissime, imo vel in caniculis ipsis parturire non potentibus ipsa Borax aliquando, & absque periculo datur, ut mihimet ipsi experientia constat. sed & hoc medicamento audacter utuntur classici Medici Recentiores. Fallop. *de Metall. & Foss. ubi sup.* Iaventin. *in Empir. cap.* 47. Montuus *in Anascor. morb. tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. Mercurial. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 3. Roderic. à Castr. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 6. & alii permulti, quos congerere supervacaneum puto. Si qui autem Medici dixerunt, Boracem esse venenum, hoc non intellexisse de hac Borace officinarum credendum est, sed de Chrysocolla, aut dicendum, illos voluisse esse venenum, largo modo sumpto veneni nomine pro medicamento valido, & quod incaute sumptum maxime nocere possit, & quia medicamentum est, quo Abortus procurari potest, ad quod est valde potens & idcirco connumeratum est inter venena, quæ prohibentur vendere Aromatarii absque Medicorum licentia, ut Antimonium. At non idcirco Borax venenum est, sicuti neque alia multa prænominata medicamenta, quia eorum aliquando multa utilitas est, venenum autem dicitur, quod semper tale, id est, semper noxium est, 8
Baccius *in prolegom. Venen. cap. seu artic.* 6.

Consideratis vero jam singulis simplicibus, ex quibus pulvis ille, de quo ambigitur, componebatur; jam considerandum venit totum ipsius pulveris compositum; ac certum quidem est, quod cum totum sit aggregatio partium, Arist. *lib.* 1. *Phys. tex.* 17. & alibi; partes autem hoc totum compo- 9
nentes ab occultæ venenatæ qualitatis suspicione sint immunes, ut probavimus, totum quoque compositum ea suspicione vacabit: nihil enim dat id, 10
quod non habet. *Facit. l. Nemo plus Iuris. ff. de reg. Iur.* ex ea nostris Plato *in lib. de Nat. hum.* cum ergo partes nullam habeant venenositatem non poterunt illam communicare toto, quod ex ipsis componitur: sequitur ergo non obstantibus quibuscunque, tam prolixe deductis, pulverem præsumptum nullo modo fuisse venenosum.

Ac profecto, si pro veritate, & omni Animi affectu semoto, sententia ferenda sit, non modo ex dictis pronunciabimus, pulverem hunc non fuisse venenosum; sed præterea videbimus, à Medico, qui illum composuit, ritè ex arte, & debita cum ratione fuisse compositum, ut eo tanquam salubri medicamento ad nonnullas ægritudines uteretur: Medici enim intentio ea fuit, ut medicamentum componeret valde exiccans, ex quo duos sibi effectus promittere posset, unum juvandi conceptionem in his fæminis, quæ uteros humidiores habent, & ob eam caussam non concipiunt, unde ut concipiant valida exiccatione egent; cum pateat non paucas ob excedentem Vteri humiditatem steriles esse, juxta Hippocr. sententiam *lib.* 5. *Aphor.* 45. & 62. alterum effectum conceptionem impediendi in iis, in quibus expediebat, *ut infra.* Cum ergo in cujusvis medicaminis compositione id sibi proponere debeat Medicus, ut aliquod præcipuum medicamentum, ex quo primario effectum, quem intendit, sperare possit, pro basi compositionis constituat, dehinc alia, quæ ad eandem intentionem collimem, vel virtutem medicamenti adaugeant, vel vitium, si quod habeat, corrigant, ut Doctores omnes, qui de Medicamentorum compositione agunt, luculenter docent, patet intentionem hujus Medici non fuisse personas venenandi, quia nullum elegit medicamentum, quod à proprietate, & cum certitudine id operari possit, ut jam probatum est. Neque ejus intentionem fuisse asserendum est, ut homines interimeret vel irremediabilem vomitum procurando, vel super purgationem exitialem excitando, vel urinam acriter ciendo, vel etiam sanguinem; quia si horum aliquid sibi proposuisset, non miscuisset invicem medicamenta, quæ possent sibi in iis operationibus impedimento esse; nam in hoc pulvere quædam medicamenta sunt diuretica, & menstrua provocantia; quædam autem ventrem solventia; quædam vomitum proritantia, quæ operationes in tantum sunt sibi contrariæ, ut una aliam omnino impediat, quia Naturam distrahunt ad contraria, & hoc recte à Medico, quicunque ille fuerit, factum est, quia ex hoc medicamento nullam hujusmodi operationem requirebat, sed solummodo exiccationem, & idcirco cæteras operationes contrariis inter se medicamentis obtundere, ac impedire studuit.

Vlterius si in componendo hujusmodi pulvere Medicus intentionem habuisset utendi eo pro ve-

neno mortifero, cælasset quantum potuisset odoris molestiam, & saporis displicentiam, quæ ex tali medicamento resultare poterat, ut fraudem cælaret, neque addidisset alia pejoris saporis, & odoris, ut ad Antimonium sabinam, & oleandrum,& stercus columbinum, nam non defuissent multa, quæ & saporem minus ingratum, & odorem minus molestum huic medicamento conciliassent. Præcipua ergo Medici, quæ hunc pulverem composuerat, intentio ea fuit, ut jam dictum est, ut haberet medicamentum validum existens, utrique proposito scopo satisfaciens, nempe & ad exiccandos uteros in iis, quæ præhumidos habebant, & idcirco non concipiebant, & ad impediendam conceptionem, sterilitatemque inducendam in his, quæ in parte evidenti,ac certissimo periculo exponebantur,ut in casu nostro,in quo Elizabetta potionata præsumpta ex partu mirum in modum affligebatur, & in vitæ
11 discrimen veniebat; nam licere hæc Medico extra conceptionem præbere docet abunde Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 11. & alii Antiquiorum, & Recentiorum.

Hanc ergo duplicem intentionem Medico sibi proponente, medicamenta omnia elegit maxime exiccantia quoad passivas qualitates, quoad activas vero partim frigida, ut Antimonium, partim calida, ut cætera, adhoc ut minor esset caliditas, quam siccitas, quippe cum Antimonii frigiditas caliditatem cæterorum contemperaret, unde ex hac compositione medicamentum emergebat valde exiccans, quod effectum sibi propositum Medico promittebat; nam medicamenta valde exiccantia, intemperiei humidæ uterorum facile per contrariam qualitatem subvenire possunt, & quandocunque oportunum sit etiam sterilitatem inducere, quia, ut Hippocr. *lib.* 5. *Aphor.* 62. & Galen. *in comm.* firmabant, ubi uterus valde exiccatus est, semen in eo ex defectu alimenti corrumpitur, dissipaturque, veluti in fabuloso loco projectum semen nullum fæliciter nascitur, sed ocissime contabescit: præterquam quod hujusmodi valde sicca medicamenta venerem cohibent, & semen extinguunt,eodem Gallen. *teste lib.* 8. *de simpl. med. fact. litt. O.*

Cum ergo pateat ex his, quod Medicus quicunque ille fuerit, qui præsumptum pulverem composuit, non habuerit intentionem utendi eo pro veneno malo, & in damnum humani generis,sed tantum in ejus commodum, & utilitatem, manifestum inde fit, dato etiam, quod Ioan. Bapt. Gattus illum Elizabetæ suæ uxori propinaverit,prout Fiscus,ejusque adhærentes contendunt, non potuisse illum habere intentionem venenandi propriam uxorem, sed tantummodo illam à præsenti ærumna sublevandi, & à mortis discrimine liberandi, nam alias non usus esset hoc medicamento vere non venenoso, sed aliis, ac validis, ac vere venenosis, maxime cum pluries expertus esset, ut Fiscus præsumit, prima, secunda, ac tertia vice speratum effectum non successisse ex hujus administratione, & ideo, nisi lapide obtutior fuisset, medicamentum mutasset, & valentius exhibuisset.

Nec valet ad hoc id, quod Dominus ex adverso scribens objiciebat, nempe quod Ioan. Bapt. desiderabat uxorem lento veneno perimere, nam hoc gratis dictum est, & miror docto viro, quicunque ille fuerit, hæc in mentem venisse, & è calamo ex-
12 cidisse, cum pateat venena temporanea non modo non excitare tam sæva symptomata, ut Fiscus ab hoc medicamento excitata præsumit, sed nullo manifesto signo sese prodere, nisi lentam, ac non remissibilem febriculam inducendo,sensimque humidum primigenium depopulando, & nativum calorem destruendo: nam temporanea omnia, ac singula venena, nempe quæ longo tempore post eorum exhibitionem interimunt, ex tabefacientium 13
genere esse docet Cardan. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 22. & alibi, & ipse Dominus ex. scribens.

Præterquam quod Ratio id ipsum suadet,primo, quia cum tam sævis symptomatibus, ut à Fisco, & adhærentibus in casu nostro asseritur, nequaquam potest hominis vita ad longum tempus protrahi. Secundo, quia qui temporanea, & lenta venena propinant, id primum student, ut veneni vis nullo modo detegatur, cum ad fraudem contegendam, tum ut veneni vis non detegatur, alias suo fine frustrarentur, cum potionati, si id cognoscerent, facile remediis, & antidotis veneno occurrerent maxime in principio; at ubi tam terribilia symptomata conspicua fiunt,vis veneni se manifestissime prodit;& miror Dominum ex adverso scribentem sibimetipsi tam aperta fronte contradicere, volentem Ioan.Bapt. Gattum habuisse intentionem venenandi uxorem lento veneno, ut sine signis venenationis occumberet, prout omnia lenta venena operari dicit, cum alia ex parte tam multa accidentia ex præsumpto propinato veneno adfuisse inculcet.

Denique, ut ad ea, respondeamus, quæ de signis venenorum pro Fisco adducuntur, distinguamus ea illa eadem distinctione, qua usus est præfatus Dominus exscribens, hoc est in antecedentia, concomitantia & consequentia; omnibusque rite perpensis, clare patet, ea omnia, & singula, & præsertim quæ evidentiorem probationem facere possent, prorsus abesse, & breviter ad ea omnia quæ pro fisco proponuntur, respondemus, quoad antecedentia, nempe odium Ioan. Bapt. versus uxorem, & consuetudinem delinquendi, dicimus hanc considerationem ad Medicum non pertinere, & bene his ii, ad quos pertinet, satisfacient. Illud certum est, quod quemadmodum nulla signa ante- 14
cedentia dantur propinati veneni ante ejus assumptionem, nisi quædam, quæ præsumptiones proprius, & conjecturæ ab extra vocanda sunt ad Iureconsultos pertinentia, sic è contra plura dantur, 15
quæ ex veneno assumpto præsumpta ab ingenito provenire demonstrare possunt,ut erat in casu præsenti status valetudinarius ipsius Elizabethæ, & morbosus corporis apparatus, & alia alias deducta, quæ operantur, ut potius ingeniti, quam assumpti veneni præsumptio vigeat. Galen. *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. Cardan. *lib.*2. *de venen. cap.* 2.

Quoad signa vero concomitantia,licet plura deducantur in informatione pro Fisco data, certum tamen est, neque omnia, neque si plura, & majoris momenti adfuissent, commonstrare certo potuisse, venenum fuisse propinatum, non autem ingenitum, cum non dentur alia signa certo distin- 16
guentia inter venenum ingenitum, & propinatum, ut concordant tam Iureconsulti,quam Medici.Bossius *in pract. crimin.tit. de del. num.* 15. Cabell. *de omni gen. homic. num.* 621. Guazz. *in tract. ad def. Refor. def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. *lib.* 1. & inter Medicos Cæsalpin. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. Codronch. *in method. testif. cap.* 6. & alii, unde quantumvis sese defatiget, atque exagitet Dominus exc. scribens ad probanda hæc accidentia, sive hæc signa, quæ in Elizabetta con-

spicua

ſpicua fuiſſe dicuntur, ab adminiſtrato veneno originem habuiſſe, nunquam certo deducere poterit hanc concluſionem, unde ut prolixitatem odioſiſſimam evitemus, hac ſola reſponſione ſatisfactum volumus quibuſcunque ex adverſo adductis circa ſigna concomitantia veneni.

Tandem circa ſigna conſequentia ſupplicamus, magnam haberi conſiderationem, hæc enim maximi momenti ſunt, & ſicuti ubi præſentia ſunt, infallibilem faciunt aſſumpti veneni præſumptionem, ſic ubi abſint, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem adimunt. Ac primo inter hæc ſigna eſt ipſa mors,
17 hæc enim ut plurimum ſuccedit ad venena adminiſtrata, & præcipue ſi fuerint reiterata; ut in caſu noſtro, nam tunc ſuum effectum abſque dubio ſortiuntur, ut Cardan. *lib.* 1. *de venen. teſtatur.* at Elizabetha ex præſumpto poculo non obiit, etiam ſi præſumatur pluries eidem perſonæ, aliiſque non ſemel exhibitum, etiam caniculis, ac felibus, quorum omnium animalium nullum peremptum eſt, ergo ab hac iterata experientia docemur, hunc pulverem venenum non fuiſſe.

Sed etiamſi mors ad propinatum venenum non ſuccedat, non deſunt pleraque ſigna, quæ ab ipſo veneno adminiſtrato ſemper relinquuntur, quæ de neceſſitate adeſſe oportuit in caſu noſtro, in quo idem venenum preſumitur uni, eidemque perſonæ toties fuiſſe propinatum, ac primo Nicol. Flor. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 8. & Cardinal. Ponzett. *lib.* 2.
18 *de venen. cap.* 8. & alii permulti affirmant, Depilationem eſſe ſignum familiariſſimum iis, qui à veneno adminiſtrato evadunt, & maxime ubi venenum erodentem habuerit facultatem, ut in hoc veneno propinato ſupponitur extitiſſe, vel ipſo D. exſcribente id firmante, ad hoc ſignum in Elizabetha omnino abeſt, & in nullo alio ex iis apparuit, quibus idem venenum pluries propinatum præſumitur, quod Adverſarii negare non audent.

Præterea Cæſalpin. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. & alii voluerunt; quod venena, quæ ſuum effectum omnino non ſortiuntur, quia non occidunt, ſemper inſignem aliquam noxam, & diuturnos morbos inferant, & hoc quia quatenus talia calori noſtro naturali inimiciſſima non ſolum cum in corpore exiſtunt illum deſtruunt, ſed cum exuperantur, relinquunt intemperiem aliquam cum impreſſione occultæ qualitatis nocentem; at in caſu noſtro tantum abeſt, ut ii, qui hunc pulverem aſſumpſiſſe creduntur, morbo aliquo afficiantur, aut aliquam inſignem adhuc corporis noxam perſentiant, ut è contra omnes ac ſinguli pancratice valeant; quin etiam Marta quæ per tres continuatos dies pulverem aſſumpſiſſe dicitur, deinceps utero concepit, quod valetudinariis, & infirmis mulieribus non facile evenire notum eſt. Facit Hoppocr. auctoritas *lib.* 5. *Aphor.* 62. & pluresalibi, & pro Iureconſultis facit Rota in Rom. ſociet. off. Ven. 11. Ianuarii 1619. coram Card. ſacrato. & ex his concludendum, pulverem, de quo agitur, vel nullo modo fuiſſe exhibitum iis, quibus exhibitus preſumitur, vel nequaquam fuiſſe venenoſum. 19

CONSILIVM XIV.

Eidem Domino Renato Monreau.

ARGVMENTVM.

Inter alia medicamenta, ex quibus præſumebatur conſtare pulvis, quem ad venenandum propriam uxorem Elizabetham exhibuiſſe volebat Fiſcus Ioannem Baptiſtam Gattum, erat Antimonium, de quo peculiariter dubitabatur; An eſſet venenum, nec ne, volente eodem Fiſco, & ejus adhærentibus, venenum omnino eſſe, repugnantibus nobis pro parte Ioan. Baptiſtæ ex ſequentibus.

SVMMARIVM.

1 *Antimonium nullam habet venenoſitatem.*
2 *Antimonium reſpectu manifeſtarum qualitatum venenum non eſt.*
3 *Antimonium non eſt venenum ab occulta qualitate, vel à tota ſubſtantia.*
4 *Venena à tota ſubſtantia noxia non poſſunt ullo modo ad benignam naturam reduci.*
5 *Antimonium vomitum valide provitat.*
6 *Antimonium non eſſe venenum ab effectu probatur.*

1 QVia immerito dubitatur de hoc, cum nullus Auctor fide dignus hoc in dubium revocaverit, ac nunquam vel in enarrandis ipſius Antimonii facultatibus, vel in enumerandis venenis, de ejus venenoſitate quicquam muſſitaverint, quod nullo modo prætериiſſent, ſi haberet vel minimam veneni ſuſpicionem, vel veneni accidentia aſſumptum produceret. Immo qui diligentiſſime omnia, & quæcunque venena etiam minima, & nulla conſideratione digna congeſſerunt, ut ſulphur eſt, Adamas, Lauri baccæ, Nux rancida, Magnes, Scammonea, Agaricus, & alia etiam his inferiora, nihil de Antimonio meminerunt, quod omni venenoſitatis ſuſpicione ſit prorſus exſpoliatum, &, ſi libet, videri poſſunt Gal. *in l. de med. ſimpl. & de comp. Medic.* Dioſcorid. *lib.* 6. *Plin. lib.* 32. *cap.* 6. Paul. *ſuæ Med. lib.* 5. *cap.* 3. Act. *lib.* 3. Avic. 6. 4. *tract.* 1. *ſumm.* 1. Raſ. *lib.* 8. *ad* Mauſor. Conſiliat *de venen.* Guain. *de venen. cap.* 8. Ardoin. qui affluentiſſime de omnibus agit. *lib.* 2. *de venen.* & ex Recentioribus Cæſalpin. *lib.* 3. *ſuæ pract. cap.* 50. Paræus *lib.* 20. *cap.* 31. & alii permulti. ſed & qui de natura Antimonii ex profeſſo loquuntur, nullam in eo venenoſitatem animadverterunt, ut dixi, ſed ſolum refrigerationem & exiccationem cum adſtrictione. Vide Dioſcorid. *lib.* 5. *cap.* 54. *Plin. ubi ſupra Aet. lib.* 2. *cap.* 72. Paul. *lib.* 7. *litt.* 5. Cæſalpin. *de Metall. lib.* 3. *cap.* 9. & ad utramque concluſionis partem evidentiſſime probandam, vide Codronch. *in libell. de Antim.*

Deinde ſi Antimonium venenum eſt, vel lædit manifeſtis qualitatibus, vel occultis, & à tota ſub-

ſtantia (ut prudenter deducit idem Codronch.
2 ibid.) vel ambabus ſimul. Non manifeſtis qualitatibus, cum hæ in Antimonio non ſint inſignes, neque in exceſſu, nam frigidum eſt, & ſiccum in gradu ſecundo cum adſtrictione, ut patet ex Auctoribus jam ſupra citatis; adde quod ſi his operaretur, apparerent in nocendo earum effectus, tales eſſent vehemens adſtrictio faucium, & gutturis, ſtrangulatio, urinæ ſuppreſſio, ventris ſtipticitas, ſtomachi gravitas, & refrigeratio, inteſtinorum dolores, vocis & reſpirationis oblæſio, & alia adhunc modum, at hæc ab Antimonio non provenire ſatis perſpectum eſt, ergo ratione primarum & manifeſtarum qualitatum, Antimonium non eſt venenum.

3 Sed neque occulta qualitate, & à tota ſubſtantia
4 Antimonium eſt venenum, quia medicamenta, aut venena hujuſmodi non poſſunt reduci per quamvis præparationem, aut repurgationem ad benignam naturam, neque omittere poſſunt, id quod ab intrinſeca forma ſortita ſunt, ita ut quomodocunque exhibeantur, & inquacunque quantitate ſemper mortifera ſunt. at vero Antimonium dari etiam ſine præparatione ulla, & ſine repurgatione abſque ullo vitæ periculo, & cum præparatione etiam in notabili quantitate ad corpora expurganda, & ad difficiles & rebelles ægritudines edomandas non eſt, qui neſciat. Matthiol. *in lib.* 5. Dioſcorid. *de mat. med. cap.* 59. Codronch. ubi ſupra, & omnes, qui de Antimonio ex profeſſo verba faciunt.

Sed neque ſimul manifeſta, & occulta qualitate Antimonium eſt venenum, quia eædem rationes ſimul urgent, ac multo evidentius probant nullo modo illud eſſe venenum.

Verum ex abundanti confeſſero etiam cuicunque, Antimonium venenum eſſe, tamen illud certum eſt, & negari non poteſt, non eſſe ex iis venenis, quibus ad enecandos homines uti quis poſſit: ratio eſt in promptu, quia cum unica ſpes ſit in his, qui potionati ſunt, & venenum hauſerunt, ut ipſum quàm celerrime è corpore vomitu expellant, Antimonium vomitum promptiſſime ac valide excitare quivis novit, & notant omnes DD. de eo 5
verba facientes; itaque etiam ſi venenum eſſet ob hoc ipſum quod ad ſui expulſionem illico hominem cogat, non poſſet hominem interimere, neque enim in ſtomacho tanta tempore moram trahit, ut ejus virus ſanguini per venas, & arterias communicari poſſit, & ad cor ipſum pervenire.

Ac denique ab effectu probatur, Antimonium 6
non eſſe venenum, quia quicunque Antimonium ſumpſerunt, & ex ejus vi occubuerunt, nunquam mortui ſunt cum accidentibus veneni, ſed ex ſimplici tantummodo ſuperpurgatione, ut experientia docet, at ſi ob hoc, nempe quod ſuperpurgationes lethales excitare poſſit Antimonium, venenum eſt, certe & ſcammonium, & Agaricus, & cætera etiam benigniora, & innocentiſſima medicamenta venena erunt, cum omnia poſſint præter modum uſurpata lethales ſuper purgationes inducere, nam & ipſum Antimonium tunc ſolummodo tales excitat ſuper purgationes, cum in excedenti quantitate aſſumitur, alias nequaquam. Non ſufficit ergo hoc ad determinandum, Antimonium eſſe venenum, ſed neceſſe eſt, ſi venenum ſit dicendum, ut ab ejus propinatione appareant accidentia illa, quæ ad venenum vel à tota ſubſtantia, vel manifeſtis qualitatibus noxium ſuccedere ſolent.

CONSILIVM XV.

Eidem D. Renato Monreau.

ARGVMENTVM.

Cum N.N. Tonſor ſanus degeret, cum amico affluentius pranſus eſt. A comeſtione nonnullis elapſis diebus, ſenſim in Icteritiam, ſeu Regium morbum incidit, ac procedente tempore, totum illi corpus virore defædatum eſt. hinc, nulla cura adhibita, in fatuitatem, & dementiam lapſus eſt; ac tandem vitam cum morte commutavit. Cadavere adaperto, Inteſtina tumefacta apparuerunt, & coloris citrini; Pericardium omni humiditate deſtitutum, ſanguis in Cordis ventriculis congelatus, & ipſius Cordis ſubſtantia pravi coloris, caput tumefactum, labia admodum groſſa, Pulmones coloris citrini, & ſecundum alas nigricantes, ac Mediaſtino, & Pleuræ adhærentes; Lien mollis, ac difluens, & alia nonnulla ſigna atteſtantia veneni propinationem. P. in quem reatus ſuſpicio cadebat, à fiſco in carcerem detruſus eſt, & quæſitum pro veritate ab ipſo fiſco eſt, An N.N. ex propinato veneno, vel ex ingenito, & ex intrinſeco aliquo morbo occubuiſſet, & reſpondi.

SVMMARIVM.

1 *Præſumptio propinati veneni ex antecedenti ſtatu Ægrotantis eſt magni momenti.*

2 *Concomitantia ſigna quomodo propinatum venenum atteſtantur.*

3 *In veneno propinato accidentia ſupervenientia nullum ordinem ſervant.*

4 *In veneno propinato non ſolet adeſſe febris, ut in ingenito.*

5 *Venenum aut eſt corrodens; aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde, & tabefaciens.*

6 *Venena externa vel ſunt præſentanea, vel temporanea.*

7 *Temporaneum venenum lentum eſt, & ex genere Tabefacientium.*

8 *Data cauſſa diſpoſita ad agendum in patiens diſpoſitum ad patiendum, neceſſario ſequitur effectus.*

9 *Signa aſſumpti veneni in ipſa aſſumptione apparentia, ſunt magni momenti exiſtimanda.*

10 *Accidentia ex propinato veneno provenientia, cum impetu apparent, contra ex veneno ingenito.*

11 *Fatuitas ex morbo Regio mala.*

Non

NOn immerito dubitari, an N.N. ex propinato veneno obierit, nec ne, cum pro affirmativa opinione tot adsint conjecturæ, ut præsumptiones non numero solum, sed etiam pondere urgentissimæ: nulla enim signa desiderari videntur aut ex Antecedentibus, aut ex concomitantibus, aut ex subsequentibus, quæ propinati veneni suspicionem facere, ac mirum in modum augere possint. Ac pri-
1 mo urgentissima videtur ea præsumptio, quæ ex antecedentibus desumitur, ac maxime ex statu ejus, qui venenum hausisse dicitur; si enim status hic secundum Naturam fuerit, & vires constent, & errata invictus ratione saltem insignia non præcesserint, irrepente subitaneo, præcipiti, ac pernecabili morbo, facit fere plenam probationem propinati veneni, cum hac sola conjectura fisus Galen. *lib.6. de loc. aff.cap.5.* & cum eo DD. omnes de ejus rei certitudine non hæsitanter pronunciaverint;quæ conjectura cum in casu nostro vigeat, cum N.N. immediate ante præsumptam veneni acceptionem optima sanitate frueretur, & viribus constaret, dicendum, eam non modo maximopere urgere, sed concludentissimam de tali veneni propinatione, probationem facere.

2 Nec minus urgere firmandum est, eam præsumptionem, quam ex concomitantibus signis elicere possumus; si enim seriem symptomatum, quæ in hoc ægrotante apparuerunt, eorumque naturam,& affligendi modum considerabimus, non nisi à propinato veneno potuisse emergere fatebimur; quippe cum primo fuerint perniciosissima, terribilia, & exitialia, naturamque illico prostraverint, ac superaverint, quod non verisimile sit accidere potuisse ex Icteritia ab interna caussa procedente, in qua præter corporis immutatum colorem, non solent adesse hujusmodi prava accidentia, immo neque alia ulla consideratione digna, non quidem alia ex caussa nisi quia humor morbum faciens ab internis ad externa prorumpit, unde consequens est nobiliores partes à peccante humore liberare,& nullam ex ejus vi noxam percipere.

Secundo si modum adventus horum symptomatum spectemus, ea non sensim; & ordine quodam, ut in morbis ab interno veneno provenientibus eve-
3 nire solet, apparuerunt, sed potius cum impetu, & confertim, nulloque ordine servato, quod in administrato potissimum veneno fieri solet, ut docent Card. *lib.2. de Venen. cap.2.* & Baet. *in Prolog. de Venen.cap.17. art.1.* Ac si denique seriem horum symptomatum consideremus, id ipsum clare apparebit, quia in veneno ingenito hæc symptomata nunquam
4 sunt sine febre, contra in veneno administrato, ut in casu nostro, in quo febris adesse non solet, quod ita fieri longioribus probavi *lib.2. Quæst. Medico-leg. tit.2. quæst.8. num.5. & seqq.*

His addenda signa ex cadavere post Ægri mortem desumpta, quæ & ipsa magni sunt momenti, neque videntur apparere potuisse in cadavere morbo naturali extincto, ut Intestina tumefacta, & coloris citrini, cordis substantia pravi coloris, & alia in historia morbi enarrata, quæ sicuti propinato veneno sunt familiarissima,& proportionatissima symptomata, ita naturali ægritudini, & maxime Icteritiæ præcipue nulla febre concomitante videntur omnino disconvenientia, & improportionata. Ex quibus omnibus videbatur certitudinem nos habere posse,quod N. N. ex propinato veneno,non autem & ingenito, aut interno aliquo morbo perierit.

Verumenimvero si res penitius consideretur, & effectus omnes in hoc usu apparentes suis caussis referantur, contrarium apparebit verius, & omnis suspicio propinati veneni evanescet, quod ex sequentibus fundamentis facile palam fiet. Dicendum ergo primo, quod licet particularium venenorum difficillima sit cognitio, cum alicui propinantur, ut omnes norunt,tamen ea noscere secundum suas species non modo non est difficile, sed facillimum, posito, inquam, quod de propinato veneno certitudo habeatur. Demus ergo N.N. cum effectu assumpsisse venenum à P. sibi clam propinatum, ac per fraudem, tunc dico, quod hujusmodi venenum aut 5
fuit corrodens, aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde aut putrefaciens (licet hoc cum putrefaciente conveniat, exiccatio enim quædam species putrefactionis est) ad has namque species omnia venena reduci possunt,at hic nullum hujusmodi veneni signum apparet, ergo. Et quod non fuerit corrodens patet, nihil enim apparuit aut ante, aut post, aut in ipsa assumptione, quod pro signi falis veneni desumi possit; quod non fuerit putrefaciens, patet, quia ab hujusmodi veneno maxime patitur primo stomachus, & jecur, cum tamen in cadavere hæc duo viscera nihil omnino læsa apparuerint; quod non fuerint inflammans patet, quia non modo calor nullus adfuit in ipso potionato, sed etiam à febre fuit immunis. Quod non fuerit ex genere congelantium manifestum est, non apparente ullo hujusmodi veneni signo; Quod denique non fuerit tabefaciens, ex ipso successu palam est. Ergo restat, quod N.N. ex morbo potius quodam interno, quicunque ille fuerit, quam ex propinato veneno obierit.

Secundo, notandum, quod venena administrata 6
aut sunt præsentanea, aut temporanea; illa subito, & maxima cum vehementia, aut paucorum dierum spatio, hæc lente, ac sensim, & longo post tempore operantur. Modo quod N.N. non assumpserit venenum præsentaneum patet, quia à præsumpta venini assumptione per plures dies, nempe per unum supra viginti nullum evidens symptoma, nisi mutationem coloris ipsius cutis passus est. deinceps symptomata sensim apparuerunt; cum primo Ictericus factus sit; post multos vero dies in pejus lapsus fuerit, non fuit ergo venenum hoc præsentaneum. Sed neque diu potest fuisse temporaneum; primo, quia mors nimis propere videretur secuta,temporaneum 7
autem venenum suum opus ad longum tempus retardat, & lentum est in operando. Secundo, quia temporanea venena omnia ex Tabefacientium numero sunt. Cardan. *lib.1. de Venen. cap.22.* & alibi, at N. N. nullam emaciationem, ne dum Tabem passus est, nec quid simile; remanet ergo, ut non ex propinato veneno, sed ex ingenito, vel potius ex aliquo alio interno morbo fuerit sublatus.

Notandum tertio, quod data caussa disposita ad 8
agendum, nulloque impedimento ex parte patientis existente, sed potius dispositionibus ad patiendum ex ejus parte requisitis urgentibus, necessario sequitur naturalis effectus, ut Philosophis est compertissimum. At si supponatur in hoc casu fuisse propinatum venenum, cum hoc sit caussa maxime efficax ad agendum, & nullum supponatur ex parte patientis impedimentum ad resistendum, saltem per tantum temporis spatium, necessario ad illius assumptionem debuit sequi illius veneni effectus, nempe aut Naturæ succumbentia, aut illius pugna

cum veneno, cum tamen neutrum fuerit secutum, eo quod N.N. ab assumptione præsumpti veneni, per plures dies incolumis permanserit; dicendum itaque, illud nequaquam ex veneno, sed ab interna aliqua caussa ægrotasse, & ex ejus denique vi periisse.

9 Notandum quarto, aliqua esse signa in potionatis, quæ in ipsa veneni administratione observantur, & esse multi momenti, quæ tamen omnia in casu nostro desiderantur: notant enim DD. omnes, venena omnia esse mali odoris, & saporis horribilis, & in assumptione semper nauseam, vomitum, gulæ ardorem, stomachi morsum, & mille alia symptomata excitare, quorum nullum hic apparuit, cum nulla mentio habeatur, quod N. N. à prandio, vel à cœna præsumpta, de talibus unquam sit conquestus.

10 Notandum quinto, quod, ut supra annuimus, accidentia si ex veneno administrato superveniant, solent cum impetu quodam, ac vehementia apparere, non tolerante Natura vim improvisam ipsius veneni,& procurante summo conatu illud à se repellere, ac superare, contra vero si ab ingenito veneno, & interno morbo eveniant, nam ut plurimum sensim paulatimque & ordine quodam servato succedunt, juxta illud Hipp. *lib.* 2. *Aphor.* 30. Circa principia omnia debiliora, quia Natura interno veneno ob moram in corpore contractam veluti assuevit: hoc autem maxime ostendit, venenum fuisse ingenitum, vel morbi caussam fuisse internam, quod in casu adeo urgere videtur, ut veritatem omni ex parte detegat; Nam N.N. præsumptus potionatus sensim, paulatimque flavescere cæpit, nullo alio notabili apparente symptomate; dehinc vero procedente morbo, ac nulla cura adhibita, alia symptomata sese manifestarunt, quæ postmodum exacerbata tandem morti hominem addixerant. cum tamen si Icteritia ab externo veneno originem traxisset, contra evenire debuisset, ut primo nempe alia symptomata notatu digna, ut vomitus indefinens, molestia intolerabilis, dolores pernecabiles, lipothymia, syncopis, & alia id genus; dehinc Icteritia, & alia majora & pejora apparuissent; & ratio est, quia ad effusionem bilis à caussa interna non gravatur; sed potius allevatur Natura, cum ab humore noxio sese exoneret, idcirco potest ex improviso aliquando nec præcedentibus aliis symptomatibus sese prodere, at in veneno propinato nequaquam, quia primo, & antequam Hepar lædatur, necesse est lædi stomachum, atque etiam Cor, unde præcedere debent primo accidentia ad insignem stomachi & Cordis læsionem necessario consequentia, quod confirmat ipsa experientia, semper enim observamus in venenis administratis Icteritiam nonnullos post dies, & post alia symptomata apparere. Cum igitur ex prædictis pateat, N. N. à propinato veneno non fuisse extinctum, sed potius à morbo quodam naturali, ut majorem in modum veritas innotescat, demonstrandum jam, ex quo vere morbo obierit. Ac profecto si observare velimus Icteritiæ cujusdam descriptionem ab Hippocr. factam *lib.* 3. *de Morb. num.* 12. *& lib. de Intern. affect. num.* 38. apertissime videbimus N. N. non ex alio morbo obiisse, neque ex veneno assumpto fuisse sublatum. Habent ergo Hippocratis verba in prædicto *lib.* 3. *de morb.* hoc modo. Hujuscemodi morbus Regius acutus est, & cito necat. Color totius mali corium maxime refert ex viridi pallescens, & quales Lacerti virides, simileque fere corpus est. In urina quod subsidet velut Ervum fulvum est, & febris, & horror levis detinet, quandoque etiam vestes ferre non sustinet, sed ab iis mordicatur, & pungitur. Iejuno mane viscera plerumque lacerantur, & si quis eum excitet, aut alloquitur non patitur. Hic fere intra dies quatuordecim moritur, quos si effugerit, convalescit. Eadem fere habet alio in loco jam *cit. de Intern. affect*, ubi & aliam speciem hujus læthalis morbi, sed longioris describit, quorum morborum signa, si cum morbo, quo extinctus est N. N. æquiparentur, nihil omnino eorum desiderabitur, quæ ad ejus morbi naturam constituendam necessaria existimantur: nam & color corporis, & pruritus, & anxietudo, & viscerum lancinationes, & melancholia, & delirium in utroque casu sunt conspicua. De febre solum dubitari poterat, quam in suo morbo adesse vult Hippocrates, cum tamen in casu nostro non adfuerit. Ad quam instantiam respondetur, quod primo non fuit, ut oportuisset, in ægro hoc observatum, an aliqua febre detineretur, nec ne; secundo quod potuit quidem adesse, sed levis, ut Hippocrates dicit, ac talis, ut facile medentem falleret, aut ab eodem medente in censu non haberetur propter sui levitatem, præcipue cum ad ægrotum accesserit viribus jam dejectis,& non potente virtute illam detegere, unde apparere potuit æger non febrire; & tertio, dato etiam, quod vere non febriret, hoc non tolleret, quin idem esset morbus, stantibus præsertim tot aliis signis evidentioribus, & si in omnibus tali morbo detentis febris est levis, potest in aliquo particulari esse nulla, vel nulla apparere.

Mirum ergo non fuit in homine sano,& alias robusto, ac victui salubri assueto de repente ex aliqua externa, ac procathartica caussa, ut ex labore, ex nimia potatione, ex cursu, ex lucta, aut ex alia simili caussa (nam alias hoc observatum est, & indies observatur) bilem agitatam in ambitum corporis effundi, & nulla cura adhibita, illaque nobilioribus partibus communicata, alia symptomata, quæ in informatione enarrantur excitari, præcipue autem fatuitatem, ac dementiam, quæ familiaris est Ictericis, ubi in malum tendunt, dicente Hippocrate *lib.* 1. *Prorhet. num.* 4. *& in Coact. Prænot. num.* 198. Malo est ex morbo Regio fatuitas 11

Licet autem hoc difficultatem facere possit, quomodo nimirum calidissimus, & siccissimus humor fatuitatem excitet, quæ potius à frigido, & humido videtur nasci, tamen ad hoc respondet Duretus in *comm. prædicti lib.* 3. *Coac.* in hunc locum dicens, quod cerebrum humescit, adde & refrigeratur ex eo, quod ab humore calido & sicco destituatur, ab omnibus enim partibus bilis ad exteriora effunditur.

Ex quibus facile est videre, quanam ratione in N. N. tot symptomata, apparuerint, ex effusione enim Bilis ad totum corpus partes omnes externæ virorem illum, ac pallorem, aut alium quemcunque fœdum colorem contraxere, juxta naturam & colorem humoris eas inficientis: neque enim Bilis unius ejusdemque coloris perpetuo est, ut norunt Medici, sed modo pallescit, modo nigrescit cum aduritur, modo viret, & sic vario colore partes inficit. Ex effusione vero Bilis ad exteriora cerebrum humescere, ac refrigerari diximus, unde debile in omnibus suis operationibus redditur; præcipue vero debilitata ejus retentiva,

Pituita

Pituita ad infernas partes per nervos, venas, & arterias lapsa, varios tumores in variis partibus excitavit, ut alias in his, qui jam morti proximi sunt, evenire solet, cum jam prostrata Natura pituita in cerebro existens ad interiora ruit, & varia excitat symptomata. Cætera quoque, quæ de anxietudine & punctūris in universo corpore habentur, & alia recensita ab ipsa Bilis effusione facta fuisse notissimum est. Et ex his concludendum pro veritate videtur N. N. ex prædicto morbo, nempe ex prima illa Icteritiæ specie ab Hippocrate descripta decessisse, non autem ex propinato aliquo veneno cum accidentia subsecuta, & morbi series naturali, & internæ caussæ, non violentæ, & externæ respondeant.

C O N S I L I V M X V I.

Eidem D. Renato Monreau.

A R G U M E N T U M.

In eadem caussa, de qua supra, iterum per fiscum interrogatus, ut pro veritate magis præcise responderem, an N. N. ex propinato veneno obiisset, respondi, quod licet ex tam variis, tam incertis, tamque sibi contrariis testium depositionibus in nono summario datis, nihil certi circa veneni exhibitionem in persona N. N. elici possit, cum non sint inter se constantes, tamen ego, supposito, quod per eas plene probata remaneat veneni exhibitio, adhuc tamen in ea sententia sum, illum non ex assumpto prætenso veneno, sed ex interno, ac naturali morbo, alias ex Hippocratis auctoritate descripto, vitam obiisse.

S V M M A R I V M.

1 *Medicamenta omnia, & venena etiam ipsa administrata interdum suo fine frustrantur.*

2 *Venena, quæ ab excedenti qualitate occidunt, nisi illico in actum producantur, nullius effectus evadunt.*

3 *Vix ex decem unus perire solet, nisi venenum repetatur.*

4 *Venena temporanea facile nullius effectus evadunt.*

5 *Icteritia aliquando est effectus assumpti veneni.*

6 *Venenum quodcunque vel mediate, vel immediate cor lædit.*

7 *Sitis carentia est maximum argumentum ad excludendam veneni assumptionem, declara ut ibi.*

8 *Cadavera eorum, qui externo veneno intereunt, difficillime putrescunt.*

9 *Singulare signum assumpti veneni est læsio in ventriculo, & lenta febricula.*

Neque novum quid, aut rarum, aut mirum id videri debet, cum quotidiana experientia compertum sit, non tam in venenis, quam etiam in aliis quibuscunq; medicamentis purgantibus, præcipue,
1 quod aliquando vel à Natura exuperantur, & nullum effectum producunt, vel simpliciter dejiciuntur, nulla illata ipsi Naturæ vi. Peculiariter autem Galen. *in lib. de simpl. med. fac. cap.* 18. de venenis verba faciens, quæ ab excedenti qualitate occidunt,
2 dicebat, quod nisi illico in actum producantur, nullius effectus redduntur. Ac præterea Cardan. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.* 10. *vers. & scias.*
3 serio affirmat, vix unum interire ex decem, qui venenum hauriunt, nisi venenum reiteretur, quod dictum etiam frequenti experientia roboravit, ut ipse ibidem luculenter testatur.
4 Sed hoc ipsum, nempe venenum suo effectu frustrari evenit peculiariter in venenis temporaneis, hoc est ad tempus datis, quale forte præsumitur fuisse hoc, quo N. N. extinctus dicitur, ex implicita quadam P. confessione, & dubiis nonnullorum testium depositionibus. Et ratio est maxime in promptu, quia cum hujusmodi venenorum vis, ad hoc ut lente operetur, contrariis medicamentis sit refracta, facile inde evenit, ut, occurrentia calori naturali, qui saltem debilis non sit, evincantur, vel refrangantur, aut in corpore nulla noxa relicta, detrudantur. Hinc tam raras experientias quæ veræ sint, habemus similium venenorum, quæ ad tempus exhibentur, ut percurrit idem Card. *loco cit.* Potuit ergo eodem modo etiam in casu nostro evenisse, quia veneni assumpti nulla certa, & peculiaria signa fuerunt adnotata: quemadmodum enim in superiori consultatione dixi, neque in præsumpta veneni assumptione N. N. quicquam persensit, neque per plures dies post assumptionem de aliquo notabili accidente conquestus est, ut de stomachi morsu, de Cordis tremore, de Lipothymia, vomitu, sudoribus frigidis, nausea, ructibus stridorosis ac corruptis, & id genus aliis quæ omnia, aut eorum saltem plura de necessitate consequi debebant ad veneni assumptionem, maxime supposito, quod in actum fuisset jam deductum ex adventu Icteritiæ tanquam effectu propinati veneni. Quæmadmodum namque unus ex Medicis deponit, Icteritia aliquando est effectus assumpti veneni, sed nunquam sola apparet, veram associata aliis symptomatibus, immo post alia symptomata, nam tunc cum omnem sanguinis massam infecerit ac corruperit necesse est, talia symptomata apparere, qualia apparent, cum homo jam in mortem certo tramite tendit. 5

Sed manifestius etiam ultra adducta in priori consultatione ex infra adducendis patere potest, venenum N. N. non assumpsisse, aut assumptum exuperasse, & sic non ex assumpto veneno, sed ex interno quodam morbo obiisse: sunt enim plura accidentia, quæ de necessitate omne assumptum venenum consequuntur, & primo, & principaliter exploratissimum Medicis est, omne venenum cor 6
lædere, aut primo & immediate, aut saltem secundario & immediate, ita ut nullum omnino venenum assumi possit, quod aut subito, aut convenienti mora interposita symptomata ad læsionem cordis consequentia non accersat. Consiliat. *diff.* 178. *& in lib. de Venen. cap.* 1. *Nicol. Flor. summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 1. Guainer. de Venen. *cap.* 1. *resp. ad dub.* 4. ij. Mmm 4 Ardoin.

Ardoin. de Venen. *lib.* 1. *cap.* 7. Ponzett. *lib.* 1. *de venen. cap.* 9. Ternelius *lib.* 2. *de Abdit. cap.* 15. & alii omnes. Verum in casu nostro non modo patet, Cor nullo modo fuisse læsum, sed ex Medicorum depositione habetur, N. N. post dubiam, & suspectam comestionem bene se habuisse, ut per verba illa Medici. M. *so'o il pollo stava bene, pareva che fosse d'humo sano*, & non *mostrava mal vizeno*; quod quidem impossibile fuisset, si morbus ex assumpto veneno dependentiam habuisset ex prædictis.

Secundo, Cardan. *loco supra cit. Contrad. Medic.* maximum fundamentum facit ad excludendum ve-
7 neni assumptionem, si qui venenum bibisse præsumitur, sitim non habeat. sitis, inquit, carentia maximum argumentum est ægrum venenum non sumpsisse; ex quo habetur mortem ex interna potius caussa evenisse; quod quidem verificatur potius in calidis venenis, nam frigida, ut Mandragora, succus lactucæ, Iusquiamum, & alia sitim forte non faciunt; sed venena hæc non dantur, neque dari possunt, nisi in modica quantitate, quia, cum exuperante frigiditate interimant, insignem quantitatem requirunt. At venenum, quod assumpsisse præsumitur N. N. fuisse in pauca admodum quantitate, dicitur nempe quantam caperet moneta illa, quam Iulium, seu Paulum vocamus; itaque non potuit esse frigidum; cum ergo esset calidum, debebat de necessitate sitim magnam, & inextinguibilem excitare, ut calida venena omnia faciunt, licet Cardan. *loco cit.* etiam frigida sitim facere voluerit. At cum N. N. hoc symptomate nullo modo fuerit molestatus; dicendum est, aut illum non assumpsisse venenum, aut ex illius vi non periisse, quod illud exuperaverit.

Tertiò, & hoc quidem videtur maxime notan-
8 dum; experientia compertum est, cadavera eorum, qui veneno externo sublati sunt, difficillime putrescere. Cardan. *de subtilitat. lib.* 12. ita ut ob eam caussam verminationem non patiantur. *Senec. Nat. Quæst. cap.* 31. & ratio est introducta siccitas ab ipso veneno, unde ea de caussa Alexandi Magni cadaver incorruptum ad multos dies permansit, quod veneno obiisset, contra vero cadavera veneno interno sublata facillime corrumpuntur. ut patet in iis quæ ex peste sublata sunt, Paræus *lib.* 21. *cap.* 10. At cadaver N. N. citissimo putrefieri cæpit, quia ut plures testes deponunt, in horas, & momenta tumefiebat, signum manifestissimum corruptionis ex interna ebullitione.

Quarto potissimum, ac singulare signum affertur à Cardano loco alias *cit.* in veneno lento & ad tempus dato, quale præsumitur id, quo N. N. peri-
9 isse dicitur; dicebat enim. Sed singulare signum est oboc læsio in ventriculo cum voluntate evomendi, quibus addit etiam lentam febriculam. sed neutrum horum animadversum est in ipso N. N. cum in Cadaveris inspectione ventriculus nihil, quod suspicionem hujusmodi foveret, habuerit; & illum à febre semper fuisse immunem ipsi Medici testati sint.

Et quia urgebat præsumptio quædam assumpti veneni maximi momenti, quæ desumi videbatur ex Galeno, & de qua etiam Cardan. *loco sæpe cit.* nempe morbus ex improviso adveniens in sano homine sanorum modo vivere assueto, ac bonæ valetudinis, viribusque constantibus, certe eam omnino evanuisse ex testium depositionibus patet. Quia N. N. non vivebat regulariter, nam sæpe, ac sæpius cum amicis comessationibus vacabat, exercitio quoq; nimio ac violento utebatur, & intempestivo Pilæ ludo; cibis etiam vescebatur pravis, ut plurimis fructibus, ac post ipsum Icteritiæ adventum sæpe Tincis, quæ succum generare solent, crassum, viscidum, melancholicum, & viscera maxime obstruentem, præcipuè in iam valetudinario, imo ægrotante homine, sese replevit; itaque tantum abest, ut hæc præsumptio quicquam afficiat, ut potius contraria urgeat.

Licet denique multa symptomata, & pleraque signa in cadavere conspecta possent præsumi ab assumpto veneno originem habuisse, quia tum hæc sunt æquivoca, & ad suas naturales caussas facillimo negotio reducuntur, quibus etiam magis quam assumpto veneno sunt proportionata, idcirco ea nihil afficere firmandum est, ac concludendum, vel N. N. multum venenum assumpsisse, vel si assumpserit exuperasse, neque ex assumpto veneno, sed ex intimo morbo obiisse.

Perillustri atque Excellentissimo D. D. PETRO CASTELLO, *Medico Romano, & in Messanensi Academia Primario Medicinæ Lectori, ac V. Cl.*

Paulus Zacchias Med. F.

Nolo mihi impedimento sit tanta locorum distantia, quanta inter nos est, ne Te aliquando alloqui liceat. Scio Te me alloquentem attento, ac lubenti animo auditurum. Audi igitur nonnullas quæ variis occasionibus mihi oblatis scripsi ad Medico-Legales materias pertinentia, ex tuo penu quædam deprompta hic habebis. nam & Tu similes mihi occasiones obtulisti: Interim vale, atque operam impende, ut benignus ille Animi affectus, quo me semper prosecutus es, ex absentia non diminuatur, sed magis magisque in dies augescat.

CONSILIVM XVII.

ARGVMENTVM.

Abbas Gattus patiebatur Epilepsiam, & illam quidem notabilem, ac gravem, & cum die quodam vix à paroxismo sese recolligeret, per instrumentum quoddam se se ad quædam exequenda, obligavit. Post temporis tractum hujusmodi obligationis illum pænituit, atque in se reversus, recordatus est, se in illius instrumenti celebratione non fuisse sanæ omnino mentis, ex quo capite obligationem suam irritam facere, tentavit; & visum est, illum non absque summo jure id expetere.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Epilepsia quid sit.*
2 *In mentis oblæsionibus ægri à quorundam civilium actuum celebratione prohibentur.*
3 *Graves, vel leves Epilepsiæ quæ dicantur.*
4 *Magnæ Epilepsiæ quæ.*
5 *Epilepticus in accessione non est sui Iuris.*
6 *In levioribus Epilepsiis ægri neque ante, neque post accessionem sunt à mente alienati, contra vero in gravioribus.*
7 *Epileptici gravi morbo tentati post accessionem, per aliquot dies non sunt sanæ mentis.*
8 *Epileptici gravi morbo tentati etiam ante accessionem, per aliquod tempus extra mentem sunt.*

NAm morbus, quo laborabat, absque dubio erat epilepsia, qua etiã nunc laborat; quæ & morbus comitialis, & morbus sacer dicitur, vulgo vero morbus caducus, quod facile colligitur ex symptomatibus, quibus affligi solet, & ex modo accessionis ipsius morbi: In quibusdam enim temporum mutationibus de repente paroxismo apprehensus ex improviso cadit, extra mentem rapitur, membris distorquetur, spumam ex ore emittit, Penis illi aliquando arrigitur, semenque genitale involuntarie effundit, quæ omnia atque alia multa, quæ recensere opus non est, signa sunt demonstrativa, & pathegnomonica veræ epilepsiæ ab omnibus Medicis recensita, Hippocr. *in lib. de morb. sacr. & lib. de flatibus.* Gal. *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. Alex. Trallian. *lib.* 1. *cap.* 15. Paulus *lib.* 3. *cap.* 13. Aetius *serm.* 6. *cap.* 23. Rasis *lib.* 9. *ad Mansor. cap.* 11. Avic. *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 8. Serap. *pract. tract.* 1. *cap.* 23. Merc. *lib.* 1. *de morb. int. cur. cap.* 16. Daniel Sennert. *Pract. lib.* 1. *part.* 2. *sect.* 4. *cap.* 9. & patet etiam ex ipsius morbi definitione; nam à Gal. *loc. cit.* definitur, quod
1 sit universalis convulsio non perpetua, sed statis temporibus prehendens cum mentis ac sensuum oblæsione. talis autem ad amussim est morbus, quo præditus Abbas Gattus detinetur, ut ex ipsorum accidentium narratione manifestum fit.

Cæterum, quia notum est, ut colligitur ex prædicta definitione, in hoc morbo mentem, & sensus omnes, tam internos, inquam, quam externos oblædi, & cum pateat apud Iureconsultos in mentis oblæsionibus Ægrotos non recte ad celebrationem
2 quorundam actuum civilium admitti, & peculiariter non posse obligari, dubitari potest, an hoc locum habeat in epilepsia, & dato quod locum habeat, dubitari iterum potest an locum habeat semper, & quandocunque, an vero durante tantum accessione, aut per aliquod etiam tempus ante, aut post ipsam accessionem. cujus dubitationis decisio facilis est, cum dependeat ab ipsa Mentis læsione, aut integritate; certum enim est, quod præsente ea mentis læsione semper locum habet inhabilitas celebrandi quoscunque actus civiles, & multo magis sese obligandi. Sciendum ergo est, Epilepsiam, ut cæteri omnes morbi sunt, non esse semper ejusdem gravitatis, aut levitatis: dantur enim aliquæ epilepsiæ tam leves, ut vix persentiantur; fiunt namque à flatu tenuiore, nec valde maligno, nec multo, & has solo victu attenuante sanari dicebat Galen. *in lib. de Alter. vict. rat. c.* 1. illasque sternutationi æquiparant aliqui, quin & ipsam sternutationem parvam Epilepsiam esse dixerunt Medici. Merc. *loc. cit.* Sennert. *ibid.* & ipsum veneris actum esse similiter parvam Epilepsiam dicebat Democritus, ex quo alii. Contra vero Epilepsiæ tam graves aliquando sunt, ut terrorem etiam assuetis talia conspicere incutiant; ac denique inter has Epilepsiæ quædam sunt medio modo se habentes. Graves autem, vel
leves dicuntur ex ipsorum symptomatum gravitate, 3
& levitate, & Accessionum frequentia, ex earundem duratione, & ex successivo statu ægrotantium; quanto enim accidentia graviora sunt, quanto accessiones frequentiores & longiores, quanto pejus ægri post paroxismum se habent, tanto graviores Epilepsiæ dicuntur, contra vero quanto symptomata leviora, quanto minus frequentes & minus diuturnæ accessiones; Quanto melius ægri post accessiones seipsos habere experiuntur, tanto leviores epilepsiæ existimantur. Magnæ namque dicuntur,
in quibus spuma multa ab ore prodit, & ægri cum 4
clamore, & ejulatu ex improviso cadunt, & membra pessime distorquentur, in quibus urina, stercus, aut genitale semen ejicitur, (hæc enim propter vasorum convulsionem eveniunt) Gal. *de usu part. lib.* 14. *cap.* 11. *& lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 6. Aretæus *lib.* 1. *Auct. cap.* 5. Rasis *lib.* 9. *ad Mansor. cap.* 11. Avicenna *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 9. sed in omnibus tandem tamen adesse semper mentis oblæsionem, & memoriæ amissionem unanimiter omnes fatentur. Hippocr. *cit. lib. de morb. sacr.* Gal. *ubi supra. & lib. de nat. hum.* Trallian, Paul. & Aet. *locis jam adductis.* Cæl. Aurel. Chron. *lib.* 1. *cap.* 4. Gasiopont. *lib.* 1. *cap.* 7. Avicenna *ibid.* Rasis *ubi supra, c.* 11. nam & idcirco Cælius Aurel. *ubi proxime*, & Gasiopont. *ibid.* dicebant, Epilepsiam vocabulum sumpsisse, quod sensum atque mentem pariter apprehendat, idemque habet Theod. Inscian. *lib.* 2. *ad Timoth. c.* 2. Mercurial. *Pract. lib.* 1. *c.* 26. unde firmari ea
conclusio absque dubio potest, Epilepticum in ac- 5
cessione non esse sui Iuris, neque aliam de eo rationem habendam, quam si absens, aut mortuus esset per ea, quæ adduxi *lib.* 2. *Quæstion. Medico-Leg. tit.* 1. *q.* 14. *à num.* 14. *ad seqq.*

Tota tamen difficultas circa id versatur, utrum nimirum per aliquod rationabile tempus ante, aut post accessionem Epilepticus sui juris censeatur, & mente integra constet, ita ut actus ab eo celebrati
validi sint existimandi; & juxta ea, quæ jam sup- 6
posita sunt dicendum, in levioribus Epilepsiis neque ante, neque post accessionem ita à mente alienari, ut ob eam mentis alienationem actus ab ipso tunc temporis celebrati invalidi esse debeant; contra vero in gravioribus, & multo magis in gravissimis Epilepticum & ante, & post accessionem quoad mentis sanitatem ita se habere per aliquod ra-
tionabile tempus, ut actus ab ipso eo tempore ce- 7
lebrati ab homine sanæ mentis facti non sint dicendi; & quod pertinet ad tempus succedens accessionem saltem per unum, aut alterum, immo in gravissimo morbo per tres dies, non videtur ullus esse dubitationi locus; quia & ratione, & experimentis, & auctoritate idipsum firmatur. Ratione quidem, quia turbatis susque deque violenter agitatis mirum in modum spiritibus intellectioni deservientibus, impossibile est illico turbulentiam illam sedari, sed consequens est pro majori, aut minori agitatione, majus aut minus temporis spatium requiri, ut usus rationis ad suum pristinum vigorem redeat, quod spatium alias ad tres dies restringendum putavi saltem in morbo gravissimo *cit. quæst.* 14. *nu.* 9.

de

de Apoplecticis verba faciens quibus aſſimilari dixi in omnibus Epilepticos. At in magnis, & graviſſimis Epilepſiis magna, & multa fit ſpirituum, & humorum agitatio, ergo conſequens eſt, agitationem hanc, ex qua mentis inconſtantia provenit, ad aliquod rationabile tempus perdurare, nec ante tres dies ſedari, & hoc ea de cauſſa, quia non ante hoc trium dierum ſpatium omnes humores quietem habent, nam melancholiæ motus, quæ maxime hic prædominatur, diuturnior eſt, & fere ad totidem dies perdurat, antequam quietem habeat, ob ipſius humoris naturam.

Experimento probatur, quoniam indies videmus tam Apoplecticos, quam Epilepticos, qui graviter à paroxiſmo exercentur, ab acceſſione aut per totum vitæ ſpatium aliquando, aut alias ſaltem per aliquot dies remanere ſtupidos, & extra ſe raptos, neque eo toto tempore ſufficere poſſe ad ea, ad quæ homo ſanæ mentis ſufficere poteſt.

Auctoritate demum id ipſum probatur, nempe Epilepticos à forti paroxiſmo non illico ad ſanam mentem redire, ita Cælius Aurelian. *Chron. lib.* 1. *c.* 4. Poſt acceſſionem, inquit, aliquibus mentis alienatio, & nulla notorum cognitio; & Avic. *loco ſupra cit. c.* 9. innuens in omnibus poſt acceſſionem remanere læſam, dicebat, ſignum levioris Epilepſiæ eſt, ut habenti ipſam cito redeat ratio, ergo in gravioribus tarde ratio redibit, & in graviſſimis tardiſſime, & difficulter.

8 Sed non ſuccedit ſolum ad Epilepſiam Rationis offenſa, verum etiam acceſſionem antecedit, cum inſtat, quod ſimiliter & experimento, & ratione, & auctoritate comprobatur. Experimento, de quo omnes practicantes cum de paroxiſmi inſtantia verba faciunt; narrant enim eo tempore ægros oblivioſos evadere, præter rationem iraſci, mentem illis ſuſpendi, & ſenſuum accedere obtuſionem, ac paulo ante geſtorum oblivionem. Ita Cæl. Aurel. *ubi ſupra.* & Theod. Priſcian. *ad Timoth. lib.* 2. *c.* 2. & concordant cæteri Auctores omnes, cum docent, quanam ratione cognoſci debeat inſtans Epilepſiæ inſultus. Sed & rationi conſentaneum eſt ita evenire; nam ad tam validum motum ſpirituum, & humorum, præcedunt ſemper aliqua ſigna ipſum motum præmonſtrantia, & ſic videmus quod, quibus per circuitus acceſſiones fiunt; iis nox præcedens magna ex parte moleſtior, atque eodem modo quibus Criſis inſtat, in antecedenti nocte male habent, ex celebratis Hippocratis dogmatibus *lib.* 2. *Aphor.* 13. *& lib.* 6. *de morb. popul. ſect.* 2. *verſ.* 59. quod non aliam ob cauſam evenire dicendum, niſi ex prævia agitatione humorum, & ſic in quibuſcunque morbis, habentibus peculiares acceſſiones & inſultus, ſemper ſolent præcedere acceſſiones ſigna quædam veluti præludia, quod maxime evenit in magnis, ac gravioribus Epilepſiis, in quibus cum humor melancholicus dominetur, qui tardiſſimi motus eſt, conſequens videtur per diuturnius temporis ſpatium ea ſigna præſentiri, quæ demonſtrant partium, & facultatum læſionem, quæ in hoc morbo lædi ſolent, quæ ſunt cerebrum, & omnes animales facultates; itaque antequam acceſſio præhendat, neceſſe eſt, eas partes & facultates oblæſionem perſentire, & ſic mentem & rationem ante paroxiſmum detrimentum pati. Quod autem Epilepſia excitetur maxime ab humore melancholico, patet, ex omnium Medicorum conſenſu, & ex commutatione unius morbi in alium; nam ex Hippocratis, aliorumque Medicorum auctoritate, & ab ipſa experientia habemus, quod Epileptici fiunt Melancholici, & Melancholici Epileptici, hoc eſt, Epilepticos facile tentari delirio melancholico, & delirio melancholico tentati fieri Epilepticos, Hipp. *lib.* 6. *de morb. Popul. ſect.* 8. *verſ.* 72. Galen. *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. Avic. *p.* 3. *tract.* 5. *c.* 18. prout enim melancholia, hoc eſt humor melancholicus, aut corpus, aut ventriculos Cerebri occupat, ſic aut Melancholici ſi corpus, aut Epileptici ſi ventriculos occupaverit, viciſſitudine quadam fiunt Ægrotantes; Auctoritate denique probatur, Epilepticos etiam ante acceſſionem per aliquod temporis ſpatium mente non conſtare per ea, quæ jam adduximus.

Itaque ex his concludentiſſime deducitur, quod cum Abbas Gattus laboret Epilepſia gravi, ac magna, non potuerit per aliquod rationabile tempus ante, aut poſt acceſſionem actus quoſdam civiles celebrare, cum non fuerit ſui Iuris; unde ſi obligatio per ipſum facta probetur eo tempore, certe invalida, & nullius roboris eſſe debet.

CONSILIVM XVIII.

Eidem D. Petro Caſtello.

ARGUMENTUM.

Condiderat illuſtriſſima Mulier ſuum teſtamentum, in quo propinquos quoſdam ſuos hæredes inſtituerat, & elapſo biennio & annullato, aliud teſtamentum confecerat, in quo nonnullos alios, prioribus exhæredatis, etiam propinquos ſuos hæredes eſſe voluerat, & cum hoc deceſſerat. Prætendebant primo inſtituti ſe eſſe veros hæredes, ex eo, quod ultimum teſtamentum eſſet nullum, ſtante quod Teſtatrix non haberet in ejus confectione integrum rationis uſum, quod maxime hinc probabant, quia nullam, aut valde modicam habebat rerum memoriam, quod neque ab Adverſariis controvertebatur. Quæſitum igitur eſt, utrum amiſſa memoria de neceſſitate ſimul amitteretur rationis uſus.

SVMMARIVM.

1 *Læſa Memoria, læditur etiam Ratio. diſtingue ut ibi.*
2 *Memoria quot modis lædatur.*
3 *Ex particulari non poteſt formari univerſalis.*
4 *Memoria lædi poteſt, non læſa ratione.*
5 *Imaginatio læditur illæſa permanente Ratione.*
6 *Memoria, & ratio habent diſtinctas ſedes.*
7 *Ratio, & memoria requirunt inſtrumenta diverſimode temperata.*

8 *Ra-*

8 *Ratio de neceſſitate non læditur etiam ſi memoria in totum ſit deperdita.*
9 *Recordari, & Reminiſci non eſt ſimpliciter idem.*
10 *Reminiſci, & Recordari quid ſint.*
11 *Abſque memoria poſſumus intelligere.*
12 *Definire eſt proprium opus intellectus.*
13 *Si frigida intemperies in amiſſa memoria intendatur, ſimul cum memoria ratio amittitur.*
14 *Actus abſurdi ab iis facti, qui Memoriam amiſerunt, non fiunt ex Rationis læſione.*

NItebatur pars adverſa eam concluſionem tanquam veram etiam ſimpliciter prolatam pro-
1 bare, nempe quod læſa memoria lædatur, & amittatur Ratio; cum tamen dubia admodum ſit, & maxima ex parte falſa, niſi recte accipiatur, & diſtinctione utamur; varius enim omnino eſt læſionis modus, quo lædi poteſt Memoria Medicis com-
2 pertiſſimus: læditur enim quando ſolum imminuitur; & hæc quoque læſio habet plures gradus pro majori, aut minori imminutione, quam patitur. Læditur etiam Memoria quando depravatur, ac denique læditur cum deperditur, vel in parte, quando nonnullarum tantum rerum memoria perit, vel in totum, ut quando omnium, & ſingularum. Itaque quemadmodum propoſita concluſio poteſt habere aliquando locum in hoc ultimo læſionis genere, ſic in aliis tam falſa eſt, quam quod falſiſſimum. Vnde ſi ex hoc quod in hoc ultimo læſionis genere ſimul cum Memoria lædatur Ratio velimus deducere, in omni læſione ſimul cum Memoria lædi Rationem, turpiter in Logiga errabimus, quia ex particulari
3 firmabimus propoſitionem univerſalem, ac tantundem erit ex hoc, quod aliquis febriens deliret, omnem febrientem delirare, quod eſt falſiſſimum. Probatur autem facillime id, quod aſſumpſimus, nempe non in omni Memoriæ læſione lædi ſimul Rationem, ſed poſſe Memoriam lædi, abſque eo
4 quod lædatur Ratio, quia Memoria, & Ratio ſunt facultates inter ſe realiter diſtinctæ, non aliter, quam Imaginatio, & Ratio, habentes etiam ſedes diſtinctas; quemadmodum ergo contingit interdum læ-
5 di Imaginationem non læſa Ratione, & viſe verſa, vel ipſo Galeno aſſerente *lib.* 4. *de Loc. aff. cap.* 2. ita etiam de Memoria, & Ratione interdum evenire non dubitandum; quod confirmatur deducto exemplo ab aliis facultatibus in aliis partibus reſidentibus; læditur enim quandoque unius, ejuſdemque partis facultas, illæſa manente alia ejuſdem partis facultate, ut in ventriculo, in quo læditur interdum Coctio; Expultrix vero, & Retentrix ſalvæ remanent, & ſic de cæteris, ut ad rem noſtram exemplificat Maſſaria *lib.* 1. *ſuæ pract. cap.* 21.

Hoc autem tantum veritatem habet, ut non modo procedat, ſi ponamus has facultates, hoc eſt Memoriam, & Rationem habere diſtinctas ſedes, ſed etiam ſi non diſtinctas habere, contendamus: ſi enim velimus, eas non habere diſtinctas ſedes, jam patet eodem modo, quo Imaginatio, & Ratio ſejunctim læduntur, etiamſi unam eandemque ſedem ſortiantur, Memoriam & Rationem etiam non habendo diſtinctas ſedes ſejunctim lædi poſſe. ſin au-
6 tem velimus eas habere ſedes diſtinctas, ut voluerunt plures Medicorum. Aetius *lib.* 6. *Tetrabibl. cap.* 2. Avicen. *p.* 1. *doctr.* 1. *cap.* 5. *& p.* 4. *tract.* 1. *cap.* 2. Averr. *lib.* 4. *Collig. cap.* 40. & omnis Arabum ſchola. Alex. Bened. *lib.* 4. *de Part. hum. corp. cap.* 11. Marcell. Donat. *de Med. hiſt. mirab. lib.* 2. *cap.* 2. ex mente Gal. Tiraquell. *de cur. hum. corp. aff. lib.* 2. *cap.* 4. Marinell. *de morb. nobil. part. Anim.* etiam ex mente Gal. *lib.* 1. *cap.* 4. & alii. tunc tanto magis conſentaneum vero erit, quod una lædi poſſit, illæſa manente alia, cum indies videamus unam cerebri partem lædi abſque eo quod læſio ullo modo alteri parti communicetur, quod Medicis eſt acceptiſſimum.

Addendum his, quod cum hæ facultates requi- 7
rant non ſolum diverſa inſtrumenta, ſed etiam diverſimode temperata, quia Memoria requirit inſtrumentum moderate ſiccum, Ratio autem moderate calidum, ut Plato in Theæteto, & Ariſt. *in lib. de Mem. & Remin.* & cum eo Averr. *ibi cap. ult.* & omnes alii Philoſophi ſentiunt, facile inde deducitur lædi poſſe unam, non ſolum illæſa manente altera, ſed potius majorem vigorem adepta, quia intemperies, quæ uni nocebit, alteri potius adjumento erit; atque hinc fit, ut iidem Plato, & Ariſt. aliique ſtatuunt; quod non iidem valent memoria, & ingenio. cum hæc ergo ita ſe habeant, cui dubium eſſe debet, quod una facultas lædi poſſit abſque alterius læſione?

Sed hæc, ut objicere quiſquis ſit, poſſet; habent forte locum in Memoria imminuta, aut ad ſummum ex parte ablata; pro qua etiam opinione faceret, quod ſi diceremus, ſemper lædi Rationem, ubi læſa ſit Memoria, non erit poſſibile evitare ma-
ximum abſurdum; cum enim pateat, primum, in 8
quod Ætas irruit in homine, eſſe Memoriam. Ariſtot. *loco cit. cap.* 2. Plinius *lib.* 7. *hiſt. nat. cap.* 24. & Seneca *in præfat. Declam.* Conſequens erit, omnes homines in primo primi ſenii principio pati etiam diminutionem Rationis, quia tunc temporis incipit diminui Memoria, at hoc nullus homo, qui integram Rationem habeat, affirmare audebit, cum contra, ut experientia docet, tunc maxime homines Ratione, & Prudentia vigeant, quemadmodum non apud Philoſophos ſolum, ſed apud omnes homines in confeſſo eſt.

Sed difficultas major eſt, An in Memoria omnino deperdita, ſemper de neceſſitate deperdatur Ratio, aut ſaltem inſigniter lædatur; ita enim voluiſſe Galenum, Aetium, Gentilem Fernelium, & alios dicunt Auctores alii diſtinguentes, quod cum præcitati Doctores voluerunt Ratinem lædi, læſa Memoria, intelligendi ſint de Memoria omnino deperdita, non vero de imminuta. Sed neque in deperdita prorſus memoria ſemper, ac deneceſſitate lædi Rationem & Auctoritatibus & Rationibus, firmiſſimis quidem & exemplis ab experientia petitis firmandum eſt. ita apertiſſime ſentiunt ex Recentioribus, Capivacc. *lib.* 1. *Pract. cap.* 14. Maſſaria ex mente Galeni *lib.* 1. *Pract. cap.* 21. Rudius *de med. hum. corp. aff. lib.* 1. *cap.* 6. & præ cæteris Marcell. Donat. *lib.* 2. *de Med. hiſt. mirab. cap.* 2. qui Rationibus, & Auctoritatibus in contrarium adductis optime ſatisfacit.

Probatur autem primo, quia ſi ſemper læſa Memoria, vel melius, ſi ſemper deperdita Memoria, de neceſſitate deperderetur Ratio, ſequeretur non poſſe nos ſine ope Memoriæ intelligere, unde memorari, & intelligere erunt unum quid; aut ſaltem non dabitur Intellectio abſque Memoria, quod eſt falſum; licet enim in actu memorandi concurrat aliquando Intellectio, unde conſurgit memoria Intel-
lectiva ſic dicta ad differentiam ſenſitivæ, tamen re- 9
cordari, ſeu etiam reminiſſi non eſt ſimpliciter intelli-

10 telligere, ſed eſt quoddam intelligere, nempe hoc cognoſcere præterita, ut præterita aliis conditionibus aliquando adjuncta per aliqua media, illud vero cognoſcere præterita, ut præterita abſque ullo medio, ut poſt Ariſtotelem, alioſque Philoſophos optime explicat Hieronym. Fracaſt. *lib.* 1. *de Intellectione*.

Probatur ſecundo, quia ſi Homo non poteſt abſque Memoria intelligere, ſequitur, quod prius eſſe debeat memorari, quam intelligere, hoc autem eſt falſum, quia in facultatibus datur in agendo aliquis ordo, ut omnes Philoſophi ſentiunt Averr. *in lib. de Mem. & Remin.* Et primum, ut ille inquit, ſentiens facultas ſentit, dehinc Imaginatio recipit Phantaſmata, poſt diſtinguit diſtinguens, poſtremo recipit conſervans. Ergo ſi prius tempore eſt intelligere,
11 quam memorari, ſequitur inde, nos abſque memoria intelligere. quantumque igitur amittatur Memoria, Intellectus tamen bene ratiocinari poteſt.

12 Probatur tertio, quia definire eſt proprium opus Intellectus, ſed nos definimus etiam ea, quorum nominum non recordamur, ut ſi expetam à Famulo calamum ſcriptorium, & ejus nominis nullam memoriam habeam, definiam calamum ſciptorium per inſtrumentum, quo litteras exaramus, unde manifeſtum eſt, me abſque ope memoriæ definire, nempe ſola Intellectus opera ratiocinari. & ſic in cæteris.

Sed experientia quoque confirmatur, homines abſque Memoria ratiocinari poſſe, conſtat enim per nonnullas hiſtorias relatas à Plinio, à Valerio Maximo, ab ipſo Galeno, à Cælio Aureliano, & ab aliis, quas recollectas habes per Io. Schench. *lib.* 1. *Obſervat. tit. de Memoria*, nonnullos memoriam penitus amiſiſſe, ita ut etiam ſui ipſorum obliti ſint, qui tamen vel temporis beneficio, vel medicamentis adjuti omnium cognitionem recuperarunt; quod non niſi mediante Imaginatione, & diſcurſu fieri potuit; quomodo enim ope Memoriæ id ſuccedere potuiſſet, ſi nulla in illis rerum memoria exſtabat? concludendum ergo ex his, non ſolum non eſſe neceſſarium lædi Rationem, ubi imminuta, aut partim deperdita ſit memoria, ſed neque ubi in totum fuerit obliterata.

Et licet negari non poſſit, quod in pleriſque evenerit, ut amiſſa Memoria amiſſus etiam fuerit omnis Rationis uſus, ita ut omnino ſtolidi evaſerint, id tamen non ex eo factum eſſe dicendum, quia neceſſario ad Memoriæ amiſſionem ſecuta fuerit Rationis amiſſio, ſed quia frigiditas illa intenſa, ex qua Memoria abolita eſt, communicata fuerit Cerebro quoque univerſo, & potuerit etiam ſpiritus illos extinguere, quibus ad ratiocinandum egebat Intellectus, quod manifeſtiſſime apparet ex Galeni verbis *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 5. *ibi.* ſi frigida intemperies 13
intendatur, ſimul cum Memoria Ratio amittitur.

Quod ſi quis objiciat, experientia conſtare eos, in quibus Memoria periit, actus aliquos abſurdos, & homine ſanæ mentis non dignos ſæpe ſæpius facere, ex quo manifeſtum fit; Rationem in illis ſemper eſſe læſam, reſpondendum, quod conſiderata actuum hujuſmodi qualitate palam fit, eorum abſurditatem ex ipſa Memoriæ deperditione tantum dependere, nullo vero modo à læſione Rationis; 14
quia in illis ipſis actibus peragendis oſtendunt ſe Mente, & Ratione conſtare, quod mille exemplis patefieri poteſt, ſed unum aut alterum pro nunc ſufficiat. Socrati, exempli gratia, jam à multis annis periit Callias ſui amantiſſimus; non recordatur autem ob memoriæ deperditionem Socrates, Calliam periiſſe, & alteri amico obviam factus illum interrogat de ſalute Calliæ, certe hic actus abſurdus, ac ſtolidus eſt, hominis non ſanæ mentis, ſi recordaretur Calliam periiſſe, nunc de ejus ſalute interrogare, ſed cum Socrates non recordetur omnino Calliam periiſſe prudenter, & humaniter facit, & ſanam ſe habere mentem oſtendit, cum interrogat de ſalute amici ſibi devinctiſſimi. Eodem quoque pacto Socrati cum hoc mane pranſus fuerit, excidit omnino è memoria ſe pranſum fuiſſe, itaque ſecundo, ac tertio prandere inſtabit; Inſanit quidem Socrates in hoc ob amiſſam memoriam, ſana tamen Ratione utitur, cum prandere expetit poſito, quod non pranſus fuerit, quia bene Ratione aſſequitur, prandendum eſſe homini, qui ſanus vivere velit, & ſic in reliquis.

Cum ergo pateat ex his, Memoriam & imminui, & in parte, ac in totum quoque deperdi integra manente Ratione, facile inde deduci poteſt, quod etiam ſi gratis condonemus Adverſariis, Dominam Teſtatricem tempore, quo ſecundum condidit teſtamentum habuiſſe memoriam læſam, aut diminutam, aut etiam omnino deperditam, & etiamſi aliquando ob ejuſdem memoriæ læſionem aliquos actus abſurdos, & homini ſanæ mentis non convenientes feciſſe dicamus, non potuerit tamen inde deſumi argumentum ita læſam habuiſſe Rationem, ut teſtari legitime non potuerit. Quare &c.

CONSILIVM XIX,

Eidem D. Petro Caſtello.

ARGVMENTVM.

In terra Monticelli in Sabina repertum eſt cadaver cujuſdam Antonii Statii, à duobus Barbi-tonſoribus recognitum, qui depoſuerunt illud eſſe cadaver hominis per vim vel manibus, vel laqueo, vel ſimili quapiam re ſtrangulati; & quia præceſſerant inimicitiæ quædam cauſſæ inter prædictum Antonium & nonnullos homines Palumbariæ, Fiſcus prætendebat, Antonium ab iis hominibus fuiſſe ſtrangulatum, fundans ſe præter alia inditia ſuper Barbi-tonſorum relatione; circa quam præcipue dubitatum eſt, an rejicienda eſſet, nec ne, ob ſigna, de quibus in ea prædicti Barbi-tonſores deponebant, & viſum eſt ex ſequentibus prædictas Barbitonſorum depoſitiones, nihil afficere, neque eſſe recipiendas.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Suffocatio non fit solum à caussa extrinseca, sed etiam ab intrinseca.*
2 *Mors unde in suffocatione.*
3 *In suffocatione tam ab extrinseca, quam ab intrinseca caussa eadem pene signa apparent.*
4 *Qui ab intrinseca caussa suffocantur non aliter pereunt, quam si fune strangularentur.*
5 *Signa quædam in suffocatis adnotata, etiam in his qui peste vel maligno morbo pereunt, aliquando adnotantur.*
6 *In pronunciatione de genere mortis in suffocatis non est signis communibus facile credendum.*
7 *Tria signa magis certa mortis ex suffocatione per vim externam procuratæ.*

1 NOtissimum enim est, & nulla controversione apud Medicos ambiguum, quod mors per suffocationem non modo à caussa extrinseca, & violenta aliquando procedit, ut quando laqueo, fune, aut alia quapiam simili re collum constringitur, & respirationis via occluditur, aut cum simpliciter respiratio aboletur, ut ab Aqua, Fumo carbonum, venenatis exhalationibus, & id genus aliis, sed etiam à caussa aliqua intrinseca, & naturali; idque tam in uno, quam in alio casu brevi quodam temporis lapsu contingit, ut quotidie in Apoplecticis, Epilepticis, squinanticis, histericis, & hujusmodi licet animadvertere, quos momento, ac ex improviso mortem obire cernimus, & si in re tam clara auctoritates quærimus præter Auctores omnes in practicis cum de his morbis agunt, videnda allata à Marcell. Donat. *lib.* 11. *histor. Med. mirabil. cap.* 6. & alibi à Ranchin. *in lib. de morb. subit. cap.* 8. *& seqq.* & recollecta per Io. Schench. *lib.* 1. *Obser. Tit. de Apoplexia, & lib.* 2. *Tit. de suffocatione.*

Cum ergo tam ab intrinseca, quam ab extrinseca caussa idem mortis suffocantis genus contingere soleat, certum quoque est, ac Medicis acceptissimum, in utroque casu mortem non aliunde evenire, nisi ex respirationis prohibitione, spirituumque interceptione; atque in omnibus his, in quibus aut per vim externam, aut internam spiritus intercluditur, mortem idcirco succedere (ut præcipue observare licet in Apoplexia, quæ inter omnes similes morbos suffocantes, est frequentissima) quia jugulares venæ inflatæ ac repletæ, respirationem prohibeant, ut probat ex Rasis auctoritate *supra cit.* Marcell. Donat. *loco eod.* & constat etiam ex aliorum Medicorum consensu. Cum ergo in utroque casu eodem modo via spiritibus & respirationi intercludatur, consequens est in utroque casu eadem omnino sequi signa, ac symptomata, nempe livores, & nigredines in facie, in collo, in pectore, & in universo etiam quandoque corpore, sanguinis ex naribus effusiones, linguæ crassitiem, ac nigredinem, & prominentiam extra oris septa; immo vero non hæc tantum in utroque casu succedunt, sed his multo magis conspicua, & consimilia signa, ut spuma in ore, quæ ut ex Hipp. colligitur *lib.* 3. *Aphor.* 43. commune signum est omnibus, qui suffocantur, maxime cum perituri sunt. Præter spumam autem in ore, pulmones etiam spumoso sanguine oppleti conspiciuntur, oculorum etiam expressio & prominentia contingit, capitis tumefactio & nigrities, sanguinis non per nares solum,

(2 and 3 in left margin at "nire" and "rationi" lines respectively)

sed per os & per aures aliquando, ac per alias etiam partes profusio, & alia permulta; quæ omnia tam in suffocatione data opera per vim procurata manibus, laqueo, fune, & similibus, quam ex caussa intrinseca procedente apparent, non aliunde, nisi ex eo, quod spiritus, & respirationis via intercepta, sanguis ad superiora recurrat, & venas capitis, & vicinarum partium, ac circumstantium opplet, & aliquando etiam violenter aperit, ac disrumpit, unde nigrities, & livor, & tumefactio, & sanguinis eruptiones, & cætera in utroque casu eodem modo procedunt, ut DD. testantur, & videndi præ cæteris Paræus *in lib. de Renunciat.* Fortun Fidel. *lib.* 1. *Relat. Medic. cap.* 3. *in fin. & lib.* 4. *cap.* 5. & notavi etiam alias nonnulla *lib.* 5. *Quæstion. Medico-leg. quæst.* 10. *num.* 9. *& seqq.* unde est, quod Medici in enarratione hujusmodi historiarum, eorum nempe, qui ex aliqua intrinseca caussa suffocantur; id inprimis attestantur, tales non aliter perire, quam si laqueo, aut fune strangularentur. Marcell. Donat. *lib.* 3. *tit. cap.* 7. 4

Quibus sic se habentibus contra veritatem omni ex parte est, quod signa à Fisco adnotata in cadavere Antonii Statii recognito per duos Barbitonsores quicquam non certe dicam, sed neque probabilis præseferant; quod dictus Antonius potius violenta morte, manibus vel laqueo procurata suffocatus interierit, quam interno aliquo, & repentino morbo, ut Apoplexia, Epilepsia, Squinantia, & hujusmodi. Primo, quia signa ab ignaris illis Barbitonsoribus adnotata sunt æquivoca, & communia pluribus mortis generibus ab interna caussa evenientibus. Immo quæ adnotata sunt in Antonii prædicti cadavere, non solum non sunt propria signa mortis ab externa vi per suffocationem procuratæ, sed neque propria signa sunt mortis evenientis per suffocationem ab intrinseca caussa.

Nam quoad primam partem patet, quod ea signa sunt utrique casui communia per ea, quæ jam deducta sunt, ergo non sunt propria. Quoad secundam autem clarissimum est, quod tam livores, & nigredines in corpore, & linguæ crassities, & nigrities, & sanguinis ex naribus aliisque partibus effusio, quotidie apparent non tam in his, qui ex veneno aliquo sublati sunt, quam in illis, qui quotidie vel pestilenti, vel alias maligna, aut quomodocunque vocemus exitiali febre pereunt, & favet Hipp. *lib.* 1. *Acut. tex.* 38. *& lib.* 4. *Epidem. tex.* 80. & videnda quæ ex ejusdem Hippocratis mente Vallesi. *in lib.* 5. *Epidem. tex.* 87. & nobis etiam licet, si libet, animadvertere in his, qui simili aliquo morbo, vel febre pereunt, oportere plerumque nares bombace, vel alia quapiam re occludere, ex eo quod per eas cruorem, ac tabidos humores ex naribus, & ore profundunt. sic & alia prædicta signa adnotare, quandocunque libitum fuerit, possumus etiam tam in aliis mortis generibus, quam in iis, quæ per suffocationem succedere solent. 5

Secundo, quia cum prædictis signis fidere non liceat in pronunciando de genere mortis, quo hujusmodi personæ perierunt, ex eo, quod communia sint, recurrendum omnino est ad signa magis specialia, ex quibus magis tuto pronunciare possimus de veritate, ut inculcant esse faciendum Paræus *præd. libro de Renunciat.* & Fortun. Fidel. *ubi supra*, quibus signis in hoc cadavere deficientibus, audacis omnino, ignarissimi, ac omni pietate carentis hominis est ex communioribus tantum judicium fa- 6

cere violentæ mortis; quod multo magis in casu nostro procedit, quia signa, quæ certius violentam mortem manibus, vel laqueo procuratam attestantur
7 sensui ipsi conspicua esse possunt, & tria potissimum à Paræo, & Fortunato locis citatis adducuntur, nempe rugositas cutis, ipsius colli, Capitis, Asperæ Arteriæ dilaceratio, vel spondilium colli dislocatio, & spumosi sanguinis in Thorace collectio, hæc enim maxime distinguunt mortem per strangulationem ex vi externa, laqueo vel alia re procuratam à morte facta ex suffocatione à caussa intrinseca, ut iidem DD. prosequuntur, quamquam, ut veritatem fateamur, ultimum illud signum collectionis sanguinis spumosi in Thorace, & pulmonibus crediderim magis ex communibus esse, quam ex partialioribus, sed quomodocunque sese res habeat, cum nullum eorum signorum, quæ magis propria sunt ne per somnium quidem in casu nostro adnotatum sit, dicendum est, prædictum Antonium Statium omnino ex naturali morte, & per suffocationem ab intrinseca caussa excitatam, & non alias periisse; Barbitonsores autem illos falsò ex æquivocis, fallacissimis & communissimis signis contrarium pronuntiasse. Ad quod magis adminiculandum non minimum momenti habet, quod alii etiam similes casus eodem tempore, & in eodem loco, ubi Antonius prædictus mortuus est, evenerint; immo cum iidem casus extra prædictum locum Monticelli, ut hic in Vrbe non solum hoc præsenti anno, sed etiam præteritis conspecti sint ejusdem generis mortis, facile hinc inferri potest, caussam aliquam naturalem communem ab Aëre extrinseco irrepsisse, ex qua non solum prædictus Antonius, & alii quidam juvenes eodem tempore, & eodem loco, & alii alibi similiter ex eodem morbi & mortis genere, & cum iisdem prorsus symptomatibus occubuerint.

CONSILIVM XX,

Eidem D. Petro Castello.

ARGUMENTUM.

Construxerant Reverendi Monaci Cistercienses Mediolani prope Ecclesiam S. Ambrosii murum quemdam, veteri, qui minus ad rem faciebat, demolito. Contendebant autem ejusdem Ecclesiæ Canonici, novum murum esse demoliendum, & apud Iudices, ut demoliretur, instabant, ac inter ea, quæ opponebant illud præcipuum erat, novum hunc murum solis illustrationem, & ventorum perflatum Ecclesiæ impedire, unde ejusdem Ecclesiæ Aër multo minus quam ante muri constructionem esset, salubris redderetur; quæ licet minus afficerent, tamen non reliquerunt Monaci canonicorum objectionibus respondere, ut in sequentibus habetur.

SVMMARIVM.

1 *Aëris bonitas ab Orientis Solis illustratione maxime dependet.*

2 *Aër cum in quiete est non minus quam aqua, quæ motu privatur, putrescit.*

3 *Morbi ex Aëris vitio excitati sunt omnium perniciosissimi.*

4 *Venti Orientales cæteris minus salubres, Austrinis exceptis.*

5 *Quanto minor est distantia inter unum Ædificium & aliud; tanto majus incommodum ab uno in alind emanat, tam quoad Solis illustrationem, quam quoad ventorum perflatum.*

6 *Aër colatus quis dicatur.*

DVo sunt, ex quibus maxime DD. Canonici S. Ambrosii Majoris Mediolanensis propriæ Ecclesiæ salubritatem per novum parietem à Reverendis Monacis Cisterciensibus ejusdem Ecclesiæ constructum deteriorari, ac cum effectu diminui contendunt. Primum est impedimentum ab hoc novo parietate proveniens, ne Ecclesia ex Orientis Solis radiis illustretur, unde Aërem inibi offuscatum, crassum, atque impurum relinqui necesse sit; neque absque multa ratione videntur Canonici de ea re
1 timere, cum omnis ipsius Aëris bonitas ab ipsius Solis illustratione in ipso ortu dependeat: oriens enim Sol non modo ipsum aërem magis purum, ac magis tenuem reddit, sed ipsas etiam aquas Aëre multo impuriores, & crassiores. Hippocr. *in lib. de Aër. aq. & loc. partic.* 8. Consequens ergo est, quod si novus paries hanc Solis illustrationem impediat, omnis ipsius Aëris bonitas evanescat; Alterum, de quo timent Canonici, est, quod idem murus eandem Ecclesiam à ventis minus perflabilem reddat, unde consequenter eundem Aërem quasi emortuum in continua quiete permanere contingat, ex quo dubium esse non potest, quin minus in Ecclesia commorantes minori Aëris salubritate in posterum sint gavisuri, quia Aër cum in quiete est non minus putrescit, 2
quam Aqua, quæ omni motu careat. Galen. apud Oribas. *lib.* 9. *Collect.* & ad ipsum Aërem à putredine conservandum nihil magis conducit, quam ventorum perflatio. Avic. 2. *p. doctr.* 2. *cap.* 8. Itaque si Aër præfatæ Ecclesiæ ex novi muri constructione ea perflatione privetur, certe facillime putrescet, putrescens autem promptissime iis, qui in eo commorabuntur, noxam suam communicabit, morbosque non minimæ considerationis, sed graves & perniciosos excitabit, cum morbi ex Aëris vitio 3
progeniti sint omnium perniciosissimi, ut quotidie experientia docet, & ipsa Pestis præ omnibus commonstrat, & facit Hippocr. *in lib. de Humorib. partic.* 7. & alibi. quamobrem videntur maxima cum ratione Canonici de Aëris insolubritate & sibi & aliis in Ecclesia commorantibus timere, cum duplex adsit timoris caussa, magni quidem, & non temere aspernandi momenti.

Verumenimvero licet superfluum sit tam exquisitam

ſitam Aeris ſalubritatem in Eccleſia affectare, cum Eccleſia pro domicilio eſſe non debeat, neque in ea diuturna mora fieri ſoleat, & alia ex parte prædicta S. Ambroſii Majoris Eccleſia tam ampla ſit,ut nulla neceſſitas cogat in eam intrantes potius in parte magis ſuſpecta, quam in alia quavis moram trahere, tamen, ut inanis hic Canonicorum timor inſalubritatis, provenientis ex novi parietis conſtructione, omnino diluatur,demonſtrandum concludenter eſt, neque ex uno, neque ex alio capite Aerem prædictæ Eccleſiæ reddi ulla ratione ex ea parietis novi conſtructione inſalubriorem.

Nam quoad primum caput, patet novum murum, de quo lis eſt, non poſſe ullo modo impedire Eccleſiæ illuſtrationem ab oriente ſole, quia ſi totum cæli tractum in quatuor partes per puncta cardinalia dividamus, apparebit per totum orientem ab Æquinoctio verno ad ſolſtitium hyemale, Solem apertum habere aditum ad Eccleſiam illuſtrandam; novus enim murus protenditur ab ultima Orientis parte,nempe ab ea,in qua Sol oritur in ſolſtitio hyemali ad Meridiem, & tamen etiam ſi ad totum orientalem tractum coextenderetur, neque ſic impedire poſſet, quin Eccleſia ab Orientis Solis radiis vel illico ab ortu, vel dimidia, aut ad ſummum integra hora tranſacta illuſtraretur, quia & multum ab Eccleſia diſtat, & humilior multo eſt muro Eccleſiæ, in quo etiam plures feneſtræ ſunt, per quas Oriens Sol illico, & nulla interpoſita mora eam illuſtrat.

Quoad ſecundum, patet etiam, novum murum non poſſe impedire ullius venti acceſſum, neque reddere aërem Eccleſiæ minus perflabilem, quia cum in quarta Orientali ſalubriores venti ſint ſpirantes ab ea parte, ubi Sol in Æquinoctio Verno, & ſolſtitio Æſtivo vagatur, certe hi minime omnium à novi parietis conſtructione impediuntur, cum ab ea parte maxime poſt demolitionem muri vetuſtioris ob conſtructionem muri, de quo lis eſt, nullum adſit impedimentum, & novum murum ad eam partē ſe non coëxtendere pateat, ut ſupra dixi, dato autem, non conceſſo tamen, quod novus murus aliquo modo ventorum acceſſum impediret, maxime impediret Eurum, qui cum à parte Orientali verſus Meridiem contra Corum Zephiri collateralem moveatur, cæteris inſalubrior eſt,immo in
4 univerſum venti Orientales minus ſalubres cæteris exiſtimantur, Auſtrinis exceptis, ſeu Meridionalibus. Et de Septentrionalibus quidem non eſt dubium, quod ſint orientalibus ſalubriores,ut ex Hippocr. *in lib. de Aer. Aq. & Loc.*& cæteri omnes Medici, ac Philoſophi fatentur. De Occidentalibus autem inter quamplures Medicos teſtis eſt Aetius *lib.* 3. *cap.* 163. qui Orientales facile morbos parere dixit, cum vehementiſſimi ſint. contra autem Occidentales ſalubriores, unde Zephirus, qui eſt Occidentalium omnium Coriphæus, dicitur à Plinio *lib.* 16. *cap.* 25. genitalis mundi ſpiritus; itaque recte à Lucretio *lib.* 1. *de rer. nat.* dictum eſt;

Et reſerata viget genitabilis aura Favoni.

Ergo novus murus aut nullum obſtaculum affert ventorum perflatui, quin minus aërem Eccleſiæ perflare poſſint, aut ſi aliquo modo impedit, quod non concedimus, potius majori ſalubritati confert, quam ſecus impediendo ventorum inſalubrium acceſſum, ex quo aër maxime inficitur.Cum his autem omnibus conſiderandam ſeſe offert diſtantia intercedens inter novum parietem, & parietem Eccleſiæ, quæ cum ſit palmorum ſexaginta, non videtur poſſe deſiderari major inter duo ædificia publica; quod ſi tanta diſtantia quicquam impedimenti præbere poteſt aut ſolis illuſtrationi, aut ventorum perflatibus, aut utriſque ſimul, ita ut Eccleſiæ nocumento ſit, multo magis me hercle obeſſe poterit minor inter ædificia quæcunque quarumcunque civitatum; nam hic Romæ cum tam multa ædificia, & illa quidem ampliſſima videamus, vix dimidium tantæ diſtantiæ illa inter ſe habere conſpicimus, & tamen unum alteri impedimento neque eſt, neque eſſe poteſt, nec lis unquam ulla ob id orta videtur, niſi major anguſtia, & quaſi imminentia unius ædificii alteri, aut aliud quid fuerit in cauſſa,tunc enim, nimirum quando diſtantia inter unum & aliud, eſt modica jure timeri poteſt de aliquo incommodo, quod tanto majus eſſe ſolet, tam circa ſolis illuſtra- 5
tionem, quam circa ventorum perflatum, quanto minor inter ipſa diſtantia eſt, ut latius probavi alias *lib.* 5. *Quæſt. Medico-Leg. quæſt.* 6. *num.* 7.

Ex quibus clariſſime patet ambientem Aerem inter dictamEccleſiam, & novum murum, non poſſe dici, ut adverſarii volunt, colatum, quemadmodum vulgo loquuntur;quia Aer Colatus tunc vere dicitur, 6
cum veluti in puteo quodam inter magnorum ædificiorum anguſtias, aut ſublimiorum murorum undique includitur, ita ut neque à ſole illuſtretur, neque à ventis perfletur, unde & craſſus, & obſcurus remanet, in perpetuaque quiete, atque inde gravis evadit, & inſaluberrimus, adeo ut etiamſi non longa mora in ipſo trahatur, & per modicum tempus reſpiretur, illico ſuam malitiam prodat, ut percurrit Galen. apud Oribaſ. *lib.* 9. *Collect. cap.* 1. Habemus præterea ex ſupradictis, Aerem intercedentem inter novum parietem & Eccleſiam, à ventis ſalubribus perflari, & à ſole illuſtrari, ergo colatus dici non poteſt; præterquam quod novus murus rectè ad murum Eccleſiæ coëxtenditur, neque ſua flexibilitate, aut tortuoſitate in cauſſa eſſe poteſt, ut hoc ſpatium, quod eſt inter ipſum & Eccleſiam, male à ſole Oriente illuſtretur, qui quaſi obliquè incidens,minus poſſit exhalationes pravas depurare, unde Aer ex hoc magis craſſus, & perſpiratu difficilior reddatur, neque alia incommoda affert, quæ flexuoſas vias, ac diſtortas afferre commemorat Oribaſ. *lib.* 9. *cit.cap.*2.

Addo his, quod cum Reverendi Monaci veterem murum demoliti ſint, qui novo erat multo elatior, certe hic novus non ſolum Eccleſiæ magis quam vetus non nocet, ſed immo multo minus, ſi quid noceret alteruter, nocet: nam etiamſi vetuſtior per decem,& octo palmos magis ab Eccleſia diſtet, quam novus, tamen propter majorem, quam habet altitudinem magis obeſſe poteſt Eccleſiæ,quam novus; itaque non modo DD. Canonici ægre ferre non debent novi muri conſtructionem, ſi vetuſtior ſit demolitus, ſed potius libenter admittere tanquam Eccleſiæ magis proficuam; nam ultra hæc vetus murus habebat poſitum ex Orientali parte, & ſic poterat magis Orientis Solis illuſtrationem impedire.

CONSILIVM XXI,

Eidem D. Petro Caſtello.

ARGVMENTVM.

Theſaurarius Eccleſiæ Giennenſis expoſuerat Sanctiſſimo in quadam ſupplicatione ei porrecta, ſe nonnullos graves morbos pati, ac ſignanter capitis dolorem quendam acerbiſſimum, ac talem ut eum impediret à quovis officio exercendo ſuæ dignitati conveniente; unde cogi ſe dicebat ad expoſtulandum Coadjutorem, cum nulla illi ſpes remaneret ſanitatis recuperandæ. Hanc Theſaurarii petitionem impugnavit Promotor Fiſcalis, & gratiam obtentam, eo quod eſſet ſurreptitia, nullam eſſe volebat. Fundabat autem ſe præcipue in hoc, quod Theſaurarius non probaverat per ulla certa ſigna, ſe pati expoſitum dolorem, contra Theſaurario volente dolorem per hæc ſigna dignoſci non poſſe, & idcirco ſuæ aſſertioni, & Medicorum fidei eſſe ſtandum. Quæſitum ergo eſt, an prædictus dolor potuerit ex ſignis externis comprehendi, ita ut Theſaurarius debuerit probare ſe pati hunc dolorem per Teſtes idoneos; An potius ſtandum fuerit ipſius ſoli aſſertioni, ut ipſe prætendebat.

SVMMARIVM.

1 *Non ſufficit levis morbus ad obtinendum coadjutorem.*
2 *Levis morbus non eſt dignus nomine morbi.*
3 *Coadjutor quibus perſonis dari debeat.*
4 *Magni capitis dolores magnis ac gravibus morbis adnumerantur.*
5 *Magnorum morborum maxime conſpicua ſigna apparent.*
6 *Magni morbi ſupponunt magnas cauſſas.*
7 *Magnus morbus magnum receſſum à naturali ſtatu ſignificat.*
8 *Magnæ cauſſæ magnos morbos faciunt.*
9 *Vbi ex nullis ſignis apparet adeſſe cauſſa doloris, dolorem abeſſe cenſendum eſt.*
10 *Ad partes principes affectas plura & conſpicua ſigna conſequuntur.*
11 *Medica experientia ſufficientiſſima eſt aliquibus conjecturis ad veri doloris cognitionem aſſequendam.*
12 *Simulati doloris optima conjectura.*
13 *Ad obtinendum Coadjutorem non ſufficit unum impedimentum, ſi plura adeſſe in ſupplicatione ſit expoſitum.*

IN hoc dubio diſcutiendo, primum hoc funda-
1 mentum ob oculos habendum cenſeo, ab ipſis Iureconſultis deſumptum, quod non ſufficiat levis morbus ad hoc, ut alicui Coadjutor dari debeat, etiamſi perpetuus eſſet, quia levis morbus non impedit hominem, quin poſſit actiones ſuas exercere, ut pro *l. Quæſitum. ff. de re Iud.* & per Galenum ex noſtris *in lib. de Conſtit. Act. cap.* 19. *in Iſagog.* immo
2 levis morbus non eſt dignus nomine morbi. Argumento *l. prim. §. ſed ſciend. ff. de Ædil. Ed.* & in terminis noſtris loquitur ex noſtris Galen. *ubi ſupra*, quo loco parvum capitis dolorem dicebat non eſſe ægritudinem. requiritur ergo in hoc caſu, ut morbus ſit ultra mediocritatem, imo talis, ut corpus aggravet abſque ſpe futuræ proſperitatis. Ricc. *Col-*
3 *lect. Deciſ. p.* 3. *Collectar.* 484. nam coadjutor datur his, qui vel ſenectute, vel valetudine corporis perpetua ita gravantur, & impediuntur, ut non poſſint officium ſuum exercere. ita ad verbum habetur *in c. unico de Cler. Ægrot. in* 6. In præſenti igitur caſu ad hoc ut Theſaurarius obtinere poſſet coadjutorem, dolor capitis debuit eſſe magnus, acerbus, intolerabilis, ac denique talis, qui impediret adminiſtrationem officii, ſaltem cum exacerbationes patiebatur, dummodo eſſent frequentes, & tunc poterat cum veritate dicere, ſe pati magnum morbum, quia hujuſmodi capitis dolores gravibus & magnis mor- 4
bis adnumerat Galen. *lib.* 2. *de ſan. tuen. cap.* 12. Stante igitur hoc fundamento, quod hic dolor capitis, quo affligi ſe expoſuit Sanctiſſ. Theſaurarius Giennenſis debuerit eſſe magnus, ego hanc concluſionem firmo, quod potuerit & debuerit ex quamplurimis ſignis non Medico ſolum, ſed cuicunque innoteſcere, ita ut potuerit, ac debuerit per idoneos Teſtes illum concludenter probare:

Primo, quia magnorum morborum magna & 5
maxime conſpicua ſigna apparent, cum ſymptomata magna ex morbi magnitudine pullulent. Galen. *lib.* 2. *de ſymptom. cauſ. cap.* 2. *& alibi*, quod etiam declaratur exemplo acutorum morborum, qui cum & ipſi magni morbi ſint, magnam etiam notitiam ob multa & evidentia ſigna quæ ſecum afferunt, de ſe præbent; Vnde eſt, quod etiam in ipſo principio, quando nimirum morbi minus ſunt cognoſcibiles, facile cognoſcuntur non modo à Medicis, ſed ab ipſis quoque idiotis hominibus, ut apertiſſime habemus ex eod. Gal. *lib.* 1. *de Dieb. Decret. cap.* 6.

Secundo, quia magni morbi ſupponunt magnas 6
cauſſas, effectus enim ſuæ cauſſæ æquivalens ſit oporteat, quamobrem magnus morbus magnum re- 7
ceſſum à naturali ſtatu demonſtrat Galen. *lib.* 1. *de ſymptom. cauſ. cap.* 2. At magnæ cauſſæ latere ob earum magnitudinem non poſſunt, hic ergo vel aderat intemperies cauſſans dolorem, quod non credo, & cum eſſet magna, vel ipſi ſenſui tactus, poterat eſſe conſpicua, ut quia caput præter modum calidum, aut frigidum perſentiretur, aut aderat multa materiæ copia, & impoſſibile erat, ne ſimul maximam de ſe ſignificationem præberet per aliquas excretiones, per nares, aut per os, aut per oculos, aut per urinam factas, aut aliter, & per mille alia ſigna manifeſtiſſima. Cognito ergo in capite eſſe magnam cauſſam, quæ dolorem faceret, concludenter à quovis firmari poterat, Theſaurarium pati ma-

gnum

8 gnum capitis dolorem, quia magnæ caussæ magnos morbos faciunt, Valles. *comm.* 3. *tit.* 3. *Epid. tex.* 2. *& comm.* 2. *in* 6. *ejusd. tex.* 28. & posita caussa, & dispositionibus requisitis, tam ex parte agentis, quam patientis, ponitur effectus, ut notum Philosophis est, & notat ex Iureconsultis Tiraq. *in tract.*
9 *cessan. caus. limit.* 20. *num.* 1. & contra, ubi ex nullis signis apparet adesse caussam doloris, dolorem abesse credendum est.

Tertio, quia pars, quæ morbum patiebatur, erat pars princeps trahens in consensum totum corpus, cum omnes partes corporis cæteræ etiam principes ad capitis usum referantur, ut demonstrant Medici
10 Fernel. *lib.* 1. *Physiol. cap.* 6. ad partes autem principes male affectas notissimum est signa plura & conspicua, ac multa, & evidentia symptomata apparere, quæ si non apparent, morbus non debet dici magnus, neque impedit omnino humanas actiones.

Quartò, his non obstantibus licet concedamus non posse haberi ulla signa nec evidentia, nec scientifica præsentis doloris capitis; tamen quis est, qui negare audeat, nos habere posse signa saltem conjecturalia? At si hæc ipsa fuerint magna, & multa, & simul, eodemque tempore appareant, procul omni dubio signis certis, & evidentibus erunt comparan-
11 da, nam Medica experientia sufficientissima est per aliquas conjecturas ad veri cognitionem assequendam, præcipue si magnus sit, si fortis (qualis supponitur in casu nostro) verba sunt *in lib.* Gal. *morb. simul, si deprehend.*

Quinto, magni morbi, ac maxime magni dolores requirunt valida, ac generosissima medicamenta, & sic in hoc dolore capitis, quo Thesaurarius affligebatur, cum esset tam sævus, tam pertinax, tam diuturnus, ut exposuit, deberet constare de usu horum medicamentorum, ut ustiones sunt, sectiones, vesicantia, sirapismi, decocta exiccantia, & sudorifica, Balnea, stillicidia, & mille alia efficaciora præsidia; de quorum tamen usu nihil constat: nam Galenus *in libel. jam cit. Quor. morb. simul.* dicebat, Æ- 12
gros cum similibus doloribus cum effectu vexantur, & non simulant, quodvis perpeti promptos esse; quod si renuant, aut auxilia non quærant, neque admittant, signum est illos vel nullum pati dolorem, vel non magnum.

Dimittam nonnulla alia, quorum consideratio ad Medicum pertinere non videtur, ut quod non constet de continuatione morbi, quia ex Testibus nullus est qui deponat illum vidisse plusquam bis, aut ter capitis dolore conflictatum, cum tamen, ut ex fundamento facto apparet, debuerit esse vel continuus, vel multum frequentior. imo Medicus qui illum curavit vix uno anno ejus curam gessisse deponit, cum tamen jam abhinc octo annis eo morbo laborare se dicat. Quod etiamsi constaret de dolore capitis, non constat tamen de aliis infirmitatibus, quibus affligi se narraverat Thesaurarius in supplicatione Sanctiss. porrecta. At vero ad effectum ob- 13
tinendi Coadjutorem non sufficit probare unum impedimentum, si plura sint exposita. Garzias *de Benefic. par.* 6. *cap.* 2. *num.* 195.

Denique nulla adest probatio per Testes, quæ quicquam probat circa doloris essentiam, & magnitudinem; immo etiamsi adesset, nihil probaret; vel ipso Thesaurario Teste: nam vel ii Testes solum ex auditu, & relatione ipsius deponunt, & sic nihil probant, vel deponunt ex certa scientia habita ex certis signis, & conjecturis, & sic poterat evidenter cognosci ejus dolor, & per idoneos testes probari, quod non est præstitum.

CONSILIVM XXI.

Eidem D. Petro Castello.

ARGUMENTUM.

Messanæ uxor Aurificis cum anno elapso Monstrum Asininam formam repræsentans esset enixa, anno sequenti aliud canina specie peperit; Dubitari poterat de infami concubitu cum Brutis hujusmodi, & mulier ob id rea efficiebatur nefandi incestus, cum tamen alia ex parte plures Doctorum potius hujusmodi monstra ex Imaginationis vi, aut ex mala uteri, vel potius seminum dispositione nata existimarent. Historiam hujusmodi misit ad me Pestrus Castellus, cum imagine depicta ultimi fœtus, & cum Epistola sequenti, ex qua habetur luculentior facti enarratio. Ut ergo ad gravissimum hoc dubium respondeam, ante omnia ejusdem Viri Clarissimi litteras ad me apponam, deinde ad dubium dicam quid sentiam.

SVMMARIVM.

1 *Ex humano semine cum Brutino commixto nulla succedere potest generatio. Contrarium num. seq.*

2 *Nihil impedire potest, quo minus ex commixtione humani seminis cum Brutino, aliqua succedat generatio, quæcunque illa sit.*

3 *Monstro nascente commixta membra humana ac belluina habente, evidens inditium est contra Reum.*

4 *Facultates omnes ac singulæ, in animali sunt ad certam operationem, & non ad aliam destinatæ.*

5 *Imaginatio cum sit facultas Animalis, non potest Formatricis, quæ est naturalis, operibus insistere.*

6 *Imaginatio in prægnante dirigit potentiam formatricem ad aliqua suo modo efformanda, ut communis fert opinio.*

7 *Cognitio duplex, una potentiæ cognoscitivæ, altera naturalis. Falsum ibi.*

8 *Operantur omnia quæ potentiam cognoscitivam non habent, ex mera Naturæ necessitate.*

9 *Facultates omnes indigent propriis instrumentis.*

10 *Imaginationis effectus circa fœtus formationem videntur potius imaginarii quam reales.*

11 *Formatrix facultas ex quo incipit formare nunquam quiescit.*

12 *Nihil in principio conceptionis formatur, quod ex semine non sit.*

13 *Non videtur ab omni suspicione libera mulier, quæ fœtus edat Brutinam formam vel in toto, vel in parte referentes, & idcirco ad ulteriora procedendum, ut veritas habeatur.*

Perillustri ac Excellentissimo D. D. PAVLO ZACCHIÆ, *Viro Clarissimo & amico Carissimo.*

Petrus Castellus Romanus, S. D.

QVæ mihi Monstra monstrasti, monstruose Zacchia, te monstrum demonstras, Monstrorum naturam, differentias, atque caussas exactissime monstrasti; Animalia nempe eo quod præter Naturæ morem formata sint, monstratu digna; sed simul cum his te ejus libri Auctorem inter illustres viros librorum exaratores monstrum patefecisti, ab omnibus nosci, & monstrari ob excellentiam dignum, seu monstrabilem, ut cum Plinio Nepote loquar. Porro quis quæso est inter Medicos, Philosophos, Legumve-peritos in Europa tota, qui Zacchiam non noscat, & noscens non monstret? utpote qui præternauralia monstrando, præter naturam, seu potius supra Naturam scripserit seq; de ipso monstra tractando triumphaverit; Legem cum Medicina, cum Philosophia imperium, brevitatem cum claritate, claritatem cum gravitate, & cum familiaritate atque jucunditate majestatem conjunxisti, unde mirabilem Te reddidisti, mi Zacchia. sed quorsum, dices; tantum monstritas? attendas si me amas, paucis Te volo. Laudes tuæ, honor à Te ob præfatum opus acquisitum, Me quasi Tui invidum, reddiderunt amantem (alias quanti Te faciam Tumetipse optime nosti; inter cætera enim Roma Messanam versus discedens in mei loum Te apud Eminentissimum ac Reverendissimum D. meum Clementissimum Cardinalem Bisciam conatus substituere, & assequutus intentum fuerim, testatus neminem Te aptiorem inventurum) quapropter etiam de Monstris agendi non levis me incessit cupido; ac data facillime mihi fuit occasio, verum omnis prærepta facultas, cum exactissime de hac materia scribendo, non Me modo, sed alios quoscunque præoccupaveris. Quare aliud mihi restat nihil, nisi ut tuo volumini, quæ de Monstris à Te Romæ visis veluti oculatus testis confirmans, subscribam, omnia enim simul sæpe (quæ nostra erat juncta amicitia) vidimus, & consideravimus, & ne exordium tractationem excedat, proponam nuper à me cujusdam Monstri observatam historiam ad tuum augendum volumen.

Anno præterito 1635, in festo S. Stephani 26. Decembris, hic Messanæ nobili in urbe, Aurificis uxor Monstrum canina specie peperit, quæ superiori anno alterum Asininam repræsentans formam pepererat: immo aliam nobiliorem fœminam tertio ab hinc anno Cyclopem audivi ab ipsis Messanensibus edidisse; quo constat non sine ratione ab Antiquis in Orinacria Cyclopas fuisse positos. Neque hi solum ibi gigni solent, verum etiam multi fœtus caudati, ut in Britanniæ etiam insula, sed equidem Ligures etiam vidi cum cauda natos, quam infantibus præcidunt: ad nostrum tamen Monstrum. Ipsius Pater mihi visus est triginta circiter annos, corpore, facieque optime dispositis: Mater autem erat boni aspectus, & formæ, sed validæ, & intensæ Imaginationis, & maxime curiosa. Hæc è fenestra Asinum in via coëuntem observans, ut ipsa rettulit, & intente intuens Aselli formam postea peperit. Proxime autem cum venerem cum Marito exerceret, & canis eam observaret, respiciens canem veluti mirabundum Marito indicavit, se observari à Cane, cui respondit ille, quid ad Te canis est; mox utero gestans novem mensibus pluries latrantem in suis visceribus fœtum audivit, quo se canem utero gestare viro suo aliquoties indicavit, tandemque monstruosum Canem, ut describam tibi, peperit, nec secundas nisi decem post dies valde duras, & coriaceas reddidit, ac bene se habuit, & habet. Delatum ad me tertio ab ortu die cadaver occipite abrupto fuit. Dicebat Pater in exitu ab utero ipsam matrem caput traxisse, & ideo abruptum fuisse. Sed equidem suspicor data opera compressum, eo quod monstrum. Forma ejus erat canina, & os sacrum valde latum, & planum apparebat, sed sine cauda. Pellis, seu potius cutis, sine pilis omnino, rubicunda & tenuissima humanam huc solum referens, caput autem, si formam, oculorumque positionem consideremus, potius Avi quam Cani assimilabitur, licet Aures sint caninæ, & dextra oblongior sinistra, sursum erecta. Pro naribus membrana quædam lata, & pendens apparebat, quæ exiccata elevata remensit; os parvum, & rotundum, dentesque duos incisorios inferiores habebat; pedes vero anteriores caninos referebant, sed sine unguibus, posteriores autem mire monstrosos; quatuor enim fistulis oblongis, æqualibus & vacuis, sed osseis constabant, quorum aliqua in summo rotundum quoddam obturamentum sortita erant. Abdomen erat inflatum, & lividum; statim eviscera vi, & cum omnia interanea putrida, fœtidissimaque essent, ea attente considerare non potui. Renem solummodo sinistrum valde magnum esse observavi, nec dextrum vidi. Haud curiose ob putredinem, & nauseabundũ fœtorem investigans; ita pariter neq; sexum cognoscere valui, sed fœminini potius videbatur. Longitudo Cadaveris à clavicula ad os Coccygis palmaris erat, & à capite ad extremum pedem sesqui palmaris erat mensuræ. Inde adhibita diligentia corpus siccavi, quod in meo Musæo integrum, & monstrabile servo. Hoc autem esse Monstrum, omninoque præter naturam, nullo enim pacto humanam imitatur formam; ex paterno maternoq; humano genitum semine, nemo nunquam inficias ibit. At Matris validam imaginationem præisse constanter ipsa affirmat, nec parum ad Monstrorum generationem Imaginationem conducere, Iacobi experimentum circa pecudum colorem docet. Vellem aliquid Tecum philosophari, sed vereor, ne sus Minervam, tacebo potius. Pinxi quo melius potui Monstrum ad eam magnitudinem, symmetriam, & formam, quomodo conservatur in meo Musæo gratum tibi futurum sperans, Vale.

NOn tam admiratione dignam historiam litteris tuis mihi enarrasti, Vir præstantissime, ac mei amantissime, quam mille dubiorum ambagibus implicitam, inter quæ tamen illud potissimum maximum facessit negotium, utrum suspicio aliqua irrepere possit, ne mulier hæc cum Brutis sese commiscuerit, quod quia ad mearum Quæstionum Medico-

dico-legalium complementum multum facere videtur, diſcutere non deſiſtam; Ante tamen ad priorem tuæ Epiſtolæ partem reſponſum dabo. Scito itaque laudes, quibus tam profuſe ex abundanti Animi affectu, & ex tua benigna in me propenſione, meipſum dignatus es cumulare, mihi eo quidem nomine fuiſſe gratiſſimas, quod à laudatiſſimo Viro proficiſcantur, velim tamen meritis meis magis adæquatas, ac proportionatas eſſe, quam ſint; quomodocunque tamen ſeſe res habeat, illud non diffiteor, Me tibi tum hac, tum multo majoribus ex cauſſis tantum debere, ut ne in minima quidem parte me ſolvendo eſſe non invitus confitear; at ſi quæ mihi unquam ſeſe offeret occaſio, ut ejus rei vel publicam, vel privatam aliquam atteſtationem præbere poſſim, libentiſſime quidem eam arripiam, interimq; Tu mei Te creditorem adſcribe, dum ad propoſitá quæſtionem pertractandam me accingo.

Plurimum controverſum eſt, ut noſti, An ex ſemine humano cum brutino commixto ulla poſſit ſuccedere generatio; plures quidem, ne omnes dicam, diffitentur eo maxime nomine, quod unum
1 de neceſſitate ob eorum diſconvenientiam alterum corrumpet, cum humanum ſemen calorem contineat cœleſtem, brutinum vero longe ab ea perfectione diſſitum. Adde formarum ipſarum diſſidentiam tam quoad pleraque alia, quam quoad corruptibilitatem & incorruptibilitatem; cum humana de foris adveniat, & immortalis ſit, & incorruptibilis, Brutina de potentia materiæ educatur, ſitque mortalis, & comptibilis; cum igitur in ſemine utriuſque generantis ſit virtus formatrix dependens ab anima utriuſque parentis, non poteſt una cum alia ita uniri, ut concorditer tanquam unum agens operentur; dicerentur enim Animæ, & formæ miſceri, ſi virtutes Animæ commiſcerentur, ſunt enim virtutes Animæ certe virtutes.

Relinquo quæ à poſteriori deducuntur, & quæ prima fronte mirum in modum hujuſmodi generationem videntur reddere impoſſibilem, ut eſt differentia geſtationis uteri, differentia adoleſcendi extra uterum, differentia alimentorum, & alia id genus, quæ tamen omnia unica reſponſione refelli poſſunt, dicendo, quod facerent ſingula difficultatem, quandocunque, id quod ex parentibus ſpecie diverſis generatur, retineret de neceſſitate utriuſque parentis naturam, & non indueret propriam; at omnino evaneſcunt ex eo, quia natum ex ſimili conjunctione tertiam quamdam naturam, ac ſibi propriam, & peculiarem adipiſcitur, requirentem tantam moram in utero, quanta ſibi eſſet neceſſaria, augeſcendo ea ratione quæ ſibi conveniret; & ea alimenta expoſcendo, quæ ſuæ naturæ eſſent magis proportionata, abſque eo quod à parentibus ullum eorum de neceſſitate obtineret, ut obſervamus in iis monſtris evenire, quæ actu conſpicimus ex parentibus non tantum ſpecie, ſed genere differentibus generari; nam quandocunque ſuccedere debeat generatio, neceſſario ſit perfectiſſima utriuſque ſeminis commixtio, unde licet quod naſcitur, habeat ab utriuſque parentis ſemine dependentiam, non eſt tamen ſpecie alterum ex parentibus, ac retinens omnino vel alterutrius, vel utriuſque ſimul naturam, ſed eſt tertium quid habens propriam, & individualem naturam, quoad ea, quæ tam ad corporis formam, & ad propriam conſtitutionem, & vitam pertinent, quam ad ipſam intrinſecam formam non magis ab uno ſemine, quam ab alio eductam, ſed ab utroque ſimul commixto.

Sed data impoſſibilitate naſcendi ex ſemine humano, & brutino ſimul concurrentibus ob id, quod primo dicebatur de formarum diſſidentia, certe & hæc mulier, de qua agimus, & aliæ, ſi quæ hujuſmodi monſtra generarunt, videntur tanquam inſontes ab omni ſuſpicione liberæ, quæ irrepere potuiſſet de infami earum cum Brutis concubitu, maxime cum aliæ afferantur hujuſmodi generationis Monſtrorum cauſſæ magis univerſim acceptæ, ut eſt ſeminum vitium, & intemperies, & totius quoque ſanguinis maſſæ non leve vitium, & fortis generantium imaginatio; non enim dubium eſt, quod ſemina male diſpoſita, & ſanguis fœdus, ut nutrimentum his ſeminibus faceſſens, poſſint maxime deſciſcens ab humana forma monſtrum generare; ſic & Imaginatio repræſentando phantaſmata hujus vel illius animalis, poteſt in cauſſa eſſe, ut repræſentato phantaſmati ſimilia monſtra generentur.

Ego tamen alias in ea ſententia fui, & nunc multo magis in eadem perſiſto, quod nihil impedire 2
poſſit, quin minus ex commixtione Humani ſeminis cum Brutino aliqua ſuccedere poſſit generatio; cujus rei autem, vel cujus animalis generatio ſuccedere poſſit, non ſic temere determinandum cenſui.
Ex quo deduci facile poteſt, hanc Fœminam, & 3
quamcunque aliam, quæ ſimilia monſtra generarent, non eſſe ab omni ſuſpicione liberas, & idcirco nefandi criminis reas ſuſpectas fieri.

Licet enim ob quamplurimas conditiones, quæ concurrere debent, tam ex parte utriuſque parentis, & utriuſque ſeminis, quam ex parte conjunctionis carnalis, & ſeminum ejaculationis, difficillimum omnino ſemper judicaverim ex hujuſmodi commixtione ſuccedere poſſe aliquam generationem, non tamen ob hanc difficultatem ab affirmativa ſententia me retraho, quia in ſemine humano conſidero materiam, vel conſidero illud ut materiam, & conſidero formam, vel ut animatum ſemen forma quidem de foris advenit, ita ut materia ſeminis abſque ea forma ſaltem in ipſa commixtione ſeminum conſiſtat; quatenus ergo ab ea forma eſt ſeparatum, omnino exiſtimo poſſe cum brutino ſemine miſceri, & inde aliquam ſuccedere poſſe generationem animalis, quodcunque illud ſit, quale forte ab hac muliere jam ſecundo viſum eſt generatum.

Non enim obſtat quod dicitur de caloris differentia, & majori, vel minori perfectione; quia hoc non impedit, quo minus ſemina Humana & Brutina ſimul commixa poſſint aliquod animal generare, cum tantum differant ſecundum magis, & minus.

Ad probandum autem, quod diximus de ſuſpicione commixtionis carnalis cum brutis, maxime faciet excluſio quarumcunque aliarum cauſſarum, quæ ad hanc generationem concurrere aliquando creduntur, ac præcipue ſeminum, & ſanguinis alimentalis vitium, & ipſa Imaginatio. Quo enim ad ſeminum & ſanguinis vitium non poteſt in noſtro caſu conſiderari, cum uterque parentum boni habitus, & temperaturæ exiſtant, ut narras, vitam ſanam degant, victu utantur laudabili, & ætatem adhuc agant juvenilem. præterquam quod nunquam ad tantum vitium utriuſque parentis, aut alterutrius ſemen, vel Matris ſanguinem devenire credendum, ut tale monſtrum generare valeant; nam potius cre-

dendum nullam omnino ex tali femine generationem fecuturam, & fi ulla fequatur quod nullum vitium habeat, fed fanguini vitium inhæreat, fecutam generationem ad perfectionem non ituram: tametfi enim Molas dicamus ex feminum vitio fieri (quas tamen ego ex folo fæmineo femine procreari cenfeo) tamen femina vitiofa poffe perfectum animal generare (fi à generatione hominis defcifcere debeant) hoc ego nunquam admitterem.

Quoad Imaginationem autem, quam Tu ipfe in hoc cafu ac omnes pene docti, pro cauffa fimilium monftrorum admittis, mihi videtur omnino ab ea generatione excludenda, tum ob rationes alias à me adductas, tum ob iteratam monftri generationem ab hac muliere factam; non enim verifimile eft effectum tam rarum, ac admirandum, & qui vix femel in mille annis confpici folet, tam brevi temporis fpatio in uno individuo potuiffe confpici, nifi cauffam magis ex fua natura aptam ad agendum, quam Imaginatio fit, affignemus ejus effectus. Sed libet denuo brevibus eas rationes, aut earum aliquas, quæ Imaginationem tanquam cauffam generationis Monftrorum excludunt, examinare.

4 Primo ergo, facultates omnes, ac fingulæ in Animali, & in Homine maxime funt ad certam operationem, & non ad aliam deftinatæ Fernel. *lib.* 5. *Phyfiol. cap.* 3. ut Concoctrix ad concoquendum, non ad expellendum, aut affimilandum, aut ad nutriandum, Retentrix ad retinendum non ad expellendum, Motrix ad movendum non ad ratiocinandum, Ratiocinatrix non ad concoquendum, aut ad fentiendum, vifiva ad videndum, non ad audiendum, auditiva ad audiendum, non ad tangendum, & fic de fingulis, ita ut neque ulla alterius operationem moliatur, neque moliri ullo modo poffit, nifi fi fint ex famulantibus coadjuvando ejus operationem cui famulantur; quod in omnibus quidem maxime habet locum, fed in iis præcipue, quæ funt inter fe difparatæ, ut Fernel. *ubi fuprà*. nec ullam convenientiam habent, inter fe, ut facultates naturales, & Vitales, Vitales, & Animales, Animales, & Naturales, quæ nullam habent inter fe convenientiam, ut Naturales inter fe, Vitales inter fe, & Animales inter fe. Quemadmodum ergo Naturales facultates non poffunt obire munera Vitalium, neque Vitales munera Animalium, fic neque Animales obire poterunt munera Naturalium, nec con-
5 currere ullo modo in earum operationibus, unde cum Imaginatio facultas Animalis fit, non poterit concurrere in operationibus formatricis, quæ eft facultas Naturalis, cum qua nullam habet convenientiam.

6 Contra quæ non valet dicere, quod Imaginatio nonnulla cauffat in fœtu, & concurrit in operationibus formatricis dirigendo ipfam potentiam formatricem per fpecies exemplares, ut dicit Thom. Fien. *de Virib. Imag. quæft.* 14. *concl.* 45. *& quæft.* 15. *concl.* 46. quia Imaginatio nullum habet imperium fuper formatricem, ita ut imperando ipfi formatrici faciat eam hoc, & non alio modo formare. Sed etiamfi vel imperando, feu dirigendo hoc Imaginationem facere dicamus, neceffe erit, ut formatrix fentiat imperium, & cognofcat directionem fuperioris facultatis, ut operari poffit fecundum fpecies illas exemplares, per quas Imaginatrix eam dirigit ad operandum, & fic oportebit formatricem habere aliam potentiam ac virtutem cognitricem, juxta cujus cognitionem operetur, vel faltem cognofceret per feipfam. Cui difficultati non fatisfacit diftinctio prædicti Thomæ Fieni *ibid.* circa hanc cognitionem, quod nimirum duplex fit cognitio, una quæ vera eft cognitio pertinens ad potentias cognofcitivas, alia quæ eft cognitio naturalis, ut cognofcunt corporis animati partes, & ipfæ plantæ, quæ per hanc cognitionem attrahunt ad fe, quod fibi convenit, & expellunt etiam, in quam, quod difconvenit. Sufficere ergo dicit, quod cognofcantur fpecies repræfentatæ ab Imaginatione per hanc naturalem cognitionem, ab ipfa formatrice, ut juxta earum fimilitudinem operetur. Nam refpondeo, quod præterquam quod gratis adducitur hæc cognitio naturalis, cum omnia; quæ na- 8
turaliter operantur non operentur per ullam cognitionem, fed ex neceffitate Naturæ, admiffa tamen hac naturali cognitione, hoc valeret in his, quæ fibi convenientia funt ex fui natura, non autem in his, quæ non modo fuæ naturæ non conveniunt, fed maxime difconveniunt, quia deftruunt operationes Naturæ. Ergo perverteretur omnino ipfa Natura, fi cognofcendo quacunque cognitione formatrix facultas fpecies alienas ab Imaginatione fibi præfentatas fui operis deftructivas, tamen illas in fua operatione admitteret, cum contra repudiare, ac rejicere debeat, quia à Natura datum eft, ut omnes partes, ac virtutes naturales expellant à fe ea quæ fibi aliena funt ac contraria.

Secundo, fpecies à Phantafia formatrici repræfentatæ vel interveniunt in ipfa membrorum, & animalis formatione ut materia, vel ut inftrumentum ad ipfa membra, & ipfum Animal efformandum, non ut materia, quia in præfentatione phantafmatum, repræfentantur nudæ rerum imagines, at in Monftris non folum imprimuntur rerum imagines, fed ipfæ membrorum fubftantiæ immutantur, ut patet. deinde non poffunt hæ fpecies infervire pro materia, cum fint mere fpirituales; Quonam pacto ergo fpecies illæ in materiam fœtus abeunt? quomodo colorem induunt? quomodo coëxtenduntur ad corporis dimentionem? quomodo aliis corporeis qualitatibus veftiuntur? non poterunt ergo hujufmodi fpecies concurrere in formatione membrorum, & Animalis, ut materia. fed neque ut Inftrumentum, quia inftrumentum non communicat fuam formam inftrumentato. Deinde facultates fingulæ indigent propriis inftrumentis ad fuas 9
actiones obeundas. Gal. *lib.* 1. *de Cauf. Pulf. cap.* 4. & alibi: Fernel. *lib.* 5. *Phyfiol. cap.* 14. *& alibi*. Itaque hæc phantafmata, vel hæ fpecies intervenient ut Inftrumentum vel formatricis, vel imaginatricis. non formatricis, quia non funt proprium formatricis inftrumentum. neque Imaginatricis, quia tunc verum effet dicere, quod imaginatio formaret, quod eft omnino falfum, quia proprium inftrumentum ad formandum non habet, alieno uti non poteft, ergo nullo modo poteft formare.

Tertio, fi imaginatio aliquid cooperatur in formatione vel operatur fola, & per fe, vel conjunctim cum formatrice, non fola, nam tunc formaret, quod effe nullo modo poteft, neque controvertitur à quoquam; neque conjunctim quia fic daretur omnium confufio, fi major foret virtus facultatis operantis per accidens, quam facultatis operantis ex vi naturæ; & poffet facultas, quæ per accidens operatur formare pedem brutinum, ubi facultas, quæ ex vi naturæ operatur intenderet formare pedem humanum; at hoc non eft dicendum, quia

quia Natura evitat confusionem. neque permittit
10 unam facultatem obire munus alterius. Itaque imaginarios potius, quam reales puto effectus, quos nos tam facile imaginationi tribuimus, & habere potius alias suas naturales caussas, ac magis proprias, ex quibus producantur.

11 Quarto, formatrix facultas ex quo incipit formare semper in operatione est, & nunquam quiescit. Galen. *in lib. de fœt. format. cap.* 5. quomodo ergo Intellectui nostro adæquari potest, quod imaginatio, potentia nimirum, quæ de sua natura formare neque potest, neque novit, & quæ vel in instanti, vel saltem non longo tempore suum phantasma repræsentando potest formatricem dirigere, ut tamen tale phantasma formet fætum, potentior, ac fortior sit ipsa formatrice, quæ de sua natura format, & semper in operatione est? cur non libentius admittemus intellectivam ipsam potentiam, imo inquam ipsam voluntatem potius hominis magis dirigere posse formatricem, quam imaginationem? nam hæ quidem activæ sunt, imaginatio vero passiva potentia est, ac recipit tantum retinetque phantasmata à sensilibus elicita.

Denique cum, ut contraria fert opinio, plerumque imaginatio imprimat suum phantasma in fætu in hora conceptionis, certum est non posse illud
12 Phantasma nisi in semine recipi, nihil enim in principio conceptionis formatur, quod ex semine non sit; oportet ergo tantummodo partes spermaticas ab eo Phantasmate per imaginationem alterari, cum è contra sanguineas potius alterari videamus, ut plurimum enim carnes, & musculosas partes immutari vidimus, & alienam formam induere.

Ex quibus, exclusis à caussis horum monstrorum imaginatione, & seminum vitiis, restat ut solum de seminum diversæ speciei commixtione suspicemur, unde hæc mulier, quæ Monstrum à Te de- 13
scriptum tam diligenter peperit de nefando concubitu apud me suspecta est, & ad eliciendam ejus rei veritatem per hæc indicia ad ulteriora esset procedendum. Nisi in ejus defensionem dicamus primo, ad Regionis naturam esse referendam hujusmodi monstrorum generationem, nam Siciliam Insulam feracem esse talium monstrorum, Tu ipse fateris. Aut dicamus secundo, hunc partum fuisse ex Molarum genere, & quæ de latratu referebat mulier, imaginaria potius, & ex Timore sibi visus fætus ille latrare. Ad cujus rei confirmationem faceret ea opinio, quæ convincit Molas ex solo fæmineo semine generari cum sanguinis confluxu ad uterum; potuit ergo fieri, ut mulier conspiciens Asinum coëuntem, & canem in actu coitus semen proprium emiserit, ac conceperit, atque inde tales monstrosos partus ediderit, licet hæc multa difficultate minime careant. Vale & me ama.

CONSILIVM XXIIII,

ARGVMENTVM.

Aurelius Lingius per biennium diversimode à febriculis, aliisque morbis cum Articulorum doloribus conflictatus, modo tantisper à morbo sese recolligens, modo in illum relabens, tandem cum meliusculе per bimestre spatium sese haberet, in acutam febrem incidens vitam obierat. Ejus uxor Artemisia nomine se ex illo gravidam esse dicebat, ac ex mensibus à morte Mariti transactis, puerum peperit satis robustum. Mariti propinqui filium tanquam spurium ab hæreditate arcere conabantur, & Artemisiam adulterii damnare ex eo quod Aurelius jam ab ineunte ultima infirmitate impotens esset non tam ad generandum, quam etiam ad coëundum; immo per Medicos Testes probabant, Aurelium jam à multo tempore coactum à coitu abstinere, cum neque arrigeret, quod iisdem Medicis idem. Aurelius fuerat confessus postquam ab infirmitate per plures menses fuisset exagitatus Artemisia alia ex parte non inficiabatur Aurelium per longum tempus à Venere abstinuisse, sed illum per nonnullos menses ante obitum ad illam rediisse, seseque, carnaliter iterum, atque iterum cognovisse. Quæsitum est pro veritate an Aurelius cum prædicta infirmitate coire potuerit, & generare, atque in affirmativam sententiam veni ex iis, quæ mox subjungam.

SVMMARIVM.

1 *In anno Ætatis sexagesimo virtus est vegeta in viris, & generare possunt.*
2 *Qui articularibus morbis, & maxime Arthritide conflictantur, ad venerem valde sunt proclives.*
3 *Ad conceptionem non requiritur frequentatio coitus, unico enim congressu concipitur.*
4 *Vbi sensus viget, inanis est discursus.*
5 *Arthritici plurimi venerem strenue exercent, & fæcundissimi sunt.*

PRimo enim Aurelius erat ex sua natura salacissimus, & hoc plura signa attestabantur, inter quæ conspicuum erat præmaturum calvitium; nam & in juventute optimus, ac strenuus exstiterat Veneris miles, unde & uxores duas habuerat, præter concubinas, ex quibus omnibus filios susceperat, quod non controvertebatur. ex quo patet non modo excludi in Aurelio naturalem impotentiam coëundi, & generandi, sed probari summam genitalium virtutem, & vigorem insignem; qui licet ex frequentia errorum patratorum potuerit remitti, & ex supervenientibus morbis pene deperdi, tamen ex eorundem errorum amotione potuit in pristinum statum redire, & à morbis, nisi summe frigidi fuissent, & calorem naturalem prorsus extinguentes, non facile potuit superari. Itaque cum Aurelius per plures menses à coitu abstinuerit, neque hujusmodi frigidis morbis, sed potius calidis fuerit conflictatus, non mirum est si calor naturalis denuo insurgens, illum ad consuetam seminis excretionem

tionem impulerit, ſtante præcipue quod ex eorundem morborum caliditate ſemen ipſum acrius evadere potuerit, & eo pacto hominem magis magiſque ad ſui expulſionem provocare.

Secundo Aurelii impotentia, ut patet ex dictis, erat accidentalis, & ex morbo contracta, erat ergo amovibilis, maxime cum ipſe eſſet ætatis adhuc non præcipitatæ,non enim ſuperabat ſexageſimum,
1 quæ quidem ætas adhuc vegeta eſt in pluribus, & ad pugnas venereas adhuc apta, & conſequenter apta ad generationem; nam & in ſexageſimo quinto etiam plurimos generare tradit Ariſtot. *lib. 5. de Hiſt. Anim. c.14.* quod etiam experientia quotidiana confirmatur,ita ut ulteriori probatione non indigeat; licet ex adverſo multum in ætate ſe fundaverint ſcribentes ex eo, quod gravis eſſet, & longo morbo, ac difficili aſſociata; nobis tamen ſatis eſt, ſi ſimpliciter loquendo Ætas non erat adeo gravis, ut coitus impotentiam inducere poſſet, nam de altera parte oppoſitionis, nempe quod Ætas eſſet gravis ex eo, quod aſſociata eſſet cum morbo gravi, & longo deinceps videndum.Interim patet Aurelium neque ex naturali ullo impedimento, neque per ætatem potuiſſe eſſe inhabilem ad coëundum; nam quod poſtmodum etiam generationi habilis eſſet non poteſt ulla intercedere difficultas, cum viri eouſque generent, quouſque coire poſſunt, quod longioribus proſequitur, Laur. Ioubert. *lib.2. error. Popul. cap. 9.*

Tertio (& hoc non pertinet ad nos, ſed dicitur ex abundanti) Artemiſia vivente adhuc Marito ſuſpicabatur, ſe utro gerere, immo & maritum ipſum de ea ſuſpicione pluries certiorem fecerat, quod etiam ſi ipſa ſola deponat, veriſimile tamen eſt, maritum ejus rei non fuiſſe ignarum: nam multa ſigna graviditatis in Artemiſia apparebant, ac præcipue inappetentia non mediocris, vomitus, laſſitudo, debilitas, & menſtruorum retentio, immo etiam fructuum immaturorum ſumma aviditas, unde per familiares Teſtes, nempe duas famulas probatur, Maritum multoties, cum illam tam frequenter vomere conſpiceret, illi objeciſſe, ſe dubitare, quod eſſet gravida, quanquam ſemper adderet, ſed ego non credo; quod quidem ob longitudinem prægreſſæ infirmitatis, & adhuc perſeverantis addebat, putans, ſe ex ea cauſſa inhabilem eſſe ad generandum, alias autem non videtur, quod ſic loqui debuiſſet, nempe, ſed ego non credo, immo potius aſſeveranter affirmaſſet, ſed hoc eſſe non poteſt; vel non dixiſſet, ſe dubitare de graviditate, non enim dubitamus de his, quæ eſſe non poſſunt, ſed de his, quæ eſſe quidem poſſunt; quomodo enim Aurelius dubitaſſet de graviditate uxoris, ſi certus fuiſſet, illam à ſe non fuiſſe carnaliter cognitam jam per biennium? At ſi hoc fuiſſet, uxorem ut erat vir maxime Honoris Zelotypus, & illam odio illico habuiſſet, & forte occidere tentaſſet; at contra non modo illam uſque in finem unice dilexit, ſed ſi teſtamentum condidiſſet, inſigne legatum erat illi relicturus, ut pluries eidem Artemiſiæ, & cæteris familiaribus expreſſiſſimis verbis ſignificaverat.

Quarto, Artemiſia cum Marito ſemper in eodem lecto cubabat, ſic marito volente, eratque fæmina procera, formæ ſummopere laudabilis, ac multa ſermonum, & actionum venuſtate, ex quibus ab Aurelio mirum in modum adamabatur; unde non ſolum facile fuit per tantum temporis ſpatium,nempe, duorum annorum, ſemel atque iterum veneris ſtimulos illam ſenſiſſe, ſed impoſſibile fere eſt non inſigniter ſenſiſſe; nam & ipſemet Aurelius cum familiaribus Medicis faſſus non ſemel eſt, ſe Artemiſiam plurimum adamare, & appetere cum ea conjungi, ſe tamen eſſe tunc impotentem; at perſeverante Amoris ſtimulo, & præſentia mulieris amatæ, & perpetua cubandi occaſione in eodem lecto, blanditiiſque ipſius Artemiſiæ, quæ Amoris artibus ultra pulchritudinem erat maxime idonea, omnino pro impoſſibili judicandum, quod illum ad coitum non excitaverit, etiamſi multo pejus ex morbo habuiſſet, quam de præſenti haberet. hæc enim omnia, Amor, pulchritudo, venuſtas, morum ſuavitas, blanditiæ, occaſio & id genus alia, non Aurelium tantum, ſed lapideum vel præmortuum hominem ad Venerem excitaſſent.

Quinto, & hoc quidem ſatis ad rem facit, qui 2
articularibus morbis, & Arthritide præcipue conflictantur, maximopere ad venerem proritari ſolent, non quidem ſimpliciter ex morbi natura, ſed plerumque ex caliditate defluxionum ad infernas partes per lumbos & Renes,nec non etiam ob nervoſarum partium intentionem. quibus adde, quod longus decubitus ſuper ſpinalem medullam & venam, & arteriam magnam per eam excurrentes, & ipſos Renes mirum in modum calefaciat. Avic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 22. Holler. *in Pract. cap.* 63. ex quo Io. Bened. Sinibald. *in ſua Geneanthrop. opere quidem conſummatiſſimo, lib. 2. tract. 2. cap. decim.* & dixi alias ex Levino Lemn. *de Occ. nat. min. lib.2. cap.* 45. & inter Iureconſultos ex Farinac. *de falſit. & ſimul.* Quæ cum ita ſint quis inficiari jure poteſt, Aurelium aliquando fuiſſe impulſum ad coëundum? & ſi coire potuit, non eſt dubitandum quod potuerit generare, quod tanto magis veriſimile eſt,
quanto ad generationem non requiritur frequenta- 3
tio coitus; ſed ſatis eſt, ut unica vice mulier cognoſcatur; ex unico enim coitu non ſolum fit generatio, ſed interdum etiam multiplex generatio, cum videamus ex unico coitu geminos, & trigeminos naſci. Hippocr. *in lib.de Nat.Puer. nu.*14. *& lib.*1.*d Diæt. nu.* 25. Itaque non ſolum videtur hoc de facili potuiſſe ſuccedere in caſu noſtro, ſed mirandum eſſet,& miraculo adſcribendum, ſi non ſucceſſiſſet.

Huc adjiciendum, quod Aurelius per aliquot menſes ante obitum non modo melius ſe habebat, ſed omni ex parte liber à doloribus ſaltem atrocioribus remanſerat, & quod magis facit ad rem noſtram, amplius non febriebat, ita ut videretur tantiſper impinguatus, & ſeipſo habitior, & coloratior, ut deponunt ipſi Medici examinati, & hoc multo magis comprobat morbi ſucceſſus, nam ex eo quod impetus humorum jam non fiebat ad articulos, partes utpote ignobiliores, ad nobiliores, & vitæ maxime neceſſarias factus eſt, unde ipſum è medio ſuſtulit; patet enim, atteſtantibus omnibus practicis, quod quandocunque humorum fluxus ad articulos inhibetur, evenit, ut facto impetu ad partem aliquam nobiliorem,ægrum male accipiat,& ut plurimum occidant,quæ potiſſima cauſſa eſt,cur dolores articulares à Medicis magna cum cautela tractentur, neque ſolum in illis abſtineant à medicamentis repellentibus, quæ nimirum valeant materiam retro repellere & prohibere, ne ad articulos labatur, ſed etiam à ſiccantibus & roborantibus; nam roboratis articulis,fluentem materiam non amplius recipiunt, & illa ad nobiliores partes ruit, & mala, quæ diximus, accerſit; quod licet in Aurelio

non

non habuerit locum, quia Medici illum curantes multum in ea re cauti fuerunt, unde nihil penitus eorum consilio ad levandos dolores, vel ad fluxionem minuendam & inhibendam, articulis applicuerunt, tamen per alios Testes constat, ipsum Aurelium usum fuisse consilio, nescio cujus, Chimici oleo salis ad inungendos ipsos articulos, ex quo quidem melius ex doloribus se habuit, & in posterum fluxionem minus frequentem fuit expertus, quæ caussa tandem accelerandæ mortis illi fuit, ex supra dictis.

Nec valent quæ contra opponuntur, & primo, quod Arthritici morbi, quibus Aurelius exercebatur essent maxima ex parte frigidi, & ad omne pejus à multa serosa, & aquea humiditate dependerent, quæ apta nata est non solum vim generativam seminis extinguere, sed etiam ejusdem seminis stimulos ad ejus excretionem omni ex parte compescere, ut clare patuit in ipso Aurelio, qui, ut jam in confesso est, & ex proprio dicto, & ex Medicorum testimonio probatur, jam per annos nullo modo potuerat arrigere, aut ad venerem aliquo modo incendi, quæ quidem cum satis evidentia sint, frustra
4 contrarium tueri rationibus contendimus, ubi enim sensus viget, inanis est omnis discursus, cum debeamus potius discursum ad ea, quæ sensus docet accommodare, non sensum ad eas quæ discursus dictare potest, etiamsi maxime rationabilis esset. Non valent, inquam, hæc, nam licet negari simpliciter possit, quod Arthritis Aurelii a materia, & humoribus frigidis dependentiam haberet, nam simpliciter à materia calida dependebat, ut in aliis evenit etiam absque miscela aliorum humorum, quia humor calidissimus cum possit esse tenuissimus, & facile ad articulorum cavitates absque ductu serositatis aut aquei humoris penetrare, tamen concessit etiam quod ab humoribus frigidis dependeret, vel saltem multam aqueam ac frigidam materiam adjunctam haberet, patet morbum per aliquot menses ante Aurelii obitum omnino remisisse, & sic concoctis, aut quomodocunque resolutis frigidis humoribus, remanente calore naturali ab iis contrariis libero, potuit ad pristina munia facili negotio redire, & ut solet, cum vegetus est, Aurelium ad seminis excretionem irritare, ut realiter successit.

Sed ex abundanti Arthritis, qua detinebatur Aurelius erat summe calida, & ab humoribus calidissimis simul & tenuissimis dependentiam habebat, quippe cum doloribus conflictaretur acutissimis, & articuli cito rubescerent, & calore adeo intenso inficerentur, ut ad fuscedinem non declinaret; quin etiam brevi trium dierum spatio humores resolvebantur, & articulos, quos primo obsederant, omnino liberos relinquebant, ad alios proximiores se conferentes, & eos per totidem dies ad summum molestantes, tandem facili negotio evanescebant, quod nequaquam evenisset, ubi aut naturâ frigidi fuissent, aut saltem multam pituitosam vel quoquomodo frigidam meteriam habuissent commixtam, ut aliis evenire indies observamus.

Sed ad hæc ipsa apponebant Adversarii, quod iidem dolores articulares etiamsi à calidissimis humoribus originem trahant, nullamque materiæ frigidæ admixtionem habeant, tamen ratione vehementiæ & acutiei, quam sortiuntur, multa symptomata accersunt, ut vigilias, & debilitates, quæ coctiones impediunt, & calorem nativum, & consequenter semen, & ejus generativam virtutem labefactant, atque extinguunt; quamobrem etiamsi ob caloris vehementiam, ex qua sanguis & semen majorem acutiem acquirunt, Arthritici ad Venerem stimulentur, & aliquando illam strenue exerceant (summo tamen cum eorum detrimento) infæcundi tamen omnino sunt ex prædictis.

Verumenimvero neque semper, neque in omnibus hæc vera sunt, cum ipsa expperientia constet, 5
Arthriticos plurimos Venerem exercere, & semen fæcundissimum ferre, ac quoad Veneris stimulos non est dubium, ut superius jam dictum est, & quoad fæcunditatem etiam plures adduci possunt experientiæ, & plura Doctorum Virorum testimonia, ex quibus pro conclusione dici potest, Aurelium potuisse non concumbere solum, sed etiam generare, nullamque ex morbo, quo detinebatur infæcunditatis præsumptionem desumi posse, & sic injuste omnino dubitari de Artemisiæ pudicitia, aut de partus suppositione.

CONSILIVM XXIV.

ARGVMENTVM.

Victuria Alfana cum septimestrem fœtum gereret ex sella quadam elatiori surgens, in terram ex improviso cecidit, & fœtum abjecit, & in repentinum sanguinis fluxum, ac tam insignem incidit, ut inde frequenter animo linqueretur, & frigidis sudoribus respergeretur, ac videretur jam animam pene exhalare. Vocata obstetrix præter ligaturas, & alia nonnulla leviora, propinat Puerperæ pulverem Chermes cum ovo crudo, & cucurbitulas mammis adhibet, quibus remediis fluentem sanguinem de repente cohibet. Sed puerpera inde in acutam febrem labitur, & cum neque iterata sanguinis missione, neque aliis ullis remediis puerperia ad consuetum cursum revocari possent, duodecima à partu die, vitam obit. Accusata obstetrix, in carcerem conjecta, ac quæsitum est, an condigna pœna esset mulctanda, cum menstruorum cohibitio ab ipsa per vim procurata, febris & mortis caussa crederetur. Ac visum est mitius cum ea agendum; non obstantibus iis, quæ pro Fisco adducebantur. & Primo,

SVMMARIVM.

1 *In medendo suam capacitatem prætergredi, culpa non vacat.*
2 *Obstetrices non possunt quicquam parturientibus, aut gravidis per os præbere.*
3 *Chirurgi, obstetrices, & alii in casibus difficilioribus Physicum convocare tenentur, alias puniendi.*
4 *Syncopis quam formidabile symptoma.*
5 *Mors nihil aliud est, quam syncopis confirmata.*
6 *Medenti satis est omnia cum ratione facere.*

1 QVod omnino culpa non vacat in medendo suam capacitatem prætergredi, ut late probatum alias est *in Quæst. Medico-Leg. lib. 6. q. 1. nu. 24. ubi quæst. 2. nu. 19. & seq.* dictum quoque est, semper malitiosam esse prætergressionem eorum, quæ à superiori Artifice præcipiuntur à minori factam, & *quæst. 9. num. 11. & seq.* determinatum est, Obste-
2 trices omnino esse mulctandas, cum quicquam per os exhibere audent, quod ampliandum procedere etiam non secuto inde aliquo effectu in præjudicium assumentis, unde tanto magis procedere debet non solum secuto aliquo malo effectu in præjudicium assumentis, sed etiam ipsa morte omnium malorum pessima, ut in casu nostro, in quo manifeste patet ex assumptione medicamenti illius multa adstrictione conspicui, sanguinis fluxum de repente, ac cum violentia fuisse cohibitum, atque inde febrem acutam accensam, unde postmodum præpropera mors secuta. Venit ergo Obstetricis hujusce temeritas rigorosè punienda, cum ex ejus temeritate ægra certo certius perierit.

Secundo, tanto magis mulctanda videtur hæc obstetrix, quanto promptiori cum audacia medicum convocare neglexit, nam hoc non modo in Obstetricibus habet locum, sed etiam in ipsis Chi-
3 rurgis, (nisi simul & Physici sint) qui multo magis artem medendi callent, quam ipsæ obstetrices; ad hoc enim juramento obstringuntur, & eorum licentia in medendo hac cautione limitatur, ut in casibus difficilioribus, in quibus Physici opera requiritur, illum convocare teneantur. Quanto magis ergo ad hoc obligari Obstetrices dicemus, quæ nulla medendi capacitate, sed temeraria promptitudine dotantur & nulla ratione, sed per accidens omnia exequuntur? At hoc quidem multo magis habet locum in casu nostro, non enim hic erat simplex partus, sed per violentiam procuratus, nempe à caussa externa, à casu scilicet: & requirebat idcirco Physici, & artificis majoris curam, nam erat morbus complicatus, cum esset abortus, violento sanguinis fluxu conjunctus, & alia ex parte ex casu adesset partium contusio, unde etiam si per necessarium existimaretur sanguinem impetuosè fluentem compescere, non minus tamen necessarium erat morbis qui aderant, & qui inde consequi poterant, & partium contusioni prospicere; prohibendi enim erant Tumores, & inflammationes, & corruptiones partium contusarum, & alia id genus: quamobrem non tanti facienda erat sanguinis illa evacuatio etiam copiosissima. quia poterat pro remedio, & prohibitione morborum esse, qui timeri in eo affectu poterant, unde non debebat tam de repente, ac tanta cum violentia supprimi, etiam si inde mulier animi deliquium incurreret, subveniri namque poterat aliis ingeniis, aut si sanguis cohibendus erat, placide & sensim erat cohibendus, ut Medicus fecisset; sed hæc prætergrediebantur Obstetricis capacitatem; unde innata muliercularum audacia manum ad medendum admovit, spreto omni Medicorum consilio, & ægram è medio maxima cum sua culpa sustulit.

Et tanto adhuc magis hæc obstetrix in culpa videtur, quanto satagentibus domesticis puerperæ Medicos convocare, ipsa eorum adventum non expectaverit, sed puerperæ pene invitæ (licet ab aliis mulierculis, & ancillis ad assumendum quod porrigebatur adhortaretur) pulverem illum ex Chermes propinaverit cum ovo crudo & cucurbitulas, quod multo gravius est, mammis applicuerit, nam ipsa puerpera, nolebat quicquam absque Medici, cui multam fidem habebat, præsentia, & consensu, assumere; sed adhortante Obstetrice, & certam inde salutem promittente, tandem assumpsit, & licet ab assumptione vires tantisper recuperaverit, & ipsa eadem fassa sit, pulverem illum sibi sanitatem restituisse, tamen non multo post cognovit & ipsa, & assidentes ex pulvere illo, & applicitis cucurbitulis febrem validam & acutam fuisse concitatam, non nisi post unam, aut alteram horam, purgationibus omnino. ac dicto citius amplius non fluentibus, ex quo puerpera tota horrescens, ingenti deinceps æstu totum corpus affligi sensit, tanquam si in ignis fornacem, ut illa inculcabat, fuisset projecta; nimirum quia ipse idem sanguis retentus per violentiam calorem præternaturalem concepit, & febrem acutam accendit, unde tandem mors; nam & inflammationem in contusa parte interius concitavit, cui summo remedio erat sanguinis illa etiam violentia excretio, ut dictum est, & ut à posteriori patet, quia repressa illico inflammationem excitavit.

Sed dato etiam, ut ex adverso dicitur, quod liceat Obstetricibus aliqua familiaria medicamenta parturientibus, & cæteris mulieribus per os exhibere, & concesso in hoc nullam intervenisse culpam, applicatio tamen cucurbitularum nimis audacter facta dici debet; & nullo modo licebat eas adhibere, quia non poterat Obstetrix ea compræhendere, quæ in hoc casu aut admittere, aut prohibere cucurbitularum applicationem poterant, cum hoc esset remedium magnum, & extremum & violentum, quo nullo modo, nisi summa urgente necessitate, & magna cum cautela esset prudentissimus, & perspicacissimus Medicus usus esset, timentur enim semper ex subita, ac violenta sanguinis cohibitione, quæ ad amussim in hac puerpera successerunt, hoc est febris acuta, inflammatio interna, & mors, immo etiam mors subita, ac repentina; ergo ad cohibendam cæterarum muliercularum perniciosissimam humano generi audaciam, ex qua indies mille mala, ac gravissima pericula illi impendent, ut illis hæc pro exemplo sit, videtur magno cum rigore punienda.

His tamen non obstantibus visum est magis secundum justitiam fore, si cum hac muliere mitius agatur. Primo, quia res erat in ancipiti, & indigebat subitaneo ac repentino auxilio, alias si mora ulla intercessisset, & Medicum advocatum expectassent, cum jam puerpera animo linqueretur, & frigidis, ac tenuibus sudoribus, ut morituris de proximo evenire solet, respergeretur, certe animam exhalasset, quia fortis syncopis superveniebat, quæ adeo formidabile symptoma est, ut hominem illico 4
de medio tollat, quia syncopis fortis præcedit quam-

cunque

cunque mortem, & nulla mors accidit niſi ſuper-
5 veniente ſyncope, unde mors nihil aliud eſt, niſi ſyncopis confirmata, cum ſit diſſolutio nexus naturæ, ut Aretæus dicebat Acutor. *lib.2. cap.* 3. quis ergo tam à ratione alienus exiſtat, ut non permittat in ſimili caſu mulieri jam multæ experientiæ in arte obſtetricia aliquid machinari ? nam etiam ſi cum his remediis certo certius perire debuiſſet, tamen mors per ea retardari poterat, quod ſatius multo erat, quam de repente mori tum ob corporis, tum ob Animæ ſalutem, quod enim de repente tunc mortua eſſet Puerpera ſatis oſtendebant ſigna, ipſam mortem de proximo futuram atteſtantia, nimirum animi defectus, virium reſolutio, corporis refrigeratio, ſudatiunculæ tenues, & frigidæ circa caput, & pallida mortis imago, quæ in doſſolutione ipſa animæ à corpore apparent.

Sed tanto magis hæc licuiſſe dicendum huic obſtetrici, quanto remedia, quibus uſa eſt, ſunt remedia maxime experta, uſualia, ac tuta, nam quoad ipſum Chermes propinatum patet quotidie ipſas Obſtetrices paſſim eo uti, immo etiam abſque Obſtetricis conſilio ipſas prægnantes mulieres ex ſe illud aſſumere ad inhibendas menſtruas purgationes, quando ex his abortus timetur, & ad ipſum fœtum roborandum, ac retinendum, cum ad hoc valde efficax cenſeatur, neque habeat ſecum qualitatem aliquam, ex qua ſiniſtrum quid pertimeri poſſit, niſi adſtrictionem, quæ in ſimilibus caſibus eſt neceſſaria. Neque Ovum crudum habet ullum in ſe vitium, innoxium enim omnino eſt, & datur in hoc caſu ad augendam aſtrictionem, & incraſſandum ſanguinem fluentem; ſed ab eo abſque dubio nihil eſt, quod timeri poſſit ullum damnum potuiſſe mulieri emanare.

Remanent tantum cucurbitulæ mammis applicitæ, quæ cum violentia quadam ſanguinem ab utero retrahunt, & videtur quidem hoc remedium capacitatem ipſarum obſtetricum ſuperare; quia tamen eſt remedium in hujuſmodi caſibus approbatum, & ab Hippocr. ipſo canonizatum *Aphor.* 50. *ſection.* 5. dummodo tempore debito, & morbo illud requirente, in uſum trahatur, temerarium dici non poteſt, ſed rationabiliter ab Obſtetrice fuiſſe applicitum, cum enim morbus eſſet extremus, requirebat remedium magnum, & extremum juxta ejuſdem Hippocratis præceptum *lib.*1. *Aphor.* 5. & pereunti mulieri ſuccurrere debebat non tantum Obſtetrix experta, ſed quævis etiam ignariſſima perſona, ſi quicquam in ejus ſalutem machinari poterat. præterquam quod hoc non erat remedium requirens ullam corporis & humorum præparationem, aut purgationem, aut aliud quid, quod illud præire debuiſſet.

Et ad ea, quæ in contrarium allata ſunt, negatur Primo, quod obſtetrix ſuam capacitatem prætergreſſa fuerit, quia hoc ipſum remedium inter ea eſt, quibus obſtetricibus (uti ubi opus fuerit) permittit Mercurius *in lib. illa Comm. lib.* 2. *cap.* 32. Quod vero non poſſit quicquam per os exhibere falſum quoque eſt, nam nonnulla hoc ipſo remedio multo efficaciora, ac validiora idem Mercurius ibidem concedit Obſtetricibus exhibere poſſe ſuis mulieribus, in caſu maximæ neceſſitatis, ut hic erit, nam & in hoc ipſo morbo ipſe idem Mercurius hæc Obſtetricibus permittit. Quod vero Medicum non expectaverit, non eſt ipſius Obſtetricis culpa, ſed morbi, qui non dabat inducias, nam interim poterat Puerpera perire, tot, ac tantis ſymptomatibus conflictata. Reliquis vero quæ opponuntur ex prædictis ſatisfactum omni ex parte eſt. Quamobrem non modo neque accuſanda, neque punienda eſt noſtra hæc Obſtetrix, ſed multum laudanda, quæ ſciat in repentinis, ac dubiis caſibus rationabilia remedia adhibere; nam etiam ſi mors poſt hujuſmodi remediorum uſum ſit ſecuta, non ex eorum violentia, ſed ex malo corporis ſtatu ſecutam eſſe dicendum eſt. ſatis enim eſt medenti, ſi omnia cum ratione faciat, dummodo enim cum ratione operetur, de aliis curare non debet juxta id, quod docet. Hippocr. *lib. Aphor.*

C O N S I L I V M XXV,

A R G V M E N T V M.

Nicolaus Copernis à cœna cum ſorore propria celebrata, cum affluenter comediſſet & bibiſſet, in profundum ſomnum, & ſtertorem lapſus eſt, à quo nec ab adſtantibus, nec à quoquam ullo ingenio excitari potuit, quouſque poſt horam à cœna vigeſimam quartam, à ſomno excitatus quidem eſt, ſed nec ad rem loquebatur, nec quemquam familiarium cognoſcebat, admodum impotens tum videbatur, non tamen ullo membro remanſerat impeditus: ad mentem tamen nunquam rediit, ſed vix anno tranſacto Apoplecticus perierat. Irrepſerat apud Fiſcum ſuſpicio venenationis, quæ maxime cadebat in præmortui Nicolai ſororem Luciam nomine, quæ marito jam à nonnullis annis orbata cum fratre convivebat. Prætendebatur ergo à Fiſco illam venenum ſoporiferum in medicato vino fratri porrexiſſe, ut tutius de nocte cum Amaſio commorari poſſet. De ejus autem impudicitia Fiſcus erat perſuaſus, unde ex hoc contendebat, Nicolaum ex medicamenti venenati violentia primo in ſomnum, ac dehinc in fatuitatem lapſum, ac denique vitam obiiſſe. Pro veritate ergo interrogatus in eam ſententiam veni, Nicolaum ex Ebrietate in ſoporiferum affectum, & inde in Apoplexiam cecidiſſe, & ab hac recollectus in fatuitatem, ac tandem in Apoplexiam relapſum è medio ſublatum, neque veriſimile eſſe, ex vi ſoporiferi aut venenati medicamenti periiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Bona valetudo, absque ullis erratis in victu facit præsumptionem veneni administrati in eo, qui potionatus præsumitur.*
2 *Soporifera medicamenta, cum valida sunt, hominem infatuant, aut in Apoplexiam præcipitant. declara ut num.* 14.
3 *Vapores quidam Apoplexiam concitant.*
4 *Crapula post tres dies dissolvi ad summum solet.*
5 *Ebriosi incurrunt morbos frigidos.*
6 *Vinum per se calefacit.*
7 *Apoplexia terminatur semper in Paralysim. & num.* 15. *falsum num.* 16.
8 *Somni innaturales semper sunt conjuncti cum febre, aut saltem ut plurimum.*
9 *Ebriosi sunt qui frequenter inebriantur.*
10 *Vinum diversos effectus producit in Temulentis.*
11 *Venena omnia sunt sapore, & odore horribili & abominabili.*
12 *Habitus Athletarum periculosus tunc est, cum ad summum bonitatis pervenerit.*
13 *Ex immodico vini potu Apoplexia interdum excitatur, aut alius similis nervorum affectus.*
17 *Apoplexia aliquando terminatur in fatuitatem absque paralysi exteriore membrorum.*

PRo contraria tamen sententia multa faciebant indicia ab ipso Fisco in medium adducta, quæ ad nos examinare non spectat. Vnum tantummodo maximi momenti adducebatur, eratque quod alias idem Nicolaus ab ipsamet sorore soporifero medicamento potionatus fuerat, ut ipsemet narraverat, licet medicamentum suum effectum non esset sortitum, quia Nicolaus persenserat in vino sibi inter cœnandum oblata nescio quem saporem minime gratum, ex quo in suspicionem veniens minus quam consueverat in ea cæna bibit, cum tamen effingeret se valde esse ad somnum proclivem. Vigilans itaque impedimento fuerat Luciæ, ne Amasium ea nocte in domum admitteret. dolore vero capitis gravi ea nocte molestatus est, ac tota sequenti die. Quæ omnia licet non essent undequaque, ac integre probata, erant tamen magna ex parte ipsi Fisco comperta: cum duo testes deponerent de exhibitione somniferi, licet discordes essent de tempore, alii vero duo deponebant de Luciæ requisitione ad inveniendum nonnulla simplicia medicamenta & præcipue radicem Mandragoræ, quorum alter dicebat, Luciam ea voluisse uti ad capillorum ornatum, alter vero (qui tamen multas exceptiones patiebatur) assertive deponebat, Luciam ea voluisse uti cum vino, ut Nicolaum soporaret.

Quæ quidem multum urgebant, ac præterea videbatur, morbum, & fatuitatem Nicolai non posse in alium errorem rejici, sed tantum in veneni assumptionem, cum constaret Nicolaum & optima valetudine frui, neque erratum ullum in victu admittere, & tamen illico à cæna in accidentia præ-
1 narrata fuisse lapsum, quæ præsumptio quemadmodum excludit venenum ingenitum, ita multum facit ad probandum hominem fuisse veneno administrato sublatum, ut alias ex Galeno non semel dictum est; & ratio est, quia culpa supervenientis morbi, ac præcipue morbi magni, non potest rejici in corporis impuritatem, ubi constat ægrum bona valetudine frui, neque in errorem commissum in ratione victus, ubi patet illum nullum in ea admittere errorem. nam non potest dici morbum supervenisse ex crapula, quia constabat Nicolaum in ea cæna cibis mali succi non fuisse usum, sed optimis, nec ultra sobrietatem comedisse: nam comederat Acetarium ex cicorea, ferculum ex Vitulina carne cum agresta, & parum ejusdem vitulinæ carnis assæ, & nescio quam carnem, ut dicunt, in partevio frigidam, caseum, & fructus quosdam hortarios, & ante omnia Melopepones, qui quidem cibi omnes, ac singuli nec mali succi sunt, & alias erant ipsi Nicolao familiarissimi, unde non erant apti morbum illum soporiferum, ac tantopere nocentem, ut hominem dementaret, ac tandem occideret, excitare, quamobrem reliquum est, ut ille ex propinato veneno morbum contraxerit, quod fuit somniferum potens, ac validum, quod vaporibus crassis, ac frigidis ab eo elevatis potuerit hominem ad extremam perniciem inducere, nempe in fatuitatem, ac dehinc in Apoplexiam, & tandem in mortem, quod 2
maxime familiare est medicamentis quibusdam soporiferis, ut Solano Meniaco, Mandragoræ, aliisque de quibus affluenter præ omnibus Ardoin. *lib.* 3. *de venen. cap.* 16. *& seq.* præsertim cum in copia, & frequenter assumuntur, ut notum est vel ipsi imperitissimo vulgo, extinguunt enim vel congelant animales spiritus, & sanguinem, ut pluries de Mandragora significanter (qua constat Luciam fuisse cum aliis usam in potionando Nicolao ejus fratre) testatus est Galen. *lib.* 5. *de simpl. med. fac. cap.* 14. ubi & de aliis somniferis idem profert; & *lib.* 8. *de comp. med. sec. loc. cap.* 3. ubi talia medicamenta ad immedicabilem, ac deploratam frigiditatem hominem inducere docet, ex qua postmodum perpetua fatuitas.

Sed quid mirum hoc, cum notum præterea sit 3
ipsos vapores quarumdam rerum vel data opera, vel ex negligentia inter respirandum admissos in cerebrum, & spirituales partes Apoplexiam cõcitare? sic videmus fumum Carbonum, calcis evaporationem, Thermarum quarundam exhalationem, immo etiam vini, & Cerevisiæ fumositates Apoplecticos homines facere. quanto magis ergo vapores crassi & venenosi, à forti medicamento somnifero deleterio & Naturæ inimico, poterunt idem efficere, & calorem, & spiritus extinguere? & quod hoc veritatem certiorem habeat, indicio sit, quod à similibus medicamentis potionati faciem pallidiorem habent, ac lividam, & caput maxime grave, contra quam eveniat in Ebriis ex vino, quippe qui quando in soporem incidunt, facie potius rubent, ob ipsius vini spiritus ipsum caput calefacientes; unde tanto magis firmandum, Nicolaum potius ex propinato somnifero deleterio, quam ex ebrietate ægrotasse, & tandem obiisse, quanto evidentius apparuit in ipsomet sopore faciem illum habuisse subpallidam ad livorem tendentem, ita ut postquam à sopore expergefactus est, eundem faciei colorem ac livorem retinuerit, non ad aliquos tantum dies, sed ad mortem usque, quod quidem non accidisset ex nocumento vini, cum post tres dies ad 4
summum omnis crapula solvatur, evanescente ipsa vini virtute, ut Galen. *in comm. lib.* 5. *Aphor.* 5. & Holler. & alii testantur.

Et ex abundanti etiamsi consideremus, Nicolaum ex nimio vini potu in soporem illum incidisse, tamen non verisimile est ab ejus vi fatuitatem potuisse incurrere post ebrietatem, quia hoc rationi

& expe-

& experientiæ eſt omnino contrarium. Rationi,
quia non eſt poſſibile à vini calore induci affectum
frigidiſſimum, qualis eſt fatuitas; licet enim ebrioſi
5 ex vini vitio incurrant ſæpiſſime, immo ſemper ob
frequentatam ebrietatem, frigidos morbos, ut Apo-
plexiam, Epilepſiam, Memoriæ jacturam, Tremo-
rem, Paralyſim, Podagram, immo etiam Hydro-
pem, atque ipſiſſimam fatuitatem, ut DD. admo-
nent, Gal. *in lib. de cauſ. morb. c.* 3. Avic. *p.* 3. *tract.* 2. *c.*
8. unde ejus rei cauſſam quærit Ariſt. *ſection.* 3. *pro-
blem.* 5. tamen hoc non habet locum in his, qui non
frequenter, ſed de raro admodum inebriantur, ex
unica enim, & non frequentata potatione, potius
calidi morbi producuntur, ut febres, deliria, Pul-
monis Eryſipilata, & id genus alii. Hipp. *de morb.
lib:* 2. *ſect.* 3. *num.* 53. notiſſimumque eſt vinum per
6 ſeipſum calefacere, & ebrium hominem ſeipſo ca-
lidiorem evadere, quis eſt qui neſciat? Per accidens
vero fit, ut vini copioſa potatio iterata & frequen-
tata ad ebrietatem uſque, frigidos procreet affectus,
reſolvendo excedenti ſuo calore ſpiritus meliores,
animales præſertim, unde maxime morbos accerſit
nervis contrarios. Itaque ex unica ebrietate frigi-
dum morbum tam inſignem procreari poſſe, contra
rationem & rectum diſcurſum omnino eſt. Sed &
huic rationi ſuffragatur experientia, cum indies vi-
deamus eos, qui caſu ac de raro inebriantur, calidio-
res evadere, febre præhendi, coloratiores & læ-
tiores fieri, aut iracundiores, ſudore multo perfun-
di, & id genus alia incurrere, non vero evadere fri-
gidiores, neque ex hoc frigidis morbis tentari.
Cum ergo Nicolaus non eſſet alias ebrietati dedi-
tus, & unica illa vice, qua inebriatus dicitur (gra-
vis etiam conceſſo quod vere fuerit inebrietatus) in
fatuitatem lapſus ſit, & tamen nullum ſignum calo-
tis in ipſo apparuerit; certum non erit verum, illum
ab ebrietate, ſeu potius à ſola vini virtute in fatuita-
tem fuiſſe præcipitatum, ſed fatendum eſt, illum
à medicamento narcotico ac frigido, & venenoſo,
& potenti ſoporifero in eum morbum incidiſſe,
cum effectus ſecuti magis proportionati ſint narco-
tico huic veneno, quam vino proportionati; nam
dato etiam, quod vinum aliquid in hoc præſtiterit,
tamen ab effectu dicendum eſt, vim medicamenti
exuperaſſe vini potentiam, unde ſecuta fuit fatuitas,
non autem ebrietas, ob introductam inſignem ip-
ſius cerebri refrigerationem ab illo narcotico, non
potente vini etiam uſque ad ebrietatem ebibiti
virtute vim medicamenti, non exuperare inquam,
ſed ne temperare quidem, aut infringere, quod ma-
jorem in modum commonſtrat, quam violentum,
ac validum illud ſomniferum fuerit. Nec mirum,
quia Lucia alias experta benigniora medicamenta
ſomnum inducentia, & optato fine fruſtrata, deluit
rationabiliter, cum nimio amoris deſiderio gliſce-
ret, ad potentiſſima confugere, ex quibus plus quam
deſiderabat, obtinuit, quamquam forte præſumen-
dum eſt, illam medicamentum hujuſmodi narcoti-
cum tam violentum, non tantum ad ſomnum indu-
cendum, quam ad hominem dementandum propi-
naſſe, ut perpetuo abſque fratris reſpectu ſuæ libidini
ſatisfacere poſſet, ad hunc enim finem omnia illa di-
rigebat, ut ſatis ſuperque Fiſco eſt compertum.

Ac denique ſomnus ille innaturalis, quo præhen-
ſus Nicolaus eſt, non fuiſſe ex vini virtute, palam eſt,
quia exceſſit limites hujuſmodi ſomni, crapula enim
ex vino, licet ſuperius ad tres dies eam perdurare ſit
dictum, tamen non niſi octo, aut decem horis per-
ſeverat, aut ad ſummum duodecim, quia ſuperatur
ab ipſo calore nativo concoquente. Neque fuit
Apoplexia, quia Apoplexia terminatur ſemper in 7
Paralyſim; at morbus hic non eſt terminatus in Pa-
ralyſim, ergo non fuit Apoplexia. Quod autem A-
poplexia in Paralyſim terminetur præter teſtimo-
nium quotidianæ experientiæ, atteſtantur Medici
omnes nullo excepto. Gal. *lib.* 2. *de loc. aff. cap.* 2.
Paul. *lib.* 3. *cap.* 18. Aet. *lib.* 6. *cap.* 27. Avic. *p.* 3. *tract.*
5. *cap.* 12. & *alii*, reſtat ergo, ut fuerit ſomnus in-
naturalis ex vi medicamenti, ob cujus violentiam
Nicolaus lapſus in fatuitatem fuerit: nam cæteri
ſomni innaturales ſunt ſemper cum febre conjun- 8
cti, ut Lethargus, Cario, Catalepſis, & ſimiles, ut
apud Practicos cuilibet conſtare poteſt, & durant
etiam ad plures dies.

Verumenimvero his non obſtantibus, exiſtimavi
Nicolaum ex Ebrietate in Apoplexiam lapſum, &
ex Apoplexia in fatuitatem, primo, quia non con-
trovertitur in ea cœna Nicolaum multum comediſ-
ſe, ac pluſquam multum bibiſſe, ac peculiariter ex-
hauſiſſe vas unum, quod flaſcum nominant, vini
Montis Politiani rubri, ac pene aliud tantum Moſ-
catelli præter cyathos nonnullos Domeſtici Alba-
ni, & cum ex potatione lætior factus eſſet, ſororem
pluries ad bibendum provocaſſe, ea tamen ſemper
nimiam potationem redarguente, ac admonente,
ne tantopere biberet, ut quatuor Teſtes examinati
unanimiter deponunt, quod quidem valde contra-
rium eſt ipſius Fiſci perſuaſioni, cum ſi in animo
habuiſſet Lucia, ut frater per potum illum pro
fundo ſomno præhenderetur, & tota nocte obdor-
miſceret, neque ullo modo expergiſceretur, debe-
bat potius illum hortari, & incitare ad bibendum,
quam eum à bibendo diſſuadere.

Secundò, quia Nicolaus lædebatur aliquando
à nimio vini potu, & ex ea non ſemel in ebrieta-
tem erat lapſus, ut probatur per idoneos teſtes; nam
licet non eſſet verè ebrioſus (quia ebrioſus dicitur, 9
non qui ebrius eſt, ſed proprie qui frequenter ine-
briatur, ut alias dictũ eſt) tamen ubi inter comeden-
dum aliquando cum amicis provocaretur ad biben-
dum, ſuperari ſe non facile patiebatur, itaque bibe-
bat ad ebrietatem uſque, conſtatque in proceſſu ter,
vel quater ad minus ſpatio duorum annorum illum
ebrium extitiſſe, quod ne ipſe quidem Fiſcus con-
trovertere poteſt. Neque valet contra hoc, quod,
conceſſo etiam, quod alias ebrius fuerit, tamen hac
ultima vice non fuerit, ſed omnino potionatus, ſtan-
te quod diverſi omnino effectus alias in illo ſint con-
ſpecti pullulaſſe ab ebrietate, quam nunc. Tunc e-
nim dicitur, illum inordinato gaudio, ac præter mo-
dum fuiſſe perfuſum, faciemque rubicundiorem ha-
buiſſe, multumque & abſque ulla continentia et-
iam præſente propria ſorore dicenda, tacenda lo-
cutum, dolore capitis præterea die ſequenti tenta-
tum, plurimum vomuiſſe, & alia his ſimilia, nunc
autem ſopore tantum præhenſus ab eo ne recolle-
git quidem ſe, niſi tranſactis viginti quatuor horis,
multo pallore vultus illi perfuſus fuit, motus poſtri-
die impotentiam habuiſſe, ac demum fatuum per-
manſiſſe. Non eſt ergo veriſimile ex ebrietate ſim-
plici tam diverſos nunc effectus ab iis, qui alias ap-
paruerunt, illum incurriſſe, maxime cùm adhuc eſ-
ſet juvenis, non enim pertranſibat annum octavum
ſupra trigeſimum. Non valent, inquam, hæc, nam
reſpondetur vinum diverſos effectus producere in 10
temulentis, pro diverſitate conſtitutionis corporis,

qui quidem aliquando non solum in diversis naturis sunt sibi contrarii, sed etiam in iisdem, quod longioribus docet Arist. *problem. sect.* 1. *num.* 30. & Andr. Baccius *lib.* 9. *de virg. hist. cap.* 18. Itaque ubi vinum offendat corpus bile repletum, hominem efficit iracundum, clamosum, atque audacem; si sanguine refertum offendat, misericordem, benignum, lætum, atque amori promptum; si melancholia, taciturnum, mæstum, lachrimabundum; si pituita, somnolentum, desidem, pigrum, otiosum, & hoc quidem maxime pro majori, aut minori eorundem humorum abundantia in capite, & cerebro, cum vinum eos humores insigniter agitet; unde cum notum sit, Nicolaum jam à multis diebus ante prænominatam cænam passum fuisse quamdam capitis gravedinem, seu dolorem quemdam gravativum (nam & ipsemet inter cænandum per jocum dixerat, velle se in ea cæna copiosa potatione capitis dolori mederi) qui dolor à multa pituita, ac frigido humore originem ducebat, non mirum est, si multo vino inebriatus humor ille commotus cerebri ventriculos obstruere omnino potuerit, & hominem in Apoplexiam impellere; hæc enim caussa fuit, cur effectus violentæ ebrietatis diversi omnino fuerint ab effectibus; quos aliæ ebrietates in Nicolao concitaverant.

Tertiò, quia ubi vinum, quo inebriatus est Nicolaus, fuisset medicatum, ac venenatum, tantum abfuisset, ut tam avide illud ingurgitasset, ut potius contra eo omnino abstinuisset, ut alias, licet falso, præsumitur fecisse ob saporem à medicamento in ipso vino introductum; neque enim fieri potest, ut venenosa medicamenta, quantumvis aliis simplicibus associentur, ut eorum odor & sapor occultetur, cælari possint, quia præterquam quod omnia sunt odore, & sapore horribili, ut ex plurium Do-
11 ctorum testimonio dixi alias *lib.* 2. *Quæstion. Medico-Leg. tit.* 2. *quæst.* 7. *num.* 8. ipsamet Natura inter assumendum eorum abominationem absque sapore & odore persentit, & assumere renuit, ac displicentia, & nausea, & vomitu illa, si assumpta sint, conante à se expellere; ita ut nec verisimile, nec possibile sit, Nicolaum tot cyathos vini ingurgitasse summa cum delectatione absque eo quod ne minimo quidem signo illius displicentiam demonstraverit: sed forte dici ab Adversariis posset non fuisse universum vino medicamento alteratum, sed tantum ejus partem, verum hoc etiam concesso, tamen cum unius vasis, seu œnophori vinum totum fuerit medicamento somnifero alteratum, nunquam Nicolaus tam avide, & cum tanta delectatione totum illud vinum hausisset absque eo, quod ne minimum quidem signum extranei alicujus saporis, aut odoris intuentibus daret, Quibus addendum, quod Lucia de utroque etiam vase biberit ab ipso Nicolao invitata, nam de vino albo Muscatello dicto deponunt duo Testes, de vino vero rubro Montis Politiani deponit unus quidem tantum Testis, sed ambo concordes sunt in hoc, quod Lucia à Nicolao invitata ad bibendum de vino rubro illo, bibere recusaverit, cum diceret se adhuc non sitire; Testis tamen ille, qui deponit de provocatione Nicolai, & de recusatione Luciæ, dicit dehinc: quod absente alio Teste, Lucia iterum à Nicolao provocata de vino rubro cyathum biberit. Neque valet dicere, quod Lucia illud multa aqua temperaverit, & sic medicamenti efficaciam effugerit, quia cum medicamentum supponatur fuisse potentissimum, etiamsi Luciam non soporasset, ut Nicolaum, tamen aliquem effectum in illa produxisset, aut saltem aliquo modo somnolentam reddidisset; sed quis dicit, illam, quæ fæmina erat, & ob id valde timida, non inquam gustandi, sed vel odorandi vinum illud venenatum, voluisse tamen ex eo integrum cyathum haurire? saltem timere debuit ne & ipsa somno capta, Amasium postmodum in domum introducere non posset, aut etiam si introduxisset, non posset cum illo se delectare, ad quem tamen effectum ad se illum introduxisse præsumitur. Ac denique patet, quod, etiamsi somniferum cum eo vino fuisset Nicolao propinatum, fuerit tamen omnino ejus potentia à vini virtute refracta, & sic non potuerit suos effectus prodere, præsertim cum vinum illud fuerit quantitate multum, & qualitate potens, unde cum somnifera omnia frigida sint, facile à vini caliditate edomantur.

Et ad ea, quæ in contrarium opponuntur facilis est responsio, nam Testes deponentes de alia exhibitione somniferi per sororem Nicolao facta, deponunt tantum de Auditu ab ipso Nicolao, qui inter comessandum cum illis (ac forte tūc etiam pluseulum biberat) jactabat se alias à sorore fuisse vino medicato potionatum, quamquam hoc assertive non affirmaret, sed dicebat tantum, quod, cum suspicaretur sororem in quadam cœna velle sibi porrigere vinum soporiferum ad eum fallēdum, ipse sibi optime cavit, quod, ut erat homo vanissimi ingenii, & ignorantis quid hoc importaret, dicebat ad osttentandam propriam prudentiam. Sed hæc suspicio in tam crassæ Minervæ homine potuit esse vana, & quod de sapore in vino percepto jactabat, potuit esse quid imaginarium, cum nihil tale in vino vere adesset, vel esse aliquid à vasis vitio proveniens; nam & eodem tempore ipse Nicolaus conquerebatur, quod vinum domi haberet non prorsus boni odoris, & saporis ex eo, quod vas, in quo asservabatur, situm contraxerat, nec à famulis fuerat, ut debebat, curatum de illo mutando, ut deponunt duo Testes pro parte Luciæ examinati: quod vero post illam noctem Nicolaus capite male haberet, non debet, nec potest de necessitate, ad ebibitum vinum medicatum referri, quia constat illum ob extraneum saporem, quem in vino percipiebat, ab eo abstinuisse. Ergo aliqua alia ex caussa capite doluit, & forte ex nimia vigilia, quia cum plurimum satageret invigilare, ne Lucia ea nocte Amatorem in domum admitteret, nullatenus dormivit, unde facile fieri potuit, ut inde in eum dolorem laberetur.

Quæ vero subdunt adversarii, quod Nicolaus bene se haberet, & immediate post illam cænam in morbum lapsus sit, nihil omnino facit in hoc casu, quia nec novum, nec infrequens est, homines robustissimos, & Athleticè se habentes de repente & ex improviso fieri Apoplecticos; idcirco enim suspectus est apud Hippocr. *lib.* 1. *Aphor.* 3. habitus 12
Athletarum cum ad summum bonitatis attingit, eademque de caussa Celsus *lib.* 2. *suæ Med. cap.* 2. illud affirmavit, si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, suspecta bona sua habere debet, unde nihil relevat, quod Nicolaus optime se haberet, & tamen de repente in Apoplexiam sit lapsus; suspicio enim administrati veneni tunc militat, quando homo se optime habet, & ab assumpto aliquo cibo de repente labitur in pessima accidentia veneno familiaria; sed accidentia, quæ supervenerunt Nicolao, non fuerunt accidentia veneno familiaria,

liaria, sed fuerunt accidentia provenientia ex capitis multa repletione, & prægressæ crapulæ proportionata; præterquam quod verum non est, quod Nicolaus bene valeret, quia, ut constat, & superius etiam dictum est, jam à multis diebus habebat caput valde gravatum, & multa pituita oppletum, unde facile fuit, Pituitam à nimia vini copia commotam cerebri ventriculos obstruere, & Apoplexiam concitare, licet & absque hac dispositione, &
13 solum ex immodico vini potu Apoplexia aliquando & repentina mors excitetur Galen. *l.* 3. *de Temp.* & ex Hippocr. *sent. lib.* 5. *Aphor.* 5. *Bacc. lib.* 3. *de vin. hist. cap.* 17. Ab Apoplexia autem, nisi occidat, solet plerumque fatuitas vel perpetua, ut in Nicolao, vel ad tempus, ut in aliis succedere, quamobrem cum morbus, & ejus accidentia proportionata sint errori in victus ratione patrato, & caussis antecedentibus, non est rejicienda culpa evenientis morbi in somniferum, præsertim cum de erratis in victu omnino concludenter constet, de somnifero vero nihil certi habeatur.

Vnde neque ad rem faciunt, quæ ex Medicis adducuntur circa virtutem quorumdam somniferorum, quæ tamen etiam usurpata, ut prætenditur, non potuissent unica vice tantam concitare fatuitatem, & Apoplexiam; nam Medici loquuntur de
14 frequenti usu talium somniferorum, alias enim videmus ipsum Opium, quod est omnium somniferorum potentissimum, affluenter usurpatum à Mauritanis præsertim, ut testatur Garzias ab Hort. *lib.* 1. *hist. Arom. cap.* 4. neque interimere, neque fatuos homines reddere, sed eos tantum dormitabundos efficere; quin etiam Solanum Maniacum teste Discorid. de re Med. *lib.* 4. *cap.* 69. ad duarum dracmarum pondus haustum (de ejus radice loquitur) ad tres tantum dies mentis alienationem affert, quemadmodum & alia multa, nec facile inventu est tale venenum, quod de facto hominem dementare possit. Itaque Apoplexiæ potius ex ebrietate excitatæ, quam somniferi cujusdam virtuti, Nicolai fatuitas est attribuenda.

Quod additur de signis atteſtantibus, potius somniferi assumptionem, quam ebrietatem in Nicolao, inane omnino est, quia, quæ dicuntur, haberent quidem locum, ubi Nicolaus ex Ebrietate in soporem lapsus est, tunc enim forte & faciei rubor, & alia apparuissent ebrietatem atteſtantia, sed Nicolaus ex ebrietate incidit in Apoplexiam, ex qua opprimi animales spiritus, & calorem capitis ipsius & cerebri suffocari quis non novit? non mirum ergo, si facie appareret subpallida, ad livorem declinante, ob spirituum & caloris extinctionem, & quod etiam, postquam ad sese rediisset, eundem pallorem retinuerit, impossibile quippe erat post fortem Apoplexiam non remanere gravissima quædam accidentia, ipsius prægressi morbi fortitudinem atteſtantia, ut semper in quacunque Apoplexia fieri consuevit, à qua relinqui semper membrorum torporem, & Paralysim etiam dictum est, & notum, 15
& in confesso est apud omnes.

Neque aliter respondendum sequenti objectioni, in qua dicitur, non esse verisimile ab Ebrietate potuisse relinqui ebrietatem, cum vinum mirum in modum calefaciat, non refrigeret, fatuitas autem à multa frigiditate originem trahat; quia hoc gratis concesso verificaretur, quando immediate ab Ebrietate secuta esset fatuitas, sed non quando ab Ebrietate prius concitata est Apoplexia, ac deinde ab Apoplexia fatuitas, quia Apoplexia suffocando, ut dictum est, & extinguendo calorem, at spiritus, relinquit intensam frigiditatem in cerebro, ex qua provenit deinceps fatuitas.

Ad id quod opponitur, quod sopor ille, quo prehensus est Nicolaus non fuerit, nec esse potuerit ex vino, conceditur, nam vere fuit ex Apoplexia, neque valet dicere, quod hic morbus non potuit esse Apoplexia, quia terminatus esset in Paralysim, ut solet semper terminari, quia præterquam quod hoc non est perpetuæ veritatis, evenit 16
etiam interdum, ut Apoplexia terminetur ad nervos interiores ipsius capitis, vel quod materia fa- 17
ciens Apoplexiam ad cerebri corpus transmittatur, unde postmodum frigiditas intensa emanat, ex qua aut memoriæ deperditio, aut fatuitas generatur, ut in casu nostro, cui similes historias apud scriptores adnotare licet, & signanter quæ narrantur de Messala Corvino, de Francisco Barbaro, de Georgio Trapezuntio, de Litosthene, & de aliis, de quibus vide Schenc. *lib.* 1. *Observat. rar. tit.* de Apoplexia. Itaque etiamsi velimus impossibile esse Apoplexiam terminari sine ulla partium Paralysi, tamen dicendum, in hac Apoplexia factam esse læsionem, & quidem insignem ipsius cerebri, ex qua fatuitas est generata. Ex quibus concludendum pro veritate videtur, Nicolai fatuitatem à prægressa Apoplexia originem duxisse, non ab aliquo somnifero, vel venenoso medicamento violento, & ex hac postmodum in Apoplexiam relapsum obiisse. quamobrem videtur Lucia in hac re esse extra omnem culpam, nec potest tormentis subjici ad ulteriorem veritatem ex illa eruendam, quia indicia urgentia nullo modo suspicionem faciunt, quod Nicolaus potionatus fuerit, sed concludenter ostendunt, illum ex Ebrietate in Apoplexiam cecidisse.

CONSILIVM XXVI,

ARGVMENTVM.

Inita societate scutorum trecentorum inter D. Constantium Constantinum, & D. Vincentium Bardum super periculo vitæ D. Annæ prædicti Constantii Filiæ, quæ non multis antea mensibus fuerat desponsata, suspicari cœpit prædicta Anna, se utero gerere, cum jam per duos menses parce admodum purgaretur, & appetentiam haberet dejectam, & è contra extranea quædam appeteret, aliaque signa notaret, quæ illam in utero habere commonstrare poterant. Inter hæc Febre maligna corripitur, ex cujus malitia interiit, de ejus graviditate nihil aliud certi relinquens. Prætendebat Vincentius esse factum locum lucro, contra volente Constantio pecunias in societatem datas non

esse amissas, cum illa ex graviditate obiisset, ex quo factus esset locus exceptioni. Quæsierunt à me ipsi principales (qui ob arctæ amicitiæ vinculum, quo detinebantur, recusabant lites inter se habere) quid pro veritate sentiendum esset, promittebat enim eorum uterque meæ omnino assertioni stare.

SVMMARIVM.

1 *Graviditatis potiora signa.*
2 *Masculi fœtus signa.*
3 *Prægnantia certo cognosci non potest.*
4 *Signa demonstrantia mulierem suspectam graviditatis, utero non gerere.*
5 *Signa prægnantiæ etiam ex simplici menstruorum defectu apparere solent.*
6 *Aliquæ fœminæ etiam si utero gerant primis mensibus purgantur.*
7 *Pluris faciendum ejus dictum, qui magis rationabilia profert.*
8 *In curandis gravidis non licet eas negligere, ut fœtus salvetur.*
9 *Motus in utero est magnum conceptionis signum.*
10 *Motus Embrionis quomodo differat à motu ab alia caussa excitato.*
11 *Prægnantia infallibiliter cognosci non potest in omnibus.*
12 *Gravidæ aliquando pro non gravidis, & non gravidæ pro gravidis existimantur.*
13 *Non sufficit ut prægnantia sit caussa mediata mortis ad hoc, ut pecuniæ in societatem datæ non amittantur.*
14 *Non sufficit, ut prægnantia impediat, ne remedia adhiberi possint ad hoc ut pecuniæ in societatem datæ super periculo vitæ ipsius prægnantis, non amittantur.*

CONsiderabam ergo primo casum pro parte Constantii, pro quo apparebat cujusdam Medici fides asserentis Annam vere utero gestasse, & à se ut talem fuisse tractatam. Neq; videbatur ab reMedicus eam fidem fecisse, quia multa apparebant signa,
1 & potiora graviditatis in ipsa Anna, ut erat Menstruorum defectus jam per duos menses, qui in juvencula alias recte purgari solita, faciebat non solum suspicionem, sed quasi certitudinem gravidationis: Iuvenes enim sanguine abundant, & idcirco facile ab illo repurgantur per menstrua cum utero non gerunt, nec alia ex caussa, nisi ex graviditate plerumque ea purgatio iis retinetur, Adnotaverat insuper Medicus non modo inappetentiam, quæ D. Annæ supervenerat, oscitationes frequentes, & membrorum lascitudinem, & alia magis probabilia graviditatis signa, sed etiam mutatum faciei colorem, & papillarum nigritiem, ipsarumque situm sursum vergentium, & urinam ex qua maxime se cognoscere dicebat mulieres gravidas, & alia quædam levissima, indigna prorsus quod à perito Medico in ullo censu habeantur, cum nugæ potius sint ad mulierculas fallendas inventæ. Sed multum se fundabat Medicus præter urinam in motu percepto in ipso ventre maxime de mane muliere jejuna existente; licet neque ipsa Anna sciret talem motum adnotare, sed diceret semper interrogata, quod videbatur quidem sibi nescio quid sentire, sed ignoraret explicare quidnam vere esset; & tamen Medicus asseverabat se talem motum in utero mulieris non semel observasse. Quin etiam ulterius ad majorem fidem sibi adsciscendam, inculcabat eundem motum multo vehementiorem à se observatum in ipsa mulieris infirmitate, & præcipue in ipsarum febrium accessionibus, quem motum fuisse vere Embrionis non dubitabat, unde non solum profitebatur in præallegata fide, Annam utero gestasse, sed gestasse masculum huic motui 2
validiori, & papillis denigratis, ac sursum vergentibus, & motui magis à dextris, quam à sinistris conspicuo confisus; ex quibus nullum in ea re dubium intercedere posse firmavit, ut in eadem fide profitebatur. Quæ omnia cum viderentur ab optimis Medicis comprobari absque dubio multum afficiebant.

Accedebat quod Anna ab omnibus vicinis mulieribus pro gravida habebatur, aderantque Testes ad hoc examinati, qui deponebant, illam pro gravida ab omnibus fuisse habitam; quin immo mulieres nonnullæ quæ audierant, Obstetricem ab Anna accessitam de prægnantia valde dubitasse, neque voluisse pro certo affirmare illam in utero habere, illam ipsam obstetricem irriserant tanquam ignaram, parumque expertam, ac multis propriis exemplis similes gravidationes se esse passas, nimirum cum aliquali menstruorum apparentia in primis mensibus, tandemque fœliciter peperisse firmabant, ita ut Anna harum persuasionibus animata jam non multo ante febris insultum se certo gravidam esse diceret, & ut gravidam se tractabat, manens semper in multa quiete, immo frequenter decumbens in lecto, non nisi lente, ac caute se movendo; immo & cum curru veheretur nonnisi tarde gradiebatur, ex quo tanto certiores de ejus graviditate, & vicini, & noti omnes facti fuerunt. Vnde cum timore quodam perculsa ex alio curru concitatis equis sibi obviam facto domum revera à febre esset correpta, ab omnibus, & singulis non aliunde id illi evenisse firmatum est, nisi ex eo quod utero gereret; quamobrem timebant illi omnes, ne ab eo timore maxime superveniente febre, quod statim à principio fuerat acuta, omnino abortiret. Ex quibus videbatur dicendum, Annam utero gestasse, & cum ob prægnantiæ culpam perierit, locum esse factum exceptioni, neque posse Vincentium pecunias super ejus vitæ periculo in societatem acceptas lucrari.

Pro parte tamen Vincentii opponebatur, Primo, non constare de Annæ graviditate, quia circum- 3
scripta difficultate, immo inquam impossibilitate certitudinis cognitionis prægnantiæ maxime in primis mensibus, de qua infra producebatur fides Obstetricis asserentis, se nunquam pro veritate affirmare potuisse, Annam in utero habere, non obstante Medici assertione, & muliercularum attestatione de graviditate, & reddebat sui dicti rationem, dicens, signa graviditatis, quæ apparebant in D. Anna fuisse nimis levia, nec connumerari inter potiora; contra vero adfuisse multa quæ ostendebant illam nequaquam esse gravidam, ut erat præcipue ipsius 4
uteri constitutio, nam neque os ipsius internum ullo modo clausum, aut inversum apparebat, neque ad tactum ulla ipsius corporis uteri renitentia, aut tumefactio se prodebat; neque aliud quid ab expertissimis

tissimis Obstetricibus in prægnantia vera adnotatum: nam ea signa, super quæ suum dictum fundabant Medicus & vicinæ mulieres esse omnino levissima confitebatur, ac facile ad simplicem menstruorum defectum consequi posse. Secundo, constabat, neque à Constantio in dubium vertebatur, D. Annam, antequam nuptui traderetur semper passam esse aliqualem menstruorum defectum, ex quo etiam histericis affectibus molestabatur, unde idcirco à Medicis Patri injungebatur, ut eam quam primum viro jungeret, cum sperarent illam ex conceptione convalituram. Interim tamen eadem ipsa symptomata ante nuptias passa est, quæ de præsenti experiebatur; & licet his adderentur motus in utero, papillarum mutatio quoad colorem, earumque retractio ad superiora, & alia id genus, tamen dicebatur, hæc nequaquam tunc fuisse observata, licet vere, & cum effectu adessent, quia nulla suspicio conceptionis aderat, ob quam observari necesse esset. Inappetentiam autem, & rerum extranearum appetitum fuisse quoque à prima menstruorum apparitione D. Annæ familiares, ipsemet
5 Constantius non inficiabatur; nam & hæc ipsa à Menstruorum defectu prodire quotidie experimur, & maxime ipsis Virginibus sub Menstruorum apparitionem, cum non recte & secundum Naturam repurgantur. Inde quoque & malus corporis color, & oculorum offuscatio, & capitis leviusculi dolores, & vertigines, & vomitus, & alia permulta, quæ in Virginibus, & in omnibus fœminis, quæ menstruorum defectum patiuntur, indies observamus: omnes enim similes effectus sanguis præternaturam retentus producere est aptus, quos in vere gravidis producere solet, etiam ipsam lactis collectionem in mammillis, ut ab omnibus Medicis docemur, & alias affluenter demonstratum est, *lib.* 1. *Quæst. Medico-leg. Tit.* 3. *pag.* 1. per totam, & alibi; & licet hæc in D. Anna cessasse videretur à purgatione celebrata per aliquot menses antequam marito jungeretur, tamen facile fuit, ut urgente iterum menstruorum defectu, de novo pullularent, cum ab eo menstruorum defectu corpus pravis humoribus repleretur, ex quibus ea symptomata excitabantur.

Tertio, constans erat apud utramque partem D. Annam non omnimodam menstruorum carentiam habuisse, sed per vices nonnihil sanguinis expurgasse, ut alias antequam viro copularetur, illi evenire consueverat. at vero consentaneum erat, si realiter erat gravida, cum parce admodum extra prægnantiam purgaretur, menstrua in prægnantia
6 omnino cessare, quia etiam si in aliquibus mulieribus primis conceptionis mensibus menstrua aliquatenus apparere soleant, id fit in illis, quæ & bene purgantur, & sanguine multo sunt refertæ, at in his quæ parce purgantur, neque multo sanguine abundant, ut in D. Anna eveniebat, non verisimile est, uterum è semine concepto potuisse aliquam sanguinis partem expurgare, cum eo indigeret pro ipsius conceptus nutritione; sed hoc gratis, tanquam non multum afficiens Vincentius Constantio condonabat: magis urgebat, quod D. Anna non aliter tunc purgaretur, quam alias, cum adhuc virgo esset, purgari solebat; nempe per vices quasdam inordinatas, atque admodum parce, ut eadem D. Anna iis mulieribus confitebatur, quæ in principio præsumptæ graviditatis, illam in utero habere volebant, non obstante quod purgationes menstruas haberet.

Quibus omnibus optime perpensis in eam sententiam veni, D. Annam utero non gestasse, nec vere unquam prægnantem fuisse, & casu quo vere fuisset prægnans, non esse tamen per ejus mortem factum locum exceptioni, sed lucro pecuniarum, quæ super ejus vitæ periculo Vincentius à Constantio acceperat. Nam super Medici fide deponentis de certitudine graviditatis D. Annæ nullum omnino fundamentum fieri potest, cum constet illum levissimis quibusdam signis motum, ac confisum asseruisse D. Annam pro certo utero gerere, potiora, & tutiora non advertentem; contra autem plurimum tribuendum expertissimæ Obstetricis depositioni, cum multo magis consona rationi sint, quæ illa deponit negando D. Annam fuisse gravidam, quam quæ deponit Medicus asserendo fuisse gravidam, nam pluris faciendum ejus dictum, qui 7
magis rationabilia loquitur.

Nec quicquam me movet, quod in paritate judiciorum sit magis tribuendum Medico, quam Obstetrici, quia, præterquam quod hoc forte in his, quæ ad Obstetricem magis spectant, non habet locum, ex facto patet, Medicum fuisse crassæ Minervæ hominem, talemque se ostendisse suamet fide, ac depositione, contra vero Obstetricem fuisse expertissimam, & deponere de iis, quæ ad propriam peritiam magis pertinent, reddendo suæ assertionis rationem; quin immo, Medicum insigniter errasse dixerim in ipsa D. Annæ curatione, nam neque sanguinem illi detraxit, cujus habebat summam, & extremam necessitatem, neque alia potiora remedia ulla adhibuit, quæ tamen facere debebat etiamsi D. Annam gravidam existimaret, non enim licet negligere prægnantem, ut fœtus 8
salvetur, ac satis superque est, si nihil ad abortum excitandum directe adhibeamus, ut alias probavi *lib.* 6. *Quæst. Medico-leg. Tit.* 1. *q.* 7. *num.* 16. Ex qua Medici ignorantia, ac supino errore colligendum est, illum in Arte minimum valuisse, & sic nullam ei fidem esse adhibendam, sed magis Obstetrici deferendum de iis, quæ ad propriam peritiam pertinent, deponenti.

Quod porro de Motu percepto ab Anna in ven- 9
tre (qui habetur pro valido, ac certo conceptionis signo) ab eodem Med. affertur, nihil me movere potuit, cum Constans opinio apud omnes doctos Medicos sit, talem motum ab aliis caussis, quam à fœtu excitari posse, ut luculenter probatum est *lib.* 1. *Quæst. Medico-leg. Tit.* 3. *Quæst* 1. *num.* 36. & *seqq.* & licet concedere paratus sim, quod hic motus sit ex certioribus signis conceptionis, tamen debet, si quicquam ei fidendum est, cum aliis potioribus signis associari, alias nihili faciendum; At in hoc casu tantum aberat, ut alia potiora signa observarentur, ut potius alia adnotarentur contrarium attestantia, ut jam ex superioribus patet. Præterquam quod motus observatus in D. Anna non erat talis, quod quicquam ei fidendum esset; sed quia is Medicus erat ex his, qui ad pauca respiciunt, non mirum est, si facile pronuntiaverit, nam non tam facile pronuntiasset, si observasset differentiam motus à fœtu excitati, & ejus, qui excitatur ab aliis caussis: motus enim Embrionis est aliqualiter or- 10
dinatus, blandus, ac lenis in principio, mox etiam validior, non dolorem, non fluctuationem, non sonum pariens, at motus, quem percipiebat in ventre D. Anna erat inordinatus, modo in una, modo in alia parte, neque erat omnino doloris expers,

ut ipſamet fatebatur : quinimmo ex eo , quod plurimis obſtructionibus afficeretur , cum eodem motu fluctuationes quaſdam percipiebat , ſed maxime ſugillanda venit hujus Medici audacia , & ignorantia , quia D. Anna ante exactum tertium gravidationis menſem febre maligna obiit , at motus infantis in utero non tam cito percipi ut plurimum ſolet , ſed in tertio , aut quarto menſe , ut docet Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. num.* 2. *& lib.* 1. *de morb. mul. num.* 97. & alibi , & cum eo cæteri omnes ; ergo motus hic non potuit à Medico tam facile percipi , ut ex eo pro certo deprehenderet , D. Annam eſſe gravidam.

Nihil præterea facit, quod D. Anna ab omnibus haberetur pro gravida , nam ſi in hoc decipiebatur ipſamet mulier , & ipſe Medicus , ex quornm dicto cæteri in eam opinionem venerant , multo facilius poterant decipi alii ; quemadmodum nihil relevat , quod prædicta D. Anna ſe ut gravidam tractaret,putabat enim ſe vere gravidam eſſe,licet non eſſet , & idcirco tanquam gravida omnia faciebat, quæ ad prægnantiæ cuſtodiam requirebantur ; neque erat ab re illam pro certo habere , ſe utero gerere , cum ejus perſuaſionis multos auctores haberet , maxime mulieres domeſticas & vicinas in utero gerendo expertas , & ipſum potiſſimum Medicum, qui ut erat , veluti dictum eſt , homo ad pauca reſpiciens , non modo non ambigue , ſed aſſeveranter omnino , & omni cum certitudine jactabat, D. Annam utero genere ; & hoc tribuebat medicamentis ab ipſo eidem D. Annæ exhibitis ante quam nuptui traderetur , cum tamen jam promiſſa eſſet marito Alexandri Martii nomine ; ſed quia exiſtimabatur, ut vere erat, valetudinaria, & Alexandri propinqui dubitabant , an apta futura eſſet conjugio, & proli ferendæ, curarunt, ut antequam Marito jungeretur per Medicum prædictum curaretur ; à quo tamen ſimpliciter purgata eſt , & per aliquot dies Rhabarbarum ei exhibitum. Medicus ergo , qui erat Miles quidam glorioſus & jactabundus , plurimum ſe ob hoc facinus extollebat , quod nimirum ob diligentem curam D. Annæ adhibitam , illico atque Marito copulata fuerat , utero conceperat.

Verumenimvero conceſſo etiam , quod D. Anna vere gravida eſſet , adhuc nihil probaret Medici aſſertio , cum loquatur aſſertive, & de certa ſcientia de iis , quæ non niſi probabiliter , neque per infallibilia ſigna , ſed tantum per conjecturalia aſſequi poterat , ut Audaces & ignari facere conſueverunt. Quod enim nihil certi obſervari poſſit , nec firmari de graviditate , latiſſime probavi *loco ſupra cit. lib.* 1. *Quæſt. Medico-leg. Tit.* 3. *q.* 1. eam concluſio-
11 nem adſtruens , Prægnantiam nunquam, hoc eſt, in nullo tempore graviditatis cognoſci infallibiliter poſſe. Et licet Daniel Sennertus *lib.* 4. *ſuæ practicæ par.* 2. *ſect.* 5, *cap.* 1. hanc noſtram concluſionem non acceptet, excuſatione dignus videtur,nam forte quid mihi voluerim,Vir ille doctiſſimus,ac multa laude dignus non eſt aſſecutus , vel forte ego ipſe, quid ſibi vellet mea concluſio explanare ignoravi : non enim hoc volui , ut in omnibus generatim impoſſibile ſit infallibiliter prægnantiam cognoſci,ſed tantum in nonnullis , nam indies videmus , quod etiam *loco cit.* dixi , neque ipſe Sennertus diffitebatur, in nonnullis fœminis aliquando Medicos etiam doctiſſimos,ac longævos, & expertiſſimas Obſtetrices , ipſaſque fæcundiſſimas mulieres adeo de-

ceptas fuiſſe , & gravidas non eſſe gravidas, & non 12
gravidas gravidas eſſe , judicaverint , nec ullo ingenio , nec ſigno quantumvis minus incerto , nec ulla experientia certiorari de veritate potuiſſe. Mille præſto ſunt exempla exploratiſſima. Hoc tamen unum ſufficiat.Excellentiſſima mulier jam multiplici prole fœcunda, annis præteritis credebat, ſeu ſuſpicabatur potius,ſe in utero habere,nam & non multo ante utero geſſerat, & maſculum pepererat. Advocati quinque primores Vrbis Medici , totidemque Obſtetrices ; quin ex Sicilia obſtetricem , cui multum illa tribuebat , huc advocandam curavit , quæ cum ipſis Medicis, aliiſque Obſtetricibus eam in utero habere firmarunt ; in qua ſententia etiam uſque ad decimum menſem perſeverarunt , quo tranſacto illa aquas tantum multas ab utero emiſit , & omnium opiniones, ac ſuam ipſius fefellit. Contra vero nobiliſſima altera mulier à tribus doctiſſimis Medicis tractata, cum dubitaret ſe utero gerere (licet jam à quinque annis concipere deſtitiſſet) in dolorem coxendicum incidit acerbiſſimum. Advocatæ ſeniores duæ Obſtetrices , quæ retulerunt nullam poſſe haberi ſuſpicionem graviditatis. Medici omnibus diligenti examine perpenſis , in eandem opinionem venerunt , quod nullo modo eſſet gravida , maxime cum ſingulis menſibus purgationes, licet multo conſueto parciores irent. Itaque & iteratas purgationes , & ſanguinis iteratas evacuationes, etiam ex ſaphena lateris dolentis, & aperientia efficaciora , & decocta etiam exiccantia ac ſudorifica præſcripſerunt. At illa debito tempore maſculum peperit validum , ac fortem , & ſtatura , quam alii puelli nuper nati, procerioris , corporiſque habitioris , qui adhuc in vivis degit nativa fortitudine inſignis. Hoc ergo ſignificare per eam concluſionem volui , quod ubi ſigna maxime conſpicua non ſint , & prægnantia non ultra quartum menſem ſit progreſſa , certo , & infallibiliter de ea pronuntiari non poteſt , quinimmo in aliquibus ad partum uſque infallibilis prægnantiæ cognitio haberi non poteſt. Vir tamen clariſſimus Daniel Sennertus ſecundum plurimum loquitur , cui libentiſſime ſubſcribo. Id nobis ſatis ſuperque ſit , Medicum non potuiſſe in D. Anna conceptionem infallibiliter comprehendere,& nimis audacter ipſum pro certo enuntiaſſe , illam in utero habere.

Cæterum etiamſi D. Anna in utero habuiſſet, tamen locus lucro pecuniarum factus eſſet per ejus mortem , non exceptioni quod erat ſecunda pars noſtræ propoſitionis ; quippe cum non ex cauſſa prægnantiæ , ſeu partus obierit , ſed ex maligna febre : non ex cauſſa,inquam, immediate dependente à partu ſeu prægnantia , ut requirebatur ad hoc, ut fieret locus exceptioni ex cauſſa partus & prægnantiæ : non enim ſufficit , ut prægnantia, aut par- 13
tus ſint cauſſa mediata , & impulſiva ; ut millies dictum eſt per Doctores à me adductos *lib.* 1. *Quæſt. Medico-leg. Tit.* 4. *q.* 2. per totam , & alibi ; nam bene in hoc caſu , immo & in aliis omnibus prægnantia & partus vim cauſſæ habent ſupervenientis morbi , & mortis , ſed quando ſunt cauſſæ tantum mediatæ, & impulſivæ,non faciunt exceptioni locum , verum tunc ſolum, quando ſunt cauſſæ immediatæ. At in caſu noſtro prægnantia non fuit cauſſa immediata morbi, non enim cauſſabat per ſe malignam febrem , quæ à pravorum humorum apparatu , & mala corporis diſpoſitione dependebat, ob quam etiam extra prægnantiã D. Anna nec bene

ſe ha-

ſe habebat, & poterat facile eadem febre corripi, ſi aliqua procathartica, & externa cauſſa irrepſiſſet, ut ſubitaneus, ac magnus timor, quod etiam ſi prægnantia foveret pravam corporis diſpoſitionem, & ipſum ſupervenientem morbum, erat tantum cauſſa per accidens, & impulſiva, quæ non attenditur.

Et quod à Conſtantio nunc opponitur, & à nonnullis Doctoribus contrarium ſentientibus oppoſi-
14 tum eſt, nempe prægnantiam impedire, ne remedia validiora adhiberi poſſint, nihil demit de difficultate, cum ne ſic quidem intret in cenſu cauſſæ immediatæ, & per ſe agentis, & finalis (confundunt enim hæc Iureconſulti in hoc caſu) ſed tantum habeat vim cauſſæ foventis, & facilitantis, ut ita dicam, effectum, nempe mortem, in cauſſa enim eſt, ut facilius ſuccedat, quam alias extra prægnantiam ſuccederet; quamquam in hoc caſu multa à Medico præſtari poterant quæ ob ignorantiam, & Animi ignaviam ab ipſo prætermiſſa ſunt, non ſine ſummo damno ipſius Ægrotantis, immo cum ejus morte. Quid enim obſtabat prægnantia, quò minus ſanguis mitti debuiſſet? at inquies, periculum erat, ne abortiret, cum valde debilis eſſet, & våletudinariam vitam degeret. At forte, inquam, ſi abortiviſſet, non obiiſſet, ex abortu enim multum putridi ſanguinis, ac malignorum humorum expurgaſſet, ex quo poterat à febre liberari, & licet hoc non poſſet Medicus directe operari, tamen cum morbus ille magnus eſſet, & requireret ſanguinis miſſionem, debebat omnino Medicus illam imperare proſpiciens ipſi fœtui per roborantia medicamenta, tam interna, quam externa, quod ſi cum his Anna abortiviſſet, Medicus extra omnem culpam fuiſſet, præter ejus enim intentionem abortiviſſet, at his prætermiſſis, neceſſe fuit Annam omnino ſuccumbere. Itaque in propoſita quæſtione pro veritate pronuntiandum eſt, D. Annam non fuiſſe gravidam, & in omnem caſum, quo gravida fuiſſet, illam immediatæ ex febris culpa, non culpa prægnantiæ periiſſe, & per ejus mortem factum eſſe locum lucro pecuniarum, non exceptioni.

CONSILIVM XXVII.

ARGVMENTVM.

Sævierat Peſtis de an. 1631, & 1632, per Italiam, ac maxime Florentiæ, ſed jam nondum prædicto anno completo ceſſaverat. ſub finem Autumni anni ſequentis 1634, Antonius Culmannus juvenis triginta agens, annos Roma Florentiam ſe contulerat, inibique perierat, exiſtimatumque ex quibuſdam ſignis etiam in prægreſſa Peſte obſervatis illum ex Peſte periiſſe. Acceperat Arrigucius Simonellus ab Antonii Patruo ſcuta mille in ſocietatem jam à tribus annis citra ſuper periculo vitæ ejuſdem Antonii. Prætendebat igitur Antonius Antonii patruus prænominatus factum eſſe locum exceptioni, pecuniaſque ab Arrigucio acceptas in ſocietatem per mortem Antonii ejus nepotis non eſſe amiſſas, cum obiiſſet ex Peſte. Contra vero Arrigucius contendebat pecunias eſſe lucratas, quia Antonius ex alio morbo, & non ex Peſte perierat.

SVMMARIVM.

1 *Peſtis per Hyemem ſolet remitti, per æſtatem autem & Autumnum de novo ſævire.*

2 *Peſtis ſigna, & num. ſeq.*

4 *Peſtis ſigna in cadaveribus ex ea extinctis obſervata.*

5 *Multum intereſt inter peſtem, & morbum peſtilentem. & num.* 18.

6 *In inſtrumento ſocietatum officii excipitur mors ex peſte non ex morbo peſtilenti.*

7 *Mors ex peſte cur excipiatur in inſtrumento ſocietatis officii.*

8 *Mors ex partu, & prægnantia cur in eodem inſtrumento excepta.*

9 *Quæ differentia ſit inter Peſtem, & morbum peſtilentem.*

10 *Peſtilens febris datur ſine Peſte.*

11 *Morbus peſtilens cur non excipi debeat in inſtrumento ſocietatis, ut excipitur Peſtis.*

12 *Peſtis excipitur ob dependentiam à cauſſa univerſali.*

13 *Aër in Peſte habet ſemper ſe ut cauſſa primo agens.*

14 *Vt Peſtis ſuis privilegiis gaudeat ad effectum faciendi mortis exceptionem in inſtrumento ſocietatis officii appoſitam, debet eſſe contagioſa.*

15 *Contagium in peſte ſi adſit, multum facit ad periculi certitudinem.*

16 *Peſtis particularis non differt ab univerſali circa quædam.*

17 *Humores ad extremam corruptionem devenientes excitant eadem ſymptomata, quæ excitare ſolet peſtis.*

Dicebatur autem pro parte Antonii, non poſſe dubitari quod Antonius nepos ex Peſte obiiſſet, quia & Peſtis ſeminia adhuc vigebant, & in morbo plura ſigna Peſtis apparuerant. Quod vero Peſtis ſeminia adhuc vigerent, patere dicebant ex hoc, quia anteacta æſtate plures ex ſimili morbo perierant, neque veriſimile eſt Peſtem per Autumnum
remiſiſſe; conſtat enim experientia, quod quam- 1
quam Peſtis per Hyemem remittit, tamen per Æſtatem, & Autumnum ſolet de novo, ac maxime ſævire. Itaque cum palam ſit, Antonium alioſque cum ſymptomatibus Peſtis occubuiſſe, non poteſt affirmari Peſtem ceſſaſſe, ſed potius ejus ſeminia adhuc perſeverare, & Antonium vere ex Peſte, & non ex alio morbo fuiſſe vita functum: nam, ut di-
cebatur, adnotatæ fuerunt in Antonio exanthemata, 2
ſeu Peticulæ per univerſum corpus lividæ, ac nigræ, apparuerunt animi defectus, & lipothimiæ quotieſcunque loco moveretur, quin etiam partium extremarum perpetua frigiditas adfuit, earumdemque lividitas, ſudores tenues, ac frigidi circa frontem, & alia id genus, quæ non niſi peſtilentis morbi ſigna ab omnibus exiſtimantur.

Acce-

Accedebat fides Medicorum deponentium, An-
tonium ex febre vere peſtilenti fuiſſe ſublatum;
quin etiam publica vox & fama irrepſerat, immo
etiam timor, ne Peſtis ipſa de novo propagaretur.
ac profectò maxime urgebat Medicorum fides,
quippe qui eum curaverant, & cum eſſent docti
& diligentes, & obſervaſſent prægreſſæ febris ac
Peſtis morem, non oſcitantes de ea re eos fidem
feciſſe credendum, Antonium nempe ex febre pe-
ſtilenti obiiſſe; præcipue vero, cum illa ipſa ſympto-
mata per ipſos in Antonio fuerunt obſervata, quæ
anno præterito in iis obſervabantur, qui ex Peſte
3 peribant, ut erat lipothimia, ſeu animi defectus
occaſione cujuſcunque motus etiam levioris, ſudo-
res tenues, ac frigidi circa frontem, præcipue ſub
mortem, extremorum frigiditas, & interiorum in-
cendium, livores, & peticulæ, & alia hujuſmodi;
quamobrem non niſi injuria negari poterat, Anto-
nium periiſſe ex Peſte; nam omnino ſtandum vi-
debatur fidei per prædictos doctiſſimos Medicos
factæ, cui etiam plurimum deferendum apud Iure-
conſultos conſtat.

Denique in ipſo Antonii cadavere apparuerunt
4 etiam aliqua ſigna peſtilentis morbi, ut livor faciei,
ac tumor, cruoris rejectatio per os & nares, cita
corporis putrefactio, & alia nonnulla, quæ ſignan-
ter in ipſis cadaveribus eorum, qui Peſte ſunt ſubla-
ti, animadverti ſolent; de quibus etiam conſtat per
fides Peritorum, & per alios Teſtes examinatos,
ita ut ex his omnibus jure videretur concludendum,
Antonium ex vera peſte obiiſſe, & per ejus mor-
tem nequaquam eſſe factum locum lucro pecunia-
rum ſuper periculo ejus vitæ ab Arrigucio in ſocie-
tatem acceptarum, ſed exceptioni, ſtante clauſula
in ipſo inſtrumento ſocietatis appoſita, excipiente
mortem ex Peſte & Epidemia.

Pro parte tamen Arrigucii Simonelli dicebatur,
Antonium ex morbo quidem, ac febre peſtilenti ob-
iiſſe, non autem ex peſte, & ob id nequaquam eſſe
5 factum locum exceptioni, ſed lucro. Multum enim
intereſt inter peſtem, & morbum peſtilentem, ut
6 deinceps apparebit. In inſtrumento autem ſocieta-
tis officii excipi quidem mortem ex Peſte prove-
nientem, non vero ex morbo peſtilenti: ratio enim
exceptionis mortis ex peſte alias à me aſſignata *lib.*
1. Quæſt. Medico-Leg. tit. 4. q. 1. eſt certitudo peri-
7 culi, ejuſque frequentia, cum contra periculum de-
beat eſſe dubium, nec tam facile ac frequens, ut
levi negotio incurratur; idcirco enim dictum ibi
eſt, acceptam fuiſſe mortem ex partu, & prægnan-
8 tia, & mortem ex peſte, illam quidem ob facilita-
tem incurrendi mortis periculum, hanc vero ob fre-
quentiam ſimul, & certitudinem ejuſdem periculi.
Itaque cum Antonius non obierit ex peſte, non po-
teſt per ejus mortem eſſe locus exceptioni, quia
morbus, ex quo obiit, non ſolum frequens non eſt,
nec de facili homines præhendit, ſed de raro vide-
tur, & difficillime homines adoritur, niſi ipſa Pe-
ſtis vigeat, tunc enim contra & frequens eſt, & de
facili præhendit, & facillime occidit.

Differentia autem, quæ eſt inter febrem, ſeu
9 morbum peſtilentem, & Peſtem, ea eſt, quod Peſtis
univerſalis ac popularis morbus eſt, & à cauſſa u-
niverſali dependentiam habet, quæ cauſſa cum ſit
omnibus hominibus, immo etiam aliquando omni-
bus animalibus communis, facillime majorem eo-
rum partem adoritur, atque etiam è medio tollit,
quinimo propagatur per contagium (ſi communi
opinioni adhærere volumus) de uno individuo in
aliud. At vero morbus peſtilens, ſeu febris peſti-
lens habet ſemper extra peſtem cauſſam particula-
rem ab ipſomet indiuiduo dependentem, & à pu-
tredine inſigni in proprio ejus corpore ex humo-
rum pravitate originata, & idcirco non de facili
propagatur, nec communicatur aliis individuis, niſi
frequenter, & multum ejus exhalationes putridas
excipiant; unde ceſſat in hoc caſu frequentia & cer-
titudo periculi ex cauſſa illa univerſali; & hoc eſt
quod Galenus dicebat *comm. 3. in 3. Epidem. partic.* 10
57, dari peſtilentem febrem ſine peſte, hoc eſt dari
febrem, quæ habeat eandem omnino malitiam,
quam habet ipſa Peſtis, abſque eo quod peſtis vi-
geat, aut cauſſa univerſalis aliqua illam excitaverit.
Et ſi opponatur in febre etiam peſtilenti abſque pe-
ſte eſſe eandem periculi certitudinem, quæ adeſt in
peſte, reſpondetur hoc nihil referre, quia pericu-
lum non imminet ab extra, nempe à cauſſa illa u-
niverſali, aut à contagio tanquam cauſſa etiam uni-
verſali, & propagabili de facili ab uno indivi-
duo ad plura; ſi communi opinioni adhæremus.
nam quoad periculum imminens ab ipſa malitia fe-
bris peſtilentis, quod quidem quaſi certum eſt, quia
ut plurimum occidit, dicendum illud non ſufficere,
quia non militaret tantum in ipſa febre peſtilenti,
ſed in pleriſq; aliis morbis, qui habent majorem pe-
riculi certitudinem, quam ipſa febris peſtilens; non
eſt ergo excipiendus morbus peſtilens ob id, quod 11
certitudinem periculi adjunctam habent, quemad-
modum non excipiuntur alii morbi, habentes etiam
eandem & majorem periculi certitudinem, ut ex-
empli gratia, Ileos ſeu volvulus ab inflammatione,
ſtomachi quoque inflammatio, fortis Apoplexia &
alii; & in ſumma peſtem excipi ob dependentiam 12
à cauſſa univerſali, à qua cuicunque individuo in-
differenter imminet ſemper periculum certum, fir-
mavi alias *loco cit.* pro cujus rei veritate roboranda,
plura adduxi.

Antonium igitur ex morbo particulari deceſſiſſe
facile probatur ex eo, quod jam peſtis ceſſaverat,
cum jam plures menſes tranſiiſſent, in quibus ne u-
nus quidem cum ſignis peſtis deceſſerat, quod ma-
nifeſtiſſime demonſtrabat, cauſſæ univerſalis influ-
xum jam omnino evanuiſſe, aëremque, qui ſemper
in vera peſte habet ſeſe ut cauſſa primo agens, re- 13
manſiſſe omnino à putredine vindicatum, ita ut po-
ſtea ab hominibus abſque infectionis timore reſpi-
rari poſſet. unde non ſolum cauſſæ univerſalis influ-
xus deſierat, ſed ceſſaverat etiam omnis ſuſpicio, &
periculum contagii, cum jam aditus liber omnibus
pateret, & Advenæ etiam abſque ullo impedimen-
to in civitatem admitterentur, quod ſecundum
communem opinionem, quæ vult Peſtem omnino
à contagio originem ducere & ab eo propagari, &
incrementum ſuſcipere, erat ſignum certiſſimum
& infallibile, omnem peſtis ſuſpicionem ceſſaſſe:
nam etiam de anno præterito notabiliter remiſerat,
& idcirco poſtmodum ſuccedente anno, in quo om-
nino Peſtis exiſtimabatur evanuiſſe, non fiebant am-
plius conſuetæ cuſtodiæ, quæ fiunt tempore Peſtis,
ob prædictam contagii ſuſpicionem; quamobrem
inane omnino eſt, quod ab Adverſariis dicitur, An-
tonium nempe ex ſeminiis prægreſſi contagii in pe-
ſtem incidiſſe; ſi hoc enim ullam veritatem habuiſ-
ſet, omni procul dubio peſtis propagata in alios eſ-
ſet, &, ſi opinioni communi fidem habere volumus,
iis qui Antonium in ea infirmitate tractaverant, aut
ali-

aliqui saltem eorum, non effugissent periculum contagii, at vero constat, nullum ex illis ipsis contagio fuisse affectum, sed ne levissimo quidem aliquo morbo tentatum. Verum concesso quod Antonius ex vera peste obierit, tamen mors ex ea eveniens non poterat excepta censeri ob idipsum, quod contagiosa non esset; ut pestis enim suis gaudeat privi-
14 legiis, (quorum unum hoc est, ut mors ex ea eveniens faciat locum exceptioni, nec idcirco pecuniæ in societatem datæ amittantur) debet esse contagiosa, ut firmavi alias *cit.lib.* 3. *Quæst. Medico-Leg.*
15 *tit.*3.*q.*2.*n.* 9. nam Contagium (præsertim si tantam habeat vim, atque energiam, quantam habere communis opinio sibi persuadet) multum facit ad periculi certitudinem, unde ubi non adsit contagium, mors ex peste eveniens non debet facere, quantum ego existimo, locum exceptioni; at pestis, qua præsumitur fuisse extinctus Antonius, non erat contagiosa, ut ab effectu comprobatum est, quia nullus eorum, qui eum tractarunt, sicut dictum est, & qui absque ulla cautela cum eo commorati sunt, peste fuit correptus.

Et ex his facillime satisfit iis, quæ ex adverso adducebantur; nam quod pestis seminia non vigerent jam probatum est. quod vero Antonius perierit cum signis nonnullis, immo, inquam, omnibus pestis, ni-
16 hil relevat, quia nihil habet peculiare circa hoc particularis pestis à peste universali ac vera, & in utraque eadem prorsus signa, atque symptomata conspiciuntur, utraque enim habet caussam deleteriam & veneficam, universalis quidem aerem putrefactum, & veneni naturam adeptum, aut per contagium, aut quomodocunque respiratum, particularis vero humores putredine insigni corruptos, & ad veneni naturam & ipsi accedentes, quod si possunt humores tam insigniter corrumpi, tamque extraneam naturam inducere, ut pariant effectus veneni cujusdam particularis, & exitialissimi etiam admirandos, & nonnisi certis venenis proprios, & qui ad substantificam formam tantum subsequi posse videntur, ut plures testantur Doctores, quemadmodum *lib.*2. *Quæst. Medico-Leg. tit.*2.*q.*6.*num.* 11. *& alibi*, quanto magis iidem humores possunt æmulari naturam ipsius aëris corrupti, ac venenati? cum autem ad eam corruptionem pervenerint, ea omnia symptomata excitare sunt apti, quæ excitare solet ipsissima pestis. Itaque nec mirum, nec novum 17
est, Antonium cum accidentibus pestis decessisse, non tamen ex peste, & ex morbo pestilenti quidem, sed non ex vera peste.

Quoad fidem tandem, & attestationem Medicorum, qui curæ interfuerunt, nihil est, quod nos dubios detinere debeat, est enim conformis veritati; nam deponunt, Antonium ex febre pestilenti decessisse, quod, ut diximus, non est idem, ac si dixissent, ipsum periisse ex peste; nam bene norunt viri illi doctissimi, aliud esse pestem, aliud febrem 18
pestilentem, & idcirco fides hæc nihil afficit, & potius facit ad favorem Arrigucii, quam quicquam contra illum probet. Neque obsunt signa in Antonii cadavere observata simillima, vel eadem quæ observari solent in iis, qui ex peste succumbunt, quia, ut jam non semel diximus, tam cum vera peste, hoc est universali, & habente caussam communem, quam cum morbo pestilenti, hoc est, peste particulari, & habente caussam particularem, eadem symptomata, ac signa absque ulla omnino differentia apparere solent, ut experientia ipsa manifestissimum est; & docent practicantes omnes. Quamobrem ex his concludendum, per mortem Antonii Culmani factum esse locum lucro pecuniarum, quæ super ejus vitæ periculo in societatem traditæ fuerunt, cum non perierit ex peste, ita ut casus debeat haberi inter exceptos, sed ex morbo pestilenti, ut probatum est.

CONSILIVM XXVIII.

ARGUMENTUM.

Desponsaverant eorum filiam pulcherrimam quandam virginem nobilissimi quidam Parentes cuidam nobilissimo simul ac pulcherrimo Iuveni N.N. cum interim sponsus dolore capitis præhensus est gravi, ac de nocte maxime affligente, cum mutatione coloris faciei, oculorum turbatione, & corporis lassitudine insigni, ejusq; morbi occasione Medicis curandum adhuc Hyeme non prægressa (instabant enim Kalendæ Mensis Martii) se tradidit, atque inter purgandum eruperunt illi pustulæ quædam rubræ in universo corpore, atque etiam in facie; quod cum Parentes sponsæ rescirent, Medicum domesticum de ea re consuluerunt, qui pro certo affirmavit, sponsum morbo Gallico affici, atque illo quidem insigni, qua re moti parentes sponsæ, negabant ulterius eorum filiam. N.N. nuptui tradere ob imminens infectionis periculum, quod non sine magna & sponsæ & eorum tristitia fiebat; idcirco requisitis duobus excellentissimis Medicis, qui Sponsum ab ineunte pueritia curaverant pro oblata occasione, retulerunt illi, sponsum nullam unquam suspicionem Gallici morbi habuisse. Cum his tamen plura relata fuerant ipsis, ex quorum cognitione in multo majorem timorem venerunt. Itaque omni ex parte dubii alios Medicos consulere in ea re voluerunt. Consultus ergo ipse existimavi sponsum morbo Gallico nequaquam laborare.

SVMMARIVM.

1 *Dolor capitis gravativus absque febre affligens magis de nocte, quam de die, est inter præcipua signa morbi Gallici: Contrarium num.* 10.

2 *Mutatio coloris faciei, cum oculorum turbulentia & defædatione, sunt ex prioribus signis Luis Gallicæ.*

3. *Pu-*

3 *Pustulæ hæc, ac rubræ, parumque eminentes, in universo corpore apparentes morbum Gallicum significant. declara ut num. 12.*

4 *Lassitudines quædam, & gravitas in corpore universo, absque ulla aut imminentis, aut præsentis, aut prægressæ febris culpa, morbi Gallici signa sunt. Falsum. num. 18.*

5 *Concursus, plurium signorum morbi Gallici, ipsius morbi Gallici faciunt certam cognitionem. Contrarium num. 16.*

6 *Timor infectionis ab uno sponso in alium est justa caussa dirimendi sponsalia, etiam juramento firmata.*

7 *Si Medici curent ægrotum medicamentis Gallico morbo convenientibus, censendum est, ægrum morbo Gallico affici.*

8 *Morbus Gallicus habet quamdam peculiarem venenositatem, quæ communibus remediis vinci non potest, sed requirit antidota propria.*

9 *Si quis commercium habeat cum muliere infecta, & deinceps ægrotet, suspectus est de morbo Gallico.*

11 *Color faciei & oculorum in quibuscumque morbis maxime si doloribus associentur, immutatur.*

13 *Spontaneæ lasitudines morbos prænunciant.*

14 *Symptomata omnia Gallici morbi apparent aliquando in personis, qui eo morbo non laborant.*

15 *Medicamenta contra morbum Gallicum ultra qualitatem occultam, habent suas manifestas qualitates, quibus aliis morbis contrariantur.*

17 *Gallicus morbus latet aliquando ad plures menses.*

19 *Morbus Gallicus à principio neglectus altas emittit radices.*

PRo parte tamen affirmante dicebatur Primo, quod nullum intervenire poterat dubium, quin sponsus morbo Gallico laboraret, nam ipsammet infirmitatem, qua in præsentiarum detinetur, Gallicam esse symptomata, quæ eam concomitantur,
1 satis aperte demonstrant: nam dolor capitis gravativus absque febre affligens magis de nocte quam de die, est inter præcipua signa hujus morbi. Fernel. *lib.2.de Abd.rer.causs. cap.*14. Fracastorius *lib.*2. *de morb. contag. cap.*1.Bened.Sicar.Favent.*de morb.Gal. cap.*3.Massa *eod.tract.cap.*7. *tract.*1. Eustach.Rud.*de morb.occult.lib.*4.*cap.*10.Daniel Sennert. *lib.*6. *pract. part.*4.*c.*6.*& alii omnes.*quod tanto majorem veritatem habet, quanto hic dolor non est aliis doloribus similis in modo affligendi: alii namque dolores capitis à simplici humore absque Gallica pravitate producti, dant aliquam humoris prædominantis significationem, & secundum ejus naturam magis una hora, quam alia sunt molesti: at dolores Gallici à quovis tandem humore dependeant, semper affligunt magis de nocte, quam de die, dolor autem est cujusdam particularis naturæ, neque potest magis uni, quam alteri humori tribui, quia non ab humorum qualitate, sed ab occulta malignitate Gallica originem trahit. Itaque neque in ulla dolorum communium specie, reponi potest, cum neque pungitivus simpliciter sit, neque simpliciter pulsans, nec simpliciter gravativus, neque extensivus, aut alterius speciei, sed inter has habet particularem quemdam affligendi modum cum insigni molestia & mala tolerantia; qualis videtur esse dolor, quo D.N.N.detinetur, ob cujus molestiam coactus est, non expectata temporis opportunitate, corpus purgare, & alia medicamenta assumere ad morbum facientia.

2 Non minorem suspicionem præbent mutatio coloris faciei & oculorum turbulentia, ac defædatio, in qua multum insistunt Auctores omnes, reputantes illam pro signo evidentissimo Gallici morbi, unde Falloppius *de morb.Gal.cap.*23. Tertio, inquit, incipiente morbo, & aliquantisper ingravescente, immutatur color faciei; videbitis angelicam, vivacem, splendidam faciem juvenis mutatam in deterius spatio trium aut quatuor dierum; & quæ sequuntur, de quo etiam signo post vetustiores omnes Sennert. *loco cit.* unde Hieronym. Fracast. *lib.*1. *Syphilidis*,

> *Ille etiam suus ex oculis vigor, & suus ore*
> *Dejectus color haud læta de fronte cadebat.*

Et paulo post de quodam juvene eo morbo male affecto verba faciens,

> *Paulatim ver illi nitidum, flos ille juventæ*
> *Disperiit, vis illa animi.*

Et licet Eustach. Rud. ex malo corporis, aut alicujus partis colore, nolit posse deduci morbi Gallici præsentiam, tamen excipit Nasi, & vicinarum partium ruborem, & oculorum turbulentiam, sive turbidum eorum splendorem: hæc enim maxime vult Gallicæ infectionis vera esse signa; nec injuria, cum venenum Gallicum spiritus meliores obturbet, & extinguat, qui maxime in oculis fiunt conspicui, & per quos elucet ille vivacissimus eorum fulgor ac splendor, ut notum est.

Accedunt pustulæ per universum corpus sparsæ 3
latæ & rubræ, parumque eminentes, quas in simili morbo Gallico apparere præcitati quique & omnes alii Auctores professi sunt. immo has ipsas pustulas demonstrare morbum jam confirmatum iidem omnes consensu unanimi asseruerunt Matthiol.*de morb. Gall.in princ.* Fallop. *loco proxime alleg.*Prosper Borgaruccius *de morb. Gall.c.* 4. & 7. Eustach. Rud. *ubi sup.* Sennert. *ibid.* Immo Iulian. Palmar. *de lue vener.lib.*1.*cap.* 4. ex quo etiam repetit Sennertus, hujusmodi pustulas tertium gradum morbi Gallici ostendere, & morbum altas radices egisse; nec absque ratione, demonstrant enim totam sanguinis massam esse infectam, & idcirco natura à veneno abhorrens, quod sanguinem inficit, ejus partem ad cutim expellit, & hujusmodi pustulas atque his similes tuberculos excitat, quibus idcirco totum corpus scatet ex eo, quod totum corpus, & unaquæque ipsius pars, sanguine indiget ad sui nutritionem, unde cum quælibet pars attrahat sanguinem, si infectus sit, illum respuit tanquam nutritioni ineptum & sibi noxium; & hæc differentia est inter Gallicas pustulas, & infectiones cutaneas, quæ Gallicæ sunt, & eas pustulas, & infectiones, quæ Gallicæ non sunt: nam Gallicæ plerumque indifferenter quamlibet partem defædant, etiam ipsum caput, non Gallicæ alias partes determinatas, ac fere nunquam caput & faciem; quia vitium seminii Gallici inficit universam massam sanguinis, & ipsum etiam ultimum membrorum alimentum, eaque de caussa undequaque se prodit; in cæteris infectionibus non Gallicis semper remanet aliqua portio sanguinis non infecta, & saltem ultimum alimentum nulla infectione conspurcatur.

Ac denique pro signo infallibili Gallici morbi 4
adnotatum est in D. N. N. adesse lassitudines quasdam, ac gravitatem in toto corpore absque ulla aut imminentis, aut præsentis, aut prægressæ febris caussa, quæ à somno majorem etiam in modum augebantur, ut in Gallico morbo fieri solet; has enim hujus generis lassitudines pro signo certo ejus morbi afferunt præcitati omnes, & alii quique Auctores,

ctores, quod etiam non prætergreſſus eſt Frucaſtor. *loc. cit.* dicens.

Interea tamen in ſolito corpore gravati,
Sponteque languentes animis, & munera obibant
Ægrius, & toto ſegnes ſe corpore agebant.

Non ſolum autem hujuſmodi laſſitudines morbum Gallicum præſentem eſſe oſtendunt, ſed etiam morbum ſæviſſimum minantur, ut Fallopius *loco ſupra cit.* teſtatur, & cæteri adnotarũt, nec præter rationem, oſtendunt enim corpus totum male affectum, ac priſcis ubique humoribus ſcatens.

5 Et licet unum quod horum ſignorum per ſe multum faciat ad teſtificandum Ægrum morbo Gallico laborare, tamen plurimum urgent, cum ſimul omnia apparent, quod omnes Doctores, qui de hac materia ſcripſerunt concorditer adſtruunt, non obſtante quod eorum aliqui profiteantur, nullum poſſe dari certum ſignum Gallici morbi, proprium, & inſeparabile, ut præcipue vult Euſtadi Vind. *loco ſupra cit.* tamen plures, immo pene omnes huic ſignorum ſyndiomi, & concurſui plurimum tribuunt, voluntque illum eſſe Gallici morbi certiſſimum teſtem, & aſſignantes diverſorum graduum ejus morbi ſigna, in unoquoque plura conſiderant, horumque præcipue concurſu morbum hunc demonſtrare magnum, ac pene confirmatum unanimi conſenſu determinant, & inter omnes vide Io. Bapt. Silvaticum *in lib. de his qui morb. ſim. diſpræhen. cap.* 20. Ergo res eſt clara, quod D. N. N. morbo Gallico acuto, & non levi laboret.

Quibus ſtantibus cum adſit rationabilis timor in-
6 fectionis à ſponſio in ſponſam, videtur juſtam cauſſam offerri diſſolvendi ſponſo in ſponſam, ut ex Romano *in rub. H. ſolut. matrim.* 2. *lect. n.* 12. *& ex Alciato ibid. nu.* 16. *dicit ſannaſar. de matrim. cap.* 3. *art.* 16. *nu.* 45. *& alios retuli lib.* 3. *Quæſt. Medicoleg. Tit.* 3. *q.* 1. *num.* 14. quod procedit etiam ſi juramento firmata ſint, ut ex Sanchez. & Ioan. Andræa ibid. dixi.

Ad majorem porro veritatis roborationem adducebatur ſuſpicio Medicorum Aegrum curantium,
7 qui illum tractarunt tanquam morbo Gallico affectum præbentes decora exiccantia, & alia Antidoto ad eum morbum facientia, unde producebantur in medium etiam Receptæ, ut dicunt, ab ipſis Medicis præſcriptæ, quæ quidem conjectura potiſſima eſt, & facit morbi Gallici certitudinem num.
8 Ioan. Bapt. Silvat. *loco cit. cap. eod.* quia cum Morbus Gallicus habeat quandam peculiarem malitiam, ac venenoſitatem, quæ communibus remediis edomari, ac vinci non poteſt, proprium expoſtulat Antidotum, quæ à ſola ſubſtantia ſit ipſi veneno, ac malitiæ morbi contraria, habeatque proprietatem quandam occultam ad eam evincendam, ne Lignum Guiacum, &c. ſalſaparilla, China, ſaſſafras, & ſi quæ alia his ſimilia ſunt, ut enim millies in dies obſervamus, non ſatis eſt in hoc morbo curando humores, in quibus morbus ſubjectatur diverſimode per medicamenta communia è corpore educere, ſed oportet omnino per propria antidota qualitatem illam venenatam in toto prædominantem infringere, ac edomare. Vbi ergo pateat talia Antidota à Medicis in Ægroto curando in uſum trahi, ex eo quod de neceſſitate ad talem morbum curandum requirantur, pro certo exiſtimandum eſt, eum morbum ab ea venenoſitate dependere, & conſequenter Gallicum eſſe.

9 Ac denique pro prædictorum omnium conſummata roboratione notum erat D, N, N. per nonnullos annos habuiſſe commercium cum quadam Laura. Moſella, quæ hujuſmodi morbo tam male infecta erat, ut etiam in Hipocauſto ſe curare, atque inibi per quadraginta dies ex decreto ligni ſancti ſudare coacta fuerit: quin etiam conſtabat, prædictam Lauram tam male à morbo fuiſſe acceptam, ut ob indefinentes artuum, & capitis dolores, & tumores quoque gummoſos tibiis exortos, alioſque morbos ejus generis ſudorificis Guaiaci, & ſalſæ parillæ decoctis minime cedentes neceſſe habuerit ad Hydrangiri, ſeu Argenti vivi, hoc eſt Mercurii inunctiones tranſire, quarum ope tandem ſanata videbatur. Ex commercio ergo cum fœmina eo morbo inſigniter affecta habito per longum tempus non potuit D. N. N. ab eo morbo liber evodere: nulla enim major conjectura, immo nulla magis certa præſumptio, immo vero cognitio haberi poteſt infectionis, quam hæc, de ea namque Medici omnes verba facientes, eam plurimi faciunt, & viderim præ cæteris præcit. Ioan. Bapt. ſilvat. loco eod.

Verumenim vero omnibus rite perpenſis, & amotis iis, quæ perperam, ac falſò dicuntur, clare patebit D. N. N. nec morbo Gallico laborare, nec unquam ejus morbi ſuſpectum fuiſſe, non obſtantibus tot ſymtomatibus etiam ſimul concurrentibus, cum omnia ſuas cauſſas manifeſtas, ac procatharticas habuerint; ad quas referri debent; quæ ut manifeſtiora fiant in memoriam revocandum primo, D. N. N. ab ineunte ætate, & à teneris unguiculis capitis doloribus fuiſſe obnoxium, ita ut antequam pubeſceret vel in ipſa pubeſcentia anno num. 14. coactus fuerit fonticulum in brachio excitare, & illum adapertum ad multum tempus geſtare, ſcilicet ad decem annos, & ultra, ex quibus materiam craſſam, ac flaccum, & interdum cruorem expurgabat nigrum, ac denſum. quam fonticulum eum uxorem ducere in animo haberet, immo jam jam ducturus eſſet, occludi permiſerat anteacto Autumno, & quod pejus fuerat nulla præcedente corporis purgatione ſciendum ulterius eundem D. N. N. ſanguinis emptiones ex naribus pati conſueviſſe, ex quarum cauſſa capitis dolores illi remittere ſolebant, quæ niſi apparuiſſent, neceſſe habebat ſanguinem iterum, atque iterum ex venis, & per cucurbitulas, & aliquando etiam per hyrudines ex hæmonoidalibus venis detrahere, ut ipſi Medici, qui illum ab incunabulis tractaverant ipſos ſponſæ Parentes certiores fecerant, quæ & aliunde eadem nota habebant. Immo alias cum aliquando illi ex naribus ſanguis erumperet, & propinquæ Mulieres timentes copioſiſſimam ſanguinis effuſionem, illum reprimere voluerint non ſolum capitis dolor iterum recruduit, ſed iiſdem puſtulis, quibus in hoc poſtremo morbo ſcatebat, totum ejus corpus illico refertum eſt, unde denuo ſanguinem ex venis detrahere fuit coactus, quouſque à capitis dolore liber omnino evaderet.

Quæ omnia cum veritatem haberent, & ipſiſmet ſponſæ Parentibus perſuaſa, ac comprobata etiam per non fucatam Medicorum atteſtationem, cum juramento aſſerentium D. N. N. nunquam ulla ſuſpicione Gallicæ Luis fuiſſe affectum, ſed infirmitates omnes, quibus ſpatio. 24. annorum in univerſo vitæ caniculo interpolatim tamen moleſtatus fuerat, dependentiam habuiſſe à capitis intemperie cum copia ſanguinis pituitoſi, & quæcunque ſymptomata paſſus fuerat habuiſſe omnia ſuas ma-

nifestas ac patentes caussas, ad quas referri debuerint, absque eo quod de ulla occulta aut venenata qualitate, ex morbo Gallico contracta, suspicionem facerent. Quæ Medicorum dicta cum sint conformia iis, quæ in hoc Aegrotante de præsenti contingunt, & veritati consona, non sunt ullo modo respuenda, opponendo, quod ii Medici sint amici & familiares ipsius infirmi; præsertim cum ea, quæ ex adverso dicuntur, neque veritati conso-
10 na sint, nec rationi conformia. Et primo non est verum absolute, quod quicunque dolor capitis absque febre, cujuscunque tandem speciei sit, etiam affligens, magis de nocte quam de die conjecturam faciat, illum dependere à pravitate Gallica; cum passim apud Auctores hujusmodi dolores ex morbo Gallico minime dependentes occurrant, quod enim talis dolor sit, gravativus evenit à materia frigida, & pituitosa, ac crassa, qualis prædominatur in capite prædicti D. N. N. juxta Medicorum attestationem, illum curantium. & ex hac eadem caussa evenit, ut magis affligat de nocte, quam de die. nocte enim prædominatur ipse humor pituitosus, ut apud Medicos omnes est compertissimum: & idcirco ex sui natura suos insultus omnes noctu facit; quamobrem nihil certi ex hoc haberi potest, quòd dolor, de nocte affligens, magis quam de die sit Gallicę luis germen. non enim hoc est ita proprium signum dolorum Gallicorum, ut nullus alius dolor eodem tempore exacerbetur. Neque verum est, quod dolor, quo affligebatur D. N. N. non potuerit reduci ad aliquam certam speciem dolorum communium: quia ex attestatione Medicorum constat, ipsum fuisse mere gravativum cum aliquo pulsu, sed leni, neque materia sanguinea sed pituitosa, frigida, & crassa prædominante dependentiam habebat.

11 Nec majorem suspicionem facit mutatio coloris faciei & oculorum; cum in quibuscunque morbis, & præcipue in iis qui doloribus associantur, color faciei, & oculorum vigor remittatur, ut vel ipsis idiotis hominibus est notissimum: quod multo magis habet locum, ubi caput ipsum dolet, in quo fons est & origo spirituum animalium, qui de facili & à materiæ morbificæ copia obruuntur, ab acerbitate doloris labefactantur, & à vigiliis aliisque molestis symptomatibus dissipantur: quibus obrutis, labefactatis, ac resolutis, succedit pro vivido ac optimo faciei colore, emortuus ac teter color, lumenque oculorum apparet velut extinctum. Quibus addenda alia symptomata, ad graves & perennes dolores consequentia, ut vigiliæ insuperabiles, deploratæ inappetentiæ, lassitudines molestissimæ, & id genus alia, ex quornm violentia tanto magis spiritus omnes dissipantur. quæ omnia tam clara sunt, ut pudeat me ulterioribus rationibus & auctoritatibus ea confirmare.

Majorem multo suspicionem facere potuissent pustulæ rubræ ac latæ, in D. N. N. universo corpo-
12 re apparentes, nisi habuissent caussam nimis patentem ex qua pullularent, neque alias ex simili caussa apparuissent. sed constabat, ut jam annuimus, D. N. N. anteacto Autumno fonticulum, quem gestabat in humero, occlusisse nulla purgatione corporis peracta; mox autem ineunte vere, hoc est in fine Mensis Februarii, in hunc dolorem, atque in ea symptomata incidisse, cujus occasione prædictæ pustulæ emerserant; ex eo enim quod materia morbifica consueverit per fonticulum illum expurgari, factum est, ut via occlusa dolorem capitis & pustulas illas generaverit, ut alias eidem evenerat ex suppressione fluentis sanguinis ex naribus; cum namque vere ineunte humores agitentur & in motu sint, non mirum si magis eo, quam alio tempore, sui motus significationem præbuerint. Neque difficultatem auget, quod hæ pustulæ non solum universum corpus, sed ipsum etiam caput in D. N. N. occupaverint, (nam in hoc multum se fundabat Medicus, contrarium sustinens, dicendo, hoc tantum in morbo Gallico evenire;) quia cum in capite abundaret materia morbifica, secundum rationem factum est, ut hæ pustulæ etiam in capite apparuerint.

Lassitudines item adnotatas in adventu morbi, 14
& per totum etiam morbum in D. N. N. quis dixerit non posse ab alio morbo, quam à Gallico provenire? an non lassitudines in morbis quibuslibet evenire consueverunt? certe notissima est Hippocr. sententia *lib. 2. Aphor. 5.* Spontaneæ lassitu- 15
dines morbos prænuntiant. quid mirum ergo in hoc Ægrotante adfuisse has lassitudines, imminente tam molesto morbo, qualis erat capitis dolor insignis, & qui de facili non erat cessurus cum haberet magnam caussam ac perennem, nempe ipsius capitis naturalem intemperantiam & plenitudinem? Præterquam quod notum est omnibus his, qui vel de limine medicinam salutarunt, humorem pituitosum in corpore superabundantem facere præcipuè hujusmodi corporis lassitudines, & tunc maxime cum in capite stabulatur: inde enim ad totum corpus, & ad nervosas partes & capita musculorum transmissus, eas ralaxat, & has lassitudines caussat.

Concursus porro omnium prædictorum sympto- 16
matum non potest inservire pro signo certo, immo nec probabili, Gallicę Luis: quia hoc forte procederet quando prædicta symptomata simul, & unumquodque per se, non possent referri ad suas caussas patentes, unde liceat de latente suspicari. sed in hoc casu hic concursus secundum rationem videtur factus, quia ad capitis discrasiam & repletionem est consecutus ob clausum fonticulum importuno tempore, & impurgato corpore, præcedente ejusdem capitis debilitate, & consuetudine incurrendi in similia symptomata, immo plura, & pejora.

Sed circumscripto etiam hoc Ægrotantis statu, & dato quod nihil eorum, quæ diximus, vere antecesserit, sed quod D.N.N. de repente in hæc symptomata inciderit: adhuc non facerent conjecturam per se prædominantis malignitatis venereæ: nam, si Medicis expertissimis fidem habeamus, hæc ipsa symptomata, & his multo magis suspecta, observantur interdum in personis, quæ ab omni suspicione Gallici contagii sunt liberæ: unde factum est, ut quidam Medici opinati sint, non esse necessarium contagium ad contrahendum hunc morbum, sed aliquando ex cæli statu, & ex conditione humorum in corpore putrescentium, aliquos in illum incurrere. Vnde Bened. Victor. Favent. *de morb. Gall. cap. 3.* Sane, inquit, occurrerunt mihi quandoque honestæ ac sanctæ Moniales, fortissimis claustris obseratæ, sub ardua quippe & inviolabili custodia, quæ ex præsentis cæli statu, atque ex statu humorum in eis putrescentium, cum statu imbecillium membrorum, malo fato in Gallicum cecidere morbum; quod quidam Medicus hic ex-

per-

pertiſſimus ideo dicit, quia hæ Moniales conflictabantur plurimis ſymptomatibus, quæ in Morbo Gallico vero, & ex contagio contracto adnotantur, abſque eo quod ex contagio talem morbum contraxiſſent. Quamobrem etiamſi concurſus, ac ſyndromus eorum ſymtomatum non eſſet proportionatus, ac reſpondens patenti cauſſæ, non poſſet facere ſuſpicionem, quod ſubſit aliqua alia cauſſa latens ipſa ſymptomata producens.

Cæterum ſuſpicio Medicorum, quod D. N. N. pateretur morbum Gallicum, eſt omnino falſa, & diluitur ex ipſorum atteſtationibus fideliſſimis, qui cum ipſum ab incunabulis curaverint, fatentur, illum nunquam habuiſſe morbum, qui Gallicus judicari poſſet. Nec obſtat, quod in eo curando uſi ſint illis ipſis medicamentis, quibus talis morbus curari expetit, nam iis uſi ſunt ad exiccandam exuperantem humiditatem, non ad debellandam Gallicam pravi-
17 tatem: habent enim hæc medicamenta ſuas manifeſtas qualitates, ut cætera omnia, ultra occultam illam & Alexiteriam, qua contrariantur lui venereę, & quæ à tota ſubſtantia dependentiam habet; manifeſtis autem qualitatibus calefaciunt & exiccant, quarum reſpectu etiam in aliis morbis uſurpantur, ut norunt omnes. Atque hinc patet, nequaquam fuiſſe hæc remedia, ut Alexiteria contra Morbum Gallicum, à Morbo, quo D. N. N. afficiebatur, requiſita, ſed tantum ut manifeſtis qualitatibus calefaciendi & exiccandi operantia, ad quam etiam intentionem quotidie in Virginibus, in Pueris, in Religioſis ab omni ſuſpicione Gallicæ infectionis liberis in unum traderentur. De commercio habito à D. Sponſo per plures annos cum Laura Moſella judicare oportet ſecundum veritatem, & diſtinguenda ſunt tempora commercii ipſius ſponſi, & infectionis ipſius Lauræ. nam ſponſus habuit quidem commercium per plures annos cum Laura, ſed tunc temporis Laura erat ab omni ſuſpicione Gallici morbi libera, & alii etiam Iuvenes nobiles cum ea habebant commercium, quorum nullus fuit infectus: nam hi nobiles juvenes ſimul cum ſponſo reliquerant ejus conſuetudinem, omnes ſimul indignati, quod illa lanionem quendam adamaret & cum eo ſæpe ſæpius delectaretur; tranſactis ergo pluribus menſibus à quo hi juvenes illam reliquerant, illa morbo Gallico eſt infecta, nam D. N. N. ejus conſuetudinem habuit ab anno 1620 ad annum 1623. Laura vero ab anno 1624 cæpit eo morbo affligi, eoque moleſtata eſt per plures annos ſequentes. Non potuit ergo Laura, antequam inficeretur, morbum D. N. N. communicare. Neque valet dicere, quod etiamſi contagium, quo Laura afficiebatur, non eſſet palam factum de anno 1623, in quo adhuc D. N. N. cum ea rem habebat; 18
potuerit tamen deliteſcere, ut fieri dicunt plures Auctores, qui teſtantur aliquando hunc morbum ad menſes occultari, & dehinc palam fieri. Lem. Botal. *de Lue ven. cap.* 2. & alii omnes; quia etiamſi hoc ita eveniat, non eſt tamen quod per aliqua ſaltem obſcuriora ſigna non appareat ejus inſtantia, ut per triſtitiam non conſuetam Ægrotantium, per deperditionem coloris vividi, per diminutionem alacritatis, & virtutis, & alia id genus. At vero Laura per totum annum 1623 & majorem partem Anni ſeq. ſemper ſuam non facile ſuperabilem pulchritudinem, vividum faciei & oculorum colorem, conſuetam alacritatem, & robur, & motus concinnitatem ſemper retinuit, ut ex iis, qui ejus cognitionem habuerunt, non indubitanter cognoſcere potuerunt ipſi ſponſæ Parentes. Poſtmodum autem ineunte Hyeme Anni 1624, cæpit leniter à morbo affligi, nam decolor tantummodo facta eſt, & gonorrhæa contracta, dehinc vere ſequenti ulcera in pudendis fuit paſſa, & curata convaluit uſque ad Hyemem ſequentem, in quo dolorofis tumoribus in capite & artubus fuit moleſtata, quia non fuerat cum neceſſaria diligentia curata; ea eſt enim hujus morbi natura, ut à principio neglectus, aut le- 19
niter tractatus, vires acquirat. Itaque cum Laura morbo eſſet infecta, poſtquam D. N. N. ejus conſuetudinem non habebat, non potuit illum inficere. Et ex his concludendum D. ſponſum abſque ullo ſponſæ periculo poſſe matrimonium conſummare, nullamque juſtam cauſſam habere ſponſæ Parentes recedendi ab obligatione per ipſos ſolemniter facta.

CONSILIVM XXIX,

ARGUMENTUM.

Deceſſerat Illuſtriſſimus ac Excellentiſſimus D. N. N. ex affectu quodam ſoporoſo Subet ſcilicet, vel Læthargo, vel Pſeudo-læthargo, aut ſimili, ac paulo ante obitum, nonnullas penſiones juxta facultatem, quam habebat, tranſtulerat; dubitabatur ergo de validitate hujus tranſlationis, eo quod præſumebatur à parte illum non fuiſſe in actu tranſlationis ſui juris.

SVMMARIVM.

1 *Soporoſi affectus omnes conveniunt in ſenſuum internorum læſione.*

2 *Soporoſi affectus omnes hominem Rationis & Memoriæ uſu expoliant.*

3 *Somno naturali oppreſſus non habet Rationis uſum, & comparatur dementi aut mortuo.*

4 *Affectus ſoporoſi Apoplexiæ finitimi ſunt, & tunc interficiunt, cum in Apoplexiam terminantur.*

5 *Apoplexia eſt ſenſuum omnium tam exteriorum quam interiorum ruina.*

6 *Ratio multo magis læditur in ſoporoſis affectibus, quam in Phrænitide.*

7 *Ad actum tranſlationis penſionum requiritur mens ita ſana, ut abſque ullo errore diſcurrere poſſit.*

8 *Dementes & alii Mentis defectu laborantes, licet aliqua ſecundum rationem agant aut dicant, non cognoſcunt tamen dictorum vel factorum qualitatem.*

9 *Nutibus ſi poſſit transferri penſio, mens debet eſſe ſana ipſius transferentis.*

Constat in facto ex depositione trium Peritorum, ita ut extra omnem controversiam sit, Illustrissimum & Excellentissimum D. N. N. periisse ex morbo quodam soporoso, quem utrum Lethargus, vel Coma, vel Subet, vel Cataphora, vel Catoche, vel Caros, aut Sopor appelletur, parum, aut nihil ad rem nostram facit, hi enim omnes, ac singuli affectus finitimi sunt: Gal. *lib*, 3. *de loc. aff. cap.* 18. *& comm.2. de artic. tex.* 18. ex quo Altimar. *suæ practicæ cap.*2. Forest. *lib.* 10. *Observat. num.* 33.
1 *in schol.* & maxime conveniunt in eo, quod præcipue negotium nostrum respicit, hoc est, in sensuum internorum læsione, quæ in singulis apparet, ita ut circa hoc vix differant secundum magis & minus.

Hoc supposito sequitur absque dubio, quod prædictus Excellentissimus Dominus in eo morbo, ex quo decessit, non fuerit sanæ mentis, neque habuerit Rationis usum, unde inhabilis omnino extiterit ad quemvis actum, qui sanam mentem requirat, celebrandum, quod facile probatum remanet ex seqq.

2 Primo, quia hujusmodi omnes ac singuli morbi ejus naturæ sunt, ut hominem Rationis & Memoriæ usu exspolient, ut omnibus Medicis in confesso est, & notant Practici omnes in propriis Capp. & videndi peculiariter Alexand. Bened. *Pract. lib.* 1. *cap.* 22. Massaria *lib.* 1. *Pract. cap.* 14. Altimar. *de Meden. hum. corp. morb. cap.* 2. Mercat. *lib.*1. *Pract. cap.*12. Mercurial. *lib.*1. *cap.* 7. Cæsalpin. *lib.*1. *cap.* 33. Dan. Sennert *lib.* 1. *partic.*2. *cap.* 18. & cæteri omnes.

Sed notanda præcipue sunt Gal. verba *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 5. dicentis, in læthargo atque omnibus soporosis affectionibus, utræque, hoc est Ratio & Memoria, pereunt, atque dispositionem ipsarum ejusdem esse generis necesse est. Idem quoque affirmant ex vetustioribus, Paulus *lib.* 3. *cap.* 9. Trallian. *lib.* 1. *cap.* 14. Cæl. Aurelian. *Acut. lib.* 2. *cap.* 1. & alii. Ergo cum controverti non possit Excellentissimum Dominum N. N. soporoso affectu laborasse, & ex eo periisse, controverti nequaquam potest, illum Rationis & Memoriæ omnem usum cum eo morbo amisisse, & idcirco nullum actum potuisse valide facere, ut cæteri sanæ mentis homines facere possunt.

3 Secundo, homo somno naturali oppressus non habet Rationis usum, ut in confesso est. Menoch. *de Arbitr. Iud. Cas.* 327. *num.* 5. & idcirco comparatur dementi, immo mortuo, ex Platon. *lib.* 7. *de Leg. idem* Menoch. *ibid. & ex Med.* Cæsalpin. *Art. Med. lib.* 5. *cap.* 12. sed caussa excitans somnum præter naturam, ac soporem multo major est, quam caussa excitans somnum naturalem, quia somnus naturalis fit à vapore placido ac benigno, somnus autem præternaturam fit à vapore, aut humore crasso ac turbido, Avic. 1. *pract.*4. *cap.* 1. Ergo multo aptior est somnus nonnaturalis ad turbandam Rationem, ejusque usum impediendum, quam somnus naturalis; unde si somnus naturalis omni ex parte lædit ac devastat, modo si ob eam caussam, turbatæ nimirum Rationis, actus a dormiente facti invalidi sunt, Menoch. *ubi supra*, quomodo validi esse possunt actus ab homine facti sopore ac læthargo detento, qualis erat Excellentissimus Dominus in eo morbo, ex quo decessit?

4 Tertio, hi affectus soporosi non solum Apoplexiæ finitimi sunt, ita ut ab Hippocrate omnes uno nomine comprehendantur, ut notat Dan. Sennert. *lib.* 1. *Pract. parte* 2. *cap.* 33. sed tunc interficiunt, cum in Apoplexiam terminantur. Capivacc. *lib.* 1. *Pract. cap.* 10. & cæteri Practici *in propriis capp.* quod etiam quotidiana experientia constat; & ratio est, quia humor obsidens cerebrum, & excitans soporem, communicatur ipsius Cerebri ventriculis; unde facta in ipsis obstructione, & impedita primo ob Animalium spirituum interceptionem Respiratione, ac morbo augescente in totum abolita, hominem perire necesse est, quia respirare non potest. Modo certum est in Apoplexia perire omnem Rationis usum, ut Medici omnes unanimiter
fatentur, cum sit sensuum omnium, tam exteriorum 5
quam interiorum ruina. Alexand. Trall. *lib.* 1. *suæ Medicinæ cap.* 16. Paul. *lib.* 3. *cap.* 18. Rota Rom. in Perusin. Pennin. 28. Maji 1644. coram Pentingerio. Itaque facile ex his deducitur, actus prope mortem maxime celebratos ab homine, qui ex soporoso affectu deficiebat, non secus ac ab Apoplectico celebratos esse habendos, & irritos atque invalidos omnino esse.

Præterea certum est, Phræniticos non esse mentis compotes, neque idcirco posse quicquam valide agere ob Rationis læsionem, ut videnda à Iurisperitis, quæ ad hoc adduxit Menoch. *lib.* 1. *Cons.*
82. *à num.* 198. *ad plures seqq.* At vero Ratio multo 6
magis læditur in soporosis affectionibus, quam in Phrænitide, Cæl. Aurel. *Acut. lib.* 2. *cap.* 1. Piso *lib.* 1. *Pract. cap.* 20. ita ut idem Cæl. Aurel. eam differentiam agnoscat inter Phrænitidem & soporem respectu læsionis Rationis, quæ est inter depravatam, & abolitam actionem in his verbis. Et est comparatione (sopor) gravior Phrænitide, non aliter quam negatus in toto visus ab ex parte impedito, vel silentium ab impedita locutione, aut surditas ab auditus falsitate, vel hebetudo sensuum à difficultate. non aliud quid innuere his verbis volens, quam in Phrænitide Rationem aberrare, in sopore omnino deperire; unde bene Gal. *loco supra cit.* dicebat, Rationem in soporosis affectionibus una cum Memoria perire, non tantum aberrare aut diminui, ut ex ejus supra relatis verbis clare constat. Sequitur ergo ex his, quod si Phræniticus non potest quicquam valide agere, multo minus possit is, qui soporoso affectu detinetur, qualis erat excellentissimus Dominus N. N. in actu celebrato translationis Pensionum.

Ex abundanti autem consideranda est Actus cele-
brati qualitas, qui fuit Pensionum translatio, ad 7
quem actum requiritur, ut Mens ita sana sit, ut perfecte, & absque ullo errore discurrere possit; quia transferens Pensionem cognoscere debet hujus actus gravitatem, personæ in quam transfertur conditionem, ejusdem personæ meritum, caussam insuper, ob quam movetur ad transferendum, & alia plura, in quæ mentem reflectendo, ac veras propositiones formando, easque ad invicem componendo, ex præmissis veris possit elicere veram conclusionem, ac perfecte & sine ullo errore syllogizando ratiocinari. At in soporosis affectibus tantum abest, ut homo ad hæc sufficiat, deficiente ac emortuo jam rationis usu, ut ne ad formandas quidem simplices enunciationes sit habilis, quæ sola simplicium apprehensione fieri potest.

Nec quicquam contra hæc facit, quod Excellentissimus Dominus ad interrogata interdum annuendo, vel renuendo responderet, prout res expostulabat, quia ex hoc non potest argui Rationem in ipso

8 ipso integram servari, cum tales actus & responsiones observemus quotidie fieri ab aliis dementibus, quos etiam plura secundum Rationem agere, ac dicere videmus, sed ipsi non cognoscunt ob mentis alienationem suorum factorum, ac dictorum conditionem, quia operantur & loquuntur plura ex consuetudine operandi & loquendi, ut monet ex nostris Valles in 3. *Equidem. sect.* 2. *Ægrot.* 11. & notavit inter Iureconsultos Menoch. *cit. cons.* 82. *num.* 234. & Rota *in novis. decis.* 107. *num.* 23. & *decis.* 129. *p.* 2. nam, ut dicebat Cæsalpin. *lib.* 5. *Pract. cap.* 12. commiscentur somni, & vigiliæ variis modis, ut aliquando contingat in somnis moveri, & sentire.

Multo minus obstat id, quod objici posset, nempe quod liceat infirmo per nutus Pensionem transferre (licet non undequaque vera sit hæc conclusio,) si enim ipsis potest nutibus, multo melius poterit
9 voce & verbis; respondetur enim, bene procedere, quod nutibus quis transferre possit pensionem, si sanus mente sit; nam idcirco non simplices metus ad hoc sufficiunt, sed tales, ut certi & indubitati sint, ex his enim sana mens transferentis arguitur. Rota *in prædict. Perus. Pension. coram Pentingerio.* At vero non bene procedit, quod tanto magis transferri possit Pensio, voce & verbis, ubi transferens sanam mentem non habeat; at in nostro casu, ubi Excellentissimum D. N. N. Rationis nullum usum habuisse constat, nec voce, nec verbis, & multo minus nutibus fieri potuit Rationis translatio.

Deniq; non obstat oppositio, quæ ex adverso fieri posset, dicendo, quod omnium morborum dantur quidam gradus levitatis & gravitatis, ita ut etiam respectu, accidentium unus graviora habeat quam alius; ut in nostro casu soporosi affectus, verum est unum esse adeo gravem, ut tollat omnem Rationis usum, sed tamen dari alterum minus gravem, & ita levem, ut parum, aut nihil rationem lædat, ut hic, in quo Excellentissimus D. N. N. respondendo ad rem ad ea, de quibus interrogabatur, ostendit, morbum non ademisse illi Rationis usum neque in totum, neque magna ex parte. Respondetur enim, quod gratis dato, posse dari soporosum affectum adeo levem, ut non tollat rationis usum, tamen hoc non applicari casui nostro, in quo ex eventu apertissime patet, affectum illum fuisse gravem, immo gravissimum, cum hominem è medio sustulerit, & tanto magis urget hoc, quanto translatio Pensionis facta fuit prope mortem, non Mojori spatio, quam paucarum horarum, ut in facto constat.

CONSILIUM XXX.

ARGUMENTUM.

Puerulus quindecim mensium post menstruam febrem gravissima Syncope oppressus, B. Fælici commendatus, illico reviviscit ac perfecte sanatur.

SUMMARIUM.

1 *Symptomata alia præter Syncopem hominem omni sensu & motu privare solent.*
2 *Apoplexia est morbus senilis, & desinit in Paralysim.*
3 *Epilepsia quid.*
4 *Syncopis est præceps virium lapsus.*
5 *Cordis morbi statim atque inceperint hominem perimunt.*
6 *Necessario pereunt qui post alium morbum magno morbo præhenduntur.*
7 *Morbi longi sanantur per concoctiones.*
8 *Naturaliter si quis subito à morbo liberatur aliquam insignem evacuationem habet.*
9 *Qui syncope sæpe præhenduntur, de repente moriuntur.*

Ut miraculosi hujus effectus evidentia nobis innotescat, decernendum Primo, quonam sym-
1 ptomate opprimeretur hic puer; nam alia sunt symptomata præter syncopem, quæ hominem omni sensu & motu privare solent & sunt præcipue Apoplexia & Epilepsia. Ad Apoplexiam autem revocentur omnia suffocationum genera, ut ex laqueo, ex aqua, ex fumo carbonum, ex utero, & id genus alia. Ergo symptoma, quo præhensus hic puerulus est, vel erat Apoplecticum, vel Epilepticum, vel Syncopticum. Sed non fuisse illud Apoplecticum, patet ex natura morbi & ex natura in-
2 firmi, cum Apoplexia morbus sit senilis Hippocr. *lib.* 6. *Aphor.* 57. & *ibi* Galen, *in com.* & alii omnes, neque Pueros ullo modo infestare soleat. Patet ulterius, quia Apoplexia desinit in Paralysim. Gal. *lib.* 4. *de loc. aff. cap.* 2. Dan. Sennert. *lib.* 1. *Pract. Part.* 2. *cap.* 33. *in Prognost. num.* 8. at vero hic morbus absque Paralysi est sanatus, non enim quicquam de Miraculo detraxisset, etiamsi Paralysis esset secuta. Denique patet, quia in Apoplexia membra relaxantur & molliores fiunt, in Syncope Ægri dentes, atque os arctissime claudunt. idem Sennert. *ubi proxime*, ut factum est in hoc Puero, de quo duodecimus testis, qui Pater ipsius Puerili erat, ad Vigesimum interrogatorium ita deponit, *subbito mi resto morto in braccio, senza moto, ne respiro, negro, freddo, con gli occhi, & denti serrati.* Ex quibus satis patet symptoma hoc non fuisse Appoplecticum, sed neque Epilepticum fuisse clarius etiam fit, quia in Epilepsia adest membrorum convulsio, cum ipsa Epilepsia nihil aliud sit, quam universalis convulsio, Gal. *lib.* 1. *de sympt. caus. cap.* 8. & alia sunt signa distinguentia inter unum accidens & aliud, quæ hic omnino absunt, de quibus certe à Testibus fuisset facta mentio, cum sint signa nimis notabilia, & manifestissima. Reliquum ergo est, ut hoc symptoma fuerit Syncopis, quemadmodum conclu- 3
dentissime elicitur à signis apparentibus, & à Testibus commemoratis, quæ concordant cum iis, quæ adducunt Practici in propriis capitibus de Syncope, & videri possunt, si libet, Recentiores, Massaria *lib.* 2. *cap.* 9. Mercurial. *lib.* 2. *cap.* 10. Capivacc. *lib.* 2. *cap.* 9. Mercat. *lib.* 2. *cap.* 10. Eustach. Rudius *lib.* 1. *Art. Med. cap.* 56. Sennert *lib.* 2. *part.* 4. *cap.* 6. Forest. *Obser. lib.* 17. *obs.* 7. *in schol.*

His sic constitutis, considerandа venit symptomatis magnitudo & pernicies; supervenientia ipsius alteri morbo diuturno ac gravi; celeritas ac perfectio sanationis; & modus, quo sanatus puer est. Et
4 quoad primum, notum est, syncopem esse praecipitem virium lapsum & ruinam, Gal.*lib.* 12. *Method. med. c.* 5. tamque saevum atque horribile symptoma hoc est, ut recte dictum sit, syncopem esse incipientem mortem, mortem vero esse consummatam syncopem, nam syncopis transitus est ad mortem, idcirco à Graecis oxyntona dicitur, hoc est cito jugulans, ut ex Aretaeo *lib.*2. *Acut.cap.* 3. dixi alias *lib.*4. *Quaest. Medico-leg. tit.* 1. *quaest. ult.* unde non datur in hoc affectu locus remediis, Paul, *lib.* 3. *suae Med. cap.* 34. & hoc quia nimis celeriter jugulat,
5 cum sit morbus ipsius Cordis; & morbi ipsius Cordis, statim atque inceperint, hominem perimunt; Galen. *lib.* 5. *de loc. aff.* 2. *& comm.* 2, *Aphor.* 41.

Accedit his supervenientia tam feralis morbi morbo jam diuturno, & gravi; laboraverat enim jam per mensem febre continua, ut unanimiter deponunt Testes omnes ad vigesimum interrog. itaque aeger & ob aetatem, quia erat puerulus quindecim mensium, & ob morbum ex sua natura gravem, & quo jam per mensem erat exagitatus, in summa debilitate positus, à saevissimo & maximo morbo correptus, ex Naturae necessitate animam exhalare cogebatur; cum quotidiana experientia constet, necessario eos perire, quò magno morbo post alium
6 morbum corripiuntur; effaetis enim jam viribus, ac spiritibus melioribus absumptis, amplius cum morbo luctari natura non potest, atque ea de caussa morbi recidivantes magis, quam ab initio urgent, Hippocr. *lib. de intern. aff.* Avic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 95. Vlterius celeritas sanationis manifestissime concurrit ad hunc supernaturalem effectum, cum puerulus illico à commendatione ipsius B. servo Dei Faelici facta in vitam redierit, & sanatus sit; quae sanatio naturaliter procedere tam modico tempore non poterat, quia puer detinebatur morbo chronico ac longo, qui non nisi concoctione, & longo tempore sanari naturaliter poterat. morbi enim hujusmodi sanantur per concoctiones, & abscessus, quae sanatio diuturno tempore succedit; Gal. *comm.* 6. *Aphor.* 36. & ut magis magisque haec sanatio appareat miraculosa, fit undequaque absoluta ac perfecta, non relicto ullo praegressi morbi, licet tam ferocis ac pernecabilis, vestigio, ut ex facto, & ex Testium depositione colligitur. 7

Denique modus, quo sanatur hic puer, recedit omnino à consueto naturae more, exceditque omnino ejus vires: Natura enim si quis subito à morbo liberatur, omnino huic aliqua evacuatio effatu digna contingit, vel per vomitum, vel per ventris exonerationem, vel sudores, vel urinas, vel sanguinis è naribus profluvium, aut ex sede per haemorroidas &c. quae verba sunt Gal. *lib.* 3. *de Crisib. c.* 7. cum ergo hic puer à morbo magno & à symptomate maximo sit subito & in instanti liberatus, & à morte ad vitam revocatus absque ulla simili evacuatione, & absque ullo Naturae motu, certe firmari debet, illum non naturaliter, sed supernaturaliter, sanitatem recuperasse. 8

Quod ut magis magisque innotescat, notandum, quod in syncope, ut jam dictum est, fit praeceps virium lapsus ob praecipitem ac repentinam spirituum vitalium resolutionem, & prohibitum eorum influxum à Corde ad caeteras corporis partes; hinc fit, ut si qui à syncope sese recolligant, per longum tempus summam corporis debilitatem experiantur, neque tam facile ad pristinum vigorem restituantur, neque enim tam cito, ac tam celeriter fieri potest spirituum deperditorum regeneratio, unde qui saepe ea praehenduntur, non modo viribus sunt semper dejectis, sed aspectu sunt illaudabili, & vultu pallido ac emaciato, unde etiam de repente moriuntur, ut Hipp. docet *lib.*2. *Aphor.* 41. Hic tamen hujusmodi praegressi morbi reliquiae nullae apparent, sed puer ad pristinum vigorem intercessione B. Faelicis illico redit. Quare &c. 9

CONSILIVM XXXI.

ARGVMENTVM.

Cardinalis Benedictus Vbaldus morti proximus ex Apoplexia, pensiones aliquas transtulisse praetendebatur, parte contraria asserente translationem non fuisse validam, cum Cardinalis sui Iuris non esset.

SVMMARIVM.

1 *Apoplexia quid.*
2 *In Apoplexia omnis discursus, & ratiocinatio perit.*
3 *Si quae pars ante morbum laboraverit, ibi firmatur morbus.*
4 *Apoplexiae fortitudo unde cognoscatur.*
5 *Apoplectici cur moriantur.*
6 *Ex Apoplexia sese recolligentes ad pristinum mentis vigorem non facile redeunt.*
7 *In transferendo pensiones non sufficit transferentem habere modicam cognitionem, sed requiritur discursus omnino sanus.*
8 *In conficiendo testamento & modica cognitio sufficiens est.*
9 *Difficilius conceditur translatio pensionis, quam impositio nova.*

DVpliciter supponendum est, Eminentissimum Cardinalem Benedictum Vbaldum bo.me. decessisse ex Apoplexia, quod non solum probatur ex depositione plurium Testium, quam diligentissime perlegi, & ex publica voce, & fama, sed neque controverti inter partes existimo. Est autem Apoplexia privatio sensus & motus, cum abolitione omnium Animalium facultatum, praecipue autem Rationis & Memoriae, ita asseverantibus Medicis omnibus, ne uno quidem excepto, ut videri potest apud Auctores infra citandos, idcirco enim dicitur Morbus Attonitus, quod homines attonitos reddat, & extra se positos. Gal. *lib. de differ. morb. cap.* 5. Cels. *lib.* 3. *suae Med. cap.* 26. 1

Supponendum ulterius quod Apoplexia, ex qua praedictus D. N. N. extinctus est, ad alium morbum successit; nempe ad Melancholiam, hoc est, delirium melancholicum, vel insaniam, hac enim illum

lum per plures annos detentum fuisse non modo ex plurium Testium depositionibus liquet, sed ex publica voce & fama, quæ etiam ad extraneos pervenit, ita ut credendum sit neque de hoc ullam inter partes posse oriri controversiam. His sic stantibus, dicendum est, actus quoscunque juridicos à præd. D. N. N. factos, post ultimum Apoplexiæ insultum esse undequaque initos, tanquam ab homine jam mortuo essent patrati, qui neque assensum, neque dissensum habere potest, & si qui tales actus in medium à quoquam producerentur, risu potius essent excipiendi, quam ulla probatione repudiandi. Ratio autem ejus rei est in promptu, & evidentissima, quia in Apoplexia omnis discursus,
2 & ratiocinatio omni ex parte, & in totum perit, non enim, ut in aliis affectibus diminuitur, aut depravatur, sed in totum aboletur, quod tam in confesso est apud quoscunque Medicos, ut superfluum videatur ad eam conclusionem probandam Auctores congerere; si cui tamen libet, videat Gal. 3. *loc. aff. c.* 5. *&* 10. *& alibi*, Cels. *loco cit.* Aretæum *de acut. curat. lib.* 1. *cap.* 4. Paul. *lib.* 3. *suæ Med. cap.* 18. Aet. *serm.* 6. *cap.* 27. & ex recentioribus, Capivacc. *lib.* 1. *pract. cap.* 17. *in princ.* Massar. *lib.* 1. *cap.* 13. Mercurial. *lib.* 1. *pract. cap.* 19. & per omnes alios Daniel. Sennert. *lib.* 1. *Pract. par.* 2. *cap.* 32. neque absque firmissima ratione id unanimiter Medici adstruunt, quia norunt in hoc morbo obstrui spirituum Animalium fontem, & sic impedito eorum influxu ad partes, nulla actio ex animalibus celebrari potest, unde cum his & Memoria, & Ratio penitus occumbunt, ut omnes Medici *cap. de Apoplexia* percurrere consueverunt.

Sed tanto magis habet locum in casu nostro prædicta conclusio, qua diximus actus à D. N. N. factos esse omnino irritos; quanto jam ex prægresso morbo principes Cerebri facultates erant vitiatæ, cum mente jam non constaret, quod patet ex secundo supposito. Receptissimum autem apud Medicos est Hippocr. auctoritate, quod si quæ pars ante morbum laboraverit, in ea firmatur morbus; Modo in
3 D, N. N. laborabat cerebrum secundum principes facultates maxime Ratiocinatricem, ergo morbus superveniens firmatus est in eadem parte, ac magis magisque ejus facultates oblæsit, unde si antea diminuta ac depravata erat ratiocinatio, per novi morbi adventum est in totum ablata, & sic non potuit sufficere ad ullum actum, qui sanam mentem requireret, faciendum, cum non distingueret agendorum bonitatem, aut malitiam, & esset omnino à mente alienatus.

Objicere tamen facile pars adversa posset, quod Apoplexia non esset fortis, cum observaretur D. N. N. aliquando oculos attollere, & quosdam gestus facere, & ad interrogata per nutus respondere, quæ omnia evidens signum dabant in ipso adhuc servari aliquo modo rationem, ita ut sufficeret ad celebrandum actum illum translationis pensionis, quem fecit nutibus assentiens Notario, & aliis illum interrogantibus.

Sed hæc inania sunt, & ex successu falsitatis omnino insimulantur, quod enim hæc Apoplexia fuerit fortis, immo fortissima, probatur, quia fortitudo
4 hujus morbi sumitur ex difficultate respirationis; quanto enim hæc major est, tanto Apoplexia est fortior, Gal. *de loc. aff. loc. cit.* sed hæc non solum fuit magna, sed maxima, & extrema, quia ad extremum deveniens tandem omnino cessavit, & abolita est, hominemque è medio sustulit, non enim alia ex caussa, eodem Galeno teste, moriuntur Apoplectici, nisi quia in illis cessat respiratio, sine qua 5
animal vivere nequaquam potest. Quomodo autem non erit dicenda fortis Apoplexia, quæ hominem spatio duorum vel trium dierum occidit?

Nec quicquam facit, quod D. N. N. moveret oculos & caput, & nutus aliquos faceret, quia hujusmodi gestus etiam in his, qui de proximo morituri sunt ex hoc morbo aliquando observantur, & tamen rationis nullo modo compotes sunt, neque intelligunt quid agunt, aut quid illis dicatur, succumbente omnino ante alias facultates ipsa Ratiocinatrice, ut omnium Medicorum auctoritate satis constat.

Sed ulterius, si ægri, qui aliquando in Apoplexiam inciderunt, & ab ea resurgunt, nunquam pri- 6
stinum mentis vigorem recuperant, sed tanquam stupidi plerumque manent, Aetius *loco cit.* Sennert. *ibid.* & alii permulti, quid decernendum censemus de homine, qui per contractum tempus mente non constabat, & alias ab Apoplexia fuerat vexatus? Sed dato etiam, quod D. N. N. aliquam licet valde modicam adhuc servaret mentis sanitatem, quæ sufficeret ad respondendum per nutus interroganti, dico adhuc id nihil adversariis suffragari, & ratio est, quia non sufficit quæcunq; cognitio, & modica 7
mentis sanitas, ubi agitur de translatione pensionis facienda, non enim sufficit ad hunc actum celebrandum, in quo requiritur mens omnino sana, & ratiocinatio integra ac libera, non ut in testamento conficiendo, in quo actu satis est, ut æger non sit à mente alienatus, etiamsi non sit omnino sanæ mentis, ut dicunt Iureconsulti. Ioseph. Ludovic. *decis. Perus. par.* 1. *decis.* 1. *num.* 14. *ex Corneo cons.* 261. *lib.* 3. quia in conficiendo testamento modica cognitio sufficiens est, natura ipsa adminiculante & dictante, sua bona potius relinquenda filiis, quam a- 8
micis, & potius amicis quam extraneis, unde ipsa natura supplet aliquo modo rationis defectum; Ac in translatione Pensionis facienda non concurrit hoc naturæ dictamen, sed ejus actus deliberatio dependet mere ex discursu libero sanæ mentis, quo is, qui Pensionem transfert, assequi debet, an hic actus sit laudabilis, nec ne, cum fiat in præjudicium tertii propter oneris continuationem, quæ est evitanda, Gigas *de Pens. quæst.* 12. *num.* 2. nam idcirco diffici- 9
cilius conceditur translatio pensionis quam impositio novæ. Gigas *ibid.* Gratian. disspe. For. *c.* 397. *num.* 8. ultra quod cognoscere debet qualitatem personæ, in cujus favorem pensionis translatio facienda est, & caussam propter quam pensionem in illum transfert, quæ debet esse gravis, & legitima. at vero ad hunc discursum cum tot concurrentibus formandum, non modo non erat sufficiens D. N. N. post insultum Apoplexiæ præsertim, sed neque ad ullum assensum dandum, cum Ratio in illo in totum periisset, nec minima quidem ex parte assequi posset, quæ erant assequenda, ut actus ille Translationis validus futurus esset.

Vnde mirandum profecto est, quonam pacto quis tueri possit, hominem, qui jam à multis annis erat à mente alienatus, ab Apoplexia alias vexatum, & nunc de præsenti ab ea detentum, in ipso morbi vigore, morti jam proximum potuisse actum illum translationis pensionis, qui sanam omnino, & nulla ex parte læsam mentem requirit, valide facere.

Ex quibus, &c.

CONSILIVM XXXII.

ARGVMENTVM.

Puer quinquennis ex variolis ftrangulatus, ac femimortuus, per horam jacens, B. Fælici commendatus, & oleo ejus lampadis inunctus, illico vocem magnam emittens revivifcit & fanatur.

SVMMARIVM.

1 *Variolæ quando falutares, & quando exitiales.*
2 *Morbi ftatus quando dicatur.*
3 *Variolis detenti quando moriantur.*
4 *Variolæ non folum externas, fed internas etiam partes obfident.*
5 *Oleum morbillis & Variolis eft adverfum.*
6 *Miraculum clarius elucefcit ex confequentibus ipfam fanationem.*

1 PLura concurrunt ad demonftrandū fanationem hujus pueri fuiffe undequaque fupernaturalem, cum manifeftiffime exceffferit omnino ipfius naturæ vires, quod ut concludenter demonftretur, repræfentandus ante omnia videtur totius morbi decurfus, & ftatus, qui fic habebat. Laborabat puer hic variolis, atque illis quidem pravæ ac malignæ naturæ, quia puerum tam male acceperant, ut ex earum fævitie de proximo moriturus videretur, ut unanimiter deponunt Teftis 16, & 17, & 18. ad vigefimum, ibi, *Venne à termin di morte à feguo tale que.* nam variolæ hujufmodi, præterquam quod effent malignæ naturæ, obfederant partes internas, ac præcipue fpirituales partes, unde puer, ut iidem teftes deponunt, *Piu non refpirava.* In hoc rerum ftatu fupervenit puero fuffocatio, & ftrangulatio, & pro mortuo habetur, cum abfque motu, abfque pulfu, & abfque refpiratione jaceret, ut concorditer deponunt iidem Teftes fuper eodem.

His generaliter confideratis, modo peculiariter de fingulis partibus hujufmodi narrationis veræ, & per idoneos Teftes probatæ, confiderandum; ac primo perpendenda venit ipfius morbi natura, quo puer detinebatur, qui morbus erat variolarum, qui certe puerilis morbus eft, & plerumque falutaris, fed quando habet fecum conjunctam malitiam & pravitatem, plerumque ne femper dicam, interimit. Avic. *p.* 4. *tract.* 4. *cap.* 6. Mercurial. *lib.* 1. *de morbis puer. cap.* 2. nam tunc variolæ peftis naturam induunt, & tanquam Peftilentes infectæ funt, ut idem Avic. *ibid.* & Mercurial. *loco cit.* afferunt. & de fimilibus peftilentibus videantur Forreft. *l.* 6. *Obfer. n.* 41. *& feq.* Has autem variolas tales fuiffe patet, quia tam magnis fymptomatibus concomitabantur, ut ex earum vehementia puer ad mortem ufque ægrotaret, ut ex hiftoriæ narratione patet.

Iam vero puer in ftatu morbi degebat, cum accidentia effent in fummo vigore, & fumma vehementia, fummumque augmentum effent fortita, hic enim dicitur morbi ftatus Gal. *lib.* 1. *de Crifib. c.*
2 3. *& alibi*, unde jam ex ordine Naturæ morbus vel puerum interimere debebat, vel declinare; verum enimvero non declinabat, quia non modo accidentia perfiftebant, fed fupervenerunt nova, ac funeftiffima, nempe totalis præfocatio & ftrangulatio, ergo naturaliter mori incipiebat, vel forte mortuus eft, cum pateat tunc mori eos, qui variolis opprimuntur, cum fupervenit prædicta ftrangulatio, fic 3
enim Avic. *loc. cit.* Et plurimi eorum, qui moriuntur per variolas, moriuntur præfocati ex fquinantia. Igitur in via Naturæ hic puer non modo de neceffitate perire debebat, fed jam forte perierat, cum omnia proceffiffent ex naturæ ordine, immo ex violentia morbi, & fuperveniffent ultima ac læthaliffima fymptomata, quæ morienti homini fupervenire ex præfcripto naturæ, & ex vi morbi folent; nam puer ftrangulatus & fuffocatus relictus eft, ut ex depofitionibus Teftium claré patet.

Cæterum rebus fic fe habentibus, videndum, utrum puer in eo ftatu vel Artis præfidiis, vel Naturæ ope, aut ex miraculo potius fit ad vitam reftitutus, ac profecto certum eft, illum nullis Artis præfidiis fuiffe adjutum, nam omnino de iis mentio habita fuiffet ab ipfis Teftibus, fed demus etiam Artem aliquid machinaffe pro pueri hujus falute, jam nihil aliud Ars in hoc operari poterat, quam pectus, & fpirituales partes ab inflammatione contracta liberare, & faniofas materias ab ipfis variolis emanantes aliquo modo emundare, quod maxime perfcreatū fuccedere potuiffet, vel forte per feceffum: 4
nam variolæ, ut annuimus, non folum carnofas & externas partes occupant, fed etiam internas omnes, & maxime Pulmones. Avic. *ubi fupra*, Fernel. *de Abdit. Rer. cauff. lib.* 2. *cap.* 12. Paræus *lib.* 19. *cap.* 1. Dan. Sennert. *de morb. infan par.* 2. *cap.* 2. Oportebat ergo, ut dixi, has partes à fanie liberari, ut puer ad fanitatem reftitueretur, quod & multis remediis, & multo tempore indigebat; at neque ulla remedia funt adhibita, neque tempus multum in fanatione confumptum eft, quia fanatus eft, & liberatus à pernecanti fuffocatione, immo inquam ab ipfa morte, fubito & in inftanti, ut ex proceffu, & ex depofitione Teftium claré patet; ergo excluditur omnino Ars ab hac fanatione, cum nihil operata fit, & omnino infufficiens effet ad aliquod recte pro falute pueri machinandum. Sed & ipfa natura etiam excluditur, quia ubi ex ejus præfcripto Puer fanandus fuiffet, neceffe erat, ut eodem modo, quo de Arte diximus, pectus & pulmones ab inflammatione & incendio contracto liberarentur, & à variolarum fanie emundarentur, vel per fputum, vel per aliquam aliam excretionem, licet nulla alia convenienter extitiffet, quam per fputum; quæ fi fuccedere debuiffent, non poterant fuccedere nifi in tempore, ut patet; at cum puer fanetur abfque hujufmodi inflāmationis amotione, & abfque faniei expurgatione, & in inftanti revivifcat, excluditur omnino etiam ipfa Natura ab hoc opere, quod omnino fupra Naturam & miraculofum remanet.

Ex fuperabundanti autem in confiderationem quoque veniat, morbum hunc non folum fuiffe fanatum abfque ullo naturalium remediorum ufu, fed fanatum fuiffe remedio in Naturæ via, aut inani, aut

aut contrario; nam sanatur applicatione, & inunctione olei lampadis ipsius B. Fælicis, quod quid conferre posset homini moribundo & ex vi morbi suffocato, unusquisque consideret; sed adhuc reme-
5 dium hoc erat omnino contrarium; quia oleum morbillis & variolis omnino est adversum, unde cavetur à Medicis, ne corpora hujusmodi oleo tangantur, adauget enim oleum inflammationem & putredinem, & tamen hic applicitum puerum à morte revocat, unde certe dicendum, ad majorem miraculi evidentiam, nullam hic habitam fuisse Naturæ rationem, cum applicetur res adversa & noxia, ut factum alias tam in Veteri, quam in Novo Testamento, dicit Vallesius *de sacr. philosoph. cap.* 34.

Præterea multo clarius elucescit miraculum ex consequentibus ad ipsam sanationem: habemus enim puerum ita male habentem ex læsione spiritualium instrumentorum, ut neque amplius respiraret, neque in vita jam permanere posset, quia vel suffocabatur, vel suffocatus jam erat; applicatione olei sanatur illico, & respirat, ac clamat fortiter, quod nulla via ac omnino nullo modo naturaliter succedere potuit, quomodo enim ex tam morbifico statu, & ex tanta læsione, ad statum naturalem illico partes redire potuerunt, ut ad efformandam vocem sufficientes essent; constat enim partes fuisse in summo debilitatis, & non solum fuisse insufficientes ad vocem formandam, sed ad ipsam respirationem. Hæc ergo omnino ex miraculo procedunt, non ex Naturæ ope. Quare, &c.

CONSILIVM XXXIII.

ARGVMENTVM.

Pecuniis in societatem datis sub periculo vitæ alicujus mulieris prægnantis, & illa decedente, quando amittantur, quando vero non.

SVMMARIVM.

1 *Acceleratio mortis ob caussam prægnantiæ & partus non sufficit ad excipiendum lucrum pecuniarum.*

2 *Nullus casus mortis datur in prægnantia & partu, in quo ipse partus & prægnantia culpari non possint.*

3 *Caussa accelerans mortem in prægnantia & partu non est sufficiens caussa exceptionis.*

4 *Caussa, ex qua emanat effectus, est multo magis efficax, quam caussa accelerans.*

5 *Prægnantia & partus non sunt caussæ mortis per se.*

6 *Non satis est pro exceptione, prægnantiam & partum esse caussas mortis impulsivas.*

7 *Caussa impulsiva & coadjuvans non attenditur.*

8 *Vt contractus societatis sustineatur, necesse est dari in prægnantia & partu aliquos casus pro lucro.*

ILLustrissime & Reverendissime Domine: Rotæ illa conclusio, quod acceleratio mortis ex culpa
1 prægnantiæ aut partus facta, sufficiat ad hoc, ut lucro pecuniarum, quæ datæ sunt in societatem super periculo vitæ alicujus mulieris, non fiat locus, sed casus inter exceptos sit recensendus, subsistere nullo modo potest.

Primo, quia destruit omnino justitiam ipsius contractus, & reddit illum usurarium, quia cum nullus unquam casus dari possit evenientis mortis in prægnante, aut parturiente, in quo ipsa prægnantia
2 & partus culpam non habeant hujusmodi accelerationis mortis, ut in confesso est apud omnes Medicos, & late probatum est *lib.* 1. *Quæst. Medico-leg. tit.* 4. *Quæst. maxime* 8. casus omnis semper erit pro exceptione, nullusque unquam erit pro lucro, & sic toto gravidationis & puerperii tempore, percipientur fructus salvo capitali, quod est usurarium, & controverti non debet.

Secundo, quia repugnat omnino æquitati, quia
3 si acceleratio mortis est sufficiens caussa pro exceptione, dummodo dependeat à prægnantia, vel partu, idem erit de aliis caussis extrinsecis in aliis casibus, & ponamus aliquem pati pleuritidem vel squinantiam acutissimam, quæ sufficientissima caussa mortis est, & hic æger bibat vinum meracum, certe hoc vinum accelerabit illi mortem, & si pecuniæ curarent periculum ejus vitæ, salvæ erunt; quia mors accelerata est à caussa extrinseca, quæ violenta est, & excipitur in instrumento societatis officii.

Tertiò, quia culpa mortis attribueretur semper in his casibus caussæ minus efficaci, nam non est dubium, caussam primariam, ex qua emanat effectus, 4
esse multo magis efficacem, quam caussam accelerantem, & facientem effectum citius emanare; modo febris maligna est caussa primaria mortis, ex ea enim sequitur primario mors, prægnantia autem & partus accelerant tantum, ut dicitur, mortem; sunt ergo minus efficaces caussæ, neque effectus ullo modo ad illas referri potest.

Quarto, quia effectus mortis tribueretur non caussæ, quia neque prægnantia, neque partus ex se 5
occidunt aut sunt caussa mortis, quemadmodum enim non potest dici ferrum occidisse aliquem, quia erat à ferrugine liberum, sed quia erat per se habile ad occidendum, sic non dicendum malignam febrem occidisse mulierem, quia erat gravida, sed quia ipsa maligna febris est habilis ad occidendum absque prægnantia, & semper quando occidit, est vera & adæquata mortis caussa, & denuo advenientia accidentia, sive ad ipsam prægnantiam aut partum pertineant sive non; sunt soboles, & effectus ipsiusmet febris malignæ, ut in casu nostro, in quo & abortus, & diarrhæa, & cætera subsecuta fuerunt effectus malignæ febris præcedentis, ut patet.

Denique non desunt Doctores inter Iureconsultos, qui re optime perpensa docuerunt, non satis esse in casibus exceptionis prægnantiæ & partus, ipsam prægnantiam & partum esse caussas impulsivas mortis, sed debere esse caussas efficien- 6
tes, primarias ac proximas: Castra. *de societ. c.* 18. *num.* 19. *& seqq.* Boccat. *de societ. n.* 35. Zacchias *præd. tract. num.* 425. Modo non est dubium, caussam accelerantem mortem, non esse primariam ac proximam, sed secundariam, remotam ac impulsivam, & coadjuvantem tantum, quæ non debet 7
attendi, nec in consideratione haberi: Malvas. *consil.* 126.

126. *num.* 81. *vol.* 1. Gratian. *discept. for. cap.* 558. *num.* 23. Pro coronide autem illud addam, quod si contractus societatis in suo robore manutenendus est tanquam justus, necesse est dari casus aliquos mortis in prægnantia & parturiente, qui pro lucro faciant. & si ullus unquam casus similis dari debet, ut dari necessario debet, certe nullus dari potest, qui minus dubium faciat, an pecuniæ sint lucratæ, necne, quam præsens casus, in quo sola maligna febris fuit primaria & adæquata caussa mortis, prægnantia vero & abortus tantum accelerantes & impulsivæ.

CONSILIVM XXXIV.

ARGVMENTVM.

Stephanus Nocettus accusatus est, quod virginem violaverit, in carcerem conjectus & examinatus, ostendit se membrum obtruncatum ac exile habere, virgo autem, quæ violata præsumebatur, loca habebat ampla, ac perpetuo fluxu albo humecta. Dicebam ergo.

SVMMARIVM.

1 *Membri brevitas impedit, quo minus vir possit penetrare ad violationem virginitatis.*

2 *Signa violationis virginitatis æquiuoca sunt, & communia tam violationi factæ per membrum virile, quam factæ alio quocunque modo.*

3 *Virgines stuprantur absque ulla ampliatione locorum, cum loca habent humecta, ut immediate post menstruam purgationem.*

4 *Rubor observatus in virgine stuprata cessat per quindecim ad summum dies, & cur.*

5 *Virgo corrumpi potest absque Hymenis dilaceratione, si virga virilis exilis est, & vulva muliebris ampla & humida.*

6 *Rugarum obliteratio in virgine constuprata quando, & quomodo fiat.*

NVllum fundamentum prorsus habet Fiscus, & adhærentes, in quo fundare suam intentionem
1 possint circa probationem prætensæ violationis Mariæ Franciscæ Gismundæ per D. Stefanum Nocettum patratæ; nam neque in ipsa muliere ulla prædictæ violationis signa apparent, aut apparere possunt, neque ipse D. Nocettus ob sui membri constitutionē habilis esse potest ad virginem violandam.

Et primo, quoad hanc secundam partem, quæ ipsum Nocettum respicit, apparet manifestissime ejus membrum esse exile, breve, flaccidum ac mutilatum; unde ob exilitatem stante etiam prætensæ mulieris stupratæ amplitudine vasorum, & eorum perenni humectatione à muliebri fluxu, potuit introduci absque ulla violatione, quod tamen nequaquam fieri potuit ob ejus brevitatem, ex qua nullo modo potuit pervenire ad disrumpendam conjunctionem caruncularum illarum, quæ constituunt signum virginitatis, ut ex inspectione ipsa apparet; sed neque potuit Nocettus Mariam Franciscam violare ob membri flacciditatem, cum non habeat vigorem naturalem ad hoc requisitum, cumque ipsæ obstetrices pro Fisco examinatæ, quæ omnia futilia ac falsa deponunt, dicant vero se cognoscere violationem fuisse factam à membro flaccido, & minimi vigoris; quæ depositio continet insanabilem contrarietatem, quia quomodo esse potest, ut membrum parvum ac flaccidum tantam violentiam faciat in virgine stupranda, quæ vasa ampla & humidissima habebat, ut post quatuor menses à violatione signa manifesta aut apparentia per umbram in videndis relinquantur, hoc quidem omnino falsum & inverisimile est.

Denique, D. Nocettus non potuit Mariam Franciscam violare ob ipsius membri mutilationem & contractionem, quia à multis annis ex morbo superveniente necesse habuit illud præcidere & cauterizzare, ut ex relictis vestigiis apparet, unde callum contraxit, neque in erectione multum extendi amplius potest, quæ omnia probatione ulteriore non egent.

Quoad prætensam mulierem stupratam non possunt, ut dixi, ulla signa expiscari prætensæ violationis; quia nulla prorsus & omnino in genitalibus signa violationis apparere possunt, quod concludentissime probatur ex sequentibus.

Nam relinquam primo, quod signa violationis 2
communia sunt & æquivoca, tam violationi factæ à membro virili, quam factæ ab ipsa muliere propriis digitis, vel instrumento aliquo, ut virgines lascivientes aliquādo facere solent; hoc universæ scholæ medicorum est receptissimum, & audacissimi mendacii insimulat obstetricum pro parte Fisci examinatarum depositionem, dum volunt cognosci per quædam signa, prædictam Mariam Franciscam fuisse devirginatam à membro virili, & non alias, quod falsissimum est, & contra præcipuorum medicorum auctoritatem, inter quos videantur præcipue Joubert. *l.* 5. *error popul. c.* 4. Ambros. Pareus *lib. de renunciat.* Augen. *l.* 1. *epist. tom.* 2. Fortunat. Fidel. *de relat. Med. lib.* 3. *cap.* 1. Codronch. *cap.* 11. *in Method. testif.* Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 25. & inter Iureconsultos Cujac. *lib.* 27. *Observat. c.* 20. Sanchez *de matrim. lib.* 17. *disput.* 113. *n.* 10. quos omnes adduxi cum aliis alias *lib.* 4. *quæstion. Medico-leg. tit.* 2. *q.* 1. *nu.* 14. Sed neque hoc diffiteantur ipsæ obstetrices examinatæ pro parte Fisci, ut Felix Campanella juxta 5. interrogatorium.

Secundo, signa violationis quæ ab obstetricibus adducuntur, non potuerunt ullo modo vere observari in dicta Maria Francisca. Primo, quia jam pertransierant quatuor seu quinque menses, à quo violata præsumebatur, & quoad id quod deponunt de apertura, prout in violatis observatur, ad rem non 3
facit in casu nostro; quia alias notum habent Medici, quod ubi mulier loca ampla & humecta habeat, ut habet prædicta Maria Francisca, loca apparent per seipsa ampla & disjuncta, ita ut aliquæ virgines devirginentur absque ulla ampliatione vulvę, & hoc contingit maxime ubi devirginantur post menstruam purgationem immediate, hoc est, uno aut altero die; quæ omnia optime observantur à Capivacc. *loc. cit.* & à Severino Pinæo *l.* 1. *de not. virgin. cap.* 6.

Quod deponunt de quodam rubore observato in ipsa vulva Mariæ Franciscæ, falsissimum est, quia 4
hujus-

4 hujusmodi rubor, seu color mutatus, observatur primis diebus, & non ultra septem aut quindecim, ut omnes Medici fatentur, & ratio ipsa dictat: nam impressio facta à stupratore, & concursus sanguinis ad loca ob violentiam passam, omnino obliterantur prædicto dierum spatio ad summum: ita ut nimis à vero absit quod obstetrices talem ruborem potuerint in Maria Francisca observare, quod si aliquis forte rubor apparuerit, is ex alia multum diversa caussa apparere potuit quam ex stupro. Et tanto minus observari potuit hic rubor in Maria Francisca, quanto magis illa loca ampla & humidissima habent, & præsens stuprator membro dotatur, ut dixi, brevi, exili, flaccido, & mutilato.

Sed profecto jam non potest harum obstetricum petulantia absque excandescentia tolerari, cum dicunt, orificium vulvæ esse dilatatum, ita ut illa violata appareat, sed insimul fuisse violatam à membro minime crasso & flaccido; dum nimis enim affectant Fisci prætensionibus facere, non vident, se omnia deponere inverisimilia ac falsa; si enim membrum, à quo stuprata est Maria Francisca, erat tenue & flaccidum, non potuit ut dixi vulvæ tam amplæ & humidæ illam violentiam facere, aut illam dilatare, ullamve in illa impressionem relin-
5 quere; si enim, cum virga virilis tenuis est, & orificium Hymenis ampliusculum, absque Hymenis dilaceratione virgo corrumpi potest, ut testatur luculenter Capivacc. *loc. cit.* & alii: quid dicendum in casu nostro, ubi mulier vasa tam ampla & humida habet, & sponsus stuprator virgam habet brevem, exilem, ac flaccidam, & erigi ac distendi non potentem? Hæc quidem sunt adeo absona, absurda, & inverisimilia, ut mirum sit, Fiscum permittere ea in judicium deduci.

Quod denique deponunt de obliteratione rugarum, quam observasse se dicunt in prædicta Maria Francisca, non minus vanum est, quam cætera ab ipsis attestata. si quid enim potest obliterare prædictas rugas, id poterit facilius perennis fluxus muliebris, quo Maria Francisca detinetur, quàm violatio per virile membrum facta. sed quænam obliteratio rugarum fieri potuit à membro tam tenui, brevi, flaccido, & mutilato, per unicum antecedentem iteratum coitum? hæc quidem rugarum obliteratio fieri non potest, nisi à membro forti & crasso, & quod cum multa violentia conterat ipsas rugas, & per vim iteratam pluries aditum sibi ad interiora paret. sed jam ex ipsarum obstetricum confessione membrum, à quo illa est violata, est exile, & flaccidum: non potuit ergo prædictas rugas ita conterere, ut omnino obliterarentur, ita ut ne vestigium quidem earum sit observatum. abeant ergo obstetrices hæ ignarissimæ, & audacissimæ. quæ enim deponunt, omnia meræ nugæ & deliramenta ipsarum sunt, nec quicquam contra sponsum stupratorem probare possunt. Quare, &c.

FINIS.

INDEX

I N D E X
RERVM & VERBORVM
Totius Operis Zacchiani,
QVÆSTIONES-MEDICOLEGALES
continentis.

Prior numerus Paginam, Poſterior Notata in Quæſtionibus demonſtrat.

A

Afpera

B

D

E

secun-

F

G

dat

H

Humor

I

an

L

M

poenam

N

O

Pigmæi.

Q.

R.

 ibid. 15

T.

V

am con-

Indicis Rerum & Verborum

FINIS.

TYPO-

TYPOGRAPHUS LECTORI.

CUm per authoris absentiam errata non pauca irrepserint in postremam hujus operis partem quam novam nec unquam antea typis excusam damus: cui rei occasionem dedit partim manuscriptum ipsum, cujus licet castigatissimi lectura, literis subinde à manu currente non ad plenum exaratis, multum exercuit operas nostras, partim operarum in rebus medicis imperitia: idcircò visum fuit eorum aliquot insigniora, hîc in calce libri adnotare. Reliqua non prorsus imperitus lector facile per se ipse animadvertet.

CORRIGENDA.

p. pag. n. num. l. lin. denotat.

IN epist. dedicat. p.578. pro *lux* lege *tua*. p.582. col.1. lin.1. pro *petito. posito.* ibidem quæst.2. num.1. pro *suo tuo*. pag.583. lin.5. pro *eos*, *eo*. ibidem num.6. pro *verum, utrum*.num.7. pro *diligentiam diligentia*, pro *panem, parum*. num.8. pro num, cum.num.11. pro *alas alias*. pag.584. num. 12. pro *per* bis in eodem commate *pro*. num.13. pro *medicus medicum*. pro *medentum medentem*. num.15. pro *coram, contra*.pro *movit novit*. pro *tam*, *tamen*.pro *enim in*.pro *ad,non*.pro *quod*, *quam*.num.16. pro *regressu, respectu*. num.17.pro *etenim,etiam*.pro *dixit, dixi*.pro *quod,qui*.p.585. num.2. ad verba aut *similes morbi*, adde *impediat*.n.7. pro quod, *qua*.pro etsi & si. pro *omnino, non*.pro *tunc, sunt*. p.586. n.4. pro.*pratercitat pracitato*. pro *nedum*, *rudem*. p.587. n.5. pro *quod, qui* n.6. pro *quando*,quantò.n.8. pro *ea, in*. nu.10. pro *disquisitione, dispositione*. p.588. n.13. pro *recitantur, excitantur*.pro *depravatio,depravatum*.pro *Eugestrimathi Engastrimuthi*.p.589. q.5. pro *immunitur, invenitur*. n.2. pro *quousquam*, *quousque*.pro *quando, qua non*. n.3. *quod* pro *quam*. ibidem *cum de*, dele de. n.6. pro *adictorum, pradictorum*.n.8. pro *labem, labes*.p.590. num,8. pro *jam incasuum, non incassum*.pro *illud, illum* pro *eam, tam* n.9.pro *imperimentum*, *experimentum*. nu.10.pro *praferet,perfecte* pro *tum tamen*.n.13. pro *denotarentur, dotarentur*.n.14. pro *ad vera, addo*.pro *quasdam, quadam*.pro *natus, natos*.n.15. pro *natum dotatum, natus dotatus*.pro *etiamsi, etiam si*.pro *ex, est*.n 17. pro *Epilepsia,Epilepsia*. n.19. pro *quanti quasi*.pro *mutilatum, mutitatem*. p.592. n.21. pro *vero*.vere.quæst. 6.n.1. *quousque*, præpone qui.pro *etsi et si*. p.593. n,2. pro *Neque utrum* lege *Neque interest utrum*. pro *tum, cum*.num.3. pro *observantiam, observaverim*.pro *partius parcius*.n.5. pro *aviditas, aciditas*. n.6. pro *sic, sit*.p.594. pro *aliquod census, aliquando sensus* .n.7.pro *tum,cum*.pro *non,nam*.pro *utriusque,alterutrius*.n.11. pro *offerant, afferant*.pro *gustat, gustus* [illegible] pro *sphyneteris masculi*, *sphyncteris musculi*. quæst. 7. n.1. pro *contritio, constrictio*. p.595. n,2. pro *nolumus, volumus*. nu.6. pro discursione,*distorsione* pro *ac,at* pro *essent,errent*, *errore,errorem*, *possit,possint*. nu.7. pro *majori,ex majori*, pro *impedimento, & impedimento*.n.8. pro *quid, quod*.pro *improminentia, in prominentia*. p.596. n.9. pro *corneam*, *tantum*.pro *utriusque communem partes,utriusque communionem per partes*.pro *profecte, perfecte*.pro *quia, qui*. pro *cum etiam*. n.10. pro *utrumque,utcunque*. pro *vel ad inferiorem partem removetur, & verius oculi angulum transponitur*, *removetur & versus oculi angulum vel ad inferiorem partem transponitur*.pro *prospicua*, *proficua*. n.11. pro *utrumque*, *utcunque*.pro *janito innixo*.pro *visio, visum*.pro *se movendus, promovendus*.pro *in ea non, in earum*. n.12. pro *Glauceo,Glaucedo*.n. 13. pro *tangi*, *tanquam*.n. 14. pro *fulto, facto*.pro *non,nam*.p.597. n.15.pro *& ob causam, & ob eam causam*.pro *ove &c*.pro *etsi*, *& si*.pro *quadam, qua*. pro *debeat, debent*, p.598.n. 2. pro *tam*, *tamen*.p.599. n.3. pro *aliisque, alique*. n.4. pro *quamcunque, quemcunque* pro.*etiam in,etiam si*. n.6. *spem*.dele.n.8.pro *pannem, parum*.pro *ex, est*. pro *extingerint, tetigerint*. p.600. n.11. pro *irregularitates, irregularitatis*. n.13. pro *imperfectam*, *in perfectam*. pro *homini, homines*. nu.17. pro *lasionem,labiorum*.n. 18.pro *relaxatum,relaxatur*. p.601.pro *consideratis, consideratâ*. n.6. pro *aut,ut*. p.602. n.11. pro *pervenit, provenit*.pro *perfecto, profecto*.quæst.10. n.1. pro *Hamoptois Hamoptusis*, p.603. n.5. pro *ne, neque*.pro *non licebit,Nam licet sit*.l.10.pro *aliquorumque,à quocumque*.p.604.n.3.pro *terminosi* lege *tenuiori*. p.605. pro *ire, est*.n.6. pro *exquilibissimi*, *exquisitissimi*. n.7. pro *expertum tum, expertus sum*. pro *injuno, jejuno*. n.8.pro *Materia non, Materierum*. pro *velunto, vel certo*. pro *qualemque qualicunque*. n.9. pro *inductum, inducendam*. p.606. n.5. pro *pauci,possit*. n.11. pro *temparitis, tympanitis*. pro *Anasarea*, *Anasarca*.p.607. post verbum *dubitari* adde *non* p. 609. n.4. pro *Nasis*. *vasis*. n.5 .pro *evitari evirati*. n.6. pro *ab, non*.n.8.pro *origine, Origene*. p.610. n.16. pro *indicantur*, *judicantur*. n.17. pro *teneris, Veneris*.pro *in perforatam,imperforatam*.n.19.pro *occubabilis,occultabilis*.p.611. n.2. pro *cecam,cutem*. pro *fuit,facit*.n.3. pro *curatis,corrosis*, pro *medium medelam*. n.4. pro *gibboritate, gibbositate*. pro *Bronocale, Bronchocale*, p.612. n.7. pro *prima primam*. n.8. pro *laxatione luxatione*. quæst.16: n,1. pro *est,etiam*. p.613.n.9.pro *contacta,contacta*.post verbũ *majori* adde *aut minori*.quæst.17. n.1.pro *nulli ulli*. pro *evideri,videri*.n.2.pro *aut,ut*.n.3.pro *utrisque,utriusque*. n.3.pro *ratio,vario*.n.4. pro *aduncant, adstruant*.pro *hoc,hos*.p.615.quæst.19. n.2. pro *certis*, *costis*.pro *quidem,quadam*. p.616. n.4. pro *aliud alium*. pro *articularem*, *articulorum*. post *quidem* intersere *insignem*. pag. 617. n.3. pro *proxime*, *pracipue*. n.4. pro *autem, cutem*.pro *simili, similiter* p.618. n.8. pro *lucidus,lividus*.pro *omittantur, emittuntur*.p.619. n.5. pro *persuadet,persuadetur*. p.620.l.3. pro *alii, alio*. n.2. pro *potius, potest*.pro *eas*, *ea*.p.621. nu.7. pro *annum*, *anno*.pro *indicata, judicata*.post *&*, adde *qui*. n.9. pro *& jam, etiam*. pro *infecta, infectam*. p.622. n.1.pro *suspicienda, suscipienda*.pro *sunt*, *sit*. nu.8. pro *vigorosum, rigorosum*. p.623. in principio.pro *per menstrua*, *post menstruam*.p.626.l.7. à fine.pro *universum,universu*.p.628. nu.5. pro *coram, contra*. p.629.n.18. pro *aquarum, quarum*.pro *ut,at*. p.630. n.21. pro *inerat, intrat*. quæst.2. n.1. pro *tectas, rectas*. p.631. n.6. pro *mortale*, *mortaliter*.p. 632. n.9. pro *si licet in sumendo vero*, *scilicet, cum summe est*. pro *&*., *at*.p. 633. n.5. pro *honore, horrore*. p.634. n.9. pro *tam, tamun*.pro *probabile,probabiliter*. p.635 .n 6.l.6. dele *non*. p.636. n.8. pro *debilies, debilior*. n.10.dele *apertis*.p.637.l. 14.pro *renum,rerum*. p.644. n.11.pro *contra,extra*.p.645. n.13.post verbum *sensim* adde,*ad* n.15.pro *non,nam* p.647.n.5. post *cum* intersere *ab*, p.650.l.secundæ columnæ 23.pro *noluit,voluit*. p.653. n.1. pro *quod lepra, quod ad lepram*. p.656. l.5. pro *id certo*, *idcirco*. n.2. pro *tamen, tum*. numero eod.l.16.post quotid. insere *experientia*.p.660 n.6.pro *generetur,generari*.pro *ventorum,ventosum*.p.661.n.11.post *scilicet* adde *si*.pro *ut &*,n.14.pro *fruebatur*, *fovebatur*. p.662.n.16. pro *labore, calore*. p.663.n.1.l.9.post verbum *circa* adde *hoc*. p.664. n.10. pro *alumo*, *alcuno*. pro *sinuanteria, soror Antonia*. pro *mansura, mensura*. p.665. n.4. pro *vehunt, vivunt*. p.667.l.*prima*.pro *Motus, qua*,lege *Motui*, qui. n.11.pro *quem,qui est*, ante *convulsio,pone si*. p.669. n.8. pro *perveniens, proveniens*. n.10. pro *operalem*, *operantem*.p. 670.n.12.pro *execrationem, excretionem*.pro *convenit,consuevit*.p.671.n.5.pro *utrumque, utcunque* p.673.n.5. pro *perficere, proficere*. p.677. n.8. pro *&*, *at* n.12. post verbum *corpo*, adde *piu*.p.678. n.18. pro *vesita*, *verite*. n. 19. pro *accersant, accersere*. p.683. prima l. argumenti.pro *dicendum, dictum*.p. 684.n.5. pro *minur, mirum*. p.685. n.6.pro *severitate,securitate*.n.10. pro *ex ea, & ex*.p.686. l.15.primæ columnæ.pro *parte, partu*. n.13. post verbum *ex* addendum est *adverso*. item n.eod.l.28.pro *exscribens, ex adverso scribens*. p.687. n. 18. post verbum ex, addendum est *contrario*.p. 689. num. 4. pro *&*, *ex* pro *usu, casu*. n.5. pro *putrefaciens, tabefaciens*.pro *signi falis, signo talis*. p.691. n.6. pro *immediate*, *mediate*. p.692. n.7. dele *nisi*. n.9. pro *tum, tamen*. pro *multum, nullum*.pro *intimo,interno*. p.694.l.2. argumenti pro *&*, *eo*. p.695. n.5, post verbum *autem*, adde *in*.p.698. l.5. ante n.1. pro *parietate, pariete*.p.702. l.2.post summarium.pro *demonstras, demonstrans*. p.706.n.11 pro *cum*, *coram*. p.707. n.4. pro *concesit concesso*. l.29. dele *non*. p.710. n.1. l. ult. post *neque*, dele *in*.item l.8.secundæ columnæ, pro *partevio*, *pastivio*. p.712. n.11. pro *conante, conatur*. p.713. n.15. pro *ebrietatem, fatuitatem*. p. 714. n.2. pro *revera,reversa*.p.715.n.6.pro.*è,à*.p.718.n.7.pro *acceptam,exceptam*. p.719. n.16. pro *ipsi, ipsos*. pro *inducere,induere*.p.720. n.2. pro *illi,id*: p.721. n.4.pro *priscis, pravis*. n.5. pro *Eustadi: Vind. Eustach Rud*.nu. 6.adde post verba *infectionis à sponso in*. n.7.pro *decora, decocta*. n.8.pro *qui,quia*.pro *Edornasi,edomari*.pro *sola,tota*. Item l.8. pro *ne,ut*. n.9.pro *decreto*, *decocta* pro *viderum,videndus* pro *num.nim*. pro *flaccum, flava* pro *quam, quem.diuturus, ducturus*.pro *pro,per*. pro *qua, qui*. l.quarta à fine secundæ columnæ. pro *caniculo, curriculo*. p.722.n.10.pro *quid,quod*. n.15.pro *capite, capita*.pro *ralavat, relaxat*. p.723. n.17. pro *traderentur, trahuntur*. n.18. pro *&*, *ex*.p. 724 n.3.l.14. post verba *si somnus Naturalis*,adde *turbat rationis usum, non naturalis*. p.725. n.8. pro *equidem, Epidem*. n.9. pro *metus*, *nutus*.pro *rationis, pensionis*. p.726. n.5. pro *necessarii*, *necessario*, pro *quo*, *qui*. p.727. n.1. pro *initos, irritos*. n.2.pro *per,post*.n.6. pro *contractum, anteactum*. n.9. pro *dissipe, discept*. p.728. n.1. pro *infecta*, *infesta*. p.729. n.3. pro *curarent periculu[l]um, currerent periculum*.

24tt

40tt
11

46=tt

~~40tt~~